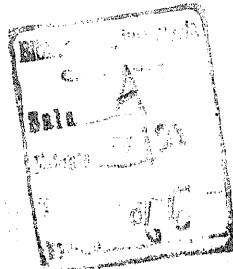

2a 4-1

Del Collegio de la Comp. de Jesus de gran. 3a
P. 3917

SANCTI
BONAVENTURAE
EX ORDINE MINORVM,
S. R. E. EPISCOPI CARD. ALBANEN.
EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS
Operum
TOMVS SEXTVS,

Complectens primam, & secundam partem Opusculorum.

D. S. D. N. CLEMENTEM VIII.
PONTIF. MAX.

Opuscula tomi huius indicat Pag. 518.

C V M P R I V I L E G I I S .

ROMA
Ex Typographia VATICANA.
M. D. XCVI.

2.400 400 *Stalder*
MADE IN SWITZERLAND

*Del Collegio de la Comp. de Jesus de gran. 39
R. 3917*

14-86

8 IV-4

2a 4-1

Stamp: A, 86

SANCTI
BONAVENTURAE
EX ORDINE MINORVM,
S. R. E. EPISCOPI CARD. ALBANEN.
EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS
Operum
TOMVS SEXTVS;

Complectens primam, & secundam partem Opusculorum.

A D S. D. N. CLEMENTEM VIII.
PONTIF. MAX.

Opuscula tomi huius indicat Pag. 518.

CVM PRIVILEGIIS.

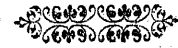
BIBLIOTHECA

ROMAE

Ex Typographia VATICANA.

M. D. XCVI.

SANCTISSIMO PATRI
ET DOMINO NOSTRO
CLEMENTI VIII
PONT. MAXIMO.

VI Doctoris munere in Ecclesia fungitur, Pater Sanctissime, is cum sana doctrina opera iustitiæ coniungit, ut simul verbo & exemplo auditores instruat: ne si dixerit & non fecerit, illius dicta factis deficientibus erubescant. Quod optime perpendens Bonaventura Sanctissimus, ut egregie utrumq. præstaret, iuxta Ecclesiastici documentum, excogitavit vias sapientiæ, & abscondita ipsius cognoscens, quasi inuestigator prosequutus est eam, & confitit in vijs illius. Nam diuina præcepta, & cælestia sacramenta, quæ sapientiæ vias, eiusq. arcana vere possumus interpretari, ita diligenter didicit, & studiose meditatus est; ut quod sana fide intellexit, & docuit, hoc ipsum opere perfecit. Per sanctitatem vitæ, ac merita virtutum, quibus momentaneum, & leue tribulationum huius sæculi patienter sustinuit, consequutus est præmia cælestia: per doctrinæ veritatem, quam eius docent scripta, illuminavit Ecclesiam, & ex fructibus, quos inde fideles colligunt, non nihil etiam accedit, seu potius accidit, ad illius gloriam. Sed cum clarissima hæc doctrinæ lux, quam Deus in Sancto Bonaventura splendere fecit, iniuria temporum obscurata quodam modo, & in angulum redacta, quasi sub modio lateret; eam felicitis recordationis Sixtus Quintus præcessor Tuus in eminenti velut candelabro constituit, ut Catholicis omnibus eluceret. Quam ob rem Sanctorum Doctorum consortio Bonaventuram Sixtus ascribens, inter præcipuos & primarios, qui Theologicæ facultatis magisterio excelluerunt, habendum, & venerandum esse decreuit. Collegium nomine Sancti Bonaventuræ in hac alma Vrbe in Basilica duodecim Apostolorum instituit; in quo ex huius præcipue operibus Theologiæ præcepta traderentur. Vniuersos quoque eiusdem libros, commentarios, & opuscula omnia impense vndique conquisita, in Typographia Vaticana quam emendatissime imprimi iussit: ut his omnibus præclare gestis splendidissimum Seraphicæ doctrinæ lumen nullis obrueretur tenebris, sed miris potius radiaret fulgoribus. Prodierant iam ante Sixti obitum, operum S. Bo-

Eccli. 14.

nauenturæ tomi aliquot, quibus edendis communis mihi fuit cum alijs labor; sed post eius e vita discessum, propter sequentium Pontificum immaturam mortem opus diu intermissum, ne bene cœptum suo sine fraudaretur, cum primum Clemens Sanctissime, ad Petri Sedem electus es, id ipsum prudenter restituiti. Cuius iussu ad id ego laboris reuocatus, integritatis suæ reddendis, & quantum pro mea tenuitate fieri potuit, S. Bonauenturæ opusculis ornandis (vt mihi ab Illustrissimis Cardinalibus Typographiæ Vaticanæ præfectis iniunctum fuit) operam dedi. Suscepi quidem impari meis humeris prouinciam; sed ne eam recusarem, Seraphici ipsius Doctoris merita prohibuerunt. Nam quantum mea me imbecillitas ab officio retardabat, tantum ad id præstandum, quæ in Bonauentura excellit, Sanctitatis magnitudo impellebat. Quare eius patrocinio fretus, quos labores in suis opusculis libenter pertuli, eosdem nec Tibi ingratos, nec reipublicæ inutiles futuros spero. Ipsa vero hæc opuscula, quæ Tua liberalitate, & magnificentia emittuntur, cum omnem bene agendi contineant disciplinam, non solum priuatim vnumquemque dirigunt ad vitam secundum Deum instituendam; sed erudiunt eos etiam, qui præfunt, & subsunt, vt illi præcipiendo profint, hi vero obediendo non desint. Iure igitur optimo, Tibi, qui in suscepto totius Ecclesiæ regimine bene regendi solum flagras desiderio, Tuoque Clementissimo nomini, Bonauenturæ opuscula nuncupantur. Etsi enim alij eius tractatus ad illud, quo ardes, studium plurimum conferant: præcipue tamen vnus est, & is quidem breuissimus De sex alis Seraphim inscriptus; in quo sex connumerat vere Pontificias virtutes, zelum scilicet iustitiæ, pietatem, patientiam, vitæ exemplum, discretionem circumspectam, & deuotionem ad Deum. De quibus per comparisonem ad sex alas Seraphim, quæ vidit Isaias, ita ibi artificiose differit; vt nec in summa claritate breuitas, nec in compendiosa breuitate copiosa dicendi vbertas desideretur. Hæc igitur, Clemens Sanctissime, qua soles clementia, & benignitate, suscipe, & quæ ad omnium statuum communem vtilitatem spectant, Tibi, cui vigilantissima de omnibus sollicitudo est, ita probentur, vt ductu Tuo fideles omnes Bonauenturæ opuscula sibi ob oculos ponant, & in assidua eorum lectione versentur; quatenus inde vberimos fructus percipiant ad intellectus lumen, & affectus ardorem, ipsumque Seraphicum virum patronum habeant, qui suis meritis & precibus impetret, vt Te maiori in dies gratiarum cumulo augeat Omnipotens, qui incrementum dat, Deus. In Vaticano Anno Domini M. D. XCVI.

Sanctitatis Vestræ

Humillimus & deuotissimus seruus

*Franciscus Lamata
Doctor Theologus.*

FRANCISCI LAMATÆ
DOCTORIS THEOLOGI
IN S. BONAVENTURÆ OPUSCVLA
P R A E F A T I O
A D L E C T O R E M.

L si ex multis alijs S. Bonauenturæ scriptis, eius doctrina mirabilis apparet; ex opusculis tamen, quæ multa & varia composuit, tam excellens & singularis esse cernitur, vt luculentissimum inde præbeat testimonium, quantum inter alios ætatis suæ scriptores in hoc genere vnus excellat. Nam cum in libris suis omnibus ad eum omnino scopum collimet, vt flammantibus non instantibus verbis, legentis affectum in Dei amorem accendat, eiuſdemque intellectum sanctissimis documentis illuminet, in opusculis, si vsquam alibi, huic potissimum curæ totus incumbit. In his enim tamquam verus doctor, qui iuxta Pauli doctrinam sapientibus & insipientibus debitor est, nihil prætermittit eorum, quibus vel eruditum Theologum imbuat, vel pro sui status ratione vnumquemque fidelem siue ad vitæ institutionem, siue ad spiritualia studia, progressionesque virtutum ita informet, vt perfectus sit homo Dei, & ad omne opus bonum instructus.

Porro qui Bonauenturæ sanctissimi opuscula diligenti studio perlegerit, & deuotæ ac piæ mentis oculis perlustrarit, intelliget profecto, quàm sit amplexus eum, qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem. Is vero sermo omni acceptione dignus senilem illam redolet eloquentiam, quæ ex Augustini sententia, viros summa auctoritate dignissimos, planeque diuinos decet. Atque hinc fit, vt Auctor noster, Trithemio testante, profundus sit non verbosus, subtilis non curiosus, disertus non vanus. immo quanto eius sermo videtur humilior, (vtar Augustini verbis) tanto altius alios non ventositate, sed soliditate transcendit. Est enim sermone parcus, vbertate sensuum facundus, sententiarum pondere grauis, doctrinæ claritate illustris, affectu feruens, mente singularis. Denique ea pollet eruditione, vt pleræque in diuinis Scripturis difficilia, in antiquis Patribus abdita, in Philosophia & Theologia occulta, in sæcularium litterarum magistris huc illucque dispersa, ea coniunctim omnia in breui aliquo S. Bonauenturæ opusculo liceat intueri.

Vtilitatem vero opusculorum eius nullus non experietur, qui in eorum assidua lectione diu multumque versatus quamcumque ex ipsis veritatem intellectu perceperit, eamdem quoque affectu ruminauerit. Sapit inquit Richardus, supra modum cordis palato, quod charitate conditur. Cuius materiam non minus vtilem, quàm iucundam atque copiosam Bonauentura sapissime inculcans, cor penetrat, & affectum inflamat, animamque ipsam eo medullitus transfigit, vt eius sermonibus & doctrinis, quasi quibusdam stimulis incitata, rapiatur mirifice in diuinos amores sponsi Christi. Neque est in re perspicua diuinius immorandum, præfertim cum passim occurrant clarissimorum virorum illustra testimonia, quibus Auctoris nostri opusculorum adeo probatur doctrina, laudatur stylus, commendatur

Doctrina.

Rom. i. 6

Stylus & eruditio.

Aug. lib. 4. de Doctri. Christi. c. 6. tom. 3. Tribem. de scriptorib. Ecclesiæ. Ang. ubi sep.

Vtilitas.

Rich. de S. Vict. de 4 gradib. vtilitatis char. cap. 1.

datur utilitas; vt ijs facile quisque conuictus tantum virum admiretur, qui tamquam lucerna ardens, & lucens, luceat ardentem, ardeatq. luculenter.

Cum igitur, Lector humanissime, S. Bonaventuræ opuscula inter alios eiusdem libros ob insignem doctrinam cum summa pietate coniunctam a doctis & pijs magno semper in pretio habita, nescio qua vel sollicitudine vel indiligentia sine vili ordinis ratione hactenus in vulgus emissa mendis pene innumerabilibus scaterent, & pristini sui splendoris parum aut nihil omnino retinerent: operæpretium fuit, vt cum alijs eiusdem operibus, ordine disposita, emendata, aucta & illustrata ex Typographia Vaticana prodirent. Itaque hæc mihi ab Illustrissimis Dominis Cardinalibus Typographiæ Vaticanæ congregationi præfectis cura commissa est, vt conquisitis vndique tam impressis, quam manu scriptis exemplaribus, eisq. diligenter collatis ad S. Bonaventuræ opuscula restituenda & ornanda omni studio incumberem. Iussis obtemperavi, vt postulat officij ratio: sed ob tenuem facultatem meam difficile penitus fuit iubentium animo pro dignitate satisfacere. Quare manum labori admouens perquisiui diligenter, quotquot potui, Auctoris nostri opuscula; (defunt enim iniuria temporum multa, si tercenta, vt apud quosdam legitur, ab eo scripta sunt) & cum nulla inter sese methodo colligarentur, sed veluti confusa congeries *amalgamæ* quamdam præferrent; non abs re esse existimauimus, si ijs primum in classes aliquot distributis ad illorum studium te, Lector, alliceremus. Idq. eo nobis facilius fuit, quò animaduertimus post plenam, quoad licuit, horum tractatum discussionem, quattuor potissimum in eisa S. Bonaventura egregie præstita. Nam & sanam doctrinam docuit, & de Christo eiusq. Sanctissima Matre pleraque scribens, fidelium deuotionem accendit; actionis præterea & contemplationis, multis hac de re editis tractatibus, studia promouit; ac denique religiosos præsertim sui Ordinis non solum ad vitæ perfectionem instituit; sed vt eosdem ab aduersariorum calumnijs defenderet, stylum exacuit, & calumniatores ipsos contra humilis & pauperculi Francisci institutum superba colla erigentes prorsus confodit. Iuxta hanc igitur quadripartitam officij rationem in quattuor quoque partes S. Bonaventuræ opuscula omnia diuisimus, quarum prima pars continet illa in primis quæ magis vel ad speculatiuam, vel ad practicam doctrinam spectant. Secunda vero de ijs est præcipue, quæ de Christo Redemptore nostro, eiusq. beatissima virgine matre Maria, Auctor deuote meditatus, & soluta & ligata oratione composuit. Tertia autem ea maxime comprehendit, quæ ad exercitia spiritualia attinent, quibus actiuorum & contemplatiuorum vita instruitur. Quarta denique varios & diuersos complectitur libros, qui religiosi viri præsertim ordinis Minorum vtilissimi sunt ad studium vitæ perfectioris. Quia vero de nonnullis opusculis controuertitur Bonaventuræ sint nec ne, ea, vt separarentur certa ab incertis, statim post quartam partem in appendicem redégimus. Ex his quattuor opusculorum partibus prima & secunda tomum sextum S. Bonaventuræ operum constituunt, tertia vero & quarta cum appendice tomum septimum & vltimum. Fuerunt autem ab hac serie tria tantum opuscula disiuncta, quæ quia alicuius libri facri, vel partis eius expositionem continebant, aut aliàs ad sacram Scripturam spectabant, in alios tomos reiecimus. Etenim, Principium sacre Scripturæ, in quo de sacre Scripturæ præstantia abunde & copiose Auctor sermonem instituit, initium dat tomo primo, vbi expositiones S. Bonaventuræ in libros aliquot Veteris Testamenti collocantur. Huic vero proxime ibidem succedit opusculum inscriptum, Illuminationes Ecclesiæ in Hexaemeron.

Libellus

*Brullifer in
prolog. 1.
lib. sentent.
S. Bonau.
Ann. ve-
ter. Fran-
cisian.*

*Diuisio
opuscu-
lorum.*

Libellus præterea, cui titulus est, Expositio orationis Dominicæ, pro explicatione sexti capitis Euangelij secundum Matthæum, tertio tomo continetur, in quo libri commentariorum in Nouum Testamentum a S. Bonaventura compositi, apponuntur. Cuius rei te Lector monitum volui, ne in sexto & septimo tomo hæc opuscula desiderares. Adiunximus vero huic Vaticanæ editioni tria alia opuscula, quæ seorsum ab his opusculorum tomis vagabantur, vt suis locis cerne, videlicet in quarta parte, Legendam S. Francisci, & Biblia pauperum; in appendice autem, Compendium Theologicæ veritatis. Atque hæc in vniuersum de diuisionis ordine; quo quidem facilius posthac erit vnicuique aditus ad inueniendum ea, quæ iuxta propositas materias sibi videbuntur magis opportuna.

Verum vt sic in classes distributa Bonaventuræ opuscula suam integritatem, quantum fieri posset, retinerent, contuli ea diligenter cum antiquis exemplaribus impressis, & manuscriptis quæcumque reperiri potuerunt. Neque id solum fuisset sufficiens, quominus multa loca vel mutila, vel minus integra, aut deprauata, & quæ nullum prorsus sensum redderent, in eisdem opusculis remansissent, nisi conquisitis fontibus sanctorum Patrum, aliorumve, ex quibus Bonaventura desumpsit, huic malo aliquod attulisset remedium. qua in re pro communi utilitate non parum laboris suscepimus. Crebro namque citat Auctor Gregorium, Ambrosium, Augustinum, Hilarium, Hieronymum, Basilium, Chrysostomum & alios huius & inferioris ætatis scriptores quamplurimos, nullo præfinito, aut præscripto libro; sed generatim, & vniuersim, his verbis: Ait Gregorius, Ait Ambrosius, &c. quandoque autem ex ijsdem auctoribus suam orationem textit suppressis non solum libris, sed etiam proprijs scriptorum nominibus: vbi coniecturis niti oportuit, & ex materia subiecta, stylo seu forma dicendi conijcere, an a Gregorio, vel Ambrosio, Augustino, vel Hieronymo, Bernardo vel Anselmo, Hugone seu Richardo Bonaventura mutuatus sit. In quibus euoluendis, quousque occurreret locus ad sui originis exemplar restituendus, te Lector iudicem constituo diligentia meæ. Hos vero scriptores, quibus frequenter noster Auctor vsus est ad rem, de qua agitur comprobendam, fere omnes in suis proprijs ac peculiaribus locis ita ad marginem citatos reperies, vt & tuum iuuetur studium, & Auctoris doctrina non mediocriter illustretur. Denique adhibitis argumentis singula opuscula non nihil ornauimus, vt quasi præuia quadam & compendiofa institutione introduceretur legentis animus ad ipsius opusculi penitiora, & diffusiora. Interdum siquid contigit obscurum, adhibita notatione explicauimus, vt hæc omnia legendo quisque perspiciet. Duos etiam Indices adiunximus tomis sexto & septimo deferuientes; quorum alter locorum sacre Scripturæ est, passim ab Auctore explicatorum; alter vero verborum, & rerum. Quare Lector humanissime, quod ex nostro labore ad utilitatem tuam transferre poteris, gratanter suscipe; quod autem minus aptum tibi videbitur, ita nostræ aut inscitia, aut negligentia tribuas, vt vbi ego muneri, tu non desis animo. Vale & bene nobis in Christo precare.

INDEX

INDEX LOCORVM
SACRAE SCRIPTURAE,

QVI A SANCTO BONAVENTURA
in tomo sexto & septimo suorum operum explicantur.

EX IOANNE TRITHEMIO
De Ecclesiasticis scriptoribus.

MULTI doctrinam proferunt, deuotionem prædicant multi, pauci scribendo libros, docuerunt vtramque: Bonauentura autem, & multos superauit, & paucos, dum eius doctrina deuotionem, deuotio instruit doctrinam. Si ergo & doctus vis esse, & deuotus, illius opusculis esto intentus.

INDEX

Ex Genesi.

- Cap. 1. N principio creauit Deus caelum, & terram. pag. 16. col. 2. tom. 6. & pag. 214. col. 1. tom. 7.
Diuisit Deus lucē a tenebris. pag. 454. col. 2. tom. 6.
Fecit Deus firmamentum in medio aquarū, & diuisit aquas ab aquis. pag. 284. col. 2. to. 7.
Congregationes aquarum appellauit maria. pag. 462. col. 2. tom. 6.
Sint in signa, & tempora, dies, & annos. pag. 16. col. 1. tom. 6.
Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. pag. 251. col. 2. to. 7.
Crescite, & multiplicamini. pag. 20. col. 1. to. 6.
Dominamini piscibus, & volucribus. pag. 274. col. 1. tom. 7.
Vidit Deus cuncta quae fecerat, & erant valde bona. pag. 332. col. 2. to. 6.
Compleuit Deus die septimo opus suum, quod fecerat. pag. 332. col. 1. to. 6.
Fons ascendeat e terra. pag. 326. col. 2. to. 6.
Cap. 2. Fluuuius egrediebatur de loco voluptatis. pag. 469. col. 1. tom. 6.
De ligno scientiae boni, & mali, ne comedas. pag. 20. col. 1. tom. 6.
De omni ligno paradisi comede, de ligno autem scientiae boni, & mali, ne comedas. pag. 308. col. 1. to. 6.
Cap. 3. Cur præcepit vobis Deus, ne comederetis, & cetera. pag. 21. col. 2. to. 6.
Eritis sicut dii scientes bonum, & malum. pag. 375. col. 2. to. 6.
Domine audiui vocem tuam, & timui. pag. 244. col. 2. to. 6.
Mulier quam dedisti mihi sociā dedit mihi de ligno. pag. 304. col. 2. to. 6.
In dolore paries filios. pag. 478. col. 1. to. 6. & pag. 452. col. 2. to. eod.
Maledicta terra in opere tuo. pag. 22. col. 2. to. 6.
Puluis es, & in puluerem reuerteris. pag. 288. col. 1. & 316. col. 1. & 323. col. 1. & 453. col. 1. to. 6. & pag. 162. col. 1. to. 7.
Collocauit Cherubim, & gladium flammeum, atque versatilem. pag. 271. col. 1. to. 7.
Cap. 4. Si recte offeras, non recte autem diuidas peccasti. sec. lxx. pag. 96. col. 2. to. 7.
Et interfecit eum. pag. 326. col. 1. to. 6.
Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. pag. 336. col. 2. to. 6.
Maledictus eris super terram, quae apernit os suum, & suscepit sanguinem fratris tui de manu tua. pag. 477. col. 1. to. 6.
Omnis, qui viderit me, occidet me. pag. 319. col. 1. to. 6. & pag. 289. col. 1. eod.
Cap. 6. Pœnitret me fecisse hominem. pag. 351. col. 1. to. 6.
Cap. 7. Cataractae caeli apertae sunt, & facta est pluuia magna. pag. 290. col. 2. to. 7.
Multiplicatae sunt aquae, & eleuauerunt arcam in sublime. pag. 326. col. 1. to. 6.
Cap. 8. Columba reuersa est, portans ramum oliuae. pag. 298. col. 1. tom. 6.
Cap. 9. Cumq; obduxero nubibus caelum, apparebit arcus

meus. pag. 286. col. 2. tom. 7.
Dic ergo obsecro te, quod soror mea sis, vt bene fit. Cap. 12. mihi propter te. pag. 461. col. 1. to. 6.
Si ad sinistram ieris, ego dexteram tenebo. pag. 317. Cap. 13. col. 2. tom. 6.
Da mihi animas, cetera tolle tibi. pag. 286. col. 2. to. 6. Cap. 14.
Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam. pag. 314. col. 2. to. 6.
Eijce ancillam, & filium eius. pag. 407. col. 2. to. 6. Cap. 16.
Reuertere ad dominam tuam, & humiliare sub manu illius. pag. 266. col. 1. to. 7.
Ambula corā me, & esto perfectus. pag. 269. col. 1. to. 7. Cap. 17.
Benedicam ei, & ex illa dabo tibi filium cui benedicturus sum. pag. 477. col. 1. to. 6.
Afferam pauxillum aquae, & lauentur pedes vestri. Cap. 18. pag. 271. col. 1. to. 7.
Abstine a te, vt rem hanc facias, & occidas iustum cum impio. pag. 179. col. 1. to. 7.
Loquar ad Dominum meum cum sim puluis, & cinis. pag. 312. col. 2. to. 6. & 324. col. 2. eod.
Venerūtq; duo Angeli Sodoma. pag. 269. col. 1. to. 7. Cap. 19.
Princeps Dei es apud nos. pag. 267. col. 1. to. 7. Cap. 23.
Nec fies in omni circa regione. pag. 309. col. 1. to. 6. & 278. col. 2. to. 7.
Deditq; Abraham cuncta, quae possederat Isaac: filijs autem concubinarum largitus est munera. pag. 308. col. 2. to. 6. Cap. 25.
Palæstini omnes puteos, quos foderant serui patris illius Abraham, illo tempore obtulerūt. pag. 326. col. 1. to. 6.
Ecce odor filij mei, sicut odor agri pleni. pag. 312. Cap. 27. col. 2. & 463. col. 2. & 475. col. 1. & 479. col. 1. to. 6. & 170. col. 2. to. 7.
In pinguedine, & in rore caeli desuper erit benedictio tua. pag. 288. col. 1. to. 7.
Viditq; in somnis scalam, & c. pag. 307. col. 2. to. 6. Cap. 28. & 333. col. 2. eod. & 266. col. 1. to. 7.
Et os eius grandi lapide claudebatur. pag. 326. col. 2. tom. 6. Cap. 29.
Tetigit neruum femoris eius. pag. 178. col. 2. to. 7. Cap. 32.
Vidi Dominum facie ad faciem, & salua facta est anima mea. 168. col. 1. to. 7.
Anna inuenit aquas caldas. pag. 294. col. 1. to. 6. Cap. 36.
Accusauit fratres suos apud patrem crimine pessimo. pag. 17. col. 1. to. 7.
Oderant eum, nec poterant ei quidquam pacifice loqui. pag. 36. col. 1. to. 7. Cap. 37.
Fera pessima deuorauit eum. pag. 289. col. 1. to. 6.
Scyphus argenteus in sacco Benjamin. pag. 288. col. 1. to. 7. Cap. 44.
In consilio eorum non veniat anima mea. pag. 320. Cap. 49. col. 2. to. 6.
Maledictus furor eorum, quia pertinax & indignatio eorum, quia dura. pag. 477. col. 1. to. 6.

Ex Exodo.

Apparuit Dominus in Flamma ignis de medio rubi. Cap. 3. pag. 266. col. 1. to. 7.
Solue calceamenta de pedibus. pag. 182. col. 1. to. 7.
Ego sum qui sum. pag. 4. col. 1. to. 7.
Qui est misit me. pag. 184. col. 1. to. 7.
Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob, hoc nomen mihi est in aeternum. pag. 340. col. 2. to. 6. &

Index locorum

- & pag. 183. col. 2. & pag. 185. col. 1. to. 7.
 Ibi via trium dierum. pag. 135. col. 2. to. 7.
Cap. 12. Percussit Dominus omne primogenitum in terra
 Aegypti. pag. 303. col. 2. to. 6.
Cap. 14. Quid clamas ad me? pag. 396. col. 1. to. 6.
 Tollens se Angelus Domini, qui præcedebat castra
 Israel, &c. pag. 265. col. 1. to. 7.
Cap. 15. Fiant immobiles quasi lapis. pag. 306. col. 1. to. 6.
 Dominus regnabit in æternum, & ultra. pag. 465.
 col. 1. to. 6.
 Reduxit super eos Dominus aquas maris. pag. 454.
 col. 1. to. 6.
Cap. 17. Cū eleuaret Moyses manus vincebat Israel. pag. 298.
 col. 1. to. 6.
Cap. 18. Ultra vires tuas est negotium, solus sustinere non po-
 teris. pag. 274. col. 2. to. 7.
 Esto tu populo in his, quæ sunt ad Deum. pag. 98.
 col. 1. to. 7.
Cap. 19. Vos ipsi vidistis quid fecerit Aegyptiis, quomodo
 portauerim vos super alas aquilarum. pag. 340.
 col. 2. to. 6.
 Veniam ad te in caligine nubis, vt audiat me populus
 loquentem ad te. pag. 277. col. 2. to. 7.
Cap. 20. Non habebis deos alienos. pag. 308. col. 1. to. 6. &
 2. col. 2. & 3. col. 2. & 4. col. 1. to. 7.
 Et faciens misericordiam in millia, his qui diligunt
 me. pag. 4. col. 2. to. 7.
 Non assumes nomen Dñi tui in vanum. pag. 2. 3. & 4.
 per totum, to. 7.
 Memento, vt diem Sabbati sanctifices. pag. 8. col. 1.
 to. 6. & pag. 37. col. 1. to. 7.
 Honora patrem tuum, & matrem tuã, vt sis longeuus
 super terrã, quam Dominus Deus tuus dabit tibi.
 pag. 303. col. 2. to. 6. & 9. col. 2. & 10. col. 1. & 2. to. 7.
 Non occides, Non mechaberis, Non furtum facies.
 pag. 11. col. 1. to. 7. & pag. 37. col. 2. to. eod. &
 pag. 304. col. 1. to. 6.
 Vt probaret vos venit Deus, & vt terror illius esset in
 vobis, & non peccaretis. pag. 319. col. 2. to. 6.
 Non ascendes per gradus ad altare meum. pag. 84.
 col. 2. to. 7.
Cap. 22. Qui immolat dijs occidetur, præterquam Domino
 soli. pag. 249. col. 2. to. 6.
 Maleficos non patieris viuere. pag. 11. col. 2. to. 7.
 Si pecuniam dederis mutuo populo meo pauperi,
 non vrgebis eum, quasi exactor. pag. 38. col. 1. to. 7.
 Dijs non detrahes, & principi populi tui non maledi-
 ces. pag. 278. col. 1. to. 7.
Cap. 23. Si occurreris boui inimici tui, aut asino erranti re-
 duc ad eum. pag. 268. col. 2. to. 7.
 Nec accipias munera, quæ etiam excæcant pruden-
 tes. pag. 275. col. 2. to. 7. & 49. col. 2. to. eod.
 Præcedet te Angelus meus. pag. 266. col. 1. to. 7.
Cap. 24. Sub pedibus eius, quasi opus lapidis Sapphirini, &
 quasi cælum cum ferenum est. pag. 281. col. 2. to. 7.
 Ascende ad me in montem, & esto ibi: daboque tibi
 duas tabulas lapideas. ibidem.
Cap. 25. Duos quoque Cherubim facies ex vtraque parte ora-
 culi. pag. 270. col. 1. to. 7.
 Respiciantq. se mutuo versis vultibus in propitiato-
 rium. pag. 143. col. 2. to. 7.
 Inspice & fac secundum exemplar, quod tibi in mon-
 te monstratum est. pag. 202. col. 1. to. 7.
Cap. 27. Et tres cubitos in altitudine. pag. 325. col. 1. to. 6.
Cap. 28. Ponesq. in eo quattuor ordines lapidum. pag. 325.
 col. 1. to. 6.
 Et gestabit iudicium filiorum Israel in pectore suo in
 conspectu Domini semper. pag. 96. col. 2. to. 7.
Cap. 32. Aut dimitte eis hanc noxam: aut si non facis, dele me
 de libro tuo, quem scripsisti. pag. 179. col. 1. to. 7.
Cap. 33. Loquebatur autem Dominus ad Moysen facie ad fa-
 ciem, sicut solet loqui homo ad amicum suum.
 pag. 325. col. 2. to. 6. & 99. col. 2. to. 7.
 Si ergo inueni gratiã in conspectu tuo, ostende mihi

faciem tuam, vt sciam te. pag. 266. col. 2. to. 7.
 Ego ostendam omne bonũ tibi. pag. 143. col. 1. to. 7.
 Nō enim videbit me homo, & viuet. p. 169. col. 2. to. 7.
 Et fecit illi coronam auream per gyrum. pag. 214. **Cap. 37.**
 col. 1. to. 6.
 Ipsum autem altare non erat solidum, sed cauum. **Cap. 38.**
 pag. 298. col. 2. to. 6.
 Fecit, & labrum æneum. pag. 328. col. 1. to. 6.

Ex Leuitico.

Cum autem obtuleris sacrificium coctum in clibano: **Cap. 2.**
 de simila, panes scilicet absque fermento conserpo
 oleo, & lagana azyma. pag. 270. col. 2. to. 6.
 Omnis oblatio, quæ offertur Domino, absque fer-
 mento fiet. pag. 301. col. 1. to. 6.
 Ignis est iste perpetuus, qui numquam deficiet in al-
 tari. pag. 100. col. 1. to. 7. **Cap. 6.**
 Omne, quod habet pinnulas, & squamas, tam in ma-
 ri, quàm in fluminibus, & stagnis, comedetis.
 pag. 254. col. 1. to. 6. **Cap. 11.**
 Anima carnis in sanguine est. pag. 85. col. 1. to. 7. **Cap. 17.**
 Non facies, quod iniquum est, nec iniuste iudicabis. **Cap. 19.**
 pag. 49. col. 2. to. 7.
 Coram cano capite confurge. pag. 277. col. 1. to. 7.
 Sumetisq. vobis die primo fructus arboris pulcher-
 rimæ. pag. 479. col. 1. to. 6. **Cap. 23.**
 Qui blasphemauerit nomen Domini, morte morie-
 tur. pag. 8. col. 1. to. 7. **Cap. 24.**
 Dabo benedictionem meam vobis anno sexto, & fa-
 ciet fructus trium annorum. pag. 480. col. 2. to. 6.
 Quod si non audieritis me, nec feceritis omnia man-
 data mea, &c. pag. 2. col. 1. to. 7. **Cap. 26.**

Ex Numeris.

Sed & altare mundabunt cinere, & inuoluent illud **Cap. 4.**
 purpureo vestimento. pag. 278. col. 2. to. 7.
 Præcipe filiis Israel, vt eiciant de castris omnem le-
 prosum, & qui semine fluit, &c. pag. 98. col. 1. to. 7. **Cap. 5.**
 Audiebat vocẽ loquentis ad se de propitiatorio, quod
 erat super arcam testimonij inter duos Cherubim.
 pag. 271. col. 1. to. 7. **Cap. 9.**
 Si quis autem & mundus est, & in itinere non fuit,
 & tamen non fecit phasæ, exterminabitur anima il-
 la de populis suis. pag. 72. col. 2. to. 7. **Cap. 11.**
 Quid amularis pro me? Quis tribuat, vt omnis po-
 pulus prophetet, & det eis Dominus spiritũ suum.
 pag. 270. col. 2. to. 7. **Cap. 23.**
 Quomodo maledicam, cui non maledixit Deus? **Cap. 23.**
 pag. 371. col. 1. to. 7. **Cap. 24.**
 Orietur stella ex Iacob, & confurget virga de Israel. **Cap. 24.**
 pag. 454. col. 2. to. 6.

Ex Deuteronomio.

Mon valeo solus negotia vestra sustinere, & pondus **Cap. 1.**
 ac iurgia. pag. 93. col. 2. to. 7.
 Nec accipietis cuiusquam personã. pag. 42. col. 1. to. 7. **Cap. 4.**
 Dominus Deus tuus ignis consumens est. pag. 313. **Cap. 4.**
 col. 1. to. 6.
 Ego sequester, & mediũ sui inter Dominum & vos. **Cap. 5.**
 pag. 100. col. 1. to. 7.
 Audi Israel, Dominus Deus noster, Deus vnus est. **Cap. 6.**
 pag. 142. col. 2. to. 7.
 Non tẽtabis Dominũ Deum tuum. pag. 32. col. 1. to. 7. **Cap. 8.**
 Rerum omnium abundantia perfrueris. pag. 337. **Cap. 8.**
 col. 1. to. 6.
 Deditq. mihi Dominus duas tabulas lapideas scriptas **Cap. 9.**
 digito Dei. pag. 301. col. 2. to. 6.
 Et nunc Israel, quid Dominus Deus tuus petit a te, **Cap. 10.**
 nisi vt timeas Dominum Deum tuum, & ambules
 in vijs eius? pag. 1. col. 2. to. 7. **Cap. 11.**
 Oculi vestri viderunt omnia opera Domini magna, **Cap. 11.**
 quæ

Sacra Scripturæ.

quæ fecit, vt custodiatis vniuersa mandata illius.
 pag. 1. col. 1. to. 7.
 Omnis locus, quem calcauerit pes vester, vester erit.
 pag. 308. col. 2. to. 6.
 En propono in conspectu vestro hodie benedictio-
 nem, & maledictionem. pag. 2. col. 1. to. 7.
Cap. 15. Dominaberis nationibus plurimis, & tui nemo do-
 minabitur. pag. 274. col. 1. to. 7.
Cap. 16. Non accipias personam, nec munera: quia munera
 excæcant oculos sapientum. pag. 275. col. 2. to. 7.
 & pag. 42. col. 2. to. eod.
 Iuste quod iustum est exequeris. pag. 11. col. 2. to. 7.
Cap. 17. Si difficile, & ambiguum apud te iudicium esse per-
 spexeris inter sanguinem, & sanguinem. pag. 49.
 col. 1. to. 7.
 Postquam autem sederit in folio regni sui describet
 sibi Deuteronomium legis huius in volumine, ac-
 cipiens exemplar a sacerdotibus. pag. 268. col. 2.
 to. 7. & 276. col. 1. to. eod.
Cap. 18. Perfectus eris, & absque macula cum Domino Deo
 tuo. pag. 245. col. 1. to. 6. & 174. col. 2. to. eod.
Cap. 21. Quando inuentum fuerit in terra, quam Dominus
 Deus tuus daturus est tibi, hominis cadaver occisi,
 & ignorabitur cædis reus; egredientur maiores na-
 tu, &c. pag. 7. col. 2. to. 7.
Cap. 23. Non abominaberis Idumæum, quia frater tuus est;
 nec Aegyptium, quia advena fuisti in terra eius.
 pag. 49. col. 1. to. 7.
 Cum votum voueris Domino Deo tuo non tardabis
 reddere. pag. 91. col. 1. to. 7.
 Quod autem semel egressum est de labijs tuis, obser-
 uabis, &c. pag. 7. col. 2. to. 7.
Cap. 24. Si acceperit homo vxorem, & habuerit eam, & non
 inuenerit gratiam ante oculos eius, &c. pag. 267.
 col. 1. to. 7.
 Non accipies loco pignoris inferiorem, & superio-
 rem molam. pag. 315. col. 2. to. 6.
 Cum repetes a proximo tuo rem aliquam, quam de-
 bet tibi non ingredieris domum eius, &c. pag. 50.
 col. 1. to. 7.
Cap. 25. Pro mensura peccati erit & plagarũ modus. pag. 64.
 col. 2. to. 7.
Cap. 27. Maledictus qui dormit cum vxore proximi sui. pa-
 gin. 478. col. 1. to. 6.
Cap. 28. Aperiet Dominus thesaurum suum optimum, cælũ,
 vt pluuiam tribuat terræ, &c. pag. 286. col. 2. to. 7.
 De cælo descendat super te cinis. pag. 287. col. 1. to. 7.
Cap. 30. Mandatum hoc, quod ego præcipio tibi hodie, non
 supra te est, neque procul positum, nec in cælo si-
 tum. pag. 2. col. 2. to. 7.
Cap. 32. Incrassatus, impinguatus, dilatatus dereliquit Deum
 factorem suum. pag. 292. col. 2. to. 6. & pag. 308.
 col. 1. to. eod.
 Ipsi me prouocauerunt in eo, qui non erat Deus.
 pag. 5. col. 1. to. 7.
 Vinam sapient, & intelligerent, & nouissima pro-
 uiderent. pag. 102. col. 2. to. 7.
 Videte, quod ego sum solus, & non sit alius Deus præ-
 ter me. pag. 187. col. 1. to. 7. & 241. col. 1. to. 6.
Cap. 33. Perfectio tua, & benedictio tua a viro sancto. pa-
 gin. 269. col. 1. to. 7.
 Benedictio illius, qui apparuit in rubo, veniat super
 caput Ioseph. pag. 477. col. 1. to. 6.
 Benedictus in filiis Aser, sit placens fratribus suis, &
 tingat in oleo pedem suum. pag. 327. col. 1. to. 6.
 & 324. col. 1. to. eod.
 Sicut dies iuuentutis tuæ, ita & senectus tua. pag. 280.
 col. 1. to. 7.
 Cæliq. caligabunt rore. pag. 282. col. 2. to. 7.

Ex Iosue.

Cap. 1. Confortare, & esto robustus. pag. 316. col. 2. to. 6.
Cap. 3. Ingressis eis Iordanem, &c. Steterunt aquæ descen-

dentis in loco vno, & ad instar mortis intumescen-
 tes apparebant, &c. pag. 288. col. 2. to. 7.
 Solue calcementum de pedibus tuis. pag. 410. co-
 lum. 2. to. 2. **Cap. 5.**
 Da gloriam Domino Deo Israel, & confitere, &c. **Cap. 7.**
 pag. 49. col. 2. to. 7.
 Non fuit ante, & postea tam longa dies obediente **Cap. 10.**
 Domino voci hominis. pag. 307. col. 2. to. 6. &
 pag. 277. col. 2. to. 7.
 Terram Australem, & arenã dedisti mihi. pag. 326. **Cap. 15.**
 col. 1. to. 6.

Ex Iudicum libro.

Da mihi benedictionem, &c. dedit ergo ei Caleb ir-
 riguum superius, & irriguum inferius. pag. 477.
 col. 1. to. 6. **Cap. 1.**
 Ascenditq. Angelus Domini de Galgalis ad locũ flen-
 tium. pag. 267. col. 1. to. 7. **Cap. 2.**
 Terra mota est, caliq. ac nubes distillauerunt aquis. **Cap. 5.**
 pag. 282. col. 2. to. 7.
 Cor meum diligit principes Israel, qui propria volun-
 tate obtulistis vos discrimini. pag. 277. col. 1. to. 7.
 & 278. col. 1. to. 7.
 De cælo dimicatum est contra eos; stellæ manentes
 in ordine, & cursu suo aduersus Sifaran pugnaue-
 runt. pag. 468. col. 1. to. 6. & 283. col. 1. to. 7.
 Extendit Angelus Domini summitatem virgæ, quam **Cap. 6.**
 tenebat in manu, & tetigit carnes, & panes azy-
 mos. pag. 265. col. 2. to. 7.
 Quod me facere videritis, hoc facite. pag. 95. co-
 lum. 1. to. 7. **Cap. 7.**
 Numquid possum deferere dulcedinem meam, fru-
 ctusq. suauissimos, & ire, vt inter cetera ligna pro-
 mouear? pag. 483. col. 2. to. 6. & 91. col. 1. to. 7. **Cap. 9.**
 Egrediatu ignis de rhamno, & deuoret cedros Liba-
 ni. pag. 289. col. 2. to. 6.
 Abimelech inde proficiscens venit ad oppidum The-
 bes, &c. accedensq. Abimelech iuxta turrim.
 pag. 293. col. 1. to. 6.
 Obsecro Domine, vt vir Dei, quem misisti, veniat ite-
 rum, &c. pag. 266. col. 1. to. 7. **Cap. 13.**
 Ab omnibus, quæ locutus sum vxori tuæ abstineat se.
 pag. 265. col. 1. to. 7.
 Angelus Domini pariter in flamma ascēdit. pag. 266.
 col. 1. to. 7.

Ex Ruth.

Ne vocetis me Noëmi, idest pulchram; sed vocate **Cap. 1.**
 me Mara, idest amarã; quia amaritudine valde
 repleuit me Omnipotens. pag. 454. col. 1. to. 6.
 Inueni gratiã apud oculos tuos domine mi. pag. 459. **Cap. 2.**
 col. 1. to. 6.
 Benedicla es a Domino filia, & priorem misericor-
 diam posteriore superasti. pag. 466. col. 2. to. 6. **Cap. 3.**
 & 475. col. 1. to. eod.
 Sit virtutis exemplum in Ephratha, & habeat celebre **Cap. 4.**
 nomen in Bethlehẽm. pag. 466. col. 1. to. 6.

Ex primo Regum.

Affigebat quoque eã æmula eius. pag. 66. col. 2. to. 6. **Cap. 1.**
 Cum esset Anna amaro animo orauit ad Dominum.
 pag. 326. col. 2. to. 6.
 Donec sterilis peperit plurimos. pag. 308. col. 2. to. 7. **Cap. 2.**
 Nec poterat videre lucernam Dei, antequam extin-
 gueretur. pag. 288. col. 2. to. 6. **Cap. 3.**
 Vt etiam omnium vestrum oculos dextros. pag. 313. **Cap. 11.**
 col. 1. to. 6.
 Melior est obedientia, quàm victima. pag. 307. co-
 lum. 1. to. 6. **Cap. 15.**
 Ne respicias vultum eius, neque altitudinem statu-
 ræ eius. pag. 276. col. 1. to. 7. **Cap. 16.**

Index locorum

- Cap. 17. Passabat seruus tuus patris sui gregem, & veniebat leo, vel vritus, &c. pag. 275. col. 2. to. 7.
 Cap. 21. Si mundi sunt pueri maxime a mulieribus, manducant. pag. 278. col. 2. to. 7.
 Cap. 23. Benedicti vos a Domino, quia doluistis vicem meam. pag. 93. col. 1. to. 7.
 Cap. 25. Eratq. mulier illa prudētissima, & speciosa. pag. 464. col. 2. to. 6.
 Homines isti boni satis fuerunt nobis, & non molesti. pag. 90. col. 2. to. 7.
 Ipse est filius Belial, ita ut nemo possit ei loqui. pag. 94. col. 2. to. 7.
 Benedictum eloquium tuum, & benedicta tu, quae prohibuisti me hodie, ne irem ad sanguinem. pag. 477. col. 2. to. 6.
 Ecce famula tua sit in ancillam, ut lauet pedes seruorum Domini mei. pag. 325. col. 1. to. 6. & 467. & 468. col. 2. to. eod.
 Cap. 30. Eruit David omnia, quae tulerant Amalechitarum, &c. pag. 275. col. 2. to. 7.

Ex secundo Regum.

- Cap. 1. Quomodo ceciderunt fortes in proelio? pag. 24. col. 1. to. 7.
 Cap. 6. Benedixit Dominus Obededom, & omnem domum eius. pag. 474. col. 2. to. 6.
 Cap. 7. Si inique aliquid gesseris, arguam eum in virga virorum, & in plagis filiorum hominum. pag. 94. col. 2. to. 7.
 Cap. 12. Quem reddet in quadruplum. pag. 275. col. 2. to. 7.
 Dominus quoque transtulit peccatum tuum: non morieris. pag. 49. col. 2. to. 7.
 Cap. 14. Ne penitus pereat, qui abiectus est. pag. 93. col. 1. to. 7.
 Sicut Angelus Domini, sic est Dominus meus rex, ut nec benedictione, nec maledictione moueatur. pag. 266. col. 1. to. 7. & 275. col. 1. to. eod.
 Cap. 16. Dimitte eum, ut maledicat me. pag. 325. col. 1. to. 6.
 Cap. 18. Quis mihi tribuat, ut ego moriar pro te Absalom filii tui. pag. 233. col. 1. to. 7.
 Cap. 19. Tu autem Domine mi rex, sicut Angelus Dei es. pag. 265. col. 2. to. 7.
 Cap. 23. Sicut lux auroraē Oriente Sole, mane absque nubibus rutilat. pag. 249. col. 1. to. 6. & 468. col. 2. to. eod. & 292. col. 2. to. 7.

Ex tertio Regum.

- Cap. 1. Queramus Domino nostro regi dolescentulam virginem. pag. 348. col. 2. to. 6.
 Cap. 3. Dabis ergo seruo tuo cor docile, ut populum tuum iudicare possit, & discernere inter bonum, & malum. pag. 96. col. 2. to. 7. & 276. col. 1. to. eod.
 Cap. 6. In ingressu oraculi fecit duo ostiola de lignis oliuarum. pag. 328. col. 1. to. 6.
 Cap. 8. Intulerunt sacerdotes arcam foederis Domini in locum suum. pag. 469. col. 1. to. 7.
 Impleuerat gloria Domini domum Domini. pag. 463. col. 1. to. 6.
 Dixit Dominus, ut habitaret in nebula. ibidem.
 Firmissimum folium tuum in sempiternum. ibidem.
 Si caelum & caeli caelorum te capere non possunt, quanto magis domus haec, quam aedificauit? pag. 458. col. 1. to. 6.
 Cap. 10. Ingressa Hierusalem multo cum comitatu, & diuitijs, camelis portantibus aromata, &c. pag. 472. col. 2. to. 6. & 473. col. 1. to. eod.
 Videns regina Saba omnem sapientiam Salomonis, &c. non habebat ultra spiritum. pag. 276. col. 1. to. 6. & 147. col. 2. to. 7.
 Fecit etiam Rex Salomon thronum de ebore grandem. pag. 309. col. 1. to. 6. & 453. col. 1. to. eod. & 291. col. 2. to. 7.
 Non est factum tale opus in vniuersis regnis. pag. 463. col. 2. to. 6.

- Deprauatum est cor eius per mulieres. pag. 293. col. 2. to. 6. Cap. 11.
 Derelicto consilio seniorum, quod ei dederant, locutus est eis secundum consilium iuuenum. pag. 320. col. 2. to. 6. Cap. 12.
 Viuit Dominus exercituum ante cuius conspectum. pag. 101. col. 1. to. 7. Cap. 18.
 Usquequo claudicatis in duas partes, si Dominus est Deus, sequimini eum. pag. 468. col. 1. to. 6.
 Cecidit autem ignis Domini, & vorauit holocaustum & ligna, & lapides. pag. 283. col. 1. to. 7.
 Terigit eum, & dixit illi: Surge, & comede. pag. 265. col. 1. to. 7. Cap. 19.
 Grandis enim tibi restat via. pag. 291. col. 2. to. 6.
 Et ambulauit in fortitudine cibi illius quadraginta diebus, & quadraginta noctibus. pag. 298. col. 2. to. 6.
 Zelo zelatus sum pro Domino Deo exercituum. pag. 339. col. 2. to. 6.

Ex quarto Regum.

- Percussit aquas, & diuisae sunt huc, atque illuc, & transtulit Eliseus. pag. 288. col. 2. to. 7. Cap. 1.
 Cum plena fuerint, tolles. pag. 462. col. 2. to. 6. Cap. 4.
 Vir Dei Sanctus est iste, qui transiit per nos frequenter. Faciamus ergo ei cenaculum. pag. 272. col. 2. to. 7.
 Lauare septies in Iordane. pag. 328. col. 2. to. 6. Cap. 5.
 Melius est, ut accipias duo talenta. pag. 23. col. 2. to. 7.
 Videbis oculis tuis, & inde non comedes. pag. 84. col. 1. to. 7. Cap. 7.
 Transferam vos in terram fructiferam, & fertilem vini, terram panis & vuarum, terram oliuarum, & olei, ac mellis. pag. 483. col. 2. to. 6. Cap. 18.
 Quodcumque reliquum fuerit de domo Iuda, mittet radicem deorsum, & faciet fructum sursum. pag. 481. col. 1. to. 6. Cap. 19.

Ex primo Paralipomenon.

- Tonet mare, & plenitudo eius. pag. 462. col. 2. to. 6. Cap. 16.
 Te Domine benedicite benedicta erit in perpetuum. pag. 476. col. 2. to. 6. Cap. 17.
 David & magistratus exercitus segregauerunt in ministerium filios Afaph, & Heman, & Idithun, qui prophetauerunt in citharis, & cetera. pag. 100. col. 1. to. 7. Cap. 25.
 Aurum purissimum dedit, ut ex ipso fieret similitudo quadrigae Cherubim. pag. 270. col. 1. to. 7.
 Omnia venerunt scripta manu Domini ad me, ut intelligerem vniuersa opera exemplaris. pag. 267. col. 2. to. 7. Cap. 28.

Ex secundo Paralipomenon.

- Roboam erat rudis, & corde pauido. pag. 96. col. 2. to. 7. Cap. 13.
 Vos ergo confortamini, & non dissoluantur manus vestrae: erit enim merces operi vestro. pag. 94. col. 2. to. 7. Cap. 15.
 Non est apud Dominum Deum nostrum iniquitas, nec cupido munerum. pag. 272. col. 2. to. 7. Cap. 19.
 Cum ignoremus, quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, ut oculos nostros dirigamus ad te. pag. 64. col. 1. to. 6. & 101. col. 2. to. 7. Cap. 20.
 Vocauerunt locum illud vallis benedictionis. pag. 476. col. 2. to. 6.

Ex secundo Esdrae.

- Nos ipsi faciemus opus, & media pars nostrum tenent lanceas ab ascensu aurorae donec egrediantur astra. pag. 470. col. 1. to. 6. Cap. 4.

Ex

Sacrae Scripturae.

Ex Tobia.

- Numquam concupiui virum. pag. 21. col. 1. to. 7. Cap. 3.
 Numquam cum iudentibus miscui me. pag. 287. col. 2. to. 6. & 99. col. 2. to. 7.
 Cap. 4. Eleemosyna ab omni peccato, & a morte libera. pag. 297. col. 2. to. 6.
 Superbiam numquam in tuo sensu dominari permittas. pag. 274. col. 2. to. 7.
 Quod ab alio oderis fieri tibi, vide ne tu aliquando alteri facias. pag. 304. col. 1. to. 6. & 308. col. 1. to. eod.
 Consilia semper a sapiente perquire. pag. 320. col. 2. to. 6.
 Cap. 5. Quale gaudium mihi erit, qui in tenebris sedeo. pag. 281. col. 2. to. 6.
 Cap. 6. Fumus eius extricat omne genus daemoniorum. pag. 100. col. 1. to. 7. & 279. col. 1. to. eod.
 Cap. 8. Raphael Angelus apprehendit daemonium. pag. 275. col. 2. to. 7.
 Cap. 9. Dicatur benedictio super uxorem tuam. pag. 479. col. 1. to. 6.
 Cap. 11. Benedico te, Domine Deus Israel, quia tu castigasti me, & tu sanasti me. pag. 21. col. 2. to. 7.
 Cap. 12. Qui faciunt peccatum, & iniquitatem hostes sunt animae suae. pag. 303. col. 2. to. 6.
 Quando orabas cum lacrymis. pag. 297. col. 2. to. 6. & pag. 100. col. 1. to. 7.
 Ego sum Raphael Angelus vnus ex septem, qui astamus ante Dominum. pag. 279. col. 1. to. 7.
 Cap. 13. Ex Sapphiro, & Smaragdo aedificabuntur, & ex lapide pretioso. pag. 272. col. 1. to. 7.
 Per vicos eius halleluia cantabitur. pag. 276. col. 1. to. 6.

Ex Iudith.

- Non derelinquis praesentes de te, & de sua virtute gloriantes humilias. pag. 338. col. 2. to. 6. Cap. 6.
 Cap. 8. Habens super lumbos suos cilicium ieiunabat. pag. 297. col. 1. to. 6.
 Et erat haec in omnibus famosissima, quoniam timebat Dominum valde. pag. 466. col. 1. to. 6.
 Indulgentiam eius suscipimus lacrymis postulemus. pag. 326. col. 2. to. 6.
 Et nunc fratres, quoniam vos estis presbyteri in populo Dei, ex vobis pendet anima illorum, & cetera. pag. 271. col. 1. to. 7.
 Cap. 9. Humilium, & mansuetorum semper tibi placuit deprecatio. pag. 325. col. 2. to. 6.
 Deus caelorum, Creator aquarum, & Dominus totius creaturae. pag. 464. col. 1. to. 6.
 Cap. 11. Non est talis mulier super terram in aspectu, in pulchritudine, & in sensu verborum. pag. 460. col. 1. to. 7.
 Cap. 12. Bibe nunc & accumbe in iucunditate, quoniam inuenisti gratiam coram me. pag. 457. col. 1. to. 6. & 130. col. 1. to. 7.
 Cap. 13. Et accendentes luminaria congyrauerunt circa eam. pag. 214. col. 2. to. 6.
 Benedixit te Dominus in virtute sua, quia per te ad nihilum redegit inimicos nostros. pag. 475. col. 2. to. 6.
 Cap. 15. Benedixerunt eam omnes vna voce dicentes, Tu gloria Hierusalem, tu latitatio Israel, tu honorificentia populi nostri. pag. 476. col. 1. to. 6. & pag. 478. col. 2. to. eod.

Ex Esther.

- Cap. 2. Adamauit eam rex plusquam omnes mulieres, &c. & posuit diadema regni in capite eius. pag. 459. col. 1. to. 6. & 461. col. 2. to. eod.
 Cap. 4. Non enim erat licitum indutui sacco aulae regis intrare. pag. 320. to. 6.
 Cap. 13. Cum plurimis gentibus imperarem, & vniuersum orbem meae diuitum subiugassem, &cetera. pag. 276. col. 2. to. 7.

- Et non est qui possit tuae resistere voluntati. pag. 464. col. 2. to. 6.
 Et super vnam quidem innitebatur quasi praeparata delicijs. pag. 455. col. 2. to. 6. Cap. 15.
 Vidi te Domine quasi Angelum Dei. pag. 266. col. 1. to. 7.
 Aures principum simplices, & ex sua natura alios astutantes callida fraude decipiunt. pag. 99. col. 2. to. 7. Cap. 16.
 Nec putare debetis si diuersa inbeamus, ex animi nostri venire leuitate, sed pro qualitate, & necessitate temporum. pag. 99. col. 1. to. 7.

Ex Iob.

- Et erat vir ille simplex, & reclusus. pag. 153. col. 1. to. 7. Cap. 1.
 Iban filij eius, & faciebant conuiuia. pag. 238. col. 1. to. 6.
 Circuui terram, & perambulauit eam. pag. 287. col. 1. to. 6.
 Nudus egressus sum de utero matris meae, & nudus reuertar illuc. pag. 290. col. 1. to. 6.
 Obtenebretur stellae caliginis eius. pag. 468. col. 1. to. 6. Cap. 3.
 Antequam comedam suspiro. pag. 175. col. 2. to. 7.
 Si ceperimus loqui tibi, forsitan moleste accipies. pag. 94. col. 2. to. 7. Cap. 4.
 Porro ad me dictum est verbum absconditum, & quasi furtiue suscepit auribus meis venas futurij eius. pag. 156. col. 1. to. 7.
 Virum stultum interfecit iracundia. pag. 290. col. 1. to. 6. Cap. 5.
 Increpationem Domini ne reprobes: quia ipse vulnerat, & medetur. pag. 278. col. 1. to. 7.
 Visitans speciem tuam non peccabis. pag. 324. col. 2. to. 6.
 Et haec mihi sit consolatio, ut affligens me dolore non parcat. pag. 278. col. 1. to. 7. Cap. 6.
 Militia est vita hominis super terram. pag. 84. col. 1. to. 7. Cap. 7.
 Elegit suspendium anima mea, & mortem ossa mea. pag. 144. col. 2. to. 7. & 161. col. 1. to. eod. & 200. col. 2. to. eod.
 Quis restitit ei, & pacem habuit. pag. 329. col. 2. to. 6. Cap. 9.
 Verebar omnia opera mea. pag. 318. col. 2. to. 6.
 Tardet animam meam vitam meam. pag. 176. col. 1. to. 7. Cap. 10.
 Loquar in amaritudine animae meae. pag. 157. col. 1. to. 7.
 Manus tuae fecerunt me. pag. 1. col. 1. to. 7. Cap. 11.
 Vbi nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat. pag. 335. col. 1. to. 6. & 303. col. 2. to. eod.
 Longior terra mensura eius, & latior mari. pag. 322. col. 1. to. 6. Cap. 12.
 Auris verba dii iudicat, & fauces comedentis saporem. pag. 296. col. 2. to. 6. & 190. col. 2. to. 7.
 Si continuerit aquas, omnia siccabuntur. pag. 288. col. 2. to. 7. Cap. 13.
 Etiam si occiderit me in ipso sperabo. pag. 203. col. 1. to. 7. Cap. 14.
 Qui quasi putredo consumendus sum. pag. 287. col. 2. to. 6.
 Quasi flos egreditur, & coteritur. pag. 471. col. 2. to. 6. Cap. 15.
 Quis enim mundus erit a forde? at nemo, & si vnus dies sit vita eius super terram. sec. lxx. pag. 351. col. 1. to. 6. & 85. col. 2. to. 7.
 Posuit me quasi in proverbium vulgi. pag. 268. col. 2. to. 7. Cap. 17.
 Tenebitur planta illius laqueo. pag. 287. col. 2. to. 6. Cap. 18.
 Attenuetur fame robur eius, & inedia inuadat costas eius. pag. 189. col. 1. to. 7.
 Consumat brachia illius primogenita mors. pag. 288. col. 1. to. 6. Cap. 19.
 Obsederunt in gyro tabernaculum meum. pag. 214. col. 2. to. 6. Cap. 20.
 Gaudium hypocritae ad instar puncti. pag. 131. col. 1. to. 6. & 123. col. 2. to. 7. Cap. 21.
 Caput aspidum fuget, & occidet eum lingua viperarum. pag. 49. col. 1. to. 7.

Index locorum

- Non videat rivulos fluminis, torrentes mellis, & butyri. pag. 188. col. 2. to. 7.
- Cap. 22.** Excelsior caelo est, & super stellarum verticem sublimatur. pag. 285. col. 2. to. 7.
- Acquiesce igitur ei, & habeto pacem, & per hæc habebis fructus optimos. pag. 481. col. 2. to. 6.
- Qui humiliatus fuerit, erit in gloria. pag. 242. col. 1. to. 6.
- Cap. 24.** Oculus adulteri obseruat caliginem. pag. 49. col. 1. to. 6.
- Profodit in tenebris domos, sicut in die condixerant sibi, & ignorauerunt lucem. pag. 469. col. 2. to. 6.
- Si subito apparuerit aurora, arbitrantur umbram mortis. pag. 313. col. 2. to. 6.
- Ad nimium calorem transeat ab aquis niuium, pagin. 335. col. 1. to. 6.
- Cap. 25.** Qui facit concordiam in sublimibus suis, pag. 285. col. 2. to. 7.
- Numquid est numerus militum eius? pag. 273. col. 1. to. 6.
- Cap. 26.** Appendit terram super nihilum. pag. 322. col. 2. to. 6.
- Spiritus eius ornauit caelos. pag. 282. col. 2. to. 7. & pag. 288. col. 2. to. eod.
- Donec deficiam non recedam ab innocentia mea. pag. 256. col. 1. to. eod.
- Cap. 27.** Iustificacionem meam, quam cepi tenere, non deferam. pag. 23. col. 2. to. 7.
- Cap. 28.** Lapis solutus calore in æs vertitur. pag. 289. col. 2. to. 6.
- Omne pretiosum vidit oculus eius, profunda quoque fluuioꝝ scrutatus est. pag. 268. col. 2. to. 7.
- Nescit homo pretium eius. pag. 310. col. 2. to. 6.
- Nec inuenitur in terra suauiter viuentium. pag. 270. col. 1. to. 7.
- Cap. 29.** Senes assurgentes stabant, Principes cessabant loqui, &c. pag. 267. col. 1. to. 7. & 277. col. 1. eod.
- Eo quod liberafsem pauperem vociferantem, & pupillum, cui non esset adiutor. pag. 275. col. 2. to. 7.
- Oculus fui caeco, & pes claudo. pag. 21. col. 2. to. 7.
- Cap. 30.** Qui me comedunt non dormiunt. pag. 287. col. 1. to. 6. & 304. col. 1. eod.
- Flebam quondam super eo, qui afflictus erat, & compatiebatur anima mea pauperi. pag. 326. col. 1. to. 6. & 24. col. 1. to. 7.
- Frater fui draconum & socius struthionum. pag. 288. col. 2. to. 6.
- Cap. 31.** Pepigi fœdus cum oculis meis, pag. 21. col. 2. to. 7.
- Ignis est vsque ad perditionem deuorans. pag. 293. col. 2. to. 6. & 305. col. 1. eod.
- Si negaui quod volebant, pauperibus, pag. 21. col. 2. to. 7.
- Et oculos viduæ expectare feci. pag. 280. col. 1. to. 7.
- Ab infantia mea creuit mecum miseratio. pag. 280. col. 1. to. 7.
- Semper enim quasi tumentes super me fluctus, timui Deum, & pondus eius ferre non potui. pag. 319. col. 2. to. 6.
- Cap. 33.** Videbit faciem eius in iubilo. pag. 189. col. 2. to. 7.
- Cap. 34.** Si direxerit ad eum cor suum, spiritum illius, & flatum ad se trahet, pag. 100. col. 1. to. 7.
- Cap. 35.** Suscipe caelum, & intue, & contemplantur æthera, quod altior te sit. pag. 282. col. 1. & 2. to. 7.
- Cap. 37.** Frumentum desiderat nubes. pag. 171. col. 1. to. 7.
- Tu forsitan cum eo fabricatus es caelos, qui solidissimi quasi ære fusi sunt. pag. 281. col. 2. to. 7.
- Inuoluimur tenebris, pag. 281. col. 1. to. 6.
- Ab Aquilone aurum venit. pag. 330. col. 1. to. 6.
- Cap. 38.** Per quam viam spargitur lux, pag. 269. col. 1. to. 7.
- Numquid coniungere valebis micantes stellas Pleiadas, aut gyrum Arcturi poteris dissipare? pag. 214. col. 2. to. 6.
- Numquid nosti ordinem cæli, & pones rationem eius in terra? pag. 267. col. 2. to. 7. & 282. col. 2. eod.
- Quis enarrabit caelorum rationem? pag. 284. col. 2. to. 7.
- Concentum cæli, quis dormire faciet? pag. 286. col. 1. to. 7.
- Feruens & tremens sorbet terram. pag. 268. col. 1. to. 7. **Cap. 39.**
- Abforbebit fluuium, & non mirabitur. pag. 287. col. 1. to. 6. **Cap. 40.**
- Halitus eius prunas ardere facit. pag. 298. col. 2. to. 6. **Cap. 41.**
- & 600. col. 2. to. 7.
- Omne sublime videt, ipse est rex super vniuersos filios superbiæ. pag. 288. col. 2. to. 6. & 95. col. 2. to. 7. **Cap. 42.**
- Auditu auris audiui te. pag. 170. col. 2. to. 7.
- Ago penitentiam in fauilla, & cinere. pag. 297. col. 1. to. 6.
- Iob autem feruus meus orabit pro vobis; faciem eius suscipiam, &c. pag. 269. col. 2. to. 7.

Ex Psalmis.

- Et erit tamquam lignum, quod plantatum est secus decursus aquarum. pag. 336. col. 2. to. 6. & 484. col. 1. to. eod.
- Et folium eius non defluet. pag. 28. col. 1. to. 7.
- Non sic impij, non sic: sed tamquam puluis, quem projicit ventus a facie terræ. pag. 405. col. 1. to. 6. & 323. col. 1. eod.
- Non resurgunt impij in iudicio, neque peccatores in concilio iustorum. pag. 258. col. 2. to. 6.
- Reges eos in virga ferrea. pag. 471. col. 1. to. 6. **Psal. 2.**
- Et nunc reges intelligite, et erudimini, qui iudicatis terram. ibid.
- Sacrificate sacrificium iustitiæ. pag. 317. col. 2. to. 6. **Psal. 4.**
- Signatum est super nos lumen vultus tui Domine. pag. 285. col. 1. to. 6. & 187. col. 2. to. 7.
- A fructu frumenti, vini, & olei sui multiplicati sunt. pag. 480. col. 2. to. 6.
- In pace in idipsum dormiam, & requiescam. pag. 329. col. 2. to. 6.
- Mane astabo tibi, & videbo. pag. 269. col. 1. to. 7. **Psal. 5.**
- & 255. & 259. col. 1. to. 6.
- Perdes omnes, qui loquuntur mendacium. pag. 304. col. 2. to. 6. & 38. col. 2. to. 7.
- Cor eorum vanum est. Sepulchrum patens est guttur eorum, linguis suis dolose agebatur. pag. 14. col. 1. to. 7.
- Scuto bonæ voluntatis tuæ coronasti nos, pag. 8. col. 2. to. 6.
- Miserere mei Domine, quoniam infirmus sum. **Psal. 6.**
- pag. 93. col. 1. to. 7.
- Lauabo per singulas noctes lectum meum. pag. 265. col. 2. to. 6. & 328. col. 1. eod.
- Turbatus est a furore oculus meus. pagin. 290. col. 1. to. 6.
- Gloria, & honore coronasti eum. pag. 332. col. 2. to. 6. **Psal. 8.**
- & 336. col. 1. to. eod.
- Sediti super thronum, qui iudicas iustitiam. pag. 271. **Psal. 9.**
- col. 2. to. 7.
- Annuntiate inter gentes studia eius. pag. 312. col. 2. to. 6.
- In laqueo isto, quem absconderunt. pag. 151. col. 2. to. 7.
- Sciant gentes, quoniam homines sunt. pag. 323. col. 2. to. 6.
- Laudatur peccator in desiderijs animæ suæ. pag. 64. col. 2. to. 6.
- Sedet in insidijs cum diuitibus, in occultis vt interficiat innocentem. pag. 99. col. 1. to. 7.
- Desiderium pauperum exaudiuit Dominus: præparationem cordis eorum audiuit auris tua. pag. 396. col. 1. to. 6. & 156. col. 2. to. 7.
- In Domino confido. pag. 203. col. 2. to. 7. **Psal. 10.**
- Ignis, sulphur, & spiritus procellarum pars calicis eorum. pag. 335. col. 1. to. 6.
- Iustus Dominus, & iustitias dilexit. pag. 465. col. 2. to. 6.
- Diminutæ sunt veritates a filijs hominum. pag. 285. **Psal. 11.**
- col. 2. to. 6.

In

Sacræ Scripturæ.

- In corde, & corde locuti sunt. pag. 156. col. 2. to. 7.
- In circuitu impij ambulat. pag. 317. col. 1. to. 6.
- Psal. 12.** Vsquequo Domine obliuisceris me in finem, vsquequo auertis faciem tuam a me. pag. 128. col. 1. to. 7.
- Psal. 13.** Venenum aspidum sub labijs eorum. pag. 452. col. 2. to. 6.
- Contritio, & infelicitas in vijs eorum. pag. 288. col. 2. to. eod.
- Psal. 14.** Domine quis habitabit in tabernaculo? pag. 339. col. 1. to. 6.
- Ad nihilum deductus est in conspectu eius malignus, pag. 323. col. 1. to. 6.
- Qui pecuniam suam non dedit ad vsuram. pag. 38. col. 1. to. 7.
- Qui facit hæc non commouebitur in æternum. pag. 317. col. 2. to. 6.
- Psal. 15.** Dixi Domino, Deus meus es tu: quoniam bonorum meorum non egesset. pag. 31. col. 2. to. 6. & 157. col. 1. to. 7.
- Prouidebam Dominum in conspectu meo semper. pag. 101. col. 1. to. 7.
- Adimplebis me lætitiâ cum vultu tuo. pag. 246. col. 1. to. 6.
- Psal. 16.** Oculos suos statuerunt declinare super terram. pag. 242. col. 2. to. 6. & 284. col. 1. & 290. col. 2. to. eod.
- Satiabor, cum apparuerit gloria tua. pag. 256. col. 2. to. 6. & 266. col. 2. & 275. col. 1. & 337. col. 1. & 341. col. 2. & 480. col. 1. eod.
- Psal. 17.** Ascendit super Cherubim, & volauit, volauit super pennas ventorum. pag. 293. col. 2. to. 6. & 280. col. 1. to. 7. & 266. col. 2. to. eod.
- Tenebrosa aqua in nubibus æeris. pag. 265. col. 1. to. 6.
- Cum sancto sanctus eris. pag. 283. col. 2. to. 6.
- Quoniam tu illuminas lucernam meam Domine, &c. pag. 462. col. 1. to. 6. & 455. col. 1. to. eod.
- Quoniam in te eripiar a tentatione, & in Deo meo transgrediar murum. pag. 148. col. 1. & 159. col. 1. to. 7.
- Qui perfecit pedes meos tamquam ceruorum. pag. 148. col. 1. & 159. col. 1. to. 7.
- Vt lutum platearum delebo eos. pag. 304. col. 1. to. 6.
- Psal. 18.** Non est, qui se abscondat a calore eius. pag. 336. col. 2. to. 6.
- Præceptum Domini lucidum illuminans oculos. pag. 259. col. 1. to. 6. & 266. col. 2. to. 7.
- Timor Domini sanctus permanet in sæculum sæculi. pag. 320. col. 1. to. 6.
- Desiderabilia super aurum, & lapidem pretiosum multum, & dulciora super mel, & fauim. pag. 2. col. 2. to. 7.
- Ab occultis meis munda me, & ab alienis parce seruo tuo. pag. 9. col. 2. to. 7.
- Tunc immaculatus ero, & erunt, vt complacent eloquia oris mei. pag. 156. col. 1. to. 7.
- Psal. 19.** Holocaustum tuum pingue fiat. pag. 99. col. 2. to. 7.
- Psal. 20.** Posuisti in capite eius coronam de lapide pretioso, pag. 309. col. 2. to. 6. & 332. col. 2. & 336. col. 1. & 347. col. 2. to. eod.
- Psal. 21.** Longe a salute mea verba delictorum meorum. pag. 79. col. 1. to. 7.
- Ego autem sum vermis, & non homo. pag. 21. col. 1. to. 7.
- Concilium malignantium obsedit me. pag. 298. col. 1. to. 6.
- Foderunt manus meas, & pedes meos. pag. 110. col. 2. to. 7.
- Annuntiabit cæli iustitiam eius. pag. 283. col. 2. to. 7.
- Psal. 22.** Dominus regit me, & nihil mihi deerit. pag. 267. col. 2. to. 6.
- Virga tua, & baculus tuus ipsa me consolata sunt. pag. 92. col. 2. to. 7.
- Parasti in conspectu meo mensam aduersus eos, qui tribulant me. pag. 267. col. 1. to. 6.
- Impinguasti in oleo caput meum. pag. 300. col. 1. to. 6.
- Etc. calix meus inebrians, quàm præclarus est. pag. 275. col. 2. to. 6.
- Domini est terra, & plenitudo eius. pag. 462. col. 1. to. 6. **Psal. 23.**
- Attollite portas principes vestras, & eleuamini portæ æternales. pag. 336. col. 2. to. 6. & 255. col. 1. eod.
- Dulcis & rectus Dominus, propter hoc legem dabit delinquentibus in via, pag. 95. col. 2. to. 7.
- Vniuersæ viæ Domini misericordia, & veritas. pag. 23. col. 1. to. 6. & 38. col. 1. & 69. col. 2. to. eod.
- Oculi mei semper ad Dominum. pag. 101. col. 1. to. 7.
- Dominus illuminatio mea, & salus mea quem timebo. pag. 100. col. 1. to. 7.
- Infirmati sunt, & ceciderunt. pag. 278. col. 1. to. 6.
- Qui loquuntur pacem cum proximo suo, mala autem in cordibus eorum. pag. 329. col. 2. to. 6.
- Refloruit caro mea. pag. 472. col. 1. to. 6. **Psal. 27.**
- Confiscidisti saccum meum, & circumdedisti me lætitiâ. pag. 295. col. 1. to. 6. & 288. col. 1. to. 7. **Psal. 29.**
- In te Domine speraui. pag. 203. col. 1. to. 7. **Psal. 30.**
- Respexisti humilitatem meam. pag. 458. col. 1. to. 6.
- Quam magna multitudo dulcedinis tuæ Domine, quam abscondisti timentibus te. pag. 246. col. 2. to. 6. & 319. col. 1. eod. & 203. col. 1. to. 7.
- Abscondes eos in abscondito faciei tuæ a conturbatione hominum. pag. 170. col. 1. to. 7.
- Viriliter agite, & confortetur cor vestrum. pag. 267. col. 1. to. 7.
- Dixi confitebor aduersum me iniustitiam meam. **Psal. 31.**
- pag. 296. col. 1. to. 6. & 49. col. 2. to. 7.
- Intellectum tibi dabo, & instruam te. pag. 261. col. 2. to. 6.
- Nolite fieri sicut equus, & mulus, quibus non est intellectus. pag. 261. col. 2. to. 6. & 293. col. 2. eod.
- In chamo & freno maxillas eorum confringe. pag. 292. col. 2. to. 6.
- Rectos decet collaudatio. pag. 339. col. 2. to. 6. **Psal. 32.**
- Verbo Domini cæli firmati sunt. pag. 287. col. 2. to. 7.
- Benedicam Dominum in omni tempore. pag. 100. **Psal. 33.**
- col. 2. to. 7.
- Accedite ad eum, & illuminamini, & facies vestræ non confundentur. pag. 261. col. 2. to. 6. & 20. col. 1. to. 7.
- Gustate, & videte, quoniam suavis est Dominus. pag. 241. col. 1. to. 6. & 321. col. 1. to. eod. & 167. col. 1. to. 7. & 187. col. 1. to. 7.
- Time Domine omnes sancti eius, quoniam nihil deest timentibus eum. pag. 248. col. 1. to. 6. & pag. 319. col. 1. to. eod.
- Diuites egerunt, & esurierunt. pag. 306. col. 1. to. 6.
- Non delinquent omnes, qui sperant in eo. pag. 338. col. 1. to. 6.
- Apprehende arma, & scutum, & exurge in adiutorium mihi. pag. 8. col. 2. to. 6. **Psal. 34.**
- In populo graui laudabo te. pag. 305. col. 2. to. 6.
- Iniquitatem meditatus est in cubili suo. pag. 158. col. 1. to. 7. **Psal. 35.**
- Domine in caelo misericordia tua, & veritas tua vsque ad nubes. pag. 351. col. 1. to. 6.
- Inebriabuntur ab ybertate domus tuæ; & torrente voluptatis tuæ potabis eos. pag. 57. col. 1. to. 6. & 272. col. 1. to. eod. & 129. col. 2. to. 7.
- Quoniam apud te est fons vitæ: & in lumine tuo videmus lumen. pag. 160. col. 1. to. 7. & pag. 105. col. 1. to. eod.
- Spera in Domino, & ceter. & pascere in diuitijs eius. **Psal. 36.**
- pag. 342. col. 1. to. 6.
- Manucti autem hereditabunt terram. pag. 329. col. 2. to. 6. & 332. col. 2. to. eod.
- Mox vt honorificati fuerint, & exaltati deficientes, quemadmodum fumus deficient. pag. 288. col. 1. to. 6.
- Afflictus sum, & humiliatus sum nimis. pag. 168. **Psal. 37.**
- col. 2. to. 7.

Dere-

Index locorum

- Dereliquit me virtus mea, & lumen oculorum meorum, & ipsum non est mecum. pag. 281. col. 1. to. 6. & 2. col. 1. to. 7.
- Pfal.* 38. Quoniam ego in flagella paratus sum: & dolor meus in conspectu meo semper. pag. 19. col. 1. to. 7.
- Pfal.* 38. Concaluit cor meum intra me. pag. 271. col. 1. to. 6. In meditatione mea exardescet ignis. pag. 104. col. 1. to. 7. & 154. col. 2. & 159. col. 2. to. eod. Thefaurizat, & ignorat, cui congregabit ea. pag. 290. col. 2. to. 6.
- Pfal.* 40. Beatus, qui intelligit super egenum, & pauperem. pag. 321. col. 2. to. 6.
- Pfal.* 41. Quemadmodum desiderat cervus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te Deus. pag. 200. col. 2. to. 7. & 203. col. 1. to. eod.
- Sititit anima mea ad Deum fontem vivum, quando veniam, & apparebo ante faciem Dei. pag. 19. col. 2. to. 7. & 160. col. 1. to. eod. & 177. col. 1. to. eod. & 275. col. 2. to. 6.
- Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes die, ac nocte. pag. 326. col. 1. to. 6.
- Transibo in locum tabernaculi admirabilis usque ad domum Dei. pag. 200. col. 1. to. 7.
- Pfal.* 43. Abyssus abyssum inuocat. pag. 458. col. 1. to. 6.
- Pfal.* 43. Conglutinatus est in terra venter noster. pag. 483. col. 2. to. 6. & 280. col. 1. to. 7.
- Pfal.* 44. Lingua mea calamus scribæ. pag. 301. col. 2. to. 6.
- Speciosus forma præ filijs hominum. pag. 479. col. 2. to. 6.
- Diffusa est gratia in labijs tuis, &c. pag. 460. col. 1. & 474. col. 1. to. 6. & 267. col. 1. to. 7.
- Accingere gladio tuo super femur tuum potentissime. pag. 267. col. 1. to. 7.
- Propter veritatem, & mansuetudinem, & iustitiam. pag. 326. col. 1. to. 6.
- Dilexisti iustitiam, &c. pag. 91. col. 1. to. 7.
- Propterea vixit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ præ confortibus tuis. pag. 329. col. 1. to. 6.
- Astitit regina a dextris tuis in vestitu deaurato. pag. 312. col. 2. to. 6.
- Omnis gloria filiae regis ab intus. pag. 311. col. 1. to. 6.
- Pfal.* 45. Fluminis impetus lætificat civitatem Dei. pag. 275. col. 2. to. 6.
- Pfal.* 47. Deus in gradibus eius cognoscetur cum suscipiet eam. sec. lxx. pag. 470. col. 1. to. 6. & 163. col. 1. to. 7.
- Pfal.* 48. Laborabit in æternum, & vivet adhuc in finem. pag. 302. col. 2. to. 6.
- Homo, cum in honore esset, non intellexit. pag. 293. col. 2. to. 6. & 321. col. 2. to. eod. & 251. col. 2. to. 7.
- Comparatus est iumentis. pag. 326. col. 1. to. 6.
- Quoniam cum interierit, non sumet omnia, neque descendet cum eo gloria eius. pag. 335. col. 1. to. 6.
- Confitebitur tibi, cum benefeceris ei. pag. 182. col. 1. to. 7.
- Pfal.* 49. Congregate illi sanctos eius. pag. 306. col. 1. to. 6.
- Pfal.* 50. Miserere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam. pag. 86. col. 1. to. 7.
- Quoniam iniquitatem meam ego cognosco. pag. 319. col. 1. to. 6.
- In peccatis concepit me mater mea. pag. 468. col. 1. to. 6.
- Asperges me Domine hyssopo, & mundabor, lauabis me, &c. pag. 336. col. 2. to. 6.
- Cor mundum crea in me Deus. pag. 301. col. 2. to. 6. & 338. col. 1. to. eod.
- Pfal.* 51. Ecce homo, qui non posuit Deum adiutorem, sed speravit in multitudine divitiarum suarum. pag. 338. col. 1. to. 6.
- Ego autem sicut oliua fructifera in domo Dei. pag. 315. col. 2. to. 6.
- Pfal.* 52. Quoniam Deus dissipavit ossa eorum, qui hominibus placent. pag. 29. col. 2. to. 7.
- Pfal.* 54. Quis dabit mihi pennas sicut colubæ, & volabo. pag. 298. col. 2. to. 6. & 159. col. 2. to. 7. & 269. col. 2. to. 7.
- Ecce elongavi fugiens, & mansi in solitudine. pag. 159. col. 1. to. 7.
- Expectabam eum, qui saluum me fecit a pusillanimitate spiritus, & tempestate. pag. 159. col. 1. to. 7.
- Ab altitudine diei timebo. pag. 315. col. 2. to. 6. *Pfal.* 55.
- Vt placeam coram Deo in lumine vivitium. pag. 85. col. 2. to. 7.
- Sicut aspicias surdæ, & obturantis aures suas. pag. 316. *Pfal.* 57.
- col. 1. to. 6.
- Lætabitur iustus, cum viderit vindictam. pag. 334. col. 2. to. 6.
- Si vti que est fructus iusto, vti que est Deus iudicans eos in terra. pag. 483. col. 2. to. 6.
- Commouisti terram, & conturbasti eam, sana contritiones eius. pag. 97. col. 1. to. 6.
- Diuitia si affluant, nolite cor apponere. pag. 290. col. 2. to. 6. *Pfal.* 61.
- Deus, Deus meus ad te de luce vigilo. pag. 203. col. 1. to. 7. *Pfal.* 62.
- Sicut adipe, & pinguedine repletur anima mea. pag. 459. col. 1. to. 6.
- Replemur in bonis domus tuæ. pag. 474. col. 2. to. 6. *Pfal.* 64.
- Benedices coronæ anni benignitatis tuæ. pag. 476. col. 1. to. 6.
- Transiimus per ignem, & aquam, & eduxisti nos in refrigerium. pag. 341. col. 2. to. 6. & 159. col. 2. to. 7.
- Iniquitatem si aspexi in corde meo. pag. 298. col. 1. to. 6.
- Veritas de terra orta est. pag. 483. col. 2. to. 6. *Pfal.* 66.
- Confiteantur tibi populi Deus, confiteantur tibi populi omnes, terra dedit fructum suum. pag. 480. col. 2. to. 6. & 482. col. 2. to. eod.
- Præuenerunt principes coniuncti psallentibus. pag. 100. col. 1. to. 7. & 267. col. 1. to. 7. *Pfal.* 67.
- Infixus sum in limo profundi. pag. 240. col. 1. to. 6. *Pfal.* 68.
- Zelus domus tuæ comedit me. pag. 94. col. 1. to. 7.
- In conspectu tuo sunt omnes, qui tribulant me, improprium expectauit cor meum, & miseriam. pag. 21. col. 2. to. 7. & 92. col. 2. to. eod.
- Et dederunt in escam meam fel. pag. 65. col. 1. to. 7.
- Quoniam quem tu percussisti, persequuti sunt: & super dolorem vulnere meorum addiderunt. pag. 92. col. 2. to. 7.
- Suscipiant montes pacem populo, & colles iustitiam. *Pfal.* 71.
- pag. 275. col. 1. to. 7.
- Quam bonus Israel Deus his, qui recto sunt corde. *Pfal.* 72.
- pag. 235. col. 1. to. 7.
- Zelauit super iniquos pacem peccatorum videns. pag. 329. col. 2. to. 6.
- Inflammatum est cor meum, & renes mei commutati sunt. pag. 104. col. 1. to. 7.
- Vt iumentum factus sum apud te. pag. 295. col. 1. & 296. col. 2. to. 6.
- Mihi autem adherere Deo bonum est. pag. 250. col. 1. to. 6.
- Deus autem rex noster ante sæcula operatus est salu- *Pfal.* 73.
- tem in medio terræ. pag. 475. col. 2. to. 6.
- Tuus est dies, & tua est nox, tu fabricatus es auroram, & Solem. pag. 469. col. 2. to. 6. & 292. col. 2. to. 7.
- Ne tradas bestijs animas confidentes tibi. pag. 350. col. 2. to. 6.
- Confitebimur tibi Deus, confitebimur. pag. 296. col. 2. to. 6. *Pfal.* 74.
- Cum accepero tempus, ego iustitias iudicabo. pag. 334. col. 2. to. 6.
- Calix in manu Domini vini meri, plenus mixto. pag. 271. col. 1. to. 6.
- Factus est in pace locus eius, & habitatio eius in Sion. *Pfal.* 75.
- pag. 324. col. 1. to. 6. & 329. col. 2. & 469. col. 1. to. eod. & 202. & 270. col. 1. to. 7.
- Ibi confregit potentias, arcum, scutum, gladium, & bellum. pag. 330. col. 1. to. 6.
- Illuminans tu mirabiliter a montibus æternis, turbati sunt omnes insipientes corde. pag. 140. col. 2. to. 7.

Sacra Scripturæ.

- Viri diuitiarum. pag. 290. col. 2. to. 6. & 325. col. 2. to. eod.
- Cum exurgeret in iudicium Deus, vt saluos faceret omnes mansuetos terræ. pag. 332. col. 2. to. 6.
- Reliquiæ cogitationis diem festum agent tibi. pag. 200. col. 2. to. 7.
- Pfal.* 76. Renuit consolari anima mea, memor fui Dei, & delectatus sum. pag. 191. col. 1. to. 7.
- Memor fui Dei, & delectatus sum. pag. 255. col. 1. to. 6.
- Meditatus sum nocte cum corde meo, & exercitabar, & scopebam spiritum meum. pag. 101. col. 1. to. 7. & 159. col. 2. to. 7.
- Numquid in æternum proijciat Deus, &c. pag. 350. col. 2. to. 6.
- Pfal.* 77. Deduxit eos in nube diei. pag. 455. col. 1. to. 6.
- Panem Angelorum manducauit homo. pag. 73. col. 2. to. 7. & 307. col. 2. to. eod.
- Spiritus vadens, & non rediens. pag. 282. col. 1. to. 6. & 324. col. 2. to. eod.
- Pfal.* 79. Ostende faciem tuam. pag. 353. col. 1. to. 6.
- Pfal.* 80. Non erit in te Deus recens, neque adorabis Deum alienum. pag. 5. col. 2. to. 7.
- Et non audiuit populus meus vocem meam, & Israel non intendit mihi. pag. 2. col. 1. to. 7.
- Pfal.* 81. Nescierunt, neque intellexerunt, in tenebris ambulant. pag. 263. col. 1. to. 6. & 265. col. 2. to. eod.
- Ego dixi dii estis, & filij excelsi omnes. pag. 261. col. 2. to. 6.
- Pfal.* 83. Quam dilecta tabernacula tua. pag. 203. col. 1. to. 7.
- Beati, qui ambulat in lege tua Domine in sæcula sæculorum laudabunt te. pag. 100. col. 1. to. 7.
- Beatus vir cuius est auxilium abs te, ascensiones in corde suo disposuit, in valle lacrymarum, in loco quem posuit. pag. 135. col. 2. to. 7.
- Ibunt de virtute in virtutem, videbitur Deus Deorum in Sion. pag. 276. col. 2. to. 6. & 163. col. 1. to. 7.
- Melior est dies vna in atrijs tuis super millia. pag. 133. col. 1. to. 7.
- Gratiam, & gloriam dabit Dominus. pag. 305. col. 1. to. 6. & 459. col. 1. to. eod.
- Pfal.* 84. Benedixisti Domine terram tuam, & auertisti captiuitatem Iacob, remisisti iniquitatem plebis tuæ, &c. pag. 474. col. 2. to. 6.
- Audiam quid loquatur in me Dominus meus, quoniam loqueretur pacem in plebem suam. pag. 243. col. 1. to. 6. & 155. col. 1. to. 7. & 158. col. 2. & 184. col. 1. to. eod. & 260. col. 1. to. 6.
- Domine dabit benignitatem, & terra nostra dabit fructus suos. pag. 478. col. 2. to. 6.
- Pfal.* 85. Tu Domine suavis, & mitis, & multæ misericordiæ inuocantibus te. pag. 465. col. 2. to. 6.
- Pfal.* 86. Gloriosa dicta sunt de te ciuitas Dei. pag. 337. col. 1. to. 6.
- Pfal.* 88. Misericordias Domini in æternum cantabo. pag. 129. col. 1. to. 7.
- Beatus populus, qui scit iubilationem. pag. 124. col. 2. to. 7.
- Domine in lumine vultus tui ambulabunt, &c. & in iustitia tua exaltabuntur. pag. 275. col. 1. to. 7.
- Thronus eius sicut Sol in conspectu meo, & sicut Luna perfecta in æternum. pag. 453. col. 2. to. 6. & pag. 328. col. 2. & 465. col. 1. to. eod. & 272. col. 1. to. 7.
- Pfal.* 89. Mane floreat, & transeat. pag. 472. col. 1. to. 6.
- Anni nostri, sicut aranea meditabuntur. pag. 295. col. 2. to. 6.
- Pfal.* 90. Sicut circumdabit te veritas eius. pag. 8. col. 2. to. 6.
- Cadent a latere tuo mille, & decem millia a dextris tuis. pag. 339. col. 1. to. 6.
- Cum ipso sum in tribulatione. pag. 178. col. 2. to. 7.
- Pfal.* 91. Delectasti me Domine in factura tua. pag. 283. col. 2. to. 6. & 137. & 188. col. 1. to. 7.
- Senectus mea in misericordia vberti. pag. 280. col. 2. to. 7.
- Iustus vt palma florebit. pag. 347. col. 2. to. 6.
- Dominus regnauit, decorem indutus est. pag. 263. *Pfal.* 92.
- col. 2. to. 6.
- Parata sedes tua ex tunc. pag. 291. col. 2. to. 7.
- Domum tuam decet sanctitudo Domine. pag. 466. col. 2. to. 6.
- Secundam multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolationes tuæ, &ceter. pag. 203. col. 1. to. 7. *Pfal.* 93.
- Præoccupemus faciem eius in confessione, in psalmis. *Pfal.* 94.
- pag. 296. col. 1. to. 6.
- Quoniam ipsius est mare, & ipse fecit illud. pag. 4. col. 1. to. 7.
- Nuntiate de die in diem salutem eius. pag. 246. col. 1. to. 6. *Pfal.* 95.
- Omnis dii gentium dæmonia, Dominus autem cælos fecit. pag. 4. col. 2. to. 7.
- Confessio, & pulchritudo in conspectu eius. pag. 328. col. 2. to. 6.
- Exultauerunt filii Iudæ, propter iudicia tua Domine. pag. 18. col. 2. to. 7. *Pfal.* 96.
- Ipsæ fecit nos, & non ipsi nos. pag. 324. col. 2. to. 6. *Pfal.* 99.
- Introite portas eius in confessione. pag. 296. col. 2. to. 6.
- Ambulans in via immaculata hic mihi ministrabat. *Pfal.* 100.
- pag. 278. col. 2. to. 7.
- Tu autem Domine in æternum permanes. pag. 465. *Pfal.* 101.
- col. 1. to. 6.
- Qui sanat omnes infirmitates tuas. pag. 337. col. 1. to. 6. *Pfal.* 102.
- Renouabitur, vt aquilæ iuuentus tua. ibidem.
- Misericordia Domini ab æterno, & usque in æternum super timentes eum, &c. pag. 8. col. 1. to. 7.
- Dominus in cælo parauit sedem suam. pag. 458. col. 1. to. 6. & 285. col. 1. to. 7.
- Qui facit Angelos suos spiritus. pag. 265. col. 2. to. 7. *Pfal.* 103.
- & 278. col. 2. to. eod.
- De fructu operum tuorum satiabitur terra. pag. 480. col. 1. to. 6.
- Exibit homo ad opus suum, & ad operationem suam usque ad vesperam. pag. 232. col. 1. to. 6. & 266. col. 1. to. eod.
- Quam magnificata sunt opera tua Domine. pag. 157. col. 1. to. 7.
- Impleta est terra possessione tua. pag. 462. col. 2. to. 6.
- Hoc mare magnum, & spatiosum manibus. pag. 214. col. 1. to. 7.
- Lætetur cor quærentium Dominum, quærite faciem eius semper. pag. 240. col. 1. to. 6. & 190. col. 1. to. 7. *Pfal.* 104.
- Expandit nubem. pag. 455. col. 1. to. 6.
- Ad videndum in bonitate electorum, ad lætandum in lætitia gentis tuæ. pag. 269. col. 2. to. 7. *Pfal.* 105.
- Et intrauerunt eum in adinventionibus suis. pag. 83. col. 2. to. 7.
- Ascendant usque ad cælos. pag. 317. col. 2. to. 6. *Pfal.* 106.
- Fecerunt fructum natiuitatis, & benedixit eis, & multiplicati sunt nimis. pag. 484. col. 2. to. 6.
- Errare fecit eos in inuito, & non in via. pag. 317. col. 1. to. eod.
- Dilexit maledictionem, & veniet ei, & noluit benedictionem, & elongabitur ab eo. pag. 474. col. 1. to. 6. & pag. 2. col. 1. to. 7. *Pfal.* 108.
- Virgam virtutis tuæ emittet Dominus ex Sion. pag. 455. col. 2. to. 6. *Pfal.* 109.
- Ex vtero ante Luciferum genui te. pag. 479. col. 1. to. 6.
- Confitebor tibi Domine in toto corde meo. pag. 296. *Pfal.* 110.
- col. 1. to. 6.
- Initium sapientie timor Domini. pag. 320. col. 1. to. 6.
- Intellectus bonus omnibus faciendis eum. pag. 321. col. 2. to. 6.
- Sit nomen Domini benedictum, ex hoc nunc, & usque in sæculum. pag. 466. col. 1. to. 6. *Pfal.* 112.
- Sufci-

Index locorum

- Suscitans de terra inopem, & de stercore erigens pauperem. pag. 317. col. 2. to. 6.
- Pfal.* 113. Facta est Iudaea sanctificatio eius. pag. 328. col. 2. to. 6. Montes exultauerunt ut arietes, & colles sicut agni onium. pag. 162. col. 1. to. 7. Omnia quaecumque voluit fecit. pag. 464. col. 2. to. 6. & 331. ibid. Simulachra gentium argentum, & aurum. pag. 302. col. 2. to. eod. Oculos habent, & non videbunt. pag. 187. col. 1. to. 7.
- Pfal.* 114. Pericula inferni inuenerunt me. pag. 289. col. 1. to. 6.
- Pfal.* 115. Pretiosa in conspectu Domini, mors sanctorum eius. pag. 103. col. 2. to. 7.
- Pfal.* 118. Tu mandasti mandata tua custodiri nimis. pag. 305. col. 1. to. 6. Tunc non confundar cum perpexero in omnibus mandatis tuis. pag. 11. col. 1. to. 7. Reuera oculos meos, & considerabo mirabilia de lege tua. pag. 184. col. 1. to. 7. Occupauit anima mea desiderare iustificationes tuas in omni tempore. pag. 16. col. 1. to. 7. Incepisti superbos, maledicti, qui declinant a mandatis tuis. pag. 476. col. 2. to. 6. & 2. col. 1. to. 7. Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum. pag. 4. col. 2. to. 7. Paratus sum, & non sum turbatus. pag. 308. col. 1. to. 6. Particeps ego sum omnium timentium te. pag. 327. col. 2. to. 6. Bonum mihi, quia humiliasti me. pag. 95. col. 1. to. 7. Fiat cor meum immaculatum in iustificationibus tuis, vt non confundar. pag. 19. col. 1. to. 7. Defecit in salutare tuum anima mea. pag. 276. col. 2. to. 6. & 147. col. 2. to. 7. Latum mandatum tuum nimis. pag. 337. col. 2. to. 6. Super senes intellexi, quia mandata tua quaesiu. pag. 1. col. 2. to. 7. Quam dulcia faucibus meis eloquia tua super mel ori meo. pag. 156. col. 1. to. 7. Inclinaui ad faciendas iustificationes tuas, propter retributionem. pag. 152. col. 2. to. 7. Declina a me maligni, & scrutabor mandata Dei mei. pag. 3. col. 1. to. 7. Confige timore tuo carnes meas: a iudicijs enim tuis timui. pag. 318. col. 1. to. 6. & 19. col. 1. to. 7. Seruus tuus sum ego, da mihi intellectum, vt sciam testimonia tua. pag. 6. col. 2. to. 7. Os meum aperui, & attraxi spiritum. pag. 298. col. 1. to. 6. Exitus aquarum deduxerunt oculi mei. pag. 294. col. 2. to. 6. & 326. col. 1. to. 6. Iustus es Domine, & rectum iudicium tuum. pag. 465. col. 2. to. 6. Tabescere me fecit zelus meus. pag. 94. col. 1. to. 7. Ignitum eloquium tuum vehementer, & seruus tuus dilexit illud. pag. 155. col. 2. to. 7. Longe a peccatoribus silus. pag. 282. col. 1. to. 6. Septies in die laudem dixi tibi. pag. 86. col. 1. to. 7. Seruaui mandata tua, & testimonia tua, quia omnes viae tuae in conspectu tuo. pag. 1. col. 2. to. 7. Ad Dominum cum tribularer. pag. 298. col. 1. to. 6. Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est. pag. 326. col. 1. to. 6.
- Pfal.* 121. Stantes erant pedes nostri in atrijs tuis Hierusalem. pag. 269. col. 1. to. 7. Rogate quae ad pacem sunt Hierusalem. pag. 329. col. 2. to. 6.
- Pfal.* 122. Sicut oculi seruorum in manibus dominorum suorum. pag. 350. col. 2. to. 6. & 101. col. 2. to. 7. Sicut oculi ancillae in manibus dominae suae. pag. 455. col. 2. to. 6.
- Pfal.* 125. Magnificauit Dominus facere nobiscum, facti sumus laetantes. pag. 256. col. 1. to. 6. Qui seminant in lacrymis, in exultatione metent. pag. 326. col. 2. to. 6.
- Euntes ibant, & flebant. pag. 300. col. 1. to. 6. Nisi Dominus edificauerit domum, &c. pag. 323. *Pfal.* 126. col. 1. to. 6. Nisi Dominus custodierit ciuitatem, &c. pag. 100. col. 1. to. 7. Ecce hereditas Domini filijs; merces fructus ventris. pag. 480. & 481. col. 1. to. 6. Beatus vir, qui impleuit desiderium suum ex ipsis. pag. 250. col. 2. to. 6. & 148. col. 2. to. 7. Filij tui sicut nouellae oliuarum in circuitu mensae tuae. *Pfal.* 127. pag. 306. col. 2. to. 6. Ecce sic benedicetur homo, qui timet Dominum. pag. 247. col. 1. to. 6. Supra dorsum meum fabricauerunt peccatores. pag. 330. col. 1. to. 6. Quia apud Dominum misericordia, & copiosa apud eum redemptio. pag. 410. col. 2. to. 6. & 262. col. 1. to. 7. Surge Domine in requiem tuam, tu & arca sanctificationis tuae. pag. 453. col. 1. to. 6. De fructu ventris tui, ponam super sedem tuam. pag. 478. col. 2. to. 6. Haec requies mea in saeculum saeculi, hic habitabo, quoniam elegi eam. pag. 269. col. 2. to. 6. & 207. col. 2. to. 7. Viduam eius benedicens benedicam. pag. 478. col. 1. to. 6. Ecce quam bonum, & quam iucundum, &c. pag. 269. *Pfal.* 132. col. 1. to. 7. Sicut ros Hermon, qui descendit in montem Sion. pag. 104. col. 1. to. 7. Aure habent, & non audient. pag. 155. col. 2. to. 7. *Pfal.* 134. Qui fecit caelos in intellectu. pag. 281. col. 2. to. 7. *Pfal.* 135. Solem in potestatem diei, Lunam & stellas in potestatem noctis. pag. 276. col. 2. to. 7. Super flumina Babylonis illic sedimus, & fleuimus. *Pfal.* 136. pag. 326. col. 1. to. 6. Mirabilis facta est scientia tua ex me, confortata est, & non potero ad eam. pag. 7. col. 1. to. 6. Si ascendero in caelum tu illic es, si descendero in infernum ades. pag. 322. col. 1. to. 6. & 159. col. 2. to. 7. Si sumpsero pennas meas diluculo. pag. 269. col. 2. to. 7. Nox illuminatio mea in delicijs meis. pag. 38. col. 2. to. 6. & 314. col. 1. to. 7. Nonne qui oderunt te Domine oderam? pag. 91. col. 2. to. 7. Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo. *Pfal.* 140. pag. 297. col. 2. to. 6. Domine inclina caelos tuos, & descende. pag. 353. *Pfal.* 143. col. 1. to. 6. Sicut nouellae plantationes in iuuentute sua. pag. 306. col. 2. to. 6. Beatum dixerunt populum, cui haec sunt. pag. 271. col. 1. to. 7. Suauis Dominus vniuersis, & miserationes eius super omnia opera eius. pag. 327. col. 2. to. 6. & 19. col. 1. to. 7. Fidelis Dominus in omnibus verbis suis. pag. 465. col. 2. to. 6. Iustus Dominus in omnibus vijs suis. pag. 465. col. 2. to. 6. Dominus diligit iustos. pag. 317. col. 1. to. 6. *Pfal.* 145. Qui numerat multitudinem stellarum, & omnibus eis nomina vocat. pag. 274. col. 1. to. 6. *Pfal.* 146. Magnus Dominus, & magna virtus. pag. 459. col. 1. to. eod. Suscipiens manus tuas Domine. pag. 332. col. 2. to. 6. Lauda Hierusalem Dominum, lauda Deum tuum. *Pfal.* 147. Sion. pag. 114. col. 2. to. 7. Mitte crystallum suam, sicut buccellas. pag. 254. col. 1. to. 6. Reges terrae, & omnes populi, principes, & omnes iudices terrae. pag. 466. col. 1. to. 6.

En

Sacrae Scripturae.

Ex Proverbijs.

- Cap.* 1. Audiens sapiens sapientior erit, & intelligens gubernacula possidebit. pag. 276. col. 1. to. 7. Audi filij mi disciplinam patris tui, & ne dimittas legem matris tuae. pag. 303. col. 1. to. 6. Pedes eorum ad malum currunt. pag. 289. col. 2. to. 6. Vocauit, & renouit. pag. 290. col. 2. to. eod. Ego quoque in interitum vestro ridebo. pag. 334. col. 2. to. 6.
- Cap.* 2. Si quaesieris sapientiam, quasi pecuniam, & sicut thesauros effoderis illam. pag. 268. col. 2. to. 6. Seruabit te, vt eruaris a via mala, & ab homine, qui peruersa loquitur. pag. 90. col. 1. to. 7. Inuenies gratiam, & disciplinam bonam coram Deo, & hominibus. pag. 266. col. 2. to. 7. Honora Dominum de tua substantia. pag. 300. col. 2. to. 6. Pretiosior est cunctis opibus sapientia; & omnia, quae desiderantur huic non valent comparari. pag. 268. col. 2. to. 6. Omnes semitae illius pacificae. pag. 329. col. 1. to. 6. Lignum vitae est his, qui apprehenderint eam. pag. 268. col. 2. to. 6. Ne dicas amico tuo, Vade, & reuertere, & cras dabo tibi, cum statim possis dare. pag. 301. col. 1. to. 6. & 280. col. 1. to. 7. Stultorum exultatio ignominia. pag. 331. col. 1. to. 6. Iustorum semita quasi lux splendens procedit, & crescit vsque ad perfectam diem. pag. 149. col. 1. to. 6. & 174. col. 2. to. 7. Palpebrae tuae praecedant gressus tuos. pag. 235. col. 1. to. 6. Vias, quae a dextris sunt, nouit Dominus; peruersae vero sunt, quae a sinistris sunt. pag. 340. col. 1. to. 6. Ad inferos properat gressus eius. pag. 199. col. 2. to. 7. Sit vena tua benedicta. pag. 477. col. 2. to. 6. Iniquitates suae capiunt impium. pag. 331. col. 2. to. 6. Vade ad fornicam o piger. pag. 291. col. 2. to. 6. & 315. ibid. Homo apostata vir inutilis. pag. 7. col. 2. to. 7. Sex sunt, quae odit Dominus, & septimum detestatur anima eius, &c. Et eum, qui seminat inter fratres discordias. pag. 34. col. 2. to. 7. Pretium cori vix est vnus panis, mulier autem viri pretiosam animam capit. pag. 293. col. 1. to. 6. Zelus, & furor viri non parcat in die vindictae. pag. 334. col. 2. to. 6. Serua mandata mea, & viues, & legem meam quasi pupillam oculi tui. pag. 2. col. 1. to. 7. In die plenae Lunae reuerurus est in domum suam. pag. 473. col. 1. to. 6. & 462. ibid. Ignorat quod ad vincula stultus trahitur. pag. 287. col. 2. to. 6. Timor Domini odit malum. pag. 318. col. 2. to. 6. Per me reges regnant. pag. 275. col. 2. to. 6. Ego diligentes me diligo. pag. 150. col. 2. to. 7. Melior est fructus meus auro, & lapide pretioso, & gemina mea argento electo. pag. 483. col. 2. to. 6. Dominus possedit me in initio viarum suarum. pag. 214. col. 1. to. 6. Nondum erant abyssi, & ego iam concepta eram. pag. 3. col. 2. to. 6. Quando praeparabat caelos, aderam, &c. quando aethera firmabat sursum. pag. 282. col. 2. to. 7. Deliciae meae esse cum filijs hominum. pag. 3. col. 2. to. 6. Beatus homo, qui audit me, &c. qui vigilat ad fores meas quotidie. pag. 268. col. 1. to. 6. Qui me inuenerit, inueniet vitam, &c. pag. 269. col. 2. to. 6. & 276. ibid.
- Cap.* 9. Sapientia edificauit sibi domum. pag. 239. col. 1. to. 6. Da sapientiam occasionem, & addetur ei sapientia. pag. 89. col. 1. to. 7.
- Egestatem operata est manus remissa. pag. 291. col. 2. to. 6. *Cap.* 10. In multiloquio non deerit peccatum. pag. 23. col. 1. to. 7. Salus vbi multa consilia. pag. 320. col. 2. to. 6. *Cap.* 11. Mulier gratiosa inuenit gloriam. pag. 458. col. 2. to. eod. Qui confidit in diuitijs suis corruet. pag. 315. col. 1. to. 6. Qui conturbat domum suam possidebit ventos. pag. 94. col. 2. to. 6. Fructus iusti lignum vitae. pag. 480. col. 1. & 484. col. 2. to. 6. Consilia impiorum fraudulenta. pag. 320. col. 2. to. 6. *Cap.* 12. De fructu oris sui vnusquisque replebitur bonis. pag. 484. col. 1. to. 6. *Cap.* 13. De fructu oris sui satiabitur bonus. pag. 482. col. 2. to. 6. Qui parcat virga odit filium. pag. 96. col. 2. to. 7. Venter impiorum infaturabilis. pag. 292. col. 2. to. 6. *Cap.* 14. Cor quod nouit amaritudinem animae suae, in gaudio eius non miscebitur extraneus. pag. 326. col. 1. to. 6. Est via, quae videtur homini iusta; nouissima autem eius deducunt ad mortem. pag. 235. col. 1. to. 6. Extrema gaudij iustus occupat. pag. 123. col. 2. to. 7. Qui impatiens est exaltat iniustitiam suam. pag. 94. col. 2. to. 7. Responso mollis frangit iram: sermo durus suscitatur furem. pag. 325. col. 2. to. 6. & 94. col. 2. to. 7. & 477. col. 2. to. 6. Os fatuorum ebullit stultitiam. pag. 289. col. 2. to. 6. Qui sequitur iustitiam diligitur a Domino. pag. 317. col. 1. to. 6. Secura mens quasi iuge conuiuium. pag. 331. col. 1. to. 6. & 26. col. 2. to. 7. Vir iracundus pronocat rixas: qui patiens est mitigat suscitatas. pag. 67. col. 1. to. 6. & pag. 94. col. 2. to. 7. Conturbat domum suam, qui sectatur auaritiam. pag. 291. col. 1. to. 6. Dulcedo animae, & sanitas ossium. pag. 331. col. 2. to. 6. *Cap.* 16. Verbosus dissipat principes. pag. 278. col. 1. to. 7. Melior est vir patiens viro forti: &c. qui dominatur animo suo, expugnatore urbium. pag. 323. col. 2. to. 6. & 267. col. 1. to. 7. Gemma gratissima expectatio praestolantis. pag. 315. col. 2. to. 6. *Cap.* 17. Impius cum in profundum venerit peccatorum contemnit. pag. 287. col. 2. to. 6. Accipere personam impij in iudicio non est bonum. pag. 272. col. 2. to. 7. Pigrum deiecit timor. pag. 291. col. 2. to. 6. Spiritum ad irascendum faciem quis poterit sustinere? pag. 94. col. 2. to. 7. Iustus prior est accusator sui. pag. 296. col. 1. to. 6. & 79. col. 1. to. 7. Multi colunt personam potentis, & amici sunt dona tribuentis. pag. 272. col. 2. to. 7. Sicut fremitus leonis, ita & regis ira: & sicut ros super herbam, ita & hilaritas eius. pag. 276. col. 2. to. 7. Qui negligit vitam suam mortificabitur. pag. 44. col. 1. to. 7. Feneratur Domino, qui miseretur pauperis. pag. 327. col. 2. to. 6. Qui impatiens est, sustinebit damnum. pag. 290. col. 1. & 325. col. 2. & 330. col. 1. to. 6. Pestilente flagellato sapientior erit paruulus. pag. 92. col. 1. to. 7. Luxuriosa res vinum. pag. 309. col. 1. to. 6. *Cap.* 20. Quicumque his delectatur, non erit sapiens. pag. 292. col. 2. to. 6. Misericordia & veritas custodiunt regem, & roborabitur clementia thronus eius. pag. 38. col. 1. to. 6. Qui

Index locorum

- Cap. 21.** Qui obturat aurem suam ad clamorem pauperis, & ipse clamabit, & non exaudietur. pag. 301. col. 2. to. 6.
 Equus paratus ad diem belli, Dominus autem salutem tribuit. pag. 307. col. 2. to. 6.
Cap. 22. Melius est nomen bonum, quam diuitiæ multæ. pag. 34. col. 2. to. 7.
 Super aurum, & argentum gratia bona. pag. 266. col. 2. to. 7.
 Qui diligit cordis mundiciam, propter gratiam labiorum suorum habebit amicam regem. pag. 460. col. 2. to. 6. & 267. col. 1. to. 7.
 Stultitia colligata est in corde pueri, & virga disciplina fugabit eam. pag. 318. col. 2. to. 6.
 Ecce descripsi eam tibi tripliciter. pag. 38. col. 1. to. 6. & 197. col. 2. to. 7.
 Vidisti virum velocem in opere suo. pag. 268. col. 2. to. 7.
Cap. 23. Ne erigas oculos tuos ad opes, quas non potes habere. pag. 287. col. 1. to. 7.
 Tu virga percutes eum, & animam eius de inferno liberabis. pag. 92. col. 1. to. 7.
 Verberauerunt me, sed non dolui: traxerunt me, & ego non sensi. pag. 312. col. 1. to. 6.
Cap. 24. Erue eos, qui ducuntur ad mortem. pag. 270. col. 2. to. 7.
 Septies in die cadet iustus. pag. 338. col. 1. to. 6. & 25. col. 1. to. 7.
 Per agrum hominis pigri transui, &c. & ecce totum repleuerant vitiæ. pag. 291. col. 2. to. 6.
 Vsq; quo piger dormies? pag. 291. col. 2. to. 6.
Cap. 25. Cælum sursum, & terra deorsum, cor autem regum inscrutabile. pag. 285. col. 1. to. 7.
 Aufer rubiginem de argento, & egredietur vas purissimum. pag. 472. col. 2. to. 6.
 Aufer impietatem de vultu regis. pag. 272. col. 1. to. 7.
 Aqua frigida animæ sitienti, & nuntius bonus de terra longinqua. pag. 158. col. 2. to. 7.
Cap. 26. Vidisti hominem sapientem sibi videri? magis illo spem habebit inspiens. pag. 99. col. 1. to. 7.
Cap. 27. Ira non habet misericordiam, nec erumpens furor. pag. 296. col. 1. to. 6.
 Meliora sunt vulnera diligenti, quam fraudulenta oscula odientis. pag. 76. col. 2. to. 7.
 Anima saturata calcabit fauam. pag. 200. col. 2. to. 7.
 Bonis amici consilij anima dulcoratur. pag. 270. col. 2. to. 6.
 In fornace aurum probatur. pag. 21. col. 2. to. 7.
 Corona tribuetur tibi in generatione, & generationem. pag. 195. col. 2. to. 7.
Cap. 28. Beatus homo, qui semper est pauidus. pag. 318. col. 1. to. 6.
 Dux indigens prudentia multos opprimit per malitiam. pag. 315. col. 2. to. 6.
 Qui corripit hominem, gratiam postea inueniet apud eum magis, quam ille, qui per linguam blandimenta decipit. pag. 278. col. 1. to. 7.
Cap. 29. Viro, qui corripientem dura ceruice contemnit, repentinus ei superueniet interitus. ibidem.
 Princeps, qui libenter audit verba mendacij, omnes ministros habet impios. ibidem.
 Qui indicat in veritate pauperes, thronus eius in æternum firmabitur. pag. 273. col. 1. to. 7.
 Qui ad indignandum facilis est, erit ad peccandum procliuor. pag. 290. col. 1. to. 6.
 Humilem spiritu suscipiet gloria. pag. 319. col. 2. to. 6.
Cap. 30. Sanguifugæ duæ sunt filie, dicentes: Affer, affer. pag. 293. col. 1. to. 6. & 305. col. 1. to. 6.
 Quattuor sunt minima terræ, & ipsa sunt sapientiora sapientibus, &c. pag. 315. col. 2. to. 6.
 Lepusculus collocat in petra cubile suum. pag. 316. col. 1. to. 6.
Cap. 31. Facta est, quasi nauis insitoris. pag. 307. col. 2. to. 6. & 311. ibid.
- De fructu manuum suarum plantauit vineam. pag. 484. col. 1. to. 6.
 Byssus & purpura indumentum eius. pag. 312. col. 2. to. 6. & 316. ibid.
 Fortitudo & decus indumentum eius. pag. 316. col. 2. to. 6.
 Mulcæ filie congregauerunt diuitias, tu supergressa es vniuersas. pag. 453. col. 1. & 464. col. 2. & 473. col. 2. to. 6.
 Fallax gratia, & vana est pulchritudo. pag. 283. & 457. col. 2. to. 6.

Ex Ecclesiaste.

- Oritur Sol, & occidit, & ad locum suum reuertitur. **Cap. 1.** pag. 214. col. 2. to. 6. & 290. col. 1. to. 7.
 Omnia flumina intrant in mare. pag. 453. & 462. col. 2. to. 6.
 Mare non redundat. pag. 290. col. 1. to. 6.
 Ad locum, vnde exeunt flumina, reuertuntur, vt iterum fluant. pag. 300. col. 1. to. 6.
 Vidi cuncta, quæ sunt sub Sole, & ecce omnia vanitas. pag. 100. col. 1. to. 7.
 Stultorum infinitus est numerus. pag. 475. col. 2. to. 6.
 Et cognoui quod non esset melius, nisi lactari, &cet. **Cap. 3.** pag. 90. col. 2. to. 7.
 Vnus est, & secundum non habet. **Cap. 4.** pag. 290. col. 2. to. 6.
 Melius est duos esse simul, quam vnum, habent enim emolumentum societatis suæ. pag. 305. col. 2. to. 6. & 269. col. 1. to. 7.
 Funiculus triplex difficile rumpitur. pag. 312. col. 1. to. 6. & 178. col. 1. to. 7.
 Si quid vonisti Deo, ne moreris reddere. displicet enim ei infidelis, & stulta promissio. **Cap. 5.** pag. 7. col. 2. to. 7.
 Auarus non implebitur pecunia. pag. 290. col. 2. to. 6.
 Qui amat diuitias, fructum non capiet ex eis. pag. 482. col. 1. to. 6.
 Vir cui dedit Deus diuitias, & substantiam, & honorem, &c. pag. 299. col. 1. to. 6. **Cap. 6.**
 Omnis labor hominis in ore eius. pag. 292. col. 1. to. 6.
 Nemo possit corrigere, quem ille despexit. pag. 323. col. 1. to. 6. **Cap. 7.**
 Qui timet Deum nihil negligit. pag. 318. col. 2. to. 6.
 Inueni amariorum mortis mulierem. pag. 293. col. 2. to. 6.
 Solummodo hoc inueni, quod fecit Deus hominem rectum. pag. 317. col. 1. to. 6.
 Qui custodit præceptum, non expetitur quidquam mali. pag. 305. col. 2. to. 6. **Cap. 8.**
 Nescit homo vtrum amore, an odio dignus sit. **Cap. 9.** pag. 324. col. 2. to. 6.
 Omni tempore sint vestimenta sua candida. pag. 279. col. 1. to. 7.
 Quodcumque facere potest manus tua constanter operare. pag. 235. col. 1. to. 6.
 Si spiritus potestatis habentis ascenderit super te, &c. **Cap. 10.** pag. 267. col. 1. to. 7.
 Si mordeat serpens in silentio, nihil eo minus habet, qui occulte detrahit. pag. 34. col. 2. to. 7.
 Labor stultorum affliget eos. pag. 291. col. 1. to. 6.
 Væ tibi terra, cuius rex est puer. pag. 276. col. 1. to. 7.
 Spiritus redeat ad eum, qui dedit illum. **Cap. 12.** pag. 311. col. 2. to. 6.
 Deum time, & mandata eius obserua. pag. 4. col. 2. to. 7. & 192. ibid.

Ex Cantico Canticorum.

- Osculetur me osculo oris sui. pag. 265. col. 2. to. 6. **Cap. 1.** & 117. col. 1. to. 7.
 Meliora sunt vbera tua vino. pag. 298. col. 1. to. 6.
 Oleum effusum nomen tuum, ideo adolescentulæ dilexerunt

Sacræ Scripturæ.

- lexerunt te nimis. pag. 341. col. 2. to. 6.
 Trahe me, post te curremus in odorem vnguentorum. pag. 479. col. 1. to. 6. & 458. & 38. col. 2. to. eod. & 152. col. 2. & 190. & 203. col. 1. to. 7.
 Introduxit me in cellaria sua. pag. 125. col. 1. to. 7.
 Super vinum recti diligunt te. pag. 338. col. 1. to. 6.
 Filij matris meæ pugnaverunt contra me. pag. 177. col. 2. to. 7.
 Indica mihi, quem diligit anima mea, vbi pascas, vbi cubes in meridie. pag. 253. col. 1. to. 6.
 Si ignoras te o pulcherrima inter mulieres, egredere, & abi post vestigia gregum. pag. 155. col. 2. to. 7.
 Pafce hædos tuos iuxta tabernacula pastorum. pag. 115. col. 2. to. 7.
 Equitatu meo in curribus Salomonis assimilaui te amica mea. pag. 307. col. 2. to. 6.
 Nardus mea dedit odorem. pag. 322. col. 2. to. 6.
 Fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi inter vbera mea commorabitur. pag. 421. col. 1. to. 6. & 111. & 158. col. 1. & 159. col. 2. to. 7.
 Botrus Cypri dilectus meus mihi. pag. 331. col. 1. to. 6.
 Ecce tu pulchra es amica mea, &c. Ecce tu pulcher es dilecte mi, &c. pag. 156. col. 2. to. 7.
 Lectulus noster floridus. pag. 330. & 326. & 471. col. 2. to. 6.
Cap. 2. Ego flos campi. pag. 323. col. 2. & 471. col. 2. to. 6.
 Sicut liliū inter spinas, sic amica mea inter filias. pag. 295. col. 1. & 308. col. 1. & 348. col. 2. to. 6. & 117. col. 7.
 Sub vmbra illius, quem desiderauerā sedi, & fructus eius dulcis gutturi meo. pag. 270. col. 2. to. 6. & 169. col. 1. & 186. & 479. col. 2. to. 7. & 324. col. 1. to. 6.
 Introduxit me rex in cellam vinariam. pag. 271. col. 1. to. 6. & 99. col. 2. & ibid. col. 1. to. 7.
 Ordinauit in me charitatem. pag. 20. col. 1. & 42. col. 2. to. 7.
 Fulcite me floribus, stipate me malis, quia amore languo. pag. 178. col. 1. to. 7.
 Amore languo. pag. 203. col. 1. to. 7. & secund. lxx. vulnerata charitate ego sum. pag. 177. col. 1. to. 7.
 Læua eius sub capite meo. pag. 190. col. 1. to. 7.
 Vox dilecti mei, &cet. pag. 168. col. 1. to. 7. & 189. col. 2. to. 7.
 Surge propera amica mea, columba mea, formosa mea, & veni. pag. 130. col. 1. & 150. & 159. col. 2. & 182. col. 1. & 190. col. 2. to. 7. & 195. col. 1. to. eod.
 Iam hiems transiit, imber abiit, &c. Flores apparuerunt in terra nostra. pag. 470. & 471. col. 2. to. 6. & 160. col. 1. to. 7.
 Tempus putationis aduenit. pag. 185. col. 1. & 2. to. 7.
 Ostende mihi faciem tuam. pag. 170. col. 1. to. 7.
 Vox enim tua dulcis. pag. 156. col. 2. to. 7.
 Dilectus meus mihi, & ego illi. pag. 303. col. 1. to. 7.
Cap. 3. In lectulo meo per noctem, quæsiui quem diligit anima mea. pag. 176. col. 2. & 707. col. 1. to. 7.
 Surgam, & circuibo ciuitatem per vicus, & plateas. pag. 257. col. 2. to. 6.
 Inueni quem diligit anima mea; tenui eum, nec dimittam, donec introducam illum, &c. pag. 181. col. 1. to. 7. & 133. & 153. col. 2. & 190. col. 1. to. eod. & 270. col. 2. to. 6.
 Quæ est ista, quæ ascendit per desertum, sicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ, & thuris, & vniuersi pulveris pigmentarij. pag. 323. col. 1. to. 6. & 470. & 477. col. 2. to. eod.
 Ferculum fecit sibi rex Salomon. pag. 272. col. 2. to. 7.
 Ascensum purpureum media charitate constrauit. pag. 201. col. 2. to. 7.
Cap. 4. Quam pulchra es amica mea, &c. pag. 159. col. 2. to. 7.
 Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te. pag. 452. col. 2. to. 6. & 168. col. 2. to. 7.
 Veni de Libano sponsa mea, veni de Libano, &cet. pag. 309. col. 2. to. 6.
 Vulnerasti cor meum soror mea sponsa, vulnerasti cor meum in vno oculorum tuorum. pagin. 161. & 190. col. 1. & 177. col. 2. to. 7.
 Fauus distillans labia tua, mel, & lac sub lingua tua. pag. 462. col. 2. & 460. & 467. & 483. col. 1. to. 6. & 156. col. 2. to. 7.
 Odor vestimentorum tuorum, sicut odor thuris. pag. 312. col. 2. to. 6.
 Hortus conclusus soror mea sponsa. pag. 309. col. 2. & 319. col. 1. & 452. col. 2. to. 6. & 707. col. 2. to. 7.
 Emissiones tuæ paradisi malorum puniceorum. pagin. 292. col. 2. to. 7.
 Veni Aufer perfla hortum meum, & fluent aromata illius. pag. 196. col. 1. to. 7.
 Comedi fauam cum melle meo. pag. 146. col. 1. to. 7. **Cap. 5.** & 188. col. 2. to. eod.
 Bibi vinum meum cum lacte meo. pag. 272. col. 1. to. 6. & 332. col. 1. to. eod.
 Comedite amici mei, & bibite, & inebriamini charissimi. pag. 270. & 332. col. 1. to. 6. & 125. col. 2. & 156. col. 1. to. 7.
 Ego dormio, & cor meum vigilat. pag. 253. & 266. col. 1. to. 6. pag. 203. & 169. col. 1. to. 7.
 Laui pedes meos, quomodo inquinabo illos? pag. 148. & 462. col. 1. to. 7.
 Manus meæ stillauerunt myrrham, & digiti mei pleni myrrha probatissima. pag. 327. col. 1. to. 6.
 Anima mea liquefacta est, & dilectus meus locutus est. pag. 261. & 266. col. 1. & 316. col. 2. to. 6. & pag. 156. col. 1. & 250. col. 2. to. 7.
 Adiuro vos filie Hierusalem si inueneritis dilectum, vt nunciatis ei, quia amore languo. pag. 121. col. 1. & 175. col. 2. & 178. col. 1. & 173. col. 2. to. 7. & 244. col. 1. & 281. col. 2. to. 6.
 Qualis est dilectus tuus ex dilecto o pulcherrima mulierum? pag. 479. col. 2. to. 6.
 Dilectus meus candidus, & rubicundus. pag. 340. col. 1. & 479. col. 2. to. 6. & 189. col. 2. & 203. col. 1. & 458. col. 2. to. 7.
 Caput eius aurum opimum. pag. 214. col. 1. to. 6.
 Venter eius eburneus. pag. 271. col. 2. to. 7.
 Vna est columba mea. pag. 154. col. 2. to. 7. **Cap. 6.**
 Quæ est ista, quæ progreditur quasi aurora confurgens, pulchra vt luna, electa vt sol. pag. 462. & 468. col. 1. & 472. col. 2. to. 6.
 Reuertere, reuertere Sionamitis, &c. pag. 287. col. 1. to. 6. & 120. col. 1. to. 7.
 Quam pulchri sunt gressus, &c. pag. 152. col. 2. to. 7. **Cap. 7.**
 Quam pulchra es, & quam decora charissima in delicijs? pag. 271. col. 2. to. 6.
 Statura tua assimilata est palmæ. pag. 317. col. 2. to. 7.
 Ascendam in palmam, & apprehendam fructus eius. pag. 340. col. 1. to. 6. & 174. col. 2. to. 7.
 Veni dilecte mi. pag. 196. col. 2. to. 7.
 Quis mihi det te fratrem meum fugentem vbera matris meæ, vt inueniam te solū foris. pag. 117. col. 1. to. 7. **Cap. 8.**
 Dabo tibi poculum ex vino condito. pag. 271. col. 1. & 311. col. 2. & 330. & 331. col. 2. to. 6.
 Quæ est ista, quæ ascendit de deserto delictijs affluens, innixa super dilectum suum. pag. 130. col. 1. to. 7.
 Fortis est vt mors, dilectio. pag. 245. & 311. col. 2. to. 6. & 203. & 175. col. 1. to. 7.
 Lampades eius, lampades ignis, atque flammarum. pag. 266. col. 1. to. 7.
 Aquæ multæ non poterunt extinguere charitatem. pag. 312. col. 2. to. 6.
 Vir affert pro fructu eius mille argenteos. pag. 482. col. 1. & 483. col. 2. to. 6.
 Fac me audire vocem tuam. pag. 157. col. 2. to. 7.

Ex libro Sapientia.

- In maleuolam animam non introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis. pag. 72. col. 1. & 272. col. 2. to. 7.

Index locorum

- Spiritus sanctus disciplina effugiet fictum . pag. 280. col. 1. to. 7.
- Et auferret se a cogitationibus, quæ sunt sine intellectu. pag. 242. col. 2. to. 6.
- In cogitationibus impij interrogatio erit. pag. 334. col. 1. to. 6.
- Iustitia perpetua est, & immortalis. pag. 272. column. 1. to. 7.
- Cap. 2.** Venite fruamur bonis, quæ sunt, &c. Coronemus nos rosis, antequam marcescant. pag. 116. col. 2. to. 7.
- Inuidia diaboli mors introiuit in orbem terrarum. pag. 288. col. 2. to. 6.
- Cap. 3.** Iustorum animæ in manu Dei sunt. pag. 283. col. 2. & 348. col. 1. to. 6.
- Tamquam aurum in fornace probauit illos. pag. 95. col. 1. to. 7.
- Fulgebunt iusti, & tamquam scintilla in arundineto dicurrent. pag. 57. col. 1. to. 6. & 131. col. 2. to. 7.
- Sapientiam, & disciplinam, qui abiicit, infelix est, & vacua est spes illorum, & labores sine fructu. pag. 480. col. 1. to. 6.
- Felix est sterilis, & incoquinata, quæ nesciuit thorum in delicto, habebit fructum in refectione animarum. pag. 482. col. 2. to. 6.
- Bonorum laborum gloriosus est fructus. pag. 481. col. 2. to. 6.
- Cap. 4.** O quam pulchra est casta generatio cum claritate. pag. 341. & 348. col. 2. to. 6.
- Cap. 5.** Dicentes intra se poenitentiam agentes, & præ angustia spiritus gementes: Hi sunt, quos habuimus aliquando in derisum. pag. 335. col. 2. to. 6. & pag. 108. & 271. col. 1. to. 7.
- Sol intelligentiæ non est ortus nobis. Lassari sumus in via iniquitatis, & perditionis, & ambulauimus vias difficiles, viam autem Domini ignorauimus. pag. 102. & 151. col. 1. to. 7.
- Quid nobis profuit superbia? pag. 108. col. 1. to. 7.
- Iusti autem in perpetuum viuunt, & apud Dominum est merces eorum. pag. 272. & 274. col. 1. to. 7.
- Induet pro thorace iustitiam, & accipiet pro galea iudicium certum. pag. 428. col. 2. to. 6.
- Acuet diram iram in lanceam. pag. 470. col. 1. to. 6.
- Cap. 6.** Audite ergo reges, & intelligite, discite iudices finium terre, &c. pag. 275. col. 1. to. 7.
- Cum essetis ministri regni illius non recte iudicatis, nec custodistis legem iustitiæ. pag. 92. col. 2. to. 7.
- Potentiores poterit tormenta patientur. pag. 375. column. 2. to. 6.
- Ad vos ergo reges sunt hi sermões mei, vt discatis sapientiam, & non excedatis. pag. 96. col. 2. to. 7.
- Incorruptio facit esse proximum Deo. pag. 326. column. 2. to. 6. & 279. col. 2. to. 7.
- Diligite lumen sapientiæ, qui præstis populis. pag. 275. col. 1. to. 7.
- Non abscondam a vobis sacramenta Dei, sed ponam in lucem scientiam illius, & non præteribo veritatem. pag. 270. col. 2. to. 7.
- Cap. 7.** Inuocauit, & venit in me spiritus sapientiæ. pag. 269. col. 1. to. 6.
- Omne aurum in comparatione illius harena est exigua. pag. 322. col. 2. to. 6. & 124. col. 2. to. 7.
- Inextinguibile est lumen illius. pag. 249. col. 1. to. 6.
- Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa. pag. 37. col. 1. & 272. col. 2. to. 6.
- Suauius & benignus spiritus sapientiæ. pag. 100. column. 1. to. 7.
- Omnibus mobilibus mobilior est sapientia. pag. 268. col. 1. to. 7.
- Candor est luis æternæ, & speculum sine macula Dei maiestatis. pag. 267. col. 2. & 313. col. 1. to. 6. & 189. col. 2. to. 7.
- Neminem diligit Deus, nisi eum, qui cum sapientia inhabitat. pag. 269. col. 1. to. 6.
- Est enim hæc speciosior sole, & super omnem dispositionem stellarum luci comparata inuenitur prior. pag. 321. & 454. col. 2. to. 6.
- Attingit a sine vsque ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter. pag. 242. & 259. col. 1. to. 6. & pag. 100. & 194. col. 1. to. 7.
- Amator factus sum formæ illius. pag. 284. col. 1. to. 7.
- Omnium Dominus dilexit illam. pag. 464. col. 1. to. 6.
- Sobrietatem, & prudentiam docet, & iustitiam, & virtutem, quibus vtilius nihil est. pag. 310. col. 1. & 317. col. 2. to. 6.
- Non habet amaritudinem conuersatio illius, nec tedium conuictus illius. pag. 271. col. 2. to. 6. & 100. col. 1. to. 7.
- Sciui quoniam aliter non possem esse continens, nisi, &c. pag. 341. col. 2. to. 6. & 267. col. 1. to. 7.
- In sapientia tua constituisti hominem, vt dominaretur creaturæ, quæ a te facta est. pag. 273. col. 2. to. 7.
- Da mihi sedium tuarum asstricem sapientiam, &c. pag. 322. col. 1. to. 6.
- Dixisti me edificare templum in monte sancto tuo, & in ciuitate habitationis tuæ altare, similitudinem tabernaculi sancti tui, quod preparasti ab initio. pag. 267. col. 2. to. 7.
- Cogitationes mortalium timidæ, & incertæ prouidentiarum nostrarum. pag. 257. col. 1. to. 6.
- Quæ in prospectu sunt, inuenimus cum labore; quæ autem in cælis sunt quis inuestigabit? pag. 286. col. 1. to. 7.
- Iustum deduxit per vias rectas, & ostēdit illi regnum Dei, & dedit illi scientiam sanctorum. pag. 251. & 348. col. 2. to. 6.
- Omnia in mensura, & numero, & pondere disposita. pag. 14. col. 1. to. 6. & 317. col. 2. to. 6.
- O quam bonus & suavis est Domine spiritus tuus in omnibus. pag. 243. col. 1. to. 6.
- A magnitudine speciei, & creaturæ cognoscibiliter poterit horum auctor videri. pag. 321. col. 1. to. 6. & 135. & 264. col. 1. to. 7.
- Angelorum esca nutriti populum tuum. pag. 265. col. 1. to. 7. & 271. col. 1. eod.
- Paratum panem de cælo præstitisti illis sine labore omne delectamentum in se habentem, & omnis saporis suauitatem. pag. 266. col. 2. to. 6. & 189. column. 1. to. 7.
- A regalibus sedibus profluuit. pag. 478. col. 2. to. 6.
- Vsque ad cælum attingebat stans in terra. pag. 269. col. 1. to. 7.
- Proferens seruitutis suæ scutum orationem, &c. restitit iræ. pag. 297. col. 2. to. 6.

Ex Ecclesiastico.

- Omnis sapientia a Domino Deo est. pag. 193. column. 2. to. 7.
- Altitudinem cæli, & latitudinem terræ, & profundum abyssi quis dimensus est? pag. 458. col. 1. to. 6.
- Timor Domini delectabit cor, & dabit lætitiarum. pag. 247. col. 2. to. 6.
- Timentum Dominum bene erit in extremis. pag. 247. col. 2. to. 6.
- Initium sapientiæ timor Domini. ibid. & 276. & 319. col. 2. to. 6. eod.
- Corona sapientiæ timor Domini, replens pacem, & salutis fructum. pag. 247. & 479. col. 2. to. 6.
- Timor Domini expellit peccatum. pag. 318. col. 2. & 329. col. 1. to. 6.
- Qui sine timore est non poterit iustificari. pag. 247. col. 1. to. 6.
- Omne quod tibi applicitum fuerit accipe: & in dolore sustine, & in humilitate tua patientiam habet. pag. 267. & 278. col. 1. to. 7.
- Qui timetis Dominum diligit illum, & illuminabuntur corda vestra. pag. 246. col. 2. to. 6. & 171. column. 1. to. 7.

Væ

Sacræ Scripturæ.

- Væ duplici corde, & labijs scelestis, & manibus malefacientibus. pag. 452. col. 2. to. 6.
- Qui timent Dominum præparabunt corda sua. pag. 319. col. 1. to. 6.
- Cap. 3.** Filij sapientiæ Ecclesia iustorum: & natio illorum obedientia, & dilectio. pag. 278. col. 1. to. 7.
- Qui honorat patrem suum, iucundabitur in filijs, & in die orationis suæ exaudietur. pag. 10. col. 1. to. 7.
- Honora patrem tuum, vt superueniat tibi benedictio a Deo, & benedictio illius in nouissimo maneat. pag. 10. col. 1. to. 7.
- Ne gloriaris in contumelijs patris tui: non enim est tibi gloria, sed confusio. ibid.
- Gloria hominis ex honore patris sui. ibid.
- Fili suscipe senectam patris tui: & non contristes eum in vita illius. ibidem.
- Quanto magnus es, humilia te in omnibus, & coram Deo inuenies gratiam. pag. 323. column. 2. & 458. & 481. col. 1. to. 6. & pag. 21. col. 1. to. 7.
- Qui amat periculum in illo peribit. pag. 43. col. 1. to. 7.
- Cor inopis ne afflixeris, & ne protrahas datum angustiant. pag. 280. col. 1. to. 7.
- Cap. 4.** Responde illi pacifice in mansuetudine. pag. 301. column. 1. to. 6.
- Eris tu velut filius Altissimi obediens. pag. 278. column. 1. to. 7.
- Est confusio adducens gloriam, & gratiam. pag. 49. col. 2. to. 7.
- Pro iustitia agonizare pro anima tua, & vsque ad mortem certa pro iustitia. pag. 275. col. 1. to. 7.
- Noli esse sicut leo in domo tua euerrens domesticos tuos. pag. 99. col. 1. to. 7.
- Cap. 6.** Audi fili, & accipe consilium intellectus, & ne abicias consilium meum. pag. 259. col. 1. to. 6.
- Vincula illius alligatura salutis. pag. 178. col. 1. to. 7.
- Cap. 7.** Noli querere fieri iudex, nisi valeas irumpere iniquitates. pag. 275. col. 1. to. 7.
- Honora patrem tuum, & gemitus matris tuæ ne obliuiscaris. pag. 303. col. 1. to. 6.
- De negligentia tua purga te cum paucis. pag. 268. col. 2. to. 7.
- Memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis. pag. 223. col. 2. to. 6.
- Cap. 8.** Cum factus consilium non habeas, non enim poterunt diligere, &c. pag. 320. col. 2. to. 6.
- Non omni homini cor tuum manifestes, ne forte inferat tibi gratiam falsam, & conuictetur tibi. pag. 457. col. 2. to. 6.
- Cap. 9.** Terribilis est in ciuitate sua homolinguostus: & temerarius in verbo suo odibilis erit. pag. 94. column. 2. to. 7.
- Cap. 10.** Principatus senati stabilis erit. pag. 267. col. 1. to. 7.
- Secundum iudicem populi, sic & ministri eius: & qualis est rector ciuitatis, tales & inhabitantes in ea. pag. 95. & 274. col. 1. to. 7.
- Auaro nihil est scelestius. pag. 14. col. 2. to. 7.
- Initium omnis peccati superbia. pag. 25. col. 1. to. 6.
- Cap. 11.** Breuis in volatilibus est apis, & initium dulcoris habet fructus illius. pag. 479. & 481. col. 2. to. 6.
- Fili ne in multis sint actus tui. pag. 98. col. 2. to. 7.
- In die bonorum ne immemor sis malorum. pag. 323. col. 2. to. 6.
- Bona in mala conuertens insidiatur, & in electis imponet maculam. pag. 288. col. 2. to. 6. & 34. col. 2. to. 7.
- Cap. 12.** Benefac humili, & non dederis impio. pag. 300. column. 2. to. 6.
- Cap. 13.** Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea. pag. 283. col. 2. to. 6.
- Cap. 14.** Qui sibi nequam est, cui alij bonus erit? pag. 301. col. 1. to. 6.
- Nequam est oculus liquidus. pag. 282. col. 1. to. 6.
- Ante mortem benefac amico tuo. pag. 300. col. 1. to. 6.
- Cap. 16.** Dominus in terram respexit, & impleuit illam bonis suis. pag. 462. col. 2. to. 6.
- In vnamquamque gentem præposuit rectorem. pag. 265. col. 1. to. 7. **Cap. 17.**
- Eleemofyna gratiam hominis quasi pupillam conseruauit. pag. 267. col. 1. to. 7.
- Ante mortem confitere. pag. 292. col. 1. to. 6.
- Nec enim omnia possunt esse in hominibus. pag. 93. col. 2. to. 7.
- Virtutem altitudinis cæli ipse conspiciat. pag. 285. col. 1. to. 7.
- Qui viuit in æternum creauit omnia simul. pag. 16. **Cap. 18.**
- Cum consummauerit homo, tunc incipiet. pag. 324. col. 1. to. 6.
- Ante iudicium para iustitiam. pag. 334. col. 1. to. 6.
- Post concupiscētijs tuas non eas. pag. 292. col. 2. to. 6.
- Qui spernit modica, paulatim decidet. pag. 97. column. 2. to. 7. **Cap. 19.**
- Sapiens in verbis seipsum amabilem facit: gratiæ autem fatuorum effundentur. pag. 266. col. 2. to. 7.
- Exigua dabit, & multa improperebit. pag. 36. col. 1. to. 7.
- Fatuo non erit amicus, & non erit gratia in bonis illius. pag. 267. col. 1. to. 7.
- In labijs senati inuenietur gratia. pag. 267. col. 1. to. 7. **Cap. 21.**
- In lapide luteo lapidatus est piger. pag. 291. col. 2. to. 6.
- Ante sanguinem maledicta, & contumelia & mixta. pag. 36. col. 1. to. 7.
- Iurationi non affuecat os tuum. pag. 7. col. 2. to. 7. **Cap. 23.**
- Nemo circumspicit me, quem vereor? pag. 101. column. 2. to. 7.
- Rami eius non dabunt fructum. pag. 482. col. 2. to. 6.
- Nihil melius est, quam timor Dei, & nihil dulcius, quam respicere in mandatis Domini. pag. 2. col. 2. to. 7.
- In plenitudine sua admirabitur. pag. 463. col. 2. to. 6. **Cap. 24.**
- Thronus meus in columna nubis. pag. 266. & 272. col. 2. to. 7. & 191. col. 1. to. 6. eod.
- Gyrum cæli circuiui sola, & profundum abyssi penetraui. pag. 213. col. 1. to. 6. & 268. col. 2. to. 7.
- Qui creauit me requieuit in tabernaculo meo. pag. 115. col. 1. to. 7.
- Ab initio, & ante sæcula creata sum. pag. 291. column. 2. to. 7.
- In Hierusalem potestas mea. pag. 464. col. 2. to. 6.
- In plenitudine sanctorum detentio mea. pag. 463. column. 1. to. 6.
- In plateis sicut cinnamomum, & balsamum aromatizans odorem dedi. pag. 268. & 323. column. 1. & 463. col. 2. to. 6.
- Quasi balsamum non mixtum odor meus. pag. 457. col. 1. to. 6.
- Ego quasi terebinthus extendi ramos meos, & rami mei honoris, & gratiæ. pag. 458. col. 2. to. 6.
- Ego quasi vitis fructificauit suauitatem odoris. pag. 479. col. 1. to. 6. & 196. col. 1. to. 7.
- Et flores mei fructus honoris, & honestatis. pag. 310. col. 2. & 311. col. 1. & 471. col. 2. to. 6.
- Ego mater pulchra dilectionis, & timoris, & agnitio- nis, & sanctæ spei. pag. 467. col. 1. to. 6.
- In me gratia omnis vitæ, & veritatis, &c. pag. 454. col. 1. & 459 & 452. col. 2. to. 6. & 266. col. 2. to. 7.
- Transite ad me omnes, qui concupiscitis me, & a generationibus meis implemini. pag. 133. column. 2. & 136. col. 1. to. 7.
- Spiritus enim meus super mel dulcis, & hereditas mea super mel, & fauum. pag. 321. col. 2. to. 6. & 191. col. 1. to. 7.
- Qui edunt me adhuc esurient. pag. 99. col. 2. to. 7.
- Qui bibunt me adhuc frident. pag. 324. col. 1. to. 6.
- Dixi, Rigabo hortum plantationum. pag. 469. ibid.
- Quam speciosa veteranis sapientia, & gloriosis intel- lectus. pag. 320. col. 2. to. 6. **Cap. 25.**
- Timor Dei initium dilectionis eius. pag. 278. column. 1. to. 7.
- Gratia mulieris sedule delectabit virum suum, & ossa illius impinguabit. pag. 459. col. 1. to. 6. **Cap. 26.**

b 2 Gratia

Index locorum

- Gratia super gratiam mulier sancta, & pudorata . pagin. 461. col. 1. to. 6. & 267. col. 1. to. 7.
- Omnis autem ponderatio non est digna continentis animæ . pag. 309. col. 1. to. 6. & 279. col. 1. to. 7.
- Si non in timore Domini tenueris te instanter, cito subuertetur domus tua . pag. 318. col. 2. to. 6.
- Cap. 27.** Vasa figuli probat fornax, & homines iustos tentatio tribulationis . pag. 289. col. 2. to. 6.
- Cap. 29.** Conclude cleemosynam in sinu pauperis . pag. 300. col. 1. to. 6.
- Super scutum potentis, & super lanceam aduersus inimicum tuum pugnabit . pag. 294. col. 2. to. 6.
- Gratiam fideiuisoris ne obliuiscaris . pagin. 324. col. 2. to. 6.
- Viros potentes gyrans migrare fecit . pag. 214. col. 1. to. 6.
- Cap. 30.** Non est census super censum salutis corporis: & non est oblectamentum super cordis gaudium . pag. 331. col. 2. to. 6. & 332. col. 1. to. eod.
- Miserere animæ tuæ placēs Deo . pag. 301. col. 1. to. 6.
- Cap. 31.** Intellige quæ sunt proximi tui ex te ipso . pag. 321. col. 2. & 328. col. 1. to. 6.
- Cap. 32.** Rectorem te constituerunt, noli extolli: esto in illis, quasi vnus ipsius . pag. 95. & 266. col. 2. to. 7.
- Curam illorum habe, &c. pag. 266. col. 2. to. 7.
- Sine consilio nihil facias, & post factum non pœnitebis . pag. 242. & 247. & 320. col. 1. to. 6. & 98. & 99. col. 1. to. 7.
- Cap. 33.** Timentum Dominum non occurrent mala . pag. 319. col. 2. to. 6.
- Cap. 34.** Cor tuum phantasias patitur . pag. 323. col. 2. to. 6. & 157. col. 2. to. 7.
- Qui timet Dominum nihil trepidabit . pag. 319. col. 1. to. 6.
- Panis egentium vita pauperum est: qui defraudat illum, homo sanguinis est . pag. 304. col. 1. to. 6.
- Qui baptizatur a mortuo, & iterum tangit eum, quid proficit lauatio illius? pag. 246. col. 2. to. 7.
- Cap. 35.** Retribuet gratiam, qui offert similitudinem . pag. 266. col. 2. to. 7.
- Dominus non elongabit se, sed iudicabit iustos, &c. pag. 275. col. 2. to. eod.
- Spectiosa misericordia Dei in tempore tribulationis, quasi nubes pluuia in tempore siccitatis . pag. 272. col. 1. to. 7.
- Cap. 36.** Vbi non est spes, diripitur possessio . pag. 294. col. 2. to. 6.
- Cap. 37.** Cor boni consilij statue tecum . pag. 320. col. 2. to. 6.
- In multis æcis erit infirmitas . pag. 292. col. 1. to. 6.
- Propter crapulam multi obierunt . ibid.
- Cap. 38.** Impingua oblationem . pag. 99. col. 2. to. 7.
- Qui minoratur actu sapientiam percipiet . pag. 187. col. 2. to. 7.
- Cap. 39.** In omni corde, & ore collaudate, & benedicite nomen Domini . pag. 100. col. 1. to. 7.
- Cap. 40.** Gratia sicut paradysus in benedictionibus . pag. 311. col. 1. & 458. col. 2. & 474. & 478. col. 1. to. 6.
- Gratiam & speciem desiderabit oculus tuus, & super hoc virides sationes . pag. 323. col. 1. to. 6. & 266. col. 2. to. 7.
- Timor Domini sicut paradysus benedictionis . pagin. 319. col. 1. to. 6.
- Cap. 41.** Væ vobis viri impij, qui dereliquistis legem Domini altissimi . pag. 453. col. 1. to. 6.
- Cap. 42.** De vestimentis procedit tineæ, & a muliere iniquitas viri . pag. 304. col. 1. to. 6.
- Sol illuminans per omnia respexit, & gloria Domini plenum est opus eius . pag. 455. col. 1. to. 6.
- Cap. 43.** Vas admirabile opus excelsi . pag. 324. col. 1. & 463. col. 2. to. 6.
- Tripliciter Sol exurens montes . pag. 237. col. 1. & 255. & 469. col. 2. to. 6.
- Gyrauit caelum in circuitu gloriæ suæ . pag. 214. col. 1. to. eod.
- Pulchritudinem candoris eius admiratur oculus . pag. 335. col. 2. to. 6.
- Gelaui crystallus ab aqua . pag. 283. col. 1. to. 7.
- Medicina omnium in festinatione nebulæ . pag. 463. col. 1. to. 6.
- Pie agentibus dedit sapientiam . pag. 249. col. 1. to. 6.
- Homines diuites, in virtute pulchritudinis studiū habentes, pacificantes in domibus suis . pag. 275. col. 1. to. 6.
- Cap. 44.** Corona aurea super mitram eius . pag. 332. col. 2. to. 6. & 336. col. 1. to. 6.
- Offerre illi incensum, &c. pag. 100. col. 1. to. 7.
- Quasi adeps separatus a carne . pag. 265. col. 2. to. 7.
- Cap. 47.** Dedit in celebrationibus decus, & ornauit tempora . pag. 100. col. 2. to. eod.
- Surrexit Elias propheta quasi ignis, & verbum ipsius sicut facula ardebat . pag. 339. col. 2. to. 6. & 268. col. 1. to. 7.
- Cap. 48.** Quasi stella matutina in medio nebulæ . pag. 463. col. 1. to. 6.
- Quasi thus redolens in diebus ætatis . pag. 322. col. 2. to. eod.
- Confitebor tibi Domine rex, & collaudabo te . pagin. 296. col. 2. to. 6.
- Cap. 51.** Exaltaui super terram habitationem meam . pag. 310. col. 2. to. 6.

Ex Isaiā.

- A planta pedis vsque ad verticem nõ est in eo sanitas . **Cap. 1.** pag. 287. col. 1. to. 6.
- Subuenite oppresso, iudicate pupillo . pag. 275. col. 2. to. 7.
- Si volueritis, & audieritis me, bona terra comedetis . pag. 340. col. 1. to. 6.
- Vinum tuum mixrum est aqua . pag. 331. col. 1. to. 6.
- Omnes diligunt munera . pag. 23. col. 2. to. 7.
- Cap. 2.** Ingredere in petram, & abscondere in fossa humo, a facie timoris Domini, & a gloria maiestatis eius . pag. 388. col. 1. to. 6.
- Cap. 3.** Væ animæ eorum, quoniam reddita sunt eis mala . pag. 454. col. 1. to. 6.
- Dicite iusto, quoniam bene, quoniam fructum adinventionum suarum comederit . pag. 482. col. 1. to. 6.
- Qui te beatum dicunt, ipsi te decipiunt . pag. 99. col. 2. to. 7.
- Erit germen Domini in magnificentia, & gloria, & fructus terræ sublimis . pag. 479. col. 1. to. 6.
- Cap. 4.** Væ qui dicitis malum bonum, & bonum malum . pag. 452. col. 2. to. 6.
- Cap. 5.** Væ qui sapientes estis in oculis vestris . pag. 270. col. 1. to. 7.
- Qui iustificatis impium pro muneribus, & iustitiam iusti auferitis ab eo . pag. 49. & 63. col. 2. to. 7.
- Cap. 6.** Vidi Dominum sedentem super solium eius excelsum, & eleuatum, & plena erat domus maiestate . pagin. 463. col. 1. to. 6. & 291. col. 2. to. 7.
- Clamabat alter ad alterum, & dicebat Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus exercituum . pag. 342. col. 1. to. 6. & 129. col. 1. & 279. col. 2. to. 7.
- Plena est omnis terra gloria eius . pag. 463. col. 2. to. 6.
- Volauit ad me vnus de seraphim, & in manu eius calculus ignitus . pag. 268. col. 1. to. 7.
- Auferetur iniquitas tua, & peccatum tuum mundabitur . pag. 269. col. 1. to. 7.
- Et adhuc in ea decimatio, & conuertetur, & erit in ostensionem, sicut terebinthus . pag. 269. col. 2. to. 7.
- Nisi credideritis non intelligetis . sec. lxx. pag. 265. col. 1. to. 6. & 145. & 188. col. 1. to. 7.
- Cap. 7.** Ecce Virgo concipiet, & pariet filium . pag. 473. col. 2. to. 6.
- Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, & requiescet super eum spiritus Domini, spiritus sapientiæ, & intellectus . pag. 37. & 239. col. 1. to. 6.

Sacra Scripturæ.

- col. 1. & 455. & 459. & 470. & 471. col. 2. & 481. col. 1. to. 6. & 270. col. 2. to. 7.
- Et replebit eum spiritus timoris Domini . pag. 479. col. 2. to. 6.
- Leuabit signum in nationes . pag. 313. col. 2. to. 6.
- Cap. 13.** Pretiosior erit vir auro, & homo mundo obrizo . pag. 279. col. 1. to. 7.
- Cap. 14.** Quomodo cecidisti de caelo lucifer, qui mane oriebaris? pag. 285. col. 1. to. 7.
- Sedebo in monte testamenti in lateribus Aquilonis . pag. 375. col. 2. to. 6.
- Cap. 16.** Emitte agnum Domine . pag. 353. col. 1. to. 6.
- Præparabitur in misericordia solium, & sedebit super eum in veritate . pag. 465. col. 2. to. 6.
- Cap. 18.** Ite Angeli veloces . pag. 265. col. 2. & 268. col. 1. to. 7.
- Sicut meridiana lux clara est . pag. 322. col. 2. to. 6.
- Cap. 19.** Tradam Ægyptum in manu dominorum crudelium . pag. 275. col. 2. to. 7.
- Erit Israel benedictio in medio terræ, cui benedixit Dominus exercituum . pag. 475. col. 2. to. 6.
- Cap. 22.** Recedite a me amare stulto . pag. 326. col. 2. to. 6.
- Coronans coronabit te tribulatione . pag. 336. col. 2. to. 6.
- Cap. 24.** Secretum meum mihi, secretum meum mihi . pagin. 146. col. 1. to. 7.
- Cap. 25.** Præcipitabit mortem in sempiternum . pag. 336. col. 1. to. 6.
- Cap. 26.** Anima mea desiderauit te in nocte, sed & spiritu meo in præcordijs meis . pag. 203. col. 1. to. 7.
- Omnia opera nostra operatus es nobis . pag. 311. col. 2. to. 6.
- A facie tua Domine concepimus, & quasi parturiimus . pag. 303. col. 2. to. eod.
- Cap. 27.** In mensura contra mensuram cum abiecta fuerit, iudicabit eam . pag. 64. col. 2. to. 7.
- Iste omnis fructus, vt auferatur peccatum eius . pagin. 482. col. 2. to. 6.
- Audite illufores, qui dominamini super populum meum . pag. 274. col. 1. to. 7.
- Cap. 28.** Percussimus fœdus cum morte, & cum inferno . pagin. 304. col. 1. to. 6.
- Cap. 29.** Væ, qui profundi estis corde, vt a Domino abscondatis consilium . pag. 452. col. 1. to. 6.
- Cap. 30.** Loquimini nobis placentia, videte nobis errores . pagin. 287. col. 2. to. 6.
- Comminuetur sicut conteritur lagena figuli contritione perualida . pag. 290. col. 2. to. eod.
- Hæc est via, ambulata in ea, & non declinetis ad dexteram, neque ad sinistram . pag. 285. col. 1. & 322. col. 2. to. 6. & 196. col. 2. to. 6.
- Cap. 31.** Proteget Dominus exercituum Hierusalẽ protegens, & hoerans, transiens, & saluans . pag. 87. col. 1. & 277. col. 2. to. 6.
- Cap. 32.** Stultus fatua loquetur . pag. 278. col. 1. to. 7.
- Sedebit populus meus in pulchritudine pacis . pagin. 329. & 337. col. 1. to. 6. & 129. col. 2. & 247. col. 1. to. 7.
- Cap. 33.** Timor Domini ipse est thesaurus eius . pag. 319. col. 1. to. 6.
- Angeli pacis amare stebunt . pag. 267. col. 1. to. 7.
- Quis habitabit ex vobis cum a doribus sempiternis . pag. 335. col. 2. to. 6.
- Dominus iudex noster, Dominus legifer noster . pagin. 465. col. 1. to. 6.
- Cap. 35.** Exultabit solitudo, & florebit quasi lilium . pag. 471. col. 1. to. 6.
- Tunc aperientur oculi cæcorum . pag. 336. col. 2. to. 6.
- Tunc saliet sicut ceruus claudus . pag. 319. ibid.
- Cap. 37.** Venerunt filij vsque ad partum, & virtus non est parienti . pag. 303. col. 2. to. 6.
- Cap. 38.** Vidi lacrymam tuam . ecce ego, &c. pag. 326. ibid.
- Ego dixi in dimidio dierum meorum, vadam ad portas inferi . pag. 319. & 339. col. 2. to. 6.
- Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ . pag. 135. col. 1. & 261. col. 2. & 291. col. 1. to. 6.
- Ecce in pace amaritudo mea amarissima . pag. 296. col. 1. to. 6.
- Quia nõ infernus cõfitebitur tibi . pag. 311. col. 1. to. 6.
- Omnis vallis exaltabitur . pag. 476. col. 2. to. 6.
- Cap. 40.** Exficcaum est fœnum, & cecidit flos . pag. 472. col. 1. to. eod.
- Quis mensus est pugillo aquas, & caelos palmo ponderauit . pag. 281. col. 2. to. 7.
- Assument pennas sicut aquila . pag. 170. col. 1. & 280. col. 2. to. 7.
- Narra si quid habes, vt iustificeris . pagin. 296. col. 1. to. 7.
- Rorate cali desuper, & nubes pluant iustum . pag. 83. & 282. col. 2. & 288. col. 1. to. 7.
- Aperiat terra, & germinet Saluatorem . pag. 462. col. 2. to. 6.
- Vere tu es Deus absconditus, Deus Israel Saluator . pag. 83. col. 2. to. 7.
- Ego Dominus loquens iustitiam . pagin. 158. col. 2. to. 7.
- Mihi curuabitur omne genu . pag. 318. col. 2. to. 6.
- Redite præuaricatores ad cor . pag. 102. & 230. col. 1. to. 7.
- Ego Dominus Deus tuus docens te vitia, gubernans te in via, qua ambulas . Vtinam attendisses mandata mea . pag. 1. col. 2. to. 7.
- Induam caelos tenebris, & sacco ponam operimentum eorum . pag. 288. col. 1. to. 7.
- Corpus meum dedi percurrentibus, & genas meas vellentibus . pag. 307. col. 2. to. 6. & 23. col. 2. to. 7.
- Induere fortitudine tua Sion, induere vestimentis gloriæ tuæ . pag. 101. col. 2. to. 7.
- Iugiter tora die nomen meum blasphematur . pag. 302. col. 2. to. 6.
- Languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit . pag. 228. col. 2. to. 7.
- Omnes nos quasi oues errauimus, vnusquisque in viam suam declinauit . pag. 286. col. 1. to. 6.
- Propter scelus populi mei, percussi eum . pag. 386. col. 2. to. 6.
- Nescierunt furritatem: ipsi pastores ignorauerunt intelligentiam . pag. 275. col. 1. to. 7.
- Omnes in viam suam declinauerunt, vnusquisque ad auaritiam suam a summo vsque ad nouissimum . pag. 291. col. 1. to. 6.
- Ego tacens, & quasi non videns . pag. 97. col. 2. to. 7.
- Cap. 57.** Creauit fructum labiorum pacem, pacem ei, qui longe est, & qui prope est . pag. 483. col. 1. to. 6.
- Nolite ieiunare sicut vsque ad hanc diem . pag. 299. col. 2. to. 6.
- Hoc est magis ieiunium quod elegi, dissolue colligationes iniquitatis . pag. 299. col. 1. to. 6.
- Cum videris nudum operi eum . pag. 328. ibid.
- Carnem tuam ne despexeris . pag. 301. ibid.
- Implebit splendoribus animam tuam . pag. 188. col. 1. to. 7.
- Sustollam te super altitudines terræ, & cibabo te hereditate iacob patris tui . pag. 272. ibid.
- Telas aranæ texuerunt . pag. 288. col. 1. & 295. col. 2. to. 6.
- Corruit in platea veritas, & æquitas non potuit ingredi . pag. 272. col. 2. to. 7.
- Qui sunt isti, qui vt nubes volant . pag. 268. col. 1. to. 7.
- Ego Dominus diligens iudicium, & odio habens rapinam . pag. 37. col. 2. to. 7.
- Gaudens gaudebo in Domino, &c. quia induit me vestimento salutis, & indumento iustitiæ circumdedit me, &c. pag. 132. col. 1. to. 7.
- Quare rubrum est indumentum tuum . pag. 338. col. 2. to. 6.
- Miserationum Domini recordabor, &c. pag. 465. col. 1. to. 6. & 109. col. 1. to. 7.

Index locorum

- Cap. 64.** Vinam dirumperes caelos, & descenderes. pag. 353. col. 1. to. 6. & 79. col. 1. to. 7.
Oculus non vidit Deus absque te, puæ preparasti expectantibus te. pag. 335. col. 2. to. 6.
Non est, qui inuocet nomen tuum, qui confurgat, & teneat te. pag. 463. col. 2. to. 6.
- Cap. 65.** Fumus erunt in furore meo. pag. 335. col. 1. to. 6. Serui mei comedent, & vos esuriatis. ibid.
Serpenti puluis panis eius. pag. 368. col. 2. to. 6.
- Cap. 66.** Caelum sedes mea, terra autem scabellum pedum meorum. pag. 284. col. 2. to. 7.
Super quem requiescet spiritus meus, nisi super humilem & mansuetum, & timentem sermones meos. pag. 100. col. 1. & 270. col. 2. to. 7.
Ad vbera portabimini, & super genua blandientur vobis. pag. 250. col. 1. to. 7.
Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur. pag. 335. col. 1. to. 6.
- Ex Hieremia.*
- Cap. 2.** Vide, quia malum, & amarum est reliquisse te Dominum Deum tuum. pag. 283. col. 2. to. 6.
In alituis inuentus est sanguis animalium pauperum. pag. 280. col. 2. to. 7.
- Cap. 3.** Post me ingredi non cessabis. pag. 271. col. 2. to. 6.
- Cap. 4.** Et iurabis, Vniuit Dominus, in veritate, & in iudicio, & in iustitia. pag. 7. col. 1. to. 6.
Sapientes sunt, ut faciant mala. pag. 270. col. 1. to. 7.
Apexi caelos, & non erat lux in eis. pag. 283. & 188. col. 2. to. 6.
- Cap. 5.** Forsitan pauperes sunt & stulti, ignorantes viam Domini, & iudicium Dei sui, &c. pag. 275. col. 1. to. 7.
Saturavi eos, & mœchati sunt. pag. 292. col. 2. to. 6.
Vnusquisque ad uxorem proximi sui hincibat. pagin. 103. col. 1. to. 7.
- Cap. 6.** A minori vsque ad maiorem omnes auaritiæ student. pag. 291. col. 1. to. 6.
Confusi sunt, quia abominationem fecerunt. pagin. 296. col. 1. to. 6.
State super vias, & videre, & interrogate de semitis antiquis. pag. 269. col. 1. to. 7.
Crudelis est, & non miserebitur. pag. 275. col. 2. to. 7.
- Cap. 8.** A minimo vsque ad maximum omnes auaritiæ sequuntur. pag. 103. col. 1. to. 7.
Transiit messis, finita est aestas, & nos saluari non sumus. pag. 335. col. 1. to. 6.
- Cap. 9.** Ascendit mors per fenestras. pag. 318. col. 2. to. 6.
- Cap. 10.** Leges populorum vanæ sunt. pag. 287. col. 1. to. 7.
Non est similis tui Domine, magnus es tu, & magni nomen tuum. pag. 466. col. 1. to. 6.
Stultus factus est omnis homo à scientia sua. pag. 5. col. 2. to. 7.
Væ mihi super contritione mea, pessima plaga mea. pag. 452. col. 2. to. 6.
- Cap. 11.** Ego quasi agnus mansuetus, qui portatur ad victimam. pag. 326. col. 1. to. 6.
- Cap. 12.** Probasti cor meum tecum. pag. 328. col. 2. to. eod.
Reliqui domum meam, dimisi hereditatem meam. pag. 462. col. 1. to. 6.
- Cap. 17.** Maledictus homo, qui confidit in homine, & ponit carnem brachium suum. pag. 315. col. 1. to. 6. & 338. ibid.
- Cap. 23.** Faciet iudicium, & iustitiam in terra. pag. 347. ibid.
- Cap. 26.** Ego ecce in manibus vestris sum: facite mihi, quod bonum, & rectum est in oculis vestris. pag. 84. col. 1. to. 7.
Hierusalem in aceruum lapidum erit. pag. 312. col. 1. to. 6.
- Cap. 31.** Inebriabo animam sacerdotum pinguedine. pag. 270. col. 2. to. 7.
Statue tibi speculum. pag. 153. col. 2. to. 7.
Creauit Dominus nouum super terram, femina circumdabit virum. pag. 459. & 463. col. 1. to. 6.
- Benedicat tibi Dominus pulchritudo iustitiæ, mons sanctus. pag. 474. col. 2. to. 6.
Dabo legem meam in visceribus eorum. pag. 301. col. 2. to. eod.
Polite lanceas, induite vos loriceis. pag. 470. col. 1. eod. **Cap. 46.**
Maledictus, qui facit opus Domini fraudulenter. pagin. 477. col. 2. to. 6. & 72. col. 2. & 100. col. 1. to. 7.
Nec transfusus est de vase in vas. pag. 291. col. 2. to. 6.
Arrogantia tua decepit te, & superbia cordis tui. pagin. 288. col. 1. to. 6.
- Ex Threnis Hieremia.*
- Plorans plorauit in nocte. pag. 326. col. 1. to. 6. **Cap. 1.**
Sordes eius in pedibus eius. pag. 323. col. 1. to. 6.
Peccatum peccauit Hierusalem, propterea infabulis facta est. pag. 278. col. 1. to. 6.
Dederunt pretiosa quæque pro cibo ad refocillandas animas. pag. 292. col. 2. to. 6. & 381. col. 2. to. 7.
O vos omnes, qui transitis per viam attendite, & videte. pag. 327. col. 1. to. 6.
De excelso misit ignem in ossibus meis. pagin. 266. & 290. col. 2. to. 7.
Succendit in Iacob, quasi ignem flammæ deuorantis in gyro. pag. 214. col. 2. to. 6.
Magna est velut mare contritio tua. pagin. 294. col. 2. to. eod.
Effunde sicut aquam cor tuum. pag. 295. col. 2. & 296. col. 1. to. 6.
Misericordiæ Domini, quia non fumus consumpti. **Cap. 3.** pag. 324. col. 2. to. 6.
Saturabitur opprobrijs. pag. 335. col. 1. to. eod.
Inundauerunt aquæ super caput meum. pagin. 288. col. 2. to. 7.
Dabis eis scutum cordis laborem tuum. pagin. 330. col. 1. to. 6.
Quomodo obscuratum est aurum. pag. 285. col. 1. to. 6. **Cap. 4.**
- Ex Baruch.*
- Non audiuius vocem Domini Dei nostri, ut ambularem in mandatis eius, quæ dedit nobis, &cet. **Cap. 1.**
Et abiimus vnusquisque in sensum cordis nostri ma lignum. pag. 2. col. 1. to. 7.
Hic liber mandatorum Dei, & lex, quæ est in æternum. pag. 302. col. 1. to. 6. **Cap. 4.**
- Ex Ezechiele.*
- Iunctæque erant pennæ eorum alterius ad alterum. **Cap. 1.** pag. 269. col. 1. & 279. col. 2. to. 7.
Vbi erat impetus spiritus, illuc gradiebantur. pagin. 311. col. 2. to. 6. & 180. col. 2. to. 7.
Ibant, & reuertebantur in similitudinem ignis coruscantis. pag. 282. col. 1. to. 7.
Rotam in medio rotæ. pag. 6. col. 1. to. 6.
Quocumque ibat spiritus, illuc eunte spiritu, & rotæ pariter eleuabantur sequentes eum. pag. 268. col. 1. to. 7.
Et similitudo super capita animalium firmamenti, quasi aspectus crysalli horribilis. pag. 281. col. 2. pag. 283. & 289. col. 1. to. 7.
Quasi aspectus lapidis sapphiri similitudo throni. pagin. 271. col. 2. to. 7.
Vidi quasi speciem electri velut aspectum ignis intrinsecus eius per circuitum. pag. 290. col. 2. to. 7.
Liber scriptus intus, & foris. pag. 301. col. 2. to. 6. **Cap. 2.**
Ut adamantem, & ut filicem dedi faciem tuam: ne timeas eos. pag. 317. col. 1. to. 6. & 275. col. 1. to. 7. **Cap. 3.**
Benedicta gloria Domini de loco suo. pag. 476. col. 1. to. 6.
- Aurum

Sacra Scriptura.

- Aurum eorum in sterquilinum erit. pag. 290. col. 2. to. 6.
- Cap. 8.** Fili hominis, fode parietem. pag. 50. col. 1. to. 7.
- Cap. 9.** Ecce sex viri veniebant de via portæ superioris. pagin. 290. col. 1. to. 6.
Signa Thau super frontibus virorum gementium. pag. 81. col. 2. to. 7.
- Cap. 10.** In firmamento, quod erat super caput Cherubim quasi lapis sapphirus. pag. 289. col. 1. to. 7.
Cherubim stabant a dextris domus. pag. 271. col. 1. to. 7.
Cum ambularent Cherubim, ibant pariter, & rotæ iuxta ea, &c. pag. 271. col. 1. to. 7.
- Cap. 13.** Non ascenditis ex aduerso, neque opposuistis murum pro domo Israel. pag. 275. col. 1. to. eod.
Liniebant parietem cum luto absque paleis. Dic ad eos, qui liniunt absque temperatura, quod casurus sit. pag. 96. col. 1. to. 7.
- Cap. 14.** Si fuerint tres viri isti in medio eius, Noe, Daniel, & Iob, ipsi iustitia sua liberabunt animas suas. pagin. 267. col. 2. to. 7.
- Cap. 16.** Hæc fuit iniquitas Sodomæ fororis tuæ, superbia, saturitas panis, & abundantia, & otium. pag. 309. col. 1. to. 6.
- Cap. 17.** Aquila grandis magnarum alarum. pag. 311. col. 2. to. 6.
In monte sublimi Israel plantabo illud, & cetera. pag. 484. ibidem.
- Cap. 22.** Sanctuaria mea spreuistis, & sabata mea polluitis. pag. 302. col. 2. to. 6.
- Cap. 23.** Duæ mulieres filia matris vnus. pag. 289. ibid.
- Cap. 24.** Væ ciuitati sanguinum, cuius ego grandem faciam pyram. pag. 453. col. 1. to. 6.
- Cap. 26.** Comportabit aggerem in gyro. pag. 214. col. 2. to. 6.
- Cap. 28.** Tu signaculum similitudinis, plenus sapientia, & perfectus decore. pag. 266. col. 2. to. 7.
- Cap. 30.** Ego Dominus locutus sum. pag. 465. col. 2. to. 6.
- Cap. 32.** Solem nube tegam. pag. 270. col. 2. to. 6.
- Cap. 33.** Si non fuerit locutus, ut cuto diat se impius a via sua, ipse impius in iniquitate sua morietur. pagin. 92. col. 2. to. 7.
- Cap. 34.** Quod infirmum fuit, non consolidastis, & quod ægrotum non sanastis. pag. 93. col. 2. to. 7.
Cum austeritate imperabatis eis, & cum potentia, & disperse sunt oues meæ, eo quod non esset pastor. pag. 99. col. 1. to. 7.
Ecce ego ipse super pastores, requiram gregem meum de manu eorum. pag. 96. ibid.
- Cap. 36.** Terra illa inculta facta est, ut hortus voluptatis. pagin. 483. col. 1. to. 6.
- Cap. 37.** Circumdedit me per ea in gyro. pag. 214. col. 2. to. 6.
Ego ero eis Deus. pag. 132. col. 2. to. 7.
- Cap. 44.** Porta hæc clausa erit, non aperietur, & vir non transtiet per eam. pag. 463. col. 1. to. 6.
- Cap. 47.** Non deficiet fructus eius. pag. 480. col. 2. to. 6.
- Ex Daniele.*
- Cap. 2.** Lapis abscessus de monte sine manibus. pag. 474. col. 1. to. 6.
Ferrum comminuit, & domat omnia. pag. 317. col. 1. to. 6.
Peccauimus, inique egimus recedentes a te, & deliquimus in omnibus. pag. 2. col. 1. to. 7.
- Cap. 3.** Angelus autem Domini descendit cum Azaria, & socijs eius in fornacem. pag. 266. col. 1. to. 7.
Et fecit medium fornacis, quasi ventum roris flantem. pag. 319. col. 1. to. 6.
- Cap. 4.** In ramis eius conuertebantur volucres cæli. pag. 458. col. 2. to. 6.
Fructus eius nimis, & esca vniuersorum in ea. pag. 480. col. 2. to. 6.
Cognoscant viuentes, quoniam dominatur. Excelsus in regno hominum, & cuiusque voluerit dabit illud, & humillimum hominem constituet super eum. pag. 276. col. 2. to. 7.
- Deus meus misit Angelum suum, & cõclufit oram leonum. pag. 275. col. 2. to. 7. **Cap. 6.**
Thronus eius, flammæ ignis. pag. 271. ibid. **Cap. 7.**
Millia millium ministrabant ei, & decies centena millia. pag. 273. col. 2. to. 6. & 266. col. 1. to. 7.
Gabriel fac intelligere istam visionem. pagin. 267. **Cap. 8.** col. 1. to. 7.
Egressus sum, ut docerem te, & intelligeres. pag. 267. **Cap. 9.** col. 1. to. 7.
Vir desideriorum. pag. 313. col. 1. to. 6. **Cap. 10.**
Qui docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti. pag. 336. col. 1. to. 6. & 269. col. 1. to. 7. **Cap. 12.**
Exarserunt in concupiscentiam eius, & euerterunt sensum suum. pag. 279. col. 1. to. 7. **Cap. 13.**
Concupiscentia subuertit cor tuum. pagin. 281. col. 1. to. 6.
- Ex Osee.*
- Ducam eam in solitudinem, & loquar ad cor eius. **Cap. 2.** pag. 157. col. 2. to. 7.
Spontabo te mihi in iustitia, & iudicio, & in misericordia, & miserationibus. pag. 467. col. 1. to. 6.
Spontabo te mihi in fide. pag. 313. col. 2. to. eod.
In die illa, exaudiam, dicit Dominus, exaudiam carlos, & illi exaudient terram. pagin. 283. col. 2. to. 7. **Cap. 4.**
Vinum, & ebrietas auferunt cor. pagin. 292. col. 2. to. 6. **Cap. 6.**
Spiritus fornicationum decepit eos. pagin. 172. col. 2. to. 7. **Cap. 8.**
Quasi diluculum præparatus est egressus eius. pagin. 292. col. 2. to. 7. **Cap. 9.**
Facti sunt abominabiles, sicut ea, quæ dilexerunt. pag. 283. & 290. col. 2. to. 6. **Cap. 10.**
Diuinum est cor eorum, nunc interibunt. pag. 285. col. 2. to. 7. **Cap. 11.**
In funiculis Adam traham eos, in vinculis charitatis. pag. 178. col. 1. to. 7. **Cap. 12.**
Circumdedit me in negotiatione Ephraim. pag. 299. & 327. col. 2. to. 6. **Cap. 14.**
In fortitudine sua directus est cum Angelo. pag. 266. col. 1. to. 7. **Cap. 14.**
Ex me fructus tuus inuentus est. pag. 479. col. 1. to. 6. **Cap. 14.**
- Ex Ioelle.*
- Expergiscimini ebrijs. pag. 323. col. 2. to. 6. **Cap. 1.**
Computruerunt iumenta in stercore suo. pag. 293. ibidem. **Cap. 2.**
Ignis comedit speciosa deserti. ibidem. **Cap. 2.**
Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, & in fletu, & in planctu. pag. 297. col. 1. to. 6. **Cap. 2.**
Scindite corda vestra, & non vestimenta vestra. pagin. 296. ibid. **Cap. 2.**
Quis scit si conuertatur? pag. 299. ibid. **Cap. 2.**
Nolite timere animalia regionis, quia germinauerunt speciosa deserti, & lignum attulit fructum suum. pag. 483. col. 1. to. 6.
- Ex Amos.*
- Odio habuerunt corripientem in porta. pag. 287. **Cap. 5.** col. 2. to. 6. & 278. col. 1. to. 7. **Cap. 6.**
Bibentes vinum in phialis, & optimo vnguento delibuti, & nihil patiebantur. pag. 292. col. 2. to. 6. **Cap. 6.**
Conuertistis in amaritudinem iudicium, & cetera. pag. 480. & 483. col. 2. to. 6.
- Ex Michæa.*
- Dole & satage filia Sion, quasi parturiens, & cetera. **Cap. 4.** pag. 22. col. 2. to. 7. **Cap. 6.**
Indicabo tibi o homo, quid sit bonum, & quid minus

Index locorum

minus requirat a te, &c. pag. 198. ibidem.
Humiliatio tua in medio tui. pag. 21. col. 1. to. 7.

Ex Habacuc.

- Cap. 8.** Facies eorum ventus vrens. pag. 49. col. 1. to. 7.
Totum in homo subleuauit, traxit illud in fagenam suam. pag. 293. col. 2. to. 6.
- Cap. 1.** Super custodiam meam stabo. pagin. 269. colum. 2. tom. 7.
Si moram fecerit, expecta illum: quia veniens veniet, & non tardabit. pag. 375. col. 1. to. 6.
Dilatauit quasi infernus animam suam, & ipse quasi mors, & non adimpletur. pag. 290. col. 1. to. 6.
- Cap. 3.** Incuruati sunt colles mundi ab itineribus aternitatis eius. pag. 150. col. 2. to. 7.
Ibunt in splendore fulgurantis hastæ tuæ. pag. 283. col. 1. to. 7.

Ex Sophonia.

- Cap. 1.** Scrutabor Hierusalem in lucernis. pagin. 108. colum. 1. to. 7.

Ex Aggeo.

- Cap. 1.** Qui mercedes congregauit, misit eas in sacculum pertutum. pag. 292. col. 2. & 305. col. 1. to. 6.

Ex Zacharia.

- Cap. 2.** Angelus, qui loquebatur in me, egrediebatur, & Angelus alius egrediebatur in occursum eius, & dixit ad eum, Curre & loquere ad puerum istum. pagin. 265. col. 2. to. 7.
- Cap. 6.** Sedebit, & dominabitur super folio suo, & erit sacerdos super folio suo, & consilium pacis erit inter illos duos. pag. 273. col. 2. to. 7.
- Cap. 8.** Vineæ dabit fructum suum, & terra dabit germen suum, & cæli dabunt rorem suum. pag. 284. colum. 1. to. 7.
- Cap. 9.** Ecce Rex tuus veuit. pag. 351. col. 1. to. 6.
Tu in sanguine testamenti tui emisisti vinctos tuos de lacu, in quo non est aqua. pag. 87. col. 1. to. 7.
- Cap. 11.** Si bonum est in oculis vestris afferite mercedem meam. pag. 481. col. 1. to. 6.
- Cap. 12.** Ponam duces Iuda sicut caminum ignis in lignis, & sicut facem ignis in fœno. pag. 282. col. 1. to. 7.
- Cap. 13.** Adam exemplum meum ab adolescentia mea. pagin. 268. col. 2. to. 7.

Ex Malachia.

- Cap. 1.** Si ego Dominus, ubi est timor meus. pag. 22. colum. 1. to. 7.
- Cap. 2.** Labia sacerdotis custodient scientiam. pagin. 267. & 270. col. 1. to. 7.
- Cap. 3.** Et quis poterit cogitare diem aduentus eius. pag. 334. col. 1. to. 6.
Quasi ignis confans. Et sedebit confans, & emundans, &c. pag. 268. col. 2. to. 7.
- Cap. 4.** Orietur vobis timentibus nomen meum sol iustitiæ. pag. 468. col. 2. to. 6.

Ex primo Machabaorum.

- Cap. 3.** Persecutus est iniquos perstrutans eos; & qui conturbabant populum suum, eos succendit flammis. pag. 276. col. 1. to. 7.
De celo fortitudo est. pag. 317. col. 1. to. 6.
Accingimini, & estote illi potentes. pagin. 267. colum. 1. to. 7.
- Cap. 6.** Refulsit sol in clypeos aureos. pag. 255. colum. 2. tom. 6.

Ex secundo Machabaorum.

- Videbat sine regali prouidentia impossibile pacem. **Cap. 4.** rebus dari. pag. 276. col. 2. to. 7.
- Domine, qui habes sanctam scientiam, manifeste tu. **Cap. 6.** fcis, quia cum a morte possem liberari, duos corporis sustineo dolores. pag. 271. col. 2. to. 7.

Ex Mattheo.

- Ioseph fili Dauid noli timere. pag. 457. col. 2. to. 6. **Cap. 1.**
Saluum faciet populum suum a peccatis eorum. pagin. 482. col. 2. to. 6.
- Et intrantes domum inuenerunt puerum. pag. 457. **Cap. 2.** col. 1. to. 6.
- Ioannes habebat vestimenta de pilis camelorum. **Cap. 3.** pagin. 328. col. 2. to. 6.
- Omnis ergo arbor, quæ non facit fructum bonum excidetur, & in ignem mittetur. pag. 483. col. 2. to. 7. & pag. 98. col. 1. & 29. col. 2. to. 7.
- Sine modo. Sic enim decet nos implere omnem iustitiam. pag. 322. col. 2. to. 6. & 21. col. 1. to. 7.
- Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui. pag. 83. col. 2. to. 7. & 157. col. 2. eod.
- Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruias. **Cap. 4.** pag. 4. col. 2. to. 7.
- Relictis retibus secuti sunt. pag. 307. col. 1. to. 6.
- Beati pauperes spiritu: quoniam ipsorum est regnum cælorum. pag. 341. col. 2. to. 6. & 156. col. 1. to. 7. **Cap. 5.**
- Beati mites; quoniam ipsi possidebunt terram. pag. 325. col. 2. to. 6.
- Beati qui lugent: quoniam ipsi consolabuntur. pagin. 125. col. 1. to. 7.
- Beati qui esuriunt, & sitiunt iustitiam: quoniam ipsi satiabuntur. pag. 247. col. 1. to. 6.
- Beati misericordes: quoniam ipsi misericordiæ consequentur. pag. 242. colum. 1. & 327. & pag. 332. col. 2. to. 6.
- Beati mundo corde: quoniam ipsi Deum videbunt. pag. 366. col. 2. to. 6.
- Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam. pag. 330. & 341. col. 1. to. 6.
- Beati estis, cum maledixerint vobis homines. pagin. 21. col. 2. to. 7.
- Vos estis sal terræ. pag. 341. col. 1. to. 6.
- Vos estis lux mundi. pag. ead. col. 2. to. eod. & pagin. 96. col. 2. & 269. col. 1. & 283. col. 2. to. 7.
- Donec transeat cælum, & terra, iora vnum, aut vnus apex non præteribit a lege, donec omnia fiant. pagin. 8. col. 1. to. 6.
- Nisi abundauerit iustitia vestra plusquam scribarum, & Phariseorum, non intrabitis in regnum cælorum. pag. 356. & 337. colum. 2. to. 6. & 19. colum. 2. to. 7.
- Audistis, quia dictum est antiquis, Non occides; &c. Ego autem dico vobis, quia omnis qui irascitur fratri suo reus erit iudicio. pag. 11. col. 2. to. 7.
- Qui dixerit fratri suo, raca, reus erit consilio. pag. 36. col. 2. to. 7.
- Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mæchatus est eam in corde suo. pag. 303. col. 2. to. 6.
- Expedit tibi, vt pereat vnum membrorum tuorum, &c. pag. 293. col. 1. to. 6.
- Ego autem dico vobis non iurare omnino. pag. 7. col. 1. to. 7.
- Diligite inimicos vestros, benefacite his, qui oderunt vos. pag. 248. col. 2. & 481. col. 1. to. 6. & 175. col. 1. to. 7.
- Qui solem suum oriri facit super bonos, & malos. pag. 300. col. 1. to. 6. & 20. col. 1. to. 7.
- Estote ergo vos perfecti, sicut & Pater vester cælestis perfectus est. pag. 192. col. 2. to. 7.
- Cum facis elemosinam noli tuba canere ante te, &c. **Cap. 6.** pag. 153. col. 1. to. 7.

Rece-

Sacræ Scripturæ.

- Receperunt mercedem suam. pag. 300. col. 1. to. 6. & 29. col. 2. to. 7.
- Te autem faciente elemosinam, nesciat sinistra tua, quid faciat dextera tua. pag. 301. colum. 1. to. 6. & 269. col. 2. to. 7.
- Sic ergo vos orabit, Pater noster, &c. pag. 100. colum. 2. to. 7. & 244. ibid.
- Et ne nos inducas in tentationem. pag. 278. col. 1. to. 6.
- Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis pater vester cælestis delicta vestra. pag. 327. col. 2. to. 6.
- Cum ieiunatis nolite fieri sicut hypocritæ tristes. pagin. 299. col. 1. to. 6.
- Tu autem cum ieiunas unge caput tuum, & faciem tuam laua. pag. 299. col. 2. to. 6. & 327. col. 1. eod.
- Vbi est thesaurus tuus, ibi est & cor tuum. pag. 175. col. 2. to. 7.
- Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit. pag. 98. col. 2. to. 7.
- Respicite volatilia cæli, quæ non serunt, neque metunt. pag. 170. col. 1. to. 7.
- Considerate lilia agri. pag. 336. col. 1. to. 6.
- Si enim fœnum agri, quod hodie est, & cras in clibanum mittitur Deus sic vestit, &c. pag. 336. col. 1. to. 6.
- Quærite primum regnum Dei, & iustitiam eius, & hæc omnia adiciuntur vobis. pag. 315. col. 1. to. 6.
- Nolite iudicare. pag. 63. col. 1. to. 6.
- In quo iudicio iudicaueritis iudicabimini. pag. 63. col. 2. to. eod.
- Hypocrita, eijce primam trabem de oculo tuo, & tunc videbis eijcere festucam. pag. 153. col. 1. to. 7.
- Lata porta, & spatiosa via est, quæ ducit ad perditionem. pag. 304. col. 1. to. 6.
- Arcta via est, quæ ducit ad vitam. pag. 257. col. 2. to. 6.
- A fructibus eorum cognoscetis eos. pag. 244. & 323. col. 1. & 470. col. 2. to. 6.
- Mala arbor malos fructus facit. pag. 30. col. 1. to. 7.
- Descendit pluuia, & venerunt flumina, & flauerunt venti, & irruerunt in domum illam, & non cecidit. pag. 468. col. 2. to. 6.
- Cap. 8.** Vade ostende te sacerdoti. pag. 25. col. 1. to. 7.
Dimitte mortuos sepelire mortuos suos. pag. 10. colum. 1. to. 7.
- Nauicula operiebatur fluctibus. pag. 292. col. 2. to. 6.
- Si eijcis nos hinc, mitte nos in gregem porcorum. pag. 292. col. 2. to. 6.
- Cap. 9.** Vt quid cogitatis mala in cordibus vestris. pag. 158. col. 2. to. 7.
- Messis quidem multa, operarij autem pauci. pag. 460. col. 1. to. 7.
- Cap. 10.** Infirmos curate, mortuos suscite. pag. 288. colum. 1. to. 7.
- Nolite possidere aurum, neque argentum. pag. 435. col. 1. to. 7. & 341. col. 1. & 2. to. eod.
- Estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ. pag. 316. & 347. colum. 1. to. 6. & 150. & 154. col. 1. to. 7.
- Qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. pag. 256. & 332. col. 2. to. 6.
- Sufficit discipulo, vt sit sicut magister eius, & seruo sicut dominus eius. pag. 325. col. 1. to. 6.
- Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere. pag. 305. & 318. colum. 1. & 319. col. 2. to. 6.
- Timete eum, qui potest & animam, & corpus perdere in gehennam. pag. 335. col. 2. to. 6.
- Non veni pacem mittere, sed gladium. pag. 329. colum. 2. to. 6.
- Qui amat patrem & matrem plusquam me non est me dignus. pag. 42. col. 1. & 176. col. 2. to. 7.
- Cap. 11.** Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam. pag. 265. col. 1. to. 7.
- A diebus Ioannis Baptistæ vsque nunc regnum cælorum vim patitur. pag. 177. col. 2. to. 7.

- Et violenti rapiunt illud. pag. 317. col. 1. to. 6.
- Nemo nouit Filium nisi Pater; neque Patrem quis nouit, nisi Filius, & cui voluerit Filius reuelare. pag. 3. col. 1. to. 6. & 184. col. 1. & 169. col. 2. to. 7.
- Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos. pag. 50. col. 1. & 341. col. 2. to. 6. & 15. & 148. col. 1. to. 7.
- Tollite iugum meum super vos, & discite a me, quia mitis sum, & humilis corde. pag. 322. colum. 2. & 432. col. 1. to. 6.
- Iugum enim meum suauis est, & onus meum leue. pag. 312. col. 1. to. 6.
- Non remittetur ei, neque in hoc sæculo, neque in futuro. pag. 45. col. 2. to. 7. **Cap. 12.**
- Omne verbu otiosum, quod locuti fuerint homines, reddent de eo rationem in die iudicij. pagin. 334. col. 1. to. 6.
- Cum immundus spiritus exierit ab homine, ambulat per loca arida querens requiem, & non inuenit. pag. 316. col. 2. to. 6.
- Et dabant fructum, aliud centesimum, aliud sexagesimum, aliud tricesimum. pag. 309. col. 1. to. 6.
- Qui habet aures audiendi audiat. pag. 155. & 189. colum. 2. to. 7.
- Sinite vtraque crescere vsque ad messem. pag. 97. ibid.
- Simile est regnum cælorum thesauro abscondito in agro. pag. 309. col. 1. to. 6.
- Simile est regnum cælorum homini negotiatori querenti bonas margaritas. pag. 269. col. 2. to. eod.
- Inuenta vna pretiosa margarita, abiit, & vendidit omnia quæ habuit, & emit eam. pag. 336. col. 1. to. 6.
- In consummatione sæculi exibunt Angeli, & separabunt malos de medio iustorum. pag. 334. col. 2. to. 6.
- Videns ventum validum timuit, &c. Et ait illi: Mordice fidei, quare dubitasti? pag. 314. col. 1. eod. **Cap. 14.**
- Sinite illos cæci sunt. pag. 71. ibid. **Cap. 15.**
- Cæcus si cæco ducatum præferet, ambo in foueam cadunt. pag. 313. col. 2. to. 6. & 79. col. 2. to. 7.
- De corde exeunt cogitationes malæ. pagin. 158. colum. 2. to. 7.
- Mulier magna est fides tua. pag. 314. col. 1. to. 6.
- Tu es Christus filius Dei viui. pag. 333. col. 1. to. 6. **Cap. 16.**
- Beatus es Simon Bar Iona. pag. 307. col. 2. to. 6.
- Caro & sanguis non reuelauit tibi, &c. pag. 184. colum. 1. to. 7.
- Super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam. pagin. 313. & 333. col. 1. to. 6.
- Quodcumque ligaueris super terram, &c. pag. 49. col. 2. to. 7.
- Si quis vult venire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam. pag. 321. col. 1. to. 6.
- Quid enim prodest homini, si mundum vniuersum lucretur, animæ vero suæ detrimentum patiar? pag. 375. col. 2. to. 6. & 98. col. 2. to. 7.
- Domine bonum est nos hic esse. pag. 103. col. 2. **Cap. 17.** & 131. & 200. col. 1. to. 7.
- Si habueritis fidem, sicut granum sinapis. pag. 314. col. 1. to. 6.
- Hoc genus non eijcitur nisi per orationem & ieiunium. pag. 297. col. 2. to. 6.
- Vt autem non scandalizemus eos. pag. 72. col. 1. to. 6.
- Qui scandalizauerit vnum de pusillis istis, & cetera. **Cap. 18.** pag. 97. col. 1. to. 7. & 98. ibid.
- Angeli eorum in cælis semper vident faciem Patris mei. pag. 484. col. 2. to. 6. & 265. col. 2. to. 7.
- Si peccauerit in te frater tuus, vade & corripe eum. pag. 34. col. 2. to. 7.
- Quod Deus coniunxit, homo non separet. pag. 51. **Cap. 19.** colum. 2. to. 6.
- Non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est. pag. 320. col. 2. to. 6.
- Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. pag. 302. colum. 1. to. 6. & pag. 1. col. 1. & 79. col. 2. to. 7.
- Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ habes, & da

Index locorum

- & da pauperibus. pag. 38. col. 1. & 320. & 327. col. 2. to. 6.
 Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te. pag. 152. col. 2. to. 7.
 Vos qui secuti estis me, sedebitis, &c. pag. 308. col. 1. & 259. col. 2. to. 6.
 Omnis qui reliquerit domum, vel fratres, aut sorores, &c. pag. 308. col. 1. to. 6.
Cap. 20. Aut non licet mihi, quod volo facere? pag. 42. col. 2. to. 7.
 An oculus tuus nequam est? pag. 289. col. 1. to. 6.
 Nescitis, quid petatis. pag. 295. col. 1. to. 6.
 Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum. pag. 330. col. 2. to. 6.
Cap. 22. Ligatis manibus, & pedibus eius mittite eum in tenebras exteriores. pag. 302. col. 1. to. 6. & 335. col. 1. to. eod.
 Reddite, quae sunt Caesaris Caesari, & quae sunt Dei Deo. pag. 297. col. 2. to. eod.
 In resurrectione neque nubent, neque nubentur, sed erunt sicut Angeli Dei in caelo. pag. 57. & 307. col. 1. to. 6. & 278. col. 2. to. 7.
 Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua. pag. 2. col. 2. & 121. col. 1. & 2. & pag. 251. col. 2. to. 7.
 In his duobus mandatis. pag. 91. col. 1. to. eod.
Cap. 23. Omnia vero opera sua faciunt, ut videantur ab hominibus. pag. 324. col. 1. to. 6.
 Omnes autem vos fratres estis. pag. 328. col. 1. to. 6.
 Vae vobis scribae, & Pharisei hypocritae: quia clauditis regnum caelorum ante homines. pag. 153. col. 1. to. 7.
 Vae vobis Scribae, & Pharisei hypocritae, quia similes estis sepulchris dealbatis. pag. 452. col. 1. to. 6.
Cap. 24. Et quoniam abundauit iniquitas, refrigescet charitas multorum. pag. 326. col. 2. to. 6.
 Vae autem pregnantibus, & nutriendis in illis diebus. pag. 452. col. 2. to. 6.
 Orate, ut non fiat fuga vestra in hieme, vel sabbato. pag. 154. col. 1. to. 7.
 Vbi cumque fuerit corpus, illuc congregabuntur, & aquila. pag. 81. col. 1. to. 7.
 Tunc parebit signum Filij hominis. pag. 334. ibid. Caelum, & terra transibunt, verba autem mea non praeteribunt. pag. 8. & 302. col. 1. to. 6.
Cap. 25. Prudentes vero acceperunt oleum. pag. 327. col. 2. to. 6. & 313. col. 1. to. eod.
 Date nobis de oleo vestro. pag. 463. col. 1. to. 6.
 Intra in gaudium Domini tui. pag. 332. col. 1. to. 6.
 Tollite ab eo talentum, & date ei, qui habet decem talenta. pag. 300. col. 2. to. 6. & 291. col. 2. to. eod. & pag. 92. col. 2. to. 7.
 Congregabuntur ante eum omnes gentes. pag. 334. col. 1. to. 6.
 Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum. pag. 336. col. 1. & 341. & 469. col. 2. to. 6.
 Esurini enim, & dedistis mihi manducare. pag. 339. col. 1. to. eod.
 Quamdiu fecistis vni de his fratribus meis minimis, mihi fecistis. pag. 297. & 300. col. 2. & 328. col. 1. to. 6. & 17. & 230. col. 1. & 307. col. 2. to. 7.
 Discendite a me maledicti in ignem aeternum. pag. 335. & 476. col. 2. to. 6. & 2. col. 1. to. 7.
 Ibunt hi in supplicium aeternum: iusti autem in vitam aeternam. pag. 334. col. 1. to. 6.
Cap. 26. Vae homini illi, per quem Filius hominis tradetur. pag. 65. col. 1. & 97. col. 2. to. 7.
 Accipite, & comedite. pag. 23. col. 2. to. eod.
 Hic est sanguis meus noui testamenti. pag. 336. col. 2. to. 6.
 Transeat a me calix iste. pag. 32. col. 2. to. eod.
 Non sicut ego volo, sed sicut tu. pag. 31. col. 2. & 307. col. 1. to. 6.
 Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma. pag. 316. col. 2. to. 6.
- Omnes qui acceperint gladium, gladio peribunt. pag. 12. col. 1. to. 7.
 Et egressus foras fleuit amare. pag. 326. col. 2. to. 6.
 Sciebat, quod per inuidiam tradidissent eum. pag. 289. col. 1. to. 6. **Cap. 27.**
 Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, usque ad consummationem saeculi. pag. 71. col. 2. & 100. col. 1. to. 7. **Cap. 28.**
- Ex Marco.*
- Sic est regnum Dei quemadmodum si homo iaciat sementem in terram, & dormiat, & exurgat nocte, & die, & semen germinet, & crescat, dum nescit ille. pag. 95. col. 1. to. 7. **Cap. 4.**
 Quis tetigit vestimenta mea? pag. 241. col. 1. to. 6. & 187. col. 1. to. 7. **Cap. 5.**
 Misereor super turbam. pag. 21. col. 2. to. 7. **Cap. 8.**
 Nemo bonus, nisi vnus Deus. pag. 142. col. 1. to. 7. **Cap. 10.**
 Vineam palinavit homo. pag. 300. col. 1. to. 6. **Cap. 12.**
 Coepit patere, & tedere. pag. 319. col. 2. to. 6. **Cap. 14.**
- Ex Luca.*
- Omnis multitudo populi erat otans foris hora incensa. pag. 100. col. 2. to. 7. **Cap. 1.**
 Ego sum Gabriel, qui asto ante Deum. pag. 279. col. 2. to. 7.
 Ave gratia plena Dominus tecum, benedicta tu. pag. 351. col. 1. to. 6.
 Benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui. pag. 458. col. 2. & 473. & 475. col. 1. to. 6.
 Inuenisti gratiam apud Deum. pag. 458. col. 2. to. 6.
 Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? pag. 457. col. 2. & 460. & 467. col. 1. to. 6.
 Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum. pag. 483. col. 1. to. 6.
 Vnde hoc mihi, ut veniat mater Domini mei ad me? pag. 466. col. 2. to. 6.
 Beata, quae credidisti, quoniam perficietur ea, quae dicta sunt tibi a Domino. pag. 467. col. 1. to. 6.
 Magnificat anima mea Dominum. pag. 460. ibid.
 Exultauit spiritus meus in Deo salutari meo. pag. 471. col. 1. & 475. col. 2. to. 6.
 Respexit humilitate ancilla tuae. pag. 467. col. 2. eod.
 Iurandum, quod iurauit ad Abraham patrem nostrum daturum se nobis. pag. 26. col. 1. to. 7.
 Gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus bonae voluntatis. pag. 422. col. 2. to. 6. **Cap. 2.**
 Maria conseruabat omnia verba haec conferens in corde suo. pag. 457. col. 1. to. 6.
 Par turturum. pag. 306. col. 1. to. eod.
 Et in signum cui contradicetur. pag. 308. col. 2. to. 6.
 Tuam ipsius animam pertransibit gladius. pag. 456. col. 2. to. 6.
 Fili, quid fecisti nobis sic? pag. 460. col. 1. to. 6. **Cap. 3.**
 Non sum dignus soluere corrigiam calceamentorum eius. pag. 411. col. 1. to. 7.
 Paleas autem comburet igni inextinguibili. pag. 328. col. 2. to. 6.
 Et mirabantur de verbis gratiae, quae procedebant de ore ipsius. pag. 80. col. 1. to. 7.
 Medice cura te ipsum. pag. 98. col. 2. to. 7.
 Duc in altum, & laxate retia vestra in capturam. pag. 367. col. 2. to. 6. **Cap. 5.**
 Exi a me, quia homo peccator sum Domine. pag. 109. col. 2. to. 7.
 Erat pernoctans in oratione Dei. pag. 101. col. 1. to. 7. **Cap. 6.**
 Beati, qui nunc esuritis, quoniam saturabimini. pag. 482. col. 1. to. 6.
 Vae vobis diuitibus, quia habetis consolationem vestram. pag. 457. col. 2. to. 6.
 Si diligitis eos, qui vos diligunt, quae vobis est gratia? pag. 266. col. 2. to. 7.

Mutuum

Sacrae Scripturae.

- Mutum date, nihil inde sperantes. pag. 38. col. 1. to. 7.
 Eritis filij Altissimi, quia ipse benignus est super ingratos, & malos. pag. 327. col. 2. to. 6. & 94. col. 2. to. 7.
 Estote misericordes, sicut & pater vester misericors est. pag. 332. col. 2. to. 6. & 9. col. 1. to. 7.
 Dimitte, & dimittemini. pag. 327. col. 2. to. 6.
 Date, & dabitur vobis. pag. 304. col. 1. to. 6.
 Eadem quippe mensura, qua mensi fueritis, remetietur. pag. 303. col. 2. to. 6.
 Ex abundantia cordis os loquitur. pag. 267. col. 1. to. 6. **Cap. 7.**
 Et ingressus domum Pharisei discubuit. pag. 307. col. 2. to. 6.
 Stans retro secus pedes eius, lacrymis coepit rigare pedes eius, &c. pag. 326. col. 2. & 327. col. 1. to. 6.
 Cui plus donauit. pag. 294. col. 2. to. 6.
 Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum. pag. 294. col. 2. to. 6. **Cap. 8.**
 Natum aruit, quia non habebat humorem. pag. 458. col. 2. to. 6.
 A sollicitudinibus, & diuitijs, & voluptatibus euntes suffocantur, & non referunt fructum. pag. 482. col. 1. to. 6.
 Fructum afferunt in patientia. pag. 481. col. 2. to. 6. **Cap. 9.**
 Dedit illis virtutem, & potestatem super omnia demonia, & ut languores curarent. pag. 90. col. 1. to. 7.
 Spiritus apprehendit eum, & subito clamauit, & elidit, & dissipauit eum. pag. 289. col. 2. to. 6.
 Nemo mitens manum suam ad aratrum, & respiciens retro, aptus est regno Dei. pag. 306. col. 2. to. 6. **Cap. 10.**
 Misit illos binos ante faciem suam. pag. 269. col. 1. to. 7.
 Curate infirmos. pag. 340. col. 2. to. 7.
 Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo. pag. 312. col. 2. to. 6.
 Porro vnum est necessarium. pag. 153. col. 2. to. 7.
 Maria optimam partem elegit. pag. 461. col. 1. to. 7. **Cap. 11.**
 Si perseuerauerit pulsans, & si non dabit illi surgens, eo quod amicus eius sit, &c. pag. 332. col. 1. to. 6.
 Petite, & dabitur vobis, quaerite, & inuenietis. pag. 74. col. 2. to. 7.
 Cum fortis armatus custodit atrium suum. pag. 299. col. 1. to. 6.
 Beatus venter, qui te portauit, & vbera quae suxisti. pag. 303. col. 1. & 2. to. 6.
 Sicut lucerna fulgoris illuminabit te. pag. 151. col. 2. & 154. col. 1. to. 7.
 Date elemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. pag. 328. col. 2. to. 6. & 300. col. 1. to. eod.
 Decimatis mentis, & ritum, & omne olius, & praeteritis iudicium, & charitatem Dei. pag. 91. col. 2. to. 7. **Cap. 12.**
 Homo quis me constituit iudicem, aut diuiforem super vos? pag. 98. col. 1. to. 7.
 Anima habes multa bona, &c. pag. 39. col. 2. to. 7.
 Stulte hac nocte animam tuam reperit a te. pag. 290. col. 1. to. 6.
 Sint lumbi vestri praecincti, & lucernae ardentes in manibus vestris. pag. 297. & 309. col. 2. to. 6.
 Praecinger se, & faciet illos discumbere, & transiens ministrabit illis. pag. 336. col. 1. to. 6.
 Estote parati, quia qua hora non putatis, filius hominis veniet. pag. 101. col. 1. to. 7.
 Ignem veni mittere in terram. pag. 237. & 308. col. 1. & 312. 338. col. 2. to. 6. & 174. col. 1. & 266. col. 2. to. 7. **Cap. 13.**
 Succide ergo illam, ut quid etiam terram occupat. pag. 98. col. 1. to. 7.
 Ibi erit fletus, & stridor dentium. pag. 335. col. 1. & 2. tom. 6. **Cap. 14.**
 Recumbe in nouissimo loco. pag. 324. col. 1. to. 6.
 Amice ascende superius, & erit tibi gloria. pag. 271. & 272. col. 1. to. 7.
 Qui se exaltat humiliabitur. pag. 288. col. 2. to. 6.
 Qui se humiliat exaltabitur. pag. 319. ibid.
 Beatus, qui manducabit panem in regno Dei. pag. 270. col. 2. to. 6.
- Homo quidam fecit cenam magnam. pag. 308. col. 1. to. 6.
 Pauperes, ac debiles, & caecos, & claudos introducat huc. ibidem.
 Compelle intrare. pag. 330. col. 2. to. eod.
 Qui non odit patrem suum, & matrem, & uxores, & filios, & fratres, & sorores, adhuc autem, & animam suam, non potest meus esse discipulus. pag. 10. col. 1. to. 7.
 Hic homo coepit edificare, & non potuit consummare. pag. 306. col. 1. to. 6.
 Accendit lucernam, & euertit domum, & quaerit diligerent, donec inueniat eam. pag. 298. col. 2. to. 6. **Cap. 15.**
 Gaudium erit coram Angelis Dei super vno peccatore poenitentiam agente. pag. 338. col. 1. to. 6.
 Filij huius saeculi prudentiores sunt filijs lucis. pag. 270. col. 1. to. 7. **Cap. 16.**
 Facite vobis amicos de mamona iniquitatis. pag. 290. col. 1. to. 6.
 Nemo potest duobus dominis seruire. pag. 331. col. 2. to. 6. **Cap. 17.**
 Cum feceritis omnia, quae praecpta sunt vobis, dicite, Serui inutilis sumus. pag. 307. & 339. col. 2. & 351. col. 1. to. 6. & 270. col. 2. & 375. col. 1. to. 7.
 Ite ostendite vos sacerdotibus. pag. 25. col. 2. to. 7.
 Regnum Dei intra vos est. pag. 263. col. 2. to. 6. & 192. col. 1. to. 7.
 Erunt duo in lecto, vnus assumetur, & alter relinquetur, &c. pag. 108. col. 1. & 267. col. 2. & 268. & 269. col. 1. to. 7. **Cap. 18.**
 Zachae festinans descende, quia hodie in domo tua oportet me manere. pag. 470. col. 1. to. 6. & 115. col. 1. to. 7. **Cap. 19.**
 Si quid aliquem defraudauit, reddo quadruplum. pag. 297. col. 1. to. 6.
 Venit filius hominis quaerere, & saluum facere, quod perierat. pag. 119. col. 1. to. 7.
 Ab eo, qui non habet, & quod habet auferetur ab eo. pag. 93. col. 1. to. 7.
 Quia si cognouisses & tu. pag. 24. col. 1. to. 7. **Cap. 21.**
 In patientia vestra possidebitis animas vestras. pag. 256. col. 2. & 290. col. 1. to. 6. **Cap. 22.**
 Hoc facite in meam commemorationem. pag. 73. col. 1. to. 7. **Cap. 23.**
 Qui maior est in vobis fiat sicut minor: & qui praecessor est, sicut ministrator. pag. 95. col. 2. to. 7.
 Vos estis qui permansistis mecum in tentationibus meis. pag. 341. col. 1. to. 6.
 Ego dispono vobis sicut disposuit mihi Pater meus regnum: ut edatis, & bibatis. pag. 273. & 274. col. 1. to. 6.
 Domine tecum paratus sum, & in carcere, & in morte ire. pag. 307. col. 1. to. 6.
 Quando misit vos sine sacculo, & pera & calceamentis. pag. 410. col. 1. to. 7. **Cap. 24.**
 Filiae Hierusalem nolite flere super me, sed super vos ipsas flete. pag. 295. col. 2. to. 6.
 Nos quidem iuste, nam digna factis recipimus. pag. 85. col. 2. to. 7.
 Domine memento mei, dum veneris in regnum tuum. pag. 221. col. 2. to. 7.
 Amen dico tibi, hodie tecum eris in paradiso. pag. 103. & 144. col. 1. to. 7. **Cap. 25.**
 Mane vobiscum Domine, quoniam aduersa fecit. pag. 266. col. 1. to. 6.
 Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, dum loqueretur in via. pag. 155. & 169. & 268. col. 1. to. 7.
 Spiritus carnem, & ossa non habet. pag. 265. & 278. col. 2. to. 7.
 Tuuc aperuit illis sensum, ut intelligerent scripturas. pag. 258. col. 2. & 321. col. 1. to. 6. & 187. col. 2. to. 7.
- Ex Ioanne.*
- Verbum caro factum est, & habitabit in nobis. pag. 3. col. 2. & 353. col. 1. & 482. col. 2. to. 6. **Cap. 1.**
 Illumi-

Index locorum

- Illuminat omnem hominem venientē in hunc mundum . pag. 254. & 255. col. 1. to. 6.
 Plenum gratiæ & veritatis . pag. 30. col. 1. to. 6.
 De plenitudine eius nos omnes accepimus, & gratiā pro gratiā . pag. 459. col. 2. to. 6.
 Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi . pagin. 482. col. 2. to. 6.
 Videbitis Angelos Dei, ascendentes, & descendentes super Filium hominis . pag. 266. col. 1. to. 7.
Cap. 2. Vinum non habent . pag. 271. & 460. col. 1. to. 6.
 Quid mihi & tibi est mulier? pag. 340. col. 1. to. 6.
 Quodcumque dixerit vobis facite . pag. 460. ibid.
 Nolite facere domum Patris mei domum negotiationis . pag. 13. col. 1. to. 7.
Cap. 3. Nescitis, unde veniat, aut quo vadat . pa. 124. col. 2. to. 7.
 Qui autem non credit, iam iudicatus est . pag. 431. col. 1. tom. 6.
 Omnis enim, qui male agit odit lucem . pag. 48. col. 2. to. 7.
 Qui facit veritatem venit ad lucem, ut manifestentur opera eius, quia in Deo sunt facta . pa. 48. col. 2. to. 7.
 Qui est de terra, de terra est, & de terra loquitur . pagin. 158. col. 1. to. 7.
Cap. 4. Da mihi bibere . pag. 296. col. 2. to. 6.
 Omnis qui bibit ex aqua hac, sitiet iterum . pag. 312. col. 1. to. 6.
 Aqua, quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam . pag. 160. col. 1. to. 7.
 Veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu & veritate . pag. 157. col. 1. to. 7.
 Spiritus est Deus . pag. 316. col. 2. to. 6. & 85. col. 1. & 146. col. 2. to. 7.
 Meus cibus est, ut faciam voluntatem eius, qui misit me . pag. 270. col. 1. to. 6. & 265. col. 1. to. 7.
Cap. 5. Ecce sanus factus es: iam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat . pag. 319. col. 1. to. 6. & 92. col. 1. tom. 7.
 Ille erat lucerna ardens & lucens . pag. 312. col. 2. to. 6.
 Scrutamini scripturas . pag. 265. col. 2. to. 6.
Cap. 6. Operamini non cibum, qui perit, sed qui permanet in vitam æternam . pag. 261. col. 2. to. 6.
 Pater meus dat vobis panem de celo verum . pag. 188. col. 1. to. 7.
 Eum, qui venit ad me, non eijciam foras . pag. 145. col. 1. & 149. col. 2. to. 7.
 Descendi de celo, non ut faciam voluntatem meam, sed eius qui misit me . pag. 307. col. 1. to. 6. & 23. col. 1. to. 7.
 Nemo potest venire ad me, nisi Pater, qui misit me, traxerit eum . pag. 169. col. 2. to. 7.
 Qui credit in me habet vitam æternam . pag. 149. col. 2. to. 7.
 Ego sum panis viqus, qui de celo descendi . pag. 73. col. 2. to. 7.
 Nisi manducaueritis carnem Filij hominis, & biberitis eius sanguinem non habebitis vitam in vobis . pag. 72. col. 2. to. 7.
 Sanguis meus vere est potus . pag. 336. col. 2. to. 6.
 Qui manducat hunc panem, vivet in æternum . pagin. 187. col. 2. to. 7.
 Domine, ad quem ibimus, verba vitæ æternæ habes . pag. 341. col. 1. to. 6.
Cap. 7. Totum hominem sanum feci in sabbaro . pag. 296. col. 2. to. 6.
 Qui credit in me, flumina de ventre eius fluent aquæ vivæ . pag. 284. col. 2. & 453. col. 2. to. 6.
 Numquam sic locutus est homo, sicut hic loquitur . pag. 80. col. 1. to. 7.
Cap. 8. Qui sine peccato est vestri primus in illam lapidem mittat . pag. 49. col. 2. to. 7.
 Vade & amplius noli peccare . pag. 297. col. 1. to. 6.
 Ego sum lux mundi, qui sequitur me, non ambulat in tenebris . pag. 468. col. 1. to. 6. & 104. col. 1. to. 7.
 Quæ placita sunt ei facio semper . pag. 22. & 24. col. 1. to. 7.
 Qui facit peccatum, servus est peccati . pag. 86. col. 2. to. 7.
 Cum loquitur mendacium ex proprijs loquitur . pagin. 158. col. 2. to. 7.
 Qui ex Deo est, verba Dei audit, propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis . pag. 258. col. 1. to. 6.
 Antequam Abraham fieret, Ego sum . pag. 183. col. 2. to. 7.
 Venit nox, quando nemo potest operari . pag. 286. col. 1. to. 6. & 315. ibid.
 Abij, & laui, & video . pag. 290. col. 1. to. 7.
 Qui non intrat per ostium in ovile ovium, sed ascendit aliunde, ille fur est, & latro . pag. 135. col. 1. to. 7.
 Ego sum ostium, per me si quis introierit, salvabitur, & ingredietur, & egredietur, & pascuā inveniet . pag. 325. col. 1. to. 6. & 140. & 145. col. 2. & 146. & 188. col. 1. to. 7.
 Nonne duodecim sunt horæ diei? pag. 340. col. 1. to. 7.
 Si dimittimus eum sic, omnes credent in eum, & venient Romani, & tollent locum nostrum, & gentem . pag. 319. col. 2. & 340. col. 1. to. 6.
 Fur erat, & oculos habens, ea quæ mittebantur, portabat . pag. 98. col. 1. to. 7.
 Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, &c. pag. 86. col. 1. to. 7.
 Qui amaranimā suā, perdet eam . pag. 172. col. 1. to. 7.
 Vbi sum ego, illic & minister meus erit . pag. 336. col. 1. tom. 6.
 Nunc princeps huius mundi eijcietur foras . pag. 286. col. 1. & 336. col. 2. to. 6.
Cap. 13. Qui lotus est, non indiget, nisi ut pedes lauet . pagin. 147. col. 2. & 148. col. 1. to. 7.
 Vos mundi estis, sed non omnes . pag. 92. col. 1. cod.
 Exemplum enim dedi vobis, ut quemadmodum ego feci vobis, ita & vos faciatis . pag. 95. col. 1. & 268. col. 2. to. 7.
 Si hæc scitis: beati eritis, si feceritis ea . pag. 254. col. 2. tom. 6.
 Post buccellam introiuit in eum Satanas . pag. 72. col. 1. to. 7.
 In domo Patris mei mansiones multæ sunt . pag. 273. col. 2. to. 6. & 88. col. 2. to. 7.
 Ego sum via, veritas, & vita . pag. 3. & 474. col. 2. to. 6. & 145. col. 2. & 146. & 186. col. 1. to. 7.
 Philippe qui videt me, videt & Patrem meum . pagin. 265. col. 1. to. 6.
 Verba, quæ ego loquor vobis a me ipso non loquor . pag. 21. col. 1. to. 7.
 Si diligitis me mandata mea servate: & ego rogabo Patrem, & alium Paraclitum dabit vobis . pag. 1. col. 2. to. 7.
 Spiritum veritatis, quem mundus non potest accipere . pag. 242. col. 2. to. 6.
 Si quis diligit me, sermonem meū servabit . pag. 259. col. 1. to. 6. & 156. 174. & 186. col. 1. to. 7.
 Ad eum veniemus, & mansionē apud eum faciemus . pag. 115. col. 1. to. 7.
 Ille vos docebit omnia, & suggeret, &c. pag. 99. col. 2. to. 7.
 Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis . pagin. 329. col. 1. to. 6. & 83. col. 2. to. 7.
 Omnem, qui fert fructum purgabit eum, ut fructum plus afferat . pag. 312. & 483. col. 1. to. 6.
 Iam vos mundi estis, propter sermonem, quem locutus sum vobis . pag. 328. col. 1. to. 6. & 80. col. 1. to. 7.
 Si quis in me non manserit, mittetur foras, & arefcet, &c. pag. 155. col. 2. to. 7.
 Hoc est præceptum meum, ut diligatis inuicem, sicut dilexi vos . pag. 302. & 347. col. 2. to. 6.
 Maiorem hac dilectionem nemo habet, quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis . pag. 347. col. 1. to. 6. & 20. & 174. col. 2. to. 7.
 Iam non dicam vos servos, pag. 174. col. 2. to. 7.
 Vos dixi amicos . pag. 185. ibid. & 156. col. 1. cod.
 Si opera

Sacra Scripturæ.

- Si opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, &c. pag. 333. col. 1. to. 6.
Cap. 16. Multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo . pag. 155. col. 2. to. 7.
 Cum venerit ille spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem . pag. 264. col. 2. to. 6. & 184. col. 1. to. 7.
 Modicum, & iam non videbitis me, & iterum modicum, & videbitis me . pag. 133. col. 2. to. 7.
 Vtque modo non peristis quidquam . pag. 23. col. 2. to. 7.
 Petite, & accipietis, ut gaudium vestrum sit plenum . pag. 464. col. 1. to. 6.
 Opus confutum manū, quod dedisti mihi, ut faciam . pag. 332. col. 1. to. 6.
 Hæc est vita æterna, ut cognoscant te solum Deum verum, & quem misisti Iesum Christum . pag. 143. col. 2. & 146. col. 1. to. 7.
Cap. 17. Manifestavi nomen tuum hominibus, quos dedisti mihi . pag. 264. col. 2. to. 6.
 Quos dedisti mihi, ego custodini, & nemo ex eis perijt . pag. 265. col. 1. to. 7.
 Sanctifica eos in veritate . pag. 269. col. 2. to. 7.
 Ut sint vnum sicut, & nos vnum sumus . pag. 40. col. 1. tom. 6.
 Pater quos dedisti mihi volo, ut vbi ego sum, & illi sint mecum . pag. 74. col. 1. to. 7.
 Ut videant claritatem meam, quam dedisti mihi pagin. 25. col. 2. to. 7.
Cap. 18. Regnum meum non est de hoc mundo . pag. 103. col. 1. to. 7.
Cap. 19. Mulier ecce Filius tuus . pag. 463. col. 1. to. 6.
 Sitio . pag. 217. col. 2. & 221. col. 1. to. 7.
 Inclinaro capite tradidit spiritum . pag. 85. col. 1. to. 7.
Cap. 21. Domine tu omnia nosti . pag. 464. col. 2. to. 6.
 Sic eum volo manere donec veniā . pa. 168. col. 1. to. 7.

Ex actis Apostolorum.

Cap. 1. Cœpit Iesus facere, & docere . pag. 89. col. 2. & 95. col. 1. to. 7.
 Hi omnes erant perseverantes vnanimiter in oratione cum mulieribus, & Maria matre Iesu . pag. 457. col. 1. to. 6.
 In omni tempore, quo intrauit, & exiit inter nos Dominus Iesus, incipiens, &c. pag. 95. col. 2. to. 7.
Cap. 2. Tamquam aduenientis spiritus vehementis . pag. 316. col. 2. tom. 6.
Cap. 3. Argentum & aurum nō est mihi, quod autem habeo, hoc tibi do . pag. 341. col. 2. to. 7.
 Non est in alio aliquo filius . pag. 479. col. 2. to. 6.
Cap. 4. Nec aliud nomen est sub celo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri . pag. 356. col. 1. to. 6.
Cap. 5. Obedire oportet Deo magis, quam hominibus . pagin. 98. col. 1. to. 7.
 Ibant gaudentes a conspectu concilij, quoniam digni habitū sunt pro nomine Iesu contumeliam pati . pag. 255. col. 1. & 272. col. 2. & 325. col. 1. to. 6. & 175. & 179. col. 1. & 200. col. 2. to. 7.
Cap. 7. Non est æquum nos derelinquere verbum Dei, & ministrare mensis . pag. 98. col. 1. to. 7.
 Viderunt faciem eius, tamquam faciem Angeli . pagin. 266. col. 1. to. 7.
 Angelus Domini apparuit Moyfi in igne flammæ rubi . pag. 266. col. 1. to. 7.
Cap. 9. Domine quid me vis facere? pag. 307. col. 1. to. 6.
 Surge, & ingredere civitatem, & ibi dicetur tibi, quid te oporteat facere . pag. 257. col. 2. to. 6.
Cap. 12. Petrus ad se reuersus . pag. 147. col. 2. to. 7.
Cap. 13. Vobis oportebat primū loqui verbum Dei, sed quoniam repellitis illud, ecce conuertimur ad gentes . pag. 80. col. 2. to. 7.
Cap. 20. Quomodo nihil subtraxerim vobis vtilium, quominus annuntiarem vobis, & docerem, &c. pag. 271. col. 1. to. 7.
 Argentum, & aurum, aut vestem nullius concupitū . pag. 22. col. 1. to. 7.
 Beatius est magis dare, quam accipere . pag. 464. col. 1. & 2. to. 7.
 Non solum alligari, sed & mori in Hierusalem paratus sum propter nomen Domini Iesu . pag. 23. col. 2. to. 7.
Cap. 27. Neque sole, neque sideribus apparentibus per plures dies . pag. 288. col. 2. to. 7.
 Nisi hi in nauī manserint, vos salui fieri non potestis . pag. 306. col. 2. to. 6.

Ex epistola ad Romanos.

 Qui factus est ei ex semine David secundum carnem . **Cap. 1.** pag. 478. col. 2. to. 6.
 Sapientibus, & insipientibus debitor sum . pag. 23. col. 2. to. 7.
 Inuisibilia enim ipsius a creatura mundi per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur . pag. 321. col. 1. to. 6. & 165. 188. 264. col. 1. to. 7.
 Et seruiertur creaturæ potius, quam Creatori . pagin. 5. col. 1. to. 7.
 Tradidit illos Deus in passiones ignominia . pag. 5. col. 1. to. 7.
 Detractores, Deo odibiles . pag. 34. col. 2. to. 7.
 Qui talia agunt digni sunt morte, & non solum qui ea faciunt, sed qui consentiunt facientibus . pag. 42. col. 2. to. 7.
 Nomen Dei per vos blasphematur inter gentes . **Cap. 2.** pagin. 91. col. 2. to. 7.
 Omnes peccauerunt, & egent gloria Dei . pag. 285. **Cap. 3.** col. 2. & 342. col. 1. to. 6.
 Iustificati gratis per gratiā ipsius . pag. 278. col. 1. to. 6.
 Probatio operatur spem . pag. 89. col. 2. to. 6. **Cap. 5.**
 Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis . pag. 99. & 172. col. 2. to. 7.
 Sicut per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit . pag. 280. col. 1. to. 6.
 Quicumque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus . pag. 4. col. 1. to. 7. **Cap. 6.**
 Si autem mortui sumus cum Christo; credimus, quia simul etiam viuemus cum Christo . pag. 345. col. 1. to. 6. **Cap. 5.**
 Liberati autem a peccato, serui facti estis iustitiæ . pag. 272. col. 2. to. 7.
 Quem fructum habuistis tunc in illis, in quibus nunc erubescitis . pag. 296. col. 1. to. 6.
 Fims illorum mors . pag. 316. col. 1. to. 6.
 Habetis fructum vestrum in sanctificationem, finem vero vitam æternam . pag. 345. col. 2. to. 6.
 Stipendium peccati mors . pag. 280. col. 1. to. 6. cod.
 Lex quidem sancta, & mandatum sanctum, & iustum, & bonum . pag. 2. col. 2. to. 7. **Cap. 7.**
 Non enim quod volo bonum hoc ago, sed quod odi malum, illud facio . pag. 73. col. 2. to. 6. & 281. col. 1. to. 6. cod.
 Velle adiacet mihi, perficere autem bonum non inuenio . pag. 174. col. 2. to. 7.
 Video autem aliam legē in membris meis repugnantem legi mentis meæ . pag. 281. col. 1. to. 6.
 Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius . pag. 272. col. 1. to. 6. & 131. col. 2. to. 7.
 Qui enim secundum carnem sunt, quæ carnis sunt sapiunt . pag. 242. col. 2. to. 6. **Cap. 8.**
 Prudentia carnis mors est . pag. 270. col. 1. to. 7.
 Si secundum carnem vixeritis moriemini . pag. 345. col. 2. to. 6. & 262. col. 1. to. 6. cod.
 Si spiritu facta carnis mortificaueritis, viuētis . pagin. 155. col. 2. to. 7.
 Non accepistis spiritum seruitutis iterum in timore . pag. 320. col. 1. to. 6.
 Ipse enim spiritus reddit testimoniū spiritui nostro, quod

Index locorum

- quod sumus filij Dei . pag. 99. col. 2. to. 7.
 Si filij & heredes : heredes quidem Dei , coheredes autem Christi . pag. 341. col. 2. to. 6.
 Existimo enim , quod non sunt condignæ passionis huius temporis ad futuram gloriam , quæ reuelabitur in nobis . pag. 341. col. 1. to. 6. & 345. ibid.
 Creatura liberabitur a seruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei . pag. 337. col. 1. to. 6.
 Quid oremus , sicut oportet . pag. 64. col. 1. to. 6.
 Ipse spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus . pag. 101. col. 1. to. 7.
 Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum . pag. 311. col. 1. 330. & 484. col. 2. to. 6. & 149. col. 2. to. 7.
 Qui etiam proprio Filio suo non pepercit , sed pro nobis omnibus tradidit illum . pag. 32. col. 2. to. 6.
 Quis nos separabit a charitate Christi ? tribulatio & cetera . certus sum , quia neque mors , & cetera . pag. 312. col. 1. to. 6. & 90. col. 2. 97. 100. 149. 177. 179. 201. col. 1. to. 7.
Cap. 9. Oprobrium enim ego ipse anathema esse a Christo pro fratribus meis . pag. 24. col. 2. to. 7.
 Ex quibus est Christus secundum carnem , qui est super omnia Deus benedictus . pag. 30. col. 1. to. 6.
 Non volentis , neque currentis , sed miserentis est Dei . pag. 36. col. 1. to. 6.
Cap. 10. Emulationem quidem Dei habent , sed non secundum scientiam . pag. 92. col. 2. to. 7.
 Corde creditur ad iustitiam , ore autem confessio fit ad salutem . pag. 296. 303. col. 2. to. 6.
 Dominus omnium , diues in omnes qui inuocant illum . pag. 464. col. 2. to. 6.
Cap. 11. Si radix sancta , & rami . pag. 28. col. 2. to. 7.
 O altitudo diuitiarum sapientiæ , & scientiæ Dei , & cetera . pag. 14. col. 2. & 322. col. 1. to. 6. & 157. col. 1. to. 7. & 235. col. 2. & 236. col. 1. to. eod.
Cap. 12. Rationabile obsequium vestrum . pag. 306. col. 1. to. 6. & 96. col. 2. to. 7.
 Nolite conformari huic sæculo , sed reformamini in nouitate sensus vestri , ut probetis quæ sit voluntas Dei , bona , & beneplacens , & perfecta . pag. 268. & 338. col. 1. to. 6. & 189. col. 1. to. 7.
 Non plus sapere , quàm oportet sapere , sed sapere ad sobrietatem . pag. 342. col. 2. to. 6.
 Odientes malum , adhaerentes bono . pag. 342. col. 2. to. 6.
 Honore inuicem præuenientes . pag. 10. col. 2. to. 7.
 Gaudere cum gaudentibus , flere cum flentibus . pagin. 289. col. 2. & 326. col. 1. & 339. col. 2. to. 6. & 22. col. 2. to. 7.
 Si fieri potest , quod ex vobis est , cum omnibus hominibus pacem habentes . pag. 329. col. 1. to. 6.
 Non vosmetipsos defendentes , sed date locum iræ . pag. 343. col. 1. to. 6.
Cap. 13. Vis non timere potestatem ? pag. 278. col. 1. to. 7.
 Non sine causa gladium portat . pag. 12. col. 1. to. 7.
 Reddite omnibus debita , & cetera . Nemini quidquam debeatis , nisi ut inuicem diligatis . pag. 10. col. 2. to. 7.
 Qui diligit proximum legem impleuit . pag. 343. col. 1. to. 6. & 279. col. 2. to. eod.
 Plenitudo ergo legis est dilectio . pag. 195. col. 1. to. 7.
 Abijciamus ergo opera tenebrarum , & induamur arma lucis . pag. 269. col. 2. 311. col. 1. & 342. col. 1. to. 6.
 Induimini Dominum Iesum Christum . pag. 312. col. 2. to. 6.
 Carnis curam ne feceritis in desiderijs . pag. 41. col. 2. to. 7.
Cap. 14. Tu quis es , qui iudicas alienum seruum ? pag. 63. col. 1. to. 6. & 237. col. 2. to. 7.
 Regnum autem Dei non est esca , & potus . pag. 260. col. 2. to. 6. sed iustitia , & pax , & gaudium in Spiritu sancto . pag. 247. col. 1. to. 6.
 Debemus nos firmiores , imbecillitates infirmorum sustinere . pag. 93. col. 1. to. 7.
 Deus autem spei repleat vos omni gaudio , & pace in credendo , ut abundetis in spe , & virtute Spiritus sancti . pag. 484. col. 1. to. 6. & 342. col. 1. to. eod.
Ex prima ad Corinthios .
 Confirmabit vos vsque in finem sine crimine . pag. 1. gin. 346. col. 2. to. 6.
 Perdam sapientiam sapientium , & prudentiam prudentium reprobabo . pag. 375. col. 2. to. 6.
 Vbi sapiens ? Vbi scriba ? Vbi inquisitor huius sæculi ? pag. 122. col. 2. to. 7.
 Non iudicauit me scire aliquid inter vos , nisi Iesum Christum , & hunc crucifixum . pag. 232. col. 1. to. 7.
 Sapientiam loquimur inter perfectos . pag. 270. col. 1. to. 7.
 Oculus non vidit , nec auris audiuit , nec in cor hominis ascendit , quæ præparauit Deus ijs , qui diligunt illum . pag. 335. col. 2. to. 6. & 274. col. 2. to. 6. & 26. col. 1. & 57. col. 1. to. 7.
 Nobis autem reuelauit Deus per spiritum suum . Spiritus enim omnia scrutatur etiam profunda Dei . pag. 263. col. 1. to. 6. 184. col. 1. 268. col. 2. to. 7.
 Animalis homo non percipit ea , quæ sunt spiritus Dei . pag. 242. col. 2. to. 6.
 Spiritualis iudicat omnia , & ipse a nemine iudicatur . pag. 237. col. 1. to. 7.
 Vnusquisque propriam mercedem accipiet secundum suum laborem . pag. 95. col. 1. to. 7.
 Dei enim sumus adiutores . pag. 193. col. 1. to. 7.
 Sic nos existimet homo , ut ministros Christi , & dispensatores mysteriorum Dei . pag. 39. col. 1. to. 7.
 Nihil mihi conscius sum . pag. 25. col. 1. to. 7.
 Qui autem iudicat me Dominus est . pag. 324. col. 1. to. 6.
 Nolite ante tempus iudicare , quoad usque veniat Dominus . pag. 334. col. 1. & 342. col. 2. to. 6. & 34. col. 2. to. 7. & 237. col. 2. to. eod.
 Spectaculum facti sumus mundo , & Angelis , & hominibus . pag. 306. col. 1. to. 6. & 265. col. 2. to. 7.
 In viua veniam ad vos , an in charitate , & spiritu mansuetudinis . pag. 92. col. 2. to. 7.
 Auserte malum ex vobis ipsis . pag. 97. col. 2. to. 7. **Cap. 5.**
 Maledicti regnum Dei non possidebunt . pag. 36. col. 1. to. 7. **Cap. 6.**
 Qui autem adhaeret Domino vnus spiritus est . pag. 4. col. 2. & 266. col. 1. & 276. col. 2. to. 6. & 86. col. 1. 104. col. 2. 147. col. 1. to. 7.
 Omne peccatum quodcumque fecerit homo , extra corpus est : qui autem fornicatur in corpus suum peccat . pag. 21. col. 2. to. 7.
 Empti enim estis pretio magno . Glorificate , & portate Deum in corpore vestro . pag. 293. col. 1. 304. 335. 336. col. 2. to. 6. & 272. col. 2. to. 7. **Cap. 7.**
 Propter fornicationem vnusquisque suam uxorem habeat . pag. 72. col. 1. to. 6. **Cap. 8.**
 Volo autem omnes homines esse , sicut me ipsum , sed vnusquisque propriam donum habet ex Deo . pagin. 238. col. 2. to. 7.
 Mulier inuoluta & Virgo cogitat quæ Domini sunt . pag. 87. col. 2. to. 7.
 Si vobis spiritualia seminauimus . pag. 23. col. 2. to. 7. **Cap. 9.**
 Factus sum infirmis infirmus . pag. 95. col. 1. to. 7.
 Sic currite , ut comprehendatis . pag. 343. col. 1. to. 6.
 Omnis autem qui in agone contendit ab omnibus se abstinere , & illi quidem , ut corruptibilem coronam accipiant . pag. 332. col. 2. to. 6. & 97. col. 1. to. 7.
 Castigo corpus meum , & in seruitutem redigo . pagin. 235. col. 1. 306. col. 2. 319. col. 1. to. 6. & 272. col. 1. to. 7.
 Petra autem erat Christus . pag. 316. col. 1. to. 6. **Cap. 10.**
 Non sumus concupiscentes malorum . pag. 345. col. 2. eod. Sine

Sacræ Scripturæ .

- Sine offensione estote Iudæis , & gentibus . pag. 90. col. 1. to. 7.
Cap. 11. Imitatores mei estote , sicut & ego Christi . pag. 96. col. 1. to. 7.
 Mulier debet habere velamen supra caput suum , & propter Angelos . pag. 265. col. 2. to. 7.
 Quotiescumque manducabitis . pag. 73. col. 1. to. 7.
 Quicumque manducauerit panem , vel biberit calicem Domini indigne , reus erit corporis , & sanguinis Domini . pag. 65. col. 1. to. 7.
 Qui enim manducat , & bibit indigne , iudicium sibi manducat , & bibit . pag. 47. col. 1. to. 6. & 109. col. 2. to. 7. & 72. col. 2. to. eod.
 Inter vos multi infirmi , & imbecilles . pag. 93. col. 1. to. 7.
 Si nosmetipsos diiudicaremus , non vtrique iudicemur a Domino . pag. 98. col. 2. to. 7.
 Cum iudicamur a Domino corripiamur , ut non cum hoc mundo damnemur . pag. 157. col. 1. to. 7.
 Diuisiones ministracionum sunt , idem autem Dominus . pag. 345. col. 2. to. 6.
 Alij quidem per Spiritum datur sermo sapientiæ . pagin. 92. col. 1. to. 6.
Cap. 13. Si habuero omnem fidem , ita ut montes transferam . pag. 29. col. 1. to. 7.
 Si tradidero corpus meum , ita ut ardeam , & cetera . pagin. 299. col. 2. to. 6.
 Caritas patiens est , benigna est , non æmulatur , non agit perperam . pag. 339. 343. col. 1. to. 6.
 Non inflatur , non est ambitiosa . pag. 323. col. 2. eod.
 Non querit quæ sua sunt . pag. 91. col. 1. to. 7.
 Non gaudet super iniquitate , congaudet autem veritati . pag. 173. col. 2. to. 7.
 Omnia sustinet . pag. 149. col. 2. & 175. col. 1. to. 7.
 Videmus nunc per speculum in ænigmate , tunc autem facie ad faciem . pag. 311. col. 2. to. 6.
 Nunc autem manent , fides , spes , caritas , tria hæc . pag. 310. col. 1. to. 6.
 Maior autem horum est caritas . pag. 311. col. 2. to. 6. **Cap. 14.**
 Omnia honeste , & secundum ordinem fiant in vobis . pag. 19. col. 2. & 100. col. 1. to. 7.
Cap. 15. Gratia Dei sum id quod sum . pag. 277. col. 1. to. 6. & gratia eius in me vacua non fuit . pag. 345. col. 2. to. 6. & 158. col. 2. to. 7.
 Sicut in Adam omnes moriuntur , ita & in Christo omnes viuificabuntur . pag. 336. col. 2. to. 6.
 Vt sit Deus omnia in omnibus . pag. 273. col. 1. & 275. col. 2. to. 6.
 Nolite seduci . pag. 309. col. 1. to. 6.
 Stella enim a stella differt in claritate , sic & resurrectio mortuorum . pag. 273. col. 2. to. 6.
 Seminatur corpus animale , & resurget corpus spirituale . pag. 57. col. 1. to. 6.
 Caro & sanguis regnum Dei possidere non possunt . pag. 42. col. 1. to. 7.
 Absorpta est mors in victoria . pag. 33. col. 1. & 275. col. 2. to. 6.
Cap. 16. Deo gratias , qui dedit nobis victoriam per Dominum nostrum Iesum Christum . pag. 278. col. 1. to. 6.
Ex secunda ad Corinthios .
Cap. 1. Sicut socij passionum estis , sic eritis & consolacionis . pag. 327. col. 2. to. 6.
 Gloria nostra hæc est testimonium conscientiæ nostræ . pag. 298. col. 1. & 309. col. 2. & 324. col. 1. to. 6. & 49. col. 2. to. 7.
Cap. 2. Volui prius venire ad vos . pag. 96. col. 1. to. 7.
 Non ignoramus cogitationes eius . pag. 272. col. 1. to. 7.
 Deo autem gratias , qui semper triumphat nos in Christo Iesu , & odorem notitiæ suæ manifestat per nos in omni loco . pagin. 190. col. 1. to. 7. & 196. ibid.
 Christi bonus odor sumus . pag. 241. col. 1. to. 6.
 pag. 100. & 187. col. 1. to. 7.
 Non quod sufficientes simus cogitare aliquid a nobis . **Cap. 3.**
 quasi ex nobis , sed sufficientia nostra ex Deo est . pag. 345. col. 2. to. 6. & 157. 158. col. 2. to. 7.
 Vtique in hodiernum diem idipsum velamen in lectione veteris testamenti manet non reuelatura . pagin. 264. col. 2. to. 6. & 184. col. 1. to. 7.
 Vbi spiritus Domini , ibi libertas . pag. 331. col. 2. to. 6.
 Nos vero reuelata facie gloriam Domini speculantes , in eadem imaginem transformamur a claritate in claritatem , tamquam a Domini spiritu . pag. 105. col. 1. 159. col. 2. 170. col. 1. to. 7.
 Non enim nosmetipsos prædicamus , sed Iesum Christum Dominum nostrum : nos autem seruos vestros per Iesum . pag. 96. col. 1. to. 7.
 Habemus thesaurum istum in vasis fictilibus . pag. 309. col. 1. to. 6.
 Contendimus siue absentes , siue presentes placere illi . pag. 101. col. 1. to. 7.
 Omnes enim nos manifestari oportet ante tribunal Christi . pag. 340. col. 1. to. 6.
 In omnibus exhibeamus nosmetipsos , sicut Dei ministros . pag. 470. col. 1. to. 6. **Cap. 6.**
 Per arma iustitiæ a dextris , & a sinistris . pag. 327. col. 2. to. 6.
 Vt castigati , & non mortificati . pag. 343. col. 2. to. 6.
 Repletus sum consolacione , superabundo gaudio . pagin. 203. col. 1. to. 7. **Cap. 7.**
 Alissima paupertas eorum abundauit in diuitiis simplicitatis eorum . pag. 272. col. 1. to. 7.
 Propter vos egenus factus est , cum esset diues , ut illius inopia vos diuites efficeret . pag. 20. col. 2. to. 7.
 Hilarem enim datorem diligit Deus . pag. 301. col. 1. to. 6. **Cap. 8.**
 Arma militiæ nostræ non carnalia sunt . pag. 294. col. 2. to. 6. **Cap. 10.**
 Destruentes & omnem altitudinem extollentem se aduersus scientiam Dei . pag. 265. col. 2. to. 7.
 In labore , & ærumna , in vigilijs multis , in fame & siti , in ieiunijs multis . pag. 298. col. 2. to. 6.
 Quis infirmatur , & ego non infirmor ? Quis scandalizatur , & ego non vrer ? pag. 300. col. 1. & 327. col. 2. to. 6. & 24. col. 1. to. 7. **Cap. 12.**
 Libenter gloriabor in infirmitatibus meis . pag. 343. col. 1. to. 6. 179. col. 1. to. 7.
 Cum infirmor , tunc potens sum . pag. 262. col. 1. to. 6.
 Non quero quæ vestra sunt , sed vos . pagin. 23. col. 2. to. 7.
 Libentissime impendam , & superimpendar ego ipse pro animabus vestris . pag. 200. 422. col. 2. to. 7.
Ex epistola ad Galatas .
 Si adhuc hominibus placerem , Christi seruus non essem . pag. 64. col. 2. to. 6. & 29. col. 2. to. 7. **Cap. 1.**
 Iacobus , & Cephas , & Ioannes , qui videbantur columnæ esse , dexteram dederunt mihi , & Barnabæ , societatis . pag. 93. col. 2. to. 7.
 Vno autem iam non ego , viuit vero in me Christus . pag. 96. 176. col. 1. & 230. col. 2. to. 7.
 Qui ex fide sunt benedicentur cum fideli Abraham . pag. 313. col. 2. to. 6. **Cap. 3.**
 Quid igitur lex ? propter transgressionem posita est . pag. 346. col. 1. to. 6.
 Ar vbi venit plenitudo temporis , misit Deus Filium suum . pag. 29. col. 1. 342. 480. col. 2. to. 6. **Cap. 4.**
 Itaque iam non est seruus , sed filius , quod si filius , & heres per Deum . pag. 342. col. 2. to. 6.
 Emulantur vos non bene , sed excludere vos volunt , ut illos æmulemini . pag. 96. col. 1. to. 7.
 Filioli mei , quos iterum parturio , donec formetur Christus in vobis . ibid.
 Illa autem quæ sursum est Hierusalem , libera est , quæ est mater nostra . pag. 140. col. 2. to. 7.
 c 2 Eijce

Index locorum

- Eijce ancillam, & filium eius. pag. 343. col. 2. to. 6.
- Cap. 5.** Fides, quæ per charitatem operatur. pag. 263. col. 1. to. 6.
- Caro concupiscit aduersus spiritum. pag. 281. 346. col. 1. to. 6. & 286. ibid.
- Vtinam & abscondantur, qui vos conturbant. pag. 97. col. 2. to. 7.
- Quitalia agunt regnum Dei non consequentur. pag. 40. col. 1. to. 7.
- Fructus autem spiritus, charitas, gaudium, pax, patientia, benignitas, bonitas, &c. pag. 330. 479. 481. col. 2. to. 6.
- Cap. 6.** Si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis, huiusmodi instruite, in spiritu lenitatis, considerans teipsum. pag. 97. col. 2. to. 7.
- Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legem Christi. pag. 315. col. 1. 327. col. 2. 346. col. 1. to. 6. & 20. col. 1. to. 7.
- Nam si quis existimat se aliquid esse cum nihil sit, ipse se seducit. pag. 375. & 379. col. 1. to. 6.
- Vniquisque onus suum portabit. pag. 295. col. 2. to. 6.
- Dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes, maxime autem ad domesticos fidei. pag. 470. col. 1. to. 6.
- Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce. pag. 82. col. 1. to. 7.
- Mihi mundus crucifixus est, & ego mundo. pag. 170. col. 1. to. 7.
- Ego stigmata Domini Iesu in corpore meo porto. pag. 330. col. 1. to. 6.
- Ex epistola ad Ephesios.*
- Cap. 1.** Benedictus Deus & Pater Domini nostri Iesu Christi, qui benedixit nos in omni benedictione spirituali in caelestibus in Christo. pag. 469. col. 2. & 474. col. 1. to. 6.
- Signati estis Spiritu promissionis sancto, qui est pignus hereditatis nostræ. pag. 311. col. 1. to. 6. & 26. col. 1. to. 7.
- Cap. 2.** Eramus natura filij iræ. pag. 22. col. 2. 280. col. 1. & 452. col. 1. to. 6.
- Ipse est pax nostra, qui fecit vtraque vnum. pag. 483. col. 1. to. 6.
- Cap. 3.** Flecto genua mea ad Patrem Domini nostri Iesu Christi, ex quo omnis paternitas in caelis, & in terra nominatur, &c. pag. 5. col. 1. to. 6. 113. col. 1. to. 7.
- In charitate radicati, & fundati. pag. 312. col. 1. & 339. col. 2. & 346. col. 1. to. 6.
- Cap. 4.** Solliciti seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis. pag. 329. col. 2. & 346. col. 1. to. 6.
- Donec occurramus omnes in vnitatem fidei, & agnitionis filij Dei in virum perfectum. pag. 337. col. 1. to. 6.
- Crescamus in illo per omnia, qui est caput Christus: ex quo totum corpus compactum, & connexum, &c. pag. 272. col. 2. to. 7.
- Deponere vos secundum pristinam conuersationem. pag. 316. col. 1. to. 6.
- Qui furabatur iam non furetur, magis autem laboret; &c. pag. 346. col. 2. to. 6.
- Nolite contristare Spiritum sanctum Dei, in quo signati estis. pag. 311. col. 1. to. 6.
- Cap. 5.** Estote ergo imitatores Dei, sicut filij charissimi, & ambulate in dilectione, sicut & Christus dilexit nos. pag. 343. col. 2. 481. col. 1. to. 6. & 9. & 96. col. 1. to. 7.
- Fornicatio autem & omnis immunditia, aut auaritia, nec nominentur in vobis, sicut decet sanctos. pag. 43. col. 1. to. 7.
- Aurarius, quod est idolorum seruitus. pag. 291. col. 1. 302. col. 2. to. 6. & 5. col. 2. to. 7.
- Vt filij lucis ambulate. pag. 269. col. 1. to. 7.
- Nolite inebriari vino, in quo est luxuria. pag. 297.

col. 1. & 346. col. 2. to. 6.

Nemo enim vnquam carnem suam odio habuit. pag. 41. col. 2. to. 7. & 172. col. 1. to. eod.

Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo, & Ecclesia. pag. 84. col. 2. to. 7.

Filij obedite parētibus vestris in Domino. hoc enim iustum est. pag. 9. col. 2. to. 7.

Educate illos in disciplina, & correptione Domini. pagin. 90. col. 1. to. 7.

Stare ergo succincti lumbos vestros in veritate, & induti lorica iustitiæ. pag. 346. col. 2. to. 6.

In omnibus fumentes scutum fidei. pag. 313. col. 2. & 333. col. 1. to. 6.

Ex epistola ad Philippenses.

Repleti fructu iustitiæ per Iesum Christum in gloria, & laudem Dei. pag. 346. col. 2. to. 6.

Quid eligam ignoro. Coarctor autem e duobus, desiderium habens dissolui, & esse cum Christo. pagin. 272. col. 2. 313. col. 1. to. 6. & 94. col. 1. to. 7. & 24. col. 2. & 100. col. 1. to. eod.

Humiliauit semetipsum factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis. pag. 307. col. 1. & 2. 325. 384. col. 1. to. 6.

In nomine Iesu omne genua flectatur, caelestium, terrestrium, & inferorum. pag. 6. col. 2. to. 7.

Deus est enim qui operatur in vobis & velle, & perficere pro bona voluntate. pag. 99. col. 2. to. 7.

Inter quos lucetis sicut luminaria. pagin. 269. col. 1. to. eod.

Quæ mihi fuerunt lucra, hæc arbitratus propter Christum, detrimēta. pag. 316. col. 1. to. 6.

Quæ quidem retro sunt obliuiscens, ad ea vero, quæ sunt priora extēdens meipsum. pag. 90. col. 1. to. 7.

Quorum Deus venter est, & gloria in confusione ipsorum, qui terrena sapiunt. pag. 282. col. 1. 302. col. 2. 347. col. 2. to. 6. pag. 5. col. 2. to. 7.

Nostra autem conuersatio in caelis est. pag. 308. col. 2. to. 6. 124. 147. col. 1. 159. col. 2. to. 7.

Qui reformabit corpus humilitatis nostræ, configurationem corpori claritatis suæ. pag. 337. col. 1. to. 6.

Gaudete in Domino semper: iterum dico, Gaudete. pagin. 331. col. 1. to. 6.

Modestia vestra nota sit omnibus hominibus. pagin. 342. col. 2. to. 6.

Vbiq̄ue & in omnibus institutus sum. pag. 90. col. 1. to. 7.

Ex epistola ad Colossenses.

In opere bono fructificantes, & crescentes in scientia Dei. pag. 347. col. 1. to. 6.

Pacificans per sanguinem crucis eius, siue quæ in terris, siue quæ in caelis sunt. pag. 483. col. 1. to. 6.

In quo omnes thesauri sapientiæ, & scientiæ absconditi. pag. 237. & 276. col. 1. to. 6.

Mortui enim estis, & vita vestra est abscondita in Deo. pag. 170. 175. col. 1. to. 7.

Cum Christus apparuerit vita vestra, tunc & vos apparebitis cum ipso in gloria. pag. 337. col. 1. to. 6.

Expoliantes vos veterem hominem cum actibus suis. pag. 319. col. 1. to. 6.

Pax Christi exultet in cordibus vestris. pagin. 329. 343. col. 1. to. 6.

Patres nolite ad indignationem prouocare filios vestros, vt nō pusillo animo fiant. pag. 93. col. 2. to. 7.

Serui obedite per omnia dominis vestris non ad oculum seruientes. pag. 277. col. 2. to. 7.

Domini quod iustum est facite seruis vestris scientes quod & vos Dominum habeis in caelo. pag. 266. col. 2. to. 7.

Sermo vester semper in gratia, sale sit conditus. pagin. 34. col. 1. to. 6.

Ex

Sacræ Scripturæ.

Ex prima ad Thessalonicenses.

- Cap. 2.** Facti sumus paruuli in medio vestrum. pag. 93. col. 2. to. 7.
- Quæ est nostra spes, aut gaudium, aut corona gloriæ? nonne vos ante Deum? pag. 101. col. 2. to. 6.
- Cap. 4.** Hæc est voluntas Dei, sanctificatio vestra. pag. 343. col. 2. to. 6.
- Præcepimus vobis, vt honeste ambuletis ad eos, qui foris sunt. pag. 306. col. 2. to. 6.
- Ipse Dominus in iussu, & in voce Archangeli, & in tuba Dei descendet de caelo. pag. 334. col. 1. to. 6. & 286. col. 2. to. 7.
- Cap. 5.** Cum dixerint, Pax & securitas, tunc repentinus superuentus interitus. pag. 318. col. 2. to. 6.
- Induti galeam spem salutis. pag. 315. col. 2. to. 6.
- Sine intermissione orate. pag. 298. col. 1. to. 6.
- Omnia autem probate, quod bonum est tenete. pagin. 96. col. 1. to. 7.
- Ab omni specie mala abstinete vos. pag. 22. col. 2. to. 7.

Ex secunda ad Thessalonicenses.

- Cap. 3.** Siquis non vult operari, nec manducet. pag. 192. col. 1. to. 7.

Ex prima ad Timotheum.

- Cap. 1.** Finis autem præcepti est charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. pag. 275. col. 1. 301. col. 2. 312. col. 1. 338. col. 2. to. 6. & 279. ibid.
- Regi sæculorum immortalis, inuisibili, soli Deo honor, & gloria in sæcula sæculorum, Amen. pagin. 273. col. 2. to. 6. & 341. ibid.
- Cap. 2.** Obsecro igitur primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus. pag. 86. col. 2. to. 7.
- Cap. 3.** Siquis Episcopatum desiderat, bonum opus desiderat. pag. 94. col. 2. to. 7.
- Hæc tibi scribo, &c. vt scias quomodo oporteat in domo Dei conuersari, quæ est Ecclesia Dei viui. pag. 89. col. 1. to. 7.
- Quod manifestatum est in carne, iustificatum est in Spiritu, apparuit Angelis. pag. 265. col. 2. to. 7.
- Cap. 4.** Corporalis exercitatio ad modicum utilis est. pag. 327. col. 2. to. 6. & 90. col. 2. to. 7.
- Pietas autem ad omnia utilis est, promissionem habens vitæ, quæ nunc est & futuræ. pag. 248. col. 2. & 300. col. 1. to. 6. 19. col. 2. & 215. col. 1. to. 7.
- Exemplum esto fidelium in verbo, in conuersatione, in charitate, in fide, in castitate. pag. 268. 279. col. 2. to. 7.
- Cap. 5.** Si quis autem suorum, & maxime domesticorum curam non habet fidem negauit, & est infideli deterior. pag. 172. col. 1. to. 7.
- Cap. 6.** Nihil enim inultimus in hunc mundum; haud dubium, quod nec auferre quid possumus. pagin. 290. col. 2. to. 6.
- Habentes autem alimenta, & quibus tegamur his contenti simus. pag. 311. col. 2. 356. col. 1. to. 6.
- Radix omnium malorum est cupiditas. pag. 38. col. 1. 290. col. 2. & 307. col. 1. to. 6. 29. col. 2. to. 7.
- Præcipio tibi coram Deo, qui iustificat omnia, &c. vt serues mandatum sine macula. pag. 2. col. 2. to. 7.
- Diuitibus huius sæculi præcipe facile tribuere. pagin. 300. col. 2. to. 6.

Ex secunda ad Timotheum.

- Cap. 2.** Nemo militans Deo implicat se negotijs sæcularibus. pag. 15. col. 1. to. 7.
- Dabit tibi Dominus in omnibus intellectum. pag. 321. col. 2. to. 6.

Si commortui sumus, & coniuuemus. pag. 341. col. 1. to. 6.

Si sustinebimus, & cōregnabimus. pag. 85. col. 1. to. 7.

Cognouit Dominus, qui sunt eius. pa. 340. col. 1. to. 6.

Reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus. pag. 317. col. 2. to. 6.

Ex epistola ad Hebræos.

Qui est splendor gloriæ, & figura substantiæ eius. pag. 4. col. 1. to. 6.

Et cum iterum introducit primogenitum in orbem terrarum dicit: Et adorēt eum omnes Angeli Dei. pag. 355. col. 2. to. 6.

Omnes sunt administratores spiritus in ministerium missi propter eos, qui hereditatem capiunt salutis. pag. 265. col. 2. to. 7.

Relinquitur Sabbatismus populo Dei. pag. 308. col. 2. to. 6.

Vitæ est sermo Dei, & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti, & pertingens vsque ad diuisionem animæ, & spiritus. pag. 147. col. 1. 156. col. 2. to. 7.

Non habemus Pontificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris. pag. 93. col. 1. & 228. col. 2. to. 7.

Adeamus cum fiducia ad thronum gratiæ eius, &c. pag. 458. col. 1. to. 6. & 15. col. 2. to. 7.

Didicit ex ijs, quæ passus est, obedientiam. pag. 30. col. 2. & 85. col. 1. to. 6.

Indigetis, vt vos doceamini, quæ sint elementa exordij sermonum Dei. pag. 90. col. 1. to. 7.

Omnis controuersiq̄ eorum finis ad confirmationem est iuramentum. pag. 7. col. 2. to. 7.

Confugimus ad tenendam propositam spem, quam sicut anchora habemus animæ tutam, ac firmam, & incedentem vsque ad interiora velaminis. pagin. 265. col. 1. & 315. col. 2. to. 6.

Affimilatus Filio Dei, manet sacerdos in æternum. pag. 348. col. 1. to. 6.

Christus afficiens Pontifex. pag. 78. col. 1. to. 7.

Per proprium sanguinem introiuit semel in sancta. pag. 343. col. 2. to. 6.

Voluntarie peccantibus nobis post acceptam notitiã veritatis, iam non relinquitur pro peccatis hostia. pag. 65. col. 1. to. 7.

Est autem fides sperandarum substantiarum rerum, argumentum non apparentium. pag. 333. col. 1. 337. col. 2. to. 6.

Fide intelligimus aptata esse sæcula verbo Dei. pagin. 136. col. 2. to. 7.

Sine fide impossibile est placere Deo. pag. 333. col. 1. to. 6.

Accedentem ad Deum credere oportet, quia est. pag. 251. col. 1. to. 6.

Sancti per fidem vicerunt regna. pag. 348. col. 1. to. 6.

Per patientiam curramus ad propositum nobis certamen. pag. 330. col. 1. to. 6. 422. col. 2. to. 7.

Omnis autem disciplina in presenti quidem videtur non esse gaudij, sed mœroris, postea autem fructum pacatissimum exercitatis per eam, reddet iustitiæ. pag. 395. col. 1. to. 6. & 481. col. 2. to. eod.

Pacem sequimini cum omnia, & sanctimoniam, siue qua nemo videbit Deum. pag. 469. col. 1. to. 6.

Sanguinis asperisionē melius loquentem quam Abel. pag. 336. col. 2. to. 6.

Deus noster ignis consumens est. pag. 338. col. 2. to. 6. & 468. ibid.

Charitas fraternitatis maneat in vobis. pag. 306. col. 2. to. 6.

Honorabile connubium in omnibus, & thorus immaculatus. pag. 341. ibid.

Optimum est gratia stabilire cor, non escis. pag. 457. col. 1. to. 6.

Index locorum

Obedite præpositis vestris, & subiaceate eis. Ipsi enim peruigilant, quasi rationem pro animabus vestris redditori. pag. 265. col. 2. to. 6. & 10. colum. 2. & 98. col. 1. & 265. col. 2. & 278. col. 1. to. 7.

Ex epistola Iacobi.

- Cap. 1.** Si quis vestrum indiget sapientia postulet a Deo. pagin. 269. 322. col. 1. to. 6.
Beatus vir qui suffert tentationem. pag. 23. col. 2. to. 7.
Vnusquisque tentatur a concupiscentia sua abstractus, & illectus. pag. 24. col. 1. to. eod.
Omne datum optimum, & omne donum perfectum de sursum est, descendens a Patre luminum. pag. 1. & 237. col. 1. to. 6. & 113. col. 1. to. 7.
Sit omnis homo velox ad audiendum, tardus autem ad loquendum, & tardus ad iram. pag. 344. col. 2. to. 6.
Ira enim viri iustitiam Dei non operatur. pag. 290. colum. 1. to. 6.
Suscipite inquit verbum. pag. 332. col. 2. to. 6.
Estote factores verbi, & non auditores tantum fallentes vosmetipsos. pag. 1. col. 2. to. 7.
Comparabitur viro consideranti vultum natiuitatis suæ in speculo. Considerauit enim se, & abiit, & statim oblitus est, qualis fuerit. pag. 162. col. 1. to. 7.
Religio munda, & immaculata apud Deum, & Patrem hæc est, visitare pupillos & viduas in tribulatione eorum; & immaculatum se custodire ab hoc sæculo. pag. 344. col. 2. to. 6.
- Cap. 2.** Quicumque autem totam legem serauerit, offendat autem in vno, factus est omnium reus. pagin. 11. & 63. col. 1. to. 7.
Iudicium sine misericordia fiet illi, qui non facit misericordiam. pag. 327. col. 1. & 332. col. 2. to. 6.
Superexaltat autem misericordia iudicium. pag. 327. colum. 1. to. 6.
- Cap. 3.** In multis offendimus omnes. pag. 94. col. 2. to. 7.
- Cap. 4.** Resistite diabolo, & fugiet a vobis. pag. 267. col. 1. to. 7.
Scienti igitur bonum facere, & non facienti peccatum est illi. pag. 243. col. 1. to. 6.
- Cap. 5.** Infirmatur quis in vobis inducat presbyteros. pagin. 97. col. 2. to. 6.
Constitemini alterutrum peccata vestra. pag. 49. colum. 2. to. 7.
Si quis ex vobis errauerit a veritate, & conuerterit quis eum: scire debet, quoniam qui conuertit fecerit peccatorem ab errore viae suæ, saluabit animam eius a morte, & operiet multitudinem peccatorum. pag. 286. col. 1. to. 6. 65. 266. col. 1. 268. col. 2. to. 7.

Ex prima Petri.

- Cap. 1.** Benedictus Deus, & Pater Domini nostri Iesu Christi, qui secundum misericordiam suam magnam regenerauit nos in spem viuam, per resurrectionem Iesu Christi ex mortuis. pag. 256. col. 1. to. 6.
In quem desiderant Angeli prospicere. pagin. 38. & 479. col. 2. to. 6.
Animas vestras castificantes in obedientia charitatis, in fraternitatis amore. pag. 265. col. 2. to. 7.
- Cap. 2.** Si tamen gustatis, quoniam dulcis est Dominus. pagin. 186. 270. col. 2. to. 7.
Vos autem genus electum, regale Sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis. pag. 341. col. 1. to. 6. & 274. col. 2. to. 7.
Obsecro vos tamquam aduenas, & peregrinos abstinere vos a carnalibus desiderijs. pag. 344. col. 1. to. 6.
Deum timete, regem honorate. pag. 10. col. 2. to. 7.
Serui subditi estote in omni timore dominis non tantum bonis, & modestis, sed etiam dyfcolis. pag. 20. col. 2. to. 7.
Hæc est gratia, si propter Dei conscientiam sustinet quis tristitias, &c. quæ enim gratia est, si peccates & colaphizati suffertis. pag. 21. col. 2. 267. col. 1. to. 7.

Christus passus est pro nobis vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius. pag. 344. col. 1. to. 6. & 84. col. 1. to. 7.
Si quis patimini propter iustitiam beati. pagin. 345. Cap. 3. colum. 1. to. 6.
Christo igitur passo in carne, & vos eadem cogitatione armamini. pag. 330. col. 1. to. 6. Cap. 4.
Charitas operit multitudinem peccatorum. pag. 245. col. 1. to. 6. & 175. col. 1. to. 7.
Si quis loquitur, quasi sermones Dei. pagin. 306. colum. 2. to. 6.
Si quis ministrat, tamquam ex virtute, quam administrat Deus. pag. 344. col. 2. to. 6.
Neque vt dominantes in cleris, sed forma facti gre- Cap. 5.
gis ex animo. pag. 266. col. 2. & 274. col. 1. to. 7.
Humilibus dat gratiam. pag. 267. col. 1. to. 7.
Humiliamini sub potenti manu Dei, vt vos exaltet in tempore visitationis. pag. 325. & 345. col. 1. to. 6.
Tamquam leo rugiens circuit, quærens quem deuoret. pag. 287. col. 1. to. 6.
Cui resistite fortes in fide. pag. 313. col. 2. 338. colum. 1. to. 6.

Ex secunda Petri.

Ciuitates Sodomorum, & Gomorthæorum in cinerem redigens, euersio. pag. 268. col. 2. to. 7.
Hi vero velut irrationabilia pecora. pag. 292. colum. 2. to. 6.
Cor exercitatum in auaritia habentes maledictionis filij. pag. 477. col. 2. to. 6.

Ex prima Ioannis.

Si in luce ambulamus, sicut & ipse est in luce, societatem habebimus ad inuicem. pag. 157. col. 1. to. 7. Cap. 1.
Si dixerimus, quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus. pag. 283. & 285. colum. 2. to. 6. & 85. col. 2. to. 7.
Aduocatum habemus apud Patrem Iesum Christum iustum. pag. 302. col. 2. to. 6. Cap. 2.
Qui seruat verbum eius, vere in hoc charitas Dei perfecta est. pag. 175. col. 1. to. 7.
Qui diligit fratrem suum in lumine manet, & scandalum in eo non est. pag. 249. col. 2. 339. col. 1. to. 6.
Si quis diligit mundum non est charitas Patris in eo, quoniam omne quod est in mundo concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ. pag. 242. & 244. col. 2. 287. col. 1. to. 6. & 176. col. 2. to. 7. & 29. ibid.
Vnctionem habetis a Sancto, & notis omnia. pagin. 311. col. 1. to. 6. & 99. col. 2. to. 7.
Vnctionem, quam accepistis ab eo, maneat in vobis. pag. 308. col. 1. to. 6.
Vnctio eius docet vos de omnibus. pag. 244. & 264. col. 1. to. 6. & 184. col. 1. to. 7.
Videbimus enim sicuti est. pag. 196. col. 2. to. 7. Cap. 3.
Translati sumus de morte ad vitam, quoniam diligimus fratres. pag. 312. col. 2. to. 6.
Qui non diligit manet in morte. pag. 268. col. 1. to. 7.
Omnis, qui odit fratrem suum homicida est. pag. 303. col. 2. & 345. col. 1. to. 6. & 12. & 88. col. 1. to. 7.
Non diligamus verbo, neque lingua, sed opere, & veritate. pag. 338. col. 2. to. 6.
Fiduciam habemus ad Deum, & quidquid petierimus, accipiemus. pag. 99. col. 2. to. 7.
Deus charitas est, & qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo. pag. 3. col. 2. & 259. 265. col. 1. to. 6. & 83. col. 2. & 149. col. 1. & 2. to. 7.
Perfecta charitas foras mittit timorem. pag. 245. colum. 1. & 338. col. 2. to. 6. & 175. col. 1. to. 7.
Et hoc mandatum habemus a Deo, vt qui diligit Deum, diligat & fratrem suum. pag. 344. col. 2. to. 6.
Hæc est charitas Dei, vt mandata eius custodiamus: & man- Cap. 5.

Sacræ Scripturæ.

& mandata eius grauius non sunt. pag. 2. col. 1. to. 7.
Hæc est victoria, quæ vincit mundum, fides vestra. pag. 314. col. 1. to. 6.

Ex secunda Ioannis.

Cap. 1. Videte vosmetipsos, ne perdati, quæ operati estis, sed vt mercedem plenam recipiatis. pag. 98. colum. 2. to. 7.

Ex tertia Ioannis.

Cap. 1. Maiorem horum non habeo gratiam, quam vt audiam filios meos in veritate ambulare. pag. 266. col. 2. to. 7.

Ex epistola Iuda.

Finitimæ ciuitates simili modo exfornicatæ & abeunt post carnem alteram. pag. 268. col. 2. to. 7.
Væ illis, qui in via Cain abierunt: & errore Balaam mercede effusi sunt, &c. pag. 284. col. 1. to. 7.
Sidera errantia, quibus procella tenebrarum seruata est. pag. 1. col. 1. to. 7.
Hos quidem arguite iudicatos. pag. 90. col. 1. to. 7.

Ex Apocalypsi.

Cap. 1. Dilexit enim nos, & lauit nos in sanguine suo. pagin. 336. col. 2. to. 6.
Fui in spiritu in Dominico die. pag. 147. colum. 1. & 2. to. 7.
Erat in medio septem candelabrorum aureorum, &c. & habebat in dextera sua stellas septem. pag. 328. col. 1. to. 6.
Habeo aduersus te pauca quod charitatem primam reliquisti. pag. 496. col. 1. to. 7.
Qui habet aures audiendi audiat. pag. 241. col. 1. & 258. col. 2. to. 6. & pag. 187. colum. 1. & 155. colum. 2. to. 7.

Cap. 2. Nemo scit nisi qui accipit. pag. 264. col. 1. & 156. colum. 1. to. 7.

Cap. 3. Nō inueni opera tua plena coram Deo meo. pag. 195. col. 1. to. 7.
Vinam effus calidus, aut frigidus, sed quia tepidus es, &c. pag. 44. col. 1. to. 7.
Dives sum & locupletatus, & nullius ego, & nescis, quia tu es, &c. pag. 290. col. 2. to. 6.
Suadeo tibi emere aurum ignitum & probatum. pag. 311. col. 2. to. 6. & 156. col. 1. to. 7.
Inunge oculos tuos collyrio. pag. 306. col. 1. to. 6. & 179. col. 1. to. 7.
Ego quos amo, arguo, & castigo. pag. 155. col. 2. to. 7.

Cap. 4. Sedes erat posita in caelo, & supra sedem sedens, & & aspectus eius, &c. pag. 271. col. 2. to. 7.
Et in capitibus eorum coronæ. pag. 275. col. 2. to. 6.
Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus omnipotens. pag. 473. col. 1. to. 6.
Fecisti nos Deo nostro regnum, & sacerdotes. pagin. 339. col. 1. to. 6.

Cap. 5. Dignus es Domine Deus noster accipere librum, &c. pag. 340. col. 2. to. 6.
Aperire librum, & soluere septem signacula eius. pag. 112. col. 1. & 202. col. 2. to. 7.
Fecisti nos Deo nostro regnum, & sacerdotes. pagin. 336. col. 1. to. 6.

Numerus eorum millia millium. pag. 273. col. 2. to. 6. Cap. 6.
Sol factus est niger tamquam fæccus cilicinus. pagin. 285. colum. 2. & 286. colum. 1. to. 7.
Nolite nocere terræ, neque mari. pag. 294. col. 2. to. 6. Cap. 7.
Vidi turbam magnam quam dinumerare nemo poterat. pag. 274. & 340. col. 1. to. 6.
Benedictio, & claritas, & gratiarum actio, &c. pag. 340. col. 2. to. 6.
Isti sunt qui venerunt ex magna tribulatione. pag. 338. col. 2. to. 6.
Non esurient, neque sitient. pag. 87. col. 1. to. 7.
Agnus, qui in medio throni est, reget eos. pag. 340. colum. 1. to. 6.
Factum est silentium in caelo quasi media hora. pag. 187. & 286. col. 1. to. 7. Cap. 8.
Stetit Angelus iuxta altare habens thuribulum aureum. pag. 269. col. 1. to. 6.
Audiui vocem vnus Aquilæ volantis per mediū caelum, &c. pag. 452. col. 1. to. 6.
Desiderabunt homines mortem, & fugiet ab eis. pagin. 334. col. 2. to. 7. Cap. 9.
Vidi Angelum cuius facies erat vt sol, & pedes vt columina ignis. pag. 268. col. 1. to. 7. Cap. 10.
Et erat in ore meo tamquam mel dulce, & pag. 99. colum. 2. to. 7.
Mulier amicta sole, & luna sub pedibus eius. pag. 336. col. 1. to. 6. Cap. 12.
Et in capite eius corona duodecim stellarum. pag. 275. & 332. col. 1. to. 6. & 195. col. 2. to. 7.
Factum est proclium magnum in caelo, & draco pugnat. pag. 285. col. 1. to. 7.
Data sunt mulieri duæ alæ, vt volaret in desertum locum. pag. 307. col. 2. to. 6. & 269. & 280. colum. 2. to. 7.
Nemo poterat discere canticum nisi centum, &c. pag. 341. col. 2. to. 6. Cap. 14.
Hi sequuntur Agnum quocumque ierit. pag. 309. col. 2. 340. col. 1. to. 6.
Opera enim illorum sequuntur illos. pagin. 248. colum. 2. to. 6. & 194. col. 2. to. 7.
Et vidi de ore draconis, & de ore bestie, & de ore, &c. pag. 6. col. 1. to. 7. Cap. 16.
Beatus qui vigilat, & custodit vestimenta sua. pag. 279. col. 1. to. 7.
Et post hæc vidi alium Angelum descendentem de caelo, habentem potestatem, &c. pag. 454. col. 2. to. 7. Cap. 18.
Rex Regum, & Dominus dominantium. pag. 273. col. 1. to. 6. Cap. 19.
Et iudicati sunt mortui ex his quæ scripta sunt in libris, &c. pag. 334. col. 1. to. 6. Cap. 20.
Ciuitas in quadro posita est, & longitudo eius, &c. pag. 337. col. 1. to. 6. Cap. 21.
Habet stadia duodecim millia. pag. 337. col. 2. to. 6.
Ipsa vero ciuitas aurum mundum, &c. pag. 108. col. 2. to. 7.
Fundamenta muri ciuitatis omni lapide pretioso ornata. pag. 337. col. 2. to. 6.
Et ostendit mihi fluium aquæ viuæ, splendidū tamquam crystallum. pag. 281. col. 2. to. 7. Cap. 22.
Lignum vitæ afferens fructus duodecim per menses singulos. pag. 337. col. 1. & 480. col. 2. & 483. col. 1. to. 6.
Qui in sordibus est fordescat adhuc. pag. 97. col. 2. to. 7.
Merces mea mecum est, reddere vnicique, &c. pag. 195. col. 2. to. 7.
Beati qui lauant stolas suas in sanguine agni. pag. 135. col. 1. to. 7.

Finis Indicis locorum sacræ Scripturæ.

INDEX VERBORUM, ET RERUM,

QUAE TOMO SEXTO, ET SEPTIMO
operum S. Bonaventurae continentur.

ABNEGATIO sui triplex est. pag. 333. col. 1. & 2. a. & seq. 10. 7.
Abrenunciatio in quo consistit. pag. 446. col. 2. a. b. & seq. 10. eod.
Abstinētia quid. pag. 90. col. 2. e. 10. 6.
abstinētia laudatur. pag. 389. col. 1. d. e. f. & seq. 10. 6. & 425. col. 2. e. f. & seq. 10. 7.
abstinētia utilitas. pag. 61. col. 2. a. b. c. & seq. 10. 7.
abstinētia gradus varij. pag. 24. col. 1. e. f. & 2. a. b. 10. 7.
abstinētia & sobrietatis exempla ex sacris litteris. pag. 534. col. 2. d. e. f. & seq. 10. eod.
de abstinētia auctoritates Sanctorum varia. pag. 203. col. 2. c. d. 10. 6.
Acceptio persona quid. pag. 42. col. 1. e. f. & seq. & 49. col. 2. d. 10. 7.
de acceptione persona Sanctorum auctoritates. pag. 177. col. 2. & 178. col. 1. 10. 6.
Accusatio. & de ea auctoritates Sanctorum varia. pag. 163. col. 1. 10. 6.
Acedia quid. pag. 67. col. 2. c. d. & 201. col. 1. d. & 211. col. 2. e. 10. 6. & 43. col. 2. d. e. & 179. col. 1. c. d. 10. 7.
acedia quomodo sit peccatum mortale. pagin. 782. col. 1. d. e. 10. 7.
acedia opponitur spei, fortitudini, charitati, & gaudio spirituum. pag. 67. col. 2. d. 10. 6.
acedia fugienda est. cuiusq. damna. pag. 555. col. 1. b. & seq. 10. 7.
acedia natura, & eius remedia. pag. 29. col. 1. 10. 7.
acedia sex comparationes. pag. 291. col. 1. d. & seq. 10. 6.
acedia remedia. pag. 607. col. 1. a. & seq. 10. 7.
acedia species. pag. ead. col. 2. 10. eod.
acedia multa damna. pag. 291. col. 2. c. & seq. 10. 6. & 779. col. 1. & 2. a. b. c. 10. 7.
acedia filia, quot & qua. pag. 67. col. 2. d. e. & 292. col. 1. d. e. 10. 6. & 779. col. 1. e. f. 10. 7.
de acedia quomodo penitens interrogandus. pag. 50. col. 2. d. e. f. 10. 7.
de acedia auctoritates Sanctorum varia. pag. 137. col. 1. & 2. 10. 6.
Acrisid quid. pag. 299. col. 1. b. 10. 6.
Actio principij perfectissimi, qualis esse debeat. pag. 15. col. 1. a. 10. 6.
de actione auctoritates Sanctorum varia. pag. 205. col. 1. & 2. 10. 6.
in actione tria observanda. pag. 618. col. 1. b. c. d. 10. 7.
Activa vita praecedit contemplativam. pag. 385. col. 1. b. & seq. & 2. a. b. c. 10. 6.
activa & contemplativa officia, & proprietates. pag. 93. col. 1. f. & 2. a. b. 10. eod.
Actuum quadruplex differentia. pag. 29. col. 1. c. d. 10. 7.
Act duplex praecipuum datum. pag. 708. col. 2. a. b. 10. 7.
Actus casus quomodo se habuerit. ibid. e. f.
Aditorium quadruplex primo homini datum. pag. 20. col. 1. 10. 6.
Adorationis, & cultus Dei exempla ex Sanctis. pag. 487.

col. 2. f. & seq. 10. 7.
adorationis Magorum sollemnitas. pag. 433. col. 1. f. & seq. 10. 6.
de Adversitate auctoritates Sanctorum varia. pag. 207. col. 1. 10. eod.
Adulatio quid, & quadruplex. pag. 64. col. 2. e. & 211. col. ead. b. 10. 6.
adulatio quandoque mortalis, & quandoque venialis. pag. 33. col. 1. f. 10. 7.
adulationis exempla ex sacris litteris. pag. 519. col. 2. f. & sequen. 10. 7.
de adulatione auctoritates Sanctorum varia. pag. 164. col. 1. & 2. 10. 6.
Adultera contra petentem diuortium excipere potest in septem casibus. pag. 99. col. 1. b. c. 10. 6.
Adulterium quid. pag. 68. col. 2. f. & 72. col. 2. a. 10. 6.
Aduocatio iniusta, quam frequenter peccata continent. pag. 39. col. 1. f. 10. 7.
de Aduocatis varia Sanctorum auctoritates. pag. 121. col. 1. 10. 6.
Aegyptus quomodo interpretatur. pag. 49. col. 1. e. 10. 7.
Aegyptia plaga decem transgredientibus decem praecepta inferuntur. pag. 14. col. 1. b. & seq. & 2. a. b. 10. 7.
Aequitas quid. pag. 92. col. 1. b. & 212. col. 2. b. 10. 6.
de aequitate dicta Sanctorum. pag. 200. col. 2. & 201. col. 1. 10. 6.
Aeris proprietates. pag. 751. col. 1. f. 10. 7.
Aeromantia quid. pag. 212. col. 1. b. 10. 6.
Aestimativa quid. pag. 211. col. 2. f. 10. eod. & 759. col. 1. f. & seq. 10. 7.
Aetates mundi quomodo primis diebus formationis mundi respondeant. pag. 6. col. 2. f. 10. 6.
aetates mundi maioris correspondent decursui mundi minoris. ibid. d.
Aeternitas quid sit. pag. 77. col. 1. c. 10. 6. & 735. col. 2. c. & seq. 10. 7. eiusq. definitio explicatur. ibid.
Aeternitas quid sit, & cur sic dicatur. pagin. 77. col. 1. c. d. 10. 6.
Auum ex Dionysio, & Damasceno quid. pagin. 150. col. 1. b. c. 10. 7.
Affectio carnalis quid. pag. 41. col. 2. e. f. & seq. 10. 7.
affectiones sunt septem. pag. 52. col. 2. e. 10. eod.
de affectionibus quattuor varia Sanctorum auctoritates. pag. 178. col. 2. & seq. & 201. col. 1. & 2. 10. 6.
Affectus animae quattuor. pag. 82. col. 1. f. 10. 6.
affectus quintuplex. pag. 172. col. 1. & 2. a. b. c. & sequen. 10. 7.
affectus spiritualis triplex. ibid. c. d.
affectus carnalis exempla ex sacris litteris. pag. 539. col. 1. b. c. & seq. 10. 7.
Affinitas quid. pag. 100. col. 1. e. 10. 6.
affinitas contrahitur per coitum conjugalem, & fornicarium. pag. ead. col. 2. e. 10. eod.
affinitas contracta semper manet. ibid. c.
affinitatis quondam tria genera. ibid. col. 1. f.
in primo affinitatis gradu usque ad quartum, non licet contrahere. ibid. col. 2. b.
Agilitas dos corporis quae futura. pag. 843. col. 1. d. e. 10. 7.
ab Agni

Index verborum.

ab Agni esu tria hominum genera excluduntur. pag. 825. col. 1. b. c. 10. 7.
Aia in Deo quid. pag. 682. col. 2. b. 10. 7.
Alexander Macedo summum sacerdotem Iudaorum aduauit. pag. 277. col. 2. a. 10. 7.
Alienationem mentis tribus de causis deuoti pariuntur. pag. 676. col. 1. c. & seq. & 2. a. b. 10. 7.
Alieni contractatio tribus modis licite fit. pag. 816. col. 1. a. 10. 7.
Allegoria quid sit. pag. 7. col. 2. a. & 58. col. 1. b. c. 10. 6.
Alleluia quid significet. pag. 79. col. 2. f. 10. 7. & 70. col. 1. a. 10. eod.
Altaris munditia procuranda. pagin. 578. col. 1. f. & 2. a. b. c. 10. 7.
altaris significatio. pag. 80. col. 2. e. 10. 7.
Ambitiosorum ex sacris litteris exempla. pagin. 546. col. 1. d. e. f. & seq. 10. 7.
de ambitiosis auctoritates Sanctorum. pag. 129. col. 1. & 2. & seq. 10. 6.
Ambulare in Deo. quid. pag. 633. col. 1. f. & 2. a. 10. 7.
Amen quid significat. pag. 86. col. 2. c. 10. 7.
Amethysti proprietates. pag. 339. col. 2. c. d. 10. 6.
Amicitia quid. pag. 212. col. 2. b. 10. eod.
amicitia duo officia. pag. 91. col. 2. f. 10. eod.
amicitia ex sacris litteris exempla. pag. 505. col. 1. c. & sequen. 10. 7.
de amicitia auctoritates Sanctorum. pag. 189. col. 1. & 2. 10. 6.
Amor quid. pag. 91. col. 2. f. 10. 6. & 212. col. 1. c. 10. eod.
amor triplex. pag. 806. col. 2. b. c. 10. 7. & 69. col. d. 10. 6.
Amor duplex creatus, & increatus. pag. 171. col. 1. c. d. 10. 7.
amor diuinus quid. ibid. col. 2. b. c. d.
amor angelicus quid. ibid. a.
Amor naturalis quid. ibid. col. 1. d. e.
Amor Angelorum quis. pag. 179. col. 1. d. & seq. 10. eod.
amor naturalis, nec laudabilis, nec vituperabilis. pagin. 806. col. 2. c. 10. 7.
amor intellectualis quid. pag. 171. col. 1. e. f. 10. 7.
amor carnalis detestandus. pag. 625. col. 2. b. & sequen. 10. 6.
amor sui quomodo causa omnis peccati. pag. 283. col. 1. a. & seq. 10. eod.
amor sine charitate tribus modis dicitur. pag. 735. col. 1. b. & seq. 10. 7.
amor dilectio, & charitas, quomodo differant. pag. 806. col. 2. e. f. 10. eod.
amoris magna vis. pag. 230. col. 2. b. & seq. & 231. col. 1. a. 10. 7.
amoris gradus qui. pag. 808. col. 1. a. b. & d. e. 10. 7.
amoris gradus sex gradus. pag. 176. col. 1. f. & sequen. 10. eod.
amoris Seraphici quinque proprietates. pag. 179. col. 1. f. & seq. 10. 7.
amoris fortitudo, & violentia, & amoris violenti gradus quattuor. pag. 177. col. 1. e. f. & seq. & 178. col. 1. a. & seq. & 179. col. 1. a. b. 10. 7.
amoris carnalis indicia. pag. 626. col. 1. & 2. a. b. c. 10. eod.
in amore quid acumen, & superferuidum dicitur. pagin. 147. col. 2. a. b. c. 10. eod.
Anagogia quid sit. pag. 7. col. 2. b. & 58. col. 1. c. & 253. col. 1. a. 10. 6. & 704. col. 2. d. 10. 7.
anagogia triplex est. pag. 704. col. 1. e. f. & seq. 10. 7.
Angelus quid ex Damasceno. pagin. 79. col. 2. b. & 210. col. 2. e. 10. 6. & 752. col. 2. c. d. & 753. col. 1. a. & sequen. 10. 7.
angelus ex Dionysio nomen officij non naturae. pag. 279. col. 2. e. 10. 7.
angelus quando ceciderit. pag. 756. col. 2. a. b. 10. 7.
angelus ex tribus habet confirmationem. pag. 754. col. 2. d. & seq. 10. eod.
angelus & anima quomodo differant. pag. 753. col. 1. b. c. 10. eod.
angelus homini dupliciter loquitur. pag. 755. col. 2. d. e. 10. eod.

angeli triplex status. pag. 754. col. 1. d. e. 10. eod.
angeli peccatum. pag. 60. col. 2. f. 10. 6.
angeli cognitio materialis, & vespertina. pag. 79. col. 1. f. 10. eod.
angeli nomine quibus inus aliquando intelligitur. pagin. 265. col. 1. f. & seq. 10. 7.
angeli nomine gratia intelligitur aliquando. pag. 266. col. 1. e. f. & sequen. 10. 7.
angelum cadentem qua consecuta. pag. 79. col. 1. a. b. 10. 6. & 18. col. 1. a. 10. eod.
angeli praesunt regionibus. pag. 754. col. 2. a. b. c. 10. 7.
angeli propter tria seruiunt nobis. pag. 755. col. 1. c. 10. eod.
angeli quomodo pro nobis incedebant ante Verbi incarnationem. pag. 350. col. 2. a. b. 10. 6.
angeli agunt, & aguntur secundum ordinem hierarchicum. pag. 18. col. 2. a. 10. eod.
angeli boni ad Deum conuersi statim fuerunt confirmati per gratiam, & gloriam. pag. 18. col. 2. d. 10. 6.
angeli cur inducuntur habentes in manibus instrumenta mensurandi, & ponderandi. pagin. 281. col. 1. & 2. a. 10. 7.
angeli in figura equorum sepius describuntur. pag. 280. col. 2. d. e. 10. eod.
angeli cur in specie ignis apparuisse sepe leguntur. pagin. 266. col. 1. d. e. 10. eod.
angelorum custodia varij effectus. pag. 754. col. 2. f. & sequen. ibid.
angelorum officia, & ministeria. pag. 753. col. 2. c. & sequen. 10. eod.
angelorum puritas, colorum nomine in sacra Scriptura significatur. pag. 281. col. 1. e. f. & seq. 10. 7.
angelorum actus tres ex Dionysio. pag. 755. col. 1. d. & seq. 10. eod.
angelorum quattuor nomina, cur tantum in scripturis reuelata. pag. 80. col. 1. d. 10. 6.
angelorum conuatio, cur secundum litteram exteriori tacetur. pag. 17. col. 1. d. 10. 6.
angelorum vis duplex. pag. 79. col. 1. f. 10. eod.
angelorum ruina per saluandos restauratur. pag. 756. col. 2. b. 10. 7.
angelorum hierarchia tres. pag. 18. col. 1. a. 10. 6.
angelorum actus circa hominum custodiam. pagin. 80. col. 2. a. 10. eod.
angelorum mutua actio. pag. ead. col. 1. b. 10. eod.
angeli a principio sua creationis quattuor attributa, & cur. pag. 17. col. 2. a. & 78. col. 2. c. d. 10. 6.
angelorum proprietates. pag. 753. col. 1. f. & seq. 10. 7.
angeli debentur a nobis reuerentia. pag. 799. col. 2. b. 10. 6.
in angelis duplex cognitio. pag. 754. col. 1. c. d. 10. 7.
in angelis assistere, & ministrare, in quo differunt. ibidem e. f.
de angelis multa ex sacris doctoribus. pagin. 110. col. 2. 10. 6.
de angelis ex sacra Scriptura multa. pag. 495. col. 1. d. & sequen. 10. 7.
Anima quid. pag. 210. col. 2. e. 10. 6. & quid secundum nomen. pag. 758. col. 1. c. 10. 7. & quid secundum Philosophos, & veritatem. pag. 757. col. 2. f. & seq. 10. 7.
anima multis modis definitur. ibid. col. 2. a. & seq. 10. 7.
anima de quo fit. pag. 82. col. 2. f. 10. 6.
anima hominis cur unita corpori. pag. 767. col. d. 10. 7.
anima ex coniunctione ad corpus multa trahit in comoda. ibid.
anima in calo iuncta corpori, alium habet modum intelligendi, quam in via. pag. 132. col. 1. a. & sequen. 10. 7.
anima virtualiter quanta. pag. 764. col. 1. f. & 2. a. 10. eod.
anima quomodo loquitur. pag. 755. col. 2. f. & sequen. 10. eod.
anima diuersis potentij diuersas exercet operationes. pag. 764. col. 1. d. e. 10. eod.
Anima habet quinque sensus spirituales. pag. 187. col. 1. d. & seq. 10. eod.

anima

Index verborum.

anima per intellectum omnia cognoscit. pag. 761. col. 2. d. e. f. 10. 7. anima rationalis non solum est forma, sed hoc aliquid. pag. 19. col. 2. b. 10. 6. anima rationalis beatitudinis capax. pagin. 18. col. 2. f. 10. eod. anima rationalis terrenorum vilitate contempta ad Deum se erigere debet. pag. 23. col. 2. c. d. 10. 7. anima triplici genere sanitatis indiget. pagin. 48. col. 2. f. 10. 6. anima ut opera vite faciat a Sole, & Luna illuminari debet, hoc est a Christo, & sim matre, & quomodo. pagin. 4. col. 1. e. f. 10. eod. anima quoniam pacto se debet humiliare. pag. 701. col. 2. a. b. & seq. 10. 7. anima peccando omnes creaturas post Deum offendit. pag. 118. col. 1. f. & seq. 10. 7. anima per culpam nimis sit deformis. pag. 115. col. 2. f. & seq. 10. eod. anima mirabili modo reformata est per gratiam. pag. 119. col. 1. a. b. c. 10. 7. anima an sine pravia cogitatione intellectus possit aspi- rando moueri in Deum. pag. 720. col. 1. d. & seq. usque ad 730. per totum. 10. 7. anima per me tale exercitium ad qua se debeat conuer- tere. pag. 121. col. 2. f. usque ad 134. per totum. 10. 7. anima definitiones septem. pag. 80. col. 2. d. e. 10. 6. anima super ceteras creaturas excellentia. pag. 115. col. 1. e. f. & seq. 10. 7. anima portio superior, & inferior, quid. pag. 210. co- lum. 2. f. 10. 6. anima generositas. pag. 114. col. 2. c. & seq. 10. 7. anima immortalitas ratione, & auctoritate probatur. pag. 764. col. 2. b. & seq. 10. 7. anima triplex actus. pag. 758. col. 1. d. & seq. 10. eod. anima potentiarum diuisio, secundum magistros. pa- gin. 80. col. 2. f. & secundum naturales, & theologos. pag. 81. col. 1. d. & 2. d. c. 10. 6. anima potentia cogitativa, & motiua. pagin. 761. co- lum. 1. c. d. 10. 7. anima vegetatiua potentia tres. pag. 758. col. 1. f. & 2. a. 10. 7. anima apprehensiva, quamam sint potentia. ibid. co- lum. 2. b. & sequen. anima potentia, quadam separabilis a corpore, quadam inseparabilis. pag. 761. col. 1. d. e. f. 10. 7. anima potentiarum gradus sex. p. 130. col. 1. b. c. 10. 7. anima tres potentia porta tres. pag. 255. col. 1. e. f. 10. 6. anima sanitas, in quo consistat. pag. 618. col. 1. a. 10. 7. anima fames, & sterilitas, qua sint. p. 32. col. 1. f. 10. 6. anima desiderium nulla creatura satiare potest. pa- gin. 115. col. 1. c. d. 10. 7. anima accidentia transmutant corpus. pagin. 765. co- lum. 1. d. 10. 7. anima hostis pessimus caro. pag. 117. col. 1. e. f. & se- quen. 10. 7. anima pia recognitio de suo peccato. pag. 116. col. 1. a. b. c. & sequen. in anima tria sunt. pag. 761. col. 1. a. b. c. 10. 7. de anima rationali, quid tenendum, secundum sacram doctrinam. pag. 18. col. 2. c. d. 10. 6. anima purgata statim uolant e purgatorio. pagin. 52. col. 2. d. e. 10. 6. & quare 835. col. 1. c. d. 10. 7. animalis virtus quid. pag. 760. col. 2. e. 10. 7. Anna mater Virginis fuit de tribu Leuitica. pag. 340. col. 2. d. e. 10. 6. Antichristus natus in Babylonia de tribu Dan. pag. 836. col. 2. c. d. 10. 7. Antichristus in Hierusalem circumcidetur. pag. 836. col. 2. d. 10. 7. Antichristus primo uenit in benignitate, & miracu- lorum operatione. pag. 837. col. 2. a. b. 10. eod. Antichristus luxuriosus erit, occulcus immen. pag. 836. col. 2. e. f. 10. 7.

Antichristus quattuor modis decipiet. pagin. 837. co- lum. 1. a. b. & sequen. tom. eodem. Antichristus tribus annis cum dimidio regnabit. ibid. col. 2. f. & sequen. Antichristus interficietur a Domino in monte Olinoti. pag. 838. col. 1. a. 10. 7. Antichristo deputabitur angelus custos. pagin. 836. co- lum. 2. d. 10. 7. Antichristo interfecto, non statim ueniet Dominus ad iudicium. pag. 838. col. 1. b. 10. 7. Aperio librorum ad ostensionem diuina misericordie, & iustitie. pag. 74. col. 2. b. c. 10. 6. aperitionis librorum doctrina. ibid. per totum. Apostasia quid. pag. 212. col. 1. a. 10. 6. apostasia triplex est. pag. 69. col. 2. f. 10. 6. Apostoli sancti calorum nomine significari possunt. pag. 232. col. 2. a. b. & seq. 10. 7. apostoli ex presentia Spiritus sancti consecuti sunt quadruplicem effectum. pag. 735. col. 2. e. f. 10. eod. apostoli Symbolum ediderunt. pag. 805. col. 2. b. 10. 7. apostoli singuli singulos Symboli articulos protulerunt. pag. 314. col. 1. e. f. & seq. 10. 6. apostoli discalceati inceserunt. pag. 469. col. 1. d. e. f. & sequen. 10. 7. Apparere in diuinis quid. pag. 11. col. 2. f. 10. 6. Apparitionum, qua Patriarchis facta sunt, ex sacris li- teris exempla. pag. 493. col. 2. f. & seq. 10. 7. de apparitionum pluralitate quid tenendum. pag. 11. col. 2. c. 10. 6. Appetitus concupiscibilis cur datus homini. pag. 600. co- lum. 2. d. e. f. 10. 7. appetitus delectatiua quorsum homini datus. pag. 601. col. 2. f. & sequ. 10. eod. & cur appetitus honoris. ibid. col. 1. b. c. d. Appropriare aliqua personis diuinis quid. pagin. 210. co- lum. 1. e. 10. 6. Appropriata diuinarum personarum multis modis assignan- tur. pag. 743. col. 2. a. b. c. 10. 7. & qua sint. pag. 12. col. 1. c. & sequen. Aqua spiritualis quid spiritualiter significet. pag. 160. co- lum. 1. b. c. d. 10. 7. aqua proprietates. pag. 751. col. 2. a. b. 10. 7. aqua in calice appositio quid significat. pagin. 80. co- lum. 2. f. 10. 7. aqua super calos existentes quales sint. pag. 17. col. 1. b. aqua super calos, qua, ut Sancti dicunt, sunt ad repri- mendum calorem inferiorum, quomodo intelligenda. ibidem d. Archangeli tres dicuntur. pag. 278. col. 2. c. d. 10. 7. Arguitio, & de ea varia auctoritates Sanctorum. pag. 177. col. 1. 10. 6. Arrogantia quid. pag. 66. col. 1. f. 10. 6. Artes mechanica septem. pag. 1. col. 1. c. d. 10. 6. Articuli fidei quomodo duodecim, & quatuordecim. pag. 38. col. 2. f. & seq. 10. 6. articuli definitiones ex Richardo, & Isidoro. pag. 82. col. 1. f. 10. 6. articuloꝝ fidei distinctio. pag. 39. col. 1. e. 10. eod. articuloꝝ in Symbolo sufficientia. p. 80. col. 1. b. c. d. 10. 6. Ascendere quid in Deo. pag. 683. col. 1. b. 10. 7. ascendere uolenti ad Deum per contemplationem, quid praestandum. pag. 136. col. 1. e. f. 10. 7. Ascensio, assumptio, & uolatio differunt. pagin. 796. co- lum. 1. d. e. 10. 7. ascensionis ad Deum gradus. pag. 136. col. 1. f. & seq. & 137. col. 1. d. e. f. & seq. 10. 7. in ascensione octo, consideranda maxime. pag. 796. co- lum. 1. e. f. & 2. a. 10. 7. de ascensione spirituali uaria sanctorum sententia. pag. 195. col. 1. & 2. 10. 6. Aspectus incauti damna. pag. 538. col. 1. c. d. e. 10. 7. Absentia praua exempla ex sacris litteris. pagin. 511. co- lum. 1. c. d. & seq. 10. 7. attentio triplex. pag. 637. col. 2. b. c. d. 10. 7.

Attritio

Index verborum.

Attritio quid. pag. 97. col. 1. e. 10. 6. attritio, & contritio quomodo differant. pag. 319. co- lum. 1. f. & seq. 10. 6. & 829. col. 1. e. 10. 7. attritio quomodo possit fieri contritio, sua ex attritio contritus. ibid. Auaritia quid. pag. 290. col. 1. d. 10. 6. & 779. col. 2. c. 10. 7. auaritia cur idololatria comparetur. p. 68. col. 1. a. 10. 6. auaritia opponitur charitati, & liberalitati. pag. 68. col. 1. b. c. 10. 6. auaritia quomodo uenialis. pag. 37. col. 1. a. b. 10. 7. auaritia quomodo sit peccatum mortale. pag. 782. co- lum. 1. f. & seq. 10. eod. auaritia unde in nobis generetur. pag. 602. col. 1. b. 10. eod. auaritia damna multa. pag. 290. col. 2. d. & sequen. 10. 6. & 780. col. 1. b. 10. 7. auaritia differentia quinque. pag. 68. col. 1. c. d. 10. 6. auaritia filia secundum Gregorium septem. ibid. & 780. col. 1. d. e. 10. 7. item duodecim. pag. 291. col. 1. b. c. 10. 6. Item ex Isidoro octo. pag. 68. col. 1. e. 10. 6. auaritia uaria definitiones. pag. 68. col. 1. a. 10. 6. auaritia nouem similitudines. pag. 290. col. 1. d. & sequen. 10. eod. auaritia tres species. pag. 608. col. 1. e. f. & 2. a. 10. 7. auaritia affectus cur datus fuerit homini. pag. 603. co- lum. 1. f. & 2. a. 10. 7. auaritia ex sacris litteris exempla. pag. 522. col. 2. f. & sequen. auaritia remedia. pag. 28. col. 1. d. e. & 608. col. 2. b. & seq. 10. 7. de auaritia, quomodo peccatus interrogandus. pag. 510. col. 2. a. & 511. col. 1. a. 10. 7. de auaritia uaria sanctorum sententia. pag. 237. co- lum. 2. & sequen. Auidiores uerbi Dei, & multa de eisdem ex sanctis Patri- bus. pag. 116. col. 2. & 117. col. 1. 10. 6. Aue Maria, & super eam meditatio. pag. 242. col. 2. & sequen. 10. 7. Augurium quid. pag. 71. col. 1. d. e. & 212. col. 1. b. 10. 6. Auea quid, & cur sic dicatur. pag. 101. col. 1. f. & 212. col. 2. e. 10. 6. auea in quibus consistat. pag. 336. col. 1. e. f. 10. 6. aurea, aureola, & palma differunt. p. 843. col. 2. d. e. 10. 7. aureola quid, & quomodo. pag. 101. col. 2. a. b. c. & 309. col. 2. c. d. 10. 6. & 843. col. 1. f. & 2. a. 10. 7. & 336. col. 1. e. f. 10. 6. aureola quorum sit. pag. 212. col. 2. e. 10. 6. aureola quibus reddenda. pag. 57. col. 1. a. b. 10. 6. & 843. col. 2. a. b. c. d. 10. 7. aureola cui generi hominum debeatur. pag. 56. col. 1. d. & 57. 10. 6. aureola prima debetur martyribus. pag. 843. col. 2. e. f. & 844. col. 1. a. 10. 7. aureola secunda debetur uirginibus, & qualibus. ibid. aureola tertia est predicatorum. ibid. d. e. aureola non debetur Prelatis nisi predicent. ibid. Auras in Deo quid. pag. 681. col. 2. d. 10. 7.

B

Baptismus quid. pag. 212. col. 2. c. 10. 6. baptisimus ianua sacramentorum. p. 821. col. 1. c. 10. 7. baptisimus triplex, & an quilibet sit sacramentum. pag. 95. col. 1. f. 10. 6. & pag. 821. col. 1. f. & 2. a. 10. 7. baptisimus triplex per que figuretur. p. 328. col. 2. e. f. 10. 6. baptisimus Christi, & Ioannis conueniunt in materia, non in effectu. pag. 821. col. 2. f. 10. 7. baptisimus cur in aqua sit. pag. 46. col. 1. 10. 6. 821. col. 1. e. f. 10. 7. baptisimus potuit dari in nomine Christi in primitiua Ecclesia, & quare. pag. 45. col. 2. 10. 6. baptisimus diuersa definitiones. pag. 95. col. 1. b. 10. 6. baptisimus forma. p. 45. col. 2. c. 10. 6. & 95. col. 1. e. 10. eod. de baptisimi integritate doctrina. ibid.

de baptisimi solemnitate octo esse dicuntur. pagin. 821. col. 2. a. b. 10. 7. baptisimi effectus multiplex. pag. 821. col. 2. c. & sequ. 10. eod. & 95. col. 1. e. 10. 6. de baptisimi substantia quinque sunt. ibid. in baptisimo quid res, quid sacramentum tantum, quid res, & sacramentum. pag. 821. col. 2. a. 10. 7. in baptisimo triplex gratia datur. pag. 46. col. 1. c. 10. 6. Baptizandus in quatuor locis inungitur. pagin. 821. co- lum. 2. b. 10. 7. Baptizatus transmittit in prolem originale peccatum, & quare. pag. 24. col. 1. b. c. 10. 6. & 774. col. 2. b. 10. 7. Beati gaudium habent de his, qua sunt intra se. pag. 131. col. 1. e. f. & seq. 10. 7. beati de euasione periculorum gaudent. pag. 128. co- lum. 2. f. & sequen. 10. 7. beatorum quinque priuilegia. pag. 275. col. 1. e. f. & sequen. 10. 6. de beatorum statu in calce Hierusalem aliqua dicun- tur. pag. 249. col. 2. e. f. & 250. col. 1. & 2. a. b. 10. 7. beatorum septem ordines, quomodo conuenia spiritualia adiuuicem in calo uniuersique in die suo faciunt. pa- gin. 130. col. 2. c. & sequ. 10. 7. beatorum quinque priuilegia. pag. 340. col. 1. b. c. 10. 6. Beatitudo quid. pag. 135. col. 2. b. c. d. 10. 7. beatitudinis descriptiones. pag. 232. col. 2. e. 10. eod. de beatitudine sententia uaria Sanctorum Patrum. pag. 158. col. 2. & sequ. 10. 6. Beatitudines sunt septem. pag. 93. col. 1. d. 10. 6. Item octo. pag. 310. col. 2. a. 10. eod. beatitudines quomodo septem, & quomodo octo dican- tur. pag. 813. col. 1. b. c. 10. 7. & 240. col. 2. a. b. 10. 6. beatitudines tres contra triplex malum. p. 38. col. 1. 10. 6. beatitudinum numeri qua sit ratio. pagin. 818. co- lum. 1. c. d. e. 10. 7. de beatitudinibus, & fructibus doctrina. pagin. 37. co- lum. 2. f. 10. 6. Bellum in scriptura quadruplex. pag. 329. col. 2. e. 10. 6. bellum, ut sit iustum, tria requirit. p. 36. col. 1. a. b. 10. 7. Benedictio, qua Deus benedicit hominem, & qua homo benedicit Deum. pag. 478. col. 1. e. f. & sequ. 10. 7. benedictio, quam Deus dat, qua. pag. 477. col. 1. 2. f. & sequen. 10. eod. Beneficia Dei personis non possunt. pag. 120. col. 1. a. b. & sequ. 10. 7. beneficia Dei, quomodo meditan- dum. pag. 108. col. 2. e. f. & sequ. 10. eod. Beneficenti, & de eis sanctorum dicta. pag. 119. col. 1. & 2. 10. 6. Beneuolentia tripliciter Deo exhibenda. p. 200. col. 1. f. 10. 7. Benignitas quid. pag. 198. col. 2. d. 10. 7. benignitatis partes septem. pag. 91. col. 2. b. 10. 6. ad benignitatem quatuor inducunt. pagin. 322. co- lum. 2. c. d. 10. 6. de benignitate Dei. pag. 476. col. 1. d. e. f. & seq. 10. 7. Blasphemia quid. pag. 211. col. 2. d. 10. 6. blasphemia contra Deum exempla. pag. 489. col. 1. b. c. & sequen. 10. 7. de blasphemia ex Sanctis Patribus multa. pag. 165. co- lum. 1. 10. 6. Bonauentura sanctus post beatum Franciscum septimus sui ordinis Generalis. pag. 135. col. 1. 10. 7. Bonitas & multa de ea ex Sanctis Patribus. pag. 193. co- lum. 1. & 2. 10. 6. Boni homines quatuor modis dicuntur. pag. 90. col. 2. e. f. & sequen. 10. 7. boni latent inter malos. pag. 552. col. 1. f. & seq. 10. 7. Bonum triplex. pag. 75. col. 2. f. 10. 6. bonum multipliciter distinguitur. p. 799. col. 1. b. c. d. 10. 7. bonum ulacriter incipit. & perficiendum. pa- gin. 620. col. 1. a. b. c. 10. 7. bonum propter uanam gloriam, non omittendum. pa- gin. 601. col. 2. e. 10. 7. summum bonum, quomodo cogitari non potest sine ama- natione personarum. pag. 143. col. 1. b. & sequ. 10. 7. bonum

Index locorum.

bonum est secundum nomen Dei pertinens ad nomen testamentum . pag. 142. col. 1. b. c. 10. eod. Brachia in Deo quid . pag. 682. col. 1. c. 10. 7.

C

Caab quid significet . pag. 278. col. 2. e. f. 10. 7. Caabita quos religiosos significet . pagin. 598. col. 2. d. e. f. & sequ. 10. 7. Caecilia quomodo Christi Euangelium portabat in pectore . pag. 349. col. 1. a. b. c. 10. 6. Calum proprie dictum in quot orbes dividatur . pag. 78. col. 1. a. 10. 6. calum dividitur in tres calos principales . pag. 749. col. 2. c. d. 10. 7. calum ex Rabano in septem calos distinguitur . pag. 78. col. 1. f. 10. 6. calum aqueum perspicacitatis perfecta . & effectuum frigiditatis . ibid. col. 2. b. calum crystallinum quid significet . p. 749. col. 2. c. 10. 7. calum empyreū ex Damasceno quid . p. 77. col. 1. b. 10. 6. calum & terra creata . ante omnem diem . ibid. col. 2. e. calum & terra . quo pacto transibunt . pagin. 840. col. 1. c. d. 10. 7. cali natura quam . pag. 749. col. 2. f. & sequ. 10. 7. cali natura . & proprietates quomodo beata Maria conveniat . pag. 291. col. 1. e. f. & sequen. per multas paginas . 10. 7. cali nomine doctores sacra Scriptura significantur propter multas rationes . pag. 287. col. 2. f. & sequ. 10. 7. calorum nomine in Scriptura sacra puritas Angelorum significantur . pag. 281. col. 1. e. f. & sequen. 10. 7. item auctoritas iudicum . & Praelatorum ob multa . pagin. 283. col. 1. f. & sequen. item Apostoli sancti . pag. 282. col. 2. a. & sequ. 10. eod. item religiosi . & contemplativi ob multas causas . pagin. 284. col. 2. f. & sequen. Caestus natura triplex . pag. 78. col. 1. b. 10. 6. caestus chorū interminabilis circuitus . pagin. 340. col. 1. a. 10. 6. in caestis curia tria consideranda . pagin. 336. col. 1. d. & 337. col. 1. e. f. 10. 6. in caestis tripudius carnis infinitus . pag. 339. col. 2. e. f. & sequen. 10. 6. caestitia quomodo influat in inferiora . p. 78. col. 1. c. 10. 6. caestitia non influunt super liberum arbitrium . ibid. d. & pag. 16. col. 1. c. 10. eod. caestitia corpora lumine . & motu distinguunt tempora . pag. 16. col. 1. d. 10. eod. caestitia corpora . quomodo remunerari dicuntur . pag. 54. col. 1. c. 10. 6. Calceamenta Christi quid . pag. 682. col. 2. f. 10. 7. Calice . que dicantur . pag. 410. col. 1. a. b. c. 10. 7. Calix reverenter atrocandus . pag. 578. col. 2. f. 10. 7. Calumnia quid . pag. 35. col. 2. a. 10. eod. Canon Missae cur a littera r . incipiat . p. 81. col. 2. e. f. 10. 7. canonis sacri Missae qui auctores . ibid. c. d. e. canonis Missae expositio . pag. 81. vsque ad 88. 10. eod. canones penitenciales . pag. 53. col. 1. f. vsque ad pag. 84. 10. eod. Caput . & capilli capitis . quid in Deo . p. 681. col. 2. a. b. 10. 7. Cardinales virtutes . varijs modis dicta . pagin. 234. col. 1. a. b. 10. 6. cardinales virtutes hominem in omnibus instruunt . & contra vitia armant . ibid. cardinales virtutes quattuor . pag. 88. col. 1. a. 10. 6. Cardinalis & multa de ea ex sanctis Patribus . pag. 169. col. 2. 10. 6. Carnis quasi . pag. 242. col. 1. c. d. & sequ. 10. 7. Casti triplicem modum dilectionis habere debent . pag. 309. col. 1. e. f. 10. 6. Castitas quid & quomplex . pag. 90. col. 2. f. 10. 6. castitas virtus caestis . pag. 635. col. 2. b. c. 10. 7. castitas flos dicitur . pag. 309. col. 2. e. f. 10. 6.

castitas quibus indigeat . ibid. castitatis ingens pretium super omnes gemmas . ibidem col. 1. f. castitatis utilitates . pag. 635. col. 2. d. e. f. 10. 7. castitatis solium excelsum . pag. 309. col. 2. a. 10. 6. castitatis fructus uberrimus . ibid. castitatis gradus . pag. 21. col. 1. f. & sequen. & 28. col. 1. b. c. 10. 7. & 636. col. 1. d. e. f. & sequ. 10. eod. ad Castitatis acquisitionem . qua sint utilia . pag. 308. col. 2. f. & sequ. 10. 6. castitatis ex sacris litteris exempla . pag. 537. col. 1. d. & sequen. 10. 7. de Castitate multa . pag. 308. col. 2. f. & sequ. 10. 6. Carechismus quibus de causis institutus . pag. 821. col. 2. f. & sequen. 10. 7. Cautio quid . pag. 90. col. 1. f. 212. col. 1. d. & 235. col. 1. a. 10. 6. Censura Ecclesiastica qua . pag. 70. col. 1. d. 10. 6. Certamen . & de eo multa ex sanctis Patribus . pag. 187. col. 1. 10. 6. Chalcedonijs proprietates . pag. 338. col. 1. a. b. 10. 6. Character per qua sacramenta imprimuntur . pag. 45. col. 1. f. & sequ. 10. 6. character in quolibet ordine imprimuntur . pag. 98. col. 1. e. 10. eod. character baptismalis omnium characterum fundamentum . pag. 43. col. 2. b. 10. eod. & 820. col. 2. c. 10. 7. characteris conditiones . pag. 95. col. 1. c. 10. 6. Charitas quid sit . p. 212. col. 1. c. & 281. col. 2. f. 10. 6. & 171. col. 1. b. c. 10. 7. & 311. col. 2. b. 10. 6. charitas cur dicatur forma virtutum . pagin. 807. col. 1. f. & 2. a. 10. 7. charitas bonorum principium . medium . & finis . ibid. charitas multa significat . ibid. a. b. charitas quantum ad actum quattuor modis definitur . pag. 806. col. 1. f. & 2. a. 10. 7. charitas . dilectio . & amor idem sunt . & in quibus consistant . pag. 623. col. 2. c. d. e. f. & sequ. 10. 7. charitas ex Rabano laudatur . pag. 173. col. 1. a. b. 10. 7. charitas igni in decem comparata . pag. 312. col. 2. e. f. & sequen. 10. 6. charitas in quibus virtutes excellat . pagin. 807. col. 1. d. e. 10. 7. charitas ab habente eam . vel non habente an agnoscat . ibid. & sequen. charitas per Chrysolitum . beryllum . et topazium significatur . pag. 338. col. 2. c. d. e. 10. 6. charitatis definitio ex Apostolo explicatur . pagin. 806. col. 1. d. e. 10. 7. charitatis fructus . qui . pag. 121. col. 2. d. & sequ. 10. eod. charitatis multiplex effectus . pag. 807. col. 1. b. c. d. 10. 7. charitatis tres sunt gradus . pag. 624. col. 2. c. d. e. f. & sequ. 10. 7. charitatis definitio ex Prospero . p. 806. col. 1. e. f. 10. 7. charitatis perfecta signa intrinseca . pag. 175. col. 2. a. b. c. & sequen. 10. eod. charitatis gradus varij sunt . pag. 20. col. 1. c. d. & sequen. 10. 7. charitatis duplex perfectio . pag. 245. col. 1. e. f. & sequen. 10. 6. charitatis status triplex . pag. 418. col. 2. a. b. c. 10. 7. charitatis comparationes . pagin. 807. col. 2. b. c. 10. 7. & 311. col. 2. d. e. f. & sequ. 10. 6. charitatis ordo quis . pag. 42. col. 2. c. d. e. 10. 7. & 808. col. 1. f. 10. eod. charitatis perfectio . & cur non possit esse informis . pagin. 90. col. 1. a. 10. 6. charitatis diversa definitiones . pag. 89. col. 2. e. f. 10. 6. charitatis . amoris . & dilectionis differentia . pag. 89. col. 2. f. 10. 6. charitatis roborate . seu proficientis signa . pagin. 173. col. 2. f. & sequ. 10. 7. charitatis vestis quattuor commendatur . pag. 312. col. 2. b. & sequen. 10. 6.

chari-

Index verborum, & rerum.

charitatis perfecta signa extrinseca . qua . pag. 174. col. 2. e. f. & sequ. 10. 7. charitatis genita varia signa . pag. 273. col. 1. d. e. f. & sequ. 10. eod. ad charitatis dulcorem pervenitur septem gradibus . pag. 203. col. 1. d. e. f. & sequ. 10. 7. ex charitate qua diligenda ex Augustino . & Ambrosio . pag. 90. col. 1. b. c. 10. 6. de charitate multa ex sacris doctores . pag. 145. col. 2. & sequ. 10. 6. charitativa affectio quartum aternitatis iter . pag. 170. col. 2. e. f. & sequ. 10. 7. charitativa affectio a naturali affectione . vel acquisita dilectione distinguitur . p. 171. col. 2. e. f. & sequ. 10. 7. Cherubim quare plena oculis describuntur . pag. 270. col. 2. a. b. 10. 7. Cherubim nomen . quid significet . ibid. col. 1. a. b. in Choro in quibus . & quomodo est uniformitas servanda . pag. 577. col. 1. f. & 2. a. 10. 7. in choro dissolutio . aut in verbis . aut in risu vitanda . ibid. a. b. c. Christiani boni . & multa de his ex sanctis Patribus . pagin. 112. col. 2. & sequ. 10. 6. Christiani mali . & multa de his . p. 113. col. 1. 10. eod. Christi naturam humanam assumpsit quinque modis . pag. 787. col. 2. f. 10. 7. Christus circa humanam naturam assumpsit aliquos defectus . & eos tantum quos docuit . pag. 31. col. 2. c. d. & 85. col. 1. f. 10. 6. & 793. col. 1. c. 10. 7. Christus cur nec prius . nec posterius venerit in mundū . pag. 786. col. 1. f. & sequ. 10. 7. Christus est exemplar militantis Ecclesia . pag. 417. col. 1. f. 10. 7. Christus redijt in Bethaniam . & ipsum vixit Maria Magdalena . p. 308. col. 1. d. e. f. & sequ. 10. 6. Christus Lazarum resuscitavit . pag. 397. col. 1. a. b. c. & sequ. 10. 6. Christus in passione dedit exemplum efficacissimum . pag. 32. col. 1. f. 10. 6. Christus Dominus in cena quinque magnarum virtutum fuit exemplum . p. 400. col. 2. d. e. 10. 6. Christus in fuga infirmis condescendebat . pag. 423. col. 1. e. f. 10. 7. Christus venit in Hierusalem super asellum . pag. 398. col. 2. d. e. f. & sequ. 10. 6. Christus quibus nominibus vocetur . p. 789. col. 1. b. 10. 7. Christus ratione assumpta humanitate Angelus dicitur . pag. 264. col. 2. b. c. & sequ. 10. 7. Christus in sua passione duodecim fructus spiritus ostendit . pag. 217. col. 2. d. e. 10. 7. Christus in cruce septem verba protulit . pag. 794. col. 1. e. 10. 7. Christus duobus vicibus multiplicavit panes . pag. 374. col. 1. c. d. & sequ. 10. 6. Christus apparuit discipulis in Galilaea . pagin. 415. col. 1. b. c. 10. eod. Christus cur loculos habuit . p. 390. col. 2. d. e. f. 10. 7. Christus non habuit Angelum custodem . pag. 755. col. 1. a. 10. 7. Christus sex vicibus sanguine fudit . p. 793. col. 2. c. 10. 7. Christus fugit de templo . & abscondit se . quando Iudaei voluerunt eum lapidare . p. 396. col. 2. c. d. 10. 6. Christus passus est passione generali . pag. 793. col. 1. e. f. & sequ. 10. 7. Christus in sua passione beatitudines octo perfecte habuit . pag. 217. col. 1. f. & sequ. 10. 7. Christus quomodo intravit domum Zachari . pagin. 396. col. 1. d. e. f. 10. 6. Christus quomodo apparuit Ioseph . Iacobo minori . & Petro . p. 413. col. 1. e. f. & sequ. 10. 6. Christus suscepit personam infirmorum condescendens ipsis . pag. 413. col. 2. f. & sequ. 10. 7. Christus multis de causis surrexit . pag. 795. col. 2. f. & sequ. 10. 7.

Christus apparuit plusquam quingentis fratribus simul . pag. 415. col. 2. b. c. 10. 6. Christus voluntate rationis in omnibus se conformavit voluntati divinae . p. 792. col. 2. f. & sequ. 10. 7. Christus ascendit regressus ad celum multipliciter . pagin. 796. col. 2. b. & sequ. 10. eod. Christus resurrectionem suam probavit multis modis . pag. 795. col. 2. e. 10. 7. Christus cum Samaritana loquitur . pag. 373. col. 1. f. & sequ. 10. 6. Christus de templo eiecit ementes . & vendentes . p. 380. col. 2. d. e. f. 10. eod. Christus in Jericho cacum illuminat . & alia facit . p. 395. col. 1. f. & sequ. 10. 6. Christus secundum veramque naturam est caput Ecclesia . pag. 791. col. 2. b. c. d. 10. 7. Christus nomine firmamenti significatur . pag. 289. col. 1. d. e. f. & sequ. 10. 7. Christus ad quem locum inferiorum descenderit . p. 795. col. 1. e. f. & sequ. 10. 7. Christus maledixit scui . p. 397. col. 2. b. c. 10. 6. Christus cur circumcisus . p. 790. col. 1. f. & sequ. 10. 7. Christus sub parabola cultorum vinea Ecclesiam devotientiam ad Gentiles docuit . p. 395. col. 1. b. c. d. 10. 6. Christus decies post resurrectionem apparuisse legitur . pag. 87. col. 2. f. & sequ. 10. 7. Christus quomodo apparuit discipulis euntibus in Emmaus . pag. 413. col. 2. f. & sequ. 10. 6. Christus quomodo apparuit discipulis . & erat in eis Thomas . p. 414. col. 2. c. f. & sequ. 10. 6. Christus quomodo apparuit tribus Marijs . pag. 412. col. 1. c. d. & sequ. 10. eod. Christus Canaanam exaudivit . pag. 379. col. 1. b. c. & sequen. 10. 6. Christus cur tertia die resurrexit . p. 32. col. 2. b. 10. 6. Christus sedet ad dexteram Dei Patris . non quantum ad situm . sed quantum ad excellentiam honorum . pagin. 33. col. 1. b. 10. 6. Christus exaltatus fuit tripliciter . p. 96. col. 2. d. a. 10. 7. Christus fugit . quando voluerunt eum facere regem . pag. 374. col. 2. c. d. & sequ. 10. 6. Christus quomodo de omni statu aliquid habuit in se . pag. 31. col. 2. f. 10. 6. Christus a discipulis quasit quid de eo diceretur . pagin. 380. col. 2. a. b. 10. 6. Christus quomodo apparuit reclusis in die resurrectionis . pag. 414. col. 1. e. f. & sequ. 10. 6. Christus nihil poterat parimitur secundum rationem . pag. 31. col. 2. d. 10. 6. Christus apparuit discipulis ad mare Tiberiadis . pagin. 415. col. 1. d. e. f. & sequ. 10. 6. Christus meruit tribus modis . p. 85. col. 1. e. 10. 6. Christus mortem suam mari praxit . pag. 399. col. 1. f. & sequ. 10. 6. Christus transfiguratus in monte . p. 380. col. 2. c. d. 10. 6. Christus liberatus est foris scriptis . p. 20. col. 1. c. d. 10. eod. Christus caestis gloria cantabit canticum dulcissimum singulis sanctis . p. 341. col. 1. a. b. & sequ. 10. 6. Christus pro nostra infirmitate medicinas accepit in se . pag. 794. col. 2. a. b. 10. 7. Christus quomodo cenavit . & de modo sedendi in mensa . pag. 399. col. 2. d. e. f. & sequ. 10. 6. Christus totus indivisus est sub specie panis . & vini . pag. 47. col. 2. b. 10. 6. & 823. col. 1. b. c. 10. 7. Christus in sacramento . cur sub speciebus panis . & vini lateat . p. 83. col. 2. f. 10. 7. & 71. col. 1. a. & 2. a. b. c. 10. eod. Christus cur corpus suum dare voluit velatum . pag. 71. col. 2. d. 10. 7. Christus veraciter continetur in Eucharistia sacramento . pag. 47. col. 1. f. 10. 6. Christus cur non statim post resurrectionem celos ascendit . pag. 796. col. 2. f. & sequ. 10. 7.

Christi

Index verborum.

Christi passionis septem suavitates notanda . pag. 794. col. 1. d. 10. eod.
Christi passio quomodo septem vitia capitalia tollit. ibid. a.
Christi corpus multis de causis in Missa elevatur. p. 83. col. 2. f. & sequ. 10. 7.
Christi humanitas lactificat viatores. p. 75. col. 2. a. 10. 6.
Christi vita meditatio quantum proficit. pag. 349. col. 1. & 2. a. b. c. 10. 6.
Christi passionis ad Primam meditatio. p. 404. col. 1. c. d. & sequen. 10. 6.
Christi Domini passio in generali considerata. pag. 401. col. 2. d. e. f. & sequ. 10. eod.
Christi Domini nostri baptismus. pag. 363. col. 1. a. b. c. & sequ. ad pag. 366. 10. 6.
Christi discipulorum vocatio. pag. 368. col. 2. c. d. e. 10. 6.
Christi Domini in monte sermo a paupertate inchoatus. pag. 369. col. 2. e. f. & sequ. 10. 6.
Christi incarnationem tota Trinitas operata est. p. 84. col. 1. f. 10. 6.
Christi circumcisio quomodo facta fuerit. pag. 336. col. 1. b. c. & sequ. 10. 6.
Christi oratio in horto. p. 402. col. 2. a. b. c. & sequ. 10. eod.
Christi passionis ad horam sextam meditatio. pag. 403. col. 2. a. b. c. & sequ. 10. 6.
Christi ex sermone post cenam quinquem meditanda praecipue. pag. 401. col. 1. b. c. & sequ. 10. 6.
Christi passionis effectus multiplex. p. 793. col. 2. d. e. f. 10. 7.
Christi ascensio. & resurrectio. & de his qua sunt in meditatione consideranda. pag. 112. col. 2. c. d. & sequ. 10. 7.
Christi coronatio. & crucifixio. & qua de illis meditanda. pag. 111. col. 2. c. 10. 7. & sequ.
Christi passionis contemplatio. pag. 119. col. 1. d. e. f. & sequ. 10. 7.
Christi ascensio fuit. tam ad locum. quam ad dignitatem. pag. 797. col. 2. a. b. 10. 7.
Christi anima cur ad inferos descenderit. pagin. 795. col. 1. a. b. c. 10. 7.
Christi anima per triduum mortis in limbo. pagin. 795. col. 1. d. 10. 7.
Christi vita quo passio meditanda. pag. 419. col. 2. b. c. & sequen. 10. 6.
Christi sepultura ad horam Completorii meditatio. pagin. 407. col. 2. e. f. & sequ. 10. eod.
Christi natiuitas triplex. p. 789. col. 2. f. & sequ. 10. 7.
De Christi oratione in monte. & ambulatione ipsius super aquas. pag. 376. col. 1. f. & sequ. 10. 6.
Christi natiuitas utilis nobis valde. pag. 790. col. 1. b. c. & sequ. 10. 7.
Christi dignitas in baptismo per vocem Patris notatur. pag. 791. col. 1. d. e. 10. 7.
De Christi ascensione meditatio. p. 415. col. 1. f. & sequ. 10. 7.
Christi opus omne interius. & exterius. quo passio perfectissimum. p. 414. col. 2. e. f. 10. 7.
Christi ex Aegypto reditus. p. 360. col. 1. e. f. & sequ. 10. 6.
Christi hominis scientia limpidissima est inter scientias creatas. pag. 792. col. 1. e. f. 10. 7.
Christi Domini fuga in Aegyptum. pag. 358. col. 2. b. c. d. & sequ. 10. 6.
Christi passio in memoria habenda. p. 676. col. 2. b. c. d. & sequ. 10. 7.
De Christi in horto oratione. & captione quomodo meditandum. pag. 111. col. 1. a. b. c. 10. 7.
Christi Domini ieiunium. & tentationes. pag. 366. col. 1. a. b. c. & sequ. 10. 6.
Christi corpus ex sanguine Beatae Virginis. pagin. 788. col. 2. d. e. 10. 7.
Christi meritum quantum ad omnem modum perfectissimum fuit. p. 792. col. 2. a. b. c. 10. 7.
Christi Datus beatificat Angelos. & Sanctos. pag. 75. col. 2. a. 10. 6.
Christi ante matutinum passio. qualis fuerit. pag. 402. col. 1. f. & sequ. 10. 6.
Christi passionis ad horam Nonam meditatio. pag. 406. col. 1. d. e. f. 10. 6.

ad Christi corpus suscipiendum. qualis esse debeat preparatio. pag. 109. col. 1. f. & sequ. 10. 7.
Christi passionis ad horam tertiam meditatio. pag. 404. col. 2. f. & sequ. 10. 6.
De Christi lateris aperature meditatio. p. 406. col. 2. e. f. & sequ. 10. 6.
Christi vita fundamentum adificij spiritualis. pag. 412. col. 2. c. d. e. f. & sequ. 10. 6.
De Christi operibus a duodecimo anno usque ad trigessimum. pag. 362. col. 1. d. & sequ. 10. 6.
Christi corpus quattuor modis sumitur. pag. 824. col. 2. e. f. 10. 7.
Ex Christi verbis aliqui fuerunt scandalizati. p. 279. col. 2. e. f. 10. 6.
De Christi in nauicula dormitio. p. 371. col. 1. b. c. 10. 6.
Christi Domini aperiio libri in synagoga. pag. 368. col. 1. c. d. & sequ. 10. eod.
Christi corpus sumitur velatum accidentibus ob multas rationes. pag. 825. col. 1. d. 10. 7.
Christi remansio in Hierusalem anno duodecimo. p. 361. col. 1. e. f. & sequ. 10. 6.
Christi resurrectio causa. & figura nostra resurrectio. nis. pag. 796. col. 1. a. b. c. 10. 7.
In Christi baptismo ipsius humilitas. & nostra utilitas notatur. pag. 791. col. 1. b. c. d. 10. 7.
De Christi corporis depositione de cruce ad horam vespertinam meditatio. p. 407. col. 1. f. & 2. a. b. c. 10. 6.
De Christi illusione coram Anna. & Caipho. & Herode. qua consideranda in meditatione. p. 111. col. 2. b. c. 10. 7.
Christi ascensio nos ad spem gloria celestis erigit. pag. 33. col. 2. b. c. 10. 6.
In Christi aduentu cur esse dicatur plenitudo temporis. pag. 29. col. 2. b. 10. 6.
De Christi passione doctrina. p. 31. col. 2. c. & sequ. 10. 6.
De Christi passionis fructibus doctrina. pag. 33. col. 1. a. & sequen. 10. 6.
Christi passio fuit maxima. p. 83. col. 2. a. 10. 6.
De Christi passionis modis. p. 32. col. 1. d. & sequ. 10. eod.
In Christi intellectu fuit plenitudo sapientia. pag. 30. col. 1. f. 10. 6.
De Christi merito doctrina. p. 31. col. 1. a. b. & sequ. 10. 6.
Christi quantum homines debeant. p. 201. col. 2. a. b. c. 10. 7.
Christo crucifixio homo compati debet. p. 208. col. 1. b. c. d. & sequ. 10. 7.
Christum ad patiendum septem mouerunt. pag. 37. col. 2. a. 10. 6.
Christum in quibus actibus debeamus imitari. pag. 417. col. 2. b. c. & sequ. 10. 7.
Christum in Nazareth. de supercilio montis voluerunt precipitare. pag. 373. col. 2. e. f. 10. 6.
In Christo dum orat in horto quadruplex voluntas. quomodo. pag. 403. col. 1. e. f. 10. 6.
In Christo fuit triplex cognitio. p. 84. col. 2. e. 10. eod.
In Christo triplex gratia. ibid. b.
In Christo septem modi merendi. p. 31. col. 1. a. b. 10. 6.
In Christo ab instanti sua conceptionis plenitudo omnis gratia fuit. pag. 84. col. 2. b. c. 10. 6.
In Christo quinque modi sciendi. p. 84. col. 2. f. & sequ. 10. 6.
In Christo tantum est una persona. p. 788. col. 1. e. 10. 7.
A Christo filius viduae suscitatur. p. 371. col. 1. c. d. 10. 6.
In Christo duplex voluntas creati. & increata. p. 792. col. 2. e. f. 10. 7.
A Christo puella suscitatur. pag. 371. col. 1. d. e. f. & sequen. 10. 6.
In Christo fuit omnis plenitudo sapientia quantum ad omnes sapientia modos. p. 792. col. 1. a. & sequ. 10. 7.
In Christo trinitas essentiarum in unitate personarum. quomodo. pag. 789. col. 2. d. e. 10. 7.
In Christo quomodo fuit triplex unio. pagin. 788. col. 1. c. d. 10. 7.
In Christo cur sit ratio in fluendi respectu omnium. pagin. 30. col. 1. d. 10. 6.
In Christo est omnis plenitudo meriti. pagin. 83. col. 1. c. d. 10. 6.
in Chri-

Index verborum.

in Christo voluntas creati duplex. p. 792. col. 2. e. 10. 7.
In Christo triplex gratia. pag. 30. col. 1. a. 10. 6.
In Christo a sui conceptione plenitudo gratia. quantum ad triplicem gratiam. p. 791. col. 1. f. & sequ. 10. 7.
In Christo unio naturarum qualis. pag. 84. col. 1. e. f. & sequ. 10. 6.
In Christo a conceptione fuit omnis gratia plenitudo. pag. 29. col. 2. d. 10. 6.
De Christo in cruce pendente. & emittente spiritum. que sint meditanda. pag. 112. col. 1. b. c. 10. 7.
De Christo multa ex sanctis Patribus. pagin. 16. col. 1. & sequ. 10. 6.
A Christo Centurionis seruus. & Reguli filius liberati. pag. 370. col. 1. f. & sequ. 10. 6.
A Christo curatur habens manum aridam. pag. 373. col. 2. f. & sequ. 10. 6.
A Christo paralyticus missus per lectum curatur. p. 376. col. 2. c. d. e. 10. 6.
A Christo sacrus Simon liberatur. pag. 370. col. 2. f. & sequ. 10. 6.
Chrysoliti proprietates. p. 338. col. 2. d. & sequ. 10. 6.
Chrysoptasi virtus. pag. 339. col. 1. d. e. 10. 6.
Circumcisio spiritualis duplex. p. 790. col. 2. c. d. 10. 7.
Circumcisio in diuinitis personis quid. pag. 213. in argumento. 10. 6.
Circumcisio quid. pag. 90. col. 1. f. & 212. col. 1. d. & 213. col. 1. a. 10. 6.
Circumstantia definitio. pag. 73. col. 1. a. 10. 6.
Circumstantia quot sint. pag. ibid.
Circumstantia peccatum qua. p. 688. col. 1. f. & sequ. 10. 7.
Circumstantia praeservantes participantem cum excommunicatis. pag. 70. col. 2. b. 10. 6.
Circumstantia que dicantur. p. 29. col. 1. f. & sequ. 10. 7.
De circumstantiis quomodo penitens interrogandus. pag. 52. col. 1. f. & sequ. 10. 7.
Claritas est dos prima corporis. pag. 842. col. 2. d. 10. 7.
clarum aliquid dupliciter dicitur. ibid.
Clementia quid. pag. 212. col. 1. e. 10. 6.
de clementia multa ex sanctis. p. 118. col. 2. & sequ. 10. eod.
Clerici. pag. 365. col. 2. b. & sequ. 10. 7.
de Clericis multa ex sanctis. p. 118. col. 1. & sequ. 10. 6.
Cognatio morosa quomodo. & quando sit confitenda. pagin. 697. col. 2. f. & sequ. 10. 7.
cognitio. & speculativa & practica. p. 63. col. 1. c. 10. 6.
de cogitatione multa ex sanctis Patribus. pagin. 133. col. 2. 10. 6.
Cognatio triplex. p. 100. col. 2. d. 10. 6.
cognatio legalis quid. pag. 101. col. 1. b. c. 10. 6.
cognatio legalis triplex. ibid. c.
cognatio spiritualis quid. p. 100. col. 2. f. 10. 6.
cognatio spiritualis quibus modis contrahitur. p. 101. col. 1. a. b. 10. eod. & quomodo per carechismum. ibid. b.
cognitionis spiritualis tres differentia. ibid. f.
Cognitio triplex est. p. 722. col. 1. d. e. f. 10. 7.
cognitio diuina. & immutabilis. p. 13. col. 2. a. & sequ. 10. 6.
cognitiones omnes famulantur Theologia. pag. 4. col. 2. d. 10. 6.
ad cognitionem sui ipsius quomodo veniendum. p. 671. col. 1. f. & sequ. 10. 7.
Cognoscere Dei quid significet. p. 683. col. 2. d. e. 10. 7.
cognoscendi seipsum modus. p. 696. col. 1. d. e. f. & sequ. 10. 7.
Coitus coniugalis licitus qui sit. p. 72. col. 1. e. f. 10. 6.
coitus coniugalis quando sit peccati mortalis. ibid. col. 2. a.
coitus coniugalis qui fragilis dicitur. p. 72. col. 1. f. 10. 6.
coitus coniugalis imperuosus quid. & quot modis fiat. ibidem.
Comedere anima spirituale quid. p. 69. col. 1. a. b. c. 10. 7.
Cometes quid. pag. 751. col. 2. c. d. e. 10. 7.
Comminatio quid. pag. 36. col. 1. e. f. 10. 7.
Commisum quid. p. 61. col. 2. e. f. & 211. col. 2. f. 10. 6.
commisum contra naturam. & contra legem. pag. 62. col. 2. f. 10. eod.
commisum aliquid contra consuetudinem. ibid.
Comotio totius creaturae in fine mundi. p. 53. col. 2. e. f. 10. 6.

Comunicatio idiomatum. & de ea regula. p. 28. col. 1. e. 10. 6.
ad Communicandum. vel celebrandum quibus affectibus trahamur. pag. 651. col. 2. e. f. 10. 7.
non communicans suo tempore multa mala incurrit. pag. 825. col. 2. c. 10. 7.
ad Communionem qualiter accedendum. p. 825. col. 1. b. c. 10. 7.
circa communionem tribus modis committitur peccatum. pag. 824. col. 2. f. 10. 7.
Comunitas. & multa de ea ex Sallis. p. 192. col. 1. & 2. 10. 6.
communitas rerum temporalium quadruplex. pag. 454. col. 2. e. f. 10. 7.
Compassionis gradus varij. p. 23. col. 2. f. & sequ. 10. 7.
compassionis ad proximum exempla ex sacris litteris. pag. 504. col. 1. c. d. & sequ. 10. eod.
Complacencia triplici modo Deo exhibenda. p. 100. col. 2. 10. 7.
Compunctio. & satisfactio in quo differant. pagin. 685. col. 1. c. d. & sequ. 10. 7.
Conceptio Verbi ex Maria cur de Spiritu sancto dicatur. pag. 28. col. 2. e. 10. 6.
Concordia quid. pag. 91. col. 2. f. & 212. col. 2. b. 10. 6.
concordia gradus varij. pag. 24. col. 2. c. d. 10. 7.
de concordia multa ex Sanctis. p. 190. col. 1. 10. 6.
Conditio corporis humani. & de ea quid tenendum. p. 19. col. 1. f. & sequ. 10. 6.
conditionis impedimentum quid. p. 99. col. 2. d. 10. 6.
Concupiscentia quid. pag. 73. col. 2. a. 10. 6.
concupiscentia prohibita in novo. & decimo decalogi precepto. qua. pag. 816. col. 1. c. 10. 7.
concupiscentia carnis ob triplicem rationem prohibetur. pag. 304. col. 1. f. & sequ. 10. 6.
concupiscentia quasi vulnus insanabile. pag. 281. col. 1. c. 10. 6.
concupiscentia similis animali enhydro. ibid.
concupiscentia quando. & quomodo in religiose viuatur. pag. 671. col. 1. e. f. 10. 7.
Confessor qualis esse debeat. p. 696. col. 2. d. e. f. & sequ. 10. 7.
confessor qualiter in generali interrogare debeat. p. 50. col. 1. a. & sequ. 10. 7.
confessor non respiciat vultum penitentis. pag. 49. col. 1. c. d. 10. eod.
confessor alloqui debet penitentem pio. & suauiter alloquio. & ad confessionem. & compunctionem allicere. ibid. f. & sequen.
confessor in iudicio penitentia. personam non accipiat. ibid. col. 2. d. e.
confessor non adigat iuramentum penitentem ad abrenunciandum peccato. nisi in casibus a iure expressis. p. 12. col. 2. d. e. 10. 7.
confessor a nouitio religioso non mutandus. pag. 574. col. 2. b. c. 10. 7.
confessor non abhorreat peccata penitentium. pag. 49. col. 1. e. 1. 7.
confessio duplex est. p. 684. col. 1. e. f. 10. 7.
confessio fidei in Christiano qualis requiratur. pag. 46. col. 1. f. & sequ. 10. 6.
confessio debet esse pura. & vera. pag. 687. col. 1. f. & 2. e. f. & sequ. 10. 7.
confessio in quatuor casibus iteranda. p. 97. col. 1. a. b. 10. 6.
confessio quid sit. pag. 828. col. 2. a. b. 10. 7.
confessio mentalis. & vocalis. ibid.
confessio ad remissionem peccatorum necessaria in re. vel in voto. ibid. c.
confessio quamdiu possit differri. ibid. e. f.
confessio quando iteranda. p. 829. col. 1. a. b. 10. 7.
confessio non potest fieri per nuntium. nec per epistolam. ibid. c.
confessio pura. qua dicatur. p. 574. col. 2. c. d. e. 10. 7.
confessio simulata quid. pag. 66. col. 1. f. 10. 6.
confessionis conditiones. & effectus. p. 829. col. 1. d. e. f. 10. 7.
confessionis utilitates. pag. 49. col. 1. f. & sequ. 10. 7.
confessionis sigillum quomodo sit de necessitate sacramenti. pag. 829. col. 2. e. f. 10. 7.
confessionis peccati ex sacris litteris exempla. pag. 543. col. 1. a. b. c. 10. 7.

Index verborum.

confessionis septem conditiones. pag. 296. col. 1. c. d. e. & 2. a. b. c. 10. 6.
confessionis duplex minister quomodo. p. 29. col. 2. a. 10. 7.
confessionis gradus varij. pag. 25. col. 1. f. & sequ. 10. 7.
confessionis quinque penna. pa. 684. col. 1. e. f. & sequ. 10. 7.
in confessione publica ordo seruandus. & in eo cautela. pag. 574. col. 2. f. & sequ. 10. 7.
de confessione multa ex sanctis Patribus. pag. 143. col. 1. & 2. 10. 6.
confitens in quinque casibus ad Episcopum mittendus. pag. 97. col. 1. b. c. 10. 6.
Cōfidentia. & multa de ea ex sanctis Patribus. p. 179. col. 2. r. 6.
Confirmatio quid. pag. 212. col. 2. c. 10. 6.
confirmatio a solo Episcopo dispensatur. p. 95. col. 2. c. r. 6.
confirmacionis materia. pag. 95. col. 2. c. 10. 6.
confirmacionis forma. ibid. b.
confirmacionis effectus multiplex. pag. 822. col. 1. d. e. f. & sequ. 10. 7.
de confirmacionis Sacram. doctrina. p. 46. col. 1. e. f. 10. 6.
de confirmacionis substantia sex sunt. pag. 822. col. 1. b. c. 10. 7.
in confirmacione quam gratia conferatur. pag. 95. col. 2. d. 10. 6.
in confirmacione quid sacramentum. quid res. ibid.
Congratulationis gradus varij. pag. 24. col. 1. c. d. e. 10. 7.
Coniugati. & de his multa ex sanctis Patribus. pag. 127. col. 2. & sequ. 10. 6.
coniugij tria bona. pag. 99. col. 1. d. e. 10. 6.
Coniugium quid. pag. 100. col. 2. d. 10. 6.
conianguitatis. & affinitatis differentia triplex. pag. 100. col. 1. e. 10. 6.
intra coniuguitatis gradus quattuor. non licet contrahere. pag. 100. col. 2. c. 10. 6.
in coniuguitate triplex linea. p. 100. col. 2. e. 10. 6.
Cōstitūta quid. p. 211. col. 2. b. 10. 6. & 763. col. 2. f. & sequ. 10. 7.
constentia duo dicit. pag. 763. col. 2. b. c. 10. 7.
constentia erronea qua. pag. 64. col. 1. a. 10. 6.
constentia quandoque respicit prateritum. quandoque futurum. quandoque presens. pag. 763. col. 2. e. f. 10. 7.
constentia i quor. modis sumatur. pag. 63. col. 2. d. e. 10. 6.
constentia. et constentia timor dicitur. p. 763. col. 2. d. 10. 7.
constentia error quis. pag. 45. col. 1. d. e. 10. 7.
constentia error octo modis accidit. pag. 764. col. 1. a. b. 10. 7.
de constentia remorsu multa ex sanctis Patribus. pag. ibid. col. 2. 10. 6.
constentia qualis discussio ad sacram communionem requiratur. & quale propositum. pag. 71. col. 2. & e. sequ. 10. 7.
Consensus quid. pag. 211. col. 2. b. 10. 6. & col. 2. d. 10. eod.
consensus duplex. & quando peccatum mortale. p. 775. col. 1. f. & sequ. 10. 7.
consensus mutus in matrimonio exprimentus. pag. 50. col. 2. d. 10. 6.
de consensu multa ex sanctis Patribus. p. 134. col. 1. 10. 6.
Consiliū. & preceptū. in quibus differat. p. 816. col. 2. d. e. 10. 7.
consilium. prout distinguitur contra preceptum. quid sit. & quomplex. ibid.
consiliū quid ex Damasceno. & Arist. p. 257. col. 1. b. c. r. 6.
consilium tripliciter sumitur. pag. 812. col. 2. e. f. 10. 7.
consilium proprium ex voluntate propria oritur. pag. 258. col. 1. 10. 6.
consilij donum quid. pag. 257. 1. d. e. 10. 6.
consilij donū. ubi conuincit celebre. p. 260. col. 1. c. d. 10. 6.
consilij doni que sit necessitas. p. 257. col. 1. f. & sequ. 10. 6.
consilij doni. que sit dies. pag. 259. col. 1. a. 10. 6.
consilij doni spiritualis mane quid. p. 259. col. 1. b. 10. 6.
consilij doni. que sit vespera. pag. 259. col. 1. f. 10. 6.
consilij doni doctrina. pag. 92. col. 2. c. 10. 6.
consilij doni. que sit meridies. pag. 259. col. 1. d. e. 10. 6.
per consilij doni dies spiritualis in anima oritur. ibid.
per consilij donum anima conuincit preparatur. ibid. col. 2. e. f.
in consilio quattuor necessaria. pag. 320. col. 2. b. c. 10. 6.
in consilio quattuor laudabilia. ibid.

Consilia Evangelica tria. pag. 40. col. 2. d. 10. 6.
consilia Evangelica. qua Christus adiecit preceptis sunt duodecim. & que. pag. 816. col. 2. b. c. & sequ. 10. 7.
consilia diuina qualiter audienda. pag. 258. col. 1. f. & sequ. 10. 6.
consilia Dei qua. & qualia. ibid. d. e.
consilia abicienda qua. pag. 431. col. 1. d. e. f. 10. 6.
consiliorum malorum exempla ex sacra Scriptura. pag. 492. col. 1. f. & sequ. 10. 7.
consilij bonis acquiescendum est. pag. 512. col. 2. b. c. d. & sequen. 10. 7.
Consolatio celestis qualis sit. pag. 124. col. 1. e. f. & sequ. 10. 7.
de consolatione multa ex sanctis. pag. 196. col. 2. & sequen. 10. 6. & 170. col. 2. 10. eod.
de consolatione diuina. p. 477. col. 1. d. e. f. & sequ. 10. 7.
Constantia quid. pag. 91. col. 1. c. & 212. col. 1. f. 10. 6.
constancia in quo a perseverantia differat. p. 91. col. 1. e. r. 6.
constantie gradus varij. pag. 23. col. 1. f. & sequ. 10. 7.
constancia. & perseverantia in proposito ex sacris litteris exempla. pag. 139. col. 2. e. f. & sequ. 10. 7.
de constancia multa ex sanctis. p. 150. col. 2. & sequ. 10. 6.
Constitutio quid. pag. 62. col. 2. f. 10. 6.
Constitutio quid propria. pag. 62. col. 2. f. 10. 6.
de constituto multa ex sanctis. pag. 168. col. 1. 10. 6.
Contendere non est religioforum. pag. 581. col. 1. a. b. c. 10. 7.
Contentio quid. pag. 221. col. 2. b. 10. 6. & 36. col. 1. c. d. 10. 7.
de contentione multa ex sanctis Patribus. pag. 163. col. 1. & 2. 10. 6.
Contemplatio quid. p. 93. col. 2. e. & 212. col. 2. b. 10. 6.
contemplatio differt a cogitatione. meditatione. speculatione. & intuitiva visione. p. 161. col. 2. b. c. d. & sequ. 10. 7.
contemplatio. & speculatio. & si differant. in scripturis tamen unum pro altero ponitur. p. 162. col. 1. b. c. 10. 7.
contemplatio tertium eternitatis iter finis est meditationis. pag. 160. col. 2. a. b. c. 10. 7.
contemplatio maiestatis Dei. p. 389. col. 2. d. e. f. & sequ. 10. 6.
contemplationis tria genera. p. 388. col. 1. c. d. & sequ. 10. 6.
contemplationis descriptiones. pag. 160. col. 2. e. f. 10. 7.
contemplationis utilitates multe. pag. 168. col. 1. a. b. c. & sequen. 10. 7.
contemplationis impedimenta quattuor. pag. 392. col. 1. d. e. f. & sequ. 10. 6.
contemplationis gradus sex. pag. 135. col. 1. a. b. 10. 7.
totidem ex Bernardo. pag. 93. col. 2. e. 10. 6. totidem ex auctore de Spiritu & anima. pag. 166. col. 1. a. b. & sequ. & ex Richardo. 164. col. 2. b. c. & sequen. & ex Origene. 167. col. 1. e. f. & sequ. 10. 7.
contemplationis gradus varij. pag. 23. col. 2. d. e. 10. 7.
contemplationis gradus ex Augustino Septem. pag. 93. col. 2. e. 10. 6. & 104. col. 2. & 105. col. 1. & 2. per totū 10. 7. ex Vercolongij nouem. pag. 163. col. 1. f. & sequ. ad contemplationis quietem tria inducuntur. pag. 234. col. 1. a. b. c. & sequ. 10. 7.
per contemplationem peruenitur ad veram sapientiam. pag. 202. col. 1. a. b. c. & sequ. 10. 7.
de contemplatione multa ex sanctis Patribus. pag. 195. col. 2. & sequ. 10. 6.
in contemplatione mens illustratur. pag. 498. col. 2. b. c. d. & sequen. 10. 7.
in contemplatione anima inebriatur a Creatore suo. pag. 235. col. 2. f. & sequ. 10. 7.
a contemplatione. propter quas causas liceat suberahi. pag. 394. col. 1. c. d. & sequ. 10. 6.
in contemplatione quot gradus sint necessarij. pag. 162. col. 2. e. f. & sequ. 10. 7.
Cōtēplatiua uita prefertur actiua. p. 393. col. 1. e. f. & sequ. 10. 6.
Contemplatiuus debet gaudere de bonis proximi. pag. 236. col. 2. f. & sequ. 10. 7.
contemplatiuus non debet reputare alios impares sibi. pag. 238. col. 1. c. d. & sequ. 10. 7.
contemplatiuus non indicat alios. propter defectus in ipsis apparentes. pag. 237. col. 1. b. c. d. & sequ. 10. 7.
contemplatiuus quattuor sunt necessaria. pag. 160. col. 2. e. f. & sequ. 10. 7.

Con-

Index verborum.

Contemptus Mundi. Vide. Mundus.
Continentia Archangelicū comparatur. pag. 279. col. 1. f. & sequen. 10. 7.
Continentia quid. p. 212. col. 1. d. 10. 6. & 810. col. 1. c. 10. 7.
continentia triplex differentia. pag. 68. col. 2. d. 10. 6.
continentia uidualis ex Apostolo sex opera. pagin. 101. col. 2. e. f. 10. 6.
de continentia. & abstinencia ex sanctis Patribus multa. pag. 204. col. 1. & 2. 10. 6.
de continentia. & humilitate ex eisde. p. 205. col. 1. 10. eod.
de continentia tactus ex eisde. pag. 153. col. 1. & 2. 10. eod.
de continentia gustus ex eisde. p. 152. col. 1. & sequ. 10. eod.
de continentia uisus. & auditus ex eisde. pag. 154. col. 1. 10. eod.
de continentia. & uerecundia ex eisde. p. 204. col. 2. 10. eod.
Contingentia cognoscit Deum infallibiliter. & quomodo. pag. 13. col. 1. f. & 2. a. 10. 6.
Conuictio tripliciter accipitur. pag. 821. col. 2. c. 10. 7.
conuictio cordis quid. pag. 98. col. 2. f. 10. 6.
conuictio definitio exponitur. pag. 828. col. 1. b. c. 10. 7.
conuictio gradus varij. pag. 25. col. 1. d. & sequ. 10. eod.
in conuictione duplex est dolor. pag. 828. col. 1. d. 10. 7.
de conuictione multa ex sacris doctoribus. pag. 142. col. 1. & 2. 10. 6.
Conuictus non uere dicitur aliqui quattuor modis. pagin. 63. col. 1. a. & sequ. 10. 7.
Conuulsiua quid. pag. 211. col. 2. d. 10. 6. & 36. col. 1. f. 10. 7.
Cōuulsiua. & de ea multa ex sanctis Patribus. pag. 163. col. 2. a. 6.
Conuulsiua quid. pag. 36. col. 1. f. 10. 7.
Cor in Deo quid. pag. 682. col. 2. b. 10. 7.
cor triplici baptismō mundatur. pag. 328. col. 2. e. f. 10. 6.
cor tribus modis obduratur. pag. 745. col. 2. f. & sequ. 10. 7.
cordis sanitas in quibus consistat. p. 610. col. 1. c. d. & sequ. 10. 7.
Corona quadruplex in scriptura laudatur. pag. 332. col. 1. a. b. 10. 6.
Corona Sanctorum duplex. pag. 336. col. 1. e. f. 10. 6.
Corporalia in altari. quomodo explicantur. pagin. 579. col. 1. a. b. & sequen. 10. 7.
corporalia munda esse debent. pag. 175. col. 2. e. f. 10. eod.
Corpus primi hominis quale fuerit. pag. 768. col. 1. b. c. 10. 7.
corpus humanum quale in statu innocentia. pag. 10. col. 1. e. f. 10. 6.
corpus humanū anima proportionabile. p. 83. col. 1. f. 10. 6.
corpus humanū ex quattuor elementis. p. 765. col. 1. e. 10. 7.
corpus humani partes habent similitudine totius mundi. ibid.
corpora duo glorificata non possunt esse simul in eodem loco. pag. 843. col. 1. c. d. 10. 7.
corpora Sanctorum non erunt equaliter clara. pag. 842. col. 2. e. f. 10. 7.
Corruptio proximi omnibus est in precepto. p. 42. col. 2. e. f. 7.
corruptionis fraterna ex sacris litteris exempla. pa. 503. col. 1. b. c. & sequen. 10. 7.
de corruptione multa ex Patribus. p. 200. col. 1. & 2. 10. 6.
Cortus quid. pag. 211. col. 2. d. 10. 6.
Creationis mundi doctrina. pag. 77. col. 1. e. 10. 6.
creationis primi hominis quanta sit dignitas. pag. 251. col. 1. a. b. & sequ. 10. 7.
Creatori nostro totaliter quidquid sumus debemus. pagin. 201. col. 2. e. f. 10. 7.
Creatura a Deo producta triplex. pag. 77. col. 2. b. 10. 6.
creatura triplex est. pag. 749. col. 1. d. e. 10. 7.
creatura cur sit triplex. pag. 77. col. 2. c. d. 10. 6.
creatura ad Creatorem tripliciter possunt comparari. pag. 20. col. 2. b. c. 10. 6.
Credere Deo. Deum. & in Deum quid. & quomodo differant. pag. 88. col. 2. b. 10. 6. & 805. col. 2. a. 10. 7.
ad credendum firmiter duo sunt necessaria. pagin. 39. col. 1. c. 10. 6. & 804. col. 2. f. 10. 7.
Credulitas & multa de ea ex sanctis Patribus. p. 175. col. 2. r. 6.
Credulitas impeditur quid. pag. 99. col. 2. f. 10. 6.
Credulitas quid. pag. 35. col. 2. e. f. 10. 7.
de crudelitate multa ex sanctis Patribus. p. 172. col. 2. 10. 6.
Crux Christi duplex. pag. 327. col. 1. c. 10. 6.

crux multis rebus comparatur. pag. 794. col. 2. c. d. 10. 7.
crucis sacra encomium. pag. 81. col. 1. f. & sequ. 10. 7.
crucis trina signatio in Missa. quid mysterij habeat. pagin. 82. col. 1. d. e. f. 10. 7.
crucis quattuor brachia quid significant. pag. 794. col. 2. f. 10. 7.
de cruce multa ex sanctis. pag. 108. col. 1. & 2. 10. 6.
de cruce spiritali ex sanctis. pag. 186. col. 2. & sequ. 10. 6.
in cruce quattuor ligna fuisse. & quid significant. pagin. 794. col. 2. f. & sequ. col. 1. a. 10. 7.
in cruce supplicium. precium. & mysterium notantur. pag. 794. col. 2. b. c. 10. 7.
Culpa primorum parentum. & quid de ea tenendum. pagin. 22. col. 1. 10. 6.
culpa grauitas consideratur. pag. 52. col. 1. f. 10. 6.
uide plura. uerbo. peccatum.
Cupiditas radix omnium malorum. pag. 777. col. 1. f. 10. 7.
Curiostitas quid. pag. 66. col. 1. f. 10. 6.
curiositatis humana incommoda p. 57. col. 2. e. f. & sequ. 10. 7.
de curiositate multa ex sanctis Patribus. pag. 166. col. 1. & 2. 10. 6.
Cultus duplex exterior. & interior. pa. 249. col. 1. e. f. 10. 6.
cultus disparitas. impedimentum in matrimonio. pagin. 100. col. 1. b. 10. 6.

D

Demonum proprietates. pag. 756. col. 2. e. f. & sequ. 10. 7.
de demonibus multa ex sanctis Patribus. pag. 131. col. 1. & sequen. 10. 6.
Dammari usque ad diem iudicij. quomodo uideant gloriam beatorum. pag. 840. col. 2. d. 10. 7.
dammari inest dolor a diuersis causis. p. 335. col. 1. e. f. 10. 6.
in damnatis erit diuersitas panarū. p. 840. col. 2. b. 10. 7.
in damnatis erit storus spiritalis. & dolor interior. & uermis conscientia immaterialis. ibid. d. e.
Damnatio. & multa de ea ex sanctis Patribus. pagin. 182. col. 1. & 2. 10. 6.
Damnificatio quid. pag. 35. col. 2. b. c. 10. 7.
Datum. donum. & datio quid differant ex Linconiens. pag. 238. col. 2. c. d. 10. 6.
Dauid fuit tribus vicibus inuictus. pag. 832. col. 1. b. 10. 7.
De prepositio quid significet. pag. 733. col. 2. f. 10. 7.
de prepositio multipliciter sumitur. p. 824. col. 1. c. 10. eod.
Decalogi mandata. quomodo breuissima. & clarissima traduntur. pag. 13. col. 2. d. 10. 7.
decalogi transgressores sunt decem. pag. 305. col. 1. e. f. & sequen. 10. 6.
decalogi precepta cur decem. pag. 814. col. 2. e. f. 10. 7.
decalogi mandatorum ratio. pag. 3. col. 1. d. & sequ. 10. eod.
de decalogo multa. pag. 814. col. 2. b. c. 10. 7.
Defuncto quando proficit. id quod pro se fieri mandauit. pag. 836. col. 1. a. 10. 7.
Delectatio in re conuenienti sequitur apprehensionem. pag. 137. col. 2. d. 10. 7.
delectatio duplex est. pag. 775. col. 2. b. c. 10. 7.
delectatio carnalis uerosa peccatum est mortale. ibid. col. 1. e. f.
de delectatione ex sanctis Patribus. p. 233. col. 2. & sequ. 10. 6.
Delictum quid. pag. 61. col. 2. e. & 211. col. 1. f. 10. 6.
Delinquentium tria genera. & qualis circumspectio ad horum corruptionē requiratur. p. 97. col. 1. a. b. & sequ. 10. 7.
Deordinationis libidinoso panā. pag. 55. col. 2. c. d. 10. 6.
deordinationis perpetua panā. ibid.
deordinationis multimoda panā. pag. 55. col. 2. b. c. 10. 6.
Derisionis. & conuictio exemplū ex sacris litteris. pagin. 520. col. 1. f. & sequ. 10. 7.
de derisione multa ex sanctis Patribus. p. 163. col. 2. 10. 6.
Descendere quid in Deo. pag. 683. col. 1. d. e. 10. 7.
Desiderium. & de eo multa ex sanctis. pag. 193. col. 2. & sequen. 10. 6.
Desidia quid. pag. 621. col. 2. c. 10. 6.
Desperatio grauissimū peccatū. pag. 45. col. 1. f. & sequ. 10. 7.
desperatio quid. pag. 211. col. 2. e. 10. 6.
de desperatione multa. pag. 168. col. 2. 10. eod.

De-

Index verborum.

Detrahitio quid sit. pag. 65. col. 1. a. & 212. col. 2. b. to. 6. & 34. col. 2. c. & sequ. 10. 7. detrahitio sex modis committitur. pag. 65. col. 1. a. to. 6. item duobus. pag. 34. col. 2. c. & sequ. 10. 7. a detractione valde abhorrebat S. Franciscus. pag. 298. col. 2. e. f. 10. 7. de detractione multa. pag. 104. col. 1. to. 6. Detractores, & maledici, & eorum exempla ex sacris litteris. pag. 520. col. 2. d. e. f. & sequ. 10. 7. Denotio quas habeat conditiones. pag. 567. col. 1. c. d. e. 10. 7. denotio triplex est. pa. 100. col. 1. d. e. & 191. col. 1. a. b. & sequen. 10. 7. denotio specialis, in quo consistat. pag. 101. col. 1. f. & sequen. 10. eod. denotio quae effectus habeat. p. 99. col. 2. e. f. & sequ. 10. 7. denotio docti, & indocti inter se conferuntur. pag. 647. col. 1. b. & sequ. 10. eod. denotio gratiam cur Deus quandoque subtrahat a bonis. pag. 650. col. 1. c. d. e. 10. 7. denotio nam septem genera. pag. 647. col. 1. & 2. 10. 7. denotio contemplationis species. pa. 646. col. 1. d. e. f. & sequen. 10. eod. Deus est Sphera intelligibilis, cuius centrum est ubique, & circumferentia nusquam. pag. 142. col. 2. f. 10. 7. Deus est ineffabilis. pag. 742. col. 2. c. & sequ. 10. 7. Deus est immutabilis. pag. 740. col. 1. d. & sequ. 10. eod. Deus respectu quorum actuum, & quomodo omnipotens. pag. 210. col. 1. e. f. 10. 6. Deus incomprehensibilis est. pag. 738. col. 1. e. f. & sequen. 10. 7. Deus est immensus. pag. 737. col. 2. e. f. 10. eod. Deus maxime simplex est. pag. 741. col. 1. a. b. & sequ. 10. 7. Deus unus est. pag. 732. col. 1. d. & sequ. 10. eod. Deus est in omnibus rebus tripliciter. pag. 76. col. 1. b. to. 6. & 739. col. 1. e. f. & sequ. 10. 7. Deus quando dicitur fieri nobis presens. pagin. 76. column. 1. c. d. 10. 6. Deus intra omnia, & extra omnia dici potest. pag. 739. col. 1. a. b. & sequ. 10. 7. Deus in quibus habitat. pag. 76. col. 1. b. to. 6. Deus in quibus apparere dicitur. pag. 76. col. 1. c. 10. 6. Deus quomodo dicitur mittere, & mitteri. ibid. d. Deus quomodo condescendat, & nos per gratiam eleuemur. pag. 34. col. 1. d. e. 10. 6. Deus quomodo ostendere, & abscondere dicitur faciem. pag. 683. col. 1. b. c. 10. 7. Deus in quibus sedere dicitur. pag. 76. col. 1. b. to. 6. Deus omnia simul creavit. pag. 749. col. 1. a. b. 10. 7. Deus causa efficiens, exemplaris, & finalis mundi. pagin. 210. col. 2. c. 10. 6. Deus propter tria fecit animam rationalem. pag. 3. column. 2. c. 10. 6. Deus interdum tentat homines, sem prebat. pag. 421. col. 2. e. f. & sequ. 10. 7. Deus plus attendit ad operantem, quam ad opus, & quomodo. ibid. col. 1. a. b. & sequ. Deus aliter relucet in viatoribus, aliter in beatis. pag. 738. col. 2. f. 10. 7. Deus solus potuit genus humanum redimere, & homo debuit, & quomodo. pag. 23. col. 1. b. to. 6. Deus scit omnia presentialiter, simul, perfecte, & immutabiliter. pag. 744. col. 1. d. e. 10. 7. Deus quomodo cognoscit mala. ibid. col. 2. f. & sequ. Deus quantum, & quomodo diligendus. pa. 121. col. 1. d. & sequ. 678. col. 2. a. & sequ. 10. 7. Deus super omnia diligendus. pag. 808. col. 1. b. c. 10. 7. Deus propter se, & summe diligendus. pag. 253. column. 1. e. f. & sequ. usque ad pag. 255. Dei nomen scriptum S. Franciscus summo in honore haberi voluit. pag. 313. col. 1. f. & 2. a. 10. 7. Dei nomen tripliciter accipitur. pag. 733. col. 1. a. 10. 7. Dei excellentia quanta sit. pag. 741. col. 1. d. & sequ. 10. 7. Dei sapientia quomodo scientia, seu cognitio. pag. 79. col. 1. b. c. 10. 6.

Dei voluntas recta, & efficax. ibid. col. 2. e. Dei sapientia quomodo dicitur visio, dispositio, praeordinatio, & reprobatio. pag. 76. col. 2. c. 10. 6. Dei cognitio accidentaliter tribus modis habetur. pa. 804. col. 2. e. 10. 7. Dei duplex habetur cognitio. ibid. d. e. Dei nomen tribus modis assumitur in vanum. pag. 7. col. 2. d. e. f. & sequen. & tribus modis non assumitur in vanum. ibid. c. d. e. Dei voluntas qua sit. pag. 259. col. 1. c. d. 10. 6. Dei omnipotentia qui actus non conveniant. pagin. 12. col. 2. c. d. 10. 6. & 744. col. 1. a. b. c. 10. 7. Dei notitia triplex. pag. 76. col. 2. c. d. 10. 6. Dei dilectionis ex sacris litteris exempla. pag. 500. column. 2. d. e. f. & sequ. 10. 7. Dei unitatem speculamur per eius primarium nomen quod est esse. pag. 141. col. 2. f. & 142. a & sequ. 10. 7. Deo qui actus non tribuantur. pag. 76. col. 1. f. 10. 6. Deo gratias saluandi modus a B. Maria Virgine initium duxit. pag. 351. col. 2. f. 10. 6. Deo gratia agenda pro beneficiis acceptis. pag. 516. column. 1. a. b. & sequ. 10. 7. Deum esse sex probant. pag. 732. col. 1. c. d. & sequ. 10. 7. Deum habitare, apparere, descendere, mitteri, & sedere in beatis, quid. pag. 210. col. 1. d. 10. 6. Deum speculamur per suam imaginem, triplicem, scilicet anima potentiam. pa. 139. col. 1. & 2. c. & sequ. 10. 7. Deum speculamur per suam imaginem donis gratuitis reformatam. pag. 140. col. 2. e. d. & sequ. 10. eod. in Deo tres personae, et una natura. p. 75. col. 2. a. b. 10. 6. de Deo multa ex sanctis Patribus. p. 105. col. 1. & 2. 10. 6. Dextera, & sinistra, quid significant. p. 82. col. 1. c. d. 10. 7. per dexteram Dei Patris duo intelliguntur. pag. 797. col. 1. b. c. 10. 7. Diabolus quomodo praedicat futura ex Augustino. pag. 79. col. 1. b. to. 6. diabolus cur in tentatione primi parentis speciem serpentis assumpsit. pag. 21. col. 2. c. 10. 6. diabolus superatus an tentet ipsum viatorem. pag. 757. col. 1. e. f. 10. 7. diabolus in effectu sua malitia multis modis impeditur. ibid. d. e. diabolus dupliciter homini loquitur. pagin. 755. column. 2. f. 10. 7. diabolus decipit homines quattuor modis. pag. 757. column. 1. c. d. 10. 7. diabolus multipliciter nocet homini. ibid. b. c. diabolus crudelis hostis anime. pag. 117. col. 2. d. e. f. 10. 7. diaboli miracula, quomodo a veris Dei miraculis discernantur. pag. 79. col. 1. c. d. 10. 6. diaboli peccatum quare fuerit irremissibile. pag. 756. col. 2. c. d. 10. 7. diaboli ministerium cur interdictum hominibus. pa. 79. col. 1. b. c. 10. 6. diaboli astutia in tentatione primorum parentum exprimitur. pag. 21. col. 2. a. & sequ. 10. 6. diaboli casus duplex. pag. 756. col. 1. d. e. 10. 7. Diaconus eiusque potestas, & officium. pag. 98. col. 1. e. 10. 6. diaconus offerens sturibulum quid significet. pag. 297. col. 2. f. 10. 6. Difficultas triplex in opere. pag. 420. col. 2. c. & sequ. 10. 7. Digitus in Deo quid. pag. 682. col. 1. e. f. 10. 7. Dignitas & multa de ea ex sanctis Patribus. pag. 199. column. 1. & 2. 10. 6. Diuinitas quid. pag. 137. col. 2. f. & sequ. 10. 7. de diuinitate multa ex sanctis Patribus. pag. 167. col. 1. & 2. 10. 6. Dilatio & multa de ea ex varijs auctorib. p. 69. col. 1. 10. 6. Dilatio quid. pag. 212. col. 1. c. 10. 6. & 171. col. 1. f. 10. 7. dilectio duplex. pag. 686. col. 2. e. f. & sequ. 10. 7. dilectio Dei quor habeat pennas. pag. 687. column. 1. b. & 2. a. b. 10. eod. dilectio proximi multiplex. pag. 625. col. 1. a. e. f. & sequen. 10. 7.

dilectio

Index verborum.

dilectio proximi quor habeat pennas. pag. 686. col. 2. e. f. & sequen. 10. 7. dilectionis proximi gradus. pag. 626. col. 2. d. e. f. & sequen. 10. 7. dilectionis qua sint signa. pag. 807. col. 2. e. f. 10. 7. dilectionis affectus. pag. 603. col. 2. f. & sequ. 10. 7. dilectionis proximi ex sacris litteris exempla. pag. 501. col. 1. d. e. f. & sequ. 10. 7. in dilectione ordo seruandus. pag. 39. col. 2. e. 10. 6. Diligenda ex charitate quattuor, & de his doctrina. pagin. 39. col. 2. b. c. d. & sequ. 10. 6. diligenda sunt tria. pag. 808. col. 1. c. 10. 7. diligendus aliquis magis multipliciter. ibid. f. & sequ. diligendi sunt omnes homines mutuo. ibid. col. 2. b. c. diligere melius est, quam diligere. ibid. c. d. Diligentia, & eius utilitates. pag. 507. col. 1. f. & sequ. 10. 7. Disciplina quid, & qualis esse debeat. pag. 212. col. 2. b. to. 6. & 573. col. 2. f. & sequ. 10. 7. disciplina quid secundum diuersos. pag. 91. col. 2. f. & sequen. 10. 6. disciplina monacho quam utilis. p. 507. col. 2. c. d. e. 10. 7. de disciplina multa ex sanctis pag. 186. col. 1. & 2. 10. 6. Discordia quid. pag. 66. col. 2. e. 10. 6. discordia & rixa ex sacris litteris exempla. pag. 507. col. 2. e. f. & sequ. 10. 7. de discordia multa ex sanctis. pag. 171. col. 2. & sequen. 10. 6. Discretio gradus varij. pag. 25. col. 2. f. & sequ. 10. 7. Discussio, & multa de ea. pag. 183. col. 2. & sequ. 10. 6. Distinctio sex dierum, & de ea doctrina. pag. 77. col. 2. f. & sequen. 10. 6. Diuinitas quid, & quotuplex. pagin. 71. col. 1. a. & 212. col. 1. a. 10. 6. diuinitas omnis quare damnabilis. pag. 71. col. 1. f. 10. 6. diuinitatis modi varij a diabolo inuenti. ibid. d. e. diuinitatis quinque species. ibid. a. b. in Diuinitas dicendi, & querendi modi quinque. pagin. 210. col. 1. c. d. & 11. col. 1. e. 10. 6. in Diuinitas quomodo duo sanum sunt praedicamenta. pag. 737. col. 1. f. 10. 7. in Diuinitas duo modi praedicandi. pa. 742. col. 1. d. e. 10. 7. in Diuinitas tres modi differendi. pag. 11. col. 1. f. 10. 6. in Diuinitas notiones quinque. pag. 75. col. 2. d. 10. 6. Diuinitas quae ob causas contemenda. pag. 63. col. 1. f. & sequen. 10. 7. diuinitatum duplex contemptus. pa. 632. col. 1. d. e. 10. 7. diuinitatum contemptus triplex gradus. pa. 632. col. 2. f. & sequen. 10. 7. Docilitas quid. pag. 90. col. 1. f. 212. col. 1. d. 10. 6. 235. col. 1. a. 10. 6. Doctor verus quis ex Augustino. pag. 3. col. 1. f. & sequ. 10. 6. doctorem bonum septem praecedere debent. pagin. 383. col. 2. c. & sequen. doctores sacra scriptura ob multas rationes cali nomine significantur. pag. 287. col. 2. e. f. & sequ. 10. 7. Doctrina, & multa de ea ex sanctis Patribus. pagin. 176. col. 1. & 2. & 199. col. 1. 10. 6. Dolor duplex est sensualis, & rationalis. pagin. 820. column. 2. d. e. 10. 7. dolor anima qualis debeat esse. pag. 19. col. 1. e. f. 10. 7. doloris gradus varij. pag. 26. col. 1. f. & sequ. 10. 7. doloris Romae Maria in parascene, compassio. pag. 209. col. 2. d. & sequ. 10. 7. de dolore multa ex sanctis Patribus. pag. 179. column. 2. & 202. col. 1. 10. 6. Domina vide Maria Virgo. Dominatiois nomen quid significet. pag. 273. col. 1. e. & sequen. 10. 7. Dominus qui vocatur B. Maria Virgine qualis. pag. 405. col. 1. e. f. & sequ. 10. 6. de hoc quid plura in Verbo Deus, & Verbo Christus. Dominica diei dignitas. pag. 752. col. 2. b. c. 10. 7. Dominica diei observatio quomodo moralis, & quomodo

cerimonialis. pag. 37. col. 1. c. d. & sequ. 10. eod. Dominica diei observatio est de iure diuino. ibid. Dominica orationis dilucida explicatio. pagin. 638. column. 1. a. b. & sequ. 10. 7. Dominica orationis anagogica explicatio. pag. 704. column. 2. f. & sequ. 10. eod. Dona Spiritus sancti, cur sint septem. p. 811. col. 2. a. b. c. 10. 7. dona Spiritus sancti, cur appellentur radij ignis. pagin. 238. col. 1. c. 10. 6. donorum generalis differentia. pag. 93. col. 1. b. c. 10. 6. de donis multa ex sanctis Doctoribus. pagin. 138. col. 1. & 2. 10. 6. Dormire quid in Deo. pag. 684. col. 2. a. b. 10. 7. Dos prima anima est cognitio. pag. 841. col. 2. d. e. f. 10. 7. dos in patria quid sit. ibid. col. 1. d. e. dos anima comprehenso dicta quid sit. pagin. 842. column. 1. e. 10. 7. dotes corporis quattuor sunt, & cur tot sint. pag. 842. col. 1. e. f. & sequ. 10. 7. & 102. col. 1. c. d. 10. 6. dotes tres anime gloriosa. pag. 102. col. 2. c. d. 10. 6. dotes quaedam ex parte anime, quaedam ex parte corporis. pag. 841. col. 1. e. f. 10. 7. dotes anime sunt de praeio substantiali, dotes corporis de accidentali. ibid. f. Duellum est peccatum mortale, & plura de eo. pag. 36. column. 1. b. 10. 7. Dulia quid. pag. 212. col. 1. f. 10. 6. & 314. col. 1. e. 10. 7. dulia quibus modis sumatur, & quid sit. pag. 91. column. 2. d. 10. 6. Duodenarius numerus, quid significet. p. 337. col. 2. c. 10. 6.

E

Ebricitas quando peccati mortale. p. 40. col. 2. d. e. f. 10. 7. ebricitas mentis duplex. pag. 236. col. 1. f. & sequ. 10. eod. de ebrietate sobria spiritali multa. pag. 271. col. 2. d. e. f. & sequen. 10. 6. Ebricitas aliquid perpetrans, an nouam culpam committat. pag. 69. col. 2. b. e. 10. eod. Ecclesia sancti Petri Roma vultur alia translatione Psalm. quam ea, qua est communis. pag. 339. col. 1. c. d. 10. 7. Ecclesia potestas ad moderanda iura matrimonij. pagin. 51. col. 2. a. b. 10. 6. Eclipsis quomodo fiat. pag. 750. col. 1. f. 10. 7. Ecstasis in contemplatione quid. pag. 104. col. 2. b. c. 10. 7. Electionum ex sacris litteris exempla. pag. 543. col. 2. b. c. d. & sequen. 10. 7. Electio virtutis operatio attenditur in consilio, in iudicio, & desiderio. pag. 139. col. 2. f. & sequ. 10. 7. Eleemosyna, & est opus iustitiae, & misericordia. pag. 830. col. 1. e. 10. 7. eleemosyna triplicem habet motum simulantem. pagin. 300. col. 2. c. d. e. 10. 6. eleemosyna habet triplicem modum regulantem. pagin. 300. col. 2. f. 10. 6. eleemosyna similia. pag. 299. col. 2. f. & sequ. 10. 6. de eleemosyna accepta, multa ex sanctis Patribus. pagin. 159. col. 1. & 2. & sequ. item de inaccepta. pag. 160. col. 1. & 2. 10. 6. Elias, & Enoch venient ad praedicandum. pag. 837. column. 2. b. & sequen. 10. 7. Elementa, & elementata in iudicio, quomodo in nouabuntur. pag. 840. col. 1. b. c. 10. 7. elementa in fine mundi, quomodo dicantur interire. pag. 54. col. 1. e. 10. 6. in elementis contrarietas duplex. pag. 15. col. 2. e. 10. 6. elementaris natura quadruplex. pag. 78. col. 1. b. c. 10. 6. Ens, multis modis consideratur. pag. 139. col. 2. a. b. c. 10. 7. Emanationes in diuinitas dua. pag. 10. column. 2. a. & 75. col. 2. c. 10. 6. 734. col. 2. c. 10. 7. Ephialtes quid. pag. 82. col. 2. e. 10. 6. Epiphania quid. pag. 80. col. 1. a. 10. 6. in Epiphania, quae considerari debeant. pag. 350. column. 2. c. d. e. & sequen. 10. 6. Episco-

Index verborum.

Episcopatus non est ordo. pag. 98. col. 2. c. 10. 6.
Episcopi quomodo dominationibus conformentur. pag. 274. col. 1. a. b. & sequen. 10. 7.
Episcopi in concedendo indulgentia habent potestatem limitatam. pag. 836. col. 2. a. 10. 7.
Episcopi ad populum salutatio quid significet. pag. 79. col. 2. b. c. 10. 7.
Episcopi qua referuntur. pag. 50. col. 1. c. 10. 6.
de episcopis multa ex sanctis Patribus. pag. 117. col. 1. & 2. 10. 6.
Epistola quid significet. & unde sumatur. p. 79. col. 2. d. 10. 7.
Error quid. pag. 32. col. 2. f. & sequ. 10. 7.
error quod duplex. & quis sit peccatilis. p. 63. col. 1. c. d. 10. 6.
erroris impedimentum quid. pag. 99. col. 2. c. 10. 6.
Esse est primum quod occurrit intellectui. & quomodo intelligi debeat. pag. 142. col. 1. e. f. & sequ. 10. 7.
Essentia divina quando essentia, quando substantia dicatur. pag. 210. col. 1. c. 10. 6.
essentia divina quatuordecim proprietates. pag. 209. col. 1. c. d. & sequ. 10. 6.
inter essentiam. & personam quam sit differentia. pag. 737. col. 2. a. b. c. 10. 7.
Esuriosus iustitia quid. pag. 813. col. 2. b. c. 10. 7.
Euangelium quid significet. & de modo. & loco ipsum dicendi. pag. 80. col. 1. b. c. d. & sequ. 10. 7.
Euangelia, quatuor qualitatibus contextur. pag. 85. col. 2. f. 10. 6.
Euangelica. & Mosaisca legis differentia. p. 86. col. 1. a. t. 6.
in Euangelica lege quatuor conditiones nobilissima ibid.
Eucharistia quid. pag. 212. col. 2. c. 10. 6.
Eucharistia est sacrificium. & sacramentum. & viaticum. pag. 47. col. 1. c. 10. 6.
Eucharistia cur sub panis. & vini speciebus instituta. ibid. col. 2. a.
Eucharistia an raro. an sepe sit sumenda. pag. 651. col. 1. a. b. c. & sequ. 10. 7.
Eucharistia nomen quid significet. pag. 74. col. 1. c. 10. 7.
Eucharistia forma. pag. 93. col. 2. f. & sequ. 10. 6.
Eucharistia sacramentum ob quas causas recipiendum. pag. 73. col. 2. d. e. f. & sequ. 10. 7.
Eucharistia varia figura. pag. 823. col. 1. e. f. 10. 7.
Eucharistia materia alia necessaria. alia debita. pagin. 822. col. 2. f. 10. 7.
Eucharistia sacramentum recipiendi necessitas. pag. 73. col. 1. f. & sequ. 10. eod.
Eucharistia susceptionis effectus multi. p. 824. col. 1. e. f. & sequen. 10. 7.
Eucharistia efficacia. seu operatio. pag. 96. col. 2. a. b. 10. 6.
Eucharistia integritati quatuor necessaria. pag. 93. col. 2. e. 10. eod. & 822. col. 2. b. 10. 7.
Eucharistia materia. ibid.
Eucharistia dignitas. & excellentia in quibus. pag. 823. col. 2. a. b. c. 10. 7.
de Eucharistia integritate doctrina. pag. 46. col. 2. f. 10. 6.
Eucharistia manducandi modi duo. p. 96. col. 1. e. f. 10. 6.
ad Eucharistiam suscipiendam tria requiruntur. pagin. 109. col. 2. a. b. & sequ. 10. 7.
ad Eucharistiam suscipiendam qualiter. & per qua homo accendatur. pag. 72. col. 2. f. & sequ. 10. eod.
ad Eucharistiam qua fide accedendum. pag. 71. col. 1. b. & sequen. 10. eod.
ad Eucharistiam quanta charitas. & feruor requiratur. pag. 72. col. 1. f. & sequ. 10. eod.
ad Eucharistiam qualis munditia corporis requiratur. ibid. d. & sequen.
in Eucharistia quid sacramentum. quid res. quid res. & sacramentum. pag. 96. col. 1. c. 10. 6. & 823. col. 1. b. 10. 7.
de Eucharistia multa ex sanctis doctoribus. pag. 108. col. 2. 10. 6.
in Eucharistia multa mirabilia. pag. 823. col. 2. c. & sequen. 10. 7.
in Eucharistia quoddam est secundum naturam. & quoddam supra naturam. ibid. f.
Exaltationis quatuor species. pag. 66. col. 1. d. 10. 6.

Excessus mentalis. & mysticus. & quomodo in eo requies datur intellectui affectu totaliter in Deum transiunt. pag. 144. col. 1. a. & sequ. 10. 7.
Excommunicati paxa multiplex. pag. 70. col. 2. a. 10. 6.
excommunicatio iniusta. in quibus casibus non ligat. pag. 371. col. 1. d. & sequ. 10. 7.
excommunicatio quid. & quomodo. pag. 70. col. 1. f. 10. 6.
ab excommunicatione in percussione clerici casus excepti. pag. 70. col. 2. c. & sequ. 10. 6.
Excusatio. & multa de ea ex sanctis Patribus. pag. 162. col. 2. & sequ. & 185. col. 1. & 2. 10. 6.
Executio finalis sententia. & tria in ea annotanda. pagin. 334. col. 2. b. c. 10. 6.
Exemplar liber vite. speculum in quo differant in Deo. pag. 742. col. 1. f. & sequ. 10. 7.
Exemplum. et multa de eo ex sanctis. p. 206. col. 1. & 2. 10. 6.
Exercitatio mentalis. & quadruplex eius obiectum. ipsiusque comparatio. pag. 114. col. 1. a. b. 10. 7.
Exercitia septem quibus bonum promovetur. & malum cauetur. pag. 619. col. 2. f. & sequen.
de exercitiis multa ex sanctis. pag. 184. col. 1. & 2. 10. 6.
Exorcismus cur institutus. pag. 822. col. 2. a. 10. 7.
Experientia quid sit. pag. 186. col. 1. b. c. 10. 7.
experimentalis notitia avarum potentiarum sit. ibid. col. 2. f. & sequen.
Extra prepositio. cum dicitur. Deus est extra omnia. quid denotet. pag. 739. col. 1. b. c. 10. 7.
Extrema unctio quibus. & quando danda. pagin. 97. col. 1. c. d. 10. 6.
Extrema unctio non nisi adultis conferenda. pag. 49. col. 1. e. 10. 6.
Extrema unctio cur in oleo simplici consecrato. & oratione deprecatoria conficiatur. ibid. c.
Extrema unctio materia. pag. 97. col. 2. a. 10. 6.
Extrema unctio. & confirmationis septiformis differentia. pag. 97. col. 2. e. 10. 6.
Extrema unctio efficacia. pag. 49. col. 1. b. 10. 6. & 97. col. 2. c. d. 10. eod.
Extrema unctio forma. pag. 97. col. 2. a. 10. 6.
Extrema unctio dispensator quis. p. 97. col. 2. a. 10. 6.
de Extrema unctio sacramento doctrina. pagin. 48. col. 1. d. & sequ. 10. 6.
in Extrema unctio quid res. quid sacramentum. quid res. & sacramentum. pag. 97. col. 2. f. 10. 6.

F

Facies in Deo quid. p. 681. col. 2. d. & 682. col. 1. a. 10. 7.
Fallacia quid. pag. 211. col. 2. f. 10. 6.
Fama. & de ea multa ex sanctis Patribus. pag. 206. col. 2. & sequen. 10. 6.
Familiaritas. & de ea multa ex sanctis Patribus. pag. 173. col. 1. & 2. 10. 6.
Favor mali quomodo fiat. pag. 42. col. 2. d. e. 10. 7.
Fellea passio quid. pag. 211. col. 2. d. 10. 6.
Feminarum familiaritatis pericula. pag. 694. col. 2. a. b. & sequen. 10. 7.
Vide Verbo. Mulier.
Fenerator. & multa de illis ex sanctis. pag. 131. col. 1. & 2. 10. 6.
Fervor. & de eo multa ex sanctis. p. 194. col. 1. & 2. 10. eod.
Ficus quid in Scriptura significet. p. 191. col. 1. d. e. f. 10. 7.
Fidelitas seruari debet ex sacris literis. pag. 498. col. 1. b. & sequen. 10. 7.
Fidelium triplex status. pag. 820. col. 2. a. 10. eod.
Fidentia quid. pag. 91. col. 1. d. 212. col. 1. f. & 256. col. 1. d. 10. 6.
Fides quid. pag. 212. col. 1. c. 313. col. 1. c. 10. 6. & 804. col. 1. d. e. 10. 7.
fides multis modis dicitur. pag. 804. col. 1. f. 10. 7.
fides tribus magnificis ostenditur. pag. 314. col. 1. b. 10. 6.
fides est sicut instrumentum ad scandendum. pag. 333. col. 1. e. f. & sequ. 10. 6.
fides. & spes quo pacto differant. pag. 805. col. 2. e. 10. 7.
fides

Index verborum.

fides tribus commendabilis redditur. pag. 313. col. 2. f. & sequ. 10. 6.
fides una in prateritis. presentibus. & futuris. p. 804. col. 2. f. & sequ. 10. 7.
fides inter scientiam. & opinionem media. pagin. 804. col. 2. a. b. 10. 7.
fides dicitur altissimo. & piissime sentiendum de Deo. pag. 10. col. 1. b. 10. 6.
fides innititur auctoritati magis. quam rationi. p. 804. col. 2. c. d. 10. 7.
fides Christi infusa totius Scriptura lucerna. ianua. & fundamentum. pag. 5. col. 1. c. 10. 6.
fides per Iasidum. Sapphirum. & Chalcedonium. quomodo significetur. p. 337. col. 2. f. & sequ. 10. 6.
fidei varia definitiones. pag. 88. col. 1. c. d. 10. 6.
fidei decem significata. ibid. f.
fidei effectus. qui sint. pag. 805. col. 1. b. 10. 7.
fidei multa comparationes. pag. 313. col. 1. d. e. f. & sequen. 10. 6.
fidei quatuor similitudines. pag. 333. col. 1. b. c. & sequen. 10. eod.
fidei. & spei differentia. pag. 89. col. 2. d. 10. 6.
fidei articuli. quomodo dicantur duodecim. & quomodo quatuordecim. pag. 805. col. 1. c. 10. 7.
fidei articuli. qui spectant ad diuinitatem septem. pagin. 805. col. 1. e. f. 10. 7.
fidei articuli. qui spectant ad humanitatem Christi septem. ibid. col. 2. a. b.
fidei catholica professio continet duodecim articulos fidei. qui sunt in Symbolo. p. 314. col. 1. e. f. 10. 6.
in fidei doctrina. qua sint ad modum suppositionum. qua ad modum conclusionum. p. 804. col. 1. f. & sequ. 10. 7.
super fidei fundamentum multa possunt edificari. p. 805. col. 1. c. d. 10. 7.
ad fidei perfectionem septem pertinent. pag. 804. col. 2. b. c. 10. 7.
fidem magnam debet homo habere ad Deum. ex sacris literis. pag. 497. col. 1. & 2. & sequ. 10. 7.
de fide multa ex sanctis Patribus. p. 144. col. 2. & sequ. 10. 7.
Filius Dei multipliciter dicitur. p. 733. col. 2. d. & sequ. 10. eod.
Filius Dei triplicem excellentiam habet. pagin. 734. col. 1. e. f. & sequ. 10. 7.
Filius est imago Patris. p. 734. col. 1. a. b. c. 10. 7.
Filius Dei est ars Patris. ex Augustino. p. 4. col. 1. c. 10. 6.
filij nomina. & ipsorum rationes. p. 210. col. 1. a. b. 10. 6.
filij Dei condescensiones decem. quos liberaret a peccatis. pag. 14. col. 2. c. d. & sequ. 10. 7.
filio qua appropriantur. pag. 76. col. 2. a. 10. 6.
filium incarnari conuenientius fuit. p. 23. col. 1. d. 10. 6.
filij a parentibus erudiendi. pag. 512. col. 1. d. e. f. & sequen. 10. 7.
Pinis tripliciter dicitur. pag. 738. col. 1. d. e. 10. 7.
Firmamenti nomine Christus significatur. pag. 289. col. 1. d. & sequen. 10. 7.
in firmamento continentur septem orbes. pag. 87. col. 1. b. 10. 6.
Fletus triplex est. pag. 326. col. 1. b. c. d. 10. 6.
fletus impedienda sunt sex. ibid. e. f. & sequ.
fletus emolumenta sex. ibid. col. 2. c. d. & sequ.
fletus sex incitant. ibid. col. 1. d. e.
Formica prudentia in decem consistit. p. 315. col. 2. f. 10. 6.
Fornicatio quid. pag. 68. col. 2. e. & 72. col. 1.
fornicatio septem modis committitur. p. 12. col. 1. 10. 7.
fornicationis species sex. pag. 43. col. 2. c. d. 10. 7.
Fortitudo quid. pag. 212. col. 1. e. & 316. col. 2. d. 10. 6. & 193. col. 2. f. & sequ. 10. 7.
fortitudo duplex est. pag. 254. col. 2. d. e. 10. 6.
fortitudo in quinque consistit. p. 810. col. 1. d. e. 10. 7.
fortitudo quorundam ad malum sciendum Scriptura exemplis ostenditur. p. 333. col. 1. e. f. & sequ. 10. eod.
fortitudo. qua sit donum Spiritus sancti. pag. 254. col. 1. f. & sequ. 10. 6.
fortitudo purgatoria. ex Macrobio quid. pag. 255. col. 2. f. 10. 6.

fortitudo purgati animi. pag. 256. col. 1. a. 10. 6.
fortitudo tam politica. quam purgatoria. purgati animi. & exemplaris. pag. 810. col. 2. a. b. 10. 7.
fortitudinis partes ex Tullio quatuor. ibid. b. c.
fortitudinis effectus multiplex. ibid. col. 1. c. d.
fortitudinis similitudines. p. 316. col. 2. e. f. & sequ. 10. 6.
fortitudinis gradus varij. pag. 22. col. 2. c. d. 10. 7.
fortitudinis exempla ex sacra Scriptura. pag. 525. col. 1. d. e. f. & sequ. 10. 7.
fortitudinis varia deprauiiones. pag. 92. col. 1. a. b. 10. 6.
fortitudinis. prout est virtus humana. quatuor partes. pag. 250. col. 1. c. d. 10. 6.
fortitudinis partes iuxta diuersos. pag. 92. col. 1. b. 10. 6.
fortitudinis donum quid. pag. 92. col. 2. d. 10. 6.
fortitudinis donum facit meridiem diei spiritualis. pag. 255. col. 1. f. 10. 6.
fortitudinis donum facit horam vespertinam diei spiritualis. ibid.
item mane diei spiritualis. ibid. e.
fortitudinis donum mentis conuiuium spirituale preparat. pag. 256. col. 1. b. c. d. 10. 6.
per fortitudinis donum. quomodo Patri. & Filio. Spiritui sancto. memoria. intellectus. & voluntatis nostra porta aperitur. pag. 255. col. 1. f. & sequ. 10. 6.
per fortitudinis donum dies spiritualis in anima oritur. ibid. d. & sequ.
ad fortitudinem. qui inuenit. pag. 810. col. 2. e. f. & sequen. 10. 7.
de fortitudine. & ipsius gradibus multa. pagin. 235. col. 2. b. c. d. 10. 6.
de fortitudine multa ex sanctis Patribus. pag. 150. col. 2. 10. 6.
Franciscus sanctus prius Ioannes vocatus. pag. 334. col. 1. f. 10. 7.
Franciscus sanctus in habitu saculari. quomodo fuerit conuersus. pag. 296. col. 1. f. & sequ. 10. eod.
Franciscus sanctus. vita Christi mediator assiduus. pag. 350. col. 1. a. b. 10. 6.
Franciscus sanctus per Angelum ascendente ab ortu solis habentem signum Dei vini significatur. pag. 293. col. 2. a. b. & sequ. 10. 7.
Franciscus sanctus post perfectam ad Deum conuersionem accessit ad reparationem trium Ecclesiarum. pagin. 297. col. 2. a. & sequ. 10. eod.
Franciscus sanctus quo pacto sacra stigmata accepit. & diuersa miracula per ipso patrauerit. pag. 317. col. 1. e. f. & sequ. 10. 7.
Franciscus sanctus efficax in predicando. & gratia sanitarum clarus. pag. 315. col. 2. e. f. 10. 7.
Franciscus sanctus. quam austeram vitam suavit. quantisque solatiis ei praeberent creatura. pag. 301. d. & sequ. 10. 7.
Franciscus sanctus cur suos. tam longo. & prolixo officio oneravit. pag. 339. col. 1. c. & sequ. 10. 7.
Franciscus sanctus in Ecclesia Virg. Maria regulam instituit. & ipse approbationem ab Innocentio ij. accepit. pag. 298. col. 2. f. & sequ. 10. 7.
Franciscus sanctus tot existentibus approbatis regulis cur nouam regulam fecerit. pag. 355. col. 1. e. & 2. a. & sequ. 10. eod.
Francisci sancti regula duodecim habet rubricas per duodecim lapides Iosue significatas. pag. 332. col. 2. c. d. & sequ. 10. eod.
sub Francisci manu multum regula proficit eademque. ab Honorio confirmatur. pag. 300. col. 2. c. d. & sequ. 10. 7.
Francisci S. quam magna pietas. & quomodo ratione carentia ad ipsum afficerentur. pag. 308. col. 1. & sequen. 10. 7.
Francisci S. quam magnus fuerit paupertatis amor. pag. 306. col. 2. a. & sequ. 10. eod.
Francisci S. canonizatio. & translatio. pag. 320. col. 1. e. f. & sequ. 10. 7.
Francisci S. quantum studium. & virtus orationis. pag. 322. col. 1. f. & sequ. 10. eod.
Francisci S. quam mira fuerit humilitas. & obedientia.

Index verborum.

tia . pag. 304. col. 2. c. & sequen. 10. eod.
 Francisci S. quantum fuerit ardor charitatis . & quam
 seruens desiderium martyrij . pag. 310. col. 2. c. & se-
 quen. 10. eod.
 Francisci S. miracula diuersa referuntur . pagin. 321.
 col. 2. f. & sequ. 10. 7.
 Francisci S. quanta fuerit intelligentia scripturarum .
 & qualis propheta spiritus . p. 313. col. 2. e. f. & sequ. 10. 7.
 Fratres S. Francisci . librorum . uentilium . ac donorum non
 sunt domini . pag. 385. col. 1. b. & sequ. 10. 7.
 Fratres S. Francisci cur non sustineant uiros . & femi-
 nas ipsorum habitum pro libio induere . p. 377. col. 2. d.
 & sequ. 10. eod.
 fratres cur aliquando contra uoluntatem Episcoporum .
 plebanorum . & dominorum terre domos recipiunt .
 pag. 378. col. 2. c. & sequ. 10. 7.
 fratres a quibus cauere debent . pag. 406. col. 1. e. f. &
 sequ. 10. 7.
 fratres cur scripta sua . libros . & quaternos difficulter
 alij prestent . pag. 382. col. 1. f. & sequ. 10. 7.
 fratres cur populis non predicant ius plebanorum .
 pag. 382. col. 1. b. c. & sequ. 10. 7.
 fratres Franciscani cur recipiant domos . & areas non
 contiguas ipsorum aruis . p. 378. col. 1. a. b. & sequ. 10. eod.
 fratres ydem cur impediunt alios religiosos circa suam
 habitationem monasterium conseruare . pag. 377. col. 1. d.
 & sequ. 10. 7.
 fratres cur faciant magnos conuentus . & non potius
 zerni . uel quaterni . sed in multitudine . in domibus
 habitent . pag. 380. col. 1. b. & sequ. 10. 7.
 fratres cum sint serui utuntur rebus in aliena potesta-
 te positis . pag. 346. col. 1. e. f. 10. 7.
 fratres S. Francisci . an teneantur manibus laborare .
 pag. 385. col. 2. c. & sequ. 10. 7.
 fratres cur habeant curam ordinis sancta Clara . p. 381.
 col. 1. a. & sequ. 10. 7.
 fratres cur de loco ad locum saepe mutantur . pag. 376.
 col. 2. f. & sequ. 10. eod.
 fratres cur in bonis ciuitatibus . & oppidiis frequentius
 predicent . pag. 381. col. 2. b. & sequ. 10. 7.
 fratres cur a sede Apostolica obtinent iudices . & con-
 seruatores . pag. 379. col. 1. d. & sequ. 10. 7.
 fratres Franciscani regulam non uolunt . dum per de-
 uotos amicos pecuniam suis necessitatibus erogatam re-
 cipiant . pag. 343. col. 1. f. & sequ. 10. 7.
 fratres ydem a calumnijs liberantur . pag. 461. col. 2. f.
 & sequ. 10. eod.
 fratres qui promouendi ad confessiones . & predicationes
 nos . pag. 375. col. 2. d. & sequ. 10. 7.
 fratres Franciscani an quarumcumque . & quantarum-
 cumque rerum possint habere usum . pag. 346. col. 1. e. f.
 & sequ. 10. 7.
 fratres ydem cur recipiant aliqua . qua postea pro pecu-
 nia uenduntur . pag. 379. col. 2. c. & sequ. 10. 7.
 fratres S. Francisci an eiecerint aliquos religiosos . uel
 clericos uolenter de proprijs Ecclesijs . ibid. col. 1. b. c.
 fratres ydem cur tantum acquirant saepe de una spe-
 cie . ut necesse sit unum pro alio commutare . ibid. col-
 lum. 2. f. & sequ.
 fratres hospites cum charitate excipiendi . pag. 592. col-
 lum. 2. a. & sequ. 10. 7.
 fratrum Franciscanorum expropriatio . & in communi-
 ni . & in particulari . ab aduersarijs impugnata defen-
 ditur . pag. 345. col. 2. d. e. f. & sequ. 10. eod.
 inter fratres S. Francisci cur non exhibeat meriti
 reuerentia ijs . qui in ordine sunt priores ingressu . pa-
 gin. 382. col. 1. a. & sequ. 10. 7.
 Frax quid . pag. 62. col. 2. b. & 211. col. 2. f. 10. 6.
 Fructus triplex . pag. 101. col. 2. d. e. 10. 6.
 fructus Spiritus sancti non sunt noui habitus . sed status
 consolationum . pag. 814. col. 1. d. 10. 7.
 fructus spiritus duodecim . pag. 94. col. 1. d. 10. 6.
 fructus crucis . & passionis Christi sunt duodecim . p. 336.
 col. 2. d. & sequ. 10. 6.

Furtum quid . pag. 71. col. 1. f. 10. 6. & 37. col. 2. a. b. 10. 7.
 furtum tripliciter fit . pag. 12. col. 2. e. f. 10. 7.
 furtum est contra triplicem legem . p. 304. col. 1. d. e. 10. 6.

G

Gabriel quid significet . pag. 80. col. 1. e. 10. 6. & 756.
 col. 1. b. c. 10. 7.
 circa Gabrielis Archangeli missionem meditatio . p. 352.
 col. 1. b. c. & sequ. 10. 7.
 gaudium spirituale deriuatur a quinque bonis celesti-
 bus . ibid. col. 2. a. b. & sequ.
 gaudium spirituale a celesti gaudio quomodo pigmenta-
 rum . ibid. e. f.
 gaudium beatorum . uel est substantiale . uel consubstan-
 tiale . uel accidentale . p. 232. col. 1. b. & sequ. 10. 7.
 idem ineffabile . & ex tribus prouenit . ibid. col. 2. d.
 gaudium beati de his . que iuxta se sunt . pag. 129. col-
 lum. 1. f. & sequ. 10. 7.
 gaudij magni beatorum materia est conspectus B. Virgi-
 nis exaltata super choros Angelorum . pag. 133. col. 1. e.
 & sequ. 10. eod.
 gaudij affectus cur homini datus . pag. 603. col. 1. c. &
 sequen. 10. 7.
 gaudij gradus uarij . pag. 26. col. 2. c. & sequ. 10. 7.
 gaudia celestia quot . & quanta sint . pag. 844. col. 1. e.
 & sequ. 10. eod.
 Generatio diuina . & qua circa eam propositiones sint no-
 tande . p. 733. col. 2. b. c. 10. 7.
 Geomantia quid . pag. 212. col. 1. b. 10. 6.
 Gersonita quos religiosos significet . pag. 598. col. 1. d. &
 sequen. 10. 7.
 Gloria quam speramus . sibi uendicat uitam nostram .
 pag. 201. col. 2. d. e. 10. 7.
 gloria celestis honor insuperabilis . p. 336. col. 1. b. 10. 6.
 gloria celestis ualor impratiabilis . p. 335. col. 2. e. f. 10. 6.
 gloria immortalis sunt duodecim fructus . pag. 337. col-
 lum. 1. b. c. d. 10. eod.
 gloria celestis decor inestimabilis . pag. 336. col. 1. a. 10. 6.
 de gloria celesti quomodo meditandum . p. 108. col. 2. b.
 & sequ. 10. 7.
 de gloria multa ex sanctis Patribus . pag. 207. col. 2. a.
 & sequ. 10. 6.
 Gog . & Magog . & de his uaria sententia . pag. 837. col-
 lum. 2. b. c. 10. 7.
 Graduale quid significet . pag. 79. col. 2. f. 10. 7.
 Gradus quid . pag. 100. col. 2. e. 10. 6.
 Grati esse debemus hominibus pro acceptis ab ipsis benefi-
 cijs . pag. 516. col. 2. d. & sequ. 10. 7.
 Gratia quid . pag. 91. col. 2. a. & 212. col. 1. b. 10. 6. & 311.
 col. 1. b. 10. 7.
 gratia stricte sumpta . quomodo diuidatur in prauentien-
 tem . & subsequentem . pag. 277. col. 2. c. d. 10. 6.
 gratia gratum faciens origo . & forma omnium habitum .
 pag. 239. col. 2. b. 10. eod.
 gratia tripliciter dicitur . pag. 34. col. 2. f. 10. 6.
 gratia iustitia quid . pag. 212. col. 2. a. 10. 6.
 gratia quomodo non detur ei . qui se ad eam non prepa-
 rat . pag. 798. col. 2. d. e. 10. 7.
 gratia considerata secundum principium a quo proce-
 dit . quomodo diuidatur . pag. 277. col. 1. b. 10. 6.
 gratia large dicta . quomodo in prauentientem . & subse-
 quentem diuidatur . & quomodo minus large eadem
 diuisione diuidatur . ibid. col. 2. b. & sequ.
 gratia diuiditur in gratiam procecionis . liberationis .
 & saluationis . ibid. col. 1. d.
 gratia gratum faciens est a tribus . p. 798. col. 1. e. f. 10. 7.
 gratia grati datus . & gratum faciens quid . pag. 212.
 col. 1. c. 10. 6.
 gratia tripliciter dicitur . generaliter . specialiter . &
 proprie . pag. 798. col. 2. f. & 799. col. 1. a. b. & sequ. 10. 7.
 gratia expellit uitia . pag. 604. col. 2. e. f. 10. eod.
 gratia prauentientis . & subsequens . pag. 87. col. 1. a. 10. 6.
 gratia non cadit sub merito de condigno . pagin. 353.
 col. 1.

Index verborum.

col. 1. a. & 303. col. 1. b. 10. 7.
 gratia ramificatur in habitus uirtutum . donorum . &
 beatitudinum . p. 87. col. 2. c. & 36. col. 1. e. & 37. col. 1. a.
 & 239. col. 2. f. & sequ. 10. 6.
 gratia ramificatur in actus beatitudinum . pag. 240.
 col. 1. f. & sequ. 10. eod.
 gratia multi effectus . pag. 799. col. 1. e. f. 10. 7.
 gratia diuersa definitiones . pag. 85. col. 1. a. & 87. col-
 lum. 2. b. 10. 6.
 gratia diuersa nomina . pag. 87. col. 1. e. f. 10. eod.
 gratia plenitudo quinquplex . p. 791. col. 2. e. f. 10. 7.
 gratia nouem genera ex comparatione ad nouem Ange-
 lorum ordines . p. 266. col. 2. b. & sequ. 10. 7.
 gratia diuersa diuisiones . pag. 87. col. 1. c. & 277. col-
 lum. 1. c. d. 10. 6.
 gratia Spiritus sancti quadruplex consideratio . pag. 34.
 col. 1. a. & 34. col. 2. b. 10. 6.
 ad gratia augmentum quomodo Deus . gratia . & libe-
 rum arbitrium concurrant . p. 35. col. 1. f. 10. eod.
 de gratia . quatenus donum . doctrina . pag. 34. col. 1. a.
 & sequ. 10. 6.
 de gratia in comparatione ad liberum arbitrium do-
 ctina . ibid. col. 2. d. & sequ.
 de gratia inquantum est remedium peccati . pag. 35.
 col. 2. b. 10. eod.
 absque gratia liberum arbitrium potest in aliquod bon-
 um morale . p. 278. col. 2. e. f. & sequ. 10. 6.
 absque gratia homo non potest uincere aduersarium .
 ibid. col. 1. b.
 absque gratia gratis data non potest homo preparare se
 ad gratiam gratum facientem . ibid. f.
 absque aliqua gratia non potest homo tentationibus res-
 sistere . ibid. e.
 absque gratia non potest homo detestari culpam . ut offen-
 suam maiestatis . & agnitatis diuina . ibid. col. 2. d. e.
 quali gratia indigeat homo . ut resurgat a peccato . pa-
 gin. 277. col. 2. d. & sequ. 10. 6.
 absque gratia mandata secundum substantiam operis
 possunt impleri . & non secundum intentionem iuben-
 tis . pag. 279. col. 2. a. 10. 6.
 de gratia multa ex sanctis doctoribus . pag. 140. col. 2.
 & sequ. 10. 6.
 ad gratiam triplex est preparatio . p. 798. col. 2. c. 10. 7.
 per gratiam gratis daturam quid intelligatur . pag. 278.
 col. 2. a. & sequ. 10. 6.
 ad gratiarum actionem septuplex consideratio accen-
 dit . p. 639. col. 1. e. f. & sequ. 10. 7.
 Gradus gradus uarij . p. 24. col. 2. e. f. 10. 7.
 Gregorius in Deo quid . p. 682. col. 2. f. & sequ. 10. 7.
 Gula quid . p. 68. col. 1. f. & 211. col. 2. f. & 292. col. 1. e. f. 10. 6.
 & 27. col. 1. a. & 39. col. 2. f. 10. 7.
 gula quomodo sit peccatum mortale . p. 782. col. 1. e. f.
 & sequ. 10. 7.
 gula damna . p. 292. col. 2. e. f. & sequ. 10. 7.
 gula comparationes octo . p. 292. col. 1. f. 10. 6.
 gula filia duo . p. 292. col. 2. f. 10. 7.
 gula filia ex Gregorio quinquem . ex Isidoro dua . pag. 68.
 col. 2. b. & sequ. 10. 6.
 gula quatuor species . pag. 609. col. 1. a. b. 10. 7.
 gula parsimonia . & sobrietas opponuntur . pag. 68. col-
 lum. 1. f. & sequ. 10. 6.
 circa gulam quinquem modis peccatur . p. 780. col. 1. f. 10. 7.
 de gula panitens quomodo interrogandus . pagin. 51.
 col. 1. b. c. 10. 7.
 de gula multa ex sanctis Patribus . p. 138. col. 1. & 2. 10. 6.
 Gustus . & multa de eo ex Sanctis . p. 196. col. 1. & 2. 10. 6.
 gustus interiori spirituali quomodo aterna pragnatur .
 pag. 187. col. 2. f. & sequ. 10. 7.
 Gyru cali quadruplicem intelligentiam habet . pagin. 213.
 col. 2. a. 10. 6.
 gyru triplex in primo sententiarum libro reperitur .
 pag. 214. col. 1. a. b. 10. eod. item in secundo . ibid. f.
 item in tertio . ibid. col. 2. b. c. item in quarto . ibid. d. e.
 gyru cali quomodo designat materiam primi libri sen-

tentiarum . p. 214. col. 1. a. 10. 6. & quomodo mate-
 riam secundi . ibid. d. quomodo item materiam ter-
 tij . ibid. col. 2. b. quomodo materiam quartij . ibid. c. d.
 gyru Arcturi quid . ibid. col. 2. c.

H

Habitare Deum in aliquo quid significet . pag. 11.
 col. 2. 10. 6.
 Habitus religiosi . & qua circa eundem disciplina seruand-
 da . pag. 384. col. 2. b. & sequ. 10. 7.
 Haresis quid . pag. 33. col. 1. b. 10. 7.
 haresis proprie . & minus proprie dicitur . pagin. 70. col-
 lum. 1. b. 10. 6.
 Hereticus multipliciter dicitur . ibid.
 hereticorum intentio saepe est reddere clericum despectum
 & contemptum dignum . pag. 373. col. 2. d. 10. 7.
 Hastatio quid . pag. 32. col. 2. f. 10. 7.
 Hierarchia diuina quid . p. 79. col. 2. c. & 210. col. 2. d. 10. 6.
 hierarchia Angelica quid . ibid.
 hierarchia Angelica in qua diuidatur . pagin. 80. col-
 lum. 1. 10. 6.
 hierarchia Ecclesiastica quid . pag. 79. col. 2. c. & 210.
 col. 2. d. 10. eod.
 hierarchia triplex . p. 79. col. 2. c. & 80. col. 2. f. 10. 6.
 & 267. col. 1. f. & sequ. & 732. col. 1. d. & sequ. 10. 7.
 hierarchia ultima continet Principatus . Archangelos .
 & Angelos . p. 277. col. 1. a. b. 10. 7.
 hierarchia quos ordines Angelorum contineant . p. 753.
 col. 1. d. & sequ. 10. 7.
 Hodie in oratione Dominica quid significet . p. 707. col. 1. f.
 & 2. a. 10. 7.
 Holocaustum quid ex Papiis . p. 276. col. 1. f. 10. 6.
 Homicida triplex . p. 303. col. 2. c. d. 10. 6.
 homicidarum triplex panna . ibid. d. e.
 Homicidium quid . & quomodo . pag. 71. col. 1. f. 10. 6.
 homicidium aliud uerum . aliud interpretarium . pa-
 gin. 813. col. 2. d. e. 10. 7.
 homicidium spirituale committitur duobus modis . ibid.
 homicidij ex sacris litteris exempla . pag. 533. col. 2. c.
 & sequ. 10. 7.
 Homo cur ad imaginem Dei dicitur creatus . pag. 667. col-
 lum. 2. f. & sequ. 10. 7.
 homo quomodo cor suum debet Deo dare . pag. 226. col-
 lum. 2. f. & sequ. 10. 7.
 homo qualiter possit in Deum mutari . & quam sit hac
 gloria mutatio . p. 224. col. 2. f. & sequ. 10. 7.
 homo qui Deum degustauit . mirabile est . quomodo pos-
 sit ab eo separari . p. 235. col. 1. e. f. 10. eod.
 homo qualiter se debet odio habere . ut Deum perfecte
 diligat . p. 228. col. 1. d. e. & sequ. 10. 7.
 homo quomodo ad operandum plus in Deo seruetur .
 pag. 227. col. 2. f. & sequ. 10. eod.
 homo debet dirigere cogitationes suas ad Deum . ut ipsum
 semper habeat in corde . ibid. col. 1. d. & sequ.
 homo debet se quantum potest ad Dei amorem excita-
 re . p. 225. col. 1. f. & sequ. 10. 7.
 homo quomodo diuersimode inebrietur . p. 236. col. 1. f.
 & sequ. 10. eod.
 homo debet esse ordinatus in cogitatione . locutione . &
 operatione . p. 231. col. 1. b. & sequ. 10. 7.
 homo dicitur minor mundus . p. 137. col. 2. a. 10. 7.
 homo prior est ad malum . quam ad bonum . pag. 775.
 col. 1. c. 10. eod.
 homo quare secundum duplicem naturam operari te-
 neatur . p. 102. col. 1. f. & sequ. 10. 7.
 homo secundum dona naturalia potest appetere perfe-
 ctionem intra limites natura . p. 279. col. 1. c. 10. 6.
 homo quomodo debet esse ordinatus ad premium . p. 231.
 col. 1. & 2. f. 10. 7.
 homo in breui potest esse perfectus per contemplationem .
 pag. 235. col. 1. f. & sequ. 10. eod.
 homo quomodo in omni actione debet contemplatione frui .
 pag. 229. col. 2. e. f. & sequ. 10. 7.

homo

Index verborum, & rerum.

homo solus ex inferioribus creaturis potest peccare . pagin. 283. col. 1. f. 10. 6.
homo per se cadit, non tamen surgit. p. 35. col. 2. c. 10. 6.
homo absque auxilio Dei non potest resurgere a peccato. p. 277. col. 2. c. d. 10. 6.
homo ab homine occiditur tripliciter . pag. 12. col. 1. b. & sequ. 10. 7.
hominis proprietates quae . p. 767. col. 2. b. & sequ. 10. 7.
hominis primi peccatum quod, & quomodo se habuerit. pag. 60. col. 2. f. & sequ. 10. 6.
hominis duplex ultimus finis extrinsecus, & intrinsecus, & quomodo. p. 841. col. 1. c. 10. 7.
hominis statura directæ duplex ratio. pag. 765. col. 1. d. & sequ. 10. 7.
hominis primi quinque fuerunt status . pagin. 788. colum. 2. c. 10. eod.
homini a principio duplex praeceptum datum . pag. 83. col. 2. f. 10. 6.
homini a principio quae data. ibid.
homini primo quadruplex adiutorium datum. pa. 708. col. 1. d. & sequ. 10. 7.
homini circa se tria circumspicienda. pag. 198. col. 1. f. & sequ. 10. 7.
homini decem obseruanda, ut possit magis proficere. pag. 224. col. 1. a. & sequ. 10. 7.
de homine in paradiso collocato quid sentiendum . pagin. 20. col. 1. a. 10. 6.
in homine anima una. p. 81. col. 1. d. 10. eod.
de homine multa ex sacris doctoribus. pag. 111. col. 2. & sequ. 10. 6.
Honestas quid. pag. 90. col. 2. e. 10. 6.
honestas publica iustitia quid. p. 100. col. 1. d. 10. 6.
Honestum quid. pag. 63. col. 1. a. 10. 6.
Honor duplex in quarto decalogi praecepto intelligitur . pag. 815. col. 2. c. 10. 7.
honor qui praelatus, & senioribus a religiosis deferri debet. pag. 573. col. 1. d. e. 10. 7.
de honore multa ex sanctis Doctoribus. p. 176. col. 2. 10. 6.
Hospitalitas libenter exhibenda. p. 503. col. 1. c. & sequ. 10. 7.
in hospitio a fratribus quae disciplina seruanda. pa. 587. col. 1. d. & sequ. 10. 7.
Hostia cur in tres partes diuidatur. p. 823. col. 1. d. 10. 7.
hostia fractionis doctrina. p. 96. col. 2. b. 10. 6.
Hugo de sancto Victore in quo excellat. p. 2. col. 2. d. 10. 6.
Humilitas quid. pag. 627. col. 1. d. e. 10. 7.
humilitas describitur. pag. 322. col. 2. e. f. 10. 6.
humilitas in decem meliorem partem eligit. pag. 321. col. 1. d. & sequ. 10. eod.
humilitas ad Deum quae. p. 627. col. 2. f. 10. 7. item quae ad proximos. ibid. c. d. e. item quae ad nos ipsos. ibid. a. b.
humilitas falsa quid. p. 33. col. 2. c. 10. 7.
humilitatis gradus. p. 326. col. 1. e. f. 10. 6. & 21. col. 1. c. sequ. & 628. col. 1. b. & sequ. 10. 7.
humilitatis similitudines. p. 322. col. 1. f. & sequ. 10. 6.
humilitatis quinque praecipua signa . pagin. 325. colum. 1. c. d. 10. 7.
humilitatis quattuor actus. p. 66. col. 2. b. 10. 6.
humilitatis effectus. p. 323. col. 1. b. c. 10. eod.
humilitatis in nobis dua causa. pag. 627. col. 1. d. e. & sequen. 10. 7.
humilitatis ex sacris litteris exempla. p. 540. col. 1. e. f. & sequ. 10. 7.
ad humilitatem incitant causa quinque. p. 324. col. 2. a. & sequ. 10. 7.
ad humilitatem quibus gradibus peruenitur. pag. 672. col. 1. a. & sequ. 10. 7.
de humilitate multa ex sanctis. p. 187. col. 2. & sequ. 10. 6.
Hyacinthi proprietates. p. 339. col. 2. a. b. 10. 6.
Hydromantia quid. p. 212. col. 1. b. 10. eod.
Hymnus Angelicus quid significet, & a quo sit editus. pag. 79. col. 1. e. f. & sequ. 10. 7.
Hyperdulia quid. pag. 212. col. 1. f. 10. 6.
hyperdulia debetur B. Mariae. p. 91. col. 2. d. 10. eod.
hyperdulia cui debeatur. pag. 814. col. 1. e. f. 10. 7.

Hyperphania quid. pag. 80. col. 1. 10. 6.
Hypocritis quid, & quoruplex. p. 66. col. 2. d. & 71. col. 2. b. 211. col. 2. c. 10. 6. & 33. col. 2. c. 10. 7.
hypocritis species quattuor ex Gregorio, & Richardo . pag. 71. col. 2. b. c. 10. 6.
hypocritis & simulationis exempla ex sacris litteris. pag. 524. col. 2. d. & sequ. 10. 7.
Hypophania quid. pag. 80. col. 1. a. 10. 6.
Hypostases in diuinis tres. pag. 10. colum. 2. b. & 209. col. 2. d. 10. 6.

I

Iactantia quid. p. 66. col. 1. f. & 211. col. 2. c. 10. 6.
iactantia quandoque mortalis, quandoque venialis. pag. 34. col. 1. a. 10. 7.
iactantia ex sacris litteris exempla . pag. 542. col. 2. f. & sequen. 10. 7.
de iactantia multa ex sanctis Patribus. p. 262. col. 2. 10. eod.
Iahel quid significet. pag. 477. col. 2. d. e. 10. 6.
Iaspis quid significet. pag. 272. col. 1. a. 10. 7.
iastidis virtus. pag. 337. col. 2. f. 10. 6.
Ieiunare immunde quis dicatur. pag. 511. col. 1. b. c. 10. 7.
Ieiunium in sanctis commendatum triplex. pag. 299. colum. 1. d. & sequ. 10. 6.
ieiunium frangens peccat mortaliter. p. 40. col. 1. e. f. 10. 7.
ieiunij comparationes. p. 298. col. 2. c. & sequ. 10. eod.
ieiunij laus, & commendatio. p. 430. col. 2. f. & sequ. 10. 7.
in ieiunio quattuor reprobantur. pag. 299. col. 1. d. & sequen. 10. 6.
Idea, ratio, & exemplar in quo differant. pag. 742. col. 2. f. & sequ. 10. 7.
Idea quomodo dici possunt plures esse in Deo . pag. 743. colum. 1. 10. 7.
Idolatria quid, & quoruplex. pag. 69. col. 2. f. & 212. col. 1. a. 10. 6.
Idolatria triplex est. pag. 302. col. 2. a. 10. 6. & 5. colum. 2. e. f. 10. 7.
Idolatria exempla ex sacris Scripturis. pag. 488. colum. 2. e. & sequ. 10. 7.
Idumaeus quid significet. p. 49. col. 1. e. 10. 7.
IESVS ex Deo genitus. pag. 422. col. 1. a. b. 10. 6.
Iesus emissus calitus. ibid. d. & sequ.
Iesus Maria natus. ibid. f. & sequ.
Iesus praefiguratus. ibid. c. d.
Iesus conformis Patribus. ibid. col. 2. c. d.
Iesus tribus Magis monstratus. ibid. d. e.
Iesus submissis legibus. ibid. f.
Iesus baptista calitus. p. 423. col. 1. d. 10. eod.
Iesus signis mirificus. ibid. f. & sequ.
Iesus transfiguratus. ibid. col. 2. b. c.
Iesus pastor sollicitus. ibid. c. & sequ.
Iesus fletu rigatus. ibid. f.
Iesus rex orbis agnitus. p. 424. col. 1. a. b. 10. 6.
Iesus panis sacratus. ibid. c. & sequ.
Iesus dolo venundatus. ibid. e. f. & sequ.
Iesus orans prostratus. ibid. col. 2. b. c.
Iesus turba circumdatus. ibid. d. e.
Iesus vinetis ligatus. ibid. f.
Iesus notis incognitus. p. 425. col. 1. a. 10. 6.
Iesus vultu velatus. ibid. b.
Iesus Pilato traditus. ibid. d. e.
Iesus morte damnatus. ibid. e. f.
Iesus spreus ab omnibus. ibid. col. 2. b. c.
Iesus cruce clauatus. ibid. d. & sequ.
Iesus iunctus latronibus. ibid. f. & sequ.
Iesus felle, & aceto potatus. p. 426. col. 1. c. & sequ. 10. 6.
Iesus sol morte pallidus. ibid. col. 2. a. & sequ.
Iesus translaucatus. ibid. d. e.
Iesus cruore madidus. ibid. f. & sequ.
Iesus intumescens. p. 427. col. 1. b. & sequ. 10. 6.
Iesus triumphans mortuus. ibid. e. f.
Iesus resurgens beatus. ibid. f. & sequ.
Iesus decor praecipuus. ibid. col. 2. c. d.

Iesus

Index verborum, & rerum.

Iesus orbi praelatus. ibid. d. e.
Iesus ductor exercitus. ibid. f. & sequ.
Iesus calo lenatus. pag. 428. col. 1. a. b. 10. 6.
Iesus largior spiritus. ibid. c. & sequ.
Iesus laxans reatus. ibid. e. f.
Iesus sponsus ornatus. ibid. col. 2. a. & sequ.
Iesus refus veridicus. ibid.
Iesus index iratus. ibid. c. d.
Iesus victor magnificus. ibid. e. f.
Iesus rex regis filius. pag. 429. col. 1. b. c. 10. 6.
Iesus liber signatus. ibid. d. e.
Iesus fontalis radius. ibid. f. & sequ.
Iesus finis optatus. ibid. col. 2. c. & sequ.
Iesu nominis dignitas. p. 790. col. 2. d. & sequ. 10. 7.
de Iesu nominis impositione. pag. 432. col. 2. f. & sequen. tom. 6.
Iesu spiritualis conceptionis sollempnitas. p. 430. col. 2. b. & sequ. 10. 6.
Iesu spiritualis natiuitatis in anima sollempnitas. p. 431. col. 2. f. & sequ. 10. 6.
Iesu Christi humanitatis contemplatio. pa. 388. col. 2. d. & sequ. 10. eod.
Iesu ieiunium, & tentatio in deserto. pagin. 423. colum. 1. e. f. 10. 6.
Iesu peregrinatio in Aegyptum. ibid. a. b.
Iesu Christi ad inferos descendens meditatio . p. 409. col. 2. e. f. & sequ. 10. 6.
Iesu Christi natiuitas multis signis comprobata. p. 432. col. 1. f. & sequ. 10. eod.
Iesu pueri praesentationis spiritualis sollempnitas. p. 435. col. 2. b. & sequ. 10. eod.
Iguis quomodo agat in ahimas. p. 835. col. 2. b. 10. 7.
ignis elementaris in iudicio quid faciet. pagin. 74. colum. 2. f. 10. 6.
ignis conflagrationis mundi quattuor ignium habebit officium. pag. 838. col. 1. c. & sequ. 10. 7.
ignis, & cetera elementa reprobos affligent. pagin. 74. col. 1. f. 10. 6.
ignis inferni non cruciabit aequaliter omnes damnatos. pag. 840. col. 2. b. c. 10. 7.
ignis in contemplatione quid sit. p. 104. col. 1. c. d. 10. 7.
ignis proprietates. pag. 751. col. 1. e. f. 10. 7.
ignis conflagrationis actio successiva. pagin. 338. colum. 1. d. e. 10. 7.
de igne conflagrationis doctrina. p. 745. col. 2. e. f. 10. 6.
de igne infernali doctrina. p. 55. col. 1. c. & 2. 10. eod.
Ignorantia quid. pag. 73. col. 2. a. 10. 6.
ignorantia quoruplex. pag. 44. col. 2. f. & sequ. 10. 7.
& quae culpabilis. ibid.
ignorantia vincibilis duplex. p. 62. col. 1. c. d. 10. 6.
ignorantia alia facti, alia iuris. pag. 62. col. 1. a. & 69. colum. 1. f. 10. 6.
ignorantia inuincibilis iuris duplex . pagin. 69. colum. 2. a. 10. eod.
ignorantia iuris positivi indices accusat. pag. 62. colum. 1. b. 10. 6.
ignorantia inuincibilis duplex. ibid. d.
ignorantia facti quoruplex. ibid. b. & 69. col. 1. f.
ignorantia iuris diuini quos accuset. ibid. a. b.
ignorantia iuris duplex. pag. 69. col. 2. a. 10. 6.
ignorantia iuris vincibilis duplex. ibid.
ignorantia iuris continentis morales constitutiones Ecclesiae quos accuset. pag. 62. col. 1. b. 10. eod.
ignorantia alia simplex alia affectata. ibid. c.
ignorantia triplex negationis, priuationis, & praua dispositionis. pag. 61. col. 2. f. 10. 6.
ignorantia negationis, priuationis, dispositionis, simplex, crassa, sine suprema, & affectata quid. pag. 211. colum. 2. a. 10. 6.
ignorantia secunda plaga. p. 281. col. 1. e. f. 10. 6.
de ignorantia multa ex sanctis Patribus. pag. 174. colum. 2. & sequ. 10. 6.
Imaginatio quid. p. 81. col. 1. a. & 210. col. 2. e. 10. 6. & 166. col. 1. e. f. 10. 7. & quid ex August. p. 82. col. 2. a. 10. 6.

imaginatio duplex rationalis, & bestialis. pag. 164. col. 2. e. 10. 7.
imaginatio varia nomina. p. 81. col. 2. b. 10. 6.
imaginatio virtus quid. pag. 759. col. 2. e. f. 10. 7.
Imago, & similitudo quomodo differant. pag. 82. col. 2. f. & sequ. 10. 6.
imago & similitudo creationis, & recreationis in quibus consistant. pag. 211. col. 1. c. d. 10. 6.
imago tripliciter dicitur. p. 734. col. 1. b. & sequ. 10. 7.
imago quid ex Hilario. p. 83. col. 2. b. 10. 6.
imago glorificationis quid. p. 211. col. 1. d. 10. 6.
imago Dei in natura rationali quid. p. 211. col. 1. 10. 6.
& quid eadem in scriptura. p. 682. col. 2. a. 10. 7.
imagines Sanctorum adoranda. p. 249. col. 2. a. b. c. 10. 6.
Imber spiritualiter quid significet. pag. 160. col. 1. a. b. tom. 7.
Immersitas in Deo quattuor complectitur. pag. 737. colum. 2. e. f. 10. 7.
Immeriticia quando peccatum. p. 39. col. 2. c. 10. 7.
Immodestia quid. pag. 40. col. 1. f. 10. 7.
Impassibilitas Sanctorum in gloria. Ada. in statu innocentia, & puerorum in limbo quomodo differant. pag. 843. col. 1. a. b. 10. 7.
Impenitentia duplex. p. 45. col. 2. b. c. 10. eod.
impenitentia finalis duo significat. pag. 26. col. 2. d. tom. 6.
Impotentia coeundi impedimentum matrimonij. pag. 511. col. 2. a. 10. 6.
Improperium quid. pag. 36. col. 1. f. 10. 7.
In praeposito quid notat. pag. 733. col. 2. e. 10. 7.
Inanis gloria quid. pag. 66. col. 2. b. & 211. col. 2. c. 10. 6. & 33. col. 1. c. d. 10. 7.
inanis gloria septem sunt filia. pag. 66. col. 2. d. e. 10. 6. & 777. col. 2. a. b. 10. 7.
inanis gloriae differentia formales, & materiales. p. 66. col. 2. c. d. 10. 6.
Incautus quid. pag. 68. col. 2. f. 10. 6.
Incarnatio cur sic dicta, & non animatio. pa. 28. col. 1. a. b. 10. 6. & 788. col. 1. a. b. 10. 7.
incarnatio Verbi sui opus totius Trinitatis. pag. 352. col. 1. d. e. 10. 6.
incarnatio creatio, & transsubstantiatio tria mirabilia, & quomodo unum mirabilia altero. pag. 824. colum. 1. a. b. 10. 7.
incarnationis rationes traduntur. pag. 786. col. 2. f. & sequen. 10. 7.
incarnationis mysterium multa figura praesentant. ibid. d. e. f.
incarnationis utilitas, & fructus. pag. 788. col. 2. f. & sequ. 10. 7.
incarnationis decentia exponitur. pag. 27. colum. 1. e. a. & sequ. 10. 6.
de incarnationis opere doctrina. ibid. col. 2. c. & sequ.
incarnationis modus quam conueniens. p. 28. col. 2. a. 10. 6.
de incarnationis temporis plenitudine. pag. 29. col. 1. b. & sequ. 10. eod.
circa incarnationem Domini multa mirabilia. pa. 789. col. 1. f. & 2. a. 10. 7.
de incarnatione Verbi septem consideranda . pag. 565. col. 1. a. b. & sequ. 10. 7.
Incessus in religiosis qualis esse debeat. pag. 583. col. 2. c. & sequ. 10. 7.
Incipientes ob multas causas indigent magistro . pag. 89. col. 1. a. & sequ. 10. 7.
de incipientibus multa ex sanctis Patribus. pag. 124. colum. 2. 10. 6.
Incontinentia quid. pag. 66. col. 2. d. 10. 6.
ex incontinentia qua oriuntur. pag. 42. colum. 2. f. & sequ. 10. 7.
Incuria quid. pag. 33. col. 2. a. 10. 7.
Indigentia hominis septuplex. pag. 37. col. 1. d. 10. 6.
Indulgentia profusa defunctis in purgatorio. pagin. 826. col. 1. f. & sequ. 10. 7.
Indurare in Deo quid. pag. 684. col. 2. a. 10. 7.
Industria

Index verborum, & rerum.

Industria valet ad expellenda vitia adiuvante gratia. pag. 605. col. 1. b. & sequ. 10. 7. Infamia & multa de ea ex sanctis Patribus. pag. 178. col. 2. 10. 6. Infernalis locus absque dubio sub terra. p. 74. col. 1. 10. 6. infernalis pena intolerabilis. p. 126. col. 2. f. & sequ. 10. 7. de infernalibus panis quomodo meditandum. pag. 108. col. 1. a. & sequ. 10. 7. Infinitum tripliciter dicitur. p. 738. col. 1. a. & sequ. 10. 7. Infirmis tercia plaga anima. pag. 281. col. 1. f. 10. 6. infirmitas anima vulnus quid. pag. 73. col. 2. a. 10. eod. infirmorum corpore tria genera. pag. 92. col. 2. d. 10. 7. & infirmorum mente alia tria. ibid. pag. 93. col. 1. f. Ingenium quid. pag. 82. col. 1. d. 10. 6. Ingratitudo, & de ea varia exempla ex sacris litteris. pag. 517. col. 1. e. f. & sequ. 10. 7. de ingratitude ex sanctis Patribus multa. pag. 171. col. 1. & 2. 10. 6. Inhonestus quid. pag. 41. col. 1. c. & sequ. 10. 7. inhonestus habitus. ibid. f. & sequ. Inimicitia exempla ex sacris litteris. pag. 506. col. 1. & sequ. 10. 7. Inimicus qua dilectione diligendus. p. 308. col. 2. e. f. 10. 7. inimicus duplex, & de utroque. p. 309. col. 1. a. 10. eod. inimico persona optare bona temporalia, perfectionis est. ibid. b. inimicum diligere magis est meritum, & si diligere amicum magis sit debitum. ibid. quando committatur. pag. 38. col. 2. c. d. 10. 7. Iniuria, & quid in ea statim teneatur remittere. p. 778. col. 2. a. & sequ. 10. eod. Iniustitia in contractibus quando committatur. pag. 38. col. 2. c. d. 10. 7. Innascibilitas quomodo innotescat Patre. p. 210. col. 1. a. 10. 6. Innocentia quid. pag. 212. col. 2. a. 10. 6. in statu innocentia non poterant esse peccata venialia. pag. 24. col. 2. e. 10. 6. de innocentia multa ex sanctis Patribus. pag. 184. col. 1. & sequ. 10. 6. Innovatio, & purgatio mundi in quo differant. pag. 838. col. 1. f. 10. 7. Inobedientia quid. pag. 66. col. 2. d. & 211. col. 2. c. 10. 6. inobedientia duplex. pag. 32. col. 2. c. d. 10. 7. Inopia duplex. pag. 390. col. 1. f. & sequ. 10. 7. Invidia quid. pag. 34. col. 1. f. 10. 7. Insomnium quid. pag. 82. col. 2. d. & 211. col. 1. b. 10. 6. Intellectus a sensitiva cognitione quomodo differat. pag. 263. col. 1. a. b. 10. 6. Intellectus quid sit. pag. 81. col. 1. a. & 216. col. 2. f. 10. 6. & 166. col. 2. b. c. d. 10. 7. & quid ex Aug. p. 22. col. 2. b. 10. 6. intellectus possibilis quid. pag. 762. col. 1. f. 10. 7. intellectus agens quid. ibid. e. intellectus speculativus, & practicus quid. p. 211. col. 1. d. 10. 6. item in quo differant. pag. 762. col. 2. a. b. 10. 7. quomodo etiam agens, & possibilis. ibid. intellectus, & sapientia quomodo a prudentia, & consilio differant, & inter se. p. 221. col. 1. b. & sequ. 10. 6. intellectus donum ad quid necessarium. pag. 263. col. 1. f. & sequ. 10. 6. intellectus, ut donum Spiritus sancti quid. ibid. d. intellectus donum cur sexto loco ordinetur. pag. 262. col. 2. c. d. 10. eod. intellectus pro vi naturali, & pro virtute intellectuali, habitus scilicet principiorum. p. 263. col. 1. b. c. 10. 6. intellectus operatio qua sit. pag. 139. col. 2. a. b. 10. 7. intellectus varia divisiones. p. 761. col. 2. a. b. c. 10. 7. intellectus domi actus. p. 92. col. 2. b. 10. 6. intellectus domi hora vespertina qua. pag. 266. col. 1. b. & sequ. 10. eod. intellectus domi mane quomodo oriatur in mente. pag. 265. col. 2. b. c. 10. eod. intellectus domi meridies qua. ibid. d. & sequ. per intellectus domi veritates divina abscondita in sacra Scriptura manifestantur. p. 264. col. 1. b. & sequ. 10. 6.

per intellectus donum dies spiritus in anima oriatur. pag. 265. col. 1. f. & sequ. 10. eod. per intellectus donum conivium spirituale menti preparatur. pag. 266. col. 1. f. & sequ. 10. eod. per intellectus donum penetrantur velamina sacramentorum. pag. 265. col. 1. b. & sequ. 10. 6. per intellectus donum qua subtiliter penetranda. p. 321. col. 1. d. & sequ. 10. eod. Inrelligentia quid. p. 212. col. 1. d. 10. 6. & quid ex Augustino. pag. 82. col. 2. b. 10. eod. intelligentia qua vis anima ex auctore de spiritu, & anima. pag. 161. col. 2. e. f. 10. 7. intelligentia, & multa de ea ex sanctis Patribus. p. 249. col. 1. & 2. 10. 6. intelligimus tantum unum, & scimus plura. pag. 762. col. 2. c. d. 10. 7. Intentio nostra quomodo moveri soleat. pag. 637. col. 1. f. & sequ. 10. 7. intentio proprie, & principaliter est actus voluntatis. pag. 151. col. 2. b. & sequ. 10. eod. intentio recta haberi debet in opere. pag. 554. col. 2. c. & sequ. 10. 7. intentio actualis maioris est meriti, quam habitualis. pag. 551. col. 2. f. 10. 7. intentio finis actionis debet actionem precedere. ibid. col. 1. f. intentio prava in confessione explicanda. pag. 690. col. 1. b. c. d. 10. 7. intentio recta, & simplex per qua signa exteriora cognoscantur ex Origene. pag. 152. col. 2. f. & sequ. 10. 7. intentio consecrantis requiritur in Eucharistia. p. 822. col. 2. c. d. 10. 7. intentionis recta, & simplicis signa interiora. pag. 138. col. 1. a. & sequ. 10. 7. intentiones diversae. p. 212. col. 1. b. & sequ. 10. eod. Interdictum Ecclesie, & quia possit, & debeant fieri in eo. pag. 70. col. 1. d. e. 10. 6. Invoitus Missa quid significet. p. 79. col. 1. c. d. e. 10. 7. Inventa rei retentio quando peccat. p. 37. col. 2. b. c. 10. 7. Invidia quid. pag. 67. col. 1. a. b. & 211. col. 2. d. & col. 2. c. 10. 6. & 34. col. 1. c. & 778. col. 1. b. 10. 7. invidia quibus nominibus dicitur. p. 66. col. 2. f. 10. 6. invidia multa mala facit. pag. 778. col. 1. e. 10. 7. invidia quomodo sit mortale. p. 781. col. 2. e. f. 10. 7. invidia triplex est. p. 606. col. 1. d. & sequ. 10. 7. invidia differentia materialis. p. 67. col. 1. b. 10. 6. invidia affectus cur naturaliter homini infusus. p. 602. col. 1. e. f. 10. 7. invidia quinquedamna. p. 289. col. 1. a. & sequ. 10. 6. invidia novem similitudines. p. 288. col. 2. c. & sequ. 10. 6. invidia filia quinqued. pag. 67. col. 1. c. 10. 6. & 778. col. 1. b. c. 10. 7. item dua. p. 289. col. 2. a. b. 10. 6. invidia exempla ex sacris litteris. pag. 502. col. 2. a. & sequ. 10. 7. invidia remedia. pag. 28. col. 2. c. & sequ. & 606. col. 1. b. & sequ. 10. 7. de invidia quomodo penitens interrogandus. pag. 501. col. 2. b. c. 10. 7. de invidia multa ex sanctis Patribus. pag. 136. col. 1. & 2. 10. 6. Ioannes Baptista quomodo in utero sanctificatus. pag. 472. col. 2. d. 10. 6. Ioannes mixit discipulos ad Iesum. p. 372. col. 2. a. b. 10. 6. Ioannis Baptista laus. p. 361. col. 1. a. b. 10. 6. Ioannis Baptista obitus. p. 372. col. 1. c. & sequ. 10. 6. Ioseph quid significet. pag. 477. col. 1. e. f. 10. 6. circa Ioseph volentem dimittere Mariam meditatio. pag. 353. col. 2. f. & sequ. 10. eod. Iouis Planeta proprietates. pag. 750. col. 2. f. 10. 7. Ira quid. p. 67. col. 1. d. e. & 211. col. 2. d. et 289. col. 2. b. 10. 6. & 28. col. 1. f. & sequ. & 35. col. 1. e. f. & 778. col. 1. f. 10. 7. ira quoduplex. pag. 35. col. 1. f. 10. 7. ira quomodo sit mortale peccatum. pag. 782. col. 1. a. & sequ. 10. 7.

Index verborum, & rerum.

ira oppositur mansuetudini, & patientia. pag. 67. col. 1. f. 10. 6. ira octo similitudines. p. 289. col. 2. c. & sequ. 10. 6. ira affectus cur datus homini. p. 602. col. 2. f. & sequ. 10. 7. ira species tres. pag. 67. col. 1. f. & sequ. 10. 6. ira damna. pag. 289. col. 2. f. & sequen. 10. 6. & 278. col. 2. 10. 7. ira triplex est qualitas. p. 606. col. 2. e. f. & sequ. 10. 7. ira filia sex, & qua. pag. 67. col. 2. a. & sequ. & 290. col. 1. c. 10. 6. & 778. col. 2. d. e. 10. 7. item tres ex Damasceno. pag. 67. col. 2. a. 10. 6. ira remedia. pag. 28. col. 1. f. & sequ. & 607. col. 1. b. & sequ. 10. 7. ira, que est vitium, exempla ex sacris litteris. pag. 539. col. 2. d. & sequ. 10. 7. de ira, & furore Dei. pag. 280. col. 2. d. & sequ. 10. 7. de ira quomodo penitens interrogandus. pag. 501. col. 1. c. d. 10. 7. de ira multa ex sanctis Patribus. pagin. 136. col. 2. & sequen. 10. 6. Irasci in Deo quid. pag. 683. col. 2. e. f. 10. 7. Iris quid sit. pag. 752. col. 1. b. 10. 7. Irreconciliatio quid. pag. 36. col. 2. d. e. 10. 7. Irregularitas, & de eius dispensatione. pag. 65. col. 2. a. & sequ. ad pag. 70. 10. 7. Irreverentia quomodo, & circa qua vitari debeat a religioso. pagin. 572. col. 2. b. c. & sequen. & 573. col. 1. d. e. 10. 7. Irritatio quid. pag. 36. col. 1. d. e. 10. 7. Iudai volunt capere Iesum in sermone. p. 395. col. 1. f. 10. 6. Iudai in festo encaniorum voluerunt Christum lapidare. pag. 396. col. 2. e. f. 10. 6. Iudai in iudicio adultera Dominum decipere voluerunt. pag. 397. col. 2. d. e. 10. 6. Iudaorum decem obiectiones adversus nos in observatione primi mandati decalogi. pagin. 6. col. 1. f. & sequen. 10. 7. Iudicandi quinque modi dantur. p. 839. col. 1. c. d. 10. 7. Iudices ob multas rationes virtutes dicuntur. pag. 273. col. 1. b. & sequ. 10. 7. Iudicium, & prelatorum auctoritas calorum nomine significatur ob multa. p. 283. col. 1. f. & sequ. 10. 7. de iudicibus multa ex sanctis Patribus. pag. 130. col. 1. e. 10. 6. Iudicium triplex est secundum Richardum. pag. 834. col. 2. e. f. 10. 7. iudicium iustum quid sit. pag. 596. col. 2. e. 10. 7. iudicium perversum quid. pag. 34. col. 1. f. 10. 7. iudicium primum quid, & quoduplex. pag. 63. col. 1. e. & 2. a. b. 10. 6. iudicium temerarium quid sit. p. 596. col. 2. e. 10. 7. iudicia hominum quandoque recta, quandoque prava. pag. 114. col. 1. b. c. d. & sequ. 10. 7. iudicia vitanda. pag. 607. col. 1. f. & sequ. 10. 7. iudicium finale quam formidabile. pag. 126. col. 2. b. & sequ. 10. 7. iudicium fiet in valle Josaphat. pag. 839. col. 1. b. 10. 7. quale futurum. ibid. a. b. cur futurum. pag. 51. col. 1. f. & 2. d. 10. 6. illud precedet trina citatio. pag. 838. col. 2. e. f. 10. 7. de eo quomodo meditandum. pag. 108. col. 1. e. f. & sequ. 10. 7. tria in eo scripta aperientur. pag. 334. col. 2. c. 10. 6. in eo iusti videbunt Christum, iam in natura divinitatis, quam humanitatis. pag. 839. col. 2. e. f. 10. 7. in eo quattuor erunt ordines iudicandorum. ibid. col. 2. a. & sequen. in eo aperientur liber conscientia, & liber vita. pagin. 52. col. 2. a. 10. 6. in eo erit concursus ignis quadruplicis. pag. 74. col. 2. 10. 6. quanta fuerint eo iudicis severitas. pag. 334. col. 2. a. 10. 6. de eo multa ex sanctis Patribus. p. 181. col. 1. & 2. 10. eod. Iuramentum duplex est, assertorium, & promissivum. pag. 7. col. 1. c. d. & 38. col. 2. f. 10. 7. iuramentum promissivum sit tribus modis. pag. 7. col. 1. f. & sequ. 10. 7.

iuramentum promissivum quando obliget. pag. 38. col. 1. f. & sequ. 10. eod. iuramenti tres comites. pag. 64. col. 2. b. e. c. 10. 6. & p. 7. col. 1. d. e. & 38. col. 2. e. f. 10. 7. iuramenti dua differentia. p. 64. col. 2. c. 10. 6. iuramenti exempla ex sacra Scriptura. pag. 486. col. 1. a. b. & sequ. 10. 7. Iurare quid. pag. 64. col. 2. b. & 211. col. 2. b. 10. 6. iurare propter qualitate. pag. 64. col. 2. b. 10. 6. Iuratio, & multa de ea ex sanctis. p. 165. col. 1. 10. 6. Iustificatio impij quid. pag. 830. col. 1. f. 10. 7. iustificatio duobus modis sumitur. ibid. col. 2. d. e. iustificatio quo pacto sumpta dicatur fieri in instanti. ibid. e. f. iustificatio magnum Dei beneficium. pag. 120. col. 1. e. & sequ. 10. 7. iustificans animam quinque, sed diversimode. pag. 819. col. 2. c. d. 10. eod. iustificatio impij quattuor requirit. p. 35. col. 2. f. & 97. col. 1. e. 10. 6. & 830. col. 1. f. & sequ. 10. 7. in iustificatione impij quid faciat Deus. pagin. 35. col. 1. f. 10. eod. in iustificatione impij concurrunt gratia gratia data, & gratum faciens. p. 36. col. 1. b. 10. 6. in iustificatione duplex charitas nobis datur. pag. 735. col. 1. f. 10. 7. Iustitia quid. p. 92. col. 1. f. & sequ. & 212. col. 1. f. & 317. col. 1. d. 10. 6. & 194. col. 2. e. f. & 811. col. 1. a. 10. 7. iustitia, & specialis, & generalis virtus. p. 36. col. 2. e. 10. 6. iustitia in quibus consistat. p. 811. col. 1. f. 10. 7. iustitia cur dicatur perpetua. ibid. c. d. iustitia tripliciter peruenitur. ibid. d. iustitia originalis in quo consistebat. pagin. 280. col. 1. f. 10. 6. iustitia generalis ex Anselmo est relictio voluntatis. pag. 4. col. 2. a. 10. 6. iustitia ordinis ad proximum duplex est. p. 30. col. 1. c. d. 10. 6. iustitia, & misericordia reperientur in omnibus operibus Dei. pag. 747. col. 1. b. & sequ. 10. 7. iustitia seu aequitas generalis per Chrysostratum, Hyacinthum, & Amesthyllum significatur. pag. 339. col. 1. d. & sequ. 10. 6. iustitia Dei tribus modis sumitur. p. 747. col. 1. a. b. 10. 7. iustitia patet ex Tullio. p. 811. col. 1. b. 10. 7. iustitia quattuor species ex Damasceno. pagin. 667. col. 1. a. 10. 7. iustitia gradus varij. pag. 22. col. 2. e. & 23. col. 1. e. f. 10. 7. iustitia comparationes. p. 317. col. 1. f. & sequ. 10. 6. iustitia effectus, & actus. pag. 92. col. 1. b. c. 10. 6. iustitia effectus multiplex. p. 811. col. 1. e. f. 10. 7. iustitia divina severitas. pag. 55. col. 1. f. & sequen. 10. 6. iustitia, & aequitatis exempla ex sacris litteris. pag. 123. col. 2. c. & sequ. 10. 7. ad iustitiam qua moveant. pag. 811. col. 1. d. e. 10. 7. de iustitia, & eius gradibus multa. p. 235. col. 2. d. e. 10. 6. de iustitia multa ex sanctis Patribus. p. 155. col. 1. 10. 6. Iustus pro quattuor maximis datis Deo, ab eo recipit maxima dona. pag. 121. col. 2. c. d. 10. 6.

Kris eleison, quid significet. pagin. 79. col. 1. f. tom. 7.

Labor seu exercitium fratrum Minorum qualis esse debeat. p. 344. col. 2. c. & sequ. 10. 7. Lacryma debet habere tria. pag. 328. col. 1. f. & sequen. 10. 6. lacrymarum seu stetit exempla. pag. 484. col. 2. f. & sequen. 10. 7.

Index verborum, & rerum.

Latitudo in epia, pag. 66. col. 1. f. to. 6.
latitudo in epia fructus gula quando peccatum mortale.
pag. 40. col. 2. f. & sequ. 10. 7.
de latitudo multa ex sanctis Patribus, pag. 279. col. 2. &
sequ. & 202. col. 2. & sequ. 10. 6.
Laicus laico in extremis non debet confiteri. pag. 372. co-
lum. 1. d. e. 10. 7.
laici cur non communicent sub utraque specie. p. 825.
col. 1. d. e. 10. eod.
Lamech qui occidit Cain putans occidere feram non excu-
satur. pag. 45. col. 1. a. 10. 7.
Langor tripliciter. p. 178. col. 1. f. & sequ. 10. eod.
Largitatis gradus varij. p. 23. col. 2. d. e. f. 10. eod.
Largitudo, longitudo, & profunditas in Deo metaphoricè
dicuntur. pag. 737. col. 2. f. & sequ. 10. 7.
Latria quid sit, & quid comprehendat. p. 91. col. 2. c. & 212.
col. 1. f. to. 6. & 74. col. 1. d. e. & 814. col. 1. e. 10. 7.
latria officia qua. pag. 91. col. 2. c. d. 10. 6.
latria exhibitio debet habere tria. p. 200. col. 1. c. d. 10. 7.
Ludatio Dei orationis effectus. p. 639. col. 2. c. f. 10. 7.
laudis Dei septuplex consideratio. pag. 640. col. 1. a.
& sequ. 10. 7.
ad laudes quinq; Psalmi, quid significant. pag. 339.
col. 2. e. f. 10. 7.
Lectio, & multa de ea ex sanctis Patribus. pag. 197. col. 2.
& sequ. 10. 6.
Lex Evangelica, & Moysaica, quomodo differant. pag. 40.
col. 1. f. to. 6. & 816. col. 1. f. & sequ. 10. 7.
Leuitas mentis quid. pag. 66. col. 1. f. 10. 6.
Liber vita quid ex Augustino. p. 52. col. 1. a. 10. 6.
liber vita Verbum incarnatum. p. 74. col. 2. c. d. 10. 6.
liber scriptus intus & foris. p. 210. col. 2. d. 10. 6.
liber duplex est legendus. p. 321. col. 1. d. e. 10. eod.
liber vita duos habet paginas. pag. 745. col. 2. f. & se-
quen. 10. 7.
libri curiose seruandi. pag. 502. col. 2. e. f. 10. 7.
Liberalitas quid. p. 91. col. 2. b. & 212. col. 1. f. to. 6.
liberalitatis ex sacris litteris exempla. pag. 521. col. 2. d.
& sequ. 10. 7.
Libertas liberi arbitrij triplex est. p. 765. col. 1. a. b. 10. 7.
libertas peccandi quid. pag. 66. col. 2. a. 10. 6.
libertas a coactione quid. p. 211. col. 1. b. c. 10. 6.
libertas voluntatis creata quomodo fiet cum infallibili-
tate praedestinationis diuina. p. 123. col. 2. a. 10. 6.
liberum arbitrium quid. pag. 764. col. 2. f. to. 7.
liberum arbitrium quomodo dicitur liberu a coactione
sufficienti. pag. 703. col. 2. f. to. 7.
liberum arbitrium reperitur in Deo, & Angelis. p. 765.
col. 1. b. c. 10. 7.
liberum arbitrium varie definitur. pag. 83. col. 1. c.
& sequ. 10. 6.
Libido causa omnis peccati. pag. 777. col. 1. f. 10. 7.
libidinis fluxus, qui vigilantibus accidit, causa. p. 692.
col. 2. c. & sequ. 10. 7.
Ligaminis impedimentum quid. p. 100. col. 1. c. 10. 6.
ligamur multis modis, & quibus. p. 814. col. 2. d. 10. 7.
Ilij folia, & grana castitatem notant. pag. 309. col. 1. a. b.
& sequen. 10. 6.
Limbus duas parres habet. pag. 74. col. 1. d. 10. 6.
in limbo anima existentes consolationes receperunt ab
his qui de nouo venerant. p. 273. col. 1. a. 10. 6.
Linea in consanguinitate quid. pag. 100. col. 2. d. 10. 6.
Lingua, & labia Dei quid. pag. 682. col. 1. b. c. 10. 7.
lingua frenum religionis initium. p. 591. col. 2. c. 10. 7.
lingua peccata viginti duo. pagin. 304. col. 1. f. & se-
quen. 10. 6.
lingua peccata quomodo constentia. pag. 695. col. 2. f.
& sequ. 10. 7.
lingua peccatorum comparationes. pag. 304. col. 2. b. c.
10. 6.
Loculos ad quos oculos, & quos ob causas Dominus habuerit.
pag. 342. col. 1. a. b. & sequ.
Locus, & in lo o esse aliquis multipliciter. pag. 739. co-
lum. 1. c. d. 10. 7.

Locusta cibus Ioannis quale animal. p. 420. col. 2. e. f. to. 7.
Longanimitas seu perseverantia coronatur. pag. 332. co-
lum. 1. f. to. 6.
longanimitatis effectus. ibid. d. e. f.
longanimitatis laudes. ibid. col. 1. c. d.
Loquacitas vitium pessimum. pag. 356. col. 1. f. & sequ. 10. 6.
Loqui in Deo quid. pag. 683. col. 2. a. b. 10. 7.
loquutio Dei quomultipliciter. ibid.
in loquutione qua observanda. pag. 618. col. 1. e. f. &
sequen. 10. 7.
Lucifer primus Angelorum quomodo peccavit. pag. 78. co-
lum. 2. f. to. 6.
Lucifer idem tumens de privato bono priuatam appetit-
excellentiã. pag. 17. col. 2. e. 10. 6.
Lucifer cuius ordinis fuerit, & quid appetierit. p. 757.
col. 1. f. & sequ. 10. 7.
Luctus, ut est una ex beatitudinibus, quid sit. pag. 813.
col. 2. b. 10. 7.
Ludus aleatorum seu taxillorum, quando peccatum. p. 38.
col. 1. d. e. 10. 7.
Lumen quadruplex, interius, exterius, superius, inferius.
pag. 1. col. 1. a. b. 10. 6.
lumen artis mechanica septuplex, & quare. ibid. b.
lumen sensitiva cognitionis quintuplex. ibid. col. 2. f.
& sequen.
lumen cognitionis philosophica triplex, & cur triplex.
pag. 2. col. 1. c. & sequ. 10. eod.
lumen sacra Scriptura superius dicitur. ibid. col. 2. b.
lumen de sursum descendens, & sex eius differetia. ibid. d.
Luna qua conueniant. pag. 750. col. 2. c. d. 10. 7.
Lux quid sit. pag. 750. col. 2. c. d. 10. eod.
Luxuria quid. pag. 68. col. 2. d. & 293. col. 1. b. & 211.
col. 2. f. to. 6. & 41. col. 1. b. c. & 780. col. 2. c. 10. 7.
luxuria continentia opponitur. p. 68. col. 2. d. 10. 6.
luxuria ex Cassiano radix omnis peccati. pag. 777. co-
lum. 2. a. 10. 7.
luxuria quadruplex est. p. 610. col. 1. d. & sequ. 10. 7.
luxuria quomodo sit peccatum mortale. pag. 783. co-
lum. 1. b. c. 10. 7.
luxuria ob triplicem causam prohibetur. p. 303. col. 2. f.
& sequ. 10. 6.
luxuria species sex, vel octo dici possunt, & quomodo.
pag. 68. col. 2. e. f. 10. 6. & 51. col. 2. f. & sequ. 10. 7.
luxuria tentatio quomultiplex. p. 68. col. 2. e. 10. 6.
luxuria damna. pag. 293. col. 2. e. f. & sequ. 10. 6.
& 781. col. 1. d. e. 10. 7.
luxuria incontinentia exempla ex sacris litteris.
pag. 537. col. 2. d. & sequ. 10. 7.
luxuria filia quinque. pag. 294. col. 1. a. to. 6. & octo ex
Gregorio. pag. 69. col. 1. a. 10. eod. & 781. col. 1. b. c. 10. 7.
ex Isidoro quattuor. pag. 69. col. 1. b. to. 6.
luxuria comparationes nouem. pag. 293. col. 1. c. & se-
quen. 10. 6.
de luxuria multa ex sanctis Patribus. pag. 138. col. 2.
& sequ. 10. 6.
de luxuria quomodo penitens interrogandum. pag. 51.
col. 1. d. 10. 7.

M

Machina mundialis sex diebus fuit producta. p. 77.
col. 2. e. 10. 6.
machinatio quid. pag. 34. col. 1. e. f. 10. 7.
Magdalena, & alia dua Maria veniunt ad monumentum.
pag. 412. col. 1. e. f. & sequ. 10. 6.
Magdalena conuersio. p. 371. col. 2. b. c. & sequ. 10. eod.
Magistro non indigentes quales esse debent. pag. 890.
col. 1. e. f. & sequ. 10. 7.
Magnificentia quid. p. 212. col. 1. f. to. 6. & 810. col. 2. c. 10. 7.
inem ex Tullio. pag. 256. col. 1. & 2. a. 10. 6.
magnificentia dua definitiones. p. 91. col. 1. c. 10. eod.
Magnanimitas quid. ibid. & 212. col. 1. e. 10. eod.

magna-

Index verborum, & rerum.

magnanimitatis, & confidentia exempla ex sacris litta-
ris. pag. 526. col. 2. c. & sequ. 10. 7.
Magorum fides quanta. pag. 357. col. 1. a. b. 10. 6.
Maledicere quid. pag. 211. col. 2. b. 10. 6.
Maledictio quid. pag. 36. col. 2. b. c. 10. 7.
de maledictione qua Deus maledicit. pag. 479. col. 2. b.
& sequ. 10. 7.
de maledictione qua homo maledicit. ibid.
de maledictione multa ex sanctis Patribus. pag. 163. co-
lum. 2. & sequ. 10. 6.
Maledictum quadruplex. p. 64. col. 2. f. 10. 6.
Malescium quid. pag. 71. col. 1. b. & 212. col. 1. b. to. 6.
Mali timere solent bonos. p. 500. col. 2. a. & sequ. 10. 7.
mali quomodo resurgunt. p. 54. col. 2. e. f. 10. 6.
malorum innumerabilis semper numerus. pag. 512. ce-
lum. 1. c. d. & sequ. 10. 7.
Malitia quid. pag. 73. col. 2. a. 10. 6.
malitia quarta plaga animi. p. 281. col. 2. c. 10. 6.
de malitia multa ex sanctis Patribus. p. 172. col. 1. & 2. 10. 6.
Malum quid sit. p. 58. col. 2. c. & 211. col. 1. e. 10. 6. & quid
in se, & secundum se. p. 211. col. 1. e. 10. eod.
malum ex circumstantia quid. ibid. f.
malum culpa & poena quid. ibid. e.
malum pugna quid. ibid.
malum triplex est. p. 59. col. 1. b. & 94. col. 1. & 2. b. 10. 6.
malum culpa quomultiplex. p. 59. col. 1. e. 10. 6.
malum quomodo utile. p. 770. col. 1. f. & 2. f. 10. 7.
mali introductio qua. pag. 59. col. 1. c. d. 10. 6.
Mandata omnia duobus modis clauduntur. p. 40. col. 1. c. 6.
mandata prima tabula ordinant nos in Deum, secunda
vero in proximum. pag. 3. col. 1. a. b. 10. 7.
mandata, ut observentur timore, & amore opus est.
pag. 4. col. 1. f. 10. 7.
ad mandata observanda quattuor nos mouent. pag. 1.
col. 1. a. & sequ. 10. 7.
in mandatorum obseruatione triplex est utilitas. ibid.
col. 2. b. & sequ.
ad mandatorum plenam explanationem tria concurr-
unt. pag. 3. col. 2. e. f. 10. 7.
mandatorum duo genera. p. 4. col. 1. e. f. 10. 7.
mandatum primum decalogi, & de eo sermo. pag. 3. co-
lum. 1. f. & sequ. 10. 7.
mandatum secundum decalogi, & de eo sermo. pag. 6.
col. 2. f. & sequ. 10. eod.
mandatum tertium decalogi, & de eo multa. pag. 8. co-
lum. 1. b. & sequ. 10. eod. habet aliquid more morale, me-
re caritatis. & mixtum. ibid. col. 2. c. d. oblationes
Iudaoru contra Christianos soluerunt. ibid. col. 1. f. & sequ.
mandatum quartum decalogi, & de eo sermo. pag. 9.
col. 2. b. & sequ. 10. 7.
mandatum quintum, sextum, & septimum, & de his
sermo. pag. 11. col. 1. e. f. & sequ. 10. 7.
mandatum octauum, nonum, & decimum decalogi pra-
ceptum, & de his sermo. p. 13. col. 1. c. & sequ. 10. 7.
Maria quid. pag. 214. col. 2. d. 10. 6.
Manicheorum haereticis de iuramento. p. 7. col. 1. e. f. 10. 7.
Mansuetudo, & patientia, in quo differant. pag. 813. co-
lum. 2. f. 10. 7.
mansuetudo a natura, a figura, & a scriptura demon-
stratur. p. 321. col. 2. e. f. & sequ. 10. 6.
Mansueti cum Deo familiaritatem habentis signum tri-
plex. pag. 321. col. 2. a. & sequ. 10. 6.
mansueti qua conueniant. p. 322. col. 2. e. f. 10. 6.
habent hereditatem in calo. p. 321. col. 2. c. d. 10. eod.
Mantia quinque species habet. ibid.
Manus vnde dicta. pag. 71. col. 1. a. 10. 6.
mantia quinque species habet. ibid.
Manuale opus quomodo exercendum a religiosis. pag. 582.
Manus in Deo quid. p. 682. col. 1. d. e. 10. eod.
MARA Virgo stella maris. pa. 454. col. 1. f. & sequ. 10. 6.
a triplici va originalis miseria immunis. p. 452. col. 2. d.
& sequ. 10. eod. habuit gratiam privilegiorum. p. 460.
col. 2. b. & sequen. 10. eod. comparatur regina in pala-
tium cum rege ingredientis. pagin. 472. col. 1. f. &
sequen. 10. eod. plena fuit expressione diuina gloria.

pag. 463. col. 2. e. f. 10. eod. calcitum, terrestrium, &
infernum Domina. pag. 455. col. 1. f. & sequ. 10. eod.
plena fuit resensione odorifera fama. p. 46. col. 2. b. c. d.
10. 6. habuit gratiam pramiorum. pag. 461. col. 1. d.
& sequen. 10. eod. interpretatur illuminata, & illu-
minatrix. pag. 454. col. 2. f. & sequen. 10. 6. habuit
gratiam labiorum. pag. 460. col. 1. a. & sequ. 10. eod.
plena possessionibus bona vita in effectus. p. 462. col. 2. d.
& sequen. 10. eod. benedicta dicitur per septem vir-
tutes contra septem capitalia vitia. pag. 476. col. 2. e. f.
& sequen. 10. 6. immunis a triplici va. pag. 452. co-
lum. 1. d. & sequen. 10. eod. immunis a triplici va poe-
na. 453. col. 1. d. & sequen. 10. eod. beata corpore, &
anima assumpta in calum. pagin. 472. col. 1. b. & se-
quen. 10. 6. plena secundatione prolis diuina. pag. 463.
col. 1. c. & sequen. 10. eod. fuit virga, & virga flo-
rens. pag. 470. col. 2. b. & sequen. 10. eod. plena illu-
minatione sapientia, & intellectus. pag. 462. col. 1. c. &
sequen. 10. eod. habuit gratiam donorum Spiritus sancti.
p. 459. col. 2. b. & sequ. 10. 6. plena fuit fructione
latria aeterna. pag. 464. col. 1. a. b. c. 10. eod. plena un-
ctione misericordia. p. 462. col. 2. f. & sequ. 10. eod. per
charitatem affectuosa. pag. 456. col. 1. f. & sequ. 10. eod.
Aurora comparatur. pag. 467. col. 2. b. & sequ. 10. eod.
plena perfectione vniuersalis Ecclesie. p. 463. col. 1. f. to.
eod. plena inundatione gratie. p. 462. col. 1. f. & sequ. 10. 6.
aurum a Magis oblatum pauperibus erogauit. pag. 357.
col. 1. e. f. 10. 6. amarum mare. p. 463. col. 1. e. f. 10. 6. in
Euangelio septem verba locuta est. pag. 785. col. 1. f. &
sequ. 10. 7. multis de causis fuit desponsata. pag. 834.
col. 2. a. b. 10. 7. significatur per scalam Iacob. p. 492.
col. 1. c. & sequen. 10. eod. etiam nominata accendit.
pag. 118. col. 2. d. 10. 7. eius virginitas. pag. 457. co-
lum. 2. a. b. 10. 6. purificatio. pag. 357. col. 2. f. & se-
quen. 10. 6. paupertas. ibid. col. 1. c. d. vultus eius qui
& qualis fructus. pag. 478. col. 2. d. & sequen. 10. eod.
quomodo eius gratia immensa. pag. 458. col. 1. c. & se-
quen. 10. eod. eius post Epiphaniam mora ad prosep-
tum. pag. 357. col. 2. b. & sequ. 10. 6. septem habuit privile-
gia. p. 460. col. 2. c. & sequen. 10. eod. Maria nomen
quomodo beata Virgini conuenientissimum. pag. 456. co-
lum. 1. c. & sequ. 10. eod. eius humilitas quanta. ibid. d.
Maria Virginitas saluatio quinque searcentis concinet,
in quibus quinque dulcissima eius laudes continentur.
pag. 451. col. 2. c. & sequen. 10. 6. Maria nomen qua
significat. pag. 452. col. 1. d. & 453. col. 2. d. e. f. &
sequen. 10. eod. eiusdem mansuetudo, & patientia,
pag. 456. col. 2. e. f. 10. eod. vita eius septem peti-
tiones. pag. 351. col. 1. d. & sequen. 10. 6. gratia eius
utilitas. pag. 458. col. 2. e. f. 10. eod. gratia eius mul-
tiplex. ibid. col. 1. f. item varissima. p. 457. col. 2. d. e. f.
& sequen. 10. eod. Maria Virginitas corpus surrexit glo-
riosum ante omnem putrefactionem. p. 453. col. 1. a. b. c.
10. 6. eius diligentia indefessa. pag. 457. col. 1. a. & se-
quen. 10. 6. quomodo ei conueniat cali natura, & pro-
prietas. pag. 291. col. 1. e. f. & sequen. 10. 7. responsio
eius Angelo data expenditur. pag. 785. col. 1. e. f. 10. 7.
de Beata Maria ex sanctis Patribus multa. pagin. 108.
col. 2. & sequ. 10. 6.
Martha, & Maria quomodo Christo ministrabant. p. 384.
col. 2. c. & sequen. 10. 6. & quid per eas significetur.
ibid.
Marsis planeta proprietates. pag. 750. col. 2. f. to. 7.
Martyrium fugere an sit imperfectorum. p. 423. col. 1. a.
& sequ. 10. 7.
martyrij desiderium perfectio est. pag. 422. col. 2. d. &
sequen. 10. 7.
de martyrio multa ex sanctis Patribus. pag. 207. col. 1.
& 2. to. 6.
Matrimonium quid. pag. 50. col. 1. d. & 98. col. 2. d.
& 212. col. 2. d. 10. 6.
matrimonium cur ab initio institutum. pagin. 50. co-
lum. 2. b. 10. 6. & cur ante omnia alia sacramenta.
pag. 43. col. 2. a. 10. eod.

matrimo-

Index verborum, & rerum.

matrimonium, & in officium, & in remedium institutum. pag. 50. col. 1. d. 10. 6. matrimonium a Deo quibus modis institutum. pag. 98. col. 2. d. e. 10. 6. matrimonium quando initietur, ratificetur, & consummatur. p. 50. col. 1. e. 10. 6. matrimonij sunt tria bona. ibid. e. f. & sequ. matrimonij contractus per quod initietur, ratificatur, & consummatur. p. 98. col. 2. e. 10. 6. matrimonij impedimenta duplicia. p. 99. col. 1. & 2. a. & sequ. 10. 6. item duodecim impedimenta. pag. 50. col. 1. & 2. f. & 51. col. 1. a. 10. eod. matrimonij ex sacris litteris exempla. p. 536. col. 2. c. d. & sequ. 10. 7. matrimonio coniuncti tripliciter separantur. pag. 99. col. 1. a. b. 10. 6. in matrimonio rato, & consummato quid res, quid sacramentum, quid res, & signum. ibid. c. d. in matrimoniali actu quibus modis possit contingere peccatum. p. 42. col. 2. b. c. 10. 7. Mechanica opera, seu servilia sunt septem. p. 8. col. 2. d. 10. 7. Meditatio debet se homo exercere ad conscientiam, pag. 197. col. 1. c. & sequ. 10. 7. & quomodo ad radii intelligentiam. p. 198. col. 2. b. & sequ. 10. eod. Meditatio quid sit, & quomodo a cogitatione distinguantur. pag. 154. col. 2. f. & sequ. 10. 7. meditatio necessaria orationi. p. 575. col. 2. c. d. 10. 7. meditatio studiosa aternorum est secundum iter aternitatis, & de ordine huius itineris. pag. 154. col. 2. b. & sequa. 10. 7. meditatio post Completorium. p. 408. col. 2. b. & sequ. 10. 6. in meditatione itinere Deus quomodo spiritum humanum illuminat. p. 155. col. 1. d. & sequ. 10. 7. de meditatione multa ex sanctis Patribus. p. 184. col. 2. & sequ. 10. 6. meditationes infra Missarum sollemnia. p. 201. col. 1. f. & sequ. 10. 7. Membra corporis triplicia. p. 765. col. 1. f. & sequ. 10. 7. membra inter se quomodo se habeant. ibid. col. 2. a. b. membra corpora cum Deo in scripturis tribuuntur, quid significent. p. 821. col. 1. a. & sequ. 10. 7. circa membra gestum, quae disciplina a religioso servanda. pag. 514. col. 1. c. & sequ. 10. 7. Memoria quid. pag. 220. col. 2. f. & 212. col. 1. d. 20. 6. & 760. col. 1. c. 10. 7. memoria nostra quomodo modis Deo inhaerere docetur. pag. 637. col. 1. e. & sequ. 10. 7. memoria quo pacto reformari debeat. pag. 600. col. 1. f. & sequ. 10. 7. memoria, & reminiscencia, quomodo differant. p. 760. col. 1. d. & sequ. 10. 7. memoria mortis sex in homine bona facit. pag. 323. col. 1. e. f. & sequ. 10. 6. memoria peccatorum quomodo fieri debeat. pag. 207. col. 1. d. & sequ. 10. 7. memoria operationes indicant animam esse imaginem Dei. pag. 139. col. 1. e. f. 10. 7. de memoria multa ex sanctis Patribus. pag. 148. col. 2. & sequ. 10. 6. Memorialia viginquinque ad bene vivendum. pag. 15. col. 2. a. & sequ. 10. 7. Mendacium quid. pag. 64. col. 1. e. & 211. col. 2. b. 10. 6. & 23. col. 2. a. b. 10. 7. mendacium triplex est. pag. 64. col. 1. f. 10. 6. & 23. col. 1. e. f. & 39. col. 2. d. e. & 316. col. 1. b. 10. 7. mendacium duplex. p. 64. col. 1. f. & 2. a. 10. 6. mendacij ex sacris litteris exempla. pag. 518. col. 1. f. & sequ. 10. 7. de mendacio multa ex sanctis Patribus. p. 54. col. 2. 10. 7. Mendicare licitum est fratribus, & argumentorum quovumdam contra huc solutio. p. 346. col. 2. d. & sequ. 10. 7. Mendicatio pro Christo suscepta est perfectissima Christiana.

pag. 392. col. 1. e. f. & sequ. 10. 7. Mendicatio quintuplex est origine, modo, & efficacia differens. pag. 463. col. 1. e. f. & sequ. 10. 7. mendicatio triplex est modus. pag. 395. col. 1. a. & sequ. 10. 7. Mens nostra tribus virtutibus Theologicis superestitri debet. pag. 140. col. 2. e. f. & sequ. 10. 7. mens nostra tripliciter appellata. p. 195. col. 2. f. 10. 7. Mens, & quomodo in ea religiosi oculos custodire debeant, & servare silentium. p. 381. col. 1. e. f. 10. 7. in mensa a religiosis specialia non sunt quaerenda. ibid. col. 2. c. & sequ. circa mensam qua disciplina servanda. pag. 582. col. 1. a. b. & sequ. 10. 7. Mensura durationis tres sunt. p. 77. col. 1. c. 10. 6. Merita quos religiosos deservunt. p. 588. col. 2. b. c. 10. 7. Mercurij planeta proprietates. pag. 751. col. 1. e. 10. 7. Meretricium quid. pag. 72. col. 2. b. 10. 6. Meritum triplex est. pag. 801. col. 2. c. d. 10. 7. meritum, vel demeritum, quomodo circa finem actionum attenditur. pag. 802. col. 2. b. 10. eod. ad meritum tria valent. pag. 802. col. 2. d. e. 10. 7. ad meritum ex parte subiecti tria requirantur. p. 802. col. 1. f. 10. 7. merito condigni nulli meretur primam gratiam. pag. 801. col. 2. d. e. 10. 7. mereri quis tripliciter dicitur. pag. 85. col. 1. d. e. 10. 6. meritoria opera quomodo sine a gratia, & a libero arbitrio. pag. 802. col. 1. d. 10. 7. meritoria operatio quomodo sit septimum iter aternitatis. pag. 191. col. 2. d. & sequ. 10. 7. Merus quid, & quomodo duplex. pag. 100. col. 1. b. 10. 6. merus quis sit impedimentum matrimonij. pagin. 209. col. 1. a. 10. 6. Michael quid significet. pag. 80. col. 1. e. 10. 6. & 756. col. 1. d. b. 10. 7. Michael Angelus Christum in agone confortat. pag. 403. col. 1. b. & sequ. 10. 6. Milites, & multa de illis ex sanctis Patribus. pag. 130. col. 1. 2. 10. 6. Militemus quid significet. pag. 337. col. 2. c. d. 10. 6. Ministri altaris, & illorum officium. pag. 279. col. 1. a. & sequ. 10. 7. Minores fratres cur habeant magnos conventus. p. 357. col. 1. a. & sequ. 10. 7. cur non degant in deserto. p. 356. col. 2. f. & sequ. eod. cur colligant plura, quam sufficiant ad unius diei victum. pag. 357. col. 2. f. & sequ. eod. cur non laborent manibus pro victu. p. 359. col. 2. c. f. 10. 7. cur populo pradicent, & confessiones audiant. p. 355. col. 1. a. & sequ. 10. 7. cur litterarum studio vacent. p. 356. col. 1. e. f. & sequ. 10. eod. cur nihil habeant proprium in communi, & in speciali. ibid. col. 2. b. & sequ. cur plura nunc petant, quam olim. p. 358. col. 1. e. f. & sequ. 10. eod. cur videantur esse impatientes pecunia. ibid. col. 2. d. & sequ. 10. 7. quomodo possint hortos, liberos, domos, & cetera possidere. pagin. 364. col. 1. f. & sequ. 10. 7. an recipiant elemosynam ab his, qui iniusta lucra sectantur. p. 365. col. 1. c. f. & 2. a. 10. eod. an transgrediantur regulam cum pecuniis, quae sibi per elemosynam erogantur, per alios recipi et conservari faciant. p. 364. col. 2. d. & sequ. 10. 7. an omnes ad illorum ordinem recipiendi. p. 360. col. 2. f. & sequ. 10. 6. inter nos cur non omnes dysscoli e religione ejiciantur. p. 361. col. 2. b. c. 10. eod. an de illorum religione, posse quis facta professione, ad aliam transire. p. 359. col. 2. f. & sequ. 10. eod. cur non omnes recipimur ad illorum religionem. ibid. col. 1. e. f. & sequ. illorum ordo ob quae tempore sancti Bonaventura deformari cepit. pag. 467. col. 1. f. & sequ. 10. eod. cur in Minorum religione aliquid pravis moribus inveniantur. p. 362. col. 1. c. & sequ. 10. eod. an ad Minorum religionem de qualibet religione sit transitus. p. 359. col. 2. f. 10. 7. an Minoribus liceat exercere aliquod pro demeritis, et egresso penitentia, & peccati receptione denegare. p. 360. col. 1. a. & sequ. 10. 7. Miracula

Index verborum, & rerum.

Miraculum quid. pag. 88. col. 2. c. 10. 6. miraculum, & mirum, in quo differant. pag. 744. col. 1. d. e. 10. 7. ad miraculi rationem qua requirantur. ibid. miracula in quibus sunt. p. 714. col. 2. a. b. 10. eod. de miraculis divinis providentia factis. pag. 471. col. 2. a. & sequ. 10. 7. Misericordia multa de ea ex sanctis Patribus. p. 80. col. 2. 10. 6. Misericordia quid. pag. 91. col. 2. f. & 212. col. 2. b. 10. 6. misericordia caritatis virtutes superat. pag. 327. col. 2. d. & sequ. 10. 6. misericordia tribus modis dicitur. pag. 747. col. 2. b. & sequ. 10. 6. misericordia comparationes. p. 327. col. 1. b. & sequ. 10. 6. misericordia gradus varij. p. 327. col. 2. f. & sequ. 10. 7. misericordia boarudo definitur. p. 813. col. 1. d. 10. eod. misericordiae opera quae. pag. 548. col. 2. c. d. 328. col. 1. d. 10. 6. & 813. col. 2. d. 10. 7. misericordiae laudes. p. 327. col. 2. f. & sequ. 10. 6. ad misericordiam quibus meditationibus induamur. pag. 327. col. 2. b. c. 10. 6. de misericordia multa ex sanctis Patribus. pagin. 204. col. 1. d. 10. 6. misericordia opera spiritalia, & eorum sufficientia. pag. 93. col. 2. d. 10. 6. Missa unde dicitur, & eius significatio usque ad offerroium. pag. 79. col. 1. a. & sequ. 10. 7. Missa quae prerogativas habeat. p. 225. col. 2. e. f. 10. 7. Missa mysteria multa sunt. p. 825. col. 2. f. 10. 7. Missa ritus, & significationes, quae in Missa sunt quid significant. pag. 96. col. 1. d. e. 10. 6. Missae officium moraliter exponitur. p. 826. col. 1. b. c. 10. 7. in Missa officio, quae negligentia occurrant. pagin. 826. col. 1. e. f. & sequ. 10. 7. Missam celebrantis qua intentio. p. 74. col. 2. b. c. d. 10. 7. Missam celebrans quomodo se habere debeat post communionem. p. 75. col. 2. b. 10. 7. & quomodo infra sacrum canonicum. ibid. col. 1. a. b. ad Missam celebrandam conscientia discutenda, & passio Christi meditanda. p. 76. col. 1. b. & sequ. 10. 7. a Missam celebrante quomodo confessio fieri debeat. pagin. 74. col. 2. e. f. & sequ. 10. 7. ad Missam celebrandam sex in celebrante requiruntur. pag. 73. col. 1. d. e. & sequ. 10. 7. Missae in loco honesto reponendum. pag. 79. col. 1. a. 10. 7. Mitri quis sit. pag. 813. col. 1. f. 10. 7. Mittere, & mitri quibus personis in divinis competat. pag. 12. col. 1. a. 10. 6. Moderantia quid. pag. 90. col. 2. e. 10. 6. Modestia quid. ibid. & 212. col. 1. e. 10. eod. & 812. col. 1. c. 10. 7. de modestia multa ex sanctis Patribus. pag. 154. col. 2. & 155. col. 1. 10. 6. Monachorum tria genera. pag. 307. col. 1. b. 10. 6. item quatuor genera. p. 408. col. 1. c. & sequ. 10. 7. de monachis bonis multa ex sanctis doctores. pag. 123. col. 1. & 2. 10. 6. item de monachis malis. ibid. Moniales cur recipiantur constituta pecunia. pag. 381. col. 1. c. d. & sequ. 10. 7. Montes quatuor mala habent, & vales quatuor bona. pag. 324. col. 2. c. 10. 6. Mores in religiosis quales esse debeant. pag. 618. col. 1. e. f. & sequ. 10. 7. Mors semper meditanda. p. 26. col. 1. b. c. d. 10. 7. mors infortiorum pretiosa. p. 563. col. 1. e. f. & sequ. 10. 7. de morte quomodo meditanda. pag. 107. col. 2. b. & sequ. 10. eod. de morte multa ex sacris litteris. pag. 561. col. 1. f. & sequ. 10. 7. de morte multa ex sanctis Patribus. pag. 120. col. 1. & sequ. 10. 6. Morositas, & multa de ea ex sanctis Patribus. pag. 186. col. 2. 10. 6. Nomina

Motus in quo dividitur. pag. 760. col. 2. d. & sequ. & 765. col. 1. a. b. 10. eod. Motus sensitiva quid. p. 210. col. 2. f. 10. 6. Motus triplex, & nullus eorum in Deo. pag. 740. col. 1. f. & sequ. 10. 7. motus primi mobilis dicitur rationalis. pagin. 750. col. 1. a. b. 10. 7. motus firmamenti, & planetarum dicitur irrationalis. pag. 750. col. 2. b. 10. 7. Mulier, & multa de ea ex sanctis Patribus. pag. 122. col. 1. & 2. 10. 6. mulierum fallacia multa. p. 560. col. 1. f. & sequ. 10. 7. mulierum stultiloquium. p. 560. col. 2. f. & sequ. 10. 7. mulierum ornatus superfluis. p. 561. col. 1. d. & sequ. 10. 7. mulierum auditas magna. p. 559. col. 1. f. & sequ. 10. 7. mulierum pietas. ibid. c. & sequ. mulierum fortitudo. ibid. col. 2. c. & sequ. mulierum magna fides. pag. 558. col. 1. d. & sequ. 10. eod. mulierum magna sapientia. ibid. col. 2. b. & sequ. 10. 7. Multiloqui, et otiosa verba fugienda. p. 656. col. 1. a. b. 10. 7. de multiloquio multa ex sanctis. p. 162. col. 1. 10. 6. Munditia carnis quid, et quae sunt eius peccata. pag. 685. col. 2. f. & sequ. 10. 7. munditia carnis quid. pag. 813. col. 2. e. 10. 7. munditia carnis tria faciunt. pag. 328. col. 1. f. & sequ. 10. 6. ad munditiam carnis qua disponunt. ibid. col. 2. b. c. d. Mundus in natura caelesti, & elementari consistit. pag. 15. col. 2. 10. 6. mundus triplex est. pag. 749. col. 1. c. 10. 7. mundus cur purgandus per ignem. p. 59. col. 1. a. b. 10. 6. mundus innotabitur evanescit iudicio. pag. 839. col. 1. a. f. 10. 7. mundus cur igne conflagrationis consumendus, & non aquarum inundatione. p. 74. col. 2. f. 10. 6. mundus inceptus esse a Deo per creationem. pag. 14. col. 1. 10. 6. mundi innovacionis ratio. pag. 339. col. 2. f. 10. 7. mundi aetates septem. p. 752. col. 1. a. b. c. 10. 7. Munerum acceptio, qua non est peccatum; suspecta tamen est. pag. 38. col. 1. b. & sequ. 10. 7. munerum acceptio ex sacris litteris exempla. p. 525. col. 1. c. & sequ. 10. 7. Murmuratio quid. p. 32. col. 2. e. f. 10. 7. Mutabilitas, & multa de ea ex sanctis. p. 165. col. 2. 10. 6. mutatio triplex est. p. 823. col. 2. f. & sequ. 10. 7. mutatio substantialis quadruplex. p. 824. col. 1. b. c. 10. 7. Myrrha fasciculus quid sit. pag. 158. col. 1. b. c. 10. 7.

N

Naves in Deo quid. pag. 681. col. 2. d. 10. 7. Nativitas Christi, & circa eam meditatio. pag. 354. col. 2. a. & sequ. 10. 6. Natura corporalis quomodo anima uniat. pag. 25. col. 1. e. 10. 6. natura caelestis quomodo duplex. pag. 25. col. 2. f. 10. eod. natura corporalis, & quid de ea tenendum quantum ad fieri. pag. 15. col. 1. c. & sequ. 10. eod. naturale philosophia triplex. pag. 2. col. 1. f. 10. eod. naturalis virtus quid. pag. 700. col. 2. d. e. 10. 7. Nazareth filios interpretatur. p. 480. col. 1. c. f. 10. 6. Necessitas duplex, & utraque valet ad fuganda vitia. pag. 604. col. 1. f. 10. 7. Negligentia quid. pag. 62. col. 2. a. 10. 6. & multa de ea ex sanctis Patribus. p. 66. col. 2. & sequ. 10. eod. Negotiantes, & multa de illis ex sanctis Doctoribus. pagin. 121. col. 1. 10. 6. Negative in Deo quid. pag. 683. col. 2. e. 10. 7. Nivrositas quid. pag. 212. col. 1. a. 10. 6. Nobiles, & de illis multa ex sanctis Patribus. pagin. 130. col. 2. 10. 6. Nomina Dei assumuntur in vanum multipliciter. pag. 321. col. 1. a. 10. 7.

Index verborum, & rerum.

namina quot modis de Deo dicantur. pag. 742. col. 1. f. & seq. 10. eod.
Nomina ipsius Dei, aut essentialia, aut notionalia, aut personalia. pag. 742. col. 1. a. & seq. 10. 7.
Notio quid. pag. 210. col. 1. a. 10. 6.
Notiones in diuinis quinque. pag. 210. col. 2. c. 209. col. 2. d. 10. 6. 741. col. 2. c. d. 10. 7.
de notionibus regula obseruanda. ibid. e. f.
Notitia approbationis quid. pag. 210. col. 2. c. 10. 6. & quid notitia uisionis. ibid.
Notitiam praesumptio quid. pag. 66. col. 2. e. 10. 6.
Notitiam in religione duplex. pag. 505. col. 2. f. 10. 7.
Notitiam quomodo se habeat cum socio in uia. pag. 657. col. 1. e. f. 10. 7.
notitiam seipsum corrigat. pag. 661. col. 2. f. & sequen. 10. eod.
notitiam ad Eucharistiam quomodo se debeat preparare. pag. 664. col. 2. d. & seq. 10. 7.
notitiam fugiat rumores, & iactantiam. pag. 655. col. 2. d. & seq. 10. eod.
notitiam non habeat res curiosas. pag. 660. col. 2. e. f. 10. eod.
notitiam quomodo debeat conseruari. pag. 664. col. 1. e. f. & seq. 10. 7.
notitiam desideret semper esse in cella. pag. 654. col. 2. b. c. 10. 7.
notitiam vitare debet curiositatem. pag. 659. col. 2. d. & seq. 10. 7.
notitiam orium fugiat. pag. 656. col. 1. e. 10. 7.
notitiam circa dormitionem quomodo se gerat. pag. 665. col. 2. f. & seq. 10. 7.
notitiam quando a superiori corripitur genuflectat. pag. 653. col. 1. f. & seq. 10. 7.
notitiam ad Missas libenter ministret. pag. 654. col. 1. d. & seq. 10. eod.
notitiam extra domum non circumspiciat per loca. pag. 657. col. 1. d. e. 10. 7.
notitiam praedicationis, & confessionis officium non desideret. pag. 654. col. 2. e. f. & seq. eod.
notitiam qualiter se gerere debeat in dormitorio. pag. 652. col. 1. d. & seq. 10. 7.
notitiam capiat horas ad meditando, & orandum. pag. 657. col. 2. a. 10. 7.
notitiam pacificum habeat auditum. pag. 656. col. 1. c. 10. 7.
notitiam det bonum exemplum in conuersatione. pag. 657. col. 2. b. c. 10. eod.
notitiam quomodo se gerere debeat circa comestionem. pag. 655. col. 1. c. & seq. 10. 7.
notitiam in omnibus semper habeat honestatem. pag. 660. col. 2. a. b. & seq. 10. eod.
notitiam consteatur ter in septimana. pag. 654. col. 2. a. b. 10. 7.
notitiam in capitulo qualiter se gerere debeat. pag. 652. col. 1. a. b. c. 10. 7.
notitiam qualiter in mensa se gerere debeat. ibid. col. 2. a. & seq.
notitiam humilis uerecundia praeditus esse debet. pag. 655. col. 1. e. f. 10. 7.
notitiam proponat sibi in omnibus exemplum Christi. pag. 656. col. 1. f. & seq. 10. 7.
notitiam in religione debet omnia transitoria abdicare. pag. 569. col. 1. d. e. 10. 7.
notitiam litteras ad se missas non aperiat absque licentia superioris. pag. 571. col. 1. f. & seq. 10. 7.
notitiam peccantibus debet compari. pag. 660. col. 2. a. b. 10. 7.
notitiam qualiter cantare debeat. pag. 656. col. 2. f. & seq. 10. 7.
notitiam odium, & detractionem contra se patienter sustineat. pag. 661. col. 1. f. & seq. 10. 7.
notitiam quatuor cautelas obseruare debet. pag. 596. col. 1. b. & seq. 10. 7.
notitiam in omnibus uanam gloriam fugiat. pagin.

656. colum. 2. eod. tomo.
notitiam confessionem generalem, quam primum faciat. pag. 569. col. 1. f. 10. 7.
notitiam sit uoluntarie subiectus. pag. 658. col. 1. e. f. & seq. 10. 7.
notitiam in proposito bono non fluctuet. pag. 569. col. 2. a. b. 10. 7.
notitiam lectio qualis. pag. 654. col. 2. c. d. 10. 7.
notitiam modus loquendi qualis. pag. 656. col. 1. e. 10. 7. & qualis eius conuersatio inter fratres. 655. col. 1. b. & seq. eod. qualis incesus, & sessio ibid. f. & seq. qualis uisus. ibid. col. 2. b. qualia uerba. ibid.
notitiam, cui & quoties sit confitendum. pag. 574. col. 1. f. & seq. 10. 7.
notitiam in colloquio mulierum qua uitanda. pag. 657. col. 2. d. & seq. 10. 7.
notitiam orium uitandum. pag. 659. col. 1. e. f. & seq. 10. 7. & mala cogitationes. ibid. col. 2. b. c.
notitiam familiaritates secularium uitanda. pag. 667. col. 1. c. & seq. 10. 7.
notitiam qua memoriter discenda ex diuino officio. pag. 576. col. 1. f. & seq. 10. 7.
notitiam qualis debet esse religionis feruor. pag. 656. col. 1. b. c. d. 10. 7.
notitiam de absentia quomodo loquendum. pag. 655. col. 2. c. 10. 7.
notitiam qua orationes dicenda, & quomodo. pag. 663. col. 1. d. & seq. 10. eod.
notitiam in egressu foras qua obseruanda. pag. 657. col. 1. a. b. c. 10. 7.
notitiam bonorum qua signa, & qua prauorum. pag. 593. col. 1. a. & seq. 10. 7.
notitiam quid semper considerandum. pag. 652. col. 1. a. b. 10. 7.
notitiam, & nouiter conuersis saepe prodest loci mutatio. pag. 269. col. 2. d. & seq. 10. 7.
notitiam quomodo a somno surgendum. pag. 652. col. 1. d. & seq. 10. eod.
notitiam necessaria humilitas. pag. 569. col. 2. f. & seq. 10. 7.
de notitiis multa ex sanctis Patribus. pag. 222. col. 2. 10. 6.
Nubes quomodo fiant. pag. 751. col. 2. e. f. 10. 7.
Nugae, & de his multa ex sanctis Patribus. pag. 162. col. 1. e. 10. 6.
Numerorum septem differentia. pag. 128. col. 2. b. & seq. 10. 7.
Nuntij diuini ad animam, quomodo a falsis distinguantur. pag. 158. col. 1. e. f. & seq. 10. 7.

Obed Edom, quid significet. pag. 474. col. 2. d. e.
Obedientia quid. pag. 92. col. 1. a. 10. 6.
obedientia mera qua dicatur. pag. 20. col. 1. e. & 210. col. 2. d. 10. 6.
obedientia duplex est. pag. 333. col. 1. f. 10. 7. item triplex. 631. col. 1. a. & seq. 10. eod.
obedientia qualis esse debeat. pag. 566. col. 2. b. & seq. 10. 7.
obedientia perfecta, sua imperfecta relinquit. pag. 570. col. 1. d. & seq. 10. 7.
obedientia Prelatis debita. pag. 652. col. 1. c. d. & 2. a. & seq. 10. 7.
obedientia in operibus, in locutione, & in usu rerum. pag. 570. col. 2. b. & seq. 10. 7.
obedientia laudes. pag. 667. col. 1. c. d. & seq. 10. 7.
obedientia ratio qua. pag. 630. col. 2. c. & seq. 10. 7.
obedientia sex auxilia. pag. 307. col. 2. f. & seq. 10. 6.
obedientia praecordia. ibid. col. 1. d. e. f.
obedientia exempla ex Sacra scriptura. pag. 490. col. 1. a. & seq. 10. 7.
obedientia necessitas, & meritum. pag. 170. colum. 1. b. c. 10. 7.

obedientia

Index verborum, & rerum.

obedientia comparationes. pag. 307. col. 2. a. & sequ. 10. 6.
obedientia exemplum mirabile. pag. 240. col. 2. c. d. e. 10. 7.
obedientia gradus uarij. pag. 20. col. 2. c. d. 10. 7.
obedientia gradus supremi. pag. 307. col. 1. e. f. 10. 6. & qui. pag. 631. col. 1. f. & seq. 10. 7.
de obedientia bona, ex sanctis Patribus multa. pag. 155. col. 2. & seq. 10. 6. item de inaccepta. pag. 150. col. 1. e. 10. eod.
Obliuio quatuorplex, & qualis sit peccatum. pag. 45. col. 1. e. f. 10. 7.
de obliuione multa ex sanctis Patribus. pag. 174. col. 1. e. 10. 6.
Obliuisci in Deo quid. pag. 584. col. 1. b. 10. eod.
Obseruancia quid. pag. 91. col. 2. e. 212. col. 2. a. 10. 6. 311. col. 1. c. 10. 7.
Obsinationis, & duritia malorum exempla ex sacris litteris. pag. 548. col. 1. e. f. & seq. 10. 7.
de obsinatione multa ex sanctis Patribus. pag. 168. col. 1. e. 10. 6.
Occasiones peccandi confitenda. pag. 692. col. 1. e. f. & seq. 10. 7.
Occisio tripliciter est iniusta. pag. 815. col. 2. d. 10. 7.
Oculus triplex, carnis, rationis, & contemplationis. pag. 160. col. 2. e. f. & seq. 10. 7.
oculus cordis habet suam noctem, & diem. pag. 246. col. 1. b. c. & seq. 10. 6.
oculi quid in Deo. pag. 681. col. 2. e. 10. 7.
Occupatio, & multa de ea ex sanctis Patribus. 165. col. 1. e. 10. 6.
Oidium quid. pag. 211. col. 2. d. 10. 6.
Offeritorium unde dicatur. pag. 80. col. 2. 10. 7.
Officium diuini ob quinque causas in Ecclesia institutum. ab Spiritu sancto. pag. 100. col. 1. f. & seq. 10. 7.
officium diuinum quam deuotissime persoluedum. pag. 590. col. 2. c. d. e. & seq. 10. 7.
officium diuinum quomodo recitandum. pag. 662. col. 2. f. & seq. 10. 7. & quomodo persoluedum etiam extra chorum. pag. 577. col. 2. e. f. & seq. 10. 7.
officium a Religiosis quomodo alijs committenda. pag. 573. col. 1. b. c. d. 10. 7.
in officij monasterij qua disciplina a Religiosis seruanda. pag. 583. col. 2. a. & seq. 10. 7.
Omissio quid. pag. 61. col. 1. e. 10. 6.
omissio quatuorplex, & qualis sit peccatum mortale. pag. 44. col. 1. d. & seq. 10. 7.
Operatio Dei in productione mundi triplex. pag. 77. col. 2. f. 10. 6.
operatio hominis tam spiritalis, quam corporalis, quomodo Deiformis efficiatur. pag. 192. col. 2. f. & sequ. 10. 7.
operationis bona exempla ex sacris litteris. pag. 559. col. 1. e. & seq. 10. 7.
Oppressio bonorum per malos ex sacris litteris exempla. pag. 550. col. 1. d. & seq. 10. 7.
Opus manuale quibus ab Apostolo praecipitur. pag. 407. col. 2. c. d. e. 10. 7.
operis triplex genus. pag. 406. colum. 2. e. f. & sequ. 10. 7.
opera sex dierum moraliter explicantur. pag. 749. col. 1. f. & 2. a. b. 10. 7.
opera bona quomodo sunt trium meritoria. pag. 802. col. 2. e. f. 10. 7.
opera extra charitatem facta ad quid ualeant. pag. 803. col. 1. e. 10. eod.
opera misericordiae corporalia. 93. col. 2. b. c. 10. 6. & eorum sufficientia. ibid.
operum quinque sunt genera. pag. 772. col. 1. e. 10. 7.
Oraculum quid. pag. 82. col. 2. 10. 6. & 211. colum. 1. a. 10. eod.
Orandi tres modi. pag. 637. col. 2. a. & seq. 10. 7.
orandi modus a nouitijs seruandus. pag. 575. colum. 1. a. b. c. 10. eod.

orandum est mane, & uespero. pag. 575. colum. 2. f. 10. 7.
orantis forma uaria. pag. 641. col. 2. a. b. c. 10. eod.
orantis affectio ad impetrandum quomodo debet esse preparata. pag. 124. col. 2. & seq. 10. 7.
orantes quare quandoque non exaudiantur. pag. 644. col. 1. f. & seq. 10. 7.
Oratio quid. pag. 93. col. 2. f. 297. col. 2. b. 212. col. 2. b. 10. 6.
oratio duplex mentalis, & uocalis. pag. 41. colum. 1. b. 10. eod.
oratio mentalis quid. pag. 64. col. 1. e. f. 10. 7.
oratio breuis sit, & pura. pag. 575. col. 2. e. 10. 7.
oratio duabus alis subleuatur. ibid. d. e.
oratio pascat hominem interiorum. pag. 576. col. 2. a. b. 10. 7.
oratio quomodo pars satisfactionis. pag. 830. col. 1. a. f. 10. 7.
oratio commendatur. pag. 385. col. 2. a. b. 10. 6.
oratio cur collecta dicatur. pag. 79. col. 2. b. 10. 7.
oratio deuota dicenda ante communionem. 76. col. 1. f. 10. 7. item alia post communionem. ibid. col. 2. c. f.
orationis Dominica petitiones septem. pag. 41. col. 1. e. 10. 6. & earum sufficientia. 94. col. 1. a. 10. 6. & de eiusdem doctrina. 40. col. 1. d. & 2. a. & seq. 10. eod. eiusdem breuis expositio. 339. col. 1. f. & seq. 10. 7. item de eadem meditatio. 214. colum. 2. b. & seq. 10. 7.
orationis partes tres, seu gradus tres. pag. 109. col. 2. e. f. 10. 7.
orationis figura triplex. pag. 297. col. 2. e. f. & sequ. 10. 6.
orationis uirtutes. pag. 642. col. 1. d. & seq. 10. 7.
orationis effectus. pag. 641. col. 1. f. & seq. 10. 7.
orationis comparationes. pag. 297. colum. 2. c. d. e. 10. 6.
orationis uirtus quanta. pag. 675. col. 1. c. & sequ. 10. 7.
orationis exempla ex sacra Scriptura. pag. 482. col. 2. e. f. & seq. 10. 7.
orationis perfectio. pag. 646. col. 1. c. d. 10. 7.
ad orationem tria requiruntur. pag. 675. col. 1. e. f. & seq. 10. 7.
in oratione uarij affectus formantur. pag. 637. col. 2. f. & seq. 10. 7.
oratione quomodo peruenitur ad ueram sapientiam. pag. 160. col. 2. e. f. & seq. 10. 7.
de oratione accepta multa ex sanctis Patribus. pag. 156. col. 2. & seq. 10. 6. item de inaccepta. 157. colum. 2. & seq. 10. eod.
orationes speciales quibusdam expediunt, & de ipsis multa. pag. 644. col. 1. e. f. & seq. 10. 7.
Orbes caelestes quomodo distent inter se, & a terra. pag. 749. col. 2. e. f. 10. 7.
Ordo quid. pag. 212. col. 2. d. 10. 6. item quid, & quatuorplex. pag. 98. col. 1. b. 10. eod. & quomodo in Gregorio definitur. 79. col. 2. b. 10. eod. & 49. colum. 2. d. 10. 6.
ordo hierarchia ecclesiastica. pag. 150. col. 1. b. 10. 6.
ordo in Angelis quid ex Gregorio. pag. 210. colum. 2. d. 10. eod.
ordo diuina iustitia in panis insula primis parentibus pro peccato. pag. 22. col. 2. c. 10. eod.
ordo uiuendi tria continet, & quae. pag. 3. colum. 2. b. 10. 6.
ordo quomodo describitur. pagina. 832. colum. 2. b. c. 10. 7.
ordo sacer impedimentum matrimonij. pag. 100. col. 1. a. 10. 6.
ordinis septem gradus. pag. 49. col. 2. f. 10. 6.
ordinis qua debita dispensatio. pag. 9. col. 1. f. 10. 6.
de ordinis substantia sunt sex. pag. 83. col. 2. c. d. 10. 7.
in ordine aliquid est sacramentum, aliquid res, aliquid res, & sacramentum. ibid. & 98. col. 2. b. c. 10. 6.
in or-

Index verborum, & rerum.

In ordinis quolibet character imprimatur. ibid. f. & quando imprimatur. pag. 833. col. 1. a. 10. 7.
ordines initiati duplex habent signum distinctivum. pag. 832. col. 2. 10. eod.
ordines quomodo dispensandi. pag. 50. col. 2. c. 10. 6.
ordines sex sunt tamquam subministrati. & quare. pag. 49. col. 2. f. 10. 6.
ordines cur pracadat consura. ibid. e.
ordines sunt septem. pag. 832. col. 2. d. & sequ. 10. 7.
item eorum officia. ibid.
ordines suscipiendi quos debeant habere qualitates. pag. 833. col. 1. b. & sequ. 10. 7.
ordines videtur Christus exercuisse. & quomodo. ibid. a. b.
ordines suscipere multa impediunt. ibid. col. 2. a. b.
ordines suscipiendi conditiones. pag. 98. col. 2. a. 10. 6.
ordinum minorum potestas, & officium. ibid. col. 1. d.
ante ordinum susceptionem preparare nos debemus per confessionem. pag. 833. 1. f. & sequ. 10. 7.
Originale peccatum est unum in omnibus. pag. 280. col. 1. e. f. 10. 6.
originale peccatum habet communitatem, & quare. pag. 280. col. 1. e. 10. 6.
originale peccatum. qualitates habet ad alios peccatis differentem. & quomodo. ibid. col. 2. a. b.
originale peccatum habet aequalitatem. ibid.
originale peccatum. cur post hanc vitam non puniatur pena sensus. pag. 23. col. 1. e. f. 10. 6.
originale peccatum ex carentia iustitia, & morbo concupiscentia integratur. ibid. col. 2. d.
originale peccatum humanam naturam dupliciter inficit. pag. 136. col. 1. c. d. 10. 7.
originale peccatum quomodo in carne, & in anima. pag. 774. col. 2. b. c. 10. 7.
originalis peccati quadruplex pena. pag. 23. col. 1. a. 10. 6.
eius curatio. ibid. col. 2. f. & 60. col. 1. f. & sequ. 10. eod.
originalis culpa personam, & naturam inficit. & quomodo. pag. 23. col. 2. a. 10. 6.
originalis peccati effectus. pag. 281. col. 1. e. f. 10. 6.
originalis culpa transfuso est a peccato primi hominis. pag. 774. col. 1. f. & sequ. 10. 7.
eius multa sunt nomina. ibid. col. 2. c. d.
in originali peccato infectio, qua est culpa deletur per baptismum. ibid. col. 1. c.
videtur de hoc plura verbo peccatum.
Ornatus, & de eo multa ex sanctis Patribus. pag. 170. col. 1. 2. & sequ. 10. 6.
Os Dei quid in sacra Scriptura. pag. 682. col. 1. a. b. 10. 7.
Osanna vox Hebraea quid significet. pag. 82. col. 2. a. 10. 7.
Ostentatio quid. pag. 33. col. 2. f. 10. 7.
Ostentus fugienda. pag. 666. col. 1. e. f. 10. 7.
otij damna. pag. 779. col. 2. c. d. 10. 7.

P

Pacificus rex propter tria dicitur. pag. 330. col. 1. f. 10. 6.
Palestra quid significet. pag. 97. col. 1. d. e. 10. 7.
Pallium Christi quid. pag. 682. col. 2. f. 10. 7.
Palpebra in Deo quid. pag. 681. col. 2. e. d. 10. 7.
Paradisus qualis locus sit. pag. 310. col. 2. e. f. 10. 6. & 768. col. 2. d. e. 10. 7.
Parapherna quid sint. pag. 841. col. 2. a. 10. 6.
Pauca quid. pag. 90. col. 2. f. 10. 6.
Parentes sunt honorandi. pag. 515. col. 2. b. & sequ. 10. 7.
Passio Domini quomodo Clavis Davidica. pag. 218. col. 1. e. 10. 7.
passio Domini qualiter adaperitur quatuor affectibus animi. pag. 221. col. 2. c. & sequ. 10. 7.
circa passionem Domini quomodo meditandum. pag. 210. col. 1. d. & sequen. 10. 7.
sex item consideranda circa eamdem. ibidem. f. & sequen.

in passione Domini relucet summa sapientia, potentia, & clementia. pag. 219. col. 2. e. f. & sequ. 10. eod.
in passione Christi referantur signacula septem. pag. 212. col. 1. e. f. & sequ. 10. 7.
in passione Domini, cor hominis inflammatur ad septem opera misericordia. pag. 221. col. 1. d. & sequ. 10. 7.
in passione Domini datur septuplex ascensus in contemplatione secundum septiformem gratiam spiritus sancti. pag. 212. col. 1. f. & sequ. 10. 7.
in passione Domini speculari possumus decem mandatorum Decalogi exemplum, & quomodo. pag. 217. col. 2. f. & sequ. 10. 7.
in passione Domini relucet omnis Angelica hierarchia officia. pag. 218. col. 1. f. & sequ. 10. 7.
passionis Christi meditatio quam sit utilis. pag. 206. col. 1. 2. c. & sequ. 10. 7.
circa passionem Christi oratio valde deuota. pag. 222. col. 1. e. f. & sequ. 10. 7.
passiones seu affectiones sunt septem. pag. 622. col. 1. d. & sequ. 10. 7.
Pater multipliciter dicitur. pag. 733. col. 1. f. & sequ. 10. 7.
Pater in quarto Decalogi precepto qui dicitur. pag. 815. col. 2. b. c. 10. 7.
Pater in Diuinis non dicitur mitri. pag. 76. col. 1. d. 10. 6.
Patri aeterno quattuor sunt appropriata, & qua ibidem. e.
Patrem aeternum esse probatur. pag. 733. col. 1. e. f. & sequ. 10. 7.
in Patrem, Filium, & Spiritum sanctum peccare, qui dicantur. pag. 45. col. 2. d. 10. 7.
Patientia quid. pag. 91. col. 1. d. 212. col. 1. f. 10. 6. & 628. col. 2. d. e. & 810. col. 2. e. 10. 7.
item quid ex Tullio. 256. col. 2. a. 10. 6.
patientia laudes. pag. 329. col. 2. f. 10. 6.
patientia gradus qui. pag. 629. col. 2. f. & sequ. 10. 7.
patientia probatio qua sit. pag. 628. col. 2. f. & sequ. 10. 7.
patientia, & mansuetudinis exempla ex sacris litteris. pag. 317. col. 2. c. & sequ. 10. eod.
patientia utilitates quot. pag. 629. col. 1. f. & sequen. 10. 7.
de patientia multa ex sanctis Patribus. pag. 151. col. 1. & 2. 10. 6.
patientis scutum quale. pag. 330. col. 2. d. e. 10. 6.
patientis strenuitas in tribus. ibid. col. 1. c. & sequen. 10. 6.
Pauperes, & multa de illis ex sanctis Patribus. pag. 128. col. 2. & sequ. 10. 6.
Paupertas multiplex. pag. 632. col. 1. b. c. 10. 7.
paupertas alia in communi, alia in particulari. pag. 334. col. 1. d. e. 10. 7.
paupertas quantum ad abrenuntiationem, an sit Christiane perfectionis disputatur. pag. 387. col. 1. b. & sequ. 10. 7.
paupertas penuriosa ad quatuor potissimum valet. pag. 448. col. 2. e. f. & sequ. 10. 7.
paupertas voluntaria fundamentum Evangelice perfectionis. pag. 434. col. 1. e. f. & sequ. 10. eod.
paupertas qua alta, qua altior, & qua altissima. pag. 272. col. 1. e. f. 10. 7.
paupertas a religiosis amanda. pag. 673. col. 1. e. & sequ. 10. eod.
paupertas Apostolica contra impugnatores assertitur. pag. 342. col. 1. b. & sequ. 10. eod.
paupertas spiritus quid significet. pag. 813. col. 1. f. 10. 7.
paupertatis tria bona. pag. 307. col. 2. a. b. 10. 6.
paupertatis gradus varij. pag. 22. col. 1. d. e. f. 10. 7.
paupertatis utilitas. pag. 668. col. 2. a. b. & sequ. 10. 7.
paupertatis Evangelica ratio qua sit. pag. 434. col. 2. e. f. 10. 7.
paupertatis ex sacris litteris exempla. pag. 524. col. 1. b. & sequ. 10. 7.

paup-

Index verborum, & rerum.

paupertatem proferenti qua sunt necessaria. pag. 382. col. 1. b. c. 10. 6.
Pax ut est beatitudo quid sit. pag. 813. col. 2. e. f. 10. 7.
pax, & concordia ex sacris litteris exempla. pag. 506. col. 2. d. & sequ. 10. 7.
pax gradus varij. pag. 23. col. 1. d. e. f. 10. 7.
pax triplex gradus. pag. 247. col. 1. e. 10. 6.
pax multiplex effectus. ibid. f. & sequ.
pax praconia. pag. 329. col. 1. d. & sequ. 10. 6.
pax contraria qua. pag. 329. col. 2. c. d. e. 10. 6.
ad pacis soporem peruenitur septem gradibus. pag. 202. col. 1. e. & sequ. 10. 7.
ad pacem tria ducunt. pag. 329. col. 1. f. & sequen. 10. 6.
pacem dedit Christus discipulis suis triplici iure. pag. 329. col. 1. e. f. 10. 6.
Peccatum quid. pag. 286. col. 2. e. 10. 6. 772. col. 1. c. d. 10. 7.
peccatum actuale quid. pag. 211. col. 1. f. 10. 6.
peccatum ex ignorantia quid. pag. 69. col. 1. f. 10. 6.
peccata ex deordinatione nutritiva duo. pag. 72. col. 1. d. 10. 6.
peccata in seipsum duo. ibid.
peccatum triplex ex infirmitate, ignorantia, & malitia. pag. 69. col. 1. c. d. 10. 6.
peccatum ex industria quid. pag. 211. col. 2. f. 10. 6.
peccatum quam graue malum. pag. 35. col. 2. e. 10. eod.
peccatum propter qua detestandum. pag. 286. col. 2. e. d. 10. 6.
peccatum est sicut ludus aleatoris. pag. 287. col. 2. d. 10. 6.
peccatum ex infirmo. quid. pag. 212. col. 1. a. 10. 6.
peccatum est sicut vinculum. pag. 287. col. 2. e. f. 10. 6.
peccatum unum altero maius potest dici duodecim modis. pag. 61. col. 1. b. c. 10. 6.
peccati diuisiones qua. pag. 59. col. 2. c. d. 10. 6.
peccatum quantum placeat diabolo. pag. 286. col. 2. f. & sequ. 10. 6.
peccatum originale, veniale, & mortale, in quo distinguantur. pag. 280. col. 1. c. d. 10. 6.
peccatum est quasi purredo in pomo. pag. 287. col. 2. a. 10. 6.
peccatum est quasi falsitas in panis. ibid. c. & sicut taberna diaboli. ibid. e. d.
peccatum in Deum & proximum. pag. 212. col. 1. a. 10. eod.
peccatum non vitatur nisi prius cognoscatur. pag. 284. col. 1. c. & sequ. 10. 6.
peccata principalia seu capitalia sunt septem. pag. 287. col. 1. f. 10. eod.
peccatum ignorantia, & ex ignorantia quid. pag. 211. col. 2. f. 10. 6. & quomodo distinguantur. 69. col. 1. f. 10. eod.
peccatum contra naturam. pag. 68. col. 2. f. 10. 6. idem duobus modis dicitur. pag. 62. col. 2. c. 10. eod.
peccatum recordatio quomodo fieri debeat. pag. 198. col. 1. a. b. c. 10. 7.
peccata operis qua. pag. 784. col. 1. a. b. 10. 7.
peccata ori qua. pag. 783. col. 2. e. f. & sequ. 10. eod. & 64. col. 1. c. d. 10. 6.
peccati cordis definitio, & differentia. pag. 63. col. 1. a. b. 10. 6.
peccatum sicut vultum in corpore. pag. 287. col. 2. a. 10. eod.
peccata paterna qua dicantur, & qua sint. pag. 25. col. 1. b. & sequ. 10. 6.
peccati ob causam quattuor mala nobis iniuncta, qua sunt omnium malorum materia. pag. 318. col. 2. d. e. 10. 6.
peccatum momentaneum iuste a Deo aeternaliter puniatur. pag. 747. col. 1. c. d. & sequ. 10. 7. & quare. 127. col. 1. b. eod. 10.

peccatum multis nocet. pag. 773. col. 2. b. & sequ. 10. 7.
peccatum infirmitas est. pag. 287. col. 1. c. & sequen. 10. 6.
peccata quot modis peccata, & pena peccatorum dicantur. pag. 73. col. 2. d. e. 10. 6.
peccatorum circumstantia, qua. pag. 771. col. 2. c. d. e. 10. 7.
peccata omnia trifariam committuntur. pag. 671. col. 1. b. c. d. 10. 7.
peccati deformitatem quantum detestetur Deus. pag. 288. col. 2. d. & sequ. 10. 6.
peccata capitalia septem bestiis adparantur. pag. 777. col. 1. b. c. 10. 7.
peccatum quot modis faciat indignum communionem. pag. 825. col. 1. f. 10. 7.
peccatum qua antecedant. pag. 72. col. 2. per totum. 10. 6.
peccatum post mortem qualiter hominem premet. pag. 773. col. 1. a. b. c. 10. 7.
peccatorum origo, qua. pag. 697. col. 2. e. f. & sequ. 10. 7.
peccatum corrumpit modum, speciem, & ordinem. pag. 773. col. 2. e. f. 10. 7.
peccatum multa habet nomina. pag. 772. col. 1. e. f. 10. 7.
peccatum multum diuiditur modis. pag. 771. col. 2. f. 10. 6.
peccata cordis qua. pag. 783. col. 2. d. e. 10. 7.
peccatorum in proximum tria genera. pag. 71. col. 2. f. 10. 6.
peccati origo, & processus. pag. 772. col. 1. e. f. & sequ. 10. 7.
peccatum quantum nocet peccatori. pag. 773. col. 1. b. & sequ. 10. 7.
peccatum unum quomodo maius altero. pag. 771. col. 2. d. e. 10. 7.
peccata lingua sunt viginquattuor. pag. 52. col. 2. e. f. 10. 7.
peccatum formaliter, & materialiter dicitur. pag. 59. col. 2. d. 10. 6.
peccatum quinquae modis committi potest. pag. 9. col. 1. e. f. & sequ. 10. 7.
circa peccata finalia, seu irremissibilia quid tenendum. pag. 26. col. 1. c. & sequ. 10. 6.
peccata in seipsum ex deordinatione generatiua quot sint. pag. 72. col. 1. d. e. 10. 6.
peccati materialiter sumpti definitiones varia. pag. 59. col. 2. f. & sequ. 10. 6.
de peccato quantum sit dolendum. pag. 825. col. 1. f. & sequ. 10. 7.
peccatorum tres generales diuisiones. pag. 279. col. 1. a. & 2. a. 10. 6.
peccati descriptio, & diuisio. pag. 698. col. 1. e. f. & sequ. 10. 7.
peccatum publice committens quomodo dupliciter peccet. pag. 601. col. 2. d. e. d. e. 10. 7.
peccatum, ut dicitur priuationem, varie definitur. pag. 59. col. 2. e. f. 10. 6.
peccatorum breuis per epilogum enumeratio. pag. 46. col. 1. a. b. & sequ. 10. 7.
peccati multi sunt effectus. pag. 772. col. 1. f. & sequen. 10. 7.
peccati unum initium, duplex radix, triplex fomentum, & caput septiforme. pag. 25. col. 1. a. b. 10. 6.
peccatum operis quid. pag. 212. col. 2. c. 10. 6.
peccatum cordis definitio, & differentia. pag. 63. col. 1. a. b. 10. 6.
peccati actualis differentia materiales. pag. 60. col. 2. f. 10. 6.
peccata in Deum. pag. 69. col. 2. f. 10. 6.
peccata omissionis qua. pag. 784. col. 2. a. b. 10. 7.
ad peccatum duo subsequuntur. pag. 72. col. 2. d. e. 10. 6.
peccati actualis definitio. pag. 60. col. 2. d. 10. 6.
de peccato multa ex sanctis Patribus. pag. 134. col. 2. & sequ. 10. eod.

pecca-

Index verborum, & rerum.

peccatum varie definitur . pag. 770. col. 2. f. & sequ. 10. 7.
peccatum non est essentia aliqua, sed defectus . pag. 21. col. 1. e. d. 10. 6.
de peccati actualis ortu qua tenenda in summa . pag. 24. col. 2. b. 10. 6.
peccati origo qua, & quod subiectum . pag. 21. col. 1. c. d. 10. 6.
peccatum ex infirmitate quid . pag. 69. col. 1. c. 10. 6.
circa peccatorum capitalium ortum, qua tenenda . pag. 25. col. 1. & seq. 10. 6.
peccati originis ex Augustino definitio . pag. 69. col. 1. e. 10. 6.
peccatum originale quid . pag. 211. col. 1. f. 10. 6.
item 60. col. 1. e. 10. eod. item ex Anselmo . ibid. d. .
peccati originalis varia nomina . ibid. col. 2. a. b.
peccatum originale quid faciat . ibid. col. 1. e. f.
peccatum primi hominis corrupte naturam . pag. 774. col. 1. d. c. 10. 7. originalis culpa transfuso a quo . ibid. dem. f.
ex peccato originali quadruplex provenit effectus . pag. 602. col. 1. a. b. & seq. 10. 7.
peccatum mortale quid . pag. 61. col. 2. b. & 211. col. 1. f. 10. 6. corrumpit modum, speciem, & ordinem . 59. col. 1. a. eod. circa consensum non committitur . pag. 24. col. 2. d. 10. 6.
peccati mortalis remedia septem . pag. 61. col. 2. d. 10. eod.
peccatum mortale, & veniale quomodo differant . pag. 280. col. 1. a. b. 10. 6. & 776. col. 1. b. 10. 7.
peccati mortalis effectus . pag. 281. col. 2. d. & 282. col. 1. e. f. 10. 6.
peccatorum mortalium sepius caput, & ratio huius . pag. 776. col. 1. d. & seq. 10. 7. eorumdem unum initium, duplex radix, triplex fomentum . ibid. col. 2. .
peccatum veniale quid, & quomplex . pag. 61. col. 1. e. f. 10. 6. quando comitatur . pag. 24. col. 2. e. f. 10. eod. quid ex Augustino . pag. 775. col. 2. e. 10. 7. tribus modis fit . ibid. c. d. tripliciter dicitur . pag. 282. col. 2. g. b. 10. 6. triplex est . pag. 61. col. 1. f. 10. eod. ad poenam obligat . pag. 776. col. 1. d. e. 10. 7. animam maculat . ibid. c. & seq. non potest fieri mortale . 775. col. 2. d. e. 10. 7.
peccati venialis actus quomodo potest fieri mortale peccatum . ibid. c. f. & seq.
sine peccato veniali an possit quis esse in hac vita . pag. 776. col. 1. b. c. 10. 7.
peccati venialis remedia undecim . pag. 61. col. 2. a. b. 10. 6. multi sunt eius effectus . pag. 776. col. 1. d. & seq. 10. 7.
peccata venialia in purgatorio etiam quoad culpam quomodo purgantur . ibid. col. 2. a. b. per qua remittantur . pag. 282. col. 2. d. e. 10. 6.
peccatorum venialium tres differentia . ibid. b. c.
peccati venialis poena in Ecclesia laicis, in purgatorio grauior, in inferno grauissima . pag. 776. col. 1. d. e. 10. 7.
peccatum in Spiritum sanctum quid . pag. 783. col. 1. a. 10. 7. & 698. col. 1. b. c. d. 10. eod. & 69. col. 2. c. 10. 6.
peccata in Spiritum sanctum sunt sex . pag. 318. col. 2. e. 10. 6. & 783. col. 2. b. c. 10. 7. & 28. col. 1. c. 10. 6. & 69. col. 2. c. d. 10. 6.
peccatum in Spiritum sanctum quomodo irremissibile . pag. 783. col. 1. e. f. & seq. 10. 7.
Pecunia, duobus modis dicitur . pag. 341. col. 1. d. e. 10. 7.
pecunia fratribus Franciscanis largita semper est dantis . & si ad centesimam personam pervenit, donec in usus fratrum expensa sit . pag. 343. col. 2. e. f. 10. 7.
pecunia qua cautela accipi debeat a fratribus . pag. 384. col. 2. a. & seq. 10. 7.
pecunia prohibitionis Apostoli facta septem rationes . pag. 341. col. 1. f. & seq. 10. eod.

pecuniam quomodo recipiant fratres Franciscani . pag. 457. col. 2. c. & seq. 10. 7.
Pedagij defraudare principes, peccatum est . pag. 395. col. 1. e. f. 10. 6.
Pedes in Deo quid . pag. 682. col. 2. c. d. e. 10. 7.
pedes ex Dionysio in sacra Scriptura significant virtutem motuam acute penetrantem, & velocem, id est semper in divina tendentem . pag. 148. col. 1. c. & seq. 10. 7.
Perceptor clericus in quibus casibus sedem Apostolicam adire non tenetur . pag. 70. col. 2. e. f. 10. 6.
Perfectio multiplex est . pag. 799. col. 2. f. 10. 7. item triplex est . 418. col. 2. c. & sequ. & 799. col. 1. f. 10. 7. item duplex . 174. col. 2. b. c. eod. 10.
perfectio, & imperfectio quomodo differant . pag. 417. col. 2. f. & seq. 10. 7.
perfectio Evangelica, quid sit . pag. 419. col. 1. a. & seq. 10. 7.
perfectio integritas quibus constat . pag. 38. col. 1. a. 10. 6.
perfectio actus duplices, & qui . pag. 432. col. 1. c. & seq. 10. 7.
ad perfectionem sex sunt gradus . pag. 200. col. 2. c. & seq. 10. 7.
Perfectum, & imperfectum tribus modis dicitur . pag. 414. col. 1. f. & seq. 10. 7.
de perfectis multa ex sacris doctoribus . pag. 125. col. 1. 10. 6.
Periurium quid . pag. 211. col. 2. b. 10. 6. quid, & quod triplex . pag. 64. col. 2. d. eod.
in periurio tribus modis peccatur . pag. 813. col. 1. d. 10. 7.
Perplexitas quid . pag. 211. col. 2. b. 10. 6.
perplexitas triplex . pag. 64. col. 1. b. 10. 6.
de perplexitate multa ex sanctis Patribus . pag. 139. col. 1. 10. 6.
Perseuerantia quid . pag. 91. col. 1. d. e. 212. col. 1. f. 10. 6. 810. col. 2. e. 10. 7. & quid ex Tullio . pag. 256. col. 2. c. d. e. 10. 6.
perseuerantia necessitas . pag. 678. col. 2. e. f. & seq. 10. 7.
de perseuerantia multa ex sanctis doctoribus . pag. 152. col. 1. 10. 6.
Persona definitiones tres assignantur . pag. 737. col. 2. c. d. 10. 7.
personarum acceptio quid, & quomplex . pag. 63. col. 2. b. c. 10. 6.
Perinacia quid . pag. 32. col. 2. e. 10. 7. & 66. col. 2. e. 10. 6.
Phantasia quid . pag. 210. col. 2. f. 10. 6. item quid, & qua eius munera . pag. 759. col. 2. & seq. 10. 7.
phantasia quis locus in capite . pag. 760. col. 1. b. c. 10. 7.
Phantasma quid . pag. 82. col. 2. d. 211. col. 1. b. 10. 6.
Philosophia triplex, & quid representet . pag. 140. col. 1. f. & seq. 10. 7.
philosophia moralis triplex monastica, economica, & politica . pag. 2. col. 2. a. 10. 6.
Physionomia diuorsos effectus, ac mores indicat in homine . pag. 765. col. 2. d. & seq. 10. 7.
physionomia regula generales . pag. 766. col. 2. f. & seq. 10. 7.
physionomia ratio singulis membris corporis . pag. 765. col. 2. e. f. & seq. 10. 7.
Pietas quid . pag. 91. col. 2. e. & 212. col. 2. a. 10. 6. & 811. col. 1. b. 10. 7. item quid ex Hugone . 248. col. 1. d. 10. 6.
pietas innata quid sit . pag. 248. col. 1. e. 10. 6. item quid acquisita . ibid. f.
pietas qua sit donum Spiritus sancti . pag. 248. col. 2. a. b. 10. 6.
pietas impietatem expellit a coniugio suo . pag. 249. col. 2. a. b. 10. 6.

pietas

Index verborum, & rerum.

pietatis donum expanitur . p. 92. col. 2. e. 10. 6.
pietatis donum in mente coniugium preparat . p. 249. col. 2. f. & seq. 10. 6.
pietatis donum in anima facit meridiem . pag. 249. col. 1. d. 10. 6.
pietatis in die tres hora distinguuntur . pag. 249. col. 1. a. b. 10. 6.
pietatis donum in quibus consistat . pag. 812. col. 2. c. 10. 7.
pietatis donum non solum vires mentis, sed externas innuit . pag. 250. col. 1. c. d. 10. 6. item vires mentis multipliciter reficit . ibid. e. f.
per pietatis donum dies spiritualis anima oritur . p. 248. col. 2. e. f. & seq. 10. 6.
Pigritia in decem casibus reprehensibilis . pag. 291. col. 2. f. 10. 6.
Piscis maris, fluminis, & stagni qui dicantur . p. 254. col. 1. a. b. c. 10. 6.
Plage Egypti decem . p. 305. col. 1. e. 10. 6.
Planetas qua conveniant . p. 750. col. 1. f. & seq. 10. 7.
Plabanus bonus qui dicatur . pag. 368. col. 1. f. & seq. 10. 7. & qui nullus . ibid. col. 2. c. f. item insufficientis quis . pag. 368. col. 2. b. & seq. 10. 7.
Pluuia, grandis, & nix, quomodo fiant . pag. 751. col. 2. f. 10. 7.
Poena peccati cur aeterna . p. 74. col. 2. b. & seq. 10. 6. & 840. col. 1. e. f. 10. 7.
poena damnatorum quomodo definita, & infinita . p. 282. col. 1. d. 10. 6.
poena damnatorum triplex, & cur . p. 72. col. 1. a. & seq. 10. 6.
poena non honorantium parentes triplex . pag. 303. col. 1. f. 10. 6.
poena peccati temporalis ex Orosio, qua . pag. 74. col. 1. b. c. 10. 6.
poena nouem in sacra Scriptura inveniuntur . pag. 335. col. 1. b. c. & seq. 10. 6.
poenarum inferni diuersitas . p. 335. col. 2. a. b. 10. 6.
poena triplex, acta, inflata, & contracta . pag. 73. col. 2. e. 10. 6.
poenarum inferni diuersitas . pag. 335. col. 1. b. & seq. 10. 6.
poenarum octo genera . p. 840. col. 2. f. 10. 7.
poenarum inferni acerbitas . p. 335. col. 1. a. 10. 6.
poena peccati personales . p. 74. col. 1. a. 10. 6.
poena peccati naturales ex Gregorio septem . p. 73. col. 2. f. & seq. 10. 6.
poenarum inferni vniuersitatis . pag. 335. col. 2. b. c. 10. 6.
poenalis locus post hanc vitam triplex . pag. 74. col. 2. c. d. 10. 6.
Poenitentia quid . p. 96. col. 2. c. d. & 212. col. 2. c. 10. 6. 826. col. 2. a. b. 10. 7.
poenitentia secunda tabula post naufragium . p. 827. col. 2. b. c.
poenitentia falsa sex modis dicitur . p. 63. col. 1. e. f. & 2. a. 10. 7.
poenitentia duplex est . p. 826. col. 2. c. 10. 7.
poenitentia per accidens est de venialibus . pag. 831. col. 1. b. c. 10. eod.
poenitentia quomodo imponenda, & adimplenda . p. 294. col. 2. f. & seq. 10. 6.
poenitentia quomodo debet esse perpetua . p. 826. col. 2. d. 10. 7.
poenitentia a maiori quibus iniungi possit . p. 64. col. 1. b. c. & seq. 10. 7.
poenitentia laudes, & triplex eius comparatio . p. 294. col. 1. e. f. & seq. 10. 6.
poenitentia qualitas secundum qualitatem culpe iniungenda . p. 6. col. 2. a. b. 10. 7.
poenitentia impedimenta . pag. 827. col. 1. f. & sequ. 10. 7.
poenitentia qualitates exponuntur . ibid. b. & seq.
poenitentia parces integras . ibid. col. 2. e. f. & sequ.

& 96. col. 2. f. 10. 6.
poenitentia diuersa vocabula . p. 96. col. 2. e. f. 10. 6.
poenitentia ex sacris litteris exempla . p. 514. col. 2. f. & sequen. 10. 7.
poenitentia effectus . p. 827. col. 1. b. 10. eod.
de poenitentia sacramento doctrina . p. 47. col. 2. f. & seq. 10. 6.
poenitentia imponenda arbitraria sunt . p. 53. col. 1. b. & seq. 10. 7.
per poenitentiam opera mortificata reuiuiscunt . p. 827. col. 2. d. 10. 7.
ad poenitentiam quattuor mouent . ibid. col. 1. f.
in poenitentia ostenditur summa Christi clementia, prudentia, & iustitia . p. 48. col. 1. b. 10. 6.
in poenitentia quid res, quid sacramentum, quid res & sacramentum . p. 97. col. 1. f. 10. 6.
de poenitentia multa ex sanctis Patribus . p. 141. col. 2. & seq. 10. 6.
Poenitere, & non poenitere quid in Deo . p. 683. col. 2. f. & seq. 10. 7.
Pollutio quot modis accidat . p. 43. col. 1. e. f. & seq. 10. 7.
pollutionis nocturna tres sunt causa . p. 691. col. 2. b. & seq. 10. 7.
post pollutionem an ad Eucharistiam accedendum . pag. 692. col. 1. b. & seq. 10. 7.
Pontifex summus, & eius primatus . p. 50. col. 1. b. 10. 6.
Pontifex qualis esse debeat . pag. 422. col. 1. c. & sequ. 10. 7.
Pontifex ex causa possunt amouere reges, & deponere imperatores ex causa . p. 274. col. 2. d. e. 10. 7.
Posteriora in Deo quid . p. 682. col. 2. c. 10. 7.
Potentes & de eisdem multa ex sanctis Patribus . pag. 129. col. 2. & seq. 10. 6.
Potentia diuina quid . p. 210. col. 1. f. 10. 6.
potentia Dei ordinata qua . p. 76. col. 2. a. 10. 6. item tripliciter dista . p. 12. col. 2. f. 10. eod.
potentia duplex . pag. 210. col. 1. f. 10. 6. 743. col. 2. e. f. 10. 7.
potentia motiua duplex . p. 81. col. 2. e. 10. 6.
potentia regitiua corporis triplex . ibid. d.
potentiarum diuisio ex Augustino . pag. 82. col. 1. f. 10. 6.
Potestas ligandi, & soluendi quibus, & quomodo collata in Ecclesia . p. 48. col. 2. b. 10. 6.
Potestates ex Dionysio qua dicantur . p. 275. col. 2. f. & seq. 10. 7.
Praceptum triplex . p. 96. col. 2. c. 10. 6. & 85. col. 2. f. eod.
praecepta omnia decalogi negationem, & affirmationem in se continent . p. 13. col. 2. e. f. 10. 7.
praecepta Decalogi ubi, & quomodo scripta . p. 301. col. 1. f. & seq. 10. 6.
praeceptorum decem sufficientia . p. 86. col. 1. f. 10. eod. & 40. col. 2. a. & seq. eod.
praeceptum quid, & quomplex . p. 814. col. 2. a. b. 10. 7.
praecepta secunda tabula explicantur . p. 303. col. 1. c. & seq. 10. 6.
de praeceptis diuina legis doctrina . p. 40. col. 1. c. & sequen. 10. 6.
praeceptis diuinis dupliciter obtemperare conuigit . ibidem. e.
praecepta Decalogi dicuntur data, & innata . p. 814. col. 2. a. b. 10. 7. quo ordine in tabulis scripta . p. 302. col. 1. d. e. f. 10. 6.
praecepta prima tabula . ibid. f. & seq.
circa praeceptorum editionem, vel promulgationem qua notanda . p. 305. col. 1. c. d. 10. 6.
praeceptorum Dei obseruationis exempla ex sacra Scriptura . p. 489. col. 2. f. & seq. 10. 7.
praeceptum affirmatiuum, & negatiuum quid . pag. 21. col. 1. f. 10. 6.
praeceptum Decalogi ordinatio varia . p. 86. col. 1. c. d. 10. 6.
praeceptorum scriptura quattuor genera . ibid. b.
praeceptum naturae duplex . ibid. 2. d.

f praecepta

Index verborum, & rerum.

praecepti veteris legis in magno numero . *ibidem* . e.
praeceptum primum decalogi litteraliter . & allegorice
exponitur . pag. 814. col. 2. f. & seq. 10. 7. de eo quo-
modo penitens interrogandus . pag. 51. col. 1. e. f. &
seq. 10. eod.
de praecepto secundo quomodo penitens inter rogandus .
ibid. . col. 2. c.
praeceptum tertium decalogi tripliciter potest intelligi .
pag. 815. col. 1. f. & seq. 10. 7. continet aliquid morale .
& aliquid caritativum . *ibid.* . cur per Memento propo-
natur . pag. 302. col. 2. e. f. & sequen. tom. 6. de
eo quomodo penitens interrogandus . pag. 51. col. 2. d.
tom. 7.
praecepti honorandi parentes triplex ratio . pag. 303. co-
lum. 1. d. e. 10. 6. de eo quomodo penitens interrogan-
dus . pag. 51. col. 2. d. 10. 7.
de praecepto quinto quomodo penitens interrogandus .
pag. 51. col. 2. e. f. 10. 7. item de sexto . *ibid.* . item
de septimo . octavo . nono . & decimo . pag. 52. col. 1. b.
& seq. 10. 7.
Pradicare per modum substantia quid . pag. 210. col. 1. e.
10. 6. & quid per modum relationis . *ibid.* . c.
Pradicandi duo modi in Diuinis . *ibid.* . & 75. col. 2.
e. eod. 10. 6.
Pradicamenta de Deo dicta quomodo transeunt in substan-
tiam excepta relatione . pag. 75. col. 2. e. 10. 6.
Pradicamenta quinque prima quomodo reducta ad duo
sunt in Deo . pag. 210. col. 1. b. 10. 6. & quomodo quin-
que prima . & quinque postrema Deo attribuantur .
pag. 11. col. 1. a. 10. 6.
Pradicatio . & de usurpationibus eam multa ex sanctis Pa-
tribus . item de negligentibus eam . pag. 116. col. 1. &
2. 10. 6.
Pradicatio . & exhortationis exempla ex sacra Scri-
ptura . pag. 491. col. 1. e. f. & seq. 10. 7.
Pradicatores boni . & mali . & multa de illis ex sanctis Pa-
tribus . pag. 115. col. 2. & 116. col. 1. 10. 6.
Prædestinatio varie definitur . pag. 745. col. 1. b. 10. 7.
Prædestinatio non infert rebus necessitatem . *ibid.* . d.
Prædestinatio quo pacto inuenitur precibus sanctorum .
ibid. . col. 2. a. b.
Prædestinatio . magnificatio . & alia qua Paulus enume-
rat . in quo differant . *ibid.* . col. 1. c. d.
Prædestinationis qua causa assignentur . *ibid.* . b. c. d.
Prælati de merore præditi esse debet . pag. 99. col. 2. d.
e. f. 10. 7.
Prælati quidam per se expedire debet . alia alijs com-
mittere . pag. 98. col. 2. b. & seq. 10. 7.
Prælati debet esse exemplaris in vita . pag. 95. col. 1. e.
f. & seq. 10. 7.
Prælati debet habere patientiam . pag. 93. col. 2. e. f.
& seq. 10. 7.
Prælati debet aliorum consilia audire . pag. 90. col. 1.
c. & seq. 10. eod.
Prælati cur dicatur habere rationem capitis in corpore
communitatis . pag. 98. col. 1. f. & seq. 10. 7.
Prælati triplici circumspectione seipsum circumspicere
debet . *ibid.* . col. 2. d. & seq. 10. eod.
Prælati inter fratres cur sepe mutentur . pag. 376. col. 2.
e. & seq. 10. 7.
Prælati præcepta quomodo accipienda . pag. 502. col. 1. c.
& seq. 10. 7.
Prælati propter multa Archangelis conformes dicuntur .
pag. 278. col. 2. d. & seq. 10. 7.
Prælatorum negligentia . pag. 618. col. 2. f. & sequen.
tom. 7.
de prælati bonis . & malis multa ex sanctis Patribus .
pag. 113. & 114. per tot. 10. 6.
Præmium bonorum triplex . aureola . fructus . & aurea .
pag. 101. col. 1. e. f. 10. 6. & 56. col. 1. b. 10. eod.
Præmiū aliud substantiale . aliud consubstantiale . aliud
accidentale . p. 102. col. 2. f. 10. eod. & in quo consistant .
ibid. . d. e.
Præmium infortiorum quoad corpus . & quoad animam .

pag. 56. col. 2. a. & sequen. tom. 6.
Præstigiū quid . p. 71. col. 1. c. tom. 6. & 212. col. 1.
b. eod. 10.
Præsumptio quid . p. 66. col. 1. f. 10. 6.
Præsumptio interior . & exterior vitanda a religioso .
p. 571. col. 2. b. c. 10. 7.
Præsumptio in usurpatione officij alieni potissime religio-
so vitanda . p. 572. col. 2. c. d. e. 10. 7.
Præsumptio in gestibus . & locutione vitanda religioso .
p. 572. col. 1. a. & seq. 10. 7.
Præsumptiosi qua indicia sint . *ibid.* . f. & seq.
Prima tonsura dispositio ad ordinem . pag. 832. col. 2. a. b.
10. 7.
Prima tonsura signaculum distinguens . & instruens .
pag. 98. col. 1. a. 10. 6.
Primus motus quomodo definiatur . & diuidatur . p. 774.
col. 2. e. f. 10. 7.
Primi motus triplici ratione sunt peccata venialia . p.
775. col. 1. a. & seq. 10. 7.
Primi motus qui sint peccata . *ibid.* . a. b.
Principatus . qui dicantur ex Dionysio . & Isidoro . p. 277.
col. 1. c. d. e. 10. 7.
Principium unum solum . p. 733. col. 1. b. & seq. 10. 7.
Principes facularis ob multas causas potestatibus compa-
rantur . p. 275. col. 2. f. & seq. 10. 7.
Principum . & prælatorum exempla ex sacris litteris . p.
544. col. 1. & 2. per totum . & seq. 10. 7.
Processiones in Diuinis quot sint . & quid . p. 209. col. 2. c.
tom. 6.
Prodigalitas quid . p. 211. col. 2. e. 10. 6.
Proditio quid . pag. 34. col. 1. f. 10. 7. & 211. col. 2.
f. 10. 6.
Proditionis ex sacris litteris exempla . pag. 519. col. 1.
e. f. & seq. 10. 7.
Professus . & ab eo qua retrahant . pag. 643. col. 2. c. &
seq. 10. 7.
Proficientes . & multa de eis ex sanctis Patribus . p. 124.
col. 2. & seq. 10. 6.
Propheta . & triplex in eis visio . p. 94. col. 1. c. d. e.
tom. 6.
Propinquitas & multa de ea ex sanctis doctoribus . p. 173.
col. 2. & seq. 10. 6.
Proprietas personalis in Diuinis quid . & quod triplex . p.
75. col. 2. & 210. col. 1. a. 10. 6.
Proprius sacerdos qui dicatur . p. 829. col. 2. c. 10. 7.
Prosperitatis mundana damna . p. 557. col. 1. c. d. & seq.
10. 7.
de prosperitate multa ex sanctis Patribus . p. 170. col.
1. & 2. 10. 6.
Prouidentia quid . pag. 90. col. 1. e. 10. 6. & 211. col. 1.
d. 10. eod.
de prouidentia multa ex sanctis Doctoribus . p. 150. co-
lum. 1. 10. 6.
Proximo tripliciter quis nocet . p. 11. col. 2. a. 10. 7.
Prudentia quid . p. 212. col. 1. d. 10. 6. & 236. col. 1. a. &
315. col. 2. d. 10. eod. & 193. col. 2. e. f. 10. 7.
Prudentia . & consilium quomodo differant . p. 320. co-
lum. 2. f. 10. 6.
Prudentia ut est virtus politica . purgatoria . purgati
animi . & exemplaris quid . p. 234. col. 2. a. & seq. 10.
6. 809. col. 2. c. d. 10. 7.
Prudentia triplex est . *ibid.* . f.
Prudentia regis alias virtutes . *ibid.*
Prudentia alia diuina . alia humana . alia mundana .
ibid.
Prudentia officium . pag. 810. col. 1. a. 10. 7.
Prudentia partes quot . & qua . p. 809. col. 2. d. 10. 7.
Prudentia comparationes . pag. 315. col. 2. e. f. 10. 6.
Prudentia actus ex Augustino . & Macrobio . p. 100. col. 1.
f. & seq. 10. 6.
Prudentia diuiso in sex partes . p. 235. col. 1. b. 10. 6.
item in tres . p. 90. col. 1. e. f. 10. 6.
Prudentia gradus varij . pag. 22. col. 1. f. & sequen.
tom. 7.

Pruden-

Index verborum, & rerum.

Prudentia secundum philosophos quatuor species . pag.
90. col. 1. f. 10. 6.
Prudentia diuersa definitiones . pag. 90. col. 1. d. e.
tom. 6.
Prudentia . & discretionis exempla ex sacris litteris .
pag. 500. col. 2. d. & seq. 10. 7.
de prudentia multa ex sanctis Patribus . pag. 148. co-
lum. 1. & 2. a. 10. 6. item ex Seneca . pag. 234. col. 2.
e. d. 10. 6.
Psalmiticus non est ordo . pag. 99. col. 2. c. 10. 6.
Psallendum cum timore . pag. 576. col. 2. b. c. 10. 7.
Psallendi modus debitus . pag. 276. col. 2. e. f. 10. 7.
Pærorum bona indolis ex sacris litteris exempla . p. 555.
col. 1. e. f. & seq. 10. 7.
Pudicitia . quid . pag. 90. col. 2. f. 10. 6.
ad pudicitiam necessaria sunt sex . pag. 309. col. 1. a. &
seq. 10. 6.
Pudor cur datus sit homini . pag. 604. col. 1. e. f. & seq.
10. 7.
Pulchritudo quid . pag. 137. col. 2. e. f. 10. 7.
Punitio primorum parantum . & quid de ea tenendum .
pag. 22. col. 2. a. & seq. 10. 6.
Purgatorij locus ubi secundum legem communem . & ubi
secundum diuinam dispositionem . pag. 74. col. 1. c. 10.
6. & 835. col. 2. c. d. 10. 7.
Purgatorij ignis corporeus . pag. 52. col. 1. d. 10. 6. &
834. col. 2. f. 10. 7.
Purgatorij panarum granita . pag. 52. col. 1. d. 10. 6.
& 835. col. 1. f. & seq. 10. 7.
Purgatorij ignis quomodo corporeus cum sit . dici possit in-
corporeus . pag. 835. col. 2. a. b. 10. 7.
Purgatoria pena cur sit . pag. 52. col. 1. e. 10. 6.
in purgatorio duplex pena . pag. 835. col. 1. e. f.
tom. 7.
in purgatorio quomodo ab igne materiali spiritus pa-
niantur . pag. 52. col. 2. a. 10. 6.
Purgatorij ignis quo pacto plus vel minus excruciet . pag.
835. col. 2. d. e. 10. 7.
de purgatorio doctrina summaria . pag. 52. col. 1. f. &
seq. 10. 6.
in purgatorio Angeli visitant animas sibi commissas . &
consolantur . pag. 273. col. 1. a. 10. 6.
Puritas Mariæ Dei fuit quadruplex . p. 786. col. 1. c. d. e. 10. 7.
puritas mentis ad confessionem necessaria . & ipsius quot
sunt pena . pag. 686. col. 1. e. f. & seq. 10. 7.
Pusillanimitas quis dicatur . pag. 43. col. 2. f. & sequen.
tom. 7.
Pusillanimitas quid . pag. 211. col. 2. e. 10. 6.
pusillanimitatis ex sacris litteris exempla . pag. 532. co-
lum. 2. c. & seq. 10. 7.
Pyromantia quid . pag. 212. col. 1. b. 10. 6.

Q

Quattuor fuerunt primo creati . pag. 77. col. 1. a.
b. tom. 6.
Qui est . quomodo primum Dei nomen . pag. 142. col. 1. a.
b. c. tom. 7.
Quies contemplationis gradus quid . p. 105. col. 2. b. c. 10. 7.

R

Rancor quid . pag. 35. col. 1. c. d. 10. 7.
Raphael quid significet . pag. 80. col. 1. d. tom. 6. &
756. col. 1. b. c. 10. 7.
Rapina quid . pag. 71. col. 2. f. & 211. col. 2. e. 10. 6. 37.
col. 2. e. f. 10. 7. & eius species . *ibid.*
Raptus mirabilis S. Bonaventura . pag. 207. col. 1. e.
f. 10. 7.
Ratio quid . pag. 81. col. 1. e. 10. 6. col. 2. f. 10. 6. 166.
col. 1. f. & seq. 10. 7. & quid ex Augustino . pag. 82. col.
2. a. 10. 6.
Ratio alia superior . alia inferior . pag. 762. col. 2. e. f. &
sequen. 10. 7.

ratio primordialis . seminalis . & causalis quid . pag.
211. col. 1. c. 10. 6.
ratio quomodo reformari debeat . pag. 600. col. 1. c. d.
10. 7.
rationis quinque actus . pag. 82. col. 1. d. 10. 6.
rationis iudicium discretium . & definitiuum . pag.
809. col. 2. g. 10. 7.
de ratione seminali doctrina . pag. 83. col. 2. c. d. 10. 6.
rationalis natura ad quid condita . pag. 192. col. 1. c.
d. e. 10. 7.
Rebellio quid . pag. 66. col. 2. a. 10. 6.
Reclinatorio . & multa de ea ex sanctis Patribus . pag. 167.
col. 2. & seq. 10. 6.
Rectitudo duplex . necessitatis . & supererogationis . pag.
76. col. 2. f. 10. 6.
Rector debet habere solum iustitia . pag. 90. col. 2. d. & se-
quen. 10. 7. item pietatem . & maxime in infirmos . pag.
92. col. 2. d. & seq. 10. eod. item discretionem . & cir-
cumspicionem maxime circa quatuor . pag. 96. col. 2.
a. b. & seq. 10. eod.
Redemptionis mysterium expenditur . pag. 256. col. 2. a.
& seq. 10. 7.
ob redemptionis beneficium quanto amore sit Deus dili-
gendus . pag. 255. col. 2. a. b. & seq. 10. 7.
Regimini in officio qua spectanda . pag. 376. col. 2. c. d. e.
& seq. 10. 7.
Regratiatio . & multa de ea ex sanctis Patribus . p. 197.
col. 1. & 2. 10. 6.
Regula S. Francisci . & eius expositio . p. 332. col. 2. a. b.
& seq. 10. 7.
Relatio in Deo quomodo ratione subiecti transit in sub-
stantiam . & ratione termini manet . p. 75. col. 2.
e. tom. 6.
relationes in Diuinis sunt quatuor . p. 10. col. 2. b. &
75. col. 2. d. & 209. col. 2. d. 10. 6.
Religio quid . p. 91. col. 2. c. 10. 6. 811. col. 1. b. 10. 7.
religio bona . in quibus altera melior iudicetur . p. 361.
col. 2. e. f. 10. 7.
religio fratrum minorum vere caret . & appropriatione
rerum mobilium . seu immobilium . & proprietate pecu-
niarum . p. 435. col. 2. d. e. f. & seq. 10. 7.
religio caritativum loculis ab errore defenditur . p. 432.
col. 1. a. b. c. & seq. 10. 7.
religionis gradus varij . p. 24. col. 2. f. & sequen.
tom. 7.
religionis ortus . p. 306. col. 2. f. 10. 6.
religionis habitus observatio exterior utilis est . p. 622.
col. 2. c. & seq. 10. 7.
religionis nodus . sine votum triplex . p. 307. col. 1.
b. tom. 6.
in religione tria commendantur . p. 305. col. 2. e. f. &
seq. 10. 6.
de religione multa ex sanctis Patribus . p. 191. col. 2. &
seq. 10. 6.
religiones in vita religiosa quous ob causas deficient . p.
362. col. 1. a. & seq. 10. 7.
Religiosus non affectet placere hominibus . p. 661. col. 1. a.
b. & seq. 10. 7.
religiosi perfectio summa qua . p. 502. col. 1. f. 10. 7.
religiosi perfectus septem progressus habet . p. 612. col. 1.
e. f. & seq. 10. 7.
religiosi comparationes . p. 306. col. 2. b. c. & seq. 10. 6.
religiosi ordinatio respectu Dei qualis . p. 590. col. 1. b.
& seq. 10. 7.
religiosi in tribus votis non sunt pares . p. 334. col. 1. c.
d. e. 10. 7.
religiosi & perfecti viri propter nouem Cherbim dici
possunt . p. 270. col. 1. a. b. & seq. 10. 7.
religiosi cur prioribus temporibus non fuerint ab Eccle-
sia missi ad officia predicationis . & confessionis . p. 368.
col. 1. c. & seq. 10. 7.
religiosi qua facta sua celare debeant . pag. 363. col. 1.
f. & seq. 10. 7.
religiosi quomodo in loquendo se debeant gerere inter se
f 2 cula-

Index verborum, & rerum.

galaves, pag. 388. colum. 1. e. f. & sequen. tom. 7.
 religiosi cum secularibus quomodo debeant conuersari. pag. 585. col. 2. f. & seq. 10. 7.
 religiosorum tria genera. pag. 598. col. 1. c. & seq. 10. 7. & 599. col. 1. d. e. f. 10. eod.
 religioso sex documenta assidue recolenda. pag. 668. colum. 2. b. & seq. 10. 7.
 de religiosi bonis multa ex sanctis Patribus. pag. 121. col. 1. & 2. 10. 6. item de malis. ibid.
 religiosi S. Francisci cur ad mensus diuinitum accedant. pag. 363. col. 2. f. & seq. 10. 7.
 religiosi viri varias ob causas Seraphim dicuntur. pag. 268. col. 1. d. e. f. & seq. 10. 7.
 religiosi, & contemplatiui colorum nomine ob multa significatur in sacra Scriptura. pag. 284. col. 2. f. & seq. 10. 7.
 in religioso tria reprobandur, & qua. pag. 306. col. 1. c. d. 10. 6.
 religiosi in quibus casibus nudare debeant confessiones. pag. 369. col. 1. e. f. & seq. 10. 7.
 inter religiosos cur diffensiones sint. pag. 363. col. 1. a. b. & seq. 10. 7.
 religiosorum gestus quales esse debeant. pag. 580. col. 1. b. c. d. 10. 7.
 religiosi tria praestanda. pag. 306. col. 1. e. f. & sequ. tom. 7.
 religiosi in faciendo itinere quomodo se debent gerere. pag. 586. col. 1. a. & seq. 10. 7.
 religiosi, si comedant cum secularibus, qua debeant obseruare. pag. 588. col. 2. f. & seq. 10. 7.
 religiosi nihil comedere debent extra refectorem communem. pag. 591. col. 2. c. d. e. 10. 7.
 religiosi in retentione proprii quando peccant. pag. 37. col. 2. d. e. 10. 7.
 religioso alphabetum religiosorum in memoria habendum. pag. 564. col. 1. a. & seq. 10. 7.
 Remedia generalia contra vitia qua. pag. 605. col. 1. f. & seq. 10. 7.
 Remissio, & multa de ea ex sanctis Patribus. pag. 177. col. 1. & 2. 10. 6.
 Renuntiatio, & multa de ea ex sanctis Patribus. pag. 190. col. 2. & seq. 10. 6.
 Reprobatio ex Augustino quid. pag. 745. col. 2. e. 10. 7.
 in reprobatione tria reperiuntur. ibid.
 Resignatio est satisfationis fundamentum. pag. 829. col. 2. f. & seq. 10. 7.
 resignationis dilatio, & irrecompensatio quando peccatum. pag. 39. col. 2. c. d. e. 10. 7.
 Resurrectio tria in natura corrigit. pag. 838. col. 2. b. c. 10. 7.
 de resurrectione corporis doctrina. pag. 54. col. 1. f. & seq. 10. 6.
 in resurrectione quattuor causa concurrent. pag. 838. col. 2. d. 10. 7.
 de resurrectione generali quid tenendum. pag. 102. col. 2. e. f. 10. 6.
 Reuelatio vnde dicitur. pag. 182. col. 1. e. f. 10. 7.
 reuelatio aeternorum quare dicitur occulta. pag. 182. col. 2. f. & seq. 10. 7.
 reuelatio superintellektualis aeternorum quali modo a nobis acquiratur. pag. 185. colum. 1. d. e. f. & sequen. 10. 7.
 reuelatio occulta aeternorum est secundum iter aeternitatis. pag. 182. col. 2. e. f. 10. 7.
 per reuelationem sensibilem spiritus noster ad accessum aeternorum allicitur. pag. 183. colum. 1. f. & sequ. tom. 7.
 per reuelationem superintellektualis quali modo spiritus noster aeternitati vniatur. pag. 184. col. 2. a. b. & seq. 10. 7.
 per reuelationem intellectualem spiritus noster ad aeterna introducitur. pag. 183. colum. 2. f. & sequ. tom. 7.
 reuelationes diuinae multipliciter fiunt. pag. 183. col. 1. c. d. e. 10. 7.

reuelationum seu visionum quattuor genera. pag. 647. col. 2. d. & seq. 10. 7.
 reuelationum modi multi. pag. 648. col. 2. c. & sequ. 10. eod.
 Reuerentia quid. pag. 91. col. 2. d. 212. col. 2. a. 10. 6.
 reuerentia tripliciter Deo exhibenda. pag. 200. col. 1. c. 10. 7.
 reuerentia templo exhibenda quanta ex sacra Scriptura. pag. 487. col. f. & seq. 10. 7.
 reuerentia exterior in diuino officio requiritur. pag. 276. col. 2. c. d. e. 10. 7.
 ob reuerentiam tripliciter excluduntur quidam communio. pag. 825. col. 1. f. & seq. 10. 7.
 Rixa quid. pag. 211. col. 2. d. 10. 6.
 Rota quattuor facierum apud Ezechielem quomodo libras sacrae scripturae significet. pag. 6. col. 1. d. 10. 6.

S

Abbatibus observationis exempla ex sacra Scriptura. pag. 486. col. 2. f. & seq. 10. 7.
 abbatibus dies cur attribuantur Beatae Virgini. pag. 400. col. 2. b. & seq. 10. 6.
 Sacerdos debet discere canones penitentiales. pag. 53. col. 1. e. f. 10. 7.
 sacerdos audiens confessiones cauere debet ab illicita delectatione. pag. 49. col. 1. a. b. c. 10. 7.
 sacerdos quibus non possit iniungere penitentiam. pag. 63. col. 2. f. & seq. 10. 7.
 sacerdos proprius alicuius sex modis dicitur. pag. 63. col. 2. n. b. 10. 7.
 sacerdos per obliuionem omittens aliquod ex sacerdotalibus indumentis grauius peccat. pag. 78. col. 1. b. 10. 7.
 sacerdos toto tempore vita debet iniungere, ut subditi peniteant, & quomodo. pag. 64. colum. 2. e. f. 10. 7.
 sacerdotes ob multas rationes Dominaciones dici possunt. pag. 273. col. 2. b. & seq. 10. 7.
 sacerdotes in altari, vel circa altare, quomodo a ministris honorandi. pag. 573. col. 2. b. c. d. 10. 7.
 de sacerdotibus bonis, & malis ex sanctis Patribus. pag. 117. col. 2. et 118. col. 1. et 2. 10. 6.
 in sacerdotibus nimis defectus ex quinque notatur. pag. 63. col. 2. e. d. & seq. 10. 7.
 Sacerdotalia indumenta, qua et quid significant. pag. 78. col. 1. c. et 2. a. b. c. 10. 7.
 Sacerdotium quomodo se habeat cum regia potestate. pag. 274. col. 2. c. et seq. 10. eod.
 Sacramentum quid. pag. 94. col. 2. a. et 222. col. 2. c. 10. 6. et 818. col. 1. f. et seq. 10. 7.
 sacramentum vnum quomodo aliud praecellere dicitur. pag. 94. col. 2. f. 10. 6.
 sacramentum vnde dicitur. pag. 819. col. 2. b. c. 10. 7.
 sacramenta cur instituta. pag. 94. col. 1. f. 10. 6.
 sacramenta legis gratia. Christus instituit. pag. 329. col. 1. a. b. 10. 7.
 sacramenta cur non a soli bonis dispensentur. pag. 44. col. 1. d. e. 10. 6.
 sacramenta multis de causis instituta. pag. 819. col. 1. d. e. 10. 7.
 sacramenta in omni lege plura fuerunt. pag. 42. col. 2. e. 10. 6.
 sacramenta non semper habent efficaciam curationis ob indigno accedentes. pag. 819. col. 2. a. b. 10. 7.
 sacramenta cur instituta in verbis, & elementis. pag. 819. col. 1. a. b. 10. 7.
 sacramenta noua legis cur septem sint. pag. 829. col. 2. e. f. & seq. 10. 7.
 sacramenta a quibus possint dispensari. pag. 820. col. 2. d. e. 10. 7. & cur tantum tria imprimant characterem. ibid. col. 2. a.
 sacramenta quattuor possunt iterari. pag. 94. col. 2. b. c. 10. 7.

SACRA

Index verborum, & rerum.

sacramenta, cur quadam iterabilia, quadam non. pag. 45. col. 1. d. 10. 6.
 sacramenta Ecclesiastica a Passione Domini trahuntur virtutem. pag. 218. col. 1. d. e. 10. 7.
 sacramenta legis naturae, scripta, & gratia. pag. 42. col. 2. a. b. 10. 6.
 sacramenta vasa, & causa gratiae. pag. 42. col. 1. d. 10. 6.
 sacramentorum legis naturae, scripta, & Evangelica differentia. pag. 820. col. 2. e. f. & seq. 10. 7.
 sacramentorum noua legis dignitas, & eorum sufficientia. pag. 42. col. 2. f.
 sacramentorum noua legis effectus qui. pag. 329. col. 1. f. & seq. 10. 7.
 de sacramentorum institutione doctrina. pag. 43. col. 2. c. 10. 6. item de sacramentorum origine. pag. 41. col. 1. f. eod. 10. item de eorum varietate. pag. 42. col. 2. a. 10. eod.
 sacramentorum differentia exponitur. pag. 94. col. 2. d. e. 10. 6. de eorum dispensatione. pag. 44. col. 1. e. 10. eod. item de eorum iteratione. pag. 45. colum. 1. e. 10. eod.
 In sacramentorum dispensatione quoad substantialia non plus valet operatio boni ministri. pag. 820. col. 1. e. f. 10. 7.
 sacramentaliter manducare quid. pag. 96. colum. 1. f. 10. 6.
 Sacrificia qua Deo offerri debent quinque. pag. 620. col. 2. a. & seq. 10. 7.
 Sacrilegium quid. pag. 68. col. 2. f. 10. 6. item quid, & quibus modis committatur. 71. col. 2. d. 10. 6. quid & quotuplex. pag. 37. col. 2. c. d. 10. 7.
 Saluatorum res sunt status. pag. 267. col. 2. f. & seq. 10. 7.
 Salus regina, & super ea meditatio. pag. 247. col. 2. a. & seq. 10. 7.
 Saluatio Angelica res habet partes. pag. 785. col. 1. a. b. c. 10. 7. in eadem sex notanda. ibid. e. f.
 Sandalia qua dicuntur. pag. 409. col. 2. e. f. & seq. 10. 7.
 sandalia quodam calcamenti genus. pag. 337. col. 2. b. & seq. 10. 7. eis vti possunt sancti Francisci fratres. ibid.
 Sancti complures prius exierunt peccatores. pag. 118. col. 2. a. b. c. 10. 7.
 Sanctificatio triplex est. pag. 785. col. 2. a. b. 10. 7.
 sanctificationes marie Dei res. ibid. e. f. & seq.
 Sapientia quid sit, & quotuplex. pag. 107. col. 1. a. & seq. & 711. col. 1. f. 10. 7.
 sapientia multiplex. pag. 267. col. 2. b. c. d. 10. 6.
 sapientia communiter, minus communiter, & proprie dicitur. pag. 92. col. 1. f. 10. eod.
 sapientia ex Dionysio quid, & ipsius laudes. pag. 722. col. 1. f. & seq. 10. 7.
 sapientia creata est duplex. pag. 267. colum. 2. d. e. 10. 6.
 sapientia Dei multipliciter dicitur. pag. 210. col. 1. f. 10. 6.
 sapientia Dei varia sortitur nomina. pag. 123. col. 1. c. 10. 6. & 210. col. 1. a. b. c. 10. eod.
 sapientia est donum profundissimum. pag. 322. col. 1. a. b. 10. 6.
 sapientia qua est donum qualis. pag. 267. col. 2. f. & seq. 10. 6.
 sapientia, & intellectus, ut sunt dona Spiritus sancti differunt. pag. 823. col. 1. a. b. 10. 7.
 sapientia mystica quomodo differat ab alijs scientijs. pag. 700. col. 2. c. & seq. 10. 7.
 sapientia mystica a Deo edocta, a Paulo tradita, a Dionysio stylo anagogico, & occulto conscripta. pag. 722. col. 1. b. & seq. 10. 7.
 sapientia donum est splendidissimum. pag. 321. col. 2. e. f. 10. 6.
 sapientia coniuuij charitatis, & societas. pag. 274. col. 2. c. d. 10. 6.

sapientia donum, anima a corpore separata quale coniuuium preparat. pag. 272. col. 1. d. e. f. 10. 6.
 sapientia donum qua ratione inueniri possit. pag. 268. col. 2. d. & seq. 10. 6.
 sapientia coniuuij satietas beata. pag. 275. col. 1. b. 10. eod.
 sapientia coniuuij vinum quale. ibid. e. f.
 sapientia coniuuium aeternum. pag. 274. colum. 1. e. f. 10. 6.
 sapientia donum, cur septimum statuatur. pag. 267. col. 1. e. f. eod.
 sapientia coniuuium quam abundans. pag. 274. col. 2. b. 10. 6.
 sapientia coniuuij gaudiosa incunditas. pag. 274. col. 2. e. f. & seq. 10. 6.
 sapientia coniuuium quam excellens. pag. 274. col. 1. f. & seq. 10. 6.
 sapientia donum est sapientissimum. pag. 321. colum. 2. f. 10. 6.
 sapientia doni utilitas, & necessitas. pag. 268. col. 1. b. c. & seq. 10. eod.
 sapientia donum anima post resurrectionem quale coniuuium preparat. pag. 273. colum. 1. c. & sequen. 10. eod.
 sapientia donum ad quod vinum potandum inuitet. per sapientia donum anima coniuuium preparatur. pag. 270. col. 1. a. & seq. 10. 6.
 per sapientia donum quomodo dies spiritualis in anima oriatur. pag. 269. col. 1. e. f. & seq. 10. 6.
 de sapientia primo coniuuij, quod anima in corpore existenti preparatur. pagin. 270. colum. 1. d. e. f. 10. eod.
 ad sapientiam veram quomodo consurgendum. pag. 274. colum. 1. & sequen. 10. 7. ad eandem duplex via. pag. 700. colum. 1. c. & sequen. eod. 10. ad eam acquirendam quid oporteat amouere. pag. 722. col. 2. e. f. & seq. 10. eod.
 in sapientia coniuuij qui sint charissimi, & qua sit sobria ebrietas illorum. pag. 271. colum. 2. a. & sequen. 10. 6.
 ad sapientia coniuuium qua familia, & coniuuantes inuitentur. pag. 273. col. 2. b. & seq. 10. 6.
 de sapientia multa ex sanctis Patribus. pag. 175. colum. 2. & sequen. & pag. 198. colum. 1. & col. 2. 10. 6.
 Sapphirus quid significet. pag. 271. col. 2. f. 10. 7. eius proprietates. pag. 338. col. 1. a. 10. 6.
 Sardij virtus. pag. 338. col. 2. a. b. 10. 6.
 Sardonyx virtus. ibid. col. 1. e. f.
 Satisfacere ex Augustino, & Anselmo quid. pag. 97. col. 1. d. 10. 6.
 Satisfactio quid, & quot eius penae. pag. 685. col. 2. b. & seq. 10. 7.
 satisfactio debet culpa respondere. pag. 830. colum. 2. a. 10. 7.
 satisfactiois partes. pag. 53. colum. 1. c. 97. col. 1. d. 10. 6. 830. col. 1. b. & seq. 10. 7.
 satisfactiois septem condiciones. pag. 297. col. 1. a. & seq. 10. 6.
 satisfactiois gradus varij. pag. 25. colum. 2. a. b. c. 10. 7.
 de satisfactioe multa ex sanctis Patribus. pag. 143. col. 2. 10. 6.
 Saturni planeta proprietates. pag. 750. colum. 2. e. f. 10. 7.
 Scandalum quid. pag. 34. col. 1. e. f. 10. 7. item quid, & quot modis dicitur. pag. 72. col. 1. a. 10. 6.
 scandali duplex differentia. pag. 72. col. 1. b. 10. 6.
 de scandalo multa ex sanctis Patribus. pag. 178. col. 1. & 2. 10. 6.
 Scapula in Deo quid. pag. 682. col. 2. b. 10. 7.
 Schisma quid. pag. 212. col. 1. a. 10. 6. 33. col. 1. b. 10. 7.
 schisma quomodo ab haeresi differat. pag. 70. colum. 1. a. 10. 6.

f 3

Scienc

Index verborum, & rerum.

Scientia, qua sit donum Spiritus sancti. pagin. 251. col. 2. a. b. 10. 6.
Scientia, qua est donum. & prudentia quo pacto differant. pag. 812. col. 2. c. d. 10. 7.
Scientia Dei diuersa habet nomina. pagin. 744. col. 2. e. f. 10. 7.
Scientia Dei, & Scientia Christi, & Angelorum differunt. ibid. d. e.
Scientia tribus modis dicitur. pag. 91. col. 2. a. 10. 6.
Scientia donum quid sit. pag. 251. col. 2. b. 10. 9.
Scientia donum extendens se ad scientiam acquisitam causat. ibid. f. & sequ.
Scientia donum multipliciter reficit conuiuantes per seculorum diuersorum delictiosam exhibitionem. pag. 252. col. 2. c. d. e. & sequ. 10. 6.
Scientia donum prouocat anima appetitum per manifestationem dulcissimarum veritatum. ibid. a. b.
Scientia donum extendens se ad lumen scientia moralis facit horam vespertinam. pag. 252. col. 2. d. e. 10. 6.
Scientia donum extendens ad lumen sacra Scriptura. & ad credibilia causat meridiem. ibid. a. b.
per scientia donum in anima dies oritur distinctus tribus horis. pag. 251. col. 2. e. e. f. 10. 6.
per scientia donum menti humana conuiuium praparat. pag. 252. col. 1. f. & sequ. 10. 6.
Scientia, ut est donum, quod sit officium. pag. 812. col. 2. f. & sequ. 10. 7.
ad scientia donum tria requiruntur. pagin. 812. col. 2. d. e. 10. 7.
de scientia multa ex sanctis Patribus. pag. 206. col. 2. & 207. col. 1. 10. 6.
Scientiarum fructus quis. pag. 4. col. 2. e. 10. eod.
Scriptura sacra de quibus agit. pag. 80. col. 1. b. 10. 6.
Scriptura sacra cur longissima. pagin. 6. col. 2. e. 10. 6.
Scriptura sacra cur triplicem habet sensum prater litteralem. pag. 7. col. 2. a. b. 10. eod.
Scriptura sacra quomodo exponenda. pag. 8. col. 2. a. & sequ. 10. eod.
Scriptura sacra tria docet, & qua. pag. 2. col. 2. tom. 6.
Scriptura sacra est cognitio sublimis, & salutaris. pag. 1. col. 2. c. 10. eod.
Scriptura sacra triplicem habet intellectum. pag. 197. col. 2. a. 10. 7.
Scriptura sacra de fide, spe, & charitate pracipue agit. pag. 241. col. 1. e. f. 10. 7.
Scriptura similis est fluuio latissimo. pag. 6. col. 2. f. & sequ. 10. 6.
Scriptura sacra quo sine perscrutanda. pag. 5. col. 2. d. tom. 6.
Scriptura sacra aliquando cibus, & aliquando potus. pag. 254. col. 1. c. d. 10. 6.
Scriptura sacra docet purgari, illuminari, & perfici. pag. 241. col. 1. f. & sequ. 10. 7.
Scriptura sacra modus procedendi authentici esse debuit. & quare. pag. 8. col. 1. b. c. & sequ. 10. 6.
Scriptura sacra profunditas, in quo consistat. pagin. 7. col. 2. a. 10. eod. eius auditor qualis esse debeat. ibid. d.
Scriptura sacra latitudo qua. pag. 6. col. 1. b. 10. eod.
Scriptura sacra quattuor partes. pag. 8. col. 2. c. 10. 6.
Scriptura sacra longitudo qua. pag. 6. col. 2. b. 10. 6.
Scriptura sacra qua reuerentia debeatur. pag. 490. col. 2. e. f. & sequ. 10. 7.
Scriptura sacra tres mensa ex Hugone. pagin. 253. col. 2. b. 10. 6.
Scriptura tripliciter monet ad praceptorem obseruantiam. pag. 391. col. 2. f. & sequ. 10. 6.
Scriptura sacra sublimitas, in quo consistat. pag. 7. col. 2. c. & sequen. 10. 6.
in Scriptura sacra mensa qui apposuerint forcula. pagin. 253. col. 2. c. & sequ. 10. 6.
circa Scripturam diuinam, quomodo dicta, & facta Sal-

uatoris meditari debemus. pag. 350. col. 1. d. & sequ. 10. 6.
Scriptura sacra triplex mensa ad rescindendum legentes. pag. 252. col. 2. d. & sequ. 10. 6.
ad Scripturam sacram perfecte exponendam, qua prae-cognoscenda. pag. 9. col. 1. a. 10. 6.
in Scriptura sacra non tantum verba, sed facta signifi-cant. & quare. pag. 7. col. 2. e. f. 10. 6.
Securitas quid. pag. 212. col. 1. e. 10. 6.
de securitate multa ex sanctis Patribus. pagin. 167. col. 1. 10. 6.
Secretum intrinsecum in Christo quid dicatur. pag. 145. col. 2. c. d. 10. 7.
ad secretum intrinsecum, quomodo admittatur homo. pag. 146. col. 2. f. & sequ. 10. 7.
in secreto ipsius Christi varia sunt mansiones. pag. 146. col. 1. d. & sequ. 10. 7.
Sedere in Deo quid. pag. 693. col. 1. e. d. 10. 7.
Seminales rationes qua dicantur. pag. 744. col. 2. a. b. tom. 7.
senior quis in religione dicendus. pag. 572. col. 1. a. 10. 7.
seniores honorandi a fratribus. pag. 592. col. 1. b. c. 10. 7.
Sensibile quomodo moueat potentiam. pag. 2. col. 2. f. 10. 6.
sensibilia alia particularia, alia communia, & de utrisque. pag. 137. col. 2. b. c. 10. 7.
Sensualitas quid. pag. 80. col. 2. f. & 210. col. 2. e. 10. 6.
& 769. col. 2. c. 10. 7.
Sensus quid. pag. 81. col. 1. a. & 210. col. 2. e. 10. 6.
& 206. col. 1. d. e. 10. 7. quid item ex Augustino. pag. 82. col. 2. a. 10. 6.
sensus communis quid. pag. 210. col. 2. f. 10. 6. & 759. col. 1. b. & sequ. 10. 7.
sensus in homine duplex interior, & exterior. pag. 81. col. 2. b. & 240. col. 2. f. 10. 6. & 252. col. 1. e. f. & sequ. 10. 7.
sensus interior triplex. pag. 81. col. 2. b. 10. 6.
sensus interiores in anima quinque. pag. 241. col. 2. e. & sequ. 10. 6. & 174. col. 1. e. d. 10. 7.
sensus spirituales in anima qui. pag. 814. col. 1. b. c. tom. 7.
sensus spirituales potentiarum, quomodo ab experi-mentali notitia impediuntur. pag. 187. col. 1. e. f. tom. 7.
sensus interior spiritualis quali modo aeterna experi-tur. pag. 189. col. 1. a. & sequ. 10. 7.
sensus spirituales quali modo reparantur, & reforman-tur. pag. 187. col. 2. a. b. & sequ. 10. 7.
sensus exteriores quinque sunt, & quomodo inter se differunt. pag. 758. col. 2. e. f. 10. 7.
sensus omnes corporis in calo erunt in actibus suis. pa-gin. 131. col. 2. c. & sequ. 10. 7.
in sensu qua sint necessaria ad sentiendum. pag. 81. col. 1. f. 10. 6. & 759. col. 2. e. f. 10. 7.
Sententia sententiarum carmine digesta. pag. 115. col. 1. & sequ. 10. 6.
sententiarum libri quantum praesent. pagin. 213. co-lum. 1. a. 10. 6.
sententia contra bonos, & malos quales. pag. 839. co-lum. 2. c. d. 10. 7.
in sententia iniusta multa sunt, qua rationem habent mortalis. pag. 39. col. 1. e. 10. 7.
in sententia vltima tria annotanda. pag. 334. col. 1. e. f. & sequ. 10. 6.
Sepulchri Domini ex Beda forma. pagin. 408. col. 2. a. tom. 6.
Sepultura curanda. pag. 561. col. 1. f. & sequ. 10. 7.
Sequentia cur sic dicta, & a quo facta. pag. 80. col. 1. a. tom. 7.
Seraphim sunt purgatiui. pag. 268. col. 2. f. & sequ. 10. 7.
& illuminatiui. pag. 269. col. 1. b. c. 10. eod. item sunt inferiorum reductiui. pag. 268. col. 2. b. c. 10. 7.
Seraphim cur sanctus, ter clamabant. pagin. 269. co-lum. 2. d. e. 10. 7.
de Seraphim apud Isaiam sexto capite sex dicuntur. ibid. col. 1. d. & sequ. 10. 7.

Index verborum, & rerum.

Seraphim sunt acuti, & penetratiui. pagin. 268. co-lum. 2. a. b. 10. 7.
Seraphim nomen quid significet. pag. 179. col. 2. a. b. 10. 7.
Sermo religiosus grauis esse debet. pag. 380. col. 2. e. f. 10. 7.
item modestus, humilis, & rarus. ibid. col. 1. e. f. & sequ. 10. eod.
Serpens quinque astutis vititur. pag. 316. col. 1. b. c. 10. 6.
Seruitia coacta Deo non placent. pag. 273. col. 1. a. b. 10. 7.
Seueritas quid. pag. 212. col. 1. f. & 298. col. 2. e. & 91. col. 1. c. & 2. b. 10. 6.
de seueritate Dei erga delinquentes. pag. 479. col. 2. f. & sequ. 10. 7.
Sidera, & orbis caelestes, quo pacto in fine mundi innou-untur. pag. 839. col. 2. f. & sequ. 10. 7.
Signum duplex naturale, & postiuum. pag. 321. col. 1. f. & sequ. 10. 6.
signa praecedentia vniuersale iudicium qualia. pag. 333. col. 2. e. f. & sequ. 10. 6.
Silentium omnibus religiosus necessarium. pag. 674. col. 1. f. & sequ. 10. 7.
silenij utilitates. pag. 566. col. 2. f. & sequ. 10. 7.
silenij laudes. pag. 688. col. 1. e. f. & sequ. 10. eod.
silenij, & loquacitatis ex sacris litteris exempla. pag. 338. col. 1. f. & sequ. 10. 7.
Similitudo Dei quid. pag. 211. col. 1. d. 10. 6.
Simonia quid. pag. 71. col. 2. c. & 211. col. 2. f. 10. 6.
& 39. col. 1. b. c. & quomplex. ibid.
simonia tres differentia. pag. 71. col. 2. c. d. 10. 6.
Simplicitas, & multa de ea ex sanctis Patribus. pag. 188. col. 2. 10. 6.
Simulatio, & de ea ex sanctis Patribus multa. pag. 172. col. 2. & sequ. 10. 6.
Singularitas quid. pag. 33. col. 2. f. 10. 7. 66. col. 1. f. 10. 6.
& 39. col. 1. b. c. & quomplex. ibid.
Sisara quid significet. pag. 477. col. 2. d. e. 10. 6.
Smaragdus quid significet. pag. 272. col. 1. a. 10. 7.
Smaragdi proprietates. pag. 338. col. 1. c. d. 10. 6.
Sobrietas quid. pag. 90. col. 2. f. 10. 6. item quid, & quo-plex. pag. 633. col. 2. b. c. & sequ. 10. 7. & 27. co-lum. 2. a. b. 10. 7.
sobrietas in quibus consistat. pag. 633. col. 2. f. & se-quent. 10. 7.
sobrietatis gradus tres. pag. 634. col. 1. e. f. & sequ. 10. 7.
& utilitates eiusdem. ibid. a. & sequ.
Societas, & multa de ea ex sanctis Patribus. pag. 193. co-lum. 1. 10. 6.
societatis bonorum utilitates. pag. 555. col. 2. c. & sequ.
& malorum incommoda. pag. 556. col. 1. c. & sequ. 10. 7.
solis proprietates. pag. 751. col. 1. a. & sequ. 10. 7.
Sollicitudo, & multa de ea ex sanctis Patribus. pag. 200. col. 1. 10. 6.
Solitudo, & de ea multa ex sanctis. pag. 191. col. 1. & 2. 10. 6.
Somnium quid. pag. 82. col. 2. d. & 211. col. 1. b. 10. 6.
Sortilegium quid. pag. 71. col. 1. c. & 212. col. 1. b. 10. 6. & 33. col. 1. c. 10. 7.
Specularia contemplationis gradus, quid. pag. 104. col. 2. c. d. & sequ. 10. 7.
Spes quid sit. pag. 212. col. 1. c. & 315. col. 1. e. 10. 6.
& 805. col. 2. d. e. 10. 7.
spes duplex. pag. 806. col. 1. a. 10. 7. item triplex. pag. 338. col. 1. c. d. 10. 6.
spes gratia quid. pag. 338. col. 1. e. 10. 6.
spes gloria quid. ibid. f.
spes eorum qui sunt in purgatorio qualis. pag. 805. co-lum. 2. f. 10. 7.
spes cur data sit homini. pag. 604. col. 1. b. c. 10. 7.
spes significatur per Smaragdum, Sardonychem, & Sar-dium. pag. 338. col. 1. c. & sequ. 10. 6.
spei gradus varij. pag. 26. col. 1. b. c. d. 10. 7.
spei comparationes. pag. 315. col. 1. f. 10. 6. & 206. col. 1. f. 10. 7.
spei & longanimitatis ex sacris litteris exempla. pag. 499. col. 1. f. & sequ. 10. 7.
spei proprium obiectum est beatitudo. pagin. 250. co-lum. 2. c. d. 10. 6.

spei diuersa definitiones. pag. 89. col. 1. f. 10. 6.
spei in suo actu excellentia. pag. 89. col. 2. c. 10. 6.
spei significata quot. pag. 89. col. 2. a. b. 10. 6.
spes viatorum est cum certitudine opinionis. pag. 805. col. 2. f. 10. 7.
spei effectus multiplex. pag. 806. col. 1. b. 10. 7.
de spe multa ex sanctis Patribus. pag. 145. col. 1. 10. 6.
Sphaera caelestes influunt in inferiora. pag. 750. col. 1. b. 10. 7.
Spiritus sanctus charitatis sine donum Sanctorum. pag. 735. col. 1. b. 10. 7.
Spiritus sanctus quo tempore descendit ad Apostolos. pa-gin. 736. col. 1. a. b. 10. 7.
Spiritus sanctus per sua dona vires anima disponit, ut ad caelestia per gradus ascendat. pag. 242. col. 1. a. 10. 6.
item vires mentis erudit, & munit. pag. 242. col. 2. d. tom. eod.
Spiritus sanctus & unica ditione, & duabus pronun-ziari potest. pag. 736. col. 1. a. 10. 7.
Spiritus sancti donorum, qui capaces sint. pag. 242. co-lum. 1. d. e. 10. 6.
Spiritus sancti dona septem. pag. 92. col. 1. d. e. f. 10. 6.
& eorum sufficientia. ibid. & 37. col. 1. b. 10. eod. & 239. col. 1. d. e. 10. 6.
Spiritus sancti dona, quomodo a doctoribus ordinantur, iam in ascendendo, quam in descendendo. pag. 243. co-lum. 1. f. & sequ. 10. 6.
in Spiritum sanctum sex modis peccatur. pag. 45. co-lum. 2. a. & sequ. 10. 7.
Spiritus sanctus quomodo fuit missus. pag. 418. col. 1. e. f. & sequ. 10. 6.
Spiritus sanctus dat lumen verae cognitionis, & feruore veri amoris. pag. 236. col. 1. c. d. 10. 6.
Spiritus sanctus multiplicem effectum causat in homine. pag. 242. col. 1. f. & sequ. 10. 6.
Spiritus sanctus per sua dona domum mentis in iucun-dum habitaculum sibi praparat. pag. 241. col. 1. e. f. 10. 6.
Spiritus sancti dona vires anima ad expedite ministran-dum Deo habitant. ibid. f.
Spiritus sanctus amor Patri, & Filij est. pag. 734. col. 2. d. & sequ. 10. 7.
Spiritus sancto qua appropriantur. pag. 76. col. 2. d. 10. 6.
Spiritus sancti missio duplex est. pag. 735. col. 1. f. & seuen. 10. 7.
Spiritus sancti nomina, & ipsorum nominum ratio. pa-gin. 210. col. 1. b. 10. 6. & 736. col. 1. c. d. 10. 7.
Spiritus sanctus non dicitur mittere. pag. 76. col. 1. d. 10. 6.
Spiritus sanctus quibus modis datus sit in signo visibili. pag. 735. col. 2. d. e. 10. 7.
Spiritus, os, & lingua quid. pag. 156. col. 2. c. d. & se-quent. 10. 7.
Spiritus quali modo per iter contemplationis aeternum Christi manerium ingreditur. pag. 188. col. 2. d. & sequ. 10. 7. ut ad contemplationis perfectionem ingre-diatur debet temporalia fugere. pag. 159. col. 1. c. & se-quent. 10. 7. quali modo per utramque vitam, actiuam scilicet, & contemplatiuam, aeterna ingreditur. pag. 194. col. 2. a. & sequ. 10. 7.
Spiritus humanus quali modo ad veniendum per iter contemplationis inuitatur. pag. 170. col. 1. d. & sequ. 10. 7.
item quali modo per intentionem simplicem, & rectam ad intrinsecum aeternale ingreditur. pag. 153. col. 2. a. & sequ. 10. eod. item ad veniendum per iter medita-tionis quali modo a Iesu inuitatur. pag. 159. col. 2. c. & sequ. 10. 7. quomodo etiam per iter charitatis aeternum manerium ingreditur. pag. 181. co-lum. 2. d. e. f. 10. eod. qualiter ad veniendum per iter meritoria operationis a Deo inuitatur. pag. 195. col. 1. a. & sequ. 10. 7. quomodo per iter meditationis aeternita-tem ingreditur. pag. 158. col. 2. f. & sequ. 10. 7.
Spiritus humanus diuiditur, & alienatur a corpore. pag. 147. col. 1. e. f. & sequ. 10. 7.
Spiritus & anima in suis meditationibus septem potis-simum modis Deum alloquitur. pag. 156. col. 2. e. f. & sequen. 10. 7.

Index verborum, & rerum.

Spiritus noster in meditationis itinere Dei se alloquens pag. 156. col. 1. f. & sequ. 10. 7.
Spiritus noster in intrinseco secreto existens qualis se habeat modo. pag. 148. col. 2. a. & sequ. 10. 7.
Spiritus noster in secreto arcano per veram fidem collocatur. & per sanctam charitatem in eodem perpetuatur. pag. 149. col. 1. a. & sequ. 10. 7.
Spiritus noster ad veniendum per iter pragustationis experimentalis a Domino inuitatur. p. 190. col. 2. f. & sequ. 10. 7. idem quam dulciter a Iesu inuitatur ad veniendum per iter velle intentionis. pag. 153. col. 2. f. & sequ. 10. 7. idem qualiter ad veniendum per iter charitatis affectionis ad aeterna a Domino inuitatur. pagin. 182. col. 1. a. & sequ. 10. 7.
Spiritus & anima verba, quasunt. p. 156. col. 2. e. f. 10. 7. de Spiritibus malis multa ex sacris litteris. pag. 495. col. 2. f. & sequ. 10. 7.
Spiritualia exercitia tridectim. p. 105. col. 1. a. d. & sequen. 10. 7.
Spirituales sensus quinque. pag. 94. col. 1. c. 10. 6.
Spoliatio gratuitorum quid. p. 73. col. 2. c. 10. 6.
Sponsa ornamenta tria. pag. 834. col. 1. b. 10. 7.
Sponsus carnalibus tria dantur, dos, donatio, & parapherna. pag. 841. col. 2. a. b. 10. 7.
Sponsalia octo modis solvuntur. pag. 96. col. 2. f. 10. 6.
Sponsalia quando valeant. & quibus modis contrahantur. pag. 98. col. 2. e. 10. 6.
Sponsalium duplex effectus. pag. 99. col. 1. a. 10. 6.
Stadium quid. pag. 337. col. 2. a. 10. 6.
Stare in Deo quid. pag. 683. col. 1. e. 10. 7.
Starna tres, virginum, coniugarum, & viduarum, & multa de illis ex sanctis Patribus. pag. 128. col. 2. 10. 6. item de tribus statibus, incipientium, proficientium, & perfectorum. pag. 125. col. 1. & 2. eod.
Stella duodecim coronatorum qua. pag. 275. col. 2. e. f. 10. 6.
Strenuitas quid. pag. 198. col. 2. e. 10. 7.
Studentes, & multa de eis ex sanctis Patribus. pag. 120. col. 2. & sequ. 10. 6.
Stultiloquium, & de eo ex sanctis. pag. 162. col. 1. 10. 6.
Stultitia, & de ea multa ex sanctis Patribus. pagin. 175. col. 1. 10. 6.
Struprum quid. pag. 68. col. 2. f. 10. 6.
Subdiaconi potestas, & officium. pag. 98. col. 1. e. 10. 6.
Subditi, & obediencies quibus similes. pag. 277. col. 1. d. e. & sequen. 10. 7.
Subditis plebanorum in sex casibus licet alijs, quam ipsi plebanis constiteri. pag. 368. col. 1. f. & sequ. 10. 7.
de subditis multa ex sanctis Patribus. pag. 115. col. 1. & 2. tom. 6.
Subtilitas dos corporis. pag. 843. col. 1. b. c. 10. 7.
subtilitas duplex. ibid.
Sufficiens, & multa de ea ex sanctis Patribus. pag. 192. col. 1. 10. 6.
Suffragia Ecclesie quibus proficiunt. pag. 102. col. 1. c. 10. 6.
& cuius sit id scire. pag. 33. col. 2. b. 10. eod.
suffragia Ecclesie qua. pag. 52. col. 2. f. 10. eod.
suffragia Ecclesie, quomodo proficiunt defunctis. pag. 835. col. 2. e. 10. 7. diuersimode dicuntur pijs prodesse, qui in purgatorio, ijs qui in calo sunt, & damnatis. p. 836. col. 1. e. f. 10. eod. proficiunt defunctis magis aut minus pro diuersitate meritorum. ibid. d. e. ut proficiunt quid requiratur. ibid. a. b. & sequ.
suffragiorum effectus. pag. 102. col. 1. d. 10. 6.
suffragiorum pro mortuis ratio. pag. 53. col. 1. a. 10. 6.
suffragiorum quatuor genera. pag. 835. col. 2. f. 10. 7.
Suggestio, & de ea multa ex sanctis Patribus. pagin. 164. col. 2. 10. 6.
Superbia quid. pag. 66. col. 1. c. & 211. col. 2. c. 10. 6. & 777. col. 1. c. d. 10. 7.
superbia triplex est. pag. 601. col. 1. e. f. & sequ. 10. 7. & duplex spiritalis, & carnalis. p. 29. col. 2. e. 10. eod.
superbia multa mala facit. pagin. 777. col. 2. e. f. & sequ. 10. 7.

superbia triplici ratione initium omnis peccati. ibidem. col. 1. d. e. 10. 7.
superbia quomodo sit mortale. pagin. 781. col. 1. f. & sequ. 10. 7.
superbia quinque damna homini infert. pag. 288. col. 1. e. f. 10. 6.
superbia summo perere a religiosis fugienda. pagin. 591. col. 2. a. b. c. 10. 7.
superbia signa ex Prospero. pag. 593. col. 2. b. c. d. 10. 7.
superbia filie septem. pag. 288. col. 2. b. 10. 6. & 778. col. 1. f. 10. 7.
superbia remedia. pag. 28. col. 1. b. & sequ. 10. 7. & 605. col. 2. e. f. & sequ. 10. eod.
superbia quatuor species. pagin. 66. col. 1. d. 10. 6. & 777. col. 2. b. c. 10. 7.
superbia duodecim gradus. pag. 66. col. 1. e. f. 10. 6.
superbie nouem comparationes. pag. 288. col. 1. a. b. & sequen. 10. 6.
superbia ex Bernardo duodecim gradus. pag. 777. col. 1. c. d. 10. 7.
in superbia iumentes, & de se praesumentes multa dicuntur. pag. 239. col. 2. c. & sequ. 10. 7.
de superbia poenitens, quomodo interrogandus. pag. 50. col. 1. f. & sequ. 10. 7.
de superbia multa ex sanctis Patribus. pag. 135. col. 1. & sequ. 10. 6.
Suspicio quid. pag. 34. col. 1. f. 10. 7.
suspicio tentationis generatur. pag. 597. col. 2. f. & sequ. 10. 7.
suspicio, & timor in quo differant. pagin. 596. col. 2. d. e. 10. 7.
suspitionis falsa ex sacris litteris exempla. pag. 512. col. 2. f. & sequ. 10. 7.
Sufurratio quid. pag. 211. col. 2. d. 10. 6.
sufurrum diuinum quid. pag. 157. col. 1. f. 10. 7.
Sustinentia persequutionum octaua beatitudo quid. p. 813. col. 2. f. & sequ. 10. 7.
Symbolum quoruplex. pag. 80. col. 1. f. & 881. col. 2. d. & sequ. 10. 6. & 805. col. 2. c. 10. 7.
Symbolum Apostolorum dicitur maius. pag. 88. col. 2. e. tom. 6.
Symbolum Nicani concilij, cur diebus Dominicis, & festis, & cur post Euangelium, & ante communionem dicitur. pag. 88. col. 2. f. 10. 6.
Symbolum Apostolorum cur submissa voce, & in principio, & sine diei dicitur. pag. 88. col. 2. e. 10. 6.
ad Symbolum condendum singuli Apostoli singulas particulas apposuerunt. ibid. f. & sequ. 10. 6.
Symbolum Athanasij cur recitetur, nocte finita, prima diei hora. pag. 88. col. 2. f. 10. 6.
Syndereis quid sit. pagin. 763. col. 1. f. & sequ. 10. 7.
& quod eius officium. pag. 20. col. 1. f. 10. 6.

T

T Aciturritas & multa de ea ex sanctis Patribus. pagin. 183. col. 2. & sequ. 10. 6.
Tactus peccata qua. pag. 43. col. 1. d. e. f. 10. 7.
Taliter imponere sine causa ad extorquendas pecunias, rapina est. pag. 37. col. 2. f. & sequ. 10. 7.
Temperantia quid. p. 212. col. 1. d. & 316. col. 1. e. 10. 6. & 194. col. 1. c. d. 10. 7.
temperantia quid sit ut virtus politica, purgatoria, purgati animi, & exemplaris. p. 810. col. 1. b. c. 10. 7.
temperantia species tres. pag. 810. col. 1. c. d. 10. 7. & quot eius partes. ibid.
temperantia gradus varij. p. 23. col. 1. b. c. 10. 7.
temperantia actus qui. p. 90. col. 2. f. 10. 6.
temperantia partes, & earum definitiones. ibid. c. d.
temperantia definitiones diuersa. ibid.
temperantia dignitas, & effectus. pag. 810. col. 1. e. f. & sequ. 10. 7.
temperantia similitudines. pagin. 316. col. 1. f. & sequen. 10. 6.

de tem-

Index verborum, & rerum.

de temperantia multa ex Sanctis. p. 152. col. 2. 10. 6.
de eadem, & ipsius gradibus. p. 235. col. 1. c. d. & sequen. 10. eod.
Tempus quid sit. pag. 77. col. 1. d. 10. 6. & 752. col. 1. d. e. f. 10. 7.
Tentare quid. pag. 59. col. 1. e. 10. 6.
Tentatio elia diabolica, alia humana. p. 59. col. 2. a. 10. 6.
tentatio tribus modis perficitur. p. 59. col. 2. b. c. 10. 6.
tentatio triplex est. p. 769. col. 1. f. & sequ. 10. 7.
tentatio carnis, quomodo consistenda. pagin. 694. col. 1. d. e. f. 10. 7.
tentatio ex Richardo in septem membra diuiditur. pag. 59. col. 2. b. c. 10. 6.
tentatio multiplex est. pag. 769. col. 2. d. 10. 7.
tentatio quadam leuis, & occulta, quadam grauis, & manifesta, quadam grauis, & occulta. p. 59. col. 2. b. 10. 6.
tentationis diuisio. ibid. col. 1. f. & sequ. 10. 7.
tentatio de predestinatione reprimi debet. pag. 241. col. 2. c. & sequ. 10. 7.
tentationis diaboli exempla ex sacris litteris. pag. 547. col. 1. d. e. f. & sequ. 10. 7.
tentationes diaboli quomodo nec licita faciendae. pagin. 769. col. 2. f. & sequ. 10. 7.
tentationibus quomodo resistendum. pag. 617. col. 1. f. & sequ. 10. 7.
tentationes deuorum dua, & earum remedia. p. 650. col. 1. f. & sequ. 10. 7.
tentationis remedia. p. 615. col. 2. f. & sequ. 10. 7.
tentationes quatuor sunt, & qua. pag. 597. col. 1. a. b. & sequen. 10. 7.
tentationum initijs resistendum. p. 569. col. 2. c. 10. 7.
tentationes blasphemiae. p. 597. col. 2. e. f. 10. 7.
tentationum quatuor species. p. 769. col. 2. d. e. f. 10. 7.
tentationis in nobis quis ordo. ibid. col. 1. f. & sequ. 10. 7.
tentationes quomodo vincenda. p. 597. col. 2. b. c. 10. 7.
tentationis multa sunt species. pag. 614. col. 1. b. & sequen. 10. 7.
tentationes vitales sunt seruis Dei. pag. 241. col. 1. e. & sequ. 10. 7.
de tentatione multa ex sanctis Patribus. p. 133. col. 1. & 2. tom. 6.
de tentatione primorum parentum qua tenenda. p. 22. col. 2. a. & sequ. 10. 6.
in tentatione ad Christum recurrendum. pag. 666. col. 1. d. e. f. & sequ. 10. 7.
Tentio seu obligatio multiplex. pag. 62. col. 1. f. 10. 6.
Terra proprietates. pag. 751. col. 2. b. c. 10. 7.
Testamentum nouum & vetus, & eorum differentia. p. 6. col. 1. d. e. & sequ. 10. 6.
testamenti noui libri qui. p. 85. col. 2. e. f. 10. 6.
testamenti veteris libri sibi respondent. pag. 6. col. 1. c. 10. 6.
Testis falsus tribus personis est obnoxius. pagin. 304. col. 1. a. 10. 6.
Textus Biblia ad quid memoria mandandus. pagin. 8. col. 1. b. 10. 6.
Theologia est scientia, & sapientia perfecta. p. 9. col. 1. f. 10. 6.
Theologia vna est, & quod sit eius subiectum. ibidem. col. 2. e. f.
Theologia in uniuersum de septem precipue agit, & eur. ibid. col. 1. e.
Theologia essentie exempla, & utitur vocabulis dmnis generis cognitionis. pag. 4. col. 2. d. 10. 6.
Theologia mystica quid. p. 699. col. 2. f. 10. 7.
Thezauros conseruare, quomodo licitum. pag. 779. col. 2. & sequ. 10. 7.
Throni cur sic dicantur, & ipsorum proprietates. pag. 27. col. 1. d. & sequ. 10. 7.
Timor cur datus sit homini. pag. 604. col. 1. d. 10. 7.
timor triplex. pag. 69. col. 1. e. 10. 6.
timor est fundamentum aliorum donorum Spiritus sancti. pag. 244. col. 2. a. 10. 6.
timor seruilis quid, & quomodo a Deo sit. ibid. f.

timor initialis duos oculos habet. p. 812. col. 1. e. f. 10. 7.
timor, ut dorum quid ex Augustino. p. 811. col. 2. d. 10. 7.
timor Domini septem habet effectus. pag. 319. col. 1. f. & sequ. 10. 6.
timor quis maneant cum charitate. pag. 245. col. 2. c. d. & sequ. 10. 6.
timor naturalis quid. p. 244. col. 2. d. 10. 6.
timor mundanus quid. ibid. e.
timor filialis quid. pag. 245. col. 1. d. 10. 6. & 812. col. 1. a. b. 10. 7.
timor initialis quid. p. 244. col. 2. d. 10. 6.
timor quintuplex. pag. 244. col. 2. d. e. f. 10. 6. & 444. col. 1. a. b. 10. 7.
timor seruilis donum est Spiritus sancti. pagin. 812. col. 1. b. c. 10. 7.
timoris species sunt sex, & cur sint sex. p. 319. col. 2. e. f. & sequ. 10. 6. & 811. col. 2. d. & sequ. 10. 7.
timoris differentia. p. 93. col. 1. a. 10. 6.
timoris gradus varij. p. 26. col. 1. d. e. f. 10. 7.
timoris donum menti conuincium preparat. pag. 246. col. 2. c. & sequ. 10. 6.
timoris seruilis effectus. p. 812. col. 1. c. d. 10. 7.
timoris Domini utilitates. p. 566. col. 1. e. f. & sequ. 10. 7. & eiusdem similitudines. p. 317. col. 1. f. & sequ. 10. 6. eiusdem effectus. pag. 812. col. 1. a. b. 10. 7. eiusdem ex sacris litteris exempla. p. 499. col. 2. e. f. & sequ. 10. 7.
de timore multa ex sanctis Patribus. p. 179. col. 1. & 2. & 202. col. 1. & 203. col. 1. & 2. 10. 6.
Topazij proprietates. p. 339. col. 1. a. b. c. 10. 6.
Torpor sine tepor quid dicitur. pag. 44. col. 1. c. d. 10. 7.
quid sit, & quoruplex. p. 62. col. 2. d. 10. 6.
Tractus in officio Missae quid significet. p. 80. col. 1. a. 10. 7.
Tranquillitas, & multa de ea ex sanctis Patribus. p. 183. col. 1. & 2. 10. 6.
Transire in Deo quid. pag. 683. col. 1. f. 10. 7.
Tribulationum, et bonorum, et vtilitatum quae ex ipsis sequuntur exempla ex sacris litteris. p. 550. col. 2. d. e. f. & sequen. 10. 7.
Trinitas in scripturis multiplex inuenitur. pag. 737. col. 1. a. b. c. 10. 7.
Trinitas tribus modis. p. 736. col. 2. a. b. c. & sequ. 10. 7.
Tristitia duplex, & vtriusque remedia. p. 29. col. 1. e. f. 10. 7.
tristitia animi deiciens cito depelli debet. pag. 593. col. 2. d. 10. 7.
tristitia affectus cur datus fuerit homini. pag. 693. col. 1. b. 10. 7.
Tropologia quid. p. 7. col. 2. b. & 58. col. 1. a. b. c. 10. 6.
Tuba dicitur omnis actus, quo operis iactantia demonstratur. pag. 153. col. 1. a. b. 10. 7.
tuba vox apud Paulum duo potest significare. pag. 338. col. 2. a. b. 10. eod.
Turpiloquium, & multa de eo ex sanctis Patribus. p. 164. col. 2. 10. 6.
Tyrannorum iniquitiae exempla ex sacris litteris. p. 549. col. 1. f. & sequ. 10. 7.

V

V E culpa triplex. pag. 452. col. 1. d. e. 10. 6.
Vagatio, & multa de ea ex sanctis Patribus. p. 185. col. 1. 10. 6.
Vanagloria caute consistenda. pag. 689. col. 1. d. e. f. & sequen. 10. 7.
vanagloria natura, & ipsius remedia. pag. 29. col. 2. a. & sequ. 10. 7.
de vanagloria multa ex sanctis Patribus. pag. 136. col. 1. 10. 6.
Vegetabilia in fine mundi in propria natura consumuntur. pag. 54. col. 1. e. f. 10. 6.
Veneris planeta, qua conueniant. p. 751. col. 1. a. b. 10. 7.
Veniale peccatum in duobus casibus non remittitur. pagin. 831. col. 1. c. d. 10. 7.
venialia peccata inter se non habent connexionem. ibid. e. f.

venialia.

Index verborum, & rerum.

Venialia & mortalia, quo ad remissionem quomodo differant. *ibid.* f. & sequ.

ad venialis remissionem, quomodo requiratur contritio. *ibid.* col. 2. e.

venialium peccatorum multa sunt remedia. *ibid.* col. 2. f. & sequ.

venialia gravia confitenda. pag. 74. col. 2. f. 10. 7. vide plura verbo, Peccatum.

Venter in Deo quid. p. 682. col. 2. e. 10. 7.

Ventus quid sit. & quor sunt venti. p. 752. col. 1. b. 10. 7.

ventorum proprietates. p. 752. col. 1. e. 10. 7.

Verbum triplex est. p. 755. col. 2. b. & sequ. 10. 7.

Verbum caro factum est quinque modis. p. 787. col. 2. f. & sequ. 10. 7.

Verbi divini incarnatio. p. 422. col. 1. d. e. 10. 6.

Verecundia quid. p. 90. col. 2. e. & 112. col. 1. e. 10. 6.

verecundia laudes. p. 566. col. 2. d. e. f. 10. 7.

de verecundia multa ex sanctis Patribus. pag. 189. col. 1. 10. 6.

Veritas quid. pag. 91. col. 2. e. 112. col. 2. a. 264. col. 2. b. 10. 6. 811. col. 1. e. 10. 7.

veritas triplex est. p. 264. col. 2. b. 10. 6.

veritas odium parit. p. 517. col. 2. f. & sequ. 10. 7.

veritatis gradus varij. p. 22. col. 1. b. c. 10. 7.

ad veritatis splendorem pervenitur septem gradibus. pag. 202. col. 2. a. b. & sequ. 10. 7.

Vestigium Dei quid. p. 211. col. 1. e. 10. 6.

Vestimenta Filij Dei quid. p. 682. col. 2. e. 10. 7.

Vexatio quid. pag. 31. col. 2. a. b. 10. 7.

Via illuminativa duplex est. pag. 710. col. 1. e. f. & sequ. 10. 7.

de ea similitudines traduntur. pag. 703. col. 1. 2. a. b. c. & sequ. 10. eod.

via purgativa quorum sit. p. 701. col. 1. b. & sequ. 10. 7.

via unitiva quid sit. & in quibus consistat. pag. 711. col. 1. d. e. f. & sequ. 10. 7.

in via unitiva quomodo mens ad gaudia dilecti per rationales. & irracionales creaturas provocatur. p. 716. col. 1. b. c. & sequ. 10. 7.

Victoria in bellis quomodo divinitus, ut in plurimum obtinetur. p. 531. col. 1. a. & sequ. 10. 7.

Vitalium appetitus cur datus sit homini. pag. 603. col. 2. b. & sequ. 10. 7.

Videre Dei quid. pag. 683. col. 2. b. c. 10. 7.

Vidua. & de eis multa ex sanctis Patribus. pag. 127. col. 1. & 2. 10. 6.

Vindicatio quid. pag. 91. col. 2. e. & 112. col. 2. a. 10. 6. & 811. col. 1. b. 10. 7.

Vindicta genus magnum. & honestum ignorare. pag. 235. col. 2. e. 10. 6.

Virgines & multa de eis ex sanctis Patribus. p. 26. col. 1. & sequ. 10. 6.

Virginitas quid. pag. 90. col. 2. f. 10. 6.

virginitas tria dicitur. respectu quorum ipsi tria premia debentur. p. 102. col. 2. f. & sequ. 10. 6.

Virtus quid. pag. 604. col. 2. b. c. 10. 7. & 310. col. 1. 2. a. b. 10. 6.

virtus unde dicitur. pag. 266. col. 2. f. & 799. col. 2. d. 10. 7.

virtus varie definitur. pag. 87. col. 2. d. e. f. 10. 6. & 799. col. 2. a. & sequ. 10. 7.

virtus multis rebus comparatur. p. 87. col. 2. f. & sequ.

virtus est bona multipliciter. pag. 800. col. 2. f. & sequ. 10. 7.

virtus in medio consistit. pag. 634. col. 2. e. f. & sequ. & 799. col. 2. e. 10. 7.

virtus commendabilis est ob multa. pag. 800. col. 2. f. & sequ. 10. 7.

virtus paradiso calefit. & terrestri comparatur. p. 310. col. 2. e. f. 10. 6.

virtus multa operatur mira. p. 801. col. 1. f. & sequ. 10. 7.

virtutis tres bona conditiones. p. 800. col. 1. b. c. 10. 7.

virtutum varia nomina. & ipsorum ratio. pag. 809. col. 1. f. & sequ. 10. 7.

virtutes quodammodo aequales. & inaequales dici possunt. pag. 800. col. 1. c. d. e. 10. 7.

virtutes connexa sunt una charitas. pag. 624. col. 1. b. & sequ. 10. 7.

virtutes omnes possunt esse informes charitate excepta. pag. 36. col. 2. f. 10. 6.

virtutum matres quatuor dicuntur. p. 800. col. 2. e. 10. 7.

virtutis unius usus alius magis, quam alius pollet ob multas rationes. pag. 800. col. 1. f. & sequ. 10. 7.

virtutes inter se connexa sunt ob multas rationes. *ibid.* col. 2. b. c.

virtutum divisio ex Aristotele. p. 803. col. 2. a. b. 10. 7.

item ex Macrobio. *ibid.* col. 1. f. & sequ.

virtutum, donorum, & beatitudinum officium. pag. 36. col. 2. b. c. 10. 6.

virtutes ex Dionysio cur sic dicantur. p. 275. col. 1. a. b. 10. 7.

virtutum quatuor genera. p. 193. col. 2. c. d. 10. 7.

virtutes sunt septem. p. 310. col. 1. d. e. f. 10. 6.

de virtutum, & vitiorum consuetudinibus ex sanctis Patribus. p. 139. col. 1. & sequ. 10. 6.

virtutis comparationes. p. 310. col. 2. c. & sequ. 10. 6.

de virtute multa ex sanctis Patribus. p. 144. col. 1. 10. 6.

virtutes Cardinales quae. p. 310. col. 1. e. 10. 6.

virtutum Cardinalium definitiones. & gradus. p. 193. col. 2. d. e. 10. 7.

virtutum Cardinalium effectus. p. 809. col. 1. d. e. f. 10. 7.

virtutes quatuor cur dicantur Cardinales. pag. 234. col. 1. b. & sequ. 10. 6.

de virtutibus quatuor Cardinalibus multa ex sanctis Patribus. pag. 148. col. 1. 10. 6.

virtutes Theologicae quae. p. 310. col. 1. e. 10. 6.

virtutes Theologicae inter se multipliciter differunt. pag. 804. col. 1. b. c. 10. 7.

virtutes Theologicae, & Cardinales, quomodo differant. pag. 803. col. 2. f. 10. 7.

de virtutibus Theologicis multa ex sanctis Patribus. pag. 144. col. 2. 10. 6.

Vis seu violentia quid. p. 100. col. 1. a. 10. 6.

vis naturalis, animalis, generativa, & nutritiva quid. pag. 211. col. 1. 10. 6.

vis naturalis triplex. p. 81. col. 2. f. 10. 6.

vis vitalis quid sit. *ibid.* e. 700. col. 2. e. 10. 7.

vis spiritalis divisiones. *ibid.* f.

vis nutritiva quatuor virtutes deseruiunt. *ibid.* f.

Visio quid. p. 82. col. 2. d. 211. col. 1. b. 10. 6.

visio meridiana, visio vespertina, & visio matutina. pag. 841. col. 2. f. 10. 7.

visiones sanctorum spirituum quadam. pag. 648. col. 2. a. b. 10. 7.

Visitatio B. Mariae, & circa eam meditatio. pag. 353. col. 1. e. f. 10. 6.

Visus peccata quae. pag. 43. col. 1. b. c. 10. 7.

Vita, & multa de ea ex sanctis Patribus. pag. 180. col. 1. & 2. & 206. col. 1. 10. 6.

vita aeterna, & quae in ea vivendi modus servari debet. pag. 390. col. 2. d. e. f. & sequ. 10. 6.

vita aeterna exercitia. p. 386. col. 2. d. & sequ. 10. 7.

vita contemplativa, & quae in ea vivendi modus servari debet. p. 391. col. 2. e. & sequ. 10. 6.

vita contemplativa exercitia. p. 387. col. 1. f. & sequ. 10. 6.

vita Hierarchica, & ad eam tres aetates necessarii. p. 37. col. 2. e. 10. 6.

Vitium quid. pag. 604. col. 2. b. 10. 7.

vitia communia apud homines tria. pag. 606. col. 2. e. d. 10. 7.

vitia capitalia quomodo ordinentur. p. 65. col. 1. f. 10. 6.

vitia mentiuntur se esse virtutes. pag. 635. col. 1. e. & sequ. 10. 7.

vitiorum capitalium numerus. p. 65. col. 2. c. d. 10. 6.

de vitij capitalium doctrina. *ibid.* col. 1. & 2.

Vivere secundum naturam quid sit. p. 124. col. 1. e. d. 10. 7.

vivere recte quis dicitur. pag. 4. col. 2. c. 10. 6.

Vnctio in contemplatione quid sit. pag. 104. col. 1. d. & sequ. 10. 7.

vntio

Index verborum, & rerum.

Vnctio extrema quid. pag. 212. col. 2. d. 10. 6.

vnctio extrema datur adultis, qui habent venialia. pag. 832. col. 1. d. 10. 7.

de eius substantia sunt quinque. *ibid.* b. c. eius forma cur deprecativa. *ibid.* c. inter eam. & confirmationem est septiformis differentia. pag. 48. col. 2. e. f. 10. 6.

Vnguentum triplex. pag. 327. col. 1. d. e. 10. 6.

vnquenzum vnctionis sacerdotum in veteri testamento ex quinque rebus conficiebatur, & quid significaret. pag. 328. col. 2. e. f. & sequ. 10. 6.

Vniversale duplex est. pag. 762. col. 1. a. b. 10. 7.

Vnum duobus modis dicitur. p. 732. col. 1. d. e. 10. 7.

Voluntas divina regula rectitudinis. p. 14. col. 1. b. 10. 6.

voluntas Dei quid. pag. 110. col. 2. c. 10. 6.

voluntas divina varione regulari dicitur providentia. pag. 13. col. 2. f. 10. eod.

voluntas Dei una, efficax, & recta. *ibid.* e.

voluntas beneplaciti per voluntatem signi significatur. *ibidem.*

voluntas in Deo duplex dicitur. prima, & secunda. pag. 745. col. 2. b. c. 10. 7.

item beneplaciti, & signi. pag. 746. col. 1. c. d. e. 10. eod.

voluntatis divinae quinque signa. *ibid.* d. e. quomodo ei teneamur conformari. *ibid.* col. 2. a. b. c. eius conformitas quadrupliciter considerari potest. *ibid.* d. e. voluntas nostra quando bona. pag. 58. col. 2. d. 10. 6.

voluntas propria grande malum. p. 570. col. 1. f. & sequ. 10. 7.

voluntas propria quid. & multa de ipsa. p. 258. col. 1. a. & sequ. 10. 6.

voluntas dicitur dupliciter. stricte, & large. pag. 763. col. 1. e. d. 10. 7.

voluntas propria, & proprium consilium duplex lepra ex Bernardo. p. 258. col. 1. a. 10. 6.

voluntas dicitur potentia, actus, & volitum. pag. 82. col. 1. b. c. 10. 6.

voluntas inter vires motivas praecipua. p. 763. col. 1. b. c. 10. 7.

voluntas cogi non potest. p. 18. col. 2. f. 10. 6.

voluntatis sex actus ex Damasceno. p. 82. col. 1. c. 10. 6.

voluntatis propria abdicatio est religionis perfectio. pag. 570. col. 1. a. b. c. 10. 7.

voluntas quomodo reformanda sit. p. 600. col. 1. e. 10. 7.

voluntas dividitur in thelisy, & bulisy. pag. 763. col. 1. e. 10. 7.

de voluntate multa ex sanctis Patribus. pag. 161. col. 1. & 2. 183. col. 1. 10. 6.

Voluptas, & multa de ea ex sanctis Patribus. pag. 169. col. 1. & 2. 10. 6.

Votum quid. pag. 44. col. 1. e. 10. 7.

& uniuersa eius definitiones. pag. 99. col. 2. e. 10. 6.

votum duplex est. *ibid.*

votorum exempla in sacra Scriptura. pag. 182. col. 1. f. & sequ. 10. 7.

Vriol quid significet. pag. 80. col. 1. f. 10. 6.

Vsura quid. pag. 71. col. 2. f. 111. col. 2. e. 10. 6. & 38. col. 1. e. f. & sequ. 10. 7.

Vti quid sit. pag. 75. col. 2. a. 10. 6.

Vulgus mobile. pag. 252. col. 2. f. & sequ. 10. 7.

Vulnera anima propter peccatum sunt quatuor ex Beda, & quare. pag. 73. col. 1. e. f. 10. 6.

Vxor, & ad eam quomodo vir quinque modis potest illicitè accedere. pag. 834. col. 1. a. 10. 7. & quatuor de causis licite. *ibid.*

Z

Zelare in Deo quid. pag. 683. col. 2. e. 10. 7.

Zelator animarum qualiter se debet gerere ad eorum profectum. pag. 231. col. 2. e. f. & sequ. 10. 7.

Zelus, & multa de eo ex sanctis Patribus. pag. 176. col. 2. & sequ. & 199. col. 2. & sequ. 10. 6.

zeli boni contra peccatores ex sacris litteris exempla. pag. 508. col. 2. c. & sequ. 10. 7.

zeli indiffereti exempla ex sacra Scriptura. pag. 509. col. 1. d. & sequ. eod.

Zodiacus circulus qui sit. & unde dicitur. pag. 750. col. 1. c. d. e. 10. 7.

Finis Indicis verborum, & rerum, quæ sexto & septimo tomo operum S. Bonaventurae continentur.

Errata, quae inter cudenam in tomum sextum irrepererunt.

Prior numerus paginam, secundus columnam, tertius lineam designat.

107. 2. 67. Nota. corrigi Hieronymus: & e regione in margine scribe. epist. 27. ad Panmach. 101. 2. 1. Ioannem, Ioannem. 107. 1. 39. salutatum, saluatum. cum. *ibid.* antepenult. delictis, delictis. 169. 2. 22. consumantur, consumantur. 171. 1. 16. chynatis, chynatis. 173. 1. 55. praesentia, praesentia. 174. 2. 48. canonice, canonice. 175. 1. 51. octinginta, octoginta. *ibid.* 2. 30. Augustinus, Augustinus. 183. 2. 20. prapponunt, proponunt. 185. 1. 1. studere, studere. 186. 1. 29. Castiodorus, Castiodorus. 187. 2. 26. non, non. 189. multitudini, multitudinum. 190. 2. 41. illam, illa. 195. 1. 1. follicitudinem, sollicitudinem. 198. 1. 13. incarnationes, incarnationes. *ibid.* 2. 5. imo, imo. 199. 1. 36. opera, opera. *ibid.* 2. 53. irascamur, irascamur. 201. 1. 62. metuntur, capiunt. 204. 2. 57. carnem, carne. 207. 1. penult. & sic, & sic. *ibid.* 2. 16. occumbimus, occumbimus. 208. 1. 56. temporallit, temporatum. *ibid.* 2. 57. cuncta que, 234. 1. 17. confunditur, confunditur. 245. 1. 1. impendat, suspendat. 250. 2. 12. adocamenta, odoramenta. *ibid.* 2. 59. cunctaq. abundancia. 266. 2. 68. viuifica, viuifica. 270. 2. 67. tentationem, tentationem. *ibid.* 1. 34. manentis, mentis. 272. 1. 33. ingreffibilem, inegreffibilem. 275. 1. 12. diuifio, diuino. *ibid.* 2. 65. charitas, claritas. 284. 1. 15. plenitudine, plenitudine. 285. 1. 51. clauiam, clauam. 322. 2. 11. iustitiam, iustitiam. 327. 2. 42. ad modum, ad modicum. 332. 1. 8. in margine, Enece. 337. 2. 47. padenter, prudenter. 363. 2. 70. vi, vt. 366. 2. 18. crece-tione, tentione. 344. 2. 65. modam, nodum. 356. 2. 37. pauca, pauca. 357. 2. 47. viderat, viderat. *ibid.* 49. tamen, tantum. 374. 1. 23. ostendatur, ostentat. 411. 2. 61. eructantem, eructante. 422. 2. 47. quolibet, quolibet. 399. 2. 16. Dominum, Dominam. 408. 1. 26. nouum, nouum. 410. 2. 31. quae, quantae. 411. 2. 61. eructantem, eructante. 422. 2. 47. quolibet, quolibet. 425. 1. 49. interim, interimi. 428. 1. 3. instaurare, instauraret. *ibid.* 18. vultus, vultu. 435. 2. 34. menti, mentis. *ibid.* 61. que, qua. 439. 1. 47. appropinquabit, appropinquauit. 445. 1. 13. legi, elegi. *ibid.* 28. nostro, rostrum. 447. 2. 44. spe, spei. 452. 1. 44. parentes, patientes. 455. 1. 59. praesentiam, praesentia. 462. 2. 31. lui, fuit. 464. 1. vlt. mundam, mundum. 509. 2. 28. Maria sub, Maria super. 514. lit. d. f. in titulis, instat illud, corriget instat illud. 515. 1. 3. Maria, lege Moyli.

In Tomum septimum hac irrepererunt.

2. 1. 29. dimisit, dimisi. 5. 2. vlt. assumens, assumens. 10. 2. 37. effectum, lege affectum. 12. 2. 7. fit, fit. 23. 1. 34. temperantie, temperantia. 25. 1. 52. suum, sum. 25. 2. 57. secundum quem, secundum quem est. 32. 2. 73. his qui, his qui. 55. 2. 31. conferuntur, conferuntur. 108. 1. 40. spiritum, spiritui. 95. 1. 24. eruperant, eruderant. 99. 2. 17. aliquid, aliquid. 101. 2. 16. iniebat, iniebat. 107. 1. 47. submisit, submisit. 108. 1. 40. & 41. poiet, possit. 110. 2. 26. interiora, interiora. 125. 1. 9. in mortalibus, in mortalibus. 128. 2. 48. per essentiam amas, animas. 158. 1. 35. principium, principium. 166. 2. 42. nominant, nominant. 175. 1. 9. in temporalibus, in temporalibus. 201. 2. 24. in margine praeterita, lege futuram. 212. 2. 47. splendens, splendens. 215. 2. 69. tendamus, tundamus. 226. 1. vlt. sanguis, sanguinis. 227. 1. 41. tuam misericordiam, tuam misericordiam. 235. 1. 30. tempore, tempore. 237. 2. 20. aliquis, aliquos. 247. 1. antepenult. contemplationes, contemplationis. 251. 1. 40. erga tui, erga te tui. 263. 1. 20. antiquorum, antiquorum. 269. 1. 26. immediatus, immediatus. 275. 1. 4. morunt, motum. 280. 1. 41. illam, illa. 291. 1. 59. magnitudinem, magnitudinem. 297. 2. 19. virtute, virtutem. 303. 1. 36. altius, halitus. 306. 2. 30. perfectionis, perfectionis. 316. 1. 34. in montem, in monte. 337. 2. 60. qua, quam. 359. 2. 11. distribuentibus, destruentibus. 469. in arg. lin. 11. quod, qui. *ibid.* 14. illud, illud. 165. editem, edidit. 509. 2. in marg. extrema, extrema. 552. in arg. Trithemi, Trithemius. 775. 1. 61. circa, circa. 785. 2. 5. satisfactioe sanctificatione. tum, editus. 509. 2. in marg. extrema, extrema. 552. in arg. Trithemi, Trithemius. 775. 1. 61. circa, circa. 785. 2. 5. satisfactioe sanctificatione. Hac sunt praecipue inter calculi errores annotata; si qua sunt alia leuiuscula ea prudens lector a quo animo emendabitur.

SEQVITVR PARS PRIMA
opusculorum S. Bonaventuræ, qua ea continentur,
quæ ad speculatiuam, & practicam do-
ctrinam præcipue spectant.

Sunt autem hæc:

DE reductione artium ad Theologiam.
Breuiloquium.

Centiloquium.

Pharetra

Declaratio terminorum Theologiæ.

Compendiosum principium in Libros Sententiarum.

Sententiæ sententiarum, carmine digestæ.

De quattuor virtutibus Cardinalibus.

De septem donis Spiritus sancti.

De resurrectione a peccato ad gratiam.

De tribus ternarijs peccatorum infamibus.

Diæta salutis.

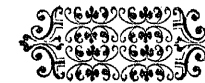
S. BONAVENTURAE EX ORDINE MINORVM

S. R. E. CARDINALIS EP. ALBANENSIS
EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS

Opusculum

DE REDVCTIONE ARTIVM AD THEOLOGIAM.

OPVSCVLVM de reductione artium ad Theologiam, in duas potissimum partes distribui potest: in quarum prima Auctor quadrupartitum cognitionis lumen ostendit, et singula membra ita perfecte subdividit, ut in enumeratione artium, atque scientiarum nihil habeat, quod aut desit, aut redundet. Hoc autem lumen desursum descendens, quamvis quadruplex sit; sex tamen eius statuit differentias, quas reduci posse ad senarium numerum formationum, siue illuminationum, in quibus factus est mundus, satis aperte docet. In secunda vero parte copiose demonstrat, quo modo ad lumen sacra scriptura reliqua illuminationes cognitionum referantur, et diuina Theologia tanquam domina famulentur. Quare cum tota scriptura sacra intentio ad charitatem tendat, charitati inniti debet omnis cognitio, ut ex ea fructus uberrimus percipiatur. Is enim est scientiarum omnium fructus, Auctore in fine Opusculi attestante, ut adificetur fides, honorificetur Deus, componantur mores, et consolationes hauriantur, quæ sunt in unione sponsi, et sponsæ.

LAC. I. C

MNE datum optimum, et omnium donum perfectum, desursum est descendens a patre luminum, inquit Iacobus. In hoc verbo tangitur origo omnis illuminationis, et simul cum hoc insinuatur multiplicis luminis, ab illa fontali luce liberalis emanatio. Licet autem omnis illuminatio interna sit cognitione, possumus tamen rationabiliter distinguere, ut dicamus, quod est lumen exterius, scilicet lumen artis mechanicæ: lumen inferius, scilicet lumen cognitionis sensitiuæ: lumen interius, scilicet lumen cognitionis philosophicæ: lumen superius, scilicet lumen gratiæ, et sacra scriptura. Primum illuminat respectu formæ artificialis, secundum respectu formæ naturalis, tertium respectu veritatis intellectualis, quartum, et vltimum respectu veritatis salutaris.

Lumen ar-
tus mecha-
nicæ.

Primum ergo lumen, quod illuminat ad figuras artificiales, quæ quasi exterius sunt, et propter supplementam corporis indigentiam repertæ, dicitur lumen artis mechanicæ: quæ quia quodam modo seruilis est, et degenerat a cognitione philosophicæ, recte ideo potest dici exterius. Et illud septuplicatur, secundum septem artes mechanicas, quas assignat Hugo de sancto Victore: quæ sunt, scilicet Lanificium, Armatura, Agricultura, Venatio, Nauigatio, Theatrica, Medicina. Quarum sufficientia sic accipitur. Quoniam omnis ars mechanica, aut est ad solatium, siue sit ad excludendam tristitiam, siue indigentiam: aut est ad commodum, siue illud prodest, aut delectat, secundum illud Horatij:

Horat. de
arte poet.
prope finem.

Aut prodesse volunt, aut delectare poeta. Et iterum: Omne tulit punctum, qui miscuit vile dulci. Si est ad solatium et delectationem, sic est Theatrica, quæ est ars ludorum, omnem modum ludendi con-

tinens: siue sit in cantibus, siue in organis, siue in instrumentis, siue in gestulationibus corporis. Si vero ordinatur ad commodum siue profectum, secundum exteriorem hominem, hoc potest esse, aut quantum ad operimentum, aut quantum ad alimentum, aut quantum ad vtriusque adminiculum. Si quantum ad operimentum, aut illud est de materia molli et leni, sic est lanificium: aut est de materia dura et forti, et sic est armatura siue ars fabrilis: quæ continet omnem armaturam fabricatam, siue ex ferro, siue ex quocumque metallo, siue ex lapide, siue ex ligno. Si vero iuuat quantum ad alimentum, hoc potest esse dupliciter: quia cibamur vegetabilibus, et sensibilibus. Si quantum ad vegetabilia, sic est agricultura. Si quantum ad sensibilia, sic est venatio. Vel aliter, quia iuuare quantum ad cibum, potest esse dupliciter. Aut quantum ad ciborum genituram, et multiplicationem, et sic est agricultura: aut quantum ad ciborum multiplicatorum præparationem, et sic est venatio: quæ continet omne genus præparandi cibos, et potus, et sapes, quod pertinet ad pistores, cocos, et caupones. Denominatur autem ab vnus parte solum, propter quandam excellentiam, et comparabilitatem. Si autem ad vtriusque adminiculum, hoc est dupliciter, aut defectum supplendo, et sic est nauigatio, sub qua continetur omnis mercatio, siue pertinentium ad operimentum, siue ad alimentum: aut remouendo impedimentum, aut nocumentum, et sic est medicina, siue quæ consistit in confectione electuariorum, siue potionum, siue vnguentorum, siue curatione vulnerum, siue decisione membrorum, sicut chirurgia. Theatrica autem est vnica. Et sic patet sufficientia.

Secundum lumen, quod illuminat nos ad formas naturales apprehendendas, est lumen cognitionis sensitiuæ, quod recte dicitur inferius, quia cognitio sensitiua ab inferiori incipit, et sit beneficio lucis corporalis.

Lumen co-
gnitionis
sensitiuæ.

Aug. lib. 3. de gen. ad lit. c. 3. et 4. to. 3.

Quinque sensuum extemorum sufficientia.

Lumen cognitionis philosophicæ.

Veritas triplex.

Philosophiæ naturalis partitio.

ralis. Et hoc quintuplicatur secundum quinque sensus. Quorum sufficientiam sumit Augustinus secundum naturam luminis elementorum, hoc modo: Quia lumen, siue lux faciens ad distinctionem rerum corporearum, aut est in suæ proprietatis eminentia, et quadam puritate, et sic est sensus visus; aut commiscetur aeri, et sic est auditus; aut vapor, et sic est odoratus; aut humori, et sic est gustus; aut terræ grossicie, et sic est tactus. Spiritus enim sensibilis naturam luminis habet, et in neruis viget, quorum natura est clara, et perua; et in istis quinque sensibus multiplicatur, secundum maiorem, et minorem depurationem. Itaque cum quinque sint corpora mundi simplicia, scilicet quattuor elementa, et quinta essentia, ut homo omnes formas corporeas possit percipere, quinque sensus habet et illis correspondentes: quia nulla fit apprehensio, nisi per aliquam similitudinem, et conuenientiam organi, et obiecti, pro eo, quod natura sensus determinata est. Est et alius modus sufficientiam sensuum sumendi, sed hanc approbat Augustinus, et rationabilis videtur: quia ad hanc sufficientiam, simul concurrunt correspondentia ex parte organi, medij, et obiecti.

Tertium lumen, quod illuminat, ad veritates intelligibiles perscrutandas, est lumen cognitionis philosophicæ, quod ideo interius dicitur, quia interioribus causis, et latentibus requirit: et hoc per principia disciplinarum, et veritatis naturalis, quæ homini naturaliter sunt inserta. Et hæc triplicatur, in rationalem, naturalem, et morale. Et sufficientia potest sumi sic: Est enim veritas sermonum, veritas rerum, et veritas morum. Rationalis veritatem sermonum considerat, naturalis veritatem rerum, moralis veritatem morum. Vel aliter, sicut in summo Deo est considerare rationem causæ efficientis, formalis, et exemplaris: quia est causa subsistendi, ratio intelligendi, et ordo viuendi; sic in ipsa illuminatione philosophicæ, quoniam aut illuminat ad cognoscendas causas essendi, et sic est Physica; aut rationes intelligendi, et sic est Logica; aut ordinem viuendi, et sic est Moralis. Tertio modo sic: quia lumen cognitionis philosophicæ illuminat ipsam intelligentiam, hoc autem potest esse tripliciter: aut in quantum regit motiuam, et sic est Moral; aut in quantum regit seipsam, et sic est Naturalis; aut in quantum regit interpretatiuam, et sic est Sermocinalis: ut sic illuminetur homo ad veritatem vitæ, ad veritatem scientiæ, et ad veritatem doctrinæ. Et quoniam tripliciter potest aliquis, per sermonem, quem habet apud se, interpretari, ut scilicet vel notum faciat mentis suæ conceptum, vel ut amplius moueat ad credendum, vel ut inoueat ad amorem, vel odium: ideo sermocinalis, siue rationalis philosophia triplicatur: scilicet in Grammaticam, Logicam, et Rhetoricam. Quarum prima est ad exprimentum, secunda ad docendum, tertia ad mouendum: Prima respicit rationem, ut apprehensiuam; secunda, ut iudicatinam; tertia, ut motiuam. Et quia ratio apprehendit per sermonem congruum, iudicat per verum, mouet per sermonem ornatum: hinc est, quod hæc triplex scientia has tres passiones circa sermonem considerat. Rursus quoniam intellectus noster dirigi habet in iudicando, secundum rationes formales: et hæc tripliciter considerari possunt, vel in comparatione ad materiam, et sic dicuntur rationes formales; vel in comparatione ad animam, et sic dicuntur intellectuales; vel in comparatione ad diuinam sapientiam, et sic dicuntur ideales. Ideo naturalis philosophia triplicatur scilicet in Physicam proprie dictam, in Mathematicam, et in Metaphysicam: ita quod physica consideratio est circa rerum generationem, et corruptionem, secundum virtutes naturales, et rationes feminales. Mathematica est circa considerationem formarum abstractibilium, secundum rationes intelligibiles. Methaphysica, circa cogni-

tionem omnium entium, quæ reducitur ad vnum primum principium, a quo exierunt secundum rationes ideales; siue ad Deum, in quantum principium, finis, et exemplar. Licet inter Methaphysicos, de huiusmodi rationibus idealibus, nonnulla fuit controuersia. Postremo, quia regimen virtutis motiuæ tripliciter habet attendi, scilicet respectu vitæ propriæ, respectu familiæ, et respectu multitudinis subiectæ: ideo moralis philosophia triplicatur, scilicet in Monasticam, Oeconomicam, et politicam. Quæ distinguuntur secundum triplicem modum prædictum, sicut apparet ex ipsis nominibus.

Quartum lumen, quod illuminat ad veritatem salutarem, est lumen sacræ scripturæ, quod ideo dicitur superius, quia ad superiora ducit manifestando ea, quæ sunt supra rationem. Et etiam quia non per inuentionem, sed per inspirationem, a Patre lumen descendit. Quod licet vnum sit secundum intellectum litteralem, est tamen triplex secundum sensum mysticum et spirituale. In omnibus enim sacræ scripturæ libris, præter litteralem sensum, quem exterius verba sonant, concipitur triplex sensus spiritalis, scilicet allegoricus, quo docetur, quid credendum de diuinitate, et humanitate sit: moralis, quo docetur, quo modo viuendum sit: et anagogicus, quo docetur, qualiter est Deo adherendum. Vnde tota sacræ scripturæ hæc tria docet, scilicet Christi æternam generationem, et incarnationem, viuendi ordinem, et Dei et animæ vnionem. Primum respicit fidem, secundum mores, tertium finem vniuersæ. Circa primum insudare debet studium doctorum, circa secundum studium prædicatorum, circa tertium studium contemplatiuorum. Primum maxime docet Augustinus, secundum maxime docet Gregorius, tertium vero docet Dionysius. Anselmus sequitur Augustinum: Bernardus sequitur Gregorium: Richardus sequitur Dionysium. Quia Anselmus in rationatione, Bernardus in prædicatione, Richardus in contemplatione. Hugo vero omnia hæc, id est omnes sequitur.

Ex prædictis colligitur, quod licet ex primaria diuisione, quadruplex sit lumen desursum descendens; sunt tamen sex eius differentie: scilicet lumen sacræ scripturæ, lumen cognitionis sensitivæ, lumen artis mæchanicæ, lumen philosophiæ rationalis, lumen philosophiæ naturalis, et lumen philosophiæ moralis. Et ideo sex illuminationes sunt in vita ista, et habent vesperam: quia omnis hæc scientia destruitur. Et ideo succedit eis septima dies requietionis, quæ vesperam non habet, scilicet illuminatio gloriæ. Vnde valde aperte possunt reduci sex istæ illuminationes ad senarium formationum siue illuminationum, in quibus factus est mundus, ut cognitio sacræ scripturæ, primæ formationi, scilicet formationi lucis respondeat: et sic deinceps per ordinem. Et sicut omnes illæ ab vna luce habebant originem, sic omnes istæ cognitiones ad cognitionem sacræ scripturæ ordinantur, in ea clauduntur, et in illa perficiuntur, et mediante illa, ad æternam illuminationem ordinantur. Vnde omnis nostra cognitio in cognitione sacræ scripturæ debet habere statum, et maxime quantum ad intellectum anagogicæ, per quem illuminatio nostra fertur in Deum, vnde habuit ortum. Et ideo completus est circulus, completus est senarius, et proportio status.

Videamus ergo qualiter aliæ illuminationes cognitionum reduci habent ad lumen sacræ scripturæ. Et primo videamus de illuminatione cognitionis sensitivæ, quæ tota versatur circa cognitionem sensibilibus: vbi tria est considerare, videlicet cognoscendi medium, cognoscendi exercitium, cognoscendi obiectum. Si consideremus medium cognoscendi, intuebimur ibi verbum æternaliter generatum, et ex tempore incarnatum. Nullum enim sensibile mouet potentiam, nisi mediante similitudine, quæ egreditur ab ob-

Philosophiæ moralis partitio.

Lumen sacræ scripturæ.

Iac. 1. a

Scripturæ sensus.

Scriptura sacra tria præcipue docet.

Luminis desursum descendens differentie sex.

Reductio cognitionis sensitivæ ad lumen sacræ scripturæ.

Arif. li. 2. de ani. sex. 122.

ab ob-

Gal. 4. a

Ordinate quis viuat.

Reductio artis mæchanicæ.

ab obiecto, sicut proles a parente, et hoc generaliter, A realiter, et exemplariter, est necesse esse in omni sensu. Illa autem similitudo non facit completionem in actu sentiendi, nisi vnatur cum organo, et virtute. Et cum vnatur, noua fit perceptio, et per illam perceptionem fit reductio, mediante illa similitudine, in obiectum. Et licet non semper ita obiectum sentiatur, semper tamen, quantum est de se, gignit similitudinem, eum est in sua completionem. Per hunc etiam modum intelligo, quod a summa mente, quæ cognoscibilis est in interioribus sensibus mentis nostræ, æternaliter emanauit similitudo, imago, et proles: et ille postmodum, quando venit plenitudo temporis, vnitus est menti, et carni, id est homini, quem formauerat, qui numquam fuerat prius: et per illum omnes mentes nostræ reducuntur in Deum, quæ illam similitudinem Patris per fidem in corde suscipiunt. Si vero consideremus sensuum exercitium, intuebimur ibi ordinem viuendi: vnu quique enim sensus se exercet circa proprium obiectum, refugit sibi nocuum, et non vsurpat alienum. Per hunc modum tunc sensus cordis ordinat viuunt, dum seipsum exercet ad id, ad quod est, contra negligentiam: dum refugit sibi nocuum, contra concupiscentiam: et dum non vsurpat sibi alienum, contra superbiam. Omnis enim inordinatio, aut venit ex negligentia, aut ex concupiscentia, aut ex superbia. Ille enim ordinate viuunt, qui viuunt prudenter, temperanter, et obtemperanter, ut refugiat negligentiam in operabilibus, concupiscentiam in appetitibilibus, superbiam in excellentibus siue sublimibus. Si autem consideremus oblectamentum, intuebimur Dei, et animæ vnionem. Omnis enim sensus suum sensibile conueniens querit cum desiderio, inuenit cum gaudio, repetit sine fastidio: quia non satiatur oculis visu, nec auris auditu impletur. Per hunc etiam modum, sensus cordis nostri siue pulchrum, siue consonum, siue odoriferum, siue dulce, siue mulcebre, debet desideranter querere, gaudenter inuenire, incessanter repetere. Et hoc quo modo in cognitione sensitiva continetur occulte diuina sapientia; et quam mira est contemplatio quinque sensuum spiritalium, secundum conformitatem ad sensus corporales.

Per hunc modum est reperire in illuminatione artis mæchanicæ, cuius tota intentio versatur, circa artificialium productionem. In qua ista tria possumus intueri, scilicet verbi generationem, et incarnationem, viuendi ordinem, et Dei, et animæ vnionem. Et hoc si consideremus, scilicet egressum, effectum, fructum. Vel sic: Artem operandi, qualitate effecti artificij, et vtilitate fructus eliciti. Si consideremus egressum, videbimus, quod effectus artificialis exit ab artifice, mediante similitudine existente in mente, per quam artifex excogitat antequam producat, et inde producit, sicut disposuit. Producit autem artifex exterius, opus assimilatum exemplari interiori cate-nus, quo potest melius. Et si talem effectum posset producere, qui ipsum amaret, et cognosceret, vti que faceret. Et si effectus ille cognosceret suum opificem, hoc esset mediante similitudine, secundum quam ab artifice processit. Et si haberet obtenebratos oculos cognitionis, ut non posset supra se eleuari, necesse esset ad hoc, ut ad cognitionem sui opificis duceretur; quod similitudo per quam productus esset effectus, condescenderet vsque ad illam naturam, quæ ab eo posset capi et cognosci. Per hunc modum intellige, quod a summo opifice nulla creatura processit, nisi per verbum æternum: in quo omnia disposuit, et per quod omnia produxit, non solum creaturas habentes rationem vestigi, sed etiam imaginis, ut eidem assimilari possint, per cognitionem, et amorem. Et quoniam per peccatum rationalis creatura oculum contemplationis obnubilatum habuit, decentissimum fuit, ut æternum, et inuisibile fieret visibile, et asu-

meret carnem, ut nos ad patrem reduceret. Et hoc est, quod dicitur: Nemo venit ad Patrem, nisi per me. Et: Patrem nemo nouit nisi Filius, et cui voluerit Filius reuelare. Et ideo dicitur: Verbum caro factum. Considerantes igitur illuminationem artis mæchanicæ, quantum ad operis egressum, intuebimur ibi Verbum generatum, et incarnatum, id est diuinitatem, et humanitatem, et totius fidei integritatem. Si vero consideremus effectum, intuebimur viuendi ordinem. Omnis enim artifex intendit producere opus pulchrum, et vtile, et stabile, et tunc est charum, et acceptabile opus, cum habet istas tres condiciones. Iuxta hæc tria necesse est, reperiri tria in ordine viuendi scilicet scire, velle, et impermutabiliter operari, siue perseveranter. Scientia reddit opus pulchrum, voluntas reddit vtile, perseverantia reddit stabile. Primum est in rationali, secundum in concupiscibili, tertium in irascibili. Si consideremus fructum, inueniemus Dei, et animæ vnionem. Omnis enim artifex, qui aliquid opus facit, aut facit, ut per illud laudetur: aut, ut per illud aliquid sibi operetur vel lucraretur: aut, ut in illo delectetur, secundum tria, quæ sunt in appetitibilibus, scilicet bonum honestum, conferens, et delectabile. Propter hæc tria, fecit Deus animam rationalem, ut ipsa eum laudaret, et ut ipsa illi seruiret; et ut ipsa in eo delectaretur, et quiesceret. Et hoc est per charitatem, in qua qui manet in Deo manet, et Deus in eo, ita quod est ibi quædam mirabilis vnio, et in vnione mirabilis delectatio. Quoniam ipse loquitur: Delicia meæ esse cum filiis hominum. Ecce, quo modo illuminatio artis mæchanicæ, via est, ad illuminationem sacræ scripturæ, et nihil est in ea, quod non prædicet veram sapientiam. Et ideo sacræ scriptura, frequenter talibus similitudinibus, virtutum satis recte.

Iuxta hunc etiam modum, est reperire in illuminatione rationalis philosophiæ, cuius principalis intentio versatur circa sermonem. In quo est tria considerare, secundum triplicem ipsius sermonis considerationem, scilicet respectu proferentis, ratione prolationis, et respectu audientis, siue ratione finis. Si sermonem consideremus in respectu ad loquentem, sic videbimus quo modo omnis sermo significat mentis conceptum, et ille conceptus interior est verbum mentis, et eius proles, quæ nota est etiam ipsi concipienti. Sed ad hoc quod fiat nota audienti induit formam vocis, et verbum intelligibile, mediante illo indumento, fit sensibile, et auditur exterius et suscipitur in aure cordis audientis, et tamen non recedit a mente proferentis. Iuxta hunc modum, videmus in verbo æterno, quod Pater æternaliter ipsum concepit generando, secundum illud: Nondum erant abyssi, et ego iam concepta eram. Sed ad hoc quod homini sensibili fieret cognoscibile, induit formam carnis, et verbum caro factum est, et habitauit in nobis, et tamen remansit in sinu patris. Si vero consideremus sermonem ratione sui, sic intuebimur in eo viuendi ordinem. Ad complementum enim sermonis, necessario ista tria concurrunt, scilicet congruitas, veritas, et ornatu. Et iuxta hæc tria, omnis actio nostra debet habere modum, speciem, et ordinem: ut sit modificata per modestiam in exteriori opere: speciosa per munditiam in affectione: ordinata, et ornata per rectitudinem in intentione. Tunc enim recte, et ordinate viuunt, cum intentio recta, affectio munda, et operatio modesta. Si vero consideremus sermonem ratione finis, sic est ad exprimentum, ad erudiendum, et ad mouendum: sed numquam exprimit aliquis, nisi mediante specie: numquam docet, nisi mediante lumine argente: numquam mouet nisi mediante virtute. Et sic constat, quod hoc non fit nisi per speciem, et lumen, et virtutem intrinsecam intrinsecus animæ vnitas. Et ideo concludit Augustinus quod ille solus est verus Doctor, qui potest spe-

Ioan. 14. a. Mat. 11. d. Ioan. 1. b.

Tria in ordine viuendi.

1. Ioan. 4. c.

Prou. 8. d.

Reductio philosophiæ rationalis.

Prou. 8. c.

Ioan. 1. b.

De ratione sermonis tria.

ciem imprimere, et lumen infundere, et virtutem dare cordi audientis. Et hinc est, quod cathedram habet in celo, qui intus corda docet. Sicut ergo nihil cognoscitur per sermonem perfecte, nisi mediante virtute, lumine, et specie vnitis animæ: sic ad hoc, quod anima erudiatur ad Dei cognitionem, per ipsius internam locutionem; necesse est, quod vnatur ei, qui est splendor gloriæ, et figura substantiæ eius, portans omnia verbo virtutis suæ. Ex quo patet, quam mira est hæc contemplatio, per quam Augustinus in multis libris manuducit ad diuinam sapientiam.

Hebr. 1. a

Reductio philosophiæ naturalis.

Secundum etiam hunc modum est reperire, in illuminatione naturalis philosophiæ, cuius principalis intentio, versatur circa rationes formales, in materia, in anima, et in diuina sapientia. Quas tripliciter contingit considerare, scilicet secundum habitudinem proportionis, secundum effectum causalitatis, et secundum medium vnionis. Et secundum hæc tria, est reperire tria præmissa. Si consideremus eas, secundum habitudinem proportionis, videbimus in eis verbum æternum, et verbum incarnatum. Rationes intellectuales, et abstractæ, quasi mediæ sunt inter seminales, et ideales. Sed rationes seminales, non possunt esse in materia, quin sit in ea generatio, et productio formæ. Similiter vero in anima, non sunt rationes intellectuales, quin sit generatio verbi in mente: ergo nec idealis in Deo, quin sit productio verbi a Patre secundum rectam proportionem: hoc enim est dignitatis, et si conuenit creaturæ, multo fortius inferri potest de Creatore. Propter quod dixit Augustinus, quod filius Dei est ars patris. Rursus appetitus, qui est in materia, ordinatur ad rationes intellectuales, vt nullo modo perfecta sit generatio, nisi anima rationalis, vnatur materiæ corporali. Per consimilem igitur rationem potest argui, quod summa perfectio, et nobilissima in vniverso, esse non potest nisi natura, in qua sunt rationes seminales, et natura, in qua sunt rationes intellectuales, et natura, in qua sunt rationes ideales, simul concurrant in vnitate personæ, quod factum est in filij Dei incarnatione. Prædicat igitur tota naturalis philosophia, per habitudinem proportionis, Dei verbum natum, et incarnatum, vt idem sit Alpha, et Omega, natum scilicet in principio, et ante tempora, incarnatum vero in fine seculorum. Si vero consideremus rationes istas, secundum effectum causalitatis, perpendimus ordinem viuendi. Quoniam generatio non potest fieri in materia generabili, et corruptibili, secundum rationes seminales, nisi beneficio luminis corporum supercælestium, quæ elongantur a generatione, et corruptione scilicet a sole, luna, et stellis. Per hunc etiam modum anima non potest opera vitæ facere, nisi suscipiat a sole, id est a Christo gratuiti luminis beneficium, et nisi consequatur ipsius lunæ, id est, Virginis Mariæ matris Christi patrocinium, et nisi imitetur aliorum sanctorum exempla; ex quorum concursu congregatur in ipsa opus vnum atque perfectum. Vnde ordo viuendi pendet in his tribus. Si autem consideremus istas rationes secundum vnionis medium, intelligemus per quem modum fiat vnio animæ ad Deum. Nam natura corporalis animæ, non potest vniri, nisi mediante humore, mediante spiritu, et mediante calore, quæ tria disponunt carnem, vt vitam suscipiat ab anima. Secundum hoc etiam intelligitur, quod Deus non

Aug. lib. 6. de Trin. c. 20. anse med. to. 3.

Apoc. 22. c

Vnio animæ ad Deum quo modo fiat.

præstat vitam animæ, nec ei etiã vnitur, nisi sit humida per gemitum compunctionis, et pietatis: et nisi sit spiritualis, per contemptum omnis terrenitatis: et nisi sit calida, per desiderium ipsius dilecti, et patriæ cælestis. Ecce qualiter in philosophia naturaliter lateat sapientia Dei.

Penes modos prædictos, est reperire in illuminatione philosophiæ moralis lumen sacræ scripturæ. Quoniam intentio moralis philosophiæ principaliter versatur circa rectitudinem: versatur enim circa iustitiam generalem, quæ, vt dicit Anselmus, est rectitudo voluntatis. Rectum autem habet tripliciter notificari, et secundum hoc, tria præmissa relucunt in consideratione rectitudinis. Vno modo dicitur rectum, cuius medium non exit ab extremis. Si ergo in Deo est summa rectitudo, et secundum se, et in quantum est principium, et in quantum est finis omnium; necesse est in Deo ponere mediam personam secundum se, vt vna sit tantum producat, alia tantum producta, media vero producat et producta. Necesse est etiam ponere medium in egressu, et regressu rerum: sed medium in egressu, necesse est, quod plus tenet se a parte producentis, medium vero in regressu, plus a parte redeuntis. Sicut ergo res exierunt a Deo per verbum Dei, sic ad completum reditum, necesse est mediatorem Dei et hominum, non tantum Deum esse, sed etiam hominem, vt homines reducat ad Deum. Alio modo dicitur rectum, quod dirigitur se, conformatur. Et secundum hoc in consideratione rectitudinis conspicitur ordo viuendi. Ille enim recte viuunt, qui dirigitur secundum regulas iuris diuini. Et hoc est, quando voluntas hominis assentit præceptis necessarijs, monitis salutiferis, consilijs perfectis, vt probet homo, quæ sit voluntas Dei bona, et beneplacens, et perfecta. Et tunc rectus ordo viuendi dicitur, in quo nulla obliquitas potest reperiri. Tertio modo dicitur rectum, cuius summitas est sursum erecta, sicut homo habet staturam rectam. Et secundum hoc, in consideratione rectitudinis, manifestatur Dei, et animæ vnio. Cum enim Deus sit sursum, necesse est, quod apex ipsius mentis sursum erigatur. Hoc autem est cum rationalis assentit primæ veritati propter se, et super omnia: cum irascibilis innititur summæ largitati: et cum concupiscibilis adhaeret bonitati: tunc qui hoc modo adhaeret, vnus spiritus est cum Deo. Et sic patet, quo modo multiformis sapientia Dei, quæ lucide traditur in sacra scriptura, occultatur in omni cognitione, et in omni natura. Patet etiam, quo modo omnes cognitiones famulantur Theologiæ. Et ideo ipsa assumit exempla, et vitur vocabulis pertinentibus ad omne genus cognitionis. Patet etiam, quam ampla sit via illuminatiua, et quo modo in omni re, quæ sentitur, siue quæ cognoscitur, interius lateat ipse Deus. Et hic est fructus omnium scientiarum, vt in omnibus ædificetur fides, honorificetur Deus, componantur mores, hauriantur consolationes, quæ sunt in vnione sponsi, et sponsæ. Quæ quidem vnio fit per charitatem, ad quam terminatur tota intentio sacræ scripturæ, et per consequens, omnis illuminatio desursum descendens, et sine qua, omnis cognitio vana est: quia numquam peruenitur ad filium, nisi per Spiritum sanctum, qui docet nos omnem veritatem, qui est benedictus in secula seculorum. Amen.

Reductio philosophiæ moralis.

Ansel. Dia log. de ver. c. 13. Rectum tripliciter dicitur.

Recte quis viuunt.

1. Cor. 6. d. Ephes. 3. b

Fructus scientiarum quis sit.

FINIS OPVS CVLI, DE REDVCTIONE ARTIVM AD THEOLOGIAM.

SANCTI

SANCTI BONAVENTURÆ EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS Breuiloquium.

BREVILOQVIVM, quod ex eo appellatur, quia summam ac breuiter, theologia instituta, ac præcepta exponit, in proœmium, et tractatum diuiditur. Proœmium, sacra scriptura ortum, progressum, statum, latitudinem, longitudinem, sublimitatem, profunditatem, procedendi, eamque interpretandi modum demonstrat. Tractatus vero septem partibus continetur: prima est de Deo Trino et vno: secunda de creatura mundi: tertia de corruptela peccati: quarta de incarnatione Verbi: quinta de gratia Spiritus sancti: sexta de sacramentorum medicina: septima denique de statu finalis iudicij. Materia prima partis tractatur a Magistro in primo libro sententiarum: secunda, et tertia, in secundo: quarta, in tertio: quinta, partim in secundo, et partim in tertio: sexta vero et septima in quarto. Has omnes, et quidem grandes materias adeo breui profunditate, et profunda breuitate Auctor edisserit, vt merito Ioannes Gerjo par. 2. tit. de lib. leg. breuiloquium mira compendij arte diuinitus compositum ingenue fassatur.

P R O O E M I V M.

Ephes. 3. e

LECTO genua mea ad Patrem Domini nostri Iesu Christi, et in terra nominatur, vt det vobis secundum diuitias gloriæ suæ, virtutem, corroborari per spiritum eius in interiori homine, habitare Christum per fidem in cordibus vestris: in charitate radicatis, et fundati, vt possitis comprehendere, cum omnibus sanctis, quæ sit latitudo, longitudo, sublimitas, et profundum. Scire etiam si, eminentem scientiæ charitatē Christi, vt impleamini in omnem plenitudinem Dei. Magnus doctor gentium, et prædicator veritatis diuino repletus spiritu, tamquam vas electum, et sanctificatum, in hoc verbo aperit sacræ scripturæ, quæ theologia dicitur, ortum, progressum, et statum. Insinuans ortum scripturæ, attendi secundum influentiam beatissimæ Trinitatis: progressum autem, secundum exigentiam humanæ capacitatis: statum vero siue fructum, secundum superabundantiam superplenissimæ felicitatis.

Iac. 1. c. Ephes. 3. c

1. Cor. 12. b

2. Cor. 5. b

Rom. 12. a

Progressus autem sacræ scripturæ non est coartatus ad leges ratiocinationum, diffinitionum, et diuisionum, iuxta morem aliarum scientiarum: et non est coartatus ad partem vnuerſitatis: sed potius cum secundum lumen supernaturale procedat, ad dandam homini viatori notitiam rerum sufficientem, secundum quod expedit ei ad salutem, partim per plana verba, partim per mystica, describit totius vnuerſi cōtinentiam, quasi in quadam summa, in quo attenditur latitudo: describit decursum, in quo attenditur longitudo: describit excellentiam finaliter saluandorum, in quo attenditur sublimitas: describit et miseriam damnatorum, in quo profunditas consistit non solum ipsius vnuerſi, verum etiam diuini iudicij. Et sic describit totum vnuerſum, quantum expedit de ipso habere notitiam ad salutem, secundum ipsius latitudinem, longitudinem, altitudinem, et profunditatem. Ipsa etiam habet in suo progressu hæc quatuor, secundum quod postea declarabitur, quia sic exigebat conditio humanæ capacitatis: quæ magna, et multa nata est magnifice, et multipliciter capere, tamquam speculum quoddam nobilissimum, in quo nata est describi, non solum naturaliter, verum etiam supernaturaliter, rerum vnuerſitas mundanarum: vt sic progressus sacræ scripturæ attendatur secundum exigentiam capacitatis humanæ.

Status vero siue fructus sacræ scripturæ, nō est quicumque, sed plenitudo æternæ felicitatis. Nam hæc est scriptura, in qua verba sunt vitæ æternæ, quæ ideo scripta est, non solum, vt credamus, verum etiam, vt vitam possideamus æternam. In qua quidem videbimus, amabimus, et vnuerſaliter omnia desideria nostra implebuntur. Quibus impletis, vere tunc sciemus supereminentem scientiæ charitatem, et ita impleti erimus in omnem plenitudinem Dei. Ad quam quidem plenitudinem, conatur nos diuina introducere scriptura, iuxta prædictæ sententiæ Apostolicæ veritatem. Hoc igitur sine, hac etiam intentione, sacra scriptura perscrutanda est, et docenda, et etiam audienda. Et vt ad istum fructum, et terminum recto perueniamus progressu, per viam recti itineris scripturarum, inchoandum est ab exordio. Hoc est, vt cum mera fide, ad Patrem luminum accedamus, sicutendo genua cordis nostri, vt ipse per Filium suum, in Spiritu sancto, det nobis veram notitiam Iesu Christi, et cum notitia amorem ipsius, vt sicipsum cognoscentes,

Scriptura sacra quo si ne perscrutanda.

S. Bon. To. 6.

A 3

scentes, et amantes, et tamquam in fide solidati, et in charitate radicati possumus, ipsius sacrae scripturae nosse latitudinem, longitudinem, altitudinem, et profunditatem: et per hanc notitiam peruenire ad plenissimam notitiam, et excellentissimum, et excellentissimum amorem beatissimae Trinitatis, quo Sanctorum tendunt desideria, in quo est status, et complementum omnis veri, et boni.

De latitudine sacrae scripturae.

Huius sacrae scripturae sine concupito, et intento, et principio credito simul, & inuocato, videndus est progressus, quantum ad ipsius latitudinem, longitudinem, subtilitatem, et profunditatem, secundum viam, et ordinem Apostolici documenti. Consistit autem ipsius latitudo, in multitudine suarum partium. Longitudo vero, in descriptione temporum, et aetatum. Altitudo in descriptione hierarchiarum, gradatim ordinarum. Profunditas in multitudine mysticorum sensuum, et intelligentiarum. Si igitur velimus latitudinem sacrae scripturae speculari, prima fronte occurrit nobis sacra scriptura, secunda in duo testamenta, scilicet vetus, et nouum.

Ibidem.

Veteris et noui testamenti libri sibi respondentes.

Ezec. 1.

Sacrae scripturae diuinitas.

Quattuor modis potest moueri ad bonum, et reuocari a malo.

Scriptura sacra fluuio similis.

rum multarum aggregatur magis ac magis, secundum quod longius decurrit. Nam cum primo in scriptura essent libri legales, postea superuenit aqua sapientiae historiarum librorum, tertio vero superaduenit doctrina sapientissimi Salomonis, post hoc etiam doctrina sanctorum prophetarum, et tandem doctrina euangelica, reuelata, per os carnis Christi prolata, per Euangelistas conscripta, per sanctos Apostolos diuulgata. Ad dicitur etiam documentis, quae Spiritus sanctus super eos veniens, docuit nos per eos: vt sic omnem veritatem, per Spiritum sanctum iuxta diuinum promissum edoceri, omnis veritatis salutaris doctrinam Ecclesiae Christi darent, et sacram scripturam consummando veritatis notitiam dilatarent.

Io. 16. e

De longitudine sacrae scripturae.

Habet etiam haec sacra scriptura longitudinem, quae consistit in descriptione tam temporum, quam aetatum, a principio, scilicet mundi, vsque ad diem iudicij. Describit enim per tria tempora mundum decurrere, scilicet per tempus legis naturae, legis scriptae, et legis gratiae, et in his tribus temporibus septem distinguit aetates. Quarum prima est ab Adam vsque ad Noe, secunda a Noe vsque ad Abraam, tertia ab Abraam vsque ad Dauid, quarta a Dauid vsque ad transmigrationem Babylonis, quinta a transmigratione Babylonis vsque ad Christum, sexta a Christo vsque ad finem mundi, septima decurrit cum sexta, quae incipit a quiete Christi in sepulchro vsque ad resurrectionem vniuersalem, quando incipiet resurrectionis octaua. Et sic scriptura est longissima, quia in tractando incipit a mundi, et temporis exordio in principio Genesis, et peruenit vsque ad finem mundi, et temporis, scilicet in fine Apocalypsis. Recte autem vniuersum tempus, quod decurrit secundum triplicem legem, scilicet inditam interius, datam exterius, et desuper infusam, decurrit per septem aetates, et consummatur in fine sextae: vt sic mundi decursus respondeat mundi exordio, et maioris mundi decursus respondeat decursui vitae minoris mundi, scilicet hominis, propter quem etiam factus est. Nam prima aetas mundi, in qua facta est ipsius mundi formatio, casus daemonum, et confirmatio angelorum, recte respondet primae diei, in qua facta est lux, et diuinitas creata.

Aetates septem.

Secunda, in qua per arcam, et diluuium saluati sunt boni, et deleti mali, respondet secundae diei, in qua per firmamentum facta est distinctio aquarum ab aquis. Tertia, in qua vocatus est Abraam, et inchoata synagoga, quae fructificare, et generare debebat prole ad Dei cultum, correspondet diei tertiae, in qua apparuit terra, et protulit herbam virentem. Quarta, in qua vixit regnum, et sacerdotium, quia Dauid rex ampliauit cultum diuinum, correspondet quartae diei, in qua facta est formatio luminarium, et stellarum. Quinta, in qua transigrantes inter populos multos versati sunt, et tribulati, correspondet diei quintae, in qua facta est formatio piscium ex aquis. Sexta aetas, in qua natus est Christus in effigie hominis, qui vere est imago Dei, correspondet sextae diei, in qua formatus est homo primus. Septima, in qua est quies animarum non habens finem, correspondet septimae diei, in qua requieuit Deus ab omni opere, quod pararat. Et sic distinguuntur haec septem aetates, propter insignia facta, quae fuerunt in earum exordijs, ratione quorum correspondeat diebus formationis mundi. Vocatur autem prima aetas infantia: quia sicut infantia tota obliuione deletur, sic illa prima aetas per diluuium est consumpta. Secunda pueritia: sicut enim in pueritia loqui incipimus, sic in secunda aetate facta est distinctio linguarum. Tertia dicitur adolescentia: quia sicut vis generatiua tunc incipit in actum suum exire, sicut tunc vocatus est Abraam, et data est ei circumcisio, et facta est ei promissio de femine.

Gen. 1. a

Gen. 7. d

Gen. 1. a

Ibidem b

Ibidem.

Ibid. c

Col. 1. c

Gen. 1. d

Gen. 11. b

Gen. 12. a

et 17. a. b

femine. Quarta dicitur iuuentus: quia sicut in iuuentute fleret hominis aetas, sic in quarta aetate sub regibus floruit synagoga. Quinta dicitur senectus: quia sicut in senectute vites minuuntur, et decidit pulchritudo, sic et in transmigratione factum est de Iudaeorum sacerdotio. Sexta aetas dicitur senium: quia sicut illa est, quae copulatur cum morte, habens tamen magnam lucem sapientiae, sic sexta aetas mundi terminatur cum die iudicij, et in ea viget sapientia per doctrinam Christi. Sic igitur totus ille mundus ordinatissimo decursu, a scriptura sacra describitur procedere a principio vsque ad finem, ad modum cuiusdam pulcherrimi carminis ordinati, vbi potest quis speculari, secundum decursum temporis, veritatem, et multiplicitatem, et aequitatem, ordinem, rectitudinem, et pulchritudinem multorum diuinorum iudiciorum, procedentium a sapientia Dei gubernata mundum. Vnde sicut nullus potest videre pulchritudinem carminis, nisi aspectus eius feratur super totum versum, sic nullus videt pulchritudinem ordinationis, et regiminis vniuersi, nisi eam totam speculetur. Et quia nullus homo tam longaeus est, quod totam potest videre oculis carnis suae, nec futura potest per se prauidere: prouidit nobis Spiritus sanctus librum scripturae sacrae, cuius longitudo committitur se decursui regiminis vniuersi.

De sublimitate sacrae scripturae.

Habet nihilominus scriptura sacra, in suo processu sublimitatem, quae consistit in descriptione hierarchiarum gradatim ordinarum, quae sunt, hierarchia ecclesiastica, angelica, et diuina: seu subcaelestis, caelestis, et supercaelestis: ita quod primam describit patenter, secundam aliquantulum magis occulte, et tertiam adhuc magis occulte. Ex descriptione ecclesiasticae hierarchiae est alta: ex descriptione angelicae altior: ex descriptione diuinae altissima, ita vt possimus dicere illud prophetae: Mirabilis facta est scientia tua ex me: confortata est, et non potero ad eam. Et hoc quidem satis recte. Nam cum res habeant esse in materia, vel natura, habeant etiam esse in anima per notitiam acquisitam, habeant etiam esse in ea per gratiam, habeant etiam esse in ea per gloriam, et habeant etiam esse in arte aeterna: philosophia quidem agit de rebus, vt sunt in natura, seu in anima secundum notitiam naturaliter instam, vel etiam acquisitam: sed Theologia, tamquam scientia super fidem fundata, et per Spiritum sanctum reuelata, agit et de eis, quae spectant ad gratiam, et gloriam, et etiam ad sapientiam aeternam. Vnde ipsa subternens sibi philosophicam cognitionem, et assumens de naturis rerum, quantum sibi opus est ad fabricandum speculum, per quod fiat representatio diuinorum, quasi scalam erigit, quae in sui infimo tangit terram, et in suo cacumine tangit caelum, et hoc totum per illum vnum hierarchiam Iesum Christum, qui non tantum ratione naturae humanae assumptae, est hierarchia in ecclesiastica hierarchia, verum etiam in angelica: et est media persona in illa supercaelesti hierarchia beatissimae Trinitatis: ita quod per ipsum a summo capite Deo descendit vnctionis gratia, non solum in barbam, verum etiam in oram vestimenti: quia non tantum in Hierusalem supernam, verum etiam vsque in Ecclesiam militantem. Est enim pulchritudo magna in machina mundana: sed longe maior in Ecclesia, pulchritudine sanctorum charismatum adornata: maxima autem in Hierusalem superna: supermaxima autem in illa Trinitate summa, et beatissima. Ideo ipsa scriptura sacra, non tantum habet altissimam materiam, per quam delectat, et per quam in altum leuat intelligentiam mentis, verum etiam ipsa est venustissima, et miro quodam modo intellectum nostrum delectat: et sic magis, ac magis delectando assuefacit ad diuinorum spectaculorum contuitus, et anagogias.

Psal. 138. a

Gen. 27. b

Pf. 132. a

A lectando assuefacit ad diuinorum spectaculorum contuitus, et anagogias.

De profunditate sacrae scripturae.

Habet postremo ipsa sacra scriptura profunditatem, quae consistit in multiplicitate mysticarum intelligentiarum. Nam praeter litteralem sensum, habet in diuersis locis exponi tripliciter, scilicet allegorice, moraliter, et anagogice. Est autem allegoria, quando per vnum factum indicatur aliud factum, secundum quod credendum est. Tropologia siue moralitas est, quando per id, quod factum est, datur intelligi aliud, quod faciendum est. Anagogia quasi sursum ductio est, quando datur intelligi illud, quod desiderandum est, scilicet aeterna felicitas beatorum.

Allegoria.

Tropologia

Anagogia.

Recte autem hic triplex sensus debet esse in sacra scriptura praeter intelligentiam litteralem: quia sic competit ipsius scripturae subiecto, ipsius auditori seu discipulo, ipsius origini, ipsius etiam fini. Subiecto inquam competit: quia ipsa est doctrina, quae est de Deo, de Christo, de operibus reparationis, et de credibili. Subiectum enim illius, quo ad substantiam Deus, quo ad veritatem Christus, quo ad operationem, reparationis opus, quo ad omnia haec, est ipsum credibile. Deus autem est trinus, et vnus. In essentia vnus, in personis trinus. Ideo scriptura, quae est de ipso, habet in vnitatem litterae triformitatem intelligentiae. Christus etiam, cum sit vnum verbum, omnia per ipsum facta dicuntur, et in ipso relucunt, ita quod eius sapientia est multiformis, et vna. Opera reparationis cum sint multa, omnia ad Christi oblationem principaliter habent aspectum. Credibile autem, vt credibile, diuersimode relucet secundum diuersum statum credentium. Ideo propter conformitatem ad omnia praemissa, sacra scriptura in vna littera, multiformem parit intelligentiam. Competit etiam hoc auditori: quia nullus conueniens est eius auditor, nisi humilis, mundus, et studiosus. Ideo sicut cortice litterae, aperte occultatur mystica, et profunda intelligentia, ad coprimendum superbiam, vt ipsius profunditate in humilitate litterae latente, et superbi comprimantur, et immundi repellantur, et fraudulenti declinantur, et negligentes excitentur ad intelligentiam mysteriorum. Et quia auditor doctrinae istius non est vnus generis, sed cuiuslibet, omnes enim saluandos oportet aliqua de doctrina hac facere: ideo ipsa multiformem habet intelligentiam, vt sic omnem intellectum capiat, et omni intellectui descendat, omnem intellectum superexcedat, et omnem intellectum sibi diligenter intendentem, multitudine radiofatis suae illuminet pariter, et accendat. Competit etiam principio, a quo est: quia est a Deo per Christum, et Spiritum sanctum, loquentem per ora prophetarum, et aliorum, qui hanc doctrinam scripserunt. Quoniam autem Deus non tantum loquitur per verba, verum etiam per facta, quia ipsius dicere facere est, et ipsius facere dicere, et omnia creata tamquam Dei effectus innuunt suam causam: ideo in scriptura diuinitus tradita non tantum debent significare verba, verum etiam facta. Christus etiam doctor licet esset humilis in carne, altus tamen erat in deitate: ideo decebat ipsum, et eius doctrinam habere humilitatem in sermone, cum profunditate sententiae, vt sicut Christus fuit panniculis inuolutus, ita sapientia Dei in scriptura figuris quibusdam humilibus inuolueretur. Spiritus etiam sanctus diuersimode illustrabat, et reuelationes faciebat in cordibus prophetarum, ipsum etiam nullus latere potest intellectus, qui missus erat omnem docere veritatem: ideo competebar eius doctrinae, vt in vno sermone multiplices laterent intelligentiae. Competit nihilominus ipsi fini: quia scriptura data est, vt per ipsam dirigatur homo in cognoscendis, et agendis, vt tandem perueniat ad optata.

Quattuor sensuum sacrae scripturae congruentia.

Ioan. 1. a

Auditor scripturae qualis debet esse.

Deus & verbis, & factis loqui conuenit.

Luc. 2. a

ta. Et quia omnes creature ad hoc factæ sunt, vt feruiant homini tendenti ad supernam patriam: ideo scriptura assumit ipsarum creaturarum species diuersas, vt sic per ipsas doceat nos sapientiam dirigentem nos ad æterna. Et quia homo non dirigitur ad æterna, nisi cognitua agnoscat verum credendum, et operatiua faciat bonum operandum, et affectiua suscipiat ad Deum videndum, et amandum, et perfructum: hinc est, quod scriptura sacra per Spiritum sanctum data, assumit librum creaturæ, referendo in finem secundum triplicem modum intelligentiæ: vt sic per tropologiam habeamus notitiam agendorum moraliter: per allegoriam credendorum veraciter: per anagogiam desiderandorum delectabiliter. Vt sic purgati per virtuosam operationem, illuminati per radiosam fidem, et perfecti per ardentissimam charitatem, perueniamus tandem ad brauium felicitatis æternæ.

De modo procedendi ipsius sacra scriptura.

IN tanta igitur multiformitate sapientiæ, quæ in ipsius sacra scripturæ continetur latitudine, longitudine, altitudine, et profundo, vnus est communis modus procedendi authenticus, videlicet intra quem continetur modus narratiuus, præceptorius, prohibitiuus, exhortatiuus, prædictiuus, comminatorius, promissiuus, deprecatoriuus, et laudatiuus. Et omnes hi modi sub vno modo auctentico reponuntur, et hoc quidem satis recte. Quia enim hæc doctrina est, vt boni fiamus et saluemur, et hoc non fit per nudam considerationem, sed potius per inclinationem voluntatis: ideo scriptura diuina eo modo debuit tradi, quo modo magis possemus inclinari. Et quia magis mouetur affectus ad exempla, quàm ad argumenta, magis ad promissiones, quàm ad ratiocinationes, magis per deuotiones, quàm per diffinitiones: ideo scriptura ista nõ debuit habere modum diffiniuium, diuiniuum, et collectiuium ad probandum passiones aliquas de subiecto ad modum aliarum scientiarum; sed oportuit, quod haberet modos proprios secundum varias inclinationes animorum diuersimode animos inclinantes: vt si quis non mouetur per præcepta, et prohibita, saltem moueatur per exempla narrata: si quis non per hæc mouetur, moueatur per beneficia sibi ostensa: si quis nec per hæc mouetur, moueatur per monitiones sagaces, per promissiones veraces, per comminationes terribiles: vt sic saltem excitetur ad deuotionem, et Dei laudem, in qua recipiat gratiã, per quam dirigatur circa opera virtuosa. Quoniam igitur hi modi narratiui non possunt fieri per viam certitudinis rationum, quia particularia gesta probari non possunt: ideo ne scriptura ista tamquam dubia vacillaret, ac per hoc minus moueret loco certitudinis rationis, prouidit Deus huic scripturæ certitudinem auctoritatis, quæ adeo magna est, quod omnem perspicuitatem humani ingenij superexcellit. Et quia non est certa auctoritas eius, qui potest fallere, et falli, nullus autem sit, qui falli non possit, et fallere nesciat, nisi Deus, et Spiritus sanctus: hinc est, quod ad hoc, quod scriptura sacra modo sibi debito esset perfecte auctentica, non per humanam inuestigationem est tradita, sed per reuelationem diuinam. Ideo nihil in ipsa contempnendum tamquam inutile, nihil respuendum tamquam falsum, nihil repudiandum tamquam iniquum: pro eo quod Spiritus sanctus eius auctor perfectissimus nihil potuit dicere falsum, nihil superfluum, nihil diminutum: et propterea, cælum, et terra transibunt, verba scripturæ sacra non præteribunt, quin impleantur: Donec enim cælum, et terra transeat, iota vnum, aut vnus apex non præteribit a lege, donec omnia fiant, Saluatore testante. Qui ergo soluerit ea, quæ scriptura docet, et docuerit sic homines, hic minimus vocabitur in regno cælorum,

Homo quo modo ad æterna dirigitur.

Affectus quibus magis mouetur.

Mat. 24. c.

Mat. 5. c.

A qui autem fecerit, et docuerit, hic magnus vocabitur in regno cælorum.

De modo exponendi sacra scriptura.

Quemadmodum autem scriptura hæc, specialena habet modum procedendi, sic iuxta suum procedendi modum, speciali suo modo debet intelligi et exponi. Cum enim ipsa sub vna littera, multiplicem tegat intelligentiam, expositor debet abscondita producere in lucem, et illam eductam manifestare per aliam scripturam magis patentem: sicut si exponerem illud Psalmi: Apprehende arma, et scutum, et exurge in adiutorium mihi, et velim explicare, quæ sint arma diuina, dicam, quod eius veritas, et bona voluntas: et quod ita sit, probatur per scripturam apertam. Nam et scribitur alibi: Scuto bonæ voluntatis tuæ coronasti nos. Et iterum: Scuto circumdabit te veritas eius. Ad quod nõ potest quis de facili pertingere, nisi per assuefactionem lectiois, textum, et litteram Bibliæ commendet memoria: alioquin in expositione scripturarum, numquam poterit esse potens. Vnde sicut, qui designatur prima ediscere elementa, ex quibus dictio integratur, numquã potest cognoscere, nec dictionum significatum, nec rectam legem constructionum: sic qui litteram sacra scripturæ spernit, ad spirituales eius intelligentias numquam assurgit. Attendat autem expositor, quod non vbiq; requirenda est allegoria, nec omnia sunt mystice exponenda. Propter quod notandum est, quod scriptura sacra quatuor habet partes. Vna est, in qua secundum litteram agit de mundanis naturis, et per illas significat reparationem nostram, sicut apparet in descriptione formationis mundi. Alia est, in qua agit de actibus, et processibus illius populi Israelitici, et per illos significat reparationem generis humani. Tertia est, in qua nudis verbis significat, et exprimit ea, quæ pertinent ad nostram salutem quantum ad fidem, vel mores. Quarta est, in qua prænunciat nostræ salutis mysterium, partim verbis nudis, partim anigmaticis, et obscuris. Et propterea scriptura in his locis varijs, non est vniformiter exponenda.

Debet autem expositor dirigi in expositione sacra scripturæ, secundum triplicem regulam, quæ trahi potest de verbis beati Augustini. Prima est hæc: Vbi cumque in hac scriptura prima verborum significatio significat res creationis, siue singulares actus humane conuersationis, ibidem res significat per verba primo significantur, deinde nostræ reparationis mysteria. Vbi vero prima significatio verborum exprimit fidem, siue charitatem, ibi nulla est allegoria querenda.

Secunda regula est ista: Vbi verba huius scripturæ significant res creationis, aut conuersationis populi Israelitici, ibi quærat ex alio scripturæ loco, quid quælibet res significet: et deinde significationem suã eliciat per verba nude significantia fidei veritatem, vel morum etiam honestatem: vt pote si dicatur, oues pariunt gemellos fetus, ostendat quod oues significant ibi homines, et geminus fetus geminam charitatem.

Tertia regula est ista: Quando aliqua scriptura habet aliquem intellectum litteralem, et spirituales, debet discutere expositor vtrum illa attributio conueniat historico, an spirituali significato, si forte vtrique non poterit conuenire: si autem vtrique competit, tunc litteraliter, et spiritualiter debet affirmari. Si vero altero modo tantum, tunc spiritualiter solum debet intelligi: sicut sabbatum legis esse perpetuum, sacerdotium æternum, possessionem terræ æternam, et pactum circumcisionis esse æternum, quæ omnia ad spirituale significatum referenda sunt.

Pf. 34. a

Pf. 5. c Pf. 90. a

Scripturæ sacre quatuor partes

Tres regule exponendi sacra scripturæ

Cant. 4. a

Ad hoc

Que oportet præcognosci ad secure exponendum scripturam.

Ad hoc autem, quod per sacrarum scripturarum siluam, quis secure incidendo, et exponendo incedat, opus est, vt prius nouerit ipsius sacra scripturæ veritatem per verba explicita: videlicet, vt attendat quomodo scriptura describat initium, progressum, et consummationem duplicis corporis, quasi ex opposito se respicientium bonorum: scilicet, qui hic se humiliat, vt exaltentur sempiternaliter: in futuro et malorum, qui hic se exaltant, vt æternaliter deprimantur. Vnde ipsa agit de toto vniuerso quantum ad summum et imum, primum, et vltimum, et quantum ad decursum inter medium sub forma cuiusdam crucis intelligibilis, in qua describi habet, et quodam modo videri luminẽ mentis, tota machina vniuersi, ad quam quidem intelligendam oportet nosse rerum principium, scilicet Deum, ipsarum rerum creationem, lapsum, redemptionem per sanguinem Iesu Christi, reformationem per gratiam, curationem per sacramenta, et tandem retributionem per penam, et gloriam sempiternam.

Et quia hæc doctrina tam in scriptis Sanctorum, quàm etiam doctorum sic diffuse tradita est, vt ab accedentibus ad scripturam sacram audiendam, nõ possit per longa tempora videri, nec audiri, propter quod etiam noui theologi frequenter ipsam scripturam sacram exhorrent, tamquam incertam, et inordinatam, et tamquam siluam opacam: rogatus a socijs, vt pau-

pere portiuncula scientiæ nostræ aliquid breue in summa dicerem de veritate theologiæ, eorumque precibus deuictus, assensit breuiloquium quoddam facere, in quo summam non omnia, sed aliqua magis opportuna ad tenendum, breuiter tangerentur, addens simul cum hoc rationem aliquam, ad intelligendum secundum quod occurberet pro tempore. Quia vero theologia sermo est de Deo, et de primo principio, vtpote, quia ipsa tamquam scientia, et doctrina altissima, omnia resoluit in Deum, tamquam in principium primum, et summum: ideo in assignatione rationum, in omnibus, quæ in hoc toto opusculo, vel tractatulo continentur, conatus sum rationem sumere a primo principio: vt sic ostenderem veritatem sacra scripturæ esse a Deo, et de Deo, et secundum Deum, et propter Deum, vt merito ista scientia appareat, vna esse, et ordinata, et theologia, non immerito nuncupata. Si quid igitur imperfectum, vel obscurum, vel superfluum, vel minus rectum ibi fuerit, venia occupationi, et breuitati temporis, et pauperula scientiæ concedatur: si quid vero rectum, soli Deo honor, et gloria referatur. Vt autem sequentia clarius elucescant, titulos particulares capitulorum præmittere curavi, ad faciliorem memoriam, et lucidiorẽ contutum dicendorum, quæ septem partitionibus, et septuaginta duobus capitulis distinguuntur.

Breuiloquij scribendi causa, materia, modus procedendi in eo, et eiusdem diuiso.

SANCTI BONAVENTURÆ

EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS

Breuiloquij

PRIMA PARS,

IN QVA DE TRINITATE DEI AGITVR.

De illis septem, de quibus est Theologia, in summa. Cap. I.

Theologia de quibus præcipue agitur.

Theologia sola scientia et sapientia perfecta.

TN principio intelligendum est, quod sacra doctrina, scilicet theologia, quæ principaliter agit de primo principio, scilicet de Deo trino et vno, de septem agit in vniuerso: scilicet de Trinitate Dei, de creatura mundi, de corruptela peccati, de incarnatione Verbi, de gratia Spiritus sancti, de medicina sacramentali, et de statu finalis iudicij. Ratio autem ad intelligentiam huius veritatis hæc est: quia cum sacra scriptura siue theologia sit scientia dans sufficientem notitiam de primo principio secundum statum viæ, secundum quod necessarium est ad salutem, et Deus non tantum sit rerum principium, et exemplar effectiuium in creatione, sed etiam refectioni in redemptione, et perfectioni in retributione: ideo non tantum agit de Deo creatore, sed etiam de creatore, et creatura. Et quia creatura rationalis, quæ est quodam modo finis omnium, non stetit, sed suo casu indiguit reparari: ideo agit de corruptela peccati, medico, sanitate, et medicina, et tandem de curatione perfecta, quæ erit in gloria, impijs proiectis in penam: ideo ipsa sola est scientia perfecta, quoniam incipit a primo, quod est primum principium, et peruenit ad vltimum, quod est præmium æternum: in-

capit a summo, quod est Deus altissimus creator omnium, et peruenit ad infimum, quod est infernale supplicium. Ipsa etiam sola est sapientia perfecta, quæ incipit a causa summa, vt est principium causarum, vbi terminatur cognitio philosophica: et transit per eam, vt est remedium peccatorum: et reducit in eam, vt est præmium meritorum, et finis desideriorum. Et in hac cognitione est sapor perfectus, vita, et salus animarum: et ideo ad eam addiscendam inflammari debet desiderium omnium Christianorum. Ex his patet, quod licet theologia sit de tot, et tam varijs, est tamẽ scientia vna, cuius subiectum, vt a quo omnia, est Deus: vt per quod omnia, Christus: vt ad quod omnia, opus reparationis: vt circa quod omnia, vnicum charitatis vinculum, quo cælestia, et terrestria connectuntur: vt de quo omnia in libris canonicis comprehensa, credibile, vt credibile: vt de quo omnia in libris expositorum, credibile, vt intelligibile. Secundum Augustinum: Quod credimus, debemus auctoritati, quod intelligimus rationi.

Theologia est vna scientia, et quod sit eius subiectum.

Aug. lib. de util. cred. c. 22. ro. 6.

Quid tenendum de Trinitate personarum, et vnitatis essentia. Cap. II.

PRimo igitur de Trinitate Dei sunt tria consideranda, scilicet qualiter vnitas substantiæ, et naturæ simul stet cum pluralitate personarum: secundo qualiter cum pluralitate apparitionum: tertio qualiter cum pluralitate appropriatorum.

De Trinitate tria consideranda.

De plu-

Personarū pluralitas in vnitatē naturæ quomodo fiet.

De pluralitate ergo personarum in vnitatē naturæ, hoc dicitur recta fides esse tenendum: scilicet quod in vnitatē naturæ, sunt tres personæ, scilicet Pater, et Filius, et Spiritus sanctus. Quarum prima a nulla est, secunda est a sola prima per generationem, tertia vero est a prima, et secunda per spirationem, siue processione: ita quod Trinitas personarum non excludit ab essentia diuina summam vnitatem, simplicitatem, immensitatem, æternitatem, incommutabilitatem, necessitatem, et etiam prinitatem: quin potius includit summam fecunditatem, charitatem, liberalitatem, æqualitatem, germanitatem, conformitatem, et inseparabilitatem, quæ omnia fana fides intelligit esse in beata Trinitate.

Fides dicitur altissime et pijsime scire de Deo.

Ratio autem huius veritatis hæc est: quia fides, cum sit principium cultus Dei, et fundamentum eius, quæ secundum pietatem est, doctrinæ, dicitur de Deo esse sentiendum altissime, et pijsime. Non autem sentiret altissime, si non crederet, quod Deus possit se summe communicare: non sentiret pijsime, si crederet, quod posset, et nollet: et ideo vt altissime, et pijsime sentiat, dicit, Deum se summe communicare, æternaliter habendo dilectum et condilectum, ac per hoc Deū vnum, et trinum. Huic autem fidei, in quantum dicitur de Deo pijsime sentiendum esse, attestatur tota sacra scriptura, quæ dicitur doctrina secundum pietatem: quia Deum faceret habere prolem, quam summe diligit, verbum sibi coequalē, quod ab æterno genuit, in quo cuncta disposuit: per quod cuncta produxit, et gubernat: per quod etiam carnem factum pro summa benignitate hominem redemit, pretiosissimo eius sanguine, redemptumque, cibauit: per quod etiam in fine mundi summam misericordiam impartiendo, ab omni miseria liberabit: et per Christum, omnes electi sunt filij summi patris, in quo erit omnis pietatis consummatio, et Dei ad nos, et econuersio. In quantum autem fides dicitur de Deo sentiendum altissime, non tantum attestatur ei sacra scriptura, verum etiam omnis creatura, iuxta quod dicit Augustinus: Neque enim diuinorum librorum tantummodo auctoritas prædicat esse Deum, sed omnis, quæ nos circumstat, ad quam nos etiam pertinemus, vniuersa ipsa rerum natura proclamatur, habere se præstantissimum conditorem: qui nobis mentem, rationemque naturalem dedit, qua viuuntia non viuuntibus, sensu prædita non sentientibus, intelligentia non intelligentibus, immortalia mortalibus, potentia impotentibus, iusta iniustis, speciosa deformibus, bona malis, incorruptibilia corruptibilibus, immutabilia mutabilibus, inuisibilia visibilibus, incorporalia corporalibus, beata miseria præferenda videamus. Ac per hoc, quoniam rebus creatis creatorem sine dubitatione præponimus, oportet, vt est, et summe viuere; et cuncta sentire, atque intelligere, et mori, corrumpi, mutarique, non posse, nec corpus esse, sed spiritum omnipotentissimum, iustissimum, speciosissimum, optimum, beatissimumque, fateamur. Ecce in his duodecim includuntur altissime nobilitates essentia diuinæ. Sed post, vt ipse ostendit, hæc duodecim reducuntur ad tria, scilicet ad æternitatem, sapientiam, et beatitudinem: et hæc tria ad vnum, scilicet ad sapientiam, in qua includuntur mens generans, verbum nascens, et amor, vtrumque necens, in quibus fides dicitur beatissimam consistere Trinitatem. Et quoniam summa sapientia ponit Trinitatem, ponit etiam nihilominus omnes prius habitas nobilissimas condiciones, videlicet vnitatem, simplicitatem, et ceteras sequentes: necesse est omnes prædictas nobilitates diuini esse, simul stare cum beatissima Trinitate.

Aug. li. 15. de Trinit. c. 4. 10. 3.

De istius fidei intelligentia sana. Cap. III.

De ijs, quæ in diuinis.

Ad istius autem fidei intelligentiam sanam, docet doctrina sacra, quod in diuinis sunt duæ emanationes, tres hypostases, quattuor relationes, quinque notiones, et ex his tantum tres proprietates personales.

Ratio autem ad prædictorum intelligentiam hæc est: quia cum primum, et summum principium, hoc ipso quod primum, sit simplicissimum: hoc ipso quod summum, sit perfectissimum: ideo perfectissime se communicat, quia perfectissimum: et indiuisibilem omnimodam seruat hoc ipso, quod simplicissimum. Et ideo, salua vnitatē naturæ, sunt ibi modi emanandi perfecti. Modi autem emanandi perfecti sunt duo tantum; scilicet per modum naturæ, et per modum voluntatis. Primus est generatio, secundus spiratio, siue processio, et ideo hi sunt ibi. Et quia duabus emanationibus substantificis, necesse est emanare duas hypostases, necesse est etiam ponere hypostasim primo producen-tem ab alio non emanare, ne sit in infinitum abire: et ideo sunt ibi tres hypostases. Et quia cuiuslibet emanationi respondet duplex habitudo relatiua: ideo sunt ibi quattuor relationes, scilicet paternitas, filiatio, spiratio, et processio. Et quia per has habitudines innotescunt nobis diuinæ hypostases: et præter hoc etiā hypostasis illa, in qua est prima ratio principiandi innotescit nobis, quia non producitur, nam hoc est nobilitatis in ipsa: ideo sunt quinque notiones, scilicet quattuor relationes prædictæ cum innascibilitate. Et quia quælibet personarum vnam habet proprietatem, per quam principaliter innotescit: ideo tantum tres sunt proprietates personales, quæ his nominibus exprimitur, proprie, et principaliter, scilicet Pater, et Filius, et Spiritus sanctus. Cum enim proprium sit Patris esse innascibilem, siue ingentium, esse principium non de principio, et esse Patrem; innascibilitas notificat ipsum per modum negationis, licet ex consequenti per modum positionis: quia innascibilitas in Patre ponit fontalem plenitudinem, principium non de principio, per modum positionis cum negatione: esse Patrem per modum positionis, et habitudinis, proprie complete, et determinate. Similiter cum filius sit imago, verbum, et filius: imago nominat illam personam, vt similitudinem expressam: verbum, vt similitudinem expressam: filius, vt similitudinem hypostaticam. Rursus imago, vt similitudinem conformem: verbum, vt similitudinem intellectuales: filius, vt similitudinem connaturalem. Per hunc modum cum proprium sit Spiritus sancti esse donum, esse nexum seu charitatem amborum, esse etiam Spiritum sanctum: donum nominat ipsum, vt datum voluntarium: charitas siue nexum, vt datum voluntarium, et præcipuum: Spiritus sanctus, vt datum voluntarium præcipuum, et hypostaticum. Hinc est quod per hæc tria nomina, quæ sunt Pater, et Filius, et Spiritus sanctus, trium personarum proprietates personales insinuatur. Hæc igitur tenenda sunt, ad fidei Trinitatis intelligentiam sanam.

De istius fidei expressione catholica. Cap. IIIII.

Ad istius etiam fidei expressionem catholicam tenendum est, secundum sacrorum Doctorum documenta, quod in diuinis sunt duo modi prædicandi, scilicet per modum substantiæ, et relationis. Tres modi supponendi, scilicet essentia, personæ notio- nis. Quattuor modi significandi substantiam, scilicet nomine essentia, substantia, personæ, hypostasis. Quinque modi dicendi, scilicet quis, qui, quæ, quod, et quid. Tres modi differendi, scilicet secundum differentem modum existendi, secundum differentem modum se habendi, et secundum differentem modum intelligendi.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia cum primum principium sit perfectissimum simul, et simplicissimum, omnia, quæ perfectionis, sunt, de ipso dicuntur proprie, et vere, quæ autem imperfectionis sunt, aut non dicuntur, aut si dicuntur se-

Emanationes duæ in diuinis.

Hypostases tres.

Relationes quattuor.

Notiones quinque.

Proprietates personales tres.

Innascibilitas quo modo notificet patrem.

Filius, imago, verbum.

Spiritus sanctus, donum, nexum, charitas.

Duo modi prædicandi in diuinis.

Prædicamenta decem quo modo Deo attribuantur.

tur, secundum assumptionem humanæ naturæ dicuntur, vel transumptiue. Cum igitur decem sint prædicamenta, scilicet substantia, quantitas, relatio, qualitas, actio, passio, vbique, situs, et habitus: quinque vltima spectant proprie ad corporalia, seu mutabilia. Ideo non attribuantur Deo, nisi transumptiuo modo, et figuratiuo. Alia vero quinque prædicamenta Deo attribuantur secundum id quod completionem dicunt, ita tamen quod diuinam simplicitatem non impediunt. Omnia ergo hæc prædicamenta sunt id ipsum, quod est illud, de quo prædicantur: et ita per comparisonem ad subiectum, in quo sunt omnia, dicuntur transire in substantiam, relatione tamen excepta: quæ cum duplicem habeat comparisonem, scilicet ad subiectum in quo, ad terminum ad quem: primo modo transit, ne faciat compositionem, sed secundo modo manet, vt faciat distinctionem. Et hinc est quod substantia continet vnitatem, et relatio multiplicat vnitatem: et ideo manent ibi hi tantum duo modi prædicandi differentes, de quibus talis datur regula.

Relatio in diuinis.

Regula de modis prædicandi in diuinis.

Regula de modis supponendi in diuinis.

Modi dicendi quinque.

Modi differendi in diuinis tres.

possit reperiri in diuinis: Est enim in suppositis, ita quod vnum non dicitur de altero. Secunda differentia est minor, quia est in attributis, licet enim vnum possit dici de altero, vt persona de essentia, aliquid tamen dicitur de vno, quod non de altero, vt persona distinguitur & refertur, essentia vero non. Tertia vero differentia minima est, quia est in connotatione: licet enim vnum de altero dicatur adiuuicem, et idem possit dici de vtriusque, non tamen idem connotatur vtriusque, nec per idem intelligi datur vtrumque. Ex primo modo differendi oritur pluralitas personarum: ex secundo modo, pluralitas prædicatum substantialium, et relatiuarum: ex tertio pluralitas proprietatum essentialium, et notionum, siue ab æterno, siue ex tempore: siue proprie, siue transumptiue: siue communiter, siue appropriate. Dictorum exempla manifesta sunt. His intellectis, claret satis, et quid sentiendum, et qualiter loquendus sit de summa Trinitate diuinarum personarum.

De vnitatē diuinæ naturæ in multiformitate apparitionum. Cap. V.

Secundo autem de pluralitate apparitionum docet diuina doctrina hoc esse tenendum. Cum Deus sit incircumscriptibilis, inuisibilis, et incommutabilis, nihilominus tamen habitat in sanctis viris specialiter. Apparuit Patriarchis, et Prophetis, descendit de caelis, misit etiam Filium, et Spiritum sanctum, ad salutem humani generis. Et licet in Deo sint indiuisa, natura, virtus, et operatio Trinitatis; missio tamen, vel apparitio vnus personæ, non est missio, vel apparitio alterius. Licet etiam sit ibi summa æqualitas, solius tamen est Patris mittere, et non mitti: Spiritus sancti est tantummodo mitti, respectu diuinarum personarum, nisi forte dicatur mittere hominem assumptum: Filij autem est mittere, et mitti, sicut ex scripturis potest colligi.

Intelligentia autem, et ratio prædictorum hæc est: Quia licet primum principium sit immensum, et incircumscriptibile, sit incorporeum, et inuisibile, sit æternum, et incommutabile: principium tamen est rerum spiritualium, et corporalium, naturalium, et granitarum, ac per hoc rerum etiam mutabilium, sensibilem, et circumscripturam: per quas licet ipse sit immutabilis, insensibilis, incircumscriptibilis, seipsum reddit manifestum, et notum. Reddit autem se manifestum, et notum, generaliter per vniuersitatem suorum effectuum ab ipso emanantium, in quibus dicitur esse per essentiam, potentiam, et præsentiam, quod se extendit ad omnia creatura. Reddit etiam se specialiter notum, per aliquos effectus, qui in ipsum specialiter ducunt, ratione quorum dicitur habitare, apparere, descendere, mitti, et mittere. Habitare namque dicit effectum spirituales, et speciales, cum acceptatione: sicut est effectus gratia gratum facientis, quæ est deiformis, et in Deum reducit, et Deum facit nos habere, et haberi a nobis, ac per hoc et inhabitare in nobis. Et quia gratia effectus communis est omnibus personis; ideo vna persona non habitat sine alia: immo simul tota Trinitas. Apparere vero, dicit effectum sensibilem, cum expressa significatione: sicut Spiritus sanctus apparuit in columba.

Et quoniam sicut personæ diuinæ, distinctæ sunt, sic distincte significari possunt, et signis, et nominibus. Ideo quælibet persona potest per se apparere, et apparitio potest omnibus competere, siue insinuat, siue cuiuslibet personæ per se. Vnde quod Spiritus sanctus dicitur in linguis igneis, et columba apparuisse: hoc non est propter nouum vinculum, vel effectum specialem; sed propter vniouem, quæ est inter signum, et signatum sibi specialiter, et modo, et origine deputatum. Descendere autem dicit vtrumlibet effectuum

Deus in omnibus per essentia, potentiam, et presentiam.

Io. 1. e

Quælibet persona diuina potest per se apparere.

effectuum prædictorum, cum inchoatione. Deus enim beatissimis Angelis semper est præfens in caelis, quia in eis semper habitat, & apparet. Peccatoribus autem in terris est modo vt absens, et quantum ad gratiam, & quantum ad notitiam: ideo cum incipit apparere, vel inhabitare, de præfente caelis, et quasi absente nobis, fit præfens terris: et ideo licet in se non mutetur, tamen dicitur descendere nobis.

Mitti quid dicat in diuinis, et quibus personis competat.

Mitti vero dicit effectus prædictos, cum æterna productione. Tunc enim pater mittit filium, cum faciando eum nobis præfentem, per notitiam, vel gratiam, insinuat, quod ab ipso procedit. Et quia pater a nullo procedit, ideo nusquam dicitur mitti. Quia vero filius, et producit, et producit, ideo mittit, et mittitur. Quia vero Spiritus sanctus æternaliter producit, sed non producit, nisi ex tempore; ideo ipse est proprie mitti, et non mittere, nisi respectu creaturæ. Ex quo apparet quod hæc sunt improprie, et exponendæ: Spiritus sanctus mittit se: Spiritus sanctus mittit filium: Filius mittit seipsum, nisi intelligatur, in quantum est de Virgine natus. Patet etiam quare mittere, et mitti non competit omnibus, quia licet dicat effectum in creatura, dicit tamen relationem intrinsecam: ita quod mittere dicit auctoritatem, mitti subauctoritatem, ratione productionis æternæ interius importata.

De unitate diuinæ naturæ, in multiplicitate appropriatorum. Cap. V I.

Tertio vero de pluralitate appropriatorum hoc docet sacra scriptura esse tenendum, quod licet omnia essentialia omnibus personis aequaliter, et indifferenter conueniant; tamen Patri dicitur appropriari vnitas, Filio veritas, Spiritui sancto bonitas. Et iuxta hanc sumitur secunda appropriatio Hilarij, scilicet æternitas in Patre, species in imagine, et vnus in munere. Et iuxta hanc sumitur tertia, scilicet in Patre ratio principiandi, in Filio ratio exemplandi, in Spiritu sancto ratio finiendi. Et iuxta hanc sumitur quarta, scilicet omnipotentia Patri, omniscientia Filio, voluntas seu benevolentia Spiritui sancto. Hæc autem dicuntur appropriari, non quia fiant propria, cum semper sint communia: sed quia ducunt ad intelligentiam, et notitiam propriorum, scilicet trium personarum.

Hilar. 2. li. de Trinit.

Intelligentia autem, et ratio prædictorum hæc est: Quia enim primum principium est nobilissimum, et perfectissimum, ideo conditiones entis nobilissimæ, et generalissimæ in eo reperiuntur in summo. Hæc autem sunt vnus, verum, bonum, quæ non contrahunt ens secundum supposita, sed secundum rationem. Nam vnus nominat ens, vt connumerabile, et hoc habet per indiuisiōnem sui in se. Verum, secundum quod cognoscibile, et hoc habet per indiuisiōnem sui a propria specie. Bonum, secundum quod communicabile, et hoc habet per indiuisiōnem sui a propria operatione. Et quia hæc triplex indiuisiō, se habet secundum ordinem quantum ad rationem intelligenti, ita quod verum præsupponit vnus, et bonum præsupponit verum, et vnus: hinc est quod hæc attribuantur primo principio in summo, quia perfecta, et generalia, et appropriantur tribus personis, quia ordinata: et ideo summe vnus Patri, qui est origo personarum: summe verum Filio, qui est a Patre, vt verbum: summe bonum Spiritui sancto, qui est ab vtroque, vt amor, et donum.

Vnus, verum bonum summe reperiuntur in Deo.

Et quia summe vnus, est summe primum, quia caret omni incceptione: et quia summe verum, summe æquale, et pulchrum: et quia summe bonum, est summe vile, et proficuum.

Hilar. ubi sup.

Hinc oritur secunda appropriatio Hilarij, quæ est æternitas in patre: quia non habet principium, sed est omnino primum: species in imagine, id est in verbo,

quia summe pulchrum: vnus in munere, id est in Spiritu sancto, quia summe proficuum, et communicatum. Quod per alia verba sic insinuat Augustinus: In patre vnitas, in filio æqualitas, in Spiritu sancto vnitatis, æqualitatisq. concordia.

Aug. lib. 1. de Doct. Christ. c. 5. tom. 3.

Rursus, quia summe vnus, et primum, tenet rationem principiandi, et originandi: quia summe pulchrum, et speciosum, tenet rationem exprimendi, et exemplandi: quia summe proficuum, et bonum, tenet rationem finiendi: quia bonum, et finis idem. Hinc oritur tertia ratio appropriandi efficiendum patri, exemplaritatem filio, finalitatem Spiritui sancto.

Rursus, quia a primo, et summo principio fuit omne posse, a primo, et summo exemplari fuit omne scire, et ad summum finem tendit omne velle: ideo necesse est primum, esse omnipotentissimum, omniscientissimum, et benevolentissimum. Vnitas autem prima, et summa, rediens supra seipsum reditio completa, et perfecta, est omnipotentissima, sic et veritas sapientissima, et bonitas benevolentissima: et hæc appropriantur, quia ordinem insinuant. Voluntatis enim dat præintelligere cognitionem, et voluntas, et cognitio præsupponunt potentiam, et virtutem: quia posse scire, est aliquid posse. Ex his apparet, quæ sint appropriata, et quibus, et qua de causa. Hæc tamen vltima, scilicet potentia, et sapientia, et voluntas, sunt potissime illa, ex quibus in scripturis laudatur Trinitas summa. Et ideo de his aliquid dicendum est breuiter, et summariim.

De omnipotentia Dei. Cap. V I I.

Igitur de omnipotentia Dei secundum doctrinam sacram, hæc tenenda sunt: videlicet, quod Deus est omnipotens, ita tamen, quod ei non attribuantur actus culpabiles, vt pote mentiri, et male velle: nec actus poenales, vt metuere, et dolere: nec actus corporales, siue materiales, vt dormire, et ambulare, nisi forte transumptiue: nec actus inconuenientes, vt pote posse facere maiorem se, vel alium Deum sibi æqualem, vel infinitum actum, et consimilia: quia, vt dicit Anselmus, quodlibet inconueniens, etiam minimum, apud Deum est impossibile, licet autem, hoc non possit, est tamen omnipotens vere, et proprie, et perfecte.

Deo omnipotenti qui actus nō attribuantur.

Intelligentia autem, et ratio prædictorum hæc est: quia primum principium est potens potentia, quæ est potentia simpliciter: et ideo distributio addita ei, distribuit pro his, quæ posse, est posse simpliciter. Et autem sunt, quæ egrediuntur a potentia completa, et ordinata. Potentiam autem completam dico, quæ non potest deficere, nec potest succumbere, nec potest indigere. Potentia autem incompleta in peccando deficit, in patiēdo succumbit, in corporalibus actionibus indigentiam includit. Diuina autem potentia, quia potentia summa, et perfectissima: ideo nec est de nihilo, nec est sub aliquo, nec eget aliquo alio: ac per hoc, nec culpabilia, nec poenalia, nec materialia potest: et hoc quia omnipotens est potentia completa.

Potentia completa quæ dicitur.

Potentiam autem ordinatam contingit tripliciter dici, vel secundum actum: vel secundum aptitudinem ex parte creaturæ: vel secundum aptitudinem ex parte solius virtutis increatæ. Quod possibile est potentie primo modo dictæ, est non tantum possibile, sed etiam actuale. Quod secundo modo, et non primo, est possibile simpliciter, licet non actuale. Quod autem tertio modo, et non primo modo, vel secundo, est possibile Deo, sed impossibile creaturæ. Quod autem nullo prædictorum modorum est possibile, sicut illud, quod directe repugnat ordini secundum rationes, et causas primordiales, et æternas, simpliciter est impossibile: sicut quod Deus faciat aliquid actu infinitum, quod simul faciat aliquid esse, et nullo modo esse, quod faciat id, quod fuit, non fuisse, et cetera talia: quæ posse, est contra ordinem, et complementum diuina

Potentia ordinata tripliciter dicitur.

tinæ potentie. Ex his patet, respectu quorum est diuina potentia: patet etiam, quæ debent dici simpliciter possibilis, et quæ simpliciter impossibilia, et quod aliquorum impossibilitas simul stet cum vera omnipotentia.

De Dei sapientia, prædestinatione, et præscientia. Cap. V I I I.

DE sapientia vero Dei hæc tenenda sunt, scilicet, quod ipsa diuina sapientia limpidissime cognoscit omnia bona, et mala, præterita, præsentia, et futura: actualia et potentialia, ac per hoc incomprehensibilia nobis, et infinita: ita tamen quod ipsa in se nullo modo diuersificatur, licet diuersa nomina fortitatur. In quantum enim est cognoscitiua omnium possibilium, dicitur scientia, siue cognitio: in quantum est cognoscitiua omnium, quæ in vniuerso sunt, dicitur visio: in quantum est cognoscitiua omnium, quæ bene fiunt, dicitur approbatio: in quantum est cognoscitiua eorum, quæ futura sunt, dicitur præscientia, siue præuisio: in quantum est cognoscitiua eorum, quæ ab ipso Deo fienda sunt, dicitur dispositio: in quantum est cognoscitiua eorum, quæ præmandantur, dicitur prædestinatio: in quantum vero est cognoscitiua eorum, quæ damnanda sunt, dicitur reprobatio.

Sapientia Dei vnde diuersa nomina fortitatur.

Sapientia Dei, vt est ratio cognoscendi omnia cognita, dicitur lux: in quantum ratio cognoscendi visa, et approbata, dicitur speculum: in quantum est ratio cognoscendi præuisa et disposita, dicitur exemplar: in quantum est ratio cognoscendi prædestinata et reprobat, dicitur liber vitæ. Est igitur liber vitæ respectu rerum, vt redeuntium: exemplar, vt exeuntium: speculum, vt euntium: lux vero respectu omnium.

Et quia ipsa non tantum est cognoscitiua, sed est etiam ratio cognoscendi omnia; ideo in quantum est ratio cognoscendi omnia cognita, dicitur lux: in quantum ratio cognoscendi visa, et approbata, dicitur speculum: in quantum est ratio cognoscendi præuisa et disposita, dicitur exemplar: in quantum est ratio cognoscendi prædestinata et reprobat, dicitur liber vitæ. Est igitur liber vitæ respectu rerum, vt redeuntium: exemplar, vt exeuntium: speculum, vt euntium: lux vero respectu omnium. Ad exemplar autem spectat idea, verbum, ars, et ratio. Idea, secundum actum præuidendi: verbum, secundum actum proponendi: ars, secundum actum profectum: ratio, secundum actum perficiendi, quia superaddit intentionem finis. Quia vero hæc omnia vnus sunt in Deo, ideo frequenter accipiuntur vnus pro alio.

Cognitio diuina in se perfecta, et immutabilis.

Et licet diuina sapientia, ratione diuersitatis scitorum, et connotatorum diuersa fortitatur vocabula, non tamen diuersificatur secundum rationem intrinsecam. Cognoscit enim contingentia infallibiliter, mutabilia immutabiliter, futura præsentialiter, temporalia æternaliter, dependentia independenter, creata increate, alia se, in se, et per se. Et cum infallibiliter contingentia cognoscat, simul stat libertas, et vertibilitas voluntatis cum prædestinatione, et præscientia.

Intelligentia autem, et ratio prædictorum hæc est: quoniam primum principium, hoc ipso quod primum est et summum, cognitionem habet simul simplicissimam, et perfectissimam. Quia perfectissimam, ideo cognoscit omnia distinctissime, sub omnibus conditionibus, quas res habent, vel habere possunt: et propterea futura scit esse futura, et præsentia præsentia: et bona scit approbanda, mala reprobanda. Hinc est quod diuersa fortitur vocabula, secundum quod dictum est supra. Sed quia simul stat perfectio sapientie cum summa simplicitate; hinc est quod omnia alia a se cognoscit in se; et per se ex quo sequitur secundum, quod creata cognoscit increate: ex quo sequitur tertium, quod dependetia cognoscit independenter: ex quo oritur quantum, quod temporalia cognoscit æternaliter: ex quo sequitur quintum, quod futura cognoscit præsentialiter: ex quo oritur sextum, quod mutabilia cognoscit immutabiliter: ex quo sequitur septimum, quod contingentia cognoscit infallibiliter. Et ita contingentia, manentia contingentia

S. Bon. To. 6.

sunt diuinæ sapientie profus infallibilia, tam in contingentibus, quæ subiacent naturæ, quam libertati voluntatis humanæ.

Vnde qui vult hoc verum intelligere, quo modo simul stet libertas voluntatis creatæ cum infallibilitate prædestinationis æternæ, resoluendo ab hoc vltimo, procedat per illos septem gradus vsque ad primum, quod primum principium perfectissime cognoscit omnia per seipsum, quod est verum certissimè concluduntur. Sicut autem diuinæ cognitionis certitudo simul stat cum contingentia rerum cognitarum, quia simul est simplicissima, et perfectissima diuina sapientia: sic vnitas simul stat cum multifortitate rationum, et idearum ex eadem causa. Quia enim perfectissima est, ideo distinctissime, et perfectissime cognoscit vniuersa et singula, et illa omnia distinctissime, et perfectissime representat: et ideo singulorum dicitur habere rationes, et ideas, tamquam rerum similitudines perfectissime expressiuas. Quia vero simplicissima est, ideo omnes similitudines illæ sunt vnus in ipsa. Vnde sicut Deus vna virtute omnia producit ex tempore secundum omnimodam rerum integritatem, sic vna virtute omnia exprimit semper æternaliter. Et sicut vna est in Deo altissimo operatio actiua secundum rem, dicuntur tamen plures rerum productiones, ratione pluralitatis productorum: sic vna est veritas vnus actus intelligentie in Deo: dicuntur tamen plures similitudines, idee, et rationes, ratione pluralitatis idearum, vel existentium, vel futurorum, vel possibilium. Hæc autem rationes, vel idee, licet sint vna veritas, et lux in essentia, non tam dicuntur esse vna ratio vel idea. Ratio enim, vel idea dicitur vt ad alterum, secundum rationem intelligenti. Nominat enim similitudinem cogniti, quæ realiter tenet se ex parte Dei, licet secundum rationem intelligendi, dicere videatur aliquid ex parte ideati. Si autem huius simile in creatura requiratur, dicendum, quod hoc est ipsius exemplaris proprium: quia sicut dictum est, simul est simplex, et infinitum, et perfectissimum, quo præintellecto, cetera consequenter innotescunt. Quia enim exemplar illud est simplicissimum et perfectissimum; ideo actus purus. Quia vero infinitum et immensum; ideo extra omne genus. Et hinc est, quod existens vnus, potest esse similitudo expressiua multorum.

Quo modo stet libertas voluntatis creatæ cum infallibilitate prædestinationis æternæ.

Idea.

De voluntate Dei, et prouidentia. Cap. I X.

DE voluntate Dei hæc tenenda sunt, quod ipsa sic est recta, quod nullo modo possit obliquari: sic est efficax, vt nullo modo possit impediri: sic est vna, vt tamen multifortiter habeat significari. Significatur enim diuina voluntas, quæ est voluntas beneplaciti, per voluntatem signi, secundum quinque differentias signorum, quæ sunt præceptio, prohibitio, consilium, impletio, permissio: secundum quo disponuntur a voluntate beneplaciti quæcumque in vniuerso fiunt. Est enim voluntas Dei prima et summa causa omnium specierum, et motionum. Nihil enim fit visibile, aut intelligibile in ista rotius creaturæ amplissima quadam vniuersa, quæ publica, quod non de illa imperiali aula summi imperatoris, aut iubeatur, aut permittatur, secundum ineffabilem iustitiam, præmiorum, atque poenarum, retributionum, et gratiarum.

Voluntas Dei vna, et recta.

Voluntas beneplaciti per voluntatem signi significatur.

Et quia ista voluntas, ratione regulata, dicitur prouidentia; hinc est quod omnia, quæ in vniuerso fiunt, aguntur et reguntur diuina prouidentia, quæ per omnia est irreprehensibilis, quæ nihil præcipit, prohibet, vel consulit, nisi iuste: nihil agit, nisi bene: nihil permittit iniuste. Intelligentia autem, et ratio prædictorum hæc est: Primum principium cum sit summe nobile, et voluntatem habet, et omnimodo

Prouidentia diuina.

B modo

modo habet. Cum igitur voluntas de se dicat illud, secundum quod in agentibus a proposito attenditur regula rectitudinis, et efficacia operationis; necesse est, quod voluntas in Deo sit rectissima, et efficacissima. Ideo autem rectissima, quia idem est in Deo voluntas, et veritas: ideo efficacissima, quia idem prorsus in Deo est voluntas, et virtus, siue potestas. Et quia non potest diuina voluntas carere veritate, ideo non tantum est recta, verumetiam regula rectitudinis. Quia vero nullo modo potest carere virtute, ideo non tantum est efficax, verumetiam fons et origo totius efficaciz: ita vt nihil sine illa possit effici, nihil contra illam possit fieri, nihil etiam sit, a quo valeat impediri. Et quia rectissima est, nullus potest esse reclusus, nisi conformetur ei. Nullus autem potest ei conformari, nisi voluntas illa innotescat sibi. Oportuit ergo voluntatem diuinam, regulam rectitudinis, notificari nobis. Rectitudo autem quedam est necessitatis, et hæc est in faciendo bonum necessarium, et declinando malum: quedam autem est perfectionis, et hæc est in supererogando vltra debitum: et secundum hoc innotescit nobis per triplex signum, scilicet præceptionem, prohibitionem, et consilium, quod quidem significat diuinum beneplacitum acceptare, tamquam iustum, quod sit secundum diuinum præceptum, quod declinetur secundum diuinam prohibitionem, et adimpletur secundum diuinum consilium. Signa vero hæc, infallibilia signa sunt diuinæ voluntatis, vt est regula rectitudinis.

Voluntas diuina regula rectitudinis.

Voluntas Dei efficacissima.

Rursus, quia efficacissima est, nullo modo potest aliquis aliquid efficere nisi ipsa cooperante, et efficiente: nullus deficere, vel peccare potest, nisi ipsa iuste deserente. Et secundum hoc duo sunt signa eius,

scilicet impletio, quod est signum voluntatis, vt efficientis: et permissio, quod est signum voluntatis iuste deserentis. Iuste autem deserit, quia iustum est, vt sic administret res, quas condidit, vt non infringat leges, quas indidit: et sic cooperetur rebus, quas creauit, vt tamen eas agere proprios motus finat: et ideo si liberum arbitrium ad vtrumque vertibile de lege naturæ, in malum dimittat cadere, hoc non permittit nisi iuste. Rursus, et si per gratiam præueniat, et sustentet, nulli iniuriam facit: ideo non agit iniuste, nec omnino iuste secundum exigentiam meritorum: quia merita ad hoc non sufficiunt, sed gratis, et misericorditer, et quodam modo iuste, quantum est ex condecentia bonitatis suæ. Cum ergo damnat, et reprobat, operatur secundum iustitiam: quando vero prædestinat, secundum gratiam, et misericordiam, quæ non excludit iustitiam. Quia ergo omnes secundum quod de massa perditionis erant, debebant damnari, ideo plures reprobantur, quam eligantur: vt ostendatur, quod saluatio est secundum gratiam specialem, sed damnatio secundum iustitiam communem. Nullus ergo potest conqueri de diuina voluntate, quia omnia agit rectissime, immo in omnibus debemus gratias agere, et honorificare regimen diuinæ prouidentiz. Si quis autem querat, quare magis vni peccatori gratiam largiatur, quàm alteri, hic oportet silentium imponere humanæ loquacitati, et exclamare cum Apostolo: O altitudo diuitiarum sapientiz, et scientiz Dei, quam incomprehensibilia sunt iudicia eius, et inuestigabiles viæ eius. Quis enim cognouit sensum Domini, aut quis eius consiliarius fuit, aut quis prior dedit illi, et retribuetur ei? Quoniam ex ipso, et per ipsum, et in ipso sunt omnia. Ipsi gloria in sæcula sæculorum. Amen.

Nota de iustitia et misericordia Dei.

Rom. 11. d

SANCTI BONAVENTURÆ
EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS

Breuioliquij

SECUNDA PARS,

IN QVA DE CREATURA MVNDI AGITVR.

De productione mundi totalis. Cap. I.

Mundus summatim præintellectis de Trinitate Dei, dicenda sunt aliqua de creatura mundi. Circa quam hæc tenenda sunt in summa: videlicet, quod vniuersitas machinæ mundialis, producta est in esse ex tempore, et de nihilo ab vno primo principio solo, et summo: cuius potestiam licet sit immensa, disposuit tamen omnia in certo pondere, numero, et mēsurā. Hæc generaliter intelligenda sunt circa rerum productionem, ex quibus, et veritas colligitur, et error repudiatur. Per hoc enim, quod dicitur, ex tempore, excluditur error ponentium mundum esse æternum. Per hoc, quod dicitur, de nihilo, excluditur error ponentium æternitatem circa principium materiale. Per hoc, quod dicitur, ab vno principio, excluditur error Manichæorum, ponentium pluralitatem prin-

Mundus incepit esse a Deo per creationem.

Sap. 11. d

Aug. li. de heres. ad Quodvul. her. 4. 6. 10. d

cipiorum. Per hoc, quod dicitur, solo et summo, excluditur error ponentium, Deum produxisse inferiores creaturas per ministerium intelligentiarum. Per hoc, quod additur, in certo pondere, numero, et mēsurā, ostenditur quod creatura est effectus Trinitatis creatis, sub triplici genere causalitatis: efficientis, a quo est in creatura vnitas modus, et mēsurā: exemplaris, a quo est in creatura veritas, species, et numerus: finalis, a quo est in creatura bonitas, ordo, et pondus. Quæ quidem reperiuntur in omnibus creaturis, tamquam vestigium creatoris, siue corporalibus, siue spiritalibus, siue ex vtrisque compositis. Ratio autem ad intelligentiam prædictorū hæc est: quia ad hoc, quod sit ordo perfectus, et status in rebus, necesse est, quod omnia reducantur ad vnum principium, quod quidem sit primum, vt det ceteris statum: et perfectissimum, vt det ceteris omnibus complementum. Quoniam igitur primum principium, in quo est status, non potest esse nisi vnum solum,

Platonis error in Timæo.

Mundus ex nihilo productus.

solum, si mundum producit, cum non possit ipsum producere de seipso, necesse est, quod producat ipsum ex nihilo. Et quia productio ex nihilo, ponit esse post non esse ex parte producti, et immensitatem in virtute producente ex parte principij, cum hoc sit solius Dei: necesse est, quod creatura mundi sit producta ex tempore ab ipsa virtute immensa, agere per se, et immediare. Rursus quoniam principium perfectissimum, a quo manat perfectio vniuersorum, necesse est agere a se, et secundum se, et propter se, et quia nullo in agendo indiget extra se; necesse est, quod habeat intentionem triplicis causæ, respectu cuiuslibet creature, scilicet efficientis, exemplaris, et finalis. Necesse est etiam, omnem creaturam secundum hanc triplicem habitudinem comparari ad causam primā. Omnis enim creatura constituitur in esse ab efficiente, et conformatur ad exemplar, et ordinatur ad finem: ac per hoc est vna, vera, bona, modificata, speciosa, ordinata, mēsurata, discreta, et ponderata: est enim pondus inclinatio ordinatiua. Et hæc quidem generaliter dicta sunt de omni creatura, siue corporea, siue incorporea, siue ex vtriusque constituta, sicut est natura humana.

Actio principij perfectissimi.

De natura corporali quantum ad fieri. Cap. II.

Natura vero corporea nobis cōsideranda est quantum ad fieri, et quantum ad esse, et quantum ad operari. De natura vero corporea quantum ad fieri, hæc specialiter tenenda sunt, scilicet quod sex diebus fit in esse producta, ita quod in principio, ante omnem diem creauit Deus cælum et terram. Prima vero die formata est lux: secunda firmamentum factum est in medio aquarum: tertia die separatae sunt aquæ a terra, et congregatae in locum vnum: quarta vero die cælum ornatum est luminaribus: quinta aer, et aqua, volatilibus, et piscibus: sexta terra animalibus, et hominibus: septima vero die requieuit Deus, non a labore, nec opere, cum vsque nunc operetur; sed a nouarum specierum conditione: quia omnia fecerat, vel in simili, sicut illa quæ propagantur: vel in feminali ratione, sicut illa, quæ alijs modis introducuntur in esse.

Gen. 1.

Gen. 2. a

Creatio rerum.

Distinctio partium mundi.

Ornatus vniuersi.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorū hæc est: quia cum natura corporalis ad perfectionem sui, et expressionem sapientiz multiformis primi principij, requirat multiformitatem formarum, sicut apparet in mineralibus, plantis, et animalibus, necesse fuit, ponere aliqua corpora simplicia, quæ multiformiter possunt misceri, ad introductionem formarum multiformium, et talis est natura subiecta contrarietatis, et hæc est elementaris. Necesse etiam fuit fieri naturam, per quam haberent hæc contraria in mixto conciliari, et talis est natura elongata a contrarietate, cuiusmodi est natura lucis et corporis supercælestis. Et quoniam mixtio fieri non potest, nisi per contraria agentia, et patientia; ideo necesse fuit duplicem contrarietatem fieri in elementis, scilicet quantum ad qualitates actiuas, quæ sunt calidum, et frigidum: et quantum ad passiuas, quæ sunt humidum, et siccum. Et quia quodlibet elementum agit, et patitur; ideo quodlibet habet duas qualitates, vnam actiuam, et aliam passiuam: ita tamen, quod vnam principalem, et propriam: ac per hoc necesse est, tantum quattuor esse elementa secundum quattuor qualitates prædictas, quadrupliciter concubinatatas. Natura autem cælestis aut est vniiformis et immobilis, et hæc est empyreum, quia lux pura: aut mobilis et multiformis, et sic est firmamentum: aut mobilis, et vniiformis, et sic cælum medium inter empyreum et stellatum, quod est cælum crystallinum. Quartum membrum, scilicet quod sit multiforme et immobile, non potest stare, quia multiformitas disponit ad motus varietatem, non ad vniiformem quietem. Sunt igitur tres

et aquæ: et est ornatus nature opacæ, scilicet terræ, et hic factus est sexta die, in quo factæ sunt bestia, facta sunt et reptilia, facta est etiam ad consummationem omnium natura humana. Hæc autem omnia, licet potuerit Deus facere in instanti, maluit tamen per successionem temporum, tum propter distinctam, et claram representationem potentiz, sapientiz, et bonitatis; tum propter conuenientem correspondentiam dierum siue temporum, et operationum; tum etiam vt sicut in prima mundi conditione fieri debebant firmaria operum fiendorum, sic fierent et præfigurationes temporum futurorum. Vnde in illis septem diebus, quasi feminaliter præcessit distinctio omnium temporum, quæ explicantur per decursum septem ætatum. Et hinc est, quod sex diebus operum additur septimus quietis: qui dies non scribitur habere vesperam, non quia non habuit dies illa noctem succedentem; sed ad præfigurandum animarum quietem; quæ nunquam habebit finem. Si autem diceretur alio modo, quod omnia essent simul facta, tunc omnes hi septem dies ad considerationem angelicam referentur. Verumtamen primus modus dicendi est magis scripturæ consonus, et auctoritatus sanctorum; et qui præcesserunt, et etiam qui secuti sunt beatum Augustinum.

Ang. epi. 1. 1. 9. ad Ian. circa med. 10. 2.

De natura corporali, quantum ad esse. Cap. III.

De natura vero corporea quantum ad esse tenendum est, quod corporalis mundi machina tota, consistit in natura cælesti, et elementari, ita quod cælestis distincta est in tres cælos principales, scilicet empyreum, crystallinum, et firmamentum. Intra firmamentum autem, quod est cælum stellatum continentur septem orbis septem planetarum, qui sunt, Saturnus, Iupiter, Mars, Sol, Venus, Mercurius, Luna. Natura vero elementaris in quattuor sphaeras distinguitur, scilicet, Ignis, Aeris, Aquæ, et Terræ: et sic procedendo a summo cardine cæli vsque ad centrum terre, decem concurrunt orbis cælestes, et quattuor sphaeræ elementares, ex quibus integratur, et constituitur tota machina mundi sensibilis, distincte, perfecte, et ordinate.

Mundus in natura cælesti, et elementari consistit.

Natura elementaris necessaria.

Lucis necessitas.

Contrarietas duplex in elementis.

Natura cælestis.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorū hæc est: quia cum natura corporalis ad perfectionem sui, et expressionem sapientiz multiformis primi principij, requirat multiformitatem formarum, sicut apparet in mineralibus, plantis, et animalibus, necesse fuit, ponere aliqua corpora simplicia, quæ multiformiter possunt misceri, ad introductionem formarum multiformium, et talis est natura subiecta contrarietatis, et hæc est elementaris. Necesse etiam fuit fieri naturam, per quam haberent hæc contraria in mixto conciliari, et talis est natura elongata a contrarietate, cuiusmodi est natura lucis et corporis supercælestis. Et quoniam mixtio fieri non potest, nisi per contraria agentia, et patientia; ideo necesse fuit duplicem contrarietatem fieri in elementis, scilicet quantum ad qualitates actiuas, quæ sunt calidum, et frigidum: et quantum ad passiuas, quæ sunt humidum, et siccum. Et quia quodlibet elementum agit, et patitur; ideo quodlibet habet duas qualitates, vnam actiuam, et aliam passiuam: ita tamen, quod vnam principalem, et propriam: ac per hoc necesse est, tantum quattuor esse elementa secundum quattuor qualitates prædictas, quadrupliciter concubinatatas. Natura autem cælestis aut est vniiformis et immobilis, et hæc est empyreum, quia lux pura: aut mobilis et multiformis, et sic est firmamentum: aut mobilis, et vniiformis, et sic cælum medium inter empyreum et stellatum, quod est cælum crystallinum. Quartum membrum, scilicet quod sit multiforme et immobile, non potest stare, quia multiformitas disponit ad motus varietatem, non ad vniiformem quietem. Sunt igitur tres

Cæli, quorum primū per totum est luminosum, scilicet **A** empyreum: secundum per totum perspicuum, scilicet crystallinum: tertium ex utroque coniunctum, scilicet firmamentum. Cum igitur tres sint cæli incorruptibiles, et quattuor elementa variabilia, vt fiat debita connexio, concordia, et correspondentia, disposuit Deus septem orbes planetarum, qui sua varietate motuum, et incorruptibilitate formarum, quasi quoddam vinculum essent, et iunctura inferiorum elementariū orbium, et superiorum cælestium, ad perficiendum, et decorandum vniuersum: quod secundum numerales proportionales ordinatum dicitur et connexum, denario cælestium orbium, et quaternario elementorū, reddentibus ipsū proportionaliter tam pulchrum, quam perfectum et ordinatum, vt suo modo suum repræsentent principium.

De natura corporali quantum ad operari, et influere.
Cap. IIII.

DE natura corporali quantum ad operari, hoc tenendum est, scilicet quod cælestia influunt in terrestria, et elementaria, quantum ad distinctiuam significationem temporum, scilicet dierum, mensium, et annorum. Sic enim dicit scriptura, quod sint in signa et tempora, et dies, et annos. Influunt etiam quantum ad effectiuam productionem rerum generabilium, et corruptibilium, scilicet mineralium, vegetabilium, sensibilibus, et corporum humanorum. Sic tamen sunt in signa temporum, et regimen operationum, vt non sint certa signa futurorum contingentiū, nec influant super liberum arbitrium per vim constellationum, quam dixerunt aliqui philosophi esse fatū.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorū hæc est: quia cum in corporibus cælestibus propter proximitatem ad primum principium sit lux, motus, calor, et virtus. Lux ratione suæ formæ et speciei: motus respectu superioris influentis: calor respectu inferioris naturæ suscipientis: virtus vero omnibus modis prædictis. Cum, inquam, ita sit, cælestia corpora per lumen et motum sunt in distinctiones temporum, scilicet diei, secundum lucem solis, et motum firmamenti: mensis, secundum motum lunæ in circulo obliquo anni, secundum motum solis in eodem circulo: temporum vero, secundum varium planetarum motum, distantiam, et concursum, ascensum, et descensum, retrogradationem et statum, ex quibus oritur diuersitas in temporibus. Per virtutem autem, et calorem, influunt ad productionem eorum, quæ elementis generantur, excitando, promouendo, conciliando: ita quod secundum conciliationem contrariorū ab æqualitate remotam, influunt in mineralia: secundum conciliationem ab æqualitate minus longinquam, in vegetabilia: secundum conciliationem æqualitatis proximantem, in sensibilia: secundum vero conciliationem æqualem, in corpora humana, quæ disposita sunt ad nobilissimam formam, quæ est anima rationalis: ad quam ordinatur, et terminatur appetitus omnis naturæ sensibilis et corporalis, vt per eam, quæ est forma, ens, viuens, sentiens, et intelligens, quasi ad modum circuli intelligibilis reducat ad suum principium, in quo perficiatur, et beatificetur.

Et quoniam in illud tendit per liberum arbitriū, ideo quantum ad arbitriū libertatem, præcellit omnem virtutem corporalem: ac per hoc cuncta nata sunt sibi seruire, nihil autem sibi dominari habet, nisi solus Deus, non fatum, siue vis positionis siderum. Et propterea indubitanter verum est, quod sumus finis omnium eorum, quæ sunt, et omnia corporalia facta sunt ad humanum obsequium, vt ex illis omnibus accendatur homo ad laudandum et amandum factorem vniuersorum, cuius prouidentia cuncta disponuntur. Hæc autem sensibilis corporaliū machina, est tamquam quædam domus a summo opifice homini fabri-

cata, donec ad domum veniat nõ manufactam in cælis, vt sicut anima modo ratione corporis, et status meriti nunc est in terris, sic aliquando corpus ratione animæ, et status præmij sit in cælis.

De modo describendi prædicta in sacra scriptura.
Cap. V.

EX iam dictis colligitur, quod sicut Deus res ordinate condidit, quantum ad tempus, et ordinate disposuit, quantum ad situm: sic etiam ordinate gubernat, quantum ad influentiam, et scriptura ordinate narrat, quantum ad doctrinæ sufficientiam. Licet non ita explicite describat distinctionem orbium, nec cælestium, nec elementarium, et parum aut nihil dicat de motibus, et virtutibus corporum superiorum, et de mixtionibus elementorum et elementatorum, et quod plus est, nihil explicite narrat de conditione superiorum spirituum, maxime cum describit istud vniuersum in esse productum.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorū hæc est: quia cum primum principium reddat se nobis cognoscibile et per scripturam, et per creaturam. Per librum creaturæ se manifestat vt principium effectiuum, per librum scripturæ, vt principium reparatiuum: et principium reparatiuum non potest cognosci, nisi cognoscatur et effectiuum; ideo sacra scriptura, licet principaliter agat de operibus reparationis, debet nihilominus agere de opere conditionis, in quantum tamen ducit in cognitionem primi principij efficientis et reficientis: et ideo ipsa est cognitio sublimis et salutaris. Sublimis, quia de primo principio effectiuo, quod est Deus creator: salutaris, quia de primo principio reparatiuo; quod est Christus Saluator et mediator. Rursus quia sublimis est, vt pote, quia agit de primo principio et ente summo, ideo non descendit ad describendas speciales entium naturas, motus, virtutes, et differentias; sed stat in quadam generalitate, in qua implicantur specialia, describendo scilicet conditionem mundi, quantum ad dispositionem, et influentiam, quoad naturam luminosam, opacam, et peruiam in generalitate quadam. Et quoniam primum principium, de quo agit, habet in se ordinem naturæ in existendo: ordinem sapientiæ in disponendo: ordinem bonitatis in influendo: ita quod ordo naturæ habet in se similitudinem et æqualitatem: ordo sapientiæ considerat prioritatem et posterioritatem: ordo influentiæ superioritatem, et inferioritatem. Ideo ad insinuandum ordinem naturæ, determinat scriptura iuxta quod Deum operari decebat: quod in principio ante temporis decursum fuerit illa triplex natura de non esse in esse producta, cum dicitur: In principio creauit Deus cælum et terram: et: Spiritus Dei ferebatur super aquas. Vbi nomine cæli insinuat naturam luminosam: nomine terræ, naturam opacam: nomine aquæ, naturam peruiam, siue perspicuam, siue contrarietati subiectam, siue supra contrarietatem eleuata. Vbi etiam insinuat Trinitatem æternam, scilicet Patrem in nomine Dei creatis: Filium in nomine principij: Spiritum sanctum in nomine spiritus Dei. Et sic intelligendum est illud, quod dicitur: Qui viuunt in æternum creauit omnia simul: non quia ea creauit in chaos omnimodæ confusionis, secundum quod sixerunt Poetæ, cum produxerit hanc triplicem naturam, summam in summo: mediam in medio: et infimam in infimo: nec etiam creauit in esse omnimodæ distinctionis, cum cælum esset perfectum, et terra incomposita, natura vero media, quasi medium tenens, nondum esset ad perfectam distinctionem ducta. Ad insinuandum autem ordinem sapientiæ in disponendo, determinat quod hæc triplex natura, non simul fuit distincta et ornata: sed iuxta triplicis naturæ creatæ exigentiam per triduum distincta, et per triduum aliud ornata: vt sicut Deus in principio tri-

Sacra scriptura cognitio sublimis et salutaris.

Gen. 1.6

Eccli. 18.4

Sapientia Dei in disponendis rebus.

pio tri-

Dei bonitas in influendo.

Pro triplicem naturam simul creauit in primordio temporis, sic successione temporis in triplici mensura temporis, scilicet triplicis diei, triplicem faceret distinctionem naturæ triplicis creatæ. Et rursus in alio triduo, triplicem ornatum triplicis naturæ, distinctæ. Ad insinuandum vero ordinem bonitatis in influendo, determinat, quod hæc triplex natura collocata est in mundo secundum sub, medium, et supra, iuxta suam dignitatem et influentiam. Et quia luminosum plurimum habet de specie; ideo sibi debetur circumferentia: quia vero opacum, minimum habet de specie; ideo sibi debetur centrum. Sed quia natura peruiam tenet medium, ideo medium sortita est situm. Et quoniam natura corporis peruiam et perspicuam, communis est naturæ cælesti et elementari, et rursus luminosa, vtrique conuenit: ideo recte dicitur firmamentum factum in medio aquarum, non quia aquæ super cælos sint aquæ fluxibiles, frigidæ, grates, et corruptibiles; sed quia subtiles, et incorruptibiles, et peruiæ et super omnem contrarietatem sublimata: ac per hoc cælestis naturæ, et in cælestibus collocande ratione nobilitatis formæ, collocantur etiã ratione virtutis, et influentiæ.

Quia enim omnis actio corporalis in rebus inferioribus regulam, originem, et vigorem sumit a natura cælesti, cum dicitur sint qualitates actiue, scilicet calidum, et frigidum, et aliquod sit cælum principaliter influens in calidum, sicut cælum sidereum ratione luminositatis: congruum fuit, quod aliquod influeret super frigidum, et sic crystallinum. Et sicut cælum sidereum, licet influat ad calorem, non tamen est formaliter calidum: sic etiam cælum, quod dicitur aqueum, siue crystallinum, non est essentialiter frigidum. Vnde, quod sancti dicunt, quod aquæ sunt ibi constitutæ ad reprimendum calorem superiorum corporum, et cetera consimilia, non secundum formalem prædicationem, sed secundum efficientiam, et influentiam sunt intelligenda.

Competit ergo conditio creaturæ secundum ordinem prædictum, et ordini creatricis sapientiæ, et diuinitatis scripturæ, quæ est scientia sublimis. Rursus, quia ipsa est scientia salutaris, ideo non determinat de opere conditionis, nisi propter opus reparationis. Et quoniam angeli, sic conditi sunt, vt labentes nullatenus reparerentur, sicut apparebit in sequentibus, ideo tacetur, secundum litteram exteriorem angelorū lapsus et conditio: quia non debebat subsequi reparatio. Quia vero sublimitatem sacræ scripturæ non decebat profusus reticere de conditione sublimissimæ creaturæ: ideo sic sacra scriptura describit rerum condiciones; iuxta quod exigit scientia sublimis, et salutaris; vt tamen secundum spirituales intelligentiam tota conditio litteraliter descripta, spiritualiter referatur; ad describendam hierarchiam, et angelicam, et ecclesiasticam: ideo secundum spirituales intellectum, describitur in illis tribus naturis, primo productis, hierarchia angelica nomine cæli: et ecclesiastica nomine terræ: et gratia, per quam irrigatur vtraque, nomine aquæ. Rursus per septenarium numerum dierum, intelligitur septiformis Ecclesiæ status, secundum decursum septem ætatum. Per eundem etiam septenarium intelligitur septiformis conuersio angelorum a creatura ad Deum. Et sic ex prædictis apparet sufficientiam, et veritatem scripturæ in diuersis opinionibus sanctorum, scilicet Augustini, et aliorum, qui sibi non contradicunt, cum veræ sint, si recte intelligantur.

De productione supernorum spirituum. Cap. VI.

Consequenter vero agendum est de natura spirituali et incorporea, cuiusmodi est angelica, de qua considerari oportet, quantum ad conditionem supernorum spirituum, quantum ad ruinam demonum, et quantum ad confirmationem bonorum angelorum. Sciendum est igitur, quod angelis a primordio suæ S. Bon. To. 6.

Angelorū conditio et lapsus ex secundum litteram exteriorem tacetur.

A conditionis quattuor sunt attributa, scilicet simplicitas essentia: personalis discretio, propter rationem insticti: memoria, intelligentia, et voluntas, et libertas arbitrii ad eligenda bona, et respuenda mala. Hæc autem quattuor attributa principalia, alia quattuor comitantur, scilicet virtuositas in operando: officiositas in ministrando: perspicacitas in cognoscendo: et immutabilitas post electionem, siue in bono, siue in malo.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorū hæc est: quia primum principium hoc ipso, quod primū, omnia de nihilo produxit: ideo non tantum prope nihil, sed etiam prope se: non tantum substantiam a se longinquam, scilicet naturam corpoream producere debuit, verum etiam propinquam: et hæc est substantia intellectualis et incorporea, quæ hoc ipso, quod Deo simillima est, simplicitatem habet naturæ, et discretionem personalem, vt Deo assimilatur ex parte substantiæ suæ communis, siue indiuiduæ. Habet etiam in mente imaginem Trinitatis secundum memoriam, intelligentiam, et voluntatem. Habet etiam voluntatis libertatem, vt assimilatur Deo, ex parte potentia siue naturalis, siue electiua: vt sic potentia naturalis insignita sit Dei imagine, electiua vero arbitrii libertate. Nequaquam enim perueniret merito ad præmium gloriosum, quod facit quemquam beatum, nisi haberet liberum voluntatis arbitrium: hoc autem esse non potest nisi in substantia rationali, quam comitatur memoria, intelligentia, et voluntas. Vbi autem est ratio, oportet, quod sit rationalis naturæ substantia indiuidua. Necessè est etiam quod sit substantia spiritualis, et incorporea, ac per hoc simplex carens omni diuisione quantitatiua. Talis autem substantia hoc ipso, quod simplex est, virtuosa est in operando: hoc ipso, quod virtuosa est, et personaliter discretiva, competit ei distinctio officij in ministrando: hoc ipso, quod simplex, et virtuosa, competit ei perspicacitas in discernendo: hoc ipso autem, quod perspicax, et simplex est habens intellectum deiformem, ideo stabilitatem habet post electionem in electo, siue in bono, siue in malo. Et hæc condiciones ipsam generalem conditionem supernorum spirituum generaliter comitantur.

De apostasia demonum. Cap. VII.

De apostasia vero demonum hoc est tenendum, scilicet quod Deus angelos omnes fecit bonos, tamen medios inter summum bonum et commutabile bonum, quod est creatum: ita quod si conuerterentur ad amandum, quod est supra, ascenderent ad statum gratiæ, et gloriæ. Si vero ad bonum commutabile, quod est infra, hoc ipso ruent in malum culpæ, et poenæ: quia non est dedecus peccati sine decore iustitiæ. Primus autem Lucifer inter angelos, præsumens de priuato bono, priuatum appetijt excellentiam, volens alijs superferri, et ideo cecidit cum ceteris contententibus sibi. Cadens autem factus est impoenitens, obstinatus, et excecatus, et exclusus a Dei contemplatione, et deordinatus in operatione, toto nitens conamine ad subuertendum hominem per tentationem multiplicem.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorū hæc est: quia cum primum principium sit summe bonum, nihil facit, nisi quod sit bonum: quia a bono non procedit nisi bonum: quod tamē sit ab ipso, hoc ipso minus est eo, et ideo non potest esse summum bonum. Fuit igitur angelus a Deo conditus bonus quidem, sed non summus, perficiendus tamen si affectu tenderet in summum. Et quoniam per liberum arbitrium voluntatis, poterat tendere in bonum summum, vel conuerteri ad bonum priuatum, Lucifer suæ pulchritudinis, et altitudinis consideratione excitatus ad se diligendum, et suum priuatum bonum, præsumpsit de altitudine habita, et ambiuit excellentiam propriam.

B 3 non ra-

Angelis a principio suæ conditionis quattuor attributa.

Deus quales creauit angelos.

Lucifer primus inter angelos peccauit et cecidit.

non tamen obtentam; ac per hoc præsumendo, constituit se sibi principium summum, in seipso gloriano: et ambiendo constituit se sibi summum bonum, in seipso quiescendo. Cum autem ipse non esset summum principium, nec summum bonum; necesse fuit, ut inordinato ascensu appetito, descensu rueret pari ratione, et omnes in hoc consentientes. Et quia non est dedecus peccati sine decore iustitiæ, ideo statim cum cecidit in peccatum, cum ceteris adherentibus sibi, perdidit locum summum, scilicet cælum empyreum, descendens ad inum, scilicet caliginosum aërem, vel infernum: ita quod lapsus in culpam fuit, per liberum arbitrium, lapsus vero in pœnam, per diuinum iudicium. Et quia immutabilitatem habuit post electionem: ideo statim obstinatus est in malo, et per hoc excæcatus a vero: deordinatus est in operatione, et infirmatus in virtute: ideo voluntas eius impia, et actio auersa a Deo, conuersa est ad hominis odium et inuidiam: et perspicacitas rationis a vero lumine excæcata, conuersa est ad deceptiones per diuinationes et cautelas: et officiositas in ministrando a vero ministerio amota, conuersa est ad tentamenta: et virtuositas immutata, et coartata, quantum permittitur, conuertitur ad miracula faciendâ per transmutationes repentinas, quas facit circa corporeas creaturas. Et quia hæc omnia fuerunt deordinata per voluntatem deprauatam per superbiam; ideo hæc omnia conuertit ad fomentū suę superbie, querens ab hominibus coli, et honorari et adorari ad modū Dei. Hinc est, quod omnia male agit, quod tamen iusto iudicio Deus permittit ad vindictā malefactorum, laudem vero bonorū, sicut apparebit per finale iudiciū.

De confirmatione bonorum Angelorum. Cap. VIII.

DE confirmatione vero bonorum angelorum tenendum est, quod sicut angeli a Deo auersi, statim sunt obstinati per impenitentiam; sic angeli ad Deum conuersi, statim fuerunt confirmati per gratiam et gloriam in voluntate: perfecte illuminati in ratione secundum cognitionem matutinam et vespertinam: perfecte fortificati in virtute, siue motiua, siue operatiua: et perfecte ordinati in operatione siue contemplatiua, siue ministratiua, et hoc secundum triplicem hierarchiam, scilicet supremam, mediam, et infimam. Ad supremam autem spectant Throni, Cherubim, et Seraphim: ad mediam autem Dominationes, Virtutes, Potestates: Ad infimam vero Principatus, Archangeli, Angeli. Ex quibus plurimi sunt in ministerium missi, et ad custodiam hominum deputati, quibus ministrant purgando, illuminando, perficiendo, secundum imperium voluntatis Dei.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia cum angeli propter expressam similitudinē, et propinquitatem ad primum et summum principium, habeant intellectum deiformem, et immutabilitatem, post consensum ex libertate arbitrij, diuina superueniente gratia, ad summum bonum conuersi, cū totaliter in Deum tenderent, per gloriam fuerunt confirmati, pariter et perfecti: ideo quantum ad voluntatem, fuerunt stabiles et felices: quantum ad rationem perspicaces: ita ut non tantum cognoscerent, res in proprio genere, sed etiam in ipsa arte æterna. Ac per hoc non tantum haberēt cognitionem vespertinam, sed etiam matutinam, vel etiam diurnam, propter illius lucis plenitudinem, et omnimodam puritatem: respectu cuius omnis creatura merito potest dici tenebra. Quantum autem ad virtuositatem, perfecte fortificati, siue in imperando, siue in exequendo, siue in contemplando: vel assumpto corpore, vel etiam non assumpto. Quantum vero ad operationem perfectissime ordinati, ut iam non possint deordinari, nec ascendendo ad contemplationem Dei, nec descendendo ad ministrandum homini: quia cum Deū

A facie ad faciem contemplantur; quocumque mittantur, intra Deum currunt. Aguntur enim, et agunt secundum ordinem hierarchicum in eis initiatum per naturam, et consummatum per gloriam, quæ stabilendo liberi arbitrij veritatem, illustrauit perspicacitatem, ordinauit officiositatem, et roborauit virtutem, secundum quattuor attributa superius nominata. Perspicacitas autem rationis in contemplando aut principaliter respicit ad maiestatem diuinam, venerandam, aut ad veritatem intelligendam, aut ad bonitatem desiderandam: et secundum hoc sunt tres ordines in prima hierarchia, scilicet Throni, ad quos spectat reuerentia: Cherubim, ad quos sapientia: et Seraphim, ad quos spectat beneuolentia. Ad perfectam autem virtuositatem spectat virtus imperatiua, virtus executiua, et virtus expeditiua. Prima ad Dominationes: secūda ad Virtutes: tertia vero ad Potestates spectat, quarum est arcere potestates contrarias. Ad perfectam vero officiositatem spectat regere, reuelare, et releuare. Primum est Principatum: secundum Archangelorum: tertium Angelorum: quia custodiunt ne stantes cadant, et cadentes adiuuant, ut resurgant. Et sic patet quod hæc omnia sunt in beatis angelis, secundum plus et minus gradatim a superioribus descendendo, vsque ad imā. Ordo autem denominari debet ab eo, quod excellentius accipit in munere.

De productione hominis quantum ad spiritum. Cap. IX.

POST naturam vero corpoream et incorpoream, dicenda sunt aliqua de natura ex vtriusque composita. Primo ex parte mentis, secundo ex parte carnis, tertio ex parte totius hominis. De anima igitur rationali hæc in summa tenenda sunt, secundum sacram doctrinam, scilicet quod ipsa est forma, ens, viuens, intelligens, et libertate vtens. Forma quidem ens, non a seipsa, nec de diuina natura, sed a Deo de nihilo per creationem in esse deducta. Forma autem viuens, non ex natura extrinseca, sed seipsa: non vita mortali, sed vita perpetua. Forma vero intelligens, non tantum creatam, sed etiam creatricem essentiam, ad cuius imaginem facta est per memoriam intelligentiam, et voluntatem. Forma libertate vtens, quia semper est libera a coactione. A miseria vero et coactione libera fuit in statu innocentie, licet non in statu nature lapsæ. Hæc libertas a coactione nihil aliud est quàm facultas voluntatis, et rationis, quæ sunt potentie animæ principales.

Ratio autem ad intelligentiā prædictorum hæc est: quia cum primum principium sit beatissimum et beneuolentissimum; ideo sua summa beneuolentia, beatitudinem suam communicat creaturæ, non tantum spiritali et proximæ, sed etiam corporali et longinquæ. Corporali tamen et longinquæ communicat mediate; quia lex diuinitatis hæc est, ut infima per media reducatur ad summa. Et ideo non tantum spiritum angelicum et separatū fecit beatificabilem, sed etiam spiritum coniunctum, scilicet humanum. Est igitur anima rationalis forma beatificabilis. Et quia ad beatitudinis præmium peruenire non est gloriosum, nisi per meritum, nec mereri contingit, nisi in eo, quod voluntarie et libere fit: ideo animę rationali libertatem arbitrij dari oportuit, per remotionem omnis coactionis: quia hoc est de natura voluntatis, ut nullatenus possit cogi, licet per culpam, misera efficiatur, et serua peccati. Rursus quia forma beatificabilis est capax Dei per memoriam, intelligentiam, et voluntatē: et hoc esse ad imaginem Trinitatis, propter vnitatem in essentia, et trinitatem in potentis: ideo animā hominis necesse fuit esse intelligentem Deum, et omnia, ac per hoc imaginem Dei insignitam. Et quia nihil beatum potest beatitudinem amittere, nihil poterat esse beatificabile, nisi

Angeli aguntur, et agunt secundum ordinem hierarchicum.

Sufficiētia triplicis Hierarchie cælestis.

Anima rationalis.

Aug. de Spi. et ani. c. 35. fo. 3.

Anima rationalis beatitudinis capax.

Voluntas cogi non potest.

Anima quo modo imago Dei.

le, nisi esset incorruptibile, et immortale: necesse igitur fuit animam rationalem immortalis vita de sui natura esse viventem. Postremo, quia omne, quod ab alio beatificabile est, et immortale, est mutabile secundum bene esse, et incorruptibile secundum esse: ideo anima nec a se est, nec de diuina natura, quia mutabilis: nec producta de aliquo, nec per naturam generata, quia est immortalis, et incorruptibilis. Et ita hæc forma non potest per generationem in esse introduci: quia omne naturaliter generabile, est naturaliter corruptibile. Ex his apparet, qualiter finis beatitudinis necessitatem imponit prædictarum conditionum ipsi animæ ad beatitudinem ordinatæ. Quoniam autem ut beatificabilis, est immortalis: ideo cum vnitur corpori mortali, potest ab eo separari: ac per hoc non tantum forma est, verum etiam hoc aliquid: et ideo non tantum vnitur corpori, ut perfectio, verum etiam, vt motor, et sic perficit per essentiam, quia mouet pariter, per potentiam. Et quoniam ipsa non tantum dat esse, verum etiam viuere, et sentire, et intelligere: ideo potentiam habet vegetatiuam, et sensitiuam, et intellectuam: ita quod per potentiam vegetatiuam generat, nutrit, et augmentat. Generat vt quid, nutrit vt quale, augmentat vt quantum. Per sensitiuam vero apprehendit sensibilia, retinet apprehensa, componit, et diuidit retenta. Apprehendit quidem per sensitiuam exteriorem quinquepartitam, secundum correspondentiam, ad quinque mundi corpora principalia: retinet per memoriam: componit, et diuidit per phantasiam, quæ est prima virtus collatiua. Per intellectuam autem discernit verum, refugit malum, et appetit bonum. Verum quidem discernit per rationalem: malum repellit per irascibilem: bonum appetit per concupiscibilem.

Anima non tantum forma, sed hoc aliquid.

Cognitio, & affectio proprietates animæ.

Potentia a se ipsa naturalis, alia electiua.

Libera arbitrij quid.

Doctrina orthodoxa de conditione corporis humani.

A rans, sine rebellionē: esset etiam propagans, et propagabile, sine libidine: esset vegetabile, sine defectio: esset et immutabile, ad omnimodam incorruptionem, non interueniente morte: et secundum hoc datus est sibi locus paradisi terrestris in habitationem tranquillam. Formata est mulier de latere viri, in consortium, et adiutorium ad propagationem immaculatam: datum est lignum vitæ ad vegetationem continuam: et tandem ad immutationem perfectam per immortalitatem perpetuam.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia cum primum principium sit in producendo potentissimum, sapientissimum, et optimum, et in omnibus effectibus suis hoc aliquo modo manifestet, potissime debuit hoc manifestare in vltimo effectū, et nobilissimo: cuiusmodi est homo, quem inter ceteras creaturas produxit vltimo, ut in hoc potissime appareret, et reluceret diuinorum operum consummatio. Ut igitur in homine manifestaretur Dei potentia; ideo fecit eum ex naturis maxime distantibus, coniunctis in vna personam, et naturam: cuiusmodi sunt corpus et anima, quarum vnū, scilicet corpus est substantia corporea: alterum vero, scilicet anima substantia spiritalis et incorporea, quæ distant maxime in genere substantiæ. Ut vero ibidem manifestaretur Dei sapientia, fecit tale corpus, quod proportionem suo modo haberet ad animam. Quoniam ergo corpus vnitur animæ, ut perficiat, et mouent, et ad beatitudinem sursum tendenti, ideo ut conformaretur animæ viuificanti, habuit complexionem æqualem, non a pondere, vel mole, sed ab æqualitate naturalis iustitiæ, quæ disponit ad nobilissimum modum vitæ. Ut autem conformaretur mouenti per multiformitatem potentiarum, habuit multiformitatem organorum, cum summa venustate, et artificiositate, et ductibilitate: sicut patet in facie, et in manu, quæ est organum organorum. Ut autem conformaretur animæ sursum tendenti ad cælum, habuit rectitudinem stature, et sursum erectum caput: ut sic corporalis rectitudo attestaretur rectitudini mentali. Postremo, ut in homine manifestaretur Dei bonitas, et beneuolentia; ideo fecit hominem absque omni macula, et culpa, et absque omni pœna, siue miseria. Cum enim primum principium simul sit optimum, et iustissimum: quia optimum non debuit facere hominem, nisi bonum, ac per hoc innocentem, et rectum: quia vero iustissimum, non debuit insingere pœnam ei, qui nullum omnino habebat peccatum: ac per hoc illi animæ rationali tale corpus constituit, quod sibi esset ita obtemperans, ut nulla esset in eo pugna rebellionis, nulla pronitas libidinis, nulla immunitio vigoris, nulla corruptio mortis. Ita etiam esset animæ conforme, ut sicut anima erat innocens, et tamen poterat cadere in culpam, sic corpus esset impassibile, et tamen posset cadere in pœnam: et ideo poterat non mori, et poterat mori: poterat habere sufficientiam, et poterat habere indigentiam: poterat obtemperare, et poterat habere rebellionem et pugnam.

Homini dignitas.

Et propterea in statu illo corpus erat tale, ut ab eo fieret decisio seminalis ad propagationem proles, per adimiculum sexus muliebri, pariter et comprincipiantis. Fieret etiam humoris nutrimentalis consumptio, per actionem caloris. Fieret nihilominus restauratio per alimentum lignorum paradisi, restaurato seu preseruato per lignum vitæ humido radicali: quod quidem lignum hanc virtutem habuit, ob quam, ut dicit Augustinus, fuit non solum in cibum, verum etiam in sacramentum. Incorruptio igitur et immortalitas corporis Adæ principaliter veniebat ab anima, sicut a continente, et influente: a corporis bona, et æquali complexionem, sicut a disponente, et suscipiente: a ligno autem vitæ, sicut a vegetante, et adminiculante: a regimine vero diuinæ prouidentie, sicut interius conseruante, et exterius protegente.

Corpus hominis quale in statu innocentie esset.

Aug. lib. 2. de Gen. ad litt. c. 4. et s. tom. 3.

Rursus, quia discretio est veri cognitio, fuga et appetitus est affectio; ideo tota anima diuiditur in cognitiuam, et affectiuam. Amplius, quoniam cognitio veri: est duplex, vel veri, ut veri: vel veri, ut boni: et hoc, vel æterni, quod est supra animam: vel temporalis, quod est infra: hinc est, quod potentia cognitiua, utpote intellectus, et ratio diuiduntur: ita quod intellectus in speculatiuum, et practicum: ratio in superiorem portionem, et inferiorem: quæ potius nominant diuersa officia, quàm diuersas potentias.

Postremo, quoniam appetitus dupliciter potest ad aliquid ferri, scilicet secundum naturalem instinctum, vel secundum deliberationem, et arbitrium: hinc est quod potentia affectiua diuiditur in voluntatem naturalem, et voluntatem electiuam, quæ proprie voluntas dicitur. Et quoniam talis electio indifferens est ad vtramque partem, ideo est a libero arbitrio. Et quoniam hæc indifferencia confurgit ex deliberatione præambula, et voluntate adiuncta; hinc est, quod liberum arbitrium est facultas rationis, et voluntatis: ita quod sicut dicit Augustinus, omnes prædictas rationales potentias comprehendit. Ait enim: Cum de libero arbitrio loquimur, non de parte animæ loquimur, sed certe de tota anima. Ex concursu namque illarum potentiarum rationis supra seipsam redeuntis, et voluntatis concomitantis, confurgit integritas libertatis, quæ est principium meriti, vel demeriti, secundum electionem boni, vel mali.

De productione hominis quantum ad corpus. Cap. X.

DE corpore autem humano in statu primæ conditionis tenenda sunt hæc secundum doctrinam fidei orthodoxæ: videlicet quod corpus primi hominis sic conditum fuit, et de limo terræ formatum, ut tamen esset animæ subiectum, et suo modo proportionabile, proportionabile, inquam, quantum ad complexionem æqualem: quantum ad originationem pulcherrimam, et multiformem: et quantum ad staturam rectitudinem. Subiectum autem, ut esset obtempe-

De productione hominis, quantum ad totum conium- A-
tum. Cap. XI.

De homine in paradiso collocato quid sentiam dum.

Gen. 1. d
Gen. 2. c

DE toto autem homine in paradiso collocato, hæc tenenda sunt, videlicet, quod datus est ei duplex, sensus, scilicet interior, et exterior: scilicet mentis, et carnis. Datus est ei duplex motus, scilicet imperatiuus in voluntate, et executiuus in corpore. Datum est ei duplex bonum, vnum visibile, et alteru inuisibile. Datum est ei duplex præceptum, scilicet naturæ, et disciplinæ. Præceptum naturæ: Crescite et multiplicamini. Præceptum disciplinæ: De ligno scientiæ boni et mali ne comedas. Iuxta quæ datum est sibi quadruplex adiutorium, scilicet scientiæ, conscientiæ, synderefsis, et gratiæ, ex quibus sufficienter habuit, vt posset stare in bono, et proficere: et a malo cauere, et declinare.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia primum principium fecit mundum istum, sensibilem, ad declarandum seipsum, videlicet vt homo per illum, tamquam per speculum, et vestigium, reduceretur in Deum artificem, amandum, et laudandum. Et secundum hoc duplex est liber, vnus, scilicet scriptus intus, qui est Dei æterna ars, et sapientia: et alius scriptus foris, scilicet mundus sensibilis. Cum igitur esset vna creatura, quæ sensum habebat intus ad cognitionem libri interioris, vt Angelus; et alia, quæ totum sensum habebat foris, vt quodlibet animal brutum: ad perfectionem vniuersitatis debuit fieri creatura, quæ hoc sensu duplici esset prædita, ad cognitionem libri scripti intus, et foris, id est sapientia; et sui operis. Et quia in Christo simul concurrunt æterna sapientia, et eius opus in vna persona: ideo dicitur liber scriptus intus et foris, ad reparationem generis humani. Et quia cuiuslibet sensui correspondet motus, ideo duplex est homini datus motus: vnus secundum instinctum rationis in mente, alius secundum instinctum sensualitatis in carne. Primi est imperare, secundi vero est obtemperare secundum rectum ordinem: quando autem sit e conuerso, tunc recitudo et regimen animæ, præcipitur de statu suo. Et quia cuiuslibet motui et sensui responder appetitus ad aliquod bonum: ideo duplex bonum præparatum est homini, vnum scilicet visibile, et alterum inuisibile: vnum temporale, et aliud æternum: vnum carnis, et alterum spiritui. Ex his autem bonis Deus vnum dedit, alterum promisit: vt vnum gratis possideretur, alterum vero per meritum acquireretur. Et quia frustra bonum datur, nisi custodiatur: frustra promittitur nisi ad ipsum perueniatur: ideo duplex fuit præceptum homini datum, scilicet vnum naturæ ad custodiendum bonum datum: aliud disciplinæ ad promerendum bonum promissum, quod nullo modo poterat mereri melius, quam per meram obedientiam.

Exoc. 2. d
Apoc. 5. a

Christus, liber intus et foris, scriptus.

Obedientia mera.

Obedientia autem mera est, quando præceptum ex se solo obligat, non ex aliqua causa aliâ, et tale dicitur præceptum disciplinæ, quia per ipsum discitur quanta sit virtus obedientiæ, quæ suo merito ducit ad cælum, suo autem demerito præcipitur in infernum. Non ergo datum est illud mandatum homini propter indigentiam aliquam, quam Deus haberet de humano obsequio; sed ad dandam viam merendi coronam, per meram, et voluntariam obedientiam.

Quadruplex adiutorium a Deo homini datum.

Synderefsis officium.

Et quoniam homo ratione naturæ defectiue ex nihilo formatus, nec per gloriam confirmatus, poterat cadere; benignissimus Deus quadruplex contulit ei adiutorium, scilicet duplex naturæ, et duplex gratiæ. Duplicem enim indidit rectitudinem ipsi naturæ, videlicet vnam ad recte iudicandum, et hæc est rectitudo conscientiæ: aliam ad recte volendum, et hæc est rectitudo synderefsis, cuius est remurmurare contra malum, et stimulare ad bonum. Duplicem etiam superaddidit perfectionem gratiæ, vnam gratiæ gratis datæ, quæ fuit scientia illuminans intellectum ad cognoscendum seipsum, et Deum suum, et mundum

istum, qui factus fuerat propter ipsum: aliam vero gratiæ gratum facientis, quæ fuit charitas habilitans affectum ad diligendum Deum super omnia, et proximum sicut seipsum. Et sic ante lapsum homo perfecta habuit naturalia, superuefita nihilominus gratia diuina. Ex quo manifeste colligitur, quod si cecidit, non aliunde fuit, nisi ex sua culpa, quia obedire contempsit.

De completionem, et ordinationem totius mundi con-
summati. Cap. XII.

EX prædictis colligi potest, quod creatura mundi, est quasi quidam liber, in quo relucet, repræsentatur, et legitur Trinitas fabricatrix secundum triplicem gradum expressionis, scilicet per modum vestigij, imaginis, et similitudinis. Ita quod ratio vestigij reperitur in creaturis omnibus, ratio imaginis solum in intellectualibus siue spiritibus rationalibus, et ratio similitudinis in solis deiformibus: ex quibus, quasi per quosdam scalares gradus, natus est intellectus humanus gradatim ascendere in summum principium, quod est Deus.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia cum omnes creaturæ respectum habeant, et dependentiam ad suum creatorem, tripliciter possunt comparari ad ipsum, scilicet aut sicut ad principium creatiuum, aut sicut ad obiectum motiuum, aut sicut ad donum inhabitatiuum. Primo modo comparatur ad ipsum omnis eius effectus, secundo modo omnis intellectus, tertio modo omnis spiritus iustus, et Deo acceptus. Omnis enim effectus quantumcumque parum habens de esse, habet Deum sicut principium. Omnis intellectus quantumcumque parum habens de lumine, natus est per cognitionem, et amorem, Deum capere. Omnis spiritus iustus, et sanctus, habet donum Spiritus sancti infusum sibi. Et quoniam creatura habere non potest Deum sicut principium, quin configuretur ei secundum vnitatem, veritatem, et bonitatem: nec Deum sicut obiectum, quin eum capiat per memoriam, intelligentiam, et voluntatem: nec Deum sicut donum infusum, quin configuretur ei per fidem, spem, & charitatem, siue per triplicem dotem: et prima conformitas est longinqua, secunda propinqua, tertia proxima: hinc est, quod prima dicitur vestigium Trinitatis, secunda imago, tertia similitudo. Est igitur spiritus rationalis medius inter primam, et vltimam: ita quod primam habet inferius, secundam interius, tertiam superius. Et ideo in statu innocentie cum imago non erat vitiosa, sed deiformis per gratiam effecta, sufficiebat liber creaturæ, in quo seipsum exerceret homo ad contuendum lumen diuinæ sapientiæ: vt sic sapiens esset, cum vniuersas res videret in se, videret in proprio genere, videret in arte: secundum quod tripliciter habet esse res, scilicet in materia, vel in natura propria, in intelligentia creata, et in arte æterna. Secundum quæ tria dicit scriptura: Dixit Deus, Fiat, fecit, & factum est ita. Propter quam etiam triplicem visionem accepit homo triplicem oculum, sicut dicit, Hugo de sancto Victore, scilicet carnis, rationis, et contemplationis: Carnis, quo videret mundum, et ea quæ sunt in mundo; oculum rationis, quo videret animum, et ea quæ sunt in animo: oculum contemplationis, quo videret Deum, & ea quæ sunt in Deo. Et sic oculo carnis videret homo ea, quæ sunt extra se: oculo rationis ea, quæ sunt intra se: oculo contemplationis ea, quæ sunt supra se. Qui quidē oculus contemplationis actum suum non habet perfectum, nisi per gloriam, quam amisit per culpam: recuperat autē per gratiam, et fidem, et scripturarum intelligentiam, quibus mens humana purgatur, illuminatur, et perficitur ad cælestia contemplanda: ad quæ lapsus homo peruenire nō potest, nisi prius defectus, et tenebras proprias recognoscat, quod non facit, nisi ruinam humanæ naturæ diligenter consideret, et attendat.

creaturæ ad creatore tripliciter possunt comparari.

Gen. 1. a

Triples hominis oculus.

Sancti

SANCTI BONAVENTURÆ
EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS

Breuioliquij

TERTIA PARS,

IN QVA DE CORRVPTELA PECCATI AGITVR.

De origine mali in communi. Cap. I.

Aug. lib. de
nat. bo. con.
Manich. c.
4. fo. 6.

DETERMINATIS igitur breuiter aliquibus de Trinitate Dei, et creatura mundi: restat nunc aliqua breuiter tangere de corruptela peccati. De qua tendendum est in summa, quod peccatum nō est essentia aliqua, sed defectus et corruptela, qua scilicet corrumpitur modus, species, et ordo in voluntate creata: ac per hoc peccati corruptio est contraria ipsi bono, non tamen habet esse nisi in bono, nec ortum trahit nisi a bono. Quod quidem bonum est liberum arbitrium voluntatis: et ipsum nec est summe malum, cum possit velle bonum; nec summe bonum, cum possit declinare in malum.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia primum principium cum sit ens a seipso, non ab alio, necesse est, quod sit ens propter seipsum, ac per hoc summe bonum, nullum prorsus habens defectum. Non est igitur aliquid, nec esse potest, quod sit primum, et summe malum: quia principium primum dicit summum complementum, et summe malum dicit defectum per maximum. Quoniam ergo primum principium, vt summe ens, et completum, nec in essendo, nec in operando deficere potest, nec summe malum est, nec aliquid malum est, nec aliquo modo malum principiari potest: quia tamen omnipotens est, potest bonum de non esse in esse deducere, etiam sine adminiculo alicuius materiæ. Quod et fecit, cum creaturam finxit, cui dedit esse, viuere, intelligere, et velle. Quæ quidem quia a summo bono fuit secundum triplicem causam habitudinem; oportuit, quod haberet in sua substantia et voluntate modum, speciem, et ordinem. Quæ ergo fuit agere opera sua a Deo, secundum Deum, et propter Deum: et hoc secundum modum, speciem, et ordinem sibi insertum. Sed quia de nihilo fuit et defectiua, potuit deficere ab agendo propter Deum, vt scilicet aliquid faceret propter se, non propter Deum: ac per hoc nec a Deo, nec secundum Deum, nec propter Deum: et hoc est peccatum, quod est modi, speciei, et ordinis corruptiuum. Quod quia defectum est, non habet causam efficientem, sed deficientem, videlicet defectum voluntatis creatæ. Quia vero corruptio est, et non nisi boni, et omnis corruptio in re corruptibili est; ideo non nisi in bono est: ac per hoc, cum voluntas libera corrumpat in seipsa modum, speciem, et ordinem, deficiendo a vero bono, peccatum omne, in quantum huiusmodi, est a voluntate, sicut a prima origine: et est in voluntate sicut in proprio subiecto: quod quidem facit voluntas, quando sua defectibilitate, mutabilitate, et vertibilitate, spreto bono indeficiente et incommutabili, inhaeret bono commutabili. Ex quibus colligitur, quod peccatum non est appetitio malarum rerum, sed desertio meliorum: et ideo in appetitu voluntatis est modi, speciei, et ordinis corruptiuum, ac per hoc a vero bono, peccatum omne, quod si non est volunta-

Peccati origo, et subiectum.

Aug. de vera Relig. c. 13. fo. 2.

rium, iam non est peccatum. His autem præintellectis, manifeste cadit impietas Manichæorum, ponentium summum malum omnium malorum principium primum. Apparet etiam, quæ sit mali origo, et quid mali subiectum.

Aug. lib. 2. de morib. Manich. c. 2. et seq. fo. 1.

De primorum parentum tentatione. Cap. II.

AD intelligendum autem qualiter corruptela peccati intrauit in mundum, considerare oportet lapsum primi parentis, translationem culpæ originalis, et ortum siue radicem peccati actualis. Circa lapsum igitur primi parentis hæc tria nobis occurrunt consideranda, scilicet tentatio diabolica, culpa commissæ, et pœna inflicta. Hæc igitur de tentatione sunt tenenda, videlicet, quod cum Deus hominem condidisset in felicitate paradisi in sexu duplici, scilicet virili, et muliebri; diabolus inuidens homini, assumpta specie serpentina, aggressus est mulierem, primo quærendo: Cur præcepit vobis Deus, ne comederetis? secundo asserendo, dicens: Nequaquam moriemini: tertio promittendo: Eritis sicut dii, scientes bonum et malum: volens ista tentatione deijcere mulierem infirmiore, et per illam postea profternere sexum vitilem: quod et fecit, Domino permittente.

Doctrina de tentatione primo parentum.

Gen. 3. a
Ibidem.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia sicut primum principium est potentissimum in operando, siue in producendo, sic etiam est rectissimum in gubernando: et ideo sic res, quas condidit, administrat, vt eas agere proprios motus sinat. Quoniam igitur homo sic factus erat, vt per victoriam pugnae perueniret ad premium quietis æternæ, licet Deus sciret hominem tentationi succumbere, debuit tamen hominem permittere tentari ab eo, qui sciret, posset, et veller. Quoniam ergo diabolus, qui prius erat sciens, et rectus, per superbiam cadendo, factus est versutus, et inuidus; ideo per inuidiam tentare volebat, et per astutiam sciebat: et ideo tentauit iuxta quod potuit, et Deus permisit. Quod igitur in tentando specie serpentinam assumpsit, hoc dispensationis diuinæ fuit, vt non solum deprehendi eius versutia posset, verum etiam, vt ex illa effigie versutia diabolica in tentando cunctis filijs Adæ innotescere posset. Rursus quia tentauit de precepto disciplinæ, hoc similiter fuit dispensationis diuinæ, vt siue vinceretur, siue vinceret, cunctis innotesceret meritum obedientiæ, siue demeritum inobedienciæ. Quod autem incepit a muliere, hoc fuit versutia suæ, quia facilius est deijcere minus fortem. Vnde et versutia hostis ex infirmiori parte aggreditur ciuitatem. Similiter modus, quo in tentatione processit, maxima versutia fuit, quia experiendo, impellendo, et alliciendo processit. Experimentum enim sumpsit in interrogatione, impulit in assecuratione, allexit autem in promissione. Primo enim interrogauit de causa mandati, vt rationem duceret in dubium. Secundo autem dubitatione habita: Ne forte moriamur, assecurauit, vt irascibilem duceret in contemptum. Tertio promisit, vt concupiscibilem duceret in appetitum: et sic his tribus modis libertatem arbitrij tra-

Diabolus cur mulierem prius tentauit.

Gen. 3. a

heret

Gen. 3.

1. 10. 2. c

heret ad consensum, quæ facultas est rationis et voluntatis; complectens nihilominus tres prædictas vires, scilicet rationalem, irascibilem, et concupiscibilem: respectu quarum diabolus allexit mulierem per triplex appetibile: per excellentiam ad modum Dei, quæ est appetibilis irascibili: per suauitatem ligni, quæ est appetibilis concupiscibili et sic tentauit omne, quod erat in muliere tentabile, per omne illud, quod poterat in tentationem induci, quod est triplex appetibile mundi, scilicet secundum concupiscentiam carnis, concupiscentiam oculorum, et superbiam vitæ: secundum quæ tria attenditur omnis tentationis origo, siue a mundo, siue a carne, siue a diabolo.

De primorum parentum transgressione. Cap. III.

De culpa vero primorum parentum sunt hæc tenenda, scilicet quod mulier assentiens tentationi diaboli, appetijt scientiam, et excellentiam ad modum Dei. Appetijt nihilominus experiri suauitatem ligni veriti, et tandem incidit in transgressionem mandati. Nec his contenta, offerendo fructum ligni vetiti, induxit virum; qui nolens suas delicias contristare, mulierem non corripuit; sed potius consensum præbuit male suadenti, et oblatum pomum gustando, effectus est transgressor diuini præcepti.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia cum a primo principio, vt prædictum fuit, datus esset homini duplex sensus et appetitus respectu duplicis libri, et respectu duplicis boni, vt secundum libertatem arbitrij, homo posset ad vtrumque conuertere; mulier audita suggestione serpentis exteriori, non recurrit ad librum interiorem, qui legibilem se præbet recto iudicio rationis: sed potius sensum suum circa exteriorem librum tenuit, et circa exterius bonum negotiari cœpit. Et quia sensus eius non accessit vsque ad verum infallibile, appetitus eius conuertere cœpit ad bonum commutabile. Appetijt igitur, quod diabolus promisit, et ideo consensit, vt faceret, quod suggestit. Appetendo igitur excellentem scientiam, erecta est in superbiam: erecta in superbiam, hoc ipso illecta est ad gulam: ac per hoc tertio prostrata est per inobedientiam. Primum fuit in mente: secundum in sensualitate: tertium in opere. Et sicut tentatio ab inferiori incipiens, peruenit vsque ad summum; quia ab auditu per appetitum peruenit ad consensum: sic econteruo, deordinatio a superiori incipiens, pertinet vsque ad imum, et fecit vnum peccatum consummatum, quod in humana natura est omnis peccati initium et origo malorum. Nam mulier illecta illexit virum, qui similiter ad librum exteriorem conuersus, et ad bonum commutabile, nimis appetiando mulierem voluit corripere, nec proprias delicias contristare. Et quoniam debuit eam corripere, et non corripuit; idcirco imputatur ei peccatum mulieris. Quia vero noluit suas delicias contristare a se repellendo mulierem, inceptit nimium diligere seipsum, ac per hoc recedens a diuina amicitia, incidit in gulam, et inobedientiam. Fuit ergo transgressio præcepti vtrique communis, licet ex alia, et alia causa: quia non vir, sed mulier fuit seducta: in vtroque tamen, scilicet viro, et muliere fuit deordinatio a summo vsque ad imum: quia primo in mente fuit siue in ratione, deinde in sensualitate, et postremo in opere. Ideo enim vterque prostratus fuit per inobedientiam, et illectus per gulam, quia vterque erectus fuit in superbiam. Mulier quidem appetendo, et ambiendo quod nondum acceperat, vir autem nimis amando, et appetiando, quod iam habebat: vnde mulier manducando, credidit sublimari; Adam vero existimans se aliquid magnum, et Deo charum, minus grauer credit se puniendum. Nondum enim expertus fuerat rigor diuinæ iustitiæ,

et seueritatis. Et sic vterque dum inordinate exiit supra se, cecidit miserabiliter infra se, a statu scilicet innocentia: et gratia, ad statum culpæ et miseria:.

De primorum parentum punitione. Cap. IIII.

De pœna vero primorum parentum hoc est tenendum, videlicet quod vir, et mulier statim post culpam senserunt pœnam rebellionis, et erubescencia: in carne; et ideo ad cooperiendum verenda, fecerunt sibi perizomata. Postea vero diuino iudicio, vir incurrit pœnam laboris et angustia: pœnam famis et indigentia: pœnam mortis et resolutionis in cinerem. Iuxta quod dicitur in scriptura: Male dicta terra in opere tuo, et cetera. Mulieri vero duplicata est pœna: quia inflicta est ei pœnalitas multiplicium ærumnarum in conceptu, pœna doloris in partu, pœna quoque subiectionis ad virum in coniunctu: ac per hoc, secundum quod apparet, satis grauer punitum fuit peccatum illud, scilicet ligni vetiti esus, licet fuerit faciliter perpetratum.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia cum primum principium sit prouidentissimum in gubernando, et rectissimum in præfendendo, nihil profus inordinatum dimittit in vniuerso: et quia culpa recte ordinatur in pœna (conuenientius enim iniustus dololet in supplicio, quam lætatur est in delicto, quoniam melius est dolere damnum salutis, quam lætari in damno æquitate) ideo statim in primis parentibus dedecus peccati subsecutum est decus iudicij, vt quod inordinatum fuit cadendo ab ordine nature, caderet statim in ordinem iustitiæ. Hic enim duplex ordo sic cuncta complectitur, vt quod ab vno ceciderit, statim in alteram differentiam relabatur. Quoniam ergo vterque parens superbiendo in mente, et gustando in carne, inobediens fuit suo superiori, iusto Dei iudicio factum est, vt sibi fieret inobediens suum inferius: et maxime, quantum ad partes illas, secundum quas est coniunctio vtriusque sexus, quæ sunt membra virtuti generatiuæ deferuientia. Et quia hoc inerat eis nõ ex natura, sed ex propria culpa: ideo erubescabant, et cooperiebant se. Rursus quia vir spreto summo delectabili, quæsiuit in carne delectari; ideo iusto Dei iudicio, inflictus est ei labor, et defectus famis et sitis. Postremo quia propter bonum carnis, separari elegit a bono mentis; ideo iusto Dei iudicio, anima inuita separatur a carne per mortem; et incinerationem; ac per hoc sicut Deus dederat homini, secundum ordinem nature, corpus subiectum animæ, propagabile sine libidine, vegetabile sine deflectione, immutabile sine morte interueniente; sic homine peccante, secundum ordinem iustitiæ factum est, vt subtraheret cetera prædicta, et infligeret opposita: vt sic culpa non remaneret impunita, et inordinata, quod nequaquam pati debet diuina prouidentia. Et quoniam peccatum a muliere exordium sumpsit; ideo pœna eius debuit duplicari. Quia igitur in mente superbiens fuit, subiectionem incurrit: quia lignum ad vescendum suate vidit, et appetijt, dolorem incurrit: postremo, quia fregit iugum obedientia, incurrit vinculum, et pondus multiplicis ærumna: Et sic patet quanto ordine diuinæ prouidentia, inflicta sunt viro pœnae multiplices, et duplicata in muliere, vt sic dedecus peccati non remaneret, seu esset sine decore iustitiæ. Tanta enim beatitudo iustitiæ, vt nemo ab ea nisi ad miseriam possit abscedere.

De originali peccati corruptione. Cap. V.

Post lapsus primi parentis, dicenda sunt aliqua de corruptione peccati originalis. Circa quod primo considerandus est modus corruptionis, secundo modus translationis, tertio modus curationis. Modus autem, quo genus humanum per originale peccatum

Modus quo genus humanum per peccatum originale corrumpitur.

Ordo diuinæ iustitiæ in pœna inflicta primis parentibus pro peccato

Gen. 3. b

Ibidem c

Pœna originale peccati subsecuta.

Psal. 24. b

Ephes. 2. a

Culpa omnis peccati accessit ad bonum commutabile, et recessit ab incommutabili.

Originale peccatum cur post hanc vitam non puniatur pœna sensus.

Aug. lib. de fide ad Pet. cap. 3. circa med. et ca. 27. in prin. 20. 3. et de ver. Apost. serm. 14. no. 10.

corrumpitur hic est. Nam quilibet per concubitum generatus, nascitur natura filius iræ, quia priuatus rectitudine originalis iustitiæ: propter cuius absentiam, incurrimus, quantum ad animam, quadruplicem pœnam, scilicet infirmitatem, ignorantiam, malitiam, et concupiscentiam: quæ quatuor inflicta sunt propter originale peccatum. Quas sane pœnas spirituales, comitatur in corpore multiplex pœnalitas, multiplex defectus, multiplex labor, multiplex morbus, et multiplex dolor. Ad has quoque pœnas, sublequitur pœna mortis, et incinerationis: pœna carentia visionis Dei, et amissionis gloriæ cælestis, non solum in adultis verum etiam in paruulis non baptizatis; qui quidem paruuli pœna mitissima inter ceteros puniuntur, quia solum pœnam damni habent, sine pœna sensus.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia cum primum principium omnia agat a se, et secundum se, et propter se; necesse est esse optimum, et rectissimum, ac per hoc piissimum, et iustissimum: et inde est, quod vniuersæ viæ eius misericordia, et veritas, siue iudicium. Si enim Deus a principio hominem in tantis miserijs condidisset, nec pietas esset, nec iustitia, quod tanta opus suum opprimeret miseria, nulla præcedente culpa. Similiter si tantis miserijs nos repleret, vel repleri permetteret sine culpa, nec pie, nec iuste gubernaret nos diuina prouidentia. Si ergo certissimum est primum principium, et in producendo, et in prouidendo, rectissimum, et clementissimum esse: necesse est, quod genus humanum taliter fecerit, vt a principio nulla esset in eo culpa, nec miseria. Necesse est etiam, quod taliter administraret, vt non permitteret in nobis esse miseriam, nisi propter aliquam culpam præambulam. Quoniam igitur certissimum est, quod a nostra origine multiplicem contrahimus miseriam pœnae, certum est, quod omnes nascimur natura filij iræ, ac per hoc priuati rectitudine originalis iustitiæ, quam priuationem vocamus originalem culpam.

Et quia omnis culpa dicit recessum a bono incommutabili, et accessum ad bonum commutabile: et recedere a bono incommutabili est recedere a summa virtute, veritate, et bonitate; accedere autem ad bonum commutabile, est vniuerso debito in illud per amorem tendere: hinc est, quod perdens originalem iustitiam, incurrit infirmitatem, ignorantiam, malitiam, et concupiscentiam. Rursus, quia deferens bonum incommutabile, propter bonum commutabile, efficitur indignus vtroque, hinc est, quod ratione carentia originalis iustitiæ perdit animam quietem temporalem in corpore, per multiplicem corruptionem, et mortem, et tandem separatur a visione lucis æternæ, amittendo felicitatem gloriæ, tam in anima, quam in corpore.

Postremo, quia carentia huius iustitiæ in nascentibus, non est per motum voluntatis propriæ, nec per actualem delectationem; hinc est quod originali peccato post hanc vitam, non debetur pœna sensus in gehenna, pro eo quod non supra condignum, sed citra punit diuina iustitia, quam semper comitatur superabundans misericordia. Hoc credendum est sensisse beatum Augustinum, licet verba ipsius, exterius propter detestationem erroris Pelagianorum, qui aliqualem felicitatem eis concedebant, aliud sentire videantur, vt enim eos reduceret ad medium, abundantius declinauit ad extremum.

De originali peccati transfusione. Cap. VI.

Modus autem translationis culpæ originalis videtur esse talis: quia licet anima non sit ex traduce, originalis tamen culpa ab anima Adæ transit ad animas posterorum mediante carne per concupiscentiam generata: ita quod sicut ab anima peccante infecta fuit caro Adæ, et prona effecta ad libidinem, sic caro per

libidinem seminata, et secum trahens infectionem vitiosam, inficit, et vitiat animam; quæ quidem infectio vitiosa, in anima non tantum est pœna, sed etiam culpa. Et sic persona corrumpit naturam, et natura corrupta corrumpit personam, salua in omnibus diuina iustitia, cui nullo modo potest imputari infectio animæ, licet eam creando infundat, et infundendo vniat cum carne infecta.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia cum primum principium fecerit hominem ad imaginem suam propter suppositius expressionem: sic eum condidit ex parte corporis, vt omnes homines propagarentur a primo homine tamquam ab vno radicali principio: sic ex parte animæ, vt propter expressam similitudinem tam in essendo, et durando, quam intelligendo, et amando, immediate emanarent omnes spiritus rationales ab ipso Deo, tamquam a primo principio, et immediato. Et quoniam spiritus tamquam excellentior, magis accedit ad primum principium, sic condidit Deus hominem, vt spiritus præesset corpori, et corpus subesset spiritui creato, quamdiu ille subesset spiritui increato: et contra si spiritus non obediret Deo, iusto Dei iudicio, corpus suum inciperet sibi rebellare. Quod et factum est, cum Adam peccauit. Sicut igitur si Adam sterisset in obedientia Dei, corpus suum spiritui obediens esset, et tale ad posteros transmitteret, et Deus illi animam infunderet; ita quod vnica corpori immortalis, et sibi obedienti, haberet ordinem iustitiæ, et immunitatem omnis pœnae: sic ex quo Adam peccauit, et caro facta est rebellis spiritui, oportet quod talem ad posteros transmittat, et quod Deus secundum institutionem primariam animam infundat: anima vero cum vnitur carni rebeli, incurrit defectum ordinis naturalis iustitiæ, quo debebat omnibus inferioribus imperare. Et quia anima carni vnita est, oportet, quod ipsam trahat, et trahatur ab ipsa: et quia ipsam non potest trahere tamquam rebellem, necesse est, vt ab ipsa trahatur, et incurrit morbum concupiscentia: et sic incurrit simul, carentiam debitæ iustitiæ, et morbum concupiscentia. Ex quibus duobus tamquam ex auersione, et conuersione, dicitur integrari secundum Augustinum, et Anselmum peccatum originale. Quoniam igitur ordinatissimum fuit, quod natura humana ita conderetur, et quod condita sic propagaretur, et quod peccans ita puniretur, sicut prædictum est prius, ita quod in conditione seruetur ordo sapientia: in propagatione, ordo nature: in punitione, ordo iustitiæ: patet quod non est contra diuinam iustitiam, si ad posteros transmittitur culpa. Rursus quia culpa originalis peccati in animam transfundi non posset, nisi pœna rebellionis in carne præcederet; et pœna non esset, nisi culpa præcessisset; nec culpa præcessit a voluntate ordinata, sed inordinata, ac per hoc non a voluntate, diuina, sed a voluntate humana: patet, quod originalis culpæ transfusio est a peccato primi hominis, non a Deo, non a natura condita, sed a vitio perpetrato. Et sic verum est, quod dicit Augustinus, quod peccatum originale, non transmittit ad posteros propagatio, sed libido.

Originalis peccati carentia iustitiæ, et morbo concupiscentia integratur

De originali peccati curatione. Cap. VII.

Aug. lib. de fide ad Pet. c. 2. paululum a med. 10. 3.

Postremo diligenter attende, quod modus curationis culpæ originalis est iste, scilicet, quod sic curatur culpa originalis, quod remanet pœna temporalis, sicut patet in paruulis baptizatis. Sic curatur quantum ad reatum pœna æternæ, quod remanet quantum ad actum, et motum concupiscentia. Sic curatur in parente, quod nihilominus ab eo, qui curatus est per baptismum, transmittitur in prolem originale peccatum. Sic tollitur originalis peccati macula, quod remanet sequela, cum qua oportet pugnare, quamdiu viuimus in hac vita: quia in nullo profus extinguitur concupiscentia per gratiam communem, quod dicitur propter

propter virginem beatissimam Mariam, in qua in conceptione filij Dei extincta fuit per gratia singulari.

Ratio autem ad intelligentiam predictorum, haec est: quia sicut infectio derivatur in omnes a principio creato, a quo fit propagatio corporum, et hoc a parte inferiori, scilicet carnis; sic curatio fieri habet a principio increato, a quo fit infusio animarum, et hoc a parte superiori, scilicet mentis. Quoniam igitur ex parte mentis distinctio est in hominibus, ita quod secundum illam unus non propagatur ab altero, sed immediate exit a Deo, gratia curativa menti nostrae a Deo infusa respicit unumquemque, in quantum tenet rationem personae singularis, et individuae, non in quantum tenet rationem productivam secundum virtutem naturae. Quoniam igitur originale peccatum est morbus inficiens personam pariter et naturam, personam in voluntate, naturam in carne; ideo sic curatur macula originalis in mente, quod remanet infectio, et sequela in carne.

Et quia homo generat non secundum quod curatus est in mente, sed secundum quod corruptus in carne, non secundum quod spiritualis, sed secundum quod carnalis; hinc est, quod quamvis sic baptizatus sit ab originali mundatus in se, transmittit tamen in prolem originale. Rursus, quia reatus poenae aeternae respicit deformitatem mentis et personae, actus autem siue motus respicit inclinationem carnis et naturae; ideo transit originale per baptismum, quantum ad reatum, et remanet quantum ad actum. Postremo quia afflictio temporalis conditionem respicit ex parte carnis, cum caro remaneat semper subiecta curam infestationi, remanere debet semper subiecta poenali-tati; et ideo sicut poenalitas, et corruptio per gratiam non auferuntur a carne; sic sequela illa, siue concupiscentia, et languor membrorum, simul stare potest cum gratia curativa. Et ideo quamvis paulatim minuatur, quia tamen radix non tollitur, numquam omnino auferuntur in viatore, nisi in beata Virgine per gratiam singularem. Quia enim Virgo concepit eum, qui erat expiatio omnis culpae, ideo data fuit sibi gratia singularis, qua extincta fuit in ea radicitus omnis concupiscentia, ad concipiendum Dei filium, absque omni peccati labe et corruptela. Nempe decens erat, ut ea puritate, qua maior sub Deo nequit intelligi, Virgo illa niteret, cui Deus pater unicum filium, quem de corde suo genitum sibi aequalem, tamquam seipsum diligebat, ita dare disponebat, ut naturaliter esset vnus idemque, communis Dei Patris, et Virginis Filius; et quam ipse filius specialiter facere sibi matrem elige-bat, et de qua Spiritus sanctus volebat, et operaturus erat, ut conciperetur, et nasceretur ille, de quo ipse procedebat.

De origine peccatorum actualium. Cap. VIII.

Postquam autem dictum est de translatione peccati actualis. De ortu igitur peccati actualis, haec tenenda sunt in summa, videlicet, quod peccatum actuale originem trahit a libera voluntate uniuscuiusque per suggestionem, delectationem, consensum, et operationem. Iuxta quod dicit scriptura: Unusquisque tentatur a concupiscentia sua abstractus, et ille cuius deinde concupiscentia, cum conceperit, peccatum parit: peccatum vero, cum consummatum fuerit, generat mortem. Si autem suggestio, et delectatio sistat citra consensum, est veniale peccatum. Si vero consequatur consensum, et opus in his, quae diuina lege prohibita sunt, peccatum est mortale consummatum. Quod si medio modo fit, ut consensus sine opere fit; aut quia vult in opus procedere, sed non potest; tunc voluntas pro facto reputatur, nec minus culpabilis est, quam si in ipso facto deprehenderetur; aut quia non vult in opus procedere, sed vult interius voluptari in delecta-

Culpa orig- inficit perso- nam et natu- ram.

Baptizatus cur peccatu originale transmittit.

Gratia sin- gularis B. Virginis.

Anselm. de eocap. Virg. et pec. orig. c. 18.

Iac. 1. b.

Peccatum.

tionem, et tunc manducat mulier, sed non vir. Et licet non sit peccatum plene consummatum; est tamen inter mortalia computandum, quia muliere manducante, totus homo damnari meretur, quod maxime intelligi habet in peccatis carnalibus.

Ratio autem ad intelligentiam predictorum haec est: quia cum peccatum dicat recessum voluntatis a primo principio, in quantum ipsa voluntas nata est agi ab ipso, et secundum ipsum, et propter ipsum; omne peccatum est inordinatio mentis siue voluntatis, circa quam nata sunt esse virtus et vitium. Peccatum igitur actuale, est actualis inordinatio voluntatis. Inordinatio autem ista, aut est tanta, quod ordinem iustitiae exterminat, et hoc modo dicitur mortale peccatum; quia natum est auferre vitam, separando ipsam a Deo, per quem viuificatur anima iusta. Aut est tam modica, quod ordinem illum non perimit, sed tantum in aliquo perturbat, et tunc dicitur veniale peccatum: quia de ipso adipisci possumus cito veniam, pro eo quod gratia non tollitur per ipsum, nec inimicitiam diuinam incurrit homo. Est autem ordo iustitiae, ut bonum incommutabile praefertur commutabili: ut bonum honestum praefertur vitii; et voluntas Dei praefertur voluntati nostrae; ut iudicium rationis rectae praesit sensualitati humanae. Et quoniam lex Dei istum ordinem praecipit, et vetat oppositum; quando bonum commutabile praefertur aeterno, et bonum vitale praefertur honesto, et voluntas nostra praefertur diuinae voluntati, et sensualis appetitus praefertur rationi rectae; tunc committitur mortale peccatum. De quo dicit Ambrosius, quod est praeparatio legis diuinae, et caelestium inobedientia praepceptorum, vel mandatorum. Haec autem committitur, siue omittatur, quod lex diuina praecipit: siue fiat id, quod prohibet. Ex quo duplex genus peccati oritur, delictum scilicet, et commissum. Quando vero bonum commutabile plus debito diligitur, sed non praefertur incommutabili: et vilitas non praefertur honestati; et voluntas nostra plus debito amat; ita tamen quod non praefertur diuinae: et caro concupiscit, non tamen praefertur iudicio rationis rectae; tunc non est mortale, sed veniale: quia licet hoc fit praeter legem, non tamen directe est contra legem. Sensualis autem appetitus rationi rectae non praefertur, nisi quando ei ratio consentit; et ideo peccatum mortale citra consensum non committitur. Si tamen sensualitas inordinate moueatur, cum illa in ordinatio ad malum inclinet, licet ratio non consentiat peccatum est aliquod, quia aliquo modo laedit ordinem iustitiae. Et quia in statu innocentiae non mouebatur sensualitas, nisi secundum rationis motum; ideo stante homine, non poterat ibi esse veniale peccatum. Nunc autem quia rationi repugnat sensualitas, velimus, nolimus, ideo necesse habemus committere aliquod veniale peccatum per primos motus: qui et si particulariter, et singillatim possunt declinari, omnes tamen nullo modo possunt caueri: qui sic sunt peccata, quod sunt etiam poenae peccati: et ideo merito dicuntur venialia, quia hoc ipso digna sunt venia. Verum quia ratio his consentire non compellitur, si post consensum delectationis consentiatur in opus, tunc est plenus consensus, ac per hoc peccatum consummatum: quia peruenit usque ad virum; id est, usque ad partem supremam rationis, ex qua pender plenitudo consensus. Quia vero non solum in opus, verum etiam in delectationem est consensus, in quo inferior portio sequitur sensualitatem: ideo si in delectatione sensuali ratio sensualitati succumbat, mulier serpenti obtemperat: ac per hoc fit subuersio recti ordinis, et ita subuersio iustitiae; propter quod committitur mortale peccatum, licet minus graue: quod non solum imputatur mulieri, verum etiam viro, a quo mulier compepsi debuit, et cohiberi, ne obtemperaret serpenti. Et sic patet, quod in perpetrato omnis peccati actualis, sit aliqualis imitatio

Peccatum actuale qd, et quotu-plex.

Iustitiae ordo.

Ambr. lib. de Parad. cap. 8. to. 1. edit. Rom.

Peccatum mortale no committitur citra consensum.

Peccata venialia no poterat esse in statu innocentiae: nisi singula vitia possunt, et si no omnia.

Aug. li. 12. de Trin. c. 8. tioris praecipui Augustini.

De origine, et distinctione capitalium peccatorum. Cap. IX.

Consequenter descendendum est ad ortum peccatorum in speciali; inter quae quaedam sunt capitalia, quaedam poenalia, quaedam finalia, siue irremissibilia: quasi prima, media, et postrema. Circa ortum vero peccatorum capitalium, hoc est in summa tenendum, videlicet quod peccatorum actualium, vnum est initium, duplex radix, triplex fomentum, septiforme caput, siue capitale peccatum. Vnum inquam est capitale initium, scilicet Superbia, iuxta quod dicit scriptura: Initium omnis peccati Superbia. Duplex radix, scilicet timor male humilians, et amor male accedens. Triplex fomentum, secundum tria, quae sunt in mundo, scilicet concupiscentia carnis, concupiscentia oculorum, et superbia vitae. Septiforme vero caput, scilicet superbia, inuidia, ira, accidia, auaritia, gula, et luxuria. Inter quae quinque praecedentia sunt peccata spiritalia, duo vero vltima sunt carnalia.

Eccli. 10. b.

1. Ioan. 2. c.

Ratio autem ad intelligentiam horum haec est: quia cum peccatum mortale, sit actualis a primo principio recessus; recessus autem a primo principio non potest esse nisi per contemptum ipsius, vel in seipso, vel in suo praepcepto: contemptus autem primi principij cum sit superbia, necesse est, quod omnis moralis peccati culpa, siue offensa, initium sumat a superbia. Quia vero nullus contemnit primum, et summum principium, vel eius praepceptum per se, nisi per hoc quod aliquid aliud ab ipso, vel vult acquirere, vel timet perdere: hinc est, quod necesse est, omne peccatum actuale originem trahere a duplici radice, scilicet timore, et amore: qui radices sunt malorum, licet non aequae primae. Nam omnis timor ortum habet ab amore: nullus enim timet aliquid perdere, nisi quia amat illud habere: et ideo per ea habet foueri timor, per quae fouetur et amor. Amor autem inordinatus est respectu commutabilis boni. Et quoniam illud est triplex, scilicet interius, excellentia: exterius, pecunia: inferius, carnalis lasciuia; hinc est quod necesse est esse tria peccatorum actualium radicalia fomenta, quae superius sunt praetacta, ad quae dum anima inordinate fertur, omnia peccata actualia oriuntur.

Deductio septem capitalium peccatorum.

Et quia hoc fit secundum septiformem modum, ideo septem sunt peccata capitalia, ex quibus generatur vniuersitas vitiorum. Voluntas enim nostra aut deordinatur, quia appetit, quod non est appetendum: aut quia refugit, quod non est refugiendum. Si quia appetit, quod non est appetendum, ut potest bonum, ut nunc, siue commutabile, siue apprensibile bonum: aut est interius, et sic est primum excellentia, quam amat superbia: aut exterius, et sic est sufficientia, quam amat auaritia: aut inferius, et sic aut delectabile, quia ad conseruationem individui, et sic alimentum, quod est delectabile secundum gustum, et appetitur a gula: aut quia ad conseruationem speciei, et sic coitus, qui est delectabilis secundum tactum, et appetitur a luxuria. Si autem voluntas deordinatur, quia refugit, quod non est refugiendum: hoc potest esse tripliciter, secundum triplicem modum refugiendi. Aut enim refugit secundum peruersum instinctum ipsius rationalis, et sic est inuidia: aut secundum instinctum irascibilis, et sic ira: aut secundum instinctum concupiscibilis, et sic est accidia. Vnde quia quattuor sunt principalia appetibilia, et tres vires, secundum quarum instinctum est fuga: ideo tantum septem sunt capitalia peccata. Rursus, quia sensus appetibilis est cum delectatione, sensus autem rei fugienda est cum dolore: hinc est, quod quattuor habent coniun-

S. Bon. To. 6.

ctam laetitiam, tria vero alia habent adiunctam, tristitiam, et poenam: omnia tamen dicuntur capitalia, quia deordinationes sunt principales, et multarum aliarum deordinationum sunt principia suo modo influentia. Vnde licet quaedam ex his principaliter fugam respiciant, habent tamen ex ipsa, delectabilia sua. Nam inuidia vult priuatum bonum possidere, sine socio, et ita integraliter. Ira sine contrario, et ita imperturbabiliter. Accidia sine labore aliquo, et ita infatigabiliter. Et quia haec non de facili obtinentur, ideo magnum exercitium vitiorum secum trahunt ad huiusmodi, quae appetunt exequenda, vel ad ea, quae respuunt declinanda, respectu quorum dicuntur capitalia peccata, quasi capita ex quibus manant alia quamplurima.

De origine, et qualitate poenaliu peccatorum. Cap. X.

De peccatis poenalibus hoc tenendum est, quod licet deest malum culpae, et malum poenae, sunt diuersae malorum differentiae; quaedam tamen sic sunt peccata, quod etiam sunt poenae peccati. Speciali namque modo, peccata et poenae peccati dicuntur illa, quae habent adiunctum dolorem, et maestitiam, sicut accidia, inuidia, et consilia. Minus specialiter dicuntur illa, quae habent adiunctam, vel meram deprauationem naturae, vel ignominiam, vel ignorantiam, sicut sunt illa, propter quae dicitur peccator in reprobum sentum tradi. Generaliter autem peccata, quae sunt inter primam apostasiam, et vltimam gehennae poenam, et peccata possunt dici, et poenae peccati, iuxta quod dicit Gregorius: Crimina criminibus vindicari. Licet autem idem dicatur peccatum, et poena peccati, tenendum tamen est, quod omnis poena in quantum poena iusta est, et a Deo: nulla vero culpa iusta est, nec a Deo, sed tantum a liberae voluntatis arbitrio. Poena vero, quae mere est poena, a Deo est inflicta: quae vero est culpa, vel inclinans ad culpam, est contracta, vel acta.

Ratio autem ad intelligentiam predictorum haec est: quia cum malum dicat recessum a primo principio, per hoc quod nocet bono: non autem nocet bono, nisi aliquid adimendo de bono, bonum autem consistit in modo, specie, et ordine: nullum est malum, quod non sit modi, speciei, et ordinis corruptio. Ordo autem duplex est, scilicet ordo naturae, et ordo iustitiae. Ordo autem naturae est in bono naturali, ordo iustitiae in bono morali. Et quia bonum naturale in omni natura, bonum morale in voluntate habet consistere: ideo ordo naturae est in omni natura, ordo autem iustitiae in voluntate electiua habet consistere. Et quia voluntas est instrumentum seipsum mouens, natura vero non: hinc est, quod ordo iustitiae est ordo non tantum factus, sed etiam factiuus; ordo autem naturae, est ordo factus. Quoniam ergo malum potest priuare ordinem iustitiae, et ordinem naturae; hinc est, quod duplex est malum, scilicet culpa, et poena. Rursus quia ordo iustitiae, est ordo factiuus; hinc est, quod malum culpa est affectio voluntaria, malum autem poenae est affectio inuoluntaria. Postremo quia ordo iustitiae, qui inest voluntati, est ordo factiuus; ideo malum culpa, quod est eius priuatio, est malum, quod facimus, et malum poenae, est malum, quod patimur. Et quia non est passio, nisi naturaliter praecedat actio, nec est actio, ad quam non sequatur aliqua passio; hinc est, quod nulla est poena sine praecedente merito culpae, nulla est et culpa, quin comitetur aliqua poena. Et quoniam quod facimus, a nobis est: quod nos vero patimur, potest esse a nobis, et ab alijs, utpote a causa superiori, vel inferiori: ideo licet omnis culpa sit a nobis, non tamen omnis poena est a nobis, immo quaedam est a nobis acta, quaedam inflicta; quaedam contracta. Et quia cum, qui facit, quod non debet, iustum est pati, quod

Rom. 1. d.

Greg. li. 25. Mor. c. 9.

August. de nar. boni. c. 4. to. 6.

Malum duplex.

Omnis culpa a nobis, non omnis poena a nobis.

ti, quod debet; ideo omnis pœna in quantum pœna, iusta est, et a diuina prouidentia: quia est ad culpam ordinata, et ipsius culpæ ordinatiua. Quia vero passio illa potest esse per ademptionem boni naturalis, vel boni moralis cum naturali; hinc est, quod quædam pœna est mere pœna, quædam vero est pœna, et culpa: quia bonum morale, quod est iustitia, non admittitur, nisi per iniustitiam, quæ est culpa. Prima igitur pœna est a Deo, et secundum quod pœna, et secundum id, quod est: a Deo inquam, non instituyente, sed vindicante. Secunda vero cum sit culpa, secundum id, quod culpa est, a Deo non est, nisi solum quantum ad ordinem, ipsa vero, vel est acta si sequatur ad actuale, vel est contracta, si sequatur ad originale. Si igitur proprie accipiatur malum, secundum quod est priuatio boni naturalis, et affectio inuoluntaria, et malum, quod patimur, sic non coincidit cum malo culpæ in idem, licet sit annexum eidem. Si vero accipiatur large, vt dicatur malum, quod patimur, siue a nobis, siue aliunde, siue in natura, siue in voluntate: sic coincidunt in idem, sed non ad idem, vel secundum idem: quia quod est in se culpa, dicitur respectu præcedentis culpæ pœna: vel culpa ratione actionis, pœna dicitur esse ratione passionis. Et sic patet quo modo, pro quanto, et quare aliquid simul dicatur esse peccatum, et pœna peccati.

De origine peccatorum finalium, quæ sunt peccata in Spiritum sanctum. Cap. XI.

DE peccatis autem finalibus, siue irremissibilibus, cuiusmodi sunt peccata in Spiritum sanctum, hoc est tenendum, quod licet omne peccatum generaliter sit contra Deum trinum, et vnum: appropiate tamen dicitur aliquod peccatum esse, in Patrem, aliquod in Filium, aliquod in Spiritum sanctum. Hoc autem peccatum in Spiritum sanctum irremissibile dicitur in hoc sæculo, et in futuro: non quia in hoc sæculo non possit dimitti, sed quia raro dimittitur, aut vix in hoc sæculo, quantum ad culpam, modicum autem et quasi nihil fiet remissio sibi in futuro quantum ad pœnā. Huius autem peccati sex sunt differentia, scilicet inuidia fraternæ gratiæ, impugnatio veritatis agnitæ, desperatio, præsumptio, obstinatio mentis, et impœnitentia finalis.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum, hæc est: quia cum peccatum dicat recessum a primo principio trino, et vno, omne peccatum imaginem Trinitatis deformat, et ipsam animam fœdat, quantum ad triplicem potentiam, scilicet irascibilem, rationalem, et concupiscibilem: et a libero arbitrio procedit, quod gerit in se insigne Trinitatis, scilicet Patris, ratione facultatis, Filij, ratione rationis, Spiritus sancti, ratione voluntatis. Licet autem hæc tria cōcurrant simul ad omnem culpam, quælibet tamen harum per suum defectum, potest esse ratio deordinandi alias. Defectus autem circa facultatem est impotentia, circa rationem est ignorantia, circa voluntatem est malitia. Et hinc est, quod cum quædam sint peccata ex impo-

tentia, quædam ex ignorantia, quædam ex malitia: et potentia attribuitur Patri, sapientia Filio, et voluntas Spiritui sancto; quod quædam dicitur esse in Patrem, quædam in Filium, quædam in Spiritum sanctum. Et quoniam nihil magis est in voluntate, quam ipsa voluntas, et voluntas ipsa est origo peccati, nullum peccatum est adeo voluntarium, et mere; sicut est illud, quod prouenit ex corruptione existente in voluntate.

A Cum enim dupliciter dicatur inuoluntarium scilicet per violentiam, et per ignorantiam: primum per defectum potentia, secundum per defectum scientia: quædam voluntas sola corruptione sua, licet possit resistere, et sciat hoc malum esse, aliquid eligit, tunc dicitur peccare ex certa malitia: et tale peccatum mere procedit ex improbitate volūtatis liberi arbitrij, et directe impugnat gratiam Spiritu sancti, per quam fit remissio peccati. Et quia mere procedit ex libertate arbitrij, ideo nō habet colorem excusationis: et propterea modicum, et quasi nihil debet ei, qui punitur, de pœna relaxari. Quia vero directe impugnat gratiam Spiritu sancti, per quam fit remissio peccati, ideo dicitur irremissibile: non quia nullo modo possit remitti, sed quia quantum est de se, directe est impugnatium medicamenti, et remedij, per quod fieri habet remissio peccati. Et quoniam peccati remissio fit a Deo per gratiam pœnitentialem intra ecclesiasticam vnitatem; ideo differentia huius peccati accipiuntur secundum quod directe impugnant illa tria: aut enim impugnant ipsam gratiam pœnitentialem in se: aut in comparatione ad Deum, a quo datur: aut in comparatione ad Ecclesiam, in qua suscipitur. Si in comparatione ad vnitatem Ecclesiæ, sic quia vnitas Ecclesiæ consistit in fide, et charitate, siue in gratia, et veritate: sic est duplex peccatum, scilicet inuidia fraternæ gratiæ, et impugnatio veritatis agnitæ. Si in comparatione ad Deum dantem, quia vniuersæ viæ eius, quantum ad iustificationem, maxime sunt misericordia, et veritas: sic est duplex peccatum, vnum quod impugnat misericordiam, et hoc est desperatio: aliud quod impugnat iustitiam, et hoc est impunitatis præsumptio. Si vero impugnat ipsam gratiam pœnitentialem in se, vel secundum se, sic est duplex: quia gratia pœnitentialis facit resillire a peccatis commissis, et præcauere a committendis. Contra primum est obstinatio mentis, contra secundum est impœnitentia finalis, secundum quod finalis impœnitentia, dicitur propositum non pœnitēdi: sic enim est species peccati in Spiritum sanctum. Secundum autē quod finalis impœnitentia dicit continuationem peccati vsque in finem, sic est sequela omnium mortalium, quæ in hac vita non remittitur, et maxime omnium specierum peccati in Spiritum sanctum. Et sic omne peccatum initium sumit a superbia, et consummationem, siue finem habet in finali impœnitentia: in quam qui peruenit, corrui in gehennam, a qua quidem impœnitentia finali, nullus peccans mortaliter potest liberari, nisi interueniat gratia mediatoris Christi: et ideo incarnationem ipsius desiderabat vniuersitas saluandorum, cui est honor, et gloria in sæcula seculorum. Amen.

Inuoluntarium dupliciter dicitur

Quare peccati in Spiritu sanctum dicitur irremissibile, et quor sint eius differentia.

Peccatum omne deformat Trinitatis imaginem.

SANCTI BONAVENTURÆ
EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS

Breuiiloquij

QVARTA PARS,

IN QVA DE INCARNATIONE VERBI AGITVR.

De ratione, qua decuit Verbum Dei incarnari. Cap. I.

DOSTOQVAM prædicta sunt aliqua de Trinitate Dei, de creatura mundi, et corruptela peccati: restat nunc aliqua breuiter dicere de incarnatione Verbi, per quod quidem Verbum incarnatum facta est salus, et reparatio generis humani: non quia aliter Deus humanum genus saluare, vel liberare non potuerit, sed quia nullus alius modus ita congruus, et conueniens erat ipsi reparatori, et reparabili, et reparationi.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia cum primum principium effectuum rerum, non poterat, nec decuit esse nisi Deum, et non minus sit, res conditas reparare, quam in esse producere, sicut non minus est bene esse, quam simpliciter esse, decensissimum fuit rerum principium reparatum esse Deum summum: vt sicut omnia creauerat Deus per Verbum increatum, sic omnia repararet, per Verbum incarnatum. Quoniam ergo Deus omnia fecit potenter, et sapienter, et optime siue beneuolenter, decuit, vt sic repararet reparanda, quod suam potentiam, sapientiam, et beneuolentiam ostenderet. Quid autem potentius, quam coniungere extrema summe distantia in vnam personam? Quid sapientius, et congruentius, quam quod ad perfectionem, totius vniuersi fieret coniunctio primi, et vltimi, Verbi, scilicet Dei, quod est omnium principium, et humanæ naturæ, quæ fuit vltima omnium creaturarum? Quid beneuolentius, quam quod Dominus propter serui salutem, accipiat serui formam? Immo hoc tantæ benignitatis est, vt nihil clementius, nihil amabilius, nihil benignius cogitari possit. Conuenientissimus ergo erat hic modus Deo reparatori, propter commendandam diuinam potentiam, sapientiam, et beneuolentiam.

Philip. 2. a Rursum, quia homo cadens in culpam, auerterat se, et recesserat a principio potentissimo, sapientissimo, et beneuolentissimo; ideo corruerat in infirmitatem, ignorantiam, et malignitatem, ac per hoc de spirituali effectus carnalis, animalis, et sensualis: et ideo ineptus erat ad diuinam virtutem imitandum, ad lucem cognoscendam, ad bonitatem diligendam: ad hoc igitur quod homo ab isto statu repararetur, congruentissimum fuit, vt ei condescenderet primum principium, reddendo se illi noscibile, amabile, et imitabile. Et quia homo carnalis, animalis, et sensualis, non nouerat, nec amabat, nec sequebatur, nisi sibi proportionalia, et consimilia: ideo ad eripiendum hominem de hoc statu, Verbum caro factum est, vt ab homine, qui caro erat, et cognosci posset, et amari, et imitari: ac per hoc, et homo Deum cognoscens, et amans, et imitans, remediaretur a morbo peccati.

Ioan. 1. b Postremo, quia homo perfecte reparari non poterat, nisi recuperaret mentis innocentiam, Dei amicitiam, et suam excellentiam, qua soli Deo suberat, et

Tertia ratio Incarnationis opus non solum est a primo principio in quantum est effectuum in producendo, verum etiam in quantum reparatum remediando, satisfaciendo, et reconciliando. Quoniam ergo incarnatio in quantum dicit aliquem effectum, est a primo

A hoc nō potuit fieri nisi per Deum in forma serui: ideo congruum fuit Verbum incarnari. Excellentiam, namque recuperare non poterat, nisi reparator esset Deus: quia si mera creatura, tunc homo esset subiectus mere creature, et sic non recuperaret statum prioris excellentiæ. Amicitiam quoque Dei recuperare non poterat, nisi per mediatorem conuenientem, qui manum posset ponere in vtrumque, et vtrique parti conformis esset, et vtrique amicus: et ideo sicut similis Deo per diuinitatem, sic similis homini per humanitatem. Innocentiam vero mentis recuperare non poterat, nisi dimissa culpa, quam dimittere non debebat diuinam iustitiam, nisi per satisfactionem conuenientem, et quia satisfacere non poterat, nisi Deus pro toto humano genere, nec debebat nisi homo, qui peccauerat: ideo congruentissimum fuit, humanum genus reparari per Deum hominem, natum de genere Adæ. Quoniam ergo excellentia recuperari non poterat, nisi per reformatorem excellentissimum: nec amicitia reformari poterat, nisi per mediatorem amicitabilissimum: nec innocentia reacquiri poterat, nisi per satisfactorem sufficientissimum: excellentissimus autem reparator non est, nisi sit Deus: amicitabilissimus mediator non est, nisi sit homo: sufficientissimus satisfactor non est, nisi sit Deus pariter, et homo: congruentissima fuit nostræ reparationi incarnatio Verbi, vt sicut genus humanum in esse exierat per Verbum increatum, et in culpam ceciderat per verbum inspiratum, sic a culpa resurgeret per Verbum incarnatum.

B De incarnatione Verbi quantum ad vnionem naturarum. Cap. II.

De incarnatione Verbi quantum ad vnionem naturarum. Cap. II.

CIRCA ipsum igitur Verbum incarnatum tria nobis consideranda occurrunt, scilicet vnio naturarum, plenitudo charismatum, et perpsio passio-num, propter redimendum genus humanum: Circa naturarum vnionem hæc tria consideranda sunt ad intelligendum incarnationis mysterium, scilicet opus, modus, et tempus. De opere autem incarnationis, hæc tenenda sunt secundum fidem Christianam, scilicet quod incarnatio est opus Trinitatis, per quam fit assumptio carnis a diuinitate, et vnio diuinitatis cum carne: ita quod assumptio, non tantum est carnis sensibilis, sed etiam spiritus rationalis secundum potentiam vegetandi, sentiendi, et intelligendi: ita etiam quod vnio non fit in vnitate naturæ, sed personæ: non humanæ, sed diuinæ: non assumptæ, sed assumptæ: non personæ cuiuslibet, sed personæ solius Verbi, in qua tanta fit vnio, vt quidquid dicitur de filio Dei, dicatur de filio hominis, et e conuerso, his tamen exceptis, in quibus exprimitur vnio, vel clauditur negatio.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia incarnationis opus non solum est a primo principio in quantum est effectuum in producendo, verum etiam in quantum reparatum remediando, satisfaciendo, et reconciliando. Quoniam ergo incarnatio in quantum dicit aliquem effectum, est a primo

Opus incarnationis.

Incarnationis opus a tota Trinitate emauit.

mo principio, quod omnia facit, ratione summae virtutis: et substantia, virtus, et operatio vnita est, et indiuisa omnimode in tribus personis; hinc est, quod necesse est incarnationis operationem a tota Trinitate emanare. Quia vero est a primo principio in quantum est reparatum remediando, et totum genus humanum lapsus fuerat, et vitium, non solum ratione animae, verumetiam et carnis; hinc est quod necesse fuit, quod totum assumeretur, vt totum curaretur. Et quoniam nobis, magis nota est pars carnis, et magis a Deo distat, vt expressior fiat nominatio, et maior exprimat humilitatio, et profundior explicetur dignatio; hinc est, quod opus istud non inanimatio, sed incarnatio nominatur.

Rursum, quia cum sit a primo principio in quantum est reparatum satisfaciendo, et satisfactio non fit, nisi ab eo, qui debet, et potest: et non debet nisi homo, nec potest nisi Deus; oportuit, quod in satisfactioe simul esset concursus vtriusque naturae, diuinae, scilicet et humanae. Et quia impossibile est quod diuina natura concurrat cum alia, sicut pars ad constitutionem tertij, nec quod ipsa transeat in aliam naturam, nec alia natura transeat in ipsam, propter simplicitatem, et immutabilitatem ipsius perfectissimam; hinc est, quod deitas, et humanitas non vniuntur, in vnitae naturae, nec accidentis; vniuntur igitur in vnitae personae, et hypostasis. Et quoniam diuina natura in nullo supposito potest subsistere, praeterquam in propria hypostasi: ideo vnio illa non potest esse in hypostasi, seu persona hominis, sed Dei: ac per hoc per illam vnionem, primum principium in vna sitarum hypostasum fecit seipsum suppositum humanae naturae: et ita vna tantum est ibi personalitas, et vnitas personalis, ex parte, scilicet assumentis.

Postremo, quia est a primo principio, vt est reparatum reconciliando, et reconcilians est mediator, mediator autem proprie conuenit Dei filio, ideo et incarnatio. Mediatoris namque est, esse medium inter hominem, et Deum, ad reducendum hominem ad diuinam cognitionem, ad diuinam conformitatem, et ad diuinam filiationem. Nullum autem decet magis esse medium quam personam, quae producit, et producit, quae est media trium personarum. Nullumq. magis decet reducere ad diuinam conformitatem, quam eum, qui est imago patris. Nullumq. magis decet ad filiationem adoptiuam reducere, quam filium naturalem: ac per hoc nullum magis decet fieri filium hominis, quam ipsum filium Dei.

Quoniam igitur idem omnino est filius hominis, et Dei ratione incarnationis, et quaecumque vni, et eidem sunt eadem, inter se sunt eadem: hinc est quod necessario fit communicatio idiomatum, nisi sit vocabulum, in quo aliqua repugnantia includatur: sicut sunt ista, in quibus includitur respectus vnionis vnus naturae ad alteram. Sicut vnire, incarnari, assumere, et assumi: vel negatio alicuius, cuius oppositum alteri competit: sicut incipere, esse, creare, et consimilia, in quibus instantia fertur contra regulam praehabitam, propter causam praedictam.

De incarnatione, quantum ad modum. Cap. I I I.

DE modo incarnationis hoc tenendum est, quod Angelo nunciante Virgini mysterium incarnationis perficiendum in ipsa, Virgo credidit, appetijt, et consensit: Spiritus sanctus in eam superuenit ad sanctificandum, et secundandum, cuius virtute Virgo concepit Dei filium, quem Virgo peperit, et post partum Virgo permansit. Concepit autem non so-

lum carnem, verumetiam carnem animatam, et Verbo vnitam, nulli peccato obnoxiam, sed omnino sanctam, et immaculatam, ratione cuius mater Dei dicitur, et est dulcissima Virgo Maria.

Ratio autem ad intelligentiam praedictorum haec est: quia incarnatio est opus manans a primo principio, in quantum est reparatum modo congruentissimo, modo communissimo, et modo completissimo. Decet enim eius sapientiam operari congrue: decet eius largitatem operari communitur: et virtutem, operari perfecte. Quoniam ergo incarnatio est a primo principio reparante modo congruentissimo: et congruus modus est, quod medicina ex opposito respondeat morbo, et reparatio lapsui, et remedium noumento. Cum ergo genus humanum lapsus fuerit per diabolicam suggestionem, et per consensum mulieris deceptae, et generationem concupiscentialem, transfundentem originale in prolem; oportuit, quod e contrario hic esset Angelus bonus, suadens bonum: et Virgo credens, et consentiens in bonum suatum: et charitas Spiritus sancti, sanctificans, et secundans ad conceptum immaculatum: vt sic contraria contrarijs curarentur. Ac per hoc sicut mulier per diabolum decepta, et per virum concupiscibiliter cognita, et corrupta, transfudit in omnes culpam, morbum, et mortem; sic mulier per Angelum crudita, et per Spiritum sanctum sanctificata, et secundata, absque omni corruptione, tam mentis, quam corporis, prolem generaret, quae omnibus ad ipsam venientibus, daret gratiam, saninitatem, et vitam.

Rursum quia incarnatio est a primo principio reparante modo communissimo. Nam per Verbum incarnatum reparatur lapsus hominum, et angelorum, vt pote caelestium, et terrestrium: et hominum lapsus reparatur secundum vtrumque sexum; vt medicamentum sit commune omnibus, decentissimum fuit, quod ad incarnationis mysterium fieret concursus Angeli, mulieris, et viri. Angeli, vt denunciantis: mulieris Virginis, vt concipientis: viri vero, vt conceptae prolis. Vt sic Angelus Gabriel esset nunciatus Patris aeterni: Virgo immaculata esset templum Spiritus sancti: proles concepta esset ipsa persona Verbi. Ac per hoc in communi reparatione omnium, communis fieret concursus trium de triplici hierarchia, scilicet diuina, angelica, et humana, ad insinuandum non solum Trinitatem Dei, verumetiam generalitatem beneficij, et liberalitatem reparatoris summi. Et quoniam liberalitas Spiritui sancto appropriatur, et sanctificatio Virginis, in qua peracta fuit Verbi conceptio: hinc est quod licet opus illud sit a tota Trinitate, per appropriationem tamen dicitur Virgo concepit de Spiritu sancto.

Postremo, quoniam est a primo principio reparante modo completissimo; hinc est, quod in conceptione completio debita fuit in prole, fuit in conceptu, fuit et in virtute concipientis. Et quia completio debita debuit esse in prole; hinc est, quod in instanti conceptionis, non tantum fuit feminis decisio, verum etiam consolidatio, configuratio, viuificatio per animam, et desiccatio per deitatem vnitam: vt sic Virgo Dei filium vere conciperet per vnionem carnis ad deitatem, mediante Spiritu rationali, per quem tamquam per medium congruentiae, caro erat idonea ad vnionem. Quia vero completio debita debuit esse in conceptu, cum ex quattuor modis, tres modi producendi hominem praecessissent. Primus nec de viro, nec de muliere, sicut in Adam: secundus de viro sine muliere, sicut in Eua: tertius de muliere, et viro, sicut in omnibus concupiscibiliter natis: decuit ad complementum vniuersi, quartum modum introduci, qui scilicet esset de muliere, sine femine virili, per virtutem summi reparatoris. Quia vero completio debita debuit esse

Modus incarnationis, quam conueniens.

Gen. 3.

Galat. 4. a

Ratio prima de tempore incarnationis Domini.

Beata Virgo quo modo dicatur concepit de Spiritu sancto.

In primo instanti conceptionis Christi multa simul concurrunt.

Ratio secunda.

Ratio tertia.

esse in virtute; hinc est quod in conceptione filij Dei, simul concurrat virtus innata, virtus infusa, et virtus increata. Virtus innata materiam preparauit, virtus infusa purificando segregauit, virtus increata subito perfecit, quod non poterat a virtute creata, nisi successiue fieri. Et sic beatissima Virgo Maria mater fuit completissimo modo, ipsum Dei filium concipiendo absque viro, secundante Spiritu sancto. Et quia in mente Virginis amor Spiritus sancti singulariter ardebat; ideo in carne eius virtus Spiritus sancti miracula faciebat, gratia scilicet partim excitante, et partim adiuuante, et partim eleuante naturam, iuxta quod conceptus ille mirabilis exigebat.

De incarnatione quantum ad plenitudinem temporum. Cap. I I I I.

DE tempore vero incarnationis hoc tenendum est, quod licet Deus in principio potuerit incarnari; noluit tamen nisi in fine saeculorum, praecedente lege naturae, et lege figurae, post Patriarchas, et Prophetas: quibus, et per quos fuit incarnatio repromissa. Post quos incarnari dignatus est tamquam in fine temporum, et plenitudine, iuxta quod dicit, Apostolus: At vbi venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege, vt eos, qui sub lege erant, redimeret.

Ratio autem ad intelligentiam horum haec est: quia incarnatio est opus primi principij reparantis, iuxta quod decet, et conuenit secundum libertatem arbitrij, secundum sublimitatem remedij, et secundum integritatem vniuersi: nam sapientissimus artifex, in agendo omnia haec attendit. Quoniam ergo libertas arbitrij hoc requirit, vt ad nihil trahatur inuita, sic debuit Deus genus humanum reparare, vt salutem inueniret, qui velle quaerere Saluatorem: qui vero nollet quaerere Saluatorem, nec salutem per consequens inueniret. Nullus autem quaerit medicum, nisi recognoscat morbum: nullus quaerit doctorem, nisi recognoscat se ignorantem: nullus quaerit adiutorem, nisi recognoscat se impotentem. Quia igitur homo in principio sui lapsus, adhuc superbiebat de scientia, et virtute; ideo praemisit Deus tempus legis naturae, in quo conuinceretur de ignorantia. Et post, cognita ignorantia, sed permanente superbia de virtute, qua dicebant, non deest, qui faciat, sed deest qui iubeat, addidit legem praecipis moralibus erudientem, et caritimonialibus aggrauantem; vt habita scientia, et cognita impotentia, confugeret homo ad diuinam misericordiam, et gratiam postulandam, quae data est nobis in aduentu Christi: ideo post legem naturae, et scripturae, subsequi debuit, incarnatio Verbi.

Rursum quoniam sublimitas, remedij requirit, vt credatur fide firmissima, et ametur charitate ardentissima, tamquam mysterium secretissimum, et saluberrimum; ideo congruentissimum fuit, vt ante Christi aduentum praerent multa testimonia prophetarum, tam explicita in verbis, quam implicita in figuris, vt multis, et firmis testimonijs. quod erat secretum, fieret certum, et indubitabile ad credendum. Praerent etiam multiplicia promissa, et ardentissima desideria, vt promissum beneficium expectaretur, expectatum differretur, dilatatum amplius desideraretur, et diu desideratum feruentius amaretur, et amatum gratiosius susciperetur, et susceptum sollicitius seruaretur.

Postremo, quoniam integritas, et perfectio vniuersi requirit, vt vniuersa sint ordinata quantum ad loca, et quantum ad tempora, et hoc opus, scilicet incarnationis erat perfectissimum inter omnia opera diuina, et processus debet esse ab imperfecto ad perfectum, et non e conuerso: hinc est, quod opus illud debuit fieri in fine temporum, vt sicut primus ho-

mo, qui erat totius mundi sensibilis ornamentum, ultimo fuerat conditus, scilicet sexto die ad totius completionem: sic secundus homo totius mundi reparati complementum, in quo primum principium coniungitur cum ultimo, scilicet Deus cum limo, fieret in fine temporum, hoc est in sexta aetate, quae est aetas apta ad exercitium sapientiae, et ad enervationem concupiscentiae, et ad transitum a statu turbis ad quietem: quae omnia competunt sextae aetati decursus mundi propter incarnationem filij Dei.

Quoniam ergo aduentus Christi fuit in tempore legis et gratiae, et in exhibitione misericordiae repromissae, et in principio aetatis sextae, et haec omnia dicuntur plenitudinem: quia lex gratiae implet legem scripturae, et solutio promissi implet promissionem, et sexta aetas ratione perfectionis senarij sonat in plenitudinem: hinc est, quod in aduentu filij Dei dicitur esse plenitudo temporum, non propter hoc, quod in eius aduentu tempus finiatur: sed quia temporalia mysteria impleantur. Sicut autem Christus non debuit venire in principio temporis, quia aduentus eius nimis fuisset festinus: sic nec debuit differre usque in finem vltimum, quia tunc nimium esset tardus. Decebat enim Saluatorem inter tempus morbi, et tempus iudicij, introducere tempus remedij. Decebat mediatorum quaedam suorum membrorum praecedere, quaedam sequi. Decebat ductorem perfectum tunc se ostendere, cum esset opportunitas currendi ad brauium: et hoc est in fine temporum, et citra terminum, et in approximatione ad finale iudicium: vt per timorem iudicij stimulari, et per spem praemij attracti, et per perfectionem exempli animati vigorose, et perfecte sequamur duces de virtute in virtutem, vsque quo perueniamus ad brauium felicitatis aeternae.

De plenitudine gratiae Christi, quantum ad charismata in affectu. Cap. V.

Postquam innotuit nobis Verbum incarnatum, quantum ad vnionem naturarum, considerandum est, quantum ad plenitudinem charismatum spiritualium. Circa quae primo consideranda est plenitudo gratiae in affectu: deinde plenitudo sapientiae in intellectu: et postremo plenitudo meriti in opere, et effectu. De plenitudine igitur gratiae in affectu in Christo hoc tenendum est, quod in Christo a sui conceptione fuit plenitudo omnis gratiae quantum ad gratiam singularis personae, quantum ad gratiam capitis, et quantum ad gratiam vnionis. Ita quod per gratiam singularis personae, habuit omnis culpae immunitatem, et quantum ad actum, et quantum ad posse: quia nec peccauit, nec peccatum potuit habere. Per gratiam vnionis dignus est non tantum felicitate gloriae, verum etiam adoratione patriae, quae est cultus reuerentiae soli Deo debita. Per gratiam vero capitis influit motum, et sensum in vniuersos, qui ad eum accedunt, vel per fidem rectam, vel per fidei sacramenta, siue aduentum eius praecesserint, siue fuerint subsecuti. Nam turbae, quae praebant, et quae sequebantur, clamabant: Osianna filio Dauid.

Ratio autem ad intelligentiam praedictorum haec est: quia reparatio, est operatio primi principij, ita quod ab ipso manat secundum liberalitatem, et ad ipsum reducit secundum conformitatem: ideo oportet, quod fiat per gratiam, et deiformitatem. Gratia enim et manat a Deo liberaliter, et reddit hominem deiformem. Quoniam ergo reparatum principium per gratiam reparat, et omnis res plenus et perfectus est in suo fonte et origine, quam alibi; necesse est, quod in principio nostro, reparatio, scilicet Christo Domino, fuerit omnis gratiae plenitudo. Et quoniam reparatum principium in reparando non tantum tenet rationem

Gen. 1.

Quare in aduentu Christi dicitur esse plenitudo temporis.

Christi aduentus quae fuerit oportunitas.

Psal. 83. c Philip. 3. c

In Christo a sui conceptione fuit plenitudo omnis gratiae.

Mat. 21. a

principij, verum etiam medij, et extremi; extre-
mi quidem, in satisfaciendo: medij, in reconcili-
liando; et principij, in superinfluendo: ideo neces-
se est, quod in Christo fuerit plenitudo gratiæ rati-
one extremi satisfaciens, medij reconciliantis, et
principij superinfluentis. Quoniam igitur extremum
ad satisfaciendum idoneum, necesse est esse Deo pla-
cens: ac per hoc ab omni peccato perfecte immune,
et hoc non potest esse nisi per donum diuinæ gratiæ in
aliquo homine; necesse fuit ponere in Christo gratiam
ipsam sanctificantem, et confirmantem, quam voca-
mus gratiam singularis personæ. Rursus quoniam me-
diū ad reconciliandum conueniens non est, nisi ha-
beat in se vtramque naturam superiorem, et inferio-
rem, scilicet adorabilem, et adorantem, et hoc nullo
modo fieri potest, nisi per summe dignitatem, et gra-
uitatem vnionem: ideo necesse est in Christo ponere
gratiam, super omnem gratiam, et omnimoda reue-
rentia venerandam, quam vocamus gratiam vni-
onis, ratione cuius Christus homo, est super omnia
benedictus Deus, et ideo cultu latriæ venerandus.
Postremo, quia principium ad influendum efficac
non est, nisi habeat in se plenitudinem fontalem, et
originalem, quæ non tantum est plenitudo sufficien-
tiæ, sed etiam superabundantiæ: ideo necesse est Ver-
bum incarnatum esse plenum gratiæ, et veritatis, ita
quod de plenitudine eius accipere valeant vniuersi ius-
ti, sicut vniuersa membra a capite recipiunt influen-
tiam motus et sensus. Et propter hoc habetur hæc gra-
tia, gratia capitis, pro eo quod sicut caput habet in se
sensum plenitudinem, et ceteris membris est con-
forme, ceterisq. præfidet, ac ceteris beneficium præ-
stat influentiæ, quæ ipsi capiti connectuntur: sic Chri-
stus habens in se gratiam superabundantem, et nobis
confamilis in natura, præ ceteris sanctus, et iustus, ce-
teris, qui ad ipsum accedunt, præstat beneficium
gratiæ, et spiritus, per quæ fit sensus, et motus in
spiritualibus.

De triplici gratia in Christo.

Gratia vni- nis est sum- ma.

Rom. 9. b

Ioan. 1. b

In Christo cur fit ratio influendi respectu omnium.

1. Cor. 6. d

Et quoniam ad ipsum accedere est per fidem, vel
per fidei sacramentum, et fides Christi eadem est in
præteritis, presentibus, et futuris: ideo ratio influen-
di in Christo ponitur respectu omnium tam præteri-
torum, quam presentium, quam etiam futurorum.
in Christo credentium, et in Christo renatorum:
qui per fidem copulantur Christo, et per gratiam in-
fluentem fiunt membra Christi, et templa Spiritus
sancti: ac per hoc filij Dei patris, connexi ad inuicem
per indissolubile vinculum charitatis. Quod sicut di-
stantia locorum non diuiditur, sic nec diuturnitate
temporum separatur; ac per hoc omnes iusti, vbi-
cumque sint, et quandocumque fuerint, vnum effi-
ciunt corpus Christi mysticum, sensum et motum sus-
cipiendo ab vno capite influente, secundum fonta-
lem, radicalem, et originalem plenitudinem omnis
gratiæ in Christo habitantis sicut in fonte.

De plenitudine sapientiæ Christi in intellectu. Cap. VI.

Plenitudo sapientiæ tri- plex in Chri- sto.

DE plenitudine vero sapientiæ Christi in intelle-
ctu, hoc tenendum est, quod in Verbo incar-
nato Christo scilicet Domino nostro, fuit omnis sa-
pientiæ plenitudo, non solum quantum ad cogni-
ta, verum etiam quoad cognoscendi modos, et diffe-
rentias. In Christo namque fuit cognitio sempiterna-
lis ex parte deitatis: cognitio sensibilis ex parte sen-
sualitatis et carnis: cognitio scientialis ex parte men-
tis et spiritus. Et hæc fuit triplex, quedam scilicet
per naturam, quedam per gratiam, et quedam
per gloriam. Vnde sapientiam habuit, et vt Deus;
et vt homo: et vt comprehensor, et vt viator: et vt
illuminatus per gratiam, et vt recte formatus per
naturam; et ita in vniuerso fuerunt in Christo quin-
que modi cognoscendi. Primus est secundum diui-

nam naturam, et hoc modo cognouit omnia actualia,
et potentialia, finita et infinita, cognitione actuali,
et comprehensiuâ. Secundus est per gloriam, et
hoc modo cognouit omnia actualia, et finita, cog-
nitione actuali, et comprehensiuâ, infinita vero, cog-
nitione habituali, vel excessiuâ. Tertius per gratiam,
et hoc modo, cognouit omnia spectantia ad huma-
ni generis redemptionem. Quartus est secundum
naturam integram, cuiusmodi fuit in Adam, et hoc
modo cognouit omnia, quæ spectant ad vniuersi
constitutionem. Quintus est secundum sensibilem
experientiam, et hoc modo cognouit omnia, quæ
veniunt ad organa sensuum, secundum quem mo-
dum dicitur, quod didicit ex his, quæ passus est,
obedientiam.

Quinque modi cognoscendi in Christo.

Hebr. 5. c

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc
est: quia sicut reparatiui principij est, nos reparare
per liberalissimam gratiam; sic etiam per prouiden-
tissimam sapientiam. Quod enim secundum ordi-
nem sapientiæ conditum fuerat, non potest absque
luce, et ordine sapientiæ reparari; et ideo sicut Chri-
stus debuit esse immunis ab omni culpa, sic elongatus
debut esse ab omni ignorantia, ac per hoc totaliter
repletus supernæ sapientiæ luce, et circumfulgentia.
Quapropter cognitionem perfectam habuit secundum
vtramque naturam, et potentiam cognoscitiuam, et
secundum omnium rerum existentiam. Quia ergo res
habent esse in æterna arte, et in humana mente, et in
proprio genere; necesse fuit cognitionem habere hanc
triformem rerum cognitionem. Quia vero res dupli-
citer potest cognosci in arte, scilicet vel ab ipso artifi-
ce, vel ab alio contemplante artem: similiter habet
dupluciter cognosci in mente, etiam præter acquisitio-
nem, quæ Christo non competit propter imperfectio-
nem, scilicet vel secundum habitum innatum vel se-
cundum habitum infusum: hinc est, quod necessa-
rium fuit ad perfectam sapientiæ plenitudinem, quin-
que modos prædictos reperiri in Christo Deo, et ho-
mine, vt in arte æterna cognosceret res, et per natu-
ram deitatis, et per gloriam comprehensionis: in
mente autem sua per habitum naturalem, et innatum,
sicut cognouerunt Adam, et Eva, et Angeli: et per
habitum gratuitum, et infusum, sicut sancti Dei per
Spiritus sanctum illuminati: in proprio vero genere
cognosceret via sensus, et memoriæ, et experientie,
quæ in nobis facit rem incognitam cognosci, in Chri-
sto vero rem cognitam secundum vnum modum, cog-
nosci fecit secundum alium modum. Quoniam au-
tem diuina substantia, virtus, et operatio est immen-
sa, hinc est, quod secundum primum modum, qui
est per naturam deitatis, infinita actualiter compre-
hendit, quodam enim ineffabili modo summe infini-
to, omnis infinitas est finita. Quia vero creaturæ
quantumcumque sublimatæ finita est substantia, vir-
tus, et operatio, ita tamen quod mens humana non
quiescit, nisi in bono infinito, nec tamen illud proprie
comprehendit, quia infinitum non comprehenditur a
finito, accepta comprehensione proprie: hinc est, quod
quantum ad secundum modum cognoscendi, anima
Christi per gloriâ comprehensionis, capit quantumcum-
que potest capere natura finita per bonum infinitum
beatificata, cui est summe vnita; ac per hoc ad suita se
extendit actualiter comprehendendo, ad infinita vero
habitualmente, vel etiâ excedendo. Non enim potest ani-
ma Christi æquari Verbo, nec in sciëntia, nec in aliquo
alio. Rursus, quia gratia maxime respicit opus repara-
tionis; hinc est, quod secundum tertium modum cog-
noscendi per gratiam perfectissimam, cognouit Christus
omnia, quæ spectant ad reparationem nostram, longe
excellentiùs, et melius, quam aliquis prophetarum, vel
etiam angelorum. Amplius, quia natura hominis bene
instituta, nata erat omnibus creaturis præesse, et ipsas
nosse tamquam eas, quæ debeant sibi seruire, sicut pa-
tuit in primi hominis cõditione: hinc est, quod quan-
tum

Res habent triplex elic.

Septem modi merendi in Christo.

Tripluciter dicitur ali- quis mereri.

Plenitudo meriti in Christo probatur rati- one tripli- cis gratiæ.

tum ad quartum modum cognoscendi, cognouit
Christus omnia, quæ spectant ad mundanam machi-
nam construendam, longe excellentius, quam Adam.
Postremo quia sensus non est perceptius rerum, nisi
ad obiecti præsentiam: hinc est, quod secundum cog-
nitionem sensitiuam non simul cognoscebat omnia,
sed modo hæc, modo illa, iuxta quod opportunum
erat ad reparationem humani generis faciendam.

De plenitudine meriti Christi in effectu. Cap. VII.

DE plenitudine autem meriti Christi hoc tenendum
est, quod in Christo Domino fuit omnis meriti
perfectio et plenitudo. Primo quantum ad eum, qui
merebatur, quia non tantum fuit homo, verum etiam
Deus. Secundo quantum ad tempus, in quo mereba-
tur, quia ab instanti conceptionis suæ vsque ad horam
mortis suæ. Tertio quantum ad id, per quod mereba-
tur, quia per perfectissimum habitum charitatis, et
perfectissimum exercitium virtutis in orando, in agen-
do, et in patiendo. Quarto quantum ad eum, cui me-
rebat, quia non tantum sibi verum etiam nobis,
immo omnibus iustis. Quinto quantum ad illud, quod
merebatur nobis, quia nõ tantum gloriam, verum etiâ
gratiam, et veniam; et non tantum gloriam spiritus,
sed etiam stolam carnis, et apertionem ianue cele-
stis. Sexto quantum ad id, quod merebatur sibi, quia
licet non mereretur sibi glorificationem mentis, quã
iam habebat; merebatur tamen glorificationem cor-
poris, et accelerationem resurrectionis, et clarificatio-
nem sui nominis, et dignitatem iudicariæ potestatis.
Septimo quantum ad modum, quo merebatur. Cum
enim tripluciter dicitur aliquis mereri, vel de indebi-
to faciendo debitum: vel de debito faciendo magis de-
bitum: vel de debito vno modo, faciendo debitum
alio modo; omnibus his modis meruit nobis, tertio
tantum modo meruit sibi, faciente hoc plenitudine
gratiæ Spiritus sancti, per quam Christus simul erat
beatus, et in statu merendi: ita quod super eius meri-
tum, omnia merita nostra habent fundari.

Ratio autem ad intelligentiam horum hæc est:
quia cum in principio reparatiuo, Christo scilicet Do-
mino nostro necessaria fuerit plenitudo gratiæ et sa-
pientiæ, quæ sunt nobis origo recte, et sancte viuendi:
necesse est, quod in Christo fuerit plenitudo, et
perfectio omnis meriti, secundum omnem modum
plenitudinis. Quia enim in Christo fuit plenitudo gra-
tiæ vniõis, per quam erat Deus ab instanti concep-
tionis, habens gloriam comprehensionis, et motum li-
beri arbitrij: hinc est, quod necessario fuit in Christo
perfectio meriti, et quantum ad excellentissimam di-
gnitatem merentis, et quantum ad celeritatem oppor-
tunitatem temporis. Rursus quia fuit in eo plenitudo
gratiæ singularis personæ, per quam habuit firmam
charitatem, et omnes virtutes perfectas, quantum ad
habitus, et exercitia: necesse fuit, quod in eo esset ple-
nitudine meriti, quantum ad id, per quod contingit me-
reri, cuiusmodi est radix charitatis, et actus multi-
plices virtutis. Amplius, quia fuit in eo plenitudo gra-
tiæ capitis, per quam plenissimam habuit influentiã
in membra sua, hinc est, quod plenitudinem habuit
meriti, non tantum respectu sui, sed etiam respectu
nostri, quibus sicut omnia spiritualia, quæ habemus,
influit ratione deitatis, sic meruit ratione assumptæ
humanitatis, siue sint bona status præsentis, siue æter-
næ felicitatis.

Postremo, quia tantorum charismatum plenitudo,
necessario ponebat in Christo summam, et perfectam
felicitatem, secundum sui partem superiorem, licet
dispensatiue propter nos esset in statu viæ: hinc est,
quod perfectionem habuit meriti, quantum ad id,
quod meruit sibi, quia non gloriam et beatitudinem
animæ createam, quæ naturaliter in ipso omne me-
ritum anteibat, sed solum illa, cum quibus status

viæ stare non poterat, sicut stolam carnis cum glorifi-
catione suæ excellentissimæ dignitatis: hinc est, quod
perfectionem habuit meriti quantum ad modum me-
rendi. Quia enim in ipso ab instanti conceptionis fuit
perfectissima plenitudo, statim omnia meruit, quæ
potuit mereri respectu sui: ac per hoc de debito vno
modo, facere potuit debitum alio modo: de indebi-
to autem debitum, vel de debito magis debitum fa-
cere non potuit sibi: quia nullo modo potuit in sancti-
tate proficere, cum a principio esset sanctissimus: fecit
tamen hoc nobis, qui merito ipsius iustificamur
per gratiam, et proficimus in iustitia, et per æternam
gloriam coronamur. Ac per hoc, in merito Christi
radicata sunt omnia merita nostra, siue satisfactoria
pœnæ, siue meritoria vitæ æternæ: quia nec ab offensa
summi boni digni sumus absoluti, nec immensitate
æterni præmij, quæ Deus est, digni sumus lucrari,
nisi per meritum hominis Dei, cui dicere possumus, et
debemus: Omnia opera nostra operatus es in nobis
Domine. Ipse inquam est Dominus, cui propheta dixit:
Dixi Domino: Deus meus es tu, quoniam bono-
rum meorum non eges.

Omnia me- rita nostra radicata in merito Christi.

Isa. 26. b

Psal. 15. a

De passione Christi in quantum ad statum patientis. Cap. VIII.

POSTquam circa Verbum incarnatum considerata
est vniõ naturarum, considerata est nihilominus
plenitudo charismatum: deinde consideranda est to-
lerantia passionum. Circa quam considerandus est
status patientis, et modus patiendi, et exitus passio-
nis. De statu vero patientis hæc tenenda sunt, scilicet
quod Christus assumpsit non tantum humanam natu-
ram, sed etiam defectus circa naturam. Assumpsit
enim pœnalitates corporales, vt famem, sitim, et las-
titudinem. Assumpsit et spirituales, vt tristitiam, ge-
mitum, et timorem. Nec tamen omnes corporales
assumpsit, sicut sunt defectus ægritudinum corpora-
lium multiformium. Nec omnes spirituales, sicut
sunt ignorantia, et rebelliones carnis ad spiritum.
Nec qualitercumque, quia sic necessitate patiendi
suscepit, vt tamen nihil pati posset inuite, nec secun-
dum voluntatem diuinitatis, nec secundum volunta-
tem rationis: licet passio fuerit contra voluntatem sen-
sualitatis, et carnis, sicut exprimit oratio Saluatoris,
quæ dicit: Non sicut ego volo, sed sicut tu vis.

Christus humanã na- turã assump- sit, et de- fectus ali- quos circa eam, non ta- mē omnes.

Mat. 26. d

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc
est: quia cum principium reparatiuum in reconcilia-
do, necessario habeat mediatoris officium; ideo neces-
se est, quod habeat conuenientiam cum vtroque ex-
tremorum non solum quantum ad naturam, verum etiâ
quantum ad ea, quæ sunt circa naturam: quoniam er-
go Deus est iustus, et beatus, impassibilis, et immor-
talis; homo vero lapsus est peccator, et miser, passibi-
lis, et mortalis: necesse fuit mediatorem Dei, et homi-
num, vt posset hominem reducere ad Deum, cum
Deo communicare in iustitia, et beatitudine; cum ho-
mine vero in passibilitate, et mortalitate: vt sic ha-
bendo mortalitatem transeuntem, et beatitudinem
permanentem, hominem reduceret de presenti mi-
seria, ad vitam beatam. Sicut e contra, angelus ma-
lus, habendo immortalitatem cum miseria et iniusti-
tia, fuit mediator faciens cadere in culpam, et miseria-
m per suggestionem suam. Quoniam ergo Chri-
stus mediator debuit habere innocentiam, et beati-
tudinem fruitionis, cum mortalitate, et passibilitate;
hinc est, quod simul debuit esse viator, et compre-
hensor. De omni enim statu aliquid habuit in se, se-
cundum quod dicitur, assumpsisse de statu innocen-
tiæ peccati immunitatem: de statu naturæ lapsæ mor-
talitatem: de statu vero gloriæ beatitudinem fructio-
nis perfectæ.

Rursus quoniam pœnalitates vitiosæ, sicut sunt illa
quattuor propter peccatum mortale inflicta, scilicet
ignorantiam

ignorantia, infirmitas, malitia, et concupiscentia stare non possunt cum perfectissima innocentia: hinc est, quod has nec assumere debuit, nec assumpsit. Quia vero poena, quae sunt exercitiae virtutis perfecta, et testificatiue humanitatis vere, non simulate; potissima illae sunt, quae respiciunt nostram naturam in communi, sicut fames et sitis in absentia alimentum, tristitia et timor in praesentia nocuenti; hinc est, quod illas debuit assumere, et assumpsit. Postremo quia nullus innocens debet inuitus aliquam poenam sustinere, quia hoc esset contra ordinem diuinae iustitiae, nullus etiam mortalis vult mori et pati, secundum appetitum naturae, quia naturaliter refugit mortem; hinc est, quod Christus debuit habere huiusmodi poenales, sic tamen, vt nihil posset pati inuite secundum rationem, non solum propter beatitudinem, et deitatem omnipotentem sibi vnitam, per quam poterat repellere omnia; sed etiam propter perfectissimam innocentiam, qua secundum ordinem naturalis iustitiae, nihil permittitur pati inuite: sic etiam patretur, vt etiam hoc esset contra naturalem inclinationem, et appetitum naturae, qui est in sensualitate, et carne. Et hinc est, quod Christus orans secundum rationem, voluntatem carnis exprimebat, quae passionem refugiebat, cum dicebat: Transeat a me calix iste: voluntatem rationis voluntati patris conformabat, et appetitum carnis praeponebat, cum dicebat: Non mea voluntas, sed tua fiat. Et sic vna voluntas non erat alteri contraria: quia secundum voluntatem diuinam, quod iustum erat voluit; secundum voluntatem rationis, iustitiae consensit: sed secundum voluntatem carnis poenam recusauit, sed tamen iustitiam non accusauit. Et sic vnaqueque voluntas, quod suum erat operabatur, et quod ad se pertinebat sequebatur, voluntas scilicet diuina iustitiam, voluntas rationalis obedientiam, voluntas carnis, naturam: ac per hoc non erat in Christo colluctatio, et pugna, sed pacata ordinatio, et tranquillitas ordinata.

De passione Christi quantum ad modum patiendi.
Cap. IX.

DE modo autem patiendi hoc tenendum est, quod Christus passus est passione generalissima, passione acerbissima, passione ignominiosissima, passione interemptoria, sed viuificatiua. Passione inquam generalissima, quantum ad naturam humanam, non solum secundum omnia membra corporis principalia, verum etiam secundum omnem animae potentiam, licet nihil pati posset secundum diuinam naturam. Passus est etiam passione acerbissima, quia non solum dolendo, vt patiens per vulnera, sed etiam condolendo, vt compatiens propter nostra delicta. Passus est etiam passione ignominiosissima, et propter patibulum crucis, quae erat supplicium pessimorum, et propter confortium iniquorum, videlicet latronum, cum quibus fuit deputatus. Passus est etiam passione interemptoria per separationem animae a corpore, salua tamen vnioe vtriusque cum deitate. Anathema enim est, qui dicit Dei filium naturam, quam semel assumpsit, aliquando reliquisse.

Ratio autem ad intelligentiam praedictorum haec est: quia reparatum principium, sicut ordinate produxit, sic et ordinate reparare debuit genus humanum. Sic igitur reparare debet, vt salua sit libertas arbitrii, saluus sit nihilominus honor Dei, saluus sit etiam ordo regiminis vniuersi. Quia ergo reparare debuit, salua libertate arbitrii, reparauit dando exemplum efficacissimum: exemplum autem illud efficacissimum est, quod iuuat, et informat hominem ad culmen virtutum. Nihil autem magis informat hominem ad virtutem, quam exemplum tolerandi mortem, propter iustitiam, et obedientiam diuinam, mortem, inquam, non quamcumque, sed poenalisissimam.

Mat. 26. d

Ibidem.

Isa. 53. d

Exemplum efficacissimum dedit Christus in passione.

A Nihil vero magis incitat, quam tanta benignitas, qua pro nobis altissimus Dei filius absque nostris meritis, immo cum multis nostris demeritis, posuit animam suam: quae benignitas tanto maior ostenditur, quanto pro nobis grauiora, et abiectiona pati voluit Deus. Qui enim proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, quo modo non etiam cum illo omnia nobis donauit? Ex quo inuitamur ad ipsum amandum, et amatum imitandum.

Rom. 8. f

Rursus quia reparare debuit, saluo honore Dei, ideo reparauit offerendo obsequium satisfactiuum. Est autem satisfacere, honorem Deo debitum reddere. Honor autem Deo subtractus per superbiam, et inobedientiam, respectu rei, ad quam homo astringitur, nullo modo melius restituitur, quam per humiliationem, et obedientiam ad eam rem, ad quam nullatenus tenebatur. Quoniam ergo Christus Iesus, in quantum Deus, aequalis erat Patri in forma Dei; in quantum homo innocens nullatenus erat debitor mortis, dum semetipsum exinanauit, et factus est obediens vsque ad mortem, exiuit Deo, quae non rapuit per obsequium satisfactionis perfectae, et obtulit sacrificium suauitatis summae pro perfecta Dei placatione. Postremo quia reparare debuit, saluo ordine regiminis vniuersi, ideo per remedium conuenientissimum reparauit. Conuenientissimum autem est, vt contraria contrariis curentur.

Satisfactio Christi.

Phil. 2. a

Pf. 68. b

Gen. 3. b

Quia ergo homo volens esse sapiens, vt Deus, peccauit in ligno vitito volens delectari, ita quod inclinatus est ad libidinem, erectus in praesumptione, ac per hoc totum genus humanum infectum est, et perdidit immortalitatem, et incurrit debitam mortem: hinc est, quod ad hunc, quod homo repararetur conuenienti remedio, Deus factus homo, voluit humiliari, et in ligno pati: et contra vniuersalem infectionem pati passione generalissima: contra libidinem passione acerbissima: contra praesumptionem passione ignominiosissima: contra mortem debitam et inuitam, pati voluit mortem non inuitam, sed voluntariam.

Quia ergo generalitas corruptionis in nobis inferat non solum corpus et animam, sed etiam omnem corporis partem, et omnem animae potentiam; hinc est, quod Christus passus est in omni corporis parte, et in omni potentia animae, et in superiori portione rationis, quae summe in Deo delectabatur vt ratio, et propter vnionem sui ad superius: et summe patiebatur vt natura, et propter coniunctionem ad inferius, quia Christus erat viator et coprehensor simul.

Passio Christi generalis, quia generalis fuit in nobis corruptio.

Rursus, quia libido vehementer inferat in nobis animam et carnem, et quantum ad carnalia, et quantum ad spiritalia peccata: hinc est, quod Christus et acerbissima passione passus est in carne, et amarissima compassus est in anima. Et quia in carne erat maxima aequalitas complexionis, et perfecta viuacitas sensuum, in anima vero summa charitas ad Deum, et summa pietas ad proximum: hinc est, quod vterque dolor fuit intensissimus. Amplius quia tumor superbiae aliquando confurgit interius ex praesumptione, et aliquando exterius ex ostentatione, et aliena laude: ideo ad remediandum omnem superbiam, Christus passus est vtrumque genus ignominiae, et in se patiente, et in comitatu, quem habuit in passione. Postremo quia haec omnia non attingebant diuinam naturam impassibilem, sed solum humanam: hinc est, quod in morte Christi sic facta est diuisio animae a carne, vt tamen salua esset vnitas personae, et vnio tam carnis, quam animae cum deitate. Et quia vnio animae cum corpore facit hominem, et facit viuum; hinc est, quod Christus non fuit homo in illo triduo, licet anima, et caro essent vnitae cum Verbo. Vnde, quia mors in humana natura, non potuit mortem inducere in personam, quae semper fuit viuus; ideo mortua est mors in vita, et per Christi mortem absorpta

Superbiae tumor dupliciter confurgit.

Christus non fuit homo in triduo mortis.

1. Cor. 15. absorpta est mors in victoria, et deus princeps mortis: ac per hoc homo a morte, et causa mortis, per meritum mortis Christi, tanquam per medium efficacissimum liberatus.

De passione Christi quantum ad exitum passionis.
Cap. X.

Fructus passionis Christi.

Act. 1. b

DE exitu autem passionis Christi, et fructu haec indubitanter tenenda sunt, quod anima Christi post passionem descendit ad infernum, siue ad limbum, ad liberationem non omnium, sed eorum, qui inter membra Christi decesserunt, per fidem viuam, vel per fidei sacramenta. Post haec tertia die resurrexit a mortuis resumendo corpus, quod primo viuificauerat, sed non tale, quale prius fuerat: quia prius fuerat passibile et mortale, postea autem resurrexit impassibile et immortale, viuens perpetuo. Deinde post quadraginta dies ascendit ad caelos, vbi super omnem creaturam exaltatus, sedet ad dexteram Dei patris. Quod dictum intelligitur non quantum ad situm, qui non competit Deo patri, sed quantum ad excellentiam bonorum: quia scilicet residet in potioribus bonis patris. Postremo, interiectis decem diebus, misit in Apostolos promissum Spiritum sanctum, per quem congregata est Ecclesia gentium, et ordinata secundum diuersas distributiones officiorum, et gratiarum.

Ratio autem ad intelligentiam praedictorum haec est: quia sicut Christus in quantum Verbum increatum, perfectissime omnia formauit: sic in quantum incarnatum, omnia perfectissime reformare debuit. Decet enim perfectissimum principium, opus non dimittere citra perfectum. Debuit ergo reparatorum principium redemptionis humanae remedium perducere ad perfectum. Ad hoc autem quod esset perfectissimum, oportuit quod esset sufficientissimum, et efficacissimum. Quia sufficientissimum, ideo se extendit ad caelestia, terrestria, et infernalium. Quia ergo per Christum sunt infernalium recuperata, terrestria remediata, caelestia reintegrata: ita quod primus horum fecit per veniam, secundum per gratiam, et tertium per gloriam: ideo post passionem anima descendit ad inferos, ad liberandum in inferno detentos: deinde resurrexit a mortuis, ad viuificandum in peccatis mortuos: ascendit ad caelos reducendo captiuitatem, ad reintegrandum Hierusalem caelestem: misit Spiritum sanctum, ad aedificandum Hierusalem terrestrem. Quae omnia necessario consequuntur, et exiguntur ad sufficientiam reparationis humanae.

Rursus quia remedium illud fuit efficacissimum, tam in eos, qui Christi aduentum praecesserunt, quam in eos, qui sequuntur, qui tamen ad ipsum Christum accesserunt, et accedunt, et eius membra fuerunt, et sunt, tales autem sunt qui adhaerent ei per fidem, spem, et charitatem: ideo remedium illud habere debuit efficaciam, primo in eos, qui in Christum crediderunt, credendo sperauerunt, et speran-

do amauerunt: ac per hoc statim debuit ad inferos descendere ad ipsorum liberationem. Vnde aperta ianna caeli per Christi passionem, qui satisfaciendo amouerat rompham, mutando sententiam diuinam, eripuit de inferno omnia membra sua. Debuit etiam habere efficaciam praecipuam in eos, qui Christi aduentum sequuntur: vt attrahendo ad fidem, spem, et charitatem, tandem ad gloriam perduceret caelestem.

Gen. 3. d

Vt igitur aedificaret ad fidem, qua credimus Christum verum hominem, et verum Deum: quia etiam credimus eum voluisse nos redimere per mortem, et ad vitam nos reducere posse per resurrectionem: ideo voluit resurgere ad vitam immortalem, interiecto tamen spatio temporis debito, scilicet triginta sex horarum, in quo ostenditur, quod vere mortuus fuit: nec magis accelerare debuit, ne si citius resurgeret, crederetur, quod non vere mortuus fuisset, sed se mortuum finxisset: nec amplius differre, ne si semper iaceret in morte, crederetur impotens, et quod nullos posset ad vitam reuocare, ideoque resurrexit tertia die.

Christus cur tertia die resurrexerit.

Amplius vt erigeret ad spem, ad caelestem ascendit gloriam, quam speramus. Sed quia spes non oritur, nisi ex fide immortalitatis futurae: ideo non statim ascendit, sed spatio quadraginta dierum interiecto, in quo per multa signa, et argumenta veram ostenderet resurrectionem, per quam animus solidaretur in fide, et subleuaretur ad sperandum gloriam caelestem.

Ascensio Christi nos erigit ad spem gloriae caelestis.

Postremo, vt inflammaret ad charitatem, misit ignem Spiritus sancti in die Pentecostes. Et quia nullus hoc igne repletur, nisi qui petit, querit, et pulsat, cum instanti, et importuno spei desiderio; ideo non statim post ascensionem misit, sed decem dierum spatio interiecto, in quo discipuli ieiunantes, orantes, et gementes disposuerunt se ad Spiritus sancti susceptionem. Ac per hoc sicut debitam seruauit horam in patiando, sic in resurgendo, sic in ascendendo in caelum, sic in mittendo Spiritum sanctum, et propter foundationem trium virtutum praedictarum, et propter multa mysteria, quae in his temporibus implicantur.

Act. 2. a

Act. 1. c

Christus sicut in passione, sic in alijs mysterijs debita horam seruauit.

Et quoniam Spiritus sanctus, qui charitas est, et per charitatem habetur, est omnium origo charismatum; ideo cum descendit Spiritus sanctus, effusa est plenitudo charismatum ad corpus Christi mysticum consummandum. Et quia diuersa membra debent esse in corpore perfecto, et diuersorum membrorum diuersa officia, et exercitia, et diuersorum officiorum diuersa charismata; hinc est, quod vni datur per Spiritum sermo sapientiae, alij sermo scientiae, alij fides, alij gratia sanctorum, alij operatio virtutum, alij prophetia, alij discretio spirituum, alij genera linguarum, alij interpretatio sermonum: quae omnia operatur vnus, atque idem Spiritus, diuidens singulis prout vult, secundum suam liberalissimam prouidentiam, et prouidentissimam largitatem.

1. Cor. 12. a

SANCTI BONAVENTURÆ
EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS

Breuiolquij

Q V I N T A P A R S,

IN QVA DE GRATIA SPIRITVS SANCTI AGITVR.

De gratia in quantum est donum diuinitus datum . A
Cap. I .

DOST tractatum de incarnatione Verbi, quod est origo, et fons omnis doni gratuiti, dicenda sunt aliqua de gratia Spiritus sancti, quae nobis quadrupliciter consideranda occurrit. Primo in quantum est donum diuinitus datum. Secundo in comparatione ad liberum arbitrium. Tertio in comparatione ad habitus virtutum. Quarto in comparatione ad exercitia meritorum. De gratia igitur, in quantum est donum diuinitus datum, haec tenenda sunt, scilicet quod ipsa est donum, quod a Deo immediate donatur, et infunditur. Etenim cum ipsa, et in ipsa datur Spiritus sanctus, qui est donum increatum, optimum, et perfectum, quod descendit a Patre luminis per Verbum incarnatum, secundum quod Ioannes in Apocalypsi vidit fluxum splendidum ad modum crystalli procedere de sede Dei, et agni. Ipsa nihilominus est donum, per quod anima efficitur sponsa Christi, filia Patris aeterni, et templum Spiritus sancti: quod nullo modo fit nisi ex dignatione condescensionis, et condescensu dignatione maiestatis aeternae per donum gratiae suae. Ipsa denique est donum, quod animam purgat, illuminat, et perficit: viuificat, reformat, et stabilis: eleuat, assimilat, et Deo iungit, ac per hoc acceptabilem facit: propter quod donum, huiusmodi gratia gratum faciens recte dicitur, & debuit appellari.

Ratio autem ad intelligentiam praedictorum haec est: quia cum primum principium productionum pro sua summa beneuolentia fecit spiritum rationale capacem beatitudinis aeternae: et reparatum principium capacitatem illam infirmatam per peccatum reparauit ad salutem; et beatitudo aeterna consistit in habendo summum bonum, et hoc est Deus, et bonum excelens improprietate omnem humani obsequij dignitatem, nullus omnino ad illud summum bonum dignus est peruenire, cum sit omnino supra omnes limites naturae, nisi a Deo condescendente sibi eleuetur ipse supra se. Deus autem non condescendit, per sui essentiam incommutabilem, sed per suam influentiam ab ipso manantem: nec spiritus eleuatur supra se per situm localem, sed per habitum deiformem. Necessesse est igitur spiritui rationali, vt dignus fiat aeternae beatitudinis, quod particeps fiat influentiae deiformis. Haec autem influentia deiformis, quia est a Deo, et secundum Deum, et propter Deum, ideo reddit imaginem nostrae mentis conformem beatissimae Trinitati, non tantum secundum ordinem originis, verum etiam secundum rectitudinem electionis, & secundum quietudinem fruitionis. Et quoniam qui hoc habet, immediate ad Deum reducitur, sicut immediate ei conformatur: ideo donum illud immediate donatur a Deo, tamquam a principio influxiuo, vt sicut imme-

diat emanat a Deo Dei imago, sic immediate manat ab ipso Dei similitudo, quae est diuinae imaginis perfectio deiformis: et ideo dicitur imago recreationis.

Rursus quoniam, qui fruatur Deo, Deum habet; ideo cum gratia, quae sua deiformitate disponit ad Dei fruitionem, datur donum increatum, quod est Spiritus sanctus, quod qui habet, habet Deum. Et quoniam nullus Deum habet, quin ab ipso specialiter habeatur: nullus habet et habetur a Deo, quin ipsum praecipue, & incomparabiliter diligat, et diligatur ab eo, sicut sponsa a sponso: nullus sic diligitur quin ad aeternam beatitudinis hereditatem adoptetur pro filio: hinc est, quod gratia gratum faciens facit animam templum Dei, sponfam Christi, et filiam Patris aeterni. Et quia hoc non potest esse nisi ex summa dignatione, et condescensione Dei; ideo illud non potest esse per habitum aliquem naturaliter insertum, sed solum per donum diuinitus gratis infusum: quod expresse apparet, si quis ponderet quantum est, esse Dei templum, Dei filium, Deo nihilominus indissolubiliter, et quasi matrimonialiter, per amoris, et gratiae vinculum copulatum.

Postremo, quia mens nostra non efficitur conformis beatissimae Trinitati, secundum rectitudinem electionis, nisi per vigorem virtutis, splendorem veritatis, et feruorem charitatis; et vigor virtutis animam purgat, stabilis, et eleuat: splendor veritatis animam illuminat, reformat, et Deo assimilat: feruor charitatis animam perficit, viuificat, et Deo coniungit, et ex his omnibus homo Deo placens, et acceptus existit: hinc est, quod illa influentia deiformis, dicitur habere omnes decem actus praedictos, ita tamen quod denominatur ab ultimo, sicut a completissimo. Dicitur enim gratia gratum faciens, quia habentem facit Deo gratum, cum non solum gratis datur a Deo, verum etiam sit secundum Deum, et propter Deum: cum ad hoc sit, vt per ipsam opus manans a Deo reuertatur in Deum, in quo ad modum circuli intelligibilis, consistit omnium spirituum rationalium complementum.

De gratia in quantum inuat ad bonum meritorium.
Cap. I I .

Secundo de Spiritus sancti gratia occurrit nobis considerandum in comparatione ad liberum arbitrium, et hoc secundum duplicem modum. Primo scilicet in quantum ipsa est adiutorium ad meritum. Secundo vero in quantum est remedium contra peccatum. De gratia ergo Dei in quantum est adiutorium ad merendum, haec tenenda sunt, quod cum gratia dicatur generaliter, specialiter, et proprie: generaliter, dicitur adiutorium diuini creaturae liberaliter, et gratis impensum, et indifferenter ad quemcumque actum; et sine huiusmodi adiutorio gratiae, nec possumus aliquid efficere, nec durare in esse. Specialiter vero dicitur gratia adiutorium diuinitus datum, vt quis praeparet se ad suscipiendum Spiritus sancti donum, quo perueniat ad meritum statum: et talis dicitur gratia

gratia gratis data, et sine hac nullus sufficienter facit quod in se est, vt se praeparet ad salutem: proprie vero gratia dicitur adiutorium datum diuinitus ad merendum: quod quidem dicitur donum gratiae gratum facientis, sine quo nullus potest mereri, nec in bono proficere, nec ad aeternam peruenire salutem. Ipsa enim tamquam radix merendi omnia merita antecedit: propter quod dictum est, quod prauehit voluntatem, vt velit: subsequitur autem, ne frustra velit. Vnde nullus ipsam mereri potest, merito condigni, sed ipsa meretur augeri a Deo in via, vt aucta mereatur et perfici in patria, et gloria sempiterna ab ipso Deo, cuius est gratiam infundere, augere, et perficere, secundum cooperationem voluntatis nostrae, et secundum propositum siue beneplacitum praedestinationis aeternae.

Ratio autem ad intelligentiam praedictorum haec est: quia cum primum principium sua omnipotentia virtute, et benignissima largitate, creaturam omnem de nihilo produxit ad esse, ac per hoc creatura de se non habeat esse, totum autem esse habeat aliunde; sic facta fuit vt ipsa pro sua defectibilitate semper suo principio indigeret, et primum principium pro sua benignitate influere non cessaret. Cum ergo spiritus rationalis hoc ipso, quod de nihilo est, sit in se defectiuus: hoc ipso, quod natura limitata et egena, sit in se recuruus, amans proprium bonum; hoc ipso, quod totus a Deo, sit totaliter Deo obnoxius. Et quia defectiuus est, de se tendit in non esse: quia recuruus, per se non astringit ad rectitudinem perfectae iustitiae: quia totaliter Deo obnoxius, et Deus bonis eius non indiget, nihil potest facere de se, et propria virtute: propter quod Deum sibi constituit debitorem, et maxime mercedis aeternae, quae Deus est, nisi per diuinam condescensionem. Hinc est, quod ad hoc, quod saluetur in esse, cum sit defectiuus, indiget semper adiutorio diuinae praesentiae, manutentionis, et influentiae, per quam manuteneatur in esse: quae quamuis sit vniuersalis in creaturas omnes, nominatur tamen nomine gratiae: quia non ex debito procedit, sed ex libertate bonitatis diuinae. Hinc est etiam, quod ad hoc vt se praeparet ad donum supernae gratiae, cum sit recuruus, indiget dono alterius gratiae gratis datae, maxime post naturam lapsam, per quam habilis efficiatur ad bona moralia, quae sunt bona ex circumstantia, quae nullo modo possunt dici bona, nisi procedant ex intentione recta, videlicet quod non propter nos, sed propter summum bonum fiant, ad quod non astringit spiritus noster recuruus, nisi prauehiatur a Deo per aliquam gratiam gratis datam. Hinc nihilominus est, quod ad hoc, quod faciat bona opera meritoria mercedis aeternae, cum totaliter sit Deo obnoxius, et debitor sui totius, indiget dono gratiae gratum facientis, per quam Deus sibi condescendat, prius acceptans suam imaginem, et voluntatem, quam operationem ex eo manantem: quia cum causa nobilior sit suo effectu, nullus potest se facere meliorem, nec facere opus Deo placens, nisi prius placeat ipse, vt Deus prius ipsum respiciat, quam ad munera eius. Et ideo omnis radix merendi fundatur in gratia gratum faciente, cuius est facere hominem Deo dignum: propter quod nullus potest eam mereri merito condigni, sed solum merito congrui. Ipsa autem habita meretur sui ipsius augmentum in statu viae per bonum eius vsum merito condigni. Nam cum solus Deus sit ipse gratiae fontale principium influendi: ipse solus est principium augmentandi, per modum infundentis: et gratia per modum meriti, et dignitatis: et liberum arbitrium per modum cooperantis, et merentis, pro eo, quod liberum arbitrium cooperatur gratiae, et quod est gratiae, suum facit: et ideo non tantum liberum arbitrium per gratiam meretur gratiae augmentum, in statu viae merito digni, verum etiam complementum in statu patriae merito condigni: tum propter sublimitatem doni Spiritus

sancti in merito cooperantis: tum propter veritatem Dei promittentis: tum propter veritatem liberi arbitrij consentientis, et finaliter perseverantis: tum propter difficultatem status merendi: tum propter dignitatem Christi nostri capitis interuenientis, quod debet glorificari cum suis membris: tum etiam propter liberalitatem Dei tribuentis, quem non decet parua reddere, propter obsequium sibi fideliter obtemperantis: tum propter nobilitatem operis, quod ex charitate procedit, quod tantum ponderat in conspectu iudicis, quantum amor, ex quo procedit, qui Deum incomparabiliter praeponeit omnibus creaturis: et ideo non sufficienter, et competenter potest nisi in Deo, et summo bono remunerari. Ex quibus omnibus tamquam ex septem rationibus, gloriam aeternam merito non tantum congrui, sed etiam condigni, mereri facit gratia septiformis.

De gratia in quantum est remedium peccati.
Cap. I I I .

DE gratia vero in quantum est remedium contra peccatum, haec tenenda sunt, scilicet, quod liberum arbitrium licet sit sub Deo potentissimum, potest tamen per se in peccatum corruere: sed nullatenus potest resurgere sine adiutorio diuinae gratiae, quae dicitur gratia gratum faciens. Illa autem gratia licet sit sufficiens remedium contra peccatum, non tamen infunditur adulto, nisi adsit liberi arbitrij consensus. Ex quo colligitur, quod ad iustificationem impij quatuor concurrunt, scilicet infusio gratiae, expulsio culpae, contritio, et motus liberi arbitrij. Expellitur ergo culpa a Dei dono, non a libero arbitrio, non tamen sine libero arbitrio. Nam gratiae gratis datae est liberum arbitrium reuocare a malo, et excitare ad bonum: et liberi arbitrij est consentire, vel dissentire: et consentientis est gratiam suscipere: et suscipientis cooperari eidem, vt tandem perueniat ad salutem.

Ratio autem ad intelligentiam praedictorum haec est: quia cum primum principium hoc ipso, quod primum, et potentissimum, sit causatum omnium, quae sunt in vniuerso praeter quam peccatorum, quae sunt transgressiones legis diuinae, et caelestium inobedientiae mandatorum, nihil habet sibi rebelle, iniuriosum, et offensiuum, nisi peccatum: quod contemnendo Dei praecceptum, et auertendo nos a bono incommutabili, offendit Deum, deformat liberum arbitrium, perimit donum gratuitum, et obligat ad supplicium aeternum. Cum igitur deformatio imaginis, et peremptio gratiae sit quasi annihilatio, in esse moris, et vitae gratitae, cum offensa Dei sit tantum ponderanda, quantum est ipse, cum reatus poenae aeternae rationem teneat infiniti; impossibile est, quod homo resurgat a culpa nisi recreetur in vita gratuita, nisi remittatur offensa, et poena relaxetur aeterna. Solus igitur, qui fuit principium creatiuum, est et principium recreatiuum, et reparatiuum, Verbum scilicet Patris aeternum, quod est Iesus Christus mediator Dei, et hominum, quod quia omnia de nihilo creat, ideo creat seipso solo sine aliquo intermedio.

Quia vero recreat deformatum per vitium culpae, reformando per habitum gratiae et iustitiae, obligatum ad poenam, absolueno per satisfactionem condignam: hinc est, quod nos reparat, sustinendo pro nobis poenam in natura assumptam, et infundendo gratiam reformatiuam, quae quoniam continuat nos suae origini, facit nos membra Christi, ac per hoc animam peccatricem, quae fuerat inimica Dei, prostibulum diaboli, et ferua peccati, facit sponfam Christi, templum Spiritus sancti, et filiam Patris aeterni: quod totum sit per gratuitam, et condescensiuam infusionem doni gratuiti. Rursus quoniam Deus sic reformat, quod leges naturae inditas non infirmat; ideo sic hanc gratiam tribuit libero arbitrio, vt tamen ipsum non cogat, sed

Gratia non cadit sub merito de condigno.

Necessitas triplicis gratiae.

Mirabiles effectus gratiae.

Gratia gratum faciens quare sic dicatur.

Gratia tripliciter dicitur.

Gen. 4. a

Gratia vni crescit. Ad augmentum gratiae quo modo Deus, gratia, et liberum arbitrium concurrunt.

Homo per se cadit, no per se surgit.

Iustificatio impij quatuor requirit.

Ambrosii de paradiso c. 8. tom. 1. edit. Rom.

Peccatum quam graue malum.

1. Tim. 2. b

Iustificatio impij.

Gratiae Spiritus sancti quadruplex consideratio.

Iac. 1. c

Apocalyp. 22. a

Gratia gratum faciens.

Quo modo Deus condescendit, & nos per gratiam eleuamur.

eius consensus liber maneat; et ideo ad hoc, quod culpa expellatur, non solum necesse est, quod gratia introducat, verumetiam quod liberum arbitrium in adultis (in adultis dico, quia in parulis sufficit fides Ecclesie, et meritum Christi, et excusat impotentia sui) necesse est, inquam, quod conformet se expulsi- oni culpa, per detestationem omnium peccatorum, quam vocamus contritionem. Est etiam necesse, quod conformet se introductioni gratia, per complacentiam, et acceptationem doni diuini, quam vocamus motum liberi arbitrij. Et sic necesse est, ista quattuor concurrere ad iustificationem impij.

Gratia et li- berum arbi- trium quo modo se ha- beant.

August. de Verb. Apof. ser. 1. 5. 10. 3 Rom. 9. d Aug. epist. 105. ad Sixto. 2.

Postremo quia praedispotio ad formam completam, debet esse ei conformis, ad hoc, quod liberum arbitrium se disponat ad gratiam gratum facientem, indiget adminiculo gratia gratis date; et quia gratia est liberum arbitrium non cogere, sed praenire, et simul vtriusque est in actum prodire: hinc est, quod in nostra iustificatione concurrat actus liberi arbitrij, et gratia consone quidem et ordinate, ita quod gratia gratis date est excitare liberum arbitrium: liberi arbitrij autem est huiusmodi excitationi consentire, vel dissentire: et consentientis est ad gratiam gratum facientem se preparare, quia hoc est facere quod in se est: et sic disposito gratia gratum faciens habet infundi, cui liberum arbitrium potest cooperari si vult, et tunc meretur: vel contrariari per peccatum, et tunc demeretur. Si ergo cooperetur ei vsque in finem, meretur peruenire ad aeternam salutem. Verum est igitur, quod dicit Augustinus, quod qui creauit te sine te, non iustificabit te sine te. Verum est etiam quod non est volentis, neque currentis, sed Dei miserentis. Verum est etiam, quod nullus potest super- bire de meritis, quia nihil in nobis Deus praeter sua dona coronat. Referuauit enim sibi Deus muna- gra- tie liberaliter largienda, vt discat homo non esse ingratus; nec in se, quasi non acceperit, sed in Domino gloriari. Verum est etiam, quod licet liberum arbitrium per se legem implere non possit, nec gratiam in se efficere, inexcusable tamen est, si non facit quod potest: quia gratia gratis data semper est presto ad commonitionem, cuius adminiculo facere potest, quod in se est: quo facto, habet gratiam gra- tum facientem, qua obtenta, diuinam impleat legem, et faciat voluntatem; qua facta, tandem ad beatitudinem perueniat sempiternam propter opera meri- toria, quae totaliter sunt a gratia, totaliter etiam a li- bero arbitrio, licet principaliter a gratia. Quia vt di- cit Augustinus, gratia cooperatur ad liberum arbi- trium sicut sessor ad equum, qui quidem sessor li- berum arbitrium dirigit, deducit, et perducit ad portum aeternae felicitatis exercendo nos in operibus perfectae virtutis secundum donum ipsius gratiae sep- tiformis.

De ramificatione gratiae in habitus virtutum. Cap. IIII.

Tertio restat agere de gratia in comparatione ad habitus virtutum, circa quam consideranda sunt tria. Primum est qualiter gratia vna ramificatur in habitus virtutum: secundum, qualiter ramificatur in habitus donorum: tertium, qualiter ramifica- tur in habitus beatitudinum. De ramificatione igitur gratiae in habitus virtutum haec tenenda sunt, quod cum vna sit gratia gratificans animam, septem tamen sunt virtutes gratitae, quibus regitur vita humana: tres quidem theologiae, scilicet Fides, Spes, et Cha- ritas: quattuor cardinales, scilicet Prudentia, Tem- perantia, Fortitudo, et Iustitia, quae vno modo est virtus communis et generalis, alio modo specialis et propria. Haec autem septem virtutes, licet sint distin- ctae, et proprias excellentias habentes, sunt tamen con- nexae, et aequales ad inuicem in eodem: et licet sint

Virtutes septem.

gratitae per gratiam informatae, possunt tamen fieri informes per culpam, sola charitate excepta, et ite- rum reformari per penitentiam adueniente gratia, quae est habituum virtualium origo, finis, et forma.

Gratia vir- tutum ori- go, finis, et forma.

Ratio autem ad intelligentiam praedictorum haec est: quia sicut principium productiuum sua summa perfectione in dando vitam naturam, non tantum dat viuere quantum ad actum primum, verumetiam, quantum ad actum secundum, qui est operari: sic necesse est, quod principium reparatiuum vitam tri- buat spiritui in esse gratuito, et quantum ad esse, et quantum ad operari. Et quoniam vnus viuens se- cundum vnam vitam primam membrorum multae sunt operationes vitales ad illius vitae perfectam ma- nifestationem, cum actus diuersentur per obiecta, et diuersitas actuum requirat diuersitatem, siue di- stinctionem habituum: hinc est, quod licet vna sit gratia viuificans, ramificari tamen necessario habet in varios habitus propter varias operationes. Et quoniam quaedam sunt opera moralia primaria, sicut credere; quaedam media, sicut intelligere credita; quaedam vero postrema, sicut videre intellecta; et in primis ani- ma reificatur, in secundis expeditur, in tertijs per- ficitur: ideo gratia gratum faciens ramificatur in ha- bitus virtutum, quorum est animam reificare: in habitus donorum, quorum est animam expedi- re: et in habitus beatitudinum, quorum est animam perficere.

Arif. 2. lib. de ani. rex. 33.

Virtutum, donorum, et beatitu- dinum offi- cium.

Rursus quoniam reitudo animae perfecta requirit, quod ipsa reificetur secundum duplicem faciem, scilicet superiorem, et inferiorem, et respectu finis, et respectu eorum, quae sunt ad finem: ideo necesse est animam quantum ad superiorem faciem, in qua consistit imago trinitatis aeternae, reificari per tres theologicas virtutes: vt sicut imago creationis consi- stit in trinitate potentiarum cum vnitae essentiae, sic imago recreationis consistit in trinitate habituum, cum vnitae gratiae, per quos anima fertur recte in summam Trinitatem secundum tria applicata tri- bus personis; ita quod fides dirigit in summe verum, credendo, et assentiendo: spes in summe arduum, imi- tando, et expectando: charitas in summe bonum, de- siderando, et diligendo. Necesse est etiam quantum ad inferiorem faciem, animam reificari per quat- tuor cardinales virtutes. Nam prudentia reificat rationalem, fortitudo irascibilem, temperantia con- cupiscibilem, iustitia vero reificat omnes has vires in comparatione ad alterum. Et quia illud alterum determinat potest esse proximus, potest etiam idem homo comparari ad seipsum, vt ad alterum, potest etiam esse ipse Deus; hinc est, quod iustitia circumire dicitur omnes vires. Dicitur etiam non tantum vir- tus cardinalis, verumetiam generalis, comprehendens totius animae reitudo, cum ipsa dicatur reitudo voluntatis. Vnde ipsa non tantum comprehendit virtutes ordinantes ad proximum, sicut est aequitas, libertas: verumetiam ad seipsum, sicut est poeniten- tia, et innocentia: necnon ad Deum, sicut est laetitia, pietas, et obedientia.

Necessitas virtutis in reformatio- ne homi- nis.

Iustitia non solum car- dinalis, sed generalis virtus.

Postremo quia omnis reitudo virtutum secundum esse gratuitum manat a gratia tamquam ab origine, et radice, et secundum esse meritorium comparatur ad charitatem sicut ad originem, formam, et finem: hinc est, quod ceterae virtutes gratitae, quo ad habitus sunt connexae, et quo ad actus meritorios sunt aequales. Hinc est etiam, quod ceteri habitus virtutum possunt esse informes, sola charitate excepta, quae est virtutum forma. Cum enim habentur sine gratia, et charitate, in quibus consistit vita virtutum, tunc sunt informes. Cum autem superinfunditur gratia, tunc formantur, et decorantur, et Deo acceptabiles fiunt; sicut, et colo- res absque luce sunt inuisibiles, superueniente autem lumine, fiunt lucidi, pulchri, et aspectui complacentes. Vnde quemadmodum ex luce, et coloribus fit vnum in ratio-

Virtutes omnes pos- sunt esse in- formes, cha- ritate exce- pta.

in ratione motui, et vna lux sufficit ad multos colo- res illuminandos: sic ex gratia, et habitibus informi- bus cum formantur, fit vnum secundum rationem meritorij, et gratuiti: et vna nihilominus gratia suf- ficat ad informationem et gratificationem habituum diuersorum.

De ramificatione gratiae in habitus donorum. Cap. V.

Septem do- na Spiritus sancti. 1. 4. 11. a

DE ramificatione autem gratiae in habitus dono- rum haec tenenda sunt, quod licet plurima sint dona gratiae gratis datae, et generaliter omnes habitus diuinitus dati, dona Dei non absurde dici possunt; specialiter tamen, et appropriate septem sunt dona Spiritus sancti, quae enumerat, et nominat Isaias, lo- quens de flore, qui processit de radice Iesse, id est, Christo: de quo dicit, quod requiescet super eum Spiritus Domini, Spiritus sapientiae, et intellectus. Spiritus consilij, et fortitudinis. Spiritus scientiae, et pietatis, et replebit eum Spiritus timoris Domini. In hac autem enumeratione descendendo procedit a summo, et combinando, vt simul ostendatur dono- rum distinctio, connexio, origo, et ordo.

Septuplex indigentia hominis.

Ratio autem ad intelligentiam praedictorum, haec est: quia cum principium reparatiuum per summam liberalitatem, non tantum det gratiam ad reifican- dum contra obliquitates vitiorum per habitus virtu- tum, verumetiam ad expediendum contra impedi- menta syntomatam per habitus donorum: ideo plu- rificari debent dona gratuita, secundum quod neces- sarium est ad expeditionis sufficientiam. Quoniam igitur anima nostra indiget septiformiter expediri: hinc est, quod ex septiformi causa necesse est Spiritus sancti dona esse septiformia. Indiget namque expediri contra vitiorum obliquitates, quantum ad vires naturales; quo ad superadditas virtutes, in pa- tiendo, in agendo, in contemplanando, et vtroque modo.

Primo igitur propter vitiorum obliquitates expedi- tissime repellendas, septem sunt dona Spiritus san- cti, vt pote timor, contra superbiam: pietas, contra inuidiam: scientia, contra iram, quae quasi est quaedam infania: fortitudo, contra accidiam, quae mentem reddit ad bona inuadendam: consilium, contra auari- tiam: intellectus, contra gulam: et sapientia, contra luxuriam.

Luc. 1. g

Secundo propter expediendas vires naturales, de- bent septem dona Spiritus sancti esse. Nam irascibi- lis indiget expediri ad bona tam in prosperis, quam in aduersis: in prosperis expeditur per timorem, in aduersis per fortitudinem. Concupiscibilis autem indiget expediri quantum ad affectionem respectu proximi, et hoc fit per pietatem; et quantum ad affec- tum respectu Dei, et hoc fit per gustum sapientiae. Rationalis vero indiget expediri, in veritatis specu- latione, electione, et executione: per donum autem intellectus expeditur ad verum speculandum, per do- num consilij ad verum eligendum, per donum scientiae, ad electum exequendum: per donum enim scientiae re- cte conuersamur in medio nationis prauae, et peruerse.

Pf. 118. p

Sap. 7. b

Tertio propter expedienda septem virtutum officia, septem debent esse Spiritus sancti dona. Nam timor expedit ad temperantiam, timor enim carnes configit, vnde: Confige timore tuo carnes meas: pietas ad ve- ram iustitiam: scientia ad prudentiam: fortitudo ad fortitudinem, seu patientiam: consilium ad spem: in- tellectus ad fidem: sapientia ad charitatem. Vnde sic- cut charitas est mater, et consummatio omnium virtu- tum, sic sapientia omnium donorum, ita vt vere dicat Sapiens: Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa, et innumerabilis honestas per manus illius.

Quarto propter expeditionem in patiendo conformiter ad Christum, septem sunt habitus donorum. Christum autem ad patiendum mouit paterna volun- S. Bon. To. 6.

tas, humana necessitas, et virtutis strenuitas. Paterna quidem voluntas mouit, vt cognita per intellectum, vt amata per sapientiam, vt in reuerentia habita per timorem. Mouit etiam nostra necessitas, ad quam cog- noscendam necessaria est scientia, ad quam miserandam superadditur pietas. Mouit nihilominus virtu- tis strenuitas, vt prompta in eligendo per consilium: vt vigorosa in perseverando per fortitudinem. Et sic do- na debent esse septem.

Quinto propter expeditionem in agendo septem dona dantur a Spiritu sancto. Nam ad actionem expediendam necesse habemus expediri, ad declinandum a malo, quod fit per timorem. Necesse etiam habemus expediri, ad proficiendum in bono duplici, vel necessitatis, vel supererogationis. Circa primum expedi- mur per scientiam et pietatem, ita quod vnum est dirigens, et aliud exequens: circa secundum expedi- mur per consilium dirigens, et fortitudinem exequen- tem. Necesse etiam habemus quiescere in optimo, et hoc quantum ad intellectum veri, et quantum ad affec- tum boni: primum fit per donum intellectus, secundum per donum sapientiae, in quo est quies.

Sexto ad expeditionem in contemplanando, dona Spi- ritus sancti in septenario numero sunt. Nam ad vitam hierarchicam, et contemplatiuam necessarium est ani- mam purgari, illuminari, et perfici. Purgari autem oportet a concupiscentia, a malitia, ab ignorantia, ab infirmitate, seu impotentia. Primum facit timor, se- cundum pietas, tertium scientia, quartum fortitudo. Illuminari autem indigemus in operibus reparatio- nis, et primariae conditionis: primum dat consilium, secundum intellectus. Perfici autem habemus per ac- cessum ad summum, quod consistit in vno, et hoc per donum sapientiae: et sic arcanum contemplationis a la- to consummatur quasi in cubico.

Septimo ad expeditionem in actione, et contem- platione, septem debent esse dona Spiritus sancti. Nam contemplatiua propter conuersionem ad Trini- tatem, tria debet habere dona expedienda, scilicet quantum ad reuerentiam maiestatis, timorem: quan- tum ad intelligentiam veritatis, intellectum: quantum vero ad sapientiam, siue gustum bonitatis, sapientiam. Actiua vero, quae versatur in agendis, et sustinendis, debet habere quattuor, scilicet pietatem ad agendum, et fortitudinem ad sustinendum: et directiua horum duorum, scilicet scientiam, et consilium. Vnde quia ad expeditionem necessaria est directio: ideo fit do- norum combinatio, et plurima sunt dona ad intel- lectum spectantia, quia lux cognitionis vehementer expedit ad dirigendos pedes in viam rectam, et

De ramificatione gratiae in habitus beatitudinum, et per consequens fructuum, et sensuum. Cap. VI.

DE ramificatione autem gratiae in habitus beatitu- dinum haec tenenda sunt, scilicet quod septem sunt beatitudines, quas Saluator enumerat in sermone de monte: scilicet paupertas spiritus, mititas, iustitiae, misericordia, munditia cordis, et pax. Ad has vero beatitudines propter sui perfectionem, et ple- nitudinem duodecim fructus Spiritus, et quinque spi- rituales sensus consequuntur: qui non dicunt nouos habitus, sed status delectationum, et vsus spiritualium speculationum, quibus replentur, et consolantur spi- ritus virorum iustorum.

Ratio autem ad intelligentiam praedictorum, haec est: quia cum reparatiuum principium sit perfectissimum, et perfectissime reparatiuum, et reformatiuum per donum gratuitum: ideo gratiae donum ab ipso manans liberaliter, et abunde, ramificari debet vsque ad habitus perfectionem, qui cum fini approximat, recto vocabulo nuncupantur ex nomine beatitu- dinum: D

Motiuu pas- sionis Chri- sti.

Ad vitam hierarchi- cam tres- actus neces- sarij.

Mat. 5. a

Duobus mandatis madata omnia clauduntur. Charitas radix, forma, et finis virtutum.

10.17.d

1. Cor. 15.d

Et quia omnia praecepta, vel ad Deum referuntur tamquam in finem, vel ad proximum tamquam in illud, quod est ad finem; hinc est, quod in his duobus mandatis clauduntur collectio mandatorum, et comprehensio omnium scripturarum, et charitas ipsa est radix, forma, et finis virtutum, quae iungit omnes cum ultimo fine, et ligat omnia ad inuicem simul, et ordinat: ac per hoc ipsa est pondus inclinationis ordinate, et vinculum colligationis perfectae; ordinem quidem seruans respectu diligendorum diuersorum, quantum ad affectum pariter, et effectum: vnitatem autem habens in habitu quantum ad vnum finem, et vnum principale dilectum, quod est ratio diligendi respectu omnium aliorum dilectorum, quae per amoris vinculum nata sunt colligari in vnum Christum quantum ad caput et corpus, quod vnitatem continet in se seruandorum: quae vnitatis nunc inchoatur in vita, sed consummatur in aeterna gloria, iuxta quod Dominus orat; vt sint vnum, sicut et nos vnum sumus et ego in eis, et tu in me, vt sint consummati in vnum. Quae vnitatis consummata per vinculum charitatis, erit Deus omnia in omnibus, aeternitate certa, et pace perfecta, eruntque omnia per amorem communia communione ordinata, et ordinatione connexa, et connexione indissolubiliter alligata.

De exercitio gratiae respectu agendorum, praeceptorum et consiliorum. Cap. IX.

Praeceptorum diuersitas. **Exo. 31.d**

De praeceptis autem legis diuinae hoc tenendum est, quod in lege Moisaica sunt praecepta iudicialia, figuralia, et moralia vt ipse decem praecepta decalogi in duabus tabulis scripta digito Dei. Lex autem Euangelica iudicialia temperat auferendo, figuralia euacuat adimplendo, moralia consummat adijciendo. Adijcit autem documenta instrumenta, promissa excitantia, et consilia perficienda: cuiusmodi sunt consilium paupertatis, consilium obedientiae, et consilium castitatis, ad quae impleda inuitat Dominus noster Iesus Christus eum, qui vult esse perfectus.

Ratio autem ad intelligentiam praedictorum, haec est: quia primum principium, sicut est summe bonum in seipso, sic est summe iustum in opere suo, et in vniuerso regimine disponendo. Quoniam ergo summe iusti est zelare iustitiam, non tantum in se, verumetiam in altero: iustitia autem consistit in conformando se regulis iuris: hinc est, quod diuina iustitia est regulas iustitiae homini imprimere et exprimere, non tantum discendo, per modum veritatis erudientis, sed etiam praecipiendo, et obligando, per modum voluntatis imperantis. Et quoniam gratia facit voluntatem nostram voluntati diuinae conformem, ipsius est dispo nere nos ad obtemperandum, et subiucendum illis regulis iustitiae, secundum dictamen legis diuinitus datae.

Rursus quoniam diuinis imperijs dupliciter obtemperare contingit, videlicet ex timore poenae, vel ex amore iustitiae: et primum est imperfectorum, secundum autem perfectorum; ideo duplicem Deus homini contulit legem, vnam timoris, et alteram amoris: vnam in seruitutem generantem, et alteram in adoptionem filiorum Dei transferentem. Ac per hoc, quia timentibus et imperfectis competit, vt terreantur per iudicia, et manuducantur per signa, et dirigantur nihilominus per praecepta: hinc est, quod lex Moisaica, quae est lex timoris, continet iudicialia, et figuralia, et moralia. Perfectis autem et amantibus competit aperta instructio documentorum, larga promissio praemiorum, et alta perfectio consiliorum: hinc est, quod lex Euangelica continet ista tria. Et ideo dicitur lex Moisaica differre ab Euangelica: quia illa figurae, haec veritatis: illa lex poenae, haec gratiae: illa litteralis, et ista spiritualis: illa occidens, et ista viuificans: illa timoris, et ista amoris: illa seruitutis, et ista libertatis: illa oneris, et ista facilitatis.

Moisaica, et Euangelicae legis discrimen.

A Postremo quoniam regulae spectantes ad iustitiae necessitatem, continentur in diuinis praeceptis, et iustitiae est ius suum vnicuique reddere; necesse est, quod praecepta moralia quaedam sint, quae ordinent nos ad Deum: quaedam ad proximum secundum duplex charitatis praeceptum, quod Spiritus sanctus voluit inuenire per duarum mysterium tabularum: et ideo digito Dei scriptae dicuntur. Et quia Deus est trinus, Pater scilicet, et Filius, et Spiritus sanctus, cui competit summa maiestas adoranda, veritas profitenda, et charitas acceptanda, secundum vim irascibilem, rationalem, et concupiscibilem, per actum operis, oris, et cordis: ideo triplex est mandatum primae tabulae, correspondens tribus praemissis, scilicet adorationis subiectinae, iurationis veridicae, et sabbatizationis sacratae. Quia vero proximus est imago Trinitatis, et ei, quantum praefert imaginem Patris, debetur pietas: in quantum imaginem Filij, debetur veracitas: in quantum imaginem Spiritus sancti, debetur benignitas: hinc est, quod septem sunt mandata, quae ad secundam tabulam spectant. Nam penes pietatem duo sunt, vnum, quod pietatem mandat, scilicet de patre honorando: alterum, quod impietatem vetat, scilicet de non occidendo. Penes veracitatem vero, quae principaliter consistit in verbo, accipitur vnum, scilicet de falso testimonio non ferendo. Penes benignitatem vero, cui opponitur cupiditas, et concupiscentia, quarum vtraque potest esse in opere, vel in corde, accipiuntur quatuor, scilicet non moechaberis: non concupisces vxorem: non furtum facies: et non concupisces rem alienam. Et habent haec ordinari, secundum maiora, vel minora nocumenta, per quae infringi potest iustitia. Et sic regulae spectantes ad iustitiae necessitatem, debent contineri in decem praeceptis. Quoniam autem iustitia ad perfectionem peruenit, dum perfecte se elongat a malo, et quantum ad culpam, et quantum ad causam: et omne malum oritur ex triplici radice, scilicet concupiscentiae carnis, et concupiscentiae oculorum, et superbiae vitae: hinc est, quod tria sunt consilia Euangelica, perfecte nos elongantia a triplici radice praedicta. Quae ideo sunt consilia, quia vt perfecte faciant recedere a malo, non solum separant ab illicitis, verumetiam a licitis, et concessis, quae possunt esse occasio mali: ac per hoc non solum iustitiam continent sufficientem, verumetiam superabundantem, secundum quod competit perfectioni Euangelicae legis, et exercitationi gratiae perficientis.

De exercitio gratiae respectu petendorum, et oratorum. Cap. X

De petitionibus autem orationis Dominicae hoc tenendum est, quod licet Deus sit liberalissimus, et promptior ad dandum, quam nos ad accipiendum; tamen a nobis vult orari, vt occasione habeat largiendi dona gratiae Spiritus sancti. Vult autem orari, non solum oratione mentali, quae est ascensus intellectus in Deum, verumetiam vocali, quae est petitio decentium a Deo, non solum per nos ipsos, verumetiam per Sanctos, tamquam per adiutores nobis diuinitus datos, vt quod minus digni sumus impetrare per nos, impetrare valeamus per Sanctos. Et quia quid oremus, secundum quod oportet, nescimus, ne vagaremur incertis, formam nobis tribuit Dominus, et Deus noster Christus in oratione, quam composuit: in qua sub septenario petitionum numero vniuersitas comprehenditur petendorum.

Ratio autem ad intelligentiam praedictorum, haec est: quia primum principium sicut est summe verum et bonum in seipso, sic misericors et iustum in opere suo. Et quia misericordissimus est, ideo libentissime condescendit humanae miseriae per infusionem gratiae suae. Quia vero simul cum hoc iustum est, ideo donum perfectum non dat, nisi desideranti: non dat

Infl. de In. Sic. et In. §. penult.

Exo. 31. d Sufficietia praeceptoru Decalogi.

1. Io. 2. 6

Rom. 8. e

A petitur, cum dicitur: Adueniat regnum tuum. Vel est fruitio summi boni, quae non datur, nisi his, qui voluntates suas habent diuinae voluntati conformes, et haec petitur, cum dicitur: Fiat voluntas tua sicut in caelo, et in terra. Quae autem spectant ad transitum viae, aut respiciunt collationem boni conferentis, aut amotionem mali nocentis. Collatio autem boni conferentis petitur in pane quotidiano, siue super substantiali, in quo petitur quidquid necessarium est ad conseruationem vitae praesentis, siue secundum spiritum, siue secundum corpus. Amotio autem mali nocentis petitur in tribus petitionibus vltimis: quia omne malum aut tenet rationem praeteriti, aut futuri, aut praesentis. Vel aliter, aut tenet rationem mali culpae, aut pugnae, aut poenae. Primum petitur amoueri in dimissione debitorum: secundum in victoria renatationum: tertium, et vltimum in liberatione ab oppressione malorum. Et sic septem in vniuerso sunt petitiones, in quibus vniuersaliter petitur quidquid petendum est. Et hoc quidem fati recte, vt septenarius petitionum respondeat septenario diuinorum charismatum, et donorum gratiae septiformis. Propter quod notandum est, quod septiformem septenarium proponit nobis sacra scriptura considerandum, scilicet vitiorum capitalium, sacramentorum, virtutum, donorum, beatitudinum, petitionum, et dotum gloriosarum, trium scilicet spiritualium, et quatuor corporalium, vt inferius apparebit. Proponit ergo septenarium vitiorum tamquam primum, a quo debemus recedere: septenarium sacramentorum secundum, per quem debemus incedere: septenarium dotum vltimum, quem debemus appetere: septenarium petitionum penultimum, quo debemus petere: septenarium autem virtutum, donorum, et beatitudinum, triplicem intermedium, per quem debemus transire: vt sic septies in die laudantes nomen domini, et orantes, impetremus gratiam septiformem virtutum, donorum, et beatitudinum, qua vincamus septiformem pugnam vitiorum capitalium, et perueniamus ad septiformem coronam dotum gloriosarum, adiuuante nihilominus septiformi medicina sacramentorum diuinitus ad reparationem humani generis statutorum.

Oratio mentalis, et inuocatio Sanctorum.

Orationis Dominicae petitiones septem, et breuis earum summa.

Septenarius septiformis ex sacra scriptura.

Pf. 118. x

SANCTI BONAVENTURAE EXIMIUS ECCLESIAE DOCTORIS

Breuioluij

S E X T A P A R S,

IN QVA DE MEDICINA SACRAMENTALI AGITVR.

De sacramentali origine. Cap. I.

DOSTORVM actum est de Trinitate Dei, de creatura mundi, de corruptela peccati, de incarnatione Verbi, et de gratia Spiritus sancti: iam nunc sexto agendum est de medicina sacramentali. Circa quam consideranda sunt septem. Agendum est enim de sacramentorum origine, variatione, distinctione, institutione, dispensatione, iteratione, et vniuersaliter.

Propositio agendorum in sexta parte Breuioluij.

F que integritate. De origine igitur sacramentorum hoc tenendum est, quod sacramenta sunt signa sensibilia diuinitus instituta tamquam medicamenta, in quibus sub tegumento rerum sensibilibus diuina virtus secretius operatur: ita quod ipsa ex similitudine naturali representant, ex institutione significant, ex sanctificatione conferunt aliquam spiritualem gratiam, per quam anima curatur ab infirmitatibus vitiorum, et ad hoc principaliter ordinantur tamquam ad finem vltimum: valent tamen ad humilitationem, eruditionem, et exercitacionem, sicut ad finem, qui est sub fine.

S. Bon. To. 6.

D 3 Ratio

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia principium reparatum, quod est Christus crucifixus, Verbum scilicet incarnatum, quod sapientissime dispensat omnia, quia diuinum, et clementissime curat, quia diuinitus incarnatum, sic debet reparare, sanare, et saluare humanum genus ægrotum, secundum quod competit ipsi ægrotanti, ægritudini, et occasione ægrotandi, et ipsius ægritudinis curationi. Ipse autem medicus est Verbum incarnatum, Deus, scilicet inuisibilis in natura visibili. Homo ægrotans est non tantum spiritus, nec tantum caro, sed spiritus in carne mortali. Morbus autem est originalis culpa, quæ per ignorantiam inficit mentem, et per concupiscentiam inficit carnem. Origo autem huius culpe, licet principaliter fuerit ex consensu rationis occasione tamen sumpsit a sensibus carnis. Ad hoc ergo, quod medicina correspondens esset omnibus supradictis, oportuit, quod non tantum esset spiritualis, verumetiam aliquid haberet de sensibilibus signis: vt sicut hæc sensibilia fuerunt animæ occasio labendi, ita essent ei occasio resurgendi. Quoniam igitur signa sensibilia, quantum est de se, non habent efficaciam ordinationem ad gratiam, licet habeant longinquam representationem de sui natura, hinc est, quod oportuit, quod ab auctore gratiæ instituerentur ad significandum, et benedicerentur ad sanctificandum: vt sic essent ex naturali similitudine representantia: ex adiuncta institutione significatia: ex superaddita benedictione sanctificantia, et ad gratiam præparantia, per quam curaretur et sanaretur anima nostra. Rursus, quoniam gratia curatiua non datur elatis, incredulis, et fastidiosis; ideo oportuit hæc signa sensibilia diuinitus dari, quæ non solum sanctificarent, et gratiam conferrent, ac per hoc sanarent, verumetiam significatione erudirent, et susceptione humiliarent, et diuersificatione exercitarent: vt sic per exercitationem exclusa accidia a concupiscentia: per eruditionem exclusa ignorantia a rationali: per humilitationem exclusa superbia ab irascibili, tota anima curabilis fieret a gratia Spiritus sancti: quæ reformans secundum has tres potentias, ad imaginem Trinitatis, et Christi. Postremo quoniam per huiusmodi signa sensibilia diuinitus instituta, gratia Spiritus sancti suscipitur, et in eis ab accedentibus inuenitur: hinc est, quod huiusmodi sacramenta dicuntur gratiæ vasa, et causa: non quia gratia in eis substantialiter contineatur, vel causaliter efficiatur, cum in sola anima habeat collocari, et a solo Deo habeat infundi: sed quia in illis, et per illa gratiam curationis a summo medico Christo ex diuino decreto oportet hauriri, licet Deus non alligauerit suam gratiam sacramentis.

Ex præmissis igitur apparet non solum, quis sit sacramentorum ortus, verumetiam quis vsus, et quis fructus. Nam ortus eorum est Christus Dominus. Vsus autem est actus exercitatus, eruditus, et humiliatus. Fructus autem est hominum cura, et salus. Patet etiam quæ sit causa efficiens sacramentorum, quia diuina institutio: quæ materialis, quia signi sensibilibus representatio: quæ formalis, quia gratuita sanctificatio: quæ finalis, quia hominum medicinalis curatio. Et quia denominatio fit a forma, et sine; hinc est, quod dicuntur sacramenta, quasi medicamenta sanctificantia. Per hæc enim anima a scditate vitiorum reducitur ad sanctificationem perfectam. Et ideo licet sint corporalia et sensibilia, sunt tamen medicinalia, et ob hoc veneranda tamquam sancta: quia sacra significant mysteria, ad sacra præparant charismata, a sacratissimo Deo data, sacra institutione et benedictione diuinitus consecrata, ad cultum sacratissimum Dei in sacra Ecclesia constituta, vt merito dici debeant sacramenta.

Sacramentum cur sensibile signum.

Sacramenta quo modo vasa, et causa gratiæ.

A De sacramentorum variatione. Cap. I. I.

DE variatione autem sacramentorum hoc tenendum est, quod sacramenta ab initio ad curationem hominis sunt instituta, et semper cum morbo hominis cucurrerunt, et vsque in finem sæculi perdurabunt: sed alia fuerunt in lege nature, alia sub lege scripta, alia sub lege gratiæ. Et in his omnibus illa, quæ posteriora sunt significatione, sunt euidentiora, et effectu gratiæ digniora. In lege enim nature fuerunt oblationes, sacrificia, et decimationes. In lege autem scripta introducta est circumcisio, et adiuncta est expiatio, et superaddita est oblationum, decimationum, et sacrificiorum multiformis distinctio. In lege autem noua statuta sunt sacramenta numero pauciora, vtilitate potiora, virtute efficaciora, et præminencia digniora, in quibus est impletio simul, et euacuatio sacramentorum omnium prædictorum.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia Verbum incarnatum, quod est reparationis nostre principium, et fons, et origo sacramentorum, cum sit clementissimum, et sapientissimum; eo quod clementissimum est, non permisit quod curreret in orbibus peccati sine remedio sacramenti: eo vero quod sapientissimum est, ideo iuxta dictamen suæ immutabilis sapientiæ cuncta ordinatissime gubernantis, diuersa adhibuit medicamenta, et varia, secundum mutationem variam temporum diuersorum. Quoniam ergo ab initio præcurrente tempore, et aduentu Saluatoris magis ac magis appropinquante, semper magis ac magis effectus salutis creuit, et cognitio veritatis; congruum fuit, et ipsa signa salutis per successionem temporum alia post alia variari: vt effectus gratiæ diuinæ in salutem cresceret, simulque et ipsa significatio in ipsis signis visibilibus euidentior appareret. Et ideo primum per oblationes, postea per circumcisionem, ad vltimum per baptismalem ablutionem, expiationis, et iustificationis sacramentum formaliter institutum est: quia eiusdem mundationis forma, et similitudo in oblatione quidem occulte inuenitur, in circumcisione vero euidentius exprimitur, per baptismum autem manifestius declaratur. Et hinc est, quod illa primi temporis sacramenta, sicut dicit Hugo, fuerunt sicut veritatis vmbra: medij temporis sicut figura, seu imago: postremi, scilicet gratiæ sicut corpus, quia intra se veritatem, et gratiam curatricem continent, quam præsentant, et præsentialiter conferunt, quod promittunt.

Rursus quoniam præsentia veritatis, et gratiæ, quæ in lege gratiæ exhibetur ratione suæ excellentiæ, et multiformitatis in opere et virtute, per vnum signum exprimi non poterat, vt decebat; hinc est, quod in omni tempore, et lege plura fuerunt sacramenta data, ad illam veritatem, et gratiam exprimendam: sed præcipue in tempore legis figuræ, cuius est figuræ, multa signa et varia præcesserunt, quæ sua varietate Christi gratiam multipliciter exprimerent, et excellentius commendarent, et multipliciter commendando nutrent paruulos, exercerent imperfectos, et dueros onerando frangerent, et ad iugum gratiæ domarent, et quodam modo emollirent.

Postremo quoniam, superueniente veritate, cessat vmbra, et figura prænuicians fortitur finem intentum, quo habito, cessare debet eius vsus, et actus; hinc est, quod gratia superueniente, vetera sacramenta et signa impleta sunt pariter et sublata: quia signa erant prænoistica futurorum, et quasi prænuiciantia de longinquo, et nona nihilominus instituta tamquam demonstratiua præsentis gratiæ, et rememoratiua quodam modo passionis Dominicæ, quæ fons est, et origo gratiæ curatiuæ, siue in nobis, siue in his, qui præcesserunt Christi aduentum: sed in his, qui præcesserunt, tamquam pretium promissum: in his, qui sequuntur, tamquam pretium

Sacramenta legis nature, scripte, et gratiæ.

Hugo de S. Vid. Dialo. de sacram. leg. nat. et script. longissime post med.

Quare in omni lege plura fuerunt sacramenta.

Dignitas sacramentorum nouæ legis.

pretium persolutum. Et quoniam non debetur gratia promissioni pretij, nisi ratione persolutionis, et abundantior debetur persoluto pretio, quam promisso; hinc est, quod passio Christi immediatus sanctificat sacramenta temporis legis nature, et pleniori gratia in eis redundat. Propter quod illa præparauerunt, et perduxerunt ad hæc, sicut via ad terminum, sicut signum ad signatum, sicut figura ad veritatem, et sicut imperfectum reducitur, et præparat ad perfectum.

De sacramentorum numero, et distinctione. Cap. I. I. I.

DE distinctione autem, et numero Sacramentorum nouæ legis, hoc tenendum est, quod ipsa sunt septem, secundum correspondentiam, ad gratiam septiformem, quæ per septenarium temporis nos reducit ad principium, quietem, et circulum æternitatis, sicut ad octauam Resurrectionis vniuersalis. Horum autem Sacramentorum ianua est baptismus, deinde confirmatio, Eucharistia, penitentia, vnctio extrema, ordo, et matrimonium: quod licet vltimo collocetur propter morbum concupiscentiæ annexum, ipsum tamen fuit ante omnia introductum in Paradiso, etiam ante peccatum.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum, hæc est: quia principium nostrum reparatum, et curatiuum nostrorum morborum Christus Dominus, Verbum incarnatum, cum sit Dei virtus, et sapientia, et misericordia nostra, sic potenter, sic sapienter, sic clementer, sic decenter sua debet instituire Sacramenta in lege gratiæ, vt nihil profusus desit curationi nostre quantum competit statui vite presentis. Ad perfectam autem curationem ægritudinis concurrunt hæc tria, scilicet expulsiõ ægritudinis, introductio sanitatis, et conseruatio introductæ salutis. Primum igitur quoniam ad perfectam curationem, perfecta et vniuersalis requiritur morbi expulsiõ, et morbus est septiformis, triplex culpabilis, scilicet culpa originalis, mortalis, et venialis; et quadruplex pœnalis, scilicet ignorantia, malitia, infirmitas, et concupiscentia, et non sanatur oculum, quod sanat calcaneum, sicut dicit Hieronymus: hinc est, quod oportuit adhiberi, contra hæc septenarium medicamentorum, ad hunc septiformem morbum plenus expellendum, scilicet contra originale, baptismum: contra mortalem, penitentiam: contra veniale, vnctionem extremam: contra ignorantiam, ordinem: contra malitiam, Eucharistiam: contra infirmitatem, confirmationem: et contra concupiscentiam, matrimonium, quod eam temperat, et excusat.

Sufficiencia septem Sacramentorum.

Prima ratio

Secunda ratio

Tertia ratio

Can. 6. d

dentem, et renouantibus morientes: Sacramentum autem muniens, aut munit ingredientem, et sic est baptismus: aut stans, et sic est confirmatio: aut exeuntes, et sic est extrema vnctio. Sacramentum autem releuans, aut releuat a casu veniali, et sic est Eucharistia: aut a mortali, et sic est penitentia. Sacramentum autem renouans, aut renouat in esse spirituum, et sic est ordo, cuius est administrare Sacramenta: aut in esse naturali, et sic est matrimonium, quod quia renouat multitudinem in esse nature, quod est omnium fundamentum, ideo primo fuit ante omnia institutum, siue introductum, licet propter morbum concupiscentiæ annexum. Et quia minime est sanctificantium, quamuis significatione sit Sacramentum magnum, inter medicamenta spiritualia vltimo collocatur, et locuti fortitur extremum. Vnde quia baptismus est ingredientium, confirmatio pugnantium, Eucharistia vires resumentium, penitentia resurgentium, extrema vnctio exeuntem, ordo nouos milites introducentium, matrimonium nouos milites præparantium, patet ex his sufficientia, et ordo medicamentorum sacramentalium, et armorum.

Matrimonium cur ante omnia alia Sacramenta institutum.

De sacramentorum institutione. Cap. I. I. I. I.

DE institutione autem Sacramentorum hoc tenendum est, quod septem Sacramenta legis gratiæ Christus instituit, tamquam noui testamenti mediator, et præcipuus dator legis, in qua vocauit ad promissa æterna, dedit præcepta dirigentia, et instituit Sacramenta sanctificantia. Instituit vero ea in verbis, et elementis, ad euidentiam significationis, et efficaciam sanctificationis: ita quod semper habent significantiam veritatis, sed non semper efficaciam curationis, non propter defectum a parte sui, sed a parte suscipientis. Instituit autem prædicta Sacramenta diuersimode. Quædam scilicet ex eis confirmando, approbando, et consummando, vt matrimonium, et penitentiam: quædam autem insinuando, et initiando, vt confirmationem, et vnctionem extremam: quædam vero initiando, et consummando, et in semetipso suscipiendo, vt sacramentum baptismi, Eucharistia, et ordinis. Hæc enim tria et plene instituit, et etiam primus suscepit.

Institutio sacramentorum modis diuersis.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum, hæc est: quia principium reparatum nostrum est Christus crucifixus, Verbum scilicet incarnatum, quod quia Verbum est patri coæquale, et cõsubstantialiale, est Verbum summæ virtutis, summæ veritatis, et summæ bonitatis, ac per hoc, et summæ auctoritatis; et ideo ipse est etiam dare legem integram, et sufficientem, secundum exigentiam summæ virtutis, et veritatis, ac bonitatis suæ. Ratione igitur summæ bonitatis, promissa proposuit beatificantia: ratione autem summæ veritatis, præcepta dedit dirigentia: ratione vero summæ virtutis, Sacramenta statuit administrantia: vt sic per Sacramenta virtus repararetur, ad implenda præcepta dirigentia, et per præcepta directiua perueniretur ad promissa æterna, faciente hoc Verbo æterno, Christo scilicet Domino in legē Euangelica, in quantum est via, veritas, et vita.

Ioan. 14. a

Rursus quoniam reparatum principium non solum est Verbum, in quantum Verbum, sed etiam in quantum incarnatum, quod hoc ipso, quod incarnatum omnibus se offert quantum ad notitiam veritatis, et omnibus digne accedentibus se exhibet ad gratiam curationis; hinc est, quod tamquam plenum gratiam, et veritatis ad maiorem euidentiam significandi, et efficaciam sanctificandi, Sacramenta instituit in elementis simul, et verbis: vt dum elementa oculis, et verba auribus se offerrent, qui sunt duo sensus maxime cognoscitini, euidentiam darent significationis expressæ: deinde etiam verba sanctificarent elementa, vt ple-

Ioan. 1. b

vt plenior fieret efficacia curationis humanæ, quæ quoniam nulli datur repugnanti, et impugnanti fontem gratiæ interius in corde; ideo sic instituta sunt, vt significarent semper, et vniuersaliter, non autem, sanctificarent, nisi accedentes digne, absque omni fictione.

Postremo, quoniam et si Verbum incarnatum sit fons gratiæ sacramentalis, aliqua tamen gratia sacramentalis fuit ante incarnationem, aliqua vero non nisi post Spiritus sancti missionem, quædam autem medio modo se habens; hinc est, quod oportuit Sacramenta institui diuersimode. Nam ante incarnationem necessaria fuit compunctio pœnitentialis, et generatio matrimonialis; ideo hæc duo Sacramenta non de nouo instituit, sed iam a se instituta, et naturali dictamini quodam modo impressa cõsummauit, et confirmauit in lege Euangelica, dum pœnitentiam prædicauit, et nuptijs interfuit, et legem coniugij approbauit, secundum quod colligitur ex diuersis Euangelij locis. Ante vero Spiritus sancti missionem, nec fuit plena Spiritus sancti donatio ad confirmationem, et nominis Christi publicam confessionem, nec vnctio mentis plenaria ad euolutionem: ideo hæc duo Sacramenta, scilicet confirmationem, et extremam vnctionem Christus solum instituit, et insinuaui: cõfirmationem, manum parulis imponendo, et prædicando discipulos baptizandos Spiritu sancto: vnctionem vero extremam, discipulos ad curandum mittendo, qui infirmos ungebant oleo, sicut dicitur in Marco. Medio autem tempore, et fuit regeneratio, et Ecclesiæ ordinatio, et spiritualis cibatio; ideo Christus hæc tria Sacramenta, scilicet baptismi, Eucharistiæ, et ordinis, et complete, et clare instituit. Primo baptismum suscipiendo, deinde formam dando, et ceteris publicando: ordinem vero, dando primo potestatem ligandi, et soluendi peccata humani generis, et potestatem conficiendi Sacramentum altaris: Eucharistiam vero, comparando se grano frumenti, et conficiendo, et dâdo discipulis, imminente passione, Sacramentum corporis, et sanguinis sui. Et ideo hæc tria Sacramenta per Christum distincte, et integre, debuissent institui, et in lege veteri multipliciter figurari, tamquam Sacramenta substantialia noui testamenti, et propria legislatoris, Verbi scilicet incarnati.

De Sacramentorum dispensatione. Cap. V.

DE dispensatione vero Sacramentorum hoc tenendum est, quod potestas dispensationis Sacramentorum, regulariter spectat ad solum genus humanum. In omnibus autem Sacramentis dispensandis, necessaria est in dispensante intentio. In aliquibus etiam necessaria cum intentione requiritur ordo sacerdotalis, vel pontificalis. Pontificalis, inquam, necessarius est, dispensationi confirmationis, et ordinis. Sacerdotalis vero dispensationi Eucharistiæ, pœnitentiæ, et vnctionis extremæ. Baptismus autem, et matrimonium, licet ad sacerdotes spectent, possunt tamen præter ordinem sacerdotalem dispensari de facto, maxime in articulo necessitatis. His autem existentibus, Sacramenta dispensari possunt a bonis, et malis; a fidelibus, et hæreticis: intra Ecclesiam, et extra: sed intra secundum veritatem, et ad vtilitatem; extra vero non ad vtilitatem, licet dispensentur secundum veritatem.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum, hæc est: quia reparatum principium nostrum, Verbum scilicet incarnatum, in quantum Deus, et homo, Sacramenta instituit ad salutem hominum, ordinauit, sicut et congruum fuit, vt hominibus dispensarentur per ministerium hominum, propter seruandam conformitatem dispensatoris ad Saluatorem Christum, et ad ipsum hominem saluandum. Quoniam ergo Saluator Christus humanum genus saluauit, secundum quod exiugebat æquitas iuris, dignitas ordinis, et secun-

ritas salutis; operatus est enim salutem nostram modo recto, ordinato, et certo: hinc est, quod secundum horum trium exigentiam, Sacramenta commisit hominibus dispensanda. Primo igitur, quia rectitudo iuris exigit, vt opera hominis, secundum quod homo non fiant præcipitater; et opera hominis, vt ministri Christi, aliquo modo referantur ad Christum; et opera hominis, vt ministri salutis, aliquo modo referantur ad salutem, vel in generali, vel in speciali; et dispensatio Sacramentorum est opus hominis, vt rationalis, vt ministri Christi, et vt ministri salutis: hinc est, quod necesse est, quod fiat ex intentione, qua quis intendat facere, quod Christus instituit ad humanam salutem, vel saltem facere, quod facit Ecclesia, in quo clauditur in generali intentio prædicta, quia ipsa Ecclesia sicut sacramenta a Christo accepit, sic ad fidelium salutem dispensat.

Rursum, quia ordo dignitatis exigit, vt maiora maioribus, minora minoribus, et media medijs committantur: et quædam sunt Sacramenta, quæ præcipue respiciunt excellentiam virtutis, siue dignitatis, vt Sacramentum confirmationis, et ordinis: quædam, quæ respiciunt indigentiam necessitatis, vt baptismus, et matrimonium, quorum vnum generat, alterum regenerat ad existentiam debitam: quædam autem media, vt Eucharistia, pœnitentia, et vnctio extrema; hinc est quod prima tamquam suprema, non possunt dispensari nisi ab Episcopis, et Pontificibus, quantum est de iure communi: alia vero tamquam infima, dispensari possunt a quibuscumque ordinibus, et personis inferioribus, maxime in articulo necessitatis, quod dicitur ratione baptismi: media vero a solis sacerdotibus, qui inter Episcopos, et inferiores personas, sunt quasi in medio constituti.

Postremo, quia securitas salutis exigit, vt res sic fiat, vt in dubium non cadat, et nullus est, qui certus sit de bonitate, et credulitate dispensatoris, et idem ipse non est certus de se, vt rum odio vel amore dignus sit: ideo si Sacramenta dispensari solum possent a bonis, nullus esset certus de susceptione Sacramenti, et sic oporteret semper iterari, et sic malitia vnus, præiudicaret aliene salutis. Nulla etiam esset stabilitas in gradibus hierarchiæ Ecclesiæ militantis, quæ maxime consistit in Sacramentis dispensandis: et ideo congruum fuit, vt Sacramentorum dispensatio committeretur homini, non ratione sanctitatis, quæ variatur secundum voluntatem, sed ratione auctoritatis, quæ semper manet quantum est de se: ac per hoc oportuit, quod se extenderet ad bonos, et ad malos: ad eos, qui sunt intra, et ad eos qui sunt extra Ecclesiam. Verum, quia extra vnitatem fidei, et charitatis, quæ facit nos filios Ecclesiæ, et membra, nullus potest saluari; ideo si Sacramenta extra recipiantur, non ad salutem recipiuntur, quamuis vera sint Sacramenta, sed vtilia possunt fieri, si quis redeat ad sanctam matrem Ecclesiam vnicæ Christi sponfam, cuius filius tantum Christus sponsum reputat dignos hereditate æternam. Vnde Augustinus contra Donatistas: Ecclesia Paradiso comparata, indicat nobis posse quidem baptismum eius homines etiam foris accipere, sed salutem beatitudinis extra eam neminem vel percipere, vel tenere. Nam et flumina de fonte Paradisi, sicut scriptura testatur, etiã foras largiter manauerunt: nominatim quippe commemorantur, et per quas terras fluant, et quod extra Paradisum constituta sunt, omnibus notum est: nec tamen in Mesopotamia, vel in Aegypto, quo illa flumina perueniunt, est felicitas vitæ, quæ in Paradiso commemoratur. Ita fit, vt cum Paradisi aqua sit extra Paradisum, beatitudo tamen non sit nisi intra Paradisum. Sic ergo baptismus Ecclesiæ potest esse extra Ecclesiam, munus autem beatæ vitæ non nisi intra Ecclesiam reperitur, quæ super petram etiam fundata est, quæ ligandi, et soluendi claus acceptit. Hæc est vna, quæ tenet, et possidet omnem sponsum sui et Domini potestatem.

Intentio in Sacramentis necessaria.

Eccl. 9. a Quare non a solis bonis dispensentur Sacramenta.

Aug. de Baptif. con. Donatist. li. 4. c. 1. 10. 7.

Gen. 2. b

Mat. 16. c

tem, per quam coniugalem potestatem, etiam de ancillis parere filios potest, qui si non superbiant, in forte hereditatis vocabuntur, si vero superbiant, extra remanebunt. Magis ergo, quia pro Ecclesiæ honore, atque vnitatis pugnam, non tribuamus hæreticis, quidquid apud eos eius cognoscimus, sed eos arguentes doceamus, quod extra vnitatem habent, non valeat ad salutem, nisi ad eandem venerint vnitatem.

De Sacramentorum iteratione. Cap. VI.

DE iteratione autem Sacramentorum, hoc tenendum est, quod licet commune sit omnibus Sacramentis non iterari super eandem personam, et materiam, et ex eadem causa, ne fiat contumelia Sacramenti: specialiter tamen tria sunt Sacramenta, quæ non sunt aliquatenus iteranda, scilicet baptismus, confirmatio, et ordo. In his namque tribus imprimatur triplex character interior, qui non deletur, inter quos, character baptismalis retinet fundamentum, nec alij possunt imprimi, nisi ille primitus imprimatur. Vnde si quis ordinatur non baptizatus, nihil profusus efficitur, sed est totum de nouo faciendum: quia non intelligitur iteratum, quod constat non fuisse factum.

Ratio autem ad intelligentiam præmissorum, hæc est: quia principium nostrum reparatum, Verbum scilicet incarnatum, licet ratione suæ summæ virtutis, et sapientiæ, et bonitatis nihil agat inefficaciter, nihil inepte, nihil infructuose; potissime tamen hoc obseruare debet in nobilissimis operibus suis, cuiusmodi sunt illa, per quæ reparatur genus humanum. Quoniam ergo Sacramenta sunt de genere huiusmodi operum diuinorum; hinc est, quod contumelia quodam modo fit eis, quando super eandem materiam, et personam, et ex eadem causa iterantur: quia ex hoc ostenditur, quod prius dispensata fuerunt inefficacia, inepta, et infructuosa, contra id, quod exiugebat ipsius reparatiui principij virtus, et sapientia, et bonitas summa, quæ semper assistit ad operandum in illis, et per illa Sacramenta.

Rursum quoniam inter hæc Sacramenta reparantia, in quibus est generaliter efficacia diuinæ virtutis ad reparationem humani generis, quædam sunt, quæ tantum introducta sunt propter remedia morborum; quædam etiam non solum ad hoc, sed ad statuendum, discernendum, et ordinandum in Ecclesia hierarchicos gradus: et morbi possunt variari, expelli, et iterum introducti; gradus autem Ecclesiæ debent esse firmi, et solidi, et inconcussi: hinc est, quod Sacramenta, quæ respiciunt morbos iterabiles, habent effectus transeuntis: ac per hoc, et iterabiles ratione nouæ causæ. Sacramenta vero illa, quæ respiciunt gradus hierarchicos, et status fidei determinatos, necesse est, quod præter effectus remediante, aliquos effectus tribuant permanentes, ad graduum, et statuum Ecclesiæ distinctionem fixam et stabilem. Et quoniam hoc non potest fieri per data naturalia, vel dona gratuita gratum scientia, necesse est, quod fiat per aliqua signa, substantiæ incorruptibili, scilicet anime incorruptibili, a principio incorruptibili, secundum conformitatem ad incorruptibile indelebiliter, et gratis impressa, quæ characteres appellantur: qui quoniam nunquam delentur, ideo nec iterari possunt, nec illa Sacramenta, in quibus huiusmodi characteres imprimuntur.

Postremo, quoniam triplex est status fidei, secundum quem habet fieri distinctio in populo Christiano, inquam Ecclesiasticæ hierarchiæ, scilicet status fidei genitæ, robotatæ, et multiplicatæ. Secundum primum fit distinctio fidelium ab incredulis: per secundum fit distinctio fortium ab infirmis, et debilibus: secundum tertium fit distinctio clericorum a laicis. Hinc est, quod illa Sacramenta, quæ respiciunt triplicem fidei statum prædictum, characteres imprimunt, per quos indelebiliter impressos semper distinguuntur ac per hoc nun-

quam iterari possunt. Quoniam ergo baptismus respicit statum fidei genitæ, in quo populus Dei distinguitur ab incredulis, vt Israelite ab Aegyptijs; et confirmatio respicit statum fidei robotatæ, in quo distinguitur populus fortis ab infirmis, sicut pugiles ab his, qui ad pugnam non sunt idonei; et ordo respicit statum fidei multiplicatæ, in quo distinguitur clerus a laicis, sicut leuitæ ab alijs tribubus; hinc est, quod in his tantum tribus Sacramentis characteres imprimuntur. Quia vero distinctio populi a non populo prima est, et radicalis; hinc est, quod character baptismalis est fundamentum omnium aliorum characterum: et ideo illo non subtrato, nihil poterit superædificari: ac per hoc oportet, de nouo fieri. Si autem ille subtrahatur, alij imprimi possunt, nec vnquam vterius iterandi sunt, nec Sacramenta tria prædicta, quæ hos imprimunt, ex causa aliqua iterantur, et grauis de facto iterantibus debet pœna imponi, propter diuini contumeliam Sacramenti: licet alia quatuor ex causis diuersis possint sine sui contumelia iterari.

De integritate Baptismi. Cap. VII.

AM nunc septimo loco restat videre de integritate vniuersi Sacramenti, quæ cum sint in numero septiformi, primo dicendum est de baptismo integritate, quod est ianua omnium aliorum Sacramentorum. De integritate igitur Sacramenti baptismi, hoc tenendum est, quod ad hoc, quod aliquis baptizetur vere, et plene, requiritur expressio formæ vocalis a Domino institutæ, quæ est hæc: Ego te baptizo in nomine Patris, et Filij, et Spiritus sancti, Amen: absque omissione vocabuli, et sine interpositione vocabuli: absque præpositione ordinis supradicti, et sine commutatione nominis prænotati. Requiritur etiam mersio, vel ablutio per elementum aque in toto corpore, vel saltem in digniori parte: ita quod expressio, et mersio fiat ab vno, et eodem, et in eodem tempore; quibus concurrentibus, si non sit fictio in baptizando, datur ei gratia regenerans, et rectificans, et purificans ab omni culpa. Quod vt efficacius fiat, cathecismus et exorcismus tamquam preparatorij præmittuntur tam in paruulis, quam in adultis; ita tamen, quod in adultis requiritur fides propria, in paruulis sufficit fides aliena.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum, hæc est: quia cum principium nostrum reparatum, Verbum scilicet incarnatum, tamquam perfectissimum, et sufficientissimum principium reparare habeat genus humanum per medicamenta Sacramentorum, ita quod nihil sit in eis superfluum, nihil inordinatum, nihil etiam diminutum; ita disponere debuit, quod Sacramentum baptismi, et alia integrarentur secundum quod exiugebat sua virtus, nostra salus, et etiam noster morbus. Quoniam ergo virtus nos reparans, est virtus totius Trinitatis, quam sancta mater Ecclesia credit in animo, cõstitetur in verbo, et profinetur in signo, sub trium personarum distinctione, et proprietate, ordine, et origine naturali: est etiã virtus passionis Christi, qui mortuus, et sepultus fuit, et die tertia resurrexit: hinc est, quod ad horum expressionem in Sacramento, quod primum omnium Sacramentorum est, et in quo primo, et principaliter hæc virtus operatur, debuit fieri expressio Trinitatis distincta, propria, et ordinata nominatione, quantum est de forma communi: licet in tempore primitiue Ecclesiæ potuerit fieri in nomine Christi, in quo intellectus clauditur totius Trinitatis. Debuit etiam fieri propria, et ordinata nominatio verbi baptizandi, cum tria mersione, ad expressionem mortis Christi, et sepulturæ, et resurrectionis post triduum factæ, quantum est de congruitate. Et quia simul operatur vtraque virtus, et in vno Christo Salvatore, vtrumque horum debet fieri ab vno et eodem simul, et eodem tempore, propter ser-

Forma baptismi.

Trinitatis expressio in baptismo necessaria.

Baptismus in nomine Christi claudit intellectum totius Trinitatis.

Act. 1. a

Mar. 6. b

Ministri Sacramentorum.

Sacramentorum cur quædam iterabilia sint, quædam vero non.

Triplex status fidei.

Character per quæ Sacramenta imprimuntur.

uandam vnitatem in Sacramento, et significandam vnitatem in nostro mediatore.

Rursus quoniam salus nostra requirebat inchoari per regenerationem, seu renouationem in esse gratiae confertentis spirituale esse, abstergendo immunditiam, effugando tenebras, et refrigerando concupiscentiam, quae vniuersaliter labefactat omnem hominem descendentem feminaliter ab Adam: hinc est, quod Sacramentum primum, quod est regeneratum, debuit fieri in elemento, quod haberet conformitatem ex naturali representatione ad triplicem effectum praedictum gratiae inchoantis nostram salutem. Quoniam ergo aqua sua puritate mundat, sua peruietate seu diaphanitate luminis est delatina, sua frigiditate refrigerat, et maxime communis est omnibus inter omnia liquida: hinc est, quod Sacramentum regenerationis nostrae perfici debuit in elemento aquae indifferenter: quia omnis aqua omni aquae est eadem specie, et etiam nealiquis propter defectum elementi periculum salutis incurrere posset.

Cur Baptismus in aqua fiat.

Postremo, quoniam morbus noster, contra quem principaliter est baptismus, est originale peccatum, quod animam priuat vita gratiae, et omnium virtutum rectitudine habitate, et prouum quodam modo reddit ad omne genus culpa, et traducitur aliunde, et paruulum facit concupisibilem, et adultum actu concupiscentem, redigit etiam in diabolicam seruitutem, et in potestatem principis tenebrarum: hinc est, quod ad hoc, quod per illud Sacramentum, quod contrarium sufficiens adhibeatur remedij medicamentum, congruit in eo dari gratiam regenerantem contra priuationem vitae grauitate: gratiam rectificantem in septiformi virtute, contra priuationem virtutis habitatae: gratiam purificantem ab omni culpa, contra priuationem ad omnem deordinationem vitiosam.

In baptismo triplex gratia datur

Quid in paruulo, et quid in adulto ad baptismum requiratur.

Et quoniam originale peccatum, trahitur aliunde, et paruulum facit concupisibilem, et adultum actu concupiscentem, necessaria est adulto fides propria, et poenitentia: sed paruulo sufficit aliena, quae scilicet est in vniuersali Ecclesia. Quia vero baptismus debet euenire a fertute diaboli, et de potestate principis tenebrarum tam paruulos, quam adultos; hinc est, quod vtrique exorcizari debent ad expulsionem potestatis contrariae, vtrique etiam catechizari: adulti, vt expulsa caligine erroris, informentur ad fidem: paruuli vero, vt sciant patris, quid eos debeant edocere, et pro humano defectu impediatur baptismatis Sacramentum, quo minus habeat finem suum.

De integritate confirmationis. Cap. VIII.

DE Sacramento confirmationis hoc tenendum est, quod ad ipsum integritatem requiritur forma vocalis, quae secundum morem magis communem haec est: Signo te signo crucis, confirmo te chrismate salutis, in nomine Patris, et Filij, et Spiritus sancti, Amen. Requiritur etiam chrisma, quod conficitur ex oleo oliuarum, et balsamo: de quo cum per manus Episcopi signum crucis fronti imprimitur sub praedicta forma verborum, confirmationis suscipitur Sacramentum; per quod confirmatur homo vt pugil ad nomen Christi audacter et publice confitendum.

Forma Sacramenti confirmationis, et materia.

Ratio autem ad intelligentiam praedictorum haec est: quia reparatum principium nostrum, Verbum scilicet incarnatum, sicut aeternaliter conceptum est in corde patris, et temporaliter in carne sensibiliter apparuit homini, sic neminem reparat, nisi ipsum et corde credendo concipiat, et creditum exterius confitendo deponat confessione debira: cuiusmodi est confessio veridica, veritate plena, quae non tantum est veritas speculatiua, verumetiam practica. Haec autem est in qua, non tantum est adaequatio intellectus, sermone, et rei; verumetiam in qua totus homo veritati conformatur secundum intelligentiam rationis, secundum

Confessio vere Christiana.

complacientiam voluntatis, et secundum adhaerentiam virtutis, vt sit ex toto corde, tota anima, et tota mente: sit ex corde puro, conscientia bona, et fide non ficta: et talis est confessio integra, placida, et intrepida: vt sit ex integra ratione eius, de quo est; placida ratione eius, coram quo fit: intrepida ratione eius, a quo fieri habet illa confessio. Quoniam ergo ad hoc homo pusillanimis non est idoneus, nisi per manus superinae gratiae confirmetur; ideo ad hoc Sacramentum confirmationis fuit diuinitus institutum, tamquam immediate sequens baptismum.

1. Tim. 1.4

Quia vero finis imponit necessitatem ijs, quae sunt ad finem, ideo integrari debet hoc Sacramentum secundum exigentiam confessionis praedictae, et suarum conditionum, trium videlicet praedictarum. Primo ergo quoniam confessio haec debet esse integra, et integritas confessionis non est, nisi quis confiteatur Christum verum hominem pro hominibus crucifixum, eundem, vt Verum Dei Filium incarnatum in Trinitate Patri, et Spiritui sancto per omnia coaequalem: hinc est, quod in forma vocali non tantum fit expressio actus confirmandi, verumetiam ipsius signi crucis, et nominis beatissimae Trinitatis. Amplius, quia confessio debet esse placida ratione eius, coram quo fit, et fieri habet coram Deo et hominibus, et Deo non potest placere nisi ad sit lumen intelligentiae et nitor conscientiae, nec proximis, nisi adsit odor bonae famae et vitae honestae: ideo ad horum designationem in elemento exteriori commiscetur oleum oliuarum, quod est nitidum, et balsamum, quod est odoriferum: vt per hoc significetur quod confessio, ad quam hoc Sacramentum ordinat et disponit, coniunctum debet habere nitorem conscientiae et intelligentiae, cum suauitatis odore tam vitae, quam famae, ne contrarietas aliqua sit inter linguam, et conscientiam, vel inter linguam, et famam, propter quam talis confessio non acceptetur ab homine, nec approbetur a Christo. Postremo quoniam talis confessio debet esse intrepida, vt nec pudore, nec timore dimittat quis dicere veritatem, et tempore persecutionis ignominiosam mortem Christi in cruce, confiteri publice formidat quis, et erubescit, praecipue horrens incidere in consimilem poenam, et ignominiam passionis, et huiusmodi timor et pudor potissime apparet in facie, et maxime in fronte: ideo ad omnem verecundiam, et formidinem propulsandam, et manus potestatiua imponitur, quae confirmet; et crux fronti imprimitur, vt non erubescat eam publice confiteri, nec formidet pro confessione nominis Christi, si opus fuerit, quantamcumque poenam, vel ignominiam sustinere, tamquam verus pugil vnctus ad praelium, et tamquam strenuus miles ferens in fronte Regis sui signum, et crucis eius triumphale vexillum, cum quo paratus sit penetrare hostium cuneos securus. Non enim potest crucis gloria libere praedicari, si crucis poena, et ignominia formidetur, iuxta quod sanctus dicebat Andreas: Ego si crucem expauescerem, gloriam crucis minime praedicarem.

Integritas Sacramenti confirmationis.

Quia ergo quoniam confessio haec debet esse integra, et integritas confessionis non est, nisi quis confiteatur Christum verum hominem pro hominibus crucifixum, eundem, vt Verum Dei Filium incarnatum in Trinitate Patri, et Spiritui sancto per omnia coaequalem: hinc est, quod in forma vocali non tantum fit expressio actus confirmandi, verumetiam ipsius signi crucis, et nominis beatissimae Trinitatis. Amplius, quia confessio debet esse placida ratione eius, coram quo fit, et fieri habet coram Deo et hominibus, et Deo non potest placere nisi ad sit lumen intelligentiae et nitor conscientiae, nec proximis, nisi adsit odor bonae famae et vitae honestae: ideo ad horum designationem in elemento exteriori commiscetur oleum oliuarum, quod est nitidum, et balsamum, quod est odoriferum: vt per hoc significetur quod confessio, ad quam hoc Sacramentum ordinat et disponit, coniunctum debet habere nitorem conscientiae et intelligentiae, cum suauitatis odore tam vitae, quam famae, ne contrarietas aliqua sit inter linguam, et conscientiam, vel inter linguam, et famam, propter quam talis confessio non acceptetur ab homine, nec approbetur a Christo. Postremo quoniam talis confessio debet esse intrepida, vt nec pudore, nec timore dimittat quis dicere veritatem, et tempore persecutionis ignominiosam mortem Christi in cruce, confiteri publice formidat quis, et erubescit, praecipue horrens incidere in consimilem poenam, et ignominiam passionis, et huiusmodi timor et pudor potissime apparet in facie, et maxime in fronte: ideo ad omnem verecundiam, et formidinem propulsandam, et manus potestatiua imponitur, quae confirmet; et crux fronti imprimitur, vt non erubescat eam publice confiteri, nec formidet pro confessione nominis Christi, si opus fuerit, quantamcumque poenam, vel ignominiam sustinere, tamquam verus pugil vnctus ad praelium, et tamquam strenuus miles ferens in fronte Regis sui signum, et crucis eius triumphale vexillum, cum quo paratus sit penetrare hostium cuneos securus. Non enim potest crucis gloria libere praedicari, si crucis poena, et ignominia formidetur, iuxta quod sanctus dicebat Andreas: Ego si crucem expauescerem, gloriam crucis minime praedicarem.

DE Sacramento Eucharistiae hoc tenendum est, quod in hoc Sacramento verum Christi corpus, et verus sanguis non tantum significatur, verum etiam veraciter continetur sub duplici specie, panis scilicet, et vini tamquam sub vno, et non sub duplici Sacramento; hoc autem est post consecrationem sacerdotalem, quae fit in prolatione vocalis formae a Domino instituta; super panem scilicet: Hoc est corpus meum; Super vinum vero: Hic est calix sanguinis mei. Quibus verbis cum intentione conficiendi a sacerdote prolatis, transsubstantiatur vtrumque elementum secundum substantiam in corpus, et sanguinem Iesu Christi, remanentibus speciebus sensibilibus, in quarum vtraque continetur totaliter, non circumscriptibiliter, nec localter,

Doctrina, vero catholica de Eucharistia.

De integritate Eucharistiae. Cap. IX.

DE Sacramento Eucharistiae hoc tenendum est, quod in hoc Sacramento verum Christi corpus, et verus sanguis non tantum significatur, verum etiam veraciter continetur sub duplici specie, panis scilicet, et vini tamquam sub vno, et non sub duplici Sacramento; hoc autem est post consecrationem sacerdotalem, quae fit in prolatione vocalis formae a Domino instituta; super panem scilicet: Hoc est corpus meum; Super vinum vero: Hic est calix sanguinis mei. Quibus verbis cum intentione conficiendi a sacerdote prolatis, transsubstantiatur vtrumque elementum secundum substantiam in corpus, et sanguinem Iesu Christi, remanentibus speciebus sensibilibus, in quarum vtraque continetur totaliter, non circumscriptibiliter, nec localter,

caliter, sed sacramentaliter totus Christus. In quibus etiam proponitur nobis vt cibis, quem qui digne accipit, non solum sacramentaliter, verumetiam per fidem, et charitatem spiritualiter manducando, corpori Christi mystico magis incorporatur, et in seipso reficitur, et purgatur: qui vero indigne accedit, iudicium sibi manducat, et bibit, non diiudicans sanctissimum corpus Christi.

1. Cor. 11.4

Ratio autem ad intelligentiam praedictorum haec est: quia principium nostrum reparatum, Verbum scilicet incarnatum, et sufficientissimum est in virtute, et sapientissimum est in sensu: ideo sic nobis contulit Sacramenta secundum quod exigit sapientia, et efficientia sua. Et quia sufficientissimum est, ideo largiendo medicamenta morborum, et charismata gratiarum, non tantum instituit Sacramentum, quod nos in esse gratiae generaret, vt baptismus: et genitos augmentaret, et roboraret, vt confirmatio: verumetiam, quod genitos, et augmentatos enutrit, vt Sacramentum Eucharistiae, propter quod haec tria Sacramenta omnibus dantur, qui accedunt ad fidem. Quoniam ergo nutrimentum nostrum quantum ad esse gratuitum attenditur in vnoquoque fidelium per conseruationem deuotionis ad Deum, dilectionis ad proximum, et delectationis intra seipsum: et deuotio ad Deum exercetur per sacrificij oblationem: dilectio ad proximum, per vnus Sacramenti communionem: et delectatio intra seipsum, per viatici refectionem: hinc est, quod principium nostrum reparatum istud Sacramentum Eucharistiae dedit in sacrificium oblationis, et Sacramentum communionis, et viaticum, refectionis.

Eucharistia est sacrificium Sacramenti, et viaticum.

Quia vero principium nostrum reparatum non tantum est sufficientissimum, verumetiam sapientissimum, cuius est omnia agere ordinate; ideo sic dedit, et disposuit nobis sacrificium, Sacramentum, et viaticum exhibere, secundum quod competit tempore gratiae reuelatae, statui vitae, et capacitati nostrae. Primo igitur quoniam tempus gratiae reuelatae requirit, quod iam non offeratur oblatio qualiscumque, sed pura, placida, et plenaria; et nulla alia oblatio est talis, nisi illa, quae in cruce fuit oblata, scilicet Christi corpus, et sanguis; hinc est, quod necessario oportet in hoc Sacramento non tantum figuratiue, verumetiam veraciter corpus Christi, tamquam oblationem huic tempori debitam contineri. Similiter quia tempori gratiae consonat, quod Sacramentum communionis, et dilectionis, non tantum sit communionem, et dilectionem significans, verumetiam ad illam inflammans, vt efficiat, quod figurat: et quod maxime nos inflammat ad dilectionem mutam, et maxime vnit membra, est vnitas capitis, a quo per vim amoris diffusiuam, vnitiuam, et transformatiuam, manat in nos dilectio mutua; hinc est, quod in hoc Sacramento continetur verum Christi corpus, et caro immaculata, vt se nobis diffundens, et nos inticem vnians, et in se transformans per ardentissimam charitatem, per quam se nobis dedit, se pro nobis obtulit, et se nobis reddidit, et nobiscum existit vsque ad finem mundi. Per hunc etiam modum refeccio competens statui gratiae est refeccio spiritualis, communis, et salutaris. Refeccio autem spiritus est Verbum vitae, ac per hoc refeccio spiritualis ipsius spiritus in carne, est Verbum incarnatum, seu caro Verbi, quae cibus est communis, et salutaris: quia licet sit vna, omnes tamen saluantur per ipsam.

Christus vere, et realiter continetur in Sacramento Eucharistiae.

Quia ergo non est dare alium cibum spiritualem communem, et salutiferum, nisi ipsum verum corpus Christi; hinc est, quod necesse est, ipsum in hoc Sacramento veraciter esse contentum, exigente hoc perfectione sacrificij placatiui, Sacramenti vnitiui, et viatici refectionis: quae debent esse in tempore noui Testamenti, et gratiae reuelatae, et veritatis Christi.

Rursus quia statui vitae non competit Christum aper-

te videre, propter velamen aenigmati, et propter meritum fidei, nec conuenit Christi carnem dentibus atrectare, et propter horrorem cruditatis, et propter immortalitatem ipsius corporis: ideo necesse fuit, corpus et sanguinem Christi tradi velatum sacratissimis symbolis, et similitudinibus congruis, et expressis. Et quoniam nihil magis idoneum est ad refectionem, quam cibus panis, et potus vini; nihil est etiam magis idoneum ad significationem vnitis corporis Christi veri, et mystici, quam panis factus de mundissimis granis, et vinum expressum de purissimis acinis in vnum collectis: ideo sub his speciebus magis quam sub alijs debuit hoc Sacramentum exhiberi. Et quia Christus sub illis speciebus esse debebat, non secundum mutationem factam in ipso, sed potius in eis: ideo ad prolationem duplicis verbi praedicti, in qua insinuat existentia Christi sub speciebus illis, fit conuersio substantiae vtriusque in corpus, et sanguinem: remanentibus solis accidentibus, tamquam signis ipsius corporis contentiuis, et etiam expressiuis.

Sacramenti Eucharistiae cur sub panis, et vni speciebus magis quam sub alijs debuit exhiberi.

Quia vero corpus Christi beatum, et gloriosum non potest diuidi in partes suas, nec separari ab anima, neque a diuinitate summa: ideo sub vtraque specie est vnus Christus, et totus, et indiuisus, scilicet corpus, et anima, et Deus: ac per hoc vtrouique est vnus, et simplicissimum Sacramentum continens totum Christum. Et quoniam qualibet pars speciei significat corpus Christi; hinc est, quod totum sic est in tota specie, quod in qualibet eius parte, siue sit integra, siue diuisa: ac per hoc non est ibi, vt circumscriptum, vt occupans locum, vel habens situm, vt perceptibile per aliquem sensum corporeum, et humanum; sed omnem latens sensum, vt fides habeat locum, et meritum. Propter quod etiam, vt non deprehendatur, accidentia illa habent omnem operationem, quam etiam habebat prius, licet sint praeter subiectum, quamdiu continent intra se Christi corpus: quod quidem est quamdiu durat in suis proprietatibus naturalibus, et sunt idoneae ad cibandum.

Christus cur sub vtraque specie est vnus totus, et indiuisus.

Postremo quoniam capacitas nostra ad Christum, efficaciter suscipiendum non est in carne, sed in spiritu: non in ventre, sed in mente: et mens Christum non attingit, nisi per cognitionem, et amorem, per fidem, et charitatem; ita quod fides illuminat ad recognitionem, vel recordationem, et charitas inflammat ad deuotionem: ideo ad hoc, quod aliquis digne accedat, oportet, quod spiritualiter comedat, vt sic Christum per recordationem fidei masticet, et per deuotionem amoris suscipiat: per quae non in se transformet Christum, sed ipse potius traiciatur in eius mysticum corpus. Propter quod manifeste colligitur, quod qui tepide, indeuote, et inconsiderate accedit, iudicium sibi manducat, et bibit: quia tanto Sacramento contumeliam facit. Et ideo consilium est his, qui se sentiunt minus mundos mente, vel carne, vel etiam indeuotos, vt differant quouisque parati ad esum veri agni, mundi, deuoti, et circumspecti accedant. Propter quod etiam hoc Sacramenti praecipuum est celebrari cum sollempnitate praecipua tam quantum ad locum, quam etiam ad tempus, et quantum ad verba, et orationes, et quantum ad vestimenta in celebratione missarum: vt tam ipsi sacerdotes conficientes, quam etiam suscipientes percipiant gratiae donum, per quam purgentur, illuminentur, perficiantur, reficiantur, viuificentur, et in ipsum Christum per excessiuum amorem ardentissime transferantur.

Quo modo ad Eucharistiam digne accedatur.

1. Cor. 11.4

De integritate penitentiae. Cap. X.

DE Sacramento penitentiae hoc tenendum est, quod ipsa est secunda tabula post naufragium, ad quam naufragans per mortale peccatum recurrere potest, quamdiu est in statu praesentis vitae; quandoque, et quotienscumque diuinam clementiam voluerit.

Hieron. ep. 65. in med. to. 2.

rit implorare. Ipsi autem partes integrales, sunt contritio in animo, confessio in verbo, et satisfactio in facto. Ex quibus tunc poenitentia integratur, cum peccator omnem mortalem culpam perpetratam et factam deserit, et verbo accusat, et animo potestatur, proponens numquam iterare peccatum. His autem debito modo concurrentibus cum absolutione facta ab eo, in quo est ordo, clausus, et iurisdictionis, absoluitur homo a peccato, et reunitur Ecclesiae, et reconciliatur Christo, mediante clauis sacerdotali: per cuius etiam iudicium non tantum fieri habet absolutio, verum etiam excommunicatio, et relaxatio, quae proprie habet fieri ab Episcopo tamquam ab Ecclesiae sponso.

Ratio autem ad intelligentiam praedictorum, haec est: quia principium nostrum reparatum, Verbum scilicet incarnatum, eo ipso quod Verbum, est fons veritatis, et sapientiae: eo ipso quod incarnatum, fons est pietatis, et indulgentiae; ideo reparare debet genus humanum per medicamenta Sacramentorum, et praecipue contra morbum praecipuum, qui scilicet est mortale peccatum: iuxta quod decet Pontificem primum, medicum petunt, et iudicem aequum: ut sic in curatione nostra appareat Verbi incarnati summa clementia, et summa prudentia, et summa iustitia.

In poenitentia ostenditur summa Christi clementia, prudentia, et iustitia.

Primum igitur, quoniam in curatione nostra a mortali culpa per poenitentiam, apparere debet ipsius Christi Pontificis piissimi summa clementia, et summa clementia. Pontificis superexcedit omnia peccata humana, qualiacumque, et quantacumque sint, et quotienscumque fuerint perpetrata: hinc est, quod peccantes suscipere ad veniam, est ipsius Pontificis clementissimi, non solum semel, nec bis, sed quotiescumque suppliciter implorauerint clementiam Dei. Et quia diuina clementia tunc vere, et suppliciter imploratur, quando interuenit poenitentiae lamentum, et ad hoc potest homo se conuertere, quando est in statu praesentis vitae, quia conuertibilis est in bonum, et in malum: hinc est, quod quantumcumque, et quoadcumque, et quotienscumque peccator peccauerit, ad Sacramentum poenitentiae potest habere refugium, per quod sibi fiat remissio peccatorum.

Rursum, quia in curatione nostra, debet apparere, et manifestari ipsius Christi medici peritissimi summa prudentia, et prudentia medici est in adhibendo remedia contraria, per quae non tantum morbus auferatur, verum etiam praescindatur causa; et cum peccetur in Deum delectatione, consensu, et perpetratione, scilicet in corde, ore, et opere; hinc est, quod prudentissimus medicus instituit, ut contra deordinationem peccatoris secundum triplicem vim, scilicet affectiuam, interpretatiuam, et operatiuam, quae fit per delectationis complacitiam occultam, esset reformatio poenitentis secundum triplicem vim praedictam, per dolorem poenitentiae conceptum in corde per compunctionem: expressam in ore per confessionem: consummatam in opere per satisfactionem. Et quia omnia peccata mortalia ab uno Deo auertunt, et vni gratiae opponuntur, et vnam principalem hominis rectitudinem peruertunt; hinc est quod ad hoc quod poenitentiae medicamentum sit sufficienter ex suis partibus integratum, necesse est, quod poenitentia habeatur de omnibus peccatis, et quantum ad praeteritum, per displicentiam de perpetratis: et quantum ad praesens, per cessationem de perpetrandis: et quantum ad futurum, per propositum numquam recidendi, vel in idem, vel in aliud genus peccati. Ut sic totaliter recedendo a culpa per poenitentiam, diuina gratia suscipiatur, per quam obtineatur verba omnium peccatorum.

Postremo quoniam in curatione nostra manifestari debet ipsius Christi iudicis recta iustitia, et ipsius in propria persona non est iudicare ante iudicium vltimum, et finale; ideo ad particularia iudicia ante finem, iudices debuit constituere: et quia iudices isti inter Deum offensum, et hominem offendentem, sunt qua-

si intermedij, ut proximi Christo, praepositi populo; Domino autem illi praecipue sunt proximi, et familiariter ratione officij, qui sunt eius praecipue ministerio consecrati, scilicet sacerdotes: ideo omnibus in sacerdotali ordine constitutis, et solis datur potestas duplicis clausus, scilicet clausus scientiae ad discernendum, et clausus, quae est potestas ligandi, et soluendi, ad diuicandum, et absolutionis beneficium impendendum.

Quia vero propter confusionem vitandam non quilibet cuiuslibet est prelatus in Ecclesia militante, cum ipsa Ecclesiastica hierarchia debeat esse secundum potestatem iudiciariam ordinata; ideo haec potestas ligandi, et soluendi concessa est primo vni primo, et summo sacerdoti, cui collata est tamquam capiti potestas vniuersalis: et deinde secundum particulares ecclesias diuiditur in partes, ita quod primo in Episcopo, deinde in presbyteros descendit a capite vno. Ideo licet vnusquisque sacerdos habeat ordinem, et clauem; ad eos tamen vsus clausus tantum se extendit, qui sibi ordinarie sunt subiecti, nisi sibi ab eo, qui habet iurisdictionem ordinariam committatur. Cum vero illa iurisdictione sit principaliter in capite summo, et deinde in Episcopo, et postremo in sacerdote curato; potest quidem a quolibet eorum committi alteri, sufficiens tamen quidem ab infimo, magis a medio, et maxime a supremo. Et quia in Pontifice summo, et etiam in Episcopis est huiusmodi iurisdictione, non tantum ad iudicandum inter Deum, et hominem in occulto, verum etiam ad iudicandum inter hominem, et hominem in aperto; tamquam in illis, quibus commissum est Ecclesiae regimen, et custodia, sicut sponso committitur sponsa; hinc est, quod gladii habent praelati, quo possunt percutere ad iuris defensionem in excommunicatione, et potestatem largiendi de thesauris meritorum Ecclesiae, quos habent repositos, et commendatos tam a capite, quam a membris, et hoc in relaxatione: ut sic tamquam veri Dei iudices ligandi, et soluendi integram possideant potestatem, per quam impenitentes feriant, et compescant rebelles, et nihilominus absoluant, et reconcilient Deo, et sanctae matri Ecclesiae veraciter poenitentes.

Potestas ligandi, et soluendi quibus et quo modo collata, et distributa in Ecclesia.

De integritate vnctionis extremae. Cap. XI.

DE sacramento extremae vnctionis hoc in summa tenendum est, quod ipsa est sacramentum exeuntium ex hac vita, preparans, et disponens ad sanitatem perfectam. Valet etiam ad delenda venialia, et ad recuperandam sanitatem praesentem, si infirmo expediat. Ad huius autem Sacramenti integritatem requiritur oleum simplex, sed consecratum: vocalis expressio orationum: inunctio infirmi in septem partibus determinatis: scilicet in oculis, auribus, naribus, labijs, manibus, pedibus, et lumbis. Nec debet illud Sacramentum dari, nisi adultis, et postulantibus, imminente periculo mortis, et hoc per manum, et ministerium sacerdotis. Ex quo colligitur, quod inter hoc Sacramentum, et confirmationem est differentia septiformis, scilicet in efficacia, in materia, in forma, in suscipiente, in dante, in loco, et in tempore.

Differentia extremae vnctionis, et confirmationis.

Ratio autem ad intelligentiam praedictorum, haec est: quia principium nostrum reparatum, Verbum scilicet incarnatum, nos reparat, in quantum mediator Dei et hominum, homo Christus Iesus, et in quantum Iesus habet saluare; in quantum autem Christus vnctus, habet vnctionis gratiam in alios deriuare: hinc est, quod ipse in Sacramentis suis vnctionem membrum suis tribuere salutarem. Quoniam autem anima, ad hoc quod perfecte sanetur, indiget triplici genere sanitatis, scilicet ad strenuitatem actionis, ad stantitatem contemplationis, et ad felicitatem comprehensionis: et prima est intrantum in aciem Ecclesiae: secunda est praesidentium in eadem, quorum est alios erudire; et tertia est exeuntium de eadem per mortem: hinc

1. Tim. 2. b

Anima triplici genere sanitatis indiget.

hinc est, quod non solum vnctionem sacramentalem instituit Dominus in confirmatione, verum etiam mediam in ordine pontificali, et extremam imminente periculo mortis.

Quoniam ergo finis imponit necessitatem his, quae sunt ad finem; hinc est, quod secundum exigentiam huius finis debet hoc sacramentum operari, debet etiam integrari, suscipi, et dispensari. Primum igitur, quia huius sacramenti operatio debet regulari a fine, et finis est, quia introductum est ad salutem felicitatis perpetuae, et expeditius consequendam, et hoc fit per deuotionem furtum leuantem, et per exonerationem a culpis venialibus, et alijs sequelis, quae deorsum depriunt; hinc est, quod Sacramentum istud efficaciam habet, et ad deuotionem excitandam, et ad venialia dimittenda, et ad peccatorum scortiam facilius abolendam. Et quia plurimis infirmis expedit adhuc viuere ad suorum cumulum meritorum; hinc est, quod sacramentum istud, et animam vigorando in bono, et exonerando a malo, frequenter etiam alleuiat a morbo. Et hinc est, quod dicit B. Iacobus, quod oratio fidei saluabit infirmum, et si in peccatis fuerit, dimittentur ei.

Efficacia extremae vnctionis.

Iac. 5. c

Cur oleo simplici consecretur, et oratione de precacibus conficiatur extrema vnctio.

Quare non nisi adultis conferendum.

Minister huius Sacramenti.

Rursum, quia huius Sacramenti institutio debet esse secundum exigentiam finis, et haec est acquisitio spiritualis salutis per remissionem culpae, et haec salus respicit sanitatem, et munditiam conscientiae interioris, secundum quam iudicat ille iudex caelestis: hinc est, quod in isto Sacramento debet esse oleum simplex et consecratum, quia sanctitatem, et nitorem designat in habitaculo conscientiae. Quia vero super istam salutem mortalis homo non habet potestatem: hinc est, quod oratio, et forma vocalis exprimitur per verbum deprecatorium, ad impetrandum gratiae donum. Et quoniam anima infirmitates spirituales contrahit, in corpore secundum quatuor virtutes ipsius corporis regitur, scilicet sensitiuam, interpretatiuam, generatiuam, et progressiuam; hinc est, quod membra huius virtutis deseruientia, sunt inungenda. Quia igitur quinque sunt membra deseruientia quinque sensibus, scilicet oculi visui, aures auditui, nares olfactui, manus tactui, et os gustui, et etiam alij virtuti, scilicet interpretatiuae, et pedes deseruunt progressui, et lumbi generationi, quia genitalia indignum, et pudendum est contrectari, et etiam nominari; hinc est, quod inunctio debet fieri in septem locis praedictis, ut sic disponatur homo per hoc Sacramentum ad plenitudinem sanitatis per deletionem omnis venialis peccati.

Postremo, quia istius Sacramenti susceptio a fine dependet, et finis est velocior transitus ad caelum, per depositionem omnium venialium, et conuersionem mentis ad Deum; ideo non debet dari nisi adultis, qui venialiter peccant, nec aliquibus nisi petentibus, qui deuotione furtum eriguntur: nec aliquibus nisi in periculo constitutis, et quasi in transitu ad alium statum. Et quia hoc Sacramentum est periculatum, et tamen habet materiam sacram, scilicet oleum consecratum; hinc est, quod propter periculum euitandum communiter committi debet sacerdotibus; et propter consecrationem olei non est, nisi a consecratis manibus contrectandum.

Ex variatione igitur finis in confirmatione, et vnctione extrema, oritur diuersitas in efficacia, in materia, et in forma, in loco, et in tempore, in suscipiente, et in dispensante. In efficacia, quia illud Sacramentum disponit ad melius agonizandum, hoc ad celerius euolandum. In materia, quia illud in oleo permixto balsamo; hoc vero in oleo puro. In forma, quia illud in indicatiua, hoc vero in deprecatiua. In loco, quia illud in fronte, hoc vero in multiplici parte. In tempore, quia illud in sanitate, hoc vero in agitudine. In suscipiente, quia illud non solum adultis, verum etiam paruulis, hoc vero tantum adultis. In dante, quia illud ab Episcopis, hoc autem a sacerdotibus quibuscumque. Et haec omnis diuersitas a fine procedit.

S. Bon. To. 6.

dit: quia sicut claruit, diuersitas in finibus proximis diuersitatem introducit in his, quae ad fines illos habent finaliter ordinari.

De integritate ordinis. Cap. XII.

DE Sacramento ordinis, haec in summa tenenda sunt, quod ordo est signaculum quoddam, quo spiritualis potestas traditur ordinato. Licet autem ordo sit vnus de septem Sacramentis, septiformis tamen, et ordinis gradus. Primus est in Ostiarijs, secundus in Lectoribus, tertius in Exorcistis, quartus in Acolitis, quintus in Subdiaconis, sextus in Diaconis, septimus in Sacerdotibus. His autem quasi per modum, cuiusdam preparatorij supponitur clericalis tonsura, et etiam Palmistatus, per modum autem complementi superponitur Episcopatus, Patriarchatus, et etiam Papatus; a quibus manant ordines, et dispensari debent sub debitis signis, tam ex parte visus, quam ex parte auditus, sollempnitate debita nihilominus obseruata, quantum ad tempus, locum, officium, et personam.

Sacramenti ordinis septiformis gradus.

Ratio autem ad intelligentiam praedictorum, haec est: quia principium nostrum reparatum, Verbum scilicet incarnatum, quia ut Deus et homo Sacramentorum medicamenta ad salutem hominum instituit ordinate, discrete, et potestatiue, secundum exigentiam suae bonitatis, sapientiae, et virtutis; hinc est, quod ipsa medicamenta Sacramentorum commisit hominibus dispensanda, non qualitercumque, sed eo modo, quo exigebat ordo, discretio, et potestas. Oportuit ergo aliquas personas ad huiusmodi officium exequentium distinguere et segregari, quibus ordinario iure potestas huiusmodi committeretur.

Et quia huiusmodi discretio non debuit fieri, nisi per signa sacra, cuiusmodi sunt Sacramenta; hinc est, quod debuit esse aliquod Sacramentum, quod esset sacrum signaculum, ordinatum, distinctum, et potestatiuum ad Sacramenta cetera dispensanda modo distinctiuo, potestatiuo, et ordinatiuo. Et ideo ordo distinctiuus signaculum, quoddam, in quo spiritualis potestas traditur ordinato: ita quod simul in eius notificatione clauduntur tres praedictae, ex quibus colligi possunt in summa, quae ad integritatem ordinis exiguntur. Primum igitur, quoniam ordo est signaculum distinctiuum, et sequestratum ab omni populo, ut quis totaliter diuino sit cultui mancipatus; ideo ordines praecedit distinctio quaedam in tonsura, et corona: per quam intelligitur appetituum temporalium refectio, et mentis eleuatio ad aeterna: ut totus ostendatur clericus deputatus esse ad diuinum cultum: et ideo dicit in susceptione coronae: Dominus pars hereditatis meae. Et quia talis debet esse instructus in diuinis laudibus, quae maxime consistunt in Psalmis: ideo Palmistatus, tamquam praambulans ceteros ordines, antecedit, quem tamen largo modo Isidorus inter ordines numerauit. Secundo vero, quia ordo est signaculum ordinatum, et in seipso etiam est ordinatum, et ordo consistit in graduum disparitate, et distinctione completa, secundum quod exigit septiformis gratia, ad cuius dispensationem Sacramentum ordinis principaliter ordinatur: hinc est quod septem sunt ordines gradatim ordinati, vsque ad sacerdotium, in quo status est ordinum: quia ipse est consecratus Sacramentum corporis Christi, in quo est plenitudo omnium gratiarum: unde alij sex sunt tamquam subministrati, et quasi gradus quidam, per quos ascenditur ad thronum Salomonis. Qui, et sex sunt propter numeri perfectionem: quia senarius est primus numerus perfectus; et propter hoc, quod sic exigitur perfectio, et sufficientia officij ministrandi. Nam oportet aliquos ministrare, quasi a remotiori: aliquos a propinquiori: et aliquos a proximo, ut nihil desit ministerio ordinato. Et quia quodlibet istorum ministeriorum geminatur secundum actum purgandi, et illuminandi.

Ordo quid.

Tonsura clericalis.

Psal. 119. b

Isid. lib. 2. de Eccles. off. sic. c. 2.

E lumi-

luminandi; hinc est, quod sex sunt ordines ministeriales, et septimus omnium perfectissimus, in quo altaris conficitur sacramentum, qui consummatur in ordine vno, tamquam in termino ultimo et completo.

Postremo, quia ordo est signaculum potestarium non tantum respectu aliorum Sacramentorum dispensandorum, verum etiam respectu sui: et potestas super potestatem est potestas excellens: ideo sibi non tantum competit potestas simplex, cuiusmodi est in ordine simplici, verum etiam eminentia potestatis, cuiusmodi est in his, quorum est ordines ordinare, et dispensare. Et quia excellentia quanto magis descendit, tanto magis dilatatur; et quanto magis ascendit, tanto magis vnitur; hinc est, quod plures sunt Episcopi, pauciores Archiepiscopi, paucissimi Patriarche, et vnus pater patrum, qui Papa merito appellatur, tamquam vnus primus, et summus pater spiritualis omnium patrum, immo, omnium fidelium, et hierarcha precipuus, sponsus vnicus, caput in diuinitate, Pontifex summus, Christi vicarius, fons, et origo, regula, cunctorum principatum Ecclesiasticorum: a quo tamquam a summo deriuatur ordinata potestas, vsque ad infirma Ecclesie membra, secundum quod exigit excellens dignitas in Ecclesiastica hierarchia.

Ordo hierarchie Ecclesiasticae.

Summus Pontifex et eius primatus.

Sacramenti ordinis dispensatio.

Et quia haec dignitas praecipue manet in ordine, ideo hoc Sacramentum non debet dispensari, nisi cum magna discretionem, et sollempnitatem: ac per hoc non a quolibet, nec in quolibet loco, nec quolibet tempore; sed personis literatis, honestis, et a cunctis irregularitatibus alienis, ieiuno stomacho, loco sacro, tempore missae. Et temporibus ab Ecclesiastico iure statutis debent huiusmodi ordines dispensari, et hoc ab Episcopis, quibus propter sui eminentiam reseruatur dispensatio ordinum, confirmatio per impositionem, manuum, consecratio monialium, et abbatum, et dedicatio ecclesiarum, quae propter sui celebritatem non debent dispensari, nisi ab his, qui habent praeminentiam potestatis.

De integritate matrimonij. Cap. XIII.

Matrimonij definitio.

DE sacramento matrimonij haec in summa tenenda sunt, quod matrimonium, est coniunctio legitima maris, et feminae, in diuina vite consuetudinem petens. Haec autem coniunctio non solum fuit post peccatum, verum etiam ante peccatum. Sed prius institutum fuit sacramentum coniugij in officium, nunc autem non solum in officium, verum etiam in remedium contra libidinis morbum. Prius significabat coniunctionem Dei, et animae; nunc autem praeter hoc significat coniunctionem Christi, et Ecclesiae, et duarum naturarum in vnitatem personae. Introducitur autem haec coniunctio in esse per liberum consensum animorum ex parte vtriusque personae, exterius expressum in aliquo signo sensibili: consummari autem habet in copula carnali. Nam per verba de futuro dicitur matrimonium initiari, per verba de presenti ratificari, sed per carnalem copulam habet consummari. Huius autem sacramenti tria sunt bona, scilicet fides, proles, et sacramentum: et duodecim impedimenta, quae impediunt contrahendum, et dirimunt iam contractum, quae in his versibus continentur.

Aug. lib. 3. de Gen. ad litt. c. 7. 20. 3.

Error, conditio, votum, cognatio, crimen. Cultus disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas. Si sis affinis, si forte coire nequibus. Haec socianda vetant coniugia, inuicta retrahant.

Ratio, autem ad intelligentiam praedictorum, haec est: quia principium nostrum reparatum, Verbum scilicet incarnatum, eo ipso quod Verbum Dei, est fons sapientiae in excelsis: eo ipso quod incarnatum, est clementiae fons in terris: et ideo eo ipso, quod Verbum increatum, est humani generis formatum, ex summa sapientia: eo ipso quod incarnatum, est ipsius reformatum ex summa clementia: ideo enim humanum ge-

nus reparat per clementiam, quia prius reparabile fecit ex sapientia, quae pro suo summo ordine exigebat, quod genus humanum faceret, potes stare, potens labi, potens etiam reparari, sicut in praecedentibus ostensum fuit. Quoniam ergo Verbum Dei in sua sapientia hominem fecit, sicut et congruum fuit, potens stare, cadere, et surgere, hinc est, quod genus humanum eo modo propagandum ordinatum, quod ex ipso modo propagandi haberet, quod manuduceret ipsum ad standum: haberet etiam quod manuduceret ad remedium, sicut etiam in propagatione illa est aliquid per peccatum, scilicet libido, quod traducit morbum. Et quia status hominis erat ex coniunctione ipsius animae ad Deum per amorem vnitum modo castissimo, singulari, et indiuiduo, remedium veniebat ex coniunctione diuinae naturae, et humanae in vnitatem hypostasis, et personae, vnitatem, inquam, diuina gratia introductam, vt singularem, et indiuiduam. Hinc est, quod Deus ab initio instituit, vt propagatio fieret per coniunctionem maris, et feminae, indiuiduam, et singularem, quae significaret ante peccatum coniunctionem Dei, et animae, seu Dei, et subcaelestis hierarchiae: post peccatum vero coniunctionem Christi, et humanae naturae, seu Christi, et Ecclesiae: et ideo vtrique est sacramentum, scilicet, ante, et post, licet alio, et alio modo, quantum ad significationem, et vsum. Cum enim esset sacramentum, antequam superueniret morbus: libido, quae superuenit per peccatum, potius habet per matrimonium excusari, quam ipsum valeat vitare; quia non morbus medicamentum corrumpit; sed medicamentum habet curare morbum. Ex quo manifeste apparet, quid sit matrimonium, et qualiter diuinitus sit introductum in esse.

Rursus quia quaelibet praedictarum spiritualium vnionum in sacramento matrimonij significatarum est vnio vnus sicut agentis, et influentis, alterius sicut patiens, et suscipiens, et hoc faciente amoris vinculo, qui ex mera voluntate procedit: hinc est, quod matrimonium debet, esse coniunctio duplicis personae, differentis secundum rationem agentis, et patientis, scilicet virilis sexus, et muliebris, et hoc ex mero consensu voluntatis. Et quia voluntas exterius non apparet, nisi per signa ipsam exprimentia; hinc est, quod necesse est, vt consensus, mutuo exterius exprimat. Quia vero consensus, vt de futuro non est proprie consensus, sed ipsius promissio, consensus vero ante commixtionem non facit plenariam vnionem, quia nondum sunt vna caro; hinc est, quod per verba de futuro dicitur matrimonium esse initiatum: de presenti ratum, vel confirmatum: sed in carnali copula consummatur, quia tunc sunt vna caro, et vnus corpus sunt: ac per hoc plene significat vnionem illam, quae est inter nos et Christum. Tunc enim plene traducitur corpus vnus in corpus alterius secundum sui comparis potestatem ad procreandum prolem. Et ideo ipsius matrimonij sunt tria bona, scilicet sacramentum, propter vinculum insolubile: fides, propter debiti solutionem: proles vero, sicut effectus consequens ad vtrumque.

Postremo, quia dicta coniunctio, matrimonialis debet esse ex libero consensu, procedens ad copulationem personarum distantium in vnam matrimonij legem, et hoc potest duodecim modis impediri; hinc est quod duodecim sunt impedimenta matrimonij: quod patet sic. Ad matrimoniale namque consensus requiritur libertas in consensu, et libertas in consentiente, et idoneitas ad coniunctionem. Sed libertas in consensu tollitur per duo, secundum duas partes inuoluntarij, scilicet per ignorantiam, et per violentiam. Et sic sunt duo impedimenta, scilicet error, et violentia. Libertas autem in consentiente tollitur, per hoc, quod quis est alligatus alteri, et hoc, vel Deo, vel homini. Si Deo, hoc est, vel per votum expressum, vel per aliquid, quod habet votum annexum. Primum est in voto, secundum in ordine. Si autem homini, hoc est dupliciter, aut per ligamen existens, aut per ligamen praecedens.

Matrimonium cur ab initio institutum.

Consensus coniugij mutuo exterius est exprimentus.

Impedimentorum matrimonij sufficientia.

Præcedens. Primum est in ligamine, quo quis ligatus est vxori: secundum est in crimine, quando machus, vel macha machinatus est in mortem coniugij, vel, ipso viuente, fidem de contrahendo dedit. Et sic sunt quattuor impedimenta, scilicet votum, ordo, ligamen, et crimen. Idoneitas autem ad vnionem est distantia personarum contentiens, quae tollitur per nimiam proximitatem, vel per nimiam elongationem. Nimia autem proximitas venit siue per generationem, siue per aliquid simile generationi, vt est cognatio legalis, aut spiritualis: aut venit per commixtionem sexuum, aut per contractionem sponsalium. Et sic sunt tria impedimenta, scilicet cognatio, affinitas, et publicae iustitiae honestas. Nimia autem distantia aut attenditur quantum ad ea, quae sunt naturae, vt cum non possunt commisceri carnaliter: aut quantum ad ea, quae sunt fortunae, quae non sunt in nostra potestate, vt patet, cum est vnus seruus, et alter liber: aut quantum ad ea, quae sunt re-

ligionis Christianae, vt cum vnus est baptizatus, alter vero minimus. Et sic sunt tria impedimenta, scilicet impotentia coeundi, error conditionis, et disparitas religionis. Ac per hoc sunt in vniuerso duodecim impedimenta, quae Spiritui sancto dicente, introducuntur in Ecclesia Dei. Cui scilicet Ecclesiae, et si omnia Sacramenta sunt commissa, potissime coniugij Sacramentum commissum est regulandum propter varietates, quae circa hoc Sacramentum incidere possunt, et propter morbum annexum, qui est maxime infectiuus, et minime tenens modum: et ideo ipsius Ecclesiae est gradus cognationum limitare, sicut pro tempore expedire videt, et personas legitimas, vel illegitimas iudicare, et diuortia facere. Sed numquam debet, nec potest matrimonium, quod legitime introductum est annullare: quia quos Deus coniunxit, non potest homo, quantumcumque sit magnae potentiae, separare, cum ipsius Dei iudicio iudicandi remaneant vniuersi.

Potestas Ecclesiae, ad moderanda matrimonij iura.

Mat. 19. a et Marc. 10. a

SANCTI BONAVENTURAE EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS

Breuioloquij

SEPTIMA PARS,

IN QVA TRACTATUR DE STATV FINALIS IVDICII.

De iudicio in communi. Cap. I.

OST QVAM aliqua breuiter dicta sunt, de Trinitate Dei, de creatura mundi, de corruptela peccati, de incarnatione Verbi, de gratia Spiritus sancti, et de medicina Sacramentali: restat nunc septimo, et vltimo aliqua breuiter tangere de statu finalis iudicij. De quo in summa tenendum est, quod sine dubio iudicium vniuersorum futurum est, in quo Deus pater per Dominum nostrum Iesum Christum iudicabit viuos, et mortuos, bonos, et malos, reddendo vnicuique secundum exigentiam meritum. In hoc autem iudicio fiet apertio librorum, scilicet conscientiarum, quibus merita et demerita vniuersorum sibi ipsi, et ceteris innotescunt: faciente hoc virtute illius libri vite, Verbi scilicet incarnati, qui in forma diuinitatis non videbitur, nisi a bonis: in forma vero humanitatis, in qua et sententiam promulgabit, videbitur tam a bonis, quam a malis, licet terribilis in eadem forma appareat reprobis, et blandus iustis.

Apo. 20. d

Ratio rationalis est disciplinabilis, creatura habes libertatem voluntatis est secundum legem iustitiae ordinabilis, et deordinabilis: hinc est, quod relictio veritatis legem homini imponere debuit, in qua ad beatitudinem inuitaret, et ad veritatem erudiret, et ad iustitiam obligaret: ita tamen quod libertatem voluntatis non cogeret, quin pro suo libito voluntatis instituta, relinquere posset, et sequi: cum sic res, quas condidit administrat, vt eas agere proprios motus sinat. Equia plenitudo bonitatis in consummando, operatur secundum quod exigit altitudo virtutis, et relictio veritatis: hinc est, quod consummatio beatitudinis non datur a bonitate summa nisi his, qui seruauerunt iustitiam a relictione veritatis impostam; qui susceperunt disciplinam, et amauerunt illam summam et perpetuam felicitatem plus, quam bona transitoria.

Et quoniam quidam hoc agunt, quidam autem oppositum, pro sitarum varietate voluntatum, quae interius occultantur, et in statu viae secundum suum arbitrium currunt: hinc est, quod ad manifestationem altitudinis virtutis, relictio veritatis, et plenitudo bonitatis, necesse est vniuersale iudicium sequi; in quo fiant iustae retributiones praemiorum, aperte declarationes meritum, et irreuocabiles lationes sententiarum, vt in iustis retributionibus stipendiorum, summae bonitatis appareat plenitudo: in apertis declarationibus meritum, veritatis appareat relictio: et in irreuocabilibus lationibus sententiarum, summae virtutis, et potestatis appareat altitudo. Primum igitur, quoniam iusta retributio respicit culpam, cui debetur poena, vel iustitiam, cui debetur gloria, et vniuersi filij Adae habent hanc, vel illam; hinc est, quod necesse est iudicio retributionis omnes iudicari, vt boni glorificentur, et impij condemnentur. Rursus, quia aperta declaratio meritum requirit, quod simul appareat quid agendum est, et quid actum est, vel omnium a libertate voluntatis humane, secundum

Ratio retributionis praemiorum in iudicio.

Ratio futuri vniuersalis iudicij.

Apertio librorum cōscientiarum.

varietatem circumstantiarum; hinc est, quod et libri cōscientiarum aperientur, vt appareant merita, et liber vitæ, vt appareat ipsa iustitia, secundum quam approbanda, vel reprobanda sunt merita illa. Et quoniam ille liber vitæ est liber, in quo scripta sunt omnia simul et lucidissime, et in conscientijs scribuntur veraciter; ideo ex concursu apertionis horum librorum fiet aperta declaratio omnium meritorum; ita quod occulta cordis cuiuslibet, et sibi, et ceteris innotescant. Vnde, vt vult Augustinus, liber ille est vis, qua fiet, vt ad memoriam cuiuslibet cuncta mirabiliter reuocentur, vt lucide appareat æquitas diuinorum iudiciorum in aperitissimo lumine veritatis. Postremo, quia irrenocabilis latio sententiarum debet fieri ab eo, qui possit audiri, et videri, et a quo non possit appellari: et videri ab vniuersis non potest summa lux, quam tenebroso oculi videre non possunt, pro eo quod facie ad faciem videri non potest sine deformitate mentis, et incuratitate cordis, necesse est quod iudex appareat in effigie creaturæ. Quia vero pura creatura auctoritatem non habet summam, a qua appellari non possit, hinc oportet, quod iudex noster, et Deus sit, vt iudicet per auctoritatem summam; et homo sit, vt videatur, et discipret cum peccatoribus in effigie humana. Et quia vna vox disciprationis terret culpabiles, et asscurat innocentes; hinc est, quod vna eius effigies iustos lætificabit, et e contrario impios deterrebit.

Aug. li. 20. de Ciu. Dei c. 14. 10. 5.

Latio sententie irrenocabilis.

De antecedentibus ad iudicium, cuiusmodi est pœna purgatoria. Cap. II.

Deinde in speciali circa statum finalis iudicij consideranda sunt quædam, sicut præambula; quædam, sicut concomitantia: et quædam, sicut consequentia. Præambula autem sunt duo, scilicet pœna purgatorij, et suffragia Ecclesiastica. Primo igitur pœna purgatorij hoc tenendum est, quod ignis purgatorius est ignis corporalis, quo tantum spiritus iustorum, qui in hac vita non impleuerunt pœnitentiam, et satisfactoriam condignam, affliguntur secundum plus, et minus, secundum quod plus, vel minus de cremabili secundum ex hac vita traxerunt. Affliguntur autem minus grauius, quam in inferno, et grauius, quam in hoc mundo: non tamen ita grauius, quin semper sperent, et sciant se in inferno non esse, licet forte pro pœnarum magnitudine, hoc aliquoties non aduertant. Hac autem afflictione, ab igne corporali influcta, purgantur spiritus a reatibus, et scorij, et etiam reliquijs peccatorum, quibus sufficienter expurgatis, immediate euolant, et introducuntur in gloriam Paradisi.

Summaria doctrina de purgatorio.

Ratio purgatorie pœnæ.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum, hæc est: quia cum primum principium eo ipso, quod primum, sit optimum, et perfectissimum: et eo ipso, quod optimum, sit summe amatiuum boni, et summe detestatiuum mali, sicut summa bonitas non patitur, quod bonum maneat irremuneratum, sic etiam non debet pati, quod malum remaneat impunitum. Quoniam ergo viri iusti aliquando decedunt, qui in hac vita non totaliter pœnitentiam impleuerunt, cum meritum vitæ æternæ in eis non possit remanere irremuneratum, et vitium culpæ non possit remanere impunitum; ne perturbetur, pulchritudo ordinis vniuersi, necesse est, quod ipsi finaliter præmientur, necesse est etiam, quod idem temporaliter puniantur secundum suarum culparum exigentiam et reatum.

Culpæ grauitas.

Et quia culpa commissiua, et offensiuua fuit maiestatis diuinæ, et damnificatiua Ecclesiæ, et deformatiua imaginis diuinæ, et in nostrâ impressa, maxime si fuit culpa mortalis, et venialis etiam disponit ad hoc: et de offensa requiritur pœnitio, de damno vero agenda est satisfactio, et de deformatione requirenda est expurgatio; hinc est, quod necesse est, quod pœna illa sit iuste punitiua, digne satisfactoria, et sufficienter expurgatiua. Primum igitur quoniam pœna ista debet esse

se iuste punitiua, et spiritus, qui, contempto bono æterno, et summo, se subiecit infimo, iuste debet inferiori subijci, vt ab eis suscipiat pœnam, ex quorum occasione perpetravit culpam, et ratione quorum et Deum contempsit, et seipsum vilem fecit; hinc est, quod ordo diuinæ iustitiæ exigit, vt spiritus ab igne materiali habeat puniri, vt sicut secundum ordinem naturæ anima vnitur corpori, vt influat vitam ipsi corpori, sic vnatur igni materiali secundum ordinem iustitiæ, vt punibile punienti, a quo suscipiat pœnam. Et quia viri iusti qui sunt in gratia, non sunt digni nisi pœna transitoria, et tanto maiori digni sunt pœna, quanto maiora commiserunt peccata, et minorem egerunt pœnitentiam: hinc est, quod ab igne materiali puniuntur temporaliter, quidam tamen diutius, quidam vero breuius, quidam acerbius, quidam læuius, secundum quod reatus exigit offensarum. Necesse enim est, vt dicit egregius doctor Augustinus, quod tantum vrat dolor, quantum, haferat amor. Tanto enim difficilius quis purgatur, quanto medullis cordis eius intimius amor inhæserat mundanorum.

Aug. li. 21. de Ciu. Dei c. 26. prope fi. 10. 5.

Amplius quoniam pœna illa debet esse satisfactoria, et satisfactio respicit libertatem voluntatis, et statum vitæ, potissime cum ibi iam non sit status merendi, et pœnæ illæ minime teneant rationem voluntarij: necesse est, quod illud, quod defecit ex parte libertatis in voluntate sustinente, suppleatur in acerbitate ex parte pœnæ. Quia vero gratiam habent, qui purgantur, quam quidem vltra perdere non possunt: hinc est, quod nec a tristitia penitus absorberi, nec in desperationem incidere, nec in blasphemiam possunt, nec volunt aliquatenus proflire; ac per hoc licet grauius puniantur, longe tamen aliter, et mitius, quam in inferno: et statum etiam illum indubitanter sciunt alium esse, quam istum, in quo sunt illi, qui in inferno irremediabiliter cruciantur. Postremo quia pœna illa debet esse expurgatoria, et purgatio illa spiritualis, necesse est, vel quod ignis ille spirituales habeat virtutem diuinitatis sibi datam, vel, vt magis credo, ipsa virtus gratiæ interioris habitantis adiuta a pœna extrinseca, ipsam animam iam pro offensis punitam, et a reatum onere alleuiatam purget purgatione sufficienti, vt iam nulla remaneat dissimilitudo ad gloriam. Et quoniam tales spiritus dispositi sunt in summo, ad deformitatem gloriæ suscipiendam in se, cum iamua sit aperta, et purgatio consummata, necesse est illos spiritus etiolare, in quibus charitatis ignis furtim leuans, et nihil retardans ex parte impuritatis animæ, vel reatus. Nec enim decet diuinam misericordiam, seu iustitiam, vt amplius differat gloriam, cum inueniat receptaculum idoneum, et magna sit pœna in dilatione præmiorum, nec amplius puniri debeat spiritus iam purgatus.

Quo modo ab igne materiali in purgatorio spiritus purgantur.

Animæ purgatæ statim euolant ad gloriam.

De antecedentibus ad iudicium, cuiusmodi sunt suffragia Ecclesiastica. Cap. III.

De suffragijs autem Ecclesiasticis hoc tenendum est, quod suffragia Ecclesiæ profunt mortuis, suffragia dico, quæ pro mortuis Ecclesia facit, sicut sunt sacrificia, ieiunia, eleemosynæ, et aliæ orationes, et pœnæ voluntarie assumptæ, pro eorum culpis celerius, et facilius expiandis. Profunt autem mortuis, non quibuscumque, sed mediocriter bonis; vt pote illis, qui sunt in purgatorio: non, valde malis; scilicet illis, qui sunt in inferno: nec, valde bonis; scilicet his, qui sunt in cælo: quin potius, eorum uersio eorum merita, et orationes suffragantur Ecclesiæ militanti, cuius membris multa beneficia impetrant beati. Profunt autem secundum magis, et minus, vel pro diuersitate meritorum in mortuis, vel pro charitate viuorum, quæ magis sollicitatur pro aliquibus, quam pro alijs, et hoc, vel ad pœnarum mitigationem, vel celeriozem liberationem, secundum

Ratio suffragiorum pro mortuis.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quoniam primum principium cum sit optimum, ac per hoc summe feueritatis cōtra malum, debet ratior summa: suauitatis esse ad bonum: et ideo cum ratione feueritatis iustitiæ, iusti, in quibus est reatus culpæ, debeant post hanc vitam in purgatorio tormentari, debent etiam ratione suauitatis misericordiæ reuari, et habere auxilium, et munimen: maxime quia, in miseria sunt constituti, et suis operibus, et meritis non possunt amplius se iuuare. Disponere igitur debuit regimen diuinæ prouidentie suffragia eis conferri ab eis, qui possunt, salua tamen rectitudine iustitiæ, a qua nec debet, nec potest dulcedo misericordiæ dissentire, nec aliquatenus separari. Quoniam igitur reatitudo iustitiæ exigit conseruationem honoris diuini, regiminis vniuersi, et qualitatis meriti humani; ideo superni, et primi principij prouidentia summa disposuit, hæc suffragia valere defunctis secundum dulcedinem misericordiæ, et reatitudinem iustitiæ, seruandis honoris diuini dignitatem, vniuersi regimen, et humani meriti qualitatem.

Satisfactorias partes.

Greg. 4. lib. Dialog. ca. 55.

Aug. 8. lib. de cura pro mort. agen. c. 2. 10. 4.

Suffragia Ecclesiæ: quibus non profunt.

Ecclesiæ suffragia quibus magis profunt.

Primo igitur quoniam in huiusmodi suffragijs seruari debet iustitia, quæ diuini præcipue est conseruatiua honoris, et honor diuinus nihilominus exigit opera satisfactoria, et pœnalia sibi persolui pro culpis: hinc est, quod per illa opera habent suffragia fieri, per quæ potissime fit satisfactio, et honor recompensatur Deo. Quoniam igitur huiusmodi sunt tres partes satisfactorias, ieiunium, oratio, et eleemosyna, et altaris sacrificium, in quo maxime redditur honor debitus propter placentiam illius, qui in sacrificio illo offertur; hinc est quod suffragia Ecclesiæ consistunt in huiusmodi operibus satisfactorijs, et maxime in missis celebrandis, secundum quod Gregorius in dialogis insinuat aliquos, propter Missarum beneficia de pœnis magnis celerissime liberatos: et per hoc pompa exequiarum, et accurratio funeris, et huiusmodi non debent inter suffragia Ecclesiæ computari. Propter quod et sanctus Augustinus dicit, quod curatio funeris, conditio sepulturæ, et pompa exequiarum, magis sunt solatia viuorum, quam subsidia mortuorum.

Amplius, quia debet ibi seruari iustitia conseruatiua ordinis, et regiminis vniuersi, et hæc exigit, vt in eorum communicatione influentiarum saluetur ordo, et symbolum inter ea, in quibus, et in quæ influentiæ illæ manant, ac per hoc inferius non debeat influere in illud, quod est supra, neque in id, quod est per omnimodam distantiam elongatum: hinc est quod suffragia Ecclesiæ non possunt valere his, qui sunt in inferno, quia sunt a corpore Christi mystico penitus separati, vnde nulla spiritualis influentia capitis ad eos peruenit. nec eis prodest, sicut nec influentia capitis prodest membris a corpore amputatis. Hinc est etiam, quod non profunt beatis, quia sunt omnino superiores secundum statum, et iam in termino existentes non possunt ad altiora conscendere, sed magis econuerso ipsi profunt nobis, et eorum orationes, nam et hoc meruerunt in carne; ideo disposuit ordo diuinus, vt etiã ipsi sanctis Dei orationes offerantur, vt et ipsi suffragentur nobis ad diuina beneficia impetranda. Non profunt ergo eis Ecclesiastica suffragia, sed magis nobis profunt sua. Restat igitur quod profunt solis iustis, qui sunt in pœnis purgatorij. Nam ibi ratione pœnæ, et impotentie ceteri iuuant, sunt viuis inferiores, ratione vero iustitiæ ceteris membris Ecclesiæ sunt coniuncti: ita vt merito eis Ecclesiæ sanctæ merita possint propter symbolum, et ordinem suffragari.

Postremo, quoniam debet in his seruari iustitia, quæ pensat exigentiam meritorum; hinc est, quod suffragia illa, quæ communiter sunt pro defunctis, licet omnibus bonis valeant pro modulo suo, his tamen amplius valent, qui magis meruerunt, vt sibi valeant, et pro-

descent, dum erant in statu viæ. Illa vero, quæ specialiter fiunt pro aliquibus, quia intentio facientis est recta, et secundum Deum procedit, et Ecclesiastica infertur absque dubio non est cassa: ideo plus valent illis, pro quibus determinate fiunt, licet etiam alijs aliquo modo comunicentur. Nec tamen possunt ita alijs subuenire, sicut illi principali personæ, pro eo quod licet sint spiritualia, tamen diuina iustitia pro maiori culpa maiorem exigit emendam, et pro pluribus culpis plures emendas. Vnde exemplum de lumine, quod æqualiter illuminat ad vnam mensam sedentes, non placet: quia huiusmodi suffragia potius assimilari habet pretijs redemptiuis, quam huiusmodi influentijs diffusiuis. Quantum autem cuiuslibet determinate valeant, ille certitudinaliter diffinire habet, cuius est in reatibus, et pœnis, et suffragijs attendere pondus, numerum, et mensuram.

De concomitantibus iudicium, sicut est conflagratio ignium. Cap. IIII.

Deinde aliquid dicendum est de concomitantibus iudicium, quæ sunt duo, scilicet conflagratio ignium mundanorum, et resurrectio corporum. De conflagratione igitur hoc tenendum est, quod ignis precedet faciẽ iudicis, quo terræ facies exuretur, ita quod figura huius mundi mundanorum ignium, et conflagratione peribit, sicut factum est aquarum inundatione tempore diluuij. Dicitur autem transire figura huius mundi, non quantum ad destructionem totalem huius mundi sensibilis, sed quia per actionem illius ignis omnia elementaria inflammantis, consummentur vegetabilia, et animalia purgabuntur, et innotabuntur elementa, maxime aer et terra: purgabuntur iusti, et adurentur reprobi: quibus factis, cessabit etiam motus cæli, vt sic completo numero electorum, fiat quodam modo innotatio et præmiatio corporum mundanorum.

Gen. 7. d. 1. Cor. 7. f.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum, hæc est: quia principium rerum vniuersale, cum sit sapientissimum, et si in omnibus, quæ agit, attendit ordinem sapientiæ, potissime tamen in his debet attendere, quæ spectant ad consummationem: vt sic non discordet primum a medio, nec medium a postremo, sed in cunctis congruentissime ordinatis appareat illius primi principij sapientia ordinans, et bonitas, et altitudo. Quoniam ergo Deus secundum sapientiam suam ordinatissimam cunctum mundum istum sensibilem, et maiorem fecit propter mundum minorem, scilicet hominem, qui inter Deum, et res istas inferiores in medio collocatus est: hinc est, quod vt omnia sibi inuicem congruant, et habitatio cum habitatore habeat harmoniam, homine bene instituto, debuit mundus iste in bono, et quieto statu institui: homine labente, debuit etiam mundus iste deteriorari: homine perturbato, debuit perturbari: homine expurgato, debuit expurgari: homine innotato, debuit innotari; et homine consummato, debuit quietari.

Commotio totius creaturæ in fine mundi.

Primo ergo quoniam mundus ille perturbari debet, homine perturbato, sicut stetit cum stante, et quodammodo cecidit cum labente: et in futuro iudicio propter feueritatem iudicis ostendendam, necesse est omnium corda terreri, et peccatorum maxime, qui vniuersorum Dominum contempserunt; vt sic omnis creatura diuinum accipiat zelum; et conformetur auctori, conformetur etiam habitatori, necesse est totius orbis cardines horribilissime commoueri. Et quia nihil intensius, et velocius, et horribilius in agendo commouet alia elementa, quam ignis hinc inde ex omni parte concurrens; hinc est, quod necesse est, quod ipsius iudicis faciem ignis precedat, non ex vna parte tantum, sed ex omni parte mundi, vt sit ibi concursus ignis elementaris, et terrestris: ignis purgatorij, et etiã infernalis: vt per infernalem, reprobi adurantur: per purgatorium, iusti purgentur: per terrestrem, hæc terræ

nascentia consumantur: per elementarem, elementa subtilientur, et ad inuouationis faciem disponantur, et simul cum hoc cetera conturbentur, vt non solum homines, et demones, verumetiam angeli videntes terreatur.

Gen. 7.

Auaritia et malitia in senectute mundi.

Mundi inuouatio.

Rursus quoniam mundus iste purgari debet cum homine expurgato, et homo in statu finalis temporis indiget purgari a scoria auaritia, et malitia, sicut in primo tempore a face luxurie; indiget etiam purgari et velociter, et intime, et perfecte: hinc est, quod sicut mundus prius deletus est, et quodam modo purgatus, per elementum aque, quod est frigidum contra ardorem, et fetorem luxurie: sic finalis mundus per ignem propter refrigerium charitatis, et frigus malitia et auaritia, qua regnabunt in fine quasi in ipsius mundi senectute. Quia quia maxima sunt adhaerentia, necesse est, quod purgans sit actionis intime, violenta, et accelerata: quod non contingit reperiri in elemento alio, quam in igne. Et ideo sicut factum est aquarum inundatione diluuium, sic per actionem ignis huius mundi sensibilis facies exuretur.

Amplius quoniam mundus ille innouari debet cum homine innouato, nec innouari potest aliquid in nouam formam, nisi perdat vetustam, et quodam modo disponatur dispositione noua super induta: hinc est, quod cum ignis maxime habeat virtutem expulsum formam extraneam, habeat etiam vim subtiliatuam, et caelesti naturae cognatam: ideo per ipsum debet fieri purgatio simul et innouatio, ita quod cum geminam habeat efficaciam, quantum ad aliquam, iudicis aduentum praecedat, quantum ad nouam ad reliquam habet sequi. Et cum innouatio sit ad nouitatem, quae amplius non redit ad vetustatem: ac per hoc ad nouitatem incorruptibilem, quam dare non est in potentia alicuius creaturae: hinc est, quod licet in illa purgatione et innouatione, ignis aliquid agat per naturalem virtutem, vt inflamare, purgare, rarefacere, et subtiliare: tamen necesse est, quod cum illa virtute naturali sit virtus operans supra naturam, cuius imperio fiet conflagrationis initium, et cuius etiam virtute fiet nihilominus complementum.

Completo numero elementorum, omnia terminatur.

Postremo quoniam mundus ille debet consummari, homine consummato, et tunc est homo consummatus, quando in gloria completus erit numerus electorum, ad quem quidem statum omnia tendunt, sicut ad finem vltimum, et completum: necesse est, facta completionem illius numeri, terminari, et quietari motus naturae caelestis: necesse est etiam terminari transmutationes elementares: necesse est etiam per consequens terminari generationes, quae est in animalibus, et in plantis. Cum enim omnia ista ordinentur ad formam nobilissimam, quae quidem est anima rationalis, posito statu in animalibus, necesse est et statum, et complementum poni in ceteris precedentibus. Et ideo corpora caelestia habita quiete, et luminis plenitudine, dicuntur remunerari. Elementa vero, quae amplius non habent vim multiplicandi per transmutationem mutuum, dicuntur interire, non quantum ad substantiam, sed quantum ad actionem, et passionem mutuum, et hoc maxime, quantum ad qualitates actiuas. Vegetabilia vero, et sensibilia, quia non habent potestatem, et vitam perpetuam, et durationem sempiternam, qualis competit statui illius nobilitatis: necesse est in propria natura consumi: ita tamen quod saluentur in principijs, et quodam modo in simili, videlicet in homine, qui similitudinem habet cum omni genere creaturae: et ideo in ipsius innouatione, et glorificatione possunt dici omnia innouari, et quodam modo praemiarum.

De concomitantibus iudicium, sicut est resurrectio corporum. Cap. V.

Vniuersalis resurrectio nis qualitas et ratio.

DE resurrectione autem corporum hoc tenendum est, quod omnium corpora hominum in generali resurrectione resurgent, nulla in eis eximente distantia quantum ad ordinationem temporis, sed magis quan-

tum ad ordinationem dignitatis. Nam mali surgent cum suis deformitatibus, et poenalaribus, miserijs, et defectibus, quos habuerant in statu viae. In bonis autem natura seruabitur, et vitia detrahentur, et omnes resurgent integro corpore, et plena aetate, et debita mensura membrorum, vt sic omnes sancti occurrant in virum perfectum, in mensuram aetatis plenitudinis Christi. Surgent autem tam in bonis, quam in malis corpora eadem numero, quae prius, et ex eisdem partibus constituta, salua totius veritate naturae, non solum quantum ad membra principalia, et humiditatem radicale, verumetiam saluus capillis, et ceteris membris, quae faciunt ad decentiam corporis: ita quod in quascumque auras, vel sinus naturae, puluis humani corporis cedat, ad ea anima redibit, quae ipsum primitus, vt viueret et cresceret, animauit.

Eph. 4. b

Ratio autem ad intelligentiam praedictorum, haec est: quia primum principium eo ipso, quod primum et summum, est vniuersalissimum, et sufficientissimum, ac per hoc principium est naturarum, gratiarum, et praemiorum: principium etiam potentissimum, clementissimum, et iustissimum, et licet secundum quandam appropriationem sit potentissimum in constitutione naturarum, et clementissimum in collatione gratiarum, et iustissimum in retributione stipendiorum; tamen singula sunt in singulis, quia summa potentia, clementia, et iustitia nullatenus possunt ab intuitu separari: et ideo in opere retributionis necesse est, quod ipsa fiat secundum quod exigit rectitudo iustitiae, et reformatio gratiae, et completio naturae. Quoniam ergo iustitia necessario requirit, vt homo qui meruit, vel demeruit non in anima solum, nec in corpore solum, sed in anima simul, et corpore puniatur, vel praemietur in vitroque: reformatio autem gratiae requirit, vt totum corpus assimilaretur Christo capiti, cuius corpus mortuum necessarium fuit resurgere, cum vnitum esset inseparabiliter deitati: completio vero naturae requirit, vt homo constet simul ex corpore, et anima, tamquam ex materia et forma, quae mutuum habent appetitum, et inclinationem mutuum: necesse est, resurrectionem esse futuram, exigente hac constitutione naturae, in infusione gratiae, et retributione iustitiae, secundum quas tota vniuersitas habet regi. Et ideo ex his tribus, omnia clamant hominem suscitandum, vt omnis tollatur excusatio illis, qui contra hanc veritatem fidei obscurati sunt, et merito contra tales vniuersus pugnet orbis terrarum.

Sap. 5. d

Primo igitur, quoniam resurrectio debet esse secundum exigentiam ordinis diuinae iustitiae, et diuina iustitia reddit vnicuique quod suum est pro loco, et tempore, et omnis anima corpori semel, et ad punctum temporis vnita, vel habet in eo culpam, vel gratiam: necesse est quod omnes resurgent. Et quia distinctus debet esse status retributionis a statu viae, et resurrectio spectat ad statum retributionis, vt non confundatur ordo vniuersi, et vt fides habeat meritum, quae credit, quod non videt, et vt certius, et clarius appareat aequitas diuinae iustitiae; et vt simul fiat consummatio, et retributio finalis in angelis, et hominibus; requirit hoc diuina iustitia, vt omnes resurgant simul, quantum est de lege communi. Quod dico propter Christum, et eius beatissimam matrem gloriosam virginem Mariam. Quia vero malis debetur poena, et miseria; et bonis gloria: ideo est simul resurgant in tempore, valde tamen dissimiles erunt in conditione. Nam quia malis resurrectio non est ad vitam, sed ad supplicium, necesse est, quod ipsi cum in infernitibus, et deformitatibus, et defectibus suscitentur.

Ratio iustitiae Dei in resurrectione.

Rursus, quia resurrectio debet esse secundum exigentiam consummationis gratiae, et perfecta gratia facit nos conformes Christo capiti nostro, in quo nullus fuit defectus membrorum, sed perfecta aetas, et statura debita, et effigies formosa; opportunum est, quod boni suscitentur in optimis conditionibus, ac per hoc necesse est, quod in eis vitia detrahantur, et natura seruetur. Opportunum etiam est, vt si aliquod membrum deerat, suppleatur: si aliqua erat superfluitas, auferatur: si aliqua membrorum deordi-

Ratio resurrectionis ex consummatione gratiae

deordinatio, corrigatur: si paruulus erat, ad quantitatem aetatis Christi, quam habebat in resurrectione, licet non in mole, diuina virtute deducatur: si decrepitus, ad eandem aetatem reducatur: si gigas, si nanus, ad mensuram congruam limitetur: vt sic omnes integri, et perfecti occurrant in virum perfectum in mensuram aetatis plenitudinis Christi.

Eph. 4. b

Ratio ex conditione naturae.

Postremo quia resurrectio debet esse secundum exigentiam perfectionis naturae, et natura spiritus rationalis exigit, quod viuificet corpus proprium, quia proprius actus in propria materia habet fieri: necesse est, quod idem corpus numero resurgat, alioquin non esset resurrectio vera. Requirit etiam natura animae rationalis, et immortalis, quod sicut habet esse perpetuum, sic corpus habeat, cui perpetuo inluat vitam: ac per hoc, corpus, quod animae vnitur, ex ipsa vnione ordinationem habet ad incorruptionem perpetuam: ita tamen quod illud, in quo consistit substantia totius corporis, sicut sunt membra principalia, et etiam humiditas radicalis, et caro secundum speciem habeat ordinationem necessariam; alia vero, scilicet caro secundum materiam, et partes, quae sunt de bene esse corporis, habeant ordinationem de congruo: et ideo primae partes sunt ordinatae ad resurrectionem, secundum ordinem necessitatis, aliae vero omnes secundum ordinem congruitatis. Quem quidem ordinem, quia Deus impressit naturae, et natura non potest perficere, quia non potest mortuum suscitare, et ipsa diuina prouidentia nihil debuit facere frustra: necesse est, quod ipsius virtute repararetur corpus idem numero, et immortale, et ex omnibus partibus constitutum, et salua tota veritate humanae naturae. Cum autem haec natura non habeat in potestate, sed solum in appetitu, quia nec idem corpus numero destructum reparare potest, cum non possit in totam rei substantiam: nec corpus immortale possit efficere, cum omne per naturam generabile sit corruptibile; nec dispersa colligere potest: necesse est, quod resurrectio non seminalibus, nec naturalibus causis, sed primordialibus attribuat, vt fiat secundum cursum mirabilem et supernaturalem, et secundum diuinae imperium voluntatis.

De consequentibus ad iudicium, scilicet de igne infernali. Cap. VI.

De poena infernali summam

Consequenter de consequentibus ad iudicium est dicendum, quae sunt duo, scilicet poena infernalis, et gloria caelestis. De poena igitur infernali hoc tenendum est, quod poena infernalis est in loco corporali deorsum, in quo aeternaliter affligentur omnes reprobi tam homines, quam spiritus mali. Affligentur autem eodem igne corporali, qui concremabit et affliget spiritus, et etiam corpora: nec tamen corpora illa consumet, sed semper affliget alios plus, alios minus secundum exigentiam meritorum. Huiusmodi autem afflictioni ignis coniuncta erit afflictio secundum omnes sensus, coniuncta erit poena vermis, et carentia visionis Dei: ita quod in his poenis erit varietas, et cum varietate acerbitas, et cum acerbitate interminabilitas, vt ad reprobos supplicium, tormentorum fumus ascendat in saecula saeculorum.

Apoc. 14. c

Diuinae iustitiae seueritas.

Ratio autem ad intelligentiam praedictorum, haec est: quia cum primum principium summum sit, quidquid habet, habet in summo: ideo necesse est ipsum esse rectissimum. Cum ergo in retribuendo agat secundum rectitudinem, sicut contra se facere non potest, nec se negare, nec suam iustitiam impugnare: sic necessario sua rectitudine exigente, oportet, quod peccatum puniatur secundum quantitatem culpae, in his maxime, qui legem misericordiae contemnerent, per inpenitentiam impergerunt in seueritatem iustitiae. Quoniam ergo seueritatis iustitiae est considerare culpam, non solum quantum ad radicem, verumetiam

quantum ad circumstantias aggravantes: congruissimum est, vt iudex iustus poenas debitas ab impijs exigat vsque ad vltimum quadrantem: vt sic non remaneat dedecus peccati sine decore iustitiae: et sicut manifesta est potestas in creando, et sapientia in gubernando, et clementia in reparando; sic manifestetur summa iustitia in puniendo. Quoniam ergo diuina iustitia peccatorem impium debet punire secundum exigentiam culpae; et culpa mortalis, ad quam succedit finalis inpenitentia, ipsa habet rationem deordinationis perpetuae: deordinationis libidinosa, deordinationis multimoda: necesse est, quod ipsa puniatur poenarum aeternitate, acerbitate, et multiformitate.

Deordinationis perpetuae poena.

Primo igitur deordinationis perpetuae poena debet esse perpetua, quia peccatum, quod quis committit, et de quo nunquam poenitet, perpetuo in animo durat, et a vita perpetua, scilicet Deo separatur, et a voluntate procedit, quae in peccato vellet perpetuo delectari. Et licet delectatio illa transiens sit momentanea, quia tamen deordinatio tenet rationem perpetuitatis, poena deordinationis respondens, debet habere carentiam finis: vt sicut homo in suo perpetuo finem non apposuit a peccato recedendo, sic Deus in suo perpetuo non desistat a puniendo: et sicut homo contra infinitum peccauit, sic poenam habeat infinitam. Et quia non potest habere poenam infinitam intensiue, habeat saltem durationem. Et sicut voluntas eius post mortem semper malo adhaeret sine susceptione poenitentiae; sic Deus semper affligat sine immutatione sententiae, requirente hoc perpetuitate deordinationis in impijs damnatis.

Libidinosa deordinationis poena.

Rursus quoniam deordinationis libidinosa poena debet esse afflictiva, quia delectatio puniatur per tristitiam contrariam, et spiritus rationalis in peccato conuertit se ad bonum proprium, et vt nunc, et partia libidinose amandum, et ex hoc contemnit diuinum imperium et dominium: hinc est, quod ad hoc, quod illa delectatio improba perfecte puniatur, in qua simul est delectatio cum contemptu: necesse est, quod ad punitionem illius contemptus et delectationis, peccator, siue sit homo, siue spiritus precipitetur in locum infimum, et maxime a statu gloriae longinquum, hoc est in profundissimum infernum. Necesse est etiam, quod ibi exponatur affligendus in summa natura, ac per hoc non a substantia spiritali patiatur, sed a corporali, et infima, hoc est a facibus corporum mundanorum, vt in facibus defigatur, et igne, et sulphure concremetur. Et quoniam spiritus, qui per naturam praepositur corpori, et in corpus habet influere, et ipsum mouere, dignitatem naturae per culpam peruerit, et se subijcit quodam modo vilitati et nihilitati peccati: hinc est, quod secundum ordinem iustitiae debet ordinari, vt tam peccator spiritus, quam homo igni corporeo alligetur: non vt in illum influat vitam, sed vt diuino decreto suscipiat poenam. Cum enim rei, quam horret per timorem diuinitus immisissum, et quam sentit per vim naturalis sensus, sit inseparabiliter alligatus, necesse est, quod acriter tormentetur. Et quia ille ignis non agit nisi per dispositionem peccati, et reatus, et maculae, ex improbitate libidinis procedentis, et haec non est aequaliter in omnibus: hinc est, quod ab eodem igne alij cremantur plus, alij vero minus: sicut ab eodem igne aliter vritur palea, et aliter combuitur lignum. Quoniam autem illa peccati distinctio, et reatus, secundum quam actio ignis moderatur, est in eodem vniformis, et numquam crescit, nec decrescit nec mutatur: hinc est, quod diuino imperio ordinante, ignis ille sic agit, quod semper vrit, et non consumit: semper affligit, et non interimit: quia non agit ad suae formae multiplicationem, sed ad pacis animae in corpore perturbationem, siue ipsius spiritus in seipso. Vnde non fit noua adem poena, sed ademptae pacis continuatio: vt sic in eadem poena, nec

na, nec acerbitas aternitatem, nec aternitas tollat acerbitatem.

Deordina- tionis mul- timoda: pœ- na.

Postremo quonia deordinationis multimoda: pœna debet esse multimoda, et in omni peccato actuali mor tali est deordinata auersio a summa luce et bonitate, et inordinata conuersio ad bonum commutabile, et deordinatio voluntatis contra dictamen rationis rectæ: hinc est, quod omnes actualiter peccantes, qui erunt damnati, punientur pœna triplici: propter auersionem, carentia visionis Dei: propter conuersionem, pœna incendij materialis: propter pugnam voluntatis et rationis, pœna vermīs: ut sic ex hac multiplicitate pœnarum afflicti, et varie, et acerbe, et aternaliter crucientur, et tormentorum fumus ascendant in sæcula sæculorum. Amen.

Apo. 14. c

De consequentibus ad iudicium, scilicet gloria paradisi. Cap. VII.

Premium beatorū triplex.

DE gloria autem cælesti hoc in summa tenendum est, quod in ipsa est præmium substantiale, consubstantiale, et accidentale, Præmium, inquam, substantiale consistit in visione, fruitione, et tentione vnus summi boni, scilicet Dei: quem beati videbunt facie ad faciem, hoc est nude, et sine velamine fruuntur auide, et delectabiliter: quem etiam tenebunt sempiternaliter, ut sic verificetur illud Bernardi: quod Deus futurus est rationi plenitudo lucis, voluntati multitudo pacis, et memoriæ continuatio aternitatis. Præmium vero consubstantiale consistit in gloria corporis, quæ secunda stola dicitur: quæ resumpta, perfectius anima beata tendit in summum cælū. Et hæc stola consistit in quadruplici dote corporis, scilicet in dote claritatis, subtilitatis, agilitatis, et impassibilitatis: quæ erunt secundum plus et minus in diuersis, secundum maioritatem, et minoritatem prius habitæ charitatis. Præmium autem accidentale, consistit in quodam decore speciali super adiecto, qui quidem aureola nuncupatur, et secundum Doctorem sententiam, debetur triplici generi operum, scilicet martyrio, prædicationi, et continentia virginali. Et in omnibus prædictis seruabitur gradus, et distinctio, secundum exigentiam meritum.

1. Cor. 13. d

Bernar. in Cæ. ferm. 22. post med.

Dotes corporis quatuor.

Aureola.

Beatitudinis nostræ ratio.

Rom. 1. c

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia primum principium hoc ipso, quod primum, habet summam vnitatem, veritatem, et bonitatem; et hoc ipso in eo etiam est ponere summam potentiam, sapientiam, clementiam, et iustitiam. Quoniam autem hæc inuisibilia Dei manifestari decet per opera; ideo Deus mundum istum sensibilem principians, sic produxit, sic gubernat, sic reparat, sic remunerat, et consummat, quod in productione manifestetur summa potentia: in gubernatione summa sapientia: in reparatione summa clementia: et in remuneratione iustitia consummata. Ut ergo manifestaretur potentia ad suuipsum laudem, et gloriam, et honorem; omnia produxit de nihilo, faciens aliquid prope nihil, scilicet materiam corporalem: et aliquid prope se, scilicet substantiam spiritualem, et simul hæc iungens in vno homine, in vnitatem naturæ, et personæ, scilicet rationalem animam, et materiam corporalem. Ut manifestaretur sapientia, ipse quidem prouidentissime omnia gubernat, et ordinat. Nam ipse supremum hominis regit per seipsum, mentem scilicet, quam illustrat: et infimum, scilicet corpus per liberum arbitrium voluntatis, ut sic corpus, et corporalia quo ad regimen subiaceant spiritui, spiritus vero Deo. Ut manifestaretur clementia, lapsus hominem reparauit, assumendo hominis naturam, suscipiendo pœnalitates, et tandem perferendo pœnam: ut sic summa misericordia misero misericordem faceret esse conformem ad reuelationem miseriam, non solum in dignitate naturæ conditæ, verumetiam in defectibus naturæ in miseria constitutæ. Ut tandem manifestetur

A iustitia, retribuet vniciuque secundum exigentiam meritum, non solum malis pœnam, verumetiam iustis gloriam sempiternam. Sic enim exigit retributio æqua, et reparatio gratuita, et gubernatio ordinata, et productio virtuosa. Nam omnium horum consummatio est in fine.

Primum igitur quoniam omnium iustorum præmiatio fieri debet, secundum quod exigit retributio iusta, et etiam productio virtuosa: et productio Dei fecit rationalem spiritum prope Deum, capacem Dei, capacem scilicet secundum vim inditæ imaginis ipsius beatissimæ Trinitatis, cui in iustis totus hominis spiritus secundum integritatem imaginis deseruiuit: hinc est, quod a nullo minus Deo potest rationalis spiritus premiari, nec impleri, nec eius capacitas terminari: ideo in præmium datur ei deformitas gloriæ, per quam Deo effectus conformis, et ratione ipsum videat clare, et voluntate diligit plene, et memoria retineat in aeternum: ut sic anima tota viuat, tota dotetur in tribus animæ viribus, tota Deo configuretur, tota illi vniatur, tota in illo requiescat: in ipso sicut in omni bono inueniens pacem, lucem, et sufficientiam sempiternam, per quam in statu omnium bonorum congregatione perfecto constituta, et aeterna vita viuens, dicatur beata, et etiam gloriosa.

Rursus quoniam retributio illa debet fieri secundum quod exigit non solum retributio iusta, et productio virtuosa, verumetiam gubernatio ordinata, et Deus in productione corpus animæ alligauit, et naturali, et mutuo appetitu inuicem copulauit: ad gubernationem vero subiecit, et in statu meriti fecit, ut spiritus condescenderet, et intenderet corpori gubernando propter exercitium in merendo; nec naturalis appetitus patitur, quod anima sit plene beata, nisi restituatur ei corpus, ad quod resumendum habet inclinationem naturaliter insertam; nec regiminis ordo sustinet, quod restituatur corpus spiritui beato, nisi per omnia illi conformetur, et subiectum, quantum potest corpus spiritui conformari. Quoniam ergo spiritus est visio lucis aternæ clarificatus; ideo debet, in eius corpore claritas lucis permixtae resurgere. Quia vero dilectione illius summi spiritus est summe spiritualis effectus; ideo in corpore habere debet correspondentem subtilitatem et spiritualitatem. Quia tenuione aternitatis factus est omnino impassibilis; ideo in corpore eius, debet esse impassibilitas omnimoda, tam intra, quam extra. Quia vero ex his omnibus, spiritus promptissimus est ad tendendum in Deum; ideo in corpore glorioso debet summa agilitas reperiri. Quoniam igitur per has quatuor proprietates fit corpus spiritui conforme, et etiam subiectum: hinc est, quod in his quatuor præcipue dotari dicitur, ratione quorum idoneitatem habet sequi spiritum, et locari in regione cælesti, quæ est regio beatorum. In istis enim proprietatibus, cælestibus corporibus assimilatur, per quas quasi gradatim distat corpus cæleste a quatuor elementis, et sic dos corporum quadruplicata et corpus in se perfectum reddit, et conforme habitationi cælesti, et spiritui beato: per quem a summo capite Deo vsque in oram vestimenti, scilicet corporis, plenitudo dulcedinis, et beatitudinis ebrietas redundat, et quantum est possibile deriuatur.

Postremo quoniam illa præmiatio debet fieri, secundum quod exigit retributio iusta, et productio virtuosa, et gubernatio ordinata, et etiam reparatio gloriosa, et in diuersis Christi membris diuersa sunt charismata gratiarum, non solum quantum ad interiora dona, verumetiam quantum ad exercitia exteriora; non solum quo ad habitus, verumetiam quo ad status; non solum quo ad perfectionem charitatis in mente, verumetiam quo ad perfectionis decorem et pulchritudinem in opere corporali: hinc est, quod aliquibus membris, non solum stola animæ cum tribus eius do-

Ratio præ- mij infor- quoad cor- pus et ani- mam.

Boet. lib. 3. de consol. philof. pro- sa 2. circa prin.

tibus, et stola corporis cum quattuor, verumetiam excellentia quædam decoris et gaudij debetur, propter excellentiam perfectionis, et decoris habitus in corpore virtuoso. Quoniam igitur triplex est genus operis præcellentis, perfectum, et pulchrum, et spirituali formositate formosum, secundum triplicem vim animæ: secundum rationale, prædicatione veritatis perducens alios ad salutem: secundum concupiscibilem, perfecta declinatio concupiscientiarum, per integritatem perpetuam continentia virginalis: secundum irascibilem, per seipsum mortis ad honorem Christi: hinc est, quod his tribus generibus iustorum, scilicet prædicatoribus, virginibus, et martyribus debetur illa excellentia præmij accidentalitatis, quod aureola nuncupatur, quod ad decorem facit, non solum animæ, verumetiam corporis: quia non redditur voluntati tantum, sed operi extrinseco, subternens sibi meritum, et præmium charitatis, quod consistit in septiformi dote, triplici animæ, et quadruplici corporis, in quibus clauditur consummatum, integritas, et plenitudo omnium bonorum spectantium ad gloriæ complementum. Qualia autem et quanta sint illa non verba mea, sed beati Anselmi ponantur. Ait enim in fine Profologij: Excitare nunc anima mea, et erige totum intellectum tuum, et cogita quantum potes, quale et quantum sit illud bonum. Si enim singula bona delectabilia sunt, cogita intente, quàm delectabile illud bonum, quod continet incunditatem omnium bonorum: non qualem in rebus creatis sumus experti, sed tanto differentem, quanto differt creator a creatura. Si enim bona est vita creata, quàm bona est vita creatrix? Si iucunda est salus facta, quàm iucunda est salus, quæ fecit omnem salutem? Si amabilis est sapientia in cognitione rerum conditarum, quàm amabilis est sapientia, quæ omnia condit ex nihilo? Denique si multa, et magnæ delectationes sunt in rebus delectabilibus, qualis, et quanta est delectatio in illo, qui fecit ipsa delectabilia?

Aureola quibus red- denda.

Ansel. Pro- folog. c. 24.

Idem Pro- folog. c. 25.

1. Cor. 2. c

Sap. 3. a

Mat. 22. c 1. Cor. 15. f

Sap. 5. c Pf. 36. g Pf. 16. c Pf. 35. b

Ibidem.

erunt suæ voluntatis, ut Deus suæ. Nam sicut poterit Deus, quod volent per seipsum, ita poterunt illi per illum quod volent; quia sicut illi non aliud volent, quàm quod ille, ita ille volent, quidquid illi volent: et quod ille volent, non poterit non esse. Si honor, et diuitiæ, Deus suos seruos bonos, et fideles supra multa constituit: immo filij Dei, et Dei vocabuntur, et erunt, et vbi erit filius Dei, ibi erunt et illi. Heredes quidem Dei, coheredes autem Christi. Si vera securitas, certe ita certi erunt nunquam, et nullatenus ista, vel potius istud bonum sibi defuturum, sicut certi erunt se non sua sponte illud amissuros, nec dilectorem Deum, illud dilectoribus suis inuitis ablaturum; nec aliquid Deo potentius, inuitos Deum, et illos separaturum. Gaudium vero quale, aut quantum est, vbi tale, ac tantum bonum est? Cor humanum, cor indigens, cor expertum ærumnas, immo obrutum ærumnis, quantum gauderes si his omnibus abundares? Interroga intima tua, si capere possunt gaudium suum de tanta beatitudine sua. Sed certe si quis alius, quem omnino sicut te ipsum diligeres, eandem beatitudinem haberet, duplicaretur gaudium tuum, quia non minus gauderes pro eo, quàm pro te ipso. Si vero duo, vel tres, vel multo plures id ipsum haberent, tantumdem pro singulis, quantum pro te ipso gauderes, si singulos sicut te ipsum amares. Ergo in illa perfecta charitate innumerabilium angelorum, et hominum beatorum, vbi nullus minus alium, quàm seipsum diligit, non aliter gaudebit quisque pro singulis alijs, quàm pro seipso. Si ergo cor hominis de tanto suo bono vix capiet suum gaudium, quo modo capax erit tot, et tantorum gaudiorum? Et utique quia quantum quisque diligit aliquem, tantum de bono eius gaudet, sicut in illa perfecta felicitate vnusquisque plus amabit sine comparatione Deum, quàm se, et omnes alios secum; ita gaudebit plus absque æstimatione de felicitate Dei, quàm de sua, et omnium aliorum secum. Sed si Deum sic diligens toto corde, tota mente, tota anima, ut tamen totum cor, tota mens, tota anima non sufficiat dignitati dilectionis, profecto sic gaudebunt toto corde, tota mente, tota anima, ut tamen totum cor, tota mens, tota anima non sufficiat plenitudini gaudij.

Mat. 25. b Mat. 5. a Rom. 8. c

Ansel. Pro- folog. c. 26.

1. Cor. 2. c

Isa. 16. g

Mat. 25. b Rom. 1. c

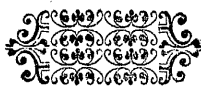
Nondum ergo Domine dixi aut cognoui, quantum gaudebunt illi beati tui, utique tantum gaudebunt, quantum amabunt: tantum amabunt, quantum cognoscent te. Quantum cognoscent te, et quantum amabunt te? certe nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit in hac vita, quantum te cognoscent, et amabunt in illa vita. Oro Deus cognoscam te, amem te, ut gaudeam de te; et si non possum ad plenum in hac vita, ut proficiam in dies, vsque dum veniat illud ad plenum: proficiat hic in me notitia tui, et ibi fiat plena; crescat hic amor tuus, et ibi fiat plenus; ut hic gaudium meum sit in spe magnum, et ibi sit in re plenum. Domine per filium tuum iubes, immo cõsulis petere, et promittis accipere, ut gaudium nostrum plenum sit. Deus verax peto, accipiam, ut gaudium meum plenum sit. Peto Domine, quod per admirabilem consiliarium nostrum consulis; accipiam, quod promittis per veritatem tuam, ut gaudium meum plenum sit. Meditetur interim inde mens mea, loquatur inde lingua mea, amet illud cor meum, fermocinetur os meum, efuriat illud anima mea, sicut caro mea, desideret tota substantia mea, donec intrem in gaudium Domini mei, qui est triuus et vnus Deus benedictus in sæcula sæculorum. Amen.

SANCTI BONAVENTURÆ,
EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS,

Centiloquium,

QVOD COMPENDIVM THEOLOGIAE DICITVR.

Ingruentem ad sacram Theologiam generalibus preceptis instruit hoc opusculo eximius Ecclesia Doctor: idq. breuitate verborum, ac sententiarum obertate, quibus in Breuiloquio usus est, egregie prestat. Tractatus vero iste in partes quattuor distributus est, quae omnes continent Sectiones centum, unde Centiloquium sibi nomen sortitur. Prima igitur pars est de malo sub ratione culpa: secunda de malo sub ratione poena: tertia de bono sub ratione gratia: quarta de bono sub ratione gloria. Ut autem notum sit, perficere volenti, quo modo Centiloquium, et Breuiloquium connexa sint, animaduertendum est: primam, et secundam partem Centiloquij tertia omnino, et partim septimam Breuiloquij respondere: tertiam primam, secundam, quartam, quintam et sextam similiter: quartam vero septimam pro sua ratione. Adeo vero conformis est doctrina utriusque tractatus, ut eundem et sibi maxime constantem demonstret auctorem.

P R O O E M I V M.

Proo. 2. 2. c

Prefatio au-
toris.

Sacra scri-
ptura quot
modis ex-
ponitur.

Eccl. 2. 4. a

Inuentio au-
toris.

Breue descripsi tibi tripliciter in cogitationibus, et scientia, ut ostenderem tibi firmitatem, et eloquia veritatis respondere ex his, illis, qui miserunt te. Informans Sapiens in his verbis eum, qui intendit ad praedicationis officium promoueri, quattuor inuitt studio discipulo videnda, scilicet in quo est studendum, quia in trina traditione, cum dicit: Ecce descripsi eam, scilicet doctrinam sacram tripliciter: quia ad discretionem boni, et mali, informauit rationale: ad reiectionem mali, animauit irascibilem: ad dilectionem boni, excitauit concupiscibilem. Item tripliciter doctrina sacri canonis est descripta, quia praeter litteralem sensum tribus modis traditur exponenda, scilicet moraliter, siue tropologice, allegorice, et anagogice. Tropologia siue moralitas, est quando per illud, quod factum est, datur intelligi, quod faciendum est. Allegoria est quando, per illud quod factum est, indicatur illud quod credendum est. Anagogia est, quasi sursum ductio, quando per vnum factum intelligendum est illud, quod desiderandum est, scilicet aeterna felicitas beatorum. Secundo, de quo est conferendum, quia de audita lectione, cum addit: In cogitationibus, et scientia, idest, ut cogites, quae audisti, et intellectum frequenter cogas circa ruminacionem, ut scias vbi audita, et ruminata comprehendas per cognitionem. Tertio quid proponendum in praedicatione, quia praepcepta moralia, quae sub lege naturae, scripturae, et gratia, firma et immobilia permanent: et Euangelia praecipue, quae ex ore altissimi prodierunt, cum dicit: Ut ostenderem tibi firmitatem, et eloquia veritatis. Quarto per quid respondendum in interrogatione, quia per ea, quae sunt ex lectione percepta, in ratione collecta, et praedicatione concepta, cum subiungit: Respondere ex his, idest ex auctoritatibus illis, qui miserunt, idest missi sunt, quo modo examinent te. In aduinculum itaque paruulorum rudis rogatus a radibus, rudem tractatum rudibus compilauit, in

quo rudium ruditas, circa generalia theologiae, saltem ruditer poterit erudiri, et ex lacte infantiae ad cibum solidum praenata Dei gratia, cum sensus industria praeparari. Collegi autem hoc ex dictis proborum; quae hinc inde decerpens, in vnius opusculi angustiam coartavi. Quod cum et centum recipiat Sectiones, centiloquium poterit appellari. Cuius contentia, ut facilius pateat requirenti, praemittuntur centum tituli Sectionum, quae ex quattuor partibus distinguuntur. In vniuerso enim agitur de quattuor in praesenti opusculo. Primo scilicet de malo sub ratione culpa. Secundo de malo sub ratione poenae. Tertio de bono sub ratione gratiae. Quarto de bono sub ratione gloriae.

Centilo-
quium.
Materia tri-
standa.

C E N T I L O Q V I I
P R I M A P A R S,

Sectionibus triginta tribus comprehensa.

De malo culpe in generali. Sectio. I.

Malum considerare occurrit quantum ad diffinitionem. Quod diffiniens Augustinus, ait: Malum est priuatio modi, speciei, et ordinis. Ad cuius intelligentiam, est notandum, quod creatura quaelibet, quantumcumque modica comparari habet ad Deum secundum triplex genus causae, scilicet efficientis, formalis, et finalis: et sic habet modum, speciem, et ordinem. Creatura vero rationalis non solum habet modum, speciem, et ordinem, prout est natura quaedam, sicut ceterae creaturae; verum etiam prout est voluntate libera. Voluntas autem nostra quando habet modum, speciem, et ordinem, tunc est bona. Tunc autem habet haec tria, quando in operando continuatur virtuti diuinae, ut principio mouenti:

Sup. breuiloq. 3. p. c. 1. Aug. lib. de nat. boni contra Manich. c. 4. ro. 8.

Voluntas nostra quando bona.

Peccatum mortale corrumpit modum, speciem, et ordinem.

Malum triplex.

Mali subdiuisio.

Mali introductio.

mouenti: conformatur ei, ut regulae dirigente: vnitur ei, ut fini quietanti. In primo est modus, in secundo est species, in tertio ordo attenditur secundum triplex genus causae. Quandoquocumque vero quis peccat mortaliter, discontinuatur necessario a Deo, tamquam a principio mouente, quia Deus numquam mouet ad peccatum: discordat a Deo, tamquam a regula dirigente: elongatur, et deordinatur a Deo, tamquam a fine quietante, ponens creaturam finem sui: Et sic malum culpae priuat, et corrumpit haec tria inseparabiliter, et aequaliter, non tamen totaliter in rationali creatura, in quantum est agens voluntarie, et libere, ultra alias creaturas. Malum vero poenae corrumpit haec tria praedicta, prout cum alijs creaturis conuenit in natura.

Item consideratur malum quantum ad diffinitionem. Distinguitur enim malum per triplicem diffinitionem, scilicet in malum culpae, siue transgressionis: malum poenae, siue tentationis: malum poenae, siue punitionis. Malum culpae idem est, quod iniustitia generalis, siue absentia debite honestatis, vel passio voluntaria. Malum poenae est absentia debite delectationis, cum sensu sui contrarij, siue passio inuoluntaria. Malum poenae tenet medium inter ista: nam diabolo est culpa in inligando, iusto est poena in reluctando.

Quantum ad subdiuisionem. Subdiuiditur enim malum in malum culpae, secundum se, et per se, quod nullo modo potest bene fieri, ut odire Deum, et blasphemare Deum: in malum in se, siue in genere, ut occidere, quod potest bene fieri propter iustitiam: in malum ex circumstantia, ut dare elemosynam propter vanam gloriam.

Item consideratur quantum ad introductionem: et sic malum originatur a bono, idest a voluntate et libero arbitrio non efficiente, sed deficiente: substantiatur in bono, non enim est essentia aliqua, vel natura, sed corruptio boni, quae non potest esse, nisi in bono, quod corrumpitur, idest in libera voluntate: contrariatur bono. Ad quod intelligendum nota, quod malum corrumpit et perimit iustitiam, idest rectitudinem voluntatis. Tria enim circa rectitudinem animae attenduntur, scilicet potentia rectificabilis, haec non corrumpit: habitus rectificans, hunc priuat simpliciter, et corrumpit, scilicet gratiam et virtutes: habitus media, et hanc diminuit, dum minus redditur homo habilis ad bonum per peccatum, non tamen tollit eam. Non enim opponitur malum illi habilitati, ratione naturae, cuius est, sed ratione gratiae, et virtutis, siue finis, ad quae est.

De tentatione. Sectio II.

Malum tentationis siue pugnae, notificatur per diffinitionem Hugonis de sancto Victore. Tentare est callide experiri, et quasi iuibusdam blandis conatibus probare. Augustinus: Omnis tentatio probatio est. Cassiodorus: Tentatio diaboli est assimulatione apparentis boni ad fallendum. Sic etiam aliter diffinitur: Tentatio est pulsatio ex intentione, vel proposito ad declarandum bonum hominis siue malum. Multiplicatur per diuisionem. Potest enim tentatio considerari quantum ad motiuum, et sic diuiditur tentatio in eam, quae est ab hoste, a carne, et a mundo. Iuxta illud: Mundus, caro, daemona diuersa mouent praesidia. Item in eam, quae est tentatio, alia ab hoste, alia a carne: prima generaliter, secunda specialiter. Diuiditur etiam quantum ad instrumentum, et sic generaliter est illa diuisio Gregorij: Est quaedam tentatio per vitia, quaedam per flagella. Specialiter, et sic est illa super psalmo: Omnem escam abominata est anima eorum. Multiplex est tentatio, quarum prima est error, siue nescientia viae veritatis, secunda difficultas vincendarum concupiscentiarum, tertia

Aug. enar. in psal. 55. ro. 2.

Tentationis diuisio.

Aug. enar. in psal. 100. ro. 8.

medium boni, quarta tempestas saeculi. Quantum ad effectum, et sic generaliter est illa, de qua dicitur: Tentatio vos non apprehendat nisi humana. Tentatio alia diabolica, alia humana. Diabolica malum habet exitum, quia terminatur in mortali. Humana non habet periculosum exitum, quia vel ibi est peccatum veniale, vel nulla est ibi culpa. Specialiter, et sic est illa de doctrina christiana: Diabolus tentat aut vexando carnem, aut vulnerando naturalia, aut expoliando gratuita. Quantum ad gradum, et sic generaliter est illa: tentatio alia exterior, alia interior. Specialiter, et sic est illa Gregorij: Tentatio tribus modis perficitur, scilicet suggestione, delectatione, et consensu. Quantum ad tentandi modum. Et sic est illa generaliter et implicite super psalmos: Qui habitabat in adiutorio. Quaedam tentatio est leuis et occulta: quaedam grauis et occulta: quaedam leuis et manifesta: quaedam grauis et manifesta. Generaliter, et explicite, sic est illa Richardi per septem membra. Prima est importuna, quae pertinaciter insistit: secunda est dubia, quae animu dubietatis nebula inuoluit: tertia est subita, quae iudicium rationis praeuenit: quarta occulta, quae deliberationis ordinem praeterfugit: quinta est violenta, quae vires nostras transcendit: sexta fraudulenta, quae animum seducit: septima perplexa, quae varijs vitijs impetit. Si specialiter et implicite, sic est illa Augustini: Diabolus tentat ut leo, tentat ut draco. Si specialiter et explicite, sic est illa Gregorij super Iob: Diabolus premedo rapit, insidiando circumuenit, minando terret, suadendo blanditur, desperando frangit, promittendo decipit. Diuificatur autem per intentionem. Nam tentat Deus ut erudiat, diabolus ut decipiat, mundus ut alliciat, homo ut conijciat, caro ut inficiat.

1. Cor. 10.

Greg. homil. 16. in Euang. Gloss. in ps. 90.

Richard. in ps. 90. p. 2.

De diffinitione peccati. Sectio III.

Vllo de malo culpae in generali, et de malo pugnae, quod impellit ad culpam, descendendum est ad peccatum in speciali. Circa quod tria considerare debemus, scilicet modum diuisiuum, modum diffinitiuum, modum punitiuum. Potest autem peccatum considerari formaliter prout dicit priuationem, et materialiter, prout subternit sibi aliquam actionem. Habet ergo formales diffinitiones, prout dicit priuationem per hunc modum. Nam aut dicit recessum a bono, et sic tribus diffinitionibus quasi idem circumloquentibus diffinitur. Prima ex Augustino haec est: Peccatum est absentia boni, vbi debet esse. Secunda: Peccatum est appetitio non naturarum malarum, sed desertio meliorum. Tertia: Peccatum est corruptio speciei, modi, et ordinis. Aut dicit recessum a natura rectitudine, et sic triplex diffinitio idem circumloquens inuenitur. Prima est Damasceni: Peccatum est ab eo, quod est secundum naturam, in id, quod est praeter naturam, conuersio. Secunda est Augustini: Peccatum est carentia debite iustitiae. Tertia est Augustini: Peccatum est defectus quidam a luce veritatis, naturam non perimens, sed obscurans. Aut dicit recessum ab omni boni complemento, et perfectione, et sic tripliciter diffinitur. Primo ab Augustino: Peccatum est auersio a bono incommutabili. Secundo ab eodem in lib. de Christiana religione: Peccatum est carere bonis incommutabilibus, quibus fruendum est. Tertio etiam ab eodem. Peccatum est tenebra intellectus. Habet quoque peccatum materiales diffinitiones prout subternit sibi actum, et secundum hoc potest tripliciter comparari. Aut ad Deum, quem offendit, et sic tripliciter diffinitur. Primo ab Augustino contra Manichaeos: Peccatum est in praepceptis veritatis, vel in ipsa veritate errare. Secundo ab Ambrosio: Peccatum est praeruaricatio legis diuinae, et caelestium inobedientiam mandatoru, vel praepceptorum. Tertio ab Augustino: Peccatum est di-

Aug. li. 11. de cin. Di. c. 9. et 22. ro. 5. Aug. lib. de nat. bo. ca. 34. ro. 6. Ibid. c. 4. Damasc. lib. 4. fid. orib. c. 21. d. Anf. de c. de Virg. et pec. orig. c. 6.

Aug. li. 1. de lib. arb. c. 16. ro. 1. f. c. de fide. c. 9. ro. 6.

Ambros. lib. de Pa. et sec. cap. 8. Rom. b. Lib. 22. cons. Mans. Manic. ch. 27. ro. 6.

A *Basil.* est dictum vel factum, vel concupitum contra legem Dei. Aut ad virtutem quam excludit. Et sic triplex datur diffinitio de peccato. Prima est Basilij: a Peccatum est dispositio animæ, contrarie se habens ad virtutem. Secunda Augustini: b Peccatum est voluntas retinendi, vel assequendi quod iustitia vetat. Tertia est etiam Augustini: c Peccatum est appetere, quæ Christus contempnit, vel contemnere, quæ Christus appetit. Aut ad bonum, quod præterdit. Et sic tripliciter diffinitur. Primo ab Augustino in lib. de Ciuit. Dei: Peccatum est, male vti bono. Secundo ab eodem: d Peccatum est, vti fruendis, et frui vtendis. Tertio etiam ab eodem: e Peccatum est, spreto bono incommutabili, rebus commutabilibus adhærere. Dicitur autem inueniuntur diffinitiones peccati. Vna hæc est: Peccatum est actus incidens ex defectu boni. Secunda est hæc: Peccatum est demeritum pœnæ æternæ.

De peccato originali. Sectio IIII.

Viso de peccati diffinitione, sequitur videre de diuisione. Diuiditur autem peccatum in originale, et actuale, veniale, et mortale, delictum, et commissum. Et hæc diuisiones sunt penes causam formalem. Item in peccatum cordis, oris, et operis. Item in peccatum superbiæ siue inanis gloriæ, inuidiæ, iræ, accidiæ, auaritiæ, gula, luxuriæ. In concupiscentiam, carnis, in concupiscentiam oculorum, et superbiam vitæ. In peccatum cogitationis, delectationis, consensus, operis, et consuetudinis. Et hæc sumuntur penes causam materiale. Item peccatum aliud ex ignorantia, aliud ex infirmitate, aliud ex certa malitia perpetratur. Item peccatum aliud ex timore male humiliante, aliud ex amore male accedente. Et hæc sumuntur penes conditiones peccantis. Item peccatum aliud in Deum, aliud in se, aliud in proximum. Et hæc sumuntur penes circumstantias eius, in quem peccatur.

Primam diuisionem prosequamur primo quantum ad peccatum originale. Circa quod sunt quattuor attendenda, diffinitio, corruptio, curatio, et nominatio. Diffinitur autem peccatum originale ab Anselmo sic: Peccatum originale est carentia siue nuditas debite iustitiæ per inobedientiã Adæ facta, quam comitatur carentia visionis Dei. Ista diffinitio est formalis, indicans huius peccati essentiam, causam, et pœnam. Item aliter diffinitur sic: Peccatum originale est vitium ex qualitate feminis in humana natura natum. Ista est materialis, ostendens originalis peccati effectum, et originem. Item diffinitur tertio ab Augustino sic: Peccatum originale est concupiscentia, vel concupiscentia, quæ paruulum facit concupiscentem, adultum concupiscentem.

Corrumpitur autem genus humanum, per originale peccatum, quia licet anima non sit extraduce, originalis tamen culpa transit ab anima Adæ, ad animas posterorum, mediante carne infecta, tamquam per concupiscentiam generata, et per libidinem feminata, quæ infectionem secum trahens, animam sibi vitam inficit, et vitiat, non tantum pœna, sed et culpa. Et sic homo per concubitus generatus nascitur natura filius iræ, quia priuatus est rectitudine diuinæ iustitiæ, propter cuius absentiam incurrit quantum ad animam, infirmitatem, ignorantiam, malitiam, et concupiscentiam: quantum vero ad corpus pœnalitates, labores, dolores, defectus, morbos multiplices: et præter hæc pœnam mortis, et incarnationis, pœnam carentiæ visionis Dei, et amissionis gloriæ cælestis, tam in paruulis, quam in adultis.

Curatur autem originale peccatum per baptismum sic quantum ad culpam, quod tamen remanet quantum ad temporalem pœnam: sic curatur quantum ad reatum pœnæ æternæ, quod remanet quantum ad

Peccati diuisiones.

I. Jo. 2. c.

Peccatum originale.

Anf. de con cep. Virg. et pec. origin. c. 26.

Ex Auguf. colligitur a Mag. sent. d. 30. §. No mine nati.

Curatio originalis peccati.

Actum, et motum concupiscentiæ: sic curatur in parente, quod nihilominus a curato parente transmittitur in generatam prolem: sic tollitur originalis culpæ macula, quod remanet sequela, cum qua oportet nos pugnare, quamdiu viuimus in hac vita.

Nominatur autem originale diuersis vocabulis, tam ex parte culpæ, quam ex parte pœnæ. Comparatum enim ad animam dicitur infirmitas, quia reddit animam impotentem resistere motibus. Dicitur foeditas, quia secundum eam anima ratione corporis coinquinatur. Dicitur pronitas, propter inclinationem appetitus ad malum. Dicitur corruptio, quia ducit ad nihilum, scilicet ad peccatum. Dicitur vitium, quia diminuit naturales virtutes. Dicitur languor naturæ, propter diminutionem boni naturalis et delectabilis. Comparatum vero ad corpus, dicitur lex carnis, quia est pœna a lege iustitiæ naturaliter inflicta. Dicitur lex membrorum, quia præstat aptitudinem ad faciendum opera mala. Dicitur tyrannus, propter dominationem quasi violentam in concupiscentijs. Dicitur fomes, quia est causa materialis conferuandi peccatum in carne. Ambrosius diffiniens fomitem dicit sic: Fomes est morbidus quidam affectus, qui commouet ad illicitum desiderium, quantum ad actum generatiuæ, et nutritiuæ. Comparatum ad actus delectabiles illicitos, dicitur concupiscentia, vel concupiscentia. Differunt tamen, quia concupiscentia, dicit potentiam, concupiscentia vero actum. Dicitur etiam libido, quia sequitur quidquid libet, scilicet voluptuosas delectationes in sensu. Comparatum vero ad pœnam, ad quam obligat, dicitur peccatum originale, quia est carentia, vel nuditas debite, et originalis iustitiæ.

De peccato actuali. Sectio V.

Sequitur videre de peccato actuali. Circa quod quattuor videamus, scilicet diffinitionem essentialem, originalitatem, differentiam materiale, et maioritatem.

Diffinitur autem peccatum actuale sic. Peccatum actuale est carentia debite iustitiæ, facta per inobedientiam propriæ voluntatis: vel est auersio ab incommutabili bono, et ad bonum commutabile conuersio. Trahit autem peccatum actuale originem a libera voluntate vniuersiuque per suggestionem, et delectationem, consensus, et operationem. Si autem suggestio, et delectatio stant citra consensus, peccatum est veniale: Si autem sequatur consensus, et opus in his, quæ diuina lege prohibentur, peccatum est mortale consummatum. Si autem medio modo fiat, vt sit consensus sine opere, hoc potest esse dupliciter: quia aut homo vult in opus procedere, sed non potest, et tunc voluntas pro facto reputatur, nec minus culpabilis est, quam si in ipso facto deprehenderetur. Aut non vult in opus procedere, sed vult interius voluptari in delectatione, et tunc licet non sit peccatum plenarie consummatum, est tamen inter mortalia reputandum, quod maxime de peccatis carnalibus habet intelligi.

Differentiæ materiales actualis peccati sunt duæ, scilicet peccati Angeli, et hominis. Peccatum Angeli inchoatum est in præsumptione: statim enim, vt vidit suam pulchritudinem præsumpsit, et consummatum est in ambitione, quia præsumens de se, appetijt quod erat supra se: atque confirmatum est in inuidiæ, et odij auersione: quia, ex quo non potuit hoc obtinere quod appetijt, cepit odio, et inuidia contraire. Et sic in peccato Luciferi, superbia præsumptionis fuit prima generatio, superbia ambitionis fuit prima consummatio.

Peccatum vero hominis fuit inobedientia, ad quam præcipit diabolus hominem per triplex appetibile naturale, scilicet per bonum gloriosum, copiosum, et deli-

Originale peccati varia sortitur vocabula.

Peccatum actuale quid et quo modo perpeitur.

Peccatum Angeli.

Peccatum hominis.

Gen. 3. a Ibidem.

Ibidem.

Peccatum maius vni altero duodecim modis.

Et delitiosum. Tentauit enim de excellentia, sufficientia, experientia, siue demulcentia. Diabolus enim per mulierem volens deicere hominem, promissit mulieri dignitatis excellentiam, dicens: Eritis sicut dii. Deinde subiunxit cognitionis abundantiam, dicens: Scientes bonum et malum. Tertio præterdit suauitatis experientiam, cum ostendit ei lignum pulchrum visu, et ad vescendum suauem. Vnde peccatum mulieris inchoatum fuit in superbia: progressum habuit in auaritia, quia non in rebus solum, sed etiam in scientia inuenitur auaritia: consummatum fuit in gula. Et sic deordinatum fuit quantum ad irascibilem, appetendo alta: quantum ad rationale, appetendo scire occulta: quantum ad concupisibilem, volendo gustare suauia.

Peccatum maius vnum altero dicitur duodecim modis, primo causalitate, et sic peccatum diaboli dicitur maius esse: quia eius inuidia mors intrauit in orbem terrarum. Secundo generalitate, et sic peccatum primi parentis fuit maius, quia se per totum genus humanum diffudit. Tertio enormitate, et sic peccatum Iudæ fuit maximum, quia tradidit Dominum Saluatorem. Quarto ingratitude, et sic eius peccatum dicitur esse maius, qui plura gratiarum dona percepit. Quinto periculositate, et sic peccatum ignorantia dicitur esse grauius, quia periculose. Sexto infirmitate, et sic peccatum cupiditatis dicitur esse maius, quia cum cetera vitia cum homine consenscant, sola auaritia inuenescit. Septimo importunitate, et sic superbia dicitur esse maximum peccatum, quia etiam ex bonis operibus generatur. Octauo pronitate, et sic luxuria dicitur esse grauius, ad quam homines pronius inclinantur. Nono maioris gratiæ impugnatione, et sic peccatum in Spiritum sanctum dicitur esse grauius. Decimo ratione maioris offensa, et sic peccatum idolatriæ dicitur esse maius. Vndecimo ratione maioris facilitatis resistendi, et sic peccatum Adæ fuit grauius. Duodecimo ratione maioris improbitatis, et libidinis, et sic peccatum cuiuslibet generis potest fieri maius altero.

De peccato veniali, et mortali. Sectio VI.

Sequitur videre de diuisione peccati in veniale, et mortale. Ad cuius euidentiam tria sunt breuiter attendenda, scilicet ordo diuinæ iustitiæ, qui imponitur: peccatum veniale, quod contrahitur: et peccatum mortale, quod incurritur. Ordo autem diuinæ iustitiæ, ad quem Dominus hominem obligauit, est, vt bonum incommutabile præferatur bono commutabili vt bonum honestum præferatur bono vtili: et voluntas Dei præferatur voluntati nostræ: et iudicium rationis rectæ præferatur, et præsit sensualitati humane. Peccati vero actuale est inordinatio actualis voluntatis. Ista autem inordinatio si est tam modica, quod ordinem istum non exterminat, quamuis in aliquo perturbet, tunc peccatum est veniale. Quod habemus pertractare breuiter, quantum ad diffinitionem, distinctionem, et curationem. Diffinitur autem sic: Peccatum veniale est libido siue amor voluptatis in creatura citra Deum.

Distinguitur autem veniale tripliciter. Nam quoddam est veniale ex surreptione, et ideo veniale est, quia non potest vitari tunc: et quia committitur præter rationem semper est veniale. Quoddam est veniale ex cogitatione sine consensu: et ideo veniale, quia non plene consentitur, vt in cogitatione, et delectatione de muliere, citra consensus in delectatione: et ideo veniale fit mortale per complacentiam et consensus. Quoddam est veniale cum delectatione, et consensu: et ideo veniale est, quia non est deordinatio contra præceptum, vt ebrietas et mendacium iocosum: et istud cum sit veniale propter delectationem, quæ est citra Deum, tamen potest fieri S. Bon. To. 6.

Mortale propter nimiam libidinem et contemptum. Non tamen intelligendum est, quod aliquod veniale per essentiam fiat mortale, sed quia de veniali fit transitus ad mortale, per complacentiam et consensus, siue per libidinem et contemptum.

Curatur autem peccatum veniale per actus, in quibus est aliqua humiliatio et deuotio, qui quidæ actus gratia informati repugnant veniali: et sic ad actum curationis, et delectationis venialium, gratiam gratum facientem coadiuuant et vigorant. Huiusmodi remedia his verbis continentur.

Confiteor, rundo, respergo, consero, oro. Signor, edo, dono, per qua venialia pono. Vntio, pœna leuis, compassio, qua fit egenis.

Hæc enim remedia sunt. Generalis confessio, peccatoris tuncio, aquæ benedictæ aspersio, cordis contritio, Dominica oratio, signatio ab Episcopo, Eucharistiæ sumptio, offensa condonatio, extrema vnctio, leuis pœnitentia, compassio fratrum.

Si autem est tanta deordinatio voluntatis, quod ordinem exterminat supradictum, tunc mortale est peccatum, quod potest considerari quantum ad diffinitionem, punitionem, et remissionem. Diffinitur autem ab Ambrosio sic: Peccatum mortale est præuaricatio legis diuinæ, et cælestium inobedientia mandatorum, vel præceptorum. Pœna peccati mortalis est æterna damnatio. Dicitur enim mortale, quia per ipsum vita gratiæ perditur in presenti, et vita gloriæ in futuro. Et sic contrahitur mors culpæ, et infligitur mors gehennæ.

Iuste autem propter mortale, in quo quis finaliter perseuerat, sempiternaliter cruciatur. Vnde secundum Gregorium, quia peccator peccat in suo æterno, æternaliter est cruciandus. Secundum Augustinum vero, quia peccat contra bonum æternum, et infinitum, æternaliter punietur.

Curatur autem siue remittitur mortale peccatum per septiforme remedium, scilicet per baptismum, elemosynam, martyrium, conuersionem proximorum, dimissionem iniuriæ, sletum pœnitentiæ, et per dignam Eucharistiæ, sumptionem. Attende tamen quod baptismus, et penitentia, non solum valent contra pœnam peccati, verumetiam contra culpam, cetera vero valent contra pœnam tantum. Vnde versus:

Sunt septem, delere quibus mortalia possit. Fons, elemosyna, martyrium, conuersio fratrum. In te peccanti dimittere, flere reatum. Sanguinis, et carnis Christi perceptio digna.

De ignorantia. Sectio VII.

Sequitur videre de diuisione peccati in delictum, et commissum. Præuaricatio præceptorum est delictum, hoc est transgressio præceptorum affirmatiuorum. Præuaricatio prohibitionum est commissum, hoc est transgressio præceptorum negatiuorum. Differentiæ delicti sunt ignorantia, omissio, negligentia. Delictum dicitur quasi derelictum, id est boni desertio. Bonum est duplex, scilicet sciendum, Bonum cuius desertio dicitur ignorantia; et faciendum, ad plex. quod duo requiruntur, scilicet quod fiat bonus actus, cuius desertio dicitur omissio; et quod bene fiat, id est cum debitis circumstantijs, quarum desertio dicitur negligentia.

Circa ignorantiam quadruplex diuisio est attendenda. Prima est hæc: Ignorantia alia negationis, alia priuationis, alia prauæ dispositionis. Ignorantia negationis, est in paruulis, quæ non est culpa neque pœna, vsque ad præfinitum tempus. Ignorantia priuationis est in adultis, qui tempore determinato ignorant, quæ possent scire, vel obliuiscunt, quæ aliquando didicerunt. Ignorantia prauæ dispositionis est, qua quis opinatur contraria fidei; quæ potest erronea dici, et est

Remedia vndecim contra veniale.

Peccatum mortale.

Amb. li. de Parad. c. 2. de ciu. Dei Rom.

Remedia septem contra mortale.

Delictum, et commissum.

Ignorantia prima diuisio.

F et est

et est in hæreticis. Prima excusat a toto, secunda a parte non a toto, tertia excusat in toto, quia peruersam sequitur voluntatem.

Secunda diuisio.

Secunda diuisio est hæc: Ignorantia alia facti, alia iuris. Iuris, aut iuris naturalis, et hæc non excusat, cum sit scriptum in corde hominis: vel iuris diuini, ut legis, prophetarum, Euangelij, et doctrinæ Apostolicæ, et ista excusat sicut de magno, et mortali delicto prelatos, maxime Episcopos et Metropolitanos, qui tenentur, de fide, et spe reddere rationem. Accusat autem sicut de veniali clericos simplices, et illiteratos, qui cum potuissent discere noluerunt. Laicos vero in nullo excusat, quia ad ipsos non pertinet, dummodo non contemnunt. Si est iuris positiuus, ut legum, et decretorum solos iudices excusat. Si est ignorantia iuris continentis morales constitutiones Ecclesiasticas, ad discernenda peccata, excusat sacerdotes, et confessores. Si vero est ignorantia facti, aut indifferentis, sic sufficienter excusat: aut necessarij ad salutem, et sic aut non potest vitari sicut in amente, qui a naturitate caruit iudicio rationis, et hæc excusat: aut potest vitari, sicut in Iudæis, et Paganis, qui potuerunt scire Christum passum fuisse pro salute hominum, et hæc non excusat.

Tertia diuisio.

Tertia diuisio ignorantie est, quia alia est simplex, ut quando aliquis nescit, quæ tenetur scire, facit tamen aliquid sed non plene, ut illa sciat, hæc excusat a tanto sed non a toto: alia est crassa sine supina, ut quando quis negligit scire, quæ tenetur, et tamen non est determinatum ei, quod teneatur scire illa, hæc minus excusat, non excusat a toto, sed a tanto: alia est affectata siue affectiua, ut quando aliquis negligit scire, quæ tenetur scire, cum ei sit determinatum, quod tenetur scire illa, hæc excusat potius quam excusat.

Quarta diuisio.

Quarta diuisio est: Ignorantia alia vincibilis, alia inuincibilis. Vincibilis alia, potest remoueri cum magna difficultate, ut in valde hebetibus, hæc excusat a tanto non a toto, si est de necessarijs ad salutem. Alia potest remoueri cum facilitate, ut in ingeniosis, hæc non excusat. Inuincibilis, alia est inuincibilis per naturam, ut in puero, qui non vitur ratione, et in decrepito, qui non discernit, et in eo, qui nascitur amens, hæc excusat a toto. Alia est inuincibilis per culpam, ut in eo, qui per culpam efficitur furiosus, et secundum quosdam non excusat a toto.

De omissione, et negligentia. Sectio VIII.

VIdo de ignorantia, quæ est desertio debite scientiæ, sequitur videre de omissione, et negligentia, quæ dicunt desertionem rei debite faciendæ.

Omissio quid.

Omissio est desertio actus debiti in tempore determinato. Et dicitur actus debitus quem tenemur facere. Circa omissionem autem habemus videre quatuor actus debitos. Tentionem, distinctionem, descriptionem, absolutionem. Dicitur autem omissio, derelictio actus non circumstantiæ: actus principalis, non annexi: præcepti affirmatiui, non negatiui. Est autem triplex tentio, quam omittere non debemus.

Obligatio multiplex.

Quædam est ratione diuinæ obligationis: et hæc est duplex, vna ad agendum, ut in præceptis affirmatiuis, ut: Honora patrem tuum: alia ad non agendum, ut in præceptis negatiuis, siue prohibitionibus, ut: Non occides. Prima obligat semper, sed non ad semper nisi pro loco, et tempore. Secunda obligat semper, et ad semper. Quædam est ratione spontaneæ conscientionis, ut in contractibus, votis, iuramentis, promissis, et obligatione, quam facit conscientia. Quædam ratione culpabilis offensionis. Nam propter culpam mortalem obligatur homo siue tenetur ad penam æternalem, propter venialem vero ad penam temporalem. Describitur autem tentio sic: Tentio est alieni præcepti, vel prohibitionis, vel propriæ, assensus, vel

culpæ, ad agendum, vel non agendum, vel patiendū obligatio. Ad agendum quantum ad præcepta affirmatiua: ad non agendum, quantum ad præcepta negatiua, et prohibitiones: ad patiendum quantum ad culpam. Triplex est autem absolutio prædictæ triplicis tentionis, scilicet impossibilitas, dispensatio, et poenitentia.

Negligentia quid.

Negligentia est debite circumstantiæ derelictio in bono opere faciendo. Circa quam breuiter sunt videnda tria, scilicet eius originatio, denominatio, concommitatio. Oritur autem negligentia ex torpore, unde dicit Gregorius: Duo sunt in bonis operibus timenda, desidia scilicet, et fraus. Desidia facit minor amor Dei: fraudem maior amor sui. Item desidia per torporem nascitur: fraus per priuatam dilectionem.

Greg. lib. 9. Mor. c. 17.

Fraus.

Fraus ista sic notificatur. Fraudem in opere Dei perperat, qui se inordinate diligens, ad remunerationis transitorie bona festinat. Tripliciter autem fraus ista committitur, aut cum cordis humani gratia, aut fauoris aura, aut cum quolibet res exterior desideratur. Ut enim bonum opus bene fiat, requiritur bonus finis, quem qui omittit, fraudatur. Requiritur et alia circumstantiæ, ut locus, tempus, modus, quas qui omittit, utique negligit. Nominatur autem duplici vocabulo, scilicet negligentia, et desidia, quæ si largæ accipiantur communia sunt ad quamcumque omissionem, tam actus debiti, quam circumstantiæ. Si vero accipiatur stricte per omissionem circumstantiæ, tunc desidia magis respicit communem significationem. Desidia dicitur quasi desistentia: negligentia vero magis respicit significationem propriam, scilicet omissionem circumstantiæ debite, quasi non diligentia: quæ diligentia circumstantias diligenter persequitur. Sunt autem comites negligentia, torpor, et pigritia, quæ quamuis sint idem, tamen pigritia dicitur eo, quod pigeat difficultas laboris. Torpor vero afficit appetitum quietis. Triplex est autem torpor siue pigritia, scilicet infirmitatis naturalis, sicut in flegmaticis, et est poena, et non culpa. Et est torpor infirmitatis acquisitæ ex culpa præcedente, ut in ebriosis, et gulosis: et talis non excusat, secundum quosdam. Et est torpor libidinosus, et dicitur torpor captiuis, et ille torpor est voluntas recusans facere bonum difficile, eo quod difficile. Et talis torpor siue pigritia cum sit peccatum, reprehenditur in scripturis.

Desidia.

Torpor.

De commissione. Sectio IX.

SEquitur videre de commissio. De quo est breuiter videndum, et adiungendum, quod est transgressio legis diuinæ prohibentis quantum ad præcepta negatiua. Potest autem aliquid committi contra naturam. Et hoc dupliciter, scilicet contra naturam communem hominibus et brutis, ut quod masculus pro femina fit: et hoc est peccatum sodomiticum. Aut contra naturam particularem, ut in natura angelica, aut humana: et hoc est naturale iudicium dictans malum esse fugiendum, et bonum faciendum. Ista natura dictat, quod debemus Deo obedire, Deum colere, et diligere. Dictat etiam quod proximo debemus facere, quod nobis volumus fieri ab eodem. Et quod nobis nolumus fieri, alij non debemus irrogare. Sic largo modo, omne peccatum, quod committitur, est contra naturam. Potest etiam aliquid contra legem committi. Et hoc dupliciter variatur, nam lex prohibet aliquid quantum ad omne tempus, et hoc est prohibitum, quia est malum, et sic sunt prohibitiones Decalogi. Prohibet etiam aliquid non simpliciter, sed ad tempus, et sic sunt prohibitiones cærimonialium: et hoc est malum, quia prohibitum. Committi potest etiam aliquid contra consuetudinem: et hoc est, quod committitur contra mores. Proprie autem loquendo mos non scriptus dicitur consuetudo, mos vero scriptus constitutio nominatur. Nota tamen quod

Peccatum contra naturam.

Peccatum contra legem.

Peccatum contra consuetudinem.

facere

facere contra consuetudinem conseruatiuum honesti, est peccatum: facere contra consuetudinem destruetiuam honesti, sanctum est: facere contra consuetudinem indifferentem, malum non est. Honestum autem est, quod sua vi nos trahit, et sua dignitate nos allicit. Item nota, quod lex respicit honestum: consuetudo siue constitutio respicit vtile, quod est conseruatiuum honesti.

De errore, prauo iudicio, et personarum, acceptione. Sectio X.

SEquitur de diuisione peccati, in peccatum cordis, oris, et operis. Et primo: aliquid de peccato cordis, breuiter videamus, et primo de eius diffinitione, postea de differentijs. Peccatum cordis sic diffinitur: Peccatum cordis est transgressio legis diuinæ per inordinationem intrinseci motus mentis. Differentiæ autem eius sunt peccatum cogitationis, delectationis, et consensus. De peccato delectationis visum est supra, cum de peccato actuali ageretur. Ad peccatum cogitationis pertinet error, prauum iudicium, et acceptio personarum. Ad peccatum consensus reducitur peccatum conscientia. Quantum ad peccatum cogitationis primo: videndum est de ipsa, deinde de prauo iudicio, postremo de personarum acceptione. Cogitationum alia speculatiua pure, et ista non est peccatum, alia practica siue affectiua. Prima est in conspectu mentis, et est inuoluntaria, quantum est de se. Secunda in aspectu cum affectu, et est voluntaria, et ideo potest esse peccatum.

Peccatum cordis quid.

Sup. Sect. 5.

Error.

Error quidam est infirmantis, qualis est in febricitantibus, quibus dulcia videntur amara. Quidam est infirmitatis naturalis originalis, quo corrumpitur ratio in iudicijs, et frequenter deuia. Iste error quia non est voluntarius, non est peccatum, sed poena peccati. Quidam est error peruersæ voluntatis, cuius est, habere falsam pro veris. Talis autem error aut est contra fidem, vel bonos mores, et ille semper est peccatum. Si non est contra fidem, vel bonos mores, tunc aut accidit in his quæ sunt supra iudicium humanum, ut iudicare de intentionibus cordium: et sic semper est peccatum: quia tunc usurpat, quod solius Dei est. Aut accidit in his, quæ sub iudicio humano, ut errare in logicis, naturalibus, et mathematicis: et tunc non est peccatum. Prauum iudicium, recipit diffinitionem, et distinctionem. Diffinitur autem sic. Prauum iudicium, est ex errore proueniens temeraria sententia, vel suspicio mali de occultis aliorum. Error est habere ignota pro notis. Sententia est in assertoria, vel diffinienda, quod ita est. Suspicio est in opinando cum dubitatione temeraria, etiam sententiando quæ ad ipsum non pertinent. Distinguitur autem humanum iudicium secundum hunc modum. Iudicium aliud est certitudinis, aliud temeritatis, aliud suspicionis. Primum, scilicet iudicium certitudinis non est peccatum, quia de manifestis licite iudicamus. Secundum iudicium temeritatis est triplex, videlicet diffinitionis, argutionis, assertionis. Diffinitionis, cum quis de futuris male iudicat. Nam de alicuius correctione desperare, et eum tamquam abiectum reprehendere, qui nunc apparet malus, cum nesciamus qualis futurus sit, temerarium iudicium est. Argutionis, cum quis iudicat de his, quæ ad eum non pertinent, de quo Paulus dicit: Tu quis es, qui alienum seruum iudicas? Assertionis, cum quis iudicat de occultis. Glossa super prædictum locum: De quibus incertum est quo animo fiant, sine periculo nemo iudicat. Augustinus vel Beda super illud dictum. Christi: Nolite iudicare, dicit: hoc loco, nihil aliud nobis præcipi, nisi vt ea facta, quæ dubium est, quo animo fiant, in meliorem partem interpretemur. Primum est perniciosum, secundum præsumptiuum.

Pravum iudicium.

Rom. 14. a

Mat. 7. a

S. Bon. To. 6.

sum, tertium superstitiosum. Tertium iudicium, scilicet suspicionis est triplex, scilicet suspitionis violentæ, quando omnia signa apparent mali, nulla, vel pauca boni: temeraria, quando multa boni, pauca mali: leuis, quando multa mali, pauca boni. Primo modo non est peccatum, secundo veniale graue, tertio veniale paruum. Nota quod iudicium certitudinis, nec veniale est, nec mortale. Iudicium temeritatis mensuratur iuxta illud Saluatoris: In quo iudicio iudicaueritis iudicabimini. Glossa: Si quem iudicaueris temerarie damnatione veniali, venialiter condemnaberis, si damnatione mortali, mortaliter condemnaberis. Et hoc intellige sine præiudicio. Iudicium suspicionis, quamdiu manet in suspitione, non est mortale, nisi veniat in assertionis iudicium.

Mat. 7. a

Circa personarum acceptionem, attendendum est quantum ad diffinitionem, et differentiam triplicem. Diffinitur autem sic: Personarum acceptio est iniustitia, qua præfertur persona personæ propter causam, indebitam. Differentiæ acceptionis personarum sunt tres. Vna committitur in honoris exhibitione. De qua Iacobus dicit: Fratres mei, nolite habere fidem Iesu Christi in personarum acceptione. Alia est in iudicij executione. De qua in Deuteronomio: Non accipies personam in iudicio. Alia in promotione ad dignitates, quæ prohibetur in electione Dauid, cui non prætulit Dominus fratres suos, propter vultus pulchritudinem, seu propter altitudinem stature.

Personarum acceptio.

Iac. 2. a

Deut. 16. d

1. Reg. 16. c

De peccato consensus, et de peccato contra conscientiam, et de perplexitate. Sectio XI.

SEquitur videre de peccato consensus, vbi primo videndum est de ipso consensu, quid est. Secundo de peccato contra conscientiam. Tertio de differentijs perplexitatis. Consensus diffinitur sic: Consensus est nutus voluntatis spontaneus, vel motus animi liber sui. Et cum nihil ita sit in potestate nostra, sicut consentire, vel dissentire: hinc est, quod consummatur ibi omne peccatum. Initiatur enim in cogitatione, crescit in delectatione, perficitur vero in consensu.

Consensus quid.

Ad intelligendum quo modo peccatur, quando agit contra conscientiam, multiplicitas conscientie attendenda est. Conscientia enim vno modo dicitur superior pars rationis, quam Græci synderesim vocant, et apud nos, scintilla conscientia potest dici.

Conscientia.

Hæc diffinitur a Basilio sic: Conscientia est naturale iudicium faciendi, vel non faciendi. Differunt tamen secundum rationem synderesis, et conscientia. Nam synderesis iudicat faciendum, id est dignum fieri. Conscientia vero iudicat faciendum, id est debitum fieri. Alio modo dicitur conscientia habitus naturalis dictandi bonum, vel malum, et sic diffinitur a Damasceno: Conscientia est lex intellectus nostri naturalis, apposta peccato. Et secundum hoc, conscientia numquam errat. Tertio dicitur conscientia opinio habita de agendis, vel non agendis, id est debitis fieri, vel non fieri formata. De qua Apostolus: Quidam cum conscientia vsque nunc idoli, quasi idolothorum manducant. Et alibi: Omne quod non est ex fide, peccatum est. Glossa, id est omne, quod est contra conscientiam.

Basili. hom. in princip. Prouerb.

Damasceni. 4. de fide. or. c. 23.

1. Cor. 8. b

Rom. 14. d

Isto tertio modo, conscientia est habitus acquisitus, frequenter erroneus in iudicando esse faciendum, quod non est faciendum, et econuerso. Potest autem dictare conscientia tertio modo dicta, aliquid secundum legem Dei, præter legem Dei, contra legem Dei. Et est hic sermo de dictamine conscientia per modum præcepti siue prohibitionis, non per modum consilij, vel persuasionis. Primo modo conscientia ligat simpliciter, et vniuersaliter: quia legi Dei concordat, qua conscientia ostendit esse ligatum. Secundo modo conscientia ligat, quamdiu manet: unde tenetur homo, vel

F 2 eam

Conscientia
erronea.

eam deponere, vel quod dicat opere adimplere: utpote si dicat conscientia, quod leuare festucam de terra est necessarium ad salutem. Tertio modo conscientia non ligat ad faciendum, vel non faciendum, sed potius ad deponendum: quia cum talis conscientia sit erronea, et error ille repugnet legi diuinae, necessario, quamdiu durat, ponit hominem extra statum salutis; utpote si dicat peccatrix alicui: Moriar si non cognoscas me: et ille incipiat habere conscientiam de mortali, si non cognouerit peccatricem; non est in statu salutis, ipsa conscientia perdurante: quia si non cognoscit eam, peccat mortaliter contemnendo Deum, cum dicat conscientia hoc Domino displicere: si cognoscit eam, facit contra praeceptum Domini.

Perplexitas
triplex.

Rom. 8. e

Perplexitas nascitur ex errore conscientiae. Est autem triplex perplexitas. Prima est intelligentiae verborum sacrae scripturae, quae videntur sibi repugnare. Secunda est intelligentia faciendorum, de qua Paulus: Quid oremus nescimus, etc. Tertia est incuitabilitas peccandi. Prima dissoluitur per distinctionem, et considerationem causarum dicendi vtrumque. Secunda dissoluitur per inspirationem Spiritus sancti, quae est vnctio docens de omnibus per meritum orationis, de qua Iacobus dicit: Si quis indiget sapientia, postulet a Deo, etc. Et cum ignoremus, quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, ut oculos nostros dirigamus ad te. Tertia dissoluitur per depositionem erroneae conscientiae.

Iac. 1. a
2. Paral.
20. b

De mendacio periurio, et contentione. Sectio XII.

Peccatum
oris.

Sequitur videre de peccato oris, quod pluribus differentijs variatur. Peccata enim oris sunt mendacium, in quo veritas destruitur; periurium, in quo veritas contemnitur; contentio, in quo veritas impugnatur. Est enim contentio veritatis impugnatio cum confidentia clamoris. Haec tria praecipue sunt contra veritatem. Ista vero contra bonitatem sunt, scurrilitas, quae est contra honestatem: vaniloquium, siue multiloquium, quod est contra vtilitatem: adulatio, quae est contra rectitudinem in laude alienae: iactantia, quae est contra rectitudinem in laude propria: blasphemiam, quae est contra rectitudinem in vituperium Dei: maledictum, quod est contra rectitudinem in vituperium proximi, quantum ad praenam: contumelia, quae est contra rectitudinem in vituperium proximi, quantum ad culpam apertam, quae improperatur: detractio, quae est contra rectitudinem in vituperium proximi, quantum ad occultam culpam.

Mendacium.
Aug. lib.
con. mendac.
ad Constan.
c. 12. in fi.
10. 4.

De mendacio est videre quantum ad diffinitionem, et diuisionem. Diffinitur autem ab Augustino sic: Mendacium est falsa signatio vocis, cum intentione fallendi. Et nota, quod cum mentiri, sit contra mentem ire, potest homo mentiri, dicendo falsitatem ex certa scientia. Item potest homo mentiri, dicendo veritatem: quia quamuis sit verum, quod loquitur, tamen aliud sentit in conscientia. Item potest homo dicere falsum non mentiendo, nec peccando, ut quando fallitur, adhibita tamen debita diligentia. Diuiditur autem mendacium diuisione trimembri, scilicet in mendacium officiosum, perniciosum, iocosum. Officiosum est, quod iuuat: perniciosum, quod nocet: iocosum, quod delectat. Diuiditur autem diuisione octimembri sic: Octo sunt genera mendaciorum: primum, quod fit in doctrina religionis, ut dicere Christum non esse de virgine Maria natum. Secundum, quod nulli prodest, et alicui obest, ut mendacium detractio, et si quis est testis falsus in causa criminali. Tertium, quod alicui obest, ut proficit alij, ut quod aliquis sit testis falsus in causa pecuniaria. Quartum, quod fit solum mentiendi libidine. Quintum, quod fit cupiditate placendi, aut delectandi suauiloquio, ut mendacium adulationis.

Idem li. de
medac. ad
Consent. c.
14. 10. 4.

A Sextum, quo quis mentitur, pro conseruanda pecunia alicuius. Septimum, quo quis mentitur, pro conseruanda vita alterius. Octauum, quo quis mentitur, pro conseruanda castitate alterius. Nullo horum mendaciorum est mentiendum. Dat autem talem regulam Augustinus, quod quanto aliquid mendacium magis accedat ad primum, tanto maius est peccatum; et quanto magis recedit a primo mendacio, tanto minus est peccatum.

Ibidem.

Post mendacium, quo veritas destruitur, sequitur periurium, quo veritas contemnitur. Sed quia periurium est violatio iuramenti, prius videndum est de iuramento quantum ad essentiam: et sic iurare, est inuocare Deum in testem suae locutionis. Quantum ad licentiam: et sic iurare, licet, propter pacem, et iustitiam conseruandam, vel amicitiam confirmandam. Propter veritatem asseruandam: et sic Paulus frequenter iurabat. Propter calumniam vitandam: sicut iurans actor, et reus. Propter fidelitatem seruandam: sic iurant principes regi. Quantum ad formam: et sic est forma concessa, ut iurare per Deum. Et haec variatur: nam in veteri Testamento dicebatur: Iurabis Dominus, id est per Deum viuum. In Ecclesia primitiua dicebatur: Testis est mihi Deus, id est testem Deum inuoco. Modo vero dicitur: Per Deum. Et est forma non concessa: ut iurare per idola. Quantum ad comites: et sic dicitur, quod iuramentum tres debet comites habere, scilicet veritatem, quae debet esse in conscientia, ut nouerit ita esse: iudicium, ut discrete iuret, et cum deliberatione: iustitiam, ut quod iuratur sit licitum, et honestum. Quantum ad differentias, quae sunt duae, scilicet iuramentum asseruatum, ut quando iuratur, vel de presenti, vel de praeterito ita esse, vel fuisse: Promissorium, ut cum iurat aliquis de futuro aliquid se facturum. Modo videri potest periurij diffinitio, quae est talis. Periurium est mendacium iuramento firmatum. Potest etiam videri distinctio, quae est haec: Periurium dicitur falsa iuratio. Item, peruersa iuratio: quod fit, quando est illicitum, quod iuratur. Tertio dicitur transgressio iuramenti.

Iuramentum.

Mag. in 4.
dist. 39. in
prim.

De adulatione, maledicto, et detractioe. Sectio XIII.

Sequitur videre de adulatione, maledicto, et detractioe, quae contra rectitudinem laudis et vituperij committuntur. Adulatio autem diffinitur sic: Adulatio est sermo laudis alicui exhibitus, intentione placendi. Distinguitur autem sic. Est enim quaedam adulatio, quae bonum non habitum attribuit: quaedam, quae habitum extollit, dicendo maius esse, quam sit: quaedam est, quae malum nutrit, laudando malum, et dicendo esse bonum, et licitum. Vnde in Psalmo dicitur: Laudatur peccator in desiderijs animae suae, et iniquus benedicitur: quaedam est, qua homo homini vult placere, non propter Deum, laude tamen vera; de qua Paulus: Si adhuc hominibus placerem, id est placere vellem non propter Deum, Christi seruus non essem.

Adulatio
quid.

Pf. 9. e

Gal. 1. b

Maledictum quadrupliciter variatur. Est enim maledictum surreptionis, de quo dicit Augustinus: Si enim cum omni facilitate, et temeritate maledixerimus, ad minima pertinet peccata. Lasciuia est, cum alicui non ex animo maledicimus, de quo dicit Hieronymus: Qui negligit oris maledici refecit consuetudinem, et si non corde maledicat, immunditiam tamen laborum, et oris inquinamentum incurrit. Est et maledictum odij, quod ex malo corde procedit zelo vindictae. Quartum est maledictum iustitiae, quod ex charitate procedit, scilicet cum alicui amico nostro maledicimus ad eius correctionem. De his duobus vltimis dicit Gregorius: Scriptura sacra duobus modis maledictum commemorat, aliud

Greg. lib. 4.
Moral. c. 6.

Detractio.

* Aug. epif.
54. ad Ma
cedonium
10. 2.

Peccatum
operis.

rat, aliud quod approbat, aliud quod condemnat. Aliter enim profertur amore iustitiae, aliter amore vindictae.

Detractio sic diffinitur: Detractio est alienae famae denigratio. Committitur autem sex modis, scilicet cum bonum negamus, quod nouimus esse factum: vel cum tacemus, ne fiat alijs manifestum: vel cum peruertimus, dicendo illud mala intentione esse factum: item malum occultum reuelando, in casti non concesso: vel augmentando, dicendo maius esse, quam sit: vel adinueniendo mendaciter malum, quod factum non fuit. Tenetur autem detractor ad restitutionem bonae famae, quam abstulit. Maius enim bonum auferit detractor, quam raptor: et non dimittitur peccatum, nisi restituatur ablatum.

De peccato operis. Sectio XIII.

De peccato operis breuiter est videndum, quantum ad diffinitionem, et distinctionem ab offensa voluntatis, et superadditionem ab malitia voluntatis. Est autem peccatum operis transgressio legis diuinae, per inordinationem extrinseci motus mentis. Ad peccatum operis reducitur peccatum consuetudinis. Peccamus enim cogitatione, delectatione, consensu, verbo, opere, et consuetudine. Peccatum autem operis comparari habet ad peccatum voluntatis interioris, prout sunt coniuncta; et sic sunt vnum peccatum, pro eo quod est ibi vnus contemptus, et vna auersio. Vnum, inquam, sunt, loquendo formaliter; cum sit ibi vna deordinatio praui. Loquendo tamen materialiter, plura sunt peccata: quia plura sunt deordinata, scilicet voluntas interior, et actus exterior. Si autem haec duo adinuicem comparentur tamquam disiuncta, ita quod vnus peccet voluntate tantum, alius voluntate, et opere: tunc diuersa sunt peccata, non solum materialiter, sed etiam formaliter. Superaddit vero malitia operis, super malitiam voluntatis, quando voluntas mala non vult in opus procedere: quia tunc non est omnino plenus consensus. Nam si actus operis subsequatur contemptum, auersio, et conuersio consummantur. Si autem voluntas mala vult in opus malum procedere, sed non potest, tunc distinguendum est. Nam vnum peccatum maius altero tripliciter iudicatur, scilicet aut ratione maioris contemptus Dei, et sic opus non addit ad iniquitatem voluntatis: aut ratione maioris delectationis, et sic opus addit malam voluntatem, maxime quantum ad genus carnis peccati, quod peccat quis in seipso: aut ratione maioris damnificationis, et sic opus addit malam voluntatem, maxime quantum ad genus peccati, quo quis peccat in proximum. Quantumcumque enim velit quis fornicari, non tantum delectatur in voluntate, quantum in opere. Et quantumcumque velit quis occidere, non tantum nocet volendo, quantum actualiter occidendo.

De septem vitijs capitalibus in generali. Sectio XV.

Greg. li. 31
Mor. c. 17.
Ista lib. in
Deut. c. 16.

Sequitur videre de diuisione peccati in septem vitia capitalia, quae sunt: Superbia, inuidia, ira, accidia, auaritia, gula, luxuria. De quibus primo videndum est in generali, deinde de singulis in speciali. In generali tria sunt in vitijs capitalibus attendenda, scilicet diuersa nominatio, connexiua ordinatio, sufficiens assignatio. A beato Gregorio, et alijs Doctoribus sic nominantur: Superbia, inuidia, ira, accidia, auaritia, gula, luxuria. Ab Isidoro sic: Gastrimargia, fornicatio, philargiria, tristitia, accidia, cenodoxia, superbia.

Item superbiam quidem, et cenodoxiam, siue vanam gloriam distinxit Isidorus. Sed Gregorius coniunxit: quia idem sunt in re, differentes tantum ratione. S. Bon. To. 6.

ne. Superbia enim dicitur, quando aliquis sibi magnus apparet intra animum: vana gloria est, quando aliquis nititur magnus apparere per laudem in facie aliorum. Similiter Isidorus distinxit accidiam, et tristitiam. Sed Gregorius coniunxit: quia idem sunt in re, sed differunt ratione. Idem enim motus est in accidia, et tristitia, differens ratione terminorum. Nam secundum auersionem, et recessum ab arduo graui, dicitur tristitia; secundum vero accessum, et conuersionem ad leuia, dicitur accidia: ut quia isti est graue surgere ad matutinas, tristis auerit se: quia vero leue est ei quiescere, accidiosus conuertit se.

Vitiolorum
connexio.

Ordinantur autem vitia capitalia secundum connexionem, qua fit, ut vnum ex altero proferatur. Nam superbus non vult subesse maioribus, vult praeferi aequalibus, vult conculcare minores. Et si non potest, inuidet maioribus, quia principantur: aequalibus, quia prosperantur: minoribus, quia exaltantur. Et cum sic nihil proficiat, concipit iram de facili ad maiores, mediocres, et minores. Deinde decedit in accidiam, qua mentis tranquillitas perturbatur. Et tunc cum interiorum consolationem amisserit, ad exteriorum per auaritiam se conuertit, et sic factus opulentus, immoderate per ingluuiem farcit venterem, et postremo ad luxuriam resoluit carnem, a summo rationis vertice, usque ad carnis infimum deprauatus. Sic patet quod quinque prima sunt spiritalia, duo vero vltima sunt carnalia.

Numerus
vitiolorum
capitalium.

Accipitur autem sufficientia septem capitalium vitiolorum, penes pronitatem ad apparens bonum. Haec autem pronitas si est respectu boni, quod respicit spiritum secundum se, potest esse quadruplex, secundum quatuor conditiones boni, ad quod appetitus hominis inclinatur. Appetit enim quis bonum sub ratione dignitatis, et sic est superbia: aut sub ratione proprietatis, et sic est inuidia: aut sub ratione securitatis, et sic est ira: aut sub ratione quietis, et tranquillitatis, et sic est accidia. Si vero sit pronitas respectu boni, quod respicit carnem siue spiritum in carne, sic potest esse tripliciter. Nam spiritus carnis appetit bonum sub ratione sufficientis, et sic est auaritia: aut sub ratione demulcentis, et sic est luxuria: aut sub ratione reficientis, et sic est gula. Et ex hoc patet numerus et sufficientia vitiolorum capitalium.

De differentia inter capitale vitium, initium peccati, et radicem malorum. Sectio XVI.

Attendenda est differentia inter capitale vitium, peccati initium, et radicem malorum. Capitale vitium dicitur, quia sicut caput est membrum principale, et completum, et aliorum membrorum principium quantum ad motum, et sensum: sic vitium, quod dicitur capitale, nominat peccatum completum, a quo alia vitia oriuntur. Initium vero nominat proprie illud, in quo actus inchoatur. Radix autem illud, a quo nutrimentum trahitur, et fomentum. Vnde cum peccatum nutrimentum trahat ex parte appetibilis, et dicat recessum a Deo: hinc est, quod initium peccati attenditur ex parte auersionis, radix vero, ex parte conuersionis. Et sic auersio est ratio contemptus, conuersio vero est ratio cupiditatis, et libidinis. Et ideo superbia dicitur initium omnis peccati, cupiditas radix omnium malorum.

Caput
peccati.

Dicitur autem initium peccati tripliciter, siue nominatur, aut prout dicit recessum liberi arbitrij a lege maiestatis, et sic superbia siue contemptus Dei, dicitur initium peccati: quia qui praecipuum transgreditur creatoris, a superbia incipit et contemptu: aut a lege veritatis, et sic error dicitur initium peccati, quia sicut dicit Sapiens: Omnis malus, ignorans.

Aristot. 3.
Ethic. c. 1.
a med.

Et vere ab ignorantia incipit et errore, quia aeterna deserit pro terrenis. Aut a lege bonitatis, et sic insipientia dicitur initium peccati, unde Chrysostomus super illud Psalmi: A facie insipientiae meae, dicit, quod omnis peccati initium insipientia est. Insipientia enim est contraria sapientiae, in qua divina bonitas pragmatatur. Merito ergo ab insipientia dicitur inchoare, qui potius in malitia peccati, quam in stultitate Dei elegit delectari.

Radix. Radix etiam peccati, siue mali, quae circa peccatum dicitur libidinis pronitatem, tripliciter potest sumi, scilicet generalissima, cum dicitur: Cupiditas, siue libido est radix omnium malorum: generaliter, ut cum dicitur: Duplex est radix malorum, scilicet amor male accendens, et timor male humilians, siue deiciens: amor est respectu boni, timor respectu mali: Minus generaliter, ut cum dicitur, quod triplex est radix peccati, scilicet concupiscentia carnis, concupiscentia oculorum, et superbia vitae. Et sic patet ex praedictis, quomodo accipitur vitium capitale. Patet etiam, quod initium dicitur aliquando de superbia, aliquando de errore, aliquando de insipientia. Patet nihilominus, quod aliquando dicitur una radix, aliquando duae, aliquando tres.

De superbia. Sectio XVII.

Am de singulis vitijs capitalibus est videndum. Et primo de superbia. Circa quam tria sunt attendenda, scilicet diffinitio, differentia, et gradus. Superbia diffinitur sic a Bernardo: Superbia est propriae excellentiae appetitus. Sic ab Augustino: Superbia est amor propriae excellentiae. Item ab eodem: Superbia est peruersa celsitudinis appetitus.

Superbia secundum Gregorium habet quatuor differentias. Prima est, quando homo attribuit sibi bonum, quod habet: Secunda est, quando, et si non sibi, tamen suis meritis. Tertia est, quando iactat se habere, quod non habet. Quarta est, quando se existimat alij praenalere, unde Versus.

A se, pro meritis, falso, plus omnibus inflat.

Secundum Anselmum, quatuor sunt exaltationis species. Quaedam est exaltatio in opinione, quaedam in voluntate, quaedam in sermone, quaedam in opere. Exaltatio in opinione est, cum quis reputat se dignum episcopatu, vel aliqua dignitate, tamen nollet eam habere. Exaltatio in voluntate est, cum quis vellet habere episcopatum, tamen non reputat se dignum, vel etiam opinatur. Exaltatio in sermone est, quando nec se dignum reputat, nec vellet habere, tamen loquitur ampullosa de aliqua scientia, ut magis appareat. Exaltatio in opere est, quando aliquis nec se dignum reputat, nec vellet habere, nec loquitur magna, tamen exaltatur in opere, ut quando vocatur ad consilia, et huiusmodi.

Gradus superbiae secundum Bernardum sunt duodecim, scilicet curiositas, leuitas mentis, inepta laetitia, iactantia, singularitas, arrogantia, praesumptio, defensio peccatorum, simulata confessio, rebellio, libertas peccandi, consuetudo. His, quasi quibusdam passibus, superbus diligenter ad finem, quem intendit, peruenit. Curiositas est, quando superbus diligenter inquiri rumores, scilicet quid de ipso dicatur. Leuitas mentis est, quando leuiter aliquis mutatur de delectatione ex verbis laudis, in tristitiam propter verba vituperij. Inepta laetitia est, quando laetatur ex defectibus, et criminibus aliorum. Iactantia est, quando narrat ea, quae habet, ut laudetur. Singularitas est, quando praeter consuetudinem aliqua singulariter operatur, ut solus appareat, et laudetur. Arrogantia est, quando iactat se habere, quod non habet. Praesumptio est, quando ingerit se ad faciendum, quod ad eum non pertinet. Defensio peccati est, quando peccatum suum, et errorem defendit, et excusat quis manifeste, et aperte. Simulata confessio est,

Chrysostr. ho. 7. 4. in c. 1. 10. 10. 3 Ps. 37. Ber. op. 42. ante mod. Aug. de Gen. ad lict. li. 1. c. 14. ro. 3. Idem li. 14. de ciui. Dei c. 13. ro. 5. Greg. li. 23. Mor. c. 4. Anf. lib. de similitud. c. 21.

Ber. Tract. de grad. hu. mil. §. Primus itaq. et seq.

quando peccatum suum excusat occulte. Rebellio, quando diffidet, scilicet superioribus, paribus, et inferioribus: superioribus obuiat, inferiores opprimit, pares molestat, et perturbat. Tunc libertas peccandi succedit, quia nec Deum timens, nec homines reuerens, peccat libere, consuetus ad mala, in profundum decidens peccatorum.

De inani gloria. Sectio XVIII.

Equitur videre de inani gloria, quae idem est, quod superbia, secundum rem, ab eadem differens ratione. Circa quam breuiter videnda sunt quattuor, scilicet diffinitio, oppositio differentia, et filiae.

Inanis gloria sic diffinitur: Inanis gloria est amor laudis propriae, propter excellentiam apparentem. Inanis gloria ad humilitatem habet opponi. Humilitas autem quattuor habet actus, et sic habet quattuor oppositiones. Primus actus est, velle subijci, et sic opponitur superbiae large sumptae. Secundus est, de se parua sentire. Vnde Augustinus dicit: Humilitas est sensus propriae paruitatis, et sic opponitur tumori, vel elationi. Tertius est, velle subesse omnibus, scilicet superioribus, paribus, et inferioribus: et sic opponitur superbiae stricte sumptae, quae est amor propriae excellentiae. Quartus est, de se velle parua dici, et sic opponitur inani gloriae.

Habet inanis gloria duas differentias formales, scilicet appetitum fauoris, et appetitum laudis. Fauor est excellentia alicuius in corde, laus in ore. Tres autem habet differentias materiales, quae ponuntur in Hieremia, ubi dicit: Non gloriatur sapiens in sapientia sua, nec fortis in fortitudine sua, nec dines in diuitijs suis: sed in hoc gloriatur, qui gloriatur, scire et nosse me, dicit Dominus. Cui gloria sit beatissimae Trinitatis propria, non est gloriandum in sapientia, quae attribuitur Filio: nec in fortitudine, quae attribuitur Patri: nec in diuitijs tam temporalibus, quam spiritualibus, quae attribuiuntur Spiritui sancto.

Inanis gloriae, secundum beatum Gregorium, septem sunt filiae, scilicet inobedientia, iactantia, hypochrismus, incontinentia, pertinacia, discordia, et nouitium praesumptio. Inobedientia est voluntas fugiens minorationem potestatis, nolens subiacere superioribus in debitis. Iactantia est voluntas, propter apparentem potestatem propriam se ostentans. Hypochrismus est voluntas, per speciem sanctitatis se simulans fallaciter in aperto, et viliter agens in occulto, siue intentione, siue opere. Incontinentia est voluntas per conformationem sui, ab his, qui mali sunt, laudari appetens. Pertinacia est voluntas fugiens minorationem probitatis, dicta vel facta sua irremocabiliter defendens. Discordia est voluntas fugiens minorationem sapientiae, ab his, quae ab alijs dicuntur, dissentiens. Nouitium praesumptio est voluntas excedens qualitatem sui ordinis, propter apparentem nouitatem scientiae, vel sapientiae ostentari cupiens. Isidorus vero distinguens inter superbiam, et inanem gloriam, propter differentiam rationis, dicit, quod de superbia oriuntur contemptus, inuidia, inobedientia, blasphemia, murmuratio, detractio, et plura alia. De inani gloria vero, secundum eundem, oriuntur contentiones, haereses, iactantia, et praesumptio nouitatum.

De inuidia. Sectio XXI.

Equitur videre de inuidia quantum ad quinque, scilicet licet quantum ad diuersam nominationem, diuersam diffinitionem, oppositionem, differentiam, et filias. Inuidia dicitur aliquando nomine irae, ut dicitur in Genesi: Quare irasceris: Gloss. 1. luore torqueris. Aliquando nomine odij, ut habetur in eodem: Oderat eum fratres, id est inuidebant. Aliquando nomine aemulationis, sicut constat ex primo Regum: Affligebat eam aemula eius. Tamen aemulatio quattuor habet significationes hoc versiculo comprehensas: Aemulor, instigor, amec, inuidet, ac imitatur. Aliquando nomine proprio: et sic Damascenus dicit, quod quattuor sunt species tristitia, scilicet accidia, quae est tristitia aggrauans: achos, quae est tristitia vocem auferens: misericordia, quae est tristitia de alieno malo: inuidia, quae est tristitia de alieno bono. Diffinitur autem sic inuidia ab Augustino: Inuidia est odium felicitatis alienae. A Remigio sic: Inuidia est dolor de alieno bono. A Damasceno: Inuidia est tristitia in apparenti felicitate alicuius inimicorum. Item aliter: Inuidia est dissensio ab alieno bono, extimato diminuere proprium. Differentiae inuidiae materialiter assignatae secundum Augustinum sunt tres, scilicet inuidere superioribus, paribus, et minoribus, siue inferioribus. Inuidet enim homo superioribus, quia eis non aequatur: paribus, quia in melius prosperantur: inferioribus, ne ei aequentur. Opponitur autem timor Domini superbiae, ratione humilitatis, quam generat: et pietas inuidiae, ratione charitatis, ex qua generatur. Prima enim, et potissima filia charitatis est pietas, quae ad omnia valet. Filiae inuidiae secundum beatum Gregorium sunt quinque, scilicet odium, susurratio, detractio, exultatio in aduersis proximi, afflictio in prosperis ipsius. Odium est voluntas affectans proximo malum, ut careat contristante bono. Susurratio est voluntas loquendi seminans discordias inter fratres, ut persequatur proximum propter ipsius bonum contristans. Detractio est voluntas famam proximorum per verba denigrans, ut destruat in aliorum opinione contristans bonum. Exultatio in aduersis proximorum est voluntas procurata in proximi aduersitate delectans. Afflictio in bonis proximi est voluntas procurans malum suo desiderio, per euentum prosperitatis contrariae defraudata.

De ira. Sectio XX.

Equitur videre de ira quantum ad quattuor, scilicet quantum ad diffinitionem, oppositionem, differentias, et filias. Diffinitur autem ira a Cassiodoro sic: Ira est animi motus concitatus, ad peccatum prouocans inferendum. A Rabano: Ira est omnis malus motus ad nocendum. Ab Augustino: Ira est tristitia ex impotentia viciscendi. A Damasceno: Ira est feror eius, qui circa cor est sanguinis, ex euaporatione fellis, vel returbatione fies. Item ab eodem sic: Ira est id, quod est audax mentis vindex concupiscentia. Item ab eodem: Ira est desiderium reparationis. A Philosopho: Ira est appetitus contrarij doloris, propter apparentem exanimationem: et appetitus inferendi dolorem sibi aduersanti, propter illatam iniuriam apparentem: quae quodam modo exanimat, per hoc, quod debito ordine hominem quantum ad iudicium animae priuat.

Habet autem ira oppositionem ad mansuetudinem ratione sui initij, quia mansuetus etiam numquam vult incipere irasci: ad iram per zelum, ratione materiae. Sunt enim circa eandem materiam, scilicet circa personam, ira per vitium, et ira per zelum, quam vtraque vult puniri. Sed ira per vitium, vult quod persona puniatur, ut sic fiat vindicta personae. Ira vero per zelum, appetit punitionem personae, ut destruat vitium in persona. Breuiter ira per zelum, vult punitionem personae cum debitis circumstantijs: ira per vitium cum indebitis. Ad patientiam vero habet ira oppositionem ratione finis: quia patientia extinguit iram, ne procedat. Nam qui patiens est, iras mitigat suscitatas, ut testatur Salomon.

Species, siue differentiae irae sunt tres secundum Damascenum, scilicet fel, mania, cotus. Fel siue fellca passio, dicitur subitus animi motus impatiens laesionis. Et accidit ex parte corporis, ex commotione fellis, et ex parte animae, ex corruptione vis itacibilis: et tunc mouetur fel ad vindictam, ut expellatur tristitia. De qua dicit Augustinus: Ira est commotio passionis illatae. Haec ira cito transit. Mania, dicitur manens ira, et memoria tradita. Cotus est ira obseruans tempus ad vindictam. Filiae irae, secundum beatum Gregorium, sunt sex: scilicet rixa, tumor mentis, contumelia, clamor, indignatio, blasphemia. Rixa est audax vindicandi voluntas, in iniuriam facti procedens. Tumor mentis est voluntas vindicandi, fugiens aduersantem, propter aestimatas inimicitias. Contumelia est voluntas vindicans per exprobrationem malorum. Clamor est voluntas se vindicans in exaltando vocem, per vituperium, ad aliorum aures perueniens. Indignatio est voluntas vindicans per signum molestiae exterius declaratum. Blasphemia est voluntas se vindicans per opprobrium Deo, vel sanctis illatum. Secundum Isidorum sunt tres filiae irae, scilicet homicidium, clamor, indignatio. Quae sic distinguuntur: nam vindicta inferitur homicidio per manum: clamore, per os: indignatione, per signum.

De Accidia. Sectio XXI.

Equitur videre de accidia quantum ad tria, scilicet quantum ad diffinitionem, oppositionem, et filias. Diffinitur autem sic ab Augustino: Accidia est tarditas interni boni. A Richardo: Accidia est torpor animi, bonum inchoare negligentis. A Damasceno: Accidia est tristitia aggrauans. A magistris. Accidia est diffidentia de proprijs viribus, et auxilio Dei implendi ardua, siue mandata. Opponitur autem accidia, in quantum est diffidentia implendi praecipua, virtuti spei, cuius est confidere. In quantum est tarditas interni boni, ex quo generatur pusillanimitas, opponitur virtuti fortitudinis. In quantum vero, quod est facile, reputat difficile, opponitur virtuti charitatis, quae omnia etiam difficilia facit facilia reputari. Quantum vero ad suam essentiam, quae est tristitia, opponitur gaudio spiritus.

Accidia, secundum beatum Gregorium, habet sex filias, quae sunt, videlicet malitia, rancor, pusillanimitas, desperatio, torpor, vagatio mentis circa illicita. Malitia est voluntas grauedinis impatiens, machinans malum illius, quem aestimat inferentem. Rancor est voluntas ex impotentia repellendae grauedinis amariata, amaritudinem intus clausam per signum exterius manifestans. Pusillanimitas est voluntas immoderate metuens grauedinem in aggressu aggendorum, siue de proprijs viribus immoderate diffidens. Desperatio est voluntas grauedinem reprimens, de adiutorio ad perficienda agenda diffidens, siue de remuneratione diuina, propter sustinentiam grauedinis, quae est in implendis praecipuis diffidens. Torpor est voluntas grauedinis impatiens, tepida, vel pigra ad expletionem aggendorum inchoatorum. Vagatio mentis circa illicita, est voluntas interno gaudio destituta, in rebus exterioribus illicitis quietem, vel consolationem quaerens. Secundum Isidorum aliae sunt filiae tristitiae, aliae accidiae. Ipse enim tristitiam vocat voluntatem, in quantum a graui debito se auertit. Accidiam vero vocat voluntatem, in quantum se ad quietem indebitam conuertit. Dicit ergo: De tristitia excurt rancor, pusillanimitas, amaritudo, desperatio. De accidia secundum ipsum oriuntur otiositas, somnolentia, importunitas, inquietudo mentis, corporis instabilitas, verbositas, curiositas.

De Auaritia. Sectio XXII.

Equitur videre de auaritia, quantum ad quinque, scilicet quantum ad diffinitionem, comparationem,

Inanis gloriae diffinitio.

Hiere. 9. f.

Greg. li. 31. Moral. c. 17.

Isid. lib. in Deut. c. 16.

Gen. 4. a Ibid. 37. a

1. Reg. 1. a

emula eius. Tamen aemulatio quattuor habet significationes hoc versiculo comprehensas: Aemulor, instigor, amec, inuidet, ac imitatur.

Damasc. Orth. fid. li. 2. c. 14.

Aug. Enar. in Ps. 104. to. 8.

Damasc. Orth. fid. li. 2. c. 14.

Aristot. 2. Rhet. 8. et 9.

Aug. li. 11. in gen. cap. 13. ro. 3.

Greg. li. 31. Moral. c. 17.

Damasc. Orth. fid. li. 2. c. 16. Ibidem. Arist. Rhetor. lib. 2. c. 2.

Prov. 15. c.

Damasc. Orth. fid. li. 2. c. 16.

Greg. li. 31. Moral. c. 17.

Isid. lib. in Deut. c. 16.

Damasc. Orth. fid. li. 2. c. 14.

Greg. li. 31. Moral. c. 17.

Isid. lib. in Deut. c. 16.

nem, oppositionem, differentias, et filias. Augustinus super Genesim, ad litteram, diffinit sic auaritia: Auaritia est appetitus non solum pecunie, sed etiam altitudinis, et scientie. Idem in lib. de Ciuit. Dei: Auaritia est libido habendi pecuniam. Idem alibi: Auaritia est immoderata habendi cupiditas. Item Tullius diffinit eam sic: Auaritia est amor immoderatus habendi.

Aug. lib. 14 de Ciuit. Dei c. 15.

Ephes. 5. b

Comparatur autem auaritia idolatrie: unde sepe dicitur idolorum seruitus in scriptura. Hoc autem dicitur, quia cultor Dei, ad Deum tripliciter comparatur, scilicet diligendo, honorando, et in ipso confidendo; quae tria in auaro respectu pecunie inueniuntur, et reperiuntur, propter quod auaritia non immerito dicitur seruitus idolorum.

Duplex est etiam actus auaritie, scilicet diligere pecuniam, et retinere, siue non dare. Ratione primi actus, auaritia opponitur charitati, quae bonum diligit incommutabile. Ratione vero secundi actus, opponitur largitati, siue liberalitati, quae dat danda, et retinet retinenda. Duplex quidem est actus largitatis, scilicet dare danda, et retinere retinenda. Cuius duplex est extremitas vitiosa, scilicet prodigalitas, quae dat non danda, et auaritia, quae retinet non retinenda. Largitas, siue parcitas, quod idem est, est virtus, tamen ratione actuum differens erit medietas. Si autem attendatur oppositio, secundum actum dandi, prodigalitas est superfluitas, quae dat non danda: auaritia est diminutio, quae nihil dat: largitas est medietas. Si vero ordinatur secundum actum retinendi: auaritia est superfluitas, quae retinet retinenda, et non retinenda: prodigalitas est diminutio, quae nihil retinet: parcitas vero est medietas.

Differentiae auaritie sunt quinque, scilicet beneficij subtractio, furtum, rapina, usura, simonia. Subtractio beneficij est auaritia retinens beneficium, quod tenetur dare pauperibus in tempore necessitatis, ut diues indigenti. Furtum est auaritia retinens rem alienam inuito domino. Rapina est auaritia per vim occupans rem alienam. Usura est auaritia acquirens per mutuum aliquid praeter fortem. Simonia est auaritia studiose appetens vendere, vel emere spiritualia, vel spirituali annexum.

Greg. li. 31. Mor. c. 17.

Filiae auaritie, secundum Gregorium, sunt septem, scilicet proditio, fraus, fallacia, periurium, inquietudo mentis, violentia, obduratio mentis contra misericordiam. Proditio est voluntas per deceptionem domesticorum acquirendis inhians. Fraus est voluntas profectum proximi decipiens, propter terrenum emolumentum. Fallacia est voluntas per verba decipiens proximum, causa lucradi. Periurium est voluntas violans sacramentum, et iuramentum. Inquietudo mentis est voluntas cogitare non cessans, qualiter possit diuitias congregare. Violentia est voluntas per vim aliorum bona rapiens. Obduratio mentis contra misericordiam est voluntas concitata aduersus postulationem indigentis, ex nimio ardore pecunie retinenda. Secundum Isidorum, octo sunt filiae auaritie, scilicet mendacium, fraus, furtum, turpis lucri appetitus, falsa testimonia, violentia, inhumanitas, et rapacitas.

Isid. lib. in Deut. c. 16

De Gula. Sectio XXXIII.

Gulae diffinitio.

Sequitur videre de gula quantum ad quatuor, scilicet quantum ad diffinitionem, oppositionem, differentias, et filias. Diffinitur autem gula quantum ad excessum in cibo sic: Gula est immoderatus amor edendi. Quantum vero ad excessum in potu dicitur ebrietas, quam diffinit Seneca sic: Nihil aliud definitio ebrietatem, quam insaniam voluntariam. Quantum vero ad excessum cibi et potus, sic potest diffiniri: Gula est immoderatus amor delectationis eius, quae est circa, vel secundum gustum.

Seneca. Epist. ad Lucil. 23.

Secundum hoc gula potest sumi stricte pro immoderantia in cibo, et sic opponitur ei parsimonia. Vel large potest accipi pro immoderantia in cibo et potu pariter. Et sic opponitur ei sobrietas, quae modum seruat in vtroque.

Differentiae siue conditiones gulae, secundum Isidorum, sunt quatuor, scilicet, quid, quantum, quando, quo modo. Quid, ad ipsam rem pertinet: quando, si ante legitimum tempus appetat: quantum, ad immoderantiam refertur: quo modo, si nimis ardentem appetat. Secundum beatum Gregorium, sunt quinque differentiae, hoc versu comprehensae:

Isid. sen. lib. 2. c. 42.

Greg. li. 30. Mor. c. 17.

Præpropere, laute, nimis, ardentem, studiose.

Præpropere, pertinet ad sumptionem cibi ante tempus: laute, pertinet ad cibi substantiam, cum scilicet ex se pretiosus, et delicatus est: nimis, ad cibi quantitatem: ardentem, attenditur ex parte affectus: studiose, ex parte cognitionis. Duas istas ultimas differentias secundum beatum Gregorium, sub illa, quae est quarto modo, apprehendit Isidorus.

Idem li. 31. Mor. c. 17.

Quinque sunt filiae gulae secundum Gregorium, scilicet inepta letitia, scurrilitas, immunditia, multiloquium, hebetudo mentis, vel sensus circa intelligentiam. Inepta letitia est voluntas per exteriores lusus excitans libidinem in gustu, et ex ipsa postmodum excitata. Scurrilitas est voluntas per verba carnalia libidinem gustus commouens, et ex ipsa postmodum commora. Immunditia est voluntas per nimiam cibi sumptionem, libidinem in gustu continuare desiderans. Multiloquium est voluntas per multiplicationem verborum, intendens in gustu conseruare libidinem. Hebetudo mentis est voluntas libidinis conseruandae propriae carnis absorpta, intelligere spiritualia fastidians. Secundum Isidorum, duae sunt filiae gulae, scilicet commessatio, et ebrietas, quarum vna in cibo attenditur, alia in potu.

Isid. lib. in Deut. c. 16.

De Luxuria. Sectio XXXIII.

Sequitur videre de luxuria quantum ad diffinitionem, oppositionem, tentationem, differentias, et filias. Diffinitur sic: Luxuria est libidinosae voluptatis appetitus. Item sic: Luxuria est concupiscentia nimia experiendae voluptatis. Item sic: Luxuria est inordinatus appetitus illius delectationis, quae est secundum coitum.

Luxuriae diffinitio.

Opponitur autem luxuria continentiae: cuius triplex est differentia. Est enim continentia coniugalis, vidualis, et virginalis.

Quintuplex autem tentatio est luxuriae, secundum quod in hoc versu continetur.

Tentationes

Visus, et alloquium, contactus, et oscula, factum.

Hoc quippe ordine tentatio luxuriae consummatur. Primo enim inchoatur in visu exteriori, siue interiori, ut in cogitatione: deinde venit ad alloquium: postea transit ad contactum: deinde prorumpitur ad osculum: postea consummatur per factum.

Differentiae luxuriae sunt sex, scilicet, fornicatio, adulterium, stuprum, sacrilegium, incestus, peccatum contra naturam. Fornicatio est luxuria, qua solutus cognoscit solutam naturali vsu. Et intelligitur, et solutus, et soluta a vinculo coniugij, con sanguinitatis, affinitatis, ordinis, et religionis, vel voti continentiae. Adulterium est luxuria, qua coniugalis thorus violatur. Stuprum est luxuria, qua virginalis incorruptio violatur, seu defloratur. Sacrilegium hic appellatur sacrae personae laesio, per vitium luxuriae: et melius luxuria sacrilega diceretur. Haec est luxuria, qua votum continentiae violatur, et hoc in se, vel quando in sacris ordinibus constitutus, vel religiosus aliquis fornicatur, cum aliqua soluta, vel soluta aliqua cum religioso, vel sacerdote. Incestus est coitus contra consanguinitatem, affinitatem, vel compaternitatem commissus. Peccatum contra naturam est luxuria, qua naturalis vsus coeundi maris, et feminae dissipatur.

Greg. li. 31. Mor. c. 17.

Filiae luxuriae secundum Gregorium, sunt octo, scilicet

licit caecitas mentis, inconsideratio, inconstantia, praecipitatio, amor sui, odium Dei, affectus praesentis saeculi, horror, siue desperatio futuri saeculi. Caecitas mentis est voluntas fastidians, et despiciens superiora, et spiritualia. Inconsideratio est voluntas, praetendere renuens agenda inferiora. Inconstantia est voluntas libidine carnis confracta, statum suum tenere non valens. Praecipitatio est voluntas ad aggredi iquaelibet impetuosa. Amor sui est voluntas affectione carnis imbuta, sibi propter se super omnia adhaerens. Odium Dei est voluntas, Deum tanquam impediendum, propriae voluntatis carnalis, vel voluptatis detestans. Affectus praesentis saeculi est voluntas praesens saeculi semper manere desiderans, propter fruitionem voluptatis carnis. Desperatio, siue horror futuri saeculi, est voluntas voluptate praesenti caecata, de aeterna iocunditate desperans. Secundum Isidorum quatuor sunt filiae fornicationis, scilicet turpiloxia, scurrilia, ludicra, stultiloquia. Sapientia in sermone opponitur stultiloquia: bonitati in sermone opponuntur alia tria. Nam cum triplex sit bonitas, scilicet virtutis, delectationis licitae, et honestas, sermone vitij opponuntur ludicra: sermone delectabili licito opponuntur scurrilia: sermone honesto opponuntur turpiloxia.

Isid. lib. in Deut. c. 16.

De peccato ex infirmitate, et ignorantia, et industria. Sectio XXXV.

Sequitur videre de diuisione peccati trimembri, quae est. Peccatum aliud ex infirmitate, aliud ex ignorantia, aliud ex certa malitia siue industria perpetratur. Quod alijs verbis dicitur in Euangelio: Est peccatum in Patrem, peccatum in Filium, peccatum in Spiritum sanctum. In Patrem, cui attribuitur potentia, peccare dicitur, quando quis peccat ex infirmitate: in Filium, cui attribuitur sapientia, qui peccat ex ignorantia: in Spiritum sanctum, cui attribuitur bonitas, qui peccat ex certa malitia.

Amor triplex.

Timor triplex.

Ignorantia.

Primo videndum est de peccato ex infirmitate, quod est auersio voluntatis male humiliatae, vel male accensae ab infirma creatura, a Deo omnipotente. Duae sunt differentiae huius peccati effectiuae, timor male humilians, et amor male accendens. Tripliciter autem distinguitur amor, scilicet amor gratuitus, libidinosus, et naturalis. Gratuitus habet finem principalem summum bonum, scilicet incommutabilem Deum: libidinosus habet finem voluptatem, siue delectationem in creatura: naturalis habet finem necessitatem, siue vtilitatem propriam. Primus est laudabilis, quia virtus: secundus vituperabilis, quia peccatum: tertius nec laudabilis, nec vituperabilis, quia naturalis est. Similiter distinguitur triplex timor, scilicet naturalis, gratuitus, libidinosus. Naturalis est passio, id est primus motus, et in testimonium humanitatis verae fuit in Domino Iesu Christo: gratuitus multiplicatur in seruile, initialem, et filialem, de quibus alibi dicitur, scilicet in libro de donis: libidinosus, diuiditur in humanum, quo quis eligit peccare, ne laedatur in corpore, et mundanum, quo quis eligit peccare, ne laedatur in possessione. Timore libidinoso homo male humiliatur: timore gratuito bene: timore naturali nec laudabiliter, nec vituperabiliter. Item amore libidinoso homo male accenditur: amore gratuito bene: amore naturali, indifferenter.

Peccatum ex ignorantia est auersio voluntatis ignorantis, et perpetrantis, quod malum est, ab omni scientia Dei. Nota tamen, quod aliud est peccatum ex ignorantia, aliud peccatum ignorantiae. Peccatum ignorantiae, est omisso debita scientia: peccatum ex ignorantia, est peccatum, quod committitur ignoranter. Est ignorantia iuris, et ignorantia facti. Ignorantia facti duplex, aut adhibita debita diligentia, et hoc excusata a toto: aut non adhibita debita diligentia, et hoc excusata a tanto, et non a toto. Ignorantia iuris, quaedam est

vincibilis, quae est culpa: haec autem aut est vero consensu, ut ignorantia affectata, et ista sic, ex vna parte excusata, et alia magis aggrauat: aut est ex negligentia, et ignauiam, sicut ignorantia crassa, et stupina, et ista, et si aliquo modo excusata, non tamen sic excusata, quin a terro igne ardeat, sicut dicit Augustinus. Sic et ignorantia iuris inuincibilis potest esse duplex: aut enim est introducta per praebulam culpam, aut praeter omnem culpam. Si praeter omnem culpam, aut simpliciter priuat cognitione iuris, sicut in infantibus, et furiosis, qui omnino carent vsu rationis, et haec excusata a toto: unde dicit Bernardus, quod paruulis, infantibus, et dormientibus nihil imputatur, quod faciunt: aut non tollit omnino vsu rationis, sed semiplenum, et tunc non excusata a toto, sed a tanto, sicut in his, qui non plene sunt furiosi, sed habent aliquo modo aliqua interualla lucida, et in pueris, qui sunt aliquo modo capaces praecipiti, licet non plene. Si autem ignorantia est introducta per praebulam culpam, sicut in ebrio, et furioso, quorum vterque praecipitavit se in hoc per culpam suam; sic non excusata a toto, sed vt dicit Philosophus: Ebrius habet duplices maledictiones, vnam pro culpa praecedente, aliam pro culpa sequenti. Non tamen proprie loquendo est dicendum, quod ebrius aliquid perpetrans nouam culpam committat, sed ex consequenti culpa, aggrauatur prima, vt videtur magis peritis, quamuis aliqui dixerunt, quod praeter culpam primam in ebrietate committam, secundo committat nouam.

Arist. 3. eth. c. 5.

Peccati in Spiritu sancto sex species.

Psal. 24. b

Sap. 13. a

Apostasia.

Peccatum ex industria, siue in Spiritum sanctum, est auersio voluntatis malignantis a summo clemente Deo. Cuius sunt sex differentiae, scilicet desperatio, presumptio, impugnatio veritatis agnitae, inuidia fraternalis gratiae, obstinatio mentis, finalis impenitentia. Quarum sufficiens accipitur sic: Istud peccatum impugnat gratiam poenitentialem, per quam fit remissio peccati a Deo in tra Ecclesiasticam vnitatem. Potest ergo impugnare poenitentiam in se, et sic sunt duae species, quia poenitentia facit resiliere a commissis, contra quod est obstinatio mentis: facit etiam praecavere a committendis, contra quod est finalis impenitentia, id est propositum numquam finaliter poenitendi. Si autem impugnat gratiam poenitentialem in comparatione ad Deum, a quo datur, sic est duplex species. Nam vniuersae viae Domini, misericordia, et veritas, siue iustitia. Misericordiam impugnat desperatio: iustitiam impugnat presumptio. Si autem impugnat gratiam poenitentialem in comparatione ad vnitatem Ecclesiae, in qua recipitur, sic est duplex peccatum. Nam vnitatis Ecclesiae maxime consistit in duobus, scilicet in fide, siue veritate, contra quam est impugnatio veritatis agnitae: et in gratia siue charitate, contra quam est inuidia fraternalis gratiae.

De idolatria, et haeresi. Sectio XXXVI.

Sequitur videre de diuisione peccati, quae est peccatum aliud in Deum, aliud in proximum, aliud in se ipsum. Peccatum in Deum, dicitur impietas: peccatum in proximum, iniquitas: peccatum in seipsum, impuritas.

Primo videndum est de peccatis, quibus inhonoratur diuina maiestatis omnipotentia, superstitione colendi, quae sunt idolatria, ritus Iudaicus, ritus Saracenicus, apostasia, schisma, haeresis. Idolatria est falsa, et superstitiosa protestatio maiestatis diuinae in idolo. Idolatria duae sunt species. Vna in rebus naturalibus, alia est in rebus artificialibus, sicut ostenditur in libro Sapientiae. Committitur autem tripliciter, scilicet protestatione cordis, vt credere de creatura, quod sit omnipotens, quod est proprium creatoris: confessione oris, vt est non solum credere, sed etiam verbis exprimere: exhibitione operis, vt fit in reuerentia, et in sacrificijs.

Triplex est apostasia, scilicet perdidit, cum quis recedit a fide, vt Iulianus apostata: inobedientia, cum quis

Eccli. 10. b

quis recedit a præceptis Ecclesiæ, et sic: Initium superbæ hominis est apostatare a Deo: irregularitatis, cum quis recedit a religione claustrali, vel clericali. Apostasia sic potest describi: Apostasia est temerarius a statu fidei, vel obedientiæ, vel religionis recessus.

Schisma

Schisma est illicita dissensio eorum, inter quos unitas esse debet, vel illicitis ab unitate dissensus. Omnis hæresis est schisma, sed non conuertitur: hæresis est recessus a fidei veritate. Item differunt schisma, et hæresis: nam hæresis addit prauum dogma, schisma in fine confingit aliquam hæresim. Post recessum enim ab unitate Ecclesiæ, sequitur inobediencia in mandatis Ecclesiæ, in fine vero sequitur assertio, quod non est obediencia Ecclesiæ.

Hæresis

Hæresis idem est, quod diuisio, et sic dicitur hæresis propriissime recessus a fide: proprie, falsa interpretatio scripturarum: minus proprie, excommunicatio. Secundum hoc hæreticus dicitur multipliciter: vno modo secundum Augustinum hæreticus est, qui alicuius temporalis lucri, et maxime gloriæ principatus, sui gratia, falsas opiniones de fide, ac nouas gignit, aut sequitur. Gignit, vt hæresiarcha, Sabellius, et Arius: sequitur vt Sabellianus, et Ariani decepti per tales. Secundum Hieronymum potest hereticus appellari, licet ab Ecclesia non decesserit, qui aliter intelligit scripturam, quam sensus Spiritus sancti exoptulat. Tertio dicitur hæreticus quicumque a Sacramentis Ecclesiæ, vel communionem fidelium est diuisus, vt excommunicatus, seu subuersor Ecclesiæ, seu subrisor Sacramentorum, vnde simoniacus hæreticus reputatur.

Ang. lib. de vtil. cred. ad Honor. in prin. 10. o. Hieron. in Epistol. ad Galat. c. 5. post med. 10. o.

De interdicto, et duabus speciebus excommunicationis. Sectio XXVII.

Censuræ Ecclesiasticæ

Sequitur de hæresi, quæ est excommunicatio, diffusus videre in speciali: et primo de interdicto, quod est excommunicationis initium. Ad quod notandum, quod nomine censuræ Ecclesiasticæ intelligitur sententia interdicti, excommunicationis, et suspensionis. Proprie autem excommunicatur persona, a communionem Sacramentorum, et fidelium separata. Suspenditur etiam persona quandoque ab officio, quandoque a beneficio, quandoque ab vtroque. Interdicitur locus, vt pnta ciuitas, villa, vel castrum.

In generali interdicto debent ista conferri ab Ecclesia: Baptismus paruulorum, morientibus poenitentia, peregrinis crucem accipientibus, ob reuerentiam crucifixi, non est poenitentia deneganda. Potest Episcopus baptizatos paruulos confirmare, semel in mense, vel septimana; populum interdictum causa prædicationis ad Ecclesiam conuocare. Item morientibus, si digne poeniteant, potest Eucharistia ministrari. Clerici decedentes, sine pulsatione campanarum, cessantibus sollempnitatibus, cum silentio in cæmeterio sepeliri possunt, si bene seruauerunt interdictum. In conuentualibus Ecclesijs, bini, vel tres simul horas canonicas possunt legere, non cantare, ianuis clausis, et interdictis exclusis: et hoc ita demisse, quod exterius non possint audiri. Ex quo colligitur, quod interdicti, et multo fortius excommunicati, non debent horas extra Ecclesiam auscultare. Plerisque tamen religiosus indultum est, vt ianuis clausis, et interdictis exclusis, possint simul celebrare diuina, quod hodie ad Episcopos extenditur, nisi specialiter eis prohibeatur.

Excommunicatio

Excommunicatio vero est animaduersione gladii spiritualis Ecclesiæ a communionem Sacramentorum, et fidelium separatio. Excommunicationis duæ sunt species: vna, quæ dicitur maior, excludens a Sacramentis, et legitimis actibus fidelium, hoc versiculo comprehensis:

Os, orare, vale, communiõ, mensa negatur. Alia, quæ dicitur minor, separans a Sacramentis. Item excommunicatio, quædam infligitur a iure, et hæc est conseruatiua: quia licet videatur esse ad liber-

tatem Ecclesiæ conseruandam, principalis tamen est ad culpam præcauendam: quædam infligitur a iudice, et hæc est curatiua: nam licet videatur esse propter emendam faciendam, principalis tamen est propter contumaciam confringendam. Poena sustentens excommunicationem est multiplex, quæ in hoc versu continetur.

Gratia subtrahitur, magis, ac magis obice rupto. De vitio cadit in vitium, suffragia perdit. Ecclesia satana vexandus traditur ille. Quem ligat ex proprijs anathematis vltio culpis.

Circumstantia vero præseruans personam participantem cum excommunicato, ne excommunicationis vinculo inuoluatur, est multiplex, vt his versibus continetur:

Vile, lex, humile, res ignorata, necesse. Hac anathema quidem faciunt ne possit obesse.

Vilitas, communicantis, vt quando perit quod sibi debetur: excommunicati, vt quando secum tractat de correctione. Lex, matrimonij, quæ ligat virum, et uxorem. Humile, vt filij non emancipati, serui, ancillæ, rustici, mancipijs, et alijs obnoxijis astricti. Res ignorata, vt quando nescitur esse excommunicatus, cum quo participatur. Necesse, vt peregrini, et pauperes, ac ceteri viatores.

De duabus regulis generalibus circa excommunicationem. Sectio XXVIII.

Circa excommunicationem nota duas regulas generales. Prima est hæc: quicumque in clericum vel in personam Ecclesiasticam, manus iniicit temere violenter, excommunicatus est. Hoc fallit in quattuordecim casibus. Primus est in apostata percussor, qui clericus ignoratur: secundus est in apostata admonitor, se non corrigente: tertius est in eo, qui gerit procuracionem, et administrationem secularium personarum: quartus est in eo, qui ex loco iniicit manus in clericum: quintus in magistro, qui causa disciplina verberat clericum: sextus in eo, qui vim sibi illatam a clerico vi repellit: septimus in eo, qui clericum deprehendit cum uxore, matre, vel sorore, aut filia commiseri: octauus in eo, qui auctoritate suæ prælationis, vel de mandato prælati, manus iniicit in clericum: nonus in senioribus Ecclesiæ: decimus in dominis: vndecimus in patribus familias: duodecimus in propinquis: tertiusdecimus in eo, qui manus in clericum iniicit depositum, et curiæ traditum: quartusdecimus, cum clericus transfert se ad vitam clericatui prorsus contrariam, vt quando fit miles, vel contrahit bigamiam.

Secunda regula est hæc: Quicumque est excommunicatus propter manus iniectas in clericum violentas, pro absolutione ad sedem Apostolicam est mittendus. Hoc autem fallit in quindecim casibus. Primus est, quando percussor est in mortis articulo constitutus: secundus casus est in eo, qui iustam excusacionem habet, vt inimicitias capitales: tertius est in ostiario, qui necessitate officij sui aliquem clericum non enormiter percusserit: quartus in infirmo: quintus in paupere: sextus in senectute depresso: septimus in claustrali, qui enormem non intulit læsionem: octauus in muliere: nonus in eis, qui sui iuris non sunt: decimus in his, qui sunt magnæ potentia, et nimium delicati, ita vt laborem in cundo ad curiam non possunt sustinere: vndecimus in his, qui non grauem læsionem, sed leuem, vel modicam iniuriam intulerunt clericis: duodecimus in impubere, siue ante pubertatem, siue post postulet se absolui: tertiusdecimus in seruo, de cuius absentia dominus nimium grauaretur, vel cum ipse seruus verberaret clericum, vt materiam habeat euadendi: quartusdecimus de monialibus: quintusdecimus in omnibus communiter vitentibus.

Casus ab excommunicatione excepti in clerici percussor.

Casus, in quibus percussor sedem Apost. adire non tenetur.

De diuinatione. Sectio XXX.

Diuinatione quid et quod duplex.

Sequitur videre de peccatis, quibus inhonoratur diuina sapientiæ altitudo, superstitione sciendi, quæ sunt sortilegium, et diuinatione. Ad cuius mali notitiam, est videndum quid sit diuinatione, quæ sunt eius species, vtrum omnis diuinatione sit prohibita.

Diuinatione sic describitur: Diuinatione est superstitione inuestigatio præscientiæ futurorum. Cuius quinque sunt species, scilicet mantia, maleficium, sortilegium, augurium, præstigium. Mantia, dicta est a Mante, quæ in ea præualuit: et hæc habet quinque species, scilicet necromantiam, quæ est diuinatione facta in cadaue ribus mortuorum, a necron, quod est mortuus, et mantia, diuinatione: geomantiam, quæ est diuinatione facta in terra, a Gea, quod est terra, vt in circulo: hydromantiam, quæ est diuinatione facta in aqua, ab hydor, quod est aqua, vt in aqua pluuiali: aeromantiam, quæ est diuinatione facta in aere, vt in cõtemplatiuis circulis: pyromantiam, quæ est diuinatione facta in igne, a pyr, quod est ignis. Istæ sunt species mantia. Maleficium est pericia, per quam mulieres faciunt aliquas ligaturas in damnum, vel incommodum alicuius, vt de crista galli, et de rana, et de imagine cum eis. Sortilegium, est ratio diuinandi per sortes. Vfus huius diuinationis fuit in veteri testamento. Sorte etiam vi sunt Apostoli, ante Spiritus sancti plenitudinem. Augurium est ratio diuinandi per garritus auium, vel gestus, vt per volatum. Præstigium est, per quod diabolicis illusionibus oculi hominum perstringitur, ne possint cernere quod verum est, sed phantastica figmentata, vt faciunt incantatores. Præter hos modos, sunt alij multi, et plures, qui quotidie per diabolum adinueniuntur.

Ab. 1. d

Est etiam diuinatione facta in varia inspectioe psalterij, et Euangelij. Est et diuinatione, quæ futura prædicit in fatis, et constellationibus, dicta mathesis, media producta. Est et diuinatione facta per auratum, vel astrorum inspectioem, dies, et horas cutodiens in agendis, et dicitur aurospicium. Est quæ extra, vel in testina pecudum inspicit. Est quæ in aris idolorum a dæmonibus responsa accipit. Dicitur autem ariolus diuinator in aris. Est quæ somnia obseruat. Coniecturator, dicitur obseruator in somnijs. Augur, in garritu auium. Maleficus immolans dæmonibus pueros, vel saltem iustans, magus alio nomine dictus. Incantator est præstigiōsus fallens oculos intuentium. Phytos est ventiloquus per spiritum malignum loquens, a Phitone, vel Phitio, id est Apolline dictus. Diuinus, id est aurospex, id est inspector astrorum. Auspex, qui volatum auium aspicit. Augur, qui voces audit auium. Estipex, qui extra, id est in testina pecudum inspicit. Astrologus, qui in astris auguratur. Genetlicus, qui mores hominum prædicere conatur, secundum signa sub quibus homines nascuntur. Hic vulgo mathematicus vocatur, cuius superstitione constellatio dicitur a latinis. Horoscopus, qui per horas natiuitatem hominum speculatur diuerso, et dissimili facto. Sortilegus est, qui sub nomine fictæ religionis, diuinationis scientiam profitetur, vel ex inspectioe aliquarum scripturarum prædicit futura. Saliator, qui dum quæcumque pars membrorum ei salierit, exinde aliquid prosperrum vel triste significari prædicit.

Omnis diuinatione dæmonialis.

Est autem omnis diuinatione deceptio, et delusio diabolica, ideo maledicta a Deo, et ab Ecclesia interdicta. Nec potest ea ex voluntario commercio quicquid vti, sine peccato. Aut enim est ibi peccatum infidelitatis, dum aliquid diuinum diabolo attribuitur, quod Dei est: aut est peccatum idolatriæ, vt pote in oblationibus, et sacrificijs: aut est peccatum inobediencia, quia fit contra prohibitionem Dei, et Ecclesiæ. Talis autem prohibitio est sancta, quia talis peccat in seipsum, dum disci imini se committit: peccat in maiestatem diuinam, dum recurrit ad diabolum, quasi non-

fit omnipotens, omnisciens, benignus Deus christifianorum: peccat in Ecclesiam, cum commercium habeat cum illo, qui omnino præcisus est ab Ecclesia, et eidem aduersatur.

De hypocrisi, simonia, et sacrilegio. Sectio XXXI.

Sequitur videre de peccatis, quibus vilipenditur sanctitas bonitatis diuine perueritate vtendi: quod fit tripliciter, scilicet apparentis sanctitatis simulatione, vt in hypocrisi: abusione doni gratuiti, vt in simonia: violatione loci sacri, vt in sacrilegio.

Primo de hypocrisi sunt videnda notificationes, et differentia. Hypocrisis sic diffinitur a Rabano: Hypocrita est, qui vult videri, quod non est, scilicet bonus, quasi alterius personæ representator. Item aliter diffinitur: Hypocrita est, qui vult videri bonus, cum non sit. Item aliter: Hypocrisis est vitium clausum, simulatione virtutis palliatum. Potest etiam hoc modo diffiniri: Hypocrisis est vitium, quo quis vult videri bonus inordinate. Species hypocrisis secundum Richardum sunt quattuor, scilicet affectatio dignitatis, affectatio libertatis, affectatio auctoritatis, affectatio potestatis. Secundum Gregorium, Pardus in Daniele habens quattuor alas, hypocrita habet quattuor species. Prima est iactantia de bono manifesto: secunda simulatio de bono occulto: tertia excusatio de malo manifesto: quarta dissimulatio de malo occulto.

Hypocrisis quæ, et quod duplex.

Richard. de erudit. inerti. homi. c. 13. par. 2. Dan. 7. b

Simonia.

Greg. hom. 4. in Euag. longe post med.

Simonia, est studiosa voluntas emendi, vel vendendi aliquid spirituale, vel spirituali annexum. Hæc autem contrahitur tripliciter secundum Gregorium, scilicet munere a manu, quod est pecunia: munere ab obsequio, quod est seruitus indebite impensa: munere a lingua, quod est fauor. Tres autem sunt differentia materiales simonia. Prima est quando venditur spirituale, sicut sunt Ecclesiæ Sacramenta: secunda est, quando venditur annexum spirituali, vt est præbenda, quæ ratione consanguinitatis siue pretij, vel fauoris datur, et obtinetur indigne: tertia est, quando venditur spirituale, et annexum spirituali, vt est prædicatione.

Sacrilegijs.

Sacrilegium est sacræ rei violatio, vel eiusdem vsurpatione, quasi sacrilegium. Committitur autem sacrilegium aliquando ratione personæ, vt cum religiosus, vel clericus verberatur. Quandoque ratione loci, vt quando Ecclesiæ, vel cæmeterij immunitas violatur. Quandoque ratione rei, vt quando res sacra, vel sacrosancta deputata vsurpatur. Circa quod est distinguendum, quia sacrilegium committitur aut auferendo sacrum de sacro, aut sacrum de non sacro, aut non sacrum de sacro.

De rapina, furto, vsura, homicidio, et scandalo. Sectio XXXII.

Sequitur videre de peccatis, quæ committuntur in proximum, quorum tria sunt genera. Quibusdam enim læditur proximus in possessione, quæ sunt rapina, furtum, vsura. Rapina est manifesta, et violenta alienæ rei contrectatio. Furtum est occulta, et ignorante domino, et inuito alienæ rei contrectatio. Vsuraria est sub specie negotiationis, domino sciente, alienæ rei contrectatio. Quibusdam etiam læditur in persona, vt in homicidio, et in bello.

Tripliciter in proximum peccamus.

Est autem homicidium hominis occisio ab homine facta. Duplex est autem homicidium, scilicet spirituale, et corporale. Spirituale est, quo quis occiditur spiritualiter, quod fit duobus modis, scilicet odiendo: nam qui odit fratrem suum, homicida est, et detrahendo: lingua enim detractoris est gladius acutus. Corporale vero homicidium est, quo quis corporaliter occiditur, quod etiam fit duobus modis, scilicet lingua, et opere. Lingua tripliciter, scilicet præcipiendo, consulendo, et non defendendo. Opere quadrupliciter, scilicet.

1. Ioan. 3. e

scilicet iustitia, casti, necessitate, et voluntate. Quibusdam vero laeditur in mente proximus, vt sunt scādala.

Scandalum

Est autem scandalum, dictum vel factum minus reatum, prebens alijs occasionem ruinæ. Scandalon græce, latine, obex. Sicut ad obicem in via positum læditur pes euntis: sic dictum vel factum minus reatum, est obex infirmis in via morum. Scandalum aliquādo dicitur obex, scilicet dictum, vel factum minus reatum. Aliquando dicitur actio, siue impactio illius, qui scandalizat. Aliquando dicitur castus, et ruina illius, qui scandalizatur. Vnde versus:

Scandalum aequiuocat, obex, impactio, castus.

Est autem duplex differentia scandali. Est enim scādalum actiuum, et passiuum. Actiuum, quo quis alij dat occasionem ruinæ spiritualis: passiuum est ipsa ruina facta ad obicem mali exempli alterius, vt cum fornicatur quis exemplo alterius. Ad sciendum autem, quæ sunt propter scandalum omittenda, duæ regulæ sunt notandæ. Vna est Bernardi, alia Hieronymi. Regula Bernardi est hæc: Peccamus ex infirmitate, vel ignorantia, ex certa etiam interdum malitia, cauendum est, ne quid faciamus, quod sit in scandalum alicuius. De talibus dicit Dominus Petro: Ne autem scandalizemus eos, etc. In tertio verò casti cum scandalum procedit ex certa malitia, non propterea est omittendum opus vel ab opere desistendum. Vnde dicit Dominus de Phariseis scandalizatis ex malitia:

Mat. 17. d

Mat. 15. b

Sinite eos, cæci sunt, etcet. Regula Hieronymi est talis: Omne quod potest fieri, vel non fieri salua triplici veritate, omittendum est propter scandalum. Non est autem omittenda veritas vite, doctrinæ, iustitiæ, propter scandalum euitandum. Veritas vitæ pertinet ad omnes, comprehendens præcepta, prohibita, et consilia. Veritas doctrinæ pertinet ad ad prædicatores, et magistros. Veritas iustitiæ pertinet ad prælatos, comprehendens duas partes iustitiæ, scilicet seueritatem in puniendo malos, et reos, et liberalitatem in sustinendo iustos.

De peccato luxurie, et gula. Sectio XXXII.

Sequitur videre de peccatis, quibus peccat quis in seipsum, quæ sunt duo, scilicet peccatum luxuriæ deordinans generatiuam, et peccatum gulæ deordinans nutritiuam. Peccata, quæ accidunt ex deordinatione generatiuæ, sunt ista, scilicet pollutio nocturna, luxuria in propria vxore, fornicatio simplex, meretricium, raptus, adulterium, incestus, vitium contra naturam. Peccata ex deordinatione nutritiuæ dupliciter committuntur, manducando, et sic dicitur gulosis; et bibendo, et sic dicitur ebrietas. Quod fit quinque differentijs, vt supra dictum est, hoc versu comprehensis:

Dupliciter in nosiplos peccamus.

Sup. sect. 23.

1. Cor. 7. a

Præpropere, laute, nimis, ardentè, studiose: Supposito, quod coitus coniugalis possit esse peccatum, videndum est per distinctionem, quis coitus coniugalis est peccatum, et quis non, et quis venialis, et quis mortalis. Nota ergo, quod coitus coniugalis alius est licitus, alius est fragilis, alius est impetuosis. Licitus est triplex. Quidam fit causa prolis generandæ ad cultum diuinum, et hic est theosebæ virtutis, quæ dicitur pietas. Quidam causa reddendi debitum, et hic est iustitiæ. Quidam causa fornicationis vitandæ, et hic est cautela: de quo Apostolus: Vnusquisque habeat suam vxorem, propter fornicationem, vitandam supple. Fragilis ex fragilitate proueniens, cum quis in vxore querit coniugalem delectationem, non causa prolis habendæ, nec debiti reddendi, nec fornicationis vitandæ, sed causa delectationis in coniuge. Et distinguitur, aut illa delectatio amatur citra Deum, et tunc culpa est venialis: vel amatur plusquam Deus, vel æque vt Deus, et tunc peccatum est mortale. Impetuosis est, qui ex libidine sola proueniens, metas honestatis, et rationis excedit. Et ideo mortalis

lis est quinque modis. Primo quando fit propter faciendam libidinem, per blanditias meretricias: secundo, quando fit præter naturalem modum: tertio, quando fit in tempore prohibito: quarto, cum fit in loco prohibito: quinto, cum accedit vir ad prægnantem mulierem vicinam partui, aut in fluxu menstruo laborantem.

Simplex fornicatio est luxuria, qua solutus cum soluta naturali vsu feminæ commiscetur: ita quod solutus excludit vinculum matrimonij, consanguinitatis, affinitatis, ordinis, voti, religionis: et hoc cum muliere soluta, quæ vnus, vel paucorum libidini se exponit. Meretricium est commercium nefarium cum muliere, quæ multorum parit libidini. Nam meretrix proprie dicta est mulier, quæ multorum libidini se exponit. Adulterium est alterius thori violatio. Incestus est lubricum carnis contra consanguinitatem, affinitatem, votum, commissum, de quibus supradictum est.

De passionibus siue proprietatibus peccatorum. Sectio XXXIII.

Ad clariorem expeditionem prædictorum, profremo videndum est de passionibus, siue proprietatibus peccatorum. Sciendum est ergo, quod ad peccatum quædam sunt antecedentia, quædam circumstantia, et quædam subsequencia. Antecedentia quædam sunt ex parte auersionis, quædam ex parte conuersionis. Ex parte auersionis a Deo, sunt contemptus, omisio, ingratitude, inobedientia, et præuaricatio. Ex parte conuersionis ad creaturam, sunt libido, concupiscentia, delectatio, consensus in peccatum, et praua intentio. Subsequencia sunt macula, et reatus. Circumstantia sunt illa, quæ circumstantias nominamus. Auersionem a Deo comitantur contemptus, omisio, ingratitude, inobedientia, et præuaricatio. Nam voluntas ad Deum conuersa, et Deo conformis, vult quod Deus vult, et non vult quod Deus non vult, et hoc debet fieri. Tum quia voluntas Dei superior est simpliciter, voluntas rationalis creature inferior; et ideo tenetur sequi superiorem: quod si non facit, dicitur contemnere. Tum quia dignum est facere, quicquid Deus vult fieri: et ideo cum auertimur, dicimur omittere. Tum quia iustum est, propter accepta beneficia, obsequium impendere: vnde cum auertimur a Deo, dicimur ingrati. Tum quia ipse est Dominus, et nos serui: ideo tenemur facere quicquid nouimus, ipsum velle, quod cum non facimus, dicimur inobedientes, et præuaricatores: sed inobedientes, quia auertimur a voluntate Dei: præuaricatores, quia transgredimur legem eius. Et nota, quod in voluntate auertente se a Deo contemptus, omisio, ingratitude, inobedientia, et præuaricatio, idem sunt secundum rem, differunt autem secundum rationem. Nam contemptus respicit Dei potentiam: omisio, sapientiam: ingratitude, beneficium: inobedientia, præceptum: præuaricatio, legem. Et sic secundum ista, recessus est in frequenti auersione a Deo: elongatio vero est in obduratione.

Conuersionem autem voluntatis ad creaturam comitatur libido, quæ est improbitas voluntatis, bonum creatum præeligens, et deserens increatum. Quam sequitur concupiscentia, quæ est primus motus ex fomite proueniens in sensualitatem, tendens ad delectationem illicitam. Tunc sequitur delectatio, cum inferior pars rationis condelectatur. Tertio est consensus, cum superior pars rationis non contradicit, sed assensit. Iste triplex status, designatus est in prima tentatione, per serpentem, mulierem, et virum. Deinde restat operis consummatio, vel adhuc est praua intentio: nam intentio est ad opus. Et sic ex parte conuersionis, actualæ peccatum antecedit libido, concupiscentia, delectatio, consensus in peccatum, et praua intentio.

Quæ peccatum præueniant.

Circum-

Circumstantiæ.

Circumstantiæ vero dicuntur, quæ peccatum circumstant, quæ nos circumstantias appellamus. Est autem circumstantia, proprietas personæ, vel negotij, ex se pertinens ad laudem, vel vituperium, vel diminuendo, vel augendo, vel in aliud genus peccati trahendo. Proprietas personæ est, vt quia pulcher est homo, sapiens, bonus, et cetera huiusmodi. Et talis proprietas respondet ad quæstionem factam, per quis. Proprietas negotij est, quæ pertinet ad opus, et est genus operis: vt quia fecit hoc, vbi fecit, quare fecit, quo tempore fecit, et quo modo fecit. Quæ in hoc ver siculo continentur:

Quis, quid, vbi, quibus auxilijs, cur, quo modo, quādo.

Quæ possunt in quattuordecim differentias explicari, his versibus comprehensas.

Aggrauat ordo, locus, persona, scientia, tempus.

Ætas, conditio, numerus, mora, copia, causa.

Et modus in culpa, status altus, lucta pusilla.

Ex his autem, quinque respiciunt personam, scilicet, scientia, ætas, conditio, ordo, et status. Tres respiciunt crimen, scilicet, copia, causa, lucta pusilla. Duæ sunt adiacentes, scilicet locus, et tempus.

Quæ peccatum sequatur.

Ad peccatum vero sequentia sunt macula, et reatus. Anima enim cum ad creaturam conuertitur, secundum Augustinum, obtenebratur, peioratur, et destruitur. Ista autem obtenebratio, peioratio, et destructio, idem sunt quod deformitas imaginis Dei, siue diminutio naturalis boni, siue macula, quia ex cōtactu spirituali inferiorum, qui est per amorem inordinatum, sordidatur imago Dei in nobis, et polluitur. Reatus vero sequitur peccatum, ratione auersionis: quia tantum bonum est Deus, sicut dicit Augustinus, vt nulli bene fit, qui ab eo recedit. Sicut ergo ex conuersione ad creaturam est macula: sic ex auersione a Deo est reatus, qui est obligatio ad penam. Peccatum quippe pertransit actu, sed remanet reatu: peccatum scilicet actualæ.

In sent. ex August. de corp. sens. 289. 10. 3.

CENTILOQUII SECUNDA PARS,

Quæ recipit septem Sectiones.

De vulnere naturalium. Sectio I.

OSTROYAM visum est de malo, prout tenet rationem culpa, videndum est de malo, in quantum tenet rationem penæ. Est ergo notandum, quod malum, siue peccatum, punitur penâ multiplici in presenti, et etiam in futuro. In presenti autem punitur, quantum ad animam, et quantum, ac corpus. Quantum ad animam punitur in vulnere naturalium, et expoliatio gratuitorum.

Pœna peccati.

Bedæ.

Vulnera, quibus vulnerata est anima propter peccatum, sunt quattuor secundum Bedam. Dicit enim quod quattuor sunt nobis inflicta propter peccatum Adæ, scilicet infirmitas, ignorantia, malitia, et concupiscentia ex his contracta, et conflata. Quorum sufficientia sic accipitur. Anima sicut dicit Augustinus, est media inter Deum, et creaturas. Deus autem est omnipotens, omnisciens, summe bonus, essentia indiuisus. Potentia attribuitur Patri: sapientia, Filio: bonitas, Spiritui sancto. Indiuisio ad Patris, et Filij, et Spiritus sancti pertinet vnitatem. Auertens ergo se a Deo anima, et ad creaturas transiens per amorem, deserendo potentiam, qua potest, quicquid potest, incurrit infirmitatem: deserendo sapientiam, qua scit, quicquid scit, incurrit ignorantiam: deserendo bonitatem, qua valet, quicquid valet, incurrit malitiam: deserendo substantiam indiuisam, incurrit concupiscentiam: qua S. Bon. To. 6.

Nota.

homo diuiditur in seipso, et a seipso, intantum vt voluntatis sensualitatis, voluntati non subiaceat rationis. Non enim quod volumus, hoc facimus bonum: cum caro aduersus spiritum concupiscat. Est autem infirmitas ex desertione omnipotentia, impotentia resistendi malis, vel difficultas in aggendis bonis. Ignorantia ex desertione summæ sapientia, est hebetudo ad cognoscendum ea, quæ sunt necessaria ad salutem. Malitia ex desertione summæ bonitatis, est pronitas, vel inclinatio ad malum. Concupiscentia ex desertione indiuisæ substantia, est corruptio diuidens appetitus, vt apperitus sensualitatis, ab appetitu rationis diffentiat. Peccatit siquidem per rationalem primus patrens, scientiam indebitum appetendo: et ideo in rationali potentia est punitus per ignorantiam. Peccatit in concupiscibili, appetendo cibum vetitum: et ideo in concupiscibili est punitus per casum in malitia, quæ dicitur pronitas ad malum. Peccatit in irascibili, appetendo indebitam potestatem: et ideo in irascibili est punitus, cadendo in infirmitatem. Ex tribus autem prædictis, concupiscentia est conflata. Hæc autem quadruplex pœna, vulnerans animam, per originale peccatum ad posteros est transmissa.

De spoliatione gratuitorum. Sectio II.

Sequitur videre de spoliatione gratuitorum, qua punitur anima propter peccatum. Est autem spoliatio gratuitorum, subtractio gratiæ gratum facientis, mortificatio meriti præcedentis, frustratio sanguinis redimentis, iniuria angeli promouentis, inimicitia Domini præsentis, deformatio diuina: imaginis, honoratio demonis, seruitus peccati, reatus æterni supplicij, debilitatio liberi arbitrij, elongatio superni beneficij, et prouocatio omnis creature Dei in vltionem inimicorum creatoris sui.

Et quia, teste Augustino, numquam est dedecus culpa, sine decore iustitiæ, nec est culpa commissa, sine pœna permixta: ideo nota, quod quædam sunt sic peccata, quod etiam sunt pœna peccati. Speciali modo sunt illa peccata, et pœna peccati, quæ habent adiungam mæstitiam, et dolorem, sicut sunt, inuidia, ira, gula, et accidia. Minus specialiter dicuntur illa peccata, et pœna peccati, quæ habent adiungam meram deprauationem naturæ, vel ignominiam, sicut sunt illa peccata, propter quæ dicitur homo, tradi in reprobum sensum. Generaliter vero peccata, et pœna peccati, dici possunt omnia peccata, quæ sunt inter primam apostasiam, et vltimam gehenna: pœnam. Dicit enim Beatus Gregorius, quod crimina criminibus vindicantur. Et peccatum, quod per penitentiam nõ diluitur, mox suo pondere ad aliud trahit. Licet autem idem dicatur peccatum, et pœna peccati, nota tamen, quod omnis pœna in quantum pœna, iusta est, et a Deo est. Nulla autem culpa iusta est, nec a Deo est, sed tantum a libera voluntatis arbitrio. Pœna vero, quæ mere pœna est, a Deo est inflicta: quæ vero culpa est, vel ad culpam inclinans, est contracta, vel acta. Et sic collige breuiter, quod triplex est pœna, scilicet acta, inflicta, et contracta. Acta est, quæ sequitur ad peccatum actualæ: nam qui culpam mortalem committit, pœnam damni facit sibi, quia gratiam Dei perdit. Pœna inflicta est, quam Deus non statuendo, sed iudicando, vel vindicando peccatori infligit. Pœna contracta est, quæ sequitur ad peccatum originale.

Idem sup. 3. par. Breuil. c. 10.

Rom. 1. 0

Greg. li. 25 Mor. c. 9.

Pœna triplex.

De penis corporalibus. Sectio III.

Sequitur videre de penis quantum ad corpus, quas homines propter peccata patiuntur. Patiuntur autem homines propter culpam pœnas naturales: de quibus dicit B. Gregorius, quod septem sunt sagittæ naturam hominum molestantes, scilicet frigus, calor, fames, sitis, labor, morbus, mors. Hæc sunt pœnæ naturales, et genera-

Idem sup. 3. par. Breuil. c. 4.

generales, quæ e primis parentibus ad posteros sunt transmissæ, et in ipsis progenitoribus inchoatæ. Nam primi parentes, statim post culpam ferunt poenam rebellionis, et erubescentiæ in carne: et post diuino iudicio vir incurrit poenam laboris, et angustia, poenam famis, et indigentia, poenam mortis, et incinerationis. Mulieri autem duplicata est poena: quia inflicta est ei poenalis multiplicium ærummarum in conceptu, poena doloris in partu, poena subiectionis ad virum in conuictu: Patiuntur etiam poenas personales complures: plurimi enim filiorum Adam patiuntur in membris diminutionem, quidam superfluitatem, quidam intrinsecam corruptionem, quidam extrinsecam deformitatem, quidam sunt paralytici, quidam epileptici: et alij sunt diuersis infirmitatibus, et agritudinibus, et specialibus morbis oppressi: alij leprosi, alij a demonibus obsessi. Patiuntur quoque poenas temporales: nã, teste Orosio, ab Adam vsque ad nos sunt secula transacta nunc bellis grauiâ, nunc morbis corrupta, nunc fame tristitia, nunc terrarum motibus terribilia, nunc inundationibus aquarum insolita, nunc eruptionibus ignium metuenda, nunc icibus fulminum, plagisque grandinum sæua, nunc parricidijs flagitijsq. misera.

Oros. hist. li. 2. in pref. ad Aur. August.

De locis penalibus. Sectio IIII.

Equitur videre, de poena, qua punitur quis, post hanc vitam. Ad cuius rei notitiam, sunt quatuor attendenda, scilicet distinctio locorum, apertio librorum, conflagratio ignium mundanorum, et triplicatio cruciatuum inflictorum.

Triplex locus, in quo puniuntur peccata post hanc vitam.

Triplex autem locus est, siue receptaculum, post hanc vitam ad peccata hominum punienda, secundum triplex genus peccati. Est enim locus purgatorius, et hic debetur peccato veniali: est limbus, et hic debetur peccato originali: est infernus, et hic debetur peccato mortali. Et creduntur esse sub terra gradatim posita ista loca, quæ aliter distingui possunt, secundum differentiam quadrimembrem. Poenalis enim locus dicitur alicui deputatus, aut secundum poenam damni, et sic est limbus: aut secundum poenam sensus, et sic est infernus. Vtrumque autem membrorum in duo diuiditur: nam qui poena damni puniuntur, aut simpliciter, et æternaliter puniuntur, et hi sunt in inferiori parte loci illius, qui dicitur limbus: aut puniuntur non æternaliter, sed ad tempus, et hi erant in superiori parte eiusdem loci, qui dicebatur Abraham sinus. Similiter qui poena sensus puniuntur, aut simpliciter, et æternaliter puniuntur, et isti sunt in inferno proprio dicto: aut ad tempus puniuntur, et isti sunt in purgatorio.

Purgatorius locus vbi situs.

Determinatur autem locus purgatorius secundum legem communem, et sic credendum est, esse inferius non superius, sicut creditur de limbo. Determinatur etiam secundum dispositionem diuinam, et sic diuersis diuersa concessa sunt loca: vel propter eorum celeriore liberationem, vt possint alijs suam indigentiam reuelare: vel propter nostram instructionem, vt cogitemus post hanc vitam, quam magnum restare peccantium cruciatum: vel propter alicuius sancti impetrationem, sicut legitur, sanctus Patricius cuiquam in quodam loco purgationem a Deo impetrauit.

Idem sup. par. 7. Breuil. c. 6.

Locus vero infernalis absque dubio, est sub terra deorsum, in quo omnes reprobi æternaliter affligentur, tam homines, quam spiritus mali, sub eodem igne materiali, qui semper affliget damnatos, nec consummet, secundum exigentiam meritorum ex crucias omnes sensus. Nec solus ignis reprobos inflammabit, sed et cetera elementa confusa, et permixta, in reprobos conuertentur: ita quod erit ibi ignis ardens, aqua congelans, aer inquietus et perturbatus, et terra fœtor. Vnde Gregorius: In inferno erit frigus importabile, ignis inextinguibilis, fœtor intolerabilis.

De apertione librorum. Sectio V.

Equitur videre, de apertione librorum, id est conscientiarum, quæ fiet in iudicio. De qua apertione tenendum est, quod in iudicio singulis aderit vis diuina: qua fiet, vt omnia merita, vel demerita sibiipsis, et alijs innotescant. Sibiipsis autem innotescunt propria, vt in promptu habeant singuli cogitationes accusantes, vel etiam defendentes. Reducentur etiam ad memoriam singulorum cogitationes, affectiones, et operationes; et intentiones, ad ostensionem diuine iustitiæ secundum statum illum, et ad ostensionem diuine misericordiæ secundum statum transactum, vel præteritum. Ad ostensionem diuine iustitiæ in retribuendo singulis, ad memoriam reducitur bona, vel mala, in quibus finaliter permanserunt: quia illa sola digna sunt retributione æterna. Ad ostensionem diuine misericordiæ, de præterito rememorabuntur mala bonorum, a quibus sunt misericorditer liberati: et bona malorum, quæ eis Dominus misericorditer operatus est. Non solum autem sibiipsis, verum etiam singulis singulorum innotescunt gesta, et cogitata bona et mala, et ex tunc nota erunt et aperta omnibus. Et hoc ad certam liberationem meritorum, quæ scitur in omnium actuum bonorum, et malorum recognitione, ita vt singuli de singulis meritis aliorum valeant iudicare. Offensio quippe malorum in bonis, erit ad manifestationem diuine misericordiæ, prius sibi factæ. Offensio bonorum in eisdem, erit ad manifestationem iustitiæ, qua digne a Deo præmiantur. Offensio autem bonorum in malis, erit ad manifestationem diuine misericordiæ, in hoc seculo sibi factæ. Offensio vero malorum in eis, erit ad manifestationem iustitiæ, qua digne a Domino condemnantur. Apertietur nihilominus alius liber, qui est liber vitæ. Verbum scilicet in carnatum, cuius virtute omnia ista fient, qui in forma deitatis non videbitur nisi a bonis. In forma humanitatis, in qua sententia promulgabit, videbitur tam a malis, quam a bonis, licet in eadem forma appareat terribilis reprobis, blandus iustis.

Hæc sup. par. 7. Breuil. c. 1.

Rom. 2. 6

De igne conflagrationis. Sectio VI.

De igne conflagrationis iam modo est agendum. De hoc breuiter est tenendum, quod ignis præcedet faciem iudicis, quo terræ facies exuret: ita quod figura huius mundi ignium conflagratione peribit, sicut factum est aquarum inundatione diluuium. Sicut enim prius mundus deletus est per aquam, quæ est frigida, et purgatiua, contra ardorem, et fœtorem luxuriæ, qua illud sæculum insciebatur: sic finalis mundus, per ignem, qui calidus est, et consumptiuus finiri debet, contra teporem charitatis, et algorem, siue frigus auaritiæ: quæ maxime regnabit in sæculi senectute. Et quia tunc hominis iniquitas punietur, necesse erit, terteri corda omnium peccatorum, qui vniter forum Dominum contempserunt. Et quia habitaculum debet conformari suo habitatori, tunc totus mundus perturbabitur, homine perturbato, sicut stetit cum ipso stante, et quodam modo cecidit cum labente. Quia etiam tunc iudicis seueritas ostenditur, cum diuinum zelum accipiet omnis creatura, vt suo conformetur autætori: et ideo necesse erit, totius orbis cardines commoueri. Et quia nihil est intensius, et velocius, et horribilius in agendo, et commouendo cetera elementa, quam ignis, ex omni parte concurrens: hinc est, quod ipsius iudicis faciem præcedet ignis, non ex vtraque parte tantum, sed ex omni parte mundi: ita quod ibi erit concursus ignis elementaris, terrestris, purgatorij, et infernalis. Et tunc per infernalem reprobis adurentur: per purgatorium, iusti purgabuntur: per terrestrem, terræ nascencia consummentur, vt pote vegetabilia, et animalia: per clementarem omnia subtiliabuntur, et ad inuouationis faciem disponuntur; et etiam cum hoc non solum homines, sed etiam demones

Idem sup. par. 7. Breuil. c. 4.

Gen. 7. d

mones turbabuntur, et tandem homines reprobi, et spiritus mali cum infernali igne in baratrum intrudentur.

De cruciatibus inferorum. Sectio VII.

Hæc sup. par. 7. Breuil. c. 6.

Damnatorum poena triplex.

Equitur videre iam septimo, de tribulatione cruciatuum inferorum. Ad cuius rei notitiam est tenendum, quod omnes actualiter peccantes, et in peccatis finaliter perdurantes, poena triplici apud inferos puniuntur, secundum quod multimoda deordinatio est in mortali, et actuali peccato. In omni quippe mortali peccato est deordinata auersio a summa luce, et bonitate: et huic debetur carentia visionis Dei. Est etiam deordinata conuersio ad bonum commutabile: et huic debetur poena materialis incendij. Est etiam deordinatio voluntatis liberae, contra dictamen rectæ rationis: et huic debetur vermis intrinsecus. Punietur etiam poena æterna, secundum quod deordinatio in mortali peccato est perpetua. Peccatum enim, quod quis committit, et de quo nunquam poenitet, perpetuo in anima perdurat, et a vita perpetua, scilicet Deo, perpetuo separatur, et a voluntate procedit, quæ vellet in peccato perpetuo delectari. Et licet illa delectatio transiens, sit momentanea, deordinatio tamen tenet rationem perpetuitatis: ideo poena deordinatiõis respondens, debet habere carentiam finis: vt sicut homo in suo perpetuo non apposuit finem, a peccato recedendo: sic Deus in suo perpetuo non desistat a puniendo. Et sicut contra infinitum peccauit, sic poenam habeat infinitam. Et quia infinitam poenam non potest habere intensio, saltem infinitam poenam habeat durationem. Et sicut voluntas post mortem, malo adhæret sine susceptione poenitentia: sic Deus semper affligit sine sententiæ mutatione. Punietur nihilominus poena acerba, secundum quod deordinatio in peccato fuit libidinosa. Delectatio enim libidinosa puniri debet per poenam afflictiuam. Et quia peccatores delectabiliter creaturæ adhæserunt, et creatorem contumaciter contempserunt: ideo præcipitabuntur in locum infimum, et maxime a statu gloriæ longinquum, scilicet in profundissimum infernũ: vbi exponuntur affligendi infimæ naturæ, scilicet faciibus corporum mundanorum, igne fumoso, et sulphureo concremandi, in illo igne inseparabiliter alligandi, et ab eodem secundum exigentiam meriti æternaliter cruciandi, numquam tamen substantialiter consumendi. Et sic patet, quod in poenis damnatorum erit varietas: et cum varietate æternitas: et cum æternitate acerbitas.

CENTILOQVII TERTIA PARS.

Quæ habet 57. Sectiones.

De eo, quod est frui, et vti. Sectio I.

Bonum triplex. a Aug. lib. 1. de Doct. Christi. c. 3. 20. 3. ex quo Mag. 1. sen. d. 1. §. Idem ergo.

De malo culpæ, quod est fugiendum, et de malo poenæ, quod est pertimescendum, videndum est de bono, et hoc dupliciter. Primo sub ratione meriti in viatoribus: secundo sub ratione præmij in comprehensoribus. Ad meritum viatorum spectat, cognoscere, et discernere triplex bonum, scilicet bonum increatum, quod est Deus: procreatum, quod est mundus coniugatum, quod est Christus. Deus est creator: mundus creatura: Christus creator, et creatura. Deo est fruendum, mundo est vtendum, Christi Dei felicitate est fruendum, Christi hominis conformatate est vtendum. Sunt ergo res, quibus est fruendum, vt increate: sunt quibus est vtendum, vt procreata. S. Bon. To. 6.

tæ: sunt quæ fruuntur, et vtuntur, vt angeli, et homines. Res, quibus est fruendum, faciunt nos beatos: res, quibus est vtendum ad beatitudinem, adiuuant viatores: res, quæ fruuntur et vtuntur, habent Christum Deum et hominem, vt contemplantur delectabiliter eius diuinitatem, et imitentur exemplariter eius humanitatem. Deitas Christi maxime beatificat angelos, et sanctos etiam comprehensores: humanitas vero eius, maxime lætificat, et edificat homines adhuc viatores. Est autem frui, alicui rei amore inhærere, propter se ipsam. Vti vero, est id, quod in vsu venerit, referre ad obtinendum illud, quod fruendum est. Item frui mur cognitum, in quibus ipsis voluntas delectata cõquiescit. Vtuntur vero eis, quæ ad illud referimus, quo fruendum est. Itẽ aliter accipit hæc duo Augustinus dicens: Vti, est assumere aliquid in facultatem voluntatis. Frui, est vti cum gaudio, non adhuc spei, sed iam rei. Videndum est ergo per ordinem de his tribus. Et primo, de Deo trino, et vno: secundo, de mundo ex creatura triplici constituto: tertio, de Christo, et triplici eius beneficio, scilicet doctrina, vel scriptura sacra, gratia virtutum, et medicina sacramentali.

Quid de Deo trino, et vno credendum est, et intelligendum, et exprimentum. Sectio II.

De Deo trino, et vno secundum fidem rectam, habemus credere, intelligere, et exprimere. Credere de pluralitate personarum in vnitatem naturæ, hoc est, quod in diuinis est vna natura, et tres personæ, scilicet Pater, et Filius, et Spiritus sanctus: quarum prima a nulla est: secunda a prima sola est per æternam generationem: tertia a prima, et secunda est, per communem spirationem: ita quod personarum Trinitas non præiudicat vnitati, nec essentiæ vnitatis præiudicat Trinitati. Habemus quoque intelligere, quod in diuinis, sunt duæ emanationes: vna per modum nature, qua generatur Filius: alia per modum voluntatis, qua spiratur, et procedit Spiritus sanctus. Tres hypostasies, vna Patris, vna Filij, vna Spiritus sancti. Quatuor relationes, scilicet paternitas, filiatio, spiratio, et processio. Quinque notiones, scilicet quatuor prædictæ relationes, et innascibilitas est quinta: ita quod innascibilitas priuatiue, et paternitas positiue, sunt duæ patris notiones. Filiatio est notio filij: spiratio actiua est cõmunis notio Patris, et Filij: processio est notio Spiritus sancti. Tres sunt etiam proprietates personales, quæ his vocabulis exprimentur, scilicet Pater, et Filius, et Spiritus sanctus. Habemus tertium mysterium diuinitatis beatè exprimere, secundum duos modos prædicandi, scilicet per modum substantiæ, et per modum relationis. Omnia enim prædicamenta dicta de Deo, transeunt in substantiam, excepta relatione, quæ ratione subiecti, in quo est, transit in substantiã, ne faciat compositionem: ratione vero termini, ad quæ est, manet, vt faciat distinctionem, secundum tres modos supponendi, scilicet secundum modum substantiæ, notionis, et personæ, de quibus datur talis regula. Quod supposita essentia, nõ supponitur notio, vel persona: et supposita notione, non supponitur persona, vel essentia: et supposita persona, nõ supponitur notio, vel essentia, secũdũ quatuor modos significandi substantiã, scilicet nomine essentiæ, substantiæ, hypostasis, et personæ. Horum quatuor exemplar in creaturis sunt, humanitas, quæ essentiam: homo, qui substantiam: aliquis homo, qui significat hypostasim, siue suppositum: Petrus, qui dicit personam, secundum quinque modos dicendi, siue querendi, scilicet per quis, qui, quæ, quod, et quid. Quis, ratione substantiæ: qui, ratione hypostasis: quæ, ratione notionis: quod, ratione substantiæ: quid, ratione essentiæ. Secundum tres modos differendi, scilicet secundum differentem modum existendi, siue emanandi, sicut differt persona, a persona. Secundũ modum differentem se habendi: sicut differt persona, et essentia, quia persona vna refertur

Idem ibi.

c. 4. ex quo Mag. ibid.

Idem lib.

20. de Tri.

c. 20. 20. 3.

ex quo Mag.

ibidem.

Idem ca.

21. ex quo

Mag. ibid.

§. Notand.

Sup. par. 2. Breuil. c. 2.

Vbi sup. c. 3. et 4.

Duo modi prædicandi in diuinis.

fertur ad aliam, sed essentia non refertur. Secundum modum intelligendi, sicut differt vna proprietatis substantialis ab alia, vt bonitas, et sapientia.

Qualiter Deus trinus, et vnus manifestat se in effectibus creaturae. Sectio III.

Hec sup. par. 1. Breuil. c. 5.

DE Deo trino, et vno secundum fidem catholicam, est tenendum, quod licet sit incommutabilis insensibilis, incircumscriptibilis, reddit tamen se per creaturas diuerfas, id est per effectus multiplices manifestum: ita quod in creaturis omnibus dicitur Deus esse, quantum ad naturam, et hoc tripliciter, scilicet per essentiam, presentiam, et potentiam: ita quod extra immanitatem diuinæ essentiae nihil manet: propter limpiditatem diuinæ presentiae nihil latet: contra infinitatem diuinæ potentiae nihil valet: et sic esse competit beatissime Trinitati. Dicitur habitare in iustis, quantum ad gratiam, quæ est effectus beatissime Trinitatis, ad Deum reducens, et faciens nos habere Deum, et Deum haberi a nobis: ac per hoc Deus Trinitas in nobis dicitur habitare. Dicitur sedere in beatis, quantum ad gloriam, ratione cuius Deus trinus in beatorum mentibus quietatur, in quorum potestatis sedet, vt æquitas: in cognitiua lucet, vt veritas: in affectiua ardet, vt charitas. Dicitur apparere sensibilibiter cum expressa significatione. Sicut Spiritus sanctus in specie columbæ apparuit super Christum: et in linguis igneis super Apostolos. Et quia personæ distinctæ sunt, distinctis possunt signari signis, ita quod tres simul personæ, sicut Abraam in tribus angelis dicitur apparuisse Trinitas personarum: possunt etiam duæ apparere, et quilibet singulatim dicitur descendere de cælis: et hoc cum effectus, tam spiritualis, quam sensibilis inchoatione: qui quamuis in se immutabilis perseueret, tamen de absente, dicitur fieri nobis presentem, quando in nobis incipit habitare per donum gratuitum, in Ecclesia primitiua. Dicitur mittere, siue mitti, cum æterna productione. Pater siquidem mittit Filium, quando insinuat, quod procedit ab ipso per æternam generationem. Pater et Filius mittunt Spiritum sanctum, cum insinuant, quod procedit ab ambobus per communem spirationem. Pater non mittitur, quia a nullo procedit. Spiritus sanctus non mittitur personam, sed mittitur, quia non producit, sed producitur. Filius vero mittitur, et mittit: quia producitur, et producit. Dicitur incarnari, per commercium diuinæ nature, et humanæ in personæ vnione: quæ vnio facta est tantum in persona Filij, quam tamen est tota Trinitas operata.

Deus in quibus habitet, sedeat, et appareat.

Matt. 3. d et 10. 1. d. Act. 2. a

Gen. 18. a

Mitti, et mittere qd.

De appropriatis patri. Sectio IIII.

Hec sup. par. 1. Breuil. c. 6.

DE Deo trino, et vno secundum fidem catholicam, est tenendum, quod licet omnia essentialia tribus personis æqualiter, et indifferenter conueniant: tamen Patri dicitur appropriari vnitas, æternitas, ratio principiandi, et omnipotentia. Hæc autem quattuor dicuntur appropriari patri, non quia fiant propria, cū omnibus personis sint communia: sed quia ducunt in cognitionem personæ Patris, quæ est origo personarum in Trinitate, non habens principium, sed principians, a qua etiam fluit omne posse. Est autem Dei potentia completa, non posse deficere, cum non sit de nihilo: non potens succumbere, cum non sit de aliquo: non potens indigere, cum numquam careat aliquo bono. Potentia vero hominis in peccando deficit: in patiendo succumbit: in corporalibus actionibus indigentiam includit. Est igitur Deus omnipotens, ita tamen quod ei non attribuantur actus culpabiles: vt posse mentiri, et malum facere: nec actus pœnales, vt posse metui, et dolere: nec actus materiales, siue corporales, vt posse currere, et ambulare. Est etiam Dei po-

Vbi sup. c. 7

tentia ordinata, ita quod ei non attribuantur actus inconuenientes, vt posse facere maiorem se, vel alium. Deum æqualem sibi, vel creaturam infinitam actu. Quia sicut dicit Anselmus, quodlibet inconueniens, etiam minimum, est impossibile apud Deum.

De appropriatis filio. Sectio V.

FILIO appropriatur veritas, species, ratio exemplandi, et omnis scientia. Hæc autem quattuor dicuntur appropriari filio, non quia fiant propria, cum tribus personis sint communia: sed quia ducunt in cognitionem Filij personæ, quæ est a patre, vt Verbum; quod est patri æquale, et ideo summe pulchrum, in quo omnia præuisa, et disposita exemplantur, a quo tamquam primo, et summo exemplari fluit omne scire. Cognoscit autem Dei sapientia limpide omnia bona, et mala, et præterita, presentia, et futura, actualia, et possibilis, incomprehensibilia a nobis, et infinita. Ita tamen quod in se nullo modo diuersificatur, licet diuersa vocabula fortiat. Nam in quantum ipsa sapientia Dei est cognoscitiua omnium possibilem, dicitur scientia, siue cognitio. In quantum est cognoscitiua omnium, quæ sunt in vniuerso, dicitur visio. In quantum est cognoscitiua omnium, quæ bene fiunt, dicitur approbatio. In quantum est cognoscitiua omnium, quæ futura sunt, dicitur præscientia, siue præuisio. In quantum est cognoscitiua eorum, quæ ab ipso Deo fienda sunt, dicitur dispositio. In quantum eorum, quæ præmianda sunt, dicitur prædestinatio. In quantum eorum, quæ damnanda sunt, dicitur reprobatio. Possunt autem ad tria reduci vocabula ista septem, scilicet ad notitiam simplicis cognitionis, qua cognoscit Deus bona, et mala, quæ sunt, fuerunt, et futura sunt, et quæ possunt esse, et numquam erant. Ad notitiam visionis, qua cognoscit Deus omnia bona, et mala, quæ sunt, fuerunt, et futura sunt. Ad notitiam approbationis, qua cognoscit Deus, quæ sunt, fuerunt, et futura sunt tantum bona.

Vbi sup. c. 6

Vbi sup. c. 8

Dei sapientia diuersimode appellatur.

De appropriatis Spiritui sancto. Sectio VI.

SPIRITUI sancto appropriatur bonitas, vsus, ratio finiendi, et voluntas, siue benevolentia. Hæc autem quattuor appropriantur Spiritui sancto, nõ quia fiant propria, cum tribus personis sint communia: sed quia ducunt in cognitionem personæ Spiritus sancti, quæ est a Patre, et Filio, vt amor, et donum summe proficuum, et communicatiuum, omnis nostri desiderij finitium, ad quod bonum, tamquam ad finem summum, tendit omne velle rationabiliter ordinatum, et inclinatum. Est autem voluntas Dei sic re-cta, quod nullo modo potest obliquari: sic efficax, quod nullo modo potest retardari: sic vnica, quod tamen quinque signis habet significari: quæ hoc versiculo continentur.

Vbi sup. c. 6

Voluntas Dei.

Vbi sup. c. 9

Imperat, et prohibet, permittit, consulit, implet. Dicitur autem voluntas Dei ratione regulata, prouidentia: qua omnia, quæ in vniuerso sunt, irreprehensibiliter gubernantur, cum nihil præcipiat, prohibeat, et consulat, nisi recte: nihil agat, nisi bene: nihil permittat fieri, nisi iuste. Cum autem voluntas Dei sit rectissima, nullus potest esse reus, nisi conformetur ei: et nemo potest ei conformari, nisi sibi signis aliquibus innotescat, tamquam regula relictis dimis prosequendæ. Est autem duplex reuerentia, quædam necessitatis, quæ consistit in faciendo bonum, ad quod est præceptum: et in declinandum malum, propter quod est prohibitio: quædam est perfectio in supererogando vltra debitum, ad quod est consilium. Est etiam voluntas Dei efficacissima, ita quod nullus potest aliquid efficere, nisi ipsa efficiente, et sic est impletio in signum voluntatis efficientis. Item nullus potest deficere, vel peccare, nisi

Reuerentia duplex.

nisi ipsa iuste, et merito deserente, et sic est permissio; et vt signum voluntatis diuinæ iustitiæ deserentis.

De quattuor simul creatis, et de mensuris durabilium. Sectio VII.

POSTquam vidimus de bono increato, quod est Deus, videndum est de bono creato, quod est mundus. Circa productionem autem mundialis machinæ, habemus primo explicare creaturæ summam. Et sic dicit Beda: quod quattuor fuerunt primo creati, quæ dicuntur esse coæua, vel fuisse, scilicet natura angelica, cælum empyreum, materia quattuor elementorum, et tempus. Quorum sufficientia sic accipitur: Primo debuerunt creati aliqua prima in quolibet genere creaturæ, scilicet respectu creaturarum spiritualium, et corporalium actiuarum, et corporalium passiuarum, et etiam respectu mensurarum. Respectu creaturarum spiritualium, primo creata est natura angelica: respectu creaturarum corporalium actiuarum, est primo creatum cælum empyreum, de quo dicit Damascenus, quod est continentia omnium corporalium, et spiritualium creaturarum: respectu creaturarum corporalium passiuarum, primo creata est materia quattuor elementorum: respectu mensurarum primo creatum est tempus, quod generaliter accipitur, pro mensura cuiuslibet durationis habentis initium, siue finem habeat, siue non.

Damasc. li. 2. Orth. fid. c. 6.

Tres durationis mensuræ.

Boet. de cõs. philosoph. li. 1. profa 6.

Ad cuius rei notitiam sciendum, quod tres sunt mensuræ durabilium, siue durabilium mensuræ principales, scilicet æternitas, æternitas, et tempus proprie dictum. Æternitas est diuinarum personarum duratio, quæ nõ habet principium, neque finem, de qua dicit Boetius: quod est interminabilis vitæ tota simul, et perfecta possessio. Æternitas est mensura eorum, quæ habent principium, sed non finem, sicut sunt angeli, animæ, cælestis natura, et materia quattuor elementorum. Hæc mensura aliquando dicitur æternitas, aliquando æternitas creata. Sed quia æternitas proprie dicitur de diuinis, æternitas vero aliquando pro tempore inuenitur: ideo ex his duobus æternitas nominatur. Tempus autem proprie dictum est mensura eorum, quæ habent principium atque finem, sicut sunt generabilia, atque corruptibilia, quæ secundum motum primi mobilis variantur, vsque ad completionem numeri quattuor elementorum. Quarta vero differentia non potest esse, quæ careat principio, habens finem.

De veritate exprimenda cum exclusione erroris circa productionem mundi. Sectio VIII.

Hec sup. par. 2. Breuil. c. 1.

Aug. lib. de heres. ad quod nulli. heres. 46. to. 6. Plato in Timæo. Sap. 11. d

SECUNDO habemus errorem extinguere, et exprimere veritatem. Propter quod tenendum est: quod vniuersitas machinæ mundialis est producta in esse ex tempore, in quo excluditur error ponentium mundum æternum. Ex nihilo, in quo excluditur error ponentium æternitatem circa materiale principium. Ab vno principio, in quo excluditur error Manichæorum, ponentium pluralitatem principiorum. Solo, et summo, in quo excluditur error ponentium Deum, produxisse inferiores creaturas per ministerium intelligentiarum. In certo pondere, numero, et mensura: in quo ostenditur, quod creaturæ est effectus Trinitatis creantis sub triplici genere causalitatis, scilicet efficientis, ratione cuius est in creatura vnitas, modus, et mensura: exemplaris, ratione cuius est in creatura veritas, species, et numerus: finalis, ratione cuius in creatura est bonitas, ordo, et pondus. Omnis quippe creatura constituitur in esse, ab efficiente: formatur ad exemplar: ordinatur ad finem: ac per hoc est vna, vera, et bona: modificata, speciosa, et ordinata: mensurata, discretæ, et ponderata. Alijs etiam vocabulis prædictus ternarius nominatur. Ab Augustino in libro de anima, et spiritu, dicitur essentia, species, et mensura. S. Bon. To. 6.

et vsus. A Dionysio: Harmonia, species, et commensuratio. Item ab eodem: Substantia, virtus, et operatio. Ex vna ergo parte cadunt vnitas, modus, essentia, substantia, mensura, et commensuratio. Ex vna, veritas, numerus, species, virtus, et harmonia. Ex vna bonitas, ordo, vsus, pondus, et operatio. De primo autem ternario nota, quod vnum nominat ens commutabile connumerabile, et hoc propter indiuisiõnem sui in se: verum nominat ens cognoscibile, et hoc habet per indiuisiõnem sui, a propria specie: bonum nominat ens communicabile, et hoc habet per indiuisiõnem sui a propria operatione.

De triplici differentia creaturæ. Sectio IX.

TERCIO circa productionem mundi, habemus attendere creaturæ triformitatem. Produxit enim Deus trinus, et vnus differentiam triplicem creaturæ. Nam produxit creaturam pure corporalem, vt est mundialis machina: creaturam pure spirituales, vt est natura angelica: creaturam ex vtraque composita, vt est natura humana. Sic enim decuit Deum producere varia, et diuersa, vt multiplicitas creaturæ faceret ad perfectionem vniuersi: quæ consistit in amplitudine ambitus, in sufficientia ordinis, et influentia bonitatis: ex quibus etiam diuina potentia, sapientia, et bonitas innotescit.

Creatura triplex.

Decuit namque Deum sic res producere, vt essent ad manifestationem suæ potentia: quæ quidem apparuit, in productione creaturarum summe distantium, et earundem coniunctione: vt pater in natura humana, in qua corporeum, et incorporeum vniuntur. Item decuit Deum sic res producere, vt essent in manifestationem suæ sapientia: quæ maxime ex perfectione ordinis declaratur: qui quidem ordo necessario tria requirit, scilicet infimum, medium, et supremum. Infimum fuit natura corporalis: supremum, natura spiritualis: medium, natura composita ex vtraque. Item decuit Deum sic res producere, vt essent in manifestationem suæ bonitatis, et benevolentia: quæ maxime consistit in diffusionem, et communicationem in alterum. Sic ergo diuina bonitas communicauit actum nobilissimum, qui est viuere, et intelligere, vt non tantum daret alij potentiam viuendi, et intelligendi, sed etiam potentiam se communicandi alij: quod factum est in homine: in quo spiritualis vita et intellectualis perficitur corporalem.

Potentia, sapientia, et bonitas Dei, in creatione.

De productione machinæ mundialis. Sectio X.

DE his tribus differentijs videndum est per ordinem. Et primo de natura pure corporali, cuiusmodi est machina mundialis, quæ sex diebus fuit in esse producta: ita quod in principio ante omnem diem creauit Deus cælum et terram. Prima vero die formata est lux: secunda, factum est firmamentum in medio aquarum: tertia die, separata sunt aquæ a terra, et congregata in vnum locum: quarta die, ornatum est cælum luminaribus: quinta die, aer, et aqua ornati sunt piscibus, et auibus: sexta die, ornata est terra animalibus, et hominibus: septima die, requieuit Deus a nouarum specierum productione: quoniam omnia fecerat, vel in simili, sicut illa, quæ propagantur: vel in ratione seminali, sicut illa, quæ alijs modis introducuntur in esse.

Sup. par. 2. Breuil. c. 2.

Gen. 1.

Et sic colligitur ex prædictis, quod triplex fuit operatio diuina, in mundi machina producenda, scilicet creatio, distinctio, et adornatio. Prima operatio appropriata Patri: secunda Filio: tertia Spiritui sancto. Creatio fuit ex nihilo: ideo fuit in principio ante omnem diem: tamquam verum omnium, et temporum fundamentum. Distinctio vero corporum mundanorum fuit modo triplici: ideo per triduum fuit facta: Ita quod prima die, fuit facta distinctio nature luminosæ a perspicua, et opaca, cū lux a tenebris est distincta. Secunda die, est facta distinctio

Operatio Dei triplex in producendo mundo.

Ctio naturæ perspicuæ a perspicua, cum aquæ inferioris a superioribus sunt diuise. Tertia die facta est distinctio naturæ perspicuæ ab opaca, cum diuise sunt aquæ a terra. Ornatus autē, qui distinctioni corporum correspondet, est etiā in triduo cōsummatu. Ita quod ornatus naturæ luminosæ est factus quarta die, in formatione stellarum, et solis, et lunæ. Ornatus naturæ perspicuæ factus est quinta die, in qua facti sunt pisces, et aues, in aquæ ætheris ornamentum. Sexta die est factus ornatus naturæ opacæ, quando factæ sunt bestię de terra, facta sunt reptilia, facta est humana natura, ad cōsummationem omnium prædictorum.

De consistentia machinae corporalis. Sectio XI.

Sup. ibid. c. 3. Natura celestis triplex.

Natura elementaris quadruplex.

Sup. ibid. c. 4.

Gen. 1. b

Consistit autem tota natura corporea, maxime in duobus, scilicet in natura elementari, et celesti. Cælestis distinguitur in tres cælos principales, scilicet empyreum, crystallinum, et firmamentum. In firmamento autem, quod est cælum, continentur septem orbis septem planetarum, qui sunt, Saturnus, Iupiter, Mars, Sol, Venus, Mercurius, et Luna. Natura vero elementaris distinguitur in quatuor sphaeras, scilicet Ignis, Aeris, Aquæ, et Terræ. Et sic procedendo a summo cæli cardine, vsque ad centrum terre, occurrunt nobis decem orbis cælestes, et quatuor sphaera elementares: ex quibus tota mundi sensibilis machina integratur. Ita quod cælestia, influunt in terrestria, et elementaria, quantum ad distinctiuam significationem temporum, dierum, mensium, et annorum, dicente scriptura: Sint in signa, et tempora, et dies, et annos. Influunt etiam quantum ad effectiuam productionem rerum generabilium, et corruptibilium, et corporum humanorum. Sic tamen sunt in signa temporum rerum, et operationum per lucem, calorem motum, et virtutem; vt non sint certa signa contingentium futurorum, nec influat super liberum arbitrium per vim constellationum, quam dixerunt aliqui fatum esse. Et sic colligitur ex prædictis, quod Deus ordinate res condidit, quantum ad tempus: ordinate disposuit, quantum ad situm: ordinate gubernat, quantum ad influentiam. In scriptura sacra ordinate narrat, quantum ad doctrinæ sacræ sufficientiam, quæ in principio sui insinuat naturam luminosam, nomine cæli: naturam opacam, nomine terræ: naturam perspicuam, nomine aquæ. Insinuat et beatissimam Trinitatem, Patrem, in nomine Dei creatis: Filium, in nomine principij: Spiritum sanctum, in nomine spiritus Dei. Insinuat etiam nobis appropriata trium personarum, scilicet omnipotentiam Patris, in producendo: omniscientiam Filij, in distinguendo: beneuolentiã Spiritus sancti, in influendo.

De sufficientia cælorum. Sectio XII.

Cælorum numerus diuersimode computatur.

De natura cælesti specialiter est videndum. Cælum quidem secundum communem acceptionem, nominat naturam perspicuam contentiuam. Secundum vero propriam acceptionem, nominat naturam perspicuam contentiuam, nulli contrarietati subiectam. Secundum primam acceptionem, septem cæli a Rabano distinguuntur, scilicet cælum aerium, æthereum, olympum, igneum, sidereum, aqueum, empyreum. Quorum sufficientia sic sumitur. Cælum enim natura perspicua, et contentiua, aut est datiuæ luminis, aut receptiua. Si est datiuæ, aut est vniformis non mota, et sic est cælum empyreum: aut multiformis, et mota, et sic est sidereum: aut vniformis, et mota, et sic est crystallinum: quarta differentia non habetur, scilicet multiformis, et non mota. Si autem natura perspicua est luminis receptiua, aut est receptiua separabiliter, aut inseparabiliter. Si inseparabiliter, aut secundum superioris superficies circulum, et sic est olympum, quod monti appropinquat olympo: si vero separabiliter, aut

secundum superiorem partem, et sic est æthereum: aut secundum inferiorem, et sic est aerium.

Si autem dicatur cælum natura perspicua contentiua nulli contraria, sic a quibusdam octo orbis distinguuntur, scilicet septem planetarum cum octaua sphaera. A quibusdam amplius eruditius, nouem. Ab alijs vero vterius illustratis, decem. Horum autem sufficientia sic potest accipi. Distinctio enim cælorum, aut est per primam diuersitatem formarum, aut est per dispositiones motuum, et luminarium contentorum. Si per diuersitatem formarum, sic distinguuntur tres cæli: aut enim in cælo viget natura perfectæ luminositatis, et sic est habile ad statum gloriæ, et quietum, et sic est empyreum: aut viget in eo natura perfectæ perspicacitatis, et effectiuæ frigiditatis, et sic est aqueum, siue crystallinum, quod facit ad cōseruationem reru corruptibilium, ideo est habile ad motum: aut viget in eo natura perfectæ perspicuitatis simul, et luminositatis, et effectiuæ caliditatis, et sic est sidereum, quod facit transmutationem inferiorum: ideo est multiforme habile ad motum. Si vero cæli penes contenta luminaria distinguuntur, sic est orbium distinctio attendenda: aut enim orbis continet siderum multitudinem, et sic est cælum sidereum, siue stellatum: aut continet vnitatem, et sic septem planetarum orbibus sunt distincti, quibus regitur vniuersitas temporum, dierum septenario dispensata.

De quattuor attributis angelis, cum conditione sui. Sectio XIII.

De natura pure spirituali cuiusmodi est angelica, sex per ordinem sunt videnda, scilicet conditio angelorum omnium, præuaricatio malignorum demonum, confirmatio beatorum spirituum, distinctio aliquorum nominum communium, non omnium, diuisio hierarchiarum diuersorum statuum, custodia commissorum hominum. De conditione superiorum spirituum est tenendū, quod angelis a primordio suæ conditionis sunt quattuor attributa, scilicet simplicitas essentia: distinctio personalis propter rationem naturaliter instam: memoria, intelligentia, et voluntas: et libertas arbitrij ad eligendum bonum, et respuendū malum. Hæc autem quattuor principalia attributa, alia quattuor comitantur, scilicet virtuositas in operando, officiositas in ministrando, et incorporea, simplex, et omni carens diuisione quantitatis, cuiusmodi est natura angelica, hoc ipso, quod est simplex, est virtuositas in operando: hoc ipso, quod est virtuositas, et personaliter discreta, competit ei distinctio officij in ministrando: hoc ipso, quod est simplex, et virtuositas, competit ei perspicacitas in discernendo: hoc ipso, quod est perspicax, et simplex, et habens intellectum deiformem, habet post electionem stabilitatem in electo, siue bonum fuerit, siue malum. Sufficietia horum quattuor sic accipitur. Angelus potest considerari quadrupliciter, scilicet in se, et sic est essentia simplicitas: ad alterum angelum, et sic est distinctio personalis: ad Deum, et sic est memoria intelligentia, et voluntas: in quibus consistit ratio imaginis: ad ea, quæ eius regimini sunt subiecta, et sic est libertas liberi arbitrij.

De præuaricatione spirituum malignorum. Sect. XIII.

De præuaricatione damnatorum spirituum est tenendū, quod Lucifer primus inter angelos presumens de bono priuato, appetijt priuatã excellentiam, volens alijs superferri: ideo cum omnibus adhaerentibus sibi, perdidit locum summum, scilicet cælum empyreum, descendens in locum imum, scilicet caliginosum aerem, vel infernū. Cecidit autem in culpam per liberū arbitrium.

Status, et voluntas diuoli post casum.

Aug. lib. de diu. da. mon. c. 3. et 8. tom. 3. et ex li. de spi. vi. et ani. c. 28. ibid. Cur ministerium diaboli hominibus interdicitur.

Discretio miraculorum.

Angelorum vis duplex.

trium, lapsus vero in penam per diuinū iudicium. Caudens autem factus est immutabilis per ruinam: ideo statim fuit obstinatus in malo, excæcatus a vero, deordinatus in operatione, infirmatus in virtute. Voluntas diaboli obstinata habet deformitatem, in qua est continuatio, naturæ variatio, decisio siue minoratio ratione primæ maculæ, a cuius adhesionem nullatenus separatur. Habet pronitatem, in qua est continuatio, quantum ad actum peccandi: tamen interuenit variatio, quantum ad genus peccati. Ratio vero in diabolo est excæcata. Prædicit aliquando futura, quod dicit Augustinus fieri quattuor modis, scilicet sensu vel ingenij acrimonia: longa temporum experientia: dolosa cautela, quia proponit aliquando facere, quæ prædicit: aliena doctrina, cum ab angelis aliquid didicit, iusto Dei iudicio permittente.

Ministerialis diaboli operatio est hominibus interdicta, tum propter peccatum infidelitatis, ne attribuat diabolo, quod est Dei: tum propter peccatum idolatriæ, quia desiderat diabolum aliquid sibi immolari: tum propter peccatum inobedientiæ, quia voluntarium commercium cum diabolo præcisit, tam a Deo, quam ab Ecclesia prohibetur. Virtus diaboli peccati merito coartata, quando permittitur, vertitur ad miracula faciendia, propter transmutationes repentinas circa corporeas creaturas. Possunt discerni diaboli miracula a miraculis Dei veris, quattuor modis, scilicet ex parte principalis agentis: nam in miraculis Dei operatur virtus potentie infinite, in miraculis diaboli virtus creature. Ex parte ministri, quia miracula Dei sunt per publicam iustitiam, scilicet per fidem iustificantem, quæ publice prædicatur, vel signa publicæ iustitiæ, vt in peccatoribus, qui per fidem aliquando sunt miracula operati: miracula diaboli sunt per priuatos contractus, et arcana quadam: quia sic inuentores artis magicæ cum demonibus pepigerunt. Ex parte finis, quia miracula Dei sunt ad hominum vtilitatem, et Dei gloriam: miracula demonum, et magorum ad deceptionem, et fraudem. Ex parte facti, quia miracula Dei sunt excellentia vt suscitare mortuos, illuminare cecos, et similia: miracula diaboli sunt vilia, vt facere muscas, bufones, et serpentes.

De confirmatione spirituum bonorum. Sectio XV.

Equitur videre de confirmatione spirituum beatorum, de quibus tenendum est, quod alijs apostatantibus, ipsi immobiliter Domino adhaerent. Ita quod alijs per malitiam irreuocabiler obstinatis, ipsi sunt per gratiam, et gloriam in voluntate perfecte confirmati. Simul enim tempore non natura, gratiam et gloriam conuersionis, et adhesionis ad Deum merito perceperunt: ratione cuius fuerunt quantum ad voluntatem stabiles, et felices. In ratione sunt perfecte illuminati, secundum cognitionem matutinam, et vespertinam. Lux quippe diuina angelum illuminans ad cognitionem Dei, angelum facit lucem. Cognitio autem Dei in se dicitur dies: quia pure est lux tamquam cognitio, et ratio cognoscendi. Lux autem angelica diuinitus illustrata, habet cognoscere creaturam: quæ respectu Dei tenebra reputatur: ideo eius cognitio dicitur vespertina, prout cognoscitur in seipsa: dicitur matutina, prout ex illa cognitione confurgit mens angelica in laudem Dei, cognitionem illam referens ad cognitionem, quam habet in verbo, et virtute. In virtute sunt perfecte fortificati, siue in operando, siue in exequendo: et hoc siue assumpto corpore, siue etiam non assumpto corpore. In operatione sunt perfecte ordinati, siue contemplatiua, siue administratiua. Duplex est enim vis angelica: contemplatiua, qua contemplantur Deum: et negotiatiua, siue administratiua, qua negotiantur circa salutem hominum. Non possunt autem deor-

dinari ascendendo ad contemplationem Dei, nec descendendo in administrando homini: quia quocumque mittuntur, semper currunt, et militant intra Deum.

De definitionibus angelis, ordinis, et hierarchiæ. Sectio XVI.

Equitur videre de definitionibus trium vocabulorum, quæ faciunt ad notitiam angelorum, quæ sunt angelus, ordo, hierarchia. Ex multis nempe angelis ordo confurgit. Ex pluribus ordinibus saltem tribus constituitur angelica hierarchia. Angelus diffinitur a Damasceno sic: Angelus est substantia intellectualis, semper mobilis, arbitrio libera, incorporea, Deo ministrans, secundum gratiam, non naturam immortalitatem suscipiens. Ordo sic diffinitur a Gregorio: Est multitudo cælestium spirituum, qui inter se in aliquo munere gratiæ simulantur, sicut et in naturalium datorum munere conueniunt. Triplex autem inuenitur distinctio hierarchiæ, secundum quod triplex est differentia hierarchiæ, scilicet diuina, angelica, et ecclesiastica. Diuina sic diffinitur a Dionysio: Hierarchia est diuina pulchritudo, vt simpliciter optima, vt consummatia. Angelica sic diffinitur ab eodem: Hierarchia est ordo diuinus, scientia, et actio, deiforme quantum possibile est similans, et ad inditas ei diuinitus illuminationes, proportionabiliter in Dei similitudinem ascendens. Ecclesiastica magistraliter sic diffinitur: Hierarchia est rerum sacrarum, et rationabilium, ordinata potestas, debitum in subditis obtinens principatum. Hæc autem distinctio potest etiam conuenire angelicæ hierarchiæ.

A Damasceno diffinitur Angelus quantum ad substantiam cum dicit: Angelus est substantia incorporea: quantum ad virtutem, cum dicit: Intellectualis, semper mobilis arbitrio libera. Vbi tangitur triplex virtus angelica, scilicet cognitio, cum dicit: Intellectualis: operatiua, cum dicit: Semper mobilis, quia infatigabiliter operatur: imperatiua, cum dicit: Arbitrio libera. Operatio tangitur, cum dicitur, Deo seruens: duratio, cum dicitur, gratia non natura immortalitatem suscipiens. Ordo notificatur quantum ad fundamentum cum dicitur: Ordo est cælestium spirituum multitudo: et quantum ad complementum cum dicitur: Qui inter se in aliquo munere gratiæ simulantur: et quantum ad dispositionem, quæ inter hæc medium tenet locum, cum dicitur: Sicut in naturalium donorum participatione conueniunt. Distinctio angelicæ hierarchiæ notificat ipsam egredientem a Deo per modum imaginis, cum dicit: Hierarchia est ordo diuinus, scientia, et actio. Vt ordo, id est ordinata potestas respondeat patri: scientia filio: actio, Spiritui sancto, secundum memoriam, intelligentiã, et voluntatem. Secundo describitur, vt egrediens per modum similitudinis, cum dicitur: Deiforme quantum possibile est similans, quantum ad habitum: et ad inditas Dei diuinitus illuminationes, proportionabiliter in Dei similitudinem ascendens, quantum ad actum. In diffinitione hierarchiæ increata, ostenditur esse vnitas in trinitate, cum dicitur: Diuina pulchritudo. Pulchritudo enim ex pluralitate, et æqualitate constat. Vt autem ostendatur, quod pluralitas non præiudicat vnitati, dicitur: Vt simpla: quod vnitas pluralitati, dicitur: Vt optima: quod vnitas spectat ad perfectionem pluralitatis, et conuersio subiungitur: Vt consummatia.

De triplici diuisione hierarchiæ. Sectio XVII.

Equitur videre de tribus diuisionibus hierarchiæ. Prima hæc est. Hierarchiarum alia supercælestis, id est diuina: alia cælestis, id est angelica: alia subcælestis, id est ecclesiastica, vel humana. Omnia ecclesiastica,

fastica, et diuina, subdiuiditur secunda diuisione angelica hierarchia, in supremam, mediam, et infimam: siue per alia vocabula, in epiphaniam, hyperphaniam, et hypophaniam. Epiphania est incalcentis actionis incendio, altioris intellectus fastigio iudicij, libera, resolutio distributa. Hyperphania est, diuina illuminatio sui particeps intercalari reuerentia insigniens vsum edocens dominandi, arcensq. contrarij. Hypophania est diuinum participium legibus nature occurrens, arcana referans pro capacitate discreti. Tertia diuisio est hæc. In suprema hierarchia, quæ dicitur epiphania, sunt seraphin, cherubin, et throni. In media, siue hyperphania, sunt dominationes virtutes, et potestates. In infima, siue hypophania, sunt principatus, angeli, et archangeli.

Angelorum mutua actio.

Aguntur quidem, et agunt angeli, secundum ordinem hierarchicum in eis initium, per naturam consummatam, per gloriam, quæ in eis stabiluit liberi arbitrij vertibilitatem, illustrant perspicacitatem, roborant virtuositatem, et ordinant officiositatem. Perspicacitas rationis in contemplando, aut respicit bonitatem desiderandam, sic sunt seraphin: aut veritatem intelligendam, sic sunt cherubin: aut maiestatem venerandam, sic sunt throni. Ad thronos spectat reuerentia: ad cherubin sapientia: ad seraphin beneuolentia. Ad perfectam virtuositatem spectat virtus imperatiua, quæ est in dominationibus: virtus executiua, quæ est in virtutibus: virtus expeditiua, quæ est in potestatibus, quarum est arcere contrarias potestates: Ad perfectam officiositatem spectat regere, quod faciunt principatus: dirigere, quod faciunt archangeli, reuelare, quod faciunt angeli.

De custodia hominum per Angelos. Sectio XV III.

Huius sectionis doctrina fere omnis est ex Greg. homil. 34. in Euang. Raphael.

Tob. 12. c.

Gabriel.

Luc. 1. a. Ibid. c.

Michael.

Apoc. 12. b.

Vriël.

4. Esdr. 4. a.

I Am sexto, et vltimo, circa naturam angelicam, de custodia hominum suo regimini commissorum, est videndum. Ad cuius notitiam est notandum, quod angeli habent ab hominibus defectum quadruplicem releuare, scilicet pronitatem ad malum, difficultatem ad bonum, longinquitatem a Domino, et tepiditatem a mente. Ad quæ quattuor designanda, quattuor nomina angelorum, et non plura, sunt in scriptura hominibus reuelata, scilicet Raphael, qui interpretatur medicina Dei, siue sanans Dominus. Hic est missus curare Tobiam a cecitate oculorum, et Saram ab improprio de occisione virorum. Et hoc contra duo, quæ ex originali contraximus, quæ sunt ignorantia rerum agendarum, et concupiscentia noxiarum: per quæ duo reddimur ad malum labiles. Item Gabriel, qui interpretatur fortitudo Dei, qua fortificamur, et confortamur, ad obseruantiam præceptorum Dei, et adimplerem consiliorum. In signum primi, missus est annunciare ortum Præcursoris de coniugatis. In signum secundi, missus est annunciare ortum Saluatoris de Virgine. Per Ioannis exemplum, reddimur fortes ad expugnandum malum: per Christi beneficium, et exemplum, reddimur dispositi et factiles ad bonum. Item Michael, qui interpretatur quis vt Deus, qui dicitur animas in celo Domino præsentare: propter quas de manu diaboli eruendas, commisit prælium cum dracone. Huius duas sollempnitates sollempniter celebramus, scilicet apparitionis, et dedicationis. In signum, quod ipse pro nobis est, dum viuimus in hoc seculo, et dum educimur de exilio.

Item Vriël, qui interpretatur lucens Deo, siue apparet Deo, vel ignis Dei, aut incendium Dei: quæ duplex interpretatio innuit, quod per eius ministerij illustramur in veritate, et inflammamur in charitate. Mittuntur enim Angeli, ad illuminandum nostrum intellectum, et inflammandum nostrum affectum, et si non effectiue, saltem dispositiue. De hoc nomine Vriël, legitur in tertio Esdræ, quia missus est iste

angelus ad consolationem populi Dei, qui ab alienigenis premebatur.

Habent etiam angeli circa hominem actum triplicem frequentare, scilicet purgare, illuminare, perspicere. Primus actus ordinatur ad amotionem impedimentorum: secundus actus ad cognitionem verorum: tertius ad dilectionem bonorum. Habent tertio in hominibus effectum duplicem procreare: vnum scilicet respectu boni, vel conseruandi, vel acquirendi, vel augmentandi: alium respectu mali, vel deserendi, vel vitandi, vel minuendi. Habent nihilominus omnes propter ministerium humani generis militare. Quidam enim mittuntur ad nos missione exteriori: quidam mittuntur ad angelos propter nos, missione interiori, sicut illa suprema agmina, quæ præminent, quæ vsum exterioris officij nunquam habent, tamen ad nos, vel propter nos mittuntur, secundum quod dicit Apostolus: quod omnes sunt administratorij spiritus, in ministerium missi, propter eos, qui hereditatem capiunt salutis. Habent quoque angeli, ad custodiam hominum deputati, ab infusione animæ vsque ad egressionem de corpore, conatum diaboli contra hominem refrenare. Vnde dicit Beatus Hieronymus: * Magna dignitas animarum, vt vnaquæque habeat ab ortu natiuitatis in custodia sui angelum delegatum. Et beatus Gregorius dicit, quod vnusquisque habet vnum bonum Angelum sibi ad custodiam, et vnum malum ad exercitium deputatum.

Angelorum actus circa hominem.

* Hieron. cōment. in Mat. c. 18. 10. 6. Greg. lib. 2. Mor. c. 15. et 16.

De diffinitionibus animæ. Sectio XIX.

R estat videre de tertia differentia creaturæ, quæ composita est ex spiritali, et corporali, cuiusmodi est humana. Et primo, quantum ad animam: secundo quantum ad corpus: tertio quantum ad coniunctum. De anima humana duo sunt principaliter videnda, scilicet diffinitio, et potentiarum diuisio.

Anima septem diffinitionibus diffinitur. Prima est in libro de motu cordis. Anima est substantia incorporea; intellectualis, illuminationum, quæ sunt a prima, et vltima relatione perceptiua. Secunda est Remigij. Anima est substantia incorporea, regens corpus. Tertia est Aristot. in libro de anima. Anima est actus primus corporis organici physici, potentia vitam habentis. Quarta est Augustini. Anima est similitudo omnium. Quinta est similiter Augustini. Anima est substantia quædam rationis particeps, regendo corpori accommodata. Sexta sumitur ex Genesi. Anima est deiforme spiraculum vitæ. Septima est Senecæ. Anima est spiritus intellectualis, in se, et in corpore ad beatitudinem ordinatus. Per primam diffinitionem, notificatur anima rationalis, prout est spiritus: per secundam, et tertiam, prout est anima. Copulatur enim anima, et vnitur corpori, vt motor mobili, et sic est secunda: et ut perfectio perfectibili, et sic est tertia. Per alias vero quattuor, quæ sequuntur, diffinitur vt anima, et spiritus: ita quod quarta est per comparisonem ad creaturas generaliter: quinta, per comparisonem ad corpus, quod perficit: sexta, per comparisonem ad Deum, tamquam ad suam causam efficientem: septima, per comparisonem ad Deum, vt finem vltimum; citra quem non potest rationalis anima quietari.

Aristot. de Ani. lib. 2. 10. 5. Aug. lib. de Spir. et ani. c. 6. 10. 3. Ibid. c. 2. Gen. 1.

De diuisione potentiarum animæ, secundum magistros in quinque membra. Sectio XX.

S Equitur videre diuisionem potentiarum animæ. Ad quarum notitiam habendam, quadruplex est diuisio percurrenda. Vna diuisio secundum magistros est in quinque membra, scilicet in sensualitatem, sensum, imaginationem, rationem, et intellectum. Sensualitas secundum magistros, est illa potentia, quæ sensu-

Sensualitas.

Sensus. Sensus est illa vis animæ, qua homo cognoscit res corporales præfentes. Imaginatio est illa vis animæ, quæ intuetur res corporales absentes. Ratio est illa vis animæ, qua anima inter bonum et malum, inter verum et falsum discernit infra se. Intellectus est illa vis animæ, qua anima apprehendit res immateriales, et intelligibiles, vt animam, angelum, et Deum.

Aug. li. de Spir. et ani. c. 9. 10. 3.

Ibid. c. 11.

In homine vna tantum anima.

Tria in sensu requisitiua.

Istorum quinque membrorum sufficientia, sic potest sumi: Anima est quasi duo, sicut dicit Augustinus. Est anima, et spiritus. Anima, in quantum corpus perficit et viuificat: spiritus, in quantum sine corpore consideratur, et separata perdurat. Secundum vero, quod est anima, comparatur ad corpus, et corpus ad animam: et sic congruit anima corpori, et aptatur ei, vt infuset ei vitam, et sensum. Et hæc potentia animæ dicitur sensualitas. Congruit etiam corpus animæ et aptatur ei, vt per corpus perficiatur quantum ad vitam inferiorem. Et hæc potentia dicitur sensus. Sensus autem est duplex, scilicet interior, qui dicitur imaginatio, et exterior, qui communiter dicitur sensus: vt visus, qui fit per oculum, et auditus per aurem, et sic de alijs. Ipsa vero anima, in quantum spiritus, dicitur duplicem habere aspectum. Vnum respectu inferiorum, et vnum respectu superiorum, secundum, quod dicit Augustinus, quod anima duas habet partes, scilicet vnam ad superiora respicientem et aliam ad inferiora. Inferiorem magistri appellant rationem, superiorem vero intellectum.

De diuisione potentiarum secundum naturales in tria membra. Sectio XX I.

S Ecunda vero diuisio secundum naturales, est in tria membra. Secundum enim quod anima comparatur ad actus, tres sunt animæ potentie, ad actum triplicem ordinatæ. Tres quidem sunt actus animæ primi, scilicet vegetare, sentire, et ratiocinari. Et secundum hoc distinguitur triplex animæ potentia, scilicet vegetabilis, sensibilis, et rationalis. Nota tamen, quod vegetabilis est anima in plantis. Sensibilis est anima in brutis. Rationalis est anima in hominibus. In homine autem non sunt tres animæ, sed tres potentie sunt dicendæ in anima. Vegetabilis appetit esse, sensibilis bene esse, rationalis optime esse. Vegetabilis subdiuiditur in generatiuam et nutritiuam. Generatiua est ad conseruationem esse vniuersalis, scilicet speciei. Nutritiua est ad conseruationem esse singularis, scilicet indiuidui. Nutritiua duplex est actus, scilicet nutrire, et iste actus semper est necessarius: augmentare, et iste solum est necessarius vsque ad rei completionem. Vnde nutriuntur semper animalia, non autem semper augmentantur. Vis sensibilis diuiditur in apprehensiuam, et motiuam. Apprehensiuam, diuiditur in sensum particularem, et sensum commune: siue in sensum exteriorem, et interiore. Sensus particularis siue exterior, diuiditur in quinque sensus, scilicet visum, auditum, gustum, odoratum, et tactum.

Circa istos quinque sensus, tria necessario requiruntur, scilicet bonitas organi, dispositio medij, et præfentia obiecti. Organum visus, sunt pupillæ oculorum: organum odoratus, sunt nares: organum auditus, sunt aures: organum gustus, lingua et palatum: organum tactus, sunt nerui totius corporis. Ista organa descendant ab interiori parte cerebri: In qua quidem est neruus, qui dicitur opticus, et descendit ad pupillam, et ramificatur in duas partes: alius descendit ad nares: alius ad aures: quidam alius ad linguam, et palatum: quidam multipliciter ramificatus est organum tactus in toto corpore. Obiecta vero sensuum sunt hæc: obiectum visus est color, et eius differentia: obiectum odoratus est odor et eius dif-

A ferentia: obiectum gustus est sapor, et eius differentia: obiectum auditus est sonus, et eius differentia: obiectum tactus sunt elementares qualitates, vt calidum, humidum, frigidum, siccum, rarum, et densum, leue, et graue, asperum, et lenum. Media sensuum sunt hæc: aer, et aqua, et quodlibet corpus diaphanum, et transparent. Illuminatum est medium in visu: aer exterior, et interior est medium in auditu: auris enim concaua, in concauitate habet aerem intrinsecum sibi connaturalem. Vapor per aerem delatus est medium in odoratu: res enim odorifera quasi fumum sensibilem euaporat, ex quo immutatur aer deferens odoratu odoratum. Humor saluialis est medium in gustu. Caro est medium in tactu.

Interior sensus diuiditur in tres partes, secundum tres partes cerebri, quæ sunt, anterior, in qua est imaginatio: media, in qua est æstimatiua: postrema, in qua est memoria. Imaginatio aliquando dicitur sensus communis, aliquando imaginatio, aliquando phantasia. Sensus communis dicitur in quantum ibi concurrunt sensus particulares quinque, tamquam lineæ ad centrum, ibiq. ligantur. Imaginatio dicitur, in quantum representat formas prius receptas a particularibus sensibus, quamuis absentes. Phantasia, in quantum potest componere formas nouas secundum similitudines eorum, quæ percepit per sensus particulares. Æstimatiua est illa vis, secundum quam dicimus sagacitatem, vel prudentiam in brutis: vt in vulpe, siue in alijs, in appetendis delectationibus et refugiendis nocuius. Memoria est vis illa, quæ conseruat, siue retinet formas sensibilibus specierum. Vis sensibilis motiua est motiuum secundum motum mouens vniuersaliter membra corporis, vt caput, brachia, et artus. Motiuum dicitur gressibilis, quia secundum eam mouetur animal motu progressiuo. Vis rationis diuiditur in intellectum speculatiuum, qui exercetur in contemplatione veri: et practicum, qui in operatione boni. Secundum hanc duplicem radicem intellectum, dicuntur vita actiua, et contemplatiua.

De diuisione potentiarum secundum naturales, et theologos. Sectio XX II.

Tertia diuisio secundum theologos et naturales est hæc: Potentiarum alia corporalis, id est corporis regitiua: alia spiritalis. Corporis regitiua distinguitur in animale, vitalem, et naturalem. Secundum has vires anima regit corpus. Vis animalis secundum medicos est in cerebro, vitalis in corde, naturalis in epate. Vis animalis diuiditur in cognitiuam, et motiuam. De cognitiua dictum est supra. Motiua diuiditur in irascibilem, et concupiscibilem. Motus enim animalis aut est a malo nocuo, et dicitur motus fuge, qui est ab irascibili. Aut est ad bonum delectabile, et talis motus est a concupiscibili. Vis vitalis, est vis motiua aeris in corpore animalis, per arterias, vnde est pulsus. Tanti enim calor est cor, quod nisi refrigeraretur aere attracto per inspirationem, et emissio per respirationem, animal moreretur. Hæc eadem vis est motiua ad vocem formandam, eo modo, quo formatur vox irrationalis, vt vox auium, et animalium. Vis naturalis comprehendit nutritiuam, et generatiuam. Sed nutritiua est ad conseruationem naturæ singularis: generatiua est ad conseruationem naturæ vniuersalis. Nutritiue virtuti alie quattuor deseruiunt, scilicet appetitiua, quæ appetit nutrimentum: digestiua, quæ separat conueniens, et non conueniens in alimento: retentiua, quæ tranfmitit ad singulas partes corporis, quod conueniens est in nutrimento, vt facta deperditio restauretur: expulsiva, quæ expellit, quod in nutrimento fuit inconueniens, et nociuum.

Spiritalis autem id est spiritus regitiua, diuiditur ali-

Sensus interior.

Vis animalis.

Vis vitalis.

Vis naturalis.

Vis spiritiua.

Aliqua ndo

Aliquando secundum officia, vt cum diuiditur ratio in superiorem, et inferiorem. Aliquando secundum status, vt cum diuiditur, in intellectum speculatiuum, et practicum: Speculatiuus intellectus, extensione fit practicus, dum coniungitur voluntati, et operi. Aliquando secundum aspectus, vt cum diuiditur cognitua in rationem, quae aspicit ad inferius, et intellectum, qui aspicit ad par, et intelligentiam, quae aspicit ad superius. Aliquando secundum actus, vt cum fit diuisio in inuentiuam, et diiudicatiuam. Inuenire enim et iudicare, sunt actus potentiae cognitiuae ad inuicem ordinati. Aliquando secundum differentias, vt cum diuiditur intellectus, in agentem, et possibilem: nam prima differentia intellectus vtitur anima ad abstrahendum, secunda vero ad recipiendum. Aliquando secundum diuersos modos mouendi, et sic est diuisio voluntatis, siue appetitus, in naturalem, et deliberatiuam. Prima est diuisio principalis in intellectum, et affectum, siue cognitiuam, et affectiuam, siue in rationem, et voluntatem.

Voluntas. Voluntas dicitur potentia, et sic diffinitur ab Anselmo: Voluntas est instrumentum per seipsum mouens. Dicitur actus siue motus potentiae, et sic diffinitur ab Augustino: Voluntas est animi motus, cogente nullo ad aliquid admittendum, vel non admittendum, vel adipiscendum, vel non adipiscendum. Dicitur etiam volitum, vt cum dicit aliquis, haec est mea voluntas. Sex sunt actus ad voluntatem liberam pertinentes secundum Damascenum, scilicet consilium, iudicium, sententia, electio, operatio, et vsus. Liberum arbitrium vult, ecce voluntas: inquit et scrutatur, ecce consilium: iudicat, ecce iudicium: disponit, ecce sententia: eligit, ecce electio, quae est duobus placentibus alterum praeparare: impetum facit, ecce operatio: agit, ecce vsus.

Ratio. Ratio autem habet quinque actus, duos per quos dirigitur in finem veri, quorum vnus precedit cognoscere et dicitur ratiocinatio, quae sic ab Augustino diffinitur: Ratiocinatio est rationis inquisitio. Huic ratiocinationi est institutum ingenium, quod diffinitur ab Augustino: Ingenium est illa vis animae, siue intentio, qua se extendit anima, et exercet ad incognitorum cognoscendum. Alius actus est ipsum cognoscere, quod est aspectus veri. Et secundum hoc diffinitur ratio ab Augustino: Ratio est animi aspectus, quo per seipsum verum intuetur. Habet etiam ratio tres actus, per quos dirigitur in finem boni. Primus est boni et mali discretio, siue boni et melioris: secundus est, discretio facta, boni siue melioris electio: tertius est dilectio. De his tribus dicit Augustinus: Ratio est animae aspectus, quo bonum et malum discernit, virtutes eligit, Deum diligit.

De diuisione potentiarum, secundum Augustinum. Sectio XXXIII.

Ibid. c. 4. **Tres vires animae.**

Quarta diuisio potentiarum, ponitur ab Augustino in libro de Spiritu, et anima, quae facit ad maiorem euidentiam praedictorum. Distinguit autem vires animae, in rationalem, concupiscibilem, et irascibilem. Per rationalem, est anima habilis ad cognoscendum aliquid infra se, et supra se, in se, et iuxta se. Cognoscit siquidem Deum supra se, se in se, angelum iuxta se, et quidquid caeli continetur ambitu, infra se. Per concupiscibilem, et irascibilem habilis est affici ad aliquid appetendum, vel fugiendum, amandum vel obediendum. De rationalitate omnis sensus animae nascitur: de concupiscibilitate omnis affectus. Affectus quadripertitus esse dinoscitur, dum de eo, quod amamus, iam gaudemus, vel gaudendum speramus: vel cum de eo, quod odimus, iam dolemus, vel dolendum metumus. Vnde de concupiscibilitate gaudium, et spes: de irascibilitate, dolor et metus oriuntur. Qui quidem quattuor affectus animae om-

nium sunt vitiorum, atque virtutum, quasi quaedam principia, et communis materia. Affectus quidem omni operi nomen imponit. Notandum vero, quod sensus animae virtutes apprehensiuas vocatur, siue cognitiuae, quae a rationabilitate oriuntur. Quinque autem sunt progressus ad sapientiam: sensus imaginatio, ratio, intellectus, intelligentia. Sensus est ea vis animae, quae rerum corporearum corporeas recipit formas, sed praesentes. Imaginatio est ea vis animae, quae rerum corporearum corporeas recipit formas, sed absentes. Sensus namque formas accipit in materia, imaginatio extra materiam. Et ea vis exterius formata, sensus dicitur, et eadem visque ad intimum traducta, vocatur imaginatio, quae de sensu oritur. Ratio est ea vis animae, quae rerum corporearum formas, naturas, differentias, propria, et accidentia omnia percipit incorporea, sed non extra corpora, nisi ratione existentia. Abstrahit enim incorporibus, quae fundantur a corporibus, non actione, sed consideratione. Intellectus est ea vis animae, quae inuisibilia percipit, vt angelos daemones, animas, et omnem spiritum creatum. Intelligentia est ea vis animae, quae immediate supponitur Deo. Cernit videm ipsum summum verum, et vere immutabile. Sic ergo anima sensu percipit corporea: imaginatione, corporum similitudines: ratione, corporum naturas: intellectu, spiritum creatum: intelligentia, spiritum increatum. Ad imaginationem, quae dicitur sensus communis, et etiam phantasia, pertinent ea, quae vident in somnis dormientes: de quibus dicit Augustinus, quod omnium, quae sibi videntur videre dormientes, quinque sunt genera, scilicet oraculum, visio, somnium, insomnium, et phantasma. Oraculum est, cum in somnis parens, vel aliqua grauis persona, seu sacerdos, vel etiam Deus aliqui euenturum aperte, vel non euenturum, faciendum, vel vitandum denunciat. Visio est, cum id quis videt, quod eodem modo, quo apparuerat, euenit. Somnium est figuris tectum, et sine interpretatione intelligi non potest. Insomnium est, quando id, quod vigilantem fatigauerat, se ingerit dormienti: sicut est cibi cura, vel potus, vel aliqua studia, vel artes, vel infirmitates. Iuxta infirmitates enim diuersi diuersa accipiunt somnia. Alia enim vident sanguinei, alia colerici, alia melancholici, alia flegmatici. Isti enim vident rubra, et varia: et illi nigra, et alba. Phantasma, est quando vix dormire coeperit quis, et vigilare se existimat, et videtur aspiciere irruentes in se, vel passim vagantes formas discrepantes, et varias, latus, et turbulentas. In hoc genere est ephialtes, quem opinantur vulgares inuadere dormientes, et opprimere quiescentes, quod non est nisi fumositas conscendens ad cerebrum a stomacho, vel a corde, vim comprimens animalem.

Consequenter dicitur de ratione, et de voluntate, et de libero arbitrio, et de conditione humani corporis, et de toto homine ex corpore et anima constituto. **D**e ratione dicitur, quod ratio est anima, quae per seipsum mouens, et sic diffinitur ab Augustino: Voluntas est animi motus, cogente nullo ad aliquid admittendum, vel non admittendum, vel adipiscendum, vel non adipiscendum. Dicitur etiam volitum, vt cum dicit aliquis, haec est mea voluntas. Sex sunt actus ad voluntatem liberam pertinentes secundum Damascenum, scilicet consilium, iudicium, sententia, electio, operatio, et vsus. Liberum arbitrium vult, ecce voluntas: inquit et scrutatur, ecce consilium: iudicat, ecce iudicium: disponit, ecce sententia: eligit, ecce electio, quae est duobus placentibus alterum praeparare: impetum facit, ecce operatio: agit, ecce vsus.

De quo est anima. Sectio XXXIII.

Potest colligi ex praedictis, quod anima est ens viuens, intelligens, ac libertate vtens. Forma quidem est anima, non a seipsa, nec de diuina natura, sed a Deo per creationem de nihilo in esse deducta. Forma autem viuens est non ex natura extrinseca, sed ex seipsa: non vita mortali, sed perpetua. Forma vero intelligens, non tantum creata, sed etiam creaturam essentiam, ad cuius imaginem, et similitudinem facta est. Imago autem nominat conformitatem in quantitate: similitudo vero, conuenientiam in qualitate. Imago namque, dicit quaedam configurationem, et illa importat figuram, quae est quantitas in qualitate, et qualitas in quantitate. Similitudo vero, dicitur rerum differentium eadem qualitas. Ex hac primaria differentia, triplex modus distinguendi inter imaginem et similitudinem assignatur, secundum Hugonem. Imago respicit figuram, similitudo naturam: alius est modus distinguendi, quod imago est in naturalibus, simili-

Haec habentur apud Aug. li. mo de cit. c. 11

Ibid. c. 25.

Sup. in bre uil. p. 2. c. 9

Hugo Annotasi. elucidator. in Gen. c. 7.

Aug. lib. de Spir. et ani. c. 18. to. 3.

similitudo in gratuitis: tertius modus secundum Augustinum est, quod imago est in potentia cognoscendi, similitudo, in potentia diligendi. Haec vltima est per appropriationem, pro eo quod in imagine, quae est per creationem, duae sunt potentiae ex parte cognitiuae, scilicet memoria, et intelligentia: et vna ex parte affectiuae, scilicet voluntas. Econtrario autem in similitudine, quae est per recreationem siue iustificationem, duae sunt virtutes ex parte affectiuae, scilicet spes, et charitas: et vna ex parte cognitiuae, scilicet fides. Et propterea ponitur imago in potentia cognitiua, similitudo in potentia affectiuua. Diffinitur autem imago ab Hilario in libro de synodis sic: Imago est eius rei, ad quam imaginatur, species indifferens. Est etiam anima forma libertate vtens, quia semper est libera a coactione. Haec autem libertas a coactione, nihil aliud est, quam facultas rationis et voluntatis, quae sunt potentiae animae principales. Haec autem libertas, consurgit ex deliberatione praambula, et voluntate adiuncta, et communiter liberum arbitrium appellatur.

Hilar. li. de synod. definit. 2.

Liberum arbitrium, quid quale. De quo libero arbitrio videndum est, quantum ad diuersam diffinitionem, et quantum ad variam denominationem. Liberum arbitrium a philosopho sic diffinitur: Liberum de voluntate iudicium. A Bernardo sic in libro de libero arbitrio: Liberum arbitrium est consensus ob voluntatis inamissibilem libertatem, et rationis indeclinabile iudicium. Ab Augustino sic: Liberum arbitrium, est facultas rationis et voluntatis, qua bonum eliguntur, gratia assistente, vel malum, eadem desistente. Ab Anselmo sic: Liberum arbitrium, est potestas seruandi rectitudinem propter seipsam. Potest enim liberum arbitrium considerari quantum ad actum, et sic diffinitur a Bernardo. Quantum ad actum, et obiectum, et sic ab Anselmo. Quantum ad actum, et obiectum, et finem vltimum, et sic ab Augustino. Denominatur autem ista potentia a Magistro sententiarum, libertas a coactione, siue necessitate, a culpa, et a miseria. A Bernardo vero, libertas arbitrij, consilij, et complaciti. A Magistro sententiarum priuatiue. A Bernardo positiue. Considerari enim potest libertas ista quantum ad esse, et sic dicitur a Magistro libertas a coactione priuatiue a Bernardo libertas arbitrij positiue. Itē quantum ad bene esse, ad quod requiritur duplex bonum, scilicet bonum reificans, siue ordinans, et bonum delectans, siue quietans. Et excluditur duplex malum, scilicet malum deformans, et malum affligens. Respectu mali deformantis dicitur a Magistro libertas a culpa priuatiue. Respectu boni reificantis, dicitur a Bernardo libertas complaciti positiue.

De conditione humani corporis. Sectio XXXV.

Gen. 2. b Anima humana et corporis proportio.

Sequitur videre de natura composita, hoc est humana natura quantum ad corpus. Fuit enim corpus primi hominis de limo terrae conditum, et formatum, animae subiectum, et proportionabile suo modo. Proportionabile, inquam, fuit, quantum ad aequalem complexionem, et quantum ad pulcherrimam et multiformem organizationem, et quantum ad staturam rectitudinem. Quamuis enim corpus et anima multum distent, tamen in finem spiritus, et supremum corporis, sunt vnibilia miro modo. Spiritus enim animalis, siue rationalis habet potentiam viuificandi, potentiam vegetandi, et potentiam sentiendi. Corpus vero habet complexionis aequalitatem, organorum multiformitatem, et spirituum subtilitatem secundum triplicem differentiam. Habet namque spiritum vitalem, spiritum naturalem, et spiritum animale. Comparando igitur complexionis aequa-

litem, ad potentiam viuificatiuam, per medium siue vinculum spiritus vitalis optimus est nexus. Similiter comparando non solum complexionem aequalē, verumetiam organizationis perfectionem, ad potentiam vegetatiuam, et sensitiuam, mediante spiritu naturali, et animali, optima est proportio, et mirabilis nexus. Vnde sicut terra et ignis, quamuis multum distent, duplici tamen medio conuectuntur: vno, quod magis communicat cum igne: alio, quod magis communicat cum terra: sic est in proposito intelligentum. Rursus quoniam anima, tamquam ad beatitudinem ordinata, et habilis, tendit sursum; corpus habet staturam rectitudinem, et caput sursum erectum, vt sic rectitudini spiritus attestetur. Fuit etiam corpus animae subiectibile et subiectum, ita quod esset obtemperans, sine rebellionē: vegetabile, sine deflectione: propagabile, sine libidine. Vnde datus est sibi paradisi terrestri locus, in tranquillam habitationem: datum est ei lignum vitae, ad continuam vegetationem: formata est ei mulier de latere viri, in consortium et adiutorium, ad immaculatam propagationem.

Et quia homo ex homine, sicut est in ceteris, seminaliter propagatur: de ratione feminali est aliquid adiungendum. Ad quod notandum est, quod causa et causalis ratio communis est ad principium extrinsecum, et intrinsecum, quantum est de vi nominis. Semen vero et ratio feminalis respicit principium intrinsecum. Possunt tamen distingui, vt causa et ratio causalis accipitur quantum ad principium increatum: semen et ratio feminalis quantum ad principium creatum. Differunt tamen causa, et ratio causalis: quia causa dicit principium productiuum, ratio vero causalis dicit regulam dirigentem illud principium in operatione sua. Similiter etiam differunt semen, et ratio feminalis. Regula autem agentis increati est forma exemplaris vel idealis. Regula agentis creati, est forma naturalis. Et ita rationes causales sunt formae ideales, vel exemplares: rationes vero feminales, sunt formae naturales. Et secundum hoc patet, quod rationes causales et primordiales, sunt idem re, differentes solum ratione. Primordiales dicuntur, per priuationem prioris: causales, per positionem posterioris. Et primordiales respiciunt Deum, et primum principium: causales respiciunt Deum, et vltimum finem, qui est causa causarum. Similiter naturales rationes, et feminales, idem sunt re, sed differunt ratione: quia semen dicit, vt ex quo: natura, vt a quo. Ratio feminalis, attenditur in quantum dicit potentiam naturam, vt ex aliquo aliquid fiat. Vel feminalis ratio respicit inclinationem, et virtutem intrinsecam, quae mouet, et operatur ad effectus productionem: naturalis vero ratio concernit productum ad productum assimilationem, et modi agendi assuetudinem.

De toto homine ex corpore et anima constituto. Sectio XXXVI.

Iam tertio est videndum de toto homine ex anima et corpore constituto. De quo doctrinaliter est tenendum, quod homini datus est duplex sensus, scilicet interior siue mentis, et exterior siue carnis. Datus est ei duplex motus, scilicet imperans in voluntate, et exequens in corpore. Datum est ei duplex bonum, vnum visibile, alterum inuisibile. Datum est ei duplex praecceptum, scilicet naturae, et disciplinae. Praecceptum naturae: Crescite et multiplicamini. Praecceptum disciplinae: De ligno scientiae boni et mali ne comedas. Datum est ei quadruplex adiutorium, scilicet scientiae, et conscientiae synderesis, et gratiae. Et sic potest colligi ex praedictis, quod creatura mundi est quasi quidam liber, in quo relucet, representatur, et legitur Trinitas fabricatrix secundum triplicem modum expressionis, scilicet per modum vestigij, per modum ima-

Ratio feminalis.

Rationes causales, et primordiales.

Homini a principio data.

Gen. 1. d Gen. 2. e

dum imaginis, et per modum similitudinis: Ita quod ratio vestigiij inuenitur in creaturis omnibus: ratio imaginis, in solis intellectualibus, siue rationalibus: ratio similitudinis, in solis deiformibus. Omnis enim creatura Deum habens vt principium, configuratur ei per vnitatem, veritatem, et bonitatem, et hoc est vestigium: habens Deum vt obiectum, ipsum capit per memoriam, intelligentiam, et voluntatem, hæc est imago: habens Deum vt donum infusum, configuratur ei per fidem, spem, et charitatem, siue per visionem, tentionem, et perfectam dilectionem, in hoc est similitudo.

Imago triplex in homine.

Et quia imago est expressa similitudo, et hæc in creatura rationali, secundum gradum triplicem, inuenitur, ampliato nomine, potest distingui triplex imago in creatura rationali, qua repræsentatur expresse trinitas fabricatrix. Est enim imago creationis, quæ consistit in tribus potentijs, et in vnitare substantiæ: ita quod memoria repræsentat Patrem: intelligentiam, Filium: et voluntas Spiritum sanctum. Substantia vero animæ cum sit vna, repræsentat diuinæ essentiae vnitatem. Est etiam imago recreationis, quæ consistit in tribus virtutibus theologis, et vnitare gratiæ gratum facientis: ita quod fides repræsentat Filium: spes, Patrem: et charitas, Spiritum sanctum: vnitatis vero gratiæ gratum facientis, repræsentat essentiae vnitatem. Est et imago glorificationis, quæ consistit in tribus dotibus gloriosis, et vnitare gloriæ: ita quod aperta visio repræsentat Filium: secreta tentio repræsentat Patrem: perfecta dilectio, Spiritum sanctum: vnitatis vero gloriæ repræsentat vnitatem essentiae. Prima imago est animarum a Deo exeuntium, per creationem: secunda est ad Deum redeuntium, per iustificacionem: tertia est ad Deum perueniendum, per glorificationem. Prima dicitur proprie imago naturæ, et est angelorum omnium et omnium rationalium animarum: secunda dicitur similitudo gratiæ, et est angelorum conuersorum et animarum iustarum, non autem dæmonum, nec hominum peccatorum: tertia dicitur deiformitas gloriæ, et est angelorum sanctorum, et beatarum animarum. Hæc autem tria operatur tribus vicibus, per singulos hominum beatorum benignitas Saluatoris.

De vniõne naturarum in Christo. Sectio XXVII.

Postquam vidimus de bono increato, quod est Deus, et de bono creato, quod est mundus: videndum est aliquid de bono ex vtroque coniugato, quod est Christus. De quo breuiter tria sunt videnda, scilicet naturarum sociatio, gratiarum exuberatio, et penarum toleratio.

Gal. 4. a

Quantum ad naturarum vniõnem in Christo, tenere debemus, quod in fine seculorum, quando venit plenitudo temporis, post legem naturæ, et scripturæ, post Patriarchas, et Prophetas, quibus, et per quos fuit incarnatio repromissa, dignatus est Filius Dei incarnari, propter homines redimendos: et tunc angelo nunciante virgini Mariæ incarnationis mysterium perficiendum in ipsa, virgo credit, appetit, et consentit: et descendit Spiritus sanctus super eam, ad sanctificandum, et secundandum: cuius virtute, virgo concepit Dei Filium, quem virgo peperit, et post partum virgo permansit. Concepit non solum carnem, verumetiam carnem animatam, et Verbo vnitam, et nulli peccato obnoxiam, sed omnino sanctam et immaculatam: ratione cuius dicitur mater Dei, et virgo Maria. Hanc autem incarnationem fuit tota Trinitas operata. Per quam quidem incarnationem, facta est assumptio carnis a diuinitate, et vniõ diuinitatis cum carne viuifica spiritu rationali, secundum potentiam vegetandi, sentiendi, et intelligendi. In hac autem incarnatione non est facta vniõ in vnitare naturæ, sed personæ: non humanæ, sed diuinæ:

Luc. 1. c. d

non assumptæ, sed assumentis: non personæ cuiuslibet, sed personæ solius Verbi. Hæc vero vniõ tanta fuit, vt faceret Deum hominem, et hominem Deum: ita quod quidquid dicitur de filio Dei per naturam, dicitur de filio hominis per gratiam, et econtra: exceptis his, in quibus exprimitur vniõ, et includitur negatio. Non enim potest dici, quod humana natura diuinam naturam assumpserit, vel sibi vnierit, sed quod assumpta fuerit, et vnita. Similiter non potest dici, quod filius Dei inceperit esse. Hoc enim negatur de assumente, sed vere dicitur de assumpto.

De perfectione gratiarum in Christo. Sectio XXVIII.

Sequitur videre de perfectione gratiarum, quæ fuerunt in Domino Iesu Christo: de quibus tenendum est, quod in Christo a sui conceptione fuit plenitudo omnis gratiæ, et quantum ad gratiam singularis personæ, et quantum ad gratiam capitis, et quantum ad gratiam vniõnis: ita quod per gratiam singularis personæ habuit omnis peccati immunitatem, et quantum ad actum, et quantum ad posse: quia nec peccauit nec peccare potuit. Quantum ad gratiam vniõnis dignus est non solum felicitate gloriæ, verumetiam adoratione patriæ: quæ est cultus reuerentiæ soli Deo debitus. Per gratiam vero capitis, influit motum, et sensum in vnierfos, qui ad eum accedunt per fidem rectam, vel per fidei sacramenta: siue aduentum eius præcesserint, siue fuerint subsecuti. Christo enim considerato in se, quantum est singulare, siue indiuiduum, competit gratia ipsum sanctificans, et confirmans: quam vocamus gratiam singularis personæ. In comparatione ad Verbum vnitum, competit ei gratia vniõnis: ratione cuius habuit superiorem naturam, et inferiorem: diuinam et humanam: adorabilem, et adorantem. In comparatione vero ad corpus mysticum, competit ei gratia capitis, hac ratione: quia sicut caput habet in se sensum plenitudinem, et ceteris membris est conforme, ceteris membris præfedit, ceteris præstat beneficium influentiæ, quæ ipsi capiti connectuntur: sic Christus habens in se gratiæ superabundantiam, nobis consimilis in natura, præ ceteris sanctis, et sanctus, et iustus: ceteris, qui ad ipsum accedunt, præstat beneficium gratiæ, et spiritus, per quem sit sensus, et motus in spiritualibus: sensus, inquam, cognitionis, et veritatis: motus dilectionis, et charitatis.

Triplex gratia in Christo.

De plenitudine sapientia in Christo. Sectio XXIX.

Vidimus de plenitudine gratiæ, quam habuit Christus in affectu: videamus subsequenter de plenitudine sapientiæ, quam habuit in intellectu. Et sic tenendum est, quod in Verbo incarnato fuit omnis sapientiæ plenitudo, non solum ad cognita, verumetiam quantum ad modos, et differentias cognoscendi. Fuit namque in Christo cognitio sempiternalis, ex parte diuinitatis: cognitio sensibilis, ex parte sensualitatis et carnis: cognitio scientialis, ex parte mentis, et spiritus. Et hæc fuit triplex, quædam per naturam, quædam per gratiam, quædam per gloriam. Vnde sapientiam habuit, vt Deus et homo: vt comprehensor, et viator: vt perfecte illuminatus per gratiam: et vt recte formatus per naturam. Et ita in vnierfo, fuerunt in Christo quinque modi sciendi, siue cognoscendi. Primus, secundum diuinam naturam: et secundum hoc, cognouit omnia actualia et possibilia, finita et infinita, cognitione actuali et comprehensua. Secundus, per gloriam: et hoc modo cognouit omnia actualia et finita, cognitione actuali: infinita vero, cognitione habituali. Tertius, per gratiam: et hoc modo cognouit omnia spectantia ad humani generis redemptionem, longe excellentius, et melius, quam aliquis prophetarum, et angelorum. Quartus, secundum natu-

Triplex cognitio in Christo.

Quinque modi sciendi in Christo.

dum naturam integratam, cuiusmodi fuit in Adam: et hoc modo cognouit, quæ spectant ad mundanam machinam construendam excellentius, et melius quam ipse Adam. Quintus, secundum sensibilem experientiam: et hoc modo cognouit omnia, quæ veniunt ad organa sensuum: secundum quem modum dicitur, quod didicit ex his, quæ passus est obedientiam.

Hob. 5. a

Cur quintuplex modus sciendi in Christo.

Debuit quidem in Christo esse quintuplex iste modus. Nam res habent esse in æterna arte, in humana mente, et in proprio genere. In arte cognouit res per naturam diuinitatis, et per gloriam comprehensionis. In mente per habitum naturalem siue innatum, sicut cognouerunt angeli: per habitum gratuitum, et infusum, sicut cognouerunt sancti Dei per Spiritum sanctum illuminati. In proprio genere, cognouit via sensus, memoriæ, et experientiæ, quæ in nobis facit rem incognitam cognosci: in Christo autem rem cognitam secundum vnum modum, fecit per modum alium esse notam.

De plenitudine meriti Christi. Sectio XXX.

Sequitur videre de plenitudine meriti, quam Christus habuit in opere, et effectu. Et sic est tenendum, quod in Christo Domino fuit omnis meriti perfectio, et plenitudo. Primo quantum ad eum, qui merebatur: quia non tantum erat homo, verumetiam Deus. Secundo quantum ad tempus, in quo merebatur: quia ab instanti conceptionis, vsque ad horam mortis. Tertio quantum ad id, quo merebatur, propter perfectissimum habitum charitatis, et perfectissimum exercitium virtutis in agendo, orando, et patiendo. Quarto quantum ad eum, cui merebatur: quia non tantum sibi, sed etiam nobis, immo omnibus iustis. Quinto quantum ad id, quod merebatur nobis: quia non tantum gloriam, verumetiam gratiam, et veniã: Non tantum gloriam spiritus, verumetiam stolam carnis, et apertionem ianæ cælestis. Sexto quantum ad id, quod merebatur sibi: quia licet non mereatur glorificationem mentis, quam iam habebat, merebatur tamen accelerationem Resurrectionis, et glorificationem sui nominis, et dignitatem iudiciariæ potestatis. Septimo quantum ad modum quo merebatur. Cum enim dicatur tripliciter quis mereri, scilicet vel de indebito facere debitum: vel de debito facere magis debitum: vel de debito vno modo, facere debitum alio modo. Omnibus his modis meruit nobis: tertio tantummodo meruit sibi, faciente ad hoc plenitudine Spiritus sancti, per quam Christus simul erat beatus et in statu merendi. Ita quod supra eius meritum, omnia nostra merita habent fundari. Cum in Christo siquidem fuerit plenitudo gratiæ in affectu, et plenitudo sapientiæ in intellectu, necesse fuit quod in ipso esset plenitudo, et perfectio meriti, secundum omnem modum plenitudinis.

Tribus modis meruit nobis Christus.

De tolerantia passionis Domini nostri Iesu Christi. Sectio XXXI.

Sequitur videre de tolerantia passionis circa Dominum Saluatorem. Sciendum est, quod Christus assumptus non tantum naturam humanam, sed etiam defectus circa naturam humanam. Assumpsit enim ponalitates corporales, vt famem, sitim, et lassitudinem. Assumpsit et spirituales, vt tristitiam, gemitum, timorem, et dolorem. Nec tamen omnes corporales assumpsit, sicut sunt defectus ægritudinũ multiformium. Nec omnes spirituales, sicut sunt ignorantia, et rebellio carnis ad spiritum, et econtra. Nec eas qualitercumque assumpsit: quia sic necessitatem patendi assumpsit, vt nihil pati posset inuita, nec secundum diuinitatis voluntatem, nec secundum

Christus humanam naturam assumpsit, et defectus aliquos circa eam, non tamen omnes.

voluntatem rationis, licet passio fuerit contra voluntatem sensualitatis et carnis.

In natura passibili sic assumpta, passus est passio generalissima, quantum ad naturam humanam: quia non solum secundum omnia membra corporis principalia, verumetiam secundum omnem animam potentiam, licet nihil pati posset secundum naturam diuinam. Passus est passione acerbissima, tum propter complexionis æqualitatem: tum propter sensuum viuacitatem: tum propter vulnera vt patiens: tum quia doluit propter nostra delicta vt compatiens. Passus est passione ignominiosissima; propter patibulum crucis, quod erat supplicium latronum, et pessimorum: et propter consortium iniquorum latronum, scilicet cum quibus reputatus est. Passus est tandem passione interemptoria, per separationem animæ a corpore, salua tamen vniõne vtriusque cum diuinitate. Anathema enim est, qui dicit filium Dei naturam, quam semel assumpsit, reliquisse. Peracto autem mysterio passionis, descendit anima Christi ad liberationem eorum, qui inter membra sua decesserant per fidem rectam, vel per fidei Sacramenta: tertia die rediens ab inferis, corpus, quod prius viuificauerat, factum immortale et impassibile reasumpsit: post quadraginta dies cælos ascendit, interiectis decem diebus, Spiritum sanctum misit.

Magnitudo passionis Christi.

Isa. 53. d

Act. 1. a b

De sacra scriptura, quantum ad duo Testamenta. Sectio XXXI I.

Sequitur videre de triplici beneficio Christi, et primo de doctrina sacra, ratione cuius dicitur plenus veritatis ad homines discendisse. Doctrinam ergo sacram, siue scripturam diuinam habemus considerare quantum ad diuersitatem Testamentorum, quantum ad generalitatem contentorum, et quantum ad specialitatem præceptorum. Et sic scriptura sacra in duo diuiditur Testamenta, vetus scilicet et nouum. Vetus habet multitudinem librorum. Habet enim libros legales quinque: scilicet Genesim, Exodum, Leuiticum, Numeri, Deuteronomium. Habet historiales decem: qui sunt, Iosue, Iudicum, libri Regum quattuor, libri Paralipomenon duo, libri Esdræ tres, libri Tobia, Iudith, Esther, Iob, et libri Machabæorum duo. Sapientiales sunt quinque: Parabola, Ecclesiastes, Cantica, liber Sapientiæ, et Ecclesiasticus. Prophetales sunt sex, scilicet Isaias, Hieremias, Ezechiel, Daniel, liber Psalmorum, et libri duodecim prophetarum: qui sunt Osee, Iohel, Amos, Abdias, Ionas, Micheas, Naum, Abacuch, Sophonias, Aggæus, Zacharias, Malachias.

Io. 1. b

Vetus Testamentum.

Nouum Testamentum habet etiam libros multos, scilicet Euangelia quattuor, primum secundum Matthæum: secundum, secundum Marcum: tertium, secundum Lucam: quartum, secundum Ioannem. Habet actus Apostolorum. Habet epistolas Pauli quattuordecim, ad Romanos vnam, ad Corinthios duas, ad Galathas vnam, ad Ephesios vnam, ad Philippenses vnam, ad Colossenses vnam, ad Thessalonicenses duas, ad Titum vnam, ad Philemoneum vnam, ad Timotheum duas, ad Hebræos vnam. Et septem canonicas, scilicet vnam Iacobi, duas Petri, tres Ioannis, vnam Iudæ. Habet etiam librum Apocalypsis. Nouum Testamentum, et maxime quattuor Euangelia, quattuor qualitatibus secundum Hieronymum contextuntur: quæ sunt præcepta, mandata, testimonia, et exempla. Præcepta sunt, ad declinandum a malis: mandata, ad faciendum bona: testimonia, ad credendum vera: exempla, ad imitandum, et explendum honesta. Timor incutitur præceptis, fides roboratur testimonijs, spes erigitur exemplis charitas consummatur mandatis.

Nouum.

Hier. pres. in Euang. sec. Marc. to. 5.

H Assigna-

S. Bon. To. 6.

Legis Mo-
faice et E-
uangelice
differentia.

Assignatur autem differentia inter legem Moſaicã, et Euangelicam in hunc modum: quia lex Moſij dicitur lex figuræ, lex pœnæ, lex litteralis, lex occidens, lex timoris, lex ſeruitutis, lex oneris. Lex autem euangelica, dicitur lex veritatis, lex gratiæ, lex ſpiritualis, lex viuificans, lex amoris, lex libertatis, lex facilitatis. In lege quippe euangelica quattuor conditiones nobiliſſimæ ſunt adiectæ ſcilicet documenta inſtruentia, promiſſa incitantia, ſacramenta adiutuantia, et conſilia perſcientia: quæ ſunt conſilium paupertatis altiſſimæ, caſtittatis mundiſſimæ, et obedientiæ ſiue humilitatis ſubiectiſſimæ.

Res de quibus ſcriptura ſacra agit.

Deut. 22. b
Num. 19. a
Gen. 17. b
Exo. 21. e
Exo. 20.

Agitur enim de ſeptem in vniuerſo in ſacra ſcriptura tam noui, quàm veteris Teſtamenti, ſcilicet de Trinitate Dei, et de creatura mundi, de corruptela peccati, de incarnatione Verbi, de gratia Spiritus ſancti, de medicina ſacramentali, de ſtatu finalis iudicij. Sũt ſpecialiter in ſcriptura quattuor genera præceptorũ, ſcilicet quedam ceremonialia, vt: Non arabis in bove et aſino. Quedam ſacramentalia, vt de vitula ruſa, et alijs ſacrificijs, et de circumciſione. Quedam iudicialia, vt oculum pro oculo, dentem pro dente. Quedam moralia, vt decem præcepta Decalogi.

De præceptis Decalogi. Sectio XXXIII.

Salus hominis.

Exo. 31. d

Iosep. An-
tiq. Iudaic.
li. 3. c. 4.
Aug. lib. 2.
quæſtio. in
Exo. q. 72.
20. 4.

Præcepta Decalogi ſunt ſpecialiter declaranda, quæ dicuntur moralia, quia cum fide ſunt ad ſalutem hominum neceſſaria. In fide enim et moribus eſt ſalus hominum conſtituta. Fuerunt autem conſcripta digito Dei in duabus tabulis lapideis, in ſignum geminæ charitatis, diuinæ, ſcilicet et humanæ. De quibus breuiter duo ſunt videnda, ſcilicet ordinatio, et numerus ſiue ſufficienciæ aſſignatio. Ordinantur autem a Iosepho hiftoriographo, ſecundum ordinem rei geſtæ quinque in prima tabula, et quinque in ſecunda. Secundum eundem ordinem, ab Auguſtino tria in prima tabula, et ſeptem in ſecunda. Origines conſiderans materiam eorum, quæ ordinantur, diſtinguit primum in duo, ſcilicet nõ habebis Deos alienos præter me: Et non facies tibi ſculptile. In quorum primo prohibetur adoratio ſtatue nihil habentis ſimile in naturis: ſecundo prohibetur adoratio ſtatue habentis ſimilitudinem cum aliqua creatura. Duo vero vltima ſecundæ tabule non diſtinguit, reputans ea eſſe vnum, ſcilicet: Non concupiſces vxorem proximi tui: Et non deſiderabis rem eius. Auguſtinus vero, conſiderans finem, ad quem præcepta Decalogi ordinantur, primum non diſtinguit, quia vtrobique ſecundum intentionem idolatriæ prohibetur. Et ſic ponit tantum tria in prima tabula. Præceptum vero de concupiſcentia vxoris, et poſſeſſionis alienæ, diſtinguit in duo: quia alio ſine concupiſcitur vxor ad vſum voluptatis, alio ſine concupiſcitur poſſeſſio ad vſum cupiditatis: et ſic ſeptem ponit in ſecunda.

Sufficiencia decem præceptorum.

Auguſtinum ergo ſequentes, qui tria ponit in prima tabula, et ſeptem in ſecunda, ſufficienciam numeri aſſignemus. In prima tabula tria ſunt præcepta ordinantia ad Deum, quorum ſufficiencia poteſt ſumi penes ſubiectum: quod eſt triplex in nobis, ſcilicet potentia iracibilis, quæ ordinatur per præceptum de proteſtatione veritatis: potentia concupiſcibilis, quæ ordinatur per præceptum de ſabbatizatione mentis: potentia rationalis, quæ ordinatur per præceptum de ordinatione maiestatis. Poteſt etiam ſumi penes obiectum, quod eſt triplex in diuinis, ſcilicet ſumma maiestas reuerenda, reſpectu cuius eſt primum: ſumma veritas proſitenda, reſpectu cuius eſt ſecundum: ſumma bonitas diligenda, reſpectu cuius eſt tertium. Poteſt ſumi nihilominus penes actum intermedium, qui eſt triplex, ſcilicet actus operis, qui exercetur in primo mandato per actualem adorationem: actus oris, qui exercetur in ſecundo per ſermocinalem prolationem: actus cordis, qui exercetur in tertio, per aſſe-

ctuale dilectionem. Non poteſt bene ſabbatum, id eſt, quietem mentis celebrare, qui per quietem continuam, non ſtudet omne peccatum mortale declinare. In ſecunda tabula, ſeptem fuerunt præcepta ad proximum ordinantia. Quorum ſufficiencia ſic accipitur. Ad proximum habemus dupliciter ordinari, ſcilicet per beneficentiam, et ſic eſt primum, ſcilicet: Honora patrem et matrem tuam: per innocentiam, et ſic poſſumus nocere proximo tripliciter, actu operis, actu oris, et actu cordis. Actus operis, tribus modis, ſcilicet in propria perſona, et ſic dicitur: Non occides. In perſona coniuncta, et ſic dicitur: Non mœchaberis. In poſſeſſione ſua, et ſic dicitur: Non furaberis. In actu oris, poſſumus nocere proximo falſum teſtificando, et ſic dicitur: Non loqueris falſum teſtimonium contra proximum tuum. In actu cordis, poſſumus nocere ei dupliciter, ſcilicet affectu carnalitatatis, et ſic dicitur: Non concupiſces vxorem proximi tui: et affectu cupiditatis, et ſic dicitur: Non deſiderabis rem eius. Decem præcepta per ordinem his verſibus continentur.

Sperne deos, fugito periuria, ſabbata ſerua.
Sit tibi patris honor, ſit tibi matris amor.
Non ſis occiſor, mœchus, fur, teſtis iniquus.
Viciniq. thorum, reſq. caneto ſuas.

De præceptorum ſumma. Sectio XXXIII.

Ad maiorem noticiam præceptorum eſt attendendum, quod eſt præceptum naturæ, diſciplinæ, et ſcripturæ. Præceptum naturæ eſt duplex, innatum, et datum. Innatum eſt duplex, quoddam reſpectu Dei, quoddam reſpectu proximi. Reſpectu Dei eſt illud Deuteronomij, videlicet: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota mente tua, et ex tota fortitudine tua. Reſpectu proximi eſt duplex, vñ per beneficentiam, de quo Saluator: Quæcumque vultis, vt faciant vobis homines, et vos eadem facite illis. Aliud eſt de innocentia in Tobia: Quod ab alio oderis tibi fieri, vide ne alteri aliquando tu facias. Datum eſt duplex præceptum. Vnum ad conſeruationem indiuidui in Genefi. Ex omni ligno paradifi comede. Aliud eſt ad conſeruationem ſpeciei, ibidem: Creſcite, et multiplicamini. Præceptum diſciplinæ eſt duplex: quoddam ad probationem obedientiæ: De ligno ſcientiæ boni, et mali ne comedas. Quoddam ad probationem fidei: Tolle filium tuum vniuentum, quem diligis, Iſaac, et offeres eum mihi.

Præcepta ſcripturæ ſunt in quattuor generibus comprehenſa, ſicut ſupradictum eſt. Quedam ſunt carnimonialia, quædam ſacramentalia, quædam iudicialia, et moralia. Hæc quattuor genera præceptorum, fuerunt in veteri Teſtamento, tanto multiplicato numero, vt quaſi non eſſent plures dies in anno, nec oſſa in homine, quam præcepta data Dei populo. Lex autem euangelica ſuperueniens, tamquam abbrevians, et conſummans carnimonialia, et ſacramentalia euacuauit adimplendo: iudicialia temperauit auferendo: moralia conſummanit, conſilia ſalutiſera adiſciedo.

Poſſunt autem omnia præcepta, quæ legimus in ſcriptura, reduci ad tres differentias, ſiue membra: vt dicamus, quod præceptum aliud executionis, ſicut eſt illud quod implere tenemur ex Domini voluntate. Aliud probationis, ſicut fuit præceptum Abrahæ, vt immolaret filium, in quo requirebat Deus non opus, ſed promptitudinem voluntatis. Aliud inſtructionis, ſicut quandoque curabat Dominus aliquos, et mandabat curatis, ne eum in populo diuulgarent. Non enim obligabat Dominus curatos, vt tacerent: ſed inſtruebat, vt de magnis operibus laudes non carptemus.

De gra-

De gratia in ſe conſiderata, quo ad diſſinitionem, diuifionem, et operationem. Sectio XXXV.

Io. 1. b

Gratiæ deſi-
nitiones.
Iſidor. de
Diſſ. lib. 2.
diſſer. 27.
Pſ. 103.

Sequitur videre de ſecundo beneficio Ieſu Chriſti, quod eſt gratia, ratione cuius, plenus gratia dicitur adueniſſe. Eit autem conſiderare gratiam in ſe, et in comparatione ad habitus virtuales. In ſe habet conſiderari gratia, quantum ad diuerſitatem diſſinitionis, diuifionis, nominationis, et operationis. Diſſinitur autem gratia multipliciter, ſecundum quod multipliciter comparatur. Comparatur autem ad ſuũ principium, et ſic diſſinitur ab Iſidoro: Gratia eſt diuinæ miſericordiæ donum, per quod bonæ voluntatis eſt exitus. Ad ſuũ ſubiectum, et ſic eſt illa ſuper Pſalmos, vt exhilaret faciem in oleo. Gratia eſt quidam nitor animæ, ad conciliandum ſanctum amorem. Ad ſuum oppoſitum, et ſic eſt, quæ datur in Gloſa ſuper Pſalmos: Gratia eſt iuſtificationis, et reſiſſio peccatorum. Ad ſuum effectum, et ſic eſt illa Chryſoſtomi: Gratia eſt fanitas mentis, dilectio cordis. Poteſt quinto comparari ad ſuum præmium, et ſic eſt illa: Gratia eſt ſimilitudo gloriæ. Secundum has omnes comparationes, aſſignatur diſſinitio magiſtralis, quæ talis eſt: Gratia eſt forma a Deo data gratis ſine meritis, gratum faciens habentem, et opus eius bonum reddens. Inuenitur, et alia notificatio, quæ competit gratiæ gratiæ data: Gratia eſt manifeſtatio ſpiritus ad vtilitatem ſpiritus, ſumpta ab Apoſtolo.

1. Cor. 12. a
Diuiſiones
gratiæ.

Diuiditur etiam gratia multipliciter ſecundum quod multipliciter comparatur. Comparata enim ad ſuum principium, a quo eſt, diuiditur in gratiam predeſtinationis, vocationis, iuſtificationis, et magnificationis. Primo enim Deus gratiam præparat, ſecundo aſſert, tertio conſert, quarto complet. Comparata ad ſuũ ſubiectum, in quo eſt, diuiditur in gratiam cognitionis, voluntatis, perfectionis, ſecundum triplicem potentiam: ſcilicet intellectuam, affectiuam, et operatiuam. Et ſumitur a Bernardo in libro de Libero arbitrio. Comparata ad oppoſitum, contra quod eſt, diuiditur in gratiam proteccionis, liberationis, et ſaluacionis, contra quadruplex malum, ſcilicet pugnam, ſiue tentationis: miſerie, ſiue perſecutionis: culpe, ſiue infectionis: et ſeqe læ, ſiue damnationis. A primo protegit, a ſecundo liberat, a tertio extrahit, a quarto ſaluat. Et ſumitur de Iſaia: Proteget Dominus exercituum Hieruſalem, proteget, et liberans, tranſiens, et ſaluans. Comparata ad effectum, ad quem eſt, diuiditur in gratiam præuenientem, et ſubſequentem, ſiue operantem, et cooperantem: quæ ſunt due differentiæ gratiæ ſecundum effectus, quos habet in voluntate. Dicitur enim gratia præueniens, quia non eſt a libero arbitrio, ſed inſunditur ab ipſo Deo. Subſequens vero dicitur, vel cooperans, inquantum adiuuat liberum arbitrium, reſpectu boni operis eliciendi.

Gratiæ nomi-
na.

Bern. trac.
de lib. arb.
Ibidem.

Exprimitur autem gratia diuerſis vocabulis, ſecundum diuerſas intentiones nominationum. Dicitur enim gratia gratis data, et gratia gratum faciens: dicitur gratia operans, et cooperans, ſiue gratia præueniens, et gratia ſubſequens. Accipitur enim gratia largiſſime, et ſic comprehendit dona naturalia, et dona gratuita. Accipitur minus communiter, et ſic comprehendit gratiam gratis datam, et gratiam gratum facientem. Et ſic dicit beatus Bernardus, quod quedam gratia feminat cogitatum, et hæc eſt gratia præueniens: quedam perficit bonum, et hæc eſt gratia ſubſequens. Dicit enim in libro de Libero arbitrio, quod Deus operatur in nobis cogitare, velle, et perficere. Primum ſine nobis, ſecundum nobiſcum, tertium per nos. Et nota, quod gratia gratis data communiter a theologis dicitur gratia, quæ bonis, et malis poteſt eſſe communis, et pluſificatur in homine ſecundum munificentiam largitoris: Gratia vero gratum faciens ſolis iuſtis conuenit, qui ſunt præditi charitate: et eſt in vno homine vna ſola, tũ ratione vnus principij effectiui, cui aſſimilatur: tum ratio-

De gra-

ne vnus ſubiecti perceptiui, quod viuificatur: tum ratione vnus ſinis vltimi completiui, ad quæ gradatim ordinat. Nam totum hominem acceptum Deo reddit, opus a libero arbitrio egrediens meritorium facit, et ad vnum ſummum bonum perducit. Accipitur tertio gratia ſtriſte, et ſic comprehendit gratiam gratum facientem, et gloriã: et tunc gratia præueniens eſt ipſa gratia, gratia ſubſequens eſt gloria. Et ſecundum hoc dicit Auguſtinus: Gratia præuenit, vt pie viuamus: ſubſequitur, vt cum illo ſemper viuamus. Accipitur etiam magis ſtriſte, et ſic nominat tantum gratiam gratum facientem: et tunc præueniens dicit effectũ contra malum, ſubſequens ad bonum, vel ad bonum tantum: ita quod præueniens dicitur, ſecundum quod inſeruat, ſubſequens ſecundum quod mouet, vel monet.

Eſt duplex effectus gratiæ vnus in ingreſſu, alius in profectu. Et ſic exponit Auguſtinus in libro de Natura, et gratia. Hæc autem gratia cum ſit vna, tamẽ multa in anima operatur. Ipſa enim animã efficit ſponſam Chriſti, filiam Patris æterni, et templum Spiritus ſancti. Ipſam animam purgat, illuminat, perficit, viuificat, reformat, et ſtabilit, eleuat, aſſimilat Deo, coniungit, ac per hoc acceptabilem Deo facit: propter quod tale donum gratia gratum faciens non immerito debuit appellari.

De gratia in comparatione ad habitus gratuitos, vt ſunt virtutes in generali. Sectio XXXVI.

Sequitur videre de gratia in comparatione ad habitus virtuales, in quos ramificatur: qui ſunt in triplici differentia. Sunt enim habitus virtutum, donorum, et beatitudinum. Primi ſunt ad primos motus animæ, ſecundi ad medios, tertij ad perfectos. Sũt enim quedam opera moralia primitiua, ſicut credere: quedam media, ſicut credita intelligere: quedam poſtrema, ſicut intellecta videre. Item primi ſunt reſpectu incipientium: ſecundi reſpectu proficientium: tertij reſpectu perfectorum. Item primi ſunt ad potentias animæ reſtificandas: ſecundi ad expediendas: tertij ad perficiendas.

Primo de virtutibus aliquid videamus breuiter. De quibus in generali tria ſunt ſimpliciter referenda, ſcilicet diſſinitio, et diſtinctio, et connexio. Multiplex virtutis diſſinitio inuenitur. Nam virtus accipitur communiter, proprie, et magis proprie. Communiter accepta virtus, comprehendit virtutem moralem, et naturalem. Et ſecundum hoc comparata ad actum, diſſinitur a Philoſopho de celo, et mundo ſic: Virtus eſt vltimum potentie de re. Comparata ad actum, et ſine vltimum, diſſinitur ab eodem ſic: Virtus eſt diſpoſitio perfecti ad optimum. Accepta vero proprie comprehendit moralem tantum, ad Politicam et gratuitã ſe extendens, et ſecundum hoc comparata ad actum diſſinitur a Philoſopho in Ethicis ſic: Virtus eſt habitus, qui perficit habentem, et opus eius bonum reddit. Comparata ad principium directiuum, diſſinitur ab eodem ibidem ſic: Virtus eſt habitus voluntarius, in mente conſiſtens, reſta ratione determinatus, prout ſapiens determinauit. Secundum hoc diſſinitur a Tullio: Virtus eſt habitus mētis bene conpoſitæ. Itẽ ab Auguſtino in libro de Quantitate animæ: Virtus eſt æqualitas quedam vitæ: rationis vndique conſentientis. Accepta magis proprie, comprehendit virtutem gratuitam. Et ſecundum hoc comparata ad finem, diſſinitur ab Auguſtino in Soliloquijs: Virtus eſt habitus ratione reſta, ad ſuum finem perueniens. Comparata ad ſuum ſubiectum, quod inſormat, diſſinitur ab eodem in libro de Ciuitate Dei: Virtus eſt bona voluntas. Ad actum proprium, ſiue complementum, diſſinitur in libro de Moribus Eccleſiæ: Virtus eſt ordo amoris, ſiue amor ordinatus. Comparata ad ſuum principium effectiui diſſinitur ab Auguſtino ſic: Virtus eſt bona qualitas mentis, qua re-

De gra-

Aug. lib. de
nat. et gra.
c. 3. 2. 7.

Gratiæ effe-
ctus.

Virtutis
diſſinitio-
nes.

a Arifto.
li. 2. de cal.
tex. 105.
b Idem 7.
phyſic. tex.
17.

c Idem 2.
Eth. cap. 6.

* Eſt apud
Aug. lib. de
ſpir. et ani.
c. 4. 10. 3.

d cap. 26.
10. 1.

e Lib. 1. c.
1. 5. 10. 2.

* Colligi-
tur ex Au-
guſt. lib. 2.
narrat. c. 9

et lib. 2. de
lib. arb. ca.
18. et 19.

10. 1. Mag.
in 2. d. 27.

H 2

qua re-

qua recte viuunt, qua nemo male vitur, quam Deus in nobis sine nobis operatur.

Sunt autem septē virtutes, quibus vita regitur Christiana, tres Theologicae, scilicet fides, spes, et charitas: quattuor Cardinales, scilicet prudentia, iustitia, temperantia, et fortitudo. Quorum sufficientia sic accipitur. Duplex est facies animae, scilicet superior, quae est respectu finis: et inferior, quae est respectu eorum, quae sunt ad finem. Superior habet rectificari per Theologicas, et quantum ad triplex obiectum, quod est in diuinis, et quantum ad triplex subiectum, quod est in nobis. In diuinis est summa veritas, in quam nos dirigunt fides in credendo, et assentiendo: summa maiestas, siue largitas, in quam erigit spes in laudando, et expectando: summa bonitas, cum qua vnit charitas in compectendo, et diligendo. Triplex etiam subiectum in nobis est, scilicet potentia rationalis, quae ordinatur, siue rectificatur per fidem: irascibilis, quae per spem: concupiscibilis, quae per charitatem. Inferior vero facies animae habet rectificari per quattuor Cardinales. Nam prudentia rectificat rationalem: fortitudo, irascibilem: temperantia, concupiscibilem: iustitia, rectificat omnes vires, siue virtutes, in comparatione ad alterum. In comparatione, inquam, ad proximum, rectificans omnes vires, dicitur iustitia cardinalis. In comparatione vero ad proximum, ad ipsum, et ad Deum, non solum cardinalis dicitur, sed generalis iustitia, totius animae rectitudinem comprehendens. Potest et aliter sufficientia Cardinalium assignari per subiecta. Nam rationalis rectificari habet respectu sui, et sic indiget prudentia: respectu proximi, et sic indiget iustitia. Irascibilis habet rectificari contra aduersa, et sic indiget fortitudine: concupiscibilis contra prospera, et sic indiget temperantia. Habent autem virtutes esse gratuitum a gratia, tamquam ab origine, et radice: et esse meritorium a charitate, tamquam a motore, forma, et fine. Et ideo omnes virtutes quo ad habitus sunt connexae, quo ad habitus meritorios sunt aequales.

De fide. Sectio XXXVII.

Equitur videre de singulis virtutibus in speciali, et primo de fide. Et primo quantum ad eius essentiam: secundum quantum ad symboli continentiam. In se possumus considerare fidem quantum ad diffinitionem, aequiuocationem, actus diuificationem, et effectus impetrationem.

Diffinitur autem fides multipliciter. Quantum ad genus proprium diffinitur ab Augustino: Fides est virtus, qua creduntur ea, quae non videntur. Quantum ad finem vltimum ab Apostolo: Fides est substantia rerum sperandarum argumentum non apparentium. a. Aug. 1. 2. Quae. E-nang. li. 2. c. 39. 10. 4. Heb. 11. a. b. Damasc. li. 3. de fid. ortho. c. 12. c. Damasc. li. 4. de fide ortho. c. 12. d. Dionys. de diu. nomi. c. 7. e. Hugone. Miscellan. c. 18. a b Damasceno: Fides est eorum, quae sperantur hypostasis, rerum, quae non videntur, redargutio. Quantum ad obiectum, et primum motiuum ab Augustino: Fides est illuminatio mentis ad summam veritatem. Quantum ad actum proprium a Damasceno: Fides est non inquisitus consensus. In ordine ad subiectum a Dionysio: Fides est vnicum credentium fundamentum eos collocans in veritate. In comparatione ad alios habitus, et modum asserendi, ab Hugone sic: Fides est voluntaria quaedam certitudo de rebus absentibus supra opinionem, et infra scientiam constituta.

Accipitur autem nomen fidei decem modis. Aliquando enim accipitur pro sponcione, vnde Apostolus: Primam fidem irritam fecerunt. Aliquando pro fidelitate: Perijt fides, et sanctus de terra. Aliquando pro conscientia: Omne, quod non est ex fide, peccatum est. Aliquando pro sacramento fidei. Vnde dicit Augustinus: Paruulos habere fidem, non est aliud, quam fidei habere sacramentum. Aliquando pro acceptione conclusionis, per rationem probata. Et sic dicitur

1. Tim. 5. b. Hier. 7. f. Mich. 7. a. Rom. 14. d. f. Aug. epist. 23. ad Bonifac. prope fin. to. 2.

Boetius: Argumentum est ratio rei dubiae faciens fidem. Aliquando pro cognitione comprehensionis, et sic accipitur ab Apostolo: Iustitia Dei reuelabitur ex fide in fidem. Glossa in fidem speciei, quae fides dicitur, quia fidentissima, et certissima est. Aliquando pro habitu fidei informis a Iacobo: Fides sine operibus mortua est. Aliquando pro habitu fidei formatae: Iustus ex fide viuunt. Aliquando pro actu fidei. Et sic dicit Augustinus: Fides est credere, quod non vides. Aliquando pro obiecto fidei. Vnde dicitur in Symbolo: * Haec est fides catholica.

Diuificatur autem actus fidei, qui est credere, per credere Deum, credere Deo, credere in Deum. Credere Deum, et credere Deo possunt esse actus informis fidei, et formatae. Possunt autem ad eundem actum secundum ordinem pertinere. Nam credere Deum, respicit diuinam veritatem, vt obiectum: credere Deo, vt motiuum: credere in Deum, vt finem vltimum. Istum vltimum actum, multiplicat et exponit Anselmus sic: Credere in Deum est, crededo, eum amare, credendo, in eum ire, ei adherere, et crededo, eius membris incorporari. Ad hoc enim quod fides perfecte tendat in Deum, requiritur adiunctio charitatis, quae ordinat ad amorem Dei, et sic est prima differentia: ad operationem boni, et sic est secunda: ad perfectionem mali, et sic est tertia: ad dilectionem proximi, et sic est quarta.

Fidei attribuitur operatio miraculorum. Ipsa est enim prima virtus, quae supra se eleuat intellectum, captiuans eum in obsequium Domini nostri Iesu Christi: et ideo meretur de congruo apud Deum opus arduum impetrare, ad quod se non extendit possibilis admirantis. Et hoc est, quod tangitur in diffinitione miraculi. Miraculum est opus arduum, et insolitum, supra spem et facultatem admirantis consistens.

De continentia Symboli quantum ad articulos. Sectio XXXVIII.

Equitur de continentia symboli, circa quod tria sunt breuiter attendenda, scilicet differentia symbolorum, sufficientia credendorum, et essentia articulorum.

Tria sunt symbola fidei Christianae, scilicet symbolum Apostolorum: symbolum Niceni concilij, quod cccc viii. Episcopi condiderunt: et symbolum Aethanasi. Causa principalis conditionis primi, fuit certa fidei traditio: causa secundi, fuit certa probatio vel propalatio: causa tertij, fuit errorum pullulantium exterminatio. Primum dicitur maius, non numerositate contentorum, sed maiori parte conditorum, vel auctorum. Et dicitur submissa voce, quia fuit conditum tempore veritatis nondum propalata, vel prolata: vel quia est ad propriae conscientiae securitatem. Dicitur etiam in diei principio, et sine, scilicet in Prima, et in Copletorio, propter duplicem confessionem fidei necessariam, scilicet in principio Ecclesiae, et in fine: vel in principio regenerationis baptismalis, et vltimo defunctionis corporalis, in testimonium conuersationis triumphalis: vel in prosperis, et aduersis: vel in agendo, et patiendo: vel quod fides est scutum contra tentationes diurnas, et contra tentationes nocturnas. Secundum, quia editum est propter veritatem traditam propalam, in diebus Dominicis, et festis sollempnibus, propter maiorem conuentum populi, alta voce cantatur, et ante communionem, quia est ad ipsam digna praeparatio. Tertium dicitur, nocte finita, Prima diei hora: quia fuit editum tempore veritatis concussae per haereticos, praualentis finaliter contra eos.

Sufficientia articulorum in Symbolo Apostolico contentorum, potest dupliciter assignari, scilicet ex parte causae efficientis, scilicet Apostolorum, quia ad condendum Symbolum singuli singulas particulas posterunt. Petrus dicit: Credo in Deum Patrem, omnipotentem, creatorem

Rom. 1. b. Iac. 2. d. Rom. 1. b.

Aug. expof. in Io. trakt. 40. to. 9. et serm. 29. de verb. Apof. to. 10. * Athan. in Symb.

Ansel. in epist. ad Ro. c. 4.

Fidei operatio.

Miraculum quid dicatur.

Tria symbola fidei.

Ritus symbolorum.

Sufficientia articulorum fidei ex parte causae efficientis.

Idem sup. to. 1. ser. 3. in Hexaem. et infr. Opusc. de Salut. c. 3.

creatorem caeli, et terrae. Andreas subiunxit: Et in Iesum Christum filium eius, Dominum nostrum. Deinde Ioannes: Qui conceptus est de Spiritu sancto, natus ex Maria virgine. Deinde Iacobus Maior: Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, et sepultus: Deinde Thomas: Descendit ad inferna, tertia die resurrexit a mortuis. Deinde Iacobus Minor: Ascendit ad caelos, sedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis. Deinde Philippus: Inde venturus est iudicare viuos, et mortuos. Deinde Bartholomaeus: Credo in Spiritum sanctum. Deinde Matthaeus: Sanctam Ecclesiam catholicam. Et est sensus: Credo in Spiritum sanctum, sanctificantem vniuersalem Ecclesiam. Deinde Simo Chananaeus: Sanctorum communionem, remissionem peccatorum. Et est sensus, quod remissio peccatorum fit in communionem viuorum, vel sacramentorum. Deinde Iudas Thadaeus: Carnis resurrectionem. Et est sensus: Credo quod Deus resuscitabit carnem. Deinde Matthias: Vitam aeternam. Amen.

Potest etiam sufficientia assignari ex parte causae materialis, scilicet ipsorum articulorum. Omnes articuli sunt de Deo, vel secundum naturam, in qua consistit, vel secundum naturam, quam assumpsit. Et sic quidam articuli spectant ad diuinitatem, quidam ad humanitatem. Qui ad diuinitatem, aut respiciunt diuinam naturam in se, et sic est primus de singularitate, cum dicitur: Credo in Deum, et non in deos. Aut respiciunt diuinam essentiam tres personas, et sic respectu Patris est: Credo in patrem omnipotentem, Respectu Filij est: Credo in Iesum Christum filium eius vnicum, Dominum nostrum. Respectu Spiritus sancti est: Credo in Spiritum sanctum. Aut respiciunt diuinam essentiam operationes, quarum vna est in collatione naturae, et haec est creatio habens suum articulum: Credo in creatorem caeli et terrae. Alia est in collatione gratiae, et haec est sanctificatio habens suum articulum: Sanctam Ecclesiam catholicam, sanctorum communionem, remissionem peccatorum. Et est sensus: Credo, quod remissio peccatorum fiat in Ecclesia catholica, vbi est communio sanctorum masculina, vel sanctorum neutraliter, scilicet sacramentorum. Alia est in collatione gloriae, et haec est gloriosa resuscitatio, habens suum articulum: Carnis resurrectionem, et vitam aeternam. Amen. Septem sunt ergo articuli respectu diuinitatis accepti. Accipiuntur etiam septem respectu humanitatis Christi, iuxta septem abus principales, quos ad reparationem nostram Dominus Deus ordinauit. Primus fuit incarnari, habens suum articulum: Qui conceptus est de Spiritu sancto. Secundus fuit nasci habens suum articulum: Natus ex Maria virgine. Tertius fuit pretium pro nobis soluere, habens suum articulum: Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, et sepultus. Quartus fuit inferos visitare, habens suum articulum: Descendit ad inferna. Quintus fuit infernum spoliare, habens suum articulum: Tertio die resurrexit a mortuis. Sextus fuit caelestia transcendere, habens suum articulum: Ascendit ad caelos, sedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis. Septimus erit venire ad iudicium, habens suum articulum: Inde venturus est iudicare viuos, et mortuos. Et sic sunt septem articuli respectu humanitatis Christi. Diffinitur autem a Richardo articulus sic: Articulus est indiuisibilis veritas de Deo, artans nos ad credendum. Ab Isidoro vero sic: Articulus est perceptio veritatis diuinae, tendens in ipsam. Prima diffinitio non tantum conuenit articulo formato, sed etiam informi.

Sufficientia ex parte causae materialis.

Articulus quid.

De spe. Sectio XXXIX.

Equitur videre de spe. Circa quam possumus considerare quattuor, scilicet diffinitionem, equiuocationem, actus excellentiam, et cum fide differentiam. Spes in quantum est nomen affectionis diffinitur a Philosopho: Spes est suspicio futuri boni. In quantum est S. Bon. To 6.

nomen virtutis, tribus diffinitionibus notificatur. Prima est haec: Spes est virtus, qua spiritalia, et aeterna bona sperantur, id est cum fiducia expectantur. Ita spiritalia bona, possunt intelligi venia peccatorum, gratia meritorum, et gloria praemiorum: vt dicatur quaedam spes veniae, quaedam gratiae, quaedam gloriae. Secunda haec est: Spes est certa expectatio futurae beatitudinis, veniens ex Dei gratia, et meritis praecedentibus. Tertia est Augustini haec: Spes est virtus, qua quis se ad illud, quod credit, peruenturum praesumit.

Accipitur autem multiformiter nomen spei. Aliquando enim nominat affectionem, secundum quod dicit Boetius:

Gaudia pelle, pelle timorem. Spemq. fugato. Nec dolor adfit. Aliquando nominat habitum virtutis, et tunc spes non habet ortum ex meritis, sed ex ea merita oriuntur. Aliquando nominat virtutis actum, et tunc spes oritur ex intuitu meritorum. Nemo enim recte se sperat ad beatitudinem perueniturum, nisi qui Deo seruit, vel seruire proponit. Aliquando nominat virtutis statum, et tunc spes ex meritis concomitantibus habet ortum, iuxta illud Pauli: Probatio operatur spem id est certitudinem secundum Glossam: ad quam certitudinem per bona opera, et maxime per aduersorum tolerantiam peruenitur. Aliquando nominat virtutis terminum, siue obiectum, id est rem sperata, scilicet beatitudinem sempiternam, et tunc spes ex gratia, et meritis praecedentibus habet ortum. Et sic spes virtus, secundum primam acceptionem sui, praecedit merita: secundum vltimam, sequitur: secundum duas intermedias, sequitur et praecedit.

Habet autem spes excellentiam in actu suo. Nam habens potentiam irascibilem pro subiecto, virtutum habitus praesupponit, quibus supereminet, vt regina. Habet enim irascibilis detestari mala culpa, tolerare mala poenae, aggredi terribilia, erigi ad ardua. Ad detestationem culpae alienae, requirit iram per zelum. Ad detestationem culpae propriae, requirit penitentiam. Ad perfectionem malorum poenae, requirit patientiam. Ad aggressionem terribilium, habet fortitudinem, et tunc ad expectationem aeternae beatitudinis per spem erigitur a Deo liberaliter repromissa.

Assignatur autem inter fidem, et spem differentia, per hunc modum. Nam fides est bonarum rerum, et malarum: spes tantum bonarum. Est etiam fides rerum praeteritarum, praesentium, et futurarum: spes tantum futurarum. Item fides est rerum propriarum, et alienarum: spes est solummodo propriarum.

De charitate. Sectio XL.

Equitur videre de charitate. Circa quam debes considerare diffinitionem, distinctionem, perfectionem, diligibilium sufficientiam, et ordinis exigentiam. Charitas tripliciter diffinitur. Nam comparata ad obiectum, diffinitur in sententijs a Magistro: Charitas est dilectio, qua diligitur Deus propter se, et proximus propter Deum. Comparata ad actum proprium, qui est viuere, et adherere, diffinitur ab Augustino sic: Charitas est rectissima animi affectio, coniungens nos Deo. Vel: Charitas est virtus, qua Deum videmus, eo quod frui desideramus. Vel: Charitas est vita, copulas amantem cum amato. Comparata ad habitum sibi iniunctum diffinitur ab Apostolo: Charitas est finis. praecipi de corde puro, et conscientia bona, et fide non ficta.

Diffinitur enim inter amorem, et dilectionem, et charitatem. Nam amor competit rationalibus, et irrationalibus creaturis. Dilectio vero et charitas tantum rationalibus dicitur conuenire. Item inter dilectionem, et charitatem, differentia inuenitur. Na dilectio, quasi de diuersis electio rationalibus conuenit siue iustis, siue iniustis: charitas vero solum electis iustorum.

Est autem in charitate praeter ceteris virtutibus, perfectio, et dignitas specialis. Nam cum sit forma virtutum

Mag. sent. li. 3. dist. 26. Et autem.

Boet. de consolu. Philos. lib. 1. met. 7.

Rom. 5. a.

Excellentia spei in suo actu.

Fidei et spei differentia. Aug. Enchir. ad Laur. c. 8. fo. 3.

Diffinitio Charitatis. Mag. sent. li. 3. dist. 27. Cum autem. Aug. lib. 1. de mori. Eccl. c. 11. to. 1.

1. Tim. 1. a.

Diffinitio.

Perfectio. H 3 non

non potest esse informis triplici ratione. Vna ex parte obiecti idem enim habet pro obiecto, et pro fine. Inseparabilis enim est a fine, ratione cuius est perfectio quantum ad meritum in virtute. Alia ex parte subiecti: ipsa enim est regula rectificans voluntatem, qua rectificata, tota anima recte vivit. Tertia est ex parte causae: habet enim similitudinem cum Spiritu sancto, a quo est, qui etiam charitas dicitur siue amor, a quo inseparabilis est: et ideo esse informis omnino non potest.

Aug. lib. 1. de Doctri. Christ. c. 23. Sufficientia diligibiliu.

Habetur apud Aug. 3. serm. d. 29. S. Quibus obuiat.

De prudentia. Sectio XL I.

Equitur videre de virtutibus cardinalibus, et primo de prudentia. Circa quam tria sunt breuiter videnda, scilicet definitio, specierum collectio, et actuum variatio. Prudentia diffinitur, siue describitur ab Augustino: Prudentia est amor, ea, quibus adiunatur in Deum, ab his, quibus impeditur, sagaciter discernens. A Gregorio sic: Prudentia est cognitio vitandarum rerum, et appetendarum. A Tullio in Rhetoricis sic: Prudentia est rerum bonarum, et malarum, et vitarumque scientia. Ab eodem de Officijs: Prudentia est cognitio imitandarum fugiendarumque scientia rerum. Ab eodem in libro de requie mentis sic: Prudentia est rerum bonarum, et malarum, cum alterarum dilectione, et reliquarum detestatione scientia.

August. de Mor. Eccl. lib. 1. c. 15. Tull. 2. lib. de inuent. Idem lib. 1. offic. in se.

Idem 2. lib. de inuent.

Actus. Aug. lib. de spir. et ani. c. 20. 3.

Partes siue species prudentiae secundum Tullium in Rhetoricis sunt tres, scilicet memoria, intelligentia, et prouidentia. Memoria est, per quam animus aspicit ea, quae fuerunt. Intelligentia est, per quam perspicit ea, quae sunt. Prouidentia est, per quam futurum aliquid videtur antequam factum sit. Seneca videtur concordare Tullio in his tribus, dicens: Si prudens es, animus tuus tribus temporibus dispensebit. Praesentia ordina, futura prouide, et praeterita recordare. Secundum dogma Philosophorum, prudentia diuiditur in quatuor species, scilicet prouidentiam, circumspectionem, cautionem, et docilitatem. Prouidentia est praesens notio, futurorum pertractans euentum. Circumspectio est contrariorum vitiorum cautela. Cautio est discernere a virtutibus vitia, virtutum speciem praesentia. Docilitas est prudentia erudiendi imperitos.

Secundum Augustinum habet prudentia plures actus. Nam prudentia scit quid debeat facere. Prudentia est scire quid possit. Prudentia est in eligendis. Prudentia est nihil penitendum appetere, et nihil praeter iustum velle facere. Secundum Macro-

bium, prudentia est mundum istum, et omnia, quae in mundo sunt, diuinorum contemplatione despicere, et omnem animi cogitationem in sola diuina dirigere. Prudentia est ad rationis normam, quae cogitat, quaeque agit, vniuersa dirigere, et nihil praeter rectum velle facere, humanisque actibus tanquam rationis arbitrio prouidere. Prudentiae insunt ratio, intellectus, circumspectio, prouidentia, docilitas, agnitio. Item prudentia in homine iam purgato, est diuina non quasi in electione praeferre, sed sola nosse. Officium etiam prudentiae est, ex praeteritis, et praesentibus futura perpendere. Vnde dicit Boetius in libro de consolatione Philosophiae: Non quod ante oculos est situm sufficit intueri: rerum exitus prudentia metitur. Circumspectionis officium, est per diligentem considerationem, inter contraria vitia medium tenere.

Macro. li. 1. in somn. Scipi.

Boet. lib. 2. de consol. philos. pro. 1.

De temperantia. Sectio XL II.

Equitur videre de temperantia quantum ad tria, scilicet quantum ad definitionem, specierum assignationem, et actuum variationem. Temperantia describitur a Tullio in prima Rhetorica. Temperantia est rationis in libidinem atque in alios non rectos impetus animi, firma et moderata dominatio. Item ab eodem in libro de Officijs: Temperantia est domini rationis in libidinem, et in motus alios importunos. Ab Augustino in libro de moribus Ecclesiae: Temperantia est amor Deo sese integrum incorruptumque seruans. A Macrobio: Temperantia est, nihil appetere penitendum, in nullo legem moderationis excedere, sub iugo rationis cupiditatem domare. Ab Augustino: Temperantia est affectio coercens, et cohibens appetitum ab his rebus, quae turpiter appetuntur.

Temperantiae diffinitiones.

Tull. lib. 2. de inuent. Idem lib. 1. de offic. Li. 1. c. 5. 10. 1.

Macro. li. 1. in somn. Scipi. Aug. de lib. arb. lib. 1. c. 13. 20. 1.

Tull. lib. 2. de inuent.

Senec. li. 2. de elem. c. 3.

Partes temperantiae secundum Tullium in prima Rhetorica sunt tres, scilicet continentia, clementia, et modestia. Continentia est, per quam cupiditas consilij gubernatione regitur. Clementia est virtus, per quam animus in odium alieuius temere concitatus, benignitate remittitur. Haec secundum Tullium. Secundum Senecam vero: Clementia est temperantia animi in potestate viciscendi, vel superioris lenitas aduersus inferiorem in penis constituendis. Modestia secundum Tullium est, per quam pudor honestatis puram et stabilem comparat auctoritatem. Auctoritas in hac descriptione stabilis, appellatur grauitas perseverans. Secundum dogma Philosophorum, partes temperantiae sunt, quae foedis motibus dominantur: quae sunt modestia, verecundia, abstinentia, castitas, honestas, moderantia, parcitas, sobrietas, pudicitia. Modestia est, quae facit cultum, et motum, et omnem nostram occupationem, vltra defectum, et citra excessum sistere. Verecundia est in gestu, et verbo honestatem seruare. Abstinentia, et honestas, moderantia et parcitas, et sobrietas edulij, cohibent nutrimenta. Abstinentia est, statutum terminum prandendi non praeuire. Honestas est, nec lautiores cibos querere, nec in apparatu operam dare. Moderantia est nimium ciborum appetitum rationis imperio reuocare. Parcitas est, mensuram refectionis non excedere. Sobrietas est, excessum in potu cohibere. Huius officium est, arcere in ala ebrietatis. Castitas est abstinentia ab omni coitu illicito: quae est triplex, scilicet coningalis, vidualis, viginalis. Virginitas est secundum Augustinum in carne corruptibili, perpetuae incorruptionis meditatio. Pudicitia est, moderamine rationis petulantiam domare.

Actus temperantiae secundum Augustinum sunt octo, et tra prospera non praesumere, quod non possit exerceri in vtendis, terrenas cupiditates non tantum reprimere, sed penitus obliuisci. Secundum Macrobius, temperantia est omnia relinquere, in quantum natura patitur, quae corporis vsus requirit.

Senec. li. 2. de elem. c. 3.

Aug. lib. de Virginit. c. 13. 20. 6.

Idem li. de spir. et ani. c. 20. 3.

Macro. li. 1. in somn. Scipi.

De fer-

De fortitudine. Sectio XL III.

Equitur videre de fortitudine quantum ad diffinitionem, specierum assignationem, et actuum variationem. Fortitudo sic describitur a Tullio in prima Rhetorica: Fortitudo est considerata periculorum susceptio, et laborum perperio. Item ab eodem in secunda Rhetorica: Fortitudo est magnarum rerum appetitio, et humilium contemptio, et cum ratione, vtilitatis laborum perperio. Item ab eodem: Fortitudo est rationalis aggressio terribilium, cum constantia eorum perperio. Secundum Aristotelem: Fortitudo est virtus, difficillimorum in passionibus operantia gratia boni. Augustinus de moribus Ecclesiae: Fortitudo est amor facile omnia tolerans, propter id, quod amatur. Fortitudo etiam aliter describitur: Fortitudo est firmitas animi contra molestias seculi. Et sumitur de Matthaeo: Erant quattuor millia, et cetera.

Tull. lib. 2. de inuent. Idem lib. 2. ad Hero.

Aristot. 3. eth. c. 7. et 8. Li. 1. c. 13. 10. 1.

Mat. 1. 5. d.

Macro. li. 1. in somn. Scipi.

Tull. lib. 2. de inuent.

Macro. lo. eo prox. cir.

Greg. hom. 35. in Euag. gel. no. mul. tam ante med.

Tull. loco prox. cir.

Aug. lib. de spir. et ani. c. 20. 10. 3.

Institia descriptiones. Tull. lib. 2. de inuent. Macro. li. 1. sa. pe cir. Lib. 1. c. 13. 10. 1. Matt. 5. a.

Partes fortitudinis, siue species, secundum Tullium sunt quattuor, scilicet magnificentia, fidentia, patientia, et perseverantia. Macrobius septem ponit partes fortitudinis, scilicet magnanimitatem, fiduciam, securitatem, magnificentiam, constantiam, patientiam, firmitatem. Secundum dogma aliorum: Fortitudo est virtus restringens impetum aduersitatis. Huius partes sunt quaecumque haec efficiunt, quae sunt magnanimitas, fiducia, securitas, magnificentia, constantia, patientia, fidentia, et perseverantia. Magnanimitas est difficilium spontanea, et rationabilis aggressio. Fiducia, est certa spes animi, perducendi ad finem rem inchoatam. Securitas est habitus, secundum quem imminentes incommoditates, et rei inchoatae affines non formidantur. Magnificentia, secundum Tullium est rerum magnarum, et excelzarum cum animi ampla quadam, et splendidissima propositione cogitatio atque administratio. Secundum Macrobius: Magnificentia, est difficillimum, et praclarorum consummatio. Constantia est stabilitas animi firma, et in proposito perseverans. Patientia est virtus contumeliarum, et omnis aduersitatis aequanimiter mala portans. Item aliter: Patientia est aequanimis malorum illatorum tolerantia: Gregorius: Vera patientia est, aliena mala aequanimiter perpeti, et contra eum, qui mala irrogat, nullo animi dolore moueri. Item aliter diffinitur: Patientia est omnium molestiarum aliunde illatarum, vitoriosa perperio. Fidentia est virtus, per quam magnis, et honestis in rebus, multum ipse animus se in fiducia collocavit. Perseuerantia secundum Tullium, est ratione bene considerata stabilitas, et perpetua perperio. Magistraliter sic describitur: Perseuerantia est permanentia in bono, diuturna siue finalis. Nota quod constantia est permanentia in proposito. Perseuerantia est permanentia in bono, siue continuatio boni. Constantia cauet leuem transitum a proposito in, propositum, perseuerantia vero discontinuationem, vel imperfectionem, respectu debiti finis.

Secundum Augustinum: Actus fortitudinis est contra aduersa facere, quod possit, constans in tolerandis, nihil nisi turpia timere, et quidquid agimus, vel cogitamus, ad rationis normam dirigere.

De iustitia. Sectio XL IIII.

Equitur videre de iustitia, quantum ad diffinitionem, specierum assignationem, et actionum progressionem: Iustitia diffinitur sic a Tullio in prima Rhetorica: Iustitia est habitus animi communi vtilitate seruata, suam vnicuique tribuens dignitatem. Macrobius: Iustitia est vnicuique seruare, quod suum est. Augustinus libro de libero arbit. Iustitiam quid dicam esse nisi virtutem, qua sua cuique tribuuntur? Super Matt. Beati qui esuriant, et sitiunt iustitiam: Iustitia est sua cuique tribuere, sibi, proximo, et Deo. Seneca: Quid est iustitia, nisi nature tacita-

conuentio, in adiutorium multorum inuentam. Idem: Iustitia diuina lex est, et vinculum societatis humanae. Isidorus: Iustitia est ordo, et aequitas, qua homo cum vnaquaque re bene ordinatur. Anselmus: Iustitia est rectitudo voluntatis propter se seruata, propter se, rectitudinem, scilicet. Item aliter diffinitur sic: Iustitia est virtus conseruatrix humanae societatis, et vitae communitatis. Augustinus de Moribus Ecclesiae: Iustitia est amor, soli amato seruans, et propterea recte dominans ceteris, quae homini subiecta sunt. A magistris sic: Iustitia est constans, et perpetua voluntas, ius suum vnicuique tribuens.

Ansel. dial. de verit. c. 13.

Lib. 1. c. 15.

Inst. de iust. et in. in. princ.

Iustitia secundum quosdam diuiditur in seueritatem, et liberalitatem. Seueritas est virtus, debito supplicio coercens iniuriam. Liberalitas est virtus beneficiorum erogatrix, quae pro affectu benignitatis, pro effectu beneficentia nominatur. Et consistit haec virtus, tota in tribuendo. Benignitatem vero diuidunt in sepre partes, scilicet religionem, pietatem, innocentiam, amicitiam, reuerentiam, concordiam, misericordiam. Alij diuidunt in innocentiam, amicitiam, concordiam, pietatem, religionem, affectum, et humanitatem. Secundum Tullium in prima Rhetorica: Ad iustitiam pertinent religio, pietas, gratia, vindictio, obseruantia, et veritas: addo pro nunc disciplinam, et obedientiam.

Tull. de inuent. lib. 2.

Religio est virtus, quae superioris cuiusdam naturae, quam diuinam vocant, curam carimoniamque affert. Haec Graece dicitur latra, quae sic describitur: Latra est cultus Deo debitus, et exhibitus. Vel: Latra est voluntas impendendi Deo cultum debitum. Impenditur autem cultus debitus Deo, corde per fidem, spem, et charitatem: ore per adorationem, laudationem, benedictionem, et gratiarum actionem: opere per oblationem, thurificationem, et geneculationem. Huius primum officium, est perpetrati sceleris poenitere: secundum est, temporalium mutabilitatem parvipendere: tertium vitam nostram ex toto, Deo committere: quartum veritatem seruare. Nota tamen, quod dulia aliquando idem est, quod latra. Stricte tamen, et proprie accipitur pro reuerentia, sanctis, siue personis sublimibus exhibenda: Quae sic describitur: Dulia est seruitus, vel cultus, creaturae debitus, Dulia, et exhibitus. Et videtur idem esse cum reuerentia, posita in prima diuisione iustitiae, quae sic describitur: Reuerentia est virtus personis grauibus, vel aliqua praelatione sublimatis, debite honorificationis cultum exhibens. Deo autem debetur latra, sanctis dulia, beatae virgini Mariae hyperdulia.

Latra.

Dulia.

Pietas est virtus, per quam sanguine coniunctis, patriaeque beneuolis, officium, et diligens tribuitur cultus. Gratia est virtus, in qua amicitiam, et beneficiorum alterius, memoria, et remunerandi voluntas continetur. Vindictio, est virtus per quam vis aut iniuria, et omnino omne, quod obfuturum est, defendendo, aut viciscendo propulsatur. Obseruantia est virtus, per quam homines in aliqua dignitate, cultu quodam, et honore dignantur. Veritas est virtus, per quam immutata ea, quae sunt, aut quae ante fuerunt, aut futura sunt, dicuntur. Innocentia est puritas animi, iniuriae omnem illationem abhorrens. Hac virtute dij placantur. Amicitia est voluntas bona erga aliquem, causa illius, qui diligitur, cum eius pari intentione, a quo diligitur. Huius primum officium est, id esse velle, et idem nolle: alterum secreto admonere, et palam laudare. Concordia est virtus, conciuens, et compatritas, in eodem iure, et cohabitatione, et spontanea metiens. Misericordia est virtus, per quam animus super calamitate afflictorum mouetur. Haec virtus nihil humanum a se alienum putat, aliorum damna, vel commoda, sua aestimat. Disciplina, secundum Cyprianum, est morum ordinata correctio, et maiorum precedentium patrum regularis obseruatio. Secundum Flugonem de sancto Victore: Disciplina, est con-

Innocentia.

Tull. libid.

est conuerfatio bona, et honesta, cui parum est non-
malum facere, sed studet in his, quae bene agit, per
cuncta irreprehensibilis apparere. Idem: Disciplina
est omnium membrorum motus ordinatus, et dispo-
situs decens in omni habitu, et actione. Bernardus:
Disciplina ceruicem submittit, deponit supercilia,
vultum componit, ligat oculos, cachinnos cohibet,
moderatur linguam, gulam frenat, iram sedat, for-
mat incessum. Obedientia sic describitur: Obedien-
tia est voluntas faciendi praecipuum, vel mandatum
superiorum. Item sic: Obedientia, est obtempera-
tio, secundum regulam sacrae scripturae maioribus qui-
buscumque debita. Vel sic: Obedientia est sponta-
neum, et rationale propriam voluntatis sacrificium.
Vel sic: Obedientia, est pio studio propriae volunta-
tis abnegatio. Augustinus: Citius exauditur vna obedi-
entis oratio, quam decem millia contemptoris.
Aequitas est amor aequalitatis in his, in quibus debet
esse qualitas.

De iustitia dicit Prosper: Iustitia est quaedam
animi nobilitas, suam cuique tribuens dignitatem, su-
perioribus reuerentiam, paribus concordiam, infe-
rioribus disciplinam, Deo obedientiam, sibi ipsi fan-
ctimoniam, inimico patientiam, et misero compas-
sionem. Secundum Augustinum: Actus iustitiae est
scire quid debeat reddere: non velle plus, quam pos-
sit distribere: omnem animi cogitationem ad solum
Deum dirigere, et erigere, eumque tamquam nihil
aliud sit, sola mentis acie intueri. Secundum alios au-
tem est etiam actus iustitiae ad vnam consentire viam,
vniuscuiusque virtutis obsequium seruare, vnicuique
quod suum est reddere. Item cum superna, et diui-
na mente sociari, vt seruet cum ea perpetuum foedus
imitando.

De septem donis Spiritus sancti. Sectio XLV.

Isa. 11. a

Septem sunt dona Spiritus sancti, quae enumerat
Isaias: scilicet donum sapientiae, et intellectus,
donum consilij, et fortitudinis, donum scientiae, et
pietatis, et donum timoris Domini. Habemus autem
videre de donis diuinis, quae Spiritui sacro attribuun-
tur, tria: scilicet specialem sufficientiam, singularem
consistentiam, et generalem differentiam.

Sufficientia
specialis do-
norum.

Specialis sufficientia habituum praedictorum sic
accipitur. Dona Spiritus sancti specialiter sunt,
vel principaliter ad expediendas potentias animae in agen-
do. Habemus autem expediri quantum ad declina-
tionem mali, et sic est donum timoris. Item quantum
ad operationem boni, et hoc dupliciter: nam aut est
bonum necessitatis, ad quod expedimur per donum
pietatis, cuius regimen directiuum est donum scientiae:
aut est bonum supererogationis, ad quod expedi-
mur per donum fortitudinis, cuius regimen est do-
num consilij.

Singularis
donorum con-
sistentia.

Ad maiorem horum donorum euidentiam, atten-
denda est consistentia actuum singulorum. Nota ergo
primo, quod sapientia communiter accepta dicitur
cognitionem generalem rerum diuinarum, et huma-
narum secundum Augustinum, et Philosophum, qui
dicit quod sapiens est, qui nouit omnia. Minus com-
muniter dicitur cognitionem rerum aeternarum, vnde
Apostolus. Alij datur sermo sapientiae, id est cognitio
aeternorum. Proprie dicitur cognitionem, qua colitur
Deus fide, et spe, et charitate, vnde Iob: Pietas ipsa
est sapientia. Magis proprie nominat cognitionem
Dei experimentalem, et sic est vnum de septem donis
Spiritus sancti, cuius actus consistit in degustando sua-
uitatem Dei. Qui quidem actus partim est cognitiuus,
partim affectiuus: ita quod in cognitione inchoatur,
et in affectione consummatur. Item habemus quies-
cere in optimo, per intelligentiam virtutis, et sic est
donum intellectus: et per affectionem bonitatis, et sic
est donum sapientiae.

Aug. li. 14.
de Trin. c. 1
10. 3.
Arist. lib. 1.
Meta. c. 2.
1. Cor. 12.
a
Iob 28. b

Scientia etiam dicitur tribus modis. Quaedam enim
est scientia consistens in intellectu pure speculativo,
fundata super principia rationis, vt est scientia acqui-
sita, siue humana philosophia. Quaedam est consistens
in intellectu inclinato ab effectu, fundata super princi-
pia iuris naturalis, ordinans ad rectam, et honestam
vitam, vt est scientia prudentiae virtutis. Quaedam est
consistens in intellectu inclinato a fide, et inclinante
ad operationem bonam, fundata super principia fidei,
habens ortum a donis spiritualis gratiae, vt est donum
scientiae, cuius actus praecipuus est, dirigere in agen-
dis secundum exigentiam regulae fidei, et imitationem
Christi.

Scientia.

De dono intellectus tene, quod eius actus consistit
in contemplatione, non solum creatricis essentiae, ve-
rum etiam in contemplatione spiritualis creaturae. Ha-
betur quidem cognitio de Deo sub ratione veri tripli-
citer, scilicet per simplicem assensum, et sic est fides
faciens assentire: per rationis adminiculum, et sic est
intellectus donum, cuius est credita per rationem in-
telligere: per simplicem contuitum, et sic est mundi-
tia cordis, cuius est videre Deum. Etenim ad intelligen-
dum credita, non adiuuatur homo per rationes sum-
ptas a conditionibus.

Intellectus.

De dono consilij tene, quod consilium aliquando
dicitur actum consiliandi: aliquando dicitur illud, ad quod
terminatur ille actus: aliquando dicitur habitum, qui
expedit, et dirigit animam, ad eligendum prosequen-
dam, et vitandum fugienda. Habitus autem dirigens si
sit respectu eligibilium, quae sunt necessitatis, est pru-
dentiae, quae dirigit ad talia, licet minus excellenter,
quam scientia, quae est donum. Si autem eligibilia
sint arduitatis, et difficultatis, est donum consilij.
Potest quippe homo dirigi in electione, vel secundum
regulam iuris naturalis, et sic est prudentia, vel secun-
dum regulam iuris diuini, et sic est donum consilij, cui-
us est dirigere in electionem prosequendorum, et fu-
gam vitandorum.

Consilium.

De dono fortitudinis est tenendum, quod eius actus
consistit in sustentatione passionum, et aggressionem ar-
duorum. Aggredi autem ardua, siue perpeti passiones,
potest homo dupliciter, vel propter iustitiam, et honesta-
tatem conseruationem, et sic respicit virtutem fortitu-
dinis: vel propter Christi perfectam imitationem, et
sic respicit donum fortitudinis. Primum est de dicta-
mine iuris naturalis: secundum de dictamine iuris di-
uini. Actus ergo doni fortitudinis, attenditur penes
promptam, et expeditam tolerantiam passionum.

Fortitudo.

De dono pietatis tene, quod pietas attenditur erga
Deum, et est idem, quod latratia: erga parentes, et est
pars iustitiae, secundum regulam iuris naturalis, et se-
cundum obligationem necessitatis: attenditur etiam
erga proximum Dei imagine insignitum, et sic est Spi-
ritus sancti donum. Sed nota quod misericordiae vir-
tus, attendit in proximo conformitatem in natura, et
necessitatem in miseria, prauo dictamine iuris natu-
ralis, secundum regulam prudentiae. Pietas vero at-
tendit in proximo diuinam imaginem, prauo dicta-
mine iuris diuini, secundum regulam doni scientiae.
Ex dono ergo pietatis est homo beneuolus cuiuslibet
creaturae Dei imagine insignitae. Talis autem beneuo-
lencia pro loco, et tempore exit aliquando in compas-
sionis affectum, aliquando in operis beneficium.
Actus ergo pietatis praecipuus est, facere hominem be-
neuolum respectu cuiuslibet proximi, in quantum gerit
imaginem creatoris.

Pietas.

De dono timoris tene, quod eius actus generalis est
resilire ab arduo. Et potest diffiniri communiter om-
nis timor sic: Timor est resilio ab aliquo arduo, vel
excellente. Si autem illud arduum est in genere boni,
tunc est resilio cum reuerentia. Si autem in genere
mali, tunc est resilio cum fuga. Damascenus dicit ti-
morem esse expectatorem futuri mali. Augustinus dif-
finitiens timorem, dicit: Timor est fuga animi, ne
amittat.

Timor.
Ex Damasc.
lib. 2. de f.
orth. c. 22.
in fi.
Ex Aug. li.
82. q. 33. 20.
4.

amittat id, quod habet. Timoris donum tria intue-
tur, scilicet poenam, vt eam fugiat, et sic est timor ser-
uilius: offensam, vt eam caueat, et sic est timor initia-
lis, qui vnum habet oculum ad poenam, et vnum ad
offensam: maiestatem summam, vt ei reuerenter sub-
iaceat, et sic est timor filialis, cui duplex respectus est,
vnius in refugiendo offensam, ne separetur a Deo, alius
est principalior in reuerendo Deum, et iste permanet
in beatis. Distinguuntur autem sex timoris differen-
tiae, secundum quod a triplici principio habet ortum.
Habet enim ortum a natura, et sic est timor naturalis:
a libidine, siue concupiscentia, et hoc vel ex nimio
amore sui, et sic est timor humanus: vel ex nimio amo-
re suorum, et sic est timor mundanus: a gratia, et
hoc vel a gratia gratis data, et sic est timor seruilius:
vel a gratia gratum faciente, scilicet inchoata, et sic
est timor initialis: aut a gratia perfecta, et sic est timor
filialis. Et iste dicitur amicalis, vel amicalis,
quia timet voluntatum diffusionem: castus, quia ti-
met sponi complexus separationem: filialis, quia ti-
met patris indignationem: sanctus, quia timet in om-
nibus iniquitationem.

Timoris spe-
cies.

De Spiritus sancti donis nota differentiam genera-
lem. Nam quoddam donum est a Spiritu sancto, et
numquam cum Spiritu sancto, sic est timor seruilius,
in quo viget voluntas peccandi, si impunitas speraretur.
Quoddam a Spiritu sancto, et numquam sine
Spiritu sancto, et sic est donum charitatis, et gratiae
gratum facientis. Quoddam est a Spiritu sancto, et
potest esse cum Spiritu sancto, et sine Spiritu sancto,
vt est donum scientiae, et donum prophetiae, ceterae
gratiae gratis datae.

Differentia
generalis
donorum.

De beatitudinibus, et vita actiua, cum operibus mi-
sericordiae: et de vita contemplatiua cum oratio-
ne, et duodecim fructibus, et quinque sensibus. D
Sectio XLVI.

Matt. 5. a

Septem sunt beatitudines, quas enumerat Saluator
in monte, scilicet paupertas spiritus, mitas, lu-
ctus, esuriens iustitiae, affectus misericordiae, mundi-
tia cordis, et pax. Circa beatitudines, habemus vide-
re numerum, sufficientiam, vitae duplicis excellentiam,
vnius duplicis consequentiam. Sunt autem beatitudi-
nes numero septem, quarum ratio, et sufficientia sic
accipitur: Beatitudines sunt ad potentias animae pra-
cipuas referendae, scilicet perfectus recessus a malo,
perfectus profectus in bono, et perfectus status in opti-
mo. Malum autem procedit aut a tumore superbiae,
a quo elongamur per paupertatem spiritus: aut ex ran-
core malitiae, a quo elongamur per mititatem: aut ex
languore concupiscentiae, a quo elongamur per luctum.
Perfectus autem profectus, vel processus in bono, est
secundum imitationem diuinam. Vniuersa autem via
Domini sunt misericordia, et veritas, quae pro iustitia
ponitur. Deum iustum per esuriam iustitiae imitatur:
Deo misericordiam per affectum misericordiae confor-
mamur: Perfectus status in optimo est, per limpida
cognitionem in vero, et sic est munditia cordis ad vi-
dendum Deum: et per tranquillam affectionem in
bono, et sic est pax mentis ad fruendum Deo. Ha-
bitus virtutum disponunt ad exercitium vitae acti-
uae. Habitus donorum ad otium vitae contempla-
tiuae. Habitus beatitudinum ad perfectionem fa-
ciunt vtriusque.

Psal. 24. b

De duplici
vita.

De his duabus vitis, signatis per Liam, et Rachel,
per Petrum, et Ioannem, per Martham, et Mariam,
dicit Beda: Actiua panem corporalem esurienti, vel
panem doctrinae ignorantem porrigit, errantem corri-
git, superbum ad humilitatem renocat, quae singulis
expediunt dispensat. Contemplatiua charitatem Dei,
et proximi retinet, sed ab exteriori operatione quie-

scit, soli conditoris desiderio inharet, et calcatis om-
nibus curis, ad videndum faciem creatoris inardescit,
et desiderat misceri supernis ciuitibus, de aeterna Do-
mini incorruptione gaudentibus. Est autem triplex
proprietas in vtraque, secundum quas mutuo se exce-
dunt. Prima proprietas actiuae est, diligentia vtilita-
tis, et necessitatis publica, respectu rationalis: secun-
da est charitas erga proximum, cum compassione re-
spectu concupiscibilis: tertia est secunditas bonorum
operum in agendo, cum perfectione patientiae, re-
spectu irascibilis. In his contemplatiua exceditur ab
actiua. Prima proprietas contemplatiuae est contui-
tus pulchritudinis summae maiestatis, cum delectatio-
ne respectu rationalis: secunda est quies, cum securi-
tate respectu irascibilis: tertia est munditia cordis,
cum bonitate respectu concupiscibilis. In his contem-
platiua excedit actiuam.

Ad actiuam pertinent opera misericordiae, tam cor-
poralia, quam spiritualia. Corporalia sunt septem,
hoc versiculo comprehensa:

Opera mise-
ricordiae cor-
poralia.

Visto, poro, cibo, redimo, tegeo, colligo, condo.
Quorum sufficientia sic accipitur. Homo est sub-
stantia animata, per hoc tangitur vegetabilis, quae in-
diger restauratione calidi, et sicci, et hoc per cibum:
frigidum, et humidum, et hoc per potum. Sensibilis, et
huic est necessarium duplex operimentum propter exter-
iora nociua, remotum, et est hospitium: propin-
quum, et hoc est vestimentum. Rationalis, et sic est
substantia libera, nata habere libertatem a carce-
re, vel ab infirmitate: et sic est contra intrusionem in
carcere, vel in lecto visitatio: et a seruitute, et contra
hanc est redemptio. Mortalis, et sic inest ei mors:
propter quam, siue postquam indiget sepultura. Spiri-
tualia quoque sunt septem, hoc versiculo comprehensa.

Instruo, consulo, castigo, soluo, remitto, seruo, oratio.

Opera mise-
ricordiae spi-
ritualia.

Quorum sufficientia sic accipitur. Defectus spiri-
tualis in proximo, si non potest releuari nisi per Deum,
tunc adhibenda est oratio: si potest releuari per homi-
nem, et est cognitiua, vt ignorantia cognoscendorum,
tunc est instructio: si est ignorantia agendorum, tunc
est consilium. Si vero est affectiua, aut est culpa com-
missa in te, et sic est remissio: aut in alios, et sic est cor-
rectio. Si est poena, aut est releuandum verbo, et sic est
consolatio: aut facto, et sic est supportatio.

Ad contemplatiuum pertinet oratio. Vnde de con-
templatiua videndum est quantum ad diffinitionem,
gradum, distinctionem, et contentam sub ea oratio-
nem. Contemplatio sic diffinitur: Contemplatio est
verus certusque intuitus de quacumque re. A Richar-
do sic: Contemplatio est libera mentis perspicacia in
sapientiae spectacula cum admiratione suspensa. Vel
Beniamin sic: Contemplatio est perspicax, et liber animi intui-
tus in res perspicendas vsquequaque diffusus. Bernar-
dus ponit sex gradus contemplationis, qui sunt vaca-
tio, intuitio, admiratio, dilectio, delectatio, anhe-
latio. Augustinus de quantitate animae, ponit septem
gradus, siue actus. Primus dicitur animatio: secun-
dus, sensus: tertius, ars: quartus, virtus: quintus,
tranquillitas: sextus, ingressio: septimus contempla-
tio. De oratione videndum est quantum ad diffini-
tionem in generali, et quantum ad assignationem pe-
titionum orationis Dominicae in speciali. Oratio sic
describitur ab Augustino: Oratio est pius mentis affe-
ctus in Deum directus. A Ioanne Damasceno sic: Oratio
est expressio desiderij directi in Deum propter bo-
num adipiscendum, vel malum remouendum, forma-
ta per verbum interius, et exterius. Et magistraliter sic:
Oratio est ostensio voluntatis nostrae ei, a quo impe-
trare speramus id, quod desideramus. Gregorius: Ve-
raciter orare est, in compunctione amoris gemitus, et
non composita verba resonare.

Contempla-
tio.

Rich. lib. 1.
Beniamin
Maio. de eb
templ. c. 4.
par. 1.

Aug. lib. de
quant. ani.
c. 23. 10. 7.

Aug. lib. de
spir. et ani.
c. 50. 10. 3.
Damasc. or-
th. fid. li. 3.
c. 24.

Greg. li. 33.
in fi.

Oratio Do-
minica .
compre-

comprehenditur vniuersitas petendorum, et quantum ad ea, quae spectant ad premium patriae, et quantum ad ea, quae spectant ad meritum viae. Quae spectant ad premium patriae, sunt intelligentia veritatis, siue aperta visio veri, quae petitur ibi: Sanctificetur nomen tuum, id est notitia tui nominis personis sanctis et mundis donetur. Reuerentia maiestatis, siue securitatio summi ardui, quae reges facit, et per quam habetur regnum, quae petitur ibi: Adueniat regnum tuum. Concordia voluntatis, siue perfecta fruitio summi boni, quae petitur ibi: Fiat voluntas tua sicut in caelo, et in terra. Quae spectant ad meritum siue transitum viae, aut respiciunt collationem boni, aut amotionem mali. Collatio boni petitur in pane quotidiano siue supersubstantiali: in quo petitur, quidquid necessarium est ad conseruationem vitae praesentis, tam secundum spiritum, quam secundum corpus. Amotio mali petitur in tribus sequentibus. Est autem malum triplex. Quoddam tenet rationem praeteriti, quoddam praesentis, et quoddam futuri. Siue quoddam est malum culpae, siue transgressionis: quoddam est malum poenae, siue tribulationis. Primum petitur amoneri in dimissione debitorum: secundum, in victoria tentationis: tertium, in liberatione ab oppressione aduerforum.

Idem sup. 10. 2. in exp. post. cap. 6. Martii.
Triplex malum.

Quinque sensus.

Perfectionem beatitudinum consequitur duplex usus, scilicet quinque sensuum spiritualium, et duodecim fructuum spiritus. Sensus spirituales sunt, visus, auditus, gustus, odoratus, et tactus. Visu videtur sponso Christi summa pulchritudo, sub ratione splendoris: auditu auditur Christi summa harmonia, sub ratione verbi: gustu gustatur Christi summa dulcedo, sub ratione sapientiae, comprehendentis Verbum, et splendorem: odoratu odoratur Christi summa fragrantia, sub ratione verbi inspirati in corde: tactu astringitur, et palpatur Christi summa suauitas, sub ratione Verbi incarnati, inter homines habitantis. Fructus vero spiritus sunt, charitas, gaudium, pax, patientia, longanimitas, bonitas, benignitas, fides, mansuetudo, modestia, continentia, et castitas. Non sunt autem sensus, neque fructus, per se habitus: sed fructus dicunt affectuales delectationes, circa bonitatem sponsi degustandam: sensus autem dicunt intellectuales perceptiones, circa veritatem sponsi contemplandam. Quae contemplatio fuit in prophetis per relationem quantum ad triplicem visionem, scilicet corporalem, imaginariam, siue spirituales, et intellectuales. In alijs vero iustis reperitur, per speculationem, quae incipit a sensu, et peruenit ad imaginationem: de imaginatione ad rationem: de ratione ad intellectum: de intellectu ad intelligentiam: de intelligentia ad sapientiam, siue notitiam excessiuam: et sic assistitur vero Salomoni.

Fructus spiritus. Galat. 5. d

De Sacramentis in generali. Sectio XLVII.

Materia huius sectionis habetur sup. 7. par. Brant. a. c. 1. usque ad 7.

Am videndum est de tertio beneficio Iesu Christi, quod est sacramentalis medicina. De Sacramentis ergo primo videamus in generali, postea de singulis in speciali. In generali habemus videre, de Sacramentorum institutione, diffinitione, ordinatione, iteratione, sufficientia, et praecellentia.

Institutio Sacramentorum.

Institutio Sacramentorum Deum decuit, et nobis expediens fuit. Decuit quidem diuinam misericordiam nobis providere remedia, non solum quae faciunt ad remissionem culpae, sed etiam poenae. Decuit diuinam iustitiam, quae a nobis exigit aliquam humilitationem, quam exhibemus per signorum sensibilibus observationem. Decuit diuinam sapientiam, quae in sensibilibus decreuit remedia inuenire, ex quibus cogit naturam hominis interiori. Nobis expediens fuit. Quoniam enim eramus caeci, quo ad rationalem: ideo data sunt Sacramenta sensibilia, ad eruditionem.

Quoniam eramus caeci, quo ad irascibilem: ideo data sunt Sacramenta corporalia, ad humiliationem. Quoniam eramus prouidi ad malum, quo ad concupiscibilem: ideo data sunt Sacramenta plura, ad excitationem.

Sacramentum sic diffinitur in sententijs: Sacramentum est inuisibilis gratiae visibilis forma, cuius similitudinem gerit, et causa existit. Hugo de sancto Viatore sic diffinit: Sacramentum est materiale elementum subiectum oculis, similitudine representans, institutione significans, significatione gratiam conferens.

Definitio. Mag. A. sen. dist. 1. S. Sacramentum. Hugo de sacra. fid. li. 2. par. 9. c. 2.

Ordinantur autem Sacramenta sic: Baptismus, confirmatio, Eucharistia, poenitentia, extrema unctio, ordo, et matrimonium. Quinque prima respiciunt personam. Ordo, et matrimonium Ecclesiam. Ordo patet sic: Nam baptismus est ad vulnere curacionem. Confirmatio, ad curacionis habitum conseruationem. Eucharistia, ad habitum, et conseruatum promotionem. Poenitentia, ad curacionis perditam reparationem. Extrema unctio, ad venialium expiationem, quo ad culpam, et poenae debitam partem remittendam. Ordo est respectu personarum generantium spiritualiter. Matrimonium est generantium corporaliter. Et vtraque generatio est Ecclesiae necessaria, ne deficiat in gratia, et natura.

Ordo sacramentorum

Quattuor autem sunt Sacramenta, quae possunt iterari, vel potius frequentari, scilicet Eucharistia, poenitentia, extrema unctio, et matrimonium. Baptismus autem, et confirmatio, et ordo non iterantur, quia in eis tres characteres indelebiles imprimuntur, quibus secundum diuersos status fidei, homines ab hominibus distinguuntur. Nam secundum statum fidei generata, est character baptismalis, secundum quod fideles ab infidelibus distinguuntur. Secundum statum fidei roborata, est character confirmationis distinctiuus fortium ab infirmis: Secundum statum fidei iam multiplicata, est character ordinis, quo clerici a laicis distinguuntur.

Iteratio.

Sufficientia Sacramentorum sic accipitur. Sacramenta sunt medicamenta contra morbum. Morbus autem est duplex, scilicet morbus culpae, et morbus poenae. Morbus culpae est duplex, scilicet originalis culpae, contra quam est baptismus: et actualis culpae, quae etiam geminatur: nam quaedam est culpa actualis mortalis, contra quam est poenitentia: quaedam actualis venialis, contra quam est extrema unctio. Morbus poenae est quadruplex, scilicet ignorantia, contra quam est ordo: malitia, contra quam est Eucharistia: infirmitas, contra quam est confirmatio: concupiscentia, contra quam est matrimonium. Sacramenta sunt etiam adiuuamenta, quia sunt in adiutorium septem virtutum. In adiutorium fidei, est baptismus. In adiutorium spei, est extrema unctio. In adiutorium charitatis, Eucharistia. In auxilium prudentiae, ordo. In auxilium temperantiae, matrimonium. In auxilium fortitudinis, confirmatio. In auxilium iustitiae, poenitentia. Sunt quoque Sacramenta, armamenta Ecclesiae militantis, quae in Canticis dicitur: Terribilis, vt castrorum acies ordinata. Et quidem terribilis: quia fortis, et munita per Sacramentum confirmationis: Acies, quia coniuncta, et vnita per Sacramentum Eucharistiae: ordinata, per ordinem. Ex hac acie quidam subtrahuntur per mortem, ad hos restaurandos, est matrimonium: quidam prosternuntur per culpam, ad hos releuandos, est poenitentia. Hanc aciem quidam ingrediuntur, vt praerentur, et hoc per baptismum: quidam egrediuntur, vt coronentur, et hoc per extremam unctionem.

Sufficientia

Cant. 6. d

Am videndum est de tertio beneficio Iesu Christi, quod est sacramentalis medicina. De Sacramentis ergo primo videamus in generali, postea de singulis in speciali. In generali habemus videre, de Sacramentorum institutione, diffinitione, ordinatione, iteratione, sufficientia, et praecellentia.

Dicitur autem vnum Sacramentum aliud praecellere quinque modis, scilicet propter significationem, sic matrimonium praecellit: quia significat vnionem naturarum in Christo: propter continentiam, et sic excedit Eucharistia: propter efficaciam, et sic excedit baptis-

Praecellencia

baptismus: propter dignitatem dispensatiam, et sic confirmatio, quae a solis Pontificibus dispensatur: propter maiorem digniorem, et nobilitatem gradum, in quo ponit, et sic dicitur ordo maior. Vnde versus.

Maior in effectu baptismus, corpus in effectu. Coniugium signo, maiori chrisme ministro. Nobilitate gradu praecellere dicitur ordo.

praemittuntur tamquam preparatoria, catechismus, et exorcismus in paruulis, et adultis: ita tamen quod in adultis requiritur fides propria, in paruulis sufficit aliena. Quantum ad veritatem, requiritur baptizantis recta intentio. Et quantum ad vtilitatem baptizati, fictionis depositio.

De confirmatione. Sectio XLIX.

De Baptismo. Sectio XLVIII.

Sup. Brenil. loq. par. 7. c. 8.

Vnc de Sacramentis singulis est videndum. Et primo de baptismo, quantum ad diffinitionem, et significationem, formae expressionem effectum collationem, nominis distinctionem, et operis completionem. Baptismus secundum quod est nomen elementum significans, et sanctificantis virtute verbi, diffinitur ab Hugone sic: Baptismus est aqua diluendis criminibus sanctificata. Secundum vero quod est actus, vel vsus elementi, diffinitur a Magistro in sententijs: Baptismus est intinctio corporis exterior, facta sub forma verborum praescripta. Secundum autem quod accipitur pro Sacramento, et re Sacramenti, quae est character, diffinitur a Damasceno: Baptismus est vite spiritualis principium, sigillum, et custodia, et illuminatio mentis. Et tangitur hic quadruplex conditio characteris, quia enim praeparat ad gratiam Dei, dicitur vite spiritualis principium: quia distinguit gregem Domini, dicitur sigillum: et quia indelebiter perseuerat, dicitur custodia: quia spiritualiter disponit ad fidem, dicitur illuminatio mentis. Secundum quod accipitur pro Sacramento diffinitur, a Dionysio: Baptismus est regenerationis Sacramentum, secundum quod prius subsistit in anima, animales spiritualiter formans motus, ad operationem diuinorum eloquiorum, et actionum, et caelestis quietis anagogem iter faciens. In hac diffinitione tangitur res Sacramenti, quae est gratia viuificans animam, cum dicitur: Secundum quod prius subsistit in anima. Tangitur habitatio potentiarum per virtutem, primo quantum ad actiuam, cum dicitur: Formans animales motus. Secundo quo ad contemplatiuam cum dicitur: Et caelestis quietis anagogem.

Hugo de sacra. fid. lib. 2. par. 6. c. 2.

Mag. in 4. dist. 3. in princ.

Damas. lib. 4. de sp. or. th. c. 10. in mod.

Character.

Dionys. de Eccles. hier. par. c. 13.

Significatio

Forma.

Effectus.

Diffinitio.

Integritas.

Quantum ad significationem nota, quod in baptismo, sicut in ceteris Sacramentis, est aliquid, quod est tantum Sacramentum, siue signum significans, vt elementum visibile: aliquid est res tantum significata, vt gratia curans: aliud quod est Sacramentum, et res signata, vt character.

Forma, quando puer immergitur, exprimens et haec: Ego baptizo te, in nomine Patris, et Filij, et Spiritus sancti. Amen. Haec forma debet exprimi sine omissione vocali, sine intermissione vocabuli, sine praepositione ordinis supradicti, et sine commutatione nominis praenominati.

Effectus autem, qui recipitur in baptismo, ab homine humiliter accedente, est characteris impressio, gratiae infusio, et innocentiae restitutio, caeli apertio. Gratia, inquam, infunditur regenerans, rectificans, et purificans, ab omni culpa originali, et actuali, tam mortali, quam veniali, absoluens nihilominus a poena aeternali, et ab omni poena satisfactoria temporalis.

Distinguitur autem triplex baptismus, scilicet fluminis, fluminis, et sanguinis. In baptismo fluminis, qui est per poenitentiam, et Spiritus sancti gratiam, purificamur a culpa. In baptismo fluminis, purificamur a culpa, et a satisfactoria poena. In baptismo sanguinis, purificamur ab omni miseria. Non sunt autem baptismus fluminis, et sanguinis, Sacramenta: cum in eis deficiant, quae conueniunt Sacramento, scilicet representatio ex similitudine, significatio ex institutione, et sanctificatio ex verbi prolatione.

Quantum ad integritatem Sacramenti, sufficienti verbum, et elementum. Quantum ad sollempnitatem,

Equitur videre de confirmatione, quantum ad formam, quantum ad materiam, quantum ad diffinitionem, quantum ad gratiae collationem, et quantum ad significationem. Forma in confirmatione seruanda est haec: Signo te signo crucis, et confirmo te chrismate salutis, in nomine Patris, et Filij, et Spiritus sancti. Amen. In hac forma exprimitur duplex actus, quia in hoc Sacramento datur gratia ad robur fidei, quantum ad confirmationem in corde, et quantum ad liberam confessionem in ore. Vnus actus respicit liberam Crucifixi confessionem, quasi semper ferendam in fronte: alter respicit firmam stabilitatem in corde.

Sup. Brenil. par. 7. cap. 8.

Forma.

Materia in hoc Sacramento est chrisme, confectum ex oleo oliuarum, et balsamo. Oleum propter nitorem significat fidem interiore ex bona conscientia: balsamum propter odorem significat dignam, et laudabilem confessionem in euidencia, et hoc secundum correspondentiam ad duplicem actum in forma expressum.

Materia.

Istud autem Sacramentum a solis Episcopis dispensatur, quod si alij praesumunt, nihil faciunt. Quia enim tam in confirmatione, quam in ordine datur gratiae plenitudo: propter hoc, haec duo Sacramenta per eos solummodo dispensantur, qui gerunt auctoritatis plenitudinem.

Dispensatio

Gratia, quae confertur in confirmatione, est gratia gratum faciens. Gratia autem gratum faciens dicitur dupliciter, aut gratum faciens de non grato, et talis est gratia baptismalis, et poenitentialis: aut est magis gratum faciens, de iam grato, et talis gratia datur in confirmatione, quae gratiam prius receptam ampliat, et confirmat.

Gratia.

In isto Sacramento aliud est, quod est tantum signum, vt est forma audibilis, et materia visibilis: aliud est, quod est tantum res, vt est gratia corroborans, et confirmans: aliud est, quod est res, et signum, vt est character.

Significatio

De Eucharistia. Sectio L.

Equitur videre de Eucharistia, et hoc quantum ad integritatem, significationem, representationem, manducationem, et operationem. De integritate, et necessitate huius Sacramenti sunt quattuor, scilicet ordo sacerdotalis, intentio consecrandi, materia debita, et forma verborum praescripta.

Sup. in Breuil. par. 7. c. 9.

Eucharistiae integritas.

Materia huius Sacramenti est panis de frumento, et vinum de vite. Ille enim cibus, inter omnes cibos, et inter omnes potus, est conuenientior, communior, efficacior, et sanior. Ideo Dominus se comparauit grano frumenti, et ligno vitis. Et ideo in his duabus speciebus confectis, et conficiendum constituit, ad inuendum quod corpus suum sub hoc Sacramento contentum vt cibus, non est cibus qualiscumque, sed cibus conueniens, cibus communis, cibus efficax, cibus sanus. Vino miscetur aqua, quae significat populum, et per coniunctionem sui cum vino, significat membrorum cum capite vnitatem. Per vinum autem significatur vnio membrorum ad inuicem.

Materia.

Ioan. 12. d Ioan. 15. a

Forma super panem est haec: Hoc est enim corpus meum. Super vinum vero est haec: Hic est calix sanguinis mei. Huius autem formae positio, est singularis. Est enim verbum operatiuum, non operatione successiuum, sed instantanea, et operatiuum non alicuius

Forma.

ius rei nouæ, vel non existentis, sed terminus eius est, quod ens actu completum, et non mutatum, et ad id terminatum, vt est alterius signum, id est, corporis Christi mystici: et hoc totum fit virtute Verbi increati, adiuncto ministro circa materiam nihil agente. Quia ergo hic sermo est conuersiuus, et operatiuus, operatur circa substantiam panis: ideo pronomen demonstrat substantiam panis sub accidentibus, quæ aspicci possunt oculis, et tangitur id, quod conuertitur per subiectum, sicut in id, in quod conuertitur per prædicatum. Quia vero terminus operationis est ens actu non innouatum, debet ibi poni verbum essendi, non fieri. Quia vero subito fit conuersio, ita quod simul est fieri, et factum esse: ideo præsens verbum instantaneum, non futurum ibi ponitur, Est, scilicet, et non erit. Quia vera operatio terminatur ad corpus verum, vt est signum corporis mystici, in quo est diuersitas operationum, dicitur corpus, et non caro: quia corpus est eterogeneum, non omogeneum, caro vero omogenea. Quia vero hæc operatio fit virtute Verbi increati adiuncta, et vt coniuncta, dicitur meum, non in persona sacerdotis, sed Christi Verbi, scilicet incarnati. Quoniam autem minister, nihil operatur circa materiam, nec immutat: ideo nihil plus est de forma. Vnde si miniter nec tangat, nec frangat, dummodo consecrare intendat, et verba dicat, confectum est.

Significatio Quantum ad significationem tene, quod in hoc Sacramento est aliud tantum signum, vt species visibilis panis, et vini: aliud tantum res, vt corpus Christi mysticum: aliud res, et signum, vt corpus Christi verum, quod est res signata per panem ex diuersis granis confectum, et sanguis per vinum ex diuersis racemis expressum, et est signum corporis mystici. Quia enim corpus partes habet eterogeneas, diuersas operationes in Ecclesia significat.

Repræsentatio In hoc Sacramento fit repræsentatio Dominicæ passionis. Vnde sunt signationes septem vicibus, propter passionem Domini exprimendam. Prima vice fiunt tres, propter trinam Christi traditionem, scilicet a Deo, Iuda, et Iudæo. In secunda vice fiunt quinque, propter quinque personas, quæ in traditione fuerunt: quæ fuerunt persona traditi: persona tradentis Iudæ: personæ ementium, quæ fuerunt tres, scilicet Pontifices, Scribæ, et Pharisei. In tertia vice duæ propter duplicem conuersionem duplicis elementi, scilicet panis, et vini. In quarta vice fiunt quinque, propter quinque plagas. In quinta vice fiunt duæ propter vincula, quibus fuit ligatum corpus, et propter flagella, quibus vsque ad sanguinem fuit flagellatum. In sexta vice fiunt tres, propter crucifixionem factam linguis Iudæorum, quando ter clamauerunt: Crucifige. In septima vice fiunt tres cruce de corpore super calicem, propter tres cruciatus, scilicet pro passionis, passionis, et compassionis: et duæ alteræ propter aquam, et sanguinem, qui de Christi latere profuxerunt.

Māducatio Duo autem sunt modi manducandi illud Sacramentum, scilicet sacramentalis, et spiritualis: quorum distinctio oritur a triplici principio. Primo a dispositione sumentium: quidam enim accedunt male dispositi, et hi manducant sacramentaliter: quidam bene, et hi spiritualiter, et sacramentaliter. Secundo a modo sumendi: quidam enim sumunt ore carnis, et hi sacramentaliter: quidam ore cordis, et hi spiritualiter. Vnde duplex os, duplex māducatio. Tertio a duplici re huius Sacramenti: duæ quippe sunt essentia huius Sacramenti, scilicet corpus Christi verum, et gratia in corpore mystico faciens vnionem, quorum vna sine altera sumi potest. Manducare autem sacramentaliter, est manducare Sacramentum, vt Sacramentum. Ad quod quattuor requiruntur, cibi existentia, eius ad cibatum naturalis conuenientia, vt scilicet sumatur ab homine non a mure, intentio, et

alius intentionis regulatio per fidem. Spiritualis māducatio habet duo, scilicet suo modo masticationem, quæ consistit in recogitatione cibi, scilicet carnis Christi pro nobis expositæ, in pretium redemptionis, et cibum refectiois. Habet etiam incorporationem, quæ confurgit ex tali recogitatione, dum recogitans ardore afficitur charitatis: et ei, de quo recogitat, iungitur, et sic incorporatur: et dum incorporatur reficitur, et magis assimilatur.

Spiritualis autem operatio, siue efficacia huius Sacramenti est, vnire non de nouo, sed iam vnitos per gratiam, magis vnire. Digne enim accedentem reddit feruentiorem, vt carbo ignitus: et fortiorem, vt bonus cibus. Et, vt istam efficaciam habeat in sumente, primo oportet ipsum sumentem, cibum istum ab alijs discernere, per fidem: secundo hospitium præparare, per sui probationem: tertio in hospitium paratum recipere, cū honore, et deuotione. Et talis dicitur digne accedere. Nota de hostiæ fractione, versus.

Hostia diuiditur in partes, tincta beatorum. Plena seca notat viuos, seruata sepulchros.
 Fractio est passio: partes fractæ, tres iustorum differentia. Quidam regnant in cælo, hi per tinctam. Quidam securi expectant in sepulchris, hi per eam, quæ antiquitus seruabatur. Quidam pugnant in mundo, hi per siccam partem hostiæ figurantur.

De penitentia. Sectio LI.

Sequitur videre de penitentia, quantum ad diuersam diffinitionem, diuersam nominationem, integrationem, iustificationem, et significationem.

Penitentia quantum ad actum principalem sic diffinitur: Penitentia est prima virtus, perimens veterem hominem. Ambrosius: Penitentia est dolor, et amaritudo animæ, pro peccatis, quæ quisque commisit.

Augustinus: Penitentia est quædam dolentis vindicta, semper puniens in se, quod dolet commisisse. Item diffinitur, quantum ad actum annexum sic ab Ambrosio: Penitentia est præterita mala plangere, et plangenda iterum nõ committere. Gregorius: Penitentia est ante acta mala desistere, et stenda non committere. Item sic: Penitentia est virtus, vel gratia, qua commissa mala cum emendationis proposito plangimus, et odimus, et plangenda vterius committere nolumus. Diffinitur etiam quantum ad effectum a Damasceno sic: Penitentia est ab eo, quod est præter naturam, in id, quod est secundum naturam, conuersio. Item super illud Mathæi: Penitentiam agite: Penitentia est correctio male mentis. Augustinus: Penitentia est quædam res optima, et perfecta, omnes defectus reuocans ad perfectum.

Penitentia diuersis vocabulis nominatur, secundum quod diuersa contra peccati maculam operatur. Expellit enim peccati actualis maculam, quæ animam deformat: potentiam ad malum inclinam, siue dehabilitat: naturam vulnerat: actu liberæ voluntatis committitur: cum delectatione, et libidine perpetratur. Delere autem culpam, vt deformantem, est gratiæ reformantis: vt dehabilitantem, est virtutis habilitantis: vt vulnerantem, est Sacramenti curantis: vt actu voluntatis commissam, per actum similiter voluntatis: vt cum delectatione, et libidine perpetratam, cum passione contraria. Ideo penitentia recte dicitur gratia, virtus, Sacramentum, actus, et passio.

Partes penitentia: integrantes, siue integrales sunt, cordis contritio, oris confessio, et operis satisfactio. Cordis contritio est dolor voluntarie pro peccatis assumptis. Oris confessio debito modo facta, debet habere sexdecim conditiones, his versibus cõprehensas:

Sit simplex, humilis confessio, pura, fidelis. Sitq. frequens, nuda, discreta, libens, veracunda. Integra, secreta, lacrymabilis, accelerata. Fortis, et accusans, et sit parere, parata.

In quar-

Operatio.

Sup. Breui loq. par. 7. c. 10.

Penitentig diffinitio.

a Mag. ex Amb. A. sen. rep. dist. 14. c. 1.

b Aug. li. de vera et fal. pen. c. 8. to. 4. c Greg. ho. 34. in Euā gel. post medium.

d Mag. in 4. dist. 14. c. 1. e Mat. 3. a. f. Aug. Hypogn. li. 3. a. med. 10. 7. Nominatio

Integritas.

De vnctione extrema. Sectio LII.

In quattuor casibus secundum magistros, est confessio iteranda. Duo sunt ex parte sacerdotis, quorum primum est propter enormitatem sceleris, ob quam est confitens ad superiorem remittendus, ab eo, si voluerit, iterum audiendus. Secundus est, propter ignorantiam sacerdotis: quia tunc est querendus peritus, sciens soluere, et ligare, cui sunt iterum peccata delegenda. Duo vero sunt ex parte confitentis: quorum primus est propter malitiam fictionis, vt si accessit cum voluntate peccandi, vel aliquod peccatum sciens in conscientia seruauit. Secundus est propter contemptum satisfactionis, vt quando satisfacere negligit, et contemnit. In duobus vltimis casibus, si vadit ad alium sacerdotem, vel eundem interiectu temporis iam oblitum, debet homo mala sua iterum confiteri. Et sic ex parte sacerdotis est duplex defectus, scilicet quia non potest absolueri, vel quia nescit. Ex parte etiam confitentis est duplex defectus, scilicet, quia contemnit sacerdotis absolutionem, aut ligationem. Sunt alij duo casus, de quibus est cõtrouersia inter doctores, vnus est de peccati alicuius obliuione, alius de reciduatione. Sed potest dici, quod in his duobus casibus iterum omnia peccata confiteri, sit consilium, non præceptum. Quinque autem sunt casus, in quibus est confitens ad Episcopum mittendus, vel super eo Episcopopus consulendus. Primus est de penitentiâ sollempni, quæ ab ipso debet imponi, et per eum penitens reconciliari. Secundus est de excommunicatis, quos non potest sacerdos aliquando absolueri. Tertius est cum inuenit sacerdotem, irregularitate contracta, propter quam debet ad Episcopum mittere cõfitemem, qui, si potest, eum absoluat, vel cum litteris suis ad Papam mittat. Quartus est de incendiarijs. Quintus est, si sit consuetudo, in aliquo Episcopatu, quod certa crimina ad Episcopum mittantur, vt homicidium, et sacrilegium, et iste casus non est generalis. Satisfacere vt dicit Augustinus: est peccatorum causas excidere, et eorum suggestionibus aditum non indulgere. Anselmus vero dicit: Satisfacere est debitu Deo reddere. Partes autem satisfactiois tres communiter assignantur, scilicet ieiunium, elemosyna, et oratio. Ieiunium est cõtra carnis concupiscentiam. Elemosyna, contra cupiditatem oculorum. Oratio est contra superbiam vitæ. Item ieiunium ordinat nos ad nosipsum. Elemosyna ad proximos. Oratio vero ad Deum. Item per orationem reconciliamur Deo, cui secundum Augustinum per ieiunium, et elemosynam facimus duas alas.

Quattuor autem ad iustificationem impij requiruntur, duo ex parte Dei, scilicet gratiæ infusio, et culpæ expulsio. Et duo ex parte impij, scilicet motus liberi arbitrij consonans gratiæ aduenienti, et cordis contritio concordans gratiæ culpam expellentem. Hæc autem quattuor præcedit attritio, scilicet ad iustificationem preparatio, quæ est motus fidei et doloris, quamuis longo tempore semiplenus. Tanguntur autem hæc quattuor supradicta in illo versu: Commouisti terram et conturbasti eam: sana contritiones eius, quia commota est. Gratia quippe adueniens in animam, commouet rationem, secundum quod est potestas vel potentia liberi arbitrij: et conturbat voluntatem, per contritionem: et postmodum sanat per peccati expulsionem. Et horu redditur duplex ratio, scilicet commotio rationis, et cõtrurbatio mentis, quæ præcessit, vnde subditur, quia cõmota est. Vnde commotio dicitur a con, quod est simul, quia tunc omnes vires super se punguntur, et mouentur ad bonum.

In Sacramento penitentiæ est aliquod, quod est tantum signu, vt exterior vnctio: aliud, quod est tantum res, vt venialis morbi curatio: aliud, quod est res et signum, vt ipsa deuotionis excitatio in anima, quæ non est aliud, nisi quædam spiritualis vnctio.

Remissio penitentis ad superiorem.

Aug. li. de Eccl. dogmat. c. 54. to. 3. b. Anf. lib. xur Deus homo c. 12.

Aug. li. de Eccl. dogmat. c. 54. to. 3. b. Anf. lib. xur Deus homo c. 12.

Aug. li. de Eccl. dogmat. c. 54. to. 3. b. Anf. lib. xur Deus homo c. 12.

Aug. li. de Eccl. dogmat. c. 54. to. 3. b. Anf. lib. xur Deus homo c. 12.

Aug. li. de Eccl. dogmat. c. 54. to. 3. b. Anf. lib. xur Deus homo c. 12.

Aug. li. de Eccl. dogmat. c. 54. to. 3. b. Anf. lib. xur Deus homo c. 12.

Aug. li. de Eccl. dogmat. c. 54. to. 3. b. Anf. lib. xur Deus homo c. 12.

Aug. li. de Eccl. dogmat. c. 54. to. 3. b. Anf. lib. xur Deus homo c. 12.

Aug. li. de Eccl. dogmat. c. 54. to. 3. b. Anf. lib. xur Deus homo c. 12.

Sequitur de vnctione extrema. Circa quam septem breuiter sunt videnda, scilicet, quæ materia, quæ forma, quis dispensator, quis susceptor, quæ efficacia, quæ ad confirmationem differentia, et quæ significationis conuenientia.

Materia huius Sacramenti est oleum simplex, sed consecratum ab Episcopo. Forma vero est vocalis expressio orationum in ordinarijs contentarum. Huius Sacramenti dispensatio sacerdotibus competit ex officio, et hoc confirmat auctoritas, et ratio. Auctoritas, dicitur Iacobo: Quis infirmatur, inducat presbyteros. Ratio etiam hoc confirmat: quia cum materia huius Sacramenti sit oleum ab Episcopo consecratu, consecratis debet manibus contrectari. Et sic cum sit medicina periculantium, non ad solos Episcopos pertinet. Oleum autem consecratum, non ad aliquos laicos se extendit. Debent autem illud Sacramentum suscipere soli infirmi vtentes: quia scilicet potuerunt peccare venialiter, vel etiam peccauerunt, et hoc in mortis articulo existentes. Et sic patet, quod nec infantibus, nec naturaliter stultis debet extrema vnctio dispensari, nec intratibus iustum bellum: quia Sacramenta Ecclesiæ non sequuntur fortunam, sed respiciunt naturam: nec etiam per sententiam condemnatis, quia tales, qualitercumque damnati, in Ecclesiæ facie sunt infames: nec mediocriter infirmantibus, quia adhuc possunt venialia iterari.

Est autem huiusmodi Sacramentum tam finaliter quam efficaciter contra venialia ordinatum, et quantum ad remissionem culpæ, et quantum ad dimissionem partis pœnæ. Valet etiam consequenter, ad recuperandam corporis sanitatem, si expedit infirmanti. Et quia venialia efficaciter tunc curantur, quando sic delentur, quod non amplius iterantur, tunc debet adhiberi ista medicina, quando desperatur de infirmantis vita. Si tamen contingat eum restitui sanitati, potest et debet propter venialia iterata, medicina venialium iterari. Et quia venialia peccata per organum sensuum maxime contrahuntur, ideo parces tribus potentij seruientes inunguntur. Est enim triplex potentia, secundum quam anima regit corpus, et etiam contrahit iustum morbum, scilicet sensitiua, generatiua, et progressiua. Sensitiua deseruiit os, oculus, nares, aures, et manus: generatiua, lumbi: progressiua, pedes. Et secundum hoc est infirmus in septem corporis partibus inungendus, scilicet in labijs, in oculis, in manibus, in auribus, in naribus, in lûbis, et pedibus.

Ex prædictis colligitur quod inter hoc Sacramentum, et Sacramentum confirmationis est differentia septiformis: scilicet in efficacia, in materia, in forma, in suscipiente, in dante, in loco, et in tempore. Nota tamen quod vnctio, quæ fit in chrisinate, dicitur vnctio principalis, quadruplici ratione, scilicet ratione loci, quia fit in fronte: ratione ministri, quia ab Episcopo: ratione elementi, quia de oleo mixto cum balsamo: ratione effectus, propter abundantiam gratiæ, quia ibi datur Paracletus in magna abundantia. Iuxta quod nota, quod Chrsinate inunguntur baptizati in vertice, confirmandi in fronte, Pontifices in capite, Reges, vt dicitur, in scapulis.

In sacramento extremæ vnctionis, secundum exigentia Sacramentalis significationis, est aliquid, quod est tantum signum, vt exterior vnctio: aliud, quod est tantum res, vt venialis morbi curatio: aliud, quod est res et signum, vt ipsa deuotionis excitatio in anima, quæ non est aliud, nisi quædam spiritualis vnctio.

De ordine. Sectio LIII.

Sequitur videre de Sacramento ordinis, quantum ad præparationem congnationis, quantum ad ordinis diffinitionem, quantum ad characteris impressionem, quantum ad debitam dispensationem, quantum

Sup. Breui. p. 7. cap. 12.

Sup. Breui. p. 7. cap. 12.

Sup. Breui. p. 7. cap. 12.

Sup. Breui. p. 7. cap. 12.

Sup. Breui. p. 7. cap. 12.

Sup. Breui. p. 7. cap. 12.

Materia. Forma. Minister.

Iac. v. hi. c.

Quibus et quando dan da est extrema vnctio.

Efficacia.

Differentia huius Sacramenti, et confirmationis.

Significatio.

Sup. Breui. p. 7. cap. 12.

quantum ad rectam susceptionem, quantum ad significationem, et quantum ad status consummationem.

Qui sunt ad ordines Ecclesiasticos assumendi, primo assignantur signaculo diuino, distinctiuo et instructiuo. Nam tondentur in capite, quod est membrum præ ceteris nobile. Et quia tonsura tam superius quam inferius facta, formam habet coronæ, quæ est signum dignitatis regie, innuitur, quod qui taliter ab alijs distinguuntur, ad officium nobile, scilicet ad regale sacerdotium assumuntur. Non tantum autem tale signum est signum distinctionis, sed etiam instructionis. In tali enim tonsura est superfluitatis amotio, in quo instruuntur clerici, quid vitandum, quia superfluitas terrenorum. Est etiam summitatis capitis denudatio, in quo instruuntur quid amandum, quia felicitas superiorum. Est figura orbicularis impressio, in quo instruuntur quomodo conuersandum est, quia figura orbicularis est simplicissima, capacissima, et pulcherrima, ad innuendum quod taliter coronati, dicunt simpliciter in intentione, amplificari in dilectione, pulchritudinem in castificatione.

Prima tonsura.

Ordo quid, et quomplex.

Ordo sic diffinitur: Ordo est signaculum, in quo spiritalis potestas traditur ordinato. Cum enim septem sint ordines, scilicet ordo ianitorum, lectorum, exorcistarum, acolytorum, subdiaconorum, diaconorum, et sacerdotum: in ordine sacerdotali datur potestas conficiendi corpus Christi verum, et absoluedi corpus Christi mysticum. Et hic ordo tamquam nobilissimus debet habere alios sibi administrantes, respectu duplicis potestatis. In conficiendo corpus Christi verum, sibi seruiunt subdiaconi, et diaconi, ita quod potestas, et officium subdiaconi, est in accipiendo hostias a plebe. Potestas et officium diaconi, est eadem subdiacono susceptas sacerdoti offerre. In absoluedo autem corpus Christi mysticum, quattuor minores subseruiunt sacerdoti. Ita quod potestas et officium ianitorum est, ad locum sacrum admittere. Lectorum est, documentum præbere. Exorcistarum est, auxilium præstare. Acolytorum est, exempla monstrare. Hoc officio septiformi, Dominus vsus fuit.

Joan. 2. c. Mat. 21. b. Luc. 4. c. Mat. 7. d. Joan. 8. b. Joan. 13. a

Fuit namque ostiarius, quando facto flagello eiecit negociantes de templo. Fuit lector, quando legit in synagoga, assumpto libro. Fuit exorcista, quando salua sua tetigit linguam surdi et muti. Ostendit se acholytrum, quando dicit: Ego sum lux mundi. Fuit subdiaconus, quando lauit pedes discipulorum, et linteo se præcinxit. Fuit diaconus, quando post cenam corpus et sanguinem suum, discipulis dispensauit. Fuit sacerdos, dum seipsum in ara crucis obtulit, idem sacerdos et hostia. Et etiam quando in cena, panem in corpus, et vinum in sanguinem commutauit.

Character impressus.

Character cum sit signaculum impressum, distinctiuum, perpetuum, Christo configuratum, imprimitur in quolibet ordine: non idem, sed diuersus: ordine congruo, non necessario, cum vnus possit recipi quauis indebite, alio prætermisso. Ita quod cum peruentum fuerit gradatim ad ordinem sacerdotis, in quo est status, quamuis septem sint gradus, vnus est tantum ordinis sacramentum, sicut vnâ dicimus epistolam, quamuis habeat multas partes. In quolibet autem ordine, character imprimitur in eo signo, quod maiorem habet similitudinem ad signatum, et in quo principalis potestas, quam ordo respicit, significatur tradi ordinato. Ad quam significandum duo concurrunt exterijs, scilicet traditio alicuius instrumenti, et expressio vocalis verbi, vt in signo visibili simul et audibili significetur dari: et hæc duo sunt essentialia, et intrinseca ordinis sacramento.

Debita dispensatio ordinis.

Debet autem dispensari hoc sacramentum, cum magna discretionem et solemnitate, ac per hoc non a quolibet nec cuilibet, nec in quolibet loco, nec quolibet tempore: sed sub debitis signis, tam ex parte visus, quam ex parte aditus, vt dictum est: solemnitate nihilominus obseruata quantum ad tempus, et locum, officium, et personam.

Requiritur autem multiplex conditio, vt digne et debite suscipiatur ordinis sacramentum, scilicet ex parte originis, vt non sit filius sacerdotis, vel spurius, vel etiam sollempniter pœnitens: a corporis parte, vt non sit corpore vitiatu, dæmoniaco, epilepticus: a parte actionis, vt non sit homicida, vel aliter enormis peccator: a parte conditionis, vt non sit seruus: a parte conuersationis, vt non sit curialis: a parte coniugationis, vt non sit bigamus: a parte sexus, vt non sit mulier, quæ non potest ordinari, nec de iure, nec de facto: a parte sensus, vt non sit infantulus, in quo nondum viget iudicium rationis.

Ordinem suscipiendæ conditiones.

In hoc sacramento est aliud, quod est tantum signum, vt exterior operatio in traditione alicuius instrumenti, et expressio verbi. Aliud, quod est tantum res, vt spiritalis potestatis collatio. Aliud, quod est res et signum, vt interior characteris impressio. Collige ex prædictis, quod septem sunt ordines et non plures, quattuor sunt minores, qui dicuntur non fieri: quia post eorum susceptionem, potest clericus coniugari. Tres maiores, scilicet subdiaconatus, diaconatus, et presbyteratus, in quo est status ordinum. Hi dicuntur fieri: quia post eorum susceptionem non licet ordinatis carnali operi deferuire, cum sint totaliter diuino cultui dedicati. Et sic pater quod ordinatus non est ordo, sed officium annexum ordini. Nec episcopatus est ordo, sed dignitatis nomen et officij. Colligas in vnum, nomina tam ordinum, quam officiorum, et dignitatum, vt deuenias ad vnum hierarcham Ecclesiasticæ hierarchiæ, et sic procede, Psalmista, hostiarius, lector, exorcista, acolytus, subdiaconus, diaconus, presbyter, archipresbyter, episcopus, archiepiscopus, patriarcha, Põtifex summus.

Significatio.

Ecclesiastica Hierarchia.

De matrimonio. Sectio LIIII.

Sequitur videre de sacramento matrimonij, quantum ad diffinitionem, quantum ad institutionem, et quantum ad contractionem, quantum ad diuisionem, quantum ad significationem, quantum ad bonum proueniens, et quantum ad impedimentum prohibens.

Materia huius sect. et duarum sequent. habetur sup. Breuil. p. 7. cap. 13.

Matrimonium diffinitur sic: Matrimonium est viri mulierisque coniunctio maritalis, inter legitimas personas, indiuiduam vitæ consuetudinem retinens. Est autem institutum matrimonium a Deo in officium, in remedium, et in sacramentum, vel signum. In officium, inquam, procreandæ proles, etiam in statu naturæ instituitur. In remedium, contra impulsus libidinis, in statu naturæ lapsæ. In sacramentum, siue signum insolubilis coniunctionis naturarum in Christo, diuinæ scilicet et humanæ. Circa contractionem matrimonij nota, quod per sponsalia de futuro initiatur: per mutuum consensum inter legitimas personas per verba de presenti expressum, ratificatur: per carnalem copulam subsequenter consummatur. Circa sponsalia nota, quod ante septennium contracta de iure non valent, post septennium vero tenent. Et hæc quattuor modis contrahuntur: scilicet simplici promissione, fidei datione, siue iuramenti interpositione, datis arrhis sponsalitijs, et anulî subarrhatione.

Contractus matrimonij.

Sic aut contracta octo modis soluuntur. Primus est, voto sollempni superueniente, vt si alter sponforum, intret religionem: secundus est superueniente matrimonio, vt si cum alia contrahat de presenti: tertius est, superueniente affinitate, vt si cognoscat aliam consanguineam sponse suæ, et hoc possit fama vel facto probari: quartus est, incurabili infirmitate superueniente, puta lepræ, vel mutilatione alicuius membri: quintus est altero se absentante, vt cum vadit in regionem longinquam, sine licentia alterius: sextus est, altero fornicante: septimus est vtroque volente, scilicet cum ambo consentiunt, et mutuo se absoluunt: octauus est, minore petente, vt quando contracta sunt sponsalia inter duos, quorum vnus est in ætate debita,

Impedimentum sponsalium.

debita, alter non. Duobus primis modis soluuntur sponsalia ipso facto. Consequentibus vero per iudicium Ecclesiæ. Duplex est autem effectus sponsalium contractorum. Vnus est obligatio propter promissionem, vnde tales compellendi sunt ad matrimonium contrahendum, nisi timeatur vxoricidium, vel interinat aliquis casum prædictorum. Alius effectus est publicæ honestatis iustitia, quæ est, quod nullus consanguineorum sponsi potest contrahere cum sponsa, vel eonuerso.

Triplex modus separandi coniuges.

Coniuncti matrimonialiter per Ecclesiam tripliciter separantur, aut simpliciter quantum ad vinculum ostenditur propter impedimentum, legitimum non fuisse coniugium inter eos: aut separantur ad tempus ad pœnitentiam faciendam, vt quando contra interdictum Ecclesiæ contraxerunt: aut separantur simpliciter, quantum ad tempus in pœnitentiam, propter aliquod crimen contra substantiam matrimonij perpetratum, vt quando alter coniugum fornicatur, tunc si petat innocens cum probatione adulterij absoluitur per Ecclesiam, a mutua cohabitatione vxoris, et debiti redditione. Sûnt autem septem casus, in quibus potest adultera excipere contra petentem diuortium. Primus est si fornicari conuincitur: secundus est, si eam prostituit: tertius cum credebatur virum in bello esse defunctum, et nupsit alteri: quartus si cognita est ab altero latenter, quem credebatur esse virum suum: quintus est, si fuit vi oppressa: sextus est, quando post adulterium reconciliauit eam sibi, et petijt debitum: septimus est rarior casus, vt si infidelis repudiatur vxorem, et illa nubet alteri, si veniat ad fidem, debet eam recipere, non obstante, quod fuit fornicata.

Significatio.

In matrimonio ratificato est aliud, quod est tantum signum, vt consensus exterior per verba, aut nutus expressus: aliud quod est tantum res, vt vnio Dei, et animæ per gratiam, quæ tamen est separabilis per peccati mortalis transgressionem, sicut illud matrimonium est separabile, per ingressum in religionem: aliud quod est res et signum, vt consensus interior animorum. In matrimonio cõsummato, est tantum signum, consensus exterior: tantum res, vnio naturarum inseparabilis in Christo: res et signum, cõsensus mutuos animorum.

Tria bona coniugij. Aug. lib. 9. de Gen. ad litt. cap. 7. no. 3.

Tria sunt bona coniugij, scilicet bonum fidei, bonum prolis, bonum sacramenti. Fides est quod suam cognoscat et non aliam: et hoc est bonum motis cadens in genere honesti. Bonum prolis cadit in genere conferentis: confert enim proles ad speciei conseruationem, et ad numeri perfectionem. Bonum sacramenti, cadit in genere delectabilis. Tãta est enim ibi vnio, vt propter vxorem relinquat homo patrem, et matrē. Et sic patet quod tria sunt in electione secundum philosophum, scilicet honestum, conferens, et delectabile. In hoc triplici genere sunt bona coniugij distributa, et sunt hæc bona numero tria, quia ad hoc quod matrimonium sit completum tria potissime requiruntur, scilicet institutio, vsus, et fructus. Ratione institutionis, est bonum sacramenti: ratione vsus debiti, est bonum fidei, ratione fructus conferentis, est bonum prolis.

De impedimentis matrimonij in generali. Sectio LV.

Circa impedimenta matrimonij, quia frequenter occurrunt, est specialiter insistentium. De quibus est tenendum, quod quædam sunt, quæ impediunt ex congruitate, sicut Ecclesiæ interdictum, et feriatum tempus: et ista dicuntur impedire contrahendum, sed non dirimere iam contractum. Quædam impediunt de necessitate, quia non stat cum eis matrimonij sacramentum: vnde sic impediunt matrimonium contrahendum, quod etiam dirimunt iam contractum. Hæc autem sunt numero duodecim, quæ verbis suis continentur:

Error, conditio, votum, cognatio, crimen, Cultus disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas. S. Bon. To. 6.

Si sis affinis, si forte coire nequibus. Hæc socianda vocant connubia, iuncta retrahant.

Tria sunt ex parte causæ efficientis, quæ est consensus, ad quem concurrit ratio et voluntas. Contra actum rationis est error: contra actum voluntatis, est vis, siue violentia: contra actum vtriusque, est conditio feruitutis, quæ impedit partim propter defectum libertatis, partim propter errorem. Tria ex parte causæ materialis. Nam matrimonium est, coniunctio voluntarie introducta, inter personas antea non coniunctas: vnde coniuncti in proximitate, ad matrimonium sunt inepti. Coniunguntur autem quidam consanguinitate, quidam affinitate, quidam publicæ iustitiæ honestate, quæ contrahitur ex sponsalibus per verba de presenti. Et sic sunt tria impedimenta, scilicet cognatio, affinitas, et honestas. Tria sunt ex parte causæ formalis, quia matrimonium est vinculum, in quo est mutua potestas viri et vxoris. Hæc autem potestas impeditur, quando alter tradit potestatem corporis sui alij, adhuc viuente proprio, et sic est ligamen: aut quia dedicauit se Deo, et sic est ordo: aut quia mancipauit se Deo et prælato, et sic est votum. Tria autem vltima, sunt ex parte causæ finalis. Nam matrimonium est ad procreandam prolem ad cultum Dei, vel saltem in remedium tempestatis. Contra rationem generandi, vel remedij est impotentia coeundi: contra cultum Dei, qui est in fide, est cultus disparitas: contra cultum Dei, qui est in moribus, est criminis enormitas.

Circa impedimentum, quod prouenit ex errore, attendendum est quod error potest esse circa personam, et circa proprietates personæ. Error circa personam consensum tollit, et matrimonium impedit: vt si credit consentire in Mariam, de qua cogitat sensu interiori, consentit in Margaretam, quæ offertur sensui exteriori. Si autem sit error circa proprietates personæ, non propter hoc matrimonium impeditur: vt si credat accipere diuinem et nobilem, quam postea deprehendit ignobilem, et pauperem.

Error.

De proprietatibus autem personæ excipitur conditio feruitutis, quæ impedit matrimonium contrahendum, et dirimit iam contractum. Circa quod nota, quod triplex potest esse error conditionis, scilicet parisi, vt cū seruus credit accipere liberam, et accipit ancillam, talis error non impedit: aut conditionis melioris, vt cū, scilicet credit accipere ancillam et accipit liberam, nec iste error impedit: aut conditionis deterioris, vt cum credit accipere liberam, cum sit liber, et accipit ancillam, talis impedit contractum, et dirimit iam contractum, nisi velit in eam libere consentire.

Conditio.

Circa votum nota diffinitionem Hugonis. Votum est testificatio promissionis factæ spontaneæ, quæ Deo et de his, quæ Deo pertinent, fieri debet. Item aliter diffinitur. Votum est melioris boni conceptio, cum deliberatione formata. Est autem duplex votum, simplex, et sollempne. Simplex est, in quo non est in prælatum translata potestas: impedit contrahendum, sed non dirimit iam contractum. Solempne votum est, quod solemnizatur ordinis sacri susceptione, professionis emissionem, habitus professorum assumptionem, cum alijs, quæ ostendunt hominem professum: impedit contrahendum, dirimit iam contractum.

Hugo de sacram. lib. 2. p. 12. cap. 3.

Circa crimen nota, quod in septem generibus criminum, denegatur connubium. Primum est adulterium, cum occisione mulieris, seu vxoris, scilicet fidei datione de ducenda vxore adultera, propria defuncta, vel cum contractione de facto: secundum est incestus: tertium est raptus sponse alterius: quartum est de eo, qui insidians matrimonio, filium suum de sacro fonte leuauit: quintum est de eo, qui occidit presbyterum: sextum est de eo, qui occidit propriam vxorem, siue persequendo culpam adulterij, siue persequendo personam ratione odij: septimum est sollempniter pœnitens. In omnibus istis dispensatur præterquam in primo, quod respicit determinatam personam. Nam

Crimen.

Impotentia cocundi. adulterium, cum vxoricidio, vel cum fideidatione, vel contractione de facto, respectu illius personæ, impedit contrahendum, et dirimit iam contractum. Item impotentia naturalis coeundi, si est temporalis, non impedit. Si est perpetua, impedit, et dirimit, si præcedit matrimonium. Si autem sequatur matrimonium, non dirimit. Sic etiam de sectis dicitur.

Ordo. Ordo sacer triplex impedit contrahendum, et dirimit iam contractum. Minores ordines neutro modo, si voluerit ordinatus Ecclesiæ deseruire.

Cultus disparitas. De cultus disparitate nota, quod infidelis dicitur aliquando, quia caret fide, non tamen fidei sacramentum, ut hæretica baptizata: talis disparitas impedit contrahendum, et non dirimit iam contractum: aut est infidelis carens fidei sacramentum, et talis disparitas impedit et dirimit, etiam si mulier sit fidelis: quia caret baptismo, qui est ianua sacramentorum.

Vis. Circa vim siue violentiam, tene quod coactio potest fieri vi, siue metu. Vis est maioris rei impetus, qui repelli non potest, ut cum quis capitur, trahitur, ligatur: talis vis impedit, et dirimit. Metus est instantis periculi trepidatio. Metus autem est duplex, scilicet leuis et iustus. Leuis est, qui non cadit in constantem virum, ut quando parua est comminatio, vel per hominem parua potentem. Coactio per hunc modum siue metus non dirimit, nec impedit. Iustus metus est, qui potest cadere in constantem virum, ut quando verisimile est, quod malum inferet, qui minatur: et talis coactio tollit consensum, et secundum iura impedit matrimonium, et dirimit iam contractum.

Ligamen. Circa ligamen nota, quod quantumcumque fiat diuortium inter coniuges, propter crimen adulterij, quantum ad thorum et cohabitationem, manent personæ sic separatae inuicibilis cum alijs: cum inter eos, quoad iura vixerint ambo, permaneat indissolubile vinculum et ligamen.

Honestas. Circa honestatem publicæ iustitiæ nota, quod qui contrahit sponsalia cum aliqua post septennium, et decedit ante consummatum matrimonium; ex tali honestate retrahuntur consanguinei sponsi defuncti a contractione matrimonij cum relicta: et hæc honestas impedit contrahendum et dirimit iam contractum.

De impedimentis affinitatis, et cognationis in speciali, et primo de affinitate. Sectio LV I.

Affinitatis, & consanguinitatis differentia triplex. De duobus impedimentis, quæ restant, specialiter est videndum, scilicet de affinitate, et cognatione. Est primum de affinitate. Circa quam primo est notanda triplex differentia: secundo notanda est triplex notula. Differt ergo primo inter esse affinem, et consanguineum. Consanguinitas enim venit carnis propagatione: affinitas autem ex carnali commixtione, præsupposita consanguinitate, quæ diffinitur sic: Affinitas est proximitas personarum ex carnali copula proueniens omni carens parentela, quantum est de se, supple. Vnde si quis cognoscit mulierem, efficitur affinis omnibus consanguineis mulieris, et contra. Secundo differt inter affinitatem, genus, et gradus. Nam genus attenditur, penes plurificationem commixtionis carnis: gradus vero ex parte sanguinis, et propagationis. Propter quod dicebatur antiquitus: *Mutat nupta genus, sed generata gradum.* Erant enim quondam tria genera affinitatis. Primum erat ex consanguinitate, et prima carnis commixtione. Verbi gratia: Si frater tuus contraxit cum Maria, illa erat tibi affinis in primo genere. Secundum erat ex affinitate et secunda carnis commixtione, vt si Maria, mortuo fratre tuo, contraxit cum Martino, ipse erat tibi affinis in secundo genere. Tertium erat ex secunda affinitate et tertia carnis commixtione, vt si Martinus, defuncta Maria, contraxit cum Guillota, ipsa Guillota erat tibi affinis in tertio genere. Et sic nupta mutabat genus, generata vero, siue propagata muta-

A bat gradum. Nam si Maria, mortuo fratre tuo, ex Martino filiam generasset, illa filia fuisset tibi affinis in secundo gradu, quasi neptis, et non in secundo genere. Hodie vero cessant illa tria genera præter primum, et filia generata ex cognata tua ex alio viro nihil dicitur tibi attinere. Et sic tertio differt vtum mulier affinis generet ex consanguineo vel extraneo. Nam si generet ex consanguineo, proles genita attinet tibi gradu consanguinitatis: Si vero ex extraneo, attinet tibi proles genita gradu affinitatis, vt dictum est secundum iura antiqua. Secundum vero iura moderna, nihil tibi attinet proles illa.

B His visis, tres notulæ sunt ponendæ: quarum prima est, quod in primo genere affinitatis, non licet contrahere vsque ad quartum gradum inclusiue, sicut et de consanguinitate dicitur. Si autem quartum gradum velis agnoscere, recurre ad personam, mediante qua affinitas est contracta, et quoto gradu distat ab illa, tanto gradu distat a persona, cui est affinis: vt si contraxisti cum muliere, factus es affinis consanguineis mulieris: et quoto gradu aliquis est consanguineus mulieris tuæ, toto gradu est tibi affinis: et si attinet sibi in quarto gradu consanguinitatis, attinet tibi in quarto gradu affinitatis. Et sicut non licet vxori tuæ contrahere cum tali, ita nec tibi. Secunda est, quod ex quo affinitas est contracta, mortua persona, mediante qua est contracta, nihilominus manet: quia sicut vinculum consanguinitatis est perpetuum, sic etiam affinitatis. Tertia est, quod affinitas non solum contrahitur per coitum coniugalem, sed etiam per fornicatorium.

Notula triplex.

De cognatione triplici. Sectio LV II.

S Equitur videre de cognatione, quæ distinguitur triplex, scilicet carnalis, spiritualis, et legalis. De singulis videndum est per ordinem. Et primo de carnali. Circa quam primo ponenda est triplex diffinitio. Ergo videndum est quid sit consanguinitas, et quo modo diffinitur. Secundo adiungenda est triplex notula. Primo consanguinitas est vinculum personarum ab eodem stipite descendendum, carnali propagatione contractum. Secundo videndum est, quid sit linea: Linea est ordinata collectio personarum, consanguinitate coniunctarum, ab eodem stipite descendendum, diuersos gradus continens. Et quia ordo potest attendi quantum ad id, quod est supra, vel ad id, quod est infra, vel ad id, quod est iuxta, tres lineæ assignantur. Quædam ascendendum, in qua sunt gradus isti pater et mater: auus et auia: proauus et proauia: abauus et abauia: atauus et atauia. Quædam est descendendum, in qua sunt filius et filia: nepos et neptis: pronepos et proneptis: abnepos et abneptis: atnepos et atneptis. Quædam est transfuersalium, in qua sunt duo fratres, filij duorum fratrum: nepotes duorum fratrum. Tertio videndum est, quid sit gradus. Gradus est habitudo personarum distantium, qua cognoscitur quoto generis differentia duarum personarum differunt, seu distant inter se. Nunc ponendæ sunt tres notulæ. Quarum prima est, quod non licet contrahere cum aliqua consanguinea, vsque ad quartum gradum inclusiue. Secunda est, quod toto gradu personæ descendentes a stipite distant a se inuicem, quoto distant a stipite. Tertia est, quod quando personæ inæqualiter distant a stipite, vt pote vna in secundo gradu, alia in quinto, quod linea consanguinitatis et gradus computari debet secundum differentiam personarum magis remotarum. Circa cognationem spiritualem, primo videndum est quid sit. Est autem cognatio spiritualis propinquitas, siue proximitas, proueniens ex sacramentali donatione, vel ad id intentione. Secundo videndæ sunt eius differentie, quæ sunt tres: Compaternitas, quæ est inter patrem spirituales et patrem carnalem: paternitas, quæ est inter patrem, qui suscipit, et eum, qui suscipitur, siue sit masculus siue femina: fraternitas, quæ

Consanguinitas.

Linea.

Gradus quid.

Notulæ tres.

Cognatio spiritualis.

tas, quæ est inter filij spiritualem et filium carnalem, A vniversaliter et præcisè: non enim se extendit nisi ad eum, qui suscipitur. Tertio videndum est, quoto modo contrahitur, quia dupliciter, scilicet indirecte, vt cum alter coniugum sit compater alicuius per actum coniugis: directe, vt cum aliquis sit compater alicuius per actum proprium, vt quando ipse personaliter de fonte suscipit filium alicuius. Secundum istum duplicem modum, intellige istos versus.

Qua mihi, vel cuius mea natus de fonte leuauit: Hac mea commator, fieri mea nequit vxor. Si qua mea natus non ex me fonte leuauit: Hanc, post fundam meam, non inde vtabor habere.

C ontrahitur autem hæc cognatio per catechismum, baptismum, et confirmationem. Sed per catechismum adeo exiliter, vt vix impediatur matrimonium contrahendum, non autem dirimit iam contractum. Per baptismum vero et confirmationem contracta cognatio spiritualis, secundum triplicem differentiam supradictam, impedit contrahendum et dirimit iam contractum.

Cognatio legalis.

Modo videndum est breuiter de cognatione legali, quæ sic describitur: Cognatio legalis est, proximitas proueniens ex adoptione. Triplex autem oritur cognatio per adoptionem: vna est quasi descendendum, quæ attenditur inter adoptantem, et filiam, vel nepem adoptatam, et inter ipsos non potest contrahi matrimonium: alia est quasi a latere, quæ attenditur inter filium naturalem, et filiam adoptiuam, et isti quando sunt in potestate patris, non possunt matrimonio coniungi, emancipati vero possunt matrimonio copulari: alia est quasi affinitas quædam, quæ attenditur inter adoptatam, et vxorem adoptantis, vel inter adoptantem et vxorem adoptati, inter istas non potest matrimonium celebrari. Nota quod carnalis cognatio sumitur penes legem naturalem: spiritualis, penes diuinam: legalis, penes legem humanam. Prima respicit bonum naturæ: secunda, bonum gratiæ: tertia, bonum fortunæ. Prima corpus, secunda animam, tertia coniunctum.

de quo percipitur ista merces: dicitur autem nunc aurea, nunc præmiū substantiale, nunc bonū essentiale. Aureola vero est gloria incorruptionis, secundum profectum trium virum animæ, vel in carne operantium. Tres quippe naturales potentie, scilicet rationalis, irascibilis, concupiscibilis in actus perfectissimos egrediuntur respectu carnis tribus virtutibus informatæ, scilicet prudentia, temperantia, et fortitudine. Temperantia habet suum perfectissimum actum, et difficillimum, qui est semper seruare carnem suam integram, absque omni contagione venereæ actionis: quod faciunt virgines, ratione cuius debetur eis aureola virginum. Fortitudo habet suum actum difficillimum, quem in carne transigit, et exercet mediante carne: vt est sustinere mortem pro iustitia, et veritate, quod faciunt martyres, ratione cuius debetur eis aureola martyrum. Prudentia quoque habet actum suum difficillimum, quem transigit et exercet in carne, quæ aggrauat animam: et hic est docere alios in fide, et moribus, quod faciunt doctores, ratione cuius debetur eis aureola prædicatorum. Aureola igitur virginum est gloria de incorruptione carnis, attestante incorruptione mentis. Aureola martyrum est gloria de inuicta sustinentia mortis, vsquequo aliquis perseuerauerit vsque ad mortem, pro fide, et iustitia patienter. Aureola prædicatorum est gloria de incorruptione doctrinæ ad alterum prolata: verbo, et mente, et exemplo. De hac aureola prædicatorum dicitur: *Quæ est mea spes, aut gaudium, aut corona gloriae? nonne vos ante Deum? In signum huius triplicis aureolæ debita tribus generibus saluandorum, præmittuntur in aliquibus Ecclesijs antiphonis Beate Mariæ versiculi, in signum aureolæ virginum. Antiphonis beati Pauli Apostoli, pro prædicatoribus. Antiphonis beati Laurentij martyris pro martyribus.* Et nota, quod pro quattuor datis maximis, quæ dat homo iustus Deo, ab eo recipit quattuor dona maxima. Nam pro bona voluntate informata charitate, recipit auream: pro bona doctrina fidei et morum, recipiunt prædicatores aureolam: pro sustinentia mortis, recipiunt martyres suam: pro incorruptione carnis, virgines habent suam aureolam.

1. Thess. 2. d

Ritus.

Premium fructus.

1. Tim. 5. a
Sex opera vidualis castitatis.

CENTILOQVII

QVARTA PARS,

Quæ tribus Sectionibus est contenta.

De triplici differentia præmij. Sectio I.

P OST QVAM visum est de bono, in quantum tenet rationem meriti; videndum est iam vltimo de bono, in quantum tenet rationem præmij. Circa quod breuiter sunt tria videnda, scilicet triplicis præmij differentia, viæ expedientia, et gaudij sufficientia. Quantum ad primum tenendum est, quod triplex præmiū legitur in scriptura, scilicet præmium, quod dicitur aureola: et præmium, quod dicitur fructus: et præmium, quod dicitur aurea. Aurea est merces incorruptibilis et æterna, veritate et bonitate. Comparatur autem talis merces aurea propter tria. Aurea enim est corona de auro. Corona autem debetur filio regis. In qua etiam quantum est in se, non est reperire principium, neque finem. Et materia, de qua est, scilicet aurum, est inter cetera metalla maxime incorruptibile. Præmio ergo, quod dicitur aurea, præmiantur, qui transeunt ad regni hereditatem, ad Dei æternitatem, ad sui soliditatem, siue incorruptibilitatem. Hoc autem præmium debetur cuiuslibet virtuti, et præcipue redditur charitati, et alijs virtutibus gratia charitatis. Nam si finalis charitas amittatur, illud præmiū nulli datur. Et quia est bonum increatum, S. Bon. To. 6.

Premium, quod dicitur fructus, attenditur secundum vnum prædicatum, scilicet secundum continentiam virginalem. Et diuersificatur fructus, secundum quod diuersificatur continentia. Est enim continentia coniugalis abstinens se ab omni coitu illicito, non tamen ab omni coitu. Huic respondet fructus tricesimus, in quo est denarius, qui æterna significat: et ternarius trium bonorum coniugij, scilicet prolis, fidei, et sacramenti, quæ ad denarium referuntur. Est continentia vidualis abstinens se ab omni coitu in carne corrupta, respectu temporis, et personæ a posteriori tantum, cui respondet fructus sexagesimus. In quo est denarius æterna significans, et fenarius operum, in quibus propter denarium æternorum debent viduæ exerceri secundum Apostolum. Quorum operum primum est reddere parentibus vicem: secundum est instare obsecrationibus et orationibus: tertium est filios educare: quartum pauperes hospitio recipere: quintum sanctorum pedes lauare: sextum tribulationem patientibus subministrare. Est tertio continentia virginalis abstinens se in carne incorrupta, respectu cuiuslibet temporis, et personæ ab omni coitu, cui respondet fructus centesimus, qui constat ex denario in se ducto. Iste quidem competit virginibus, quæ in terra manentes, angelicam ducunt vitam, et tantum interius sibi vacant propter æternum bonum, quod est denarium in se ducere. Castitas coniugalis bene excolit terram suam, vidualis melius, virginalis optime. Et nota, quod cum virginitas sit in carne corruptibili perpetuè incorruptionis meditatio, virginitas tria dicitur. Primum est abstinentia ab omni coitu illicito: secundum est abstinentia ab omni

ab omni coitu licito: tertium est integritas mentis, et carnis. Quantum ad primum dicitur habitum virtutis, huic debetur aurea: quantum ad secundum, dicitur virtutis statum, huic debetur fructus centesimus: quantum ad tertium, dicitur decorem, huic debetur aureola. Fructus autem in virginibus determinat ante se aureolam: aureola vero presupponit auream. Voluntati enim continendi propter Deum debetur aurea: sed cum additur in carne incorrupta, superadditur ei aureola: quia sic est continentia in suo summo. Vltimus cum additur, respectu cuiuslibet temporis et personae, debetur ei fructus centesimus.

De expeditia ad premium. Sectio II.

Sequitur videre de his, quae animam expediunt ad gloriae supplementum. Retardatur enim anima exuta, quamvis gratia finali informata, dupliciter, ne totaliter feratur in Deum, scilicet propter cremabile, quod fecum traxit, et propter corpus suum socium, quod dimisit. Contra primum, expeditur per Ecclesiae orationes, et suffragia viatorum. Contra secundum, expeditur per consummationem iustitiae, siue per remunerationem corporum resumptorum. Primo ergo videamus qualiter animabus in purgatorio retardatis, valeant suffragia viatorum. Et post de resurrectione mortuorum.

Suffragia pro defunctis.

Profunt autem Ecclesiae suffragia defunctis, non quibuscumque, sed mediocriter bonis, utpote illis, qui sunt in purgatorio: non, valde malis, ut illis, qui sunt in inferno: nec, valde bonis, ut illis, qui sunt in paradiso: sed potius eorum orationes et merita militanti Ecclesiae suffragantur: quia nobis adhuc miseris multa per eos beneficia impetrantur. Profunt autem suffragia sic impensa secundum magis et minus, vel pro diuersitate meritorum in mortuis, vel pro solitudine charitatis in viuus. Profunt inquam ad poenam mitigationem, vel ad celeriorum liberationem, prout diuina prouidentia voluerit dispensare. Suffragia autem, quae valent praecipue in remedium defunctorum, his versibus continentur.

Missa frequens, crebraq. preces, ieiunia sacra, Profunt defunctis, prodest elemosyna sanata.

Cum autem per diuina munera et propria merita, necnon et aliena suffragia, animae ad gloriam transeant angelorum; adhuc tamen secundum sanctos propter naturalem inclinationem ad corpus, a contemplatione plena, et fruitione perfecta retardantur.

Resurrectio generalis.

Vnde videndum est de resurrectione, de qua secundum fidem catholicam est tenendum, quod omnia corpora hominum resurgent in generali iudicio, non existente in eis distantia quantum ad ordinem temporis, sed potius quantum ad ordinem dignitatis. Mali enim non in melius mutabuntur, sed in bonis natura seruabitur, et vitia atque defectus detrahentur. Omnes quippe resurgent in integro corpore, plena aetate, et debita mensura membrorum, in eisdem corporibus numero, et eisdem partibus constitutis, salua totius veritate naturae, non solum quantum ad membra principalia et humiditatem radicalem, verum etiam saluis capillis et membris ceteris, quae ad corporis decentiam pertinebunt: ita quod in quacumque auras puluis humani corporis dispersus fuerit, ad eandem redibit animam, quae hominem prius, ut viueret et cresceret, animauit. Et quia electi debent esse conformes primogenito mortuorum, id est Domino nostro Iesu Christo, in quo nullus fuit omnino defectus: necesse erit, ut si aliquod membrorum deerat, suppleatur: et si aliqua superfluitas inerat, auferatur: si aliqua membrorum inordinatio, corrigatur. Si paruus erat, ad quantitatem aetatis Christi, quam habebat paruulus, in ratione quamuis non in mole, virtute diuina deducatur. Si decrepatus, ad eandem aetatem deueniet. Si gigas, ad eandem, si nanus deficiens, ad mensuram congruam limitetur: ut sic omnes san-

cti integri et perfecti, occurrant in virum perfectum, Eph. 4. b in mensuram aetatis plenitudinis Christi.

Erunt autem in corporibus electorum quattuor conditiones nobilissimae, quae dotes dicuntur, in quibus cetera bona includuntur. Quae quidem dotes sunt claritas, agilitas, impassibilitas, et subtilitas, quae sic corpus perficiunt, quod ordinant ad animae actionem, quae duplex est, scilicet cognitio, et dilectio. Claritas habet ordinem ad cognitionem, aliae tres dotes ad dilectionem. Consistit autem dilectio, quae est delectatio magna, in coniunctione conuenientis cum conuenienti. Est itaque agilitas, ut coniungatur anima Deo: impassibilitas, ut non retrahatur: subtilitas, ut nihil interponatur inter diligens et dilectum. Potest autem sumi sufficientia harum dotium penes causam materialem sic: Corpus humanum quattuor habet defectus, ex quattuor elementis, quibus componitur et subsistit. Ab aqua habet passibilitatem, quae est elementum fluidum, contra hunc defectum habet impassibilitatem: a terra habet opacitatem, contra quam habet claritatem: ab igne, qui consumit, habet animalitatem, secundum quam alimonij reddit ponderosum, contra quem defectum habet agilitatem: ab aere, qui cedit cuiuslibet impellenti, habet infirmitatem, contra quam habet subtilitatem siue penetrabilitatem, per quam corpori glorioso erit peruium omne durum.

Dotes quattuor beatorum corporum.

De sufficientia gaudij. Sectio III.

Iam ad gaudij sufficientiam est tertio, siue vltimo transeundum. Circa quam breuiter est attendendum, quod gaudium sufficiens, perficitur et completur in tribus dotibus animae, quae sunt aperta visio summi veri, certa tentio summi ardui, perfecta dilectio summi boni. In primo perficitur rationalis, in secundo irascibilis, in tertio concupiscibilis. Primum est praemium fidei, secundum praemium spei, tertium praemium charitatis. Sunt autem quidam ternarij in superiori facie animae, quibus ab imo sui usque ad summum Dei peruenit, et quiescit. Sunt tria subiecta, scilicet tres potentiae naturales, rationalis, irascibilis, et concupiscibilis: quae tamquam fundamenta bonis spiritualibus substruuntur. Sunt tres habitus virtutum theologiarum, scilicet fidei, spei, et charitatis, quae a Deo gratis ad informationem trium virium praedictarum infunduntur, et quibus ipsae potentiae diriguntur. Sunt tres actus, qui a praedictis potentijs, mediantibus tribus habitibus supra dictis, scilicet tribus virtutibus theologis eliciuntur, scilicet credere, assentiendo summam veritati propter se, et super omnia: sperare, intendendo summam largitatem propter se, et super omnia: diligere, completendo summam bonitatem propter se, et super omnia. Sunt tria obiecta, ad quae tres actus egredientes a tribus potentijs virtute trium habituum terminantur. Ista autem obiecta sunt veritas increata, maiestas increata, et bonitas: ita quod summum verum est obiectum fidei, summum bonum est obiectum charitatis. Verum, inquam, sub ratione veri, arduum sub ratione ardui, bonum sub ratione boni. Et respiciunt haec omnia statum et meritum viatorum. Sunt etiam tria praemia, scilicet cognitio, siue intelligentia veritatis infallibilis: possessio siue permanentia dignitatis inamissibilis: dilectio siue complacencia bonitatis infatigabilis. Et sic potest colligi ex praedictis, quod in gloria caelesti erit praemium substantiale, constubstantiale, et accidentale. Substantiale et ex parte animae, consistit in Dei visione aperta, Dei tentione secunda, Dei dilectione perfecta: et haec est prima stola. Constubstantiale ex parte corporis, consistit in claritate, impassibilitate, agilitate, et subtilitate: et haec est secunda stola. Accidentale consistit in tribus aureolis, quae non sunt omnium saluandorum.

Tres dotes animae gloriose.

Praemium triplex.

S. BONA-

S. BONAVENTURAE EX ORDINE MINORVM

S. R. E. CARDINALIS EP. ALBANENSIS EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS

Pharetra.

OPVSVLI sequentis argumentum Auctor in Proaemio satis breuiter, et dilucide explicat. In eo enim utilitatem libri, diuisionem, et rationem nominis, cur scilicet Pharetra inscribitur, facile comperio. Et quoniam in hac Pharetra auctoritates Doctorum varia reconduntur, quibus velut sagittis videntes antiquum hostem deicere possimus: sedula diligentia adhibita est istis conquirendis, et margini adiungendis pro commoditate legentium. Illud vero animaduertendum est, aliquos Doctorum libros in Pharetra citatos, vel hoc tempore non extare, vel alio titulo in exemplaribus impressis inscribi, et olim vni Auctori ascriptos, iam hac aetate in alterius operibus reconderi. Nam, ut de singulis proferatur exemplum, libro S. Ambrosij, quem S. Bonauentura Pastoralis appellat, titulus est in editione Romana de Dignitate Sacerdotali. S. Augustini in Canoniam Iacobi expositio, quam Auctor citat, modo non extat. Liber de Singularitate Clericorum, quem Augustino tribuit, in operibus Cypriani connumeratur in editione Pammeliana. Quare eo recurrendum erit, ubi in margine citatur auctoritas, quo facilius in euulgatis libris inueniatur. Nonnulla vero auctoritates, quae vel propter rationes iam dictas, vel quia diligentiam superauerunt, reperiri nequaquam potuerunt, asterisco notata sunt.

P R A E F A T I O.

N conuersionis meae primordio cum ob mentis recreationem auctoritates sanctorum legerem, et legens varias corruptions perciperem: placuit mihi, ut ad ipsum fontem originalium recurrerem et ob maiorem certitudinem, ipsamet aliqua perciperem, quae postmodum, ut sciu, ordinavi: ut quae ad meditationem, praedicationem, disputationem ibidem essent uilia, leuius reperirentur. Hoc autem sciat lector quod reperi aliquando diuersos doctores vnum dixisse, aliquando eundem Doctorem idem in diuersis libris. Distinxi autem Opusculum istud per quattuor libros, ut dicatur liber primus de personarum varietate: secundus de principalium virtutum et virtutum multiplicitate: tertius de periculosos: quartus de gratiosis. In vnoquoque libro posui quinquaginta capitula: quia talis numerus iubilei est figuratiuus. Opusculum autem istud Pharetram appellavi: quia sicut in Pharetra iacula reponuntur, quibus hostis hostem ferit, vulnerat, et deicit, sic et haec varia auctoritates fide dignorum: quas si manu operationis tenemus, hostem antiquum deiciemus. Sciendum quoque, quod cum dico idem, non apponendo ubi, intelligendum est in priori libro antea posito fore. Originalia ista subscripta ipse excepi.

<i>De S. Gregorio.</i>	<i>De S. Iohanne Chrysostomo.</i>	<i>De S. Augustino.</i>	De quinque responsionibus.
Moralia.	Super Matthaeum bis.	De ciuitate Dei.	De ecclesiasticis dogmatibus.
Hom. super Ezechielem.	Super Ioannem.	De Trinitate.	De decem chordis.
Registru idest Epistolas.	De compunctione.	De doctrina Christiana.	De pastoribus.
Homilias super Euan.	De militia spiritali.	De vita Christiana.	De ouibus.
Pastorale.	De militia Christiana.	De disciplina Christiana.	De cathechizandis rudibus.
Dialogum.	De eo, quod non laeditur homo, nisi a seipso.	De Agone Christiano.	De mirabilibus sacrae scripturae.
Cantica.	Sermones.	De confessionibus.	De moribus Manichaeorum.
	Epistolam.	De gratia noui testamenti.	De diuinatione demonum.
		De moribus Ecclesiae.	De soliloquijs.
		De vera religione.	De incarnatione Verbi.
		De consensu quattuor Euangelistarum.	De meditationibus.
		De officijs.	De essentia diuinitatis.
		De Patriarchis.	De magistro.
		De excessu Satyri.	De ordine disciplinae.
		De fide resurrectionis.	De opere monachorum.
		De hexaemeron.	De singularitate clericorum.
		De figura saeculi.	De octuaginta tribus questionibus.
		De obitu Theodosij.	De natura et gratia.
		Apologiam de Dauid.	De correctione et gratia.
		Pastorale.	De gratia et libero arbitrio.
		Sermones.	
		Epistolas.	
		Super Lucam.	
		Super Beati immaculati.	
		De duodecim abusibus.	
			De spi-

De spiritu et littera.	De sententia Iacobi, ad Hieronymum.	Super duodecim prophetas.	Sermones.
De vita bona.	De conflictu vitiorum.	Epistolas.	Flores.
De perfectione iustitiæ.	Super Genesim ad litteram.	Homilias.	<i>De S. Anselmo.</i>
De predestinatione diuina.	Super Genesim contra Manichæos.		
De fide ad Petrum.	Epistolas.	<i>De S. Bernardo.</i>	De similitudinibus.
Ad Orosum.	Sermones.		Meditationes.
Ad Bonifacium.	De mendacio.	Super Cantica.	<i>De Casiodoro.</i>
De penitentia.	Contra mendacium.	Super missus est.	
De patientia.	Contra Iulianum.	Super Qui habitat.	De anima.
De perseverantia.	Contra Adamantium.	Super Ecce nos.	
Regulam.	Contra quinque hæreses.	De consideratione.	<i>De Seneca.</i>
Enchiridion.	Contra Donatistas.	De preceptorum dispensatione.	
De cura pro mortuis.	Contra Epistolam fundamenti.	De libero arbitrio.	Epistolas.
De simbolo.	Contra aduersarios legis, et prophetarum.	De diligendo Deum.	De copia verborum.
De ieiunio sabbati.		De amore Dei.	De clementia.
De vilitate credendi.	<i>De S. Hieronymo.</i>	De duodecim gradibus.	De liberalitate.
De laude charitatis.	Super Isaiam.	Epistolas.	De spiritu, et anima,
De unico baptismo.		Apologiam.	Et aliqua de alijs libris et glossis.
De baptismo paruulorum.		Meditationes.	
De sermone Domini in monte.			

CAPITA PRIMI LIBRI PHARETRÆ.

DE Deo. Cap. I.
 De Christo. Cap. II.
 De Eucharistia. Cap. III.
 De Cruce. Cap. IV.
 De Beata Maria. Cap. V.
 De Angelis. Cap. VI.
 De Homine. Cap. VII.
 De Muliere. Cap. VIII.
 De Christianis bonis. Cap. IX.
 De Christianis malis. Cap. X.
 De Prelatis bonis. Cap. XI.
 De Prelatis malis. Cap. XII.
 De Subditis. Cap. XIII.
 De Predicatoribus bonis. Cap. XIV.
 De Predicatoribus malis. Cap. XV.
 De Versipantibus predicationem. Cap. XVI.
 De Negligentibus predicationem. Cap. XVII.
 De Auditoribus verbi Dei. Cap. XVIII.
 De Episcopis. Cap. XIX.
 De Sacerdotibus bonis. Cap. XX.
 De Sacerdotibus malis. Cap. XXI.
 De Clericis. Cap. XXII.
 De Beneficiatis. Cap. XXIII.
 De Ambitiosis. Cap. XXIV.
 De Studentibus. Cap. XXV.

De Aduocatis. Cap. XXVI.
 De Religiosis bonis. Cap. XXVII.
 De Religiosis malis. Cap. XXVIII.
 De Nouitijs. Cap. XXIX.
 De Iuuenibus. Cap. XXX.
 De Monachis bonis. Cap. XXXI.
 De Monachis malis. Cap. XXXII.
 De Incipientibus. Cap. XXXIII.
 De Proficientibus. Cap. XXXIV.
 De Perfectis. Cap. XXXV.
 De Tribus statibus prædictis. Cap. XXXVI.
 De Monialibus. Cap. XXXVII.
 De Virginitibus. Cap. XXXVIII.
 De Viduis. Cap. XXXIX.
 De Coniugatis. Cap. XL.
 De Tribus statibus prædictis. Cap. XLI.
 De Pauperibus. Cap. XLII.
 De Diuitibus. Cap. XLIII.
 De Potentibus. Cap. XLIV.
 De Indicibus. Cap. XLV.
 De Nobilibus. Cap. XLVI.
 De Militibus. Cap. XLVII.
 De Negotiatoribus. Cap. XLVIII.
 De Feneratoribus. Cap. XLIX.
 De Dæmonibus. Cap. L.

PHARETRÆ LIBER PRIMVS, IN QVO

De Personarum Varietate tractatur.

De Deo Caput primum.

Greg. li. 2 Mor. c. 8. h. lib. lib. 16. c. 20.

DEUS hoc est, quod habet æternitatem quippe habet, et ipse est æternitas: lucem habet, et lux sua ipse est. **DEUS**: Omnipotens Deus et si plerumque mutat sententiam, consilium numquam. **DEUS**: Omnipotens Deus, quid nobis profuturum esse valeat, sciens, dissimulat exaudire dolentium vocem, vt augeat vtilitatem, vt vita per pœnam purgetur, et quietis tranquillitas, quæ hic inueniri non valet, alibi quaeratur. **DEUS**: Omnia humana, quæ iusta, quæ pulchra sunt, Dei iustitiæ et pulchritudini comparata, nec iusta, nec pulchra sunt, sed nec omnino sunt. **DEUS**: Conditor noster mira dispensatione consilij, et culpas nostras respicit, et viuendi tempora impendit: vt longiora vitæ temporalis spatia aut conuerso fiant adiutorium muneris, aut non conuerso augmentum damnationis. **DEUS** in Homilijs: Vbiq; nobis occurrit superna medicina, quia Deus et dedit homini præcepta, ne peccet, et tamen peccanti dedit remedia, ne desperet. **DEUS** super Ezechiel: Omnipotens Deus, qui sibi met ipsi dissimilis nõ est, ea virtute videt omnia, qua audit omnia, et ea virtute iudicat omnia, qua creauit omnia. **DEUS** in epistola: Deus vbiq; præsens est, et vbiq; totus præsens, nec tamẽ vbiq; habitans, sed in templo suo. Capitur autem habitans ab alijs plus, ab alijs minus. **DEUS**: Deus totus oculus est, totus manus, totus pes est. Totus oculus est, quia omnia videt: totus est manus, quia omnia operatur: totus pes, quia vbiq; est. **DEUS**: Non tantum modo in hoc nos adiuvat Deus, vt sciamus quid agendum sit, verum etiam vt amando agamus, quod discendo iam scimus. **DEUS** dicit, Hieronymum dixisse: Videre Deum sicut est in natura sua, oculus hominis non potest. Nec solum homo, sed nec Angeli, nec Throni, nec Potestates, nec Dominationes, sed nec omne, quod nominatur. **DEUS** de confessionibus: Penitet te Deus, et non doles: irasceris, et tranquillus es: opera mutas, nec mutas consilium. **DEUS**: O quam excelsus es Domine, sed humiles corde sunt domus tuæ: tu enim erigis elisos et non cadunt, quorum celsitudo tu es. **DEUS**: Voluntas et potentia Dei, Deus ipse est. **DEUS** super Genesim contra Manichæos: Deum dicimus tantæ bonitatis esse, tantæ iustitiæ, tantæq; incorruptionis, vt neque peccet, neque alicui noceat, qui peccare noluerit, nec ipsi aliquis, qui peccare voluerit. **DEUS** in Soliloquijs: Constante Deo crede, eiq; te totum committe, quantum potes. Noli velle esse quasi proprius, et in tua potestate, sed eius clementissimi, et viliissimi Domini te

A seruum esse profiteri: ita enim te ad se subleuare non desinet, nihilq; tibi euenire permittet, nisi quod tibi prosit, etiam si nescias. **DEUS** de coniugijs adulterinis: Absit vt catholicus quisquam dixerit: quando suadet Spiritus sanctus, non Deum suadere: cum ipse Deus sit, et inseparabilia sint opera Trinitatis. **DEUS** de ciuitate Dei: Patientia Dei ad patientiam inuitat malos, sicut flagellum Dei ad patientiam erudit bonos. **DEUS** super Lucam: Nihil præscriptum, nihil circumscriptum, nihil emensum, nihil dimensum Trinitas habet. Non loquor clauditur, non opinione comprehenditur, non aestimatione concluditur, non ætate variatur. **DEUS** de summo bono: Ille, qui nos malos tolerat, non dubium est, quin conuersis clementer ignoscat. **DEUS**: Cum de Deo nec secundum quantitatem, nec secundum qualitatem, nec secundum situm, nec secundum habitum, aut motum, aliquid digne dicatur: inest tamen ei et quodam modo latitudo charitatis, qua nos et ab errore colligit, et continet in veritate. Inest ei et longitudo, qua longanimiter nos malos portat: donec emendatos patriæ futuræ restituat. Inest ei et altitudo, per quam omnem sensum, suæ scientiæ immensitate exuperat. Inest ei et profundum, quo damnandos, inferius iuxta æquitatẽ disponens præordinat. **DEUS** super Mathæum: Deus inuitus compellitur, et cum magno dolore peccatores damnare. Non enim sic dolet, quia et ipse ab eis offenditur: sed quia quasi violenter cogitur perdere aliquem, qui omnes cupit saluare. **DEUS**: Deus gaudet, non de suo lucro, sed de salute nostra: tristatur non de sua iniuria, sed de nostra perditione. **DEUS** libro de consideratione: Deus amat vt charitas, nouit vt veritas, sedet vt æquitas, dominatur vt maiestas, regit vt principium, tuetur vt salus, operatur vt virtus, reuelat vt lux, assistit vt pietas. **DEUS**: Deus non partibus constat, vt corpus: non affectibus distat, vt anima: non formis substat, vt materia: non mutatur, vt omne, quod factum est. **DEUS** super Qui habitat: Vigilat super nos indefessus, et peruigil ille singularis clementiæ oculus non dormit neque dormitat, qui custodit Israel. Et id quidem necesse est, quia etiam non dormit, neque dormitat, qui impugnat Israel. **DEUS** in sermonibus: Quattuor filie magnæ misericordiæ Dei sunt: immisericordia, subtractio opportunitatis, virtus miseris, et resistendi, et sanitas affectus. **DEUS** de spiritu et anima: Nemo de Dei pietate diffidat, quoniam maior est eius misericordia, quam nostra miseria: et quisquis ad eum toto corde clamauerit exaudiet illum, quia misericors est. Tardius siquidẽ ei videtur esse peccatori veniam dare, quã ipsi peccatori veniã accipere. Sic enim festinat Deus absoluere tormenta compassionis suæ, quã plus cruciet eum compassio miseris, quam ipsum miserum passio sui. **DEUS** natura misericors paratus est, vt saluet per clementiam, quos saluare non potest per iustitiam.

De Christo. Cap. I I.

GREGORIUS in Moralibus: Nuntiâre angelo, et adueniente Spiritu sancto, mox verbum in vtero, et mox intra vterum verbum caro: et manente incommutabili essentia verbi, quæ ei est et cum Patre, et cum Spiritu sancto coæterna, assumpti intra virginea viscera matris, vt impassibilis pati, et immortalis mori, et æternus ante sæcula, temporalis possit esse in fine sæculorum: vt per ineffabile sacramentum conceptu sancto, et partu inuolubili secundum veritatem vtriusque naturæ, eadem virgo, et ancilla Domini esset, et mater. **I D E M**: Ad hoc Dominus apparuit in carne, vt humanam vitam admonendo excitaret, exempla præbendo accenderet, moriendo redimeret, resurgendo repararet. **I D E M**: In altitudine sua diuinitas a nobis, vt pote paruulis, apprehendi non potuit: sed strauit se hominibus, per humanitatem, et quasi in iacentē ascendimus: surrexit et leuati sumus. **I D E M**: Qui nos existere fecit ex nihilo, etiam sine sua morte reuocare nos potuit a diabolica passione. Sed vt quanta esset virtus compassionis ostenderet, fieri pro nobis dignatus est, quod nos esse voluit: vt in semetipso temporaliter mortem susciperet, quam a nobis in perpetuum fugaret. **I D E M**: Mos medicinæ est, vt aliquando similia similibus, aliquando contraria contrarijs curet. Nam sæpe calida calidis, et frigida frigidis: sæpe etiam calida frigidis, et frigida calidis sanare consuevit. Veniens ergo ad nos desuper medicus nos ter, et tantis nos inueniens languoribus oppressos, quiddam nobis simile, et quiddam nobis contrarium apposuit. Ad homines quippe homo venit, sed ad peccatores iustus. **I D E M**: Is, qui propter nos minor angelis sibi extitit: æquales nos angelis, virtute suæ minorationis fecit. Vnde et moriendo, docuit mortem non metui: resurgendo, docuit de vita confidi: ascendendo, de cælestis patriæ hereditate gloriari. **I D E M** super Ezechiele: Vt humanum genus a suo languore sanaret, tunc magna apparuit potentia medici, cū languor creuit ægroti. **I D E M** in Moralibus: Ad hoc vniuersitatis Dei filius formā infirmitatis nostræ suscepit, ad hoc inuisibilis non solum visibilis, sed etiam despectus apparuit, ad hoc contumeliarum ludibria, illusionum probra, passionum tormenta tolerauit: vt superbum non esset hominem doceret humilis Deus. **I D E M** in Euang. nō Registrō: Descendens ad inferos Christus solos illos per suam gratiam liberauit, qui eum et venturum esse crediderunt, et præcepta eius viuendo tenuerunt. **I D E M** in Homilia: Deus qui in vtero virginis incarnatus, in mundū sine peccato venerat, nihil contradictionis in semetipso tolerabat. **I O A N N E S C R Y S O S T O M V S** in sermonibus: Christus via tor factus est, vt te sine labore faceret: ex muliere natus est, vt prauaricationē Eua deleret: homo appellatus est, vt te Deum vocaret: filius hominis dictus est, vt te in filium adoptaret Dei. **I D E M**: O misericordia Christi, o Iudæ dementia. Ille eum triginta denarijs pacifcebat, vt venderet: et Christus ei sanguinem, quem vedit, offerebat. **I D E M**: Non sub recto, sed sub cælo Christus immolabatur, vt vniuersus aer in excelso immolatus ovis odore a tetra mundaretur. Sed et terra simile beneficium sentiebat: decursi de latere sanguinis stillatione mundata. **A M B R O S I V S** de virginitate: Omnia Christus est nobis. Si vultus curare desideras, medicus est: si febris æstus, fons est: si grauaris iniquitate, iustitia est: si auxilio indiges, virtus est: si motem times, vita est: si cælum desideras, via est: si tenebas fugis, lux est: si cibum quærīs, alimentum est. Gustate igitur et videte quoniam Dominus suauis est. **I D E M** super Lucam: Me illius in-

Afantia Christi vniuersis absumit fletus: illa lacrymæ mea delicta lauerunt. Plus igitur Dominus Iesu debet iniurijs tuis, quibus redemptus sum, quam operibus tuis, quibus creatus sum. Non prodesset nasci, nisi redimi profuisset. **I D E M**: Non solum fidem firmat, sed et deuotionem acuit, quod Christus vulnera suscepta pro nobis cælo inferre voluit, abolere noluit, vt Deo patri nostræ prætia libertatis ostenderet. **A V G V S T I N V S** in meditationibus: Quid est Iesus nisi Saluator? ergo propter temetipsum esto mihi Iesus. Noli Domine, noli sic attendere malum meū, vt obliuiscaris bonum tuum. O bone Domine si ego commissi, vnde damnare potes, tu non auersisti, vnde saluare soles. **I D E M** de vera religione: Nullum peccatum committi potest: nisi cum appetuntur ea, quæ Christus contempsit, aut fugiuntur, quæ ille sustinuit. Tota itaque vita eius in terris per hominem, quem suscipere dignatus est, disciplina morum fuit. **I D E M** contra Iulianum: Caro Christi mortalitatem de mortalitate materni corporis traxit, quia mortale corpus eius inuenit: contagium vero peccati originalis non contraxit, quia concubentis concupiscentiam non inuenit. **I D E M**: Christus in carne quidem et de carne, non tamen carnaliter, sed spiritualiter natus est. Natus est enim de Spiritu sancto ex virgine Maria. De Spiritu sancto, vt non esset in illo caro peccati: ex virgine autem Maria, vt esset in eo similitudo carnis peccati. **I D E M** contra quinque hæreses: Fusus est sanguis medici, et factum est medicamentum frenetici. **I D E M** in libro de pastoribus: Ab omnibus tentationibus te eruet Dominus: si ab illo non recesserit cor tuum. Nam ad confortandum cor tuum, venit ille pati, venit ille mori, venit sputis illini, venit spinis coronari, venit opprobria sufferre, venit postremo ligno configi. Omnia hæc ille pro te: tu nihil pro illo, sed pro te. **I D E M** de catechizandis rudibus: Omnia bona terrena contempsit homo factus Dominus Iesus, vt contemnenda monstraret: et omnia terrena mala sustinuit, quæ sustinenda præcepit: vt neque in illis quæreretur felicitas, neque in istis infelicitas timeretur. **I D E M** de prædestinatione diuina: Venit filius Dei quærere, quod perierat: sanare, quod ægrotabat: erigere, quod iacebat: potestatem habens dimittere peccata: quod non debebat, donare: quod ei debebatur, ignoscere. **I D E M** de ordine disciplinæ: Quod hoc nostri generis corpus tantus propter nos Deus assumere atque agere dignatus est, quanto videtur vilius, tanto est clementia plenius, et a quadam ingeniosorum superbia longe lateq. remotius. **I D E M** in Epistola: Ipsa virtus per inuolata matris virginea viscera membra infantis educit, quæ postea, per ostia clausa membra iuuenis introduxit. **I D E M** de Verbis Domini: Multos filios Dei fecit vnicus filius Dei: emit sibi fratres sanguine suo, probauit reprobatus, redemit venditus, honorificauit iniuriatus, viuificauit occisus. Dubitas quod dabit tibi bona sua, qui non dedignatus est suscipere mala tua. **I D E M** in sermone: Expalmarum, qui est vera palma victoriæ: spinis coronatur, qui spinas peccatorum venit confringere: ligatur, qui soluit compeditos: ligno suspenditur, qui erigit elisos: aceto potatur, fons vitæ: disciplina ceditur magister aliorum: salus vulneratur, vita moritur: occidit ad tēpus vitam mors, vt in perpetua vita occideretur mors. **I S I D O R V S** de summo bono: Christus, sicut peccatum, quod pœna dignum est, non admisit, ita pœnam peccati nostri suscepit: vt perindebitā pœnam suam, debitam aboleret culpam nostram, vt per hoc amitteret diabolus, quos reos tenebat, dum vnū interfecerat, qui nihil peccati adferat. **R A B A N V S** in libro de laude crucis: Passio Christi cælum sustentat, mundum regit, tartarum perfodit

p Ibi. li. 2. c. 24.
q Aug. lib. mediu. ca. 39. spar. sim. to. 9.
r Idem de Ve. Relig. c. 16. to. 1.
s Idem con. Iulian. lib. 5. c. 9. post med. to. 7.
t Ibi. li. 6. c. 8. in. f.
u Idē orat. de quinque hæres. cap. 7. post med. dium. to. 6.
x Idē li. de Past. c. 5. to. 9.
y Idē lib. de catho. rud. c. 2. to. 4.
z Idē de prædest. et gra. c. 13. to. 7.
a Idē epist. 3. ad Volu. stan. ante med. to. 2.
b Idē tract. de 4. Virtutibus charitatis post med. to. 9.
c Ibi. li. 2. de sum. bo. c. 16. sent. 12.
d Rab. li. 2. de lau. cr. in declar. si. 2. sig.

Perfodit. In ea confirmantur angeli, redimuntur populi, conteruntur inimici, stabiliuntur subsistentia, animantur viuentia, conseruantur sententia, illustrantur intelligentia. Inde timor ductus a pœna fideles liberat: tristitia salubris pœnitentis a peccatis mundat: concupiscentia boni virtutum fructus germinat: gaudium vitæ spe confidentes lætificat. **B E R N A R D V S** super Cantica: In carne Christus et per carnē potenter ac parēter operatus est mira, locutus salubria, passus indigna. Per quæ euidenter ostendit, quia ipse sit, qui potenter, sed inuisibiliter omnia quod didisset, sapienter reget, benigne proteget. **I D E M**: Frustra huius sæculi sapientes de quattuor virtutibus cardinalibus tam multa disputauerunt, quas tamen apprehendere omnino nequiuērunt, cum illum nescierunt, qui factus a Deo est nobis sapientia, docens prudentiam: et iustitia, delicta donans: et sanctificatio in exemplum temperantia, continenter viuens: et redemptio in exemplum patientia, fortiter moriens. **I D E M**. Vtrumque mihi es Domine Iesu, et speculum patiendi, et præmium patientis: vitiumque fortiter prouocat ac vehementer accendit. **I D E M**: An ignoras quia benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? ad hoc si quidem diu suspendit exhibitionem vitiorum a contentente, vt quandoque exhibeat remissionis gratiam in pœnitente. **I D E M**: Christus in carnis assumptione descendit mihi, in culpæ vitiatione constituit sibi, in mortis susceptione satisfecit patri. Amicus dulcis, consiliarius prudens, adiutor fortis. Huic securus me credo, qui saluare me velit, nouerit, atque possit. **I D E M**: Iesus mel est in ore, melos in aure, iubilus in corde. **I D E M**: Est inter oleum et nomen Iesus similitudo, in quibusdam qualitatibus olei, quod lucet, quod pascit, quod vngit, fouet, ignem, nutrit idem, lenit dolorem, lux, cibus, medicina. **I D E M** Vide idem de hoc nomine Iesu: Lucet prædicatum, pascit recogitatum, lenit et vnit inuocatum. **I D E M**: Ego omnino scideret, quod ex me mihi deest, vsurpo mihi ex visceribus Domini: quoniam misericordia affluunt, nec desunt foramina per quæ effluunt. Foderunt manus eius, et pedes, latusq. lancea perforauerunt, et per has rimas licet mihi suggere mel de petra, oleumq. de saxo durissimo. **I D E M**: Ego fratres ab ineunte mea conuersione pro acervo meritorum, quæ mihi deesse sciebam, mihi fasciculum hunc colligare, et inter vbera mea collocare curavi, collectum ex omnibus anxietatibus, et amantudinibus Domini mei. Primum scilicet infantium illatarum necessitatum: deinde laborum, quos pertulit in prædicando, fatigationum in discurrendo, vigiliarum in orando, tentationum in ieiunando, lacrymarum in compatiendo, insidiarum in colloquendo: postremo periculorum in falsis fratribus, conuitorum, spurcorum, colaphorum, subannationum exprobrationum, clauorum, horumq. similibus. **I D E M** Petra refugium herinacis, et re vera refugium. Vbi enim est, tuta firmaq. requies infimis, nisi in vulneribus Christi Saluatoris? Tanto illic securior habito, quanto ille potentior ad saluandum. Fremit mundus, premit corpus, insidiatur diabolus, non cado: fundatur enim sum supra firmā petram. **I D E M**: Apud Dominum misericordia, et copiosa apud eum redemptio: prorsus copiosa, quia non gutta sanguinis, sed vnda largitur per quinque partes corporis emanauit. Quid tibi debuit facere, et non fecit? illuminauit cæcum, soluit mutum, reduxit erroneum, reconciliauit reum. **I D E M**: Omnino propter mansuetudinem, quæ in te prædicatur, currimus post te Domine Iesu, audientes, quod non spernas pauperem, peccatorem non horreas. **I D E M**: Vult benignus dux deuoti militis vultum et oculos in sua stollis vulnera, vt illius ex hoc animum erigat, et

Exemplo sui reddat ad tolerandum fortiore: enim vero non sentiet sua, dum illius vulnera intuebitur. **I D E M** in floribus: Sitio, inquit Dominus. Domine quid sitis? ergo ne te plus cruciat sitis, quam Crux. De Cruce siles, et de siti clamas, Sitio. Quid vestram fidem, vestram salutem, vestrum gaudium: plus animarum vestrarum, quam corporis mei cruciatu me tenet. **I D E M**: Quid tibi respondeam Domine: quid loquar, aut quid retribuam? Fecisti mihi de corpore tuo speculum animæ meæ. **I D E M** in sermonibus: Exinaniuit Christus semetipsum formā serui accipiens, filius erat et factus est tamquam seruus. Nec solum formam serui accepit, vt subefferet: sed etiam mali serui, vt vapularer, et serui peccati, vt pœnam solueret, cum culpam non haberet. **I D E M**: In passione Domini tria specialiter conuenit intueri, opus, modum, causam. Nam in opere quidem patientia, in modo humilitas, in causa charitas commendatur. **I D E M**: Quam dulciter Domine Iesu Christe cum hominibus conuersatus es: quam abundanter multa, et magna bona hominibus largiri dignatus es: quam fortiter tam indigna, quam aspera pro hominibus passus es: ita vt liceat suggere mel de petra, oleumq. de saxo durissimo: duro ad verba, duriore ad verbera, durissimo ad horrenda crucis supplicia. **I D E M**: Vide nunc opera Domini, quæ posuit prodigia super terram, flagellis cæcus, spinis coronatus, clauis confossus, affixus patibulo, opprobrijs saturatus, omnium tamen dolorum immemor, ait, Pater ignosce illis. **I D E M**: Videns Deus homines omnino carnales effectos, tantum eis dulcedinis in carne exhibuit, vt durissimi cordis sit, quisquis eum toto affectu non diligit. **I D E M**: An trepidas ad Christum accedere? Frater tuus est, caro tua, per omnia tentatus absque peccato, vt misericors fieret. **I D E M**: Quis cogitare sustulerit, qualiter Dominus prouenit nos, venerit ad nos, subuenit nobis? Singularis illa maiestas voluit mori, vt viuere nos: seuire, vt regnare nos: exulare vt repatriare nos, et vsque ad seruilissima opera inclinata est, vt constitueret nos super omnia opera sua. **A N S E L M V S** in libro Cur Deus homo: Quattuor modis potest Deus facere hominē, aut de viro et femina, sicut assiduus demonstrat. **V**irus: aut nec de viro nec de femina, sicut creauit Adam: aut de viro sine femina, sicut fecit Eua: aut de femina sine viro, quod nondum fecit. Vt igitur hunc quoque modum probet suæ subiacere potestati, et hoc ad ipsum opus dilatatum esse inuenientius, quam vt de femina sine viro assumeret humanitatem. Vtrum autem de virgine aut de non virgine dignius hoc fiat, non est opus disputare, sed sine omni dubitatione asserendum est, quia de virgine nasci Deum oportebat. **B E R N A R D V S** in Aduentu Domini: Si personam aduenientis intueor, non capio excellentiam maiestatis. Si attendam ad quos venerit, dignitatem magnitudinis expauesco. Et sequitur: Venit vniuersitatis creator et Dominus ad homines, venit medicus ad ægrotos, redemptor ad venditos, ad errantes via, ad mortuos vita: venit non perdere, sed saluare, soluere non ligare. **I D E M**: Priusquam appareret Dei humanitas, latebat eius benignitas. Apparuit enim eius potentia in rerum creatione, apparebat autem sapientia in earum gubernatione: sed benignitas misericordiam maxime apparuit in humanitate. Apparuit gratia Dei Saluatoris. Nota. Quantumcūque te deieceris, humilior Christo non eris, esto quod pedibus incedas, susca tunica vestiarijs, pauperibus æqueris, cellam pauperum dignanter introcas: sis cæcorum oculus, pes claudorum, manus debilium, aquam ipse comportes, ligna confundas, focum extrahas, vbi vinculum? vbi sputum? vbi alapa? vbi flagellum? vbi patibulum? vbi mors?

a Bern. in Cant. ser. 6 ante med.
b Ibid. ser. 22. cir. f.
c Ibid. ser. 47. post med. dium.
d Ibid. ser. 9. cir. med.
e Ibid. ser. 20. paululum a prin.
f Ibid. ser. 15. post med. dium.
g Ibid. in med.
h Ibid. in ser. riu.
i Ibid. ser. 61. ante med.
k Ibid. ser. 43. ante med.
l Ibid. ser. 61. ante med.
m Ibid. ser. 22. circa med.
n Ibid. post med.
o Ibid. ser. 61. prope f.

p Idem ser. de pass. Do. mini ser. 4. hebdomada pansa longa post med. q Idē ser. eo. in prin.
r Idē ser. 2 in die Pen. te. prope f.
s Idem ser. de pass. Do. cir. post med. dium.
t Idem ser. de dili. Do. ser. in pri. u Idem in ser. de Nat. uitate B. Maria.
x Ansel. li. 2. Cur Deus homo c. 2.
y Bern. ser. 5. de adu. Dom. in prin.
z Ibid. pan. lo post. et ser. 3. in Vi gil. Natui. Domi.
a Ex eodē. ser. 1. de E. piph. et ser. in die Na. talis Domi. ni.
b Tit. 2. 6

De Eucharistia. Cap. III.

GREGORIUS in Homelijs: Singulariter ad absolutionem, nostram oblata cum lacrymis, et benignitate mentis, sacri altaris hostia suffragatur: quia is, qui in se surgens a mortuis iam non moritur; adhuc per hanc in suo mysterio pro nobis iterum immolatur. **I**DEM in Dialogis: Quis fidelium habere dubium possit, in ipsa immolationis hora ad sacerdotis vocem celos aperiri, in illo Iesu Christi mysterio angelorum choros adesse, summis imitari, terrena caelestibus iungi, vnum quoddam ex visibilibus et invisibilibus fieri? Sed necesse est, cum hæc agimus, nosmetipsos Deo in cordis contritione mactemus. **I**DEM infra, capitulo de muliere: Nota duo. **I**DEM etiam capitulo de coniugatis: Si quis sua. **I**DEM in sermone: Indigna et fucata mentis mysterio celebrantibus secreta, a diabolo præparantur insidia, qui magis ac magis a se mutantur, qui non æquo animo communicare festinant. **I**DEM: Sicut corporalis cibum cum ventre innuerit aduersis humoribus occupatum, amplius lædit, magis nocet, nullum præstat auxilium: ita et spiritualis cibum si aliquem reperit malignitate pollutum, magis eum perdit, non sua natura, sed accipiens vitio. **H**IERONYMUS in Epistola: Vtinam omni tempore ieiunare possemus, quod in actibus Apostolorum diebus Pentecostes et die Dominico Apostolum Paulum, et cum eo credentes fecisse legimus. Eucharistiam quoque absque condemnatione nostri, et pungente conscientia, semper possidemus accipere. **A**VGUSTINUS de Ecclesiasticis dogmatibus: Quotidie Eucharistia communionem accipere, nec laudo, nec vitupero: omnibus tamen Dominicis diebus communicandum hortor, si tamen mens in affectu peccandi non sit. **I**DEM de Ciuitate Dei: Corporis, et sanguinis Christi sacrificium successit omnibus illis sacrificijs veteris testamenti, quæ immolabantur in umbra futuri. Et post: Pro illis omnibus sacrificijs, et oblationibus, Corpus Christi offertur, et participantibus ministratur. **B**ERNARDUS in legenda sancti Malachia: Eucharistia plane sacramentum potens est peccata consumere, debellare obuias potestates, inferre cælis reuertentes de terra.

De Cruce. Cap. I V.

GREGORIUS super Ezechiel: Redemptor noster, ad passionem ductus, lignum sibi crucis ipse portauit. Et sic in sacrificio pro nobis ex humanitate est mortuus, vt tamen immortalis maneret. ex diuinitate. **A**MBROSIUS super Beati immaculati: Crux est opprobrium perfido, fidei autem gloria, redemptio, resurrectio est: quia pro nobis passus est Dominus, illo nos redemit sanguine, illa ad paradisum resurrectione vocauit. **I**DEM: Crux spes Christianorum, crux resurrectio mortuorum, crux cæcorum dux, crux desperatorum vita, crux claudorum baculus, crux consolatio pauperum. Et post: Crux adolæscensium pedagogus, crux sustentatio inopum, crux spes desperatorum, crux nauigantium gubernator, crux periclitantium portus, crux obessorum murus. Et infra:

A Crux insensatorum sapientia, crux libertas seruatorum, crux imperitorum philosophia, crux lex impiorum, crux Prophetarum præconizatio, crux annunciatio Apostolorum, crux martyrum gloriatio, crux monachorum abstinentia, crux virginum castitas, crux gaudium sacerdotum, crux Ecclesiæ fundamentum. **A**VGUSTINUS super Psalmos: Crux finita est in pœna, sed infinita semper manet in gloria, a locis suppliciorum fecit transitum ad frontes Imperatorum. Qui tantum honorem dedit pœnis suis, quid seruat fidelibus suis? **I**DEM: Crux de summo bono: Quocumque o mens procellis mundi inuolueris, lignum conscende crucis, vt a mari, id est, a tempestate huius seculi libereris. **B**ERNARDUS in floribus. In cruce pendet omnis fructus vite: quia ipsa est arbor vite, quæ est in medio paradisi: ipsa est longitudo et latitudo sublimitatis, et profundum. Ipsa bonos colligit et remunerat: ipsa malos dispergit et condemnat: ipsa est mæstorum consolatio, euentium refectio, peccatorum gloriatio. **R**ABANUS de laude crucis: In cruce inlinuatur a morte redemptio, demonstratur sancta morum conuersatio, intimatur omnium virtutum perfectio, promittitur ad æternam vitam ingressio, æternæ beatitudinis spectatur adeptio, et veræ felicitatis acquisitio. **I**DEM: In te crux sancta, angeli gaudia sua accumulata conspiciunt, in te homines iura salutis suæ cognoscunt, in te inferi iustam retributionem fraudis suæ percipiunt. Omnibus es æqua, omnibus bona, omnibus iusta. Præterita renouas, presentia illustras, futura præmonstras, perditam requiris, quæstia inuenis, inuenta custodis. **I**DEM: Tu sancta crux peccatorum remissio, pietatis exhibitio, meritorum augmentatio. Infirmorum remedium, laborantium auxilium, et lassorum refrigerium. Sanorum incolumitas, quietorum serenitas, fortunatorum felicitas. **I**DEM: Tu sancta crux cura ægrotos medicans, tu gaudium mæstos consolans, tu sanitas dolentes lætificans, tu status credentium recte, tu firmitas operantium bene, tu beatitudo perseverantium rite, sancta, pia, bona, iusta. **C**ASSIODORUS super Psalterium: Crux est humilium inuicta tutio, superbiorum abiectio, victoria Christi, perditio diaboli, infernorum destructio, caelestium reformatio, mors infidelium, vita iustorum.

De Beata Maria. Cap. V.

GREGORIUS in registro: Dum vnigenitus Dei existens ante secula, ex Maria vtero natus est homo, inuestigabili miraculo, facta est et ancilla hominis per diuinitatem, et mater verbi per carnem. **I**DEM in moralibus loquens de verbo illo. **L**UCÆ primo: Virtus altissimi obumbrabit tibi: Quia umbra non aliter exprimitur nisi per lumen et corpus, virtus altissimi obumbrabit Mariæ: quia in eius vtero lux incorporea corpus sumpsit. Ex qua videlicet obumbratione, omne in se refrigerium mentis accepit. **I**DEM: Christus, non operante coitu, sed Spiritu sancto superueniente, conceptus est. Natus autem materna viscera et secunda exhibuit, et incorrupta seruauit. **A**MBROSIUS de virginibus: Talis fuit Maria, vt eius vnus vita, omnium disciplina sit. **I**DEM: Quicumque sibi Mariæ exoptat primum, eius imitetur exemplum. **I**DEM: Vidit Maria resurrectionem Domini, et prima vidit, et credidit: vidit et Maria Magdalena, quamuis adhuc ista nutaret. **I**DEM: Virgo erat Maria non solum corpore, sed et mente, quæ nullo doli ambitu sincerum adulteraret affectum, corde humilis, verbis grauis, animo prudens, loquendi parcor, legendi studiosior, non in incerto diuitiarum, sed in precario pauperum spem ponens, intenta operi, verecundata sermone. **I**DEM: Quando lauit Maria vultu parentes?

m Auguſt. enar. in ps. 36. conc. 2. de 2. p. eius ps. long. ge an. med. 10. 8. 2. 1. de sum. bo. lib. 3. c. 22. ser. 2.
o Raba. lib. 2. de Lau. cruc. in De clarati. 17. figura.
p Ibid. in de clarati. 22. figu.
q Ibidem.
r Ibidem.
s Cass. in ps. 4. Vers. signati est super nos.
t Greg. Reg. gis. lib. 9. ind. 4. c. 6.
u Id. Mor. li. 33. ca. 3. in prin.
x Ibid. lib. 24. Moral. c. 2.
y Ambr. de Virg. lib. 2. ante med. 10. 4.
z Ibidem. a Ibid. li. 3. longe ante med. b Ibid. li. 2. non multu a prin.
c Ibidem.

parentes? quando dissenſit a propinquis? quando fastidiuit humilem? quando derisit debilem? quando vitauit inopem? eos solum solita erat cœtus viro- rum inuisere, quos misericordia non erubesceret, non præteriret verecundia. **I**DEM: Nihil tor- tum in oculis Mariæ, nihil in verbis proca, nihil in actu inuerecundum, non gestus fractior, non incessus lasciuior, non vox petulantior, vt ipsa cor- poris species, simulacrum fuerit mentis, figura pro- bitatis. **B**ERNARDUS contra quinq; hære- ses: Sicut in transitu Mariæ non est corrupta virgi- nitas, sic in ea non est maculata maieſtas. **I**DEM: Vnde fordes in Maria, quæ nec concipiendo, libi- dinem, nec pariendo, passã est dolorem? Vnde for- des in domo, ad quam nullus habitator accessit? Solus ad eam fabricator eius et Dominus venit. **I**DEM: Eua inobediens meruit pœnam, Mariæ obediendo consecuta est gratiam: illa gustando pro- hibitum: maledicta, hæc creando angelo, benedi- cta. **I**DEM de virginitate: Creator Maria percipien- do fidem Christi, quàm concipiendo carnem Chri- sti. **I**DEM: Materna propinquitatis nihil Mariæ pro- fuisset, nisi felicitas Christi corde, quàm carne ge- stasset. Ipsa quoque virginitas ideo gratior, et acce- ptior: quia non eam conceptus Christus viro viola- tum, quam conseruaret, ipse præcipuit, sed prius- quam conciperetur, iam Deo dicaram, de qua na- sceretur, elegit. **I**DEM: Quo modo, inquit, fiet istud, quoniam virum non cognosco? Quod profe- cto non diceret nisi Deo virginem se ante vnisset. Sed quia hoc Israelitarum mores adhuc recufabant, desponsata est viro iusto, non violenter ablatore, sed potius contra violentos custodituro, quod illa- iam vouerat. **I**DEM in sermonibus: Vera ratione censeo, confitendum, Mariam in Christo et apud Christum esse. In Christo, quia in ipso viuimus, mo- uemur, et sumus: apud Christum, gloriõse ad æter- nitatis gaudia assumptam, benignitate Christi ho- noratius susceperam ceteris, atque ad communem vi- litatem non esse adductam post mortem, putredinis videlicet, vermis, et pulueris. **B**EATVS BARTHO- LOMÆVS vt habetur in legenda: Hæc prima inter fe- minas hoc constituit in corde suo, vt diceret Deo: Do- mine offero tibi virginitatẽ meam, cum hoc a nullo homine, nec verbo didicisset, nec exemplo ad imi- tationem inuitata fuisset. **H**IERONYMUS in sermo- ne: Sicut in comparatione Dei nemo bonus, ita etiã in comparatione matris Domini nulla feminarũ in- uenitur perfecta, quamuis virtutibus eximia cõpro- betur. **I**DEM: Totam releuerat Spiritus sancti gra- tia, totã incanduerat diuinus amor: ita vt in ea nihil esset, quod mundanus violaret affectus, sed ardor con- tinuus et ebrietas perfusi amoris. **I**DEM: Quidquid in Maria gestum est, totũ puritas et simplicitas, totũ veritas et gratia fuit, totum misericordia, et iustitia, quæ de celo prospexit. **I**DEM: Maria quia mente passa est, plus quàm martyr fuit. Nimirũ quoniam eius dilectio amplius fortis quàm mors: quia mor- tem Christi suam fecit. **I**DEM: Si Spiritu Dei om- nis virtus angelorum constat, beatam et gloriosam Virginem, in quam superuenit Spiritus sanctus et Deus totus, ita vt portaretur nouem mensibus in eius vtero, creditur ampliora promeruisse virtutum priuilegia, et percepisse gratiã ab angelis etiam col- laudatam. **I**DEM: Si in domo patris mansiones multe sunt, credimus splendidiorem domum matri filium præstitisse, quàm olim ædificauit sibi domum subnixam columnis septem. **P**IOANNES CHRYSO- STOMVS super Matthæum: O inestimabilis laus Mariæ, magis credebatur Ioseph castitati eius, quàm vtero eius, et plus credidit gratiã quàm naturã. Con- ceptionem manifestam videbat, et fornicationem suscipiar non poterat: possibilis esse credebatur mulierem sine viro posse concipere, quàm Mariã posse

peccare. **Q**UIDEM: Comestatrix aut violenta num- quam Maria fuit, non leuis, non otiosa, non cantatrix, non turpium verborum amatrix, sicut solent ple- rumque puellæ, quæ libet talia, aut loquuntur, aut audiunt: non super virum oculos suos extulit, aut in- fixit aspectũ. **I**SDORVS de nouo testamento: Ma- ria, quæ interpretatur domina sue illuminatrix, clara stirpe Dauid, virga Iesse, hortus cõclusus, fons signa- tus, mater Domini, templum Dei viui, sacrarium Spi- ritus sancti. **B**EATA in homilij: Iure angelico aspe- ctu simul, et affatu meruit perfrui, quæ angelicã vi- tam studuit imitari. **I**DEM: Decebat vt sicut, per superbiã Eua mors intravit, ita per humilitatem Mariæ panderetur introitus vite. **I**OANNES DA- MASCEVS: Maria in domo Dei plantata, et im- pinguata Spiritu sancto, vt oliua fructifera omnis vir- tutis habitaculum facta est, ab omni vite huius viri- et carnali desiderio mente desistens, et ita virginẽ ani- mam obseruans cum corpore, quod decebat eam. Deum in sinu suo suscipere. **B**ERNARDVS super Cantica: Sagitta electa est amor Christi, quæ Mariæ animam non modo confixit, sed etiam totaliter per- transiuit: vt nullam in pectore virginali particulam vacuum amore relinqueret; sed toto corde, tota ani- ma, tota virtute diligeret, et esset gratia plena. **I**DEM super Missus est: In periculis, in angustijs, in rebus dubijs, Mariam cogita, Mariam inuoca, non recedat ab ore, non recedat a corde, et vt impetres orationis suffragiũ non deseras conuersationis exem- plum. Ipsam enim sequens non deuias, ipsam ro- gans non desperas, ipsam cogitans non erras: ipsa te tenente, non corruis, ipsa protegente non metuis, ip- sa duce non fatigaris, ipsa propitia securus ad gra- tiam peruenis. **I**DEM: Quod Moysi monstratum est in rubo et igne, Aaron in virga et flore, Gedeon in vellere et rore: hoc aperte Salomon præuidit in- forti muliere, et eius pretio: apertius præciuit Hie- remias de femina et viro: apertissime Isaias decla- rauit de virgine et Deo: et Gabriel tandem exhibuit ipsam virginem salutando. **I**DEM: Ipsa conteret caput tuum, et cetera. Cui hæc victoria seruata est ni- si Mariæ? ipsa proculdubio caput contriuit venena- tum, quæ omnimodam maligni spiritus suggestio- nem tam de carnis illecebra, quàm de mentis super- bia deduxit ad nihilum. **I**DEM: Audi filia et- vide, et cetera. Inclinauit Maria aurem suam, vi- delicet ad obedientiam, et cor suum ad discipli- nam, et oblata est populum suum et domum patris sui: quia nec populum augere prolis successione, nec domui patris sui relinquere curauit heredem: sed quidquid honoris in populo, quidquid de pater- na domo rerum terrenarũ habere potuisset, omnia arbitrata est quasi stercorea, vt Christus lucrifaceret. **I**DEM: Ipsa est nobilis illa stella ex Iacob orta, cuius radius vniuersum orbem illuminat, cuius splendor in supernis præfulget, et inferos pe- netrat, terram etiam perlustrans, et calefaciens magis mentes quàm corpora, fouet mentes et exco- quit vitia. **I**DEM in epistola: Fuit proculdu- bio mater Domini ante sancta, quàm nata, nec sal- litur omnino sancta Ecclesia sanctum reputans ip- sum natiuitatis diem. **I**DEM: Decuit reginam virginum singularis priuilegio sanctitatis absque omni peccato ducere vitam, quæ dum peccati mor- tisq; pareret peremptorem, munus vitæ et iusti- tiæ omnibus obtineret. **I**DEM: Si ante conceptum suum sanctificari minime potuit, quoniam non erat: sed nec in ipso cõceptu, propter peccatum, quod in- erat: restat quòd post conceptum in vtero iam exi- stens, sanctificationem accepisse credatur. **I**DEM in sermone: Sicut misericordiam tuam, o beata Vir- go, si quis inuocatam eam in necessitatibus suis sibi meminerit desuisse. Nos quidem seruali tui ce- teris in virtutibus congaudemus tibi, sed in hac potius

potius nobisipsis. Laudamus enim virginitatem tuam, et humilitatem miramur, sed misericordiam miseris sapit dulcius: quia misericordiam complectimur charius, recordamur sapientius, crebrius inuocamus. Hæc est enim illa, quæ totius mundi reparationem obtinuit, et salutem omnibus impetrauit.

A **I D E M**: Quis misericordiam tuam, o benedicta, longitudinem, latitudinem, sublimitatem et profundum queat inuestigare? Nam longitudo eius usque ad nouissimum diem inuocantibus eam subuenit vniuersis. Latitudo eius replet orbem terrarum, ut tua quoque misericordia plena sit omnis terra. Sic et sublimitas eius ciuitatis supernæ inuenit restorationem: et profundum eius sedentibus in tenebris et in umbra mortis obtinuit redemptionem.

B **I D E M**: Maria omnibus omnia facta est, sapientibus et insipientibus copiosissima charitate debitrice fecit, omnibus misericordiam suam aperuit, ut de plenitudine illius accipiant vniuersi captiuus redemptionem, æger curationem, tristis consolationem, peccator veniam, iustus gratiam, angelus latitudinem, denique tota trinitas gloriam, filij persona carnis humanæ substantiam.

I D E M: Fuit beata Virgo fortis in proposito, temperans in silentio, prudens in interrogatione, iusta in confessione.

C **I D E M**: In te sola beata Virgo rex ille diues et prædiues abbreviatur, et excelsus humiliatur, et immensus abbreviatur, et ab angelis minoratur, verus denique Deus et Dei filius incarnatur. Sed quo fructu? Nempe ut omnes eius paupertate locupletemur, eius humilitate subleuemur, eius minoratione magnificemur, eius incarnatione adherentes Deo, incipiamus vnus esse spiritus cum eo.

I D E M: Mariam salutans angelus, non solum plenam gratiam, sed etiam adhuc superuenturum in eam asserit Spiritum sanctum. Ad quid nisi ut, adueniente iam spiritu, plena sibi, eodem superueniente, nobis quoque superplena et superestfluens fieret?

D **I D E M**: Aduocatam præmisit peregrinatio nostra, quæ tamquam iudicis mater, et mater misericordiam, suppliciter et efficaciter salutis nostræ negotia pertractabit.

E **I D E M**: Filioli Maria peccatorum scala, Maria mea maxima fiducia est, hæc tota ratio spei meæ. Quid enim? Potest ne filius aut repelleret, aut sustinere repulsam, non audire, aut non audiri filius? Neutrum plane. Inuenisti, ait angelus, gratiam, et tua est gratia, qua egemus.

F **I D E M**: Non in sola Mariæ taciturnitate commendatur eius humilitas, sed euidenti resonat in sermone. Audierat, quod ex te nascetur sanctum, vocabitur filius Dei, et nihil aliud quam ancillam eius se esse fateretur.

G **A N S E L M U S** de conceptu virginali: Decebat enim ut illius hominis conceptio de matre purissima fieret, ut ea puritate, qua maior sub Deo nequit intelligi virgo illa niteret, cui Deus pater vnicum filium, quem de corde suo æqualem sibi genuit, et tamquam seipsum diligebat, ita dare disponebat.

I D E M in libro orationum: Sicut o beatissima omnis a te auersus, et a te despectus, necesse est, ut intreat: ita ad te omnis conuersus, et a te respectus, impossibile est, ut pereat.

I D E M: O femina mirabiliter singularis, et singulariter mirabilis, per quæ elementa renouantur, inferna remediuntur, homines saluantur, angeli reintegrantur. O femina plena et superplena gratia, de cuius plenitudine exundantia reserpta sic reuirefecit omnis creatura. O virgo benedicta, per cuius benedictionem benedicitur omnis creatura, non solum creatura a creatore, sed etiam creator a creatura.

I D E M circa soliloquium: Loquar domina, beneficij tuis plenè esse mundum, inferna penetrant, cælos superant: per plenitudinem enim gratiæ tuæ, et quæ in inferno erant se latentur liberata, et quæ supra cælum sunt, se gaudent restaurata.

a Ibidem post panca.

b Idem ser. 2. de B. Vir. ex ver. A. poc. 12.

c Idem ser. 3. in Annuntia. Dominica post med.

d Ibidem ser. 1. de Assump. Bea. Mar. e Idem ser. in nat. B. Maria ante med.

f Idem ser. 2. de Beat. Virg. Mar. ex Ver. A. poc. 12. g Ansel. de concep. Vir. ex pec. orig. c. 18.

De Angelis. Cap. VI.

GREGORIVS in Moralibus: Nisi angeli quædam nobis interna nunciantes ad tempus ex ære corpora sumerent, exterioribus profecto nostris obtutibus non apparerent: nec cibos cum Abrahâ caperent, nisi propter nos solidum aliquid ex celesti alimento gestarent.

I D E M: Diuinitatis celsitudinem quamvis subleuata videant, nec virtutes tamen angelicæ comprehendunt.

K **I D E M**: Certata angelorum ministeria dispensandis quibusque genibus sunt prælata.

L **I D E M**: In hoc est nunc natura angelica a nostrâ naturâ conditione distincta, quod nos et loco circumscribimur, et cæcitatibus ignorantia coartamur: angelorum vero spiritus, loco quidem circumscripti sunt, sed tamen eorum scientiæ longe super nos incomparabiliter dilatantur. Interioris quippe exteriorisq. sciendo distenti sunt, quia ipsum fontem scientiæ contemplantur.

M **I D E M** in homilia: In hominibus omne iudicium per angelos exhibetur.

N **A V C Y S T I N V S** de Ciuitate Dei: Sancti angeli, quorum societati et congregationi in hac peregrinatione laboriosissima suspiramus, sicut habent permanendi æternitatem, ita cognoscendi facilitatem, et requiescendi felicitatem.

O **I O A N N E S** CHRYSOSTOMVS in sermone: Factum est, ut moreretur mendicus, et deportaretur ab angelis in sinum Abrahæ. Tantæ pœnæ pauperis sic repente delicijs commutatur, ut portaretur ab angelis, et induceretur in paradysum, ne saltem ambulans pauper Lazarus laboraret. Portatur post tantos labores, quia prius defecerat: et portatur ab angelis. Non enim suffecerat ad portandum pauperi vnus angelus, et propterea plures veniunt, ut chorum lætitiæ faciant.

P **I D E M** super Epistolam ad Hebræos: Intellige quantus honor nobis existit, ut ad nos sicut ad amicos ministros angelos suos destinet Deus. Quamuis enim multum inter angelos et homines, propinquos tamen nobis eos fecit Deus: quia nostræ salutis student, propter nos discurrunt, nobis suo funguntur officio.

Q **I S I D O R V S** de summo bono: Inest angelis mutabilitas in natura, sed facit eos incorruptos charitas sempiterna.

R **I D E M**: Inter angelos distantia potestatum est, et pro gradu dignitatis ministeria eisdem sunt distributa, alijsq. alijs præferuntur tam culmine potestatis, quam scientiæ veritatis.

H **I E R O N Y M V S** infra in capitulo de homine: Magna dignitas. **B** **E R N A R D V S** super Cantica: Gaudent angeli in conuersione et pœnitentia peccatorum, salutem hominum sitientes, lacrymæq. pœnitentium vnum eorum.

I D E M: Non ambigo, quin angeli gratanter in palatio colligant, quem tam gratanter in sterquilinio visitant. Denique lætati sunt in conuersione peccatorum, et in assumptione præmiorum non agnoscent?

I D E M in epistola: O si quis haberet oculos apertos, quos orando Propheta puero reuelauit, videret proculdubio quem admodum præueniunt Principes coniuncti psallentibus, in medio iuuenularum tympanistrarum: videret, inquam, qua cura, quoue tripudio, intersunt cantantibus, assunt orantibus, insunt meditantibus, supersunt quiescentibus, ordinantibus et procurantibus præsentibus.

I D E M super Qui habitat: Quid sub tantis custodibus timeamus? nec enim superari, nec seduci, minus autem seducere possunt, qui custodiunt nos in omnibus vijs nostris: fideles enim sunt, prudentes sunt, potentes sunt.

Y **G L O S S A**. Quotidie angeli de terra longinqua, idest, de superna patria descendentes, in mundo istos, vel inter tentationes spe cælestium roborant, vel, finito certamine, ad palmam retributionis inducunt.

A **G L O S S A**: Adest vnicuique nostrum

b Greg. lib. 28. Mor. c. 2. post med.

c Ibid. lib. 9. c. 10. k Ibid. lib. 17. c. 2. l Ibid. lib. 2. ca. 2. paulo post med.

m Idem hom. mil. 34. in Euang. n Aug. lib. 11. de Ciu. Dei. ca. 31. in fi. o Chrysost. hom. de diu. in ca. 16. Lu. 10. 2

p Idem hom. 3. in epist. ad Heb. ante med. 4.

q Isidor. de sum. bo. lib. 1. c. 12. ser. 2. r Ibid. ser. 14.

s Ber. ser. 30. in Cant. ante med.

t Ibid. ser. 7. in fi.

u Idem epist. 78. ad Suger. abb. ante med.

x Idem ser. 12. post med.

y Gloss. in Prou. 25. post med. a Gloss. in Num. 25.

nostrum angelus bonus, qui regat, moneat, qui pro actibus nostris corrigendos, et miserationibus nostris exposcendos quotidie videat faciem Dei.

De Distinctione nouem ordinum.

a Greg. Hom. mil. 34. in Euang. ante med.

GREGORIVS in homilijs: Hi, qui minima nunciât angeli: qui vero suprema annunciant, archangeli vocantur. Hinc est, quod ad Mariam virginem non quilibet angelus, sed Gabriel archangelus mittitur. Et infra: Virtutes vocantur hi nimirum spiritus, per quos signa, et miracula frequenter fiunt. Potestates vocantur hi, qui hæc potentius in suo ordine perceperunt, ut eorum ditioni virtutes aduersæ subiectæ sint, quorum potestate refrenantur: ne corda hominû tantum tentare præualeant quantum volunt. Principatus quoque vocantur, qui et ipsis quoque bonis angelorum spiritibus præsunt, qui subiectis alijs, dum quæcûque sunt agenda disponunt, eis ad explenda diuina mysteria principantur. Dominationes vocantur, qui etiam potestates principatu dissimilitudine alta transcendunt. Subinfert: Ea ergo angelorum agmina, quæ mirapotentia præminent pro eo, quod eis cetera ad obediendum subiecta sunt, dominationes vocantur. Throni quoque illa agmina sunt vocata, quibus ad exercendum iudicium, semper Deus omnipotens præsidet. Et infra: Et sublimiora illa agmina ideo Cherubin vocata sunt: quia tanto perfectiori scientia plena sunt, quanto claritate Dei vicinior contemplantur: ut secundum creaturæ modum eo plenius omnia sciant, quo visioni conditoris sui per meritum dignitatis appropinquant. Seraphin autem ardentes vel incendentes vocantur, quæ quia sic Deo coniuncta sunt, ut inter hæc, et Deum nulli alij spiritus medij intersint, tanto magis ardent, quanto hunc vicinior vident.

B **I D E M** in eadẽ homelia: Distinctæ conuersationes singulorum hominum distinctis ordinibus congruunt, et in eorum sortem vel ordinem per conuersationis similitudinem deputantur. Nam sunt plerique qui parua capiunt, sed tamen hæc eadem parua pie annunciare fratribus non desistunt. Isti itaque in angelorum numerum currunt. Et sunt nonnulli, qui diuinæ largitatis munere relecti, fractorem cælestium summa non solum capere prævalent, sed etiam alijs nunciare. Quo ergo isti nisi in archangelorum numerum deputantur? Et sunt alij, qui faciunt mira, signa valenter operantur. Quo ergo isti nisi ad supernarum virtutum sortem, et numerum congruunt? Et sunt nonnulli, qui etiam de obsessis corporibus malignos spiritus fugant, eosq. tute orationis et vi acceptæ potestatis eiciunt. Quo itaque isti per meritum suum, nisi inter potestatum cælestium munus sortem fortiantur? Et sunt nonnulli, qui acceptis virtutibus etiam electorû hominû merita transcendunt, cumq. de bonis meliores sint, electis quoque fratribus principantur. Quo ergo isti sortem suam nisi inter principatum numerum acceperunt? Et sunt nonnulli, qui sic in semetipsis cunctis vitijs omnibusq. desidentis et illecebris dominantur, ut ipso iure munditiæ dij inter homines vocentur. Quo ergo isti nisi inter numerum Dominationum currunt? Et sunt nonnulli, qui dum sibi metipsis vigilantibus curam dominantur, dum se sollicita intentione discutunt, diuino timori semper inhærentes, hoc in munere virtutis accipiunt, ut iudicare et regere alios possint: quorum profecto mentibus diuina contemplatio præsto est, in his velut in throno suo Dominus præsidens, aliorum facta examinat, et cuncta mirabiliter de sua sede dispensat. Quid ergo isti nisi throni sui conditoris sunt? Quia vero Cherubin plenitudo scientiæ dicitur, et Paulo dicente, didicimus, quia plenitudo legis est charitas, omnes, qui Dei ac proximi charitate ceteris amplius pleni sunt, meritum suorum sortem inter Cherubin numero

Rom. 13. 6

S. Bon. To. 6.

perceperunt. Et sunt nonnulli, qui supernæ contemplationis amore accensi, in solo conditoris sui desiderio anhelant, nil iam in hoc mundo cupiunt, solo æternitatis amore pascuntur, terrena quæque abijciunt, cuncta temporalia mente transcendunt, amant et ardent, atque in ipso suo amore requiescunt: amando ardent, loquendo et alios accedunt, et quos verbo tangunt, ardere protinus in Dei amore faciunt. Quid ergo istos nisi Seraphin dixerim, quorum cor in ignem conuersum lucet et vrit?

De Homine. Cap. VII.

GREGORIVS in homilijs: Caremus fratres charissimi, ne qua nos immunditia polluat, qui in æterna præsentia et Dei ciues et angelis æquales sumus, vendicemus moribus dignitatem nostram.

I D E M in Moralibus: Ad hoc in paradiso homo positus fuerat, ut si se ad conditoris sui obedientiam vinculis charitatis astringeret, ad cælestem patriam angelorum quandoque sine carnis morte transiret. Sic namque immortalis est conditus, ut si non peccaret, etiam mori non potuisset, atque ex merito liberi arbitrij beatitudinem illius regionis attingeret, in qua vel peccare, vel mori non potuisset.

I D E M: Homo ab humo appellatus est, et quo modo valet esse sine macula, qui sponte sua ad infirmitatem concidit factus de terra? **I D E M**: Non se despectet humana fragilitas, vniuersi sanguinem confideret, et in pretio suo conspiciat, quàm magna est, quæ tanti valet.

A V C Y S T I N V S de adulterinis coniugijs: Indignantur viri, si audiant adulteros viros pendere similes adulteris feminis pœnas, cum tanto grauius eos puniri oportuit, quanto magis ad eos pertinet, et virtute vincere, et exemplo regere feminas Christianas.

I D E M de trinitate: Iustitiam sibi dare non potest homo, quam perditam non habet. Hanc enim cum homo condere accepti, et peccando vtique perdidit.

H **I D E M** de libero arbitrio: Ex quo incipit homo præcepti esse capax, ex illo incipit posse peccare. Duobus autem modis peccat, antequam fiat sapiens: si autem non se accomodat ad accipiendum præceptum, aut cum acceperit non obseruet.

I D E M de Ciuitate Dei: Infantia quidem hominis non a risu, sed a fletu orditur hanc lucem, quid malorum ingressa sit nesciens, propheta quodam modo. **I D E M**: Puer a ploratu incipit, nec ridere potest. Propheta calamitatis, lacrymæ sunt testes miseriam: non adhuc loquitur et iam propheta. Erubescant cantatrices ibi non flere, vbi infans, qui non est vnus diei, prædicat esse flendum.

I D E M super Genesim contra Machabæos: Omnium animalium corpora, siue quæ in aquis, siue quæ in terra viuunt, inclinata sunt ad terram, et non sunt erecta sicut hominis corpus. Quo signatur etiam animus nostrum in superna sua, idest, in æterna spiritualia erectum esse debere.

H **I E R O N Y M V S** in Mathæum: Magna dignitas animarum, ut vnaquæque habeat ab ortu natiuitatis in custodiam sui angelum delegatum.

I O A N N E S CHRYSOSTOMVS super Mathæum in hoc sumus imago Dei, ut quod bonum ei videtur et apud nos sit bonum, et quod ei malum videtur, et apud nos sit malum.

I D E M in sermone: Comparatus est ait Propheta homo iumentis insipientibus, et similis factus est eis. Peius est comparari, quàm nasci. Naturaliter non habere rationem tolerabile est, verum ratione decoratum, irrationali creaturæ comparari, voluntatis est crimen, non naturæ.

B **E R N A R D V S** in meditationibus: Tria in mente mea inuenio, per quæ Deum recole, aspicio, concupisco. Sunt autem hæc tria, memoria, intelligentia, voluntas.

I D E M de confid. ratione. Homo natus ad laborem, non ad honorem. Homo natus de muliere, et ob hoc cum reatu. Bre-

e Greg. hom. 1. s. in Euang. cit. f. d Idem Moral. lib. 4. ca. 26.

e Ibid. lib. 12. Mor. ca. 16. in fi. f Ibid. li. 27. c. 8. cit. f.

g Aug. de adult. con. lib. 2. ca. 8. to. 6.

h Idem de lib. arb. li. 3. ca. 24. to. 1.

i Idem sup. Gen. li. 1. c. 17. in fi. 60.

k Hierony. li. 3. comm. in Matt. c. 18. to. 6.

l Chrysost. serm. de Ad. insipientibus. l. 3. comm. Dom. cit. med. 20.

m Ber. lib. Medit. c. 1. in prin.

n Idem lib. 2. de confid. longe post med.

K a ui vi-

ui viuens tempore, ideoq. cum metu. Repletur multis miserijs, et propterea cum fletu, et vere multum quæsiuit ante ortum, et quid es ab ortu vsque ad occasum, ac quid eris post hanc vitam. De primo paulo post versus:

Forma, fauor populi, seruo iuuenilis, opesq. Surripere tibi nolle, quid sit homo:

De secundo: Post hominem vermis, post vermem fator et horror. Sic in non hominem vertitur omnis homo.

Ibidem ser. b I D E M: Ad imaginem et similitudinem Dei factus est homo: in imagine arbitrij libertatem, virtutem habens in similitudine, Et similitudo quidem perijt, Verumtamen in imagine pertransit homo. Imago siquidem in gehenna ipsa vri poterit, non exuri. c I D E M: Quotquot degimus in regione, umbra mortis, in infirmitate corporis, in loco tentationis, si diligenter aduertimus, triplici hic incommodo miserabiliter laboramus. Nam et faciles fumus ad seducendum, et debiles ad operandum, et fragiles ad resistendum. Vnde idem d BERNARDVS: Si discernere volumus inter bonum et malum, decipimur: si tentamus facere bonum, deficiamus: si conamur resistere malo, deijcitur et superamur. Nec mirum, quia vt dicitur in Iob: Non est potestas super terram, quæ possit ei comparari scilicet aduersarij nostri. BERTIVS infra in capitulo de ignorantia humanæ nature: e A V C T O R n de spiritu et anima: Anima est rationalis, concupiscibilis, irascibilis. Per rationabilitatem habilis est illuminari ad aliquid cognoscendum infra se, supra se, in se, iuxta se. Cognoscit siquidem Deum supra se, se in se, angelum iuxta se, quidquid cæli continetur ambitu, infra se, Per concupiscibilitatem et irascibilitatem habilis est affici ad aliquid appetendum vel fugiendum, amandum vel odiendum: et ideo de rationabilitate omnis sensus animæ oritur, et de alijs omnis affectus.

De muliere. Cap. VIII.

f Greg. Reg. GREGORIVS f in registro: Si hora eadem, qua lib. 2. ind. 7. interrogari. Aug. c. 20. g Ibid. circa med. h Ibid. paulo post.

i Ibid. circa fi.

k Aug. de Ciu. Dei li. 2. c. 26. in fi.

l Idè li. de patient. ca. 2. c. 4. m Idè li. de dec. chor. ca. 9. 10. 9.

quæ dolet fornicantem virum, et non dolet propter carnem, sed dolet propter charitatem. n I D E M de verbis Domini: Quod dolendum est, multi viri vincuntur a feminis, sequantur feminæ castitatem, quam viri seruare nolunt: o AMBROSIVS de virginibus: Saltat, sed adulteræ filia: quæ vero pudica, quæ casta est, filias suas religionem docet, non saltationem. p IOANNES CHRYSOSTOMVS super Matthaum in originali: Quid est mulier, nisi amicitia inimica, inefugabilis poena, notorium malum, naturalis tentatio, desiderabilis calamitas, dolestium cum periculum, mali natura, boni colore depicta?

q I D E M: Sexus muliebris incautus et mollis est. Incautus quidem, quia non omnia quæ videt, aut audit, cum sapientia et ratione considerat. Mollis autem quia facile flectitur, vel de malo ad bonum, vel de bono ad malum. r I D E M in sermone: Quid est speciosa mulier? sepulchrum dealbatum, nisi fuerit casta, sobria, et pudica. Pulchritudo autem est sine his virtutibus præcipitium patens, venenum insipientibus compositum. s I D E M super Ioannem: Nihil fortius muliere religiosa et prudente ad delinendum virum, et informandum eius animum ad quodcumque voluerit. t HERONVMVS in epistola ad Oceanum: Ianua diaboli, via iniquitatis, scorpionis percussio, nociumq. genus feminarum est. Cum proxima stipula, incendit ignem, flammigerum ignem percucit femina conscientiam pariter habitantis, exurit fundamenta, montium. * SENECA in Prouerbio: Malo in cõsilio vincuntur feminæ viros. * SECVNDVS Philosophus: Mulier est hominis confusio, insatiabilis bestia, sollicitudo continua, indefinens pugna, quotidianum damnum, castitatis impedimentum, domus tempestatis, adulterij vas, viri et continentia naufragium, præcipuum prælium, animal pessimum, pondus grauisimum, aspis insatiabilis, humanum mancipium.

De Christianis bonis. Cap. IX.

GREGORIVS u in Moralibus: Ecce veritas clamat: Nisi quis renouauerit omnibus, quæ possidet, non potest meus esse discipulus. Perfectus igitur Christianus quo modo debet res terrenas iurgando defendere, quas non præcipitur possidere? Itaque cum res proprias amittimus, si perfectus Deu sequimur in huius vitæ itinere, a magno ohere leuigati sumus. x I D E M in registro: Christianum de dicit, vt nobilem, plus benignum, quam rigidum, plus misericordem esse, quam districtum, et lucrum de damno alterius non expectare, sed recepti pretij sit forte contentus: quatenus quidquid cessit pauperi, omnipotens ei Deus multiplicata, sicut promissit, restitutione compenset. y AVGVSTINVS de verbis Domini: Cum Christianus cõperit bene viuere, ac feruere bonis operibus, mundumq. contemnere; statim in ipsa nouitate operum suorum patitur reprehensores et contradictores frigidus Christianos. Si autem perseuerauerit, et eos superauerit perseuerando, et non defecerit a bonis operibus, in idipsum illi iam obsequuntur, quod ante prohibebant. z I D E M de vita christiana: Hoc est sacrificium, quod Deus super omnes hostias quarit et diligit, vt per iustitiæ nostræ opera nomen suum ubique laudet, et Deus verus esse seruatorum suorum actu et opere comprobetur. a I D E M: Non solû hoc a Christiano queritur, vt malo careat, sed vt bonum exerceat. b ISIDORVS de etymologijs: Non se gloriatur Christianû, qui nomen habet, et facta non habet: ubi autem nomen secutum fuerit opus, certissime ille

n Greg. lib. 31. Mor. c. 8.

x Idè Reg. lib. 7. Ind. 2. c. 37.

y Aug. de Ver. Dom. ser. 18. post med. 10. 2. 9.

z Idè li. de vita Christiana. c. 9. in fi. 10. 9.

a Ibi. c. 20. in prin.

b Idè li. 7. c. 24.

illè

ille est Christianus, qui se factis Christianum ostendit, ambulans sicut erille ambulauit, a quo et nomen traxit. a AMBROSIVS in epistola: Omnis, qui Christum recipit, sapiens est: qui autem sapiens est, etiam liber est: omnis igitur Christianus, et liber, et sapiens. * IOANNES CHRYSOSTOMVS in epistola: Vnum tantum modo Christianus iudicat malum, b BERNARDVS in epistola: Quid prodest Christum sequi, nisi contingat et consequi? Ideo Paulus aiebat: Sic currite vt comprehendatis. c I D E M: Ibi tu Christiane si te curfus profectusq. metam, vbi Christus posuit suâ. Factus est, inquit, obediens vsque ad mortem. GLOSSA Bedæ Iacobi primo: Ne indignemini si mali in mundo florent, si vos patimini: quia non est Christiana dignitas in temporalibus exaltari, sed potius deprimi. Mali nihil habent in cælo, vos nihil in mundo, sed spe illius boni, ad quod tenditis, quidquid in via cõtingat gaudere debetis. Glossa: Mansuetudo hominem spernit, humilitas in se omnibus subijcit, decet autem Christianum æqualibus et inferioribus affabilem esse, et mitem, senioribus humilem.

De Christianis malis. Cap. X.

GREGORIVS d in Moralibus: Multos pestis propria prauitatis obsessos, sub Christiano nomine ipsa tranquillitas Ecclesiasticæ pacis abscondit: quos tamen si leuis persecutionis aura pulsauerit, mox extra aream velut paleas tollit. e I D E M in Registro: Si veraciter Christianus esses, plus Dei iudicium quam voces hominum timeres. HERONVMVS infra in capitulo, De stultiloquio, De turpiloquio: Non flagito. f AVGVSTINVS de decem chordis: Qui nõ de futuro sæculo cogitat, nec propterea Christianus est, vt id, quod in fine Deus promittit, accipiat, nõ dũ Christianus est. g I D E M de vita christiana: Christiani ille non famulus, sed subannator et iustitior est, qui eius se seruum dicit, cui seruire dissimulat. h I D E M: Non in hoc nobis nomen tatum quod Christiani dicimus, blandiamur, sed propter hoc etiam nõ iudicandos credamus, si nomen nobis frustra vendicemus alienum. i ISIDORVS de summo bono: Christianus malus secundum Euangelij doctrinam nõ viuunt, et ipsam fidem, quam verbo colit, adorta tentatione, facile perdit. k BERNARDVS super Cantica: Intestina et insana mensura est plaga Ecclesiæ, et ideo in pace amaritudo eius amarissima. Sed in qua pace, pax est, et non est, pax a paganis, pax ab hæreticis, sed non profecto a filijs. Vox plangentis Ecclesiæ etiam tempore isto: Filios enutriti et exaltati, ipsi autè spreuerunt me, spreuerunt et maculauerunt me. * I D E M in sermone: Nunc frustra clamat Christus de leuitate oneris sui, sine causa iugum suum suauè prædicat: quandoquidem et ab ipsis, qui Christiano censentur nomine, onus diaboli, et iugum carnis atque sæculi huius delectabilius reputatur. l I D E M: Sicut ipsi Christianum profequuntur, qui ab eo vique Christiani dicuntur, amici tui Deus et proximi aduersum te appropinquaerunt et steterunt, coniurasse videtur contra te vniuersitas populi Christiani a minimo vsque ad maximum.

De Prælati bonis. Cap. XI.

GREGORIVS m in Moralibus: Pia pastorû mens quia non propriam gloriam sed auctoris querit, ab omnibus vult adiunari. n I D E M: Nolenti mihi atque reuerenti cum graue esset altaris mysteriû, etiam pondus est curæ pastoralis iniunctum. o I D E M in dialogo: Petri vicem et ligando et soluendo obtinent, qui locum sancti regimini fide et moribus tenent. p I D E M in pastoralis: Rector semper cogitatione sit

S. Bon. To. 6.

mundus, quatenus hunc nulla immunditia polluat, qui hoc suscipit officium, vt in alienis quoque cordibus pollutionis maculas tergat: Mundamini, et Isaiæ 52. c. cetera. q I D E M: Sit rector actione præcipuus, r Ibidè 2. vt vitæ viam subditis viuendo denunciet, et grex, qui pastoris vocem moresq. sequitur, per exempla melius, quam per verba gradiatur: Super montem excelsum, et cetera. s I D E M: Sit rector discretus in silentio, vtilis in verbo, ne aut tacenda proferat, aut proferenda reticeat. Nam sicut incauta locutio in errore protrahit: ita indiscretum silentium hos, qui erudiri poterant, in errore derelinquit. De Prælati Num. 19. c. Isaiæ: Canes muti. t I D E M: Sit rector singulari cõpensione proximus, præ cunctis contemplatione suspensus, vt et per pietatis viscera in se infirmitatem ceterorum transferat, et per speculationis altitudinem, semetipsum quoque inuisibilia appetendo transeat. u In Genesi de angelis ascendentibus et descendentibus. v I D E M: Sit rector bene agentibus per humilitatem socius, contra delinquentium vitia per zelum iustitiæ erectus, vt et bonis in nullo se præferat, et cum prauorum culpa exigit, potestatem sui prioratus agnoscat. In epistola ad Hebræos dicitur, quod tria erant in arca, scilicet manna dulcedinis, virga disciplina, et tabulæ scientiæ legis. w Ibidè 2. Tales sese, qui præsunt, exhibeant, quibus eorum subiecti occulta quæque sua prodere nõ erubescant: vt cum tentationum fluctus parui tolerant, ad pastoris sui mentem, quasi ad matris suæ sinum recurrant. x I D E M: Debet rector subtili examine bona malaq. discernere, et quæ vel quibus quantam qualiter congruant studiose cogitare, nil propter quærere, sed sua commoda propinquo rum bona reputare. y I D E M: Qui ad sollicitudinem regendarum animarum se accingit, restat, vt quibus æterna prædicat, ad prouidenda quoque eis temporalium necessitatum subsidia inuigilet. z I D E M in homilij: Causæ pensandæ sunt, et tunc ligandi atque soluendi potestas exercenda. Videndum, quæ culpa præcessit, aut quæ sit penitentia secuta post culpam: vt quos omnipotens Deus per compunctionis gratiam visitat, illos pastoris sententia absoluat. Tunc enim vera est absolutio præsentis, cum interni arbitrium sequitur iudicis. * I D E M in registro: Prælatorum bonitas subiectorum salubris est regula. a I D E M: Sic nos fidelibus subditis tenere disciplinam debemus, li. 12. ind. sicut boni patres carnalibus filijs solent, quos et proculpis, verberibus ferunt, et tamen ipsos, quos dolibus affligunt, et habere heredes quærunt. b c. 4. AVGVSTINVS de pastoribus: Glorietur pastor, sed qui gloriatur in Domino gloriatur. Hoc est Christum in subditis pascere, hoc est in Christo non longe a pascere, hoc est propter Christum et propter subditos sibi non parcere. c I D E M: De bonis ouibus sunt boni pastores. d I D E M: Habemus duo quædam, vnum quod Christiani sumus, alterum, quod præpositi sumus. Illud quod Christiani sumus, propter nos est, quod præpositi sumus, propter alios est. In eo quod Christiani sumus, attenditur vtilitas nostra, in eo quod præpositi sumus, non nisi aliena. e o Amb. lib. AMBROSIVS in pastoralis: Quod sumus professio, actio, et illucita actio. Ne sit religiosus profectus. Ne sit gradus excelsus, et deformis excelsus. Ne habeatur in Ecclesia cathedra sublimior, et cõscientia sacerdotis reperitur humilior. Ne locutionem simulemus columbinam, et mentem habeamus caninam. Ne professionem monstramus ouinam et ferocitatem habeamus lupinam.

r Ibid. 2. p. c. 4.

s Ibid. 2. p. c. 4.

t Ibid. 2. p. c. 5.

u Ibid. 2. p. c. 6.

v Ibid. 2. p. c. 6.

w Ibid. 2. p. c. 6.

x Ibid. 2. p. c. 6.

y Ibid. 2. p. c. 6.

z Ibid. 2. p. c. 6.

a Ibid. 2. p. c. 6.

b Ibid. 2. p. c. 6.

c Ibid. 2. p. c. 6.

d Ibid. 2. p. c. 6.

e Ibid. 2. p. c. 6.

f Ibid. 2. p. c. 6.

g Ibid. 2. p. c. 6.

h Ibid. 2. p. c. 6.

i Ibid. 2. p. c. 6.

k Ibid. 2. p. c. 6.

l Ibid. 2. p. c. 6.

m Ibid. 2. p. c. 6.

n Ibid. 2. p. c. 6.

o Ibid. 2. p. c. 6.

K 3 I D E M

A *Idē li. 2. offic. c. 13.* **DE** de officiis: Decet omnes censura frugalitate, continentia auctoritas, et maxime eum, qui honoris praestat, ne praeminentem virum thesauri possideant sui, et pecunijs seruiat, qui praest liberis. **B** *Ibid. c. 22.* **DE** modo potes eum iudicare, consilio superiorem, quem videas inferiorem moribus? Super me debet esse, cui me committere paro. * **IOANNES CHRYSOSTOMVS** super Matthaeū: Vis apparere sanctus, circa tuam vitam esto austerus, circa aliorum benignus, audiant te homines parua mandantem, et grauiam facientem; * **DE**: Si erramus modicam poenitentiam imponentes, nonne melius est propter misericordiam dare rationē, quam propter crudelitatem succumbere poenitentem. **C** *Idē li. de Synony. c. 2. nūl. i. prin.* **DE** in Synonymis: Talem te reddere subditis, ut magis amaris quam timearis. Reuerentia enim ex amore procedit, odium vero timor efficit. **D** **BERNARDVS** in epistola: Nec praecipis eris in sententia, nec vehemens in vindicta, non in corrigendis remissior, non in parcendis seuerior, non pusillanimis in expectandis, non superfluus in victu, non notabilis in vestitu, non citus ad promittendum, non tardus ad reddendum, non prodigus dator, non tenax ad largiendum. **E** **DE**: Non vos felices, quia praestis et non prodestis, immo si non prodestis, vos infelices putate. Ut autem secure praestis possitis, subesse et vos, si cui debetis, non indignemini. Indignatio quippe subiectionis, praerelationis reddit indignū. **F** **DE**: Si rebus raritas pretium facit, nil in Ecclesia Dei pretiosius, nil optabilius est bono viliq. pastore. Nepe rara auis est ista. **G** **DE**: In alto noli altum sapere, sed humilibus consentire, nil Deo charius, nil rarius apud homines. **H** **DE** super Cantica: Sciant boni fidelesq. praepositi languentium sibi creditam curam animarum, non pompam rerum saecularium: cumq. internum murmur cuiuspiam illarum queru le vocis indicio deprehendunt, et si etiam in ipsos velle ad conuicia et contumelias prorumpetes, medicose et non dominos agnoscentes, parat confestim aduersus frenesim animam, non vindictam, sed medicinam. **DE** infra capite de fama: Validos et constantes. **I** **DE** de Praecepto et dispensatione: Ponant praepositi metam obedientiae subditorum ex votis laborum suorum, non suorum desideriorū, moventes eos, non cogentes ad celsiora, descendentes ei, cum necesse fuerit ad remissiora, non cadentes cum eis ad deteriora. * **DE**: Nil me praelatus prohibeat eorum, quae promissi, nec plus exigit, quam promissi. Vota mea non augeat sine mea voluntate, nec minuat sine certa necessitate. **DE** de confidatione: Praestis vt prouideas, vt consulas, vt procurares, vt serues. Praestis vt prosis, praestis vt fidelis seruus et prudens, quem constituit Dominus super familiam suam. Ad quid? vt des illis escam in tempore, hoc est, vt dispenses non imperes. **DE**: Si te agnoscis sapientibus et insipientibus non dominatore, sed debitore; conandum summo opere tibi et tota vigilantia considerandū, quo modo et qui non sapiunt, sapiant, et qui desipuerit, resipiscant. **DE** in secunda parte Epistolarū: Pascere tripliciter debemus, exemplo conuersationis, verbo praedicationis, fructu orationis, et pascere ad mandatum Christi, vt nemo sibi hunc sumat honorem, sed qui vocatus fuerit a Deo tamquam Aaron. * **DE** in sermone: Quotiens praelatus pro vno ex minimis Dei spirituali studio intermittit, totiens pro eo spiritualiter animam suam ponit. **DE** multa infra de temperantia, de dignitate bona, de zelo, de sollicitudine, de correptione, de aequitate.

De Praelatis malis. Cap. XII.

GREGORIVS in Moral. Vnusquisque superbus rector totiens ad culpam apostasia dilabitur,

A quotiens praesse hominibus delectatus honoris sui singularitate latatur. **DE** infra in capitulo de stultiloquio, de conuiciatione: Saepē qui in potestate sunt. **P** **DE**: Cum maiores ipsi voluptati deseruiunt, nimirum minoribus lasciuia frena laxantur. **Q** **DE**: Hypocrita, assumpto sanctae conuersationis habitu, filiorum custodiam deserit, et temporalia, quaeque defendere etiā iurgijs quaerit. **DE** in registro: Ita sibi regentium merita connectuntur, et plebium, vt saepe ex culpa praesidentium deterior fiat vita subditorum: et saepe ex demerito plebium delinquant vita pastorum. **DE**: Quod dicere puderet, et graue tacere est, regendi rectores, et qui docendi sunt doctores, nec erubescunt videri, nec metuunt. Ducatum animarum impudenter assumunt, quibus via omnis ductoris est ignota, et quo vel ipsi gradiantur, ignari sunt. **DE** de quodam abbate malo: Qui tot discipulos per suam negligentiam ad infernum duxit, reliquis nunquam praeponi debuit. * **AVGVSTINVS** in epistola: Omnis, qui male viuunt in conspectu eorum, quibus praepositus est, quantum in ipso est, omnes occidit. **DE** de Ciuitate Dei: Illo pacis ordine, quo alij alijs subiecti sunt, sicut prodest humilitas seruientibus, ita nocet superbia dominantibus. * **DE** de pastoribus: Sunt pastores, qui pastorum audire nomina volunt, pastorum officium implere nolunt. **DE**: Quisquis ita praepositus est, vt in eo, quod praepositus est, gaudeat, et honorem suum quaerat, et commoda sua sola respiciat, se facit, non oues. **DE**: Parum est malis pastoribus, quod oues languentes, et infirmas, et errantes, et perditas non curant, sed etiam ipsas fortes, et pingues necant, quantum in ipsis est: et si illae viuunt, de misericordia Dei viuunt, tamen quantum ad pastores malos attinet, occidunt. **DE** modo (inquis) occidunt? male viuendo, malum exemplum praebendo. **BERNARDVS** de confidatione: Monstruosa res est, gradus summus, et animus infimus: status supremus, et gressus minimus: sedes prima, et vita ima: lingua magniloqua, et manus otiosa: sermo multus, et fructus nullus: vultus grauis, et actus leuis: ingens auctoritas, et nutans stabilitas. **DE**: Simia in testro, rex fatuus in solio suo sedens. **DE** in epistola: Si instar mei qui cuius sum, pastor meus et ipse curus graditur, vultum gerens deorsum, et terram semper respiciens, ventri solum, mente ieiunus, pabula terrena quaerens, in quo discernitur? Vae si venerit lupus, non erit, qui prauideat, qui occurrat, qui eripiat. **DE** super Cantica: Innumeros cernes simpliciter, ac sine querela inter fratres conuersari, quos si fratribus praesse feceris, non solum inutiliter, sed et insipienter, et nequiter agere videbis. **DE**: Non est hoc tempore ornare sponfam, sed spoliare: non est custodire, sed perdere: non est defendere, sed exponere: non est instruere, sed prostituere: non est pascere gregem, sed macrare, et deuorare, dicente de praelatis Domino: Qui deuorant plebem meam, vt cibum panis. **DE**: Quo modo in pasqua diuinorum educet eloquiorum greges Dominicus pastor idiota? Sed et si doctus quidem fuerit, non sit, autem bonus, verendum, ne non tam nutriti doctrina, quam vita sterili noceat. * **DE**: Omnes quae sua sunt quaerunt, non quae Iesu Christi: ministri Christi sunt, et seruiant Antichristo: honorati incedunt de bonis Domini, qui Domino honorem non deserunt. Inde is, quem quotidie vides, meretricius nitor, histrionicus habitus, regius apparatus in cibis, et potibus. **DE**: Miror audaciam plurimorum, quos non videmus de suis vineis colligere, nisi spinas, et tribulos: vineis tamen Dominicis etiam se ingerere non vereri, fures sunt et latrones, non custodes, neque cultores in illis. **DE**: De eis dico, qui animas regere susceperunt, quod

p Ibid. li. 2. c. 29.
q Ibid. li. 31. c. 8. in prin.
r Idē Reg. li. 6. ca. 17. post med. ca. 24.
s Ibid. li. 7. ind. 2. cap. 224.
t Ibid. li. 4. ind. 23. ca. 48.
u Aug. de ciu. Dei lib. 19. cap. 15. to. 5.
x Idē li. 2. de Pastori. c. 1. in prin. to. 9.
y Ibid. in 2. Ibid. c. 4. in prin.
a Bern. de confid. li. 2. cir. med.
b Ibid. paulo ante citata. ver.
c Idē epist. 42. ad Hieron. Archiep. duabus pag. a prin.
d Idem in Cant. ser. 23. ante med.
e Ibid. ser. 77. non longe a prin.
f Ibid. ser. 76. in fi.
g Ibid. ser. 30. cir. med.
h Ibid. ser. 20 non longe a prin.

quod sine miserabili gemitu dicendum non est, Christi opprobria, sputa, flagella, clauos, lanceam, crucem, et mortem, haec omnia in fornace auaritia conflant, et profligant in acquisitione turpis quaestus. **A** **DE**: Animarum nec casus reputatur, nec salus. Non sunt profecto matres, qui cum sint de crucifixi patrimonio nimum in crassati, impinguati, dilatati, non compatiuntur super contritione Ioseph. **DE**: Parū est nobis, infra in capitulo de obliuione. **B** **DE**: Quem dabis mihi de numero praepositorum, qui non plus inuigilet subditorum vacuadis marsupijs, quam vitijs extirpandis? Vbi est, qui orando fleat iram Dei, qui praedicet annum placabilem Deo? leuiora loquimur, grauiora grauius manet iudicium. **C** **DE** in sermone: Vtinam nostri quicumque videntur hodie Pharisei, forte enim aliqui sunt, etiam si non facerent, saltem dicerent, quod oportet. **D** **DE** in sermone: Vtinam nostri quicumque videntur hodie Pharisei, forte enim aliqui sunt, etiam si non facerent, saltem dicerent, quod oportet. **E** **DE** in sermone: Vtinam nostri quicumque videntur hodie Pharisei, forte enim aliqui sunt, etiam si non facerent, saltem dicerent, quod oportet. **F** **DE** in sermone: Vtinam nostri quicumque videntur hodie Pharisei, forte enim aliqui sunt, etiam si non facerent, saltem dicerent, quod oportet. **G** **DE** in sermone: Vtinam nostri quicumque videntur hodie Pharisei, forte enim aliqui sunt, etiam si non facerent, saltem dicerent, quod oportet. **H** **DE** in sermone: Vtinam nostri quicumque videntur hodie Pharisei, forte enim aliqui sunt, etiam si non facerent, saltem dicerent, quod oportet. **I** **DE** in sermone: Vtinam nostri quicumque videntur hodie Pharisei, forte enim aliqui sunt, etiam si non facerent, saltem dicerent, quod oportet. **K** **DE** in sermone: Vtinam nostri quicumque videntur hodie Pharisei, forte enim aliqui sunt, etiam si non facerent, saltem dicerent, quod oportet. **L** **DE** in sermone: Vtinam nostri quicumque videntur hodie Pharisei, forte enim aliqui sunt, etiam si non facerent, saltem dicerent, quod oportet. **M** **DE** in sermone: Vtinam nostri quicumque videntur hodie Pharisei, forte enim aliqui sunt, etiam si non facerent, saltem dicerent, quod oportet. **N** **DE** in sermone: Vtinam nostri quicumque videntur hodie Pharisei, forte enim aliqui sunt, etiam si non facerent, saltem dicerent, quod oportet. **O** **DE** in sermone: Vtinam nostri quicumque videntur hodie Pharisei, forte enim aliqui sunt, etiam si non facerent, saltem dicerent, quod oportet. **P** **DE** in sermone: Vtinam nostri quicumque videntur hodie Pharisei, forte enim aliqui sunt, etiam si non facerent, saltem dicerent, quod oportet. **Q** **DE** in sermone: Vtinam nostri quicumque videntur hodie Pharisei, forte enim aliqui sunt, etiam si non facerent, saltem dicerent, quod oportet. **R** **DE** in sermone: Vtinam nostri quicumque videntur hodie Pharisei, forte enim aliqui sunt, etiam si non facerent, saltem dicerent, quod oportet. **S** **DE** in sermone: Vtinam nostri quicumque videntur hodie Pharisei, forte enim aliqui sunt, etiam si non facerent, saltem dicerent, quod oportet. **T** **DE** in sermone: Vtinam nostri quicumque videntur hodie Pharisei, forte enim aliqui sunt, etiam si non facerent, saltem dicerent, quod oportet. **V** **DE** in sermone: Vtinam nostri quicumque videntur hodie Pharisei, forte enim aliqui sunt, etiam si non facerent, saltem dicerent, quod oportet. **X** **DE** in sermone: Vtinam nostri quicumque videntur hodie Pharisei, forte enim aliqui sunt, etiam si non facerent, saltem dicerent, quod oportet. **Y** **DE** in sermone: Vtinam nostri quicumque videntur hodie Pharisei, forte enim aliqui sunt, etiam si non facerent, saltem dicerent, quod oportet. **Z** **DE** in sermone: Vtinam nostri quicumque videntur hodie Pharisei, forte enim aliqui sunt, etiam si non facerent, saltem dicerent, quod oportet.

De Subditis. Cap. XIII.

GREGORIVS f in Moralibus: Cum subiecto rum corda superbia infligat, hoc summo opere agere nititur, vt sua acta considerare funditus negligat, et semper tacitis cogitationibus, rectoris sui iudices fiant. **G** **DE**: Dum salua fide, res agitur, virtutis est meritum, si quidquid superior praecipit, humiliter toleratur. Debet tamen humiliter suggeri, si forte valeat, quod displicet emendari. **H** **DE** in registro: Seruorum Dei humilitas, in afflictionis tempore debet apparere. Qui vero se contra praepositos suos erigunt, profecto offendunt, quia serui Dei esse continent. **I** **DE**: Qui paternae adhortationis verbalibenti animo suscipit, et in sinu cordis amplectitur, emendatorem se vitorum fore, proculdubio profitetur. **K** **DE** in Homilijs: Vtrum iuste, aut iniuste obliget pastor, pastoris tamen sententia gregi timenda est: ne is, qui subest, et tamen iniuste forsitan ligatur, ipsam obligationis suae sententiam, ex alia culpa mereatur. **L** **DE**: Pastor vel absoluerit indiscrete timeat, vel ligare. Is autem, qui sub manu pastoris est, ligari timeat iuste, vel iniuste, nec pastoris sui iudicium temere reprehendat: ne, et si iniuste ligatus est, ex ipsa tumida reprehensionis superbia culpa, quae non erat, fiat. **DE** infra in capitulo de disciplina: Tanto apud Dominum, et cetera. **M** **ISIDORVS** de summo bono: Melior est subiecta seruitus, quam elata libertas. **N** **DE** in Synonymis: Potiori gradui competentem reuerentia tribue, et iuxta dignitatem vnicique redde honorem. **HERONYMVS** in capitulo de obedientia: Seruias fratribus, et cetera. **AVGVSTINVS** de natura boni: In iustum non est, vt improbis accipientibus nocendi potestatem, et patientia bonorum proberetur, et malorum iniquitas puniatur. **P** **DE** de ciuitate Dei: Iustus quidquid malorum ab iniquis dominis irrogatur, non est poena criminis, sed examen virtutis. Proinde bonus, etiam si seruiat, liber est: malus autem, etiam si regnet, seruus est, nec vnus hominis, sed quod est grauius, tot dominorum, quot vitorum. **IOANNES CHRYS-**

SOSTOMVS super Matthaeum: Propter bonos sacerdotes etiam malos honorate, ne propter malos etiam bonos contemnat. **B** **BERNARDVS** super Cantica: Parum est esse subiectum Deo, nisi sis et omni creaturae propter Deum: siue Abbati tamquam praecellenti: siue Prioribus, tamquam ab eo constitutis. Ego plus dico, subdere paribus, subdere et minoribus: sic enim decet nos, inquit, Dominus omnem implere iustitiam. **G** **GLOSSA**: Si subditi aliquid peccant, propter quod doctores a quiete surgere cogantur, non tantum poenam peccati illius incurunt, sed etiam puniuntur pro inquietudine doctorū. **DE**: Qui doctores caelestibus intentos inquietare praesumit, etiam virtutes, quas credebatur se habere, perdit. **DE** **Praedicatoribus bonis. Cap. XIV.** **G** **REGORIVS** u in Moralibus: A bonis praedicatoribus non causa victus praedicationi impenditur, sed causa praedicationis victus accipitur: et quotiens praedicatoribus necessaria ab audientibus conferuntur, non solum de rerum munere, sed de conferentium gaudent mercede. * **DE**: Ille apud Deum magis in amore eius est, qui ad eius amorem plurimos trahit. **DE**: Humani generis Redemptor, per diem miracula in vrbibus exhibebat, et ad orationis studium in nocte pernoctabat; vt perfectis videlicet praedicatoribus innuat, quatenus, nec actum vitam amore speculationis funditus deserat, nec contemplationis gaudia operationis nimietate penitus contemnat, sed quieti contemplantes sorbeant, quod occupati erga proximos, loquentes refundant. **Y** **HERONYMVS** in originali super Hieremiam: Ille est doctor Ecclesiasticus, qui lacrymas non risum mouet, qui corripit peccatores, qui nullum beatum, nullum dicit esse felicem. **Z** **AVGVSTINVS** de doctrina Christiana: Qui dicendo nititur persuadere, quod bonum est, nihil horum trium spernet, vt scilicet doceat, vt delectet, et fleat, et orat, et agat, vt intelligenter, libenter, obedienter audiatur. **DE**: Habet, vt obedienter audiatur, quantacumque granditate dictionis, maius pondus vita docentis. Nam qui sapienter, et eloquenter dicit, viuunt autem nequiter, erudit quidem multos discendi studiosos, quamuis animae suae sit inutilis. **B** **AMBRYSIVS** de virginibus: Debet is, qui docet, supra eum, qui docetur, excellere. **C** **ISIDORVS** de summo bono: Prius debet iustus praedicator bene agere, vt consequenter possit bene docere. Sicut enim in nummisimata metallum, et figura, et pondus, perquiritur; ita in omni doctore ecclesiastico, quem sequatur, quid doceat, quo modo viuat, inquirendum est. Per qualitatem igitur metalli doctrina, per figuram sollicitudo patrum, per pondus humilitas designatur. Qui ergo ab his tribus discrepauerit, non metallum, sed terra erit. **D** **BERNARDVS** super Cantica: Est funiculus triplex, qui difficile rumpitur, ad extrahendas animas de carcere diaboli, et trahendas post te ad caelestia regna, si recte sentias, si digne proloquaris, et si viuendo confirmes. **E** **SENeca** in epistola: Eligamus non eos, qui verba magna celeritate praecipitant, sed eos, qui vita docent: qui cum dixerint, quid faciendum sit, probant hoc ipsum faciendum, quod docent: qui docent, quid vitandum sit, nec vnquam in eo, quod fugiendum dixerunt, deprehenduntur. Eum elige doctorem, quem magis admireris, cum videris, quam cum audieris. Multa libro tertio de doctrina, de coniunctione vitae, et doctrinae. **DE** **Praedicatoribus malis. Cap. XV.** **G** **REGORIVS** f in Moralibus: Mens concupiscentijs exterioribus occupata, diuini amoris igne non calet: et idcirco ad supernum desiderium inflammare auditores suos nequeunt verba, quae frigido corpore

r Bern. in Cant. ser. 42. cir. med.
s Glossa Cant. 2.
t Ibidem.
u Greg. lib. 19. Moral. ca. 10. non longe a prin.
x Ibid. lib. 6. c. 17. paululum a prin.
y Hierony. lib. 1. in lament. cap. 1. to. 4.
z Aug. de doctr. Christi. lib. 4. c. 17. to. 3.
a Ibidem cap. 27.
b Ambr. li. 2. de Virg. f prin. to. 4.
c Isid. de sum. bo. lib. 3. cap. 36. sent. 1.
d Bern. in Cant. ser. 10. paululum a prin.
e Senec. epist. 52. cir. med.
f Greg. lib. 8. Mor. cap. 26. ante med.

tamen dormientis mentem turpi imagine non cussit. Et infra: Si vero ex turpi cogitatione vigilantis oritur illud dormientis, patet animo suus reatus. Videt enim a qua radice inquinatio illa processerit: quia quod cogitavit sciens, hoc pertulit nesciens. Sed pensandum est, ipsa cogitatio verum suggestionem tantum, an delectationem, vel quod maius est, peccati consensu acciderit. **AUGUSTINVS** de penitentia: Sacerdos cui omnis profiteretur peccator, ante quem statuitur omnis languor, in nullo illorum sit iudicandus quod ipse in alijs iudicare est promptus. Iudicans enim alium, qui est ab alijs iudicandus, condemnat seipsum. **IDEM** de singularitate clericorum: Contemplamini quid sit populo sancto præesse, et considerate quale sit diuinis sacramentis insistere. Altario enim placere debent, qui altario viuunt, et talis conuenit cura sinceritatis sacratis, qualia sunt sacramenta ipsa, quibus exhibent officia seruitutis: ne contra, Dominum offendant ipsi, quem tractant, aut contra, populum incipiant impedire, quod prædicant. **AMBROSIVS** super Lucam: Religionis insignia, arma sunt sacerdotis. **IDEM** in Epistola: Sobriam a turbis grauitatem, ac feruorem vitæ, et singulare pondus conuersationis, dignitas sibi vendicat sacerdotalis. Quo modo enim potest in exemplum obseruari a populo, qui nihil habet discretum a populo, nihil dispar in moribus a multitudine? Quid enim in te miretur, si omnia tua facta bona, in semetipso recognoscant existere? si nil in te aspiciat, quod ultra se inueniat; si ea quæ in se erubescit, in te quem reuerendum arbitrat, offendat? **IDEM** de officijs: Sacerdotis est, nulli nocere, prodesse velle omnibus, posse autem solius Dei est. **ISIDORVS** de summo bono: Sacerdotis prædicatio operibus confirmanda est: ita ut quod docet verbo, instruat et exemplo. **GLOSSA AMBROSIVS**: Non facile accusanda est persona tam alti ordinis, cum sit vice Christi.

De Sacerdotibus malis. Cap. XXI.

REGORIVS h in homilia: Cui rei similes dixerim sacerdotes malos, nisi aquæ baptismatis, quæ peccata baptizatorum diluens, illos ad regnum cælestis mittit, et ipsa in cloacas descendit? **IDEM** in Pastoralis: Si homo apud hominem, de quo minime præsumit fieri intercessor, erubescit: qua mente apud Dominum intercessoris locum pro populo arripit, qui familiaris est eius gratiæ esse per vitæ meritum nescit? Aut ab eo, quo modo alijs veniam postulat, qui, utrum sibi sit placatus, ignorat? **IDEM** in Registro: Durum est, et proculdubio a sacerdotis officio alienum, personam positam sub necessitate negligere, et studio congregandi, indecenter inhiare pecunijs. **IDEM** Causa sunt ruinæ populi sacerdotes mali. Quis enim se pro populi peccatis intercessor obijciat, si sacerdos, qui exorare debuerat, grauiora committat? **IDEM** In contumeliam sacerdotum est, de diuinis cultibus admoneri, quod enim ipsi debent exigere, turpiter exiguntur. **AMBROSIVS** in sermone: Mendacium est, sacerdotem, uel clericum se profiteri, et contraria huic ordini operari. **IDEM** in epistola: Nihil in sacerdote tam periculosum apud Deum, tam turpe apud homines, quam quod sentiat, non libere denunciare. **IOANNES** super Chrysostomus super Matthæum: Vere magna confusio est sacerdotum, et omnium clericorum, quando laici inueniuntur fideles eis et iustiores. Quo modo autem non sit confusio, esse illos inferioribus laicis, quos etiam aequales esse confusio est? **ISIDORVS** de summo bono: Sacerdotes populo iniquitate damnantur, si eos aut ignorantes non erudiant, aut peccantes non arguant. **IDEM**: Multi sacerdotes metu potestatis veritatem occultant, et a bono opere, vel iustitiæ prædicatione, rei alicuius

a Aug. de vera et falsa penit. li. unico. cap. 20. 10. 4.
b Reperiitur in 5. Cypr. scripserunt eius. dem 20. 3. edit. Pam. melij. c Amb. li. 7. in Luc. cap. 10. 10. 3. d Idem epist. lib. 3. epist. 20. ad Tremau. 10. 5.
e Idem lib. 3. offic. ap. 20. 10. 4. f Idem li. 3. de sum. bo. c. 30. ser. 2. g Reperitur in Gloss. 1. Tim. 5.
b Greg. homil. 17. in Euang. cir. su.
i Idem past. par. 1. c. 1. 1. in prin. ser. 1. c.
k Idem Reg. li. 4. in d. 12. cap. 70.
l Ibid. li. 9. cap. 64.
m Ibid. lib. 3. cap. 5. in prin.
n Amb. ser. 44. de resp. cir. med. 10. 5.
o Idem epist. lib. 2. epist. 17. ad Theodof. 10. 5.
p Ioannes super Chrysost. oper. imp. hom. 40. in Mar. c. 21. 10. 2.
q Idem de sil. bo. lib. 3. c. 40. ser. 1. v Ibid. cap. 45. ser. 2.

formidine, aut potestatis terrenæ auertuntur. Sed heu pro dolor, inde metuunt, quia vel amore rerum secularium implicantur, vel quia aliquo facinorosi opere confunduntur. **HERONIMVS** in epistola: Vinolentos sacerdotes et Apostolus damnat, et vetus lex prohibet. Qui enim altario seruiunt, vinum et siceram non bibant. Siceram Hebræo sermone omnis potio nuncupatur, quæ inebriare potest. **IDEM**: Peccator homo si ceciderit, rogabit pro eo sacerdos, pro sacerdotis lapsu quis rogaturus est? **IDEM** in originali super Malachiã: Ad sacerdotis pertinet disciplinam, interrogatum respondere de lege, qui si non doceat, et respondet, et resistentem non conuincat, frustra iactat sacerdotis dignitatem, cuius opera non exhibet. **BERNARDVS** in epistola: Cernitur in nonnullis sacerdotibus vestium cultus plurimus, virtutum aut nullus, aut exiguus. **IDEM** in sermone: Egressa est iniquitas a senioribus iudicibus tuis Domine, qui videtur regere populum tuum. Non est iam dicere, ut populus sic sacerdos: quia sic nec populus, ut sacerdos. Heu heu Domine Deus, quia ipsi sunt in persecutione tua primi, qui videtur in Ecclesia tua primatum diligere, et regere principatum. **IDEM** de contemptu: In multis multipliciter regnat fornicatio, qui puritatis auctori, impuro corde et corpore ministrantes, non verentur stare ante Angelum Dei, qui seceret medios, et disperdat: sed omnino audent Agni immaculati sacras contingere carnes, et intingere in sanguine Saluatoris manus neophatias, quibus paulo ante, pro dolor, meretricibus attraxerunt. Sic et altaria circuire, sic et Ecclesias frequentare, psalmos decantare, cum et eiusmodi laus sit execrabilis, et oratio fiat in peccatum.

De Clericis. Cap. XXII.

REGORIVS a in Homilia: Clericus admonendus est, quatenus sic viuat, ut exemplum vitæ secularibus præbeat. **IDEM** in Registro: Ne vniquam hi, qui ordinati sunt, pereant, prouideri debet, quales ordinentur: ut prius aspiciantur, si vita eorum continens in annis plurimis fuit, si studium lectionis, si elemosynæ amorem habuerunt. **IDEM**: Proculdubio Deus offenditur, si ad sacros ordines quisquæ non ex merito, sed ex fauore, quod abest, aut ex venialitate pronehitur. **IDEM**: Qui post acceptum sacrum ordinem lapsus in peccatum carnis fuerit, sacro ordine ita careat, ut ad altaris ministerium ulterius non accedat. **ISIDORVS** in libro etymologiarum: Cleros Græce, fors, vel hereditas dicitur: propterea ergo dicti sunt clerici, quia de sorte sunt Domini, vel quia Domini partem habent. **HERONIMVS** in epistola: Clerici vita, Christi debet ornari Ecclesia. **IDEM**: Negotiatorem clericum, et ex inope diuitem factum, ex ignobili gloriosum, quasi quandam pestem fuge. **IDEM**: Procuratores atque dispensatores domorum alienarum, atque villarum, quo modo possunt esse clerici, qui proprias iubentur contemnere facultates? **IDEM**: Ita age et viue in monasterio, ut clericus esse merearis, ut adolescentiam tuam nulla forde commacules, ut ad altare Christi, quasi virgo de thalamo procedas, et habeas de foris bonum testimonium. Feminæ nomen tuum nouerint, vultum nesciant. **AMBROSIVS** in epistola: Tu quicumque in clero es, Domini portio es, et possessio eius, noli recedere de Domini tui possessione, ut dicas Domino, possedisti renes meos, suscepisti me de utero matris meæ, et ille tibi quasi bono seruo dicat: Transi, et recumbe. **AVGVSTINVS** de singularitate clericorum: Cum Christus agnus innocens, immo ipsa caelestis innocentia, quod est verum, tantum se contempserit pro Ecclesia, ut eam sine macula, vel vili ruga redderet illibatam, qualis est ille clericus, cui ad hoc sponsa Christi committitur, ut pro

f Hiero. epist. 2. ad Nepot. post med. 10. 3.
g Levit. 10. 6.
h Ibid. epist. 1. ad Heleliod.
i Idem in Malac. cap. 2. 10. 5.
k Ber. epist. 42. ad Herm. rui. Senon. Archiepist. non longe a prin.
l Idem in ser. 2. de conuersi. Pau. li an. med. 2. Idem in corde et corpore ministrantes, non verentur stare ante Angelum Dei, qui seceret medios, et disperdat: sed omnino audent Agni immaculati sacras contingere carnes, et intingere in sanguine Saluatoris manus neophatias, quibus paulo ante, pro dolor, meretricibus attraxerunt. Sic et altaria circuire, sic et Ecclesias frequentare, psalmos decantare, cum et eiusmodi laus sit execrabilis, et oratio fiat in peccatum.
m Greg. Homil. 17. in Euang. cir. su.
n Reg. lib. 3. cap. 20.
o Ibid. li. 2. cap. 80.
p Ibid. li. 3. cap. 20.
q Ibid. Ety. mol. lib. 7. cap. 12.
r Idem epist. 2. ad Nepot. ante med. 10. 4.
s Ibid. epist. 4. ad Rusi.
t Est apud Cypr. 10. 3. Pamm. a. dit.

ut pro vnius femine amore, culpari totam Ecclesiam patiatur? **IOANNES CHRYSOSTOMVS** super Matthæum: Laici delinquentes, facile emendantur, clerici autem si semel euaserint, inemedabiles sunt. **BERNARDVS** de contemptu: Væ væ in domo Dei horrendum videmus. Quid? Idolatras ministrantes. Mentior, si non idololorum seruitus avaritia est. Si non quibusdam etiam venter suus factus est Deus suus. Quod enim quisque præ ceteris colit, id sibi Deum constituisse perhibetur. **IDEM**: Res pauperum, non pauperibus dare, par sacrilegio culmen esse dinoscitur. Sane patrimonialia pauperum facultates sunt ecclesiarum, et sacrilega eis cupiditate surripitur, quidquid sibi ministri, et dispensatores, non vtique Domini, vel possessores, vltra victum accipiunt, et uestitum. **IDEM** in sermone: Dilatata uidetur Ecclesia: et ipse clericalis sacratissimus ordo super numerum multiplicatus est. Verum, et si multiplicasti gentem Domine, non magnificasti laetitiam; dum nihil minus appareat defecisse meriti, quam numeri accessisse. Multa infra libro tertio, in capitulo de familiaritate.

De Beneficiatis. Cap. XXIII.

REGORIVS d in Registro: Sicut Ecclesia proprias res amittere non debet, ita eam rapacitatis ardore alienas intrudere, non oportet. **IDEM**: Laudabile studium, et conueniens est clerico, et religioso, terrenis gratam Deo pacem præferre compendij, et ex rebus transitorijs matura semper charitatis lucra mercari. **IDEM** loquens de illo verbo Ioannis: Amen amen dico vobis, quæritis me, non quia vidistis signa, sed quia ex panibus meis manducaistis, et saturati estis. Per eorum personam Dominus illos intra sanctam Ecclesiam detestatur, qui per sacros ordines ad Dominum propinquantes non in eisdem ordinibus virtutum merita, sed subsidia vitæ præsentis exquirunt: nec cogitant, quid bene viuendo imitari debeant, sed quæ concupiscendo compendia fortiantur. **AVGVSTINVS** in epistola: Si priuatum, quæ nobis sufficiant possidemus, non sunt illa nostra, sed pauperum, quorum procuracionem quodam modo gerimus, non proprietatem nobis usurpatione damnamus vendicamus. **IDEM** de verbis Domini: Clericus si non contentus stipendijs fuerit, quæ de altario, Domino iubente, cõsequitur, sed exercet mercimonia, intercessionis vendit, munera libenter amplectitur, hic negociator magis potest videri, quam clericus. **BERNARDVS** super Cantica: Timeant clerici, timeant ministri ecclesiarum Dei: qui in terris sanctorum, quas possident, tam iniqua gerunt, ut stipendijs, quæ sufficere debeant, minime contenti, superflua, quibus egeni sustentandi forent, impie sacrilegeque, sibi retinent, et in vñs suæ superbix, atque luxuriæ victum pauperum consumere, non verentur: duplici profecto iniquitate peccantes, eo quod et aliena diripiunt, et facris, in suis vanitatibus et turpitudinibus, abutuntur. **IDEM** in epistola: Honores et dignitates ecclesiasticas non ignoro deberi his, qui eas digne, et secundum Deum administrare, et velint. Et infra: Nec cuiquam vel adulto plures in pluribus ecclesijs habere licet, nisi dispensatorie quidem ob magnam vel Ecclesie necessitatem, vel personæ utilitatem. **IDEM**: Quidquid præter necessarium victum, ac simplicem vestitum de altario retines, tuum non est, rapina est, sacrilegium est. **IDEM**: Conceditur tibi, vt si bene deseruis, de altario viuas, non autem vt de altario luxurieris, vt de altario superbias, vt inde compares tibi frana aurea, fellas pedicatas, calcaria deaurata, varia griseaq. pellicea. **IDEM** de contemptu: Væ væ tibi clerice, mors in olla, mors in ollis carniū, mors in delicijs est: non modo quia seculi introitum dele-

a Bern. in Declamat. super Eccen. ante med.
b Ibidem.
c Idem in ser. de conuersi. ad Cleric. c. 29.
d Greg. in Reg. lib. 2. cap. 82.
e Ibid. li. 7. cap. 27. in dicit. 2.
f Idem lib. 23. Mor. c. 16. cir. med.
g Aug. de verb. Do. ser. 19. in su. 10. 10.
h Bern. in Cant. ser. 23. post med.
i Idem epist. 27. ad Comit. Theobaldum.
k Ibid. epist. 2. ad Fulconem cir. su. l Ibidem.
m Idem in declamat. super Eccen. nos, longe ante med.

stationis posita esse cognoscitur, sed ob id maxime, quia populi peccata constat esse, quæ comedis, ac si propria tibi minus viderentur. Sollicitus esto tamquam redditurus rationem, dignos pro eis gemitus fundere, dignos agere penitentia fructus. **IDEM**: Quando poterit necessarijs esse contentus, qui eo animo introiuit, ut stipendia clerici in vñs voluptatis, curiositatis, et vanitatis congreget, seruet, et expendat? Triplex est ergo funiculus, qui difficile rumpitur, hominem miserum in perniciem trahit: qui impure intrat, indigne ministrat, et ipso fructu abuitur temporalis. **IDEM**: Non ordinauit Deus his, qui Euangelio seruiunt, de Euangelio quærere delicias, vel ornatum: sed viuere, vt ait Paulus, ex eo, vt videlicet sint contenti alimenta corporis, non gulg irritamenta, vel incentiua libidinis habere; et quibus regantur, non quibus ornetur accipere. **IDEM**: De altario, inquit Apostolus, viuat, non superbiat, non luxurietur: denique non ditetur, non contra san-cti cuiusquam plane dignam omni acceptione sententiam ex clericatu ditior fiat. Non sibi de bonis Ecclesie ampla palatia fabricet, mutans quadrata rotundis: nec loculos inde congreget, nec in vanitate, aut superfluitate dispergat: non extollat de facultatibus Ecclesie confanguineos, aut neptes, ne filias dixerim.

De Ambitiosis. Cap. XXIV.

REGORIVS p in Registro: Sicut is, qui inuitatus renuit, quæsitus refugit, sacris est altarijs ad mouendus, sic qui vitro ambit, vel importunum se ingerit, est proculdubio repellendus. **IDEM**: Verrecundum nobis est, et dicere pudet, quia sacerdotes sibi ducatum arripiunt, qui exordium religiosæ militiæ non viderunt. **IDEM**: Ordinate ad ordines accedendum est: nam casum appetit, qui ad summa loci fastigia, postpositis gradibus, per abrupta ascensum quærit. **IDEM** in pastoralis: Nulla ars doceri præsumitur, nisi prius intenta meditatione discatur. Ab imperitis ergo pastoralis magisterium qua temeritate suscipitur, quando ars artium est regimen animarum? **IDEM**: Ipsi regnauerunt, et non ex me, principes extiterunt, et non cognoui. Ex se namque, et non ex arbitrio summi Creatoris regnant ij, qui nullis fultis virtutibus nequaquam diuinis vocati, sed sua cupiditate accensi, culmen regiminis rapiunt potius, quam assequuntur. **IDEM**: Sacrum officium non solum non diligit omnino, sed nescit, qui ad culmen regiminis anhelans, in occulta meditatione cogitationis ceterorum subiectione pascitur, laude propria letatur, ad honorem cor eleuat, rerum affluentium abundantia exultat. **IDEM**: Nescit laudem, cum suppetit fugere, qui ad hæc didicit, cum deesset anhelare. **IDEM**: Quod dicere pudet, supra in capitulo de prælatis malis. **ISIDORVS** de summo bono: Qui regimen sacerdotum contendit appetere, ante se discutiatur, si vita honoris sit congrua: quod si non discrepat, humiliter ad id, quod vocatur, accedat: factum quippe culpa geminat, si quis cum culpa ad sacerdotale culmen aspirat. **IDEM**: Qui ad hoc conuersionem sanctitatis præterdit, ut alijs quoadque præesse possit, iste non discipulus Christi, sed prauitatis, et Antichristi sectator existit: quia non pro Deo, sed pro sæculi honore portare studet crucis Christi contumeliam et laborem. **AVGVSTINVS** de ciuitate Dei: Locus superior, sine quo regi populus non potest, etiam si teneatur, et administratur, vt decet, tamen indecenter appetitur. **IDEM** de Trinitate: Homines diabolum tanto magis imitantur, quanto magis, neglecta vel etiam perosa iustitia, potentie student, eiusque vel adeptione latantur, vel inflammanantur cupiditate. **AMBROSIVS** super Lucam: Si Dominus Iesus propria deseruit, tu aliena cur

p Greg. in Reg. lib. 7. cap. 110. ante med. q Ibid. lib. 4. cap. 97. r Ibid. li. 7. c. 110. paululum a med. s Idem past. par. 1. c. 1. in prin. t Ibidem.
u Ibid. par. 1. cap. 8.
x Ibid. par. 1. cap. 9.
y Idem li. 3. de sum. bo. c. 34. sent. 4.
z Ibid. cap. 19. sent. 3.
a Aug. de ciui. Dei li. 19. cap. 19. in 10. 5. tur, vt decet, tamen indecenter appetitur. b Idem de Trinitate. c 12. 10. 3. c Amb. li. 4. in Luc. cap. 4. 10. 8.

cur queris? Si creator omnium sæculi gloriam subeundæ paupertatis virtute contempserit, cur tu fastidias, ad quod natus es, appetas quod indebitum est?

a Ibidem.

b Ibidem.

c Bern. 3. de consid. ante med.

d Idem homil. 1. super Missæ non longè a f.

e Ibid. homil. 4. post med.

f Idem in Cant. ser. 77. ante med.

g Ibid. ser. 23. ante med.

h Idem epist. 126. ad Episc. Aquitanos ante med.

i Ibid. epist. 42. ad Hieron. Senon. Archiepisc. longe post med.

k Idem super Qui habitat in castris ante med.

l Ibid. prope f.

m Idem in Declamat. super Eccenos ante med.

n Ibidem.

o Ibidem. Sap. 6. b

p Idem ser. 2. in Ascens. Domi. prope f.

O perueritas, o abusus filiorum Adam, qui cum ascendere difficillimum sit, descendere autem facillimum, ipsi et leuiter ascendunt, et descendunt difficiliter, parati ad honores, ad celsitudines graduum Ecclesiasticorum ipsi etiam angelicis humeris formidabiles. q q Idem ser. Idem: Curritur passim ad sacros ordines, et reuerentia da quoque ipsis spiritibus angelicis mysteria homines apprehendunt sine reuerentia, sine consideratione. Neque enim signum regni caelestis occupare, aut illius timent Imperij gestare coronam, in quibus avaritia regnat, ambitio imperat, sedet iniquitas, luxuria dominatur, superbia principatur.

De studentibus. Cap. XXV.

Gregorius in Moralibus: Idcirco nonnumquam studiosus tarditate intelligentiæ premitur, ut eo maiora præmia retributionis inueniat, quo magis in studio inuentionis elaborat. Idem: A feruore mentis, uel inter spirituales inimicos, uel inter carnales quosque proximos, ipsi aliquo modo uiuendi usui ueterascimus, et assumptæ nouitatis speciem fuscamus. A qua tamen uetustate quotidie, si studia circumspeditionis inuigilent, orando, legendo, bene uiuendo, renouamur. Idem super Ezechielem: Qui idcirco in sacro eloquio ea, quæ dignitatis sunt, contemplatur, ut per hoc, quod intelligit, occupari ad questiones possit, quia non dulcedine quaestæ ueritatis sanari appetit, sed doctus uideri: iste nimium intellectus sui pennas desuper non extendit. Idem: In uerbis sacri eloquij iste debet studij nostri ordo seruari, ut hæc ideo cognoscamus, quatenus de iniquitate nostra compuncti, et cognoscentes mala, quæ fecimus, ipsa uitemus, ne alia faciamus. Et cum iam ex magno usu lacrymarum de peccatorum remissione cæperit esse fiducia, per uerba Dei, quæ intelligimus, ad uitam quoque et alios trahamus. Idem in pastoralibus: Valde inter humana uerba nostrum defluit, cumq. indubitanter constat, quod exterius occupationum tumultibus impulsus a semetipso corruat, studere ineffabiliter debet, ut per eruditionis studium resurgat. Idem in Registro: Dum his, quibus edificamur, innitimus, locum sine dubio deceptionis excludimus. Hieronymus in originali super Michæam: Non aestimes in eo te placere Deo, si sermones, idest, scripturas illius legas: tunc enim scripturæ profunt legenti, si quod legitur, opere compleatur. Isidorus de summo bono: Lector strenuus potius ad implendum, quæ legit, quam ad sciendum erit promptissimus. Minus enim pœna est nescire, quod appetas, quàm ea, quæ noueris, non implere. Idem in Synonymis: Disce quod nescis, ne doctor inutilis inueniaris: antea esto auditor, postea doctor. Idem: In disputatione tolle certamen, tolle pertinacem uincendi defensionem: cede cito ueritati, non contradicas iustitiæ. Idem: Disputare stude, non superare: plus dilige audire, quàm dicere: plus auscultare, quàm loqui. Augustinus in sermone: Multos reperimus negligentissimos iustitiæ, et auidissimos sapientiæ: hos docet scriptura diuina peruenire non posse ad id, quod appetunt, nisi seruando quod negligunt: Fili, inquit, concupiscens sapientiam, conserua iustitiam, et Dominus præbebit illam tibi. Idem de ciuitate Dei: Philosophiæ est finis boni: nulla est igitur causa philosophiæ, nisi finis boni. Quamobrem, quæ nullum boni finem sectatur, nulla philosophiæ secta dicenda est. Idem de Trinitate: Nec pigebit me sicubi hæsito, quærere, nec pudebit me, sicubi erro, discere. Idem: Quisquis hæc legit, ubi pariter certus est, pergat mecum: ubi pariter hæsitat, quærat mecum: ubi errore suum cognoscit, redeat ad me: ubi meum cognoscit, reuocet me. Er post: Et hoc placitum primum atque tutum coram Domino

Greg. lib. 6. Mor. c. 6. in f. Ibid. lib. 1. c. 16. post med.

Idem hom. 4. in Exec. ante med.

Idem homil. 10. non longe a prin.

Idem past. 2. par. c. 11. paululum a prin.

Idem Reg. li. 2. ind. 2. c. 120. cir. f. et lib. 2. ind. 7. c. 21. cir. f.

Idem de summo bono. lib. 3. c. 8. sentent. 5.

Idem lib. de Synony. cap. 16.

Idem. Ibidem.

Idem de ciui. Dei li. 1. c. 1. prope f. 20. 5. f. Idem de Trin. lib. 3. c. 2. 10. 3.

Idem de Trin. lib. 3. c. 2. 10. 3.

Idem de Trin. lib. 3. c. 2. 10. 3.

Idem de Trin. lib. 3. c. 2. 10. 3.

Idem de Trin. lib. 3. c. 2. 10. 3.

Domino Deo nostro, cum omnibus gratiam, quia ea, quæ scribo, legunt: & in omnibus scriptis meis, maxime in his, ubi quæritur ueritas Trinitatis Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Quia nec periculosus alicubi erratur, nec laboriosus aliquid quæritur, nec fructuosus aliquid inuenitur. Idem de opere monachorum: Quæ est ista perueritas, lectioni obtemperare nolle, dum uult ei vacare: & dū id quod bonū est, diutius legatur, ideo facere nolle, quod legitur? Bernar. d. v. s. super Cantica: Scias quo ordine, quò studio, quo fine quæque nosse oporteat. Quo ordine, ut id prius addiscas, quod est maturius ad salutem. Quo studio, ut id ardentius, quod est uehementius ad amorem. Quo fine, ut non ad inanem gloriam, aut propter curiositatem, aut aliquid simile: sed tantum ad tuam, & proximi edificationem, & ad Dei gloriam. Idem: Sunt qui scire uolunt eo fine tantū, ut sciant, & turpis curiositas est: & sunt, qui scire uolunt, ut sciantur ipsi, & turpis uanitas est: & sunt item, qui scire uolunt, ut scientiam suam alijs vendant; uerbi causa, pro pecunia, & honoribus, & turpis quaestus est: sed sunt quoque qui scire uolunt, ut alios edificent, & charitas est: & item, qui scire uolunt, ut edificentur, & prudentia est. Idem in epistola: Falleris fili, falleris, si te putas inueniri apud mundi magistros scientiam, quam soli Christi discipuli, idest, mundi contemptores Dei munere assequuntur. Non enim hanc lectio docet, sed uinctio: non litera, sed spiritus: non eruditio, sed exercitatio in mādatis Dei. Idem: Non recte proditur ad sciētiam lumen, nisi iustitiæ germen præcedat ad animā, ex quo formetur granū uitæ, & non palea uanæ gloriæ. Idem in sermonibus: Pessimus mons inflans scientia, in quem tamen usque hodie tanta uideas concupiscentia plurimos repere filiorum Adam, ac si non nouerint, quantum pater illorum illius montis ascensu descenderit: immo, quàm graniter ceciderit, & quantum tota dieicta sit, & conuassata posteritas, q. SENECA in epistola: Tandiu discendum est, quemadmodum uiuas, quamdiu uiuis. D

Idem de opere Mo. hac li. vni. co cap. 17. rom. 3.

Bern. in Cant. ser. 36. ante med.

Ibidem.

Idem epist. 108. ad Thom. man. de S. Audama. 70.

Ibidem.

Idem ser. 4. in Ascens. Domi. nō longe a prin.

Sen. epist. 76. in pri.

De Aduocatis. Cap. XXVI.

Gregorius super Ezechiel: Iustus aduocatus iniustas causas nullo modo accipit, nec uerba dare pro iniustitia consentit. Idem super illud Iob: De cōualibus ista sapientes, cum singula reperissent, ad ea cum clamore curabant. In ualle reperit singulis cum clamore occurrere, ex subortis causarum occasionibus, etiam pro parta stipe litigare. Augustinus de uerbis Domini: Usque adeo cupiditatis inoleuit malum, ut iam ex consuetudine uenduntur leges, corrumpantur iura, sententia ipsa uenalis sit, & nulla iam causa possit esse sine causa. Bernar. d. v. s. de consideratione: Quotidie perstrepunt in palatio leges, sed Iustiniani, nō Domini. Idem: Certe lex Domini immaculata, conuertens animas. Hæc autem non tam leges, quàm lites sunt, & cauillationes subuertentes iudicium. Idem: Miror, quemadmodum religiosæ aures tuæ audire sustinent inuicem modi disputationes aduocatorum, & pugnas uerborum; quæ magis ad subuersionem, quàm ad inuentionem proficiunt ueritatis. Corrige prauum morem, & præcide linguas uaniloquas, & labia dolosa claudere. Idem: Aduocati sunt, qui docuerunt linguas suas loqui mendacium; disertis, aduersus iustitiam: eruditi, pro falsitate: sapientes sunt, ut faciant malū: eloquentes, ut impugnent uerum. Idem: Iniqua omnis appellatio, ad quam iustitiæ inopia nō cogit. Appellare, nō ut grates, sed si graueris licet. Idem: Qui non grauatius appellat, liquet, quia aut grauari intendit, aut tempus redimere.

Idem. Ibidem.

Ibidem post med.

Ibidem.

Ibid. li. 3. ante med.

Ibidem.

Greg. Reg. li. 1. ind. 7. c. 67.

De Religiosis bonis. Cap. XXVII.

Gregorius in Registro: Expedit paruo incōmodo, a strepitu cantarū seruos Dei quietos exi-

tere, ut & uilitates collectæ per negligentiam non pereant, & seruorum Dei mentes ad opus diuinum liberiores existant. Idem: Sicut ueraciter aduersus religiosos dicta crimina, digna sunt ultione plectēda: ita ab illatis nihilominus sunt absoluedi, quando nullus eos culpæ reatus attingit. Augustinus in regula: Non debent uelle omnes, quod paucos uident; amplius, non quia honorantur, sed quia tolerantur; accipere; ne contingar detestandæ peruerfitas, ut in monasterio, ubi quantum possunt fiunt diuites laboriosi, sunt pauperes delicati. Idem de moribus Ecclesiæ: Quis non illos miretur, & prædicet, qui contemptis, atque desertis mundi huius illecebris, in communem uitam sanctissimam, & castissimā congregati simul aratam agunt, uiuentes in orationibus, in lectionibus, in disputationibus, nulla superbia tumidi, nulla pernicacia turbulenti, nulla inuidia limitati: sed modesti, uerecundi, placati, concordissimi uitam, & intentissimam in Deum, gratissimū munus ipsi offerūt, a quo ista posse facere meruerūt? Isidorus in libro Etymologiarū: Religiosus, ait Cicero, a relogo est appellatus, quia retractat, & tamquā relegit ea, quæ ad cultum diuinum pertinent. Idem de summo bono: Sancti uiri funditus seculo renuicentia ita huic mūdo moriūtur, ut soli Deo uiuere delectentur: quantoq. ab huius sæculi conuersatione se subtrahunt, tanto internæ mentis acie præsentiam Dei, & Angelicæ societatis frequentiam contemplantur. Bernar. d. v. s. super Cantica: Omnis in uobis, qui ceterorum infirmitates tam corporum, quàm animorum non solum patienter supportat, sed insuper, scilicet si ualet, iuuat obsequijs; confortat alloquijs, informat consilijs: & si hoc forsitan nō potest propter disciplinam, sollicitus saltem orationibus solariari non cessat infirmos. Omnis, inquam, qui talia operatur in uobis, bonum omnino inter fratres spargit odorem. Idem: Optimum in moribus dixerim, qui in nullo profertur aut resistit prioribus, aut inuideat paribus, aut subiectis, uel desit in cura, uel in superbia præsit, prælati obediens, socijs congruens, subditis uiliter condescendens. Idem in epistola: Conuersare simpliciter inter fratres Deo deuotus, magistro subditus, senioribus obediens, iunioribus obtemperans, Angelis placens, uerbo utilis, humilis corde, mansuetus ad omnes. Idem in sermonibus: Tu qui in cōgregatione es, bene uiuis, si uiuis ordinabiliter, socialiter, & humiliter: ordinabiliter tibi, socialiter proximo, humiliter Deo. Idem: Certum triumphatū mundi testimonium est, si corpus castigas, & subijcias seruituti, ne perniciosa libertate seruiar uoluptati: si fletui præbeas oculos magis, quàm curiositati: si denique spirituali dilectione flagrans, nulli dederis animum uanitati. Idem: Quoniam spectaculum facti sumus, & Angelis, & hominibus: Seminemus hominibus exemplum bonum per aperta opera bona: seminemus Angelis gaudium, per occulta suspiria sancta. Idem: In cōgregatione positus, uoluntates aliorum tuis uoluntatibus anteponas: ut non solum sine querela, sed etiā cum gratia maneas inter fratres; portans omnes, orans pro omnibus, ut & de te quoque dicatur: Hic est fratrum amator. Idem: Parum timet diabolum ieiunantes, uigilantes, cōtinentes, quia tam de istis, quàm de illis multos traxit in laqueum ruinæ: sed concordēs, & unanimiter uiuentes in domo Domini, coniuuati Deo, & sibi per uinculum charitatis, hi dolorem, hi timorem, hi liuorem diabolo ingerunt.

Ibid. li. 6. ind. 21. c. 122. August. 1. Reg. 3. c. 2. 5. 10. 1.

Idem de mori. Eccle. c. 31. 10. 10.

Idem de mori. Eccle. c. 31. 10. 10.

Idem de mori. Eccle. c. 31. 10. 10.

Idem de mori. Eccle. c. 31. 10. 10.

Idem de mori. Eccle. c. 31. 10. 10.

Idem de mori. Eccle. c. 31. 10. 10.

Idem de mori. Eccle. c. 31. 10. 10.

Idem de mori. Eccle. c. 31. 10. 10.

Idem de mori. Eccle. c. 31. 10. 10.

Idem de mori. Eccle. c. 31. 10. 10.

Idem de mori. Eccle. c. 31. 10. 10.

Idem de mori. Eccle. c. 31. 10. 10.

Idem de mori. Eccle. c. 31. 10. 10.

Idem de mori. Eccle. c. 31. 10. 10.

Idem de mori. Eccle. c. 31. 10. 10.

Idem de mori. Eccle. c. 31. 10. 10.

Idem de mori. Eccle. c. 31. 10. 10.

Idem de mori. Eccle. c. 31. 10. 10.

Idem de mori. Eccle. c. 31. 10. 10.

Idem de mori. Eccle. c. 31. 10. 10.

Idem de mori. Eccle. c. 31. 10. 10.

nulli prauitatis aperte vias deserunt, sanctitatis habitum sumunt: moxq. ut prima limina bene uiuendi contigerint, obliuiscunt quid fuerint, affligunt per penitentiam de perpetratis nequitijs nolunt: laudari autem de inchoata iustitia appetunt: præesse ceteris melioribus concupiscunt. Quos plerumque dum iuxta uocum præsens prosperitas sequitur, multo, quam prius fuerant, de sanctitatis habitu peiores fiunt. **A** **Idem**: Præui homines cultum religionis assument, & bonorum uitam sub despectibus iniquis moribus premunt. **B** **Idem** b super Ezechiel: Sepe quosdam uidemus ad uocem prædicationis, quasi ex conuersione compunctos, habitum, non animum mutasse: ita ut religiosam uertem sumerent, sed ante acta uitia non calcarent. **C** **Idem** in cap. de Ira: Melior est, et cet. **D** **Idem** de opere monachorum: Qui ueram ostendit corporis infirmitatem, humane tractandus est: qui autem falsam præterdit, & conuinci non potest, Deo dimittendus est. **E** **Idem**: Utinam isti, qui uacare uolunt manibus, omnino uacarent & linguis: neque enim tam multos ad imitationem inuiterent, si eis non tantum exempla pigra, sed etiam muta proponerent. **F** **Idem** in epistola: Ex quo Deo feruire cæpi, quo modo difficile sum expertus meliores, quam qui in monasterijs profecerunt: ita non sum expertus peiores, quam qui in monasterijs ceciderunt. **G** **Idem** in de Summo bono: Atrociter in discussione diuini iudicij arguendi sunt, qui quod professione sponderunt, opere implere contempserunt. **H** **Idem** super Misissus: Illam, qua sæculum deseruimus, humilitatem deserentes, dum post hoc cogimur inepta denuo festari studia secularium, canes effimur reuertentes ad uomitum. **I** **Idem**: Video, quod magis doleo, post spretam sæculi pompam, nonnullos in schola humilitatis superbiam magis addicere, ac sub alis mitis humilisque, magistris grauius inolescere, & impatientes fieri in clauitro amplius, quam fuissent in sæculo. **K** **Idem**: Quodq. magis peruersum est, plerique in domo Dei non patiuntur habere se cõtemptui, qui in sua domo non nisi contemptibiles esse potuerunt: ut quia uide licet, ubi a pluribus honores appetunt, ubi ab omnibus honores contemuntur. **L** **Idem** in Apologia: Quid facit superbia sub pannis humilitatis tuæ Domine Iesu? Numquid non habet, quo se palliet humana malitia, nisi unde inuoluta est Saluatoris infantia? **M** **Idem** in epistola: Iungant se animis, qui iuncti sunt institutis. Inuicem se foueant, inuicem se defendant, inuicem onera sua portent. Ait enim sapiens: Frater adiuuans fratrem, ambo consolabuntur. Quod si alterutrum, quod abest, se corroserint, & momorderint, nonne simul ambo desolabuntur? **N** **Idem**: Qui debitorem, & procuratorem carnis se constituit, ut magis uentrem sterilem pascere, quam animam studeat bene facere, nullum religionis iugum, quantumlibet leue, quantumlibet suauis uideatur, ei tolerabile est. Vnde contingit, ut neque hic, ubi sine murmurationis tolerare necesse est, pacem inueniat: ubi autem non est pax, ibi nec Deus, quia in pace factus est locus eius. **O** **Idem** in sermonibus: In omnibus fere religionis cõgregationibus sane inuenire est homines pusillanimes, & remissos, deficientes sub onere, uirga, & calcaribus indigentes: quorum remissa lætitia pusillanimitas tristitia est, quorum breuis, & rara compunctio, animalis cogitatio, & tepida conuersatio est: quorum obedientia sine deuotione; sermo, sine circumspeditione: oratio, sine cordis intentione: lectio, sine ædificatione. **P** **Idem**: Sunt in nos tria genera hominum, ipsaq. satis incongrua, & ordini, & homini, qui hanc uitam ingressus est. Sunt enim, qui bene inceperunt, sed defecerunt cito: & sunt, qui numquam inceperunt, sed in sua mollitie permanserunt: & sunt,

qui captantur spiritu leuitatis, tardi, ad audiendum: ueloces, ad loquendum: paratissimi rursus enumerare, quod faciunt. Sed quid faciunt tamen? **Q** **Idem**: Magna est confusio, & magna ualde, & ardentius secularis perniciosa desiderant, quam nos utilia, citius illi ad mortem properat, quam nos ad uitam. **R** **Idem**: De eo qui habitum habet religionis, & non uitam, propheta, inquit: Comederunt alieni robur eius, & ipse nesciuit. Exteriolem quippe superficiem inuens religiosus malus, salua sibi omnia suspicatur, non sentiens uermem occultum, qui omnia interiora corrodit: manet tonsura, uestis necdum mutata est: ieiuniorum regula custoditur, statutijs psallitur horis, sed cor eorum longe est a me, dicit Dominus. **S** **Idem** in epistola: Multo facilius reperies multos seculares conuerti simpliciter ad bonum, quam unum quempiam de religiosis proficere de bono in melius. Rarissima enim auis in terris est, qui de gradu, quem in religione semel attigerat, modicum, uel parumper ascendit.

De Nouitijs. Cap. XXXIX.

GREGORIUS in registro: Omnibus cuiuslibet ætatis, aut officij onerosa est nouitas. **A** **Idem**: Quisquis diuina inspiratione compunctus, relictijs sæculi huius actionibus ad Deum conuertitur: ita cum charitate suscipiendus est, & blandis per omnia consolationibus refouendus, ut in ea, qua elegit Deo adiuuante, delectetur modis omnibus conuersatione persistere. **B** **Idem** super Ezechiel: Nullus, qui ad bonum propositum conuersus adhuc in mentis teneritudine esse conspicitur, despiciatur: quia frumentum ab herba incipit, ut granum fiat. **C** **Idem** de summo bono: Primordia conuersorij blandis refouenda sunt modis, ne si ab asperitate incipiant, exterriti ad priores lapsus recurrant. Qui enim conuersum sine lenitate erudit, exasperare potius, quam corrigere nouit. **D** **Idem** de natura & dignitate nouitiorum: Non decent illæ misericordes in seipso discretiones, & distributionum dispensationes, facilesq. indulgentiæ suo iudicio tribuendæ, non tamen recusandæ sunt alieno iudicio. **E** **Idem**: A nouitio in seipsum rigida debet esse censura, & districta feueritas: ad regentem autem, uel consulentem spectat paterna uel fraterna charitas, & pietas: si alterum horum desit, uel in deside, & tepido non spero cursus perseverantiam uel in precipiti timeo ruinam. **F** **Idem**: Animalis discretum, nouitium prudentem, insipientem sapientem, in cella diu posse consistere, in congregatione posse durare, impossibile est. **G** **Idem**: Docendus est nouitius sic habere corpus suum, sicut ægrum commendatum, cui etiam multum uolenti, inutilia sunt neganda, utilia uero etiam nolente ingerenda: Sic de corpore suo agere, sicut de non suo, sed eius a quo pretio magno empti sumus, ut glorificemus eum in corpore nostro, **H** **Idem** super Qui habitat: Obsecro uos nouella plantationes Dei, uos qui nondum exercitatos habetis sensus ad discretionem boni, & mali; nolite sequi cordis uestri iudicium, nolite abundare in sensu uestro, ne uos tamquam rudes adhuc uersutus ille uenator decipiat. **I** **Idem** super Cantica: Placent, fateor, in nouitijs, quantum ad ea, quæ in facie sunt, neglectior utique is, qui foris apparet corporum cultus, & uestium minor cura, sermo rarior, uultus hilarior, aspectus uerecundior, incessus maturior. **K** **Idem** in sermonibus: Ante omnia timor nouitijs necessarius est, quo nimirum peccata præterita possint delere, cauere futura. Timor enim Domini, ut ait scriptura, expellit peccatum, siue quod admisissum est, siue quod tentat intrare: expellit hoc penitendo, illud resistendo.

De Iuuenibus. Cap. XXX.

GREGORIUS in registro: Esto sollicitus, ut pueri ad sacros ordines nullatenus admittantur, ne tanto periculosus cadant, quanto citius alta conscendere festinant. **A** **Idem** in Moralibus: Immenso superbia iuuenum est a seniore sibi reuerentiam exigere, et silentium imperare meliori. **B** **Idem** in Pastoralibus: Iuuenes plerumque feueritas admonitionis ad profectum dirigit: senes uero ad meliora opera deprecatio blanda componit. **C** **Idem** supra in capitulo de usurpantibus prædicationem: Ioannes Chrysofomus de Compunctione: Non canicies laudabilis, neque iuuentus culpabilis existit, multi quippe, et in iuuentute philosophiam demonstrarunt, et in senectute lapsi sunt. Canicies sapientia, non capilli candidi commendantur. **D** **Idem** de duodecim abufionibus: Sicut in senibus sobrietatis, ita in adolescentibus uerecundia, et suauis gratia, quæ non solum in factis, sed etiam in ipsis spectatur sermonibus. **E** **Idem**: Ut in senibus grauitas, in iuuenibus alacritas: ita in adolescentibus uerecundia uelut quadam dote commendatur. **F** **Idem** de Virginitate: Etiam cum fides tua tuta sit, iuuentus tamen suspecta est. **G** **Idem** super Cantica: Quid amabilius uerecundo adolescentem: quam pulchra hæc, et quam splendida gemma morum in uita, et uultu adolescentis: quam uere, et minime dubia bona nuncia spei, bonæ indolis index? **H** **Idem** de Consideratione: Verbofolum adolescentem, et studentem eloquentiam, cum sapientia sit inanis, non aliquid, quam iustitia hostem reputes: et pro huiusmodi falsis fratibus dicit ille magister disciplina: Manus nemini cito imposueris. **I** **Idem** de Amore Dei: Sapienter latent, et delitescunt: pueri regnant, et principantur, et sunt principes, qui mane comedunt: et uere terræ illi. **K** **Idem** infra libro tertio, in capitulo de lætitia mala. **L** **Idem** in Similitudinibus: In iuene tria notantur, quibus ad probritatē uerturus prænotatur: hæc autem sunt taciturnitas, corporis continentia, et uerecundia.

De Monachis bonis. Cap. XXXI.

GREGORIUS in registro, ad quandam Abbatem: Huius te præcepti serie commonemus, ut neque mulieres in monasterio tuo deinceps qualibet occasione permittas ascendere, neque monachos tuos sibi commatres facere. **A** **Idem** in homilijs: Monachus reuerentiam sui habitus in actu, in locutione, in cogitatione semper circumspiciat: et ea quæ mundi sunt, perfecte deserat: et quod offendit humanis oculis habitu, hoc ante Dei oculos moribus præterdat. **B** **Idem** de Summo bono: Summa monachi uirtus: humilitas, summum uitium est superbia. **C** **Idem**: Tunc aut se quisque monachum iudicat, quando se minimum omnium existimauerit, etiam si opera maiora uirtutum gesserit. **D** **Idem** Chrysofomus de Compunctione: Monachus non solum propterea dicitur monachus, quia uxorem non habet: sed quia religioni Dei, et seruitio ipsius mæcipatus est: et cura illi est, quemadmodum Deo, non sæculo placeat, et qui magis eligit castitatem, quæ Deo cara est, et Spiritus sancti habitatio. **E** **Idem** in epistola: Humilitatem uestium tumentis animo non appetas: secularium et maxime potentum consortia denota: quid tibi necesse est ea uidere sapies, quorum contemptum monachus esse cœpisti? **F** **Idem**: Monachus non docentis, sed plangentis habet officium, qui uel se monachum leueat, et Domini sui semper pauidus præfouletur aduentum, qui sciens imbecillitatem suam, et vas fragile quod portat, timet offendere ne impingatur. **G** **Idem** in registro: Sicut in senibus sobrietatis, ita in adolescentibus uerecundia, et suauis gratia, quæ non solum in factis, sed etiam in ipsis spectatur sermonibus. **H** **Idem**: Ut in senibus grauitas, in iuuenibus alacritas: ita in adolescentibus uerecundia uelut quadam dote commendatur. **I** **Idem** de Virginitate: Etiam cum fides tua tuta sit, iuuentus tamen suspecta est. **K** **Idem** super Cantica: Quid amabilius uerecundo adolescentem: quam pulchra hæc, et quam splendida gemma morum in uita, et uultu adolescentis: quam uere, et minime dubia bona nuncia spei, bonæ indolis index? **L** **Idem** de Consideratione: Verbofolum adolescentem, et studentem eloquentiam, cum sapientia sit inanis, non aliquid, quam iustitia hostem reputes: et pro huiusmodi falsis fratibus dicit ille magister disciplina: Manus nemini cito imposueris. **M** **Idem** de Amore Dei: Sapienter latent, et delitescunt: pueri regnant, et principantur, et sunt principes, qui mane comedunt: et uere terræ illi. **N** **Idem** infra libro tertio, in capitulo de lætitia mala. **O** **Idem** in Similitudinibus: In iuene tria notantur, quibus ad probritatē uerturus prænotatur: hæc autem sunt taciturnitas, corporis continentia, et uerecundia.

gat, et corruat, atque frangatur. Vnde et mulierum maxime iuencularum uitæ aspectum, et intantum, castigatores sui est, ut etiam quæ tuta sunt pertimescat. **A** **Idem** in registro: Sicut in senibus sobrietatis, ita in adolescentibus uerecundia, et suauis gratia, quæ non solum in factis, sed etiam in ipsis spectatur sermonibus. **B** **Idem**: Ut in senibus grauitas, in iuuenibus alacritas: ita in adolescentibus uerecundia uelut quadam dote commendatur. **C** **Idem** de Virginitate: Etiam cum fides tua tuta sit, iuuentus tamen suspecta est. **D** **Idem** super Cantica: Quid amabilius uerecundo adolescentem: quam pulchra hæc, et quam splendida gemma morum in uita, et uultu adolescentis: quam uere, et minime dubia bona nuncia spei, bonæ indolis index? **E** **Idem** de Consideratione: Verbofolum adolescentem, et studentem eloquentiam, cum sapientia sit inanis, non aliquid, quam iustitia hostem reputes: et pro huiusmodi falsis fratibus dicit ille magister disciplina: Manus nemini cito imposueris. **F** **Idem** de Amore Dei: Sapienter latent, et delitescunt: pueri regnant, et principantur, et sunt principes, qui mane comedunt: et uere terræ illi. **G** **Idem** infra libro tertio, in capitulo de lætitia mala. **H** **Idem** in Similitudinibus: In iuene tria notantur, quibus ad probritatē uerturus prænotatur: hæc autem sunt taciturnitas, corporis continentia, et uerecundia. **I** **Idem** in registro: Sicut in senibus sobrietatis, ita in adolescentibus uerecundia, et suauis gratia, quæ non solum in factis, sed etiam in ipsis spectatur sermonibus. **K** **Idem**: Ut in senibus grauitas, in iuuenibus alacritas: ita in adolescentibus uerecundia uelut quadam dote commendatur. **L** **Idem** de Virginitate: Etiam cum fides tua tuta sit, iuuentus tamen suspecta est. **M** **Idem** super Cantica: Quid amabilius uerecundo adolescentem: quam pulchra hæc, et quam splendida gemma morum in uita, et uultu adolescentis: quam uere, et minime dubia bona nuncia spei, bonæ indolis index? **N** **Idem** de Consideratione: Verbofolum adolescentem, et studentem eloquentiam, cum sapientia sit inanis, non aliquid, quam iustitia hostem reputes: et pro huiusmodi falsis fratibus dicit ille magister disciplina: Manus nemini cito imposueris. **O** **Idem** de Amore Dei: Sapienter latent, et delitescunt: pueri regnant, et principantur, et sunt principes, qui mane comedunt: et uere terræ illi. **P** **Idem** infra libro tertio, in capitulo de lætitia mala. **Q** **Idem** in Similitudinibus: In iuene tria notantur, quibus ad probritatē uerturus prænotatur: hæc autem sunt taciturnitas, corporis continentia, et uerecundia. **R** **Idem** in registro: Sicut in senibus sobrietatis, ita in adolescentibus uerecundia, et suauis gratia, quæ non solum in factis, sed etiam in ipsis spectatur sermonibus. **S** **Idem**: Ut in senibus grauitas, in iuuenibus alacritas: ita in adolescentibus uerecundia uelut quadam dote commendatur. **T** **Idem** de Virginitate: Etiam cum fides tua tuta sit, iuuentus tamen suspecta est. **U** **Idem** super Cantica: Quid amabilius uerecundo adolescentem: quam pulchra hæc, et quam splendida gemma morum in uita, et uultu adolescentis: quam uere, et minime dubia bona nuncia spei, bonæ indolis index? **V** **Idem** de Consideratione: Verbofolum adolescentem, et studentem eloquentiam, cum sapientia sit inanis, non aliquid, quam iustitia hostem reputes: et pro huiusmodi falsis fratibus dicit ille magister disciplina: Manus nemini cito imposueris. **W** **Idem** de Amore Dei: Sapienter latent, et delitescunt: pueri regnant, et principantur, et sunt principes, qui mane comedunt: et uere terræ illi. **X** **Idem** infra libro tertio, in capitulo de lætitia mala. **Y** **Idem** in Similitudinibus: In iuene tria notantur, quibus ad probritatē uerturus prænotatur: hæc autem sunt taciturnitas, corporis continentia, et uerecundia. **Z** **Idem** in registro: Sicut in senibus sobrietatis, ita in adolescentibus uerecundia, et suauis gratia, quæ non solum in factis, sed etiam in ipsis spectatur sermonibus.

De Monachis malis. Cap. XXXII.

GREGORIUS in Dialogis: Monachus qui in terra possessionem querit, monachus non est. **A** **Idem** in Registro: Si peculiaritas a monachis habebatur, neque concordia, neque charitas in congregatione eadē poterit permanere. **B** **Idem**: Quid est habitus monachi, nisi despectus mundi? quo modo ergo mundum despiciunt, qui in monachi habitu possunt, autum querunt? **C** **Idem**: Monachorum quidem species tenetur, multa uero sub sanctitatis habitu secularia aguntur. **D** **Idem**: Monachi mihi terrene mentis esse omnino apparuerunt, qui nimis terrenum hominem Abbatem habere querierunt. **E** **Idem** in gregibus: Monachus Græca etymologia uocatur, eo quod singularis sit. Monos enim græce singularis dicitur. Ergo si solitarius uel singularis interpretatur uocabulū monachi, quid facit in turba, qui solus esse debet? **F** **Idem** de Summo bono: Multi monachorum amore parentum non solum terrenis curis; sed etiam forisibus iurgijs inuoluntur, & pro suorum temporali salute amicorum, suas animas perdunt. **G** **Idem**: Maxime per cenodoxiam subijcit sibi diabolus monachum.

nachum, ut per quem per seculi amorem retinere non potuit, ab humilitatis culmine subtrahat, & per superbię tumorem subditum faciat. ^a I O A N N E S Chrysofostomus, de compunctione: Eos, qui videntur sustulisse crucem suam, & sequi Christum, per latam, & spaciofam via velle incedere, nonne tibi prodigiosum videtur? ^b I D E M: Denique monachi cum de monasterijs requirunt, & de locis habitationum percontantur, ante omnia requirunt, si requies sit in loco, si abundant omnia. I D E M in capitulo de propinquitate: Dico tibi monache, et cet. ^c H I E R O N Y M U S in epistola: Monachum, quem senseris tibi aut semper, aut crebro de nummis loquentem excepta elemosina, quę in differenter omnibus patet, in istorę habito potius, quam monachum. ^d B E R N A R D U S in Epistola: Labor, et latebrę, et voluntaria paupertas, hęc monachorum insignia, hęc vitam solent nobilitate monasticam. Vestri autem oculi omne sublimē vidēt, vestri pedes omne forum circumteunt, uestra lingua in omnibus audiuntur consilijs, uestra manus omne diripiunt patrimonium. ^e I D E M super Canticis. Quale est hoc, ut in omnibus fluijs, agris, hortis, cellarijsve uix reperiri possit, quod comedas, uel bibas? Memento te queso monachum esse, non medicum, nec de complexionē iudicandum, sed de professione. Parce, obsecro, primum quidem quieti tuę, parce deinde labori ministratium tibi, parce grauamini domus, parce conscientię, conscientię dico, et si non tuę, parce saltem conscientię alterius. ^f I D E M in Apologia: Miror vnde inter monachos tanta intemperantia in cibis, et potationibus, in vestimentis, et lectifernijs, equitauris, et construendis aedificijs inolescere potuit, quatenus vbi hęc studiosus, et voluptuosus, atque effusus fuerint, ibi ordo melius obseruari dicatur, et maior putetur religio. ^g I D E M: Ecce inter monachos paritas putatur auaritia: sobrietas, austeritas: silentium, tristitia reputatur. Ecce tra remissio discretio dicitur: effusio, liberalitas: loquacitas, affabilitas: cachinnatio, iucunditas: mollietates vestimentorum, et eorum factus, honestas: lectorum superfluus cultus, munditia. ^h I D E M: Iam de aque potu quid dicam? quando, nec vilo quidem pacto vinum aquatum admittitur, omnes nimirum ex quo monachi sumus, in istos vino machos habemus, et tam necessarium Apostoli de vino utendo consilium nō negligimus, modico tamen, quod ille pręmissit, nescio cur prętermissio. ⁱ I D E M: Queritur ad induendum, non quod utilius, sed quod subtilius inuenitur: nō quod repellat frigus, sed quod superbie compatet: non denique iuxta regulam, quod vilius comparari potest, sed quod uenustius immo vanius poterit ostentari. Heu me miserum qualem quide monachum, cur adhuc uiuo? Tędet animam videre ad hoc deuenisse ordinem nostrum sanctum. ^k I D E M: Habitus noster, quod et dolens dico, qui humilitatis solebat esse insigne, a monachis nostri tēporis in signum gestatur superbie. Vix iam in nostris prouincijs inuenitur, quo uestiri dignemur, miles, et monachus ex eodem panno partiuntur sibi chlamydem, et cucullam. Quiuis de seculo quantumlibet honoratus, etiā si Rex, etiam si Imperator ille fuerit, non tamen nostra horrebit indumenta, si sibi suo modo preparata fuerint, et aptata. ^l I D E M super Missus: Ornari, non armari appetunt milites Christi, qui dum se preparare ad preliū, et contra aereas potestates pretere dere paupertatis insigne debuerant, quod utique aduersarij multum formidant, in mollietate uestimentorū pacis potius, quam belli preferentes indicium, ultro se suis hostibus, sine sanguine tradunt inermes. I D E M, in cap. de Curiositate lib. 3. Monachus qui fuit. I T E M in lib. 2. in cap. de Superbia. ^m I D E M in Sermonibus: Nihil turpius, quam monachus per urbes, et castella discurrens. Nisi cum hoc charitas cogat, que operit multitudinem peccatorum. ⁿ A N S E L M U S de similitudinibus: Nec cuiquam prodest habitum monachi

a Chrysof. lib. 2. de corp. post med. 10. 5. b Ibidem. c Hieron. epist. 2. ad Paulin. tomo 1. d Ber. epistola 42. ad Henr. Archiep. Senon. in fin. e Idē ser. 30. sup. C. 7. in fin. f Idem in Apolog. ab Guliel. abbat. post med. dium. g Ibidem conseq. h Ibidem multo post. i Ibidem. k Ibidem. l Idem homil. 4. super Miss. prope f. m Idem in sermonibus paruis. ser. 63. n Ansel. de similitu. c. 90. post med.

exteriorem habere, si non studuerit, et interiorem retinere.

De Incipientibus. Cap. XXXIII.

^a GREGORIUS in Pastoralibus: Qui bona inchoata, non consummant, dum proposita non perficiunt, etiam que fuerunt cepta conuellunt. ^b I D E M. Nec malos bona imperfecta adiuant, nec bonos mala inconsummata condemnant. ^c I D E M super Ezechielē: Via Dei, et inchoantibus angusta est, et perfecte iam uiuentibus lata. Et dura sunt, que contra consuetudinem spiritualiter animo proponimus, et tamen onus Dei leue est, postquam hoc ferre cęperimus. ^d I D E M in Moralibus: Conuersorum initia bonis moribus malisq. permixta sunt: quia, et noua uita iam per intentionem agitur, et uetus adhuc ex usu retinetur. ^e I S I D O R U S de summo bono: Qui ex deteriore iam melior esse cępit, caueat de acceptis extolli uirtutibus, ne grauius per uanam gloriam corruat, quam prius per lapsum uirtutum iacebat. ^f I D E M: Valet interdū conuersis pro animi salute, mutatio loci, plurimum enim dum mutatur locus, mutatur et mentis affectus. ^g A V G U S T I N U S super Genesim: Nulla abstinentia fit a uoluntate carnali, que non habeat in exordio dolorem, donec in meliorem partem consuetudo flectitur. ^h C A S S I O D O R U S super psalteriū: Initium profectus est carnalia uirtia relinquere, Domino supplicare. ⁱ B E R N A R D U S in sermone: Solet inter primordia conuersionis acrius insurgere tentatio prauę consuetudinis, et uix possunt extingui iacula ignita diaboli.

a Greg. pastor. 3. p. c. 2. ad mouit. 35. b Ibid. ad mouit. 37. c Idem homil. 17. in Ezech. cir. med. d Idem li. 32. Mor. c. 17. paululuma prin. e Isidor. de sum bo. lib. 2. c. 8. fen. 3. f Ibid. c. 10. fen. 7. g Ber. ser. 4. in Assumpt. B. Maria, ante med. h Greg. li. 12. Moral. c. 2. i Ibid. lib. 25. c. 3. post med. k Ibid. lib. 21. c. 13. l Ibid. lib. 22. c. 2. cir. fin. m Ibid. lib. 32. c. 1. in prin. n Idem homil. 10. in Ezech. cir. fin. o Ibid. homil. 14. ante med. p Idem Reg. li. 4. in di. 13. c. 82. q Hieron. epist. 4. ad Rustic. Monach. post med. 10. 1. r Idem epistola 14. ad Maur. fil. cir. 20. 9. s Aug. de Verb. Apof. ser. 15. in fi. 10. 10. t Ibidem con. k Idem li. 1. de prade. ft. sanctoq. c. 14. 10. 7.

De Proficientibus. Cap. XXXIV.

^a GREGORIUS in Moralibus: Omnipotens Deus interiora discernens, ipsis spiritualibus profectibus modum ponit, ut ex hoc homo quod apprehendere conatur, & non ualet, in illis se non eleuet, que iam ualet. ^b I D E M: Ad Deum quasi tot gressibus mens accedit, quot bonis moribus proficit. ^c I D E M: Nōnulli qui grate crescunt ab innocētia decrescunt: electi uero cum foris etas corporis, intus, si dici liceat, crescit etas uirtutis. ^d I D E M: Si lassescere ab inchoatis bonis nolumus, ualde necesse est, ut inchoare nos quotidie credamus. ^e I D E M: Sācti uiri quo altius apud Deum uirtutum dignitate proficiunt, eo subtilius indignos se esse deprehendūt: quia dum proximi luci fiunt, quidquid eos in seipsis latebat, inueniūt. ^f I D E M super Ezechielē: Quanto plus proficimus in cognitione, tanto nobis indignamur amplius de peruerso opere. ^g I D E M: Plerūque qui plus in contēplatione rapitur, contingit, ut amplius in tētatione fatigetur, sicut quibusdā bene proficientibus contingere sepe solet: quorum mentem, dum aut compunctio afficit, aut contēplatio super semetipsum rapit, statim etiam tentatio sequitur, ne de his ad que rapta est extollatur. ^h I D E M in registro: Intantum proficis, quantum tibi nō studueris derogando fratribus arrogare. ⁱ H I E R O N Y M U S in epistola: Oblitus posteriorū semper priora seclaberis, nequaquam considerans, quid alij mali faciant, sed quid boni tui facere debeas. Nec peccantium ducaris multitudinem, sed Sanctorū exempla potius imiteris. ^k I D E M: Crescat in te cum annis gratia, crescat cū etate iustitia, & fides tua eo perfectior esse uideatur, quo senior es. ^l A V G U S T I N U S de uerbis Apostoli: Semper tibi displiceat, quod es, si vis peruenire ad id, quod nondum es. Nā ubi tibi placuisti, ibi remansisti. Si autē dixisti, sufficit, peristi. ^m I D E M: Semper adde, semper ambula, semper profice, noli in uia deficere, noli retro ire, noli deuiare. Remanet enim qui nō proficit: retro redit, qui ad ea reuoluitur, unde iam recesserat: deuiat, qui apostatat. ⁿ I D E M de prędestinatione. Cur nō, inquit, Cyprianus, propter amam, & currimus, ut patriam nostram uidere, ut parentes nostros salutare possimus? magnus illic nos charorum nu-

a Greg. pastor. 3. p. c. 2. ad mouit. 35. b Ibid. ad mouit. 37. c Idem homil. 17. in Ezech. cir. med. d Idem li. 32. Mor. c. 17. paululuma prin. e Isidor. de sum bo. lib. 2. c. 8. fen. 3. f Ibid. c. 10. fen. 7. g Ber. ser. 4. in Assumpt. B. Maria, ante med. h Greg. li. 12. Moral. c. 2. i Ibid. lib. 25. c. 3. post med. k Ibid. lib. 21. c. 13. l Ibid. lib. 22. c. 2. cir. fin. m Ibid. lib. 32. c. 1. in prin. n Idem homil. 10. in Ezech. cir. fin. o Ibid. homil. 14. ante med. p Idem Reg. li. 4. in di. 13. c. 82. q Hieron. epist. 4. ad Rustic. Monach. post med. 10. 1. r Idem epistola 14. ad Maur. fil. cir. 20. 9. s Aug. de Verb. Apof. ser. 15. in fi. 10. 10. t Ibidem con. k Idem li. 1. de prade. ft. sanctoq. c. 14. 10. 7.

rum numerus expectat parentum, fratrum, filiorum frequens, & copiosa nos turba desiderat: iam de sua incoluntate secura, adhuc de nostra salute sollicita. ^a I D E M in capite de oratione accepta: Qui didicerunt, ^b B E R N A R D U S in epistola: Aut ascendas necesse est, ^c I D E M in cap. de uerecundia lib. 4. Nolo repente. ^d I D E M in sermone: Ita nimirū diuina solet pietas conseruandę humilitatis gratia ordinare, ut quanto plus quisque proficit, eo minus se reputet profecisse. Nā & usque ad extremum spiritualis exercitij gradum, si quis tantum proficit, aliquid ei de primi gradus imperfectione relinquuntur, ut adhuc uix sibi illum adeptus uideatur. ^e I D E M: Vbi sane in spirituali profeceris exercitio, erit nonnumquam rapit a tuo spiritu in diuinum, ut incipias gaudere de bonis Domini, quia propria ante mala lugebas. ^f I D E M: Minime oportet gressum sistere, & respicere retro multo minus expedire, sed currendum nobis, & prope randū, ne forte egressus, ut gigas ad currendum uiam suā a nobis se Christus elonget. Sed potius prouidentem eum in conspectu nostro semper, & in eius odore tracti facilius citiusq. curramus. Auctor de spiritu, & anima: Per odium. Infra lib. 4. in cap. de desiderio.

De Perfectis. Cap. XXXV.

^a GREGORIUS in Moralibus: Magna est perfectio, siue imperfectionis cognio. ^b I D E M: Tāto quisque perfectus est, quanto perfectē sentit dolores alienos. ^c I D E M: Valde perfectior est, sic de ostēso opere auctoris gloriam querere, ut de oblata laude priuata nesciat exultatione gaudere. ^d I D E M: Perfectus quisque cum in seipso uitia uicerit, statim mentem etiam contra uulnera passionis accingit. ^e I D E M: Ille uero perfectus est, qui ad imperfectionem proximi impatiens non est. Nam qui alienam imperfectionem ferre non ualet, proximum deserit, ipse sibi testis est, quod perfecte nondum perfecit. ^f I D E M: Perfecta uita, moris est meditatio. ^g I D E M: Qui perfecte Deo placere desiderant, sibi de se nihil relinquunt. ^h A V G U S T I N U S de spiritu & litera: Quantum mihi uidetur in ea, que perficienda est iustitia, multum in hac uita ille proficit: qui quam longe sit a perfectione iustitię, proficiendo cognouit. Idem: Hoc perfecte est. Infra lib. 4. in c. de equitate. Idem: Nullus perfectus. Infra lib. 4. de sufficiētia. ⁱ I S I D O R U S de summo bono: Sicut falsitatis crimen a proficientibus pertimescitur, ita otiosa uerba a perfectis uiris solite uitantur. ^k I D E M: Peccata que incipientibus leuia sunt, perfectis uiris graui reputantur. ^l B E R N A R D U S in epistola: Nemo perfectus, qui perfectior esse non appetit. ^m I D E M: Proficiendi studium, & iugis conatus ad perfectiorem, perfectio reputatur. Quod si studere perfectiorem esse, perfectū est: nolle proficere, deficere est. ⁿ I D E M: In proposito perfectionis apparere imperfectū, natus est. ^o I D E M: Habes de iusto, quod lex Dei in corde ipsius, & nō in codice. Nec perfectionis is gradus. Perfectus carere, & necessarijs paratus est. ^p I D E M super Cātica: Perfectus omnis reputatur, in cuius anima tria hęc conuerguerit, atque oportune concurrere uidebuntur, ut scilicet nouerit genere pro se, & exultare in Deo, & proximorum utilitatibus potens sit subuenire, placens Deo, cautus sibi, utilis proximis.

De Tribus predictis statibus. Cap. XXXVI.

^a GREGORIUS in Moralibus: Tres sunt modi conuersorū scilicet inchoatio, medietas, atque perfectio. In inchoatione autē sunt blandimēta dulcedinis, in medio quoque tempore sunt certamina tētationis, ad extremum uero perfectio uirtuosę pulchritudinis. ^b I D E M super Ezechielē: Alia sunt uirtutis exordia, alii profectio. ^c I S I D O R U S de summo bono: Tripartitus describitur esse uniuersalisque conuersi profectus

scilicet primus corrigendi a malo, secundus faciendi bonum, tertius consequendi boni operis premium. ^a B E R N A R D U S in epistola: Incipientium status dici potest animalis, proficientium rationalis, perfectorū spiritualis. ^b I D E M super Cātica: Sūt hi tres animarū affectus, siue profectus, expertis dumtaxat fatis noti, & manifesti, scilicet cum aut de actibus malis indulgentiam, aut de bonis agendis gratiam, aut ipsius etiā indulgentis, & benefactoris sui pręsentiam (eo quidem y I dē ser. modo, quo in corpore fragili possibile est) obrirent intueri. ^c I D E M: Inuenit profecto apud Deum & uerecunda confessio, quo se humiliādo desiciat, & prope denotio, ubi se innoquādo reficiat, & iucunda contemplatio, ubi se excedendo quiescat. ^d I D E M in sermone: Alij uacant sanctę contēplationi; alij dediti sūt fraternę administrationi; alij in amaritudine animę suę recolant annos suos, tamquam uulnera, dolentes in sepulchris. ^e I D E M: sic plane sic opus est, ut Maria pie & sublimiter sentiat de Deo suo: Martha misericorditer, & benigne de proximo: Lazarus misere, & humiliter de seipso.

De Monialibus. Cap. XXXVII.

^a GREGORIUS in registro: Inueniuntur Abbatisas uehemētissime prohibemur. ^b A M B R O S I U S de uirginitate: Alij plerique maturioris etatis uirgines esse uelandas. Neque ego abnuo, sacerdotes cautiones esse debere, ut non temere uelentur. Spectet plane, spectet aratam sacerdos, sed fidei, uel pudoris. Spectet maturitatem uerecundię, examinet grauitatis canitiem, morum senectam, pudicitię annos, animos charitatis. ^c A V G U S T I N U S de uirginitate sancta: Non nos in uirginibus prędicamus, quod uirgines sunt, sed quod Deo dicatę pia continentia uirgines. Nam, quod non temere forsitan dixerim, felicior mihi uidetur nupta mulier, quam uirgo nuptura. ^d I D E M: Nulla carnis fecunditas sanctę uirginitati comparari potest. Neque enim & ipsa, quia uirginitas est, sed quia Deo dicata est honoratur. ^e I D E M: In uita aeterna est quedam egregia gloria, non omnibus in eternum uicturis, sed quibusdā ibi tribuenda: cui consequēde parum est liberum esse a peccatis, nisi super hoc aliquid ipsi liberatori uoueat, quod non sit criminis non uouisse, sed uouisse, ac reddidisse sit laudis & honoris. ^f I D E M: Pergite sancti pueri Dei & puellę, mares & femine, cęlestes & inuuptę, pergite perseveranter in sinem, & laudate Dominum dulcius, quem cogitatis uerberis: sperate felicius, cui seruitis instantius: amare ardentius, cui placetis attentius: lumbis accinctis, & lucernis ardentibus expectate Dominum, quando ueniat a nuptijs. ^g I D E M de Ecclesiasticis dogmatibus: Sacrata Deo uirginitati nuptias cęquari, aut pro amore castigandi corporis abstinentibus a uino, uel carnibus nihil accrescere meriti, credere, non hoc Christiani, sed Iouiniani est. ^h H I E R O N Y M U S in epistola: Agnosce uirgo statum tuum, agnosce locum, agnosce propositum. Christi sponsa diceris, uide ne quid indignum ei, cui desponsata diceris, admittas. Cito rescribet repudium si in te uiderit uel unum adulterium. ⁱ I D E M: Caue ne cui uel concupiscendi occasionem tribuas, quia sponsus tuus Deus zelans est. Criminiosus est enim Christi adultera, quam mariti. ^k I D E M: Romana Ecclesia Apostolico sine dubio, cuius Sedem obtinet, spiritu animata, tam seueram statuit sententiam, ut uix uel penitentię dignam iudicaret, que sanctificatum Deo corpus libidinosę coinquinatione violasset. ^l A N A S T A S I U S in sermone: Nihil prodest corpus uelare, & mentem uirtutionum portentis maculare. Quid enim prodest nigris uertibus indui, & a detractione linguam non cohibere? ^m I D E M: In monasterio postea nō otio torpescant, non detractionibus, non obscenis confabulationibus incumbant, sed aut psalporum modulationibus, aut manuum opera-

a Bern. ep. do uita sol. ad frat. de Monte Dei ante med. b Idē ser. 4. in Cant. ante med. c Bern. ep. do uita sol. ad frat. de Monte Dei ante med. d Bern. ep. do uita sol. ad frat. de Monte Dei ante med. e Aug. lib. 2. de uirg. c. 11. 100. f Ibid. c. 8. g Ibid. c. 12. h Ibid. c. 27. i Idē li. de Eccles. dog. c. 68. 10. 3. k Hieron. epist. 14. ad Maurij filiam 10. 9. l Ibidem cir. fin. m Ibidem conseq.

Mulierem coniugatam non licet dicere: facio quod volo de meo, cum & ipsa non sit facta, sed capitis sui, id est viri. ^a IDEM super Genesim ad litteram: Quod bonum habent nuptiæ, peccatum numquam esse potest. Hoc autem tripartitum est, scilicet fides, proles, sacramentum. In fide attenditur, ne præter vinculum coniugale, cum altera vel cum altero concumbatur. In prole, ut amanter suscipiatur, benigne nutriatur, religiose educetur. In sacramento, ut coniugium non separetur, & dimissus aut dimissa nec causa proles, alteri coniungatur. ^b IDEM contra Iulianum: Intemperans in coniugio, quid aliud nisi quidam adulter vxoris est? Omnis enim vehemens amator propriæ vxoris esse ferit. ^c IDEM: Sicut adulterium non potest esse sine bono naturæ, nec ideo est bonum: ita concubium non potest esse sine malo concupiscentiæ, nec ideo malum est. ^d IDEM: Coniuges bene vtentes malo concupiscentiæ, anteponiunt virginitatem male vtentibus bono continentiæ. ^e IDEM de viduitate: Nuptiarum bonum semper est bonum, sed in populo Dei fuit aliquando legis obsequium, nunc est infirmitatis remedium. ^f IDEM: Sicut manente in se sacramento regenerationis, excommunicatus quisque reus criminis cuiuscumque, non illo sacramento caret, etiam si nunquam reconcilietur Deo: ita manente in se vinculo fœderis coniugalis, si vxor dimittitur ob causam fornicationis, nec carebit illo vinculo fœderis, etiam si nunquam reconcilietur viro: carebit autem si mortuus fuerit vir eius. IDEM: Indignatur viri. Supra in capitulo de homine. ^g IOANNES Chrysostomus super Mattheum: Abstine te a menstrua, abstine te a prægnante, erubescere te facere, quod animalia non faciunt. Et infra: Quando dies festus est & dies ieiunij, serua vt impleas apostolicum præceptum: Nolite fraudare inuicem, et cetera. ^h AMBROSIVS de viduitate: Non prohibemus secundas nuptias, sed tamen non probamus sæpe repetitas. IDEM de Virginitate: Bonum coniugium, sed tamen a iugo tractum, & mundi iugo, vt viro potius cupiat mulier placere, quam Deo. ⁱ IDEM: Iactet licet se secundo nobilis dotata partu, quo plures genuerit, plus laborauit. Numerat solatia filiorum, sed numerat pariter & molestias. Nubit & plorat, qualia sunt vota quæ flentur? IDEM: Prius vtique impedimentum secunditas carnis incipit afferre, quam fructum. Parturit enim & ægrota priusquam pariat: quàm dulce pignus, quod a periculo incipit, & in periculis desinit: prius dolori futurum quam uoluptati. Periculis emittit, nec pro arbitrio possidet. IDEM: A coniugio illa nascuntur incontinentia uictorum, vt quasitis coloribus ora depingant, dum uiris displicere formidant & de adulterio uultus, meditantur adulterium castitatis. ^k ISIDORVS in etymologijs: Tribus causis ducitur vxor. Prima est causa prolis, de qua legitur in Genesi: Et benedixit eos dicens: Crescite & multiplicabimini. Secunda causa adiutorij, de qua ibi in Genesi dicitur: Non est bonum esse hominem solum, faciamus ei adiutorium simile sibi. Tertia causa incontinentiæ, unde dicit Apostolus: Qui se non continet, nubat. ^l HERONIMVS in epistola: Non negamus uiduas, non negamus maritatas, sanctas mulieres inueniri: sed quæ vxores esse desierunt, quæ in ipsa necessitate coniugij imitantur uirginum castitatem. IDEM: Vbi tympana sonant, tibia clamat, lyra garrit, cymbala concrepant, quis ibi Dei timor? Parasitus in contumelijs gloriatur. Ingressiuntur expositæ libidini uictima, & tenuitate uestium nudæ impudicis oculis ingeruntur, his infelix vxor aut lætatur & perit: aut offenditur, & maritus in iurgia concitatur. IDEM: Nupta ad speculum pingitur, & in contumeliam artificis conatur pulchrior esse, quam nata est. IDEM in originali super illud Iocel: Egredietur sponsus de cubili suo, et cetera. Ergo qui in castigatione victus, & ieiunio, atque elemosynis dicit se agere penitentiam, frustra agit penitentiam, qui non seruat castitatem, frustra hoc sermone promittit, nisi egredietur de cubiculo suo & sanctum purumque ieiunium pudica expleat penitentia. ^m GLOSSA: Quotiens vxori debitum reddo, orare non possum. Quod si iuxta Apostoli sermonem, sine intermissione orandum est, numquam ergo mihi coniugio seruendum: ne ab oratione, cui semper instare iubet, ulla hora præpediar.

De Tribus statibus prædicitis. Cap. XLII.

^a AUGUSTINVS in libro de bono coniugali: Sicut bonum erat, quod Martha faciebat occupata multum, circa ministeria sanctorum: sed melius, quod maria soror eius sedens ad pedes Domini, & audiens uerbum eius, cum ambæ hospitio recepissent: Ita bonum Susannæ in coniugali castitate laudamus, sed tamen ei bonum uiduæ Annæ, ac multo magis Mariæ uirginis anteponimus. IDEM de uirginitate: Certaratione, & sanctorum scripturarum auctoritate, nec peccatum esse nuptias inuenimus: sed tamen nec eas bono uel uirginalis continentia, uel etiam uidualis abstinentia, æquamus. IDEM contra Iulianum: Vera pudicitia, siue coniugalis, siue uidualis, siue uirginalis, dicenda non est, quæ non uere fidei mancipatur. Coniuges enim & uirgines, & uiduæ, possunt esse, & pudicæ non esse, si contaminata uoluntate mechantur. ^b HERONIMVS in epistola: Cum in femente terre bonæ, centesimum, & sexagesimum, & trigessimum fructum Euangelia doceant; & centenarius pro uirginitatis corona primū gradum teneat: sexagenarius pro labore uiduarum in secundo sit numero: tricenarius fœdera nuptiarum ipsa digitorū coniunctione testetur: Bigania in quo erit numero? immo extra numerum, certe in terra bona non oritur, sed in uerpibus & spinetis uulpium, quæ Herodi impissimum comparatur. ^c AMBROSIVS de uidualitate: Docemur triplicem castitatis esse uirtutem: unam coniugalem, aliam uidualitatis, tertiam uirginitatis.

De Pauperibus. Cap. XLIII.

^a GREGORIUS in Homilijs: Pauper cū reprehensibilis cernitur, moneri debet, & despicere non debet. Si uero reprehensionis nil habet, uenerari summo opere sicut intercessor debet. IDEM: Cum quoslibet pauperes, nonnulla reprehensibilia perpetrare conspiciunt, nolite despiciere, nolite desperare: quia fortasse quod superfluitas tenuissime prauitatis inquinat, caminus paupertatis purgat. IDEM: Quando ad fidei agone uenimus, luctamen contra malignos spiritus sumimus. Maligni autem spiritus nudi sunt, quia nihil in hoc mundo proprium possident. Nudi ergo cū nudis luctari debemus. Nam si uestitus quis cum nudo luctatur, citius ad terram deiecitur: quia habet, unde teneatur. IDEM in Dialogo: Paupertas mentibus bonis, esse solet custos humilitatis. IDEM super Ezechielem: Paupertas in inopia mentis est, non in quantitate possessionis. IDEM: Cum deest terrena substantia, de qua æterno iudici rationem ponemus, liberius ad patriam pergimus, quia quasi in uia pondere caremus. IDEM in Moralibus: Mira securitas est cordis, aliena non querere, sed uniuscuiusque diei sufficientia contentum manere. Infra de sufficientia lib. 4. IDEM: Quisquis stimulo, et cetera. infra lib. 3. capitulo de iudicio. ^b AUGUSTINVS de Ecclesiasticis dogmatibus: Bonū est facultates cū dispensatione pauperibus erogare: melius pro intentione se quædam Dominum in simul pauperibus donare, & absolutum ab omni sollicitudine egere cum Christo. IDEM in libro de cura pro mortuis, & in libro de ciuitate Dei: Præclaras exequias in conspectu hominum exhibuit purpurato illi diuiti turba famulorum: sed

De Diuitibus. Cap. XLIII.

^a GREGORIUS in homilijs: Quicumque bene in hoc sæculo habetis, cum uos bona egisse recolitis, ualde de ipsis pertimescite, ne concessa uobis prosperitas, eorumdem remuneratio sit bonorum. IDEM: Cum pauci sint, qui spiritualia dona percipiunt, et multi qui rebus temporalibus abundant, per hoc te diuites uirtutibus pauperum inseruit, quod eisdem sanctis pauperibus de suis diuitijs partiuntur. IDEM: Plerumque mali eo magis contra Dominum superbiant, quo ab eius largitate, et contra meritum ditantur, et qui prouocari bonis ad meliora debuerunt, bonis peiores fiunt. ^m AUGUSTINVS de Ciuitate Dei: Temporalibus magis utendum est, quam fructum, vt frui mereamur æternis. Non sicut peruerfi, qui frui uolunt nummo, ut autem Deo: quoniam non nummum propter Deum impendunt, sed Deum propter nummum colunt. IDEM: Præclaras exequias, et cetera, supra de pauperibus.

sed multo clariore in conspectu Dei uicero illi pauperi, ministerium præbuit angelorum: qui cum non extulerunt in marmoreum tumulum, sed in Abrahæ sinum. IDEM super Canonicam Iacobi: Magna felicitatis est conditio Christianorum, quibus claritudo regni in paupertate posita est. Possidere quod cum labore acquiritur, paucorum est: contemnere, quod cum fructu contemnas, omnium est. Felicitas ergo magna Christianorum, quibus datum est, ut paupertate faciant pretium regni celorum. IDEM: Nō tibi displiceat paupertas tua, nihil enim ea potest diuitius inueniri. Vis scire quàm locuples sit paupertas? cælum emit. ^a IOANNES Chrysostomus: Non malū aliquid æstimemus inopia, etenim sapientia, et patientia, et omnis philosophia nobis magistra est, inopia. ^b AMBROSIVS in Hexameron: Iustus uir, qui hic egreditur, illic abundabit: et qui hic laborem tolerauerit, illic consolationem habebit. Qui autem hic receperit bona, illic mercedem eorum sperare nō poterit. Paupertas enim mercedem suam reseruauit, census abstulit. ^c HERONIMVS in epistola: Vacuus uiator, et nudus latronis non timer infidias, securus a nocturnis furibus dormit pauper, etiā si claustra non muniat: diuiti uero suæ opes latronis imaginantur occursum, et iugi sollicitudine formum adiunt. IDEM: Craes ille Thebanus quondam ditissimus, cum ad philosophandum Athenas pergeret, magnum auri pondus abiecit in mare: nec putauit, se posse, et uirtutes simul et diuitias possidere. ^d BERNARDVS in epistola: Volo te esse amicum pauperum, magis autem imitatore. Ille gradus proficientium est, hic perfectorum. Amicitia namque pauperum, regis amicos constituit: sed amor pauperum reges facit. Regnum denique celorum pauperum est. IDEM in sermone: Cum tria sint genera paupertatis, necessaria, uoluntaria, et simulatoria, recte diuidens et recte offerens, reiecta simulatione, necessariam patientem, uoluntariam amplectens, pauper efficitur spiritu. IDEM: Felix paupertas uoluntaria relinquunt omnia, et sequentium te Dominum lesit. Felix plane, quæ tam securus immo gloriosos faciat in illo singulari fragore elementorum, in illo tremendo examine meritorum, in illo tanto discrimine iudiciorum. ^e SENECA in epistola: Cui cū paupertate bene conuenit, diues est. IDEM: Non qui parum habet, sed qui plus cupit, pauper est. ^f IDEM: Aude hospes contemnere opes, et te quoque dignum finge Deo. Nemo alius est Deo dignus, quam qui opes contempsit: quarum possessionem tibi non interdico, sed hoc efficere uolo, ut intrepidus eas possideas. IDEM: Si uis vacare animo, aut pauper fieri oportet, aut pauperi similis. Non potest salutare ferri studium sine fragilitatis cura.

^a IDEM de uerbis Domini: Ecce recole diues prima mordida tua: dic rogo, quid attuleris? aut si dicere erubescis, audi apostolum dicentem: Nihil, inquit, intulimus in hunc mundum, utique quando nati sumus, sed nec auferre quid possumus, utique quando demundo exibimus. Nihil attulisti, nihil auferes, quid te inflas contra pauperem? Certe quando habito casu uetera sepulchra franguntur, ossa diuitem ab ossibus pauperum nō agnoscuntur. ^b IOANNES Chrysostomus, super Mattheo: Non propter hoc diues diuitias accepisti, ut in lasciuia consumas, sed ut in elemosynam expendas. Numquid enim tua sunt, quæ habes? Quæ pauperum bona sunt, tibi credita sunt, etiam si ex laboribus iustis, uel ex hereditate paterna possessor factus fueris. IDEM, super Ioanne: Per innumeratas mortes suorum, lætantur se cupidi ad pecuniam ianuas peruenisse. Voluntati namque in cœno eius utramque sues delectantur, et ut tauri sterqus eius euoluere. ^c AMBROSIVS de officijs: Isti, qui in delicijs, qui in luxuria, rapina, quæstibus, honoribus, studiis sua posuerunt, spectatores magis iniquorum præliatores. Habent lucrum laboris, fructum uirtutis non habent. IDEM in Hexameron: Nudi omnes nascimur, nudi morimur. Nulla discretio inter caduera mortuorum, nisi forte quia grauius sciet diuitum corpora distenta luxuria. IDEM in sermone: In commune omnibus diuitibus, atque pauperibus terra fundata est: cur uobis uis proprium soli diuites arrogatis? Nescit natura diuites, quæ omnes pauperes generat. IDEM: Quicumque patrimonio suo tamquam possessor non utitur, qui largiri pauperi, et dispensare non nouit, is suarum ferulorum est, non Dominus facultatum. IDEM: Ipsum nomen considera: Ditem dicunt Gentiles inferni præsullem, arbitrum mortis. ^d HERONIMVS in originali super Abacuc: Pro iniquitate uidi tētoria Aethiopia. Omnis diues, aut iniquus, aut heres iniqui. ^e SENECA in epistola: Libera te prius metu mortis, illa nobis graue iugum imponit, deinde metu paupertatis: Si uis scire, quàm nihil in illa mali sit, compara inter se pauperum, et diuitium uultus, sepius pauper et fidelis ridet. IDEM: Horum, qui felices uocantur, hilaritas ficta est, aut grauis, et suppurrata tristitia, eoque grauior, quia interdum non licet esse miseris, sed inter ærumnas, cor ipsum exedentes necesse est agere felicem.

De Potentibus. Cap. XLIV.

^a GREGORIUS in registro: Qui post terrenam potestatem cælestis regni gloriam cupit acquirere, ad faciendum lucrum creatori suo debet innoxius laborare: ut ad ea, quæ desiderat, operationis suæ gradibus possit ascendere. IDEM: Summum in regibus bonum est, iustitiam colere, ac sua unicuique iura seruare, et in subiectos non sinere, quod potestatis est fieri, sed quod equum est, custodiri. IDEM: Tunc regnum bene regitur, cum regnandi gloria, animo non dominatur. IDEM: Restringenda sub ratione potestas est, nec quidquam est agendū, priusquam concitata ad tranquillitatem mens redeat. Nam commotionis tempore iustum putat ira, quod fecerit. IDEM in Pastoralibus: Contra Deum præsumptentes, si eos quos per conditionem tenent subditos, aequales sibi per naturæ consortium non agnoscunt, IDEM in Moralibus: Bene potestatem exercet, qui scit per illam super culpas erigi, scit cum illa ceteris equalitate componi. Humana enim mens plerumque extollitur, etiam cum nulla potestate fulcitur: quanto igitur magis se in altum erigit, cum se ei etiā potestas adiungit? IDEM: Iuncta semper esse superbia potentibus solet. ^b AUGUSTINVS de uita Christiana: Quo potestas sublimior est, tanto ad peccandum maior est audacia: quia totum credit licere sibi, quod

^a Greg. hom. 40. in Euang. post med. ^b Ibidem. ^c Ibidem. ^d Ibidem. ^e Ibidem. ^f Ibidem. ^g Ibidem. ^h Ibidem. ⁱ Ibidem. ^k Ibidem. ^l Ibidem. ^m Ibidem. ⁿ Ibidem. ^o Hieron. lib. aduer. Heluid. cir. fin. 10. 1. ^p Ibidem. ^q Ibidem. ^r Ibidem. ^s Ibidem. ^t Ibidem. ^u Ibidem. ^v Ibidem. ^w Ibidem. ^x Ibidem. ^y Ibidem. ^z Ibidem.

^a Greg. hom. 40. in Euang. post med. ^b Ibidem. ^c Ibidem. ^d Ibidem. ^e Ibidem. ^f Ibidem. ^g Ibidem. ^h Ibidem. ⁱ Ibidem. ^k Ibidem. ^l Ibidem. ^m Ibidem. ⁿ Ibidem. ^o Ibidem. ^p Ibidem. ^q Ibidem. ^r Ibidem. ^s Ibidem. ^t Ibidem. ^u Ibidem. ^v Ibidem. ^w Ibidem. ^x Ibidem. ^y Ibidem. ^z Ibidem.

^a Greg. Re gis. li. 9. in d. 4. c. 39. in prin. ^b Ibidem. ^c Ibidem. ^d Ibidem. ^e Ibidem. ^f Ibidem. ^g Ibidem. ^h Ibidem. ⁱ Ibidem. ^k Ibidem. ^l Ibidem. ^m Ibidem. ⁿ Ibidem. ^o Ibidem. ^p Ibidem. ^q Ibidem. ^r Ibidem. ^s Ibidem. ^t Ibidem. ^u Ibidem. ^v Ibidem. ^w Ibidem. ^x Ibidem. ^y Ibidem. ^z Ibidem.

quod potest, et dam alterius iudicium non timent, qui alios iudicant, ad peccandum precipites sunt. **IDEM** : Homines diabolum supra de ambitiosis. **IDEM** de mendaciis: Nulli est iniuria per potentiam, vel leuiter inferenda, vt ab alio grauior iniuria repellatur. **AMBROSIUS** de Officijs: Laus Domini, vbi munda possessio, & innocens familia disciplina. **IDEM** in Apologia: Peccauit Dauid vt solent Reges, sed poenitentia gessit, fleuit, & ingemuit, quod non solet Reges. **ISIDORUS** de Summo bono: Qui recte vituri regni potestate, ita praestare se omnibus debet, vt quanto magis honoris celsitudine claret, tanto semetipsum mente magis humiliet, praepnens sibi exemplum humilitatis Dauid: qui de suis meritis non tumidus, sed humiliter se deiciens, dixit: Vilior sum quam factus sum, et ero humilis in oculis meis. **IDEM**: Qui recte vituri regni potestate, formam iustitiae factis magis, quam verbis, instituit, ille naque nulla prosperitate erigitur, nulla aduersitate turbatur, non nititur proprijs vitibus, nec a Deo recedit cor eius: regni quoque fastigio humili praesidet animo: non eum delectat iniquitas, non inflammat cupiditas, sine fraudatione alicuius ex paupere diuitem facit, & quod iusta potestate a populis extorquere potuerat, hoc saepe misericordiae clementia donat. **IDEM** in Synonymis: Modica est huius saeculi gloria: caduca est et fragilis temporalis potentia. Dic vbi sunt Reges, vbi Principes, vbi Imperatores, vbi locupletes rerum, vbi potentes saeculi, vbi diuites mundi? Quasi vmbra transierunt, velut somnium euauerunt. **BERNARDUS** in epistola: Principis error multos inuoluit, et tatis obest, quatis praestit ipse. **SENeca** libro de clementia: Nec promiscuam habere, nec vulgarem clementiam principem decet. Nam tam omnibus ignoscere, quam nulli, malum est. **IDEM**: Sic cum inferiore viuas, quemadmodum tecum viuere superiore velis. **IDEM** in epistola: Quoties in mentem tuam uenerit, quantum tibi in seruum tuum liceat, toties ueniat etiam in mentem tuam tantumdem in te domino tuo licere. At ego, inquis, nullum dominum habeo. Respondeo, bona forsitan est fortuna, si nescis qua aetate Hecuba seruire cepit, qua Cræsus, qua Darij mater.

De Iudicibus. Cap. XLV.

REGORIVS in homilijs: Durum fuit, vt qui nescit tenere moderamina uitae suae, iudex fiat uitae alienae. **IDEM**: Iudicare digne. In capitulo de acceptatione personarum, lib. 3. **IDEM** in Moralibus: Maiora crimina et tarde credenda sunt, cui audiuntur: et citius punienda sunt, cum veraciter agnoscuntur. **IDEM**: Tres sunt accceptiones munerum, ad quas ex fraude festinatur ad iudicium. Munus naque a corde, est captata gratia a cogitatione. Munus ab ore, est gloria per fauorem. Munus a manu, est praemium per dationem. **IDEM**: Boni te dulcem, in capitulo de aequitate lib. 4. **IOANNES** Chrysostronus super Mattheum: Benigni et iusti iudicis est suas iniurias contemnere, et aliorum iniurias iudicare. **IDEM**: Facile deuiait. In capitulo de timore, in lib. 3. **ISIDORUS** in Synonymis: Noli esse plus iustus, quam iustus est: omne enim quod nimis est, vitium est. **IDEM**: Nullum iudices. In lib. 3. capitulo de stultoquio in accusatione. **IDEM** de Summo bono: Neminem stultorum vel improborum oportet iudicem esse. Nam stultus per ignauiam, improbus per improbitatem corrumpit, quam didicit veritatem. **IDEM**: Qui recte iudicat, et praemium inde remunerationis expectat: fraudem in Deo perpetrat, quia iustitiam, quam gratis partiri debuit, accptione pecuniae vendit. **IDEM**: Quattuor modis iudicium humanum peruertitur, timore, cupiditate, odio, amore. Timore, dum metu potestatis alicuius veritatem loqui pauescimus. Cupi-

ditate, dum praemio muneris alicuius corrumpimur. Odio, dum contra quemlibet aduersari molimur. Amore, dum amico vel propinquo obtemperare contendimus. **AVGVSTINVS** in epistola: Iniquum est, vt quisque iudicare de alio velit, et iudicari de seipso nolit. **IDEM**: Imple, Christiane iudex, pij patris officium: sic succense iniquitati, vt consulere memineris humanitati. **IDEM** in sermone: Cum iudicaueris te ipsum sine adulatione, iudica proximum cum dilectione. **IDEM** contra Donatistas: Non facile pro vno, vel paucis, aduersus innumerabiles religionis et vnitatis viros, et magno ingenio et vberi doctrina praeditos, nisi pertractatis pro viribus atque bene perspectis rebus, ferenda sententia est. **IDEM**: Sacerdos cui omnis supra de sacerdotibus bonis, lib. 1. **AMBROSIUS** in Apologia: Vnusquisque de alio iudicaturus, de seipso prius iudicet, nec minima in alio errata condonet, cum ipse grauiora commiserit. **IDEM**: Sape et in iudicando maius peccatum iudicij est, quam peccatum ipsum, de quo fuerit iudicatum.

De Nobilibus. Cap. XLVI.

REGORIVS in dialogis: Nonnullis solet nobilitas generis parere ignobilitatem mentis, vt minus se in hoc mundo despiciant, qui plus se ceteris aliquid esse, vel fuisse meminerit. **HERONYMVS** in epistola ad Celantiam: Nulli te vnquam de generis nobilitate praponas, nec obscuriores quasque et humili loco natas, te inferiores putes. Nescit enim religio nostra personas, nec conditiones hominum, sed animas inspicit. **IDEM**: Sola apud Deum libertas est, non seruire peccatis. Summa est apud eum nobilitas, clarum esse virtutibus. **IDEM**: Nobilitatis tuae tantum ad hoc memineris, vt cum claritate generis, morum sanctitate contendas. **IDEM**: Non est, quod sibi aliquis de generis nobilitate blandiatur, si ex meliori parte sit seruus. **IDEM**: Mundanam nobilitatem non naturae aequitas praestitit, sed cupiditatis ambitio inuenit. **IDEM** in homilijs: Ille apud Deum potior et nobilior est, non quem nobilitas generis aut dignitas saeculi, sed quem deuotio fidei Deo, et sancta vita commendat. **AMBROSIUS** in sermonibus: Nullum ad commendationem hominis conditio seruitutis avertit impedimentum, nec dignitas praesepit meritum, sed fides avertit: siue liber, siue seruus, omnes in Christo vnum sumus. **BERNARDUS** in epistola: Minime quidem Deus est acceptor personarum, nescio tamen quo pacto virtus in nobili plus placet, an forte quia plus claret. Siquidem ignobilis cum caret gloria, non facile liquet, vtrum quia nolit, aut quia non possit habere. Laudo tamen factam de necessitate virtutem: sed plus illam, quam eligit animi libertas, non inducit necessitas.

De Militibus. Cap. XLVII.

REGORIVS in registro: Summa militiae laus inter alia bona merita haec est, obedientiam sanctae reipublicae vtilitatis causa exhibere, et quod sibi vtiliter imperatum fuerit, obtemperare. **IOANNES** Chrysostronus super Mattheum: In honestum est apud Deum opus negociationis, siue dignitatis, siue militiae. **AMBROSIUS** super illud Luc. 3. Neminem concutiatis. Singulis generibus hominum tribuit sanctus Ioannes Baptista responsum, scilicet publicanis, ne vltra quam praescriptum est eis, exigant: militibus, ne calumniam faciant, ne praedam requirant. Docens idcirco stipendia constituta militiae, ne dum sumptus quaritur, praedam grauetur. **AVGVSTINVS** de verbis Domini: Nonnulli qui aut militiae cingulo detinentur, aut in actu sunt publico constituti, cum peccat grauer, hac solent a peccatis suis prima se voce excusare, quod militant: et ne bene aliquando faciant, occupatos se malis

malis actibus conqueruntur. **IDEM**: Non est delictum militare, sed propter praedam militare, peccatum est. Nec rem publicam gerere criminofum est: sed ideo agere rempublicam, vt rem familiarem augeas potius, videtur esse damnabile. **IDEM** in epistola ad Bonifacium comitem: Hoc primum cogita, quando armaris ad pugnam: quia virtus tua, et fortitudo corporalis, donum Dei est. Sic enim cogitabis de dono Dei non facere quidquam contra Deum. **IDEM**: Esto etiam bellando pacificus, vt eos quos expugnas, ad pacis vtilitatem vincendo perducas: Beati enim pacifici, ait dominus, quia filij Dei vocabuntur. **IDEM**: Hostem pugnantem necessitas perimit, non voluntas. Et sicut bellanti, et resistenti violentia redditur, ita victo, vel capto misericordiam debetur, maxime in quo pacis perturbatione non timetur. **IDEM**: Ornet mores tuos pudicitia coniugalibus, ornet sobrietas et frugalitas. Valde enim turpe est, vt militem, quem non vincit homo, vincat libido: et obruatur vino, qui non vincitur ferro. **IDEM**: Ex his, quae habes de militia, gratias age Deo tamquam fonti bonitatis, vnde habes: atque in omnibus bonis actibus tuis illi da claritatem, tibi autem humilitatem.

De Negotiationibus. Cap. XLVIII.

REGORIVS in homilijs: Sunt pleraque negotia, quae sine peccato exhiberi, aut vix, aut nullatenus possunt. Quae ergo ad peccatum impliciant, ad haec necesse est, vt post conuersionem animus non recurrat. **IDEM**: Negotium autem, quod ante conuersionem sine peccato extitit, hoc etiam post conuersionem repetere culpa non fuit. **AVGVSTINVS**: Studium auaritia siue fraudis, proprium solet esse negotiantium facinus. **IDEM** super illud Psalmi: Quoniam non cognoui litteraturam, et cetera. alia littera: negotiationes. Nam audis acquirendi pro damno blasphemam, pro pretijs rerum mentitur et perierat. **AMBROSIUS** de virginitate ponit talem litteram Can. 3. Circuibus ciuitate in foro et in plateis, et quarum quod dilexit anima mea. Nequaquam ibi quaeramus Christum, vbi inuenire non possumus. Non est Christus circuforans: Christus enim pax est, in foro lites: Christus iustus est, in foro iniquitas: Christus operator est, in foro inane otium: Christus charitas est, in foro residet obtractatio: Christus fides est, in foro fraus est, ac perfidia. **IDEM** de Officijs: Mortificetur auaritia: moriatur concupiscentia. Sanctus Dei negotiationem cognouisse se negat: quia pretiorum captare incrementa, non simplicitatis, sed versutiae est. **IOANNES** Chrysostronus super Mattheum: Fuge forum, vt nec patiaris fraudem, nec facias. **IDEM**: Prima laus est Christiani, alienum esse a foro, nullam causam habere cum illo. **IDEM**: Homo mercator vix aut numquam potest placere Deo, et ideo nullus Christianus debet esse mercator: aut si voluerit esse, projiciatur ab Ecclesia Dei, dicente Psalmo: Quonia non cognoui negotiationes, introibo in potentias Domini. Quemadmodum enim qui ambulat inter duos inimicos, volens ambobus placere, et se commendare, sine malo loquio non potest esse: necesse est enim, vt et iste male loquatur de illo, et ille male loquatur de isto: sic qui emit et vendit, sine mendacio et periurio esse non potest. **IDEM**: Qui comparat rem infra de feneratoribus. **HERONYMVS**: Negotiatorum clericum, supra de clericis.

De Feneratoribus. Cap. XLIX.

REGORIVS in registro: Nos amatoribus vsurarum nulla ratione manus imponimus. **IOANNES** Chrysostronus super Mattheum: Qui comparat rem, vt illam ipsam integram et immutatam dam-

do lucretur, ille est mercator, qui de templo Dei eiusurarius, vnde super omnes mercatores plus maledictus vsurarius. **IDEM**: Si quis rem comparata vendidit, mercator est, et maledictus: quanto magis maledictus erit, qui non comparat pecuniam, sed a Deo data sibi, dat ad vsuram? **IDEM**: Nihil vsura turpius, nihil crudelius. Alienas enim haec negotiatur miserias, et lucrum alterius aduersitatem facit, et mercedem expetit: misericordiae, velut timens ne appareat misericors, et fictione misericordiae profundiorum fodit foueam: in auxiliando conterens inopem, et in porrigendo manum, expellens: et suscipiens quidem vitium portum, naufragio: et submittens hunc in vadis et in antris. **AMBROSIUS** in epistola: Non dabis pecuniam tuam ad vsuram, quoniam scriptum est, quod dicitur in tabernaculo Dei. Nam ille est supplantator, qui vsurarum captat emolumentum. Itaque vir Christianus si habet, det pecuniam, quasi non excepturus, aut certe fortem, quam dedit, recepturus. **IDEM**: Quid durius, quam vt des pecuniam tuam, et ipse dum duplum soluet? **IN VIRIJS** patrum: Cui nocetur, aut iniuriatur, et voluntarie parci proximo, hic secundum naturam Christi est. Qui nec laedit, nec laeditur, hic secundum naturam Adae est. **QUI** vero nocet aut iniuriatur, aut calumniam ingerit, aut vsuras exigit, hic secundum diabolum est. **SENECA** in epistola: Quid fenus, et calendarium, et vsura, nisi humana cupiditatis extra naturam quaesita nomina deo miserum: si quem haec delectant.

De Demonibus. Cap. L.

REGORIVS in Moralibus: Hostis malignus quo sanctos vigilantes minime superat, eo doctiores prauis impugnat. Quem tamen hoc maligne agere superna dispensatio benigne permittit, ne in electorum cordibus ipse saltu somnus a probationis praemio vacet. **IDEM**: Maligni spiritus certis quibusque vitijs singuli obsequi sunt credendi. **IDEM**: Angelorum spiritus idcirco irremissibiliter peccauerunt: quia tanto robustius stare poterant, quanto eos carnis admixtio non tenebat. Homo vero idcirco post culpa veniam meruit: quia per carnale corpus, aliquid, quo semetipso minor esset, accepit. **IDEM**: Angelus sua malitia cecidit, hominem vero aliena prostrauit. **IDEM**: Occultae iustitiae licentia malignis spiritibus datus, vt quos volens in peccati laqueo strangulant, in peccati poenam etiam volentes trahant. **IDEM**: Ita Deus super omnia est, vt ipse sub nullo sit. Leuiathan vero eius celsitudinis culmen atpiciens, ius peruersae libertatis appetit, vt praesert ceteris, et nulli subesseret. **IDEM**: Scimus quod immundi spiritus, qui a caelo aethereo lapsi sunt, in hoc caeli terraeque medio vagantur. Qui tanto magis corda hominum ascendere ad caelestia inuident, quanto se caelestibus per elationis sui immunditiam proiectos vident. **IDEM**: Alius laetis, alius tristibus, alius timidus, alius elatis moribus existit. Quo ergo occultus aduersarius facile capiat, vicinis confessionibus deceptiones parat. **IDEM**: Satanae voluntas semper iniqua est, sed numquam potestas iniusta: quia a semetipso voluntatem habet, sed a Domino potestatem. **IDEM** in homilijs: In bonis operibus intenti, nisi contra malignos spiritus solcite vigilemus, ipsos irrisores patimur in penis, quos ad malum persequi habemus. **IDEM** in registro: Tanto hostis calidus contra nos deceptionis molimina ardentius exquirat, quanto nos caelesti patria seruentius inhiare cognoscit. **IDEM** in dialogis: Malignus spiritus, cogitationi, locutioni, atque operi nostro semper insidat: si fortasse quid inueniat, vnde noster apud examem aeterni

A Idem Pa-
stor. 2. par.
c. 2. admo.
nit. 30.
B Aug. de
ci. Dei. li. 2.
c. 22. 10. 5.
C Ibid. li. 2.
c. 23. in fi.
D Ibid. lib.
12. c. 1. an-
te med.
E Ibid. lib.
19. c. 1. 3. an-
te med.
F Leo ser. 7.
de nat. Do.
cir. med.
G Chrysof.
ho. de cruce
post med. 10.
3.

eterni iudicis accusator existat. **I**DEM in Pastora-
libus: Diabolus modo aliorum facta grauiora, modo
nihil esse, quod perpetratum est, modo misericordem
Deum loquitur, modo adhuc tempus subsequens et
sufficiens ad penitentiam pollicetur: ut dum per hæc
decepta mens ducitur, ab intentione penitentia: sus-
pendatur: quatenus tunc bona nulla percipiat, quam
nunc mala contristant. **A**UGUSTINVS de Civita-
te Dei: Credendum est, esse spiritus nocendi cupidif-
simos, a iustitia penitus alienos, superbia tumidos,
inuidia liuidos, fallacia callidos, qui in hoc quidem
aere habitant: quia de cæli superioris sublimitate de-
iecti, merito irrefragabilis transgressionis in hoc sibi
congruo velut carcere damnati sunt. **I**DEM: Sicut
ipsi mali homines in terra, sic etiam demones non
omnia, quæ volunt, facere possunt, nisi quantum or-
dinatione finitur illius, cuius iudicia plena nemo cõ-
prehendit, iuste nemo reprehendit. **I**DEM: Mali
angeli sua potestate potius delectati, velut suum bonum
ipsi sibi essent, a superiore communi omnium
beatifico bono ad propria defluerunt, et habentes
elationis fastum pro excellentissima æternitate, vani-
tatis astutiam: pro certissima veritate, studia partium:
pro indiuidua charitate, superbi, fallaces, inuidi ef-
fecti sunt. **I**DEM: Esse natura, in qua nullum bonum
sit, non potest: proinde nec ipsius diaboli natura, in-
quantum natura est, malum quid est. **I**DEM: Auertat
Deus, lib. 2. de inuidia: **L**EO in sermone: Diabolus
omnium discutit consuetudines, ventilat curas, scru-
tatur affectus, et ibi causas quærit nocendi, ubi quem-
que viderit studiosius occupari. **S**IOANNES Chry-
sostomus in sermone: Zelatur diabolus hominem,
quia ipse de cælo corruerat. Videbat enim Adam pa-

A radisi esse colonum, et inflatus inuidia, induit serpen-
tis imaginem: Incorporalis enim cum esset, corpo-
ralibus loqui non poterat. **I**DEM: Diabolus nõ aliunde
talis factus est, nisi quia primo quidem post pecca-
tum desperatione vsus est: postea vero ex desperatione
in inuidiam incidit et superbiam. **S**CYPRIANVS
in epistola: Lata et spaciola itinera vitæ letalis: illic
illicebra et mortifera voluptates, illic diabolus blandi-
ditur, ut fallat: arderet, ut noceat: illicit, ut occidat.
AMBROSIVS in sermonibus: Pater diabolus non
diligit filios suos, sed odit. Sic amat diabolus filios
suos, ut perdat; sicut amat gluto porcellum, ut come-
dat. **I**SIDORVS in etymologijs: Præscitunt demõ-
nes futura multa, vnde et solent responsa aliqua dare.
Inest enim illis cognitio rerum plus quam infirmitas
humana, partim subtilioris sensus acumine, partim
experientia longissimæ vitæ, partim per Dei iustum
angelica reuelatione. **I**DEM: Diabolus, hebraice,
dicitur deorsum fluens: quia qui quietus in cæli
culmine stare contempnit, superbiæ pondere deorsum
corruens cecidit. Græce vero diabolus, crimina-
tor dicitur. **I**DEM de Summo bono: Diabolus
non est immisor, sed incensor potius malarum cogi-
tationum et omnium vitiorum. Neque enim alibi
concupiscentiæ fomenta incendit, nisi ubi prius prauæ
cogitationis delectationes inspexerit. **I**DEM:
Tunc contra eum, quem possidet, diabolus acrius
seuit, quando se diuina virtute ab eo expellendum cog-
noscit. **B**ERNARDVS in sermonibus: Lædit nos
iniquitas diaboli atque versuta: sed multo amplius
eum nostra simplicitas et misericordia torquet, humi-
litem nostram non sustinet, vitium charitate nostræ,
mansuetudine et obedientia cruciatur.

G Cypr. de
disciplina
et habitu
virg. c. 9.
10. 2.
H Ambros.
ser. 44. de
temp. 10. 5.
I Isid. ety.
li. 2. c. 12.
K Ibid. pan-
lo post.
L Idem de
Sum. bo. li.
3. c. 5. sent.
5.
M Ibidem
sent. 17.
N Ber. ser.
3. de medi-
occl. ante
med.

CAPITA SECVNDI LIBRI
PHARETRÆ.

De Tentatione. Cap. I.
De Cogitatione. Cap. II.
De Delectatione. Cap. III.
De Consensu. Cap. IV.
De Peccato. Cap. V.
De Superbia. Cap. VI.
De Vanagloria. Cap. VII.
De Inuidia. Cap. IIX.
De Ira. Cap. IX.
De Accidia. Cap. X.
De Auaritia. Cap. XI.
De Gula. Cap. XII.
De Luxuria. Cap. XIII.
De Perplexitate. Cap. XIV.
De Conflictu vitiorum, & virtutum. Cap. XV.
De Gratia. Cap. XVI.
De Penitentia. Cap. XVII.
De Contritione. Cap. XIX.
De Confessione. Cap. XIX.
De Satisfactione. Cap. XX.
De Virtute. Cap. XXI.
De Tribus Theologicis. Cap. XXII.
De Fide. Cap. XXIII.
De Spe. Cap. XXIV.
De Charitate. Cap. XXV.

De Quattuor Cardinalibus. Cap. XXVI.
De Prudentia. Cap. XXVII.
De Memoria. Cap. XXVIII.
De Intelligentia. Cap. XXIX.
De Providentia. Cap. XXX.
De Fortitudine. Cap. XXXI.
De Constantia. Cap. XXXII.
De Patientia. Cap. XXXIII.
De Perseuerantia. Cap. XXXIV.
De Temperantia. Cap. XXXV.
De Continentia gustus. Cap. XXXVI.
De Continentia tactus. Cap. XXXVII.
De Continentia visus. Cap. XXXVIII.
De Continentia auditus. Cap. XXXIX.
De Clementia. Cap. XL.
De Modestia. Cap. XLI.
De Iustitia. Cap. XLII.
De Obedientia bona. Cap. XLIII.
De Obedientia inaccepta. Cap. XLIV.
De Oratione accepta. Cap. XLV.
De Oratione inaccepta. Cap. XLVI.
De Dois. Cap. XLVII.
De Beatitudine. Cap. XLVIII.
De Eleemosyna accepta. Cap. XLIX.
De Eleemosyna inaccepta. Cap. L.

DE

PHARETRÆ LIBER SECVNDVS,
IN QVO

De principalium vitiorum et virtutum multipli-
citate tractatur.

De Tentatione Caput primum.

A Greg. li.
9. Mor. c. 25
in fi.
B Ibid. lib.
2. Mor. c. 4
C Aug. li. 4
cont. Iulian.
c. 2. longe
post med.
10. 7.
D Ibidem.
E Isid. de
sum. bo. li. 3
c. 5. sent. 12
F Amb. in
Luc. li. 4. c.
4. 10. 3.
G Ibidem.
H Ber. sup.
c. 1. ser. 85.
ante med.
I Ibid. ser.
64. in prin.
K Idem ser.
6. in qua-
drag. 1. in
prin.
L Ibidem
cir. med.

REGORIVS in Moralibus: A
Nisi misericors Deus cum viri-
bus tentamenta modifcet, nul-
lus profecto est, qui malignorũ
spirituum insidias, nõ corruens,
portet. **I**DEM: Sancta Eccle-
sia transire sine labore tentatio-
nis non potest tempora peregrina-
tionis: quæ et si foris apertos hostes non habet, in-
tus tamen tolerat ficos fratres. **I**DEM: Plerumque
qui plus, supra libro 1. de proficientibus. **A**UGV-
STINVS contra Iulianum: Quia in ista humana mi-
seria peior hostis est cauenda superbia, ideo nimirum
non penitus extinguitur in carne sanctorum conti-
nentium ista carnalis concupiscentia: ut dum pugna-
tur aduersus eam, periculorum suorum animus ad-
moneatur, ne securus de meritis per superbiam in-
fletur. **I**DEM: In nobismetipsis sola infirmitas est
causa pugnandi: et rursus infirmitas est admonitio
non superbiendi. Proinde ut virtus, qua hic super-
biri potest, non superbiatur, eadem virtus in infir-
mitate tentationis perficitur. **I**SIDORVS de Sum-
mo bono: Diabolus, serpens est lubricus, cuius si ca-
piti, id est primæ suggestioni non resistitur, totus in in-
terna cordis, dum non sentitur, illabitur. **A**MBRO-
SIVS super Lucam: Tentationem numquam timere
debemus: est enim causa victoriæ, materia trium-
phorum. **S**IDEM: Diues ille, qui tentationem non
sensit in hoc sæculo, raptus est ad inferos, et sepul-
tus in inferno. **S**IOANNES Chrysostomus super
Matthæum: In primis grauis et insuperabilis est im-
petus diaboli, quod si quis forti animo sustinerit,
eum, statim inueniet infirmiorum. Quanto enim
plus repercussus fuerit, tanto magis torpescit et defi-
cit. **I**DEM: Qui murmurat de periculo tentationis,
murmurat de præmio probationis: in nullo enim ne-
gocio potest requies inueniri, nisi præcesserit labor,
quanto magis in spiritualibus rebus, nisi præcesserit
tentatio, non potest esse probatio? **B**ERNAR-
DVS super Cantica: Impulsus euersus sum, ut cade-
rem, et Dominus suscepit me. Queris, quis ille sit
impulsor? non est vnus, Impulsor diabolus, impul-
sor mundus, impulsor homo. Quis ille homo sit,
queris? quisque sui. **I**DEM: Necessè est, ut veni-
ant tentationes: quis enim coronabitur, nisi qui
legitime certauerit? aut quomodo certabunt, si desit
qui impugnet? Tu vero accedens ad seruitutem Dei,
sta in timore, et præpara animam tuam ad tentatio-
nem. Certi namque sint omnes, qui pie volunt vi-
uere in Christo, persecutionem se passuros. **I**DEM
in sermonibus: Oramus quotidie ut Dei voluntas sic
cut in caelestibus facta est creaturis, sic fiat et in terre-
nis, ut sicut Angelus, sic et homo adhaerens Deo, vnus
spiritus cum eo fiat. Sed heu me, quot obstacula se-
parant, quot prohibent impedimenta? Objicit enim
se se media malitia nostra, infirmitas nostra, concu-
piscentia nostra, et ignorantia nostra. **I**DEM: Heu

me Domine Deus, quia vndique mihi bella, vndi-
que tela volant, vndique pericula, vndique impedi-
menta. Quocumque vertam me, nulla vsquam secu-
ritas est, et quæ mulcent, et quæ molestant, timeo, et
esuries, et refectio, et somnus, et vigilæ, et labor, et
requies militanti contra me.

De Cogitatione. Cap. II.

REGORIVS in super Ezechielem: Sic saepe co-
gitationi bonæ cogitatio sinistra adiungitur, ut
vix ipse, qui easdem cogitationes generat, animus
agnoscat. **I**DEM in Moralibus: Tanto longius
mens a necessarijs cessat, quanto inania latius cogitat.
IDEM: Sancti viri quantum agere possunt ne exte-
rius labantur in opere, tantum interius nequaquam
agere possunt, ne vnquam labantur in cogitatione. **P**
IDEM: Ante oculos Dei vacua non transiunt cogi-
tationes nostræ, et nulla momenta temporis per ani-
mum transeunt præter retributionis actũ. **I**DEM
in registro: Illud ab omnipotenti Deo pollutum esse
in opere ostenditur, quod ex polluta cogitationis ra-
dice generatur. **I**DEM in pastorali: Nihil in nobis
est corde fugacius quod a nobis toties recedit, quo-
ties per prauas cogitationes defluit. **I**SIDORVS
de Summo bono: Ferre cogitationes sine perfectio-
ne vitiorum non est ad damnationem, nec est occa-
sio subeundi discriminis, sed potius augenda virtuti-
tis. **I**DEM: Non est peccatum quando nolentes
imaginibus nocturnis illudimur: sed tunc est pecca-
tum, si antequam illudamur, cogitationis affectibus
præuenimur. **I**DEM: Cogitatio praua delectatio-
nem. Infra libro 3. c. de consuetudine. **B**ERNAR-
DVS de consideratione: In acquisitione salutis ne-
mo tibi germanior vnico matris tuæ: contra salutem
propriam cogites nihil, minus dixi, quam dixisse de-
bueram: quidquid se cogitationi offerat, quod non
quoquo modo ad tuam ipsius salutem pertineat, re-
spiciendum est.

De Delectatione. Cap. III.

REGORIVS in Moralibus: Esse sine delecta-
tione animam numquam potest. Nam aut in infi-
nis delectatur, aut in summis: et quanto maiori stu-
dio exercetur ad summa, tanto maiori fastidio tor-
pescit ad ima: quantoq; acriori cura inardescit ad infi-
ma, tãto torpore dãnabili frigidescit a summis. Vtraque
enim simul et aequaliter amari non possunt. Qui tergo
terrenarũ rerum amore vincitur, in Deo nullatenus
delectatur. **I**DEM: Deum apprehendere non va-
let, qui adhuc in delectatione peccati iacet. **I**DEM:
Vnusquisque superbus rector. Supra libro 1. de Pra-
latis malis. **I**DEM: Mentem nequaquam cogi-
tatio immunda inquinat, cum pulsatur, sed cum hanc
sibi per delectationem subiugat. **I**DEM: Cum
culpa animum tentat, necesse est ut breuitatem sus-
delecta-

M Greg. in
Ezec. hom.
21. post
med.
N Idem li.
2. Mor. c.
20. cir.
med.
O Ibid. lib.
11. c. 19
P Ibid. lib.
26. c. 13
Q Idem re-
gist. lib. 2.
ind. 7. in-
terrogati.
R Aug. c. 10.
v. Idem Pas-
tor. 3. p. c. 2.
admoniti.
15.
S Isid. de
sum. bo. lib.
3. c. 6. sent.
13.
T Ber. de cõ-
sid. li. 2. an-
te med.

M

delectationis aspiciat, ne ad aeternam mortem iniquitas rapiat, cum constet, quod ad terminum citius mortalitas vita percurrat. **A** **I**DEM: Saepo bono operi dum laus humana obuiat, mentem operantis immutat, quae quamuis quaesita non fuerat, tamen oblata delectat. Cuius delectatione dum mens bene operantis resolutiuit, ab omni intentione intimi vigoris quanto citius dissipatur. **B** **I**DEM: Quisquis in hoc mundo appetit prosperari, ceteros excedere, rebus et honoribus tumere, huic nimirum cura secularis in delectatione est, quies in labore. **C** **I**SIDORVS de Summo bono: Cogitationes illicitas ingerere, daemonum est: cogitationibus oblectari peruersis, nostrum est. **D** **A**UGUSTINVS de verbis Apostoli: Quidquid peccatorum in dictis, in factis, in cogitationibus est, non oritur nisi ex mala cupiditate, non imputatur nisi ex illicita delectatione. Huic igitur illicitae delectationis si resistamus, non regnat peccatum in nostro mortali corpore. **E** **I**DEM: Mortua est vna delectatio, sed vivit altera; et illi dum non consentis, eam mortificas, cum ceperit omnino non delectari, mortificasti. Haec est actio nostra, haec est militia nostra.

De Consensu. Cap. IV.

A **I**DEM: Saepo bono operi dum laus humana obuiat, mentem operantis immutat, quae quamuis quaesita non fuerat, tamen oblata delectat. Cuius delectatione dum mens bene operantis resolutiuit, ab omni intentione intimi vigoris quanto citius dissipatur. **B** **I**DEM: Quisquis in hoc mundo appetit prosperari, ceteros excedere, rebus et honoribus tumere, huic nimirum cura secularis in delectatione est, quies in labore. **C** **I**SIDORVS de Summo bono: Cogitationes illicitas ingerere, daemonum est: cogitationibus oblectari peruersis, nostrum est. **D** **A**UGUSTINVS de verbis Apostoli: Quidquid peccatorum in dictis, in factis, in cogitationibus est, non oritur nisi ex mala cupiditate, non imputatur nisi ex illicita delectatione. Huic igitur illicitae delectationis si resistamus, non regnat peccatum in nostro mortali corpore. **E** **I**DEM: Mortua est vna delectatio, sed vivit altera; et illi dum non consentis, eam mortificas, cum ceperit omnino non delectari, mortificasti. Haec est actio nostra, haec est militia nostra.

F **G**REGORIUS in Moralibus: Concupiscentia carnalis ostia dum consensus noster aperit, ad innumera nos corruptionis mala pertrahit. **S** **I**DEM: Proximorum mala, quae quis corrigere non valet, taceat, quae cum corrigi loquendo possunt, silentium consensus esse pertimescat: etsi ea, quae tacet, tolerat: non tamen in animo virus doloris occultet. **H** **I**DEM: Sciendum est aliud esse, quod animus de tentatione carnis patitur, aliud vero dum per consensus delectationibus obligatur. Plerumque enim cogitatione prava pulsatur, sed renititur: plerumque autem cum peruersum quid concipit, hoc intra semetipsum per consensus desiderium voluit. **I** **I**DEM in homilibus: Ille vere Deum amat, cuius videlicet mentem delectatio prava ex consensu non superat. Nam tanto quisque a superno amore disiangitur, quanto inferius delectatur. **K** **A**UGUSTINVS de mendacio: Tunc consentimus cum approbamus, et volumus. **L** **I**DEM: Pudicitiam corporis, non consentiente aut non permittente anima, nemo violat. Quidquid enim nobis inuitis contingit in nostro corpore, nulla impudicitia est. **M** **I**DEM in epistola: Bene agere, et illicita non prohibere, consensus erroris est. **N** **I**DEM super Genesim contra Manichaeos: Si ratio humana consentiat, ut quod libido commouerit; faciendum esse decernat, ab omni vita bona tamquam de paradiso expellitur homo, et iam ei peccatum imputatur, etiam si non sequatur factum, quoniam rea tenetur in consensione conscientia. **O** **B**ERNARDVS in meditationibus: Daemonum est malas suggestiones ingerere, nostrum est illis non consentire. Nam quoties resistimus, diabolum superamus, angelos laetificamus, Deum honoramus. **P** **I**DEM in sermone: Si carnalibus distrahor desiderijs, et illis, quod absit, consenseris quantum possum, etiam si non sequatur factum, in morte quidem sum mortuus, vtique et consequenter sepeliendus in inferno. **Q** **I**DEM: Nulla est his qui sunt in Christo Iesu damnatio; si concupiscentia sensus sit absque consensu. **R** **I**DEM: Peccatum in foribus est; nisi tuipse aperias non intrabit. Appetitus in corde prurit, sed subter te est, nisi tu sponte cesseris, nil nocet. Audi consolationem, consensus cohibe, ne prauealeat appetitus concupiscentiae, et immaculatus eris. **S** **I**DEM: Potest inimicus excitare tentationis motum, sed in te est si volueris dare, vel negare consensum. **T** **I**DEM: Nemo fratres. Infra libr. 4. de correptione bona.

A **I**DEM: Saepo bono operi dum laus humana obuiat, mentem operantis immutat, quae quamuis quaesita non fuerat, tamen oblata delectat. Cuius delectatione dum mens bene operantis resolutiuit, ab omni intentione intimi vigoris quanto citius dissipatur. **B** **I**DEM: Quisquis in hoc mundo appetit prosperari, ceteros excedere, rebus et honoribus tumere, huic nimirum cura secularis in delectatione est, quies in labore. **C** **I**SIDORVS de Summo bono: Cogitationes illicitas ingerere, daemonum est: cogitationibus oblectari peruersis, nostrum est. **D** **A**UGUSTINVS de verbis Apostoli: Quidquid peccatorum in dictis, in factis, in cogitationibus est, non oritur nisi ex mala cupiditate, non imputatur nisi ex illicita delectatione. Huic igitur illicitae delectationis si resistamus, non regnat peccatum in nostro mortali corpore. **E** **I**DEM: Mortua est vna delectatio, sed vivit altera; et illi dum non consentis, eam mortificas, cum ceperit omnino non delectari, mortificasti. Haec est actio nostra, haec est militia nostra.

F **G**REGORIUS super Ezechielem: Quoties actu, quoties verbo, quoties cogitatione delinquimus, Deum contra nos toties irritamus. **G** **I**DEM: Distincta sunt omnipotentis Dei iudicia, et qui peccatorem diu expectat vt redeat, non redeuntem atque contemptentem, grauius damnat. **H** **I**DEM: Peccatum quippe quod per poenitentiam citius non deletur, aut peccatum est et causa peccati, aut peccatum, et poena peccati, aut peccatum simul et causa et poena peccati. **I** **I**DEM: Grauiore culpa sunt, quae superducta specie virtutis, virtutes se mentiuntur esse. **K** **I**DEM in Moralibus: Peccatum quod poenitentia non diluit, ipso suo pondere mox ad aliud trahit. **L** **I**DEM: Tribus modis peccatum committitur, scilicet ignorantia, infirmitate, et studio. Et grauius quidem infirmitate, quam ignorantia, sed multo grauius studio, quam infirmitate peccatur. **M** **I**DEM: In grauius peccatis quis postus cum suis premitur, aliena non diluit. **N** **I**DEM in pastorali: Nonnumquam in parua deterius, quam in maiore culpa peccatur. Maior enim, quo citius, quia sit culpa agnoscutur, eo etiam celerius emendatur. Minor vero dum quasi nulla creditur, eo peius, quo et securus in vsu retinetur. **O** **I**DEM in registro: Apud homines culpa, et apud Deum poena est, nolle quemquam bonum imitari, quod placet. **P** **I**DEM: Plerumque quod in laicis culpa est, hoc crimen est in sacro ordine constituitis. **Q** **I**DEM: Nonnumquam Dominus. Infra libro 4. de certamine. **R** **A**UGUSTINVS de confessione: Ibam ad inferos, portans omnia mala, quae commiseram, et in te, et in me, et in alios multos, et grauius super originalis peccati vinculum. **S** **I**DEM de ciuitate Dei: Paucissimi sunt tantae felicitatis, vt ab ipsa inuente adolescentia, nulla damnabilia peccata committant. **T** **I**DEM: Quae sunt ista peccata, quae ita impediunt peruenitionem ad regnum Dei, vt tamen sanctorum amicorum meritis impetrent indulgentiam. Difficillimum est inuenire, periculosissimum est diffinire. **V** **I**DEM: Nunc vsque adeo. Infra libro 4. de voluntate mala. **X** **I**DEM de spiritu et litera: Sicut non impediunt a vita aeterna iustum quaedam peccata venialia, sine quibus haec vita non ducitur, sic ad salutem aeternam nihil profunt impio aliqua bona opera, sine quibus difficillime vita cuiuslibet pessimi hominis inuenitur. **Y** **I**DEM contra Iulianum: Diluuntur in baptisate cuncta peccata, et originaliter tracta, et ignorant, vel scienter adiecta. **Z** **I**DEM: Cum non ad suum referuntur auctorem dona Dei, hoc ipso male his vrentes efficiuntur iniusti. **A** **I**DEM ad Orosium: Malum natura non est, sed priuatio boni hoc nomen accepit. **B** **I**DEM de baptismo paruulorum: Sicut eorum, per quos renascuntur paruuli iustitiae spiritus responsione sua traicit in eos fidem, quam voluntate propria nondum habere poterunt, sic eorum, per quos nascuntur, caro peccati traicit in eos noxam, quam nondum vita propria contraxerunt. **C** **I**DEM in meditationibus: Certe o miser homo ipsa sola plus est vitanda peccati foeditas, quam quilibet tormentorum immanitas. **D** **I**DEM in epistola: Quem non potest diabolus deorare seductum ad nequitiam, famam ipsius inquinare conatur, vt si fieri potest, opprobrijs et malarum linguarum detractione deficiat, et sic in eius fauces ruat. Si autem nec famam innocentis maculare poterit, hoc ei persuadere tentat, vt per maleuolus suspensiones de fratre suo iudicet, et sic ab illo implicatus absorbeatur. **E** **I**DEM de virginitate: Quia satagentibus, vigilantibusque ne peccent, subrepiunt quodammodo ex humana fragilitate peccata, quamuis parua, quamuis pauca, non tamen nulla, eade ipsa magna fiunt, et gratia, si eis superbia incrementum et pondus adiecerit. **I** **I**DEM

De Peccato. Cap. V.

A **I**DEM: Saepo bono operi dum laus humana obuiat, mentem operantis immutat, quae quamuis quaesita non fuerat, tamen oblata delectat. Cuius delectatione dum mens bene operantis resolutiuit, ab omni intentione intimi vigoris quanto citius dissipatur. **B** **I**DEM: Quisquis in hoc mundo appetit prosperari, ceteros excedere, rebus et honoribus tumere, huic nimirum cura secularis in delectatione est, quies in labore. **C** **I**SIDORVS de Summo bono: Cogitationes illicitas ingerere, daemonum est: cogitationibus oblectari peruersis, nostrum est. **D** **A**UGUSTINVS de verbis Apostoli: Quidquid peccatorum in dictis, in factis, in cogitationibus est, non oritur nisi ex mala cupiditate, non imputatur nisi ex illicita delectatione. Huic igitur illicitae delectationis si resistamus, non regnat peccatum in nostro mortali corpore. **E** **I**DEM: Mortua est vna delectatio, sed vivit altera; et illi dum non consentis, eam mortificas, cum ceperit omnino non delectari, mortificasti. Haec est actio nostra, haec est militia nostra.

A **I**DEM: Saepo bono operi dum laus humana obuiat, mentem operantis immutat, quae quamuis quaesita non fuerat, tamen oblata delectat. Cuius delectatione dum mens bene operantis resolutiuit, ab omni intentione intimi vigoris quanto citius dissipatur. **B** **I**DEM: Quisquis in hoc mundo appetit prosperari, ceteros excedere, rebus et honoribus tumere, huic nimirum cura secularis in delectatione est, quies in labore. **C** **I**SIDORVS de Summo bono: Cogitationes illicitas ingerere, daemonum est: cogitationibus oblectari peruersis, nostrum est. **D** **A**UGUSTINVS de verbis Apostoli: Quidquid peccatorum in dictis, in factis, in cogitationibus est, non oritur nisi ex mala cupiditate, non imputatur nisi ex illicita delectatione. Huic igitur illicitae delectationis si resistamus, non regnat peccatum in nostro mortali corpore. **E** **I**DEM: Mortua est vna delectatio, sed vivit altera; et illi dum non consentis, eam mortificas, cum ceperit omnino non delectari, mortificasti. Haec est actio nostra, haec est militia nostra.

F **G**REGORIUS in Moralibus: Septem principalia vitia de superbia virulenta radice producunt, scilicet inanis gloria, inuidia, ira, tristitia, auaritia, ventris ingluuies, luxuria. **G** **I**DEM: Scimus, quod aliquando minus est in corporis corruptionem cadere, quam cogitatione tacita ex deliberata elatione peccare, sed tamen minus: superbia turpis creditur, minus peccatum a simplicibus iudicatur: luxuriam vero eo magis erubescunt homines, quo simul omnes eam turpem esse nouerunt. **H** **I**DEM: Quisquis superbia: Infra libro 3. de diiudicatione. **I** **I**DEM: Cunctis superbia apud se cogitatione tumentibus inest clamor in locutione, amaritudo in silentio, dissolutio in hilaritate, furor in tristitia, inhonestas in actione, honestas in imagine, erectio in incessu, rancor in responsione. Horum mens semper est ad irrogandas contumelias valida, ad tolerandas infirma, ad obediendum pigra, ad laceffendos vero alios impudenta, ad ea, quae facere et debet, et prauelet ignaua, ad ea vero, quae facere non debet, nec prauelet parata. **K** **I**DEM: Hoc facerem arrogantium esse vitium folet, vt et. pauca credant, quae ipsi multa dixerunt: et **S. Bon. To. 6.**

De Superbia. Cap. VI.

A **I**DEM: Saepo bono operi dum laus humana obuiat, mentem operantis immutat, quae quamuis quaesita non fuerat, tamen oblata delectat. Cuius delectatione dum mens bene operantis resolutiuit, ab omni intentione intimi vigoris quanto citius dissipatur. **B** **I**DEM: Quisquis in hoc mundo appetit prosperari, ceteros excedere, rebus et honoribus tumere, huic nimirum cura secularis in delectatione est, quies in labore. **C** **I**SIDORVS de Summo bono: Cogitationes illicitas ingerere, daemonum est: cogitationibus oblectari peruersis, nostrum est. **D** **A**UGUSTINVS de verbis Apostoli: Quidquid peccatorum in dictis, in factis, in cogitationibus est, non oritur nisi ex mala cupiditate, non imputatur nisi ex illicita delectatione. Huic igitur illicitae delectationis si resistamus, non regnat peccatum in nostro mortali corpore. **E** **I**DEM: Mortua est vna delectatio, sed vivit altera; et illi dum non consentis, eam mortificas, cum ceperit omnino non delectari, mortificasti. Haec est actio nostra, haec est militia nostra.

A **I**DEM: Saepo bono operi dum laus humana obuiat, mentem operantis immutat, quae quamuis quaesita non fuerat, tamen oblata delectat. Cuius delectatione dum mens bene operantis resolutiuit, ab omni intentione intimi vigoris quanto citius dissipatur. **B** **I**DEM: Quisquis in hoc mundo appetit prosperari, ceteros excedere, rebus et honoribus tumere, huic nimirum cura secularis in delectatione est, quies in labore. **C** **I**SIDORVS de Summo bono: Cogitationes illicitas ingerere, daemonum est: cogitationibus oblectari peruersis, nostrum est. **D** **A**UGUSTINVS de verbis Apostoli: Quidquid peccatorum in dictis, in factis, in cogitationibus est, non oritur nisi ex mala cupiditate, non imputatur nisi ex illicita delectatione. Huic igitur illicitae delectationis si resistamus, non regnat peccatum in nostro mortali corpore. **E** **I**DEM: Mortua est vna delectatio, sed vivit altera; et illi dum non consentis, eam mortificas, cum ceperit omnino non delectari, mortificasti. Haec est actio nostra, haec est militia nostra.

F **G**REGORIUS in Moralibus: Septem principalia vitia de superbia virulenta radice producunt, scilicet inanis gloria, inuidia, ira, tristitia, auaritia, ventris ingluuies, luxuria. **G** **I**DEM: Scimus, quod aliquando minus est in corporis corruptionem cadere, quam cogitatione tacita ex deliberata elatione peccare, sed tamen minus: superbia turpis creditur, minus peccatum a simplicibus iudicatur: luxuriam vero eo magis erubescunt homines, quo simul omnes eam turpem esse nouerunt. **H** **I**DEM: Quisquis superbia: Infra libro 3. de diiudicatione. **I** **I**DEM: Cunctis superbia apud se cogitatione tumentibus inest clamor in locutione, amaritudo in silentio, dissolutio in hilaritate, furor in tristitia, inhonestas in actione, honestas in imagine, erectio in incessu, rancor in responsione. Horum mens semper est ad irrogandas contumelias valida, ad tolerandas infirma, ad obediendum pigra, ad laceffendos vero alios impudenta, ad ea, quae facere et debet, et prauelet ignaua, ad ea vero, quae facere non debet, nec prauelet parata. **K** **I**DEM: Hoc facerem arrogantium esse vitium folet, vt et. pauca credant, quae ipsi multa dixerunt: et **S. Bon. To. 6.**

recte factum, nec pulchre æstimat ordinatum. Iudicat iudicantes, præiudicat iudicaturis. Si cum tempus aduenit non promouetur ad priorum, abbatem aut inuidum iudicat, aut deceptum. IDEM super Cantica: Argumentum superbiæ præiudicatio gratiæ est: humilibus enim dat Deus gratiam, superbis restitit. IDEM: Perniciosa paupertas, penuria meritum: præsumptio autem spiritus, fallaces diuitiæ, et ideo diuitias, et paupertatem ne dederis mihi Domine.

De Vana gloria. Cap. VII.

REGORIVS in Moralibus: Inobedientia, iactantia, hypocritis, contentiones, pertinaciæ, discordiæ, et nouitatum præsumptiones oriuntur de inani gloria. IDEM: Quattuor sunt species, quibus omnis tumor arrogantium demonstratur, cum bonum aut a semetipsis habere se æstimant, aut si datum de super credant, pro suis se hoc accepisse meritis putant: aut certe cum iactantia se habere, quod non habent, aut despectu ceteris singulariter videri appetunt habere, quod habent. IDEM: Sæpe bono operi: Supra capite de delectatione. IDEM: Qui accepta bona sibi arrogat, suis contra Deum donis pugnat. IDEM: In cogitatione tumidi proprii fauores oriuntur, sibi, de singularitate sapientiæ blanditur ipsa fatuitas. Penfat ea, que audierit, ac verba, que profert: et miratur sua, et deridet aliena. IDEM: Cuncti vanæ gloriæ, infra libro 3, de diiudicatione. IDEM: Sicut labor iustorum est videre praua nec corrigere, ita grauis est labor arrogantium, si quod sapiunt, non ostendunt. IDEM: Quasi larrunculus est appetitus laudis humana: qui recto itinere gradientibus ex latere iungitur, vt ex occulto educto gladio, gradientium vita trucidetur. IDEM: Agitur, vt ante iusti iudicis oculos, fouea mentis sit memoria virtutis, quia reminiscendo quod gessit, dum se apud se erigit, apud humilitatis auctorem cadit. ISIDORVS: Maxime per cenodoxiam: Supra de monachis malis. IDEM: Qui ex deteriori: Supra de incipientibus. IOANNES Chrysostrum super Ioanem: Gloriam vanam cupere, ingloriatio est, gloria autem vera est hanc despiciere, et nullam eius curam facere, sed ad id quod Deo placet, omnia et dicere et facere. IDEM: Qui omnium contemptum pecuniarum habuerunt, et nulli huiusmodi imaginationi se immiscuerunt, et magis tyrannicas corporum concupiscentias domuerunt, hi multoties capti a vana gloria omnia perdidierunt. IDEM: Si laudes amamus, eas que a Deo sunt diligentius queramus. Nam, quas quidem ab hominibus est laus, qualiscumque fuerit, simul vt apparuit, perijt. AVGVSTINVS de confessione: Domine gloria nostra tu esto, propter te amemus, et verbum tuum, et nomen tuum timeatur a nobis. Qui enim laudari vult ab hominibus, vituperante te, non defendetur ab hominibus iudicantete, non eripietur damnante te. AMBROSIVS de Officijs: Fortitudo gloriæ cauet appetentiam, que frequenter nocuit immoderatus appetita, semper autem nocuit usurpata. BERNARDVS in epistola: O stulti filij Adam, qui contemnent pacem, et gloriam appetentes, et pacem perdunt et gloriam.

De Inuidia. Cap. II.

REGORIVS in Moralibus: De inuidia, odiu, susurratio, detractio, exultatio in aduersis proximi, et afflictio in prosperis nascitur. IDEM: Qui post puniendi sunt retributionis supplicio, nunc semetipsos afficiunt inuidia tormento. IDEM: Inuidia iram generat: quia quanto interno liuoris vulneris animus fauciatur, tanto etiam manifestatio tranquillitatis amittitur. IDEM: Dum electi

proficiunt, reprobi ad rabiem furoris et inuidiæ excitantur, et bona nascentia, que nolunt imitari, grauius persequuntur. IDEM: Inuidi dum bonum: Infra libro 3, de stultiloquio in accusatione. IDEM in Dialogis: Antiquus hostis vnde bonos cernit per charitatem prouehi ad gloriam, inde peruersos per inuidiam rapit ad poenam. IDEM in homilijs: Quid in mundo concupisimus, hoc proculdubio proximis inuidemus. Videtur etenim quia nobis desit, quod alius assequitur. IOANNES Chrysostrum in sermonibus: O zelus, o inuidia omni malitia cumulata! Inuidia ignis inextinguibilis est, etenim sicut tinea comedit vestimentum, sic et inuidia eum qui zelatur, consumit, eum autem cui inuidet, clarior reddit. IDEM super Ioannem: Inuidiæ passio, et fornicatione, et adulterio multum est deterior. IDEM: Inuidi oculus liquatur tristitia, inuidus cum morte viuunt continua. AVGVSTINVS de disciplina Christiana: Auertat Deus inuidiæ pestem ab animis omnium, nedum Christianorum. Vitium enim diabolicum est inuidia, quo solo diabolus reus est, et inextinguibiliter reus. Non enim dicitur diabolo, vt damnetur, quia adulterium commisit, furtum fecit, villam alienam rapuit: sed qui homini stanti, tu lapsus continuo inuidisti. IDEM de Virginitate: Superbiam sequitur inuidia, tanquam filia et pedessequa. Eam quippe superbia continuo parit, nec vquam est superbia sine tali prole atque comite. HERONVMVS in epistola: O inuidia primum mordax tui, o fatana calliditas semper sancta persequens! ISIDORVS in synonimis: Inuidia cuncta bona ardore pestifero deuorat. Inuidia, anima tinea sensum comedit, peccus vrit, mentem afficit, cor hominis quasi quedam pestis depascit. ANSELMVS de similitudinibus: Qui bonis alterius aridit, sanctis consentit: qui vero inuidet, diabolis similis est. Siquidem magis puro esse saluationem sperandum eius, qui parum boni facit, et factis aliorum fauet, quam illius, qui multa, et inuidet alijs. SENECA in prouerbis: Nondum felix es, si nondum turba te deridet. Nam etsi nullos tibi inimicos facit iniuria, multos facit inuidia. GLOSSA super Psalmum 123, Ira et inuidia iudicio carent.

De Ira. Cap. IX.

REGORIVS in Moralibus: De ira rixæ, tumor mentis, contumelia, clamor, indignatio, blasphemia proferuntur. IDEM: Plerumque mentem sub obtentu iustitiæ, iræ immanitas vastat, et dum quasi seuit zelo rebitudinis, rabiem explet ira furoris. IDEM: Qui humanorum, actuum subtili examine gressus enumerat, iram sine voce, iudicio: iram in voce, concilio: iram vero in voce atque sermone, gehennæ ignibus mancipat. IDEM: Plus semper ira in vindicta exigit, quam de iniuria accepit. IDEM in dialogis: Tanto metuenda est ira iustorum, quanto et constat, quia in eorum cordibus ille præfens est, qui ad inferendam vitionem, quam voluerit, inualidus non est. IDEM in registro: Ira etiam cum delinquentium culpas infertur, non debet menti nostræ quasi domina præire, sed post rationis tergum quasi ancilla rationis subnixus famulari. IDEM: Nemo potest diligere illum, quem ex ira, vel odio non vult videre. IDEM: Ira si semel mentē possidere cœperit, iustum esse deputat eam illud, quod crudeliter facit. IDEM in pastoralibus: Illa que mater est omnium virtutum, per iram, vel impatientiam vitium virtutis charitatis eneruat. HERONVMVS in originali super Michæam: Propemodum naturale est, vt et natus focrum, et focus oderit nurum. AVGVSTINVS in epistola: Sicut acetū corrumpit vas, si diutius ibi fuerit, sic ira corrumpit cor, si in alium diem durauerit. IDEM: Multo melius nec iuste cuiquam irascimur, quam velut

velut iuste irascendo, in alicuius odium iræ occulta facilitate dilabimur. IDEM in sermone Domini in monte: Si irasci non est fas fratri suo sine causa, aut dicere racha, aut dicere faue: multo minus fas est animo tenere aliquid, vt in odium indignatio conuertatur. IDEM: Odium est ira inueterata. IDEM de ciuitate Dei: Iram nihil aliud esse, quam viscendilibidinem, veteres diffinierunt. IDEM in regula: Melior est, qui quamuis ira sepe tentatur, tamen impetrare festinat, vt sibi dimittat, cui se fecisse agnoscat iniuriam, quam, qui tardius irascitur, et ad veniam petendam tardius inclinatur. Qui autem nunquam petit veniam, aut non ex animo petit, sine causa est in monasterio, etiā si inde non proiciatur. GLOSSA: Si non dimiserimus ex corde, quod in nos delinquitur, etiam hoc quod per penitentiam dimissum erat, a nobis exigitur. CASSIODORVS in Psalmos: Venialis ira est, que non dicitur ad effectum. IOANNES Chrysostrum super Ioannem: Qui irascitur sine ratione, multis supplicijs dignus erit, voluntarie seipsum in barathra perditionis ferens, et ante futuram gehennam, hic iam vindictam soluens. IDEM de compunctione cordis: Non iracundus tantum, et illatæ malitiæ memores punit Deus tamquam reos, sed et eos, qui et irascuntur aut offensos fratres placare negligunt, et cōtemnunt. IDEM: Osculum pacis porrige tempore, quo sacramenta offeruntur, in vsu Ecclesiæ est. Sed vereor ne plures ex nobis, labijs tantummodo pacem faciant, cum tamen Christus non ex ore, sed ex corde desideret, et affectu velit proximum non labijs saluari. IDEM: Si tantummodo non laedas eum, qui te læsit, auertas autem te ab eo, nec libenter eum videas, manet sine dubio vulnus in pectore, et ira dolor augetur in corde. AMBROSIVS de Officijs: Si irascimur, quia affectus naturæ est, non potestatis, malum sermonem non proferamus de ore nostro, ne in culpam ruamur. IDEM: Is qui cito iniuria illata mouetur: facit se dignum iudicari contumelia, dum vult ea indignus haberi. BERNARDVS in epistola: Non irasci, vbi irascendum sit, nolle emendare, peccatum est: prius vero irasci, quam irascendum sit, peccatum peccato addere est.

De Accidia. Cap. X.

REGORIVS in Moralibus: De tristitia, vel accidia nascitur malitia, rancor, pusillanimitas, desperatio, torpor circa præcepta, vagatio mentis circa illicita. IDEM: Humana anima quia ad Deum solum appetendum facta est, omne autem quod infra Deum appetit, minus est, ideo ei iure non sufficit, omne quod Deus non est. Hinc est, quod huc illuc, spargitur, et ab vna quaque re fastidio impellente remouetur. IDEM in pastoralibus: Plerumque piger, dum necessaria agere negligit, quaedam sibi difficilia opponit, quaedam vero incaute formidat, et dum quasi inuenit, quod velut iuste metuat, ostendit, quod in otio quasi non iuste torpescat. IDEM: Si quod mortuum in nobis est, ad vitam non accenditur, hoc etiam extinguatur, quod quasi adhuc viuum tenetur. IDEM: Qui adhuc in peccatis est, conuersionis fiduciam non amittit: qui vero post conuersionem tepuit, etiam spem, que potuit esse de peccatorum conuersione, subtrahit. AVGVSTINVS de confessione: Palato non sano pena est panis, qui sano est suauis: et oculis ægris odiosa est lux, que puris amabilis est: et iustitia tua Domine displicet tristibus et iniquis. IDEM: Nullo modo decet et cor, infra lib. 4, de exercitio. IOANNES Chrysostrum de compunctione cordis: Non video, quod aliquis nostrum vera et perfecta cupidine caletium teneatur, alioquin omnia, que videntur esse grauias, vmbra putaret et risum. AMBROSIVS super Lucam: Discite rogare, quod cupis.

impetrare, fastidiosos viros caletium profectus munerum non sequuntur. IDEM in epistola: Sicut Dominus non vult mortem peccatoris, tantum vt reuertatur, et viuat: ita tepidos odit, et cito ei naufragum faciunt. ISIDORVS de Summo bono: Tepidus in conuersatione, otiosa verba et vanas cogitationes, noxiæ esse non conspicit: quod si a torpore mentis euigilauerit, ea, que prius leuia æstimabat, confestim quasi horrenda atque atrocia pertimescit. IDEM: Dei seruum sine intermissione legere, orare, et operari oportet: ne forte mentem otio deditam, spiritus fornicationis furripiat. Cedit enim labori voluptas, animum autem vacantem cito præoccupat. BERNARDVS in epistola: Pro vitando otio, otiosa sectari ridiculum est. Otium autem est, quod vel nullam habet vtilitatē, vel vtilitatis intentionē. IDEM: Miror quod ad gustū cibi dulcissimi nauas, si tamen gustasti quam dulcis est Dominus: aut certe nōdum gustasti, et nescis quid aut quomodo sapit Christus, ideoque non appetis incognitum et inexpertum: aut si forte gustasti et dulce non sapit, sanum non habes palatum. IDEM super Cantica: Doleo aliquos nostrum graui in sacris vigilijs deprimi somno, nec cali ciues reuereri, sed in præsentia principum tæquam mortuos apparere: cum tamen ipsi nostra alacritate permoti nostris interesse sollempnis delectentur. Vereor ne nostrā desidiam aliquando abominantes, cum indignatione recedant. IDEM: Cum te tempore, accidia, vel tardio affici sentis, noli propterea diffidere, atque desistere a studio spirituali, sed iuuantem require manum, trahi te obsecrans. IDEM in sermonibus: Tepe scimus processu temporis a feruore conuersionis nostræ: paulatim refrigerat charitas, abundat iniquitas, vt heu consummemur in carne, qui spiritu cooperamus. IDEM: Quid istud negligentia, quid pigritia, immo quid vecordia est, vt nobis a peccatis suspirijs et feruentissima affectione abrumpere hinc, et in illa tam felicia agmina iaculari animos studeamus? Væ nobis a duritia cordis nostri, væ nobis a peccato gentium, quas Apostolus sine affectione cōmemorat esse. SENECA in epistola: Cito inerti otio vita torpescit: si relinquendum est quicquid offendit. IDEM: Otium sine litteris mors est, et viuus hominis sepultura.

De Auaritia. Cap. XI.

REGORIVS in Moralibus: De avaritia, profuditio, fraus, fallacia, periuria, inquietudo, violentia, et contra misericordiā obdurations cordis oriuntur. IDEM: Auaritia desideratis rebus, habitis non extinguitur, sed augetur. Nam more ignis cum ligna, que consumat, excreperit, magis excrefcit. AMBROSIVS in sermonibus: Quosdam gradus cupiditas habet, quo plures ascendit, eo ad altiora festinat, vnde fit grauior ruina lapsuro. IDEM in epistola: Ibi abundantia, vbi satietas: vbi autem fames cupiditatum, vbi inextinguibilis appetentia, vbi vti que paupertas. AVGVSTINVS in sermonibus: Nō solum avarus est, qui rapit aliena, sed et ille avarus est, qui cupide fertur sua. IDEM de verbis Domini: Inextinguibilis est avaritia diuitum: semper enim rapit, et nunquam satiatur: nec Deum timet, nec hominē reuertetur: nec patri parcat, nec matrem agnoscat: nec fratri obtemperat, nec amico fidem seruat: viduam opprimit, pupillorum res inuadit: liberos in seruitium redigit, testimonium falsum profert: res mortui hominis occupant, quasi non et ipsi, qui hoc faciunt, moriantur. IDEM de libero arbitrio: Dicitur est, radicem omnium malorum esse avaritiā, hoc est, plus velle, quam satis est. Tantum autem satis est, quantum sibi exigit nature in suo genere conseruandæ modus. IDEM de decem chordis: Qua fronte venturus es ad filium tuum, qui præcessit, cui præcedenti non mittis partē tuam.

suam in caelum? An non potest mitti in caelum? Potest proferri. Audi ipsum Dominum dicentem: Theaurizate vobis thesauros in caelo. ^a ISIDORVS in etymologijs: Auidus dicitur est ab auendo, auere enim cupere est, hinc et auarus. Nam quid est auarum esse, nisi progredi ultra quam sufficit? Auarus enim dicitur est, eo quod sit auidus auri, et numquam opibus expleatur. ^b IDEM de Summo bono: Qui bona mundi diligit, vellet, timoris et doloris poenae succumbit. ^c IOANNES Chryostomus super Ioannem: Quemadmodum in fontem mundum sterces quis immittens, totum eum immundum facit: ita et in diuitias iustas auaritia intrans, omnia spirare facit ab eo, qui illic est, auaritia fetore. IDEM: Non amabit proximum, qui aurum amat. ^d BERNARDVS de contemptu mundi: Nunc trahit sua queque voluptas, odorem turpis lucri sectantes, quatum aestimant pietatem, quorum certa damnatio est. ^e IDEM: Vtinam sapiens miser, et intelligeres, cum thesauro pecunie, thesaurum irae pariter cumulari. Vtinam nouissima prouidens, animaduertes, non facile per foramen acus transitorios diuitiarum cumulos. ^f SENeca in epistola: Vidisti aliquando canem, missa a Domino frustra panis ac carnis, aperto ore captantem, quidquid accipit protinus integrum deuorat, et semper ad spem venturi hiat. ^g IDEM: Euenit nobis quidquid expectantibus fortuna proiecit, id sine vlla voluptate dimittimus, statim ad rapinam alterius erecti, et ardentis. IDEM: Qui quis de accipiendo, et cer. Infra libro tertio de ingratitude.

De Gula. Cap. XII.

^g GREGORIUS in Moralibus: De ventris ingluuie inepta laticia, scurrilitas, immundicia, multiloquium, hebetudo sensus circa intelligentiam oritur. ^h IDEM: Quinque nos modis gula vitium tentat. Aliquando namque indigentia tempora praeuenit. Aliquando vero tempus non praeuenit, sed cibos lautiores quaerit. Aliquando qualibet sumenda preparari accuratius expetit. Aliquando autem et qualitati ciborum, et tempori congruit, sed in ipsa ciborum quantitate, sumendi mensuram refectionis excedit. ⁱ NONNVMOVAM vero, et abiectionem est, quod desiderat, et tamen ipso aestu immensi desiderij detentius peccat. Exemplum de primo in Ionatha: De secundo in Israheliticis: De tertio in filiis Heli: De quarto in Ezechiele: De quinto in Esau. ^j IDEM: Sape dum quasi concui carni parcimus, ad praesum contra nos hostem nutritimus. Eisdem namque alimentis vitia superbiunt, quibus nutrita virtutes viuunt: et cum virtus alicui, plerumque vires vitij augentur. ^k IDEM in pastoralis: Gula deditos, superfluitas locutionis, lenitas operis atque luxuria: abstinentes vero saepe impatientia, atque tristitia, saepe vero superbia culpa comitatur. ^l HIERONYMVS in epistola: Difficile inter epulas seruatur pudicitia, nitens cutis fordidum ostentat animum. IDEM: Nihil sollicitius, et cer. Infra libro 4. de laticia. ^m ISIDORVS de Summo bono: Ebrietas perturbationem gignit mentis, furorem cordis, flammam libidinis. Ebrietas ita mentem alienat, vt vbi sit, nesciat: vnde etiam et malum non sentitur, quod per ebrietatem committitur. ⁿ IDEM: Cui abundantia est epularum, ardentis diuitis attendat supplicium, cuius tanta in inferno inter ignes erat inopia, quanta hic fuerat epularum copia. ^o IDEM: Qui nimium cibis vtuntur, quanto magis ventrem paucunt, tanto amplius sensum mentis obtundunt. Nam Graeci dixerunt, ex crastino ventre subtilem sensum gigni non posse. ^p AVGVSTINVS de Doctrina Christiana: Fieri potest, vt sine aliquo vitio crapula, vel voracitatis pretiosissimo cibo sapiens vtatur: insipiens autem fertidissima gula flamma, in cibum vilissimum ardeat. ^q BASILIUS

A in regula: Sicut miles plurimo onere praegratuus praepeditur, ita monachus, vel clericus impeditur ad vigilias, cum escarum plenitudine torpescit. ^r BERNARDVS in Apologia: Sanius est modico vino vti propter infirmitatem, quam multa aqua ingurgitari per auiditatem. Legitur in scientia naturali, quod inter animalia magnorum corporum, nulli dedit natura tam paruum os, secundum corporis quantitate, sicut homini, quod factum est ad commendationem temperantiae, et ad detestationem gulositatis. ^s GREGORIUS: Quanto corpus impletur, tanto anima minoratur. Vnde ^t HIERONYMVS: Qui luxuriatur, viuens mortuus est: et qui inebriatur, mortuus et sepultus. ^u SENeca: Ciborum copia, sublimitas impeditur. ^v IDEM: Ventri obedienter, loco animalium viuimus non hominum. ^w BERNARDVS: Voluptas gutturis, quae tati hodie aestimatur, vix duorum habet longitudinem digitorum: non durat nisi quantum durat transitus ille per gulam, et pro illo transitu vult domina gula, tot et tanta sibi preparari.

De Luxuria. Cap. XIII.

^x GREGORIUS in Moralibus: De luxuria, caritas mentis, inconsideratio, inconstantia, praecipitatio, amor sui, odium Dei, affectus praesentis saeculi, horror, vel desperatio futuri generatur. ^y IDEM: Nulla ante Dei oculos iustitia pietatisque sunt opera, quae corruptionis contagio monstrantur immunda. ^z IDEM in Dialogis: Carnalis delectatio, mentem, quam inficit, obscurat, vt videre verae lucis claritate non valeat: sed vnde inferius delectatur, inde caliginem ad superna patitur. ^{aa} AVGVSTINVS de fide ad Petrum: Quia dum sibi inuicem vir mulierque miscantur, vt filios gignant, sine libidine non est parentum concubitus, et ob hoc filiorum eorum carne nascantium non potest sine peccato esse conceptus, et peccatum in paruulos non transmittit propagatio, sed libido. ^{ab} ISIDORVS de Summo bono: Luxuria imagines, quas in veritate gessimus, saepe dormientibus nobis in animo apparent, sed innoxiae si non concupiscendo occurrunt, id est, si non consentimus vigilantes. ^{ac} IDEM: Qui nocturna illusione pollutus, et extra memoriam turpium cogitationum sese praesentat inquinatum, tamen hoc, vt tentaretur, culpa suae tribuat, suamque immunditiam statim fletibus tergat. ^{ad} IDEM: Deus nonnumquam deicit occultam mentis superbiam per carnis manifestam ruina. ^{ae} IDEM: Inter septem vitia, fornicatio maximum est scelus, quia per carnis immunditiam templum Dei violat, et tollens membra Christi, facit membra meretricis. ^{af} IOANNES Chryostomus super Mattheum: Vitium libidinis facile ex vacante et otio nascitur. Nam definitio amoris haec est, animae vacantis passio. IDEM: Per omnem actum carnalem homo animalibus similis inuenitur, maxime autem per vsum libidinis. ^{ag} IDEM super Ioannem: Porci sunt, qui vitam suam caenosa libidini, et voluptatibus saeculi manciparunt. ^{ah} HIERONYMVS in originali super Osea: Sicut vinum et ebrietas eum, qui biberit, mentis suae impotem facit, ita fornicatio, ac voluptas peruertit sensum, animumque debilitat, et de rationali homine, brutum efficit animal. ^{ai} IDEM: Sicut gula seruientes habent ventre Deum: ita qui libidini seruunt, habent Deum Beelphegor. ^{aj} IDEM in originali super Nau explicans verba illa: Corruet in corporibus suis: Septuaginta infirmabuntur in corporibus suis. Multi propter res veneras in corpore debilitati sunt, et cu perditione animae carnem quoque frangunt, cui seruunt. ^{ak} GLOSSA in prouerbia super illud: Pretii scortis: Breuis voluptas fornicationis, et perpetua poena fornicationis. ^{al} INTERLINEARIS: Luxuria consumit omnia bona gratiae, et naturae. ^{am} SENeca in epistola: Luxuria, volu-

voluptas fragilis est, breuis, fastidio obiecta, quo auidius acta est, ocyus in contrarium recidens, cuius subinde necesse est, aut poeniteat, aut pudeat: in qua nihil est magnificum, aut quod naturam hominis dijs proximi deceat, res humilis membrorum turpium, aut vilium ministerio exitu foeda. ^{an} IDEM: Nihil tam mortiferum ingenijs, quam luxuria. ^{ao} IDEM: Vis magna mentis blandusque animi calor, amor est, iuuentur gignitur, luxu et otio nutritur inter laeta fortunae bona: quem si fouere atque alere desistas, cadit, breuique vires perdit extinctus suas: illicita amantur, et excidit quidquid quisquis in primo obtulit, pepulitque, amorem tutus ac victor reddit, qui blandiendo dulcem nutrit malum, vtero recular ferre, quod subijt iugum. ^{ap} HIERONYMVS: Appetitus fornicationis anxietas est, fatietas poenitentia. Et Paulus Apostolus ait: Qui fornicatur, in corpus suum peccat. ^{aq} GLOSSA: In fornicationis opere totus homo absorbetur a carne qui fornicatur, vt iam homo non possit animus suus esse, sed simul totus homo possit dici caro. Et dicit quaedam glossa super Leuiticum, quod cum demones de omni peccato gaudeant, praecipue tamen gaudent de fornicatione, quia ibi corpus et anima maculatur, et ideo maxime cauendum.

De Perplexitate. Cap. XIV.

^{ar} GREGORIUS in Moralibus: Dum mens inter minora et maxima peccata constringitur, si omnino nullus sine peccato euadendi aditus patet, minora semper eligantur. ^{as} IDEM: Cum in dubijs constringimur, vtiliter minimis subdimur, ne in magnis sine venia peccemus. ^{at} ISIDORVS in Synonimis: In malis promissis rescinde fide, in turpi voto muta decretum. ^{au} IDEM de Summo bono: Argumenta machinationum malarumque cogitationum semina, quae in cordibus hominum diabolus fundit, ita saepe vndique captam implicat mentem, vt ex quacumque parte euadere quisque tentauerit, sine periculo exire non possit: veluti si iures hoc facere, quod si feceris pecces, si non feceris, reus periurijs sis. In tanto ergo mali discrimine, vt euadendi aditus pateat, minora potius eligenda sunt, vt maiora vitentur. ^{av} AVGVSTINVS de mendacio: Illa desinunt esse peccata, quae propter grauiora vitanda suscipiuntur. Sicut enim in rebus vilibus, non vocatur damnnum, quod propter maius lucrum amittitur, sic et in rebus sacratiss, non vocatur peccatum, quod admittitur, ne grauius admittatur. ^{aw} AMBROSIVS de Officijs: Si non potest alteri subueniri, nisi alter laedatur: commodus est neutrum iuuari, quam grauari alterum.

De Conflictu vitiorum, et virtutum. Cap. XV.

^{ax} AVGVSTINVS in libro de conflictu: O quam amarus est superbiae congressus, quae angelos de caelo proiecit, homines de paradiso minauit. Superbia dicit: Certe multis immo pene omnibus melior es, verbo, scientia, diuitijs, honoribus, et cunctis, quae carnalibus, vel spiritualibus suppetunt charismatibus. Cunctos ergo despice, cunctis te ipsum superiorem attende. Humilitas respondet: Memento quia puluis es: quia cinis es: quia putredo, et vermis es, qui- que, etsi altus es, nisi tanto te humilies, quanto magnus es, perdis omnino quod es. Numquid tu altior es, quam primus angelus? Numquid splendidior in terra, quam lucifer in caelo? Quod si ille de tanta sublimitate per superbiam cecidit, quo modo tu ad tantam celsitudinem superbiens, de imis ascendes? Inanis gloria dicit: Age bonum, quod vales, ostende bonum cunctis quod agis, vt bonus a cunctis dicaris, vt sanctus et venerabilis ab hominibus praedicaris, vt

Dei dilectus voceris, vt nemo te contempnat, nemo te despiciat, sed vniuersi debitum tibi honorem perfoluant. Timor Dei respondet: Si boni aliquid agis, non pro transitorijs, sed pro aeternis honoribus age: occulta, quod agis in quantum vales, fit in animo tuo occultandi voluntas, et non erit de ostentatione vlla temeritas, nec criminis erit aliquando manifestare, quod semper vis celatum habere. Simulatio dicit: Simulatio, quia nihil boni in abscondito facis, ne a cunctis cognitus detestabilis habearis, finge te foris esse, quod intra non appetis. Vera religio respondet: Immo magis satage esse, quam ostentare, quod non es. Nam hoc hominibus ostendere, quod non es, quid aliud quam damnatio est? Contemptus dicit: Quis tu, vt tibi peioribus obtemperes, deterioribus famulatum exhibeas? te magis quam illos decuerat imperare, qui tibi non possunt ingenio, vel industria coaquare. Obtempera igitur solius Dei imperio, et non fit tibi cura de aliquo. Subiectio respondet: Si Dei obtemperandum est imperio, etiam humano subdi, necesse est magisterio. Ipse enim dicit: Qui vos audit, me audit, et qui vos spernit, me spernit. Ita, inquis, oporteret, si talis es, qui loco Dei imperaret: sed non est talis, per quem Deus imperet. Sed audi Apostolum contradicentem tibi. Ait enim: Non est potestas nisi a Deo, quae autem a Deo sunt, ordinata sunt. Quales enim esse debeant hi, qui imperant, non est a subditis discutendum. Inuidia dicit: In quo illo, vel illo minor es? Cur ergo eis aequalis, vel superior non es? Quanta vales, quae ipsi non valent? Non ergo tibi, aut superiores esse, aut aequales debent. Concordia fraterna respondet: Si ceteros virtutibus antecellis, tutius in loco infimo, quam in summo temetipsum conferuas, semper enim de alto peior fit ruina. Quod si tibi, vt asseris, quidam superiores, vel aequales sunt, quid te laedit, quid te nocet? Cauere proferus ne dum alijs locum celsitudinis inuides, illum imiteris, de quo scriptum est: Inuidia diaboli mors introiit in orbem terrarum: imitantur autem illum qui sunt ex parte illius. Odium dicit: Absit, vt illum ames, quem in omnibus contrarium habes, qui tibi derogat, qui tibi insultat, qui te conuitijs exasperat, qui tibi peccata tua impropereat, qui te dicitis et operibus atque honoribus semper praueuere festinat. Nisi enim ipse tibi inuideret, nequaquam se tibi ita praeferreret. Dilectio vera respondet: Numquid quia haec, quae narras, odio habenda sunt in homine, propterea non est amanda Dei imago in homine? sicut Christus, qui in cruce positus inimicos suos dilexit, et ante crucis tormentum admonuit, dicens: Diligite inimicos vestros, et cer. Omnem ergo amaritudinem cordis euome, et quo pacto valueris, charitatis dulcedinem fume: nihil enim illa suauius, nihil illa beatius. Detractio dicit: Quis potest sustinere? quis silentio valet tegere quanta ille, vel illa praua committit, nisi forte qui consentit? Libertas iustae incarnationis respondet: Nec tacenda sunt mala proximi, nec consentienda, sed charitate fraterna in faciem proximus est redarguendus. Et infra: Nonnumquam errata delinquentium ad tempus silentio tegenda sunt, vt aptiori tempore corrigantur. Ira dicit: Quae erga te aguntur, aequanimiter ferri non possunt: immo haec patienter tolerare peccatum est, quia etsi non eis cum magna exasperatione resistitur, contra te deinceps sine mensura cumulantur. Patientia respondet: Si passio Redemptoris ad mentem reducitur, nil tam durum, quod non aequo animo toleretur: Christus enim, vt ait Petrus, pro nobis passus est, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius. Sed quanta sunt haec, quae patimur in comparatione illius: Ille enim opprobria, irrisiones, contumelias, alapas, sputa, flagella, spineam coronam, crucem quoque sustinuit atque mortem: et nos miseri ad nostram confusionem vno sermone fatigamur, vno verbo deieci-

^a Isidorus etym. li. 10. ^b Idem de Sum. bo. li. 3. c. 3. ^c Sen. 2. ^d Ber. in declam. su per ecco nos ante med. ^e Ibid. post pauca. ^f Sen. ep. 72. ^g Greg. li. 32. Mor. c. 17. ^h Ibid. lib. 30. c. 13. ⁱ Ibid. cap. 14. ^j Reg. 14. Numer. 11. ^k Reg. 2. Ezech. 16. Gen. 25. ^l Ibidem mor. c. 14. ^m Ibid. lib. 2. c. 43. ⁿ Ibid. c. 1. et 2. ^o Ibid. sent. 8. ^p Aug. lib. 3. de Doct. Christ. c. 12. ^q Basilius

^{Simulatio} ^{Contemptus & subiectio} ^{Luc. 10.} ^{Rom. 13.} ^{Inuidia, & concordia} ^{Sap. 2} ^{Odium, & dilectio} ^{Matth. 5.} ^{Detractio, & fraterna correctio} ^{Ira, & patientia} ^{1. Pet. 2.}

^g Ber. in Apolo. ad Gals. abb. ante med. ^r Hier. ep. 82. ad Ocean. post med. to. 2. ^s Ber. Sor. de conuers. ad cleric. c. 12. ^t Greg. lib. 32. Mor. c. 17. ^u Ibid. lib. 21. c. 9. ^v Idem dia. log. lib. 4. c. 36. ^w Aug. lib. de fide ad Pet. c. 2. ^x Isido. de Sum. bo. lib. 3. c. 6. ^y Ibid. sent. 14. ^z Ibid. lib. 2. c. 39. ^{aa} Ibid. sent. 20. ^{ab} Chryso. op. imp. hom. mil. 40. ante med. to. 2. ^{ac} Est apud eundem hom. mil. de cruce ante med. dium to. 3. ^{ad} Hier. in Osea. li. 1. c. 4. ^{ae} Ibid. li. 2. c. 9. ^{af} Idem in Na. c. 3. ^{ag} Ibid. c. 10. ^{ah} Glos. ord. in prou. 6. ^{ai} Glos. in 1. Pet. 2.

Inanis gloria, & timor Dei.

Proteruita, & mansuetudo. **1. Tim. 5.** **2. Tim. 2.**

Tumor, & satisfactio.

Torpor ignavia, & exercitium bonum.

Mat. 25.

Cupiditas, & paupertas.

Obduratio & misericordia.

Gula, & parsimonia.

Vana latitudo, & moderatus morosus.

mur. Proteruita dicit: Numquid stultis, numquid infensatis ac brutis animalibus, leuia verba et non magis aspera vt tales decet, dum delinquant, obijcienda sunt? Mansuetudo respondet: Non tua in his persuasio, sed Apostoli sequenda est præceptio: Seniores ne increpaueris. Et rursum: Seruum Domini non oportet litigare, sed mansuetum esse ad omnes. Quod videlicet malum proteruitæ, deterius adhuc subditis quam prælati nocet. Sæpius enim contingit, vt leniter, et cum charitatis dulcedine prolatam correctionem subditi spernant, et contra humilitatis verba, despectionis iacula emittant. Tumor mentis dicit: Testem habes Deum in cælis, non tibi sit cura quid de te suspicentur homines in terris. Satisfactio debita respondet: Non est danda detrahendi occasio, non futurandi suspitio, sed si adsunt, quæ corrigantur, manifestanda: aut certe si desunt, humili protestatione neganda. Torpor et ignavia dicitur: Si lectioni continuato studio semper insistis, oculorum caliginem incurris, si indefinenter lacrymas fundis, ipsos etiam oculos amittis: si proleatibus vigilijs psalmodum censum persoluis, insaniam capitis acquiris: si quotidiano labore te conficis, ad opus spirituale quando confuges? Exercitium bonum respondet: Quid tibi ad hæc perferenda, tam longa temporum propositis spatia? Numquid scis si die craftina viuas, immo si vel etiam vnam horam in hac vita facias? An forte de tua mente excidit, quod Saluator in Euangelio dicit: Vigilate, quia nescitis neque diem neque horam. Quapropter discute corporis inertiam, semperq. memento, quia regnum cælorum non tepidi, non molles, non desides, sed violenti vimq. facientes diripiunt. Cupiditas siue auaritia dicit: Valde sine culpa es, quod quædam habenda concupiscis, quia non multiplicare appetis, sed egere pertimescis, et quod malus alius male retineret, ipse melius expendis. Mundi contemptus respondet: Ita nec apud homines sæculares sine periculo procurantur, quia quanto quis amplius habere ceperit, tato amplius habere concupiscit: fitq. vt modum in concupiscendo non habeat, dum innumeris huius sæculi curis deservire festinat. Si ergo sæcularibus viris ita est periculosa cupiditatis industria, quanto magis illis periculosior, qui iam habitus et conuerfatione sæculares esse deserunt? Qui totum quod viuunt Domino deuouerunt? Dicis forte, ideo a sanctis religiosiq. viris plura habenda sunt, vt melius ab ipsis quam a popularibus erogentur Christi pauperibus. Et ego confentio, sed prælati, non autem subiecti. Obduratio dicit: Si ea quæ possides egentibus tribuis, vnde subiectos absque penuria nutris? Misericordia respondet: Memento quid purpurato diuiti contigerit, qui non ideo damnatus est, quod aliena tulerit, sed quod egenti pauperi sua non tribuerit: et in inferno positus ad petenda minima peruenerit, qui hæc parua negauit. Ventris ingluuius siue gula dicit: Ad esum Dominus omnia munda creauit, et qui saturam cibo respuit, quid aliud quam muneri concessio contradicit? Ciborum parsimonia respondet: Vnum horum, quæ dicitur, verum est: Ne enim homo fame moreretur, omnia ad esum Deus munda creauit, sed ne comedendi mensuram excederet, abstinentiam imperauit, atque inter cetera sua mala saturitatem maxime panis Sodoma perijt. Quapropter sicut æger ad medicinã, sic ad sumendas dapes debet quisquam accedere, nequaquam scilicet in illos voluptatem appetens, sed necessitatis succurrens. Ille autem plene huiusmodi vitium superat, qui in sumendis dapibus non solum parsimoniam tenet, vt, scilicet refectionem corporis semper esuriens imperet, verum etiam accuratiores simul, et lautiores supulas, excepta corporis infirmitate, et hospitium susceptione, contempfit. Inepia latitudo dicit: Vt quid animi gaudium intus abscondis? Egredere in publicum lætus, dic aliquid foris, vnde

vel tu, vel proximi rideant: fac eos lætos tua lætitia. Moderatus morosus respondet: Vnde tibi inest tanta lætitia? Numquid iam diabolus vicisti? Numquid iam de exilio ad patriam venisti? An forte in obliuionem venit, quod Dominus dicit: Mundus gaudebit, vos autem contristabimini, sed tristitia vestra vertetur in gaudium? Comprime ergo inanem lætitiã, quia nondum euasisti pœnalem ærumnam. Nonne apud omnes insanus iudicatur is, qui carceralibus tenebris reclusus, gaudere conatur? Multiloquium dicit: Non reus ille tenebitur, qui plura quidem sed bona loquitur, sed ille qui saltem rara, sed mala dicere probatur. Discreta taciturnitas respondet: Verum est quod dicis, sed dum multa bona proferri videntur, sæpe contingit, vt a bonis locutio inchoans, ad praua deriuat. Hoc ipsum sacra scriptura pronunciat: Quia in multiloquio non deerit peccatum. Ac forte inter innumera verba declinantur criminosa, sed numquam declinari poterunt inutilia atque otiosa, de quibus ratio erit in futuro reddenda. Tenendus est ergo modus in loquendo, atque ab ipsis nonnumquam vitibus verbis parcendum. Luxuria, & castitas. dicit: Cur te in voluptate tua modo non dilatas, cum te quid sequatur ignoras? Acceptum tempus in desiderijs perdere non debes, quia quam citius pertranseat, nescis. Si enim Deus misceri hominem in voluptate carnis nollit, in ipso humani generis exordio masculum et feminam non fecisset. Carnis munditia respondet: Nolo vt ignorete te fingas, quid post hanc vitam recipias. Si enim pie, et caste vixeris, sine fine gaudebis. Si autem impie, et luxuriose, æternis incendijs subiacebis. Inde autem magis caste viuere debes, vnde quam citius tempus acceptum transeat, ignorete te dicis. Et infra: O quam parua est concubitus hora, qua perditur vita futura! **ISIDORVS** de Summo bono: Interdum vitia cum virtutibus ad vililitatem confligunt, vt ipso certamine vel mens exerceatur, vel ab elatione concussus animus, restringatur.

De Gratia. Cap. XVI.

GREGORIVS in registro: Quia de gratia debemus suprema præsumere, vt non sumus negligentes in oratione, vel opere, voce veritatis exprimitur: Oportet semper orare, et non deficere. Petamus ergo orando, quæramus legendo, pulsemus operando. **IDEM**: Quælibet occulta loca sine Dei gratia, animam saluare non possunt. Quod aliquando in ipsis quoque erratibus cõspicimus electorum. Nam Loth in peruerfa ciuitate iustus fuit, in monte peccauit. **IDEM** in Moralibus: Cum mentem nostram elatio erigit, a nobis summi protinus compunctio amoris recedit: cum vero superna nos gratia visitat, statim per lacrymas ad sua desideria instigat. **IDEM**: Quanto quisque se minus videt, tanto sibi minus displicet, et quanto maioris gratiæ lumen percipit, tanto amplius reprehensibilem se cognoscit. **IDEM**: Iusti animam gratia vocat, tentatio interrogat. **IDEM**: Quia per occultam gratiam ad amorem Dei temperata desuper mensura proficimus, quanto in nobis quotidie de Dei spiritu virtus crescit, tanto noster spiritus deficit. **IDEM**: Vnumquemque electum suum diuina gratia tunc magis erudiendo custodit, cum eum quasi percussus deserit. **IDEM**: Miles Dei superna gratiæ fretus auxilio, sic vulnera infirmitatis suæ curat, vt aliena non deserat. **IDEM**: Bonum quod agimus, et Dei est, et nostrum. Dei per præuenientem gratiam: nostrum, per obsequentem liberam voluntatem. **IDEM** super Ezechielem: Siue hi, qui electi in Testamento veteri fuerunt, siue hi, qui in Testamento nouo secuti sunt, nimirum constat, quia omnes ex amore Trinitatis accensi sunt. Neque enim vnum Deum diligere,

rent, si eiusdem Trinitatis, quæ Deus est, gratiam non accepissent. **IDEM**: Sunt quidam qui per donum gratiæ et ipsa intelligunt, quæ exponi a doctoribus non audierunt. **ISIDORVS** de Summo bono: Hominis meritum superna gratia, vt inueniat, præuenit, et postquam præuenit, perficit, atque ad indignam mentem veniens, facit in ea meritum, quod remuneret, quæ solum inuenerat, quod puniret. **IDEM** in synonymis: In omni opere tuo Dei auxiliũ posce: omnia diuinæ gratiæ, diuino dono ascribe: nihil meritis tuis tribuas, in virtute tua nihil præsumas. **AVGVSTINVS** de confessione: Gratiæ tuæ deuto, et misericordiæ tuæ, Domine, quod peccata mea, tamquam glaciem, soluisi: gratiæ tuæ deuto, et quæcumque non feci mala. **IDEM** de natura, et gratia: Christi gratia, sine qua nec infantes, nec ætate grandes salui fieri possunt, non meritis redditur, sed gratia datur: propter quod gratia nominatur. **IDEM** de correptione, et gratia: Desiderare auxiliũ gratiæ, initium gratiæ est. **IDEM**: Gratia sola homines liberat a malo, sine qua nullum profus, siue cogitando, siue volendo, et amando, siue agendo, faciunt bonum. **IDEM**: Voluntas humana non liberatæ consequitur gratiam, sed gratia potius libertatem, et vt perseueret, delectabilem perpetuitatem, et insuperabilem fortitudinem. **IDEM** de quinque responsionibus: Opera liberi arbitrij bona, quæ vt fiant, præparantur per gratiæ præuentum, nullis liberi arbitrij meritis, et ipsa faciente, gubernante, et perficiente, vt abundent in libero arbitrio, non damnamus: quia ex his vel huiusmodi homines Dei iustificati sunt, iustificatur, et iustificabuntur in Christo. **IDEM** de gratia, et libero arbitrio: Charissimi vita nostra bona, nil est aliud, quam Dei gratia: et vita æterna, quæ bonæ vitæ redditur, Dei gratia est, et ipsa enim gratis datur. **IDEM** ibide: Gratia Dei nos facit legis dilectores, lex vero ipsa sine gratia, non nisi præuocatores. **IDEM** contra Iulianum: Quia caro concupiscit aduersus spiritum, etiam baptizatis sanctis ingerit pugnandi necessitatẽ. Contra quidam contra malum, non contra substantiam, sed substantiæ vitium, Dei gratia regenerante non imputandum, Dei gratia adiuuante frenandum, Dei gratia remunerante sanandum? **IDEM** de sex quæstionibus: Salus religionis huius, per quam sola salus vera veraciter promittitur, nulli vquamq. defuit, qui dignus fuit, et cui defuit, dignus non fuit. Ab exordio namque propagationis humanæ vsque in finem, quibusdam ad præmium, quibusdam ad iudicium prædicatur. **IDEM** de spiritu, et littera: Per legem, cognitio peccati: per fidem, impetratio gratiæ contra peccatum: per gratiam, sanatio animæ, et abolitio peccati: per animæ sanitatem, libertas arbitrij: per liberum arbitrium, iustitiæ dilectio: per iustitiæ dilectionem, legis operatio. **IDEM**: Lex data est, vt gratia quæreretur: gratia autem data est, vt lex impleteretur. Neque enim suo vitio non implebatur lex, sed vitio prudentiæ carnis: quod vitium per legem demonstrandum, per gratiam sanandum fuit. **IDEM** de ciuitate Dei: Parit ciues terrene ciuitatis peccato vitata natura, caelestis vero ciuitatis ciues parit, a peccato naturam liberans Dei gratia. **IDEM** de pœnitentia: Præsto semper est gratia, quæ nunquam deficit, nisi prius expulsa fuerit. Continue necessario, quod suum est inspirat, si est qui recipiat. **IOANNES** Chrysofomus de compunctione cordis: Gratia rectas mentes diligit, et sine furo propositum. **IDEM** super Matthæum: Debet voluntas præcedere, et sic sequitur gratia, nam nec gratia sine voluntate aliquid operatur, nec voluntas sine gratia potest. Nam et terra non germinat nisi pluuiã susceperit, nec pluuia fructificat sine terra. **AMBROSIVS** super Lucam: Nescit tarda molimina Spiritus sancti gratia. **AVCTOR** de spiritu, et ani-

ma: Animã Dei pietas respicit, humilitas subijcit, de spir. & pœnitentia reducit, iustitia deducit, obedientia con-

REGORIVS in homiliis: Pœnitentiam agere, est et perpetrata mala plangere, et plangenda nõ perpetrare. Nam qui fiscalia deplorat, vt tamen alia committat, adhuc pœnitentiam agere, aut ignorat, aut dissimulat. **AVGVSTINVS** de mirabilibus sacre scripture: Qui per pœnitentiam peccata diluerit, angelicæ felicitatis consors in æternum erit. **IDEM** in libro de pœnitentia: Conuertitur qui iam totus, et omnino vertitur, qui iam non tantum pœnas non timet, sed ad bonum Deum redire festinat. Quæ conuersio si contigerit alicui etiam in fine, deserendum non est de peccatorum suorum remissione: sed quoniam vix vel raro est tam iusta conuersio, timendum est de sero pœnitente. **IDEM**: Pietas fidei expostulat credere, quod omnes elemosynæ totius Ecclesiæ, et orationes, et opera iustitiæ, et misericordiæ succurrant recognoscenti mortem suam, ad conuersionem suam. Ideoq. nemo pœnitere digne potest, quem non sustineat vnitas Ecclesiæ. **IDEM**: Pœnitens omnes fructus suæ pœnitentiæ paruos habeat, numquam sufficiat, semper doleat, semper coram Domino, ante quem peccauit erubescat, et dolorem cum vita finiat. **IDEM**: Vbi dolor finitur, deficit et pœnitentia. **IDEM**: Pœnitens semper doleat, et de dolore gaudeat. **IDEM**: Pœnitens consideret qualitatem, et quantitatem criminis, in loco, in tempore, in perseuerantia, in varietate, in conditione personæ, et quali hoc fecerit tentatione, et in ipsius vitij multiplici executione. **IDEM**: Numquam Dominus aliquem sanauit. Infra de contritione. **IDEM**: Pœnitentia est quadam dolentis vindicta, puniens in se, quod dolet commississe, qui autem dolet, quod derinetur in mortali corpore, desiderat quod amat, plorat quod retardat. **IDEM**: Qui me confessus fuerit coram hominibus, idest, omnis quantumcumque, et quotiescumque peccator, cuiuscumque ordinis, etiam si fuerit peccator sacerdos, confitebor, et ego eum: nam qui inuocauerit nomen Domini, idest, secundum quod nominatur Dominus, idest, qui inuocauerit eum ad se seruendo, et non contradicendo, vt forsitan sæpe fecit, omnis, idest, quicquæ sit ille peccator, saluus erit. **IDEM**: Pœnitentia languores sanat, leprofos curat, mortuos suscitatur, sanitatem auget, et conseruat, claudis gressum, aridis copiam, cæcis restituit visum, vitia fugat, virtutes exornat, mentem munit, et roborat. **IDEM** de quinque responsionibus: Petrus nisi Dominus respexisset, numquam pœnitentia motus, amare fleuisset. Pœnitentia ergo res est optima, et perfecta, quæ defectus reuocat ad perfectum. **IDEM** in sermonibus: Si tunc vis agere pœnitentiam, quando iã peccare non potes, peccata te dimiserunt, non tu illa. **IDEM** in epistola: Si res aliena, propter quam peccatum est, cum reddi possit, non redditur, non agitur pœnitentia, sed fingitur. Si autem veraciter agitur, non remittitur peccatum, nisi cum restituitur ablatum, si tamen restitui potest. **IDEM**: Nemo vitam

de spir. & ani. c. 30. **10. 3. apud Aug.** **1. Ibid. c. 7**

1. Ibidem.

2. Ber. in Cant. ser. 54. post med.

De Pœnitentia. Cap. XVII.

a Greg. ho mil. 34. in Euang. post med.

b Aug. de mir. scrip. lib. 1. c. 2. 10. 3.

c Idem de v. et fal. pœnit. c. 17 10. 4.

d Ibid. c. 12.

e Ibid. c. 13

f Ibid.

g Ibid. c. 14

h Ibid. c. 15

i Ibid. c. 16

k Ibid. c. 17 ante med.

l Ibid. c. 18

m Est apud Eund. hy. pogn. lib. 3. paulo post med. 10. 7.

n Idem in ser. 71. ad frat. in ero. pro. po. s. 10. 10.

o Idem epist. 54. ad Mantur. ced. post med. 10. 2.

ram æternam. Infra lib. 4. de desiderio. AMBROSIVS: Facilius inueni. Infra libro 4. de innocentia. **I**SDORVS in etymologijs: Pœnitentia appellata est, quasi pœnitentia, eo quod ipse homo in se pœnitendo punit, quod male admisit. Nam nihil aliud agunt, qui veraciter pœnitent, nisi vt id, quod male fecerint, impunitum esse non finant. Eo quippe modo sibi non parcentibus, ille parcat, cuius altum iustumq. iudicium nullus contemptor euadit. * IDEM de Summo bono: Pœnitentia est medicamentum, vulneris, spes salutis, per quam peccatores saluantur, per quam Deus ad misericordiam prouocatur, quæ non tempore pensatur, sed profunditate luctus, et lacrymarum. IDEM: Neque vnquam. Infra lib. 3. de securitate. IDEM in synonymis: Inanis est pœnitentia, quam sequens coinquinat culpa. * CYPRIANVS in sermonibus: O pœnitentia, quæ peccata miserante Deo remittis, et paradisiu referas: quæ contritum sanas, omnem tristem exhilaras, vitam de interitu reuocas, statum restauras, honorem renouas, fiduciam reformas, gratiamq. abundantiorum refundis. IDEM: O pœnitentia, quid de te noui referam, omnia ligata tu soluis, omnia soluta tu referas, omnia aduersa tu mitigas, omnia contrita sanas, omnia confusa tu lucidas, omnia desperata tu animas. IDEM: Pœnitentia respuit auaritiam, horret luxuriam, fugat furorem, firmat amorem, calcat superbiam, continet linguam, componit mores, odit malitiam, excludit inuidiam. BERNARDVS super Cantica: Qui amat animam suam, perdet eam, siue ponendo vt martyr, siue affligendo vt pœnitens. IDEM de duodecim gradibus: Qui veraciter pœnitet, laborè pœnitentiæ nõ abhorret: sed quidquid sibi pro culpa, quam odit, iniungitur, tacita conscientia patienter amplectitur. IDEM in sermonibus: Si vis agere pœnitentiam, oportet membra punire, corpus affligere, teipsum iudicare, vt non incidas in manus Dei viuentis. Iustum id quidem, sed ne quid nimis, alioquin reprimendus est feruor immoderatus, D ne noceat vnitati, seruiat indiscretioni.

De Contritione. Cap. XLIX.

GREGORIUS in registro: Illum, quem conspicias delicta fletu delere, in conspectu diuinitatis non dubites misericordiam consequi: quia nullum peccantem reuersum ad se despicit, qui peccatores sanguine suo redimere venit. IDEM super Ezechielem: Mala, quæ nos egisse meminimus, fletibus puniamus, vt per lamenta pœnitentiæ perueniamus ad carmen vite: ne si affligi modo pœnitendo nolimus, vq. postmodum sine fine sentiamus. IDEM in Moralibus: Quo vberius culpa defletur, eo altior cognitio veritatis attingitur: quia ad videndum internum lumen, polluta dudum conscientia, lacrymis baptizata renouatur. IDEM: Quilibet peccator. Infra in capite de iustitia. IDEM: Si nos virtus compunctionis in intimis afficit, omnis strepitus prauæ suggestionis obtumescit. IDEM in pastoralibus: Quasi ius in lutosâ aqua semetipsum voluit, qui dum fletibus suis vitæ munditiam subtrahit, ante Dei oculos fordidas etiam ipsas lacrymas facit. IDEM: Qui admisa plangit, nec tamen deserit, tanto grauiori culpa se subijcit, quanto et ipsam quam flendo impetrare ponit veniam, contemnit. AUGUSTINVS de pœnitentia: Sicut comes pœnitentiæ dolor est, ita lacrymæ testes doloris. IDEM de vera et falsa pœnitentia: Qui se cognoscunt, sicut semper peccant, ita semper plorant, in tota vita sua, quæ est tentatio super terram, plorant totam vitam suam. IDEM: Numquam aliquem Dominus sanauit, quem omnino non liberauit. Totum enim hominem sanauit in sabbato, quia et corpus ab infirmitate, et animam ab omni peccati cõrâgione liberauit, indicans pœnitentè oportere

simul de omni crimine dolere. IDEM: Satis durus est, cuius mentis dolorem oculi carnis nequeunt declarare: sed sciat culpabiliter se durum, qui deflet damna corporis, vel mortem amici, et dolorem peccati non offendit lacrymis. IDEM: Quem pœnitet, omnino pœniteat, et dolorem lacrymis ostendat. IDEM in libro meditationum: Da mihi Domine in hoc exilio panem doloris et lacrymarum, quem esurio super omnem copiam deliciarum. IDEM: Sit pœnitentia continua, amara comes ætatis meæ, continuus dolor, infatigabilis terror vitæ meæ. Et infra: Si non sum dignus oculos ad cælum leuare orando, certe non sum indignus eos, vel saltem excæcare plorando. IDEM in confessione: Amore amoris tui Domine facio istud, recolens vias meas nequissimas in amaritudine recogitationis meæ, vt tu dulcescas mihi, dulcedo non fallax, dulcedo felix, et secura, et colligens me a dispersione, in qua frustratum sum discissus, dum ab vno te auersus, in multa euanui. IOANNES Chrysothomus super Mattheum: Nihil ita conglutinat et vnit Deo, vt pœnitentis lacrymæ. IDEM: Quemadmodum, quæ propter mundum est læticia, tristitiam habet coheredem: ita et quæ secundum Deum sunt lacrymæ, læticiam assumunt continuam et immarcescibilem. IDEM in sermonibus: Nemo ad Deum aliquando siens accessit, qui non quod postulat, accepit: nullus ab eo beneficia dolenter optauit, qui non impetraret, quod voluit: ipse enim est, qui consolatur fientes, curat dolentes, informat pœnitentes. IDEM libro de compunctione cordis: Sicut impossibile est, vt ignis inflammetur in aqua, ita impossibile est, compunctionem vigere in delictijs: contraria enim hæc inuicem sibi sunt, et peremptoria. Illa enim mater fletus, hæc mater risus; illa cor constringit, ista dissoluit. IDEM: Sola est compunctio, quæ facit hominem horrescere purpuram, desiderare cilicium, amare lacrymas, fugere risum. IDEM: Hæc est humilitati cordis vera compunctio, magna agere, et humilia loqui, iuste operari, et super peccatis timere, ac tremere. ISIDORVS de Summo bono: Compunctio cordis est humilitas mentis cum lacrymis, exorians de recordatione peccati, et timore iudicij. IDEM: Qui nocturna illusionem. Supra de luxuria. IDEM: Lacrymæ pœnitentiæ, apud Deum pro baptisate reputantur, vnde et quamlibet sint magna delicta, quantumuis graua, non tamen in illis Domini misericordia desperanda. AMBROSIVS de excessu Satyri: Non solus dolor lacrymas habet, habet et læticia lacrymas suas, et pietas fletum excitat, et oratio stratum rigat. BERNARDVS super Cantica: Alta suspicia testantur tristitiam animorum. IDEM: Dies mei sicut vmbra declinauerunt, et sine fructu præterierunt, impossibile est vt reuocem: placere tibi Domine, vt recogitem eos in amaritudine animæ meæ. IDEM: Abscindatur ferro acutè compunctionis vlcus inueteratæ consuetudinis. IDEM de contemptu mundi: Felices lacrymæ, quas benigna manus conditoris absterget, et beati oculi, qui in talibus liquefieri fletibus elegerunt magis, quam in superbiam eleuari, quam omne sublime videre, quam auaritiæ, et petulantia famulari. IDEM de duodecim gradibus: Quos veritas sibi innotescere, ac per hoc vilescere facit, necesse est, vt cuncta quæ amare solebant, et ipsi sibi amarescant. IDEM in sermonibus: Miserere animæ tuæ, qui Deum tibi vis misereri: laua per singulas noctes lectum tuum lacrymis tuis, stratum tuum rigare memento, si compereris tibi ipsi, si laboras in gemitu pœnitentiæ, primum enim is gradus, misericordie est, misericordiam vtique consequeris. IDEM: Si non plangis, plane non sentis animæ vulnera, conscientia læsionem, sed nec futura satis gaudia concupiscis, si non quotidie postulas ea cum lacrymis. IDEM: Primum opus fidei

fidei per dilectionem operantis cordis compunctio A est, in qua plene de intus eiciuntur dæmonia cum ab affectu cordis eradicantur peccata.

De Confessione. Cap. XLIX.

GREGORIUS in Moralibus: Hæc sunt veræ humilitatis testimonia, scilicet et iniquitatem suam corde cognoscere, et cognitam voce confessionis inregaliter aperire. AUGUSTINVS in sermonibus: Vtiliter ac salubriter admonemur, vt peccata nostra debeamus iugiter et humiliter non solum Deo, sed etiam parentibus et Deum timentibus confiteri. IDEM de pœnitentia: Ista assidua peccata, et quodammodo quasi necessaria, assidua lauatur confessione, assidua restaurentur compunctione. IDEM: Fit veniale per confessionem, quod criminale erat in operatione. IDEM: Quoniam verecundia magna est pœna, qui erubescit pro Christo, sit dignus misericordia. Vnde patet, quia quanto pluribus confitebitur in spe veniæ turpitudinem criminis; tãto facilius consequetur gratiam remissionis. IDEM: Qui confiteri vult peccata, vt inueniat gratiam, quærat sacerdotem scientem ligare, et soluere: ne cum negligens circa se exiterit, negligatur ab illo, qui eum misericorditer monet, et petit, ne ambo in foueam cadant, quam stultus evitare noluit. Tanta itaque vis confessionis est, vt si deest sacerdos, confiteatur proximo. IDEM: Qui omnino confiteatur, sacerdoti meliori, quam potest, confiteatur. IDEM: Ponat se pœnitens omnino in potestate iudicis. Infra de satisfactione. IDEM: Cautus sit pœnitens ne verecundia ductus diuidat apud se confessionem, vt diuersa diuersis velit sacerdotibus manifestare. Quidam enim vni celant, quæ alij manifestanda conferunt, quod est se laudare, et ad hypocritam tendere. IDEM: Neque facilius ab inimico deijcitur, quam cum eum superbiendo imitatur: nec vehementius eum prosterminimus, quam cum humilitate Dominum sequimur: nec acutiores ei dolores insignimus, quam cum plagas peccatorum nostrorum confitendo et pœnitendo sanamus. IDEM: Peccata siue parua, siue magna sint, impunita esse non possunt, quia vel homine pœnitente, vel Deo iudicante pleuntur, cessat autè vindicta diuina, si cõfessio præcordiata humana. IDEM in libris confessionum: Tibi Domine, cuius oculis nuda est abyssus humana conscientia, quid occultum esset in me, etiam si nollem confiteri tibi? Te enim absconderam mihi, non me tibi. IDEM: Obsecro te Deus meus, et me ipsum mihi indica, vt confitear oraturis pro me fratris mei, quod in me saucium comperer. AMBROSIVS de pœnitentia: Qui iaces in tenebris conscientia, et delictorum tuorum sordibus, quasi in reorum carcere, exi foras: delictum proprium prode, vt iustificeris: Ore enim confessio fit ad salutem. IOANNES Chrysothomus de compunctione cordis: Præueni ergo eum, et obtura os eius impudentissimè propria sponte confitendo delicta. ISIDORVS in etymologijs: Confessio erroris, confessio est definendi. Definendum ergo a peccatis est, dum quis confessus est: confessio autem antecedit, remissio sequitur. ISIDORVS in synonymis: Confessio sanar, confessio iustificat, confessio peccati veniam donat. Omnis spes in confessione consistit, in confessione locus misericordie est. IDEM: Vitia cordis tui reuela, prauas cogitationes tuas illico manifesta: peccatum enim tuum prodit, cito curatur: crimen autem occultum tacendo ampliatur. IDEM de summo bono: Seruo Dei tanta recordatio esse debet peccati, vt ea, quæ gestis, semper lacrymans cõfiteatur. BERNARDVS in epistola: Ama confessionem, si affectas decorem, reuera vbi cõfessio, ibi pulchritudo, ibi decor. Si peccata sunt in confessione lauaueris, si bona opera, confessione cõ-

mendantur. Cū mala tua cõfiteris, sacrificium est Deo spiritus contribulatus: cū Dei beneficia dicis, immolas Deo sacrificium laudis. IDEM: Absque confessione iustus iudicatur ingratus, et peccator mortuus reputatur. A mortuo quippe, tãquam qui non est, perit confessio. Confessio igitur peccatoris est vita, sed iusti gloria. IDEM: Sunt qui confitendo, sicut fabulâ peccatorum suorum narrant historiâ, et agriitudines animarum suarum, sine verecundia, et confusione dinumerant, et peene sine pœnitentia, et affectu doloris, et ideo nihil de consolatione reportatur. Ille vero cito lacrymas inuenit, et resoluitur in gemitu compunctionis, qui habet sensum doloris. IDEM super Cãtica: Omne quod re mordet conscientiam, cõfiteri humiliter, pure, fideliter. GLOSSA super Martham: Confessio peccatorum testimonium est conscientie timentis Deum: qui enim timet iudicium Dei, peccata non erubescit confiteri. Perfectus enim timor soluit omnem pudorem. IDEM: Ideo iubemur confiteri peccata, vt erubescentiam patiamur pro pœna. YSNERA in epistola: Somnium narrare vigilantis est, et vitia sua confiteri, fanitaris indicium est. Expergiſcamur ergo, vt errores nostros redarguere possimus.

De Satisfactione. Cap. XX.

GREGORIUS in pastoralibus: Neque Deus nostris cruciatibus pascat, sed delictorum morbos medicamentis contrarijs medetur: vt qui voluptatibus delictati discessimus, rursum fletibus amaricati redeamus: et qui per illicita dissiuendo cecidimus, etiã a licitis nosmetipsos restringendo, surgamus. IDEM in homilijs: Dū a retributione vltionis vltimæ esse quadam tēporis securitas videtur, debemus pensare malū, quod sequitur: pensantes gemere, gementes vitare ea, quæ cõsumimus: peccata indefinenter aspicere, aspicientes flere, fientes abstergere. AUGUSTINVS in regulis: Quicūque conuictio, vel maledictio, vel etiã criminis obiectu aliquem læserit, meminerit satisfactione quam citius curare quod fecit: et ille qui læsus est, sine disceptione dimittere. Si autem iniuicè se læserint, iniuicè sibi debita relaxare debebunt. IDEM de Ecclesiasticis dogmatibus: Pœnitentia vera est, pœnitentia non admittere, et admissa desistere. Satisfactio pœnitentiæ est, causas peccatorum excidere, nec earum suggestio nibus aditum peccati. IDEM: Secreta satisfactio. Infra lib. 4. de religione. IDEM de pœnitentiâ: Ponat se pœnitens omnino in potestate iudicis, in arbitrio sacerdotis, nihil sibi referens sui, sed vt omnia eo iubente paratus sit facere pro recipienda vita animæ, quæ cūque faceret pro vitanda corporis morte. IDEM: Qui multos offendit peccando multos oportet placare satisfaciendo. IDEM in Enchiridio: De quotidianis leuibusq. peccatis, sine quibus hæc vita non ducitur, quotidiana oratio fidelium satisfacit. IDEM in epistola: Nihil aliud facit, quem veraciter pœnitet, nisi vt id, quod male fecerat, impunitum esse non finat. AMBROSIVS super Lucã: Nemo distidat, nemo veterum conscientium delictorum præmia diuina desperet: nouit enim Deus mutare sententiã, si tu noueris emendare delictum. IDEM super Beati immaculati: Tãta vis emendatæ cõuersationis est, vt in quandam redeat pueritiae spiritualis ætatè, quæ vias erroris ignoret, et crimen etiam si velit non possit admittit, quæ definit vsum peccandi. ISIDORVS in synonymis: Cinis es, et in cinerè reuenteris: vias ergo semper lugens, semper merès, semper suspiria cordis emittens. IDEM de Summo bono: Ille pœnitentiã digne agit, qui reatus sui satisfactio legitima plangit. IDEM: Quæuis pœnitentiã propitiatio peccatorum sit, sine metu tamè homo esse non debet: quia pœnitentiã satisfactio diuino tantum pensatur iudicio, non humano. BERNARDVS super Cãtica: Humilis et verecunda debet esse satisfactio, per quã emendatur superba transgressio. GLOSSA super Psalmos: Est quedã cõfusio spualis, quæ est ad

f. Ibid. pan lo post.
t. Idem ep. de vita solitar. ante med.
u. Idem sup. Cant. ser. 10. paulo post med.
x. Gloss. in Mar. c. 3.
y. Sen. epi. 54. post med.
z. Greg. pa. sto. eu. p. 3. c. 2. admo. 31. post med.
a. Idem hom. 39. in euãg. gel. post med.
b. Aug. reg. 3. c. 38. 10. 1. c. Idem de Eccles. Dog. ma. c. 54. 10. 3.
d. Idem de ve. et ful. pœnit. c. 5 10. 4.
e. Ibid. c. 13. f. Idem in Enchir. c. 71. 10. 3.
g. Idem ep. 54. ad Mar. ced. ante med. 10. 2.
h. Amb. in Luc. 11. 2. c. 3. 10. 3.
i. Idem in psal. 128. oblonar. 22. 10. 2.
k. Isid. in synonym. c. 6. post med.
l. Idem de sum. be. li. 4. c. 13. sent. 6.
m. Bern. sup. Cant. ser. 4. post med.
n. Gloss. in ps. 30. 10. 3.

est ad horam, quæ quidem prodest, scilicet perturbatio animi respicientis peccata sua, et respectione horrentis, et horrore erubescens, et rubore corrigentis.

De Virtute. Cap. XXI.

Greg. li. 28. Mor. c. 6. post med. b Ibidem. Aug. lib. 9. de civi. Dei. c. 25. ro. 5. d Idem de li. ar. li. 2. c. 19. ro. 1. e Idem li. 83. quas. q. 30. ro. 4. f Ibid. de sum. bo. lib. 2. c. 36. sm. 6. g Ibidem sent. 9. h Chryso. mi. 3. in Io. prope fl. ro. 3. i Amb. sup. Luc. li. 8. c. 18. ro. 3. k Ber. ser. 58. in cant. vers. fl. l Idem ep. 126. ad ep. Aquil. in prin. m Sen. ep. 66. post med. n Idem de beneficijs. li. 3. c. 28. o Idem ep. 87. ante med. p Idem ep. 66. ante med. q Ibid. pan. lo ante. r Idem ep. 27. s Tull. de inuent. li. 2

De Tribus Virtutibus Theologicis. Cap. XXII.

Gregorius in pastorali: Cum districtus index venerit, qui sese nobis per naturæ nostræ confortium inuit ab eo proculdubio culpæ reatum non expetit, quem sub eius venia fides, spes, et charitas iam abscondit. Idem in Moralibus: In corde nunquam per flagella turbatur charitas, per formidinem concutitur spes, per questiones pulsatur fides. Sed per Dei gratiam omnia tormentorum et insidiarum genera superantur. Idem: Bona summa sunt fides, spes, et charitas, quæ cum veraciter habentur, in malum inflecti non possunt. Idem super Ezechielem: Tres sunt virtutes, sine quibus, is qui operari aliquid iam potest, saluari non potest, videlicet, fides, spes, et charitas. Idem: Vnusquisque, qui in actiua vitæ exercitio versatur, tantum credit, quantum sperat, amat, et operatur: tantum sperat, quantum credit, operatur et amat: tantum amat, quantum credit, sperat, et operatur: tantum operatur, quantum credit, amat, et sperat. Isidorus in etymologijs: Tria sunt, quæ in religionis cultu ad colendum Deum in hominibus perquiruntur, scilicet, fides, spes, et charitas. Augustinus de Doctrina Christiana: Homo fide, spe, et charitate subnixus, et hæc tria inconcussè retinens, non indiget scripturis, nisi ad alios instruendos. Idem de Trinitate: Vbi sunt illa tria, propter quæ in animo ædificanda omnium diuinorum librorum machinamenta consurgunt, fides, spes, charitas, nisi in animo credente, quod nondum videt, et sperante, atque amante, quod credit? Amatur ergo, quod ignoratur, sed tamen creditur. Idem in soliloquijs: Deo nos fides excitat, spes erigit, charitas iungit. Idem: Sine tribus istis, scilicet, fide, spe, et charitate, nulla anima sanatur, vt possit Deum suum videre. Bernardus de amore Dei: Potest esse, vt fides, et spes, sint sine charitate: vt autem charitas fidem et spem in se non contineat, non potest esse. Idem super Qui habitatur: Dicit fides: Parata sunt magna, et inexcogitabilia bona a Deo fidelibus suis. Dicit spes: Mihi illa feruantur. Sed charitas ait: Curro velociter ad illa. Glossa: Fide, et spe, et charitate, vere colitur Deus, et ad contemperationem peruenitur, quæ est vita æterna.

De Fide. Cap. XXIII.

Gregorius in homilijis: Fides earum rerum argumentum est, quæ apparere non possunt, quæ etenim apparent, iam fidem non habent, sed agnitionem. Idem: Fides non habet meritum, cui humana ratio præbet experimentum. Idem super Ezechielem: Non virtutibus venit ad fidem, sed fide pertingitur ad virtutes. Augustinus in homelia de centum ouibus: Deus omnibus æqualiter adest, sed ille apud Deum plus habet loci, qui plus attulerit non argenti, sed fidei. Idem contra Iulianum: Quando Deo adiuuante, ex vera viuunt fide, ipse Deus adest, et menti illuminanda, et concupiscentiæ superandæ, et molestiæ perferendæ. Idem de verbis Apostoli: Nulla maiores diuitiæ, nulli thesauri, nulli honores, nulla mundi huius maior est substantia, quàm est fides Catholica, quæ peccatores homines saluat, cæcos illuminat, infirmos curat, catechumenos baptizat, impios iustificat, poenitentes reparat, iustos augmentat, martyres coronat. Idem: Ille credit in Christum, qui et sperat in Christum, et diligit Christum. Nam si fidem quis habet sine spe, ac sine dilectione, Christum esse credit, non in Christum credit. Isidorus de Summo bono: Frustra libidinofus sibi de sola fide blanditur, si bonis

Greg. Pas. 24. p. 2. c. 10 in fi. Idem li. 2. Moral. c. 27. ante med. Ibid. lib. 27. c. 27. nõ multum a prin. Idem in Ezech. hom. 16. ante med. Ibid. hom. mil. 22. post med. Ibid. in ety. li. 8. c. 2 b Aug. de Doc. Chri. lib. 1. c. 39. ro. 3. c Idem de Tri. li. 8. c. 4. ro. eod. d Idem in solil. lib. 1. c. 6. ro. 1. e Bern. de nat. et dig. diuin. amo. c. 6. f Idem ser. 10. sup. Qui hab. prope prin. g Gloss. Eccl. 2. h Greg. ho. mil. 26. in euang. post med. i Ibid. nõ multum a prin. k Idem hom. 19. in Ezechiel. ante med. l Aug. cõr. Iulian. Pe. lag. li. 5. c. 3 ante med. ro. 7. m Idem de verb. Apof. ser. 1. vers. fl. et ser. 18 de temp. c. 12. ro. 10. n Idem de verb. Dom. ser. 61. ro. eod. o Ibid. de sum. bo. li. 2. c. 2. sent. 8. nis

Chryso. Math. op. imp. homil. 36. post med. ro. 2. b Idem in Io. hom. 62. post med. ro. 3. Ber. ep. 77. ad Hn. go. de s. Vic. post med. d Idem ser. 28. post med. et 76. in Cant. ante med. e Idem ser. 1. in An. nũc. Domi. f Idem in ser. paruis ser. 1. nis moribus non ornatur. Ioannes Chryso. stomus super Mattheum: Virtus fidei in periculis secura est, et in securitate periclitatur. Idem: Fides nunquam. Infra lib. 4. de religione. b Idem super Ioannem: Magnum bonum fides est, quando a calida fit mente, ab amore multo, et feruente anima: Hæc philosophos nos ostendit, hæc vtilitatem humanam conculcat. Idem: Sufficit fides in regnum inducere, sed hæc maxime cõdemnare habet eos, qui vitam malam demonstrant. Qui enim sciuit voluntatem Domini sui, et non fecit, plagis verberabitur multis. Bernardus in epistola: Multi ante Saluatoris aduentum Deum omnipotentem timentes, et diligentes suæ salutis gratissimum promissorem, credentes eundem in promissione fidelem, sperantes certissimum redemptorem, in hac fide, et expectatione saluari sunt: licet quando, et qualiter, et quo ordine salus reposita fuerit, ignorant. Idem super Cantica: Quid est quod non inueniat fides? Fides enim falsi nescia, attingit inaccessibleia, deprehendit ignota, comprehendit immensa, apprehendit nouissima, transcendit fines rationis humanæ, terminos experientia, ac vsum naturæ, ipsam denique æternitatem suo illo vastissimo sinu, quodam modo circumcludit. Idem in sermonibus: Necessè est primo credere, omnium remissionem peccatorum haberi non posse, nisi per indulgentiam Dei: deinde, quòd nihil profus habere queas operis boni, nisi etiam hoc dederit ipse: postremo quòd vitam æternam promereri nullus potest bonis operibus suis, sed quòd gratis a Deo detur vita æterna. Idem: Est fides alia præceptorum, alia signorum, alia promissorum: qua credimus in Deum, qua credimus Deum, et qua credimus Deo. Per fidem enim præceptorum credimus in Deum. Credere autem in Deum est, in eum sperare, et eum diligere. Per fidem autem signorum credimus Deum, qui talia potest, et omnia potest. Per fidem vero promissorum, credimus Deo, qui quidquid promittit, veraciter complet.

De Spe. Cap. XXIV.

Gregorius in Moralibus: Spes in æternitate animi erigit, et idecirco nulla mala, quæ extretius tolerat, sentit. Idem: Tanto spes in Deum solidior surgit, quanto pro illo quisque grauiora peritulerit. Quia nequaquam retributionis gaudium de æternitate colligitur, quod non hic prius per tribulationem seminatur. Augustinus in confessionibus: Merito mihi spes valida in illo est, quòd sanabis omnes languores meos, per eum, qui sedet ad dexteram tuam, et te interpellat pro nobis: alioquin desperarem. Multi enim et magni sunt languores mei, sed amplior est medicina tua. Idem: Va etiã laudabili vitæ hominum, si remota misericordia discutiatur eam: quia vero non exquiris delicta vehementer, fiducialiter speramus aliquem apud te locum inuenire indulgentia. Idem de gratia noui Testamenti: Non iam desperandum est, participatione verbi fieri posse homines filios Dei, quando filius Dei participatione carnis, factus est filius hominis. Isidorus in etymologijs: Spes vocata est, quòd sit pes progrediendi, quasi pes. Ambrosius: Nemo diffidat. Supra de satisfactione. Ioannes Chryso. stomus in sermonibus: Spes est in qua salus nostra consistit, et quæ de terris animas, velut quibusdam catenis cælitus dependentibus, innexas euehit ad superna. Bernardus in sermonibus: Spes triplex est, nam de fide præceptorum oritur spes veniæ, de fide signorum spes gratiæ, et de fide promissorum spes gloriæ. Idem: Tria confidero, in quibus tota spes mea consistit: charitatem adoptionis, veritatem S. Bon. To. 6.

promissionis, et potestatem redditionis. Multa infra lib. 4. de confidentia.

De Charitate. Cap. XXV.

Gregorius in registro: Credat mihi charitas tua, quia valde contristatus sum de tristitia tua, ac si in te iniuriam ipse pertulissem. Dominicus enim mandatis præcipitur, proximos sicut nosmet ipsos diligere, eorumque languoribus, tamquam proprijs infirmitatibus condolere. Idem: Quàm bona est charitas, quæ absentia per imaginem, præsentia sibi metipsis exhibet per amorem, diuisa vnit, confusa ordinat, inæqualia sociat, et imperfecta consummat. Idem: Magistræ bonorum omnium charitas, nihil sapit extraneum, nihil asperum, nihil confusum: ita exercet corda, et corroborat, vt nihil graue, nihil difficile, sed fiat totum dulce quod agitur. Idem: Dum nos vobis per orationis opem coniungimus, quasi ambulantes per lubricum, vicissim manum nobis tenemus: sitq. ex magna prouisione charitatis, vt eo singulorum robustius charitas perficatur, quo et alter altero magis innititur. Idem: Si me participem. Infra lib. 4. de cõmunitate. Idem: Dum vnus in redemptoris nostri corpore membrum sumus, sicut in culpa tua dilaceror, ita quoque in bona actione lætificor. Idem: Inimici dilectio tunc veraciter custodiuntur, cum nec de eius profectu decimur, nec de ruina illius lætamur. Idem: Charitatem recte prædicator egregium vinculum perfectionis vocat: quia virtutes quidem ceteræ perfectionem generant, sed tamen eas charitas ita ligat, vt ab amantibus mente dissolui iam nequeant. Idem: Charitatis cum sit proprium nutrire concordiam, seruare composita, dissociata coniungere, praua corrigere, et virtutes ceteras perfectionis suæ munimine solidare, quisquis in eius radice se inseruerit, nec a videritate deficit, nec a fructu inanescit. Idem: Nec abesse credendus est, qui per dilectionis vinculum animis inhaeret. Idem in Moralibus: Virtuti mortis dilectio comparatur, quia nimirum mentem, quam semel cepit, a dilectione mundi funditus occidit. Idem: Quod valde mens amat, etiam in sermone replicat. Idem: Probatio sanctitatis non est signa facere, sed vnumquemque vt se diligere, de Deo autem vera cognoscere, de proximo vero meliora quàm de semetipso sentire. Idem: Per amorem Dei, amor proximi gignitur: et per amorem proximi amor Dei nutritur. Idem in pastorali: Nostra sunt etiam illa bona, quæ imitari non possimus, sed in alijs amamus, et amantium sunt quæcumque amantur in nobis. Hinc ergo pensent inuidi, charitas quantæ virtutis est, quæ alieni laboris operam, nostra sine labore facit. Idem in Homilijis: Vis amoris hoc agere in animo solet, vt quem ipse semper cogitat, nullum aliud credat ignorare. Idem: Minus proximum amare conuincitur, qui non cum eo in necessitate illius etiam ea, quæ sibi sunt necessaria, partitur. Idem: Ille Deum. Supra capitulo de consensu. Idem: Si quis quemlibet amat, sed in Deo diligatur amicus, et propter Deum diligatur inimicus. Idem de dilectione conditoris: Lingua, mens, et vita requirantur. Idem: Numquam est Dei amor otiosus: operatur etenim magna, si est: si vero operari renuit, amor non est. Idem: Si quod impendi nobis recte volumus, hoc alijs impartitur, et quod nobis fieri nolumus, hoc alijs facere detestamur, tunc charitatis iura illæsa seruamus. Idem super Ezechielem: Tantum quicquid portat proximum, quantum amat. Si enim N amas,

Greg. regist. li. 2. in d. c. 10. c. 24 in prin. Ibid. li. 4. ind. 13. c. 95. in prin. et li. 2. in d. c. 7. c. 3. 1. r Ibid. li. 7. indic. 2. c. 112. in prin. Ibid. li. 1. indic. 9. c. 124. longæ post med. Ibid. regist. lib. 7. ind. 2. c. 2. u Ibid. li. 22. Mor. c. 6. fe re in prin. x Regist. li. 4. ind. 13. c. 95. non longæ a prin. y Ibid. li. 7. indic. 2. c. 112. fera in prin. z Ibidem li. 9. ind. 4. c. 62. a Idem li. 10. Mor. c. 12. cir. fl. b Ibid. lib. 3. non longæ a prin. c Ibid. lib. 20. c. 9. cir. fl. d Ibid. li. 7. c. 10. non longæ a prin. e Idem Past. cu. p. 3. c. 2. admonit. f Ibid. hom. 25. in euang. ante med. g Ibid. hom. mil. 30. nõ med. h Ibid. hom. mil. 30. nõ med. i Ibid. hom. mil. 30. nõ med. k Ibid. hom. mil. 3. cir. med. l Idem in Ezech. hom. 15. ante med.

amas, portas, si desitis amare, desitis tolerare. **A** Deum diligit. **I**DEM: Qui diligit proximum, agit quantum potest, ut saluus corpore, saluusq; animo sit: sed cura corporis ad salutem animi referenda est. **I**DEM de spiritu et littera: Sciti aliquid, et credi, et tamen non diligi potest: diligi autem quod neque scitur, neque creditur, non potest. **I**DEM de ciuitate Dei: Perfectum odium debet malis, qui secundum Deum uiuit: sic ut nec propter vitium oderit hominem, nec amet vitium propter hominem, sed oderit vitium, amet hominem. **I**DEM: Mihi videtur, quod definitio breuis, et vera virtutis, est ordo amoris. **I**DEM de coniugijs adulterinis: Multa sunt facienda non iubente lege, sed libera voluntate: et ea sunt in nostris officijs gratiora, quæ cum liceret nobis etiam non impendere; causa tamen dilectionis impendimus. **I**DEM de folioquijs: Impatiens animus, nec lacrymis modus fit, nisi amori detur quod amatur. **I**DEM de verbis Apostoli: Nihil sic probat amicum, quemadmodum oneris portatio. **I**DEM super 1. canonicam Ioannis: Talis est quisque, qualis eius dilectio est. Terram diligit? terra es. Deum diligit? quid dicam? Deus es. Ego, inquit, dixi Dixi estis? **I**DEM: Charitas ut perficiatur, nascitur: cum fuerit nata, nutritur: cum fuerit nutrita, roboratur: cum fuerit roborata, perficitur: cum ad perfectum venerit, quid dicit? Mihi viuere Christus est, et mori lucrum. **I**DEM: Dilige, et quod vis fac. Siue taceas, dilectione tace: siue clames, dilectione clama: siue emendes, dilectione emenda: siue parcas, dilectione parce. **I**DEM in epistola: Diligentia charitatis, freneticum castigare, lethargicum stimulare, ambos amare: ambo offenduntur, sed ambo diliguntur: ambo molestanti quamdiu ægri sunt, indignantur, sed ambo sanati, gratulantur. **I**DEM: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota mente tua, et diliges proximum tuum, sicut teipsum. Hic physica: quoniam omnes omnium naturarum cause, in Deo creatoris sunt. Hic ethica, quoniam vita bona, et honesta non aliunde formantur, quam cum ea, quæ diligenda sunt, quemadmodum diligenda sunt, diliguntur, hoc est Deus, et proximus. Hic est logica: quoniam veritas, lumenq; animæ rationalis, non nisi Deus est. **I**DEM: In hac dilectione virtus non est, nisi diligere quod diligendum est. Id eligere, prudentia est: nullis inde auerti molestijs, fortitudo est: nullis illecebris, temperantia est: nulla superbia, iustitia est: Quid autem eligamus, quod præcipue diligamus, nisi quo nihil melius inuenimus? Hoc Deus est, cui si aliquid diligendo vel præponimus, vel æquamus, nos ipsos diligitur nescimus. **I**DEM: Tanto nobis melius est, quanto nos magis in illum imus, quo nihil melius est. Imus autem non ambulando, sed amando, quem tanto habebimus præsentiosem, quanto eundem amorem, quo in eum tendimus, poterimus habere puriorem. **I**DEM: Non faciunt bonos, vel malos mores, nisi boni, vel mali amores. **I**DEM: Debet homo proximum diligit tamquam seipsum, ut quem poterit hominem, vel beneficentiæ consolatione, vel doctrinæ informatione, vel disciplinæ coercionem, secum ducat ad colendum Deum. **I**DEM in libris confessionum: Minus Domine te amat, qui aliquid tecum amat, quod non propter te amat. O amor, qui semper ardes, et nunquam extingueris! Charitas Deus meus accende me: continentiam iube, quæ quod iube, et iube, quod vis. **I**DEM: Domine amore tuo percussisti cor meum, et amauit te: sed et cælum, et terra, et omnia, quæ in eis sunt, ecce vndique mihi dicunt, ut amem te: nec cessant dicere omnibus ut inexcusabiles sint. **I**DEM: Pondus non ad ima tantum est, sed ad locum suum. Ignis enim sursum tendit, deorsum lapidis. Et infra: Minus ordinata inquieta sunt, ordinant.

A Deum diligit. **I**DEM: Qui diligit proximum, agit quantum potest, ut saluus corpore, saluusq; animo sit: sed cura corporis ad salutem animi referenda est. **I**DEM de spiritu et littera: Sciti aliquid, et credi, et tamen non diligi potest: diligi autem quod neque scitur, neque creditur, non potest. **I**DEM de ciuitate Dei: Perfectum odium debet malis, qui secundum Deum uiuit: sic ut nec propter vitium oderit hominem, nec amet vitium propter hominem, sed oderit vitium, amet hominem. **I**DEM: Mihi videtur, quod definitio breuis, et vera virtutis, est ordo amoris. **I**DEM de coniugijs adulterinis: Multa sunt facienda non iubente lege, sed libera voluntate: et ea sunt in nostris officijs gratiora, quæ cum liceret nobis etiam non impendere; causa tamen dilectionis impendimus. **I**DEM de folioquijs: Impatiens animus, nec lacrymis modus fit, nisi amori detur quod amatur. **I**DEM de verbis Apostoli: Nihil sic probat amicum, quemadmodum oneris portatio. **I**DEM super 1. canonicam Ioannis: Talis est quisque, qualis eius dilectio est. Terram diligit? terra es. Deum diligit? quid dicam? Deus es. Ego, inquit, dixi Dixi estis? **I**DEM: Charitas ut perficiatur, nascitur: cum fuerit nata, nutritur: cum fuerit nutrita, roboratur: cum fuerit roborata, perficitur: cum ad perfectum venerit, quid dicit? Mihi viuere Christus est, et mori lucrum. **I**DEM: Dilige, et quod vis fac. Siue taceas, dilectione tace: siue clames, dilectione clama: siue emendes, dilectione emenda: siue parcas, dilectione parce. **I**DEM in epistola: Diligentia charitatis, freneticum castigare, lethargicum stimulare, ambos amare: ambo offenduntur, sed ambo diliguntur: ambo molestanti quamdiu ægri sunt, indignantur, sed ambo sanati, gratulantur. **I**DEM: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota mente tua, et diliges proximum tuum, sicut teipsum. Hic physica: quoniam omnes omnium naturarum cause, in Deo creatoris sunt. Hic ethica, quoniam vita bona, et honesta non aliunde formantur, quam cum ea, quæ diligenda sunt, quemadmodum diligenda sunt, diliguntur, hoc est Deus, et proximus. Hic est logica: quoniam veritas, lumenq; animæ rationalis, non nisi Deus est. **I**DEM: In hac dilectione virtus non est, nisi diligere quod diligendum est. Id eligere, prudentia est: nullis inde auerti molestijs, fortitudo est: nullis illecebris, temperantia est: nulla superbia, iustitia est: Quid autem eligamus, quod præcipue diligamus, nisi quo nihil melius inuenimus? Hoc Deus est, cui si aliquid diligendo vel præponimus, vel æquamus, nos ipsos diligitur nescimus. **I**DEM: Tanto nobis melius est, quanto nos magis in illum imus, quo nihil melius est. Imus autem non ambulando, sed amando, quem tanto habebimus præsentiosem, quanto eundem amorem, quo in eum tendimus, poterimus habere puriorem. **I**DEM: Non faciunt bonos, vel malos mores, nisi boni, vel mali amores. **I**DEM: Debet homo proximum diligit tamquam seipsum, ut quem poterit hominem, vel beneficentiæ consolatione, vel doctrinæ informatione, vel disciplinæ coercionem, secum ducat ad colendum Deum. **I**DEM in libris confessionum: Minus Domine te amat, qui aliquid tecum amat, quod non propter te amat. O amor, qui semper ardes, et nunquam extingueris! Charitas Deus meus accende me: continentiam iube, quæ quod iube, et iube, quod vis. **I**DEM: Domine amore tuo percussisti cor meum, et amauit te: sed et cælum, et terra, et omnia, quæ in eis sunt, ecce vndique mihi dicunt, ut amem te: nec cessant dicere omnibus ut inexcusabiles sint. **I**DEM: Pondus non ad ima tantum est, sed ad locum suum. Ignis enim sursum tendit, deorsum lapidis. Et infra: Minus ordinata inquieta sunt, ordinant.

Ibid. c. 28. cir. mid.
Ibid. de spir. Glis. c. 36. 10. 3.
Ibid. de ciui. Dei. li. 1. c. 6. 10. 5.
Ibid. lib. 1. c. 22.
Ibid. de coniug. adult. lib. 1. c. 14. 10. 6.
Ibid. folio. li. 1. c. 1. in prin. 10. 1.
Ibid. de verb. Apost. ser. 23. non lige a prin. 10. 9.
Ibid. in 2. can. Io. hom. 2. in fi. 10. 9.
Ibid. hom. 5. ante med.
Ibid. hom. 7. post med.
Ibid. ep. 1. c. 1. ad Fest. post med. 10. 2.
Ibid. ep. 3. ad Voluf. post med.
Ibid. ep. 1. c. 1. ad Ma. ced. post med.
Ibid. com. seq.
Ibid. pau. lo post.
Ibid. lib. 1. c. 29. 10. 1.
Ibid. c. 6. in prin.
Ibid. lib. 1. c. 2. 10. 1.
Ibid. lib. 1. c. 2. 10. 1.

ordinant, et quiescunt. Pondus meum amor meus, eo a feror, quocumque feror. Dono tuo accendimur, et sursum ferimur: inardescimus, et imus: accendimus ascensionem in corde, et cantamus canticum graduu. **I**DEM: Deus meus, quid amo, cum te amo? Nō speciem corporis, non decus temporis, nec candore lucis, non dulces melodias cantilenarum omnimodorum, non florum, et vnguentorum, et aromatum suauem olentiam, non manna, et mella, non membra carnis amplexibus acceptabilia: non hæc amo, cum amo Deum meum. Et tamen amo quandā lucem, et quandam vocem, et quandam odorem, et quandam cibū, et quandam amplexum, cum amo Deum meum; lucem, vocem, odorem; cibum, amplexum interioris hominis mei. Vbi fulget anima mea, quod non capit locus: et vbi sonat, quod non rapit tempus: et vbi olet, quod non spargit flans; et vbi sapit, quod non minuit edacitas: et vbi hæret, quod non duellit satietas. **I**DEM de laude charitatis: Diuinarum scripturarū multiplicem abundantiam, latissimamq; doctrinam sine vilo errore comprehendit, et sine vilo labore custodit, cuius cor plenum est charitate, dicente Apostolo: Plenitudo legis est charitas. **I**DEM: Ille tenet, et quod patet, et quod latet in diuinis sermonibus, qui charitatem tenet in moribus. **I**DEM: Fratres scēdāmini charitatem, dulce et salubre vinculum mentium: sine qua diues pauper est, et cum qua pauper diues est. **I**DEM: Charitas in aduersitatibus tolerat, in prosperitatibus temperat, in duris passionibus fortis, in bonis operibus hilaris, in tentatione tutissima, in hospitalitate latissima, inter veros fratres lætissima, inter falsos patientissima. **I**DEM: Charitas casta fuit in Susanna erga virum: in Anna, post virum: in Maria, præter virum: libera in Paulo ad arguendum, humilis in Petro ad obediendum, humana in Christianis ad confitendum, diuina in Christo ad ignoscendum. **I**DEM: Charitas inter opprobria, secura est: inter odia, benefica: inter iras, placida: inter invidias, innocens: in iniquitate, gemens: in veritate, respirans: in virtute, congratulans. **I**DEM in meditationibus: Non melius, nec decentius, quam per dilectionem rependi potest, quod per dilectionē datum est. **I**DEM de Spiritu, et anima: Miser ego quantum deberem diligere Deum meum, qui me fecit cum non eram, redemit cum perieram, Non eram, et de nihilo me fecit, non lapidem, non arborum, non autem, aut aliquod de animalibus, sed voluit me esse hominem: dedit mihi viuere, sentire, discernere, et intelligere. Perieram, et ad mortalem descendit, mortalitatem suscepit, mortem sustinuit, mortem vicit, et sic me restaurauit. **I**DEM: Multa sunt in me, de quibus coram Deo erabesco, et pro quibus valde illi displicere timeo: nec pro omni his, quod illi impendam habeo, nisi tantum ut diligam. Non enim melius, etc. ut supra. **I**DEM: Amat Deus, ut ametur: et cum amat nihil aliud vult quam amari, sciens ipso amore beatos, qui se amauerint: per amorem venit ad homines, venit in homines, factus est homo, et delicia illius esse cum filijs hominum. **I**DEM: Omnes species iustitiæ in malis inuenitur, sed sola gratia veræ charitatis non inuenitur, nisi in seruis Dei. **I**DEM de compunctione cordis: Hic amantium mos est, ut amorem suum silentio tegere nequeant, sed necessarijs suis, et charis efferunt, et produunt, et flammæ amoris intra pectus cohibere non possunt. **I**DEM super Ioannem: Et si fratres insanabiliter ægrotauerint, maneamus curantes, et portemus adiuuicem onera, ita enim implebimus legem Christi, et promissis potiemur bonis. **I**DEM: Vitam nihil ita facit clarā, ut amor. **I**DEM de amore Dei, loquens de verbo illo Luca: Diliges Dominum, etc. Quattuor in Deum a nobis, et toti exiguntur affectus, in eo quod dicit: Ex toto cor-

de tuo, totam sibi vendicat voluntatem: in tota anima, totum amorem: In omnibus viribus, virtutem designat charitatis: In tota mente, fructuonem sapientia: Primum autem horum, scilicet voluntas, ad Deū animam mouet, amor promouet; charitas contemplantur, sapientia fruatur. **I**DEM: Nihil aliud est amor, quam vehemens, et bene ordinata voluntas. **I**DEM: Te Domine velle, et vehementer velle, quod est te amare, et singulariter amare: quia amari non dignaris cum aliqua alia re, siue carnali, siue spiritali, siue terrestri, siue cælesti, quæ non ametur pro te. Hoc demum est non velle nisi bonum, hoc est habere quæcumque vult omnia: quia habet te quis, in quantum amat te. **I**DEM de diligendo Deo: Causa diligendi Deum Deus est, modus est sine modo diligere. **I**DEM: Vide quo modo, immo quantum sine modo a nobis Deus amari meruit: qui prior ipse dilexit nos, tantus, et tantum, et gratis, tantillo et tales. **I**DEM: Non sine præmio diligitur Deus, Et si absque præmij intuitu sit diligendus. Vacua namque vera charitas esse non potest, nec tamen mercenaria est, quippe non querit, quæ sua sunt: affectus est, nō contractus. **I**DEM: Quidquid propter aliud amare videaris, id plane amas, quo amoris finis pertendit, non per quod tendit. **I**DEM super Cantica: Quæritatis vniuersi cuiusque anime aestimatur ex mētura charitatis, quam habet: ut verbi gratia, quæ multum charitatis habet, magna sit: quæ parum, quæ vero nihil, nihil, dicente Apostolo: Si charitatem non habueris, nihil sum. **I**DEM: Nec ignoro, quia honor regis iudicium diligit, sed præceptis amor, nec pudore frenatur, nec rationi subijcitur. Rogo, supplico, flagito, osculetur me osculo oris sui. **I**DEM: Vbi amor est, labor non est, sed sapor. **I**DEM: Nō abduci blandicijs, non seduci fallacijs, nec iniurijs frangi, toto corde, tota anima, tota virtute diligere est. **I**DEM: Valde mihi amandus est, per quæ sum, viuo, et sapio, si ingratus non sum, et indignus. Dignus plane est morte, qui tibi Domine recusat viuere, et mortuus est, et qui tibi non sapit, desipit: et qui curat esse, nisi propter te, pro nihilo est, et nihil est. **I**DEM: Spiritus est Deus, et concupiscit decorem animæ illius, quam forte aduerterit in spiritu ambulantiem, et curam carnis non perficientem in desiderio præsertim cum sui amore flagrantem concupiscit. **I**DEM: Fateor non sustinui pondus diei, et æstus, sed iugum suauē, et onus leue pro beneplacito patrifamilias porto. Opus meum vix vnus horæ, et si plus, præ amore non sentio. **I**DEM de duodecim gradibus: Vere dulcis, et stauis: cibus charitas, quæ fessos alleuat, debiles roborat, mæstos lætificat, denique iugum veritatis facit suauē, et onus leue. **I**DEM de præcepto et dispensatione: Fons vitæ charitas est: nec viuere animam dixerim, quæ de illo non hauserit. Haurire porro quo modo potest, nisi fuerit præfens ipsi fonti, qui charitas est, quæ Deus est: Præfens ergo Deo est, qui amat Deum, in quantum amat. **I**DEM in epistola: Bona mater charitas, quæ siue foueat infirmos, siue exerceat procerbos, siue arguat inquietos, diuersis diuersa exhibens, sicut filios diligit vniuersos. **I**DEM: Seruite in charitate illa, quæ timorem expellit, labores non sentit, meritum non intuetur, præmium non requirit, et tamen plus omnibus vrget. **I**DEM in apologia: O quanta fiducia charitatis, alius operatur non amans: et alius amat, nihil operans. Ille quidem opus suum perdit, istius vero charitas nunquam excidit. **I**DEM: Omnia facilia amanti. **I**DEM: Nullum permittit Deus cadere, qui ei seruit vero amore.

Ibid. lib. 1. c. 6.
Ibid. de laude char. 10. 9. Rom. 18.
Ibid. cir. med.
Ibid. pau. lo post.
Ibid. com. seq.
Ibid. com. seq.
Ibid. li. 1. c. 29. 10. 1.
Ibid. de Modit. de dilig. Deo. c. 6. 10. 9. et de sp. et an. c. 17. in fin. 10. 3.
Ibid. de spir. et ani. loco cit. in prin. apud Aug. 10. 3.
Ibid. post med.
Ibid. c. 36. paulo post med.
Ibid. in Matih. op. imp. hom. mil. 5. cir. fi. 10. 2.
Ibid. de comp. cord. lib. 1. post med. 10. 5.
Ibid. de Ber. de na. et dig. Diu. amor. c. 10. in prin.
Ibid. lib. 1. c. 6. 10. 1.
Ibid. lib. 1. c. 6. 10. 1.

Ibid. do. am. Dei. c. 7.
Ibid. c. 8.
Ibid. de dilig. Deo in prin.
Ibid. ante med.
Ibid.
Ibid.
Ibid. sup. Cant. ser. 27. post med.
Ibid. c. 13. y. lib. ser. 9. non longe a prin.
Ibid. ser. 85. post med.
Ibid. ser. 20. paulo post med.
Ibid. in prin.
Ibid. ser. 31. post med.
Ibid. ser. 14. ante med.
Ibid. do. 12. grad. humil. longe aliquam tulum. a prin.
Ibid. do. præcep. & disp. vers. 5.
Ibid. ep. 2. ad Eule. non longe a prin.
Ibid. ep. 143. ad Clarenal. in fi.
Ibid. in Apolog. ad Gualiel. abb. ante med.
Ibid. Glof. in 1. 40. 10. 1.
Ibid. Apoc. 6.

De Quattuor Cardinalibus virtutibus. Cap. XXVI.

Greg. li. 22. Moral. c. 12. **Gregorius** in Moralibus: Prudentia, temperantia, fortitudo, atque iustitia, tanto perfectior sunt singulari, quanto vicissim sibimet iunctior. **Idem** super Ezechielem: Vnusquisque tantum prudens est, quantum temperans, fortis, et iustus: tantum temperans, quantum prudens, fortis, et iustus: tantum iustus, quantum prudens, temperans, et fortis. **AvGVSTINVS** in hac dilectione supra de charitate. **Idem** de Trinitate: Illud, quod agit iustitia in subueniendi miseris, quod prudentia in praecauendis insidijs, quod fortitudo in perferendis molestijs, quod temperantia in coercendis delectationibus prauis, non ibi erit, ubi nihil omnino mali erit. **Idem** de moribus ecclesiae: Illas quattuor virtutes, quarum vniuersa in mentibus vis, ut nomina in ore sunt omnium, sic etiam diffinire non dubitem: ut temperantia sit amor, integrum se praebens ei, quod amatur: Fortitudo, amor facile tolerans omnia, propter id, quod amatur: Iustitia, amor soli amato seruans, et propterea recte dominans: Prudentia, amor ea, quibus adiunatur, ab eis, quibus impeditur, sagaciter eligens. **Vnde** mihi videtur, quod definitio breuis, et vera virtutis, est ordo amoris. **IsidorVS** in Etymologijs: Prudentia est in rebus, qua a bonis mala discernuntur: Fortitudo est, qua aduersa aequanimiter tolerantur: Temperantia est, qua libido concupiscentiaque rerum refrenatur. Iustitia, qua recte iudicando, sua cuique distribuuntur. **HieronymVS** in epistola: Vis scire quales quaerat Dominus ornatus? habeto iustitiam, prudentiam, temperantiam, fortitudinem, nihil hoc monili pretiosius, nihil hac gemmarum varietate distinctius. **Idem** in originali super Naum: Quo modo quattuor, quibus pugnamus, et regimur, sunt scuta virtutum, quibus iustitia, temperantia, fortitudo: ita e contrario quattuor vitia sunt, stultitia, iniquitas, luxuria, formido, quibus ab hoste percutimur. **BernardVS** de consideratione: Iustitia quaerit, prudentia inuenit, fortitudo vindicat, temperantia possidet.

De Prudentia. Cap. XXVII.

Gregorius in Moralibus: Cum rectitudo sanctos viros ad libertatem vocis erigit, consideratio infirmitatis propriae in humilitate custodit. **Idem** in homilijs: Cogitate quid facitis, recogitate quid fecistis: largitatem supernae pietatis aspiciate, et ad misericordiam iudicem, dum adhuc expectat, cum lacrymis venite. **Idem** in registro: Summis in rebus, citum non oportet esse consilium. **Idem**: Via est vita praesens: et tanto quisque necesse est, ut insidiantes spiritus caueat, quanto maiora sunt dona, quae portant. **Idem** super Ezechielem: Reitat, ut siue in verbi ministerio fatigemur, seu indigentibus nostra largiamur, seu per abstinentiam carne domemus, seu zelo moueamur, seu per patientiam aliquando leniter praua toleremus, ut summopere debeamus in intentione nostra discutere: quatenus omne, quod facimus, non nostro, sed Domini zelo faciamus. **AvGVSTINVS** de soliloquijs: Cauendum est magnopere, dum hoc corpus agimus, ne quo sensibili visco pennae nostrae impediatur: quibus integris persectis, opus est, ut ad illam lucem ab his tenebris euolemus. **Idem** de singularitate clericorum: Vitiosus est, ut infirmum si homo cognoscat, et fortis existat, quam fortis videtur, et infirmus emergat. **IsidorVS** de etymologijs: Prudens dicitur, quasi portorem videns, perspicax enim et incertorum prauiderit casus. **Idem** in synonymis: Quidquid boni cum

dilcretionem feceris, virtus est: quidquid sine dilcretionem gesseris, vitium est. Virtus enim indilcreta, pro vitio deputatur. **Idem**: Nihil inuatur, etc. Infra lib. 4. de exercitio. **HieronymVS**: Prudentia absque bonitate, etc. Infra lib. 3. de malitia. **Ambrosius** de officijs: Sapiens ut loquatur, multa prius considerat, quid dicat, et cui dicat, quo in loco, et tempore. **BernardVS** de consideratione: Quantum ad considerationem attinet fructum, quattuor tibi consideranda reor, te, quae sub te, quae circa te, quae supra te sunt. A te, tua consideratio inchoet, ne frustra extendaris in alia, te neglecto. **Idem**: Tui consideratio in tria quidem diuiditur, si consideras quid, quis, aut qualis sis. Quid in natura, quis in persona, qualis in moribus. **Idem**: Consideratio mentem purificat, regit deinde affectus, dirigit actus, corrigit excessus, componit mores, vitam honestat, et ordinat. **Idem**: Consideratio confusa determinat, hiantia comprimit, sparsa colligit, secreta rimatur, vera inuestigat, verisimilia examinat, ficta, et fucata explorat. Haec est, quae agenda praordinat, recogitat acta, ut nihil in mente resideat incorrectum. **Idem** super Cantica: Discretio est non tam virtus, quam quaedam moderatrix et auriga virtutum, ordinatrixque affectuum et morum doctrix: tolle hanc, et virtus vitium erit. **Idem**: Anima, quae amat, vigilat, et obseruat: et beata, quam Dominus inuenit vigilantem. Non transibit eam, nec praeteribit ab ea, sed stabit, et loquetur ei, loqueturque, amatoriam, loquetur siquidem ut dilectus. **Idem** de duodecim gradibus: Inquirimus veritatem in nobis ipsis, in proximis, in sui natura. In nobis, nosmetipsos diiudicando: in proximis, eorum malis compatiendo: in sui natura, mundo corde contemplando. **Idem** in sermonibus: Sedens, computa quid diebus singulis acquirere valeas, certus equidem apud Deum nullum esse bonum omnino irremuneratum, nec aliquid malum impunitum et sicut non capillum de capite, sic nec momentum de tempore perituum. **Tullius** in rhetoricis: Prudentia est rerum bonarum, et malorum, et vtrarumque scientia. Partes eius memoria, intelligentia, prouidentia. Memoria est, per quam animus repetit illa, quae fuerunt. Intelligentia, per quam ea perspicit, quae sunt. Prouidentia, per quam futurum aliquid videtur, antequam factum sit.

De Memoria. Cap. XXVIII.

Gregorius in homilijs: Cum bona fratres agitis, semper ad memoriam mala acta reuocate, ut dum caute culpa conspicitur, numquam de bono opere incaute animus lateatur. **Idem** in registro: Cogitationum illecebras, linguae incontinentiam, delictorum opera ad memoriam reuocemus, et dum licet, et tempus habemus, magno planctu iniquitatum nostrarum maculas deleamus. **Idem** super Ezechielem: Cum mala committimus, frustra tunc ad memoriam bona nostra transacta reuocamus, quoniam in perpetracione malorum nulla debet esse fiducia bonorum praeteritorum. **Idem**: Tunc nobis misericordiae Dei mira sunt, cum nobis ad memoriam miseriae nostrae reuocantur. **Idem** in Moralibus: Patienter illatam iniuriam tolerat, qui pie meminit, quod fortasse adhuc habeat, in quo debeat ipse tolerari. **Idem**: Cum voluptas lubrica tentat in prosperis, haec ipsa sunt prospera aculeo tentationis opponenda, ut eo erubescamus praua committere, quo nos a Deo meminimus gratuitam bona percepisse. **Idem**: Quisquis a praecipitis. Infra libro 3. de remorsu conscientiae. **Idem** super illud Iob: Vbi eras, quando ponebam fundamenta terrae? Ac si iustificatio peccatori aperte veritas dicat: Virtutes a me acceptas tibi non tribuas. Noli contra me de meo munere extolli. Recole

Isid. de sum. bo. li. 2. c. 12. sent. 5.
Aug. lib. 3. de Tri. c. 10. post med. 10. 3.

Bern. de consid. ad Eug. lib. 2. post med.

Idem de vita sol. ad frat. de Manae Dei cir. med. e Idem in Cant. ser. 20. post med.

Idem de inuent. li. 2.

Greg. lib. 27. Mor. c. 10. non longo a prin. Ibid. lib. 22. c. 7. cir. fi. Ibid. lib. 24. c. 6. ante med. Ibid. lib. 24. c. 27. an. to med. Ibid. lib. 18. c. 27. post med. Ibid. li. 22. c. 2. cir. fin. Ibid. c. 3. post med. Ibid. lib. 24. c. 6. in prin. Ibid. lib. 35. c. 5. q Ibid. lib. 27. c. 22. Ibid. lib. 23. c. 10.

Recole ubi te inueni, quando meo te timore solidauit. **Idem** in te non destruiam, quod construxi, ipse non cesses considerare, quod in te reperi. **IsidorVS** de summo bono: Quisquis peccatorum memoria compungitur ad lamenta, tunc Dei se visitari sciat praesentia, quando ex eo quod se admisisse recolet, interiori erubescit, suoque se iudicio poenitendo iam puniit. **AvGVSTINVS** de Trinitate: Mihi vile est, ut meminerim virium mearum, fratresque meos admoneram, ut meminerint suarum, ne ultra quam tutum est progrediatur humana infirmitas. **Ambrosius** in apologia: Sapiens si epuletur, si cogitet, si oret, ac deprecetur, ante oculos eius semper error est propius, et momentis omnibus pulsata culpa conscientiam, nec quiescere, nec obliuisci finit. **HieronymVS**: Nec Dauid, etc. Infra lib. 3. de familiaritate. **IsidorVS** Chrysostomus: Quando accubueris, etc. lib. 4. de discussione. **Idem** super epistolam ad Heb. Nullum inuenitur delictorum tale remedium, sicut eorum continuata memoria. **BernardVS** de consideratione: Inter alia consideranda, qualis sis, et qualis fueris, ad memoriam reuocandum est: conferenda sunt enim posterora prioribus, et priora sequentibus, utrum ne profeceris in virtute, in sapientia, in intellectu, in suauitate morum, aut ab his forte, quod abis, defeceris. **Idem**: Tertia contemplatio, et est. Infra lib. 4. de contemplatione. **Idem** in epistola: Iturus ad somnum, semper aliquid tecum defer in memoria, vel cogitatione, in quo placide obdormias, quod nonnumquam etiam somnari inuenerit. **Idem** super Cantica: Is qui Christo passio pie compatitur, compungitur, et mouetur facile ad memoriam eorum quae pertulit, atque istius suauitate deuotionis pascitur, et confortatur, ad quaeque salubria, honesta, pia. **Seneca** in epistola: Aliquis vir bonus eligendus est, atque semper ante oculos habendus, ut sic, tamquam illo spectante, viuamus, et omnia, tamquam illo vidente, faciamus. O felicem, qui sic aliquem vereri potest, ut ad memoriam quoque eius, se componat, atque ordinetur.

De Intelligentia. Cap. XXIX.

Greg. lib. 27. Mor. c. 10. non longo a prin. Ibid. lib. 22. c. 7. cir. fi. Ibid. lib. 24. c. 6. ante med. Ibid. lib. 24. c. 27. an. to med. Ibid. lib. 18. c. 27. post med. Ibid. li. 22. c. 2. cir. fin. Ibid. c. 3. post med. Ibid. lib. 24. c. 6. in prin. Ibid. lib. 35. c. 5. q Ibid. lib. 27. c. 22. Ibid. lib. 23. c. 10.

Gregorius in Moralibus: Ne contra auctorem suum homo superbiat, consideret unde huc venit, et intelligat quid sit. **Idem**: Dum pensamus quales erga aliquos fuimus, esse circa nos tales alios minus dolemus: quia aliena iniustitia in nobis vindicatur, quod in se iuste conscientia nostra accusat. **Idem**: Qui plenissime intelligere appetit qualis est, tales nimirum debet conspiceret, qualis non est: ut ex bonorum forma metiatur quantum ipse deserto bono deformis est. **Idem**: Tunc vere cognoscimus bona nostra unde sint, quando haec quasi amittendo sentimus, quia a nobis seruari non possunt. **Idem**: Sancti omnes quando in Dei visione proficiunt, quanto magis diuinitatis interna conspiciunt, tanto magis se nihil esse cognoscant. Nusquam quippe legitur, quod Abraam cinerem, et puluerem se esse professus est, nisi cum habere meruerit Dei colloquium. **Idem**: Sancti viri ingenij virtutem ad agnoscendam infirmitatem propriam dirigit, atque ex infirmitatis suae melius cognitione conualescunt. **Idem**: Nusquam Deus mentem deseruit, quae in peccatis se venaciter agnoscit. **Idem**: Sancti viri minime. Infra de exercitio lib. 4. **Idem**: Nemo fortitudinem suam, nisi cum rectus esse coeperit, deprehendit. Nam qui omnino peruersus est, neque hoc potest videre quod est. **Idem**: Nulla est cognitio reprehensionis, si non hoc mundo dum viuimus, tunc perfecte quae scienda sunt scimus, cum nos proficiens per intelligentiam, nil nos perfecte scire cognoscimus. **Idem**: Vera scientia affi-

cit, non extollit: nec superbiens, quos impleuerit, infra lamentantes facit. **Idem**: Saepo dum quosdam, sedra lib. 3. de discordia. **Idem** in registro: Bonarum mensura est, etiam ibi aliquo modo culpas suas agnoscesse, ubi culpa non est. **Idem** super Ezechielem: Recte propheta dicitur, non quia praedicit ventura, sed quia praedicitur, non quia praedicitur ventura, sed quia praedicitur occulta. **Idem**: Spiritus prophetiae, nec semper, nec eodem modo propheta: animum tangit. **Idem** in **Idem**: Aliquando prophetiae spiritus prophetis deest, nec semper eorum mentibus praesto est: quatenus cum hunc non habent, se hunc agnoscant ex dono habere, cum habent. **AvGVSTINVS** de unitate Dei: Tria sunt, quae in vnoquoque homine artifice spectantur, ut aliquid efficiat, natura, doctrina, vsus. Natura ingenio, doctrina scientia, vsus fructu, diiudicandus est. **Idem**: Multa ad fidem Catholicam pertinentia, dum hereticorum callida inquietudine exagitantur, ut aduersus eos defendi possint, et considerantur intelligentius, et intelliguntur clarius, et instantius praedicantur, et ab aduersario mota quaestio, discendi nobis exitus occasio. **Idem** de octuaginta tribus quaestionibus: Nullum bonum perfecte noscitur, quod non perfecte amatur. **Idem** de Doctrina Christiana: Disputationis disciplina, ad omnia genera quaestionum, quae in litteris sanctis sunt, per intellectum penetranda, et dissoluenda, plurimum valet: tantum ibi cauenda est libido rixandi. **Idem**: Bonorum ingeniorum insignis est indoles, in verbis verum amare, non verba. **Idem** de bono perseverantiae: Non sumus in disputationibus prompti, et in orationibus pigri. **Idem** de Trinitate: Scientiam terrestrium caelestiumque rerum, magni aestimare solet genus humanum, in quo profecto meliores sunt, qui huic scientiae praepouunt nosse semetipsos, laudabiliorque est animus, cui nota est infirmitas sua, quam qui ea non prospecta, vias siderum scrutatur, ignorans viam, qua ingrediat ad caelum. **IsidorVS** de Summo bono: Nihil peius, quam culpam agnoscere, nec desistere. **Cassiodorus** in libro de animalibus: Nimia magnitudo est suam intelligere paruiter, nec praeuolat hoc ipsum nosse, nisi cum coeperint diuina patefcere. **BernardVS** in meditationibus: Ab exterioribus ad interiora redam, ab inferioribus ad superiora ascendam, ut possim cognoscere unde venio, aut quo vado, quid sum, vel unde sim, ut per cognitionem mei possim venire ad cognitionem Dei. **Idem** in epistola: O vitium sapientes, et intelligeres, ac nouissima prouideres. Saperes, quae Dei sunt: intelligeres, quae mundi sunt: prouideres, quae inferni sunt, profecto inferna horres, superna appeteres, quae sunt mundi contemneres. **Idem**: Qui perfecte se examinando cognoscit, suo peccato nullius peccatam par aestimat, quod non sicut suum intelligit. **Idem** super Cantica: Est quidem, quantum in se est, omnis scientia bona, quae tamen veritati subnixae sit: sed tu, qui cum timore, et tremore tuam ipsius operari salutem pro temporis breuitate festinas, ea scire prius ampliusque curato, quae praesentis viciniore salutem. **Idem**: An non inflationes, et torsiones in conscientia sustinebit, qui huiusmodi est, sciens, videlicet bonum, et non faciens? An non responsum mortis, et damnationis toties in semetipso habebit, quoties in mentem venerit sermo, quem dixit Deus: Quia seruus sciens voluntatem Domini sui, et non faciens, digne vapulabit plagis multis. **Idem** in sermonibus: Super omnes docentes me intellexi. Quare inquam? Num quid quia bysso et purpura me induit? quia laudationibus epulis abundauit? numquid quia Platonis argutias, aut Aristotelis verusutias intellexi? aut ut intelligerem laborauit? Absit, inquam, sed quia testimonia tua exquisiui. **Idem**: Orans sanctus quidam, Deus, inquit, nouerim me, nouerim te, breuis oratio, sed fidelis. Haec est enim vera phi-

Iosophia, et vtraque cognitio prorsus necessaria ad salutem. Ex prioribus quidem, timor concipitur et humilitas: ex posterioribus, spes et charitas generatur. Boetius: Humanæ naturæ. Infra lib. 3. de ignorantia. ANSELMVS: Primus gradus lib. 4. de humilitate. GLOSSA: Vbi maius donum scientiæ, ibi transgressor maiori subiacet culpa. SENeca in epistola: Quare liberalibus studiis filios erudimus? Non quia virtutem dare possunt, sed quia animum ad excipiendam virtutem præparant. IDEM: Si pendere te voles, sepone pecuniam, domum, dignitatem, et te ipsum considera, nec qualis sis alijs crede. IDEM: Initium salutis, est notitia peccati. Nam qui peccare e nescit, corrigi non vult.

De Providentia. Cap. XXX.

Gregorius in Moralibus: Quod valde esse importabile, ex dolore ostenditur, consideratione prouida, et remuneratione leuigatur. IDEM: Is, qui cuncta priusquam veniant conspiciat, nequaquam postquam aliquid fecerit, penitendo respiciat. IDEM: Qui in dictis suis reprobati metuit, ipse prius debet examinare, quod dicit. IDEM: Nihil sic ad edomandum desideriorum carnalium appetitum valet, quam vt vnusquisque hoc, quod viuum diligunt, mortuum penset. IDEM: In omni, quod dicitur, necesse est, vt causa, tempus, et persona pensetur, si verba sententiæ veritas roborat, si hanc tempus congruum postulat, si veritatem sententiæ, et congruentiam temporis, personæ qualitas non impugnat. IDEM super Ezechielem: Sanctorum actio ab omni parte circumspicienda est, bona desiderabiliter prouidens, mala solerter cauens. Sed hoc est laboriosius, vbi sanctorum mens inuigilat, ne se ante eorum oculos mala sub bonorum specie abscondant. IDEM in registro: Terribilem iudicem venientem considera, et de aduentu illius nunc conscientia tua contremiscent, ne tunc sine causa iam timeat, cum coram illo caelum et terra tremuerit. ISIDORVS in synonymis: Perspice, quod, cui aptum sit temporari, quid, vbi quantum, quantum, quandiu facere debeas. IDEM: Cum diu cogitaueris, tunc fac, quod probaueris. AMBROSIVS in epistola: Mens bona, speculatrix consiliorum suorum est, prius examinat quid decorum atque honestum. HIERONYMVS: Cautè omnes. Infra libro 4. de fama. AVGVSTINVS de singularitate clericorum: Amator est salutis suæ, qui curat alienæ mortis incursum: et ipse est prouidus, qui sollicitus sit cladibus ceterorum. PERNARDVS de consideratione: Non oportet, vt vitia domus tuæ vicinis scias, quod quamplurimis nouimus contigisse. Quapropter alius alia dispenses, de disciplina tu prouide. IDEM: Spiritus homo ille, qui omnia diiudicat, vt ipse a nemine iudicetur: omne opus suum trina quadam consideratione præparet, primum quidem an liceat, deinde an deceat, postremo an expediat. IDEM: Diligenter vero omne, quod faciendum erit, tracta apud te, et cum his, qui te diligunt. Tracta ante factum, quia post factum, feta tractatio. IDEM in meditationibus: Habes domum, o anima, sed cito casura est domus tua, tu quoque, nisi aliam prouideris vento et pluuia exponenda. IDEM in sermonibus: In omnibus operibus tuis memorare nouissima, horrorem mortis, iudicij tremendum discrimen, ardentis gehennæ metum, ab oculis cordis tui nullatenus patiaris elongari. IDEM: Cum iudicium carnis ex animâ pendeat, nihil carni potest vtilius, quam salus animæ prouideri, vt videlicet in tempore sit respectus illius, et sociâ passionis, felicitatis quoque consortium mereamur.

Gloss. Luc. 6. b. Senec. ep. 88. circa med. c. Idem ep. 80. in fi. d. Idem ep. 29. prope fi. e. Greg. lib. 8. Mor. c. 5. non longe a prin. f. Ibid. lib. 9. c. 6. non multum a prin. g. Ibid. lib. 8. c. 2. h. Ibid. lib. 10. c. ult. i. Ibid. lib. 6. c. 18. cir. fu. k. Idem in Exec. hom. 7. non longe a prin. l. Idem reg. lib. 1. ind. 9. c. 42. cir. fi. m. Isid. in synonym. c. 17. ante med. n. Ibidem c. 13. o. Est apud Cyp. lib. de sing. cler. c. 2. to. 3. p. Bern. de consid. ad Eng. lib. 4. post med. q. Ibid. lib. 3. post med. r. Ibid. lib. 4. paulo ante med. s. Idem ser. 1. in fest. omn. sanct. anno mbd. t. Idem declam. sup. Ecce nos paulo ante med.

De Fortitudine. Cap. XXXI.

Gregorius in Moralibus: Iustorum fortitudo est carnem vincere, proprijs voluptatibus contrare, delectationem vitæ præsentis extinguere, huius mundi aspera pro æternis præmijs amare, prosperitatis blandimenta contemnere, aduersitatis metum corde superare. IDEM: Qui in auctoris sui amore roboratur, quo magis in concupita Dei fortitudine conualescunt, eo a propria virtute deficiunt: et quo robustius æterna appetunt, eo fortius a temporalibus salubri defectio lassantur. IDEM: Tanto vnusquisque ad fortitudinem profecisse verius demonstratur, quanto aliena mala æquanimius tolerat. IDEM in registro: Mores meos bene habes cognitos, quia diu porto: sed, si semel deliberauero non portare, contra omnia pericula latius vado. HIERONYMVS in epistola: Nihil eo fortius qui vincit diabolum, nihil imbecillius, quam qui a carne superatur. IDEM in originali super Isaiam: Fortitudo atque constantia via regia est, a qua declinat ad dexteram, qui temerarius est et pertinax: ad sinistram, qui formidolosus est et pauidus. AVGVSTINVS ad Hieronymum de sententia Iacobi Apostoli: Qui vera virtute fortis est, nec temere audet, nec inconsulte timet. AMBROSIVS de Officijs: Est fortis, qui se in dolore aliquo consolatur. Et reuera iure ea fortitudo vocatur, cum vnusquisque seipsum vincit, iram continet, nullis illecebris emollitur atque inflectitur, non aduersis perturbatur, non extollitur secundis, et quasi vento quodam variarum rerum circumfertur mutatione. IDEM: Non in inferenda, sed depellenda iniuria lex virtutis est. Qui enim non repellit a socio iniuriam si potest, tam est in vitio, quam ille qui facit. IDEM: Fortitudo iniuncta est ad labores, fortis ad pericula, rigidior aduersus voluptates, dura aduersus illecebras, quibus autem deserere nesciat, nec vt dicitur, aue dicat, pecuniam negligat, avaritiam fugiat, tamquam labem quamdam, quæ virtutem effeminet. IDEM super Lucam: Fortitudo animus corpusque confirmat, nec perturbari sinit timore aliquo, vel dolore. SENeca in epistola: Sapiens & fortis ad omnem incursum munus et intentus, non si paupertas, non si luctus, non si ignominia, non si dolor impetum faciat, pedem reteret intrepidus, et contra illa ibit, et inter illa stabit. IDEM: Sapiens virtutem, si licebit, in diuitijs explicabit, sin minus in paupertate: in patria si poterit, sin minus in exilio: si poterit Imperator, sin minus miles: si poterit integer, sin minus debilis. Multa infra lib. 4. de certamine.

De Constantia. Cap. XXXII.

Gregorius in homilijs: Non nos prospera eleuent, non aduersa perturbent: vt qui in soliditate fidei figimur, nequaquam rerum transuentium mutabilitate moueamur. IDEM in Moralibus: Sancti viri nec sustinere falsa per infirmitatem metuunt, nec læsi vnquam a veritate conticescunt. IDEM: Electi ipsa, quæ fortiter tolerant supplicia, perhorrescunt, ita vt in eis vno eodemque tempore, et constantia ex virtute sit, et pavor ex carne. IDEM: Iusti viri securitas recte leoni comparatur: quia cum contra se quoslibet insurgere conspiciat, ad mentis suæ constantiam redit, et scit quia cunctos aduersantes superat, quia illum solum diligit, quem inuitus nullo modo amittit. IDEM: Vir sanctus quo maiore persecutione premitur, eo ad praticandum veritatem acrius instigatur, et cum constanti persecutores tolerat, ardentem ad se auditores trahere festinat. IDEM: Si semel in appetitu supernæ patriæ forti stabilitate animus

Greg. li. 7. Mor. c. 8. in prin. x. Ibid. lib. 4. c. 30. ante med. y. Ibid. lib. 5. c. 13. cir. fi. z. Idem reg. lib. 7. ind. 1. c. 1. a. Hierony. com. in Isa. lib. 10. c. 57. to. 4. b. Aug. ep. 29. ad Euseb. ante med. to. 2. c. Amb. de off. lib. 1. c. 36. ante med. to. 4. d. Ibid. in prin. e. Ibidem c. 39. f. Idem in Luc. li. s. c. 6. to. 3. g. Senec. ep. 59. paulo ante med. h. Idem ep. 55. vers. ff. i. Greg. hom. mil. 6. in Euang. cir. med. k. Idem li. 8. Mor. c. 11. 24. c. 11. post med. l. Ibid. li. 37. c. 14. ante med. m. Ibid. li. 37. c. 15. cir. med. n. Ibid. lib. 22. c. 10. cir. med.

animus figitur, minus rerum temporalium perturbatione vexatur. IDEM super Ezechielem: Timeri ab omnibus homo debuerat, si ipse auctorem omnium, vt homo timuisset. Nam, qui rationis sensum ad timorem Dei non habet, tanto in nullo timendus est, quanto hoc, quod ipse esse debuit, non est. IDEM in registro: Hoc certissime scito, quod placere Deo, et prauis hominibus nullus potest. In tantum ergo se existimet fraternitas tua omnipotenti Deo placuisse, quanto se peruersis hominibus displicuisse cognouerit. IDEM: Nullius vos. Infra lib. 4. de tranquillitate. AVGVSTINVS in epistola: Senti de Augustino quidquid libet, sola me in oculis Dei conscientia non accuset. IDEM de ciuitate Dei: Virtutes habent, magna virtus est contemnere gloriam. IDEM: Qui contemnit iudicia laudantium, contemnit etiam suspantium temeritatem: quorum tamen si vere bonus est, non temerit salutem. IDEM in sermonibus: Nec valde gaudere debemus, quando laudamur, nec contristari quando vituperamur, quia nec damnare iniuria, nec coronare potest laus falsa. AMBROSIVS de Officijs: Bene sibi conscius, falsis non debet moueri: nec æstimari vsq. pöderis in alieno esse conuictio, quam in suo testimonio. IOANNES Chrysofomus in sermone: Quidquid erroris habet mundus, contemno: quidquid delectabile habet, rideo: diuitias non cupio, paupertatem non horresco, mortem non timeo. HIERONYMVS in epistola: Vitam ob Dei mei nomen, atque iustitiã, vniuersa me infidelium turba persequaretur, et tribulet, vitam in opprobrium meum solidus exurgat hic mundus, tantum vt a Christo merear laudari, et suæ pollicitationis sperare mercedem. IDEM: Gratias ago Deo meo, quod dignus sum habitus, quæ mundus oderit. IDEM: Per bonam et malam famam, a dextris et a sinistris Christi miles graditur, nec laude extollitur, nec vituperatione frangitur, non diuitijs tumet, non confunditur paupertate, et læta contemnit, et tristitia. IDEM: Nec affectamus laudes hominum, nec vituperationes expatuescimus: Deo enim placere curantes, minus hominum penitus non timemus, quoniam dissipat Deus ossa eorum, qui hominibus placere desiderant. SENeca in epistola: Honores et iniuriæ vulgi in promiscuo sunt habende, nec his gaudendum, nec illis dolendum. IDEM: Animum excellentem, constantem, et moderatum, et omnia tamquam se minora transeunt, quidquid timemus optamusque, ridendum, celestis potentia agitatur. Non potest res tanta sine adminiculo numinis stare. IDEM: Vir bonus, quod honeste se facturum putauerit, faciet, etiam si laboriosus erit, faciet etiam si periculosus erit. Rursum, quod turpe erit non faciet, etiam si pecuniam afferet, etiam si voluptatem, etiam si potentiam, et dignitatem, ab honesto nulla re deterrebitur, ad turpia nulla re inuitabitur. IDEM: Aequo animo audienda sunt imperitorum conuicta, et ad honesta vadenti contemnendus est ipse contemptus.

De Patientia. Cap. XXXIII.

Gregorius in Moralibus: Numquam est patientia virtus in prosperis. Ille autem est vere patientis, qui rebus aduersis atteritur, et tamen a spei suæ rectitudine non curuatur. IDEM: Tunc vere ostendimus, quod accepta bona recte tenuimus, cum profecto æquanimiter ad momentum sublata toleramus. IDEM: Quos ad fortia trahere nitimur, eorum necesse est vt infirma toleremus: quia nec iacentem erigit, nisi qui status sui rectitudinem per compassionem flectit. IDEM: Sancti viri patienter audiunt, etiam quæ se nunquam fecisse meminerunt, quamuis ea mala, quæ sibi ingeri conspiciunt, ab ipsis suis criminatoribus nouerint perpetrata. IDEM: Tunc illata

Idem in Ezec. hom. 10. ante med. b. Idem reg. lib. 8. ind. 3. c. 30. e. Aug. de ciu. Dei, li. 5. c. 19. ante med. to. 5. d. Ibid. post pauca. e. Amb. de off. li. 1. c. 5. to. 4. f. Chrysof. hom. quad. eum de ipsius expulsione ageretur in prin. to. 5. g. Hier. ep. 99. ad Asel. post med. to. 2. h. Idem ep. 2. ad Nep. post med. to. 1. i. Idem ep. 122. quæ est prol. in Hester. 10. 3. k. Senec. ep. 41. circa med. l. Idem ep. 76. circa med. m. Ibid. ante med. n. Greg. li. 11. Mor. c. 17. o. Ibid. li. 2. c. ult. in fi. p. Ibid. li. 7. c. 6. cir. fi. q. Ibid. lib. 23. c. 1. r. Ibid. lib. 30. c. 9. cir. med.

conuicta bene toleramus, cum in secreto mentis ad male perpetrata recurrimus. Leue quippe videbitur, quod aliena iniuria percutimur, dum in actione nostra conspiciamus, quia peius est supplicium, quod meremur. IDEM super Ezechielem: Linguas detrahentium sicut nostro studio non debemus excitare, ne ipsi preant, ita per suam malitiam excitatas debemus æquanimiter tolerare, vt nobis meritum crescat. IDEM: Patientia vera est, quæ etiam ipsum amat, quem portat. Nam tolerare et odisse, non est virtus patientiæ, et mansuetudinis, sed velamentum furoris. IDEM in Dialogis: Ego virtutem patientiæ et signis, et miraculis maiorem credo. IDEM in homilijs: Tribus modis virtus patientiæ exerciti solet. Alia namque sunt, quæ a Deo alia quæ ab antiquo aduersario, alia quæ a proximo sustinemus. A proximo namque persecutiones, damna, et contumelias ab antiquo aduersario tentamenta: a Deo flagellata toleramus. IDEM: Prefecte aduersarius vincitur, quando mens nostra, et inter tentamenta diaboli a delectatione, atque cõsensu omnibus modis refrenatur, et inter cõtumelias proximi custoditur ab odio, et inter flagella Dei custoditur a murmuratione. IDEM: Patientia est, aliena mala æquanimiter perpeti, contra eum quoque qui mala irrogat, nullo dolore morderi. IDEM: Ille veraciter. Infra lib. 4. de lætitia. IOANNES Chrysofomus in originali super illud Matthæi: Audistis quia dictum est, oculum pro oculo, et cetera. Primus gradus patientiæ est recipere iniuriam. Secundus postquam recepta est, non velle vindicari. Tertius est, non facere vexanti hæc quæ passus est, sed quiescere. Quartus, tribuere seipsum in patiando mala. Quintus, et amplius tribuere, quam ipse vult, qui fecit. Sextus, non odio habere eum, qui operatur hæc. Septimus est, diligere. Octauus est, benefacere. Nonus est, Deum pro ipso deprecari. IDEM super Ioannem: Non memoriam malorum habeamus in eos qui nos lædunt, sed redarguamus eos, et ploremus: ploratu enim digni sunt, non qui patiuntur, sed qui mala faciunt. Nam seipsum quidem maxime lædunt et amarum calumniantor, et quicumque alij aliquod malum faciunt: nobis autem prociunt maxime, nisi nos ipsos vendicauerimus. AVGVSTINVS super Ioannem: Pro dilectione Dei debemus patienter persecutiones et mundi odia sustinere, necesse est enim vt nos oderit, quos cernit nolle, quod diligit. IDEM in libro de patientia: Non sicut omnes, qui sciunt, participes sunt scientiæ, ita nec omnes, qui patiuntur, sunt participes patientiæ. Sed qui passione recte vuntur, hi patientiæ veritate laudantur, hi patientiæ munere coronantur. IDEM: Inde est patientia iustorum vera, vnde est in eis charitas Dei vera, et inde est patientia iniquorum falsa, vnde est in eis cupiditas mundi peruersa. IDEM: Patientia pauperum Christi, sed ditandorum heredum Christi, non peribit in æternum. Non quia illic patienter ferre debeamus, sed quia pro his, quæ hic patienter pertulimus, illic æterna beatitudine persuemur. IDEM: Iob sustinens in carne dolores suos, in corde errores alienos, coniugis corripiebat insipientiam, amicos docebat sapientiam, et seruabat vbiq. patientiam. IDEM de moribus, quæ Idem de mor. Eccl. li. 2. c. 3. 2. to. 1. h. Idem de le. 2. c. 5. to. 1. o. q. Idem de le. 2. c. 5. to. 1. o. r. Idem de le. 2. c. 5. to. 1. o. s. Idem de le. 2. c. 5. to. 1. o. t. Idem de le. 2. c. 5. to. 1. o. u. Idem de le. 2. c. 5. to. 1. o. v. Idem de le. 2. c. 5. to. 1. o. w. Idem de le. 2. c. 5. to. 1. o. x. Idem de le. 2. c. 5. to. 1. o. y. Idem de le. 2. c. 5. to. 1. o. z.

Idem hom. 9. in Ezec. ante med. z. Ibid. hom. 17. post med. et hom. 20. post med. u. Idem li. 1. Dial. c. 2. post med. x. Idem hom. 35. in euang. post med. y. Ibidem. z. Ibidem. cir. med. a. Chrysof. hom. 18. in Mat. ante med. to. 2. b. Idem hom. 70. in Ioan. post med. to. 3. c. Aug. lib. de patient. c. 6. to. 4. d. Ibidem c. 17. e. Ibidem c. 29. f. Ibidem c. 22. g. Idem de mor. Eccl. li. 2. c. 3. 2. to. 1. h. Idem de le. 2. c. 5. to. 1. o. i. Idem de le. 2. c. 5. to. 1. o. k. Idem de le. 2. c. 5. to. 1. o. l. Idem de le. 2. c. 5. to. 1. o. m. Idem de le. 2. c. 5. to. 1. o. n. Idem de le. 2. c. 5. to. 1. o. o. Idem de le. 2. c. 5. to. 1. o. p. Idem de le. 2. c. 5. to. 1. o. q. Idem de le. 2. c. 5. to. 1. o. r. Idem de le. 2. c. 5. to. 1. o. s. Idem de le. 2. c. 5. to. 1. o. t. Idem de le. 2. c. 5. to. 1. o. u. Idem de le. 2. c. 5. to. 1. o. v. Idem de le. 2. c. 5. to. 1. o. w. Idem de le. 2. c. 5. to. 1. o. x. Idem de le. 2. c. 5. to. 1. o. y. Idem de le. 2. c. 5. to. 1. o. z.

errasse iudicium, perisse beneficium. * HIERONYMVS in epistola: Libens tunc tormenta patiat, ut tunc futura mihi gloria feruetur. Non enim iudicabit Dominus bis in idipsum. * ISIDORVS de Summo bono: Aduersus conuictum linguæ, fortitudo est adhibenda patientia, ut tentatio verbi, quæ foris impugnat, tolerantia virtute victa discedat. * BERNARDVS in epistola: Vera patientia est pati, vel agere contra quod libeat, sed non præter quod liceat. * IDEM in sermonibus: Est homo pacatus, qui bona pro bonis reddens quantum in se est, nemini vult nocere. Est alius patiens, qui non reddens malum pro malo, etiam potens est sustinere nocentem. Est enim pacificus, qui bona pro malis reddens, in promptu habet prodesse nocenti. Primus quidem paratulus est, et facile scandalizatur: nec facile, qui humilissimi est, in hoc sæculo nequam et pleno scâdalis poterit obtinere salutem. Secundus, ut scriptum est, in patientia sua possidebit animam suam. Nam certus quidem non modo suam possidet, sed et multorum animas lucrificat. * TULLIVS in rhetoricis: Patientia est honestatis aut utilitatis causa, rerum arduarum ac difficilium voluntaria, ac diuturna perpassio.

De Perseuerantia. Cap. XXXIV.

GREGORIUS in registro: Magna est contra peccatum virtus perseuerantia, si quis in eadem patientia perseueret. * IDEM: Illa Deo nostro semper opera grata sunt, quæ a bonis, quæ cœperint, non recedunt. * IDEM in Moralibus: In cunctis vigilanter debet se mens circumspicere, atque in ipsa circumpectione suæ providentia perseuerare. * IDEM: Bene cœpta cunctis diebus agenda sunt, ut cum malum pugnando repellitur, ipsa boni victoria constantia manu teneatur. * IDEM: Mirum non est, si quis bona inchoet, sed valde mirabile est, si intentione recta, in bono opere perduret. * AVGVSTINVS de correptione et gratia: Prædestinationum fides, quæ per dilectionem operatur, profecto aut omnino non deficiet, aut si qui sunt, quorum deficit, reparatur antequam vita ista finiatur: et delata, quæ intercurrerat, iniquitate, usque in finem perseuerantia deputatur. * IDEM de coniugijs adulterinis: Quæ rectissime voverunt, cum homines voverint, nulla conditione rumpenda sunt, quæ sine vlla conditione voverunt. * ISIDORVS de Summo bono: Tunc Deo placet nostra conuersatio, quando bonum quod inchoamus, perseueranti sine complemus. * IDEM in synonymis: Salus inchoantibus promittitur, præmium perseuerantibus datur, non est beatus qui bonum facit, sed qui incessabiliter facit. Qui enim perseuerauerit usque in finem, saluus erit. * BERNARDVS in epistola: Perseuerantia sola meretur vitibus gloriam, virtutibus coronam. Prorsus absque perseuerantia nec qui pugnat victoriam, nec palmam victor consequitur. * IDEM: Perseuerantia, vigor virium, virtutum consummatio est, nutritrix ad meritum, mediatrix ad præmium, soror patientiæ, constantiæ filia, amica pacis, amicitiarum nodus, vnanimitatis vinculum, propugnaculum sanctitatis. * IDEM: Tolle perseuerantiam, nec obsequium mercedem habet, nec beneficium gloriam, nec laudem fortitudo. Denique non qui cœperit, sed qui perseuerauerit usque in finem, saluus erit. * IDEM in sermonibus: Non viuit, qui superbia inflatur, qui luxuria inquinatur, qui ceteris quibuscumque inficitur pestibus: quoniam non est hoc viuere, sed magis vitam confundere, et appropinquare usque ad portas mortis. Bonam autem vitam ego puto, et mala pati, et bona facere, et sic perseuerare usque ad mortem. * SEBECIA in epistola: Plus operis in eo, ut proposita custodias, quam ut honesta proponas. Perseuerandū

A est, et assiduo studio robur addendum, donec bonam mens sit, quod bona voluntas est.

De Temperantia. Cap. XXXV.

GREGORIUS in Moralibus: Is qui præest, ea se circa subditos mensura moderetur, quatenus, et ardens timere debeat, et iratus amari: ut eum nec nimia lætitia vilem reddat, nec immoderata sæueritas odiosum. * IDEM: Nonnumquam dum nonnulla menti delectatio surrepit, temperantia nostra marcescit. In quantum enim ad delectationem ducimur, in tantum minus ab illicitis temperamus. * IDEM in homilijs: In talibus mentibus Dominus paciscitur, quæ per respectum gratiæ temperate corporalibus desiderijs non vtuntur. * IDEM in registro: Romanorum semper ab antiquioribus vfus fuit, post admixtionem propriæ coniugis lauari, et purificationem querere, et ab ingressu Ecclesiæ paulum reuerenter abstinere. * IDEM: Quoties ira animum inuadit, mentem edoma, vince teipsum, differ tempus furoris: cum tranquilla mens fuerit, quod placet, vindica. * IDEM in pastorali: Cum non malitia, sed sola ignorantia, vel infirmitate delinquitur, profecto necesse est, ut magno moderamine ipsa delicti correptione temperetur. * AVGVSTINVS de libero arbitrio: Temperantia est afflictio coercens et cohibens appetitum ab his rebus, quæ turpiter appetuntur. * IDEM de confessionibus: De illecebra odorum non satago nimis: cum absunt, non requiro: cum adsunt, non respuo: semper tamen carere paratus. * IDEM de opere monachorum: Tanto gloriosius mens ad superiora promouetur: quanto diligentius ab inferioribus concupiscentia cohibetur. * IDEM de singularitate clericorum: Disce nunc temperantiam modum, qui per licentiam quæris excessum. Ama feminas inter sacra solemnia, et odio habe in communione priuata. * IDEM de moribus Ecclesiæ: Omne officium temperantia est: extere veterem hominem, et in Deo renouari: id est, contemnere omnes corporeas illecebras, laudemque popularem, totumque amorem ad inuisibilia est diuina conferre. * IDEM: Curiosi esse prohibemur, quod magne temperantia munus est. * ISIDORVS de Summo bono: Quidquid nimis est, vitium modum est, pernitiosum fit, studiumque suum in contrarium vertit. In omni ergo opere modum, et temperamentum oportet habere. * IDEM in synonymis: In omni re tene temperantiam. Nihil intemperantius agas, nec minus, nec nimium aliquid, nec vitraquam oportet, nec infra. Etiam in bonis moderatum esse decet. * IDEM: Quæ cum temperantia sunt, salubria sunt, et bona quæuis etiam cum immoderato vsu, noxia efficiuntur. Nimietas enim omnis, in vitio deputatur. * BERNARDVS de consideratione: Non est temperantia in solis refecandis superfluis, est etiam in admittendis necessarijs. * TULLIVS in rhetoricis: Temperantia est rationis libidinem atque in alijs non rectos imperus animi firma et moderata dominatio: eius partes, continentia, clementia, modestia.

De Continentia gustus. Cap. XXXVI.

GREGORIUS in Moralibus: Per abstinentiam vitia sunt extinguenda, non caro: et tanto quisque sibi debet moderamine præesse, ut et ad culpam caro non superbiat, et tamen ad effectum rectitudinis in opere subsistat. * IDEM: Virtus abstinentiæ aut omnino nulla est, si tantum quicquid corpus suum non edomat quantum valet: aut valde inordinata est, si corpus atterit plusquam ferre valet. * IDEM in pastorali: Incassum pro abstinentiam corpus atteritur, si inordinatis dimissa motibus mens vitijs dissipatur. * IDEM in homilijs: Qui a paradisi gaudijs per cibum cecidimus, ad hæc, in quantum possumus, per

per abstinentiam resurgamus. * AVGVSTINVS de confessionibus: Hoc me docuisti Domine, ut quemadmodum medicamenta, sic alimenta sumptuosius accedam. Sed dum ad quietem satietatis ex indigentia molestia transeo, in ipso transitu mihi insidiat iactantia concupiscentia. * IDEM de bono coniugali: Ad hoc iusti cum opus est prandent, ut tamquam boni domini, quod bonum, et iustum, et æquum est feruis suis, id est corporibus suis præbeant. * IDEM in sermonibus: Ieiunium purgat mentem, subleuat sensum, carnem spiritui subiecit, cor facit contribulatum et humiliatum, quod Deus non spernit. * IDEM in libro de ieiunio sabbati: Sicut, quod ait Apostolus, verum est: Malum est homini qui per offensionem manducat, ita malum est homini qui per offensionem ieiunat. * IOANNES Chrysostronus in Acta Apostolorum: In dignitate sicut sanitatis, ita delectationis est mater. * IDEM super Marthæum: Qui ieiunat, et peccat, non ad gloriam Dei ieiunat nec se humiliat, sed substantiæ suæ parcat. * IDEM: Per ieiunia cessat, infra lib. 4. de connexione. * AMBROSIVS in exameron: Ieiunium hominis spiritum si serpens gustauerit, moritur. Vides quanta vis ieiunij sit, ut ex spuro suo ieiunus homo terrenum serpentem interficiat, quanto magis ergo serpentem spirituales per ieiunij virtutem. * HIERONYMVS in epistola: Modicus ac temperatus cibus, et carni et animæ vilis est. * IDEM: Nonnulli pudicam vitam appetentes in medio itinere corruunt, dum solam abstinentiam carnium sufficere putant, et leguminibus onerant stomachum. * IDEM: Parcus cibus et venter semper esuriens triduanis ieiunijs præfertur: et multo melius est quotidie parum, quam raro satis sumere. Pluuia enim illa optima est, quæ sensum descendit in terram: subitus autem et nimius imber in præcepta aræ subuertit. * ISIDORVS de Summo bono: Abstinentia et viuificat et occidit: viuificat animam, et corpus necat. * IDEM: Ieiunia cum operibus bonis Deo acceptabilia sunt. Qui a cibis abstinent, et praua agunt, demones imitantur, quibus esca non est, et nequitia semper est. * IDEM: Spernitur a Deo ieiunium, quod in vespertim repletionem ciborum reficitur. Neque enim reputanda est abstinentia, ubi fuerit ventris saturitas subsecuta. * BERNARDVS in epistola: Obseruandus est sumendi modus et tempus, cibi quantitas, et qualitas: fugienda quoque sunt superflua et adulterina condimenta. Obseruandus est modus, ut non effundat, qui comedit, animam suam super omnem cibum: tempus, ne ante horam: qualitas, qualibus vitur: communitas, fraternitatis, excepta causa manifesta infirmitatis. * IDEM in sermonibus: Si gula sola peccauit, sola quoque ieiunet, et sufficit: si vero peccauerunt et membra cetera, quare non ieiunent et ipsa? Ieiunet ergo oculus, qui deprædatus est animam, ieiunet auris, ieiunet lingua, ieiunet manus, ieiunet etiam anima ipsa, supple a propria voluntate. * IDEM: Ieiunium non solum est abolitio peccatorum, sed extirpatione vitiorum: nec solum obtinet veniam, sed meretur et gratiam: nec solum delet peccata præterita, quæ commissimus, sed etiam repellit futura, quæ committere poteramus.

De Continentia tactus. Cap. XXXVII.

GREGORIUS in Moralibus: Nulla sunt cetera bona, si occultis iudicij oculis, castitatis testimonio non approbantur. * IDEM: Nulla est castitas carnis, quam non commendat suauitas mentis. * IDEM in pastorali: Quos onus licitum coniugij non grauat, nequaquam pondus illicitum terrena sollicitudinis premit, sed tanto eos paratioris dies vltima, quanto expeditior inueniat: ne quo meliora, agere vacantes possunt, sed tamen negligunt, eo supplicia

deteriora mereantur. * IDEM in registro: Custodienda est munditia corporis in studijs bonæ actionis. * AMBROSIVS de viduitate: Castitas solitudinem quærit: pudica secretum, impudica conuenium. * IDEM in epistola: Prima castitatis victoria, est facultate cupiditatis vincere: quia luci studium, tentatio pudoris est. * AVGVSTINVS de virginitate sancta: Sicut nemo impudice vitur corpore, nisi spiritu prius concepta nequitia: ita nemo pudicitiam seruat in corpore, nisi spiritui prius infusa castitate. * IDEM ante med. de Ecclesiasticis dogmaribus: Melior est continentia nuptijs, sed non sibi sola sufficit ad beatitudinem, si pro solo amore pudicitia retinetur: sed si et cum affectu causa vacandi Domino eligitur: alioquin diuortium magis coniugium videbitur esse, quam ad petitus castitatis. * IDEM de soliloquijs: Quantum vxorem velis pingere, atque cumulare bonis omnibus, nihil mihi tam fugiendum, quam concubitus esse decreui. Nihil enim sentio, quod magis ex arce virtutis deiciat animum virilem, quam blandimenta feminea, corporumque ille contactus, sine quo vxor haberi non potest. * IDEM de ciuitate Dei: Ita non admittitur corporis sanctitas manente animi sanctitate, etiam corpore oppresso, sicut amittitur et corporis sanctitas, violata animi sanctitate, etiam corpore intacto. * IDEM in epistola: Quidquid in carne nec commisit, nec permisit libido patientis, solius erit culpa facientis: omnisque illa violentia non pro corruptionis turpitudine, sed pro passionis vulnere reputabitur. * IDEM: Pudicitiam, supra de consensu. * IOANNES Chrysostronus super Matthæum: Omnes virtutes spirituales, res sunt angelicæ, præcipue tamē castitas res est angelica: per hanc enim solum singulariter homines angelis simulantur, et vincitur natura virtutibus. * IDEM: Illa est gloriosa continentia, non quam transgredi non potest necessitas, vel debilitas corporis, sed quam complectitur voluntas sancti propositi. * HIERONYMVS in epistola: Grandis virtutis est et sollicitæ diligentia, superare quod natas in carne, non tamen carnaliter viuere, tecum pugnare quotidie, et inclusum hostem Argi, ut fabulæ ferunt, centum oculis obseruare. * IDEM: Magnus est pudicitia labor, sed maius est præmium: temporalis custodia, sed remuneratio æterna. * ISIDORVS de Summo bono: Amanda est pulchritudo castitatis, cuius degustata delectatio dulcor inuenitur, quam carnis. Castitas enim fructus est suauitatis, pulchritudo inuiolata sanctorum: castitas securitas mentis, sanitas corporis. * IDEM: Nequaquam in fenestrate. Infra lib. 4. de certamine. * IDEM in Erymologijs: Continens non solum in castitate dicitur, sed et in cibo, et in potu, in ita quoque et vexatione mentis, et detrahendi libidine. Nam continens dicitur, quod se a multis abstinat. * CYPRIANVS de duodecim abusivibus: Pudicitia nobilium ornamentum est, exaltatio humilium, nobilitas ignobilium, pulchritudo debilium, prosperitas laborantium, solamē mæstorum, augmentum omnis pulchritudinis, decus religionis, defensio criminum, multiplicatio meritum. Dei creatoris omnium amica. * BERNARDVS in epistola: Quid castitate decorius, quam mundum de immundo conceptum semine, de hoste domesticum, angelum denique de homine facit? Differunt quidē inter se homo pudicus et angelus, sed felicitate non virtute. Nam est castitas illius felicitior, huius tamen cognoscitur esse fortior. * IDEM: Sola est castitas, quæ in hoc mortalitatis, et loco, et tempore, statum quandam immortalis gloriæ representat. * IDEM in sermonibus: Continentum est in veritate, quidam enim continent ex necessitate, non habentes aut loci aut temporis, aut instrumentorum oportunitatem: quidam ex vanitate, propter fauorem videlicet hominum, vel aliquod temporale commodum: quidam ex veritate, soli Deo placere cupientes.

A **CYPRIANVS** de duodecim abufionibus: Obedientia, quæ omnium disciplinarum mater est, magna exercitatione indiget, quæ sui normam studij a Christo Domino sumpfit: qui obediens patri vsque ad mortem crucis, ignominiam libenter sustinuit.

B **BERNARDVS** de præcepto, et dispensatione: Quidquid vice Dei præcipit homo, quod non fit tamen certum displicere Deo, haud secus omnino accipiendum est, quàm si præcipiat Deus. **IDEM**: Generalis hæc regula teneatur, vt in difficilioribus quidem agendis, obedientia gratior, quàm grauior præuaricatio iudicetur: et in facilioribus minusq. onerosis, contemptus damnabilior, quàm actus laudabilior aestimetur. **IDEM**: Nil me. Supra lib. 1. de prelati bonis. **IDEM** in epistola: Hoc aduertendum, quòd quædam sunt pura bona, quædam pura mala, et in his nullam deberi hominibus obedientiam: quoniam nec illa omittenda sunt, etiam cum prohibentur, nec ista cum iubentur, committenda. Porro inter hæc sunt media quædam, quæ pro modo, loco, tempore, vel persona, et mala possunt esse, et bona: et in his posita est obedientia, tamquam in ligno scientiæ boni, et mali, quod erat in medio paradisi. In his profecto fas non est, nostrum sensum sententiæ præscribere magistrorum: in his omnino prælatorum nec iussu, nec prohibito contemnenda. **IDEM**: O monachum obedientissimum, qui ex quibuslibet seniorum verbalibus ne vnum quidem iota præteruolat, non attendit, quale sit quod præcipitur, contentus, quia præcipitur: et hæc est obedientia sine mora.

IDEM de contemptu mundi: Age eia age, qui relinquere omnia disponis, te quoque primum inter relinquenda numerare memento: immo vero maxime, et principaliter abnega teipsum, si deliberas sequi eum, qui exinanitui propter te semetipsum. **IDEM** in sermonibus: Obedientia quinque partita est. Prima, opus rectum, quia non est obedientia contra Deum. Secunda, voluntarium, quia quod fit ex necessitate, non est bonum. Tertia, purum, vt intentio pura sit, quia si oculus simplex est, totum corpus lucidum est. Quarta, discretum, ne quid nimis, aut minus: qui enim recte offert, si non recte diuidat, peccat. Quinta, firmum, id est perseverans, quæ omnia claudit, et continet. Nullum enim bonum sine perseverantia coronatur. Vt autem perseverantiam habeat murus obedientiæ, inhærare sibi debent propugnacula patientiæ. **IDEM**: Reddenda reverentiam et obedientiam prælato, quarum altera cordis, altera corporis est. Nec enim sufficit exterius obtemperare maioribus nostris, nisi ex intimo cordis affectu sublimiter sentiamus de eis. **Benedictus** in regula: Obedientia tunc acceptabilis erit Deo, et dulcis hominibus, si quod iubetur non trepide, non tarde, non tepide, aut cum murmure, aut cum responso nolentis efficiatur: quia obedientia, quæ maioribus præbetur, Deo exhibetur.

IDEM: Obedientia bonum non solum Abbati exhibendum est ab omnibus, sed etiam sibi inuicem obediunt fratres, scientes per hanc obedientiam viam se ituros ad Deum. **GL O S S A** interlinearis: Obedientia est complenda sine mora, et obseruanda.

De Obedientia inaccepta. Cap. XLIV.

REGORIVS in registro: Apud nolentis animum, quamuis sit euidens ratio non parendi, tamen hoc ipsum, quod non vult, obstaculum obedientiæ esse solet. **IDEM** in Moralibus: Ille primus inobediens, mox vt superbiendo peccauit, pudenda contexit: quia enim contumeliam spiritus Deo intulit, mox contumeliam carnis inuenit. **IDEM**: Cum huius mundi successus præcipitur, cum locus superior imperatur, is qui ad percipiendam hæc obedit, obedientiam sibi virtutem euacuat, si ad hæc etiam ex proprio desiderio anhelat. **IDEM**: Ad detrimentum obe-

diencia ducitur, cum mentem ad suscipienda probra huius sæculi, nequaquam ex parte aliqua etiam sua vota comitantur. **IDEM**: Dignum profecto est, vt a Dei beneficijs sit extraneus, cuius nimirum iussionibus non vult esse subiectus. **IOANNES** Chryso- stomus super Ioannem: Quanto leuiora sunt præcepta, tanto maius supplicium his, qui non obediunt. **AVGUSTINVS** de confessionibus: Nemo inuitus bene facit, etiam si bonum est, quod facit. **BERNARDVS** in epistola: Facere malum, quolibet etiam iubente, constat non esse obedientiam, sed potius inobedientiam. **IDEM**: Extorta seu coacta licentia non est, sed violentia. **IDEM**: Non vos felices. Supra de prelati bonis. **IDEM** super Cantica: Non dabit inobediens copiam sui, tantus obedientiam amator, vt mori, quàm non obedire maluerit: sed neque approbat tuæ contemplationi inane otium, qui dicit per prophetam: Laboranti sustinens: **IDEM**: Si in die ieiunij lib. 3. de voluntate. **IDEM**: A mandatis tuis intellexi. Infra lib. 4. de gustu. **IDEM** de præcepto et dispensatione: Imperfecti cordis et infirmæ profus voluntatis indicium est, statuta senio cum studiosius discutere: hæsitare ad singula, quæ iniunguntur: exigere de quibusque ratione: et male suscipiari de omni præcepto, cuius causa latuerit: nec vnam libenter obedire, nisi cum audire contigerit, quod forte libuerit, aut cum non aliter licere se expedire monstrauerit, vel aperta ratio, vel indubitata auctoritas. **Et infra**: Si iubente seniore, vt filiam, verbum mihi forte per obliuionem elabatur, reum me fateor inobediens, sed venialiter. Si ex contemptu, sciens, et deliberans sponte in verba prorupero, et rupero silentij legem, præuaricatore me constituo, et criminaliter: et si impoenitus perseuero vsque ad mortem, peccauit etiam damnabiliter. **IDEM** in sermonibus: Sic profecto, sic multorum vsque hodie pusillanimitas et peruersitas exigit, vt ab eis queri oporteat, quid vis vt faciam tibi: Non ipsi quarunt: Domine quid me vis facere? Considerare nempe necesse habet minister et vicarius Christi, quid sibi præcipi velit, non ipse considerat quæ sit voluntas præceptoris. **IDEM**: Qui vel aperte, vel occulte fatagat, vt quod vult ipse, hoc ei prælati iniungat, ipse se seducit, et frustra sibi blanditur de obedientia. Non enim in ea re ipse prælati, sed magis ei prælati obedit. **SENeca** in epistola: Qui imperia libens excipit, partem acerbitatis seruuitus effugit, scilicet facere quod nolit. Non qui iustus aliquid facit miser est, sed qui inuitus facit. Multa infra lib. 3. de stultitio in mirmure.

De Oratione accepta. Cap. XLV.

REGORIVS in dialogis: Obtineri per orationem nequaquam possunt, quæ prædestinata non fuerunt: sed ea, quæ sancti viri orando efficiunt, ita prædestinata sunt, vt precibus obtineantur. **IDEM** in registro: Dominico die a labore terreno cessandum est, atque omni modo orationibus insistendum: vt, si quid negligentia per sex dies agitur, per diem septimum, qui est resurrectionis Dominicæ, circubspiciatur. **IDEM** in Moralibus: Veraciter orare, est amarus in compunctione gemitus, non composita verba, resonare. **IDEM**: Differre solet. Infra lib. 4. de desiderio. **IDEM** in homilij: Virtus vere orationis est, celsitudo charitatis. Et tunc quisque quod recte petit, adipiscitur, cum eius animus in petitione, nec inimici odio suscitatur. **AVGUSTINVS** in epistola: Absit ab oratione multa locutio, sed non desit multa precatio, si seruens perseverat intentione. Nam multum loqui in orando, est rem necessariam superfluis agere verbis. Multum autem precari, est ad Deum quem precamur, diuturna et pia cordis excitatione pulsare. Nam plerique hoc negotium plus gemitibus,

p Ibid. lib. 20. c. 22. ante med.
q Aug. cõf. lib. 1. c. 12. 20. 21. r Ber. ep. 7 ad Adam Monach. ante med. s Idem ep. 87 ad Oger. can. regian. t Ibid. ser. 40. in Cam. cir. med. u Idem de præcep. s. an. med.
x Idem ser. 1. in conu. uers. s. Pau. post med.
y Idem ser. de trib. ordinib. Eccles. circa med. z Sen. ep. 61.

gemitibus, quàm sermonibus agitur: plus fletu, quàm affatu. Talis enim oratio ponit lacrymas in conspectu Dei, et gemitus noster non est absconditus ab eo. **IDEM**: Qui omnia per verbum condidit, in orationibus etiam humana verba non querit. **IDEM**: Qui didicerunt a Domino Iesu Christo mites esse et humiles, corde plus cogitatio et orando proficiunt, quàm legendo et audiendo. **IDEM** in sermone: Dicimus: Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. O sapientia vera, et diuina prouidentia, quæ docuit, et panem solum petere, et hodie nominare. Hoc enim dicto, et auditis cum auaritia tollitur, et humane vitæ insinuatur incertum. **IDEM**: Quid est oratio, nisi ascensio animæ de terrestribus ad caelestia, inquisitio supernorum inuisibilium desiderium? **IDEM** in meditationibus: Obsecro Domine, quoniam esuriens incepti cor meum sua desolatione, in dulcora illud tua consolatione. Obsecro Domine, quoniam esuriens incepti querere te, non desinam ieiunus: ad te famelicus accessi, ne recedam impactus: pauper veni ad diuites, miser ad misericordem, ne redeam vacuus, et contemptus, etsi antequam comedam suspiro, da vel post suspiria quod comedam. **IDEM** de ciuitate Dei: Quæto est quisque sanctior et desiderij sancti plenior, tanto est eius in orando fieris vberior. **IDEM** de Ecclesiasticis dogmatibus: Nullum credimus ad salutem, nisi Deo iniutate, venire: nullum inuitatum salutem suam, nisi Deo auxiliante, operari: nullum, nisi orantem, auxilium promereri. **IOANNES** Chryso- stomus super Matthæum: Sicut thimiamata bene confecta delectant hominem odorantem, sic oratio iusti suauis est ante Deum. Vis autem scire dignitatem eius? Mox, vt de ore processerit, suscipiunt eam angeli manibus suis, et offerunt ante Deum. **AMBROSIVS** super Beati immaculati: Pernoctabat in oratione Dominus Iesus, non indigens præcationis auxilio sed statucns tibi imitationis exemplum. **IDEM** in registro: Media nocte ait propheta, surgebam ad confitendum tibi, super iudicia iustificationis tuæ, et tu surge, vel media nocte, si non potes tota nocte vigilare. **ISIDORVS** in synonymis: Pernoctata in oratione et prece: incumbe nocturnis vigilijs, ad modicum clausis oculis, rursum ora. **IDEM**: Omnibus malis praeualt oratio. **IDEM** de Summo bono: Fidei symbolum, et Dominica oratio pro tota lege paruum Ecclesiæ ad caelorum regna sufficit capessenda: omnis enim latitudo scripturarum in eadem oratione Dominica, et symboli breuitate concluditur. **IDEM**: Frequens oratio vitiorum impugnationem extinguit. **IDEM**: Oratio cordis est, non labiorum, neque enim verba deprecantur Deus intendit, sed orantis cor aspicit. Quòd si tacite cor oret, et vox sileat, quamuis homines lateat, Deum latere non potest, qui presens est. **IDEM**: Numquam orandum est sine gemitu. **IDEM**: Qui vult cum Deo semper esse, frequenter debeat orare, frequenter et legere. Nam cum oramus, ipsi cum Deo loquimur, cum vero legimus, Deus nobiscum loquitur. **IDEM**: Oratio priuatis locis oportunitus funditur, magisq. obtentum impetrat, dum Deo tantum teste deponitur. **IOANNES** Damascenus in libro suo: Oratio est ascensus intellectus ad Deum, vel petitio decentium a Deo. **BERNARDVS** in epistola: Oratio est hominis Deo adherentis affectio, et familiaris quædam ad pia allocutio, et statio illuminata mentis ad fruendum Deo quamdiu licet. **IDEM**: Dum manibus peccatorum genibus pauimentum tunduntur, votis et deuotis precibus altaria cumulantur: dum foris genæ lacrymis, gemitibus atque suspirijs mugit colla, et pro forensibus causis, canticis spiritualibus sacra tecta resulant: nil superius citibus magis spectare liber, nil regi summo iucundius exhibetur. **IDEM**: Et si vocis virtus sit opus, et operi tamen et voci, et gratiam et efficaciam promeretur oratio.

IDEM super Cantica: Credimus angelos sanctos astante orantibus, et offerre Deo et preces et vota hominum, vbi tamen sine ira, et disceptatione leuari puras manus perspexerint. **IDEM**: Orando bibitur vinum spirituale lætificans cor hominis, vinum scilicet Spiritus sancti, quod inebriat mentem, et carnalium voluptatum infundit obliuionem, humectans interiora arentis conscientiæ, effas bonorum actuum digerit, et deducit per quædam animæ membra, fidem roborans, spem confortans, vegetans ordinansq. charitatem, et impingans mores. **IDEM**: Vnicui in dubijs remedium seu refugium oratio est, et frequens gemitus ad Deum, et vt quid, quando, et qualiter, facere nos velit Deus, assidue nobis monstrare dignetur. **IDEM** in sermonibus: Millia millium ministrabant ei, et decies centena millia assistebant ei. Quanta ergo cum reuerentia, quanto timore, quantum illuc humilitate debet accedere, a palude sua procedens ranuncula? **IDEM**: In omnibus actionibus nostris, et obseruantijs, multa opus est animi vigilantia, sed præcipue in oratione. **IDEM**: Licet omni hora, et omni loco, oculi Domini super nos speculentur: maxime tamen in oratione. Licet enim semper videamur, sed tunc etiam presentamus nos, et ostendimus quasi faciem ad faciem, cum Domino colloquentes. **GL O S S A** super illud Matthæi: Et orauit tertio eundem sermonem, etc. Tribus vicibus Christus orauit, vt et nos a peccatis præteritis veniam, et a præsentibus malis tutelam, et futuris periculis cautelam a Domino oremus. **SENeca** in epistola: Sic viuere cum hominibus tamquam Deus videat: sic loquere cum Deo, tamquam homines audiant. **IDEM**: Audacter roga Deum: nihil illum de alieno rogaturus es. Roga bonam mentem, bonam valetudinem animi, deinde tunc corporis. Multa infra lib. 4. de desiderio, de laudatione.

De Oratione inaccepta. Cap. XLVI.

REGORIVS in Moralibus: Graui mens nostra confusione, orationis suæ tempore, deprimatur: si hæc aut sua operatio adhuc accusat, aut alienæ malitiæ seruatus dolor accusat. **IDEM** in registro: Vt ad aures Dei viam precibus faciatis, vigilantibus studendum est, vt vestrae voces acerbis adiuuentur. Nam inanis sit oratio, vbi praua est actio. **AVGUSTINVS** in sermonibus: Qua fronte postulas quod promissit Deus, cum non facis, quod iussit Deus? prius audi monitiones, et sic exige promissiones. **IDEM**: Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris. Nec pro eis est efficax oratio, quorum fides sine operibus mortua est, sed pro eis, quorum fides per dilectionem operatur. **ISIDORVS** de Summo bono: Longe a Deo est animus, qui in oratione cogitationibus sæculi fuerit occupatus. **IDEM**: Mens qualem se in oratione offert, talem post orationem se conseruet. Nam nihil proficit oratio, si deuo culpa committatur, vnde iam venia postuletur. **HERONYMVS** in epistola: Nescio qua conscientia ea lingua quis Deum rogar, qua aut mentitur, aut maledicit, aut detrahit. Labia sancta exaudit Deus, et ipsis cito annuit precibus, quas lingua immaculata pronunciat. **IOANNES** Chryso stomus super Matthæum: Qui orat, et peccat, non orat Deum, sed illud eum. **IDEM** in sermone: Tu non audis orationem tuam, et Deum vis audire precem tuam? Flecto, inquis, genua. Curuasti quidem genua intus, sed mens tua foris vagabatur: corpus tuum intus in Ecclesia, sed animus tuus foras: os quidem loquebatur, sed mens vsuras cogitabat. **BEDA** in homilij: Est oratio quæ peccatum facit, sed qui bene orat, orando querit Deum, hic a terrenis ad superiora progrediens verticem curiæ sublimioris ascendit: qui vero de diuitijs,

a Ibid. con. seq.
b Idem 126 de tēp. cir. med. 20. 20.
c Idem de ciu. Dei. li. 20. c. 27. 20. 5. d Idem de Eccl. dog. c. 50. to. 3. e Chrysof. oper. imp. homil. 12. post med. f Ambr. e. narr. in ps. 118. Ocho nar. s. 20. 2. g Ibidem.
h Isid. in synon. c. 4. i Ibidem. k Idem de sum. bo. li. 1. c. 23. sent. 1. l Ibid. li. 3. c. 7. sent. 1. m Ibidem sent. 4.
n Ibid. sen. 5. o Ibidem c. 8. sent. 2. p Ibid. c. 7. sent. 37. q Damas. Ort. fid. lib. 3. c. 24. r Bern. ep. de vita solitaria. post med. s Idem ep. 78. ad Sugger. abb. 20 med. t Idem ep. 201. ad Balduin. abb. uers. f.

u Idem in Cant. ser. 7 ante med. x Ibid. ser. 18. post med. y Ibidem ser. 57. post med. z Idem ser. de quatuor modis orandi post med. a Ibidem post pauca. b Ibidem.
c Gloss. in Mar. c. 26. d Sen. ep. 10. in fi. e Ibidem ante.
f Greg. lib. 20. Mor. c. 17. post med. g Idem re. gis. lib. 9. in d. 4. c. 45. h Isid. de sum. bo. lib. 3. c. 7. sent. 8. i Ibidem sent. 6. k Hieron. ep. 24. ad Maur. fl. 20. 9. l Chrysof. oper. imp. hom. 1. 5. ante med. 20.

Bern. in C&T. ser. 75 ante med.

Ibid. ser. 46. circa med.

Ide. ser. 4. de quadrag. prope fin.

Sen. ep. 10. prope fin.

Greg. li. 2. Moral. c. 27. ante med.

Ibid. li. 2. c. 19. et vot. 35.

Ide. in Exec. hom. 19. ante med.

uitijs, aut honore seculi, aut certe de inimici morte sollicitus obsecrat, ipse in infimis iacens, viles ad Deu precas mittit. BERNARDVS super Cantica: Quærentes aliquid, frustrari solent, cum aut videlicet non in tempore quarunt, aut non sicut oportet, aut vbi oportet. IDEM: Oratio peccatoris. Infra lib. 3. de discordia. IDEM: Miror valde impudentiam aliquorum, qui inter nos sunt, qui cum omnes nos sua singularitate turbauerint, sua impatentia irritauerint, sua inobedientia coinquinauerint: audent nihilominus ad tam seclum conscientie sue seclum, cum orationum instantia, totius puritatis Deum inuitare. Sed scit scriptum est, cum extenderitis manus vestras auertam oculos meos, et cum multiplicaueritis orationem, non exaudiam. IDEM in sermone: Timida oratio, cælum non penetrat: quia restringit animum timor immoderatus, vt omnino non dico ascendere, sed nec procedere queat. Tepida vero, in ascensu languescit, et deficit, eo quod non habeat vigorem. Temeraria ascendit quidem, sed refilit, resistitur enim ei: nec tantum non obtinet gratiam, sed meretur offensam. Quæ vero fidelis et humilis, et feruens oratio fuerit, cælum sine dubio penetrabit: vnde certum est, quod vacua redire non possit. BENECA in epistola: Tunc scito te omnibus cupiditatibus esse solutum, cum eo peruenieris, vt nihil Deum roges, nisi quod rogare palam possis. Nunc autem quanta dementia est hominum, qui turpissima vota dijs insusturrant, ita ut si quis aurem admouerit, statim conuiciscant, et quod scire hominem nolunt, Deo narrant?

De Donis. Cap. XLVII.

REGORIVS in Moralibus: Donum spiritus, quod in subiecta mente ante alia prudentiam, temperantiam, fortitudinem, et iustitiam format, eadem mentem, vt contra singula queque tementa erudiat, in septem mox virtutibus temperat: vt contra stultitiam, sapientiam; contra hebetudinem, intellectum; contra precipitationem, consilium; contra timorem, fortitudinem; contra ignorantiam, scientiam; contra duritiam, pietatem; contra superbiam, detimorem. IDEM: Orandum est, ne sapientia eleuet: ne intellectus, dum subtiliter currit, aberrat: ne consilium, dum se multiplicat, confundat: ne fortitudo, dum fiduciam præbet, præcipitet: ne scientia, dum nouit et non diligit, inflat: ne pietas, dum extra rectitudinem inclinatur, intorqueat: ne timor, dum plus iusto trepidat, in desperationis foueam mergat. IDEM super Ezechiel: Est timor in mente. Sed qualis iste timor est, si cum eo pietas non est? Qui enim misereri proximo ignorat, qui compati eius tribulationi dissimulat: huius timor ante omnipotentis Dei oculos nullus est, quia non subleuatur ad pietatem. Sed sæpe pietas per inordinatam misericordiam errare solet, si forte pepererit, quæ parcenda non sunt. Peccata enim, quæ feriri gehennæ ignibus possunt, disciplinæ sunt verbere corrigenda. Vt ergo vera et ordinata sit pietas, ad gradum est alium subleuanda, id est ad scientiam, vt sciat quid ex iudicio puniat, vel quid ex misericordia dimittat. Sed quid si sciat, quid agere quisque debeat, virtutem vero agendi non habeat, nihil valet. Scientia ergo nostra crescat ad fortitudinem, vt cum viderit quid agendum sit, hoc agere per mentis fortitudinem possit. Sed sæpe fortitudo, si improvida fuerit et minus contra vitia circumspecta, ipsa sui presumptione in cassum ruit. Ascendat ergo ad consilium, vt præuidendo præmuniat omne, quod agere fortiter potest. Sed consilium esse non potest, si intellectus deest: quia qui non intelligit malum, quod agentem grauatur, quomodo potest bonum dare consilium, quod adiuet? Itaque a consilio ascendamus ad intellectum. Sed quid si intellectus magno quidem acumine viget, et mode-

rari se nescit per maturitatem? Ab intellectu habet, ascendatur ad maturitatem. Ascendamus ergo per intellectum ad sapientiam, vt hoc quod accuratius intellectus inuenit, sapientia mature disponat. IDEM: Per timorem Dei efficiuntur humiles, per pietatis studium misericordes, per scientiam discreti, per mentis fortitudinem liberi, per consilium cauti, per intellectum prouidi, per sapientiam maturi. * AVGVSTINVS super Mattheum: Spiritus sanctus operatione septenaria commendatur, vt sit in nobis spiritus sapientia, et intellectus, consilij, et fortitudinis, scientia, et pietatis, et timoris Dei. Huic septenario bono, constitutæ e contrario septenarium malum, scilicet spiritum stultitiæ et erroris, spiritum temeritatis et ignauiæ, spiritum ignorantia et impietatis, et spiritum superbiam contra timorem Domini. Et ita alij septem nequiores. Infra lib. 3. de simulatione.

De Beatitudine. Cap. XLIIII.

AVGVSTINVS de moribus Ecclesiæ: Beatus quantum existimo neque ille dici potest, qui non habet quod amat, qualecumque sit: neque qui habet, quod amat, si noxiu sit: neque qui non amat, quod habet etiam si optimum sit. Nam vt qui appetit, et adipisci non potest, cruciatur: et qui adeptus est, quod appetendum non esset, fallitur: et qui non appetit, quod adipiscendum esset ægrotat. IDEM de libero arbitrio: Sicut tota vita corporis anima est, sic beata vita animæ Deus est. ISIDORVS de Summo bono: Quia sine fide impossibile est Deo placere, vere beatus est, qui et recte credendo bene viuunt, et bene viuendo fidem rectam custodit. IDEM: Salus perseverantibus. Supra de perseverantia. IDEM in etymologijs: Beatus dicitur quasi bene auctus, scilicet ab habendo quod vellet, et non patiendo, quod nollet. Ille autem vere beatus est, qui et habet omnia quæ vult bona, et nihil vult male: ex his enim duobus beatus homo efficitur. AMBROSIVS super Lucam: Beatus pauper qui clamauit, et Dominus exaudiuit eum: pauper a crimine, pauper a vitijs, pauper in quo princeps mundi huius nihil inuenit, pauper illius pauperis æmulus, qui cum diues esset, propter nos pauper factus est. Prima ergo beatitudo est, cum deposueris omne peccatum, et exuero omnem malitiam, et simplicitate contentus fueris inopis malorum. Superest igitur, vt mores meos temperem. Quid enim mihi prodest carere secularibus, nisi fuero mitis atque mansuetus? Nam qui sequitur viam rectam sequitur vtiq; illum qui ait: Dicitis a me quia mitis sum et humilis corde. Et infra: Mitiga affectum tuum vt non irascaris, aut certe iratus ne peccaueris, iuxta quod scriptum est: Irascimini et nolite peccare. Præclarum est enim motum temperare, nec minoris virtutis dicitur cohibere iracundiam indignationemque, compescere, quam omnino non irasci, cum plerumque illud lentius, hoc fortius æstimetur. Cum autem hoc feceris, memento quia peccator es, et lugeto peccata tua, et lugeto delicta. Et bene tertia beatitudo est peccata desentis, quia Trinitas est, quæ peccata condonat. Ablue igitur te lacrymis, laua fletibus: si tu te ipse fleueris, alius non te flebit. Nam si Saul fleuisset peccata sua, Samuel eum non fleuisset. Et post pauca subdit: Deposui peccatum, temperaui mores, delicta desleui, iam nunc esurire incipio et sitire iustitiam. Aeger enim dum in grati morbo est, non esurit, quia agritudinis dolor excludit famem. Et mox ait: Qui esurit vtiq; virum querit augmentum. Quod autem est maius virtutis incrementum, quam norma iustitiæ? Iustitiam sequitur misericordia. Vnde dictum est: Dispersit, dedit pauperibus: iustitia eius manet in seculum seculi. Sed qui misericordiam deserit, mercedem amittit, nisi mundo corde misereatur. Nam si iactantiam querit, nullus est misericordiæ fructus.

Ibidem cir. med.

Aug. li. 1. de mor. ecc. c. 3. 10. 1.

Ide. de lib. arb. li. 2. c. 26. 10. 00. 1. Ibid. de sum. bo. li. 2. c. 2. sum. 1. m. Ide. ety. li. 10. ver. beatus.

Amb. in Luc. lib. 5. c. 6. 10. 3.

Bern. ser. 4. in adu. post. mod.

Sen. ep. 45. post med.

Greg. hom. 40. cir. fin.

Ide. li. 20. Mor. c. 24. non longe a prin. e Ibid. cir. fin.

Emunda igitur interiora tuæ mentis. Sed nisi prius tu interiora tua vacuefeceris ab omni labe peccati, ne dissensiones contentioneque, ex affectu tuo prodeant, non potes alijs ferre medicinam. A temetipso igitur pacem incipe, vt cum fueris ipse pacificus, pacem alijs feras. Quomodo enim aliorum potes corda mundare, nisi tuum ante mundaueris? Et infra: Qui autem patitur persecutionem, in vltimo certamine constitutus probatur aduersus, vt cum legitime certauerit coronetur. BERNARDVS in sermonibus: Videmus pauperes aliquos, qui si veram haberent paupertatem, non adeo pusillanimes inuenirentur, vt potes reges, et reges cæli. Sed hi sunt, qui pauperes esse volunt, eo tamen pacto vt nihil eis desit: et sic diligitur paupertatem, vt nullam inopiam patiantur. Sunt et alij mitis, sed quamdiu nihil dicitur, vel agitur nisi pro eorum arbitrio. Patebit autem quam longe sint a mansuetudine, si leuis oratio occasio turbationis. Hæc igitur mansuetudo quomodo hereditabit terram promissionis, quæ ante hereditatem deficit? Alios quoque lugentes video, sed si de corde puro, et conscientia non ficta procederent illæ lacrymæ, non tam facile soluerentur in risum. Nunc autem cum abundantius otiosa, et scurrilia verba profuant, quam prius lacrymæ, lacrymas huiusmodi de his esse non arbitror, qui consolatio diuina promittitur: quandoquidem post illas tam facile consolatio vilis admittitur. Alij tamen vehementer contra aliorum delicta zelantur, vt videri possint esurire, et sitire iustitiam, quod quidem verum esset, si esset apud eos de suis quoque peccatis idem iudicium. Sed nunc pondus, et pondus, vt utrumque abominatio est apud Deum. Nam contra alios tam imprudenter, quam immaniter estuant, seipsos tamen insipienter, quam inutiliter palpant. Sunt alij misericordes, de his quæ ad ipsos non pertinent, qui scandalizantur, quod non datur omnibus abundanter, sic tamen, vt ipsi nec in modico quidem grauentur: qui si vere misericordes essent, de suo facere deberent misericordiam. Et si non possent de terrena substantia, de voluntate saltem bona darent ijs, qui contra eos forte peccare viderentur, indulgentiæ, darent vtiq; dulced signum, verbum bonum. Et infra: Sunt etiam qui peccata sua sic confitentur, vt videri possint ex desiderio mundi cordis id agere, omnia enim in confessione lauantur, nisi quod ea quæ ipsi dicunt alijs, ab alijs audire patienter non possunt. Sunt etiam alij, qui si viderint quempiam, vel leuiter scandalizatum, valde solliciti sunt, quomodo in pacem eum reducere possint, et ob hoc viderentur pacifici, nisi quod eorum commotio si forte contra eos quidquam factum dictumve videbitur, tardius vniuersis poterit diffusiuique sedari: qui nimirum si vere pacem diligerent, haud dubium, quin eam primo quærenter sibi ipsi. BENECA in epistola: Beatus non is est, quem vulgus appellat, ad quem pecunia magna confluit, sed ille cui bonum omne in animo est, erectum et excelsum, et mutabilia calcans.

De Eleemosyna accepta. Cap. XLIX.

REGORIVS in homilia super illud Luc. 16. Facite vobis amicos, etc. Si caeleste patrimonium, eleemosynis emittit, pauperes non sunt audiendi vt egeni, sed vt patroni exorandi. IDEM: Ad tribuendum pigri cur estis, quando hoc, quod iacenti in terra porrigitis, sedenti in cælo datis? Dominus ait: Quidquid fecistis vni de his fratribus meis minimis, mihi fecistis. IDEM in Moralibus: Tunc plena est nostri cordis compassio, cum malum inopia pro proximo suscipere non metuimus, vt illum a passione liberemus. IDEM: Rem quamlibet plerumque dat, etiam qui non comparitur, nunquam autem qui vere comparitur, quod necessarium proximo conspicit, S. Bon. To. 6.

negat. IDEM in pastoralibus: Nonnulli huius mundi diuites, cum fame crucientur Christi pauperes, effusis largitatibus nutriunt histriones. Qui vero indigenti, etiam peccatori, panem suum non quia peccator, sed quia homo est, tribuit, nimirum non peccatorem, sed pauperem iustum nutrit. ISIDORVS de Summo bono: Verum est quod peccata omnia, misericordiæ operibus expurgentur, sed si iam caueat peccare, qui misericordiam impartitur. IOANNES Chrysostr. in sermonibus: Melius seruatur pecunia, quæ in dextera pauperis collocatur: hanc mihi non calumniator extorquet, non inuidus criminatur, non latro auferet, non fur nocturnus deripiet, non seruus fugam meditans inuadet, sed semper est tuta, semper integra, semper salua. IDEM: Mentem Deus misericordem requirit, non pecuniæ quantitatem. IDEM super Ioannem: Eleemosyna est quæ est ab omni erua iniustitia, hæc omnia facit munda, hæc et ieiunio melior, et terræ seculo, et nimirum difficiliora illa et laboriosa, sed hæc lucraliter illuminat animam et impinguat, et bonam et speciosam facit. IDEM: Da indigenti, et non da saltanti, vt non cum tuis pecunijs, et tuam animam, et illius perdas: tu enim causa es perditionis illius. AMBROSIVS in epistola: Misericordia non de meritis iudicare consuevit, sed necessitatibus subuenire, iuuare pauperem, non examinare iustitiam. IDEM: Habe diues hypothecas in opum sinus, habeas hypothecas viduarum domos, habeas hypothecas orationum et lactentium perfecisti laudem. IDEM de officijs: Perfecta liberalitas fide, causa, loco, tempore, commendatur. Fide vt prius opereris circa domesticos fidei. IDEM: Non omnibus debemus misericordiæ, sed quia plerique fraude eam querunt et constringunt erudiam, ideo vbi causa manifestatur, persona cognoscitur, tempus vrget, largius se debet profundere misericordia. IDEM: Affectus diuitem collatorem, aut pauperem facit, et pretium rebus imponit. IDEM: Si peregrinum sub teclum tuum inducas, si suscipias egem, ille tibi acquirit sanctorum amicitias, et æterna tabernacula. IDEM: Aurum Ecclesia habet, vt non seruet, sed vt erogat, et subueniat in necessitatibus. IDEM super Lucam: Tu qui putas te manum habere sanam, caue ne auaritia, caue ne sacrilegio contrahatur: extende sapius eam, extende eam ad illum pauperem, qui te obsecrat: extende vt proximum iuues, vt vidua feras præsidium, eripias iniuriam, quem vides iniuste contumeliæ subiacere. HIERONYMVS in epistola: O quanta beatitudo pro paruis magna recipere, æterna pro breuius, pro morituris semper viuencia, et habere Dominum Deum debitorem. AVGVSTINVS contra quinque hæreses: Obscucus est Lot Angelis, tamquam peregrinis consuetudine hospitalitatis, liberatus a periculo ciuitatis, et temporale euasit incendium, et æternum consecutus est premium. Discite ergo Christiani sine discretione exhibere hospitalitatem, ne si forte, cui domum claustritis, cui humanitatem denegaueritis, ipse sit Christus. IDEM in epistola: Vilius esurienti panis tollitur, si de cibo securus iustitiam negligat, quam ei panis frangitur, vt iniustitia seductus acquiescat. IDEM in sermone: Redime te homo dum viuus, redime te ipse dum potes, redime te inquam dum pretium in manibus habes, redime te ne dum te mors amara præuenierit, et vitam simul et pretium perdas. Sine causa hoc vis dimittere vxori, quæ forsitan alium habebit maritum. IDEM: Qui sibi aut præmium comparare, aut peccatorum desiderat indulgentiam promereri, redditus decimis de nouem partibus studeat, eleemosynam dare. IDEM: Si decimas non habes fructu terrenorum, quod habet agricola, quod te pascit ingenium, Dei est: inde decimas expetit, vnde viuus, de militia, de negotio, de artificio tuo redde decimas. Aliud enim de terra repêdimus, aliud

Ide. Past. cu. p. 3. c. 1. admon. 2. cir. med.

Ide. de sum. bo. lib. 23. c. 64. ser. 7.

Amb. de off. li. 1. c. 30 ante med. 10. 4. i Ibid. paulo post.

Ibid. post pauca. l Ibid. c. 11 post med. m Ibid. li. 2. c. 28. ante med. n Idem in Luc. li. 5. c. 6. 10. 3.

Aug. orat. de 5. hæres. c. 4. ante med.

Ide. ep. 48. ad Vincent. cen. ante med. 10. 2.

Ide. ser. 219. de temp. post med. 10. 10.

Ibid. paulo post.

Ibid. ante med.

Ibidem de tonsura ouium, et de lacte. **IDEM** de pauperibus, et habebis thesaurum in celo: non sine thesauro remanebis, sed quod habes in terra sollicitus, habebis in celo securus. **IDEM** in Enchiridione: Multa sunt genera eleemosynarum, quas cum facimus adiuvamur, ut dimittantur peccata nostra. Sed ea nihil est maius, qua ex corde dimittimus quod in nos quisque peccauit. Leo Papa in sermone: Magna est eleemosyna, quæ ardentium criminum globos, benevolentia suæ fonte refrigerat: et quodam irriguo largitatis, obruit incendia delictorum, ut quamuis offensus Deus, quamuis criminibus prouocatus, cogatur liberare eleemosynis, quem disposuerat punire peccatis. **BERNARDVS** in epistola: Vere beatus, qui intelligit, non super cupidum, sed super egenum, et pauperem: illum, inquam, pauperem, qui inuite petit, et verecunde accipit, et accipiens glorificat patrem suum, qui in celis est. Multa infra libro quarto de connectione virtutum.

De Eleemosyna inaccepta. Cap. L.

Gregorius in registro: Quidquid in Dei sacrificio ex scelere offertur, omnipotentis Dei non placat iracundiam, sed irritat. **IDEM** in Moralibus: Quisquis super eam, cui aliquid tribuit factu felationis extollit, maiorem culpam intrinsecus superbiendo peragit, quam extrinsecus largiendo, mercedem acquirit. **ISIDORVS** in synonymis: Nihil proficit, alterum inde reficis, unde alter maciæ facis, con-

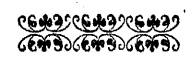
demnat miseratio ista, non propiciatur. **IDEM** de Summo bono: Non est eleemosyna, quæ gloriæ magis causa, quam misericordiæ impartitur intuitu: quali enim intentione ab unoquoque largitur, taliter et apud Deum recipitur. **AVGVSTINVS** de ciuitate Dei: Sicut non fratri suo dicit factu, qui cum hoc dicit, non ipsi fraternitati, sed peccato eius infensus est, alioquin reus erit gehennæ ignis: ita e contrario, qui porrigit eleemosynam Christiano, non Christiano porrigit, si non in eo diligit Christum. **IDEM** super Psalmos: Qui dat eleemosynam, ut careat tadio interpellantis, non ut reficiat viscera indigentis, et rem et meritum perdit. **AMBROSIVS** super Lucam: Hospitalis esse propter remunerationem, effectus auaritiæ est. **IDEM**: Qui misericordiâ defert, etc. Supra de beatitudine. **IOANNES** Chrysostomus super Martham: Non gaudent martyres, quando ex illis pecunijs, vel eleemosynis honorantur, de quibus pauperes plorant. **IDEM**: Qualis est ista iustitia, munerare mortuos, et spoliare viuentes? de sanguine miserorum tollere, et Deo offerre? Illud non est Deo offerre, sed violentiæ suæ socium ferre Deum: ac si Deus oblatam sibi pecuniam de peccato libenter accipiat, et consentiat peccato. **BERNARDVS** super Cantica: Non recipit Deus eleemosynam de manu raptoris, seu feneratoris, sed nec de hypocritæ quidem, qui cum facit eleemosynam, facit tuba cani ante se, ut glorificetur ab hominibus.

k Bern. in Cat. ser. 2 post med.

PHARETRÆ LIBER TERTIVS,

IN QVO

De periculosis agitur.

De Voluntate Caput Primum.

Greg. li. 7. Moral. c. 22. ante med.

Gregorius in Moralibus super illud Iob: Inuolutæ sunt femitæ gressuum eorum, etc. Re-probi recta quidem deliberando appetunt, sed ad consueta semper mala recurrunt. *Et infra.* Bona quidem cupiunt, sed a malis numquam recedunt. Esse quidem humiles, sed sine despectu: esse contenti proprijs, sed sine necessitate: pauperes esse volunt, sed sine defectu: esse casti, sed sine maceratione corporis: esse patientes, sed sine contumelijs volunt. Cuique adipisci querunt virtutes, sed labores virtutum fugiunt, quid aliud quam et belli certamina in campo nesciunt, et triumphare in vrbibus de bello concupiscunt. **IDEM**: Nequaquam homo ad prauam delectationem rapitur, nisi prius per voluntarias mentis tenebras infirmetur. **IDEM**: Cum quis adhuc ex timore bona agit, a malo penitus non recessit: quia eo ipso peccat, quo peccare vellet, si inulte potuisset. **IDEM**: Non intuetur Dominus quantum quisquã mali valeat facere, sed quantum velit. Et cum deest potestas malefaciendi foris, apud se tamen tyrannus est, cui iniquitas dominatur intus. **HERONYMVS** in epistola: Tantum virtuti adijcies, quantum propriæ voluntati subtraxeris. **AVGVSTINVS** de libero arbitrio: Voluntas auersa ab incommutabili, et communi bono, et conuersa ad proprium bonum aut ad exterius, aut ad inferius peccat. Ad proprium bonum conuertitur, cum suæ potestatis vult esse: ad exterius autem, cum aliorum propria, vel quæcunque ad se non pertinent cognoscere studet: ad inferius, cum voluptatē corporis diligit, atque ita homo superbus, et curiosus, et lasciuus effectus excipitur ab illa vita, quæ in comparatione superioris vitæ mors est. **IDEM**: Voluntas mala. Infra de quattuor affectionibus inordinatis. **IDEM** de confessionibus: Ex voluntate peruersa facta est libido: et dum sequitur libidini, facta est consuetudo: et dum consuetudini non resistitur, facta est necessitas. **IDEM** in epistola: Nimis peruerus, et error suus lateat. **IDEM** de vera religione: Nunc vsque adeo peccatum voluntarium malum est, ut nullo modo sit peccatum si non sit voluntarium. **IDEM** de Trinitate: Mala voluntate vel sola, miser quisque efficitur: sed miserior potestate, qua desiderium malæ voluntatis adimpletur. **IDEM** de catechizandis rudibus: In hac vita homines magnis laboribus requiem querunt, et securitatem, sed prauis cupiditatibus seducti non inueniunt. Volunt enim requiescere in rebus inquietis: **IDEM** in diuitijs velit homo requiescere, magis superbus efficitur, quam securus. **IDEM** de verbis Domini: Deus amissus mors animæ est: anima amissa mors corporis est: mors corporis necessaria, mors animæ voluntaria. **IOANNES** Chrysostomus de militia spirituum: Scito, quia te non vincet natura corporis, neque strangulabit inuitum: neque enim te obnoxium, et seruum faciet ex libero: nisi voluntaria tua declinatio.

IDEM super Ioanem: Electionis, et propriæ voluntatis est omnis malitia hominis. **BERNARDVS** super Cantica: Si in die ieiunij mei inuenitur voluntas mea, non tale ieiunium elegit sponsus, nec sapit illi ieiunium meum, quod non liliū obedientiæ, sed vitium propriæ voluntatis decoxit. Ego ergo non solū de ieiunio, sed de silentio, de vigilijs, de oratione, de lectione, de opere manuum, postremo de omni obseruatione monachi, ubi inuenitur voluntas sua in ea, et non obedientia magistris, id ipsum sentio. **IDEM** de libero arbitrio: Duo sunt, quæ iniustam comprobant voluntatem, vel cum peccate, vel cum impune peccasse liber. **IDEM** in sermonibus: Quid odit, aut quid punit Deus, præter propriam voluntatem? Cesset voluntas propria, et infernus iam non erit. In quem enim ignis ille desinet, nisi in voluntatem propriam? **IDEM**: Vnde sunt scandala, et vnde perturbatio, nisi quod propriam sequimur voluntatem, et temere, quod voluerit ipsa, in corde nostro definites, si quomodo id prohiberi contingat, continuo in impatientiam, et murmurationem, et scandalum proni sumus?

Bern. in Cant. ser. 71. vers. 5.

Idē tract. de grat. lib. arb. post med.

Idē ser. 3. de Resur. Dom. ante med.

Idē in ser. quomodo voluntas nostra diu. volunt. tripliciter subiici debeat cir. med.

De remorsu conscientia. Cap. II.

Aug. de lib. arb. li. 2. c. 19. 20. 21.

Idem lib. 2. conf. c. 10. ante med. 20. 21.

Idem ep. 7. ad Marcol. non lon. ge a prin. 20. 2.

Idem de Trin. li. 23. c. 5. 20. 3.

Idem de Cathec. 1. 2. 3. c. 16. ante med. 20. 4.

Idem de verb. Dom. ser. 6. ante med. 20. 10.

Idem de Spir. an. med. 20. 5.

Gregorius in Moralibus: Dum nulla bonorum operum conscientia falcitur, intueri summa mēs trepidat, quia ipsa se conscientia accusat. **IDEM**: Quisquis a præceptis Dominicis discordat opere, quoties ea audit, vel legit, corde suo reprehenditur atque confunditur: quia id, quod non fecit, memoratur. Nam in quo se errasse considerat, ipsa se latenter conscientia accusat. **IDEM** super Ezechielem: Scriptura sacra eius suauis est ad loquendum, cui interius impressa ad viuendum fuerit. Nam sermo dulcedinem non habet, quæ vita reprobâ intra conscientiam remouet. **ISIDORVS** in synonymis: Nulla poena grauior mala conscientia. Vis autē numquam esse tristis bene viuere. **IDEM** de Summo bono: Omnia fugere poterit homo, præter cor suum: non enim potest a se quisquam recedere. Vbi quæque abierit, reatus sui conscientia illum non derelinquit. **IDEM**: Abyssus ad abyssum inuocare, est de iudicio suæ conscientia: ire ad iudicium dānationis aterna. **AMBROSIVS** de officijs: Quæ poena grauior, quam interioris vulnus conscientia? Nonne hoc magis fugiendū, quam mors? quam dispēdiū? quam exiliū? quam debilitas? quam dolor est? **BERNARDVS** de consideratione: Vitiosus vitiosorum conscientias non refugit: et ubi omnes fordēs, vitium scelerum minime sentitur. **IDEM**: An non inflationes. Supra lib. 2. de intelligentia. **IDEM** in sermonibus: Quis magis mortuus eo, qui portat ignem in sinu, peccatum in conscientia, nec sentit, nec excutit, nec expauescit? **IDEM**: Qui conscientias. Infra de mutabilitate. **BERNARDVS** in epistola: Quid prodest recondere se, et oculos hominum auresque vitare? Bona conscientia turbam aduocat, mala etiam in solitudine anxia atque sollicita est. Si honesta, qua facis, omnes sciant: si turpia, quid refert neminem scire, cum tu scias? O te miserum, si contempnis hunc testem?

Greg. lib. 20. Mor. c. 9. cir. med.

Ibid. lib. 18. c. 5. ser. in prin.

Idem in Ezec. hom. 20. ante med.

Idem in synon. c. 12. cir. med.

Idem de sum. bo. li. 2. c. 20. ser. 2.

Ibidem ser. 3.

Amb. off. li. 3. c. 4. 20. 4.

Bern. li. 1. de consid. vers. fin.

Idem ser. 2. de resur. Dom. ante med.

Ser. ep. 43.

CAPITA LIBRI TERTII

PHARETRÆ.

De Voluntate. Cap. I.
 De Remorsu. Cap. II.
 De Stultiloquio. Cap. III.
 De Occupatione. Cap. IV.
 De Mutabilitate. Cap. V.
 De Vagatione. Cap. VI.
 De Curiositate. Cap. VII.
 De Negligentia. Cap. VIII.
 De Securitate. Cap. IX.
 De Dyndicatione. Cap. X.
 De Reciduatione. Cap. XI.
 De Consuetudine. Cap. XII.
 De Obsinatione. Cap. XIII.
 De Desperatione. Cap. XIV.
 De Dilatione. Cap. XV.
 De Voluptate. Cap. XVI.
 De Carnalitate. Cap. XVII.
 De Prosperitate. Cap. XVIII.
 De Consolatione. Cap. XIX.
 De Ornatu. Cap. XX.
 De Ingratitudine. Cap. XXI.
 De Discordia. Cap. XXII.
 De Malitia. Cap. XXIII.
 De Crudelitate. Cap. XXIV.
 De Simulatione. Cap. XXV.

De Familiaritate. Cap. XXVI.
 De Propinquitate. Cap. XXVII.
 De Obluione. Cap. XXVIII.
 De Ignorantia. Cap. XXIX.
 De Stultitia. Cap. XXX.
 De Creduitate. Cap. XXXI.
 De Sapientia. Cap. XXXII.
 De Doctrina. Cap. XXXIII.
 De Honore. Cap. XXXIV.
 De Zelo. Cap. XXXV.
 De Argumtione. Cap. XXXVI.
 De Remissione. Cap. XXXVII.
 De Acceptione personæ. Cap. XXXVIII.
 De Scandalo. Cap. XXXIX.
 De Infamia. Cap. XL.
 De Quattuor affectionibus. Cap. XLI.
 De Timore. Cap. XLII.
 De Dolore. Cap. XLIII.
 De Confidentia. Cap. XLIV.
 De Lætitia. Cap. XLV.
 De Vita. Cap. XLVI.
 De Miseria. Cap. XLVII.
 De Morre. Cap. XLVIII.
 De Iudicio. Cap. XLIX.
 De Damnatione. Cap. L.

De stultiloquio. Cap. III.

Greg. li. 2. Moral. c. 14. b Ibid. li. 7. c. 17. in prin. c Ibid. li. 2. c. 7. d Ibidem li. 1. c. 1. e Idem li. 3. Dialog. c. 15. post med. f Isid. de su. bo. lib. 2. c. 29. sent. 17. et 18. Greg. li. 2. Moral. c. 14. b Ibid. li. 7. c. 17. in prin. c Ibid. li. 2. c. 7. d Ibidem li. 1. c. 1. e Idem li. 3. Dialog. c. 15. post med. f Isid. de su. bo. lib. 2. c. 29. sent. 17. et 18.

De multiloquio.

Greg. li. 2. Moral. c. 2. h Ibid. li. 7. c. 17. ante med. i Idem Past. cur. p. 3. admon. 1. 5. et lib. 7. Mor. c. 17. k Idem in Excep. hom. 1. 2. post med. l Isid. in syn. c. 9. in fin. m Ibidem paulo ante.

De nugis.

Greg. li. 7. Moral. c. 17. circa med. o Amb. in pf. 1. 18. O. dion. 2. 2. 20. 2. p Isid. in syn. c. 9. post med. q Idem de sum. bo. lib. 2. c. 29. sent. 18. 5

congruunt. * IOANNES Chrysostomus super Matthæum: Omnis sermo vanus, qui dicitur, in mundo spiritu dicitur profertur. * HIERONYMVS in epistola: Quidquid non edificat audientes, in periculum vertitur loquentium. * BERNARDVS in Apologia: Vobis conuenientibus in vnum, vt Apostoli verbis vtat, iam non est Dominicam cenam mducare: panem quippe caelestem nemo est, qui requirat, nemo qui tribuat: nihil de scripturis sacris quiscquam loquitur, nihil de salute agitatur animarum: sed nugæ, ritus, et verba multa profertur in ventum. * IDEM de præcepto et dispensatione; Stultiloquia, et vaniloquia, nunquam nisi contra mandata Dei vsurpantur. Peccata quippe sunt, et Deus prohibet omne peccatum, et tamen venialia, non criminalia reputantur: excepto, cum per contemptum vertuntur in vsu, et consuetudinem, et tunc non peccati species, sed peccantis intentio pensatur. * IDEM de consideratione: Fugienda otiositas mater nugarum, nouerca vitium. Inter seculares quippe nugæ sunt, in ore sacerdotis blasphemæ: interdum tamen si incidant ferenda fortassis, referenda numquam: magis interueniendum caute, et prudenter nugacitati. * IDEM Confecrasti os tuum Euangelio, nugis igitur iam os aperire illicitum est: assuescere vero nugæ loqui, facitilegum est. Labia sacerdotis, ait propheta, custodit scientiam, et ex ore eius requiritur legem, non nugæ, aut fabulas. * IDEM: Verbum scurrile ab ore procul fit, et procul ab aure relegandum est. Fæde enim ad cachinnos raueris, sed fœdius alios moues.

De iactantia.

Greg. li. 2. Moral. c. 22. circa med. a Ibid. lib. 25. o. 8. b Ibid. lib. 26. c. 18. post med. c Idem Past. cur. p. 3. c. 1. admon. 1. 0 ante med. d Isid. de sum. bo. lib. 3. c. 7. sent. 30. e Bern. de 12. grad. hum. gra. du. 4. f Greg. ho. mil. 17. in Euang. ante med. g Idem li. 22. Moral. c. 9. sero in prin. h Ibid. li. 4. c. 19. in prin. i Ibid. lib. 22. c. 9. ante med. k Hieron. in Of. li. 2. c. 1. o. 5. l Isid. de sum. bo. lib. 3. c. 32. sent. 7

De excusatione.

Greg. li. 2. Moral. c. 17. circa med. a Ibid. lib. 25. o. 8. b Ibid. lib. 26. c. 18. post med. c Idem Past. cur. p. 3. c. 1. admon. 1. 0 ante med. d Isid. de sum. bo. lib. 3. c. 7. sent. 30. e Bern. de 12. grad. hum. gra. du. 4. f Greg. ho. mil. 17. in Euang. ante med. g Idem li. 22. Moral. c. 9. sero in prin. h Ibid. li. 4. c. 19. in prin. i Ibid. lib. 22. c. 9. ante med. k Hieron. in Of. li. 2. c. 1. o. 5. l Isid. de sum. bo. lib. 3. c. 32. sent. 7

Greg. li. 2. Moral. c. 14. b Ibid. li. 7. c. 17. in prin. c Ibid. li. 2. c. 7. d Ibidem li. 1. c. 1. e Idem li. 3. Dialog. c. 15. post med. f Isid. de su. bo. lib. 2. c. 29. sent. 17. et 18. Greg. li. 2. Moral. c. 14. b Ibid. li. 7. c. 17. in prin. c Ibid. li. 2. c. 7. d Ibidem li. 1. c. 1. e Idem li. 3. Dialog. c. 15. post med. f Isid. de su. bo. lib. 2. c. 29. sent. 17. et 18.

De accusatione.

Greg. li. 2. Moral. c. 13. post med. f Isid. in syn. c. 16. g Aug. de ser. Dom. in mon. li. 2. c. 30. 10. 4. h Greg. li. 2. Moral. c. 13. circa med. i Ibid. lib. 22. c. vlt. cir. fi. k Idem ho. mil. 19. in Euang. cir. med. l Bern. de cons. lib. 3. post med. m Idem in ser. paruis ser. 63. n Ibid. ser. 3. de cir. euc. Dom. post med. o Glos. Nu. m. 1. 1. p Greg. lib. 26. Moral. c. 2. q Idem Past. cur. p. 3. admon. 24. r Idem li. 2. Moral. c. 8. paulo post prin.

Demurracione.

Greg. li. 2. Moral. c. 13. circa med. i Ibid. lib. 22. c. vlt. cir. fi. k Idem ho. mil. 19. in Euang. cir. med. l Bern. de cons. lib. 3. post med. m Idem in ser. paruis ser. 63. n Ibid. ser. 3. de cir. euc. Dom. post med. o Glos. Nu. m. 1. 1. p Greg. lib. 26. Moral. c. 2. q Idem Past. cur. p. 3. admon. 24. r Idem li. 2. Moral. c. 8. paulo post prin.

De contentione.

Greg. li. 2. Moral. c. 13. circa med. i Ibid. lib. 22. c. vlt. cir. fi. k Idem ho. mil. 19. in Euang. cir. med. l Bern. de cons. lib. 3. post med. m Idem in ser. paruis ser. 63. n Ibid. ser. 3. de cir. euc. Dom. post med. o Glos. Nu. m. 1. 1. p Greg. lib. 26. Moral. c. 2. q Idem Past. cur. p. 3. admon. 24. r Idem li. 2. Moral. c. 8. paulo post prin.

custodiam deserit, et temporalia quæque defendere, etiam iurgijs, quarit. * AVGVSTINVS in regula: Lites aut nullas habeatis, aut quam celerrime finaritis: ne ira crescat in odium, et trabem faciat de festuca, et animam faciat homicidam. Sicut enim legitis: qui odit fratrem suum, homicida est. * IDEM: Vobis a vestro, non pigeat ex ipso ore proferre medicamenta, vnde facta sunt vulnera. * ISIDORVS in synonymis: Contentio facies odiorum accendit, pacem concordiam extinguit, concordiam contentio rumptores. * SENeca in epistola: Rixa est inter competitores.

De conciciatione.

Greg. li. 2. Moral. c. 23. circa med. a Hieron. epist. 1. ad Holliod. 10. 1. vers. fin. b Bern. ep. 250. ad Eug. PP. ante med. c Greg. li. 25. Moral. c. 8. cir. med. d Ibid. lib. 10. Moral. c. 15. e Greg. li. 4. Moral. c. 6. f Ibidem. g Ibid. lib. 22. c. 6. cir. med. h Idem reg. gest. lib. 2. indic. 10. i Idem li. 3. Dialog. c. 15. circa med. k Aug. de cons. vir. c. 9. virt. c. 9. paulo post prin.

De derisione.

Greg. li. 25. Moral. c. 8. cir. med. d Ibid. lib. 10. Moral. c. 15. e Greg. li. 4. Moral. c. 6. f Ibidem. g Ibid. lib. 22. c. 6. cir. med. h Idem reg. gest. lib. 2. indic. 10. i Idem li. 3. Dialog. c. 15. circa med. k Aug. de cons. vir. c. 9. virt. c. 9. paulo post prin.

De maledictione.

Greg. li. 25. Moral. c. 8. cir. med. d Ibid. lib. 10. Moral. c. 15. e Greg. li. 4. Moral. c. 6. f Ibidem. g Ibid. lib. 22. c. 6. cir. med. h Idem reg. gest. lib. 2. indic. 10. i Idem li. 3. Dialog. c. 15. circa med. k Aug. de cons. vir. c. 9. virt. c. 9. paulo post prin.

solus ait: Neque maledici regnum Dei possidebunt: **ET** in prouerbijs: Maledictum frustra prolatum, in quæpiam deuoluatur. **INTERLINEARIS**: In profertem. **IBIDEM** Glossa: Est aliquid maledictum iuxta diuinam iustitiam, vt excommunicatio. **IOANNES** Chrysostronus de compunctione: Christus orare nos pro calumniantibus iubet: nos autem infidias, et dolos etiã amicis concinnamus. Christus maledicentibus benedicere iubet: nos autem e contrario, aut priores maledicimus, aut maledictis alterius, multiplicata maledicta restituimus.

De detractiõne.

REGORIVS d super Ezechielem: Peruerforum derogatio, vitæ nostræ approbatio est: quia iam ostenditur aliquid iustitiæ nos habere, si illis displicere incipimus, qui non placent Deo. **IDEM**: Ne immoderatis. Infra de infamia. **ISIDORVS** in synonymis: Detractio graue crimen est, detractio grauis damnatio est. **IDEM**: Numquam detrahes si te bene perspexeris. **IDEM**: Erit ille apud Deum. Infra de crudelitate. **IOANNES** Chrysostronus in sermonibus: Ad condemnandum ceteros, omne vitæ nostræ tempus abstumimus, a quo vitio neque sæculi hominem, neque monachum vllum facile inueniamus liberum. **HERONVMVS** in epistola: Quia homines sumus, et interdum contra annorum maturitatem, puerorum vitijs labimur. Si me vis corrigi delinquentem, aperte increpa, tantum ne occulte mordaes. **BERNARDVS** super Cantica: Vnus est detractor, qui loquitur, et vnum tantum verbum profert: et tamen illud vnum verbum, vno in momento, multitudinis audientium aures inficit, animas interficit. **IDEM** de consideratione: Detrahere, an detrahentem audire, quid horum damnabilius sit, non facile dixerim. **ANSELMVS** de similitudinibus: Tria sunt genera homicidij, quæ pari plectuntur pœna, interfectio hominum, detractio proximorum, odium fratrum. **IDEM**: Detractio est, quoties quis aliquid ea intentione de aliquo dicit, vnde ipse minus amari, vel appetiari possit.

De adulatione.

REGORIVS n in Dialogis: Moris est, vt occurrat in multis animo, adulatio valde subrepat, si ab ipso cordis ostio nequaquam fuerit citius repulsa. **IDEM** in registro: Nec nouum, nec reprehensibile est in eligendo Episcopo, populi se vota in duas partes diuidere, sed graue est, quando in huiusmodi causis, non ex iudicio, sed ex solo favore adulationis venit electio. **IDEM** in homilij: Vix pro culpa sua quempiã aperta voce reprehendimus: et adhuc quod est grauius, aliquando si persona in hoc mundo potens sit, eius forsitan et errata laudantur, ne si auertatur per iracundiam, munus subtrahat, quod impendebat. **P** AMBROSIVS de officijs: Non est vera amicitia, vbi est fallax adulatio. **IDEM**: Prospiciendum est, ne adulantibus aperiamus aurem. Emolliti enim adulatione, non solum fortitudinis non esse, sed etiam ignauitæ videtur. **AVGVSTINVS** de querionibus veteris, et noui Testamenti: Adulator est, qui ideo dat consensum, ne offendat eum, quæ optat habere propitium. **IDEM** de Trinitate: Si inimicus insultat, ferendus est. Amicus autem si errat, docendus est: si docet, audiendus. Laudator vero, et errans confirmat errorem, et adulans illicit in errorem. **HERONVMVS** in Glossa Matthæi: Rigida vita, et prædicatio vera declinare debet mollium palatia, quæ frequentant mollibus induti adulantes, qui ponunt puluinaria sub cubito, qui vitam palpant peccantium, non pungunt, vt vel sic aliquid venentur. **BERNARDVS**: Habet vera. Infra lib. 4. de amicitia.

GL O S S A super Psalms: Plus nocet lingua adulatoris, quam manus persecutoris. **SENECA** in epistola: Illud præcipue nos impedit, quod cito nobis placemus, si inuenimus, qui nos bonos viros dicat, qui prudentes, qui sanctos, et non sumus.

De suggestione.

REGORIVS y super Ezechielem: Hi, qui alios iniquitatem suadendo pertrahunt, in semetipsis ministerium demonum suscipiunt. **HERONVMVS** in epistola: Cum de aliquibus, qui sanctum nomen prostentur, aliquid criminis, vel falsi sonuerit, vel veri paruerit, intant mali, fatagunt, ambiunt, vt de alijs omnibus hoc credatur. **ISIDORVS** de Summo bono: Deteriores sunt, qui siue doctrinis, siue exemplis vitam morefque bonorum corrumpunt, his, qui substantias aliorum prædiã, diripiunt.

De turpiloquio.

HERONVMVS a in epistola: Non flagito linguæ nitorem, sed anime puritatem. Apud Christianos enim sollicitus est, et magnum vitium, turpe quid vel narrare, vel tacere. **BERNARDVS** in sermonibus: Dum otiosa tamquam minima spernimus, ad turpia interdum, et inhonesta dilabimur.

De mendacio.

REGORIVS c in Moralibus: Deus mendacium nostro non eget, quia veritas fulcra non querit auxilio falsitatis. **IDEM**: Summopere cauendum est omne mendacium: quamuis nonnumquam sit aliquod genus mendacij culpe leuioris, scilicet, si quisquam beneficium præstando mentiat. **IDEM**: Incaute sunt humiles, qui se mendacio illaqueant, dum arrogantiam vitant: immo mentiendo superbiunt, qui contra veritatem se erigunt, quam relinquunt. **IDEM**: Quisquis expositor. Infra lib. 4. de doctrina. **ISIDORVS** in synonymis: Caue mendacium in omnibus: mendacio enim fides tollitur, error inducitur, veritas aboletur. Nullum mendacium potest esse iustum. **IDEM** de Summo bono: Testis falsificus, tribus est personis obnoxius. Primum quidem Deo, quem periuando contemnit: consequenter iudici, quem mentiendo fallit: postremo innocenti, quem falso testimonio lædit. **IDEM**: Nonnumquam peius est mendacium meditari, quam loqui: nam interdum quisque incautus solet ex præcipitatione loqui mendacium: meditari autem non potest nisi per studium. **AVGVSTINVS** in enchiridione: Vtique verba propterea sunt instituta, non per quæ inuicem se homines fallant: sed per quæ in alterius quisque notitiam cogitationes suas perferat. **IDEM**: Mihi videtur omne mendacium esse peccatum quidem: sed multum interesse quo animo, et de quibus rebus quisque mentiat. **IDEM**: Omne mendacium ideo dicendum est esse peccatum, quia homo non solum quando scit ipse, quid verum sit: sed et si quando errat, et fallitur sicut homo, hoc debet loqui quod animo gerit: siue illud verum sit, siue putet, et non sit. **IDEM** in libro de mendacio: Mendacium est falsa significatio vocis, cum in intentione fallendi. **IDEM** de vera religione: Inest omni mentienti voluntas fallendi, etiam si ei non credatur. **IDEM** de doctrina Christiana: Nemo mentiens, in eo quod mentitur seruat fidem. Nam hoc vult vtique, vt cui mentitur sibi fidem adhibeat, quam tamen ei mentiendo non seruat. Omnis autem fidei violator iniquus est.

De iuratione.

AVGVSTINVS a de mendacio: Dico vobis non iurare omnino, ne scilicet iurando semel ad facilitatem iurandi veniatur, ex facilitate ad consuetudinem, et ex consuetudine in periurium decidatur. **IDEM** super canonicam Iacobi: Falsa iuratio exitiosa est, vera iuratio periculosa, nulla secuta. **IDEM**: Quam graue peccatum est periurare, compendium tibi dedit scriptura dicens: Noli iurare. **IDEM**: Periurium præcipitum est: qui iurat, iuxta est: qui non iurat, longe est: qui verum iurat, non peccat, sed prope est ad peccatum: sed qui non iurat non peccat, et longe est a peccato. **IDEM**: Qui iuramentum, exigit ab alio, multum interest si nescit illum falsum iuraturum, an scit. Si enim nescit, et ideo dicit iura mihi, vt fides ei fiat, non audeo dicere esse peccatum, tamen humana tentatio est. Si autem scit, et cogit eum iurare, homicida est: ille enim suo periurio se perimit. **IDEM** in epistola: Sine dubio minus malum est per Deum falsum iurare veraciter, quam per Deum verum iurare fallaciter. Quanto enim, per quod iuratur, magis est sanctum: tanto magis est pœnale periurium.

De blasphemia.

REGORIVS c in Moralibus: Filij in cordibus Deo maledicunt, cum recta nostra opera a non rectis cogitationibus procedunt: cum bona in aperto exerunt, sed noxia in occulto moluntur. **IDEM**: Deo quippe maledicunt, cum se et ab illo acceptis vires intelligunt, sed tamen de eius muneribus propriã laudem querunt. **AVGVSTINVS** de vera religione: Blasphemia est, cum aliqua mala dicuntur de bonis. Itaque iã vulgo blasphemia est, vbi mala verba de Deo. **GLOSSA** Augustini: Blasphemia est per quam de Deo ipso falsa dicuntur: et ideo peius est blasphemare, quam peierare: quia peierando falsa rei adhibetur testis Deus: blasphemando, de ipso Deo falsa dicuntur. **IDEM** super Ioannem: Flagellatus est Christus flagellis Iudæorum, sed non minus flagellatur blasphemij falsorum Christianorum. **IOANNES** Chrysostronus super Ioannem: Glorificemus Deum, non per fidem solum, sed etiam per vitam: quia aliter nequaquam erit gloria, sed blasphemiam. Non enim ita blasphematur Deus a Gentili existente iniquo, vt a Christiano corrupto. **BERNARDVS**: Fugienda otiositas. Supra lib. 2. de peccato. **GLOSSA**: Omne peccatum blasphemie comparatum, minus est. **GLOSSA**: Grauius peccat contemptor sedentis in celo maiestatis, quam crucifixor ambulantis in terra paupertatis.

De occupatione. Cap. IV.

REGORIVS k in dialogis: Multum est, quod vniuersumque præfuls mentem curarum densitas deaustat: cumque animus diuiditur ad multa, fit minor ad singula, tantoque ei in vnaquaque re surripitur, quanto latius in pluribus occupatur. **IDEM** in registro: Sicut toto desiderio debemus curas, et occupationem huius mundi fugere, ita si desit qui prædicat, occupationis onus libentis necesse est humero subire. **IDEM**: Qui adhuc valetis huius mundi occupationes fugite: quia quanto quisque in eo profecerit, tanto vt video, ab amore Dei amplius decrefcit. **IDEM** in homilij: Vñ terrenæ curæ a celesti desiderio obdurefcit animus: et dum ipso suo vñ valet, quæ pertinent ad charitatem Dei. **IDEM** in Moralibus: Male homo vigilat quando eum sacula-

rium negotiorum æstus insolenter inquietat. **IDEM**: Plus in hoc mundo. Infra capitulo de honore. **P** **IDEM** super Ezechielem: Quibusdam prauis mentibus nihil est laboriosius, quam si eis præcipiatur, vt in huius mundi actibus non laborent. **AVGVSTINVS** de vera religione: Amici huius mundi, tam timent ab eius amplexu separari, vt nihil sit eis laboriosius, quam huius sæculi curis non laborare. **ISIDORVS** de Summo bono: Quanto quisque curis mundi maioribus occupatur, tanto facilius otijs premitur. **IDEM**: Mundi amatores non solum ex eo ref sunt, quod infima præ summis appetunt, verum etiam miseri per hoc, quod cū graui ærumna ad ipsa desiderata pertingunt. **IDEM**: Longe a Deo. Supra lib. 2. de oratione inaccepta. **AMBROSIVS** in sermone: Excitat diuitem occupatū cupiditas, excitat cura per uigil aliena rapiendi, torquet inuidia, mora vexat, sterilitas progentium infecunda perturbat, sollicitas abundantia. **IDEM** in epistola: Et si alij diues videtur sibi pauper est, qui non vitur eo, quod habet, qui adhuc alia rapit, alia desiderat. **LEO** Papa: Diabolus omnium discit cõsuetudines, omnium ventilar curas, omnium scrutatur affectus: et ibi causas quarit nõ cedi, vbi quæpiam viderit studiosius occupari. **BERNARDVS** de cõtemptu: Sanc vt exercitij spiritualis, et curæ cordis, iudicium euidentis est cõtemptus exteriorum: sic eorumdem sollicitudo, certum signum est mentis incurtæ. **SENECA** in epistola: Qui quis se fortuitis multum dedit, ingentem sibi materiam perturbationis, et inexplicabilem facit. Vna hæc via est ad tuta vadenti, externa, siue fortuita despiciere, et honesto contentum esse. **IDEM**: Omnia impedimenta dimitte, et vaca bonæ menti: Nemo enim ad illam peruenit fortuitis occupatus.

De mutabilitate. Cap. V.

REGORIVS b in registro: Si laudibus aliorum gloriatur, et aliorum vituperationibus frāgimur, gloriam nostram non in nobis, sed in aliorum ore posuimus. **IDEM** in Moralibus: Dū cor in aduersis sperat prospera, in prosperis formidat aduersa, huc illucque quibusdã fluctibus voluitur: ac per modos varios rerum, alternantium mutabilitate versatur. **AVGVSTINVS** de pastoribus: Hominiū temerarij iudicij plena sunt omnia: de quo enim multum desperauimus, subito conuertitur, et fit optimus: de quo præsumpturamus, subito deficit et fit pessimus. Nec timor ergo noster certus est, nec amor noster certus est. Quid sit hodie quisque vix nouit ipse homo: si autem vitiumque nouit ipse, quid sit hodie: quid autem cras erit, nec alius, nec ipse. **IDEM** in meditationibus: Heu me tantæ infelicitatis, tantæ perditionis: dum enim quæ retro sunt, oblitiscens ad ea, quæ ante sunt me extendere volo, subito nescio qua miseria me relabi ad inania, et noxia conspicio. **BERNARDVS** in sermonibus: Qui cõscientias suas in alienis labijs ponit, modo magni, modo parui sunt, modo nulli: secūdum quod adulantium linguis, vel vituperare placuit, vel laudare. **SENECA** in epistola: Hoc habent inter cetera boni mores, placent sibi, et permanent: leuis est malitia, sæpe mutatur non in melius, sed in aliud.

De vagatione. Cap. VI.

REGORIVS s in pastorali: Interior est custodia cordis, quæ ordinata exterius seruat membra corporis. Qui ergo statum mentis perdidit, subsequenter foras inconstantia motionis fluit, atque exterior mobilitate indicat, quod nulla interior radice constantie subsistat. **HERONVMVS** in epistola: De agmine colubarū crebro accipiter vnam separat, quam statim inuadat, et lacere, cuius carnibus et cruore satietur.

fatietur, et morbidæ oues suam relinquunt gregem, et luporum faucibus deuorantur. ^a IDEM super illud Genesis, secundum aliam litteram: Egredus Cain a facie Domini habitabat in terra Naid, quod interpretatur fluctuatio. Quicumque enim a Domino recedit, statim sæculi fluctibus quatitur, et mouentur pedes eius. AVGVSTINVS: Cohibear se. Lib. 2. de continentia visus. BERNARDVS: Nihil turpius. Libro 1. de monachis malis. ^b SENECA in epistola: Frequens migratio corporis, instabilis animi propriū est. Coalescere otio non potes, nisi definas circumspicere, et errare. ^c IDEM: Vt animum possis continere, primo corporis fugam siste: deinde remedia continuata plurimum proficiunt. ^d IDEM: Sine discere oculos tuos, sine aures assuescere sanioribus verbis: quotiens processeris, in ipso transitu aliqua quæ renouent cupiditates tuas tibi occurrent. ^e IDEM: Primum argumentum compositæ vitæ existimo, posse consistere, et secum morari. ^f IDEM: Nō coalescit planta, quæ saepe transfertur. Nihil tam vitale est, quod in transitu proficit. ^g IDEM: Auarior, ambitiosior, luxuriosior, immo, vero crudelior, et inhumanior redeo, quia inter homines fui. ^h IDEM: Nusquam est, qui vbiq; est. ⁱ IDEM: Vitam in peregrinatione agentibus hoc euenit, vt multa hospitia habeant, nullas amicitias.

De curiositate. Cap. VII.

REGORIUS * in registro: Dum incongrua dicentes audire non reuis, non solum opinionem tuam, sed grauas et animam. ^k IDEM in homilijs: Graue curiositatis est vitium, quæ dum cuiuslibet mentem ad inuestigandam vitam proximi exterius ducit, semper ei sua intima abscondit, vt aliena sciens se nesciat: et omnis curiosi animus, quanto peritus fuerit alieni meriti, tanto fiat ignarus sui. ^l IDEM super Ezechielem: Sicut malus aer, assiduo statu tractus, inficit corpus: ita peruersa locutio, assidue audita, infirmantium inficit animum, vt tabescat delectatione prani operis, assiduitate curiosi sermonis. ^m IDEM in Moralibus: Fit recto retributionis examine, vt qui exteriori oculo negligenter vitatur, interiori cordis oculo non iniuste cæcetur. IDEM: Plerumque res. ⁿ AVGVSTINVS in confessionibus: Cum mihi accidit, vt me amplius cantus, quam res, quæ cantatur, moueat, penaler me peccare confiteor: et tunc mallem non audire cantantē. ^o IDEM: Præter concupiscentiam carnis, quæ inest in delectatione omnium sensuum, et voluptatem, cui seruientes depereunt, qui longe se faciunt a te Domine, inest animæ per eisdem sensus corporis quedam, non se oblectandi in carne, sed experiēdi per carnem vana et curiosa cupiditas, nomine cognitionis, et sciētiæ palliata. ^p IDEM: Pulchras formas et varias, nitidos et amenos colores amant oculi. Non teneant hæc animam meam, teneat eam Deus, qui fecit hæc bona valde, sed ipse est bonum meum, non hæc. ^q IDEM de vera religione: Miseri homines, quibus cognita vilescunt, et nouitatibus gaudent, libentius discunt, quam norunt, cum tamen cognitio sit finis discendi. ^r IOANNES Chryostomus in sermonibus: In theatro non solum vides res infaustas, sed et audis spurciloquia, et ex ipso incessu meretricis et habitu molliris: vbi auditu, et cantu diabolico, læduntur aures tuæ, et vndique percussit mens tua. ^s ISIDORVS in synonymis: Noli querere, quid quisque dicat vel faciat: euita curiositatem, omite curam, quæ ad causam tuam non pertinet. ^t IDEM: Oculi prima tela libidinis, visio prima concupiscentia mulieris. ^u IDEM de Summo bono: Quidam curiosi delectantur audire quoslibet sapientes, non vt veritatem ab eis querant, sed vt facundiam sermonis eorum cognoscant more poetarum: qui magis compositionem

verborum, quam sententiam veritatis sequuntur. ^v BERNARDVS in meditationibus: Multi multa sciūt, et seipfos nesciunt, alios inspicunt, et seipfos deserunt: Deū querūt per ista exteriora, deferentes interiora sua, quibus interior est Deus. ^w IDEM de duodecim gradibus: O Dina! quid necesse est, vt videas mulieres alienigenas? qua necessitate? qua utilitate? an sola curiositate? et si otiose vides, non tamen otiose videris. ^x IDEM: Serua commissum, caue prohibitū, ne perdas concessum. Quid mulierem, tuam mortem, tam intēte intueris; quid illum tam crebro vagantia lumina iacis? ^y IDEM: Nisi mens minus se curioso seruaret, tua curiositas tempus vacuum nō haberet. Si culpa nō est, culpæ tamen occasio est, et indicium commissæ, et causa committendæ. ^z IDEM: Monachus, qui sui negligens alios curioso circumspicit, dum quosdam suscipit superiores, quosdā despicit inferiores: et in alijs quidem videt quod inuidet, in alijs quod irridet. Inde fit vt pro mobilitate oculorum leuigatus animus, nulla vtiq; sui cura grauatus, modo per superbiam ad alta se erigit, modo per inuidiam in ima se demergit. ^{aa} IDEM: Ex insolenti corporis motu recens animæ morbus deprehenditur: quamdiu enim a sui circumspicione curiosus torpescit, incuriam sui curiosum in alios facit. Qui enim seipsum ignorat, foras mittitur vt hædos pascat. ^{ab} ANSELMVS de similitudinibus: Curiositas est studium perscrutandi ea, quæ scire nulla est utilitas. ^{ac} SENECA in epistola: Nil tā dānosum bonis moribus, quam in curioso spectaculo residere: tūc enim per voluptatem facilis vitia surrepūt.

De negligentia. Cap. VIII.

REGORIUS * in Moralibus: Si curare parua negligimus, insensibiliter seducti, statim audēter etiam maiora perpetramus. ^{ad} IDEM: Plerumque de bonis per incuriam vitium mala nascuntur. ^{ae} IDEM: Iniquiorum mentes, qui damna sua considerare negligunt, integritatem suam quasi nescientes perdunt. Amittunt namque a corde innocentiam, ab ore veritatem, a carne continentiam, et per accessum temporis ab ætate vitam. ^{af} IDEM in registro: Cum diuina præcepta nos moneant, proximos sicut nosmetipsos diligere debere, non parua negligentia est præcepta Dei despiceret, et quod sibi quis metuit, alij non timere. ^{ag} IDEM in pastoralibus: Si a circumspicione sollicitudine cor destituitur, vulneribus aperitur: quia hostis calidus, tanto liberius peccus percussit, quanto nudum a prouidentia lorica deprehendit. ^{ah} AVGVSTINVS de verbis Domini: Sic homines negligūt vitam suam vt nolint habere malam rem nisi ipsam. ^{ai} IDEM: Tu vulnus. Infra lib. 4. de taciturnitate. ^{aj} IDEM de natura et gratia: Cum vbiq; sit præsens, qui multis modis per creaturam sibi seruientem auersum vocet, doceat credentem, consoleatur sperantem, diligentem adhortetur, conantem adiuuet, exaudiat deprecantem: non tibi deputatur ad culpam, quod inuitus ignoras, sed quod negligis querere, quod ignoras: neque illud quod vulnerata membra non colligis, sed quod volentem sanare contemnis. ^{ak} IOANNES Chryostomus de compunctione cordis: Si forte in corpore parum aliquid morbi pulsauerit, statim et medicos adhibemus, et pecuniam profundimus, et omni obseruantia, quæ comperūt, gerimus, nec prius cessatur, quam quæ molesta sunt mitigentur. Anima vero cū quotidie vulneretur, cū per singula lænietur, vratur, præcipitetur et modis omnibus pereat, nec parua quidē, pro ea nos cura sollicitat. ^{al} IDEM: Non anima pro corpore, sed corpus pro anima factum est: qui ergo quod primum, et melius est negligit, et quod inferius est extollit, vtrumque corrumpit. ^{am} IDEM: Certum est, quod omnes pariter corrumpat, et absumat incuria: dum nemo est, qui vel oppor-

^a Ibid. ep. 146. ad Damasum an. 7. med. 30.
^b Sen. ep. 69.
^c Ibid. com. seq.
^d Ibidem.
^e Idē ep. 2. f. Ibidem.
^g Idē ep. 7. an. med.
^h Idē ep. 2. i. Ibid. com. seq.
^k Greg. hom. 36. in Euang. ante med.
^l Idē in Exec. hom. 9. post med.
^m Idē in li. 21. Moral. c. 6.
ⁿ Aug. conf. li. 10. c. 33.
^o Ibid. c. 35 in prin.
^p Ibidem c. 34.
^q Idē de vo. relig. c. 32. to. 100.
^r Isid. in syn. c. 10
^s Ibid. c. 5.
^t Idē de sum. bo. li. 2. c. 29. sent. 230.

^u Ber. mo. dit. c. 1. in prin.
^x Idē de 12. gradib. humil. gra. 1. an. med. y Ibidem paulo post.
^z Ibidem.
^{aa} Ibidem gra. 2.
^{ab} Ansel. de similit. c. 26. d. Sen. ep. 7 ante med.
^{ac} Greg. lib. 1. Moral. c. 17. et vet. 34.
^{ad} Ibid. li. 9 c. 7.
^{ae} Ibid. lib. 20. c. 5. non loq; a prin.
^{af} Ibid. li. 9 c. 34. circa prin.
^{ag} Idē in registro. lib. 6. ind. 15. c. 186. circa fin. et lib. 24. Moral. c. 7. ante med.
^{ah} Aug. de conf. viit. et vit. c. 14. 10. 9.
^{ai} Isid. de sum. bo. li. 2. c. 13. sent. 17.
^{aj} Greg. reg. lib. 8. ind. 3. c. 30
^{ak} Idē li. 3. Moral. c. 18. circa med.
^{al} Ibid. lib. 34. c. 18. an. 30 med.
^{am} Ibid. lib. 23. c. 3. non loq; a prin.
^{an} Ibid. lib. 26. c. 26.
^{ap} Hieron. ep. 99. ad Asel. non loq; a prin. 10. 2.
^{aq} Chryst. de comp. cord. lib. 1. ante med. 10. 5.

opportuna præbeat, vel importuna prohibeat. ^a IDEM super Ioannem: Omni rei magis parcere debes, quam tempori: aurum enim si contempseris, poteris rursum vel idipsum, vel aliud recuperare: tempus vero si perdidideris, difficile id resumes. ^b BERNARDVS in meditationibus: Quanto diutius nos Deus expectat, vt emendemur: tanto districtius iudicabit, si neglexerimus. ^c IDEM de contemptu mundi: Nihil pretiosius tempore, sed heu nihil hodie vilius æstimatur: transeunt dies salutis, et nemo recogitat. ^d IDEM super Cantica: Non curant carnales querere, quantum desiderant inuenire, cupientes consequi sed non exequi. ^e SENECA in epistola: Nemo se iudicat quidquam debere, qui tempus accipit, cū inter multa hoc vnum est, quod nec gratus quidem potest reddere.

De securitate. Cap. IX.

REGORIUS * in Moralibus: Nonnumquam Grippis bonis, quæ agimus ad deterius propinquamus: quia dum lætiam menti pariunt, quamdam etiam securitatem gignunt: dumq; mens secunda redditur, in torpore laxatur. ^a IDEM: Sæpe mens dum de virtutis suæ securitate resolutur, infidantia aduersario, inopinata culpa telo perforatur. ^b IDEM: Sæpe quem tentationis. Infra capite de remissione. ^c IDEM: Sæpe nonnullis graue periculum incauta securitas fuit, vt callidi hostis infidias non tentati, sed iā proftrati cognoscerent. ^d IDEM: Fit plerumque. Infra lib. 4. de Innocentia. IDEM: Nonnumquam in parua. Supra lib. 2. de peccato. ^e IDEM: Quia amoris intimi calorem mens non habet, frigida deorsum iacet, ac miserando modo fit quotidie tanto securior, quanto peior. ^f IDEM in registro: Mater negligentia solet esse securitas. ^g AVGVSTINVS de conflictu: Lorth exercitio malorum probatus inter Sodomitarum sanctus fuit, in monte vero securitate corporis saluatorum, siliabus peccauit. IOANNES Chryostomus: Virtus fidei. Supra lib. 2. de fide. ^h ISIDORVS de Summo bono: Neque vquam oportet prænitentem habere de peccatis securitatem. Nam securitas negligentiam parit, negligentia autem sæpe incautos ad vitia transacta reducit.

De diiudicatione. Cap. X.

REGORIUS * in registro: Graue est fatis, et indecens, vt in re dubia certa dicatur sententia. ^a IDEM in Moralibus: Fit vt dum ad aliena diiudicanda mens ducitur, proprii iudicij lumine priuetur: et eo durius contra aliena superbiat, quo sua negligentius ignorat. ^b IDEM: Hoc proprium. Supra lib. 2. de superbia. ^c IDEM: Quisquis superbiat, vel inuidiat in se tyrannidem captiuam mente susceperit, hoc primū damnatum patitur, quod clauso cordis oculo, iudicij æquitatem perdit. Nam cuncta quæ ab alijs bene geruntur, displicent, et sola ei, quæ ipse vel prauè egerit, placeant. ^d IDEM: Cuncti vana gloriæ sectatores, dum se hominibus præferunt, alios quidem de fatuis sensibus, alios autem de indignis meritis reprehendunt, alios enim censent nihil scire, alios non bene viuere. ^e IDEM: Sancti viri aliena opera etiam praua mirantur, sua vero etiam magna despiciunt. Re-probi vero sua, vel quæ parua sunt admirantur: et plerumque de suis malis bona æstimant, de alienis autē bonis male sentire non cessant. ^f IDEM: Stulti cum prudentium. Infra de obliuione. ^g HIERONYMVS in epistola: Periculosum est de seruo alterius iudicare, et non facilius venia, praua dixisse de rectis. ^h IOANNES Chryostomus de compunctione: In alienis delictis feruere et amarissimi iudices residemus, nostras autem trabes oculis infixas proprijs non videmus: qui aliena etiam minima sollicitè perscrutamur.

IDEM: Iudicare de alterius mente, summa difficultas est. ^a AVGVSTINVS de sermone Domini in monte: Maxime hi temere iudicant de meritis alienis, et aliorum facta facile reprehendunt, qui magis amant vituperare et damnare, quam emendare et corrigere. Quod quidem vitium, vel superbiæ est, vel inuidentiæ. ^b BERNARDVS de contemptu: Iudicant tunc, et præiudicant superbiæ filij, et cum rege suo sedeant, qui sibi latera aquilonis elegit. Exaltentur, et eleuentur sicut cedrus libani, transibimus et ecce non erunt. Opprimant tunc quos possunt, blasphemant, congerant maledicta, veniant super nos opprobria exprobrantium Christo, quoniam merces nostra copiosa est in cælo.

De reciduatione. Cap. XI.

REGORIUS Y in Moralibus: In vnoquoque Glapso, a minimis semper incipitur, et succrescentibus, ad grauiora peruenitur. ^a IDEM: Sæpe committunt homines mala, quæ sciunt: et idcirco permittuntur decipi, vt cadant etiam in mala, quæ nesciunt. ^b IDEM: Auget reatum culpa sequentis, preconium gloriæ præcedentis. Nam vniuersiuque casus tanto maioris est criminis, quanto prius quam caderet, maioris potuit esse virtutis. ^c IDEM: Incallum bonum agitur, si ante terminum vitæ deseratur: quia et frustra currit, qui priusquam ad metas veniat, desinit. ^d IDEM in pastoralibus: Si quod videtur, bonum gerendum sollicita intentione non crescit, etiā quod fuerat bene gestum, decrescit. ^e IDEM: Qui fortiori studio intenderit, retrospicere conuincitur, si relictis bonis amplioribus ad minima retorquetur. ^f IDEM super Ezechielem: Sicut qui a fide recedit, apostata est, ita qui ad peruersum opus, quod deserit, redit, ab omnipotenti Deo absque vlla dubitatione apostata deputabitur, etiam si fidem tenere videatur. ^g IDEM in registro: Minoris excessus est, veritatem non cognoscere, quam in ea agnita non manere. ^h AVGVSTINVS de ciuitate Dei: Audeo dicere, superbis esse vile cadere in aliquod apertum manifestum peccatum, vnde sibi displiceant, qui iam sibi placendo ceciderant. Salubrius enim Petrus sibi displicuit quando fleuit, quam sibi placuit quando præsumpsit. ⁱ IDEM in libro de viduitate: In virginali continentia, excellentia muneris amplioris expetit: qua expetita, et electa, et voti debito oblata iam non solum capere nuptias, sed etiam non nubatur, velle nubere damnabile est. ^k IDEM: Cum quisque non reddat, quod non imperio compulsus, sed consilio commonitus vouit, tanto magis fraudati voti anget iniquitatem, quanto minus habet viuendi necessitatem. ^l IDEM: Plane non dubitauerim dicere lapsas animas a charitate sanctiore, quæ vouetur Deo, adulteris esse peiores. ^m IDEM in libro de verbis Apostoli: Semper adde, semper ambula, semper profice, noli in via retardare, noli retro redire, noli deuiare. Remanet enim qui non proficit, retro redit, qui ad ea relabatur vnde iam recesserat, deuiat, qui apostatat. ⁿ HIERONYMVS in epistola: De Dei virgine facta es corruptio satana: de sponsa Christi, facta es scortum execrabile: de templo Dei, sanum immunditia: de habitaculo spiritus sancti, tugurium diaboli: quæ prius incedebas cum fiducia vt columba, nunc lates in tenebris, vt stello. ^o ISIDORVS de Summo bono: Quemadmodum ad virtutē tendentes culmen non a summis inchoant, sed a modicis, vt sic sensum ad altiora pertingant: ita et qui dilabuntur ad vitia, non statim a magnis criminibus incipiunt, sed a modicis assuescunt, et sic ad maxima procedunt. ^p IDEM: Multis argumentis infidiatur diabolus eis, qui renunciant sæculo, vt eius se iterum amori substernant: grauius autem illos concupiscentijs sæculi ferit, quos post renunciationem ad mundi amorem

^y Greg. lib. 21. Moral. c. 9.
^z Ibidem lib. 11. c. 67.
^a Ibid. lib. 18. c. 19. cir. med.
^b Ibid. li. 1. c. vlt. in prin.
^c Idē Past. cu. p. 3. c. 1. admon. 35. post med.
^d Ibidem admon. 28. in fi.
^e Idē in Exec. hom. 9. longe ante med.
^f Idē in registro. lib. 1. ind. c. 1. 6.
^g Aug. lib. 4. de ciuit. Dei, c. 13. in fi. 10. 5.
^h Idē de bo. viduit. c. 9. 10. 4.
ⁱ Ibid. c. 12.
^k Ibidem.
^l Idē de verb. Apost. ser. 15. in fi. 10. 20.
^m Hieron. ep. 22. ad Susā. Lap. anie med. 10. 9.
ⁿ Isid. de sum. bo. li. 2. c. 36. sent. 2.
^o Ibid. li. 3. c. 22. sent. 8.

amorem redixerit. BERNARDVS in epistola: Habet quidem Christus multos milites, qui fortissime cœperunt, steterunt, vicerunt: paucos autem, qui de fuga conuersi, rursus se periculo ingesserint, quod declinauerant, rursusq. fugarent hostes, quos fugiebant. IDEM: Beatus es si pugnando moriaris, quia mortuus mox coronaberis: vā autem tibi declinando pugnam, perdis enim victoriam simul et coronam. IDEM: Si proficere currere est, vbi non proficere ibi et currere desinis: vbi vero non currere, ibi et deficere incipis: hinc plane colligitur, quia nolle proficere, non nisi deficere est. IDEM super Cantica: Septies cadit iustus, et septies resurgit, si tamen cadit in die, vt se cadere videat, et cecidisse sciat, et resurgere cupiat, et requirat manū adiuuantis, et dicat: Domine in voluntate tua præstitisti decori meo virtutem: auertisti faciem tuam a me, et factus sum conturbatus.

De consuetudine. Cap. XII.

REGORIVS in homilijs: Vstrata culpa oblitat mentem, vt nequaquam surgere possit ad rectitudinem. Gonatur enim et labitur: quia vbi diu sponte persistit, ibi etiam cum noluerit, coacta cadit. IDEM super Ezechielem: Frontem cordis in impudentiam atterit culpa frequens: vt quo crebrius committitur, eo de illa committentis animus minus verecundetur. IDEM in registro: Si praua rei aditus antequam diu pateat, non clauditur, vsu fit latior, et erit consuetudine licitum, quod ratione et lege, constat esse prohibendum. GLOSSA: Difficile surgit, quem moles malæ consuetudinis premit. ISIDORVS in synonymijs: Assiduitas mores facit, et iugis vsus in naturam se vertit. IDEM de Summo bono: Cogitatio praua delectationem parit, delectatio consensionem, consensio actionem, actio consuetudinem, et consuetudo necessitatem. IDEM: Dum facta quædam non grauia libere, ac sine metu committimus, ad peiora scelera, et horrenda, peccati consuetudine labimur. AVGVSTINVS de libero arbitrio: Ratio æstimat luce veritatis, vt recto iudicio subdat minora maioribus: vsus autem consuetudine commoditatis plerumque inclinatur, vt ea plures æstimet, quæ veritas minora conuincit. IDEM contra Iulianum: Contra istam genitalium concupiscentiā, quæ ingenta nobis est per originale peccatum, vehementius vidua, quam virgo: vehementius meretrix, cum casta esse voluerit, quam quæ semper fuit casta consigit: et tanto amplius in ea superanda, voluntas laborabit, quanto maiores ei consuetudo vires dedit. IDEM in Glossa super Psalms: Facilius est retrahi ab ingressu, quam ab arrepto itinere prauæ consuetudinis reuocari. IOANNES Chrysostomus de cōpunctione cordis: Consuetudini contemnendi dum de præteritis dolor nullus est, facilius superuenientibus malis locum damus. AMBROSIVS de officijs: Vfus cito inflectit naturam. SENECA in epistola: Mali mala sua, quod malorum vltimum est, amant: Tunc autem consummata est infelicitas, vbi turpia non solum delectant: sed etiam placent, et definit esse remedio locus, vbi quæ fuerunt vitia, mores fiunt.

De obstinatione. Cap. XIII.

REGORIVS in Moralibus: Praui audire bona patienter nequeunt: et cum vite emendationē negligunt, ad verba se obstinata responsionis accingunt. IDEM: Quos reatus similis sociat, concordii pertinacia etiam defensio peruersa constipat, vt de facinoribus suis, alterna se inuicem defensione tueatur. AVGVSTINVS de agone Christiano: Nolentes se si peccauerint corrigi, nihil aliud elegerunt, nisi cū hoc mundo damnari. IDEM de vita Christiana:

Fit, vt qui homines non timent in delinquendo, in iudicio Deum iudicem sentiant et vitorem. IDEM de fide ad Petrum: Obdurate viuunt siue qui non conuertitur, desperans de indulgentia peccatorum suorum, siue qui sic de misericordia Dei sperat, vt vsque in finem vite suæ in suorum criminum peruersitate permaneat. IOANNES Chrysostomus in sermonibus: Peccare humanum est, permanere autem in peccatis diabolicum est. BERNARDVS de consideratione: Quid est cor durum? ipsum est, quod nec compunctione scinditur, nec pietate molitur, nec mouetur precibus: minis nō cedit, flagellis duratur: ingratum ad beneficia, ad consilia infidum, ad iudicia seuum, inuerecundum ad turpia, impavidum ad pericula. IDEM de præcepto et dispensatione: Elatio contemnentis, et impenitentis obstinatio, in minimis quoque mandatis culpam facit non minimam, et conuertit in crimen grauis rebellionis, nauum leuem simplicis transgressionis. IDEM in epistola ad proprios parentes: O dira abusio! domus ardet, ignis instat a tergo, et fugienti prohibetur egredi, euadenti suadet regredi: et hoc ab his, qui in ipso incendio positi sunt, et obstinatissima dementia, ac demetissima obstinatione fugere periculum nolunt. Pro dolor! si contemnitis mortem vestram, cur appetitis et meam? IDEM in sermonibus: Nonnulli dura ceruice, et atrita sunt fronte, vt quo magis eis compatimur, tanto magis nostra et compassione, et patientia abutantur. IDEM: Putas ne filium Dei reputat Iesum, quisquis ille est homo, qui ipsius nec terretur comminationibus, nec attrahitur promissionibus, nec preceptis obtemperat, nec consilijs acquiescit? Nonne is si fateatur se nosse Deum, factis eum negat? porro fides sine operibus mortua est. IDEM: Qui imperium dedit ne peccaremus, penitentibus statuit, vt confiterentur. Excluditur itaque digne a regno Dei omnis qui peccat: sed qui post peccatum labitur in contemptum. GLOSSA: Carnale est cadere, sed lapideum est iacere.

De desperatione. Cap. XIV.

REGORIVS in registro: Diffidentia quodammodo genus est, contra hoc quod quisque prædicat, torquetur aëstia. IDEM in Moralibus: Præsumptio virtutis propria: tanto grauius in desperatione est, quanto longius ab humilitate. IDEM: Graui desperationis telo mens percucitur, cum superbie iræ tribulationibus premitur, et linguarum foris opprobrijs vrgetur. IDEM: Clausis oculis cordis, eo anima præcipitatur in infimis, quo obscuratur a summis: et tanto securius mala temporalia penetrat, quanto durius bona æterna desperat. IDEM: Deus hominem quem benigne condidit, inique non spernit. Pensandum est igitur, quanti est periculi transacta munera cernere, et futura desperare. IDEM: Plerumque congruit. Infra capite de argutione. IOANNES Chrysostomus in sermonibus: Vtrumque periculosum est, et confidentia peruersa, et desperatio: Nam confidentia nimia stantem euertit, et desperatio post lapsum, non permittit exsurgere. IDEM: Diabolus nōa aliunde. Supra lib. 1. De demonibus. AVGVSTINVS de penitentia: Qui de Deo non præsumit veniam, non animaduertit, plus peccato suo posse Dei clementiam. IDEM: Inter spem, et desperationem. Infra in capite de morte. ISIDORVS in synonymijs: Non desperes de salute, si ad meliora conuerteris: qui enim veniam de peccato desperat, plus se desperatione, quam commissio scelere damnat. Desperatio namque auget peccatum, et peior est omni peccato.

De Dilatione. Cap. XV.

REGORIVS in Moralibus: Sape accelerandi boni tarditas consilium putatur: et cum expectatur, vt ex tardatione proficiat, hoc insidians mora supplantat. AVGVSTINVS de confessionibus: Non erat quid responderē tibi Domine, dicenti mihi: Surge, qui dormis, et exurge a mortuis, et illuminabit te Christus: et vndique offendenti te vera dicere non erat omnino, quid responderem veritate conuictus, nisi tantum verba lenta, et somnolenta. Ecce modo, sine modo, sine paululum. Sed modo et modo, non habebat modum, et sine paululum in longum ibat. IDEM de verbis Domini: Scio ego, et mecum omnis homo, qui paulo attenuis considerauit, neminem Deum timentem, sub verbis eius non se corrigere, nisi putat, quia plus habeat viuere: et hæc ipsa res est, quæ multos occidit, cum dicunt cras cras, et subito ostiū clauditur. Remanebant foris cum voce cōruina, quia non habent gemitum columbinum. Cras cras vox corui est. IDEM de ciuitate Dei: Si propterea quisque obiurgandis, et corripendis, male agentibus parcat, quia opportunius tempus inquirat, vel eisdem ipsis metu timore deteriores ex hoc efficiantur, vel ad bonam vitam et piam erudiendis impediunt alios infirmos, et premant atque auertant a fide: non videtur esse cupiditatis occasio, sed consilium charitatis. IDEM de penitentia: Quoniam multa sunt, quæ impediunt languentem, et retrahunt: periculosum est, et inreritui vicinum, ad mortem, prorahere penitentię remediū. IDEM: Purgandus est igne purgationis, qui in aliud sæculum distulit fructum conuersionis: Hic autem ignis et si æternus non sit, miro modo est grauis: excellit enim omnem pœnam, quam vniquam quis passus est in hac vita. BERNARDVS super Cantica: Instar solis vrentis, desiderij ardor peregrinantem in corpore animam decolorat, dum vultui glorie inhiātem impatientem facit repullā, et ex cruciat amantem. IDEM de contemptu: Numquid in die iudicij miserii dicere incipient: Modo Domine ecce modo, sine paululum? sic enim nunc dissimulant infelices, et modo et modo non habent modum, et sine paululum in longum vadit. IDEM: Clama ad Deū anima meat: trahere me post te, in odore vnguentorum tuorum curremus: alioquin quando eum remorando, te pescendo, paufando consequi speras? exultabit vt gigas ad currendum viam. Hilarem sine dubio diligit fecutorem.

De Voluptate. Cap. XVI.

REGORIVS in Moralibus: Qui nunc male se in voluptatibus dilatat, eum post in supplicijs pœna coangustat. IDEM in registro: Si pro luxu animi, atque voluptate carnis, dominico die quis lauari appetit, hoc fieri nec reliquo quolibet die concedimus. Si autem pro necessitate corporis, hoc nec dominico die prohibemus. HERONYMVS in epistola: Misericordia delicijs, et deliciæ misericordie mutantur. In nostro arbitrio est, vel diuitem sequi, vel Lazarum. IDEM: Difficile, immo impossibile est, vt presentibus quis, et futuris fruatur bonis: vt hic ventrem, ibi mentem impleat: vt de delicijs transeat ad deliciās: vt in vtroque sæculo primus sit: vt in celo, et in terra appareat gloriosus. BERNARDVS de contemptu: Nunc et trahit sua quemque voluptas, et odorem turpis lucrī sectantes, quæstum æstimant pietatem: quorum damnatio certa est. BOETIVS de consolatione: Tristes esse voluptatum exitus, quisquis reminisci libidinum suarum volet, intelliget: quæ si beatos explicare possent, nihil causa.

est, quin pecudes quoque beatæ esse dicantur, quarum omnis ad explendam corporalem lasciuiam festinat intentio. INTERLINEARIS: Nihil voluptuosum, nihil suauiter placet Deo: sed quod habet aliquid mordacitatis, et seueritatis, vnde pascha cum amaritudinibus manducatur. GLOSSA: Voluptas infaciabilis est, et habita famem non satietatem parit. SENECA in epistola: Voluptates præcipue exturbat, et inuisissimas habet, latronum more in hoc nos amplectuntur, vt stragulent. Multa lib. 2. in c. de luxuria.

De Carnalitate. Cap. XVII.

REGORIVS in homilijs: Vnde caro ad tempus suauiter viuunt, inde spiritus in æternum interit. IOANNES Chrysostomus super Mattheum: Quid impinguas, dic mihi, corpus? numquid enim immolare te habemus? numquid apponere mensam? BERNARDVS de contemptu: Nonnulli cum spiritu cœperint, heu carne consumantur. IDEM: Hodie filij hominum animæ curam negligunt, curam autem carnis perficiunt in omni desiderio: neque enim peccare metuent, sed puniri: nec virtuti cordis datur opera, fed valetudini corporis, immo et voluptati. IDEM super Cantica: Tu tibi metipsum dispensas miseris tui: suspecta est mihi, fateor, tua ipsius in te dispensatio: vereor tibi illudi sub regimine, et nomine discretionis a carnis prudentia. Id te saltem, volo admonitum esse, vt si tibi auctoritas Apostoli placet de bibendo vino modico, quod ille adiunxit, non prætermittas. IDEM: Quid vos dicitis obseruatores ciborum, morum neglectores, et corruptores animorum? Hippocrates, et sequaces eius docent animas saluas facere in hoc mundo: Christus et eius discipuli perdere. Quem nam vos e duobus magistrum eligitis? At manifestum se facit qui sic disputat, hoc oculis, hoc capiti, illud pectori, vel stomacho nocet. Profesto vniuersisque quod a suo magistro didicit, hoc in medium profert. IDEM in apologia: Ista charitas destruit charitatem, hæc discretio discretionē cōfundit, talis misericordia crudelitate plena est: quia videlicet ita corpori seruitur, vt anima iuguletur. Que etenim charitas est carnem diligere, et negligere spiritum? Quæ discretio totum dare corpori, et animam nihil? Qualis misericordia ancillam reficere, et dominam interficere? Nemo pro huiusmodi misericordia speret se consequi misericordiam. IDEM in epistola: Quicumque in carne sunt, siue præter habitum, siue in habitu religionis, si verax est, immo quia verax est Apostolus, Deo placere non possunt: multum enim citra perfectum proficit, immo infra imperfectū deficit, cuius gula Deus est. IDEM: Qui debitorem. Supra lib. 1. de religiosis malis. IDEM in sermonibus: Filij hominum vsque quo graui corde, et pingui corpore? vt quid diligitis vanitatem, et veritatem negligitis? Pinguedo carnis, deliciæ corporis saturitas ventris, aut ante mortem vos deferent, aut vos in morte illas deferetis: quoniam, inquit, Sanctus, cum interierit homo, non sumet omnia, neque descendet cum eo gloria eius. SENECA in epistola: Cum tibi feliciter sagina cesserit, et tori creuerint, nec vires vniquam opimi bouis, nec pondus æquabis. Adijce nunc, quod maiore sarcina animus eliditur, et minus agilis est. IDEM: Stringe corpus, et animo laxa locum, multa sequantur incommoda corporis delictos curæ. IDEM: Fateor infitam esse nobis corporis nostri charitatem: fateor nos huius gerere tutelam: non nego indulgentiam, illi seruendum nego. Multis feruit, qui corpori feruit, qui pro illo nimis timet, qui ad illud omnia refert. IDEM: Sic gerere nos debemus, non tamquam propter corpus viuere debeamus, sed tamquam non possimus sine corpore.

Greg. li. 2. ad Rom. post med. Ibidem prope fi. Idem ep. 233. ad abb. Garin. Idem in Câr. ser. 17 ante med. Greg. hom. 31. in Euang. post med. Idem in Eze. hom. 10. longe ante med. Idem reg. lib. 7. iudic. 2. c. 119. h. Gl. Træn. 3. et Io. 11. i. Ihd. in syn. c. 123. h. Idem de sum. bo. li. 2. c. 23. sent. 3. l. Ibid. c. 29. sent. 1. m. Aug. de lib. arb. li. 3. c. 5. post med. ro. 1. n. Idem li. 6. cont. Iul. Pelag. c. 7. post med. 10. 7. o. Amb. off. lib. 1. c. 20. 10. 4. p. Sen. ep. 39. in fi. q. Greg. li. 10. Mor. c. 3. in prin. r. Ibid. lib. 33. c. 24. post med. f. Aug. de ago. Christ. c. 32. 10. 3. t. Idem de vita Chris. c. 3. 10. 9.

Inserli. Gl. Lenic. 3. y. Gl. ord. Osa. 4. f. Sen. ep. 51. in fi. Ber. da. clam. sup. Ecce nos ante med. u. Ibid. post med. x. Idem in Cant. ser. 30. in fi. y. Ibidem multo ante x. Idem in Apolog. ab. Gul. abb. post med. a. Id. ser. 2. de verb. Apost. Non est regnum Dei etc. b. Sen. ep. 15. ante med. c. Ibid. pan. lo. post. d. Idem ep. 14. in prin. e. Ibid. com. seq.

De Prosperitate. Cap. XVIII.

GREGORIUS in Moralibus: Sancti viri omnē presentis vitæ copiam, inopiam deputant: quia videlicet nil extra Deum sufficit menti, quæ veraciter Deum querit. **I**DEM: Quamvis quolibet in loco positi, cogitando, loquendo, agendo peccemus: tunc tamen per tria hæc animus effrenatus rapitur; cum mundi huius subleuatur prosperitate. **I**DEM: Non est census in crimine, sed affectus. Cuncta enim quæ Deus condidit, bona sunt. **I**DEM: Solet rerū abundantia tanto magis a diuino timore mentem soluerē, quāto magis hanc exigit diuersa cogitare. Nam dum foris per multa spargitur, stare in intimis fixa prohibetur. **I**DEM: Qui transeuntia amplectitur, eo ipso ad decursum ducitur, quo decurrentibus implicatur. **I**DEM: Multos a peius felicitas strauit, multos diuina pax inertes reddidit: eoq. illos inopinatus hostis grauius percutit, quo longo quietis vsu negligentēs inuenit. **I**DEM super Ezechielem: Abundantia superbæ vicina est. **I**DEM: Qui a Deo auertitur, et prosperatur, tanto perditioni fit proximus, quanto a zelo disciplinæ inuenitur alienus. **I**DEM in registro: Libere nobis non debet dari donum Dei, quod delectationem sibi separat ab amore Dei: ne data danti præferamus, et dum bona percipimus etiam mali, vnde crescere in eius amore debemus, inde a timore illius distungamur. **I**DEANES Chrysostronus super Matthæum: Ipsa felicitas mundialium rerum, satis magnum impedimentum est animæ ad iusticiam faciendam. **I**DEM: Qui vult Deum amare, necesse est vt odiat diuitias: qui autem voluerit amare diuitias, necesse est vt odiat Deum. **I**DEM super Ioannem: Non accuso domos habentes, et agros, et pecunias, et mancipia: sed cum cautela hæc possideri volo, et cum decencia. Quid est cum decencia, nisi vt more dominorum, et non seruitorum possideant ea, et non possideantur ab eis, vt vtantur eis, et non abutantur? **I**SIDORVS in synonimis: Diuitiæ numquam sine peccato acquiruntur, nullus res terrenas sine peccato administrat. **A**VGUSTINVS in epistola: Fallax in transitorijs suauitas, et instructiuus labor, et perpetuus timor, et periculosa subtilitas: initium sine prouidentia, et finis cum penitentia. **I**DEM: Vtatis hoc mundo tamquam non vtens, vt ex bonis eius bona facias, et non malus fias: quia et ipsa bona sunt, et a Deo bona sunt, nec dantur hominibus nisi ab illo, qui habet omnium celestium, atque terrestriū potestatem. Sed ne putetur mala dantur, et bonis: ne putetur magna, vel summa bona, dantur et malis. Itemq. auferuntur et ista bonis, vt probentur: et malis, vt crucientur. **I**DEM super Lucam: Amor rerum terrenarum viscus est penarum spiritualium. **I**DEM de verbis Apostoli: Aurum materia laborum, periculum possidentium, eneruatio virtutum, malus Dominus, proditor seruus, aurum nemo tutus habet, nisi qui semper abscondit: in perniciem Domini fulget, per tenebras queritur, per tenebras custoditur. **I**DEM: Aurum præbet misericordie materiam, apud bonos animos, et nouo genere lucri, tunc magis prodest, quando contemnitur, vt scilicet ipsa sui conditione testetur, quoniam mala est eius rei possessio, cuius abdicatio fructuosa. **I**DEM de moribus Ecclesie: Multo enim mirabilius non inhaerere diuitijs, quamuis possideas, quā omnino eas non possidere. **A**MBROSIUS in sermonibus: Merito clamat Propheta: Diuitiæ si affluant, nolite cor apponere. Quid enim mihi profunt, si mecum esse post mortem non possunt? hic acquiruntur, hic relinquuntur. Somnium igitur loquimur, non patrimonium. Vnde bene ait Propheta: Dormierunt somnum suum, et nihil inuenerunt omnes viri diuitiarum in manibus suis. **B**ERNARDVS

ADVS in epistola: Bona temporalia sunt, si non amantur vt illicita: siue autem amentur siue non amentur, non multum expediunt: quia quadam sui dulcedine cor possidentis cito subuertunt. **I**DEM in sermonibus: Diuitiarum amor insatiabilis. Longe enim amplius desiderio torquet animam, quā refrigeret vsu suo: vtpote quarum acquisitio quidem laboris, possessio vero timoris, amissio plena doloris inuenitur. **I**DEM: Filij Adam, genus auarum, et ambitiosum, audire: Quid vobis cum terrenis diuitijs, et gloria temporalis: quæ nec veræ, nec vestræ sunt? Aurum enim et argentum nonne terra est rubra, et alba, quam solus error hominum facit, magis reputat pretiosam? Denique si vestra sunt hæc, tollite ea vobiscum. Sed homo cum interierit non sumet omnia, neque descendet cum eo gloria eius. **I**DEM: Fallax felicitas est maior infelicitas. **S**ENECA in epistola: Res est inquieta felicitas.

De Consolatione. Cap. XIX.

GREGORIUS in pastoralis: Offerenda est eis consolatio, quos caminus paupertatis excoquit: atque illis inferendus est timor, quos consolatio gloriæ temporalis extollit. **I**DEM: Habet hoc prauorū. **I**DEM: Mens in qua: Infra lib. 4. de seruitore. **H**IERONYMVS in epistola: Nihil omnino agimus, qui nos per multitudinis exempla defendimus; et ad consolationem nostram aliena sepe numerantes vitia, deesse nobis dicimus, quos sequi in virtutibus debeamus. **B**ERNARDVS in epistola: Si caro et sanguis regnum Dei possidere non possunt, carnalibus profecto consolationibus, spirituales sociari impossibile est. **I**DEM: Funes ceciderunt. **I**DEM: Fusi sumus exteriori et de regio Dei, quod intra nos est, relicti. **I**DEM super Ioannem: Non accuso domos habentes, et agros, et pecunias, et mancipia: sed cum cautela hæc possideri volo, et cum decencia. Quid est cum decencia, nisi vt more dominorum, et non seruitorum possideant ea, et non possideantur ab eis, vt vtantur eis, et non abutantur? **I**SIDORVS in synonimis: Diuitiæ numquam sine peccato acquiruntur, nullus res terrenas sine peccato administrat. **A**VGUSTINVS in epistola: Fallax in transitorijs suauitas, et instructiuus labor, et perpetuus timor, et periculosa subtilitas: initium sine prouidentia, et finis cum penitentia. **I**DEM: Vtatis hoc mundo tamquam non vtens, vt ex bonis eius bona facias, et non malus fias: quia et ipsa bona sunt, et a Deo bona sunt, nec dantur hominibus nisi ab illo, qui habet omnium celestium, atque terrestriū potestatem. Sed ne putetur mala dantur, et bonis: ne putetur magna, vel summa bona, dantur et malis. Itemq. auferuntur et ista bonis, vt probentur: et malis, vt crucientur. **I**DEM super Lucam: Amor rerum terrenarum viscus est penarum spiritualium. **I**DEM de verbis Apostoli: Aurum materia laborum, periculum possidentium, eneruatio virtutum, malus Dominus, proditor seruus, aurum nemo tutus habet, nisi qui semper abscondit: in perniciem Domini fulget, per tenebras queritur, per tenebras custoditur. **I**DEM: Aurum præbet misericordie materiam, apud bonos animos, et nouo genere lucri, tunc magis prodest, quando contemnitur, vt scilicet ipsa sui conditione testetur, quoniam mala est eius rei possessio, cuius abdicatio fructuosa. **I**DEM de moribus Ecclesie: Multo enim mirabilius non inhaerere diuitijs, quamuis possideas, quā omnino eas non possidere. **A**MBROSIUS in sermonibus: Merito clamat Propheta: Diuitiæ si affluant, nolite cor apponere. Quid enim mihi profunt, si mecum esse post mortem non possunt? hic acquiruntur, hic relinquuntur. Somnium igitur loquimur, non patrimonium. Vnde bene ait Propheta: Dormierunt somnum suum, et nihil inuenerunt omnes viri diuitiarum in manibus suis. **B**ERNARDVS

De Ornati. Cap. XX.

GREGORIUS in Moralibus: Præui cum tegendis membris vestimenta querunt, non solū quæ te- gant, sed etiam quæ excolant, expetunt: et contra torporem frigoris non solum quæ per pinguedinem muniunt, sed etiam: quæ per molliem delectent et non solum quæ per molliem tactum mulceant, sed etiam quæ per colorem oculos seducant. **I**OANNES Chrysostronus de compunctione: Nos omne tempus vitæ nostræ consumimus expoliantes dominā, et adornantes ancillā diuersis ornatis. **A**VGUSTINVS super Matthæum: Qui immoderato cultu corporis atque vestitus, vel ceterarum rerū nitore præfulget, facile conuincitur rebus ipsis, pomparum sæculi esse sectator. **I**DEM de Doctrina Christiana: Quem iudicē mulier veriorum requirimus deformitatis tuæ, quā te ipsam quæ videri times? Si, pulchra es, quid absconderis

deris? si deformis, cur te formosam esse mentiris, nec tuæ cōsciētiæ, nec alieni gratiæ oris habitura? **I**DEM: Augustinus de Doctrina Christiana, loquens de fūco mulierū: Tolerabiliora propemodū in adulterio crimina sunt: ibi enim pudicitia, hic natura adulteratur. **I**DEM de Doctrina Christiana: Monētis Apostoli vox est: Expurgate vetus fermentum, etc. In azimis sinceritatis, excet. Nū sinceritas perseuerat et veritas, quando quæ sincera sunt polluantur, et colorum adulterinis fūcis in mendacium vera mutantur? Dominus tuus dixit: Non potes facere capillum vnum album aut nigrum: et tu ad vincendam Domini tui vocem, vis te esse potiore audaci conatu, et sacrelego contemptu? Crimes tuos inficis, vno præfugio futurorum, capillos iam tibi flammeos aspicaris. **H**IERONYMVS in epistola: Crimen est caput post chrysmatis sanctificationem, aut croci aut alterius pigmenti fūco, vel puluere sordidari, aut auro, vel gemmis, vel cuiuscūque terrenæ creaturæ specie comi, quod iam celestis ornatus splendore refulget. **I**DEM: Iam facit in facie Christiana purpuratus, et cerussa, quorum alterum ruborem genarum labiorumq. mentitur, alterum cāndorem oris, et colli ignis iuuentum fomenta libidinū, impudicæ mentis indicia. **E**T INFRA: Ornatus iste nō Domini est, velamen istud antichristi est. **I**DEM: Quæ fiducia erigit ad cælū vultus, quos conditor nō agnoscit? **A**MBROSIUS: Quo vult audiri? Infra lib. 4. de simplicitate. **C**YPRIANVS in epistola: Fugiat castæ virgines, et pudicæ incestarum cultus, et habitū impudicarum, lupanarium insignia, ornamenta meretricum. Hoc Deus culpat, hoc denotat. Sericum et purpuram induta Christum induere non possunt: auro, et margaritis, et monilibus adornata, ornamenta cordis, ac pectoris perdidit. **I**DEM: Parem se in omnibus integritas virginea præstet, nec bonum cordis, corporis cultus infamet. Quid enim ornata virgo, quid compta procedit, quasi maritum habeat, aut quarat? Timeat potius placere, si virgo est, nec periculum sui appetat, quæ ad meliora, et diuina se feruat. **B**ERNARDVS in epistola: Filia Babylonis, quarū vere gloria in confusione, induuntur purpura, et bysso, et subinde conscientia pannosa iacet, fulgent monilibus, et moribus sordent. **I**DEM in apologia: Ex cordis thesauro sine dubio procedit, quid quod foris apparer vitiolum. Vanum enim cor vanitatis notū ingerit corpori, et exterior superfluitas, interioris vanitatis indicium est. Mollia indumenta molliciem animi indicant: non tantum curaretur corporis cultus, nisi prius neglecta fuisset mēs inculta virtutibus. Multa supra lib. 1. de monialibus, et coniugatis.

De Ingratitudine. Cap. XXI.

GREGORIUS in registro, de Imperatore Mauricio: Valde mihi durum videtur, vt ab eius seruitio milites suos prohibeat, qui et ei omnia tribuit, et dominari eum non solum militibus, sed etiam sacerdotibus concessit. **I**OANNES Chrysostronus super Matthæum: Omne bonum quod non ex amore ipsius boni: faciūt homines, ingratum est ante Deum. **A**VGUSTINVS de viduitate: Multi habent multa dona, et Deum nesciendo, a quo habent, impia vanitate iactantur. Nemo autem est donis Dei beatus, qui donanti extiterit ingratus. **I**DEM de penitentia: Ingratus extitit, qui plenus virtutibus Deum omnino non timuit. In hoc enim quisque peccator sit culpabilior, quo est Deo acceptior. **I**DEM de spiritu, et littera: Erit anima ingrata, si quod illi ex Deo est, sibi tribuit, precipueq. iustitiam. **B**ERNARDVS super Qui habitat: Confitemini humiliter, et deuote gratias agenti, non immerito ampliora beneficia promittuntur. Nam qui fidelis inuenitur in modico, in-

re constituitur super multa. Sicut e contrario accipiēdis indignus est, qui fuerit de acceptis ingratus. **P** IDEM super Cantica: Ingratus reputabitur cum discussio venerit, qui non poterit dicere cum Dauidi: Cantabiles mihi erant iustificationes tuæ, in loco peregrinationis meæ. **I**DEM: Numquid non perit, quod datur ingrato? Ingratitudo enim inimica est gratiæ, perditio animæ, exinanitio meritorum, virtutum dispersio, beneficiorum perditio. **I**DEM: Ingratitudo ventus est vtens, fontem siccanis pietatis, rorem misericordie, et fluentia omnis gratiæ. **I**DEM: Quid est cor durum? capite de obstinatione. **I**DEM: Absque confessione. Supra lib. 1. de confessione. **I**DEM in sermone: Ingratitudo vias obstruit gratiæ, et vbi fuerit illa gratia accessum non inuenit, locum nō habet. Hinc mihi, charissimi, dolor continuus est, multa q. tristitia cordi meo, quod nonnullos tam prouos ad leuitatem, ad risum, ad verba oriosa et curricula video: vt pertimescam valde, ne forte plus quā expedit diuinæ misericordie immemores et ingrati: super tam multis beneficijs suis, aliquando deserantur a gratia, quam non habent vt gratiam. **I**DEM: Ommino nos sola a profectu conuersionis impedit ingratitude nostra: dum quodammodo perditum reputans qui dedit, quod ingratus accepit: cauet sibi de cetero ne tanto plura amitteret, quanto plura ingrato conferret. **S**ENECA in epistola: Qui quis de accipiendo semper cogitat, oblitus accepti est: nec vllum habet malum cupiditas maius, quā quod ingrata est.

De Discordia. Cap. XXII.

GREGORIUS in registro: Dubium non est, bonos prauorum odia sustinere, diuiniq. intentos operibus, peruersorum aduersitatibus lacerari. **I**DEM: Quoties res aliqua pluribus agenda committitur, dum quisque dissentit ab altero, dispendijs potius quā utilitatibus aditus referatur. **I**DEM: Mihi inimicitiam facio, si fratrum meorum iura perturbabo. **I**DEM: Discordia consequit scandala generare. **I**DEM in Moralibus: Solor inter fratres maior substantia, discordia fieri grauioris causa. **I**DEM: Euenire plerumque solet, vt non amissa charitate, et inimici nos ruina lætificet, et rursus eius gloria sine inuidia culpa nos contristet: dum et ructe eo quondam bene erigi credimus, et proficiente eo plerisque iniuste opprimi formidamus. **I**DEM in pastoralis: Discordes, etsi boni operis fructus in suis actionibus proferunt, profecto nulli sunt, quia non ex vnitate charitatis oriuntur. **I**DEM: Sæpe dum quosdam maior scientia erigit, a ceterorum societate disiungit: et quasi quo plus sapiunt, eo a concordia virtute desipiunt. **I**DEM in dialogis: Prauis moribus semper grauis est vita bonorum. **I**DEM in homilijs: Quisquis malos non tolerat, ipse sibi per intolerantiam testis est, quia bonus non est. Abel enim esse renuit, quem Cain malitia non exercuit. **H**IERONYMVS in epistola: Nihil tam contrarium, nihil tã execrabile Deo, quā aliquem velle ledere, vel odisse: Nihil tam probabile, quā omnes amare. **I**DEM in homilijs: Quo modo concordia parua: res crescunt, sic discordia maximā collabundat. Simile in Glossa. Eccle. 1. **I**DEM in originali super Michæam: Vbiq. insidia, vbiq. fraudulencia, innoxius fan- gvis effunditur præ auaritia, et libidine germanitas Mich. lib. 2. ignoratur. **A**VGUSTINVS de Verbis Domini: Non poterit habere concordiam cum Christo, qui discors voluerit esse cum Christiano. **I**DEM: verb. Dom. Quid tibi commune cum discordia Christiane? ser. 56. pro quid simulates amas, quæ Deo tuo non placet. In initio namque inimicitias in protoplastum, dum ser-

a Idem ep. 53. ad Ma- ced. aliquâ eulum a prin. 10.2. b Idem conf. lib. 9. c. 8. 20.1. c Amb. de virg. li. 2. vers. 11. d Idem in synon. c. 8. in fin. e Idem de sum. bo. li. 3. c. 31. sent. 2. f Chryf. ex varijs locis in Matth. bomil. 10. circa med. 10.2. g Ber. ep. 78. ad Seg. ger. post med. h Idem ser. 71. in Cant. post med. i Glof. 2. Ioan. 3. k Boet. de conf. phil. li. 3. profa. 5. in fin. l Greg. li. 1. Mal. c. 20. cir. med. m Ibidem lib. 4. c. 37. cir. fi. n Idem li. 5. Moral. c. 3. cir. med. o Ibidem li. 22. c. 8. p Ibidem lib. 10. c. 3. q Ibidem lib. 2. c. 21. prope prin. r Idem Pasf. cu. p. 3. c. 1. ad mon. 10. post med. s Amb. de fuga factu. c. 7. post med. 10. 10. t Aug. ser. 219. de tēp. post med. u Hier. in Ose. lib. 2. c. 7. 10. 5. v Bern. in Cant. ser. 85. post med.

pens exerit; interficitur: dum homini inuidet, ipse prosteritur: dum Adam cupit decipere, ipse primus ingulatur. **I D E M** in epistola: Facile est atque proclive malos odisse quia mali sunt, rarum autem et piū eōsdem diligere, quia homines, vt in vno eodemq. simul et culpam improbes, et naturam probes. **I D E M** de confessione: Sicut amici adulantes peruerunt, sic et inimici litigantes plerumque corrigunt. **A M B R O S I V S** de virginitate: Quot homines, tot sententia. **I S I D O R V S** in synonymis: Odium a regno Dei separat, a celo subtrahit, a paradiso eiecit: nec passione admittitur, nec martyrio expiatur. **I D E M** de Summo bono: Amicitia in rebus tantum bonis habēda est. Nam qui ea in malo vtuntur, non sibi amici, sed inimici existunt. **I O A N N E S** Chrysothomus in sermone: Zelantur mansuetum inuidi, modestum superbi, probum improbi, mitem tumidi, inimica emulatio lacefunt. **I D E M** super Matthæum: Malos, qui monet, offendit: incurrit odium, qui arguit criminofos. **I D E M**: Inimicus manifestus. Infra de simulatione. **I D E M**: Si inimicitia semel. Infra de crudelitate. **S E R N A R D V S** in epistola: Veritas nonnumquam odium et discordiam parit. **I D E M** super Cantica: Oratio peccatoris execrabilis erit, frustra quoque offeret munus suum ad altare, qui conscius est sibi quod frater suus habet aliquid aduersum se. Denique non respexit Dominus ad Cain mūnera, eo quod non recte ambularet cum fratre suo. **G L O S S A**: In perpetuum cum Cain damnabitur, qui hoc genere homicidij tenetur, vt discordet a fratribus: **I B I D E M**: Omnis homicida est, qui vel ferro percussit, vel odio insequitur. **B O E T I V S** de consolatione: Quem felicitas amicum fecit, infortunium faciet inimicum. Quæ vero peltis efficacior ad nocendum, quàm familiaris inimicus? Multa supra libro 2. de ira.

De Malitia. Cap. XXIII.

G R E G O R I V S in dialogis: Sunt nonnulli, qui Gidcirco bona facere student, vt gratiā alienæ operationis obnubilent, nec pascuntur bono, quod faciūt, sed laude boni, qua ceteros premunt. **I D E M**: Malitia remanentium meretur, vt hi, qui prodesse poterant, festine subtrahantur, et cum mundi finis appropinquat electi tolluntur, ne deteriora videant. **I D E M** in Moralibus: Iniquorum hominum mentes cum quadam a proximis bene gesta conspiciunt, in extenso liuoris sui equuleo torquentur, et grauem malitiæ suæ pœnam sustinent, cum bona in alijs tabescendo vident. **I D E M**: Ab omnipotenti munus ex manu non accipitur, quod corde obligato in malitia profertur. **I D E M**: Habet hoc prauorum malitia, vt cum vera in se flere mala renuit, fingat aliena. Nam quasi solatio facinoris vititur, si falsis vocibus, et vita corripientis inquinetur. **I D E M**: Mens praua semper in laboribus est: quia aut molitur praua quæ inferat, aut metuit ne hæc sibi ab alijs inferantur. **I D E M** in pastoralibus: Frustra indignatio, clamor, et blasphemia ab exterioribus tollitur, si in interioribus vitiorum mater malitia dominatur. Et in cassum foras nequitia ramus inciditur, si surrectura multiplicius intus in radice referatur. **A M B R O S I V S** de fuga sæculi: Vbi inimicitia sunt, ibi discordia est nocēdiq. studiū: vbi nocendi studium, ibi ponitur malitia. **A V G V S T I N V S** in sermone: Benefacere Deus semper paratus est, sed hominum malitia prohibetur: quia a Domino Deo sibi dari vult omnia, et non vult de his, quæ possidere videtur, offerre. **H I E R O N Y M V S** in originali super Oseam: Prudentia absque bonitate malitia est, et simplicitas absque ratione stultitia nominatur. **B E R N A R D V S** de amore Dei: Malitia est sapor mali. **I D E M** in sermonibus: Alius supra se ambulat in magnis, et mirabilibus: alius extra se inutili

curiositate vagatur: alius sub se in carne ambulat, et non potest placere Deo: alius contra se diligens iniquitatē, et odio habens animam suā. Omnis enim qui sauit in proximum, magis lædit seipsum, eo quod longe peius sit inferre violentiam, quàm sufferre.

De Crudelitate. Cap. XXIV.

G R E G O R I V S in registro: Valde iniquum est, vt qui te plus amaauerunt, ipsi te sine causa atrociorē crudeliter parcitur, ad æterna supplicia crudeliter referuatur. **A V G V S T I N V S** in epistola: Molestus est, et crudelis videtur medicus furenti frenetico, et pater indisciplinato filio: ille ligando, ille cędendo, sed ambo diligendo. Si autem illos negligant, et perire permittant, ista potius falsa mansuetudo, vera crudelitas est. **I D E M**: Vt constitueretur in Ecclesia, ne quisquam post alicuius criminis pœnitentiam clericatum accipiat, vel ad clericatum redeat, vel in clericatu remaneat, non desperatione indulgentia, sed rigore factum est disciplinæ. **I O A N N E S** Chrysothomus super Ioannem: Sicut oleum non vtique per lapid, ita nec crudelitas misericordiam: cum enim talem habuit radicem, non vltra elemosyna est quod tale est. **I D E M**: Cum nos ignoremus esuriētem Christum, ignorabit nos et ipse misericordia indigentes: et iuste, quia crudeles fuimus in idipsum. **B E R N A R D V S** super Qui habitat: Quantum ego compatiar, et si quid solatiij possem impendere, equo libenter id facerem, nouit ille quem nihil læt. Verumtamen si de pœnarum diminutione solatiū præbere voluero, crudelis, et immisericos ero: quantum enim subtraham de pœna, tantum de corona furabor: tantum defraudabo fructus, quantum de semente subtraxero: si quidem modica feminis detractio, non modicū est mensis detrimentum. **S E N E C A** in epistola: Quid opponitur clementiæ, nonne crudelitas? quæ nihil aliud est, quàm atrocitas animi in pœnis exigendis. Crudelēs enim vocantur, qui puniendi causam habent, modum non habent.

De Simulatione. Cap. XXV.

G R E G O R I V S in Moralibus: Omnis hypocrita, quia vitam iustitiæ simulans iustorum sibi laudē arripit, alienum est profecto, quod tollit. **I D E M**: Omnes hypocritæ dum bonorum vitā simulant, imitationem sanctæ conuersationis habent, sed veritatē sanctæ actionis non habent. **I D E M** in pastoralibus: Inter hypocritas iure deputatur, qui ex simulatione disciplinæ ministerium regiminis vertit in vsum dominationis. **H I E R O N Y M V S** in epistola: Fictam humilitatem fugiens, illam sectare, quæ vera est, quam Christus docuit humilitatem, in qua non sit superbia inclusa. Multi enim huius virtutis vmbra, veritatem pauci sequuntur. Perfacile est aliquem vestem habere contemptam, salutare submissius, manus; et genua deosculari, inclinato in terram capite oculisq. deiectis humilitatem, ac mansuetudinem polliceri, lenta voce tenuiq. sermones infringere, suspirare crebrius; et ad omne verbum peccatorem, ac miserum se clamare. Sed si vel leui sermone offensus fuerit, continuo videbis artolere supercilium, leuare ceruicem, et delicatum illum oris sonum, infans clamore repente mutare. **I D E M**: Sancta magis esse, quàm videri stude: quia nihil prodest æstimari quod non sis, et duplicis peccati reatus est, non habere quod creditur, et quod non habeas simulare. **I D E M** in originali super Matthæum: Nunc rara fides est, aliud in labijs, aliud in corde versatur, venenum animę linguæ mella contegunt. **I O A N N E S** Chrysothomus super

y Greg. reg. lib. 12. contra se sentiant. 2. IDEM in Moralibus: Plerique dissoluta remissio quasi mansuetudo, ac pietas reputatur, et dum plus quàm decet delinquentibus temperaliter parcitur, ad æterna supplicia crudeliter referuatur. 3. AVGVSTINVS in epistola: Molestus est, et crudelis videtur medicus furenti frenetico, et pater indisciplinato filio: ille ligando, ille cędendo, sed ambo diligendo. Si autem illos negligant, et perire permittant, ista potius falsa mansuetudo, vera crudelitas est. 4. IDEM: Vt constitueretur in Ecclesia, ne quisquam post alicuius criminis pœnitentiam clericatum accipiat, vel ad clericatum redeat, vel in clericatu remaneat, non desperatione indulgentia, sed rigore factum est disciplinæ. 5. IOANNES Chrysothomus super Ioannem: Sicut oleum non vtique per lapid, ita nec crudelitas misericordiam: cum enim talem habuit radicem, non vltra elemosyna est quod tale est. 6. IDEM: Cum nos ignoremus esuriētem Christum, ignorabit nos et ipse misericordia indigentes: et iuste, quia crudeles fuimus in idipsum. 7. BERNARDVS super Qui habitat: Quantum ego compatiar, et si quid solatiij possem impendere, equo libenter id facerem, nouit ille quem nihil læt. Verumtamen si de pœnarum diminutione solatiū præbere voluero, crudelis, et immisericos ero: quantum enim subtraham de pœna, tantum de corona furabor: tantum defraudabo fructus, quantum de semente subtraxero: si quidem modica feminis detractio, non modicū est mensis detrimentum. 8. SENECA in epistola: Quid opponitur clementiæ, nonne crudelitas? quæ nihil aliud est, quàm atrocitas animi in pœnis exigendis. Crudelēs enim vocantur, qui puniendi causam habent, modum non habent. 9. GREG. li. 5. Moral. c. 16. 10. Ibid. lib. 31. c. 5. p. a. lulum a prin. 11. Idem Pasf. cu. p. 2. c. 6. post med. 12. Hieron. ep. 1. ad Demet. 10. 9. 13. Idem ep. 14. ad Mar. 14. ad Mar. 15. post med. 16. Chrysof. oper. imp. hom. 45. cir. ca p. 10. 17. Mat-

MATTHÆU: Dic hypocrita si boni est esse malū, vt quid vis apparere, quod es? Si autē melius est bonū esse, vt quid nō vis esse quod vis apparere? **I D E M**: Inimicus manifestus melior est, quàm amicus fictus. Ille dū timeatur, facile vitatur: iste dum non cognoscitur, praualeat. **I D E M**: Osculum pacis. Supra lib. 2. de ira. **I S I D O R V S** de Summo bono: Sæpe per simulationem amicitia colitur, vt qui non potuit aperte decipere, decipiat fraudulenter. **I D E M**: Per aduersa magis, quàm per prospera comprobatur, si Deus et proximus vere diligatur: quia dum aduersa prouenerint, tunc amicus fraudulenter detegitur. **I D E M**: Qui cruce[m] portat. Infra lib. 4. de cruce spirituali. **A V G V S T I N V S** de virginitate: Simulatio humilitatis maior superbia est. **I D E M**: Simulatio dicit. Supra lib. 2. de conflictu. **I D E M** super Matthæum: Malus spiritus, spiritus stultitiæ: alter peior simulatio sapiētiæ. Spiritus malus, spiritus erroris: alter peior simulatio veritatis. Spiritus malus, spiritus temeritatis: alter peior simulatio consilij. Spiritus malus, spiritus ignauiæ: alter peior simulatio fortitudinis. Spiritus malus, spiritus ignorantia: alter peior simulatio sciētiæ. Spiritus malus, spiritus impietatis: alter peior simulatio pietatis. Spiritus malus spiritus elationis: alter peior simulatio timoris. **I D E M**: Cautus sit pœnitens. Supra lib. 2. de confessione. **B E R N A R D V S** super Cantica: Intendere quasi in Deum, sed nō propter Deum, hypocrita: plane animæ est: cuius, est vna facies decora videtur, quod ad Deum qualicumque intentione respiciat, ipsa tamen simulatio omne in ea decorum exterminat, et magis per totum ingerit fatiditatem. **I D E M**: Minus semper malitia palam nocuit, nec vniquam bonus, nisi simulatione boni deceptus est. **I D E M** in epistola: Nemo magis iram meretur, quàm amicum simulans inimicus. **I D E M**: Non dicit hypocrita, gloria mea testimonium conscientia: mea: quia est iudicantium secundum faciem, verbo, vultu, et habitu simulatorio, eludat opinioni, sed non eius, qui scrutatur renes, et corda, fallit vel euadit iudicium. **G L O S S A**: Ita iusta est. Infra lib. 4. de zelo bono. **S E N E C A** in epistola: Omnia vitia in aperto leuiora sunt. Morbi quoque tunc ad fanitatem inclinant, cum ex abdito erumpunt, atque vim suam proferunt. Auaritiam itaque et ambitionē, et cetera. Mala mentis humana, tunc perniciosissima facias esse, cum simulata sanctitate subsistunt.

De Familiaritate. Cap. XXVI.

G R E G O R I V S in dialogis: Qui corpus suum continentia dedicant, habitare cum feminis non præsumant: ne ruina menti tanto repentina subrepat, quanto ad hoc quod male concupiscitur, etiam presentia concupiscit formæ famulatur. **I D E M** in registro: Legitur, quod Beatus Augustinus, nec cum sorore habitare consenserit, dicens: Quæ cum sorore mea sunt, sorores meæ non sunt. Docti ergo viri cautela, magna debet nobis esse instructio: nam vitium præsumptionis est, quod fortis pauer, minus validum non timere. **I D E M** super Ezechielem: Sicut perfecti viri peruersos proximos non debent fugere, quia et eos sæpe ad rectitudinem trahunt, et ipsi ad peruersitatem numquam trahuntur: ita infirmi quique societatem debent declinare malorum, ne mala, quæ frequenter aspiciunt, et corrigere non valent, delectentur imitari. **A M B R O S I V S** super Lucam: Quam religiosum videtur, vt commemorationem Christianæ femina non recuset? sed crebra inde tentatio: si attentos Deo viderit Diabolus, suggerit, vt decipiat. Sed tu quamuis de proposito præsumas, caue tentationem, sciens naturam. **I D E M** de virginitate: Teritur officijs pudor, audacia emicat, rufus

obrepit, modestia soluitur, dum affectatur vrbani-
tas. **I S I D O R V S** in synonymis: Sæpe familiaritas implicat, sæpe occasio peccandi voluntatem facit. **P I D E M**: Melius est habere malorum odium, quàm consortium. **I D E M**: Sicut multa bona habet communis vita sanctorum, sic plurimum mali societas affert malorum. **A V G V S T I N V S** de singularitate clericorum: Diabolus sicut de simplici charitate amorem constat illicitum: sic per societatem clericorum, et mulieri inducit interitum: dum autem contentus est cedere, sic valet fortius occupare: et dum submissus patitur semetipsum præbere deuictum, sic plenius deuincere gloriatur. **I D E M**: De clericis familiaribus erga mulieres Apostolus ait: Gloria in turpitudine eorum. Sed dilectio est, inquitur. O dilectio, quæ inuadet tibi! O charitas, quæ cupit se in vituperatione laudari! Grande miraculum, vt virginū charitas virgines faciat velut coniuges credi, et cōiugum charitas coniuges faciat velut virgines æstimari. **I D E M**: Conuersatio parilitatis non nisi corruptionē seminat, vitia pullulat, lasciuia pascit, cupidinē concipit, ignominiam parit, rabiem concitat, furiam porrigit, petulantiam nutrit, casus exaltat, ruinas adificat. **I D E M**: Semel dixerim, omnis incontinentis sodalitas mulierum, gluten est delictorum, et viscus toxicatus quo diabolus homines aucupatur. **H I E R O N Y M V S** in epistola: Si pudicitiam seruate quaris, feminam quam bene videris conuersantem mente dilige, non corporali frequentia. **I D E M**: Germinant feminae spinas cū vitis habitantes, et arcana mentium acuto microne percutiunt. **I D E M**: Nec Dauid sanctorum, nec Salomone potes esse sapientior. Memeto semper quod paradisi colonū de possessione sua mulier eiecerit. **I D E M**: Ianua diaboli. Supra de muliere lib. 1. **B E R N A R D V S** super Cantica: Cum femina semper esse, et non cognoscere feminam, non plus est, quàm mortuum suscitare? Quod minus est, non potes, et quod maius est vis credā tibi? Quotidie latus tuum, ad latus iuenculæ in mensa, lætus tuus ad lætum eius in camera, oculus tuus ad oculos eius in colloquio, manus tuæ ad manus ipsius in opere, et continens vis putari? Esto vt sis, sed ego suspiratione non careo.

De Propinquitate. Cap. XXVII.

G R E G O R I V S in Moralibus: Sæpe ad auaritiam cor parentis illicit fecunditas prolis: Eo enim ad ambitum congregandæ hereditatis accenditur, quo multis heredibus fecundatur. **I D E M**: Ille scire Deū familiaris appetit, qui præ amore pietatis, nescire desiderat quos carnaliter sciuir. **I D E M**: Graui dāno scientia diuina minuitur, si cum carnis notitia partitur. Extra cognatos ergo quisque ac proximos debet fieri, si vult parenti omnium verius iungi. **H I E R O N Y M V S** in epistola: Licet sparso crine et scissis vestibus vbera, quibus te nutriet, mater ostendat: licet in limine pater iaceat, percalcato patre perge, siccis oculis ad vexillum crucis euola. Solum pietatis genus est, in hac re esse crudelem. Veniet postea dies ille, quo victor reuertaris in patriā. **I D E M** in homilijis: Hic ordo in omni affectu necessarius est. Ama post Deum patrem, ama matrem, ama filios. Si autem necessitas venerit, vt amor parentum ac filiorum, Dei amori comparetur, et non possit vterque seruari, odium in suos, pietas in Deum est. **I O A N N E S** Chrysothomus in homilijis: Dico tibi monache, quid queris matrem? aut Christiana est mater, aut non est Christiana, aut sancta est, aut peccatrix. Si sancta est, gaudet, quia feruis Domino: si peccatrix, dimitte illam, quia mortua est. **I D E M**: Qui habet Iesum, habet et patrem, habet matrem, habet filios, habet omnem propinquitatem. Quid queris mortuos?

sequere viuum, et dimitte mortuos, vt sepeliant mortuos suos? * ISIDORVS de Summo bono: Multi dum propinquorum vtilitates procurant, a Dei amore se separant. Vir autem spiritualis, ita prodesse debet suae propinquitati, vt dum illis gratiam carnis prestare studet, ipse a spirituali proposito nequaquam declinet. IDEM: Multi monachorum. Supra lib. 1. de monachis malis. IDEM: Noueris non prohiberi pietatis officium, sed negari carnalitat affectu: proximis enim carnaliter praestatur, quod extraneis pie impeditur. AVGVSTINVS in epistola: Carnalem affectum, et in nobis, et in nostris militia Christiana vt perimamus hortatur: nec tamen ita vt ingratus sit quisque parentibus, et eadem ipsa beneficia, quibus in hanc vitam editus, susceptus, atque nutritus est, enumerata derideat, seruet potius vbique pietatem. Habent haec locum, vbi maiora non vocant. Mater Ecclesiam, mater est etiam matris tuae. IDEM de viduitate: Nec ideo laudanda es, quia filios habes: sed quia eos pie nutrire atque educare studes. Vt enim tibi nascerentur, fecunditatis: vt viuant, felicitatis est: vt et instituantur sic, voluntatis est atque potestatis. BERNARDVS in epistola: Ecclesia iubetur, vt concupiscat rex, decorem eius. Obluiscit populum suum et domum patris sui. Puer Iesus inter cognatos et notos quaeritur, nec inuenitur. Fuge fratres tuos et tu, si tuam vis inuenire salutem. Fuge, inquam, de medio Babylonis, fuge a facie gladii aquilonis. IDEM: O dirum patrem, o saeuam matrem, o parentes crudeles et impios, immo non parentes, sed peremptores, quorum dolor salus pignoris, quorum consolatio mors filij est, qui me malunt perire cum eis, quam regnare sine eis. IDEM: Configat carnes tuas diuinitus timor, ne decipiat carnalis amor. Blanditur sed sub lingua eius labor et dolor: lacrymatur, sed insidiatur, vt rapiat pauperem, rapere pauperem, dum attrahit eum. IDEM: Fidelis sermo et omni accensione dignus: et si impius est contemnere matrem, contemnere propter Christum piissimum est. Nam, qui dixit: Honora patrem, et matrem, ipse etiam dixit: Qui amat patrem, et matrem pluraquam me, non est me dignus. GLOSSA: Perfecta est conuersio, vbi cum cupiditate rerum, carnalis quoque rumpitur dilectio.

De obliuione. Cap. 28.

REGORIVS^k in homilibus: Nulla nos prospexit blandiens seducit: quia stultus viator est, qui in itinere amena prata conspiciens, obliuiscitur ire, quo debet. IDEM in Moralibus: Stulti cum prudentium facta conspiciunt, haec eis esse omnia reprehensibilia videntur: quia suae imperitiae, et infirmitatis obliuiscunt, tanto intensius de alienis iudicant, quanto sua profundius ignorant. IDEM: In istis visibilibus, quae intuetur cor nostrum, extra se spargitur, et quid de se intrinsecus agatur obliuiscitur, dum extrinsecus occupatur. IDEM in registro: Sincera in dilectione, nec vires absentia, nec locum habet obliuio. IDEM in pastoralibus: Saepa nonnulli velut obliuiscunt, quod fratribus, animarum causa, praelati sunt: toto cordis annisu, secularibus causis inseruiunt. IDEM: Ex se debet vnusquisque colligere, qualiter alienae hunc oportet imbecillitati misereri: ne contra infirmitatem proximis, si ad increpationis vocem feruentius rapiatur, oblitus sui esse videatur. IDEM: Saepa nonnulli. Supra lib. 1. de religiosis malis. AVGVSTINVS de libero arbitrio: Melior est animus cum obliuiscitur sui, pra charitate incommutabilis Dei, vel seipsum penitus in illius comparatione contemnit. IDEM de confessionibus: Quis dabit Domine mihi, vt venias in cor meum, et inebries illud, vt

obliuiscat mala mea, et vnum bonum meum amplectar te? IDEM in sermone: Percutitur hac animaduersione peccator, vt moriens obliuiscatur sui, qui dum viueret oblitus est Dei. IDEM: Vae qui derelinquunt te ducem. Infra capite de sapientia mala. AMBROSIVS in Apologia: Sentire vitalis vigoris ac muneris est: vnde et ille qui errorem suum non cognoscit, insanit, furit, desipit. BERNARDVS super Missus est: Videas plerisque in Ecclesia Dei de ignobilibus nobiles, de pauperibus diuites factos vobito intumescere, pristinae obliuiscunt abiectiois, genus quoque suum erubescere. IDEM super cantica: Parum est nostris vigilibus, quod non seruant nos, nisi et perdant: alto quippe demersi obliuionis somno, ad nullum Dominicae comminationis tonitruum expergiscuntur, vt suum ipsorum periculum expauescant. Inde est, vt non parcant suis, qui non parcent sibi, perimentes pariter, et pereunt. IDEM in sermone: Quantos videmus quasi oblitos sui, et peccatorum suorum: Dei quoque, et beneficiorum eius immemores, sic non redimere, sed amittere tempus, vt de moribus, et affectionibus suis vltima apud ipsos vix mentio fiat.

De ignorancia. Cap. 29.

REGORIVS^x in Moralibus: Nescire, ignorantia est, sed scire noluisse, superbia. IDEM: Quo nosipsum minus agnoscimus, eo illos, quos reprehendere nitimur, plus videmus. Communia haec mala sunt, quae saepe a subditis in praelatos, saepe a praelatis in subditos committuntur. IDEM: Nemo bene iudicat, qui ignorat. IDEM: Saepa committunt. Supra de reciduatione. IDEM: Seclusum ab internis gaudijs genus humanum, exigente culpa mentis oculis perdidit: et quo meritorum passibus gradiatur, nescit. Saepa enim est donum gratiae, quod iram deputat: et saepe diuinae distractionis ira est, quod gratia putat. IDEM in registro: Quae potest esse pastoris excusatio, si lupus oves comedit, et pastor nescit? IDEM: Quotiescumque tam de baptismo aliquorum vel de confirmatione, quam de ecclesiarum consecratione dubium habetur: et nec scriptis nec testibus certa ratio habetur, vtrum baptizati, vel confirmati siue ecclesiae consecratae sint: baptizentur tales ac confirmentur, atque ecclesiae canonice dedicentur, ne talis dubitatio ruina fidelibus fiat: Quoniam non monstratur iteratum, quod non certis indicijs ostenditur rite peractum. IOANNES Chryostomus super Mattheum: Non potest eis esse excusatio condemnationis, ignorantia veritatis, quibus fuit inueniendi facultas, si fuisset quaerendi voluntas: Nam si veritas salus est, et vita cognoscendum se, magis debet quaerere, quam quaerere. ISIDORVS in synonymis: Ignorantia mater errorum est, ignorantia vitorum nutrit. AVGVSTINVS super Mattheum: Melior est fidelis ignorantia, quam temeraria scientia. IDEM: Cum vbique sit praesens. Supra de negligentia. IDEM de gratia, et libero arbitrio: Ideo diuina praeccepta data sunt, vt homo excusationem de ignorantia non haberet. IDEM de Trinitate: Error est pro alio, alterius approbatio. IDEM: Rem prorsus ignorantam amare, omnino nullus potest. IDEM de vita beata: Recte dicimus eorum animos, qui nullis discipulis eruditi sunt, nihilque bonarum artium hauserunt, ieiunos atque famelicos esse. IDEM de coniugis adulterinis: Sunt peccata ignorantium, quamuis minora peccatis scientium. IDEM: Certe nullus crimen macular nescientem. Et est interlinearis Gen. 21. Nesciui. BERNARDVS de contemptu: Quando excusare ignorantia possit hominem, qui se magistrum infantium, et doctorem insipientium profi-

profitetur. Ignorans vtique ignorabitur, et multos ignorare faciet, et ignorari. IDEM super Cantica: Dico omnes ignorare Deum, qui nolunt conuerti ad eum: neque enim ob aliud proculdubio renuunt, nisi quia grauem, et seuerum imaginantur, qui pius est: durum et implacabilem, qui misericors est: ferum et terribilem, qui amabilis est. Et mentitur iniquitas sibi. IDEM de duodecim gradibus: Frustra sibi de infirmitate, vel ignorantia blandiuntur, qui vt liberi peccent, libenter ignorant, vel infirmantur. IDEM in epistola: Multa scienda nesciuntur, aut sciendi incuria, aut discendi desidia, aut verecundia inquirendi: et quidem huiusmodi ignorantia, non habet excusationem. IDEM: Multi multi sciunt. Supra de curiositate. IDEM de consideratione: Noueris licet omnia mysteria, noueris lata terra, alta caeli, profunda maris: si te nescieris, eris similis aedificanti sine fundamento ruinam, non struendam. BOETIVS de consolatione: Humanae naturae ista conditio est, vt si se nosse deserit, infra bestias redigatur: Si vero cum ceteris rebus semetipsum agnoscat, excellat eadem. Nam ceteris animantibus sese ignorare, natura est: hominibus, vitio venit. SENECA in epistola: No est extrinsecus malum nostrum, sed intra nos est, in visceribus sedet: et ideo difficulter ad sanitatem peruenimus, quia nos aegrotare nescimus.

De stultitia. Cap. 30.

REGORIVS^s in Moralibus: Incautus saepe ad peccati finem vertitur, etiam hoc, quod pro solo studio mercedis inchoatur. IDEM: Quantalibet doctrina mens polleat, grauis eius imperitia est velle docere meliorem. IDEM: Saepa reprobi, per hoc quod vnum vel minimum bonum suum incaute conspiciunt, mala multa et graua, in quibus demersi sunt, non agnoscunt. IDEM: Quia testante Paulo, sapientia huius mundi stultitia est apud Deum, tanto quisque amplius intrus stultus sit, quanto conatur extertius sapiens videri. IDEM in registro: Ego et minores meos quos ab illicitis prohibeo, in bonis imitari paratus sum. Stultus enim est, qui in eo se primu aestimat, vt bona, quae viderit, discere contemnat. AVGVSTINVS de libero arbitrio: Stultitia est, rerum appetendarum, et vitandarum non qualibet, sed vitiosa ignorantia. IDEM: Si prudentes dicuntur, qui omnibus modis agunt, vt differant mortem, et viuant paucos dies: quam stulti sic viuunt, vt perdant aeternam vitam? IDEM de octuaginta tribus quaestionibus: Quidquid casu fit, temere fit. IDEM de vita beata: Maior et miserabilior egestas nulla est, quam egere sapientia: et qui sapientia non eget, nulla re omnino egere potest. Est ergo animi egestas, nihil aliud, quam stultitia. IDEM de ordine disciplinae: Quisquis ea sola nouit, quae corporis sensibus attingit, non solum cum Deo non esse mihi videtur, sed nec secum quidem. ISIDORVS: Neminem stultorum: Supra lib. 1. de iudicibus. P BERNARDVS de consideratione: In his stulto labore confumeris, quae non sunt nisi afflictio spiritus, euisceratio mentis, euacuatio gratiae. IDEM super cantica: Stultus quod viuat, mortem potius quam vitam esse censurum: Quo modo vita cum sterilitate? SENECA in epistola: Inter cetera mala hoc quoque habet stultitia proprium, semper incipit viuere. Quid est autem turpius, quam fenex viuere incipiens? IDEM: Omnis stultitia laborat fastidio sui. IDEM: Nihil stultitia pacati habet: tam superne illi metus est, quam infra. Vtrumque trepidat latus, sequuntur pericula et occurrunt, ad omnia pauet, imparata est, et ipsis terretur auxilijs.

De credulitate. Cap. 31.

REGORIVS^t in Moralibus: Error cum virtus creditur, difficiliter emendatur. IDEM: Sicut plerique reticent ex timore, et tamen tacere se aestimant ex humilitate: ita nonnulli loquuntur per impatentiam elationis, et tamen loqui se credunt per libertatem rectitudinis. IDEM: Maiora crimina. Infra libro. 4. de aequitate. IDEM: Arrogantes graue se dantur perpeti iudicant, si scientiam suam loquendi breuitate constringunt. Tanto enim semetipsum credunt doctiores ostendere, quanto se poterunt multiplicitate loquacitatis aperire. IDEM in registro: Nos ignotis hominibus passim credere non debemus. IDEM: Ex te aliorum causas aestima, et in quorum aduerfitates falsis suspicionibus non ducas. IDEM. ISIDORVS de Summo bono: Erit ille apud Deum condemnatus, qui aduersus innocentem, falsum testimonium vel dicit, vel dicentibus credit. Nam non solum reus est, qui falsum de aliquo profert, sed is qui cito aurem criminibus praebet. IOANNES Chryostomus de compunctioe: Si inimicitiae semel occupauerint homines, omnia quae sunt, quae dicuntur, quae audiuntur ita accipiuntur, et intelliguntur, vt ad maiores et longiores proficiant inimicitias. Si quid enim boni dicatur de inimico, no creditur: si quid autem mali, hoc solum creditur, hoc confirmatur. AVGVSTINVS de baptismo parvulorum: Si est vlla humanitas in rebus humanis, puto nos iustius posse reprehendi, si ignotos homines, quos criminantur inimici, nec eorum crimen vlla reificatione demonstrant, nocetes potius quam innocentes crediderimus. BERNARDVS in epistola: Error est humanae mentis, non modo bonum putare malum, et malum bonum, aut verum falsum, et e converso, sed etiam certa recipere pro dubijs, dubia pro certis. IDEM de consideratione: Facilitas credulitatis est, cuius callidissima vulpeculae magnorum neminem comperi fati causasse versutias: inde ipsis pro nihilo iram multae, inde innocentium frequens abdicatio, inde praedicia in absentes. IDEM: Arrogans de omni alia. Supra lib. 2. de superbia. SENECA in epistola: Vtrumque vitium est, et omnibus credere, et nulli: sed alterum honestius dixerim vitium, alterum tutius.

De sapientia. Cap. 32.

REGORIVS^g in Moralibus: Ad veram sapientiam venire non possunt, qui falsae suae sapientiae fiducia decipiuntur. IDEM: Valde difficile est, vt is, qui se sapientem aestimat, mentem ad humilitatem reducat. IDEM: Quia testante. Supra de stultitia. IDEM: Sapientia huius mundi infidelis est: quia mansura post mortem non est. IDEM in pastoralibus: Quo quisque melius sapit, eo deterius delinquit: et idcirco inexcusabiliter meretur supplicium, quia prudenter, si voluisset, potuit vitare peccatum. IDEM: Saepa dum. Supra de discordia. IDEM in registro de quodam monacho: Sunt bona, quae in eo placent, sed hoc est in illo vehemens vitium, quia valde sibi sapiens esse videtur. AVGVSTINVS de libero arbitrio: Vae qui derelinquunt te ducem, et oberrant in vestigijs tuis: qui nutus tuos prote amant, et obliuiscuntur quid innuas. O suauissimam lux purgatae mentis sapientia! non enim cessas innuere nobis, quae et quanta sis, et nutus tui sunt omne creaturarum decus. IDEM de quantitate animae: Odore ac sapore mire diiudicare pulmenta, et quo lacu piscis captus sit, vel quod tenue vinum sit, nosse dicere, quaedam est miseranda peritia: et his artibus, cum quasi creuisse anima videtur, quae nec lata mente defluxit in sensus, nihil aliud, quam tumuisse, vel etiam

etiam contabuisse indicanda est. ^a IDEM de ciuitate Dei: Philosophiam si vere ac fideliter amasset, Christum Dei virtutem et Dei sapietiam cognouisset, nec ab eius saluberrima humilitate, tumore inflatos vane scientie resillisset. ^b IDEM: Ineruditos liberalibus disciplinis, et omnino quantum ad philosophorum attingit doctrinas impolitos, non peritos grammatica, non armatos dialectica, non rhetorica inflatos, piscatores cum rebus fidei, ad mare huius seculi paucissimos misit: atque ita et ex omni genere tam multos pisces, et tanto mirabiliores, quanto rariores, etiam ipsos Philosophos cepit. ^c IDEM de ordine discipline: Astrologia est magnum religiosi argumentum, tormentumq. curiosis. ^d AMBROSIVS de virginitate: Nemo potest vestitus amictu philosophiae in habitu scilicet sapientie secularis, Christum videre. ^e HIERONYMVS in originali super Isaiam: Omnis pompa struaturq. verborum, et argumenta dialectica redigentur ad nihilum. ^f IDEM in epistola: De monum cibus est, carmina poetarum, secularis sapientie vanitas, rhetororum pompa verborum: hac sua omnes vanitate delectant, et dum aures verbis dulci modulatione currentibus capiunt, animam quoque penetrant, et peccatorum interna deuincunt. ^g IDEM: BERNARDVS de duodecim gradibus: Sapere malum, sapere non est, sed desipere. ^h IDEM de contemptu mundi: Quantos mundi sapientia maledicta supplantat, et conceptum in eis extinguit spiritum, quem voluerat vehementer Dominus accendi? Noli, inquit, precipitanter agere, diu considera, diligenter intue- re. Magnam est quod proponis, et opus egens multa deliberatione: experire quid possis, amicos consule, ne post factum poenitere contingat. ⁱ IDEM: Sapietia mundi, terrena, animalis, diabolica est, inimica salutis, suffocatrix vite, mater tepiditatis, que Deo solet vomitum prouocare. ^k IDEM super Cantica: Philosophorum ventosa loquacitas non bonus est imber, qui sterilitatem magis intulit terris, quam fertilitatem. ^l IDEM: Vinum secularis scientie inebriat quidem, sed curiositate non charitate, implet non nutriendi, infans non edificans, ingurgitans non confortans. ^m SENECA in epistola: Liberalium artium ostentatio, molestos, intempestiuos, verbosus, sibi placentes facit.

De Doctrina. Cap. XXXIII.

Greg. lib. 23. Mor. c. 3. cir. med. IDEM in Moralibus: Sape viri feruenti ingenio dum congrua inueniunt, arroganter intumescunt, et quod per elationis vitium plerumque contingit, eisdem acuis sensibus, quibus posterum ferunt, profertuntur: dum in his que recte de Deo sentiunt, non Dei, sed suam gloriam quaerunt. IDEM: Peruersi cum vera sapiunt, recta quidem et rectis rationibus loquuntur: non vt alios audientes doceant, sed vt ipsi quanta doctrina polleant, innotescant. IDEM: Quantalibet doctrina: Supra de stulticia. IDEM super Ezechielem: De predicationis labore laudem transitoriam quaerere, quid est aliud, quam rem magnam vili prelio venundare? IDEM: Necessesse est, vt semper sermo predicantis cum auditoru debeat qualitate formari: ne aut verecundis aspera, aut impudentibus leuia loquatur. IDEM: AMBROSIVS super Lucam: Vita verbum exigit, et acquirit: sermo autem sine vita non dicitur sermo. IDEM: AVGVSTINVS de vera religione: Quid adhuc oscitamus crapulam hesternam, et in mortuis pecudibus diuina eloquia perscrutamur, si quando ad disputationem venitur, Platonico nomine ora crepantia, quam percutit vero Deo plenum, magis habere gestimus? IDEM: BERNARDVS super Cantica: Va, qui bene de Deo, et sentire, et eloqui acceperunt, si quantum estiment pietatem, si conuertant ad inanem gloriam, quod ad lucra Dei acceperant erogandum: si alta sapientes

humilibus non consentiant, pauent, quod in propheta legitur, dicente Domino: Dedi enim aurum meum, et cetera.

De Honore. Cap. XXXII.

Greg. lib. 5. Mor. c. 7. IDEM in Moralibus: Plus in hoc mundo honor, quam despectio occupat: et magis prosperitatis sublimitas, quam necessitatis aduersitas grauiat. IDEM: Transit quod extollitur, permanet quod punitur, et qui honoratur in via, in peruentione dampnabitur, et quasi per amena prata ad carcerem peruenit, qui per praesentis vite prospera, ad interitum tendit. IDEM: Tantorum pondera vnusquisque sustinere compellitur, quantis in hoc mundo principatur. IDEM: Tumoris elatio, non ordo potestatis in crimine est. Potentiam enim Deus tribuit, elationem vero potentie malitia nostrae mentis inuenit. IDEM: Numerari culpae nequeunt, quae habenda potestatis amore perpetrantur. IDEM in pastoralibus: Penfer quisque quod subiectus egerit, et repente cognoscat si praelatus bona agere, quae proposuerit, possit: quia nequaquam valet in culmine humilitate discere, qui in imis positus non desit superbere. IDEM: Sape suscepta cura regiminis cor per diuersa intueno diuerberat: et impar quisque inuenitur ad singula, dum confusa mente diuiditur ad multa. IDEM: Cum rerum necessitas. Infra lib. 4. de dignitate. IDEM in registro: In alto loco positus, saepe dum exterius ab hominibus honor tribuntur, ad ima animus mergitur, quia curis disceptantibus grauiatur. IDEM: Nec cuiuslibet, fauente gratia, vltra quam meretur, impartior: nec vlli hoc, quod sui iuris est, ambitu stimulante denegabo: sed fratres meos honorare per omnia cupio, sicq. studeo honore singulos subuehi, dum non sit, quod alteri iure ab altero possit opponi. IDEM: Nec honorem reputo, in quo fratres meos honorem suum perdere cognosco. IDEM: Minorem maior praecedat, sicut honore, ita et crimine. IDEM: ISIDORVS de Summo bono: Sape per honores quorundam mutantur et mores, et quos ante conglutinosos charitatis habuerunt, postquam ad culmen honoris venerint, amicos habere despiciunt. IDEM: Non debet honoris ducatum suscipere, qui nescit subditos tramite vite melioris praerire. Neque enim quisque ad hoc praeficitur, vt subditorum culpas corrigat, et ipse vitij feruiat. IDEM: Qui regimen. Supra de ambitiosis lib. 1. IDEM ibidem: Qui ad hoc conuersionem. AVGVSTINVS in epistola: Non cogito in ecclesiasticis honoribus temporaria ventosa transigere, sed cogito me principi pastoru omnium, rationem de commissis ouibus redditurum. IDEM de pastoribus: Quisquis ita prepositus est, vt in eo quod prepositus est gaudeat, et honorem suum querat, et commoda sua sola respiciat: se pascit, non oues. IDEM: BERNARDVS in epistola: Potestate accepta malle in malo quam in bono vt, abuti est. IDEM: Non dignum est, vt inde exigas honorem, vnde refugis laborem. IDEM super Cantica: Fratres, reuerentiamur Episcopos, sed vereamur labores eorum. Si labores pensamus, non affectamus honores. IDEM: O peruersitas. Supra lib. 1. de ambitiosis. GLOSSA: Quanto gradus altior, tanto casus grauior.

De Zelo. Cap. XXXV.

Greg. lib. 10. Moral. c. 5. IDEM in Moralibus: Apud misericordem iudicem nequaquam sine venia culpa relinquitur, cum per feruorem zeli eius amore peccatur. IDEM in pastoralibus: Exasperatus rector, cum subditorum metem plus se quam debuit percussisse considerat apud se, ad poenitentiam semper recurrat, vt per

Greg. lib. 5. Mor. c. 7. IDEM in Moralibus: Plus in hoc mundo honor, quam despectio occupat: et magis prosperitatis sublimitas, quam necessitatis aduersitas grauiat. IDEM: Transit quod extollitur, permanet quod punitur, et qui honoratur in via, in peruentione dampnabitur, et quasi per amena prata ad carcerem peruenit, qui per praesentis vite prospera, ad interitum tendit. IDEM: Tantorum pondera vnusquisque sustinere compellitur, quantis in hoc mundo principatur. IDEM: Tumoris elatio, non ordo potestatis in crimine est. Potentiam enim Deus tribuit, elationem vero potentie malitia nostrae mentis inuenit. IDEM: Numerari culpae nequeunt, quae habenda potestatis amore perpetrantur. IDEM in pastoralibus: Penfer quisque quod subiectus egerit, et repente cognoscat si praelatus bona agere, quae proposuerit, possit: quia nequaquam valet in culmine humilitate discere, qui in imis positus non desit superbere. IDEM: Sape suscepta cura regiminis cor per diuersa intueno diuerberat: et impar quisque inuenitur ad singula, dum confusa mente diuiditur ad multa. IDEM: Cum rerum necessitas. Infra lib. 4. de dignitate. IDEM in registro: In alto loco positus, saepe dum exterius ab hominibus honor tribuntur, ad ima animus mergitur, quia curis disceptantibus grauiatur. IDEM: Nec cuiuslibet, fauente gratia, vltra quam meretur, impartior: nec vlli hoc, quod sui iuris est, ambitu stimulante denegabo: sed fratres meos honorare per omnia cupio, sicq. studeo honore singulos subuehi, dum non sit, quod alteri iure ab altero possit opponi. IDEM: Nec honorem reputo, in quo fratres meos honorem suum perdere cognosco. IDEM: Minorem maior praecedat, sicut honore, ita et crimine. IDEM: ISIDORVS de Summo bono: Sape per honores quorundam mutantur et mores, et quos ante conglutinosos charitatis habuerunt, postquam ad culmen honoris venerint, amicos habere despiciunt. IDEM: Non debet honoris ducatum suscipere, qui nescit subditos tramite vite melioris praerire. Neque enim quisque ad hoc praeficitur, vt subditorum culpas corrigat, et ipse vitij feruiat. IDEM: Qui regimen. Supra de ambitiosis lib. 1. IDEM ibidem: Qui ad hoc conuersionem. AVGVSTINVS in epistola: Non cogito in ecclesiasticis honoribus temporaria ventosa transigere, sed cogito me principi pastoru omnium, rationem de commissis ouibus redditurum. IDEM de pastoribus: Quisquis ita prepositus est, vt in eo quod prepositus est gaudeat, et honorem suum querat, et commoda sua sola respiciat: se pascit, non oues. IDEM: BERNARDVS in epistola: Potestate accepta malle in malo quam in bono vt, abuti est. IDEM: Non dignum est, vt inde exigas honorem, vnde refugis laborem. IDEM super Cantica: Fratres, reuerentiamur Episcopos, sed vereamur labores eorum. Si labores pensamus, non affectamus honores. IDEM: O peruersitas. Supra lib. 1. de ambitiosis. GLOSSA: Quanto gradus altior, tanto casus grauior.

lamenta, veniam in conspectu veritatis obtineat, ex eo etiam quod per zeli eius studium peccat. IDEM: ISIDORVS de Summo bono: Nimia pietas dissolutionem discipline paratur, et zeli studium diu plus est, quam oportet, in iracundiae vitium transit. IDEM: BERNARDVS super Cantica: Zelus minus absque scientia efficax, minusq. vtilis inuenitur, plerumque autem et perniciosus valde sentitur: quo igitur zelus feruidior, vehementior spiritus, profusiorq. charitas, eo vigilantiori opus est scientia, quae zelum supprimit, spiritum temperet, ordinet charitatem. IDEM de consideratione: Vides omnem ecclesiasticum zelum feruere, sola pro dignitate tuenda: honoribus totum datur, sanctitati nihil. IDEM: Alij tam vehementer. Supra lib. 2. de beatitudine.

De Argutione. Cap. XXXVI.

Greg. Pa. flor. cu. p. 2. c. 20. circa fin. IDEM in pastoralibus: Corrupti mens ad Godium repente proruit, si hanc immoderata increpatio plusquam debuit addidit. IDEM: Plerumque contingit, vt dum culpa subditorum cum magna iniectione corripitur, magistri lingua vsque ad excessus verba pertrahatur: cumq. increpatio immoderate accenditur, corda delinquentium in desperatione deprimentur. IDEM in Moralibus: Furem, qui per iniectione corripit, iusto ei, qui non sentiat ebrio, plagas imponit. IDEM: Quasi timendum non est. Infra lib. 4. de timore. IDEM: Sape qui in potestate. Supra de stultiloquio, in conuiciatione. IDEM: Qui semper increpare appetunt, et nunquam fouere, multa plerumque increpando mentiuntur. IDEM: ISIDORVS de Summo bono: Non debet vitia aliena corripere, qui adhuc vitorum contagionibus inferuit: improbum est enim arguere quidquam in alio quod adhuc reprehendit in semetipso. AVGVSTINVS in epistola: Obsecro te per mansuetudinem Christi, vt si laesi te, dimittas mihi, nec me vicissim laedendo malum pro malo reddas: laedes autem me, si mihi tacueris errorem meum, quem forte inueneris in factis vel dictis meis. Nam si ea in me reprehendis, que reprehendenda non sunt, te laedis magis, quam me. IDEM in regula: Quando necessitas discipline in moribus corrigendis, dicere vos dura verba compellit, si etiam in ipsis modum vos excessisse sentitis, non a vobis exigitur, vt a vobis subditis veniam postuletis: ne apud eos quos oportet esse subiectos, dum nimium feruarit humilitas, regendi frangatur auctoritas. Sed petenda est venia ab omnium Domino, qui nouit eos quos plus iusto corripitis, quanta benevolentia diligitis. IDEM super illa verba: Si peccauerit in te frater tuus, etc. Quare illum corripis, quia doles quod peccauerit in te? absit, si amore tuo id facis, nihil facis: si amore illius facis, optime facis. IDEM: BERNARDVS super Cantica: Inhumane eorum redarguis opera, quorum onera refugis: temerarie obiurgat virum de praelio reuertentem mulier nens in domo.

De Remissione. Cap. XXXVII.

Greg. lib. 9. ind. 4. c. 64. IDEM in Moralibus: Cum in subiecto peccatum non corrigitur, in eos qui praesunt sententia retorquetur. IDEM: Qui emendare potest, et negligit, participem se proculdubio delicti constituit. IDEM: Satis graue est, si illic contingat habere prauam actionem refugium, vnde discipline decet prodire censuram. IDEM: Consentire videtur erranti, qui corrigenda vt refecari debeant non occurrit. IDEM in Moralibus: Sape quem tentationis certamen superare non valuit, sua deterius securitas strauit. Nam dum lassum se quisque in otio remittit, dissolutam mentem corruptori prostituit. IDEM: Zeli iram, quia Heli non habuit, motum contra te implacabiliter superne vltionis excitauit. IDEM:

Plerumque dissoluta. Supra de crudelitate. IDEM: Dum moderari lingua otiosa verba negligit, more inolitae remissionis capta, audax ad noxia protumplit: et dum gule incumbitur, ad leuitatis protinus infantia proditur. IDEM in pastoralibus: Si inchoata bona fortis operantis manus, ad perfectionem non subleuat, ipsa operandi remissio contra hoc, quod operatum est, pugnat. IDEM super Ezechielem: Super ea mala, quae propria habemus, alienas quoque mortes addimus: quia tot occidimus, quot ad mortem ire quotidie tepidi et tacentes videmus. IDEM: ISIDORVS de Summo bono: Multos remissa conuersio in pristinos errores reducit, ac viuendi tempore resoluunt. Horum ergo exempla quisque conuersus, cuita, ne cum timore Dei a tempore incipis, tuis mundanis erroribus immergaris. AVGVSTINVS in sermone: Qui errantem non corripuerit, de negligentia iudicabitur: qui autem clam pro eo non orauerit, de pernicie condempnabitur. IDEM in regula: Magis innocentes non estis, si fratres vestros, quos iudicando corrigere potestis, tacendo perire permittitis. IDEM: Tu vultus fratris contemnisti, tu cum vides perire et negligis, peior es tacendo, quam ille conuiciando. IDEM in epistola: Sicut non est beneficentia adiuuando efficere, vt bonum quod maius est amittatur, ita non est innocentia parcendo sinere, vt in malum grauius incidatur. IDEM: Nihil est infelicitus felicitate peccantium, quae poenalis nutritur impunitas, et mala voluntas velut hostis interior roboratur. IDEM de ciuitate Dei: Illud est culpabile, quod hi, qui dissimiliter viuunt, et a malorum factis abhorrent, parcent tamen peccatis alienis, quae dedocere aut obiurgare deberent. AMBROSIVS super Beati immaculati: Remissas excubias callidus insidiator irrumptit. BERNARDVS de consideratione: Mira res, satis superq. Episcopi ad manum habent, quibus animas credant, et cui suas committant facultates non inueniunt: optimi videlicet aestimatores, qui magnam de minimis, paruam aut nullam de maximis curam gerant. Sed vt liquido datur intelligi, patientius ferimus Christi iacturam, quam nostram. IDEM: De pretio escarum et numero panum cum ministris quotidiana discussio est, rara admodum cum presbyteris celebratur collatio de peccatis populorum. Cadit asina, et est qui subleuet eam: perit anima, et nemo qui reputet nec mirum, cum nec nostros assiduos sentiamus defectus. IDEM: Impunitas, incuria soboles, insolentia mater, radix impudentiae, transgressionum est nutritrix. Et beatus si omni sagax cura, malorum omnium primam parentem cauere incuriam. IDEM: Impunitas ausum parit, ausus excessum.

De Acceptione persona. Cap. XXXVIII.

Greg. lib. 20. in Euang. an. b. IDEM in Moralibus: Quia ab internis atque inuisibilibus oculis claudimus, et visibilibus pacimur, plerumque hominem non ex eo quod ipse est, sed ex his quae circa ipsum sunt veneramus: cumq. non intuemur quid ipse sit, sed quid possit, in acceptione personarum, non ex personis, sed ex rebus adiacentibus ducimur. IDEM: ISIDORVS de Summo bono: Iudices iniqui errant a veritate sententiae, dum intendunt in qualitate personae, et exulcerant saepe iustos, dum improbe defendunt iniquos. IDEM: Diues muneribus cito corrumpit iudicem: pauper autem dum non habet quod offerat, non solum a diu contemnitur, sed etiam contra veritatem opprimitur. IDEM: Quatuor modis supra lib. 1. de iudiciis. IDEM: HIERONYMVS in Glossa Malach. Inter omnia peccata sacerdotum, quasi maximum notatur, quod non causas sed personas considerant, et despecto iusto paupere

a Idem in Isai. li. 2. c. 3. 30. 4.

b Idem in Amos, li. 3. c. 6. 10. 5.

c Ambrosii li. 2. c. 24. 10. 4.

d Ibid. conseq. e Bern. de consid. li. 2. c. 1. 1. 4.

f Sen. ep. 7. 6. post med.

paupere, iniustos diuites honorant. 2 IDEM in gloffa Isaiæ super illud: Quare atteritis: Nostri principes, cum pauperes delinquentes publice arguant, et confundant, diuitibus peiora peccantibus nec nutum faciunt, in quorum domibus rapina pauperum, dñ Eccliesie opes sibi thesaurizat, et eas in delicias abutitur, quæ ad sustentationem pauperum dantur, et sibi referuant, vel propinquos distibuant, et aliorum inopias suas vel fuorum diuitias faciunt. b IDEM in homilia super Amos: Quicumque aut consanguinitate aut amicitia, et e contrario, vel hostili odio, vel inimicitijs in iudicando ducitur, peruertit iudiciu Christi, qui est iustitia. c AMBROSIVS de officijs: Gratia absit, cause merita discernantur: nihil sic opinionem immo fidem grauat, quam si in iudicâdo potentiori dones causam inferioris, vel pauperem innocentem arguas et diuitem excuses reum culpæ. d IDEM: Pronum genus hominum fauere honoratoribus. e BERNARDVS de consideratione: Non parui te reum peccati aestimes, si facies peccatorum sumis, et non potius causas iudicas meritorum. f SENECA in epistola: Hoc laboramus errore, sic nobis imponitur, quod neminem aestimamus eo quo est, sed etiam adijcimus illi et ea, quibus adornatus est. Atqui cum volēs veram hominis aestimationem inire, et scire qualis sit, nudum inspicere: ponit patrimonium, ponit honores, et alia fortune mendacia, corpus ipsum exuat, animam intueri, qualis quantusq. sit alieno an suo magnus.

De Scandalo. Cap. XXXIX.

g Greg. in Exec. hom. 7. an. med.

h Idè Pass. cu. p. 3. c. 1. admon. 5. non longe a prin. i Ibid. p. 1. c. 2.

k Idè de sum. bo. lib. 3. c. 38. 10. 5.

l Aug. de Pass. c. 4. 10. 9.

m Est apud Cyp. de sing. cloric. c. 5. cir. med. 10. 3.

n Bern. ep. 7. ad Adm. Monac. ante med.

o Ibid. ep. 78. ad Gng. abb. post med.

p Ibidem ep. 82. ante med.

REGORIVS S super Ezechielem: In quantum sine peccato possumus, vitare proximorum scandalum debemus. Si autem de veritate scandalum sumitur, vitium permittitur nasci scandalum, quam veritas relinquatur. b IDEM in pastoralis: Scire prelati debent, qui si peruersa vniquam perpetrant, tot mortibus digni sunt, quot ad subditos suos perditionis exempla transmittunt. c IDEM: Nemo amplius in Ecclesia nocet, quam qui peruersa agens, nomen vel ordinem sanctitatis habet. Delinquentem naque hunc reclargere nullus præsumit, et in exemplum culpa vehementer extenditur, quando pro reuerentia ordinis peccator honoratur. d ISIDORVS de Summo bono: Deteriores sunt, qui sine doctrina, siue exemplis vitam moreq. bonorum corrumpunt, his qui substantias aliorum prædiaz diripiunt. e AVGVSTINVS de pastoribus: Parum est malis pastoribus. Supra lib. 1. de prelati malis. f IDEM: Qui in conspectu populi male vinit, quantum in illo est, eum, a quo attenditur, occidit. m IDEM de singularitate clericorum: Eleazarus maluit vitam suam tormentis obijcere, quam cuiquam magister perditionis existeri: et nos vbi nulla tormenta sunt, fluxibus solis nolumus anteponeere fratres saluandos, nec contenti sumus sine vllis cruciatibus tam nobis prodesse, quam ceteris. IDEM: Cum Christus agnus. Supra lib. 1. de clericis: IDEM: Sicut quod ait Apostolus. Supra lib. 1. de continentia gustus. n IOANNES Chrysofomus super Ioannem: Omnia agamus ne scandalizetur proximus, vita etenim et si valde recta fuerit, scandalum alijs præbens, omne perdit. o BERNARDVS in epistola: Constat vbi veritas deest, et vbi veritas necessaria in causa non est, nec licite scandalum quod a quolibet possit committi, nec iuste præcipi, nec innoxie consentiri. p IDEM: Cum carpuntur vitia, et inde scandalum oritur, ipse sibi scandali causa est, qui fecit quod argui debeat, non ille, qui arguit. P IDEM: Libenter carebo quantumlibet etiam spiritali quaestio, qui non possit acquiri, nisi cum scandalo. Vbi enim scandalum, ibi præcuditio charitatis est detrimentum: vbi autem diminutio charitatis, miror quod vel quale possit spiritalis exercitij sperari

lucrum. q IDEM in sermonibus: Si Dominus proprium sanguinem dedit in prætiun redemptionis animarum, non tibi videatur grauiorem sustinere ab eo persecutionem, qui suggestionem mala, exemplo pernicioso, scandali occasione, auertit ab eo animas, quas redemit: quàm ab illo qui sanguinem suum fudit. r IDEM: Is qui exemplo suo ad remissius agendum ceteros prouocat, aut singularitate turbat, aut inquietat cariositate, aut impatientia sua, et murmuratione molestat, aut quocumque modo contristat spiritum Dei, qui est in eis, scandalizans vnum de minimis istis credentibus in eum, nonne et hic manifeste persequitur Christum?

De Infamia. Cap. XL.

REGORIVS f in registro: Habet hoc propriu Gantiqui hostis inuidia, vt quos in prauorum actuum perpetracione, Deo sibi resistente, superare non valet, opinionem eorum falsa ad præsens simulando, dilaceret. IDEM in Moralibus: Sicut bonus odor ex virtute est, sic fætor ex vitio. IDEM: Grauis est iniquitas, quando is qui peruersus est, ostendere et alios peruersos molitur: vt inde et ipse quasi sanctus appareat, quod alios sanctos non esse docuerit. x IDEM: Ne immoderatis laudibus eleuatur, plerumque miro redemptoris nostri moderamine, etiam detractioibus lacerari permittitur, vt cum nos vox laudantis eleuat, lingua detrahentis humiliet. y AVGVSTINVS de vita communi clericorum: Querentes licentiam male faciendi, quaerunt sibi exempla male viuentium, et multos infamant, vt socios inuenisse videantur. z IDEM: Quia vt ait Apostolus, spectaculum facti sumus mundo, et Angelis et hominibus, qui nos amant, quaerunt quid laudent in nobis, qui autem nos oderunt detrahunt nobis. Nos autem in medio constituti, adiuuante Domino Deo nostro, et vitam nostram, et famam sic custodire debemus, vt non erubescant detractoribus laudatores. a IDEM de singularitate clericorum: Peius est quàm mœchia, contentiam ducere criminiosam, et infamen facere sanctimoniam, blasphemiam ingerit religioni. b AMBROSIVS super Lucam: Iudicia hominum saepe falluntur, vt et iniustus iustitiam gratiam frequenter ascribant, et iustum aut odio persequantur, aut mendacio decolorent. c IDEM in epistola: Quid est quod magis publicum sit, quàm offensa pudoris, et desloratio virginitatis? nihil profecto, quod magis se prodatur, quàm castitatis dispendium.

De Quattuor affectionibus. Cap. XLI.

REGORIVS d in Moralibus: Mens nostra a secreti interioris securo gaudio exclusa, modo spe decipitur, modo pauore vexatur, modo deficiendo dolore deijcitur, modo falsa hilaritate releuatur. e IDEM: Quamuis Trinitatis imagiem in natura seruemus, vanis tamen delectationis motibus perturbati in conuersatione nostra delinquimus: vt modis nos semper alternantibus cupido concutiat, metus frangat, læticia mulceat, dolor affligat. f AVGVSTINVS de libero arbitrio: Voluntas mala siue cupiditate rapiatur, siue timore reuocetur, siue læticia diffundatur, siue tristitia contrahatur, atque in his omnibus perturbationibus animi quæcumque sunt, alijs vel eo tempore grauiora contemnat et perferat, potest etiam sine alterius spiritus instinctu seipsa decipere. g AMBROSIVS in epistola: Sapiens non metu frangitur, nec potestate mutatur: non attollitur prosperis, nec tristibus mergitur. Vbi enim sapientia, ibi virtus animi, ibi constantia, ibi fortitudo. h IDEM de virginitate: Sunt anime velut quattuor equi

q Idè ser. 1. in cõuer. S. Pau. an. med.

r Ibid. post multa.

f Greg. registro. lib. 2. indic. 10. c. 23. in prin. IDEM li. 14. Moral. c. 26. circa med.

u Ibid. li. 12. c. 25. post med.

x Ibid. li. 22. c. 5. cir. med.

y Aug. de vit. com. cleric. ser. 53. ad frat. in orono. post med. 10. 10.

z Ibidem in prin. a Apud Cyprian. de sing. cler. c. 5. an. med. 10. 3.

b Amb. in Luc. li. 1. c. 10. 3.

c Idem ep. li. 6. ep. 40. 10. 5.

d Greg. li. 8. Moral. c. 20. circa med.

e Ibid. lib. 10. c. 9. cir. med.

f Ambrosii tract. in ps. 104. ad Simp. ante med. 10. 2.

g Idem de virgin. li. 3. post med. 10. 4.

a Hier. in Iob. c. 1. 10. 5.

b Boet. de consol. phil. li. 2. met. 10. 9.

c Gre. Mor. li. 2. c. 12. post med.

d Ibid. lib. 22. c. 10. cir. an. med.

e Ibid. lib. 30. c. 12. ante med.

f Idè Pass. cu. p. 3. c. 1. admo. 9. cir. an. med.

g Ibid. admo. 24. non. procul a prin.

h Aug. de lib. arb. li. 2. c. 14. in prin. 10. 1.

i Chrysof. ex varijs loc. in Mart. hom. 1. c. cir. an. med. 10. 2.

k Idè de sum. bo. li. 3. c. 22. sent. 1. i Ibidem c. 59. sent. 7. m Cass. in ps. 13. post med.

n Bern. ep. 108. ante med.

o Idè ep. 32. ante med.

p Idem de ciu. sup. Ecce nos cir. med.

q Ibid. ante med.

equi, quattuor affectiones, ira, cupiditas, voluptas A timor: quibus furentibus cum cœperit agi, nequam se ipsa cognoscit. a HIERONYMVS in originali super Ioelem: Cauendum est, ne ægritudo quasi eruca nos comedat: ne locusta vastet gaudium huc illicq. volitans, et gestiente læticia per diuersa se iactans: ne brucus, id est panos et futurorum metus, radices sapientie deuoret: ne rubigo, scilicet desiderium futurorum, res inutiles concupiscat, et nos perferat ad ruinam. b BOETIVS de consolatione: Viuere si vis tramite recto, gaudia pelle, pelle timorem, spemq. fugato, nec dolor adfit.

De Timore. Cap. XLII.

REGORIVS * in Moralibus: Sepe nonnulli dum temporalia aduersa pertimescunt, distractionis aeternæ animaduersionem abijciunt. c IDEM: Quisquis præsentem gloriam quaerit, profecto despectum metuit, qui semper ad lucra inhiat, semper videlicet damna formidat. d IDEM: Magna est securitas cordis nil concupiscentiæ habere secularis. Nam si ad terrena concupiscentia cor inhiat, securum tranquillumq. esse nullatenus potest: quia aut non habitat concupiscit, vt habeat: aut habita metuit, ne amittat. e IDEM: Multos sæpe vidimus vitam quidem sanctæ conuersationis appetere: sed ne hanc affectu valeant, modo irruentes castis, modo futura aduersa formidare. Qui incerta mala dum quasi cauti conspiciunt, in peccatorum suorum vinculis incauti retinentur. f IDEM in pastoralis: Plerumque vitiosus apud pusillanimes proficimus, si et eorum bene gesta memoramus. g IDEM: Ignorat mens gratiam libertatis, quam ligat feruitus timoris. h AVGVSTINVS de libero arbitrio: Nulla re fruitor anima cum libertate, nisi qua fruitor cum securitate. Nemo autem securus est in his bonis, quæ potest inuitus amittere. i IOANNES Chrysofomus de compunctione: Multa inhonestæ et indigna committere, non paupertas, sed pusillanimitas facit. k IOANNES Chrysofomus super Matthæum: Facile deuiat a iustitia, qui in causis nõ Deum, sed hominẽ formidat. Huic peccandi differt facultatem, sed non aufert voluntatem. l ISIDORVS de Summo bono: Multi cupiunt conuolare ad gratiam Dei, sed timent carete oblectamenti mundi: prouocat quidẽ eos amor Christi, sed reuocat eos cupiditas sæculi. m IDEM: Qui metu potestatis veritatem occultat, eiusdem veritatis iracundiam sibi calitus prouocat: quia plus pertimescit hominem, quàm diuinam metuit indignationem. IDEM: Multi sacerdotes. Supra lib. 1. de sacerdotibus malis. n CASSIODORVS super illud Psalmi: Illic trepidauerunt timore: Sicut cautela est opportune timere, ita ignauia est inepte trepidare. o BERNARDVS in epistola: Quæro te quod memoriale virtutis, quæ laus discipline, quis scientiæ profectus, vel artis fructus, trepidare timore, vbi non est timor, et timorem Domini derelinquere? Quam salubrius disceres Dominum Iesum Christum, et hunc crucifixum: quàm vtique scientiam haud facile, nisi qui mundo crucifixus est, apprehendit. p IDEM: Sicut sanctus et electus tribulatio operatur patientiam, patientia probationem, probatio spem, spes autem nõ confundit: sic damnandis et reprobis tribulatio parit e contrario pusillanimitatem, pusillanimitas perturbationem, perturbatio desperationem, et illa interimit. q IDEM de contemptu: Vocat magni consilij angelus, quid opus est vt aliena consilia prætoris: quis enim fidelior, quis ve sapientior illo? Deduc me Domine et deducar, fortior esto et inualece. r IDEM: O si cognouissetis misereri et vos, mutatis nõ effugitis penitentiam: nam malum impunitum esse non potest, quod non punitur hic propria voluntate, punitur alibi sine fine. Misera sane et extrema plena dementia commutatio, humanum declinare laborem, et paratũ

diabolo stridorem eligere sempiternum. IDEM: Videmus pauperes aliquos. Supra lib. 2. de beatitudine. s SENECA in epistola: Plura sunt quæ nos terrent, quàm quæ premittet sapius opinione, quàm re laboramus. t IDEM: Expauescimus dubia pro certis, non seruamus modum rerum, statim in timore venit scrupulus: IDEM: Delicati timent mortem cui vitam suam fecere similem. u IDEM: Quemcumque ex illis felicibus elegeris, multa trahentibus multa portantibus, videbis illum comiti, oneriq. timentem.

De Dolore. Cap. XLIII.

REGORIVS * in Moralibus: Sæpe grauitatem G cordis, quasi subiuncta ex latere tristitia sequitur, atque omne opus, quod mens bona intentione inchoat hæc velamine mæroris obumbrat. y IDEM: Fructum non habent lamenta, quæ student cum gemitu desiderare peritura. z IDEM: Vnde ille læcety, qui potestatem suscipit: inde peruersus illique, qui corrigi meruit, in tristitia tenebescit. * IOANNES Chrysofomus super Matthæum: Animal inuidia vulneratum non solum causa idonea, sed etiam leuis occasio excitat in dolorem. a BERNARDVS in epistola: Non plane bonus color si sanctorum quispian anxie ferre abiectionem suam videatur, de qua etiam nõ gaudere, et non gloriari minus est a perfecto. b IDEM in sermone: Omnino quantum in se est, in honore eum, a quo vocatus est: quisquis in eius seruitio in tristitia permanet, et rancore: ea dico tristitia quæ secundum sæculum est, et mortem operatur. c SENECA in epistola: Quædam nos magis torquent, quàm debent: quædam ante torquent, quàm debent: quædam torquent cum omnino non debent: sic aut angemus dolorem, aut præoccupamus, aut fingimus.

De Confidentia. Cap. XLIV.

REGORIVS c in Moralibus: Quasi in aquis de G fluentibus fundamentum ponere, est in rebus labentibus spei fiducia velle solidare. d AVGVSTINVS de singularitate clericorum: Aduersa est confidentia, quæ in periculis vitam suam quasi pro certo commendat: et lubrica spes est, quæ inter fomenta peccati saluari se sperat. e ISIDORVS de Summo bono: Qui male agere non desistunt, vana spe indulgentiam de Dei pietate requirunt: quam quidem recte requirerent, si ab actione praua cessarent. f IDEM: Qui hic de bono laudem appetit, spem perdit, et gloriam mercedis in futuro non recipit. g BERNARDVS super Qui habitat: Sunt qui sperant in Domino, sed frustra: quia sic de misericordia eius sibijpsis blandiuntur, vt a peccatis non emendentur. Vana est omnino spes ista, et hæc cõfundit, eo quod charitas desit. h IDEM in sermonibus: Est infidelis fiducia, solius vtique maledictionis capax, cum videlicet in spe peccamus. i SENECA in epistola: Vitæ, quæ vulgo placeat, quæ casus tribuit, ad omne fortuitum bonum suspiciosi pauidiq. subsistite: nam fera et piscis, spe aliqua oblectante, decipiunt.

De Læticia. Cap. XLV.

REGORIVS i in Moralibus: A veritatis pabu G lo ieiuni sunt, qui in hac peregrinatione inopia latentur. * IDEM: Quisquis in se gaudere appetit, eo ipso iam in luctu est, quo a vera læticia recessit. k IDEM: Sæpe se bono operi læticia immoderata subiungit: cumq. plus mentem, quàm decet, hilarescere exigit, ab actione bona omne pondus grauitatis repellit. l IDEM: Prænuancia tribulationis, est læticia satietatis. m IDEM in homilijs: Si qua est præsentis temporis, ita est agenda læticia, vt numquam amaritudo

r Sen. ep. 13. ante med.

s Ibidem post med.

t Ibid. ep. 82. ante med.

u Idem ep. 57. ver. 5. 10.

x Greg. li. 2. Moral. c. 19. ante med.

y Ibid. lib. 12. c. 5. in fin.

z Ibid. lib. 16. c. 35. post med.

a Bern. ep. 249. ante med.

b Sen. ep. 13. ante med.

c Greg. lib. 22. Moral. c. 2. non lon. ge a prin.

d Est apud Cyp. de sing. cloric. c. 2. 10. 3.

e Idè de sum. bo. li. 3. c. 4. sent. 2.

f Bern. ser. 15. ps. Qui habitat, cir. ca med.

g Idè ser. 3. in Ann. n. Domi. ante med.

h Sen. ep. 3. an. med.

i Greg. li. 5. Mor. c. 7. nõ luge a prin.

k Ibid. li. 1. c. 19. ante med.

l Ibid. li. 2. c. 9. nõ lon. ge a prin.

m Idè hon. 39. in Ench. ge. an. med.

Ibid. ho-
mil. 22. in
Euang. cir.
fin.
b Aug. cõf.
lib. 9. c. 4.
post med.
10. 1.

Idã ser.
37. de ver.
Dom. post
med. 10. 10.
d Chrysof.
homil. 6. in
Matth. post
med. 10. 2.
e Ibidem.
paulo post.

Ber. trac.
da 22. gra.
humil. gra.
3. cir. med.

Idem ep.
2. ad Fulco.
rem non lã
ge a fi.
b Idã ep.
174. post
med.
i Sen. ep.
23. ante
med.

De Vita. Cap. XLVI.

R Greg. li.
21. Moral.
c. ult. circa
med.

Ibid. li. 3.
c. 6. cir. fin.

m Ibid. c. 8.
in prin.

m Idem re
gib. lib. 6.
inã. 25. c.
290.

o Aug. e-
nar. in. pf.
54. ante
med. 10. 8.
p Idã ser.
17. de ver.
Dom. circa
med. 10. 10.
q Sen. ep.
22. in. fi.
r Idem ep.
70. ante
med.

ritudo sequentis iudicij recedat a memoria. **I D E M**: Nemo potest et hic gaudere cū sæculo, et illic regnare cum Domino. **A V G V S T I N V S** de confessionibus: Volentes gaudere extrinsecus, facile evanescent, et of- fenduntur in ea quæ videntur, et temporalia sunt, et imagines eorum famelica cogitatione lambunt, et o- si fatigentur inedia et dicant: Quis ostendet nobis bona? **I D E M**: Quare ambularemus. Supra de conti- nentia auditus. li. 2. **I D E M** in sermonibus: Frequen- ter ridens ager, ploratur a sanis. **I D E M**: Vt quid ani- mi. Supra lib. 2. de conflictu. **I D E M** super Lucam: Sæculi læticia, est impunita nequitia. **I O A N N E S** Chrysostomus super Matthæum: Non dat Dominus ludere, sed diabolus. **I D E M**: En agon instat nobis difficilis, et ad inuisibiles nobis virtutes colluctatio instat, ad spiritualia nequitia est prælium, ad princi- patus et potestates est bellum, et admirabile est, stu- dentes, et vigilantes, et erectos posse silestrem illum exercitum sustinere. Si ergo riserimus, et luserimus, et desides fuerimus anre certamina propria cademus pigritia. **B A S I L I V S** in regula: Iocus misericam efficit animam, et negligentem erga Dei præcepta, nec delicta sua potest ad memoriã reuocare, sed obliuiscens ea non se intingat ad penitentiam, et ita paulatim omnibus bonis priuatur. **B E R N A R D V S** de duo- decim gradibus: Ineptè lætam aut raro aut nunquã gementem audies, lacrymantem videbis, putes si at- tendas aut sui oblitum, aut ablutum a culpis. In signis scurrilitatis, in fronte hilaritas, vanitas apparet in inces- su, pronus ad iocum, facilis ac promptus in risu. **S** **I D E M** in epistola: Eia lætare iuuenis in adolescentia tua, vt decedat pariter cū ætate temporalis læticia, suc- cedat que te absorbeat æterna tristitia. **I D E M**: Pa- tria est non exilij frequentia gaudiorum, et numero- sitas festiuitatum ciues decet, non exules. **S E N E C A** in epistola: Hæc quibus delectatur vulgus, tenuem habent ac profusioriam voluptatem, et quodcumque in- uentium gaudium est, fundamento careat.

viuere bonum est, sed bene viuere. Itaque sapiens vi- uit quantum debet, non quantum potest, videbit vbi victurus sit, etcet. Infra lib. 4. cap. de sapientia.

De Miseria. Cap. XLVII.

G R E G O R I V S in homilijs: Fastidio nostro ta- gustare intus nolimus paratam dulcedinem, amamus foras miseri famem nostram. **I D E M** in Moralibus: O miseri, qui affectantes laudes hominum, in se- meri ipsi dissipant fructus laborum, cumq; se ostende- re alienis oculis appetunt, damnant quod agunt. **I D E M**: Quid hoc nisi humana vitæ miseria est, quod amissa cælesti patria repulsus homo delectatur exilio, gratatur curis, et tamen cogitare dissimulat, quã graue sit, quia multa cogitantur? **I D E M** super Eze- chielem: Necessè est, vt peccantes tunc quoque comi- detemus amplius miserios, quando eos inspicimus in culpa sua sine flagello derelictos. **A V G V S T I N V S** de libero arbitrio: Quid tam opus habens misericor- dia quàm miseret quid tam indignum misericordia, quàm superbus miser? **I D E M** de Trinitate: Magna hominis miseria est, cum illo non esse, sine quo non potest esse. **I D E M** de ciuitate Dei: Qui peruerse amat cuiuslibet naturæ bonum, etiam si adipiscatur, ipse fit in bono malus, et miser meliore priuatus. **I S I D O R V S**: Mundi amatores. Supra de occupatione. **H I E R O N Y M V S**: Miseria delictijs. Supra de volu- ptate. **A M B R O S I V S** de fide resurrectionis: Quid nobis miserius, qui tamquam spoliati et nudi projici- mur in hanc vitam corpore fragiles, corde lubrico, im- becillo animo, anxij ad sollicitudines, desidijs ad la- bores, promi ad voluptates? **A V C T O R** de spiritu et anima: Iugi meditatione animum nostrum exerce- mus, et cõsideremus miseras et necessitates nostras, la- bores et dolores, Lugentes enim in hanc vitam intra- uimus, cum labore viuimus, cum dolore et timore exi- turi sumus. **B E R N A R D V S** de libero arbitrio: Nul- la verior miseria, quàm falsa læticia. **I D E M**: Quot quot degimus. Supra lib. 1. de homine. **I D E M**: Ora- mus vt Dei. Supra lib. 2. de tentatione. **S E N E C A** in epistola: Si cui sua non videntur amplissima, licet to- tus mundi Dominus sit, tamen miser est. **I D E M**: Quid eo miserius, cui beneficia excidunt, hærent in- iuriæ? **I O A N N E S** Chrysostomus super Matthæum: O miserimus mundus, et miserissimi qui eum sequun- tur. Semper homines mundi alia opera excluderunt a vita. Multa in cap. de renunciatione lib. 4.

De Morie. Cap. XLVIII.

G R E G O R I V S in homilijs: Horum vltimã. Dominus noster idcirco nobis voluit esse inco- gnitam, vt semper possit esse suspensa, vt dum illã præ- uidere non possumus, ad illam sine intermissione præ- paremur. **I D E M** in Moralibus: Nil sic ad edomã- dum desideriorum carnalium appetitum valet, quàm vt vnusquisque hoc, quod viuum diligit, mortuũ pen- set. **I D E M**: Malitia remanentium. Supra de malitia. **I D E M** super Ezechielem: Esse nobis conditor noster diem mortis nostræ incognitum voluit, vt dum semper ignoratur, semper esse proximus credatur: et tanto quisque sit feruentior in operatione, quanto et incertus est de vocatione. **A M B R O S I V S** de fide resurrectionis: Vna est mors spiritalis, alia naturalis, tertia pœnalis. **A V G V S T I N V S** de verbis Domini: Agnoscat se homo mortalem, vt frangat elationem, cetera nostra et bona, et mala incerta sunt, sola mors certa est. **I D E M** super Ioannem: Inter spem et de- sperationem fluctuat anima. Quid ergo egit Deus cū periclitantibus vtroque morbo: propter illos, qui de- speratione periclitantur, proposuit indulgentiã por- ti: propter illos, qui spe periclitantur, fecit diem mor- tis

f Greg. ho-
mil. 36. in
Euang. ubi
multum a
prin.
g Idem li.
8. Mor. c. 30
ante med.
u Ibid. lib.
21. c. 26. an
te med.
v Idem in
Ezec. hom.
12. circa
med.
y Aug. de
lib. arb. li. 3
c. 10. to. 1.

z Amb. de
fide Resur.
an. med. 10.
4.
a Aut. de
spi. et ani.
c. 49. apud
Aug. 10. 30
b Ber. trac.
de lib. arb.
an. med.
c Sen. ep. 9
vers. fin.
d Ibid. ep.
81. post
med.
e Chrysof.
oper. imp.
homil. 41.
post med.
10. 2.

f Greg. ho-
mil. 23. in
Euang. post
med.
g Idem li.
16. Moral.
c. ult.
h Idem in
Ezec. hom.
17. ante
med.
i Amb. de
fide Resur.
ante med.
10. 4.
k Aug. de
verb. Dom.
ser. 21. cir.
med. 10. 10.
l Idem in
10. trac. 33
prope fin.
10. 9.

m Idem li.
21. Moral.
c. 23. non
lãge a prin.
n Ibid. lib.
20. c. ult.
o Ibidem.
p Aug. ep.
6. ad Ital.
vid. ante
med. 10. 2.
q Idem de
ciu. Dei. li.
20. c. 30. pro
pe fi. 10. 5.
r Idem de
carb. vud. c.
20. circa
s Hiero. in
Ioel. c. 3. to.
5.

tis incertum. **B E R N A R D V S** in meditationibus: **A** Certum est quod morieris, et incertum est quãdo, aut quomodo, aut vbi. Quoniã vbi que te mors expectat, tu quoque si sapiens fueris, vbi que eam expectabis. **I D E M** in epistola: O quã beati mortui, qui in Domi- no moriuntur, audientes a spiritu, vt requiescant iam à laboribus suis, non hoc solum autem, sed succedit in- cunctitas de nouitate, de æternitate securitas. **I D E M**: Bona mors iusti propter requiem, melior propter nouitatem, optima propter securitatem. Contra, mors peccatorum pessima. Et audi vnde pessima, mala liqui- dè in amissione mundi, peior in separatione carnis, pessima in vermibus, ignisq; duplici cõtritione. **I D E M**: In hac vita quam diu curat, cõpara tibi illam, que sem- per durat. Dum viuus in carne, morere mundo, vt post mortem carnis, Deo viuere incipias. Quid enim si cõ- ciderit mors faccum coporis tui, dum te subinde cir- cūdet læticia? O quã beati mortui, qui in Domi- no moriuntur. **I D E M** in sermonibus: Quid in re- bus humanis certius morte? quid hora mortis incer- tius inuenitur? non miseratur inopiam, non reuer- titur diuitias, non generi cuiuslibet, non moribus, non ipsi denique parci atari, vbi que senibus est in ianuis, iuuenibus in insidijs. **I N T E R L I N E A R I S**: Nõ de- bet extolli in his quæ agit, qui nescit quo modo huc venit, vel quãdo, et quo modo exibat. **S E N E C A** in epistola: Iunior es, non feret, non dinumerantur anni, incertum est, quo te loco mors expectat: itaque tu illam omni loco expecta. **I D E M**: Percepti sa- pientiam, si quis tam securus moritur, quàm nascitur: nunc vero trepidamus, cum periculum accesserit, non animus nobis, non color constat, lacrymę nihil profu- ratur cadunt. Quid est turpius, quàm in ipso limine se- curitatis esse sollicitum? causa autem hæc est, quod inanes omnium bonorum sumus.

De Iudicio. Cap. XLIX.

G R E G O R I V S in registro: Ecce morã non erit, et **D** Gardente celo, ardente terra, corruscantibus ele- mentis, cum angelis et archangelis, cum thronis et do- minationibus, cum principibus et potestatibus trem- endus iudex apparebit. **I D E M** super Ezechielem: Que mens erit hominis, æterni iudicis sententiam nõ formidantis? Ibi enim tunc simul cuncta peccata ante oculos redeunt: ibi omnia, quæ cum delectatione acta sunt, ad memoriã cum pauore reuocantur. **I D E M**: Redemptor humani generis cum iudex appa- rerit, et speciosus iustis, et terribilis erit iniustus. Que enim manufactum aspicient electi, hunc eumdem pau- uendum, atque terribilem conspicient reprobi. **I D E M** in Moralibus: Ille postmodum cum Deo iudex veniet, qui hic ei modo in prece familiaris extite- rit. **I D E M**: Qui quis stimulo diuinũ amoris excita- tus, hic possessa reliquerit, in iudicio proculdubio cul- men iudiciaria potestatis obtinebit. **I D E M**: Tunc cum Deo iudices veniunt, qui nunc pro Deo iniuste iudicantur. **A V G V S T I N V S** in epistola: Cum ven- nerit Dominus, et illuminauerit abscondita tenebrarũ et manifestauerit cogitationes cordis, tunc nihil late- bit proximum in proximo, nec erit, quod suis quisque aperiat, et abscondat alienis. **I D E M** de ciuitate Dei: In illo iudicio, vel circa illud iudicium, has res didici- mus esse venturas, Heliam Tesbitem, fidem Iudæorũ, Antichristum, persecuturum, Christum iudicaturum, mortuorum resurrectionem, bonorum malorumq; di- scretionem, mundi conflagrationem, eiusdemq; reno- uationem. **I D E M** de catechizandis rudibus: Lubẽ- ter serui Christiani et boni fideles, dominis suis tem- poralibus æquanimiter fideliterq; seruire: quos iudi- cati sunt, si vsque in finem iniquos inuenierint, aut cum quibus aqualiter regnaturi sunt, si et illi ad verũ Deum conuerſi fuerint. **H I E R O N Y M V S** in origi- nali super Ioelem: Merorem diei iudicij, et tormen- ta pereuntium, ne Sol quidem et Luna astraq; cetera poterunt inueniri, sed retrahent fulgorem suum, et fe- ueritatem iudicantis, reddentis vnique secundum opus suum, in caput suum aspicere non audebunt. Nõ quo clemetiora sunt Dei iudicia, sed quo omnis crea- tura in tormetis aliorum, de suo iudicio pertimescat. **I D E M**: Etiam qui sancti sunt, præsentia Dei absque formidine non videbunt. **I O A N N E S** Chrysostomus super Matthæum: In illo die nihil est, quod respõdeamus, vbi cælum et terra, aqua Sol et Luna, dies et noctes, et totus mundus stabit aduersum nos in tes- timonium peccatorum nostrorum, et si omnia ta- ceant, tamẽ ipsa cogitationes nostras, et ipsa opera spe- cialiter stabunt ante oculos nostros, accusantes nos ante Deum, dicente Apostolo: Cogitationibus inuicem accusantibus, et cetera. **A M B R O S I V S** super Lu- cam: Væ mihi est, si non peccata mea deflexero: væ mihi est, si non media nocte surrexero ad confitendũ tibi Domine: væ mihi, si dolum proximo meo fece- ro: væ mihi, si non locutus fuero veritatem. Ad radicẽ securis posita est, faciat fructum qui potest gratia, qui debet penitentia, adest Dominus, qui fructum requi- rar, secundo viuificet, steriles deprehendat. **I S I D O - R V S** de Summo bono: Duæ sunt differentia, vel ordi- nes hominum in iudicio, hoc est, electorum et re- proborum, qui tamen diuiduntur in quattuor. Perfe- ctorum ordo vnus est, qui cum Domino iudicat, et alius, qui iudicatur, vtrique tamẽ cum Christo regna- bunt. Similiter ordo reproborum partitur in duobus, dum qui intra Ecclesiam sunt mali, iudicandi sunt, et damnandi: qui vero extra Ecclesiam inueniendi sunt, non sunt iudicandi, sed tantum damnandi. **B E R - N A R D V S** de contemptu: Non vnus ciuitatis, aut populi, aut regionis vnus, sed vniuersitatis iudices ha- bent præsidere cum Christo, non solum homines, sed etiam ipsos angelos iudicabunt, qui parentem ad mo- dicum vaporem præsentis gloriæ dignitates, et exul- santes improprium Christi, vniuersis præposuerunt titulus dignitatum. Nolite timere pusillus grex, quo- niã complacuit patri, dare vobis regnum. **I D E M** in epistola: Veniet veniet dies iudicij, vbi et plus va- lebunt pura corda, quàm astuta verba, et conscientia bona, quàm marſupia plena, quandoquidem iudex il- le nec fallitur verbis, nec flectetur donis. **I D E M** super Cantica: Quid in Babylone tutum, si Hierusa- lem manet scrutinium? **I D E M** de duodecim gra- dibus: Cognosceret recte Dominus iustitiam faciens, qui nunc ignoratur misericordiam querens. **I D E M** in sermonibus: Nudi stabunt ante tribunal Christi, vt audiant vocem iudicij, qui ad vocem consilij obtura- uerunt aures suas. Quid enim loquitur Deus? Agite penitentiam, inquit. Multi tamen dissimulat, multi continent aures suas, et dicunt: Durus est hic sermo. Non sic impij non sic, cum intonuerit sermo durus, et verbum asperum. Ite maledicti in ignem æternum. **A N S E L M V S** in libro meditationum: O lignum aridum et inutile, æternis ignibus dignum, quid respon- debis in illa die, cum exigetur a te vsque ad ictum ocu- li, omne tempus viuendi tibi impensum, qualiter fuerit a te expensum? Tunc quippe condemnabitur quidquid fuerit inuentum in te, operis vel ocij, ser- monis, et silentij, vsque ad minimam cogitationem, etiam quod vixisti, si non fuerit ad voluntatem Dei directum. **I D E M**: O angustia, hinc erunt accusan- tia peccata, inde terrens iustitia, subtus patens horri- dum chaos inferni, desuper iratus iudex, intus vrens conscientia, foris ardens mundus, est iustus vix sal- uabitur, peccator sic depressus, in quam partem se pre- merit constrictus? Vbi latebo? vbi apparebo? Latere erit impossibile, apparere intolerabile. **I D E M**: Dies iræ dies illa, etcet. Quid dormitas anima tepida, et digna euomi? Qui non expergiscitur, qui non tremat ad tantum tonitruum, non dormit, sed mortuus est.

t Chrysof.
oper. imp.
homil. 19.
post med.
10. 2.

u Amb. in
Luc. li. 2. c.
3. 10. 3.

x Isid. de
sum. bol. 1.
c. 30. sent.
10.

y Ber. de
clam. sup.
Ecco nos.
post med.

z Idã ep. x
ad Robert.
cir. med.

a Idem in
Can. ser.
55. ante
med.
b Idem de
12. grad.
humil. post
med.
c Idem in
ser. de ver.
Abasue an
te med.

De damnatione. Cap. L.

Greg. li. 9. Moral. c. 39. circa med. b Ibidem. c Ibidem ante med. d Idem ho mil. 40. in Euang. post med. e Aug. ser. 23. de sup. circa med. 20. 10. f Idem in Enchir. c. 93. 10. 3. g Idem de carb. rud. c. 24. in fin. 10. 4. h Idem de na. bo. con. Manich. c. 7. 10. 6.

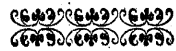
A ordinatio eorum natura non competit, ideo poena est: sed quia culpa competit, ideo iustitia est. IDEM: Melius ordinatur natura, ut iuste doleat in supplicio, quam ut impune gaudeat in peccato. IOANNES Chrysostomus in sermonibus: Excludi a bonis aternis, et alienum effici ab his, quae preparata sunt, sanctis, tantum generat cruciatum, tantum dolorem, ut et si nulla extrinsecus poena torqueret, haec sola sufficeret. IDEM: Non putemus, quia suppliciorum nimietas ipsa dabit finem dolorum, sed peccata quidem poenas accedent, incorruptio vero animae, et corporis, nullum supplicij terminum dabit. ISIDORVS in synonymis: Intende animo quascumque seculi poenas, quoscumque tormentorum dolores, quascumque dolorum acerbitates, compara hoc totum gehennae, et leue est omne, quod pateris. FVLGENTIVS in epistola: Principalia sunt duo tormenta in inferno, ibi frigus intolerabile, et calor ignis inextinguibilis. Vnde in euangelio legitur: Illic erit fletus, et stridor dentium: fletus namque in liquefactione oculorum de calore nascitur, stridor vero dentium de frigore oritur. BERNARDVS in epistola: Ob hoc proculdubio inflexibilis, et obstinata mentis punitur aternaliter malum, licet temporaliter perpetratum, quia quod breue fuit tempore, vel opere, longum esse constat in pertinaci voluntate. IDEM in sermone: Singulis excessibus singulis et membris, quae anima fuerant iniquitatis, sua debetur poena pro qualitate, vel quantitate commissi. In quo autem membro creator amplius offenditur, peccator grauius torquetur. ANSELMVS de similitudinibus: Partes miseriae sunt: turpido, ponderositas, imbecillitas, seruitus, infirmitas, anxietas, vitae breuitas, insipientia, discordia, dedecus, impotentia, timor, tristitia. AVCTOR de spiritu et anima: Quaedam animae in eisdem locis, in quibus culpam commiserunt, puniuntur, quaedam vero abditis receptaculis, vsque ad vltimam resurrectionem continentur, sicut vnaquaeque digna est reque et miseria.

k Isid. in synonym. c. 1. ante med.

l Bern. ep. 253. ad Gar. abb. circa med.

m Ansel. de similit. c. 49. n Ansel. de spir. et ani. apud Aug. 10. 3.

PHARETRAE LIBER QVARTVS, IN QVO De gratiosis agitur.

De Voluntate Caput Primum.

a Greg. homil. 5. in Euang. circa med.

b Hier. ad Exuperan. epist. 35. 10. 1.

c Aug. de vera relig. 14. 10. 1.

d Idem de spi. et lit. c. 34. 10. 3.

e Idem de 5. haeres. c. 1. in prin. 10. 6.

f Idem de Eccl. dogm. c. 86. 10. 3.

g Idem de bon. vid. c. 17. 10. 4.

h Idem de lib. lib. 1. c. 10. 10. 1.

i Idem de agone Chri stia. c. 7. 10. 3.

k Chrysof. oper. imp. bom. 39. ante med. 10. 2. l Ibid. homil. 32. post med. m Bernar. trac. de lib. arb. ante med.

n Ansel. de similit. c. 158

o Ibidem c. 159.

REGORIVS in homilij: Ante Dei oculos numquam est vacua manus a munere, si fuerit arca cordis repleta bona voluntate. b Hieronymus in epistola: Certe Christus pro animi voluntate, omnia in acceptum refert. Nemo Apostolis pauperior fuit, et nemo tantum pro Domino dereliquit. c Augustinus de vera religione: Tales seruos suos meliores esse Deo iudicauit, si ei seruiret liberaliter. Quod nullo modo fieri posset, si non voluntate, sed necessitate seruirent. d Idem de spiritu et littera: Nemo habet in potestate, quid ei veniat in mentem: sed consentire, vel dissentire, propria voluntatis est. e Idem contra quinque haereses: Ad compellendum non potest esse molestus exactor, cum ad reddendum deuotus est debitor. IDEM: Nemo aliquid. Supra lib. 2. de charitate. f Idem de ecclesiasticis dogmatibus: Nullus sanctus et iustus caret peccato, nec tamen ex hoc desinit esse iustus vel sanctus, cum affectu teneat sanctitatem. g Idem de viduitate: Nostrum est velle: sed voluntas ipsa, et admonetur, ut surgat, et sanatur, ut valeat, et dilatatur, ut capiat, et impletur, ut habeat. h Idem de soliloquijs: Quanto augetur spes vidende illius, cui vehementer aestuo, pulchritudinis, tanto ad illam totus amor voluntasque conuertitur. i Idem de agone Christiano: Omnis creatura velit nolit, vni Deo, et Domino suo subiecta est: sed absoluta excusatio non superbiat, et per humilem merorem cor ad lasciuiam non dissoluat. BERNARDVS super Cantica: Sufficit aduersum os loquentium iniqua, opinio bonorum cum testimonio conscientiae. IDEM: Omnis gloria sanctorum intus non foris est, hoc est, non in flore senti, aut in ore vulgi, sed in Domino. IDEM de consideratione: Perfecta cuique, et absoluta excusatio est, testimonium conscientiae suae. Mihi enim pro minimo est, vt ab illis iudicer, qui dicunt bonum malum, et malum bonum. IDEM: Magnae diuitiae bona conscientia. Et re vera quid ditius in rebus, aut quid dulcius, quid in terra quietius atque securius? Bona conscientia damna rerum non metuit, non verborum contumelias, non corporis cruciatum, quippe quae et morte ipsa magis erigitur quam deijcitur. IDEM: Bona bonae conscientiae reuertuntur in laboribus, non arescunt, nec in morte euanescent, sed reflorescunt, latificanc viuentem, morientem consolantur, resuscitant mortuum, nec desiciunt in aeternum. SENECA in epistola: Sapiens numquam sine gaudio est, gaudium autem hoc non nascitur nisi ex virtutum conscientia.

quae interius audit conscientia accusat. IDEM in Moralibus: Piorum conscientiae grande sibi conferri praemium credunt, cum de quibusdam modo suis illi-citatis actionibus arguuntur. Praeponunt enim ante oculi cordis, quia districtum Dei iudicium tanto verius tunc super eos mitigabitur, quanto nunc acrius homine arguente praenuntur. AUGUSTINVS de thechizandis rudibus: Tu qui veram requiem, quae post hanc vitam Christianis promittitur, quaeris, etiam hic eam inter amarissimas vitae huius molestias suauiter gustabis, si eius, qui eam promissit praeccepta dilexeris. Cito enim senties dulciores esse fructus iustitiae, quam iniquitatis, et verius atque iucundius gaudebis de bona conscientia inter molestias, quam de mala inter delicias. IDEM super Genesim ad litteram: Etiam in ipso homine laetitia quaedam bonae conscientiae paradisi est. Vnde et Ecclesia in sanctis temperate, et pie et iuste viuentibus paradisi recte dicitur, pollens affluentia gratiarum castique, deliciis. AMBROSIVS: Bene sibi conscius. Supra lib. 2. de constantia. ISIDORVS de Summo bono: Semper conscientia serui Dei, humilis esse debet et tristis: vt scilicet per humilitatem non superbiat, et per humilem merorem cor ad lasciuiam non dissoluat. BERNARDVS super Cantica: Sufficit aduersum os loquentium iniqua, opinio bonorum cum testimonio conscientiae. IDEM: Omnis gloria sanctorum intus non foris est, hoc est, non in flore senti, aut in ore vulgi, sed in Domino. IDEM de consideratione: Perfecta cuique, et absoluta excusatio est, testimonium conscientiae suae. Mihi enim pro minimo est, vt ab illis iudicer, qui dicunt bonum malum, et malum bonum. IDEM: Magnae diuitiae bona conscientia. Et re vera quid ditius in rebus, aut quid dulcius, quid in terra quietius atque securius? Bona conscientia damna rerum non metuit, non verborum contumelias, non corporis cruciatum, quippe quae et morte ipsa magis erigitur quam deijcitur. IDEM: Bona bonae conscientiae reuertuntur in laboribus, non arescunt, nec in morte euanescent, sed reflorescunt, latificanc viuentem, morientem consolantur, resuscitant mortuum, nec desiciunt in aeternum. SENECA in epistola: Sapiens numquam sine gaudio est, gaudium autem hoc non nascitur nisi ex virtutum conscientia.

q Idem li. 26. Mor. c. 2. cir. med. r Aug. de Carth. rud. c. 16. 10. 4.

s Idem de gen. ad lit. lib. 1. c. 34. 10. 3.

t Isid. de sum. bo. li. 3. c. 20. sent. 3

u Bern. ser. 24. in Can. an. med.

x Ibid. ser. 25. post med.

y Idem de consid. li. 2. ante med.

z Sen. ep. 59. prope fin.

De taciturnitate. Cap. III.

REGORIVS in Moralibus: Discrete vicissitudinum pensanda sunt tempora: ne aut cum restringi debet lingua, per verba se inutiliter soluatur: aut cum loqui utiliter potest, semetipsum pigra restringat. b Ibid. lib. 20. c. 17. cir. fi. c Ibid. lib. 22. c. 12. paulo post prin.

CAPITA LIBRI QVARTI

PHARETRÆ.

De Voluntate. De Tranquillitate. De Taciturnitate. De Exercitio. De Innocentia. De Excusatione.

Cap. I. Cap. II. Cap. III. Cap. IV. Cap. V. Cap. VI. Cap. VII. Cap. VIII. Cap. IX. Cap. X. Cap. XI. Cap. XII. Cap. XIII. Cap. XIV. Cap. XV. Cap. XVI. Cap. XVII. Cap. XVIII. Cap. XIX. Cap. XX. Cap. XXI. Cap. XXII. Cap. XXIII. Cap. XXIV. Cap. XXV.

De Meditatione. De Ascensione spiritali. De Contemplatione. De Gustu. De Consolatione. De Reyratatione. De Lectione. De Sapientia. De Doctrina. De Dignitate. De Zelo. De Solitudine. De Correptione. De Aequitate. De Quattuor affectionibus. De Timore. De Dolore. De Confidentia. De Latitia. De Connexione. De Exemplo. De Fama. De Adueritate. De Martyrio. De Gloria.

Cap. XXVI. Cap. XXVII. Cap. XXVIII. Cap. XXIX. Cap. XXX. Cap. XXXI. Cap. XXXII. Cap. XXXIII. Cap. XXXIV. Cap. XXXV. Cap. XXXVI. Cap. XXXVII. Cap. XXXVIII. Cap. XXXIX. Cap. XL. Cap. XLI. Cap. XLII. Cap. XLIII. Cap. XLIV. Cap. XLV. Cap. XLVI. Cap. XLVII. Cap. XLVIII. Cap. XLIX. Cap. L.

PHA-

De tranquillitate. Cap. II.

Greg. reg. li. 6. in dir. 15. c. 178. REGORIVS P in registro: Nullius vos ibi lingua implicet, vbi conscientia non accusat. Quem enim conscientia defendit, et inter accusatores liber est, et liber vel sine accusatione esse non potest, si sola S. Bon. To. 6.

A Idem ho-
mil. 18. in
Euang. post
med.
B Idem ho-
mil. 12. in
Ezech. an.
med.
C Ibidem
hom. 9. lon-
ge post med.
D Idem
admon. 15.
E Hieron.
epist. 2. ad
Nep. post
med. 10. 1.
F Aug. de
mend. ad
Consens. c.
10. 10. 4.
G Idem de
pecc. merit.
et remis. et
de Bapt. par.
lib. 2. c. 36.
20. 7.
H Idem in
syn. c. 9.
I Ibid. pau-
ca ante.
K Ibid. c. 10
L Ibid. post
pauca.
M Amb. in
Luc. li. 9. c.
19. 10. 3.
N Idem off.
lib. 1. c. 2.
20. 4.
O Ibid. c. 1.
P Bern. de
confid. li. 4.
vers. 5.
Q Glos. Le-
uit. 25.

non erat, fiat. **I**DEM in homilij: Imitatione Dei
gloriosius est tacendo iniuriâ fugere, quam respondē-
do superare. **I**DEM super Ezechielē: Quasi quod-
dā nutrimentum verbi est censura silentij. Et recte per
excrementum quoque gratiam sermonem accipit, qui
ordinate antea per humilitatem tacet. **I**DEM: Sicut
mali ideo Deū exasperant, quia loquuntur, et faciunt
mala: ita nonnūquam boni exasperant, quia reticent
bona. **I**DEM in pastorali: Qui proximi mala respi-
ciunt, et tamē silentio linguam premunt, quasi cōspe-
ctis vulneribus, vsum medicaminis subtrahunt, et eo
mortis auctores fiunt, quo minus, quem poterant, cū-
rere nolunt. **H**IERONYMVS in epistola: Nūquam
de mulierū formis disputet: nec quid in cuiusquā do-
mo agitur, alia domus per te nouerit. **A**VGVSTI-
NVS de mendacio: Licet vel disertori ac disputatori,
ac prædicatori rerum æternarum, vel narratori atque
pronunciatori rerum tēporalium ad ædificandam rē-
ligionem atque pietatem pertinentium, occultare in
tēpore quidquid occultandum videtur, mētri autem
nūquam. **I**DEM de baptismo paruulorum: Vbi de re
obscurissima disputatur, non adiuantibus diuinarū
scripturarum certis clarisq. documentis, cohibere se
debet humana præsumptio, nihil faciens in partem al-
teram declinando. **I**DEM: Magis innocētis. Supra li. 3.
de remissione: **I**DEM ibidē: Tu vulnus. **H**IERONYMVS
in synonymis: Tēpore congruo loquere, tempore cō-
gruo tace, non loquaris nisi interrogatus fueris, non
dicas priusquam audias. **I**DEM: Ab otioso sermone
compeſce linguam, caue fabulas ineptas, aniles fabu-
las non requiras, inania verba non garras. **I**DEM:
Vis virtutes tuas augere, proderere noli. **I**DEM: Fuge vi-
deri, quod esse meruisti: quod manifestādo potes amit-
tere, tacendo custodi. **M**AMBROSIVS super Lucā:
Ratior tacendi virtus, quam loquēdi. **I**DEM de of-
ficijs: Quāplures vidi loquendo in peccatum incidisse,
vix quēquam tacendo, ideoq. tacere nosse, quam
loqui difficilius est. **O** Idem: Quando nobis aliquis
conuiciatur, lacessit, ad violentiam prouocat, ad iur-
gium vocat: tunc silentiū exerceamus, tunc muti fieri
non erubescamus. **P**BERNARDVS de cōsideratione
ne: Vtilis semper custodia oris, quæ tamen affabilitatis
gratiā nō excludat. Ergo vbique frenanda lingua præ-
ceps, maxime autem in cōuiuio. **I**DEM: Nemo fratres.
Infra de correptione. **Q**LOSSA in Leuiticū: Quod
gula peccauit, ieiuniū corrigat: quod garrulitas admi-
sit, silentiū debeat, et similiter cōtrarijs cōtraria.

De Exercicio. Cap. IV.

GREGORIUS * in registro: Apud Dominum non
gradus elegantior, sed vitæ melioris actio com-
probatur. **I**DEM: Qui ecclesiasticis famulantur ob-
sequijs, ecclesiastica, vt possibilitas exigit, debent ad-
pisci subsidia. **I**DEM: Iustitiam, quam mente geri-
tis, oportet coram hominibus luce operū demonstretis.
IDEM in Moralibus: Cum opus crescit, præmij
fiducia proficit, cum vero opus torpuerit, spes a remun-
eratione lassescit. **I**DEM: Iste in hac vita iustorū
labor est, vt semetipſos inueniant, inuenientes flendo
atque corrigendo ad meliora perducant. **I**DEM:
Sicut malis securitas præsens labor est, ita bonis præ-
sens labor perpetuam securitatem parit. **Y** Idem:
Sancti viri minime exultant, cum cognoscunt, quæ fa-
ciunt, sed cum faciunt, quæ cognouerunt, estū intelli-
gendo congaudent muneri largitoris, merentes tam-
en considerant debitum operis. **I**DEM super Eze-
chielem: Actiua vita, est panē esurienti tribuere, ver-
bum sapientiæ nescientem docere, errantem corrigere,
ad humilitatis viam superbientem proximum reuo-
care, infirmantis curam gerere, et commissi nobis
qualiter subsistere valeant, dispensare. **I**DEM:
Considerandum nobis est, opus nostrum quale sit, quæ
cogitatio in opere, quæ intentio in cogitatione.

A Idem: Quid iam de scriptura sacra didiceris, et quā-
tūm proximum facitus artes, in latitudine boni operis
ostendes. **I**DEM in Dialogis: Opus ex dono est, nō
donū ex opere. Omne quippe opus dona præueniunt, et
quāuis ex subsequēti opere, ipsa etiam dona succre-
scunt. **I**SDORVS in synonymis: Præcaue otium, ante med.
non diligas otium, nō ducas vitam in otio: fatiga cor-
pus laboribus, exerce operis cuiuslibet studium. **I**DEM:
IDEM: Grauius libido vitæ, quem otiosum inuene-
rit. Cedit autem libido rebus, cedit operi, cedit indu-
stria et labori. **I**DEM de Summo bono: Nihil iu-
uat, quod inter bonum et malum sensu prudentiore
discernimus, nisi opere, aut male cogitata caueamus,
aut bona inchoata faciamus. **S** Idem: Dei seruum
sine intermissione legere, orare, et operari oportet: ne
forte mentem otio deditam, spiritus fornicationis sur-
ripiat. Cedit enim labori voluptas, animū autē va-
cantem cito præoccupat. **H**IOANNES Chrysoſto-
mus super Mathæum: Qui habent spiritum Dei, non
sunt contenti sedere otiosi: sed ipse spiritus, qui est in
eis, vrget eos aliquid bonum apprehendere. **I**DEM
de compunctione: Merces maior tibi augetur, quādo
nō spe mercedis operaris, sed studio placendi. **K**AV-
GVSTINVS in sermone: Noli esse piger in opere, cuius
mercedem desideras, si quem et tu ipse mercena-
rium conduxisses, non ante mercedem numerares,
quā in opere exerceeres. **I**DEM de baptismo paru-
ulorum: Propter hoc de paradiso emissus Adam cō-
tra Eden habitauit, id est contra sedem deliciarum, vt
significaret, quōd in laboribus, qui sunt delicijs con-
trarij, erudienda est caro peccati. **I**DEM de opere
monachorum: Nullo modo decet, vt in ea vita vbi se-
natores sunt laboriosi, ibi fiant opifices otiosi: et quo
veniunt relicti delicijs, qui fuerunt prædiorum do-
mini, ibi sint rustici delicati. **I**DEM in glossa super
Tim. 5. Qui ad pedes fratrum inclinatur, in corde, vel
excitatur, vel si iam inerat, confirmatur humilitatis af-
fectus. **I**DEM: Vis desideriorum. Infra in c. de desi-
derio. **B**ERNARDVS de consideratione: Si labor
retret, merces inuiter: vniuersique enim secundum
suum laborem mercedem accipiet. **O** Idem in episto-
la: Non ex folijs, non ex floribus, sed ex fructu ar-
bor bona malave cognoscitur: denique a fructibus
eorum cognoscetis eos: opera ergo, et non verba dis-
ciscunt inter filios Dei, et filios diffidentie. **I**DEM
de amore Dei: Quāuis adhuc non videat oculus, nō
cesset operari manus: vt qui proficere vult in magno,
fidelis sit in minimo: et in eo, quod ex conditoris lar-
gitate iam prærogatum habet, vis potestatis officium
exhibeat bonæ voluntatis. **I**DEM: Miserere animæ.
Supra lib. 2. de contritione. **P**SENeca in epistola:
Satis multum temporis sparsimus, incipiamus vasa in
senectute colligere: in freto viximus, moriamur in
portu.

De Innocentia. Cap. V.

GREGORIUS ¶ in Moralibus: Plerūque res quæ-
libet innocenti mente conspiciuntur, sed ipſo con-
spectu animus concupiscentiæ gladio confoditur. **Q** Greg. li.
Non enim Dauid Vriæ coniugem ideo studiosè re-
spexit, quia concupuerat: sed ideo potius concupiuit,
quia incaute respexit. **I**DEM: Nil simplici corde
felicius, quia quo innocentiam erga alios exhibet, ni-
hil est, quod pati ab alijs formidet. **I**DEM: Illum
facit humana derisio Deo proximum, quem ab huma-
nis prauitatibus vitæ innocentia seruat alienum. **R** Idem:
IDEM: Si mentis innocentia custoditur, etiam si qua
foris infirma sunt, quandoque roborantur. **I**DEM
in registro: Sicut multorum iam experimento didici-
mus, in damnō expenditur, quidquid cum peccato cō-
gregatur. Si igitur vultis nihil iniuste perdere, sum-
mopere

A Ibid. lib.
1. ind. 6.
c. 20.
B Amb. off.
lib. 2. c. 1.
10. 4.
C Idem de
pauit. li. 2.
c. 10. 10. 4.
D Hieron.
ep. 14. ad
Celant. an.
med. 10. 1.
E Ibid. post
pauca.
F Aug. in
enar. in ps.
100. ante
med. 10. 3.
G Idem de
ciu. Dei. li.
1. c. 25. 10. 3.
H Ibid. lib.
1. c. 16.
I Idem de
vita Chri-
stia. c. 10.
post med.
10. 9.
K Cassiod.
de an. c. 18
cir. prin.
L Bern. de
confid. lib. 2
post med.
M Ansel.
de siml. c.
190.
N Greg. li.
17. Moral.
c. 7.
O Aug. ep.
48. ad Vin-
cent. longif.
sine anse
med. 10. 2.
P Idem de
ser. Dom. in
mon. li. 2. c.
28. 10. 4.
Q Ibidem.

mopere studere de iniustitia nihil habere. In terrenis
enim rebus, semper causa damni est origo peccati. **A**
IDEM: Vosmetipſos ita ante conspectum omnipot-
entis Domini, in bonis operibus deberis exhibere, vt
inueniri in vestra actione nequeat, quod ab eodē Deo
iudice percuti, vel homine insidiante valeat accusari.
IDEM in pastorali: Fit plerūque Deo gratior
amore ardens vita post culpam, quā securitate tor-
pens innocentia. **A**MBR OSI VS de officijs: Hoc est
innocentem esse, ignorare quod nocent, estū circum-
scribitur ab aliquo de omnibus, tamen bene iudicat,
qui fidem esse in omnibus arbitrat. **I**DEM: Bea-
tam vitam efficiunt tranquillitas conscientia, et secu-
ritas innocentia. **I**DEM de penitentia: Facilius in-
ueni, qui innocentiam seruauerint, quā qui cōgrue
egerint penitentiam. **H**IERONYMVS in episto-
la: Malitiam, odium, atque inuidiam, quæ vel maxi-
ma, vel sola semina sunt nocendi, Christiana, a se ani-
ma propellat: neque manu tantū aut lingua, sed cor-
de quoque custodiat innocentiam. **I**DEM: Tam-
demum latere de innocentia conscientia, si cum po-
tes adiuuare, non desistas. **H**IOANNES Chrysoſto-
mus in sermone: Gaude innocentia et exulta gaude
inquam, quia vbique illa est, vbique secura. Si tenta-
ris, proficisci humiliaris, erigeris, si pugnas, vincis: si
occideris, coronaris. **A**VGVSTINVS super Psal-
mos: Duobus modis nocet homo, si facit miserum,
vel si deserit miserum. Innocens vero est, qui nec sibi,
nec alijs nocet. **S** Idem de ciuitate Dei: Absita
mente Christiana, quæ in Deo suo spe posita, cuius
adiutorio innititur, vt mens sita cuiuslibet carnis vo-
luptatibus ad consensum turpitudinis cedat. Quod si
illa concupiscentia, vel inobedientia, quæ in membris
habitat, præter nostram voluntatis legem quasi sua lege
mouetur, quanto magis absque culpa est in corpore
non consentientis, si absque culpa est in corpore dor-
mientis? **I**DEM: Pertinet ad innocentis officium,
non solum nemini malum inferre, verum etiam cohi-
bere a peccato, vel punire peccatum: vt aut ipse, qui
plectitur, corrigatur experimento, aut alij terreantur
exemplo. **I**DEM: Sicut non est beneficentia. Supra
de remissione. **I**DEM ibidem: Magis innocentes,
IDEM de vita Christiana: Nihil Deo dignius, nihil
charius esse potest, quā vt innocentia tota obserua-
tione teneatur. Licet enim quis in alijs operibus de-
uotus appareat, si illam non habuerit, sibi frustra blan-
ditur. **C**ASSIODORVS in libro de anima: Vir fi-
xus, purus, innocens omnes laudat, se semper accu-
sat: vt complacat vniuersis, sibi soli displicet. **B**ER-
NARDVS de consideratione: Non eris innocens, si
aut punias eum, cui fortasse parcendum esset: aut par-
cas ei, qui fuerat puniendus. **M**ANSELMVS de si-
militudinibus: Si hinc peccati pudorē, et illinc cer-
nerem inferni horrorem, et necessario vni eorum ha-
berem immergi, prius me in infernum immergerem,
quā peccatum in me immerterem. Mallet enim
purus a peccato, et innocens, gehennam intrare, quā
sorde pollutus calorum regna tenere: cum constet,
solos malos in inferno torqueri, et solos bonos in ca-
lesti beatitudine foueri.

De excusatione. Cap. VI.

GREGORIUS ¶ in Moralibus: Iustus est quid
non est, vt ab iniustis, et prauis viuentibus iudicetur.
IDEM: Cum quoslibet. Supra lib. 1. de pauperibus.
OAVGVSTINVS in epistola: Discamus in similitu-
dine operum discernere animos operantium: ne clau-
sus oculis calumniemur, et beneuolos pro nocentibus
accusemus. **P** Idem in sermone Domini in mon-
te: Ea facta, quæ dubium est, quo animo fiant, in me-
liorem partem interpretamur. **Q** Idem: Non re-
prehendamus ea, quæ nescimus, quo animo fiant, ne-
S. Bon. To. 6.

que ita reprehendamus, quæ manifesta sunt, vt despen-
temus sanitatem. **B**ERNARDVS super Cantica: **R** Bern. in
Cave aliena conuersationis esse aut curiosus explora-
tor, aut temerarius iudex. Etiam si perperam actum
quid deprehendas, nec sic iudices proximum: magis
autem excusa intentionē, si opus nō potes, puta igno-
rantiam, puta subreptionē, puta casum. Quod si om-
nem omnino dissimulationem rei certitudo recusat,
suade nihilominus ipse tibi, et dicit apud teipsum: Ve
hemens fuit tentatio, quid de me illa fecisset, si acce-
pisset in me similiter potestatem? **I**DEM: Si is qui
de clauſtro est, eum, qui versatur in populo interdum
minus discretē sese agere deprehendat, verbi gratia, in
verbo, in cibo, in somno, in risu, in ira, in iudicio, nō
ad iudicandum cōsultim proſiliat, sed meminerit scri-
ptum: Melior est iniquitas viri, quā beneficacijs mu-
lier. Nam tu quidem in tua custodia vigilans benefa-
cis, sed qui iurat multos, et melius facit et viri. Quod
si implere nō sufficit absque aliqua iniquitate,
id est absque quadam inæqualitate vitæ et conuerſa-
tionis suæ, memento quia charitas operit multitudinē
peccatorum. **S**ENeca in epistola: Sapiens non
vertit omnia in peius, sed nec querit, cui imputet ca-
sum: et peccata ad fortunam potius refert: non calum-
niatur, nec verba, sed vultus: quidquid accidit, beni-
gne interpretando leuat. **I**DEM: Semper quid-
quid dubium est, humanitas inclinet in melius.

De discussione. Cap. VII.

GREGORIUS * in Moralibus: Iusti viri, cum di-
strictionem venturi iudicis cōtemplantur, pecca-
ta sua ad memoriam reducunt, desunt, quæ commi-
serunt: districte se iudicant, ne iudicentur. **Y** Idem: **I**bid. lib.
Dominum tanto quis securius expectat, quanto quo-
tidie vitam suam suspectus examinat. **Z** Idem: Ele-
cti intra sinū cordis aduersum se, quidquid se impu-
gnat enumerant: ibi ante oculos suos omne, quod de-
ficient, coaceruat: ibi quidquid per irā districti iudicis
discerni possit, intuentur: ibi tor patiantur supplicia,
quot pati timeant, nec deest in hoc iudicio mente con-
cepto omne ministerium, quod punire reos suos plenus
debeat. Nā conscientia accusat, ratio iudicat, timor
ligat, dolor excruciat. **I**DEM: Qui semetipſum prius
nō iudicat, quid in alio recte iudicet, ignorat. **H**IOANNES
Chrysoſtomus in sermonibus: Quādo accubueris
super stratum tuū, et neminē insectum pateris, an-
tequam veniat tibi somnus, profer in mediū codicem
conscientiam tuā, et reminiscere peccata tua, si quid in
verbo seu in facto, vel in cogitatione peccasti. **A**V-
GVSTINVS de vera religione: Spiritalis homo omnia
iudicat, quia super omnia est, quādo cum Deo est:
cum illo est autem, quādo purissime intelligit, et tota
charitate, quod intelligit, diligit. **I**DEM: Non facile. Su-
pra lib. 1. de iudicibus. **I**DEM de verbis Domini: Ni-
hil est, quod sic quisque cogitare debeat, nisi vt in se-
metipſum oculos cōuertat, se discat, se discat, se in-
spiciat, se querat, et se inueniat: quod displicet, necet,
et quod placet, optet et plantet. **B**ERNARDVS su-
per Cantica: Spiritus homo omnia diiudicat, et ip-
se a nemine iudicatur: iudicabo proinde mala, iudica-
bo et bona. Mala melioribus curabo corrigere actibus
diluere lacrymis, punire ieiunijs, ceterisq. sanctæ la-
boribus disciplinæ. In bonis de me sentiam humiliter,
et iuxta præceptum Domini, seruum me inuitem re-
putabo. **I**DEM: Babyloniorum manifesta sunt pec-
cata præcedentia iudicium, et non egent scrutinio sed
supplicio: mea autem, qui videor monachus et hiero-
solymita peccata certe occulta sunt, nomine et habitu
monachali obumbrata, et idcirco necesse erit, subtili
ea inuestigare discussione. Multa supra lib. 2. de pru-
dentia, de intelligentia. **S**ENeca in epistola: **S** Sen. ep.
Quod homines de alijs liberrime faciunt, de te apud
te male exilium. Assuesce et dicere verum, et aur
dite.

Idem ep. 27. ante med. dire. IDEM: Clamo mecum ipse: Numera annos tuos, et pudebit eadem velle, quae volueras puer. Hoc denique tibi citra mortis diem praesta: moriantur ante te vitia.

De mortificatione. Cap. IIX.

Greg. lib. 32. Moral. 6. 17. ante med. Idem hom. 32. in Euag. ge. an. med. Aug. reg. 3. c. 11. ep. 12. 10. Idem de bon. vid. c. 20. in si. 10. 4. Apud Cypr. prian. de sing. cler. c. 21. post med. 10. 3. Idem. de sum. bo. li. 3. c. 65. sent. 6. b. Cassiod. de anim. c. 18. i. Bern. ep. de vita solitar. ante med. c. 5. post med. 1. Ibid. post pan. Idem ep. 24. Greg. re- gist. lib. 7. ind. 2. c. 30. in prin. Idem li. 5. Mor. c. 8. non longe a prin. Ibidem. Ibid. lib. 30. c. 9. post med. Ibid. lib. 21. c. 20. post med. Ibid. lib. 26. c. 19. post med.

De disciplina. Cap. IX.

Greg. re- gist. lib. 7. ind. 2. c. 30. in prin. Idem li. 5. Mor. c. 8. non longe a prin. Ibidem. Ibid. lib. 30. c. 9. post med. Ibid. lib. 21. c. 20. post med. Ibid. lib. 26. c. 19. post med.

nū obligatiores sumus, quanto apud homines inul- te peccamus. Disciplina autem nostra, subditos diu- no iudicio tanto liberiores reddit, quanto hic eorum culpas sua vindicta non deserit. IDEM: Peccata qua feriri. Supra lib. 2. de donis. AMBROSIVS in epi- stola: Non natura seruum facit, sed insipientia: nec ma- numissio liberum, sed disciplina. IDEM: Si quis viam sapientiae et disciplinae, colere Deum, atque ei subditum esse sapientia est: abstinere autem a pec- cato, disciplina est. IDEM de viduitate: Prima insti- tutionis est disciplina, culpa auertere: et secunda, vir- tutem infundere. Y CYPRIANVS de duodecim abusionibus: Disciplina est ordinata morum corre- ctio, et maiorum praecedentium regularis obseruatio. B BERNARDVS in epistola: O quam compositum reddit omnem puellaris corporis statum, nec non mentis habitum disciplina! ceruicem submittit, de- ponit supercilia, componit vultum, ligat oculos, cohi- bet cachinnos, moderatur linguam, frenat gulam, fe- dat iram, format incessum. Talibus decet pudicitiae vestem distingui margaritis. IDEM: Non oportet. Supra de prouidentia. lib. 2.

De cruce spirituali. Cap. X.

Greg. bo- mil. 37. in Euang. 22. med. Idem li. 5. Mor. c. 3. cir. fi. Ibid. li. 5. c. 26. post med. d. Amb. in Luc. li. 6. c. 8. 10. 30.

Greg. re- gist. lib. 7. ind. 2. c. 30. in prin. Idem li. 5. Mor. c. 8. non longe a prin. Ibidem. Ibid. lib. 30. c. 9. post med. Ibid. lib. 21. c. 20. post med. Ibid. lib. 26. c. 19. post med.

De humilitate. Cap. XII.

Idem ser. 1. in sancto die Pascha ante med. passionibus participant, humilitatem sectari negligit. A Duplici quippe contritione conterentur, qui huius- modi sunt, cum et hic pro temporali gloria se affligat, et in futuro pro interna superbia ad aeterna supplicia pertrahentur. IDEM in sermonibus: Neminem au- diamus, fratres, non carnem et sanguinem, non spiri- tum quemlibet descensum a cruce suadentem: perfi- stamus in cruce, moriamur in cruce, deponamur alio- rum manibus, non nostra leuitate.

De certamine. Cap. XI.

Greg. lib. 3. Dial. c. 29. Ibid. c. 14 post med. Idem li. 20. Mor. c. 5 non longe a prin. Ibid. lib. 22. c. 10. cir. med. Ibid. lib. 26. c. 15. Ibid. lib. 28. c. 9. longe post med. h. Aug. ep. 133. ad Ita- lic. cir. fin. 50. 2.

Chryf. de comp. cord. lib. 2. ante med. 10. 5. k. Amb. in Luc. li. 4. c. 4. 10. 3.

Ibid. de sum. bo. li. 2. c. 39. sent. 25. m. Hieron. ep. 22. ad Eust. 10. 1. Cant. ser. 58. post med.

Greg. lib. 30. Mor. c. 9. an. med. Ibid. lib. 28. c. 3. Ibid. lib. 25. c. 2. cir. super Ezechielem: Ad hoc nobis cuncta de meritis nostris incerta sunt, vt vnam certam gratiam teneamus, humilitatem. IDEM in homilijis: Miranda actio cum elatione non eleuat, sed grauat. Qui enim sine humilitate virtutes congregat, in vento puluerem portat, et vnde aliquid ferre cernitur, inde detritius ca- tur. IDEM in dialogis: Mens, quae diuino spi- ritu impletur, habet euidentissime signa sua, virtutes scilicet et humilitatem: quae si vtraque in vna mente perfecte conueniunt, liquet quod de praesentia sancti Spiritus testimonium ferunt. IDEM: Qualis quisque. Infra de laetitia. IDEM in registro: Non grande est his non esse humiles, a quibus honoramur, quia et hoc faculares quilibet faciunt: sed his maxime esse humi- les debemus, a quibus aliqua patimur. Nam Psalmista dicit: Vide humilitatem meam de inimicis meis. IDEM: Ab omnibus corripi, ab omnibus emendari paratus sum, et solum mihi amicum aestimo, per cuius linguam ante apparitionem districti iudicis, mea maculas mentis tergo. IDEM: Nolo, dum in hac car- ne sum, si qua me dixisse contigerit, ea facile homini- bus innotesci. IDEM: Omnes fratres sumus, Im- peratoris potestate conditi, et sanguine redempti: et idcirco fratres nostros quoslibet pauperes, et abiectos in nullo despiciere debemus. HERONYMVS in originali super Isaiam: Non statim multitudini acquiescamus iudicio, sed electi in principatum, nouerimus mensuram nostram, et humiliemur sub potenti manu Dei, quia Dominus superbis resistit, humilibus dat gratiam. AVGVSTINVS de virginitate: Humiliter ad humilem venite si amatis, et ne discedatis ab illo ne cadatis. Qui enim timet ab illo discedere, rogat et dicit: Non veniat mihi pes superbiae. IDEM: Pergite viam sublimitatis, pede humilitatis: ipse exal- tat humiliter sequentes, quem descendere non piguit adiacentes. IDEM: Existimate aliquos in occulto superiores, quibus estis in manifesto meliores. IDEM de ciuitate Dei: Qui vera pietate in Deum, que diligit credit, et sperat, plus intendit in ea, in quibus sibi displicet, quam in ea, si qua in illo sunt, qua non tam ipsi, quam veritati placent. Neque id tribuit, vnde iam placere potest, nisi eius misericordiae, cui me- ruit displicere, de his sanatis gratias agens, de illis sanandis preces fundens. IDEM de consuetu: Chris- tus humiliavit semetipsum, factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis. Si ergo tanta humili- tate se deprimat diuina maiestas, superbiere in aliquo audet aut debet humana infirmitas? IDEM in epi- stola: Abstine, vt non cum gratiarum actione lucris meis deputem, si fuero te docente instructus, aut emen- dante correctus. IDEM de Trinitate: Magis opta- bo a quolibet reprehendi, quam siue ab errante, siue ab adulante laudari. ISIDORVS de Summo bo- no: Superflua est humilitas eorum, qui se gessisse ac- cufant, quod non admiserunt: qui vero sine arrogan- tia bona facta sua pronunciant, proculdubio nequa- quam peccant. IDEM in synonymis: Descende vt ascendas, humiliare vt exalteris, ne exaltatus humili- deris: qui exaltatur, humiliatur: qui inflatur, al- liditur. IDEM: Esto paruus in oculis tuis, vt sis magnus

Chryf. de comp. cord. lib. 2. ante med. 10. 5. k. Amb. in Luc. li. 4. c. 4. 10. 3.

Ibid. de sum. bo. li. 2. c. 39. sent. 25. m. Hieron. ep. 22. ad Eust. 10. 1. Cant. ser. 58. post med.

magnus in oculis Dei. Tanto enim eris apud Deum præfior, quanto fueris ante oculos tuos despectior. **A** **IOANNES** Chryostomus in epistola: Humilitas non tantum illa laudatur, quæ de conscientia peccatorum euenit: sed et illa, quæ ex virtute descendit, Deo clara est. Et quia in ea requiescit Dominus, ideo omnibus dominatur. **B** **IDEM** super Matthæum: Humilis a nulla capitur passione: non ira hunc molestante potest, non gloriæ cupido, non aemulatio, non zelotypia. **C** **IDEM** de compunctione: Hoc vere magnū et mirabile est, quia is, qui vere magnus est, nihil de se magni sentit, aut loquitur, sed omnium se victimum iudicat, et salutem de sola misericordia Dei sperat. **D** **CASSIODORVS** de anima: Ad te Domine sancte nemo se erigendo peruenit, sed potius humiliatus ascendit: cum altissimus sis, proximior redderis supplicatione curatis. **E** **BERNARDVS** super Cantica: Oportet humiliter sentire de se, nitentem ad altiora: ne dum supra se attollitur, cadat. **F** **IDEM**: In anima non est plane timenda quantalibet humiliatio: horrenda autem, nimiumque pauenda, vel minima temere præsumpta erectio. Quamobrem noli te homo comparare maioribus, noli minoribus, noli aliquibus, noli vni. **G** **IDEM**: Appetere de humilitate laudem, humilitatis non est virtus, sed subuersio. Verus humilis vilis vult reputari, non humilis prædicari: gaudet contemptu sui, hoc solo plane superbus, quod laudes contemnit. **H** **IDEM** in epistola: Ut castitas siue charitas detur, humilitas meretur, quoniam humilibus Deus dat gratiam: seruat acceptas, quia non requiescit spiritus, nisi super quietum et humilem: et seruatis consummat, nam virtus in infirmitate, hoc est in humilitate, perficitur: et inimicam gratiæ, omnisque initium peccati, debellat superbiam. **I** **IDEM**: Humiliatio via est ad humilitatem, sicut patientia ad pacem, sicut lectio ad scientiam. Si virtutem appetis humilitatis, viam non refugas humiliationis. Nam, si non poteris humiliari, non poteris ad humilitatem prouehi. **K** **IDEM**: Nescio quo pacto familiaris semper humilitati propinquare solet diuinitas: Denique ipsa se induit, ut appareret hominibus, substantiam, formam, habitumque, gestumque humilem, ipsius nobis commendans virtutis excellentiam, quam specialem sui voluit honorare presentiam. **L** **IDEM**: Sapientis est consilium: Quanto maior es, humiliata te in omnibus. Sapientia vero præceptum: Qui maior est vestrum, fiet sicut minor. **M** **IDEM** de duodecim gradibus: Humilitatis talis potest esse definitio: Humilitas est virtus, qua homo vera cognitione sui ipse sibi vilescit. **N** **IDEM**: Humilitatis primus gradus est, corde, et corpore semper humilitatem ostendere, defixis in terram aspectibus. **O** Secundus, vt pauca, et rationalia verba loquatur, non clamorosa voce. Tertius, vt non sit facilis, aut promptus in risu. Quartus taciturnitas vsque ad interrogationem. Quintus, tenere quod communis habet monasterij regula. Sextus, credere, et pronuciare se omnibus viliores. Septimus, ad omnia indignum, et inutilem se confiteri, et credere. Octauus, confessio peccatorum. Nonus pro obedientia in duris, et asperis patientiam amplecti. Decimus, vt omni obedientia subdat se maiori. Vndecimus, vt voluntatem propriam non delectetur implere. Duodecimus, vt eum timeat, et memorem sit omnium, quæ præcepit. **P** **ANSELMVS** de similitudinibus: Primus gradus humilitatis est, quandoque cognoscere contemptibilem se esse. Et quia sunt quidam, qui contemptibiles se esse cognoscunt, sed inde non dolent: secundus est dolere contemptibilem se esse. Quia vero sunt alij, qui se contemptibiles dolent, sed confiteri nolunt: tertius est confiteri se contemptibilem esse. At vero, quia rursus sunt alij, qui se contemptibiles confitentur, sed nolunt, vti ita credatur: quartus est, persuadere contemptibilem se esse. Sed quia quidam contemptibiles quidem volunt credi, sed hoc sibi nolunt dici: quintus

est patienter pati, vt contemptibilis dicatur. Sed quia quidam patiuntur, vt contemptibiles dicantur, sed tamen pati nolunt, vt contemptibiliter tractentur: sextus est pati, vt contemptibiliter tractetur. Sed quoniam et hoc quidam inuiti patiuntur, septimus est amare, vt contemptibiliter tractetur, vbi postquam quis ascendit, clara est in luce, id est in perfecta sui cognitione. **IDEM**: Alterius virtutem. Infra de ascensione. **P** **GLOSSA** in Matthæum: Perfecta humilitas habet tres gradus. Primus est subdere se maiori, et non præferre se æquali: hic vocatur sufficiens, quia sufficit aliquem sic humiliari, et iste gradus omni iusto est necessarius. Secundus gradus est subdere se æquali, nec præferre se minori: hic dicitur abundans. Tertius est subesse minori, in quo est omnis iustitia.

De simplicitate. Cap. XIII.

G **REGORIVS** in homilijs: Si abiectione vilis indumenti virtus non esset, Euangelista vigilanter de Ioanne non diceret: Erat indutus pilis camelorum. **R** **AVGVSTINVS** in regula: Non fit notabilis habitus vester, nec affectetis vestibus placere, sed moribus. **IDEM**: In incessu. Supra lib. 2. de modestia. **IDEM** super Matthæum: Resistit Deus superbis, et calamitatis, et pannosis, humilibus dat gratiam. **I** **IDEM** in epistola: Verus ornatus maxime Christianorum, et Christianarum non tantum fucus mendax, verum ne auri quidem vestigiū, pompa, sed mores boni sunt. **IDEM**: Auri circumpositio, et intorsio crinium, et cetera huiusmodi, quæ vel ad inanem pompam, vel ad illecebram formæ adhiberi solent, merito reprehensa sunt. Sed est quidam pro modulo persone habitus matronalis a viduali veste distinctus, qui potest fidelibus conjugatis salua religionis obseruantia continere. **Et infra**: Quid enim est absurdius, quam mulierem de humili veste, viro prohibente, superbire? cui te potius expedit obtemperare, candidis moribus, quam nigellis vestibus repugnare? **IDEM** de viduitate: Interiore pulchritudine Christo placeat: hanc pulchritudinem studiosa cura et sollicita cogitatione componite. Non amat ille fallaciarum fucos, veris veritas delectatur, et ille, si quod legisti, agnoscis, veritas vocatur. **X** **AMBROSIVS** de officijs: Non sit affectus decor corporis, sed naturalis, sed simplex: neglectus magis, quam expeditus, non pretiosus, et albenibus adiutus vestimentis, sed communibus, vt honestati, vel utilitati nihil desit, nihil accedat nitenti. **Y** **IDEM**: Qui vult audiri, inclinare se debet amota pompa, vt misericordiam Domini pro- uocet. **H** **ABITUS** enim superbus, nec impetrat, nec te- sta de se credi facit. **Z** **IOANNES** Chryostomus super Matthæum: Omne vestimentum ad tres pertinet causas, aut ad speciem visionis, seu ad vanam gloriam: aut ad delectationem corporis: aut ad tegumentum nuditatis. Ad speciem visionis habere vestimentum, seruis Dei non conuenit: similiter ad delectationem corporis, Deo seruientibus non est aptū: sed quod tantum ad tegumentū nuditatis. **H** **IERONIMVS** in epistola: Sordes vestiu candidæ mentis indicia sunt: vilis tunica contemptum sæculi probat, imita duntaxat, vt animus non timeat, nec habitus sermoque dissentiat. **B** **BERNARDVS** in epistola: Pauperior cultus in alijs frenat concupiscentiam, in alijs circa amorem paupertatis afficit conscientiam. **C** **IDEM**: Si dederit, inquit Iacob, mihi Dominus panem ad manducandum, et vestimentum, quo operiar. Nota, quo operiar. Sic ergo et nos contenti sumus vestimentis, quibus operiamur, nõ quibus lasciuimus, non quibus superbiamus, non quibus mulierculis simulari, vel placere studeamus, quibus super Cantica: Simplicitas candor est. Probamus a contrario: Nam nauus duplicitas. Parum dixi, macula est.

p Gl. Mat. 3

q Greg. ho mil. 40. in Euang. an. 10 med. r Aug. reg. 3. c. 18. 10. 1

f Idem ep. 03. ad Pos. i Ambros. 48. de resp. post med. 20. 5.

k Idem off. lib. 2. c. 28. circa prin. 20. 4.

l Ibid. post multa. m Aug. ser. 53. ad frat. in Eremo de com. vi. 19. anno med. 10. 4.

n Idem de vo. et sal. panis. c. 10. civ. med. 10.

o Hieron. ep. 14. ad Celant. civ. med. 10. 1.

p Bern. ep. 20. ad Bal. duin. abb. ante med. 20. in Cât. ante med. 20. 3. post med. 20. 3.

r Ibid. ser. 3. post med. f Idem ser. 6. in ps. qui habitas, ante med. 20. 3.

u Hieron. ep. 4. ad Ruf. monach. ante med. 10. 1. b Bern. ep. circa amorem paupertatis afficit conscientiam. c de vi. solit. d Idem ser. 7. in Cât. ante med.

v Greg. II. 7. c. 10. ante med. x Ibidem.

y Greg. II. 7. c. 10. ante med. x Ibidem.

De

De Verecundia. Cap. XIV.

Greg. II. 9. Moral. 6. 94. in sf.

Ibid. lib. 28. c. 15.

Ibidem.

Ibid. lib. 32. c. 17. 10. ge post med. e Ibid. li. 5. c. 7. cir. sf. f Ibid. li. 7. c. 16.

g Idem in Exec. hom. 10. ante med. h Ibidem. i Ambros. 48. de resp. post med. 20. 5.

k Idem off. lib. 2. c. 28. circa prin. 20. 4.

l Ibid. post multa. m Aug. ser. 53. ad frat. in Eremo de com. vi. 19. anno med. 10. 4.

n Idem de vo. et sal. panis. c. 10. civ. med. 10.

o Hieron. ep. 14. ad Celant. civ. med. 10. 1.

p Bern. ep. 20. ad Bal. duin. abb. ante med. 20. in Cât. ante med. 20. 3. post med. 20. 3.

r Ibid. ser. 3. post med. f Idem ser. 6. in ps. qui habitas, ante med. 20. 3.

u Hieron. ep. 4. ad Ruf. monach. ante med. 10. 1. b Bern. ep. circa amorem paupertatis afficit conscientiam. c de vi. solit. d Idem ser. 7. in Cât. ante med.

v Greg. II. 7. c. 10. ante med. x Ibidem.

y Greg. II. 7. c. 10. ante med. x Ibidem.

G **REGORIVS** in Moralibus: Sæpe cum nos a sancti desiderij exercitatione torpescere, superna pietas cernit, exempla se sequentium nostris obtinuit obijcit, vt mens per otium remissa, quo in alijs vigilantiam profectus considerat, eo in se pigritudine torporis erubescat. **B** **IDEM**: Nonnumquam quidam in Dei seruitio ex antea acta acris debilitate roborantur, eosque ad custodienda mandata, et futurorum trahit desiderium, et impellit memoria præteritorū: vt hinc ad ventura amor prouocet, illinc de præteritis verecundia instiget. **C** **IDEM**: Boni eo magis ignescunt ad desiderium requirenda pietatis Dei, quo magis erubescunt memoriam iniquitatis suæ. **D** **IDEM**: Facile culpa corrigitur, qua erubescitur. **E** **IDEM**: Cunctos vitia ad ima pertrahunt: sed tamen quidam eo ab his facilius redeunt, quo se in eis corruisse alius erubescunt. **F** **IDEM**: Qui adhuc actibus carnalibus incūbit, necesse est, vt instruat spirituales proximorum mentes erubescat. **G** **IDEM** super Ezechielem: Erubescere malum, sapietia est: bonum vero erubescere, fatuitatis. **H** **IDEM**: Qui erubescit poenitentiā mala, qua fecit, ad vitæ libertatem peruenit. **I** **AMBROSIVS** in sermonibus: Solet citius mereri indulgentiam, qui verecundius deprecatur. In omni ergo culpa ante standum est, quam precandum. **J** **IDEM**: Pulchra virtus. Supra lib. 1. de iuuenibus. **K** **IDEM** de officijs: In ipso genere canendi, prima disciplina verecundia est, immo etiam in omni vsu loquendi, vt sensim quis aut psallere, aut canere, aut postremo loqui incipiat, vt verecunda principia commendat processum. **L** **IDEM**: Est etiam in ipso motu, gestu, incessu, tenenda verecundia: habitus enim mentis in corporis statu cernitur. **ISIDORVS**: Peccati pudore. Supra li. 2. de continentia visus. **IDEM**: Qui quis peccatorū. Supra lib. 2. de memoria. **AVGVSTINVS** de vita et moribus clericorum: Fateor vobis, de pretiosa veste erubescere: quia non decet hanc professionem. **IDEM** de com. vi. Quoniam verecundia magna est poena, qui erubescit pro Christo sit dignus misericordia. Vnde patet, quia quanto pluribus confitebitur in spe veniæ, turpitudine criminis, tanto facilius consequetur gratiæ remissionis. **HIERONYMVS** in epistola: Ornet prudentiam verecundia, et quod præcipuum in feminis semper fuit, cunctas in te virtutes pudor superet. **IDEM**: Omnino pudor. Infra de connexionione. **P** **BERNARDVS** in epistola: Nec sterilis verecundia grata est, nec humilitas præter veritatem laudabilis. **Q** **IDEM** super Cantica: Verecundia specialis gloria conscientia est, famæ custos, vitæ decus, virtutis sedes, virtutū primitia, naturæ laus, et insigne totius honestatis. **IDEM**: Nolo repente fieri summus, paulatim proficere volo, quantum displicet Deo impudentia peccatoris, tantum poenitentis verecundia placet, citius placas eū, si menturam tuam seruaueris, et altiora te non quaeris. **IDEM**: Quid amabilius. Supra lib. 1. de iuuenibus. **IDEM**: Humilis, et verecunda. Supra lib. 2. de satisfactione. **I** **IDEM** in sermonibus: Credo confidentes, quanta sustinuit illa maiestas non inutilibus seruitis: erubescamus non sustinere, vel parua pro nobis. **GLOSSA** in Apocalypsim: Melius est hic erubescere te coram paucis, quam in futuro coram omnibus. **GLOSSA**: Est quedam. Supra lib. 2. de satisfactione.

De Amicitia. Cap. XV.

Greg. II. 7. c. 10. ante med. x Ibidem.

G **REGORIVS** in Moralibus: Cum quis in prosperitate diligitur, incertum est valde, vtrum pro speritas, an persona diligatur: amissio autem felicitatis interrogat vim dilectionis. **X** **IDEM**: Qui ex aduer-

sitate proximum despicit, aperte conuincitur, quod hunc in prosperis non amauit. **Y** **IDEM** in Dialogis: **Y** **IDEM** in Dialogis: Inter amantes se amicos, magnum charitatis familiaritas ausum præbet. **Z** **IDEM** in pastoralibus: Ab illo, qui summe teclus est, eo ipso iam discrepat, quo peruersorum amicitijs vita nostra concordat. **A** **IDEM** in registro: Amicorum amissio nos tanto debet tolerabilius contristare, quanto amissuros nos illos conditio mortalitatis exposcit. **B** **IDEM**: Vt aliquid secularis auctoritatis loquar, cum amicis tractanda sunt, sed prius de ipsis. **C** **IDEM**: Nemo potest diligere, quos non vult videre. **D** **ISIDORVS** in etymologijs: Amicos quasi animi, vel amicitie custos per derivationem dicitur autem proprie amicus ab hamo, id est a catena charitatis. **E** **IDEM** de Summo bono: Non sunt fideles in amicitia, quos munus, non gratia copulat: hi cito deserunt, nisi semper acceperint. Dilectio enim, quæ munere glutinatur, eo suspeso dissoluitur. **IDEM**: Sæpe per honores. Supra lib. 3. de honore. **F** **AVGVSTINVS** in epistola: Nemo potest veraciter amicus esse hominis, nisi fuerit ipsius primitus veritatis: quod si gratis non fiat, nullo fieri pacto potest. **G** **IDEM** de catechizandis rudibus: Nulla est maior ad amorem inuitatio, quam præuenire amando. Et nimis durus est animus, qui dilectionem si nolebat impendere, noluit rependere. **H** **IDEM** in soliloquijs: Illam amicitia legem iustissimam esse arbitror, qua præscribitur, vt non minus, ita nec plus quis amicus, quam seipsum diligit. **I** **IDEM**: Tanto magis amo amicos meos, quanto magis bene vtuntur anima rationali, vel certe quantum desiderant ea bene vti. **K** **AMBROSIVS** de officijs: Pietatis custos amicitia est, et æqualitatis magistra, vt superior inferiori se exhibeat æqualem, et inferiori superiori fidelem. **L** **IDEM**: Amicitia nefcit superbiam. **M** **IDEM**: Virtus est amicitia, non quaerit, non pecunia paratur, sed gratia: non pollicitatione pretiorum, sed concertatione beneuolentiæ. **N** **IOANNES** Chryostomus de compunctione: Vbi amicitia permanet, nihil facile creditur, nil facile recipitur, quod dissidium possit operari. **O** **HIERONYMVS** in epistola: In amicis non res quaritur sed voluntas: quia alterum et ab inimicis sæpe præbetur, alterum sola charitas tribuit. **P** **IDEM**: Vera illa necessitudo est, et Christi glutino copulata, quam non vilitatis rei familiaris, non presentia tantum corporum, nõ subdola et palpans adulatio, sed Dei timor, et diuinarum scripturarum studia conciliant. **Q** **IDEM** in originali super Michæam: Delicata est amicitia, quæ amicorum felicitatem et diuitias sequitur. **R** **BERNARDVS** in epistola: Habet vera amicitia nonnumquam obiuagationem, adulationem numquam. **S** **GLOSSA** in Ecclesiasticum: Plena et perfecta amicitia, inter perfectos viros, eiusdemque virtutis peruenire potest, et ad hanc quibusdam gradibus peruenitur. Primus est mundanorum contemptus. Secundus, ne quis se sapientem et consultum iudicans, sibi quam amico credere malit. Tertius, vt omnia, quæ vilia et necessaria aestimant, bono charitatis et pacis proponant. Quartus, vt omnino desinat ab ira. Quintus, vt iram fratris etiam irrationabilem sedare cupiat: quia alterius tristitia perniciose est, sicut propria, nisi eam quantum in te est, etiam de fratris mente depellas. Postremus gradus, est omnium vitiatorum peremptorius, vt de hoc mundo credas te quotidie migraturum. **T** **SENECA** in epistola: Qui vilitatis causa assumptus est, tamdiu placebit, quamdiu vtilis erit. Hac re florentes amicorum turba circumfident, circa euerfos foliudo est, et inde amici fugiunt vbi probantur. **U** **IDEM**: Amicum parò, vt habeam pro quo mori possim: vt habeam, quem in exilium sequar: cuius me morti et opponam, et impendam. Detrahit amicitia maiestatem suam, qui illam parat ad bonos casus. **V** **IDEM**: Amicos optime res secundæ parant, aduersæ certissime probant.

De

GREGORIVS in registro: Quisquis patris hereditatem desiderat, filius existere pacem custodiendo non renuat. Nam qui locum præbet discordiæ, ipse profecto tanti se muneris ex ortem esse constituit.

IDEM: Pacem tunc veraciter tenemus, cum superbiorum culpas charitate et iustitia simul insistente persequimur, cum eos diligimus, et eorum vitia odio habemus.

IDEM: Manifestum bonitatis esse liquet indicium, in vnus electione cunctorum conuenire consensum.

IDEM: Laudabile et studio est religiosum conueniens, terrenis gratam Deo pacem præferre cõpendijs, et ex rebus transitorijs mansura charitatis semper, lucra mercari.

IDEM in Moralibus: Sicut noxium esse solet, si vnitas desit bonis, ita perniciosum est, si non desit malis. Peruersos quippe vnitas corroborat, dum concordat, et tanto magis incorrigibiles, quanto vnanimitas facit.

IDEM super Ezechielem: Ita bona facere opera debemus, vt per hæc quoque cum his, cum quibus viuimus, vnanimitatem, in quantum recte possumus, conseruemus.

AVGVS TINVS de verbis Domini: Pax est serenitas mentis, tranquillitas animi, simplicitas cordis, vinculum amoris, consortiũ charitatis.

IDEM: Pax cunctis est placida, non querit alienum, nihil deputat suum, docet amare, quæ odisse non nouit, nescit inflari. Hanc ergo qui accepit teneat, qui perdidit repetat, qui amisit requirat, quoniam qui in ea non fuerit inuentus abdicatur a patre, exheredatur a filio, nihilominus a Spiritu sancto efficitur alienus. Respuit enim munus oblatum, qui datæ legis contempserit bonum, nec poterit ad hereditatem Domini peruenire, qui testamentum noluerit obseruare.

IDEM de omnibus: Testamentum Dei et hereditas pax est, vt a concordibus cõfortibus possideatur, non a litigantibus diuidatur.

IDEM de quaestionibus veteris et noui Testamenti: Qui pacem suscipit Saluatoris, inimicitiam contrahit mundi. Nisi enim discordauerit a diabolo, pacem non habebit cum Christo.

IDEM de ciuitate Dei: Tantum est pacis bonum, vt etiam in rebus terrenis atque mortalibus, nihil gratius possit audiri, nihil desiderabilius concupisci, nihil postremo possit melius inueniri.

IDEM: Pacem constat belli esse optabilem finem.

IOANNES Chrysostomus de compunctione: Vbi pax est, ibi omnia prosperantur, vbi sobrietas lucet, vbi vnanimitas abstinentia coronatur.

IDEM super Ioanem: Est et mala concordia, est et bona dissonantia.

AMBR OSI VS super Lucam: Fuge contentiones, dissensiones, strepitus, tumultus discordiæ, ne per portas mortis ingressus intereas.

IDEM: Sed nisi prius tu. Supra lib. 2. de beatitudine.

ISIDORSVS de Summo bono: Pax plebis sanitas, gloria sacerdotis, et patriæ læticia, et terror hostium, siue visibilium, siue invisibilium.

IDEM: Pax cum bonis et bellum cum vitijs semper habedum est, mala siquidem hominum impiorum odio habenda.

BERNARDVS super Cantica: Pacem habete, et vos nolite lædere inuicem, non factio, nõ verbo, non signo qualicumque: ne quis forte exacerbatus, et præoccupatus a pusillanimitate spiritus, et tempestate Deum interpellare cogatur, aduersus eos qui se læserint, et contristauerint, et prorumpere in verbum graue contingat: Filij matris meę pugnauerunt contra me.

IDEM in sermonibus: Nisi in vnitate opus tuum feceris, Deo, qui vnus est, acceptus esse non poteris. Scripum quippe est: Non est qui faciat bonum, non est vsque ad vnum.

IDEM: Est homo pacatus, supra lib. 2. de patientia.

IDEM: Sunt etiam alij qui si viderint. Supra lib. 5. de beatitudine.

Greg. re. lib. 7. ind. 1. c. 6. b. Ibid. li. 4. ind. 13. c. 30. in med. Ibid. li. 4. c. 24. post med. Ibid. li. 7. ind. 2. c. 27. e. Idem li. 33. Moral. c. 24. post med. f. Idem in Exec. hom. 21. circa med. g. Aug. de verb. Dom. ser. 57. to. 10. h. Ibid. cõ. seq. i. Idem de omi. c. 13. ante med. 10. 9. k. Idem q. ver. et. 20. Test. q. 92. 10. 4. l. Idem de cin. Diu. li. 29. c. 1. r. in f. 10. 5. m. Ibid. c. 12. circa prin. n. Chrysof. hom. 56. in Ioan. post med. 10. 3. o. Amb. in Luc. li. 6. c. 9. to. 3. p. Bern. in Cant. ser. 29. ante med. q. Idem ser. 5. in Asp. Jump. Beata Mar. post med.

GREGORIVS in dialogis: Despicendus a nobis hic mundus foret, etiam si blandiretur, si rebus prosperis demulceret animum. At postquam tot flagellis premitur, tanta aduersitate fatigatur, tot nobis quotidie dolores ingeminat, quid nobis aliud, quam ne diligatur, clamat?

IDEM in homilijis: Fructus mundi ruina est. Ad hoc enim crescit, vt cadat, ad hoc germinat, vt quodcumque genuerit, claudibus consumat.

IDEM: Si nihil in hoc mundo tam amando possidetis, etiam possidendo cuncta reliquistis.

HIERONYMVS: Licet sparso crine. Supra de propinquitate lib. 3.

ISIDORSVS in synonymis: Semper interna quiete frueris, si te a strepitu terrenarum actionum subtraxeris.

IDEM: Nullus sapientiam. Infra de sapientia.

IOANNES Chrysostomus super Mattheum: Sicut difficile est arborẽ iuxta viam positam fructus suos vsque ad maturitatem seruare, sic difficile est virum fidelem iuxta istum mundum viuentem, in actibus eius iustitiam immaculatã vsque ad finem tenere. Recede de via, et plantare in loco secreto, vt nec mundus tecum habeat aliquid commune, nec tu cum mundo.

IDEM super Ioanem: Qui pecuniarum concupiscentiam deriderunt, hi maxime sunt qui Deum, vt oportet, diligunt.

AVGVS TINVS in epistola: Vincula huius mundi, habent asperitatem veram, in cunctitatem falsam, certum dolorem, incertam voluptatem, durum laborem, timidam quietem, rem plenam miseriam, spem beatitudinis inanem.

IDEM: Quid prodest acquirere in hoc sæculo quodlibet temporale, et transitorium, siue sit pecunia, siue sit voluptas ventris et gutturis, siue sit honor in laude humana? Nonne omnia fumus, et vntus? Nonne omnia transeunt, et currunt? Et va his, qui hæserint transeuntibus: quoniam simul transeunt.

IDEM: Vtilius terrena opulencia tenetur humiliter, quam superbe relinquuntur.

IDEM de penitentia: In omnibus dolens, aut sua relinquat, aut saltem illa, quæ sine admixtione mali non sunt administrata, vt mercatura, et militia, et alia quæ vitentibus sunt nocua, vt administrationes secularium potestatum, nisi his vitatur ex obedientie licentia.

IDEM: Recedat amor. Infra de gloria.

BERNARDVS in epistola: Voci Dei tui dulciori super mel et fauam, si præparas aurem interiore, fuge curam exteriorum, vt expedire, et vacante interno sensu, dicas tu cum Samuele: Loquere Domine, quia audit seruus tuus.

IDEM: Si sapias, si habes cor, si tecum est lumen oculorum tuorum, desine iam, et ea sequi, quæ et consequi miserum est. Beatus, qui post illa non abiit, quæ possessa orerant, amata inquinant, amissa cruciant.

IDEM: Generositas sanguinis, proceritas corporis, forma elegans, iuuenilis decor, prædia, palatia, immensa suppellex, infusæq. dignitatum, adde et sapientiam mundi, de mudo sunt hæc, et mundus quod suum est diligit. Sed quousque? Non solum enim non semper, vt qui non semper erit verum nec diu quidem. Diu siquidem ista in te mundus habere non poterit, et te quidem ipsum in breui non habiturus. Nã breues dies hominis sunt.

IDEM: Subito procedenti de vmbra ad solem, de otio ad laborem, graue cernitur omne quod incipit. Sed cum ab his distuescere, et ad illa se paulisper adsuescere cœperit, vsus tollit difficultatem, inuenitq. facile esse, quod difficile antea putauit.

IDEM: Falleris o fili. Supra lib. 1. de studentibus.

IDEM: Vigiliatimes. Infra de meditatione.

IDEM de contemptu: Ecce nos reliquimus omnia, bene optime, et non ad insipientiam tibi. Nam et mundus transit et concupiscentia eius, et relinquere hæc magis expedit, quam ab eis relinquere.

IDEM: Secuti sumus te nimirum, quia exultauit vt gigas ad currendam viam suam.

Nec

Greg. lib. 3. Dial. c. 38. f. Idem ho mil. 1. in Euang. cir. med. r. Ibidem hom. 37. cir ca fi. u. Ibid. in syno. c. 18. ante med. x. Chrysof. op. imp. ho mil. 39. an. med. 10. 2. y. Aug. ep. 39. ad Li cent. ante med. 10. 2. z. Idem in 10. r. ac. 10 ante med. 10. 9. a. Ibid. ep. 34. ad Pau lin. post med. b. Idem de ve. et sal. pan. c. 15. in prin. c. Bern. ep. 107. vers. fin. d. Ibidem ep. 103. post med. e. Ibid. ep. 7. cir. prin. f. Ibid. ep. 1. ad Ro bert. Nepo. prope fi. g. Idem de clam. sup. Reco nos. cir. prin. h. Ibidem conseq.

Nec currentem sequi poteris oneratus, sed nec inuitis commutatio pro eo, qui super omnia est, omnia reliquisse. Omnia sane dixerim, non tantum possessiones, sed etiam cupiditates, et eas maxime.

IDEM in sermonibus: Cõuolate ad vrbes refugij, vbi possitis, et de præteritis agere penitentiam, et in præsentibus obtinere gratiam, et futuram gloriam fiducialiter præstolari. Non vos retardet conscientia peccatorum, quia vbi illa abundauerit, superabundare gratia consuevit non penitentia austeritas ipsa deterreat, neque enim condigna sunt passiones huius temporis, ad præteritã culpam, quæ remittitur, non ad præsentem consolationem, quæ immittitur, non ad futuram gloriam, quæ promittitur.

IDEM: Quid si periclitaretur castitas in delicijs, humilitas in diuitijs, pietas in negocijs, veritas in multiloquio, charitas in hoc nequã faculo: fugite de medio Babylonis, fugite saluate animas vestras.

IDEM: Nil credentibus impossibile, nil amantibus difficile, nil asperum micibus, nil humilibus arduum reperitur: quibus et gratia conferat auxilium, et obediendi deuotio lenit imperium.

Idem ser. de conuers. ad cleric. c. 30. b. Ibidem. c. Ibidem.

GREGORIVS in Moralibus: Qui mortificationem appetit, valde ad inuentam requiem cõtempationis hilarescit, vt exterius mundo lateat, et cunctis exteriorum rerum perturbationibus intra sinum se intimi amoris abscondat.

IDEM: Prodest solitudo corporis, si solitudo est mentis. Quid prodest solitudo corporis, si solitudo defuerit cordis? Qui enim corpore remotus viuunt, sed tumultibus conuersationis humanae terrenorum desideriorum cogitatione se infecerit, non est in solitudine. Si vero prematur aliquis corporaliter popularibus turbis, et tamen nullos secularium tumultus in corde pariat, non est in vrbe.

IDEM: Quælibet occultata. Supra lib. 2. de gratia.

IDEM: Vos qui viam. Infra de religione.

HIERONYMVS in epistola: Mihi oppidum carcer est, et solitudo paradisi. **I**DEM: Infinita eremi vastitas terret: sed paradisi mente deambula. Quotiescumque illuc mente descendis, toties in eremo nõ eris.

IDEM: Hospitolum tuum aut raro, aut nunquam mulierum pedes terant. Omnes puellas et virgines Christi, aut æqualiter ignora, aut æqualiter dilige.

IDEM: Bonus honor in Ecclesia, si a confortio clericorum longe sint femina. Monachus, vel clericum solitudo facit non publicum.

AVGVS TINVS de singularitate clericorum: Strages pessimæ conuersationis nemo profernit, nemo calcat, nemo funestat, nisi singularis castitas sola, quæ munimen inuictum est sanctimonie, et expugnatio fortis in famia, fortitudinis firmitas et lasciuie petulantis infirmitas, probitatis præsidium, et improbitatis excidium, animæ victoria et corporis præda, vbertas gratiarum, et sterilitas criminum.

IDEM: Non est sine filijs cum claritate, nisi singularitas sola, quam nõ solum concupiscentia sua nullis forditibus maculat, sed etiam nullæ opinionis suspecta pluralitatis infamant. Nam si castitas, quod est difficile, masculinum et feminã pariter in virginitate conseruet, non habet claritatem, quoniam communitas ipsa, non potest nisi quibusdam probrostatum tenebris obscurari.

BERNARDVS in epistola: Cum quo Deus est, nunquã minus est solus, quam cum solus est. Tunc enim libere fruatur gaudio suo, tunc ipse suus est, ibi ad fruentum Deo in se, et se in Deo. Tunc in luce veritatis, et in sereno mundi cordis vltro patet sibi pura conscientia, et libere se infundit de Deo memoria: et illuminatur intellectus, et bono suo fruatur affectus, vel libere se ipsum deserit humana fragilitatis defectus.

IDEM super Cantica: Solus es, si non communia cogites, si non affectes præsentia, si despicias quod nulli suspiciunt, si fastidias quod omnes desiderat, si iurgia deuites, si damna non sentias, si non recorderis iniuriarum, alioquin nec, si solus corpore es, solus es.

m. Ber. ep. de vi. solit. longo ante med. n. Idem ser. 40. in Cãt. prope fi.

CASSIODORVS de anima: Nimia turba vitiorum sine certamine vincitur, quando solitudo gratia suffragatur.

SENECA in epistola: Subducendus est a populo animus tener, et parum tenax recti, facile tranfitur ad plures. Socrati et Platoni, et Lelio, excutere morem suum, dissimilis multitudo potuisset.

GREGORIVS in registro: Vos, qui viam vitam præsentis extra hominum frequentiam ducitis, tanto maiora certamina pati necesse est, quanto ad vos ipse magister tentationum accedit.

IDEM: Melius est de oculi Domini morbosam outẽ eijcere, quam vnus vitio sanas amittere.

IDEM: Cura est solitudinis adhibenda, vt ea, quæ pro quiete religiose conuersationis fuerint ordinata, nec dissimulatio negligere, nec quædam valeat præsumptio perturbare.

IDEM: Multi sunt qui possunt religiosam vitam etiã cum seculari habitu ducere: et plerique sunt, qui nisi omnia reliquerint, saluari apud Deum nullatenus possunt.

IDEM: Religiosam vitam eligentibus, congrua nos oportet consideratione prospicere: ne cuiusdam necessitatis occasio, aut desides faciat, aut robur, quod ablit, conuersationis infringat.

IDEM: Sicut studij nostri esse cõdecet, a litigijs foralibus monachos submouere, vt diuinis ministerijs pie ac solerter inuigilent: ita necesse est, nostra prouisione, quemadmodum negocia eorum disponi debeant, ordinare: ne deserta mens per varias causarum curas effluat, et ad celebrandum opus consuetum eneruata torpescat.

ISIDORSVS in etymologijs: Religio appellata est, eo quod per eam vni Deo religemus animas nostras, ad cultum diuinum vinculo seruendi.

AVGVS TINVS de ecclesiasticis dogmatibus: Secreta satisfactione solui crimina non negamus, sed mutato prius seculari habitu, et confesso religionis iudicio per viam correctionem, et in iugi, immo perpetuo luctu, miserante Deo: ita dumtaxat, vt contraria pro his, quæ pernitet, agat.

IDEM de quantitate animæ: Omnibus subuentum velle debemus etiam, qui nos læserunt, aut lædere, aut omnino lædi volunt. Hæc est vera, hæc perfectã, hæc sola religio.

IDEM: Est religio vera, quia fe vni Deo anima, vnde se peccato velut abruperat, reconciliatione religat.

IDEM: Nullo modo decet. Supra de exercitio.

IDEM: Non debent velle omnes, quod paucos vident amplius, non quia honorantur, sed quia tolerantur, accipere, ne contingat detestanda peruersitas, vt in monasterio, vbi quantum possunt, sunt diuites laboriosi, sunt pauperes delicati.

IDEM: Melior est, qui quamuis. Supra lib. 2. de ira.

AMBR OSI VS in epistola: Præferenda est religio necessitudini, pietas propinquitati. Ea est enim vera pietas, quæ prapronit diuina humanis, perpetua temporalibus.

IOANNES Chrysostomus super Mattheum: Fides nunquam senescit, et religio fatigationem non sentit.

BERNARDVS de consideratione: Nos in monasterijs recipimus omnes spe meliorandi, at curia bonos facilius recipere, quam facere conseruit.

IDEM in epistola: Vbi non timetur reprehensor, securius accedit tentator, licentius perpetratur iniquitas. In conuentu vero bona, si quæ facis, nemo prohibet: malum autem facere si vis, non licet. Mox enim a pluribus comperitur, arguitur, commendatur: sicut e contrario bonum cum omnes vident, mirantur, venerantur, imitantur.

IDEM: Ordo noster. Supra lib. 1. de monachis bonis.

IDEM: Moriens vix vnquam aliquis a cella in infernum descendit.

Greg. re. lib. 7. ind. 2. c. 33 ante med. r. Ibid. li. 9 ind. 4. c. 9 cir. fi. f. Ibid. lib. 7. ind. 2. c. 125. fere in prin. r. Ibid. lib. 2. ind. 1. c. 100. ante med. u. Ibid. c. 56. in prin. x. Ibid. lib. 1. ind. 9. c. 67. in prin. y. Ibid. cry. li. 8. c. 2. z. Aug. de Eccles. dog. c. 53. to. 3. a. Idem de quant. ani. c. 34. post med. b. Ibidem c. 36. ante med. c. Idem reg. 3. c. 15. to. 10. eod. d. Amb. an. not. 7. exod. ad Rom. 10. 1. e. Bern. de consid. li. 4. cir. med. f. Idem ep. 115. circa med. g. Idem ep. de vi. solit. multo ante med.

descendit, quia vix vquam nisi celo predestinatus, A in ea usque ad mortem perfitit. * IDEM : Experto credite, quia hec via quanto arctior, quanto molestior videtur in ingressu, tanto latior, tanto iucundior inuenitur in progressu. IDEM : Qui debitorem. Supra lib. 1. de religiosi malis. * IDEM in sermonibus : Qui est in mundo, fugiat ad claustrum negociaturus, et qui in claustrum est non dormitet, nec torpescat per acediam, tamquam piger seruus, et nequam. Vita enim confert meritum, locus non facit beatum. * IDEM : Minus damnabile est in saeculo perire, quam in monasterio. b IDEM : Felix domus, et beata semper congregatio, vbi de Maria conqueritur Martha, nam Maria Regio australis, est claustrum vel eremus, in quo Christus suos abscondit a contradictione linguarum, postmodum admixturus consortio Angelorum. * IDEM : Claustralis paradysus, ad suauem spirantis auri clementiam quasi tot floribus verna, quot virtutibus abundat. c IDEM : Sicut bonum nocere, sic et velle solum perfecta religio, vel religiosa perfectio est. d IDEM : Nihil sic horrendum, vt murmur, et dissensio in congregatione.

De Sufficiencia. Cap. XX.

REGORIVS c in registro: Non delectamur xenijs. IDEM in Moralibus: Mira securitas est cordis, aliena non querere, sed vniuscuiusque diei sufficientia, contentum manere. Ex qua videlicet securitate, etiam perennis requies nascitur, quia a bona et tranquilla cogitatione, ad gaudia aeterna transitur. IDEM super Ezechielem: Qui alimentorum inopia sine murmuratione tolerat, nec pro necessitate victus agit aliquid, vnde anima peccati laqueum incurrat, scit e future. IDEM : Ille pauper est, qui eget, eo quod non habet. Nam et qui non habens, habere non appetit, ditus est. Paupertas quippe in inopia mentis est, non in quantitate possessionis. IDEM : Discamus esurire, vt nobis propter abundantiam sequentem, nostra hic inopia placeat. Nec nos ventris necessitas ad culpam trahat, nec peccatum menti indigentia suggerat. IDEM super Ezechielem: Qui alimentorum inopia sine murmuratione tolerat, nec pro necessitate victus agit aliquid, vnde anima peccati laqueum incurrat, scit e future. IDEM : Ille pauper est, qui eget, eo quod non habet. Nam et qui non habens, habere non appetit, ditus est. Paupertas quippe in inopia mentis est, non in quantitate possessionis. IDEM : Discamus esurire, vt nobis propter abundantiam sequentem, nostra hic inopia placeat. Nec nos ventris necessitas ad culpam trahat, nec peccatum menti indigentia suggerat. IDEM super Ezechielem: Qui alimentorum inopia sine murmuratione tolerat, nec pro necessitate victus agit aliquid, vnde anima peccati laqueum incurrat, scit e future. IDEM : Ille pauper est, qui eget, eo quod non habet. Nam et qui non habens, habere non appetit, ditus est. Paupertas quippe in inopia mentis est, non in quantitate possessionis. IDEM : Discamus esurire, vt nobis propter abundantiam sequentem, nostra hic inopia placeat. Nec nos ventris necessitas ad culpam trahat, nec peccatum menti indigentia suggerat.

De Communitate. Cap. XXI.

REGORIVS q in registro: Nullus vestrum, neglecta utilitate communi, suo lucro prospiciat,

IDEM: Si me participem operatio non facit laboris vestri, me participem charitas facit: quia, sicut existimo, bonum proximi etiam otioso commune fit, qui de alterius actibus gaudere communiter scit. IDEM: Melius est de oculi. Supra de religione. IDEM: Summa militia. Supra lib. 1. de militibus. IDEM in Moralibus: Pro qualitate audientium formari debet sermo doctorum, et ad sua singulis congruat, et tamen a communis aedificationis arte nunquam recedat. * IOANNES Chrysostomus in sermonibus: Omne quod nostrum est, tunc magis nostrum erit, si fit nobis commune cum fratribus. * IDEM super Ioannem: Qualiter est imitatores fieri Christi, ad communem utilitatem, omnia negotiantes, et non qua nostra sunt querentes? * AMBROSIVS de officijs: Sic Deus generari iussit omnia, vt partus omnibus communis esset, et terra foret omnium quaedam communis possessio. Natura ergo ius commune genuerit, vsurpatio ius fecit priuatum. IDEM: Qui perfecte sapit, nescit sua spectare commoda, sed ad illud, quod aeternum est, quod decorum, et que honestum, toto affectu intendit, querens non quod sibi vile est, sed quod omnibus. * IDEM: Nihil iudicandum vile, nisi quod in commune proficit: quomodo enim potest vni prodesse, quod omnibus nocet? Mihi crede, non videtur, qui inutilis est omnibus sibi vilis esse posse. IDEM: Non sit affectatus. Supra de simplicitate. IDEM super Lucam: Verum est causam inopiae nostrae videri auaritiam, etenim volatilibus caeli idcirco sine labore pabuli vsus exuberat, quod fructus sibi communes ad escam datos, speciali quodam nesciunt vendicare dominatu. IDEM: Qui iustus est non negat, quod est ad vsu omnibus communiter datum. * AVGVSTINVS super actus Apostolorum: Melior est fraternitas Christi, fraternitate sanguinis: fraternitas sanguinis interdum sibi inimica est, Christi autem fraternitas sine intermissione pacifica est: illa inter se communia diuidit cum emulatione, haec autem sua communica cum gratulatione. IDEM in regula: Omnia opera vestra in vnum fiant, maiori studio, et frequentiori alacritate, quam si vobis singulis feceritis propria: charitas enim, de qua scriptum est: Non querit qua sua sunt, sic intelligitur, quia communia proprijs, non propria communibus anteponeat: et ideo quanto amplius rem communem, quam propria vestra curaueritis, tanto vos amplius proficere noueritis. * BERNARDVS de consideratione: Queritur inter dispensatores, vt fidelis quis inueniatur, vbi necessitas viget, excusabilis dispensatio est, vbi utilitas prouocat, dispensatio laudabilis est, utilitas dico communis, non propria. Nam cum nihil horum est, non plane fidelis dispensatio, sed crudelis dissipatio est. IDEM de duodecim gradibus: Singularis ad omnia sua strenuus, ad communia piger, vigilat in lecto, dormit in choro. IDEM: Obseruandus est. Supra lib. 2. de continentia gustus. IDEM in sermonibus: Dominus communi disciplina, communi vita, communibus studijs delectatur. Viquequo miser diuertitula captas, et consolationes propriae voluntatis, tanto labore queritas: tanto rubore mendicis? et quid faciam, inquis, eijce ancillam, et filium eius. * BEDA in Glossa: Qui ita viuunt vt sint omnia communia in Domino, coenobitae vocantur, quae vita tanto felicitior est, quanto statum saeculi futuri imitatur, vbi omnia communia, quia Deus est omnia in omnibus, et quia ibi summa pax, et securitas, ciuitas in qua typus huius vitae praecessit, Hierusalem, id est visio pacis dicta est. * SENECA in epistola: Non potest quisquam beate degere, qui se tantu intuetur, qui omnia ad utilitates suas conuertit, alteri viuas oportet, si tibi vis viuere. IDEM: In hoc gaudeo aliquid dicere, vt doceam, nec me vlla res delectabit, licet sit eximia, et salutaris, qua mihi vni sciturus sum. IDEM in prouerbijs: Quietissime viuere homines, si duo verba tollerentur, meum, et tuum.

r Ibid. lib. 6. ind. 2. s. c. 201. post med. f Idem lib. 30. Mor. c. 4. an. med. t Amb. off. lib. 1. c. 28. ante med. u Ibid. lib. 3. c. 2. post med. x Ibid. c. 4. ante med. y Idem in Luc. lib. 7. c. 12. 10. 3. z Ibid. lib. 3. c. 6. a Aug. ser. 27. de verb. Apost. ante med. 20. 1. 0. c Bern. de consid. li. 3. post med. d Idem de 12. gradib. humil. gra. 5. e Idem ser. 6. in Ascens. Dom. post med. f Senec. ep. 48. ante med.

De Societate. Cap. XXII.

REGORIVS a in Moralibus: Hoc vniuscuiusque esse proprium solet, vt qualis ipse fuerit, tales sibi coniungi et alios velit: vt diuersitatem vitae refugiat, atque hoc imitandum imprimat, quod amat. IDEM: Sicut grauioris culpa est, inter bonos non esse bonu: ita immensi est praconij, bonum etiam inter malos exitisse. IDEM: Cum in itinere comes iungitur, via quidem non detrahatur, sed tamen de societate comitis labor itineris leuiatur. IDEM super Ezechiel: Qui sancto viro adharet, ex eius assiduitate visionis, vsu locutionis, exemplo operis accipit, vt accendatur in amoris veritatis: peccatorum suorum tenebras fugat, in desiderio lucis exardescit. IDEM in registro: Qui assidunt iudicibus, et sinceris erga eos dilectionibus astringuntur, illa eis suadere debent atque suggerere, quae et animam saluant, et opinioni non derogant. IDEM in epistola: Si paupertas angit, si luctus maerificat, si dolor corporis inquietat, si vlla calamitas vexat, assint boni homines, qui non solum gaudere cum gaudentibus, verum etiam flere cum flentibus norunt, et salubriter alloqui, et colloqui sciunt. Per hos plurimum illa a sepe leniuntur, releuantur grauia, superantur aduersa. IDEM super de Summo bono: Tenenda est cum sanctis viris vnitas charitatis: et quantum se quisque subtrahit mundo, tanto opus est vt se associet bonorum consortio. IDEM in synonymijs: Bonorum societatem requirere: si fueris socius conuersationis, eris et virtutis eorum. IDEM super de officijs: Vt aequalium vsus dulcior, ita senum tutior est, qui magistrato quodam, et ductu vitae colorat mores adolescentium, et velut murice probatis inserit. IDEM super de consideratione: Interest gloriae sanctitatis tuae, vt quos praeculis habes, ita ordinati sint, ita informati, quatenus totius honestatis, et ordinis ipsi sint speculum, ipsi sint forma. IDEM: Ne te dixeris sanum, dolentem latera: hoc est, ne te dixeris bonum, malis inintem. IDEM in epistola: Inter bonos bonum esse, salutem habet: inter malos vero et laudem. Illud tantae facilitatis est, quante est securitatis: hoc tantae virtutis, quante et difficultatis. Quale nempe est illud tangere picem, et non inquinari ab ea, in igne sine laesione versari? IDEM: Omnia fac cum consilio, nec tamen omnium, aut quorumcumque, sed tantum bonorum. Bonos in consilio, bonos in obsequio, et bonos habeas contubernales, qui vita et honestatis tuae custodes sint et testes. IDEM: Omnes iuxta Domini praecceptum etiam inimici diligantur, si ad consilium soli eligantur, qui et prudentes esse videantur, et beneuoli. IDEM: Vbi non timetur. Supra de religione. IDEM in epistola: Nullus boni sine socio, iucunda possessio est. IDEM: Cum his conuersare, qui te meliorem facturi sunt. Illos tecum admitte, quos tu poteris meliores facere. Mutuo ista fiunt, et homines dum docent, discunt.

De Bonitate. Cap. XXIII.

REGORIVS q super Ezechielem: Omne bonu quod agimus per intentionem semper ad caelestia leuemus. IDEM: Hi veraciter boni sunt, qui in bonitate persistere, etiam inter malos possunt. IDEM in registro: Quantum vos in bono profecistis, tantum bona etiam de alijs sentitis. IDEM: Bona Deo accepta non sunt, quae ante oculos eius malorum admixtione maculantur. IDEM: Bona quae hominibus innotescunt, sine periculo vix esse possunt. IDEM in dialogis: Multa videntur bona, sed non sunt: quia bono animo non fiunt. IDEM: Vita vera aeternitas in virtute est operum, non in ostensione signorum. Nam sunt plerique, qui et signa non faciunt, S. Bon. To. 6.

signa tamen facientibus dispares non sunt. IDEM super Ezechielem: Bonum valde est, quod iustus tribuit, quando male agentibus libera voce contradicit. IDEM in registro: Bonorum mentium est, et ibi aliquo modo culpas suas agnoscere, vbi culpa non est. IDEM: Vestrum sine dubio bonum facitis, si bona volentibus opem fertis. IDEM super de verbis Domini: Potes aurum perdere, et nolens, potes domum, potes honores, potes ipsam casti salutem: bonum vero, quo vere bonus es, nec inuitus accipis, nec inuitus amittis. IDEM in epistola: Quis est in hac vita sine aliquo peccato? Sed cum dicimus bonu, cuius praualent bona: illumque optimum, qui peccat minimum. IDEM de natura boni: Et omne bonum a Deo est, omnis ergo natura a Deo est. IDEM: Omnia quanto magis moderata, speciosa, ordinata sunt, tanto magis bona sunt: quanto autem minus moderata, minus speciosa, minus ordinata sunt, minus bona sunt. IDEM de virginitate: Aliquando alter fructuosus est donis paucioribus, sed potioribus, alter inferioribus, sed pluribus. IDEM de libero arbitrio: Bonum est aliquid homo et melius quam pecus, ex eo quod praecipi capax, et hoc melius cum praecceptum iam cepit, rursus hoc melius cum praeccepto paruit: et his omnibus melius, cum aeternae lumine sapientiae beatus est. IDEM super de militia Christiana: Non agamus similem in deliciis vitam, sed a quibus fide discernimur, ab eorum studijs, etiam moribus diuidamur. IDEM in sermonibus: Pietati hoc proprium est, vt in tenebris fulgeat: impletas autem et in lumine fuerit, tenebre scilicet. IDEM super de officijs: Minime pro certo est bonus, qui melior esse non vult: et vbi incipis nolle fieri melior, ibi definit etiam esse bonus. IDEM super Caritatem: Non mediocriter titulus profecto virtutis inter prauos viuere bonum, et inter malignantes innocentem retinere candorem, et morum lenitatem. IDEM in epistola: Tranquillitas animi, et expulsi erroribus absoluta libertas, quare sit ista? non homines timere, non turpia velle, nec nimia, in seipsum maximam habere potestatem, inestimabile bonum est suum fieri. IDEM: Nulla sine Deo mens bona est. IDEM: Animus nuquam maior est, quam vbi aliena seposuit, et fecit sibi pacem nihil timendo, fecit sibi diuitias nihil concupiscendo.

De Desiderio. Cap. XXIV.

REGORIVS o in Moralibus: Saepo nostra desideria, quia celeriter non fiunt, exaudiuntur, et quod impleri concite petimus, ex ipsa melius tarditate prosperatur. IDEM: Valentiores voces apud sacratissimas aures Dei, non faciunt verba nostra, sed desideria. IDEM: Differre solet omnipotens Deus, desideria petentium vt crescant, quatenus eo magis exaudiuntur ad meritum, quo citius non exaudiuntur ad votum. IDEM: Quisquis in solo aeternitatis desiderio figitur, nec prosperitate attollitur, nec aduersitate quassatur: dum nil habet in mundo, quod appetat, nil est de mundo, quod pertimescat. IDEM super Ezechielem: Vulnerata charitate ego sum. Mala salus est cordis, quae dolorem huius vulneris nescit. Cum vero anhelare in caelesti desiderio iam, et sentire vulneris amoris coeperit, fit anima salubrior ex vulnere, quae prius aegrotabat ex salute. IDEM in homilij: Sancta desideria dilatione crescunt. Si autem dilatio deficit, desideria non fuerunt. IDEM: Angustiant spirituales deliciae desiderium in mente, dum fatigant: quia quanto magis earum sapor percipitur, eo amplius cognoscitur, quod auidius ametur. IDEM: Habere hic possunt et iusti bona, nec tamen haec in re-

a Idem ser. 2. in festo s. Mich. ante med. b Idem ser. 3. in Ascens. B. Mar. ante med. c Idem ser. 3. in Ascens. Dom. ante med. d Idem in sermonibus par. ser. 63. e Greg. 10. giff. lib. 1. ind. 9. c. 64 f Idem lib. 25. Moral. c. 13. post med. g Idem in Exec. hom. 10. post med. h Ibid. hom. mil. 18. post med. i Ibid. hom. mil. 19. long. post med. k Aug. 10. liloq. li. 1. c. 10. 1. l Idem li. de vita beata paulo post prin. 10. 1. m Idem de 40. rel. c. 48. 20. 9. n Bern. ep. 1. ad Rob. Nep. post med. o Sen. ep. 39. p Glo. Mar. 14. 3. q Greg. 10. giff. lib. 2. ind. 12. c. 68. circa med.

Dg

R

dum emendas etiam dum componas, alia tamen illa voluptas est, quæ percipitur a contemplatione mentis, ab omni labe puræ et splendide. ^a I D E M : Subtiliter in celum ex angulo licet, exsurge modo, et te quoque dignum Deo finges, et non auro, non argento: non potest ex hac materia, imago Deo exprimi similis.

De Gestu. Cap. XXIX.

^b Greg. lib. 15. Moral. c. 27. in fi. ^c Idem in Ezech. hom. 10. longe post med. ^d Ibidem. ^e Ibid. hom. 1. 2. longe ante med. **G**R E G O R I V S ^b in Moralibus: Superiora amare, mens ad caelestia inhiat, miro modo hoc ipsum, quod accipere querit, degustat. ^c I D E M super Ezechielem: Dulce est esse in rebus humanis, sed ei qui adhuc de caelestibus gaudia nulla gustavit: quia quanto minus æterna intelligit, tanto delectabilius in temporalibus requiescit. ^d I D E M: Si quis iam cordis ore gustauerit, quæ sit illa dulcedo caelestium præmiorum, qui illi hymnidici chori angelorum, quæ incomprehensibilis visio Trinitatis: huic quanto illud dulce sit, quod intus videt, tanto in amaritudinem vertitur omne, quod foris sustinet. ^e I D E M: Contemplatiua, maior est, quam actiua: quia hæc in vsu præsentis operis laborat, illa vero sapore intimo venturam iam requiem degustat. ^f A V G V S T I N V S in sermone: Cetera creatura vilescat, vt creator in corde dulcescat. ^g I D E M de meditationibus: Fac precor me Domine gustare per amorem, quod gusto per agnitionem: sentiam, per affectum, quod sentio per intellectum: plus tibi debeo, quam meipsum totum. Sed nec plus habeo, sed nec hoc ipsum per me totum possum reddere: trahe Domine in amorem tuum vel hoc ipsum quod sum. ^h I D E M de vera religione: Quamdiu sumus in corpore, et peregrinamur a Domino, gustemus saltem quam suavis est Dominus, qui dedit nobis pignus spiritus, in quo sentiamus eius dulcedinem, et desideremus ipsum vitam fontem: vbi sobria ebrietate inundemur, et irrigemur, sicut lignum, quod plantatum est fecus decursus aquarum. ⁱ I D E M: Tu qui veram. Supra de tranquillitate. ^k A V C T O R de spiritu, et anima. Hæc est requies cordis nostri, cum in Dei amore, per desiderium figuratur: hæc est vita cordis nostri, cum Deum suum contemplatur, et ipsa sua contemplatione suauiter reficitur. ^l I D E M: Anima prius sanatur, sanata introducit, introducit reficitur. ^m I D E M: Mentis visio est intelligentia, gustus sapientia: illa contemplatur, ista delectatur. ⁿ B E R N A R D V S de duodecim gradibus: Primus cibus est humilitatis purgatorius cum amaritudine. Secundus charitatis consolatorius cum dulcedine. Tertius contemplationis solidus cum fortitudine. ^o I D E M de diligendo Deo: Ex occasione frequentium necessitatum, crebris necesse est interpellationibus Deum ab homine frequentari, frequentando gustari, gustando probari, quoniam suavis est Dominus. ^p I D E M de amore Dei: Stans in domo solitudinis, quasi onager solitarius, et habitaculum habens in terra saluginis, et attrahens ventum amoris mei, os meum aperio ad te Domine, et attraho spiritum. Et nonnumquam Domine, quasi clausis oculis, ad te inhiantem mittis mihi in os cordis, quod non licet mihi scire quid sit. Saporem quidem sentio, dulcedinem adeo confortantem, vt si perfriceretur in me, nihil ultra quærerem. ^q I D E M super Cantica: Si quem forte nostrum aliqua hora sic rapi et sic abscondi contigerit, vt minime auocet, aut perturbet, aut sensus egens, vel cura pungens, vel culpa mordens, vel certe ea quæ difficilis amonetur inuentia imaginationum corporearum phantasmata, poterit quidem hic, cum ad nos redierit gloriarum, et dicere: Introduxit me rex, in cubiculum suum. ^r I D E M: A mandatis tuis intellexi, inquit, vt scias, nisi obedientiæ mandatorum contemplationis gustus, penitus non debet. Non ergo putes, de proprio amore quietis, sanctæ obedientiæ actibus, sentiorumve tra-

ditionibus præiudicium vllatenus faciendum. ^s I D E M in epistola: Funes ceciderunt mihi in præclaris, celestibusq. hereditas præclara est mihi, et terrena adulatur promissio, blanditur consolatio carnis: gustato spiritu, necesse est desipere carnem: affectanti caelestia, terrena non sapiunt: æternis inhiant, fastidio sunt transitoria. ^t I D E M in sermone: Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur. Quid aliud est hæc consolatio, quam procedens de spe veniat gratia deuotionis, et suauissima delectatio boni, et gustus sapientiæ licet exiguus, quibus interim benignus Dominus afflictam refrigerat animam. At gustus ille nihil aliud est quam irritamentum desiderij, et incentiuum amoris, licet scriptum est: Qui edunt me, adhuc esuriunt, etceter. ^u I D E M: Vbi sane in spirituali. Supra de proficientibus lib. 1. ^v S E N E C A in epistola: Tunc animus noster habebit, quo gratuletur sibi, cum emissus his tenebris in quibus volutatur, non tenui visu clara prospexerit, sed totum diem admiserit, et redditus celo suo fuerit: cum receperit locum, quem occupauit forte nascendo sursum, illum vocant initia sua, erit autem illic etiam antequam hac custodia exsoluatur, cum vitia deicerit, purusq. ac leuis in cogitationes diuinas emicuerit. ^w I D E M: Philosophia animum a terrenis admittit ad diuina, hæc libertas eius est, hæc euagatio subducit interim festodiam in qua tenetur, et celo reficitur.

De Consolatione. Cap. XXX.

^x Greg. reg. lib. 8. ind. 3. c. 31. ^y Ibid. lib. 12. ind. 7. c. 30. circa med. ^z Ibid. lib. 12. ind. 2. c. 125. non longe a prin. ^{aa} Ibidem. cir. fi. ^{ab} Idem li. 2. Moral. c. 12. ^{ac} Ibidem. c. 13. ^{ad} Ibid. lib. 5. c. 5. non longe a prin. ^{ae} Ibid. lib. 5. c. 8. ^{af} Ibid. lib. 21. c. 4. in prin. ^{ag} Idem Past. c. 1. p. 3. c. 1. admon. 28. ante med. ^{ah} Ibid. de sum. bo. li. 3. c. 62. sen. 5. ^{ai} Idem in synon. c. 1. an. med. ^{aj} Amb. de viduis an. med. 10. 4. ^{ak} Ber. ser. 10. 6. in psal. Qui habitatur post med.

^g Greg. reg. lib. 8. ind. 3. c. 31. ^h Ibid. lib. 12. ind. 7. c. 30. circa med. ⁱ Ibid. lib. 12. ind. 2. c. 125. non longe a prin. ^j Ibidem. cir. fi. ^k Idem li. 2. Moral. c. 12. ^l Ibidem. c. 13. ^m Ibid. lib. 5. c. 5. non longe a prin. ⁿ Ibid. lib. 5. c. 8. ^o Ibid. lib. 21. c. 4. in prin. ^p Idem Past. c. 1. p. 3. c. 1. admon. 28. ante med. ^q Ibid. de sum. bo. li. 3. c. 62. sen. 5. ^r Idem in synon. c. 1. an. med. ^s Amb. de viduis an. med. 10. 4. ^t Ber. ser. 10. 6. in psal. Qui habitatur post med.

^q Greg. reg. lib. 8. ind. 3. c. 31. ^r Ibid. lib. 12. ind. 7. c. 30. circa med. ^s Ibid. lib. 12. ind. 2. c. 125. non longe a prin. ^t Ibidem. cir. fi. ^u Idem li. 2. Moral. c. 12. ^v Ibidem. c. 13. ^w Ibid. lib. 5. c. 5. non longe a prin. ^x Ibid. lib. 5. c. 8. ^y Ibid. lib. 21. c. 4. in prin. ^z Idem Past. c. 1. p. 3. c. 1. admon. 28. ante med. ^{aa} Ibid. de sum. bo. li. 3. c. 62. sen. 5. ^{ab} Idem in synon. c. 1. an. med. ^{ac} Amb. de viduis an. med. 10. 4. ^{ad} Ber. ser. 10. 6. in psal. Qui habitatur post med.

^g Greg. reg. lib. 8. ind. 3. c. 31. ^h Ibid. lib. 12. ind. 7. c. 30. circa med. ⁱ Ibid. lib. 12. ind. 2. c. 125. non longe a prin. ^j Ibidem. cir. fi. ^k Idem li. 2. Moral. c. 12. ^l Ibidem. c. 13. ^m Ibid. lib. 5. c. 5. non longe a prin. ⁿ Ibid. lib. 5. c. 8. ^o Ibid. lib. 21. c. 4. in prin. ^p Idem Past. c. 1. p. 3. c. 1. admon. 28. ante med. ^q Ibid. de sum. bo. li. 3. c. 62. sen. 5. ^r Idem in synon. c. 1. an. med. ^s Amb. de viduis an. med. 10. 4. ^t Ber. ser. 10. 6. in psal. Qui habitatur post med.

^g Greg. reg. lib. 8. ind. 3. c. 31. ^h Ibid. lib. 12. ind. 7. c. 30. circa med. ⁱ Ibid. lib. 12. ind. 2. c. 125. non longe a prin. ^j Ibidem. cir. fi. ^k Idem li. 2. Moral. c. 12. ^l Ibidem. c. 13. ^m Ibid. lib. 5. c. 5. non longe a prin. ⁿ Ibid. lib. 5. c. 8. ^o Ibid. lib. 21. c. 4. in prin. ^p Idem Past. c. 1. p. 3. c. 1. admon. 28. ante med. ^q Ibid. de sum. bo. li. 3. c. 62. sen. 5. ^r Idem in synon. c. 1. an. med. ^s Amb. de viduis an. med. 10. 4. ^t Ber. ser. 10. 6. in psal. Qui habitatur post med.

^g Greg. reg. lib. 8. ind. 3. c. 31. ^h Ibid. lib. 12. ind. 7. c. 30. circa med. ⁱ Ibid. lib. 12. ind. 2. c. 125. non longe a prin. ^j Ibidem. cir. fi. ^k Idem li. 2. Moral. c. 12. ^l Ibidem. c. 13. ^m Ibid. lib. 5. c. 5. non longe a prin. ⁿ Ibid. lib. 5. c. 8. ^o Ibid. lib. 21. c. 4. in prin. ^p Idem Past. c. 1. p. 3. c. 1. admon. 28. ante med. ^q Ibid. de sum. bo. li. 3. c. 62. sen. 5. ^r Idem in synon. c. 1. an. med. ^s Amb. de viduis an. med. 10. 4. ^t Ber. ser. 10. 6. in psal. Qui habitatur post med.

^a Ibid. ep. 31. prope fi. ^b Greg. lib. 15. Moral. c. 27. in fi. ^c Idem in Ezech. hom. 10. longe post med. ^d Ibidem. ^e Ibid. hom. 1. 2. longe ante med. ^f Aut. de spir. et ani. c. 10. circa med. apud Aug. 10. 3. ^g Ibid. c. 1. ante med. ^h Ber. de 12. gradib. humil. ant. med. ⁱ Idem tra. de diligen. Deo post med. ^j Idem de amore Dei. c. 9. circa med. ^k Idem ser. 23. in Cæt. ver. fi. ^l Ibidem ser. 46. an. med.

^a Ibid. ep. 31. prope fi. ^b Greg. lib. 15. Moral. c. 27. in fi. ^c Idem in Ezech. hom. 10. longe post med. ^d Ibidem. ^e Ibid. hom. 1. 2. longe ante med. ^f Aut. de spir. et ani. c. 10. circa med. apud Aug. 10. 3. ^g Ibid. c. 1. ante med. ^h Ber. de 12. gradib. humil. ant. med. ⁱ Idem tra. de diligen. Deo post med. ^j Idem de amore Dei. c. 9. circa med. ^k Idem ser. 23. in Cæt. ver. fi. ^l Ibidem ser. 46. an. med.

^a Ibid. ep. 31. prope fi. ^b Greg. lib. 15. Moral. c. 27. in fi. ^c Idem in Ezech. hom. 10. longe post med. ^d Ibidem. ^e Ibid. hom. 1. 2. longe ante med. ^f Aut. de spir. et ani. c. 10. circa med. apud Aug. 10. 3. ^g Ibid. c. 1. ante med. ^h Ber. de 12. gradib. humil. ant. med. ⁱ Idem tra. de diligen. Deo post med. ^j Idem de amore Dei. c. 9. circa med. ^k Idem ser. 23. in Cæt. ver. fi. ^l Ibidem ser. 46. an. med.

^a Ibid. ep. 31. prope fi. ^b Greg. lib. 15. Moral. c. 27. in fi. ^c Idem in Ezech. hom. 10. longe post med. ^d Ibidem. ^e Ibid. hom. 1. 2. longe ante med. ^f Aut. de spir. et ani. c. 10. circa med. apud Aug. 10. 3. ^g Ibid. c. 1. ante med. ^h Ber. de 12. gradib. humil. ant. med. ⁱ Idem tra. de diligen. Deo post med. ^j Idem de amore Dei. c. 9. circa med. ^k Idem ser. 23. in Cæt. ver. fi. ^l Ibidem ser. 46. an. med.

^a Ibid. ep. 31. prope fi. ^b Greg. lib. 15. Moral. c. 27. in fi. ^c Idem in Ezech. hom. 10. longe post med. ^d Ibidem. ^e Ibid. hom. 1. 2. longe ante med. ^f Aut. de spir. et ani. c. 10. circa med. apud Aug. 10. 3. ^g Ibid. c. 1. ante med. ^h Ber. de 12. gradib. humil. ant. med. ⁱ Idem tra. de diligen. Deo post med. ^j Idem de amore Dei. c. 9. circa med. ^k Idem ser. 23. in Cæt. ver. fi. ^l Ibidem ser. 46. an. med.

^a Idem de clamat. super: Ecco nos: post med. ^b Idem ser. de quadru. debito ante med. ^c Greg. reg. lib. 8. ind. 3. c. 31. ^d Ibid. lib. 9. ind. 4. c. 48. ^e Aug. en. ch. ad Laurent. c. 04. 10. 3. ^f Idem ep. 108. ad Vital. Carr. ver. fi. 10. 2. ^g Idem ep. ad Bonif. quæ est prima ex 21. ^h Idem cõfess. lib. 1. c. 10. 1. ⁱ Idem de spir. et lit. c. 13. 10. 3. ^j Idem de carthecib. rubib. c. 18. circa med. 10. 4. ^k Hieron. ep. 24. ad Maur. fl. non longe a 10. 9. ^l Ber. ser. 47. in Cæt. prope fi. ^m Ibid. paulo ante.

De Regratiatione. Cap. XXXI.

^a Greg. reg. lib. 8. ind. 3. c. 31. ^b Ibid. lib. 9. ind. 4. c. 48. ^c Aug. en. ch. ad Laurent. c. 04. 10. 3. ^d Idem ep. 108. ad Vital. Carr. ver. fi. 10. 2. ^e Idem ep. ad Bonif. quæ est prima ex 21. ^f Idem cõfess. lib. 1. c. 10. 1. ^g Idem de spir. et lit. c. 13. 10. 3. ^h Idem de carthecib. rubib. c. 18. circa med. 10. 4. ⁱ Hieron. ep. 24. ad Maur. fl. non longe a 10. 9. ^j Ber. ser. 47. in Cæt. prope fi. ^k Ibid. paulo ante.

^a Greg. reg. lib. 8. ind. 3. c. 31. ^b Ibid. lib. 9. ind. 4. c. 48. ^c Aug. en. ch. ad Laurent. c. 04. 10. 3. ^d Idem ep. 108. ad Vital. Carr. ver. fi. 10. 2. ^e Idem ep. ad Bonif. quæ est prima ex 21. ^f Idem cõfess. lib. 1. c. 10. 1. ^g Idem de spir. et lit. c. 13. 10. 3. ^h Idem de carthecib. rubib. c. 18. circa med. 10. 4. ⁱ Hieron. ep. 24. ad Maur. fl. non longe a 10. 9. ^j Ber. ser. 47. in Cæt. prope fi. ^k Ibid. paulo ante.

^a Greg. reg. lib. 8. ind. 3. c. 31. ^b Ibid. lib. 9. ind. 4. c. 48. ^c Aug. en. ch. ad Laurent. c. 04. 10. 3. ^d Idem ep. 108. ad Vital. Carr. ver. fi. 10. 2. ^e Idem ep. ad Bonif. quæ est prima ex 21. ^f Idem cõfess. lib. 1. c. 10. 1. ^g Idem de spir. et lit. c. 13. 10. 3. ^h Idem de carthecib. rubib. c. 18. circa med. 10. 4. ⁱ Hieron. ep. 24. ad Maur. fl. non longe a 10. 9. ^j Ber. ser. 47. in Cæt. prope fi. ^k Ibid. paulo ante.

^a Greg. reg. lib. 8. ind. 3. c. 31. ^b Ibid. lib. 9. ind. 4. c. 48. ^c Aug. en. ch. ad Laurent. c. 04. 10. 3. ^d Idem ep. 108. ad Vital. Carr. ver. fi. 10. 2. ^e Idem ep. ad Bonif. quæ est prima ex 21. ^f Idem cõfess. lib. 1. c. 10. 1. ^g Idem de spir. et lit. c. 13. 10. 3. ^h Idem de carthecib. rubib. c. 18. circa med. 10. 4. ⁱ Hieron. ep. 24. ad Maur. fl. non longe a 10. 9. ^j Ber. ser. 47. in Cæt. prope fi. ^k Ibid. paulo ante.

^a Greg. reg. lib. 8. ind. 3. c. 31. ^b Ibid. lib. 9. ind. 4. c. 48. ^c Aug. en. ch. ad Laurent. c. 04. 10. 3. ^d Idem ep. 108. ad Vital. Carr. ver. fi. 10. 2. ^e Idem ep. ad Bonif. quæ est prima ex 21. ^f Idem cõfess. lib. 1. c. 10. 1. ^g Idem de spir. et lit. c. 13. 10. 3. ^h Idem de carthecib. rubib. c. 18. circa med. 10. 4. ⁱ Hieron. ep. 24. ad Maur. fl. non longe a 10. 9. ^j Ber. ser. 47. in Cæt. prope fi. ^k Ibid. paulo ante.

^a Greg. reg. lib. 8. ind. 3. c. 31. ^b Ibid. lib. 9. ind. 4. c. 48. ^c Aug. en. ch. ad Laurent. c. 04. 10. 3. ^d Idem ep. 108. ad Vital. Carr. ver. fi. 10. 2. ^e Idem ep. ad Bonif. quæ est prima ex 21. ^f Idem cõfess. lib. 1. c. 10. 1. ^g Idem de spir. et lit. c. 13. 10. 3. ^h Idem de carthecib. rubib. c. 18. circa med. 10. 4. ⁱ Hieron. ep. 24. ad Maur. fl. non longe a 10. 9. ^j Ber. ser. 47. in Cæt. prope fi. ^k Ibid. paulo ante.

^a Greg. reg. lib. 8. ind. 3. c. 31. ^b Ibid. lib. 9. ind. 4. c. 48. ^c Aug. en. ch. ad Laurent. c. 04. 10. 3. ^d Idem ep. 108. ad Vital. Carr. ver. fi. 10. 2. ^e Idem ep. ad Bonif. quæ est prima ex 21. ^f Idem cõfess. lib. 1. c. 10. 1. ^g Idem de spir. et lit. c. 13. 10. 3. ^h Idem de carthecib. rubib. c. 18. circa med. 10. 4. ⁱ Hieron. ep. 24. ad Maur. fl. non longe a 10. 9. ^j Ber. ser. 47. in Cæt. prope fi. ^k Ibid. paulo ante.

^a Greg. reg. lib. 8. ind. 3. c. 31. ^b Ibid. lib. 9. ind. 4. c. 48. ^c Aug. en. ch. ad Laurent. c. 04. 10. 3. ^d Idem ep. 108. ad Vital. Carr. ver. fi. 10. 2. ^e Idem ep. ad Bonif. quæ est prima ex 21. ^f Idem cõfess. lib. 1. c. 10. 1. ^g Idem de spir. et lit. c. 13. 10. 3. ^h Idem de carthecib. rubib. c. 18. circa med. 10. 4. ⁱ Hieron. ep. 24. ad Maur. fl. non longe a 10. 9. ^j Ber. ser. 47. in Cæt. prope fi. ^k Ibid. paulo ante.

^a Greg. reg. lib. 8. ind. 3. c. 31. ^b Ibid. lib. 9. ind. 4. c. 48. ^c Aug. en. ch. ad Laurent. c. 04. 10. 3. ^d Idem ep. 108. ad Vital. Carr. ver. fi. 10. 2. ^e Idem ep. ad Bonif. quæ est prima ex 21. ^f Idem cõfess. lib. 1. c. 10. 1. ^g Idem de spir. et lit. c. 13. 10. 3. ^h Idem de carthecib. rubib. c. 18. circa med. 10. 4. ⁱ Hieron. ep. 24. ad Maur. fl. non longe a 10. 9. ^j Ber. ser. 47. in Cæt. prope fi. ^k Ibid. paulo ante.

^a Greg. reg. lib. 8. ind. 3. c. 31. ^b Ibid. lib. 9. ind. 4. c. 48. ^c Aug. en. ch. ad Laurent. c. 04. 10. 3. ^d Idem ep. 108. ad Vital. Carr. ver. fi. 10. 2. ^e Idem ep. ad Bonif. quæ est prima ex 21. ^f Idem cõfess. lib. 1. c. 10. 1. ^g Idem de spir. et lit. c. 13. 10. 3. ^h Idem de carthecib. rubib. c. 18. circa med. 10. 4. ⁱ Hieron. ep. 24. ad Maur. fl. non longe a 10. 9. ^j Ber. ser. 47. in Cæt. prope fi. ^k Ibid. paulo ante.

^a Greg. reg. lib. 8. ind. 3. c. 31. ^b Ibid. lib. 9. ind. 4. c. 48. ^c Aug. en. ch. ad Laurent. c. 04. 10. 3. ^d Idem ep. 108. ad Vital. Carr. ver. fi. 10. 2. ^e Idem ep. ad Bonif. quæ est prima ex 21. ^f Idem cõfess. lib. 1. c. 10. 1. ^g Idem de spir. et lit. c. 13. 10. 3. ^h Idem de carthecib. rubib. c. 18. circa med. 10. 4. ⁱ Hieron. ep. 24. ad Maur. fl. non longe a 10. 9. ^j Ber. ser. 47. in Cæt. prope fi. ^k Ibid. paulo ante.

^a Greg. reg. lib. 8. ind. 3. c. 31. ^b Ibid. lib. 9. ind. 4. c. 48. ^c Aug. en. ch. ad Laurent. c. 04. 10. 3. ^d Idem ep. 108. ad Vital. Carr. ver. fi. 10. 2. ^e Idem ep. ad Bonif. quæ est prima ex 21. ^f Idem cõfess. lib. 1. c. 10. 1. ^g Idem de spir. et lit. c. 13. 10. 3. ^h Idem de carthecib. rubib. c. 18. circa med. 10. 4. ⁱ Hieron. ep. 24. ad Maur. fl. non longe a 10. 9. ^j Ber. ser. 47. in Cæt. prope fi. ^k Ibid. paulo ante.

^a Greg. reg. lib. 8. ind. 3. c. 31. ^b Ibid. lib. 9. ind. 4. c. 48. ^c Aug. en. ch. ad Laurent. c. 04. 10. 3. ^d Idem ep. 108. ad Vital. Carr. ver. fi. 10. 2. ^e Idem ep. ad Bonif. quæ est prima ex 21. ^f Idem cõfess. lib. 1. c. 10. 1. ^g Idem de spir. et lit. c. 13. 10. 3. ^h Idem de carthecib. rubib. c. 18. circa med. 10. 4. ⁱ Hieron. ep. 24. ad Maur. fl. non longe a 10. 9. ^j Ber. ser. 47. in Cæt. prope fi. ^k Ibid. paulo ante.

^a Greg. reg. lib. 8. ind. 3. c. 31. ^b Ibid. lib. 9. ind. 4. c. 48. ^c Aug. en. ch. ad Laurent. c. 04. 10. 3. ^d Idem ep. 108. ad Vital. Carr. ver. fi. 10. 2. ^e Idem ep. ad Bonif. quæ est prima ex 21. ^f Idem cõfess. lib. 1. c. 10. 1. ^g Idem de spir. et lit. c. 13. 10. 3. ^h Idem de carthecib. rubib. c. 18. circa med. 10. 4. ⁱ Hieron. ep. 24. ad Maur. fl. non longe a 10. 9. ^j Ber. ser. 47. in Cæt. prope fi. ^k Ibid. paulo ante.

^a Greg. reg. lib. 8. ind. 3. c. 31. ^b Ibid. lib. 9. ind. 4. c. 48. ^c Aug. en. ch. ad Laurent. c. 04. 10. 3. ^d Idem ep. 108. ad Vital. Carr. ver. fi. 10. 2. ^e Idem ep. ad Bonif. quæ est prima ex 21. ^f Idem cõfess. lib. 1. c. 10. 1. ^g Idem de spir. et lit. c. 13. 10. 3. ^h Idem de carthecib. rubib. c. 18. circa med. 10. 4. ⁱ Hieron. ep. 24. ad Maur. fl. non longe a 10. 9. ^j Ber. ser. 47. in Cæt. prope fi. ^k Ibid. paulo ante.

^a Greg. reg. lib. 8. ind. 3. c. 31. ^b Ibid. lib. 9. ind. 4. c. 48. ^c Aug. en. ch. ad Laurent. c. 04. 10. 3. ^d Idem ep. 108. ad Vital. Carr. ver. fi. 10. 2. ^e Idem ep. ad Bonif. quæ est prima ex 21. ^f Idem cõfess. lib. 1. c. 10. 1. ^g Idem de spir. et lit. c. 13. 10. 3. ^h Idem de carthecib. rubib. c. 18. circa med. 10. 4. ⁱ Hieron. ep. 24. ad Maur. fl. non longe a 10. 9. ^j Ber. ser. 47. in Cæt. prope fi. ^k Ibid. paulo ante.

^a Greg. reg. lib. 8. ind. 3. c. 31. ^b Ibid. lib. 9. ind. 4. c. 48. ^c Aug. en. ch. ad Laurent. c. 04. 10. 3. ^d Idem ep. 108. ad Vital. Carr. ver. fi. 10. 2. ^e Idem ep. ad Bonif. quæ est prima ex 21. ^f Idem cõfess. lib. 1. c. 10. 1. ^g Idem de spir. et lit. c. 13. 10. 3. ^h Idem de carthecib. rubib. c. 18. circa med. 10. 4. ⁱ Hieron. ep. 24. ad Maur. fl. non longe a 10. 9. ^j Ber. ser. 47. in Cæt. prope fi. ^k Ibid. paulo ante.

Idem in synon. c. 5. prope fi.
b Aug. ep. 3. ad volu- san. ante med. 10. 2.
e Ber. ser. 7. in Cant. an. med.

CIT. ³ **ISIDORVS** in synonymis: Lectio docet quid caueas, lectio ostendit quo tendas, lectio sensus augetur, et intellectus. ⁴ **AVGVSTINVS** in epistola: Tanta est Christianarum profunditas litterarum, vt in eis quotidie proficerem, si eas solas ab ineunte pueritia vsque ad decrepitam senectutem, maximo otio, summo studio, meliore ingenio conarer addiscere. ⁵ **IOANNES** Chrysostronus super Ioannem: Non propterea data sunt scripturae, vt in libris eas habeamus solum, sed vt in cordibus conglutinemus eas. ⁶ **IDEM**: Si turpilium sordidat, et demones vocat manifestum est, quoniam spiritualis lectio sanctificat, et spiritus affert gratiam, diuinam enim sunt incarnationes scripturae. ⁷ **BERNARDVS** super Cantica: Ante carnis disciplinae studij edomitam et emancipatam spiritui, ante spretam et abiectam saeculi pompam et facinram, indigna ab impuris lectio sacrae scripturae praesumitur, quo modo nempe lux incassum circumfundit oculos caecos, vel clausos, ita animalis homo non percipit ea quae sunt spiritus Dei.

De Sapientia. Cap. XXXIII.

d Greg. li. 1. Moral. c. 26.
e Idem reg. lib. 7. ind. 2. c. 39
f Aug. de lib. arbit. li. 2. c. 9. cir. med. 10. 2.
g Idem de cin. Dei. li. 2. c. 20. 10. 5.
h Idem ory. lib. 10. c. 10. ver. lo sapiens.
i Idem de sum. bo. li. 2. c. 1. sent. 6.
k Amb. an. not. in Leu. ad simplic. ante med. 10. 2.
l Idem trac. in ps. 104. ad sum. med. 10. 2.
m Ber. de consil. li. 2. ante med. n. Idem ser. 19. in Cant. prope fi.
o Seno. ep. 70. ante med. p. Ibid. ep. 82. ante med.

GREGORIVS ^d in Moralibus: Neque hoc est sapere quod intelligere, quia multi aeterna quidem sapiunt, sed haec intelligere nequaquam possunt. ^e **IDEM** in registro: Sapienter illicita superat, qui didicerit etiam non vti concessis. ^f **AVGVSTINVS** de libero arbitrio: Nemo sine sapientia beatus est: nemo enim beatus est nisi summo bono, quod in ea veritate, quam sapientiam vocamus, cernitur, et tenetur. **IDEM**: Vt, qui derelinquunt. Supra lib. 3. de sapientia. ^g **IDEM** de ordine disciplinae: Quisquis omnem philosophiam fugienda putat, nihil nos vult aliud, quam non amare sapientiam. ^h **IDEM**: Duplex est via quam sequimur, cum rerum nos obscuritas mouet, aut ratione, aut certe auctoritate, philosophia rationem promittit. ⁱ **IDEM**: Tria sunt genera rerum in quibus rationabile apparet, vnum est in factis ad aliquem finem relatis, alterum in discendo, tertium in delectando. Primum nos admonet, nihil temere facere. Secundum recte docere. Vltimum beate contemplari. ^k **IDEM** de ciuitate Dei: Non est vera sapientia, quae intentionem suam, in his quae prudenter, discernit, gerit fortiter, cohibet temperanter, iuste distribuit, non ad illum dirigit finem, ubi erit Deus omnia in omnibus, aeternitate certa, et pace perfecta. ^l **ISIDORVS** in etymologijs: Sapiens dicitur est a sapore, quia sicut aptus est gustus ad discretionem saporis ciborum, sic sapiens, ad dinoscendum rerum atque causarum, quo vnumquodque dinoscatur, atque sensu veritatis discernatur. ^m **IDEM** de Summo bono: Nullus sapientiam Dei plene recipit, nisi qui se ab omnium abstractare actionum cura contendit. ⁿ **AMBROSIVS** in epistola: Nihil peccare, solius Dei est sapientia: est, et corrigere erratum, et penitentiam agere peccati. ^o **IDEM**: Sola est sapientia libera, quae diuitibus pauperes praeficit, et quae seruos proprijs fenerari Domini facit. ^p **IDEM**: Sapiens non metuit. Supra lib. 3. de affectibus. ^q **IDEM**: Ille vere sapit, cuius animus in Christo est, et cuius interior oculus erigitur ad superna. ^r **BERNARDVS** de consideratione: Quid prodest si vniuersum mundum lucretis, et vnum perdens? et si sapiens alijs sis, deest tibi sapientia si tibi non fueris. ^s **IDEM** super Cantica: Nescitis, quia angelus satanae multoties transfiguratur se in angelum lucis? Sapientia est Deus, et vult se amarum non solum dulciter, sed et sapienter. ^t **BERNARDVS** in epistola: Sapiens videbit ubi victurus sit, cum quibus, quo, quid acturus, cogitat semper qualis vita, non quanta sit. ^u **IDEM**: Sapiens omnia examinat seculi, quid acceperit, a quo, quantum, ubi, quem ad modum, operatur

^v **IDEM**: Sapiens bonorum rector, est malorum victor. ^w **IDEM**: Facere docet philosophia, non dicere, et hoc exigit, vt ad legem suam quisque viuatur, ne orationi vita dissentiat. ^x **IDEM**: Rogo atque hortor, vt philosophiam in praedicatione imo demittas, et experimentum profectus tui capias, non oratione, nec scripto, sed animi firmitate, cupiditatum diminutione, verba rebus proba. ^y **IDEM**: Affectator sapientiae adheret quidem in corpore suo, sed optima sui parte abest, et cogitationes suas ad sublimia intendit. ^z **IDEM**: Ad philosophiam te confer si vis saluus esse, si securus, si beatus, denique si vis esse, quod maximum est, liber. ^{aa} **IDEM**: Non est philosophia popularis artificium, nec ostentatione paratum, nec in verbis, sed in rebus est, nec ad hoc adhibetur vt cum aliqua oblectatione consumatur dies, vt dematur otio nausea: animum format et fabricat, vitam disponit, actiones regit, agenda et omittenda demonstrat.

De Doctrina. Cap. XXXIV.

^{ab} **REGORIVS** ^x super Ezechielem: Quisquis expostor in explanatione sacri eloquij, vt fortasse auditoribus placeat, aliquid mentiendo componit, sua et non Dei verba loquitur, si tamen placendi, vel seducendi studio mentiatur. Nam si in verbis Dominici virtutem requirere, ipse aliter quam is, per quem prolata sunt, senserit, etiam si sub intellectu alio adificationem charitatis requirat, Domini sunt verba quae narrat: quia ad hoc solum Deus per totam nobis sacrae scripturam loquitur, vt nos ad suum et proximi amorem trahat. ^{ac} **IDEM**: Pensare debet doctor, quid loquatur, cui loquatur, quando loquatur, qualiter loquatur, et quantum loquatur. Si enim vnum horum defuerit, locutio apta non erit. ^{ad} **IDEM**: Loqui de Deo, quiete valde et liberae mentis est. Tunc namque bene dirigitur lingua in sermone, cum secure sensus quae uerit in tranquillitate. ^{ae} **IDEM** in pastoralis: Clauis apertionis est sermo correctionis: quia increpando culpam detegit, quam saepe nescit, ipse etiam, qui perpetravit. ^{af} **IDEM** in Moralibus: Qui peccatori praedicat, tanta dispensatione componere praedicationem debet, vt nec derelicta spe timorem subtrahat, nec spe subtracta, in solo eum timore derelinquat. ^{ag} **IDEM**: Qui ad vere praedicationis verba se praeparat, necesse est, vt causarum origines a sacris paginis sumat: vt omne, quod loquitur, ad diuinam auctoritatis fundamentum reuocet, atque in eo edificium suae locutionis firmet. ^{ah} **IDEM** in homilij: Cum malorum peruersitas crescit, non solum frangi praedicatione non debet, sed etiam augeri. ^{ai} **IDEM**: Plus est verbi pabulo, victuram in perpetuum mentem reficere, quam ventrem moriturae carnis terreno pane satiare. ^{aj} **IDEM**: Subtili occultoq. iudicio, a quorumdam auribus praedicatione sancta subtrahitur: quia suscipiunt per gratiam non merentur. ^{ak} **IDEM** in registro: Lingua nostra bonis fomentum sit, prauis aculeus, tumidos retundat, iratos mitiget, pigros exacuat, desides hortatu succendat, resurgentiibus suadeat, a speris bladiatur, desperatos consoletur: vt quia doctores dicimur, via salutis gradientibus ostendamus. ^{al} **IDEM** in dialogis: Si inuisibilia pensamus, nimirum constat, quia maius est miraculum, praedicationis verbo, atque orationis solatio peccatore conuertere, quam carne mortuum resuscitare. ^{am} **AVGVSTINVS** de consensu Euangelistarum: Ex euangeliorum, vniuersa varietate verborum, rerum autem sententiarumq. concordia satis apparet salubriter nos doceri, nihil querendum in verbis nisi loquentium veritatem, cui demonstranda inuigilare debent omnes veridici narratores, cum de homine, vel de Angelo, vel de Deo aliquid narrant. ^{an} **IDEM** de opere monachorum: Multo misericordius operatur

q Ibid. ep. 85. vers. ff.
r Ibid. ep. 20. circa prin.
s Ibidem.
t Ibid. ep. 65. post med.
u Ibid. ep. 16. ante med.
v Greg. in Exec. hom. 10. ante med.
w Ibidem hom. 11. ante med.
x Ibidem homil. 11. post med.
y Ibidem cu. p. 2. c. 4. et reg. lib. 1. ind. 9. c. 24. circa med.
z Ibidem li. 33. Moral. c. 11. non lege a prin.
aa Ibid. lib. 18. c. 14. non lege a prin.
ab Ibidem d. Idem hom. 18. v. Euag. cir. med.
ac Ibidem hom. 6. prope fi.
ad Ibid. homil. 4. non lege a prin.
ae Idem reg. lib. 7. ind. 2. c. 111. circa med.
af Ibidem li. 3. Dial. c. 17. post med.
ag Aug. de cons. Euag. lib. 2. c. 28. 10. 4.
ah Ibidem de oper. monach. c. 22. vers. ff. 10. 8.

^{ba} **IDEM** de Trin. lib. 2. non longe a prin. 10. 3. ^{bb} **IDEM** li. 4. c. 1. circa med. ^{bc} **IDEM** de cathedizandis rudibus: Dilectione tibi tamquam sine proposito quo referas omnia quae dicis, quidquid narra, ita narra, vt ille cui loqueris audiendo credat, credendo speret, et sperando amet. ^{bd} **IDEM** de bono perseverantiae: Facile est immo et vtile, vt taceatur aliquid verum, propter incapaces. ^{be} **IDEM**: Cum res vera ita se habet, vt fiat peior nobis eam dicentibus, illi, qui capere non potest, nobis autem tacentibus ille qui potest, quid putamus esse faciendum? nonne dicendum est potentius verum, vt qui potest capere capiat, quam tacendum, vt non solum id ambo non capiant, verum etiam qui est intelligentior ipse fiat peior, qui si audiret et caperet per illum plures disceret, quoniam enim est capax: vt discat, eo magis est idoneus, vt alios doceat. ^{bf} **IDEM**: Non finis in disputationibus prompti, et in orationibus pigri. ^{bg} **IDEM** in epistola: Sollicitissime cauendum est in docendo superbiae vitium, quod in discendo non ita est. ^{bh} **AMBROSIVS** de officijs: Ab sit pertinax in familiari sermone contentio, quoties enim magis excitare inanes, quam vtilitatis aliquid afferre solet disceptatio siue irascuntia sine amaritudine sit, monitio sine asperitate, hortatio sine offensione. ^{bi} **ISIDORVS** in synonymis: Communia omnibus secreta paucioribus loquere, aperta cunctis, opera paucis annuntia. ^{bj} **IDEM** de Summo bono: Quadriforma est dicendi ratio, quia aut bene sentiendo quid bene profertur, aut nihil sentiendo nihil dicitur, aut parum sentiendo loquacitas sola ostentatur, aut optime sentiendo non eleganter profertur quod dicitur. ^{bk} **HIERONYMVS** in epistola: Docente te in ecclesia non clamor populi, sed gemitus suscitetur: lacrymae auditorum, laudes tuae sint. ^{bl} **IDEM**: Praedicator continentiae, nuptias ne conciliet. ^{bm} **BERNARDVS** super Cantica: En quanta prae insundenda sunt, vt effundenda audeamus, de plenitudine non de penuria largientis, primo quidem compunctio, deinde deuotio, tertio penitentiae labor, quarto pietatis opus, quinto orationis studium, sexto contemplationis otium, septimo plenitudo dilectionis. ^{bn} **IDEM**: Doctrina spiritus non curiositatem acuit, sed charitatem accendit.

De Dignitate. Cap. XXXV.

^{bo} **REGORIVS** ⁿ in registro: Ad hoc locorum gradus rationis ordo distinxit, et iudicia esse constituit, vt nec praepositi in opprimendos se frustra valeant occupare subditos, nec subiectis, iterum contra suos praepositos effrenata sit resultandi licentia. ^{bp} **IDEM**: Ad hoc diuinam dispensationis prouiso, gradus et diuersos constituit ordines esse distinctos, vt dum reuerentiam minores potioribus exhiberent, et potiores minoribus dilectionem impenderent, vna concordia fieret ex diuersitate conexio, et recte officiorum gereretur administratio singularum. ^{bq} **IDEM**: Quia homo quod sibi tribuitur, quo iudicio disponatur ignorat, nec ad appetendum locum superiorem proca iniquiter sistere, nec ad repellendum contumax debet inueniri. ^{br} **IDEM** in pastoralis: Virtutibus pollens coactus ad regimen veniat, virtutibus vacuum, nec coactus accedat. ^{bs} **IDEM**: Cum rerum necessitas exposcit, pen-

operatur erga animas infirmorum, qui fame bonae feruorum Dei consulit, quam erga corpora egretium, qui panem esurientibus frangit. ^{ca} **IDEM** de Trinitate: Nec trepidus ero ad proferenda sententiam mea, in qua magis amabo inspicere a rectis, quam timebo morderi a peruersis. Gratanter enim suscipit oculos colubinum pulcherrima et modestissima charitas, dentem autem caninum, vel euitat cautiissima humilitas, vel retundit solidissima veritas. ^{cb} **IDEM**: Persuadendum erat homini, quantum non dilexerit Deus, et quales: quantum, ne desperarem: quales, ne superbiremus. ^{cc} **IDEM** de catechizandis rudibus: Dilectione tibi tamquam sine proposito quo referas omnia quae dicis, quidquid narra, ita narra, vt ille cui loqueris audiendo credat, credendo speret, et sperando amet. ^{cd} **IDEM** de bono perseverantiae: Facile est immo et vtile, vt taceatur aliquid verum, propter incapaces. ^{ce} **IDEM**: Cum res vera ita se habet, vt fiat peior nobis eam dicentibus, illi, qui capere non potest, nobis autem tacentibus ille qui potest, quid putamus esse faciendum? nonne dicendum est potentius verum, vt qui potest capere capiat, quam tacendum, vt non solum id ambo non capiant, verum etiam qui est intelligentior ipse fiat peior, qui si audiret et caperet per illum plures disceret, quoniam enim est capax: vt discat, eo magis est idoneus, vt alios doceat. ^{cf} **IDEM**: Non finis in disputationibus prompti, et in orationibus pigri. ^{cg} **IDEM** in epistola: Sollicitissime cauendum est in docendo superbiae vitium, quod in discendo non ita est. ^{ch} **AMBROSIVS** de officijs: Ab sit pertinax in familiari sermone contentio, quoties enim magis excitare inanes, quam vtilitatis aliquid afferre solet disceptatio siue irascuntia sine amaritudine sit, monitio sine asperitate, hortatio sine offensione. ^{ci} **ISIDORVS** in synonymis: Communia omnibus secreta paucioribus loquere, aperta cunctis, opera paucis annuntia. ^{cj} **IDEM** de Summo bono: Quadriforma est dicendi ratio, quia aut bene sentiendo quid bene profertur, aut nihil sentiendo nihil dicitur, aut parum sentiendo loquacitas sola ostentatur, aut optime sentiendo non eleganter profertur quod dicitur. ^{ck} **HIERONYMVS** in epistola: Docente te in ecclesia non clamor populi, sed gemitus suscitetur: lacrymae auditorum, laudes tuae sint. ^{cl} **IDEM**: Praedicator continentiae, nuptias ne conciliet. ^{cm} **BERNARDVS** super Cantica: En quanta prae insundenda sunt, vt effundenda audeamus, de plenitudine non de penuria largientis, primo quidem compunctio, deinde deuotio, tertio penitentiae labor, quarto pietatis opus, quinto orationis studium, sexto contemplationis otium, septimo plenitudo dilectionis. ^{cn} **IDEM**: Doctrina spiritus non curiositatem acuit, sed charitatem accendit.

De Zelo. Cap. XXXVI.

^{co} **REGORIVS** ^a super Ezechielem: Nullum omnipotentem Deo, tale est sacrificium, quale est zelus animarum. ^{cp} **IDEM**: Restat vt suae. Supra libro 2. de prudentia. ^{cq} **IDEM** in Moralibus: Si nulla ira ex virtute surgeret, diuinam animaduersionis impetu Phinees per gladium non placasset. ^{cr} **IDEM**: Aliquantum necesse est, vt prauis mentibus, quae humana praedicatione corrigi nequeunt, diuina flagella optari benignae debeant. ^{cs} **IDEM**: Euenire plerumque. Supra lib. 3. de discordia. ^{ct} **IDEM**: Si sic proximis vt nos amare praecipimur, restat vt sic eorum erratibus sicut nostris vitijs irascemur. ^{cu} **IDEM**: Erga errata proximorum sic mansuetudo zelum temperet, quatenus a iustitiae studio non eneruet. ^{cv} **AVGVSTINVS** in epistola: Quid hic magis persequitur vitam bonorum, quam vita iniquorum? non cum cogit imitari, quod displicet, sed cum cogit dolere, quod videt? Quoniam coram pio viuens impie, et si non obligat conscientiam, cruciat sentientem. ^{cw} **IDEM**: Pia est. Infra de dolore. ^{cx} **BERNARDVS** super Cantica: Zelum tuum inflammet charitas, informet scientia, firmet constantia, sit feruidus, sit circumspectus, sit inuictus, nec teporem habeat, nec discretionem careat, nec timidus sit. ^{cy} **IDEM** in epistola: Habeat charitas zelum, sed adhibeat pro tempore modum, feneritas numquam remissa, intermissa tamen plus proficit. ^{cz} **IDEM**: Hoc finis vera et casta contemplatio habet, vt mentem quanto diuino igne vehementer succenderit, tanto interdum replat zelo, et desiderio acquirendi Deo, qui eum similitur diligant, vt otium contemplationis pro studio praedicationis libetissime intermittat. ^{ca} **GLOSSA**: Ira iusta est, qua irascitur quis suis, et alienis peccatis, videns homines confitentes Dei ore, et negantes peccatis:

Idem li. 1. Dial. c. 13. post med.
f Idem hom. 22. v. Euag. prope fi.
g Idem ep. 1. ad Leand. in expofit. li. 1. Tob. c. 13. sum. bo. lib. 1. c. 33. sen. 1.
h Ber. ser. 70. in Car. post med.
i Ibid. ver. sus. fin.
k Idem ep. 42. post med.
l Greg. in Exec. hom. 12. logo post med.
m Idem li. 5. Moral. c. 32. post med.
n Ibid. lib. 13. c. 3. in prin.
o Ibid. li. 3. c. 31. post med.
p Ibid. lib. 10. c. 4. cir. med.
q Aug. ep. 145. ad Sebastian. 10. 2.
r Ber. ser. 20. in Cant. an. med.
s Idem ep. 25. prope fin.
t Ibid. ser. 57. post med.
u Glossa: k Gloss. in ps. 130.

ribus, renunciantes saeculo verbis et non factis, et videns fratres fratibus detrahentes, oculum dantes, et fidem non seruantes. GLOSSA: Bonus zelus est feruor animi, quo mens, abiecto humano timore, pro defensione veritatis accenditur: et eo magis commendabilis, quo qualibet praua, qua viderit corrigere fatagat, si nequit tolerat, et gemit.

De Solitudine. Cap. XXXVII.

Gregorius in Moralibus: Sancti viri quia breuitatem vite indefinenter aspiciunt, quasi quotidie morientes viuunt: et tanto se sollicitius manifeste preparant, quanto et nulla esse transitoria ex fine semper pensant. IDEM: Mens tanto altius inter tentationum fluctus attollitur, quanto sollicitius ab huius saeculi cogitatione vacuatur. IDEM: Magna solitudine ad curam nostrae meliorationis accingimur, quando id virtutis in alijs cernimus, quod non habemus. IDEM: Dominum tanto. Supra de discuffione. IDEM in registro: Illa sollicitudo praepositorum vitilis est, illa est cautela laudabilis, in qua totum ratio agit, et furor sibi nil vindicat. IDEM: Quanto mortis vicinior efficeris, tanto fieri sollicitior atque timidior debes. IDEM: Cum honoris augmento, cura quaeque sollicitudinis debet excrefcere. IDEM: Cum cancta negotia sollicitudine indaganda veritatis indigeant, tamen quae ad deiectionem sacerdotum grauium spectant, sunt districtius trutinanda. IOANNES Chrysoftomus super Matthaeum: Occupatio vitium, sollicitudinum, suggestionum voluptates plerumque excludit. HIERONYMVS: Grandis virtutis. Supra lib. 2. de continentia tactus. BERNARDVS super Cantica: Omnis cura sanctorum, spreto ornatu cultuq. superfluo exterioris sui hominis, qui certe corrumperit, omni se diligentia praebet, et occupat excolendo, atque decorando interiori illi, qui ad imaginem Dei est, et renouatur de die in diem. IDEM: Omnis de bonis. Supra de reprobatione. IDEM in sermonibus: Dignum valde est, et omnino exigat ratio aequitatis, ut quibus a constitutione mundi regnum paratur, ipsi etiam sese regno parare non negligant. AVGVSTINVS de ordine disciplinae: Opera danda est optimis moribus, Deus enim noster aliter nos exaudire non poterit, bene autem viuentes facillime exaudiet. SENECA in epistola: Perseuerandum est, et assiduo studio robur addendum, donec bona mens sit quod bona voluntas est.

De Correctione. Cap. XXXVIII.

Gregorius in Moralibus: Quisque perpendere sollicitus sciat, ne luctus tempore verba increpationis inferat. IDEM: Quos de aperta infirmitate reprehendimus, superest, ut de occulte fortitudinis aestimatione veneremur. IDEM: Ex se debet. Supra lib. 2. de obliuione. IDEM in registro: Dum vnus corripitur, plurimi emendantur. Et melius est, ut pro multorum saluatione vnus condemnetur, quam per vnus licentiam multi periclitentur. IDEM: Vbi senior iuuenibus exemplum ad interitum praebet, ibi districta increpatione feriendus est. ISIDORVS de Summo bono: Sicut peccatorem conuenit argui iniustum sic conuersum exulcerari. IDEM: Qui veraciter fratrem vult corripere ac sanare infirmitatem, talem se praestare fratrem vilitati studeat, ut eum quem corrigere cupit, humili corde admonet, hoc faciens ex compassione quasi communis periculi, ne forte et ipse subijciatur tentationi. AVGVSTINVS in enchiridione: Qui emendat verbere, in quem potestas datur, et coequet aliqua disciplina, et tamen peccatum eius quo ab illo laesus, aut offensus est dimittit ex corde, vel orat, ut ei dimittatur, non solum in eo quod dimittit, atque orat, verum etiam in eo quod

corripit, et aliqua emendatoria poena plectit, eleemosynam dat. Multa enim bona praestantur inuitis, quod eorum consilium vilitati non voluntari. IDEM si peccauerit. Supra lib. 3. de arguione. IDEM in epistola: Quantum illi laudandi, atque praedicandi sunt, qui dignati non sunt cum mundo etiam florente, florere: tantum increpandi, et accusandi sunt, quos perire cum pereunte delectat. IDEM de correptione et gratia: Corripiantur a praepositis suis subditi, fratres, correptionibus vitique de charitate venientibus, pro culpam diuersitate diuersis, vel minoribus, vel amplioribus: quia et ipsa, quae dano nominatur, qua fecit episcopale iudicium, qua poena in Ecclesia nulla maior est, potest si Deus voluerit, in correptionem saluberrimam cedere, atque proficere. IDEM de doctrina Christiana: Quid locis, et temporis, et personis eueniat, diligenter attendendum est, ne temere flagitia reprehendamus. IOANNES Chrysoftomus super Matthaeum: Omnis correptio similis est ceteris tetationibus. Sicut enim omnis tentatio fideles quidem magis aedificat, infideles autem amplius destruit: sic et omnis increpatione disciplinae religiosum hominem, et timentem meliorem facit, irreligiosum autem et malum conturbat, et ad deterius ire compellit. BERNARDVS: Non contentenda increpatione iusti, quae ruina peccati cordis sanitas est, nec non et Dei via ad animam. IDEM in sermonibus: Nemo fratres vitia palpet, peccata nemmo dissimulet, cum viderit ordinem deperire, vel minus disciplinam. Est enim consentire, silere cum arguere possis, et scimus quia similis poena facientes maneat et consentientes. GLOSSA: Raro, et non fine magna necessitate, obiurgationes sunt adhibenda, et non nisi Dei respectu remota ab oculo trabae, id est odio:

De Aequitate. Cap. XXXIX.

Gregorius in registro: Ita vos in ea, quae Deum offendunt, et ad iracundiam prouocant, districtos ac sollicitos exhibete, ut ad aliorum emendationem et vindicta culpabilem feriat, et innocentem falsa opinio non affligat. IDEM: Manifesta peccata, non sunt occulta correptione purganda, sed palam sunt arguendi, qui palam nocent: ut dum aperta obiurgatione sanatur, hi, qui eos imitando deliquerant, corrigantur. IDEM: Cum increpare delinquentes noluierit, eos proculdubio pastor occidit. Hac ergo consideratione copulatus, velis nolis locuturus sum: quia omni virtute aut te cupio saluari, aut de tua morte me eripi. IDEM: Sicut obstinati esse humilibus non debemus, ita districti esse superbis debemus. IDEM: Sicut perseueranti culpa debetur iure vindicta, ita respicientibus est venia concedenda. IDEM: Summum in regibus. Supra lib. 1. de potentibus. IDEM: Boni te dulcem, prauis sentiant correctorem. In qua videlicet correptione hunc esse ordinem noueris obseruandum, ut personam diligas, et vitia persequaris: ne si aliter agere fortasse volueris, transeat in crudelitatem correctio, et perdas quos emendare, desideras. IDEM: Iustitia et rationis ordo suadet, ut qui sua a successoribus desiderat mandata seruari, praedecessoris sui proculdubio voluntatem et statuta custodiat. IDEM: Sicut in his, qui per ignorantiam fecerunt, culpa aliquatenus toleranda est: ita in his fortiter insequenda, qui non metuunt sciendo peccare. IDEM: Effectum iusta postulantis indulgere, et vigor aequitatis, et ordo exigit rationis, praesertim quando penitentium voluntatem, et pietas adiuvat et veritas non relinquit. IDEM: Sicut rationi contraria procul est abijcienda petitio, ita in his, quae bene desiderantur, effectum non conuenit negare. IDEM: Minorem maior praedicat, sicut honore, ita et crimine: et quae maior sequitur culpa, maiori plectatur vindicta, et sic postea poenitentia credatur esse fructuosa. IDEM: Sicut laudabile discretumque est reueren-

reuerentiam et honorem debitum exhibere prioribus, ita rectitudinis et Dei timoris est, si qua in eos correptione indigent, nulla dissimulatione postponere: ne totum, quod abest, incipiat corpus inuadere, si languor non fuerit curatus in capite. IDEM: Manifesti excessus, canonica semper moderatione premeditunt: ut vna res, et praetoriorum correctio, et esse regula possit futurorum. IDEM: Quoties contra ecclesiasticam quid gestum dicitur disciplina, ne nos ante Deum culpa ex dissimulatione redarguat, irrequisitum hoc relinquere non audeamus. IDEM: Sicut Ecclesia proprias res amittere non debet, ita eam rapacitatis ardore alienas inuadere non oportet. IDEM: Iurgantium controuersias, celeri sententia terminare, et aequitati proculdubio continet, et vigorem. IDEM: Sicut ab alijs nostra exigimus, ita singulis sua iura seruamus. IDEM in Moralibus: Maiora crimina, et tunc credenda sunt, cum audiuntur, et citius puniendae sunt, cum veraciter agnoscuntur. IDEM: Superiores cum per disciplinam alios ferunt, sic alienam infirmitatem debent percutere, ut etiam ad sua nouerint oculos reuocare. IDEM in pastora-gi: Aliquando subiectorum vitia prudenter dissimulanda sunt, sed quia dissimulantur, indicanda: aliquando etiam aperte cognita, mature toleranda: aliquando vero subtiliter et occulte perferenda: aliquando leniter arguenda, aliquando et vehementer increpanda. AMBROSIVS in epistola: Hostem ferire victoria est, reum: aequitas, innocentem: homicidium, AVGVSTINVS de ciuitate Dei: Melior est animi aequitas, quam corporis sanitas. IDEM de baptis-mo paruulorum: Hoc iustum est, ut cum mala hominum reprobamus, quaecumque in illis bona Dei, reperimus approbemus. IDEM: Veritate manente, quod vitiosum, quod prauum, quod falsum, in vnoquoque fuerit curemus, corrigamus, emendemus, aut si non possumus, detestatum damnatumque vitemus. IDEM de ouibus: Disciplina exerceatur, iudicium non praecipitetur. IDEM: Pertinet ad innocentes. Supra de innocencia. IOANNES Chrysoftomus super Ioannem: Siue inops, siue diues fuerit quis, non personas attendamus, sed res scrutemur. BERNARDVS in epistola: Si quis sustinet in populo diaboli sibi astumens vicem, iurgia feminare, et pacem turbare, velle reperitur, quemadmodum ille discordiae semper est amator et auctor huic rigida censura: remedio citius obuietur, eo quippe pessima, quo intima pesti. IDEM: Malum si comprimis tuum, reputabitur tibi ad gloriam: si alienum, ad iustitiam. IDEM: Melius est ut percat vnus, quam vnitas.

De Quattuor affectionibus. Cap. XL.

AVGVSTINVS de ciuitate Dei: Recta voluntas est bonus amor: et voluntas peruersa, malus amor. Amor ergo inhians habere, quod amatur, cupiditas est: id autem habens, eo quod fruetur, fugiens quod ei aduerfatur, timor est: id quod acciderit sentiens, tristitia est: proinde mala sunt ista si malus est: amor bona, si bonus. IDEM: Apud nos iuxta scripturam sanam, doctrinam ciues sancte ciuitatis Dei, in huius vite peregrinatione, secundum Deum viuentes, metuunt, capiuntque, dolent, gaudentque, et quia rectus est amor eorum, istas omnes affectiones rectas habent. IDEM de patientia: Voluntas bona id est voluntas Deo fideliter subdita, voluntas sanctitate superni amoris accensa, voluntas, quae diligit Deum, et proximum propter Deum, siue amore de quo respodet Apostolus Petrus: Domine tu scis, quia amo te: siue timore, de quo dicit Apostolus: In timore et tremore vestram ipsorum salutem operamini: siue gaudio, de quo dicit idem: Spe gaudentes in tribulatione patientes: siue tristitia, qualem idem Apostolus se dicit habuisse magna pro fratribus suis, quaecumque amara et aspera sufferat, cha-

ritas Dei est. ISIDORVS de Summo bono: Quattuor sunt qualitates affectionum, quibus mens iusti tadio salubri compungitur, hoc est, memoria praetoriorum facinorum, recordatio futurorum poenitentiam, consideratio peregrinationis in huius vite longinquitate, desiderium supernae patriae, quo quanto citius ad eam valeat peruenire. AVCTOR de spiritu et anima: Habet anima affectiones, quibus exercetur ad virtutes. Dolor namque de peccatis, timor de poenis, desiderium de promissis, gaudium de praemijs, quaedam exercitia sunt virtutum. IDEM: Affectus quadripartitus esse dinoscitur, dum de eo quod amamus iam gaudemus, vel gaudendum speramus, et de eo quod odimus iam dolemus, vel dolendum metuimus: et ab hac concupiscibilitate gaudium et spes, de irascibilitate dolor et metus oriuntur. Qui quidem quattuor affectus anima, omnium sunt virtutum, atque virtutum quasi quadam principia, et communis materia. BERNARDVS super Cantica: Habent voces suas affectus, per quas se etiam cum volunt prouident, timor verbi causa, metuculosas: dolor, gemebundas: amor, iocundas. IDEM in sermone, loquens de illo verbo Ioel 2. Conuertimini ad me in toto corde vestro: Conuertatur amor tuus, ut omnino nihil diligas nisi Deum, aut certe propter ipsum. Couertatur etiam ad ipsum timor tuus, quia peruersus est timor omnis, quo metuus aliquid praeter eum, aut non propter eum. Sic et gaudium tuum, et tristitia aequae conuertantur ad ipsum: hoc autem ita fiet, si non nisi secundum eum doleas, aut letaris. Quid enim peruersum mauius, quam letari, cum malefeceris, et in rebus pessimis exultare: sed et ea quoque, quae secundum saeculum est, tristitia mortem operatur.

De Timore. Cap. XLI.

Gregorius in Moralibus: Iusto timendum non est, ne detisor, cum corripitur, contumelias inferat: sed ne tractus ad odium peior fiat. IDEM: Creator noster, qui vbiq. totus est, et cernens cuncta non cernitur, tanto metuendus est, quanto inuisibilis permanens, de nostris actibus, quando et quid decernat ignoratur. IDEM in homilijs: Tanto de se vnusquisque sollicitus metuatur, quanto ignorat quod meat anima iam corrupta, docta experimento quod ignorat virgo. IDEM de coniugijs adulterinis: Si coniugali vinculo immunis, minus appetitur vita sanctorum, exhorreatur poena moechorum, et timore saltem frenetur concupiscencia, si non amore eligitur continentia. IDEM in epistola: Qui gehennas metuunt non peccare metuit, sed ardere: ille autem peccare metuunt, qui peccatum ipsum sicut gehennam odit. IDEM in regula: Deo vir sanctus timeat displicere, ne velit feminae male placere. Illum cogitat omnia videre, ne velit feminae male videri. ISIDORVS in synonymis: Timor expellit peccatum, timor reprimat vitium, timor cautum facit hominem, atque sollicitus: vbi timor non est, ibi dissolutio vitae est, vbi timor non est, ibi desperatio est. IDEM de Summo bono: Saepe quae apud hominum iudicium bona patent, apud examen diligentissimi, et acutissimi iudicis, reproba deteguntur. Ideoq. omnis sanctus veretur, ne forte bonum quod agit, pro aliqua animi intentione, in oculis Dei reprobum sit. HIERONYMVS in epistola: Vbi timor et tremor est, non ibi vocis elatio est, sed animi flebilis lacrymosa deiectione. IDEM: Quando iratus fuero, et aliquid mali in meo animo cogitauero, et me nocturnum phantasma deluserit, basilicas martyrum intrare non audeo: ita totus et corpore, et animo contremisco. IDEM in originali super Ioel: Nunquam tuta est humana fragilitas, sed quanto virtutibus crescimus, tanto magis timere debemus, ne de sublimibus corruamus. BERNARDVS super Cantica

a Ibidem. ps. 68. b Greg. lib. 7. Mor. c. 24 post med. c Ibid. lib. 21. c. 17. ante med. d Ibid. lib. 21. c. 6. post med. e Idem reg. lib. 8. ind. 3. c. 12. f Ibid. lib. 7. ind. 2. c. 12. g Ibidem. c. 12. post med. h Ibid. lib. 2. ind. 21. c. 47. in prin. i Chrysof. oper. imperf. hom. 40. in Mart. ante med. 2. k Ber. ser. 25. in Cant. post med. l Idem ser. de verb. Job. In sex tribulationibus, etc. in prin. m Sen. ep. 16. ante med. n Greg. li. 23. Mor. c. 2 o Ibid. lib. 31. c. 8. non longe a fi. p Idem reg. lib. 12. ind. 7. c. 31 post med. q Ibid. lib. 7. ind. 2. c. 12. r Isid. de sum. bo. li. 3 c. 32. font. 2 s Aug. Enchirid. ad Laur. c. 72. 10. 3.

t Idem ep. 45. non longe a princ. 20. 2. u Idem de corrept. et grat. c. 15. in princ. 10. 7. x Idem de doct. Chris. lib. 3. c. 12. 10. 3. y Chrysof. op. imper. homil. 406. in Mart. ante med. 10. 2. z Ber. sup. Cant. ser. 17. circa med. a Idem ser. in Nat. S. 10. Bap. post med. b Gl. super Mart. c. 7. c Greg. reg. lib. 9. ind. 4. c. 63. d Ibid. lib. 12. ind. 7. c. 31. post med. e Ibid. lib. 12. ind. 9. c. 31. f Ibid. lib. 7. ind. 2. c. 10. in fi. g Ibid. lib. 7. ind. 1. c. 12. in prin. h Ibid. lib. 9. ind. 4. c. 8. i Ibid. lib. 5. ind. 14. c. 22. cir. fi. k Ibid. lib. 12. ind. 7. in interroga-tion. Aug. c. 7. l Ibid. lib. 12. ind. 6. c. 5. in prin. m Ibid. c. 58. in prin. n Ibid. lib. 7. ind. 2. c. 53. cir. med. o Ibid. lib. 10. ind. 15. c. 34. in prin.

f Isid. de sum. bo. lib. 2. c. 12. font. 4. t Aug. de spir. et ani. c. 4. ante med. apud Aug. 20. 3. u Ber. ser. 27. in Cant. ante med. x Idem ser. 2. in Cant. drag. circa med. y Greg. lib. 8. Moral. c. 24. circa med. z Ibid. lib. 16. c. 15. a Idem hom. 38. f. Eug. post med. b Aug. de vera. et fal. sa penit. c. 15. post med. 10. 4. c Idem de adult. coniug. lib. 2. c. 13. 10. 6. d Idem ep. 144. ad Act. nat. circa med. 10. 2. e Idem re. gu. 3. c. 22 re. metuit, qui peccatum ipsum sicut gehennam odit. 10. 1. f Isid. in sy non. c. 7. in prin. g Idem de sum. bo. li. 2 c. 27. font. 4. h Hieron. ep. 14. ad Maur. fil. cir. fi. 10. 9. i Ibid. ad. uer. Vigi-lans. vltra. med. 10. 2. k Idem co. ment. in Ioel. c. 2. in. 5. l Ber. ser. 54. in Cant. post med.

Cantica : Beatus homo qui semper pauidus est. Time A ergo cum arripserit gratia, time cum abierit, time cum denovo reuertetur, et hoc est semper pauidum esse. **I D E M** : In veritate didici. Supra lib. 2. de gratia. **I D E M** in sermone : Primus timor est, ne cruciemur a gehenna. Secundus, ne exclusi a visione Dei, priuermur tam inestimabili gloria. Tertius replet animam omni sollicitudine, ne forte deseratur a gratia. **I D E M** : Sicut securitas, vel desidia, causa et mater est omnium delictorum, sic timor Domini radix et custos omniu bonorum. **I D E M** : Heu me. Supra lib. 2. de tenta-
a Idē ser. 2. in Domi. 1. post off. Epiph. post med. b Ser. de donis Spir. sancti. c. 2. post med.

De Dolore. Cap. XLII.

REGORIVS ^c in registro : Quanto cordi nostro ^c claritiam, Ecclesie ordo inculpabiliter custoditus infundit, tanto recisus tardium doloris imponit. ^d **I D E M** : Credat mihi charitas tua, quia valde contristatus sum de tristitia tua, ac si in te iniuriam ipse pertulisset. ^e **I D E M** in Moralibus : In amaritudine anime sunt omnes electi, quia vel panire flendo non desinunt quae deliquerūt, vel graui se merore afficiūt, quia longe huc a facie Conditoris proicēti, adhuc in aeternae patriae gaudijs non sunt. ^f **I D E M** : Valde affigitur anima iultorum, quando mali contra bonos districtas sententias intorquent, qui bene viuere ignorant, et voce sibi iustitiam vendicant, quam moribus impugnant. ^g **I D E M** : Grauis meror est, duris cordibus, infructuose predicare : laborem in ostendenda veritate sumere, sed nullum de conuersione audientiu laboris fructum inuenire. At contra, magna practica-
c Greg. reg. lib. 7. ind. 2. c. 1. s. in prin. d Ibid. lib. 2. ind. 1. c. 2. c. 24. in prin. e Idem li. 5. Mor. c. 5. in prin. f Ibid. lib. 14. c. 12. no. lōge a prin. g Ibid. lib. 3. c. 9. post med. h Ibid. li. 5. c. 7. non longe a prin.

torum consolatio est, subsequens profectus auditoru. ⁱ **I D E M** : Anima sancta intus doloris sui gemitum tolerat : sed eo refectionis pabulum percipit, quo vis amoris per lacrymas emanat. ^j **I O A N N E S** Chryso-
i Aug. ep. 145. ad Sob. ante med. 10. 2. k Idē cont. Iulian. Reg. lib. 4. c. 3. post med. 10. 7. l Ber. ser. 3. in ascē. Domi. post med. m Cassiod. exp. in ps. 50. post med. n Greg. li. 6. Mor. c. 7. cir. med. o Ibid. li. 1. c. 7. post med. p Ibid. lib. 10. c. 12. post med. q Ibid. lib. 13. c. 3. ante med. r Ibid. lib. 16. c. 9. cir. med.

De Confidentia. Cap. XLIII.

REGORIVS ^a in Moralibus : Tanto animus a la- ^a boris afflictione subtrahitur, quanto per spem ad summa sustollitur. ^b **I D E M** : Quidquid intolerabile pusillanimitas asserit, hoc ei leuē ac facile spes remu-
a Greg. li. 22. Moral. c. 24. circa med. b Ibid. p Aug. de virg. sancti. c. 38. to. 6.

penitentiae lamentis culpa diluitur, et sic perpetrata planguntur, vt plangenda minime perpetrentur : magna menti fiducia nascitur, et ad conspicienda super-
f Idem in Ezec. hom. 7. ser. in si. r Ibidem. homil. 17. post med. u Aug. com. fess. lib. 20. c. 32. to. 1. x Idem da ver. Apost. ser. 10. post med. to. 10. y Idem de verb. Dom. ser. 29. an. med. 10. 100. z Hier. ep. 14. ad Mar. virg. s. l. par. lo post med. 10. 9. a Ber. ser. 3. in Annū. cin. Domi. ante med.

De Letitia. Cap. XLIV.

REGORIVS ^b in Moralibus : Sancti viri, ^b cum multa se proficere virtutum prosperitate cō- siderant, quodam dispensationis supernae moderamine, exerceri se etiam entationibus exultant : cum tanto robutiū acceptam virtutum gloriam custodiunt, quanto tentationis impulsu concussi, infirmitatem suam humiliter cognoscunt. ^c **I D E M** : Quo se in-
b Greg. lib. 31. Mor. c. 27. post med. c Ibid. lib. 10. c. 12. non longe a prin. d Idem ho mil. 35. in Euang. post med. e Idem li. 2. Dial. c. 5. in fi. f Aug. de verb. Dom. ser. 37. cir. prin. to. 10. g Idē con- fess. lib. 10. c. 22. to. 1. h Hier. ep. 19. ad Eu- stoch. post med. to. 1. i Ber. epist. 114. circa prin.

terius gaudijs animus robustius inserit, eo minus exterius dolores sentit. ^d **I D E M** in homilijs : Ille veraciter patientiam seruat, qui et ad tempus aliena mala sine dolore tolerat, et eadem retractans pertulisse se talia exultat. ^e **I D E M** : Si me participem. Supra de communitate. ^f **I D E M** in dialogis : Qualis quisque apud se lateat, contumelia illata probat. Nam sicut turbi honoribus, sic plerūque humiles sua despectione gratulantur. ^g **A V G V S T I N V S** de verbis Domini : Quando gaudetur in Domino, nō gaudetur in saeculo : vincat gaudium in Domino, donec finiatur gaudium in saeculo : gaudium in Domino semper augetur, gaudium in saeculo, semper minuitur donec finiatur. **I D E M** : Tu qui veram sequiemus. Supra de tranquillitate. ^h **I D E M** de confessionibus : Est gaudium, quod non datur impijs, sed eis qui te gratis colunt Domine, quorum gaudium tu ipse es, et ipsa est beata vita, gaudere ad te, de te, propter te, ipsa est, et non est altera. ⁱ **H I E R O N Y M V S** in epistola : Nihil sollicitius prouidendum est, quam vt solemnem diem non tam ciborum abundantia, quam spiritus exultatione celebremus : quia valde absurdum est, nimia fa-
i Ber. epist. 114. circa prin. k Idē ser. 2. de verb. Apost. Non est regnum Dei esca etc. an. mo. tran-

transilientes, et pacem rem finalem, in principium, cō- ^a uertere, et peruertere vultis. Nemo est, qui gaudere non velit, non stabit, et non erit istud : quia sicut non est pax impijs, sic nec gaudere, dicit Dominus. Nō sic impij, non sic, prius est iustitiam facere, inquirere pacem, et perfequi eam, et sic apprehendere gaudiū im-
q Idem de fide ad Pet. c. 3. post med. to. 2. r Idē ser. 18. de ver. Apost. post med. to. 10. s Bern. de dyv de consideratione sancti amori, his perfecte anima affecta, veluti duobus quibusdam brachijs suis Deum amplectitur, stringit et tenet, et ait: Tenui eum nec dimittam. t Idem ep. 74.

De Connexione virtutum. Cap. XLV.

REGORIVS ^a in Moralibus : Omnes virtutes in ^a conspectu conditoris, vicaria ope, se subleuant; vt quia vna virtus sine alia, vel nulla est omnino, vel minima, vicissim sua coniunctione fulciantur. ^b **I D E M** : Valde singula quaelibet destituitur, si non vna virtus virtuti alij suffragetur. ^c **A M B R O S I V S** super Lucā : Connexae sunt sibi concatenataeque virtutes, vt qui vnā
a Greg. li. 21. Mor. c. 3. non longe a prin. b Ibid. li. 1. c. 10. c Amb. in Luc. li. 5. c. 6. to. 3.

De timore, et spe.

REGORIVS ^d in Moralibus : In peccatoris ^d pectore, incessanter debet spes et formido coniūgi: quia incaustum misericordiam sperat, si non etiam iustitiam timeat: incastum iustitiam metuit, si non etiā de misericordia confidat. ^e **I D E M** : De statu suo Dauid cadente nemo superbiat. Delapsu etiam suo Dauid surgente nemo desperet. ^f **I D E M** : Viri sancti ita mcesti sunt vt confidant, atque ita confidunt, vt tamen ex securitate nō torpeant. ^g **I D E M** in dialogis : Oportet et de Dei nos semper miseratione considerare, et de nostra infirmitate formidare. **I D E M** : Qui peccatori predicat. Supra, de doctrina. ^h **I S I D O R V S** in synonymis : Nulla te securitas deceptum blandiatur, nulla te securitas a poenitentiae intentione suspendat, incessanter in corde tuo, spes, et formido, persitit. ⁱ **I D E M** de Summo bono : Omnis iustus spe, et formidine nitetur, quia nunc illum ad gaudium spes erigit, nunc illū ad formidinem timor gehennae adducit. ^j **A V G V S T I N V S** de meditationibus : Respira peccator, respira ne desperes: spera in eo quem times, affige ad eum a quo aufugisti, inuoca importune, quē superbe prouocasti.
d Greg. li. 33. Mor. c. 21. non longe a prin. e Ibid. li. 33. c. 10. cir. fi. f Ibid. li. 9. c. 18. g Idem li. 3. Dial. c. 7. cir. fi. h Isid. in syno. c. 6. in fin. i Idem de sum. bo. li. 2. c. 4. sent. 2.

De timore et gaudio.

REGORIVS ^k in Moralibus : Cum bona in alijs ^k cernimus, valde necesse est vt exultationē nostrae formidini, et formidinem nostrae exultationi miscuamus : quatenus et de alienis profectibus charitas gaudeat, et de suis infirmitatibus conscientia contracta contremifcat. ^l **I D E M** : Sancti viri, cum de quibusdā se vitijs ereptos hilarescunt, magno se metu, etiam in ipsa exultatione concutiunt, quia etsi iam de cuiuslibet procella tempestatis erepti sunt, esse se tamen adhuc in incerti maris dubijs fluctibus sciunt. ^m **I D E M** : Sancti viri sic spe exultant vt pauore trepidant, sic pa-
k Greg. lib. 9. Moral. c. 35. post med. l Ibid. li. 5. c. 17. post med. m Ibidem.

De timore et amore.

REGORIVS ⁿ in Moralibus : Cū plus ipsi, quod ⁿ timeamus, agnoscamus, plus nobis de Deo per internam gratiam infunditur, quod amemus. ^o **I D E M** : Appositis quasi quibusdā gradibus, profectus nostri mentis pedem prius per timorem in amo ponimus, et postmodum per charitatem ad altā amorē leuamus : vt ab eo, quo quisque timet, reprimitur, vt timeatur : vt ab eo, quod iam timuit, subleuetur, vt praesumat. ^p **A V G V S T I N V S** de virginitate : Ama Dei bonitatem, time feceritatem: vtrumque te superbum esse non fi-
n Greg. li. 22. Moral. c. 24. circa med. o Ibidem. p Aug. de virg. sancti. c. 38. to. 6.

nit. Amādo enim times ne amātem et amatum graui-
q Idem de fide ad Pet. c. 3. post med. to. 2. r Idē ser. 18. de ver. Apost. post med. to. 10. s Bern. de dyv de consideratione sancti amori, his perfecte anima affecta, veluti duobus quibusdam brachijs suis Deum amplectitur, stringit et tenet, et ait: Tenui eum nec dimittam. t Idem ep. 74.

ter offendas. ^q **I D E M** de fide ad Petrum : Diligentes Dei misericordiam, metuentefq. iustitiam, nec de remissione peccatorū desperemus, nec remaneamus in peccatis. ^r **I D E M** de verbis Apostoli : Non intrat charitas incommitata, habet secum socium suum timorem, quem introducit ipsa, sed illum castū permanen-
u Greg. ho mil. 16. in Euang. cir. fi. x Ibid. u Ibid.

De abstinence et elemosyna.

REGORIVS ^u in homilijs : Hoc quod tibi sub- ^u trahis alteri largire, vt vnde tua caro affigitur, inde egētis proximi caro reparatur. ^x **I D E M** : Illud ieiunium Deus approbat, quod ad eius oculos manus
u Greg. ho mil. 16. in Euang. cir. fi. x Ibid. u Ibid.

De abstinence et oratione.

A V G V S T I N V S ^a in epistola : In ieiunijs, et vigi- ^a lijs, et omni castigatione corporis, quam plurimū adiuuatur oratio. ^b **I O A N N E S** Chryso-
a Aug. ep. 121. ad Prob. c. 16. cir. fi. to. 2. b Chryso. hom. 59. in Math. post med. to. 2. c Idē oper. imperf. ho mil. 15. in Matt. ant. med. to. 10. d Isid. de sum. bo. li. 2. c. 44. sen. 1. e Ber. ser. 66. in Cā. ant. med. f Idē ser. 4. in Cap. ieiun. ante med.

I D E M :

Ibidem... IDEM: Quid nobis ieiunium proderit, si relinquitur in terra? Subleuetur ergo penna quoad orationis...

De misericordia et oratione.

Chrysof. Iohannes d Chrysofomus super Matthaeum: In lege scriptum est: Ne intres ante conspectum Domini vacuus...

De misericordia et iustitia.

Greg. reg. Gregorius c in registro: Ipsa in te dulcedo cauta sit non remissa, correctio vero diligens sit non feuera...

Ibidem... IDEM: Tene rigorem in discussione iustitia: misericordiam in diffinitione sententia. IDEM de Summo bono: Omnis qui recte iudicat...

De continentia, et abstinencia.

Ambrosius r de virginibus: Cibum parsumoniae et potus abstinentie docent vitia nefcire: quia docent causas nefcire vitiorum...

manducare et bibere, Deum negavit. ISIDORVS de Summo bono: Libidinis ignes fomentis ciborum increfcunt...

De continentia, et verecundia.

Ambrosius u de virginibus: Vbiqne in virgine comes singularu viturum est pudor, hic indiuiduus debet esse virginitati...

De continentia, et charitate.

Gregorius a super Ezechielem: Antiquus inimicus castitatem in nobis, si sine charitate fuerit non timet: quia nec ipse carne premitur...

Ibidem... IDEM: Illa virgo coniugata merito prapronitur, quae nec multitudine inquitur: nec se vni componit, vno iam inuenit...

De continentia & humilitate.

Greg. lib. Gregorius a in moralibus: Sic mentem necesse est per munditiam erigi, vt tamen solcite debeat in humilitate subferri...

Ibidem... IDEM: Neque simulare debet virgo humilitatem, sed exhibere. Simulatio humilitatis maior superbia est...

De actione & contemplatione.

Greg. in Ezech. hom. Gregorius k super Ezechielem: Actiua in necessitate, contemplatiua in voluntate est: illa in seruitute, ista in libertate...

Ibidem... IDEM: Qui cultum apprehendere perfectionis nituntur, cum contemplationis arcem tenere desiderant, prius se in campo operis per exercitium probant...

Iustum suscipit necessitas charitatis. Quam sarcinam si nullus imponit, percipiendae atque intuentae vacandum est veritati...

De scientia, & humilitate.

Gregorius m in moralibus: Summa cura prouidendum est, ne accepta sapientia cum ignorantia tenebras illuminat, lumen humilitatis, tollat vt iam sapientia esse nequeat...

De scientia & charitate.

Gregorius d in moralibus: Quae charitas adificando non erigit, scientia inflando peruertit. IDEM super Ezechielem: Inter charitatem & scientiam, restis est bona operatio...

De scientia & doctrina.

Gregorius i super Ezechiel: Sancti viri amandis discunt, quod docendo proferunt. IDEM in pastorali: Cum spirituale aliquid a subditis pastor inquiritur...

discere, cum quaestione debet enotare. IDEM: A- itentur ad melius: sed proponunt sibi exempla pra- uorum, quæ ad suorum mortum peruersitatem imi- tantur in peius. AMBROSIVS super Lucam: Vnius exemplo plurimi corriguntur. IDEM de Patriarchis: Sanctorum vita ceteris norma viuendi est. IDEM de officijs: Sit nobis vita maiorum disciplinae speculum, non calliditatis commentarium. BERNARDVS in sermonibus: Sermo viuus & efficax exemplum est operis, facile faciens suadibile quod dicitur, dum monstratur factibile quod suadetur. IDEM: Nullum consilium melius arbitror, quam si exemplo tuo fratrem docere studeas, quæ oporteat, quæ non oporteat fieri proutocans eum ad meliora, & consulens ei non verbo neque lingua, sed opere & veritate. SENECA in epistola: Instruenda est vita exemplis illustribus.

De vita & doctrina.

GREGORIUS in moralibus: Cum a vitijs caro, restringitur, cum mens virtutibus exercetur, restat ut loquendo quisque doceat alios vitam, quam moribus seruat. IDEM: Spiritualis quisque prædicator studeo summo opere, contra maleficos rumores aduersantium, & defendere loquendo quod vult, & ornare viuendo quod dicit. IDEM in pastoralis illa vox libentius auditorum corda penetrat, quam dicentis vita commendat. IDEM: Boni prædicatoris prius propria crimina stertibus curent, & tunc quasi pergenti in itinere exempli lumen præbetur. IDEM: Nonnumquam etiam sancti viri de bona sua opinione gaudent, cum per hanc ad meliora proficere, audientes, pensant. IDEM: Laus sua iustos cruciat, iniquos exaltat, Sed iustos dum cruciat, purgat: iniquos dum lætificat, reprobos monstrat. IDEM: Virtutes proficientium in notitia ceterorum hominum, quasi suauitate fragant odorum. IDEM: Sicut ex aliena opinione proficimus, sic plerumque si laudibus famæ nostræ intendimus, a virtute vacuum. AVGVSTINVS de moribus & vita clericorum: Qui nos amant, querunt, quid laudent in nobis: qui autem nos odiunt, detrahunt nobis. Nos autem in medio constituti, adiuantur Domino Deo nostro, & vitam nostram, & famam sic custodire debemus, ut non erubescant detractoribus laudatores. IDEM de viduitate: In omnibus spiritualibus delicijs, quibus fruuntur innuptæ, sancta earum conuersatio cauta etiam debet esse, ne forte cum mala vita non sit per lasciuiam, mala sit fama per negligentiam. IDEM: Nobis est necessaria vita nostra, alijs fama nostra, & vtique quod alijs ministramus misericorditer ad salutem, ad nostram quoque redundat utilitatem. IDEM: Multo misericordius. Supra de doctrina. HERONYMVS in epistola: Multa in vitamque partem crebro fama mentitur, & tam de bonis mala, quam de malis bona falsorum ore concelebrat. IDEM: Caueto omnes suspensiones, & quidquid probabiliter fingi potest, ne fingatur, ante deuita. IDEM: Fuge personas, in quibus potest malæ conuersationis esse suspitio: nec paratum habeas illud de triui: Sufficit mihi conscientia mea: non curo, quid de me loquantur homines. Et certe Apostolus prouidebat bona, non solum coram Deo, sed etiam coram hominibus, ne per illum nomen Dei blasphemaretur in gentibus. IDEM: Tenera res in feminis fama pudicitia est, quasi flos pulcherrimus cito ad leuem marcescit aurâ, leuique flatu corrumpitur. BERNARDVS super cantica: Validos & constantes necesse est esse eos, qui super alios ordinantur, necnon & longanimis in spe, atque ad superna verticem mentis atrolentes, qui & bonum fidei suæ, & conuersationis vbi que odorem spargentes, dicere cū Apostolo possint: Christi bonus odor sumus Deo in omni loco. IDEM: Erit quidem virtus contenta candore conscientia, vbi sequi non poterit odor famæ, ceterum odor famæ, nec excusare sufficit conscientia decoloris, prouidebit tamen semper quantum in se est homo

De exemplo. Cap. 46.

GREGORIUS in moralibus: Multi in tenebris vitæ presentis dum superiora de se exempla exhibent, aliorum more nobis desuper lucent. IDEM: Qui plenissime intelligere appetit qualis est, tales nimirum debet conspiciere, qualis non est: vt ex bonorum forma metiatur, quantum ipse deserto bono deformis est. IDEM: Qui vitam præcedentium patrum conspiciat, quid in se gemere debeat, subtilius agnoscat. IDEM: Sæpe cum nos. Supra de verecundia. IDEM in dialogis: Numquam peccatores ad lamentum penitentia: redirent, si nulla essent bonorum exempla, quæ eorum mentem traherent. IDEM in homilijs: De bono opere proximis præbeamus exemplum, & tamen per intentionem, qua Deo soli placere quaerimus, semper optemus secretum. IDEM: Ad amorem Dei & proximi plerumque corda audientius, plus exempla, quam verba excitant. IDEM: Qui sancto viro. Supra de societate. ISIDORVS de summo bono: Propterea virtutes sanctorum ad exemplum nostrum Deus proposuit, vt quanto de imitatione eorum conferri possunt nobis iustitia præmia, tanto de perseuerantia mali sint grauiora tormenta. IDEM: Reprobi non attendunt documenta beatorum, quæ

De fama. Cap. 47.

GREGORIUS in registro: Quidquid grauari potest aut opinionem tuam, aut animam omnino refugas, & te committere illud, nullius suasionem, consentias. IDEM: Eius, quem videre me non licet, bona me pacit opinio. IDEM in moralibus: Fama a bono opere vires accipit, & fauoris gratiam, quasi claritatis lumen aspergit. IDEM: Dum de aliena vita lux laudis emicat, alios ad exercenda bona opera illustrat. Cumq. illius opinio clara cognoscitur, huic quasi pergenti in itinere exempli lumen præbetur. IDEM: Nonnumquam etiam sancti viri de bona sua opinione gaudent, cum per hanc ad meliora proficere, audientes, pensant. IDEM: Laus sua iustos cruciat, iniquos exaltat, Sed iustos dum cruciat, purgat: iniquos dum lætificat, reprobos monstrat. IDEM: Virtutes proficientium in notitia ceterorum hominum, quasi suauitate fragant odorum. IDEM: Sicut ex aliena opinione proficimus, sic plerumque si laudibus famæ nostræ intendimus, a virtute vacuum. AVGVSTINVS de moribus & vita clericorum: Qui nos amant, querunt, quid laudent in nobis: qui autem nos odiunt, detrahunt nobis. Nos autem in medio constituti, adiuantur Domino Deo nostro, & vitam nostram, & famam sic custodire debemus, ut non erubescant detractoribus laudatores. IDEM de viduitate: In omnibus spiritualibus delicijs, quibus fruuntur innuptæ, sancta earum conuersatio cauta etiam debet esse, ne forte cum mala vita non sit per lasciuiam, mala sit fama per negligentiam. IDEM: Nobis est necessaria vita nostra, alijs fama nostra, & vtique quod alijs ministramus misericorditer ad salutem, ad nostram quoque redundat utilitatem. IDEM: Multo misericordius. Supra de doctrina. HERONYMVS in epistola: Multa in vitamque partem crebro fama mentitur, & tam de bonis mala, quam de malis bona falsorum ore concelebrat. IDEM: Caueto omnes suspensiones, & quidquid probabiliter fingi potest, ne fingatur, ante deuita. IDEM: Fuge personas, in quibus potest malæ conuersationis esse suspitio: nec paratum habeas illud de triui: Sufficit mihi conscientia mea: non curo, quid de me loquantur homines. Et certe Apostolus prouidebat bona, non solum coram Deo, sed etiam coram hominibus, ne per illum nomen Dei blasphemaretur in gentibus. IDEM: Tenera res in feminis fama pudicitia est, quasi flos pulcherrimus cito ad leuem marcescit aurâ, leuique flatu corrumpitur. BERNARDVS super cantica: Validos & constantes necesse est esse eos, qui super alios ordinantur, necnon & longanimis in spe, atque ad superna verticem mentis atrolentes, qui & bonum fidei suæ, & conuersationis vbi que odorem spargentes, dicere cū Apostolo possint: Christi bonus odor sumus Deo in omni loco. IDEM: Erit quidem virtus contenta candore conscientia, vbi sequi non poterit odor famæ, ceterum odor famæ, nec excusare sufficit conscientia decoloris, prouidebit tamen semper quantum in se est homo

homo

homo virtutis bona; non tantum coram Deo, sed coram hominibus, vt vere sit lilium. IDEM: Sufficit. Supra de tranquillitate. IDEM de consideratione: Interest tuæ perfectionis, & malas res, & malas pariter species deuitare: in altero conscientia, in altero fama consulit. IDEM: Esto fortis in fide, decorus in gloria, & probasti te imitatore Dei. Fortitudo tua fides conscientia est: & decor tuus splendor bonæ opinionis est.

De aduersitate. Cap. 48.

GREGORIUS in registro: Pœna præfens si afflicti animam conuertit, finis est culpæ præcedentis: si eum ad timorem Domini minime conuertit, initium est pœnæ sequentis. IDEM: Inter flagella positos, flagellis digna committere, contra ferientem est specialiter superbare, & senientis acrius iracundiam prouocare. IDEM: Aduersitas, quæ bonis votis obijciatur, probatio virtutis est, non indicium reprobationis. IDEM: In omnipotenti Deo tunc certa fiducia est, quando pro bono opere, aduersitatis aliquid in hoc mundo recipitur, vt plena merces in æterna retributione seruetur. IDEM: Ipsa malorum foetias purgatio bonorum est. IDEM: Dubium non est. Supra de discordia lib. 3. IDEM in moralibus: Sicut arcomata fragrantiam suam non nisi cum incenduntur, expandunt: ita sancti viri omne, quod virtutibus redolent, in tribulatione innotescunt. IDEM: Flagella bonorum, aut vitia perpetrata purgant, aut quæ poterant perpetrari futura deuitant. IDEM: Cum peruersum quemquam Deus omnipotens percussit, & condolendum est miseræ pereuntis, & congaudendum iustitiæ iudicis. IDEM: Electi vniuersi quæ mens tribus vicibus, id est vel labore conuersionis, vel tentatione probationis, vel formidine solutionis atteritur, atque ipsa attritione purgata liberatur. IDEM: Pœna interrogat, si quietus quis veraciter amat. IDEM: plura supra de certamine. IOANNES Chryostomus in sermonibus: Sicut pluuia in terram descendens eleuat semina, sic & tribulatio animam intrans, erigit desiderium. IDEM: Qui aduersatur, virtutem suam destruit, nobis vero per patientiam coronas operabitur. AVGVSTINVS de pastoribus: Si exceptus es a passione flagellorum, exceptus es a numero filiorum. IDEM in epistola: Terror temporalium potestatum, quando veritatem oppugnat iustis, fortibus gloriosa probatio est, infirmis periculosa tentatio. IDEM super Genesim ad litteram: Ipse sibi homo in intentionibus certius innotescit, & iuste salus illa perpetua quæ turpiter amissa est per voluptatem, fortiter recipitur per dolorem. ISIDORVS in synonymis: Aduersa corporis animæ remedia sunt: ægrotudo carnem vulnerat, mentem curat: languor enim vitia excoquit, languor vires libidinis frangit. IDEM de summo bono: Viri sancti plus formidant prospera quam aduersa: quia Dei seruos prospera deiiciunt, aduersa vero erudiant. BERNARDVS super Qui habitat: Bonum mihi Domine tribulari, dummodo ipse sis mecum, quàm regnare sine te, epulari sine te, sine te gloriarî. Bonum mihi in tribulatione, magis amplecti te, in camino habere te mecum, quàm esse sine te vel in celo. Quid enim mihi est in celo, & a te quid volui super terrâ? IDEM super cantica In petra. Infra de martyrio.

De martyrio. Cap. 49.

GREGORIUS in registro: Sicut beatus Cyprianus ait, martyrem non facit pœna, sed causa. IDEM in homilijs: Morti a persequeute, martyrium in aperto opere est: ferre vero contumelias, & odientem diligere, martyriū est in occulta cogitatione. IDEM: Habet pax nostra martyrium suum: quia & sic carnis colla ferro non subdimus, spirituali tamen gladio car-

S. Bon. To. 6.

naliam desideria trucidamus. ISIDORVS in Etymologijs: Duo sunt genera martyrij, vnum iei aperta passione, alterum in occulta animi virtute. Nam multi hostis insidias tolerantes, & cunctis carnalibus desiderijs resistentes, per hoc quod se omnipotenti Deo in corde mactauerunt, & pacis tempore martyres facti sunt. IOANNES Chryostomus in sermone: Habet paupertas martyrium suum, & egestas bene tolerata facit martyrium: sed egestas propter Christum, non propter necessitatem. HERONYMVS in legenda sanctæ Paulæ: Non solum effusio sanguinis in confessione martyrij reputatur, sed deuote quoque mentis seruitus, quotidianum martyrium est. IDEM: Hæc est sola digna retributio cum sanguis sanguine compensatur, & redempti cruore Christi pro redemptore libenter occumbimus. Quis sanctorum sine certamine, &c. Supra de certamine. AVGVSTINVS de ciuitate Dei: Quicumque etiam non percepit regenerationis lauacro, pro Christi confessione moriuntur, tantum eis valet ad dimittenda peccata, quantum si abluerentur sacro fonte baptismatis. IDEM: Quantum erit acrior impetus belli, tanto maior gloria non cedenti, tanto densior corona martyrij. BERNARDVS super cantica: Stat martyr tripudians, & triumphans, toto licet lægero corpore: & rimante latera ferro, non modo fert fortiter, sed alacriter sacrum carne sua circumspicit ebullire sanguinem. Vbi ergo tunc anima martyris? nempe in tuto, nempe in petra, nempe in visceribus Iesu. IDEM: In petra habitans, quid mirum si in modum petræ diruerit? sed neque hoc mirum, si exul a corpore dolores non sentiat corporis: neque hoc facit stupor, sed amor. Submittitur enim sensus non amittitur: non deest dolor, sed contemnitur. IDEM in sermonibus: Est martyrij genus, & effusio quedam sanguinis in quotidiana corporis afflictione: est etiam baptismus aliquis in compunctione cordis, & lacrymarum assiduitate. Sic quippe infirmis & pusillis corde necesse est, vt quem semel ponere pro Christo non sufficiunt, saltem mitiori quodā sed diuturniori martyrio sanguinem fundant: sic & baptismi sacramentum, quoniam iterari non licet his, qui sapius in multis offendit, frequentiori ablutione suppleri.

De gloria. Cap. 50.

GREGORIUS in moralibus: Quia in hac vita nobis est discretio operum, erit in illa proculdubio discretio dignitatum: vt secundum quod hic alius alium merito superat, illic alius alium retributione transcendat. IDEM super illud Job: Donec impleatur risu os tuum, &c. In illa æterna patria cum iustorum mens in exultationem rapitur, lingua in canticum laudis eleuatur. IDEM: Ibi vniuersi quæ mentem ab alterius oculis, membrorum corpulentia non abscondet: sed patebit animus, patebit corporalibus oculis ipsa corporis harmonia, sicq. vniuersi quæ tunc erit conspiciabilis alteri, sicut nunc esse non potest conspiciabilis sibi. IDEM: Sicut hi, qui adhuc viuentes sunt, mortuorum animæ quo loco habeantur, ignorant: ita mortui vitam in carne viuentium post eos, qualiter disponatur, nesciunt. Quia & vita spiritalis longe est a vita carnis: & sicut corporea, atque incorporea diuersa sunt genere, ita etiam distincta cognitione. Quod tamen de animabus sanctis sentiendum non est: quia quæ intus omnipotentis Dei charitatem vident, nullo modo credendū est, quia sit foris aliquid, quod ignorant. IDEM: Quando ad ipsum fontem vite venerimus, erit nobis delectabiliter impressa stris simul, atque satietas: Sed longe aberit a siti necessitas, longe a satietate fastidium: quia & sitientes satiabimur, & satiati sitiemus. IDEM: Aeterna contemplatione agitur, vt omnipotens Deus, quo magis visus fuerit, eo magis diligatur. IDEM: In illa resurrectionis gloria, erit corpus nostrum subtile quidem per effectum

S. 2. spiritua-

Ibid. prologo in Pass. Rauen. Aug. de Hier. sta. in a prin. 10. 2. Chrys. de compunct. 1. 2. ante med. Hierony. epist. 4. ad Rustic. monach. post. med. 10. 2. Greg. li. 6. Mor. c. 16. post me. Idem Pass. cu. p. 2. c. 3. non longe a prin. Ibid. c. 6. in fin. Isid. de sum. bo. lib. 3. cap. 36. sent. 1. Ibidem sent. 3. Chrys. Homil. de erudit. discipl. post. med. 10. 5. Ambros. de offic. lib. 2. c. 2. post me. 10. 4. Aug. Con. sess. lib. 8. c. 8. 10. 1. Bern. ser. in Natui. S. Ioan. Bapt. ante me. Greg. li. 4. Moral. c. 22. cir. me. Ibid. lib. 24. c. 6. ante med. Ibid. lib. 9. c. 35. in fin. Ibidem lib. 3. Dial. c. 37. in fin. Euang. non longe a prin. Ibidem homil. 39. post med. Isid. de sum. bo. lib. 2. c. 11. sent. 5. Ibidem sent. 2.

Isidorus etym. lib. 7. c. 11. Hierony. epist. 27. ad Eustoch. vers. fin. 10. 1. Ibid. epist. 22. ad ead. vers. fin. Aug. de ciuit. Dei lib. 12. c. 12. in princ. 10. 5. Ibid. lib. 20. c. 12. cir. med. Bern. ser. 61. in cant. post med. Ibid. con. seq. Idem ser. 2. in dio S. Pascha post med. Greg. lib. 4. Mor. c. 31. ante med. Ibid. lib. 8. c. 32. cir. med. Ibid. lib. 18. c. 27. ante med. Ibid. lib. 12. c. 14. statim a prin. Ibid. lib. 18. c. 28. post med. Ibid. lib. 25. c. 7. ante med. Ibid. lib. 14. c. 29. non longe a prin.

spiritualis potentia, sed palpabile per veritate natura.
 * IDEM in homilij: Credendum est, quod ante retribu-
 tionem extremi iudicij, iniusti in requie quosdam iustos
 conspiciant, ut eos videntes in gaudio, non solum de
 suo supplicio, sed de eorum bono crucientur. Iusti vero
 in tormentis semper intuentur iniustos, ut hinc eorum
 gaudij crescat: quia malum conspiciunt, quod mi-
 sericorditer evaserunt, tantoq. ereptori suo maiores
 gratias referunt, quanto vident in alijs, quod ipsi per-
 peti si essent derelicti, potuerunt. * IDEM in dialogis:
 Sicut electos beatitudo laetificat, ita credi necesse est,
 quod a die exitus sui, ignis reprobos exurat. ¹ AVEV-
 STINVS de civitate Dei: Erit illius civitatis, & vna in
 omnibus, & inseparabilis in singulis voluntas libera, ab
 omni malo liberata, & impleta omni bono, fruens in-
 definita aternorum iucunditate gaudiorum, oblita
 culparum, oblita poenarum: nec tamen ideo suae libe-
 rationis oblita, ut liberatori suo non sit grata. Quantu
 ergo attinet ad scientiam rationalem, memor erit pre-
 teritorum etiã malorum suorum, quantum autem ad
 experientis sensum profusus immemor. ² IDEM: Pax ce-
 lestis civitatis, est ordinatissima societas fruendi Deo,
 & iucunice in Deo. ³ IDEM: Quanta erit illa felicitas,
 vbi nullum erit malum, nullum latebit bonum? vaca-
 bitur Dei laudibus, qui erit omnia in omnibus. Nam,
 quid aliud agetur, vbi neque vlla desidia cessabitur,
 neque vlla indigentia laborabitur? necio. ⁴ IDEM: Ipse
 finis erit desideriorum nostrorum, qui sine fide vide-
 bitur, sine fastidio amabitur, sine fatione laudabi-
 tur: hoc munus, hic affectus, hic actus profecto erit om-
 nibus sicut in ipsa vita erit communis. * IDEM: In no-
 bis ipsi imaginem Dei contuentes, tangamus, & ad il-
 lum redeamus, a quo peccando recesseramus. Ibi esse no-
 strum non habebit mortem, ibi nosse nostrum non ha-
 bebis errorem, ibi amare nostrum non habebit offen-
 sionem. ⁵ IDEM: Absit omnis deformitas, omnis in-
 firmitas, omnis tarditas, omnisq. corruptio: & est quid
 aliud illud non decet regnu, in quo resurrectionis, &
 promissionis filij æquales erunt Angelis Dei, si nõ cor-
 pore, non ætate, certe felicitate. ⁶ IDEM: Ita Deus erit
 notus, atque conspicuus, ut videatur spiritu a singulis
 nobis, in singulis nobis: videatur ab altero in altero: vi-
 deatur in seipso: videatur in celo nouo, & in terra noua,
 atque in omni, quæ tunc fuerit creatura: videatur &
 per corpora in omni corpore, quocumque fuerint spiri-
 tualis corporis oculi, acie perueniente directi: patebit
 etiã cogitationes nostræ inuicẽ nobis. ⁷ IDEM de Tri-
 nitate: Contemplatio est merces fidei, cui mercedi perfi-
 de corda mandantur, sicut scriptu est: Mũdans fide cor-
 da eorum. IDEM: Illud quod agit iustitia. Supra li. 2.
 de quatuor virtutibus. ⁸ IDEM de libero arbitrio: Ta-
 ta est pulchritudo iustitiæ, tanta iocunditas lucis æter-
 nae, hoc est incommutabilis veritatis, atque sapientiæ, ut
 etiam si non liceret in ea amplius viuere, quam vnus
 diei mōra, propter hoc solũ, innumerabiles anni huius
 vitæ, pleni delicijs, & circumfluentia temporalis bono-
 rum, recte meritoq. contemnerentur. Non enim falso,
 aut paruo affectu dictu est: Quoniam plenum est dies
 vna in atrijs tuis super millia. * IDEM in sermonibus:
 Tunc non peccabimus non solũ factis, sed nec concupiscentijs,
 cum illam faciem videbimus, quæ vincit om-
 nes concupiscentias. Tã enim dulcis est fratres mei, tã
 pulchra, ut illa visa, nihil aliud possit delectare: fatie-
 tas enim erit infatiabilis, nullum fastidiũ, semper estu-
 riemus, semper saturi erimus. ⁹ IDEM de conflictu: Re-
 cedat amor præsentis sæculi, in quo omnes sic viuifi-
 cantur, ut deinceps moriantur: & succedat amor futuri
 sæculi, in quo omnes sic viuificantur, ut deinceps nõ
 moriantur: vbi nulla aduersitas turbat, nulla necessitas
 angustat, nulla molestia inquietat, sed perennis læticia
 regnat. * IOANNES Chryostomus super Ioannem.
 Beati, & ter beati, & multoties beati, qui beata illa po-
 tiuntur requie, quemadmodum miseri, & ter miseri,
 & infinite miseri, qui a beatitudine illa se ipsos abij-

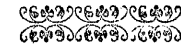
ciunt. * FYLGENTIVS in epistola: Sicut per speculu
 vitreum, trina nobis visio administratur, qua nos ipsos,
 & ipsum speculum, & quidquid præsens adest vide-
 mus: sic per speculum diuinæ charitatis, & ipsum Deũ,
 ut est, videbimus, quantum possibile erit creaturæ, &
 nos ipsos & omnia alia, vera & cetera scicntia cognosce-
 mus. * BERNARDVS super cantica: Qui replet in
 bonis desiderium animæ, & ipse rationi futurus est
 plenitudo lucis, ipse voluntati plenitudo pacis, ipse me-
 moriæ, continuatio æternitatis. IDEM: Quare tristis
 es anima mea, & quare conturbas me? Spera in Deo
 quoniam adhuc confitebor illi, cum error videlicet a
 ratione, a voluntate dolor, atque a memoria timor om-
 nis recesserit, & successerit illa, quam speramus, mira
 serenitas, plena suauitas, æterna securitas. ^m IDEM in
 sermionibus: Quemadmodu circa rationale nostrum,
 & scientia, & ignorantia constat, tamquam habitus, &
 priuatio: sic & circa concupiscibile, desideriu, & contẽ-
 ptus, & circa id quod dicitur irascibile, & læticia pati-
 ter, & ira versatur. Implebit ergo Deus rationale no-
 strum luce sapientiæ, ita ut penitus nobis nihil desit in
 vila scientia: implebit concupiscibile nostrum fonte ius-
 titiæ, ut omnino desideremus eam, & ea penitus re-
 pleamur, sicut scriptu est: Beati qui esturiam, & sitiunt
 iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur. per quam iustitiã
 quidquid respuere debet anima, respuet: & quidquid
 concupiscere, concupiscet, & ex his omnibus magis ap-
 petet, quod magis fuerit appetendum. Tam vero quod
 dicitur in nobis irascibile, cum repleuerit illud Deus,
 perfecta erit in nobis tranquillitas, & in summam iu-
 cunditatem, atque lætitiã replebitur pace diuina. ⁿ IDEM:
 Sicut replebit animas nostras Deus, cum erit
 perfecta in eis scientia, perfecta iustitia, perfecta læ-
 titia: sic replebitur maiestate eius omnis terra nostra,
 cum fuerit corpus immortale, agile, impassibile, con-
 figuratum denique corpori claritatis suæ. * IDEM:
 Æterna omnium beatorum solemnitas est, facile adfaci-
 em Deum intueri, eius dulcedine sine fastidio satia-
 ri, ut quæ semper habent, semper habere velint; ac eius
 visione sine defectu petfrui. ^o ANSELMVVS de simili-
 tudinibus: Partes beatitudinis sunt, pulchritudo, agili-
 tas, fortitudo, libertas, sanitas, voluptas, iocunditas, sa-
 pientia, amicitia, concordia, honor, potestas, securi-
 tas, & gaudium. Ista, ut affirmo, sunt, quæ propter se,
 & propter quæ alia quæque ab hominibus appetuntur.
 Et ita notandum, quod septem priores beatitudinis
 partes, ad corporis beatitudinem, septemq. posterio-
 res, ad animam pertinent. ^p IDEM: In illa vita pulchri-
 tudo iustorum, solis pulchritudini, qui septempliciter
 quam modo sit, splendidiore erit, adæquabitur. ^q IDEM:
 Velocitas nos tanta cõcomitabitur, ut ipsi Angelis Dei
 æque celeres simus, qui a celo, ad terras, & econuer-
 so, dicto citius dilabuntur. ^r IDEM: In futuro sic iustus
 fortis erit, ut etiam si velit, terram commouere possit:
 & sic econuerso iniustus imbecillis, ut nec etiam ver-
 mes amouere queat ab oculis suis. ^s IDEM: Gaudium
 erit iusto, intus & extra, gaudium sursum atque deorsum,
 gaudium circumcirca, vbi que gaudium plenum. ^t IDEM:
 Tunc iusti scient, cunctaq. Deus facit scien-
 da, tam ea quæ præterita, quam ea quæ postmodum
 sunt. Ibi a singulis omnes, ibi ab omnibus singuli co-
 gnoscuntur: nec quemquam omnino latebit, qua pa-
 tria, qua gente, qua stirpe, quis editus fuerit, vel quid
 etiam in vita sua fecerit. Si autẽ fueris malus, vera om-
 nino sapientia priuatus, tantis vrgeberis doloribus, ut
 non solum insipiens, verum etiam omnino fias &
 amens. ^u IDEM: In illa vita si bonus fuerit, nihil pati-
 etur, quod nolit, sed agere permittetur, quodcum-
 que voluerit: si vero fuerit malus, ad omnia quæ nõ
 luerit cogetur, & ab omnibus, quæ voluerit, prohibe-
 bitur.

PHARETRÆ FINIS.
S. BONA

S. BONAVENTURAE
EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS
DECLARATIO

Terminorum Theologia.

Cum omnis doctrina, ut S. Augustinus inquit, de Doctrina Christiana lib. 1. c. 1. vel rerum, vel signorum sit, resp. per signa discantur: curia, ut ibidem asserit lib. 2. c. 3. signorum, quibus inter se homines sua sensa communicant, quadã perineant ad oculorum sensum, pleraq. ad aurium, paucissima ad ceteros sensus: verba inter homines profus obtinuerunt principatum significandi quocumque animo concipiuntur, si ea prodere quisque velit. Vim igitur & verborum significationem in vnaquaque scientia pertrahenda nosse oportere, libro de reprehensionibus Sophistarum c. 1. docuit Aristoteles. Ex quibus facile colligitur, quantum opusculum hoc, quod declaratio terminorum Theologiae inscribitur, ad ipsius Theologiae tractationem asserat vtilitatis. In eo enim Auctor dilucide explicat terminos, quibus in præcipuis Theologiae scientia materijs professoris Theologi videntur, ne ex illorum ignorantia quisquam hallucinetur, vel in perniciosos errores, quod hac de causa plerisque aliquando contigit, prolabatur. Quæ vero hoc opusculum continentur, fusius in Breuiloquio auctor edidit, ut ibi pro cuiusq. materia ratione manifeste apparet. Adeo ut non tam declaratio terminorum Theologiae sit iste tractatus, quam compendium totius Theologiae compendiosissimum, longeq. ipso Breuiloquio breuius.

Diuina per-
sonæ.

DIUINUS DEUS PATER, A
 Filius, Spiritus sanctus vnus est
 Deus: nam in vnitatem nature nu-
 merali est realis pluralitas per-
 sonarum, quarum prima scilicet
 Pater, a nullo est producta, nec
 producibilis: nec genita, nec
 generabilis: nec spirata, nec spi-
 rabilis: nec creata, nec creabilis.
 Secunda persona,
 scilicet Filius, est genita a patre naturali productione,
 naturali fecunditate intellectus per memoriam. Ter-
 tia persona, scilicet Spiritus sanctus, est spirata a Patre,
 & Filio, non genita, nec creata, sicut nec secunda per-
 sona est creata, nec spirata.

Essentia di-
uina.

Essentia autem diuina est summe vna, id est, nullo
 modo diuisibilis in plures essentias. Secundo est sum-
 me simplex, id est, non composita ex multis rebus di-
 stinctis a se inuicem re, nec componibilis cum rebus a
 se re distinctis: sed quidquid est in ea, propter sui in-
 finitatem, est vna res cum ea. Tertio, est immensa,
 id est, ipsa per se ipsam est præsens omni rei, & per-
 sona per ipsam operatur in omni re, & manu tenet, &
 intelligit omnia. Quarto, est æterna, id est, non in-
 cepit, nec desinit, simul & semel omnes perfectiones
 indiuisibiliter continet. Quinto, est incommutabi-
 lis, id est, nec substantialiter, nec accidentaliter mu-
 tabilis: nec generabilis, nec corruptibilis: nec aliquo
 modo perfectibilis, vel defectibilis. Sexto, est nec-
 cessaria, id est, ipsa non potest non esse, nec aliquid
 ab eo deficere, & omnis sua actio est ipsa essentia, &
 necessaria, licet terminus actionis diuinæ ad extra nõ
 sit necessarius. Septimo, est prima, id est, radix &
 fundamentum emanationum, & personalium prop-
 rietatum, & omnino prima entitas, inter omnia en-
 tia, & in diuinis, & creaturis. Octauo, in ea est sum-
 ma fecunditas, id est, memoria perfecta ad produ-
 cendum personam vtramque. Nam memoria, quam
 dicunt intellectuam, naturam Dei dicit cum intelle-
 ctu, quæ secunda est respectu verbi. Sed memoria,
 quam dicunt spiratiam, naturam Dei dicit cum vo-
 luntate, quæ est secunda respectu Spiritus sancti. No-

no, est in ea summa charitas, id est, vna numero vo-
 luntas in tribus personis, & per consequens eadem vo-
 luitio, & volitum idem. Decimo, est in ea summa
 liberalitas, id est, comunicabilitas suæ essentia, &
 omnis infinitæ perfectionis in deitate ipsis personis,
 & suæ bonitatis, & influentiæ in creaturis omnibus
 rebus productis. Vndecimo, est in ea summa æquali-
 tas, id est, perfectio personis in deitate ipsis personis,
 & suæ perfectionis in deitate ipsis personis, nec minor
 perfectione filij, similiter & Spiritus sancti, nec filius
 est perfectionis maioris, vel minoris quam Pater, &
 Spiritus sanctus. Idem dicendum de Spiritus sancto re-
 spectu Patris, & Filij, nec est deitas alia in Filio, & Spi-
 ritus sancto, quam in Patre, nec econuerso: nec est po-
 testas alia in Patre, quam in Filio, & Spiritus sancto,
 nec maior, nec minor. Nec est duratio filio æternitas
 maior, vel minor in Patre, quam in Filio, & Spiritus
 sancto. Duodecimo est in ea summa germanitas, id
 est, natura, & essentia est summa vnitas, scilicet nume-
 ralis in tribus personis, similiter & talis vnitas est in
 omni perfectione essentiali in tribus personis, non
 autem in omni proprietate notionali. Tertiodecimo,
 est in ea summa conformitas, id est, essentialium prop-
 rietatum summa vnitas, & idẽtitas, & nulla diuersi-
 tas: voluntatis concordia, nulla discordia, si saltem
 debet dici concordia: operationum ad creaturas in-
 diuisibilitas, & omnium effectuum similis produci-
 bilitas. Quartodecimo, est in ea inseparabilitas, id est,
 personarum simultas in existendo, & vbiq. præsentia
 exhibendo, & omnia operando.

Emanationes duæ sunt in diuinis, scilicet genera-
 tio, & spiratio. Generatio, est productio substantifi-
 ca per modum nature. Spiratio, est productio sub-
 stantifica per modum voluntatis. Tres hypostases, id
 est supposita, vel personæ sunt in diuinis, scilicet Pa-
 ter, & Filius, & Spiritus sanctus. Sequuntur quatuor
 relationes, scilicet paternitas, filiatio, processio, spiratio.
 Sequuntur etiam quinque notiones, scilicet in-
 nascibilitas, paternitas, filiatio, processio, spiratio. Pa-
 ternitas, est generatio actiua. Filiatio, generatio passi-
 ua. Processio, est spiratio passiva. Spiratio, est spiratio
 actiua. Innascibilitas, est proprietatis nobilitatis,
 scilicet

Quot sint
processio-
nes, hypo-
stases, rela-
tiones, &
notiones in
diuinis.

scilicet a nullo produci.

Proprietatis personalis quid, & quomodo duplex.

Filius.

Spiritus sanctus.

Quae praedicantia non sunt in Deo.

Essentia diuina quomodo essentia, & substantia dicitur. Quinque modi dicendi in diuinis.

Deus omnipotens.

Potentia duplex.

Sapientia multipliciter dicta.

Proprietas personalis est, qua persona proprie, & principaliter innotescit. Et sunt tres, scilicet paternitas, filiatio, spiratio passiva. Notio est, qua persona innotescit, ut distinguatur ab alia. Innascibilitas, innotescit patre principaliter per modum negationis, & ex consequenti per modum positionis, id est, fontalis plenitudinis.

Filius dicitur Imago, in quantum expressa similitudo patris. Filius dicitur verbum in quantum est similitudo expressiva. Filius dicitur filius, in quantum est similitudo hypostatica. Secundo filius dicitur Imago, ut similitudo conformis. Dicitur verbum, ut similitudo intellectualis. Dicitur filius, ut similitudo conaturalis.

Spiritus sanctus dicitur donum, ut datum voluntarium, & precium. Dicitur spiritus, ut datum voluntarium, & primum. Dicitur charitas Patris, & Filij, ut datum hypostaticum.

Praedicamenta quinque vltima non sunt in Deo, quia pertinent proprie ad corporalia. Praedicamenta quinque vltima attribuuntur Deo figuratiue. Praedicamenta quinque prima, secundum id quod est completio in eis, sunt in Deo, & reducuntur ad duo, scilicet substantiam, & relationem. Ideo dicitur duo modi praedicandi in diuinis, scilicet per modum substantiae, & relationis. Praedicare per modum substantiae est praedicare de omnibus personis simul, & sigillatim, & singulariter. Praedicare vero secundum relationem, aut est non dici de omnibus, aut si de pluribus, pluraliter dici.

Essentia diuina dicitur essentia, in quantum communicabilis in abstracto: sed dicitur substantia, in quantum communicabilis in concreto.

Sunt quinque modi dicendi simul, & quaerendi in diuinis. Quis ratione personae: qui ratione hypostasis: quae, ratione notionis: quod ratione substantiae: quod siue quo, ratione essentiae.

Habitare Deum in nobis, est effectum spiritualem causare in nobis, cum acceptione per charitatem, qua Deus nos habet, & habetur a nobis. Tota Trinitas autem inhabitat in homine. Deum apparere, est in signo sensibili expresse significari, ut Spiritus sanctus apparuit in linguis igneis, & columba. Deum descendere, dicitur vtrumque scilicet inhabitare, vel apparere. Deum miti, est cum vtroque praedicto aeternaliter produci. Deum sedere in beatis, est, glorificare beatos.

Appropriare aliqua personis diuinis, est ipsa communia omnibus personis ad notitiam propriam personalem facientia, alicui personae attribuere: ut patri vnitatem, aeternitatem, principationem, omnipotentiam. Filio veritatem, speciem, exemplationem, omniscientiam. Spiritui sancto bonitatem, vsum, finem, voluntatem.

Vnum, est ens indiuisum in se. Verum, est ens intelligibile. Bonum, est ens communicabile.

Deus est omnipotens, non quod possit actus culpabiles, ut mentiri, nec actus poenales in se recipere, ut timere, nec corporales ut dormire, nec inconuenientes, ut facere aliquem maiorem se. Est, in qua, Deus perfecte, vere, & proprie omnipotens, id est potens omnia, quae sunt alicuius potentiae, & potentiae completae.

Potentia completa, est quae non potest deficere, nec succumbere, nec indigere. Potentia incompleta, quae potest in peccando deficere, in patiendone succumbere, in corporali actione indigere. Potentia diuina est, quae nec est de nihilo, nec sub aliquo, nec eger aliquo, nec culpabilia potest, nec poenalia, nec materialia.

Sapientia Dei est illa, qua limpidiissime Deus cognoscit omnia bona, mala, praeterita, praesentia, & futura, actualia, & possibilis: & per consequens, est

A infinita, & incomprehensibilis nobis. Sapientia Dei dicitur scientia, in quantum est cognitio omnium possibilium. Dicitur visio, respectu omnium actualiter existentium. Dicitur approbatio, in quantum est respectu bonorum. Dicitur praesentia, in quantum est respectu futurorum. Dicitur dispositio, in quantum est respectu fiendorum ab ipso Deo. Dicitur praedestinatio, respectu praemiandorum. Dicitur reprobatio, in quantum est respectu damnandorum. Dicitur lux, in quantum est ratio cognoscendi omnia. Dicitur speculum, in quantum est ratio cognoscendi visa, & approbata. Dicitur exemplar, in quantum est ratio cognoscendi prauiua, & disposita. Dicitur liber vitae, in quantum est ratio cognoscendi praedestinata. Sapientia Dei est liber vitae, respectu rerum, ut redeuntium: exemplar, ut exeuntium: speculum, ut euntium: lux, respectu omnium. Ad exemplar spectat idea secundum actum prauidendi. Verbum secundum actum proponendi. Ars secundum actum proficuum. Ratio secundum actum perficiendi. Simplex Dei notitia est, qua cognoscit Deus bona, & mala, quae sunt, fuerunt, & erunt, & possunt esse, quae etiam nunquam erunt. Notitia visionis est, qua cognoscit Deus omnia mala, quae sunt, fuerunt, & erunt. Notitia approbationis est, qua cognoscit tantum bona, quae sunt, fuerunt, & erunt. Voluntas Dei dicitur ratione regulata prouidentia, qua omnia quae in vniuerso fiunt, irreprehensibiliter gubernantur.

B Deus est causa efficiens mundi, ratione cuius est in creatura vnitas, modus, & mensura. Deus est causa exemplaris mundi, ratione cuius, est in creatura veritas, species, & numerus. Deus est, causa finalis mundi, ratione cuius est in creatura bonitas, ordo, & pondus. Liber intus scriptus, est Dei aeterna ars, & sapientia. Liber foris scriptus, est mundus sensibilis. Obedientia meta est, quando praecipium ex se soli obligat, non ex aliqua alia causa. Ordo Angelorum secundum Gregorium est multitudo caelestium spirituum, qui inter se in aliquo munere gratiae simulantur, sicut & in naturalium donorum munere conueniunt. Hierarchia diuina, est ipsa Trinitas increata. Hierarchia angelica, est Angelorum multorum habitudo ad inuicem in scientia, actione, Deiformitate, illuminatione, & in Deum ascensione. Hierarchia ecclesiastica, est rerum sacrarum, & rationalium ordinata potestas, debitum in subditis retinens principatum. Angelus, est substantia incorporea, intellectualis, semper mobilis, arbitrio libera, Deo seruans, gratia non natura immortalitatem suscipiens, id est, annihilationem, quia incorruptibilitatem proprie habet ex natura.

C Anima, est substantia spiritualis corpori, ut forma reatrix, & viuificatrix accommodata, & ad aeternam beatitudinem principaliter ordinata. Sensualitas, est potentia animae, quae sensuificat corpus, & mouet, & appetit delectabilia corpori, & refugit nocua. Sensus, est illa vis animae, qua homo cognoscit res corporeas praesentes. Imaginatio, est illa vis animae, qua intuetur res corporales absentes. Ratio, est illa vis animae, qua anima inter bonum & malum, inter verum & falsum discernit infra se. Intellectus, est illa vis animae, qua anima apprehendit res immateriales, & intelligibiles. Portio animae superior, est ipsa anima in quantum respicit superiora. Portio animae inferior, est ipsa anima, in quantum respicit inferiora. Sensus communis est, in quo omnes sensus particulares concurrunt. Phantasia est virtus animae sensitiua, quae componit formas nouas, secundum similitudinem formarum a particularibus sensibus receptorum. Aestimatiua est illa vis animae, qua dicimus esse sagacitatem in brutis, ut in vulpe. Memoria est illa vis, quae conseruat formas sensibilibus specierum. Motus sensitiua est vis, qua anima singula membra corporis mouet.

D Deus causa efficiens exemplaris mundi, ratione cuius, est in creatura veritas, species, & numerus. Deus est, causa finalis mundi, ratione cuius est in creatura bonitas, ordo, & pondus. Liber intus scriptus, est Dei aeterna ars, & sapientia. Liber foris scriptus, est mundus sensibilis. Obedientia meta est, quando praecipium ex se soli obligat, non ex aliqua alia causa.

E Anima, est substantia spiritualis corpori, ut forma reatrix, & viuificatrix accommodata, & ad aeternam beatitudinem principaliter ordinata. Sensualitas, est potentia animae, quae sensuificat corpus, & mouet, & appetit delectabilia corpori, & refugit nocua. Sensus, est illa vis animae, qua homo cognoscit res corporeas praesentes. Imaginatio, est illa vis animae, qua intuetur res corporales absentes. Ratio, est illa vis animae, qua anima inter bonum & malum, inter verum & falsum discernit infra se. Intellectus, est illa vis animae, qua anima apprehendit res immateriales, & intelligibiles. Portio animae superior, est ipsa anima in quantum respicit superiora. Portio animae inferior, est ipsa anima, in quantum respicit inferiora. Sensus communis est, in quo omnes sensus particulares concurrunt. Phantasia est virtus animae sensitiua, quae componit formas nouas, secundum similitudinem formarum a particularibus sensibus receptorum. Aestimatiua est illa vis animae, qua dicimus esse sagacitatem in brutis, ut in vulpe. Memoria est illa vis, quae conseruat formas sensibilibus specierum. Motus sensitiua est vis, qua anima singula membra corporis mouet.

F Anima, est substantia spiritualis corpori, ut forma reatrix, & viuificatrix accommodata, & ad aeternam beatitudinem principaliter ordinata. Sensualitas, est potentia animae, quae sensuificat corpus, & mouet, & appetit delectabilia corpori, & refugit nocua. Sensus, est illa vis animae, qua homo cognoscit res corporeas praesentes. Imaginatio, est illa vis animae, qua intuetur res corporales absentes. Ratio, est illa vis animae, qua anima inter bonum & malum, inter verum & falsum discernit infra se. Intellectus, est illa vis animae, qua anima apprehendit res immateriales, & intelligibiles. Portio animae superior, est ipsa anima in quantum respicit superiora. Portio animae inferior, est ipsa anima, in quantum respicit inferiora. Sensus communis est, in quo omnes sensus particulares concurrunt. Phantasia est virtus animae sensitiua, quae componit formas nouas, secundum similitudinem formarum a particularibus sensibus receptorum. Aestimatiua est illa vis animae, qua dicimus esse sagacitatem in brutis, ut in vulpe. Memoria est illa vis, quae conseruat formas sensibilibus specierum. Motus sensitiua est vis, qua anima singula membra corporis mouet.

Portio animae duplex.

De peccato & alijs ad materia de peccato in generali, & speciali pertinentibus.

De peccato & alijs ad materia de peccato in generali, & speciali pertinentibus.

De peccato & alijs ad materia de peccato in generali, & speciali pertinentibus.

Deus causa efficiens exemplaris mundi, ratione cuius, est in creatura veritas, species, & numerus. Deus est, causa finalis mundi, ratione cuius est in creatura bonitas, ordo, & pondus.

Liber scriptus intus, & foris.

Est Mag. in. 2. d. 9. 8. considerandum. colligitur ex Greg. ho. 34. in Euang. gel.

Animae definitio, & eius potentiae.

Portio animae duplex.

uer. Intellectus speculatiuus est ille, qui exercetur in speculatione veri. Intellectus practicus est ille, qui exercetur in operatione boni. Vis animalis est illa, qua animal corporea obiecta cognoscit & appetit. Vis vitalis est vis motiua aeris in corpore animalis per arterias. Vnde vis naturalis est illa, qua corpus animalis nutritur, & conseruatur species. Vis generatiua est illa, qua conseruatur species. Nutritiua est illa, qua conseruatur indiuiduum.

Oraculum, visio, somnium, phantasma quid.

Imago Dei in homine.

Ratio multiplex.

Malum multiplex.

De peccato & alijs ad materia de peccato in generali, & speciali pertinentibus.

Oraculum, est cum in somnis apparet aliqua grauis persona, ut Deus, sacerdos, vel parens, denuncians aliquid euenturum, vel non; faciendum, vel vitandum. Visio est, cum id quis videt, quod euenit sicut apparuit. Somnium est figuris reatum, & sine interpretatione intelligi non potest. In somnium est, quando id quod vigilantem fatigauerat, se ingerit dormienti. Phantasma est, quando vix dormire coeperit quis, & vigilare se existimat, & videtur aspicere irruentes super se, vel passim vagantes formas, discrepantes & varias, laetas & turbulentas.

Imago Dei in natura rationali, est similitudo expressa, tamen deficiens in aliquo Trinitatis increatae, consistens in memoria, intelligentia, & voluntate. Libertas a coactione, est facultas rationis, & voluntatis, consergens ex deliberatione praebula, & voluntate adiuncta, & dicitur liberum arbitrium. Causa, est principium productiuum.

Ratio causalis, est regula dirigens ipsum efficiens in productione: quae regula est idea in Deo, in creatura forma naturalis. Rationes causales, sunt formae ideales. Rationes seminales, sunt formae naturales. Ratio primordialis, est ratio causalis, tamen cum respectu ad Deum, ut primum principium. Vestigium Dei, est creatura, representans Deum in rationibus omni creaturae communibus, ut est vnitas, veritas, & bonitas. Similitudo, est conformitas Dei in gratuitis, ut fides, spe, charitate. Imago creationis consistit in tribus potentijs animae, & vnitate substantiae, ita, quod memoria representat Patrem, intelligentia Filium, & voluntas Spiritum sanctum, & vnitas substantiae representat vnitatem diuinae essentiae. Imago recreationis consistit in tribus virtutibus Theologicis, & vnitate gratiae gratum facientis, ita, quod fides representat Filium, spes Patrem, charitas Spiritum sanctum, vnitas gratiae, vnitatem essentiae. Imago glorificationis consistit tribus dotibus, & vnitate gloriae: ita quod aperta visio representat Filium, secreta tentio representat Patrem, perfecta dilectio Spiritum sanctum, vnitas gloriae representat vnitatem essentiae.

Malum, est priuatio modi, speciei, & ordinis. Nam creatura comparatur ad Deum in ratione effectus causae efficientis, formalis, & finalis, & ratione primi habet rationem modi, ratione secundi habet rationem speciei, ratione tertij habet rationem ordinis. Malum culpa, est carentia debita honestatis. Malum poenae, est abstinentia debite delectationis cum sensu sui contrarij. Malum pugnae est culpa diaboli in instigando, & est poena iusto in repugnando. Malum secundum se & in se, est, quod nullo modo potest bene fieri, ut odium Dei. Malum in se, siue in genere, quod aliquid potest bene fieri, ut occidere hominem. Malum ex circumstantia, est malum, quod in se est bonum, tamen propter aliquam circumstantiam annexam fit malum. Tentare, est perire.

Peccatum originale, est carentia debite iustitiae per inobedientiam Adae facta, qua comitatur carentia visionis diuinae. Peccatum actuale, est carentia debite iustitiae, acta per inobedientiam propriae voluntatis. Peccatum veniale, est amor voluptatis in creatura citra Deum. Peccatum mortale, est inobedientia mandatorum diuinorum. Delectum, est transgressio praecipiorum affirmatiuorum. Commissum, est transgressio praecipiorum negatiuorum. Praecipium affirmatiuum, est, quod ordinat quid debeat fieri. Praecipium negatiuum, est, quod or-

dinar quid non debeat fieri.

Ignorantia negationis, est simpliciter aliquid non scire, sicut brutum non scit Deum. Ignorantia priuationis, est ignorare aliquid, postquam sciri potuit, & tenebatur scire. Ignorantia dispositionis, est non scire veritatem, & cum hoc tenere oppositam falsitatem. Ignorantia simplex, est nescire, quae tenetur homo scire, facit aliquid sed non sufficienter. Ignorantia crassa siue supina, est nescientia eorum, quae tenetur scire, & non velle aliquem laborem subire, ut sciat. Ignorantia affectata, est nolle scite ea, ad quae tenetur.

Peccatum cordis est transgressio legis diuinae per inordinationem intrinseci motus mentis. Consensus, est natus voluntatis spontaneus. Conscientia, est naturale iudicatorium, quid faciendum, vel non faciendum sit. Perplexitas, est inuolutio inter opposita, ita quod videtur semper vergere in peccatum, quamcumque partem eligit. Contentio, est veritatis impugnatio, cum confidentia clamoris. Mendacium, est falsa signatio vocis, cum intentione fallendi. Iurare, est Deum inuocare in testem suae locutionis. Periuurium, est mendacium, iuramento firmatum. Adulatio, est sermo laudis, alicui exhibitus, intentione placendi. Maledicere, est alicui plagas, vel poenas, verbo optatiuo imprecari. Detractio, est fama alienae denigratio.

Peccatum operis, transgressio legis diuinae per inordinationem extrinseci motus. Superbia, est amor, vel appetitus propriae excellentiae. Inanis gloria, est amor laudis propriae propter excellentiam apparentem. Inobedientia, est voluntas fingens minorationem potestatis, nolens subiacere superioribus in debitis. Incontinentia, est voluntas propter apparentiam, propriam potestatem ostendens. Hypocritis, est voluntas per speciem sanctitatis, se simulans fallaciter in aperto, & vilitate agens in occulto.

Inuidia, est dolor, vel odium felicitatis alienae. Odium, est voluntas affectans proximo malum, ut careat bono, quod ipsum odientem contristat. Susurratio, est voluntas loquendi, seminans discordias inter fratres.

Ira, est motus, & feruor sanguinis circa cor, ex euaporatione fellis, propter appetitum vindictae. Fellex passio, est subitus animi motus, impatiens laesonis. Mania, est manens ira. Corus, est obseruatio opportuni temporis ad vindictam. Rixa, est audax voluntas vindicandi in iniuriam facti procedens. Contumelia, est voluntas vindicans, per exprobrationem malorum. Blasphemia, est voluntas se vindicans, per opprobrium Deo vel sanctis illatum.

Acedia, est tardium operandi bonum. Pusillanimitas, est voluntas immoderate metuens grauedinem, in aggressu agendorum. Desperatio, est voluntas grauedinem reprensens, de adiutorio ad perficiendum bonum diffidens, siue de remuneratione diuina diffidens. Torpor, est voluntas grauedinis impatiens, tepida ad explendum inchoata.

Auaritia, est amor immoderatus habendi. Prodigalitas, est superfluitas, quae dat non danda. Furtum, est auaritia rapiens, vel retinens rem inuito Domino. Rapina, est auaritia, violenter occupans rem alienam. Vltura, est auaritia, acquirens per mutuum aliquid praeter sortem. Simonia, est auaritia, studiosse appetens vendere, vel emere spiritualia, vel spirituali annexum. Proditio, est voluntas per deceptionem domesticorum acquirendis inhians. Fallacia, est voluntas per verba decipiens proximum, causa lucrandi. Fraus, est voluntas profectum proximi decipiens, propter terrenum emolumentum.

Gula, est immoderatus amor edendi. Luxuria, est concupiscentia nimia experiendae voluptatis.

Peccatum ignorantiae, est omissio debite scientiae. Peccatum ex ignorantia, est peccatum quod committitur ignoranter, & si non fuisset ignorantia, non fuisset commissum. Peccatum ex industria, est auersio volunt-

Ignorantia

Peccatum cordis.

Peccatum operis.

Inuidia.

Ira.

Acedia.

Auaritia.

Gula. Luxuria.

Peccatum multiplex.

voluntatis malignantis a summe clemente Deo. Peccatum ex infirmitate, est auersio voluntatis male humilitata, vel male in amore accese. Peccatum in Deo, dicitur impietas. Peccatum in proximum, dicitur iniquitas. Peccatum in seipsum, dicitur impuritas. Idolatria est falsa, & superstitiosa protestatio maiestatis diuinae in idolo. Apostasia est temerarius a statu fidei, vel obedientiae, vel religionis recessus. Schisma est illicita dissensio eorum, inter quos debet esse unitas. Heresis est recessus a vera fide. Diuinitio est superstitiosa inuestigatio praesentia futurorum. Nigromantia est diuinitio facta in cadaueribus mortuorum. Geomantia est diuinitio facta in terra. Hydromantia est diuinitio facta in aqua. Aeromantia est diuinitio facta in aere. Pyromantia est diuinitio facta in igne. Maleficium est mulierum opus, vel ligatura alicuius rei, in damnum, vel commodum alicuius hominis. Sortilegium est diuinitio per sortes. Augurium est diuinitio per garricitatem, vel gestus auium. Praestigium est per quod diabolus illusionibus oculi hominum perstringuntur, ne possint cernere verum. Hypocritis est velle videri, qualis non est.

De gratia, & de virtutibus. Gratia generaliter dicitur adiutorium diuinum, creaturae liberaliter, & gratis impensum ad quemcumque actum indifferenter. Gratia gratis data est adiutorium diuinitus datum, ut quis praeparat se ad suscipiendum Spiritus sancti donum, quo perueniat ad statum meriti. Gratia gratum faciens est adiutorium diuinitus datum ad merendum.

Virtutes Theologicae. Fides est habitus, quo creduntur ea, quae non videntur. Spes est virtus, qua spiritualia, & aeterna bona cum fiducia expectantur, propter confidentiam meritorum praecedentium, & gratiam diuinam. Caritas est virtus, qua diligitur Deus propter se, & proximus propter Deum. Amor est naturalis affectio communis rationalibus, & irrationalibus. Dilectio est affectio rationalium, & intellectualium.

Virtutes cardinales. Prudentia est notitia eorum, quae sunt agenda, & eorum quae sunt vitanda. Memoria est notitia praeteritorum, ut praeterita sunt. Intelligentia prudentiae est notitia praesentium. Prouidentia est notitia futurorum. Circumspectio est cautela contritorum vitiorum. Cautio est discretio virtutis a vitio, speciei virtutis praeferente. Docilitas est prudentia erudiendi imperitos.

Temperantia. Temperantia est domatio libidinum, & omnium malorum motuum, Deo hominem incorruptum conseruans. Continentia temperantiae est regimen cupiditatis, per consilij gubernationem. Clementia est virtus, per quam animus in odium alicuius temere concitatus, benignitate remittitur. Modestia est virtus, qua pudor honestatis comparat puram, & stabilem auctoritatem. Verecundia est observatio honestatis in gestu, & verbo.

Fortitudo. Fortitudo est magnarum rerum appetitio, & humilitum contemptio, & cum humilitate laborum permissio. Magnanimitas est difficultatum spontanea, & rationalis aggressio. Fiducia est certa spes animi perducendi ad finem rem inchoatam. Securitas est habitus, secundum quem imminentes incommoditates, & rei inchoatae affines non formidantur. Magnificencia est magnarum rerum, & excelsarum, cum animi ampla quadam, & splendidissima propositione cogitatio, atque administratio. Constantia est stabilis in bono perseverantia. Patientia est aequanimis malorum tolerantia. Fidentia est in magnis, & honestis firma fiducia, & rata collocatio. Perseuerantia est finalis permanentia in bono.

Iustitia. Iustitia est virtus qua sibi, Deo, & proximo, quod suum est tribuitur. Seueritas est virtus debito supplicio coercens iniuriam. Liberalitas est virtus beneficiorum erogatrix. Latria est cultus soli Deo debitus, qui fit fide, spe, & charitate. Dulia est seruitus creaturae debita. Hyperdulia est seruitus, vel cultus excel-

lentibus creaturis debitus. Reuerentia est virtus, qua personis grauibas, & praestatione, vel officio sublimatis, debitus cultus reuerentiae impenditur. Pietas est virtus, qua consanguineis, & patriae beneuolis diligens cultus impenditur. Gratia iustitiae est beneficia iugi memoria recordari, & possibiliter rependere. Vindicta est virtus, qua omne iniustum repellitur, & debite punitur. Obedientia est virtus, qua superiores honorifice tractantur. Veritas est virtus, qua rebus cor & verba concordare iubentur. Innocentia est animi puritas abhorrens omnem illationem iniuriae Deo, sibi, & proximo. Amicitia est dilectio alicuius proximi propter bonum ipsius proximi. Concordia est voluntatum, & actionum conformitas. Misericordia est compassio miseriae, & indigentiae proximi. Disciplina est conuersatio honesta, cui parum est non agere malum, sed studet in bonis suis actibus irreprehensibilis apparere. Obedientia est obtemperatio voluntati superioris secundum regulas legis diuinae, vel humanae. Aequitas est amor aequalitatis in his, in quibus aequitas esse debet. Contemplatio est clara, & libera perspicacia ad cognoscendum diuinam sapientiam, & propriam & naturalem possibilitatem. Oratio est ascensus mentis in Deum, siue est expressio desiderij directi in Deum, ad bonum adipiscendum, vel malum remouendum, formata per verbum interius, & exterius.

Sacramenta quid, & quotuplex. Sacramentum est materiale elementum oculis subiectum, similitudine representans, institutione significans, significatione gratiam conferens. Baptismus est tinctio corporis exterior facta, sub forma verborum praescripta. Confirmatio est signatio hominis baptizati in fronte, facta ab Episcopo ad roborandum hominem in fide. Eucharistia est vera & realis praesentia corporis, & sanguinis Christi sub speciebus panis, & vini. Penitentia est absolutio hominis peccatoris penitentis a sacerdote, clauae non errante, penam aeternam in temporalem diuinam auctoritate commutante. Vinctio extrema est vinctio hominis infirmi a sacerdote, in remissionem venialium peccatorum. Ordo est signaculum, quo spiritualis potestas traditur ordinato. Matrimonium est viri, mulierisque coniunctio maritalis inter legitimas personas, indiuiduam vitae coetudinem seruans.

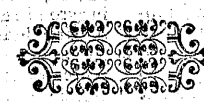
Praemii triplex. Praemium substantiale consistit in visione, fruitione, & retentione vnus summi boni. Praemium consubstantiale consistit in gloria corporis. Praemium accidentale consistit in quodam decore speciali superaddito, & dicitur aureola. Aurea est ipsa beatitudo substantialis. Aureola est gloria incorruptionis secundum profectum trium virtutum animae in carne operantium, scilicet vis irascibilis, concupiscibilis, & rationalis. Aureola virginum est gloria de incorruptione carnis, attestante incorruptione mentis. Aureola martyrum est gloria de inuicta sustinentia mortis pro fide, vel iustitia. Aureola praedicatorum est gloria de incorruptione doctrinae.

Aureola multiplex. ad alterum prolata, mente, verbo, & exemplo. Haec sunt charissime frater paucula, quae pro vsu & exercitio tibi relinquo, postquam, Deo dante, te iterato videro, latius tibi exponam.

S. BONAVENTURAE EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS COMPENDIOSVM PRINCIPIVM

In Libros Sententiarum.

Quid in singulis sententiarum libris contineatur summam breuiter, & artificiose hoc opusculo S. Bonaventurae complectitur Ecclesiastici verbi vsus: Gyrum caeli circuitui sola &c. Quoniam autem in primo libro sententiarum secundum triplicem gyrum de Deo agitur, ut ipse ait, quorum vnus de Deo secundum circumcessionem personarum esse affirmat: circumcessionis nominis notationem, eiusque vim tam apud Latinos Doctores Scholasticos, quam apud Graecos Theologos obseruare libuit. Circumcessio igitur idem est, quod Graece περιχώρησις, quae vox ut patet ex Dionysio de diuinis nominibus cap. 9. & ex Damasceno lib. 3. fides Orthodox. c. 5. & 7. minime aliquorum commutationem, siue inter se in secessum significat. Quam vocem ex eo forsasse Scholastici Latini professores nonnulli vsurparunt, quod in aliquam Damasceni versionem antiquam incidissent Graecum vocabulum per circumcessionem exprimentem. Neque enim antiqui omnes Scholastici huius nominis meminerunt: nam S. Thomas nisi quomodo in mentem veniat, eius mentionem facit, cum tamen 1. p. q. 42. art. 2. & 1. sent. d. 19. eam questionem inculcat, an Pater in diuinis sit in filio, & conuerso. At vero apud S. Bonaventuram huius vocis frequens est vsus, ut videre est in hoc opusculo, & serm. 21. in hexaem. & 1. sent. d. 19. ac multis alijs locis. Praeterea in recentioribus Scholasticis Scoti scilicet, Gabriele, Occoan, Durando & alijs vox circumcessio reperitur. Vim vero huius nominis a Theologis Graecis attributam aliter Doctores nostri Scholastici interpretantur, oculos animi conuertentes ad mentem Hieronimi, Ambrosij, & Augustini, quos Magister sententiarum eadem 19. d. li. 1. profert in explanationem illius loci Iohannis. 14. Ego in patre, & pater in me est. Qui patres isto Domini sermone simpliciter significari putauerunt personas inter se esse consubstantiales. Quam ob causam Scholastici Doctores circumcessionem a Graecis introductam conuenientes propter hunc Iohannis locum, & similes exposuerunt habundantem persona ad personam, vel genus inexistentia, quo aliqua inexistunt per naturam participationem, siue communionem. Unde apud ipsos circumcessio personarum in Deo nihil aliud est, quam vniam personam esse in alia, & conuerso. Graeci vero Theologi hoc nomine non solum consubstantialitatem diuinarum personarum significare voluerunt, sed potius earum inseparabilitatem, mutuum, & aeternum complexum, & in se inuicem quasi penetrationem, & introitum admirabilem, ac stupendum circa confusionem tamen & mixtionem. Quo fit, ut persona diuina, circumcessione sit vna, siue etiam vnus Deus, quia per illam vnuntur, immanenti, circum se incedunt, & commeant. Etenim quia immensus est Pater, immensus Filius, immensus Spiritus sanctus extra se versari nequeunt. Itaque ut se mutuo capiant, seq. merentur necesse est: idq. sine vlla confusionem, ac mixtionem. Hoc appellatur Graeci περιχώρησις, Latine vero circumcedere, siue vltro citroq. commeare. Rem hanc si quis explicatam desiderat lege ex recentioribus Gilbertum Genebrardum Parisiensem Theologum linguarum vsu, & cognitione peritissimum, secundo suo libro de Trinitate, & in eiusdem apologia contra Blasphemiam 14. & 15. Schebekij haeretic.

Ecclesi. 24. 4

GYRUM caeli circuitui sola, &c. A Quam sit libri sententiarum inaccessibilis celsitudo: quam sit libri sententiarum perplexa nodosa profunditatis indagatio: quam sit libri sententiarum perfecta, cognitionis, & increati cognoscibilis plenitudo: quam sit hebes caecitientis intellectus caligo, ostendit increata sapientia in verbo proposito: Gyrum caeli circuitui sola, &c. Libri sententiarum inaccessibilis celsitudo tangitur, quando dicitur: Caeli, ut vere possimus dicere cum Iob: Suscipe caelum, & intueri aethera, quod altior te sit. Perplexa nodosa profunditatis indagatio notatur cum dicitur: Circuitui. Anfractus enim labyrinthi est, inquirere Trinitatem per cognitionem circuiturarum. Consummata cognitionis, & increati cognoscibilis plenitudo, notatur nomine gyri. Hebes caecitientis intellectus caligo, notatur, quan-

do dicitur: Sola. Si enim sola increata sapientia circuit gyrum caeli, humana ratio non attingit. Vnde & Augustinus dicit: Mentis humanae acies inualida, in tantam excellentem luce non figitur. Dicit ergo: Gyrum caeli circuitui sola, &c. Gyrum caeli habet quadriformem intelligentiam, quattuor libris Sententiarum proportionaliter respondentem. Gyrum caeli dicitur sphaericalis ambitus caeli, id est coeuea superficies sphaerae caeli. Gyrum caeli dicitur maior circulus sphaerae caeli, quo non est aliquis maior in sphaera caeli, & transeat per centrum terra, quod est centrum caeli. Unde aequinoctialis dicitur gyrum caeli, qui dicitur cingulum orbis, & uterque colurus potest dici gyrum caeli. Gyrum caeli, dicitur regitatio primi in vltimum, & vltimi in primum. Et hoc modo Zodiacus dicitur gyrum caeli, quia in eo rotatur Sol ab Oriente in Oriens per Occidens. Gyrum caeli dicitur reuolutio eptasidetea circa Polum.

Aug. lib. 1. de Trin. c. 2. 3.

Materia 1. lib. Sent. Gyros cæli, qui est specialis ambitus cæli, materiam designat primi libri Sententiarum, qui agit de Deo. Agitur autem in primo Sententiarum de Deo, secundum trifarium gyrum. Est enim Deus sphaera intelligibilis, cuius centrum ubique, & circumferentia nusquam, ut dicit Hermes Trimegistus. Agitur enim in primo libro de Deo, secundum gyrum unitatis essentiae in tribus personis, usque ad distinct. 31.

Agitur secundo de Deo, quantum ad gyrum circumcessionis personarum ad invicem a distinct. 31. usque ad 35.

Agitur tertio de Deo, quantum ad gyrum appropriatorum, a 35. distinct. usque in finem. De gyro unitatis essentiae in personis potest intelligi, quod scriptum est: Corona aurea per gyrum. Cum enim caput Christi sit Deus, ut dicit Apostolus, & in Canticis legamus: Caput eius aurum optimum. Corona aurea per gyrum, est unitas divinitatis in tribus personis, ut ita dixerim regnata, non numerata. De gyro circumcessionis personarum in invicem potest intelligi, quod scriptum est: Gyrauit cælum in circuitu gloriæ. Arcus ille, est verbum increatum, & incarnatum, radius solis ingeniti exceptus in nubè concava humanitatis assumptæ. Ille arcus, id est istud verbum Dei, gyrat cælum Trinitatis: sic enim tertium cælum vocat Augustinus. In circuitu gloriæ, quia & verbum in Patre, & Pater in Verbo est, & Pater, & Verbum in Spiritu sancto, & Spiritu sanctus in Patre, & Verbo est. De circuitu appropriatorum, id est potentiae, & aliorum, intelligi potest, quod scriptum est: Potentes gyrans migrate fecit. Hoc est labium æneum, quod Deus præcepit fieri in gyro. Labium enim quandam protensionem, & prominentiam habet, & significat diuinam essentiam per appropriata ad creaturas comparatam. Istud labium est in gyro, quia potentia sapientia, & iustitia sunt idem in Deo, licet non sint eadem connotata.

Materia 2. lib. Sent. Secundo gyros sphaeræ, qui est maior circulus sphaeræ transiens per centrum sphaeræ, signat materiam secundi libri sententiarum, in quo agitur de creatione mundi. Nam & omnia corpora mundi principalia, sunt sphaerica. Figura enim sphaerica corporibus homogeneis maxime aptatur. Primo propter primitatem, nam & de prima figurarum multilateri probatur prima passio per circulum, per illam propositionem Euclidis super datam lineam, triangulum æquilaterum, collocare. Secundo propter capacitatem: nam plus capit circumscriptio superficiæ sphaericæ, quam si eadem comprimatur in cubum. Tertio propter perfectionem, quia in ea primum coniungitur vltimo.

Agitur autem in secundo libro de triplici gyro, de gyro creationis, & productionis rerum a principio usque ad distinct. 21. de gyro tentatoris, & circumventoris potissimæ rei in distinct. 21. Videns igitur diabolus, usque ad distinct. 30. De gyro præuarcationis, & inuolutionis peccati, a distinct. 30. usque ad finem. De gyro creationis, & productionis rerum gyrorum, intelligi potest, quod dicit sapientia: Dominus possedit me in initio viarum suarum, ante-

quam quidquam faceret a principio. Ab æterno ordinata sum, & ex antiquis antequam terra fieret. Quando præparabat cælos, aderam, quando certa lege, & gyro vallabat abyssos. De gyro tentatoris, & circumventoris potissimæ rei, id est hominis, scribitur in Iob: Obfederunt in gyro tabernaculum eius, spiritus scilicet maligni. Quantum ad gyrum præuarcationis, & inuolutionis peccatorum, scribitur de eodem hoste maligno: Per gyrum dentium eius formido. Gyri dentium, sunt inuolucra peccatorum, quibus peccator glutitur, & traicitur in corpus diaboli.

Materia 3. lib. Sent. Gyros, qui est reuolutio quæcumque siue sit circulus obliquus siue rectus, significat congruissime materiã tertij libri sententiarum, in quo quidem agitur de triplici gyro. Primo de gyro incarnationis, in qua primum coniunctum est vltimo. Secundo, de gyro passionis, & redemptionis, per quam vltimum reuincium est primo. Tertio de gyro gratiæ reformationis, per virtutes, dona, & beatitudines, quæ sunt media, quibus in finem fruiuntur summo. Hunc triplicem gyrum subtiliter tangit Ecclesiastes, quando dicit: Oritur Sol, vide gyrum incarnationis. Et occidit, vide gyrum passionis: & in circuitos suos reuertitur, vide gyrum resurrectionis: Gyrauit per meridiam, vide gyrum gratiæ reformationis: Flebitur ad Aquilonem, ecce gyros ætitiæ fructiois, nam quando Sol est in signis Aquilonaribus, æstas est.

Gyros cæli dicitur reuolutio eptasiderea circa Polum, & hoc signat conuenientissime materiam quarti libri sententiarum, de quo mystice dicit Iob: Nunquid plicare poteris micantes stellas pleiades, aut gyrum arcturi poteris dissipare? Gyros arcturi est signum septem stellarum, ut docet Isidorus indefinenter gyrorum circa Polum. Et est istud signum post caudam maioris vrsæ. Ille gyros septem stellarum, gyrum signat septem sacramentorum, quæ gyranur continue circa Polum, quia sacramenta totam efficaciam suam a Polo passionis Christi Iesu sortiuntur. Dicitur autem gyros, quia & abluendi ad sacramenta confugimus, & abluti, ad sacramentum accedimus. Agitur enim in quarto libro de triplici gyro. Primo de gyro sacramentalis expiationis, de qua dictum est: Numquid gyrum arcturi poteris dissipare? Secundo de gyro resurrectionis, de qua dicitur in Ezechiel: Comportabit aggerem in gyro? In gyro aggerem comportare est cineres, in quos resolutum est corpus humanum, in idem numero corpus humanum reformare, & eidem animam reunire. Et hoc facit Magister in distinct. 33. quando tractat de resurrectione. De hoc gyro potest intelligi, quod etiam in Ezechiel scriptum est: Circūdūxit me per ossa, in gyro, & dixit mihi: Fili hominis putane viuent ossa ista? Tertio de gyro iudicialiæ examinationis agitur circa finem quarti, & quantum ad iudicium condemnationis reprobatorum, & quantum ad iudicium glorificationis electorum. De gyro condemnationis reprobatorum intelligitur, quod in Threnis scriptum est: Flamma deuorantis eam in gyro. Anima vero beata sunt in medio filiarum Palæstinarum, quæ ambulat per gyrum. Omnes enim accessus luminaribus, gyranur circa eam, id est circa animam beatam.

Exo. 37. a
Eph. 4. b
Cant. 5. c
Eccl. 43. b
Ang. li. 12. de gen. ad lit. c. 28. 20. 3.
Eccl. 29. c
Exod. 25. c
Enclid. lib. 1. elemen. Prob. 1. pro pos. 1.
Prou. 8. c

Materia 4. lib. Sent.
Iob. 38. d
Ibid. lib. 13. c. 6.
Iob. 38. d
Ex. ec. 26. b
Ex. ec. 37. a
Thren. 2. a
Iudith. 13. a

Finis compendiosi principij in quattuor libros sententiarum.

S. BONAVENTURAE
EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS

SENTENTIAE SENTENTIARVM

Carminè Digesta.

Sententia sententiarum opusculum hoc inscribitur, vel quia breuibus sententijs carmine digestis, quæ in quattuor Magistri sententiarum libris continentur, S. Bonaventura exponit, vel ob excellentiam opusculi, vel ob auctoris ingenium, quod in eo elucet. Carmina autem in singulis sententiarum libris iuxta distinctiones Magistris distincta sunt. Magistri vero sententia, quam consensus Scholæ communis non approbat, verbis minime exprimitur. Proœmium quoque ab Auctore præmittitur, carmine in eadem compositum: ubi quattuor animalibus libris quattuor sententiarum comparans, quid in vnoquoque traclatur, miro artificio comprehendit.

PROE M I V M. LIBRI PRIM I

SENTENTIA RV M
DISTINCTIO. I.

Veteris ac nouæ legis continentiam, &c.

Fons splendoris, vas dulcoris, A sed amoris
Nexus spes floris, dos roris, dogma saporis
Verum. vita. via, mihi da, quod philosophia
Tradit, sanctorum votis præstare tuorum.

Liber Primus

Quid contineat, & cui assimilatur.

In primis aquilæ primus liber assimilatur. Quo de diuina natura notificatur: Et de personis distincte clarificatur.

Liber Secundus

De quo differat, cuiue similis sit.

Humana specie reliquus liber effigiatur. Quo cælum, terra, cunctorum forma creatur. Hinc homo plasmatur, cui totum subijciatur. Eiusdem lapsus, & peccatum replicatur.

Liber Tertius

Quid tractet, cuiusq. gerat similitudinem.

Tertius in vitulo perpulchre significatur: Cuius conspersus homo sanguine viuificatur. Sumpsit ob hoc carnem, disponens, quod patitur. Ut genus humanum lapsum, per eum redimatur. Præcipit, & donat, beat, ornat, gratificatur.

Liber Quartus

De quibus agat, cuiq. sit similis.

Aduenit in quarto, leo de Iuda dominatur. Per sacramenta sibi mundus reconciliatur. Et seruis eius mundus seruire paratur. Quæ fuerat caeca iam dudum, gens oculatur. Eius rugitus mundus trepidus agitur. Defuncti surgunt, & iudicium celebratur. Inde coronatur iustus, reus igne crematur. Gloria seu poena per sæcula perpetuatur.

Nres, & signa doctrinam crede fecari. Et dic per signa, nobis res significari. Signum dicatur, per quod res significatur. Res nil signabit, signum rem significabit.

Factis vteris, summo factore fueris. Nunc in spe fruimur, sed re pleneq. fruimur. Cum requiem summam gustantes experiemur. Dic, quod non homine, sic nec virtute fruendum. Est tamen vtendum: sic creditur esse tenendum. Vtitur ipse Deus nobis, propria bonitate: Vtitur & nobis, pro nostra commoditate. Sed non credatur, quod nobis ipse fruatur.

DISTINCTIO. II.

De mysterio Trinitatis, & unitatis.

Hoc itaque vera, ac pia fide tenendum est, &c. Ex noua cum veteri probat ista, iubetq. teneri. Quod tres personæ, Deus est vnus, ratione.

DISTINCTIO. III.

Dincipit ostendere quomodo per creata poterit creator cognosci.

Apostolus namque ait, &c. Summus plasmator partim per plasma videtur: In quo cunctipotens, bonus, sapiens perhibetur. Sunt etenim res, quæ pondus retinent speciesq. Ergo creatura, licet imperfecta figura, Lumen diuinum, docet vnum credere trinum. Mens meminit, scit, amat, trinūq. per hæc tria clamat.

DISTINCTIO. IV.

Hic quaeritur, vtrum concedendum sit, quòd Deus se genuerit.

Hic oritur questio, satis necessaria, &c.
Quod Deus ipse Deum genuit, sane reneamus.
 Sed, quòd genuit aliumve Deum, reprobamus.
 A Patre filius est alter, si discutitur,
 At a Patre Deo, genitus non alter habetur.
 Sunt tres personæ, Deus vnicus: & Deus vnus
 Est tres personæ, sic credas ex ratione.
 Patrem non alium genuisse Deum, referamus.
 Personam genuit aliam, non hoc dubitamus.

DISTINCTIO. V.

Hic quaeritur, an Pater genuit diuinam essentiam, vel ipsa Filium: an essentia essentiam genuit, vel ipsa nec genuit, nec genita est.

Post hoc quaeritur, vtrum concedendum sit, &c.
Essentiam diuinam Patrem genuisse negamus.
 Et quod, d, natum genuit, vel se, reprobamus.
 Per, d, diuinam naturam significamus.

DISTINCTIO. VI.

Vtrum Pater genuerit voluntate Filium, an necessitate: & an volens, vel nolens sit Deus.

Præterea quæri solet, vtrum Pater genuerit, &c.
Dic genuisse Patrem, nullo sibi vim faciente.
 Nec præeunte tamen sibi velle, vel adueniente.

DISTINCTIO. VII.

Hic quaeritur, an Pater potuerit, vel voluerit gignere Filium.

Hic quæri solet a quibusdam, &c.
Et voluit Pater, & potuit natum generare.
 Nec voluit, sed nec potuit natus generare.
 Altera proprietates: sic & vnica pars, potestas,
 Quæ generare potest Pater & natus generatur.
 Nec Pater hoc maior, natusve minor referatur.

DISTINCTIO. VIII.

De veritate, & proprietate, & incommutabilitate, & simplicitate diuinæ essentia.

Nunc de veritate, siue proprietate, &c.
Anon a substando, cum nullo possit egere.
 Non permiscetur, hinc summe verus habetur.
 Cum nec mutetur, immobilis esse probetur.
 Simplicitas summa soli summo proprietat,
 De quo non proprie dicuntur categoriæ.
 Temporibus, Verbi duratio significatur,
 Quæ non incepit, & semper continuatur.
 Nam simplex est, sic idè quod habet, quod & hoc est,
 Nec Pater Filius fertur, ad Patrem vero refertur.

DISTINCTIO. IX.

De distinctione trium personarum, &c.

Nunc ad distinctionem personarum, &c.
Et alius status, alius pater, & generatus.
 Sed si dicitur aliud pater, hoc reprobetur.
 Per neutrum, natura tribus communis habetur.
 Per neutrumq. genus, essentia significatur.

A Quodq. coæternæ sint personæ referatur.
 Filius est natus semper, cum * perficiatur.
 Nascitur, & semper, quoniam durare probatur.
 * id est perfectus sit.

DISTINCTIO. X.

Hic de Spiritu sancto agitur: & prius quòd sit amor, Patris, & Filij dicitur.

Nunc vero post filij æternitatem, &c.
Vt proprie natus, sapientia summa vocatur.
 Ingenito simul, & genito communis habetur.
B Spiritus, hinc merito dilectio summa vocetur.

DISTINCTIO. XI.

Quod Spiritus sanctus procedit a Patre, & Filio.

Hic dicendum, Spiritum sanctum, &c.
Flumen ab ingenito procedere non dubitetur,
 Et simul a genito, licet a Græcis reprobetur.

DISTINCTIO. XII.

Vtrum Spiritus sanctus prius, vel plenius procedat, a Patre, quam a Filio.

Item quaeritur cum Spiritu sanctus procedat, &c.
Ne prius a Patre, procedere pneuma putetur,
 Quam primogenito, seu plenius, hoc remouetur,
 Tempore, vel causa, vel origine. Suscipietur
 Hac in parte prius aliter: Pater auctor habetur.
 Æque pneuma quoque sit procedens ab vtroque.

DISTINCTIO. XIII.

Quare Spiritus sanctus, cum sit de substantia Patris, non dicatur genitus, vel Filius, sed tantum procedere.

Post hoc considerandum est, quantum, &c.
Ingenitum statum non dices, aut generatum.
 Nam Patrem geminum faceres, natu quoque binu,
 Et non est natus, procedens a Patre status:
 Nam si sic esset, amborum Filius esset.
 Et si sic fieret, Patrem, matremq. teneret.
 Spiritus ingenitus, quia non genitus referatur,
 Et priuatiue pure tunc accipitur.
E Omne, vel ingenitum, vel factum, vel generatum
 De facto nato distinguas, atque renato,
 Et de non nato, non facto, mente notato.

DISTINCTIO. XIV.

Quòd gemina est processio Spiritus sancti.

Præterea diligenter notandum est, &c.
Sacri pneumatis, hic processus congreginatur,
 Æternus prior est, reliquo pia mens habitatur.
 Tempore spiratur, cum iustus sanctificatur.
F Pneuma sacrumve dare sancti numquam potuere.
 Sed dare dicitur, faciens id, per quod habetur.

DISTINCTIO. XV.

Vtrum Spiritus sanctus a seipso detur.

Hic considerandum est, cum Spiritu sanctus detur, &c.
Spiritus vt Deus est, se dat, donumq. vocatur.
 Ex hoc donatur, a se prodire fertur.
 A se pneuma datur, a se mittiq. probatur.
 Hoc concedatur de nato, seu referatur.
 Est missus natus, semel in terris generatus.
 Mitti dicitur, cum menti notificatur.

Sed

Sed quòd mittatur generans non adspulatur. **A** DISTINCTIO. XX.

Quamuis credatur, quòd menti notificatur.

DISTINCTIO. XVI.

De missione Spiritus sancti, quæ fit duobus modis, visibiliter, & inuisibiliter.

Nunc de Spiritu sancto videndum est præter illam, &c.
Missio signetur, tibi flaminis, & geminetur.
 Vna videtur, & hæc perhibetur in igne, colūba:
 Altera signetur cum mente notificetur.
 Per primam vero tibi postera significetur.
 Filius in carne, Patre seq. minorificatur,
 Vnio causa datur, a pneumate, quòd retrahatur.

DISTINCTIO. XVII.

De missione Spiritus sancti, qua inuisibiliter mittitur.

Iam nunc accedamus, ad assignandum, &c.

Dicas, quòd pneuma sit amor, quo frater amatur,
 Et Deus a nobis, hoc a plerisque negatur.
 Mitti dicatur in nos, cum sic operatur,
 Quod Deus a nobis, & in ipso frater amatur.
 Nobis augetur, non in se, nec variatur,
 Si, quo diligimus, formaliter accipitur.
 Est animi motus, nec non in mente creatur,
 Informans habitus animam, quo frater amatur.
 Ipse magister in hoc nunc defecisse probatur,
 Si sic fumatur, amor augeri referatur,
 Sed non dicatur proprie, quòd diminuat.

DISTINCTIO. XVIII.

An concedendum sit, quòd per donum dentur dona.

Hic quaeritur, cum Spiritu sancti, &c.
Dono dona dari, dicas donumq. vocari.
 Pneuma simulq. datu, donum tamen esto vocatu,
 Æterne statum, donatum tempore gratum,
 Donum dicatur, quoniam donabilis esse,
 Non genitove Patri, sed nobis, esse probatur.
 Filius, vt donum procedit, & vt generatus,
 Vt donum status procedit, non generatus.
 Nascendo natus accepit, & vt generatus,
 Et substantia sit: vt donum pneuma sacrum sit,
 Et substantia sit, hoc procedendo recipit.
 Vt donum simul adq. Patrem natumq. feratur,
 Vtq. datum simul ad dantem quibus & tribuatur.
 Sic impendentis dicitur, & accipientis,
 Vt datus est natus noster, non vt generatus,
 Et sic est noster, quasi panis, non quasi natus.

DISTINCTIO. XIX.

Hic questio non soluitur, sed differtur in sequentibus.
 Hic de qualitate trium personarum.

Nunc postquam coæternitatem trium, &c.
In verbo totus Pater est, ac in Patre totus
 Filius, æquales summe sunt: nam Deitatis,
 Et maiestatis eiusdem sic tenentis.
 Pars, & materia, genus, & species retrahuntur
 Hic a diuinis: nec in eis inueniuntur.
 Trinus dicitur Deus, & triplex reuocatur.

S. B. n. To. 6.

Ostenso, quòd aliqua personarum aliam non superat
 magnitudine, nunc ostendit, quòd non ex-
 cedit aliam potentia.

Nunc ostendere restat quomodo, &c.
Sunt tres personæ veraciter æquipotentis,
 Hinc Maximini falsi sunt, falsa loquentes.

DISTINCTIO. XXI.

Quaeritur, quo modo possit dici solus Pater, vel solus
 Filius, vel solus Spiritus sanctus, cum sint
 inseparabiles.

Hic oritur questio, trahens originem, &c.
Dicas, quòd solus Pater est a proprietate,
 Sed numquam solus Pater est patria potestate.

DISTINCTIO. XXII.

De nominum differentia, quibus vtimur loquentes
 de Deo.

Post prædicta nobis differendum, &c.
In sex sciuntur partes, quæ de Deitate
 Nomina dicuntur, seruata proprietate.
 Quæ sigillatim personis appropriantur,
 Illa relativa, non substantiua vocantur.
 Sed substantiuum nomen recte referatur,
 Per quod natura communis significatur.
 Non tamen in summa pluraliter accipitur,
 Nam si dicatur: Sunt tres summi, reprobatur.

DISTINCTIO. XXIII.

De hoc nomine, quòd est persona, quod cum secun-
 dum substantiam dicatur, tantum pluraliter
 non singulariter in summa accipitur.

Prædictis tamen adiucendum est, &c.
Quamquam persona substantiuum simular,
 In summa semper pluraliter accipitur,
 Vt dignoscamus ad quid tres, quid referamus,
 Personas semper in summa plurificamus,
 Lex prohibet vere, tres esse Deos perhibere,
 Vt non diuersum, sed simplex esse sciatur.
 Vt si dici tres, a sanctis reprobatur.

DISTINCTIO. XXIV.

Quid significetur his nominibus, vnus, duo, vel duæ,
 tres, vel tria, trinus, vel trinitas, plures, vel
 pluralitas, distinctio, vel distinctio,
 cur his vtimur, de Deo
 loquentes.

Hic diligenter inquiri oportet, &c.
Cum de diuinis vnus, duo, tres referemus,
 Nil tunc ponentes excludimus, & remouemus,
F hoc confirmatum, verbis auctoris habemus.
 Nunc priuatiue non ponas, sed positiue,
 Simpliciter numerus a diuinis remouetur,
 Sed personarum numerus bene suscipietur.

DISTINCTIO. XXV.

Quid significetur cum dicitur pluraliter tres personæ
 vel duæ personæ.

Præterea considerandum est, &c.
Si discernatur, personæ voce notatur
 Essentia, proprietates, hypostasis, associatur.
 Dicitur posterius, vsu potiore probatur.

D.

DISTINCTIO. XXVI. A

De proprietatibus personarum, sed prius de hoc nomine hypostasis.

Nunc de proprietatibus personarum, &c. Vere res fore tres dicas hypostaseos tres. Est proprium Patris generare: velut generari, Nati: spirari, dicitur, Spiritui propriari. Notio proprietatis est, atque relatio, quare, Si conuocatur, poteris sic esse probare. Aut substantiæ pia nomina suscipiantur, Sicut relatiue, quæ diuini propriantur. Vnus natura genitus sit, munere plures, Sine vel factura, dubium sic soluere cures. Spiritui sancto donum nunc appropriari. Spiritus & sanctus, genitor, genitusque, vocatur, Et substantiæ, sed de statu referatur.

DISTINCTIO. XXVII.

An Pater, vel Filius, vel Trinitas ipsa, possit dici Spiritus sanctus.

Hic queri potest, utrum proprietates, &c. Sacri doctores eadem sunt appropriantes In re personis, ratione modi variantes. Si concretive sumas, substant, referuntur. Aut abstractiue subsistunt, non referuntur. In patre signare prædicta, paterque, nitate. Ut pater, & uatus; genitor sic, & generatus. Propria signantur personis, & referantur. Verbum filius est, & patris imago vocatur. Aut essentia sit sapientia, nec referatur. Ut Deus & lumen sapientia conuocantur. Quæ pro personis persapientia accipiuntur, Sine relatiuis, nec ob hoc proprie referuntur.

DISTINCTIO. XXVIII.

Quod non tantum tres proprietates prædictæ sunt in personis, sed etiam aliæ, quæ alijs signantur nominibus, ut ingenitus.

Præterea considerari oportet, &c. Ingenitus proprie patri dic appropriari. Verum non genitus dic, sacrum pneuma vocari. Voce, sed ingenti, non vult Ambrosius uti. Hinc genitor sit idem cum nato, non tamen idem, Cum verbum patris, sapientia nata vocatur. Essentiam diuinam sapientia significabit. Porro personam supponit, & appropriabit, Improperie, d. nunc hoc nomen imago notabit.

DISTINCTIO. XXIX.

De principio, quod relatiue dicitur, & multiplicem notat relationem.

Est præterea aliud & nomen, &c. Principium geniti, pater, & fons, esse probatur, Principium geniti fontale, pater perhibetur. Pneumatis ambo sunt, nec principium geminetur. Vnum principium sunt, vna proprietate. Principiumque rei tantum sit pneuma creatæ.

DISTINCTIO. XXX.

De his, quæ temporaliter de Deo dicuntur, & relatiue secundum accidens, quod non Deo, sed creaturis accidit.

Sunt enim quadam, quæ ex tempore, &c. Ex æuo quædam referuntur de Deitate. Est Dominus Deus absque sui mutabilitate, Et cum pneuma datur, sumens, non dans, variatur.

Ambrosii de Incarn. Do min. myst. c. 3. 10. 4.

DISTINCTIO. XXXI.

Quo modo dicatur Filius æqualis Patri, an secundum substantiam, an secundum relationem: ita & similis.

Præterea considerari oportet, &c. A Equalis, similis, in diuinis positiue. Atque relatiue sumuntur, & inueniuntur. Ut substantiæ, causaliter hic, loquuntur. Vna facit forma personis æquiparari. Aeternum species, debent vsusq. notari. B Hæc ait Hilarius personis appropriari. Ait Augustinus patri dat monaditatem. Nexum Spiritui sancto, genito paritatem.

DISTINCTIO. XXXII.

Ut Pater, vel Filius Spiritu sancto se diligant, cum diligere Deo, idem sit quod esse.

Hic oritur questio ex prædictis, &c. P Neumate se, pater, & genitus dicuntur amare, Notionaliter hoc debetis amare, locare. C Quod sapiens genita, pater est, propono negare. Per se, non a se, dicitur genitum sapientem. Sic ipsum per se non a se, dicitur agentem. Vna patris tantum sapientia connumeratur. Vna dicta modo non est, amor hic sociatur.

DISTINCTIO. XXXIII.

Ut proprietates personarum, sint ipsæ personæ, & Deus ideo diuina essentia.

Post prædicta ulterius considerari, &c. D Proprietates, dic in personis residere, Quæ sunt personæ necnon essentia vere. Hæretici nolunt hoc pura mente tenere.

DISTINCTIO. XXXIV.

Opinio quorundam asserentium, non idem esse personam, & essentiam, & eandem non posse esse Patris, & Filij, & Spiritus sancti, sine personarum confusione.

Prædictis adiciendum est, quod quidam, &c. E Sicut sciamus idem personas cum Deitate. Arguis hinc hæresim, de stulta simplicitate. Ut tres personas, vnus non recitamus. Vnum sicq. trium personarum caueamus. Possit Patri, scire genito, velut appropriamus: Sancto spiritui bonitatem sic tribuamus. Istud nomen homouison bene suscipiamus, Ad diuinam pie, quadam translata sciamus.

DISTINCTIO. XXXV.

De quibusdam, quæ secundum substantiam, de Deo dicuntur, quæ specialem efflagitant tractatum, scilicet de scientia, & præscientia, prouidentia, & dispositione, prædestinatione, & voluntate, & potentia.

Cumq. supra differuerimus, &c. S Cit Deus, & præscit, quacumque fuere videnda. Porro disponit, quæ tantum sunt facienda. Sed prædestinat, hæc quæ sunt ad summa trahenda, Nomina prædicta substant, & sunt referenda, Sicq. creatio, siue creator sunt capienda, Præscius nullius non esset, quando futura Nulla forent; sed hæc caute distinguere cura. Actu præterita, præsentia, siue futura Aeternus nouit, in quo sunt omnia cura.

Hil. li. 2. de Trin. non longe a prim. Aug. lib. 1. de Doctr. Chr. c. 5. 10. 2.

DI-

DISTINCTIO. XXXVI.

Utrum concedendum sit, omnia esse in Dei essentia, vel in Deo per essentiam, ut omnia dicantur in Dei cognitione, vel præscientia.

Solet hic queri, cum omnia dicantur esse, &c. O Mnia sunt in eo semper, velut ipsa sciente. Necnon sunt in eo, velut ipsa creare potente. Nec probat ipse mala, nec in ipso sunt ut agente. Ex ipso, sic per ipsum, res sunt, & in ipso. Omne quod ex ipso, fore non dicitur ipso, De præit, ex sequitur, conuerti non reperitur.

DISTINCTIO. XXXVII.

Quibus modis dicatur Deus esse in rebus.

Et quoniam demonstratum est ex parte, &c. T Ripliciter Deus est in cunctis. Ait habitare, Dicitur in sanctis, quos nouit gratificare. Cum sit vbique Deus, nequit a rebus maculari, Cuncta mouet stabilis, locat, & nequit ipse locari. Quodam scito modo, naturas spirituales Circumscribibles, necnon has esse locales. Tempore mutantur, affectu non variantur.

DISTINCTIO. XXXVIII.

Hic redit ad propositum, repetens superius dicta, ut addat alia.

Nunc ergo ad propositum reuertentes, &c. H Inc præscire Dei, proprie non esse futuræ Causam, scito, rei, tibi sit conuerrere curæ. Scit bona laudando, mala præcit, sed reprobando. Est impossibile præscire Dei variari. Iunctim dic verum, diuifim falsificari.

DISTINCTIO. XXXIX.

Utrum Dei scientia possit augeri, vel minui, vel alio modo mutari, utrumque videtur posse probari.

Præterea solet queri, utrum scientia Dei, &c. S Cire Dei, minui nequit, augeri, variari: Sed res præscita, minui quit, & euacuari, Plura potest scire, quam scit, si discutatur, Quot præscire modis, a sanctis accipiatur, Non tamen ipse sciens, sed quod scitur variatur. Curam de brutis habet ipse Deus generalem, De rationali curam retinet specialem. Cunctorumq. simul rationem scit numeralem. Hos, quos elegit, ipsos prædesq. tinuit. Porro præscit reliquos, hoc est reprobauit.

DISTINCTIO. XL.

An aliquis prædestinatorum possit damnari, vel reprobatorum saluari.

Prædestinatio vero est de bonis, &c. V T prædictorum nullus quit glorificari: Sic electorum, nemo poterit reprobari. Iunctim dic verum, diuifim falsificari. Est indurare, prauum non gratificare.

DISTINCTIO. XLI.

Utrum aliquod sit meritum obdurationis, vel misericordie.

Si autem querimus meritum obdurationis, &c. N On cadit in merito prædestinat, aut reprobare, Si vi simpliciter, signatum considerare, S. Ben. To. 6.

A Cessat præscire præsentia, non ea scire.

DISTINCTIO. XLII.

De omnipotentia Dei, vbi prius consideratur, quare dicatur omnipotens.

Nunc autem de omnipotentia Dei, &c. O Mnipotens Deus est, quia cuncta potest operari Per se: defectus ab eo debent rescari.

B DISTINCTIO. XLIII.

Error quorundam dicentium, Deum nil posse, nisi quod facit.

Quidam tamen de suo sensu gloriantes, &c. S Vnum nil posse, nisi quod facit, asseruerunt Quidam: sed sancti bene verum differuerunt, Et quod plura potest, quam vult, vel agit posuerunt.

C DISTINCTIO. XLIV.

An Deus possit facere aliquid melius, quam fecit.

Nunc illud restat discernendum, &c. Q Væ fecit facere meliora Deus potuisset, Et melius, concernendo rem, si voluisset, Quodq. semel potuit, hoc semper posse negatur: Ipse magister in hoc non consentite probatur. Et quod mutatur in se Deus adstipulatur.

D DISTINCTIO. XLV.

De voluntate Dei, quæ essentia Dei dicitur, quod vna sit, & æterna, & de signis eius.

Iam de voluntate Dei, aliquid pro sensu, &c. V Elle Dei Deus est, sed, quæ vult, esse negatur. Cum fers: Vult Deus hoc, essentia resq. notatur. Esse Dei velle, cunctorum causa probatur. Inde voluntatis eius, nec causa petatur. Signa voluntatis diuinæ sunt prohibere, Consulit, atque iubet, permittit, iunge placere.

E DISTINCTIO. XLVI.

Illi sententiæ, quæ dictum est, Dei voluntatem, non posse cassari, quæ ipse est, quidam videntur obuiare.

Hic oritur questio: dictum est enim, &c. V Elle bene placiti, quod semper perficiatur. Nullus saluatur, ab eo nisi suscipiatur. Quod mala vult fieri culpæ, ratione negatur. Esse bonum, fieri mala simpliciter reprobatur. Sed concedatur, si iuxeris eliciatur. Præcipit & prohibet, permittit, consulit, implet, Quodq. mali pœnar, Deus est auctor, referatur, Et quod permittit fieri mala sustineatur.

F DISTINCTIO. XLVII.

Quod voluntas Dei semper impletur de homine quocumque se vertat.

Voluntas quippe Dei, semper efficax est, &c. V Errat placitum vere, cum possis signa mouere, Signa voluntatis absolute situantur. Conditionalis mutari signa probantur.

T 2 DI-

DISTINCTIO. XLVIII.

Quod aliquando homo bona voluntate aliud vult, quam Deus: & aliquando etiam mala, idem quod Deus bona voluntate vult.

Sciendum quoque est, quod aliquando, &c. Non vult sepe Deus, quod homo bene velle probatur, Vivere cum patrem vult quis: Deus, vt moriatur. Quodq; Deus bene vult, aliquis male velle putatur. Recta voluntas est, si recto fine regatur. Quod bene vult sepe Deus, implet velle malorum; B Hoc in morte Iesu patet, & factis reprobatorum. Velle pati Christum, quod mundus, eo redimatur. Approbo: sed reprobo, cum quis vult vt moriatur. Sanctum velle pati, quod sanctus glorificetur, Vel quod sacra fides, per eum magis amplificetur, Comprobo: sed reprobo, cum quis vt crucietur. Libri primi sententiarum finis.

LIBRI SECUNDI SENTENTIARVM DISTINCTIO. I.

Creationem rerum, &c.

Nequit errare, dans vnum, cuncta creare. De nihilo facere quid, dicas esse creare. Est ergo facere de materia preeunte. Sed creat ipse Deus, non materia subeunte. Pro facio, clare reperitur, sepe creare. Condo, creo, facio, vel ago, diversificantur, Actio displicuit, passio grata fuit, Quando creatori, vel nobis, associantur. Est Domino facere, quod res noua prodit inesse, Cuncta creata rate sunt diuina bonitate, Necnon condita sunt ipsorum commoditate. Vniri voluit animas Deus, vt referetur Vnio, qua Domino mens in celis societur. Corporibus dantur etiam, quod plus mereantur. Angelici casus ipsis etiam reparantur, Est homo factus ob hoc, vt rege Deo fruatur. Cui si feruiter, sibi mundus subijceretur.

DISTINCTIO. II.

Quæ consideranda sint de Angelis.

De angelica itaque natura, &c.

Angelus, empyreum, tempusq; coeua fuerunt, Vt Beda testatur: hyle dictis sociatur. Tu teneas vere, simul ista coeua manere, Angelus, empyreum caelum, sic tempus, & hyle. Empyreum celo, tunc Lucifer ipse creatus Est deprauatus, sed mox cecidit reprobatus. Est Domini paritas, caelum, quod Lucifer optas.

DISTINCTIO. III.

Quales facti fuerint angeli: & quod quatuor eis attributa sunt in ipso initio suæ conditionis.

Ecce ostensum est, vbi angeli fuerint, &c.

Est rationalis, personalisq; creatus Angelus & simplex, sed libertate probatus:

A Spiritus Angelicus bonus a dominante creatus, Post deprauatus, statim cecidit reprobatus. Qui permanerunt, confirmari meruerunt. Cum quibus, aut a quo sint facti, seq. sciebant. Naturalis amor inerat, reliquoq; carebant: Idcirco meritis nullis tunc proficiebant.

DISTINCTIO. IV.

An perfectos, & beatos creauit Deus angelos: an im perfectos, & imperfectos.

Post hac videndum est, vtrum perfectos, &c.

Beates vigilantes, non crede fuisse creatos Ex toto miseros, aut omni parte beatos. Sicut nec misera, sic nec perfecte beata Dicitur angelica natura fuisse creata. Tempore perfecti, non naturaq; fuerunt: Atque suum casum prænoscere non potuerunt, Nec præcuerunt stantes, quod post habuerunt.

DISTINCTIO. V.

De confirmatione, & conuersione stantium: & auersione, & lapsu cadentium.

Post hac consideratio adducit inquirere, &c.

Verfi quidam, mox de celo ceciderunt: Conuersi vero, confirmari meruerunt. Libertate sua discernere, sic voluerunt. Qui confirmantur, stantes in amore beantur. Multi testantur, quod nunc illud mereantur. Quidam dixerunt, quod tunc simul hoc meruerunt.

DISTINCTIO. VI.

Quod de maioribus, & minoribus quidam ceciderunt: inter quos vnus fuit celsior scilicet Lucifer.

Præterea sciri oportet, quoniam sicut, &c.

Inter maiores, multi cecidere minores. Dicas quamplures ab vtroque gradu cecidisse. Luciferum tunc præcipuum pariterq; ruisse. Aere nimbo nunc sunt: sed post tenebroso Carcere claudentur, vbi perpetuo patientur. Præsent maiores, vt inuent inferiores. Quidam descendunt, vbi Lucifer esse putatur Vincetus, vt inferius ab eis reus afficiatur. Lucifer in finem gentes tentare sinetur, Nutu diuino, tentare modo prohibetur. Illum non iterum demon tentare probabit De vitio, de quo, qui tentatur, superabit.

DISTINCTIO. VII.

Quod boni angeli adeo sunt confirmati per gratiam, vt peccare non possint: & mali ita obdurati in malo, vt bene viuere nequeant.

Supra dictum est, quod Angeli, &c.

Vt nequeunt ruere, qui firmari meruerunt, Surgere sic nequeunt, qui de celo ceciderunt: Arbitrio tamen hi proprio numquam caruerunt. Antiqui quia sunt & subriles, operantur Magica peruersi: gentes vt decipiantur, Permittit Dominus, vt iusti plus mereantur. Iusti siue mali de semine materiali, Plura queunt facere, nequeunt tamen ipsa creare. Mago-

Magorum species; possunt hæc significare. Multo maiora facerent, & deteriora Praui, si fineret Deus, aut hos non cohiberet.

DISTINCTIO. VIII.

Aug. lib. 3. de Gen. ad lit. lib. 3. c. 10. 10. 3.

Vtrum omnes angeli corporei sint, quod quibusdam visum est: quibus Augustinus consentire videtur dicens angelos omnes ante casum habuisse corpora tenuia, & spiritualia, sed imputata in deterius malorum corpora, vt in eis possint pati.

Solet etiam in questione versari, &c.

Corporei non sunt, formare tamen sibi possunt Corpora, quæ rursus deponent, & remouebunt, Quando complebunt, Dominum quæ velle videbunt. Quamuis non possit, in se Deus ipse videri, Hunc tamen in specie sancti potuere tueri. Non animam potest intrare quis, aut habitare, Excepto summo, qui cuncta potest penetrare.

DISTINCTIO. IX.

De ordinum distinctione, & quot sint, & qui.

Post prædicta, superest cognoscere, &c.

Ordo spirituum iustorum, ter triplicatur. Vnus plus alio, dono proprio phaleratur, Quilibet a dono, quo præminet, intitularur. Ascendunt homines ad sedes, quas habuissent Deieci vigilantes, nisi per culpam cecidissent.

DISTINCTIO. X.

Vtrum omnes spiritus caelestes mittantur. & ponit duas opiniones, & auctoritates quibus innituntur.

Hoc etiam inuestigandum est, &c.

Itti maiores dicuntur ad interiora, Ac alij mitti dicuntur ad exteriora. Raro maiores mittuntur, sepe minores. Nomen naturæ, sit species officiantis, Angelus hoc nomen, a causa participantis.

DISTINCTIO. XI.

Quod quæque anima, angelum bonum ad suam custodiam, delegatum habet, & malum ad exercitium.

Illud quoque sciendum est, quod Angeli, &c.

Est homini duplex datus angelus, vnus iniqua Suggestit. ac alius monet aliud ad sectanda pudica. Vtque diem finis, plus noscunt plusq; merentur. Ciues caelestes, quod plures nolle videmur. Multi mysterium crucis a sanctis didicerunt, Cuius notitia plena primo caruerunt.

DISTINCTIO. XII.

Post cognitionem de angelis habitam, agitur de aliarum rerum creatione, & præcipue de opere sex dierum distinctione.

Hæc de angelica natura conditione, &c.

Spiritus angelicus, per caelum significatur. Hyle per terram velut inspeciosa notatur. Et quia confusa per abyssum notificatur. Cum sit possibilis, ad formas nuda vocatur. Quæ tunc ante dies, quasi non formata creatur, Aer obsecutus, tenebræ quandoque vocatur. S. Bo. To. 6.

A In forma non disposita sunt cuncta creata, Primo simul, sed post distincte sunt phalerata. Nunc vbi consistit fuit hyle primo creata. Omnia per verbum diuinum credo patrata. Verbo disposuit, sed in hyle cuncta creauit. Distinxit species, vim feminibus sociavit.

DISTINCTIO. XIII.

Quæ fuit prima distinctionis operatio.

Prima autem distinctionis operatio fuit, &c.

Lux cum formatur, mox a tenebris separatur. Tunc tenebræ, nox: luxq; dies, profecto vocatur. Lux corporalis fertur, vel spiritualis. Facta fuit lux, nunc vbi Sol lucere probatur. Nec mirum si lux in aquis lucere putatur. Diuersisq; modis præscripta dies habeatur. Prima dies sola sine mane fuisse probatur. Si vis ipsa dies moraliter accipiatur, Vtrum de luce sit Sol factus dubitamus. Solem cum stellis factum de luce putamus. Dixit, id est, verbum pater æternus generauit, In quo vel per quem, velut auctor cuncta creauit.

DISTINCTIO. XIV.

De opere secundæ diei, qua factum est firmamentum.

Dixit quaque Deus: Fiat firmamentum, &c.

Est firmamentum, de aquis factum reputatur. Tunc aqua subterior ab aqua summa separatur. Quæ veluti glacies seu crystallus solidatur. Inter aquas illas firmamentum situatur. Tertia iungit aquas, herbisq; solum reparatur. Cælum luminibus, quartaq; die renouatur. Quinta dedit pisces, aer auius populatur.

DISTINCTIO. XV.

De opere sextæ diei, quando creata sunt animalia, & reptilia terræ.

Sequitur: Dixit Deus: Producant aqua, &c.

Sexta dies animal cunctum produxit in esse. Hinc fit homo, cunctis debens de iure præesse. Qui nisi peccasset, animal sibi non nocuisset, Sed sibi subiectum diuina lege fuisset. Septima nempe dies est recte sanctificata, Quæ, consummata vidit Deus ipsa creata. In qua plasinator, vidit bene cuncta patrata.

DISTINCTIO. XVI.

De hominis creatione. Vbi considerandum est, quare creatus sit homo, & qualiter sit institutus, quæ duo supra tractata sunt: & qualiter factus, & qualiter lapsus, postremo quo modo sit reparatus, quæ discutienda sunt.

His excessibus, quæ supra de hominis, &c.

Sic homo plasinator, vt imago Dei referatur, Et vultu recto caelestia contueatur.

DISTINCTIO. XVII.

Vtrum anima de aliquo facta sit, vel non, & quando facta, & quam gratiam habuit in creatione.

Hic de origine animæ plura queri solent, &c.

De limo corpus Adæ Deus ipse parauit. Cui cura ætatem proneptam mox cumulauit. Ac insufflauit animam sibi, siue creauit.

Hunc in terrestri Paradiso, postquam locavit: Quam Deus usque globum Lunæ plantando locavit. Ligno notitæ, vitæ lignum solidavit. Et duplici ligno, duo tunc præcepta ligavit. Duplex præceptum ligno duplici sociavit.

DISTINCTIO. XVIII.

De formatione mulieris.

In eodem quoque Paradiso, mulierem, &c. Sicut principium Deûs, unde cuncta creavit: Vnus sic Adam cunctos homines generavit. Ne miseret, aut maior Adæ, sed par videatur, Euam de latere sumi, ratione probatur. Nos Christi latere redimendos significatur. Eua fit ex costâ sola, sed multiplicatur. Non sic natura, si discernas operatur. Vere dic, animas ex tradite non generari, Immo corporibus, simul insuadendo creati.

DISTINCTIO. XIX.

De primo hominis statu ante peccatum, scilicet qualis fuerit secundum corpus, & secundum animam.

Solent quæri plura de hominis statu, &c. Actus Adam sic est in prima conditione, Ut vitare queat mortem propria ratione. Sed primo vitio, mulieris voce potito, Per nullam sortem potuit compescere mortem. Quando resurgemus, vitam sine morte sciemus.

DISTINCTIO. XX.

De modo præcedentis filiorum, si non peccassent primi parentes, & quales nascerentur filij.

Post hoc videndum est, qualiter primi, &c. Si non peccassent, coheredito generassent. Ut nunc statuta paruos natos genuissent, Hinc profecissent, paulatim cognitione. Hos ignorantés, non dicimus hac ratione. Atque cibos vellent, nature conditione. Cum peccaverunt, mox expelli meruerunt, Ac in terrestri Paradiso, non coierunt. Post sine morte Deus hos duceret ad meliora. Si simul hoc fieret, aut qua, nescitur, in hora.

DISTINCTIO. XXI.

De invidia diaboli, quæ ad hominem tendendum accessit.

Videns igitur diabolus hominem, &c. Invidus ille satan hominis de prosperitate Tentat. Euam, superat serpentis calliditate. Exterius, non interius primus stimulat, Et quia succumbit, culpa maiore ligatur. Sed quoniam cecidit ipso satana stimulante, Ad veniam potuit transire, Deo mediante. Per se deiecit, satanas, ideo reprobat. Ut numquam surgat, nec iam veniam mereatur. Ut numquam surgat, nec surgere promereatur. Ut numquam surgat, sed perpetuo patiat. Eux mandatum, per Adam dic esse relatum. Constat ob hoc vere, quod possint verba referre.

DISTINCTIO. XXII.

De origine illius peccati, & quodnam fuerit. Hic videtur diligenter investigandum esse, &c. Eua vitium tentat, Dominus vult æquiparari. Peccatum fore, scit, præceptum prævaricari.

A Deber ob hoc, eius crimen maius reputari. Eux confensit Adam credens veniale, Seu leve peccatum, quod erat morti sociale. Qui potuit, sed non voluit rem scire, videtur. Quod sit ignorans, peccati lege ligetur. Qui vult, nec potuit immunis talis habetur. Qui quasi simpliciter nescit, mortem patietur. Sic excusari nullatenus Eua mereatur. Primum peccatum non est sine velle patratum.

DISTINCTIO. XXIII.

B Quare Deus permittit hominem tentari sciens eum casurum.

Præterea quæri solet, cur Deus hominem, &c. Tentari patitur hominem Deus, vt mereatur. Fit malus hoc ipso, iustis meritum cumulatur. Quare permittit Deus, a nobis dubitatur. Contulit huic Dominus præclaram cognitionem. Sed casus proprii nesciunt conditionem.

DISTINCTIO. XXIV.

C De gratia hominis, & potentia ante casum.

Nunc diligenter investigare oportet, &c. Tare per arbitrium proprium, primus potuisset. Sed vitando malum, tunc quidquam non meruisset. Nam quid ad hoc traheret, pro certo non habuisset, Cum nunc teneris, mala nunc vitando mereris. Infima pars animæ, nobis serpente notatur. Altera sit mulier, sed vir suprema vocatur. Triplex pars anima tribus his tibi significatur. Scito quod tribus peccatum perficiatur. Serpens delectat, mulier vult, vir vitatur.

DISTINCTIO. XXV.

Reddit ad liberi arbitrij considerationem, & ponitur definitio liberi arbitrij.

Iam vero ad propositum redeamus, &c. Raus, siue bonis, vos arbitrium teneatis. Esse voluntatis consensum, seu rationis. De contingenti solum sit & aduenienti, Non de presenti, vel præterito remanenti. Factus homo cecidit, reparatus, glorificatur. Ex his arbitrium, distincte quadruplicatur. Atque modis alijs, si discernas, variatur. Sed per peccatum valide modo debilitatur. Ad mala quotidie cum prior efficitur.

DISTINCTIO. XXVI.

De gratia operante, & cooperante.

Hæc est gratia operans, & cooperans, &c. Hæc est gratia operans, & cooperans, &c. Ratiæ præueniens in te bene velle lucratur. Dat, quæ subsequitur, volitum, quod perficiatur. Sic nostrum velle diuino rore rigatur. Velle quod in nobis, ad velle bonum moueatur. Gratis prima datur, gratum facit, illa vocatur. Quæ formata fides in nobis inueniatur. Quod præterit, & sequitur, vnum donum reputatur. Sed duplex actus duplici sub voce notatur. Esse bonum, magnum, minimum, mediumq. sciatur. Sub medio vero, libertas contineatur.

DISTINCTIO. XXVII.

Quid sit virtus, & quid sit actus, vel opus. Hic considerandum est, cum prædictum sit, &c. Virtus informat animam, Deus hanc operatur, Et iuuat arbitrium, bonus actus, vt eliciatur. Ex

Ex quibus adlundis, bonus effectus generatur. Gratia non meritum fertur, licet hac generetur. Nemo fide, fidei tamen actu quisque mereatur. A multis virtus, animi motus perhibetur.

DISTINCTIO. XXVIII.

Prædicta repetit, vt alia addat, definitiuam assignationem ponens, de gratia & libero arbitrio, contra Pelagianos.

Id vero inconcussè, et inconvulser, etc. Ratiæ non proprijs meritis datur, aut adhibetur, Quæ nisi præcedat, nullus pro posse mereatur.

DISTINCTIO. XXIX.

Vtrum homo ante peccatum egerit gratia operante, & cooperante.

Post hæc considerandum est vtrum homo, etc. Ratiæ si desit, nec Adam quidquam meruisset, Ante suum lapsum, cum virtutes habuisset, Hic vbi peccauit, virtutibus expoliatur. Et mox de dulcis Paradisi sede fugatur. Huius in introitu, Cherubin gladiusq. locatur, His amor, & præsens tribulatio significatur, Absque quibus quisquam requiem non ingreditur. Vñ si ligno vitæ per sepe fuisset, Viribus, & vita longeva plus viguissent, Raro sumperunt, citiusq. mori potuerunt.

DISTINCTIO. XXX.

Quod per Adam peccatum & pœna, transfertur in posteros.

In superioribus insinuat est licet, etc. De peccato genus humanum maculat. Culpaq. dicatur, lex carnis, & ipsa vocatur. Illa resurget, & in cælis caro glorificatur, Quæ nobis ab Adam solum transmissa probatur. Non quæ quotidie refuit, fluit & vegetatur. Hoc tamen a multis recta ratione negatur. De nutrimento transfusa, quid solidatur.

DISTINCTIO. XXXI.

Quo modo peccatum originale a parentibus transeat ad filios, an secundum animam, an secundum carnem, an secundum vtrumque.

Nunc sapere est investigare qualiter illud, &c. Per coitum caro non licitum proflus generatur, Adueniens anima, carnis vitio vitatur. Sic vase malo, vinum purum maculatur. Per baptismum partum, proles non, mundificatur.

DISTINCTIO. XXXII.

Quo modo originale peccatum dimittatur in baptismo, cum & post sit illa concupiscentia, quæ dicitur originale peccatum.

Quoniam supradictum est originale, &c. Cum baptizatur homo, fomes debilitatur, Spiritus interior a culpa mundificatur. Est fomes pœna, cuius Deus auctor habetur. Auctor, vt est culpa, demon, vel homo retinetur. Ipse Deus animas mundas creat & pretiosas. Per carnis libitum, sese reddunt vitiosas. Dic alias alijs natura plus speciosas.

DISTINCTIO. XXXIII.

An peccatum omnium præcedentium parentum transeat ad filios originaliter.

Prædictis adijciendum videtur, &c. Si sine baptismo, quis paruulus hic morietur. Pro solius Adæ vitio, leniter patietur. In lumbis Adæ corruptis profus eramus. Eius ob hoc massam corruptam participamus. Facta patris praua, si filius ipse sequetur, Pro patre tunc merito puniri nempe mereatur. Tempore punitur quis pro patre, sic reperitur.

DISTINCTIO. XXXIV.

Quæ de peccato actuali animaduertenda sint.

Post prædicta de peccato actuali, &c. Res bona causa fuit, radix, & origo malorum. Prava voluntas est nunc causa sequens vitiorum. In re nempe bona, concedo malum situari. Verum philosophi credunt hæc euacuari. Est natura bonum, corruptio vero probatur. Esse malum, qua quis prauus, quandoque vocatur.

DISTINCTIO. XXXV.

Exponit, quid sit peccatum, per eius notificationes.

Post hæc videndum, quid sit peccatum, &c. Ut tibi peccare, legem Domini violare. Vt malus interior actus scelus esse probatur: Sic malus exterior actus primo sociatur. Si modus ac actus sapienter discutatur, Actus laudatur, modus in facto reprobat. Non locus a primo distare facit scelus, immo Cui sit dissimilis, quando sit crimine vilis. Dic nihil esse malum, si per se consideratur. Porro substrati ratione quid esse probatur. Hoc animæ facies vitatur, & obtenebratur. Peccatum priuat, effectus pœna vocatur.

DISTINCTIO. XXXVI.

Quod quedam simul sunt peccata, & pœna peccati, quedam peccata & causa peccati, alia vero peccata, causa, & pœna peccati.

Sciendum est tamen quedam sic esse, &c. Vnt quedam scelera, scelus & pœna reputanda. Vt timor, inuidia, quis plura sunt socianda. Sunt peccatorum causa, peccata locanda. Et peccatorum pœnæ peccata notanda. Deformans pœna, vel deficiens remouetur A Domino, quæ ponit, & ordinat, huic tribuetur. Vitas mortales, vitare nequis veniale. Quæ bona sunt genere, per finem discutuntur. F Quæ bona simpliciter, bona simpliciter metiuntur.

DISTINCTIO. XXXVII.

Aliorum ponit sententiam, qui dicunt, malos actus, nullo modo esse a Deo, nec esse bonos, siue in eo quodd sunt, siue alio modo.

Sunt autem, & alij plurimi longe aliter, &c. Est malum duplex, culpæ pœnæq. notetur. Pœnæ, non culpæ, vere Deus auctor habetur. Mortem non fecit Deus, hoc sic accipitur. Culpam non fecit, qua mors inflicta probatur. DI

DISTINCTIO. XXXVIII.

De voluntate, & eius fine, ex quo ipsa iudicatur.

Post prædicta de voluntate eius, fine, &c.
In cunctis factis finis Deus instituitur.
 Velle voluntatis, hoc vere rectificatur.
 Præcepti finis amor est, si continuatur.
 Velle voluntatem, finem, volitumq. notabit.
 Nunc hoc; nunc illud; intentio significabit.
 Propter quid volo quid; intentio notificabit.
 Atque voluntates in finem rectificabit.
 Has, vt sint vna, finis ratione ligabit.

DISTINCTIO. XXXIX.

Cum voluntas sit de his, quæ naturaliter homo potest; quare peccatum fore dicatur, cum nullum aliud naturale peccatum sit.

Hic oritur questio satis necessaria, &c.
Vis naturalis, motus malus esse videtur.
 Peccatum: sed vis in se bona semper habetur.
 Quidam de motu dixerunt, quod geminatur.
 Vnus laudatur, alter vero reprobatur.
 Gratia præueniens iuuat hunc, aliusq. fugatur.
 Vtrum sint vnus motus tantum, dubitatur.
 Synderesis nequit extingui, licet impediatur.

DISTINCTIO. XL.

An ex fine omnes actus pensari debeant, vt simpliciter boni, vel mali dicantur.

Post hæc de actibus adiciendum videtur, &c.
Quidam latidantur actus, alij reprobantur.
 Simpliciter: quidam duplici facie variantur.
 Affectus sine directus, opus pretiosum
 Reddit: si desit vnum, fiet vitiosum.
 Absque bonis, fieri mala plures inficiantur.
 Porro nequaquam bona sunt, quamquam videantur.

DISTINCTIO. XLI.

An omnis intentio, & actio, quæ fide carent sint mala.

Cumq. intentio, vt supradictum est bonum, &c.
Absque fide, bona non fieri, quidam posuerunt.
 Alij alij fieri bona, non bene, differuerunt.
 Distingunt alij bona, quam plures operari.
 Absque fide nequeunt, cum ipsis regna lucrari.
 Absque voluntate quemquam peccare negato.
 Ipsa voluntas est, qua vitam rectificamus,
 Et qua peccamus, si legem discutiamus.

DISTINCTIO. XLII.

An voluntas, & actio mala, in eodem homine, & circa eandem rem, sint vnum peccatum, vel plura.

Cum autem voluntas mala, & operatio, &c.
Praua voluntas cum facto, duplex reputatur.
 Crimen, & ab alijs vnum hunc esse probatur.
 Si scelus est actus, constat scelus esse reatu.
 Si dolens, actu transit, remanetq. reatu.
 Nunc duplicem poenam, nunc culpam sume reatu.
 Multiplices species, peccatorum numerentur.
 Inter quæ, septem capitalia commemorantur.
 Mortem mortale parit, & veniam veniale.
 Est accusandum damnandum criq. minale.

A. Pellico dum pecco, delinquo, recta relinquo.
 Fons est cunctorum tumor, atque cupido malorum.

DISTINCTIO. XLIII.

De peccato in Spiritum sanctum, quod dicitur etiam, peccatum ad mortem.

Est præterea quoddam peccati genus, &c.
Sanctus Spiritus est amor, in quem quisquis amorē
 Peccat, committit culpam, culpis grauiorem:
 Vt qui desperat, aut induratus oberrat.
B Vix sunt contriti, vix hinc sibi credo remitti.
 De nullo tamen, ob hoc desperare velimus.
 Nam pius est Dominus, velut exemplis reperimus.

DISTINCTIO. XLIV.

De potentia peccandi, an sit homini, vel diabolo data a Deo.

Post prædicta consideratione dignum, &c.
A Summo Rege fluit omnis vera potestas,
 Sed cum peccare, priuatio sit, vel egestas,
C Possit Deo detur, priuatio subripitur.
 Si quid præcipiat princeps, non præcipiendum,
 Per quod præceptum Domini sit transgrediendum,
 Quod iubet illicite, constet non esse tenendum,
 Quod ius dicitur licite, sibi nemo negabit.

Libri secundi sententiarum finis.

LIBRI TERTII
SENTENTIARVM

DISTINCTIO. I.

De incarnatione verbi.

Cum venit igitur plenitudo temporis, &c.

Est, quod gratum tempus, tunc exoritur.
 Cum verbum patris, carnem vestire, probatur.
 Mitti dicitur, de virgine cum generatur.
 Est incarnatum, solum verbum generatum,
 Vt nomen geniti sibi soli sit proprium.
 Nam, per quem fecit Deus omnia, iure refecit.
 Quamquam perfecte, pariter tres operantur.
 Non se, sed genitum, carne vestire, probantur.
 Dicas, quod pariter incarnari potuerunt:
F Sed tamen in verbo concorditer hoc voluerunt.

DISTINCTIO. II.

Quare totam humanam naturam accepit, & quid nomine humanitatis, vel humanæ naturæ intelligendum sit.

Et quia in homine tota humana natura, &c.
A Eternum verbum sibi totam confociauit.
 Nostram naturam, sapienter & hanc reparauit.
 Hanc simul assumpsit, simul & sibi conciliauit.
 Concipitur, capitur, mox vnitur caro verbo.
 Sic simul inseritur, homo verbo, nec mora scitur.

DI-

DISTINCTIO. III.

De carne, quam verbum assumpsit, qualis ante fuerit: & qualis assumpta sit.

Queritur etiam de carne verbi, &c.
Quam verbum patris sumpsit, caro sanctificata,
 Et mundata fuit culpæ prius obq. ligata.
 Mater mundatur, fomes tunc euacuatur.
 Et miro more, per eam verbum generatur.
 Adam peccante, sumus omnes commaculati.
 Sunt Abraam dante decimas, nati decimati.
 Nam coitu carnis omnes fuimus generati.
 Nequaquam legi tali Christus generatur.
 Ergo nec in patribus peccauit, nec decimatur.
 Mox cum concipitur, Deus ac homo mox reperitur.
 Corpus maiori post quantitate potitur:
 Assumpsit gratis poenam, culpam moueat.

DISTINCTIO. IV.

Quare tribuatur incarnatio Spiritui sancto, quæ est opus totius Trinitatis, & de ipso etiam conceptus, & natus dicatur.

Cum vero incarnatio verbi, &c.
Pneumate diuina dilectio significatur.
 Causa mouens fuit hæc, quod homo verbo sociatur.
 Pneumate Christus ob hoc conceptus commemoratur.
 Hac ratione tamen pater eius non referatur,
 Sicut nec crinis pater est homo, nec reputatur.
 Ex David Paulus hunc factum testificatur.

Rom. 1. a

DISTINCTIO. V.

Si persona personam, vel natura naturam assumpsit: & si natura Dei incarnata sit.

Præterea inquiri, oportet cum ex præmissis, &c.
Personam bene naturam sumpsisse probatur.
 Sed quia personam sumpsit natura negatur.
 Et quod natura naturam sustineatur:
 Hinc incarnata natura pie referatur,
 Sed quod sit nata, vel facta caro caueatur.
 Per se non anima proprie persona vocatur.
 Ipse magister in hoc non consentire probatur.

DISTINCTIO. VI.

De intelligentia harum locutionum: Deus factus est homo: Deus est homo. an his locutionibus dicatur: Deus factus esse aliquid, vel esse aliquid vel non.

Ex præmissis autem emergit questio, &c.
Hæc concedatur: Deus est homo. discutatur,
 Factus homo Deus est, habitus necnon variatur.

DISTINCTIO. VII.

Positis sententijs prolatisq. testimonijs, intelligentiarum propositarum locutionum, exequitur secundum singulas sententias, & prius secundum primam.

Secundum primam vero dicitur, Deus, &c.
Christus vt est homo sit natus, prædesq. tinatus
 Ac humanatus Deus est: diuificatus
 Non homo dicitur: a sanctis sic perhibetur.

DISTINCTIO. VIII.

An diuina natura debeat dici nata de virgine.

Post prædicta inquiri debet vtrum, &c.
Personam natam concedimus, & generatam,
 Christum bis natum, dici non est reprobatum.

DISTINCTIO. IX.

De adoratione humanitatis Christi, an eadem adoratio humanitati, & Deitati sit exhibenda.

Præterea inuestigari oportet, vtrum caro, &c.
Est vno cultu caro cum verbo veneranda.
 Sicut adoranda, præ cunctis est, & amanda.

DISTINCTIO. X.

An Christus secundum quod homo est, sit persona, vel aliquid.

Solei etiam inquiri a quibusdam, &c.
Christus adoptiuus sane non est reputandus:
 Ac vt homo solum, non est persona vocandus.

DISTINCTIO. XI.

Vtrum Christus sit creatura, siue creatus, vel factus.

Solei etiam queri, &c.
Christum simpliciter non dicas esse creatum.
 Sed iungas hominem, concedas ante negatum.

DISTINCTIO. XII.

An homo ille, semper fuerit, vel ceperit.

Post prædicta queritur, &c.
Incepit Christus, hominem si conspiciamus:
 Sed si personam, tunc incepisse negamus.
D Infertur verbo Christus peccare nequit.
 Si non infertur ponas, delinquere quinit.
 Sumere de nihilo carnem verbum potuisset,
 Ac etiam sexum muliebrem, si licuisset.

DISTINCTIO. XIII.

Si Christus secundum naturam hominis in sapientia, & gratia proficere potuit, vel profecit.

Præterea sciendum est, Christum, &c.
In membris Christus, non in se proficiebat,
 Eius virtutem, populus cum percipiebat.

DISTINCTIO. XIV.

Si anima Christi habuerit sapientiam parem cum Deo: & si omnia scit, quæ Deus scit, nec ne.

Hic queri opus est, cum anima Christi, &c.
Concedas animam Christi, fore cuncta scientem.
 Porro non ipsam concedas, omnipotentem.

DISTINCTIO. XV.

De omnibus defectibus, quos assumpsit Christus, in humana natura.

Illud quoque præmittendum non est, &c.
Defectus nostros sumpsit, qui conueniebant,
 Et libertati nostræ, tunc expediebant.
 Tristatur, timet, & turbatur, pars rationis
 Infirma: sed numquam pars excellens rationis.
 Passio, siue dolor, a Christo non remouetur,
 Causam seu meritum, tolli solum perhibetur.

DI-

DISTINCTIO. XVI.

An in Christo fuerit necessitas patendi, vel moriendi, qui est defectus generalis.

Hic oritur questio, &c.

Ponte necesse pati, sibi Christus confociavit, Quatuor ex statibus aliquid sibi conciliauit.

DISTINCTIO. XVII.

Si omnis Christi oratio, vel voluntas impleta sit.

Post predicta considerari oportet, &c.

In Christo natura duplex si discutatur. Ex hoc velle duplex in Christo significatur. Diuersisq. modis volutum diuersificatur.

DISTINCTIO. XVIII.

Si Christus meruerit sibi & nobis: & quid sibi, & quid nobis.

De merito etiam Christi pratermittendum, &c.

Morte sibi quidam Christum dicunt meruisse: Non tu sed merito propter proq. fuisse. Non est plus anima Christi dicenda beata Post mortem: sed in hoc quod non tolerat tolerata. Dicitur esse datum nomen, super omne leuatum, Christo per mortem, quia tunc est notificatum. Non natura dedit Christo, sed gratia, vere Quod nomen sublime Dei potuisset habere. Ipse sibi meruit, etiam si non pateretur. Mortem sustinuit, vt nobis vita daretur. Quamquam nos aliter saluare Deus potuisset: Per Christum decuit, vt regnum sic patuisset.

DISTINCTIO. XIX.

Hic quaeritur qualiter a diabolo, & a peccato nos redemit per mortem.

Nunc ergo quaeramus, quo modo per mortem, &c.

Per mortem Christi, mundus tunc iustificatur, Intus dum per eam dilectio multiplicatur, Atque fidem mortis eius credens meditatatur. Factus homo moritur, vt homo de morte trahatur. Nil debens moritur, vt debitor eripiatur. Ergo patet, quod homo per eum iuste redimatur. Ipse reformator pacis, verus mediator. Nos enim David patriq. reconciliauit. Sed post baptismum, nos vita sequens maculauit.

DISTINCTIO. XX.

Quod alio modo potuit liberare hominem: & quare potius isto.

Si vero quaeritur, vtum alio modo posset Deus, &c.

Vere nos aliter saluare Deus potuisset, Sed modus hic licuit, vt cunctis forma fuisset. Cum fuit oblatas pius agnus, & immaculatus. Seq. dedit pretium pro cunctis sufficienter, Electis vere pretium fuit efficienter. Et pater, & genitus, & Iudas traditione Christi, conueniunt, disconueniunt ratione.

DISTINCTIO. XXI.

Si in Christo diuisio in morte fuit animae, vel carnis, a verbo, vel amorum.

Post predicta considerandum est vtum in morte, &c.

Expositus morti, diuisus nempe videtur. Exterior Christus: vnitus & intus habetur.

A Spiritus a carne per mortem dissociatur. A Deitate tamen neutrum vere separatur: Cum caro mortalis, sed non Deitas patriatur.

DISTINCTIO. XXII.

Si Christus in morte fuit homo.

Hic quaeritur, vtum in illo triduo mortis, &c.

Vnitus verbo Christus semper perhibetur. Hinc quod homo fuit in triduo plerisque videtur.

A multis aliter, recta ratione tenetur. B Christus vbiq. fuit homo, si persona notetur; Sed si naturas distinguas, hoc reprobetur, Sed si descendit de caelo discutietur.

DISTINCTIO. XXIII.

Si Christus habuit fidem spem, & charitatem.

Cum vero supra habitum sit, Christi plenam gratiam, &c.

Virtus, qua credis non visa, fides habetur. Quo credis vel quod, si discernas, variatur.

Credo Deo, credoq. Deum, licet inueniatur. C Si non credis in hunc, vere totum nihilatur, Formatamq. fidem dilectio concomitatur. Informis fiet, si dulcis amor retrahatur. Vt Deus est vnus, vnum baptismum probatur. Vna fides genere, qua creditur accipitur. Vera fides rebus non visis appropriatur. Primo fides veluti fundamentum situatur. Credere, sperare praecedit, sicut amare. Vt tamen est virtus, neutrum poteris separare.

DISTINCTIO. XXIV.

D Quo modo intelligitur, quod scriptum est: Vt cum factum fuerit credatis: & de fidei obiecto atque materia.

Hic quaeritur, si fides tantum de non visis est, &c.

Tomas tangebatur carnem, quam conspiciebat; Sed Deus interius in Christi carne latebat. In quem credebat, visis inuisa videbat. Sic etiam Petrus Christum sub carne latentem, Credidit esse Deum, quem cernebat patientem, Est ex auditu si percipis interiori, Ipsa fides proprie, sed non ex exteriori. E Quaedam non credis sine viuaci ratione, Et quaedam credas sine certa cognitione.

DISTINCTIO. XXV.

De fide antiquorum.

Predictis adiciendum est de sufficientia si, &c.

E T praecedentes aduentum, siue sequentes. Non sunt saluari, nisi puro sanguine nati. Christum venturum, Christum necnon moriturum Inde resurgentem, post in fine venientem F Credebant certe tunc implicite, vel aperte. Qui sunt saluari pretioso sanguine nati Christi. Baptista profecto non dubitauit: Immo velut dubitans dubitantes certificauit. In Christum credis Corneli, sed quia natum Nescis, per Petrum tibi fit baptismum relatum. Virtutum radix, amor est, non euacuatur. Speq. fide, maior, amor hac ratione vocatur.

DISTINCTIO. XXVI.

De spe quid sit.

Est autem spes virtus qua spiritalia & aeterna, &c.

P Et spem speramus, quae nunc bona desideramus. Esse futurarum rerum, spem credo bonarum.

Sitq.

DISTINCTIO. XXXIII.

De quatuor virtutibus principalibus.

Post predicta, de quatuor virtutibus, &c.

P Radentes, sobrii, iusti, fortesq. vocantur. Virtutes cardinales, quos concomitantur. Quae non tollentur, sed vere perficiuntur. Harum mutantur vsus, non euacuantur.

DISTINCTIO. XXXIV.

De septem donis Spiritus sancti.

Nunc de septem donis Spiritus sancti, &c.

I N patria dona septem non euacuantur. In Christo Iesu, predicta fuisse probantur. Vfus quorundam, si discernas, variantur. Nam patriae more, reuereris Christe timore. Dat naturalem, solum natura timorem. Hunc habuit Christus mortis metuendo dolorem. Ipsa libido parit, humanum nempe dolorem. Et post mundanum, praecunctis deteriorem Seruilem, post initialem, siq. lilem Gratia praestabit, ipsam si quis triplicabit.

DISTINCTIO. XXXV.

Quo modo differant, sapientia & scientia.

Post praemissa, diligenter considerandum est, &c.

A Eternum sapiens mundana sciens meditatatur. Ait intellectus, animae motus speculatur.

DISTINCTIO. XXXVI.

De connexionione virtutum, quae non separantur.

Solet etiam queri, vtum virtutes, &c.

Virtutes vbi sunt, omnes sunt, atque pares sunt. Connexae sibi sunt, tamen vsu dissimiles sunt. A vitijs vere totum debes remouere. Crimina dic vere nexu, paritate carere. Si praeccepta Dei, finaliter accipiuntur. Omnia claudit amor, & ob ipsum praecipiantur.

DISTINCTIO. XXXVII.

De decem praecceptis, quo modo contineantur in duobus mandatis.

Sed iam distributio decalogi, qua in duobus, &c.

S Vnt praeccepta decem, tria respiciunt Deitatem. Sed septem spectant, ad fratrum commoditatem. Idola non sunt, si formaliter accipiatur. Nam Deitas in eis non est, quod gens veneratur. Aegyptus per praecceptum Dei spoliatur, Hinc excusatur plebs. nec furtum reputatur. Aegyptus Domini iusta, quoniam spoliatur. F Plebs excusatur, furtum fore nec reputatur.

Exod. 11. a & 12. e. f

DISTINCTIO. XXXVIII.

De triplici genere mendacij.

Sciendum tamen tria esse genera, &c.

D Electant homines mendacia dicta iocosa. Quae profunt, sed non obsunt, dic officiosa. Obsunt nec profunt, mendacia perniciofa. Mortem postrema duo, perfectis operantur. Praedicta species, in plures ramificantur. Sunt obstetrices mentitae, cum pietate. Cum propriae vitae seruanda sollicitate.

Exod. 1. d

Myffe-

Sitq. fides rerum sanctarum siue malarum. Dicitas virtutes nequaquam Christus habebat. Sicut nec sancti, nam clare cuncta videbat. Sanctis in limbo spes atque fides remanebat.

DISTINCTIO. XXVII.

De charitate, qua diligitur Deus, & proximus, quae in Christo, vel etiam in nobis est.

Cum autem Christus, fidem & spem non habuerit, &c.

C Hristus sincera fuit, & dilectio vera. Primo Deus in se, post ipsum frater ametur. Hic amor vnus erat, sed praecceptum geminatur. In patria primum complete perficietur. Ex motu duplici Deus, & post frater ametur.

DISTINCTIO. XXVIII.

Si illo praeccepto iubemur, diligere totum proximum, & nos totos.

Hic queri potest, vtum illo mandato, &c.

E S tibi tu totus, & frater totus amandus. Angelus obsequio, tibi proximus est, & amandus. C Spe conuertendi naturae conditione, Proximus est, sic obsequio cognatione.

DISTINCTIO. XXIX.

De ordine diligendi, quid prius, quid posterius.

Post predicta, de ordine charitatis, &c.

S Vnt in amore gradus, si certe conspiciatur. Nam plus affinis, quam non affinis amatur. Affectuq. pati non omnes profus amamus. Praemia cum cunctis, eadem pariter cupiamus. Cum tamen id branium, cunctis aequae cupiamus. Naturam, sed non vitium, peccantis amemus. Hic amor incipiet, crescet, post perficiemus.

DISTINCTIO. XXX.

Si melius est diligere amicos, quam inimicos, & econuerso.

Hic solet queri, quod patris sit, &c.

E St magis intentus, in amicum, motus amoris. Ex hoc, talis amor, fertur meriti potioris.

DISTINCTIO. XXXI.

Si charitas semel habita amittatur.

Illud quoque non est praeterendum, &c.

N Vnc perdi quit amor, in caelis perpetuatur. Ipsa fides, & spes, in caelis euacuatur. Ipse modus, qui nunc scitur, tunc adnihilatur. Electos solum sicut se Christus amauit. Hic amor est patriae, quem Christus significauit.

DISTINCTIO. XXXII.

De charitate Dei.

Praemissis adiciendum est, de dilectione, &c.

N Il Deus odisti rerum, quibus esse dedisti. Praedilexisti tamen illum, quem genuisti. Hinc in amore patris, effectus & esse notatur. Primum mutatur, reliquum numquam variatur. Simpliciter Dominus, electos semper amauit. Similiter reprobos odiuit & reprobauit.

Gen. 17. Myſterium Iacob excuſat: nam quod faciebat, Et quod dicebat, hoc ſacrum ſp̄nema docebat.

DISTINCTIO. XXXIX.

An periurium ſit, vbi non eſt mendacium.

Nunc de periurio videamus, &c.

SI large ſumpta mendacia conſideremus. SI ſtrictè ſumas, præconceſſum reprobemus. Qui falſum dicit hunc periurare ſciemus. Et qui mentitur iurans, huic aſſociemus. Compulſo pro re licita, iurare licebit. Sic iuramentum, quis acceptare valebit. Si compellaris, verum iurare licebit. Sic & iurare permittere quiſque valebit. Si male iuratur, iuramentum nihilatur. Nec iuramento, iurans de iure ligatur.

DISTINCTIO. XL.

De ſexto, & ſeptimo præcepto, ſecundæ tabulæ.

Sextum præceptum eſt, &c.

Differre a veteri, noua lex: nam prima timoris eſt, ſed dulcoris extat noua lex, ſed amoris. Præceptis & promiſſis differre probantur, Et ſacramentis, ſi leges diſcutiantur.

Libri tertij ſententiarum finis.

LIBRI QVARTI SENTENTIARVM

DISTINCTIO. I.

De ſacramentis in generali.

Samaritanus enim vulnerato approprians, &c.

Signatum, ſacra ſignans ſue ſacratum Secretum, ſacramentum dic eſſe vocatum. Signorum, quædam data, naturalia quædam, Quædam ſigna data, ſunt ſacramenta vocata. Vt meritum fidei creſcat, faluſq. ſugetur. Otia ne regnent, ſunt ſacramenta ſtatuta. Prima ſacramenta, nobis noua ſignificabant. Et non ſaluabant. ſed circumciſio vere Vim baptiſmalem, tunc credebatur habere. Ex verbis pariter, & rebus conſciuntur. Erudiunt, reprimunt, exercent, hic ſtatuantur. Eſt circumciſus Abraam, proles ſociatur. Vt diſtinguatur, credat, placeat, redimatur. Octaua. die præputia petra ſecabat. Quæ petra Chriſtum venturum ſignificabat. Ante dies octo, puerum ſi mors rapiebat, Ipſa paterna fides prædicto ſufficiebat. Lex naturalis pueris ſic ſubueniebat. Per Domini cultus, tunc ſaluabatur adultus.

Gen. 17.

A

DISTINCTIO. II.

De Sacramentis nouæ legis.

Iam ad ſacramenta nouæ legis accedamus, &c.

Baptizatus, iungit, firmat, cibatur, ordinatur, ungit, Pœnitentia: hæc Chriſti, pia ſacramenta petiſti. Totam virtutem ſumpſerunt de cruce Chriſti. Deuictis primis, quod lex non ſaluificauit, Aduenit Chriſtus, cruce mundum, qui reparauit. In præcurſoris baptiſmate nulla dabatur. Gratia, qua propterea ſanctis poſt iteratur. Cum baptizabat, venturum ſignificabat.

DISTINCTIO. III.

Quid ſit baptiſma.

Post hoc videndum eſt, quid ſit baptiſmus, &c.

It ſacramentum, cum tangit vox elementum. Chriſti forma data, ſit ſemper mente notata. Ne corrumpantur noſtri ſpecies caueatur. Quæ ſi mutatur, certe totum nihilatur. Et ſi mutatur, baptiſmus nec reputatur. Seruabis breuiter morem, mergens ſemel aut ter. O pia mors Chriſti legalia tu tumulaſti. Et portas cæli nobis ex tunc reſeraſti.

DISTINCTIO. IV.

Quod alij ſuſcipiunt ſacramentum & rem, alij ſacramentum, & non rem.

Hic dicendum, aliquos ſuſcipere, &c.

Vbictos fidei, cum re proteſtor habere. D Baptiſmus: fictos re proſus dico carere, Paſſi pro Chriſto, lauacro, non re, carere, Cum baptizari, contriti non potuerunt. Qui baptizantur, Chriſtum veſtire probantur. Sed iuſti plene, ſi ſi quoque non ita plene. Sancti, qui lauacrum contingere non potuerunt, Sanguine ſue fide, baptizari meruerunt. Si quis mundatus, non eſt baptiſta paratus, Per baptiſma datur, vt mundior efficiatur. Virtus augetur, fomes multum reprimetur.

DISTINCTIO. V.

Quod baptiſmus æque ſanctus eſt a bono, vel a malo datus.

Post hoc ſciendum eſt, ſacramentum baptiſmi, &c.

Vita miniſtrorum, quamquam vitijs maculetur, Vis baptiſmalis, ex hoc non concutietur, Si tamen intendas hæreſim, nil conſcietur. Nulli nempe datur, vt ſit baptiſmus in eius Nomine, ne Domini ſpes in ſeruo ſtatuantur. Ipſe Deus ſolus dimittit crimina vere, Quamquam miniſterium clauis tu poſſis habere,

DISTINCTIO. VI.

Quibus liceat baptizare.

Nunc quibus liceat baptizare, &c.

Quocumque datur baptiſmus, non iteratur. A Si tamen intendat, quod ab eccleſia celebratur, Presbyterum, quæret, primo ſi poſſit habere. Qui non eſt natus, non eſt profecto renatus. Quiſquis non naſci potuit, nec poſſe renasci. Primo, quàm nati ſunt Hier. Io. ſanctificati. Dic patrias ſanctas bene baptizare reprobaris. Sed ſi diſcordet intentio, nil operaris.

Her. 1. b Luc. 1. b

Si

Si proſus ludendo datur, tunc annihilatur. Si tamen intendat dare ludens, non reprobatur. Si baptizatur adoleſcens, ipſe loquatur. Infans vel mutus patris voce ligatur. Hinc exorcismi ſunt, poſt hos catheciſmi. Hinc baptizatur infans, cum fonte lauatur.

DISTINCTIO. VII.

De confirmatione.

Nunc de ſacramento confirmationis, &c.

Præſul confirmat, dum frontem chriſmate firmat. Quo confirmatur, vt Chriſtum conſiteatur. A maiore datur, & gratia corroboratur. Baptiſmo malus, dicta ratione probatur. Ieiune detur: ſi edatur, non iteretur.

DISTINCTIO. VIII.

De ſacramento altaris, & Euchariſtia.

Post ſacramentum baptiſmi, &c.

Baptiſmus mundat, ætus reprimens vitiolorum. Euchariſton ſolidans, reſicit pia corda bonorum. Concept, peperit, portauit, lacte cibauit. Exod. 16. Manna figurauit, & Melchiſedech reſeruit. Gen. 14. Agnus promebat, mare cum Baptiſta tegebat. Exod. 12. Poſt agnum typicum, datur agnus non maculatus. Nam paſſo Chriſto, prior eſt agnus tumulatus, Chriſtum ſumetis, ieiuni, voſq. paretis. Formam ſignetis propriam, qua conſcietur. Chriſtus contenta res eſt, ac ſignificata. Tantum ſignata, ſed non contenta, fideles. Signa ſunt ſpecies, rem tamen dico fideles. Vt corpus verum eſt Chriſti, res eſt ſpecierum, Eccleſiæ dignum ſic credas hæc duo ſignum.

Exod. 16. Gen. 14. Exod. 12.

DISTINCTIO. IX.

De duobus modis manducandi.

Et ſicut duo ſunt illius ſacramenti, &c.

Vinere crede malos corpus Chriſti pretioſum. Hiſq. ſalutiſerum non eſt, ſed pernicioſum, Digne ſumentes, ſunt fructum percipientes. Spiritualiter hi, ſacramentaliter illi. Eſt ſacramentalis modus vnus, ſpirituſque Eſt melior, ſine quo præſumens ſumere pecco.

DISTINCTIO. X.

De hæreſi aliorum, qui dicunt corpus Chriſti non eſſe in altari, niſi in ſigno.

Sunt item alij præcedentium inſaniam, &c.

Cælis corpus Chriſti, numquam ſeparatur, In terris quæquam ſit. Nā Deus hoc operatur, Quod ſimul, hic & ibi, Ieſus integer inueniatur. Panis mutatur in eum, non hic variatur. Et quod ſit totum, ſpecie ſub vtraque ſciatur.

DISTINCTIO. XI.

De modo conuerſionis.

Si autem quaeratur qualis ſit illa conuerſio, &c.

Totus, & in totum tranſit, ſpecies remouere Debes, & Chriſtum ſub eisdem crede latere. Panis mutatur in eum, non adnihilatur. Sumitur occulte Chriſtus, ne ſit tibi ſtulte Horror, ſeu riſus, ſitq. lucroſa fides, S. Bo. To. 6.

A Ne reprehendaris, horrefcas, ſed merearis; Credens Ipſe Ieſum, ſub velo ſumis in eſum Vno dicanimam, ſed corpus pane vocari. Hac duplici ſpecie dic nobis ſignificari, Totam naturam noſtram Chriſto reparari. Quam vere ſumpſit ſibi, nec debet dubitari. Vno iungatur aqua, qua plebs ſignificatur. Si non addatur, conſtat quod conſciatur. Sed qui ſacrificat, hinc dire corripitur. Panis triticeus & vinum ſacrificatur. Omnia nullantur, hæ ſi ſpecies variantur, Panem triticeum, cum vino ſacrificabis. Fruſtra libabis, ſpecies hæ ſi variabis.

DISTINCTIO. XII.

Vbi illa accidentia fundentur.

Si autem quaeritur, de accidentibus, &c.

Ic ſpecies vere, ſine ſubiecto manere, Ipſe franguntur, tricanur, & aſpiciuntur. Chriſtus velatur in eis, vt homo mereatur, Ambulat in terris Chriſtus, furgit, tumulatur. Hoſtia partita, docet hoc ſi diſcutiatur. Pugnant, purgantur, alij iam glorificantur. Et per tres partes diuiſa ſignificantur. Vt te mundabis frater, ſic participabis.

DISTINCTIO. XIII.

Si hæretici, vel excommunicati hoc ſacramentum conſciant.

Solet etiam quaeri vtrum, prami ſacerdotes, &c.

I bene ſeruetur intentio, forma, poteſtas, Conſciat hæreticus, præſul non remouetur. Si quis conatur, peruerſum dogma tueri, Et quod ab Eccleſia nouit proſus prohiberi, Hic hæreſis fautor debet de iure caueri, Dicitur hinc hæreſis doctrina falſa poeſis.

DISTINCTIO. XIV.

De pœnitentiâ.

Post hoc de pœnitentiâ agendum eſt, &c.

Post lapſum primam tabulam baptiſma vocamus, Cum cadimus reliquam capimus, ſi pœniteamus. Pœna reſumetur, baptiſmus non iteretur, Pœna ſacramentum, nec non virtus referatur. Porro baptiſmus, virtus non eſſe probatur. Crimina deſlere, poſt committenda cauere, Signabit vere deplangere, poſq. nitere. Verum qui flebit, ſed poſt peccare placebit, Diſſimulat vere, vel neſcit poſq. nitere. Vt te peccante rurus reus es velut ante, Sicut deſlebis, bona perdita rurus habebis. Hæc bona ſunt vere, quæ primo viuâ fuere. Quorundam more ſolemniſ non iteratur. In multis tamen Eccleſijs hoc adnihilatur. F Quandocumque dolet peccator ſuſcipiatur. Vt patet in Dauid, ſemper Dominus miſeratur.

DISTINCTIO. XV.

Quod pluribus iteritus peccatis, non poſt de vno pœnitere vere, niſi & de omnibus pœniteat.

Et ſicut ſupradictis auctoritatibus, &c.

Vnum deleri nequit, ac aliud retineri. Mortis peccatum teneas ſic eſſe probatum. Vtq. flagelleris, purgeris ſiue proberis, V

Aut

Aut conferueris, pœnam Domini patieris.
Nec non pœna datur, qua Christus glorificatur.
Confule, castiga, solare, fer, ora, remitte,
Visito, poto, cibo, redimo, tego, colligo, condo.
Interius munder eleemosyna spiritualis.
Ad vitam, sine qua, tibi nil prodest manualis.
Bis non punitur, qui pœna sufficienti,
Hic in præfenti bene correctus reperitur.
Quæ bona mortua sunt ad vitam nil tibi profunt.
Nil ex condigno, sed congruitate meretur,
Si quis seclusus, ab amoris laude probetur.

DISTINCTIO. XVI.

De tribus, quæ in pœnitentia consideranda sunt.

In perfectione autem pœnitentia tria sunt, etc.
Crimen deletur, si cor, manus, os comitetur.
Istis peccamus, ipsiq. sacrificamus.
Hunc de peccatis perfecte credo dolere,
Qui fructus dignos faciens, vult sponte carere.
Officijs, quæ vix sine culpa quit retinere.
Pœna reor sancte post baptismum sit & ante,
Crebra medela datur, per quam veniale lauitur.

DISTINCTIO. XVII. & XVIII.

Tria proponuntur quærenda, primum an sine confessione dimittatur peccatum.

Hic oritur questio multiplex, etc.
C Laues carnales non sunt, sed spirituales.
Prima potestatis tenet arcem nobilitatis.
Officium reliquæ discernendum tribuatis.
His non vtetur, quisquis præcisus habetur.
Incurrans hæresim damnatam connumeretur,
Nec non astrictus anathemate confocietur.
Absoluit summus culpam pœnam remouendo.
Præbyter absoluit, hoc Ecclesiæ referendo,
Nec non absoluit, de pœna quid minuendo.
Si disponatur is, qui sibi confiteatur:
Si quis stringatur anathemate nempe ligatur,
Quisquis labitur in peccatum tenebratur,
Luceq. priuatur, cum gratia grata trahatur.

DISTINCTIO. XIX.

Quando hæ clauces dantur, & quibus.

Postquam ostensum est, quæ sunt clauces, etc.
C Vm sacer ordo datur, hunc clauis concomitatur.
Crauos presbyteros clauces tibi constet habere,
Recto iudicio multos decerno carere,
Clauibus vtetur digne, qui iusta sequetur
Petri, viuentes sancte, legemq. tenentes,
In quibus est Christus plene benedicere tales.
Presbyteri possunt, quoniam sunt spirituales.
Prauos spe lucri prauos homines benedicit.
Malac. 2. a Hinc Propheta refert, quod eis Dominus maledicit.

DISTINCTIO. XX.

De his, qui in fine pœnitent.

Sciendum est etiam, quod tempus pœnitent. etc.
H Vic indulgebis, fons immensus pietatis,
Qui de peccatis saltem moriendo dolebit.
Quæ non perfecte viuens peccata lauit,
Ignis purgabit, & sic ad regna volabit.
Si lamentis faciens velut ipse mereris,

A De te vindictam, post mortem nil patieris.
Pœnam vi iuris non impones morituris.
Præfulis assensu, viduam dic posse sacrare
Tantum presbyterum. sic quosdam conciliare.
Si subito iustus inconfessus moriatur.
Secure talis oblatio suscipiatur.
Quisquis in articulo veniam non despiciatur.

DISTINCTIO. XXI.

De peccatis quæ post hanc vitam dimittuntur.

B *Solet etiam quæri vtrum post hanc vitam, etc.*
C Onstat, post mortem, venialia sæpe remitti,
Et sic admitti, promissam visere fortem:
In stipula, ligno, feno, venialia signo.
Pro grauibus culpis, confessio fit specialis.
Oblitas culpasq. leues delet generalis.
Crimina vel saltem femel vni confitearis.
Te sic accuses ne mendax inueniaris.
Deponi. debet, vt iuris regula præbet,
Quisquis non celat, immo confessus reuelat.
Pastor viteur proprius, si prorsus habetur.
Inscius, aut hæresis sectam sentire probetur,
C Nec non vitatur, anathemate quando ligatur.
Non alias debet vitari, ius ita præbet.

DISTINCTIO. XXII.

Si peccata dimissa redeant.

Cumq. multis auctoritatibus supra sit, etc.
Q Væ iam deleta primo peccata fuerunt,
Non iterum redeunt, hoc plures non tenuerunt.
In culpam rediens, ingratus quippe probatur,
Hinc reus, vt primo dicta ratione putatur.
D Vt dolor exterior, pro signo prorsus habetur,
Sic dolor interior pro signo req. tenetur
Tantum res, horum dimissio fit vitiorum.

DISTINCTIO. XXIII.

De sacramento vnctionis extremæ.

Præter præmissa, est etiam aliud sacramentum, etc.
A Eger inungatur oleo, quod sanctificatur,
Pontificis dextra; tamen vnctio sic triplicatur,
E In baptismalem, finalem, pontificalem,
Vnctio mundabit animam, morbum remouebit.
Si summus Physicus hoc necesse videbit,
Intus res, signum foris, vnctio quit replicari.
Quam si contemnas in-dammum dic reputari.
Et sacramenta quædam poterunt iterari.
Qui post vxorem primam sibi posteriorem,
Ducit, non debet benedici, ius ita præbet.

DISTINCTIO. XXIV.

De ordinibus ecclesiasticis quot sint.

Nunc ad considerationem, sacra ordina, etc.
S Eptem sacrorum, species sunt officiorum,
S His gradibus septem digne Domino famulantur,
Qui septem donis septemplexiter decorantur.
Clericus a clericis, sortitus forte vocatur.
Atque coronatur, quia regere se teneatur,
Ac alios veluti rex, regere regna probatur.
Ostia seruabit primus de iure minister.
Eijciensq. malos, dignis templum referabit.
Hæc Dominus fecit, cum vendentes & ementes
De templo iccit, templum minime reuerentes.
Lectores legere debent, populumq. monere.

Ioan. 2. c

Doctor

DISTINCTIO. XXVIII.

Si consensus de futuro cum iuramento faciat coniugium.

Hic quæri debet, vtrum consensus de futuro, etc.
Q Vamquam iurando firmant ius verba futuri,
Post resiliere potes, sed peccas hoc violando.
Contrahe clam vere contractum crede manere,
Sed nequit Ecclesia, si discedat prohibere,
Cum desint testes, quibus hoc possit cohibere.
B Consensus coniugalis, contracta valere
Cogit coniugia, carnalis non ita vere.

DISTINCTIO. XXIX.

Quod non est consensus legitimus, vbi est coactio.

Oportet autem, consensum conjugalem liberum, etc.
S I quis cogatur nec consensus tribuatur:
Coniugium tale frustratur, & annihilatur.
Si post conuiuat, tunc consentire probatur.

DISTINCTIO. XXX.

De errore, qui euacuat consensum.

Nec solum coactio impedit vel excludit, etc.
E Rror fortunæ, velut error, quaq. litatis
Coniugium numquam dirimunt sic esse sciatis.
Virgo Ioseph vere nupsit: sed vterque manere,
Virgo centebat, vt sacrum pneuma monebat.
Cura gignendæ prolis, necnon fugiendæ
Luxuriæ, licite sunt vxores adhibendæ.
Causæ non æque species sunt diuitiarq.
D Ioseph virgo datur, vt eo virgo foueatur,
Et ne suspecta, virgo clemens habeatur:
Mysteriumq. sacrum quasi signatum teneatur.

DISTINCTIO. XXXI.

De tribus bonis coniugij.

Post hoc de bonis coniugij, quæ sint, etc.
P Roles atque fides, sacramentumq. noteritur,
Quæ tria coniugij bona sunt, duo sæpe mouentur.
Postremo latum semper manet inuiolatum.
E Esti qui steriles sese reddunt studiose,
Non hoc coniugium proprie voco, sed vitiose.
Ex quo formatur fetus necnon animatur:
Quo procreatur sibi mors, homicida vocatur.
Si non ardore coeas, sed protis amore,
Debata seu dederis, non peccas immo mereris.
Est tamen in coitu mala delectatio vere,
Idq. malo culpæ, non pœnæ credo carere.

Aug. lib. 9.
de Gen. ad
lit. 6. 7. 10. 8

DISTINCTIO. XXXII.

De solutione carnalis debiti.

Sciendum etiam est, quia cum nominibus, etc.
V Ir mulierq. pares sunt iuris redditione.
In cunctis alijs est vir caput ex ratione.
Si contradicat in voto vir mulieri
Siue viro mulier pro nullo debet haberi.
Ad ius reddendum, dicas vtrumque teneri.
Concedente viro, si coniux polliceatur,
Hinc habitum mutet, votum numquam reuocatur.
Si vir concedat vxori posse vouere,
Ac habitum mutet, post non poterit prohibere.
Menstrua quando fluunt reddi tibi iura, scienter
Si petis, offensis: porro ius redde dolenter.
Præcipuis festis offensis iura petendo.

V 2 Sed

Doctor doctorum, legit turba seniorum.
Inuisos hostes, bonus exorcista fugabit,
Quos abiurabit, sic obessos releuabit.
Ferre sed acolyti debent candelabra niti.
Leuitis subleuitæ seruire parentur.
Sistere presbyteris leuitæ, sicq. iubentur.
In sacris dandis ipsosq. iuuare tenentur.
Leuitæ debent euangelium recitare.
Presbyteri soli, debent oblata sacrare.
Dicta mysteria dudum sunt significata,
Per Iesum Christum, sunt nobis corroborata.
Inde per Ecclesiam distincte sunt celebrata.
Est ordo, quædam promotio magna bonorum.
Sed tantum sacri tres sunt nihilominus horum.
Officij nomen dignum fit pontificatus,
Ordo pontificum signetur quadruplicatus.
Cantor dicatur in cantu, qui moderatur
Vocce. Sed Missa sonat ad Deum quasi missa.

DISTINCTIO. XXV.

De ordinatis ab hæreticis.

Solet etiam quæri, si hæretici ab Ecclesia, etc.
Q Vi deprauantur hæresi, vel ab Ecclesia resecantur,
Possunt sacra dare, sacros necnon celebrare.
Verum lucrose non dant, sed perniciose.
Cumq. semel dentur, nequaquam post iterentur.
Multi vendentes cum Simone sunt & ementes,
Sacramentales res vere spirituales.
Talis ab officio suscepto iure ligatur,
Quisquis in ordinibus cum Simone simoniatur.
Si dispensatur cum tali tunc reuocatur.
Et aetatem licitam, qua quisquis promoueatur,
Canon declarat, nisi vita magis mereatur.

DISTINCTIO. XXVI.

De sacramento coniugij, cuius institutio, & causæ ostenditur.

Cum alia sacramenta post peccatum, etc.
I Nstituit prius, vt decuit, pius ille creator,
Coniugium, sed in officium: nunc est mediator.
Tunc præceptiue, connubia sacra dabantur,
At indulitiue, nunc a nobis celebrantur.
Nunc indulgetur, vt foeda libido ligetur.
Nunc indulgentur, conceduntur, tolerantur,
Quod bona sint Christi pia dogmata testificantur.
Ecclesiæ Christi coniunctus significatur
Sacro coniugio, res hinc sacra vocatur.
Id figuratur plene, si plene sequatur,
Vnio carnalis, necnon & spiritualis.
Vxorem Ioseph, Mariam crede fuisse,
Non tamen hanc carnis consensum dic habitisse.

DISTINCTIO. XXVII.

Quæ sunt consideranda in coniugio.

Post hoc aduertendum est, quid sit coniugium, etc.
Q Vique semel per coniugium legale ligatur,
Non nisi per casus certos licite separantur:
Si claustrum petere, consenserit alter eorum,
Non poterit, nisi conueniat, consensus vtrorum.
Coniugium faciens, est acceptatio præfens,
Si sit verborum consensus, vt est animorum.
Quamquam post actum, numquam veniatur ad actum,
Sponsus dicetur, tantum spondendi futurus,
Si nunc spondetur, sponsus coniuxq. vocetur.
Qui cuiquam de præfenti, per verba ligatur,
Ex hinc cum reliquis, si contrahat admittatur,
Inter eos quarumvis, carnalis culpa sequatur:
Primum coniugium sic semper fortificatur.
S. Bo. To. 6.

Sed non reddendo, si reddis mente dolendo.
In festis petere ius nulli credo licere,
Hos ius disiungit, quos Septuagesima iungit.

DISTINCTIO. XXXIII.

De diuersis legibus coniugij.

Quæritur hic de antiquis patribus, &c.

Pures vxores patres habuere priores,
Nec delinquebant, causa prolis faciebant.
Sunt idcirco pares, Abraam vir, virgo Ioannes.
Integritas mentis, carnis præit integritatem.
Coniugium patrum, præcellit virginitatem,
Si distinguantur leges, quibus hæc variantur.
Gen. 19. d Non Loth, sed natae mortem sibi sunt operatae.

DISTINCTIO. XXXIV.

De personis legitimis.

Nunc superest attendere, etc.

Votum, ius, crimen, cum cultus disparitate.
Error conditio, triplici cum proximitate:
Ordo, ligamentum, coeundi prædimentum.
Hæc socianda negant connubia, iuncta religant.
Actu non habitu, si quemquam concommitatur,
Nubentem furia: contractus hic annihilatur.
Coniugium macula membrorum non separatur.
Vxoris propriæ foror a te si violatur,
Hæc non priuatur proprio quin iure fruatur.
Quærere non poteris, sed reddere iura teneris.
Nubere non poteris, vxor quit, si morieris.

DISTINCTIO. XXXV.

Eodem iure vitur vir, & mulier.

Hoc etiam notandum, quod Dominus, etc.

Si vir mæchatur coniunxq. virum comitatur,
Peccant lege pari, nequeunt ideo separari.
Qui non mæchatur, si vult, licite segregatur:
Sed redeat, vel contineat quisquis separatur.
Quæ non a scelere cessat, noli retinere.
A non mæchante mæchus poterit reuocari.
Possunt quando volunt sic disuncti sociari.
Pontificis nutu diuortia dic celebrari.
Siue viuente viro se mæcho mæcha vouebit,
Siue viri proprii mortem pro posse mouebit,
Nubere nequaquam mæcho prædicta valebit.
Hanc legem patiter cum mæcha mæchus habebit.

DISTINCTIO. XXXVI.

Si pro extrema conditione valeat vir separari ab vxore, & e conuerso.

Nunc de conditione, videamus, etc.

Si seruæ nubas deceptus conditione,
Et resillire velis, poteris iuris ratione.
Vnius seruæ si seruus nubit alius,
Coniugium cum seruitio perstabit vtrius.
Cum sit coniugium seruorum sæpe duorum,
Coniugium stabit cum seruitio Dominorum.
Qui se seruiticatur, vt coniugium dirimatur,
Nec facit vxorem seruam, nec ab hac separatur.
Certum tempus habent sponsalia, coniugiumq.
Quod nisi seruetur, reuocari posset vtrumque.

A

DISTINCTIO. XXXVII.

In quo ordine nequeat fieri coniugium.

Sunt igitur quidam ordines in quibus, etc.

Impedit ordo facer connubia iuncta retractat,
Non aliam ducet vxorem, qui sibi maclat.

DISTINCTIO. XXXVIII.

De voto.

Nunc de voto inspicimus, etc.

Coniugium voto priuato præpedietur.
Sed per solemne iam contractum dirimetur.
Si mulier nubit, redit, & vir qui perhibetur
Mortuus, vxor ad hunc rediens rea non reputetur.

DISTINCTIO. XXXIX.

De dispari cultu.

Post hæc de dispari cultu, videndum est, etc.

Disparium cultu nunc coniugium dirimetur.
A blasphemante, non blasphemans separatur.
Alterius fidei licite quicumque ligatur,
Legitime tales tunc contraxisse probantur.
Conuerso reliquo simul hi, potuere morari:
Quando ruina patet, conuersus quit separari.

DISTINCTIO. XL.

De cognatione, & prius de carnali.

Nunc superest, de cognatione aliquid, etc.

Si distinguatur cognatio sic geminatur,
Quædam carnalis est, altera spiritualis.
Nubere non poteris confanguineæ mulieri.
Ante gradum quartum conser tibi sic prohiberi.
Ante gradum quartum confanguineæ sociari,
Non licet: affinis hac debet lege ligari.

DISTINCTIO. XLI.

De affinitatis gradibus.

Nunc de affinitate, videndum est, etc.

Affines sunt carnali proximitate,
Ad numeresq. gradus velut in confanguinitate.
Si præit impedit, & coniugium malefiet.
Fornicor est propria meretricis, vel viduarum,
Stuprum virginis, incestus confanguinearum,
Sed sit adulterium nuptiarum pestiferarum.

DISTINCTIO. XLII.

De spiritali cognatione.

De parentalium graduum, famosa questione, etc.

Quisquis de fonte natum leuat, vt separatur,
Pœna pleclretur, nec coniugium dirimetur.
Ducere commatrem, vel naras spirituales.
Nemo potest: si fit, debes disiungere tales.
Nati carnales non ducent spirituales,
Vir nequit vxoris commatri consociari.
Non a coniugibus debet quis fonte leuari,
Coniugium sæpe licite poterit celebrari,
Et sacra coniugia licite possunt iterari.

DI-

A

DISTINCTIO. XLIII.

De resurrectione, & iudicij conditione.

Postremo de conditione resurrectionis, etc.

Voce iubente Dei surgent, qui tunc morientur,
Et iam defuncti: cunctorum facta sciuntur.
Quod de nocte lesus sit venturus, perhibetur.
Aut insperatum tempus sub nocte notetur:
Vel subitum tempus per noctem significetur.

DISTINCTIO. XLIV.

De ætate & statura resurgentium.

Solent autem nonnulli, etc.

Aetatem Christi iuuenilem suscipiemus,
Quando resurgemus: sed staturam variemus.
Nil de materia carnis cuiusque peribit,
Nam de pulueribus dispersis tota redibit.
Nil deforme bonis inerit, sed perficietur
Quod deforme fuit, hoc prauis non tribuetur.
Corporeis flammis, semper reus afficietur,
Nec consumetur, & dæmon in his patietur.
Sentier has anima, quod eis sine fine cremetur.
Sicut abortiuæ, quæ primo viuæ fuere,
Surgunt complete, sic de monstris puto vere.

DISTINCTIO. XLV.

De diuersis animarum receptaculis post mortem.

Præterea sciendum, quod omnes anime, etc.

Loria, seu pœna, duplex locus est animarum.
Sumpris corporibus, augetur pœna malorum.
Illis proficiunt suffragia, qui meruerunt,
His quoque plus profunt, qui plus meritis vigerunt.
Si communia sint, specialia plus valuerunt,
Illis, pro quibus hic suffragia facta fuerunt.
Orant pro nobis sancti, bona nostra volendo,
Atque preces nostras, summo Domino referendo.

DISTINCTIO. XLVI.

Si valde malis aliqua detur mitigatio pœnæ.

Sed quæritur hic, de valde malis vtrum, etc.

Nilli damnato, saluando Deus miseretur.
Est miserans, quoniã non punit, vt ipse meretur.
Est iudex iustus Deus, est miserans miseretur,
Actus, sed non res, in eo diuersificatur,
Ipsum iustitia nec non pietas comitatur.

DISTINCTIO. XLVII.

De sententia iudicij.

Solent etiam quæri qualiter dabitur, etc.

Vtrum iudicij sententia, voce feratur,
Aut ipsam dicter sibi conscia mens, dubitatur.
Sed quod vocalis erit a multis reputatur.
Iudex Christus erit, per quem decreta ferentur,
Assistent Christo, qui Christi iussa sequentur,
Cuncta relinquentes, vt Christum testificentur.
Ordine quadruplici, cuncti tunc instituentur.
Duplex sanctorum, duplex erit & reproborum.
Angelicus chorus trahit ad pœnam sceleratos,
Colliger electos ducens ad summa beatos.
Ignis præcedens, electos purificabit:
Et post iudicium mundi faciem renouabit,
Demum damnatos, diuina lege cremabit.
Tunc prælatus erit Deus vnus, & euacuabit
Prælatos alios, cum sanctos glorificabit.

S. Bon. To. 6.

DISTINCTIO. XLVIII.

De forma iudicis.

Solent etiam quæri, in qua forma Christus, etc.

Christus homo cunctis parebit glorificatus.
Stigmata respiciet tam iustus, quàm sceleratus.
Si quæras cur Christus homo potius perhibetur
Iudex? fit ratio, quod ab omnibus inspicitur,
Quod de diuina natura non referetur:
Quod lesus in Iosaphat, plerisque videtur:
Bære vel terra si iudicium celebretur:
Et quod portetur ibi crux tunc conspicietur:
Sed quod in aere sit magis ex ratione tenetur.
Sol stellæ luna tunc ecclypsim patientur.
Sed post iudicium maiore luce fruuntur.
Angelici chori, mirantes hoc reuerentur.
Cæli fulgebunt, & motus lege carebunt,
Cuncta quietata persistent, & renouata,
Sed meliorata vita veniente beata.

DISTINCTIO. XLIX.

C De differentia mansionum in cælo, & in inferno.

Post resurrectionem vero, facta vniuersa, etc.

Hierusalem ciues fiunt in fine beati.
Inferni ciues damnati, seu reprobi.
Illi gaudebunt, isti sine fine dolebunt.
In donis pœnisq. gradus distanter habebunt.
Sciunt & appetitur a cunctis vita beata.
Esurit hic anima, sed habens hanc sit satiata.
Nam bene vult, & habet quod vult iam glorificata,
Non omnes æque, cognoscent siue fruuntur,
Vna tamen merces est, quam mirando tuentur.
Ast extensue gaudentes æquiparantur.
Sic cum corporibus, animæ plus glorificantur:
Corpus carnale surget tunc spiritualæ.

DISTINCTIO. L.

Si mali in inferno peccabunt.

Hic oritur questio, ex præmissis ducons, etc.

Nilli in damnatis, peruersum vellè meretur,
Nam meriti tēpus nunc est, sed tunc remouetur,
E per tenebras illa priuatio plena notetur
Æternæ lucis, quam perpetuo patientur.
Noscere damnati poterunt, hic si quid agatur,
Coniecturando, vel si sibi significatur.
Nec non dilectis damnatus compatietur,
Exemplum præfens in diuite suscipietur:
Ne sanctos videant, post iudicium remouetur,
Semper erunt sancti damnatos insipientes,
Ex hoc gaudentes, nihil ipsis compatientes.

Luc. 16.

Plasmator rerum, lumen de lumine verum,
Da veniam scelerum, cernam speciem specierum,
Flaus sanctorum, flos florum, spes miserorum.
O lux cæcorum, dux morum, stella polorum,
Tu pia, tu venia, via, gloria, virgo Maria,
Voto sincero te desidero, volo, quæro.
O contemplator crucis, & pacis reparator,
Legis zelator, & paupertatis amator,
Sic dilexisti feruenter vulnera Christi,
Stigmatibus Christi signari, quod meruisti,
Hinc rogo me signa Franciscæ per hæc tua signa.
Amen.

LIBRI QUARTI SENTENTIARVM FINIS.

S. BONAVENTURAE EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS OPUSCULUM

De quattuor virtutibus Cardinalibus.

Plotinum inter Philosophia professores cum Platone principem lib. 2. de virtutibus Enn. 1. et Macrobius li. 1. in Somn. Scip. c. 8. secus Auctor de quattuor virtutibus Cardinalibus in hoc opusculo sermonem scribit, rationemq. exponit, quare vocentur Cardinales: ac praetera virtutum earundem officia docet, gradus etiam, et status diversos, quorum causa appellationes diversas sortiuntur. Nam haec quattuor virtutes politica, purgatoria, purgati animi, et exemplares dicuntur: immo singulae his quattuor nominibus possunt nuncupari. Bona quoque pars huius opusculi desumitur ex tractatu de virtutibus Cardinalibus olim Seneca ascripto: postea vero Martino episcopo Dumensi germano suo auctori, ope M. S. codicum, restituit. Qui quidem auctor teste Trubemio claruit sub Theodemiro rege Sueuorum, Imperium Constantinopolitanum gubernante Iustiniano Augusto anno Domini 540. Hac auctorem materiam sapientia S. Bonaventura tractatur, ut videre est apud eundem lib. 3. sent. d. 33. et in Hexaem. ser. 5. et 6. to. 1. et in breuioloq. p. 5. c. 4. et in ceniloq. p. 3. sect. 36. et 41. cum sequentibus. supra hoc eodem tomo.

Seneca. traht. de quat. vir. Card.

De quattuor virtutibus Cardinalibus, sunt virtutes politicae, id est scientiae de gubernatione ciuitatum, purgatoriae, purgati animi, ac exemplares. Seneca: Quattuor virtutum species multorum sapientum sententijis distinctae sunt, quibus animus humanus comptus, ad honestatem vitae posse accedere: quarum prima est prudentia, secunda magnanimitas, tertia continentia, quarta iustitia. Singulae igitur honestum, & bene morigeratum faciunt virum.

Greg. lib. 2. Mor. c. 27. non longe a prin.

Gregorius: Solidum nostrae mentis aedificium prudentia, temperantia, fortitudo, iustitia sustinent. In his igitur quattuor virtutibus tota boni operis fructura confurgit. Vnde quattuor paradisi fluminibus terra irrigatur: quia dum his quattuor virtutibus cor confunditur, ab omni desideriorum aestu temperatur.

Cardinales virtutes cur dictae.

Cardinales appellantur, quia sicut ostium vertitur in cardine & regitur, ita his regitur, & vertitur vita hominis. Per virtutes namque Cardinales rectificatur anima in suis virtutibus. Nam prudentia rectificat vim rationalem: fortitudo siue magnanimitas irascibilem: temperantia siue continentia concupiscibilem: iustitia vero rectificat omnes vires. Ipsa enim iustitia apprehendit omnes virtutes ad proximum, ut est liberalitas: & ordinantes ad seipsum, sicut est poenitentia, & innocentia: & ordinantes ad Deum, sicut est latritia, pietas, & obedientia. Et ideo iustitia dicitur retinens omnes virtutes, quia non tantum est specialis, sed generalis virtus, comprehendens totius animi rectitudinem, cum ipsa dicatur rectitudo voluntatis.

Iustitia non tantum specialis, sed generalis virtus.

Nota, per virtutes Cardinales homo in omnibus operibus instruitur, & contra vitia armatur. Primum fit dupliciter, quo ad se per prudentiam, quo ad proximum per iustitiam. Secundum etiam dupliciter, in prosperis per temperantiam, in aduersis per fortitudinem armatur. Augustinus: Prudentia est in praecauendis insidijs, Iustitia in subueniendis miserijs, Fortitudo in perferendis molestijs, Temperantia in coercendis delectationibus prauis. Politicae dicuntur, prout sunt in recto regimine rationis. Purgatoriae prout sunt in victoria vitiorum, & respiciunt partem interiora, & partem exteriora. Purgati animi dicuntur, quando

Aug. li. 14. de Trin. c. 9. io. 3.

deuictis vitijis possessor virtutum quiescit, raro insurgentibus motibus prauis primis. Exemplares dicuntur, quae in mente diuina consistunt. Nam ideae in Deo sunt, & omnium rerum exemplar est.

Nota, quod quaelibet virtus Cardinalis potest cooperari singulis virtutibus iam praemissis. Nam prudentia prout est virtus politica, ut ait Macrobius, est ad rationis normam quae cogitat, & quae agit vniuersa dirigere, nihil praeter rectum facere vel velle. Secundo prout est virtus purgatoria est mundum, & omnia quae in mundo sunt diuorum cõtemplatione despiciere. Tertio prout est virtus purgati animi, est sola diuina

noscere, & ea, tamquam nihil sit aliud, intueri. Exemplaris autem est ipsa mens diuina, cui omnia nuda sunt & aperta, & disponit vniuersa, quae in caelo sunt, & quae in terra sunt, &c. Primus gradus facit hominem in omnibus rationabiliter operari, & cum hominibus honeste conuersari. Secundus mentem altius erigit: quia cum mundana despicit, aeterna, & caelestia prudenter appetit. Tertius mentem plenius perficit, dum eam in aeternis figit, quia sola aeterna caelestia bona concupiscit. Quartus, qui in solo Deo est, praedictos gradus inchoat, deducit & consummat, quia omnis vera prudentia a Domino Deo est. Seneca: Quisquis prudentiam sequi desideras, tunc per rationem recte viuas, si omnia prius aetemes, & perpenes. Si prudens esse cupis, in futura prospectum intende, & quae possint contingere cuncta ante proponere. Nil tibi subitum sit, sed ante per otium prospicias. Nam qui prudens est, numquam dicit, Non putauit id fieri: quia non dubitat, sed expectat: nec suspicatur, sed cauet. Si prudentiam amplecteris, vbique idem eris: & prout varietas exigit rerum, ita te accommodes tempori. Sermo tuus non sit inanis, sed aut suadeat, aut moneat, aut consoletur, aut praecipiat. Lauda parce, vituperare parcus. Nam similiter reprehensibilis nimia laudatio, sicut immoderata culpatio. Illa si quidem adulatione, ista malignitate suspecta est. Si prudens est animus tuus, tribus temporibus dispensetur, praesentia ordina, futura prauide, & praeterita recordare. Nam qui non de futuro praemeditatur, in omnia incautus incedit. Propone animo tuo mala futura, & bona, ut illa sustinere possis, ista moderari. Non semper sis in actu, sed interdum animo tuo dato requiem. Sed & ipsa requies plena

De prudentia. Macrob. li. 1. in somn. Scip. c. 8.

Seneca. traht. de quat. vir. Card.

Prudentia quid.

Prudentia diuina. Prou. 4. d. Isa. 38. c.

Boet. de cõsol. philo. soph. li. 2. pr. 1. Prou. 14. b.

1. Cor. 9. d. Eccles. 9. c.

De temperantia.

Seneca. traht. de quat. vir. Card.

plena sit scientia studijs, & cogitationibus bonis. Nam prudens, numquam marcescit otio: aliquando animum remissum, numquam dissolutum habet. Non te moueat auctoritas dicentis, nec quis, sed quid dicatur, attendito: nec quam multis, sed qualibus placeas cogites. Prudentia est bonarum rerum & malorum discretio, vtraque cum fuga mali & electione boni: de qua procedit circumspectio, docilitas, & cautio. Circumspectio est cautela contritorum vitiorum, qua fugimus auaritiam, & cauemus prodigalitem. Docilitas est potentia erudiendi, hoc ordine ut prius te, & postea alios instruas. Cautio est prudentia discernendi vitia, virtutum specie inferentia. Prudentia in sex diuiditur: primo in cognitione praesentiu, vnde in Proverbio dicitur: Praecedat palpebrae tuae gressus tuos, id est consilia tua facta tua praeuentiant. Secundo, in memoriam praeteritorum, vnde dicit Ezechias: Recogitabo tibi omnes annos meos, & cetera. Tertio in prauidentiam futurorum, vnde Boetius: Non sufficit intueri quod situm est ante oculos: prudentia reru exitus metitur. Quarto in circumspectionem contritoru, ut in Proverbio dicitur: Est via, quae videtur homini recta, nouissima autem illius ducunt ad mortem. Quinto in prohibitionem peccatorum, vnde dicit Paulus: Castigo corpus meum & in seruitutem redigo. Sexto in exercitationem virtutum, ait enim Ecclesiastes: Quodcumque potest manus tua facere, instanter operare.

Secunda virtus Cardinalis est temperantia, quae prout est virtus politica, est nihil appetere praeter modum, in nullo legem moderationis excedere, & sub iugo rationis cupiditatem domare. Secundo prout est purgatoria, est omnia relinquere in quantum natura patitur, quae corporis usus requirit. Tertio prout virtus purgati animi, est terrenas cupiditates non solum reprimere, sed penitus obliuisci. Quarto prout exemplaris, quae in Deo est, sic est, quod in se perpetua intentione conuersa est. Primus gradus ab excessu, & defectu custodit: quia ei mediū virtutis omni tempore ostendit. Secundus mentem ad aeterna perfecte dirigit: quia superfluitatem rerum grauantium firmiter excludit. Tertius mentem in aeternis figit: quia concupiscentiam omnis inordinati concupiscibilis penitus extinguit. Quartus praedictos gradus inchoat, deducit, & perducit: quia omni creaturae numerum pondus, & mensuram tribuit. Seneca: Si continentiam diligis, circumscede superflua, & in arctum desideria constringe. Considera tecum quantum natura deposcat, non quantum cupiditas spectat. Palatum tuum fames excitet, non sapores: nec ad voluptatem, sed ad cibum accedas: nec praesentibus delicijs inharebis, nec desiderabis absentes. Si continentiam diligis, turpia fugito, antequam accidat: nec quidquam aliud magis vereberis, quam te ipsum. Omnia praeter turpitudinem tolerabilibus crede. A verbis quoque turpibus te abstine: quia licentia eorum impudentia nutrit. Si continens es, opus est continue affectiones adulationum repellere, quarum sermones animum quadam voluptate resoluunt. Si continens es, & animi & corporis motus obserua, ne indecori sint: haec ideo contemnes, quia latent. nam nihil differt si nemo videat, cum ipse videas. Cunctis esto benignus, nulli blandus, & paucis familiaris, omnibus aequus: bone famae, neque tuae seminator, neque iniuidus aliena. Ad iram tardus: ad misericordiam pronus. In aduersis firmus: in prosperis cautus, & humilis.

Virtutum occultator sicut alij vitiorum: rari sermonis, sed loquentium patiens. Quae nostri sine arrogantia, postulant imparties: quae nescis sine occultatione ignorantia, tibi postula humiliter impartiri. Notandum quod temperantia est virtus cum potentia resistendi illecebris, in nobis impetus facientibus: ex qua procedit continentia, quae est virtus ab illecebris, castitas, sobrietas, parcitas, qua retinemus retinenda, largitas, moderantia, honestas, abstinentia, verecundia, modestia, omnium rerum moderatio.

Tertia Cardinalis virtus est fortitudo politica, quae est animum supra periculi metum erigere, nihilq. nisi turpia timere. Secundo purgatoria, est animo non terri contra quaeque aduersa. Tertio purgati animi, est passiones non solum vincere corporis, sed animo penitus ignorare. Exemplaris quae in Deo est, quod semper idem est, nec vniquam mutatur. Ex his potest patere, quod primus gradus hominem facit omnem metum pro vilitate reipublicae postponere, & nihil nisi turpia formidare. Secundus magis confortat, ut nulla poena carnalis eum terreat, quia ad sola aeterna fortiter anhelat. Tertius mentem in aeternis figit, cum contraria viderit repugnare animo, & confidenter contemnit. Quartus praedictos gradus inchoat, deducit, & consummat. Ipse attingit a fine vsque ad finem fortiter, & disponit omnia stauiter. Seneca: Magnanimitas, quae & fortitudo dicitur, si inest animo tuo, viues cum magna fiducia, liber, intrepidus, alacer. Magni animi hominis bonum est, finem huius vitae intrepidum expectare. Si magnanimus fueris, numquam iudicabis tibi contumeliam fieri. De inimico dices: Non mihi nocuit, sed nocendi animum habuit: & cum ipsum in potestate tua videris, vindictam putabis vindicare potuisse, & non fecisse. Scito enim magnum, & honestum vindictae esse genus, ignoscere. Eris magnanimus, si pericula non appetas ut temerarius, nec formides ut timidus. Nam timidum nil facit animus, nisi reprehensibilis vitae conscientia. Fortitudo est immobilis inter aduersa animi laborum, & periculorum susceptio, quae nec aduersitatis incursum frangitur, nec prosperitatis blandimento eleuatur. De qua oritur magnanimitas, fiducia, securitas, patientia, perseuerantia longanimitas, humilitas, mansuetudo, &c.

De fortitudine.

Sap. 8. a.

Sen. traht. de quat. vir. Card.

Magnum, & honestum vindictae genus.

Fortitudo quid.

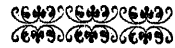
De iustitia.

Quarta virtus Cardinalis est iustitia politica, quae est mundum despiciere, & seruare vnicuique quod suum est, scilicet sibi ipsi, & proximo, & Deo. Secundo purgatoria, est ad veram viam proximi consentire, & vniuscuiusque virtutes in suo vigore seruare. Tertio, purgati animi, est cum diuina mente perpetuo foedere sociari. Exemplaris iustitia, quae in Deo est, perenni lege a sempiterna operis sui continuatione non flectitur. Primus gradus ab omni iniquitate custodit, & cum omnibus hominibus conuersari facit. Secundus mentem ad aeterna trahit, quia iusto ordini rationis perfecte consentit. Tertius, mentem in aeternis figit, quia illam cum Deo aeterno perpetuo foedere sociat. Quartus praedictos gradus inchoat, deducit, & perficit: quia omnem creaturam sua perpetua & inflexibili lege iuste regit. Ex his patet, quo modo per virtutes Cardinales, ut sunt politicae, homo ordinatur in operationibus suis, quo ad proximum suum: per virtutes, quae sunt purgatoriae, ordinatur ad seipsum: per virtutes purgati animi ad Deum. Seneca: Iustitia est naturae, tacita conuentio in adiutorium multorum inuenta.

FINIS OPUSCULI DE QUATTUOR VIRTUTIBVS CARDINALIBVS

CAPITA

CAPITA OPVS CVLI SEQVENTIS.

De septem donis Spiritus sancti in genere.

Q UOD Verbum incarnatum misit nobis Spiritum sanctum septem donorum largitorem. Cap. I. Quod sint septem Spiritus sancti dona, et quare in septenario numero C. II. Septem Spiritus sancti dona qualiter ab alijs habitibus, et donis distinguantur. Cap. III. Quae utilitas in septem Spiritus sancti donis conferatur. Cap. IV. Qui et quales donorum Spiritus sancti capaces efficiantur, et qualiter ea obtineantur. Cap. V. Qualiter dona ascendendo, et descendendo ordinentur. Cap. VI.

De eisdem donis in specie.

De dono timoris.

Quid sit timor, et qualiter secundum inordinatos amores multiplicatur, et deordinatur. Cap. I. Quis timor a regno animae per charitatem perfectam expellatur, et quem secum compatiatur. Cap. II. Qualiter a timore Dei in anima dies clara oriatur. Cap. III. Qualiter a dono timoris, animae conuiuium praeparatur. Cap. IV.

De dono pietatis.

Quid donum pietatis dicitur, et qualiter a pietate naturali, et acquisita distinguatur. Cap. I. Qualiter per donum pietatis dies spiritualis oriatur, proficiat, et perficiatur. Cap. II. Qualiter per donum pietatis menti conuiuium praeparatur. Cap. III.

De dono scientiae.

Quae scientia donum Spiritus sancti dicatur. Cap. I. Qualiter per donum scientiae dies in anima oriatur. Cap. II. Quo modo per donum scientiae menti conuiuium praeparatur. Cap. III. De mensa diuinae Scripturae siue scientiae, et de ferculis, quae in ea apponuntur. Cap. IV.

De dono fortitudinis.

Quae fortitudo donum Spiritus sancti dicatur. Cap. I. Qualiter per hoc donum dies spiritualis in anima oriatur. Cap. II. Quale conuiuium per hoc donum animae praeparatur. Cap. III.

De dono consilij.

Quid consilium sit, et quid donum consilij dicatur. Cap. I. Quae sit doni consilij necessitas. Cap. II. Quae sit differentia inter consilia diuina et ea, quae ex

propria voluntate liberi arbitrij oriuntur. Cap. III. Qualiter ex dono consilij dies spiritualis in anima oriatur. Cap. IV. Qualiter conuiuium per donum consilij in anima praeparatur, et de tribus consiliarijs, qui dicuntur principales inter conuiuantes, quae sunt tres animae potentiae. Cap. V. Conuiuantes medij, qui sunt vigores animae naturales, sensus animae rationales, et virtutes morales, quomodo a superioribus memoria scilicet intellectu, et voluntate, purgantur, illuminentur, et perficiantur. Cap. VI. Conuiuantes inferiores, vt pote sensus animales et corporales tam exteriores quam interiores quomodo a conuiuantibus medijs illuminentur, purgantur, et perficiantur. Cap. VII.

De dono intellectus.

Quare donum intellectus praecedentia dona sequatur. Cap. I. Quid donum intellectus sit, vel dicatur. Cap. II. Quae huius doni sit necessitas, vel quae utilitas in eo conferatur. Cap. III. Veritates diuinae in sacra Scriptura abscondite manifestantur per donum intellectus. Cap. IV. Veritates diuinarum sacramentorum dono intellectus penetrantur. Cap. V. Quo modo per donum intellectus dies spiritualis in anima oriatur. Cap. VI. Quo modo per donum intellectus conuiuium spirituale menti praeparatur. Cap. VII.

De dono sapientiae.

Quid sit sapientia, et quid donum sapientiae dicatur. Cap. I. Quae sit necessitas, et utilitas huius doni. Cap. II. Qua ratione donum sapientiae a Deo petatur, et obtineatur. Cap. III. Qualiter ex dono sapientiae dies spiritualis in anima oriatur. Cap. IV. Quale conuiuium per donum sapientiae menti praeparatur, et de primo conuiuio quod in mente in corpore humano existente, per donum sapientiae Spiritus sanctus celebrat. Cap. V. De vino, ad quod potandum sapientia inuitat in conuiuio primo. Cap. VI. Qui sint charissimi in conuiuio primo, et quae sit sobria ebrietas illorum. Cap. VII. De secundo conuiuio quod fit animae a corpore separatae per donum sapientiae. Cap. VIII. De tertio conuiuio sapientiae quod est regnantium. Ca. IX. Quae familia et conuiuantes ad regnantium conuiuium inuitentur, vel sint iam inuitati. Cap. X. De tertij conuiuij, et conuiuantium beatitudine iuxta numerum septem donorum, septem quoque animaduersione digna notantur. Cap. XI.

S. BO-

S. BONAVENTURAE EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS OPVS CVLVM.

De Septem donis Spiritus sancti.

Continua septem animae, totidemque conuiuia, ferculorum quoque et ministrorum varietas cum distinctione, et explanatione mirabili donorum, et operationum Spiritus sancti hoc opusculo demonstrantur. Quod in duas partes distributum est: in quarum prima de donis Spiritus sancti in genere, in secunda vero de eisdem in specie agitur. De hac autem materia quamuis ser. 2. et 3. in Hexaemeron, et lib. 3. Sem. dist. 3. 4. nec non supra hoc eodem tomo Breuiuilog. p. 5. cap. 5. Et Cenilog. p. 3. Sect. 4. 5. et infra opusculo, quod Dieta salutis inscribitur titul. 6. et alijs locis saepe auctor tractet: hic tamen de Spiritus sancti donis copiosiori manu scribit, et quae ad hanc rem maxime pertinent ex sacra Scriptura thesauro depromit. Sanctorum quoque Patrum, et aliorum scriptorum doctrinas ad id frequenter inculcat, in quo vt in ceteris eius libris, singularis auctoris pietas cum summa eruditione coniuncta facile cernitur.

Quod Verbum incarnatum misit nobis Spiritum sanctum septem donorum largitorem. Cap. I.

Jacob. 1. c

NE datum optimum, et omne donum perfectum de sursum est, descendens a patre luminum. Sanctus Iacobus Apostolus a veritate paterni verbi illuminatus, et a charitate Spiritus sancti inflammatus, in verbis istis describit nobis patrem aeternum, vt est fontana, et perfecta cognitio diuinarum personarum in habitudine ad creaturas: quibus communicat datum optimum in filij datione in natura humana, vt patet in Isaia, qui dicit, Immensum paruulum datum nobis, scilicet in incarnatione: cum quo nobis omnia bona pariter venerunt. Propter quod Apostolus non dixit simpliciter datum optimum: sed, Omne donum optimum. Omnia enim per ipsum facta sunt. Communicauit etiam eis donum perfectum in Spiritus sancti liberali missione, vt patet in Ioanne. In quo omnia dona largiuntur, vt patet apud Paulum. Propter quod Apostolus Iacobus non dixit simpliciter donum perfectum, sed, Omne donum perfectum. Haec enim omnia operatur idem spiritus, vt sic per verbi incarnati, et dati illuminationem, et Spiritus sancti spirati, et donati inflammationem, reducamur ad luminosi et amorosi patris veram cognitionem, et feruidam dilectionem, et ex his, ad eius perfectam vnionem. Ista enim vnio est finis largitionis luminum, vt per eam reducamur ad patris deificam simplicitatem, et perfectam vnitatem. Vnde Dionysius in principio Angelicae Hierarchiae assumens verbum propositum, dicit sic: Omne datum optimum, et omne donum perfectum de sursum est, descendens a patre luminum. Sed et omnis a patre luminis notae apparitionis processus in nos bonitatis dono veniens, rursus, vt viuifica virtus, extensiuè non adimplet, et conuertit ad congregantis patris vnitatem, et deificam simplicitatem. Et enim ex ipso, et per ipsum, et in ipso sunt omnia, vt ait sacer Dionysius. Ista exponens commentator Linconiensis, ibidem dicit: Summus enim nos primo, per varios variarum rerum amores distracti, diuisi, et multiplicati, et ex ipsa distractione contracti, corrugati, et multiplicati. Ideo lu-

minum, siue donorum diuinarum apparitio in nos proueniens, velut viuifica virtus ordine conuerso, quo in nos venit, recedendo secum ad suam originem vnde venit, ab huiusmodi contractione, corrugatione, et multiplicatione, nos extendit, dilatat, et maiorat: et auertens nos a multitudine prius amatorum, conuertit nos ad patris congregantis vnitatem, et deificam simplicitatem. Sequitur: Sua simplicitas autem est deifica, quia spiritum ei soli adhaerentem, vt Saluator ait, iam vnit sibi, et conformat, et deiformem efficit, et licet non substantialiter, participatione tamen ipsius, Deum facit, secundum quod ait. Psalmista: Ego dixi, Dij estis. Et sic spiritus adhaerens Deo puro amore fit magnus, expansus, et simplex, et vnitus, quia a dispersione congregatus. Haec ille. Verbum igitur paternum dicitur datum optimum: in quo omnes thesauri sapientiae et scientiae Dei sunt absconditi, secundum Apostolum. Quod Verbum in natura humana nobis datum, noster frater efficitur, quem fratrem sponsa feruenter desiderauit, dicens: Quis mihi det te fratrem meum, et cet. Spiritus, autem sanctus donum perfectum dicitur, quia a patre, et filio, vt donabilis spiratur, vt dicit Augustinus. Qualiter verbum datum optimum mittit nobis donum perfectum suum, vt ipse testatur, dicens: Ignem veni mittere in terram. Quod verbum Ambrosius exponens de missione Spiritus sancti, qui est ignis amorosus, illuminans intellectum, et pariter inflammans affectum, dicit: Venit Dominus ignem mittere in terram, non vtique bonorum consumptorem, sed bonae voluntatis auctorem, scilicet Spiritum sanctum: qui aurea vasa Domine domus, id est animae potentias, capaces diuinitatis meliorat, donis et virtutibus adornando, et perficiendo: fenum vero consumit, et stipulam, id est tam magna, quam minora offendicula per ignem charitatis expellendo. Et Bernardus dicit: Spiritus sanctus profecto monet memoriam, docet intelligentiam, et mouet voluntatem. Et in alio sermone: Nec minimam paleam peccati intra cordis, quod possidet, habitaculum, patitur residere: sed statim igne subtilissima circumspeditionis exurit illud spiritus suauis et dulcis. Haec ille. Qui sol infiniti, et amorosi ardoris, scilicet Spiritus sanctus, tripliciter exurit montes, id est eleuatas mentes, scilicet memoriam, intellectum, et voluntatem. In quibus consistit

Imago

Coloss. 2. a

Can. 8. a

Aug. li. 1. 5.

de Trin. c.

17. 18. et

19. 20. 3.

Luc. 12. f

Amb. cōm.

in Luc. li. 7.

ca. 12. 10. 3.

Bern. ser.

1. in festo

Pentecost.

sermone: Et in alio

Idem ser.

2. in eo. festo

prope fi.

Eccli. 43. a

Aug. li. 1. 2. imago Dei, et ideo capaces sunt Dei, vt dicit Augustinus de Trinitate. In tantum, vt Pater in memoria audiatur, et Verbum sine filius in intelligentia videatur, et Spiritus sanctus, in voluntate amplexetur. *Richard. lib. 4. de cont. plat. ca. 15. post med.* Dicit enim Richardus: Sic Deus auditur per memoriam, videtur per intelligentiam, deosculatur per affectum, amplectitur per applausum. Vel si melius placet, inquit Richardus, auditur Deus per reuelationem, videtur per contemplationem, sed deosculatur per deuotionem, et astringitur per dulcedinis suae infusionem: vt infra plenius patebit dono quinto, scilicet consilij. Non autem solum sol iste diuinus exurit montes, vt dicitur in Ecclesiastico: sed et igneos radios exufflat, et resurgens radijs suis excacat oculos. Igneos radios ardentissima charitatis exufflat septem, quando nobis inspirat radios suos septem donorum, qui et illuminant, et inflammant mentes humanas, quia Spiritus sanctus datur in eis: intantum, vt oculos caecorum illuminent, et oculos videntium obducant, vt patet, quando Apostoli a Spiritu sancto inspirati, septem donis eius ita lucebant, et ardebant, vt pene totum mundum illuminarent, et inflamarent signis et doctrinis, et quosdam propter nimiam resurgentiam obcaecarent, non valentes tantu fulgorem vel resurgentia sustinere. Quare clamabant, dicentes: Isti ebrii sunt, vel multo pleni sunt. *Ecclesi. 43. a* **I**STA septem dona, priuilegiata sanctitate, dicuntur radij ignei: quia Spiritus sanctus per ea, quasi ad modum ignis amorosi humiliat alta, per donum timoris: liquefacit dura, per donum pietatis: illuminat obscura, per donum scientiae: consolidat mollita, per donum fortitudinis: restringit fluida, vel dirigit deuantia per donum consilij: clarificat metalla, per donum intellectus: ignit frigida per donum sapientiae. Spiritus sanctus igitur per dona sua nobis donat lumen verae cognitionis, et feruorem sancti amoris. Quae duo maxima dona, et bona sunt, quae nobis hinc dantur ad felicitatem aeternam praegustandam, et in futura vita feliciter consummandam. De quibus duobus bonis commentator Dionysij Hugo dicit sic: Duo sunt cognitio et amor: vnum pertinet ad illuminationem, alterum vero ad refectionem. Cognitio veritatis illuminat: amor bonitatis satiat. In his beatitudo constat, cognoscere verum et amare bonum. Duo, inquit Hugo, praedicta apud nos sunt magna bona, et non inueniuntur apud nos maiora alia his, neque ad gaudium, neque ad felicitatem nostram magis operantia, quam lumen et dulcedo. Nam si illuminaris, magnum bonum est, sed non plenum. Si satiaris et non illuminaris, magnum bonum est, sed non perfectum. Reffectio iucundum facit, quod intus est. Illuminatio iucundum facit, et exhibet quod foris est. Videtur quidem reffectio magis necessaria esse, vtrumque tamen ad plenum gaudium exigitur. Haec ille. Sed quia haec duo bona magna, et summe nobis necessaria scilicet reffectio et cognitio a Spiritu sancto in septem donis eius conferuntur, vt dicitur. *Greg. lib. 1. Mor. c. 10.* Gregorius. Ideo diligenter inuestigandum est nobis, qualiter haec duo in illis bonis inueniantur, et obtineantur, vt nos per ipsa mentaliter illuminemur ad cognoscendum caelestia, et spiritualiter reficiamur ad perfecte consequendum illa. Dicit namque Gregorius ibidem exponens illud Iob: Ibant filij eius septem, et faciebant conuiuium per domos vnusquisque in die suo: Dies, inquit, vnusquisque filij, id est domini, siue virtutis in mente a Deo concepti, est illuminatio. Qui filij per domos conuiuia faciunt, dum virtutes, siue dona singula, iuxta donum proprium mente pascunt. Haec ille. Igitur iuxta septem filios, sunt septem dies spirituales, siue illuminationes, et quilibet dies habet suum conuiuium. Igitur sicut septem sunt dies, ita et septem conuiuia erunt, siue septem mentis refectiones nos praeparantia, et nos habitantia ad illud grande conuiuium, quod

verus Assuetus septem diebus iussit praeparari, cunctis principibus, et pueris suis. *Esther 1. a* **Q**uod sint septem Spiritus sancti dona, et quare in septenario numero. *Cap. 11.* **V**ISO quod datum optimum, scilicet verbum incarnatum, misit nobis donum perfectum, scilicet Spiritum sanctum, qui vt sol amoroso ardore exurens montes, id est eleuatas mentes, igneos radios septem donorum inspirando exufflat: vt tamquam scintillae ignis in arundinetis mentis discurrant, vt et in operationem foras erumpant, et proximos verbis, et exemplis tangendo, igne amoris accendant. Ideo modo videndum est de istis septem donis, siue radijs, qualiter in nobis recipiantur, et operentur. Et sunt quaedam de donis istis praemitenda in generali, et postea de quolibet dicitur in speciali. Circa primum, quinque sunt videnda, propter maiorem notitiam aliorum infra dicendorum. Primo videndum est, quod sint dona Spiritus sancti, vel quid dicantur. Secundo qualiter haec dona, ab alijs habitibus distinguantur. Tertio, quae vtilitates in his donis conferantur. Quarto, qui et quales, istorum donorum capaces efficiantur, et qualiter obtineantur. Quinto, qualiter dona descendendo, et ascendendo ordinantur. **P**rimo igitur videndum est, quod sint dona Spiritus sancti. Circa quod est sciendum, quod Linconiensis commentator Dionysij exponens verbum illud, Omne datum optimum, et omne donum perfectum: dicit esse differentiam inter dationem, et inter datum bonum, et inter donu perfectum. Nam datio est dantis actio, et quadoque sumitur pro re data quacumque quae potest dari. Et haec datio bonum extendit se tam ad dona, data bona, quam ad donum perfectum. Et haec datio, vel donatio, conuenit toti Trinitati, quae est infinitae liberalitatis, dans omnia omnibus, secundum cuiuslibet capacitatem, et gradum essentiae suae. Si enim natura non deficit in necessarijs, vt dicitur in libro de caelo et mundo, et de anima, multo minus Dominus non deficit in necessarijs. Qui enim omnia bona creauit, omnia bona regit. Sed talis datio proprie non dicitur donum, sicut nunc loquimur de donis, donum tamen est. Datum vero bonum, inquit Linconiensis, dicitur, quod nos bonificat, vt omnia quae nobis a dante conferuntur, quibus boni efficiuntur. Sunt autem data bona fortuna; et omnia talia tam exteriora, quam interiora bona, et cum eis bene vitium, nos perficiunt perfectione prima. Donum autem perfectum, inquit Linconiensis, sumitur pro bono gratuitis nos in bene esse perficientibus. Vnde in cap. 3. Angelicae Hierarchiae dicit sic: Licet perfecti simus, quantum ad speciem humanae, a natura tamen perfectio quantum ad bene esse, deficit nobis. Vnius enim cuiusque rei creatae plena perfectio est, non esse impeditur operationis, propter quam creata est: nec remissa virtutis, a qua procedit. Natura enim operans otiosa est, et intantum deficiens, inquantum ab operatione propria otatur. Cum vero ea non impeditur, nec remissa operatur, non est quod ei ultra ad plenitudinem adiciatur. Ad talem autem perfectionis plenitudinem, homo mortalis peruenire non potest, nisi supernaturalibus luminibus, siue donis adiuuetur. Vnde Hugo dicit: Rationalis creatura, quae sola ad imaginem conditoris facta legitur, data accepit optima, dum conderetur ad infima: et data accepit perfecta, dum sublimaretur ad summa. Neque enim melius alteri naturae datum est ab eo, quod primum accepit per creationem, scilicet imaginem Dei. Neque perfectius accepit eo, quod postmodum esse meruit per gratiam, scilicet Dei templum, Dei filius, vt per amoris vinculu Deo inseparabiliter colligetur, et sic fieri beatam: quod meruit per gratiam. Igitur dona perfecta,

Aug. li. 1. 2. *Richard. lib. 4. de cont. plat. ca. 15. post med.* *Ecclesi. 43. a* *Act. 2. b* *Hugo de S. Viñ. in ca. 7. cal. Hierarch. li. 7. Longo post med.* *Greg. lib. 1. Mor. c. 10.* *Iob 1. a*

Ecclesi. 43. a *Sap. 4. b* *Dationem, datum optimum, et donum perfectum differere.* *Arif. li. 1. De ca. 10. 32. et 16. 2. tex. 50. et 59. li. 3. de ani. tex. 48* *Aug. de S. Viñ. lib. 1. in cal. Hierarch. non longe a prima*

fecta gratuita, perficiunt dona optima naturalia, vt sic spiritus humanus per habitus donorum deformium, reducat ad plenam perfectionem, et operetur operationes non impeditas, prout possibile est in corpore corruptibili. Et sic dona ista videntur esse habitus quidam gratuiti, vel gradus quidam, et non habitus diuersi luminis diuini et gratuiti, secundum quosdam a Spiritu sancto mentibus humanis infusi, quibus disponantur, vt habiles fiant, et dispositi ad sequendum instinctus Spiritus sancti: qui instinctus sunt memoriae admonitio, intellectus illuminatio, voluntatis motio. Et licet ratio, et synderesis sint quidam instinctus in homine, inclinantes eum ad aliquem sibi connaturalem finem consequendum per potentias eius: tamen quod consequatur finem vltimum supernaturalem non sufficiunt, quia in corpore corruptibili, habent operationes multipliciter impeditas. Et ideo indigent virtute superioris agentis, ad consecutionem talis finis. Vnde Philosophus in libro de bona fortuna dicit: His qui mouentur per instinctum diuinum, non expedit consiliari secundum rationem humanam: quia id quod intendunt, consequuntur a meliori principio, quam sit ratio humana, scilicet per instinctum diuinum. Ad cuius instinctus consecutionem, dona eius nos habitant, et praeparant, quae ab ipso liberalissime donantur. Sunt autem haec priuilegiata dona septem, quae dicuntur priuilegiata, eo quod in eis donatur Spiritus sanctus appropriate loquendo, et quod secundum prophetam fulserunt in Christo, vt patet in Isaia, qui dicit ea super florem, qui ascendit de radice Iesse requeiuisse, vbi enumerat ea, dicens: Requiescet super eum Spiritus Domini, spiritus sapientiae et intellectus, spiritus consilij et fortitudinis, spiritus scientiae et pietatis, et replebit eum spiritus timoris Domini. In hac autem enumeratione, descendendo procedit a summo et combinando per mediam copulam, vt simul ostendatur donorum distinctio, et connexio, origo, et ordo. Sunt autem haec dona tantum septem. Quia sic dicit Gregorius: Per septenarium significatur vniuersitas, vt sicut mundus septem diebus est perfectus, sic et minor mundus homo, septem donis Spiritus sancti perficitur. Sunt enim septem dona, propter septem expeditiones hominis, tam in vita actiua, quam in vita contemplatiua necessaria. Nam Anselmus dicit, quod quinque dona inferiora respiciunt vitam actiuam, et duo alia, respiciunt vitam contemplatiuam. Superiora sunt, donu sapientiae, et intellectus, vt infra patebit. Et sic septem dona, sunt septem radij spirituales, tam splendidi, quam igniti, procedentes a sole ardentissima charitatis: quibus sapientia aedificauit sibi domum, et manerium quasi septem columnis excisis, quibus fulcitur, et adornatur, et perficitur. In qua, sapientia, dulcissima conuiuia spiritualia ministrat inhabitantibus. Vnde dicitur: Sapientia immolauit sibi victimas, et miscuit sibi vinum, et proposuit mesam suam: cuius copiam et dulcedinem nemo scit, nisi qui accipit per experientiam, vel per reuelationem, vt dicit Augustinus, vel per praedestinationem, vt ait Haymo. **S**ecundo videndum est, qualiter haec septem dona Spiritus sancti, ab alijs habitibus, et donis distinguantur. De quo notandum est, quod commentator Dionysij, Hugo super principium Angelicae Hierarchiae, dicit sic: Gratia diuina illuminatio est, et ipsa dona gratiae lumina sunt, illuminantia eos, qui se participant: et omnis gratia ab vno fonte descendit, et omnis illuminatio ab vno lumine: et multi sunt radij, et vnum lumen. Et spargit se vnum lumen, vt multos illuminet, et lucent illuminati multi, et non

videtur nisi vnum lumen, et sunt multi vnum, in lumine vno. Haec ille. Ex quo apparet, quod gratia est lumen, multos habens radios, vel gradus, diuersarum virtutum, et ornamentorum spiritualium. In ipsa enim gratia gratum faciente datur Spiritus sanctus, qui est donum perfectum perficiens animam, vt efficiatur filia patris aeterni, sponsa Christi, et templum Spiritus sancti. Ideo merito vocatur gratia gratum faciens. Sine enim ipsa nullus potest mereri, nec in bono proficere, nec ad aeternam vitam peruenire. Ideo necesse est, vt per varios radios gratiae, habeat anima varia exercitia virtutum, donorum, beatitudinum, fructuum spiritualium, et spiritualium dona sensuum, vt et vita spiritualis ex ipsis perfecta manifestetur. Gratia igitur cum sit origo, et forma omnium habituum, et gaudium virtualium, ramificatur in habitus, vel gradus virtutum moralium, quibus vires appetitiuae perficiuntur, ad obediendum rationi, qua reguntur, vt in omnibus actibus suis recte, et delectabiliter, et perfecte omnia operentur. Sunt autem quattuor virtutes morales, quae dicuntur cardinales: quia vt ostium vertitur in cardinibus, sic vita humana vertitur, et regitur in his virtutibus, quae sunt, Prudentia, quae rectificat rationalem. Fortitudo, rectificat irascibilem. Temperantia, rectificat concupiscibilem. Iustitia, rectificat omnes vires, quia comprehendit totius animae rectitudinem, cum ipsa rectitudo dicatur voluntatis. Et dicit Augustinus, quod prudentia necessaria est in eligendis, fortitudo in tolerandis, temperantia in vtendis, iustitia in distribuendis. Et Augustinus dicit, quod prudentia succedit contemplatio, fortitudini firma adhaesio, temperantiae dilectionis mensura, respectu creaturarum, vel creaturae. Quia dilectionis diuinae mensura est sine mensura, vt dicit Bernardus. Iustitia succedit ordinatio debita ad Deum, et proximum. Ramificatur etiam gratia gratum faciens in habitus, vel gradus virtutum intellectualium, quibus ratio perficitur, quae est virtutum moralium motiua et directiua, ne per immoderantiam illarum impediatur virtutes intellectuales mentis contemplatiuae tendentes in cognitionem diuinarum veritatum, quibus mens illuminatur, vel etiam reficitur. Et sunt tres, vt dicit Philosophus. Sapientia regit affectum: Intelligentia intellectum. prudentia regit vtrumque. Prudentia enim spiritus regit cogitationes, et affectiones. Sapientia regit affectu: dum ei sapere facit vnumquodque prout est, caelestia vt caelestia, terrena vt terrena. Vnde Bernardus: Inuenisti sapientiam, si tibi singula horum sapiunt prout sunt. Igitur quae sursum sunt sapientia, non quae super terram: ait Apostolus. Intelligentia regit intellectum, dum ipsum introducit per omnia velamina vsque ad intimas quidditates rerum. Dicitur enim in libro de spiritu et anima, quod intelligentia est qua de diuinis, quantum possibile est, cognoscitur ad caelestia arcana penetranda. Prudentia vero regit vtrumque: quia, vt dicit Philosophus, Prudentia est recta ratio agibilis vtriusque. Ramificatur etiam gratia gratum faciens, et proficit in habitus et gradus virtutum Theologicarum, quae sunt perfectiones, et virtutes praedictae eo quod per virtutes Theologicas anima perfectus in Deum fertur, et ei immediatius coniungitur. Sunt autem tres virtutes Theologicae, scilicet fides, spes, et charitas. Fides Deum, quare, et scrutatur. Spes Deum sapit, et de tentatione assecratur. Charitas Deum tenet, et amplexatur. Vnde in Cantico dicit amica: Inueni, quem diligit anima mea: tenui eum nec dimittam, vbi dicit Bernardus: Quis te non tenet Domine Iesu, qui tenentem spe fortificas, perfectione decoras, perseuerantia conducis, remuneratione perducis? Ramificatur etiam gratia haec in habitus, vel gradus septem donorum Spiritus sancti, qui vires animae disponunt ad hoc, quod bene et prompte subdantur morionibus

Isa. 11. a *Cur dona Spiritus sancti in septenario numero.* *Greg. super Exec. ho. 3.* *Ansel. lib. de similit. c. 23.* *Prout. 9. a* *Ibidem.* *Aug. hom. 2. in Apoc. prope fin. 10. 9.* *Haymo in c. 2. Apoc.* *Hugo de S. Viñ. lib. 1. in cal. Hierarch. non longe a prima*

Gratia gratum faciens. **Q**uattuor virtutes Cardinales. *Aug. lib. 4. de Trin. c. 9. 10. 3.* *Idem li. 6. Musica. ca. 10. 10. 1.* *Bern. li. de dilig. Deo cir. prim.* *Arif. lib. 6. Eth. c. 1. 3. et 7.* *Ber. ser. de eo quod scriptu est: Beatus homo qui inuenit sapientiam, et c. post med.* *Coloss. 3. a* *Auctor de spir. et ani. c. 1. apud Aug. 10. 3* *Aristot. 6. Eth. cap. 5.* **V**irtutes Theologicae. *Can. 3. b*

bus Spiritus sancti, qui in eis donatur. Et quasi super humano modo operatur, quod tamen perfecte fieri non potest, nisi per dona ista vires mentis sanentur, et reparentur. Dicit namque Hugo in tractatu suo de

Hugo trac. de quinque sept. c. 2. Excerpt. seu allegoriarum in Mat. libro 2. ca. 16. et 17.

Psal. 68. a

Joan. 4. b

Joan. 7. c

Hugo de S. Virg. li. primo cit. c. 4. sem 10.

Greg. lib. 1. Moral. ca. 23.

Aug. li. 25. de Trin. c. 2. et 3.

Pf. 104. a

quinque septenis circa principium sic: Sunt septem vitia capitalia, siue principalia, ex quibus vniuersa mala oriuntur: quae sunt fontes abyssi tenebrae, de quibus flumina Babylonis exeunt: quae vastant vniuersam naturam integritatem, et generant quosdam animae languores, interioris hominis quasi vastatores. Quorum quidam hominem spoliant, quidam spoliatum flagellant, quidam flagellatum eiiciunt, quidam eiectum seducunt, quidam seductum seruituti subiiciunt. Superbia enim auferit homini Deum. Inuidia auferit ei proximum. Ira auferit ei seipsum. Tristitia spoliatum flagellat. Avaritia flagellatum eiicit. Gula eiectum seducit. Luxuria seductum seruituti subiicit, dum spiritum humanum foeda carni seruire compellit, vt iam iustum spiritum cum Psalmista clamer: Infixus sum in limo profundi, et non est substantia. Ascendi in altum maris, et tempestas demersit me. Haec ille. Sed ecce Spiritus sanctus, qui est fons aquae viuae salientis in vitam aeternam, vt dicit Dominus, Septem flumina tam splendida veritate, quam ignea charitate, et viuida veritate effudit in orbem terrarum. Haec autem flumina, septem sunt dona Spiritus sancti, quibus Deus totum regnum animae purgat, rigat, et fecundat, et omnes vires mentis sanat, ornat, et consummat, intantum vt quilibet credens, fiat fons de cuius ventre fluent aquae viuae, sicut dicit Scriptura, vt ait Dominus. Nam per donum timoris Domini, Spiritus sanctus superbiam ab homine expellit, et Deum humiliter introducit. Per donum pietatis, inuidiam turpiter conculcat, et proximum ad se dulciter inuitat. Per donum scientiae, iram totaliter sedat, et totum hominem intra se prudenter pacificat et quietat. Et per donum fortitudinis acediam velociter opprimit, et vigorem mentis, vehementer ad operandum impellit. Per donum consilij, avaritiam potenter extinguit, et thesauros caelestes sapienter conquirunt. Per donum intelligentiae, seu intellectus, gulam violenter reprimat, et caelestibus delicijs mentem spiritualiter reficit. Per donum sapientiae, luxuriam viriliter despiciat, et totum hominem castitati, et libertati restituit. Omnia praedicta, infra in singulis donis patebunt. Et Hugo in fine praedicti libri, concludit dicens. Spiritus ergo sapientiae, cor sua dulcedine tangens, et foris concupiscentiae ardorem temperat, et sopita concupiscentia intus spiritualem creat: quatenus dum mens tora ad internum gaudium colligitur, plene ac perfecte homo ad imaginem Dei reformetur. Sapientia namque a sapore dicitur. Cum igitur mens internae dulcedinis gustu tacta se per desiderium intus colligit, nec foris iam enormiter in carnis voluptate dissoluitur: totum intus possidet in quo delectatur. Gustato enim spiritu desipit omnis caro. Haec ille. Est tamen sciendum, quod sicut dicit Gregorius, Dona ad perfectionem plenam non perueniunt, nisi Fides, Spe, et Charitate, fiat omne quod agunt, quia sibi inuicem cooperantur. Ecce sanctissima dona nos habilitant, et disponunt ad summi boni capacitatem, familiaritatem, et fruitionem. Sed quia dicit Augustinus, pertractans illud Psalmi: Latur cor quarentium Dominum, quarete faciem eius semper. Qui semper quaeritur numquam inuenitur. Quo modo igitur laetabitur cor quarentium Dominum, et non magis tristabitur? Et respondet Augustinus quod Dominus incomprehensibilis est: et hoc cognoscere inuenire est. Bene dicit igitur, quod sine fine quarendus, qui sine fine est diligendus. Satiabimur tamen, cum apparuerit gloria eius. Ideo gratia eius gratum facies, ramificare, et proficere debet, vsque ad gradus et excellentias perfectionum, secundum quas homo operatur, quasi diuino modo perfectissimos actus, quadam excel-

lencia, quia vero fini magis appropinquant, recto vocabulo nuncupantur, ex nomine beatitudinum. Sunt autem septem beatitudines, quas Saluator enumerat. Licet secundum aliquem modum possent dici octo. Et sunt haec, scilicet paupertas spiritus, mititas, iustus, esurians, iustitia, misericordia, cordis munditia, et pax. Numerus istarum beatitudinum, et ordo accipitur, ex integritate perfectionis hominis. Primo, ad integritatem perfectionis, necessario requiruntur tria. Primo perfectus recessus a malo. Secundo, perfectus processus in bono. Tertio, perfectus status in optimo. Sane malum, aut procedit ex timore superbiae, aut ex rancore malitiae, aut ex languore concupiscentiae: sed paupertas spiritus elongat a malo timoris: & est prima beatitudo. Quia dicit Glossa: Sicut initium sapientiae est timor Domini, sic paupertas spiritus, est principium beatitudinis. Et facit duo fidei rerum abdicacionem, et spiritus contricionem, siue humilicionem. Mititas elongat a malo rancoris. Iustus elongat a malo libidinis, et languoris concupiscentiae. Secundo, ad processum in bono, pertinet duae beatitudines, scilicet esurians iustitiae, et affectus misericordiae. Tertio ad statum optimum, pertinet limpida cognitio, et tranquilla refectio. Munditia cordis, valet ad videndum. Pax vltima beatitudo mentis, valet ad perfecte fruendum. Sunt et aliae rationes, huius numeri et ordinis, vt infra patebit. De hac pace dicit beatus Augustinus sic: Pax est serenitas mentis, tranquillitas animi, simplicitas cordis, vinculum amoris, confortium charitatis. Haec est quae simultates tollit, bella compefcit, iras comprimit, superbos calcat, humiles armat, discordes sedat, inimicos concordat. Cunctis est placida, nescit extolli, nescit inflari. Hanc qui accipit teneat, qui perdit reperat, qui amiserit exquirat: quoniam qui in eadem, non fuerit, vel erit inuentus, a patre abdicatur, a filio exheredatur, et nihilominus a Spiritu sancto alienus efficitur, nec ad hereditatem Domini peruenit, qui testamentum pacis, obseruare noluit. Haec Augustinus. Haec igitur pace habita, quid sequitur nisi superabundans delectatio spiritualis, quae consequitur opera perfecta? Dicit enim Origenes super Cantica. De natura boni operis est, quod ad ipsius multiplicationem multiplicatur delectatio, et quasi quoddam condimentum cibi spiritualis est hilaritas bene operantis. Et Gregorius in Moralibus dicit: Comedere animae, est bonis operibus satiari. Bonum enim operatum, fert secum dulcedinem in gustu, et gaudium in corde. Cum igitur in beatitudinibus praedictis sint operationes perfectissimae: necesse est, vt dulcedines dulcissimas generent, in habente illas. Ad has beatitudines igitur propter suam plenitudinem, et perfectionem, duodecim fructus spiritus, et quinque sensus spirituales, consequuntur. Qui non dicunt nouos habitus, sed status delectationum, et consolationum, quibus consolantur spiritus iustorum virorum. Continetur autem numerus istorum fructuum in duodenario, propter insinuandam, superabundantiam delectationum. Est enim numerus duodenarius abundans, in quo insinuatur spiritualium charismatum exuberantia, quibus fruuntur, et delectatur anima sancta. Fructus autem sunt hi. Caritas, gaudium, pax, patientia, longanimitas, bonitas, benignitas, mansuetudo, fides, modestia, continentia, et castitas. Qui dicunt delectationes, consequentes opera perfecta. Per sensus autem spirituales, qui dicunt perceptiones, vel experientias mentales, percipit anima spiritualia fructuum oblectamenta. Sed notandum est, quod sicut dicitur in libro de spiritu, et anima: duo sunt sensus in homine, vnus exterior, alter interior, et vterque suum bonum habet, quo reficitur. Sensus exterior reficitur contemplatione humanitatis: sed sensus interior contemplatione diuinitatis. Propterea Deus factus est homo, vt totum hominem beatificaret, et tota con-

Mat. 5. a

Octo beati tudines, et earu ordo.

Gloss. in Matth. 5.

Aug. ser. 167. de tr. in prin. 10. 10.

Greg. li. 22. Mor. cap. 18. statim a prin.

Fructus spiritus qui sunt.

Auth. de Sp. et an. c. 9. apud Au gust. 10. 3.

uersio hominis, et dilectio esset ad ipsum. Hoc enim totum bonum hominis erat, vt siue egrederetur, siue ingrederetur, in suo factore passua inueniret. Constat enim homo ex carne et anima. Et in carne sunt quinque sensus, scilicet visus, auditus, olfactus, gustus, et tactus, quos tamen non mouet, absque animae societate. Ita anima simili modo habet quinque sensus, sed spiritualibus rimandae sunt. Et sequitur ibidem: Vnde diuina vox in-

Quinque sensus spirituales in anima.

Deut. 12. f. Apoc. 2. c. d. f. Psal. 33. b

1. Cor. 2. d

Mar. 5. c

Aug. li. 10. conf. ca. 6. 80. 10.

Deuteronomio: Videte quod ego sum Dominus solus. Ecce visus spiritualis. Et in Apocalypsi: Qui habet aures audiendi, audiat, quid spiritus dicat Ecclesiae: Ecce auditus spiritualis. Et in Psalmo: Gustate, et videte quoniam suavis est Dominus. Ecce gustus spiritualis. Et Apostolus dicit: Bonus odor Christi sumus. Ecce odor Christi spiritualis, vel olfactus. Et in Euangelio, fide mulierem se tetigisse, magis quam corpore ostendit, dicens: Quis me tetigit? Ecce tactus spiritualis. Et sequitur: Sic cum omni cautela obseruandum est, quid ad corporis sensus, et quid ad animae dignitatem pertineat. Haec ille. Hos sensus spirituales, eorum experientiam videtur Augustinus habuisse, qui ait sic. Quid amo cum Deum meum amo, certe non exteriora, sed amo quandam lucem, et quandam vocem, et quandam odorem, et quandam cibum, et quandam amplexum interioris hominis mei: vbi fulget animae meae lumen quod non capit locus, vbi sonat verbum quod non capit tempus, vbi olet odor quem non spargit flatus, vbi cibus quem non minuit edacitas, vbi haeret amplexus quem non diuellit societas. Haec amo cum Deum meum amo. Haec Augustinus. Ex his aliquantulum apparet vel apparere potest distinctio et differentia praedictorum habituum, vel magis graduum et intensio-num perfectionalium. De his sensibus spiritualibus plenius dicitur in tractatu de itineribus aeternitatis. cap. 6.

Quae vtilitas in septem Spiritus sancti donis conferatur. Cap. 17.

Tertio videndum est, quae vtilitas in istis septem donis Spiritus sancti conferatur. Circa quod notandum est, quod Spiritus sanctus per sua dona primo sibi domum metalem in incundum habitaculum et in sanctum manerium praeparat. Nam donum sapientiae, virtutibus aedificat mentis domum. Donum intellectus, mentis domum contemplatione illuminat. Donum consilij, domum mentis gubernat prudentia. Donum fortitudinis, mentis domum stabilit et defendit patientia. Donum scientiae, mentis domum multipliciter diat, et cibatur diuinis veritatibus. Donum pietatis, mentis domum diuino cultu perornat. Donum timoris, mentis domum mundam conseruat, et omne peccatum ab ea totaliter expellit, et extirpat: quia timor Domini expellit peccatum vt dicitur in Ecclesiastico. Haec possunt elici ex verbis Bedae, in vna homilia super Matth. cap. 12. vbi dicit. Sapientia domum aedificat. Intellectus gubernacula inuenit. Consilium bona a malis discernere facit. Fortitudo in patientia animam possidet. Scientia diuinitatis Dei et salutis acquiruntur. In pietate prosperitas praesentis vitae et futurae consistit, ad omnia enim utilis est. Timore humilitas conseruatur, et omne peccatum expellitur. Et sic mens humana Deo in habitaculum sanctum praeparatur. In quo habitaculo, quantam familiaritatem Dominus cum mente humana habeat, et quor consolationes ei exhibeat, infra patebit. Secundo dona Spiritus sancti, totam familiam domus mentalis, siue vires animae ad expedite ministrandum Deo, et facilius obediendum disponunt et habilitant, vt docet Beda super Matthaeum.

Eccles. 1. c

Secundo videndum est, quae vtilitas in istis septem donis Spiritus sancti conferatur. Circa quod notandum est, quod Spiritus sanctus per sua dona primo sibi domum metalem in incundum habitaculum et in sanctum manerium praeparat. Nam donum sapientiae, virtutibus aedificat mentis domum. Donum intellectus, mentis domum contemplatione illuminat. Donum consilij, domum mentis gubernat prudentia. Donum fortitudinis, mentis domum stabilit et defendit patientia. Donum scientiae, mentis domum multipliciter diat, et cibatur diuinis veritatibus. Donum pietatis, mentis domum diuino cultu perornat. Donum timoris, mentis domum mundam conseruat, et omne peccatum ab ea totaliter expellit, et extirpat: quia timor Domini expellit peccatum vt dicitur in Ecclesiastico. Haec possunt elici ex verbis Bedae, in vna homilia super Matth. cap. 12. vbi dicit. Sapientia domum aedificat. Intellectus gubernacula inuenit. Consilium bona a malis discernere facit. Fortitudo in patientia animam possidet. Scientia diuinitatis Dei et salutis acquiruntur. In pietate prosperitas praesentis vitae et futurae consistit, ad omnia enim utilis est. Timore humilitas conseruatur, et omne peccatum expellitur. Et sic mens humana Deo in habitaculum sanctum praeparatur. In quo habitaculo, quantam familiaritatem Dominus cum mente humana habeat, et quor consolationes ei exhibeat, infra patebit. Secundo dona Spiritus sancti, totam familiam domus mentalis, siue vires animae ad expedite ministrandum Deo, et facilius obediendum disponunt et habilitant, vt docet Beda super Matthaeum. S. Bon. To. 6.

Aexponens illud verbum; Mulier habuit septem viros: Spiritus sapientiae, negligentiam, scilicet ministerij, a pigro repellit. Spiritus intellectus diligentiam ministrandi rationabiliter quaerit. Spiritus consilij prudentiam diuinam prudenter inuenit. Spiritus fortitudinis impedimenta ministrandi fortiter retundit. Spiritus scientiae obliuionem diu esse non sinit lubricam. Spiritus pietatis humanam fragilitatem circa ministerium clementer indulget. Spiritus timoris Dei improvidam ignorantiam ardentem decoquit, et mentem pia sollicitudine ad satisfaciendum Deo impellit. Quia qui Deum timet, nihil negligit, ait sapiens. Et Gregorius dicit: Deum timere, est nulla quae facienda sunt praeterire. Et sic tota familia mentis, seruiet vniuersorum Domino, cui seruire regnare est, ait Apostolus et Gregorius. Sed necesse est scire hic, quae sit ista familia mentis, et quae sit dignitas, ordo, et operatio eorum. De quo notandum est quod in libro de spiritu et anima, dicitur: quod nobilis creatura est anima. Ciuitas namque Dei est, de qua, secundum Psalmistam, tam gloriosa dicta sunt, quia ad imaginem et similitudinem Dei facta sit. Sequitur. Sed quia nulla est ciuitas absque populo, ideo disposuit in ea conditor noster populum triplicis gradus, idest sapientes ad consulendum, milites ad pugnandum, artifices ad ministrandum. Et sequitur ibidem: Ciues huius ciuitatis sunt naturales, et ingenti animae vi-gores, tamquam in aliena: quorum distincti sunt gradus, alij sunt superiores, alij medij, alij inferiores. Superiores quidem, sunt sensus intellectuales. Medij rationales. Infimi sunt animales. Et tantum de familia hac sufficiat, quantum ad praesens propositum. Sed de ordine istius familiae, et operatione infra require, cap. 5. secundae partis. Tertio Spiritus sanctus per dona praedicta, totam familiam animae, siue mentis vires erudit, et munit contra tentamenta, et defectus naturales, vel contractos, quibus secundum dispensationem diuinam quandoque exercentur: ne otiosi in delectabili tranquillitate donorum tepescant, et inde habeantur vt ingrati, et non cognoscant. Vnde Gregorius dicit sic: Nonnumquam dum mens nostra tanti muneris plenitudine donorum atque vberitate fulcitur, et continua securitate in his perfruatur, vnde sibi haec sunt obliuiscitur: et quasi se putat habere, quod numquam sibi considerauit abesse. Vnde fit quod eadem gratia donorum, quandoque vtiliter se subtrahat, vt menti praesentem, quantum in se infirmetur ostendat. Sequitur: Tunc enim vere cognoscimus bona nostra vnde sint, quando haec quasi amittendo sentimus, quia a nobis seruari non possunt. Et dicit ibidem, quod contra singula tentamenta, Spiritus sanctus erudit et munit mentem, in septem virtutibus siue donis, quae pro eodem accipit, vt patet ibidem.

Eccles. 7. c Greg. lib. 2. Mor. ca. 3. fere i prin.

Auth. de Spir. et ani. cap. 37. in princ. 10. 3. Psal. 86. a

Greg. lib. 2. Mor. c. 27. ante med.

Vnde contra stultitiam humanam, vel mundanam, dat sapientiam diuinam. Contra hebetudinem humanam, dat donum intellectus. Contra praecipitationem periculosam, dat donum consilij. Contra timorem vt est passio, dat donum fortitudinis. Contra totam ignorantiam, dat donum luminoso scientiae. Contra cordis duritiam, dat donum benignae pietatis. Et contra pertinacem superbiam, dat donum humilis timoris. Et infra dicit: Mira autem hoc nobiscum agitur dispensatione, vt mens nostra culpe nonnumquam, pulsatione feriat. Nam homo magnatum virum se esse crederet, si nullum vniquam virum suarum defectum intra mentis arcanum sentiret. Nam vnde se pertimescit enormiter cadere, inde accipit fortiter stare. Et vt dicit Gregorius ibidem: Tentatio talis excitat, vt se mens in certamine cautius accingat. Quarto Spiritus sanctus per dona omnes vires mentis, et totam familiam animae habilitat, et disponit, et toram familiam animae habilitat, et disponit, X vr ad

*Idē super
Ezec. hom.
17. ante
med.*

Job 22. d

Mat. 5. a

*Anselmus.
Lib. de simi-
lit. c. 130.
Eccli. 32. d*

Sap. 8. a

*Alan. de
insulis.*

vt ad caelestia per gradus ascendant, vbi est vera patria anime. Vnde Gregorius exponens illud, Septem graduum erat ascensus ciuitatis ait: Sunt multi, qui iam per septem gradus, idest per spiritus septiformem gratiam, aditum vitæ caelestis inueniunt, vti hi, qui per timorem Dei sunt humiles. Vnde dicitur in Iob: Qui humiliatus fuerit, erit in gloria, scilicet caelesti. Per pietatis studium, sunt misericordes, quia in Mattheo dicitur: Beati misericordes, quoniam misericordiam consequentur, et cetera. Per scientiam sunt discreti, sunt discernentes inter malum et bonum, et qualiter saluentur. Quam scientiam dat Spiritus sanctus, vt dicit Anselmus. Per fortitudinem, sunt liberi vel animosi, vt nulli vitio subijciantur: quia fortitudo et decor indumentum eius. Decor autem vitium vincit. Per consilium, sunt cauti: Vnde in Ecclesiastico dicitur: Sine consilio nihil facias, et post factum non poenitebis. Per intellectum, sunt prouidi, quia intellectus cum dono superaddito penetrat omnia velamina, vsque ad arcana caelestia, de hoc infra. Per sapientiam, sunt maturi, iuxta illud: Quæ attingit a fine, vsque ad finem fortiter, et disponit omnia suauiter. Et hæc amicos Dei constituit. De hac sapientia dicit Alanus libro de planctu naturæ sic: Sapientia est fructus internæ delectationis, deliciosa animæ paradisi. Hæc cum in caelestem terrenum, idest in mortalem cadit hominem, in Deum deificæ mutationis auctoritate conuertit. Sunt et alia multæ utilitates, vt in singulis donis patebit.

*Qui et quales donorum Spiritus sancti capaces efficiantur, et qualiter ea obtineantur.
Cap. V.*

*Dionys. lib.
de diu. nomi. c. 4. ante
med.*

*Bern. ser. 2.
de Pærecos-
tose.*

*Multiplacē
effectū cau-
sat Spiritus
sanctus in
homine.*

QUARTO videndum est, qui, et quales, et qualiter istorum septem donorum siue radorum capaces efficiantur, quæ tam liberaliter fidelibus exhibentur. De quo notandum est, quod Dionysius de diuinis nominibus, secundum commentum abbatis Vercellensis dicit sic: Cum diuinitas supersubstantialiter sit bona, et suam bonitatem ad vniuersitatem extendat, cuius rei qualecumque indicium in sole corporeo ostenditur, qui non præmissa electione, sed ex principali naturæ suæ proprietate, per seipsum quantum in se est, circumquaque cuncta illuminat, luminis sui capacia, et sibi exposita, et hoc secundum singulorum illuminandorum proportionem: sic merito diuina bonitas incomparabiliter super solem, non minus super obscuram imaginem quam super claram, non minus super cæcam, quam videntem, vt alibi exemplificat, ex proprietate naturæ suæ, omnibus creaturis suis proportionabiliter immittit radios suæ vniuersalis bonitatis, per quos subsistit, viuunt, et operatur vnaquæque creatura, prout sibi competit. Propter quod Spiritus sanctus cum sit summæ liberalitatis, radios suorum donorum omnibus exhibet liberaliter, qui ab vno lumine procedentes, exhibentur diuersimode diuersis, secundum cuiuslibet capacitatem. Vnde Bernardus, quasi admirando clamat: Vere multiplex spiritus in virtute, qui tam multipliciter filijs hominum inspiratur, vt non sit qui se abscondat a calore eius, idest radijs beatificis eius. Si quidem conceditur hominibus ad vsum, ad miraculum, ad salutem, ad auxilium, ad solatium, ad feruorem. Ad vsum quidem vitæ præsentis conceditur bonis et malis, dignis pariter et indignis, communia bona abundantissime tribuens, ita vt videatur hic discretionis limen non tenere. Ingratus est vel cæcus, qui in his beneficium Spiritus sancti non agnoscit. Ad miraculum datur in signis et prodigijs, in varijs virtutibus, quas per quorumlibet manus operatur. Ipse enim antiqua miracula suscitatur, vt ex præsentibus

bus fidem astruat præteritorum, quæ quandoque datur sine gratia gratum faciente. Tertio infunditur ad salutem, cum in toto corde nostro reuertitur ad dominum Deum nostrum. Porro ad auxilium datur, cum in omni colluctatione adiuuat infirmitatem nostram. Datur etiam ad consolationem, cum testimonium perhibet spiritui nostro, quod filij Dei sumus. Ea enim inspiratio, ad consolationem nostram est. Datur etiam ad feruorem, cum in cordibus nostris seu perfectorum vehementius spirans, validum ignem charitatis accendit, vt non solum in spe gloriæ filiorum Dei, sed et in tribulationibus gloriantur, contumeliam gloriam reputantes, opprobrium gaudium, despectionem exaltationem. Pauci sunt, qui hoc spiritu repleantur. Hæc ille. Isti actus ita excellentes, sunt actus donorum, vt ex supradictis patere potest, excellentiæ quorum, non omnibus conueniunt. Istorum autem donorum et actuum tam excellentium, et radorum tam splendens, non sunt capaces mundi amatores: quia in eis datur Spiritus sanctus, quem mundus non potest accipere. Nam Dominus dicit: Spiritum veritatis, mundus non potest accipere. Cuius rationē reddidit ibidem, dicens: Quia non vidit eum, neque scit eum. Quod verbum Augustinus in originali exponens dicit: Sicut iniustitia iusta esse non potest, ita mundus, idest amatores mundi, non possunt accipere Spiritum sanctum. Quod declarat per oppositionem, quæ est inter gratiam et peccatum. Nam peccatum, quod est in amatoribus mundi, opponitur gratiæ suæ charitati, quæ est in donis Spiritus sancti. Vnde Ioannes in Canonica dicit: Qui diligit mundum, non est charitas patris in eo. Quia omne quod est in mundo, est concupiscentia oculorum, et concupiscentia carnis, et superbia vitæ, quæ donis Spiritus sancti opponuntur. Secundo probat hoc, per indispositionem intellectus mundanorum hominum ad videndum, dicens: Mundana dilectio, non habet inuisibiles oculos, per quos Spiritus sanctus videri potest: quia Dominus dixit: Mundus non videt eum scilicet Spiritum sanctum, neque scit eum. Cuius ratio est, quia animalis homo non percipit ea, quæ Dei sunt, vt dicit Paulus: Quia oculos suos statuerunt declinare in terram, sicut dicit Propheta: Et Spiritus sanctus auertit se a cogitationibus, quæ sunt sine intellectu, vt dicit, Sapiens. Vnde cæci sunt, et duces cæcorum. Tertio Gregorius idem declarat in Moralibus, ex defectu affectus mundanorum hominum, ad diligendum Deum, dicens: Spiritum sanctum mundus non potest accipere: quia ad diligendum inuisibilia non affurgit. Quia seculares mentes, quanto se foris per desideria dilatant, tanto ad receptionem Spiritus sancti sinum cordis angustant, et quandoque claudunt: quia sicut dicit Apostolus: Qui secundum carnem sunt, quæ carnis sunt sapiunt: qui vero secundum spiritum sunt, quæ spiritus sunt, sapiunt, non quæ carnis. Spiritus enim sanctus odit sordes peccati, nec habitare potest in corpore subdito peccatis, sed in mentibus puris. Ideo modo videndum est, qui sint capaces Spiritus sancti, et donorum eius, non ex suis meritis, sed ex largitate dantis spiritus. Qui igitur econuerso mundi mala odiunt, vilipendendo et contemnendo: Hierusalem ascendunt, mundum fugiendo, et se elongando: in templo cordis Spiritum sanctum quarunt fideliter orando: sedent vnanimes in domo cordis, humiliter quiescendo, et paracletum desiderando: præstolantur aduentum Spiritus sancti, inspirationes eius studiose obseruando: hi sunt, qui capaces eius sunt. Nam sicut dicit Bernardus: Bonum quod in nobis spiritus bonus operatur ad faciendum, profecto monet memoriam, docet rationem, et mouet voluntatem. In his enim tribus, tota consistit anima nostra, vt in imagine Dei. Memoriam suggerit bonum in cogitationibus suis, atque ignauiam nostram

Ioan. 14. b

*Aug. tract.
74. in 102.
cir. f. 10. 9.*

1. Ioan. 2. 6

*1. Cor. 2. d
Psal. 16. c*

Sap. 1. b

*Greg. lib. 5.
Mor. c. 19.
cir. fin.*

Rom. 8. b

Qui sunt capaces Spiritus sancti, et donorum eius.

*Bern. ser. 1.
de Pærecos-
tose. med.*

Psal. 84. b

Bern. ibid.

Iac. 4. d

*Bern. ser. 2.
de Pærecos-
tose. fin.*

*Bern. ser. 3.
de Pærecos-
tose.*

*Bern. sup.
Gât. ser. 57
in prin.*

*Sap. 2. d
Sap. 12. a*

*August. de
verb. Apof.
ser. 25. in
f. 10. 20.*

Psal. 83. b

Isa. 11. a

Iac. 1. c

nostram torporemque repellit. Sequitur: Propterea quoniam huiusmodi suggestiones boni senseris in corde tuo, da honorem Deo, et age reuerentiam Spiritui sancto, cuius vox sonat in auribus tuis. Ipse namque est, qui loquitur iustitiam. Vnde et Psalmista ait: Audiam quid loquatur in me Dominus Deus. Docet et rationem: Multi si quidem, ait Bernardus, bene monentur vt bene faciant, sed minime sciunt, quid agendū sit, nisi adsit denuo gratia Spiritus sancti, et quam inspirat cogitationem, doceat in opus proferre, ne vacua sit in nobis gratia Dei, sed operetur prout ratio inspirat, et dicitur. Sed quia scienti bonum, et non facienti peccatum est illi: propterea non solum moneri et doceri oportet, verum et moueri, et affici ad bonum operandum necesse est. Et sequitur ibidem: Operatur autem sic Spiritus sanctus in nobis remissionem peccatorum, facit sollicitum, ambulare cum Deo, scrutatur profunda pectorum nostrorum, discretor cogitationum, et intentionum cordis. Qui nec minimam paleam intra cordis quod possidet habitaculum, patitur residere, sed statim igne subtilissimæ circumspectionis exurit spiritus dulcis et suavis, qui nostram voluntatem erigat, et dirigat ad suam, vt eam veraciter intelligere, et feruenter diligere, et efficaciter implere possimus. Hæc autem omnia operatur vnus autem idem spiritus, diuidens singulis prout vult. Vnde Bernardus ibidem dicit: Spiritus sanctus qui a patre filioque procedit, tamquam firmisimum et indissolubile vinculum Trinitatis, et tamquam donum in quo omnia dona donantur, et de quo testatur Scriptura, quia procedit, et spirat, inhabitat, implet, atque glorificat: procedere dicitur a Patre, et Filio, vt donū ad creaturam. Vnde procedendo prædestinat. Inspirando, vocat quos prædestinauit. Inhabitando, iustificat quos vocauit. Replendo, accumulatur meritis quos iustificauit. Et glorificando, datur præmijs; quos accumulauit meritis. Hæc Bernardus. Igitur capaces. Spiritus sancti, et donorum eius sunt prædicti. Nihilominus tamen liberaliter se exhibet omnibus, vt ostendit Bernardus: dicens: Venit Dominus ad nos, accelerat, appropiat, adest, respicit, alloquitur. Venit, affectu, et studio miserendi. Accelerat, subueniendi zelo. Appropiat, humiliando semetipsum. Adest præsentibus. Prospicit in futuris. Loquitur, docens et suadens de regno Dei. Sed mundani et carnales, neque cognoscunt, neque sciunt eum: quia malitia eorum excæcavit eos. Boni vero cognoscunt eum, dicentes: O quam bonus et suavis est Domine spiritus tuus in nobis.

*Qualiter dona ascendendo, et descendendo ordinentur.
Cap. VI.*

Qui sunt capaces Spiritus sancti, et donorum eius.

A descendens a patre luminum: Sunt alij multi vt Augustinus de Doctrina Christiana, Et Gregorius super Ezechielem, et Anselmus. Qui enumerando dona prædicta, docent incipere ab infimo dono, scilicet timoris Domini, et per media ascendere vsque ad summum, scilicet donum sapientiæ. Est igitur in eis quasi ascensus et descensus scalaris, vt in scala Iacob, descensum de supremis ad media, et de medijs ad infima. Dionysius magis naturalem et rationabilem ostendit in ordinatione omnium hierarchiarum, tam Angelicarum quam Ecclesiasticarum, quam etiam mentium humanarum. Dicit enim Dionysius in Angelica Hierarchia, secundum commentum Vercellensis sic: Addam et hoc non inconuenienter, quod secundum seipsam vnaquæque mens tam caelestis quam humana, spirituales habet et primas, et medias et vltimas ordinationes, et virtutes, et in his omnibus docet descendere a superioribus ad inferiora, communicando eis, quæ receperunt. Nam idem Dionysius dicit: Oportet diuina prius participare, quam distribuere: quia qui præsumunt abusu docere diuina, antequam recte conuerterentur adhuc immundi, omnino a docendi officio sunt extranei. Sicut enim solares radij, primarias et propinquiores materias capaciores, celerius illustrant et adimplent, et per illas ad inferiores materias lumina deferunt: sic officium docendi diuina alios, non præsumunt suscipere, nisi qui habitum diuinæ scientiæ et veritatis obtinuerunt, tamquam ex Dei inspiratione, et iudicio, ad hoc officium assumpti. Vnde sanctus Ambrosius in libro de Virginibus dicit: Cursus ad superiora est tutus, descensus ad inferiora est periculosus. Gregorius vero super Ezechielem loquens de caelestibus gradibus donorum et ordinum dicit: Isaias loquens de caelestibus, magis descendendo, quam ascendendo dona numerauit, a supremo, hoc est, a dono sapientiæ incipiendo. Sed nos, inquit Gregorius, qui a terrenis ad caelestia tendimus, eosdem gradus ascendendo numeramus, et incipiendo ab infimo, scilicet timoris Domini, vsque ad donum sapientiæ. Rationem huius ascensionis reddit Gregorius in Moralibus, dicens: Nemo infima deserens, repente fit summus: quia ad obtinendum perfectionis meritum quotidie mens in altum ducitur, ad hoc proculdubio, velut ascensionis cuiusdam gradibus peruenitur. Hæc ille. Quare ascensiones in corde nostro disponere debemus in hac valle lacrymarum, vt ad donum sapientiæ pertingamus, in quo secundum Apostolum gustatur Verbum Dei, et diuitiæ sæculi venturi. Et non solum est nobis ascendendum ad Deum contemplandum, sed etiam nobis est descendendum ad proximum subleuandum, et instruendum de his, quæ sursum sunt. Vnde Dionysius dicit sic: Diuinis et spiritualibus viris, radius intellectualis serum spiritualium immediate lucens, et eorum mentes spiritali suauitate perfundens, ad alios minus velut non spirituales non similiter procedit: sed ab ipsis spiritualibus sicut occulti intelligibilis contemplatoribus sub ænigmatibus cooperitur, ne ab immundis contaminetur et imperfectis: per quæ ænigmata, inferiores et infirmiores sursum aguntur, secundum singulorum capacitatem vel facultatem. Hæc ille. Est igitur nobis in hac scala ascendendum, et descendendum, ab infimo dono timoris, vsque ad summum donum sapientiæ, per gradus disponentes ascensiones in corde, vt eamus de virtute in virtutem, donec videatur Dominus Deus in Sion. Primus igitur gradus ascendendi, est timoris amorosi in omnibus continuatio. Secundus pietatis viscerosæ ad Deum, et proximum, sancta liquefactio. Tertius scientiæ omnium beneficiorum Dei, grata recognitio. Quartus fortis omnium operationum bonarum executio. Quintus consultatio a Deo omnium eligendorum, et tuta electio. Sextus intellectus omnium veritatum necessaria-

*Aug. li. 2.
de Doctr.
Christ. c. 7.
10. 3.*

*b Greg. in
Ezec. hom.
29. ante
med*

*c Ansel. li.
de similit.
c. 130.*

*Gen. 28. c
Dionys. lib.
Ang. Hier.
cap. 10.*

*Dionys. c. 4.
Ecc. Hier.*

*S. Amb. lib.
3. de Virg.
longe post
med. 10. 4.
Greg. super
Ezec. hom.
29. an. me.*

*Idem li. 22
Mor. c. 14.
non longe
a prin.*

Psal. 83. b

Heb. 6. a

*Dionys. de
Ecc. Hier.
cap. 4.*

Psal. 33. b

Septē gradus ascensionis, sunt septem dona Spiritus sancti.

rum, limpida contemplatio. Et septimus sapientialis celestium deliciarum, prægustatio.

Nec defunt quidem Angeli in scala hac ascendentes et descendentes. Ad cuius evidentiam notandum est, quid sit Angelus iste de quo Richardus dicitur sic: Angelus sane nuncius dicitur, et proculdubio nuncius est, non quilibet, sed diuinus nuncius est, per quem diuinæ voluntatis beneplacitum cognoscimus. Nuncius est per quem ad æternorum cognitionem illuminamur, per quem ad æternorum desiderium inflamamur. Et sequitur: Vultis audire qualē nuncium Apostolus Ioannes nobis promittat, cum dicit:

Richard. lib. 5. de consensu, c. 23

1. Ioan. 2. d

Ibid. lib. 4. cap. 23. Isa. 28. c

Rich. lib. 6. c. 14.

Mat. 7. c

Cant. 5. c

Vnctio, inquam, eius docebit nos de omnibus. Sed quæ est vnctio ista nisi Spiritus sanctus, scilicet diuina inspiratio? Hic est ille nuncius quē diu quærebamus. Hæc est legatio vere potens, vere sufficiens, animum humanum omnem veritatem docens, et ad omnia diuinæ voluntatis beneplacita inclinans. Et ideo Richardus dicit: Summe amorosa anima sciens nuncios dilecti sui audire, clamar cū Propheta: Manda remanda. Et postea dicit sic: Nuncius inter nos medius discurrat, qui me de singulis instruat, doceat me non solum super statu meo, sed et de statu tuo me doceat, quo modo apud te sit, et quid tibi de me placuerit. Et sequitur: Quotidie, ni fallor, vos qui lectioni vel meditationi insistentis, eius nuncios suscipitis, mandata cognoscitis. Quoties ex abditis scripturarū recessibus nouos intellectus eruitis, quid aliud quā quosdam dilecti nostri nuncios accipimus? Huic sane negotio subseruit omnis sacra lectio, sagaxq. meditatio. Alij itaque legentibus, aliq. meditantibus, diuinorū secretorum nuncij occurrunt, qui dilecti nostri mandata ad nos perferant, et de singulis instruant. Et sæpe fit vt in vna eademq. Scriptura, dū multipliciter exponitur, multa nobis in vnum loquatur, moraliter nos docens, quid dilectus noster facere nos velit: allegorice nos admonens, quid pro nobis per seipsum fecerit: anagogice proponens, quid adhuc de nobis facere disponit. Et in hunc modum mandat et remanda. De hoc nota bene, dono tertio, capitulo tertio. Dum igitur quotidianis vsibus nouos sensus nouosq. intellectus queritis, quid aliud quā mandata remanda per affectum clamant? Hæc ille. Sed qui sunt nuncij falsi, vt carnis, mundi, vel diaboli, solerter discernendum est. Ex fructibus enim eorum, cognoscetis eos. Similiter amatrix anima, nuncios amerosos sibi inspiratos dilecto remittit, secundum dona Spiritus sancti, vt profunda suspiria, alta desideria, contemplationes limpidas, affectiones extaticas, orationes vel inuitationes feruidas, expectationes stibundas, et cogitationes languidas, dicens eis illud Cantorum: Nunciate dilecto meo: quia amore langueo, vbi dicit Glossa: Præ magnitudine amoris, omnia temporalia sunt mihi fastidio. Hæc ille.

DE SEPTEM DONIS SPIRITVS SANCTI IN SPECIALI.

De dono timoris.

Quid sit timor, et qualiter secundum inordinatos amores multiplicatur, et deordinatur. Cap. I.

Is itaque in generali præmissis, modo de singulis donis in speciali videamus. Quorum primum, scilicet infimus gradus ascendendi ad gustum sapientiæ est timor Domini. De quo Anselmus dicit sic: Horum donorum primum est timor Dei, vel ut aliorum quoddam fuerit

Ansel. li. de similitud. c. 30.

damentum. Hunc namque Spiritus sanctus in campo mentis supponit, aliaq. dona in suo ordine, veluti in ædificationem superimponit. Prius enim metuere facit, ne pro peccatis suis a Deo separetur, et post in pœnis inferni cum diabolo torqueatur. De qua tormenta Hugo in libro suo de anima dicit sic: Terreat, te timor iudicij terribilis, metus gehennæ, laquei mortis, dolores inferni, ignis vrens, vermis mordens, sulphur, fetens, flamma tartarea, et tandem omnia mala, vt tandem clames: In æternum non peccabo. Et sic patet, quoddam donum timoris est primum in ascendendo.

Secundo ad maiorem notitiam huius doni, scilicet timoris, sunt quattuor notanda. Primo quid sit timor, et qualiter secundum inordinatos amores multiplicatur, et deordinatur. Secundo quis timor a regno anime per charitatem perfectam expellatur, et quem secum compatiatur. Tertio qualiter a timore Dei, in anima dies clara oriatur. Quarto qualiter a dono timoris, anime conuiuuium praparetur. Primum igitur videndum est quid sit timor, et qualiter secundum diuersos amores multiplicatur, quia ex amore oritur. Timor sicut dicit Augustinus de Ciuitate Dei, est amor fugiens quiddam ei aduersatur. Et cum hoc concordat Glossa Augustini super Ioannem vbi dicitur: Timor est fuga, ne perdat homo quod amat. Igitur timor oritur ex amore. Nam quamdiu amorem ordinatum habuit in paradiso, tamdiu sine timore inordinato fuit in seipso. Et quam cito amorem inordinatum admittit, tam cito timor inordinatus affuit pœna peccati, quare se abscondit, dicens: Domine audiui vocem tuam et timui. Quare timuit, nisi quia per inordinatum amorem, præcepti Domini transgressor fuit? Quanto ergo homo a falso et inordinato amore recedit, et ad veram charitatem accedit, tanto inordinatum timorem euadit. Ideo notandum est, quoddam Hugo, et Glossa super Psalmo 18 dicunt, quod quinque sunt timores, scilicet timor naturalis, timor mundialis, timor seruilis, timor initialis, et timor filialis. Timor naturalis, est passio quæ oritur ex amore naturali, in quo quilibet timet naturaliter nocuum natura: suæ: passionibus autem nec metemur nec demeremur, quia non subiacent libero arbitrio, nisi quando quis rationabiliter se habet circa eas. Isto timore Christus timuit mori, sed non nisi quantum voluit, nobis in exemplum vel documentum. Vnde si quando est malitia in timore naturali, non est nisi ex defectu rationis, et voluntatis. Et licet iste timor non sit a Spiritu sancto, tamen cum ipso stare potest in homine.

Secundus timor dicitur mundanus, quo quis timet nimis de amissione vitæ præsentis, vel rerum ad hanc vitam pertinentium. Vnde qui nimis diligit mundum, vel res temporales, vel amicos, nimis timet ab eis separari. Et hic timor nascitur ex nimio inordinato amore vtriusque, et semper est malus, quia vt dicit Ioannes. Qui diligit mundum, inimicus Dei constituitur: quia non est charitas Patris in eo. Et ideo hic timor, quandoque est peccatum mortale, vt quando quis magis vult amittere vitam æternā, quā corporalem, vel temporalem, thesaurus celestes, quā mundanos: et quandoque est veniale, quando isto timore facit homo quod non debet, et quandoque omittit quod facere debet, vt per hoc effugiat pœnam temporalem, sed per hoc non mutat voluntatem in bonū, vt dicit Hieronymus super Matthæū, quare hic timor non est donum Spiritus sancti, quia non mutat malitiam voluntatis, licet actu omittat propter timorem temporalem.

Tertius timor dicitur seruilis, quo quis magis timet pœnam quā culpam: qui secundum essentiam dicitur esse a Deo, non tamen sub ratione, quia seruilis est, quia principalis timet pœnam quā culpam, nec mutat voluntatem in bonum, licet criminis

Timor est fundamentum aliorum donorum.

August. 14. de Civ. Dei cap. 7.

Glossa in 102. c. 1. de Aug. in Psal. 67. et tract. 4. in Ioan.

Gen. 3. b

Hug. de S. Vi. lib. 2. de sacram. par. 1. c. 5.

Timor naturalis.

Timor mundanus.

1. Ioan. 2. c

Seruilis.

Aug. in Ps. 118. enarr. 85. to. 8.

Initialis.

1. Ioan. 4. d

Ber. ser. 22 super Cant.

Filialis.

Gilb. Porret. sup. Cant. ii. ser. 19. post med.

nis impendat executionem. De hoc timore dicit Augustinus exponendo illud Psalms. Confige timore tuo carnes meas: Timor legis seruilis pedagogus nouæ præcessit, qui ad Christum ducit, sed carnem crucifigit: ideo quia viuunt peccandi voluntas, et sequeretur opus si non sequeretur pœnalitas. Nec iste timor est donum Spiritus sancti, quia potest esse sine charitate, immo nec potest esse cum charitate gratuita.

Quartus timor dicitur initialis, quia est incipientium et initium sapientiæ, et dicitur esse donum Spiritus sancti, tamen sub imperfecto esse. Non enim differt a timore filiali, nisi vt imperfecta charitas a perfecta. Vnde Ioannes dicit: Perfecta charitas foras mittit timorem. Vbi dicit Glossa. Timorem illū emittit, qui dicitur initium sapientiæ. Illo enim timore, se cohibet homo a peccato principaliter propter Deū, secundario vero, propter pœnam æternam. De timore isto Bernardus dicit sic: Non immerito hic timor dicitur initium sapientiæ, qui sæpe se insipientiæ primus opponit. Hic enim timor, quidam ingressus est ad sapientiam. Plane domus Dei est, et porta cæli, et tamquam ingressus gloriæ. Et sequitur: In veritate didici, nil aq. efficac esse ad gratiam promerendam, et retinendam, et recuperandam, quā si omni tempore coram Deo inueniaris non altum sapere, sed timere. Et sequitur: Non est enim locus, quo admittas superbiam, repletus timore Domini. Et sic de ceteris vitij sentiendum est: quæ necesse est omnia a plenitudine timoris excludi, tunc Deum si plene, si perfecte timeris, dabit saporem charitatis. Hunc tamen timorem initialē, perfectā charitas foras mittit, vel forte, secundum quosdam, ipsum perficit, cum iam sapientiam ingressus fuerit. Quod sentit Bernardus libro de diligendo Deo, parum ante finē, vt infra patebit capite sequenti. Quintus dicitur timor filialis, et est vnum de septem donis Spiritus sancti, sub esse perfectō doni. Per ipsum enim anima reddit bene mobilis ab inspirationibus Spiritus sancti, et quasi per talem timorem se Spiritui sancto omnino subijcit, et in nullo repugnat, prout possibile est in via. Vnde Gilbertus Porretanus dicit: Quid timor ille filialis nisi amor esse conatur, qui iam nescit officium timoris, et pene timor esse desijt? hunc timorem sibi charitas perfecte collaterat indiuisibiliter. Et sic patet quid sit timor, plenius tamen dicitur infra de hoc timore.

Quis timor a regno anime per charitatem perfectam expellatur, et quem secum compatiatur. Cap. I I.

Secundo videndum est, quis timor a charitate perfecta foras expellatur, et quem timorem secum patiatur, cum in prima Ioannis dicatur: quod charitas perfecta foras mittit timorem, tamquam inutile in officio suo. Et huius reddit rationem, dicens idem: Hæc enim charitas nihil pœnale habet, timor autem pœnam habet. Sed necesse est, primo videre quæ sit perfecta charitas, quæ non compatiatur secum timorem, sed foras emittit eum. De quo sciendum quod duplex est perfectio charitatis. Prima est necessitatis, et insufficientiæ. Secunda est priuilegiatæ sanctitatis, et excellentiæ. Et has perfectiones tangit Prosper de vita contemplatiua, dicens: Perfecti sunt illi, qui per se Deum diligunt, qui volendo quod vult Dominus, nullis peccatis quibus offenditur Dominus acquiescunt, et semper ad virtutes diligendas, et habendas se extendunt. Perfectionem necessitatis tangit, cum dicit: Qui vult quod Deus; quam habent quicumque tenent charitatem, De hac charitate dicit Dominus: Perfectus eris, et absque macula corā Domino. Absque macula scilicet criminali dicit Glossa. Et hæc perfectio charitatis, bene cōpatiatur secum al-

quos timores, vt supra dictum est. Perfectio verō excellentiæ charitatis tangitur, cum dicitur, qui semper ad virtutes diligendas, et habēdas se extendunt. Quare Bernardus in epistola quadam dicit: Indefessum iter diuini proficiendi, et iugis conatus ad perfectionē, reputatur perfectio. Et hæc charitas foras mittit omnem timorem, qui pœnā habet, vt dicit Ioannes. Sed qualiter hoc intelligendum sit, ostendit Gilbertus Porretanus super Cantica, vbi dicit: Charitas proximi caret timore, sed charitas Christi caret timore. Hæc enim nihil pœnale habet, sed timor pœnam habet. Igitur in charitate Christi non erit timor. Quod probat sic: Quid enim timebit charitas veteres offensas? quia multitudinem peccatorum operit charitas, vt dicit Petrus. Quid infirmitatem propriæ conscientiæ timebit ne decidat, quia fortis vt mors dilectio est, vt habetur in Canticis. Quid temporales pœnas Christo timebit molestias finibiles? cum nec quidem etiam si æternæ fuerint, diffatigari, aut euanescere poterit dilectio consummata, id est perfecta. Non ideo amat charitas ne pereat, sed magis vult foris in æternum perire pœnaliter, quā priuari vsu amoris interni æternaliter. Si enim dederit homo omnem substantiam pro charitate, quasi nihil despiciet eam, scilicet substantiam. Et sequitur infra: Deditur charitas timoris commercium, cogi nesciens, quæ nescit compefci. Ideo charitas perfecta foras mittit timorem, velut inutilem et superuacuum in officio charitatis, sed non timorem illum, qui castus permanet in sæculum sæculi. Et post hæc ostendit ibidem Gilbertus, quis timor manet cum charitate, vbi dicit: Est enim timor quem foras mittit charitas, vt seruilis. Et est timor quem foras mittit veritas, vt initialis. Et est timor, quem intromittit et charitas, et veritas, vt filialis. Primus est caustus. Secundus castus, sed non permanens in sæculum sæculi. Primus veretur pœnā. Secundus offensam. Tertius totus liber, quædam humilis et securā reuerentia est. Et primus quidem timet offensam, sed propter pœnam. Secundus propter offensam, sed propter ipsam. Tertius, quod metuat non habet. Quid enim metuat completa felicitas, et cōsummata charitas? Timor hic de plantario oritur charitatis. Sequitur: Non audeo dicere quod charitas est, nec tamen audeo negare. Quid enim non amor conatur, qui iam nescit affectum timoris? Quomodo non amor est, qui iam pœne timor esse desijt? Quid timor ille est, nisi quædam votina subiectio, obedientia non coacta, et vltro reuerentia impensa? Aut quo modo erit timor, qui offendere non metuit nec valet? Timor ergo non videtur, qui nihil nec peccati nec periculi metuit. Sed econtra inquit Gilbertus ibidē: Quo modo non erit timor, qui offendere non audeat? Certe timor est, qui nihil audacter et temere præsumit. Quid est igitur timor ille, nisi reuerentia quædam humilis ex iure conditionis, et quasi necessitate impensa, sed necessitatis nihil passa? Est enim necessitas obsequendi iure conditionis, sed necessitate ignorat libertas dilectionis. Quid timor ille, vbi temeritatis et negligentia magis primario est, quā necessitatis coactio? Sequitur: Vides qualiter timor iste approximat ad charitatem, pene illa est, sed non plene est. Causis enim distant timor et amor, sed obsequio affectu libero cognati. Primus itaque timor metuat puniri: secundus priuari: et tertius neutrum. Primum perfecta charitas exterminat. Secundum ad rēpus tolerat. Tertium sibi indiuisse tolerat. Vnde charitas numquam erit sine timore casto, qui est sine omni pœna, quia manet in sæculum sæculi. Hæc ille. Quidam enim dicunt, vt Bernardus, quod timor filialis augetur augmentata charitate, et charitate perfecta perficitur, et ideo habebit in patria eundem actum omnino, quem habet modo, et illi adducunt auctoritatem Augustini de Ciuitate Dei, vbi dicit: Timor ille castus permanens in sæculum.

1. Ioan. 4. d. Gil. Porret. sup. Cant. ser. 19. post med.

1. Pet. 4. b

Cant. 8. b

Quis timor manet cum charitate.

Ber. lib. de dilig. Deo cir. fin.

Aug. li. 14. de Civ. Dei cap. 9. post med. to. 5.

Itum faculi, si erit in futuro saeculo, non erit timor exterrrens a malo quod accidere potest, sed tenens se in bono quod adimi non potest, et ita alium actum habebit quam modo. Ratio huius est, quia ubi boni adepti amor immutabilis est, profecto si dici potest, mali cauendi timor securus est. Hac ille.

Qualiter a timore Dei in anima dies clara oriatur. Cap. III.

Hug. de S. Psa. lib. de Trib. dist. cir. fin. TERTIO videndum est, qualiter a dono timoris Domini, dies spiritualis in mente humana oriatur. Circa quod notandum est, quod Hugo, dicit quod sicut oculus corporalis habet diem, et noctem suam, ita quoque oculus cordis habet diem suam et noctem suam. Sed alij sunt dies exteriores, et alij interiores. Nam dies exteriores transeunt, nec ad momentum stare possunt, sed continue ad mortem vel occasum tendunt. Homo enim nunquam in eodem statu permanet dicit Iob, et propheta dicit: Dies hominis fenum, et tamquam flos agri, et cetera. Dies vero interiores in aeternum permanent, si volumus, qui sunt quasi quidam gradus vitae spiritualis, per quos homo tendit ad vitam aeternam. De quibus Psalmista ait: Nunciate de die in diem salutare eius, donec per radios salutis incarnati, transformemur a claritate in claritatem, vque in diem aeternitatis eius. Et ideo Hugo dicit, quod interiores dies magis amare debemus, ubi lucem nulla tenebra sequuntur, ubi aeterni solis splendore illuminantur oculi interiores mundi cordis, ut valeat homo operari opera lucis, tamquam filius lucis; quia in mundo nox, sicut dies illuminabitur, per praesentiam solis aeterni, qui noctem luminosam in anima facit, dum omnes species creatas sua claritate occultat, quam in diem conuertit, dum radios veritates menti ostendit. Et ideo pluries fit, quod quando nox est corpori, dies est menti: et quando est dies corpori, pluries est nox menti. Cuius ratio est, sicut dicitur in libro de Spiritu et anima, ca. 9. apud Aug. 10. 3.

Iob 14. a Ps. 102. c. statum permanet dicit Iob, et propheta dicit: Dies hominis fenum, et tamquam flos agri, et cetera. Dies vero interiores in aeternum permanent, si volumus, qui sunt quasi quidam gradus vitae spiritualis, per quos homo tendit ad vitam aeternam. De quibus Psalmista ait: Nunciate de die in diem salutare eius, donec per radios salutis incarnati, transformemur a claritate in claritatem, vque in diem aeternitatis eius. Et ideo Hugo dicit, quod interiores dies magis amare debemus, ubi lucem nulla tenebra sequuntur, ubi aeterni solis splendore illuminantur oculi interiores mundi cordis, ut valeat homo operari opera lucis, tamquam filius lucis; quia in mundo nox, sicut dies illuminabitur, per praesentiam solis aeterni, qui noctem luminosam in anima facit, dum omnes species creatas sua claritate occultat, quam in diem conuertit, dum radios veritates menti ostendit. Et ideo pluries fit, quod quando nox est corpori, dies est menti: et quando est dies corpori, pluries est nox menti. Cuius ratio est, sicut dicitur in libro de Spiritu et anima, ca. 9. apud Aug. 10. 3.

Psal. 95. a 2. Cor. 3. d. sta ait: Nunciate de die in diem salutare eius, donec per radios salutis incarnati, transformemur a claritate in claritatem, vque in diem aeternitatis eius. Et ideo Hugo dicit, quod interiores dies magis amare debemus, ubi lucem nulla tenebra sequuntur, ubi aeterni solis splendore illuminantur oculi interiores mundi cordis, ut valeat homo operari opera lucis, tamquam filius lucis; quia in mundo nox, sicut dies illuminabitur, per praesentiam solis aeterni, qui noctem luminosam in anima facit, dum omnes species creatas sua claritate occultat, quam in diem conuertit, dum radios veritates menti ostendit. Et ideo pluries fit, quod quando nox est corpori, dies est menti: et quando est dies corpori, pluries est nox menti. Cuius ratio est, sicut dicitur in libro de Spiritu et anima, ca. 9. apud Aug. 10. 3.

Hug. ibid. debemus, ubi lucem nulla tenebra sequuntur, ubi aeterni solis splendore illuminantur oculi interiores mundi cordis, ut valeat homo operari opera lucis, tamquam filius lucis; quia in mundo nox, sicut dies illuminabitur, per praesentiam solis aeterni, qui noctem luminosam in anima facit, dum omnes species creatas sua claritate occultat, quam in diem conuertit, dum radios veritates menti ostendit. Et ideo pluries fit, quod quando nox est corpori, dies est menti: et quando est dies corpori, pluries est nox menti. Cuius ratio est, sicut dicitur in libro de Spiritu et anima, ca. 9. apud Aug. 10. 3.

Psal. 138. b. illumabitur, per praesentiam solis aeterni, qui noctem luminosam in anima facit, dum omnes species creatas sua claritate occultat, quam in diem conuertit, dum radios veritates menti ostendit. Et ideo pluries fit, quod quando nox est corpori, dies est menti: et quando est dies corpori, pluries est nox menti. Cuius ratio est, sicut dicitur in libro de Spiritu et anima, ca. 9. apud Aug. 10. 3.

Aug. de Spir. et ani. ca. 9. apud Aug. 10. 3. Cuius ratio est, sicut dicitur in libro de Spiritu et anima, ca. 9. apud Aug. 10. 3.

Hug. ibid. Cuius ratio est, sicut dicitur in libro de Spiritu et anima, ca. 9. apud Aug. 10. 3.

Eccli. 1. b. Cuius ratio est, sicut dicitur in libro de Spiritu et anima, ca. 9. apud Aug. 10. 3.

Hug. lib. 2. de Arca Morali. ca. ult. Cuius ratio est, sicut dicitur in libro de Spiritu et anima, ca. 9. apud Aug. 10. 3.

Psal. 15. b. Cuius ratio est, sicut dicitur in libro de Spiritu et anima, ca. 9. apud Aug. 10. 3.

Richardus dicit: Quis in illo nunquam praelio victor

A extitit, ubi spiritus aduersus carnem et caro aduersus spiritum concupiscit? Quis unquam tam numerosum exercitum concupiscentiarum suarum debellavit, si sine timore pugnavit? quia timor Domini maxime confortat cor contra concupiscentias. Et sanctus Bernardus in sermone quodam dicit: Repletus timore Domini, non habet locum ubi admittat peccati tenebras, propter quod dies metis, sicut lux meridiana clara permanet in saeculum saeculi: ideo vespere non habet diem terminantem, sed consummantem. Igitur qui timetis Dominum, diligite illum, et illuminabuntur corda vestra. Qui ambulat in die tali, scilicet timoris Domini non offendit. Et est dies primus, quia initium sapientiae est timor Domini.

Qualiter a dono timoris, anima conuiuium praeparatur. Cap. IV.

Q VARTO quia Gregorius in Moralibus dicit: quod donum timoris Domini in die suo conuiuium facit in mente humana, quia dum premit mentem ne superbiat, de futuris illam cibo spei confortat. Ideo videndum est, qualiter illud donum conuiuium menti praeparat. De quo notandum est, quod nisi donum timoris conuiuium spirituale in anima facere possit, Psalmista quasi admirando non clamaret, dicens: Quam magna multitudo dulcedinis tuae Domine, quam abscondisti timentibus te. Non quod illa multitudo dulcedinis totaliter abscondita sit a timentibus eum, sed quod ipsa est in eis abscondita a non timentibus Deum. Multa enim manifestantur bonis, quae tamen absconduntur a malis. Vnde Gregorius in Moralibus exponens illud Iob: Auris verba diiudicat, et fauces comedentis saporem, dicit sic: In his verbis Iob de electis et reprobis aliquid innuere videtur: quia verba sapientiae quae reprobi audiunt, quasi exterius, electi non solum audiunt, sed et gustant interior, et in corde sapiat eis, quod reproborum cordibus non sapit, sed solum auribus sonat. Sequitur: Aliud namque est nominatum cibum audire solum modo, aliud vero degustare. Electi itaque cibum sapientiae sic audiunt, ut gustent: quia hoc quod audiunt, eis per amorem medullitus sapit, reprobi vero, qualiter sapiat, ignorant. Quia aliud est aliquid scire, aliud vero quod cognoscitur faucibus intelligentiae degustare. Hac ille. Ex his patere potest, quod timentes Deum tamquam solliciti de voluntate Domini cognoscenda et facienda, non solum attendunt ad illud quod commune et publicum est, sed et ad illud quod intimo secreto metis absconditum est, aspiciunt, et gustare per experientiam illud quaerunt, quod per timorem Domini sapere didicerunt. Quod autem timor Domini, dulcem saporem in mente causat, ostendit Bernardus super Cantica, ubi dicit: Timor Domini bene dicitur initium sapientiae, quia tunc primum Deus anima sapit, cum eam ad timendum, non tantum ad sciendum instruit: quia timor sapor est. Porro sapor sapientem facit, sicut scientia scientem. Times Dei iustitiam, times potentiam, et sapit tibi iustus, et potens Deus. Sapientia enim a sapore dicitur. Igitur timor initium sapientiae, saporem sapidum in intimo mentis secreto multipliciter immitit, et ita multipliciter reficit totam mentis familiam, sed et totum regnum animae iustificat, pacificat, et laetificat: quae tria percipiunt conuiuium timoris Domini, quod non in exterioribus animae celebratur, quia regnum Dei intra nos est, ut dicit Dominus. Et Maximus exponens illud: Appropinquabit in vos regnum Dei, dicit sic: Regnum Dei est potentia eius in omnibus, actu vero est in his qui respuunt carnalem vitam, et respiciunt solam spirituales: qui dicere possunt illud Apostoli: Spiritus ego, iam non ego, viuit autem in me Christus. Quod verbum

Eccli. 2. a

Eccli. 1. b

Greg. lib. 1. Mor. ca. 16. cit. med.

Psal. 30. c

Greg. li. 22. Mor. cap. 4. Iob 22. c

Bernard. in Cant. ser. 23.

Luc. 17. e

Luc. 10. b

Gal. 2. d

verbum exponens. Vercellensis in prologo super Cantica, dicit: Sicut anima sobria me regit naturaliter, et disponit ad omnem actum interiorum, et exteriorum, sic virtus Christi cui actu viuo grauitate me viuificat, et ad omnia disponit. Ex quo igitur regnum Dei intra nos est, ut dicit Dominus, planum est, quod conuiuium quod in illo regno celebratur, non consistit in istis corporalibus, et in voluptatibus carnalibus, quibus efficitur bestialitas, ut dicitur primo Ethicorum, sed consistit in bonis spiritualibus nos perficientibus. Vnde Apostolus: Regnum Dei non est esca et potus, sed iustitia et pax et gaudium in Spiritu sancto. Ecce tria, quae necessaria sunt in conuiuio spirituali. Primum est iustitia, conuiuantes in omnibus rectificans. Secundum est pax, conuiuantes in omnibus concordans. Tertium est gaudium, conuiuantes in omnibus laetificans. Hac tria, ex timore Domini oriuntur. Nam iustitia ex timore Domini oritur, sed ex iustitia pax nascitur de pace vero gaudium generatur, quod est dulcissima metis refectio, et spiritualis conuiuij perfectio. Primum igitur scilicet iustitia, conuiuantes rectificans in conuiuio spirituali Dei, et animae, ex dono timoris Domini oritur, quia sicut dicitur in Ecclesiastico: Qui sine timore est, non potest iustificari. Quo modo autem erit iucunda societatis, vbi deest iustitiae aequalitas? Dicit enim Augustinus: Remota iustitia, quid sunt regnandi latrocinia? Et sicut patet in Ethicis. Sicut iustitia continet omnem virtutem, ita iniustitia continet omnem malitiam siue iniquitatem: vbi autem abundat iniquitas, quo modo erit vera amicitia et societas? ergo nec regni, nec conuiuij tranquilla iucunditas. Manebit autem iustitia, quia timor Domini expellit peccatum vel iniustitiam, cum ex eo oriatur iustitia, ut dictum est. De talibus conuiuij potest dici: Beati qui esui iunt et sitiunt iustitiam, quonia ipsi saturabuntur. De hac saturitate iustitiae dicit Bernardus: Saturabuntur, quia impletit Dominus concupisibile nostrum fonte iustitiae, ut omnino desideremus eam iustitiam, per quam quidquid anima respuere debet, respuet: et quidquid concupiscere debet, concupiscet. Et tunc totum regnum mentis iustificabitur, et incolae eius, et Dominus rex iustitiae regnabit in illo, et ipsi cum eo, quia iustitia et iudicium preparatio sedis eius est. Secundum pax conuiuantes concordans, et quietans in conuiuio spirituali ex iustitia nascitur, ut dicit Caelarius. Nam ex iustitia regis, oritur pax populo. Et Augustinus dicit: Duae sunt amicae, iustitia et pax; ipsae se osculantur, et si iustitiam amicam pacis non amaueris, nec ipsa pax te amabit, nec ad te veniet. Nisi igitur pax adsit, non erunt conuiuia, sed dissidia. Vera autem pax est ubi nihil repugnat, et beati pacifici sunt, qui motus animi componunt, et rationi subijciunt, ait Glossa. Sed nota, quod Bernardus in quibusdam dictis ostendit triplicem gradum pacis, dicens: Est homo pacificus bona pro nobis reddens, et quantum in se est, nemini vult nocere. Hic paruulus est, et facilliter scandalizatur: quia in eo, ut incipienter, lex carnis adhuc repugnat legi mentis. Et Glossa dicit: Quo modo pacifici alij erimus, si nec nobis possumus esse pacifici? Pax enim a nobis incipit. Item est alius paciens, non reddens mala pro malis, sed potens est sustinere nocentem. Et hic in patientia possidet animam suam, ut ait Euangelium, ubi dicit Glossa: Patientia radix et custos est omnium virtutum. Vera enim patientia, est aliena mala aequanimiter perpeti, et contra eum qui mala irrogat, nullo dolore moueri. Ideo animas nostras possidemus, quae corpus possident, cum ipsas ad patientiam ratione regimus. Hac dicit Glossa: Item est tertio pacificus bona pro malis reddens, et in promptu habet prodesse nocenti. Et hic solus veram pacem habet, et multos lucrificat. Christo. De hac pace dicit Augustinus in libro de verbis Domini sic: Pax est serenitas mentis, tranquillitas

Luc. 17. e

Aristot. 1. Eth. c. 5.

Rom. 14. c

Eccli. 1. c

Aug. lib. 4. de Civ. Dei cap. 4. 10. 5.

Arist. li. 5. Eth. c. 1.

Mat. 5. a

Bern. in ser. 4. De omnibus sanctis post mod.

Psal. 88. b

Caspar. Ave lat. hom. 22 in illud Lu. 17. regnum Dei intra nos est.

Aug. super Ps. 84. 10. 5.

Glossa in Mat. 5.

Pacis triplex gradus.

Glossa in Mat. 5.

Glo. in Luc. 21.

Ex Greg. hom. 35. in Euang. cir. med.

Aug. serm. 207. de ser. in prin. 10. 10.

litas animi, simplicitas cordis, vinculum amoris, confortium charitatis. Hac est qua bella compefcit, iras comprimit, discordes sedat, et inimicos concordat, cunctis est placida. Et qui in eadem pace non erit inuentus, a patre abdicatur, a filio exheredatur, a Spiritu sancto alienus efficitur, et cetera, ut supra. Hac Augustinus. Hanc pacem perficit timor Domini. Vnde Sapiens: Corona sapientiae timor Domini, replens pacem, et salutis fructum. Tertio gaudium in Spiritu sancto conuiuantes reficiens, et laetificans in conuiuio spirituali ex utroque praedictorum, scilicet ex iustitia, et pace generatur. Vnde Bernardus in quibusdam dictis suis dicit: Iustitiam, quam Deo exhibes, et pacem, quam proximo debes, noli cum emnere, sic enim procedentibus, erit gaudium spirituale non gaudium saeculare, non gaudium cuius extrema lucibus occupat, sed in quod magis tristitia vertitur. Et hoc gaudium nemo tollit a te, donec in tres in gaudium Domini tui. De hoc gaudio dicit Bernardus in epistola quadam. Illud reuera verum est gaudium et solum, quod non de creatura, sed de creatore nascitur et concipitur, quod cum possederis, nemo tollit a te: cui comparata omnis aliunde iucunditas maeror est, et omnis suauitas dolor est, et omne dulce amarum, et omne decorum foedum, et omne aliud quod delectare possit molestum. Haec omnia Bernardus. Istud gaudiosum conuiuium, per Spiritum sanctum in timore Domini paulatim inchoatur, proficiendo continuatur, et in beatitudine aeterna consummatur, ubi anima cum Deo suo beatificatur. Primum istud gaudiosum conuiuium, quod in Regno Dei, et anima per donum timoris Domini celebratur, paulatim et sapienter initiatur, et continuatur, et feliciter consummatur. Vnde in Ecclesiastico: Initium sapientiae est timor Domini, et gloria, et gloriatio, laetitia, et corona exultationis. Ecce quattuor dulcia fercula mentalis conuiuij. Sed primo timor Domini, gustum mentis ad manducandum in sapientia praeparat: quia sicut dicit Bernardus super Cantica, Timor Domini bene dicitur initium sapientiae: quia tunc primum Deus anima sapit, cum eam ad timendum afficit. Tunc enim menti maxime diuina beneficia sapiunt: quia iam amaritudo peccati, ab ore mentis per timorem expulsa est. Vnde tunc gloria laudabilis fama interior valde sapit animam, et similiter gloriatio laudabilis fama exterior multum delectat. Similiter laetitia consolationis interioris hominis reficit, et exultatio exterioris hominis similiter afficit, et delectat. Secundo illud iucundum conuiuium metis delectabiliter in perpetuum in timore Domini continuatur. Vnde in Ecclesiastico dicitur: Timor Domini delectabit cor, et dabit laetitiam, et gaudium in longitudinam dierum, id est in aeternum: quia timor Domini, permanet in saeculum saeculi. Ecce vtriusque hominis experimentalis delectationis perpetuatio. Tertio illud delectabile conuiuium mentis quantum ad interiorum vitam, et exteriorum, in timore Domini feliciter consummatur. Vnde in Ecclesiastico: Timenti Deum, bene erit in extremis, scilicet hominis, quando perficitur, et consummatur. Et in die destructionis benedicetur, quantum ad vitam exteriorum, quae tunc cum benedictione terminatur. Ecce sic benedicetur homo qui timet, Dominum, ait Psalmista De perfecta consummatione istius sancti timoris dicit Ioannes Cassianus de institutione monachorum sic: Principium nostrae salutis, nostraeque sapientiae, secundum scripturas, timor Domini est. De timore enim Domini nascitur compunctio salutatis, de compunctio cordis procedit abrenunciatio, id est contentemptus omnium facultatum: de abrenunciatione humilitas procreatur: de humilitate mortificatio voluptatum generatur: de voluptatum mortificatione, extirpantur, atque marcescunt vniuersa vitia: de vitiis expulsiore virtutes fructificant, atque succrescunt: de viti-

Eccli. 1. e

Bern. in flor. verbo iusti 21a.

Prov. 14. b

Bern. ep. 124 statim a prin.

Eccli. 1. b

Bern. sup. Cant. ser. 23. post mendium.

Eccli. 1. b

Eccli. 1. c

Psal. 127. b

Cassianus de institut. monachoru lib. 4. c. 42.

de virtutum pullulatione puritas cordis acquiritur...

DE DONO PIETATIS.

Quid donum pietatis dicitur, et qualiter a pietate naturali, et acquisita distinguatur. Cap. I.

SECUNDO dicendum est de dono pietatis, quod immediate sequitur donum timoris...

De hoc autem dono pietatis, sunt tria notanda. Primo quid donum pietatis dicitur...

PRIMO ergo sciendum est, quod pietas innata est, quaedam affectio inclinans ad aliquid...

ITEM est quaedam pietas acquisita, de qua dicit Gregorius in Moralibus sic: Sunt nonnulli...

A Matthaeus dicit: Diligite inimicos vestros, benefacite his qui vos oderunt.

ITEM est alia pietas menti a fonte pietatis infusa, de qua dicit Bernardus in Epistola quadam sic: O clementissima pietas...

B Opera misericordiae spiritualia, sunt haec. Delinquere ignoscere, peccantem corripere, ignoantem docere...

Opera misericordiae spiritualia, sunt haec. Delinquere ignoscere, peccantem corripere, ignoantem docere...

Opera misericordiae spiritualia, sunt haec. Delinquere ignoscere, peccantem corripere, ignoantem docere...

Qualiter per donum pietatis dies spiritualis oriatur, proficiat, et perficiatur. Cap. II.

SECUNDO videndum est, qualiter per donum pietatis in regno animae dies spiritualis oriatur, proficiat, et consummatur...

PRIMO ergo sciendum est, quod pietas innata est, quaedam affectio inclinans ad aliquid...

Mat. 5. g

Amb. in Ps. 118. oration. 18. fo. 2.

Cassiod. li. 4. epist. 26. 1. Tim. 4. b

August. de opere Mon. c. 22. fo. 3.

Opera misericordiae quot et quae

Mat. 23. d

Greg. lib. 1. Mor. c. 16.

Præsentia Spiritus Sancti causat, diem spiritualem, in anima.

1. Tim. 4. b

Apoc. 14. b

dest, quæ est ex benignæ mentis dulcedine grata auxiliatrix omnibus affectio infusa, vt dictum est.

SECUNDO sciendum est, quod sicut in die exteriori tres horæ distinguuntur, scilicet mane, quod est initium diei...

In die pietatis distinguuntur tres horæ.

Mane diei pietatis.

Eccl. 43. d. Sep. 7. b

Prov. 4. c

Anselm. de similit. cap. 230.

2. Reg. 23. a

Aug. lib. 1. de Civ. c. 1. fo. 5.

Idem de Verb. Dom. ser. 59. in prin. fo. 100.

Cultus duplex.

Aug. lib. 1. conf. ca. 1. fo. 7.

Isaac Syrus De contemptu mundi cap. 1.

Aug. lib. 1. de Civ. Dei ca. 4. fo. 5.

quo singulari signo honoret, quem quicumque alteri exhiberet, incurreret crimen læsæ maiestatis.

Es tamen sciendum, quod aliquis cultus potest exhiberi aliquibus creaturis sine peccato, vt reliquijs sanctorum, sanctæ Crucis, et imaginibus Christi...

C Exemplum Christi. De quo refertur, quod Abagaro Edessenorum rege mittente pictorem, vt imaginem Domini depingeret, quo non potente, propter resplendentem claritatem faciei Christi, Dominus vestimento apposito faciei suæ, similitudinem propriæ faciei mirabiliter impressit...

TERTIO donum pietatis diem spiritualem, in anima consummat, et labores eius terminat, dum mentem ad misericordiam proximi compatiendo inclinat.

SECUNDO donum pietatis, facit horam meridianam diei spiritualis in anima. Quia sicut dicit Augustinus de Civitate Dei. Pietas, proprie est cultus, qui debetur soli Deo...

SECUNDO notandum quod duplex est cultus, scilicet cultus interior, et exterior. Interior cultus est quo quis se offert Deo tanquam principio suæ creationis, et fini suæ beatificationis...

Qualiter per donum pietatis menti conuiuium preparatur. Cap. III.

TERTIO videndum est, qualiter per donum pietatis in regno Dei, et anime conuiuium spirituale animæ, et omnibus viribus eius preparatur.

Exod. 23. c Adoratio imaginum. Damasc. lib. 4. ad. orth. c. 12.

Ibidem.

Greg. lib. 1. Mor. ca. 16.

1. Ioan. 2. b

Bern. super Cant. ser. 40. cir. me.

Gen. 1. b

Greg. lib. 1. Mor. c. 16.

Ibid. li. 21. est cibus animæ, ut dicit Gregorius. Et Idem dicit: Comedere animæ est bonis operibus satiari. Hæc ille. Primo igitur donum pietatis prudentissime a conuiuio suo impietatis, et omnem familiam illius expellit, quia omnia fercula mentis inficit, et insipida facit. Nam ut ait Augustinus in sermone quodam. Etiam iustitia quæ est virtus specialis et dulce ferculū piæ mentis, sine pietate crudelitas est. In crudelitate autem nulla dulcedo est, sed amaritudo impietatis in ea regnat. Quare cibaria animæ nullo igne charitatis, decoquit sed cruda et insipida relinquit. Vnde Seneca in libro de moribus dicit: Respice crudelitatem, et matrem eius iram, cum omni familia sua. Hæc enim humanæ naturæ maxime inimica est, pietas autem amica est, ait Tullius libro tertio de officijs, ideo ipsa est dulce condimentum humanorū actuum. **Rich. tract. de gem. Pas. cir. med.** Quare per oleum significatur, ut ait Richardus, in tractatu de gemino paschate. Et sic donum pietatis, impietatem a conuiuio suo omnino expellit.

SECUNDO donum pietatis non solum inuitat omnes vires mentis, tamquam incolas regni ad suū conuiuium, sed exteriores, et laborantes, dicens: Venite ad me omnes qui laboratis, et onerati estis, et ego reficiam vos. Similiter et pia mater viuificat, et vires, et virtutes suas, ad operationes et ad officia dulciter inclinât, et inter se concordat, et ad concordiam morum, et ad amicitiam mutuam vehementer inuitat, et ad cultum Dei, tamquam ad officij proprium maxime instigat. Quod bene ostendit Hugo, dicens sic: Inuitat pietas desperatum, trahit charitas inuitum, misericordia pacificat iratum, hilaritas reddit securum, affabilitas familiarem facit, familiaritas secretum aperit, apertio secreti amicitiam parit, motum concordia amicitiam custodit, humilitas Deo proximum facit. Hæc ille. Et sic pietas omnes conuiuantes inter se concordat, et ad exteriores inclinât, et eos Deo approximat, eum colendo humiliter, et obediendo vtiliter. Solo enim humilitas Dominū perfecte colit. Sunt et aliæ familie pietatis, quarū quædam ministrant in choro, humiliter psallendo, quædam in refectorio, dulciter ministrando, quædam in dormitorio, somnum quiete contemplationis procurando, quædam in coquina, mentis opera bonamquam cibaria dulcia igne charitatis decoquendo, quædam in infirmaria, debiles pie reficiendo, quædam in capitulo, misericorditer, et compassiue corripiendo. Et sic pietas omnes ministrantes sua dulcedine reficit et consolatur. Quod et dici potest de tota familia animæ, alioquin pietas non esset vtilis ad omnia.

tertio donum pietatis omnes incolas, et conuiuantes regni Dei, et animæ, quod in nobis est, ut dicit Dominus, multipliciter, reficit, dum eis diuersa fercula spiritalia apponit, Sed prænotandū est, quod sicut dicit Augustinus libro decimo de Ciuitate Dei, pietas est cultus Deo debitus principaliter. Cuius ratio est, quia homo efficitur debitor alicuius diuersimode, vel secundum eius excellentiam, vel secundum beneficia accepta: et secundum vtrumque istorum, est homo debitor Dei, quia Deus primum et summum locum obtinet, quia est excellentissimus, et principium nobis essendi, causandi, conseruandi, gubernandi, et beatificandi. Ideo pietas est, summæ originis pius sensus, et deuotus affectus, et fidelis famularatus siue cultus per fidem, spem, et charitatem. Istis enim colitur Deus, ut dicit Augustinus, dum per fidem, spem, et charitatem in Deum tenditur. Ad quod pietatis donum inclinât, et habitat. Et in hoc cultu diuino, pietas fercula dulcia et multifaria menti apponit, et propinat. Nam in fide tot dulcia fercula menti exhibentur, et pascua virentia ostenduntur, quot saporosæ virtutes et veritates in ea continentur, quæ sunt miræ. Vnde Bernardus dicit sic: Hi scilicet cultores Dei, pro fidei magnitudine digni inue-

niuntur, qui in omnem plenitudinem Dei inducuntur, nec est in omnibus apothecis sapientiæ aliquid omnino, a quo Deus scientiarum Dominus arcendos censeat cupidos veritatis, non conficios vanitatis. Magna enim fides, magna meretur. **sequitur**: Istiusmodi magnis spiritibus, magnus occurrit sponfus, emittens lucem et veritatem suam, eosque adducit et deducit in montem sanctum suum, et in tabernacula sua. Regem in decore suo videbunt præuentem se ad speciosa deserti, ad flores rosarum, ad lilia conuallium ad amana hortorum, ad irrigua fontium, ad delicias cellariorum, ad adaramenta aromatum, postremo ad ipsa secreta cubilis. Vbi sunt thesauri sapientiæ, et scientiæ penes sponsum absconditi. Hæc vitæ pascua præparata sunt, in refectioem animarum fidelium. Beatus vir qui impleuit desiderium suum ex ipsis hæc Bernardus. Hæc pascua, dulcissima fides menti ostendit. Quid enim non inuenit fides? Fides attingit inaccessible, deprehendit ignota, cõprehendit immensa, apprehendit nouissima, ait Bernardus super Cantica. Et Augustinus de verbis Apostoli dicit: Nullæ maiores diuitiæ, nulli thesauri nulli honores, nulla huiusmodi substantia maior est, quam fides catholica, quæ peccatores saluat, cæcos illuminat mortuos viuificat, et cetera. multa quæ ibi enumerantur, quæ omnia mentem reficiunt. Secundo pietas in cultu diuino, qui fit per spem non ut est passio, sed ut est virtus Theologica, mentem ad conuiuium introducit. Et ibi multa fercula sapida ei proponit, et conuiuantibus. Proprium enim obiectum spei, est beatitudo æterna, quæ est status omnium bonorum aggregatione perfectus, ut ait Boetius de consolatione. Sed sperare beatitudinem æternam, siue Deum, est appropinquare illi. Quia sperans propinquius se habet ad Deum, vel beatitudinem, quam desperans, ut patet. Quare magis attingit Deum, innitens eius auxilio. ad consequendum bonum speratum, quam fides, dicens: Mihi autem adherere Deo bonū est, ponere in Domino Deo spem meam. Vnde et beatus Augustinus libro de Trinitate attribuit spei quoddam frui, vbi dicit: Quoddam est frui quod est spei, et non rei. ex quo spes immediatus attingit Deū quam fides, et sic magis propinquat Deo. Quanto autem mens per spem magis appropinquat, tanto suauiores odores Dei sentit. Quod ostendit Bernardus, dicens: Licet Dominus suauis sit vniuersis, maxime autem domesticis, quanto ei quis familiaris pro vitæ meritis, et puritate mentis appropriat, tanto eum recentiorum aromatum arbitror, et vnctionis suauioris sentire fragrantiam. Porro huiusmodi non capit intelligentia, nisi quantum attingit experientia. Et ibidem ostendit piæ spei plures odores esse diuersas virtutes, dicens: Vides ne aliquos magis ad pœnitentiam animari spe indulgentiæ, immo omnino Domine Iesu, propter mansuetudinē quæ prædicatur in te, curremus post te in odorem vnguentorum tuorum, audientes, quod non spernas pauperem, non horrescas peccatorem, nec horruisti consistentem latronem, non lacrymantem peccatricem, non Cananeam supplicantem, non deprehensam in adulterio, non clamantem publicanum, non negantem discipulum, non persecutorem discipulorū, non crucifixores tuos. In odorem istorum vnguentorum pijsimorum curremus donec regeneremur in spem viuam. Hæc spes immortalitate plena est. Et sicut dicit Gregorius, Spes illa in æternitatem animam erigit; et idcirco nulla mala, quæ exterius tolerat, sentit. Tertio pietas in cultu diuino qui fit in charitate dulcia cibaria a fidei conuiuantibus iudicata, et a spe præparata iam gustare facit. Ratio huius est, quia charitas perfectius attingit Deum, quam fides vel spes. Licet enim mens Deum attingat aliquantulum in lumine fidei sub spem, vel ratione visionis ænigmatica, hæc tamen non est perfecta attingentia, nisi Deus qui est præsens menti per modum sic visi, fiat præsens sub

sub ratione sperati, et amati. Spes enim præsupponit fidem, quia accedentem ad Deum oportet credere quia est. Et ideo spes aliquantulum magis attingit Deum quam fides, vel supra dictum est. Sed nec hæc attingentia, seu præsentia spei perfecta est, nisi Deus attingatur, et præsens fiat per modum amati, et amplexus, quæ debentur volutiue potentie, cui proprie conuenit habere, et possidere, ut patet per Augustinū vbi dicit sic: Appetitus quo inhiatur rei cognoscendæ fit amor cognita, dum tenet arque amplectitur placidam prolem, id est notitiam gignenti contingit. Et idem Augustinus dicit, quod quidam Deum cognoscunt, et tamen eum propter hoc non habent. Vbi præscindit cognitionem, ab habere. Multum enim differt, cibum cognoscere, habere, et gustare. Gustus autem non est in cognitione, sed in amore. Huius ratio est, quia dicit Hugo super Angelicæ Hierarchiæ, Amor acutus est, et tranfit omnia, et penetrat donec ad amatum, et in ipsum veniat, nec quiescit donec amatum teneat, et dicat: Non dimittam ipsum, donec introducam eum ad omnia intima mentis meæ, vbi esurio, et sitio ipsum ut dicitur, in Cantica. Quod exponens Bernardus dicit: Quis te non teneat Domine, qui tenentem te spe fortificas, perfectione decoras, perseverantia conducis, remuneratione perducis, ut scilicet reficias? **sequitur**: Ego autem non dimittam te, nisi benedixeris mihi, et numquam dimittam te, quia non benedixis, nisi tenentes te. Hæc ille. Igitur tenetur in cultu charitatis, quia Deus charitas est, et qui manet in charitate in Deo manet, et Deus in eo, in quo Dominus manet, dulci charitate reficitur. Quia sicut dicit Richardus, Amor siue charitas, est dulcedo saporis intimi, et quanto quis ardentius amat, tanto dulcius gustat, igitur in charitate est dulcor refectio. Iste gustus amorosus, totam familiam conuiuij mentalis primo ab impuritate mundat, virtutibus adornat, dulcedine cibatur, dilectione inebriat, lumine serenat, gaudio exhilarat. Ista Rabanus in sermone quodam declarat, dicens: Amor est ignis in meditatione, purificans mentem a sordibus vitiorum omnium. Est lux in oratione mentem irradians claritate. Est mel in gratiarum actione, mentem dulcorans in dilectione diuinarum beneficiorum. Est vinum in appropriatione mentem inebrians iocunda dilectione. Est sol in beatitudine, mentem clarificans serenissima illuminatione. Est vita mentem exhilarans ineffabili gaudio, perenni iubilatione. Hic cultus charitatis, fidem et spem format et cõformat et totum conuiuium mentis et cõsummat et perficit. Vnde Cassiodorus super Psalms dicit: Charitas est mors criminum, virtus pugnantium, palma victorū, concordia mentiu, societas electorum: quam fides concipit, ad quam spes currit, cui profectus omnium bonorum seruit. Ad quod conuiuium nos cõducit, qui est benedictus in æternū.

Obiectum spei propriū Boet. de cõs. philo. li. 3. pr. 2. nō lon. ge a prin. **Psal. 72. d** Aug. li. 10. de Trin. ca. 11. 10. 3. **Bern. super Cant. ser. 2 non longe a prin.** **Ibidem post med.** **1. Pet. 1. a Sap. 3. a** **Greg. lib. 6. Mor. c. 22.**

tertio dicendum est, de dono scientiæ, quod immediate sequitur donum pietatis: quia sicut dicit Gregorius in Moralibus, nulla est scientia si vtilitatem pietatis non habet. Et Anselmus dicit: Post donum pietatis, Spiritus sanctus scientiam superimponit pietati, cum mens sic timeret sibi et compatitur, ut quo valeat modo saluari, seruetur, eiq. Spiritus sanctus huius rei cognitionem largitur. Hunc etiam ordinem donorum tenet Augustinus de Doctrina Christiana. De hoc autem dono scientiæ sunt tria notanda. Primo, quæ scientia donum Spiritus sancti dicatur. Secundo qualiter per donum scientiæ in anima dies oriatur.

DE DONO SCIENTIÆ.
Qua scientia donum Spiritus sancti dicatur. Cap. I.
Tertio dicendum est, de dono scientiæ, quod immediate sequitur donum pietatis: quia sicut dicit Gregorius in Moralibus, nulla est scientia si vtilitatem pietatis non habet. Et Anselmus dicit: Post donum pietatis, Spiritus sanctus scientiam superimponit pietati, cum mens sic timeret sibi et compatitur, ut quo valeat modo saluari, seruetur, eiq. Spiritus sanctus huius rei cognitionem largitur. Hunc etiam ordinem donorum tenet Augustinus de Doctrina Christiana. De hoc autem dono scientiæ sunt tria notanda. Primo, quæ scientia donum Spiritus sancti dicatur. Secundo qualiter per donum scientiæ in anima dies oriatur.

Tertio quo modo per donum scientiæ menti conuiuium præparetur. **CIRCA** primum nota, quod Bernardus super Cantica in quodam sermone dicit: Scientia quædam est secularis, quæ inebriat non charitate sed curiositate, implet sed non nutrit, inflat et non ædificat, ingurgitat, et non confortat. Et talis scientia, non est, donum Spiritus sancti. Est alia scientia de qua Augustinus dicit. Est scientia quæ non est rerum vanarum, nec rerum curiosarum, sed de his quibus fides saluberrima, quæ ad veram beatitudinem ducit, gignitur, nutritur, defenditur, roboratur, et hæc dicitur donū Spiritus sancti. Et hoc donum gratuitum, est lumen supernaturale. Cuius actus est bene iudicare, secundum regulas legis æternæ de agibilibus per nos quorū non est determinata via quo ad nos, qualiter fieri debeant, eo quod non semper vniformiter fienda sunt. Vnde per donum scientiæ, innotescit homini rectum iudicium de creaturis, quod non est in eis verum bonum, et hoc fit per lumen supernaturale, scilicet per principia fidei, quæ sunt articuli fidei. Ideo ex consequenti, ad donum scientiæ pertinet resolueri hominis actiones, ad fidei articulos vt ad principia. Et notandum est, quod donum scientiæ principaliter respicit speculationem, scilicet, in quantum homo scit quid fide tenere debeat. Secundo se extendit ad operationem, quia per scientiam credibilem, et eorum quæ ad credibilia consequuntur, dirigitur in agendis. Vnde illi donum scientiæ habent, qui ex infusione gratiæ certum iudicium habent circa credenda, sic quod in nullo deuiant a rectitudine iustitiæ. Et hæc est scientia sanctorum, de qua dicitur: Iustum deduxit Dominus per vias rectas, et dedit illi scientiam sanctorum. Ex his patet, quod donū scientiæ est habitus infusus, in quo homo habet certum iudicium circa credenda, et agenda. Igitur sicut dicit Hieronymus in prologo super Biblia, Discamus in terris, quorum scientia remanebit nobis in cælis. Valde enim indignum esset, quod tantum laborarem circa scientiam, et virtutes, si desinerent esse in morte. Vnde Hieronymus, ibidem dicit, quod sacra Scriptura, est habitaculum regni cælestis. Eua cuabitur tamen imperfectio eius.

Qualiter per donum scientiæ dies in anima oriatur. Cap. I I.
SECUNDO videndum est, qualiter per donū scientiæ, in anima dies oriatur. De quo notandum est quod cum donum scientiæ sit habitus luminosus, a Spiritu sancto animæ infusus, qui omnia scrutatur, et omnem veritatem docet, quo habitu anima habet rectum et certum iudicium circa credenda, et agenda, ut supra dictum est, huiusmodi non possunt fieri sine lumine. Lumen autem facit diem, sicut dicit Hugo in libro de tribus diebus. Planum est, quod donū scientiæ causat diem spiritualem in anima, quæ secundum maiorem, et minorem illuminationem causat mane meridiem, et vespertinam horam. Mane huius diei, causat donum scientiæ, dum se extendit ad lumen scientiarum acquisitarum per studium et doctrinam: quæ scientiæ, licet sint quædam lumina, tamen sunt obscura. Quia sicut dicit Hugo in prologo super librum Angelicæ Hierarchiæ, Philosophis, vel sapientibus mundi datum est, veritates aliquas inuenire propter nos, quibus consummatio seruabatur. Vnde inueniunt veritatem illam, quam oportuit suscipere filios vitæ, ad obsequium summæ veritatis. Illis labor appositus est, nobis autem fructus seruabuntur. Ipsi arcana sapientiæ non nouerant, quia conditorium thesaurorum, scilicet incarnatum Iesum, non nouerant, sed naturali documento solo videntes, lippienti acie lumen nubillum, et ambiguum adduxerunt, propterea errauerunt, et euauerunt, cum

Qualiter per donum scientiæ dies in anima oriatur. Cap. I I.
SECUNDO videndum est, qualiter per donū scientiæ, in anima dies oriatur. De quo notandum est quod cum donum scientiæ sit habitus luminosus, a Spiritu sancto animæ infusus, qui omnia scrutatur, et omnem veritatem docet, quo habitu anima habet rectum et certum iudicium circa credenda, et agenda, ut supra dictum est, huiusmodi non possunt fieri sine lumine. Lumen autem facit diem, sicut dicit Hugo in libro de tribus diebus. Planum est, quod donū scientiæ causat diem spiritualem in anima, quæ secundum maiorem, et minorem illuminationem causat mane meridiem, et vespertinam horam. Mane huius diei, causat donum scientiæ, dum se extendit ad lumen scientiarum acquisitarum per studium et doctrinam: quæ scientiæ, licet sint quædam lumina, tamen sunt obscura. Quia sicut dicit Hugo in prologo super librum Angelicæ Hierarchiæ, Philosophis, vel sapientibus mundi datum est, veritates aliquas inuenire propter nos, quibus consummatio seruabatur. Vnde inueniunt veritatem illam, quam oportuit suscipere filios vitæ, ad obsequium summæ veritatis. Illis labor appositus est, nobis autem fructus seruabuntur. Ipsi arcana sapientiæ non nouerant, quia conditorium thesaurorum, scilicet incarnatum Iesum, non nouerant, sed naturali documento solo videntes, lippienti acie lumen nubillum, et ambiguum adduxerunt, propterea errauerunt, et euauerunt, cum

DE DONO SCIENTIÆ.
Qua scientia donum Spiritus sancti dicatur. Cap. I.
Tertio dicendum est, de dono scientiæ, quod immediate sequitur donum pietatis: quia sicut dicit Gregorius in Moralibus, nulla est scientia si vtilitatem pietatis non habet. Et Anselmus dicit: Post donum pietatis, Spiritus sanctus scientiam superimponit pietati, cum mens sic timeret sibi et compatitur, ut quo valeat modo saluari, seruetur, eiq. Spiritus sanctus huius rei cognitionem largitur. Hunc etiam ordinem donorum tenet Augustinus de Doctrina Christiana. De hoc autem dono scientiæ sunt tria notanda. Primo, quæ scientia donum Spiritus sancti dicatur. Secundo qualiter per donum scientiæ in anima dies oriatur.

sub ratione sperati, et amati. Spes enim præsupponit fidem, quia accedentem ad Deum oportet credere quia est. Et ideo spes aliquantulum magis attingit Deum quam fides, vel supra dictum est. Sed nec hæc attingentia, seu præsentia spei perfecta est, nisi Deus attingatur, et præsens fiat per modum amati, et amplexus, quæ debentur volutiue potentie, cui proprie conuenit habere, et possidere, ut patet per Augustinū vbi dicit sic: Appetitus quo inhiatur rei cognoscendæ fit amor cognita, dum tenet arque amplectitur placidam prolem, id est notitiam gignenti contingit. Et idem Augustinus dicit, quod quidam Deum cognoscunt, et tamen eum propter hoc non habent. Vbi præscindit cognitionem, ab habere. Multum enim differt, cibum cognoscere, habere, et gustare. Gustus autem non est in cognitione, sed in amore. Huius ratio est, quia dicit Hugo super Angelicæ Hierarchiæ, Amor acutus est, et tranfit omnia, et penetrat donec ad amatum, et in ipsum veniat, nec quiescit donec amatum teneat, et dicat: Non dimittam ipsum, donec introducam eum ad omnia intima mentis meæ, vbi esurio, et sitio ipsum ut dicitur, in Cantica. Quod exponens Bernardus dicit: Quis te non teneat Domine, qui tenentem te spe fortificas, perfectione decoras, perseverantia conducis, remuneratione perducis, ut scilicet reficias? **sequitur**: Ego autem non dimittam te, nisi benedixeris mihi, et numquam dimittam te, quia non benedixis, nisi tenentes te. Hæc ille. Igitur tenetur in cultu charitatis, quia Deus charitas est, et qui manet in charitate in Deo manet, et Deus in eo, in quo Dominus manet, dulci charitate reficitur. Quia sicut dicit Richardus, Amor siue charitas, est dulcedo saporis intimi, et quanto quis ardentius amat, tanto dulcius gustat, igitur in charitate est dulcor refectio. Iste gustus amorosus, totam familiam conuiuij mentalis primo ab impuritate mundat, virtutibus adornat, dulcedine cibatur, dilectione inebriat, lumine serenat, gaudio exhilarat. Ista Rabanus in sermone quodam declarat, dicens: Amor est ignis in meditatione, purificans mentem a sordibus vitiorum omnium. Est lux in oratione mentem irradians claritate. Est mel in gratiarum actione, mentem dulcorans in dilectione diuinarum beneficiorum. Est vinum in appropriatione mentem inebrians iocunda dilectione. Est sol in beatitudine, mentem clarificans serenissima illuminatione. Est vita mentem exhilarans ineffabili gaudio, perenni iubilatione. Hic cultus charitatis, fidem et spem format et cõformat et totum conuiuium mentis et cõsummat et perficit. Vnde Cassiodorus super Psalms dicit: Charitas est mors criminum, virtus pugnantium, palma victorū, concordia mentiu, societas electorum: quam fides concipit, ad quam spes currit, cui profectus omnium bonorum seruit. Ad quod conuiuium nos cõducit, qui est benedictus in æternū.

Obiectum spei propriū Boet. de cõs. philo. li. 3. pr. 2. nō lon. ge a prin. **Psal. 72. d** Aug. li. 10. de Trin. ca. 11. 10. 3. **Bern. super Cant. ser. 2 non longe a prin.** **Ibidem post med.** **1. Pet. 1. a Sap. 3. a** **Greg. lib. 6. Mor. c. 22.**

tertio dicendum est, de dono scientiæ, quod immediate sequitur donum pietatis: quia sicut dicit Gregorius in Moralibus, nulla est scientia si vtilitatem pietatis non habet. Et Anselmus dicit: Post donum pietatis, Spiritus sanctus scientiam superimponit pietati, cum mens sic timeret sibi et compatitur, ut quo valeat modo saluari, seruetur, eiq. Spiritus sanctus huius rei cognitionem largitur. Hunc etiam ordinem donorum tenet Augustinus de Doctrina Christiana. De hoc autem dono scientiæ sunt tria notanda. Primo, quæ scientia donum Spiritus sancti dicatur. Secundo qualiter per donum scientiæ in anima dies oriatur.

DE DONO SCIENTIÆ.
Qua scientia donum Spiritus sancti dicatur. Cap. I.
Tertio dicendum est, de dono scientiæ, quod immediate sequitur donum pietatis: quia sicut dicit Gregorius in Moralibus, nulla est scientia si vtilitatem pietatis non habet. Et Anselmus dicit: Post donum pietatis, Spiritus sanctus scientiam superimponit pietati, cum mens sic timeret sibi et compatitur, ut quo valeat modo saluari, seruetur, eiq. Spiritus sanctus huius rei cognitionem largitur. Hunc etiam ordinem donorum tenet Augustinus de Doctrina Christiana. De hoc autem dono scientiæ sunt tria notanda. Primo, quæ scientia donum Spiritus sancti dicatur. Secundo qualiter per donum scientiæ in anima dies oriatur.

Rich. lib. 5. de conspl. cap. 9.

Greg. li. 20. Moral. c. 1.

Isa. 18. 6.

Psal. 103. c.

Dion. de diuin. nom. c. 7. cir. fin.

cum mente transire uellent ea quae eis concessa sola fuerant nosse. Etiam haec scientia assimilatur aurorae, quae est mane et initium diei. Aurora enim est lux noua tenebris permixta, ut dicit Richardus. Sic et scientia humanae tenebris permixtae sunt, donec donum scientiae faciat nos circa eas iuste sentire, et recte iudicare.

SECUNDO donum scientiae extendens se ad lumen sacrae Scripturae, et ad credibilia, causat in anima horam meridianam diei spiritualis. Nam lumen horae meridianae clarius illuminat, et vehementius inflammat, ut patet ad sensum. Sic lumen sacrae Scripturae, super omnes scientias mentem clarius illuminat, et vehementius inflammat. Vnde Gregorius dicit sic: Quamuis omnem scientiam atque doctrinam, Scriptura sacra sine aliqua comparatione, transcendat, ut taceam quod uera praedicat, quod ad caelestem patriam uocat, quod a terrenis desiderijs ad superna amplectenda cor legentis inuitat, quod dictis obscurioribus exercet fortes, & paruulis humili sermone blanditur, quod nec sic clausa est ut pauesci debeat, nec sic patet, ut uilescat, quod uisum fastidium tollit, et tanto amplius diligitur, quanto amplius meditatur, quod legentis animum humilibus uerbis adiuuat, sublimibus uero sententijs leuat, quod aliquo modo cum legentibus crescit, quod ab auiculis lectoribus quasi recognoscitur, et cum doctis semper noua reperitur. Ut ergo de rerum pondere taceam, scientias tamen, omnes atque doctrinas, ipso etiam locutionis suae more transcendit. Haec ille. Sic ergo donum scientiae per lumen sacrae Scripturae, animum illuminat et inflammat ad modum lucis meridianae, ut dicatur de ea illud Isai: Sicut lux meridianae clara est.

TERTIO donum scientiae se extendens ad lumen scientiae moralis, et ad agibilia, facit horam uespertinam in die spirituali animae, quae est hora quietis, et terminus laboris: Exhibet enim homo mane ad operationem suam, usque ad uesperam, ait Psalmita. sic donum scientiae notificans homini rectum iudicium circa credenda, et agenda, ipsum quietat, dum eum in ueritate stabilizat. Sed et laborem minuit, et quasi terminat, dum eum gaudenter operari facit, quia finis laboris quietem aeternam ei pie ostendit. Vnde Dionysius dicit: Fides diuina est stabilis collocatio credentium, collocans eos in ueritate, et confirmans in intransmutabili identitate. sequitur: Et credentem in ueritate, teste Scriptura, nihil moueat, a letitia, quae est secundum ueram fidem, sed habeat in ea permanentiam immobilis identitatis. Et parum infra dicit. Ita igitur, principes, et duces nostrae sapientiae, scilicet Apostoli, et eorum discipuli, pro ueritate quotidie letantur, et moriuntur, testificantibus omnibus uerbo et opere ueritatem, sicut conueniens est. Et sic uespere, et mane dies tertius perficitur.

Quo modo per donum scientiae menti conuiuium praeparatur. Cap. III.

Que fames et quis cibo animae sit. August. de uita bea. di. sp. 1. di. 20. 1. Greg. lib. 1. Mor. c. 20.

TERTIO videndum est, quo modo per donum scientiae, menti humanae conuiuium praeparatur in die suo, et de diuersitate ferculorum illius. Circa quod sciendum est, quod Augustinus in libro de uita beata dicit, quod sicut scientia est cibus animae, ita uita sunt fames animae & sterilitas. Et illa fames causat quoddam ieiunium spirituale in anima, quod donum scientiae expellit ab anima. Vnde Gregorius in moralibus dicit: Scientia in die suo conuiuium facit, quia in ventre mentis, ignorantiae ieiunium superat. Ex quo patet, quod ignorantia, et uitia causant in anima ieiunium spirituale, quae quamuis sit incorruptibilis, tamen multum debilitatur, eo quod interius nullis ueritatibus cibatur, et ex consequenti nec appetitus ueris bonis satiatur: quia incognita amare non possumus, ideo nec gustare possumus, ut dicit Beda.

A super Lucam cap. 8. Igitur sicut consulit Augustinus in libro de uera religione: Omnis nigris theatricis, et poeticis, diuinorum scripturarum consideratione et tractatione pascamus animum atque potemus, uana curiositatis fame ac siti festum, & astuantem & inanibus phantasmatis, tamquam pictis epulis, frustra refici, satiari, cupientem, cum talia animum non fatiant.

SECUNDO donum scientiae prouocat animae appetitum, per manifestationem dulcissimarum ueritatum. Nam sicut dicit Augustinus super Ioannem: Veritas panis est, et mentem reficit, nec tamen deficit. Et quanto donum scientiae dulces ueritates magis manifestat, tanto appetitum magis prouocat. Quia quanto alimenta spiritualia plus sumuntur, tanto plus appetuntur, ait Gregorius. Alioquin, sicut dicit Hugo libro de uanitate mundi, frustra in nobis diuinae cognitionis abundantia crescit, nisi in nobis diuinae dilectionis flamma augeatur. Sed dilectio siue charitas, est cibus dulcissime reficiens mentem. Vnde Bernardus in libro de gradibus humilitatis dicit: Dulcis cibus et suauis est charitas, quae fessos alleuat, debiles roborat, maestos laetificat, iugum denique ueritatis facit suauem et onus leue in illo scilicet conuiuio mentali.

TERTIO donum scientiae coniuuantes multipliciter reficit, per ferculorum diuersorum deliciaform exhibitionem, quae in scientia sacrae Theologiae occultata ostendit, et coniuuantes illuminando gustare facit. Vnde Gregorius in moralibus exponens illud Iob: Tunc super omnipotentem delicijs affluens, dicit: Super omnipotentem delicijs affluens, est in amore illius sacrae Scripturae epulis satiari. In quibus nimirum tot delicias inuenimus, quot ad profectum nostrum intelligentiae diuersitates accipimus: ut modo nos uida pascat historia: modo sub textu litterae uelata nos reficiat medullitus, allegoria: modo ad altiora suspendat contemplatio anagogiae, in praesentis uitae tenebris, iam de lumine aeternitatis intermicans. In his uerbis Gregorius inuuit, triplicem mentem esse sacrae Scripturae, in quibus anima studiose mediante dono scientiae, diuersimode et dulciter reficiuntur. Prima est mensa historiae. Secunda est mensa allegoriae. Tertia est anagogiae. In mensa historiae, simplices cibantur ferculibus grossioribus. In mensa allegoriae, cibantur doctores ferculibus subtilioribus. In mensa anagogiae, perfectiores cibantur ferculibus dulcioribus. In mensa historiae, simplices cibantur ferculibus grossioribus, fidem roborantibus, dum simplices legunt in sacra Scriptura, quod aqua in uinum mutatur, Lazarus suscitatur, leprosus mundatur, caecus illuminatur, et huiusmodi. Tunc turba simplicium pascitur, quando fides exemplis roboratur. Vnde Alexander Nechan, super Cantica dicit: Ecce nobis recumbentibus ad mensam sacrae Scripturae, proponuntur prima mirae fragrantiae. Arbor siquidem propaginis, cuius radix erat protoplastus, decorata multitudine ramorum, qui sursum tenduntur protulit poma, id est exempla comestibilis et commendabilis saporis, per quae intellige bona opera, seu prophetarum uaticinia, quorum delizioso odore, sancta Mater Ecclesia quotidie recreatur. Haec ille. In mensa secunda allegoriae, reficiuntur subtiliores, ut doctores, et similes, subtilioribus et dulcioribus ferculibus, dum eis panis uerus de caelo promittitur, et datur, habens in se omne delectamentum, et omnem saporis suauitatis. Ex cuius manducatione resurrectio nobis promittitur, uita aeterna speratur, ianua caelestis aperitur, mensa aeternae refectiois praeparatur, corpus Christi hic uere manducatur, in quo nobis diuinitas propinatur. Vnde Hugo in primo capite super librum Angelicam Hierarchiae dicit carnem assumptam Iesus nobis in edulium proposuit, ut per cibum carnis, ad gustum inuiteret diuinitatis. Ex his autem confortatur anima, et surgit in spem uitam. De qua spe Gregorius in mora-

Aug. li. de uer. Relig. c. 51. 60. 1.

Aug. tract. 41. in 103. non longe a prin. 10. 9.

Bern. tract. de 12. gra. humil. Et superb. non longe a prin.

Greg. li. 20. Mor. cap. 9. in prin.

Alc. Nech. sup. Cant. cap. 5.

Ioan. 6. 4. Sap. 16. 6.

Hug. in 2. c. Aug. Hierar. lib. 2. post med.

in mora-

Greg. lib. 6. Mor. c. 13. uer. fin.

Hug. lib. 1. Super Ang. Hierar.

Greg. in E. nec. ho. 14. post med.

Cant. 5. a

Cant. 1. b. Ber. ser. 33. in Cant. ante med.

et cetera.

et cetera.

et cetera.

Reg. 10.

in spiritu diuino.

S. Bon. To. 6.

in moralibus dicit: Spes in aeternitate animum erigit, et idcirco nulla exterius aduersa; quae tolerat, sentit, quod non est modica refectio mentis. In mensa tertia, scilicet anagogiae, spiritalia et perfectiores pascantur, ferculibus dulcissimis, et sapidissimis. Cuius ratio potest esse talis: Anagogia, ut dicit Hugo, est ascensio, siue eleuatio mentis in contemplationem supernorum. Ideo ascendendo transcendit narrationem mensae historicae, sed contemplando transit ultra uelamina mensae allegoricae. Plena autem eleuatio, et pura contemplatio, in mente miram, et dulcem generat delectationem, et refectionem. Vnde Gregorius ualde dicit sic: Contemplatio amabilis, et mirabilis ualde dulcedo est, quae super semetipsam animum rapit, id est caelestia aperit, terrena autem debere esse contemptui ostendit, spiritualia oculis mentis patefacit, corporalia abscondit, ut talis contemplatio dicat illud Cantici: Ego dormio, et cor meum uigilat.

SECUNDO interius contemplando proficit, et ab iniquo opere foris quiescit. sequitur: Neque adhuc omnipotens Deus in sua claritate conspiciunt, sed quaedam ab illa anima speculantur, unde refecta proficiat, et post ad uisionis gloriam pertingat. Haec ille. Quare contemplatrix anima desiderans claram dilectionem, et plenam refectionem, confortata perit iam trahi de istis mensis ad illam gloriosam mensam, & eulationem caelestis conuiuij, dicens illud: Indica mihi quem diligit, anima mea, ubi pascas, ubi cubes in meridie. Bernardus exponens haec uerba dicit sic: Primo aduertit, quam eleganter sponsa amorem spiritus ab amore carnis discernat affectu, dum dilectum exprimeret magis iam uolens affectione, quam nomine, non simpliciter dicit, quem diligo, sed inquit, quem diligit anima mea, spirituales designans, amorem non carnalem. Indica mihi igitur, ubi pascas, et cetera. Antequam adimplebis me lactitia cum uultu tuo, uultum tuum requiro uultus autem tuus uera merides est. Haec ille. Hic merides anagogiae clarior est in splendore, et feruentior in calore. In splendore clarior, dum pater per uerbum infiniti splendoris se perfecte manifestat. Et in calore feruentior dum per amorem suum spiratum, qui est infiniti ardoris siue charitatis, se ad gustandum, amplexandum, et habendum liberalissime in anagogia communicat. Sed Bernardus ibidem dicit: Venuntamen quantumlibet, hic merides uix incalcescat, et radios suos multiplicet, per omnia mortalibus huius uita: curricula, fitque nobiscum usque ad consummationem saeculi, non tamen ad lumen peruenit meridianum patriae. Nam hic passus sed non ad saturitatem: nec cubare licet, sed uigilare oportet, propter timores nocturnos: nec hic clara lux nec plena refectio, nec turamansio. Igitur indica mihi ubi pascas, ubi cubes in uera meridie, scilicet in claritate lucis, et feruore charitatis tuae infinitae. Haec ille. De hac meridie dicit Bernardus ibidem, quod admirando exclamat, dicens: O uera merides plenitudo feruoris et lucis, solis statio, umbrarum exterminatio, paludum desiccatio, sterorum depulsio. O perenne solstitium, quando iam non inclinabitur dies. O lumen meridianum. O uernalis temperies. O aestiua uenustas. O autumnalis uertitas. O quietes et feriatio hiemalis. Hunc locum, inquit, tanta claritate, et pacis, & plenitudinis, indica mihi, ut ego te in lumine tuo per mentis excessum merear contemplari, et pascentem uertibus, quiescentem securis, et ceteris. Haec est mensa ueni Salomonis, in qua Regina Saba ultra non habuit spiritum hu-

A De mensa diuinae Scripturae siue scientiae, et de ferculibus, qua in ea apponuntur. Cap. IV.

DE hac mensa diuinae Scripturae siue scientiae Hugo loquens, dicit idem, sed per alia uerba, quae forte magis sapiunt. Vnde dicit sic: Sicut homo exterior in refectorio materiali ad horam cibo potuque reficitur, sic homo interior in refectorio sanctae meditationis diuersorum exemplorum ferculibus saginatur et uino compunctionis potatur. sequitur: In hoc ergo refectorio tres ponuntur mensae, id est tres intellectus diuinae Scripturae, uidelicet mensa historialis, mytherialis, et moralis. Prima mensa ponitur simplicibus, secunda doctioribus, tertia uisusque communiter. In prima, ponitur cibus grossior. In secunda, cibus subtilior. In tertia, cibus dulcior. Prima saporem continet exemplorum. Secunda coninet dilectionem mysteriorum. Tertia dulcedinem morum. In prima Christus panem fregit. In secunda, figuris ministrat uinum. In tertia, docet uerum. In prima, pascat miraculis. In secunda, figuris, in tertia, uerbis. Refectio miraculorum corroborat fidem. Impletio figurarum confortat spem, Doctrina morum adauget charitatem. Cum enim mortui suscitantur, leprosi mundantur, caeci illuminantur, tunc simpliciorum turba pascitur. Sed fides inde succret, dum Deus hoc fecisse creditur. Dum uero resurrectio Christi creditur, tunc nostra resurrectio speratur. Dum semen feminantis quibus terris congruat assignatur, quid aliud fit, quam quod in mentibus hominum, uerbi Dei amor ordinatur? Ponuntur itaque mensae, ponuntur et panes. Ad primam mensam Moyses offert panem conspersum, tamquam cibum grossiorem. Oleo deuotionis conspersum in superficie: quia lex nullum ad perfectum duxit. Dabatur tamen populo Dei exeunti de Aegypto ille panis, ad aliqualem deuotionem, eius et alleuacionem. Ad secundam mensam, Ruth, obtulit panem intinctum in acetone Dominicae passionis. Qui habet uirtutem patienter sustinendi omnia aduersa. Vnde Augustinus in libro de conflictu uictorum, et uirtutum dicit: Si passio Redemptoris nostri ad memoriam reducat, nihil tam durum, quod non a quo animo toleretur: parua enim omnia reputamus, si siue passioni comparemus, quae patimur. Simile dicit Isidorus de summo bono. Ad tertiam mensam, scilicet anagogiae, Christus dat panem supersubstantialis, seipsum in corpore et sanguine suo, ut sicut dicit Hugo, per cibum carnis, inuiter ad gustum diuinitatis, ut homo manducet panem Angelorum omne delectamentum, in se habentem, et omnis saporis suauitatem. Ideo maxime reficit. Vnde Vercellenis super Cantica dicit: Nihil est, quod ita gratam mentibus praestet refectioem sicut panis supersubstantialis, id est Eucharistiae. Et sic coniuuantes in prima mensa, ad exeundum de Aegypto alleuiantur. In secunda mensa, ad sustinendum patienter pericula uia animantur. In tertia mensa, coniuuantes sic reficiuntur, ut in aeternum non moriantur. Post appositionem panum, ponuntur diuersa genera pulmentorum. Nam tres pueri afferunt legumina. Paulus infirmus ministrat olera. Moyses offert diuersa ferculorum genera, mel scilicet de petra, oleumque, de faxis durissimis, butyrum de armento, et lac de ouibus, cum adipe agnorum et arietum filiorum Basan, et hircos cum medulla tritici, et sanguinem uiae biberent meracissimum. Post appositionem pulmentorum, ponuntur diuersa fercula carnis. Nam Abel offert agnum. Abraham arietem, Ioseph, uaccam. Moyses uolantia pennata, et rex Euangelicus altilia occisa, per quae signantur patres noui testamenti. Quidam dum gratia pinguedinis interna dulcedinis percipiunt, a terrenis desiderijs, ad sublimia contemplationis suae penna subleuantur, ait Gregorius. Post appositionem carnis, ponuntur diuersa fercula.

Hug. lib. 3. de clausura anima c. 8. in prin.

Leui. 7. a b

Heb. 7. c

Ruth. 2. c

August. lib. de conflict. uirt. c. uict. cap. 9. in prin.

Isid. lib. de contemptu mundi c. de patientia in aduersis.

Ioan. 6. d. Sap. 16. c. Hug. super 1. Ang. Hierar. c.

Daniel 1. c. Rom. 14. a. Dent. 22. b

Gen. 4. a. Gen. 22. c. Ios. 3. f. Psal. 77. c. Slat. 22. a

ferculis.

Joan. vi. a fercula piscium. Nam Apostoli afferunt pisces de mari. **Tob. 6. a** Tobias affert pisces de fluuio. Pisces de stagno in Leuitico. vbi dicitur: Omne quod habet pinulas et squamas, tam in mari quam in fluminibus, et stagnis comedetis. Vbi dicit Gregorius in Glossa Pisces, qui habent pinulas, solent saltare super aquas, et signant animas, quae eleuatur ultra illa fluxibilia per contemplantionem, et etiam aliqui sunt in actiua vita, et illi sunt comedendi, et Ecclesiae incorporandi, vel traiciendi, quia sunt mundi. Sed Hugo dicit: Pisces de mari sunt saeculares, qui sunt adhuc in hoc mari magno. Pisces vero de flumine, sunt doctores, qui fluunt scientiam ad alios in quieti. Sed pisces de stagno sunt claustrales quieti, qui omnes in flumine baptismi mundati sunt, et ideo comedendi sunt, id est in corpus Ecclesiae traiciendi sunt. Cum praedictis ferculis, donum scientiae tot vina ministrat potanda, quot proposuit fercula refectientia. Et huius ratio est, quia donum scientiae vt est donum Spiritus sancti, illuminat ad veritates sacrae Scripturae cognoscendas, et ad cognitias diligendas. Cognitio autem cibatur, sed dilectio potatur. Cognitio cibatur multipliciter. Quia sicut dicit Gregorius in Moralibus: In Scripturae sacrae verbis, tot delicias inuenimus, quot ad profectum nostrum intelligentiae diuersitates accipimus. Sed sicut in nobis crederet cognitio, ita in nobis debet augeri, et dilectio. Alioquin sicut Hugo dicit, in libro de vanitate mundi, frustra in nobis diuiniae cognitionis abundantia, crederet, nisi in nobis diuiniae dilectionis flamma auferat, quae animos inebriat, et pascat. Hic est notandum, quod sicut dicit Gregorius in Moralibus, Scripturae facta aliquando nobis cibus est, aliquando potus est. Cibus est in locis obscurioribus, quae quasi exponendo frangitur, et masticando glutitur. Potus vero est Scriptura in locis apertioribus, qui ita absorbetur sicut inuenitur. Ex his patet, quod in isto conuiuio non sufficiunt vina praecipua Assueri, nec vina condita sponges, nec vina mera Psalmista, et cetera. sed quod erunt fercula, tot erunt in conuiuio illa vina. Quia sicut dicit Origenes super Cantica: Non est plena refectio, nec omnimoda refectiois delectatio, nisi cum cibo potus iungitur. Hac ille. De ista refectioe spiritali siue conuiuio Richardus de sancto Victore dicit. O qualis refectio, vbi dapifer est Christus, pincerna vero Spiritus sanctus. Christus enim ministrat in cibo. Vnde David: Mittit Crystallum suam sicut bucellas. Spiritus sanctus ministrat in potu. Vnde David ibidem dicit: Habebit spiritus eius, et fluens aquae viuae, quia viuificant. Hac ille. Ratio huius appropriationis potest esse talis. Augustinus de Trinitate dicit, quod verbum perfectum est notitia cum amore. Cum igitur verbum aeternum sit notitia manifestans patrem, et cum hoc notificet omnem veritatem, illuminat enim omnem hominem venientem in hunc mundum. Veritas autem est dulcis refectio mentium, vt dicit Augustinus super Ioannem: Patet, quod refectio appropriatur filio. Sed cum in notitia sit amor, qui appropriatur Spiritui sancto, et amor sit vinum spirituale, potans, et reficiens et inebrians mentem; patet, quod potare vino spiritali et inebriare, appropriatur Spiritui sancto. Quod autem amor siue charitas, sit quoddam optimum vinu spiritali ostendit Hugo de Arca Noe, vbi dicit: Charitas siue amor similis est vino, quia habet effectus vini. Vinum namque eos, quos inebriauerit, reddit hilares, audaces, fortes, obliuiosos, et quodam modo insensibiles: sic charitas siue amor mundatam conscientiam mentem exhilarat secundum Psalmistam. Deinde audacem reddit, quando per munditiam conscientiae fiducia praestat. Deinde vires auget, quia sicut testatur Scriptura, Fortis est vt leo, qui confidit in Domino. Oblitionem quoque generat, quia dum tota intentione ad desiderium aeternum trahit, omnium transeuntium memoriam ab anima funditus euellit, et insensibile reddit:

quia dum mentem per internam dulcedinem medullitus replet, quidquid exterius amari inferitur, contemnit, quasi non sentiat. Hac ille. De hac ebrietate, dono septimo, cap. 7. Supra posita exempla nemo contemnat, quia donum scientiae in omnibus sensibilibus diuinos radios lucere manifestat. Vnde Dionysius dicit: Non solum sensibilia signa scripturarum, sed et totus iste mundus sensibilis, secundum quamlibet sui partem, est quasi propositio signans diuinam inuisibilia, iuxta illud: Inuisibilia Dei, et cetera. Hi autem radij non reuelantur immundis, sed solum amatoribus sanctitatis, qui studendo verae sapientiae in sanctis signis rerum materialium, abolita omni inepta et phantastica expositione, per intelligentiam purae veritatis, et amorem verae bonitatis, per donum scientiae transeunt ad contemplantionem simplicis, et purae veritatis. Ad quam non perducatur, qui est Deus benedictus in aeternum. Amen. Hac ille.

DE DONO FORTITVDINIS.

Quae fortitudo donum Spiritus sancti dicatur. Cap. I.

VARTVM donum Spiritus sancti, est donum fortitudinis, quod immediate sequitur donum scientiae. Quod Anselmus ostendit in libro de similitudinibus, dicens: Spiritus sanctus donum fortitudinis superimponit dono scientiae. Cuius ratio est: Dum enim mens pauida timens, atque donum pietatis compatiens, et iam quid agere debeat dono scientiae sciens, oportet vt dono Spiritus sancti sit fortis, ad operandum quae dicit, et quibus se saluari posse confidat. Quia sicut dicit Hugo super Angelicam Hierarchiam, perfectum non facit agnitio, seu cognitio veritatis in mente, nisi subsequatur habitus veritatis in operatione. Et veritas dicit: Si haec scitis, beati eritis si feceritis. Ideo fortitudinis donum sequitur donum scientiae. Circa hoc donum fortitudinis sunt notanda tria. Primo quae fortitudo donum Spiritus sancti dicatur. Secundo qualiter per hoc donum, dies spiritualis in anima oriatur. Tertio quale conuiuium, per hoc donum animae praeparatur.

CIRCA primum sciendum, quod duplex est fortitudo, vna quae est virtus, alia quae est donum Spiritus sancti. De fortitudine quae est virtus, multa dicit philosophus in Ethicis, inter quae dicit, quod fortis est qui non timet terribilia, & sustinet vt oportet boni gratia. Et Paulinus in epistola ad Hieronymum dicit: Qui vere fortis est nec temere audet, nec inconsulte timet. Et haec fortitudo se habet respectu ardui, et mali poenae, secundum dictamen naturalium principiorum. Et tali fortitudine sustinet homo pericula et laesiones propter bonum virtutis. Vnde Augustinus narrat, quod multi utilitatem reipublicae, proprie vitae praeponebant. Et Tullius de officijs dicit quod duo erant praepcepta Platonis, volentibus reipublicae prodesse. Primum vt utilitatem ciuium sic tueantur, vt quaecumque agunt ad eam referant, oblitri commodorum suorum. Secundum praepceptum fuit vt totum corpus reipublice curent principaliter, ne dum aliquam partem tueantur, reliquas deserant, et ideo haec fortitudo ordinat hominem ad finem, qui est infra limites naturae, vt patet. Est alia fortitudo, quae est donu Spiritus sancti, quae se habet respectu illius poenae secundum dictamen supernaturalium principiorum legis aeternae, sequendo Spiritus sancti specialem inspirationem, vel instinctum, quo mouentur aliqui ad vltro se offerendum ad sustentiam poenae praedictae. Ex quo patet quod donum fortitudinis,

Dionys. id. epi. ad Timot. Rom. 2. 6

Ansel. li. de similitudinibus. 130.

Hug. in 7. Ang. Hier. Ioan. 13. b

Duplex est fortitudo.

Arist. lib. 3. Eth. cap. 4. & 9.

Aug. lib. 5. de Civ. Dei cap. 17.

Quae fortitudo est donum Spiritus sancti.

nis, est habitus existens sicut in subiecto in voluntate inquantum negotiatur circa ardua, quo voluntas habitatur ad volendum mortem sustinere, pro defensione seu pro motione veritatis fidei vel morum, secundum dictamen legis aeternae, sequendo Spiritus sancti motuam inspirationem. Ex consequenti tamen, per ipsum donum fortitudinis, bene se habet voluntas respectu cuiuslibet alterius arduae poenae, et melius quam per aliquam moralem veritatem. Et ideo per istam fortitudinem, sancti fecerunt opera fortitudinis super humano modo, sustinent talia cum gaudio et exultatione, vt patet in Apostolorum actis, vbi dicitur. Ibant Apostoli gaudentes, et cetera. Et ista fortitudo ordinat, et disponit ad finem supernaturalem. De hac fortitudine dicit Gregorius in quadam homilia sic: Fortes facti sunt sancti, tortores domant, spiritum roborant, virtutibus coruscant terrena despiciunt, caelestia appetunt, occidi possunt, flecti autem nequeunt: nec sustinere flagella per infirmitatem metuunt, nec laesi vquam a veritate conticefcunt. Hac etiam fortitudo, instigationes, ad malum fortiter retundit, et repellit, sicut dicit Augustinus super Marcum, et Gregorius in homilia: Apostoli mundi huius potestatibus contraire non praesumerent, nisi eos sancti spiritus fortitudo solidasset, exemplum de Petro, qui magna auctoritate respondit. Obedire oportet Deo magis, quam hominibus, iam Spiritu sancto confortatus.

Act. 5. g

Greg. hom. 27. in Euang. cir. med.

Idem hom. 30. in Euang. post med.

Qualiter per hoc donum dies spiritualis in anima oriatur. Cap. II.

SECUNDO videndum est, qualiter per donum fortitudinis dies spiritualis in mente humana oriatur. De quo sciendum est, quod cum isto dono sicut cum alijs donis praedictis, Spiritus sanctus sit et habeatur, qui ad modum ignis illuminat, et inflammat vt dictum est: ideo animam, quam inhabitat illuminat, dum impetum irascibilis, et concupiscibilis, et aliarum passionum obumbrantium conuiuium animae fortiter reprimat, et tenebras vitiorum viriliter expellit, et ornatum virtutum omnium custodit, et omnes partes mentis contractis veclibus diuino soli patenter aperit, et dicit: Eleuamini portae aeternales, et introibit rex gloriae, fortis, et potens in praelio. Qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. De hac fortitudine dicit Ambrosius de officijs: Non mediocrius virtus animi est fortitudo, quae sola defendit ornamenta virtutum omnium, et iustitiam custodit, et quae implacabili praedio aduersus omnia vitia decernat. Inuicta ad labores, fortis ad pericula, rigidior aduersus voluptates, auaritiam fugat tamquam labem quandam, quae virtutem effeminat, et sic mentem obtenebrat. Sed necesse est videre, quae sint portae animae, per quas diuini radij animam ingrediuntur, et qualiter per donum fortitudinis aperiantur.

Psal. 23. b Ioan. 1. a

Amb. lib. 2. de off. cap. 2. p. 10. 4.

Tres anime potentiae, sunt tres portae mentis.

Aug. lib. 9. de Trin. & seq. 10. 3.

Psal. 76. 6

mens Gregorius super Iob dicit: Qui de temporalium amissione non lugeo, de temporalium abundantia consolari non possum, quasi de umbra: sed cum memor fui Dei delectatus sum, quia auctoris mei, quem adhuc videre non valeo sola, memoria delectat, quod sine lumine esse non poterat. Sequitur: Exercitatus sum, continua meditationis meae apertione diuino soli: & defecit spiritus meus, scilicet superbia tenebrantis, & caecantis: et diuinus illuxit. Quia quanto Spiritus sancti virtus in nobis fortificatur, et proficit, tato nofter spiritus deficit. Et tunc in Deo plene proficimus, cu a nobis plene defecerimus, ait Gregorius. **S**E C U N D O per donum fortitudinis, porta intellectualis aperitur verbo aeterno siue filio, dum eam forti conatu a clamore, et sollicitudine temporalium constructam abstrahit, et ad auditionem Verbi Dei conuertit. & instructionem, et fidei eius receptionem, & praepceptorum eius obseruationem. Quia sicut dicit Augustinus. Sapientia quae est Filius Dei, non cessat loqui occulta inspiratione ad intellectualem creaturam, vt ad se conuertatur, et sic saluetur. Et valde necesse est, vt se homo ad lumen sapientiae conuertat: quia sicut dicit Augustinus de libero arbitrio, Auertentes se a lumine, ad vmbra carnalitat, continue obtenebrantur, intantum quod non possunt videre etiam quod summe bonum est, & malum reputant, quod etiam in se bonum est. Sicut ergo isti obtenebrantur & sunt in nocte, ita illi illuminantur & in die sunt. Quia Sol refulget in clypeos aureos, id est in puros animos, et ideo fortitudo genium caecarum, id est irrationalium vitium, dissipata est.

Greg. li. 28. Mor. c. 24.

Idem li. 22. Mor. ca. 24.

Aug. super Gen. ad lit. seram. li. 1. ca. 5. to. 1. Idem li. 2. de lib. arb. c. 10. cir. fi. 10. eod.

1. Mac. 6. 8

Aug. 8. de Mor. Eccl. c. 15. 10. 1.

Greg. lib. 7. Mor. ca. 8. in prin.

Eccl. 43. a

Tres sunt gradus fortitudinis. Macr. li. in som. Scip. cap. 8. Act. 5. a

Psal. 5. a

Cant. 1. b

TERTIO per donum fortitudinis, porta voluntatis aperitur Spiritui sancto, id est amatori aeterno: quia sicut dicit Augustinus libro de Moribus Ecclesiae, Fortitudo est amor omnia propter Deum facile perferens. Ille ergo fortis amor aperit voluntatem Spiritui sancto, dum eam omnem carnalitate fortiter vincere facit, ita vt etiam seipsum contemnat, & omnes delectationes huius vitae fortiter extinguat. Ex tunc enim nihil resistit Spiritui sancto. Vnde Gregorius in Moralibus dicit sic: Iustorum fortitudo est, carnem vincere, proprijs voluptatibus contraire, delectationes vitae praefectis extinguere, huius mundi aspera pro aeternis praemijs amare, prosperitatis blandimenta contemnere, aduersitatis metum superare. Contractis igitur istis veclibus ferreis voluntatis, & amoris per donum fortitudinis, aeternus sol ingrediens, & tripliciter exurens montes mentis, igneos radios exufflat. Sol iste diuinus tripliciter exurit montes, secundum tres horas diei fortitudinis, scilicet mane meridie, et vespere: quae accipiuntur secundum tres gradus fortitudinis. Primo enim donum fortitudinis facit mane diei spiritualis, quando se extendit ad gradum fortitudinis politicae. Politica autem fortitudo, vt dicit Macrobius de somno Scipionis, est mentem supra metum periculi erigere, et nihil nisi turpia formidare. Quod vtiq; perfectius facit fortitudo vt donu est, vt patet ex Actibus in Apostolis, vbi dicitur, quod gaudentes ibant a conspectu concilij. Gaudium autem causat serenitatem metis, id est lucem. De hoc potest exponi illud Psalmi: Mane astabo tibi, et cetera. Secundo donum fortitudinis facit meridiem diei spiritualis, quando se extendit ad gradum fortitudinis, prout est virtus purgatoria. Fortitudo autem purgatoria, vt dicit Macrobius ibidem, est animam non terri corpore patiente. Quod vtiq; perfectius facit fortitudo vt donum est, vt patet per sanctum Andrean, qui toto corde gaudens desiderabat poenam crucis. Et Agatha quasi ad epulas inuitata, et cetera. Hi cum sponsa, desiderabant, Christum sequi ad cubitum crucis in meridie, id est in fetore charitatis. Tertio donum fortitudinis facit horam, vespertinam diei spiritualis, quando se extendit ad gradum fortitudinis, prout est purgati animi virtus:

Fortitudo autem purgati animi, vt dicit Macrobius ibidem, est passiones non vincere, sed omnino ignorare. Quod vtique perfectius facit fortitudo, vt donum est, vt patet in illis, qui possunt dicere cum beato Job 27. b. Donec deficiam, non recedam ab innocentia mea. Neque enim reprehendit me cor meum in omni vita mea. quod ostendit fortitudinis consummationem. Factum est, igitur vespere et mane dies quartus.

Quale conuiuium per hoc donum animæ preparatur. Cap. III.

TERTIO videndum est, quo modo donum fortitudinis mētī humane in die suo conuiuium spirituale prepararet, et conuiuantes disponat ad omnem veritatem. De quo notandum est, quod sicut Gregorius in Moralibus dicit, fortitudo in die suo conuiuium facit, dum aduersa non metuit, trepidanti mentis cibos confidentiæ apponit. Necessitatem huius refectionis ostendit Glossa super Matthæū, quæ videtur accepta de libro Augustini de sermone Domini in monte, vbi dicitur: Quia nondum Dei visione fruimur, cibis in via est nobis necessarius, vt quandoque ad patriam veniamus, et ideo panē petimus, ad quem nemo peruenit sine Spiritu sancto in dono fortitudinis, quia vbi fortitudo, ibi est esuries iustitiæ. Aternus enim cibus animæ plenitudo est iustitiæ: et quotidianus, cū quotidie illam esurientes implemus. Hæc ille. Igitur videmus, qualiter donum fortitudinis in mentali conuiuium operetur, et reficiat vires conuiuantes. De quo sciendum est, quod sicut dicit Tullius primo libro rethoricæ, Fortitudinis vt est virtus humana, quatuor sunt partes, scilicet fidentia, magnificentia patientia, et perseverantia. Fidentia siue fiducia, conuiuantes de conuiuium inchoato, vsque in finem, certa spe assecurat. Magnificentia vero, in conuiuium vt decet administrat. Perseuerantia conuiuantes ad stabilem mansionem inuitat. Patientia autem conuiuantes confortat et quietat.

FIDENTIA igitur vt est virtus humana conuiuantes de conuiuium hic assecurat, hic inchoat amabiliter, et de fine consummando, hic temporaliter, & delectabiliter assecurat. Vnde Tullius vbi supra dicit: Fidentia est certa spes animi, perducendi in finem rem inchoatam. Sed fidentia, vt est ex dono fortitudinis, quod est donum Spiritus sancti, conuiuantes de conuiuium temporaliter inchoato, assecurat de fine consummando feliciter, et possidendo æternaliter. De hac fidentia Petrus dicit: Benedictus Deus et Pater Domini nostri Iesu Christi, qui secundum magnam misericordiam suam, regenerauit nos in spem vitam, per resurrectionem Iesu Christi ex mortuis, in hereditatem incorruptibilem, incontaminatam, & immarcescibilem, conseruatam in cælis, et cetera. Hæc fidentia conuiuantes dulciter reficit, quia secunda mēs est quasi iuge conuiuium. Hæc confidentia expellit a conuiuantiibus omnem diffidentiam, Psalms: Qui confidunt in Domino sicut mons, et cetera.

MAGNIFICENTIA vero, vt est virtus humana, in conuiuium magnifice ministrat, et splendide, vt decet. Vnde Tullius dicit ibidem. Magnificentia est magnarum rerum splendida administratio. Sed Magnificentia, vt est ex dono fortitudinis, conuiuantes magnifice dicit, et consolatur, & exultat. Vnde Psalms dicit: Magnificauit Dominus facere nobiscum, facti sumus lætantes. Gregorius in Moralibus dicit: Deus hominem magnificat, quia largitate rationis dicit, quia infusione gratiæ visitat, quia honore collatæ virtutis exultat. Quibus anima maxime reficitur: quia magno animo & rationali nihil est magnum, nec fatiat eum nisi solus Deus, qui est immensus. Vnde Macrobius dicit: Nihil est magnum præter animum magnum, nec tibi magno aliquid est magnum. Hæc igitur virtus, quæ ho-

minem sic magnificat, excludit vitium oppositū, scilicet paruificentiam, quod a magnificentia debita et recta facit deficere. Vnde opes et sumptus conuiuij, non possunt mensurari: quod in tam excellenti, & solemni conuiuium fieri non licet.

PATIENTIA autem conuiuantes confortat, vt est virtus humana, ne propter difficultatem imminētium periculorum huius vitæ frangantur. Vnde Tullius ibidem dicit: Patientia est causahonestatis, ac vilitatis, arduarum rerum voluntaria ac diuturna perfectio. Sed patientia vt est ex dono fortitudinis, conuiuantes non solum facit aduersa voluntarie sufferre, sed et vt victores sine murmure gaudenter pertransire, vt Apostoli faciebant. Vnde Cassiodorus super Psalms dicit: Patientia vincit aduersa, non colluctando, sed sufferendo, non murmurando, sed gratias agendo. Ipsa est quæ feces totius voluptatis abstergit, ipsa est quæ limpidas animas Deo reddit. Hæc virtus expellit vitia opposita a conuiuium, quæ tranquillās mentes confundunt, vt impatientiam, discordiam, rixam, seditiones, et cetera talia quæ mentis conuiuium molestant, et perturbant. Et hæc patientia perfectius animam reficit, quia perfectum opus habet. Vnde Dominus dicit: In patientia vestra possidebitis animas vestras. Vbi Gregorius dicit: Quid est animas possidere, nisi perfecte in omnibus viuere, cunctisq. mentis motibus quasi ex arce veritatis dominari, quod vtique valde animam consolatur et reficit?

PERSEUERANTIA vt est virtus humana, conuiuantes & stabilitat in bono et conseruat in permanentia, vsque ad conuiuium plenam consummationem, vt fit in via. Tullius vbi supra dicit: Perseuerantia est in ratione bene constituta stabilis, et perpetua permanentia. Sed perseuerantia vt est ex dono fortitudinis, conuiuantes in conuiuium non solum perseuerare facit vsque ad conuiuium temporalis terminum, sed & introducit in conuiuium sine termino æternum, vbi est refectionis mentis excellentissima et satietas: quia tunc factior cum apparuerit gloria tua, ait Psalms. Vnde sanctus Bernardus in epistola dicit: Absque perseuerantia, nec qui pugnat victoriam, nec palmam victor consequitur. Ipsa enim est nutritrix ad meritum, mediatix ad præmium, soror patientiæ, constantiæ filia, amica pacis, amicitiarum nodus, vnitatis vinculum, sanctitatis propugnaculum. sequitur: Tolle perseuerantiam, nec obsequium mercedem habet, nec beneficium gratiam, nec laudem fortitudo. Sola est enim cui æternitas redditur, vel potius quæ æternitati hominem reddit, dicente Domino: Qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Hæc ille. In hac perseuerantia est refectionis dulcissima. Nam idem verbum Domini, scilicet qui perseuerauerit vsque in finem saluus erit, exponens Augustinus in libro de verbis Domini dicit: Cum perueneris ad tres panes perseuerando, hoc est ad cibum et ad intelligentiam Trinitatis, habes vnde viuas, et vnde pascas, nec timeas, ne finias. Non enim panis ille finietur, sed omnem indigentiam tuam finiet, ergo et omnem famem affligentem a te expellet. Ex his igitur patere potest, qualiter quatuor partes fortitudinis perficiuntur, vt sunt virtutes humanæ per donum fortitudinis, quia habitus supernaturales perficiunt naturales, vt dicit Dionysius.

DE DONO CONSILII.

Quid consilium sit, et quid donum consilij dicatur. Cap. I.

VINTVM donum Spiritus sancti, quod facit diem spiritualem in anima et conuiuium, est donum consilij, quod immediate sequitur donum fortitudinis, vt Gregorius ostendit in Moralibus, vbi dicit: Valde fortitudo

Fortitudinis quatuor partes

Fidentia

1. Pet. 1. a

Prou. 15. b

Psal. 124. a

Magnificentia

Psal. 125. a

Greg. lib. 8.

Mor. ca. 7.

B

C

D

E

F

Patientia

Apoc. 5. b

Cass. in ps. 32.

Luc. 21. d

Greg. lib. 5. Mor. c. 13. in fin.

Perseuerantia

Psal. 16. c Bern. epist. 129.

Mat. 10. 4 & 24. b

August. de verb. Dom. ser. 29. an. med. 10. 20.

Dionys. 1. Ang. Hier.

Greg. lib. 1. Mor. c. 18.

Ans. lib. de similit. cap. 130.

tudo destruitur, nisi per consilium fulciatur. Et Anselmus in libro de similitudinibus dicit: Post donum fortitudinis, Spiritus sanctus donum consilij superædificat: quia cum mens iam fortis ad operandum, quæ pie timendo scit esse facienda sui experimento, ducit ex Spiritu sancto, quid de omnibus consulere debeat. Ex quo concludit, quod post donum fortitudinis, sequitur immediate donum consilij. Ad maiorem autem notitiam istius doni consilij, sunt quinque notanda. Primo quid consilium sit, et quid donum consilij dicatur. Secundo necessitas istius doni consilij declaratur. Tertio differentia inter consilia diuina, et propria assignatur. Quarto qualiter dies spiritualis ex dono consilij in anima oriatur. Quinto qualiter conuiuium per donum consilij in anima preparatur.

Damas. lib. 2. sid. orth. ca. 22. cir. med.

Sap. 9. d

Sap. 7. d

Quid sit donum consilij

Greg. lib. 2. Mor. c. 27. ante med. Eccli. 32. d

Arist. li. 3. Eth. c. 3.

Greg. lib. 1. Mor. c. 11.

Ibidem.

A consilij exercitatione illorum cogitatione fatigata, in conditoris sui specie et contemplatione requiescere querunt. sequitur: Vnusquisque eorum adhuc in mundo, corpore positus, mente tamen extra mundum surgit, ærurnam exilij quam tolerat deplorat, et ad sublimem patriam incessabilibus se amoris stimulis excitat. Vnde inuenit salubre consilium, temporale hoc despiciere quod percurrit: et quo magis crescit, consilij scientia, vt peritura deferat, eo augetur dolor, quod nec dum ad mansura, siue æterna contingat. Et ideo solerti consilio infigit mentem, et caute se in omni actione circumspicendo considerat. Et ne ex re, quæ agitur repentinus finis & aduersus surripiat, hunc prius molliiter posito pede cogitationis palpat, et pensat: ne in his quæ agenda sunt precipitatio impellat, ne praua per concupiscentiam aperto bello superent, ne recta per inanem gloriam insidiado supplantent. sequitur: Et mens electi cuiuslibet, quo magis per consilium viuere nititur, ex angustia itineris dolore fatigatur. Hæc ille. Ratio istius ultimi dicti est, quia consilia Dei sunt perfectissima: valent enim ad vitandum omne malum, et ad consequendum omne bonum perfectissime, et ideo ducunt per itinera arctissima. Arcta est enim via quæ ducit ad patriam, vt Christus dicit. Arcta autem via, vt plurimum sunt rectiores et breuiores, quam lata. Perfecti autem viri stimulis amoris agitati vehementius amplectuntur, vt perfectius & citius inueniatur quod amatur, & creditur, et queritur. Istis consilij optimis, anima deuota fuit a Spiritu sancto inspirata et instructa, quando post inquisitionem Dei, in lectulo corporali: comodi, et non inuenio, dixit: Surgam circumuibitatem, et per vicos, & plateas queram quæ diligit anima mea. Origenes alloquens animam illam, ait: O te dementem & vesanam, quæ omnia mouentem immota quæsisti in lectulo, omnia illuminantem radijs immensi luminis quærebas in tenebris, quæ immensum & incomprehensibilem, quæfisti ductu rationis et inuenire voluisti, et tenere. Non bono consilio vsa es, vide quid facias. sequitur: Dixit ergo surgam. vbi dicit Origenes: Iam nunc video, quia meliori consilio vsa es, quod commodum lectulis vis postponere, tenebras noctis euadere, delicta et commissa punire, & ab eis vis diuina, a quibus Deus non potest aliquid inueniri. sequitur: Circumuibitatem, id est Ecclesiam militantem inquirendo a spiritualibus viris, et doctoribus de quæsito & non inuenio, licet gloriosa dicta sint de Ciuitate Dei testare Psalms: Igitur queram per plateas, id est per præcepta, quæ sunt via omnibus credentibus communis & lata. Queram, per vicos, Glossa id est in his, qui sunt viri spirituales, qui gradiendo ad cælestia, arctam viam consiliorum tenent. Vnde & Bernardus dicit: In vicis ambulamus, qui corpus arctamus, qui pœnas hic luimus, qui munditiæ et continentie vacamus. Et Vercellensis super Cantica dicit: Optimum est consilium, surgere ad sponsum querendum et efficaciter inueniendum in plateis præceptorum, & in vicis spiritualibus consiliorum. Vnde in eis instructa, & excitata ab angelis inuenit quem diligebat. & quæsivit dicens: Inueni quem diligit anima mea. Surge igitur & ad consilium ingredere ciuitatem, ibi tibi dicitur, quid te oporteat facere.

Mat. 7. b

Can. 3. a

Psal. 36. a

Can. 3. b

Act. 9. a

Quæ sit differentia inter consilia diuina et ea, quæ ex propria voluntate liberi arbitrij oriuntur. Cap. I I I.

TERTIO videndum est, quæ sit differentia inter consilia a Spiritu sancto inspirata per donum consilij, et inter consilia exorta ex propria voluntate liberi arbitrij. Prius autem videndum est consilij proprijs ex voluntate propria surgentibus, vt ex hoc facilius

De re-
furr. Dom.
ser. 3. ante
med.

Voluntas
propria qd
fit.

Joan. 8. f

Idem super
Cantica
cir. 72
Ista. 58. a
Idem ser. 3.
de Resurr.
Dom. cit.

Rom. 1. c

Rom. 10. a

Luc. 12. b. c

Conilia Dei
quæ et qua
lia.

Aug. 11. 20.
conf. 6. 20.
10. 2.

Aug. con-
tra Faust.
li. 20. ca. 6.
post med.
10. 4.

Conilia di-
uina quali-
ter audienda

Joan. 8. f

Ius cognoscantur consilia diuina ex inspiratione Spiritus sancti procedentia. Primo igitur notandum est, quod Bernardus in sermone de lepra Naaman dicitur sic: In corde est duplex lepra scilicet propria voluntas, & proprium consilium. Et lepra vtraque nimis est pessima. Et prius hic videndum est, quid sit propria voluntas. De hoc dicit Bernardus in eodem sermone: Voluntatem propriam dico, quæ non est communis cum Deo & hominibus, sed nostra tantum: quando quod volumus non ad honorem Dei, non ad utilitatem fratrum et proximi, sed propter nos ipsos facimus, non intendentes placere Deo, & prodesse fratribus vel proximo, sed satisfacere propriis animorum motibus tunc propria voluntas sola est. Sic et loquens de proprijs mendax est, ait Ioanes. Et sequitur: Huic contraria est recta fronte charitas. Quid enim odit Deus, aut quid punit præter propriam voluntatem? Cæter voluntas propria, & infernus non erit. In quem enim ignis ille deficiet, nisi in propriam voluntatem? Nam voluntas illa propria dicitur, cui assentimur, & cui se liberum inclinatur arbitrium. Hæc autem desideria, & concupiscentiæ, quæ inuitos tenent, non voluntas, sed corruptio voluntatis est. Et idem super Cantica dicit: Grande malum propria voluntas, qua fit vt bona tua tibi bona non sint. Etenim si in die ieiunij mei, inueniatur propria voluntas mea, non tale ieiunium elegit Dominus. Ex illa voluntate propria oritur proprium consilium, de quo dicit Bernardus in eodem sermone, scilicet de lepra Naaman sic: Lepra proprii consilij eo perniciosior est, quo magis occulta, quanto plus abundat, tanto quis sibi sapientior videtur esse. Hæc est illorum qui zelum Dei habent, sed non secundum scientiam. sequentes errorem suum & obstinati in eo, ita vt nullis velint consilij acquiescere. Hi sunt unitatis diuiores, inimici pacis, charitatis expertes, vanitate tumentes, sibi placentes, & magni in oculis suis, ignorantibus Dei iustitiam, et suam volentes constituere. Et quæ maior superbia, quam vt vnus homo totius congregationis iudicio iudicium suum præferat, tamquam si ipse solus habeat spiritum Dei? Eant nunc qui se faciunt religiosiores alijs, qui non sunt sicut ceteri hominum, ecce arioli & idolatræ facti sunt. Ecce consilia propria.

Sed nunc de consilij diuinis videamus, quæ & qualia sunt. De quo primo sciendum est, quod Deus summe sapiens & summe bonus, omnibus consulentibus eum de omnibus liquide respondet, & se affabilem & amicum verum ostendit. Vnde Augustinus libro confessionum parum vltra medium dicit: Domine omnibus consulentibus te, simulq. audientibus & diuersa consulentibus, tu liquide respondes, sed non liquide omnes audiunt. Omnes vnde volunt, consulunt te, sed non semper quod volunt audiunt. Sequitur: Optimus minister tuus est, qui non magis meretur hoc a te audire, quod ipse voluerit, sed potius hoc velle, quod a te audierit. Hæc Augustinus. Ratio huius est, quia ipse solus scit, quid nobis necessarium est, & quid nobis expedit: et ideo magis debemus sequi consilia sua, quam nostra, tamquam optima. Dicit enim Augustinus contra Faustum, quod consilium Dei est super omne consilium creaturæ, & eius consilium omnibus consilij præferimus, sicut & fidem Euangelicam omnibus hæreticorum disputationibus anteposimus. Consilia enim diuina valent ad omnia mala declinanda, et omnia bona consequenda, sicut in consilij Euangelicis patet, et ideo sunt, sollicite audienda, & studiose obseruanda.

Sed quæ qualiter sunt consilia diuina audienda? Respondeo, quod sunt consilia a Christo dicta, sunt consilia a sanctis doctoribus scripta, et sunt consilia a Spiritu sancto inspirata. Consilia a Christo dicta, nemo potest audire, nisi sit ex Deo. Vnde Dominus dicit: Qui ex Deo est, verba Dei audit: propter hoc vos non auditis, quia ex Deo non estis. Ex Deo

autem sunt, qui quantum ad intellectum, sunt aliquibus luminibus diuinis illuminati, et quantum ad affectum aliquibus affectionibus diuinis calefacti, & a patre tracti. Consilia a sanctis doctoribus scripta, nemo potest audire, nisi cui Christus aperit sensum scilicet interiorum. Vnde in Luca dicitur: Tunc aperuit illis sensum, vt intelligeret scripturas. Habet enim anima sensus interiores, vt dictum est, sicut & exteriores, Et illos sensus Dominus aperit per experientiam, quæ est intelligentia magistra, vt dicit Hugo. Vnde & Bernardus exponens dictum verbum, scilicet Aperuit illis sensum, dicit sic: Cum enim scripturarum interiorum sensum, et veritatem miraculorum, et sacramentorum Dei cospimus, non solum intelligere, sed et quadam, vt ita dicam, experientia manu palpare & tractare, quod non fit nisi quodam conscientie sensu: tunc aperuit nobis sensum, vt scripturas intelligamus. Consilia autem a Spiritu sancto inspirata, nemo audire potest, nisi habeat aures interiores. Vnde Dominus dicit: Qui habet aures audiendi audiat quid spiritus dicat. De hoc Gregorius dicit super Ezechiel: Non aures corporis, sed mentis querit Dominus. Et Haymo exponens illud ibidem verbum dicit: Carnis aures ad audiendum tantum consistit, cordis vero aures, auditu simul et intellectu viget. Sed Richardus: Aures audiendi habet, qui habet sensum intelligendi, et affectum diligendi, et promerendi ea, quæ consuluntur vel promittuntur, vt supra dictum est. Item consilia a Spiritu sancto inspirata sunt occulta, sed tamen sua euidentiæ habent plura testimonia. Quod sanctus Bernardus ostendit in epistola ad Comitum, in qua dicit sic: Cum mors animæ peccatum sit, vita eius sine dubio iustitia fidei est, quoniam iustus ex fide viuunt. Iustus autem quis est, nisi qui amanti se Deo vicem rependit amoris? Quod non fit, nisi reuelante Spiritu sancto per fidem homini æternum Dei propositum super salute sua futura. Quæ sane reuelatio non est aliud, quam infusio gratiæ spiritualis, per quam dum facta carnis mortificantur, homo ad regnum præparatur, simul accipiens in vno spiritu, & vnde se præsumat amatum, & vnde redamet, ne gratis amatus sit. Ecce testimonium vnum. Sequitur: Hoc itaque est illud sacrum secretumque consilium, quod a Patre Filij in Spiritu sancto accipies, suis, quos nouit per eundem spiritum iustificandos, communicat, et communicando iustificat: quando id quisque accipit in sui iustificatione, vt incipiat & ipse cognoscere, sicut & cognitus est, cum videlicet datur & ipsi in testimonium præsentent aliquid de sua futura beatitudine, quemadmodum ab æterno latuit in prædestinante, & plenius apparitur in beatificante. De qua tamen percepta iam summet ex parte notitia, interim quidem gloriatur in spe, nondum tamen in plena securitate. Sequitur: Quam miserandi sunt, qui ad tam iucundum consilium iustorum, nullum adhuc tenent suæ vocacionis testimonium? Sequitur: O infelices amatores sæculi male securi, quantum distat vestrum consilium a consilio iustorum. Proculdubio inter consilium vtrorumque magnus chaos firmatum est. Nam quo modo iustus longe se facit a consilio & concilio malignantium: ita nec resurgent omnino impij in iudicio, neque peccatores in consilio iustorum. Hæc Bernardus ibidem. His subtiliter & fideliter intellectis, apparet aliquoties differentia inter consilia humana & diuina.

Qualiter ex dono consilij dies spiritualis in anima oriatur. Cap. I V.

Quarto videndum est, qualiter per donum consilij dies spiritualis in anima oriatur. Circa quod notandum est, quod Dionysius dicit, quod magnus iste Sol est euidens diuinæ bonitatis imago, totus splendens, semper lucens, et omnia luminis sui capacia illuminat,

Luc. vi. 8

Hug. in 6.
o. Aug. 11. a
var.

Ber. lib. de
natura &
dignitat. am.
diu. ca. 10.
post med.

Mat. 13. f
Apo. 2. g
Greg. super
Ez. ca. hom.
1. non lon-
ge a prin.

Rich. expo-
sit. in Apo.
ca. 5. longo
post med.

Bern. epist.
107. post
med.

Rom. 1. b

Psal. 1. b

Dionys. de
diu. nom.
cap. 4.

Greg. lib. 1.
Mor. ca. 10.
Quest dies
consilij.

Joan. 11. b

Sap. 8. a

Eccli. 6. c

Psal. 5. a

Quæ est vo-
luntas Dei.

Meridies
consilij.

Psal. 8. b

Joan. 14. c

Greg. hom.
30. in Ena.
non longe a
prin.

1. Ioan. 4. d

Pro. 8. d
Eccli. 4. a
Quæ sit ve-
spera confi-
lij.

Greg. li. 20.
Mor. ca. 20.
post med.

illuminat, quantum in se est, & mensurat dies & horas totius nostri temporis. Sic Sol diuinus Spiritus sanctus, septem radijs donorum tam fulgidis quam feruidis, causat diuersos dies & horas spirituales in anima, vt dicit Gregorius in Moralibus, vbi dicit, quod donum consilij facit alium diem, quam alia dona. Et exemplificat de omnibus. Dies enim consilij est illuminatio quedam mentis, quæ coniuuantes faciat cautos, ne in aliquo periculo præcipitentur, & vt omnia prudenter et ordinate operentur. Vnde consilium dicitur oculus & cautio futurorum, vbi supra. Qui ambulat in hac die non offendit. Mane autem huius diei oritur ab æterno radio, et proposito diuine voluntatis, se menti humanæ manifestantis per radios inspirationis. Ex quibus mens inspirata exurgit, ad conformandum se voluntati diuine, secundum quod inspiratur a Spiritu sancto, et dirigitur a sapientia increata: quæ attingit a fine vsque ad finem fortiter, suauiterq. attingit omnia. A consilio istius mirabilis consiliarij, & voluntate numquam recedendum est. Vnde in Ecclesiastico dicitur: Fili audi & accipe consilium meum, & ne abijcias illud. Fili, inquit sapientia, audi consilium meum quantum ad intellectum: accipe quantum ad affectum: & ne abijcias, quantum ad effectum, vt dicas cum Psalmista: Mane astabo tibi, ad consilia tua sollicite inquirendo: & videbo, veraciter intelligedo: ex his quod tibi placeat vel displiceat, fideliter exequendo. Sed quæ est voluntas Dei cui iubemur conformare nostram voluntatem? Respondet Casarius in epistola ad Donatum vbi dicit, sic: Voluntas Dei est, quam Christus fecit & docuit, humilitas in conuersatione, stabilitas, in fide, in verbis modestia, in factis iustitia, in operibus misericordia, in moribus disciplina, iniuriam facienti non nocere, & illatam tolerare posse, pacem eum omnibus tenere, crucifixo fortiter assistere, charitati eius inseparabiliter adherere, Christo nihil præponere, quia nec ille nobis, quidquam præposuit. Mane igitur astabo tibi, & videbo, quoniam non Deus volens iniquitatem tu es.

MERIDIES autem huius diei clara, & feruida, procedit ex dono consilij, prout intellectum veritate illuminat & affectum charitate inflamat, ad inquirendum & obseruandum præclarissima præcepta Domini Iesu. In quibus coniuuantes maxime inflammantur, et illuminantur: quia præceptum Domini lucidum illuminans oculos, ait Psalmista. In istorum præceptorum & consiliorum obseruantia sancta Trinitas mentes amabiliter visitat, & dulciter inhabitat. Vnde dicit Dominus: Qui diligit me, sermones meos seruabit, & Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Veniet ad nos pater visitando memoriam, & excitando ad operandum: verbum patris illuminado intellectum, seu intelligentiam, ad clare contemplandum: Spiritus sanctus voluntatem inflammando, ad dulciter amandum. Mansionem autem faciunt apud nos. Cuius rationem assignat Gregorius in Homilijs, dicens: In quorundam corda venit Deus, et mansionem non facit: quia sic Deum recipiunt, vt tamen tempore tentationis ab eo recedant. In quorundam vero corda venit, & mansionem facit: quia sic eos amor diuinus penetrat, vt & tempore tentationis non recedant ab amore. Ille enim vere amat, cuius mentis delectatio praua ex consensu non superat. Qui autem in charitate manet, in Deo manet, & Deus in eo. De hac mansionem, in prouerbijs dicitur: Delicia mea esse cum filijs hominum. Tunc in meridiano exurit terram, Sol diuinus.

VESPERA vero huius diei spiritualis consummatoria, donum consilij causat in anima, dum eam inclinat ad inquirendum, & seruandum diuina & perfecta consilia a Domino tradita in Euangelica historia. De quibus consilij Gregorius in Moralibus, dicit: Qui

dam præcepta legis generalis, virtute perfectionis suæ transcendunt. Qui nequaquam hoc solum quod cunctis diuina vox præcepit implere contenti sunt, sed præstantiore desiderio, plus exhibere appetunt, quam in præceptis generalibus audire poterunt. Quibus Dominica voce dicitur: Vos qui reliquistis omnia, & secuti estis me, centuplum accipietis, et cetera. Tales, inquit Gregorius ibidem, cum Christo regnant, & iudicabunt, & non iudicabuntur. Sequitur: Paucis enim dicitur, et non generaliter omnibus illud quod adulescenti diuini dicebatur: Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in celo, & veni & sequere me. Paucis dicitur, quia non omnibus tanta perfectio donatur: ex quo per obseruationem consiliorum quasi in vespera diei spiritualis consummatur. Ratio huius est, quia per hæc consilia perfectissima, gradatim ascenditur vsque ad summos apices virtutum consummantium, vt sumus perfecti, sicut & pater noster caelestis perfectus est. Et quanto hæc consilia sunt perfectiora, tanto luminosiora, & diem spirituales metis magis perfectientia, vel consummantia. De gradibus istorum consiliorum et perfectione eorum Chrysostomus loquens, vbi Dominus tradit hæc consilia perfectissima, dicit sic: Vide quot gradus ascendit Dominus, & qualiter nos in ipsam virtutis verticem statuit, cum ostendit, quod primus gradus est, non incipere iniuriam a quacumque occasione, vel contra quemcumque. Secundus est quibuslibet malis nullo modo vindicari. Tertius gradus est, non facere vexanti, quæ quis ab eo passus est. Quartus est, exponere seipsum ad patientiam mala illata. Quintus amplius se tribuere, quam ille vult, qui fecit mala. Sextus, non odio habere eum, qui talia mala infert. Septimus, diligere eum qui hæc male operatur. Octauus benefacere ei, qui tantis malis offendit. Nonus orare pro illo, qui in malitia sic obstinatus est. Et ad ista principalia reducuntur alia consilia Euangelica. Sequitur: Et quia magnum erat consilium, præclarum præmium subdit dicens, quod tales similes erunt Deo. Vnde Dominus dicit. vt sitis filij patris vestri, & perfecti sicut & pater vester caelestis perfectus est. Et Augustinus in libro de sermone Domini in mote dicit: Ex illa regula intelligendum est, quod hic dicitur, de qua Ioannes dicit: Dedit eis potestatem filios Dei fieri. non natura sed præceptorum & consiliorum obseruantia.

Qualiter conuiuium per donum consilij in anima præparetur, et de tribus consiliarijs, qui dicuntur principales inter coniuuantes, quæ sunt tres anime potentia. Cap. V.

QVINTO videndum est, qualiter Spiritus sanctus, per donum consilij in die suo, & in illuminatione sua, conuiuium spirituale inchoat in mente, & perficiat. Circa quæ duo sunt videnda. Primo qualiter familia mentis & coniuuantes secundum dignitatem suam ordinentur, & in conuiuium locentur. Secundo est videndum, vbi donum consilij conuiuium suum celebret, & quæ fercula ministrantur.

De primis, scilicet qualiter familia mentis, & coniuuantes in conuiuium, secundum dignitatem ordinentur, & locentur sciendum est, quod sicut dicitur in libro de spiritu & anima, vt supra dictum est: Nobilis creatura est anima. Ciuitas namque Dei est, de qua tam gloriosa dicta sunt, scilicet quod ad imaginem & similitudinem Dei facta est. Et quia nulla est ciuitas absque populo, disposuit in ea conditor noster populum triplicis gradus, id est sapientes ad consulendum, milites ad pugnandum, artifices ad ministrandum & operandum. Sequitur: Ciues huius ciuitatis, sunt naturales & ingeni animæ vigores, tamquam indigenæ. Quorum distincti sunt gradus, alij superiores, alij medij, alij inferiores. Superiores,

Mat. 19. 9

Ibidem

Mat. 5. 8

Chrys. ho.
18. in Mat.
cap. 5. cit.
med.

Aug. lib. 1.
de ser. Do.
Mo. ca. 46.
Ipsius. 10. 4.
Joan. 1. b

In conuiuium
cõsiliij qua-
liter familia
mentis & cõ-
uiuantes or-
dinentur.
Aut. de
spir. & ani-
cap. 37. in
prin. apud
Aug. 10. 3.

Superiores, sunt intellectuales sensus, medij rationales, infimi animales. Quorum huiusmodi differentia est. Animales siue sensuales vel sensibiles, appetunt visibilia. Rationales discernunt, et discretionis oculo aspernantur mala, et eligunt bona. Intellectuales vero, pertrahunt ea ad diuina. *Sequitur*: Intellectuales ergo sensus sunt, tamquam anime consiliarij dicentes ei: Deum time, & mandata eius obserua. Hoc enim est omnis homo, idest totus. Rationales sunt milites, qui hostes concupiscentiarum impugnant per arma iustitiæ. Animales siue sensibiles sensus, sunt tamquam rustici & artifices, qui corporalibus rudimentis insunt & corpori necessaria ministrant vt infra patet. *Sequitur*: Hanc triplicem vim animæ, idest intellectualem, rationalem, & sensualem, vocat partes anime non integrales, sed virtuales, quia potentia eius sunt. Hæc omnia prædicta sunt in libro de spiritu & anima. Inter familiam, intellectualem, possunt locari & ordinari habitus infusi, vt fides, spes, & charitas: qui multum ornant conuiuium mentis. Inter familiam rationalem, locantur, vel possunt locari habitus acquisiti, vt prudentia, temperantia fortitudo & iustitia: qui viriliter repellunt vitia. Inter familiam sensualem, locantur habitus innati, vel etiam passionis aliquæ, vt amor, & odium dolor, & gaudium, & sensus interiores, & exteriores, secundum aliquem modum: quos donum consilij mediare vel immediate modificat, vt infra patebit. Et sic patere potest ordo et dignitas huius familiæ. sed de ministerio eorum infra dicetur.

Doni consilij vbi conuiuium celebrat.

Num. 20.

Greg. li. 23. Mor. c. 12. cir. med.

Pf. 84. b. Richard. lib. 4. de cons. temp. c. 15.

Osee. 2. c. Pfal. 84. b.

Pfal. 75. a. Leo ser. 9. in Nat. Do. cir. med.

SECUNDO videndum est, vbi doni consilij conuiuium suum celebret, quæ ferula in illo ministrantur. De quo sciendum est, quod conuiuium consilij nusquam conuenientius celebratur, & quietius, quam in tabernaculo fœderis, siue in secreto mentis, vbi consilia in silentio tractantur, in veritate masticantur, & in amore incorporantur, & in operis executione consummantur. Hoc factis, expresse innuitur in libro Numerorum, vbi scribitur, quod Moyses in rebus dubijs ad consulendum Dominum relictis turbis crebro, reuertebatur, & intrabat tabernaculum, vbi Dominum consulit, & consilium recipit: quod postea populo proposuit, & sic fieri iussit. Hoc verbum exponens Gregorius in Moralibus, dicit sic: Ad tabernaculum redire, & intrare, est postpositis exterioribus tumultibus secretum mentis intrare. Ibi enim Dominus consultatur: & quod foris agendum est publice, intellectu intus silenter auditur. Et tunc vocem Dei, quasi per occultam inspirationem, audiunt, dum in meditatione mentis se a carnalibus sensibus abstrahunt. Hæc ille. Primo igitur ingrediantur consiliarij, scilicet sensus intellectuales tamquam superiores & digniores, vt memoria, intellectus, & voluntas, relictis foris turbis tumultuantibus, a Domino in silentio audiant consilia, & in veritate intelligant, & in charitate operando perficiant. Et primo memoria ab omnibus euacuata, & purgata, ingrediat tabernaculum, idest mentis secretum & dicat cum Psalmista: Audiam quid loquatur in me Dominus Deus. De hac auditione dicit Richardus: Sic Deus auditur per reuelationem, donec voce eius paulatim inualescente, tota perstreptentium turba & tumultuatio sopiatur, solaque ipsius vox audiatur, donec omnis illa tumultuantium turba dispareat, solusque cum sola remaneat. Hæc ille. Tunc adductam in solitudinem loquitur ad cor eius, vt dicit Osee: Sed quid loquitur dicit Psalmista? Loquitur pacem in plebem suam. Sed quare magis pacem, quam omnia alia? Respondeo, quia vbi pax non habetur, nec dulcedo diuinorum consiliorum gustatur, nec vox eius auditur, nec conuiuium in mente cum Deo habetur: quia in pace factus est locus eius, secundum Psalmistam. Vnde Leo Papa in vno sermone dicit: Vera pax est a Dei voluntate non diuidi, & in his quæ solius Dei sunt delectari. Quando enim sensua-

litas nulla parte resistit voluntati, & voluntas nulla parte contradicit rationi, & ratio regulatur lumine fidei: tunc est serenitas mentis, & tunc est in nobis, regnum Dei, vt dicit Dominus. Ideo pax rationabiliter præmittitur. Regnum autem Dei, non est esca & potus corporalis, sed iustitia, pax, & gaudium in Spiritu sancto, ait Apostolus. Iustitia rectificans iudicia rationis, pax tranquillans imperia facultatis, gaudium adimplens desiderium voluntatis. Non est autem delectabilior resectio, quam voluntatis oblectatio. De hac resectione memoriæ, tamquam expertus dicit David in psalmo: Memor fui Dei & delectatus sum, & sequitur: & defecit spiritus meus, idest humanus dicit Gregorius, & factus quasi diuinus. Quia quantum in nobis quotidie spiritus diuinus proficit, tanto noster in nobis deficit. propter quod tandem memoria nostra plena Deo deiformis fit. Secundo intelligentia ingrediatur tabernaculum mentis, & suum secretum iam ab omnibus phantasmatibus, & impedimentis abstracta, vt veritatem consiliorum discutiat, & inter consilia discernat a quo spiritu procedant. Nam Richardus dicit: Sicut Deus memoria auditur per reuelationem, ita intelligentia videtur per contemplationem: ex qua visione illuminatur, vt consilia discernat a quo spiritu procedant. Nam sicut dicit Bernardus in sermone magistri gentium. Spirituum diuersa sunt genera, ideo necessaria est nobis eorum discretio, præsertim cum ab Apostolo didicerimus non omni spiritui esse credendum. Videri enim potest, inquit Bernardus, minus eruditus, & qui habent parum exercitatos sensus, omnem cogitationem vel consilium non alterius, quam ipsius spiritus humani esse sermonem. Quod falsum esse ostendit certa fidei veritas. Quod & probatur testimonio scripturarum diuinarum. Audiam, inquit propheta, non quid ego loquar, sed quid loquatur in me Dominus Deus.

C Similiter ait: quod immisiones sunt per Angelos malos. Probat etiam Scriptura esse spiritum carnis, & spiritum huius mundi. *Sequitur*: Igitur quisquis ex his tribus spiritibus loquatur spiritui nostro non credamus eis, quia sanguinem sitiunt animarum & mortem, a sermonibus tamen eorum cognoscimus eos. Nam spiritus carnis suggerit mollia. Spiritus autem mundi, suggerit vana. Spiritus vero malignus, suggerit amara, vt rixas, iras, & huiusmodi. Si autem spiritus suggestio sit de corpore castigando, de corde humiliando, de seruanda veritate, & de exhibenda charitate, cum hæc in corde versantur, sine dubio spiritus diuinus est qui loquitur & suggerit hæc. Vt igitur intelligentia, hæc consilia caute discutiat, & prudenter discernat, ingrediatur tabernaculum siue mentis secretum, vbi Dominum consular super omnibus dubijs, quæ oriuntur circa conuiuium, & coniuuantes, & resectionem eorum. Sollicitudo enim istorum incumbit intelligentiæ, quæ habet regere illos, & totum regnum animæ. Vnde Gregorius in Moralibus dicit, quod boni rectores quotidie cum se cognoscunt res dubias nescire discernere, ad secretum mentis velut ad quoddam tabernaculum reuertuntur, ibique lege diuina perfecta, quasi coram posita arca Domini consulant Dominum, & quod prius intus tacentes audiunt, hoc foras post modum agentes innotescunt, scilicet consilia & veritates rescientes totam familiam mentis. Quia sicut dicit Augustinus super Ioannem. Veritas panis est, qui mentes reficit nec tamen deficit: sed mentes mutat, quia verificat. Quot ergo veritates in tabernaculo suo, & quot consilia intelligentia percipit a Spiritu sancto, tot dulcia ferula coniuuantibus in voluntate, manducanda proponit. Tertio voluntas libera a phantasmatibus, & distractionibus, & curis secularibus abstracta & absoluta ingrediatur tabernaculum siue secretum suum. Quia Richardus dicit: Sicut in memoria auditur Deus per recordationem, & in intelligentia videtur per contéplationem,

D Similiter ait: quod immisiones sunt per Angelos malos. Probat etiam Scriptura esse spiritum carnis, & spiritum huius mundi. *Sequitur*: Igitur quisquis ex his tribus spiritibus loquatur spiritui nostro non credamus eis, quia sanguinem sitiunt animarum & mortem, a sermonibus tamen eorum cognoscimus eos. Nam spiritus carnis suggerit mollia. Spiritus autem mundi, suggerit vana. Spiritus vero malignus, suggerit amara, vt rixas, iras, & huiusmodi. Si autem spiritus suggestio sit de corpore castigando, de corde humiliando, de seruanda veritate, & de exhibenda charitate, cum hæc in corde versantur, sine dubio spiritus diuinus est qui loquitur & suggerit hæc. Vt igitur intelligentia, hæc consilia caute discutiat, & prudenter discernat, ingrediatur tabernaculum siue mentis secretum, vbi Dominum consular super omnibus dubijs, quæ oriuntur circa conuiuium, & coniuuantes, & resectionem eorum. Sollicitudo enim istorum incumbit intelligentiæ, quæ habet regere illos, & totum regnum animæ. Vnde Gregorius in Moralibus dicit, quod boni rectores quotidie cum se cognoscunt res dubias nescire discernere, ad secretum mentis velut ad quoddam tabernaculum reuertuntur, ibique lege diuina perfecta, quasi coram posita arca Domini consulant Dominum, & quod prius intus tacentes audiunt, hoc foras post modum agentes innotescunt, scilicet consilia & veritates rescientes totam familiam mentis. Quia sicut dicit Augustinus super Ioannem. Veritas panis est, qui mentes reficit nec tamen deficit: sed mentes mutat, quia verificat. Quot ergo veritates in tabernaculo suo, & quot consilia intelligentia percipit a Spiritu sancto, tot dulcia ferula coniuuantibus in voluntate, manducanda proponit. Tertio voluntas libera a phantasmatibus, & distractionibus, & curis secularibus abstracta & absoluta ingrediatur tabernaculum siue secretum suum. Quia Richardus dicit: Sicut in memoria auditur Deus per recordationem, & in intelligentia videtur per contéplationem,

E Dicitur enim Hugo sic: Sunt superiores & sublimes, & ipsi appropinquantes diuinitati immediate ab ipsa accipientes purgationem, vt mundi sint, & illuminationem, vt clari sint, & perfectionem, vt sint sancti, & ab illis rursum, secundum ordinem diuinæ dispositionis, & hi qui secuntur in ordine & subiecti sunt purgantur, illuminantur, & perficiuntur. Hæc ille. Hi ergo consiliarij tres, idest memoria, intellectus, & voluntas, dono consilij a Spiritu sancto purgati, illuminati, & perfecti, medios inter coniuuantes, tamquam eis inferiores, scilicet vigores anime naturales, idest sensus rationales, milites, siue virtutes morales, purgant, illuminant, & perficiunt, ad similitudinem Angelicæ Hierarchiæ. Primus enim consiliarius, scilicet memoria cõsultat omnia, quæ sunt ad vitiorum coniuuantium purgationem, & virtutalem exercitationem, dum per rememorationem omnia vitia commissa, ad præsentiam mentis eorum reuocat, vt ea per

F Dicitur enim Hugo sic: Sunt superiores & sublimes, & ipsi appropinquantes diuinitati immediate ab ipsa accipientes purgationem, vt mundi sint, & illuminationem, vt clari sint, & perfectionem, vt sint sancti, & ab illis rursum, secundum ordinem diuinæ dispositionis, & hi qui secuntur in ordine & subiecti sunt purgantur, illuminantur, & perficiuntur. Hæc ille. Hi ergo consiliarij tres, idest memoria, intellectus, & voluntas, dono consilij a Spiritu sancto purgati, illuminati, & perfecti, medios inter coniuuantes, tamquam eis inferiores, scilicet vigores anime naturales, idest sensus rationales, milites, siue virtutes morales, purgant, illuminant, & perficiunt, ad similitudinem Angelicæ Hierarchiæ. Primus enim consiliarius, scilicet memoria cõsultat omnia, quæ sunt ad vitiorum coniuuantium purgationem, & virtutalem exercitationem, dum per rememorationem omnia vitia commissa, ad præsentiam mentis eorum reuocat, vt ea per

G Dicitur enim Hugo sic: Sunt superiores & sublimes, & ipsi appropinquantes diuinitati immediate ab ipsa accipientes purgationem, vt mundi sint, & illuminationem, vt clari sint, & perfectionem, vt sint sancti, & ab illis rursum, secundum ordinem diuinæ dispositionis, & hi qui secuntur in ordine & subiecti sunt purgantur, illuminantur, & perficiuntur. Hæc ille. Hi ergo consiliarij tres, idest memoria, intellectus, & voluntas, dono consilij a Spiritu sancto purgati, illuminati, & perfecti, medios inter coniuuantes, tamquam eis inferiores, scilicet vigores anime naturales, idest sensus rationales, milites, siue virtutes morales, purgant, illuminant, & perficiunt, ad similitudinem Angelicæ Hierarchiæ. Primus enim consiliarius, scilicet memoria cõsultat omnia, quæ sunt ad vitiorum coniuuantium purgationem, & virtutalem exercitationem, dum per rememorationem omnia vitia commissa, ad præsentiam mentis eorum reuocat, vt ea per

Luc. 17. a. Rom. 14. d.

Pfal. 76. a.

Greg. li. 22. Mor. c. 14. non longe a prin.

Rich. lib. 4. de cons. c. 15.

Bev. ser. de 7. spiritib. qui incipit Mag. Gen. tit. an. me. 1. Ioan. 4. a.

Pfal. 84. b. Pfal. 77. a.

Greg. li. 29. Mor. c. 12. cir. med.

Aug. vrab. 4. in 10. non longe a prin. 10. 9.

Rich. lib. 4. de cons. cap. 15.

sic illu

Cant. 5. b.

fic in voluntate amplexatur per dilectionem, quæ licet sit posterior in ordine, est tamen principalior per ingentiam libertatem. Hæc voluntas, affectione experimentalis præcipiens diuina consilia a patre in memoria dicta, & intelligentia examinata & verificata, & ipsi voluntati efficaciter impressa, clamat cum sponsa, dicens illud Cantici: Anima mea liquefacta est, vt dilectus locutus est. In quibus verbis, exprimit anima diuinorum consiliorum certam auditionem, quia dilectus locutus est: & auditorum consiliorum efficacem impressionem, quia liquefacta est. Hanc auctoritatem exponens Origenes dicit: Diuina consolatio, vt audio, felicissimus effectus, est liquefactio. Liquefit enim anima dum deuotione mollescit. vt dilectus in ea suauiter cubet, vt nihil duri in ea inueniat, quod eius consilij resistat. Liquefit dum in deuotione calefit, vt dilectus in ea diuini caloris persentens moderamen sine moderamine, eo ineffabilem, & delectabile inueniat, quo caliditas hæc quamuis occultissima, suauissima tamen secundum contactum, delectationem spirituales generat. Liquefit dum amore perfluit vt dilectus dominij plenum habeat in ea, quo ad ipsum solum tunc omnis motus, omnis virtus, omnis impetus ipsius habet terminum. Siquidem humidum male terminabile est termino proprio. Vnde fluida mens non nisi in æternitate sistit. Quare Origenes dicit ibidem: Qui sancto desiderio intus æstuat, eo ad quodlibet bonum habilis inuenitur, quo nihil duri in corde portat quod non feruore æstuantis desiderij in Deum liqueat. Sic igitur tres isti consiliarij, idest tres potentie a Trinitate salutaribus consilij instructi, purgati, illuminati, & perfecti, rotam familiam mentis, & coniuuantes hierarchice purgant illuminant, & perficiunt, & in æternitatem dirigunt vt statim patet.

Coniuuantes medij, qui sunt vigores anime naturales, sensus anime rationales, & virtutes morales, quo modo a superioribus memoria scilicet intellectu, et voluntate purgantur, illuminantur, et perficiuntur.
Cap. VI.

POSTquam igitur dictum est de consiliarijs, qui dicuntur principales inter coniuuantes, qualiter in secreto tabernaculo mentis a diuinis consilijis per dona Spiritus sancti sunt purgati, illuminati, & perfecti. Videndum est modo qualiter medij, scilicet vigores anime naturales, & sensus anime rationales, & milites, siue virtutes morales viriliter expugnantes, & repellentes omnia vitia a cõuiuio anime, a superioribus purgantur, illuminantur & perficiuntur. Ille enim est debitus ordo, vt superiores perficiant medios, et medij inferiores, secundum ordinem celestis hierarchiæ, quem sequitur Ecclesiastica hierarchia & humana. Dicit enim Hugo sic: Sunt superiores & sublimes, & ipsi appropinquantes diuinitati immediate ab ipsa accipientes purgationem, vt mundi sint, & illuminationem, vt clari sint, & perfectionem, vt sint sancti, & ab illis rursum, secundum ordinem diuinæ dispositionis, & hi qui secuntur in ordine & subiecti sunt purgantur, illuminantur, & perficiuntur. Hæc ille. Hi ergo consiliarij tres, idest memoria, intellectus, & voluntas, dono consilij a Spiritu sancto purgati, illuminati, & perfecti, medios inter coniuuantes, tamquam eis inferiores, scilicet vigores anime naturales, idest sensus rationales, milites, siue virtutes morales, purgant, illuminant, & perficiunt, ad similitudinem Angelicæ Hierarchiæ. Primus enim consiliarius, scilicet memoria cõsultat omnia, quæ sunt ad vitiorum coniuuantium purgationem, & virtutalem exercitationem, dum per rememorationem omnia vitia commissa, ad præsentiam mentis eorum reuocat, vt ea per

Hug. super 3. Ang. Hie varc.

penitentiam deleat, & totaliter extirpet. Nam sicut dicit Hugo: Nisi præcedat purgatio, non sequitur illuminatio: nec sequitur perfectio nisi præcedat illuminatio. Vt igitur mens, cum tota familia sua purgetur, penitendo dicat, illud Isaïæ: Recogitabo mihi omnes annos meos, in amaritudine anime meæ, donec dicere possit, quod sequitur: Proiecit post tergum tuum omnia peccata mea. Dum sic viuatur pater notam faciet filij veritatem suam: quia ad receptionem lucis non requiritur nisi purgatio recipientis. Vnde alius commentator, scilicet Linconienfis dicit: Necessaria est rationali creaturæ primo purgatio, quia impura non suscipiunt illuminationem, sed tenebrosa non possunt habere operis perfectionem: quia ambulant in tenebris, & nesciunt, vbi corruant, aut quo vadant. Sensus igitur rationales, et milites, vt virtutes morales primo purgantur, vt postea illuminentur, & post operationis perfectionem consequantur. Secundus igitur consiliarius, scilicet intellectus in tabernaculo a dono consilij illuminatus videns, quod illuminatio necessaria est ad operis perfectionem, consultat omnibus coniuuantibus accedere ad illuminationem, dicens: Accedite ad Deum & illuminamini, & facies vestræ non confundentur. Acceditur ad Deum similitudine, & receditur a Deo dissimilitudine, vt dicit Augustinus. Similitudine autem, facies honoratur imagine diuina. Dissimilitudine vero, facies confunditur imagine pecorina. Vnde Psalmista dicit: Nolite fieri sicut equus & mulus, quibus non est intellectus. Ecce carentes intellectu pecoribus comparantur, sed intelligentes diu appellatur. Vnde Psalmista intelligentibus loquens, ait: Ego dixi: Dij estis, & filij excelsi omnes. Omnes igitur coniuuantes illuminat. Quid autem est illuminari, ait Linconienfis, nisi tam per virtutes speculatiuas, quam operatiuas, in finem vltimum recte dirigi? Vnde David in Psalmo dicit: Dabo tibi intellectum, quantum ad speculationem: & instruam te, quantum ad operationem. *Sequitur*: In via qua gradieris, firmabo super te oculos meos, quantum ad directionem in finem. Tertius igitur consiliarius, scilicet voluntas, tamquam excellentior consultat, & iubet omnia fieri, quæ sunt necessaria ad cõuiuantiu operatiuam perfectionem, dicens: Operamini non cibum qui perit, sed qui permanet in vitam æternam. Operari cibum qui perit, est affici secularibus rebus, & non operari propter permanentia, sed propter pereuntia quæcumque. Et quamuis quandoque in vtu operis sit temporalitas, tamen in intentione debet esse æternitas, vt dicit Beda super Lucam. Operamini igitur, quid quid memoria purgata, & a Deo inspirata, & a Deo illuminata faciendum dictauerit, & a voluntate charitatem impellente fieri imperatur: quia tunc a nobis, non nisi bonum procedit. Dicit namque Augustinus super Ioannem: Bonum & rectum est omne quod agimus, si nec memoriam obliuio decipiat, nec error intellectum excæcet, nec iniquitas voluntatem subuertat, ab his est omne quod agimus. Hoc consilium, et mandatum in tabernaculo mentis a Deo acceptum, voluntas vt alter Moses, & omnibus suo imperio subiectis indicat, & iniungit, & sensibus rationalibus, multibus pugnantibus, siue virtutibus Moralibus, & omni familia eorum, siue speciebus, quæ multæ sunt valde. Qui iam omnes a superioribus purgati, illuminati, & quasi perfecti in suis operibus secundum legem charitatis voluntati obtemperantes viriliter operantur, omnia vitia a coniuuantibus extirpando fortiter virtutibus insistendo, & Deo tamquam regi suo, & patri familias humiliter obediendo. Ex tunc & ipsi idonei sunt ad purgandum, illuminandum, & perficiendum inferiores sibi, vt supra dictum est.

Hug. super 3. Ang. Hie varc.

Isa. 38. c.

Linco. Ibi. cap. 3.

Pfal. 33. a.

Pfal. 31. c.

Pfal. 81. b.

Pfal. 31. b.

Ioan. 6. c.

Coniuuantes

Coniuvantes inferiores, vt pote sensus animales et corporales tam exteriores quam interiores quomodo a coniuvantibus medijs illuminantur, purgantur, et perficiantur. Cap. VII.

Dico de coniuvantibus rationalibus, qui quasi medium gradum tenent in coniuvio, & qualiter sint purgati, illuminati, & perfecti: videndum est; qualiter & isti sibi inferiores illuminant, purgant, & perficiant, vtpote sensus animales & corporales, tam interiores, vt imaginationes, et cetera, quam exteriores, vt visum, auditum, et cetera, qui sunt tamquam artifices & rustici, necessaria corpori administrantes, vt dicitur libro de spiritu et anima. Quos rationales coniuvantes, milites purgant, dum in eis motus illicitos concupiscentie mortificant, vel exterminant, quantum potest fieri in corpore corruptibili, dicentes eis illud Apostoli: Si secundum carnem vixeritis, moriemini, idest secundum corruptionem vestram. Si autem spiritu rationali, facta carnis mortificaveritis, vivetis. Similiter illos, quasi illuminant, dum eos a sua precipitatione retrahunt, & impediunt, & eos dono consilij obedite compellant, dicentes eis illud Apostoli: Debitorum sumus spiritus, non carnis, idest debemus magis obedite spiritui quam carni. Similiter illos, quasi perficiunt, dum eos, vitam illam quam in futura habituri sunt, docent hic inchoare, & prelibare, & imitari. De his Bernardus libro de amore Dei dicit sic: Quidam in sanctitate vite, & hominis interioris glorificatione, & contemplatione, & quadam fruitione diuinitatis, iam futura vite beatitudinem prelibare in hac vita videtur & imitari, vt & de corporum suorum glorificatione, qua post plene percepti sunt, in hac vita non nihil percipiunt. Sequitur: Accepta enim gratia, qua habitantes in vnum seipsos in Deo, & Deo in seipsis fruuntur, ipsius carnis se sentiunt vicissim omnes contradictiones, vt vniuersa carnis substantia, non sit eis nisi instrumentum boni operis. Nam & si ipsius miseris & infirmitatibus contabescunt, sed ex hoc ipso in interiori homine fortius conualescunt: quia quando infirmior, tunc fortior sum, & potens, ait Apostolus: Sequitur: Sensus enim quandam novam percipiunt, & prope spiritualem gratiam. Oculi enim sunt simplices, vt certa experientia docet, & aures obtemperantes. Aliquando in fervore orationis tanta odoris ignota quadam fragrantia conspirat: quae sola experientia percipitur, quia ignota. Et tanta est gustus in gustando suauitas, quae etiam non potest nisi per experientiam sciri, idest per mutuum contactum spiritus charitatis: quo incituum tantum fit, vt videantur sibi inter seipsos, spiritualis cuiusdam voluptatis gerere paradisum. Vultus etiam, & totius corporis compositione, vita, et morum & actuum decore mutuae seruitutis & etiam deuoris exhibitionibus, et pijs susceptionibus, siue cuiusdam gratiae beneplacito, sibi inuicem conueniunt, & coniuvant, vt sit vere eis cor vnum, & anima vna. Nimirum futuram corporum suorum gloriam iam hic inchoant, ex puritate conscientiae & mutuae conuersationis gratia perfecte eam habituri in futura, & perenni vita. Hae Bernardus. Ecce donum consilij, reficit coniuvantes supremos, scilicet consiliarios sacris contemplationibus, dum eos in tabernaculo, idest in secreto mentis facit diuina consilia audire. Item reficit coniuvantes medios, scilicet sensus rationales, milites & ciues morales, sacris veritatibus, dum facit eos consilia diuina in tabernaculo vere intelligere. Item reficit coniuvantes infimos, scilicet artifices, rusticos, & ministrantes, vt sensus animales, interiores, & exteriores in regno, vel in ciuitate animae laborantes, deformibus operationibus, dum eos facit diuina consilia operando adimplere, quod perfectorum est. Sequimini igitur consilium Dei, quia sicut dicit Augu-

Quid sit purgare, & illuminare sensus exteriores. *Aug. de sp. et ani. c. 37. apud Aug. 10. 3. Rom. 8. c.*

Ibidem. *De lib. de natura & dignitate amoris diuini ca. 14.*

1. Cor. 12. c.

Al. 4. f.

stinus, Consilium Dei est super omne consilium creaturae, vt & mundanis videatur stultitia, vt ostendit Gregorius in Moralibus: Non quod sit defectus in consilij, sed quia sunt tantae perfectionis, quod mundus ea non potest intelligere, neque cognoscere. Quod non est mirum cum nec ipsum consiliarium cognoscere possit, scilicet Spiritum sanctum, vt dicit Dominus.

DE DONO INTELLECTVS.

Quare donum intellectus praecedentia dona sequatur. Cap. I.

SEXTUM donum Spiritus sancti, quod facit diem & coniuvium spirituale in anima, est donum intellectus. De quo sunt quinque notanda. Primum, quare donum intellectus praecedentia dona sequatur. Secundo, quid donum intellectus sit, vel quid dicatur. Tertio, quare huius doni sit necessitas, vel quare utilitas in eo conferatur. Quarto, qualiter ex eo dies spiritualis in anima oriatur. Quinto, qualiter coniuvium animae, ex eo praeparatur.

PRIMO igitur videndum est, qualiter donum intellectus praecedentia dona sequatur. De quo sciendum est, quod Anselmus dicit, istum ordinem esse rationabilem. Cuius rationem ibidem assignat, dicens: Quinque dona Spiritus sancti praecedentia pertinent ad vitam actiuam, haec autem duo, scilicet intellectus & sapientia pertinent ad vitam contemplatiuam: quae duo Spiritus sanctus praedicat, vt adificium perfecte compleatur. Sed vita actiua praecedat contemplatiuam, tamquam disponens potentias contemplatiuas ad actus suos, ne in operationibus suis impediatur. Vnde Gregorius in Moralibus dicit: Qui arcem contemplationis ascendere desiderant, prius necesse est, vt in opere actionis perfecte se exercent. Igitur in ordine ascensionis ab infimo dono, scilicet timoris, ad summum donum, scilicet sapientiam, quinque dona praedicta praecedere debent donum intellectus & sapientiae. Vnde Anselmus ibidem dicit sic: Postquam Spiritus sanctus, mentem facit pauentem per donum timoris, sibiq. compatiens per donum pietatis, & ea, quae sunt facienda manifestat per donum scientiae, & illa fortiter exequitur per donum fortitudinis, & de ipsis suo exemplo facit alijs consulere per donum consilij: post Spiritus sanctus accendit mentem ad intelligendum, cur hac & illa fieri debeant, & vitimo a solo Deo remunerationem quaerit istorum. Sed quare donum intellectus immediate sequatur donum consilij, huius ratio est, nam cum consilium sit affectuum inquisitionum & rationis directiuum, vt dictum est supra, intellectus autem sit lumen, vt dicitur in libro de spiritu & anima. & philosophus, de anima vocat intellectum agetem, lumen quod penetrat vsque ad intima, scilicet ad essentias rerum & quidditates: ideo nunquam est perfecta veritatis inquisitio, neque perfecta inuentio, vbi non fuerit intellectus illuminatio. Vnde de consilium sine intellectu, manet sine affectu. Est & alia ratio, quam Augustinus ponit in libro de Doctrina Christiana, parum post principium vbi loquitur de septem donis, dicit de dono intellectus sic: Post quantum gradum, scilicet donum consilij, per quod anima leuatur ab appetitu fordium inferiorum, ascendit in sextum gradum, scilicet donum intellectus, vbi iam ipsum oculum purgat, quo videri potest Deus ab his qui huic saeculo moriuntur, qui intantum vident, in quantum moriuntur saeculo. Ab illis enim non solum certior, sed & iucundior spiritus lucis incipit apparere, in enigmate tamen. Quamdiu enim in hac vita sumus peregrinamur a Domino, quamuis conuersationem habeamus in caelis. Vltimus igitur introducit ad sapientiam.

Aug. contra Faust. lib. 26. c. 7. 10. 6. Greg. li. 20. Mora. c. 16. & lib. 27. cap. 18. Ioan. 14. c.

Ansel. lib. de similit. c. 230

Greg. lib. 6. Mor. c. 17.

Ansel. vbi sup. proxi.

Arist. li. 3. de ani. rec. 18.

Aug. lib. 2. de Doctr. Christi. c. 7. 10. 3.

2. Cor. 5. b

Quid

Quid donum intellectus sit, vel dicatur. Cap. II.

SECUNDO videndum est, quid sit donum intellectus, & quare sic nominatur. De quo sciendum est, quod nomen intellectus, importat quandam intimam cognitionem. Dicitur enim intelligere quasi intus legere. Et hoc patet, consideranti differentiam inter cognitionem intellectus & sensus. Nam cognitio sensitiua occupatur circa sensibiles qualitates exteriores. Cognitio autem intellectiua, tamquam excellentior & subtilior, penetrat vsque ad quidditates, & rerum essentias interiores: quia obiectum intellectus est quod quid est, vt dicitur de anima. Vnde cognitio humana incipit a sensu tamquam ab exteriori, quae non perficitur nisi perueniat ad intellectum, qui vere cognoscit, quod est res. Dicitur enim in libro de spiritu & anima, quod quidquid sensus receperit exterius, imaginatio representat interiorius, ratio inuestigat, intellectus diiudicat, intelligentia comprehendit & ad contemplationem adducit, quae memoria conseruat. Sed aduertendum est, quod intellectus quandoque accipitur vt est vis animae naturalis. Et sic de intellectu loquitur auctor libri de spiritu & anima, qui dicit, quod intellectus est vis animae, quae inuisibilia percipit. Cui concordare videtur Philosophus de anima, & hic intellectus vt plurimum caecutiens est. Vnde Psalmus dicit: Nescierunt neque intellexerunt. Item intellectus quandoque accipitur vt est virtus intellectualis, siue vt est habitus principiorum naturalium, quae subsunt lumini intellectus, vt patet in ethicis. Sed neuter istorum est donum Spiritus sancti, licet vterque sit a spiritu sancto. Sed quia homo ordinatur ad beatitudinem, sicut ad finem supernaturalem, vt apparet ex eius imagine: ideo oportet ponere intellectum, siue lumen aliquod, vt est habitus supernaturalis principiorum supernaturalium, quae sunt articuli fidei, & ex consequenti quarundam operationum quae ordinantur ad fidem. quia fides per dilectionem operatur, vt dicit Apostolus. Et hoc lumen supernaturale, & superadditum intellectui & datum homini, vocatur donum intellectus, quod nominat quandam excellentiam cognitionis, penetrantis vsque ad intimas rerum intelligendarum essentias & veritates: quae non fit ita complete ex virtute luminis, naturalis intellectus, sicut ex virtute luminis supernaturalis superadditi intellectui naturali. De quo intellectu dicitur in libro de spiritu, & anima, quod intelligentia est vis animae, quae immediate supponitur Deo. Cernit siquidem ipsum summum verum, & vere incommutabilem. Sic anima percipit corpora sensu: imaginatione, corporum similitudines: ratione, corporearum rerum naturas: intellectu, spiritum creatum: intelligentia, spiritum increatum. Vel sicut dicitur in eodem libro, Intellectus est ea vis animae, quae de diuinis quantum homini possibile est cognoscitur, ad caelestia arcana penetranda, quae penetrari non possunt, nisi per spiritum eius, qui etiam profunda Dei scrutatur. Vnde Apostolus dicit: Nobis autem reuelauit Deus per spiritum suum, qui omnia scrutatur etiam profunda Dei.

Cognitio sensitiua & intellectiua ne discriminetur

Arist. li. 3. de ani. sex. 37. Aut. de spir. & ani. c. 11. apud Aug. 10. 3.

Ibidem.

Psal. 81. a

Arist. lib. 6. Eth. c. 6.

Gal. 5. b

Aut. de spir. & ani. cap. 11. apud Aug. 10. 3.

Ibidem c. 37

1. Cor. 2. c

Quare huius doni sit necessitas, vel quare utilitas in eo conferatur. Cap. III.

TERTIO videndum est, quare sit necessitas siue utilitas doni intellectus. De quo sciendum est, quod cum veritates necessariae ad salutem, sint nobis absconditae, & quasi velatae, tam in rerum naturis, quam in sacris scripturis, quam in diuinis sacramentis & figuris, in tantum vt intellectus humanus sine adiutorio supernaturalis luminis, non possit ad eas apprehendas plene pertinere: planum est, quod necesse fuit, vt Spiritus sanctus intellectui humano superadderet aliquod lumen supernaturale, quo velamina dictarum veritatum penetraret, & veritates

Ad quid sit necessarium donum intellectus.

absconditas apprehenderet, & eas sic nobis manifestaret. Quod vtiq. Spiritus sanctus facit, dum nobis donum intellectus inspirat. Hoc enim donum intellectus, primo facit nos penetrare velamina, siue tenebras mentis nostrae, donec ad notitiam propriam perueniamus, & imaginem sanctae Trinitatis, nobis creatam cognoscamus; cum Dominus dicat: Regnum Dei intra vos est, idest in imagine sua. Primo igitur donum intellectus facit nos ad interiora nostra ingredi dum menti inspirat, vt seipsam primo cognoscere discat, & in hoc diligenter se exercent, donec se videre quid sit, incipiat. Dicit enim Richardus sic: Hoc exercitio, cordis oculus mundatur, ingenium acuit, intelligentia dilatur. Nihil recte estimat, qui seipsum ignorat. Nescit quod sub pedibus eius mundana gloria iaceat, qui conditionis suae dignitatem non pensat. Nescit omnino quid de spiritu angelico, quid de spiritu diuino sentire debeat, qui spiritum suum prius non cogitat. Sequitur: Si non deus es intrare ad teipsum, quo modo ad illa rimanda idoneus eris, quae sunt supra teipsum? In hoc exercitio homo per donum intellectus incipit alioqualiter videre, quod factus est ad imaginem Dei vt docet Augustinus de Trinitate. Et auctor in libro de spiritu & anima: Tanta dignitas hominis, esse cognoscitur, vt non solum iubentis sermone, sicut alia opera sex dierum sunt facta, sed & consilio sanctae Trinitatis, & opere diuinae maiestatis creatus fit homo: vt ex prima conditionis honore intelligeret, quantum deberet suo creatori, non solum propter primam conditionis priuilegium acceptum, sed & quod ad imaginem & similitudinem suam Deus creauit eum. Nam sicut dicitur in eodem libro de spiritu & anima: Sicut Deus Pater Deus Filius, Deus Spiritus sanctus est vnus Deus non tres dii, sed tres personae, ita anima intellectus, anima voluntas, anima memoria, non sunt tres animae sed vna in vno corpore, & tres vires. Et sicut ex Patre generatur filius & ex Patre & Filio procedit Spiritus sanctus: ita ex intellectu generatur voluntas, sed ex intellectu & voluntate procedit memoria. Multae aliae similitudines ponuntur ibidem. Ex eo autem, quod anima est imago Dei, est capax Dei, vt dicit Augustinus de Trinitate. Item per donum intellectus potest homo cognoscere quod est factus ad similitudinem Dei. Vnde in libro de anima, non longe a & spiritu dicitur sic: Creatura est anima a Deo, vita a vita, simplex a simplici, immortalis ab immortalis: vt non sit longe a creatore suo, cui appropinquare videtur simplicitate essentiae. Quia creata est anima magna a magno, recta a recto. Eo magna quo capax aeternorum: eo recta quo est appetens aeternorum, vel supernorum: eo beata, quo Deo vnita. Sequitur: Anima namque, quae Dei pietas respicit, humilitas subiicit, poenitentia reducit, iustitia deducit, obedientia concludit, perseverantia perducit, deuotio introducit, puritas iungit, charitas vnit. Et ibidem dicitur: Quis maior honor esse potuit homini, quam quod ad similitudinem sui conditoris crearetur, & eisdem virtutum vestimentis ornaretur, quibus & conditor. De quo in Psalmo legitur: Dominus regnauit decorem indutus est, quasi omnium virtutum splendore, & totius bonitatis decore ornatus. Sequitur: Et quod maius dedecus homini, aut infeliciores miseria, quam vt hac similitudinis gloria sui conditoris amissa, ad informem & irrationalem iumentorum similitudinem dilabatur? Sequitur: Quapropter quisque diligentius attendat primae suae conditionis excellentiam, vt venerandam sanctae Trinitatis in se ipso imaginem agnoscat honoremq. diuinae similitudinis, ad quam creatus est, nobilitate morum, & exercitatione virtutum, & dignitate meritorum habere contendat. Vnde quando apparebit, similes ei erimus vel apparebimus, qui nos condidit & reformauit. Haec ille. Similiter per donum intellectus, homo regnum Dei in se inuenit,

Luc. 17. e

Rich. lib. 3. de consp. cap. 6.

Aug. de sp. et ani. c. 31. & prin. apud Aug. 10. 3.

Gen. 1. d.

Ibid. inferum.

Aug. li. 10. de Tri. c. 8. non longe a & spiritu dicitur sic: Creatura est anima a Deo, vita a vita, simplex a simplici, immortalis ab immortalis: vt non sit longe a creatore suo, cui appropinquare videtur simplicitate essentiae. Quia creata est anima magna a magno, recta a recto. Eo magna quo capax aeternorum: eo recta quo est appetens aeternorum, vel supernorum: eo beata, quo Deo vnita. Sequitur: Anima namque, quae Dei pietas respicit, humilitas subiicit, poenitentia reducit, iustitia deducit, obedientia concludit, perseverantia perducit, deuotio introducit, puritas iungit, charitas vnit. Et ibidem dicitur: Quis maior honor esse potuit homini, quam quod ad similitudinem sui conditoris crearetur, & eisdem virtutum vestimentis ornaretur, quibus & conditor. De quo in Psalmo legitur: Dominus regnauit decorem indutus est, quasi omnium virtutum splendore, & totius bonitatis decore ornatus. Sequitur: Et quod maius dedecus homini, aut infeliciores miseria, quam vt hac similitudinis gloria sui conditoris amissa, ad informem & irrationalem iumentorum similitudinem dilabatur? Sequitur: Quapropter quisque diligentius attendat primae suae conditionis excellentiam, vt venerandam sanctae Trinitatis in se ipso imaginem agnoscat honoremq. diuinae similitudinis, ad quam creatus est, nobilitate morum, & exercitatione virtutum, & dignitate meritorum habere contendat. Vnde quando apparebit, similes ei erimus vel apparebimus, qui nos condidit & reformauit. Haec ille. Similiter per donum intellectus, homo regnum Dei in se inuenit,

Ibid. c. 35. post med.

Psal. 92. a

1. Ioan. 3. a

Luc. 17. e inuenit, cum Dominus dicat: Regnum Dei intra vos est. Vbi dicit Glossa Gregorij: Regnum Dei nobis inustum est, dicit forsan in dicitur animabus nostris letitiam per Spiritum sanctum. Ea enim est veluti imago & arra perennis letitiae, qua in futuro saeculo, animae sanctorum gaudent. De hoc require supra in cap. de dono timoris. Quarite ergo, & inuenietis, & nolite fieri sicut equus & mulus, quibus non est intellectus, ait psalmus.

Veritates diuinae in sacra Scriptura abscondite manifestantur per donum intellectus. Cap. IV.

POST hoc Spiritus sanctus per donum intellectus, facit nos penetrare velamina sacrarum scripturarum, introducens nos ad claram contemplationem purae veritatis. Quod autem veritates Theologicae, & diuinae, quae sunt nobis necessariae ad salutem, sint velatae & absconditae in sacra Scriptura, ostendit obscuritas prophetarum, vel prophetiarum, multiplicitas figurarum, & diuersitas expositionum. Quandoque enim exponuntur historice, quandoque tropologicè, quandoque allegorice, quandoque anagogice, vt supra patet in capitulo de dono scientiae. Sed Spiritus sanctus per donum intellectus, facit nos penetrare omnia velamina occultantia nobis veritates scripturarum, necessariae nobis ad salutem donec intremus ad veritatis puras illuminationes, & contemplationes in scripturis absconditas. Purae autem veritatis illuminationes, vt dicit Hugo, sunt quando veritas sine imaginibus & figuris per semetipsam percipitur. Richardus super Apocalypsi, & Haymo dicunt quod excellentior cognitio est, cum spiritus humanus per internam inspirationem suauiter tactus nullis rerum visibilium formis ad caelestium contemplationem erigitur, sicut vidit Dauid propheta. Sed Haymo dicit ibidem: Est quaedam visio intellectualis, quae non fit per corporales res, nec per similitudines, sed ipsa veritas in mente manifestatur videntibus, quod proprie electorum est. Et notandum, quod donum intellectus quandoque intantum penetrat omnia veritatis velamina, & intantum introducit mentem ad sua interiora, vt audiat.

2. Cor. 12. a Ibi verba quae non licet homini loqui, quia nec forte proprie poterunt dici per os carnis. Quia cum sint verba intellectualia, nihil corporale habentia, nec imaginè, nec similitudinem, ideo per os carnis non exeunt. Et ideo illa nemo scit, nisi qui accipit, vt in Apocalypsi. Quod exponens Augustinus ibidem dicit, quod nemo scit, nisi qui accipit per reuelationem vel per experientiam. Cum his concordat videtur commentator super Angelicam Hierarchiam, loquens de proprietatibus seraphicis, vbi dicit sic: Ille qui haec verba dicebat, vsque ad tertium caelum peruenit, & intrauit paradisum Dei, vbi verba omnino secreta & proxima silentio audiuit, ad quae auris humana non contingerat, quae nemo audiret donec sciret: intus enim audiebantur, ibique dicebantur, & non poterant exire foras, vbi erat homo, & propterea ab eo qui intus erat, & valde intus, introitus audiri poterant. Sed his qui foris erant, dici non debuerant. Ne autem illi qui foris erant dereliquerentur, si ab eo, qui intus erat, non vocarentur; nata sunt verba de verbis, sicut verba de verbo nata fuerant. De verbis, quae intus seruati debuerunt, verba, quae foris profertur potuerunt. de immensis magna, de occultis obscura, de impenetrabilibus profunda: quae a nobis audita sunt in scripturis, verum intellecta nescio. Vnde tamen spiritus docet nos. de omnibus, dicit Ioannes. Item Spiritus sanctus per donum intellectus, non solum facit nos penetrare omnia velamina veritatis incarnatae, sed & veritatis increatae. Velamina autem veritatis incarnatae sunt omnes infirmitates, & defectus, quos pro nobis assumpsit in natura humana, vt defectus passibilitatis, famis, sitis, & mortalitatis, et cetera. Quae donum intel-

1. Ioh. 2. d lectus

Aug. 17. e lectus

Actus omnia facit penetrari vsque ad intentionem naturae veritatis. Quia ipsa veritas incarnata dicit: Cum venerit ille spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. Spiritus veritatis dicitur, quia a veritate procedit: & ideo docet omnem veritatem, quia docet eum, in quo sunt omnes thesauri sapientiae & scientiae Dei absconditi. Nam quia ab alio procedit, ipsum manifestat. Vnde Dominus dicit ibidem: Non enim loquetur a semetipso, sed quaecumque audiet loquetur, quia de meo accipiet, ex quo docebit vos omnem veritatem necessariam, quam audiuit. Docere autem, est ipsum intellectum ad suum obiectum quod est veritas applicare, ex quo sequitur veritatem cognoscere.

B SED sciendum, quod triplex veritas est. Nam est veritas cognitionis, veritas operationis, & veritas dilectionis. Per veritatem cognitionis, Spiritus sanctus ostendit nobis fidem Christi, & doctrinam esse verissimam. Per veritatem operationis Christi, docet nos operationem perfectissimam. Per veritatem dilectionis Christi, ostendit nobis charitatem maximam. Ad has veritates, possunt reduci aliae veritates necessariae. Item Spiritus sanctus per donum intellectus, non solum facit nos penetrare omnia velamina veritatis incarnatae, sed & velamina veritatis increatae: Vnde dicit Iesus: Ille scilicet Spiritus sanctus me clarificabit. Quod verbum exponens Augustinus dicit: Spiritus sanctus clarificat filium, non ita quod de non claro faciat clarum, sed eum clarificat in nobis, quando nobis eum manifestat, vt clarum clare cognoscamus. Sed quia Spiritus sanctus procedit ab utroque scilicet patre & filio, ideo vtrumque nobis reuelat. Haec autem reuelatio fit, quando Spiritus sanctus per donum intellectus, mentem nostram a terrenis eleuat, & purgat, & inflammat. Affectus enim terrenus & animalis impedit intellectum ne spiritualia intelligat: quia animalis homo, non percipit ea quae sunt spiritus Dei, ait Apostolus. Ideo talibus non sunt reuelationes. Spiritus sanctus intellectum, voluntatem, memoriam, & totam familiam mentis ab inferioribus abstrahens, impellit ad Dominum quaerendum, et habendum. Vnde Bernardus dicit, Spiritus sanctus profecto mouet memoriam, docet intelligentiam, mouet voluntatem, et ibidem. Nec minimam paleam peccati, intra cordis quod possidet habitaculum, patitur residere, sed statim igne subtilissimae circumspectionis exurit illud spiritus dulcis & suavis. Igitur mente purgata & mundata per internam monitionem, excitat memoriam, ad paternam allocutionis auditionem, quia Deus per memoriam auditur, vt dicit Richardus. Item dicit Bernardus ibidem, Spiritus sanctus docet intellectum, & illuminat, scilicet ad diuini verbi intellectionem. Quia sicut dicit Richardus, vbi supra, Deus per intelligentiam videtur. Item dicit Bernardus ibidem, quod Spiritus sanctus mouet voluntatem, scilicet ad sanctae Trinitatis perfectam dilectionem. Quia dicit Richardus vbi supra: Deus per voluntatem vel affectum amplexatur, & sic habetur. Sed & filius reuelat patrem. Vnde dicit Apostolus: Vsque in hodiernum diem, id ipsum velamen in lectione veteris testamenti manet non reuelatum, quod in Christo euacuatur, dum nobis patrem reuelat. Vnde dicit Dominus: Ego clarificauit te pater. Quod exponens Augustinus dicit: Filius clarificauit patrem, non quod de minus claro fecerit magis clarum, cum essentialiter fuerit aeternaliter clarus: sed filius in nobis clarificatus, eum in nobis clarificat, dum ipsum verbum paternum manifestat nobis patrem. Vnde dicit verbum: Pater manifestauit nomen tuum hominibus, quos dedisti mihi: Quod Augustinus de Trinitate exponens dicit: Si verbum nostrum temporale & transitorium, quod nos proferimus, & se ostendit, & eum qui loquitur, quatenus magis verbum Dei, per quod facta sunt omnia, se nobis ostendit, & patrem sicuti est, quia idem cum patre est, & seipsum ostendit nobis. Vnde dicit Dominus:

1. Cor. 2. d

Idem ser. 2

2. Cor. 3. d

Idem li. 7. de Trin. c. 3. 10. 2.

Ioh. 1. 6. e

Coloss. 2. a

Aug. 17. ad 110. in 10. 10. 9.

1. Cor. 2. d

Idem ser. 2

2. Cor. 3. d

Ioh. 1. 7. a

Idem li. 7. de Trin. c. 3. 10. 2.

Ioh. 1. 4. b minus: Philippe qui videt me, videt, & patrem. Sed & pater clarificauit filium, vt in miraculorum, operatione, in passione, resurrectione, & in calum ascensione, & in multis alijs, vt filius clarificet patrem, vt supra patuit. Vnde Ioannes dicit: Pater, venit hora clarifica filium tuum, vt filius tuus clarificet te.

Veritates diuinorum sacramentorum dono intellectus penetrantur. Cap. V.

POST haec videndum est, qualiter Spiritus sanctus per donum intellectus, facit nos penetrare velamina veritatum diuinorum sacramentorum. Habent namque sacramenta velamina quaedam, quibus luciformes margaritas abscondunt, ne pedibus porcorum immunda multitudinis conculcentur, & ne derideant vel contemnant eas, sicut & Dominus dicit: Nolite ponere margaritas, et cetera. De istis velaminibus conqueritur sanctus Bernardus, dicens sic: Mihi apponitur veritas: sed in sacramento. Angelus ex adipe frumenti saginatur, & nudo grano, me oportet interim quodam sacramenti cortice esse contentum, carnis furtiue, palea litterae, fidei velamine. Et haec talia sunt, quae gustata afferunt mortem, si non de primitijs spiritus, quantumcumque accipiant condimentum, quod fit per donum intellectus. Vnde sequitur: Denique absque spiritu sacramentum ad iudicium sumitur, & caro non prodest quidquam, littera occidit, & fides mortua est: sed Spiritus sanctus est, qui viuificat, vt viuam in eis. At quantumlibet sane abundantia spiritus noster pinguescat, non tamen pari iucunditate sumitur cortex sacramenti, & adeps frumenti, fides & spes, memoria & praesentia, aeternitas & tempus, vultus & speculum, imago Dei & forma serui. Nempe in omnibus fides mihi est locuples, intellectus pauper. Hinc Bernardus ostendit, quod intellectus humanus est pauper & quasi caecutiens, sine adiutorio diuino, in cognitione tam absconditarum veritatum sacramentalium, sed adiutorio Spiritus sancti, qui donat veritates theologicas dirigentes, & ad plenius perficientes donum intellectus, & cetera dona, fit diues & fortior ad penetrandum velamina, & ad inueniendum veritates absconditas. Vnde Gregorius in moralibus dicit sic: Ad perfectionem plenam dona non perueniunt, nisi fide, & spe, & charitate fiat omne quod agunt. Nam Christus est ostium, per quod intratur ad notitiam sanctae Trinitatis. Vnde Augustinus exponens illud Ioannis: Ego sum via, dicit, Verbum assumens humanitatem factum est via. Ambula per hominem, & peruenies ad Deum. Et dicit ipse Dominus: Ego sum ostium ouium, & cetera. hoc ostium fides aperit. Vnde in Isaia dicitur: Nisi credideritis, non intelligetis. Igitur fides intellectum adiuvat. Spes autem intellectum introducit. Vnde dicit Apostolus: Habemus spem firmam, & incedentem vsque ad interiora velamina scilicet purae veritatis. Sed charitas inuenit & vnit, quia Deus charitas est, & qui manet in charitate in Deo manet & Deus in eo. Cuius ratio est, quia sicut dicit Hugo, Amor siue charitas suo acumine omnia penetrat, donec ad dilectum veniat. Sic igitur donum intellectus, in fide, spe, & charitate, penetrat omnia velamina sacramentalia, superius a Bernardo enumerata, vt dicat illud Catechismus: Inueni quem diligit anima mea, tenui eum nec dimittam eum, donec introducam eum ad certissimam veritatem & intimam.

Greg. lib. 1. Mor. c. 23.

August. de verb. Dom. sec. Ioh. ser. 5. cir. fin. 10. 10.

Ioh. 1. 4. a Ioh. 10. b Isa. 7. b Heb. 6. d

1. Ioh. 4. c Hug. sup. 7. Aug. Hier.

Cant. 3. b

Quo modo per donum intellectus dies spiritualis in anima oriatur. Cap. VI.

QUARTO videndum est, qualiter per donum intellectus dies in anima spiritualis oriatur. De quo sciendum est, quod sicut absentia lucis solaris causat noctem & tenebras in terra, & sicut

absentia eius causat diem siue lumen vt videantur sensibilia, sic absentia doni intellectus in anima causat tenebras. Vnde Psalmita: Nescierunt neque intellexerunt, in tenebris ambulans, & eiusdem doni praesentia causat in anima diem spirituales, qua videntur intelligibilia. Vnde Gregorius in Moralibus exponens illud Iob, Vnusquisque in die suo, dicit sic: Sicut ignorantiae obscuritas, sine dubitatione noctis dicitur, sic intellectus dies vocatur. Ratio huius est, quia intellectus suo lumine penetrat omnia velamina obumbrantia veritatis radios, tam naturarum, quam scripturarum, & sacramentorum, vt supra patet. planum est quod lumen illud doni intellectus, proficit & crescit, vsque in perfectum diem, quo spiritualia contemplantur, in quo die, mane, meridies, & vespere distinguuntur.

P RIMO igitur mane huius luminose diei in mente humana oritur, quando per donum intellectus ad nostra interiora reuocati per lumen compunctionis, omnes tenebras peccatorum de lectulo conscientiae abstergimus, vt dicamus cum Psalmita: Lauabo per singulas noctes lectulum meum sicut lectum conscientiae, vt post hoc ad claritatem meridianae horae per contemplationem mane surgamus. De mane illius diei loquens Gregorius in Moralibus exponens illud Iob, Confurgensq. diluculo offerebat holocausta, dicit sic: Diluculo namque confurgimus, cum compunctionis luce perfusi, humanitatis nostrae noctem deserimus, & ad veri luminis radios, mentis oculos aperimus. Sequitur: Offerebat holocausta. Holocaustum totum incensum dicitur, quod offerre, est totam mentem igne compunctionis incendere, vt in ara amoris tota ardeat, & quasi delicta propria cogitationis exurat. De mane illo dicit Psalmita: Mane astabo tibi & videbo.

S ECVNDO post mane huius diei luminose, horae meridiana claritas feruida oritur in mente ex dono intellectus, quod pariter illuminat, & inflammat in sacra Scriptura, ad modum horae meridiana, dum eloquium Domini vehementer ignitum, quod est penetrabilis omni gladio accipiti, pertingens vsque ad diuisionem spiritus & animae, secundum Apostolum, manifestat. De claritate huius meridie & radijs: huius, Richardus dicit sic: Iucunda sane admodum plaga est meridiana a nimietate lucis & feruore diei, eo quod dulce sit valde & delectabile aspectui, contemplari beatorum spirituum ordines, hilarescentes in claritate & charitate. Et sequitur infra: In meridie illa scilicet lucis & feruoris scripturae, contemplantur praemia meritorum beatorum, gaudia ciuium supernorum, & arcana diuinorum secretorum, & cetera huiusmodi. Propter quod dicit Dominus: Scrutamini scripturas. Quod verbum Chrysostomus exponens dicit: Saluator scripturas vocat ostium. Haec enim cognitionem Dei aperit, haec oues custodiunt, haec lupos superuenire non permittunt, haec reticis introitum pracludentes. Haec ille. De feruore autem horae meridiana, scilicet scripturae sacrae, in qua nobiscum Deus loquitur per verbum suum proprium tamen incarnatum, quantus sit ostendit Ecclesia, quae ex ardentissimo feruore tacendo clamat, dicens: Osculetur me osculo oris sui. Hunc feruorem aduertere possumus, si verba pensemus. Nam Bernardus exponens haec verba dicit: Securus suscipio mediatorum Dei filium, quem agnosco fratrem meum. Minimè mihi iam suspectus erit: frater enim & caro mea est, puto eum spernere me iam non posse, os de ossibus meis, & caro de carne mea. Igitur loquatur mihi osculo oris sui. Quid mihi haec ora prophetarum semi-verba loquuntur? Ipse potius speciosus forma praefilijs hominum me osculetur, osculo oris sui alloquendo. Nam audio iam Moysen, impeditioris linguae est. Isaiae labia immunda sunt. Hieremias nescit loqui, quia puer est. Non in eis iam loquatur mihi, quoniam

Cant. 5. a

Bern. super Cant. ser. 2. post med. Gen. 27. f Gen. 2. d

Exod. 4. e

Isa. 6. b Hier. 1. b

Pfal. 17. b niam tenebrosa aqua in nubibus aeris. Et propheta omnes elingues sunt. sed ipse loquatur mihi, cuius gratiosa praesentia, & admiranda fluente doctrinae, fiant in me fons aquae salientis in vitam aeternam. Cuius vique sermo viuus & efficax, mihi osculum est, non quidem coniunctio laborum, quae interdum pacem mentitur animorum, sed plane infusio gaudiorum, reuelatio secretorum, mira quaedam & quodam modo indiscreta connexio superni luminis, & illuminatae mentis. Adhaerens quippe Deo, vnus spiritus est. Haec ille. Ideo sponsa in Canticis dixit: Anima mea liquefacta est, vt dilectus meus locutus est, mihi spiritus feruorem tantum infundendo, vel infuendo, vt tota fetuida sim, ait Vercellenis ibidem. Igitur quasi lux meridiana est.

TERTIO post horam clarae & feruidae meridiei, hora vespertina succedit, in qua labor quotidianus terminatur, somnus contemplationis inchoatur, deliciae nocturnales celebrantur. Labor quotidianus terminatur, quia sole declinante, virtus debilitatur operantium. Vnde dixerunt Domino discipuli, simulati se longius ire: Mane nobiscum Domine, quoniam aduersa speras, & inclinata est iam dies, quia virtus est debilitata, & ideo a labore quiescendum est. Quare & in Psalmo dicitur: Exhibet homo ad opus suum, & ad operationem suam vsque ad vesperam. Secundo in hora vespertina, per donum intellectus, somnus contemplationis inchoatur. Vnde dicit anima contemplatiua: Ego dormio, & cor meum vigilat. Quod exponens Vercellenis dicit sic: Ego, quod sum per naturam, dormio, dormitio autem suspendit vsum sensuum exteriorum, & intendit & quasi inuigilat circa exercitium sensuum interiorum, quod incomparabiliter nobiliter est, quam exercitium sensuum exteriorum, quod perfecte haberi non potest, nisi sensus exteriores obdormiant. Vnde in libro de spiritu & anima dicitur: Cum sensus exterior carnalis suo bono vitur, interior sensus quasi obdormit. Et Gregorius dicit Vigilanti etenim corde dormit, per hoc, quod interius contemplando proficit, & ab in quieto opere foris quiescit. Tertio in hora vespertina, deliciae spirituales post labores diurnos a Deo ministrantur per donum intellectus, tunc ex Iacob reuerfa de agro ad vesperam fit Israael, quia post sudationem boni operis, peruenitur ad lucem contemplationis, vt dicit Hugo. Vnde in Iob dicitur: quasi meridiana fulgor, confurget tibi ad vesperam. Quod exponens Gregorius in Moralibus ait: Confurget, quia quanta sibi claritas meridiana maneat cum iam occumbere coeperit, post agnoscat, quia scriptum est: Timentium Deum bene erit in extremis. Haec ille. Fulgor namque meridiana illuminat, & inflammat. Illuminatio pertinet ad cognitionem, inflammatio ad refectionem. Nam in charitate resectio est, quae duo maxime faciunt ad delicias spirituales, & vespertinas, vt patet per Hugonem, vt supra dictum est. Factum est igitur vespere, & mane dies sextus, per donum intellectus.

Quo modo per donum intellectus conuiuium spirituale menti preparatur. Cap. VII.

QUINTO videndum est, qualiter Spiritus sanctus per donum intellectus in die sua, id est in illuminatione sua conuiuium spirituale menti preparat. De quo sciendum est, quod Gregorius in Moralibus dicit sic: intellectus in die suo conuiuium, preparat vel parat: quia in eo quod audita penetrat rescindendo cor tenebras eius illustrat. Ergo in penetratione auditorum inuenta veritate mens rescitur. Et ratio huius est, quia menti non sufficit gustare velamina veritatum, testas vel vmbra quidditatum, vt supra dictum est, sed nucleum, id est veritatem puram, & quidditatem nudam. Veritas pura est, quando per-

Aug. de sp. et an. ca. 9. apud Aug. 10. 3. Gregor. in Exec. hom. 14. post m. Hug. lib. 4. de clastro anima ca. 43. Job 11. d Greg. li. 10. Mor. ca. 12. eir. med. Eccl. 1. c Hug. super 7. Ang. Hier. var.

Hug. lib. 4. de clastro anima ca. 43. Job 11. d Greg. li. 10. Mor. ca. 12. eir. med. Eccl. 1. c Hug. super 7. Ang. Hier. var.

Aug. de sp. et an. ca. 9. apud Aug. 10. 3. Gregor. in Exec. hom. 14. post m. Hug. lib. 4. de clastro anima ca. 43. Job 11. d Greg. li. 10. Mor. ca. 12. eir. med. Eccl. 1. c Hug. super 7. Ang. Hier. var.

Aug. de sp. et an. ca. 9. apud Aug. 10. 3. Gregor. in Exec. hom. 14. post m. Hug. lib. 4. de clastro anima ca. 43. Job 11. d Greg. li. 10. Mor. ca. 12. eir. med. Eccl. 1. c Hug. super 7. Ang. Hier. var.

Aug. de sp. et an. ca. 9. apud Aug. 10. 3. Gregor. in Exec. hom. 14. post m. Hug. lib. 4. de clastro anima ca. 43. Job 11. d Greg. li. 10. Mor. ca. 12. eir. med. Eccl. 1. c Hug. super 7. Ang. Hier. var.

A seipsam videtur, non per subiectam imaginem, vel figuram, dicit Hugo. Et hic intellectus vere rescitur. Vnde Lincouienfis super principium mysticae Theologiae dicit sic: Intellectum Scripturae historicam, allegoricam, & morealem habent multi, sed interior homo quaerens videre Deum incircumelate, & vere, non est his contentus, sed transcendens, ascendit cum sacris contemplatiuis ad summitatem anagogicorum intellectuum. In quibus tamen non videtur Deus sine symbolis, donec tandem ab omnibus absoluitur, & cum Moysse caliginem ignorantiae ingrediatur, in qua mens summe rescitur, vt patet per Moysen ieiunantem a cibo corporali quadraginta diebus, vt legitur in Exodo. Cum igitur donum intellectus secundum Gregorium penetret omnia velamina veritatis diuinae, tam in scripturis, quam in doctrina, tam in figuris, quam in sacramentis, & vsque ad intimam, & nudam veritatem intelligendam, & degustandam, quaedam intellectuuali experientia pertingat, quod perfectissimorum est, vt dicit Bernardus super Cantica, ideo donum intellectus, dulcissime mentem rescit. De hoc gustu experientiae Bernardus loquens in libro de amore Dei, dicit: Gustus experientiae scripturarum, & sacramentorum Dei, qui est in Christo, facit nobis sensum, vt intelligamus scripturas. Vnde Dominus post resurrectionem aperuit discipulis sensum, vt intelligerent scripturas. Et sequitur ibidem: Cum scripturarum interiorum sensum, & veritatem mysteriorum Dei, & sacramentorum coeperimus, non solum intelligere, sed & quadam, vt ita dicam, experientia manu palpate, & tractate, quod non fit, nisi quodam conscientiae sensu, & experientiae disciplina, intelligentis, & scientis bonitatem Dei, & veritatem, quam potenti bonitate, & quam efficaci veritatis in filiis gratiae opus ipsius gratiae operatur: tunc intellectus cum sapientia operatur, quod suum est, & exequitur: tunc sapientia vnctione sua, docens de omnibus necessarijs, sapore suo intellectui iam communicato, vt per claritatem cognitionis illuminetur, & per dulcedinem cognitionis rescitur, vtrumque enim necessarium est ad conuiuium spirituale, vt supra dictum est. Sed tam perfecta cognitio, qua perfecta resectio, principaliter in vno consistit, quod solum est necessarium, vt dicit Dominus: Ideo donum intellectus multa transcendendo, & penetrando, ad illud perfectum, & necessarium vnum tendit, & intrat. Quia sicut dicit Richardus in tractatu suo, de violenta charitate, vnum solum est, in quo mens humana requiescit, rescitur, & satiatur. Sed & Hugo idem probat, sic dicens: Multa in hoc mundo sunt, & haec omnia cor hominis satiare non possunt, vt probat experientia. Vnum autem est bonum, & hoc solum cum percipitur, satietas inuenitur, ergo non in multitudine, sed in vnico est satietas. Vnum ergo est necessarium bonum, quod nobis preparauit Deus. Sic ergo in mensa Dei, non nisi vnum ferculum nobis apponitur. Sed noli, inquit, contemnere, satietas enim multa est. Satiabor, inquit propheta, cum apparuerit gloria tua. Noli igitur timere cum audis vnum. Vnum quidem est bonum, sed in illo bono, omne bonum est. Vnum refectionem, vnum cibum, vnum ferculum, vnum panem preparauit nobis Deus. Sed ne despicias. Audi quid scriptum est: Panem, inquit, habentem omnem saporem, & omne delectamentum suauitatis. Et sequitur: Ipsa vere simplex, & vna dominica resectio singularis dicitur: quia cum aliena, & extranea delectatione, & dulcedine non percipitur. Dicitur domestica, quia amicis tantum & familiaribus preparatur. Dicitur & viuifica, quia vnum secum efficit omnes, quibus se sumendam, & percipiendam praebet. Haec ille. Igitur quia haec resectio, vt dicit Dionysius, est simplex & vna, & ideo in spiritu & non in carne percipitur: ideo spiritum humanum confortat contra infirmitates spirituales. Item quia omnem delectationem extraneam excludit, ideo

Exod. 24. 0 Bern. li. de nar. & dignitate amoris diu. ca. 20. post med. Luc. 7. l. g

Luc. 10. 2 Rich. tract. de 4. grad. viol. char. ante med. Hug. super 7. Ang. Hier. var.

Luc. 10. 2 Rich. tract. de 4. grad. viol. char. ante med. Hug. super 7. Ang. Hier. var.

Luc. 10. 2 Rich. tract. de 4. grad. viol. char. ante med. Hug. super 7. Ang. Hier. var.

Psal. 26. 0 Sap. 16. 0

Dionys. de Ang. Hier. cap. 7.

Dionys. de Ang. Hier. cap. 7.

ideo spiritum verificat, quia vbi est simplicitas, ibi est veritas. Item quia tantum amicis datur, ideo spiritu gratificat, quia charitas est radix amicitiae, vt satis patet in Ioanne. Item quia viuificat, ideo spiritum Deo conformat, & concordat, & ex hoc concordare facit cum seipso, & cum proximo. Vnde Origenes super Cantica dicit: Concordia hic inchoat, quae in futura gloria inter electos caelestis patriae semper durat. Hic enim bonis conformat, in pugna superat, consolatione inebriat, Deo associat, amorem & amicitiam augmenat, hic inchoat, quod in caelo consummat. Haec ille. Cum his concordat illud Psalmita: Parasti in conspectu meo mensam, aduersus eos qui tribulant me. Impinguasti in oleo caput meum, & calix meus, et cetera. In eo quod dicit parasti in conspectu meo mensam, & cetera, innuit in intelligentia cum perspicuitate mensam esse rescientem. In eo quod dicit, aduersus eos qui tribulant me, innuit quod haec resectio coniuuantes confortat, & inediae siue famem, spirituales, quae virtutes coniuuantium debilitat, extirpat. In eo vero quod dicit: Impinguasti in oleo caput meum, innuit, quod gratiosa dulcedine, & delectatione, caput animae, id est mentem nutrit, & decorat. Sed in eo quod dicit, calix meus inebrians, quam praclarus est, innuit spirituales & sobriam spiritum ebrietatem, quae mere inducit ad obliuionem sui, & ex hoc ad veram concordiam, & ad vnitium societatem, & associationem Dei. Cibatur igitur sapientia, mentem, pane vitae & intellectus. Quem loco pascuae collocauit diuinarum scripturarum, vbi dicit Glossa id est, in intelligentia diuini sermonis, quae meditantem saginat in intellectu diuinarum scripturarum. Quam pascuam experientiam habuit Gregorius quando dixit: Liber, qui viscera intellectualia repleuit dulcedine in ore sancti, mel factus est, quia intelligentes, de Deo sciunt suauiter loqui, qui hunc didicerunt in cordis sui visceribus veraciter amare: in eius quippe ore Scriptura dulcis est, cuius vitae viscera mandatis illius replentur. Quare suauis est eis ad loquendum, cui interius in intellectu impressa ad viuendum fuerat. Ex abundantia enim cordis os loquitur, ait Dominus.

Eccl. 15. a Greg. hom. 20. super Exec. ante med. Mat. 12. e & Luc. 6. g

Eccl. 15. a Greg. hom. 20. super Exec. ante med. Mat. 12. e & Luc. 6. g

Eccl. 15. a Greg. hom. 20. super Exec. ante med. Mat. 12. e & Luc. 6. g

Eccl. 15. a Greg. hom. 20. super Exec. ante med. Mat. 12. e & Luc. 6. g

Eccl. 15. a Greg. hom. 20. super Exec. ante med. Mat. 12. e & Luc. 6. g

Eccl. 15. a Greg. hom. 20. super Exec. ante med. Mat. 12. e & Luc. 6. g

Eccl. 15. a Greg. hom. 20. super Exec. ante med. Mat. 12. e & Luc. 6. g

DE DONO SAPIENTIAE.

Quid sit sapientia, et quid donum sapientiae dicatur. Cap. I.

SEPTIMUM donum Spiritus sancti, quod facit diem & conuiuium spirituale in anima, est donum sapientiae, quae est lux descendens a patre lumine, & radias in animam, facit eam deiformem, & Donum Dei. Illustrat enim intellectum, inflammat affectum, roborat operatium. Facit intellectum speciosum, affectum amoenam, operatium robustum. Hoc autem donum immediate sequitur donum intellectus. Vnde Augustinus de Doctrina Christiana dicit, quod a timore vsque ad sapientiam, quae septima est in donis, & vltima, per gradus tenditur, & peruenitur. Et reddit rationem ibidem, dicens: Haec sapientia vltima, & summa est, quia hac habita, animus pacatus tranquillusque perficitur, & delectatur in ea, ergo vltima est, in qua est consummatio. Similem rationem assignat Anselmus, dicens: Spiritus sanctus mensi inspi-rat ad postremum sapientiam, quam alij donis superaccumulat, vt quod recte intelligit, scilicet in dono intellectus, sibi sit sapidum, atque dulcissimum in dono sapientiae, solumque resectudinis amore sequatur, quo intelligit esse sequendum. Non enim perfectum facit cognitio veritatis, nisi etiam sequatur gustus experientialis, quia experientia est magistra in-

Aug. lib. 2. de Doctri. Christi. cap. 7. 10. 3. Anselmu. lib. de simi. 132.

Aug. lib. 2. de Doctri. Christi. cap. 7. 10. 3. Anselmu. lib. de simi. 132.

telligentiae, ait Hugo. Et addit Anselmus ibidem idem dicens: In isto edificio sic composito donorum Spiritus sanctus residet, totamque familiam domus interioris, id est omnes animae sensus, regit, & ad suum obsequium disponit, scilicet ascendendo ad Dominum, & descendendo ad proximum, vt cum Psalmita dicit: Dominus regit me, & nihil mihi deerit: in loco pascuae, ibi me collocauit.

AD huius doni maiorem notitiam, sunt quinque per ordinem notanda. Primo quid sit sapientia, & quid donum sapientiae dicatur. Secundo, quae sit necessitas eius & quae vtilitas in eo conferatur. Tertio qualiter donum sapientiae a Deo petatur, & obtineatur. Quarto quo modo dies spiritualis ex dono isto oriatur. Quinto quale conuiuium menti ex eo praeparatur. Primo igitur videndum est quid sit sapientia, & quid donum sapientiae dicatur. De quo notandum, quod omnia sapientia carnis, quae inimica est Deo, & sapientia mundi huius quae stultitia apud Deum, quarum vtraque secundum Iacobum Apostolum in epistola sua, est terrena, animalis, & diabolica. Sapientia mundi stultitia est apud Deum. Ratio est, quia peius meliori praeponeat. Stultus vti que esset qui cuprum eligeret pro auro, sic isti faciunt. Nam bona temporalia praeponeunt aeternis, sicut diuitias, honores, fauorem mundi, & laudem eius. Vnde merito diabolica vocatur haec sapientia. Nam sicut diabolus semper studet ad perditionem hominis, sic tales ad perditionem propriam student. Nec dicuntur sapientiae nisi abusiue, quia non sunt scientiae sapidae, sed stultae & inspidae. Nulla vti que illarum est donum Spiritus sancti. Est & alia sapientia vera & increata, de qua dicitur in libro Sapientiae, quod ipsa est candor lucis aeternae, & speculum sine macula diuinae maiestatis, & imago bonitatis illius. Et cum sit vna, omnia potest, & in se permanens omnia in nouat, & per nationes in animas sanctas se transfert, amicos Dei & Prophetas constituit, scilicet per internam locutionem, quia sicut dicit Augustinus: Sapientia in creatura quae est filius Dei, non cessat loqui occulta inspiratione & reuelatione, ad intellectualem creaturam, vt ad se conuertatur, & sic formetur, cum ipsa omnia formet & in nouet. Sed nec ista sapientia est donum, de quo nunc est sermo, sed largissima omnium donorum datrix est. Est alia sapientia creata, & haec est duplex, quia quaedam est per studium humanum acquisita, & est virtus intellectualis, de qua loquitur Philosophus in Metaphysica sua, quae potest dici sapientia aequaliter, cum in ea sapor quidam inueniatur. Habet enim philosophia admirabiles delectationes, vt dicitur in Ethicis. Licet sapor ille non sit oleo gratiae conditus. Potest etiam illa sapientia, per rationis inquisitionem aequaliter rectum iudicium circa aliquas res diuinas habere, licet incompleta, sicut ostendit Hugo, vbi dicit sic: Philosophis datum fuit, propter nos, quibus consummatio seruabatur, & inchoatio parabatur, vt inuenirent veritatem illam quam oportuit suscipere filios vitae ad obsequium summae veritatis, cuius labor ipsis appositus est, nobis autem fructus seruatur. Nouissime autem Theologiam quandam pro ratione diuinorum, & scrutatione inuisibilium, quasi consummaturum sapientiam ad dixerunt, & ibi corrumpere coeperunt in mendacia figmentorum, & ideo defecerunt & euauerunt. Haec ille. Vnde nec illa sapientia est donum Spiritus sancti, de quo nunc loquimur, quamuis ab eo detur.

Rom. 8. b Iac. 3. d

Rom. 8. b Iac. 3. d

Rom. 8. b Iac. 3. d

Rom. 8. b Iac. 3. d

Rom. 8. b Iac. 3. d

Rom. 8. b Iac. 3. d

Rom. 8. b Iac. 3. d

Hug. super 7. Angel. Hier.

Psal. 22. a

Rom. 8. b

Iac. 3. d

Sap. 7. d

Aug. lib. 1. de Gen. ad litteyam. cap. 10. 3.

Hug. super cal. Hier. cap. 1.

Hug. super cal. Hier. cap. 1.

Hug. super cal. Hier. cap. 1.

Hug. super cal. Hier. cap. 1.

Hug. super cal. Hier. cap. 1.

Hug. super cal. Hier. cap. 1.

Hug. super cal. Hier. cap. 1.

Hug. super cal. Hier. cap. 1.

Hug. super cal. Hier. cap. 1.

Hug. super cal. Hier. cap. 1.

pale est Deus, non sub ratione veri absolute, sed sub ratione veri in relatione ad rationem boni, vt est excitatum voluntatis, ad eius saporosam dilectionem. Actus autem sapientie est contemplari Deum, non quocumque modo, sed ex dilectione, cum quadam experimentalis suauitate & affectu. Vnde Augustinus dicit: Vbi nulla est dilectio, scilicet gratuita, quis vlam dicit esse sapientiam? Et Bernardus dicit: Nec duxerim reprehendam, si quis sapientiam saporem boni diffinierit: quare sapientia a sapore denominatur. Vnde & Isidorus in etymologijs dicit: Sapiens dictus est a sapore: quia sicut gustus aptus est ad discernitionem saporis ciborum, sic sapiens ad discernendum saporis rerum, atque causarum aptus est. Ex his igitur apparet, quod donum sapientie est habitus supernaturalis, anime a Spiritu sancto infusus, ad Deum cognoscendum, & saporose diligendum.

Quare sit necessitas, et vtilitas huius doni. Cap. II.

SECUNDO videndum est, quare sit necessitas & vtilitas doni sapientie. De quo notandum est, quod dicit Bernardus: Sicut corpus habet suos quinque sensus, quibus anime coniungitur vita mediante, quibus anima habet suos quinque sensus spirituales; quibus Deo coniungitur mediante charitate. sequitur: Per sensus corporis veterascimus, & huic seculo conformamur. Per sensum vero mentis, renouamur in agnitionem Dei in nouitate vite, secundum voluntatem Dei, & beneplacitum Dei. Vnde dicit Apostolus: Nolite conformari huic seculo, sed reformamini in nouitate sensus vestri, vt probetis quare sit voluntas Dei bona, & beneplacens, & perfecta. Et iterum Bernardus dicit: Sicut omnes sensus corporales, vt visus, auditus, olfactus, et cetera, sine sensu gustus infirmantur, & hebetantur in operationibus suis, sic omnes sensus spirituales infirmantur, & languescunt in operibus suis, sine sensu spirituali, vel sapientiali, qui gustabilia spiritualia sapida facit. Quod Bernardus bene ostendit, dum super Cantica dicit: Hunc saporem perdidimus, ab ipso pene exordio generis nostri. Ex quo enim cordis palatu, sensu carnis praeualecente, infecti virus serpentis antiqui, cepit anima non sapere bonum, ac sapor noxius subintrare, scilicet concupiscentie, & sensus hominis prompti facti sunt ad malum. Et ideo multa bona sunt, quae non sapiunt facultibus, quia sapor carnalis, seu mali, non est totaliter exterminatus. Sed nunc assidue sapientia vincit malitiam in mentibus, quas intrauerit, saporem mali quem malitia inuexit, sapore meliori exterminans. Intrans enim sapientia, dum sensum carnis infirmat, & insaturat, intellectum purificat, & cordis palatum sanat, & reparat: sanato palato iam sapit bonum, sapit & ipsa sapientia, qua est in bonis nullum melius. Hanc ille. Sensu autem gustus reparato per sapientiam, omnes sensus spirituales conualescunt & vegetantur. Vnde Bernardus dicit: Gustum autem qui sit in sapientia, quaedam sequitur saporis dulcedo, quam in interiori suo sentiens anima, modo quodam singulari, quae suscipit cuncta discernit, & diiudicat, seq. & omnes sensus vegetat, & confortat, scilicet interiores. Hanc ille. Hic enim gustus saporose sapientie, sensum visus interiore clarificat, ad Deum sapientia contemplandum. Vnde sapiens: Est enim in sapientia spiritus intelligentie, omnia prospiciens, & cetera, ibi scripta. Sensum auditus excitat, ad Verbum Dei dulciter audiendum. Vnde dicit Sapiens: Beatus homo qui audit me, & qui vigilat ad fores meas quotidie. Et infra: Qui me inuenerit inueniet vitam. Sensum olfactus interiore, incitat ad dilectum suum suauiter odorandum. Vnde dicitur: In plateis sicut cynamomum & balsamum aromatizans odorem dedit, quasi myrrha electa dedit suauitatem odoris. Sensum tactus interiore fortificat ad dilectum inseparabilem.

Quare multa bona non sapiunt facultibus. Idem in Cant. ser. 25. cir. me. Bern. li. de nat. & dignitate animi diu. c. 10. Rom. 12. a Bern. ubi supra. c. 10. Idem in Cant. ser. 25. cir. me. Bern. li. de nat. & dignitate animi diu. c. 10. Sap. 7. d Prom. 8. d Eccl. 2.4. b

abiliter tenendum, vt dicit Sapiens: Lignum vite est hic, qui apprehenderit eam; & qui tenuerit ea beatus. Gustu igitur spirituali anime per sapientiam reformato, omnes sensus spirituales anime reformantur, & vegetantur. Quod etiam Augustinus in confessionibus ostendit, vbi dicit, quod omnes sensus sui interiores, per amorose sapientie saporem, ferebantur in summum appetibile. Et exemplificat ibi, vt infra patebit. De huiusmodi sapientia dicit Iacobus. Sapientia quae desursum est, primum quidem pudica est, quia vitat corruptelas peccati: pacifica & modesta est, in omnibus tenens medium: suadibilis est, bonis consentiens, plena misericordia, & fructibus bonis, iudicans sine simulatione: fructus autem iustitiae in pace seminatur facientibus pacem. Igitur donum sapientie non solum docet, secundum rectum iudicium contemplari diuina, sed etiam docet regulari humanos actus, excellentiori modo, quam sapientia quae est virtus intellectualis. Cuius rationem assignat Augustinus de Trinitate, dicens: Superior pars rationis, sapientie deputatur, inferior autem scientiae. Superior autem ratio, vt ipse in eodem libro dicit, intendit rationibus superioribus, scilicet diuinis, & conspiciendis, & consulendis. Conspiciendis quidem, secundum quod diuina in seipsis contemplatur. Consulendis autem secundum quod per diuina iudicat de humanis, per diuinas regulas dirigens actus humanos, vt homo non solum assimilatur Deo secundum imaginem, sed etiam secundum operationes prout potest. Vnde Augustinus de sermone Domini in more dicit: Sapientia est contemplatio veritatis, pacificans totum hominem, & suscipiens similitudinem Dei. Pretiosior est sapientia cunctis opibus, & omnia quae desiderantur, non valent huic comparari.

Quaratione donum sapientie a Deo petatur, et obtineatur. Cap. III.

TERCIO videndum est, qualiter iste pretiosissimus thesaurus doni sapientie inueniri, & obtineri possit. De hoc notandum, quod sapientia, & est quaerenda, & est postulanda a Deo: quaerendo inuenitur, sed postulando a Deo possidetur. Inuenitur per cognitionem, sed possidetur, per dilectionem: per cognitionem videtur, per dilectionem amplexatur & gustatur. Videre pertinet ad intellectum, sed amplecti & gustare, pertinet ad voluntatem & affectum. Vnde Richardus dicit: Sicut Deus per memoriam auditur, per intellectum videtur: Ita per affectum amplexatur, & gustatur, vel attingitur, & sic tenetur, & hoc vti que est perfectius, quam videre solum. Quod ostendit Augustinus de Trinitate vbi dicit, quod actus amplectendi siue tenendi est proprius actus voluntatis. Non enim sufficit voluntati illud quod est praesens intellectui per modum visi, nisi etiam fiat praesens voluntati per modum amari. Dicit enim idem Augustinus, quod quandoque fit, quod aliqui cognoscunt Deum, & eum non habent. Exemplum de medico, qui sanitatem alicuius cognoscit, non propter hoc habet. Ibi praescindit Augustinus cognoscere, ab habere: Primo igitur quaeramus sapientiam, inuestigando per cognitionem, donec tandem mereamur eam a Deo recipere per amplexum, & degustationem. Hunc pretiosum thesaurum sapientie docet quaerere Salomon, dicens: Si quaesieris sapientiam quasi pecuniam, & sicut thesauros effoderis eam, tunc intelliges timorem Domini, qui est initium sapientie. Quae verba exponens Hieronymus dicit: Qui thesauros effodit terram reijcit, foueam in altu fodit, sedulus insidit, donec inueniat quod quaerit. Sic qui thesauros sapientie inuenire desiderat, omne pondus terrenum, a se reijciat, in se fossam humanitatis faciat, nec quiescat donec inueniat. Hanc ille.

Quaratione donum sapientie a Deo petatur, et obtineatur. Cap. III. Tertio videndum est, qualiter iste pretiosissimus thesaurus doni sapientie inueniri, & obtineri possit. De hoc notandum, quod sapientia, & est quaerenda, & est postulanda a Deo: quaerendo inuenitur, sed postulando a Deo possidetur. Inuenitur per cognitionem, sed possidetur, per dilectionem: per cognitionem videtur, per dilectionem amplexatur & gustatur. Videre pertinet ad intellectum, sed amplecti & gustare, pertinet ad voluntatem & affectum. Vnde Richardus dicit: Sicut Deus per memoriam auditur, per intellectum videtur: Ita per affectum amplexatur, & gustatur, vel attingitur, & sic tenetur, & hoc vti que est perfectius, quam videre solum. Quod ostendit Augustinus de Trinitate vbi dicit, quod actus amplectendi siue tenendi est proprius actus voluntatis. Non enim sufficit voluntati illud quod est praesens intellectui per modum visi, nisi etiam fiat praesens voluntati per modum amari. Dicit enim idem Augustinus, quod quandoque fit, quod aliqui cognoscunt Deum, & eum non habent. Exemplum de medico, qui sanitatem alicuius cognoscit, non propter hoc habet. Ibi praescindit Augustinus cognoscere, ab habere: Primo igitur quaeramus sapientiam, inuestigando per cognitionem, donec tandem mereamur eam a Deo recipere per amplexum, & degustationem. Hunc pretiosum thesaurum sapientie docet quaerere Salomon, dicens: Si quaesieris sapientiam quasi pecuniam, & sicut thesauros effoderis eam, tunc intelliges timorem Domini, qui est initium sapientie. Quae verba exponens Hieronymus dicit: Qui thesauros effodit terram reijcit, foueam in altu fodit, sedulus insidit, donec inueniat quod quaerit. Sic qui thesauros sapientie inuenire desiderat, omne pondus terrenum, a se reijciat, in se fossam humanitatis faciat, nec quiescat donec inueniat. Hanc ille.

ille. Ipsa enim sapientia, facilliter videtur ab his, qui quaerunt eam: et cogitare de illa, sensus est consummatus. Est igitur quaerenda sapientia, quia sicut ipsa dicit: Qui me inuenierit inueniet vitam, & hauriet salutem a Domino. Sed quo modo cognoscitur inuenta sapientia, hoc docet Bernardus in quibusdam dictis suis vbi dicit sic: Inuenisti plane sapientiam, si prioris vite peccata desleas, si huius saeculi desiderabilia parumpendas, si aeternam beatitudinem toto desiderio concupiscas. Inuenisti sapientiam, si tibi horum singula sapiunt prout sunt, vt haec quidem amara, & omnino fugienda, illa quoque velut caduca, & transitoria contemnenda, ista vero vt perfecta bona. totis desiderijs appetenda, quae intimo quodam animi sapore diiudices & discernas. Hanc Bernardus. Est igitur etiam hoc pretiosum donum sapientie cum habitus sit supernaturalis, & a Deo anime infundatur a Deo fideliter postulandum, vt docet Iacobus in epistola sua, dicens: Si quis vestrum indiget sapientia, postulet a Deo, qui dat omnibus affluenter & non impropereat, & dabitur ei. Postulet autem in fide nihil haestans. In his verbis Apostolus innuit, quod in postulante debent esse quatuor, scilicet Indigentia. Vnde dicit: Si quis vestrum indiget sapientia. Certi haec omnes indigent. Neminem diligit Deus, nisi eum, qui cum sapientia habitat. Impetrandi confidentia. Vnde dicit, postulet a Deo. Postulare enim est filiorum, rogare autem seruorum. Vnde in Psalmo: Postula a me, et cetera. Postulati largitas. Vnde dicit: Qui dat omnibus affluenter. Vnde in libro Regum dicitur: Sed & haec quae non postulasti, dedi tibi, diuitias & gloriam. Postulantis stabilitas. Vnde dicit: Postulet autem in fide nihil haestans. Fides autem mentem stabilizat. Vnde Dionysius dicit, quod circa veritatem vere existentem, & non errantem, versatur fides diuina, quae est stabilis collocatio credentium, collocans eos in veritate, & confirmans. Sic igitur patet, qualiter est a Deo sapientia quaerenda, & inuenienda, & qualiter est a Deo postulanda, & possidenda. Nobilis enim anime possessio est.

Qualiter ex dono sapientie dies spiritualis in anima oriatur. Cap. IV.

QUARTO videndum est, qualiter ex dono sapientie in mente humana dies spiritualis oriatur. De quo notandum est, quod cum sapientia sit quasi sol lucens ratione cognitionis, & seruens ratione dilectionis (vtrumque enim horum inuenitur in sapientia, vt ex praedictis patet) Ideo donum sapientie causat in anima diem lucentem cognitione, & feruentem dilectione. Quare Alanus de planctu naturae dicebat: Sapientia est sol, per quem lumen mentis dicitur in tenebris, cordis oculus, fructus internae dilectionis, deliciofa anime paradisus. Hanc in caelestem terrenum, in immortalem caducum, hominem in Deum deificae mutationis auctoritate conuertit. Hanc luminosam sapientiam desiderauit qui dicebat: Inuocaui pro luce habere illam, quoniam inextinguibile est lumen illius, & venerunt mihi omnia bona pariter cum illa, & innumerabilis honestas per manum illius. Sapientia pro luce habenda merito est, quia ipsa totum regnum anime dirigit, non solum in contemplandis, sed etiam in agendis: quia sapientia donum non solum est speculatum, sed etiam practicum. Vnde etiam dicit: Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa, quoniam omnium bonorum mater est. Tullius primo de legibus dicit sic: Mater omnium bonarum rerum est sapientia, quia nihil verius, nihil praestantius, quia bonum vite datum est. Hanc enim cum ceteras res omnes docuit, tum quod difficillimum est docuit, vt nos nosceremus. Hanc ille. sequitur: Et venit mihi innumerabilis honestas per manus illius, & latatus S. Bon. To. 6.

sum, quoniam antecedeat me ista sapientia. Nam decor, & maeritas honestae vite in luce sapientiae inuenitur, ab his qui in regno anime, & conuiuio sapientiae commorantur. Dicit enim Bernardus in sermone quodam super Cantica sic: In sapientia est maeritas, ideo superest, decorem illius quaeramus, sine quo nemo Deo placere potest. decor autem iste honestum dicitur. De honesto autem exterior conuersario interrogetur, non quod ex ea honestum procedat, sed per eam exeat foras. Nam in conscientia est habitatio eius & origo. Siquidem claritas eius, testimonium conscientiae est. Nihil haec luce clarius, nihil hoc testimonio gloriosius, cum veritas in mente fulget, & mens in veritate se videt, quod in nullo conscientia erubescat praesentiam veritatis, quo cogatur auertere faciem, quasi confusam, & repercussam a lumine diei. sequitur: Hic plane illud de conuio est, quod super omnia bona anime diuini oblectat aspectus, hoc diffinimus honestum. sequitur: Cum autem decor huius claritatis, abundantius intima cordis repleuerit, prodeat foras tamquam lucerna sub modio lucens, immo lux in tenebris lucens latere nescia. Porro hunc decorem fulgentem vel effulgentem, & veluti quibusdam radijs suis erumpentem, mentis simulacrum corpus excipit, & diffundit per membra & sensus, quatenus ibidem omnis reluceat actio, sermo, aspectus, incessus & cetera omnia hominis. Hanc Bernardus. In hac igitur die suae lumine sapientiae, totum regnum anime illuminatur, tota actio hominis honestatur, & omnis labor laborantium conuiuantium dulcoratur. Quod etiam ostendit nobis Bernardus, dicens: Cum iam in his diutius fueris exercitatus, rogat tibi dari lumen deuotionis, suae sapientiae diem serenissimum, & sabbatum mentis, in quo tamquam emeritus miles, in laboribus viuas absque labore, vt quod prius cum amaritudine & coactione tui spiritus faciebas, de cetero iam cum summa dulcedine peragas, & delectatione. Verum quidem ad hanc perfectionem pauci, ni fallor, perueniunt in hac vita. Multi enim tota vita sua ad hoc tendunt, & non pertinent, qui tamen plene post hanc vitam recipiunt, quod hic dispensatiue negatum est. Abijciamus igitur opera tenebrarum, & induamur arma lucis, sic vt in die honeste ambulemus. Hanc dies septimi doni, scilicet sapientiae, significatur per diem septimam, quae vesperam non habet. Cuius ratio est, quia sicut dicitur. Anselmus in libro de similitudinibus, donum sapientiae pertinet ad vitam contemplatiuam, quae est optima pars, quam Maria elegit, quae non auferetur ab ea. Sed magis in patria perficitur. Vnde Glossa ibidem dicit sic: Contemplatiua vita hic incipit, & in caelesti patria perficitur: quia amor est ignis qui ardere incipit, sed cum ipsum quem amat videbit, amplius in amore ignescet. Et Gregorius in Moralibus exponens illud verbum dicit: Actiuae vite opera cum corpore transeunt, contemplatiuae autem vite gaudia melius ex fine conualescunt: quare non deficient, sed sine fine manebunt. Quare secundum Psalmista: Melior est dies vna in atrijs tuis super millia, quia in illa die septima quietis, quae nullam vesperam alicuius finis habebit, mens contemplatiua per septiformem spiritum aeternaliter requiescit, dicens cum Psalmista: Psal. 131. Hanc requies mea in saeculum saeculi, hic habitabo quoniam elegi eam.

Quale conuiuium per donum sapientie menti preparatur, et de primo conuiuio quod in mente in corpore humano existente, per donum sapientie Spiritus sanctus celebrat. Cap. V.

QUINTO videndum est, qualiter Spiritus sanctus per donum sapientiae in die illius, id est in illuminatione.

Aug. li. 25. de Tri. c. 7. cir. med. Bern. ser. 85 super Cant. cir. med. 154. lib. 10. Elym. verbo sapient.

Bern. li. de nat. & dignitate animi diu. c. 7. post. mo.

Rom. 12. a

Bern. ubi supra. c. 10.

Idem in Cant. ser. 25. cir. me.

Quare multa bona non sapiunt facultibus.

Bern. li. de nat. & dignitate animi diu. c. 10.

Sap. 7. d

Prom. 8. d

Eccl. 2.4. b

Prom. 3. o

Aug. li. 20. conf. ca. 6. 10. 1.

Iac. 3. d

Aug. li. 12. de Trin. c. 14. 10. 3. 154. lib. 6. 2.

Idem li. 1. de ser. De. in monte. c. 9. an. me. 10. 4.

Prom. 3. o

Rich. li. 4. de contempl. c. 25.

Aug. lib. 9. de Trin. c. 12. cir. fin. 10. 3.

August. ep. 57 ad Dardanum. post. med. 10. mo. 2.

Prom. 2. o

Prom. 3. d

Bern. in sermone.

Iac. 1. a

In postulatione quatuor esse debent.

Sap. 7. d

Psal. 2. b

3. Reg. 3. b

Dionys. lib. de diu. nomin. c. 7.

Alan. de insulis.

Sap. 7. a

Bern. super Cant. ser. 85 post. med.

Idem ser. 3. de circumsione Dom. post. med.

Rom. 13. d

Anselm. lib. de similitudinibus. c. 21. Luc. 10. g

Greg. lib. 6. Mor. c. 18.

Psal. 83. o

Psal. 131. o

Quale conuiuium per donum sapientie menti preparatur, et de primo conuiuio quod in mente in corpore humano existente, per donum sapientie Spiritus sanctus celebrat. Cap. V.

QUINTO videndum est, qualiter Spiritus sanctus per donum sapientiae in die illius, id est in illuminatione.

Ber. lib. de Dilig. Deo longe post med.

Cant. 5. a

Joan. 4. c

Greg. lib. 1. Mor. c. 16.

Ibidem. li. 6. c. 14. post med.

Ber. ubi sup. prox. Cant. 5. a

Rich. lib. 4. de consp. 6. 16.

1. Joan. 2. c

Hug. lib. 4. de Arca Noe. c. 2.

natione sua, conuiuium spirituale menti praparet. de quo notandum est, quod sanctus Bernardus in libro de diligendo Deo, ultra medium libri dicit, quod sapientia triplex celebrat conuiuium, & ex mera compler charitate, gradatim tamen. Cibar in hac vita laborantes, potat post hanc vitam quiescentes, & inebriat in aeterna vita regnantes, scilicet beatos. Primo enim in carne mortali, labores manuum nostrarum manducamus, cum tali quali labore masticando quod glutendum est. Post mortem vero, in vita spirituali iam bibimus, suauissima quadam facilitate a corpore absorpti. Tandem in rediuiis corporibus, in vita immortalis inebriamur mira plenitudine exuberantes. Quare sponsus in Canticis dicit: Comedite amici mei ante mortem, bibite charissimi post mortem, & inebriamini charissimi post resurrectionem. Et ibidem dicit Bernardus sic: Inter istos tamen differentia est. Nam hi qui in carne grauati sunt, & adhuc viuunt, amici dicuntur, pro charitate, quam habent: qui vero soluti sunt a carnis compedibus, eo sunt chariores, quo & propiores & expeditiores sunt ad amandum. Porro beati merito charissimi nominantur: quia & maiori charitate inebriantur, & confortantur, ut infra patebit. Et dicit ibidem Bernardus: Anima fidelis comedit panem suum, sed heu in sudore vultus sui, quia manens in carne, adhuc ambulat per fidem, quae tamen per dilectionem operatur. Porro ipsum opus cibus est, dicente Domino: Meus cibus est, ut faciam voluntatem Patris mei. Nota, multi desiderant charitatem, sed nolunt laborare pro ea. Audi quid Origenes super Cantica dicit, quod ad boni operis multiplicationem, dilectio multiplicatur: multiplicatio autem dilectionis est dulcis refectionis manentis.

De his tribus conuiujs dicendum est. Primo igitur de conuiuio primo, quod est conuiuium amicum, quod Spiritus sanctus per donum sapientiae celebrat in mente humana, ut existit in corpore. De quo Gregorius in Moralibus dicit: Sapientia in die suo conuiuium facit: quia mentem de aeternorum spe & certitudine reficit. Cuius ratio est, quia sicut dicit Gregorius in Moralibus, spes in aeternitatem animi erigit, & ideo nulla mala quae exterius tolerat, sentit, sed magis gaudet & hilarescit. De quo conuiuio est notandum, quod Richardus in tractatu suo de diuersis affectibus dicit, quod amor est dulcedo saporis intimi, a quo sapore denominatur sapientia, & quanto quis ardentius amat, tanto suauius gustat. Igitur secundum gradus amoris & sapientialis saporis, possunt distingui gradus conuiujs spiritualis, quod Spiritus sanctus per donum sapientiae celebrat in mentibus viuentium, & in corpore laborantium. Nam inter viuentes in corpore, inquit Bernardus ibidem, quidam sunt chari, quidam chariores, quidam charissimi. quod Salomon innuit in Canticis, dicens: Comedite amici mei, & bibite, & inebriamini Charissimi. Hi sunt chari, qui inuitantur ad comedendum: chariores autem inuitantur ad bibendum: charissimi autem inuitantur ad inebriandum. Ratio huius ordinis est, quia secundum mensuram dilectionis, etiam dispensatur & modus manifestationis, & sapida degustationis, ut dicit Richardus. Amici autem hic dicuntur, qui tamquam incipientes, aliquem gradum charitatis attingunt, quare dicuntur amici Dei. Amicos autem Dei oportet mundum istum sapienter odire. Nam qui mundum diligit, inimicus Dei constituitur, quia non est charitas patris in eo, ait Ioannes. Ideo tales indigent, ut a sapientia reficiantur, per aliquam degustationem spiritualis consolationis competentem eis, aetum concupiscentiae refrigerantis, ut a mundo & delectationibus abstrahantur, & pane sapientiali confortentur. Hoc ostendit Hugo de Arca Noe, ubi dicit sic: Postquam enim mens hominis quadam, ut ita dixerim, violentia, a delectatione carnali partim

abstracta fuerit, necesse est ut statim iam aliquid spiritualis gaudij prae gustare incipiat, ne si omnino a delectatione aliena remanserit, quasi semen sine humore, ad germen sapientiae conualescere nequeat. Fit ergo diuina gratia aspirante, ut cum animus perfectius a corporeis passionibus, desiderijs terrenis exutus fuerit, quadam statim insolita laetitia perfundatur, ut eo amplius amarum esse cognoscat, quod deseruit scilicet mundum, quo magis dulce sentit esse, quod inuenit scilicet sapientiam. Illas enim mentes in aeternae dulcedinis desiderium trahit, quas nullus concupiscentiae carnalis affectus foris religauit. Hac ille. Amici igitur dicuntur comedere, quia tamquam minus perfecti in charitate, cibum spiritualem difficilium sumunt. Vnde Richardus loquens de ista commixtione amicorum dicit: Certe qui comedunt, dum sumptum cibum masticant, non sine mora, vel qualicumque labore, illud in quo delectantur trahunt. Nonne illi tibi videntur comedere, qui cum multo studio, & multa meditatione vix possunt ad veritatis delicias pertingere? Hac ille. Vnde sapientia vocat prius ad comedendum, dicens: Venite comedite panem meum. Et quis est iste panis alius ad quem sapientia inuitat, nisi ille quem Spiritus sanctus de caelo prae parauit? Quem Spiritus sanctus sapientiae in vtero Virginis formauit, ut dicit Ambrosius. Quem omnibus suis donis adornauit, ut legitur in Isaia. Quem spiritus charitatis, in igne passionis pistauit. Hoc enim est sacrificium coctum in clibano, de similia panis absque fermento. Quem spiritus largitatis, in sacramento charitatis nobis communicauit. Quem quasi quotidianum postulamus. Quem omni delectamento, & saporis suauitate Spiritus sanctus condidit. Habet enim in se panis ille, omne delectamentum. Quem nobis manducandum cum Angelis, in aeterna beatitudine conseruauit, de quo dicitur: Beatus qui manducat panem in regno Dei. Vbi dicit Augustinus in Glossa: Quis est panis regni Dei, nisi qui dicit. Ego sum panis viuus, qui de caelo descendi: non cibus corporis, sed cordis: non figuratiuus, sed verus: non mortuus, sed viuus: non transiens, sed permanens: non deficiens, sed aeternaliter reficiens, & dulciter satians. Hunc cibum docet comedere Origenes, exponens illud Cantici: Et fructus eius dulcis gutturi meo. Vbi dicit sic: Da mihi Domine fructum dulcem, fructum vitae animae meae. Altus est, atrolle desiderium: benedictus est, sanctifica obsequium: imputribilis est, purifica affectum: suauis est, laetifica animum. Et Glossa dicit ibidem: Saturata sum caelesti dulcedine, de corpore suo. Sunt & alia fercula amicorum, de quibus habes supra in dono scientiae, quae ministrantur in mensa sacrae Scripturae. Sed cum iste cibus, & fructus benedictus, habeat in se delectamentum omnis suauitatis. Ideo non solum, ut dicit Cantuariensis est dulcis gutturi, sed & omnibus sensibus interioribus, & spiritualibus dulcis est, & eos confortat. Vnde iste cibus est dulcis visui, per contemplationem limpida. Dulce lumen, & delectabile est oculis videre sapientiae solem. De quo Propheta: Solem nube tegam, idest corpore. Dulcis est auditui, per inspirationem calicam. Vnde dicitur: Bonis amici consilij anima dulcoratur. Dulcis est olfactui, per suauitatem odoriferam, quia in odorem vnguentorum tuorum currimus post eum. Dulcis est gustui, per masticationem sapida, ut ait Petrus. Si tamen gustatis, quoniam dulcis est Dominus. Dulcis est tactui, per tentationem amabilissimam, de qua dixit amatrix eius: Tenui eum, nec dimittam. De hoc fructu vel cibo dicit Alexander Nechan ibi, sic: Isto fructu ciues superni recreantur, illo fructu delectantur, illo fructu satiantur. Ideo o Virgo virginu, benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui. ora quo & nosreficiamur, licet aliquali labore dulcis masticationis.

Richard. lib. 4. de consp. c. 16. post med. Pro. 9. a. Isa. 11. a. Luc. 11. a. Sap. 16. c. Luc. 14. d. Joan. 6. f. Cant. 2. a. Sap. 16. m. Eccl. 5. e. Exee. 32. b. Pro. 27. b. Cant. 1. a. 1. Pet. 2. a. Can. 3. b. De vino,

Richard. lib. 4. de consp. c. 16. post med.

Pro. 9. a

Isa. 11. a

Luc. 11. a

Sap. 16. c

Luc. 14. d

Joan. 6. f

Cant. 2. a

Sap. 16. m

Eccl. 5. e

Exee. 32. b

Pro. 27. b

Cant. 1. a

1. Pet. 2. a

Can. 3. b

De vino,

De vino, ad quod potandum sapientia inuitat in conuiuio primo. Cap. V I.

Joan. 2. a

Pro. 9. a

Cant. 2. a

Cant. 2. a

Psal. 74. b

Esther. 13. a

Psal. 38. a

Cant. 8. a

Rich. lib. 4. de consp. cap. 16. lib. 5. ca. 5.

SED quia in conuiuio spirituali mentis, existentium in corpore non sufficit cibus sine potu, magis diligenter & dilectis, vnde clamant cum Maria: Vinum non habent. Ideo sapientia post inuitationem amicorum ad comedendum, secundo inuitat magis dilectos, in amore exercitatos ad potandum, dicens: Et bibite vinum, quod miscui vobis. Rationem huius ordinis assignat Origenes ibidem, dicens: Non est plena resectio, nec omnimoda resectionis delectatio, nisi cum cibo potus iungatur. Et amica iam in amore exercitata postquam dixit se a dilecto dulcibus resectam fructibus, statim subiunxit, se in cellam vinariam introductam ab eodem, dicens: Introduxit me rex in cellam vinariam. Vbi Origenes dicit: Sponsa hac nequaquam gratias egisset de introductione sua in cellam vinariam, nisi ipsa cella vinaria, multiplex vinum ex multiplici collectum vinea habuisset. Diuersitas enim poculi boni, melioris, & optimi, diuersitatem delectationu generat. Hac cella vinaria sicut dicit Vercellenis est verbum aeternum, sapientia Patris, continens omnes theorias, idest reuelationes, quae plenissime continent vinum spiritualis gaudij, & vbertim fundunt in amantes. In hac namque cella vinaria, inuenitur omne genus vini, mentes sanctas reficiens, & laetificans, secundum varios gradus amoris, ut ostendit Glossa super illud: Introduxit me Rex in cellam vinariam. vbi dicit sic: Quam cito guttur meum dulcedinem gratiae eius attingit, ita me recreauit spiritu, & ab amore terrenorum in superna translatum sentio, ac si in cella vinaria noui meri odore in poculo sim resecta. In hac cella inuenit vinum perspicuum, siue purum, vinum ignitum, vinum conditum, & cetera huiusmodi vina, vinum praecipuum appositum magnificentia regia dignum. Vinum quoque ut regia magnificentia dignum erat, abundans, & praecipuum ponebatur. Vinum perspicuum siue merum, distributum manu sapientifica, in Psalmo: Calix in manu Domini, vini meri plenus mixto. Vinum ignitum, incallescens humana praecordia in Esther, postquam Assuerus vino incaluerat. Palmista: Incaluit cor meum intra me. Vinum conditum, seu aromatizatum, redolens pigmenta fragrantia in Canticis: Dabo tibi poculum ex vino condito. Sed quid haec diuersa vina significant, nisi quosdam gradus charitatis, amaritres animas potantes & reficientes, non tamen adhuc inebriantes, secundum Richardum, qui dicit: Attende quod ex Magnitudine diuinae dilectionis, pedet modus diuinae reuelationis. Quare dicit ibidem: Dilecti comedunt chari bibunt, sed charissimi inebriantur. Cuius rationem infra assignat, dicens: Quamdiu huiusmodi ebrietatem & excessum in nobis non sentimus quid aliud de nobis sentire debemus, nisi quod minus diligimur, & nisi quia minus diligimus? sequitur: Si enim quis es plene perfecteque diligeres, forte dilectionis tuae nimietas, aetuantisq. desiderij anxietas, in eiusmodi te raperet ebrietatem & excessum. sequitur: Sane si dilectione plene dignus extitisses, si tanta dignatione idoneu exhiberes, forte tanta luminis te claritate, siue intelligentia oculos tuos irradiaret, tanta intima dulcedinis suauitate cordis tui desideriu inebriaret, quae te ipsum supra te metipsum raperet, & per mentis excessum in superna eleuaret. Igitur amici comedunt, qui sumptum cibum masticant, non sine mora vel qualicumque labore illud in quo delectantur, trahunt. Qui vero bibunt ex diuinis reuelationibus, summa cum facilitate & iucunditate hauriunt, quod intima veritatis suauitate concupiscunt. Hac ille. Sed charissimi inebriantur vino fortissimo dulcissime charitatis. De quibus modo dicendum est.

Qui sunt charissimi in conuiuio primo, et quae sit sobria ebrietas illorum. Cap. V I I.

IGITUR tertio videndum est, qui sint charissimi in conuiuio spirituali existentium in corpore, & quae sit sobria ebrietas illorum. Primo notandum est, quod Origenes exponens illud Canticoru: Amore languo, distinguit inter simplicem amorem, ardorem, & languorem, dicens: Amant incipientes, ardent proficientes, sed languent in amore perfecti. Languor iste, sicut dicit Vercellenis ibidem, vsque ad mortem ducit. Mors autem, est plena separatio vitalis spiritus a corpore, & significat plenam separationem vitalis affectus, per excessum mentis, & omnimodam reuentionem ad Deum. Et Glossa ibidem dicit: Prae amoris magnitudine, omnia temporalia sunt mihi fastidio. Qui autem maxime Deum diligunt, maxime ab eo diliguntur, ideo charissimi sunt, quia dicit Dominus: Ego diligentes me diligo. Sunt charissimi Deo, qui maxime in Deo delectantur, quia maxime diligunt. Vnde in Canticis dicit dilectus verae amaritrici suae: Quam pulchra es, & quam decora charissima in delicijs. Quod exponens Vercellenis dicit: Quam pulchra es feruoribus affectualibus & spiritualibus charissima propter praecipuum pulchritudinem, & feruidam dilectionem: quia nihil est menti dulcius, nec est aliquid quod mentem Deo chariorem facit, quam si in ipso intime delectetur, quo nihil delectabilius est. Hac ille. Cum hoc concordat Glossa ibidem, quae dicit: Charissima es Domino tuo, ex hoc quod vacas caelestibus delicijs. Cuius expertentiam videtur habuisse, qui loquens de sapientia dixit: Non habet amaritudinem conuersatio illius, nec tedium conuictus illius, sed laetitiam, & gaudium, & amicitia illius delectatio bona.

SED nunc videndum est, quid sit illa ebrietas qua charissimi in conuiuio mentali sobrie inebriantur. De qua Dionysius sic dicit: In nobis siquidem ebrietas in malo, dicitur incommensurabilis adimpletio, & excessus mentis, & sensuum. Ideo autem attribuitur ebrietas in bono, quae nihil aliud est, nisi super plena omnium bonorum immensuratio, praexistens in ipso secundum causam. sequitur: Dicitur ergo Deus inebriatus, & excessum passus in eo quod his omnibus supereminet excedendo omnem mensurationem, & est extra omnia, & super omnia. Et Vercellenis super Cantica tractans illud, inebriamini charissimi, dicit: Quae vera & sancta ebrietas sit, colligitur ex verbis magni Dionysij ad Titum, ubi recitat eadem verba, quae supra dicta sunt, exponens illud, Introduxit me, dicit ibi: Assidua theoriarum, idest reuelationu varietas, & profectus assidui sponsae, inducent quasi experimentaliter talem ebrietatem, ut videatur idem repetere. Quae supra dixit, cellaria, modo dicit cellam vinariam, quae quasi idem sunt. Non, inquit Vercellenis, intelligitur sponsa aliquado dicta repetere, sed assiduas illuminationes experiri, quod mentibus contemplatiuis, tam fortiter, quam assidue, ad radium superiorem exercitatis omnino familiare est. Dicit ergo experimentaliter introduxit me, per interiores & profundiores theorias, quam prius: quia in Hieremia dicitur: Post me ingredi non cessabis, in cellam vinariam, idest, vinum continens omnes theorias, idest reuelationes. Et ibidem Vercellenis dicit: Ad huius ebrietatis super substantialis qualemcumque similitudinem spirituales viri dicuntur inebriari, propter excessiuam abundantiam luminum diuinorum. Audi, inquit Richardus, hominem hac ebrietate madentem, & quid circa eum agatur omnino ignorentem. Siue in corpore, inquit, siue extra corpus, nescio, Deus scit. Quo modo putas inebriatus erat, quo modo mundus ei in obliuionem venerat, qui seipsum nesciebat? Hac Richardus. Hac autem ebrietas spiritualis, causatur ex nobilissimo vino fortissimae

Dion. in ep. ad Titum cir. fin. Quae sit ebrietas spiritus. Cant. 2. a. Hier. 3. f. Rich. lib. de Parriarch. siue Beniamin minor. cap. 37. Qui amant & qui languent amore.

Qui amant & qui languent amore.

Pro. 8. b

Cant. 7. e

Sap. 8. e

Dion. in ep. ad Titum cir. fin.

Quae sit ebrietas spiritus.

Cant. 2. a

Hier. 3. f

Rich. lib. de Parriarch. siue Beniamin minor. cap. 37.

Rich. lib. 4. de consp. cap. 16.

Psal. 35. b

Dion. de diuin. nom. c. 4. cir. fin.

Arist. lib. 1. de calo sex. 100.

Bern. lib. de dili. Deo longe post med.

Cant. 5. A

Aug. li. 12. de Gen. ad ltr. ca. 25. 10. 3.

tissimæ charitatis. Vnde Richardus dicit: Ecce charissimæ inebriantur. Ebrietas autem mentis alienationem efficit, & supernæ quidem reuelationis infusio eos duntaxat, qui charissimi sunt, in mentis excessum adducit. Talem Propheta ebrietatem designare voluit, cum dixit: Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos. Et sequitur: Si igitur cupimus hac ebrietate madere, & mentis theoreticos excessus frequentare, satagamus Dominum nostrum intime & summe diligere, & omni hora in diuinæ contemplationis gaudium cum summo desiderio aphelare. Nam quando mens nostra, intima illa internæ suauitatis abundantia potata, immo plene inebriata fuerit, quid sit, quid fuerit penitus obliuiscitur, & in abalienationis excessum tripudij sui nimietate traducitur, & in supermūdanum quandam affectum, sub quodam miræ felicitatis statu raptim transformatur. Nec mireris, quia sicut dicit Vercellensis in prologo super Cantica, Tanta est virtus veri amoris boni & pulchri, quod non solum facit homines & Angelos quasi naturam propriam egredi, vt in Deum ascendant, sed etiam Deum facit quasi naturam propriam egredi, ingressibilem tamen a se, vt ad creaturas quasi infra naturam suam procedendo condescendat. Et accepit istud verbum a Dionysio de diuinis nominibus, vbi dicit sic: Audendum est dicere pro vero, quia ipse Deus omnium, tam pulchro & bono amore exit per abundantiam amatiuæ bonitatis quasi extra seipsum. sic prouidet omnibus existentibus, & per bonitatem & amorem quasi trahitur, & ad illud quod est in omnibus, deducitur, secundum virtutem supersubstantiali facientem ecstasim, sed a seipso ingressibilem, vt adamas ferrum trahit ad se immotus manens. Ipse enim mouet sicut desideratū & amatum, vt dicitur libro de celo & mundo.

De secundo conuiuio quod fit animæ a corpore separata per donum sapientiæ. Cap. VIII.

SEd post hæc secundo videndum est de secundo conuiuio, quod est animæ separatæ a corpore. Et secundum Bernardum vbi supra, est conuiuium quietis, & magis dilectorum. Et in hoc conuiuio, Spiritus sanctus per donum sapientiæ, conuiuantes potat vino non puro, sed lacte mixto. Vnde Bernardus ibidem dicit: Animæ a carne exuta, iam pane doloris non cibantur, sed vinum amoris post cibum plenius haurire permittuntur, non tamen purum, sed cum lacte mixtum, vt qualibet illarum possit dicere illud Cantico: Bibi vinum cum lacte meo. Vinū enim diuini amoris, miscet cum dulcedine lactis, idest naturalis affectionis, quæ resumere corpus suum glorificatum desiderat. Sequitur: Æstuat ergo anima nunc sanctæ charitatis vino potata, sed plane nodum vsque ad ebrietatem consummata: quia temperat interm ardotem diuinæ charitatis permixtio humoris lactis, idest naturalis affectionis. Idem dicit Bernardus ibidem. Sic ebrietas corporalis denique solet euertere mentes, atque ideo immemores reddere sui. Sed non ex toto sui oblita est, quæ adhuc & de proprio corpore cogitat resuscitando, propter quod desiderium anima perfectæ beata esse non potest, sed post resurrectionem corporis sui cum consummabitur. Hæc ille. Cum his concordat Augustinus, dicens sic: Animæ inest quidam naturalis appetitus corpus administrandi, quo appetitu retardatur quodam modo, ne tota intentione pergat in illud summum cælum, quamdium non subest corpus, cuius administratione appetitus ille conquiescat. Non obstante tamen illo desiderio anima in patria est beata, licet non consummate, & tamen nullum dolorem sentit ex illo naturali appetitu. Sed quid de ista anima a corpore separata antequam cælum ingrediatur, numquid illa vino qualicumque potatur aequaliter, & consolatur quan-

doque? Respondetur quòd sic, nisi per pœnam sensus, vel damni vel virtusque impediatur. Nam anima in imagine pertransit a corpore, vt dicit Psalmus, sed tamen desiderium eius corporis manet. Imago autem consistit in memoria, intellectu, & voluntate, secundum quas potentias est capax sanctæ Trinitatis, vt dicit Augustinus de Trinitate, & per has anima exercet vitam contemplatiuam, quæ est optima pars Mariæ, quæ non auferetur ab ea, vt dicit Dominus. Vbi dicit Glossa: Vita contemplatiua hic incipit, & in cælesti patria perficitur: quia amor est ignis qui ardere incipit hic, sed cum ipse quem amat videbit, amplius in amore ignescet. Tanto igitur anima a carne separata, vitam contemplatiuam perfectius exercet, quanto a corpore grauate absoluitur. & dilectū suum vehementius amat, quia sicut dicit Bernardus in libro de diligendo Deo, vt supra dictum est: Animæ quæ sunt absolutæ a compedibus corporis, eo similitur chariores, quo ad amandum sunt expeditiores, & ideo vinum amoris diuini plenius haurire permittuntur, nõ tamen purum, sed adhuc lacte mixtum. Et Auicenna 6. naturalium dicit, quòd anima separata clarius videt, & intelligit, quàm coniuncta corpori corruptibili. Vita autem contemplatiua dulcissimas consolationes animæ contemplatiuæ administrat, vt supra dictum est. Igitur absolutio animæ a corpore grauate, non est formidanda, sed desideranda. Hanc enim absolutioem a corpore, & desiderabat Apostolus cū dixit: Cupio dissolui, & esse cum Christo. & alibi: Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius, quo premor? Et mouebatur desiderio bono, & rationabili. Quia sicut dicit Bernardus in quadam epistola: Pretiosa est mors sanctorum, pretiosa plane tamquam finis laboris, tamquam victoriæ consummatio, tamquam vitæ ianua, & perfectæ futuritatis ingressus. Et quidam sanctus dicit: Mors nihil aliud est quàm exitus de carcere, finis exilij, laboris consummatio, ad portum applicatio, peregrinationis finitio, oneris grauissimi, idest corporis depositio, de furioso equo idest de carne descensio, de domo ruinosa liberatio, omnium agritudinum terminatio omnium periculorum euasio, omnium malorum consumptio, omnium vinculorum diruptio, debiti naturæ solutio, reditus in patriam, ingressus in gloriam. Certe euasio tantorum malorum, & adeptio tantorum bonorum, faciunt animæ bonum conuiuium, vt dicere possit illud Sapientiæ: Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa, scilicet morte bona. Beati enim mortui qui in Domino moriuntur. Et si tales animæ amaritices, sine contemptrices, separatæ a corporibus suis aliquid secum deserant, quare indigent purgatione: credibile est, quòd tales facilius purgantur, & leuius patiuntur, & quandoque minime pœna sensus. Cuius ratio est, quia amor pœnas alleuiat, & quandoque totaliter annihilat. Vnde Augustinus de moribus Ecclesiæ contra Manichæos dicit: Nihil tam durum atque tam ferreum, quod nõ amoris igne vincatur. Et exemplificat in libro de sancta viduitate. vbi dicit sic: Nullo modo onerosi sunt labores amantium, sed ipsi delectant, sicut venantium, aucuborum, viduitas panium, & piscantium, & ceterorum talium. In eo enim quod amat, aut nõ laboratur, aut labor amatur. Hæc ille. Item hoc patet exemplo multorum martyrum, qui desiderabant pati pro Christo, & in ipsis passionibus gaudebant, vt Apostoli. Ibant Apostoli gaudentes a conspectu concilij: quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Et beatus Andreas vehementer desiderabat crucem, & sustinuit gaudenter. Et virgines, vt sancta Agatha dixit Quindiano: Ego in his pœnis delector, sicut qui multos thesauros inuenit, & cetera. Vnde Bernardus in libro de diligendo Deo. dicit: Magna vis amoris, quæ martyrum animas ita introsum rapuerat, quòd ita corpora sua foris exposuerant, & tormenta-

Psal. 38. b

Aug. li. 12. de Trin. c. 8. re. 3.

Luc. 10. 8

Bern. lib. de dili. Deo longe post med.

Phil. 1. d Rom. 7. d

Est apud Bern. ser. in transitu Malachia episcopi cir. med.

Sap. 7. b

Aug. lib. 1. de Mor. Eccl. ca. 22.

Idem li. de viduitate. cap. 21.

Ath. 5. 8

Bern. lib. de dili. Deo longe post med.

Greg. lib. 4. Dial. 55.

De tertio conuiuio sapientiæ quod est regnantium. Cap. IX.

Bern. lib. de dili. Deo longe post med. Luc. 22. b

Apoc. 19. c et 1. Tim. 6. d

Ioan. 15. c

Aug. li. 22. de Ciuitate Dei cap. 20. ante med. 10. 5.

1. Cor. 15. d

Bern. epist. 124. statim prin.

Chryl. ep. 5. ad Theod. lapsus 100. 5.

menta contemnere fecerat. Si igitur in corpore aggrauante charitas potuit mitigare pœnas, cur non in spiritu a nullo corpore impedita magis tamquam efficacior potuit pœnas mitigare suo seruire, sicut & suffragia Ecclesiæ faciunt? Credibile est enim quòd sicut animæ quæ fuerunt in limbo, aliquas consolationes receperunt ab his, quæ de nouo venerant ad eas, vt angeli vel anime aliquæ, vt Ioannes Baptista, et cetera, dicentes eis de aduentu Saluatoris. Sic credibile est, quòd angeli visitent animas in purgatorio sibi committas, & consolentur eas, dicentes eis terminum purgationis suæ, & alia eis consolatoria sicut haberi potest exemplis sanctorum, quæ ponunt sancti doctores in libris suis, vt Gregorius in Dialogis, vbi exemplificat de illo, qui seruauit in balneis sacerdoti, & de quodam alio qui dixit: Bene est mihi modo, & cetera, & Augustinus de Ciuitate Dei, & Beda in historia Anglorum, & Isidorus et ceteri doctores de hoc loquentes.

POST hoc videndum est de tertio conuiuio sapientiæ, quod est regnantium, secundum ordinem quem tradit Bernardus de diligendo Deo, quod sequitur conuiuium laborantium, & quietientium, tamquam excellentius ad quod sapientiæ incarnata suos charissimos inuitat, dicens: Ego dispono vobis regnum, sicut disposuit mihi Pater meus regnum, vt edatis, & bibatis super mensam meam in regno meo. Hic tria sunt notanda. Primo quis huius conuiuij regalis, & mensæ regie sit rex & pater familias, hic est Christus Filius Dei. Secundo quæ familia Dei & conuiuantes ad istud regale conuiuium, & regiam mensam inuitantur, quia angeli & homines. Tertio de huius conuiuij, & conuiuantiū gloria, & beatitudine dicitur. PRIMO quis huius conuiuij regalis, & mensæ sit rex, & pater familias. Sed quis alius, quàm ille qui dicit: Ego sum rex, cui pater constituit regnū æternū? Et in cuius femore scriptum est: Rex regum & Dominus dominantium? Rex regum, quia vos constituo reges tamquam filios adoptiuos, qui sum filius Patri consubstantialis. Et constituo vos dominos non seruos sed amicos. vt supra mensam meam edatis, & bibatis in regno meo, cuius regni non erit finis, vt vbi ego sum, & vos sitis in æternum. De isto rege Augustinus loquens de Ciuitate Dei dicit sic: Ego illorum Deus, & ipsi mihi erunt populus, & ero illis vnde satietur, & ego ero illis quæcumque ab hominibus honeste desiderantur, & vita, & salus, & virtus, & copia, & gloria, & honor, & pax, & omne bonum. Sequitur: Et sic recte intelligitur quod ait Apostolus, vt sit Deus omnia in omnibus. Ipse enim est finis nostrorum desideriorum, qui sine fine videbitur, sine fastidio amabitur, sine fatione laudabitur. Sequitur: Hoc munus, hic affectus, hic actus proculdubio erit omnibus sicut vita æterna communis. Hæc ille. Visio illius regis facit esse beatum. Vnde Bernardus in epistola quadam dicit: Solum verum, & plenum gaudium est, quod non de creatura, sed de creatore concipitur: quod cum possederis nemo tollet a te. Cui comparata omnis aliunde iucunditas mæror est, omnis suauitas dolor est, omne dulcedine amarum, omne decorum fœdum, omne postremo quodcumque aliud delectare possit molestum est. Quare Chrysostomus de reparatione lapsi, hoc modo exclamat, dicens: O si quotidie oporteret nos tormenta perferre, si & ipsam gehennam paruo tempore tolerare, pro eo quod Christum postremum videre in gloria venientem, & sanctorum eius numero sociari, nonne erat dignum pati omne quod triste est modo, vt tanti boni, tantæque gloriæ participes habe-

remur? Clamemus igitur cum Apostolo: Regi cælorum immortalis, inuisibili, soli Deo, & ceter.

Quæ familia et conuiuantes ad regnantium conuiuium inuidentur, vel sint iam inuitati. Cap. X.

POST hoc secundo videndum est, quæ familia & conuiuantes ad illud regale conuiuium inuidentur, vel sunt inuitati iam. De quo sciendum est, quòd nõ solum homines, sed angeli ad illud gloriosum conuiuium regni æterni inuitantur. Vnde Chrysostomus de reparatione lapsi dicit sic: Intuere cœtum non solum ex hominibus sed etiam ex angelis, thronis, & dominationibus principibus, & potestatibus conuocatum. Sequitur: De rege autem qui horum medius residet, dicere nulla vox sufficit. Effugit enim omnem sensum humanæ mentis: excedit etiam decus illud & illa pulchritudo, & illa gloria, & illa magnificentia, & illa maiestas omnem sensum humanū. Cum his concordat Prosper de vita contemplatiua, dicens: Futura vita, vbi ipsa sanctitas quæ est angelorum, & sanctorum omnium congregatio beata, meritis fulgentibus micat, æterna salus exuberat, veritas regnat: vbi nec fallit quisquam nec fallitur, vbi nullus beatus eijcitur, vbi nullus miser admittitur, vbi est amor perfectus, timor nullus, dies æternus, alacer motus, & vnus omnium spiritus. Hæc ille. De hoc etiam Gregorius in homilia: Si consideremus, quæ & quanta nobis promittuntur in cælis, vilescunt animo omnia, quæ habentur in terris. De hac etiam societate dicit Cyprianus in vna Epistola sic: Cur non properamus, & currimus, vt patriam nostram videre, & parentes salutare possimus? Magnus illic charorum numerus nos expectat, & parentum, & fratrum, filiorum, & aliorum aduentum copiosa turba desiderat, iam de sua incolumitate secuta, adhuc de nostra salute sollicita. Ad horum conspectum & complexū venire, quanta & illis & nobis erit lætitia? Hæc ille. Est tamen sciendum, quòd sicut hic est distinctio meritorum, ita illic erit distinctio dignitatum. Vnde Gregorius in Moralibus dicit sic: Sicut in electis in hac vita est discretio operum, ita quoque in alia vita, proculdubio discretio erit dignitatum, vt quo hic alius alium superat, illic alius alium in retributione meritorum excedat, vt dignitas eadem non sit, vna tamen omnibus vita beatitudinis erit. Et in Dialogis exponens illud Ioannis in domo Patris mei mansiones multæ sunt, dicit sic: Si dispar retributio in illa beatitudine non esset, vna potius mansio, quàm multæ essent. Sequitur: Multæ ergo mansiones sunt, in quibus & distincti beatorum ordines, propter meritorum consortium communiter lætentur, & tamen vnus denarium omnes laborantes accipiunt, qui in multis mansionibus distinguuntur, quia & vna est beatitudo, quam illic percipiunt, & dispar retributionis qualitas, quam per opera diuersa consequuntur. Hæc ille. Et ideo sicut differt stella a stella in claritate, sic & resurrectio mortuorum, vt dicit Paulus. De multitudine istius familiæ cælestis conuiuij quanta sit, nemo scit siue angelorum siue hominum, nisi solus Deus. Vnde Ioannes loquens de angelorum multitudine, vbi dicit Haymo, quod non posuit numerum certum cum dicit, Millia millium: quia numerus angelorum nobis est innumerabilis, quamuis Deo sit numerabilis. Et in Iob dicitur: Numquid est numerus militū eius? Quod exponens Gregorius in Moralibus dicit, quod angeli sunt milites Dei, & quod numerus eorum Deo est numerabilis, nobis autem innumerabilis demonstratur. Et idem dicit Dionysius, & in Daniele dicitur: Millia millium ministrabant ei, & decies centena millia assistebant ei. Et similiter familia beatorum hominum innumerabilis nobis est. Vnde in Apocalypsi ait Ioannes, post enumerationem multorum.

Qui sunt inuitati ad conuiuium beaticum.

Chryl. epist. ad Theod. lapsus cir. med. 10. 5.

Prosper. li. 1. de vita contemp. c. 2.

Greg. hom. 17. in Eua. in prin.

Greg. lib. 4. Mor. c. 32. ante med.

Idem li. 4. Dial. c. 35. cir. fin.

Ioan. 14. a

1. Cor. 15. a

Apoc. 5. a

Iob 25. b

Greg. li. 17. Mora. ca. 9.

Dionys. 1. 4. Ang. Hier. Dan. 7. a

Apoc. 7. b

Pf. 146. b

Hug. super 2. Ang. Hier.

Dionys. de div. nomi. cap. 1.

torum. Vidi turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat, id est nullus homo ait Glossa. Deus enim numerat multitudinem stellarum, & omnibus eis nomina vocat, secundum Psalmistam. Tota ista familia tam angelorum quam hominum, laudat Deum sine intermissione. Vnde Hugo super Angelicam Hierarchiam dicit sic: Omnes Hierarchiae tam angelorum, quam hominum, tam superiorum quam inferiorum, ad laudem diuinam ordinatae sunt, & institutae, vt ab omnibus laudetur Deus: a quo, & per quem sunt omnes, & omnibus omnia. Et sequitur: Qui excellentiores sunt, amplius laudant, & qui amplius laudant, sublimitas remunerabuntur, vt qui sunt sublimiores in cognitione, & feruentiores in amore. Haec ille. Sed sicut dicit Dionysius de diuinis nominibus, Nullus veritatis amator, quae est super omnem virtutem, adeo efficax est, vt possit laudare super substantialem diuinitatem, secundum aeternam & super bonam essentiam suam, quibuscumque vocabulis intelligibilibus, siue vt rationem, siue vt veritatem, aut mentem, aut vitam, aut substantiam, aut alio vocabulo quantumcumque sublimi: sed oportet laudare eam, sicut excellentem, & segregatam ab omni eo quod mente concipitur, & generaliter ab omnibus existentibus. Sequitur: Ne tamen ab eius laude cessetur, cum ipsa sit essentia ipsius bonitatis, & sic causa omnium existentium, ideo ex omnibus affectibus laudabilis est, sicut docet Scriptura. Haec ille.

De tertij conuiuij, et coniuuantium beatitudine iuxta numerum septem donorum. septem quoque ammaduersione digna notantur. Cap. XI.

TERTIO videndum est de huius conuiuij & coniuuantium beatitudine, de quo sunt septem notanda, iuxta numerum septem donorum praedictorum, quae secundum vsus & actus suos excellentissimos in hoc conuiuij ministrant deiformiter, quia non euacuabuntur secundum actus illos, sed manebunt in patria in beatis, vt probat Magister sententiarum per auctoritatem Ambrosij, & communiter tenetur. Primo dicendum est de huius conuiuij gloria. Secundo de huius conuiuij excellentia, & dignitate, & aeternitate. Tertio de huius conuiuij abundantia, & vberitate. Quarto de huius conuiuij lege, & charitate. Quinto de huius conuiuij gaudio, & iucunditate. Sexto de istius conuiuij mensa, & perfecta saturitate. Septimo de eiusdem conuiuij beata & sobria ebrietate.

Mag. lib. 3. Sent. d. 34. in prim. ex Amb. li. 1. de Spir. san. 2o cap. 20. 10. 4.

Beatitudo est aeterna.

Luc. 22. c

Ansel. lib. prologion cap. 25.

Sap. 5. c. Excellentia beatitudinis.

PRIMO igitur de huius conuiuij aeternitate sciendum est, quod necesse est, ipsum esse aeternum. Cuius ratio est, quia ipsum conuiuium celebratur in regno aeterno Christi, & in mensa aeterna eius, quare ipse rex aeternus regni aeterni dicit: Ego dispono vobis regnum, vt edatis super mensam meam in regno meo, cuius regni non erit finis. De huius regni, & conuiuij aeternitate dicit Augustinus. O vita vitalis, dulcis, & amabilis, & semper memorialis, vbi summa securitas, securata tranquillitas, tranquilla iucunditas, iucunda felicitas, felix aeternitas, aeterna beatitudo, & beata vita sine fine, & visio atque laudatio Dei. Ibi affluentia diuitiarum, influentia deliciarum, confluentia bonorum. Et Anselmus dicit sic: In illo scilicet conuiuij caelestis, est longa & salubris vita. Ibi enim est sana aeternitas, quia aeterna sanitas, quia iusti in perpetuum viuunt & apud Dominum est merces eorum, scilicet vita aeterna.

SECUNDO videndum est de istius conuiuij excellentia & dignitate. De hac dignitate dicit Bernardus: Merces sanctorum & gaudia, in illo regno & aeterno conuiuij tam magna sunt quod non possunt mensurari, tam multa sunt, quod non possunt numerari, tam

A copiosa sunt, quod non possunt finire, tam pretiosae sunt, quod non possunt aestimari: immo tam excellentia sunt, quae praeparauit Deus in illo conuiuij diligentibus se, quod ipse Dominus conuiuij dicit, quod talia nec oculus vidit, nec auris audiuit nec in cor hominis ascendit. Vnde, nec omnes Arithmetici mundi possent ea numerare, nec omnes Geometrici possent ea mensurare, nec omnes Rethorici possent ea verbis, vel sermonibus explicare, cum nec plene possint excogitari.

TERTIO videndum est de huius regni & conuiuij abundantia, & vberitate, de quibus Bernardus dicit: In illo regno, & conuiuij meridiano, erit candor lucis aeternalis, amoenitas vernalis, abundantia autumnalis, requies hiemalis, immo Deus bonum infinitum communicat se omnibus incolis illius regni, & conuiuius illius mensae quantum quilibet capax est, vnde ipse implebit sensus interiores maximis delectationibus. Erit enim Deus speculum visui, cithara auditui, mel gustui, balsamum olfactui, flos delectabilis tactui. Ibi sicut dicit Augustinus, Laudes & carmina non deerunt, praemia non deficient. Ibi nihil quod amabitur deerit, nihil desiderabitur quod non adsit. Ibi Deus sine fine videbitur, sine fastidio amabitur, sine fatigatione laudabitur.

QUARTO de huius regni conuiuij lege & charitate vel societate, Anselmus dicit sic: Existentes in regno illo & conuiuij, diligunt Deum plus quam seipsum, & inuicem tamquam seipsum, & Deus diligit illos plus quam illi seipsum: quia illi illum, & se, & inuicem per illum, & ille se, & illos per seipsum. Quare omnibus erit vna voluntas, quasi nulla esset illis nisi Dei voluntas, ideo erit omnibus plena concordia. Et ideo sicut illi nolunt aliud, quam quod ille, ita ille vult quidquid volunt illi, & ideo filij Dei, & diij vocabuntur, & constituit eos Deus super omnia bona sua. Ibi est quidquid desideramus, & quidquid amamus. Haec ille. Quare Augustinus libro de corporis, & animae miseria exclamat, dicens: O anima mea & caro mea, illam vitam amplecti debuitis, vbi vita est sine morte, vbi iuuentus sine senectute, vbi lux sine tenebris, vbi gaudium sine tristitia, vbi pax sine discordia, vbi voluntas sine iniuria, vbi regnum sine commutatione. Haec ille: De hac lege Augustinus de spiritu & anima dicit: Lex Dei charitas est. Lex data est vt gratia quaratur, gratia data est, vt lex impleteretur. Haec ille.

QUINTO de huius regni, & conuiuij gaudio iucunditate. De hoc gaudio Anselmus, vbi supra loquens dicit sic: Gaudium illud, quale aut quantum est bonum? Certe quantum vique quisque diligit alium, tantum de eo gaudebit. Sequitur: Ergo in illa perfecta charitate innumerabilium beatorum spirituum seu angelorum & hominum, vbi nullus minus diligit alium quam seipsum, non aliter gaudebit quisque pro singulis alijs quam pro seipso. Et infra dicit: In illa perfecta felicitate, vnusquisque plus amabit sine comparatione Deum quam seipsum, & omnes alios secum, ideo & plus gaudebit absque aestimatione de felicitate Dei, quam de sua & omnium aliorum secum. Sed si Deum sic diligunt toto corde, tota mente, & tota anima, vt tamen totum cor, tota mens & tota anima non sufficiant dignitati dilectionis, profecto sic gaudebunt toto corde, tota mente, tota anima, vt totum cor, tota mens, tota anima non sufficiant plenitudini gaudij. Non ergo totum illud gaudium intrabit in gaudentes. Sequitur: Deus verax, peto & accipiam, vt gaudium meum plenum sit. Meditetur interim mens mea, loquatur inde lingua mea, amet illud cor meum, sermocinetur os meum, efuriat illud anima mea, sicut caro mea, desideret tota substantia mea, donec intrem in gaudiu Domini, qui est trinus & vnus Deus benedictus in saecula amen. Haec ille.

SEXTO de huius conuiuij mensa & saturitate beata. Cum Dominus dicat: Super mensam meam comedetis,

1. Cor. 2. c

Bern. ser. 33. super Cant. Vbertas beatitudinis.

Aug. li. 22. de Civ. Dei. c. 30. 10. 5.

Ansel. lib. prologion. ca. 24.

Magna dilectio beatorum.

Gaudium beatorum. Ansel. Prologion. c. 24.

Ibid. c. 26. cir. fin.

Luc. 22. c

Aug. in 7. e. Ang. Hier. super parum ante fin.

Psal. 16. c

August. de verb. Dom. ser. 26. c. 27. 10. 10. Luc. 10. g. Rich. vrach. de 4. grad. Viol. chari. ante med.

Bern. ser. 1. de omnibus sanctis. post med.

Idem ser. 33. in Car. ante med.

Luc. 22. c. Vinu beatorum est perfecta charitas.

Bern. lib. de dili. Deo post med.

Mat. c. 6

1. Tim. 1. a

Medetis, & bibetis in regno meo, ideo illud conuiuium tantum regnantibus & charissimis praeparatum est. De quo notandum est, quod Beda ibidem in Glossa dicit sic: Mensa proposita omnibus sanctis ad fruendum, est gloria caelestis vitae, quae qui esuriunt & sitiunt iustitiam, saturabuntur fruendo desiderato gaudio veri boni. Verum autem bonum solum est in quo ratio omnis boni est, quod solus Deus est, qui essentialiter bonus est. Et ideo in illo solo perfecta satietas est. De hac mensa beata & satietate, Hugo commentator Dionysij loquitur in Angelica Hierarchia, parum ante finem, & exponens illud, diuisio alimentis repleta, dicit: Vna est refectio, & vnum alimentum. Ergo inquit Hugo, in mensa Domini non est nisi vnu ferculum, quod apponitur. Sed noli contemne, satietas multa est. Satiabor, inquit psalmista, cum apparuerit gloria tua. Vnum est enim bonum, quod tibi praeparauit Deus, sed in illo bono omne bonum est. Vnam enim refectionem, vnum cibum, vnum ferculum, vnum panem habentem omnem saporem, & omnem dulcedinem suauitatis, praeparauit nobis Deus. Igitur vnum est necessarium, quod vere reficit. Quod ibidem sic probat, dicens: Multa in hoc mundo sunt, & illa omnia cor hominis satiare non possunt, vt experientia docet. Vnum autem est bonum, & hoc solum cum percipitur, satietas inuenitur. Non enim in multitudine, sed in vnitare satietas est. Idem verbum Augustinus, de verbis Domini tractans, dicit: Multa sunt diuersa quia corporalia, quia temporalia sunt, praeponeatur autem vnum multis. Non enim a multis vnum, sed multa ab vno sunt. Multa distrahunt vt Martham, sed vnum colligit, vt Mariam, quae nondiligit multa, sed multum. Et Richardus in tractatu suo de amore violento dicit: Vnum solum est, in quo mens humana quiescit, & reficitur, & satiatur. Quod declarat sic: Perfectus amor omnem alium affectum excludit, quia nihil praeter vnum diligit, & propter vnum. Ideo vnum amat, vnum diligit, & vnum sinit, vnum concupiscit, ad vnum anhelat, vnum suspirat, vno inardescit, & in vno requiescit: illo vno satiatur, quia nihil sapit nisi hoc vno conditatur. Haec ille. De istius conuiuij satietate Bernardus admirando exclamat, dicens sic: O felix vere & gloriosa satietas. O sanctum conuiuium. O desiderabiles epulae: vbi nimirum nulla anxietas, nullum poterit esse fastidium, sed satietas summa, & cum hoc summum desiderium. Et idem dicit: Festinemus igitur ad locum tuiorem, ad agrum vberiozem, ad pastum saniozem, vbi habitemus sine metu, abundemus sine defectu, epulemur sine fastidio. Haec ille.

SEPTIMO & vltimo, quia Dominus non dixit solum vt super mensam meam edatis, sed addidit, & bibetis. Ideo videndum est, de huius mensae vino dulcissimo potante, & sobrie inebriante, quod est vinum purissimae, & perfectae charitatis, quod tantu regnantibus & charissimis propinatur, in regno & mensa Christi. De hoc vino immixto purissimae charitatis dicit Bernardus in libro, de diligendo Deo, parum post medium sic: Cum Scriptura loquatur Deum, omnia fecisse propter semetipsum, erit profecto vt factura sese quandoque conformet & concordet auctori suo, & oportet proinde nos in eundem affectum transire charitatis quadoque, vt quomodo Deus omnia esse voluit propter semetipsum, sic nos quoque, nec nos ipsos, nec aliquid fuisse vel esse velimus, nisi aequae propter ipsum, ob solam ipsius voluntatem, non nostram voluptatem. Sequitur: Delectabit sane non nostra, vel sopita necessitas, vel forsita felicitas, quam quod eius in nobis & de nobis voluntas adimplera videbitur, quod & quotidie in oratione postulamus. Fiat voluntas tua, sicut in caelo & in terra, & cetera. Illa igitur est vera & sincera charitas, & omnino de corde puro & de conscientia bona, & fide non ficta, qua Deum sic diligimus, qua & proximi

bonum, vt nostrum diligimus. Et ibidem Bernardus, hanc charitatem commendando exclamat, *conseq. vbi* dicens: O amor sanctus & castus. O dulcis & suavis affectio charitatis. O pura & defaecata intentio voluntatis, eo certe defaecatior & purior, quo in ea de proprio nil mixtum relinquitur; eo suauior, quo totum diuinum est quod sentitur. Sequitur: Sic affici deificari est. Quo modo stilla aquae modica multo infusa vino puro, a se defecere tota videtur, & saporem vini induit & colorem: & quo modo ferrum candens ignitum simillimum igni fit pristina propria forma exutum: & quo modo solis luce aer perfusus in eandem transformatur luminis claritatem, adeo vt non tam illuminatus quam ipsum lumen esse videatur: sic omnem tunc in sanctis humanam affectionem, quodam ineffabili modo, necesse erit a semetipsa liquefacere, atque in Dei penitus transfundi voluntatem. Alioquin quo modo Deus erit omnia in omnibus, si in homine aliquid de homine supererit? Sequitur: Manet substantia sed in alia forma, alia gloria, alia potentia. Et quando hoc erit, quando veniam & apparebo ante faciem Domini? Sequitur: Donec igitur absorpta sit mors in victoria, & vindique noctis terminos lux perennis inuadat, & occupet vique equaque, quatenus in corporibus caelestis gloria effulgeat, non possunt animae ex toto seipsas exponere, & transire in Deum. Adepto autem corpore, iam quid impeditur animam a se ipsa quodam modo abire, & totam in Deum ire, & eo penitus sibi dissimilem fieri, quod Deo simillimam effici se conatur. Tunc demum ad veniam sapientiae admissa est, ad illam videlicet de qua legitur: Et calix meus inebrians, quam praclarus est. Et sequitur post multa: Quid miru si iam inebriatur ab vbertate domus Dei, cui nulla mordente culpa vel cura, de proprio secura bibit purum, & nouum vinum illud cum Christo in domo patris eius? Rediunt igitur corporibus resumptis, in vita immortalis, inebriantur, mira plenitudine exuberantes post resurrectionem, tamquam charissimam. Et merito inebriantur, qui ad nuptias agni introduci merentur, edentes & bibentes super mensam illius in regno sapientiae, quando sibi exhibet gloriosam Ecclesiam. Tunc prorsus inebriat charissimos suos, tunc torrente voluptatis suae potat eos, quando in complexu illo archissimo sponsi & sponsae, fluminis impetus laetificat ciuitatem Dei, vt delectentur in laetitia in aeternum. Haec ille. Tunc sapientia suos charissimos inebriat, & in patria regnare facit, & coronat, dicens illud: Per me reges regnant. Regnantes autem coronas aureas habent in capitibus de quibus in Apocalypsi: Quod exponens Richardus dicit: Coronas habent in capitibus, ob gloriae decorem & regni caelestis infinitatem, vnde corona illa de qua dicitur in Apocalypsi, quod habuit duodecim stellas, id est vniuersalem perfectionem. Nam secundum Richardum rotunditas coronae, significat illius regni aeternitatem, & praclaritas stellarum numero duodenario, signat beatorum omnium aeterni regni infinitatem. Vnde & Bernardus in sermone dicit, quod illae stellae duodecim, designant plenam perfectionem, quae beatis in patria debetur. Prima enim stella, inquit Bernardus, est memoria sine obliuione. Secunda stella, est ratio sine omni errore. Tertia stella est voluntas sine omni perturbatione. Quarta est impossibilitas moriendi, quia resurget corpus incorruptibile. Quinta est charitas, quia configuramur claritati Christi corporaliter. Sexta est agilitas, vt corpus sit agile secundum agilitatem mentis. Septima est subtilitas, vt corpus nostrum penetret omnia corpora. Octaua est, vt quilibet diligat alium sicut seipsum. Nona est, videre quod proximus quilibet diligit ipsum sicut seipsum. Decima est Deum perfecte diligere, & plus quam seipsum. Vndecima, est diligere seipsum tantummodo propter Deum. Duodecima est videre Deum diligere se, diligentem plus quam ille

Bern. ibid. d. 1. Cor. 15. d. Psal. 41. c. 1. Cor. 15. g. Psal. 41. c. 1. Cor. 15. g. Psal. 22. b. Psal. 45. c. Prom. 8. b. Apoc. 4. b. Rich. lib. 2. in Apoc. c. 1. Apoc. 12. c.

Sap. 7. b ille homo diligit seipsum. Hæc ille. Omnium autem horum bonorum mater est sapientia, ut dicit Sapiens. De huius sapientie increata, & incarnata mensa, dicit Richardus de sancto Victore: O qualis refectio, ubi dapifer Christus, pincerna Spiritus sanctus. Et certe pater hospes largissimus, Christus ministrat cibum, dum semetipso conuiuantes reficit & satiat, ut patet in Ioanne. Spiritus sanctus vero potu propinat, dum suis donis conuiuantes potat & inebriat, ut patet in Actis. Pater vero, in utroque seipsum liberalissime exhibet, & communicat in filio, ad cognoscendum & habendum, sicut dicit Iesus Philippo. In Spiritu sancto autem ad amplexandum, & degustandum appropriate loquendo, ut patet per Richardum De hac mensa amorosæ sapientie exponens illud quod legitur Regum tertio, ubi dicitur: Regina Saba videns omnem sapientiam Salomonis, & domum quam edificauerat, & cibos mensæ eius, & habitacula feruorum, & ordines ministrantium, vestesq; eorum, pincernasq; & holocausta, quæ offerebat in domo Domini, nõ habebat ultra spiritum, dicit Richardus: Regina austri, illius calidæ regionis inhabitatrix, succensa, quæ alia intelligi potest, quàm illa sancta anima & beata, quæ regnũ suũ in pace possidet, & verum Salomonem contempletur?

Greg. li. 12. Vnde Gregorius in Moralibus dicit: Testimonio sacre Scripturæ, reges vocantur, qui prelati sunt cunctis motibus carnis. Et sicut dicit Isidorus de summo bono: Reges, a recte regendo vocati sunt, ideo recte agendum, regis nomen obtinent. Omnes igitur reges & reginæ, sunt in illa regia mensa rectitudinis conuiuantes, qui veterem hominem exuentes, & nouum hominem induentes, qui secundum Deum creati est, deiformes efficiuntur, ut dij secundum Psalmistam appellentur. Deiformitas enim, ut dicit Linconiensis est renouatio spiritus rationalis, & conformitas ipsius ad Deũ prout possibile est. Hi sunt reges & reginæ Dei, deiformes effecti, & dij appellati, videntes in mensa sapientiam nostri regis veri Salomonis, cuius sapientia non est numerus secundum Psalmistam. Videntes etiam domum quam edificauit idest naturam assumptam, quam septem columnis idest septem donis muniuit, & adornauit, in qua sunt omnes thesauri sapientie, & scientie Dei absconditi. Videntes & cibos mensæ eius, qui sunt quasi infiniti, cum vnũ tantum sit ferculum, scilicet omne datum optimum, in quo est ratio omnis boni, scilicet in quo & ex quo est omne donum, ut dictum est. Videntes etiam habitacula feruorum idest numerum, & distinctionem cælicarum mansionũ, quæ multæ sunt, & quasi infinitæ in domo Patris, ut dicit Dominus. Videntes etiam ordines ministrantium, & assistentium angelorum, qui innumerabiles sunt, ut dictum est supra. Videntes etiam pincernas, & gradus eorum, idest haurientes de occulto diuinitatis lumina gaudiosa, & mentes suscipientium inebriantia, quia superiores hausta communicant inferioribus, ut dicit Dionysius. Et Bernardus dicit sic: Si Cherubin & Seraphin, immediato haustu de fonte vitæ bibentes, inferioribus ordinibus angelorũ effundunt de consilijs lacri, qui iustificat ciuitatem Dei, quãto magis gloriosa theothocos occultis filij in amplexionibus eius degustata mysteria, & hominibus, & angelis copiosius effundis & propinas? Hæc ille. Videntes septimo & vltimo holocausta siue sacrificia. Holocaustum enim, ut Papias dicit, est sacrificiũ quod totaliter igne consumitur. Et signat quod omne opus siue corporale siue spirituale quod offertur Deo, vel offerendum est Deo, igne ardentissimæ siue perfectissimæ charitatis, totaliter consummetur siue perficiatur. Quod perfecte faciunt omnes ciues cælestis patriæ, tam angeli, quàm homines, ut in omnibus, & per omnia laudetur & honorificetur Deus, ut sicut dicitur in Tobia per omnes vicos canteretur alleluia. De

Alleluia autem specialis fit mentio, quia sicut dicit Cassiodorus: In hac laude alleluia totus honor est. Quod cum sit in Hæbraea lingua reconditum, nullo tamen constat alio sermone translatum. Hoc Græcus, hoc Latinus, Hoc Chaldaeus, hoc Syrus, hoc Persa, hoc Arabs, hoc tenet cuncta terrarum natio, & quidquid est dedicatum diuina dignitate, huius nominis pia deuotione & laude veneratur, & in vfu habere commonemur. Illis visis & auditis, regina Saba, idest anima beata, vltra non habebat spiritum, scilicet humanum, sed diuinum. Vnde Richardus exponens illud verbum dicit sic: Cur non recte dicatur spiritus semetipsum non habere, quando incipit a semetipso omnino deficere, & a suo esse, in supermundanum quandam, & vere plus quàm humanum statum transire, & mirabili transfiguratione spiritus ille, ab humano videtur in diuinum deficere, ita vt ipse iam non ipse, eo dumtaxat tempore, quo Deo incipit arctius inhaerere: quia qui adhæret Deo vnus spiritus est, & psallere potest qui eiusmodi est cum Psalmista: Defecit in salutare tuum anima mea. Hæc ille. Et idem potest dicere quilibet beatus.

Ad istud igitur conuiuium solemnissimum, & mensam omnium deliciarum plenissimam, oportet ascendere per gradus donorum, & aliorum habituum grauitorum prædictorum. Quia sicut dicit Gregorius, Nemo infima deserens, repente fit summus, quia ad obtinendum perfectionis meritum, oportet vt mens quotidie in altum quasi quibusdam gradibus ascensionis perueniat. Vnde Psalmus bene dicit: Ibunt de virtute in virtute, donec videatur Deus deorum in Sion. Quare Augustinus dona septem Spiritus sancti, vocat quosdam gradus ascensionis, dicens: Primo ante omnia opus est donum timoris, quod est infimum donum, conferens ad cognoscendam Dei voluntatem, quid nobis appetendum vel fugiendum præcipiatur, & quo quasi clauatis calcibus, omnis superbiæ motus ligno crucis affigat. Deinde opus est secundus gradus vt donum pietatis habeamus, per quod veritas fidei, & scripturæ sane exponatur & firmiter teneatur, & si non perfecte intelligatur. Tertius gradus est donum scientie, per quod docemur, quod Deus ex toto corde diligatur, & ex tota anima, & ex tota mente, proximum vero, vt nosmetipsos diligamus. Quartus gradus est donum fortitudinis, quo esuritur, & fitur iustitia, qua a temporalibus receditur, & ad æternam veritatem, & ad æternam trinitatem conuertimur, Quintus gradus est donum consilij, quo anima ab omnibus sordibus lauitur, & vsque ad inimici dilectionem, iam spe confortata, & viribus integritatis peruenitur. Sextus gradus est donum intellectus, quo oculus interior purgatur, & homines mundo moriuntur, & inde Deum contemplantur in enigmate tamen. Nam intantum Deum vident, in quantum huic sæculo moriuntur. Et licet in hac vita peregrinemur, conuersationem tamen habemus in cælis. Septimus gradus est donum sapientie, quod vltimum, & septimum est, quo animus pacatus, & tranquillus Deo sapide perfruitur, quia initium sapientie timor Domini est, a quo vsque ad ipsam sapientiam per hos gradus tenditur, & peruenitur. In cuius mensa beati perpetuo quiescent, & dulciter reficientur. Quam qui inuenit, inueniet vitam, & qui tenuerit eam beatus. Et quia beneficia non plene recompensari possunt sine gratiarum actione, dicit Seneca, ideo cum toto corde, qui vocati sumus ad cenam agni, dicamus Deo gratias. Quia sicut dicit Augustinus, & Hieronymus, Quid melius, & animo geramus, & ore promamus, & calamo explicemus, quam Deo gratias? Hinc nec dici breuius, nec audiri lætius, nec intelligi gratius, nec agi fructuosius aliquid potest, quàm Deo gratias.

Cassiod. in per ciculũ. Psal. 149. b
Rich. lib. 4. de consp. cap. 12.
1. Cor. 6. d Psal. 83. b
Greg. li. 22 Mor. c. 14.
Psal. 83. b Aug. lib. 2. de Doctr. Christ. c. 7. 10. 3. Iob. 2. a
1. Cor. 13. a
Rom. 8. c
Eccli. 1. b
Prom. 3. c
Sen. de beneficijs li. 3. c. 1. Aug. in Ps. 132. 10. 8

FINIS HUIVS OPVS CVLI.

S. BONAVENTURÆ
EXIMI ECCLESIAE DOCTORIS
OPVS CVLVM.

De resurrectione a peccato ad gratiam.

Materiam de gratia, qua celeberrima est in Theologia scientia, non minus docte, quam breuiter hoc Opusculo S. Bonaventura edidit. Diuiditur autem opusculum in tres partes: In quarum prima diuisiones gratia iuxta quatuor eius considerationes proponuntur, & singula cuiusque diuisionis membra explicantur. In secunda vero parte, qua est de resurrectione hominis a culpa tria sicut dignissima continentur, scilicet hominem neque a culpa resurgere, neque aduersarium vincere, neque tentationibus resistere absque gratia posse. In tertia demique parte, qua est de resurrectione hominis ad gratiam, tria item breuiter tractantur. Primo an possit homo sufficienter se disponere ad gratiam gratum facientem absque gratia gratis data. Secundo an voluntas possit in aliquod bonum sine gratia. Tertio an sine gratia possit homo mandata Dei adimplere. De hac materia videndus est Auctor multis alijs locis, presertim vero 2. Sent. dist. 24. 26. 27. & 29. Breuiol. 5. p. per tot. Centol. 3. p. sect. 35. & 36. Pharei. lib. 2. c. 16.

AVLVS Apostolus videtur firmiter asserere, hominem in hoc sæculo non proprie esse absque gratia, cum inquit: Gratia Dei sum, id quod sum. Ideo merito de necessitate gratie quantum nobis predest, dicendum est, & primo de diuisione gratie, secundo de resurrectione a peccato, & tertio de resurrectione hominis ad gratiam.

Pro diuisione gratie est notandum, quod gratia est vna & eadem sed secundum diuersas considerationes, ipsa multas sortitur denominationes. Primo secundum considerationem ad principium a quo. Secundo secundum considerationem ad subiectum in quo. Tertio secundum considerationem ad oppositum suum. Quarto secundum considerationem ad effectum ad quos ordinatur. Vnde secundum considerationem ad principium a quo procedit, gratia ipsa diuiditur in gratiam prædestinationis, seu præparationis, qua Deus homines prædestinavit: in gratiam vocationis, quam Deus offert vocando: in gratiam iustificationis, quam Deus confert: & in gratiam magnificationis quam Deus complet. Et hæc diuisio ponitur in Epistola ad Romanos, ubi dicitur: Scimus quoniam diligentibus Deum, omnia cooperantur in bonum. & sequitur: Quos autem prædestinavit, hos & vocauit: & quos vocauit, hos & iustificauit: quos autem iustificauit, hos & magnificauit.

Sed secundum considerationem vel respectum ad subiectum in quo est, diuiditur in gratiam cogitationis, scilicet bonum cogitando: in gratiam voluntatis, in bono volendo: & in gratiam perfectionis, in completionem operis. Vnde hæc diuisio fit secundum triplicem potentiam anime, in qua est gratia, scilicet secundum intellectuam, affectiuam, & operatiuam.

Secundum vero respectum ad suum oppositum, diuiditur in gratiam protectionis, liberationis, & saluationis. Et hæc diuisio sumitur, secundum quod gratia adiuuat, contra triplex malum, scilicet contra malum tentationis siue pugna, contra malum persecutionis seu miserie, & contra malum culpæ, &

malum sequelæ vel pænæ. Nam a primo protegit, a secundo liberat, a tertio extrahit & saluat. Et hæc diuisio sumitur ab illo dicto Isaiæ: Protegat Dominus exercituum, Iudæam, & Hierusalem, & protegens & liberans, transiens & saluans.

Sed secundum comparisonem ad effectum ad quem ordinatur, diuiditur in gratiam præuenientem seu operantem, & in gratiam subsequenter seu cooperantem. Vnde gratia præueniens siue operans dicitur, in quantum ipsam voluntatem facit bonam, & ideo præuenit, quia non est a libero arbitrio, sed infunditur ipsa a Deo. Sed gratia cooperans dicitur, in quantum adiuuat ipsam voluntatem, & liberum arbitriũ, respectu boni operis eliciendi, & prosequendi.

Sed notandum est, quod secundum multiplicationem huius, nominis gratia, potest dari alia diuisio. Nam gratia potest capi vno modo largissime, & sic comprehendit & dona naturalia & gratuita, & sic diuiditur in præuenientem gratiam, & subsequenter, ita quod præueniens vocatur dona naturalia, & subsequens dona gratuita. Secundo modo accipitur gratia minus large, & sic diuiditur in gratiam gratis datam, & gratiam gratum facientem, & sic diuidendo, est diuisio in gratiam præuenientem & subsequenter. Tertio modo capitur gratia strictè, & tunc sub se comprehendit, vel diuiditur in gratiam gratum facientem & gloriam: & sic diuidendo, gratia præueniens dicitur gratia gratum faciens, & gratia subsequens dicitur gloria: quia post gratiam in homine decedente in gratia, sequitur gloria æterna.

Secundo dicendum est de resurrectione a culpa vel a peccato, & de hoc tria consideranda sunt. Primo, quod homo non potest resurgere a culpa absque gratia. Secundo, quod non potest aduersarium suum vincere absque gratia. Et tertio, quod non potest absque gratia tentationibus resistere. Primo igitur dicendum est quod homo absque diuino Dei adiutorio seu gratia, non potest resurgere a peccato vel culpa, & hoc capiendum gratiam pro habitu ipsius anime, ut scilicet est quedam qualitas spiritualis in anima existens. Nam nec gratia illa quæ dicitur gratuita Dei voluntas, &

Isa. 31. d

Homo absque auxilio Dei non potest resurgere a peccato
A a quia

qua nobis Deus condonat offensam, sufficit, nec gratia illa quae dicitur liberalis passio Christi, qua mediante fit morbi curatio, & imaginis reformatio: sed requiritur gratia gratum faciens. Et hoc patet per illud Apostoli: Iustificati gratis per gratiam ipsius. Et ante: Ex operibus legis non iustificatur omnis caro. Et alibi: Non ex operibus iustitiae, quae fecimus nos, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit, per lauacrum regenerationis Spiritus sancti, id est per gratiam, & cetera. Ideo illi Pelagiani merito sunt censendi haeretici, qui dixerunt, quod ad delectionem culpae sufficit sola gratuita Dei misericordia, cum libero arbitrio, & quod per liberum arbitrium poterat homo se iustificare, & velle bonum.

Secundo dicendum est, quod homo non potest vincere aduersarium absque gratia. Pro cuius declaratione est notandum, quod differt aduere, alique resistere aduersario, & alique vincere aduersarium: nam plus importat victoria, quam resistentia. Resistentia enim consistit in hoc, quod quis non consentit suggestioni diabolicae. Sed victoria, non solum consistit in non consentiendo, sed etiam in assequendo oppositum eius, quod diabolus intendebat. Nam diabolus intendit hominem reddere inimicum Deo, & facere dignum supplicio aeterno. Et tunc vincit, homo diabolum, quando sic resistit tentationi, ut efficiatur magis Dei amicus quam ante, & sic faciendo, mereatur vitam aeternam: sed hoc non potest facere absque Dei gratia gratum faciente. igitur concludi potest, quod homo non potest vincere aduersarium, faciendo se amicum Dei absque tali gratia. Et haec conclusio probatur per illud: Deo gratias, qui dedit nobis victoriam per Iesum Christum Dominum. Et alibi: Infelix homo, quis me liberauit de corpore mortis huius? Et respondet: Gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum, Item super illud Psalmi: Infirmi sunt, & ceciderunt, dicit Glossa: non potentes vitij resistere per se. Sed quis posset obicere: diabolus vincit hominem absque gratia, ergo similiter homo potest vincere hominem, vel diabolum absque gratia. Ad hoc facile respondetur, quod haec similitudo non valet, quia victoria diaboli consistit in subiugando hominem per peccatum, quae non requirit gratiam: sed victoria hominis respectu peccati diaboli, consistit in promerendo illud, quod diabolus amisit. Item diabolus non vincit hominem nisi volentem, sed diabolus numquam dicitur volens, ergo, & cetera. Vnde notandum, quod haeretici qui vincitur, seipsum deiciunt, & ideo non est ibi victoria, sed magis delectio.

Pro tertio dicendum est, quod absque aliqua gratia non potest homo tentationibus resistere, quod patet per illud: Et ne nos inducas intentionem. Vnde homo propter suam infirmitatem non potest resistere. Iuxta illud: Peccatum peccauit Hierusalem, propterea instabilis facta est. Item Glossa super illud: Misericordiae Domini, & cetera. dicit: Non potest homo diu stare contra insultus diaboli, nisi misericordia Domini adiuuetur. Nota tamen, quod per gratiam gratis datam potest homo resistere diabolo, & tentationi, ergo potest ei non consentire, sed non potest per talem consensum esse amicus Dei, absque gratia gratum faciente: ergo, & cetera.

Tertio dicendum est de resurrectione ad gratiam, & primo multa sunt terminanda. Primo quod homo non potest se disponere sufficenter absque gratia gratis data, ad gratiam gratum facientem. Secundo, qualiter non potest voluntas absque gratia in aliquod bonum. Tertio, quo modo homo possit mandata sine gratia adimplere. Primo ergo dicendum est de preparatione hominis ad gratiam gratum facientem, an scilicet hoc possit facere absque gratia gratis data. Pro quo aduertendum est, quod per gratiam gratis datam, non tantum intelligimus illa, quae ab Apostolo enu-

Rom. 3. c

Tit. 3. b

1. Cor. 1. 5. c

Rom. 7. c

Psal. 26. d

Mat. 6. a

Thren. 3. e

Ibidem.

merantur, cum dicitur: Alij enim datur per spiritum, & cetera. Sed per gratiam gratis datam intelligimus omne illud, quod superadditum est naturalibus, adiuuans aliquo modo & preparans voluntatem ad habitum vel usum gratiae, siue tale gratis datum sit habitus, vel timor seruilis siue aliqua vocatio, siue locutio vel praedicatio, mediante qua, incitatur anima ad se preparandum. Et ideo dicendum est, quod nunquam absque tali gratia gratis data, potest se disponere homo ad gratiam gratum facientem, qua vix caret homo tali dono. Vnde prima preparatio, quae fit ad gratiam gratum facientem, est cogitatio vel apprehensio, & illa non potest fieri, absque gratia gratis data. Et ratio huius est, non quia gratia gratum faciens praerigat necessario dispositionem gratiae gratis datae, sed quia ipsa est quid diuinum, & res existens supra liberum arbitrium, & etiam supra naturale iudicium. Ideo numquam liberum arbitrium, vel voluntas libera assurgit ad ipsum vel petendam, vel cognoscendam, nisi aliquo modo adiuuetur de sursum & excitetur, & ideo per additionem gratiae gratis datae, quae tenet medium inter gratiam gratum facientem, & illa non potest fieri, absque gratia gratis data. Vnde ordo liberi arbitrii & gratiae diuinae, ponitur clare ab Augustino in libro de Ecclesiasticis dogmatibus, & ponit quattuor gradus, cum dicit: Initium salutis nostrae Deo miserante habemus. Ut acquiescamus saluari in inspirationi, nostrae potestatis est. Ut adipiscamur, quod acquiescendo admonitioni cupimus, diuini est muneris. Ut non labamur in adepto salutis munere, sollicitudinis nostrae est, & celestis pariter adiutorij. Ex quibus verbis potest clare cognosci, quantum potest liberum arbitrium respectu gratiae. Nam cum sint in opere salutis ista quattuor, scilicet inuitari, acquiescere, adiuuari, & permanere: primum est inspirationis Dei, secundum libertatis arbitrii, tertium muneris diuini, & quartum sollicitudinis nostrae, et pariter diuini adiutorij. Per hoc patet satis clare solutio quaestionis.

1. Cor. 12.

Aug. lib. de Eccl. dog. 21. to. 2.

Sed oritur dubium, vtrum quis possit detestari culpam, virtute propria natura. Respondetur, quod detestari culpam, dupliciter potest intelligi. Vno modo, quia talis detestatur in quantum est offensua maiestatis, & acquiritur diuinae, & isto modo nullus potest absque gratia: quia non potest absque gratia gratis data cognoscere ipsam offensam. Alio modo potest detestari, quia est lassua propriae naturae, verbi gratia, quia quis per naturam suam cognoscit, quod per fornicationem perdidit oculum, vel aliud membrum, vel incurrit aliquem alium morbum, & isto modo potest quis per liberum intellectum cognoscere, & detestari culpam propriam.

An possit quis proprijs naturae virtutibus culpam detestari.

Secundo autem videndum est, qualiter potest voluntas in aliquod bonum. Pro quo notandum est, quod aliquod opus potest dici bonum, tripliciter. Vno modo aliquod opus dicitur bonum simpliciter, & illud dicitur quod est ordinatum in finem optimi, & tale est bonum meritorium, & in istud non potest liberum arbitrium absque gratia gratum faciente. Secundo modo aliquod opus dicitur bonum, & alio modo de congruo disponit ad bonum, & tale est bonum, quod fit extra charitatem, nihilominus tamen facit, cum recta intentione, & in tale non potest liberum arbitrium, nisi cum gratia gratis data, per quam illuminatur & dirigitur, ut velit facere, quod Deo est placitum, & hoc patet per illud: Sciui quoniam aliter non possum esse continens, nisi Deus det. Tertio aliquod opus dicitur bonum, quia in finem est ordinabile, & habet aliquam ordinationem intra se, sicut pascere esurientem, & cetera. siue ex debita circumstantia, siue exigentia temporis, loci, & cetera. & ad istud potest liberum arbitrium absque gratia, quamuis ad hoc quod fiat faciliter, requiratur gratia aliqua diuina superaddita naturalibus. Et sic patet responsio, quod liberum arbitrium absque gratia superaddita, per dona naturalia, potest in aliquod bonum morale, licet

Voluntas qualiter potest in aliquo bono.

Sap. 8. e

licet per illud consequenter non disponatur ad gratiam, nec ad gloriam, & hoc per se, licet quodam modo disponat, quia est ordinabile in vltimum finem. Hoc autem sic suadetur. nam si liberum arbitrium dimitteretur in puris naturalibus, adhuc sibi remaneret aliquod iudicium, quo iudicaretur parentes esse honorandos, & hoc patet. Quod si haberet tale naturale iudicium, scilicet naturaliter parentes esse honorandos, & talem naturalem instinctum de parentibus venerandis, potest illud velle: & sic cum habeat organa exteriora, potest complere illud opus, secundum quod dicitur iudicium rationis, absque munere gratiae diuinae superaddito. Sed bene verum est, quod non potest illud facere, nec velle absque diuinae gratiae munere, prout tale cogitatum aut velle est ordinatum ad consequendum beatitudinem. Et sic sunt intelligendae auctoritates Sanctorum, quae concludunt, quod absque munere diuinae misericordiae & gratiae, non potest liberum arbitrium in aliquod bonum.

Pro tertio, vtrum homo possit mandata Dei implere, notandum est, quod communiter distinguitur, quia contingit mandata impleri dupliciter. Vno modo quantum ad genus operis, vel secundum alios, quantum ad substantiam mandatorum. Alio modo quantum ad intentionem praecipientis, & mandantis. Si loquamur primo modo, potest homo absque gratia gratum faciente illa implere, ut patet de mandato adorationis & venerationis Sabbatorum. Sed secundum modo non potest homo implere mandata, absque gratia gratum faciente. Et hoc confirmatur per Apostolum, dicentem: Qui diligit proximum, legem impleuit. Et iterum: Plenitudo legis dilectio. Item alibi: Finis praeccepti est charitas de corde puro.

Rom. 13. c Ibidem. 2. Tim. 1. a

Sed oritur quae sit, cum ita sit, quod quis potest facere quod in se est ad impletionem mandatorum, quare ille non absoluitur, quamuis sit in peccato? Ad hoc respondetur, quod facere quod in se est, potest dupliciter intelligi. Vno modo positive, vel proprie, quia scilicet talis facit circumstantias, & tantum facit quantum potest, & isto modo nullus potest facere quod in se est, absque gratia gratum faciente. Alio modo potest intelligi priuatiue vel improprie facere quod in se est, hoc est, facit quod potest, sed non quantum potest, nec aliquid ordinatum ad impletionem mandatorum, & isto modo per liberum arbitrium quis potest facere quantum in se est, sed non absoluitur ab obseruatione mandatorum. Et sic patet responsio ad quaestionem.

Sed oritur dubium. Nam secundum dona naturalia, natura ipsa appetit suam perfectionem, ergo signum est, quod tendit ad acquisitionem gratiae. Ad hoc dicitur, quod duplex est perfectio, quaedam est intra limites naturae, & istam appetit natura. Alia est, quae est supra naturam, & de ista non oportet quod appetat, & si appetat, non tamen appetitu perfecto, qui requirit gratiam, sed magis appetitu confuso & imperfecto, qui non est ordinatus debito modo.

S. BONAVENTURAE
EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS
OPUSCVLVM.

De Tribus ternarijs peccatorum infamibus.

Opusculum hoc de tribus ternarijs peccatorum infamibus multum & imperfectum est: id quod Lector facile intelligere potest. Nam cum S. Bonauentura sermonem instituat de tribus peccatorum ternarijs: quorum primus est de originali, mortali, & veniali peccato: secundus de peccato cordis, oris, & operis: tertius de concupiscentia carnis, concupiscentia oculorum, & superbia vitae: primum tantum ternarium explicando profectur, reliqui vero duo neque in impressis neque in M. S. codicibus reperiuntur. Illud autem quidquid ex hoc Opusculo residui est, de omni peccatorum conditione doctrinam valde vtilem continet. Si quis vero materiam hanc copiosius ab Auctore explicatam desiderat, legat eundem lib. 2. sententiarum dist. 35. & 36. Breuiolog. p. 3. per tot. Centilog. p. 1. per tot. Phares. lib. 2. cap. 5. Vbi multa de peccato sanctorum Patrum sententia coniunguntur. Diet. salut. tit. 1. & multis alijs locis.

CAPITA HVIVS OPVSCVLI.

Quod tres sunt ternarij peccatorum infames, & de primo ternario in genere. Cap. I.
De peccato originali, & de quadruplici eius distinctione ab alijs peccatis. Cap. II.
Quid sit peccatum originale, & de eius effectibus. Cap. III.
De mortali peccato, & eius effectibus. Cap. IV.

De venialis peccati essentia, efficacia, sufficientia, & indulgentia. Cap. V.
De radice peccatorum, quae est amor sui. Cap. VI.
Quare homo solus ex inferioribus creaturis possit peccare. Cap. VII.
Quare peccatum non vitatur nisi prius cognoscatur. Cap. VIII.

Quod tres sunt ternarij peccatorum infames, & de primo ternario in genere. Cap. I.

Tres peccatorum generales diuisiones.

Res sunt ternarij peccatorum infames. In primo est peccatum originale, mortale, & veniale, ad quae omnia alia peccata reducuntur. In secundo est peccatum cordis oris, & operis: et his tribus modis omnia peccata committuntur. In tertio est concupiscentia carnis, concupiscentia oculorum, & superbia vitae: et ab his tribus omnia peccata oriuntur. Quantum autem ad primum nota, quod illa tria possunt distingui secundum naturam corporalis infirmitatis. Est enim quaedam infirmitas, quae cum natura producit, sicut podagra. Est quaedam per quam tota vita destruitur, sicut

cata committuntur. In tertio est concupiscentia carnis, concupiscentia oculorum, & superbia vitae: et ab his tribus omnia peccata oriuntur. Quantum autem ad primum nota, quod illa tria possunt distingui secundum naturam corporalis infirmitatis. Est enim quaedam infirmitas, quae cum natura producit, sicut podagra. Est quaedam per quam tota vita destruitur, sicut

sicut febris continua. Et est quædam per quam natura debilitatur, sicut febris difcrasia. Secundum hunc modum, ista tria peccata distinguuntur. Nam peccatum originale est illud, quod cum natura traducitur. Et ideo dicitur: Omnes nascimur filij iræ. Peccatum mortale est illud per quod tota vita spiritalis destruitur, vel consumitur. De quo dicitur: Anima quæ peccauerit ipsa morietur. Peccatum veniale est illud, per quod natura debilitatur. Et ista duo sic differunt. Nam peccatum veniale est in anima, sicut punctura pulicis in corpore, quæ modicum lædit: sed peccatum mortale est in anima, sicut morsus serpentis in corpore, qui veneno hominem interficit. Vel aliter potest patere sub tali exemplo. Peccatum mortale opponitur charitati, sed veniale opponitur feruori charitatis. Vnde sicut homo quando proicit in ollam feruentem modicum aquæ frigidæ, impedit feruorem, sed non tollit caliditatem: ita peccatum veniale impedit feruorem charitatis, quia ex hoc efficitur homo tepidus: sed non tollit charitatem, quia compatiuntur se ad inuicem in eodem subiecto. Sed mortale destruit totum, sicut si homo proijceret in ollam feruentem aquam frigidam in maxima copia, & feruorem impediret, & caliditatem extingueret. Sic ergo differunt mortale, & veniale.

De peccato originali, & de quadruplici eius distinctione ab alijs peccatis. Cap. II.

Circa originale nota, quod ab alijs in quattuor distinguitur, quia habet vnitatem, communitatem, æqualitatem, & differentem qualitatem. Primo vnitatem habet, quia est vnum in omnibus. Nam in vno homine, est vnum numero: in omnibus, est vnum proportionem respectu ad vnum principium. Alia autem peccata sunt varia & diuersa. Quod autem peccatum originale sit vnum, patet ex ipsa natura cum qua traducitur: quia sicut humana natura est vna, ita infectio naturæ est vna. Et hoc potest patere multis exemplis. Videmus enim quod arbor vnus naturæ multa folia habet, & tamen omnia folia eandem figuram habent. Et arbor vna multos fructus producit, qui similem saporem habent: simile est in proposito, quia ab vno homine omnes homines producuntur. Et quia ipse primus homo peccatum originale commisit, ideo in omnes posteros transmisit. Ideo dicitur: Sicut per vnum hominem peccatum intravit in hunc mundum.

Secundo habet communitatem, quod de alijs non contingit. Peccatum enim mortale non est in omnibus, quia non fuit in Ioanne Baptista, Hieremia, & multis alijs, & etiam veniale, quia non fuit in Beata

Virgine. Augustinus. Cum de peccatis agitur, non lo de Virgine fieri mentionem. Sed originale omnibus est commune, qui per carnalem originem descendunt. Et quia Christus non descendit ab Adam per originem carnalem vel feminalem, ideo peccatum originale non contraxit. Et ideo dicit Augustinus: quod esse sine peccato, solius est Redemptoris, qui fuit sine peccato contracto & commissio. Et si aliquis alius miraculose ex carne humana formaretur, peccatum originale nõ haberet, quia ab Adam secundum legem communem, scilicet concupiscentiæ non descendit. Cum autem omnes ab eo secundum legem prædictam descendant, id est secundum feminalem rationem, omnes contrahunt originale peccatum, cuius signum est mors, quæ est stipendium originale. Vnde Paulus: Stipendium peccati mors. Vnde sicut omnes morimur, ita omnes originale contraximus. Sed si aliquis non contraheret, redemptione facta per Christum non indigeret: quod est hæreticum, & a fide Catholica alienum.

Tertio habet æqualitatem. In alijs peccatis magna

diuersitas est, quia homicidium est maius peccatum quam furtum, & adulterium quam fornicatio, & sic de alijs. Et in venialibus sunt etiam gradus penes illa tria, quæ dicit Apostolus, id est lignum, fenum, stipulam: sed peccatum originale æquale est in omnibus, quia est a principio naturæ, quæ æqualiter est in omnibus.

Quarto habet differentem qualitatem, quia reliqua peccata ideo sunt peccata, quia voluntaria, & si non essent voluntaria, non essent peccata: sed peccatum originale non est voluntarium voluntate contrahentis, sed tantum voluntate primi originantis. Alia etiam peccata non traducuntur in filios a parentibus, sed originale traducitur. Et ratio huius est, quia in quolibet homine duo sunt natura, & persona. Ea quæ sunt personæ, non traducuntur a parentibus in filios. Non enim pater tradit in filios virtutes, & scientiam, quas proprio studio acquisiuit, nec peccata, quæ proprio actu commisit: sed ea, quæ pertinent ad naturam a parentibus in filios traducuntur, nisi aliquid eueniat impedimentum. Vnde oculatus, generat oculatum. Et sic cum originale peccatum sit naturæ, a parentibus in filios traducitur. Sed peccatum mortale cum sit peccatum personæ, in filios nõ traducitur. Huius exemplum, scilicet peccati originalis in rebus sensibilibus appareat. Si aliquis vellet haurire de fonte aquam, quæ esset turbida, & corrupta, hauriendo aquam, hauriret corruptionem. Simile est in proposito, quia cum tota natura sit corrupta per peccatum originale, quicumque recipit naturam, simul recipit, & peccatum. Item alio modo: Omnes homines qui nascuntur ex Adam, possunt considerari, vt vnus homo, in quantum conueniunt in natura, quam a primo parente accipiunt, & sic multi homines ab Adam deriuati, sunt tamquam multa membra vnus corporis. Actus autem vnus membri corporalis, non est voluntarius voluntate ipsius manus, sed voluntate ipsius animæ, quæ primo mouet membra. Vnde homicidium quod manus committit, non imputatur manui ad peccatum secundum se, vt diuisa a corpore: sed imputatur ei, in quantum est hominis aliquid, per quod mouetur, quia a principio hominis est motio. Sed inordinatio quæ est in homine isto, non est voluntaria voluntate, scilicet ipsius hominis, sed voluntate primi parentis. Vnde inordinatio Adæ, in qua omnes originaliter fuimus, redundat in omnes. Sic calefactio hepatis redit in faciem. Videmus enim, quod illi qui habet hepar calefactum, habent vultum croceum, propter colligationem membrorum ad vnum principium.

Quid sit peccatum originale, & de eius effectibus. Cap. III.

Nunc autem videndum est, quid sit originale peccatum. Circa quod sciendum, quod sicut quilibet artifex opus suum ordinat & disponit, vt possit consequi debitum finem, ita Deus hominem ordinauit, vt possit peruenire ad vltimum finem. Cum igitur finis humanæ naturæ, omnis naturæ facultatem excedat: non poterat homo ad prædictum finem peruenire. Et ideo Deus addidit humanæ naturæ donum iustitiæ naturalis: quæ quidem iustitia in hoc consistebat, quod quamdiu fuit anima Deo subiecta, ipsi animæ subiciebantur omnes vires corporis, & ipsum corpus, ita quod nullus motus poterat esse in corpore, sine imperio rationis. Vnde in elementis, ex quibus corpus componitur, non fuisse aliqua pugna, nec in humoribus aliqua difcrasia, si anima Deo perfecte subiecta fuisset. In viribus etiam corporis & animæ non fuisset motus contra imperium rationis: quia nec concupiscentia tetendisset effrenate in delectabile præter regulas rationis, potentias animæ & vires corporis regulantes, quantum ad obiecta & actus earum. Et

Iustitia originalis in quo consistebat.

ideo statim amoto primo ordine, etiam secundus ordo est rationabiliter mutatus: quia quamcito anima fuit inobediens Deo, & corpus fuit inobediens animæ. De qua inobedientia dicitur: Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, et cetera. Illud ergo quod hunc ordinem priuat, dicitur peccatum originale, id est priuatio originalis iustitiæ. Quod tali patet exemplo. Corpus in statu innocentie erat sicut equus infrenatus, qui ducitur secundum voluntatem seorsis, sed postquam frenum deponitur, inordinate mouetur. Ita etiam Deus in primo statu infrenabat corpus, quod moueri non poterat, nisi secundum regimen rationis: sed postquam homo peccauit, Deus frenum deposuit, & subtraxit, & sic effrenate effertur contra imperium rationis. Hoc est, quod dicitur: Caro concupiscit aduersus spiritum. Ex isto peccato multi defectus sunt in homine, sicut ex graui infirmitate corporali relinquuntur reliquæ infirmitatis præteritæ, scilicet debilitas in operando, alteratio gustus in appetendo, visus in respiciendo, gressus in ambulando. Sic ex originali peccato quedam reliquæ relinquuntur, quæ vulnera appellantur. Quod sic patet: quamdiu fuit anima Deo subiecta, nihil inordinate contingebat in carne, nec in viribus animæ. Nam desiderium ordinate ferebatur in suum delectabile, & animus in aggressibile, & intellectus in intelligibile, & voluntas in appetibile. Ex quo autem anima recessit a Dei imperio, statim inordinatio, & contradictio in omnibus accessit. Et sic desiderium vulneratum concupiscentia, animum difcrasia, intellectum ignorantia, voluntatem malitia habuit. Sunt ergo ista quattuor vulnera ex primo peccato inflata. Quorum primum, scilicet concupiscentia, est quasi vultus insanabile, vnde miro modo inimicatur animæ: ideo assimilatur cuidam animali, quod vocatur enhydrus, quod mirabiliter inimicatur crocodilo. Cum enim sit animal venenosum inuoluit se in herba, quam crocodilus deglutiens, ex veneno moritur, & enhydrus de vtre eius exit illeßus: sic concupiscentia inuoluit se delectationibus, & homo deglutiens mundi delectabilia, deglutiit concupiscentiam, qua anima venenatur, & priuatur vita gratiæ. Hæc est ergo plaga insanabilis, quæ quanto magis degustatur, tato magis degustas famelicus, redditur, vel efficitur. Et ideo dicitur in prouerbio, & habetur septimo Ethiorum: Quid oportet bibere eum, quem aqua suffocat? Quasi diceret: Sicut aqua suffocat non satiat, ita concupiscentiæ de deditum, nihil est quod satiet. Hæc est plaga, quæ omne bonum eradicat spirituale, ideo dixit Daniel seni, qui in concupiscentiam Susannæ exarserat: Concupiscentia subuertit cor tuum. A corde siquidem procedunt sensus, & motus, & corporales actus. Vnde destructo corde, omnia illa destruantur. Et sic concupiscentia cum cor subuertit, omnia alia bona consumit.

Secunda plaga est ignorantia, quæ vulnerat intellectum. Psalmus: Lumen oculorum meorum, & ipsum non est mecum. Sed omisso visu, amittitur omne gaudium, secundum illud: Quale gaudium mihi erit, qui in tenebris sedeo, & lumen cæli non video? Et hoc ideo, quia dulcelumen & delectabile est oculis, videre solem. Et ratio huius est, quia vt dicit sapiens, inter omnes sensus visus est diligibilior. Sed si hoc est de visu corporali, multo magis de visu spirituali. Hæc ergo plaga ex primo peccato est, quia omnes inuoluimur tenebris, vt dicitur in Iob.

Tertia plaga est passio, vel impotentia difcrasia, quæ potest dici infirmitas in anima ad similitudinem infirmitatis corporalis. Dicitur autem corpus infirmum, quando debilitatur vel in executione propriæ operationis, vel impeditur propter aliquam inordinationem partium corporis, ita humores, & membra non subduntur virtuti regitiæ corporis. Sicut oculus dicitur infirmus, quando non potest clare videre: sic

De originali effectibus. De concupiscentia. Iulius Solutio. Polihis. ca. 34. post med.

Arist. 7. Ethic. c. 2.

Dan. 13. f

De ignorantia. Psalm. 37. b. Tob. 5. b

Arist. 1. Methaph. 2. x. x.

Iob 37. d. De infirmitate.

S. Bon. To. 6.

infirmitas animæ dicitur, quædo ipsa impeditur in propria operatione, eo quod partes eius nõ subduntur regimini rationis. Vnde Philosophus in primo Ethicorum comparat incontinetem paralytico, cuius partes mouentur in contrarium eius, quod ipse disposuit. Ideo clamat Apostolus: Non quod volo bonum hoc ago, sed quod odi malum illud facio. Inter omnes autem passiones, quæ debilitant animam, nulla ita debilitat, vt amor carnalis. Vnde anima propter amorem languet. Languor autem est infirmitas animæ, vt dicit Tullius. Et ratio huius est, quia tunc anima infirmatur & languet, quando a propria & naturali forma discedit: hoc autem facit amor, qui transformatur in amatum, ita quod amans iam non agit secundum suam formam, sed secundum formam amati. Ideo dicebat sponsa in Canticis: Nunciate dilecto meo, quia amore languo. Quando autem passio amoris multum intenditur, amittit rationis usum, quia multo propter abundantiam amoris versi sunt in infamia. Amor autem nihil aliud est, quam complacencia alicuius rei conuenientis, acceptæ per sensus. Ex hoc amore procedit concupiscentia, quæ tendit in rem amate, nec potest quietari, donec perueniat, & cum peruenit, delectatur: quia delectatio nihil aliud est, quam quietatio in re adepta. Hic plura dicta sunt, quæ post sunt conuenire primo vulnere.

Quarta plaga est malitia, quæ vulnerat voluntatem. De malitia Sed videtur, quod voluntas nullum peccatum committit ex propria malitia, quia sicut dicit Dionysius in libro de diuinis nominibus, Nullus ad malum respiciens operatur. Ad quod dicendum, quod malum non potest esse secundum se intentum, sicut vsurarius extorquendo vsuram, non intendit offensam diuinam, sed intendit multiplicare pecuniam. Vnde bene vellet si posset absque offensa Dei habere pecuniam, sed duobus propositis, offensam Dei negligit, & acquirit pecuniam. Et sic est de omnibus alijs.

De Mortali peccato, & eius effectibus. Cap. IV.

Dicte de originali peccato, dicendum est de mortali. Et queritur. Vtrum aliquid possit esse mortale peccatum. Et videtur quod non, quia mortale dicitur, quod mortem infert: sed non potest inferri animæ mors, cum sit immortalis: ergo nullum peccatum est mortale.

Item mors propria operatione hominem priuat, vnde homo mortuus nihil potest operari: sed peccatores in peccato existentes, multa strenue operantur, & perspicue intelligunt: & sic videtur, quod nullum sit peccatum mortale.

Et dicendum, quod multa sunt peccata mortalia, & vere aliquis actus humanus habet rationem peccati mortalis. Est enim peccatum mortale, quod corrumpit vitam, tollit efficaciam, dimittit viam, & obligat ad gehennam. Vita autem spiritualis consistit in calore, sicut vita corporalis. Vnde defectus calor est defectus vitæ. Sicut videmus in morientibus, quod paulatim calor deficit in extremitatibus corporis, quæ prius infrigidantur, & calor ad principium vitæ, id est ad cor recolligitur, qui cum ex toto deficit ibidem, vita totaliter perit. Huius exemplum videmus in lucerna, in qua quamdiu est calor, vel humor, vel liquor, tamdiu est ibi splendor luminis, & deficiente calore, deficit lumen: sic vita spiritualis non est aliud nisi quidam calor, id est amor diuinus, qui quidem duplicem faciem habet, secundum duplicem aspectum, vnam quæ respicit Deum, aliam quæ respicit proximum: quia charitas nihil aliud est, quam dilectio qua diligitur Deus propter se, & proximus propter Deum. Illud ergo quod istum amorem corrumpit est peccatum mortale, sicut blasphemiam, periuurium, hæresis, & huiusmodi, quæ charitatem corrumpunt, quam habemus ad Deum: falsum testimonium, fur-

Peccati mortalis effectus.

Charitas quid.

A a 3 tum,

Arist. 7. Ethic. c. 3. comparat incontinetem paralytico.

Can. 2. b

Amor quid

De malitia Sed videtur, quod voluntas nullum peccatum committit ex propria malitia, quia sicut dicit Dionysius in libro de diuinis nominibus, Nullus ad malum respiciens operatur.

Argumenta in contrarium.

Peccati mortalis effectus.

Charitas quid.

tum, & huiusmodi, quae contrariantur charitati, quam habent ad proximum, & omnia quae praeceptis decalogi prohibentur, peccata mortalia iudicantur.

Secundo tollit virtutis efficaciam. Ex quo enim homo in mortale se precipitavit, iam non potest per se resurgere, nisi gratia Salvatoris mediante. Ideo dicitur in Psalmo, quod homo est spiritus vadens, & non rediens, id est, per se in peccatum vadens, sed non per se resurgens. Sicut per se potest se projicere in profundum lacum, vel lutum, sed non potest per se exire. Et ideo per se homo ad mortem vadit, sed non per se redit nisi miraculose: quia non est regressus de privatione ad habitum secundum naturam.

Pf. 77. d

Finis vltimus Deus.

Tertio dimittit viam. Omnis enim via ducit ad aliquam finem, sicut omnes viae contra civitatem, ducunt ad civitatem. Vltimus autem finis omnium est vnus, scilicet Deus. Nam sicut ipse est vnus principium, & vniuersale, ita est vnus finis & vltimus omnium.

Quando autem alius constituitur, diligitur, & eligitur, receditur ab hoc fine vltimo. Et cum finis sit maxime diligibilis, ille finis constitutus, diligitur plus quam Deus, qui est vltimus finis. Hoc autem non potest sine mortali accidere, sicut patet in gulosis, qui vltimum pro Deo colunt. De quibus Paulus: Quorum Deus venter est. Et hoc sic patet. Si proponatur gulosus Deus ex vna parte, & cibus delectabilis ex alia parte, ipse, spreto Deo incommutabili bono, per amorem cibo inhaeret, tamquam vltimo fini. Et si luxuriosus ex vna parte proponatur adulterium prout est delectabile, & ex alia parte Deus prohibens, continet Dei prohibitionem, & se adulterinae delectationi immergit, & deuiat a fine. Et haec est differentia peccati mortalis a veniali: quia mortale totaliter elongat a via, & reuertitur graditur, & ideo quanto magis a via deuiat, tanto magis a fine recedit, & elongatur, iuxta illud Psalms: Longe a peccatoribus salus: Veniale autem a via non abducit, nec ab vltimo fine separat.

Philip. 3. d

Pf. 118. u

Quarto obligat ad gehennam, quod non contingit de veniali vel originali. Sed videtur inconueniens, quod pro modica delectatione quis adiudicetur aeternae damnationi. Est dicendum quod poena commensuratur, secundum conditionem illius in quem peccatur. Vnde magis peccat, qui percussit militem, quam qui rusticum: & magis qui regem offendit, quam qui militem: et sic de alijs secundum gradum nobilitatis. Qui ergo offendit Deum, qui est infinitum bonum, merito poenam incurrit infinitam, propter contemptum maiestatis diuinae: & infinitati culpae respondet infinitas poenae in damnatione. Vnde poena damnationum est infinita, et est finita. Finita est in acerbitate: et hoc responderet delectationi, quae fuit in actu peccati. Infinita est in duratione: et hoc propter contemptum Dei qui est infinitus.

Poenae dāna torum quo modo finita & infinita.

Ad oppositā.

Est apud Aug. tract. 19. in Ioan. an. med. & in auctore libri de cog. vera vita. Aug. 10. co. Et de ver. Apost. 1. ser. 23. in med. 10. 20.

Ad illud quod obiicitur, quod anima non potest inferri mors, dicendum est, quod duplex est mors, scilicet naturae et culpae. Quo ad mortem naturae, anima dicitur immortalis: sed quo ad mortem culpae moritur. Quia sicut dicit Augustinus in libro de mediatio, sicut corpus viuunt ex anima, ita anima viuunt ex Deo: sed anima separata a corpore moritur corpus, ergo cum Deus separatur ab anima, moritur anima. Sed non separatur nisi per peccatum mortale: ergo, et cetera.

Ad aliud quod obiicitur, quod anima non potest inferri mors, dicendum est, quod duplex est mors, scilicet naturae et culpae. Quo ad mortem naturae, anima dicitur immortalis: sed quo ad mortem culpae moritur. Quia sicut dicit Augustinus in libro de mediatio, sicut corpus viuunt ex anima, ita anima viuunt ex Deo: sed anima separata a corpore moritur corpus, ergo cum Deus separatur ab anima, moritur anima. Sed non separatur nisi per peccatum mortale: ergo, et cetera.

Ad aliud quod obiicitur, quod anima non potest inferri mors, dicendum est, quod duplex est mors, scilicet naturae et culpae. Quo ad mortem naturae, anima dicitur immortalis: sed quo ad mortem culpae moritur. Quia sicut dicit Augustinus in libro de mediatio, sicut corpus viuunt ex anima, ita anima viuunt ex Deo: sed anima separata a corpore moritur corpus, ergo cum Deus separatur ab anima, moritur anima. Sed non separatur nisi per peccatum mortale: ergo, et cetera.

Ad aliud quod obiicitur, quod anima non potest inferri mors, dicendum est, quod duplex est mors, scilicet naturae et culpae. Quo ad mortem naturae, anima dicitur immortalis: sed quo ad mortem culpae moritur. Quia sicut dicit Augustinus in libro de mediatio, sicut corpus viuunt ex anima, ita anima viuunt ex Deo: sed anima separata a corpore moritur corpus, ergo cum Deus separatur ab anima, moritur anima. Sed non separatur nisi per peccatum mortale: ergo, et cetera.

De Venialis peccati essentia, efficacia, sufficientia, & indulgentia. Cap. V.

Post mortale et originale, dicendum est de veniali. Circa quod quattuor quaerenda sunt, scilicet de ipsius essentia, efficacia, sufficientia, et indulgentia.

Quantum ad primum, peccatum veniale dicitur tripliciter, scilicet ab euentu, a causa, et sua natura. Ab euentu, quia omne mortale dicitur veniale per poenitentiam, vt dicit Ambrosius. A causa, quando in natura sua habet, vt veniam mereatur, sicut peccatum, quod fit ex infirmitate vel ignorantia, habet in se causam veniae. Nam qui ex infirmitate frangit ieiunium, non incurrit peccatum. Et si ex ignorantia aliquis faciat, quod non credat peccatum, veniam meretur. A sua natura & a suo genere, vt verbum otiosum, ridere, & huiusmodi.

Quot modis dicitur peccatum veniale.

Quo ad sufficientiam licet peccata venialia non sint determinata aliquo modo, possunt tamen reduci ad certum numerum, scilicet ad ternarium, scilicet lignum, fenum, & stipulam. Et ratio huius est, quia veniale dicitur quod de facili purgatur, & consumitur, & ideo per haec tria designatur, quia ab igne de facili comburuntur. Per lignum quidem, peccata venialia grauiora designantur, per stipulam leuiora, per fenum mediocria designantur. Et huius ratio est, quia omnia ternario consistunt. Vnde quaelibet creatura habet suum ternarium, scilicet essentiam, virtutem, & operationem. Et quaelibet operatio consistit in ternario, scilicet in principio, medio, & in fine. Et anima in sua natura habet ternarium, scilicet memoriam, intellectum, & voluntatem. Item peccata mortalia per tria distinguuntur, sicut dicit Glossa super Epistolam primam ad Corinthios: scilicet per ferrum, aes, & plumbum.

Venialium peccatorum tres differentiae.

Ternario omnia consistunt.

Glo. in ep. 2. ad Cor. c. 3.

Quo ad efficientiam, nota, quod homo potest esse sine peccato mortali, sed non sine veniali. Et ratio huius, quia homo dum vnus veniale vitat, aliud incurrit. Vnde dicunt Doctores, quod homo potest vitare quodlibet veniale in particulari, sed non in vniuersali. Et est exemplum de nauis, in qua sunt multa foramina, quorum quodlibet in particulari naua opilare potest, sed non omnia simul. Et ideo sine veniali vix homo esse potest, dicente Ioanne: Si dixerimus, quod peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est.

Sine veniali peccato quo modo homo esse non potest.

1. Ioan. 1. d

Quo ad indulgentiam, nota, quod sicut veniale multipliciter incurritur, ita multipliciter purgatur. Modus autem purgationis his verbis continentur: Confiteor, rundo, conspergo, conteror oro. Signor, edo, dono, per haec venialia pono.

Veniale peccatum multipliciter expiatur.

Id est depono & tollo. Remittuntur ergo per generalem confessionem, per peccatoris tonsionem, per aquae benedictae asperisionem, per cordis contritionem, per Dominicam orationem, per confirmationem, ac Episcopalem benedictionem, Eucharistiae assumptionem, offensae condonationem, extremam vnctionem, leuem poenitentiam, compassionem fraternam, vt patet in hoc versiculo:

Vnctio, poena leuis, compassio qua fit egenis. Vide in Centiloquio de peccato veniali latius.

Centil. p. 1. sect. 6.

De radice peccatorum, quae est amor sui. Cap. VI.

Nunc dicendum est de radice peccatorum, quae radix dicitur amor sui. Sed videtur, quod non. Illud enim quod est causa omnis boni, non potest esse causa omnis mali. Sed Apostolus cum dicit: Si linguis hominum loquar & angelorum, charitatem autem non habuero, et cetera, probat charitatem esse causam omnis boni: ergo omnia bona sunt ab amore & charitate.

An amor sui sit radix omniū peccatorum. 1. Cor. 13. b

Item ab eodem canali non potest exire dulcis & amara aqua, nec ab eadem arbore fructus bonus & malus. Et ita videtur, quod nec ab amore, bonum meriti, & malum peccati.

Et dicendum quod ab amore procedit omne meritum & demeritum, & omne bonum & malum: quia ab amore casto & diuino procedit omne bonum, sed ab

ab amore carnali procedit omne malum. Non potest autem procedere ab eodem canali numero, simul & femel bonum & malum, et cetera. Sicut enim ab eodem foramine non fluit dulcis & amara aqua, sic nec ab eodem amore bonum & malum.

Amor sui est causa omnis mali, & peccati tripliciter.

S. Tho. 1. 2. q. 77. art. 4. in corp.

Aug. li. 1. d. de Civ. Dei. c. 7. 10. 5.

Dicendum est ergo, quod amor sui est causa omnis mali, & peccati. Et ratione conuersionis, & ratione appropriationis, & ratione reflexionis. Ratione conuersionis, quia homini propositum est duplex bonum, scilicet incommutabile, & aeternum, & commutabile, & transitorium. Sed peccatum nihil aliud est, nisi spreto incommutabili bono, inherere alicui commutabili, & temporali bono. Hoc autem non procedit, nisi ex aliquo inordinato appetitu, alicuius boni temporalis. Sed quod aliquis appetat inordinate aliquod bonum temporale procedit ex hoc, quod inordinate amat seipsum: quia amare aliquem non est, nisi velle ei bonum. Et est in tantum quod inordinatus amor sui, est causa omnis peccati. Quod patet in multis exemplis, tunc ex parte passionis animae, tunc ex parte peccatorum. Ex parte passionis animae, quia amor est causa desiderij & delectationis: homo enim propter hoc desiderat aliquam rem, quia eam amat, & si non amaret non desideraret. Item delectatio ex amore causatur, quia vt dicit Augustinus, eo quod fruens est laetitia. Item ab amore procedit tristitia, quia homo tristatur de re amissa, quia illam amat. Item ab eo procedit gaudium, & odium. Ideo enim aliquid odio habetur, quia est impedimentum eius, quod amat. Ex parte etiam peccatorum, quia ex amore sui procedit superbia. Nam superbia est amor propriae excellentiae. Item inuidia, quae est dolor de bono alterius, in quantum est diminutum proprii. Item accidia, quae est tristitia de bono spirituali, in quantum per ipsum impeditur bonum temporale, vel corporale. Item ira, ideo enim quis accenditur ad vindictam, quia honor proprius nimis amatur. Item gula, & luxuria, quae propter corporalem delectationem appetuntur. Et sic omnes malae passionis, & vitia capitalia, ex amore inordinato tamquam a radice procedunt.

Secundo ratione appropriationis. Bonum enim commune melius est particulari. qui ergo appropriat sibi quod commune est, peccatum incurrit. Sicut vsurarius, qui vendit tempus, quod omnibus commune est, & omnibus rebus communis. Cum igitur amor est communis omnibus creaturis, & terrenis, & spiritualibus, & caelestibus, est super omnia diffusiuus, & ideo peccatum graue est, quod vni soli approprietur. Tertio ratione reflexionis. Est enim duplex amor, scilicet concupiscentiae, & amicitiae. Ex amore amicitiae procedit bonum, quia talis amor diligit amicum, eo quia amicus. Sed amor concupiscentiae super seipsum reflectitur, sicut homo diligit vinum non propter vinum, sed propter seipsum, quia sibi sapit. Et iste amor est, qui est causa omnis peccati.

Quare homo solus ex inferioribus creaturis possit peccare. Cap. VII.

Potest autem quare quare homo potest peccare, & nulla alia creatura sub caelo. Ratio huius est, quia vbi non est voluntarium ibi non est peccatum: & ideo nec in brutis, nec in alijs creaturis potest esse peccatum. Sed quia in homine est liberum arbitrium, ideo peccatum committitur ab eodem. Quod potest ostendi quadruplici ratione, scilicet ratione domicilij, ratione consortij, ratione iudicij, & ratione oppositi. Primo ratione domicilij, siue ratione loci, quia vt dicit sapiens locus est seruatiuus locati, vnde res extra locum suum diu conseruati non potest. Et sicut est in corporalibus, ita est in spiritualibus. Si enim piscis extrahatur de mari, & ponatur in terra, post modicum moritur, quia est extra locum suum. Et si homo po-

Arist. 4. Phy. sciv. 1. 2. 4.

natur in mari moritur, quia mare non est locus eius proprius. Et rosa quamdiu est in spina decerpitur, & in manu tenetur, corrumpitur, & marcescit, quia manus non est locus eius. Et haec est causa quare leuia tendunt sursum, & graui deorsum, quia scilicet vadunt ad locum proprium, vbi conseruantur. Et tanta est virtus loci, quod quanto magis res appropinquat ad locum proprium, tanto fortius mouetur in ipsum. Vnde motus naturalis est in principio debilis, & fortis in fine. Et secundum hunc modum, quia anima est extra locum suum, non potest esse quin in peccatum labatur. Ideo dicitur in Canonica Ioannis: Si dixerimus quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. Locus animarum Deus est, secundum illud Augustini: Circuiui in mente mea, et cetera. Et ideo animae Sanctorum, quae sunt in Deo, sicut in loco proprio, peccare non possunt, de quibus Sapiens: Iustorum animae in manu Dei sunt, & non tanget illos tormentum malitiae, id est peccatum, in quo anima tormentatur, sicut ostendit Augustinus, dicens: Iussisti Domine, & sic est, vt poena sibi sit omnis inordinatus animus. Et ideo valde mirabile est, quod homo animam suam ponat in loco immundo in hoc terrenitatis caeno. Ibi enim ponis animam tuam, vbi ponis amorem tuum. Amor enim applicat amantem cum amato, & ideo anima terrenis applicata, maculatur, & inficitur, vt dicitur in Osea: Facti sunt abominales, sicut ea, quae dilexerunt.

1. Ioan. 1. d

Sap. 3. a

Aug. lib. 2. c. 12. 10. 1.

Osea 9. a

Secundo ratione consortij. Nam propter malum consortium inducitur ad peccandum, quia qui tangit picem inquinabitur, et cetera. Psalmista: Et cum sancto sanctus eris. Et quia anima consortium habet ad carnem, ideo frequenter peccatum incurrit. Huius exemplum videmus in mari. Nam aqua maris in profundo vbi a terra elongatur habet dulcedinem, sed superius vbi ei admiscetur vapor terrestris a sole combustus, contrahit amaritudinem. Sic anima propter consortium ad terram, contrahit peccatum, quod est amarissimum, vt habetur in Ieremia: Vide quam malum, & amarum est te dereliquisse Dominum Deum tuum, et cetera. Sicut enim ex coniunctione ad Deum, causatur summa delectatio, & dulcedo, ita ex separatione summa amaritudo. Tanto autem quis a diuino consortio aueritur, quanto inferius delectatur, vt Gregorius dicit.

1. Ierem. 2. d

Tertio ratione iudicij. Anima enim in operando quodam vitur syllogismo. Nam ratio superior proponit omne malum vitandum. Inferior subiungit: Fornicatio est malum. Sensualitas adiungit: Accedere ad hanc est delectabile. Si ergo voluntas sit fortis, & aspiciat ad hoc quod fornicatio sit malum, eligit non peccare. Si autem respiciat inferius ad hoc, quod est delectabile, eligit fornicari, & sic incurrit peccatum, quia de agendis male iudicat. Vnde ita facit caro animae, sicut quaedam herba posita in igne, quae trabes domus facit apparere serpentes. Caro enim continuo fumans, ita obumbrat aspectum intellectus, vt illud quod est amarum, faciat videri dulce, & bonum malum, et cetera.

Quarto ratione oppositi, quia quaelibet res habet diuersas condiciones, & secundum vnam est appetenda, & secundum aliam est fugienda, sicut patet in pulchritudine. Pulchritudo enim potest appeti in quantum est quaedam resolutio diuini decoris, & secundum hoc bonum est respicere pulchrum. Et secundum hunc modum loquitur Psalmista: Delectati me Domine in factura tua. Sed quia aspectus pulchri incitat ad concupiscentiam, ideo aspiciere pulchrum est malum. Vnde dicit Salomon: Fallax gratia & vana est pulchritudo. Sic ergo res quae sensui obijcitur propter diuersas condiciones ducit hominem in errorem, dum vnā considerat, & aliam negligit. Sicut patet de medico, qui iudicat aliquid esse expediens vni aegro, confide-

Prou. 14. d

142

rata vna eius infirmitate, quod tamen non est sibi expediens simpliciter propter aliam aegritudinem quam non considerat, quæ ex curatione alterius augmentatur. Exemplum horum videmus in piscibus, qui videntes escam, & non aduertentes hamum sub ea latentem, volentes capere escam, capiuntur ab hamo. Similiter aures videntes virgulas, et non aduertentes viscum, dum in virgulis resident, capiuntur a visco. Hoc etiam patet in his, qui propinant venenum: homo enim considerans poculum, et non attendens venenum, bibens poculum a veneno occiditur. Sic peccator considerans rem delectabilem apparentem, et non attendens amaritudinem latentem, incidit in peccatum. Et huius signum est, quia vt dicit sapiens, Praui replentur plenitudine, quia dum sentiunt amaritudinem peccati, quia conscientia eorum remurmurat de peccato. Sic ergo patet, quod peccatum potest esse in hominibus, et non in alijs sensibilibus.

Quare peccatum non vitatur nisi prius cognoscatur. Cap. VIII.

Quaritur quare peccatum non vitatur, nisi prius cognoscatur. Ad quod dicendum, quod peccatum cognoscitur tripliciter. Primo ex opere, quia sicut dicit Augustinus contra Faustum: Peccatum est dictum vel factum, vel concupitum contra legem Dei. In dicto peccatum est, quia cum locutio inuenta sit ad exprimendum conceptum cordis, vel conceptionem, quandocumque quis loquitur quod in corde non habet, discordat a lege æterna, quæ est regula humanorum actuum. Ideo præcipitur in Levitico: Non perurabis. In quo prohibetur mendacium. Item consistit in facto, cuius ratio est, quia cum manus sit ministra rationis, vt dicit sapiens, conceptiones enim rationis per manus explicantur: quandocumque manuale opus discordat a lege diuina, quæ dicit, Non occides, Non furaberis, peccatum incurritur. Item consistit in desiderio, et concupiscentia. Concupiscentia enim præter rationis regulam est peccatum, quia quilibet debet esse contentus suis terminis, et ideo hoc prohibetur lege diuina, quæ dicit: Non concupisces rem proximi tui.

Secundo cognoscitur ex fine. Et ideo dicit Augustinus in libro de libero arbitrio: quod peccatum nihil aliud est quam neglectis regulis æternis, temporalia sectari. Et in libro octuaginta trium questionum dicit, quod omnis humana perversitas est vti fruentis, et frui vtendis. Et ratio huius est, quia cum omnis res ordinetur ad finem debitum, quando a fine deuiat incurrit peccatum, sicut patet in operibus naturæ. Homo enim generans, intendit generare sibi simile, secundum omnium membrorum proportionem. Quando vero conceptum generatur cum duobus capitibus, vel duobus digitis, dicitur esse peccatum naturæ, quia deuiat a debito fine. Et secundum hunc modum, cum homo sit ordinatus tamquam ad debitum finem ad diligendum æterna, ideo natura dedit homini oculos sursum, vt respiciat quod diligere debeat. Quia dicitur in Ethicis: Nullus diligit aliquid, nisi præ delectatione visus, sicut patet in amore carnali, quia homo videns rem pulchram et delectabilem, incipit eam ex eius visione diligere, et diligendo desiderare, et desiderando apprehendere, et cum adeptus fuerit, tunc in bono conuenienti incipit delectari. Sic debet homo sursum oculos dirigere, et cælestia contemplari: quia ex hoc generabitur amor, et ex amore desiderium, et ex desiderio acquirendi studium. Sed quia peccatores, vt dicitur in Psalmo, Statuerunt oculos suos declinare in terram: ideo terram diligunt, et sic deuiant a recto fine, ex quo incurrit peccatum.

Tertio cognoscitur ex ratione, quia vt dicit Dionysius: malum hominis est contra rationem esse. Et quia ratio est regula proxima humanorum actuum, ideo si

volumus videre vtrum aliquis humanus actus sit rectus vel vitiosus, inspiciamus regulam rationis. Sicut patet in artificialibus, quia tunc lignum cernitur rectum vel obliquum, si apponatur regula recta. Rectum enim est iudex sui et obliqui. Et hoc patet in actu comestitionis. Cum enim in homine sit regula rationis, et concupiscentia carnis, si homo sumat cibum existimans sibi necessarium, secundum quod ratio dicitur, non incurrit peccatum, etiam si quantitatem excedat. Si autem propter concupiscentiam sumat, vel propter delectationem solum pertinet ad gulæ peccatum. Et sic patet, quod ratio est recta mensura; & regula actuum humanorum, quantum ad bonitatem moralem: & si ab hac discordatur, incurritur peccatum.

Quarto cognoscitur ex priuatione, quia secundum Augustinum, in libro de natura boni: Peccatum est priuatio speciei, et modi, et ordinis. Secundum quæ tria dicitur: Omnia constituisti in numero, ordine, et mensura. Ita quod pondus referatur ad ordinem, mensura ad modum, et numerus ad speciem: quia vnaquæque res dicitur mensurata, pulchra, et ordinata natura. Quælibet enim res mensuratur his tribus dumtaxat exceptis, scilicet gratia Christi, charitate Dei, luce cæli. Gratia Christi mensuram non habet. Nam Deus omnibus sanctis gratiam mensuratam dedit, filio autem dedit spiritum non ad mensuram, vt dicitur in Ioanne. Et ratio huius est, quia ipse fuit fontale principium, a quo est omnis gratiarum influxus. Propter quod ipse dicit: Qui credit in me, de ventre eius fluent aquæ viuæ. Item charitas non habet mensuram respectu Dei: quia cum charitas eius non sit, nisi respectu boni, et vbi est maius bonum ibi sit maior amor, sicut homo magis diligit aurum quam argentum, quia vbi maius bonum inuenitur, illud magis diligitur, et Deus est infinitum bonum, in tantum quod quanto plus diligitur Deus, tanto diligitur inuenitur: ideo dicit Bernardus: Modus diligendi Deum, est sine modo diligere. Item lux cæli non habet mensuram respectu sensibilibus, quia cum sensibilia habeant virtutem determinatam, et mensuratam, vt patet in arboribus, nam arbor vnus speciei non extendit se ad producendum fructus alterius speciei, vel arboris, sicut ficulnea non facit vvas. Lux autem ad omnia se extendit. Vnde dicit Dionysius, loquens de radio solari, quod ad sensibilibus generationem confert, et ad vitam mouet, nutrit, perficit, et auget. Aliæ vero res, habent determinatam mensuram in augmento et diminutione. Vnde sapiens dicit: Quod omnium natura constantium, terminus est et ratio magnitudinis et augmenti, sicut patet in natura humana. Nam est terminus aliquis in augmento, vt in gigantibus, et in diminutione vt in pigmeis, et sic est de singulis rebus: quia secundum rerum diuersitatem, est diuersitas mensurarum. Anima etiam rationalis habet hanc mensuram, quia potest capere omnes scientias et virtutes, et potest esse habitaculum creatoris. Illud autem quod hanc mensuram minuit et destruit est peccatum: quod animam ita astringit, quod Deus in ea habitare non possit. Exemplum huius patet in materialibus. Peccatum enim facit in anima quod frigus in aqua. Aqua enim antequam congeletur, est receptiua corporum, quæ immittuntur: postquam autem per frigus congelatur, ita constringitur, quod nihil in ea recipitur, nisi resoluatur per calorem. Sic anima, per peccatum tantum constringitur, quod nulla virtus in ea recipitur, et Deus inde recedit, nisi calore gratiæ resoluatur. Et sic patet, quod peccatum corrumpit animæ mensuram.

Item quælibet res est suo modo pulchra, licet aliquando videatur deformis: quia secundum diuersitatem rerum, est diuersitas pulchritudinis, quia quod est pulchrum in homine, non est pulchrum in equo. Et secundum hunc modum dicit Dionysius, quod illud

quod est laudabile in vno, est vituperabile in alio: si autem esse furibundum est laudabile in cane, & vituperabile in homine. Et esse mansuetum, est laudabile in homine, & vituperabile in cane. Et sic est de pulchritudine, quia videmus, quod rubedo est pulchritudo in rosa, & albedo in lilio, & nigredo est pulchritudo in equo, & turpitude in homine, licet apud Aethiopes quanto quis nigrior, tanto pulchrior reputetur. Vnde dicitur, quod apud eos imago Christi colore nigro depingitur, & diaboli albo. Sic anima habet suam pulchritudinem, scilicet claritatem: quia anima est splendor diuinæ lucis. De quo Psalmus: Signatum est super nos lumen vultus tui Domine. Nihil autem tollit illam pulchritudinem, nisi peccatum: quia peccatum est quoddam obstaculum, quod interponitur inter animam, & Deum, sicut lucem diuinam. Vnde sicut videmus, quod quando arbor, vel turris opponitur radijs solis, ex opposito facit vmbra: ita peccatum quod interponitur inter lucem diuinam & animam, facit vmbra in anima, & sic anima peccatoris remanet vmbrosa, & tenebrosa, & amittit nitorem, & pulchritudinem suam. Et hoc deplorat Hieremias: Quo modo obscuratum est aurum. Sic ergo peccatum est corruptio speciei.

Item quælibet creatura est ordinata. Ordinatur autem ad duo, scilicet ad operationem, & operatio ad delectationem. Operatio autem hominis est duplex, scilicet intelligere veritatem, & diligere bonitatem. Illud autem quod corrumpit intellectum, non est nisi peccatum. Vnde primus homo licet fuerit mente præditus, tamen per peccatum fuit obtenebratus, & per consequens totum genus humanum fuit tenebris inuolutum. Et ideo quantumcumque studeant homines, non possunt peruenire ad cognoscendum plene veritatem,

quod est laudabile in vno, est vituperabile in alio: si autem esse furibundum est laudabile in cane, & vituperabile in homine. Et esse mansuetum, est laudabile in homine, & vituperabile in cane. Et sic est de pulchritudine, quia videmus, quod rubedo est pulchritudo in rosa, & albedo in lilio, & nigredo est pulchritudo in equo, & turpitude in homine, licet apud Aethiopes quanto quis nigrior, tanto pulchrior reputetur. Vnde dicitur, quod apud eos imago Christi colore nigro depingitur, & diaboli albo. Sic anima habet suam pulchritudinem, scilicet claritatem: quia anima est splendor diuinæ lucis. De quo Psalmus: Signatum est super nos lumen vultus tui Domine. Nihil autem tollit illam pulchritudinem, nisi peccatum: quia peccatum est quoddam obstaculum, quod interponitur inter animam, & Deum, sicut lucem diuinam. Vnde sicut videmus, quod quando arbor, vel turris opponitur radijs solis, ex opposito facit vmbra: ita peccatum quod interponitur inter lucem diuinam & animam, facit vmbra in anima, & sic anima peccatoris remanet vmbrosa, & tenebrosa, & amittit nitorem, & pulchritudinem suam. Et hoc deplorat Hieremias: Quo modo obscuratum est aurum. Sic ergo peccatum est corruptio speciei.

Item quælibet creatura est ordinata. Ordinatur autem ad duo, scilicet ad operationem, & operatio ad delectationem. Operatio autem hominis est duplex, scilicet intelligere veritatem, & diligere bonitatem. Illud autem quod corrumpit intellectum, non est nisi peccatum. Vnde primus homo licet fuerit mente præditus, tamen per peccatum fuit obtenebratus, & per consequens totum genus humanum fuit tenebris inuolutum. Et ideo quantumcumque studeant homines, non possunt peruenire ad cognoscendum plene veritatem,

licet quilibet apponat aliquid, ad istam quoque cognitionem det operam studio veritatis, sicut patet de Philosophis, & Doctoribus sacre Scripturæ. Et sic ex omnibus congregatis licet cognitio veritatis aliquod magnum augmentum recipiat, tamen adhuc pro maiori parte remanet veritas incognita: quia quamdiu sumus in præfenti vita, non possumus cogitare primam veritatem. Et hoc est in nobis valde miserabile, quia illud quod valde lucet, non possumus respicere, scilicet Deum & substantias separatas. Vnde exemplum ponitur a sapiente, quod sicut oculus nocturne non potest respicere lucem Solis, sic nos non possumus respicere lucem Creatoris. Et huius exemplum videmus in naturalibus. Illud enim quod maculat oculum, impedit oculi visionem. Vnde oculus maculosus non potest clare videre: sic cum peccatum maculat animam impedit intellectualis eius visionem, ideo diminutæ sunt veritates a filijs hominum.

Item operatio ordinatur ad delectationem: quælibet enim propria hominis operatio habet annexam delectationem. Et virtus etiã facit delectabiliter operari, quia in modum naturæ inclinatur, vt dicit Tullius. Ideo dicitur secundo Ethicorum. Signum autem generati habitus, oportet accipere in operatione delectationem. Illud autem quod impedit delectationem est peccatum, quia licet luxuriosus faciat aliquando casta opera, non tamen facit vt castus, quia castus talia delectabiliter operatur, & luxuriosus cum tristitia, & sic de similibus, & sic peccatum priuat delectationem ad quam operatio ordinatur. Et sic patet, quod peccatum priuat modum, speciem, & ordinem. Huius exemplum habetur in infirmitate corporali, quæ priuat a corpore modum, quia totum attenuatur: speciem, quia totaliter deformatur: & humorum ordinem ex quibus componitur, et c.

Psal. 4. b

Thren. 2. a

Aug. lib. de nat. bon. c. 4. to. 6. sap. 11. d

Ioan. 3. d

Ioan. 7. b

Bern. li. de Dilig. Deo. statim a princ.

Arist. lib. 1. Phy. tex. 3. b

SANCTI BONAVENTURÆ
EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS
OPUSCULUM.

Quod DIÆTA salutis inscribitur.

Dieta nomen significationes varias sortitur. Nam habitationem in bonis amenitatis & voluptatis causa extructam significat, & cenaculum in adibus. Vnde quidam dietas affirmant dietas, eo quod in eis per diem ederetur, idcirco Varronis auctoritate fulciunt. Dieta quoque vocatur victus ratio, & illa pars medicina qua victu moderatur, dietetica nuncupatur. Postremo dieta, vnus diei iter significat, vt legitur in cap. Nonnulli de reser. & in c. Quamuis. Si. de offic. ord. lib. 6. Ex hac significatione s. Bonaventura huic Opusculo nomen dedit Dieta salutis, dietamq. pro via vsurpat, vt ex ipso proaio patet. Diuiditur autem hoc Opusculum in nouem dietas & decem titulos cum appendice quadam. Ratio autem quare plures sint tituli, quam dieta, hac est: quia nouem vias ab Auctore constituit ad vltimum terminum peruenitur, extra quem non est ulterius progrediendum. Ideo. tituli nouem sunt pro dietarum ratione, de peccatis, de penitentia, & ceter. Titulus vero decimus de gloria paradisi, & de penis inferni tractat: quia post iudicium generale, electi ad caelestem paradisi patriam æternis affluendi pramijs conuolabunt: reprobi vero in inferni baratrum æternis affligendi cruciatibus detrudentur. Has omnes vias Sanctissimus Dauid completus est breui illo versu Psal. 36. Declina a malo, & fac bonum. Nam prima dieta initium seu terminus a quo ad penitentiam peruenitur, peccatum est, ab eoq. statim declinare oportet, nihilq. in eo immorari. Beatus enim vir ille est, vt eadem propheta Psal. 1. testatur, qui in via peccatorum non stetit. Itaque statim hac via declinata, per alias dietas sine vias, qua ad bonum faciendum spectant progrediendum est, quousque ad æternam patriam perueniamus. Appendix vero applicationem materiarum dieta salutis continet, quibus in Dominicis, & festiuitatibus Sanctorum per annum occurrentibus, quodam tibi proposito ibemate, concionatores vtantur. Est sane Opusculum hoc, miro artificio compositum, sacra Scriptura locis totum referentem, pulchris etiam similitudinibus ornatum: quibus res de qua agitur confirmari, & veluti imago ad vnum expressa ab oculis poni possit. Ideoque omnibus legentibus non modicam utilitatem præstat, ipsi vero maximam, qui in prædicationis verbi Dei munere versantur.

PRO O E M I V M.

Nacc est via, ambulate in ea, & non declinetis ad dexteram neque ad sinistram, ait Isaias. Magnam misericordiam facit, qui erranti viam ostendit maxime de nocte, in terra hostium, & tempore guerrarum. Errantes sunt

peccatores, iuxta illud quod dicitur: Omnes enim peccauerunt, & egent gratia Dei. Et Ioannes dicit: Si dixerimus, quod peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. Cum igitur omnes sumus peccatores, ergo omnes sumus errantes, sicut

Arist. 2. Meaph. tex. 3

Psal. 11. a

Arist. 2. Ethic. c. 3.

Rom. 3. a. 1. Ioan. 1. e

Isa. 30. b

Iſa. 53. b cut dicitur: Omnes nos quasi oves errauimus, vnusquisque in viam suam declinauit. Nox est peccatum instar niuis frigidum, id est in frigidans dilectionem: obscurum, id est obscurans rationem: ineptum faciens ad bonam operationem. Venit, inquit, nox quando nemo poterit operari. Terra hostium, est mundus, in quo principatur diabolus, vt testatur Dominus, dicens: Nunc princeps mundi huius eijcietur foras. Tempus guerra, est tempus presentis vite: quia nunc caro concupiscit ad uersus spiritum, & spiritus aduersus carnem, vt dicit Apostolus: Quia igitur omnes peccatores & errantes sumus, per consequens extra viam veritatis sumus, et in nocte, & in terra hostili, & in tempore guerra mortales sumus et existimus. Ideo prædicator verbi diuini, maximam misericordiam facit errantibus, in tantis periculis constitutis, quando viam salutis eis ostendit. Vnde magnum meritum apud Deum & coronam acquirit. Ideo dicitur: Qui conuertit peccatorem ab errore viae suae, saluabit animam eius a morte, & operit multitudinem peccatorum. Officium enim prædicantis verbum Dei, est proprie errantes dirigere, et ad viam salutis reuocare. In cuius persona verbum Dei promissum peccatoribus errantibus, est authentice proclamatum, cum dicitur: *Hac est via ambulato in ea.*

Joan. 9. a

Joan. 12. e

Gal. 5. e

Mat. 5. d

Officiis prædicatoris.

Peccatores tripliciter errare possunt.

Quoniam autem peccatores tripliciter possunt errare, scilicet malam viam eligendo, & in via errando, & a via diuertendo: ideo prædicator in verbis istis propositis, docet nos specialiter tria de via ista salutis, scilicet, salubriter eligere, viriliter incedere, & via salutis insistere. Primo igitur docet nos viam salutis subtiliter eligere, cum dicit: *Hac est via*, scilicet & nulla alia ad salutem eligenda. Secundo docet nos per viam salutis viriliter incedere, cum dicit: *Ambulate in ea*, quasi diceret, studeate remanere in illa. Tertio docet nos, viam salutis insistere, cum inferunt: *Nec ad dexteram, nec ad sinistram*, quasi diceret nolite diuertere ab ea. Primo ergo docet nos prædicator viam salutis eligere, cum dicit: *Hac est via*, id est non erroris, sed veritatis: non periculationis, sed salutis: non ad infernum, sed ad cælum. Et nota, quod hæc via salutis habet specialiter nouem diætæ. Prima est a peccato ad penitentiam, tamquam ad medicinam & remedium peccatorum. Secunda est a penitentia ad præcepta. Tertia est a præceptis ad consilia. Quarta est a consilijs ad virtutes, tamquam ad instrumenta quæ docent operari recte. Quinta est a virtutibus ad dona Spiritus sancti, quæ docent operari, faciliter & expedite. Sexta est a donis ad beatitudines, quæ docent operari perfecte. Septima est a beatitudinibus ad fructus spiritus, qui docent operari delectabiliter, & delectose. Octaua est a fructibus ad iudicium. Nona est a iudicio ad cælum. Et secundum hoc in presentis opere, quod dicitur via vel diætæ salutis, sunt decem tituli.

In primo agitur de vitijs, a quibus est mouendum, & recedendum.

In secundo agitur de penitentia.

In tertio de præceptis moralibus, a Deo hominibus datis.

In quarto de consilijs Euangelicis.

In quinto de virtutibus Theologicis & Cardinalibus.

In sexto de septem donis Spiritus sancti.

In septimo de beatitudinibus Euangelicis.

In octauo de duodecim fructibus spiritus.

In nono de iudicio generali.

In decimo de inferno, & pœnis, nec non & de gloria paradisi.

DIÆTÆ SALVTIS

TITVLVS PRIMVS

De peccatis.

TITVLI HVIVS CAPITA.

De peccato in communi.	Cap. I.
De peccato in speciali.	Cap. II.
De superbia.	Cap. III.
De inuidia.	Cap. IV.
De ira.	Cap. V.
De Auaritia.	Cap. VI.
De Acidia.	Cap. VII.
De Gula.	Cap. VIII.
De Luxuria.	Cap. IX.

De peccato in communi. Cap. I.

RIMO igitur nota de peccato, vel vitio in communi. Et est sciendum, quod peccatum, est dictum, vel factum, vel concupitum contra legem Dei, vt dicit Augustinus. Et est sciendum, quod est vitandum specialiter & precipue propter tria. Primo, quia est deformitas, quam Deus summe detestatur. Vnde nota, quod nihil posset cogitari, quin Deus fecerit propter odium peccati, ipse enim propter peccatum semel fere dissipauit omnia opera sua, scilicet totum mundum per diluuium, vt patet in Genesi. Alij autem reges & potentes in prauitidicium inimicorum depopulant terras eorum: Deus autem dissipauit terram propriam, quia peccatum intrauerat terram suam. Item non solum habet peccatum odio, sed & quidquid peccatum tangit. Alij autem homines propter vinum corruptum, non proiciunt in mari vasa aurea, vel argentea, sed seruant vasa, & vinum effundunt: Deus autem non solum peccatum, sed etiam vasa peccati, id est creaturas rationales, scilicet animas ad suam imaginem factas, & suo pretioso sanguine redemptas, in odium peccati proicit in oceanum infernali: quia vt dicitur, Odio est Deo impius, & impietas eius. Deus insuper in tantum peccatum odit, quod propter peccata mundi innocentem vnigenitum interfecit. Vnde dicitur: Propter scelus populi mei percussi eum. Et ipsemet Dei filius vt peccatum interficeret, vel occideret, tradidit in mortem animam suam, vt dicitur similiter ibidem. Nullus autem inuenitur, qui tam odiat inimicum, quod in eius odium vellet interficere vnigenitum proprium, vel etiam semetipsum. Item Deus persecutus est peccatum ab initio, intantum, quod proiecit ipsum de cælo, & videns quod remanserat in mundo, ipse in propria persona descendit in mundum, vt de ipso fugaret peccatum: & tandem in iudicio proiciet, & includet ipsum in inferno, quia dicitur: Proiciet in profundum maris omnia peccata nostra.

Secundo peccatum est iniquitas, quam dæmon amplexatur. Et nota quod triplex est signum, quod peccatum placet diabolo. Primum signum est, quia in nullo alio delectatur, quia ipse non vult aliud balneum, non querit aurum, non amat argentum, quia in persona eius dicitur: Da mihi animas, cetera tolle tibi. Sicut enim auis rapax amat cor prædæ: sic ipse cor hominis, vt patet de illo qui interrogauit diabolum quid plus

Diffinitio peccati. *Aug. lib. 22. c. 1. Faust. Manich. c. 27. 10. 6.* *Gen. 7.* *Sap. 14. b.* *Iſa. 53. c.* *Ibid. d.* *Mich. 7. d.* *Gen. 24. d.*

plus amabat, & diabolus respondit, quod tria præcipue, scilicet lunam primam, rotam solis, & ferrum molle. Hoc est cor, quod componitur ex tribus litteris, quæ habent illas tres figuras. Secundum signum quod diabolus amat peccatum, est: quia in procurando peccatum nunquam fatigatur. Etenim sex millia annorum sunt, & amplius, quod nihil aliud fecit, quam procurare peccata. Vnde quando Dominus interrogauit eum, Vnde venis? respondit: Circuiui terram, & perambulauit eam, *et cetera*. Non licet enim sibi capere cibum nec somnum, tantum est occupatus in negotio peccatorum, iuxta illud: Qui me comedunt, non dormiunt. Tertium signum, quod diabolus amat peccatum, est: quia nunquam potuit nec poterit peccato saturari. Iam enim non possunt numerari illa infinita millia hominum peccatorum, quos absorbit, & deuorauit, & tamen est adhuc famelicus, & sicut leo circuit querens quem deuoret vt habetur in prima Petri: Adhuc etiam est insatiabilis peccato non solum famelicus, sed etiam sitibundus. Vnde dicitur: Absorbebit fluiuium & non mirabitur, & habet fiduciam, quod influat Iordanis in os eius. Peccatores cum impetu currentes in os eius, id est in infernum, vocantur hic fluiui qui absorbet diabolus, & non miratur: iusti vero quieti & pacifici dicuntur Iordanis, qui interpretatur humilis descensus, & tales summe diabolus desiderat absorbere. Exemplum in vitis patrum de capitulo dæmonum, & singulis dæmonibus, de peccatis & malis quæ procurauerant reddentibus rationem, & de illo qui specialiter fuit laudatus & honoratus a principe eorum, & in cathedra collocatus, quia fecerat fornicari vnum monachum, quem in quadraginta annis vix traxerat ad peccatum.

Tertio, peccatum est infirmitas qua mundus dissipatur. Et nota, quod peccatum est febris tertiana propter triplicem concupiscentiam, scilicet diuitiarum, deliciarum, & honorum, de qua dicitur: Omne quod est in mundo aut est concupiscentia carnis, aut concupiscentia oculorum, aut superbia vite. Quartana etiam est propter quadruplicem gradum peccati, scilicet cordis, oris, & operis, & consuetudinis, contra quæ dicitur: Reuertere reuertere Sunamitis, id est anima misera, quater dicit reuertere, propter illa quatuor prædicta. Est etiam febris quotidiana propter peccatum superbia, quod est in omni peccato: & continue, vel continua est, quia est valde periculosa. Nam sicut febris continua aliquando aufert vitam temporalem, vel corporalem, et confert mortem corporalem: sic peccati infirmitas aufert vitam, non solum temporalem, sed & aliquando spiritualem, quia confert mortem infernalem, vel æternalem. Podagra pedum vel gutta est, propter peccatum acedia. Paralysis manuum est, propter peccatum inuidia, vel ira. Hydropisis est propter peccatum auaritia. Dolor viscerum vel tortiones propter peccatum iracundia. Squinantia propter peccatum gula. Lepra propter peccatum luxuria. Et propter hæc omnia dicitur de peccatore: A planta pedis vsque ad verticem capitis, non est in eo sanitas.

De peccato in speciali. Cap. II.

Secundo, nota de vitijs in speciali. Et est sciendum, quod septem sunt vitia principalia & capitalia. Quinque dicuntur spiritualia, scilicet superbia, inuidia, auaritia, ira, & accidia: duo vero dicuntur carnalia, scilicet luxuria, & gula. Vnde versus: *Dat septem vitia diuino saligia.*

In qua scilicet sunt tot litteræ, quot sunt vitia capitalia, licet non sit in vitijs, & litteris idem ordo. De quolibet vitio nota præcipue tria, scilicet typum quem præfert, notam quem profert, & damnum quod infert.

PRIMO enim notanda sunt adaptationes peccati in communi. Et nota, quod peccatum est sicut putredo in pomo. Sicut enim putredo aufert pomum de-

corem, valorem, colorem, odorem, & saporem: sic peccatum aufert animæ decorem vitæ, et odorem famæ, valorem gratiæ, et saporem gloriæ. Vnde dicitur: Quasi putredo consumendus sum.

Secundo peccatum est sicut vulnus in corpore humano, nam recenter vulneratus, permittit se tangi, et vulnus premi et inuestigari, sed post tertium diem, non sine magno dolore tangitur in vulnere: sic peccatum in sua recentia cito curatur, et post tertium diem est grauissimus dolor vulnerum. Vnde dicitur: Die tertia quando grauissimus dolor vulnerum erat, acceptis gladijs duo filij Iacob Simeon et Levi fratres Dinæ, ingressi sunt urbem confidenter, et Emor, et Sichem pariter necauerunt: quia scilicet quasi intolerabilis est correctio, vel sanatio peccati post tres dies. Tres dies isti sunt peccati perpetratio, peccandi consuetudo, et peccati obstinatio. Nam post istum tertium diem, peccator non permittit se tangi per correctionem, iuxta illud: Peccator cum in profundum peccatorum venerit, contemnit. Dicunt enim illud: Loquimini nobis pacientia, videte nobis errores: excæcauit enim eos malitia eorum. Vnde etiam odio habuerunt corripientem in porta, vt habetur in Amos.

Tertio peccatum est, sicut salitas in panno. Nam sicut mercator de falso panno non ostendit emptori medium, neque finem, sed tantum caput: sic diabolus qui est mercator peccati, ostendit fatuo emptori solum caput panni, id est delectationem culpæ, non medium id est remorsum conscientia, vel finem, id est pœnam gehennæ. De hac mercantia dicitur: Sicut emens, sic ille qui vendit: quia scilicet tam peccator quam diabolus in mercatura peccati est deceptus.

Quarto peccatum est sicut taberna diaboli, in qua vendit vinum voluptatis in mundo pro pretio animæ: & sicut tabernarius ponit tres taxillos in taberna, quibus occupantur ribaldi: sic diabolus in taberna peccati ponit pro ribaldis, id est pro amatoribus voluptatis, tres taxillos, id est tres concupiscentias mundanas, de quibus habetur in Ioanne: Concupiscentia carnis, concupiscentia oculorum et superbia vite.

Quinto, peccatum est sicut ludus aleatoris, qui vulgo dicitur ludus corrigiæ. Nam sicut ille falsus aleator, id est corrigiator permittit illos homines in principio aliquid lucrari, et finaliter aufert et recuperat totum, quod amiserat, et cum hoc lucratur ab eis quidquid habent, etiam quandoque vestes: sic diabolus tamquam falsus aleator permittit peccatorem in aliquo temporali prosperari, sed finaliter aufert animam, et corpus, gratiam et gloriâ temporalem, et substantiam. Contra quod Sara gloriabatur, dicens: Numquam cum ludentibus miscui me, id est cum demonibus siue aleatoribus.

Sexto, peccatum est sicut rete, et sicut virga inuisitata, nam sicut piscis in retibus se agitando, se plus inuoluit, et auis plus ambulans per virgam inuisitatum fortius se capit: sic peccator magis elongatur a Deo, et strictius illaqueatur a diabolo, quia de tali dicitur: Tenetur planta illius laqueo.

Septimo, peccatum est sicut vinculum, quo ducitur porcus ad macellum, et bos ad victimam, et quo ligatur falco ad perticam, et simia ad truncum. Sicut enim carnifex ducens porcum, non stringit nimis pedem eius ne clamet: sic diabolus non stringit nimis peccatorem per temporalem aduersitatem, ne clamet per confessionem vel orationem, vt sic ducat eum liberius ad macellum infernale. Vnde dicitur: Ignoratur, quod ad vincula stultus trahitur. Item, sicut bos ligatus, non sentit se esse ligatum, quando ducitur ad macellum, nisi quando vult fugere. Item, sicut simia non sentit se esse ligatam, nisi cum vult pilotam a se remouere, nec falco, nisi cum vult de pertica volare: sic peccator non sentit vinculum peccati, dum perpetrat et in peccato perseverat, sed tunc vincula sentit, cum anima infelix a corpore recedit.

Similitudinis peccati in communi.

De Superbia. Cap. III.

Ex Aug. de Gen. ad lit. c. 14. 10. 3. Superbia est libido dominandi, vel appetitus propriæ excellentiæ. De qua nota tria: Typum quem præfert, fetum quem profert, & damnum quod infert. Superbia igitur, quæ est primum & principale, ac capitale vitium, habet multiplicem typum in natura & in Scriptura, cui congrue comparatur.

Gen. 3. d Comparatur primo vento propter tria. quia ventus extinguit lucem, & exsiccat rorem; & exufflat puluerem: sic superbia extinguit lucem sapientiæ, exsiccat rorem gratiæ, exufflat puluerem vanitatis mundanæ, & ideo cum homo sit pulvis, vana conditione, iuxta illud: Pulvis es, & in puluerem reuerteris: magis timendus est ventus superbiæ in alto quàm in basso, id est in statu prælationis, quàm subiectionis: quia ventus si in alto puluerem inueniret, citius exufflaret, quia *persuant altissima venti*, vt dicit Poeta.

Psal. 36. d Secundo, comparatur superbia fumo. quia sicut fumus magis ascendendo deficit: sic superbus plus exaltatus, plus euanescit, iuxta illud: Mox vt honorificati fuerint & exaltati, deficientes quemadmodum fumus deficient.

Tertio, comparatur paleæ propter lenitatem, & inconstantiam, & defectum valoris. quia sicut torrens trahit paleas & ista leuia ad oceanum: sic torrens tentationis trahit secum vanos, non humiles, ad oceanum inferni.

Ipsa. 59. a Quarto, comparatur stillæ aquosæ. quia inflat, & statim adnihilatur, et vesicæ, quæ mox deficit dum tamen acu pungatur: sic superbus mox inflando deficit, et punctus modica febre, vel tribulatione adnihilatur.

Quinto, comparatur aranæ. quia sicut aranæ se euilserat texendo telam, vt muscas capiat: sic superbus perdit animam, vt capiat laudem humanam. Vnde dicitur: Telas aranæ texerunt.

Ipsa. 59. a Sexto, comparatur feretro. quia sicut feretrum tunc solum ornatur, cum mortuus in eo ponitur: sic viri, et mulieres præcipue tunc ornant feretrum corporis sui per exteriorum vestium paraturam, cum anima intus est mortua per superbiam.

Septimo, comparatur superbus luctatori incauto. Nam si in lucta vnus de luctatoribus possit leuare pedem alterius, deiecit ipsum: sic si demon possit leuare pedem id est hominis affectionem per superbiã, deiecit eum in damnationem æternam. Vnde dicitur: Deiecisti eos, dum alleuarentur.

Psal. 72. c Octaui, comparatur gallinæ. quia sicut gallina statim cantat, cum posuerit ouum: sic superbus statim vult videri, cum fecerit aliquod opus bonum.

Osæ 12. a Nono, comparatur lupo. Dicitur enim quod lupus vno mense viuunt de vento: sic superbus vno mense, id est mensura vitæ suæ, viuunt, vel pascitur vento gloriæ mundanæ, iuxta illud: Ephraim pascit ventum, id est gloriam mundanam, sequitur æstus tota die, id est superbus est semper famelicus laudis humanæ.

Superbia dña quinque homini infert. Eccli. 6. a DAMNA vero, quæ superbia facit in homine, sunt specialiter quinque. Primum enim hominem arefacit, vt melius accendatur, id est illi sine humore gratiæ et sine compassione efficit. Vnde dicitur: Non te extollas in cogitatione animæ tuæ, et sequitur: vt non derelinquaris vt lignum aridum in eremo, id est in inferno, vbi concremabuntur arbores infructuosæ, id est peccatores. Secundo, hominem consumit, id est omne bonum hominis adnihilat et perdit, iuxta illud: Consumit brachia ipsius, id est hominis superbi, primogenita mors, id est superbia, quæ est primogenita filia peccati, vel diaboli. Tertio, homines infatuat et decipit, cuius signum est, quia superbus pretiosa vilipendit, id est gratiam et gloriam, et vilia care emit, id est gloriam transitoriam, iuxta illud: Arrogantia, et superbia cordis tui decipit te. Quarto hominem præcipitat, et ideo hominem ad alta leuat, vt maior et grauior sit

Luc. 14. b ruina, de qua dicitur: Qui se exaltat, humiliabitur. Quinto, hominem penitus facit infelicem. Superbus enim ab eo est infelix, quia de bono semine malam messem colligit: quæ enim sunt bona alijs, in malum conuertit. De sanitate enim infirmatur, de vita moritur, de medicamine vulneratur, a victo vincitur, a mortuo superatur, atque occiditur. Hæc omnia eueniunt superbo, quia de dono suo gloriatur, et sic de bono efficitur malus, et de virtute efficitur vitiosus, iuxta illud: Contriitio et infelicitas in vijs eorum, id est superborum.

Psal. 13. c Superbiæ filia septem. **FILIA** vero superbiæ sunt septem, scilicet præsumptio, ambitio, inobediëntia, irreuerentia, erubescëntia boni, et irrisio bonorum, vel simplicium, vana gloria et hypocrisis. Hæc autem peccata, quæ a superbia nascuntur, figurantur per septem annos, quibus filij Israhel seruerunt Chusanrasathaim Regi Mesopotamiæ, Chusanrasathaim interpretatur tenebrosa iniquitas, per quam figuratur diabolus, qui ex iniquitate tenebrosus est, qui bene dicitur rex Mesopotamiæ. quæ dicitur eleuata per superbiã: quia ipse est rex super omnes filios superbiæ, vt dicitur in Iob.

Iob 41. d De inuidia. Cap. IV.

Ex August. Enar. in Ps. 104. 10. 8. Inuidia est tristitia alienæ felicitatis, et in aduersitate lætitia. De inuidia nota specialiter tria, scilicet typum quem gerit, actum quem facit, et fetum quem parit.

Nouem similitudines Inuidie aptatæ. **I**NUIDIA enim habet multas similitudines odiosas, est enim sicut vermis in ligno, rubigo in ferro, tineæ in vestimento. Nam sicut ista rodunt proprium subiectum, et consumunt illud plusquam alia: sic inuidia rodit inuidum, et plus inuidus nocet sibi, quàm alijs.

Iob 30. d Secundo est sicut draco, quia sicut draco insidiatur elephantis partui, vt ipsum pungat, et mordeat, vel comedat: sic inuidus bono alieno insidiatur iudicio prauæ suspitionis, et postea mordet vel pungit aculeo murmuratiõis, et inficit veneno detractionis. Vnde de inuido dicitur: Frater sui draconum, et socius struthionum.

Sap. 2. d Tertio similis est leproso, Iudæ proditori, et diabolo. Leprosus enim vellet quod nullus esset sanus, et diabolus quod nullus esset bonus. Vnde dicitur: Inuidia diaboli, mors intrauit in orbem terrarum. Iudas cõtristatus fuit de effusione vnguenti super Christum, vt habetur in Matthæo: Sic inuidus instat leprosi, et diaboli, dolet de bono proximi, etiam ad modum Iudæ proditoris tristatur de bona fama fratris, et odore virtutis. Vnde magnam iniuriam faceret Dominus inuido, si eum poneret in paradiso, moreretur enim præ dolore, vbi videret alios gaudere.

Mat. 26. a Quarto similis est inuidus oculo menstruata. Nam sicut illa inficit speculum cum respicit eum: sic inuidus inficit proximum, cum respicit eius bonum, quoniam omni studio laborat ponere aliquam maculam in proximo. Vnde dicitur: Bona in mala conuertit insidiator, et in electis ponit maculam.

Eccli. 11. d Quinto, similis est inuidus noctuæ et igni Græco. Noctua enim de nocte videt, et de die excæcatur, et ignis Græcus in aqua fortius inardescit, siue succenditur: sic inuidia in aquis gratiarum fortius exardescit, vnde deberet extingui, et ad modum noctuæ, a luce excæcatur, vnde deberet illuminari, sicut Heli, qui non poterat, videre lucernam, donec extingueretur, vt dicitur in libro Regum.

I. Reg. 3. a Sexto, inuidus similis est aquæ, et nani, et candela serpentina. Nam in aqua virga recta apparet tortuosã: & in nani existentibus cum ipsi fortiter descendunt, videtur, quod montes currant velociter: et ad lucem candela serpentina, omnes paleæ videntur esse serpentes. Fit autem candela serpentina de cera temperata in aqua, in qua serpens coctus est, et post cum candela illa

Eccli. 11. d illa facta de tali cera ardet, videtur hominibus, quod omnes paleæ & omnes alia candelæ quæ ibi ardent sint serpentes: sic inuidus ad modum aquæ, recta facit tortuosã: & instat existentium in nani, quia cum ipsi inuidi ad infernum descendunt, videtur eis, quod montes, id est viri sancti & stabiles ad dationem currant: & ad lucem candelæ serpentina, scilicet inuidig, innocentes & bonos existimat serpentes. Omnia enim in malum cõuertunt, vt dicitur in Ecclesiastico: Bonum in malum cõuertit insidiator.

Gen. 4. b Septimo comparatur inuidus Caim, de quo dicitur: Quicumque inuenerit me, occidet me: sic inuidus interficit omnis homo. quia aut videt bonum in homine, & tunc dolet: aut malum & sic gaudet, & sic in omni homine peccat, vel moritur per peccatum.

Gen. 19. Octaui, inuidus cõparatur acrisiæ Sodomorũ, id est cæcitati, qua percussit Dominus Sodomitã, vt dicitur in Genesi. Acrisia autem est passio, quæ aufert iudiciũ. Et dicitur ab a quod est sine, & crisis, quæ est iudiciũ, quia inuidus nõ iudicat illa, quæ oportet videre & iudicare.

Eccli. 11. d Nono, inuidus similis est nihilo, pro eo, quod dissimilis est tam creatori, quàm omni creaturæ, siue bono creato: creator enim cõmunicat bona sua liberaliter, & creatura similiter. Nam videmus in sole, quod id lumẽ suum communicat omnibus creaturis, & ignis calorẽ suum, & sic de alijs: sed inuidus non solum non cõmunicat bona sua, sed etiam, quantum in se est, adnihilat aliena, quia sibi valde displicent, et etiam cum solus inuidus sit nihil, ita vellet, quod nihil nisi inuidia esset.

Mat. 12. d DAMNA inuidiæ sunt specialiter quinque. Primum est, quia claudit viam salutis, & aditũ paradisi. est enim blasphemia in Spiritum sanctum, quæ non remittitur in hoc sæculo, neque in futuro, vt dicitur in Matthæo. Sunt autem sex peccata in Spiritum sanctum, quorum inuidia est vnũ, scilicet inuidia fraternæ gratiæ, impugnatio veritatis agnitæ, præsumptio de impunitate, obstinatio mentis, desperatio, & finalis impõnitentia. Dicuntur enim peccata in Spiritum sanctum, scilicet quia impugnant gratiã Spiritus sancti. Secundum est, quod implet hominem omni malo. Vnde vt plenum dolium vino, quod vulgo dicitur, est plenum vsque ad oculum: sic inuidus. cuius signum est, quia malitia inuidi per oculum exit. Nam dicitur in Ecclesiastico: Nequam est oculus inuidi. & in Matthæo: An oculus tuus nequã est, quia ego bonus sum? Tertium est, quod spoliat hominem omni bono, & causa est, quia odit & impugnat omne bonum. Alia quæ vitia opponuntur vni virtuti, vt superbia humilitati, luxuria caritati, auaritia largitati, & sic de alijs: inuidia vero, vt dictum est, opponitur omni bono, vnde non tantum dicitur mala sed pessima. Hæc est enim fera pessima, quæ deuorauit Ioseph, sicut dicitur in Genesi. Quartum est, quia facit hominem penitus immisericordem, sicut patet in Caim, qui ex inuidia non pepercit Abel fratri suo innocenti. Sicut patuit etiam in filijs Iacob qui inuidia stimulatẽ, non pepercerunt Ioseph innocenti. Sicut patuit etiã in Iudæis, qui non pepercerunt Christo innocentissimo, immo innocentia Domino: cuius causa fuit inuidia, vt patet in Matthæo: Quia Pilatus sciebat, quod per inuidiã tradidissent eum. Quintum est, quia facit hominẽ penitus infelicẽ. inuidus enim de bonis aliorum affligitur, & de melioratione deterioratur, de profectu deficit, de pinguedine marcescit, de sanitate infirmatur, de vita moritur, & ipse amittere se putat, quod alij lucrantur. Et sicut diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, ita inuidi omnia cooperantur in malum.

Rom. 8. e Vnde quidam pulcherrime describens inuidum, ait.

Onid. 2. Me ramorph. li. 3. fab. 12. Pallor in ore sedet, macies in corpore toto. Nusquam recta acies, liuent rubigine dentes. Peccora felle virent, lingua est suffusa veneno. Risus abest, nisi quem visũ mouere dolores. Nec fruitur somno, vigilantibus excita curis: sed vider ingratos, intrabescitq. videndo successus hominum: carpitq. & carpitur vna, suppliciumq. suum est.

S. Bõn. to. 6.

Mat. 12. d DVÆ sunt filia inuidig, scilicet tristitia in prosperis proximi, & exultatio in aduersis: quæ cõtrariantur specialiter charitati, cuius officium est, gaudere cum gaudentibus, & flere cum flentibus, vt dicitur ad Romanos. Istæ duæ filia figurantur per Oolã, & Oolibã, quod interpretatur tabernaculum meum, quia in persona diaboli dicitur, quod assumpsit septem spiritus nequiores se, & ingressi habitant ibi, scilicet in inuido. De istis filiabus dicitur alibi: Duæ mulieres filia vnus matris fuerunt, scilicet inuidiæ, quæ ipsas ex diabolo concepit. Vnde illæ duæ filie possunt valde proprie dici diabolica, imitantur enim diabolum patrem suum, qui de bono dolet, & de malo gaudet. Ideo dicitur: Inuidia diaboli, mors intrauit in orbem terrarum. Imitantur autem illum, quia sunt ex parte illius.

Sap. 2. d De ira. Cap. V.

Mat. 12. d IRA, est libido vel appetitus vindictæ. De ira nota specialiter tria, scilicet odiosam eius effigie, eius ruinofam perneciẽ, & eius vitiosam propaginem.

Eccli. 23. a IRA plures habet adaptationes & figuras, inter quas primo comparatur igni. nam sicut ignis domũ ligneam, & omnẽ materiã aridã accendit: sic ira accendit præcipue aridos, id est homines inacidos, qui carẽ humore gratiæ. Vnde homo iracundus est sicut homo habens domũ ligneam, qui mane est diues, & in vespere nihil habet: quia ignis iræ cõbussit sibi domũ, id est cõscientiã, & per cõsequẽs abstulit sibi quidquid habebat.

Sap. 2. d Secundo, iracundus est similis olla bullienti, sicut enim olla bulliendo emittit aquã, & omnia alia: sic iracundus ebulliendo per iram, emittit stulticiã & verba inordinata, iuxta illud: Os fatuorum ebullit stulticiã.

Prou. 15. a Tertio, iracundus similis est apro. nam sicut aper ex furore impingit, & currit cõtra gladium: sic iracundus currit ad peccatum, scilicet contentionem, iniuriam, & homicidium. De talibus dicitur: Pedes eorum ad malum currunt. Et Gregorius in Pastoralis: Mentem impellit furor, quo non trahit desiderium, & agit incommoda velut nesciens, quæ postea dolet sciens.

Prou. 1. b Greg. Past. cu. 3. c. 1. adm. 1. o. sta tim a pron. Quarto, iracundus similis est infano, vel arreptio, qui præcipitat se in ignem vel aquam: sic iracundus in quacumque malitiã. Vnde dicitur de illo arreptio, quibicunque apprehendit eũ, allidit eũ: sic ira iracundi allidit, per impatientiã molestando: & spumat per clamores cõtendendo vel contẽdendo: & fridet dentibus malitiã machinando: & arefcit, odium & rancorẽ concipiendo. Hæc enim sunt signa iræ & opera iracundiæ.

Luc. 9. e Quinto, iracundus similis est calculo emittenti ignẽ. Nam sicut calculus percussus malleo, emittit scintillam: sic iracundus tactus verbo, ostendit impatientiam suam. Et sicut calculus non emittit ignem, nisi tangatur aliquo duro: sic multi reputantur patientes, qui tamen exardescunt in iram, tacti aliquo verbo contumelioso. Dicitur enim quod lapis calore solutus, in æs conuertitur. Lapis, animus durus & lapideus, qui quando soluitur calore iracundiæ, statim ad modum æris reddat sonum indignationis & contumeliæ.

Iob 28. a Sexto, iracundus similis est rhamno. Rhamnus enim est quidã frut ex spinosissimus, habet ita duras spinas, quod ad impetum venti emittit scintillas, vt dicit Iosephus: sic iratus propter ventum indignationis emittit scintillas spinosissimẽ contentionis. Vnde dicitur: Egredietur ignis de ranno, & deuoret cedros libani, id est superbos & potentes huius sæculi, qui specialiter consueuerunt esse iracundi.

Eccli. 27. a Damna in quinque. Septimo, iracundus similis est vasi vacuo, posito iuxta ignẽ. Videmus enim quod si vas vacuum & terreũ ponatur ad ignẽ frangitur, si autem sit plenum aquæ, in nullo læditur: sic homo qui est de sua cõditione terreus, si ponatur ad ignẽ aduersitatis, vel tribulationis, statim frangitur per impatientiã, si sit gratia vacuus, si autẽ sit gratia plenus non læditur. Et ideo dicitur: Vasa figuli probat fornax, & homines iustos tẽtatio tribulationis.

DAMNA iræ sunt specialiter quinque. Primo enim

Pf. 6. c excecet rationis oculū, nā dicitur: Turbatus est a furore oculis meus, id est rationis: & per cōsequens, nō potest videre iratus quid iustū, vel iniustū. Vnde dicitur: Ira enim irati quid iustū, vel iniustū. Vnde dicitur: Ira enim irati, quid iustū, vel iniustū. Vnde dicitur: Ira enim irati, quid iustū, vel iniustū. Vnde dicitur: Ira enim irati, quid iustū, vel iniustū.

Luc. 1. c Ira enim irati, quid iustū, vel iniustū. Vnde dicitur: Ira enim irati, quid iustū, vel iniustū. Vnde dicitur: Ira enim irati, quid iustū, vel iniustū. Vnde dicitur: Ira enim irati, quid iustū, vel iniustū.

Prou. 29. d Vnde dicitur: Ira enim irati, quid iustū, vel iniustū. Vnde dicitur: Ira enim irati, quid iustū, vel iniustū. Vnde dicitur: Ira enim irati, quid iustū, vel iniustū. Vnde dicitur: Ira enim irati, quid iustū, vel iniustū.

Iob 5. a Vnde dicitur: Ira enim irati, quid iustū, vel iniustū. Vnde dicitur: Ira enim irati, quid iustū, vel iniustū. Vnde dicitur: Ira enim irati, quid iustū, vel iniustū. Vnde dicitur: Ira enim irati, quid iustū, vel iniustū.

Prou. 19. c Vnde dicitur: Ira enim irati, quid iustū, vel iniustū. Vnde dicitur: Ira enim irati, quid iustū, vel iniustū. Vnde dicitur: Ira enim irati, quid iustū, vel iniustū. Vnde dicitur: Ira enim irati, quid iustū, vel iniustū.

Luc. 21. d Vnde dicitur: Ira enim irati, quid iustū, vel iniustū. Vnde dicitur: Ira enim irati, quid iustū, vel iniustū. Vnde dicitur: Ira enim irati, quid iustū, vel iniustū. Vnde dicitur: Ira enim irati, quid iustū, vel iniustū.

Prou. 27. a Vnde dicitur: Ira enim irati, quid iustū, vel iniustū. Vnde dicitur: Ira enim irati, quid iustū, vel iniustū. Vnde dicitur: Ira enim irati, quid iustū, vel iniustū. Vnde dicitur: Ira enim irati, quid iustū, vel iniustū.

Filix iræ Vnde dicitur: Ira enim irati, quid iustū, vel iniustū. Vnde dicitur: Ira enim irati, quid iustū, vel iniustū. Vnde dicitur: Ira enim irati, quid iustū, vel iniustū. Vnde dicitur: Ira enim irati, quid iustū, vel iniustū.

Exech. 9. a Vnde dicitur: Ira enim irati, quid iustū, vel iniustū. Vnde dicitur: Ira enim irati, quid iustū, vel iniustū. Vnde dicitur: Ira enim irati, quid iustū, vel iniustū. Vnde dicitur: Ira enim irati, quid iustū, vel iniustū.

De Avaritia. Cap. VI.

Avaritia est immoderatus amor pecuniæ acquirendæ vel retinendæ. De qua nota specialiter tria, scilicet, typum ridiculosum, et damnatum periculosum, & partum perniciosum.

Novem similitudines Avaritia multas habet comparationes. Primo enim cōparatur avaritia mari, morti, & inferno. Nam sicut mare nunquam redundat, ut dicitur in Ecclesiastice: sic avarus nunquam redundat dando elemosynam, vel faciendo restitutionem: licet ad modum maris omnes fluvios mundi bibat, id est absorbeat omnes divitias per cupiditatem. Vnde ratione huius insatiabilitatis comparatur mari. & eodem modo morti, vel inferno, quia nunquam satiatur illa occidendo, & ille deglutendo. Vnde de avaro dicitur: Dilatauit quasi infernus animam suam & ipse quasi mors & nō adimplebitur.

Secundo avarus similis est talpæ, in quatuor. Avarus enim ad modū talpæ est niger per nequitiam, cæcus per ignorantiam, quot habet possessiones, tot habet tumulos, in quibus sepelitur seipsum per cōtinuā sollicitudinē, quid quid fodit, ponit supra se, quia de omnibus facit Deū.

Tertio, comparatur sterquilinio, quia sicut sterquiliniū congregatur, corrumpitur & foetet, dispersum vero facit agros fructificare: sic divitiæ avari quādiu sunt cōgregatæ, animā corrumpunt, sed dispersæ pauperibus, ipsos nutriunt & divitiū peccata redimunt, iuxta illud: Facite vobis amicos de mammona iniquitatis. De hoc sterquilinio dicitur: Aurū eorum in sterquilinum erit.

Quarto, avarus similis est rotæ molédini, quantumcumque enim & quotienscumque inartatur, semper tamen in eodē loco inuenitur: sic avarus, qui nudus in mūdum venit, quantumcumque labore, nudus tamen de mūdno recedit solum. Vnde dicitur: Nudus egressus sum de vtero matris meæ, & nudus revertar illuc.

Quinto, avarus similis est porco. porcus enim nihil valet dum vivit, sed quando moritur valere incipit: sic avarus non valet aliquid in vita, quia vivens non vult restituere, nec elemosynā dare, sed moriens quandoque incipit liberalis esse, de hoc quod nō potest secum portare: quia diaboli habet animam, vermes corpus, am-

Aci divitias, quia divitiæ deserunt eū, non ipse divitias, sicut canis sequens duos homines, in capite viaiū ostendit, quis sit dominus eius, quia tūc sequitur dominum suum propriū, & dimittit extraneum: sic divitiæ in capite mortis sequuntur mundū, & dimittunt avarum. Nā dicit Apostolus: Nihil enim intulimus in hunc mundum, nec dubium quia nec auferre quid possumus.

Sexto, similis est avarus pixidi perforatæ superius, quæ recipit pecuniā, quā nūquā potest reddere, nisi frāgatur: sic avarus, & præcipue vsurarius, pecunias & divitias haurit & cōgregat, sed numquā, nisi morte frāgatur, eas restituere curat. Ideo dicitur de avaro: Committetur, sicut cōteritur lagena figuli, cōtritione pualida.

Septimo, avarus similis est trunco arboris. Nā sicut Dominus, qui habet truncum in horto, potest inferere ramū cuiuscumque generis voluerit: sic diabolus quando potest in corde hominis inferere avaritiam, vel cupiditatem, omnia vitia inserit: quia iam habet omnium malorum radicem & principium. Iuxta illud Apostoli: Radix omnium malorum est cupiditas.

Octavo, avarus similis est gallina. nam gallina naturaliter surda est in angustia vel æstate: sic avarus in æstate, id est in statu meriti, vel in tēpore gratiæ, quādo debet colligere bonorū operū mēsē, ad modū gallinæ surda est, quia nō vult audire prædicatores. Vnde avarus dicitur in persona Domini: Vocavi, & renuisti, &c. Prou. 1. c

Nono, avarus similis est apostemati, quod est proxi-mū cordi, & rei quæ ponitur immediate super pupillā oculi. Apostema enim tunc est periculosum, quādo est iuxta cor: sic divitiæ tūc sunt mortifera, quādo diliguntur nimio amore. Vnde dicitur in Psalmo: Divitiæ si affluant, nolite cor apponere. Per eandem etiam rationem comparatur rei, quæ ponitur immediate super pupillam oculi. Numquam enim res bene potest videri, quæ nimis est propinqua oculo. Ideo avarus male videt divitias, quia nimis prope apponit mentis oculum, & nimis diligit eas, ideo dicit idem Psalmita: Oculos suos statuerunt declinare in terram.

DAMNA avaritiæ sunt præcipue novē. Primo enim facit hominē nudum. Vnde dicitur in Apocalypsi: Dicitis, quia diues sum & locupletatus, & nullius ego: & nescis quia tu es miser & miserabilis, & pauper, & cæcus, & nudus. Nōra hic quinque infortunia avari. Est enim miser, quia divitiis cum labore acquirit: miserabilis, quia cum timore custodit: pauper, quia cum dolore perdit: cæcus, quia nihil aliud respicit: & nudus, quia nullum aliud bonum facit. Secundo avaritia facit hominē seruum: nam divitiæ non sunt avarorum, sed avari sunt divitiarum. Ideo signanter dicit Propheta in Psalmo: Viri divitiarum, non vitorum divitiæ. Tertio avaritia facit hominē stultum. nā stultus non præcauet periculo quamvis sit propinquus: sic avarus non fugit periculum inferni, cum sit etiam morti propinquus. Ideo dicitur avaro in Luca: Stulte hac nocte animam tuam repetent a te, scilicet dæmones. Hæc autē quæ parasti, id est congregasti cuius erunt: quia thesaurizat impius, & ignorat cui congregabit ea. Quarto avaritia facit hominē abominabilem. Vnde dicitur in Osee: Facti sunt abominabiles sicut ea quæ dilexerunt. Nō enim mirū est, si Deus abominatur avarū, cum ipse tantū Deum contēnat: quia plus diligit nummū, vel obolū quā Deum. Cuius signum est, quia pro obolo aliquando non veretur mentiri, nec vult dare obolum pauperi pro amore Dei. Quinto facit insatiabilem. Vnde avarus cōparatur hydroptico, qui bibit & numquā satiatur. Vnde dicit Ecclesiastes: Avarus non implebitur pecunia. Sexto facit hominē insatiabilem, vel solitariū, sicut aves rapaces volant non congregatim, sed solitaria: sic avarus semper est solitarius, quia numquā vult socium in pecunia. Vnde de avaro dicitur in Ecclesiaste: Vnus est, & secundum non habet. Et ideo sua est hæc maledictio, quæ ibidem scribitur: Væ soli quia si cæderit, &c. Septimo facit hominē oblitum suæ propriæ salutis, & in signum huius Manasses & Ephraim

Gen. 41. g Ephraim fuerunt fratres, ut habetur in Genesi. Manasses interpretatur obliui: Ephraim fructificans, vel cre-sces, & figurat avarū, qui est crescens Ephraim, id est in divitijs, & est Manasses, qui est fructificans obliui-scitur proprie salutis. Octavo facit hominē angustiosum, nam dicitur in Ecclesiaste: Labor stultorum affligens eos. Ideo divitiæ dicuntur spinæ in Luca, quia cruciant possidentes, sicut videmus, quod spina in pede non finit hominem quiete dormire. Non facit hominē tempestuosum, numquam enim cupidus, vel avarus potest habere, nec in conscientia, nec in domo propria pacē. Vnde dicitur in Proverbijs: Conturbat domum suam, qui sectatur avaritiam. Est enim talis sicut canis, qui dum rodit os irascitur omni appropinquanti sibi, siue sit extraneus siue notus: quia vulgo dicitur, quod canis non vult socium in coquina.

Filix Avaritiæ sicut duo decim. **F**ILIX autē avaritiæ sunt duodecim, scilicet vsura, rapina, latrocinium, talliæ iniustæ, fraus negotiorum, deceptio aduocatorum, acceptio munerū, simonia pro promotione cōsanguineorum, peccata Anachoritarū, id est illorum, qui promouentur favore & potētia principum, fraus mercatorum, avaritia scientiæ, & iniquitas lusorum. Ista enim peccata quæ generat avaritia figurantur per duodecim duces, quos Ismael genuerunt. Ismael enim erat idolatria, & figurat avarum. De quo dicitur ad Ephesios: Avaritia est idolorum seruitus. Filij eius recte dicuntur duces, quia vere totus mundus regitur & ducitur istis duodecim peccatis, quæ ex avaritia nascuntur. Nam dicit Isaias: Omnes in viam suam declinauerunt, vniuscuique ad avaritiam in suum vsque ad nouissimum. Et in Hieremia dicitur: quod a minoris vsque ad maiorem omnes avaritiæ student.

De Acedia. Cap. VII.

ACEDIA est parvus amor boni, cum tēdio & inordinata animi tristitia, & impatientia rei diuinæ. De acedia nota specialiter tria, scilicet typū turpissimum, damnatum grauissimum, & partum vilissimum.

ACEDIA habet multas figuras, & similitudines detestandas. Primo comparatur acedia salicibus quæ sunt arbores infructuosæ, & solum faciunt vmbra: sic acediosi & otiosi nullum faciunt fructum, sed solum vmbra diabolo, & refrigerium. Vnde dicitur de diabolo in Iob: Circumdant eum, scilicet diaboli, salices infructuosæ. Secundo comparatur acedia febri hectica, vel phthisica, vel lassæ, vel paralyti. Febris hectica vel phthisica, fit ex consumptione humoris naturalis: sic acedia fit, quia deficit humor diuinæ dilectionis, et deuotionis. Similiter febri lassæ comparatur, nam febris huiusmodi, vix aut numquam curatur: sic piger vel otiosus, cum sit semimortuus, vix corrigitur. Est enim languor de quo dicitur in Ecclesiastico: Languor prolixior grauat medicū. Comparatur etiam paralyti, quæ facit mēbra arida et impotentia: sic acedia facit pedes impotentē ad ambulandū, manus ad operandū, et mēbra omnia ad laborem penitentię sustinendum. Vnde de talibus dicitur in Psalmo: Manus habet, et non palpabit, pedes habent, et non ambulabunt. Tertio comparatur Adonibezech, de quo dicitur: quod amputauit manus et pedes septuaginta regibus. Adonibezech enim interpretatur dominator egestatis, et significat acediam, quæ facit subditos suos egentē et inopes. nam dicitur in Proverbijs: Egestatem operata est manus remissa, id est pigra: Iste Adonibezech amputat manus et pedes regibus: quia ad litterā, reges et prelati volunt viuere nunc otiosi. Vel reges dicitur viri religiosi, iuxta illud Ecclesiastici: Qui vngis reges ad penitentiam. Religiosi quidē debent se, et alios regere per vitā et doctrinā, sed aliqui habent manus et pedes amputatos per acediam. Quarto comparatur otiosus canis famelico, huiusmodi enim piger, et otiosus ad modū canis esurit, et omnes sensus vniuersales famem patiuntur, iuxta illud Psalmi: Famē patietur ut canes: os enim eius esurit cibaria de-

Alicata, lingua verba vana, manus vilia, cor honores, auris rumores, et oculi vanitates. Ideo dicitur in Proverbijs: Desideria occidunt pigrū. Quinto cōparatur otiosus vel piger ferro, terræ, et aquæ, et vestis, scholari negligenti, homini stanti et non ambulanti: istis enim sex eadē ratione adaptatur. Ferrū quidē quod non tractatur, cito rubiginatur. Terra quæ non colitur, malas herbas generat. Aqua quæ nō mouetur, cito corrumpitur: Vestis quæ non portatur, de facili a tineæ corroditur: Scholaris negligēs qui nō addicit, de necessitate nihil scit. Homo stans qui non vadit, facilius cadit, quā ille qui semper incedit. Sic acediosus, quia nō exercet se in aliquo bono opere, ideo succumbit vitijs, et vincitur tentatione. Vnde dicit Hieronymus ad Rusticum monachum: Semper aliquid boni facito ut te diabolus nō inueniat otiosum. Facilius enim diabolus occupat illos, quos in bono opere non inuenit occupatos. Nam immundus spiritus cum inuenit domum vacantem, scilicet per acediam, assumit alios septem spiritus nequiores se, id est vniuersa vitia, et ingressi habitant ibi, ut dicitur in Matthæo. Sexto comparatur otiosus et piger Letargico, qui moritur dormiendo, sicut Sisara, de quo dicitur: quod soporem morti socias, deficit, et mortuus est. Et sicut vulgo dicitur, quod nimis fortiter et profunde dormit, qui culcitra sibi furari permittit: sic piger nimis oppressus est somno acedie, qui permittit sibi furari culcitram, id est quietē bonæ conscientię.

DAMNA acediæ sunt specialiter septē. Primum est Dāna, quæ paupertas, quæ facit hominē egentē tam corporaliter, quā spiritualiter. Ideo dicitur in Proverbijs: Egestas operata est manus remissa. Et in Matthæo dicitur de seruo pigro: Tollite ab eo talentum. Quia vere talentum gratiæ meretur amittere, qui illud negligit multiplicare. Secundum est vilitas, facit enim acedia hominē vilem. Vnde dicitur in Ecclesiastico: In lapide luteo lapidabitur piger. Lapis luteus potest dici peccatū immundū, ad quod acedia facit hominē pronum. Tertium est timor, vel pusillanimitas: facit enim hominē pauidum et pusillanimum ad modū leporis. Vnde dicitur in Proverbijs: Timor deicit pigrum, scilicet de cunicine virtutis. Quartū est spiritualis corruptio. Corripitur enim ad instar aquæ nō motæ. Ideo dicit Hieremias: Moab nō est trāsflusus de vase in vas. Moab interpretatur acediosus, qui de vase in vas nō est transfusus, quia in bonis operibus nō est occupatus. Quintum est vitiosū accumulatio. replet enim acedia hominē vniuersis vitijs. Nā dicitur in Proverbijs: Per agrū hominis pigri transiui, & ecce totū replenerat vrticæ. Vrticæ recte figurat acediam. nā vrticæ habet molle foliū, sed in folio habet aculeū pungitiuum: sic acedia ad modum vrticæ, habet in molitie remissionis aculeum pungitiuæ tentationis. Sicut asinus libenter pasceatur huiusmodi pungitiuis, id est cardonibus: sic piger libenter pasceatur huiusmodi pigritiuis, id est delectationibus peruersis, quasi aculeatis. Sextum est exprobrabilis accusatio: facit enim acedia hominē exprobratione dignū. Vnde dicitur in Proverbijs: Vsq̄quo piger dormies? Et ideo ad cōfusionē suæ negligentię, immittitur otiosus in schola formicæ ad discendum. Iuxta illud quod scribitur in Proverbijs: Vade ad formicam o piger. Et satis est homini magna confusio, quod oporteat eum addiscere a tam paruo & despecto magistro.

Et nota, quod pigritia vel negligētia est præcipue reprehensibilis in decē casibus. Primo quando est magnū iter, & tēpus breue. sic nos habemus magnū iter, scilicet vsque ad cælū, iuxta quod dictū est Elię: Grandis enim restat tibi via, & tēpus est valde breue, scilicet via nostra, quæ est quasi trāsitus vmbra: ut dicitur in libro Sapientiæ. Secundo est reprehensibilis negligētia, quādo quis expectatur a magistro, & pigritat venire: sic nos periculose pigritamus, qui expectamur ab angelis, & sāctis. Tertio quādo quis vocatur ad magna: sic nos pigritari est periculosum, quia vocamur ad magna, scilicet ad regnū cælorum. Quarto quando multa impedi-

menta sunt in via : sic nos nullo modo debemus pigri esse. quia viam nostram impediunt tentationes diuersæ. Quinto quando res impignorata non redimitur in termino : sic nobis periculosum est si negligamus animam redimere, quæ est impignorata diabolo per peccati delectationem. Sexto quando præscriptio est prope criminum suum : sic nobis est valde periculosum, cum diabolus præscripserit hominem seu animam per peccata multo tempore, si non inquiratur eius præscriptio, scilicet lacryma, confessione, & oratione, & hoc ante terminum præscriptionis scilicet ante diem mortis. quia dicitur in Ecclesiastico: Ante mortem confitere. Et iterum: Viuus & sanus confiteberis. Septimo quando quis cecidit in turpem locum. Turpis enim locus in quem cecidimus est peccatum, quod est quid turpissimum, & ideo non debemus esse pigri ad surgendum. Octauo quando magnum donum offertur. Hoc donum est diuina gratia, & si illud negligimus accipere, hæc negligentia est valde periculosa. Nono, quando quis est in magno periculo, nisi succurratur, est valde periculosum ei: sic negligentia valde periculosa est homini pigro, nisi cito animæ succurrat, quæ est in periculo infernalis præcipitij. Decimo quando tempus est plantandi arbores, & non plantantur: putandi vineas, & non putantur: seminandi agros & non seminantur: m: t. ndi messes, & non metuntur: domandi animalia, & non domantur: curandi vulnera, & non curantur: lauandi vestes, & non lauantur: salendi carnes, & non saliantur. In omnibus istis valde periculosa pigri negligentia, & merito sunt reprehensibiles, qui in istis specialiter, sunt negligentes. Est enim modo tempus ad omnia prædicta specialiter facienda: nunc enim est tempus plantandi per charitatis radicationem, purandi per peccatorum confessionem, ferendi per elemosynarum largitionem, metendi per bonorum operum accumulationem, domandi animalia per carnis mortificationem, curandi vulnera per penitentis medicacionem, lauandi vestes per lacrymarum effusionem, salendi carnes per continentiam fatisfactionem. Hæc enim decem prædicta sūt, quæ oportet fieri cito, vt dicitur in Apocalypsi.

FILIAE acediae sunt quinddecim. Tepiditas, mollicies, somnolentia, otiositas, dilatio, tarditas, negligentia, imperseuerantia, remissio, dissolutio, ignauia, indeuotio, tristitia, tædium vite, desperatio. Hæc quinddecim peccata quæ nascuntur ex acedia, figurantur per quinddecim cubitos, quibus ascendit aqua diluuij super montes vniuersos. Sicut enim aqua diluuij submersit mundum, sic acedia suffocat otiosum. Et sicut tunc quinddecim cubitis super omnes montes effluxit aqua: sic ex acedia quinddecim generantur peccata. Ideo nota quod contra prædicta peccata, summum remedium est diuersitas occupationum.

De Gula. Cap. VIIII.

Gula est immoderatus appetitus edendi, & potandi. De gula nota specialiter tria, scilicet typum reprobandum, damnū lametandum, & partū detestandum.

GULA multis rebus detestabilibus comparatur. Primo est squinantia similis, nam squinantia est morbus gutturis, & cito suffocat hominem: sic gula, quæ ad literam est gutturis vitium, facilliter strangulat hominē per peccatum. Vnde dicitur in Ecclesiastico: Propter crapulam multi obierunt: morte quadruplici, scilicet morte naturæ, culpæ, infamiae, & gehennæ. Secundo comparatur morbo regio, nam ille morbus requirit magnas expensas, & inde dicitur regius, quia soli reges & homines potentes, possunt specialiter sufficere ad expensas tā grandes: sic gula vitium est tā magnarū expensarum, quod vix potest ei aliquid sufficere. Nā dicitur in Ecclesiaste: Omnis labor hominis est in ore suo id est, quidquid ex labore acquirit, ore suo gulose consumit. Tertio comparatur bolismo. nam bolismus est caninus appetitus, qui interficit hominē gulosum, quia non potest satiari: sic gula male dicta, ad modum appe-

titus canini interficit gulosum, qui numquam potest satiari. Vnde dicitur in Prouerbis: Venter impiorū infaturabilis. Quarto comparatur gulosus sacco pertuso vel perforato in fundo, qui quantumque ex vna parte accipit, tantum ex altera parte perdit: talis saccus est gulosus homo, qui ex vna parte habet coquinam ad implendū ventrem, & ex altera latrinā ad euacuandū. Et satis est miser homo, qui semper est deditus tā vili officio. Vnde dicitur: Qui mercedes congregauit, & misit eas in sacco pertuso. Quinto gulosus comparatur porcō, nam porcus est animal deditum gulæ. diabolus autem nutrit & impinguat porcos & Bachones suos, scilicet gulosos, & postea ad fumum inferni ponit eos, vt in æternum deuoret & pascat. Vnde dicitur in Matthæo: Si eijcis nos hinc, mitte nos in porcos, id est in gulosos. Sexto cōparatur gula freno. nā sicut fessor ducit equum quocūque voluerit, postquā ipsum infrenauit: sic gula ducit gulosum ad omne peccatū, ex quo homo vitio gulæ infrenari se permittit. Ideo de guloso dicitur in Psalmo: In chamo & freno maxillas eorū cōstringe. Septimo gulosus cōparatur Esau, qui pro cibo lenticulæ vendidit primogenita sua: sic gulosi pro gula vendunt præmia æterna. Nā dicitur in Threnis: Dederunt quæque pretiosa pro cibo. Octauo comparatur pisci et aui. nā sicut piscis per guttur capitur cum hamo, et auis per collū cum laqueo tenetur: sic gulosus per guttur, et collum capitur gulæ vitio. Et præcipue inter aues, gulosus similis est auius pinguis propter tria specialiter. Primo quippe quia auis pinguis non potest multū alte volare: sic gulosus, nec caelestia desiderare. Itē auis pinguis, sicut sunt coturnices, in vindemijs quādo sunt bene pingues, de facili capiuntur ab accipitre: sic homines dediti gulæ, facile vincuntur a tēratione. Item sicut auis pinguis, scilicet accipiter, quādo est bene satur, non vult venire ad manū Domini, quantumcumque sibi ostēdantur carnes: sic gulosi fugiunt manus Dei, quantumcumque ostēdat eis carnes rubeas, scilicet benedictæ passionis Christi. Nā in Deuteronomio dicitur de guloso: Incrassatus, impinguat, dilatatus, dereliquit Deū factorem suū. Comparatur gulosus canis, qui ducit cecū in lutum. Nam canis ducens cecum, propter id quod videt in luto, ducit cæcum in lutum: sic gula ducit gulosum in lutum, scilicet in immunditiam peccati. Et ideo suadet sapiens: Post concupiscentias tuas non eas.

DA M N A gulæ sunt specialiter sex. Primum est mentis brutalitas, quantum ad rationis defectū. Nam dicit Petrus: Hi, scilicet gulosi, sunt velut irrationabilia pecora. et etiam quantum ad defectū compassionis, nulla enim compassione mouetur gulosus ad pauperē, et afflictū, ac si esset animal brutū. Vnde dicitur in Amos: Bibentes vinum in phiala, nihil compatiebantur super contritione Ioseph, id est pauperis. Exemplū de diuite epulone, qui nō est compassus Lazaro, cui tamen compatiebantur canes, eius vicera lingendo. Secundum est corporis infirmitas. Nam dicitur in Ecclesiastico: In multis escis non deerit infirmitas, et etiā mors triplex, scilicet nature, culpæ, et gehennæ. Tertium est oris loquacitas, sicut patet de Herode, qui in conuiuio temere promisit, et iurauit saltatrici puellæ, se daturū quidquid peteret, et ad petitionē eius precepit amputari caput Ioannis Baptistæ, vt dicitur in Marco. Quartum est inopia rerū, exemplum de filio prodigo, qui dissipauit omnia bona sua, quousque fuit ita pauper, quod cupiebat de siliquis porcorū satiari, quæ idē sunt quod fursur secundū aliquos, et secundū alios cortices fabarū. Quintū est carnis luxuria, nā ex vicinitate membrorum, scilicet ventris, et genitaliū, intelligitur cōsideratio vitiorum. Ideo dicit Ieremias: Saturauit eos, et mœchati sunt. Sextum est cordis stultitia. Vnde dicitur in Prouerbis: Quicumque bis delectatur, non erit sapiens. Et Oseas dicit, quod vinum et ebrietas auferunt cor.

FILIAE gulæ sunt duæ, scilicet castrimargia, & ebrietas. Castrimargia est excessus in cibo: Et dicitur a castro & mergo, ideo quod omnia mergit in castro

Prou. 13. d
Aggai. 1. b
Matt. 8. d
Psal. 31. o
Gen. 25. d
Thren. 1. d
Deut. 32. b
Eccl. 18. d
Damnaga. lex. 2. o
Amos 6. b
Luc. 16. o
Eccl. 37. d
Mar. 6. c. d
Ierem. 5. b
Prou. 20. a
Osea 4. c

Castro ventris. Ebrietas est excessus in potu: & dicitur ebrietas, quasi extra bria. Nam bria dicebatur antiquitus calix vel poculum, qui erat mensura potus, nā vinum dabatur ad mensuram. Et istæ duæ filia: sunt illæ filia: de quibus dicitur in Prouerbis: Sanguisuga duæ sunt filia: dicentes: Affer, affer. Sanguisuga dicitur venter, quia ad modum sanguisugæ citius obruitur quā satiatur, vt dicit Bernardus. Huiusmodi ergo sanguisuga scilicet ventris duæ sunt filia: scilicet castrimargia & ebrietas, dicentes, Affer. Nam castrimargia dicit, affer cibum: ebrietas dicit, affer potum. Vna vult aliquantulum comedere post potum: & alia aliquantulum bibere post cibum. Et sic in infinitum.

De Luxuria. Cap. IX.

Luxuria est immoderatus appetitus secundum tactum. De luxuria nota specialiter tria, scilicet quod habet typum odiosum, damnū remorsuum, & partum perniciosum.

LUXURIA habet multas figuras detestabiles, & similitudines odiosas. Primo enim comparatur gehenna: nam in gehenna sunt specialiter tria, scilicet ignis ardens, vermis rodens, & sulphur foetens: sic in peccato luxuriæ est ignis concupiscentiae, vermis, scilicet remorsus conscientiae, & sulphur, scilicet fumus infamiae. Et ideo qui est in peccato luxuriæ, iam quodammodo est in supplicio gehennæ. Vnde dicitur in Matthæo: Expedi tibi, scilicet d luxuriose, vt pereat vnum membrum, scilicet illud vilissimum, & innominandū, quā tu totum corpus tuum mittatur in gehennam. Secundo comparatur luxuriosus fatuo mercatori, qui rem pretiosam dat pro vili pretio: sic luxuriosus dat pro vili pretio, scilicet pro peccato. Vnde dicitur in Prouerbis: Pretium scorti vix est vnus panis, mulier autem pretiosam animam viri rapit: & facit magnam iniuriā istæ fatuo mercatori Christo, qui carissime emerat, animam eius. Debuisset enim dixisse diabolo, qui emit animas ad tam vile pretium: Non possum tibi vendere animam meam, quia alius, scilicet Christus satis maiori pretio emit eam. Iuxta illud quod dicit Apostolus: 1. Cor. 6. d. Empti enim estis pretio magno. Iste enim fatuus mercator, scilicet luxuriosus, qui ita magnum forum fecit de mercibus suis, non est mirum si cito amittat capitale suum. Et ideo inter omnes peccatores, luxuriosus veniet ad iudicium pauperrimus. Nā ipse vendidit & destruxit quidquid habebat, scilicet Deum & sanctos, animam, famam, gloriam, substantiam, & gratiam. Tertio comparatur luxuriosus coruo, qui cadaueribus adhæsit, vt dicitur in Genesi: sic facit luxuriosus quia dimissa arca continentiae, & castitatis, adhæret cadaueribus, id est delectationibus immundis. Quarto luxuriosus comparatur fatuo bellatori, scilicet inermi, qui vix cauet hostem suum, quādo ipsum melius videt armatum. Arma nāque diaboli sunt mulieres, illæ enim sunt balistæ diaboli de longe infigentes. Tunc enim fatuus est luxuriosus, qui non curat hostem suum fugere, sed attendit pulchritudinem balistæ. Similiter mulier compra & pulchra cum suis ornamentis, est gladius diaboli bene scindens, & bene limatus. Luxuriosus est tantum infatuatus, & attentus circa pulchritudinem istius gladij, quod non curat fugere ictum inimici sui. Similiter mulieres sunt castra in quibus diabolus ponit vexilla, id est diuersa paramenta. Luxuriosus nimis appropinquat ad castrum vbi videt arma diaboli: quia non cauet, percutitur & iaculatur, tātum tactus est pulchritudine vexillorum. Vnde bene figuratur luxuriosus per Abimelech, de quo dicitur: Quod veniēs ad opidum Abimelech, appropinquauit ad turrim, & ecce vna mulier fragmen molæ desuper caput eius iaciens, confregit caput eius, cerebrumque effudit. Abimelech iste nimis appropinquas ad turrim, est homo luxuriosus, incaute appropinquas ad mulierem. Fragmen molæ quod mulier iecit, & Abimelech interfecit, est tēta-

tio quæ a muliere procedit, & miserū luxurioso interficit. Quinto comparatur luxuria fagena. nam fagena omne genus piscium capit, nec facit aliquā differentiam, sed quidquid inuenit apprehendit: sic peccatum luxuriæ fere totum mundum inuoluit. Nam dicitur de diabolo, qui piscatur, cum hac fagena: Totum in hamo subleuauit, totū traxit in fagena sua. Sexto comparatur luxuria igni Græco. Ignis enim Græcus horribiliter ardet, & aquas comburit, et vix potest extinguī: sic ignis luxuriæ, etiā in frigidis et mortificatis ardet, et fere omnia deuorat. Nā dicitur de luxuria: Ignis est vsque ad consumptionem deuorans. Et in Iob: Ignis, scilicet luxuriæ, comedit speciosa deserti, id est pulchros viros et mulieres huius mundi. Et nota, quod ignis iste Græcus cōstituit extingui cum duobus, scilicet cū arena, et cū aceto: quia luxuria habet ista duo magna remedia, arenam, id est considerationem infirmitatis huius mundi, et acetum, id est acrimoniam, et austeritatem penitentiae. Septimo comparatur luxuriosus equo. nam equus nihil valet sine calcaribus et freno: sic homo nisi habeat frenum continentiae cum calcaribus penitentiae, efficitur inutilis ad modum equi non frenati, propter luxuriæ lasciuam. Ideo dicitur in Psalmo: Nolite fieri sicut equus et mulus, et c. Octauo comparatur luxuriosus nauis, quæ a naua sine vllo gubernatore ducitur, sed solum aq̄e fluxum sequi permittitur. Iuxta illud quod vulgo dicitur: Qui vadit ad votum suum, vadit ad dolorem suum. Nauis enim nunquam per se ad portum ducitur, nisi recte a naua ducatur, vel regatur. Caro nostra est nauis, et spiritus est naua: sed nunquam caro veniet ad portum salutis, nisi a spiritu ducatur gubernaculo virtutis: immo sequeretur fluxum aquæ, id est impetum luxuriæ, et tandem præcipitaret hominē in mare Oceanum damnationis æternæ. In figura huius dicitur in Matthæo, quod nauicula operiebatur fluctibus: quia vere caro nostra mergeretur fluctibus tentationis, nisi adesset auxilium diuinæ virtutis. Nono cōparatur luxuria stercorei, et luto propter vilitatem, nam sicut porcus fouetur in luto, et equus iacet in proprio fimo: sic luxuriosi perseverantes interdum moriuntur in proprio peccato. Et ideo dicitur in Ioele: Computruerunt iumenta in stercore suo. Super quo dicit beatus Gregorius: Iumenta in stercore suo putrescere est luxuriosum in fetore luxuriæ vitam finire.

DA M N A luxuriæ sunt sex. Primo enim hominē ducit ad maximā paupertatem, auferit siquidem gloriam diu, et in gratiam, et propriam substantiā. Vnde dicitur, quod filius Prodigis, per quem luxuriosus figuratur, dissipauit substantiam suā in meretricibus, viuendo luxuriose. Secūdo deicit in pessimā seruitutem, facit enim quod seruiturior et vilior pars quæ est in homine, dominatur ei. Hæc seruitus figuratur per seruitutē Aegypti, quæ erat seruitus luti et lateris, vt dicitur in Exodo: per quam bene intelligitur luxuria, quæ est seruitus lutose delectationis. Tertio projicit hominē in maximam vilitatem: quia hominem, qui similis est Deo & Angelis, facit esse parem brutis. Vnde dicitur in Psalmo: Homo cū in honore esset, non intellexit, scilicet quod ad imaginē Dei creatus sit: comparatus est iumentis insipientibus & similibus factus est illis. Quarto luxuria prinat hominē omni ratione, sicut animalia bruta turpiter infatuat. sicut patet in Salomone, qui tantæ fuit sapientiæ, & tamē ipso dicitur, quod deprauatū est cor eius propter mulieres. Quinto hominē acriter mortificat, occidit enim triplici morte, scilicet morte culpæ, morte infamiae, morte gehennæ. Et ideo dicitur in Ecclesiaste: Inueni amariorem morte mulierem. Mors enim naturæ simplex est, et transitoria: sed mors luxuriæ multiplex est & sempiterna. Sexto hominem fortiter illaqueat. vnde dicitur etiam in Ecclesiaste de muliere: Laqueus venatorum est, id est dæmōnum, qui venantur animas peccatorum: fagena cor eius, vincula sunt manus illius. Et nota hic de muliere triplex genus capturæ, scilicet, laqueum quo capiuntur vo-

Eccl. 17. d
Ibidem.
Apoc. 1. a
Filiae acedie quinddecim.
Gen. 7. d
Remedium contra acediam.
Gulae comparationes octo.
Eccl. 37. d
Eccl. 6. b

Abach. 1. a
Iob 31. b
Iob 1. d
Ps. 31. c
Mat. 8. c
Iob 1. d
Greg. hom. 10. in Eua. gel. post mentem diu, et in Ps. 4. pau. expon. ver. Ps. Benigne fac Dominus turpior et vilior pars quæ est in homine, dominatur ei. ne, & c. Luc. 15. c
Exod. 1. c
Psal. 48. c
3. Reg. 11. a
Ibidem.
Ibidem.
S. Bon. 10. 6.
B b 3

latilia, fagenam qua capiuntur natatilia, & vincula, quibus capiuntur animalia siluestria & terrestria. Luxuria vero capit volatilia, id est superbos: natatilia, id est deliciosos: & animalia terrestria, id est auaros, & sic fere nihil sibi euadit.

Filiæ luxurie quinque

ILLIÆ luxuriæ sunt quinque scilicet fornicatio, quæ est cum muliere soluta: adulterium, quod fit cum coniugata: stuprum, quod est cum virgine, vel religiosa: & incestus, qui est cum affine, vel consanguinea: & peccata contra naturam. De istis quinque filiabus habetur in figura in quarto Regum: vbi dicitur quod quarta pars cabi stercoreis columbarum, quinque argenteis vendebatur. Stercus columbæ quæ est auis luxuriosa, figurat immunditiam luxuriæ. Quinque argentei quibus stercoreis emittitur, vel venditur, sunt ista quinque peccata, quibus delectatio luxuriæ procreatur. Et bene quarta pars stercoreis emittitur quinque argenteis, quia cum quattuor sint in peccato luxuriæ, scilicet cogitatio, delectatio, consensus, & operatio, vnum solum de istis, scilicet delectationem, id est, quartam partem peccati præcipue emittit, & procurat luxuriosus. Ab his omnibus vitijs supradictis nos clementer absoluat, & potenter eripiat, Pater, & Filius, & Spiritus sanctus. Amen.

DIÆTÆ SALVTIS

TITVLVS SECVNDVS

De Pœnitentia, & eius partibus.

TITVLI HVIVS CAPITA.

De Pœnitentia in communi. Cap. I. De contritione. Cap. II. De confessione. Cap. III. De satisfactione. Cap. IV. De oratione. Cap. V. De ieiunio. Cap. VI. De Eleemosyna. Cap. VII.

De Pœnitentia in genere. Cap. I.

OST tractatum de vitijs, sequitur tractatus, de pœnitentia, quæ est prima diætæ salutis, scilicet a peccatis ad pœnitentiam peruenire. Et nota primo de pœnitentia specialiter tria, scilicet laudes multifarias, partes necessarias, & partes meritorias. Vel per alia verba: laudes eius figurales, eius partes integrales, et virtuales. Laudes eius monstrat multiplex eius figura, & comparatio. Partes eius integrales sunt, contritio, confessio, & satisfactio. Partes eius virtuales sunt ieiunium, eleemosyna, & oratio.

Penitentia laudes, & triplex eius comparatio

HABET igitur pœnitentia laudes multiplices, secundum diuersas ipsius figuras, & comparationes. Comparatur autem primo specialiter tribus. Est enim pœnitentia sicut aqua calida contra canes, sicut clamor contra fures, sicut arma contra hostes. Est itaque pœnitentia sicut aqua calida contra canes, & maxime quantum ad cõtritionem. Sicut enim cum aqua calida eijcitur canis de coquina: sic cõ aqua lacrymarum feruentium, eijcitur diabolus & peccatum de anima. In cuius figura dicitur in Genesi: Anna inuenit aquas calidas primo in deserto. Anna qui interpretatur donatus, vel sanctificatus, signat pœnitentem: aquæ calidæ, id est lacrymæ, monstrant pœnitentis contritionem: solitudo vero in qua aquæ calidæ inueniuntur, designat

Gen. 36. 6

vitam solitariam pœnitentis seu mundificationem, vel meditationem. De qua Ambrosius: Lacrymæ lauant delictum, quod voce pudor est confiteri. Iste est Anna, qui inuenit aquam calidam, cum pasceret asinos patris sui sacerdotis. Comparatur autem pœnitentis arbori, cuius radix est contritio, frondes confessio, & flores sancta deuotio, fructus bona opera, humor gratiæ diffusio. Vel dicuntur pœnitentes radicati in Christo per humilitatem, extensi per charitatem, aperti cortice per austeritatem, dantes vmbra alijs per bona exempla, & cõsilia. Vnde dicitur in Apocalypsi: Nolite nocere terræ, & mari neque arboribus. Hæc arbores sunt oliua, vitis, & ficus. Oliua, actiui misericordes: ficus, contemplatiui claustrales: vitis sancti Prædicatores. Et in libro Iudicum dicitur quod ficus noluit regnare super ligna siluarum, id est super homines infructuosos. Est etiam pœnitentia sicut clamor contra fures quantum ad confessionem. Nam sicut ad clamorem fugiunt fures: sic pœnitentis clamosa confessio, vel oratio, fugat dæmones. Vnde in figura huius dicitur in libro primo Machabæorum, quod timore ludæ, qui interpretatur confessio, repulsi sunt inimici eius. Est insuper pœnitentia sicut arma contra hostes, maxime quantum ad satisfactionem: nam satisfactio pœnitentis sicut ieiunium, & eleemosyna sunt quedam pœnitentis arma. Nam dicit Apostolus: Arma militiæ nostræ non sunt carnalia, sed, supple, carnem macerantia. De eleemosyna dicitur in Ecclesiastico: Super scutum potentis, & super lanceam pugnabis aduersus inimicum tuum. Item pœnitentia est turbatiua instar maris, accensiuua instar ignis, & conclusiuua instar sepis. Est itaque pœnitentia sicut quedam maris turbatio: Nam sicut mare non emittit immunditias nisi sit turbatum: sic anima mea non emittit peccatum, nisi in se habeat pœnitentiæ, & contritionis conturbationem & motum. Vnde de pœnitentia dicitur in Threnis: Magna est velut mare contritio tua. Est etiam pœnitentia sicut quedam ignis accensio. Nam sicut ignis producit fumum de viridibus lignis, sic virtus pœnitentiæ de peccatoribus educit fumum contritionis: & sicut ligna viridia reddunt aliquem humorem per virtutem ignis, sic peccatorum oculi, eructant virtute pœnitentiæ humorem lacrymosæ compunctionis. Nam dicitur in Psalmo: Exitus aquarum deduxerunt oculi mei. Et sicut ligna viridia, quæ sunt bene accensa, fortius ardent, vel calefiunt: sic peccatores pœnitentes qui sunt igne pœnitentiæ vehementer accensi, fortius diligunt, sicut patet in Luca, vbi dicit Saluator: Cui multum dimittitur, multum diligit. Sed sunt multi qui non inueniunt ignem, sed aquam frassam, vt dicitur in secundo Machabæorum. Tales sunt qui cogitant vitam suam præteritam, non ad contritionem sed ad delectationem. Est item pœnitentia sicut quedam seps conclusio: Nam agricola cum eisdem spinis quas extrahit de vinea, claudit vineam contra porcos, & bestias: sic pœnitens cogitando peccata sua, debet claudere & munire cor suum, contra tentationes bestiales & immundas. Hæc est sepes, de qua dicit sapiens: Vbi non est sepes, diripiatur possessio. Quia vere vbi non est sepes pœnitentiæ, quæ animam claudit contra reciduum, facile dirumpitur possessio virtutum.

Amb. li. 20. com. in Luca cap. 22. vers. 31. 20. 3 & form. in ser. 3. hebdom. 5. 2. 2. qui est 48. de temp. 10. 5. Apoc. 7. 4

Indic. 9. b

1. Mach. 4. 6

2. Cor. 10. 4

Eccli. 29. 6

Thren. 2. 4

Psal. 118. 7

Luc. 7. 4

2. Mac. 1. 6

Eccli. 36. 4

Item pœnitentia est discrete imponenda, deuote assumenda & perfecte adimplenda. Est enim pœnitentia discrete imponenda. Nam sicut virus serpenti vitæ conferuat, sed homini mortem propinat: & sicut ignis aurum probat, & virgulta incinerat: et sicut talpa moritur in luce, et sub terra viuunt: et sicut ignis, quem cetera animalia timent, salamandram nutrit: et sicut homo sub aqua moritur, vbi piscis delectatur. Sic eadem pœnitentia non omnibus est imponenda, vel iniungenda, nec contra omnia peccata, sed diuersis diuersa. Nam sacerdos debet discernere inter pœnitentiam et pœnitentiam, et culpam, et culpam: pœnitentibus

Penitentia imponenda discrete, assumenda deuote, & adimplenda perfecte.

Documenta pro confessoribus, & pœnitentibus

Leuit. 13. & 14.

Psal. 72. d

Ang. lib. de Eccles. dog. 6. 54. 10. 3.

Cant. 2. a

Luc. 4. a Mat. 4. 6

Mat. 20. 6

Hebr. 12. 6

Psal. 29. 6

Cõditiones septè vere contritionis

Isa. 38. 6

ent ex lege Domini debebat sacerdos, ex mandato Domini discernere inter lepram & lepram, vt dicitur in Leuitico. Est etiam pœnitentia deuote assumenda. Sicut enim miles non recusat onus, vel pondus armorum: sic pœnitens non debet recusare onus pœnitentiæ. Et sicut auis non recusat onus pennarum, nec peregrinus onus baculi, nec equus onus quadrigæ: sic pœnitens non debet recusare onus pœnitentiæ. Vnde ille bonus pœnitens Dauid comparat se iumento, cum dicit in Psalmo: Vt iumentum factus sum apud te. Est insuper pœnitentia perfecte adimplenda, vt non solum pœnitens peccatum vitet, sed peccati reciduum, & importunitates omnes, quasi quedam radices & germina peccatorum. Sicut enim herba falcata reuiuiscit, sed eradicata non: ita peccata de facili pullulant, si non fuerint radicitus euulsa. Ideo dicit Augustinus: Pœnitentia est causa peccatorum excidere, & eis aditum non indulgere. Item bonus & perfectus pœnitens fugit diabolum, sequitur Christum, spernit mundum, & appetit cælum. Pœnitens itaque perfectus fugit diabolum, & currit ad laudibulum pœnitentiæ. Sicut enim auicula ponit se inter spinas, vt possit accipitrem euadere: et eadem ratione, sicut lilium inter spinas crecit valde bene, vt dicitur in Cantico: Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias spinæ. Spinæ siquidem quibus lilium clauditur, prohibent ne lilium tangatur. Per hunc modum spinæ pœnitentiæ custodiunt animam instar auiculæ a prædali accipitre: instar lilij ab omni tactu delectationis immundæ. Bonus pœnitens sequitur Christum, & imitatur. Nam certe pœnitentia fuit via, qua Christus ambulauit. Vnde post baptismum statim intrauit desertum, vt dicitur in Luca. Pœnitentia etiam fuit prima doctrina, quam Christus prædicauit, vt habetur in Matthæo. Pœnitens igitur si est bonus discipulus, libenter intrat cum Christo pœnitentiæ desertum, contra simulatos pœnitentes, qui ad modum vsurarij volunt esse discipuli Christi. Sicut enim vsurarius vult esse illius focius, cui mutuat pecuniam in lucro, & non in damno: sic multi vellent sequi Christum in prosperis & non in aduersis: vellent cum Christo regnare in cælo, sicut filij Zebedæi, & non cum ipso certare in stadio. Vnde dictum est eis illud: Nescitis quid petaris. Pœnitens nihilominus spernit mundi prospera, contra aliquos, qui sunt quasi simia, quando inuenit nucem nouam, & recentes, propter exterioris corticis amaritudinem, iudicat nucem esse amaram & spernit nucleum interiore: sic a multis repudiatur pœnitentia, quia videtur carni amara. Ideo dicitur: Omnis disciplina in præfenti non est gaudij, sed mæroris. Pœnitens insuper appetit cælum, & sicut puer rumpit vestem veterem vt citius habeat nouam: sic bonus pœnitens lacerat secum carnes, vt citius animæ suæ acquirat stolam felicitatis æternæ. Vnde dicitur: Conscidisti saccum meum, & circumdedisti me latitia.

De contritione. Cap. II.

NOTA partes pœnitentiæ integrales, & nota quod pœnitentia habet tres partes ipsam virtualiter integrantes, scilicet contritionem cordis, confessionem oris, & satisfactionem operis. Nota de pœnitentia, primo quantum ad contritionem, quæ est pars prima pœnitentiæ. Nota, quod contritio de peccatis specialiter debet esse septiformis. Nam debet esse morosa & intenta non perfunctoria, solitaria non publica, integra non diminuta, ordinata non confusa, propria non aliena, gemebunda non deliciosa, & iusta non simulata. Et hæc septem sunt inuersu: Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ. Et iste versiculus debet esse perpetuæ memoriæ illorum septem, quæ vera contritio debet habere. Primo enim vt dictum est debet esse intenta, non-

perfunctoria. Ideo dicit: Recogitabo, contra illos, qui veniunt ad confessionem incogniti de peccatis, quia nullam, vel modicam videntur habere sollicitudinem, cum tamen hæc sint maiora debita & maiora negotia, quæ homo habet, vel habere possit in hac vita. Ista enim debita sunt decem millium talentorum, vt dicitur in Matthæo. Ista enim sunt negotia, pro quibus filius Dei mortuus est, & pro quibus congregabit Angelos de cælo, & sanctos etiam homines de mundo, & omnes dæmones de inferno, vt dicitur in Matthæo. Bene autem est fatuus, qui de his maximis debitis & negotijs, numquam est sollicitus, vt dicit ille bonus pœnitens Dauid: Cogitabo pro peccato meo, nõ dicit pro nummo vt auarus, nec de cibo, vt gulosus, nec de luto vt immundus, nec de vento vt superbus, nec de mendacio, vt verbosus: sed de peccatis meis erodolens, & sollicitus. quia vulgo dicitur:

Quo dolor est dentis, versatur lingua dolentis.

Secundo, contritio debet esse solitaria, non publica. Ideo dicit, Tibi, quia debet esse solum in conspectu Dei, iuxta illud: Meditatio cordis mei in conspectu tuo semper. Infirmus non consuevit stare in platea, sed in camera clausa. & consilia ardui negotij, non tractantur in publico, sed in loco secreto. Ideo dicitur: Tu autem cum oraueris pro peccatis tuis intra cubiculum, scilicet cordis tui.

Tertio debet esse integra, non dimidia. Ideo dicitur: Omnes, modicum enim de liquore corrupto inficeret vas, si remaneret in illo. Ideo dicitur: Effunde sicut aquam cor tuum. Bene autem dicit sicut aquam, quia alius liquor vix potest bene effundi, quin ibi remaneat aliquid de colore, vel de odore, vel de sapore. Videmus enim, quod post effusionem lactis remanet in vase color, post effusionem vini, odor: post effusionem mellis sapor. Debet igitur pœnitens effundere non sicut lac, ne scilicet remaneat color pristinae conuersationis: nec sicut vinum, ne remaneat odor prauæ imaginationis: nec sicut mel, ne remaneat sapor immundæ delectationis, sed sicut aquam perfectæ & integre contritionis.

Quarto debet esse contritio ordinata, non confusa. Ideo dicit, Annos. Annus namque distinguitur per quattuor tempora scilicet hiemem, ver, æstatem, & autumnum. Debet igitur pœnitens annos, vel circuli vitæ suæ distinguere per tempora, vt sua melius possit inuenire peccata, & præcipue debet inuestigare peccata, si in vita sua inueniat hiemem, & frigiditatem temporis, id est torporis, & acedia: ver autem, id est humiditatem corporalis lasciuia: et æstatem, id est caliditatem indignationis et iracundiæ: et autumnum, id est siccitatem cupiditatis et auaritiæ. Hæc sunt tempora, quibus distinguuntur anni peccatorum. De quibus dicitur: Anni nostri sicut aranea meditantur. Aranea si quidem meditatur, et totum studium suum ponit, vt ordinet telam vilem, et fragilem ad capiendum muscas. talis est vita hominis fragilis et vilis, et solum muscas capit, id est delectationes immundas. Vnde dicitur: Ipsi telas aranæ texerunt.

Quinto, debet esse contritio propria, non aliena, id est de peccatis proprijs, non alienis, propter hoc dicit, Meos. Vix enim homo prosperatur, qui dimissis negotijs proprijs, sollicitus est de alienis. Vnde dicit Saluator: Filiæ Hierusalem nolite flere super me: sed super vos ipsas flete. Et sic vult Christus, quod numquam fleamus, vel plangamus, mortem suam benedictam, quousque luxerimus culpam propriam, nihilominus non habet gratum, quod nos iudicemus culpam alienam, sed sicut vulgo dicitur: Quilibet plangit telam suam, id est damnum proprium. Iuxta illud Apostoli: Vnusquisque onus suum portabit.

Sexto, debet esse contritio gemebunda. Ideo dicit, In amaritudine, non in risu. Risus signum est mortis, quando infirmus ridet feruore infirmitatis, et maxime quando ægrotus affigitur et anxietur, et viuaciter sentit ægri-

Mat. 18. 6

Mat. 25. 6

Isa. 37. d

Psal. 18.

Mat. 6. a

Thren. 2. f

Is. 39. b

Isa. 59. a

Luc. 23. d

Gal. 6. b

tit ægritudinem sicut crism & terminum subsequen- tem. Vnde dicitur: Ecce in pace amaritudo mea amarissima. Contritio namque amara pro incurfu di- uinæ offensæ: amarior, pro damno superne patriæ: amarissima, pro reatu pœnæ æternæ: Facit infirmum quiescere, & cruciatum terminare, & ægrotam faci- animam ceticare.

Septimo, & ultimo, contritio debet esse intima, non ficta, vel simulata. Ideo dicit, Anima mea. Empla- strum enim debet poni super locum doloris infirmi, sicut collyrium ponitur super oculum, nõ in calcaneo. & ideo quia peccatum est morbus animæ, ipsa præci- pue debet contritionem peccati sentire. Vnde dicitur: Scindite corda vestra, & non vestimenta vestra: contra illos, quorum pœnitentia est in vultu, non in spiritu: in veste, non in corde: cum Hypocrates noster medi- cus Christus animarum nostrarum, doceat pœnitentem faciem lauare, vestes componere, caput vngere, & cor pungere, vt dicitur in Matthæo.

De confessione. Cap. III.

Secundo, nota de pœnitentia quantum ad confessio- nem, quæ est secunda pars, eam virtualiter inte- grans.

Er est sciendum, quod septem sunt in confessione attendenda. Primo enim debet esse festina, non tarda, contra aliquos, qui quanto plus possunt, differunt con- fiteri, nisi in infirmitate grauissima. & tales sunt simi- les latronibus, quorum confessio aculeo, & quæstioni- bus extorquetur: quia talium confessionem torquet Deus per aculeum febris acutæ, vel grauis infirmita- tis, cum tamen dicat Propheta: Præoccupemus faciem eius in confessione, sicut ille, qui diffidit de iure suo, debet ante iudicium de pace, & compositione tracta- re, & diem suum præuenire.

Secundo, confessio debet esse humilis & verecunda, iuxta illud Apostoli: Quem fructum habuistis tunc in illis, in quibus nunc erubescitis: Latrones enim demis- so capite, & rubore perfusi, scelera conitentur, con- tra aliquos, quorum sunt horrenda facinora, qui nec timent Deum nec homines verentur. Latrones timent patibulum, cum sit tamen breue supplicium, & tran- sitorium: & tales non timent infernum, & intermina- bilem cruciatum. Latrones verecundantur, & tamen- parum, aut nihil prodest eorum verecundia: isti autem non erubescunt, cum tamen pars pœnitentiæ sit ipsa erubescencia. De talibus dicitur: Confusi sunt, quia abominationem Deo fecerunt, qui post confessionem non sunt confusi. & erubescere nescierunt, quia tales habent vtiq; erubescencia causam & meritum, & ta- men non habent vtiq; erubescencia signum.

Tertio, confessio debet esse aperta, non palliata: & dicitur aperta confessio in qua peccator se accusat, ex- primendo omnes peccati differentias, & præcipue ag- grauantes circumstantias. quia dicitur: Iustus prior est accusator sui. Sic confitebatur Dauid, qui dicebat: Dixi, confitebor aduersum me iniustitiam meam Do- mino. non dicit pro me, se laudando, vel adulando sicut faciebat Pharisæus: sed aduersum me, se accu- sando, sicut faciebat Publicanus, sicut dicitur in Luca.

Quarto, debet esse confessio vera, non ficta. & di- citur vera confessio, quæ est cum proposito emendan- di, non solum oris, sed etiam cordis. De qua dicit Da- uid: Confitebor tibi Domine in toto corde meo: con- tra aliquos, quorum confessio est lupi, de quo narrat fabula, quod femel confitebatur iniquitates suas, & in- terim erat multum sollicitus, quia videbat oues rece- dentes, vnde dixit confessori suo, quod cito eum absol- ueret, vt scilicet posset sequi oues. sic constitentur ali- qui in Quadragesima, proponentes ad peccatum re- dire post Pascha.

Quinto, debet esse confessio integra, non dimidia, parum enim valeret, si infirmus, medico febrem re-

uelaret, & pestem febris celaret, & si naua aliqua nauis foramina obstrueret, & aliqua non. Debet igitur pœnitens, Deo integram offerre confessionem. Deus enim est rex nobilis, & in mensa regia poni debent panes integri, non fragmenta. Deus enim non consuevit dimidiare veniam. Ideo totum hominem sanum facit in sabbaro, vt dicitur in Ioanne. Et sicut magni mer- catores, in grosso non obolatam, non denariatam ven- dunt, sicut pauperes mercatores: præ ceteris, quia mer- catura Dei, scilicet gratia & venia est res indiuisibilis, cum ipse sit summus mercator. Ita duo erunt indiui- sibilia, instar margaritæ, vel alterius lapidis pretiosi, qui totus emitur, vel totus dimittitur. Ipse autem est negotiator margaritarum, qui quærit bonas margari- tas, vt dicitur in Matthæo.

Sexto, confessio debet esse flebilis, & lacrymosa, sic- ut Petri, & Magdalene. quia misericordia & lacry- mæ ad inuicem sunt valde amicæ, et ideo vbi est lacry- ma, ibi est statim amica sua misericordia. Hæc est enim aqua, quam Christus valde stitit, & nullus fons tantum eum delectat, quantum puteus lacrymarum. In cuius figura, quæruit iuxta puteum Samaria, et petijt aquam Samaritanæ, scilicet lacrymarum, a muliere Samarita- na, id est a peccatrice anima, vt habetur in Ioanne.

Septimo, et ultimo confessio debet esse obediens, et prompta, vt scilicet pœnitens studeat suscipere, et obseruare sacerdotis mandata. Infirmus, qui nihil vult facere pro medico, vix aut numquam curatur a morbo. Vnde obedire debet pœnitens non contende- re, sicut Dauid, qui dicebat: Vt iumentum factus sum apud te. ad iumentum namque non pertinet si- bi onera taxare, vel imponere, sed taxata et imposita portare.

Nota quod triplex est confessio. Prima est confessio peccati. De qua dicitur: Dixi, confitebor aduersum me iniustitiam meam Domino. In hoc autem verbo tanguntur sex, quæ debet vera confessio habere. Pri- mum est premeditatio, quod notatur cum dicitur: Dixi. Secundum est compunctio cordis, et oris, vt ore simul et corde fiat, quod notatur per, Confitebor. Ter- tium est, quod fit accusans non excusans, quod nota- tur per, Aduersum me. Quartum, quod de malis, non de bonis, quod notatur per, Iniustitiam. Quintum, quod fit propria, id est de peccatis proprijs, non alienis, quod notatur per, Meam. Sextum quod fit ad ho- norem Dei, et honestatem sui, quod notatur per, Do- mino, et talis confessio est utilis. Vnde sequitur: Et tu remisisti impietatem peccati mei. Secunda est confes- sio laudis, de qua in Ecclesiastico dicitur: Confitebor tibi Domine rex et collaudabo. et de his duobus dicit Psalmita: Confitebimur tibi Deus, confitebimur tibi. Tertia est confessio fidei. De qua dicit Apostolus: Corde creditur ad iustitiam, & est. Et nota, quod con- fessio in qua sunt septem conditiones prædicatæ, com- paratur viela, in qua sunt septem chordæ. Vnde viela confessionis, quæ habet istam septuplicem chordam, reddit in auribus Dei suauissimam et dulcissimam me- lodiam, nec est aliquod organum musicum, quod ita libenter Deus audiat, sicut veram confessionem pecca- torum: et ideo manus quæ sic tangit viela confessionis coram Deo, statim reportat salarium, id est veniã de omnibus peccatis. Vnde dicitur: Narra si quod habes, vt iustificeris. Et Dauid consultit omnibus nimis, id est peccatoribus pœnitentibus qui volunt in curia regis æterni introire, vt tangant eo modo viela con- fessionis, vt supra dictum est. Dicit enim Psalmita: Introite portas eius in confessione.

De Satisfactione. Cap. IV.

Tertio nota de pœnitentia, quantum ad satisfactio- nem. Et sunt præcipue septem notanda, ad hoc necessaria, vt sit perfecta pœnitentia, et peccati me- dicina.

Primo

Satisfactio- nis conditio- nes septem.

Ioan. 2. b

Primo enim ad satisfactionem requiritur abstinen- tia a peccato. Sicut enim prima lex quam medicus ponit infirmo, est abstinentia a cibo: ita primum, quod est necessarium pœnitenti, est diætæ, scilicet abstinen- tia a peccato. Hanc legem imponebat Hypocrates nos- ter Christus ægrotis suis, quos habebat in cura, sicut patet in adultera, cui Christus dixit: Vade & amplius noli peccare. Secundo, requiritur ad satisfactionem pœnitentiæ restitutio rei alienæ. & hæc est sicut quædam minutio vel flebotomia: minuit enim sanguinis substantiam, sed aufert febris materiam, & conseruat vitam. Sic qui aliena restituit, pecuniam minuit: sed aufert cupidita- tis & mortis æternæ materiam, et conseruat gratiam, et animæ vitam. Et sicut sunt quædam infirmitates, quæ non possunt sine flebotomia curari: sic quædam sunt peccata, a quibus non potest quis sine restitutio- ne curari, aut iustificari, sicut furtum, vfura, simonia, rapina, et huiusmodi: quia non dimittitur peccatum, nisi restituatur ablatum, vt dicit Augustinus. Hanc flebotomiam faciebat sibi Zachæus, qui dicebat: Si quid alicum defraudauit, reddo quadruplum: sed vti- nam vsurarij modo redderent simplum.

Aug. ep. 54 ad Maced. post med. 10. 2. Luc. 19. b

Tertio requiritur ad satisfactionem cinis humilita- tis. cinis enim et aqua calida faciunt bonum lixiuum: sic cinis veræ humilitatis, et aqua calida lacrymarum faciunt pœnitentiã purgatiã. Et sicut aqua quan- tumcumque calida, nisi transeat per cinerem, non bene purgat sordes vestium: sic lacrymæ quamvis cali- dæ, nisi transeat per cinerem humilitatis, non lau- uant sordes vitiorum. Ideo dicebat Iob: Ago pœni- tentiam in fauilla, et cinere. In fauilla deuotionis, et cinere humilitatis.

Iob 42. a

Quarto requiritur ad satisfactionem pœnitentis, cilicium mortificationis. Hoc est propriu et speciale ma- lagma, et emplastrum carnalis repressum luxuriæ, et carnalis lasciuie. et sicut emplastrum temperat, et reprimat dolorem lateris: sic cilicium mortificationis reprimat libidinem. Hoc emplastrum ponebat directe supra locum doloris Iudith. De qua dicitur quod ha- bens supra lumbos suos cilicium, ieiunabat. cilicium contra luxuriã, et ieiunium contra gulam.

Iudith. 8. a

Quinto requiritur ad satisfactionem pœnitentis iei- unium afflictiuum: quia ad litteram, panis et aqua est cibus, et vita infirmi, et præcipue prohibetur vi- num infirmis. Vnde ille bonus medicus Paulus dicit: Nolite inebriari vino, in quo est luxuria. Sed nota, quod omnia conceduntur infirmis, de quorum salute dubitatur, et desperatur: sed alijs, de quibus habetur spes, quod curentur, subtrahuntur nociua, quantum- cumque delectabilia, vt dicitur in Iob: Cõuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, et fletu, et planctu. Et sequitur ibi: Quis scit si conuertatur, et ignoscat Deus? quasi diceret, ex quo Deus, qui est summus medicus, ieiunare nos præcipit, nequaquam de nostra salute diffidit.

Eph. 5. b

Ioel 2. c

Sexto requiritur ad satisfactionem pœnitentis ele- mosyna, et hoc est quasi salarium medici. Fidelius enim laborat medicus quando sperat bene se remu- nerari. Et nota quod salarium est taxandum medico, secundum quod plus, vel minus laborauit circa infir- mum, et quanto a maiori et periculosiori morbo libe- rauerit ægrotum. Bene est igitur remunerandus medi- cus noster Christus, qui tantum circa nos laborauit, immo propter infirmitatem nostram animam suam morti tradidit, vt dicitur in Ista. Et etiam qui tam graui, et multiplici infirmitate nos liberauit. Ipse enim, qui sanat omnes infirmitates nostras, et redi- mit de interitu vitam, nostram, vt dicitur in Psalmo. Si enim bene remuneretur iste medicus, nequaquam de morte timeat ægrotus. Debet enim remunerari, non in se, quia honorum nostrorum non eget, sed in hereditibus suis, scilicet pauperibus. Reputat enim si- bimet factum, quod fit pauperibus amore ipsius.

Ista. 53. d

Psal. 102. a

Vnde ipsa veritas dicit: Quod vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. De isto salario elemosynæ dicitur in Tobia: Elemosyna ab omni peccato, et a mor- te liberat, et non patietur animam ire in tenebras.

Septimo et ultimo requiritur ad satisfactionem pœnitentis oratio deuota. Sicut enim mater pro filio ægrotato facit candelam, et emittit votum, cum nullum consilium, vel auxilium superest medicorum: sic quæ- do videmus spiritum nostrum periclitari graui mor- bo peccati, debemus Deo facere candelam bonæ ope- rationis, iuxta illud: Lucernæ ardentes in manibus vestris, et emittere votum deuotæ orationis. Et hoc genus dæmoniorum, scilicet peccatum non eijcitur, nisi in oratione, et ieiunio, vt dicitur in Mat- thæo. Oratio namque pestes mentis curat, et ieiunium pestes corporis.

De oratione. Cap. V.

Tertio nota partes pœnitentiæ virtuales, quæ sunt tres, scilicet oratio, ieiunium, et elemosyna. Pri- mo specialiter de oratione est dicendum, quid est. Oratio est petitio decentium, in Deo, vel a Deo. Vel oratio est mentis eleuatio in Deum, Damalce- no auctore.

De oratione nota specialiter quinque, scilicet typus decens, virtus ingens, modus competens, locus con- gruens, et tempus conueniens. Habet igitur oratio ty- pum decentem, et figuram elegantem. Comparatur autem specialiter tribus. Est enim oratio sicut incen- sum diuinæ miserationi offerendum, sicut scutum di- uinæ indignationi opponendum, sicut tributum di- uinæ dominationi persoluum. Est ergo oratio pri- mo similis thuri vel incenso, quod diuinæ miserationi debemus offerre. Sicut enim thus vel incensum super carbonem positum, spirat suauem et redolentem odo- rem, vel fumum: sic oratio incensa super carbone deuotionis, multum fragrat in conspectu diuinæ maie- statis. Et ideo dicitur: Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo. Secundo, est oratio similis scuto, quod diuinæ indignationi debemus opponere. Nam sicut scutum prohibet ictum lanceæ, vel sagittæ: sic oratio seruat hominem a lancea, vel a sagitta sen- tentiæ et iræ Dei. Vnde dicitur de Aaron, quod pro- ferens scutum orationis restitit iræ. Tertio, oratio est similis tributo, quod diuinæ dominationi debemus persoluerre. Sicut enim emphiteuta, vel fendararius soluit tributum regi, pro emphiteusi, vel feudo, quod tenet ab ipso: sic tributum laudis et orationis soluendum est Deo pro emphiteusi corporis et animæ quam accepimus in feudo, iuxta illud: Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, et quæ sunt Dei Deo.

Item oratio habet triplicem figuram aliam valde pulchram. Est enim vir orans sicut homo regi portans encænium, sicut a rege petens iudicium, sicut a rege petens succursum. Est itaque homo qui orat, sicut il- le, qui presentat regi magnum encænium et nobile, vt homo magnus, vel nobilis domicellus: sic oratio est encænium adeo nobile et magnum, quod solum debet presentari Deo per hominem magnum, scilicet iustum. Hoc est enim officium Christi hominis et me- diatoris nostri, qui orationes nostras, et opera nostra presentat Deo patri. Quod figurat diaconus in Eccle- sia, vel in Missa, cum offert thuribulum sacerdoti. Hoc est officium Angeli, qui nostras orationes similiter of- fert in conspectu Dei, sicut dixit Angelus ad Tobiam: Quando orabas cum lacrymis, et sequitur ibidem: Ego orationem tuam offerebam Domino. Et sicut regi non offert, qui sibi ministrat ferculum coopertum cum muscis: sic qui orat, non debet regi regum offer- re ferculum cum muscis, id est cogitationibus vanis et immundis. Est etiam homo qui orat, sicut ille, qui a rege petit iudicium, sicut enim ille qui in iudicio loquitur, debet habere testes de his quæ proponit, alioquin

compara- tiones.

Sap. 18. d

Matt. 22. b

Ritus.

Tob. 12. c

alioquin non crederetur sibi, vel audiretur, immo a iudice puniretur: sic oratio vocalis debet habere testimonium cordis. sed tamen cauendum est, ne cor orantis sit falsus vel corruptus testis, corruptione scilicet iniquitatis, quia dicitur: Iniquitatem si apexi in corde meo, &c. Sed si conscientia bona, & testimonium fidele ferat, orans iudicium pro se reportat.

Ps. 65. d

2. Cor. 1. c

Nam dicit Apostolus: Gloria nostra hæc est, testimonium conscientie nostræ. Est insuper orans, sicut ille, qui a rege in obsidione quaerit, vel petit succursum. Nam sicut ille qui tenet castrum regis, si obsideretur ab inimicis reputaretur infidelis, nisi castrum regi denunciaret obfessum, vel peteret succursum, vel nisi expectaret a rege auxilium, vel si post auxilium redderet hostibus castrum: sic cum hostes visibiles & invisibiles obsident animam tentationibus, statim debemus regi regum nuncium orationis mittere, & obfessionem denunciare, sicut Propheta, qui dicebat: Consilium malignantium obsedit me. Deus enim non differt auxilium mittere: quia fidelis, & statim faciet succursum, cum ad tentationem fuerit peruentum, vt dicit Apostolus ad Corinthios.

Ps. 21. d

1. Cor. 10. c

Item qui orat, debet clamare sicut clamant paruulus, qui vult vbera; sicut clamant catulus, cum sentit verbera; & sicut clamant populus, cum videt pericula. Est itaque homo qui orat, sicut paruulus volens vbera. Nam sicut paruulus clamant pro desiderio lactis: sic viri spirituales debent emittere vltraam orationis deuote pro vberibus consolationis diuinæ, iuxta illud quod dicitur: Meliora sunt vbera tua vino. Est etiam homo qui orat, sicut catulus sentiens verbera. Nam sicut catulus sentiens verbera, clamant plus, cum plus percutitur: sic plus debet clamare orando; qui a Domino tribulationis verbere castigatur: Nam dicitur: Ad Dominum cum tribularer, &c. Est insuper homo qui orat, sicut populus videns pericula. sicut enim consuevit populus clamare præcipue propter tria, scilicet contra aquam, ignem, & hostes: sic homo debet emittere clamorem contra triplex genus tentationis, scilicet contra carnalem concupiscentiam, quæ per ignem figuratur: contra concupiscentiam terrenam seu mundaniam, quæ per aquam effluentem intelligitur: contra diabolicam guerram, quæ proprie hostis appellatur.

Can. 1. a

Ps. 119. a

Ps. 114. a

Ps. 118. r

Sap. 16. c

1. Thes. 5. c

Eccli. 39. a

Exo. 17. d

Item in oratione debemus os cordis aperire, sicut reumaticus aeri, sicut pulliculus matri, & sicut infantulus nutrici. Est itaque orans, sicut homo reumaticus, qui nares habet strictas, necessaria est enim ad respirandum apertio oris: sic qui habet imperfectum odoratum, scilicet desiderij celestis debet aperire os, & mittere vocem orationis. Nam dicit propheta: Os meum aperui, & attraxi spiritum. Est etiam os aperiendum orationi, sicut infans aperit os nutrici. Sicut enim nutrix pascere infantem non posset, si puer os non aperiret: sic si volumus nutrimentum vitæ suscipere, orando aperiamus os nostrum ad nutrimentum vitæ æternæ, scilicet gratiæ diuinæ, vt dicitur in libro Sapientie: Est insuper homo, qui orat, sicut pulliculus, qui quando sentit venire matrem, aperit rostrum versus caelum: sic cum frequenter visitet nos Deus per inspirationem suam, quasi semper debemus habere os apertum per orationem deuotam, sicut dicit Apostolus: Sine intermissione orate. Et de viro iusto dicitur: Aperit os suum in oratione, & pro delictis suis deprecabitur.

Item oratio est, sicut armatura militum ornata, sicut lucerna viam demonstrans, & sicut columba oliuam portans. Est itaque oratio sicut armatura. Nam sicut miles non exit sine armis ad bellum, ita sine armis orationis nullo modo debemus intrare tentationis conflictum. In cuius figura dicitur, quod Moyses eleuant manus ad orationem, vincebat Israhel, & cum remittebat manus superabat Amalech, id est diabolus. Est autem oratio, sicut lucerna viam demonstrans: Nam

sicut lucerna est necessaria in tenebris: sic oratio in rebus dubijs. In cuius figura mulier illa Euangelica, id est anima deuota, accendit lucernam, & inuenit dramam, vt dicitur in Luca. Lucerna est orationis instantia, dragma vero est gratia diuina, quæ quasi perditâ fuerit, reperitur cum oratione deuota. Et sicut lucerna dirigit gressus, sic oratio dirigit omne bonum opus. Vnde dicit Hieronymus ad Paulam: In principio cuiuslibet operis boni, præmitte signum crucis in fronte cum oratione Dominica. Est insuper oratio, sicut columba, quæ reuerfa est ad arcem, cum oliua, vt habetur in Genesi. Nam sicut illa denunciavit pacem, & iam cessasse diluuium: sic oratio denunciat penitentiam, reconciliationem, & veniam peccatorum. Et sicut columba illa portauit ramum oliuæ: sic oratio ramum diuinæ gratiæ. Et sicut columba habet duplicem alam: sic oratio habet duplices alas, scilicet ieiunium & elemosynam. Vnde dicitur: Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & volabo per orationem, & requiescam per deuotionem.

Luc. 15. b

Est simile apud Hieronymum

epist. 22. ad Eustochium

post med. Gen. 8. b

Ps. 54. a

De ieiunio. Cap. VII.

DE ieiunio nota specialiter tria, quibus ieiunium comparatur, quid in ieiunio reprobatur, & quale ieiunium commendatur.

PRIMO enim comparatur ieiunium pluribus & specialiter tribus. Est enim sicut paritas ignis, vel lignorum sub olla, sicut agilitas in nauicula, & sicut concanitas in viela: Est itaque ieiunium sicut paritas ignis, vel lignorum sub olla. sicut enim subtrahendo ligna, vel ignem de sub olla, cessat eius bullitio: sic corpori subtrahendo cibaria, cessat tentatio carnis. Vnde versus:

Luxuriat vato, non bene passa caro. Vnde nota, quod ancilla prouida tripliciter impedit ebullitionem ollæ, scilicet ligna subtrahendo, aquam infundendo, & quæ sunt in olla mouendo: sic anima penitens, instar ancillæ, contra ebullitionem carnalis concupiscentiæ, debet ligna subtrahere parce comedendo. Vnde versus:

Subtrahat ligna fœco, si vis extinguere flammam. Debet aquam infundere, ad litteram aquam, bibendo vinum bene limphatum. Debet ollam mouere, se vitiliter occupando. Vnde dicit Apostolus: In laboribus, in ieiunijs, in vigilijs, scilicet occupemus nos. Nam caro nostra ad statum diaboli, sicut carbo ignis accenditur, & sicut ollæ succentæ, atque seruenter. Vnde dicitur: Halitus eius prunas ardere facit. Est etiam ieiunium, sicut agilitas in auicula. Nam sicut auis macilentia est agilis ad fugiendum accipitrem, ad volatum sublimem: sic mens hominis ieiunantis & abstinentis, est habilis ad fugiendum accipitrem, id est hostis tentationem; ad sublimem volatum contemplationis. De tali dicitur: Volauit super pennas ventorum. Volauit fugiendo tentationem, & volauit se eleuando ad contemplationem. Econtrario vero est de graui, & pingui, sicut de coturnice temporè vindemia-rum, quæ non potest accipitrem fugere, nec alte volare: sic homines carni dediti, nec bene possunt tentationem diaboli vitare, nec bene celestia contemplari. Vnde in figura istorum: Elias ieiunauit quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, vt scilicet persecutionem Iezabel euaderet, & ad montem Dei Oreb celeriter perueniret, vt legitur in libris Regum. Elias in figura signat animam hominis abstinentis: persecutio Iezabel designat tentationem carnis: & mons Dei Oreb significat sublimitatem contemplationis. Est etiam ieiunium, sicut concanitas in viela. Nam sicut viela, nisi esset concanata, & chordæ superextensæ, non esset sonora: sic homo nisi vacuus per abstinentiam, & extensus per rigidam penitentiam, non reddit sonorosam diuinæ laudis melodiam. Vnde in figura huius dixit Dominus Moysi, quod faceret altare concanatum, non solidum,

Ieiunij comparationes.

2. Cor. 11. e

Iob 41. b

Ps. 17. a

3. Reg. 19. b

Exo. 38. a

solidum, sed inane. Concauum altare est cor poenitentis, vbi debet immolari sacrificium contritionis, & sacrificium laudis: quod quidem non debet esse solidum id est delicijs plenum, sed inane, & concauum, id est poenitentia & ieiunio attenuatum.

Est etiam ieiunium remedium ad expiandum morbum, bonum consilium ad effugendum lupum, & certum ingenium ad impugnandum castrum. Est itaque ieiunium remedium valde sanum ad curandum morbum. Nam sicut lex prima medicorum infirmantibus corporaliter est diæta: sic primum auxilium vexati febribus tentationis, est ieiunium & abstinentia. Vnde ieiunium ponitur primo inter opera poenitentiae, quæ suadet summus ille Hypocrates Deus in suis aphorismis, dicens: Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, &c. Est etiam ieiunium valde bonum consilium ad fugandum lupum, sicut enim vulgo dicitur, Fames eiecit lupum de nemore: sic abstinentia & ieiunium fugant diabolum ab homine. Vnde dicitur: Hoc genus daemionum non eiecit nisi in ieiunio & oratione. Nam oratio fugat pestes cordis, & ieiunium pestes corporis, vt dicit Augustinus. In figura etiam huius Iudith ieiunans occidit Holofernem. vt dicitur in Iudith: Iudith quæ consistens interpretatur, signat poenitentem, qui peccata sua confitetur. Holofernes, qui quædam Iudith ieiunans occidit, signat diabolum, qui confessione, & abstinentia superatur. Est insuper ieiunium valde certum ingenium, ad expugnandum castrum: sicut enim non est adeo forte castrum, quod non possit expugnari, si possent ei victualia subtrahi, sic non est adeo rebellis spiritus, quin subtrahendo cibaria non valeat a spiritu subiuuari. Caro siquidem nostra, castrum diaboli est, quæ semper rebellat se contra spiritum. De hoc castro dicitur: Cum fortis armatus, scilicet custodit atrium suum. Atrium diaboli, est castrum corporis immundi. tunc in pace sunt omnia, quæ possidet, habens, scilicet turres superbiæ, fossatum auaritiæ, rupes inuidiæ, habens pro muro defensionem culpæ propriæ, habens etiam portas conuersationis indiscipline, habet pacem peruersam intrinsecus delectationis immundæ. sed tamen quantumcumque muniatur, per ieiunium, vt dictum est, subtrahendo cibaria expugnatur.

Joel 2. c

Mar. 9. d

Iud. 13. a

Luc. 11. c

Quattuor in ieiunio reprobantur.

1. Ps. de simo bo. li. 2. c. 44. sent. 8

Isa. 58. b

Mat. 6. b

Eccles. 6. a

amiseria est. Est insuper reprobandum in ieiunio, quæritur ieiunans, ideo ieiunat vt Deo suo, scilicet gula feruiat & ventri, quod sit præcipue tribus modis. Quidam enim sunt, qui ideo ieiunant, vt postea melius comedant. tales nihil aliud faciunt, nisi quod sollempnitatem Dei sui, scilicet ventris, præueniunt vigilia ieiunij detestabilis. Sunt etiam alij, qui tempore ieiunij quaerunt magis delicata cibaria, & tunc volunt comedere splendidius & lautius, & tantum vna vice comedunt, quantum in duabus, quando non ieiunant & tales talem gratiam solum faciunt Deo, scilicet, quod duos obolos dent sibi pro vno denario, & eandem gratiam facerent Iudæo vel Saraceno. Sunt nihilominus alij, qui tribus diebus plus manducant pro vno miserimo ieiunio, quod ieiunant. Nam die præcedenti dicunt, cras ieiunabimus. Die sequenti dicunt, heri ieiunauimus. Die ipsius ieiunij dicunt, hodie ieiunamus. Et ita defraudant Deum, quia pro tribus obolis non soluunt, nisi vnum denarium. De talibus conqueritur Dominus: Circumuenit me in negotiatione sua Ephraim. De tali ieiunio potest intelligi illud: Noli te ieiunare, sicut ad hanc diem.

Off. 11. d

1. Sa. 58. a

Item triplex ieiunium in sacro eloquio commendatur, scilicet, bonum, melius, & optimum. Bonum est, quando quis ieiunat pro satisfactione peccati. Melius quando quis ieiunat ad honorem Dei. Optimum, quando quis ieiunat cum exercitio boni operis. Bonum igitur dicitur, quando quis iam post mortem peccati, per contritionem & confessionem resurrexit, & in charitate existit, & ieiunat pro peccatis, quæ fecit. si autem charitatem non habet bonum amittit, quod habet, quia dicitur: Si tradidero corpus meum, ita vt ardeam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest, & offert quasi cadauer mortuum Deo, qui ieiunat in peccato mortali, cum debeamus Deo offerre corpora nostra hostias viuentes. vt dicit Apostolus ad Romanos. Melius vero ieiunium vocatur quod ad Dei honorem & sanctorum suorum gratis & cum deuotione celebratur. De quo intelligitur illud: Tu autem cum ieiunas, vnge caput tuum, sicut oleo vinctuosa compassionis: & faciem tuam lana, aqua lacrymosæ contritionis, vt dicit glossa. Deo ieiunat, qui pro eius amore se macerat, & qui, quod sibi subtrahit, pauperibus elargitur. Optimum ieiunium dicitur, quando homo exterior ieiunat, & homo interior orat, vt dicit Isidorus: & quando quis ieiunat, ex vna parte ieiunando macerat corpus, & ex altera parte bona agere non cessat, contra aliquos, qui nihil possunt facere, cum ieiunant: immo tunc ludunt ad scacos, vt ieiunium non sentiant, & sic otioso otium vitant, contra hoc, quod dicit Boetius, quod pro otio vitando, otia sectari ridiculosum est. Ieiunium bonum significatur per ieiunium Moysi, vt habetur in Exodo. Ieiunium melius significatur per ieiunium Eliæ sicut dicitur in libris Regum. Ieiunium optimum significatur per ieiunium Christi vt habetur in Matthæo.

Ieiunij triplex commendatur in scriptura.

1. Cor. 13. a

Rom. 12. a

Mat. 6. b

Isa. de simo bo. li. 2. c. 44. sent. 8

Exo. 24. d

3. Reg. 19. b

Mat. 4. a

De Eleemosyna. Cap. VIII.

DE eleemosyna quattuor sunt specialiter notanda, scilicet typus elegans, motus stimulan, modus regulans, & fructus abundans.

HABET ergo eleemosyna typum vel similitudinem elegantem, & specialiter triplicem. est enim eleemosyna, sicut lumen radiosum, sicut lumen copiosum, & sicut semen fructuosum. Est itaque eleemosyna, sicut lumen radiosum. Nam sicut lumen serenat aerem: sic eleemosyna serenat metem. Et sicut lumen fugat omnem tenebram: sic eleemosyna fugat omnem culpam. Et sicut lumen debet portari non post, sed ante hominem: sic homo prudens facit eleemosynam in vita sua, non post mortem. Qui autem eleemosynam non facit in vita sua, sed post mortem suam: similis est homini, qui post tergum vult portare lumen, id est lucernam.

Eleemosyna similis.

Eccli. 14. b cernamur. Dicit enim sapiens: Ante mortem benefac amico tuo, id est anime tuæ, vel Christo in suis membris. Est etiam eleemosyna sicut flumen. Nam sicut flumen manat ex influentia fontis: sic eleemosyna ex influentia pietatis. Et sicut fons, unde manat fluuius, per occultos meatus, procedit a mari: sic pietas hominis, unde manat eleemosyna, per occultam inspirationem venit ex gratia Dei, & sic eleemosyna venit a Deo & datur Deo. Nam dicit Sapiens: Ad locum unde exeunt flumina reuertuntur, ut iterum fluant. Et sicut flumen quandoque exit extra ripas, nec est contentum proprijs alujs: ita interdum eleemosyna danda est bonis indifferenter & malis, maxime tempore necessitatis. Sicut pater celestis, qui solem suum oriri facit super bonos & malos: & pluit super iustos & iniustos, ut dicitur in Matthæo. Est insuper eleemosyna sicut semen. Et nota quod sex sunt, quibus eleemosyna bene femini comparatur. Primo, quia sicut semen debet abscondi, ita eleemosyna debet occulte dari. Nam dicitur: Conclude eleemosynam in sinu pauperis. Secundo, quia sicut semen videtur perdi, cum tamen potius renouatur: sic eleemosyna videtur amitti, cum datur, quæ tamen tunc optime seruatur, & thesaurizatur in thesauro Paradisi. Unde dicitur sic: Perde pecuniam propter fratrem. Tertio, semen cum fenore surgit: sic qui dat eleemosynam a Deo centuplum accipiet. Unde super illud: Feneratur Domino, qui miseretur proximo, dicit glossa, centuplum accepturus. Quarto, semen, quod est pretiosum, sicut triticum in vno anno seritur, et in alio metitur, vile vero, sicut ordeum & milium, in eodem anno metitur, et feminatur: sic eleemosyna pretiosa est, quæ hic in anno gratiæ seritur, sed fructus eius in alio anno, scilicet gloriæ, expectatur. Vilius vero respectu huius videtur eleemosyna illa, quæ in præsentia remuneratur, quia dicit Saluator: Amen dico vobis receperunt mercedem suam. Pretiosa vero non solum in præsentia, & temporaliter, sed etiam remuneratur æternaliter, quia dicit Apostolus: Quod pietas ad omnia vtilis est, promissionem habens vitæ, quæ nunc est, & futuræ. Quinto sicut semen gelu pressum, & retardatum, profert vberiore fructum: sic eleemosyna, quam quis facit, dum sustinet tribulationem, vberior est habitura repositionem, seu fructum, vel remunerationem. Unde dicitur: Euntes ibant, & flebant, mittentes semina sua. Venientes autem, & cer. Sexto, semen sustinet molestias multas, sicut gelu, grandines & pluias: sic homo, qui libens eleemosynam dat, cum cor habeat compassionem plenum, talis sustinet omnes necessitates pauperum, & miserias afflictorum.

2. Cor. 11. g In cuius persona dicit Apostolus: Quis infirmatur, & ego nõ infirmor? Item eleemosynarius est, sicut arbor, quæ fructum facit, sicut nutrix, quæ puerum nutrit, & sicut mercator, qui merces vendit. Est itaque bonus eleemosynarius ut arbor, sicut enim arbor melius crescit, & fructificat, cum ab ea refecantur superflua: sic diuites melius proficiunt in gratia, refecantes diuitias suas, scilicet dando eleemosynam, quæ est de superfluis danda, vel facienda, sicut dicitur: Quod superfluum est, date eleemosynam. Et sicut agricola tolerat in vinea aliquas infructuosas arbores, quæ sustinent vitas: sic summus agricola Deus in vinea sua, scilicet in Ecclesia tolerat multos diuites, qui cum eorum eleemosyna sustentant pauperes. Unde dicitur: Vineam pastinavit homo. In vinea siquidem non solum sunt vitæ, quæ fructificant, immo & paxilli aridi: sic in Ecclesia Dei sunt peccatores & iniusti, qui vitæ fructificantes, id est iustos, suis eleemosynis sustentant. Homo etiam eleemosynarius est sicut nutrix, quæ lactat puerum. Nam sicut nutrices consueverunt impinguari, ut abundant in lacte, & bene nutriant pueros: sic Dominus impinguat diuites bonis temporalibus, ut abundant in lacte compassionis, & nutriant filios, id est pauperes suos. Unde dicitur: Impinguasti in oleo caput meum. Tunc enim Dominus oleo ca-

put impinguat, quando mentem ad pauperes, oleo compassionis humectat. Est insuper homo eleemosynarius sicut mercator industrius. Nam sicut mercatores pecuniam suam non tradunt eis, qui reddere non possunt, vel eis, qui ad nundinas, venturi non sunt: sic homo prudens non dat eleemosynam histrionibus, qui nihil habent, scilicet de gratia Dei, & qui venturi non sunt ad nundinas Paradisi. Ideo dicitur: Benefac humili, & ne dederis impio. Hoc vero in duobus casibus intelligitur, vnus quando datur histrionibus, non intuitu pietatis, sed ratione histrionatus: Alius est si credas, quod propter eleemosynam tuam, impius negligat iustitiam. Et sicut pedagium non petitur ab illis, qui transeunt vacui, sed ab illis, qui sunt onerati: sic Dominus pedagium eleemosynæ non petit a pauperibus, qui sunt vacui rebus transitorijs: sed a diuitibus, qui sunt onerati diuitijs, & pleni temporalibus bonis. Unde dicit Apostolus: Diuitibus huius sæculi præcipe, facile tribuere, communicare, thesaurizare sibi fundamentum in futurum. Et sicut Dominus terrenus mercatoribus, qui furantur pedagium, aufert quandoque totum capitale: sic illis diuitibus, qui pedagio eleemosynæ defraudant pauperem, aufert Dominus non solum gratiam, immo interdum temporalem substantiam. De tali dicitur: Tollite ab eo talentum & date illi, qui decem talenta habet. Auaro siquidem tollenda est temporalis substantia, & danda illi, qui miserando, pauperibus, implet mandata Domini.

S E C V N D O eleemosyna habet motum stimulantem & specialiter triplicem. Unde nota, quod ille, a quo petitur eleemosyna, debet præcipue considerare tria, scilicet. Quis petit, pro quo petit, & ad quid petit. Primo igitur, quando pauper petit eleemosynam, debet diues considerare quis eam petit: quia Dominus, pro cuius amore petit eam mendiculus. Debet enim adeo diligere pauperes, quod quidquid sit eis, propter amorem suum, reputat sibi factum. Nam dicitur: Quod vni ex minimis meis fecistis mihi fecistis. Petit ergo eleemosynam per pauperem suum ille, a quo diues petit quandoque regnum. Et ideo cum pauperi negat diues modicum fructum panis, timere debet, quod Deus non audiat eum, cum petit ab eo regnum æternæ felicitatis, quia dicitur: Qui obturat aures suas ad clamorem pauperis clamabit ipse, & non audietur. Debet secundo considerare diues, quid petit Deus, quando eleemosynam petit in suis pauperibus. Petit enim Deus non nostrum sed suum. Ideo valde ingratus est Deo, qui pauperi negat modicum eleemosynam, cum de bonis Dei habeat abundanter ad mensam suam. Hoc considerauit Dauid qui dicit: Tua sunt Domine, omnia, & quæ de tua manu accepimus, dedimus tibi. Tertio, debet considerare diues homo, ad quid petit Deus. Deus enim petit non ad dandum, sed ad mutuandum, nec tantum ad triplas, immo ad centuplas vsuras. Unde dicit Augustinus: Homo quid feras homini, fenerare Deo, & centuplum accipies, et vitam æternam possidebis. Et ideo nimis ingratus est, qui ad tales vsuras non vult commodare Deo: ad quales mutaret ludæo, vel Saraceno.

T E R T I O, eleemosyna habet modum regulantem, & specialiter triplicem. Unde nota, quod in dando eleemosynam, debet esse modus iustus, modus gratus, & modus pius. Iustus sine iniuria, gratus sine tristitia, & pius sine superbia. Primo igitur, qui dat eleemosynam, debet habere modum iustum, ut scilicet det suum, & non alienum. Sicut enim aqua munda lauat, & immunda coinquinat: sic eleemosyna munda, quæ scilicet est sine peccato vsuræ, vel rapinæ, dantem mundat, pauperem lauat, et Deum placat. Unde dicitur: Honora Dominum de tua substantia, non de aliena: quia eleemosyna de alieno, ut de rapina, vsura, vel de furto, dantem

insicit: proximum lædit, & Deum offendit. Unde in figura huius dicitur. Omnis oblatio quæ offertur Domino, absque fermento erit: scilicet vsuræ, furti, vel rapinæ, vel cuiuscumque acquisitionis iniustæ. Secundo, qui dat eleemosynam, debet habere modum gratum, ut scilicet ostendat pauperi lætam vultum, dulcè verbum, & promptam manum. Nam de læto vultu, dicit Apostolus: Hilarem enim datorem diligit Deus. De dulci verbo, dicitur: Responde illi, scilicet pauperi pacifice in mansuetudine. De prompta manu dicitur: Ne dicas amico tuo vade & reuertere, cras dabo tibi, cum statim possis dare. Tertio, qui dat eleemosynam debet habere modum piæ, & sine omni superbia, vel præsumptione, ut scilicet dando eleemosynam, laudem non querat, pauperem ne despiciat, seipsum sine eleemosyna non dimittat. Qui enim dat eleemosynam, laudem viter humanam. Nam dicitur: Te autem faciente eleemosynam, nesciat, &c. Debet etiam, qui dat eleemosynam, non propter hoc pauperem despiciere, quia dicitur: Et carnem tuam ne despexeris. Nec debet seipsum sine eleemosyna dimittere, qui vult alijs miseriam cors esse. Dicitur enim: Miserere animæ tuæ, placens Deo. Et Augustinus in Enchiridion: Qui vult eleemosynam ordinatè dare, a seipso debet incipere. Sicut enim non deberet dici misericors, qui extraneis faceret misericordiam, & matri propriæ crudelis & immisericosus esset: sic multominus dicenda est misericordia, vel eleemosyna, quam quis faceret alijs, anima sua neglecta, & in peccato dimissa. Unde dicitur: Qui sibi nequam est, cui bonus? Et Augustinus: Quid est miserius misero, non miserante sibi ipsi?

DIÆTÆ SALVTIS

TITVLVS TERTIVS.

De Præceptis diuinis.

TITVLI HVIVS CAPITA.

De præceptis in communi.	Cap. I.
De præceptis prima tabula.	Cap. II.
De præceptis secunda tabula. Et de honore parentum.	Cap. III.
De non lædendo proximo, vel occidendo.	Cap. IV.
De prohibitione concubitus illiciti.	Cap. V.
De prohibitione furti.	Cap. VI.
De non dicendo falso testimonio, & de peccatis linguæ.	Cap. VII.
De prohibitione concupiscentiæ.	Cap. VIII.
De præceptorum editione, ac promulgatione.	Cap. IX.
Quod transgressores præceptorum instar Pharaonis decem mulcantur.	Cap. X.

De præceptis in communi. Cap. I.

D E OCTQVAM dictum est de penitentia, dicendum est de præceptis: quia hæc est secunda diætæ salutis, scilicet a penitentia venire ad præcepta. Et ideo nota de præceptis diuinis specialiter tria, scilicet qualiter sunt descripta indelebiter, distincta rationabiliter, edita vniuersaliter. Circa præceptorum descriptionem est notandum, quod ad obseruandum præcepta diuina, debet nos monere præceptorum scriptura tripliciter, si attendamus, quis scripsit, vbi scripsit, & quo modo scripsit. Primo enim si queris, quis scripsit? dicitur quod digitus Dei, scilicet Spiritus sanctus. Scriptura, enim magis est authentica & plus obseruanda, quando per manum publici tabellionis est confecta. Ite tabellio est Spiritus S. Bon. To. 6.

sanctus, scilicet qui ex nihilo fecit cælum & terram, & omnia elementa, & corpus Christi formauit in virginali vtero, & de puluere formauit corpora nostra. Itē idem scripsit decem præcepta. Ille enim est notarius publicus, qui fecit instrumentum de matrimonio quod coniunxit Dei filium in virgine Ecclesia, & in nostra carne. Et ipse scripsit testamentum, quod condidit Christus in Cruce, in quo legauit spiritum Deo patri, matrem Ioanni, & Paradisum latroni. Iste tabellio scribet in die iudicij æquitatem diuinæ sententiæ. Iste scribet electos in libro vitæ. Et breuiter iste scribet omnes chartas & scripturas & instrumenta diuina. Bene igitur obseruanda est præceptorum scriptura. Unde dicitur: Deus dedit Moyfi tabulas scriptas, vtraque digito Dei viui.

Secundo, si queras vbi scripsit? dico, quod in tribus locis scilicet in lapidibus marmoreis, in profundo petroris, & in pergameno humani cordis. De scriptura marmoris, nota quod duo fuerunt paria tabularum: primæ post scripturam fuerunt fractæ, instar illarum fuerunt aliæ renouatæ. Primæ significant innocentiam, secundæ poenitentiam. Et ideo si contingat tabulas poenitentiae frangi, debent saltem præcepta in tabulis innocentiae transcribi. Est enim mire cautum quod si instrumenta vetuitate, vel aliquo casu consumpta sunt, per manum notarij exemplanda, eadem auctoritatem cum originalibus habitura sint: quia poenitentia reducit in gradum pristinum, & omnes defectus reuocat ad perfectum, ut dicit Augustinus in Hypogosticon. Unde dicit Dominus Moyfi: Præcide duas tabulas lapideas instar priorum, & scribam super eas, quæ habuerunt tabule, quas fregisti. De scriptura præceptorum in corde, nota, quod in hac scriptura scriptor, ut diximus, est digitus Dei scribens: calamus, lingua prædicantis, iuxta illud: Lingua mea calamus scribæ. & Spiritus sanctus scribens: pergamenum est munditia cordis, nam in pergameno luto vel immundo, littera non bene formatur, nec apparet scriptura, immo oportet, quod sit album & mundum. Unde dicebat Propheta: Cor mundum crea in me Deus. Incaustum huius scripturæ est gratia Spiritus sancti. Rubrica ornans totam scripturam, est sanguis Christi. Continentia scripturæ est dilectio Dei, & proximi: quia finis præcepti est caritas. Ut dicit Apostolus scribens ad Timotheum. Hæc scriptura, quia tam chara fuit, ideo intima, & secreta est. Ideo sicut iocalia chara & pretiosa reponuntur cum magno studio, in loco secreto & scrinio pretioso, ideo, &c. & de hac scriptura chara & intima dicitur: Dabo legem in visceribus eorum, & in corde eorum scribam eam. De scriptura præceptorum in corde, nota, quod in triplici parte corporis nostri, quodam modo scripta sunt præcepta Dei, quasi pro sempiterno, & continuo memoriali. Scripta enim sunt in manibus, vbi sunt decem digiti: in pedibus, vbi sunt decem articuli: & in quinque sensibus, vbi sunt organa: sicut duo oculi ad videndum, duæ aures ad audiendum, duæ nares ad odorandum, duæ fauces ad gustandum, duæ manus ad tangendum. Per quod patet, quod præcepta diuina debent in nobis dirigere gressus affectionis: ideo sunt decem articuli pedum, quasi memoriale decem præceptorum. Debent etiã regere sensus affectionis, actus operationis: propter quod sunt decem digiti manuum ad designandum decem præcepta, seu præceptorum mandata. Debent nihilominus moderari sensus nostræ conuersationis, propter hoc in sensibus sunt decem organa ad designandum decem præcepta. Hic est liber scriptus intus & foris, ut dicitur in Ezechiele. quia præcepta, ut dictum est, debent esse scripta intus, scilicet in corde per dilectionem, & foris per operationem, scilicet in corpore.

Tertio, si queras quo modo scripsit? dico, indelebiter. Et nota quod tria sunt, quæ consueverunt delere scripturam, aqua, ignis, scilicet & vetustas: sic spiritua-liter aqua transitorie delectationis, ignis afflictionis & penitentis, & c.

secutionis, vetustas defectuæ conuersationis. In aqua significatur tentatio carnis inficientis, in igne tentatio hostis decipientis, in vetustate tentatio mundi deficientis. In quibusdam enim delet præcepta aqua, vel liquor carnalis delectationis, in quibusdam ignis, vel feruor hostilis persecutionis, in quibusdam vetustas mundialis conuersationis. Et ideo cõtra ista tria, Deus voluit præcepta sua indelebiter in lapide scribere, vt numquam deleterentur, nec carnali bestialitate, nec mundiali prosperitate, nec hostili aduersitate. Vnde dicitur: Cælum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt. Item nota, quot tres scripturæ sunt specialiter indelebiles & immobiles, scilicet leges Imperatorum, donatio inter viuos, & vltimum testamentum. Præcepta autem Dei, sunt leges Imperatoris summi, editæ in consistorio Trinitatis: quæ leguntur a doctõibus per Catholicam prædicationem, repetuntur a scholaribus per bonam operationem. Vnde dicitur: Hic est liber mandatorum Dei, & lex quæ est in æternum. Sunt enim præcepta diuina æterna, sicut donatio inter viuos, & irrevocabiler donatur vita æterna illis, qui inter viuos, id est in statu gratiæ obseruant mandata diuina. Ideo dicitur: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Bene autem dicitur donatio inter viuos, & non inter mortuos: quia in statu culpæ, non potest quis diuina præcepta obseruare. Sunt nihilominus præcepta diuina, sicut vltimum testamentum. Nam primum testamentum fuit Iudæorum, qui præcepta obseruabant ex timore: & illud fuit reuocatum. Secundum testamentum fuit Christi, scilicet tempore gratiæ, in quo obseruantur præcepta ex charitate: & illud fuit in morte Christi confirmatum. Vnde Christus dixit in suo vltimo testamento: Hoc est præceptum meum, vt habetur in Ioanne.

De præceptis prima tabula. Cap. II.

Circa præceptorum secundam distinctionem, notandum est primo in generali de omnibus. Et nota, secundum Iosephum, qui fuit doctor historicus, quod præcepta diuina fuerunt per æquas partes, in duas tabulas distincta, quia quinque fuerunt in vna tabula, & quinque in alia. Sed secundum Origenem, & beatum Augustinũ & alios doctores mysticos & morales, prima tabula dicitur continere tantum illa præcepta, quæ ordinant hominem ad Deum, vel ad vitam contemplatiuam, quæ sunt tria, scilicet: Nõ habebis Deos alienos, &c. Secunda autem tabula continet tantum illa præcepta, quæ ordinant hominem ad proximum, quæ sunt septem, scilicet: Honora patrem tuum & matrem tuam, &c. Et hæc breuiter fuerunt, sicut Iosephus narrat ad litteram. Et nota hic quod Deus habitat in cælo, & proximus in mundo. Peccator igitur, qui non obseruat præcepta primæ tabulæ quæ ordinant ad Deum, non meretur habitare in cælo, vbi Deus est: & qui non obseruat præcepta secundæ tabulæ, quæ ordinant ad proximum, nõ est dignus habitare in terra vel in mundo, vbi est proximus. & sic per consequens relinquitur, quod habitet in inferno, vbi est diabolus, iuxta illud: Ligatis manibus & pedibus, projicite eum in tenebras exteriores. Prima tabula dicitur tantum continere illa præcepta, quæ ordinant hominem ad Deum, vel ad vitam contemplatiuam. Secunda, quæ ordinat hominem ad proximum, vel ad vitam actiuam.

Mat. 24. e

Baruc. 3.

Mat. 19.

Ioan. 15. b

Ioseph. Ant. 1. 3. 6. 4.

Orig. ho. 8.

in Exo. 2. 0.

Aug. 9. in Exo. li. 2. q.

72. 10. 4.

Mat. 22. b

Primæ tabulæ præcepta tua.

Præceptum I. Deu. 6. a

solum infideles & pagani & hæretici, verumetiam omnis homo, qui amorem præcipuum, quem debet ponere in Deo, ponit in quocumque bono creato, sicut ambitiosus, qui summe diligit nummum: & gulosus qui summe diligit ventrem suum. Et ideo nota, quod triplex est idololatria, scilicet paganorum, auarorum, & gulosorum. Idololatria paganorum est mala, quia colunt aurum & argentum, iuxta illud: Simulacra gentium argentum & aurum. Idololatria auarorum est peior, quia quasi Deum adorant nummum. Nam auaritia est idolorum seruitus secundum Apostolum. Idololatria gulosorum est pessima, quia gulosi colunt Deum vltimum, scilicet ventrem suum, qui est latrina & immunditia, de quibus dicit Apostolus: Quorum Deus venter est, & gloria in confusione ipsorum. Pagani comparant Deum auro pretioso: auari nummo rubiginoso: gulosi ventri ignominioso.

Secundum præceptum est: Non assumes nomen Dei in vanum. In quo prohibetur periurium, & blasphemia, & omne peccatum, vel inordinatio linguæ, maxime contra Deum. Et nota tria hic specialiter de periurio, vel blasphemia. Primo, quia periurus, vel blasphemus pessimus destruit animam suam. Prouocat enim contra se tres personas, quarum fauor valde est necessarius in iudicio, ad sententiam obtinendam, scilicet iudicem, testes & aduocatos. Qui enim falsè iurat per Deum, habet contra se iudicem, scilicet Deum, qui est iustus, vt dicitur in Psalmo. Qui iurat falsè per sanctos, habet contra se aduocatos, scilicet sanctos qui sunt aduocati nostri, & specialiter qui iurat per Virginẽ matrem Dei. Nam de illa cantat Ecclesia: Eia ergo aduocata nostra, &c. Summum aduocatum prouocat cõtra se, qui falsè iurat per Christum, vel per corpus suum, vel altare sacrum, quia ipse est præcipuus aduocatus noster, iuxta illud: Aduocatum habemus apud patrem Iesum, &c. Qui vero falsè iurat, per sancta Dei Evangelia, fidem vel conscientiam suam, habet contra testes. Nam sancta Dei Evangelia sunt testimonia veritatis: & fides, & conscientia nostra sunt testes nostri, iuxta illud: Gloria nostra hæc est, &c. Quo modo ergo blasphemus, vel periurus faciet qui veritatem, iudicem, aduocatum & testes contra se habet? Per quam viam incedet in extremo, & iusto iudicio Dei vbi vix iustus saluabitur, qui quando credit pro se sententiam habere, habet contra se? De talibus conqueritur Dominus, dicens: Iugiter tota die nomen meum blasphematur. Non miretis ergo si periurus & blasphemus damnentur, qui nomen Dei gloriosum assumunt in vanum, Virginem gloriosam, fidem suam, & conscientiam suam, sancta Evangelia, & Christum, & omnes sanctos, & omne bonum assumunt in vanum, & omnia, vt videtur, habent pro nihilo. Non erit inquam mirum, si a Deo, & Virgine, & sanctis omnibus in iudicio illo tremendo procul repellentur.

Tertium præceptum est: Memento vt diem sabbati sanctifices. Et nota, quod transgressores huius præcepti videntur specialiter memoriam amisisse. Vnde istis solum dicitur: Memento, & cetera. Primo igitur, tales videntur memoriam amisisse, quia non reminiscuntur eorum, quæ vident in natura, nec eorum, quæ legunt, vel audiunt in scriptura. Videmus enim in natura, quod omnia quietem appetunt post laborem. Herbæ namque & plantæ, segetes & arbores fructificant, & suo modo laborant, scilicet in vere, autumno, & æstate, & quiescunt in hieme, & quodammodo somniant. Legimus autem in scriptura, quod Deus fecit cælum, terram, & omnia, quæ in eis sunt in sex diebus: tamen in die septima requieuit. Apostoli & martyres & alij sancti laborauerunt in hoc mundo, & tamen nunc requiescunt in cælo. Solus vero diabolus numquam quiescit, nec illi qui sunt in inferno. Transgressores ergo huius præcepti, sunt illi, qui laborant per totam illam septimanam, nec quiescunt, nec cessant in diebus Dominicis, nec in alijs festis. Non enim sunt, vt pater, similes

Idololatria triplex.

Psal. 113. b

Eph. 5. b

Phil. 3. d

Præceptum II.

Psal. 7. 0

1. Ioan. 2. a

2. Cor. 1. 6

Isa. 52. b

Præceptum III.

Gen. 1.

Psal. 48. b

Ezec. 22. b

Secundæ tabulæ præcepta vij.

Præceptum I.

Triplex ratio, ob quam sunt honorandi parentes.

Eccli. 7. b

Præceptum I. a

Luc. 11. d

Triplex pena eorum, qui parentes nõ honorant.

similes Deo qui requieuit septima die, nec creaturis, A quæ requiescunt, in hieme, nec sanctis, qui requiescunt in cælo: sed sunt similes diabolo, & damnatis, quia numquam requiescunt sed ferper laborant, & laborant in inferno. Nam de damnato dicitur: Laborabit in æternum, & viuert adhuc in finem. Secundo tales videntur memoriam amisisse, quia intentio fuit Dei, vt in die festo vacaremus diuino cultui: tales autem faciunt totum contrarium. Nam diebus festiuis vadunt ad mercata & nundinas & similia, & dimittunt sermones & missas & fugiunt a Deo, & vacant mundo, & quod peius est, peccato. Tales enim sunt similes cancro, qui semper vadit, & serpit ex transuerso retrogradiendo. Tertio tales videntur perdidisse memoriam, quia Dominus mandat sanctificari sabbatum, & illi polluant sabbatum, & quod peius est, quasi sanctificant septimanam: vacant enim in septimana operibus licitis, & in sabbato, vel die festo ebrietatibus, & immunditijs, sordibus & peccatis. per totam septimanam dant corpus victui misero, & in die festo dant animam diabolo. De his conqueritur Dominus, dicens: Sanctuaria mea spreuistis, & sabbata mea polluistis.

De præceptis secundæ tabulæ, & primo de honore parentum. Cap. III.

DE præceptis secundæ tabulæ, est notandum, quod septem sunt in vniuerso. Primum est, Honora patrem tuum, & matrem tuam. Secundum, Non occides. Tertium, Non mœchaberis. Quartum, Non furum facies. Quintum, Non falsum testimonium dices. Sextum, Non concupisces rem proximi tui. Septimum, Non desiderabis vxorem proximi tui. Et de istis septem, primum est affirmatiuum, & alia sunt negatiua. Præcepta autem affirmatiua ligant semper, sed non ad semper, sed pro loco, & tempore: negatiua vero ligant semper & pro semper.

Primum ergo præceptum secundæ tabulæ est: Honora patrem tuum, & matrem tuam, & est affirmatiuum. Et nota, quod triplex est ratio, quare honorandi sunt parentes, scilicet quia nos genuerunt, nutrierunt, & instruxerunt. Quia per ipsos sumus geniti, debemus eis corporale obsequium: quia per ipsos sumus nutriti, debemus temporale nutrimentum, vel subsidium: & quia per ipsos sumus instructi debemus eis imitationis exemplum. Prima ergo ratio honorandi parentes, est: quia ipsi nos genuerunt. Vnde dicitur: Honora patrem tuum & matrem tuam, ne obliuiscaris, meditando, quia nisi per illos non fuisset. Et propter hoc, vt dictum est, debemus eis corporale obsequium scilicet. Corde debemus eos diligere, contra illos qui eos contemnunt, & desiderant mortem eorum, maxime quando senescunt. Lingua debemus eis reuerenter loqui & benedicere, contra illos, qui non benedicunt, sed maledicunt. Auribus debemus eis obedire, contra illos, qui eorum præcepta paruipendunt. Manibus debemus eis seruire, contra illos, qui eos percutiunt.

Secunda ratio honorandi parentes est, quia ipsi nos nutrierunt, & propter hoc debemus eis temporale nutrimentum, vel subsidium.

Tertia ratio honorandi parentes est, quia ipsi nos instruxerunt. Vnde debemus eis imitationis exemplum, scilicet in bonum. quia dicitur: Audi fili mi disciplinam patris tui, & ne dimittas legem matris tuæ. Vnde vide salarium. Filius bonus est benedictio patris & matris, quia in eo benedicuntur pater, & mater sicut vulgo dicitur de bono filio, Benedicatur pater tuus, & mater tua. Sicut illa bona mulier dixit Saluatori nostro: Beatus venter, qui te portauit, & vbera quæ suxisti. Et conuerso pro salario mali filij, patris, & matris, dicitur de malo filio: Maledicatur pater, qui te genuit, & mater quæ te lactauit. Exemplum de Lincio, de quo narrat Boetius in libro de disciplina scholarium.

Item nota, quod triplex est pena eorum, qui nõ honorant.

norant parentes suos. Prima est filiorum suorum inobedientia, nam eandem falsam dabunt eis filij sui, quam ipsi dederunt parentibus, iuxta illud: Eadem quippe mensura qua mensi fueritis remetietur vobis.

Secunda pena est infamia. Nam secundum canonicas & legitimas sanctiones, maligni parentibus infames sunt, & ex eorum malignitate potest testamentum & donatio reuocari, & possunt omni facultate & hereditate priuari paterna, & vltra hoc tales frequenter mala morte moriuntur in hac vita, & interdum horribiliter puniuntur vel perimuntur. Tertia pena est breuis vita sicut primum honoratum est vita longa, vt dicitur: Honora patrem tuum, & matrem tuam, vt sis longæuus super terram. Nec est mirum si tales reputantur indigni vita æterna, qui etiam reputantur indigni, vel iudicantur in hac vita misera transitoria: & istis vita subtrahatur, cum alijs peccatoribus conceditur ad penitentiam faciendam.

De non ladendo proximo, vel occidendo. Cap. IV.

SECUNDUM præceptum, secundæ tabulæ est: Non occides. scilicet iniuste. Nam istis tribus modis vel actu mortem inferendo, vel lingua mortem procurando, vel corde proximum odiendo, homicidium perpetratur. De vltimo enim de quo minus videtur, dicitur: Omnis qui odit fratrem suum, homicida est.

Item nota specialiter, quod tria sunt homicidarum genera. Sunt enim quidam qui interficiunt seipso pro peccatis, & secundum Augustinũ illi inter omnes sceleratissimi homicidæ sunt. De his dicitur: Qui facit peccatum & iniquitatem, hostis est animæ suæ. Sunt alij qui spiritualiter interficiunt proximum per scandalum & malum exemplum, quod figuratur in morte primogenitorum Aegypti, vt habetur in Exodo. Tunc enim moriuntur primogenita in Aegypto, quando maiores præstant minoribus materiam peccati vel ruing, suo malo exemplo. Sunt etiam alij, qui procurant abortum, scilicet quando bonũ propositum in se extinguunt, quod eis misericorditer inspiratur ex quo per gratiam impregnantur, sicut in persona ipsorum dicitur: A facie tua Domine concepimus, & peperimus spiritum salutis. Mali vero concipiunt, sed non parturunt, quia suffocant conceptum. De his dicitur: Venerunt filij, vsque ad partum, & virtus non est pariendi.

Item nota, quod triplex est homicidarum pena, scilicet exilium, patibulum, & irregularitas impeditum. Homicidæ enim exulantur, quando autem possunt capi, suspenduntur: sic qui occidunt se vel alios per peccatum, exules sunt a gratia, & patria. Homicidæ autem suspenduntur, quando possunt tangi, in patibulo iudicis: sic spiritualiter homicida suspenditur in patibulo inferni, quando moritur. Homicidæ etiam non possunt ad sacros ordines promoueri: sic animæ homicidarum non promouebuntur ad ordines angelorum, sed erunt in inferno. Vbi nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat, vt habetur in Iob.

De prohibitione concubitus illiciti. Cap. V.

tertium præceptum secundæ tabulæ est: Non mœchaberis. vbi prohibetur omnis concubitus illicitus, & actus carnis inordinatus, tam contra ordinem naturæ, quam contra ordinem scripturæ & gratiæ.

Et notandum quod triplex est ratio, quare prohibetur mœchia vel luxuria. Primo igitur mœchia est huiusmodi mundi quasi vilis infirmitas, quia fere totus mundus mœchabitur & ægrotat vel moritur isto peccato, & est morbus ita contagiosus, quod solo aspectu inficit hominem. Vnde Saluator noster, prohibuit aspectum illicitum, dicens: Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est in corde suo. Mulier namque adultera, sicut basiliscus, solo aspectu interficit hominem: propter quod nos non debemus nimis propinquare, vel familiares esse eis: sicut nec infirmis.

Luc. 6. f

Exo. 20. b

1. Ioan. 3. c

Aug. lib. 1. de cin. Dei. c. 17. 10. 5.

Tob. 12. c

Exod. 12. e

Isa. 26. 6

Isa. 37. a

Pœna triplex homicidarum.

Iob 10. d

Præceptum III.

Luxuria ob triplicem causam prohibetur.

Mat. 5. 0

Eccli. 4.2. c firmis qui laborant morbo cōtagioso. quia dicitur: De vestimentis procedit tinea, & a muliere iniquitas viri. Secundo, quia mœchia est maior mercatura diaboli. In alijs enim peccatis lucratur diabolus vnum peccatorem, pro vno peccato: sed in mœchia, vt vulgo dicitur, lucratur pro vno peccato duos, immo tres, & interdum plures, scilicet adulterum, & adulteram, & vetulam, quæ procurat peccatum. Quia etiam diabolus in hoc magis multiplicat vsuras suas, ideo huic mercaturæ vel negotio plus intendit, immo non curat dormire, vel comedere, tantum est intentus huic pessimæ mercaturæ. Dicitur enim: Qui me comedunt, scilicet tentando, non dormiunt, scilicet a tentatione cessando.

Job 30. c Tertio, quia etiam mœchia est communior via inferni, hoc est, strata publica magis lata, quia plures ambulanti per eam. Alia peccata vendicant sibi specialia hominum genera, sed luxuria nulli parcat, & fere ad omne genus hominum se extendit. Exemplum de diabolico, qui secundum fabulam habuit vxorem, & ex illa habuit septem filias, & maritavit eas. Superbiam dedit mulieribus, quæ totum studium suum ponunt in vanitate, & speculo, pectine, & crinibus, & monilibus, & ornatu capitum, & cetera. Vsuram dedit Burgensibus: rapinam militibus & magnatibus simoniam clericis & prelatis: hypocrisim religiosis, & luxuriam vniuersis. De hac via dicitur: Lata est porta & spatiosa via, quæ ducit ad perditionem, & multi sunt, qui intrant per eam.

De prohibitione furti. Cap. VI.

PRÆPTVM IV. Quartum præceptum secundæ tabulæ est: Non furtum facies. In quo prohibetur furtum, rapina, & simonia, & omnis illicita contractio rei alienæ.

Furtū est cōtra triplicē legem. Et nota quod furtum cum suis comitibus est contra triplicem legem. Est enim primo contra legem nature, secundum quam omnia debent esse communia. Fures autem & sui comites non solum retinent sua propria, immo vsurpant aliena, contra illud præceptum nature, quod scriptum est: Quod ab alio oderis tibi fieri, vide ne tu alteri aliquando facias. Est contra legem scripturæ, vt dicitur: Non furtum facies. Est etiam contra legem gratiæ. Nam charitas quæ est secundum præceptum legis gratiæ, non querit sua, sed aliena.

Luc. 6. c Charitas præcipit dare, dicens: Date & dabitur vobis, communicando. Hæc autem potius nititur auferre. Charitas autem cōmunicata, facit nos similes Deo, qui non solum, & sua & aeterna, sed etiam seipsum pro nobis dedit, vt haberetur ad Ephesios. Fures raptores, & vsurarij auferendo alijs, sunt similes morti & diabolo. Nam mors nititur furari & auferre corpus, diabolus autem animam. De talibus dicitur: Percussimus fœdus cum morte & cum inferno, id est diabolo fecimus pactum, qui furatur animam. Et præcipue vsurarij fures, vel raptores, qui auferunt sua pauperibus, sunt similes morti: qui auferunt pauperibus victum suum necessarium & per consequens vitam suam. Nam dicitur: Panis egentium vita pauperis est, qui defraudat illum homo sanguinis est.

Eccli. 34. d De non dicendo falso testimonio, & de peccatis linguæ. Cap. VII.

PRÆPTVM V. Quintum præceptum secundæ tabulæ est: Non falsum testimonium dices. In quo prohibetur omne peccatum & omnis inordinatio linguæ, & specialiter contra proximum.

Linguæ peccata 22. Sunt autem, secundum doctores, viginti duo peccata, vel deordinationes linguæ, & omnes prohibentur, scilicet blasphemia, murmur, defensio peccati, periurium, mendacium, detractio, accusatio, multiloquium, verbū otiosum, scurrilitas quæ ad rem non pertinet, indiscretio, conuicium, contentio, bonorum derisio, prauum consilium, feminare discordias, maledictio, aduatio,

A peccatum bilinguium, rumor, iactantia, & secreti reuelatio specialiter.

Falsustestis Isid. de vit. bono. li. 3. c. 5 p. sent. 2. Et nota, quod falsus testis tribus personis est obnoxius, vt dicit Isidorus de summo bono: est enim obnoxius Deo, quem contemnit, & iudici quem decipit, & proximo, quem lædit. Mendax est sicut denarius falsus, vel potius sicut falsus monetarius, qui fabricat falsam monetam: & talis de iure punitur morte æterna, iuxta illud: Perdes omnes, qui loquuntur mendacium. Detractor similis est cani, qui lambit in homine, nõ carnem suam sed vlcera & saniem. Murmurans autem, similis est rotæ deteriori carri, quæ plus est quam alia garrulosa, quia scilicet non est vncta oleo: sic isti deficit vnctio Spiritus sancti. Iactans similis est cuculo, quæ nescit nunciare, nisi de seipso. Adulatores similes sunt canibus, qui, cum obuiant sibi inuicem, osculantur se in loco immundo. Bilinguis, vel reportator verborum, similis est serpenti, qui habet linguam bifurcatam, sic tales loquuntur ad duas partes. Qui stulte promittit, similis est arbori, quæ habet lata folia, sicut vitis, quæ cito folia defluit, vt dicitur in Psalmo: Qui loquitur scurriliter, similis est porco, qui vbicumque ponit pedem, non veretur ponere os. Qui peccatum defendit vel excusat, similis est Adæ, qui retrorsit culpam suam in Deum, dicens: Mulier quam dediisti mihi fociam, dedit mihi de ligno & comedi, & cetera. Qui maledicit, similis est histrioni villiori, immo vilissimus est inter omnes, qui vulgo dicitur ioculator, sic de maledicente, qui multis est odiosus. Qui multum loquitur, est sicut fatuus mercator, qui sine numero pondere & mensura vendit merces suas, & ideo non est mirum si interdum defraudetur. Qui indiscrete comminatur, similis est cani, qui plus latrat & minus facit. nobilis enim canis sicut leporarius, vix latrat. Qui conuitiatur, est sicut canis macelli, qui semper os porrat sanguinolentum. Qui contendit vel contentionem incipit est sicut ille, qui a diabolo mutuum recipit, qui in contentione recontendit, diabolo vsuras soluit. Qui prauè consulit, est sicut serpens, qui inficit quidquid lingua eius tangit. Qui rumores multos narrat, similis est lupo, qui, vt dicunt, vno mense viuut de vento. Qui loquitur verba otiosa, est sicut vlmus & alia arbores, quæ nullum fructum ferunt, sed folia tantum. Qui bonos deridet, est sicut cæcus, qui spuit & nescit vbi, sed spuit aliquando super vultum alicuius, quando credit spueri super terram vel lutum. Qui seminat discordias est sicut serpens ignominiosus, quia talis vomit ignem & incendit rancorem. Qui secreta reuelat, est sicut saccus sine fundo, & sicut vas sine opertorio. De blasphemo & periuro dictum est supra. Et propter hoc per talia quæ a lingua procedunt, vocatur vniuersitas iniquitatum in Zacharia.

De prohibitione concupiscentia. Cap. VIII.

PRÆPTVM VI. ET VII. Sextum præceptum secundæ tabulæ est: Non concupisces re proximi tui. Septimum præceptum est: Non desiderabis vxorem eius. In primo prohibetur concupiscentia oculorum. In secundo concupiscentia carnis.

Triplicis ratio ob quã duplex concupiscentia carnis prohibetur. Et nota quod triplex est ratio, quare specialis ista concupiscentia carnis duplex prohibetur, tū quia est quedam animæ labes, quæ cito maculat, & vix potest tergi: tum quia est quidã animæ ignis qui subito inflammat, & vix potest extinguī: tum quia est quedam animæ sitis, quæ semper cruciat, & vix potest satuari. Primo igitur hæc duplex concupiscentia est animæ labes, quæ vix potest tergi. Vna istarum, id est concupiscentia carnis est sicut aqua propter labilitatem transitoria delectationis. Altera scilicet concupiscentia oculorum, est sicut terra, propter ariditatem, terrenæ affectionis. Sicut ergo ex aqua & terra fit lutum materiale, ita ex hac duplici concupiscentia fit lutum spirituale, quo anima fordidatur, & per consequens fœtet, & displicet in conspectu Dei ad modum vilissimi lutu. Vnde dicitur in Psalmo: Vt lutum platearum debebo eos.

Secundo

Job 31. b Secundo ista duplex concupiscentia est animæ ignis, quæ vix potest extinguī. De quo dicitur in Job: Ignis est vsque ad perditionem deorans. Inflammat enim animam, & inflammando incinerat, & tunc tercia foror earum, scilicet superbia vitæ, quæ est sicut ventus, insufflat in animam sic redactam in cineres, & dispergit eam in ventum, & per consequens adnihilat. Et ideo dicitur in Psalmo: Quod impius est sicut puluis, quem projicit ventus a facie terræ.

Ps. 1. b Tertio ista duplex concupiscentia est animæ sitis, quæ vix potest satuari, cuius duæ sunt sanguisugæ filia dicentes, Affer, affer, sicut dicitur in Proverbij. Concupiscentia oculorum dicit affer diuitias: concupiscentia carnis dicit, affer delicias. Vna non cessat congregare, alia non cessat effundere. Vnde dicit Aggeus: Qui mercedes congregauit, misit eas in saccum pertusum. Homo mundanus diuitiarum & deliciarum sitibundus saccus dicitur pertusus, & ideo non est mirum, si nunquam potest satuari: quia nunquam potest impleri ad modum sacci pertusi.

De præceptorum editione, ac promulgatione. Cap. IX.

DE præceptorum editione, vel promulgatione notandum quod sunt vtiliter edita, & sub triplici pœna, & primo sub pœna corporis, & animæ. Lex enim Imperatoris editur sub pœna corporis tantum, sed lex Creatoris sub pœna animæ & corporis, vt dicitur in Matthæo: Nolite timere eos, qui occidit corpus, animam autem non possunt occidere. Secundo præcepta diuina edicuntur, vel mandantur sub pœna bonorum mobilium & immobilium. Bona mobilia dicuntur bona gratiæ, quia possunt perdi & recuperari: bona immobilia dicuntur bona gloriæ, quia semel habita nunquam possunt amitti. Transgressores ergo præceptorum diuinorum, bonis gratiæ & gloriæ priuantur. Ideo obseruantibus datur gratia in præsentia, & gloria in futuro, iuxta illud Psalmo: Gratiam & gloriam dabit nobis Dominus. Tertio præcepta diuina edicuntur sub pœna patibuli infernalis. transgressor ergo diuini præcepti iam est in via, qua ducitur a diabolo ad patibulum inferni. Et nota, quod tria sunt quæ sunt latroni quando ducitur ad patibulum. Oculis velatur, manibus ligatur, & veste nudatur: sic peccatori qui ducitur ad infernum, velantur oculi rationis, ligantur manus bonæ operationis, denudatur veste honestæ conuersationis. Sic ergo præcepta diuina edicuntur sub multiplici pœna. Ideo dicitur in Psalmo: Tu mandasti, mandata tua custodiri nimis.

Quod transgressores præceptorum instar Pharaonis decem mulstantur. Cap. X.

NOTA, quod sicut decalogus est decem præceptorum Dei, sic sunt decem transgressores decalogi, qui figurantur per decem plagas Aegyptij, quæ fuerunt sanguis, rana, cinifes, & muscæ, animalium pestis, & vesica, grando & locusta, tenebræ & mors primogenitorum. Et per istas decem plagas Aegypti figurantur, vt dictum est, transgressores decalogi. Nam sicut plaga illæ vastauerunt Aegyptum: sic plaga peccatorum corrumpunt mundum istum. Prima ergo plaga Aegypti fuit sanguis, omnes enim aquæ Aegypti versæ fuerunt in sanguinem, & hoc signat sanguinem, & corruptionem luxuriæ. Secunda plaga fuit rana, tota enim Aegyptus bulliuit ranis, & significat loquacitatem & peccata linguæ. Tertia plaga fuit cinifes, cuius aculeus amarus quasi inuisibiliter pungit, & significat aculeum inuidiæ. Quarta plaga fuit musca grauissima, & hæc significat indignationem & peccatum iræ. Quinta plaga fuit pestis animalium, & hæc significat languorem, vel peccatum acediæ. Sexta plaga fuit vesica turgens & ampulosa, & hæc significat inflationem, & peccatum superbiæ. Septima fuit grando, & hæc significat persecutionem, & peccatum iniuriæ, quia ex superfluitate nascitur iniuria vel malitia. Octaua fuit locusta, quæ deuorauit quid quid residuum fuit in grandine, & significat voracitatem, & peccatum gulæ. Nona plaga fuit palpabilis tenebra, & hæc significat cæcitatē ignorantie. Decima, & vltima fuit mors primogenitorum, & hæc significat scandalum, vel notam infamiæ, quando scilicet maiores præbent occasionem peccandi, vel materiam ruinæ. Hæc fuerunt plagæ Aegyptiorum ad litteram, & istæ sunt mysticæ plagæ peccatorum transgressoris decem præceptorum. Vnde sicut Aegyptij post plagas istas fuerunt submersi in mari rubro: sic homines mundani post plagas istorum peccatorum, si non fuerint per penitentiam loci, vel sanati, submergentur in inferno cum Pharaone, & suis curribus, id est cum diabolo & Angelis suis. Qui autem fuerit transgressor diuini præcepti, non erit immunitus a plagis peccatorum, & a gutture tormentorum, quia dicitur in Ecclesiaste: Qui custodit præcepta, non experietur quidquam mali.

DIÆTÆ SALVTIS TITV LV S QVARTVS.

De consilijs Euangelicis.

TITVLI HVIVS CAPITA.

De Religione.	Cap. I.
De obedientia.	Cap. II.
De paupertate.	Cap. III.
De castitate.	Cap. IV.

De Religione. Cap. I.

DE tractatum de præceptis, dicendum est de consilijs Euangelicis. Hæc est enim tertia diætæ salutis, scilicet de præceptis ad consilia Euangelica, sicut a minus perfectis ad magis perfecta peruenire. Et quoniam istam diætam ambulant viri perfecti sicut religiosi, ideo dicendum est hic de religione in communi.

Vnde in nomine Domini de religione, vel congregatione nota specialiter tria, scilicet typum qui comparatur, ortum, vnde deriuatur, vortum quo ligatur. Habet ergo religio typum multiplicem, qui ipsam reddit commendabilem. Vnde nota quod tria commendantur in religione vel religioso, scilicet pondus maturitatis, amor communitatis, & fuga proprietatis. Religiosus ergo debet habere pondus maturitatis, sicut verus trapezita vel campfor, cognoscit meliores denarios ad pondus: sic absque dubio, in pondere maturitatis cognoscitur religiosus. Nam in Psalmo dicitur: In populo grani laudabo te. Religiosus debet amar communitatem, et hoc multiplici exemplo. Videmus enim quod plures homines, quando sunt congregati incedunt securius, resistunt fortius, solantur iucundius. Vnde dicitur in Ecclesiaste: Melius est duos esse simul quàm vnum. Videmus insuper e contrario, quod auis sola singularis, vel est rapax, vt accipiter, vel amittit socium, vt turtur: sic religiosus singularis, vel est rapax detrahendo, vel iudicando patrem, vel proximum, vel amittit socium, id est Christum. quia

ibid. b dicitur etiam in Ecclesiastico: Væ soli. Ideo in oblatione Domini in templo, fuit par turturum, non sola turtur ut dicitur in Luca. Videmus enim quod sola candela per ventum extinguatur, sed non ita de facili quando cum alijs ardet: sic plures congregati vinculo charitatis, iuncti melius lucent per exemplum, vehementius ardent per desiderium diuinum. Vnde dicitur in Psalmo: Congregate illi sanctos eius. Videmus enim præterea, quod non solus denarius, sed plures faciunt thesaurum, non vnus miles, sed plures faciunt exercitum, non vnus scholaris, sed plures faciunt studium, non vnus bos, sed plures trahunt iugum, non vnus membrum, sed plura faciunt corpus vnum, non vna apis, sed plures componunt fauam, non vnum granum, sed plura faciunt acerium, non vna species, sed plures faciunt electuarium: sic cum plures sunt vniti per amoris vinculum, est in eis absque dubio maior abundantia meritorum. Vnde in figura huius non vnus solus discipulus, sed plures discipuli receperunt Spiritum sanctum, ut dicitur in Actis. Religiosus debet insuper fugere & cauere proprietatem. Sicut enim vespertilio bibit oleum in Ecclesia, vbi laudant alij Deum: sic religiosus proprietarius, instar vespertilionis, bibit, & furatur bona monasterij, vbi alij vacant laudibus, & Dei seruitio, sicut Iudas, qui solus inter Apostolos pecuniam furatus est, ut dicitur in Ioan. 12. a

Item nota quod tria sunt reprobata specialiter in quolibet religioso, scilicet in deuotio, dissolutio, & vagatio. Nam religiosus in deuotus, est sicut Cirpus, vel iuncus, aut mergus, qui interius est aridus, quod tamen stat in aqua vel loco aquoso. Item sicut piscis qui semper bibit aquam, & cum aperitur venter inuenitur vacuus, talis iuxta panem moritur fame, iuxta fontem moritur siti, iuxta ignem moritur frigore. Et de talibus dicitur in Psalmo: Diuites eguerunt, & esurierunt. Est etiam reprobata in religione dissolutio vitæ, & inhonestas in conuersatione. Nam secularis in honeste vitens, solum infamat seipsum: religiosus vero inhonestus, & dissolutus, infamat totum monasterium, & ordinem suum. Nam sicut quando vinum proclamatur in villa, per vinum quod portatur in cypho iudicant homines de toto vino quod est in dolio: sic mundus per conuersationem quam videt in vno religioso, iudicat omnes alios qui sunt in monasterio, vel in ordine suo, & hoc tam in bono, quam in malo. Vnde dicitur Apostolus: Spectaculum facti sumus mundo. Est insuper in religioso valde reprobanda vagatio. Sicut enim piscis non diu viuit extra aquam: sic religiosus vagabundus cito moritur per culpam. Vnde dicit Hieronymus: Otium mihi carcer est, & solitudo paradysus.

Item nota quod religiosus debet se castigare non interficere, prælato obedire non contradicere, & semper in bono proficere, non retro cedere. Religiosus itaque debet corpus proprium non occidere, sed disciplinare, & disciplinam cum ratione regulare, & interdum disciplinam remittere. Sicut aquila retrahit alas, ut melius extendat, & balistarius remittit, vel distendit arcum, ut fortius postmodum trahat: sic interdum remittenda & temperanda est disciplina, ut postea conualescat. Nam dicit Apostolus: Rationabile sit obsequium vestrum: Religiosus etiam suo prælato debet obedire humiliter, & non resistere. Sicut enim mæbra iudicantur paralytica, quæ non mouentur ad imperium capitis: sic peruersus est religiosus subditus, qui non sentit motum, & imperium patris spiritualis. De talibus dicitur in Exodo: Fiant immobiles quasi lapis. Et sicur omne humidum, sicut dicit Philosophus, male terminatur termino proprio, & bene alieno: sic religiosus bene regitur, si obseruet prælati præceptum, male vero si sequatur propriæ voluntatis votum. Nam dicit Bernardus: Tolle propriam voluntatem, & infernus non erit tibi. Religiosus insuper debet semper proficere & non retrocedere, & ideo a latioribus incipere de-

bet, ut proficendo ad altiora valeat peruenire. Nam dicit Gregorius: In via Dei non proficere, deficere est. Sicut enim ædificium in fundamento sit latius, & post modum construendo sit strictius: sic religiosus talem perfectionem debet incipere, quod ad illam valeat adherere & in ea perseverare, ne dicatur illud Euangelicū verbum cōtra ipsum: Hic homo cepit ædificare, & nō potuit consummare, ut dicitur in Luca. Debent autem super omnia in religione perseverare, quia dicit Saluator: Nemo mittens manum ad aratrum, & aspiciens retro aptus est regno Dei. Sicut enim stultus est qui tempore tempestatum exit de nauis, & projicit se in mari: ita summa stultitia est, tempore tentationis nauem religionis dimittere, & ad submergendum se in mare sæculi præcipitare. De talibus autem dicitur in Actis: Nisi in nauis manseritis, peribitis.

Item nota, quod religiosus debet in disciplina nutrirī, & informari tripliciter, scilicet sicut paruulus in domo, sicut plantula in horto, & sicut virgula in virgulto. Debent itaque religiosus ad modum pueri in disciplina diligenter nutriri & educari. Vnde nota, quod debet habere duas obstetrices in processu, duas nutrices in progressu, & duas consiliatrices in perfectione, vel statu. Debent igitur habere duas obstetrices, scilicet obedientiam, quæ liget sibi manus & pedes, & inuoluat eum in panniculo paupertatis, & humilitatem, quæ inclinet eum in presepio & in cunabulo claustrī, cū freno temperantiæ & capistro cilicij. Istæ sunt duæ obstetrices Hebræorum, id est Religiosorum, quæ conseruabant mares, id est perfectos religiosos & perfecte viuere volentes, ut habetur in Exodo. Debent etiā habere duas nutrices in progressu, scilicet veritatem, quæ doceat eum loqui, iuxta illud Petri: Siquis loquitur, quasi sermones Dei, & honestatem, quæ doceat eum ambulare, iuxta illud quod dicit Apostolus ad Thesalonicenses: Præcipimus vobis, ut honeste ambuletis ad eos qui foris sunt. Debent nihilominus habere duas consiliatrices in perfectione & statu, scilicet charitatem ad Deū, & ad proximum. Nam dicit Apostolus: Charitas fraternitatis maneat in vobis, & austeritatem ad seipsum: iuxta illud eiusdem Apostoli: Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo. Religiosus instar plantulæ, debet nutriri in disciplina, vel in religione. Vnde notandum est, quod hortulanus fodit sæpe circa plântulas quæ sunt in horto suo, quæ spiritualiter debent fieri. nouo religioso. Plantulæ vero de vno loco eradicantur, & in alio transplantantur, clauduntur, rigantur, purgantur, fodiuntur, & coluntur: sic nouitius debet instar plantulæ, de mundo radicitus euelli, & in religione transplantari, & in sancto proposito radicari, circumspiciendo claudij, deuotione rigari, confessione purgari, exercitio & occupatione fodi, & excoli, & tales sunt sicut nouellæ plantationes in iuuentute sua ut dicitur in Psalmo. Religiosus insuper, sicut virgula in virgulto debet educari in disciplina. Vnde nota, quod agricola quando habet virgulam vel surculum generosæ vel fructuosæ arboris, prouidet ei in multis, scilicet quod habeat radicem, stipitem, frondes, & folia, flores & fructus: sic virgula spiritualiter, scilicet neophytus, vel nouitius in virgulto religionis, debet habere ista sex, scilicet radicem profundæ humilitatis, stipitem rectæ intentionis, frondes sinceræ dilectionis, folia honestæ locutionis, flores pulchræ conuersationis, & tandem super omnia fructus bonæ operationis: quia per fructus eorum cognoscit eos Deus, sicut dicit Saluator in Matthæo. De talibus virgulis generosis, & fructuosis dicitur in Psalmo: Filij tui sicut nouelle oliuarum, in circuitu mensæ tuæ, id est religionis sanctæ.

HABET etiam religio ortum primordiale valde laudabile. Vnde nota, quod omnis religio & omnis spiritualis congregatio, vel fraternitas, habuit primo ortum a Samuele, qui congregauit cuneum Prophetarū, ut dicitur in primo Regum. Et ita dicit ibidem natus gister historiarū. Secūdo habuit ortum, ab Heliseo, cū quo

quo habitauerunt filij prophetarum, ut dicitur in quarto Regum. Tertio habuit ortum a Ioanne Baptista, qui cōgregauit discipulos, ut dicitur in Ioanne: Quarto habuit ortum a Christo, qui congregauit discipulos & Apostolos, ut dicitur in Matthæo. Quinto habuit ortum ab Apostolis, quibus adhaerent multi discipuli, simul habitantes post missionem Spiritus sancti, ut dicitur in Actis. Quia nemo quidquam eorum, quæ possidebant aliquid (suum esse dicebat, sed omnia illis erant communia. Sexto habuit ortum a Marco Euangelista, qui apud Alexandriam discipulos vitæ mirabilis habuit, ut habetur in Ecclesiastica historia. Inde processerunt monachi, quorum fuerunt tria genera, scilicet cœnobarum qui in communi viuebant: aliorum qui dicebatur Remoth qui bini & trini habitabant: & Anachoretarum, qui soli in deserto viuebant, quorum auctor fuit Paulus, illustrator Antonius, princeps Ioannes Baptista, ut dicit Hieronymus.

HABET insuper religio nodum regulantem valde notabile, qui ipsam facit valde laudabilem. Est enim in ipsa triplex nodus valde laudabilis, scilicet nomen religionis obedientiæ subiugantis, paupertatis alleuiantis, & castitatis decorantis. Obedientia aufert religiosum propriam voluntatem & per consequens infernum, iuxta illud Bernardi: Tolle propriam voluntatem, & infernus non erit tibi. Paupertas aufert ipsi terrenam cupiditatem, & per consequens omne malum, iuxta illud verbum Apostoli: Radix omnium malorum, est cupiditas. Castitas aufert homini carnalem fecunditatem, & per consequens facit eum Angelum, iuxta illud Matthæi: Neque nubent neque nubentur, sed erunt sicut angeli Dei in cælo. De hoc triplici nodo per ordinem est dicendum. Et primo de obedientia.

De obedientia. Cap. II.

DE obedientia nota specialiter tria, scilicet præconia quibus commendatur, auxilia quibus adiuuanda, & officia quibus occupatur.

HABET ergo obedientia multa præconia quæ ipsam laudant. Vnde nota, quod obedientia est Schola Saluatoris, nobile genus martyrij, palma triumphalis, & scala paradisi. Primo ergo obedientia est Schola Saluatoris. Vnde nota, quod Saluator exemplo suo docuit obedientiam tripliciter, scilicet ad mundum viuens, in mundo manens, & de mundo transiens. Ad mundum veniens obedientiam docuit, ut dicitur in Ioanne: Descendi de cælo, non ut facerem voluntatem meam, sed voluntatem eius, qui misit me, patris. Obedientiam docuit in mundo manens, ut dicit Paulus: Factus est obediens vsque ad mortem. Obedientiam docuit de mundo transiens. Nam in passione dixit patri: Non sicut ego volo, sed sicut tu. Est etiam obedientia quoddam nobile genus martyrij & palma triumphalis, quia decollat hominē & amputat ei propriæ voluntatis caput. De hoc martyrio dicitur in primo Regum: Melior est obedientia, quam victimæ. Est autem obedientia scala paradisi, cuius septem sunt gradus quos assignat Bernardus. Primus gradus obedientiæ, est obedire libenter sine recalcitratione. Exemplum de Paulo, qui dicit in Actis: Domine quid me vis facere? Secundus gradus est obedire simpliciter sine simulatione, exemplum de Dauide, qui dixit in Psalmo: Ut iumentum factus sum apud te. Tertius gradus est obedire hilariter sine murmuratione, exemplum de Simone Cyrenæo, qui portauit in angaria, id est in dolore crucem Christi, ut habetur in Matthæo. Quartus gradus est obedire velociter, sine recalcitratione, exemplum de Petro & Andrea, qui ad vnam Domini vocem relictiis retibus omnibus, secuti sunt eum, sicut etiam dicitur in eodem Matthæo. Quintus gradus est obedire viriliter, sine estimatione, exemplum de Petro, qui dixit: Domine paratus sum tecum in carcerem, & in mortem ire. Sextus gradus est obedire humiliter, sine elatione, exemplum de discipulis quibus

dixit Saluator: Dum feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis, dicite quia serui inuiles sumus in eodem Luca. Septimus gradus est obedire perseveranter, sine discontinuatione, exemplum de Christo, de quo dicit Apostolus: Factus est obediens vsque ad mortem. Phil. 2. a

Isti septem gradus erant spiritualiter in scala Iacob, de qua habetur in Genesi: quæ significat obedientiam, Gen. 28. c tum quia Angeli descendebant & ascendebant, per illam, per quod intelligitur, quod obedientia est vita angelica: tum quia scala ista tangebatur cælos, in quo innuitur, quod vera obedientia est cælestis vita. Item nota, quod obedientia est nauis ad cælum transiens, clauis cælum apertens, & auis ad cælum ascendens. Est itaque obedientia sicut nauis, nam sicut qui est in nauis semper procedit, & tamen ipse quiescit: sic qui est in nauis obedientiæ, semper proficit in mundo, dormiendo, vigilando, comedendo, abstinendo, ambulando, quiescendo: quia instar nauis nō mouetur motu proprio, sed alieno. De hac nauis habetur in Proverbij: Facta est quasi nauis infitoris, id est mercatoris. Per eandem rationem obediens comparatur equitanti: Nam sicut equitans quiescendo procedit, quia non mouetur motu proprio, sed equi: sic bonus obediens quando pausat, meretur, quia non innititur motui voluntatis suæ, sed maioris sui. Vnde dicitur in Canticis: Equitanti meo assimilauit te amica mea. Est etiam obedientia sicut clauis paradisi. sicut enim in obedientia clauis paradisi, ut habetur ex Genesi: sic obedientia paradysum aperuit. Et in figura huius Christus dedit Simoni, qui interpretatur obediens, clauis regni cælorum, ut dicitur in Matthæo. Et sicut Dominus maledixit primo homini inobedienti, dicens: Maledicta terra in opere tuo: sic benedixit obediēti Simoni Dominus, dicens: Beatus es Simon Bariona. Est etiam obedientia sicut auis ad cælum ascendens. Nam sicut auis, cum duabus alis volat ad sublimia: sic obediens cum duabus alis, scilicet cum ala paupertatis, & cum ala castitatis scandit ad cælestia. Hoc est quod dicitur in Apocalypsi: Data sunt mulieri duæ alæ, ut volaret in desertum locum. Mulier ista potest dici obedientia. Duæ alæ possunt dici duo illa vota, simul coniuncta, scilicet castitatis, & paupertatis voluntariæ. Item nota quod obedientia est summa in merito, vicina Deo, & proxima cælo. Est itaque obedientia in merito supræma, & in figura huius Christus Apostolis præposuit, Simonem obediētem. Vult enim Creator quod omnia obediant obediēti: nec mirum si vult quod obediēti obediant ceteræ creaturæ: quia etiam ipse Deus voluit obediēti obedire. Exemplum de Iosue, de quo dicitur: Non fuit ante & postea tam longa dies, obediēte Domino voci hominis. Est etiā obedientia Deo vicina, in cuius figura Dominus recubuit in domo Simonis, ut dicitur in Luca. Et omnes qui erant in Bethania diligebat: ut dicitur in Ioanne: Bethania quippe domus obedientiæ dicitur. Est etiam obedientia scala cæli, & Deo proxima, & in figura huius, Dominus ascendit in cælum de Bethania, sicut habetur in Luca.

HABET etiam obedientia auxilia, quæ ipsam iuuant. Vnde notandum est quod sex sunt quæ iuuant obedientiam, scilicet humilitas flecens, consuetudo bedientiam frequens, dilectio feruens, affectus terrena contentiuuauantia, mens, gratia interius vngens, & prælatus modeste præcipiens. Obedientia igitur iuuat, & facit hominē obediētem. Humilitas reddit hominem flexibilem, sicut enim gracilitas & subtilitas virgæ facit virgam facilliter inclinare: sic gracilitas humilitatis facit homines facilliter obedire. Ideo dicit Apostolus de Christo: Humiliatiuit semetipsum, factus obediens vsque ad mortem. Iuuat etiam obedientiam consuetudo, nam sicut equus assuefcit circumuolutionibus, ut sciat se ad omnem partem fletere: sic assuefactio obedientiæ facit homines ad nutum obedire. De tali equo bene dicitur in Proverbij: Equus paratur ad diem belli:

LUC. 12. f belli: Dominus autem salutem tribuit. Iuvat tertio obedientiam dilectio Dei. Nam sicut ignis facit ceram mollem & tractabilem: sic amor Dei ignitus facit hominem obedire. Vnde dicitur in Luca: Ignem veni mittere in terram, id est animam deuotam. Iuvat nihilominus obedientiam contemptus mundi, & separatio voluntatis ab omni re corporali. Sicut enim pellis est tractabilis a ligno separata, quæ tamen est rigida, quam diu est ligno affixa: sic anima cum instar pellis a terrenis seingitur, ad obediendum facile inclinatur.

Ps. 118. b In cuius persona dicit Psalmista: Paratus sum, & non sum turbatus. Iuvat etiam obedientiam vnctio gratiæ interioris. Sicut enim corium vnctum fit molle & tractabile, quod tamen ante vnctionem erat durum & rebelle: sic homo facilis est ad obedientiam, quando anima intus est vncta per gratiam. Hæc est vnctio de qua dicit Ioannes: Vnctionem quam accepistis maneat in vobis. Tandem iuvat obedientiam modestia præcipientis. Exemplum de Deo, qui vnus lignum prohibuit, & omnia alia concessit, dicens: De omni ligno paradisi comedet, de ligno autem scientiæ boni & mali ne comedas.

Gen. 2. d Officia quæ occupant obedientiam. Habet etiam obedientia officia, quæ ipsam occupant, scilicet tria genera præceptorum. Vnde nota, quod debet quilibet obedire præceptis iudicis per naturam, quæ scripta sunt a Tobia dicente: Quod ab alio oderis tibi fieri, vide ne tu aliquando alteri facias. & in Matthæo: Omnia quæcumque vultis ne faciant vobis homines, ea nolite facere eis. Vel debemus obedire præceptis iniunctis per scripturam, quæ scripta sunt in Exodo. Vbi ponuntur decem præcepta: Non habebis deos alienos, &c. Debemus etiam obedire præceptis inspiratis per gratiam, vt de dilectione Dei & proximi, quæ scripta sunt in Matthæo. Horum expositionem quære supra in materia de præceptis, & in materia de charitate.

De paupertate. Cap. III.

DE paupertate nota specialiter tria, scilicet quod paupertas est cælestis pretium, cum quo pauperes mercantur: cælestis prandium, ad quod pauperes inuitantur: & cælestis solum, in quo pauperes locantur.

PRIMO igitur paupertas est cælestis pretium a quo pauperibus emittitur cælum, sicut dicit Augustinus: Regnum, inquit, cælorum paupertate emittitur. Et nota quod regnum cælorum iure solutionis conuenit pauperibus, quia ipsi proprie soluunt pretium, quod taxauit Christus, dicens: Omnis qui reliquerit domum, aut agros, &c.

Secundo paupertas est cælestis prandium, quo pauperes reficiuntur. Sicut enim videmus, quod quando clamatur ad elemosinam, vel paradisum, soli pauperes veniunt & accelerant: sic ad prandium cæli ad quod Christus inuitat soli pauperes intrant, quod figuratur in Luca, ubi dicitur, quod homo quidam fecit cenam magnam, &c. Et nota quod tria genera hominum ad illam cenam venire noluerunt, sed excusationes friuolas allegauerunt, scilicet auari diuitijs intractati, immundi impinguati, superbi dilatati honoribus, iuxta illud Deuteronomij: Intractatus, impinguatus, dilatatus, dereliquit Deum factorem suum. Auari figurantur per illum qui quinque iuga bouum emerat. Immundi, per illum qui uxorem duxerat. Superbi, per illum qui villam comparauerat. Et ideo omnes isti a cena illa proprie sunt exclusi, & soli pauperes intromissi. Nam dicitur ibidem: Voca pauperes & debiles, & introduc, &c.

Tertio paupertas est cælestis solum, in quo pauperes sedent, sicut dicitur in Matthæo: Vos qui reliquistis omnia, & secuti estis me, &c. & sequitur: Sedebitis & vos super sedes, iudicantes duodecim tribus Israel. Sed nota, quod sicut qui esset supra cælum, totam terram reputaret quasi centrum: sic pauperes tota

tam terram reputant rem minimam, & vilem, quia in celo, vt dictum est, habent sedem & mansionem suam. Nam dicit Apostolus in persona eorum: Nostra conuersatio in cælis est.

Item nota quod pauper habet tria bona, scilicet vitam securissimam, mentem quietissimam, & vestem nobilissimam. Primo igitur pauperes sunt in vita securissima securi, quia per paupertatem non mouentur lites, non timentur fures, non formidantur rerum tempestates: sed diuites huius mundi sustinent omnes istas tribulationes. Vnde in figura huius, Caim qui interpretatur possessio, habebat caput tremulum, & significat diuitum curam, & sollicitudinem anarum. Secundo pauperes mente sunt quieti. & a spinis diuitiarum minime lacerati, & ab earum pondere liberi, & ab earum iniquatione mundi. Nam diuitiæ faciunt ista tria mala, bona siquidem temporalia possessa onerant, amata inquinant, & amissa cruciant, vt dicit Bernardus. Vnde in figura spiritualis quietis, quam habent pauperes & anxietates, quæ communicant diuitias, & ab ea iniquatione mundi. Nam diuitiæ faciunt ista tria mala, bona siquidem temporalia possessa onerant, amata inquinant, & amissa cruciant, vt dicit Bernardus. Vnde in figura spiritualis quietis, quam habent pauperes & anxietates, quæ communicant diuitias, & ab ea iniquatione mundi.

Item nota, quod paupertas alia tria bona habet. est enim paupertas summe Christo copulata, bonis summe cumulata, & cælis summe coæquata. Primo ergo paupertas est summe Christo copulata, habet enim Deus pauperes quasi familiares & domesticos, & diuites quasi ignotos & extraneos. Vnde in figura huius Christus in ortu suo prius vocauit pauperes, quam diuites, piscatores, quam mercatores, pastores, quam reges, pauperes de prope, & diuites Magos ab oriente. Secundo paupertas est summe coæquata celo: & causa est, quia est summe elongata a mudo. Pauper enim summe cælum appropinquat: quia omnia mundana conculcat. Sicut videmus, quod ille qui vult alte attingere, scabellum conficit sub pedibus locare: sic pauper manu tangit cælum, quia de omnibus terrenis contemnendo & conculcando, facit sibi quasi sub pedibus scabellum, iuxta illud Deuteronomij: Omnis locus quem calcauerit pes vester, vester erit. Tertio paupertas est summe cumulata omni bono: optime enim scit thesaurizare. Propterea enim dimittit terram: talpis, id est auaris, simum porcis, id est immundis, puluerem serpentibus, id est superbis, iuxta illud Isaia: Serpenti puluis panis eius, Ipsa enim designatur simum stabuli habere loco thesauri. Simus stabuli sunt diuitiæ huius mundi: quia mundus est stabulum, id est locus iumentorum, & hominum bestialium. Ipsa enim bona immobilia retinet, id est cælestia, & dispergit bona mobilia, id est omnia terrena, quod figuratur in Genesi. Vbi dicitur, quod Abraham dedit Isaac omnia, quæ possidebat, & filijs concubinarum largitus est munera.

De castitate. Cap. IIII.

DE castitate nota specialiter tria. Castitas enim est florens, sicut liliū inter spinas, habet liliū incorruptibile, habet pretium impretabile, habet folium insuperabile, habet pretium inter gemmas, & tenet folium super stellas.

PRIMO ergo castitas est florens sicut liliū, nam dicitur in Canticis: Sicut liliū inter spinas, sic amica mea

mea inter filias. Et nota, quod in lilio sunt sex folia niuei coloris, & sex grana aurei coloris: sex folia niuea, significant carnis pudicitiam: & sex grana aurea, significant mentis munditiam. Primo ergo in lilio sunt sex folia, in quibus figurantur sex ad pudicitiam necessaria. Primum folium est cibi & potus sobrietas, vnde dicit Hieronymus: Virgo fugiat vinum, vt venenum. Nam vinum & adolescentia, est duplex incendium voluptatis. Vnde in Prouerbis dicitur: Luxuriosa res est vinum. & in Genesi dicitur, quod Loth propter vinum perpetravit incestum. Secundum folium, est habitus aperiens. Vnde dicit Bernardus: Memento, quod asperior cardo pannum facit leniorem, sicut asper habitus facit carnem castiorem. Et per contrarium filij Israel fornicati sunt cum mulieribus Moab, quia ornata erant vestibus delicatis, vt dicitur in Numeris. Tertium folium, est laboris strenuitas, & per contrarium ignauia & otium sunt summum luxuriæ nutrimentum. quia vt dicitur in Ezechiel: Hæc fuit Sodomæ iniquitas fororis tuæ, superbia, sedituritas, abundantia panis, & otium. Dauid in domo otians, commisit adulterium, vt habetur in secundo Regum. Quartum folium, est custodia sensuum & maxime quo ad visum & auditum: quia curiositas videndi & audiendi, via est ad peccatum. Cuius exemplum patet in Dina filia Jacob, quæ ad videndum mulieris regionis illius egressa, a Sichem filio Emor fuit corrupta, vt dicitur in Genesi. Quintum folium est modestia verborum, & maxime immundorum: quia maxime excitatur luxuria, per verba dissoluta, & inhonestas. Nam dicit Apostolus: Nolite seduci inanibus verbis. Corruptant enim bonos mores, colloquia praua. Sit, inquit Hieronymus, sermo virginis pudens, modestus, & tardus vel rarus, nec tam eloquentia pretiosus, quam pudore. Idem sit vitæ nouæ grauitas, honestas admirabilis, & stupida verecundia, mira patientia, virginis incessus & veræ pudicitia habitus, sermo semper modestus, & suo in tempore professus, sicut filia postremus. Hæc ille. Sextum folium, est fuga occasione, & oportunitatum, & maxime mulierum. Dicitur enim in Genesi: Ne fles in omni loco circa regionem. Videimus enim quod animalia sine vestra pulchriorem pellem habent, quam domestica. Legimus enim in secundo Regum, quod Thamar ab Amon fratre suo fuit corrupta: quia in thalamo fuit sola cum solo. Vnde Bernardus dicit: Virgines quæ vere virgines sunt, semper debent esse pauidæ, & numquam securæ, vt & non timenda securæ etiam pertimeant.

Sunt etiam in lilio sex grana aurea, in quibus figuratur triplex modus diligendi Deum, & triplex causa dilectionis. Primo ergo est triplex modus dilectionis, quem debet habere animus castus. est enim diligendus Deus prudenter, ne decepti, ab amore eius discedamus: dulciter, ne elati, ab amore eius abscondamur: fortiter ne oppressi, ab amore Dei euellamur, vt dicit Bernardus. Sunt autem tres causæ præcipuæ, in quibus debemus Deum diligere. Est enim diligendus toto corde, quia Creator: tota anima, quia Redemptor: tota mente, quia remunerator, vt dicitur in Matthæo.

Secundo castitas habet ingens pretium super omnes gemmas, quia dicitur: Non est digna ponderatio continentis animæ. Et nota, quod castitas est thesaurus cum valore charitatis, ideo summe amandus, & ideo dicitur: Simile est regnum cælorum thesauro abscondito & cetera. est thesaurus in vase fragilissimo, & ideo summe seruandus. Nam dicit Apostolus: Habemus thesaurum istum in vasibus fictilibus. Vnde maioris virtutis est, in carne corruptibili seruare castitatem. Est thesaurus cum malignissimo hoste, & ideo summe timendus, sicut videmus, quod valde est laudabile, castrum debile defendere contra hostem fortissimum.

TERTIO castitas habet excellens folium super omnes stellas, quod figuratur per thronum de ebore gandem, vt dicitur in libris Regum. Et nota quod ebur est frigidum & solidum & candidum. Frigidum contra concupiscentiam: solidum per firmam perseverantiam: candidum per meram innocentiam. Item nota, quod quando ebur in vno panno lineo mundo inuoluatur, seruat pannum ne incendatur: in quo signatur, quod interior castitas mentis, seruat corpus exterius, ab incendio libidinis.

Item nota, quod castitas habet fructum vberimum, cursum celerrimum, & fertum pulcherrimum. Primo ergo castitas habet vberimum fructum. & nota quod triplex est fructus Euangelicus, scilicet tricesimus, quem habet castitas coniugalitatis: sexagesimus, quæ habet castitas vidualitatis: centesimus, quem habet castitas virginalitatis, vt dicitur in Matthæo. Secundo castitas habet celerrimum motum: castitas enim consequitur Deum tripliciter, scilicet currendo, natando, & volando. Currit enim castus per bonam operationem: natat per internam deuotionem: volat per supernam contemplationem. & sic sequitur agnum quocumque ierit, vt dicitur in Apocalypsi. Tertio castitas habet pulcherrimum seruum. Non enim solum habet aureolam præmij accidentalitatis, sed etiam aureolam præmij essentialitatis.

Et nota quod triplex est aureola, scilicet virginum, martyrum & doctorum. Virginum floreæ: martyrum gemmeæ: doctorum aureæ. Aureola igitur virginum est floreæ, de qua dicitur: Veni de libano sponsa mea, veni coronaberis, scilicet aureola castitatis. quia in Scriptura castitas flos dicitur, merito castis corona de floribus datur. Et nota, quod castitas instar floris solo tactu marcescit: quia tactus impudicæ delectationis, castitatem omnino corrumpit. Sicut enim flos sole præsentem decorem suum offendit, nam flos, vt videmus, de nocte clauditur, & oriente sole rursum expanditur: sic homo vere castus de castitate tantum coram Deo non coram hominibus, gloriatur, dicente Apostolo: Gloria nostra hæc est, testi monium conscientia nostræ. Aureola vero martyrum est gemmea, nam dicitur: Posuisti super caput eius coronam de lapide pretioso. Aureola doctorum est aurea, de qua dicitur: Corona aurea super caput eius. Item nota, quod castitas indiget studiosa clausura: castitatem decet pretiosa cinctura: & in ea lucet speciosa pictura. Primo ergo castitas debet habere clausuram studiosam, nam dicitur: Hortus conclusus, soror mea sponsa. Et nota, quod in horto bene clauso, non potest quis intrare, nisi de alto: sic in homine casto, qui habet clausuram continentia, nullum desiderium debet intrare, nisi cælestis tantum. Si tamen hortus conclusus bestijs esset plenus, clausura parum proficeret immo plus noceret, quam prodesset: ita quando bestiales motus libidinis strepunt in mente, parum aut nihil valet clausura castitatis in carne. Et ideo sponsa dicitur: Non solum hortus conclusus, sed fons signatus. Hortus conclusus, propter castitatem carnis, fons signatus propter puritatem mentis.

Secundo castitas debet habere cincturam pretiosam, quia dicitur: Sint lumbi vestri præcincti, & lucerne ardentes in manibus vestris. Et nota, quod Daniel vidit virum accinctum renibus, auro obrizo, quod est aurum pretiosum valde, vt dicitur in Daniele. & Ioannes vidit filium hominis, præcinctum ad mamillas zona aurea, vt dicitur in Apocalypsi. quod scilicet ad duplicem castitatem refertur. Nam zona aurea, vel cinctura renum, significat corpus castum: zona vero aurea inter mamillas, significat cor mundum: quia, vt dicit Philosophus libro de animalibus, cor hominis est inter mamillas, aliquantulum declinans ad partem sinistram.

Tertio castitas debet habere picturam speciosam. Sicut

Phil. 3. d. Paupertatis tria bona. a Bernard. ser. de conuers. ad cleric. c. 12. & ser. de quinque re que negotiation. & Greg. lib. 18. Mor. c. 25. ante med. Heb. 4. b. Eccli. 11. b. Luc. 2. e. Tria alia paupertatis bona. Dent. 11. c. Isa. 65. d. Gen. 25. a. Cant. 2. a.

Luc. 12. c

Dan. 10. a

Apoc. 1. c

Arist. de hi stor. anim. li. 1. c. 17.

3. Reg. 12.

Mat. 13. a

Apoc. 14. a

Anteola triplex.

Cant. 4. c

2. Cor. 1. c

Psal. 20. a

Eccli. 45. b

Cant. 4. d

Ibidem.

Luc. 12. c

Dan. 10. a

Apoc. 1. c

Arist. de hi stor. anim. li. 1. c. 17.

Sicut enim candor materialis vel albedo, est caput & fundamentum aliorum colorum, ut dicit Philosophus: sic castitas est quasi caput & fundamentum aliarum virtutum, & bonorum operum. Vnde dicit Gregorius: Quod non est opus bonum sine castitate.

Greg. 10. 13 in Euang. ante med.

DIÆTÆ SALVTIS.

TITVLVS QVINTVS.

De virtutibus Theologicis, et Cardinalibus.

TITVLI HVIVS CAPITA.

Table with 2 columns: Title and Cap. I. De virtute in communi. De Charitate. De Fide. De Spe. De Prudentia. De Temperantia. De Fortitudine. De Iustitia.

De virtute in communi. Cap. I.

OSTR tractatum de præceptis, & cõsilijs dicendum est de virtutibus, donis, beatitudinibus, & fructibus. Ista quattuor sunt quedam specialia incentiua ad operandum diuina præcepta, & consilia Euangelica. Differunt autem ista quattuor per hunc modum, quia virtutes faciunt operari recte: dona faciunt operari fideliter, & faciliter expedire: beatitudines faciunt operari perfecte: fructus faciunt operari delectabiliter, seu deliciose.

Virtutes prem.

Et nota, quod virtutes sunt septem, scilicet quattuor Cardinales, & tres Theologicæ. Theologicæ sunt fides, spes, & charitas. Cardinales sunt, prudentia, fortitudo, temperantia, & iustitia. Differunt autem, quia Theologicæ habent Deum, vel bonum increatum pro fine, vel pro obiecto. Virtutes Cardinales habent bonum creatum pro obiecto. Præterea virtutes Theologicæ respiciunt magis vitam contemplatiuam, & ordinant hominem ad Deum. Cardinales vero pertinent ad vitam actiuam & ordinant hominem ad proximũ, & ideo illæ dicuntur Theologicæ, id est diuina, a theos, quod est Deus, & logos quod est sermo, quia principaliter sunt ad Deum: sed Cardinales dicuntur a cardine, in quo vertitur ostium, quia principaliter respiciunt vitam actiuam, quæ tota est mobilis super Cardinales virtutes. Vnde tres virtutes Theologicæ pertinent ad Mariam, quæ intendit circa vnum, id est circa bonum increatum, quod non auferitur ab ea, nec mutatur: quattuor vero Cardinales pertinent ad Marthã, quæ intendit circa multa, & turbatur erga plurima, scilicet bona creata. Sunt vero loca scripture, vbi reperiuntur virtutes, dona, beatitudines, & fructus. Virtutes Theologicæ ponuntur, iuxta illud: Nunc autem manent, fides, spes, charitas, tria hæc. Quattuor vero virtutes Cardinales ponuntur secundum illud: Sobrietatem, prudentiam, iustitiam, & fortitudinem: quibus nihil vilius est in hac vita hominibus: Dona vero Spiritus sancti sunt septem, scilicet donum sapientie, intellectus, consilij, fortitudinis, pietatis, scientie, & donum timoris. Ista autem dona ponuntur

Luc. 10. g

1. Cor. 13. d

Sap. 8. b

A iuxta illud: Et requiescet super eum spiritus sapientie, & intellectus, spiritus fortitudinis, & consilij, spiritus scientie & pietatis, & replebit eum spiritus timoris Domini. Beatitudines autem sunt octo, scilicet paupertas, mititas, vel mansuetudo, iustus, esurians, misericordia, munditia cordis, pax, & iustitia. Ista ponuntur in Matthæo. Fructus Spiritus sancti sunt duodecim, scilicet charitas, gaudium, pax, patientia, longanimitas, bonitas benignitas, mansuetudo, fides, modestia, continentia, & castitas. Ista ponuntur ad Galatas.

Mat. 5.

Gal. 5. d

Aug. de spi ritu & ani. cap. 4. apud Aug. 10. 1.

VIRTUS sic diffinitur in libro de spiritu & anima: Virtus est habitus mentis bene instituta. De virtute in communi nota specialiter tria, scilicet, eius pretiosam comparationem, virtuosam operationem, & gratiosam procreationem. Comparatur ergo virtus tribus specialiter, scilicet ligno fructuoso, lapidi pretioso, & caelesti paradiso. Primo comparatur ligno fructuoso: homo enim absque virtute, est sicut arbor sine fructu, vel vinea, quæ profert labruscas, id est delectationes carnales, vel glandes, quæ sunt cibaria porcorum, id est hominum immundorum. Sed si ramus virtutis, tali arbori fuerit insertus, totam arborem trahit ad naturam suam, & facit eam ferre fructus optimos, qui lætificant Deum & Angelos Dei, iuxta illud: Gaudium est Angelis Dei, super vno peccatore, & est illa arbor pulcherrima, cuius fructus nimius, & esca vniuersorum in ea, ut habetur in Daniele.

Luc. 15. b

Dan. 4. b

Secundo comparatur lapidi pretioso. Virtus enim quæ est in viro iusto, facit eum præualere multis peccatoribus. nam dicitur: Melior est vnus timens Deum, quam mille filij impij. De hoc lapide pretioso dicitur: Quasi lapidis virtus probatio erit in eis, scilicet operibus bonis. tamen hodie multum vilipenditur, in tantum, quod si esset venalis, a paucis emeretur. Sicut gallus, qui inuenit in sterquilino margaritam, & granum putridum, inspecta margarita, elegit granum putridum: sic homo mundanus spera virtute, appetit bonum temporale transitorium. Et ratio est, quare vilipenditur virtus, quia nescit homo pretium eius, ut dicitur in Iob. Et propter hoc dicit Saluator: Ne mitatis margaritas ante porcos, id est homines immundos & mundanos, quia plus volunt furfur carnalis, & immundæ delectationis, quam margaritas gratiæ, vel virtutis.

Eccli. 16. a

Eccli. 6. c

Iob 28. b

Mat. 7. e

Tertio comparatur paradiso tam caelesti, quam terrestri. Terrestris, comparatur in tribus, scilicet in situs eminentia, in fructus opulencia, & in fontis affluentia. Est enim primo paradysus locus altissimus, ita, quod aquæ diluuij, vsque ad illum locum non perueniunt: sic viri religiosi, vel virtuosij, vitam habent eminentem, instar paradisi, ita quod numquam submergantur diluuijo peccati. Vnde dicit Sapiens in persona viri iusti: Exaltasti super terram habitationem meam. Est secundo paradysus locus fructibus opulentus: producit enim omne lignum pulchrum visiti, & ad vescendum suaue, ut dicitur in Genesi. Sic vir iustus vel virtuosus, omne lignum pulchrum visiti producit, per honestam conuersationem: ad vescendum suaue, per bonam operationem & internam deuotionem. Vnde dicitur in persona viri virtuosij: Flores mei fructus honoris & honestatis. Est nihilominus paradysus terrestris locus aquis irriguus. nam dicitur, quod fluuius egrediebatur de loco voluptatis ad irrigandum paradysum. Qui inde diuiditur in quattuor capita. Paradisi fluuius virtus est vel gratia, quia de fonte diuinitatis oritur. Quattuor capita sunt, quattuor principales virtutes, vel cardinales, quæ a gratia deriuantur, scilicet iustitia, temperantia, prudentia, et fortitudo. Iustitia habet locum in rebus certis, non enim potest esse iustitia, vel iusta sententia, nisi in rebus certis: prudentia habet locum in dubijs: temperantia habet locum in prosperis: & fortitudo in aduersis. Comparatur autem virtus paradysus caelesti in quattuor. est enim paradysus caelestis, habitatio Dei, locus gaudij, locus lucis, & locus ordinati amoris. Talis est anima viri iusti & virtuosij. nam ibi est habitatio diuinae gratiæ, ibi est gaudium bonæ conscientie, ibi est lux veritatis, ibi est amor charitatis. De tali paradiso dicitur: Gratia sicut paradysus in benedictionibus. Ecouerso anima peccatoris non dicitur paradysus, sed potius infernus: habet enim quattuor mala opposita bonis supra dictis. Ipsa enim est habitatio, non Dei, sed dæmonum: ipsa namque loco gaudij habet remorsum conscientie: loco lucis habet tenebras ignorantie: loco amoris ordinati, habet ignem concupiscentie. Vnde de tali inferno dicitur: Quia non infernus constituitur tibi, id est anima peccatoris, quæ est quasi locus infernalis.

Eccli. 51. b

Gen. 2. b

Eccli. 24. c

Gen. 2. b

Eccli. 40. e

Isa. 38. d

Ioan. 10. d Ephes. 4.

Signa quibus Deus electos suos signat.

Ephes. 1. c

1. Ioan. 2. c

Rom. 8. e

Rom. 13. d

1. Cor. 13. d

Aug. li. 1. de ciuitate Dei, c. 8 60. 5.

habitatione Dei, locus gaudij, locus lucis, & locus ordinati amoris. Talis est anima viri iusti & virtuosij. nam ibi est habitatio diuinae gratiæ, ibi est gaudium bonæ conscientie, ibi est lux veritatis, ibi est amor charitatis. De tali paradiso dicitur: Gratia sicut paradysus in benedictionibus. Ecouerso anima peccatoris non dicitur paradysus, sed potius infernus: habet enim quattuor mala opposita bonis supra dictis. Ipsa enim est habitatio, non Dei, sed dæmonum: ipsa namque loco gaudij habet remorsum conscientie: loco lucis habet tenebras ignorantie: loco amoris ordinati, habet ignem concupiscentie. Vnde de tali inferno dicitur: Quia non infernus constituitur tibi, id est anima peccatoris, quæ est quasi locus infernalis.

Item virtus vel gratia comparatur alijs tribus, scilicet signo vel characteri, pretio vel pignori, oleo vel vnctioni. Virtus enim est signum, vel character prædeterminationis. Sicut enim pastor signat oves signo, quo distinguit oves proprias ab extraneis: sic Deus, qui est pastor animarum nostrarum, ut habetur in Ioanne, ponit in ouibus suis signum gratiæ & virtutis, quo distinguit oves ab hædis. De hoc signo dicitur: Nolite contristare Spiritum sanctum Dei, in quo signati estis in die redemptionis, scilicet gratiæ virtutis, & veritatis.

Et debemus considerare quattuor signa, quibus electos suos signat Deus. Est enim virtus pignus vel pretium saluationis. Sicut enim qui habet pretium, rem potest emere, & sicut qui habet arram vel pignus sufficiens, certus est de solutione: sic qui habet virtutem, vel gratiam gratuitam, securus est de æterna saluatione. De hoc pignore habetur: Signati estis spiritu promissionis sancto, scilicet gratiæ, qui est pignus hereditatis nostræ. Est nihilominus virtus gratuita vnctio regalium promotionis. Sicut enim Reges, qui promouentur ad regna terrena vnguntur: sic Deus electos suos vngit vnctione gratiæ, ad obtinenda regna caelestia, & terrena. De hac vnctione dicitur: Vnctionem habetis a sancto, & nostris omnia. Nota, quod electi, qui habent vnctiones virtutis, vel gratiæ, reges debent dici triplici ratione, tum quia Deus regnat in eis per gratiam: tum quia futuri sunt reges per gloriam: tum quia eis in hoc mundo seruiunt omnia per obedientiam. Omnia namque eis cooperantur in bonum, scilicet tam bona, quam aduersa, vel peruersa, ut dicit Apostolus.

Item virtus vel gratia tribus alijs comparatur, scilicet armaturæ forti, præbendæ nobili, & optimæ possessioni. Virtus enim est armatura tam fortis, quod omnia vincit, & numquam vincitur vel superatur. Homo autem sine virtute, est sicut homo inermis in medio hostium suorum, id est inter prospera & aduersa, & ab vtriusque læditur, & superatur. nam ipsum decipiunt prospera & aduersa, propter quod monet Apostolus, dicens: Induamur armam lucis, id est arma virtutis, ut dicit Glossa. Virtus est præbenda nobilis, quod patet ex duobus, scilicet ex parte dantis & ex parte recipientium, seu ex parte dantis, & ex parte recipientis. Sicut enim Papa & alij prælati consueverunt sibi retinere collationem pinguem, vel præbendam nobilem vel nobilium: ita Deus collationem huius nobilis præbendæ, scilicet virtutis vel gratiæ retinuit ad manum suam, iuxta illud: Gratiam & gloriam dabit Dominus, nullus enim alius habet has præbendas conferre. Ex parte recipientis patet nobilitas huius nobilis præbendæ, quia præbendæ virtutis vel gratiæ, numquam conferuntur nisi amicis & charis. Alia namque bona naturalia & temporalia, quasi viles præbendæ, vel cõmunes, dantur indifferenter inimicis & amicis. Vnde dicit Augustinus de ciuitate Dei: Interdum abundant plus in talibus inimici quam amici, id est peccatores, quam iusti. Et nihilominus virtus vel gratia quasi possessio optima. Sicut enim bene sedet possessio, quæ est prope ciuitatem, melius, quæ est iuxta muros ciuitatis, sed optime, quæ est intra muros, propter securitatem clausuræ, vel habitationis: sic per optime sedet virtus,

quæ est in secreto cordis. Vnde narrat Seneca de quadam Philosopho, quod vxore capta & liberis, cum solus ex incendio euassisset, interrogatus a Tyranno, quid amisisset? Nihil, inquit, perdidit: nam bona mea mecum sunt. Bona namque interiora, sicut sunt virtutes vel gratia, non possunt auferri, ut vulgo dicitur, nec venio, nec gelu. & ideo dicitur in Psalmo: Omnis gloria eius filiæ regis ab intus. Filiæ regis est anima fidelis, cuius tota gloria est de interiori possessione virtutis.

2. 4. 6

De Charitate. Cap. II.

CHARITAS est dilectio, qua diligitur Deus propter se, & proximus propter Deum, vel in Deo, ut habetur in libro tertio sententiarum. De charitate nota specialiter tria, scilicet eius typum figuralem, eius actum virtualem, eius fructum finalem.

Mag. lib. 3. sent. d. 27. §. Charitas

CIRCA primum sciendum, quod multiplex est typus vel figura, cui charitas comparatur. Primo enim comparatur auro probato, ferro ignito, & vino condito. Nam sicut aurum in valore excedit omnia metalla: sic charitas excedit omnes virtutes, & omnia bona opera. Maior autem horum est charitas. De hoc autem auro pretioso dicitur: Suadeo tibi emere aurum ignitum & probatum, ut locuples fias. Charitas autem est sicut ferrum ignitum, quod est molle & ductile, frigidum vero durum & rebelle: sic anima, sine charitate est dura & rebellis per malitiam, ignita vero charitate, est ductilis per obedientiam, & mollis per misericordiam. Vnde charitas de corde lapideo, facit cor carneũ, id est dulce, & piũ, ut dicitur in Ezechiele. Charitas nihilominus est sicut vinum conditum, quod dicitur nectar. nam vinum nectaricum vel conditum est dulce, acutum, & forte. In his tribus, quæ habent vinum conditum inuauit triplex modus diligendi Deum. Diligendus est enim fortiter, prudenter, & perseveranter, ut dicit Bernardus. In hoc autem excedit charitas vinum, quantumcumque dulce vel conditum: quia charitas est adeo dulcis, quod omne amarum dulcescit cum vino charitatis. hoc est vinum, de quo dicitur: Dabo tibi poculum ex vino condito. Deus enim potat animam condito vino charitatis, & inebriat eam nectare sui dulcis amoris. Item charitas comparatur alijs tribus, scilicet aui prædam rapienti, navi in mari nauiganti, & morti carnem perimenti. Charitas enim est sicut auis generosa, quæ viuit de præda sicut accipiter, & falco, & aquila. Ista namque aues nobiles, vix vel numquam tangunt terram, nisi quando rapiunt prædam: sic homines charitatem habentes, bona ista transitoria non tangunt, vel terrena per affectum, nisi querendo solummodo simplicem victum. In quorum persona dicit Apostolus: Habentes alimenta, & quibus tegamur, his cõtenti simus. Sicut etiã aquilam nulla auis effugit, sic charitatem nullum bonum opus euadit. Hęc est aquila grandis magnarum alarum, de qua dicitur in Ezechiele. Alæ eius sunt duæ, scilicet dilectio Dei & proximi. Charitas etiam est sicut navis maris. Nam sicut illa nõ vadit, nisi quo ducit eam flatus venti: sic qui habet charitatem nauigando per mare huius mundi, solum ducitur flatu Spiritus sancti, sicut illa caelestia animalia, de quibus dicitur, quod vbi erat impetus spiritus, illuc gradiebantur. Hęc est navis de qua dicitur: Facta est quasi navis institoris id est mercatoris, ut dicit Papias. Charitas nihilominus est sicut mors, ut dicitur: Fortis est ut mors dilectio. Nam sicut mors perimit carnem, sic charitas carnalitatem. Et sicut mors auferit sensum mortuo, sic charitas facit hominẽ insensibilem mundo. Et sicut mors facit ut puluis, id est corpus reuertatur in terram suam, & spiritus redeat ad Dominum suum, qui fecit illum, ut dicitur in Ecclesiaste: sic charitas facit considerare propriam carnem fragilitatem, & facit desiderare sempiternam spiritus felicitatem.

1. Cor. 13. d Apoc. 3. d

Eccl. 36. f

Bern. sup. Cant. serm. 20. ante me dium. Cant. 8. a

1. Tim. 6. b

Eccl. 17. a

Eccl. 1. c Pron. 31. b

Cant. 8. b

Eccl. 12. c

Item

Item nota, quod charitas tribus alijs comparatur. Est enim charitas sicut funis bene tortus, sicut canis bene doctus, & sicut later bene coctus. Charitas comparatur funi bene torto. Nam sicut funis bene tortus, est valde fortis: sic charitas est indissolubilis, quia dicit Apostolus: Quis nos separabit a charitate Dei? quasi dicat, nihil. Et hæc charitas fortior est omni fune, non est enim aliquis alius funis, quem non valeat rumpe- re ignis, vel gladius: charitas autem numquam potest rumpi, nec igne tribulationis, nec gladio mortis. Iste funis charitatis indissolubilis componitur ex tribus funiculis, scilicet de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta, ut dicitur ad Timotheum. Hic est enim ille funiculus triplex, qui difficile rumpitur, ut dicitur in Ecclesiaste. Charitas etiam comparatur cani bene docto ad venationem. Sicut enim canis sequens prædam, non sentit spinam: sic qui charitatem habet, & sentit odorem paradisi, quasi non sentit spinam, id est tribulationem huius mundi. In persona talis potest dici illud Proterbiorum: Verberauerunt me, sed non dolui: traxerunt me, & ego non sensi. Comparatur nihilominus lateri bene cocto. Sicut enim later bene coctus, facit solidum fundamentum, & si male sit coctus, facit ruinosum: sic homo bene coctus per charitatis incendium habet optimum & virtuosum fundamentum. de quo dicit Apostolus: In charitate radicati & fundati. Sed later male coctus; id est homo tepidus, & charitatis modicæ, cito dissoluitur, & conuertitur in lutum carnalis concupiscentiæ: tales lateres male cocti sunt lateres Aegypti, qui sola palea dicuntur esse cocti, ut legitur in Exodo.

Item charitas alijs tribus comparatur, scilicet arbori vel ligno, oneri vel iugo, glutino vel cemento. Charitas enim est sicut arbor vel lignum fructuosum, in quo pendunt fructus pietatis, flores honestatis, folia veritatis. Et sicut de arbore refecantur ramusculi, ut arbor melius crescat & proficiat: sic refecandi sunt amores inordinati, ut amor Dei fortius inualecat. Vnde bonus agricola vel hortulanus, purgat palmitem ferentem fructum, ut fructum plus afferat, ut habetur in Ioanne. Charitas etiam est sicut onus leue, & iugum suauis. Est enim onus leue & alleuians, sicut in auiibus ala, & sicut in equis quadriga. Nam sicut auis cum onere alarum volat velocius, & equus cum onere quadrigæ portat duplum facilius: sic onus penitentiae, & tribulationis facilius est, & per duplum portatur, cum alleuiatur in onere charitatis. Ipsa enim est iugum suauis: & causa huius suauitatis est, quia Christus in Cruce subiit illud iugum, & adhuc sub eo vult esse nobiscum. Vnde ipse portat quasi totum pondus, vel maiorem partem ponderis, & ideo non est mirum si iugum charitatis est suauis. Propter quod dicitur: Iugum enim meum suauis est, & onus meum leue. Charitas nihilominus est sicut glutinum, vel cementum. Nam sicut glutino iunguntur asseres, vel cemento lapides, sic charitate vniuntur fideles. Hoc glutino vel bitumine linita fuit specialiter arca Noe, ut habetur in Genesi: Vnde si arca Ecclesiæ non vniatur virtute huius glutinis, effret in periculo submergendi. Hoc enim virtuosum cemento vniuntur lapides in spiritali ædificio, & cum isto cemento fit murus Ecclesiæ fortissimus, sine quo esset Ecclesia quasi aceruus lapidum, ruinæ propinquus sicut dicitur: Hierusalem in aceruum lapidum erit.

Item charitas eleganter & proprie tribus alijs comparatur, scilicet fonti naturali, vesti nuptiali, igni virtuali. Charitas quidem est sicut fons naturalis. Sicut enim aqua fontis naturalis, in hieme est calida: sic charitas feruet in tribulatione. Et sicut aqua fontis est frigida, vel frigidat interius, cum calor inualecit exterius: sic etiam interius tepescit amor Dei, cum inualecit exterius amor mundi. De hac aqua fontis mundani dicitur: Omnis qui biberit ex aqua hac, sitiet iterum: quia ut vulgo dicitur, talis aqua inflat & non sa-

tiat. Sed de aqua fontis diuini, dicitur ibidem: Aqua, quam ego dabo, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam. Charitas enim est sicut vestis nuptialis, de qua habetur, quod ille, qui ea caruit, fuit eiectus de nuptijs: sic qui non habet charitatis tunicam, non venit ad cenam æternam. Et nota, quod charitas dicitur vestis nuptialis, quia tegit turpitudinem peccatorum, quia protegit a frigore tentationum, quia ornat munere donorum, iuxta illud: Astitit Regina a dextris tuis in vestitu deaurato, &cet. Quia in malitia satiati sunt, vidit hominem, id est totum cœtum malorum, non vestitum veste nuptiali, id est fidem non habentem, siue charitatem.

Et nota, quod vestis charitatis a quattuor præcipue commendatur, a quibus conuenit commendari vestis nuptialis, scilicet ab artificio, a materia, a calore, a fragrantia. Commendatur ergo vestis charitatis ab artificio, quia magno studio componitur a Deo, iuxta illud: Annunciate inter gentes studia eius. Hæc enim sunt studia diuina, ut componat in nobis charitatis indumenta. Commendatur etiam hæc vestis a materia. Nam aliæ vestes sunt vel de vellere animalium, ut vestis lana: vel de corticibus herbarum, ut vestis lineæ: vel de visceribus vermium, ut vestis serica. Vestis autem charitatis fit ex gratia Spiritus sancti, & de visceribus Christi. Vnde signanter dicit Apostolus: Induimini Dominum Iesum Christum. Commendatur autem hæc vestis a colore. Est autem duplex color huius vestis, scilicet byssinus, & purpureus. Et sicut rubens color, optime sedet super byssinum, vel candidum: sic charitas optime stat super hominem castum. Vnde dicitur: Byssus & purpura indumentum eius. Commendatur autem hæc vestis a fragrantia, iuxta illud: Olor vestimentorum tuorum, sicut odor thuris, & ideo qui portat hanc vestem meretur benedictionem, sicut Iacob. Vnde dicitur: Statim, ut Isaac sensit vestimentorum eius fragrantiam, benedicens ait: Ecce odor filij mei, sicut odor agri pleni. Charitas patiens est, benigna est, non æmulatur, non agit perperam, non inflatur, non est ambitiosa, non querit quæ sua sunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati. Omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet. Charitas numquam excidit, ut dicit Apostolus:

Item vestis charitatis habet duas petias, quattuor sagittas, & sexdecim fimbrias vel crepas. Est enim partita sicut tunica nobilis domicelli, duæ petiæ eius sunt dilectio Dei & proximi. In parte dextera est petia dilectionis Dei: in parte sinistra, est petia dilectionis proximi. Vna est de bysso, alia de purpura. In indumento eius quattuor sagittæ ponuntur, iuxta illud: Liges Dominum Deum tuum ex toto corde, &c. Sexdecim fimbriæ vel crepæ ponuntur sicut supra dictum est, Charitas patiens est, &c.

Charitas comparatur igni in decem. Nam primo ignis est virtuosior omnibus elementis: sic inter omnes virtutes efficacior est virtus charitatis. Vnde dicitur: Ignem veni mittere in terram. In hoc autem charitas excelsit ignem, quia aqua extinguit ignem naturalem: sed aquæ multæ non poterunt extinguere charitatem, ut dicitur in Canticis. Secundo ignis ardet & lucet: sic charitas in homine ardet per affectum, & lucet per exemplum, sicut Ioannes Baptista. de quo dicitur: Ille enim erat lucerna ardens & lucens. Tertio ignis frigidum ferrum accendit, & etiam carbonem extinctum: sic incendium charitatis expellit ab homine gelu avaritiæ, & etiam mortem culpæ, & facit viuere sicut carbonem extinctum, ut dicitur: Translati sumus de morte ad vitam, quoniam diligimus fratres. Quarto ignis incinerat: sic virtus & incendium charitatis redigit hominem in cinerem humilitatis. Vnde dicebat Abraam: Loquar ad Deum meum, cum sim pulvis, & cinis. Quinto ignis semper tendit sursum: sic charitas facit ascendere sursum, vel ad cæ-

Mat. 22. b

Psal. 44. b

Charitatis vestis.

Psal. 9. b

Rom. 13. d

Prou. 31. a

Cant. 4. c

Gen. 27. d

1. Cor. 13. b

Luc. 10. e

Charitas igni comparatur.

Luc. 12. f

Cant. 8. e

Ioan. 5. f

1. Ioan. 3. e

Gen. 18. d

ad cælum per desiderium. Vnde dicebat Apostolus: Cupio dissolui, & esse cum Christo. Sexto ignis semper in motu: sic charitas semper est in aliquo bono actu. Nam sicut dicit Gregorius: Amor Dei numquam est otiosus. Operatur enim magna si est, si autem operari renuerit, amor non est. Septimo ignis aufert rubiginem a ferro: sic charitas tollit rubiginem peccati. Vnde dicitur: Deus autem ignis est, vsque ad consumptionem deuorans, scilicet peccati rubiginem, per suam ignitam dilectionem. Octauo ignis scintillas emittit: sic charitas mentem deuotam scintillas celestium desideriorum emittit, sicut legitur in Osee: Vir desideriorum es. Nono ignis facit ollam feruere, & ollæ feruenti non incidunt muscæ: sic mens, quæ per charitatem feruet, muscæ tentationis non timeat. Diabolus autem propter infestationem tentationum, inter alia nomina sua vocatur Beelzebub, qui interpretatur deus, vel pater muscarum, ut habetur in Luca. Decimo ignis seruat lampadas a mure: mus namque cum lampadem extinctam conspicit, mox bibit oleum; sed ipsum non audet fugere, quamdiu conspicit lampadem ardere: sic charitas ardens in animo, oleum gratiæ custodit a spiritu maligno. Hoc oleum volunt prouidentes virgines in suis lampadibus habere, ut cum sponso valeant ad nuptias intrare, sicut dicitur in Mattheo.

De fide. Cap. III.

Fides est virtus, qua ea quæ ad fundamentum religionis pertinent, firmiter creduntur, ut habetur in tertio sententiarum. De fide nota specialiter tria, scilicet eius typum speciosum, eius actum virtuosum, & eius fructum generosum.

Primo dico, quod fides habet typum speciosum, vel figuram multiplicem, cui eleganter, vel strenue, vel congrue comparatur. Et primo comparatur tribus, scilicet arcæ testamenti, stellæ firmamenti, & petriæ fundamenti. Fides quidem est sicut arca testamenti. Nam dicitur: Propitiatorium non excedit arcam, sed arca propitiatorum: sic per fidem, & numquam sine fide habetur propitiatio peccatorum. Fides etiam est sicut stella firmamenti, & præcipue dicitur stella maris, quia nauigantibus ostendit portum gratiæ siue salutis. Dicitur etiam stella matutinalis, quia præuenit solem iustitiæ. Dicitur nihilominus stella orientalis, quia ducit Reges spirituales, & facit eos Christum adorare, sicut illa, de qua scribit Mattheus. Fides etiam est sicut petra fundamenti. Nam sicut ædificium est solidum, quod est supra petram fundatum, vel locatum: sic structura virtutum, & omne spirituale ædificium optime locatur supra fidei fundamentum. Vnde dicit Dominus Petro: Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.

Item fides alijs tribus bene & congrue comparatur. Figuratur enim per mundum speculum, per dextrum oculum, & per sponsæ annulum. Fides namque comparatur speculo mundo. Quia sicut turris magna in modico speculo cernitur: sic maiestas, & magnitudo diuina in speculo fidei representatur. Bene ipsa est speculum sine macula, ut dicitur in libro Sapientiæ. Fides etiam comparatur oculo dextro. Sinister oculus est ratio, quæ solum de naturalibus iudicat: dexter vero fides, quæ omnia tam naturalia, quam miracula determinat, & intellectum in obsequium Christi capit, ut dicit Apostolus. Et sicut qui amisit oculum dextrum, inutilis est ad bella, quia scutum operit sinistrum, & sic nullum habet oculum, quo videat ferire vel cauere aduersarium: sic qui non habet fidem, inutilis est ad pugnam spirituales. Vnde Naas dicit hominibus vel viris Iabez Galaad: In hoc feriam vobiscum scdus, ut eruam omnium oculos dextros, ut habetur in libris Regum. Naas interpretatur serpens, vel coluber, & signat serpentem antiquum, id est diabolum, qui nititur eruere oculum dextrum, id est fidem.

Philip. 1. d

Greg. 30. b

Deut. 4. d

Dan. 10. b

Luc. 11. b

Mat. 25. a

Mag. 3. sct.

dist. 23. 9.

Fides multis comparatur.

Exo. 25. f

Mat. 2. a

Mat. 16. b

Sap. 7. d

2. Cor. 10. b

1. Reg. 11. a

dem, ut ad bellum spirituale hominem reddat inuitem. Ipse enim est coruus infernalis, qui cum cadauera inuenit, primum oculum inuadit. Fides insuper comparatur annulo, quia sicut in subarratione sponsæ, annulus in digito ponitur ad ornationem: sic fides ornat rationem, quæ per digitum intelligitur, quia discernit, & sic a Deo spiritualiter desponatur. Nam dicitur sponsabo te mihi in fide. Annulus iste argenteus potest dici, eo quod fides instar argenti, luceat per veram cognitionem, & resonet per perfectam confessionem. quia dicit Apostolus: Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem.

Item fides comparatur alijs tribus, scilicet signo vexillari, scuto militari, & radio solari. Fides enim est sicut vexillum regis. Nam sicut vexillum regis monstrat, quod res est præfens in acie, maxime vt terreantur hostes: sic fides est signum, quod Rex regum, scilicet Deus præfens est in pugna, vel tentatione, ut fugiant dæmones. Et ideo dicitur: Cui resistite fortes in fide. Sicut enim vexillum regis in signum Domini ponitur in arcem vrbs: sic fides locatur in arcem mentis, id est in eminentia rationis. De hoc vexillari signo dicitur: Leuabit Dominus signum in nationes, id est fidem sub credentes. Fides etiam est sicut militare scutum. Nam sicut scutum ponitur ad sinistram partem: sic fides præcipue armat hominem contra aduersitatem. Et sicut scutum portatur a parte cordis, quod est in sinistra parte hominis: sic fides est armatura mentis. Et sicut scutum est triangulum, ita fides credit Deum trinum & vnum. De hoc scuto dicit Apostolus: In omnibus sumentes scutum fidei. Fides nihilominus est sicut Sol, vel solis radius. Nam sicut Sol videtur solum proprijs radijs, non torchijs, vel candelis: sic Deus videtur solum radio fidei, qui solum innititur luci primæ veritatis, non torchijs, id est lumine naturalis rationis. Vnde dicit Ambrosius: In his quæ fidei sunt, piscatoribus creditur, non dialecticis. De hoc lumine, vel radio fidei potest intelligi, quod dicitur: Dulce lumen, & delectabile est oculis videre solem. Tamen nota, quod Sol non videtur in propria rota, nisi ab aquila: sic Deus non videtur in propria essentia, nisi ab anima valde deuota, & pennis contemplationis eleuata. Item cæcus non videt Solem, sed tamen credit videnti: non videt viam, & tamen credit cani ducenti: nec videt locum profundum, & tamen credit baculo tangenti & tentanti. ita simplices, qui per se sacramenta non vident, videntibus, id est prælati, & pastoribus suis se committere debent, sicut cæcus committit se ductori, & sicut ouis committit se pastori. Tamen summum periculum est, quando ipsi pastores vel ductores cæci sunt & ignorant. quia dicit veritas: Si cæcus cæco ducatur præter, ambo in foueam cadunt.

Item fides tribus alijs comparatur, scilicet columnæ sacramentali, auroræ spirituali, & luci primordiali. Fides namque est sicut columna illa, quæ præcedebat populum Israel in exitu de Aegypto. Nam illa ex parte Israel erat lucida, & ex parte Aegyptiorum tenebrosa: sic fides credentibus lucet, & infidelibus est obscura: quia ipsi sunt rebelles lumini, ut dicitur in Iob. Fides etiam est sicut aurora. Nam sicut illa est exosa latronibus: sic fides odiosa est dæmonibus, qui sunt latrones animarum. De ipsis enim dicitur: Si subito apparuerit aurora, arbitrantur umbram mortis. Fides autem nihilominus est sicut lux primo creata. Nam sicut illa primū opus in maiori mundo: sic fides prima virtus in minori mundo, hoc est in corde humano: & ideo cum sit primogenita, specialiter benedici meretur, sicut antiqui primogenita benedicebat. Vnde dicitur de talibus: Qui ex fide sunt, benedicentur cū fideli Abraâ.

Item nota, quod fides ad hoc, quod fit commendabilis debet habere tria, scilicet veridicam confessionem, magnificam deuotionem, & catholicam probationem. Primo ergo fides debet habere veridicam confessionem.

Osee. 2. d

Rom. 10. b

1. Pet. 5. e

1. Sa. 11. e

Ephes. 6. a

Amb. lib. 1. de fid. c. 5. cir. f. 10. 4.

Eccles. 11. b

Mat. 15. b

Exo. 13. d

Iob 24. c

Ibidem.

Gal. 3. b

D d confessionem.

fectionem scilicet, vt verum dicat, ne aliud dicat, aliud credat, aliter viuat. Vt scilicet fides sit viua non mortua: vera non ficta. Res enim mortua, proprie non est res, nisi a quiuoce: sicut homo mortuus non est homo. Res etiam ficta, non est proprie dicenda res, sicut leopictus, non est leo verus, nec denarius falsus, sicut ille qui est de auriscalco, qui debet esse de auro, non est verus denarius, tales sunt falsi, & ficti Christiani de quibus dicitur: Confitentur se nosse Deum, factis autem negant. Tales sunt sicut chimæra, quæ est res tantum ficta, & tamen nihil est in rerum natura. Fides veridica est, quæ verum dicit, sic viuendo sicut credit, sic credendo, sicut dicit. Talis est moneta vera ad emendum paradysum, & vera arbor, & generosa ad producendum frondes diuinæ dilectionis, folia salutiferæ confessionis, flores honestæ conuersationis, & fructus bonæ operationis.

Tit. 1. d

Fides tribus magnificis ostenditur.

Gen. 15. b

Greg. hom. 26. in Euang. non longe a princ. Mat. 17. c

1. Ioan. 5. a Mat. 14. d

Mat. 15. c

Idem habetur apud Aug. Ser. 8. in Hebræom. to. 1. & sup. c. 1. p. 3. sect. 38. hoc rom. mu. tuatum ex 8. Aug. ser. 11. 5. de sep. 10. 20. facit etiam pro hoc Leo. epist. 98. psal. 13.

Secundò debet habere deuotionem magnificam, & est notandum, quòd fides ostenditur esse magnifica in tribus. Primò vt in solo Deo confidat, etiam si naturalis ratio contradicat. Talem fidem habuit Abraam, qui vetulus de vetula & sterili, contra omnem rationem credidit Deo promittenti, quòd haberet semen, in quò benedicerentur omnes gentes, vt dicitur: Credidit Abraam Deo, & reputatum est ei ad iustitiam. Talem fidem non habuit Thomas, qui noluit credere, quòd Christus resurrexisset a mortuis, nisi oculis videret, & manibus contrectaret. Tales sunt illi, qui nolunt credere vel mutare, nisi sub bono pignore. De tali modica fide, dicit Gregorius: Fides non habet meritum, cui humana ratio præbet experimentum. Secundò fides est magna, si in aduersitate non deficiat, sed tunc plus inualecat. de qua dicit Saluator: Si habueritis fidem, sicut granum sinapis, &c. Granum sinapis quanto plus teritur, tanto fortius viget: talis fuit fides Martyrum, qui per fidem vicerunt regna, ludibria, verbera, insuper vincula, & carceres. De hac fide dicitur: Hæc est victoria, quæ vincit mundum, fides vestra. Talem fidem non habuit Petrus, qui videns ventum validum, timuit & statim veritus fuit, cui dixit Saluator: Modicæ fidei, quare dubitasti? Sic multi infideles ventum validum tribulationis videntes, statim titubant, & merguntur in mari tæstationis, vel desperationis, quod est mare mortuum, in quo nihil potest viuere. Tertiò fides est magna, si homo propter dilationem, petere non desistat, quousque obtineat. Talem fidem habuit mulier Chananaea, quæ quantumcumque fuisset a Christo repulsa, non quieuit a prece, quousque fuit exaudita. Vnde dicit ei Saluator: Mulier magna est fides tua, fiat tibi sicut petisti, quia vt vulgo dicitur: Quod differtur, non aufertur.

Item fides debet habere professionem catholicam. Et notandum, quòd catholica professio Christiana, continet duodecim articulos fidei, qui in symbolo Apostolico continentur, scilicet Credo in Deum, &c. Sunt autem duodecim articuli, quia duodecim sunt Apostoli. Quilibet autem duodecim Apostolorum, posuit in simbolo suum articulum.

Petrus autem dixit: Credo in Deum patrem, &c. Iste articulus pertinet ad patrem. Et est sciendum, quòd aliud est credere in Deum, & aliud credere Deo. Credere Deo, est credere, quòd verà sunt, quæ dicuntur de Deo, & sic possumus credere, & credimus Petro, & Paulo. Sed credere in Deum, vt dicit Augustinus est credendo amare, credendo in eum per amorem ire, & in eum vel eius membris incorporari. Nota de isto articulo cum dicitur patrem omnipotentem, quia ipse est Deus Pater, non deest sibi bona voluntas: quia omnipotens, non deest sibi potestas implendi, quod promittit, quia dicitur: Omnia quæcūque voluit fecit.

Andreas dixit: Et in Iesum Christum filium eius unicum Dominum nostrum. Iste articulus pertinet ad diuinitatem Filij. Et nota quòd specialiter Christus dicitur Dominus noster, quia proprie dominatur no-

bis duplici iure scilicet iure creationis, quia nos creauit & fecit: & iure redemptionis, quia nos magno pretio scilicet sanguine suo redemit, vt ait Apostolus: Empti enim estis pretio magno.

1. Cor. 6. d

Iacobus maior dixit: Qui conceptus est de Spiritu sancto, natus ex Maria Virgine. Iste articulus est primus, qui pertinet ad humanitatem. Et nota, quòd Maria mater Dei carnis in conceptione culpa. Et ideo dicitur Christus de Spiritu sancto conceptus, quia sine culpa fuit, quòd Spiritus sanctus fecit in natiuitate Filij. Caruit etiam pœna. Et ideo dicitur Christus de Virgine natus, quia nullam pœnam sentij, nec damnatum sustinuit: quia virgo peperit, & post partum virgo permansit. Et in hoc Christus dedit exemplum filijs omnibus, vt nullum damnatum nutricibus, vel progenitoribus suis inferrent.

Ioannes dixit: Passus sub pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & sepultus. Iste articulus pertinet ad humanitatem. Et nota quatuor in hoc articulo, pro quibus, & in quibus, non solum grati esse debemus Redemptori nostro, sed etiam specialiter, in his quatuor ipsum imitari. Christus enim est passus, vt nos patiamur scilicet habendo patientiam in aduersitatibus, & tribulationibus nostris. Christus etiam crucifixus est, vt nos per penitentiam, crucifigamus carnem nostram, cum vitijs, & concupiscentijs. Christus etiam mortuus est scilicet in cruce, vt in cruce penitentij, vsque ad mortem perseueremus. Christus nihilominus sepultus est, vt nos terram nostræ mortalitatis consideremus, & cum cinere nostræ mortalitatis, ad modum carnis salis superbiam condiamus: quia carnes cito putrescunt & corrumpuntur, nisi sale condiantur.

Thomas dixit: Descendit ad inferna. Iste articulus & tertius pertinet ad humanitatem. Descendit autem Christus ad inferos secundum animam, vt extraheret suos de limbo. Nota etiam magnam peruersitatem nostram, quia nos vix volumus sequi Christum ad caelum, quātuncumque sciamus, quòd Christus secutus est hominem vsque ad infernum, scilicet ad eum liberandum.

Iacobus minor dixit: Tertia die resurrexit a mortuis. Iste est quartus articulus, pertinet ad humanitatem. Et nota quòd Christus resurrexit tertia die, vt nos a peccato resurgamus, in tertia die scilicet penitentia: confessione, contritione, & satisfactione.

Philippus dixit: Ascendit ad caelos, sedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis, inde venturus est iudicare viuos, & mortuos. Iste articulus est quintus, pertinet ad humanitatem. Et nota, quòd hæc duo quæ sunt in isto articulo scilicet ascensus Christi ad caelos, & aduentus ad iudicium: magnam fiduciam nobis ingerunt, quia scimus, quòd causam nostram frater noster iudicabit.

Bartholomæus dixit: Credo in Spiritum sanctum, & sanctam Ecclesiam. Idest credo, quòd Spiritus sanctus est in se, & in electis suis, & quòd non solus est sanctus, sed etiam Ecclesiam facit sanctam. Et iste est primus articulus, qui pertinet ad Spiritum sanctum. Et sunt tria in præsentia pertinentia ad Spiritum sanctum & duo in futuro. Primum, quod ad ipsum pertinet in præsentia, est sanctificatio. Nā primus eius articulus, vt diximus, Credo in Spiritum sanctum, & sanctam Ecclesiam. Credo, quòd Spiritus sanctus, qui in se sanctus est, ipse sanctificat Ecclesiam, per gratiam & bonitatem suam, quia ipse bonitas est.

Matthæus dixit: Sanctorum communionem. Iste articulus pertinet in præsentia ad Spiritum sanctum: quia Spiritus sanctus pertinet ad sanctorum communionem, idest vnionem membrorum in corpore Ecclesie ad caput scilicet ad Christum, & alia membra in corpore naturali, idest fidelium adiunice. Sicut spiritus bonus vnit membra in corpore naturali: sic Spiritus sanctus vnit membra spiritualia scilicet fideles in corpore mystico, quòd est Ecclesia. Vnde sensus huius articuli est: Credo sanctorum communionem, idest credo,

credo,

credo, quòd sancti, idest fideles, tamquam vnus corporis Ecclesie membra, communicant, idest, vnuntur sibi, & capiti suo, & hoc per Spiritum sanctum. Et nota, quòd triplex est communio, quàm fideles debent habere adinuicem scilicet communionem vnus corporis: quia faciunt vnum corpus. Et communionem societatis: ex qua societate venit, quòd quilibet, qui est de corpore Ecclesie, partem habet in omnibus bonis, quæ sunt in Ecclesia. Tertia communio est mutua supportationis: quia vnus debet supportare onus alterius, scilicet mala, per patientiam: & bona communicare per elemosynam largitionem. Vnde dicitur: Alter alterius onera portare.

Gala. 9. e

Simon dixit: Remissionem peccatorum, scilicet credo. Iste est tertius articulus, pertinet ad Spiritum sanctum. Per Spiritum sanctum enim qui est benignitas ipsa, in baptismo, & in penitentia remittuntur peccata. Et nota, quòd peccata remittuntur, lauantur, & tolluntur. Remittuntur, quantum ad culpam: lauantur, quantum ad maculam: tolluntur, quantum ad pœnam.

Idem dixit: Carnis resurrectionem. Iste est quartus articulus, pertinet ad Spiritum sanctum in futuro, quantum ad remunerationem corporis. Et nota, quòd in seruitio regis, qui potest reddere, vel restituere equum, si contingat eum mori in bello, potest miles secure exponere eum, pro ipso rege, & duce suo: sic nos equum nostrum, id est corpus proprium, secure possumus exponere pro Christo: quia ipse potest equum reddere, id est corpus restituere, id est resuscitare.

Matthias dixit: Vitam æternam. Amen. Iste enim est quintus, & vltimus articulus, pertinet ad Spiritum sanctum in futuro, quantum ad remunerationem animæ, vel etiam vniuersæ. Et nota quòd quia si sollicitus est homo, ad prouidendum huic miseræ vite transitorie: multo magis debet esse sollicitus ad prouidendum illi vitæ, quæ nunquam poterit finem habere. Vnde sciendum est, quòd, tribus modis prouidetur huic temporali vitæ scilicet mendicando, laborando, & matuum accipiendo. Ibi enim non est locus mendicandi, sicut patet de diuite epulone, qui voluit mendicare guttam aquæ, & non potuit obtinere, vt habetur in Luca. Ibi etiam non est locus laborandi. Ideo dicitur: Venit nox, quando nemo potest operari. Ibi nihilominus non est locus murtium accipiendi, vel emendi, vt patet de saturo virginibus, quæ voluerunt mutuo habere, & vel emere oleum, & non potuerunt habere. Et ita, qui non vult, hic prouidere per bona opera, egestatem æternam patietur in illa vita æterna. Ideo dicit Saluator: Primum querite regnum Dei, & iustitiam eius, & hæc omnia adijciuntur vobis, &c.

Luc. 16. e

Ioan. 9. a

Mat. 25. a

Mat. 6. d

Mag. lib. 3. sent. d. 26. in prin.

Spei. comparationes.

Proh. 11. d

Hebr. 17. a

De spe. Cap. 4.

Pes est futuræ beatitudinis certa expectatio, ex Dei gratia, & ex meritis proueniens: vt habetur in libro tertio sententiarum. De spe nota præcipue tria scilicet typum comparationis, setum generationis, & fructum operationis.

Primo ergo spes comparatur tribus, est enim sicut columna domum firmans: sicut galea caput armans, & sicut anchora nauem seruans. Spes itaque est sicut columna, quæ domum sustentat. Nam columna debet esse solida, & de forti ligno, non fragilis, & vacua, vt arundo: sic spes, quæ est in Deo, quia est solida, est quasi de forti ligno, & facit ædificium solidum: sed spes, quæ est in mundo, est fragilis & vacua, & quasi de arundine, & ideo facit ædificium ruinofum. Nam dicitur: Qui confidit in diuitijs suis, corruet. Sic superuacua & fragilis spes, & fiducia annorum, & amicorum: quia dicitur: Maledictus homo, qui confidit in homine, & ponit carnem suam, idest carnalem hominem, brachium suum, id est fiduciam vel auxilium,

S. Bon. To. 6.

quod est in solo Deo collocandum. Spes etiam est sicut galea. Nam sicut galea est munimentum capitis: sic spes est armatura intentionis. Vnde dicit Apostolus: Induite galeam spem salutis. Spes nihilominus est sicut anchora. Nam sicut anchora seruat nauem contra procelas fluctuum: sic spes mentem contra tentationis impulsum. Et ideo dicitur: Confugiamus ad tenendam propostam spem, quam sicut anchoram animæ habemus tutam & firmam.

1. Thes. 5. a

Hebr. 6. d

Item spes tribus alijs comparatur. Est enim sicut arbor fructuosa, sicut gemma pretiosa, & sicut mola virtuosa. Spes ergo est sicut arbor fructuosa. Nā sicut arbor profert vberes fructus, quæ habet irriguū aquarum viuientium: sic spes profert fructus bonorum operum, quæ sita est, & plantata iuxta irriguam aquarum. Vnde dicitur: Ego autem sicut oliua fructifera in domo Dei, speraui in misericordia Dei mei. Spes enim est sicut margarita, vel gemma. Nam sicut gemma est gratia: sic spes est Deo placita. Sicut gemma habet valorem magnum: sic spes facit hominem pretiosum. Et sicut gemma est perlucida: sic spes est quodammodo diaphana, quia per eam videntur, & sperantur loca cælestia. De ipsa dicitur: Gemma gratissima expectatio præstolantis. Spes nihilominus est sicut mola. Et nota, quòd duæ sunt molæ spirituales scilicet timor supplicij, & spes præmij. Timor est mola superior, quæ premit animam, ne euascat per elationem. Spes est mola inferior, quæ animam sustinet, ne deficiat per desperationem. Ictas duas molas debet penitens coniungere, sicut Dauid, qui dicebat: Ab altitudine diei scilicet a die iudicij timebo, ecce mola superior. Ego vero in te sperabo, ecce mola inferior. Vnde vna sine altera non valet. Et ideo in figura huius dicitur: Non accipies loco pignoris, inferiorem & superiorem molam, id est spem & timorem non subtrahas peccatori. & inter istas duas molas, sit optima molitura tritici, id est perfecta contritio peccati.

Psal. 51. a

Prou. 17. b

Psal. 55. a

Deu. 24. b

De prudentia. Cap. 5.

Prudentia est appetendum rerū, fugiendumque scientia, vt dicit Tullius in libro de officijs. De prudentia nota specialiter tria scilicet typum decentissimum, actum vtilissimum, & partem nobilissimum.

Habet autem prudentia typum multiplicem, & elegantem Comparatur autem specialiter tribus scilicet: affessori iudicij, quattuor etiam minimis, & astutæ serpentis. Prudentia quidem, est sicut affessor iudicij, vel regis. Nam sicut affessor iudicando dirigit iudicem, vel regem: sic prudentia rationem. Sicut affessor absente, interdum peruenitur iudicium regis: sic cum absit prudentia, peruenitur iudicium rationis. Vnde dicitur in Prouerbis: Dux indigens prudentia, multos opprimet per calumniam. Prudentia etiā comparatur quattuor minimis terræ, & ipsa sunt sapientiora sapientibus scilicet formica, lepisculus, stellio, vel lacertus, & locusta. Nam & prudens dicitur formica, ratione prudentie. Et nota, quòd formica habet decem laudabilia, & a viris prudentibus imitanda. Formica est animal paruum, vel modicum, in quo laudatur humilitas. Grano pacitur, in quo docetur honestas. Socios adiuvat, in quo laudatur charitas. Sollicita est, in quo laudatur prudentia. Numquam est otiosa, in quo commendatur occupatio. Grana detroncat, ne germinent, vel putrescant, in quo monstratur carnis afflictio. Tempore imbris grana abscondit, in quo docetur fuga tentationis. Tempore sereno granum solit exponit, in quo laudatur virtus orationis. Ponderat maius quam ipsa sit, in quo monstratur zelus compassionis. De ipsa dicitur prouerbum: O piger, vade ad formicam, & discce sapientiam, quæ cum non habet ducem, nec præceptorum, nec principem, parat in aestate, & congregat in messe cibū sibi, scilicet in messe gratiæ, cibum gloriæ sempiternæ. Item prudentia comparatur

Prudentia tribus comparatur.

Formicæ prudentia.

Prou. 28. e

Prou. 30. d

Formicæ prudentia.

Prou. 6. a

Dd 2 paratur

paratur lepufculo ratione confidentiæ quam homo prudens habet solum in Deo. Sicut lepufculus locat in petra cubile suum, vt dicitur in Pronerbijs: ita homo in Christo. Petra autem erat Christus, vt dicit Apostolus. Prudentia etiam comparatur stellioni. Nam stellio, vel lacertus, quia alas non habet, vnguis, vel manibus vitur, qui diligentia operationis laudatur. Nam in viro prudente, diligentia in operatione, supplet defectum naturæ. Prudens nihilominus comparatur locustæ. Nam sicut locustæ habet volatum reciduum, volat enim ad alta, & statim cadit in ima: sic prudens volat ad alta per desiderium patriæ celestis, & cadit ad ima per considerationem propriæ fragilitatis, iuxta illud: Ascendit vsque ad cælos, & descendit vsque ad abyffos. Prudentia tertio comparatur astutia serpentis, Et nota, quod quinque astutis vitur serpens, quas vir prudens imitatur. Prima astutia serpentis, est custodia capitis. nam caput summe custodit, pro quo seruando, totum corpus exponit: sic sancti Christum, qui est caput nostrum, summe custodiunt, & pro ipso omnia alia exponunt, sicut Apostolus, qui dicebat: Quæ mihi fuerunt lucta, hæc arbitratus sum propter Christum detrimenta. Secunda astutia serpentis, est depositio pellis, ponit enim se in arcto foramine, vbi renouatur, deposita veteri pelle: sic sancti in arcto patientiæ, seipsos incarcerant, vt veterem conuersationem deponant, sicut monet Apostolus: Depone vobis secundum pristinam conuersationem, veterem hominem, qui corrumpitur secundum desideria erroris. Tertia astutia serpentis, est delusio incantatoris. Deludit enim incantatorem, obtundendo vnam aurem cum terra, & aliam cum cauda, vt dicitur: Sicut aspidis surdæ, & obturantis aures suas: sic viri sancti & prudentes, deludunt incantatorem, id est tentationem diaboli, quia vnam aurem obturant cauda, id est memoria mortis, iuxta illud: Memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis: & aliam obturant terra, id est consideratione propriæ fragilitatis, quia dicitur: Puluis es, & in puluerem reuertentis. Quarta astutia serpentis, est insidiatio pedis, insidiatur enim calcaneo, non capiti: sic viri sancti sperant desideria carnis, attendentes, quis finis delectationis, scilicet mors immortalis, vel infernalis, iuxta illud: Finitis illorum mors. Quinta astutia serpentis, est fuga mulieris. Nam sicut propter inimicitias eius fugit, & latitat sub spinis: sic etiam viri sancti propter inimicitias fornicationis, fugiunt confortium mulierum, & latitant sub spinis penitentiarum, secundum consilium Apostoli: Fugite fornicationem. Ad imitandas istas serpentis astutias dicit Saluator: Estote prudentes sicut serpentes, quas habent cum mulierem fugiant & latitant. Et ne serpentis astutia fiat virulenta, temperat eam simplicitas columbina, vnde addit: Et simplices sicut columbæ.

De Temperantia. Cap. VI.

Temperantia est nihil appetere vnde sit penitendū, in nullo modum vel legem excedere, sub iugo rationis cupiditatem domare, vt ait Macrobius. De temperantia nota specialiter tria, scilicet eius typum nobilem, eius partum fertilem, & eius actum vtilem. Habet autem temperantia typum multiplicem, vel figuram. Comparatur autem temperantia specialiter tribus, scilicet freno quo equus regitur, byffo quo caro tegitur, & muro quo castum cingitur. Est itaque temperantia, sicut frenum equum regens. Nam sicut a fessore, mediante freno ducitur equus: sic caro a spiritu, freno temperantiæ gubernatur. Maxime enim frenandus est equus iuxta aquam, iuxta ignem, iuxta præcipitium. Frenum temperantiæ necessarium est carni, contra aquam transitorie delectationis, contra ignem concupiscentiæ carnalis, & contra præcipitium eternæ damnationis. De hoc freno dicit Apostolus: Sobrie

& iuste & pie viuamus in hoc seculo. Nam quilibet debet viuere sobrie quantum ad seipsum, iuste quantum ad proximum, pie quantum ad Deum. Est etiam temperantia sicut byffus carnem tegens. Nam byffus, vt dicit Papias, est genus lini candidissimi, quod crescit in Aegypto, & inde fit tela, quæ vulgo dicitur serica. De hac tela byffina fit camisia nobilis & delicata, per quam figuratur castitas & temperantia. Et sicut ista camisia nobilis est immediate carni contigua, & coniuncta: sic castitas, & temperantia, est carni præcipue necessaria, & ei inseparabiliter coniungenda. Et ideo dicitur de muliere forti: Byffus & purpura indumentum eius. In byffo figuratur castitas, quæ est præcipuum ornamentum mentis: in purpura figuratur temperantia, quæ est sicut auriphrygium, vesti appositum ad decorem. Est nihilominus temperantia sicut murus castrum cingens. Nam sicut castrum muratur præcipue ab ea parte, quæ magis est infirma: sic temperantia munit castrum hominis ex parte magis infirma, scilicet ex parte corporis. Dicit enim Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma. Item temperantia, est quidam honor Deo assimilians, quidam valor mentem magnificans, & quidam dolor hostem mortificans. Est enim temperantia honor quidam Deo assimilians. Deus enim est Spiritus, vt dicitur in Ioanne. Temperantia vero, est quasi nutrix spiritualis, quæ ablaçtat filios Dei, & facit de carnalibus spirituales, & sic assimilat Deo iuxta illud: Incorruptio facit proximum Deo. Est enim temperantia valor quidam, mentem magnificans. Nam sicut valor magnificat aurum: sic temperantia magnificat & impreuabilem facit hominem temperatum & castum, quia dicitur: Non est digna ponderatio animæ continentis. Est igitur temperantia dolor quidam, hostem mortificans. Diabolus enim libenter quiescit & dormit in locis humilibus, id est voluptuosis hominibus, vt dicitur in Iob. Temperantia vero ponit ipsum in arido penitentiarum, vbi non inuenit requiem: & sic interficit, vel fugat hostem, quia dicitur: Cum imundus spiritus exierit ab homine, ambulat per loca arida, quærens requiem, & non inuenit. Loca arida sunt homines sobrii: in quibus requiem non inuenit. Quia in talibus non sternit lectum voluptuosum peccati.

De Fortitudine. Cap. VII.

Fortitudo est firmitas animi contra molesta sæculi, vt dicit Glossa super Mattheum. De fortitudine nota specialiter tria, scilicet typum valde pulchrum, partum valde dignum, & fructum valde bonum. Primo igitur virtus fortitudinis, habet typum multiplicem, & similitudinem elegantem. Comparatur autem specialiter tribus, scilicet fornaci, quæ probat aurum: radici, quæ portat lignum: & lorice, quæ verrat ictum. Est itaque fortitudo sicut fornax, autem probans. Nam sicut fornax reddit aurum lucidum: sic fortitudinis virtus, facit hominem honestum & decorum. Nam de talibus dicitur: Fortitudo, & decor indumentum eius. Et sicut fornax, quædam metalla reddit solida, & quædam liquida: sic virtus fortitudinis, corda facit nunc solida contra tentationem, nunc liquida per compassionem, nunc rorida per deuotionem. Nam dicitur: Anima mea liquefacta est, dilectus meus locutus est. Et sicut in fornace magnus flatus folium, & magnum ignis, incendium: sic ignis fortitudinis, solum est in illis, in quibus est flatus diuinæ inspirationis, & vehemens incendium charitatis. Et in figura huius aduentus Spiritus sancti super Apostolos, vbi fuit eis datus ad robur spiritualis virtutis, fuit tamquam adueniens spiritus vehemens, vt dicitur in Actibus Apostolorum. Est etiam fortitudo sicut radix lignum, vel arborem portans. Nam sicut radix portat pondus arboris, & frondes, flores, fructus & folia: sic virtus fortitudinis, sustinet omnia bona opera, & merita nostra. Vnde dicitur: Confortare, & esto robustus. Est nihilominus fortitudo sicut thorax, vel lorica

rica ictum vetans. Nam sicut thorax, vel lorica, feruat corpus ab ictu gladij: sic virtus fortitudinis custodit animam a tentatione diaboli, & cuiuscumque aduersarij. Totus enim mundus non concernit vnum hominem, in quo est fortitudo Dei, sicut patet, quod puelle virgines, puta, Catherina, Cecilia, Agnes, Lucia, Agatha, Barbara, beata Clara, & ceteræ virgines, reges, & tyrannos, & omnia tormentorum genera superabant. Nec mirum, quia fortitudo illa non hominis, sed Dei erat. Vnde dicitur: De cælo fortitudo est. Item fortitudo tribus alijs comparatur, scilicet virgæ, quæ non incuruatur: ferro, quod non superatur: & petræ, quæ non perforatur. Est itaque fortitudo similis virgæ inflexibilis, & talis virga vel baculus est valde necessarius ambulanti, & certantibus, & laborantibus: sic fortitudo, est quasi baculus & virga inflexibilis, quæ valde est necessaria quia locus, in quo sumus, est locus certaminis, locus itineris, & locus laboris. Et hæc tria hominum genera indigent specia-liter baculo vel virga. Ideo dicitur: Virga tua & baculus tuus ipsa me consolata sunt. Est etiam fortitudo similis ferro indomabili. Nam sicut ferrum non domatur, sed comminuit, & domat omnia metalla, vt dicitur in Daniele: sic viri fortes morti possunt, vinci vero non possunt: immo ipsi omnia aduersa, & prospera vincunt, & quod plus est, regnum calorum violenter rapiunt. Nam violenti rapiunt illud, vt dicitur in Mattheo. Est nihilominus fortitudo similis petræ infrangibili, qualis est Adamas. Nam sicut qui Adamantem percudit, ipse magis percuditur: sic qui virum fortem molestat, magis læditur, quam lædit. Et sicut Adamas non frangitur violentia: ita vir fortis nulla frangitur impatentia. Et sicut Adamas scinditur sanguine hirci: sic vir fortis memoria passionis Christi. Propter ista de viro forti dicitur: Vt Adamantem & vt silicem dedi faciem tuam.

De Iustitia. Cap. VIII.

Iustitia est virtus, sua vnicuique tribuens, vt dicit Augustinus de libero arbitrio. Iustitia est rectitudo voluntatis propter se seruata, vt ait Anselmus. De iustitia nota specialiter tria, scilicet typi figuralis elegantia, partus filialis abundantiam, & actus virtualis efficaciam. Primo ergo iustitia typum habet multiplicem, & figuram valde elegantem. Comparatur enim tribus specialiter, sicut recta semita, sicut recta regula, & sicut recta linea. Est autem iustitia sicut recta semita. Nam sicut illa est rectissima viarum: sic per viam iustitiæ citius peruenitur ad brauium sempiternum: immo omnis alia via est denium. Nam dicitur in Psalmo: Errare fecit eos in inuio, & non in via. Vnde dicitur tibi de iustis: Deduxit eos in viam, vt irent in ciuitatem habitacionis. De iniustis vero dicitur alibi: In circuitu impij ambulat. Est etiam iustitia sicut recta regula. Nam sicut recta regula est rectissima mensurarum, sic iustitia est optima mensuratum, & certissima mensura ad donum operandum. Hæc est enim regula diuina, quæ dirigit opera nostra. Vnde dicitur: Dominus diligit iustos. Et sapiens ait: Qui sequitur iustitiam, diligit a Domino. Est nihilominus iustitia sicut recta linea. Sicut enim recta linea est pulcherrima linearum, vt dicit Philosophus: sic iustitiæ rectitudo facit hominem, in intentione & conuersatione pulcherrimum & decorum. Nam sicut statura humani corporis, est pulchrior inter omnes, quia est recta ad cælum: sic statura cordis est pulcherrima, cum per iustitiam est recta ad Deum. Vnde sponse dicitur: Statura tua assimilata est palmæ. De hac rectitudine dicitur: Solummodo hoc inueni, quod Deus fecit hominem rectum. Item iustitia multum proprie tribus alijs comparatur. Nota, quod triplex est iustitia: generalis, quæ dirigit hominem in omni bono, a qua dicitur homo factus bonus: iudicialis, quæ corrigit, vel coercet ab omni

animalo, & ista corrigit delicta propria vel aliena: cardinalis, vel moralis, quæ reddit vnicuique proprium bonum. Est itaque iustitia, sicut gemma in serio aureo, sicut stella in polo artico, & sicut dea in nostro microcosmo. Est igitur iustitia sicut gemma in serio aureo. Nam sicut gemma ferti aurei est ornamentum, quia totum sertum ornat, & facit pretiosum: sic etiam sertum aureum dicitur gratia, eo quod in illa, & per illam coronantur opera nostra bona. Nam etiam opera bona, quæ ferent extra gratiam, nunquam coronâ mererentur. In hac corona aurea, vel serio aureo, insertæ sunt quattuor gemmæ valde pretiosæ, vel quattuor virtutes principales, scilicet prudentia, temperantia, fortitudo, & iustitia. Gemma prudentiæ ponitur in anteriori parte coronæ, quia ad prudentiam pertinet, non solum præsentia disponere imo & futura præuidere. Gemma temperantiæ locatur a dextris, quia temperantia facit hominem iustum, & sobrium in dextera prosperitatis. Gemma fortitudinis inseritur a sinistris, quia fortitudo facit hominem robustum in sinistra aduersitatis. Gemma vero iustitiæ incastratur in posteriori parte, sicut episcopus in fine processions, sicut rex in fine aciei, sicut nauta vel gubernator in cauda nauis, sicut sententia iusta profertur in fine cause, sicut etiam post laborem certaminis, datur victori corona triumphalis. Vnde ab ista, tamquam a principali gemma denominatur corona. Dicit enim Apostolus: Reposita est mihi corona iustitiæ. Aurifex in cuius aurificina fabricatur hæc pretiosa corona, est sapientia increata. De qua dicitur: Sobrietatem & prudentiam docet, & iustitiam, & virtutem, id est fortitudinem, in quibus nihil vtilius est in vita hominibus. Istæ quattuor virtutes, vt dictum est, tamquam quattuor gemmæ pretiosæ, in aureo serio gratiæ sunt incastratæ.

Est etiam iustitia sicut stella Artici poli. Nam circa ipsam voluitur cælum, & sicut ipsa non mutat locum: sic volubilitas vite nostræ, mira volubilitate vertitur, iustitia vero nullo accidente mutatur. Si quidem vita nostra tota est volubilis sicut rota: tunc enim hominem eleuat honore, quem paulo post humiliando occultat, iuxta illud: Ascendunt vsque ad cælos, & ceciderunt. Interdum et conuersio hominem humilitate deprimunt, quem postea ad honores attollit, quia dicitur: Suscitant a terra inopem, & de stercore, & cetera. Quandoque hominem a læua mutat in dexteram, scilicet ab aduersis in prospera: interdum a dextris in læuam, id est a prosperis in aduersa, iuxta illud quod Abram dixit ad Loth: Si ad sinistram ieris, ego dexteram tenebo: si tu dexteram elegeris, ego ad sinistram pergam. Sed vir iustus in omnibus his, semper manet immobilis. Nam ipsum humilitas non deprimat, ipsum honor non ambit, ipsum aduersitas non frangit. Vnde dicitur: Qui facit hæc, non monebitur in æternum. Est nihilominus iustitia sicut dea nostri microcosmi, id est minoris, & inferioris mundi. Sicut enim Deus in suo megacosmo vel maiori mundo, disponit omnia in numero, pondere & mensura, vt dicitur in libro Sapientiæ: Sic iustitia in suo microcosmo præsidens, tamquam Deus, facit, vt in omnibus meritis, & operibus nostris, sit numerus bonæ operationis, pondus sanctæ affectionis, & mensura intentionis. Vnde isti deæ nobilissimæ sacrificium iustitiæ debemus offerre, sicut dicitur in Psalmo: Sacrificate sacrificium iustitiæ.

DIÆTÆ SALVTIS.

TITVLVS SEXTVS.

De septem donis Spiritus sancti.

TITVLI HVIVS CAPITA.

De dono timoris.	Cap. I.
De dono consilij.	Cap. II.
De dono intellectus.	Cap. III.
De dono sapientia.	Cap. IV.

De dono timoris. Cap. I.

POST tractatum de virtutibus sequitur de donis Spiritus sancti. Et hæc est quinta diætæ salutis, scilicet a virtutibus ad dona Spiritus sancti peruenire: quia, sicut diximus, virtutes docent recte operari, sed dona expedite. Cum autem sint septem dona Spiritus sancti, quæ scilicet enumerantur, scilicet spiritus sapientia & intellectus, consilij & fortitudinis, scientia & pietatis & timoris Domini, A sapientia autem non peruenitur ad timorem Domini, sed potius a timore ad sapientiam, tamquam ab inferiori gradu ad superiorem, iuxta illud quod dicitur: Initium sapientia timor Domini. Ideo de timore Domini, nota specialiter tria, scilicet quàm multipliciter figuratur, quàm virtualiter operatur, & quàm rationabiliter mercatur.

Timoris Domini similitudines. Primo ergo, timor Domini habet multiplices figuras elegantes, & comparationes conuenientes. Comparatur autem specialiter tribus. Est enim timor Domini, sicut ostiarius custodiens ingressum, sicut iustitarius puniens malefium, sicut terrarius, & speculator euigilans exercitum. Primo ergo timor Domini est sicut bonus ostiarius, qui diligenter custodit ostium cordis, ne intret inimicus, id est diabolus. Et sicut ostiarius tendit baculum, vel gladium ad timorem intrantium: sic timor Dei, ne permittamus diabolum ad cor intrare, portat clauem pœnæ æternæ, gladium ex vtraque parte acutum, scilicet equitatem diuinæ sententiæ, quæ condemnabit improbos in anima & corpore. Vnde dicitur: Time te, qui potest corpus, & animam perdere in gehennam. Secundo timor Domini est sicut bonus iustitarius, qui perimit maleficos & suspendit. Nam sicut illi, qui tenent iustitiam, ponunt in montibus & locis patentibus, patibulum, vel furcas ad expaumentaculum latronum: ita timor Domini ponitur in corde hominis, propter expaumentaculum peccatorum. Et sicut iste iustitarius crucifigit latronem: sic timor Domini nititur crucifigere carnem, tamquam pessimum animæ latronem. Vnde dicitur: Confige timore tuo carnes meas. Tertio timor Domini est sicut bonus terrarius, vel speculator, qui euigilat exercitum. Nam sicut speculator, tempore belli maxime, non finit dormire milites: sic timor Domini, cum sit modo tempus belli & guerræ: mortalis contra carnem, mundum, & diabolum, non permittit dormire spiritum, per delectationem vel consensum. Vnde dicitur: Beatus est homo, qui semper est pauidus. Non solum autem tempore belli debet homo esse pauidus, immo etiam tempore pacis debet esse timorosus, sicut videmus, quod magni reges, & sapientes,

A quamuis actu non sit guerra, muniunt tamen & custodiunt castra sua. De incautus dicit Apostolus: Cum dixerint: Pax & securitas, tunc repentinus superueniet interitus. Et Ecclesiastes: Qui timer Deum nihil negligit, quia nec bonum, nec malum: quia per timorem Domini malum euitat, tamquam nocium, & bonum formidat, & nescit si est gratum. Vnde dicit Iob: Verebar omnia opera, sciens quia non parces delinquenti, maxime autem tempore guerræ. Iste vigil vel speculator mandat custodiri portas sensuum, quia ibi est quasi totum periculum. Sicut ad litteram illi, qui sunt in munitione summe custodiunt portas, cum videntur castrum ab hostibus obsessum: sic spirituales viri, qui habent timorem Dei, custodiunt portas, scilicet quinque sensuum, ne intrent inimici, timentes, quod dicitur: Ascendit mors per fenestras nostras.

B castrum ab hostibus obsessum: sic spirituales viri, qui habent timorem Dei, custodiunt portas, scilicet quinque sensuum, ne intrent inimici, timentes, quod dicitur: Ascendit mors per fenestras nostras. Item timor Domini alijs tribus comparatur, est enim sicut medicina infirmorum, sicut disciplina puerorum, & sicut officina religiosorum. Primo igitur, timor Domini est sicut infirmorum medicina. Nam sicut medicina bene temperata repellit omnes morbos nocuos, & omnes nocuos humores: sic timor Dei omne peccatum, & omnes peccati occasiones expellit, sanguinem luxuria, fleum, acedia, & melancholiam iræ, & coleram superbia. Vnde dicitur: Timor Domini expellit peccatum. Secundo timor Domini est sicut puerorum disciplina. Nam sicut virga disciplina castigatur puer, instruitur, & informatur: sic per timorem Domini omnis motus sensualis, & puerilis, sub isto prædago ad rationem reducit, & puerilis extripatur, iuxta illud, quod dicit Sapiens: Stultitia colligata est in corde pueri, & virga disciplina fugabit eam. Et nota quod secundum Bedam quattuor mala sunt propter peccatum nobis iniuncta, & nobis colligata, quæ sunt omnis mali & peccati materia, scilicet impotentia, ignorantia, concupiscentia, & malitia. Vnde quidam peccant ex impotentia, & isti parum peccant, & maximam habent excusationem, nisi illa impotentia per culpam eorum sit introducta. Alij peccant ex ignorantia, & isti plus peccant, & minorem habent excusationem, quia ex ignorantia non excusantur a toto, sed a tanto: maxime si sit ignorantia affectata, quæ non excusat, sed peccatum aggrauat, & augmentat. Vnde de hoc dicit Ambrosius: Si ignoras, grauissime peccas. Alij sunt, qui peccant ex concupiscentia, & isti plus peccant, & quasi nullam habent excusationem, maxime si sit deliberata. Alij sunt, qui peccant ex malitia, & certa scientia, & isti maxime peccant, & nullam habent excusationem, immo tales dicuntur peccare in Spiritum sanctum: quia Spiritui sancto bonitas, quæ est malitiæ contraria, appropriatur.

Sciendum est autem, vel notandum diligenter, quod sex sunt peccata in Spiritum sanctum, scilicet impugnatio veritatis agnita, inuidia fraternæ gratiæ, præsumptio de impunitate, obstinatio, desperatio, & finalis impenitentia. Et ista sunt sex blasphemia in Spiritum sanctum, quæ non remittuntur in hoc sæculo, nec in futuro, vt dicitur in Mattheo. Tertio timor Domini, est sicut officina religiosorum, maxime est sicut quoddam capitulum, quod est factum præcipue ad culpam correctionem. Nam sicut in capitulo increpatur, & recognoscitur, & punitur culpa: ita in hoc capitulo timoris Dei, corriguntur peccata, quia vt dicitur in Prouerbis: Timor Domini odit malum. Et sicut religio nulla esset, si correctio capituli deficeret: sic si timor in capitulo cordis non esset, totum veritatis ædificium deperiret. quia dicitur in Ecclesiastico: Si non in timore Domini teneris instanter, cito subuertetur domus tua. Et nota, quod in Dei capitulo, culpabilis quatuor facit. Primo genu flectit, secundo culpam recognoscit, tertio spoliatur se & vestem deponit, quarto disciplinam accipit: sic timor Domini, facit primo hominem penitentem humiliter genuflectere, quia dicitur in Isaia: Mihî curuabitur

bitur omne genu. Secundo facit humiliter culpam propriam recognoscere, sicut Dauid qui dicebat: Quoniam iniquitatem meam ego cognosco. Tertio facit hominem veterem, sicut vestem turpem spoliare, sicut Apostolus dicit: Expoliantes vos veterem hominem cum actibus suis, veterem conuersationem cum vitijs, & concupiscentijs. Quarto facit hominem disciplinam accipere, id est carnem lasciuam macerare & castigare, sicut Apostolus faciebat, qui dicebat: Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo.

Item timor Domini, est speciosus sicut hortus, virtuosus sicut ventus, & pretiosus sicut thesaurus. Primo timor Domini est valde speciosus, instar horri paradisi. Habet enim amœnitatem sicut paradisi, dulcedinem, & delectationem. Vnde in Psalmo: Quam magna multitudo dulcedinis tuæ Domine, quam abscondisti timentibus te. Habet fertilitatem & vberitatem sicut paradisi, sicut dicit idem Psalmista: Non est inopia timentibus eum. Habet nihilominus securitatem sicut paradisi. Vnde dicitur in Ecclesiastico: Qui timet Deum, nihil trepidabit. Et Philosophus: Qui timet Deum, omnia timent eum, qui vero non timet Deum, timet omnia. Vnde Cain perpetrato homicidio fratris, statim habuit caput tremulum, & ait: Omnis qui viderit me, occidet me, vt dicitur in Genesi. Igitur timor Domini propter amœnitatem, vberitatem, & securitatem est sicut hortus conclusus vt dicitur in Cantica. Est etiam sicut paradisi, vt dicitur in Ecclesiastico: Timor Domini sicut paradisi benedictionis.

Secundo timor Domini est sicut ventus virtuosus, & specialiter sicut ventus aquilonaris. Nam sicut ventus aquilonaris pluuia dissipat, nubes fugat, aerem serenat, reptilia exterminat, & aquam congelat: ita timor Domini dissipat pluuia carnalium delectationum, fugat nubes carnalium imaginationum, serenat mentem per amorem puritatis, exterminat reptilia, id est mortificat vitia carnis, congelat aquas, id est restringit fluxum mundanæ prosperitatis: ita vt possit homo timens Deum ambulare super aquam, sicut Petrus de quo legitur in Mattheo. Iste est ventus de quo dicitur in Daniele: Angelus Domini feci: medium fornacis, quasi ventum roris flantem: quia fornax omnium desideriorum carnalium temperatur, & refrigeratur per Dei timorem.

Tertio timor Domini est pretiosus sicut thesaurus. Nam sicut thesaurus qui est res pretiosa, facit hominem semper sollicitum de custodia: sic timor Dei de se, & virtutibus semper est sollicitus, & de Dei gratia cum habetur: de perdita vt recuperetur: & de recuperata vt a reciduo conferuetur. Vnde dicit Bernardus super Cantica: Cum adest gratia, time ne indigne opereris ex ea. Amplius time subtracta gratia, quod relinquit te custodia tua. Si redierit gratia, multo amplius timentum, ne forte contingat pati reciduum. Recidiuare enim quàm cadere peius est, quia dicitur in Ioanne: Ecce iam sanus factus es, noli amplius peccare, ne deterius aliquid tibi contingat. Iste igitur thesaurus est pretiosus, & ideo summe custodiendus. Vnde dicitur in Isaia: Timor Domini ipse thesaurus eius.

Secundo timor Domini virtualiter operatur. Vnde nota, quod timor Domini habet septem nobiles effectus. Primo namque timor Domini curat hominem a culpa perpetrata: est enim sufficiens medicina contra peccata. Et nota, quod sicut medicus sapiens volens purgare ægrotum, primo dat sirupum præparatum, postea potionem, vel antidotum purgatum: sic timor Domini instar sirupij, præparat peccatorem generando attritionem, iuxta illud Ecclesiastici: Qui timet Deum, præparabunt corda sua. Secundo instar antidoti, purgat omnes peccati feces, generando perfectam contritionem, quia dicitur in Ecclesiastico: Timor Domini expellit peccatum. Et est differentia inter contritionem, & attritionem: quia attritio est dolor de pec-

cato, non tamen perfectus, quia adhuc est in proposito peccandi de futuro.

Secundo timor Dei custodit hominem a culpa futura. Sicut enim sapiens medicus infirmo quem habet in cura, nõ solum dat antidotum ad expellendum morbum, sed etiam ministrat curam aliquod electuarium contra reciduum: sic timor Dei instar electuarij conferuatiui, custodit hominem ab omni peccato reciduo. Vnde dicitur in Exodo: Vt probaret vos venit Dominus, & vt timor illius esset in vobis, & non peccaretis.

Tertio timor Domini abijcit temporalia, vel terrena, quæ sunt sæpe peccandi materia. Sicut enim videmus, quod nauæ videntes naufragium imminere, merces quæ sunt in nauj proiciunt in mari, vt euadant periculum naufragij: sic timor Domini bona temporalia facit abijcere, vt possit ab æterno naufragio liberare. Et propterea dicebat Iob: Semper quasi tumentes super me fluctus timui Deum, & pondus eius ferre non potui.

Quarto timor Domini contemnit, & sustinet temporalia mala, vt euadat æterna. Nam sicut infirmus sustinet cauteriũ, & aduersionem, vt possit euadere mortem: ita timor Domini facit sustinere cauterium temporalis vitæ, vt possit homo euadere mortem, vel supplicium mortis æternæ. Vnde in Ecclesiastico dicitur: Time Domini, non occurrent mala, & cetera.

Quinto timor Domini gratiam & bona opera introducit. Sicut enim seta introducit filum: sic timor Domini gratiam & omne bonum, iuxta illud: Initium sapientiæ timor Domini.

Sexto timor Domini super omnia facit fugere, & euadere supplicium gehennæ. Vadit enim ad infernum, in dimidio dierum, vt non vadat in fine dierum, sicut Ezechias, qui dicebat: Ego dixi, in dimidio dierum meorum vadam ad portas inferi. Facit etiam alas ad melius fugiendum, vt dicit Poeta: Pedibus timor addit alas. Sicut videmus, quod lepus fugiens lepatorium, præ timore videtur volare, & alas habere. Timor etiam facit hominem montes & colles transire, vt possit diabolum fugere, & inferni præcipitium cauere, quia dicitur in Isaia: Tunc saliet sicut ceruus claudus.

Septimo timor Domini meretur stipendium vitæ æternæ, hominem namque humiliat, & sic secundum regulam Saluatoris, ad gloriam exaltat: quia qui se humiliat exaltabitur. Et ideo dicitur in Prouerbis: Humilem spiritum suscipiet gloria.

TIMOR Domini multipliciter variatur. Vnde nota, quod sunt sex species timoris, scilicet, timor naturalis, mundanus, humanus, ferulis, initialis, & filialis. Primus igitur est naturalis, scilicet quando homo naturaliter timet mortem, & omne quod est sibi nocuum. Iste timor naturæ non est meritorius, nec demeritorius, quia non subest libero arbitrio. Hoc timore Christus timuit mori, sicut dicitur in Marco: Cœpit Iesus pauere, & tædere.

Secundus timor dicitur mundanus, scilicet quando aliquis nimis timet de rebus transitorijs, vel de rebus mundanis, vel temporalibus perdendis. Isto timore timuerunt Iudæi, qui occiderunt Christum, ne perderent locum suum, vt dicitur in Ioanne: Si dimittimus eum sic, omnes credent in eum, & venient Romani, & tollent locum nostrum, & gentem nostram.

Tertius timor dicitur humanus, scilicet cum aliquis plus debito timet de corpore suo. Iste timor prohibetur in Mattheo: Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere. Iste timor aliquando est veniale peccatum, vt quando est citta Deum, aliquando mortale peccatum, vt quando est supra Deum, qualis fuit in Petro, quando negauit Christum, ne perderet corpus suum.

Quartus timor est ferulis, cum aliquis timet peccare, &

Psal. 50. a
Col. 3. b
1. Cor. 9. d
Psal. 30. c
Psal. 33. c
Eccli. 34. b
Gen. 4. b
Cant. 4. d
Eccli. 40. d
Mat. 14. d
Dan. 3. d
Bern. super Cant. ser. 54. post med. aium.
Ioan. 5. b
Isa. 33. a
Eccli. 2. d
Eccli. 1. c

1. Thes. 5. a
Eccles. 7. e
Iob 9. e
Ier. 9. f
Eccli. 1. e
Prou. 22. g
Exo. 20. d
Iob 31. c
Eccli. 33. a
Eccli. 1. b
Isa. 38. a
Isa. 35. b
Luc. 14. c
Prou. 29. d
Sex species timoris.
Mar. 14. d
Ioan. 11. f
Mat. 10. e

re, & abstinet se a peccato timore gehennæ, habet ta-
men voluntatem peccandi, si peccatum posset impune
fieri, & in quantum in se est, vellet non esse iustitiam,
vt posset perpetrare culpam. Iste timor est quasi vestis
de sacco, cum qua nullus ingreditur regnum cælorum,
sicut figuratur in Esther, vt dicitur: Indutum sacco nõ
intrare aulam Assueri. De hoc timore dicit Apосто-
lus: Non accepistis spiritum seruitutis iterum in ti-
more, & cet.

Esther. 4. a

Rom. 8. c

Psal. 110. c

Quintus timor initialis dicitur, de quo in Psalmo:
Initium sapientiæ timor Domini. Iste timor duo facit,
timet enim puniri, & timet a Deo separari: sed princi-
paliter timet separari. Iste licet timeat malum incurre-
re, plus timet bonum perdere, & ita quodam modo in-
cipit bonum amare. Et ideo dicitur initialis proprie,
quia sicut seta introducit filum, & filo introducto exit
seta: sic iste timor initialis charitatem introducit, &
charitate introducta timorem foras mittit.

Psal. 118. b

Dan. 13. c

Bern. sup.
Cant. ser.
80. statim a
princ.

Sextus timor dicitur filialis. Nam sicut filius super
omnia timet offensam patris, etiã si pater nõ intederet
eũ percutere: sic qui habet timorẽ Domini filialem in-
stat boni filij, timet & cauet offensam patris cælestis,
etiã si ex offensa illa, illud mali deberet sibi accidere.
De hoc etiã timore dicitur in Psalmo: Timor Domini
sanctus permanet in sæculũ sæculi. Iste timor a sanctis
doctoribus vocatur castus timor qualis famulorũ Su-
sannæ qui secundu Danielẽ verecundantur specialiter,
& timet in turpi factõ. Sine hoc timore verecundiõ ni-
hil rectum esse potest, nihil honestum, vt dicit Tullius.

De hoc timore verecundo, dicit Bernardus mirabilia
super Cantica: Timor, inquit, verecundus & castus,
est omnium ætatum ornatus, sed in iuuenili ætate am-
plius enitescit. Quid enim amabilius verecundo ado-
lescente? quã pulchra hæc & splendida gemma mo-
rum in vultu adolescẽtis? quã vera & minime dubia
bonæ nuncia spei, bonæ indolis index, foror continen-
tiæ est? Nullum æque manifestum signum columbi-
næ simplicitatis: testis innocentia, lampas pudicæ men-
tis, specialis gloria conscientia, famę custos, vitę decus,
virtutis sedes, virtutum primitiæ, naturæ laus, insigne
totius honestatis. Merito igitur iste timor castus dicitur,
quia qui timorem istum habet instar virginis Ma-
riæ, ante partum suorum operum, & post partum, sem-
per manet incorruptus. Et sicut mater Dei est virgo,
& decor virginum: sic timor iste castus decor est, &
virgo virtutum animæ.

Item post donum timoris dicendum esset de dono
pietatis: sed quia pietas idem est, vel quasi idem cum
misericordia, ideo infra cum dicemus de beatitudini-
bus in materia de misericordia, capit. 4. Titulo 7. de
pietate dicemus. Item post donum pietatis esset dicen-
dum de dono scientiæ, sed quia scientia ad prudentiam
potest reduci, ideo illa quæ in materia de virtutibus su-
pra dicta sunt de prudentia, cap. 5. Titulo 5. applicari
possunt ad ea, quæ de dono scientiæ sunt dicenda. Et
post donum scientiæ, esset dicendum de fortitudine:
sed quia fortitudo non tantum est donum, sed virtus,
ideo de fortitudine sufficiant quæ dicta sunt in capitu-
lo de virtute, & specialiter in materia de fortitudine,
cap. 7. Tit. 5.

De dono consilij. Cap. II.

Post donum fortitudinis, esset dicendum de dono
consilij: sed pauca de dono consilij sunt dicenda, &
hoc quia ad donum consilij pertinent fere omnia quæ
superius in capitulo de virtutibus, & de virtute pru-
dentia sunt dicta, cap. 7. Tit. 5. Nam prudentia & con-
siliium in hoc differunt, quod consiliium dicit vtrum
aliquid sit agendum. Prudentia vero, ostendit quo fi-
ne, & quibus circumstantijs adhibitis, vt quo tempore,
& qualiter aliquid sit agendum. Sicut alterius est scienti-
æ cognoscere an expediat aliquem saluari: alterius ve-

Prudentia
& consilium
quo differ-
rant.

ro scire qualiter aliquid sit saluandum. Quia primum
pertinet ad Theologiam, secundum ad medicinam.
Item donum consilij excellentius est, quã virtus pru-
dentia: quia consiliium contra omne præcipitium vir-
tutem prudentia rectificat, ne post factum peniteat:
& hic proprie est actus, & opus consilij, scilicet prohi-
bere præcipitium, & cauere. Sicut enim videmus,
quod frenum est contra præcipitium equi: sic donum
consilij contra communem præcipitationem operis bo-
ni. Et ideo dicitur in Ecclesiastico: Sine consilio ni-
hil facias, post cuius factum non penitebis. His sup-
positis, inter illa pauca quæ de dono consilij sunt di-
cenda, sunt hæc consilia notanda.

Eccl. 32. d

Nunc de consilio specialiter nota tria, scilicet quæ
sunt in consilio necessaria, quæ sunt in consilio laudabi-
lia, & quæ sit consiliorum differentia. Primo ergo di-
cendum est, quæ sunt in consilio necessaria. Et nota,
quod in consilio quattuor sunt necessariõ obseruanda,
scilicet expediens, facile, certum, & securum. Contra-
ria istorum vitanda, scilicet damnosum, difficile, incer-
tum, & periculosum. Vnde ille qui dat consiliium cete-
ris paribus, debet præponere expediens damnosum, faci-
le difficile, certum incerto, securum periculoso. Pro-
pter omnia illa, dicitur in Prouerbij: Erit salus, vbi
multa consilia.

Quattuor
in consilio
necessaria.

Secundo videndum est, quæ sunt in consilio lauda-
bilia. Et nota, quod in consilio quattuor sunt laudabi-
lia, scilicet gratia consilium requirendi, gratia con-
siliium eligendi, gratia consilium exhibendi, & gratia
consilium acquirendi. Primo igitur, est valde lauda-
bile, scilicet consiliium in omnibus libenter requirere.
Ideo dicitur in Tobia: Consiliium semper a facientibus
require. Secundo in consilio, est laudabile, consi-
liarium bonum eligere. Vnde nota, quod secundum
doctrinam sacre Scripturæ, Deus consiliarius est eli-
gendus præ omnibus. Nam in consilio & pro consilio
requirendo, primõ eligendus est Deus, non diabolus:
Vnde dicitur in eodem Tobia: Omnia consilia tua in
ipso, scilicet in Deo maneant. Secundo eligendus est
iustus, non impius. Vnde dicitur in Ecclesiastico: Cor
boni consilij statue tecum, quia dicitur in Prouerbij:
Consilia impiorum fraudulentia, quia vix scit alijs con-
siliium dare, qui sibi nescit accipere. Et ideo dicitur in
Genesi: In consilio eorum, scilicet impiorum, non ve-
niat anima mea. Tertio eligendus est sapiens consilia-
rius non fatuus, ideo dictum est in Tobia: Consiliium
semper a sapiente require, nõ a fatuo, quia dicitur in Ec-
clesiastico: Cum fatuis non habes consiliũ: non enim
possunt diligere, nisi quæ eis placent. Quarto eligen-
dus est senex & expertus vt dicitur in Ecclesiastico:
Quam speciosa veteranis sapientia, & gloriosus intelle-
ctus, & consiliium. Non est pro consilio eligendus iu-
uenis lasciuus. Ideo Roboam pro magna parte amittit
regnum suum: quia relicto consilio seniorum, adhæsit
consilio iuuenum, vt dicitur in tertio Regum.

Quattuor
laudabilia
in consilio.

Tob. 4. d

Ibidem.

Eccl. 32. b

Prou. 12. a

Gen. 49. a

Tob. 4. d

Eccl. 8. d

Ibid. 25. a

3. Reg. 12. g

Tertio videndum est, quæ sit consiliorum differen-
tia. Et nota, quod sicut sponsus iocalia consuevit por-
tare sponsæ, cum qua de nouo contraxit: ita Christus
qui tamquam sponsus de thalamo procedens, nouæ
sponsæ suæ Ecclesiæ, cum qua naturam nostram cum
sua vnitando in vnitatem personæ matrimonium sacra-
mentale contraxit, noua iocalia, id est tria Euangeli-
ca consilia apportauit. Primum consiliium est castitas,
contra concupiscentiam carnis. De hoc consilio habet-
ur in Matthæo: Non omnes capiunt verbum istud,
sed quibus datum est. Tales sunt enim eunuchi, qui se
castrant propter regnum cælorum. Secundum consi-
lium, est voluntariæ paupertatis, contra concupiscentiam
oculorum. De quo consilio habetur in Matthæo:
Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ habes,
& da pauperibus. Et Seneca dicit, quod quietissime
viuerent homines, si hæc duo pronomina tollerentur
de mundo, scilicet meum, & tuum. Tertium consi-
lium

Mat. 19. b

Ibid. c

Mat. 16. d

Bern. ser. 3.
de resurr.
Dom. ante
med.

Sup. tit. 4.
diata sal.
per totum.

lium est obedientia & humilitatis, contra superbiam
vitæ, de quo dicitur in Matthæo: Qui vult venire post
me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & se-
quatur me. Semetipsum abnegare, est propriam vol-
untatem relinquere. Optimum consiliium. Vnde di-
cit Bernardus: Tolle propriam voluntatem, & infer-
no non erit. Exemplum de fratre orante, & de consilij,
plene dictum est de his tribus consilij: ideo quæ dicta
sunt de dono consilij modo sufficiant.

De dono intellectus. Cap. III.

Intellectus
& sapientia
quo modo
a prudentia,
& consilio,
atque inter
se differat.

Psal. 33. b

Greg. hom.
19. in Ezec.
an. med.

Rom. 1. c

Duplex li-
ber legen-
dus.

Luc. 24. g

Sap. 13. b

Duplex
creatura
dupliciter
significat
in creatu-
ræ.

Post donum consilij dicenda sunt pauca de dono in-
tellectus, & dono sapientiæ: quia hic possumus di-
ci fere omnia, quæ dicta sunt supra tractatu de virtu-
te prudentia. Vnde notandum, quod virtus prudentia,
& donum consilij, differunt a dono intellectus, &
sapientiæ, quia consiliium & prudentia pertinent ad vi-
tam actiuam, & sunt de actiuis: intellectus & sapientia
pertinent ad vitam contemplatiuam, & sunt de con-
templatiuis. Differunt autem intellectus, & sapientia,
quia intellectus est cognitio speculatiua, & quasi cog-
nitio per visum: sapientia vero est cognitio experimen-
talis, & practica, & quasi cognitio per gustum. Et ideo
superior est sapientia, quia intellectus tantum dicit
cognitionem, vel visionem: sapientia supra cognitio-
nem dicit delectationem. Et nota, quod intellectus for-
is stat: sapientia per affectum intrat, & ipsa delicias
suggerit. Vnde dicitur in Psalmo: Gustate & videte
quoniam suauis est Dominus. Gustare ad sapientiam
pertinet, sed videre ad intellectum: quia quod intel-
lectus acute inuenit, sapientia mature disponit, & ad
spiritualem delectationem conuertit, vt dicit Grego-
rius. Summa huius differentia est, quod donum in-
tellectus est proprie penetratiuum: sed donum sapientia
est proprie saporatiuum.

His propositis, de dono intellectus notanda sunt
pauca, & specialiter tria. Debemus enim per donum
intellectus subtiliter penetrare, & intelligere, quæ sunt
supra nos, vt Deum: quæ sunt iuxta nos, vt proximum:
& quæ sunt infra nos, vt corpus nostrum. Primo igitur
debemus intelligere superiora, iuxta illud quod dicit
Apostolus: Inuisibilia Dei, per ea quæ facta sunt
intellecta conspiciuntur: sempiterna quoque virtus
eius, & Diuinitas. Et nota, quod duplex est liber; in
quo intellectus potest legere, & intelligere, & addi-
scere Deum, scilicet liber Scripturæ. Et hunc librum
dedit Saluator discipulis suis post resurrectionem, vt
scilicet in figuris legalibus, & Canticis Prophetalibus
intelligerent mysteria gratia, quæ operatus est Chris-
tus, id est vt per ea quæ facta sunt, & dicta in veteri
Testamento, intelligant ea quæ completa sunt in no-
uo. Vnde dicitur in Luca: Tunc aperuit eis sensum, vt
intelligerent Scripturas. Alius est liber creaturæ, in
quo intellectus fidelis debet Deum querere: quia po-
test eum inuenire, sicut in magnitudine creaturarum,
omnipotentiam Dei: in pulchritudine & ordine, sapien-
tiam: in vtilitate & fructu, bonitatem Dei summam.
quia dicitur in libro Sapientiæ: A magnitudine speciei
creaturæ, cognoscibiliter potest eorum Creator videri.
Hunc intellectum non habuerunt Philosophi, quia
intellectus eorum nesciunt ascendere a magnitudine
creaturæ ad magnitudinem Dei. Et ideo fuerunt simi-
les pueris, qui cum legunt litteras pulchras & deauratas,
attente respiciunt, sed quid litteræ significant, non
intendunt. Item notandum diligenter, quod creatura
duplex est, scilicet naturalis, & artificialis. & sic om-
nis creatura significat suum Creatorem dupliciter. In
creaturæ est signum naturale, & positium. Signum
naturale dicitur in creaturis quas condidit per se diuina
sapientia: signum positium dicitur in fabricis &
operibus sacramentalibus, quæ constituit Ecclesia, vt
sunt formæ Ecclesiarum, & vestes & ornatus ministro-

rum quæ omnia sunt instituta, vt intelligamus Deum.
quia in altitudine Ecclesiarum, sublimitatem: in ma-
gnitudine, immensitatem vel infinitatem: in quadra-
tura, soliditatem: in longitudine, æternitatem: & si-
militer de alijs. In ministris similiter & ornamentis eo-
rum intelligo Deum, vt in veste candida, munditiam,
& puritatem: in veste rubea, Dei clementiam, & cha-
ritatem: in veste aurea Dei sapientiam & claritatem,
& sic de alijs. Iste intellectus proprie vocatur donum
Dei, vt dicit Apostolus: Dabit tibi Dominus in omni-
bus intellectum.

2. Tim. 2. a

Secundo debemus intelligere, quæ sunt iuxta nos,
scilicet proximum, iuxta illud quod dicitur in Eccle-
siastico: Intellige quæ sunt proximi tui ex te ipso. Nam
in frigore meo, debeo intelligere pauperis nuditatem:
in fame & siti, pauperis sitim & esuriam: & in dolo-
re meo, pauperis infirmitatem, & sic de alijs. Et sicut
homines bene intelligentes, confueuerunt ad honores
& dignitates promoueri: ita qui intelligit necessita-
tem proximi, promouentur & quasi episcopantur ad
beatitudinem paradisi. Vnde dicitur in Psalmo: Bea-
tus qui intelligit super egenum, & pauperem.

Psal. 40. a

Tertio debemus intelligere, quæ sunt infra nos, sicut
animam nostram, & corpus nostrum. Sicut enim ocul-
us noster dirigit manum in opere & motu exteriori:
sic intellectus regular affectum, in omni opere & mo-
tu interiori. Vnde intellectus, dicitur interior lectus:
quia animam informat, animam tranquillat & quie-
tat, sicut corpus in lecto pausat. Dicitur etiam interior
locus: quia sicut locus continet & conseruat locatum:
sic intellectus stabilitat & conseruat liberum arbitrium,
& omnem interiorem motum. Ideo dicitur in Psalmo:
Intellectus bonus omnibus facientibus eum: quia si ho-
mo non faciat, quod intellectus & conscientia dicunt,
nec Deus, nec Angelus, nec homo, quia ista tria habent
intellectum, dici meretur, sed potius iumentum com-
paratur. Vnde dicitur in Psalmo: Homo cum in hono-
re esset, non intellexit Creatorem suum: sed iumentis
comparatus, & similis factus est illis.

Psal. 110. c

Psal. 48. c

De dono sapientiæ. Cap. IV.

Post donum intellectus, pauca debemus dicere de
dono sapientiæ, quia multum conuenit cum virtu-
te prudentia, & alijs virtutibus seu donis, quæ infor-
mant cognitiuam. tamen quia sapientia non tantum
informat cognitiuam, sed etiam affectiuam: ideo di-
cenda sunt de sapientia pauca, scilicet tantum tria.
Vnde notandum, quod sapientia est donum splendi-
dissimum instar lucis, donum sapidissimum instar mel-
lis, & donum profundissimum instar maris.

Primo ergo donum sapientiæ, est donum splen-
didissimum, non solum sicut sol, sed est plusquam sol.
Sol enim iste non ostendit nobis nisi quæ sunt supra
terram, & infra cælum: sapientia autem Dei facit
nos cognoscere omnia, scilicet infernum vt timeamus,
mundum vt contemnamus, cælum vt appetamus, Deũ
vt laudemus. & istud est vltimum libri Sapientiæ, &
ab isto donatur, scilicet cognitio diuinorum, vt dicit
Augustinus, & propterea dicitur in libro Sapientiæ:
Hæc scilicet sapientia, est speciosior sole, & super om-
nem dispositionem stellarum luci comparata, & inue-
nitur prior: quia per lucem, visibilia videntur tantum,
per sapientiam vero etiam inuisibilia cognoscuntur.

Sap. 7. d

Secundo sapientia est donum sapidissimum instar
mellis, non solum sicut mel, sed etiam plusquam mel.
Vnde dicit sapientia in Ecclesiastico: Spiritus meus su-
per mel dulcis, & hereditas mea super mel: & sanum.
Mel namque vnum habet saporem, & illo gustato de-
scripiunt alia etiam meliora sicut vinum: quod post mel-
lis gustum, non apparet sapidum. Sed sapientia diui-
na omnem habet saporem, quia sibi sapiunt omnia vt
debent, scilicet mala mala quam bona temporalia, vt
vilia & insipida: bona spiritalia, vt chara bona æter-
na, vt

Eccl. 24. c

na, vt

na, vt fructuosa & summe nobilia. Vnde dicitur in Ecclesiastico: Sapientia secundum nomen suum est scilicet sapida scientia, & non multis est manifesta. Ideo dicit Bernardus: Inuenisti plene sapientiam, si prioris vitæ peccata desceas: si huius sæculi desideria parui peadis: si eternam beatitudinem toto desiderio concupiscas. Inuenisti sapientiam, si tibi Singula horum sapiant prout sunt.

Tertio sapientia est donum profundissimum instar maris, non solum sicut mare, sed etiam plusquam mare: quia mare habet fundum, sapientia diuina nullum habet fundum, vt dicitur in Iob: Longior est terra mensura eius, & latior mari. Et propterea dicit Apostolus: O altitudo, id est profunditas, diuitiarum sapientia, & scientia Dei, quam incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius: quia nimis longe sunt sapientia diuina iudicia, quibus disposita omnia inuestigabilia, quam gutta maris valeant numerari. Exemplum de patre & filio volentibus haurire totum mare cum cocleari paruo, vt narrat Hieronymus: Ideo dicitur donum, quia numquam per studium acquiritur, nisi per inspirationem diuinam habeatur. Et ideo dicit Iacobus: Si quis vestrum indiget sapientia, postulet a Deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat, & dabitur ei. Et in Sapientia: Da mihi Domine sedium tuarum assitricem sapientiam, vt tecum sit, & tecum laboret, vt sciam, quid acceptum sit coram te omni tempore. Amen.

DIÆTÆ SALVTIS

TITVLVS SEPTIMVS.

De Beatitudinibus Euangelicis.

TITVLI HVIVS CAPITA.

De Humilitate.	Cap. I.
De mansuetudine, vel mititate.	Cap. II.
De fletu.	Cap. III.
De misericordia.	Cap. IV.
De munditia cordis.	Cap. V.
De pace.	Cap. VI.
De patientia.	Cap. VII.

De Humilitate. Cap. I.

DOST tractatum de donis Spiritus sancti, dicendum est de beatitudinibus: hæc est sexta diætæ salutis, scilicet a dono Spiritu sancti, ad beatitudinem peruenire. De humilitate enim quatuor sunt præcipua notanda, scilicet typum figuratum, motum incitatum, signum demonstratum, & gradum distributum.

Habet ergo humilitas, in sacra Scriptura typum, & multiplicem figuram. Nota igitur, quod humilitas est breuis scala deuotionis, breuis schola perfectionis, & breuis via saluationis. Breuis, inquam, scala, si vis ascendere: breuis schola, si vis ad discere: & breuis via, si vis incidere. Est igitur humilitas breuis scala. Et nota tria in scala humilitatis, scilicet scalæ extremum, imum, & supremum: scalæ latera, dextrum, & sinistrum: scalæ spatia, scilicet triplicem gradum. Habet enim scala humilitatis duo extrema, imum, & supremum. Imum vel pes huius scalæ, est timor supplicij: supremum vero, est amor præmij. Vnde Psalmista ait: Si ascendero in caelum, tu illic es: si descendero ad infer-

num, &c. Item habet scala duo latera scilicet dextrum & sinistrum. Dextrum est temperantia in prosperis: sinistrum patientia in aduersis. Vnde Apostolus: Per arma iustitiæ, a dextris & a sinistris. Item hæc scala habet tria spatia, vel tres gradus, inter quos primus est contemptus mundi, secundus est humilis abiectio sui, tertius est humilis amor Dei. Hæc est scala Iacob, de qua dicitur in Genesi. Item est humilitas breuis schola, est enim compendium totius iustitiæ. Vnde ipsa dicitur omnis iustitia in Matthæo: Sic enim decet nos implere omnem iustitiam. glossa, id est humilitatem. Ideo Saluator & magister optimus, in sua schola prolixitatem totius legis reduxit ad quandam summam, id est ad methodum humilitatis, dicens: Discite, a me, quia mitis sum & humilis corde. Humilitas autem sic describitur: Humilitas est, ex intuitu propria conditionis, vel conditione voluntaria, mentis inclinatio. Est insuper humilitas sicut breuis via: quia cum humilitas petat centrum, per consequens vetat circulum, & specialem circuitum, & facit diametrum, & diametraliter pertransit spatium, & ita rectissime venit ad terminum. Ideo dicit Isaias: Hæc est via, ambulante in ea.

Item humilitas se attenuat, vt ametur a sponso: se adnihilat, vt creetur de nouo: & se euacuat, vt impleatur a Deo. Humilitas itaque se attenuat, & sic facit seipsam gracilem, ad domicellæ modum. Vnde humilitas est gracilitas sponsæ, quæ sponsum incitat ad eius amorem. Et causa huius est: quia gracilitas significat, vel attestatur incorruptionem, sicut contrario tumor significat corruptam esse mulierem, & pregnantem. Vnde nota, quod quidam tument & inflantur de genere, & nobilitate, & tales impregnantur a proprio patre, sicut filia Loth vt habetur in Genesi. Quidam inflantur de subditorum multitudine, & potestate, & tales impregnantur a toto populo, sicut Dauid, qui fecit murmurare populum vt dicitur in secundo Regum. Quidam etiam tument & inflantur de incorruptione corporis, & per consequens, quod detestabile, impregnantur a virginitate, sicut fatuæ virgines de quibus, dicitur in Matthæo. Item humilitas se adnihilat, vt de nouo creetur. Ipsa enim est illud nihilum, super quod Deus fundauit terram, vt dicit Iob: Qui appedit terram super nihilum, id est animam, super humilitatis fundamentum. Humilitas insuper se euacuat, vt impleatur: id est vacuum & inanem se reputat. Vnde figuratur per altare tabernaculi: de quo dicitur in Exodo, quod erat ita concauum, vt posset recipere ignem, ligna, & victimas. Sic humilitas est vacua, vt capiat ista tria, scilicet ignem dilectionis, ligna compassionis, & victimam deuotionis.

Item nota, quod humilitas est, quidquid in valore est pretiosius, quidquid in odore est deliciosius, & quidquid in decore est gratiosius. Primo igitur dico, quod humilitas in valore est summe pretiosa, & propter hoc comparatur auro & balsamo, quæ sunt duo valde pretiosa: balsamum, super omnes liquores, aurum, super omnia metalla. Et sicut ista duo sunt valde rara, & ideo pretiosa: sic rarissima est humilitas vera, ideo summe chara. Et sicut aurum est valde ponderosum, & naturaliter petit centrum, & balsamum semper petit fundum: sic vera humilitas instar auri & balsami, semper appetit inferiorem locum. Et propterea de valore humilitatis dicitur in libro Sapientia: Omnne aurum in comparatione illius, arena est exigua. Est etiam humilitas in odore multum deliciofa, & propter hoc comparatur in scriptura tribus, quæ sunt valde odorifera, scilicet thuri, quod est granum modicum, est tamen fragrantissimum. Ideo dicitur in Ecclesiastico: Quasi thus redolens in diebus ætatis. Comparatur etiam nardo, quæ est arbor parua, & valde odorifera. Vnde dicitur in Cantico: Nardus meæ dedit odorem suum. Comparatur etiam cinnamomo, quod est cinere coloris, & cum stangitur, spirat

spirat quandam visibilem & fragrantissimum odorem, id est, vaporem ad modum cineris: sic verus humilis, quia cinerem se reputat, emittit spiramina fragrantissima virtutis. Et ideo dicitur in Ecclesiastico: Sicut cinnamomum, & balsamum aromatizans, odorem dedi. Est insuper humilitas in decore mentis valde speciosa, & propter hoc comparatur virori & colori viridi, qui super omnes colores est proportionabilis oculis, & delectabilis ad videndum. Vnde dicitur in Ecclesiastico: Gratiam & speciem desiderabit oculus. & super omnes virides sationes, vel segetes fatior viridiorque est virtus humilitatis.

Item nota, quod humilitas se humiliat vt ascendat, se incinerat vt redoleat, se mortificat vt resurgat. Humilitas itaque se humiliat & semper inclinatur. Sicut enim ramus in quo pendet fructus, & sicut spica plena grano, respicit & declinat versus terram: sic anima humilis, quæ instar rami, quæ est onusta fructibus bonorum operum, & ad modum spica granatæ est plena granis virtutum, respicit terram, id est propriam fragilitatem, & carnis vel corporis conditionem terrenam. E contrario ramus erectus, monstrat quod in eo est nullus fructus, & spica erecta, quod est gracilis & vacua: ita homo per superbiam erectus, est ad modum rami sterilis & infructuosus. Et ideo dicit Saluator in Matthæo: A fructibus eorum, cognoscetis eos. Humilitas etiam se incinerat & puluerizat, & sic suauis fragrat, sicut herbæ & species aromaticæ, plus redolent, quanto sunt minutius tritæ & puluerizata. Vnde dicitur in Cantico: Quæ est ista, quæ ascendit per desertum, sicut virgula sumi ex aromatibus myrrhæ, & thuris, & vniuersi pulueris pigmentarij? Et notandum, quod omnis homo debet se puluerem & cinerem reputare ex parte carnis, de qua certus est, quod efficietur puluis, vt dicitur in Genesi: Puluis est, & in puluerem reuertetur. Ex parte animæ, debet se quilibet puluerem & cinerem reputare, præcipue propter tria. Primo propter vtilitatem. Sicut enim cinis est vilis, quantumcumque fuerit de pretiosa materia: sic anima valde vilis est ex culpa, quamuis sit valde nobilis ex natura. Ideo dicit Psalmista: Ad nihilum deductus est in conspectu eius malignus. Secundo propter resistendi difficultatem: Quia sicut cinis statim dispergitur, & non potest resistere modico flatui: sic homo non potest resistere modicæ tentationi, immo frequenter cadit ad sibilum modici verbi. Vnde dicitur in Psalmo: Non sic impij, non sic: sed tamquam puluis, & cetera. Tertio propter resurgendi impossibilitatem. Nam sicut cinis non potest redire ad statum suæ materiæ: sic homo peccator non potest redire ad statum gratiæ, nisi mortificat, vt resurgat: quia humilis quasi semper considerat mortem propriam, vt resurgat ad vitam.

Et nota, quod memoria mortis facit in homine precipue sex bona. Primo facit peccata vel vitia fugere. Nam sicut latrones timent & fugiunt faciem iudicis: sic vitia memoria mortis. Et sicut iumentum cum cauda se defendit a muscis: sic homo a tentatione vitiorum ex consideratione mortis. Nam de peccatore dicitur in Threnis: Sordes eius in pedibus, id est in affectionibus. Et subdit causam: Quia non recordatus est finis sui. Secundo facit mundum contemnere. Vnde dicit Hieronymus: Facile contemnit omnia, qui se semper cogitat moriturum. Nam concupiscentia oculorum contemnitur, quando quis cogitat se in terram reuerturum: concupiscentia carnis deprimitur, quando quis cogitat, quod corpus in delicijs nutritum, erit cibus vermium: superbia vitæ contemnitur, quando quis cogitat, quod ille qui vult esse super alios, ponetur sub terra, quæ est infimum elementorum. Tertio facit seipsum despiciere, & propter resolutionem ad terram, inuisibilis cognitionem venire. Qui modus

A cognoscendi, secundum Philosophum, est certissimus inter omnes. Propterea dicitur in Psalmo: Sciatur gentes, quoniam homines sunt, id est de humo. Quarto facit vitam presentem recte regere. Sicut enim gubernator nauis se ponit in cauda, vt rectius gubernet nauem: sic qui in mari huius mundi vult recte & secure nauigare, nouissima sua debet cogitare vel recordari. Nam dicitur in Ecclesiastico: Memorare nouissima, & in aeternum non peccabis. Quinto facit recte temperare presentem lætitiã. Sicut enim fatua est eca sine sale: sic presens lætitia est inepta sine mortis consideratione, instar salis. Dulcedo lætitiæ temporalis, miscetur cum amaritudine mortis. Vnde dicitur in Ecclesiastico: O mors, quam amara est memoria tua homini iniusto. Sexto facit recte diuidere presentem, & futuram vitam. Qui enim ponit se in articulo mortis, & eam diligenter considerat, quasi in medio presentis & futuræ vitæ se collocat, & ideo recte videt quid spernere & quid eligere debeat. Ideo dicitur in Ecclesiastico: In die bonorum, ne immemor sis malorum.

Item humilitas, est gratiosa instar floris speciosi, luminosa instar sideris radiosi, & virtuosa instar lapidis pretiosi. Est itaque humilitas gratiosa, instar floris speciosi. Comparatur autem inter flores præcipue violæ, quæ est flos modicus, & valde pretiosus. Et nota, viola est formata instar auiculæ paruæ: habet enim quoddam rostrum paruum, & quoddam paruulæ alas, & quandam caudam paruulam: ita humilitas, habet ad modum violæ ista tria diminutia per propriam reputationem, habet namque rostrum ad laudandum Deum: habet etiam alulas vel pennas, ad contemplantium caelum. Habet caudam, ad cogitandum finem proprium. Hæc est viola pretiosa, de qua dicitur in Cantico: Ego flos campi, &c. Est etiam humilitas luminosa, instar sideris radiosi. Nam sicut fides vel stella est modica in apparentia, cum tamen sit in veritate, vt tradunt Mathematici, sit maior tota terra: sic humilis cum sit paruus in veritate, est apud Deum maximus, ex sua tamen & hominum reputatione vult esse quasi nullus. Ideo dicitur in Ecclesiastico: Quanto maior es, humiliat te ipsum in omnibus. Ipsa enim est instar lunæ. Nam sicut luna est luminare quod minuitur ex consummatione, vt dicitur in Ecclesiastico: sic humilis se minorate nititur, cum a Deo per gratiam consummatur. Sicut Virgo Maria, vt habetur in Luca, quia reputauit se ancillam humilem, cum salutaretur venerabiliter per Archangelum Gabrielem, & a filio Dei eligeretur in matrem. Est etiam humilitas instar lapidis pretiosi virtuosa. Nam lapides pretiosi sunt, vt plurimum, quantitate modici & virtute magni.

Et nota, quod humilitas comparatur specialiter, & proprie quinque lapidibus pretiosis. Primo Amethysto qui reprimit ebrietatem: sic humilitas superbiam, quæ se inebriat per ambitionem. Vnde superbia est ebria & non a vino, vt dicit Iob: Expergiscimini ebrij, & non a vino, sed a vento, scilicet superbiæ. Secundo Iaspidi qui fugat phantasmata, sic humilitas honores transitorios, qui sunt quasi phantasiæ vel formia. Quia dicitur de superbo in Ecclesiastico: Cor tuum phantasias patitur. Tertio humilitas est sicut Sapphirus. Nam sicut Sapphirus reprimit humores, seu tu mores corporales: ita humilitas superbas & ampullosas inflationes. Ipsa enim non inflatur, non est ambitiosa, sicut de charitate dicit Apostolus. Quarto humilitas est sicut Onychinus. Nam sicut Onychinus dicitur hominem reddere inuictum: sic humilitas reddit inuictum hominem, & facit de hostibus triumphare. In cuius figura dicitur, quod Dauid qui dicitur humilis cum lapidibus fundæ Goliath interfecit, vt dicitur in libris Regum. Quinto humilitas est sicut Adamas. Nam sicut Adamas est lapis, qui reddit hominem gratiosum: sic humilitas hominem Deo & hominibus

minibus facit esse placentem. & graui. Vnde dicitur de humilitate in Deuteronomio: Sit placens de fratribus suis. Et sicut coram Deo & hominibus est superbia odiosa, vt dicitur in Ecclesiastico: ita humilitas est Deo & hominibus gratiosa.

Item humilitas cum Deo quasi de pari contendit, cum diuina liberalitate, eius gratiam semper recipiendo. Superbiam circumuenit, & meliorem partem eligendo. Diabolum despicit, eius laqueos euadendo. Humilitas igitur quasi de pari contendit cum diuina liberalitate: quia quanto diuina liberalitas animæ plura tribuit, tanto ipsa ad recipiendum fit capacior. & hoc triplici arte, scilicet se dilatando per gratiarum actionem, incuruando per deuotam orationem, & euacuando per modicam sui reputationem. Primo enim humilitas cum recipit Dei beneficia, gratias agendo se dilatat, & sic recipiendo parat semper locum, vt Deus amplius infundat. Vnde ipsa est vas admirabile opus excelsum, vt dicitur in Ecclesiastico: Et bene humilitas vas admirabile dicitur, quia dum impletur, de impletionem capax efficitur. Secundo humilitas per orationem se incuruat, & sic ad magis hauriendum se præparat. Nam sicut hydra curuatur, vt hauriat aquam: sic humilitas se incuruat vt hauriat, & hoc orando, gratiam diuinam: & quanto Deus amplius donat, tanto ipsa amplius postulat, immo nunquam petere cessat. & ideo in ea impletur quod dicitur in libro Ecclesiastico: Cum consummauerit homo, tunc incipiet. Tertio humilitas per propriam reputationem se euacuat, & quodam modo se exinanit, & per consequens ad recipiendum capax fit. Et hoc triplici arte existit, quia dum gratiam Dei in plenitudine recipit, seipsum tamen vacuum recognoscit. Ideo in persona Dei dicitur de humili in Ecclesiastico: Qui bibunt me, adhuc sitient.

Item humilitas etiam superbiam circumuenit, meliorem partem eligendo. Et nota specialiter decem, in quibus humilitas respectu superbiæ eligit meliorem partem. Superbia enim eligit quod est extra, humilitas quod est intra. De primo dicitur in Matthæo: Omnia vero opera sua faciunt, vt videantur ab hominibus. De humilibus vero dicit Apostolus: Gloria nostra hæc est, testimonium cōscientiæ nostræ. Superbia eligit sarpillas, humilitas tortillas. Superbia eligit corticē, humilitas nucleum. Superbia eligit paleam, humilitas granum. Superbia demum eligit flores, humilitas vero fructum, iuxta illud: Fructus eius dulcis guturi meo. Superbia eligit montes, humilitas valles. Et nota, quod in montibus sunt quattuor mala, scilicet ariditas in deuotionis, durities in compassionis, sterilitas operationis, & præcipitium damnationis. Humilitas vero eligit valles, in quibus sunt quattuor bona, illis malis opposita. Nam sicut valles contra ariditatem sunt irriguæ, contra duritiam sunt molles, contra sterilitatē sunt fructifera, contra præcipitium sunt securæ: sic humiles ad modum vallis, sunt irrigui per deuotionē, & molles per compassionē, fructiferi per bonam operationem, securi per diuinam protectionem: quia in inferno non oportet timere præcipitium. Superbia eligit pulchrum, humilitas bonum. Superbia eligit imaginem, humilitas veritatem. Superbia eligit contentionem, id est locum superiorem, pro quo contendunt ambitiosi, humilitas pacem, scilicet locum inferiorem, pro quo nullus contendit. Ideo dicit Saluator: Recumbite in nouissimo loco. Et sic in pace factus est locus eius, vt dicitur in Psalmo. Superbia eligit esse in ore hominum, & ideo non est mirum si sentit aliquando mortuus detractionis: humilitas vero eligit esse in iudicio Dei per quem solum vult iudicari, sicut dicit Apostolus: Qui autem iudicat me, Dominus est. Humilitas insuper despicit, & paripendit diabolum, eius scilicet laqueos euadendo. Nam sicut pisciculi euadunt sagenam: sic humiles rete, id est tentationes diabolicas. In cuius figura rex Chaldaeorum transfuit in Babyloniā,

A & captiuauit nobiles & potentes, & dimisit pauperes, id est agricolas & vitatores, vt dicitur in libris Regum.

HUMILITAS insuper habet motum incitatum, id est causas multas, quæ hominem mouere debent ad se humiliandum. Vnde nota quod sunt quinque causæ præcipue, ex quarum consideratione debet homo seipsum humiliare. Si consideret, quæ sunt infra, quæ sunt intra, quæ sunt iuxta quæ sunt contra, & quæ sunt supra. Prima igitur causæ humilitatis est consideratio creaturæ corporalis, quæ in homine est. Debet igitur creaturas corporales diligenter considerare, & ex illis humilitatem haurire. Si enim consideret terram, videt proprium sepulchrum: si attendat ignem super terram, videt supplicium peccatorum: si consideret quadrupedia, videt ea fortiora: si volatilia, videt ea leuiora & agilia: si terræ nascuntia, videt meliora sicut fructus, & pulchriora sicut flores. Vltimo si consideret proprium subiectum, videt quod in principio est semen immundum, in medio saccus stercoreum, & in fine cibus vermium, vt dicit Bernardus. Et iterum vide vnde veneris, & quæbesce vbi es, & ingemisce quo vadis, & contremisce. Et ita cum homo diligenter considerat proprias vilitates, tunc humilitas refumit vires. Sicut enim mulsus in locis fortentibus recuperat odorem: sic humilitas fragrantior efficitur, cum quis considerat propriam vilitatem. Et ideo dicebat Abraham: Loquar ad Dominum meum, cum sim puluis & cinis.

Secunda causa humilitatis est consideratio status interioris. Omnis autem homo, aut scit se esse peccatorem, aut iustum. Si sciat se esse peccatorem, multum debet humiliari: quia quantum ad hoc deterior est cane vel bufone. quia peccator est debitor temporalis & æternæ mortis: illa vero solum temporalis. Et in illis solum est miseria pœnæ, in peccatoribus vero pœnæ & culpæ, & in hoc sunt similes diabolo. Si autem fuerit peccator aliquando, nescit vtrum iustificatus est a peccato, quia dicitur in Ecclesiastico: Nescit homo vtrum amore an odio dignus sit, sed omnia in futuro seruantur incerta. Si autem sciat aliquis se esse in gratia, tamen se humiliare debet propter quattuor, quæ interdum etiam viris iustis & perfectis nocent: scilicet negligentia proficiendi, difficultas standi vel præseruandi, facilitas cadendi, etiam ad sibiulum vniuism. Modi verbi, difficultas vel impossibilitas resurgendi. Homo enim potest per se ire ad culpam, sed per se non potest redire ad gratiam, quia dicitur in Psalmo: Spiritus vadens, & non rediens.

Tertia causa humilitatis est, considerare sepe de proximis nostris. Videmus enim multos de fratribus & proximis nostris, in scientia & virtutibus profecisse, & nos in peccato vel ignorantia remanisse, vnde debemus erubescere. Videmus etiam multos fratres & proximos cæcos, mendicos, & diuersis miserijs afflictos: & ideo debemus compati, timere, & Deo gratias & humiles esse, & laudare eum, qui nobis potuit, & potest similia ex sua equitate infligere, & nos ex sua pietate custodire, & propter hanc causam humilitatis dicitur in Iob: Visitans speciem tuam non peccabis. Visitans speciem tuam, scilicet in proximum qui est species tua, vel species vna tecum.

Quarta causa humilitatis est consideratio hostis aduersantis, cui sine Dei adiutorio non possumus resistere: immo si comparati fuerimus ei, ipse quasi gigas, & nos quasi locustæ vt dicitur in Numeris. Cuius etiam tanta est crudelitas, quod nos omni hora transfugiet, nisi etiam diuina protectio nos custodiret, quia dicitur in Threnis: Misericordiam Domini, quia non sumus consumpti: cui debemus totam virtutem ascribere.

Quinta causa humilitatis est consideratio diuinæ magnitudinis, cui tenemur humiliter subesse, propter beneficium creationis, iuxta illud Psalms: Ipse fecit nos, & non ipsi nos. Et propter beneficium redemptionis, iuxta illud Ecclesiastico: Gratiam fideiustoris tui, ne obliuiscaris.

4. Reg. 24. Causæ quæ hō minē ad sē humiliandū incitant.

Bern. li. Me ditation. c. 3. ante meditationem.

Gen. 18. d

Eccles. 9. d

Psal. 77. d

Iob 5. d

Numer. 13. d

Thren. 3. d

Psal. 99. d

Eccles. 29. d

obliuiscaris. Humiliare etiam debemus nos Deo, cuius potentiam euadere non possumus, cuius sapientiā latere non possumus, cuius iustitiam corrumpere non possumus. Vnde notandum iuxta hoc quod tribus de causis debet se quis inclinare & dimittere. Primo quando videt capiti suo gladiū imminere: sic nos debemus humiliari, & timere, quod videmus super caput nostrum gladium diuinæ sententiæ vibrare. Vnde dicitur ab Apostolo Petro: Humiliamini sub potenti manu Dei. Secundo inclinatur se aliquis, quando oportet ipsum transire per ostium bassum: sic nos debemus humiliari, qui ad vitam transire sumus, per ostium bassum & humile, quod est Christus, quia dicitur in Ioanne: Ego sum ostium, per me si quis introierit saluabitur. Tertio confiteatur quis inclinare se, quando videt superiorem se, in inferiori loco sedere. Non enim est decens militem sedere in scamno, si rex sederet in pauimento: sic nos humiliari est necessarium, cum videamus regem gloriæ propter nos in tantum humiliatum. Vnde dicitur in Matthæo: Sufficit seruo, si sit sicut Dominus eius.

HUMILITAS habet humilitas multiplex signum demonstratiuum. Et nota, quod quinque sunt signa, inter alia, humilitatis demonstratiua. Primum est humilem amare, exemplo creaturarum, quæ diligunt sibi similes, quia dicitur in Ecclesiastico: Omne animal diligit sibi simile. Secundum est honores & laudes fugere, sicut mel venenatum, & sicut sagittas limatas & venenatas: exemplo Christi, qui fugit cum turbæ uelent eum facere regem, vt dicitur in Ioanne. Tertium signum est opprobria & contumelias æquanimiter tolerare: exemplo Dauid, qui cum Semei malediceret ei dixit Abiā regem vindicare uolenti: Dimitte eum, vt maledicat mihi, vt in libris Regum reperitur. Et exemplo Apostolorum de quibus dicitur in Actibus: quod ibant gaudentes a conspectu concilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Ideo dicitur de humilitate in Threnis: Saturabitur opprobrijs. Quartum signum est, uilia officia non recusare, exemplo Abigail quam cum Dauid uellet ducere in uxorem, respondit: Ecce famula tua sit in ancillam, vt lauet pedes seruorum domini mei, vt habetur in libris Regum. Quintum signum est libenter obedire: exemplo Christi, qui humiliatus semetipsum, factus obediens usque ad mortem, vt ait Apostolus.

HUMILITAS etiam humilitas multiplicem gradum distribuit. Vnde nota, quod tres sunt gradus humilitatis, sicut dicitur in glossa super Matthæum. Primus est subesse maiori, nec præferre se equali, & hæc est sufficiens & necessaria. Secundus gradus est subesse pari, nec se præferre minori, nec uelle præferri, & est humilitas copiosa. Tertius gradus est subesse minori. Et nemini præferri, & hæc est humilitas excellentis & perfecta. Et ideo humilitas cum his gradibus suis, eleganter figuratur per altare tabernaculi, quod habebat tres cubitos in altitudine, vt dicitur in Exodo.

Item secundum alios, gradus humilitatis sunt quattuor. Primus est spernere mundum. Secundus spernere nullum. Tertius est spernere seipsum. Quartus est contemnere se semper, vel non curare sui contemptum. Ideo humilitas per istum quadruplicem gradum figuratur satis aperte per rationale, in quo erant quattuor uersus, vel ordines gemmarum, vt habetur in Exodo.

De mansuetudine, vel mititate. Cap. II.

DE mansuetudine vel mititate, quæ est secunda beatitudo, specialiter sunt tria notanda. Habet enim mansuetudo, vel mititas pacem & societatem cum proximo, gratiam & familiaritatem cum Deo, & regnū, & hereditatem in cælo.

HUMILITAS namque homo mitis & mansuetus cum

A proximo pacem & societatem, & cum his qui oderunt pacem, scit esse pacificus. Sicut enim contra lapidem machinæ opponitur aliquid molle, per quod frangitur impetus uolentiæ suæ: sic & vir mitis frangit iram, & impetum indignationis, opponendo molliem responsonis, vt in Prouerbijs patet: Responso mollis frangit iram.

Habet etiam homo mitis cum Deo familiaritatem. Et nota quod signum triplex est, quod homo mitis Deo sit familiaris. Primum est quod Deus mites libenter exaudit, sicut videmus quod a rege obtinent quod uolunt, qui ei familiares existunt. Vnde dicitur in libro Iudith: Humilium & mansuetorum tibi femper placuit deprecatio. Secundum signum est, quod Deus in anima miti libenter pausat & dormit. Mansuetudo enim est sicut calcitra mollis in lecto floridæ continentie, de quo dicitur in Canticis: Lectulus noster floridus. Tertium signum est, quod Deus ad uidentum, & loquendum, se ostendit mitem vel exhibet. Sicut videmus quod illi, qui sunt familiares prælati, quando uolunt, ad eos intrant, & loquuntur, pro uoluntate, cum eis: sic homo mitis loquitur cum Deo, vt in Exodo legitur de Moyse, qui loquebatur cum Deo facie ad faciem, sicut solet loqui amicus ad amicum suum. Causa inter alias erat, quia homo mitissimus erat, vt dicitur in Numeris.

HUMILITAS insuper homo mitis hereditatem in cælo, vt dicitur in Matthæo. Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram, scilicet uiuentium. Et nota quod triplex est ratio, quare mites possident cælum. Prima est, quia ipsi possidentur a Deo, & ideo lege uicissitudinis possidebunt Deum in cælo. Quia dicit Augustinus: Nullius erit Dei possessio, nisi eius quem ipse prius possederit. Secunda ratio est, quia mites possident corda sua, & dominantur sibi ipsis, quod non faciunt iracundi, immo ira dominatur eis. Ideo dicit Sapiens: Melior est qui dominatur animo, expugnatore urbium. Tertia ratio est, quia mites possident hic bona sua. Mites autem sciunt hic bona spiritualia optime possidere, quia nulla aduersitas potest eis ipsa auferre, quod iracundi facere nesciunt: immo bona spiritualia, si quæ habent, per impatientiam perdunt, vt dicitur in Prouerbijs: Qui impatiens est, sustinebit damnum scilicet non solum boni exterioris quod perdit in via, sed etiam boni interioris quod ipse effundit. Mites etiam bona temporalia possidere sciunt, quia sibi non permittunt dominari: quod nesciunt facere auari & cupidi, quia diuitiarum suarum nesciunt esse domini, sed potius serui. Quia dicitur in Psalmo: Viri diuitiarum, non diuitiarum uirorum. Quia igitur mites, vt dictum est, se, & sua possidere sciunt, merito terram uiuentium possidebunt.

Et nota, quod mititatem vel mansuetudinem hominis natura ministrat, corporis figura demonstrat, & canonis scriptura commendat. Mititas igitur a natura ministratur, & cum homine a natura copulatur, vel concreatur. Nam dicit Philosophus quod homo est animal natura mansuetum. Sicut leoni a natura inest crudelitas: sic homini mansuetudo vel mititas. Mansuetus enim dicitur quasi manu assuetus: & ideo homo qui relicta mansuetudine regitur crudeliter, non est homo, sed bestia siluestris. Mititas etiam figura humana demonstratur. Figura enim hominis exterior quandam dulcedinem & affabilitatem demonstrat, & mititatem interiorem. In omni siquidem animalis specie, figura corporis exterioris signum est nature interioris. Sicut enim videmus, quod uingues magis fortes & acuti, & magna & ampla labia, significant rabie & crudelitatem leonis & canis: sic naturaliter homo habens faciem uenustam, & carnem mollem, & cutem leuem, & uingues breues, & modicam oris, & gratiam in oculis, mansuetudinem significat, & multa alia testimonia mititatis, quæ possent dari. Et conuerso uidemus, quod homo iratus habet tortam, &

Prou. 15. a

Signum triplex hominis mitis est Deo familiaritatis hæc habentis. Iudith. 9. d

Cant. 1. d

Exo. 33. b

Numer. 12. a

Matth. 5. a

Aug. lib. de salutaribus documentis. c. 10. 10. 4.

Prou. 16. d

Prou. 19. a

Psal. 75. a

Ee hirsu.

hirsutam faciem, & exiit humanam naturam & induit furiam. & quodammodo exterior effigies monstrat, quod homo iratus iam non est homo, sed incipit esse bestia, iuxta illud Psalmi: Comparatus est iumentis &c. Mafuetudo in super vel mititas in scriptura valde commendatur. Dicitur enim de mediatore nostro in Jeremia: Ego sicut agnus mansuetus qui portatur ad victimam. Et iterum dicitur in Psalmo: Propter veritatem & mansuetudinem & iustitiam, &c. Vnde nota tria, quae recte hominem deducunt, quae sunt mansuetudo cordis, veritas oris, & iustitia operis.

De fletu. Cap. III.

Fletus triplex.

DE fletu, quae est tertia beatitudo, nota specialiter tria, scilicet quod est fletus compunctionis, fletus compassionis, & fletus deuotionis.

Apoc. 3. d

PRIMVS fletus, scilicet compunctionis, est sicut collyrium medicatum. Vnde in Apocalypsi legitur: Collyrio iunge oculos tuos. Sicut enim collyrium purgandum oculis, turbat visum, & in turbando purificat: sic fletus compunctionis animam turbat per poenitentiam, sed medicat per gratiam. De hoc fletu dicitur in Psalmo: Exitus aquarum deduxerunt, &c.

Psal. 118. 7

Secundus fletus est compassionis. Et est sicut vnguentum lenificatum. Nam sicut vnguentum vngedo sanat membra paralytica: sic humor compassionis sanat cupidos a paralyti, id est ab auaritia. Et nota, quod ad vngedum & sanandum membra infirma, praecipue tria sunt necessaria, scilicet ignis, vnguentum, & confricatio manuum: sic ad opus misericordiae requiritur ignis dilectionis, vnguentum compassionis, & manus subuentionis. De hoc fletu dicitur in Iob: Flebam quodam super eo, qui afflicti erat, & compatiebatur anima mea pauperi.

Iob 30. d

Tertius fletus, scilicet deuotionis est sicut balneum delectatum. Vnde anima in qua sunt lacrymae deuotionis, natat in deuotione, & lacrymis, sicut piscis in flumine. Nam dicitur in Proverbij: Cor quod nouit amaritudinem animae suae, in gaudio illius non miscebitur extraneus.

Prou. 14. b

Item nota quod sex sunt fletus incitamenta, & sex fletus impedimenta, & sex fletus emolumenta.

Sex incitamentum ad fletum.

Fletus igitur incitamenta sunt sex. Primum est cognitio propriae culpa. Nam dicitur in Psalmo: Exitus aquarum deduxerunt oculi mei. Secundum est incolatus praesentis vitae, ut dicitur similiter in Psalmo: Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est. Tertium est timor gehennae. Nam dicitur in libro Threnorum: Plorans plorauit in nocte, id est in peccato.

Psal. 118. 7

Quartum est recordatio passionis Dominice ut legitur in Psalmo: Fuerunt mihi lacrymae meae panes die, ac nocte. Quintum est compassio humanae miseriae, ut dicit Apostolus: Flere cum flentibus. Sextum est desiderium caelestis patriae, ut dicitur in Psalmo: Super flumina babilonis, id est calcando delectationem transitoriam: sedimus per quietam meditationem: & fleuimus propter caelestis patriae delectationem. Vnde sequitur: Dum recordaremur tui Sion. Sicut interdum peregrinus lacrymari cogitur, cum suae patriae recordatur.

Psal. 119. b

Sex sunt etiam fletus impedimenta. Primum est superbia elatio. Sicut videmus, quod montes & alta loca consueuerunt esse arida: sic mons elationis & superbiae est aridus. Vnde dicitur in Iosue: Terram arenam dedisti mihi, iunge & irriguam: sic e conuerso humiles abundant lacrymis, sicut videmus quod valles abundant aquis. Nam humilitas est vallis lacrymarum. Secundum impedimentum est terrenorum affectio: sicut vidimus, quod terra inspissat aqua, & turbat & redigit in eam. Vnde dicitur in figura huius in libro Genesis, quod Caim interfecit Abel. Caim interpretatur possessio, Abel luctus. Caim igitur Abel interfecit, quando possessio, & affectio terrenorum, lacrymarum irriguum interfecit, & interrumpit. Ideo dicitur in figura huius in Genesi, quod omnes puteos quos fecerunt serui Isaac, obstruxerunt Philistinim, implentes terrenorum affectione puteos deuotionis. Tertium impedimentum est cordis incompassio, sicut videmus, quod de rupe non scaturit aqua, nisi miraculose. Vnde dicitur in libro Genesis, quod puteus grandi lapide claudebatur. Per os putei irriguum deuotionis intelligitur, & tunc grandi lapide clauditur, quando fletus propter cordis duritiam impeditur. Quartum impedimentum est nimia occupatio, sicut videmus quod in aetate quando est tempus occupatum valde, fontes & putei exsiccantur. Contra hoc dicitur in Isaia: Recedite a me, amare flebo. Quintum impedimentum est ignorantiae excusatio. Sicut videmus, quod phreneticus & fatuus non potest flere, sed ridere, quia non cognoscit morbum suum. Hoc impedimentum tangit Dominus, dicens: Si cognouisset & tu, feres, &c. Sextum impedimentum est peccati multitudo. Sicut enim videmus quod nimium frigus congelat aquas: ita magnum gelu peccati impedit lacrymas. Ideo dicitur in Matthaeo: Quoniam abundabit iniquitas, refrigescet charitas multorum, & per consequens, cessauit irriguum lacrymarum. Quia ut dicit Gregorius in moralibus: Vis amoris per lacrymas emanat, & ideo ubi amor non est, lacryma cessat.

Gen. 4. a

Sex sunt etiam fletus emolumenta vel utilitates. Vnde nota quod lacryma spiritum contritum lauat, ipsum deuotum leuat, spiritum malignum necat, terram cordis irrigat, sitim sedat, orando efficaciter impetrat. Primum ergo lacryma spiritum contritum lauat. Vnde figuratur per mare aeneum, in tertio Regum. In quo ingressuri tabernaculum lauabant manus & pedes, id est opera & affectiones. Secundo leuat animam deuotam, scilicet per contemplationem. Quod figuratur per diluuium ut habetur in Genesi: Multiplicatae sunt aquae, & eleuauerunt arcem in sublime a terra, id est conscientiam ad sublimia contemplationis. Tertio spiritum malignum lacrymae necant, quod figuratur per mare rubrum, ut legitur in Exodo. Vbi submersus est Pharaon & exercitus eius, id est diabolus & omnis malignus spiritus. Nam dicitur in Psalmo: Contribulasti capita draconum in aquis, id est tentationes demonum inflectibus lacrymosis. Quarto lacryma terram cordis irrigat & fecundat, quod figuratur per fontem Paradisi, ut habetur in Genesi: Fons ascendebat de terra, scilicet irriguum lacrymarum, irrigans vniuersam superficiem terrae ad producendum fructus bonorum operum. Nam dicitur in Psalmo: Qui seminant in lacrymis in exultatione metent. Quinto lacryma sitim & ardorem concupiscentiae sedat. Sicut contra sitim curritur ad fontem, & contra ignem curritur ad aquam: sic contra concupiscentiae ignem & incendium, currendum est ad fontem lacrymarum. Vnde dicit Gregorius in Moralibus, quod flammam suggestionis extinguit citius aqua lacrymarum. Sexto lacryma efficaciter orando impetrat. Et nota, quod de hoc sunt nouem exempla praecipua in Scriptura. Primum Annae: de qua dicitur in primo Regum, quod cum esset Anna amaro animo, orauit ad Dominum flens largiter, quae a Deo exaudita est. Secundum, Ezechiae, cui dictum est ab Isaia: Vidi lacrymam tuam, & ecce sanauit te. Tertium est Tobiae. Quartum est Sarae, de his duobus dicitur in Tobia: quod orauit Tobias cum lacrymis, & Sara similiter, & exaudita sunt preces amborum. Quintum est Iudith, quae dixit: Indulgentiam ipsius suis lacrymis postulemus, quod & fecit, & Deus eam exaudivit. Sextum David, de quo dicitur in Psalmo: Posuisti lacrymas meas in conspectu tuo. Septimum est Mariae Magdalenae, quae pedes Saluatoris lauit lacrymis, & misericordiam impetravit, ut dicitur in Luca. Octauum est Petri, de quo dicitur in Matthaeo: quod

Gen. 26. e

Gen. 29. a

Isa. 22. a

Luc. 19. f

Mat. 24. a

Fletus emolumenta sex

3. Reg. 7. f

Gen. 7. b

Exo. 14. g

Pf. 73. e

Gen. 2. a

Pf. 125. b

1. Reg. 1. b

Isa. 38. a

Tob. 3. a

Ind. 8. b

Psal. 55. b

Luc. 7. e

Mat. 26. g

quod post trinum negationem fleuit amare. & obtinuit remissionem. Nonum est Christi, de quo dicit Apostolus, quod cum clamore valido & lacrymis offerens exauditus est pro sua reuerentia, scilicet Christus. Propter hanc efficaciam lacrymarum dicit Augustinus, quod lacrymae violentae sunt in precibus. Et Glossa dicit, quod oratio Deum lenit, & lacryma cogit.

Hebr. 4. a

Gl. Tob. 4. a

Sup. tit. 5. 1. 8.

De esurie, & siti, iustitiae, quae est quarta beatitudo, nihil ad praesens aliud est dicendum, quam quod in tractatu de virtute iustitiae, superius dictum est.

De misericordia. Cap. IV.

DE misericordia, quae est quinta beatitudo, sunt specialiter tria notanda, scilicet comparationes, quibus figuratur, meditationes cum quibus adiuuatur, operationes cum quibus occupatur.

Comparationes quibus misericordia figuratur.

PRIMO, enim notanda sunt eius figurae comparationes. Vnde nota, quod misericordia est interna Christi passio, prima Christi lectio, & optima Christi vnctio. Primo ergo misericordia est interna Christi passio, id est compassio, quae melior est, & maior fuit, quam aliqua passio. Vnde nota, quod duplex fuit crux Christi, scilicet exterior quae fuit lignea: & interior quae fuit aurea. Exterior fuit passionis & poenitentiae: interior fuit compassionis & misericordiae. Ideo Christus dicitur pro nobis animam posuisse, prius quam carnem. Vnde dicitur in Ioanne: Christus pro nobis animam suam posuit, & nos debemus pro fratribus animam ponere. Et sicut dolor passionis Christi non habuit parem, ita dolor compassionis non habuit similem, ut patet in Threnis: O vos omnes qui transitis per viam, attendite & videte, &c. Secundo misericordia est summa Christi lectio, ut dicit Ambrosius: In signu huius, Christus in hac lectione praeter ceteris examinabit scholares suos in die districti iudicii, dicens: Esuriui, & non dedistis mihi manducare, &c. Dyscolus, qui nesciunt huius lectionis, scilicet misericordiae vericulum, in aeternum sentient sine pietate flagellum. quia dicit Iacobus: Iudicium sine misericordia, fiet illi, qui non fecit misericordiam. Tertio misericordia est optima Christi vnctio. Nam cum sit triplex vnguentum, scilicet contritionis, & deuotionis, & compassionis: vnguentum compassionis optimum est, ut dicit Bernardus: Bonum est, inquit, vnguentum, quod de recordatione peccatorum nascitur: melius quod ex deuotione conficitur: porro vtrumque vincit compassio charitatis, vel pietatis. Et nota, quod isto vnguento deberent tria perungi, scilicet caput, id est intentio, pedes, id est affectio, manus, id est operatio: quia in his tribus, scilicet intentione, affectione, & operatione, debet praecipue relucere. De vnctione capitis dicitur in Matthaeo: Vnge caput tuum. De vnctione pedum dicitur in Luca: quod Maria vnxit pedes Iesu. De vnctione manuum dicitur in Canticis: Manus meae stillauerunt myrrham, & digiti mei pleni myrrha probatissima.

Crux Christi duplex.

Ioan. 10. e

Thren. 1. d

Mat. 25.

Iac. 2. c

Ber. ser. 12 in Cat. post med.

Mat. 6. b

Luc. 7. f

Cant. 5. b

Deut. 33. d

Item nota, quod misericordia est virtus, quae cunctas superat, modus qui reum liberat, & clausis caelum referat. Primo igitur, misericordia est virtus ceteras virtutes superans & specialiter excedit tres virtutes inter alias excellentes, scilicet poenitentiam, quia poenitentia immolat corpus, misericordia vero animam. Ideo dicit Apostolus: Corporalis exercitatio, id est poenitentia ad modum utilis est, scilicet respectiue. Pietas autem ad omnia valet, promissionem habens vitae, quae nunc est, & futurae. Misericordia autem superat charitatem, in eo quod charitas est fluuius diuinae pietatis, & currit cum alueis suis, & non exit extra ripas, quia solum bonum diligit & sua communicat: pietas vero & misericordia extra ripas inundat, & sua bonis & malis communicat, & ideo non solum bona proximorum, sed etiam mala libentissime portat, iuxta Apostolum: Quis infirmatur & ego non infirmor? quis scandalizatur & ego non vror? Misericordia nihilominus superat iustitiam: & in signum huius de curia iustitiae, si est a peccatore suspecta, licet ad consistorium misericordiae appellare. Nam dicit Iacobus: Misericordia superexaltat iudicium. Et de hac excellentia misericordiae respectu aliarum virtutum, dicitur in Psalmo: Miserationes, eius super omnia opera eius. Secundo misericordia est modus absolutionis optimus liberans reum & Deum obligans. Reum itaque liberat a delicto vel debito decem milium talentorum. Et nota quod homo misericors, de remissione peccatorum suorum, habet spirituales tria paria litterarum, id est tria testimonia Euangelica, quae homini pio denunciant peccata remissa. Primum est in Matthaeo: Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Secundum est in eodem Matthaeo: Si dimiseritis hominibus peccata eorum, & pater vester caelestis peccata vestra dimittet. Tertium est in Luca: Dimitte & dimitte mihi. Et non solum misericordia a delicto liberat, verum etiam a sanandum hominem Deum obligat. Nam dicitur in Proverbij: Feneratur Domino, qui miseretur proximo. Tertio misericordia est clausis caelum referans. Vnde in figura

A tanto plus lucratur, & velocius currit. Ideo dicit Apostolus: Alter alterius onera portate. &c. Et nota quod misericors homo instat prudentis mercatoris considerat tria. Nam mutuat libenter regi, qui potest sibi capitale reddere & damnum resarcire, & vltimas & lucrum soluere. Talis rex liberalis est Deus, qui mercatoribus suis consuevit capitale custodire, conferuando gratiam: damna resarcire, remittendo culpam: vltimas soluere, scilicet largiendo gloriam, & aeternam vitam. De ista mercatura dicit Matthaeus: Prudentes virgines acceperunt oleum in vasis suis cum lampadibus, id est oleum misericordiae & compassionis, in vasis suis, id est in interioribus vasis cordis. Quia sicut ignis sine oleo non ardet in lampade: sic ignis charitatis sine oleo misericordiae, non ardet in corde. Hanc negotiationem docuit summus mercator, scilicet Christus: Vade & vende omnia, quae possides, & da pauperibus. Homo etiam misericors ad modum boni & industrii mercatoris, inuocat vel renouat veteres merces in nouas, & viles in pretiosas, & quodam modo circumuenit Deum in sua negotiatione: quia pro calice aquae frigidae, recipit torrentem voluptatis aeternae. Vnde dicit Augustinus: Praebe rectum & accipe caelum. Et ideo dicitur in Osea: Circundedit me in negotiatione sua Ephraim. Tertio misericordia abundanter remuneratur. Vnde nota quod duae virtutes valde copiosae, & plenae, veniunt ad iudicium propter quod recipiunt salarium valde copiosum, scilicet charitas & misericordia. Charitas enim aliena bona facit sua, iuxta illud Psalmi: Particeps ego sum omnium timentium te, &c. Misericordia facit aliena mala sua, iuxta illud: Sicut socij estis passionum, ita & consolationum. Haec est enim lex fidelium mercatorum, scilicet sicut socij socij in damno, ita sunt socij in lucro.

Gal. 6. a

Mat. 25. a

Mat. 10. e

Osea. 11. d

Psal. 118. d

2. Cor. 1. a

Misericordia ceteras virtutes superat, & praecipue tres excellentes.

1. Tim. 4. 6

2. Cor. 11. g

Iac. 2. c

Psal. 144. b

Mat. 5. a

Mat. 6. b

Luc. 6. e

Prou. 19. e

Et 1 ra

ra huius dicitur, quod Christus ascendit in caelum de monte Oliueti, quo figuratur eminentia misericordiae. Christus qui dicitur vnctio, est homo misericors vnctus vnctione pietatis, talis ascendit in caelum, quia homini pio referatur aula caelestis gloriae. Et nota quod duo ostia facit pietas in caelo, cum homo misericors in- tus compatitur, & proximo extra subuenit, quod optime figuratur in tertio Regum. Vbi dicitur quod Salomon fecit in ingressu oraculi duo ostiola de oliuis, quae quidem sunt duplex misericordia, scilicet corporalis, & spiritualis: corporalis subueniendo, spiritualis com-
 3. Reg. 6. b
 Meditatio- nes, quibus ad miseri- cordiam mouemur
 Mat. 23. a
 Ista. 58. c
 Eccli. 31. b
 Mat. 25. d
 Operatio- nes, quibus misericor- dia occupa- tur
 Mat. 26. c
 Apoc. 1. c
 Tria faciunt munditiam cordis
 Ioan. 15. a
 Exo. 38. a
 Psal. 6. b

De munditia cordis. Cap. V.

DE munditia cordis, quae est sexta beatitudo, est notandum, quod tria sunt quae cordis munditiam faciunt, scilicet lectio scripturarum, largitio elemosynarum, & effusio lacrymarum. Primo lectio scripturarum efficit cor mundum, quia dicitur in Ioanne: Iam vos mundi estis propter sermonem, quem locutus sum vobis. Quod figuratur eleganter per lauato- rium tabernaculi vt legitur in Exodo. Et nota, quod duo erant in lauatorio, scilicet speculum & aqua munda: & haec duo sunt mystice in sacra pagina. est enim speculum, quia peccati maculas ostendit: & est aqua, quia maculas tergit. Secundo facit cor mundum effusio lacrymarum, quia dicitur: Lauabo per singulas noctes lectum meum, scilicet conscientiae. Et nota, quod lacryma, ad hoc quod cor sit bene mundum, debet habere tria, scilicet quod debet esse calida per deuotionem, amara per contritionem, & cinerea per mortis recordationem. Sicut enim aqua transiens per cine-

res facit lixiuum, quod optime sordium est mundati- uum: sic talis lacryma est cordis mundatiua. Tertio, fit cor mundum per elemosynarum largitionem, quia dicitur: Date elemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. Videmus enim quod ad sanandum vel purgan- dum vulnus, non solum adhuc ventur cauteria, immo apponuntur emplastra. Cauterium est correctio iusti- tiae, & emplastrum, est largitio elemosynae.
 Item nota, quod sunt alia tria quae ad cordis munitiam disponunt, id est scopa confessionis, lima cor- rectionis, & fornax affectionis. Primo igitur facit munditiam cordis scopa confessionis, id est frequenter confiteri, quia dicitur: Lauare septies in Iordane. Lauatur autem septies, qui septem vitia mortalia vel capi- talia, humiliter confiteretur, quia tunc cor mundatur & sanctificatur. Nam dicitur: Facta est Iudaea sancti- ficatio eius, Iudaea interpretatur confessio, ipsa enim est cordis sanctificatio. Et nota quod in sacro eloquio valde sepe adiungitur decor & pulchritudo. Et in figura huius, quod scopa confessionum, summe disponit ad munditiam cordis dicitur: Confessionem & decorem induisti. Et iterum: Confessio & pulchritudo in conspectu eius, & sic de alijs. Secundo multum disponit ad munditiam cordis lima correctionis. Nam sicut lima mundat ferrum a rubigine: sic correctio cor a la- be. Vnde ait Gregorius: Ille solus amicus erit, qui in aduentum districti iudicis, maculas suae mentis tergit. Sed nota quod quidam sunt adeo miseri, quod vnde deberent mundari sordidantur. De talibus dicitur: Destruisti eum ab emundatione. Tertio, munditiam cordis facit fornax tribulationis. Nam sicut fornax reddit aurum purum: sic tribulatio facit cordis munitiam, iuxta illud: Probaui cor meum tecum. Sed sunt quidam, qui ab igne tribulationis non mundan- tur, sed vruntur: tales non sunt aurum sed scoria; non granum, sed palea; non oleum, sed amurca. Vnde mul- tum possunt formidare de illo verbo euangelij: Paleas autem comburet igni inextinguibili. Sicut enim videmus, quia confusio panni asperi, facit, & conseruat munditiam scyphi: sic tribulatio & carnis maceratio fa- cit munditiam animi. Exemplum de Ioanne Baptista, qui habebat vestimentum de pilis camelorum, vt ha- betur in Mattheo. Sciebat enim, quod aspera faciebatur mundum.
 Item nota, quod cor efficitur mundum ab omni pec- cato, specialiter & praecipue triplici baptismo, scilicet fluminis, fluminis, & sanguinis. Baptismo fluminis munitur infantes, baptismo fluminis mundantur peni- tentes, baptismo sanguinis mundantur martyres, quan- do scilicet sacramentum volunt, & non possunt habere. Et iste triplex modus mundandi, figuratur per illa tria quibus fiebat munditia in veteri lege. Fiebat enim per tria, scilicet per aquam expiationis, vt dicitur in Exodo: per effusionem sanguinis, vt dicitur ad Hebraeos. Ablutio vero, quae fiebat per aquas, significat mundationem, quae fit per solam gratiam. Expiatio, quae fiebat per sanguinem, significat martirium vel carnis mortifica- tionem. Sanctificatio, quae fiebat per vnguenti vnctio- nem, figurat martyrum perfectionem. Et nota, quod in illo tertio modo, sanctificabatur solus Aaron & filij eius, in quo intelligitur, quod clerici, & religiosi debent esse mundificati excellenter vnctione Spiritus sancti.
 Item nota, quod quinque erant ex quibus conficie- batur vnguentum vnctionis, vt dicitur in Exodo, scilicet myrrha electa, cinnamomo, cassia, calamo, & oleo oliuarum. Prima ergo species illius vnguenti erat myrrha pura & electa, sicut illa quae sponte ma- nat ab arbore, & est pretiosior, quam illa quae ex arboris incisione. Ista significat penitentiam, quae fit in iuuentute, quae gratiosior est Deo, quam illa, quae fit in senectute. Nam caro, myrrha prius condien- da est, vt sit purissima, antequam veribus sit con- sumpta. Contra fatuitatem multorum, qui myrrha peni- tentiae

Luc. 11. f
 4. Reg. 5. e
 Psal. 113. a
 Psal. 130. a
 Psal. 95. b
 Psal. 88. e
 Ier. 12. a
 Luc. 3. a
 Mat. 3. a
 Exo. 29. a
 Hebr. 9. d
 Exo. 30. a
 Ibidem. a

nitentiae nolunt se vngere, donec toti putruerunt ver-
 Gl. Exo. 30
 Amb. li. 7. de fide c. 5
 Gl. ibid. c. d
 Psal. 44. b
 De pace. Cap. VII.
 DE pace quae est septima beatitudo, notanda sunt tria scilicet quae sunt pacis praecordia, quae sunt pacis subsidia, & quae sunt pacis contraria.
 Primo notanda sunt pacis praecordia. Vnde nota, quod tria sunt praecordia pacis. Nam pax est caeli linguagium, Christi encanum, & Dei vestigium. Est igitur pax caeli linguagium, cuius signum est triplex, quia Christus illud idioma loquebatur, qui venit de caelo. Dixit enim Apostolus: Pax vobis. post resurre- ctionem: quando erat immortalis, vt habetur in Ioan- ne. Tale linguagium etiam locuti sunt Angeli qui sunt caeli ciues. Dixerunt enim in ortu Christi: Gloria in excelsis Deo, & in terra pax. Tale etiam idioma lo- quebantur discipuli, quia dictum erat eis a Christo: In quantumque domum intraueritis, dicit: Pax huic domui. Secundo pax est encanum Christi, & pre- tiosius inter omnia alia iocalia. Cuius causa est, quia istud pretiosum iocale legauit Christus Apostolis in morte. Amici namque amicis dant & legant magis pretiosa in fine.
 Et nota, quod Christus dedit pacem discipulis suis, & amicis, triplici iure, scilicet iure donationis inter vi- uos, iure vltimi testamenti, iure codicillorum. Iure do- nationis, & testamenti dedit pacem, quando dixit: Pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis: iure codicillorum, quando post resurrectionem, quasi firmato testamentum, dixit: Pax vobis. Tertio pax est ve- stigium Dei, & certissima semita. De qua dicitur: Omnes semitae illius pacificae. Et nota, quod huiusmodi via diuinae sunt tres dietae, vel semitae, scilicet pax in- terna, quae dicitur pax pectoris: pax externa, quae dicitur pax temporis: & pax superna, quae dicitur pax aeternitatis. De dieta pacis interna dicitur: Pax Chris- ti exulset in cordibus vestris. De dieta pacis aeternae dicitur: Si fieri potest quantum ex vobis est cum om- nibus pacem habentes. De dieta pacis supernae dicitur: Sedebit populus meus in pulchritudine pacis.
 Vnde nota tria pacis subsidia, & ad pacem ducen- tia, vel inducentia, scilicet conformitas, humilitas, & S. Bon. To. 6.

tranquillitas. Conformitas cum Deo, humilitas cum proximo, & tranquillitas in seipso. Primo ergo iuuat ad pacem habendam, conformitas voluntatis nostrae ad voluntatem diuinam. Sicut enim semper est in guerra, qui nititur regi resistere, cui non potest aliqua- tenus praualere: sic continua pace gaudet, qui volun- tatem suam voluntati diuinae conformare studet, cui nihil valet resistere. Ideo dicitur: Quis resistit ei, & pacem habuit? quasi diceret, nullus. Secundo iuuat ad pacem habendam, cum quis habet veram humilita- tem. Nam vulgo dicitur, duo grossi in vno sacco non possunt bene capi. & per contrarium humilitas facit mentes modicas, & graciles, & per consequens ad in- uicem capaces. Vnde dicit Apostolus: Soliciti serua- re vnitatem spiritus in vinculo pacis. Tertio iuuat bo- num pacis tranquillitas mentis. Sicut in lecto spinoso nullus potest bene pausare: sic cor inquietum non po- test veram pacem habere. Et conuerso sicut homo bene pausat in molli culcitra: sic Deus quiescit in men- te tranquilla. Vnde dicitur: In pace in idipsum dor- miam, & requiescam. Et rursus: In pace factus est locus eius. Et iterum: Mansueti hereditabunt terram. Et ibidem in multis locis patet.
 Tertio notanda sunt pacis contraria. Vnde nota, quod triplex est pax mala, quae est verae paci contraria scilicet pax inquinata, pax simulata, & pax inordinata. Primo ergo, est verae paci contraria pax inquinata, & dicitur pax inquinata, quando corda sunt ad malum concordia, talem pacem habuit Pilatus cum Herode. Qui cum essent ante inimici facti sunt in morte Chris- ti amici, vt dicitur in Luca. De tali pace dicitur: Zelauit super iniquos, pacem peccatorum videns. Secun- do est verae paci aduersa pax simulata, qualis fuit simu- latoris Iudae, qui osculatus est Christum in signum pa- cis, & tradidit ipsum Iudaeis, vt dicitur in Mattheo. De tali pace dicitur: Qui loquuntur pacem cum pro- ximo suo, mala autem in cordibus eorum. Tertio & vltimo, est pax inordinata, quando maior obiect mi- nori, vt praelatus inferiori, vel ratio sensuitalitati: talis pax est deterior, quam guerra. Talem pacem habuit Adam cum Eua vxore sua, qui obediuit vxori suae, quae erat sibi potius ad obediendum, & ad regendum com- missa. Noluit enim contristare delicias suas, vt dicit magister historiaturum. De tali pace dicit Saluator: Non veni pacem mittere in terram, sed gladium. Item no- ta, quod quadruplex bellum in scriptura distinguitur, quod paci aduersatur, & per pacem sedatur. Bellum enim est inter carnem & spiritum, quod pacificat pen- nitentia. Bellum est inter hominem & Deum, quod pacificat iustitia. Bellum etiam fuit inter hominem & Angelum, quod pacificauit filij incarnationis benedicta. Et bellum est inter hominem & proximum suum, quod pacificat patientia. Et quia pax est ita fructuosa & ne- cessaria, ideo ad eam obtinendam, docet nos orare Pro- pheta, dicens: Rogate quae ad pacem sunt Hierusalem. Psal. 121. b

De patientia. Cap. VIII.

DE patientia, quae est octaua & vltima beatitudo notanda sunt specialiter quattuor, scilicet patientiae testimonia, patientiae beneficia, patientiae exerci- tia, & patientiae adiutoria.
 C I R C A patientiae igitur testimonia, & laudes eius, primo sunt tria notanda, scilicet quia est pruden- tissima, strenuissima, & nobilissima. Prudentissima ad regendum: strenuissima, ad bellandum: & nobilissi- ma, ad regnandum. Primo igitur patientia est ad re- gendum prudentissima. Et nota, quod in tribus pa- tientia hominis patientia prudentis, scilicet acquirendo, conseruando, & multiplicando. Prudens enim facit soluere omnia debita sua de his, quae nihil videtur valere, sci- licet de malis praenae, quae sustinet, vt Deus remittat si- bi debitum culpae, & soluendo nihil expedit de suo, immo Ee. 3. de his,

Iob 9. b
 Eph. 4. a
 Psal. 4. b
 Psal. 75. a
 Psal. 30. b
 Luc. 23. b
 Psal. 72. b
 Mat. 26. e
 Psal. 27. b
 Mat. 10. d
 Psal. 121. b

de his, quæ accepit ab initio, sicut de opprobrijs & contumelijs, soluit quæcumque & quidquid debet Deo, & cum alienis se retinendo. sicut acquirere gratiam in presenti & gloriam in futuro. Et ideo dicitur: Ab Aquilone aurum venit, quod patiens acquirit in tribulatione. Item patientis prudentia patet in conferuando: quia cum perdit bona temporalia, retinet & claudit bona spiritualia. Econtrario facit qui patientiam non habet: qui cum amittit bona exteriora, effundit æterna, & bona interiora, & sic auget capitale diaboli, respondendo ad verba, & ad contumelias inimici, & affociat hostem suum, ne forte vadat solus in infernum. Male igitur, qui impatiens est, custodit diuitias suas, qui cum aliquid perdit, etiam residuum effundit. Ideo dicitur: Qui impatiens est, sustinebit damnum. Prudentia etiam patientis patet in multiplicado: quia sputa & opprobria scit mutare in aurum & argentum, & lapides pretiosos. Ipse enim ad modum vrsi verberibus impingatur, & instar salamandræ, igne tribulationis fouetur. Et sicut asinus pungitiuis pascitur, sicut struthio comedit ferru & omnia dura, sicut piscis marinus crescit in aqua salua & amara, id est tribulationibus, & passionibus & tantam scit in negotio habere industriam, vt per hostes suos faciat sibi fabricare coronam, dicens Psalmo: Supra dorsum meum fabricauerunt peccatores. Magna est igitur prudentia patientis, quod tam prudenter scit acquirere, conferuare, & multiplicare bona sua.

Secundo patientia est ad bellandum strenuissima, quia ait Sapiens: Melior est patiens viro forti. Et nota, quod strenuitas patientis patet in tribus, scilicet si artendas pugnantis animum, pugnandi modum, & pugnandi scutum. Primo ergo patiens habet animum valde strenuum, quia plus vult pugnare, quam pausare. Gloriosus & generosus est militi, stare in bello, quam in balneo: esse in campo cum rege, quam in lecto cum muliere: certare in pugna, quam delectari in mensa: & portare arma regis, quam simbrias mulieris. Vnde dicit Apostolus: Ego enim stigmata Domini Iesu in corpore meo porto. Secundo patiens habet in pugnando modum valde strenuum. Ipse enim sine fuga euadit, sine ictu teli recedit, sine repercussione vincit, & adeo est in pugnando strenuus, quod contra hostem non leuat festucam de terra, vt ait Psalmita: Confregit potentias, arcum scutum, gladium, & bellu. Tertio patiens in pugna habet nobilissimum scutum. Et nota, quod scutum patientiæ debet esse triangulum. In inferiori enim angulo debet esse timor supplicij: in dextero amor proximi: in sinistro passio Christi, iuxta illud: Dabis eis scutum cordis laborem tuum. Et iuxta illud: Christo igitur in carne passio, & vos eadem cogitatione armamini. Et hoc scutum sustinet omnia tela, & specialiter tria, scilicet damnum rerum, molestias corporum, & contumelias verborum. Cum hoc scuto homo se conformat voluntati Domini, correctiones eius sustinendo: vincit diabolum, eius tentationes euadendo: sanctificat semetipsum, carnis afflictiones, & passionis corporis tolerando. De strenuitate patientis dicit Apostolus: Per patientiam curramus ad propositum nobis terminum.

Tertio patientia est ad regnandum nobilissima quia dicitur: Beati, qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum cælorum. Et nota, quod homo pacificus potest dici rex præcipue propter tria, scilicet quia regali dominio omnibus dominatur, quia ad regale prandium inuitatur, & quia sibi regale ferculum ministratur. Primo enim homo patiens rex dicitur, quia habet regale dominium in omnibus. Nam patienti seruiunt omnia, quæ alijs sunt nociua, vt sterilitas agrorum quæ implet sibi cellariu: hostes fabricant sibi coronam: febres parant, & medicina: mors aperit sibi carcerem ad euadendum miseriam: ignis, qui domos incendit alijs, sibi confert.

Secundo patiens inuitatur a Deo ad regale prandiu: & non solum inuitatur, sed etiam trahitur: nec solum trahitur, immo vestis eius vt veniat, laceratur. Vnde nota, quod triplex est signum, quod inuitans ex corde inuiter amicum, scilicet trahendo, vocando, & rumpendo. Magnum signum est, quando efficaciter eum inuitat, siue vocat per prædicatoris verbum, alios per tactum inspirationis, sed patientes, quos summe diligit, per rupturam tribulationis. Vnde dicit: Compelle eos intrare, scilicet patientes vocando, trahendo, & rumpendo.

Tertio patienti ministratur regale prandium, vel ferculum. Talia namque fercula gustauit Christus, qui est rex regum, scilicet tribulationes, persecutiones, periuuria, paupertates, dolores, & passionem, & mortem. Vnde dicit filijs Zebedæi: Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum? &c. Et sicut magna incurialitas reputatur, cum quis respuit scyphum, quem rex mittit ad bibendum post ipsum: sic magna ingratitude est, calicem tribulationis respuere, quem amore nostri, Christus voluit primo gustare, immo sicut vinum, quod de se est forte & durum, transeundo per gariophilos, & species aromaticas, efficitur nectar dulcissimum: sic tribulationes mundi dulcescunt, si per memoriam passionis Christi transeant. Vnde dicit sponsa: Dabo tibi poculum ex vino condito. Vinum conditum ad litteram dicitur nectar, & significat vinum mundanæ tribulationis, conditum dulciter, dulci memoria passionis Christi, quod nobis concedat ipse Dei filius, qui est benedictus in sæcula. Amen.

A pabulum, vel constituit in cælis palatium. & sic verificatur illud Apostoli: Scimus quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum.

Secundo patiens inuitatur a Deo ad regale prandiu: & non solum inuitatur, sed etiam trahitur: nec solum trahitur, immo vestis eius vt veniat, laceratur. Vnde nota, quod triplex est signum, quod inuitans ex corde inuiter amicum, scilicet trahendo, vocando, & rumpendo. Magnum signum est, quando efficaciter eum inuitat, siue vocat per prædicatoris verbum, alios per tactum inspirationis, sed patientes, quos summe diligit, per rupturam tribulationis. Vnde dicit: Compelle eos intrare, scilicet patientes vocando, trahendo, & rumpendo.

Tertio patienti ministratur regale prandium, vel ferculum. Talia namque fercula gustauit Christus, qui est rex regum, scilicet tribulationes, persecutiones, periuuria, paupertates, dolores, & passionem, & mortem. Vnde dicit filijs Zebedæi: Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum? &c. Et sicut magna incurialitas reputatur, cum quis respuit scyphum, quem rex mittit ad bibendum post ipsum: sic magna ingratitude est, calicem tribulationis respuere, quem amore nostri, Christus voluit primo gustare, immo sicut vinum, quod de se est forte & durum, transeundo per gariophilos, & species aromaticas, efficitur nectar dulcissimum: sic tribulationes mundi dulcescunt, si per memoriam passionis Christi transeant. Vnde dicit sponsa: Dabo tibi poculum ex vino condito. Vinum conditum ad litteram dicitur nectar, & significat vinum mundanæ tribulationis, conditum dulciter, dulci memoria passionis Christi, quod nobis concedat ipse Dei filius, qui est benedictus in sæcula. Amen.

Tertio patienti ministratur regale prandium, vel ferculum. Talia namque fercula gustauit Christus, qui est rex regum, scilicet tribulationes, persecutiones, periuuria, paupertates, dolores, & passionem, & mortem. Vnde dicit filijs Zebedæi: Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum? &c. Et sicut magna incurialitas reputatur, cum quis respuit scyphum, quem rex mittit ad bibendum post ipsum: sic magna ingratitude est, calicem tribulationis respuere, quem amore nostri, Christus voluit primo gustare, immo sicut vinum, quod de se est forte & durum, transeundo per gariophilos, & species aromaticas, efficitur nectar dulcissimum: sic tribulationes mundi dulcescunt, si per memoriam passionis Christi transeant. Vnde dicit sponsa: Dabo tibi poculum ex vino condito. Vinum conditum ad litteram dicitur nectar, & significat vinum mundanæ tribulationis, conditum dulciter, dulci memoria passionis Christi, quod nobis concedat ipse Dei filius, qui est benedictus in sæcula. Amen.

DIÆTÆ SALVTIS.

TITVLVS OCTAVVS.

De duodecim fructibus Spiritus.

TITVLI HVIVS CAPITA.

De gaudio spirituali.	Cap. I.
De longanimitate.	Cap. II.
De benignitate.	Cap. III.
De mansuetudine.	Cap. IV.
De fide.	Cap. V.
De modestia.	Cap. VI.
De continentia.	Cap. VII.
De castitate.	Cap. VIII.

De gaudio spirituali. Cap. I.

Ost tractatum de beatitudinibus: Sequitur tractatus de fructibus spiritus, & ista est octaua diæta salutis, scilicet a beatitudinibus ad fructus spiritus peruenire. Quia beatitudines faciunt operari, vel ambulare simpliciter & perfecte: fructus autem suauiter, & deliciose. Sunt isti fructus spiritus duodecim. Quos enumerat Apostolus: Fructus autem spiritus est charitas, gaudium, pax, patientia, longanimitas, bonitas, benignitas, mansuetudo, fides, modestia, continentia, & castitas. Primo igitur inter istos fructus, dicendum esset de charitate: sed quia in tractatu de virtutibus, de ipsa dictum est: ideo hic nihil ad præsens est dicendum.

Secundo loco post fructum charitatis, dicendum est de fructu gaudij spiritualis. De quo dicenda sunt pauca, & specialiter tria. Primo qualiter spirituale gaudium est a mundi gaudio separatum. Secundo qualiter est a cæli gaudio deriuatum. Tertio qualiter est a cælesti gaudio pigmentatum.

Quattuor differentie inter spirituale gaudium & mundanum. Primo differentia est puritas & impuritas. Gaudium enim spirituale est purissimum, & ideo fortius est ad inebriandum, ad diligendum. Deum: sicut videmus, quod vinum purum citius inebriat, quam limphatum. Istud vinum spiritualis gaudij fit de botro Cyprj, id est de sanguine Christi, expresso in crucis torculari, sicut dicitur: Botrus Cyprj dilectus meus mihi. Gaudium vero mundanum, sicut vinum cum aqua mixtum ad inebriandum debilissimum, & insipidum. De quo dicitur: Vinum tuum mixtum est aqua. Quia, vt dicit Boetius, Dulcedo felicitatis humanae, multis amaritudinibus est resperfa. Et notandum, quod gaudium humanum cum duobus est ammixtum, scilicet cum remorsu conscientie, & solitudine cruciante. Remorsus conscientie est sicut infirmitas, quæ dicitur regius morbus, quæ rodit carnem, & est magnarum expensarum. Vnde dicitur regius, quia oportet, quod ex gallinis, & alijs delicatis carnibus, morbus ille pascatur, quæ super locum morbi ponuntur, ne caro totaliter consumatur. quantumcumque tamen caro pascatur, tamen plus consumitur, a morbo, quam sustentetur, a fomento. Ita in gaudio mundi, plus cruciat remorsus conscientie quam delectet dulcedo inuanditatis transitorie & mundanæ. Secundum gaudium mundanum est mixtum cum solitudine cruciante. Solitudo enim auget cruciatum, quia, vt dicit Bernardus, Diuitiæ mundanæ cum labore acquiruntur, cum timore possidentur, & cum dolore amittuntur. Vnde versus:

*Dives diuitias non congregat absque labore.
Non tenet absque metu, non desinit absque dolore.*

Secunda differentia spiritualis gaudij est continuitas & discontinuitas. Spirituale gaudium est continuu & securum. Vnde dicitur: Secura mens quasi iuge conuiuium. Gaudium vero mundanum est breue & transitorium, quia vt dicitur: Gaudium hypocrite instar puncti. Hypocrita dicitur iste mundus: quia hypocrita licet interius sit corruptus, exterius tamen apparet bonus: & mundus, in veritate malus, & foetidus interiorius, exterius tamen est floridus & venustus. Et ideo gaudium eius est solum quasi punctus, instar puncti, non habens longitudinem perseverantiae, nec latitudinem amicitie, nec profunditatem bonæ conscientie: sicut punctus, qui caret longitudine, quam habet linea: & latitudine, quam habet superficies: & profunditate, quam habet corpus. Tertia differentia spiritualis gaudij & mundani, est dignitas & indignitas. Gaudium enim spirituale est de rebus valde dignis, quia de Deo præcipue, & de rebus diuinis. Vnde dicit Apostolus: Gaudete in Domino semper, &c. Gaudium vero mundi est de rebus indignis, & præcipue, sicut de voluptate carnis, de qua dicit Seneca: Voluptas est membrorum vilium, & turpium ministratio, veniens ex exitu foetido. Et Augustinus dicit, quod sæculi lætitia est impunita nequitia, videlicet luxuriari, in spectaculum vagari, ebriositate impinguari, turpitudine fecerere, & mali nihil pati. De quo gaudio turpissimo dicitur: Stultorum exultatio ignominia. Quarta differentia spiritualis gaudij & mundani, est salubritas & noxietas. Gaudium enim spirituale est salubre & studiosum tripliciter, quia facit carnem despiciere. Quæto enim spiritu desipit omnis caro, vt ait Augustinus. Secundum facit diabolum vincere quia, vt dicebat S. Antonius: Vnica ratio vincendi diabolum est lætitia spiritualis.

Tertio facit mundum contemnere, quia nemo potest de fructu gaudij spiritualis. De quo dicenda sunt pauca, & specialiter tria. Primo qualiter spirituale gaudium est a mundi gaudio separatum. Secundo qualiter est a cæli gaudio deriuatum. Tertio qualiter est a cælesti gaudio pigmentatum.

Secundo loco post fructum charitatis, dicendum est de fructu gaudij spiritualis. De quo dicenda sunt pauca, & specialiter tria. Primo qualiter spirituale gaudium est a mundi gaudio separatum. Secundo qualiter est a cæli gaudio deriuatum. Tertio qualiter est a cælesti gaudio pigmentatum.

Tertio facit mundum contemnere, quia nemo potest de fructu gaudij spiritualis. De quo dicenda sunt pauca, & specialiter tria. Primo qualiter spirituale gaudium est a mundi gaudio separatum. Secundo qualiter est a cæli gaudio deriuatum. Tertio qualiter est a cælesti gaudio pigmentatum.

Tertio facit mundum contemnere, quia nemo potest de fructu gaudij spiritualis. De quo dicenda sunt pauca, & specialiter tria. Primo qualiter spirituale gaudium est a mundi gaudio separatum. Secundo qualiter est a cæli gaudio deriuatum. Tertio qualiter est a cælesti gaudio pigmentatum.

Secundo loco post fructum charitatis, dicendum est de fructu gaudij spiritualis. De quo dicenda sunt pauca, & specialiter tria. Primo qualiter spirituale gaudium est a mundi gaudio separatum. Secundo qualiter est a cæli gaudio deriuatum. Tertio qualiter est a cælesti gaudio pigmentatum.

Tertio facit mundum contemnere, quia nemo potest de fructu gaudij spiritualis. De quo dicenda sunt pauca, & specialiter tria. Primo qualiter spirituale gaudium est a mundi gaudio separatum. Secundo qualiter est a cæli gaudio deriuatum. Tertio qualiter est a cælesti gaudio pigmentatum.

Secundo loco post fructum charitatis, dicendum est de fructu gaudij spiritualis. De quo dicenda sunt pauca, & specialiter tria. Primo qualiter spirituale gaudium est a mundi gaudio separatum. Secundo qualiter est a cæli gaudio deriuatum. Tertio qualiter est a cælesti gaudio pigmentatum.

Tertio facit mundum contemnere, quia nemo potest de fructu gaudij spiritualis. De quo dicenda sunt pauca, & specialiter tria. Primo qualiter spirituale gaudium est a mundi gaudio separatum. Secundo qualiter est a cæli gaudio deriuatum. Tertio qualiter est a cælesti gaudio pigmentatum.

Secundo loco post fructum charitatis, dicendum est de fructu gaudij spiritualis. De quo dicenda sunt pauca, & specialiter tria. Primo qualiter spirituale gaudium est a mundi gaudio separatum. Secundo qualiter est a cæli gaudio deriuatum. Tertio qualiter est a cælesti gaudio pigmentatum.

Tertio facit mundum contemnere, quia nemo potest de fructu gaudij spiritualis. De quo dicenda sunt pauca, & specialiter tria. Primo qualiter spirituale gaudium est a mundi gaudio separatum. Secundo qualiter est a cæli gaudio deriuatum. Tertio qualiter est a cælesti gaudio pigmentatum.

gitiuos confessionis peccati: pro cynamomo planctum ostensiuum recognitionis peccati: pro zucaro, habet dulcedinem pietatis, & boni operis. De isto nectare dicit sponfa: Bibi vinum meum cum lacte meo. Vinu est dulce, & lac est mundum: quia bona voluntas habet ista duo, scilicet dulcedinem veritatis, vel pietatis, & gratiæ, & munditiam conscientie. De isto gaudio dicitur: Non est oblectamentum super cordis gaudium. Tertium est nectar æternæ fruitionis, vel felicitatis, quod angelicum & iucundissimum est, & ideo facit beatos; continue cantare: Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus sabaoth, &c. Sicut videmus quod nectar in conuiujs, facit coniuuas choreas ducere & cantare, sic, &c. Istud nectar conficitur ex quattuor. Habet enim pro vino, puritatem diuinæ visionis: pro cynamomo habet firmitatem æternæ donationis, vel fruitionis: pro zucaro, vel pro melle, habet dulcedinem, vel suauitatem æternæ fruitionis. De isto nectare dicitur: Bibite & inebriamini amici mei charissimi. Istud est spirituale gaudium, a caelesti gaudio pigmentatum, de quo dicitur: Intra in gaudium Domini tui, &c. Tertius fructus, est fructus pacis, sed quia de isto fructu, tractatum est in beatitudine septima; ideo de ipso nihil amplius est hic dicendum. Quartus fructus est patientia. De qua similiter dictum est in tractatu de beatitudinibus, cum dicebatur de octaua beatitudine.

De longanimitate. Cap. II.

Quintus fructus est longanimitas, vel perseverantia. De qua etiam notanda sunt tria. Primum est, quam laudabiliter commendatur: secundum est, quam efficaciter operatur: & tertium est, quam singulariter coronatur.

Primo igitur commendatur perseverantia: quia Deus perseveravit quousque fecit opus suæ creationis, iuxta illud: Complevit Deus die septimo opus quod fecerat. Christus perseveravit, quousque perfecit opus nostræ redemptionis, quia dicitur: Opus consummaui, quod dedisti mihi vt faciam. Sancti perseverauerunt, quousque perfecerunt opus suæ perfectionis. In quorum persona dicit Apostolus: Bonum certamen certavi, cursum consummaui, fidem seruaui.

Secundo perseverantia operatur efficaciter. Vnde notandum, quod triplex est perseverantiæ effectus: nam perseverantia perficit inchoata, impetrat postulata, & stabilitat acquisita. Primo igitur perseverantia perficit inchoata, & nihil imperfectum relinquit etiam si robur deficit. Sicut videmus, quod muliercule quantumcumque senilis ætatis laborando, & perseverando, & continuando, perficiunt laborem suæ peregrinationis. Et sicut videmus, quod natura continue operando, ex modica radice, vel nuce, facit arborem miræ celsitudinis. Et sicut videmus, quod gutta aquæ, quamuis sit res valde mollis, continue cadendo, cauat lapidem robustæ soliditatis. Et ideo dicitur: Nolite negligere, nolite cessare. Secundo perseverantia impetrat postulata. Sicut Maria Magdalena perseverando vidit resurrectione Christi. Sicut Apostoli perseverando in oratione, acceperunt donum Spiritus sancti, vt dicitur in Actis Apostolorum. Et propterea dicitur: Si perseverauerit pulsans, & si non dabit ei, surgens, eo quod amicus eius sit, propter improbitatem tamen eius surget, & dabit ei quotquot habet necessarios. Tertio perseverantia seruat acquisita. Sic videmus, quod ignis seruetur, continue ministrando ligna. Et propterea dicit Augustinus perseverantia est magnus donum Dei, quo dona conseruantur.

Tertio perseverantia coronatur singulariter, vnde ait Bernardus, quod aliæ virtutes coronam merentur, sed sola perseverantia coronatur. Et notandum, quod in scriptura quadruplex inuenitur, & laudatur

Corona. Est enim corona pudicitie virginalis, & hæc est florea, & debetur virginibus. Vnde dicitur: Gloria & honore coronasti eum: quod dicitur de sponso virginum. Secunda corona sapientie magistralis, & hæc aurea est, quæ debetur doctoribus, iuxta illud: Corona aurea super mitram eius. Tertia corona est perseverantia triumphalis, & hæc est gemma, quæ debetur martyribus, & omnibus perseverantibus, secundum illud: Posuisti Domine in capite eius coronam de lapide pretioso. Et Apostolus ait: Omnis epim qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet, & illi quidem, vt corruptibilem coronam accipiant, nos autem incorruptam.

Quarta corona est gloria immortalis, & hæc est stella, quæ debetur felicibus iuxta illud: In capite eius corona duodecim stellarum. Corona stellæ, est felicitas æterna, de qua dicitur infra in vltima diætæ, vbi tangetur de gloria paradisi. Hac corona coronantur perseverantes, quia, vt dicit Saluator: Qui perseverauerit vsque in finem, saluus erit. Sextus fructus est fructus bonitatis. De isto fructu actum est in tractatu de beatitudinibus. Ideo de ipso nihil est dicendum, nisi quod quattuor sunt de quibus bonitas prædicatur. Est enim bonitas naturæ congregantis, fortunæ adornantis, gratiæ reformantis, & gloriæ quietantis. De quibus dicitur: Vidit Deus cuncta, quæ fecerat scilicet bona naturæ, bona fortunæ, bona gratiæ, bona gloriæ: & erant valde bona.

De benignitate. Cap. III.

Septimus fructus, est fructus benignitatis. De isto fructu, similiter dictum est in tractatu de beatitudinibus, in capitulo de misericordia. Et ideo nihil ad præsens dicendum est de ipso, nisi quod quattuor sunt quæ ad benignitatem nos inducunt scilicet præceptum, quod inducitur, vel imponitur: exemplum, quod proponitur: supplicium, quod euaditur: & stipendium, vel præmium, quod acquiritur. Primum debet nos mouere ad benignitatem præceptum, quod a Christo inducitur, vel imponitur. Vnde dicitur: Estote misericordes, sicut pater vester misericors est. Secundo debet nos mouere exemplum, quod ab ipso proponitur de Samaritano. Tertio debet nos mouere supplicium inferni, quod euaditur. Quia iudicium sine misericordia fiet illi, qui non fecerit misericordiam. Quarto mouet nos præmium, quod in cælo acquiritur. Vnde dicitur: Beati misericordes, quoniam, &c.

De mansuetudine. Cap. IIII.

Octauus fructus, est fructus mansuetudinis, de quo supra dictum est in tractatu de beatitudinibus, in cap. de mititate. Ideo de ipsa parum est hic dicendum. Et breuiter est notandum, quod mansueti clarius informantur, rarius impugnantur, altius eleuantur, & amplius venerantur. Primo igitur mansueti clarius informantur. Exemplum de discipulis. Vnde Iacobus in canonica sua dicit: In mansuetudine suscipite inustum verbum. Secundo mansueti rarius impugnantur. Sicut enim videmus communiter, quod non impugnantur nisi castra alta, & altius eleuata: sic etiam videmus, quod leo, & canis non inuadunt hominem si inueniant ipsum iacentem, vel sedentem super terram. Vnde dicitur: Mansueti hereditabunt terram, & delectabuntur in multitudine pacis. Tertio altius eleuantur, sicut pater de Christo, qui venit ad nos mansuetus. Sicut pater de bala Virgine, & multis alijs. Vnde dicitur: Exurget in iudicio Deus, vt saluet omnes mansuetos terræ. Quarto mansueti amplius honorantur. Exemplum habemus a Christo, qui ait: Recumbe in nouissimo, &c. & David: Suscipiens Dominus mansuetos, &c.

Corona quadruplex in scripturis.

Psal. 8. b Eccl. 4. 5. b

Psal. 20. a 1. Cor. 9. d

Apo. 12. a

Matt. 10. c

Sup. tit. 7. c. 4.

Gene. 1. d

Sup. tit. 7. c. 4. Quattuor nos inducunt ad benignitatem.

Luc. 6. e

Matt. 20. e 1. cor. 2. c

Matth. 5. a

Sup. tit. 7. c. 2.

Iac. 1. b

Psal. 36. e

Matt. 21. e

Psal. 7. 5.

Luc. 14. b Psal. 146. b

De

De fide. Cap. V.

Nonus fructus est fides, de qua dictum est in tractatu de virtutibus, in capite de fide. Et ideo nihil aliud est hic dicendum, nisi quod fides est, sicut fundamentum ad sustinendum, sicut armatura ad euadendum, sicut argumentum ad concludendum, & sicut instrumentum ad ascendendum.

Primo igitur fides est sicut fundamentum ad sustinendum. Sicut enim videmus, quod natura, quando vult producere plantam primo ponit radicem, similiter quando edificator facit domum, primo ponit fundamentum: similiter in moralibus si aliquis vellet edificare bona opera, debet supponere fidem: quæ est vt petra durissima, & totius spiritualis edificij fundamentum. Et ideo dixit Dominus Petro: Super hanc petram edificabo Ecclesiam meam. Et nota, quod dixit super hanc: quia fundamentum aliud nemo potest ponere, nisi illud quod positum est, quod est Christus Iesus vt dicitur ad Corinthios. Et ideo si quis edificat, super illud fundamentum, edificet, quia ait Apostolus: Sine fide impossibile est placere Deo.

Secundo fides est armamentum ad euadendum: est enim sicut scutum militare. Scutum autem militare habet superficiem & tres angulos, & portatur a parte sinistra, contra aduersarium, & a parte cordis ad protegendum ipsum, & ratione signi habet representare Deum: sic vera fides catholica est ad repellendum aduersarium, cum tribus cateruis: ad protegendum animam, cum tribus potentijs: ad confitendum Deum in tribus personis. Vnde ait Apostolus: In omnibus sustentemur scutum fidei, &c.

Tertio fides est sicut argumentum ad concludendum, non sicut argumentum dialecticum, quod procedit ex probabilibus, aut sicut argumentum tentatiuum, quod procedit ex his quæ videntur probabilia & non sunt: sed est argumentum apodicticum, id est faciens scire. Numquam enim aliquis sapiens per suam scientiam potuit peruenire ad tantam scientiam de Deo & creaturis, ad quam venit simplex piscator Petrus, cum dixit: Tu es Christus filius Dei viui. Vnde per istud argumentum, probatur vnitas diuinæ essentia, trinitas personarum, vnitas primæ causæ, & multiplicitas creaturarum, pietas misericordie, multiplicitas gratiarum, & multa alia, Christus & eius discipuli per istud argumentum demonstrabant. Nam per istud argumentum probatur demonstratiue illuminatio cæcorum, illuminatio claudorum, auditus surdorum, locutio mutorum, erectio siue extensio aridorum, & suscitatio mortuorum. Et ideo dicebat Christus: Si opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent. Et ideo volens Apostolus diffinire fidem, ait: Fides est substantia rerum sperandarum, argumentum non apparentium.

Quarto, fides est sicut instrumentum ad scandendum. Videmus enim quod naturaliter omnis res habet locum proprium ad quem naturaliter tendit per suam naturam, sicut grauius habent locum deorsum, ad quem per naturam grauitatis naturaliter descendunt. Leuia autem habent locum sursum, ad quem per naturam leuitatis naturaliter ascendunt. Homo cum sit omnium creaturarum corporalium nobilior, habet locum super omnia corpora, ad quem locum ante peccatum poterat per gratiam ascendere, quamuis non posset per naturam totaliter. Sed propter peccatum gratia fuit sibi ablata, & natura totaliter fauciata: & ideo ad hoc, quod possit ad locum proprium remeare, indiget instrumento quodam. Quod instrumentum nullus per suam sapientiam, vel vitam potuit fabricare præter Christum: qui fabricatus est auroram & solem. Ideo omnes qui saluati sunt per ministerium ipsius Christi, scilicet per fidem saluati sunt. Quæ quidem est velut vna scala, per quam ad cælum ascenditur, conti-

nens duodecim gradus, id est, duodecim articulos per Apostolos declaratos, iuxta numerum, duodecim cælorum, incipiendo ex ære qui cælum dicitur vsque ad cælum empyreum, in quo duodenarius numerus terminatur. Latera autem istius scalæ, sunt diuinitas, & humanitas. Ista autem scala fuit per Christum Deum & hominem fabricata, sed nobis fuit per duodecim Apostolos reuelata. Ista est scala, quam vidit Iacob Patriarcha, cuius cacumen pertingebat ad cælum, cui etiam Dominus erat innixus, per quam ascendebant Angeli, & descendebant. De ista scala dicit Augustinus in sermone ascensionis: Ascendamus interim corde, id est fide, vt cum dies promissus aduenerit, sequamur, & corpore.

De modestia. Cap. VI.

Decimus fructus est modestia. De isto fructu in tractatu de temperantia dictum est, & ideo ad præsens nihil est dicendum.

De continentia. Cap. VII.

Vndecimus fructus est continentia. De isto fructu in tractatu de consilijs, in capitulo de castitate, similiter dictum est.

De castitate. Cap. VIII.

Duodecimus fructus est castitas. De isto fructu in tractatu de consilijs dictum est in capitulo de castitate. Et ideo non est amplius dicendum.

DIÆTÆ SALVTIS

TITVLVS NONVS.

De generali iudicio.

De his qua ante ipsum, & in ipso iudicio aguntur. Cap. Vnicum.

OST tractatum de fructibus spiritus sancti, de generali & vltimo iudicio est dicendum. Ista est octaua diætæ, scilicet a fructibus bonorum operum, venire ad iudicium extremum. De generali iudicio quattuor specialiter sunt notanda scilicet signa quæ præmittentur, scripta quæ aperientur, verba quæ dicentur, & facta quæ sequentur. Signa quæ præmittentur, erunt quædam peremptoria citatio. Scripta scilicet libri quæ aperientur, erunt sicut quædam acta, & processus recitatio, & testium publicatio. Verba quæ dicentur erunt sicut quædam sententiæ promulgatio. Facta quæ sequentur erunt sicut quædam latæ, & promulgatæ sententiæ executio.

Primo igitur præcedent illud iudicium, vt dicitur in Marco, signa sicut quædam citatio peremptoria, cui vniversæ signa dicit Hieronymus se reperisse in historijs sãle præce- Hebræorum. Prima die eriget se mare quindecim cubitis super altitudinem montium, stans in loco suo quasi murus. Secunda die descendet, ita quod vix poterit videri. Tertia die, pisces & marina beluæ apparentes super mare, dabunt mugitus vsque ad cælum. Quarta die, ardebit mare & aqua. Quinta die, herbæ & arbores dabunt florem sanguineum. Sexta die, ruent ædificia. Septima die, petra adinuicem collidentur, & in octo partes scindentur, & vnaquæque pars collidet aliam, & non sciet homo sonum illum, sed tantum Deus. Octauo die, fiet generalis terræ motus, qui tantus erit, vt dicitur, quod nullus homo, vel

Gen. 28. c Aug. Ser. 2. in Ascens. Dom. stam a prin. 10. 10.

Sup. tit. 5. c. 6.

Sup. tit. 4. c. 4.

Sup. tit. 4. c. 4.

Signa iudicij, cui vniversæ signa dicit Hieronymus se reperisse in historijs sãle præce- Hebræorum. Mar. 13. a

vel animal aliquod stare poterit, & in terram omnia prosterentur. Nona die, æquabitur tota terra & omnes montes, & colles in puluerem redigentur. Decima die, exhibunt homines de cavernis terræ & ibi velut ammentes, nec poterunt sibi mutuo loqui. Undecima die resurgent omnia ossa mortuorum, & stabunt super sepulchra. Omnia enim sepulchra aperientur, ut mortui exire valeant. Duodecima die, cadent stellæ de cælo. In hac enim duodecima die dicitur, quod animalia cuncta venient ad campos mugientia, non gustantia, nec bibentia. Tertiadecima die, morientur homines viuentes, ut cum mortuis resurgant. Quartadecima die, ardebit cælum & terra, & superficies terræ & aeris. Quintadecima die fiet cælum novum, & terra noua, & resurgent mortui secundum virtutes, merita & demerita. Ista enim signa erunt, sicut dictum est, quædam peremptoria citatio, & terribilis cum executione sententiæ sine omni excusatione ad iudicium vocatio & præconizatio. Vnde dicit Apostolus: Ipse Dominus in iussu, & in voce Archangelii, & in tuba Dei descendet de cælo. De ista terribili citatione dicit Hieronymus: Siue bibam, siue aliquid aliud faciam, semper videtur sonare illa terribilis tuba in auribus meis: Surgite mortui, venite ad iudicium. Quid faciam cum resurgam ad iudicium?

1. Theof. 4. d

In iudicio tria scripta aperientur.

S E C V N D O in illo iudicio tremendo aperientur tria scripta, sicut quædam acta. Et nota, quod ibi aperientur tria scripta solemnia, & authentica, & sine omni calumnia, scilicet liber passionis Dominicæ, liber conscientie, liber vitæ. Primo aperientur quasi quædam acta, scilicet liber passionis Dominicæ, in quo sunt, scilicet crux, clauis, lancea, corona spinea, & in carne Christi cicatrices, & Christi vulnera, ut dicit Chrysostomus & non erit tunc necessitas accusationis, cum viderit quilibet crucem, & ipsum Christum habentem in corpore sua testimonia passionis. Vnde dicitur: Tunc apparebit filius hominis in cælo. Secundo aperientur libri conscientie. Et nota, quod liber conscientiarum continebit tria capitula, scilicet cogitationes, quia ut dicitur: In cogitationibus impij interrogatio erit. Continebit etiam verba & locutiones otiosas. Vnde dicitur: De omni verbo otioso quod locutus fuerit homo, reddet rationem in die iudicij. Continebit etiam liber ille facta & operationes, iuxta illud: Cuncta quæ fiunt, adducet Dominus in iudicio, pro omni errato, siue bonum, siue malum sit. Bonum, scilicet commissum, & malum commissum. Tertio aperietur liber vitæ, id est Christus cuius virtute manifestabuntur secreta conscientiarum vnus ad alterum, sicut dicit Apostolus: Nolite ante tempus iudicare, quousque veniat dies Domini, &c. De istis libris dicitur: Indicati sunt mortui ex his, quæ scripta sunt in libro secundum opera ipsorum.

Matt. 24. c

Sap. 1. c

Matt. 12. c

Eccl. 12. d

1. Cor. 4. d

Apoc. 20. c

Sententia iudicij in die vltima.

Matt. 25. d

Matt. 24. d

Eccl. 1.8. c

Malac. 3.

A eius, aut quis stabit ad videndum eum? Tanta namque erit tunc iudicis seueritas, & inflexibilitas, quod si beata Virgo, & omnes Angeli, & sancti, & sanctæ genuea fleckerent, & cum lacrymis orarent pro aliquo qui esset in mortali peccato, iudex non exaudiret eos, quia dicitur: Zelus & furor viri non parcat in die iudicij, nec acquiescet cuiuscumque precibus, nec suscipiet pro redemptione dona plurima.

Prov. 6. d

Q V A R T O, & vltimo, in isto tremendo iudicio facta statim executioni dabuntur. De executione illius sententiæ nota specialiter tria. Primo multitudinem, & potentiam ministrorum, qui parati erunt ad verbum iudicis exequendū, quia dicitur: In consummatione sæculi exhibunt Angeli & separabunt malos de medio iustorum, & mittent eos in caminum ignis, ibi erit fletus, & stridor dentium. Secundo, in ista executione nota impotentiam & angustiam reproborum, quia nulla erit via ad euadendum. Vnde dicit Augustinus: O quam angustæ erunt vndique reproborum viae. Superius erit tunc Iudex iratus, inferius chaos inferni horrendum: a dextris accusantia peccata, a sinistris infinita dæmonia ad supplicium trahentia: intus conscientia vrepris, foris mundus ardens: miser peccator sic deprehensus quo effugiet? latere erit impossibile, apparere intolerabile, & ideo dicitur, quod desiderabunt homines mortem, & fugiet mors ab eis. Tertio nota in ista executione defectum, & carentiam omnium auxiliorum. Tunc enim Christus, qui tantum misericors est, quod pro peccatoribus tradidit semetipsum, ridebit in damnatione eorum, in cuius persona dicitur: Ego quoque in interitu vestro ridebo. Sancti etiā, qui se pro salute omnium morti exposuerunt, non compatiuntur tunc miseriam reproborum, sed potius gaudebunt in damnatione eorum, iuxta illud: Letabitur iustus, cum viderit vindictam, &c. Sicut enim nunc est tempus clementiæ, sic erit tunc tempus vitionis, & vindictæ, dicente Domino: Cum accepero tempus, ego iniustitias iudicabo. Et hæc de iudicio vltimo dicta sufficiant.

Executio sententiæ finalis iudicij. Matt. 13. g

Apoc. 9. b

Prov. 1. c

Psal. 57. b

Psal. 74. a

DIÆTÆ SALVTIS.

TITVLVS DECIMVS.

De pœnis inferni, atque gloria paradisi.

TITVLI HVIVS CAPITA.

De pœnis inferni.	Cap. I.
De gloria paradisi.	Cap. II.
De duodecim fructibus crucis & passionis, Christi Domini.	Cap. III.
De duodecim fructibus gloria immortalis.	Cap. IV.
De amantate, & pulcherrima structura superna civitatis Hierusalem.	Cap. V.
De incandissima societate, & tripudio celestis civitatis Hierusalem.	Cap. VI.

De pœnis inferni. Cap. I.

D O S T tractatum generalis iudicij, sequitur videre de pœnis inferni, & gloria paradisi. Ista est enim vltima diætæ, scilicet ad iudicio ad infernum, vel ad cælum. Nam reprobi faciunt pessimam diætam de iudicio ad æternum supplicium. Iusti verò faciunt optimam diætam ad iudicio ad regnum æternum.

De pœnis reprobõrum quinque notanda sunt.

PRIMO igitur, dicendum est de pœnis, & supplicijs repro-

reproborum: de quibus notanda sunt quinque, scilicet primo pœnarum acerbitas, secundo pœnarum diuersitas, tertio pœnarum diurnitas, quarto pœnarum vniuersitas, quinto pœnarum inutilitas.

Acerbitas æterni cruciatus. Epist. 206. apud Aug. 20. 2. Luc. 13. f. Diuersitas pœnarum inferni.

Isa. 66. g

Psal. 10. b

Iob. 24. c

Isa. 65. b

Luc. 16. e

Greg. hom. 39. in Euang. ante med.

Idem lib. 6. Mor. c. 26. stat a principio.

Mar. 18. a

Iob. 10. d

Matt. 22. b

Greg. lib. 9. Mor. c. 28.

Idem lib. 9. Mor. c. 39. air. med.

Dolor inest dånatis ex quattuor causis. Psal. 48. d

Ezere. 8. g

Isa. 65. a

frigus rigens, vermis immortalis, fætor intolerabilis, mallei percutientes, tenebræ palpabiles, confusio peccatorum, innodatio vinculorum, horribiles facies dæmonum. Totus tremo ad huiusmodi regionis memoriam.

Bern. ser. do quinque region. post med. c. ser. in festo s. Nicol. cir. fin.

T E R T I O est ibidem pœnarum diurnitas. Pœnæ enim infernales erunt diurnæ, immo sempiternæ, quia dicitur: Quis ex vobis poterit habitare cum ardoribus sempiternis? Discedite a me maledicti in ignem æternum. Dicit Gregorius, quod ad magnam iustitiam iudicis pertinet, ut numquam careant supplicio, qui numquam dum viuerent voluerunt, carere peccato. Et illud est summe horrendum in ista pœna, quod sit maxima & æterna. Si enim dampnati singulis diebus fletent, & in fletu emitterent modicam lacrymam, plus de aqua per processum temporis de oculis vnus dampnati exiret, quam sit aqua totius mundi. Cuius probatio est, quia illa aqua est infinita: aqua autem totius mundi est finita.

Pœnarum inferni diurnitas. Matt. 24. d Isa. 33. c Greg. lib. 4. Dial. c. 44. ante med.

Q V A R T O est in inferno pœnarum vniuersitas. Sunt enim quidam dicere volentes, quod in inferno vniuersæ partes hominis, tam corporis, quam animæ, post diem iudicij erunt in igne, quia dicitur: Timete eum, qui postquam occiderit, potest corpus & animam perdere in gehennam ignis. Nunc autem videmus, quod homo non posset sine maximo tormento ignem in parte vnus digiti sustinere per vnam horam: quantus ergo erit dolor quando totus homo ardebit in igne? Vnde in signum istius maximi doloris dicit Saluator sequentem in Euangelio: Ibi erit fletus, & stridor dentium.

Vniuersitas pœnarum in inferno. Matt. 10. c

Matt. 13. g

Luc. 13. f

Q V I N T O & vltimo istæ pœnæ infernales erunt inutiles, & infructuosæ. Pœna enim presentis vitæ brevis est, leuis, & fructuosa: sed futura est longissima, & grauissima, & infructuosa, quia si damnatus flendat, tantum de lacrymis emitteret, quantum est de aqua in mari, non sufficeret ad lauandum maculam vnus peccati mortalis. Erunt tamen in tra se pœnitentiam agentes, & præ angustia spiritus gementes, ut dicitur. Et tamen infructuose, quia in inferno erit fructus pœnitentis, nulla tamen erit correctio voluntatis. Exemplum de sancto patre, qui orauit pro diabolo, & responsione Domini, & obstinatione diaboli. Et hæc de pœnis inferni dicta sufficiant.

Pœnæ inferni quorundam inutiles, & infructuosæ.

Sap. 5. a

De gloria Paradisi. Cap. II.

P O S T tractatum de pœnis inferni sequitur vltimo videre de gloria paradisi. Hæc enim, est finis vltimæ diætæ, quia finis est omnium desideriorum. De qua ad præsens tria sunt dicenda, scilicet valor impretriabilis, decor inæstimabilis, honor infrangibilis.

Isa. 64. b 1. Cor. 2. b

P R I M O igitur istius gloriæ celestis est valor impretriabilis, quia dicitur: Oculis nõ vidit, Deus absque te, quæ præparasti diligentibus te. Et illud: Oculis non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit Deus diligentibus se. Valor autem istius gloriæ celestis attenditur in hoc, quod ita care Deus vendit eam suis amicis. Constitit enim Petro martyrium crucis. Paulo constitit decollationem capitatis. Est autem verissimum, & certum, quod Deus non decipiet vnum amicorum suorum, & quod plus est, ipse Christus emit gloriam illam pro amicis sub tormento & ignominia crucis. Est enim certissimum, quod Deus Pater non decipiet vniuersum filium suum, in emendo illud regnū. Cum ergo, illud regnum tantum constiterit filio Dei & alijs eius amicis, certum est, quod res maxima est & impretriabilis valoris. Vnde dicitur: Empti enim estis pretio magno, glorificate & portate Deum in corpore vestro.

1. Cor. 6. d

S E C V N D O, gloria illa celestis est decoris inæstimabilis. Vnde dicitur: Pulchritudinem coloris eius admirabitur sensus. Ex duobus potest colligi decor illius regni. Primo ex decore rerum naturalium infer-

Eccl. 43. c

riorum, quas Deus vult ita decorare sicut videmus, quod lilium in hieme apparet vile, & postea decoratur in vere & ætate. Vnde dicitur: Considerate lilia agri, &c. Secundo apparet decor illius gloriæ ex rebus artificialibus, sicut videmus, quod ligna lapides & metalla per se videntur vilia, & quasi terrea, sed efficiuntur per artificem pulchra & splendida, quando sunt polita & deaurata. Quantum igitur faciet summus artifex, cuius sapientia est infinita in decorandis amicis suis beatis in illa cælesti gloria? Ideo dicitur, Si fenum agri quod hodie est, & cras in cibum mittitur, sic Deus vester: quanto magis vos modicæ fidei?

TERTIO, gloria cælestis est honoris insuperabilis. Quod probatur ex quattuor. Primo, quia omnes sancti erunt reges, suæ voluntatis omnipotentes: vt dicit Anselmus. Ideo dicitur: Venite benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est, &c. Secundo, quia omnes erunt filij charissimi & heredes Dei, & coheredes Christi, vt dicit Paulus. Tertio, quia erunt omnes, quasi Domini. Christus etiam in propria persona honorabit eos, quia dicitur: Præcignet se scilicet Christus, & transiens ministrabit illis, & faciet illos discumbere. Sicut filius regis consuevit in propria persona seruire, quando vult multum suos nobiles honorare. Quarto quia omnes erunt dij, sicut dicitur in Psalmo: Ego dixi dij estis & filij excelsi omnes. Et hoc quia diuinitas erit in sanctis & multitudine vel magnitudine dilectionis quæ transfert amantem in amatum, vt dicit philosophus.

AUGUSTINUS dicit: Vnusquisque talis est, quale est dilectum. Si autem terram diligis terra es, si autem Deum diligis, quid dicam Deus eris, non audeo dicere ex me, sed per scripturam quæ dicit: Ego dixi dij estis, & filij excelsi omnes.

ITEM in illa cælesti curia considero alia tria, scilicet locum summe gloriosum, sertum summe speciosum, & fructum summe speciosum. Primo igitur in illo cælesti regno erit locus summe gloriosus, quia quilibet sanctus erit in loco, in quo est ipse Dei filius, quia dicitur: Vbi sum ego, illic & minister meus erit. Secundo in illo cælesti regno est sertum speciosum, vel corona, quia dicitur in Psalmo. De quolibet sancto: Posuisti in capite eius coronam de lapide pretioso. Iste lapis est margarita illa, quam qui inuenit, vendit omnia, & emit eam, vt dicit Mattheus.

Et nota, quod duplex est corona sanctorum, scilicet aurea & aureola. Aurea dicitur præmium substantiale, quod consistit in tribus, scilicet in visione Dei clarissima, in fruitione suauissima, & in intentione securissima, de qua dicitur: Corona aurea super mitram eius, quæ est ornatus Pontificum. Quia omnes sancti non solum erunt reges omnipotentes suæ voluntatis, sed etiam erunt sacerdotes, & Pontifices, offerentes Deo semper sacrificium laudis. Et ideo dicitur: Fecisti nos Deo nostro regnum & sacerdotes. Alia corona dicitur aureola, id est coronula parua, & ista aureola secundum doctores dicitur, quædam gloria accidentalis, quæ debetur sanctis, ratione operis excellentis. Datur enim tribus generibus operum. Datur enim virginibus, & hæc est florea. Datur martyribus & hæc est gemmea. Doctores & hæc est stellata. Aureola florea datur virginibus, quia honore virginitatis floruerunt. Vnde dicitur in psalmo de virgine virginum Christo, & agno quem virgines sequuntur: Gloria & honore coronasti eum. Aureola gemmea datur martyribus, quia instar lapidis fortissimi & pretiosi fuerunt. Vnde dicitur: Posuisti in capite eius coronam de lapide pretioso. Aureola stellata doctores, quia cælestia docuerunt. Vnde dicitur: Qui docti fuerunt, fulgebunt quasi splendor firmamenti. Et qui ad iustitiam erudierunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates. Et de muliere gloriosa dicitur: Quod erat amicta sole, & luna sub pedibus eius, & in capite eius corona stellarum duo-

A decim. Mulier amicta sole est anima doctores iustitiae, & sapientiae diuinæ, quæ per pedes figurantur, habent plenam pietatem, quæ per lunam intelligitur, quæ est valde humida. Corona stellarum significat aureolam doctorem. Vnde & erant stellæ duodecim in corona, quia duodenarius numerus abundans est, in quo intelligitur, quod doctrina sacre scripturæ est abundantissima omnis iustitiæ, sicut fuit doctrina Christi, qui fuit doctor doctorum, de cuius doctrina dicitur: Nisi abundauerit iustitia vestra plusquam scribarum, & pharisæorum, non intrabitis in regnum cælorum. Peccatores autem, & reprobi, qui munditia castitatis abundant, vt virgines: nec fortes, nec perfecterantes fuerunt in amore Christi, sicut martyres: nec veritatem portauerunt in ore, vt doctores, aureolam non habent. Et quia gratiam Dei hic non habuerunt, idcirco auream gloriam substantialis præmij non habebunt. Et si omni corona aurea & aureola carebunt, quid aliud erit, nisi quod pro loco coronæ æternæ felicitatis, coronabuntur corona æternæ calamitatis, iuxta illud quod dicitur: Coronans coronabit te tribulatione. Tertio in illa cælesti gloria benedicta, erunt fructus optimi & vberissimi. Vnde nota, quod in sacra scriptura inueniuntur tres fructus differentie, scilicet fructus crucis triumphalis, fructus gratiæ spiritualis & fructus gloriæ immortalis, & quilibet est in quadruplici numero.

De duodecim fructibus crucis & passionis Christi Domini. Cap. III.

PRIMO igitur sunt duodecim fructus crucis, & passionis Christi. Primus fructus, est demonum expugnatio, quia abstulit eis totum mundi principatum. Iuxta illud, quod dicitur: Nunc principes mundi huius eijciuntur foras. Secundus fructus, est carceris inferni fractio. Vnde Psalmista: Attollite portas principes vestras, & eleuamini &c. Tertius fructus, est mortuorum, & peccatorum suscitatio, nam dicitur: Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificabuntur. Quartus fructus, est captiuorum redemptio, dicente Paulo: Empti enim estis pretio magno, glorificate &c. Quintus fructus est, inquinatum mundatio: Dilixit enim nos, & lauit nos in sanguine suo. Sextus fructus, est cæcorum illuminatio. Vnde dicitur: Tunc aperientur oculi cæcorum. Septimus fructus, est tepidorum & frigidorum calefactio. Vnde dicitur: Non est qui se abscondat a calore eius. Octauus fructus, est deformium, & turpium decoratio. Vnde in psalmo dicitur: Asperges me Domine hyssopo, & mundabor, lauabis me, & super niuem dealabor. Nonus fructus est sitibundorum, vel sitientium potatio, & recreatio: Sanguis meus vere est potus. Decimus fructus, est Patris placatio, vnde dicitur: Accessistis ad sanguinis asperionem melius clamantem quàm Abel clamauit vindictam. Iuxta quod dicitur: Ecce vox sanguinis fratris tui Abel clamat ad me de terra scilicet iustitiam & vindictam peccati, sed sanguis Christi clamat melius, scilicet misericordiam, quia peccatores Deo patri reconciliauit. Vndecimus fructus, est ianuæ paradisi apertio. Vnde dicitur: Non est hic aliud nisi domus Dei, & porta cæli, quæ scilicet facta est aperta in apertione lateris Christi. Eodem namque tempore aperta est porta paradisi, Domino scilicet moriente, quæ clausa fuerat Adam præuaricante in hora nona. Duodecimus fructus, est hereditatis cæli acquisitio & confirmatio, quia vt dicitur: Hic est sanguis noui testamenti. In veteri testamento sanguine conferebantur terrena: in sanguine autem noui testamenti, id est passionis, confertur hereditas æterna. De isto fructu multiplici dicitur in psalmo: Erit, scilicet crux Christi, tamquam lignum quod plantatum est secus decursus aquarum, id est gratiarum abundantiam, quæ sine mensura

Mat. 6.d
Mat. 6.d
Ansel. lib. de sim. c. 68.
Mat. 25. c
Rom. 8. c
Luc. 12. c
Psal. 81. b
Aug. in 1. c. 102. bo. 2. in flo. 9.
Psal. 81. b
Ioan. 12. d
Psal. 20. a
Mat. 13. f
Ecl. 45.
Apoc. 5.
Psal. 8. b
Psal. 20. a
Dan. 12. b
Apoc. 12. a

Mat. 5. e
Isa. 22. e
Ioa. 12. e
Psal. 23. b
1. Cor. 15. e
1. Cor. 6. d
Apoc. 1. b
Isa. 35. b
Psal. 18. b
Psal. 50. b
Io. 6. b
Ecl. 12. e
Gen. 4. b
Mat. 26. e
Psal. 1. a

mensura fuerunt in Christo, quod fructum suum dabit in tempore suo, id est in tempore mortis suæ sacratissima & benedicta. Secundo sunt duodecim fructus gratiæ spiritualis, de quibus dicitur: Fructus autem spiritus sunt, charitas, gaudium, pax, patientia, longanimitas, bonitas, benignitas, mansuetudo, fides, modestia, continentia, castitas. Et de istis duodecim fructibus dictum est superius in tractatu de fructibus Spiritus sancti Titulo octauo, ideo nihil ad præfens ad demus.

De duodecim fructibus gloriæ immortalis. Cap. IIII.

TERTIO sunt duodecim fructus gloriæ immortalis: Primus fructus, est sanitas absque infirmitate: Qui sanat omnes infirmitates tuas. Secundus fructus, est iuuentus sine senectute. Vnde in Psalmo dicitur: Renouabitur vt aquilæ iuuetus tua, id est Christi, quia in ætate Christi triginta triu annorum semper manebunt sancti, vt dicit Apostolus: Donec occurramus omnes in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi. Tertius fructus, est satietas sine fastidio. Vnde ait Psalmista: Satiabor, cum apparuerit gloria tua. Quartus est, libertas sine seruitute. Vnde dicitur: Creatura liberabitur a seruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei. Quintus fructus, est pulchritudo absque deformitate. Vnde Apostolus: Reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis sue. Sextus erit impassibilitas vel immortalitas. Vnde dicitur: Præcipitabit Dominus mortem in sempiternum. Septimus erit abundantia sine indigentia iuxta illud: Rerum omnium abundantia perfrueris. Octauus, est pax sine perturbatione. Nonus erit securitas absque timore. De his duobus dicitur: Sedebit populus meus in pulchritudine pacis, & in tabernaculis fiducia, in requie opulenta. Decimus erit cognitio absque ignorantia. Vnde Apostolus: Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Vndecimus est gloria sine ignominia, teste Paulo qui ait: Cum Christus apparuerit vita vestra, tunc & vos apparebitis cum ipso in gloria. Duodecimus, est gaudium sine tristitia. Sed de isto gaudio nota quod sunt sex cause præcipuæ, quare sancti gaudebunt, scilicet loci amœnitas, quam possidebunt: iucunda societas, in qua regnabunt: corporis glorificatio, quam habebunt: mundus, quem contempserunt: infernus, quem euaserunt. Isti enim fructus figurantur, per duodecim fructus ligni vitæ, quod erat in medio paradisi, vt legitur in Apocalypsi. Fructus summe bonos det nobis Christus, qui creauit in cælo.

De amœnitate & pulcherrima structura superna ciuitatis Hierusalem. Cap. V.

ITEM in illa cælesti gloria consideranda sunt alia tria, multis suspitijs affectanda, scilicet amœnissima ciuitas, amantissima societas & amplissima felicitas. Primo ergo cælestis gloria habet amœnissimam ciuitatem. Vnde in psalmo: Gloriosa dicta sunt de te ciuitas Dei. Vnde nota, quod ciuitas ista est gloriosissima specialiter in tribus. Habent enim figuram valde speciosam, mensuram, spatiosam, & structuram valde pretiosam.

PRIMO igitur ista ciuitas beata est in figura valde speciosa, est enim in quadrum disposita, & formata, vt dicitur in Apocalypsi. Ciuitas in quadrum posita, & quadrata, figurat soliditatem & securitatem, illius regni cælestis. Sicut videmus, quod figura quadrata est solidior quàm alia figura, vnde lapides consueuerunt quadrari, & postea in ædificio collocari: ita etiã summus artifex Deus lapides suos, id est viros suos & electos, consueuit quadrare quadratura virtutum, scilicet, prudentia, temperantia, fortitudine, & S. Bon. To. 6.

A iustitia, & sic locate in ædificio regni cælestis. Secundo ciuitas ista est in mensura, valde spatiosa. Vnde dicit Bernardus, quod ad literam quilibet sanctus in cælo empyreo habebit locum suum, sibi assignatum proprium & speciale, magis spatiosum, quàm sit ab oriente vsque ad occidentem. De mensura istius ciuitatis dicitur, in Apocalypsi, quod habet stadia duodecim millia. Stadium est mensura quinquaginta passuum. Quinquagenarius vero numerus in sacra scriptura, remissionem peccatorum significat. Quinquagesimo anno qui dicitur iubileus, secundum legem fiebat remissio debitorum, & reuertebatur quilibet ad possessiones suas & ad terram patrum suorum, vt dicitur in Leuitico. Beata ciuitas ista bene mensuratur per stadia, quæ continet, vt dictum est, passus quinquaginta, quia instar iubilei quinquagesimi anni, omnibus istius ciuitatis ciuibus primitus peccata dimituntur, & sic remissis peccatis, ad possessionem suam, & hereditatem æternam, ad quam erant, vel sunt prædestinati, facilliter reuertuntur. Et ideo quilibet homo debet esse sollicitus de peccatis suis, per penitentiam delendis: quia alias non posset esse ciuis regni cælestis, quia ibidem dicitur, scilicet, quod non intrabit in eam aliquid coinquinatum, & faciens abominationem & immunditiam. Sed valde notandum est, quod stadia sunt duodecim millia. Per numerum duodenarium qui est numerus abundans, designatur abundantia meritorum & bonorum operum, sine qua non est aliquis conciuis ciuium supernorum, quia dicit Saluator: Nisi abundauerit iustitia vestra plusquam scribarum & Pharisæorum, non intrabitis in regnum cælorum. Iustitia Pharisæorum erat in opere exteriori non interiori virtute, quæ ex timore erat non amore, & ideo erat nimis stricta. Sicut videmus quod timor habet cor hominis valde constringere, & amor dilatare. Vnde in Psalmo dicitur de virtute charitatis: Latum mandatum tuum nimis. Per millenarium autem numerum qui est vltimus limes, & terminus numerorū figuratur eleganter illud cæleste præmium, quod est finis, & quies omnium desideriorum, vt dicit Augustinus. Et in psalmo: Satiabor cum apparuerit gloria tua. TERTIO, illa ciuitas beatissima est structura pretiosissima, quia dicitur in Apocalypsi, quod fundamenta muri ciuitatis sunt omni lapide pretioso ornata. Vbi notadū est, quod duodecim lapides pretiosi nominantur, & ponuntur in ædificio huius ciuitatis, scilicet iaspis, sapphyrus, chalcedonius, smaragdus, sardonius, fardius, chrysolitus, beryllus, topazius, chrysoprasus, hyacinthus, & amethystus. Isti duodecim lapides pretiosi & fundamentales istius ciuitatis cælestis, significare possunt duodecim articulos fidei, quod est fundamentum omnium boni, & præmij futuri vt dicit Apostolus: Fides est sperandarum rerum substantia, id est fundamentum æternorum bonorum. Vel isti duodecim lapides fundamentales signant virtutum perfectiones, quibus anima per gratiam hic perficitur, quibus etiam cæleste præmium fabricatur. Et sicut sunt quattuor ternarij pretiosorum lapidum, sic respondent eis quattuor trinitates perfectionum.

PRIMA trinitas lapidū est iaspis sapphyrus & chalcedonius, quæ significant fidem quæ debet habere pretiosam & nobilem trinitatem. Fides namque debet esse viuens non mortua, & hoc significat iaspis, qui est viridis coloris. Color enim viridis in herba, vel planta vel arbore, signum est vitæ: & econuerso signum est, quod vita plantæ deficit quando viros eius marcescit: sic quado in homine est viros honestatis, & bonæ operationis, tunc est maximum signum cordis viuentis, alias enim fides mortua est & informis, nec est fundamentum ædificij cælestis. Et sicut iaspis fugat phantasmata: sic fides viuens & virens per bona opera, vitat omnia diaboli machinamenta. Fides etiam debet esse cælestis nō terrea, id est de cælestibus bonis, nō de operibus terrenis anxia: cælestis, id est diuinæ non humanæ rationi

Apoc. 21. e
Stadium quid.
Leu. 25. b
Num. 12. quid figuratur.
Mat. 5. c
Ps. 118. m
Millenarij numerus quid significet.
Psal. 136. c
Aug. li. 2. 2. de ciu. Dei c. 30. ante med. 20. 5.
Apoc. 21. d
Heb. 11. a
Fides.

Greg. hom. 20. in Eua. non longe a prin. rationi innixa, quia dicit Gregorius: Fides non habet meritum, ubi humana ratio prebet experimentum. Et hoc signat saphyrus qui habet caelestem colorem, sicut caelum serenum. Et sicut nobilis saphyrus fugat venenosa & mortificat araneam: sic vera fides venenosis suggestionibus resistit, & culpam in corde occidit, ac de corde expellit. Vnde dicitur: Fides purificans corda eorum. Tertio fides debet esse fortis non infirma, contra persecutiones, & pericula vniuersa, & diabolica nocumenta, quia dicitur de diabolo: Cui resistite fortes in fide. Et hoc signat chalcedonius, qui in colore est pallidus, & omnis sculpturae repulsius omni namque sculpturae resistit & nulla recipit: sic qui habet veram fidem, vti que per poenitentiam est pallidus & mortificatus: sed nullam sculpturam extraneam peccati recipit, sed secum conferuat solam imaginem Dei, ad quam est creatus. Vnde nota, quod diabolus in quibus non inuenit fidem catholicam, vel fortem, in illis sculptit & format figuram leonis, id est peccatum superbiam. In quibusdam figuram draconis, id est peccatum inuidiam. In quibusdam figuram canis, id est peccatum iram. In quibusdam figuram talpae, id est peccatum auaritia. In quibusdam figuram asini, id est peccatum acedia. In quibusdam figuram lupi, id est peccatum gula. In quibusdam figuram vrsi, id est peccatum luxuria.

Rom. 12. a Contra quod monet Apostolus, dicens: Nolite conformari huic saeculo, id est peccatis quae sunt in hoc saeculo.

Spes triplex. S E C U N D A trinitas lapidum est smaragdus, sardonyx, & sardius. Et isti tres lapides pretiosi significant spem, quae habet similiter nobilem claritatem. Est enim spes veniae, spes gratiae, & spes gloriae. Spes veniae figuratur per smaragdum qui colorem habet viridem & gratiosum, & curat diuersas infirmitates & specialiter morbum caducum. Color viridis & gratiosus in smaragdo signat virtutem gratiae, quae incipit per spem veniae reuiuiscere in viro poenitenti & contrito. Et sicut color smaragdi est valde gratiosus, sic conuersio peccatoris per poenitentiam reuiuiscens, est gratiosa Deo & Angelis. Vnde dicitur: Gaudium est Angelis Dei super vno peccatore poenitentiam agente. Et sicut smaragdus fugat febres & citat morbum caducum: sic spes veniae fugat tentationes, & sanat omne peccatum, quia vt dicitur in psalmo: Non delinquent omnes qui sperant in eo. Et in Proverbijs dicitur: Septies in die cadit iustus & resurget. Septies in die cadit per ruinam septiformis culpae, scilicet superbiam, iram, auaritia, acedia, gula, inuidia, & luxuria, & tamen resurget, in virtute, & in efficacia septiformis gratiae. Spes autem gratiae, est qua quis non confidit de viribus proprijs, nec de diuitijs, sed solum de gratia Dei, vt dicitur: Maledictus homo qui confidit in homine, & ponit carnem, brachium, id est, carnalem hominem, fortitudinem. Et sequitur: Beatus qui confidit in Domino, & est Dominus fiducia eius. Talis qui non solum sperat in omnibus bonis & in malis nisi de sola gratia Dei, recte figuratur per sardonyx. Nam sardonyx est tricolor, in imo niger, in medio candidus, in supremo rubicundus. Quia spes gratiae facit tria bona in sperante. Facit enim ima, id est, terrena nigrescere & contemnere, & ima inferni timere. Facit in medio, id est, in corde candidum, id est, castum esse, iuxta illud psalmi: Cor mundum crea in me Deus. Facit etiam in supremo, id est, in Deo rubescere per charitatem, & vino dilectionis Dei, & proximi odoriferum esse dicitur: Super vinum, id est, plusquam vinum, diligunt, te. Et sicut sardonyx facit hominem humilem & pudicum & charitatiuū: sic spes diuinæ gratiae facit hominem descendere, & de proprijs meritis non superbire, & in solo Deo sperare, quia specialiter de praesumentibus de se dicitur in psalmo: Ecce homo, qui non posuit Deum adiutorem suum, sed sperauit in multitudine diuitiarum suarum, & praualuit in vanitate sua. Spes gloriae, est certa & secunda expectatio futuri & aeterni boni, ex

Mag. lib. 3. Sen. d. 26. in prin. Apoc. 7. d. Ista. 63. a I. Io. 4. d. Iudith. 6. d. Charitas. I. Tim. 1. a. Cic. de offic. lib. 3. c. 23. Amb. lib. 2. de offic. c. 9. tom. 4. Heb. 12. g. sap. 6. d. Luc. 12. f. I. Io. 3. d. Est apud Greg. hom. 30. in Eua. ante med.

A gratia & meritis proueniens, vt dicit magister sententiarum. Ista gloria figuratur per sardium, qui est rubei coloris, eo quod spes regni caelestis fuit martyribus, causa effusionis proprii sanguinis. De quibus dicitur: Isti sunt qui venerunt ex magna tribulatione, & lauerunt stolas suas in sanguine agni, id est Christi, passionis sanguine rubicundi, iuxta illud quod dicitur: Quare rubrum est vestimentum tuum? dicitur in persona Dei patris, id est, quare corpus tuum per innocetiam candidum est passionis sanguine cruentatum? Et sicut sardius gaudium accendit, & timorem expellit, hominem audacem reddit: ita ad litteram spes gloriae accendit in homine gaudium spirituale & caeleste & expellit timorem mundanum, & humanum & feruilem. quia vt dicitur: Perfecta charitas foras mittit timorem. & tandem hominem reddit audacem, scilicet contra hostium tribulationem & persecutionem de Domino praesumentem, vt dicitur: Non derelinquis praesumentes de te, & de sua virtute gloriantes humilias.

Tertia trinitas lapidum est, chrysolitus, beryllus, & topazius. Isti tres lapides significant charitatem, quae habet similiter suam nobilissimam trinitatem. Debet enim charitas habere tria, scilicet speciosam puritatem, fructuosam bonitatem, & candidosam veritatem. Debet enim charitas esse puritate speciosa, vt non sit immunda: bonitate fructuosa, vt non sit dilectio vana: & veritate radiosa, vt non sit dilectio ficta. Ista trinitatem nobilem charitatis describit Apostolus, dicens: Finis praecipue est charitas, de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. Virtus enim charitatis, vt dictum est, est speciosissima trinitatis, ideo dicitur, De corde puro: est fructuosissima bonitatis, ideo dicitur, De conscientia bona: est, radiosissima veritatis, ideo dicitur, De fide non ficta. Primo igitur, charitas debet esse puritate speciosa, & de corde puro, vt non solum sit dilectio impura, vel immunda, vel coinquinata: siue luto cupiditatis qualis est amor diuitiarum temporalium, siue fumo vanitatis, qualis est amor pomparum saecularium. Talis charitas figuratur in chrysolito qui est gemma valde nobilis, & inuicem emittens & ignis capacissima: quia si iuxta ignem ponatur citissime inflammatur. Certum est enim quod ignis est purissima virtus. Est enim virtus ignea charitatis instar ignis: quia sicut ignis aufert omnem rubiginem & impuritatem de auro & argento, & omni metallo, & reddit ipsum purum & lucidum: sic charitatis incendium tollit de corpore humano omnem fetorem peccati, & facit ipsum mundum. Sicut enim chrysolitus est amatiuus, & capax ignis, quia iuxta ignem positus ad se trahit & rapit ignem: sic cor purum cum appropinquat ad Deum qui est ignis consumens secundum Apostolum; sentiens ignem diuinum statim ardentissimo desiderio instat chrysoliti, rapit & trahit in se diuinam dilectionem. Incoerupto, enim facit esse proximum Deo, vt dicitur. Appropinquatio ad Deum facit ignem diuinum rapere & trahere ad seipsum. Et ideo Saluator noster, vt nos posset igne suae charitatis incendere, dignatus est nobis appropinquare. Vnde dicitur: Ignem veni mittere in terram, & quid volo nisi, vt ardeat? Secundo, charitas debet esse in bonitate fructuosa, & conscientia bona, vt non sit dilectio inutilis & vacua. quia dicitur: Non diligamus verbo, neque lingua, sed opere & veritate. Et Gregorius in Moralibus: Amor Dei numquam est otiosus. Operatur enim magna si est: si autem operari renuit, amor non est, quia probatio dilectionis exhibitio est operis. Iste amor signatur per beryllum, qui est lapis viridis & aliquantulum pallidus, & in figura sex angulorum est politus: quia qui habet charitatem, debet ad proximum vivere per honestam conuersationem: debet palletere ad seipsum, per carnis mortificationem: debet etiam sex angulos habere, quae delectationem momentaneam bona caelestia, & aeterna praefert. Occurrit etiam vir iustus custodia castitatis instar auri, quod est ponderosissimum, quando rectissime, & velociter descendit ad centrum, id est ad infernum. Considerando ne forte delectatione momentanea, &

vt dicitur. Saluator noster qui est verus iudex, qui de ipsis in iudicio habet querere rationem, & dicere: Esuriui & dedistis mihi manducare. Sitiui, & dedistis mihi bibere. Nudus eram, & cooperuistis me. Hospes era & recepistis me. Infirmitas fui & visitastis me. In carcere fui & venistis ad me. Tertio, charitas debet esse veritate radiosa, & fide non ficta, vt non sit dilectio simulata, aut palliata, sed luminosa, quia dicitur: Qui diligit fratrem suum, in lumine manet: quia qui charitatem habet, per exemplum bonae conuersationis, & honestatis lucet. Hanc figurat topazius, qui in duobus coloribus, scilicet auro, & aethereo splendet, & omnium gemmarum superat claritatem, & in conspectu sui protocat aspicentem. Duo colores topazij significant dilectionem Dei, & proximi. Aethereus color signat dilectionem Dei, & aureus dilectionem proximi: quia vnus est color caelestis, & alius terrenus, in his duobus tota lex pendet. Et sicut topazius superat omnem claritatem omnium gemmarum: ita charitas est maior omnium virtutum, vt dicit Apostolus. Et sicut topazius recipit in se qualitatem omnium gemmarum: sic charitas facit omnium opera virtutum. Quia dicitur: Charitas patiens est, & ita exercet opus patientiae. Benigna est, & ita exercet opus benignitatis, & misericordiae. Et sequitur: Omnia suffert, omnia credit, omnia sustinet. Vnde Prosper dicit in libro de vita contemplatiua, quod charitas est mens & anima omnium virtutum: quia ipsa est sicut anima, & virtutes animae sunt potentiae siue mentis. Quia sicut anima facit oculum videre, aurem audire, pedes ambulare, & sic de alijs: ita charitas facit oculum mentis ad pauperes aperire, aures, diuina praeccepta audire, & manibus opera iustitiae exercere: & ita de omnibus alijs bonis quae charitas tamquam sibi propria vult omnia adimplere.

Quarta trinitas lapidum pretiosorum est chrysoprasus, hyacinthus, & amethystus. Ista trinitas lapidum signat iustitiam, & aequitatem generalem, quae splendor est omnis virtutis, ex qua omnes viri boni omnia bona nominantur, vt dicit Tullius de officijs. Ista similiter habet quandam nobilitatem. Cum enim iustitia sit virtus vnicuique reddens, quod suum est, vt ait Ambrosius libro de officijs: Iustitia est virtus vnicuique quod suum est reddens. Reddit igitur, omnis homo per iustitiam sibi ipsi continentiam, proximo amicitiam, & Deo honorificentiam. Primo iustitia reddens homini continentiam, significatur per chrysoprasum, qui est lapis igneus de nocte, & aureus de die: in quo significatur continentia viri iusti, qui semper est splendens, siue in aduersitate tentationum, quae figuratur per noctem, siue in prosperitate deliciarum, quae significatur per diem. Nam istis duobus praecipue continentia, vel castitas impugnatur, scilicet tentationibus hostis & fomentatione carnis. Nam plures vincuntur in prosperitate deliciarum, quam in aduersitate tentationum, iuxta quod dicitur in psalmo: Cadent a latere tuo mille, & decem millia a dextris tuis. Latus autem sinistrum signat tentationes diaboli, dextrum vero significat delicias mundi. Pauciores igitur sunt, qui cadunt in aduersitate tentationum, & plures qui labuntur in temporalibus abundantijs. Bene autem est iustitia instar chrysoprassi ignea & aurea: quia ad custodia castitatis occurrit iustitia duobus modis, scilicet recte ascendendo ad caelum sicut ignis, considerando bona caelestia & aeterna, ne forte illa per momentaneam luxuriam delectationem amittat. In persona talium dicitur in psalmo: Domine quis habitabit in tabernaculo tuo, aut quis requiescet in monte sancto tuo? Et respondet: Qui ingreditur sine macula, & operatur iustitiam. Nullum opus videtur maius esse iustitia, quae delectationi momentaneae bona caelestia, & aeterna praefert. Occurrit etiam vir iustus custodia castitatis instar auri, quod est ponderosissimum, quando rectissime, & velociter descendit ad centrum, id est ad infernum. Considerando ne forte delectatione momentanea, &

modica, incurrat aeterna supplicia, quia dicit Gregorius: Momentaneum est quod delectat, sed aeternum quod cruciat. Ita descendebat ad infernum Ezechias, vt dicitur in Istaia: Ego dixi in dimidio dierum meorum, vadam ad portas inferi. Optime namque constituit pro dimidio dierum suorum, quod vadat homo ad infernum in dimidio viae suae, id est dum est iuuenis & sanus, & hoc per diligentem considerationem, vt postea non descendat in fine vitae suae, per aeternam damnationem. Secundo iustitia reddens proximo amicitiam signatur, per hyacinthum, qui est lapis pretiosus, habens colorem caeruleum, quasi caelum. Iste lapis conformatur ae aeri. Vnde in nubilo est nubilus, in sereno est serenus. Color caelicus vel caeruleus in hyacintho significat diuinum amorem caelestem per desiderium in viro iusto, quia amicitia quae impeditur proximo, debet radicari in caelo, id est in amore diuino. Iuxta quod dicit Apostolus: In charitate radicati & fundati. Quia vt ait Gregorius: Ille charitatem veraciter habet, qui amicum diligit in Deum, & inimicum diligat propter Deum. Bene autem hyacinthus est in nubilo nubilus, & in sereno serenus: quia vir iustus semper vult gaudere cum gaudentibus, & flere cum flentibus, vt ait Paulus. Tertio, iustitia reddens honorificentiam Deo, signatur per amethystum, qui inter omnes gemmas purpureas obtinet principatum: sic & iustitia est praclarissima virtutum, vt ait Philosophus in ethicis. Amethystus est etiam ex colore purpureo, & violaceo permixtus, & flammam ex se emitit: quia vir iustus qui vult Deum honorare, debet habere tria, debet esse instar amethysti purpureus, sicut rosa, id est iucundus in laude diuina: Quia rectos decet collaudatio, vt dicit Psalmista. Debet etiam esse violaceus, scilicet sentire modica de seipso & magna de Deo, vt dicit Saluator in Luca: Cum omnia bene feceritis, dicite, serui inutiles sumus, quod debuimus facere fecimus. Debet etiam vir iustus esse flammeus, sicut Elias, qui erat quasi ignis, cuius verbum sicut facula ardebat, vt dicitur in Ecclesiastico. De cuius zelo flammeo dicitur: Zelo zelatus sum pro Domino Deo exercituum, & hoc est proprium opus iustitiae, scilicet pro diuino amore zelare.

De incunctissima societate & irripudio caelestis ciuitatis Hierusalem. Cap. VI.

Secundo illa gloria caelestis habet amantissimam societatem, quia sancti coram Deo semper faciunt choream omni iucunditate plenam. Vnde nota, quod in illa caelesti chorea, vel ballata sunt tria deuotissime consideranda, scilicet innumerabilis coetus, interminabilis circuitus, & inextimabilis cantus. Vere beata est illa chorea cuius coetus infinitus, cuius circuitus aeternus, cuius cantus felicitas.

Primo igitur in illa caelesti chorea est coetus, vel coetus siue exercitus infinitus, id est non nobis, sed soli Deo cognitus. Ibi enim est Christus tamquam monarcha praecipuus. Ibi enim est regina cum puellis, id est virgo virginum, scilicet Maria cum virginibus sanctis. Ibi sunt Angeli tamquam nobilissimi regis domicelli. Ibi sunt Patriarchae & Prophetae, sicut collaterales & regis consiliarij quibus tamquam senioribus expertis reuelat ministerium consistorij sui. Ibi sunt Apostoli tamquam regis senecali, habentes plenitudinem potestatis: quia rex reputat factum, quod ipsi faciunt, sibi factum. Ibi sunt martyres sicut strenuissimi regis milites, qui per fidem vicerunt tria regna scilicet mundi, carnis, & diaboli. Ibi sunt sancti Pontifices, confessores, & doctores. Sicut videmus, quod rex nobilis & illustris, qualis est rex regum & Dominus dominantium, non solum habet milites in aula, sed clericos in capella celebrantes, praedicantes, & orantes. Ad celebrandum habet sanctos Pontifices, ad praedicandum & scribendum sanctos doctores, ad orandum

Apoc. 7. b dum & psallendum habet sanctos anachoretas, & alios confessores. Vltimo sunt ibi alij sancti & fideles innumerabiles, de quibus omnibus dicitur: Vidi turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat ex omnibus gentibus populis, & linguis, stantes ante thronum agni, amici stolis albis, & palmæ in manibus eorum.

Quinque privilegia beatorum. Prædestinatio æterna. Vbi per ordinem notantur quinque laudes, & privilegia beatorum, scilicet prædestinatio ab æterno, iustificatio a peccato, contemplatio deuota, conuersatio honesta, & operatio fructuosa. Prædestinatio sempiterna vel æterna innuitur in numero infinito, quia turbam illam magnam nemo dinumerare poterat. Electorum namque numerus est nobis ignotus, & soli Deo agnitus: quia ipse solus scit numerum. Quia vt dicit Apostolus: Nouit Dominus, qui sunt eius. Secundo, notatur iustificatio interna in illis quattuor scilicet, gentibus, tribubus, populis, & linguis, de quibus electi sunt vocati. In quibus monstrantur quattuor peccatorum differentie, a quibus sunt per Dei gratiam iustificati. Ita quod per gentes designatur peccatum luxuriæ quod in gentibus idolatris regnauit præcipue, vt ait Apostolus. Per tribus designatur peccatū auaritiæ, quod in tribubus Iacob regnauit valde. Quod patet, quia pro terrenis seruierunt & terrena in promissione acceperunt, vt dicitur in Isaia: Si uolueritis & audieritis me, bona terræ comedetis. & quod plus, est tan tū cupidi & auari fuerunt, quod ne terrena perderent, Christum occiderunt, vt patet in Ioanne. Per populos designatur peccatum superbiæ, quia populus, vt dicit Augustinus, est collectio ciuitatis, quæ iuxta sententiã Christi monstrat superbiam, vt patet de illo, qui noluit venire uocatus ad cenam, qui emerat villam, vt dicitur in Luca. Et uidemus, quod populus, idest habitatores ciuitatis populose melius consueuerunt resistere, melius acquirere, & magis esse superbi, & pomposi. Per linguas signatur peccatum linguæ. Contemplatio deuota notatur, in hoc quod stant ante thronū, quia contemplantur ante Deum cogitantes assidue qualiter oportet venire ad iudicium suū. Iuxta quod dicit Apostolus: Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi. Conuersatio honesta notatur, per hoc, quod amici sunt stolis albis, idest uelibus candidæ conuersationis. Iuxta quod dicitur in Canticis: Dilectus meus candidus & rubicundus. Candidus honestate, rubicundus charitate. Operatio fructuosa signatur per hoc, quod palmæ erant in manibus eorum. Palmæ namque, quæ portantur in manibus electorum signant fructus bonorum operum, secundū quod dicitur in Canticis: Ascendam in palmam, & adprehendam fructum eius.

Secundo, in illa cælesti chorea est considerandus interminabilis circuitus: quia super erit in beatis ingressus, egressus, & regressus. Ingressus ad intuitum diuinitatis: egressus ad aspectum humanitatis nostri Saluatoris, vt habetur in Ioanne. Et sicut in alijs choreis est vnus duens totam choream, ita Christus est & erit ille chorealis ductor, duens ac præcedens illam societatem beatissimam. Et ideo dicitur, quod agnus, qui in medio throni est, reget eos, & alij sequentur agnū quocumque ierit. Sed sciendum est, quod illa beata chorea non vadit ad sinistram partem sicut chorea mundi, in signum, quod est & vadit ad sinistram inferni: sed ista super vadit ad dextram partem, in signum quod est ad dexteram Dei, quia ad sinistram ponentur reprobi & ad dexteram ponentur electi, vt dicitur in Matthæo. Propter quod dicitur in Prouerbijs: Vias quæ a dextris sunt nouit, id est approbat Deus: quæ autem a sinistris sunt, peruerse sunt.

Tertio, in illa cælesti chorea est considerandus inextimabilis cantus & admirabilis. Et ideo nota, quod sicut Christus præcedit gressu, ita præcedet cantu. Et primò cantabit suæ uirgini matri, dicens: Quid mihi & tibi mulier? quasi diceret: Mihi est diuinitas, & humanitas: & tibi est uirginitas, & fecunditas. Mihi diuinitas, & humanitas, quia Deus sum, & homo: & tibi fecundi-

tas, & uirginitas, quia mater es & uirgo. Mihi diuinitas ex uirgine patre, & humanitas ex uirgine matre: tibi uirginitas sine labe, & fecunditas sine semine. Ad hæc Maria tamquam dulcis tympanistris respondebit dulcissimam cantilenam: Magnificat anima mea Dominum, & exultauit spiritus meus, &c.

Secundo Christus cantabit angelicis spiritibus cantum, qui scribitur in Psalmo: Benedicite angeli potentes uirtute facientes uerbum eius, ad annunciandū uocem sermonum eius. Vos qui estis angeli, idest nunciij discurrentes, vos qui estis potentes, idest mirabilia operantes, qui facitis uerbum meum, idest mei imperij obediētes, & alios obediētes facientes. Ad hunc cantū Christi respondebunt sancti angeli cantilenam quæ scribitur in Apocalypsi: Benedicite & claritas, & sapientia & gratiarum actio, honor uirtus & fortitudo Deo nostro in sæcula sæculorum. Amen. Tibi Christe sit benedictio in incarnatione, claritas in natiuitate, sapientia in prædicatione, gratiarum actio in redemptione, passio, & morte: honor in resurrectione, uirtus in ascensione, fortitudo in iudicij consummatione.

Tertio, Christus cantabit patriarchis, & prophetis cantilenam, quæ cantauit Moyſi in uisione rubi: Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Iacob, Deus patrum nostrorum misit me ad uos. Hoc nomen est mihi in æternum, & hoc memoriale meū in generatione & generatione. Christus enim ad sanctos Patres & Patriarchas, & Prophetas, specialiter fuit missus, quia de femine electo, scilicet sanctorum Patriarcharū, & Spiritus sancti operatione ex Maria uirgine natus, & quia sanctis Prophetis eius aduentus fuit singulariter reuelatus. Vel populus cantet nascendo eis canticum illum gratiosum, qui scriptus est: Vos ipsi uidistis, quid fecerim Aegyptijs, quomodo portauerim uos super alas aquilarum. Et sequitur: Vos eritis mihi regnum sacerdotale, & gēs sancta. Vos enim submersis Aegyptijs, idest mūdi amatoribus in mari rubro, idest in peccato, & tandē in inferno: ad terram promissionis, id est ad hanc terrā uentūū promissam adduxi. Et super alas aquilarū uos portauit, idest in pennis contemplationis angelicæ uos eleuauit ad speculadum aduentū meum, & omnia mysteria gratiæ, & hæc cantilena est specialiter prophetarum. Et eritis mihi in regnum sacerdotale, quia a patribus Christus descendit in uirgine Maria, quæ fuit de tribu sacerdotali & regia, quia pater Dominæ nostræ scilicet Ioachim fuit de tribu Iuda, & mater eius Anna fuit de tribu Leuitica, vt patet in historia: & hæc est cantilena communis Patriarcharum. Et quia Patriarchæ fuerūt reges, & duces, sicut patet in Dauid & filijs suis, Prophete uero fuerunt sacerdotes, sicut Samuel, Zacharias, & Ioannes Baptista: ad istud canticū gratiosum & gloriosum respondebunt sancti Patriarchæ & Prophete illud canticum, quod est scriptū in Apocalypsi, ubi dicitur quod quattuor animalia, & uiginti quattuor seniores cantabant canticum nouum, dicentes: Dignus es Domine accipere librum & soluere signacula eius, quoniam occisus es, & redemisti nos in sanguine tuo. Et sequitur: Et fecisti nos Deo nostro regnum & sacerdotes. Tu Domine solus dignus es aperire librum Dei patris, scriptum per Spiritum sanctum in pergameno uirgineo tuæ carnis. Tu enim aperuisti septem signacula libri, de uirgine carnem assumendo, & de uirgine nascendo, & in cruce pro nobis moriendo, & ad infernum descendendo, & a mortuis resurgendo, & ad caelum ascendendo, & ad iudicium ueniendo. De istis septem articulis tuæ humanitatis manifestasti nobis arcanam tuæ diuinæ miserationis, scilicet mysterium humanæ redemptionis. Et ideo sequitur cantilena, quoniam occisus es, & fecisti nos Deo nostro regnū & sacerdotes. Regnum, quia fecisti nos obediētes præceptis tuis, sicut regnum obseruat dictum regis: & sacerdotatus, quia in mundo fecisti nos offerre sacrificium spiritus tribulati, & tunc in caelo sacrificium perpetuæ laudis pro beneficijs tuis immolamus tibi.

Luc. 1. a
Psal. 102. d
Apoc. 7. c
Exod. 3. d
Exo. 19. a
Exo. 19.
Exod. 26. supra.
Apoc. 4. b
Apoc. 26. supra.

QVARTO

Quarto Saluator cantabit sanctis Apostolis dulcissimam cantilenam, quæ scripta est: Vos estis qui permanistis mecum in tentationibus meis, & ego dispono uobis regnum, sicut Pater meus disposuit mihi regnum, vt edatis & bibatis super mensam meam in regno meo, & sedebitis super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel. Vos estis non serui, sed amici mei, & ego uester socius. Vos discipuli mei estis & ego magister & pædagogus. Vos fratres mei & ego uester charitatis germanus. Quia fuistis participes tribulationis meæ, do uobis triplicem dignitatem gloriæ supernæ. Facio enim uos reges omnipotentes cælestes, & hoc est quod dicit: Dispono uobis regnum sicut disposuit mihi Pater meus regnum, uos per gratiam non per naturam. Facio uos coniuuati cælestis mensæ, ubi humanitas est cibus & deitas est potus, & hoc est quod dicit, vt edatis & bibatis super mensam meam in regno meo. Facio uos nihilominus iudices cælestis curiæ. Vnde sequitur: Sedebitis super sedes duodecim, iudicantes &c. id est diuinum iudicium approbantes, sicut æterni consistorij assessores, iudicantes duodecim tribus Israel, idest uniuersalem multitudinem fidelium: quia infideles iam iudicati sunt, vt dicitur, in Ioanne. Qui signantur hodie per numerum duodecim tribuū Israel, qui solum coluerunt vnum Deum. Ad hanc cantilenam respondebunt sancti Apostoli cantilenam quæ scripta est, quam pro omnibus cantauit Petrus, dicens: Domine ad quem ibimus, uerba uitæ æternæ habes, & nos credimus & cognouimus, quia tu es Christus filius Dei uiui. Credimus in uerbo & radio, si dei merito, & cognoscimus claritatem in caelo, quia tu es Christus, idest vnctus oleo diuinæ miserationis, balsamo odoriferæ conuersionis, chrismate dignissimæ consecrationis, regiæ, scilicet & sacerdotalis, filius Dei potestate, æternitate, & maiestate Deo patri æqualis.

Quinto Christus rex noster cantabit sanctis martyribus cantilenam illam, quæ scripta est: Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum celorum, quasi diceret: sanctis martyribus: Graue fuit martyrij pondus, quo persecutionem passi estis. Dignus fuit martyrij titulus, quia propter iustitiam, non propter culpam sustinistis. Et ideo magnus fuit martyrij fructus, quoniam uestrum est regnum celorum. Ad hanc cantilenam respondebunt martyres gloriosi, & dicent cantilenam, quam in persona ipsorum martyrum dicit Apostolus: Et si commortui sumus, & conuiuemus. Si sustinuerimus, & cum eo regnabimus, quasi diceret: Labor noster est modicæ passionis, sed magnus est fructus diuinæ fruitionis, quia non sunt condignæ passionis huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis, vt dicit Apostolus.

Sexto, Christus cantabit sanctis Pontificibus & doctoribus & alijs confessoribus & primo, sanctis Pontificibus cantilenam quæ scripta est: Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis. Genus electum, per prædestinationem: regale sacerdotium, per subditorum protectionem: gens sancta, per uirtutum perfectionem: populus acquisitionis, per exemplorum ædificationem, & diligentiam pastorem. Postea sanctis doctoribus Christus carabit illud quod scriptum est: Vos estis sal terræ. Nam sicut sal est sapor omnium saporum: sic expositio catholica doctorum, est quasi condimentum sacrorum eloquiorum. Et sicut omnia cibaria sine sale sunt insipida: sic uerba sacra scripturæ, maxime legalia sacramenta, sine catholica expositione doctorum, uidentur simplicibus non esse multum fructuosa. Et sicut sal conseruat carnes a putrefactione uermium, sic doctrina & expositio doctorum conseruat carnes homines a corruptione peccatorum. Vnde propter ista dicitur: Sermo uester semper sit sal conditus.

Sextimo, Christus cantabit omnibus sanctis monachis & anachoretis idest, solitarijs, & omnibus

alijs confessoribus cantum illum, qui scriptus est in Matthæo: Vos estis lux mundi. Sol dicitur lux mundi ad literam, & sancti confessores dicuntur lux mundi per figuram scilicet, instar solis, mundum illuminantes splendore honestatis, instar solis mundum flammantes feruore charitatis, instar solis mundum superantes quantitate uirtutis. Nam secundum astrologos, sol est octies maior quàm terra: sic sancti uiri mundanos excedunt octies uirtute & gratia idest octo beatitudinibus, vel uirtutibus quas Christus docuit in schola sua tamquam in sua prima lectione, dicens: Beati pauperes spiritu. Istæ namque octo beatitudines sunt quedam gratiæ præsentis, in quibus uiri sancti superant homines mundanos & carnales. Ad istam beatam cantilenam omnes vnanimiter Pontifices & alij doctores Christo respondebunt cantum illum dulcissimum, qui scriptus est in Psalmo: Transiimus per ignem & aquam. Per ignem fortes in aduersis: per aquam humiles in prosperis. Et eduxit nos in refrigerium felicitatis, scilicet per miseriam. Vnde Saluator ait: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis iugo præceptorum meorum, & ego reficiam uos plenitudine cælestium gaudiorum.

Octavo cantabit Christus uirginibus cantilenam illam: O quam pulchra est casta generatio cum claritate. Casta generatio dicitur pudicitia uirginalis, & continentia uidualis, & temperantia coniuualis. Ista tribus triplex claritas correspondet. Nam uirgines habent claritatem incorruptionis, & aureolæ: uidualis claritatem deuotionis internæ: coniuualis claritatem successione benignæ: & omnes pariter habent claritatem odoriferæ famæ, & opinionis bonæ. Ad hanc cantilenam uirgines & continententes respondebunt illud canticum dulcissimum, quod est in Canticis: Oleum effusum nomen tuum, ideo adolescentulæ dilexerunt te nimis. Nimis dicitur propter ariditatem continentie, quia dicitur: Scio quoniam aliter non possum esse continens, nisi Deus det. Et ideo dicitur: Quia nemo poterat dicere canticum illud, scilicet uirginale nisi illa centum quadraginta quattuor millia, qui empti sunt de terra. Numerus centenarius competit uirginibus quibus datur fructus centesimus, vt dicitur in Matthæo. Quadragenarius cõpetit uirgini, quia quadraginta signat statuta pœnitentiæ. Ideo tam Moyses, quàm Elias, quàm Christus quadraginta diebus, & quadraginta noctibus ieiunauerunt. Quaternarius competit coniugatis castitatem amantibus quia secundum doctrinam quattuor euangelistarum obseruare conatur coniugalem thorum. Vnde dicit Apostolus: Honorabile connubium in omnibus, & thorus immaculatus. Millenarius uero competit continentibus quia per millenarium qui est limes, & terminus omnium numerorum signatur cæleste gaudium, quod est finis omnium desideriorum. Vnde dicitur in psalmo: Satiabor cum apparuerit gloria tua.

Ultimo Christus cantabit communiter omnibus sanctis illam dulcissimam cantilenam, scilicet: Venite benedicti patris mei, percipite regnum, quod uobis paratum est ab origine mundi. Venite benedicti patris mei, per gratiæ adoptionem, per quam estis filij & fratres mei. Quia vt ait Apostolus: Si filij, & heredes: heredes quidem Dei, coheredes autem Christi. Quod uobis paratum est ab origine mundi, per æternam prædestinationem, per quam estis æterna præsentia electi. Ad istam cantilenam Christi respondebit altissimus totus chorus, uel chorea uel ballata sanctorū illū cantū qui rescribitur in Paulo: Regi sæculorū immortalis inuisibili, soli Deo honor & gloria in sæcula sæculorum. Tibi inquam Domine, qui es omnium sæculorū pro nobis tantū humiliatus: tu immortalis qui pro nobis in cruce es mortuus: tu inuisibilis, qui tamē nobis uisibilis: tu solus sanctus in maiestate, nobis tamē misericorditer associatus: tu es omnipotēs, pro nobis autē homo factus es. Tibi, inquam, honor ex creatione: gloria ex

Luc. 22. c
Ioan. 15. b
Luc. 22. c
Luc. 22. c
Luc. 22. c
Ioan. 3. b
Ioan. 6. g
Mat. 5. a
2. Tim. 2. b
Rom. 8. d
1. Pet. 2. b
Mat. 5. b
Col. 4. b

Mat. 5. b
Mat. 5. a
Psal. 65. c
Mat. 11. d
Sap. 4. a
Can. 1. a
Sap. 8. d
Apoc. 14. a
Mat. 13. a
Heb. 13. a
Psal. 16. c
Mat. 25. c
Rom. 8. b
1. Tim. 1. d

FF 3 redem-

redemptione: In sæcula sæculorum, ex æterna saluatione: Amen, ex omnium promissorum tuorum certissima adimpletione.

Isa. 6. a

Virtus Trifagij.

Dam. li. 3. orih. fid. c. 10.

Isa. 6. a

Rom. 3. g

Tandem omnes sancti dicent, alter ad alterum, illum sacratissimum hymnum & trifagium gloriosum, quod scribitur in isaia: Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus sabaoth, vel exercituum, pleni sunt caeli, & terra gloria eius. Cuius est tanta virtus, quod qui dicit illum, a morte subitanea, & fulgure, & omnibus tribulationibus est securus, vt ait Damascenus. Propter quod statuit sancta synodus Chalcedonenfis, quarta hoc trifagium sancte Trinitatis a fidelibus dici, contra omnes stellationatus, id est minas diuinas, vt ait Damascenus ibidem, scilicet Agios, o theos, Sanctus Deus: Agios, Ichyros, Sanctus fortis: Agios, athanatos, eleison, ymas, Sanctus, & immortalis, miserere nobis. In quo trifagium sancti faciunt specialiter tria, scilicet Trinitatem constituentem in vna essentia. Vnde dicit Isaia: Sanctus, Sanctus, Sanctus. Potestatem, & iudicia admirantur, dicentes: Dominus Deus exercituum. Pietatem & beneficia venerantur, addentes: Plena est omnis terra tam viuentium, quam morientium, gloria eius, id est misericordia eius, in qua Deus precipue ostenditur gloriosus, vt exponit Glossa. Vnde dicit Apostolus: Omnes enim peccauerunt, & egent gloria Dei, quæ est infinita. Ad quæ gloriam nos perducatur, & participes efficiat ductor illius choreæ Iesus virginis filius, qui cum Deo Patre, & Spiritu sancto, vni solo Deo viuo, & vero est honor, & imperium maiestatis, per infinita sæcula sæculorum. Amen.

APPENDIX DIÆTÆ SALVTIS, quæ applicationem materiarum ipsius diætæ continet ad vsum concionatorum in diebus Dominicis, et festiuitatibus per annum.

Dominica I. in Aduentu Domini.

Rom. 13. d

Abijciamus opera renebrarum, & induamur arma lucis. &c. In aduentu magni Regis, & Principis expiantur sordes, & parantur vestes: & ideo Apostolus in his verbis per hunc modum, propter summi regis aduentum, ad faciendum hæc duo specialiter nos inuitat. Primo ad vitiorum sordes expurgandas, cum dicit: Abijciamus opera renebrarum. Secundo, ad virtutum vestes præparandas, cum addit: Et induamur arma lucis. Primo igitur, debemus expurgare sordes vitiorum, & propter tria, quæ sunt in peccato. Require in materia de peccato in communi. Secundo, debemus vestes virtutum præparare, & specialiter vestem charitatis. Et sicut videmus, quod vestis nobilior portatur in festis præcipuis. De hac veste quære in materia de charitate.

Dominica II. Aduentus.

Rom. 16. 7

Deus autem spe repleat vos omni gaudio. Quoniam a viris spiritualibus sunt debiles sustinendi, & tristes consolandi: idcirco Apostolus in verbis propositis duo facit. Primo enim promittit debilibus sustentationem, cum dicit: Deus autem spei. Secundo, tristibus consolationem, cum addit: Repleat vos omni gaudio. & in Psalmo: Spera in Domino, sequitur: Et pascetis in ditibus eius. Primo, dico, quod spiritualis sustentatio est virtute spei. Quære in materia de spe. Secundo spiritualis consolatio est in gaudio virtutis. Vnde virtus comparatur paradiso. Quære in materia de virtute in communi.

Psal. 36. a

Tit. 5. c. 4.

Ibid. c. 1.

Dominica III. Aduentus.

Modestia vestra nota sit omnibus hominibus: Dominus prope est. Rege præsentate consueuerunt domicelli, & milites multum alacriter & honeste incedere: ideo Apostolus præuidens regis æterni præsentiam propinquam ad conuersationem honestam in verbis propositis nos hortatur. Et secundum hoc in verbis istis duo facit. Primo enim hortatur nos ad conuersationis honestatē, cum dicit: Modestia vestra nota sit omnibus hominibus. Secundo ostendit conuersationis causam, cum addit: Dominus prope est. Primo igitur, forma conuersationis consistit specialiter in mansuetudine vel mititate. Requære in materia de mititate, & mansuetudine. Secundo virtus spiritualis conuersationis, & orationis castitatis, & pietatis, faciunt propinquam Dei præsentiam. Require in materia de castitate, oratione, & pietate.

Dominica IV. Aduentus.

Nolite ante tempus iudicare. quo ad vsque veniat Dominus. Dicit lex Imperatoris, quod adueniente præside, cessat iunior potestas. Ideo Apostolus consideras aduentum æterni iudicis, duo facit in his verbis. Primo namque reprimit inuidiam iniquam, dicens: Nolite ante tempus iudicare. Secundo prædicat Saluatoris iustitiam futuram, cum dicit: Quousque veniat Dominus. Primo igitur reprimitur inuidia propter tria. Requære in materia de inuidia. Secundo, prædicatur causa, iudicis sententia. Requære in materia de iudicio futuro.

Dominica infra octauam Natiuitatis.

Itaque iam non est seruus, sed filius: quod si filius & heres per Deum. Magnus debet magna donare. Vnde Apostolus in his verbis describit Saluatoris magnificentiam. Et secundum hoc tria facit. Primo enim describit culpæ subiectionem, qua sumus liberati, cum dicit: Itaque iam non est seruus. Secundo, gratiæ cooperationem, per quam sumus liberati & iustificati, addens: sed filius. Tertio, gloriæ possessionem ad quam sumus prædestinati, subdens: Quod si filius & heres per Deum. Primo igitur, subiicitur homo per culpam, specialiter propter gulam, luxuriam, & auaritiã. Quære in materia de gula, de luxuria, & de auaritia. Secundo iustificatur homo per gratiam pœnitentiæ. Quære in materia de pœnitentia. Tertio beatificatur homo per gloriã. Quære in materia de gloria paradisi.

Dominica secunda.

Non plus sapere quàm oportet sapere. sed sapere ad sobrietatem. Omnis cibus quantumcumque pretiosus, insipidus est, nisi sit sale conditus. ideo Apostolus hortatur nos in verbis propositis, vt cibum prudenti condiamus sale discretionis. Et secundum hoc duo facit. Primo prohibet sapientiam temerariam, dicens: Non plus sapere quàm oportet sapere. Secundo suadet temperantiam necessariam, addens: Sed sapere ad sobrietatem. Primo igitur cauenda est prudentia vel sapientia inordinata. Quære in materia de prudentia. Secundo quæranda est sobrietas modesta. Quære in materia de temperantia.

Dominica prima post octauam Epiphaniae.

Odiens malum, adhaerens bono. Naturaliter gustus bene dispositus respuit amaritudinem & appetit dulcedinem. Ideo Apostolus in his verbis monet nos ad duo, videlicet ad detestationem culpæ, dicens: Odiens malum. Secundo monet nos ad dilectionem gratiæ, ibi: Adhaerens bono. Primo igitur detestanda est culpa.

Tit. 1. c. 1. pa. Quære in materia de peccato in communi. Secundo, diligenda est virtus, vel gratia. Quære in materia de virtute in communi.

Dominica secunda.

Non vosmetipsos defendentes charissimi, sed date locum ira. Non est tutum militem sine armis intrare locum certaminis: ideo Apostolus in his verbis specialiter nos instruens, duo facit. Primo docet esse sumendum scutum patientiæ, dicens: Non vosmetipsos defendentes. Secundo docet cauendum ictum iracundiæ, addens: Sed date locum ira. Primo debemus assumere patientiam tamquam scutum. Quære in materia de fortitudine, & de patientia. Secundo, debemus cauere iracundiam tamquam ictum. Quære in materia de ira.

Dominica tertia.

Qui diligit proximum suum, legem impleuit. Mercatores facientes computum, prius ipsum in pecias & partes diuidunt, & postea in summam reducant, sic & Apostolus in his verbis diuinæ legis summam reducit in charitatem. Et secundum hoc monet nos Apostolus ad duo, videlicet ad dilectionem proximorum, dicens: Qui diligit proximum. Ad impletionem mandatorum, addens: Impleuit legem. Primo igitur, debemus proximum diligere. Quære in materia de charitate. Secundo, debemus præcepta adimplere. Quære in materia de præceptis.

Dominica quarta.

Pax igitur Christi exultet in cordibus vestris. Mundus iste consuevit duo multum desiderare, scilicet concordiam pacis, & lætitiã cordis. Ideo Apostolus in his verbis optat nobis hæc duo, quæ naturaliter desiderat omnis homo, scilicet proximi concordiam amicabilem, cum dicit: Pax igitur Christi. Secundo animi lætitiã delectabilem, cum addit: Exultet in cordibus vestris. Primo igitur, affectanda est concordia pacis. Quære in materia de pace. Secundo, lætitiã cordis est optanda. Quære in materia de charitate, & in materia de gaudio.

Dominica in Septuagesima.

Sic currite, vt comprehendatis. Quoniam non incipientibus, sed proficientibus regnum caeleste promittitur: ideo Apostolus in verbis istis ad duo specialiter nos hortatur. Primo ad fructuosam operationem, cum dicit: Sic currite. Secundo ostendit fructuosæ operationis rationem, cum addit: Vt comprehendatis. Primo igitur, debemus cursum præceptorum perficere. Quære in materia de præceptis. Secundo, fructum præmiorum appetere. Quære in materia de gloria paradisi.

Dominica in Sexagesima.

Libenter gloriabor in infirmitatibus meis, vt inhabitet in me virtus Christi. Infirmitas si prudens est, libenter sustinet sudorem propter frequentem sanitatem. Ideo Apostolus in his verbis duo docet, scilicet afflictionem carnis quam debemus libenter portare, dicens: Libenter gloriabor in infirmitatibus meis. Secundo possessionem virtutis, quam debemus feruenter amare, cum addit: Vt inhabitet in me virtus Christi. Primo igitur afflictio carnis est libenter portanda. Quære in materia de fortitudine. Secundo, possessio virtutum est amanda. Quære in materia de virtute in communi.

Dominica in Quinquagesima.

Charitas patiens est. Decet reginam, habere regium apparatus. Ideo Apostolus in his verbis describit spe-

cialiter ista duo, scilicet charitatem sicut virginum reginam dicens: Charitas. Secundo patientiam sicut reginæ armaturam, addens: Patiens est. Primo igitur, charitas est virtutum regina. Quære in materia de charitate. Secundo, patientia est reginæ armatura. Quære in materia de fortitudine. Et in materia de patientia.

Dominica prima in Quadragesima.

Vt castigari & non mortificari. Filius si peccauerit castigandus est, & non mactandus: corrigendus & non occidendus. Et secundum hoc Apostolus in isto verbo specialiter ostendit duo. Primo quod peccator debet se corrigere cum flagello pœnitentiæ, cum dicit: Vt castigari. Secundo, quod non debet se occidere cum gladio culpæ, addens: Non mortificari. Primo igitur, castigandus est peccator flagello pœnitentiæ. Quære in materia de pœnitentia. Secundo, non est occidendus gladio culpæ, quære in materia de peccato in communi.

Dominica secunda in Quadragesima.

Hæc est voluntas Dei sanctificatio vestra. Tunc regnum bene regitur, quando populus voluntatem regis obseruat, & quando rex plebis vtilitatem procurat. Vnde Apostolus in his verbis hæc duo facit. Describit enim quid summe obseruandum, quia voluntas diuina, dicens: Hæc est voluntas Dei. Secundo quid summe affectandum, quia sanctitas propria, addens: Sanctificatio vestra. Primo igitur, debemus diuinam voluntatē obseruare implendo præcepta. Quære in materia de præceptis. Secundo, debemus per munditiã propriã castitatem seruare. Quære in materia de castitate.

Dominica tertia in Quadragesima.

Ambulate in dilectione sicut & Christus dilexit vos. Vnicuique experto in sua scientia credendum. Et ideo, quia Apostolus summe fuit expertus in præceptis & scientia, audire debemus lectionem suam, quam nobis proponit in his verbis, de schola diuinæ lectionis. Hæc autem lectio cõtinet duo capitalia dilectionis, scilicet viam regulantem, & ideo dicitur: Ambulate in dilectione: & dilectionis formam exemplarem, & ideo subditur: Sicut & Christus dilexit vos. Primo igitur sequenda est dilectionis via. Quære in materia de dilectione & charitate. Secundo, attendenda est dilectionis forma. Quære in eadem materia.

Dominica quarta in Quadragesima.

Eijce ancillam & filium eius. Vulgo dicitur, quod bonum opus facit, qui de stulto se expedit. Et ideo Apostolus in hoc verbo monet nos, ad expellendum peccatum de cordis hospicio. Et hoc quantum ad duo, scilicet quantum ad affectionem, qua peccatum concupiscitur, dicens: Eijce ancillam, id est voluntatem malã. & quantum ad operationem, qua peccatum perpetratur, addens: Et filium eius. Primo igitur, per pœnitentiam expellenda est affectatio mala, & fit precipue per contritionem, & per confessionem, quære in materia de pœnitentia. Secundo expellenda est operatio praua, & fit per satisfactionem. Quære in eadem materia.

Dominica in Passione Domini.

Per proprium sanguinem introiuit semel in sancta. Religiosi consueuerunt se minuere, quando volunt infirmariam intrare, & recreationem suscipere: sic Dominus in passione sua fecit se minui, & sic intrauit infirmariam, & recreationem paradisi recepit. Et sic Apostolus in verbis istis duo ostendit, scilicet passionis Christi minutionem, dicens: Per proprium sanguinem. Secundo resurrectionis recreationem, addens: Intro-

Introiuit semel in sancta, scilicet in cælum. Primo igitur, passio Christi est iugiter meditanda. Quære in materia de contemplatione & de gaudio. Secundo, bona cælestia sunt feruenter desideranda. Quære in materia de spe, & gloria paradisi.

Tit. 5. c. 1. Tit. 5. c. 4. & Tit. 20. c. 2.

Dominica in ramis palmarum.

Phil. 2. 4. Humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem Crucis. Qui vult librum scribere vel corrigere, super omnia de exemplari veraci debet curare: & ideo Apostolus in his verbis proponit nobis pro libro exemplum vitæ Christi, ad transcribendum, & corrigendum librum cordis nostri. Proponit autem hic nobis quattuor capitula huius libri, in cordis nostri codice transcribenda. Primum, scilicet humilitatis inclinantis, cum dicit: Humiliavit semetipsum. Secundum obedientiæ subiugantis, cum dicitur: Factus obediens. Tertium perseuerantiæ coronantis, cum subditur: Usque ad mortem. Quartum penitentiæ crucifigentis, cum subinfertur: Mortem autem crucis. Primo igitur, debemus nos humiliter inclinare. Quære in materia de humilitate. Secundo, debemus nos obedientiæ subiugare. Quære in materia de obedientiâ. Tertio debemus nos perseuerantia coronare. Quære in materia de fortitudine. Quarto, debemus nos penitentiâ cruciare. Quære in materia de penitentiâ.

Tit. 7. c. 2. Tit. 4. c. 2. Tit. 5. c. 7. Tit. 2. per tot.

Dominica prima post Pascha.

1. Io. 7. 1. Hæc est victoria qua vincit mundum, fides nostra. Multum gloriatur miles in gladio, quando cum illo triumphauit in omni bello: ideo Ioannes Apostolus ostendit in his verbis Christi militibus specialiter duo, scilicet triumphum vitiorum, dicens: Hæc est victoria qua vincit mundum. Secundo genus armorum securissimum: Fides nostra. Primo igitur, debemus perseuerantia triumphare. Quære in materia de fortitudine. Secundo, debemus nos armis fidei armare. Quære in materia de fide.

Tit. 5. c. 7. Ibid. c. 3.

Dominica secunda post Pascha.

1. Pet. 2. 4. Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, ut sequamini vestigia eius. Sequi debet miles ducem, proles patrem, scholaris doctorem: & ideo Apostolus ostendit nobis tria in his verbis, quæ sunt necessaria, & faciendâ nobis. Primo est nobis cum Christo militandum, & ideo dicitur: Christus passus est pro nobis. Secundo cum Christo conuersandum, & ideo subditur: Vobis relinquens exemplum. Tertio per Christum ambulandum, & ideo subinfertur: Ut sequamini vestigia eius. Primo igitur debemus laborare cum Christo, per penitentiam dignam. Quære in materia de penitentiâ. Secundo, debemus conuersari in Christo per vitam honestam. Quære in materia de castitate, & temperantia. Tertio, debemus post Christum ambulare per mandatorum semitam rectam. Quære in materia de præceptis.

Tit. 2. per tot. Tit. 4. c. 4. & Tit. 5. c. 6. Tit. 3. per tot.

Dominica tertia post Pascha.

1. Pet. 2. 6. Obsecro vos tamquam aduenas, & peregrinos, abstinere vos a carnalibus desiderijs, qua militant aduersus animam. Qui bene dirigit in via, prædicat omnia diuerticula, & pericula. Et secundum hoc, Apostolus monet nos in his verbis ad tria, scilicet ad habendam mortis memoriam, dicens: Obsecro vos tamquam aduenas & peregrinos. Secundo, ad domandam carnis lasciuiam, dum dicit: Abstinerere vos a carnalibus desiderijs. Tertio ad frangendam hostis malitiam subdens: Quæ militant aduersus animam. Primo igitur, habenda est mortis memoria, & hoc est humilitatis. Quære in materia de humilitate. Secundo, domanda est carnis lasciuia,

Tit. 7. c. 1.

A quod est opus castitatis. Quære in materia de castitate, & temperantia. Tertio, fugienda est hostis malitia, & hoc opus fortitudinis. Quære in materia de fortitudine, & continentia.

Tit. 4. c. 4. & Tit. 5. c. 6. Ibid. & Tit. 5. c. 7.

Dominica quarta post Pascha.

Sit omnis homo velox ad audiendum, & tardus ad loquendum, & tardus ad iram. Vulgo dicitur: Qui non est prudens, sit saltem bene credens. Et ideo beatus Iacobus Apostolus monet nos specialiter ad tria. Primum est velocitas contra contemptum obedientiæ, dicens: Sit omnis homo velox ad audiendum. Secundum est taciturnitas contra peccatum linguæ, ideo addit: Tardus ad loquendum. Tertium est mititas contra peccatum iræ, ideo dicit: Tardus ad iram. Primo igitur, debemus acquiescere. Et hoc est opus obedientiæ. Quære in materia de obedientiâ. Secundo, debemus libenter tacere contra vitium linguæ. Quære in materia de præceptis. Tertio debemus esse quieti contra peccatum iræ. Quære in materia de ira.

Iac. 1. 6. Tit. 4. c. 2. Tit. 3. per tot. Tit. 1. c. 5.

Dominica quinta post Pascha.

Religio munda, & immaculata apud Deum patrem, hæc est, visitare pupillos & viduas in tribulatione eorum, & immaculatum se custodire ab hoc seculo. Boni pictoris industria apparet in bona pictura, & secundum hoc Apostolus pingit bonam picturam quantum ad tria, quæ sunt ad bonam vitam necessaria, scilicet decor conuersationis, & ideo dicitur: Religio munda, & immaculata apud Deum & patrem hæc est. Secundo, dolor miserationis, cum additur: Visitare pupillos & viduas in tribulatione eorum. Tertio fuga iniquationis, cum subditur: Et immaculatum se custodire ab hoc seculo. Primo ergo debemus pie conuersari, quod est opus honestatis. Quære in materia de honestate, vel castitate. Secundo debemus pie misereri, & hoc est opus pietatis. Quære in materia de pietate, & misericordia. Tertio, debemus iniquationem detestari, & hoc est opus virtutis, & hoc quantum ad triplicem concupiscentiam, scilicet mundi, carnis, & hostis. Quære in materia de præceptis, & oratione.

Iac. 1. 6. Tit. 4. c. 4. Tit. 6. c. 4. Tit. 3. per tot. & Tit. 2. c. 5.

Dominica infra octauam Ascensionis.

Si quis ministrat, tamquam ex virtute quam administrat Deus. Omnis bonus operarius vtiitur regula ad dirigendum opus. Et secundum hoc Beatus Petrus Apostolus ostendit in his verbis duo nobis necessaria, scilicet obsequium exterioris operis, dicens: Si quis ministrat. Secundo iudicium interioris virtutis, addens: Quam administrat Deus. Primo, debemus bonum opus exercere, & specialiter triplex, scilicet opus iustitiæ in obseruando mandata. Quære in materia de præceptis. Secundo, opus penitentiæ in emendando peccata. Quære in materia de penitentiâ. Tertio, opus misericordiæ in subleuando proximi incommoda. Quære in materia de misericordia.

1. Pet. 4. 6. Tit. 3. Tit. 6. c. 4. Tit. 1. c. 2. Tit. 5. c. 4.

Dominica prima post Pentecostem.

Hoc mandatum habemus a Deo, ut qui diligit Deum diligit & fratrem suum. Duplicem modum consuevit facere, qui rem vult bene ligare. Et secundum hoc Ioannes Apostolus ostendit nobis duo de vinculo charitatis; iniunctionem, qua iniungitur sub discreto præcepto, & ideo dicitur: Hoc mandatum habemus a Deo. Charitatis perfectionem, quæ perficitur duplici modo, & ideo subditur: Ut qui diligit Deum, diligit & fratrem suum. Primo igitur, charitatem debemus seruare tamquam præceptum, quære in materia de præceptis. Secundo, debemus charitatem nodare tamquam vinculum. Quære in materia de charitate.

1. Ioan. 4. 4. Tit. 3. Tit. 5. c. 2. Domi-

Dominica secunda post Pentecostem.

1. Io. 3. 9. Qui odit fratrem suum homicida est. Secundum leges sæculares, nõ solum reputatur homicida qui interficit ictu gladij, sed qui parat potiones veneni. Et secundum hoc Apostolus in his verbis ostendit nobis duo, scilicet odium expellendum ad modum veneni, dicens: Qui odit fratrem suum. Secundo homicidium abhorrendum, instar gladij, addens: Homicida est. Primo igitur, debemus odium fratris vitare, quod est inuidiæ corruptio. Quære in materia de inuidiâ. Secundo, debemus homicidium abhorrere, quod est præcepti transgressio. Quære in materia de præceptis.

Tit. 1. c. 4. Tit. 3. c. 4.

Dominica tertia post Pentecostem.

1. Pet. 2. 11. b. Humiliamini sub potenti manu Dei, ut exaltet vos in die visitationis, &c. Saltatores consueuerunt se curuare, ut melius possint ad alta saltare. Et secundum hoc Apostolus ostendit nobis duo, scilicet humilitatis inclinationem profundam, dicens: Humiliamini sub potenti manu Dei. Secundo humilitatis eleuationem iucundam, addens: Ut exaltet vos in die visitationis. Primo igitur, debemus nos ipsos humiliare. Quære in materia de humilitate, & superbia per contrarium. Secundo debemus nos per contemplationem ad gloriam leuare. Quære in materia de gloria paradisi.

Tit. 7. c. 1. Tit. 1. c. 3. Tit. 1. c. 6. 2.

Dominica quarta post Pentecostem.

Rom. 8. d. Existimo enim quod non sunt condigna passiones huius temporis, ad futuram gloriam, qua reuelabitur in nobis, &c. Consuevit homo accipere pro parte sua, quod plus ponderat in statera. Et secundum hoc Apostolus quasi in statera proponit nobis duo verba in proposito, scilicet præsentem tribulationem ad suscipiendum, dicens: Existimo, quod non sunt condigna passiones huius temporis. Secundo æternam remunerationem ad eligendum, addens: Ad futuram gloriam. Primo igitur, debemus præsentem tribulationem sustinere patienter. Quære in materia de patientiâ, & aecidia per contrarium. Secundo æternam remunerationem expectare. Quære in materia de spe & gloria paradisi.

Tit. 7. c. 7. & Tit. 1. c. 7. Tit. 5. c. 4. & Tit. 1. c. 6. 2.

Dominica quinta post Pentecostem.

1. Pet. 3. c. Si quid patimini propter iustitiam, beati, &c. Vix acquiruntur magnæ diuitiæ sine magno labore. Et secundum hoc in his verbis propositis ponitur specialiter tria, scilicet virtus laborem sustinens, cum dicitur: Si quid patimini. Iustitia laborem decorans, cum additur: Propter iustitiam. Fructus, laborem remunerans cum subditur: Beati. Primo enim debemus laborem præsentem patienter portare. Quære in materia de fortitudine, superbia, luxuria, & auaritia per contrarium. Secundo, debemus præsentem laborem titulo iustitiæ decorare. Quære in materia de iustitiâ. Tertio, debemus laborem fructu felicitatis coronare. Quære in materia de spe, & gloria paradisi.

Tit. 5. c. 7. & Tit. 1. c. 3. 6. 9. Tit. 5. c. 8. Tit. 5. c. 4. & Tit. 1. c. 6. 2.

Dominica sexta post Pentecostem.

Rom. 6. b. Si autem mortui sumus cum Christo, credimus quod simul viuemus cum eo, &c. Consueuerunt pueri rumpere vestes antiquas, ut citius habeant nouas. Et secundum hoc Apostolus in hoc verbo specialiter ostendit nobis duo, scilicet vestem carnis mortificandâ, cum dicitur: Si autem mortui sumus cum Christo, stolum gloriæ desiderandam cum additur: Quod simul viuemus in eo. Primo igitur, debemus vestem carnis rumpere per penitentiam. Quære in materia de penitentiâ, aecidia, luxuria, & gula per contrarium. Secundo debemus stolum gloriæ æternæ frequenter appetere. Quære in materia de spe, & gloria paradisi.

Tit. 2. per tot. & Tit. 1. c. 7. 8. 9. Tit. 5. c. 4. & Tit. 1. c. 6. 2.

A

Dominica septima post Pentecostem.

Habetis fructum in sanctificationem, sinem vero vitam æternam. Qui prudens est considerat fructum laboris, & sinem operis. Et secundum hoc Apostolus in omni hora docet nos considerare duo, scilicet fructum iustificantiem, dicens: Habetis fructum in sanctificationem. & desiderare sinem iustificantiem, addens: Sinem vero vitam æternam. Primo, fructus boni operis consistit in opere iustitiæ. Quære in materia de præceptis. Secundo finis operis consistit in consummatione perseuerantiæ. Quære in materia de perseuerantia. Tertio in expectatione futuræ gloriæ. Quære in materia de spe & gloria paradisi.

Rom. 6. d. Tit. 3. per tot. Tit. 5. c. 2. Tit. 7. c. 4. & Tit. 1. c. 2.

Dominica octaua post Pentecostem.

Si secundum carnem vixeritis moriemini, &c. Infirmus si semper bibit secundum sitim febris, de facili incurrit periculum mortis. Et secundum hoc, Apostolus ostendit nobis duo, scilicet febrem vel sitim carnis omnino reprimendam, dicens: Si secundum carnem vixeritis. Et gehennalem penam mortis omnino fugiendam, addens: Moriemini. Primo igitur debemus desideria carnis reprimere. Quære in materia de temperantia, & gula per contrarium. Secundo, debemus mortis supplicia formidare. Quære in materia de timore, & superbia per contrarium.

Rom. 8. b. Tit. 5. c. 6. & Tit. 1. c. 8. Tit. 7. c. 1. & Tit. 1. c. 3.

Dominica nona post Pentecostem.

Non simus concupiscentes malorum. Qui equitat lasciuum equum debet ipsum refrenare specialiter iuxta periculum. Et secundum hoc Apostolus ostendit nobis duo, scilicet concupiscentiæ vitium caute refrenandum cum dicit: Non simus concupiscentes, & concupiscentiæ periculum formidandum, addens: Malorum. Primo igitur concupiscentiæ vitium refrenandum. Quære in materia de præceptis. Secundo debemus concupiscentiæ periculum formidare, quantum ad gulam, luxuriam, auaritiam. Quære in materia istorum.

1. Cor. 10. Tit. 3. c. 8. Tit. 1. c. 6. 8. 9.

Dominica decima post Pentecostem.

Diuisiones ministrarionum sunt, idem autem Dominus. Multum decorat honorem regium, multiformis varietas & distributio ministeriorum. Et secundum hoc in his verbis duo specialiter describuntur, scilicet obsequij diuini distributio salutaris cum dicitur: Diuisiones ministrarionum sunt. Dispensationis Dei dominatio singularis, cum additur: Idem autem Dominus. Primo igitur, debemus nos occupare, quantum ad opera misericordiæ, & iustitiæ, & penitentiæ. Quære in materia eorum. Secundo, debemus vnum Deum adorare. Quære in materia de præceptis.

Tit. 7. c. 4. & Tit. 5. c. 8. & Tit. 1. per tot. Tit. 3. c. 2.

Dominica vndecima post Pentecostem.

Gratia Dei sum id quod sum, & gratia eius in me uacua non fuit. Naturaliter arbor prius nititur radices figere, & postea fructus proferre. Et secundum hoc Apostolus in his verbis de quolibet viro iusto ostendit nobis duo, scilicet veritatis stabilitatem, dicens: Gratia Dei sum id quod sum. Et operis fecunditatem, addens: Et gratia eius in me uacua non fuit. Primo igitur, debemus esse virtutibus fixi. Quære in materia de fide, spe, charitate, & veritate in communi. Secundo, debemus esse in bonis fecundi. Quære in materia de misericordia & auaritia, & aecidia per contrarium.

1. Cor. 15. 6. Tit. 7. c. 2. 3. 4. & Tit. 1. c. 6. 2. & 7.

Dominica duodecima post Pentecostem.

Sufficiencia nostra ex Deo est. Sicut luna recipit lumen suum,

2. Cor. 3. b.

suum a sole, ita creatura donum suū a Creatore: & ad hoc quōd luna plene lumen suum recipiat, oportet vt sol directe respiciat. Et secundum hoc duo specialiter in verbis istis ostenduntur, scilicet integralis iusti perfectio. cum dicitur: *Sufficiencia nostra*. Secundo iusti spiritualis contemplatio, cum additur: *Ex Deo est*. Primo igitur, debemus perfectionem virtutis habere.

Tit. 5. c. 2. Quære in materia de virtute in communi. Secundo, debemus ad Deum per contemplationem respicere.

Tit. 2. c. 5. Quære in materia de oratione & contemplatione.

Dominica decimatertia post Pentecostem.

Gal. 3. c. *Lex propter transgressiones posita est.* Sicut enim principis equus indiget freno: sic pronitas ex concupiscentia nostra iustitiæ præcepto. Et secundum hoc Apostolus in his verbis ostendit nobis duo, scilicet æquitatem diuini præcepti cum dicit: *Lex*, & pronitatem peccati cum dicit: *Propter transgressiones posita est*. Primo igitur, æquitas præcepti est obseruanda. Quære in materia de præceptis. Secundo peccati pronitas moderanda. Quære in materia de penitentia, temperantia, gula, & luxuria per contrarium.

Dominica decimaquarta post Pentecostem.

Gal. 5. c. *Caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem.* Tempus guerra est valde periculofum & maxime quando est continuum, & infestiuum. Idcirco milites consueuerunt incedere armati. Et secundum hoc in verbo isto duo nobis ostenduntur, scilicet carnis hostilitas domanda præ omnibus, cum dicitur: *Caro concupiscit aduersus spiritum*, & mentis sinceritas armanda virtutibus cum additur: *Spiritus aduersus carnem*. Primo igitur, debemus hostilitatem carnis domare, & specialiter quantum ad gulam, & luxuriam.

Tit. 1. c. 8. 9 Quære in materia de gula, & luxuria. Secundo, debemus mentis sinceritatem amare. Quære in materia de penitentia.

Dominica decimaquinta post Pentecostem.

Gal. 6. b *Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legem Christi.* Bona iunguntur vt facilius trahant iugum, & equi combinantur, vt facilius trahant currum. Et secundum hoc, Apostolus in hoc verbo ponens nos sub dilectionis iugo, docet specialiter duo portare, scilicet proximorum partem laboris, cum dicit: *Alter alterius onera portate*. Secundo conferuare legem amoris addens, & sic adimplebitis legem Christi. Primo ergo est necessitas proximorum supportanda. Quære in materia de pietate & misericordia. Secundo, est Dei & proximi charitas adimplenda. Quære in materia de præceptis & charitate.

Dominica decimasexta post Pentecostem.

Eph. 4. a *Solliciti seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis.* Sicut opus glutini est fortiter coniungere, & sicut vinculi est ligare: sic opus charitatis est fortiter amare. Et secundum hoc Apostolus in verbo proposito monet nos ad duo, scilicet ad habendum charitatis glutinum in vnitatem mentis ibi: *Solliciti seruaue vnitatem spiritus*, & ad habendum charitatis vinculum in vnitatem pacis, addens: *In vinculo pacis*. Primo igitur, charitas loco glutini habet mentium vnitatem. Quære in materia de charitate, & inuidia per contrarium. Secundo charitas loco vinculi habet necessariam pacem. Quære in materia de pace, & ira per contrarium.

Dominica decimasextima post Pentecostem.

Eph. 3. d *In charitate radicati & fundati.* Sicut radix arborum portat, & sicut fundamentum ædificium sustinet:

sic charitas bonum inchoat, & conferuat. Et secundum hoc in verbis propositis de charitate duo proponuntur. Quoniam ipsa est radix a qua generatur fructus boni operis, & ideo dicitur: *In charitate radicari*. Ipsa est fundamentum in qua statur omnis structura veritatis. & ideo subdit: *Fundati*. Primo igitur, charitas est radix respectu operis boni. Quære in materia de charitate. Secundo, charitas est fundamentum respectu virtutis. Quære in eadem materia.

Dominica decimoctaua post Pentecostem.

1. Cor. 1. a *Confirmabit vos usque in finem sine crimine.* Vulgo dicitur, quōd finis, non pugna coronatur. Vnde incaute & in vanū laudatur nauta antequam acceperit portum, & miles antequam acquiserit triumphum. Et secundum hoc, Apostolus hortatur nos specialiter ad duo, scilicet ad firmitatem perseuerantia, cum dicitur: *Confirmabit vos*: Ad puritatem innocentia, addens: *sine crimine*. Primo igitur, debemus in bono perseuerare. Quære in materia de perseuerantia. Secundo, debemus peccatum odire. Quære in materia de peccatis in communi.

Dominica decimanona post Pentecostem.

Eph. 4. d *Qui furabatur iam non furetur, magis autem laboret operando manibus suis.* Mercatores consueuerunt mercaturam illam eligere, quam cognoscunt ad lucrum vtiliorem esse. Et secundum hoc Apostolus in verbo proposito facit specialiter duo. Prohibet acquisitionē furtiuam cum dicit: *Qui furabatur iam non furetur*. Suadet occupationem, addens: *Magis autem laboret*. Primo igitur, debemus furtum & rapinam detestari. Quære in materia de præceptis & avaritia. Secundo, debemus bonis operationibus occupari, & specialiter in operibus iustitiæ. Quære in materia de præceptis, de penitentia, & misericordia.

Dominica vigesima post Pentecostem.

Eph. 5. c *Nolite inebriari vino, in quo est luxuria.* Medici summe prohibent vinum infirmis, quia summe accendit materiam febris. Et secundum hoc in verbo isto Apostolus duo facit. Primo enim prohibet vinum gulæ, dicens: *Nolite inebriari vino*. Secundo prædicat febrem luxuriæ, addens: *In quo est luxuria*. Debemus igitur, gulā & luxuriā cauere. Quære in materia de luxuria & gula.

Dominica vigesima prima post Pentecostem.

Eph. 6. c *Stete succincti lumbis vestris in veritate, & induti lorica iustitiæ.* Consueuerunt antiqui & probati milites, docere pugnare, & armare minores. Et secundum hoc, Apostolus docet nos in his verbis tria, scilicet corporis castitatem, dicens: *Stete succincti lumbis vestris*. oris veritatem, addens: *In veritate*. & æquitatem, subdens: *Induti lorica iustitiæ*. Primo igitur, debet esse caro munda. Quære in materia, de castitate & luxuria per contrarium. Secundo, debet esse lingua vera. Quære in materia de veritate & mendacio per contrarium. Et quære in materia de præceptis. Tertio, debet esse operatio iusta. Quære in materia de iustitia.

Dominica vigesima secunda post Pentecostem.

Philip. 1. b *Repleti fructu iustitiæ per Iesum Christum in gloriam & laudem Dei.* Mercatores socij consueuerunt primo lucro intēdere, & postmodum lucrum diuidere. In omni opere bono, sunt socij Deus & homo, & honor est portio Dei, qui gratiā largitur, fructus vero est portio hominis, qui bonum opus exequitur. Et secundū hoc Apostolus in verbo proposito monet nos quantum ad duo, scilicet ad fructū boni operis cumiulandū, quæ est portio

portio nostra dicitur: *Repleti fructu iustitiæ per Iesum Christi*. Ad laudem & honorem Deo persoluendum, quæ est portio sua, addens: *In gloriam & laudem Dei*. Primo igitur, debemus bonis operibus insistere, & specialiter operibus misericordiar. Quære in materia de misericordia: vel operibus penitentia. Quære in materia de penitentia. Secundo debemus in omnibus Deum laudare. Quære in materia de bonitate, & superbia per contrarium.

Dominica vigesima tertia post Pentecostem.

Philip. 3. d *Quorum Deus venter est, & gloria in confusione ipsorum qui terrena sapiunt.* Consueuit nutrix in conspectu patris contra immunditiam spueri, vt puer addiscat immunditiam non tractare. & secundum hoc Apostolus in verbis istis describit nobis tria vitia detestanda, scilicet immunditiā idolatriā detestabile, dicens: *Quorum Deus venter est*. Superborū vanam gloriā confusibile, addens: *Et gloria in confusione ipsorum*. Cupidorū avaritiā inexplicabilem, subdens: *Qui terrena sapiunt*. Primo igitur, debemus immunditiam fugere, & specialiter gulam & luxuriā. Quære in materia eorum. Secundo, debemus superbiā calcare. Quære in materia de superbia, & humilitate. Tertio, debemus auaritatem cupidorum relegare. Quære in materia de avaritia & paupertate.

Dominica vigesima quarta post Pentecostem.

Col. 1. b *In omni tempore bono fructificantes, & crescentes in scientia Dei.* Arbor nouella facit naturaliter duo. Nam crescendo fructificat, & fructificando crescere non cessat. Et secundum hoc, Apostolus in verbo isto monet nos ad duo, scilicet ad fructum bonorum operū, dicens: *In omni opere bono fructificantes*. & ad augmentum virtutum, addens: *Et crescentes in scientia Dei*. Primo igitur debemus bonis operibus insistere, & specialiter tribus, scilicet iustitiæ. Quære in materia de præceptis, de penitentia, & misericordia. Secundo, debemus in virtutibus proficere. Quære in materia de virtutibus in communi, & de acedia per contrarium.

In visitatione prelatorum ad subditos.

1er. 23. b *Facit iudicium & iustitiam in terra.* Bonus paterfamilias prius seruis suis prædicat misericordias, quàm inferat plagas. & hoc est quod dicit Dominus per Ieremiā prophetā, & in verbo isto proponit duo, scilicet Christi iudiciū, quod debemus summe formidare, dicens: *Facit iudicium*. & secundo Christi iustitiā, quā debemus obseruare, addens: *Et iustitiam in terra*. Primo igitur, proponitur Christi iudicium ad formidandum. Quære in materia de timore & iudicio. Secundo proponitur iustitia ad obseruandum. Quære in materia de iustitia & præceptis.

De Apostolis.

1o. 15. b *Maiorem hac dilectionem nemo habet, vt animam suam ponat quis pro amicis suis.* Consuetum est in Ecclesia, quōd in magna solemnitate pulsatur maior campana. Ita & in festo Apostolorum recitantur magnalia charitatis, quæ est maxima virtutum. & secundum hoc in verbis istis Saluator in laudem huius Apostoli nobis proponit de charitate duo, scilicet charitatis gaudium, qui non potest altior esse, dicens: *Maiorem hac dilectionem nemo habet*. Charitatis signum, quod non potest certius esse, addens: *Vt animam suam ponat quis pro amicis suis*. Primo igitur, debemus exēplo huius Apostoli dilectionis gradus ascendere. Quære in materia de charitate & acedia per contrarium. Secundo debemus signum dilectionis ostendere. Quære in materia de charitate, & acedia per contrarium.

Item de eisdem Apostolis.

Matt. 10. b *Estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columba.*

A lumba. Miles debet esse præcipue armatus contra illa tela, quibus vitur inimicus. Et ideo quia mundus habet duo tela præcipua, scilicet fraudulentiam, & violentiam, quia per fraudulentiam decipit, per violentiā opprimit. Ideo Saluator in his verbis armat milites suos specialiter duobus armis, scilicet serpentina sagacitate, contra mundi fraudulentiam, dicens: *Estote prudentes sicut serpentes*. Columbina simplicitate, contra mundi violentiam, addens: *Et simplices sicut columba*. Primo igitur, debemus habere exemplo huius Apostoli, prudentiam serpentinam. Quære in materia de prudentia. Secundo, debemus habere mititatem columbinam. Quære in materia de mansuetudine, & ita per contrarium.

De eisdem Apostolis.

Matt. 10. b *Ecco ego mitto vos sicut oves in medio luporum.* Consueuit luparius lupo exponere agnum, vt cum agno capiatur lupum. Isto modo nouo venationis vsus est Christus, qui principibus mundanis exposuit Apostolos, & per Apostolos cepit principes, & reges mundanos. Et secundum hoc in verbo isto ad laudem huius Apostoli describit duo, scilicet diuinam auctoritatem, dicens: *Ecco ego mitto vos*, quoniam simplicitatē, addens: *Sicut oves in medio luporum*. Primo igitur, Apostoli fuerunt missi ad prædicandum Dei verbum. Quære in materia de prædicatione. Secundo, fuerunt missi ad ædificandam Ecclesiam per exemplum. Quære in materia de religione. Propter primum, est Apostolorum dignitas honoranda. Quære in materia de humilitate. Propter secundum, est eorum humilitas imitanda præcipue quantum ad paupertatem, obedientiam, & charitatem. Quære in materia de paupertate, & charitate, & obedientia.

De eisdem Apostolis.

1oan. 15. b *Hoc est præceptum meum vt diligatis inuicem, sicut dilexi vos.* Consueuit magister quando vult scholares bene instruere, exempla sensibilia in lectione proponere, vt scholares possint facilius retinere. Et ideo Saluator legens scholaribus suis, id est Apostolis lectionē charitatis, proponit seipsum tamquam exemplū lectionis. Et secundū hoc charitas, quæ fuit lectio Apostolorū describitur hic tripliciter, scilicet vt mandatū intransmissibile, cū dicitur: *Hoc est præceptum meum*, vt vinculum indissolubile, cum additur: *Vt diligatis inuicem*. Vt exemplum intelligibile, cum dicitur: *Sicut dilexi vos*. Primo igitur, debemus charitatem sicut præceptum seruare. Quære in materia de præceptis. Secundo, debemus charitatem sicut vinculū nodare: Quære in materia de charitate. Tertio, debemus charitatem Christi sicut exemplum palpate. Quære in materia de charitate.

De vno Martyre.

Psal. 91. c *Iustus vt palma florebit.* Consueuit agricola arbores generosas eligere, vt eas possit in suo virgulto plantare. sic Dominus noster Iesus Christus elegit arbores nobilissimas in virgulto paradisi plantandas: inter quas elegit huius venerandi Martyris victoriam, sicut palmam fructuosam & speciosam. Et secundum hoc martyr iste gloriosus in isto verbo, tripliciter, commendatur, scilicet vt iustus in opere cum dicitur: *Iustus*, vt fortis in tribulatione, cū additur: *Vt palma*, vt pulcher in cōuersatione, cū subditur: *Florebit*. Primo igitur, debemus exemplo huius Martyris habere iustitiæ recludinē. Quære in materia de iustitia. Secundo, patientiæ fortitudinem. Quære in materia de fortitudine. Tertio, munditiæ pulchritudinem. Quære in materia de castitate.

Item de eodem Martyre.

Psal. 20. a *Posuisti Domine in capite eius coronam de lapide pretioso.* Magnus honor est quādo Imperator promouet aliquem

quem in militem, & maior cum coronat seruum regē. A
Talem honorem isti Martyri glorioso exhibuit Do-
minus: quoniam non solum in strenuum militem ip-
sum promouit, sed cęlesti diademate coronauit. Et se-
cū dū hoc a propheta in laudē suę coronę duo specia-
liter proponuntur, scilicet maiestas imperialis, cū dicitur,
Posuisti Dominus super caput eius, valor martyrialis, cū dicitur: De lapide pretioso. Primo igitur, exemplo hu-
ius martyris, corona meritorum nostrorū debet esse
in virtutibus speciose formata. Quare in materia de
continentia. Secundo, debet esse pretiose fabricata.
Quare in materia de virtute & humilitate.

Tit. 4. c. 4.
Tit. 5. c. 1.
Ch. tit. 7. c. 1.

De pluribus Martyribus.

Hebr. 11. f. *Sancti per fidem vicerunt regna.* Bene debent re-
putari strenui milites, quando paucissimi vincunt plu-
res. Tales fuerunt isti sancti Martyres, qui superau-
erunt mundanos principes & reges. Et secundum hoc
Apostolus in verbis istis describit tria martyrum præ-
conia gloriosa, scilicet vitę munditię, dicens: *Sancti.*
Mentis iustitię, addens: *Per fidem.* Mortis victorię,
subdens: *Vicerunt regna.* Primo ergo exemplo sancto-
rum Martyrum debemus habere castitatem pro lor-
ica. Quare in materia de castitate. Secundo, fidem pro
lancęa. Quare in materia de fide. Tertio perseveran-
tiam, pro coronę. Quare in materia de fortitudine.

Tit. 4. c. 4.
Tit. 5. c. 3.
Ibid. c. 7.

De eisdem Martyribus.

Sap. 3. a. *Iustorum anima in manu Dei sunt.* Constatuerunt
incolę steriles terras & tyrannorum regna dimittere,
& ad fertiles terras & ad regna pacifica se transferre:
sic fecerunt sancti Martyres, qui dimiserunt terras ste-
riles huius sæculi, & tyrannidem diaboli, & transfule-
runt se ad pacificum regnum Christi. Et secundū hoc
in verbis istis duo Martyrum præconia proponuntur,
scilicet plena perfectio respectu sui, cum dicitur: *Iusto-
rum anima.* plena subiectio respectu Dei, cum subditur:
In manu Dei sunt. Primo igitur exemplo Mar-
tyrum debemus esse virtute iustitię perfecti. Quare
in materia de iustitię. Secundo debemus obedientia
esse subiecti. Quare in materia de obedientia.

Tit. 5. c. 2.
Tit. 4. c. 2.

De vna confessore Pontifice.

Heb. 7. a. *Assimilatus filio Dei manet sacerdos in æternum.* Satis
res commendatur de candore, quando comparatur
niui, & res de calore quando comparatur igni. Sic
commendantur merita huius confessoris & Pontifi-
cis gloriosi, cum comparantur Christo. Et secundum
hoc in verbis istis iste confessor commendatur de duo-
bus, scilicet de sanctitate perfecta cum dicitur: *Assimi-
latus filio Dei.* & de dignitate præcelsa, cum dicitur:
Manet sacerdos in æternum. Primo igitur exemplo hu-
ius confessoris est Christi sanctitas imitanda. Quare in
materia de mititate, vel virtute in communi, & de hu-
militate misericordia & fortitudine. Secundo est non
terrena, sed cęlestis dignitas appetenda. Quare in ma-
teria de spe, & humilitate.

Tit. 7. c. 2.
Ch. tit. 5. c. 2.
Ch. tit. 7. c. 1.
Ch. 4. Ch. tit. 5. c. 7.
Tit. 5. c. 4.
Ch. tit. 7. c. 1.

De vno Doctore.

Psal. 36. d. *Os iusti meditabitur sapientiam, & lingua eius loquetur
iudicium.* Naturaliter os hominis facit duo, scilicet gu-
stando probat cibum, & loquendo format verbum. Et
secundum hoc gloriosus iste doctor habuit duo bona,
ex quibus extollitur in his verbis, scilicet gustum sapi-
entię in contemplatione, ideo dicitur: *Os iusti meditabi-
tur sapientiam.* Verbum eloquentię in prædicatione,
& ideo additur: *Et lingua eius loquetur iudicium.* Pri-
mo igitur exemplo huius sancti doctoris debemus imita-
ri sapientiam, quam ipse cōsiderauit, & præcipue mor-
tis miseriam ad humiliandum, & cęli gloriam deside-
randum. Quare in materia de humilitate quantū ad
primum, & de spe quantū ad secundum. Secundo
debemus formidare iudicia quę ipse formidauit. Que-
re in materia de timore.

Tit. 7. c. 2.
Ch. tit. 5. c. 4
Tit. 6. c. 1.

De vno confessore non Pontifice.

*Iustum deduxit Dominus per vias rectas, & ostendit illi Sap. 10. b
regnum Dei.* Multum lætatur peregrinus, quando de
aliquo vertice montis ostenditur ei terminus suę dig-
tæ: sic fecit Dominus huic sanctissimo confessori, cum
in vertice contemplationis ostendit ei regnum æternę
felicitatis. Et secundum hoc, sapiens in verbis istis pro-
ponit duo præconia huius confessoris, scilicet suę pere-
grinationis progressum certissimū, dicens: *Iustum de-
duxit Dominus per vias rectas.* Et suę glorificationis vi-
sum rectissimum, addens: *Et ostendit illi regnum Dei.*
Primo igitur exemplo huius sancti confessoris, debemus
per iter præceptorum incedere. Quare in materia de
Tit. 3. per
præceptis. Secundo debemus ad finem præmiorum re-
Tit. 10. c. 2
cte ascendere. Quare in materia de gaudio Paradisi.

B

De virgine Martyre.

Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias, &c. Cant. 2. a
Constatuerunt amatores, laudibus amicas extollere, & sancti
cantionibus laudare: sic amator virginum Christus,
in laudibus huius gloriosę virginis, & martyris spon-
sę suę, cantat per sapientium cantilenā huius dulcissi-
mę melodię. Et secundum hoc in verbis istis commē-
dat eam quadrupliciter, scilicet vt decoratam candore
stareo, cum dicit: *Sicut lilium.* Vt laureatam cruore
roseo, cum additur: *Inter spinas,* scilicet Martyrij. Vt
liquefactam amore flammę, cum subdit: *Sic amica
mea.* Vt exaltatam honore stelleo, cum concludit:
Inter filias, idest inter animas beatas. Primo igitur
exemplo huius virginis, debemus incorruptionis florē
diligere. Quare in materia de castitate & luxuria per
contrarium. Secundo debemus tribulationis spinas fa-
stinere. Quare in materia de fortitudine, de penitenti-
a, & de acedia per contrarium. Tertio debemus igne
charitatis ardere. Quare in materia de charitate. Quar-
to debemus consortium cęlestē desiderare. Quare in
materia de spe & timore per contrarium.

C

De virgine non Martyre.

Quæramus Domino nostro regi adolescentulam virginē. 3. Reg. 1. a
Sicut de prato colliguntur flores pulchriores: sic Chris-
tus de mundo per Angelos suos colligit virgines: Pro-
ponitū duo in verbis istis, scilicet regale connubiū, ad
quod fuit assumpta, cum dicitur: *Quæramus Domino no-
stro regi.* Virginalē præconium, ad quod fuit electa, cū
dicitur: *Adolescentulam virginem.* Primo igitur exem-
plo huius virginis anima fidelis debet esse Christo de-
sponsata. Quare in materia de fide & charitate. Secū-
do debet esse castitatis priuilegio decorata. Quare in
materia de castitate, & de luxuria per contrarium.

E

Item de virgine non Martyre.

O quàm pulchra est casta generatio cum claritate. Con-
suevit homo mirari, specialiter propter tria. Miratur
enim homo in re multū pulchra, in re multum noua,
& in re multum clara. Et secundum hoc huius sanctę,
Christi sponsę tria miranda præconia proponuntur,
scilicet decor conuersationis, cum dicitur: *O quàm pul-
chra est.* Candor incorruptionis, cum additur: *Casta
generatio.* Et splendor contemplationis cum subditur:
Cum claritate. Primo igitur exemplo huius virginis,
debemus esse pulchri. Quare in materia de virtute in
communi, & temperantia. Secundo debemus esse de-
cori incorruptione. Quare in materia de castitate, &
luxuria per contrarium. Tertio debemus esse radiosi
per contemplationem. Quare in materia de contem-
platione.

FINIS DIAETÆ SALVTIS, ET
Primę partis Opusculorum,
S. Bonaventurę.

S. BQ.

SANCTI
BONAVENTURÆ
EX ORDINE MINORVM,

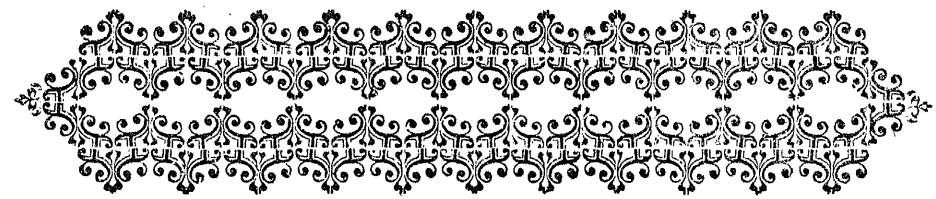
S. R. E. EPISC. CARD. ALBANEN.

EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS

Opusculorum

PARS SECVNDA.

HAC secunda parte tomi sexti ea sancti Bonauenturæ opuscula continentur, quæ de CHRISTO redemptore nostro, eiusq. beatissima matre Maria virgine, tam soluta quàm ligata oratione deuote ipse composuit. Hæc vero ad excitandam fidelium deuotionem plurimum conferunt, nec doctrina & eruditione carent. Eorum autem series mox infra sequitur.

S E R I E S
O P V S C V L O R V M

Quæ

SECUNDA HAC PARTE
CONTINENTVR.

Meditationes vitæ Christi.
Lignum vitæ.
De quinque festiuitatibus pueri Iesu.
Officium de passione Domini.
Opus contemplationis.
Laudismus de sancta cruce.
Philomena.
De septem verbis Domini in cruce.
Speculum Beatæ Mariæ Virginis, siue
Mariale.

Offi-

S. BONAVENTURÆ
EX ORDINE MINORVM

S. R. E. CARDINALIS EP. ALBANENSIS
EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS

OPUSCULVM.

Cui titulus est, Meditationes vite CHRISTI.

Officium de compassione Beatæ Mariæ
Virginis.

Corona Beatæ Mariæ Virginis.

Carmina super canticum, Salve Regina.

Laus Beatæ Virginis Mariæ.

Psalterium minus Beatæ Mariæ Vir-
ginis.

Psalterium eiusdem.

S. BONA-

HOC opusculo, cui titulus est MEDITATIONES VITÆ CHRISTI, spiritualem filiam S. Bonaventuræ instruit ut ad actuosas omnes, lumenque virtutes, progressiones faciat. Quod ut melius præstet Christi Domini vitam tamquam lucidissimum, ac nitidissimum speculum ei ob oculos ponit, ad quod vitam suam moresque componat, atque in eius semper meditatione versetur. Iugis enim & assidua vitæ Christi meditatio, quæ continet virtutum omnium perfectionem, contra vana & caduca, mentem roborat: contra tribulationes, & aduersa fortificat: contra hostium insidias, ac blandimenta fallacia erudit: ita ut his instructa præsidij, & documentis nec vi hostium opprimi, nec fraude decipi unquam possit. Intenium vero Auctoris ex proemio patet, & infra etiam ex c. 9. dum nec omnia quæ Christus fecit, quem quam meditari posse, nec scripta esse affirmat: atque ita Christi Domini gesta se narraturum pollicetur quemadmodum contigerunt, vel conigiisse credibile est secundum imaginarias quasdam representationes, ut ipse ait, quas animus diuersimode percipit. Quod non esse a sacra Scriptura alienum in proemio isidem egregie demonstrat. Diuiditur autem opusculum generatim in partes sex. Prima est de ipsa, quæ incarnationem Domini præcesserunt. Secunda de ipsa incarnatione. Tertia de Christi natiuitate. Quarta de toto Christi Domini vita cursu. Quinta de eius sanctissima passione & morte. Sexta de Christi resurrectione, & ad calos ascensione, ac de spiritus sancti missionem. In his vero meditandis Auctor ita se gerit ut a capite primo usque ad decimum octauum meditationes prolixè tractet. Deinde vero rem gestam prout narant Euangelista, proponit, existimans quamlibet Christi actionem nobis sufficere ad plenam meditationem & instructionem. Quod si nonnumquam aliqua in meditationem adducit, quæ humilia nimis & puerilia videntur: non propterea contemnenda sunt aut parvipendenda. Quia, ut Auctor ipse c. 14. & 15. docet, vitia sunt valde, & nos ad maiora transmittunt. Quod enim stultum Dei, sapientius est hominibus, & quod infirmum, potentius. Disponit vero suas meditationes iuxta singulas hebdomada dies, ut quid in singulis meditari de Christo vile sit, quisque intelligat. sanctorum quoque patrum auctoritatibus opusculum conspersum est præsertim S. Bernardi. cuius rei rationem cap. 36. reddit Auctor his verbis: Ideo libenter Bernardi verba in hoc opusculo interfero, & adduco, quia non solum spiritualia sunt, & cor penetrantia: sed & decore plena, & ad Dei seruitium excitantia. Ex quibus constat quam dignus sit esse tractatus s. Bonaventuræ doctrina pietate & deuotione.

P R O E M I V M.

NTER alia virtutum & laudum præconia de sanctissima virgine Cæcilia legitur quod Euangelium Christi absconditum semper portabat in pectore. Quod sic intelligi debere videtur, quod ipsa de vita Domini Iesu in Euangelio tradita, quædam sibi deuotiora præelegerat, in quibus meditabatur die ac nocte, corde puro, & integro, attentione præcipua & feruenti, & cum plena circulatione reincipiens iterum & dulci ac suauis gustu ruminans ea in arcano pectoris sui collocabat. Simile tibi suadeo faciendum. Super omnia namque inter spiritualis exercitij studia, hoc magis necessarium, magisque proficuum credo, & quod ad celsiorem gradum producere possit. Nusquam enim inuenies, vbi sic doceri possis, contra vana blandimenta & caduca, contra tribulationes & aduersa, contra hostium tentamenta, & vitia, sicut in vita Domini Iesu quæ fuit absque omni defectu perfectissima. Ex frequenti enim & assueta meditatione vitæ ipsius adducitur anima in quandam familiaritatem, confidentiam, & amorem ipsius, ita quod alia vilipendit & contemnit. Insuper fortificatur & instruitur quid facere, quidve fugere debeat.

Secundo fortificat contra tribulationes & aduersa, ut patet in martyribus. Circa quod sic dicit Bernardus: Inde tolerantia martyrij provenit, quod in Christi vulneribus tota deuotione versetur; & iugimeditatione demoretur. In illis stat martyr tripudians & triumphantis, toto licet lacerato corpore, & rimante latera ferro. Vbi ergo tunc anima martyris? Nempe in vulneribus Iesu, & vulneribus nimirum parentibus ad introeundum. Si in suis esset visceribus, scrutans ea, ferum profecto sentiret, dolorem non ferret, succumberet & negaret. Hucusque Bernardus: Inde est quod non solum martyres, sed & confessores in tribulationibus & infirmitatibus suis, tantam patientiam habuerunt, & tota die habent. Si legas de beato Francisco, & de beata virgine Clara matre ac ducissa tua, poteris inuenire, quomodo in multis tribulationibus penurijs, & infirmitatibus, non solum patientes, sed etiam hilares existebant. Idem quotidie videre potes inducentibus sanctam vitam: hoc ideo quia ipsorum animæ nec erant, nec sunt in eorum corporibus, sed in Christo ex deuota meditatione vitæ ipsius.

Bern. ser. 61. super Cæc. uers. fin.

Vitæ Christi meditatio frequens quantum animæ proficit.

Dico primo quod iugis meditatio vitæ Domini Iesu roborat & stabilis mentem contra vana & caduca, ut patet in prædicta beata Cæcilia, quæ ita cor suum repleuerat de vita Christi, quod in ipsam vana intrare non poterant: unde in pompa nuptiarum existens, ubi tor vana geruntur, cantantibus organis, ipsa stabili corde soli Deo vacabat, dicens: Fiat Domine cor meum & corpus meum immaculatum, ut non confundar.

Tertio dico, quod docet circa gerenda, ut nec hostes nec vitia irruere vel fallere possint, hoc ideo, quia perfectio virtutum reperitur ibidem. Vbi enim virtutes excellæ paupertatis, eximie humilitatis, profundæ sapientie, orationis, mansuetudinis, obedientie, patientie, ceterarumque virtutum exempla, & doctrinam sic inuenies, sicut in vita Domini virtutum? De hoc sic breuiter ait Bernardus: In cassum proinde quis laborat in acquisitione virtutum, si aliunde eas sperandas putet, quam a Domino virtutum: cuius doctrina feminarij prudentie, cuius misericordia opus iustitie, cuius vita specu-

Id. ser. 22. super Cæc. in fin.

S. Bon. To. 6. Pars ij.

G g specu-

speculum temperantiae, cuius mors insigne est fortitudinis. Hucusque Bernardus: Qui ergo eum sequitur, errare non potest neque falli. Ad cuius virtutes imitandas & adipiscendas, ex frequenti meditatione cor accenditur, & animatur. Deinde illuminatur virtute, ita quod virtutem induit, & a veris falsa discernit: adeo ut plures fuerint illiterati, qui magna & profunda Dei mysteria cognouere. Vnde credis quod beatus Franciscus ad tantam virtutum copiam & ad tam luculentam intelligentiam scripturarum, ad tam etiam perspicacem nouitiam fallaciarum hostium & vitiorum peruenit, nisi ex familiari conuersatione & meditatione Domini sui Iesu? Propterea sic ardentem afficiebatur ad ipsam, ut quasi sua pictura fieret. Nam in cunctis virtutibus quam perfectus poterat imitabatur eandem, & tandem complente ac perficiente Iesu per impressionem sacrorum stigmatum, fuit in eum transformatus totaliter. Vides ergo ad quam excelsum gradum meditatio vitæ Christi perducit, sed & tamquam fundamentum efficax ad maiores contemplationis sublimar gradus: quia ibidem inuenitur vnctio, quæ paulatim purificans & eleuans animam, docet de omnibus, de quibus non est sermo ad præsens.

Nunc autem te in ipsas vitæ Christi meditationes, aliquantulum introducere cogitauimus: sed vellem, quod hoc a magis experto, magisque docto acciperes, quia in talibus maxime insufficiens sum. Verumtamen iudicans melius fore aliqua, vtrumque dicere, quam penitus tacere, experiar impotentiam meam, & familiariter tecum loquar, rudi & impolito sermone: tum ut melius possis, quæ dicuntur capere: tum ut non aurè sed mentem studeas inde reficere. Non est enim in ornatis sermonibus, sed in Domini Iesu meditationibus insistentium. Ad quod etiam Hieronymi doctrina inducimur, dicentis: Sermo rudis vsque ad cor penetrat, politus autem pascit aures. Spero autem, quod ruditati tuæ conferet aliquid mea modicitas: sed & in hoc magis spero, quod si te in his exercitati sedula meditatione volueris, ipsum Dominum de quo loquimur, magistram habebis. Non autem credas, quod omnia quæ per ipsum dixisse, vel fecisse constat, meditari possimus, vel quod omnia scripta sint: ego vero ad maiorem impressionem, ea sic, ac si ita fuissent narrabo, prout contingere vel contigisse credi possunt, secundum quasdam imaginarias representationes, quas animus diuersimode percipit. Nam & circa diuinam scripturam meditari, exponere, & intelligere multifarie, prout expedire credimus, possumus: dummodo non sit contra veritatem vitæ, iustitiæ, & doctrinæ, & non sit contra fidem, & contra bonos mores. Cum autem me narratam inuenies, Ita dixit vel fecit Dominus Iesus, seu alia quæ introducuntur: si illud per scripturam probari non possit, non aliter accipias, quam deuota meditatio exigit. Hoc est proinde accipe, ac si diceret, mediteris, quod ita dixit vel fecit Dominus Iesus, & sic de similibus. Tu autem si ex his fructum sumere cupis, ita te præsentem exhibeas, his quæ per Dominum Iesum dicta & facta narrantur, ac si tuis auribus audires; & oculis ea videres, toto mentis affectu diligenter delectabiliter & morose, omnibus alijs curis & sollicitudinibus tunc omissis. Quare te precor dilecta filia, ut hunc laborem meum quem ad laudem Domini Iesu, & tuum profectum, & meam vtilitatem assumpti, lætanter suscipias: & lætantius, deuotius, & sollicitius te exerceas in eodem. Initium de incarnatione sumendum est, sed quædam ipsam præcessisse meditari possumus, tam in cælis circa Deum, & angelos suos beatissimos, quam in terris circa Virginem gloriosissimam, quæ mihi videntur primitus explicanda. Et ideo de ipsis videamus.

De sollicita pro nobis intercessione Angelorum. Cap. I.

Cum per longissima tempora ultra spatium quinque millium annorum miserabiliter iaceret genus

humanum, & nullus propter peccatum primi hominis ascendere posset ad patriam beatissimi angelici spiritus, comparientes tantæ ruinæ, & de sua restauratione solliciti, licet etiam pluries, primo tamen adueniente plenitudine temporis, deuotius, & instantius taliter supplicauerunt Domino prociðentes in facies suas ante thronum eius simul omnes congregati, & dixerunt: Domine placuit maiestati vestræ, & rationalè creaturam, scilicet hominè creare, propter vestram bonitatè, ut ipse esset hic nobiscum, & ut nobis ex ipso nostrarum contingeret restauratio ruinarum. Sed ecce pereunt omnes, & nemo saluatur, & in tot annorum curricula hoc videmus, quod de omnibus hostes nostri triumphat, & de ipsis non nostræ ruinæ, sed tartaræ speluncæ replentur. Ut quid ergo Domine nascuntur? Quare traduntur bestiis animæ confitentes tibi? Et si secundum iustitiam vestram hoc fiat, tamen misericordiæ tempus est. Et si primi parentes vestrum mandatū incaute transgressi sunt, subueniat misericordia vestra. Mementote, quod ad similitudinem vestram creasti eos. Aperite Domine misericorditer manum vestram, & implete misericorditer. Oculi omniū spectant ad vos, sicut oculi seruorum ad manus dominorum suorum, donec miseremini & subueniatis remedio salutari humano generi.

De contentione inter misericordiam & iustitiam, veritatem & pacem. Cap. II.

His dictis, misericordia pulsabat viscera patris ut subueniret, secum pacem habens: sed contradicebat veritas, habens secum iustitiam. Et inter eas magna controuersia facta est, prout narrat beatus Bernardus pulchro & longo stylo. Sed ego succincte, ut potero, de annuntiatione referam summam. Frequenter enim ipsius dicta melliflua intendo adducere, sed plerumque cum exceptione, propter prolixitatem vitandam. In hoc ergo loco hæc est dicti sui summa. Dicebat Dominus misericordia: Numquid in æternum projicies Domine, aut obliuisceris misereri? & hoc ei longo tempore susurrabat. Respondit Dominus: Vocentur sorores vestræ, quas contra vos paratas videtis, & eas pariter audiamus. Quibus vocatis, incipit misericordia: Eget miseratione diuina creatura rationalis, quoniam misera facta est, & miserabilis valde, venit tempus miserendi, & iam praterijt. Contra veritas: Oportet Domine implere sermonem quem locutus es. Totus moriatur Adam, cum omnibus qui in eo erant, quando præuaricando pomum gustauit. Dixit misericordia: Ut quid ergo Domine me fecisti? Scit enim ipsa veritas, quod ego perij, si nunquam miseraberis. Contrario ipsa veritas: Si prædictam tuam sententiam præuaricator euaserit, perijt & vesitas tua, & nõ permanet in æternum. Fuit ergo hæc quæstio missa ad filium. Ipsa autem veritas & misericordia coram eo eadem dicebant, & addebat veritas: Fateor Domine, quod bono zelo mouetur misericordia: sed non secundum iustitiam, quæ potius præuaricatori vult parcere quam forori. At misericordia: Tu neutro parcis, & tanta indignatione seruis contra præuaricatorè, ut inuoluas pariter & fororè. Sed nihilominus veritas fortissime allegat: Domine contra te ista quæstio intorquetur, & est cauendum, ne verbum patris euacuetur. Dixit pax: Parcite vobis a verbis istis, virtutum non est honesta contentio. Vides controuersiam magnam, & rationes fortes & efficaces. Nõ videbatur quomodo circa hominè possent & misericordia & veritas conseruari. Scripsit autem Rex sententiam, quam paci, quæ propinquius ei stabat, dedit legendam, sic contententem: Hæc dicit, Perij si Adam nõ moriatur. Et hæc dicit, Perij si non misericordiæ consequatur. Fiat mors bona, & habeant vtræque quod petunt. Obstupuerunt omnes in verbo sapientiæ, & conseruerunt quod moriatur Adám, misericordiam cõsequendo: Sed querunt quo modo mors potest fieri bona, cū horribilis sit ipsi auditur: Respondit Rex: Mors peccatorum pessima, sed mors sanctorum pretiosa, & ianua vitæ. Inueniatur qui ex cha-

Psal. 73. b

Pf. 122. a

Pf. 76. b

Pf. 33. d

Pf. 115. a

ex charitate moriatur, non obnoxius morti: & sic A mors non poterit tenere innoxium, sed faciat in ea foramen, per quod transeat liberati. Placuit sermo. Sed ubi talis poterit inueniri? responderunt. Redijt ergo veritas ad terram, & misericordia remansit in celo. Nam iuxta Prophetiam: Domine in celo misericordia tua, & veritas tua vsque ad nubes. Et circuit orbem terrarum. Et nemo mundus a sorde, nec infans vnus diei. Sed a misericordia perlustratur cælum, & neminem inuenit, qui sufficientem ad hoc habeat charitatem. Omnes enim serui sumus, & qui cum bene fecerimus dicere debemus illud Luca: Quia inutiles serui sumus. Et cum nullus inueniretur, qui maior charitatè haberet, ut animam suam pro seruis inutilibus poneret, redeunt ad constitutam diem, anxie plurimum. Non inuenio quod desiderabant, dixit pax: Vos nescitis quidquam nec cogitatis. Non est qui faciat bonum, non est vsque ad vnum: sed qui dedit consilium ferat auxilium. Intellexit hoc Rex, & ait: Pœnitent me fecisse hominem. Pœnitentiam me agere oportet, pro homine quem creauit. Et vocato Gabriele dixit: Vade dic filiæ Sion: Ecce Rex tuus venit. Hucusque Bernardus: Vides ergo, quàm magni periculi fuit & est peccatum, & quàm magna difficultas est remedium inuenire. In hoc ergo conseruerunt prædictæ virtutes precipue in persona filij. Nam persona patris aliquantulum videtur terribilis & potes: & sic suspicari quodammodo potuissent pax & misericordia. Persona vero spiritus, benignissima est: & sic suspicari poterant veritas & iustitia. Vnde persona filij tamquam media accepta est, ad hoc remedium faciendum. hoc autem non proprie, sed appropriate intelligas. Tunc ergo impletum est illud Propheticum: Misericordia & veritas obuauerunt sibi, iustitia, & pax osculatae sunt. Et hæc de his quæ in cælis contingere poterunt, possumus meditari.

Psal. 35. a

Iob 25. se- cundus 70. interp.

Luc. 17. c

Ioan. 15. b

Psal. 13. a

Gen. 7. b

Zach. 9. b

Psal. 84. c

De vita Mariae Virginis, & septem petitionibus eius. Cap. III.

Dum. lib. 4. fid. orb. c. 15. Niceph. lib. 1. Ecl. hist. c. 7.

CIRCA Virginem, ex qua incarnatio facta fuit, meditari possumus vitam ipsius. Vnde scire debes, quod dum esset trium annorum, fuit a parentibus oblata in templum, & ibi stetit vsque ad decimum quartum annum. Quid autem ibi fecerit, scire possumus ex reuelationibus suis, factis cuidam suæ deuotæ. Et creditur, quod fuit Sancta Elisabeth, cuius festum solemniter celebramus. In quibus hæc inter alia continentur. Cum, inquit, pater meus & mater mea me dimiserunt in templo, statui in corde meo habere Deum in patre: & deuote ac frequenter cogitabam, quid possem facere Deo gratum, ut dignaretur mihi dare gratiam suam, & feci me doceri legem Dei mei. Ex omnibus tamè præceptis diuinæ legis, tria præcepta præcipue seruaui in corde meo, videlicet: Diliges Dominum Deum tuum, ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & ex omnibus viribus tuis. Item, diliges proximum tuum sicut teipsum. Item, habebis odium inimicum tuum. Ista inquit seruaui in animo meo, & statim omnes virtutes comprehendi, quæ in ipsis continentur, & ita volo te facere. Anima autem aliquam virtutem habere non potest, si Deum toto corde non diligit. Ab isto enim amore descendit omnis gratia plenitudo, sine qua nulla virtus in aliquam descendit, nec perseuerat in anima, sed fluit ut aqua, nisi suos inimicos, id est vitia & peccata, habuerit odio. Qui vult ergo suam gratiam habere, & possidere, oportet eum cor suum ad amorem & odium ordinare. Volo ergo te facere, ut faciebam ego. Surgebam enim semper in noctis medio, & pergebam ante altare templi, & tanto desiderio, & tanta voluntate, & tanta affectione, quanta poteram, & sciebam, petebam gratiam ab omnipotenti Deo obseruandi illa tria præcepta, & omnia alia mandata legis. Et sic stando ante altare se-

prem. petitiones Domino faciebam, quæ sunt hæc. Primo enim petebam gratiam, qua possem implere dilectionis præceptum, scilicet ipsum diligere ex toto, & cetera. Secundo petebam gratiam, qua possem diligere proximum secundum voluntatem, & beneplacitum suum, & ut faceret me amare omnia, quæ ipse amat & diligit. Tertio petebam, ut me faceret odire & fugere omnia, quæ odit. Quarto petebam humilitatem, patientiam, benignitatem, & mansuetudinem, & omnes virtutes, per quas efficeret gratiosa ante conspectum suum. Quinto petebam, ut faceret me videre tempus, in quo esset nata illa beatissima Virgo, quæ debebat filium Dei parere: & ut conseruaret oculos meos, ut possem eam videre: linguam, ut possem eam laudare: manus, ut possem ei seruire: pedes, ut possem ire ad seruitium suum: genua, ut possem adorare Dei filium in gremio suo. Sexto petebam gratiam, obediendi mandatis, & ordinationibus Pontificis templi. Septimo petebam, ut templum, & vniuersum populum suum ad seruitium suum conseruaret. His auditis dixit ancilla Christi: O dulcissima Domina non eratis vos gratia, & virtutibus plena. Respondit beata Virgo: Pro firmo scias, quod ita me reputabam ream, & vilissimam, & gratia Dei indignam sicut tu. Propterea petebam sic gratiam & virtutes. Et iterum: Filia tu credis, quod omnem gratiam quam habui, habuerim sine labore: sed non est ita. Immo dico tibi, quod nullam gratiam, donum, vel virtutem habui a Deo sine magno labore, continua oratione, ardenti desiderio, pro funda deuotione, multis lacrymis, & multa afflictione, dicendo, cogitando semper placita sibi, sicut sciebam & poteram, excepta sanctificationis gratia, qua sanctificata fui in utero matris. Et addidit: Pro firmo scias, quod nulla gratia descendit in animam, nisi per orationem & corporis afflictionem. Postquam autem dedimus Deo quæ per nos possumus, licet sint pauca, ipse venit in animam, secum ferens ista altissima dona, quod videtur anima in seipsa deficere, & perdit memoriam, & non recordatur fecisse, vel dixisse aliquid Deo gratum, & tunc videtur sibi ipsi vilior, & despectior quam vnquam fuerit. Hucusque de dictis reuelationibus. Beatus vero Hieronymus de vita ipsius scribit: Hæc sibi regulam beata Virgo statuerat, ut a mane vsque ad horam tertiam orationibus insisteret. A tertia vsque ad nonam, externo opere se occuparet. A nona vero iterum ab oratione non recedebat, quousque dum illi Angelus appareret, de cuius manu escam accipere solebat & melius in Dei opere & amore proficiebat. Fiebat, ut in vigilijs inueniretur prior, in sapientia legis Dei eruditior, in humilitate humilior, in carminibus Davidicis elegantior, in charitate gloriosior, in puritate purior, in omni virtute perfectior. Erat enim constans & immobilis, & cum quotidie melius transisset, hanc irascentem nullus vel vidit vel audiuit. Omnis sermo eius ita erat gratia plenus, ut cognosceretur in lingua eius, Deus. Semper in oratione, & in scrutatione legis Dei permanebat. Et erat sollicita circa socias suas, ne aliqua ex eis in vilo sermone peccaret, ne aliqua in risu vocem suam exaltaret, ne aliqua iniurias aut superbiam contra parem suam exerceret. Sine intermissione benedicebat Deum, & ne forte in salutatione sua a Dei laudibus tolleretur, si quis eam salutabat, illa pro salutatione sua, Deo gratias, respondebat. Denique primum ex ipsa exijt, ut dum salutantur homines sancti, Deo gratias, dicant. De esca quam de manu Angeli accipiebat, ipsa reficiebatur: quam vero a Pontificibus templi accipiebat, pauperibus erogabat. Quotidie videbatur ei Angelus loqui, & quasi charissima forori vel matri obtemperabat ei. Hucusque Hieronymus.

Septem petitiones B. Mariae virginis.

S. Fræscius vite Christi mediator assiduus.

Quomodo circa diuinam scripturam & dicta & facta Saluatoris meditatione debemus.

In quartodecimo autem anno fuit Beata Virgo Maria desponsata Ioseph per diuinam reuelationem, & redijt in Nazareth, quod qualiter fuerit factum, inuenies in legenda de natiuitate sua. Et hæc sunt quæ ante incarnationem Domini Iesu possumus meditari: ipsa rumines bene & delecteris in eis, toto affectu ea memorie commendando, & opere adimplendo, quia deuotissima sunt. Nunc ad incarnationem veniamus.

De incarnatione Christi. Cap. IV.

Gal. 4. a Postquam autem venit plenitudo temporis, vel delibasset quo modo ordinavit summa Trinitas humano generi prouideri, per incarnationem uerbi, propter nimiam charitatem suã qua ipsum genus humanum diligebat, commouente eum misericordia sua, & nihilominus ad instantiam superiorum spirituum, & Beata Virgo Maria redijisset Nazareth: vocauit Deus omnipotens Gabrielem Archangelum, & dixit ei: Vade ad dilectissimam filiam nostram Mariam desponsatam Ioseph, super omnes creaturas nobis charissimam: & dic ei, quod filius meus concipiuit speciem suam, & sibi eam elegit in matrem. Et roga eam, ut ipsum lætenter accipiat: quia per eam salutem totius generis humani operari decreuit, & obliuisci uolo iniuriã mihi factã. Attende hic & recordare, quæ tibi in principio supra dixi, ut discas, omnibus, quæ dicuntur & fiunt, te exhibere præsentem. Hic ergo imagineris, & aspicias Deum, ut potes, quia incorporeus est: sed aspice eum tamquam magnum Dominum, sedentem in folio excelso, uultu benigno, pio, & paterno, quasi reconciliare uolentem, siue reconciliatum esse, hæc uerba dicentem, & Gabrielem facie hilari & iucunda, flexis genibus & inclinatio uultu timoroso & reuerenti, ambasatam Domini sui attente suscipientem. Surgens igitur Gabriel iucundus & gaudens, uoluit ab altis, & in humana specie in momento fuit coram Virgine Maria, in thalamo domuncule suæ manente. Sed nec cito sic uolauit, quin præueniret a Deo, & sanctam ibi Trinitatem inuenit, quæ præuenit nuncium suum.

Incarnatio uerbi, fuit opus totius Trinitatis. Scire namque debes, quod excelsum incarnationis opus totius Trinitatis fuit, licet sola persona filij fuerit incarnata. Quemadmodum si tunicam induenti, duo ex lateribus eius stantes adiuuarent eum, & tunica manicas tenerent. Nunc ergo & hic bene aspice, & tamquam ipsi facto præsens existeres, intellige omnia quæ dicuntur & fiunt. O qualis fuit & nunc est in meditatione tua illa domuncula, ubi tales sunt, & talia exercentur. Nam licet ubique sit Sancta Trinitas, tamen ibi nunc aliquo singulari modo esse mediteris, ratione singularis operationis. Ingressus ergo Gabriel paranymphus fidelis ad Virginem Mariam, dixit: Aue gratia plena, Dominus tecum benedicta tu in mulieribus. Ipsa uero turbata, nihil respondit. Non fuit turbata turbatione culpabili, nec de uisione Angelij, quia eos sæpe videre solita erat: sed, iuxta uerba Euangelij, turbata fuit in sermone eius, cogitans de nouitate talis salutationis: non enim sic eam confueuerat salutare. In qua salutatione cum uideret se tribus commendari, non poterat humilis Domina non turbari. Commendabatur enim quod esset gratia plena, & quod Dominus erat secum, & quod erat benedicta super omnes mulieres: at humilis non potest sui commendationem, sine rubore & turbatione audire. Turbata ergo fuit ex uerecundia honesta, & uirtuosa. Cæpit etiam timere an hoc esset uerum: non quod non crederet Angelum uera loqui, sed ex eo quod proprium est in humilibus, quod non examinant suas uirtutes, sed defectus potius ruminant, ut sic semper proficere possint reputantes magnam uirtutem paruam, & paruam defectum magnum ualde. Tamquam ergo prudens, & cauta, pauida & pudorosa nihil respondit. Quid enim respondisset? Dicte & tu exemplo suo te-

nere silentium, & taciturnitatem amare: quia magna & uilis ualde talis uirtus est. Nam ipsa bis prius audiuit, quam semel responderet. Abominabile enim est, uirginem esse loquamem. Angelus enim causam suã dubitationis cognoscens, dixit: Ne timeas Maria, nec uerecunderis de laudibus quas dixi tibi, quia sic est. Nec solum ipsa gratia plena, sed eam toti generi humano recuperasti, & reuuenisti a Deo. Nam Ecce concipies, & paries altissimi filium: qui te elegit in suam matrem, saluabit omnes in eum sperantes. Tunc ipsa respondit, non tamen confitendo, nec negando commendationes præfatas, sed de alio certificari uolens, de modo plus dubitabat, scilicet ne perderet uirginitatem suam. Quæsiuit ergo ab Angelo huius conceptionis modum, dicens: Quo modo fiet istud, quia uirginitatem meam firmissime Domino meo deuoui, ne in perpetuum hominem cognoscam? Et Angelus: Fiet per operationem Spiritus sancti, qui te singulari modo replebit, & eius uirtute concipies, salua tibi uirginitate tua. & ideo filius tuus uocabitur filius Dei. Nihil enim est impossibile. Nam Elisabeth cognata tua cum esset senex, & sterilis, iam sunt sex menses, quod filium uirtute Dei concepit.

Intuere hic pro Deo, & meditare, qualiter tota Trinitas est ibi expectans responsonem & consensum huius suæ filie singularis, amanter & delectabiliter aspiciens uerecundiam eius, & mores & uerba. Et etiam qualiter Angelus diligenter & sapienter inducit eam, & ordinar uerba sua, stans inclinatus, & reuerens coram Domina sua, uultu placido, & sereno, fideliter exequens ambasatam suam, & attente obseruans uerba Domina, ut possit congrue respondere, & super hoc opere mirifico perficere Domini uoluntatem. Et qualiter etiam Domina stat timorata ac humiliter, facie pudorosa præuenta ab Angelo, & ex improuiso in uerbis istis non extollitur, neque se reputat. Et cum

audit magna de se, qualia alicui numquam dicta fuerunt, totum diuinæ gratiæ ascribebat. Dicte ergo eius exemplo esse pudorosa & humilis, quia sine his uirginitas parum ualeat. Gaudet prudentissima Virgo, & auditis uerbis Angeli consensit. Et, ut in uis reuelationibus continetur, profunda deuotione genuflexit, & iunctis manibus dixit: Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum uerbum tuum. Tunc filius Dei statim totus & sine mora intrauit uterum uirginis, & ex ea carnem assumpsit, & totus remansit in sinu patris. Potes autem pie imaginari, qualiter ipse filius tamquam obedientiam & laboriosam legationem suscipiens, patri se inclinauit, & commendauit, & in eodem instanti anima creata & infusa fuit. perfectus homo secundum omnia corporis lineamenta, sed paruulus ualde: ita quod in utero postea naturaliter crescebat, ut alij. sed non fuit dilata infusio anime, uel membrorum distinctio, ut in alijs. Erat enim perfectus Deus, sicut perfectus homo, & ita sapiens & potens, ut est modo. Gabriel autem tunc cum Domina sua similiter genuflexit, & parum post eum ea surgens, se iterum inclinans usque ad terram, & ualefaciens ei, disparuit, & ad patriam rediens hoc narrauit, & fuit ibi nouum gaudium, & nouum festum, & exultatio magna nimis. Domina uero tota inflammatã, & in amore Dei magis solito succensa, sentiens se concepisse, genibus flexis gratias egit de tanto dono, humiliter & deuote supplicans eidem, ut eam dignaretur instruere, ita quod in his quæ circa filium suum facienda occurrerent, faceret sine defectu.

Considerare autem debes, quanta est hodierna solemnitas, & iubilare in corde tuo, & agere dies lætitię. Inaudita est enim usque modo a sæculis, nec unquam fuerat. Talis namque hodie est solenitas Dei patris, qui nuptias fecit filio suo in desponsatione humane nature, quam hodie filius sibi uniuert inseparabiliter. Hodie est & solenitas nuptiarum filij, & dies natalis eius in utero, sed

Sine pudore & humilitate uirginitas parum ualeat.

Postea erit ex utero. Hodie est solemnitas Sancti spiritus, propter hoc opus mirificum & singulare ipsius incarnationis, quod eidem attribuitur: & hodie incipit ostendere benignitatem singularem humano generi. Hodie est solemnitas gloriosa Dominae nostræ, quæ a patre in filiam, & filio in matrem, & Spiritu sancto in sponsam est recognita & assumpta. Hodie est solemnitas totius cælestis curiæ: quia inchoatur eorum reparatio. Hodie est multo magis solemnitas humane nature: quia eius salus incepit & redemptio, & totius mundi reconciliatio, & sublimata est atque deificata. Hodie nouam obedientiam suscepit filius a patre, de nostra peragenda salute. Hodie a summo cælo egrediens, exultauit ut gigas ad currendum uiam, & se reclusit in horto ueteri uirginalis. Hodie etiam factus est vnus ex nobis & frater noster, & cepit peregrinari nobiscum. Hodie de cælo lux uera descendit, ad tollendas & fugandas nostras tenebras. Hodie panis uiuus, qui dat uitam mundo, decoquitur in uirginali ueteri cilibano. Hodie Verbum caro factum est, ut habitaret in nobis. Hodie clamores & desideria Patriarcharum & Prophetarum exaudita sunt & impleta. Clamabant desiderio inenarrabili & dicebant: Emitte agnum Domine, &c. Et iterum: Rorate cæli desuper. Et iterum: Vitam dirumpere cælos & descendere. Et iterum: Domine inclina cælos tuos & descende. Et iterum: Domine ostende nobis faciem tuam, &c. Et talia multa, de quibus tota Scriptura est plena. Nam hodiernam diem uehementissime expectabatur. Hodie est principium & fundamentum omnium solemnitatum, & initium totius nostri boni. Nam usque nunc indignatus est Dominus contra genus humanum, propter transgressionem primorum parentum: sed amodo uidens filium hominem factum, non ulterius irascitur. Hodie dicitur esse temporis plenitudo. Vides admirabile opus & quam solemnissimum factum sit istud: totum est delectabile, totum iucundum, totum desiderabile, & cum omni deuotione suscipiendum, in iubilatione, lætitia & exultatione ducendum, & omni ueneratione dignissimum. In his ergo meditare, in his delectare, & iucundaberis, & forte ostendet tibi Dominus ampliora, &c.

Quo modo Beata Virgo uisitauit Elisabeth. Et quo modo Magnificat, & Benedictus facta fuerunt. Cap. V.

Luc. 1. d Post hæc recogitans Domina uerbo Angeli, quæ dixit de consobrina sua Elisabeth, eam uisitare proponit ad congratulandum eidem, ac etiam seruiendum. Iuit ergo una cum Ioseph sponso suo a Nazareth ad domum ipsius, quæ distabat a Hierusalem per quatuordecim uel quindecim miliaria, uel circa. Non ergo retardatur asperitate, uel longinquitate uia, sed cum festinatione iuit, quia nolebat diu in publico uideri. Et sic non erat ex conceptu filij aggrauata, ut alijs mulieribus contingit. Non enim fuit Dominus Iesus onerosus matri. Conspecte ergo hic quo modo uadit sola cum sponso suo regina cæli, & terræ, & non eques sed pedes, non ducit frequentiam militum uel baronum, non camerariorum & domicellarum comitiã. Vadunt autem cum ea pauperas, humilitas & uerecundia, omniumque uirtutum honestas. Est & Dominus secum, magnam & honorabilem comitiã habens, sed non sæculi uanam & pomposam. Cum autem intrauit domum, salutauit Elisabeth, dicens: Salue foror mea Elisabeth. Illa uero exultans & tota exhilarata, & accensa Spiritu sancto surgit, & amplexatur eam tenerime, & exclamans præ gaudio, dixit: Benedictus tu inter mulieres, & benedictus fructus uentris tui. Et unde hoc mihi, ut ueniat mater Domini mei ad me? &c. Cum enim Virgo salutauit Elisabeth, repletus est in utero Ioannes Spiritu sancto, re-

pleta est etiam & mater: nec prius repletur mater quã filius, sed filius repletur replet & matrem, non quidem in anima matris aliquid efficiendo, sed per Spiritum sanctum aliquid in ea fieri promerendo, eo quod in ipso Spiritu sancti gratia affluentior resurgerebat, & prior gratiam sensit. Et sicut illa Mariam, sic ille aduentum Domini sensit. Et ideo exultauit, & illa propheticè locuta est. Vide quanta uirtus sit in uerbis Dominae, quia ad eorum pronunciationem confertur Spiritus sanctus. Sic enim abundanter ipsa erat plena, quod eius meritis ipse Spiritus sanctus etiam alios replebat. Respondit autem Maria ad Elisabeth, dicens: Magnificat anima mea Dominum, &c. totum ibidem complens canticum iucunditatis & laudis. Deinde se ad sedendum ponentes, Domina humillima ad inferiorem locum se ponit ad pedes Elisabeth: sed illa incontinenti exurgens, & hoc non patiens erexit eam, & pariter confederunt. Quærit autem Domina de modo suæ conceptionis, & Elisabeth de modo suæ: & hæc sibi inuicem narrauit lætenter, & laudant Deum de utraque conceptione, & in gratiarum actione consistunt, & agunt dies lætitiæ. Et stetit ibidem Domina quasi mensibus tribus, ministrans & seruens ei in omnibus quæ poterat humiliter, reuerenter, & deuote, quasi oblita se matrem Dei esse, & totius mundi reginam. O qualis domus, qualis camera, qualis lectus, in qua & quo pariter commorantur & requiescunt, tales matres talibus filiis fecundata, Maria & Elisabeth, Iesus & Ioannes. Sunt & ibi magnifici senes, scilicet Zacharias & Ioseph. Adueniente ergo tempore suo peperit Elisabeth filium, quem Domina leuauit a terra, & diligenter aprauit, ut expediens erat. Paruulus autem, ipsam quasi intelligens aspiciebat, & cum eum matri porrigere uellet, caput ad eam uertebat, & in ea solum delectabatur, & ipsa lætenter colludebat eide, amplexabatur, & osculabatur iucunde. Considera magnificentiam Ioannis. Nullus unquam talem baiulam habuit. Multa alia magna priuilegia reperiuunt de ipso, quibus non insisto ad præfens. Die autem octauo circumcisus est puer, & uocatus est Ioannes. Et tunc apertum est os Zachariæ, & prophetauit, dicens: Benedictus Dominus Deus Israel, &c. Et sic in domo illa hæc duo cantica pulcherrima, scilicet Magnificat & Benedictus facta fuerunt. Domina uero itans post aliquam cortinam, ne uideretur ab hominibus qui conuenerant ad circumcisionem Ioannis, auscultabat attente ad canticum illud, in quo de filio suo fiebat mentio, & omnia conferebat in corde suo sapientissime. Tandem ualefaciens Elisabeth & Zachariæ, ac benedicens Ioanni, redijt ad domum suæ habitationis in Nazareth. In qua reuersione paupertatem eius adinuicem reuoca. Rediit enim ad domum, in qua nec panem, nec uinum, nec alia necessaria est inuentura. Sed nec possessiones habebat, nec pecuniam. Stetit his tribus mensibus apud illos forte opulentos: nunc autem rediit ad paupertatem suam, & ut proprijs manibus laborando victum procuraret. Compatere sibi, & in amorem paupertatis accendere.

Quo modo Ioseph uoluit dimittere Mariam, & quo modo Deus permisit suos tribulari. Cap. VI.

Cum autem simul habitarent Domina & sponsus eius Ioseph, & crescente Iesu in utero matris perpendens Ioseph ipsam grauidam esse doluit ultra modum. Attende hic bene, quia multa pulchra discere poteris. Si dubitas quare Dominus uoluit matrem suã habere uirum, cum semper uellet eam uirginem esse. Respondetur propter tria, ut scilicet ne grauida infamaretur, ut uiri ministerio & societate frueretur, & ut diabolo partus filij Dei occultaretur. Conspiciebat ergo Ioseph coniugem suam semel & pluries, & dole-

Quanta sit in uerbis B. Mariæ uirtus.

S. Ioannis Baptistæ priuilegium.

SECUNDA FERIA.

De Natiuitate Christi, & alijs. Cap. VII.

ADVENIENTE autem nouem mensium termino, exijt edictum ab Imperatore, ut desciberetur vniuersus orbis, scilicet quilibet in ciuitate sua. Cumq; Ioseph ire veller in ciuitatem suam, scilicet Bethleem, & sciret instare tempus partus suae coniugis, duxit eam secum. Vadit ergo iterum Domina hoc longo itinere. Nam Bethleem est prope Hierusalem, per quinque vel sex miliaria. Ducunt autem secum bouem & asinum, & vadunt sicut pauperes mercatores bestiarum. Cum autem fuerunt in Bethleem, quia pauperes erant, nam multi concurrerant pro eadem causa, hospitium inuenire non potuerunt. Comparere hic Dominæ, & conspice ipsam delicatam & iuuenem, quindecim enim erat annorum, ex longo itinere fatigatam, & cum verecundia inter gentes conuerfantem, querentem vt quiescat, & non inuenit: omnes licentiant eam & focium eius, & sic cogunt diuertere ad quandam viam cooperatam, vbi homines tempore pluuiae diuerrebant. Ibidem Ioseph, qui erat magister lignarius, forte aliquo modo se clausit. Nunc autem diligentissime inspice omnia, maxime quia referre intendo quæ ab ipsa Domina reuelata & ostensa fuerunt, prout a quodam sancto nostri ordinis fide digno habui, cui puto reuelata fuisse.

Cumq; venisset hora partus, scilicet in media nocte Dominicæ diei, surgens virgo appodiuuit ad quandam columnam, quæ ibi erat, Ioseph vero sedebat mæstus, ex eo forte quod non poterat quæ decebant, parare. Surgens ergo & accipiens de seno præsepis, proiecit ad pedes Dominæ & vertit se in aliam partem: tunc filius Dei æterni exiens de matris utero, sine aliqua molestia vel læsione, in momento sicut erat in vtero, sic fuit extra vterum super fenem ad pedes matris suæ. Et mater in contentu se inclinans, recolligens eum & dulciter amplexans, posuit in gremio suo & vbera de celo pleno, & Spiritu sancto edocta, cepit lauare siue linire ipsum per totum cum lacte suo: quo facta, inuoluit eum in velo capitis sui, & posuit eum in præsepio. Et tunc bos & asinus flexis genibus posuerunt ora super præsepium, stantes per nares ac si ratione vrentes cognoscerent, quod puer sic pauperime contactus, calefactione, tempore tanti frigoris, indigebat. Mater vero flexis genibus adorauit, & gratias agens Deo, dixit: Gratias tibi ago Domine sancte Pater, qui filium tuum mihi dedisti, & adoro te Deus æterne, & te filium Dei viui & meum. Ioseph autem similiter adorauit eum, & accipiens sellam asini, & extrahens de ea cussinellum de lana siue bora, posuit iuxta præsepe, vt Domina super eo sederet. Ipsa ergo se posuit ibi ad sedendum, & sellam posuit subtus cubitum, & sic stabat Domina mundi, tenens vultum suum super præsepe, innixa oculis & toto affectu super dilectissimum filium suum. Hucusque de reuelatione.

His ergo sic ostensis, disparuit Domina, & remansit Angelus, & dixit eidem laudes magnas, quas etiam ille mihi dixit, sed nec discendi, nec scribendi aptitudinem habui. Vidisti ortum sacratissimi principis, vidisti simul & partum Reginae caelestis, & in vtroque archetypam paupertatem potuisti conspice-re, multis necessarijs indigere. Hanc virtutem altissimam Dominus reinuenit. Hæc est illa Evangelica Margarita, pro qua emenda omnia sunt vendenda. Hæc est totius spiritualis ædificij primum fundamentum: nam cum sarcina temporalium rerum spiritus ad Deum non potest ascendere. De qua dicebat beatus Franciscus: Paupertatem fratres no-

Luc. 2. a

Matt. 13. f

Paupertas. ueritatis

Bern. ser. 2 in vig. nat. Dom. post med.

Idem ser. 5 nat. Dom. cir. fin. Psal. 9. d Luc. 6. c

Aug. lib. de sing. doc. c. 2. in fine. 10. 4. Bern. ser. 2 de verb. 15. 6. Vidi Domin. circ. med.

Idem ser. 3 de nat. Domini nolo ge a prius.

Isa. 7. e

ueritis esse spirituales viam salutis, tamquam humilitatis fomentum, & perfectionis radicem, cuius est fructus multiplex, sed occultus. Magna ergo nobis est verecundia, quod eam non amplectamur toto posse, sed oneramus superfuis, quando mundi Dominus, & Domina mater eius eam sic strictissime, & studiosissime seruauerunt. De qua sic dicit Bernardus: Abundabat in terris hæc species, & nesciebat homo pretium eius. Hanc itaque Dei filius concupiscens descendit, vt eam eligat sibi, & nobis quoque sua æstimatione faciat pretiosam. Adorna thalamum, scilicet humilitate & paupertate. In his complacet sibi pannis, & Maria testimonium perhibente: his feris delectatur inuolui, & abominaciones Ægyptiorum immola Deo tuo. Hucusque Bernardus. Idem in sermone natiuitatis qui incipit: Benedictus Deus, & pater. Denique populum suum consolatur. Vis nosse populum eius? Tibi derelictus est pauper, ait homo secundum cor Dei. Sed & ipse in Euangelio: Væ vobis, inquit, diuitibus qui habetis hic consolationem vestram. Quid enim consoletur eos, qui suam habent consolationem? Non consolatur Christi infantia garrulos: non consolatur Christi lacrymæ cachinnantes: non consolatur panni eius ambulantes in stolis: non consolatur stabulum & præsepe amantes primas cathedras in synagogis. Vigilantibus pastoribus annunciat gaudium lucis, & eis natus dicitur esse Saluator. Pauperibus arque laborantibus non vobis diuitibus, qui vestram habetis consolationem, & vestrum dominium. Hucusque Bernardus. Potuistis etiam attendere in vtroque, profundissimam humilitatem in hac ipsa natiuitate, non enim sunt stabulum dedignati, non bestias, non fenem, & cetera vilia. Hanc virtutem in omnibus actibus, tam Dominus, quam Domina perfectissime seruauerunt, & nobis commendauerunt. Nitamur ergo omni quo possumus studio ipsam amplecti: quia sine ipsa non est salus, nulla enim operatio nostra cum superbia Deo placere potest. Nam secundum beatum Augustinum: Superbia fecit Angelos dæmones, humilitas facit homines Angelis similes. Et Bernardus: Qualem putas necesse est hominem inuenire, qui repudiat locum Angeli fortiaur? Semel turbauit superbia regnum illud, concussit muros, etiam prostrauit ex parte, & parte non modica. Quid ergo? Numquid non odit ciuitas illa & vehementer huiusmodi pestem abominatur? Certi estote fratres, eum qui superbis non peperit Angelis, nec hominibus paritutum. Non enim contrarius sibipssi. Hucusque Bernardus. Potuisti etiam attendere in vtroque, maxime in puero Iesu non paruam cordis afflictionem. De qua sic dicit Bernardus: Nasciturus itaque Dei filius, cuius in arbitrio erat, quodcumque veller eligere tempus, eligit quod molestius est præsertim paruulo & pauperis matris filio: quæ vix pannos haberet ad intolendum, præsepe ad reclinandum. Et cum tanta esset necessitas, nullam audio pellium fieri mentionem. Et infra: Christus vtique qui non fallitur, elegit quod carni molestius est. Id ergo melius, id vtilius, id potius eligendum: & quisquis aliud doceat vel suadeat, ab eo tamquam a seductore cauendum. Et infra: Et tamen fratres ipse est promissus olim per Isaiam, Paruulus sciens reprobare malum, & eligere bonum. Malum ergo voluptas corporis: bonum vero afflictio est. Si quidem & hanc elegit, & illam reprobat puer sapiens, verbum infans. Hucusque Bernardus. Vadit & tu fac similiter, discrete tamen, vt non excedas posse tuum. Et de his virtutibus alias poterit dici, redeamus ad domum natiuitatis.

Nato itaque Domino, Angelorum multitudo ibi existens, suum Deum adorauerunt, & confestim ad pastores iuerunt, qui erant ibi prope forte per miliare, nunciantes eis ipsam natiuitatem & etiam lo-

cum. Exinde ascenderunt in cælum cum Canticis & iubilis, concubibus suis ea similiter nunciantes. Tota igitur superna curia exhilarata, magnoq; factò festo & laudibus, & gratiarum actionibus Deo patri exhibitibus, venerunt omnes quotquot ibi erant, successiue per ordines suos videre faciem Domini Dei sui, & adorantes eum cum omni reuerentia, & etiam matrem eius, laudem eidem & cantica personabant. Quis enim eorum auditis nouis, remansisset in cælo, quin vistrasset Dominum suum sic humiliter constitutum in terra? In nullo eorum hæc superbia cadere potuisset. Et ideo dicit Apostolus: Et cum introducit primogenitum in orbem terrarum dicit: Et adorent eum omnes Angeli Dei. Hæc meditari de Angelis iucundum puto, qualitercumque se habuerit veritas. Veneruntq; pastores & adorauerunt eum, referentes quæ audierunt ab Angelis. Mater vero prudentissima, omnia quæ de ipso dicebantur conseruabat in corde suo, illi autem gaudentes abierunt. Genus sancte & tu qui tantum distulisti, & adora Dominum Deum tuum, & postea matrem eius, & reuenter saluta sanctum senem Ioseph. Deinde ofculeris pedes pueri Iesu iacentis in lecto, & roga Dominam vt eum tibi porrigat vel permittat accipere. Accipias eum inter brachia tua, retine & intuearis faciem eius diligenter, ac reuenter deofculari, & delectare in eo confidenter. Hoc facere potes, quia ipse ad peccatores venit pro eorum salute, & cum eis humiliter conuersatus, & tandem se ipsis dimisit in cibum. Vnde benignitas sua patienter se tangi pro tuo velle permittit, nec imputabit præsumptioni sed amori. Semper tamen cum reuerentia & timore hæc facias, quia ipse sanctus sanctorum est. Postea redde ipsum matri: & conspice diligenter, quam studiose, & sapienter gubernabat eum, lactat, ac cetera ei facit obsequia. Ita & tu adiuua eam si potes, in his delectare, iucundare, ac sedulo meditari memento, & quantum potes famuleris Dominae, & puero Iesu, & intuearis faciem eius sæpe, in quam desiderant Angeli prospicere. Semper tamen, vt dixi, cum reuerentia & timore, ne patiaris repulsam: reputare enim te debes indignam talium conuersatione.

Meditari debes etiam cum gaudio, quanta sit hodierna solemnitas. Hodie namque natus est Christus, & sic vere est dies natalis Regis æterni, & filij Dei viui. Hodie filius datus est nobis, & puer natus est nobis. Hodie sol iustitiæ qui erat in nubilo clare resulsit. Hodie Spiritus sanctus Ecclesie electorum caput processit de Thalamo suo. Hodie desideratam faciem ostendit, forma speciosus præ filijs hominum. Hodie factus est ille Hymnus Angelicus: Gloria in excelsis Deo. Hodie pax hominibus est annunciata, vt in eodem Hymno continetur. Hodie, vt etiam cantat Ecclesia per totum mundum, mellisfacti sunt cæli, & in terra canunt Angeli. Hodie primitus apparuit benignitas, & humanitas Saluatoris Dei nostri. Hodie adoratus est Deus in similitudine carnis peccati. Hodie illa duo miracula contigerunt, quæ superant omnem intellectum, & sola fides apprehendere potest, scilicet quod Deus nascitur, & Virgo parit. Hodie aliorum miraculorum claruit multitudo. Denique omnia quæ dicta sunt de incarnatione quasi hic clarius elucescunt: ibi inchoata, hic manifestata. Vnde nunc illa, & istis meditationibus ista coniunge. Merito ergo est dies illa iubilationis, & gaudij, & lætitiæ magnæ nimis. Nam Romæ de quadam taberna dicta emeritoria (quia militis ibi spatio, & emendo necessaria, ea quæ stipendijs suis meruerant, expendebant) fons olei largissimi emanauit de terra, & per totum diem largissimo riuo fluxit. Et circulus admodum celestis arcus circa solem in toto orbe apparuit. Et Romæ statua aurea quæ Romulus in suo palatio posuerat, quæ prophetabatur non cadere donec virgo pareret, statim vt Christus

bar & turbabatur, & eidem vultum ostendebat turbatum, & oculos auerterat ab ea tamquam a mala, suspirans eam ex adulterio concepisse. Vides quo modo Deus permittit suos tribulationibus vexari, & tentari ad ipsum coronam. Cogitabat autem eam occulte dimittere. Vere de hoc dici potest, quod eius laus est in Euangelio. Dicitur enim ibi, quod erat vir iustus, magnæ namque virtutis erat. Cum enim communiter dicatur, quod quasi summæ verecundia, doloris, & furoris sit viro adulterium vxoris, tamen ipse virtuose se temperabat, & accusare nolebat, patienter hanc magnam pertransibat iniuriam, non se vindicans, sed pietate victus, cedere volens, occulte volebat eam dimittere. Sed nec Domina pertransiuit absque tribulatione, perpendebat enim & videbat eum turbatum, & de hoc etiam ipsa turbabatur. Humiliter tamen tacebat, & occultabat donum Dei. Potius volebat reputari vilis, quam ipsum sacramentum Dei propalare, & de se aliquid loqui, quod ad iactantiam putaretur pertinere. Rogabat autem Dominum, vt ipse remedium apponere dignaretur & hanc sibi & viro suo tribulationem auferret. Vides quam magna tribulatio & anxietas erat eis, sed Dominus prouidit vti que. Misit ergo Angelum suum, qui dixit Ioseph in somnis, quod vxor eius de Spiritu sancto conceperat, & vt confidenter & gaudenter staret cum ea. Vnde tribulatione cessante, redijt consolatio magna. Sic & nobis contingeret, si in tribulationibus patientiam habere sciremus: nam Deus post tempestatem tranquillum facit. Nec dubitare debes: quia non permittit eas ad suos venire, nisi pro utilitate eorum. Quæsiuit Ioseph de hac conceptione miracula, quæ ei Domina diligenter narrauit. Remanet ergo, & stat Ioseph gaudens cum sua coniuge benedicta. Et vltra quam dici possit, eam casto diligit amore, & curam ipsius fideliter gerit, & Domina cum eo confidenter moratur, & in sua paupertate lætenter viuunt. Stat ergo Dominus Iesus reclusus in vtero, vsque ad menses nouem more aliorum. Stat benigne ac patienter sustinet, & expectat tempus debitum. Comparere sibi, quod ad tantam humilitatis profunditatem deuenit. Multum ergo deberemus hanc affectare virtutem: nec vniquam deberemus ad elationem, vel ad nostri reputationem tumescere, quando tantum se inclinauit Dominus maiestatis. Et de hoc secundò beneficio huius tam proluxæ pro nobis reclusionis: numquam ei digne possemus satisfacere. Sed saltem corde hoc cognoscamus, & gratias eidem toro affectu agamus, quod nos ex alijs assumere dignatus est, vt vel hoc modicum rependamus eidem, vt reclusi stemus ad seruitium suum. Ipsi quippe beneficium est hoc, non nostrum meritum, & quidem per maximum multumq; acceptabile ac venerabile est. Non enim ad penam sed ad tutelam reclusi sumus, & in arce religionum tutissima collocati. Ad quam huius nequissimi mundi venenose sagittæ vel tumultuosi maris procellæ, nisi nostra temeritate attingere non poterunt. Conemur ergo toto posse, mente reclusa & abstracta ab omnibus caducis, eidem cordis puritate vacare: quia corporalis reclusio nihil, aut parum sine mentali prodest. Eidem etiam Domino Iesu in hoc comparere, quod est in continua afflictione, & fuit a sua conceptionis primordio vsque ad mortem, ex eo, scilicet quod patrem, quem summe diligebat, cognoscebat propter idola relinqui a peccatoribus & inhonorari, & ex compassione, quam habebat ad animas ad imaginem suam creatas quas cernebat miserabiliter, & quasi vniuersaliter damnari, & erat sibi maior pœna, quam fuerit passio corporalis. Nam propter hanc tollendam sustinuit illam. Vides quam pulchra fercula hic tibi propinata sunt, si vis eorum sentire dulcedinem, ea rumina diligenter, & sæpe.

Ibidem.

Heb. 1. c

1. Pet. 1. c

Isa. 9. b

Psal. 44. d

Luc. 2. b

Tit. 3. b

Christus natus est, corrui. In quo loco Calixtus Papa Ecclesiam Sanctae Mariae, quae nunc dicitur trans Tiberim, constituit.

De circumcissione & fletu Domini. Cap. VIII.

Octavo autem die circumcisus est puer. Duo autem magna hodie facta sunt. Vnum, quia manifestatum est nomen salutis, quod ab aeterno sibi impostum erat, & ab Angelo vocatum priusquam in vtero conciperetur, hodie fuit declaratum & nominatum. Et vocauerunt nomen eius Iesum. Iesus autem dicitur Saluator, quod est nomen super omne nomen. Nec est enim, vt Apostolus Petrus ait, aliud nomen sub caelo, in quo nos oporteat saluos fieri. Secundum quod hodie factum fuit, quia incepit Dominus Iesus suum sacratissimum sanguinem pro nobis effundere. Tempestiuè enim cepit pro nobis pati: qui peccatum non fecit, pro nobis poenam hodie portare incepit. Compatere tu ei, & plora cum illo, quia hodie fortiter plorauit. Nam in solemnitatibus multum gaudere debemus propter nostram salutem: sed multum compati & dolere propter suas angustias & dolores. Audistis in natiuitate quantam afflictionem habuit & penuriam, & inter alia hoc etiam fuit, quod quando mater posuit eum in praesepio, ad caput eius posuit quandam lapidem interposito forte feno, vt habui a fratre nostro qui vidit, & adhuc ille lapis appareret ad memoriam ibidem muratus. Credas quod libentius posuisset puluinar si habuisset, sed cum aliud non haberet quod poneret, cum cordis amaritudine posuit illum lapidem. Audis & hodie quia sanguinem suum fudit. Fuit enim caro ipsius cum cultello lapide incisa. Nonne ergo compatiendum est ei? Ita. Sic certe & matri. Plorauit ergo puer Iesus hodie, propter dolorem quem sensit in carne sua: nam veram carnem & passibilem habuit sicut ceteri homines. Sed eo plorante, credis ne quod mater potuerit lacrymas continere? Plorauit ergo & ipsa quam plorantem filius stans in gremio eius aspiciens, paruulam manum suam ad os, & vultum eius ponebat, quasi nutu rogans eandem ne ploraret: quam enim tenerime diligebat, ploratu cessare volebat. Similiter & mater, cuius viscera totaliter commouebantur in dolore, & lacrymis filij, & nutu & verbis consolabatur eum. Intelligebat enim tamquam prudentissima voluntate eius, quamuis nondum loqueretur. Et dicebat: Fili si vis me a ploratu cessare, cessa & tu. Non enim possum te plorante non plorare. Et tunc ex compassione matris, filius a singultibus desistebat. Mater vero & ipsius, & suos oculos tergebat, & vultum vultui applicabat, lacrabat eum, & omnibus quibus poterat modis consolabatur. Et sic faciebat quoties plorabat: quod forte saepe puerorum more faciebat, ad ostendendum miseriam naturae humanae, quam vere assumpserat, & ad occultandum se, ne a diabolo cognosceretur. Cantat namque de ipso Ecclesia: *Vagis infans inter artus etc.* Hodierno autem tempore cessat circumcisio corporalis, & habemus baptismum, qui est maioris gratiae, & minoris poenae. Sed debemus habere circumcissionem spiritualem, & omnia superflua reijcere: hoc est quod paupertatem commendat: nam verus pauper est vere spiritualiter circumcisus. Et hanc secundum Bernardum paucis verbis tradit Apostolus, dicens: *Habentes victum & vestitum, his contenti simus.* Spirituales etiam circumcisio debet esse in omnibus sensibus corporis nostri. videndo, audiendo gustando, tangendo paucitate vtamur, & maxime in loquendo. Loquacitas est vitium pessimum, & Deo & hominibus odiosum, & displicibile: vnde debemus esse circumcisus lingua, id est pauca & vtilia loqui. Signum leuitatis est multum loqui: vnde silentium est virtuosum.

Al. 4. c.

Rev. Ser. 1. in circum. Dom. post med. 1. Tim. 6. b. Loquacitas vitium pessimum.

A sa res, & non sine causa in religionibus ordinatum. Et circa hanc materiam sic dicit beatus Gregorius: Ille loqui veraciter nouit, qui prius bene tacere didicerit: Quasi enim quoddam nutrimentum verbi est censura silentij. Idem alibi: Qui sensu leues sunt & in locutione precipites erunt: quia quod leuis conscientia concipit leuis protinus lingua promit. De hoc etiam dicit Bernardus. Sermone de Epiphania, qui incipit, In operibus Domini: Iam vero de lingua quis nesciat, quam multum inquinauerit nos, per vaniloquia, & mendacia, per detractiones & adulationes, per verba malitiae siue iactantiae? Pro his omnibus necessaria est hydria quinta, silentium scilicet, custos religionis, in quo est fortitudo nostra. Idem alibi: Orisitas mater nugarum est, & nouerca virtutum. Inter seculares nugarum, sunt in ore sacerdotum blasphemiae. Sed & si nugarum incidunt, interdum ferendae fortasse sunt: sed referendae nunquam. Consecraui enim os Euangelio: illicitum iam talibus aperire illud.

De Epiphania siue apparitione Domini. Cap. IX.

Die autem tertio decimo puer Iesus manifestauit se gentibus id est Magis, qui gentiles erant. Attende circa diem istum, quia vix inuenies aliquod festum sic ab Ecclesia solemnizatum, & multiplicatum in antiphonis, responsorijs, & sermonibus, & alijs quae ad solemnitatem pertinent sicut illud: non quod sit maius omnibus alijs, sed quia multa & magna tali die facta sunt per Dominum Iesum, & maxime circa ipsam Ecclesiam. PRIMVM est, quia hodie ipsa Ecclesia recepta est ab eo in persona Magorum: quia Ecclesia ex gentibus congregata est. Nam die natalis sui apparuit Iudaeis in persona pastorum, qui Iudaei non receperunt verbum Dei, nisi pauca ex ipsis: hodie vero apparuit gentibus & haec est Ecclesia electorum. Vnde festum hodiernum est proprie festum Ecclesiae, & fidelium Christianorum. SECVDVM, quia Ecclesia est hodie desponsata ab eo, & eidem vere coniuncta per baptismum, quem tali die suscepit, scilicet reuoluto vicesimo nono anno. Et ideo latanter cantatur: *Hodie caelesti sponso iuncta est Ecclesia, etc.* Nam in baptismo desponsantur animae Christo, qui a suo baptismo sumpit virtutem, & animarum baptizatam congregatio vocatur Ecclesia. TERTIVM, quia tali die scilicet reuoluto anno post baptismum, fecit primum miraculum ad nuptias, quod etiam ad Ecclesiam & spirituales nuptias potest adaptari. Videtur etiam postea fecisse tali die miraculum de multiplicatione panum & piscium: sed prima tria Ecclesia hodie repraesentat, illud autem non. Vides ergo quam venerabilis est dies illa, qua Dominus elegit ad tot magnifica & mirifica. Considerans ergo Ecclesia tot magna beneficia, hodie sibi a suo sponso exhibita, grata existere volens, exultat, iucundatur & iubilat, & hunc diem magnifice solemnizat. Dicamus ergo de primo, quia de alijs sermo erit secundum ordinem vitae ipsius Christi. Sed de primo opere scilicet, de Magorum aduentu ad Christum, non est intentionis meae narrare moralitates, & expositiones, quae sic diligenter per sanctos traditae sunt. Qualiter ergo venerunt Magi ab Oriente Hierosolymam, & quid inter eos & Herodem actum sit, & de ductu stellae, & quare talem oblationem fecerunt, & de alijs huiusmodi, legas textum Euangelij, & sanctorum expositiones, & inuenies. Ego enim in hoc & in alijs vitae Christi actibus intendo, vt in principio tibi dixi, aliquas meditationes tangere, secundum quaedam imaginarias representationes, quod anima diuersimode percipere potest, secundum quod gesta fuerunt per ipsum, vel sicut fuisse credi possunt: De expositionibus autem, raro intrmittere me cogitavi: tum

Greg. hom. 11. in Eze. ch. an. med. Id. lib. 5. Mor. c. 11. Ber. Ser. 2. in Dom. 1. post octau. Epiph. post med. Idem li. 3. de Consid. ad Euang. c. 13. statim a prin.

Ioan. 2. a. b. Ioan. 6. a. b.

rum quia ad hoc insufficiens sum, tum etiam quia nimis esset longa materia. In praesenti ergo negotio sis praesens, & conspice bene singula: quia vt alias tibi dixi, in hoc est tota vis harum meditationum. Venerunt ergo isti tres reges, cum multitudine magna, & honorabili comitatu, & fuit ante illud tuguriu in quo natus est Dominus Iesus. Domina sensit strepitum & tumultum, & accipit puerum. Intran illi domunculam, & genuflectunt, & adorant Dominu puerum Iesum reuerenter. Honorant eum vt Regem, & adorant vt Dominum. Vide quam magna fuit eorum fides. Quid enim erat credere, quod ille puerulus sic vilitate indutus, cum pauperula matre inuentus, & in loco sic abiecto, sine societate, sine familia, sine omni ornatu, esset Rex, & Deus verus? Et tamen vtrumque crediderunt. Tales duces, & talia primitiua nos oportebat habere. Stant ergo genuflecti coram eo, colloquantur cum Domina, vel per interpretem, vel per seipfos: quia sapientes erant, & forte linguam Hebraicam sciebant. Querunt ab ea de conditionibus istius pueri. Domina narrat: & illi omnia credunt. Conspice bene ipsos, quia reuerenter, & curialiter loquuntur, & audiunt. Conspice & Dominam, quia cum rubore in verbis, & oculis ad terram demissis, ac cum verecundia loquitur, non delectatur loqui nec videri. Dominus tamen dedit ei vigorem in hoc magno opere: quia illi repraesentabant vniuersam Ecclesiam futuram ex gentibus. Conspice & puerum Iesum: nondum loquitur, sed stat cu maturitate, & grauitate tamquam intelligens, & benigne respicit illos, & illi multum delectantur in eo, tam visu mentali, tamquam inustus edocti, & illuminati ab eo, quam corporali, quia speciosus erat praefilijs hominum. Tandem consolatione magna recepta, offerunt eidem aurum, thus, & myrrham, aperientes thesauros suos, & ponentes aliquem pannum vel tapetum ante pedes Domini Iesu obtulerunt, scilicet quilibet illorum illa tria in maxima quantitate praecipue de auro. Alias enim pro parua oblatione non oportuisset aperiri thesauros, quia parua de leui habuissent ad manus senatialis eoru. Et tunc reuerenter & deuote, osculati sunt pedes eius. Quid si tunc puer sapientissimus vt eos magis consolaretur, & in amore suo roboraret, porrexisset etiam ad deosculandum manum? Signauit etiam eos, & benedixit. Illi ergo se inclinantes & valesciantes, cum magno gaudio recesserunt, & per aliam viam reuersi sunt in regionem suam. Quid autem de auro isto factum putas, quod erat sic magni valoris? Numquid Domina referuat sibi, vel depositum fecit: vel numquid emit domos, agros, & vineam? Absit, non curat de talibus paupertatis amatrix. Zelans ergo Domina fortiter pro paupertate, & intelligens filij voluntatem, tam intus docentis, quam foris signa ostendentis, quia vultum forte auertebar ab auro, & vilipenderat: totum infra paucos dies pauperibus erogauit. Graue enim erat sibi sarcinam tenere, vel deferre. Vnde sic ista totaliter expenderat, quod quando intrauit in templum, non habuit vnde vnum agnum emeret, quem offerret pro filio, sed emit turtures vel columbas. Vnde rationabile est credere, quod magna fuit oblatio Magorum, & quod Domina zelans paupertatem, quia plena charitate, dedit eam pauperibus. Vides praconium paupertatis, & in duobus hic attende. Primo, quia hodie puer Iesus eleemosynam recepit vt pauper, & etiam mater sua. Secundo, quia non solum non curabant acquirere, vel congregare, sed etiam quae dabantur, retinere nolebant, semper in eis crescebat desiderium paupertatis. Sed numquid circa humilitatem aliquid attendisti? Si bene aduertitur, etiam humilitatis cernitur profunditas. Sunt enim qui se viles & abiectiones reputant in animo suo, & in oculis suis non extolluntur: sed non sic esse volunt in oculis aliorum, nec patiuntur vilipendi ab alijs vel derideri, & suam vilitatem, vel defectus nolunt alijs innotescere.

Magorum fides.

Psal. 44. a. Mat. 2. b.

B. Virgo Maria aurum a Magis oblatum pauperibus erogauit.

Paupertas.

Humilitas.

are, ne vilipendantur. Non sic fecit hodie puer Iesus omnium Dominus, qui & alijs suis & sua vilia parere voluit, & non paruis aut paucis, sed magnis & multis, scilicet regibus, & socijs eorum quam pluribus. Et in tali casu & tempore, in quo multum erat timendum. Nam cum illi venirent vt inuenirent Regem Iudaeoru, quem etiam Deum esse putabant, dubitare poterant, ne talibus de ipso visis, reputantes se fatuos, & delusos recederent sine fide, & deuotione: sed non dimisit humilitatis amator, dans nobis exemplum, ne sub specie alicuius apparentis boni, recedamus ab humilitate: et quod discamus etiam in aliorum oculis viles, & abiecti velle apparere.

De mora Domini apud praesepe. Cap. X.

Expeditis igitur Magis, & versus patriam suam regressis, & totis eorum oblationibus erogatis, adhuc itat Domina mundi cum puero Iesu, & nutritore suo Sancto sene Ioseph apud praesepe, in illo locello patienter vsque ad quadagesimam diem, ac si esset quaedam mulier alia de populo, & puer Iesus esset homo purus, & indigeret legis obseruatione. Sed quia nolebant praerogatiuas singulares, legem obseruabant vt ceteri. Non sic faciunt multi, qui in communi congregatione degentes, sibi speciales praerogatiuas exigunt fieri, & ab alijs tamquam honorabiliores, volunt in talibus discerni: sed hoc non patitur humilitas vera. Stabat ergo Domina more aliarum, dictam diem expectans ingressura in templum. Stabat vigilans, & attenta super custodia dilecti filij sui. O Deus cum quanta solitudine & diligentia ipsum gubernabat, ne in minimo esset defectus. Cum quanta etiam reuerentia, & cautela, & quo timore ipsum contraebat, quem sciebat esse Deum suum, & Dominum suu flexis genibus accipiebat, & imponebat eum in cunis. Cum quanta etiam iucunditate & confidentia, & auctoritate materna ipsum amplexabatur, osculabatur, stringebat dulciter, & delectabatur in eo, quem sciebat esse filium suum. Quam saepe curiose intuebatur eum in vultu, & singulis partibus eius sacratissimi corporis: quam serio, ac pudenter tenella membra facia componebat. Sicut enim fuit humillima, sic fuit, & prudensissima: vnde in singulis officijs & obsequijs, vigilanti & dormienti sedule ministrabat, non solum infantulo, sed grandaeuo. O quam libenter eum lactabat. Vix fieri potuit, quin magnam etiam, alijs feminis inexper tam, dulcedinem in talis filij lactatione sentiret. Sed & de sancto Ioseph refert Bernardus se credere, quod & puerum Iesum super genua sua tenens eidem frequenter arrisit. Stante ergo Domina apud praesepe, sta & tu cum ea iuxta praesepe, & delectare frequenter cum puero Iesu: quia virtus exit ab ipso. Quelibet anima fidelis, & maxime religiosa persona, die natiuitatis Domini, vsque ad purificationem, deberet saltem semel in die, apud praedictum praesepe Dominam visitare, adorare pueru Iesum, & matrem eius affectuose meditari de paupertate, humiliate, & benignitate ipsorum. De purificatione Beatae Virginis. Cap. XI.

Leuit. 12.

Luc. 2. d.

pro

pro pauperibus fiebat. Et quia erant pauperrimi, credendum magis de pullis columbarum, quia & pro minori pretio inueniuntur. & ideo in lege ponuntur in ultimo loco, & Euangelista tacet de agno, qui erat oblatio diuitum. Et ecce Simeon iustus in spiritu venit in templum, vt sicut responsum acceperat, videret Christum Domini. Cum autem festinanter veniens vidisset eum, statim cognouit eum Prophetico spiritu, & accelerans genuflexit, & adorauit eum inter brachia matris. Puer autem benedixit eum, & aspiciens matrem inclinauit se ostendens se velle ad eum ire. Quod mater intelligens, quamuis admirans, porrexit eum Simeoni. Ille autem gaudenter, & reuerenter in vlnis suis eum recipiens, surrexit benedicens Deum, & dixit: *Nunc dimittis seruum tuum Domine, &c.* De passione ipsius Prophetauit. Superuenit & ipsa Prophetissa Anna, & adorans eum similiter de ipso loquebatur. Maria vero de his admirans, omnia conseruabat in corde suo. Deinde puer Iesus extendens brachia versus matrem, ad eam redijt, postea vadunt ad altare processionem facientes, quæ hodie representatur per vniuersum mundum. Præcedunt alacriter illi duovenerabiles senes, scilicet Ioseph, & Simeon, tenentes se per manus, & cum exultatione magna iubilantes, & psallentes: *Constemini Domino quoniam bonus, &c.*

Luc. 2. a

Psal. 117. a

Psal. 144. c

Psal. 47. e

Ibidem. a

Quoniam hic est Dominus Deus noster in æternum & in seculum seculi: ipse reget nos in secula. *Suscipimus Deus misericordiam tuam, in medio templi tui.* Sequitur mater portans Regem Iesum, & Anna sociat eam, vadens ex latere, cum reuerentia iubilans, & ipsa gaudio indicibili laudans Dominum. Ab istis ergo fit processio, paucis quidem sed valde magna representantibus: quia de omni genere hominum, sunt inter eos, de masculis, & feminis, senibus, & iuuenibus, virginibus, & viduis. Cum autem peruenerunt ad altare, mater cum reuerentia genuflexit, & obtulit dilectissimum filium suum Deo patri suo, dicens: Accipite pater excellentissime vnigenitum vestrum, quem secundum mandatum vestræ legis vobis offero, quia primogenitus matris est. Sed rogo pater, vt eum mihi reddatis. Et surgens dimisit ipsum super altare.

O Deus qualis est oblatio ista, numquam a seculo talis facta fuit, nec fiet. Respice bene singula. Stat puer Iesus sedens super altare, sicut quilibet alius puerulus, & facie matura respexit matrem & alios, & humiliter, & patienter expectat quid deinceps fieri debeat. Adducuntur faceretotes, & redimuntur Dominus omnium tamquam seruus, quinque scilicet more aliorum. Siclus erat genus monetæ. Quibus a Ioseph sacerdoti solutis, mater lætenter recepit filium. Accipit etiam de manu Ioseph prædictas aues, vt eas offerat, & genuflectens, & tenens eas in manu sua, eleuatis oculis & in cælum porrectis eas obrulit, dicens: Accipite clementissime pater hanc oblationem, & munusculum, & primum donum, quod paruulus vester vobis hodie de sua paupertate presentat. Sed & puer Iesus manus suas ad aues porrigens, oculos ad cælum leuauit, & nondum loquens, gestibus vna cum matre offerebat, & posterunt eas super altare. Vidisti quales sunt oblatores isti, mater & filius. Numquid potuit talis hostia, quamuis parua, repudiari? Absit sed potius per manus Angelorum fuit in supremo curia presentata, & valde acceptata, ita quod tota curia iubilans exultauit. Postea Virgo Sancta discessit de Hierusalem, & visitauit Elisabeth, volens videre Ioannem priusquam de partibus illis discederet. Vade & tu semper cum ea quocumque ierit, & adiuua portare. Cum ergo venisset ad eam, festum magnum fecerunt, & maxime de pueris suis. Sed & pueri lætabantur adinuenire, & Ioannes quasi intelligens, reuerenter se habebat erga Iesum. Accipe & tu reuerenter Ioannem, quia hic puer magnus coram Domino, si

forte benedixerit tibi. Aliquibus autem diebus ibi mora contracta, discedunt volentes ire Nazareth. Si autem in prædictis vis informari de humilitate, & paupertate, considerata oblatione, & redemptione, ac legis obseruatione, de facili potes aduertere.

TERTIA FERIA.

De fuga Domini in Aegyptum. Cap. XII.

M ergo pergerent versus Nazareth, Matt. 2.

nesciens adhuc super hoc consiliu Domini, & quod Herodes pararet se ad necem pueri Iesu, Angelus Domini apparuit Ioseph in somnis, dicens ei, vt cu puero & matre fugeret in Aegyptum: quia Herodes volebat animam pueri perdere. Ioseph vero euigilans, & excitans matrem dixit ei. Ipsa incontinenti surgens, nulla mora contracta voluit iter arripere, concussa enim sunt ad hanc vocem viscera eius, & circa filij sui salutem nolebat negligens inueniri. Ergo de nocte incontinenti cæperunt ire versus partes Aegypti. Conspice & meditare prædicta, & infra scripta, & quomodo puerum Iesum dormientem eleuant, & comperere ipsi. & attende hic diligenter, quia multa & bona considerare potes in presenti negotio. Primo considera quemadmodum Dominus in sua persona suscepit aliquando prospera aliquando aduersa. Et cum simile tibi contigerit, non sis impatiens: nam iuxta montem inuenies vallem. Ecce enim in natiuitate sua Christus magnificatus fuit a pastoribus tantquam Deus: & post partum parum, circumcisus fuit tamquam peccator: deinde venientes Magi eum plurimum honorauerunt, & nihilominus ipse in stabulo remanens stabat inter bestias, & plorabat, vt cuiusdam homunculi filius. Postea presentatus erat in templo, quem multum extulerunt Simeon, & Anna, & nunc ab Angelo dicitur, quod fugiat in Aegyptum. Et de multis alijs poteris in vita tua perpendere, quæ ad nostram instructionem possumus retorquere. Cum ergo consolationem habueris, tribulationem expecta, & econtra. Vnde in eis nec extolli, nec frangi debemus. Dat enim Dominus consolationes ad spem subleuandam, ne deuemus: & tribulationem ad humilitatem conseruandam, vt cognoscentes miseriam nostram, semper in suo stemus timore. Ad nostram ergo instructionem hæc fecisse meditemur, & etiam vt se diabolo occultaret.

Secundo considera circa Dei beneficia & consolationes, quod qui ea percipit, non debet se præferre non percipienti: & qui non percipit non deiciatur animo, nec habenti inuideat. Hoc dico, quia Angelorum locutiones fiebant Ioseph, & non matri, cum tamen longe ea esset inferior. Item & qui percipit, licet non percipiat suo velle, non debet esse ingratus, nec murmurare, cum etiam Ioseph qui tantus erat apud Deum, non palam, sed in somnis tales allocutiones percepit.

Tertio considera, quo modo Dominus permittit, suos persecutionibus & tribulationibus vexari. Tunc enim magna erat tribulatio matri & Ioseph, cum viderent puerum ad occisionem quæri. Quid enim grauius audire poterant? Et erat eis in hoc tribulatio magna: quia licet scirent eum filium Dei esse, tamen poterat sensualitas eorum turbare, & dicere: Dominus Deus omnipotens, quid opus est, quod iste tuus filius fugiat? Non potes hic eum defendere? Et etiam in hoc erat tribulatio, quod in terram longinquam oportebat eos ire, quam ignorabant, & per vias asperas, cum essent inhabiles ad eundem, Domina propter iuuentutem, Ioseph vero propter senectutem: ipse etiam puer quem portare habebant, vix erat duorum mensium. & peregrinari habebant in terra aliena, & pauperes quasi nihil habentes. Omnia enim ista sunt afflictionis

afflictionis materia. Tu ergo cum tribularis patientiam habe, nec credas tibi ab eo priuilegium dari, quod nec sibi tribuit, nec matri.

Matt. 5. g

Isa. 19. a

Meditatio pia & pulchra.

Quarto considera benignitatem. Vides enim quo modo, & quam cito persecutionem patitur, & fugam de terra natiuitatis sue, & tam benigne cedit furori illius, quem poterat perdere in momento. Profunda est hæc humilitas, & patientia magna. Nolebat enim sibi vicem reddere, nec offendere, sed fugiendo infidias eius vitare: sic & nos facere tenemur obiurgantibus scilicet, vel reprehendentibus, vel persequentibus non resistere, vel de ipsis vindictam expetere, sed patienter eos portare, & ipsorum furori cedere, & quod plus est, pro eis orare, vt alibi Dominus in Euangelio docet. Fugiebat ergo Dominus ante faciem serui, immo potius serui diaboli. Portabat eum mater tenera & iuuenis valde, & Sanctus Ioseph multum senex in Aegyptum per viam siluestrem, obscuram, nemorosam, asperam & inhabitatam, per viam etiam valde longam. Dicitur, quod ad iter cursoris sunt duodecim, vel quindecim diæ: pro eis autem fuit forte iter duorum mensium, & plurimum. Iuerunt enim, vt dicitur, per desertum illud, per quod transierunt filij Israel, in quo steterunt quadraginta, annis. Sed quo modo faciebant de victu secum portando? Vbi etiam, & quo modo de nocte quiescebant, & hospitabantur? raro enim domos in illo deserto inueniebant. Comperere ergo eis, quia labor difficilis, & magnus, & longus est tam ipsis quam puero Iesu. & vade cum eis, & adiuua puerum portare, & seruias in omnibus in quibus potes. Non deberet videri nobis labor, pro nobis ipsis penitentiam agere, pro quibus tantus labor ab alijs, & a talibus, & toties est assumptus. De his autem quæ ipsis in deserto & per viam contigerunt, quia pauca authentica inueniuntur, referre non curo. Cum ergo Aegyptum intrauerunt, omnia idola ipsius prouincie corruerunt sicut per Isaiam fuit prophetatum. Iuerunt ergo ad quandam ciuitatem, quæ vocatur Heliopolis, & ibidem aliquam domunculam conducentes, habitauerunt ibidem per septem annos, tanquam peregrini & aduenæ, pauperes & egeni.

Sed hic occurrit pulchra, pia, & compassiua valde meditatio. Aduertas bene quæ sequuntur. Vnde enim & quo modo vinebant isti tanto tempore? Numquid mendicabant? Legitur autem de Domina, quod collo & acu quærebat sibi & filio necessaria. futebat ergo & filabat mundi Domina, paupertatis amatrix. Multum per omnem modum isti paupertatem dilexerunt, & eidem perfecte vsque ad mortem seruauerunt fidem. Sed numquid ibat ipsa per domos petendo pannum, & alia in quibus operaretur? Oportuit enim hoc per viciniam innotescere, alias vacasset a talibus operibus: quia illæ mulieres non poterant diuinare. Sed & cum Iesus cœpit esse quinquennis, vel sic, numquid & ipse portabat ambasiatas matris, petendo pro ipsa, ea in quibus operari valeret? non enim habebat alium scutiferum. Sed & numquid reportabat opera facta, petens ex parte matris, solutionem & pretium? Nonne in talibus erubescere puer Iesus, filius Dei altissimi, & etiam mater ipsum mittens? Sed quid si aliquoties dum opus reddidisset, & pretium peteret, mulier aliqua superba, rixosa, & loquax, iniuriose respondit, opus factum accepit, eum sine pretio expulit, & sic vacuus domum redijt: O quot & quantæ sunt iniuriæ aduenis: quas Dominus vitare non venit, sed suscipere. Quid etiam si aliquando domum rediens, & famem patiens more puerorum, petijt panem, nec vnde daret habuit mater? Nonne in his & similibus totaliter concutiebantur viscera sua? Consolabatur verbis filium suum, & opere vt poterat procurabat, & sibi forte aliquando subtrahebat de victu, vt filio referuaret. Hæc & his similia de puero Iesu

meditari potes, dedi tibi occasionem. Tu vero sicut videbitur extendas & prosequaris, siq. paruula cum paruulo Iesu, nec paruipendas talia humilia, & quæ puerilia videntur, meditari de ipso. Videntur enim dare deuotionem, augere amorem, accendere fernorem, inducere compassionem, puritatem & simplicitatem conferre, & humilitatis, & paupertatis vigorem nutrire, & conseruare familiaritatem, & conformitatem facere, ac spem eleuare. Nam ad sublimitia ascendere non valemus, sed quod stultum Dei est, sapientius est hominibus, & quod infirmum, potentius. Videntur etiam talium meditatio superbiæ tollere, cupiditatem enervare, ac curiositatem confundere. Vides quot bona inde proueniunt? Sis ergo, vt dixi, cum paruulo paruula, & cum grandescente grandescas, semper tamen humilitate conseruata: & sequaris eum, quocumque ierit, & intuearis faciem eius semper. Sed numquid in superioribus attendisti, quam laboriosa fuerit eorum paupertas, & quam verecunda? Et si ex opere manuum victum, quærere oportebat, quid de vestimentis dicemus? quid de vtensilibus, scilicet lectis, & alijs intra domum oportunis? Numquid duplicia habebant? numquid superflua? numquid curiosa? Hæc contra paupertatem sunt, & ideo etiam si habere possent, nollet ea paupertatis amatrix. Sed & numquid Domina suendo vel alias operando, faciebat amore quorumdam opera curiosa? Absit. Faciant hæc quæ tempus perdere non curant. Non enim poterat ipsa in tanta posita egestate, tempus in vanis expendere, sed nec alias fecisset. Est enim periculosissimum vitium, & maxime temporibus nostris. Vis videre quo modo? Curiositas mala. Attende primo quo modo tempus ad laudem Domini concessum, expenditur contra ipsum in vanis. multum enim plus de tempore occupat quam expeditur curiosum opus, & hoc malum est valde. Secundo quia facienti est causa vanæ gloriæ. O quoties aspicit, recogitat & mente reuoluit, etiam quando non operatur, & etiam quando debet diuinis intendere, vt pulchrum opus faciat, & exinde se reputat, & vult reputari. Tertio quia ei cui facit est causa superbiæ. tali enim oleo ignis superbiæ nutritur, & magis accenditur. Sicut enim rudia & grossa sunt humilitatis formata, sic ista superbiæ. Quarto, quia est materia retrahendi animam a Deo. nam, iuxta beatum Gregorium tanto quis a superno amore disungitur, quantum inferius delectatur. Quinto quia est concupiscentia oculorum, de tribus vnum, ad quæ omnia peccata de mundo reducuntur: ad nihilum enim talia curiosa valent nisi vt exinde oculi vane pascantur. Quoties autem quis in talibus delectabiliter & vane oculos pascit, tam qui facit quam qui portat & vitur, toties offendit. Sexto, quia multorum aliorum est laqueus & ruina. nam talia respicientes, multis modis offendere possunt, vel malum exemplum habendo, vel delectabiliter aspiciendo, vel simile concupiscendo, vel iudicando, vel murmurando, vel detrahendo. Cogita ergo quoties Deus offendi potest, antequam illa curiositas sit deleta: de omnibus autem illis ipse, qui tale opus facit, est causa. Vnde etiam si tibi dicerem, quod talia pro me faceres, vel certissime scires me talibus vti velle, tu facere non deberes: quia nulla de causa peccato consentiendum est, & ab offensa Dei est omnibus modis abstinentum. Quanto ergo magis offendis, si tuo motu ad solam complacentiam facis, volens magis placere creaturæ, quam Creatori? Hæc igitur faciunt, qui seculariter viuunt, talia enim sunt ornamenta mundi, blasphemia Dei. Sed qui in puritate conscientia viuere intendit, miror quo modo hæc facere audeat, & se hac fecere fedare. Vides quot mala ex tali curiositate proueniunt. Adhuc est aliud malum & peius, scilicet, quod curiositas directe obuiat paupertati. Et vna

Quantum sunt viles cõemplationes.

1. Cor. 1. d

Curiositas mala.

Greg. hom. 30. in Euãgel. aure med.

tra omnia prædicta est etiam hoc, quod leuis, & vani, & inconstantis animi est indicium. Hæc autem omnia de curiositate dixi, vt tu curiosa deuites. Ab ipfis igitur tam faciendis, quam vtendis, tamquam a venenoso serpente omnino abstinere curato: non tamen intelligi debet, quin aliquando liceat facere opera pulchra, & potissime in his quæ diuino cultui mancipantur, in quibus tamen omnino ordinata affectio, intentio, & delectatio summo opere cauenda est, & ab animo solite longius propellenda. De hac autem curiositate sic dicit Bernardus: Spectacula vana, rogo, quid corpori præstant? quidve animæ conferre videntur? Nam certe nihil in homine, cui curiositas proficit inuenies. Friuola prorsus & inanis ac nugatoria consolatio: & nescio quid illi durius imprecor, nisi vt semper habeat quod requirat, qui iucundæ quietis pacem fugitans, curiosa inquietudine delectatur.

Bern. ser. de conu. ad clericos, c. 12.

Sed redeamus ad Dominam in Ægyptum, a qua digressionem fecimus, propter maledictum curiositatis vitium, & conspice ipsam in laboribus suis, suendo, filando, & texendo, quo modo facit ea fideliter, humiliter, & solite: habens nihilominus diligentissimam curam super filio suo, & super gubernationem domus, necnon vigilijs, & orationibus, iuxta posse est semper intenta. Tu ergo toto affectu eidem comparere, & considera, quod non habuit omnino gratis regnum Domina regni. Sed & illud forte contingebat frequenter, quod aliqua bonæ matronæ videntes eius pauperatam, aliqua transmitterebant eam, quæ humiliter & cum gratiarum actione recipiebat. Sed & Sanctus Ioseph fenex aliquod operabatur in arte lignaminis. Vndique igitur occurrit compassionis materia, cum qua tandem cum aliquam moram cum ea contraxeris, pete licentiam recedendi, & benedictione recepta primo a puero Iesu, deinde a matre, postea a Ioseph genibus flexis, cum lacrymis, & compassionem magna, vale facias eis: quia tamquam exbanniti, & exules a patria sua sine aliqua causa remanent, ad peregrinandum ibidem per septem annos, in sudore sui vultus victuri.

De reditu Domini ex Ægypto. Cap. XIII.

Adult. 2. d. Completis septem annis, quibus Deus peregrinatus est in Ægypto, Angelus Domini apparuit Ioseph in somnis, dicens: Tollite puerum, & matrem eius, & vade in terram Israel. Defuncti enim sunt, qui quærebant animam pueri. Qui accepit puerum & matrem eius, & redijt in terram Israel. Et cum peruenerit ibi, audiens quod Archelaus, filius Herodis, regnaret ibi, timuit illo ire. Et iterum admonitus ab Angelo, iuit in Galileam in ciuitatem Nazareth. Fuit autem reditus eius circa festum Epiphaniæ, scilicet secunda die prout in martyrologio legitur.

Vides etiam hic, sicut fuit tactum in superiori tractatu, quo modo Dominus dat consolationes, & reuelationes per partes, & non ita plenas, vt appetitus exposceret. Quod ex duobus in hoc facto perpendere potes, tum quia in somnis non palam, vt tibi dixi: tum etiam quia non vnâ vice simul, sed per duas vices, ei dixit ad quem locum ire deberet. Et dicit Glossa, quod hoc fecit Dominus, quia ex frequenti visitatione quis certior redditur. Vnde qualescumque sunt, nobis debent videri magnæ: & inde firmus grâti, quia semper ex parte sua facit, quod nobis vtilius esse cognoscit.

Nunc autem circa Domini reditum insistamus. Circa quem diligenter attende, quia pia est hæc meditatio valde. Redeas ergo in Ægyptum, gratia visitandi puerum Iesum, quem cum extra inter pueros forte inueneris, ipse te videns occurrat tibi: quia benignus & affabilis, & curialis est: Tu vero genu-

flexens, osculeris pedes eius, & post inter brachia ipsum suscipias, & aliquantulum cum eo quiescas. Tandem forte dicit tibi: Data est nobis licentia recedi in terram nostram, & cras hinc recedere debemus. Bona hora venisti, quia redibis nobiscum. Cui alacriter respondeas, te ex hoc multum gaudere, & quod eum optas sequi quocumque ierit, & in his colloquutionibus delecteris cum eo. Dixi iam tibi, quod huiusmodi quæ puerilia videntur meditari, multum valent, & postea ad maiora transmittunt. Postea ducet te ad matrem, & curialiter honorabit. Tu vero genuflexus, fac ei reuerentiam, & Sancto seni Ioseph, & requiescas cum eis.

Mane sequenti die videbis aliquas bonas matronas de ciuitate, & etiam homines venientes ad sectandum eos vsque extra portam ciuitatis, propter placabilem, & sanctam conuersationem ipsorum. Prædixerant enim discessum suum per viciniam per plures dies. Primum quia non est conueniens, quod subito quasi furtim inde recederent: secus tamen fuit, quando venerunt in Ægyptum, quia timuerunt mortem pueri. Incipiunt enim recedere, & Ioseph cum hominibus præcedit, & Domina sequitur a longe cum matronis. Tu vero accipiens puerum per manum, vade in medio ante matrem. nam ipsum post se non dimittet. Cum autem sunt extra portam, Ioseph non se patitur amplius fociari. Tunc vero aliquis ex illis diues compatiens pauperatam eorum, puerum vocat vt aliquos ei denarios tribuat pro expensis. Verecundatur puer accipere, tamen pauperatis amore manum parat, pecuniam accipit verecunde, & gratias agit: sic & plures fecerunt. Vocatur etiam a matronis, & similiter faciunt. Nec minus hic mater verecundatur quàm filius, verum tamen humiliter gratias eis egit. Verè hic eis compati potes, cum ille cuius est terra & plenitudo eius, pro se & matre & nutritio suo sic pauperatam arctam elegerit, & in tanta penuria vixit. Multum in eis relucet paupertas sanctissima, & nobis amabilem & imitabilem ostendunt. Tandem gratias agentes eis, valefaciunt omnibus, & suum arripiunt iter. Sed quo modo redibit puer Iesus, adhuc tener infantulus? Difficilior enim mihi videretur reditus quàm accessus. Nam quando venit in Ægyptum ita paruulus erat, quod portari poterat: nunc autem sic magnus est quod portari non præualeat, & sic paruus quod se ire non potest. Sed forte aliquis ex illis bonis viris dedit vel accommodauit aliquem asellum, super quem ire posset. O puer egregie ac delicate, rex cæli & terræ quantum laborasti pro nobis, & quàm cito cœpisti. Bene Propheta in vestra prædixit persona: Pauper sum ego, & in laboribus a iuuentute mea. Penurias magnas, labores arduos, & afflictiones corporis constantissime assumpsisti, habuisti vos ipsos quasi odio pro amore nostro. Certe solus hic labor, de quo nunc tractamus, ad plenam redemptionem sufficere debuisset. Accipe ergo puerum Iesum, & pone super asellum, ac fideliter ducas eum, & cum descendere voluerit, lætenter eum in brachijs suscipias, & aliquantulum teneas, saltem quousque veniat mater eius, quæ aliquantulum tardius suæ planius ambulat. Tunc puer ibit ad eam, eritq; matri requies magna receptio filij. Vadunt ergo & transeunt per desertum per quod venerunt, & in ipso itinere sæpe poteris eis compari, habentes parum quietis. Et respice eos fatigatos, & ex labore deuictos, tam de die quàm de nocte. Cum autem fuerunt prope finem deserti, inueniunt Ioannem Baptistam, qui iam ibi penitentiam agere cœperat, cum tamen nullum haberet peccatum. Dicitur, quod locus Iordanis in quo Ioannes baptizauit, est ille vnde transierunt filij Israel, quando venerunt de Ægypto per dictum desertum, & quod

Discessus B. Mariæ Virginis ex Ægypto.

Psal. 87.

quod prope illum locum in ipso deserto Ioannes penitentiam fecit. Vnde possibile est, quod puer Iesus inde transiens, in reditu suo inuenit eum ibidem. Mediteris ergo, quo modo suscepit eos alacriter & ibi aliquantulum subsistentes, comederunt cum eo illa cruda cibaria, tandem immensa recreatione spiritus habita, vale fecerunt ei. Tu autem & in aduentu & in recessu genu flecte Ioanni, deosculans pedes eius, benedictionem petens, & ei te recommendans, excellens enim & valde mirabilis a cunabulis est puer iste. Ipse enim fuit primus eremita, & principium & via religiose viuere volentium. Fuit virgo purissimus, fuit prædicator permaximus, fuit plus quàm propheta, fuit etiam martyr gloriosus. Postea transeuntes Iordanem, appulerunt ad domum Elisabeth, vbi magnum & iucundum festum factum fuit inter eos. Et ibidem audiens Ioseph, quod Archelaus filius Herodis regnabat in Iudæa, timuit, & admonitus in somnis ab Angelo, iuerunt in Galileam in ciuitatem Nazareth.

Ioannis Baptistæ laus.

Quid fecerit puer Iesus, vsque ad duodecimum annu.

Ecce rediximus puerum Iesum de Ægypto, & eo reuerso concurrunt sorores Domina, & alij consanguinei & amici ad visitandos eos. Ipsi autem in Nazareth quiescunt, & pauperem vitam ducunt. Exinde autem vsque ad duodecimum ætatis annum pueri Iesu, aliquid non legitur de ipso. Dicitur tamen & verisimile est, quod adhuc ibi est fons, de quo puer Iesus deferrebat aquam matri. Faciebat enim huiusmodi seruitia matri humilis Dominus: non enim habebat alium seruientem. Potes etiam hic meditari, quod cum matre propria, scilicet sorore Domina veniebat Ioannes Euangelista, qui tunc erat annorum quinque. Nam legitur de ipso, quod obiit anno a passione Domini sexagesimo septimo, ætatis vero suæ anno nonagesimo octauo: & sic tempore passionis Domini habebat triginta & vnum annos, cum Dominus haberet triginta tres, vel parum plus. Cum ergo in hoc reditu Dominus esset septem annorum, Ioannes erat quinque. Intuere itaque ipsos stantes simul & conuersantes, sicut Dominus dabit tibi. Hic enim fuit postea ille discipulus, quem familiarius diligebat Iesus.

Quomodo puer Iesus remansit in Hierusalem. Cap. XIII.

Luc. 2.

Cum autem esset annorum duodecim, ascendit cum parentibus in Hierusalem, secundum consuetudinem & præceptum diei festi, & durabat per dies octo. Laborabat ergo etiam nunc puer Iesus itineribus longis, & vadit, vt honoret patrem suum cælestem in festis suis. Est enim amor summus inter patrem & filium. Sed maior erat ei afflictio, & dolor cordis acerbior, de inhonoratione patris in peccatorum multiplicium commissione, quàm de honore parentis, & exterioris pompæ festi lætitiæ. Stabat ergo Dominus legis obseruans legem, & inter alios conuersans humiliter quasi quilibet alius pauperculus. Consummatis autem diebus festis recedentibus parentibus, ipse in Hierusalem remansit. Attende hic bene, & omnibus quæ dicuntur & fiunt, te præsentem exhibeas valde enim deuota materia & proficua est hæc. Dixi autem iam tibi supra in principio, quod Nazareth vbi Dominus habitabat, a Hierusalem distat quattuordecim, vel quindecim miliaribus, vel circa. Cum ergo mater & Ioseph per diuersas vias incedentes, venerunt in sero ad locum, vbi diæta explebatur, & vbi hospitari deberent. Videns Domina Ioseph sine puero, quem cum ipso redisse credebatur, quærit ab eo: Vbi est puer? Et iste: Egonescio, non redijt mecum, tecum enim eum redisse credebam. Tunc illa dolore vehementi conculsa, cum lacrymis dixit: Non redijt mecum. Video quod

Supra hoc opus. c. 6.

S. Bon. T. 6. Pars ij.

non bene filium meum custodisti, & velociter cœpit circuibat, quarens de ipso, & dicens: Vidistis vos filium meum? & vos vidistis ne filium meum? & vix præ dolore & ardore desiderij se sentiebat. Ioseph vero sequebatur eandem cum fletu. Quo non inuenio, qualem quietem habere poterant tu ipse cogita, & maxime mater, quæ ipsum arctius diligebat. Et licet a notis confortaretur, non tamen poterat consolari. Quid enim erat perdere Iesum? Conspecte bene ipsam & vehementer compatere, quia in angustia est anima sua: numquam ex quo nata fuit vsque tunc, fuit in tãta. Non ergo turbemur, quando tribulationes habemus, cum etiam matri non peperit Dominus. Ad suos enim eas permittit venire, & signa sunt suæ dilectionis, nobis autem expedit eas habere. Tandem Domina in camera se recludens, ad orationem & planctum se conuertit, dicens: O Deus & pater æterne clementissime ac benignissime, vobis placuit mihi dare filium vestrum: sed ecce perdidisti eum, & nescio vbi sit, reddite eum mihi. O Pater tollite mihi amaritudinem istam, & ostendite mihi filium meum. Respicite pater afflictionem cordis mei, & non ad negligentiam meam: incaute enim me habui, sed ignorans feci. Sed propter bonitatem vestram reddite ipsum mihi, quia sine ipso viuere non possum. O fili dilectissime vbi es? quid est de te: apud quem nunc hospitaris? Numquid ad patrem tuum redisti in cælum? Scio enim quod Deus es, & Dei filius: sed quomodo mihi non dixisses? sed & numquid insidiosus ab aliquo es quæsitus? Scio enim quod verus homo es ex me natus, & alias te ab Herode quæsitum, in Ægyptum portauit. Pater tuus te ab omni malo custodiat fili mi. Indica mihi fili mi vbi sis, & veniam ad te, vel tu redi ad me; parce mihi hac vice, quia numquam amplius contingeret mihi, vt te custodiam negligenter. Numquid aliquam offensam feci tibi fili mi? propter quam ergo causam recessisti a me? Scio quod dolorem cordis mei cognoscis, O fili mi ne tardes venire ad me. Numquam ex quo natus es vsque modo sine te fui, comedi, vel dormiui, nisi nunc solum. Modo autem sum sine te, & nescio qualiter hoc factum sit: tu scis quia tu es spes mea, vita mea, & omne bonum meum, & sine te esse non possum. Indica ergo mihi vbi tu es, & quomodo te valeam inuenire. Talibus & similibus dictis, se mater per noctem angustia bat super dilecto filio suo. Mane vero sequenti die tempestiue domum exeuntes, quærebant eum etiam per circumstantia loca, nam per plures vias patebat reditus. Sicut qui de Senis veller redire Pisas, posset ire per Podium Bonichi, & per Colle, & per alia loca. Die ergo sequenti ibant per alias vias, quærentes eum inter cognatos & notos: quo etiam tunc non inuenio, mater quasi sine spe anxiebat, & non poterat consolari. Tertia vero die redeuntes in Hierusalem, inueniunt eum in templo sedentem in medio doctorum. Tunc ipsa videns eum exhilarata, quasi reuoluit genibus, & cum lacrymis Deo gratias egit. Puer autem Iesus videns matrem, venit ad eam, quem ipsa inter brachia suscipiens, & stringens, & osculans dulciter, ponit vultu ad vultum, & tenens eum in gremio suo aliquantulum cum eo sic requieuit: neque enim tunc aliquid præ teneritudine dicere potuisset. Postea respiciens eum, dicit: Fili, quid fecisti nobis sic? ego & pater tuus dolentes quærebamus te. Et ille, quare me quærebatis? in his enim quæ patris mei sunt, oportet me esse, quod verbum illi non intellexerunt. Dicit ergo ei mater: Fili, volo quod redeamus ad modum nostrum, non vis redire nobiscum? Et ille, ego faciam quod placuerit vobis, & redijt cum illis Nazareth.

Vidisti ergo afflictionem matris in prædicto negotio. Sed quid fecit prædictus puer in isto triduo? Conspecte etiam cum attente, quomodo se reducit.

H h ad

ad aliquod hospitale pauperum, & cum verecundia pent se hospitari, & ibidem comedit, & hospitabatur cum pauperibus Iesus pauper. Confpice eum fedentem inter doctores vultu placido, sapienti, & reuerenti, & audiebat, & interrogabat eos quasi ignorans, quod ex humilitate faciebat, & etiam ne illi verecundarentur super mirabilibus responsis eius.

Tria nota tu digna.

Confiderate autem potes in predictis tria valde notabilia. Primum, quia qui Deo vult adherere, non debet inter confanguineos couersari, sed ab eis discere. Na & puer Iesus a se dimisit dilectissimam matrem, cum operibus patris sui intendere voluit: & etiam postea quaesitus, inter cognatos & notos inuentus non fuit. Secundum, quod qui spiritualiter viuunt non miretur, si aliquando mente arida remanens, videtur sibi se esse derelictum a Deo: cum etiam matri Dei hoc contigerit. Non ergo mente tabescat, sed diligenter eum quaerat in sacris meditationibus & bonis operibus persistendo, & reinueniet eum. Tertium, quod non debet quis esse proprii sensus, vel propriae voluntatis. Nam cum Dominus Iesus dixisset, quod oportebat eum operibus patris intendere, mutauit consilium, & matris voluntatem secutus est, & recessit cum ea & nutritio suo, & erat subditus illis. In quo etiam admirari potes humilitatem ipsius, de qua plenius infra proxime dicemus.

Quid Dominus fecit a duodecimo anno usque ad tricesimum. Cap. XV.

Luc. 2. f

Ruerus ergo Dominus Iesus a templo, & Hierusalem, cum parentibus suis in ciuitatem Nazareth, erat subditus illis, & habitauit ibidem cum eis, ab inde usque ad principium tricesimi anni. Nec in scripturis reperitur, quod in toto isto tempore aliquid fecerit: quod mirabile videtur valde. Quid ergo mirabimur, & imaginabimur ipsum fecisse? Stetit ne Dominus Iesus otiosus tanto tempore, ut nihil faceret dignum recitatione, & scriptura? Si enim fecisset, cur non fuisset scriptum sicut reliqua facta sua? Omnino stupor videtur. Sed attende hic bene, quia patenter videre poteris, quod nihil faciendo fecit magnifica. Nihil enim de factis eius a mysterio vacat. Sed sicut virtuose operabatur, sic virtuose tacebat, quiescebat, & se subtrahebat. Magister ergo summus aliquando docturus virtutes & viam vitae, cepit a sua iuuentute opera facere virtuosa, sed modo mirabili, & incognito, ac retroactis temporibus inaudito: se videlicet reddendo in conspectu hominum inutilem, & abiectum, & insipientem, ut deuote & sine omni temeraria assertionem cogitari potest. Nulla tamen in hac meditatione tibi affirmo, quae per auctoritatem sacrae scripturae, vel doctorum sacrorum non probantur, ut etiam in principio tibi dixi. Subtrahebat ergo se a consortio, & conuersatione hominum. Ibat ad Synagogam, id est Ecclesiam. Stabat multum ibi in oratione in loco viliori se ponens. Redibat domum: stabat cum matre, & aliquando suum nutritum adiuuabat. Pertransibat eundo, & redeundo inter homines, ac si non viderit homines. Mirabantur cuncti, cernentes iuuenem tam speciosum nihil facere, quod apparebat laude dignum. Expectabant enim quod magna faceret, & opera probi viri. Cum enim puer erat, proficiebat etate & sapientia coram Deo, & hominibus: sed crescens & perueniens a duodecimo anno usque ad tricesimum & ultra, nulla opera faciebat praetendentia speciem aliquam probitatis, & virilitatis. stupebant vehementer, & deridebant eum, dicentes: Iste est quidam inutilis, ipse est idiota, & homo de nihilo, & stultus & insipiens. Nec etiam literas discit, & inter gentes in proverbium venit, quod erat grandis & captiuus. Et hunc viuendi

ibidem.

morem sic tenaciter tenebat & continuabat, quod apud omnes communiter erat vilis, & abiectus reputabatur. Quod bene ante per Prophetam dictum fuit in persona eius: Ego sum vermis & non homo, *Psal. 21. b*

Vides ergo quid faciebat nihil faciendo: reddebat se vilem & abiectum, ut dixi, omnibus. Sed an hoc tibi parum videtur? Ipse quidem non indigebat, sed ego. Certe in operibus nostris nullum maius reputo, nec difficilius cognosco. Ad altissimum gradum mihi peruenisse videtur, qui ad hoc peruenit, ut ex corde, & animo vero non ficto, ita se vincit ac dominatur animo suo, ac superbo supercilio carnis suae, quod nolit aliquid reputari, sed sperni, ut abiectus & vilis. Maius est hoc, quam vincere vrbes, iuxta sententiam Salomonis, dicentis: Melior est patiens viro forti: qui dominatur animo suo, expugnator vrbiu. Usque ergo quod peruenias ad hunc gradum, nihil tibi videaris fecisse. Nam cum in veritate omnes simus inutiles, etiam cum omnia bene fecerimus, iuxta verbum Domini: quouisq; in hoc abiectiois gradu non sumus, adhuc in veritate non sumus, sed in vanitate consistimus, & ambulamus. Quod etiam Apostolus manifeste ostendit, dicens: Qui se existimat aliquid esse cum nihil sit, ipse se seducit. Si ergo quaeras quare Dominus Iesus hoc faciebat? Respondeo tibi, non quia indigeret, sed ut nos instrueret. Vnde si non discimus, inexcusabiles sumus. Abominabile profus est, si se erigit vermiculus, & vermium esca futurus, vbi se humilians abiectus Dominus maiestatatis.

In operibus humanis quid maius, & difficilius.

Prov. 16. d

Luc. 17. c

Gala. 6. b

Si autem absurdum alicui videatur, quod sic inutiliter staret, & quod Euangelista multa omiserunt, & similia dicat: responderi potest, quod non erat inutile tantae virtutis exemplum praebere & facere, immo erat vtilissimum, & omnium virtutum rectum ac stabile fundamentum. Sed & ex verbis ipsius in Euangelio Ioannis sic habemus: Cum venerit paraclitus, quem ego mittam vobis a patre, spiritum veritatis, qui a patre procedit, ille testimonium perhibebit de me, & vos testimonium perhibebitis, quia ab initio mecum estis, scilicet praedicatorum. Et Petrus in electione Sancti Matthiae Apostoli dicit: Oportet ex his viris, & cetera. quo intrauit inter nos Dominus Iesus, incipiens a baptisate Ioannis, & cetera. Tunc autem erat incipiens quasi annorum triginta, sed nec ipse Ioannes eius praecursor fuisse, si Dominus Iesus prius eo praedicare cepisset. Item si prius incepisset, quomodo non fuisset notus in tot annis a vicinis, qui dicebant: Nonne hic est fabri filius? cum postea in paruo tempore filius David vocaretur etiam a socijs? Si ergo citius incepisset, vel aliqua notabilia fecisset, scripta essent, vel saltem aliqua ex eis, nec sic ex toto omnes Euangelistae tacuissent. Hoc autem quod dico, videtur ipse Bernardus sentire, ut habebis in proximo tractatu, in vltima auctoritate. Quocumque se habeat veritas, ego sic meditari pium valde puto. Fabricabat ergo Dominus Iesus sic faciendo gladium humilitatis, ut per Prophetam fuerat dictum ei: Accingere gladio tuo super femur tuum potentissime. Nullo quippe decentius gladio, quam humilitatis, decebat superbium aduersarium iugulare. Nam gladio suae magnitudinis non legimus quod fuerit usus, sed potius contrarium pro illo tempore, quo maxime indiguisset, scilicet tempore passionis. Idem Propheta conquestus est ad Deum patrem pro filio, dicens: Auertisti adiutorium gladij eius, & non es auxiliatus ei in bello. Habes ergo quomodo Dominus Iesus cepit prius facere quam docere, dicturus enim erat: Discite a me, quia mitis sum, & humilis corde. Hoc ergo primo facere voluit,

Ioan. 15. d

Act. 4. d

Luc. 3. e

Mat. 13. g

Psal. 44. b

Psal. 88. f

Act. 1. a

Mat. 11. d

voluit, & non ficto, sed ex corde faciebat, sicut vere & ex corde humilis erat & mitis. Non poterat in eum cadere simulatio, sed potius intantum fundauit & profundauit se in humilitate, & vilitate, & abiectioe, & sic etiam se in conspectu omnium annihilauit: quod etiam postquam praedicare incepit, & loqui altissima & diuina, & etiam vere miracula & magna opera, non reputabant eum, sed vilipendebant, & deridebant, dicentes: Quis est hic? Nonne hic est fabri filius? & alia similia derisoria & despectiua. Verificatum ergo est secundum hunc intellectum, verbum Apostoli, dicentis: Exinaiuit seipsum formam serui accipiens, & non solum cuiusq; serui per incarnationem, sed inutilis serui per humilem & abiectam conuersationem.

Mat. 13. g

Philip. 2. a

Humilitas in Christi actibus maxime elucet.

Ioan. 20. d

Act. 9. a

Mat. 25. d

Humilitas cur ratorum a Christo amata.

Bern. epist. 27. ad Ogerium canonicum reg. varf. su.

Idem ser. 34. super Cant. stansim a prin.

Prov. 16. c

Iac. 4. b

1. Reg. 16. b

Vis ergo videre, quod potentissime hunc gladium sibi accinxerit, considera singulos actus, semper in eis relucet humilitas. Vidisti in superioribus, reclus bene in memoriam. Habemus in sequentibus etiam in multis, quod augmentatam vsque ad mortem fidem ei seruauit, & etiam post mortem, necnon etiam post ascensionem. Nonne in fine lauit pedes discipulorum? Nonne humiliatus est, vltra quam dici posset, crucis paribulum sustinendo? Nonne post resurrectionem glorificatus, vocauit discipulos suos fratres? Vade, dicit Magdalene, & dic fratribus meis: Ascende ad Patrem meum & cetera. Nonne etiam post ascensionem locutus est Paulo humiliter, quasi ad comparationem suam: Saule Saule quid me persequeris? Nec ibi nominauit se Deum, sed ipsum. Nonne & in sede maiestatis suae consistens, dicturus est in die iudicij: Quamdiu fecistis vni ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis?

Adum putauit. Vnde & secunda conscientia loquebatur: Si reddidi retribuētibus, & cetera. Et de hac virtute haec ad praesens sufficiant. *Psal. 7. b*

Et redeamus ad intuentos actus & vitam Domini Iesu speculi nostri, sicut est principale nostrum propositum. Igitur te omnibus praesentem exhibeas, ut saepius tibi dixi. Et considera illam super omnes alias benedictam familiam paruum, sed valde excelsum paupertatem, & humilem vitam ducentem. Felix Ioseph senex quaerebat, quod poterat de arre libnaminis. Domina vero acu, & colu pretio laborabat. Faciebat & alia domus obsequia, quae multa sunt, ut melius nosti, parabat victum sponso, & filio, & alia expedientia faciebat, non enim habebat seruientem. Compaterere ergo sibi, quam sic suis manibus laborare oportet: compaterere etiam Domino Iesu, quia ipse eam adiuuabat, fideliter laborabat in his quae poterat. Venit enim, ut ipse ait, ministrare, & non ministrari. Nonne ergo in ponenda mensula, cubilibus apandis, & alijs secretioribus domus eam adiuuabat? Intuere ergo eum bene humilia obsequia per domum facientem, & nihilominus etiam Dominam intuere. Conspecte etiam, qualiter ipsi tres simul comedunt ad vnam mensulam per singulos dies, non lautas & exquisitas, sed pauperes & sobrias cenas sumentes: & qualiter postea colloquantur, non inania & otiosa verba, sed plena sapientia & Spiritu sancto: nec minus mente rescitur, quam corpore. Sed qualiter post aliqualem recreationem, ad orationem se conuertunt in cubilibus suis: non enim erat eis domus ampla sed parua. Meditare etiam circa cubicula, scilicet vnum pro quolibet eorum, & intuere Dominum Iesum super humum in sero, post orationem se componere per singulas noctes tam longissimi temporis sic humiliter, sic vilitate: ut quicumque alius pauperulus de populo. Sic etiam perseueranter quolibet sero in hoc statu deberes eum aspicere. O Deus abscondite, quare sic affligebatis corpus istud innocentissimum? vnus quippe noctis peregrinatio sufficere debebat, ad totius mundi redemptionem. Amor ad hoc compellebat immensus, vehementer zelabatis pro oue perdit, vestris humeris ad caelestia pascua reportanda. Tu Rex Regum & Deus aeternus, qui omnium penurias subleuatis, omnia subministratis omnibus abundanter, prout exigit cuiusque conditio. Vobis tantam paupertatem, vilitatem, & asperitatem, vigilando, dormiendo, abstinento, comedendo, & alijs vestris omnibus actibus per tam longa temporis spatia reseruatis? Vbi ergo sunt querentes otia corporis, querentes curiosa ornamenta & varia? Non didicimus in schola huius magistri qui talia volumus. Sed & numquid sapientiores eo sumus? Ipse nos docuit verbo & exemplo humilitatem, paupertatem, afflictionem corporis, & laborem. Sequamur ergo summum magistrum, qui nec fallere vult, nec falli potest. Et habentes, iuxta doctrinam Apostoli, vilius & vestitum, his contenti sumus, ad congruentem necessitatem, non superabundantiam. Alijs etiam virtutum exercitijs, & spirituali studio, continue, indefinenter, & vigilantissime insistentes, & cetera.

Mat. 20. d

Luc. 15. a

Timot. 6. b

De baptismo Domini nostri Iesu Christi. Cap. XVI.

Completo ergo viginthouem annis aetatis suae quibus, ut dictum est, sic pœnose vixerat & abiecte, dicit Dominus Iesus matri: Tempus est vadam, & glorificem, & manifestem patrem meum, & ostendam me mundo, & operer animarum salutem, pro qua me pater huc misit. Conforteris ergo mater *Hh 2 bona*

bona, quia cito redibo ad te, & genuflectens humilitatis inagister petijt benedictionem. Ipsa vero similiter genuflectens, & cum lacrimis eum amplexans, tenerrime dixit: Fili mi benedicte, vade cum benedictione patris tui & mea, esto memor mei citoque redire memento. Sic ergo reuerenter se licentians ab ea & nutricio suo Ioseph, iter arripuit Nazareth versus Hierusalem ad Iordanem, ubi erat Ioannes baptizans: qui locus distat a Hierusalem decem & octo milliariibus. Vadit autem solus Dominus mundi, nondum enim habebat discipulos. Intuere ergo eum pro Deo diligenter, quo modo vadit solus, pedibus nudis per tam longa itinera, & vehementer eidem compaterere.

O Domine, quo transitis? Nonne vos estis super omnes reges terrae? O Domine, ubi ergo sunt barones, & comites, duces, & milites, equi, & camelii, elephantis, & curus, haruesij, & famuli, & frequentia comitiarum? Vbi sunt qui vos circumdant, & defendant ab irruentibus turbis, vt moris est aliorum regum, & virorum magnorum? Vbi sunt tubarum clangor, instrumentorum sonitus, & vexilla regalia? Vbi sunt qui praecedunt ad hospitia, & necessaria praeparanda? Vbi sunt honores, & pompae, quibus nos vermiculi vtimur? Nonne Domine pleni sunt caeli & terra gloria vestra, quo modo ergo sic itis inglorius? Nonne vos estis qui mille millia ministrabant in regno vestro, & decies centena millia assistebant? Cur ergo sic solus inceditis, calcando terram pedibus nudis? Sed non estis in regno vestro modo, quam puo causam. Nam regnum vestrum non est in hoc mundo. Exinanistis vosipsum, sumendo formam serui, non regis. Factus estis sicut vnus ex nobis, peregrinus & aduena sicut omnes patres nostri, factus estis seruus, vt nos Reges famus. Venistis enim, vt nos ad regnum vestrum adduceretis, viam ponendo ante oculos nostros, per quam illuc ascendere valeamus. Sed quare illam negligimus? Quare vos non sequimur? quare non humiliamus nosipsum? quare honores & pompas, cadauca & vana sic auide poscimus & tenemus? Certe quia regnum nostrum est de hoc mundo, nec consideramus nos esse peregrinos, & propterea omnia ista mala incurrimus. O vni filij hominum, cur vana pro veris, cadauca pro firmis & certis, temporalia pro aeternis acceptamus, & sic studiosè amplectimur? Certe bone Domine, si mente fixa suspiceremus, nos esse peregrinos & aduenas, faciliter vos sequeremur, & ex his visibilibus tantum necessaria sumentes, non retardaremus post vos currere in odorem vnguentorum vestrorum. Estemus enim sine sarcina, & ista transitoria quasi iam transacta reputaremus, & leuiter sperneremus. Vadit ergo Dominus Iesus sic humiliter, continuatis diatis quousque perueniat ad Iordanem. Cum ergo venit ad Iordanem, inuenit Ioannem baptizantem peccatores, & turbam magnam, quae illic concurrerat ad praedicationem ipsius. Habebant enim eum quasi Christum. Dicit ergo ei Dominus Iesus: Rogo te, vt me cum istis baptizes. Ioannes vero inuens, & eum spiritu cognoscens, timuit & reuerenter dixit: Domine ego a te debeo baptizari. Cui Dominus Iesus: Sine modo. Sic enim decet nos implere omnem iustitiam. Non dicas hoc modo, nec me divulges, quia nondum venit tempus meum: sed me baptiza. Nunc enim est tempus humilitatis, & ideo implere volo omnem humilitatem.

Attende ergo tu etiam hic de humilitate, nam locus est de ipsa tractandi, & debes scire, quod sicut in hoc loco dicit glossa: Humilitas habet tres gradus. Primus est subdere se maiori, & non praeferre se aequali. Secundus est subdere se aequali, & non praeferre se minori. Tertius & summus est, subdere se minori: & hunc gradum hic tenuit Christus, & ideo omnem humilitatem impluit. Vides quo modo augmentata est eius humilitas a praecedenti tractatu. Sub-

Dau. 7. c
Ioan. 18. f
Phil. 2. a
Esal. 38. c

Can. 1. a

Mat. 3. d

Tres humilitatis gradus.

A iecit enim hic se seruo suo, se vilificat & seruum suum iustificat, & magnificat. Sed in alio considera quo modo creuit humilitas. Nam vsque modo conuersatus est humiliter quasi inutilis & abiectus, hic etiam peccator voluit apparere. Peccatoribus enim praedicabat Ioannes poenitentiam, & baptizabat, & Dominus Iesus inter eos, & coram eis voluit baptizari. Hic autem quantum ad hoc, sic dicit Bernardus: Inter populares turbas ad baptismum Ioannis aduenit. Venit tamquam vnus de populo, qui solus erat sine peccato. Quis eum crederet filium Dei? quis putaret Dominum maiestatis? Valde quidem humilias te Domine, nimis absconderis: sed Ioannem latere non poteris. Hucusque Bernardus. Licet idem dici posset de circumscriptione, quia ibi voluit apparere peccator: tamen hic plus, quia hic coram turba publice, ibi occulte. Sed nonne hic timendum fuerat, cum ipse admodum veller intendere ad praedicandum, ne sperneretur tamquam peccator? Sed non propterea dimisit humilitatis magister, quin profundissime se humiliaret. Ipse ergo voluit apparere quod non erat, in abiectioem & despectum sui, semper nos instruendo: vt contra nos volumus apparere quod non sumus, in laudem & gloriam nostram. Si quid enim in nobis videtur esse probitatis, ostendimus: defectus vero celamus, cum sumus peccatores & mali. Qualis humilitas nostra? Audi super hoc non me sed Bernardum qui ait: Est humilitas quam charitas format, & inflamat: & est humilitas quam nobis veritas parit, & non habet calorem. Atque haec quidem in cognitione, illa in affectu consistit. Etenim si tu temetipsum intus ad lumen veritatis, & sine dissimulatione inspicias, & sine palpatione diiudices, non dubito quin humilieris, & tu in oculis tuis factus vilior tibi, ex hac vera cognitione tui: quāuis necdum fortasse illud esse patiaris in oculis aliorum.

Eris ergo humilis, sed de opere interim veritatis, & minime adhuc de amoris infusione. Nam si veritatis ipsius, quae te tibi veraciter atque salubriter demonstrat, sicut splendore illuminatus, ita affectus amore fuisses: voluisses proculdubio, quod in te est, eandem de te omnes tenere sententiam, quam ipse apud te veritatem habere cognoscis. Sane quod in te dixerim, quoniam plerumque non expedit innotescere omnibus, omnia quae nos scimus de nobis, atque ipsa veritatis charitate & charitatis veritate vetatur palam fieri, quod noceat agnoscenti. Alioquin si priuato amore tui tentus, detines pariter intra te iudicij veritatis inclusum, cui dubium est minus te veritatem diligere, cui proprium praefers vel commodum vel honorem? Et infra: Tunc si iam apud temetipsum humiliatus fueris necessaria illa humilitate, quam scrutans corda & renes veritas sensibus ingerit animae vigilantis, adhibe voluntatem, & fac de necessitate virtutem, quoniam nulla est virtus sine conuenientia voluntatis. Tunc autem fiet illud, si nolis aliter apparere foris, quam te inuenis intus. Alioquin time, ne de teipso legas: Quoniam dolose egit in conspectu eius, vt inueniatur iniquitas eius ad odium.

Pondus, inquit, & pondus abominatio est apud Deum. Quid enim? Tute depretiaris in secreto apud teipsum veritatis trutina ponderatus, & foris alterius pretij mentiens, maiori te pondere vendis nobis, quam ab ipsa accepisti? Time Deum, & noli hanc rem pessimam facere, vt quem humiliat veritas, extollat voluntas. Hoc enim est resistere veritati, hoc pugnare contra Deum. Magis autem acquiesce Deo, & sit voluntas subdita veritati, nec tantum subdita, sed & deuota. Nonne Deo, inquit, subiecta erit anima mea? At parum est esse subiectum Deo, nisi sis & omni humanae creature propter Deum, sive Abbatii tamquam praecellentis, sive prioribus ab eo constitutis. Ego plus dico, subdere paribus, subdere & minoribus.

Bern. Ser. 1. in Epiph. post med.

Bern. Ser. 42. super Can. parit ante med.

Psal. 35. a
Prou. 20. b

Psal. 61. a

Fibus. Sic enim decet nos, inquit, implere omnem iustitiam. Vade & tu ad minorem, si vis in iustitia esse perfectus, defer inferiori, minori te inclinato. Hucusque Bernardus. Idem si dicit: Quis iustus nisi humilis? Denique cum se manibus Baptistae serui, Dominus inclinaret, & ille expaueret maiestatem. Sine, inquit, sic enim decet nos implere omnem iustitiam, consummationem perfectae iustitiae in humilitatis perfectione constituens. Iustus ergo humilis. Hucusque Bernardus. Haec autem iustitia in hoc apparet in humili, quia redditur vnicuique ius suum: non sumit alienum, sed honorem ad Deo, & sibi retinet vilitatem. Hoc vero melius cognosces, si consideraueris iniustitiam elati, qui bona Domini sibi attribuit. De quo idem Bernardus sic dicit: Sicut de magnis bonis mala oriri solent, cum facti eximij de bonis Domini vtuntur deo tamquam non datis, nec damus gloriam Deo: ita profecto qui maximi videbantur pro accepta gratia, pro non reddita, minimi reputantur apud Deum. Ego autem parco vobis. Vtus sum modestioribus vocibus, maximo minimoque, sed quae sentio non expressi. Discrimen inuolui, ipse nudabo: optimum pessimumque dixisse debeuam. Nam vere & absque dubio eo quisque pessimus, quo optimus est, si hoc ipsum quo optimus est, ascribat sibi. Neque pessimum hoc. Quod si dicit quis: Abste, agnosco, gratia Dei sum id quod sum, studeat autem optare gloriam, pro gratia quam accepit: nonne fur est & latro? Audiat qui huiusmodi est: Ex ore tuo te iudico serue nequam. Quid nequius seruo usurpante sibi gloriam Domini sui? Hucusque Bernardus. Vides quomodo perfectio iustitiae in humilitate consistit, & non surripit honorem Deo, nec sibi attribuit quae non debet. Certe nec laedit proximum. Non enim diiudicatum, nec alicui se praefert humilis, se minorem omnibus reputat, & locum nouissimum eligit sibi. De quo idem Bernardus sic dicit: Quid scis o homo si vnus ille quem forte omnium vilissimum, atque miserimum reputas, cuius vitam sceleratissimam, ac singulariter foedissimam habitas, & propterea illum putas spernendum, non modo praeter te, qui forte iam sobrie, & iuste, & pie viuere te confidis, sed etiam praeter ceteris omnibus sceleratis tamquam omnium sceleratissimum: quid scis, inquam, si melior, & te & illis mutatione dexterarum excelsi in te quidem futurus sit, in Deo vero iam sit? & propterea non mediocrem, non vel penultimum, non ipsum saltem inter nouissimos eligere locum nos voluit. Sed recumbe, inquit, in nouissimo loco, vt solus videlicet omnium nouissimus sedeas, teq. nemini, non dico praeferas, sed nec comparare praesumas. Hucusque Bernardus. Haec humilitatis virtus multiplicibus auctoritatibus commendatur ab eodem Bernardo: Dicit enim:

Idem Ser. 47. super Can. post med. Matt. 3. d

Idem Ser. 84. sup. Cant. non lege a pri.

1. Cor. 15. b

Luc. 19. d

Idem Ser. 37. super Cant. cir. fin.

Luc. 14. b

Idem Ser. 55. super Cant. cir. fin.

Idem Ser. de 12. grad. humil. non lege a prin.

Idem Ser. 2. in Nat. Dom. circa fin.

Idem epi. 42. ad Hier. Senonen. post med.

Idem Ser. 4. super Missus est post med.

Idem Ser. 55. super Cant. cir. med.

Idem Ser. 84. sup. Cant. non lege a pri.

Idem Ser. 37. super Cant. cir. fin.

Idem Ser. 55. super Cant. cir. fin.

Idem Ser. 2. in Nat. Dom. circa fin.

Idem epi. 42. ad Hier. Senonen. post med.

Idem Ser. 4. super Missus est post med.

Idem Ser. 1. sup. Missus est cir. med.

Mat. 19. d
Mat. 18. a

1sa. 66. a

Luc. 1. f

Luc. 1. f

Idem epi. 42. ad Hier. Senon. Archiep. lon. 30 an. med.

Idem Ser. 55. super Cant. cir. fin.

Idem Ser. 55. super Cant. cir. fin.

1. Cor. 12. b

1sa. 4. b
Hb 3 libus

Isa. 66. a

libus Deus dat gratiam. Seruat humilitas etiam virtutes acceptas: quia nec requiescit spiritus nisi super quietum & humilem. Seruatas consummat: nam virtus in infirmitate perficitur, hoc est in humilitate. Inimicam omnis gratiæ omniumque initium peccati debellat superbiam, & tam a se quam ab alijs virtutibus superbiam illius propulsat tyrannidem. Siquidem cum ex alijs quibusque bonis virium magis suarum capere soleat incrementum superbia. Sola hæc omnium propugnaculum quoddam, turrisque virtutum, eius fortiter resistit malitiæ, obuiat præsumptioni. Hinc Bernardus. Igitur habuisti multa & pulchra de humilitate in tractatu præfenti a verissimo Bernardo atque humillimo. Vide ut ea etiam quæ de alijs virtutibus tangit, mente intelligas, & opere compleas. Sed iam ad baptismum Domini redeamus. Postquam ergo Ioannes vidit Domini voluntatem, obediuit, & eum baptizauit.

Nunc ergo eum bene conspice. Spoliat enim se Dominus maiestatis, sicut quilibet alius hominulus, & mergitur in aquis frigidis, tempore frigoris magni: pro nostro amore operatur nostram salutem, constituens sacramentum baptismi, & lauans crimina nostra. Desponsat ergo vniuersalem Ecclesiam, & singulariter omnes animas fideles. Nam in fidei baptismatis desponsamur Domino Iesu Christo, dicente

Osæ 2. d

Propheta in persona ipsius: Sponsabo te mihi in fide. Vnde hæc solemnitas & hæc operatio magna, & vitilis valde est. Et ideo canat Ecclesia, quod hodie cælesti sponso iuncta est Ecclesia: quoniam in Iordane lauit Christus eius crimina. Et in hoc opere excellentissimo, tota se Trinitas modo singulari manifestauit, & descendit, & requieuit Spiritus sanctus super eum, in specie columbæ, & vox patris insonuit. Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui. In hoc autem loco dicit Bernardus: Ipsum, inquit, audit: Ecce Domine Iesu vel nunc iam loquere, licentiam loquendi habes a patre. Quamdiu Dei virtus, & Dei sapientia, quasi infirmus aliquis & insipiens, lates in populo? Quamdiu nobilis Rex, & Rex cæli, fabri filium te patris appellari, pariter & putari? Et enim Lucas Euangelista testatur, quoniam adhuc filius Ioseph putabatur. O humilitas virtus Christi, quantum confundis superbiam meæ vanitatis. parum aliquid scio vel magis scire mihi videor, & iam silere nescio. Nam impudenter & imprudenter me ingerens, & ostentans promptulus ad loquendum, velox ad docendum tardus ad audiendum. Et Christus cum tanto tempore silebat, cum seipsum abscondebatur, num, quid inanem gloriam metuebat? Quid timeret ab inani gloria, qui est vera gloria patris? Vtique timebat, sed non sibi: nobis timebat ab illis quibus nouerat esse timendum. Nobis cauebat, nos instruebat: tacebat ore, sed instruebat opere, & quod docuit postea verbo, iam clamabat exemplo. Discite a me, quia mitis sum & humilis corde. Nam de infantia Domini parum aliquid audio ex tunc, iam vsque ad hunc trigessimum annum nihil inuenio. Nunc vero iam latere non potest quia tam manifeste demonstratur a patre. Hinc Bernardus. Et hæc est auctoritas quam in superiori tractatu allegaui, per quam habes quomodo siluit Dominus Iesus humiliter ad nostram instructionem. Vides ergo vbi que redolere humilitatē. De hac libenter tibi loquor, quia magnifica virtus est valde, & ea plurimum indigemus, eoq. studiosius querenda affectuosiusq. amanda, quo Dominus in singulis suis actibus tam signanter studuit eam obseruari.

Mat. 3. d

Mar. 1. b

Bern. ser. 2. in Epiph. ver. fm.

Luc. 3. e

Mat. 21. d

tem ibi ad quattuor miliaria vel circa, qui vocatur Quarantana, & ieiunauit quadraginta diebus & quadraginta noctibus, & iuxta Marcum, erat ibi cum bestijs. Considera ergo hic & attende conspice ipsum: plurimum enim virtutum exempla tibi demonstrat. Vadit enim in solitudine: ieiunat, orat & vigilat: iacet & dormit in plana terra, & humiliter cum bestijs conuersatur. Compaterere ergo ei, quia semper & vbi que sed hic maxime vita sua pœnosa est, & corporis afflictio. Ac eius exemplo discere ab eo in his exercitari. Nam quattuor hic tanguntur, quæ spiritualis exercitij sunt & mirabiliter se inuicem adiuvant, scilicet solitudo, ieiunium, oratio, & afflictio corporis. Et per ista maxime peruenire possumus ad cordis puritatem, quæ puritas vti que est nimium peroptanda, eo quod in se omnes virtutes quodammodo comprehendit. Continet enim charitatem, humilitatem, patientiam, & ceteras virtutes, & remotionem omnium vitiorum: quia cum vitijs, vel cum defectu virtutis non stat puritas cordis. Et propterea in collationibus sanctorum patrum traditur, quod totum exercitium monachi debet esse ad cordis puritatem habendam. hæc enim est per quod homo meretur videre Deum, dicente Domino in Euangelio: Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Et secundum Bernardum, qui clarior est, ille Deo propinquior. Esse autem clarissimum, peruenisse est. Ad hanc autem habendam, multum valet oratio feruens, & assidua, de qua plenius infra doceberis. Sed oratio cum crapula vel ingurgitatione corporis, vel eius molliore, vel otiositate parum valet. Et ideo requiritur ieiunium, & afflictio corporis, discretæ tamen: nam indiscreta impedit omne bonum. Præterea ad omnium prædictorum consummationem videtur facere solitudo: nam cum tumultu, & strepitu non potest descenderet oratio fieri: & videre, & audire multa, vix fieri potest sine impuritate, & offensa. Mors enim intrat per fenestras nostras ad animas, & ideo Domini exemplo, vade in solitudinem, id est, quantum potes te separa ab aliarum consortio, & sis solitaria, si vis ei coniungi, & per puritatem cordis eum videre. Fuge etiam colloquutiones, & maxime secularium personarum. Non quaras nouas deuotiones & amicitias. Non impleas oculos, & aures phantasmatis vanis. Et omnia quæ quietem animi & tranquillitatem mentis perturbant, tamquam venenosa & animæ inimica deuota. Non enim sine causa sancti patres petebant nemora, & loca remotissima ab omni hominum conuersatione.

Et non sine causa mandabant his qui in cœnobijs remanebant, quod essent cæci, surdi, & muti. Vt autem hoc melius intelligas, Audi quid super hoc dicit Bernardus: Tu, inquam, si ad spiritus sancti incontinentiam moueris, & inardescis dare operam, quo modo animam tuam facias sponsam Dei, sed eas secundum prophetam solitarijs, quoniam leuasti te super te, volens Angelorum Domino desponsari. An non supra te, adherere Deo, atque vnium spiritum esse cum eo? Sede itaque solitarijs sicut turtur, nihil tibi & turbis, nihil cum multitudine ceterorum, etiamq. obliuiscere populum, & domum patris tui, & concupiscet Rex decorem tuum. O sancta anima, sola esto, vt soli omnium serues te ipsam, quem ex omnibus tibi elegisti. Fuge publicum, fuge & ipsos domesticos, secede ab amicis, & ab intimis, etiam & ab illo qui tibi ministrat. An nescis te verecundum habere sponsum, & qui nequaquam suam velit tibi indulgere presentiam, presentibus ceteris? Secede ergo, sed mente non corpore: sed intentione, sed deuotione, sed spiritu. Spiritus enim ante faciem tuam Christus Dominus, spiritusque requirit non corporis solitudinem. Quamquam interdum & corpore non otiose te separas, cum oportune potes, præferant tempore orationis. Et infra: Solus es, si non communia cogites, si non affectes presentiam, si despicias

De ieiunio & tentationibus Christi. Item de reditu eius ad matrem. De quattuor quibus peruenitur ad cordis puritatem. De oratione plura bona. De resistendo gula. Quod re & pro quo, Deus fecit mirabilia. Cap. XVII.

Postquam Dominus Iesus fuit baptizatus, in continenti perrexit in desertum super quendam mon-

Mat. 4. a
Mar. 1. b
Luc. 2. c f
Quattuor ad spiritua-
li exercitijs
perueniunt.

Mat. 5. a
Ioan. Cass.
Coll. 1. c. 7.

Mat. 5. a
Bern. Ser.
40. super
Cant. cir.
med.
Thren. 3. d

Bern. Ser.
1. in die s.
Pasch. post
med.

Idem ser.
14. in psal.
Qui habi-
tat ante
med.
Job 7. a
Job. 4. d

Psal. 44. b

Mat. 4. a

Mar. 1. b

Luc. 2. c f

Quattuor ad spiritua-
li exercitijs
perueniunt.

Ioan. Cass.
Coll. 1. c. 7.

Mat. 5. a

Bern. Ser.
40. super
Cant. cir.
med.
Thren. 3. d

Psal. 44. b

tas quod multi suscipiunt, si fastidias quod multi desiderant, si iurgia deuites, si damna non sentias, si non recorderis iniuriarum: alioquin nec si solus corpore es, solus es. Vides ne posse te esse solum etiam inter multos, & inter multos cum solus es? Solus es in quantumque hominum conuerseris frequentia, tantum caue alienæ conuersationis esse aut curiosus explorator, aut temerarius iudex. Hinc Bernardus. Vides quomodo necessaria sit solitudo, & quomodo non sufficit corporalis sine mentali: sed vt mentalis habeatur, oportet corporealem esse altissimam, vt mens per exteriora non effluat, vt se cum sponso suo recolligere possit. Igitur toto affectu, toto posse tuo coneris imitari Dominum Iesum sponsum, & solitudinem, & orationem, & ieiunium, & corporis afflictionibus discretis.

In eo vero quod conuersatur cum bestijs, discere inter alios humiliter conuersari, & æquanimiter tolerare, etiam eos, qui tibi videntur aliquando irrationabiliter se habere. Ipsum autem Dominum sæpe in hac solitudine visita. Conspecies eum qualiter conuersatur ibidem, & maxime qualiter iacet de nocte in terra. Quelibet enim anima fidelis, deberet eum in die semel ad minus visitare, maxime ab Epiphania vsque ad quadraginta dies quibus ibi manebat. Completis autem quadraginta diebus, Dominus sursum. Tunc tentator accessit ad eum, volens explorare vitium fuisset filius Dei, tentauit eum de gula, dicens: Si filius Dei es, dic vt lapides isti panes fiant. Sed non potuit magistrum decipere: taliter enim respondit, & sic se habuit, quod nec in tentatione gula succubuit, nec seire aduersarius potuit, quod voluit. Non enim negauit nec asseruit esse filium Dei, sed eum auctoritate scripturæ conuincit. Et nota hic exemplo Domini esse resistendum gula: nam ab eo inchoandum est, si vitia vultus superare. Videtur enim quod quæ gula succubuit, imbecillis reddatur ad alia vitia deuincenda. Sic enim dicit glossa in loco isto super Matthæum: Nisi prius gula refrenetur, frustra contra alia vitia laboratur. Postea diabolus assumpsit eum, & portabat eum in Hierusalem, quæ distat inde per decem & octo miliaria uel circa. Has autem locorum distantias, quas plures in opusculo tibi narro, ab his audiui, qui in illis partibus fuerunt. Considera hic benignitatem, & patientiam Domini. Permissi enim se portari & contritari ab illa cruenta bestia, quæ suum & omnium amatorum suorum sanguinem sibiibat. Statuens autem eum super pinnaculum templi, tentauit eum de uana gloria, similiter volens explorare quod supra: sed & hic auctoritate scripturæ deuincitur, & sua intentione frustratur. Ex tunc ergo secundum Bernardum quia Dominus nihil ostendit diuinitatis, arbitratus est hominem esse hominem, tentauit eum tertio vt hominem. Exinde ergo assumens eum reportauit in montem excelsum prope dictum montem de Quarantana per 40 miliaria. Et tunc tentauit eum de auaritia: sed & hic hominice ille succubuit. Vidisti quomodo Dominus Iesus fuit contrictus & tentatus. Miraris ergo si nos tentemur? fuit etiam ipse alias tentatus.

Mat. 4. a

Bern. Ser.
1. in die s.
Pasch. post
med.

Idem ser.
14. in psal.
Qui habi-
tat ante
med.
Job 7. a
Job. 4. d

Bern. Ser.
1. in die s.
Pasch. post
med.

Idem ser.
14. in psal.
Qui habi-
tat ante
med.

Job 7. a

Job. 4. d

Idem ser.
14. in psal.
Qui habi-
tat ante
med.

Job 7. a

Job. 4. d

Idem ser.
14. in psal.
Qui habi-
tat ante
med.

Job 7. a

Job. 4. d

Idem ser.
14. in psal.
Qui habi-
tat ante
med.

Job 7. a

Job. 4. d

Idem ser.
14. in psal.
Qui habi-
tat ante
med.

Job 7. a

Job. 4. d

Idem ser.
14. in psal.
Qui habi-
tat ante
med.

Job 7. a

Job. 4. d

Idem ser.
14. in psal.
Qui habi-
tat ante
med.

Job 7. a

Job. 4. d

Idem ser.
14. in psal.
Qui habi-
tat ante
med.

Job 7. a

Job. 4. d

Idem ser.
14. in psal.
Qui habi-
tat ante
med.

Job 7. a

Job. 4. d

Idem ser.
14. in psal.
Qui habi-
tat ante
med.

Job 7. a

Job. 4. d

A se, vel pro discipulis suis vsus fuerit: pro turbis autem fecit, quas paut duabus vicibus in multitudine magna de panibus paucis. De discipulis autem legitimus, & 15. d quod eo præfente spicas, uellebant propter famem, & 10. d. a comedebant. Similiter cum fatigatus ex itinere sedebat super puteum loquens cum Samaritana, non deditur, quod creauit cibos, sed quod misit discipulos in ciuitatem, ad querendum cibos. Nec est uerisimile, quod per miraculum: quia miracula faciunt ad aliorum ædificationem, & in præfentia plurium. Sed hic non erant nisi Angeli, quid ergo circa hoc meditabimur in mente? Namque illi: non erat habitatio hominum, nec cibi parati, sed aliunde parata cibaria portauerunt Angeli ei, sicut contigit Danieli. Cum enim

Abacuc propheta parasset pulmentum pro messoribus suis, portauit eum Angelus Domini per capillos de Iudæa in babilonem ad Danielem, vt comederet, & postea in momento eum reportauit. Immoremur ergo hic, & hunc modum assumamus, & iucundemur cum Domino in hoc prandio suo, sentiatq. mater sua excellentissima de hac eadem iucunditate & uictoria. Pie autem ac deuote sic meditemur. Veniunt Angeli, Satana repulso, in multitudine magna ad Dominum Iesum Christum, & adorantes eum prociderunt in terram, dicentes: Saluete Domine Iesu Deus & Dominus noster. & Dominus humiliter ac benigne recepit eos, & cum capitis inclinatione, cogitans se fore hominem minoratum paulominus ab Angelis. Dicunt ei Angeli: Domine multum ieiunastis, quid uultis vt uobis pareamus? Et ille: Ire ad matrem meam charissimam, & si quid haber ad manus, deferre: quia de nullis cibis sic libenter vescor, sicut de suis. Tunc duo ex ipsis pergentes in momento fuerunt cum ea, & eam reuerenter salutantes, ambasatam faciunt, & modicum pulmentum, quod sibi & Ioseph parauerat, & panem cum tobalia, & alijs oportunis portant, & forte Domina etiam aliquos pisciculos, si potuit, procurauit. Reuersi ergo portant in plana terra, & mensæ benedictionem solemniter peragunt. Conspecte autem eum hic bene in singulis quæ agit. Sedet enim in terra compositæ ac cuiuslibet, & sobrie comedit. Circumstant Angeli ministrantes Domino suo. Alius seruit ei de pane, alius de uino, alius parat pisciculos, & alij cantant de canticis Sion, & iucundantur, & diem festum agunt coram eo. Si liceat dici, permixtum est hoc festum compassione per maxima, propter quam & nos deberemus plorare. Conspecte enim eum reuerenter, & considerantes Deum & Dominum suum, & totius mundi creatorem, qui dat escam omni carni, sic

humiliatum, & sustentatione, cibi corporalis indigentem, & comedentem sicut ceteros de populo, mouentur compassione. clamantes & dices: O domine quantum fecistis, omnia opera uestra sunt plena stupore, adiuuate me, vt ego aliqua partiar pro uobis, qui pro me tot & tanta sustinistis. Certe hoc solum te in eius amore deberet, uehementer accendere. Tandem sumpta refectio, dicit Angelis vt reportent res & dicant matri, quod cito redibit ad eam. Ipsi autem reuersis, dicit omnibus: Redite uos ad patrem & ad gaudia uera, me enim adhuc peregrinari oportet, rogo autem uos, vt me recommendetis patri, & toti curiæ cælesti. Qui procidentes in terram, & benedictionem petentes, ea recepta, redierunt ad patriam eius iusta complentes, & de eius uictoria, & de his nouis totam caelestem curiam impleuerunt. Dominus autem Iesus uolens redire ad matrem, cepit de monte descendere. Conspecte nunc etiam bene eum, quomodo solus vadit pedibus nudis Dominus omnium, & ei uehementer compaterere. Venit autem ad Iordanem, quem Ioannes uidentis ad se uenientem, ostendit eum digno, dicens: Ecce agnus Dei, Ecce qui tollit peccata mundi, ipse est, super quem uidi Spiritum sanctum quiescentem, quando baptizauit eum. Et etiam altera die dum uideret ambulantem iuxta Iordanem, dixit simi-

litet

Psal. 135. a

Joan. 1. d

Joan. 1. d

litet

lter: Ecce agnus Dei. Tunc Andreas, & etiam vnus alius ex discipulis Ioannis, iuerunt post Iesum. Benignus autem Dominus striens eorum salutem, vt daret eis de se fiduciam, vertit se ad eos, & dixit: Quid queritis? At illi dixerunt: Rabbi vbi habitas? & ipse duxit eos ad domum, in qua tunc se reducebat in partibus illis, & steterunt cum eo vna die. Postea duxit Andreas Petrum fratrem suum ad Iesum, quem alacriter suscepit. Sciebat enim quid de eo erat facturus. Et dixit ei: Tu vocaberis Cephas, & sic in aliqualem notitiam, & familiaritatem venit cum eis. Postea volens Dominus Iesus redire in Galileam ad matrem, discessit de partibus illis, & cepit reuerti. Quem etiam nunc compatiendo respice, & vade semper cum eo, nam solus vadit more solito, nudis pedibus per tam longam quattuordecim miliarium viam. Cum autem domum deuenit, mater eum videns, vltra quam dici posset ex hilarata surgit, occurrit, & in amplexu strictissimos recipit: cui ipse reuerenter inclinavit, & etiam nutritio suo Ioseph, & cum eis more solito mansit.

FERIA QVINTA.

De apertione libri in Synagoga. Cap. XVIII.

Hucusque per Dei gratiam, vitam Domini Iesu ordinate tetigimus, parum vel quasi nihil de his quae sibi contigerunt, vel per ipsum facta sunt omittentes: sed non sic deinceps facere intendo. Nimis enim esset longum, omnia quae dixit & fecit, in meditationes redigere, maxime quia nostrae sollicitudinis debet esse, facta Christi continue more Beatae Caeciliae, portare in secreto pectoris nostri. Igitur aliqua ex gestis eius colligamus, in quibus meditando versemur assidue, & hoc vsque ad passionem suam: ex tunc enim nihil est omittendum. Alia etiam non debemus ex toto dimittere, quin pro loco & tempore meditemur in eis. Meditationes autem non intendo deinceps prolixius tractare, nisi per raro. Sufficit enim quod rem per eum gestam vel dictam ante oculos mentis ponas, & quod cum eo conuerseris, & familiaris ei fias. Nam in hoc videtur haberi maior dulcedo, & deuotio efficacior, & quasi totus fructus harum meditationum consistere: vt vbique & semper intuearis eum deuote in aliquo actu suo, vt quando stat cum discipulis suis, quando cum peccatoribus, quando etiam loquitur eis, quando praedicat turbas, quando vadit, & quando sedet, quando dormit, & quando vigilat, quando comedit, & quando alijs ministrat, quando sanat aegrotos, & quando alia facit miracula. In his autem & similibus considera omnes gestus suos, maxime contemplans faciem eius, si potes imaginari, quod super omnia praedicta mihi videtur difficilissimum. Illud etiam attente observa, si forte ipse te cum benignitate respiciat. Et tibi haec sint pro recursum, & doctrina omnium quae sequuntur, & vbi eumque narrauero, si aliter non expressero singulares meditationes, vel istas omisero, recurras ad hunc locum, & sufficit tibi. Ad narrationem autem sequentium accedamus.

Postquam ergo Dominus Iesus redijt a baptismo, conuersabatur humilitatis magister humiliter, vt ante solitus erat: cepit tamen paulatim se manifestare aliquibus, docendo, & praedicando occulte. Non enim per totum annum sequentem praedicationis officium publice dicitur assumptisse, videlicet vsque ad miraculum de nuptijs, quod fuit eodem die, quando fuit baptizatus anno reuoluto. Et si aliquando praedicabat, & discipuli baptizabant, non tamen adeo praedicationem ipsam per se, & suos frequentabat, ante Ioannis incarcerationem, sicut post. Ex hoc nobis tribuens stitendae humilitatis exemplum, dum Ioanni se longe & longe inferiori in praedicationis officio, prout ex super-

rioribus pie percipi, aut cogitari potest, humiliter referebat. Non ergo cepit cum boato, & pompa, sed humiliter & paulatim. Quadam ergo die sabbati dum esset in synagoga cum alijs in Ecclesia Iudaeorum, surrexit legere in libro Isaiae, & legit locum vbi scriptum est: Spiritus Domini super me propter quod vnxit me, euangelizare pauperibus misit me. Et tunc cum plucisset librum dixit: Haec scriptura impleta est hodie in auribus vestris. Conspice ergo eum quomodo humiliter suscipiens lectoris officium, benigno, & placido vultu legit inter eos, & exponit scripturam, & quomodo humiliter se incipit manifestare du dicit: Hodie impleta est haec scriptura, id est ego sum ille de quo loquitur. Et ora omnium erant in eum intentata propter efficaciam verborum, & aspectum humilem, & decorum: fuit enim pulcherrimus, fuit etiam eloquentissimus. Et de vtroque sic per Prophetam dictum fuerat: Speciosus forma patris filijs hominum, diffusa est gratia in labijs tuis.

De vocatione discipulorum. Cap. XIX.

Cepit etiam Dominus Iesus vocare discipulos, & se sollicitum reddere circa nostram salutem, semper humilitate seruata. Et vocauit Petrum & Andream tribus vicibus. Prima de qua dictum est supra, quando erat circa Iordanem, & tunc in aliqualem venerunt eius notitiam. Secunda de nauis, quando ceperunt pisces, vt narrat Lucas. Tunc enim secuti sunt eum animo redeundi ad propria. Ceperit tamen audire doctrinam ipsius. Tertia de nauis, vt narrat Mattheus, cum dixit: Venite post me, faciam vos piscatores hominum. Tunc relictis retibus, secuti sunt eum. Similiter vocauit Iacobum & Ioannem, in praedictis duabus vicibus vltimis, & in eisdem locis continetur de ipsis, in quibus continetur de Petro & Andrea. Vocauit etiam Ioannem de nuptijs, vt dicit Hieronymus: In textu tamen Euangelij non habetur. Item vocauit Philippum, dicens: Sequere me. Similiter Mattheum publicanum. De modo vero vocationis aliorum, non est scriptum. Considera ergo & conspice eum in praedictis vocationibus, & conuersatione cum ipsis, quam affectuose vocat eos, reddens se eis affabilem, & domesticum, & obsequiosum, attrahens eos intus, & extra, ducendo etiam eos ad domum matris, & familiariter vadens ad domos eorum. Docebat & instruebat eos, & curam de ipsis habebat praecipuam, sicut mater de vnico filio. Dicitur, quod beatus Petrus referebat, quod quando in aliquo loco dormiebat cum eis surgens de nocte, si aliquem eorum inueniebat, discooperitum, re Cooperiebat eos, quia tenerime diligebat eos. Sciebat enim quid de ipsis erat facturus, quamuis essent homines rudis conditionis, & humilissimae nationis, tamen principes mundi, & duces in bello spirituali omnium fidelium constituturus eos erat. Et considera pro Deo a qualibus cepit Ecclesia. Noluit enim Dominus eligere sapientes, & potenteshuius saeculi, ne ipsorum probitati ascriberentur opera quae fienda erant: sed sibi haec reseruauit, & in sua bonitate, potentia, & sapientia nos redemit.

De conuersione aquae in vinum ad nuptias. Cap. XX.

Quamuis dubium sit cuius fuerant nuptiae in Cana Galileae, sicut magister in historia scholastica tangit: nos tamen meditemur fuisse Ioannis Euangelista, quod habetur in prologo super Ioanne vbi Hieronymus affirmare hoc videtur. In eis Domina nostra fuit, non tamen inuitata tamquam extranea, sed quasi maior, & dignior, & primogenita inter sorores, fuit in domo sororis quasi in domo sua, & tamquam administratrix, & domina nuptiarum, quod ex tribus colligere possumus. Primo ex eo quod in eis continetur,

tur, quod mater Iesu erat ibi, & de Iesu & discipulis, quod erant vocati, & sic de alijs qui ibi fuerunt intelligi debet. Cum ergo soror eius Maria Salome vxor Zebedaei iuisset ad eam, Nazareth: quae distat a loco de Chana per quattuor miliaria vel circa, dicens, quod volebat facere nuptias filio suo Ioanni, ipsa fuit cum ea, & praerent aliquot dies ad praeparationem, ita quod quando alij erant inuitati, ipsa iam erat ibi. Secundo ex eo colligere possumus, quod ipsa perpendicular defectum vini, vnde ipsa erat sicut vna ex discumbentibus, sed sicut per cuius manus resibant: & ideo vidit sibi deficere vinum. Si enim tunc discubisset, numquid iuxta filium inter homines mater verecunda surrexit? Et si alibi inter mulieres, numquid perpendicular defectum vini magis quam alia? & si perpendicular, numquid surrexisset de prandio & iret ad filium? Inconuenientia haec viderentur. Et ideo verisimile est, quod tunc non discubebat. De ipsa namque dicitur, quod erat valde obsequiosa. Tertio colligitur ex eo, quod ipsa praecipit ministris, vt irent ad filium, & facerent quod mandaret: & sic videtur, quod praecipisset, & quod nuptiae gubernabantur per eam, & ideo sollicita fuit, ne ibi defectus contingeret. Igitur secundum modum hunc conspice Dominum Iesum, inter alios comedentem, sicut vnum quemuis de populo, & sedentem in loco humili, non inter maiores, prout ex loco ipso colligimus. Non enim superborum more volebat primos recubitus in cenis, nam docturus erat: Cum inuitatus fueris ad nuptias, recumbe in nouissimo loco. Ipse vero cepit prius facere quam docere. Conspice etiam Dominam obsequiosam alacrem, & sollicitam in cunctis faciendis, & praebentem, & ostendentem ministris quid, & qualiter discumbentibus deferant. Cumque prope finem conuiuij redirent ad eam ministri, dicentes: Non habemus plus de vino quod apponamus eis. Ipsa respondit: Ego procurabo quod habebitis: exspectate parumper. Et exiens ad filium qui humiliter, vt dixi, sedebat in fine mensae prope ostium camerae, dixit ei: Fili mi hic vinum deficit, & haec nostra soror est pauper, & nescio qualiter habere possumus. Qui respondit: Quid mihi & tibi est mulier? Dura videtur responsio, sed ad nostram instructionem fuit, secundum Bernardum qui in hoc loco sic dicit: Quid tibi & illi Domine? Nonne quod filio & matri? Quid ad illam pertinet, quae cum sis benedictus fructus ventris eius immaculati? Nonne ipsa est quae saluo pudore coepit, & sine corruptione peperit? Nonne ipsa est in cuius vtero nouem mensibus moratus es, cuius virgineis vberibus lactatus es, cum qua duodecim annorum factus, de Hierusalem descendisti, & eras subditus illi? Nunc ergo Domine quid molestus es illi, dicens: Quid tibi & mihi? Multum per omnem modum. Sed iam manifeste video, quod non velut indignans, aut confundere volens, virginis & matris teneram verecundiam, dixeris: Quid mihi & tibi? Venientibus enim ad te iuxta praecipit ministris, nihil cunctatus facis, quod suggestit. Vt quid ergo fratres, vt quid sic responderet prius? vti que propter nos, & conuersos ad Domini, vt iam non sollicitet carnalium cura parentum, & necessitudines illae non impediant exercitium spirituale. Quamdiu enim de mundo sumus, debitores nos constat esse parentibus. At postquam reliquimus nosmetipsos, multo magis ab eorum sollicitudine liberi sumus. Vnde legitur fratrem quendam in eremo conuersantem, cum ad eum carnalis frater auxilij gratia aduenisset, respondisse, vt adiret alterum fratrem eorum, cum ille vti que iam obijisset. Cumque admiratus qui venerat, responderet, quia ille obijt: eremita quoque se similiter obijisset respondit. Optime ergo docuit Dominus ne solliciti simus, super propinquis carnis nostrae prius, quam religio postulet, quoniam ipse mater & tali matri respondit: Quid mihi & tibi o mulier? Sic & in alio loco: Cum suggereret ei quidam quoniam mater eius, & fratres

foris starent, quarentes ei loqui. Respondit: Quae est mater mea, & fratres mei? vbi modo sunt, qui tam carnaliter, & inaniter super carnalibus propinquis suis solliciti sunt, ac si adhuc viderentur cum eis & ipsi cum eis? Hucusque Bernardus. De hac ergo responsione, mater non diffidens, sed de sua benignitate praesumens, redijt ad ministros & dixit: Ite ad filium meum, & quidquid vobis dixerit facite. Qui euntes impleuerunt, iuxta Domini mandatum, hydrias aqua. Quo facto dixit eis: Haurite nunc & ferte architrucino. In hoc autem nota primo discretionem Domini, quia primo misit magis honorabili viro. Secundo quod ipse sedebat longe ab eo, cum diceret, forte illi, quasi ab eo remoto. Sed cum ille sederet in loco magis honorabili, colligere possumus, quod Dominus noluit ibi sedere iuxta eum, immo elegit sibi humiliorem locum. Ministri ergo dederunt vinum illi & alijs, diuulgantes miraculum, quoniam ipsi sciebant, quomodo factum fuerat, & crediderunt in eum discipuli eius. Finito autem conuiuij. Dominus Iesus vocauit Ioannem seorsum, dicens: Dimitte hanc vxorem tuam, & sequere me, quia ad altiores nuptias te perducam. qui secutus est eum. In hoc ergo quod Dominus nuptijs interfuit, matrimonium carnale approbavit, tamquam a Deo institutum. Sed in hoc quod vocauit Ioannem de nuptijs, aperte dedit intelligere, quod longe dignus est spirituale matrimonium, quam carnale. Reversus ergo inde Dominus Iesus, volens his quae ad salutem hominum pertinent, deinceps publice, & palam intendere. Prius autem voluit reducere matrem ad domum suam, & talem enim Dominam talem societatem habere decebat. Accipit ergo & eam & Ioannem, & alios discipulos, & iuerunt in Capharnaum prope Nazareth, & post aliquot dies, Nazareth. Conspice ergo eos per viam, qualiter vadunt pariter, mater & filius, humiliter vadunt, & pedestres, sed multum amanter. O quales duo sunt illi, numquam alij tales duo in terra visi fuerunt. Conspice etiam discipulos reuerenter sequentes, & auscultantes verba Domini. Non enim ipse erat otiosus, semper quippe aliquid boni faciebat aut dicebat, non poterat in tali comitatu tedium comeantibus generari.

De sermone Domini in monte, quem incepit a paupertate. Cap. XXI.

Convocans Dominus Iesus discipulos seorsum a turbis, ascendit cum eis in monte Tabor, prope Nazareth ad duo miliaria, vt eos imbueret eloquijs suis. Decebat enim quod eos prius & super alios instrueret, quos super alios constitutus erat magistros & duces. Tunc ergo de multis instruxit, & sermo ille pulcherrimus fuit & copiosus, nec mirum quia os Domini compilauit eu. Docuit autem eos de beatitudinibus, de oratione, ieiunio, & elemosyna, alijsque plurimis ad virtutes pertinentibus, quae in ipso euangelio poteris reperire. Legas eum diligenter & saepe & commenda memoriae quae in ipso dicuntur: quia spirituales sunt. Ea tamen nunc non prosequor, quia nimis foret longum, nec tales expositiones bene videntur semper in meditationes cadere: quamuis ad tuam instructionem talia prout mihi occurrunt, interferam, & etiam moralia, & auctoritates sanctorum. Hoc ergo hic tetigisse sufficiat, quod Dominus inuitum sermonis huius a paupertate incepit, dans intelligere, quod paupertas est totius spiritualis exercitij primarium fundamentum. Non enim expedite potest sequi Christum, paupertatis speculum, qui oneratus est temporalibus rebus. Nec est liber sed seruus, qui animi affectionem subijcit istis rebus transuentibus. Idcirco dicit: Beati pauperes spiritu &c. Eius enim rei quam affectuose diligo, me seruum sponte continuo. Nam amor est animae pondus, portans eam quocumque ipse fertur, vt dicit Augustinus. Et ideo nihil omnino est amandum nisi Deus, vel mere propter Deum. Merito ergo Beatus dicitur

Quod pro sequentibus animaduerendum.

Luc. 4.8

Isa. 61. A

Psal. 44. A

Ioan. 1. f

Luc. 5. b

Mar. 1. b

Hierony. prefat. in Ioan.

Ioan. 1. g

Matt. 9. a

Luc. 14. b

Ioan. 2. a

Ber. Ser. 2. in Dom. 1. post Epiph. cir. med.

Expositio responsionis Christi ad matrem in nuptijs.

Exemplum.

Ibidem.

Ioan. 2. a

B. Vir. Maria nuptijs in Cana interfuisse tamquam ministra.

Mat. 12. g

Matt. 5. 6. 7.

Aug. lib. 15. conf. cap. 95.

dicitur pauper, qui propter Deum cetera vilipendit. A
Iam enim pro magna parte Deo suo coniunctus est.
De hac autem paupertate sic dicit Bernardus: Magna
quædam penna est paupertas, qua tam cito volatur
in regnum cælorum. Nam in alijs virtutibus quæ se-
quuntur, promissio futuro tempore indicatur, pauper-
tati nõ ita promittitur quàm datur. Vnde & in presenti
tẽpore enunciatũ est, quoniã iporũ est regnum cælo-
rũ. Et postea subdit. Videmus enim pauperes aliquos,
qui si veram paupertatem haberent, non adeo pusil-
lanimes inuenirentur & tristes, vrpote reges, & reges
cæli. Sed aliqui sunt, qui pauperes esse volunt, eo ta-
men pacto, vt nihil eis desit, & sic diligunt pauper-
tatem, vt nullam inopiam patiantur. Idem alibi: Et
ego si exaltatus fuero a terra, audaciter dico, omnia
traham ad me ipsum. Nec enim temerarie vsurpo mi-
hi fratris mei vocem, cuius me induo similitudinem.
Quod si ita est, non putent diuites huius sæculi fra-
tres Christi sola possidere cælestia, quia audiunt di-
centem: Beati pauperes spiritu quoniam ipsorum est
regnum cælorum. Ipsi possident terram, & quidem
tamquam nihil habentes, & omnia possidentes, non
mendicantes vt miseri, sed vt domini possidentes, eo
pro certo magis domini, quo minus cupidi. Denique
fidei homini totus mundus diuitiarum est. Totus
plane, quia tam aduersa, quàm prospera ipsius æque
omnia ferunt ei, & cooperantur in bonum. Ergo
auarus terrena elurit vt mendicus: fidelis, cõtemnit vt
dominus. Ille possidendo mendicat, iste contemnen-
do seruat. Quare a quouis eorum qui insatiabili cor-
de lucris temporalibus inhiant, quid nam de his sen-
tiant, qui sua vendentes, & dantes pauperibus regnum
cælorum pro terrena mercantur substantia, vtrum sa-
pienter agant necnon? Proculdubio respondebit, Sa-
pienter. Quare recte cur approbat ipse quod non fa-
cit? Non possum, inquiet. Quare? profecto quia domi-
na auaritia non permittit: quia liber non est, quia non
sunt sua quæ possidere videtur, sed nec sui iuris. Si ve-
re tua sunt, expende ad lucra, & pro terrenis cælestia
commutato. Si non vales facere, te pecuniã tuã non
dominum esse dicam, sed seruum: custodem, non pos-
sessorem. Hucusque Bernardus. Sed redeamus ad
meditationem. Conspice ergo, & considera Dominũ
Iesum humiliter in terra sedentem super illo monte,
& discipulos suos circa eum, quomodo stat inter eos
quasi sit vnus ex eis, & quomodo affectuose, benigne,
& pulchre, & efficaciter eis loquitur, inducens eos
ad dictos actus virtutum. Et semper, vt supra in ge-
nerali consideratione tibi dixi, respicere coneris fa-
ciem eius. Conspice in discipulis quomodo reueren-
ter, humiliter, & cum tota mentis intentione aspi-
ciunt eum, & auscultant illa verba mirifica, & ea me-
morie commendant, & iucunditate magna fruuntur,
tam in verbis, quam in aspectu. In hac autem consi-
deratione inculderis & tu, aspiciendo ac si videres
eum loquentem, & approximando eis, si forte voca-
ta fueris, & immorando ibidem, vt Dominus tibi da-
bit. Completo vero sermone, conspice illum Domi-
num Iesum, vna cum discipulis ipsis descendentem
de monte, & cum ipsis familiariter loquentem, etiam
eundo per viam, & quomodo ille simplicium cõtus
gregatim sequitur eum, non curiose ordinatus, sed si-
cut pulli post gallinam, vt quilibet melius audiat, ma-
gis eidem nititur approximare. Et quomodo turbæ
sibi affectuose occurrunt, & infirmos eidem sanandos
offerunt. Ipse vero sanabat omnes.

Idem Ser. 21. Super Can. Ioan. 12. c

Mat. 5. a

De seruo centurionis, & filio reguli a Domino liberatis.
Cap. XXIII.

Capharnaum vero erat quidam centurio, idest
centum militum ductor, & seruum habebat infir-
mum. Misit ergo fide plenius ad Dominum Iesum, vt
eum curaret. Humilis autem Dominus respondit. Ego

Mat. 8. a Luc. 7. a

Mat. 8. b Luc. 7. a

ueniam & curabo eum. Quod cum sciuit centurio,
remisit ad eum, dicens: Domine non sum dignus, vt
intres sub tectum meum: sed tantum dic verbo, &
sanabitur puer meus. Iesus autem commendans fidem
eius, non iuit vltorius, & seruum absentem sanauit.
Cum autem in eadem ciuitate esset quidam regulus,
idest paruus rex, iuit personaliter ad Iesum, rogans
eum, vt veniret ad domum suam, & sanaret filium
suum infirmum. At Iesus ire noluit, filium tamen sa-
nauit. In his autem considera meritum fidei propter
centurionem, & humilitatem Domini volentis ire ad
seruum, & reguli pompam refugientis. Considera
etiam quod non debemus acceptare personas. Plus
enim honorauit hic Dominus seruum militis, quàm
filium regis: sic & nos debemus non ad oculos serui-
re, nec secundum exigentiam exterioris pompæ: sed
secundum intentionem vel bonitatem eius qui serui-
tio indiget, & non ex complacentia sed ex charita-
te seruiamus.

De paralytico misso per tectum, & a Domino curato.
Cap. XXIII.

In ciuitate prædicta Capharnaum cum Dominus
Iesus doceret in quadam domo, & essent ibi con-
gregati Pharisæi, & legis doctores multi ex omni ca-
stello Iudæe & Hierusalem. Venerunt quidam, vol-
entes ingredi domum cum paralytico, quem porta-
bant, vt a Domino sanaretur. Cumq; propter mul-
titudinem non possent, ascenderunt super tectum do-
mus, & inde intromiserunt eum, & posuerunt eum
ante Iesum. Dominus vero Iesus videns fidem eorum,
dixit: Dimittuntur tibi peccata tua. Ipsi autem Pha-
risæi & legis doctores obseruantes eum ex malitia, in-
tra se dicebant ipsum blasphemasse Deum: quia solus
Deus potest dimittere peccata, & ipse hoc attribue-
bat sibi, quem purum hominem esse credebant. Ait
ergo benignus & humilis Dominus, scrutans corda, &
renes hominum. Quid cogitatis mala in cordibus ve-
stris? Et addidit, vt sciatis, quia filius hominis habet
potestatem in terram dimittendi peccata &c.

Hic quattuor sunt meditanda. Primum perspicua-
tas intellectus Christi, qui cogitationes illorum vidit.
Secundum quia propter peccata veniunt infirmitates,
& ex absolutione a peccatis aliquando contingit libe-
ratio infirmitatum. Sic etiam habetis infra de curato
apud piscinam, cui dicitur a Domino, ne amplius pec-
cet, ne deterius sibi contingat. Tertium considera-
re quam magnum sit meritum fidei, nam etiam alterius
fides alteri prodest, sicut supra proxime habuisti in
seruo centurionis: sic & infra habebis in Chananaea,
in cuius fide filia fuit sanata. Hoc quotidie contingit
in pueris qui baptizantur, quod si ante annos discre-
tionis moriantur, in alterius fide suscipiunt arram,
propter quam in merito Christi saluantur, quod est
contra quosdam hæreticos maledictos. Circa quartum
meditandum de ipso inter illos sedente, & benigne
malignis respondente, & miraculum faciente, recurre
supra ad generalem considerationem quam tibi dedi.

De focru Simonis liberata. Cap. XXXIII.

Contingit, Dominum Iesum in ciuitate prædicta
Capharnaum diuertere in domum Simonis Pe-
tri, vbi focrus eius magnis febribus tenebatur. Hu-
milis ergo Dominus familiariter tetigit manum eius,
& curauit eam, adeo vt incontinenti surrexerit, & ei
& discipulis ministrauerit. Sed quid ministravit eis, nõ
est scriptum. Cogita ergo, quod in domo pauperis,
paupertatis amator aliqua cibaria grossa, & quæ cito
parari poterant, eis apposita sunt. Considera etiam
ipsum Dominum Iesum iuuantem preparare, maxi-
me in domo discipuli sui. Et quæuis humilia cogita-
sue de tabula ponenda, siue de stratis lauandis, &
similibus,

Ioan. 4. g

Luc. 5. c

Mar. 2. a

Mat. 9. a

Ibidem.

Quattuor meditanda.

Ioan. 5. b

Mat. 9. c

Mat. 8. b

Mar. 1. c

Luc. 14. f

similibus. Talia enim omnia faciebat humilitatis ma-
gister, qui ministrare venerat, & non ministrari. Et
se familiariter ad sedendum ponebat in medio mensæ,
& comedebat alacriter præcipue cum in prandio relu-
cebat paupertas, quam sic amabat.

De dormitione Domini in nauicula.
Cap. XXV.

Inters Dominus Iesus in nauiculam cum discipu-
lis suis, posuit se ad dormiendum, tenens caput su-
per ceruicali. Ipse enim multũ vigilabat de nocte in
orationibus, multumq; de die in prædicationibus labo-
rabat. Cumq; dormiret, orta tempestate, discipuli pe-
riclitari timebant, sed non audebant eum excitare. Ti-
more tandem coacti, excitauerunt eum, dicentes: Do-
mine salua nos, perimus. Qui surgens increpauit eos
de modica fide, & imperauit mari, & ventis, & cessa-
uit tempestat. In prædictis ergo actibus suis intueri,
& respice eum, secundum generalem regulam, siue
traditionem supra traditam. Hoc autem hic consi-
dere potes, quod licet nobis circa nos & facta nostra
Dominus videat dormire, maxime quando tribula-
mur: ipse tamen diligentissimus est super custodiam
nostram. Et idcirco debemus esse in fide constantes,
de nihilo hæsitantes.

Mat. 8. c
Mar. 4. d
Luc. 8. c

De filio vidue a Domino suscitato.
Cap. XXVI.

Cum semel iret Dominus Iesus versus ciuitatem
Naim, obuiauit multitudini hominum portan-
tium quandam iuuenem filium vidue mortuum ad
sepulchrum. Pietate ergo pius Dominus Iesus motus,
tetigit feretrum, & portantes steterunt. Ipse autem di-
xit: Adolecens, tibi dico surge. Et statim surrexit, qui
fuerat mortuus, & reddidit eum matri suæ. Omnes
autem stupuerunt, & laudauerunt Dominum. In con-
siderationibus vero, recurre vt supra.

Luc. 7. b

De puella suscitata & Martha curata.
Cap. XXVII.

Ad petitionem cuiusdam ex principalibus iba-
t. Dominus Iesus cum eo ad sanandum filiam suã.
Cum ergo turba magna iret cum eo, intererat quædam
mulier grauiter infirma, quæ dicitur fuisse Martha so-
ror Mariæ Magdalena, quæ intra se dicebat: Si teti-
gero tamen simbriam vestimenti eius, salua ero. Et
cum timore approximans, tetigit, & liberata est. Di-
xit autem Dominus Iesus: Quis me tetigit? Et respon-
dit Petrus: Domine turbæ comprimunt te & affi-
gunt, & tu dicis, Quis me tetigit? Vide hic patientiam
Domini. Nam sæpe comprimebatur a turbis, quia vo-
lebant ei approximare. Iesus autem sciebat quid dice-
bat. Et iterum dixit: Ego sensi virtutem ex me exisse.
Tunc Martha negotium publicauit. Libenter eam Do-
minus curauit: cum qua multam familiaritatem pos-
tea habuit. Et tunc dixit ei: Fides tua te saluam fecit.
In hoc ergo miraculo habes fidei commendationem,
habes etiam, quod Dominus vult miracula nota esse,
propter vilitatem communem, sed quantum in se
propter humilitatem abscondebatur, vt hic etiam ha-
bes: quod enim diuina fecerat potestate, fidei illius
attribuebat. Habes etiam hic quoddam valde notabi-
le, ad humilitatis custodiam, sicut Beatus Bernardus
hoc modo introducit: Quilibet perfecte Domino ser-
uiens, potest appellari simbria quasi vltima pars vesti-
menti Domini, propter suam humilem reputationem.
Qui ergo ad dictum statũ peruenerit, quod sciat se a
Domino exaudiri in liberandis infirmis, vel alijs mira-
culis, non extollatur propterea, nec sibi attribuat, quia
non ipse, sed Dominus fecit. Quamuis enim hic Mar-
tha tangeret simbriam, ad cuius tactum se liberari con-

Ber. Ser. de a. modis orandi.

Ibidem.

A fidebat, & sic contigit: non tamen a simbria, sed a Do-
mino virtus liberationis exiit. Et propterea ipse di-
xit: Sensi virtutem ex me exisse. Nota ergo hoc bene,
& nihil boni tibi in perpetuum attribuas, quia totum
est a Domino Iesu. Tandẽ Dominus Iesus iuit ad do-
mum principis, & inuentã filiam mortuam suscitauit.

Luc. 8. g

De conuersione Magdalene & alijs.
Cap. XXVIII.

Cerialissimus Dominus inuitatus quadam die a
Simone leproso, iuit ad prandendum cum eo:
quod facere solitus erat, tum ex sua curialitate: tum ex
benignitate, & zelo quem habebat ad saluandas ani-
mas pro quibus de cælo descenderat, vnde comedendo
cum hominibus & conuersando cum eis, ad amo-
rem sui eos attrahebat: Tum etiam ex amore pauper-
tatis. Nam & ipse pauperissimus erat, & de mundi hu-
ius substantia pro se, & suis nihil sumperat. Humili-
ter ergo, & cum gratiarum actione speculum humili-
tatis Iesus cum inuitabatur, recipiebat pro loco &
tempore. Audiens autem Magdalena, quod in domo
Simonis prædicti recumberet, quæ iam forte ipsum
sæpe prædicantem audierat, & ardentem amabat, licet
nondum hoc propalasset, tacta dolore cordis intrin-
secus, pro peccatis suis & amoris eius igne succensa,
considerans quod sine ipso salutem obtinere non poterat,
& amplius differre non volens, perrexit ad lo-
cum conuiuij: facieq; inclinata, ac oculis in terram de-
missis, ante conuiuias transiens, non quieuit donec per-
uenit ad Dominum, ac dilectum suum. Et tunc illico
ad pedes eius prostrata, visceroso dolore pariter & ru-
bore repleta de peccatis suis, procumbens & ponens
vultum super ipsius pedes, cum confidentia quadam,
quia iam intra se eum super omnia diligebat, cæpit
fortiter fletibus atque singultibus abundare, ac tacite.
Intra se dicere: Domine mi sit miser credo, scio, atque
constiteor, vos Deum, ac Dominum esse meum. In
multis autem, & magnis offendi maiestatem vestram,
& multiplicauit peccata super numerum arena maris:
sed ad vestram misericordiam confugio iniqua & pec-
catix. Doleo & compungor, veniam peto, emenda-
re peccata parata, & numquam a vestra obedientia dis-
cedere propono. Non patiar quãso repulsam a vobis,
quia aliud refugij nec me posse habere scio, nec habe-
re volo, quia vos solũ super omnia diligo. Nõ ergo me
repellatis a vobis, sed de meis sceleribus me punite vt
liber, misericordiam tamen peto. Interim autẽ lacrymã
decurrẽtes largiter, pedes Domini balneauerunt, & la-
uerunt. Vnde hic manifeste habere potes, quod Do-
minus Iesus discalciatus ibat. Tandem a fletu cessans,
& eum perpendit, indignum iudicans, quod suã lacry-
mã pedes Domini contigissent, capillis suis eos ab-
sterfit. Ideo autem capillis, quia secum aliud pretio-
sius non habebat, quo eos tergeret: & etiam quia ea
quibus ad vanitatem vsa fuerat, ad vilitatem conuer-
tere intendebat. Et etiam ne vultum a pedibus Domi-
ni elongaret, & amore crescente, osculabatur eosdem
amanter, & sæpe. Et quia etiam pedes ipsius Domini
propter itinera squalidi erant, eos vngebat pretioso
vnguento. Conspice ergo bene ipsam, & super his
morose mediteris ob deuotionem eius, quæ ita singu-
lariter a Domino fuit dilecta, & etiam quia solemne
festum fuit hoc valde. Conspice etiam Dominum Ie-
sum, quàm benigne suscipit eam, & quàm patienter
sustinet quidquid facit. Cessat & quiescit a comeden-
do, donec negotium compleatur. Cessant etiam con-
uiuiã, & omnes super hac nouitate mirantur. Simon
autem vehementer eum iudicabat in corde suo, quod
a tali femina se permittebat tangi, quasi non esset pro-
pheta, nec eam cognosceret. Dominus autem cogita-
tionibus cordis eius respondens, se verum ostendit
prophetam, & exemplo debitorum conuicit. Et vo-
lens aperte demonstrare, quod omnia in dilectione con-

Christus discalciatus incedebat.

Luc. 7. g

consummantur, dixit: Dimittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Et ad eam dixit: Vade in pace. O verbum delectabile & suauē, quā libenter illud Magdalena audiuit, & quā iucunde recessit. Et persecte ad eum conuersa, deinceps sancte & honeste vixit, ac eidem & matri eius perseueranter adhæsit. Meditare ergo hæc diligenter, & tantam charitatem imitari digneris, quæ hic maxime verbo, & opere sic a Domino commendatur. Hic enim expresse habes, quod charitas inter Deum, & peccatorem pacem reformat. Vnde & Beatus Petrus dicit, quod charitas operit multitudinem peccatorum. Itaque cum charitas omnes virtutes informet, nullaq. Deo placeat sine charitate, vt ad ipsam habendam tota virtute nitaris, quæ te sponso tuo Christo Iesu acceptam faciat, aliquas de ipsa auctoritates adducam in medium. Dicit ergo de ipsa Bernardus: Charissima peroptimum charitas est plane incomparabile, quod nouæ sponse cælestis sponsus totiens inculcare curabat. Nunc quidem, dicens: In hoc cognoscent omnes, quod mei estis discipuli, si dilectionem habueritis adinuicem. Nunc vero: Mandatum nouum do vobis, vt diligatis inuicem. Et: Hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicem. Itemq. orans vnum eos fore, sicut ipse & pater vnū sunt. Et paulo post: Denique quidā huic comparandū putamus, quæ ipsi præferunt martyrio, ac fidei transferent montes? Hoc est ergo quod dico, Pax vobis, a vobis sit, & omne quod extrinsecus minari videatur, non terret, quia non nocet. Idem: Quantitas cuiusq. animæ æstimetur de mensura charitatis, quam habet: vt verbi gratia, quæ multum habet charitatis, magna sit: quæ parū, parua: quæ vero nihil, nihil dicente Apostolo: Si charitatem non habeo nihil sum. Quod si quātūcumque habere cœperit, vt saltē diligentes se diligere curet, ac salutare fratres suos, & eos qui se salutant: iam non nihil quidem illam animam dixerim, quæ in ratione dati & recepti, socialem saltem retinet charitatem. Verum tamen iuxta sermonem Domini quid amplius facit? nec amplam proinde, nec magnam, sed plane angustam, modicamq. censuerim animam, quam adeo modicæ charitatis esse cognouerim. At si grandescat, & proficiat, ita quod transiens limites angustii huius obnoxijq. amoris, latos fines bonitatis gratuita tota libertate spiritus apprehēdat, quatenus largo quodā gremio bonæ voluntatis, ad omnem seipsam curet extēdere proximū, diligendo vnumquemque tamquam seipsam, numquid iam illi recte dicetur: Quid amplius facis? Quippe quæ seipsam tam amplam facit, amplum inquam gerit charitatis sinum, quæ complectitur vniuersos, etiā quibus nulla se nouit carnis necessitudine iunctā, nulla spe percipiendi commodi cuiusquam illectā, nulla percepti retributione obnoxiam, nullo denique astrictam debito, nisi illo sane de quo dicitur: Nemini quidquam debeatis, nisi vt inuicem diligatis. Verum si adijcias etiam vsquequaque vim facere dignitatis, vt vsque ad vltimos eius terminos occupare illud pius inuasor præualeas, dum ne inimicis quidem viscera claudere pietatis existimes, beneficias his quoque qui te oderunt, ores pro persequentibus & calumniantibus te, nec non & cum ipsis qui oderunt pacem, esse pacificus studeas: tunc prorsus latitudo cæli, latitudo animæ, & altitudo non dispar, sed nec dissimilis pulchritudo. Impleturq. demum in ea quod dicitur: Extendens cælum sicut pellem, in quo iam mitæ latitudinis altitudinis & pulchritudinis cælo, summus & immensus atque gloriosus nō modo dignāter habitat, sed & spatiose deambulat. Hucusque Bernardus. Vidisti ergo quā sit utilis, quamq. necessaria charitatis virtus, sine qua profecto impossibile est placere Deo, cum qua sine dubio placet quicumque. Igitur toto corde, tota mente, totaq. virtute studeas ipsam habere, quæ te libenter faciet omnia dura & aspera pro Deo portare, & proximo.

1. Pet. 4. b

Bern. Ser. 29. super Can. ante med.

Ioan. 13. d Ibidem. d. Ioan. 15. b

Ioan. 20. e

Idem Ser. 27. super Can. post med.

1. Cor. 13. a

Rom. 13. c

Mat. 5. g

Psa. 119. b

Psal. 103. a

Quomodo Ioannes misit discipulos ad Iesum. Cap. XLIX.

Coriosus miles, & præcursor Domini Iesu Ioannes Baptista, cum esset in vinculis incarceratus ab Herode propter iustitiam defensionem: quia redarguebat eum, qui tenebat vxorem fratris sui viuientis, volens inducere discipulos suos vt sequerentur Dominum Iesum, cogitauit eos ad ipsum mittere, vt auditis verbis, & visis operibus eius, exardescerēt in amorem ipsius, & sequerentur eum. Iuerunt ergo ad eum, & ex parte Ioannis dixerunt: Tu es qui venturus es, an alium expectamus? Dominus autem Iesus magnam turbam tūc habebat coram se. Conspice bene ipsum, quomodo vultu placido recipit nuncios Ioannis. & quomodo sapienter primo factis, & postea verbis respondit eis. In eorum ergo præsentia surdos sanauit, & mutos, & cæcos, & alia multa miracula fecit, & populo prædicauit, & postea illis inter alia dixit: Ite, & renunciate Ioanni, quæ audistis & vidistis. Iuerunt ergo, & ea retulerunt Ioanni, qui ea libentissimè audiuit. Illi autem discipuli post mortem Ioannis firmiter Christo adhæserunt. Dominus Iesus post illorum discessum, valde Ioannem coram populo collaudauit, scilicet, quod erat plusquam propheta, quod inter natos mulierum maior eo non surrexerat, & de alijs vt in Euangelio habes. Tu ergo aspice Dominum Iesum semper, & dum prædicat, & dum prædicta miracula facit, vt supra habuisti.

De obitu Ioannis Baptista. Cap. XXX.

Hic potest occurrere meditatio de morte ipsius Beati Ioannis Baptista. Cū ergo Herodes ille nequissimus, & adultera illa pessima, simul forte condixissent, ipsum occidere, vt peccati sui redargutionem non haberent: contigit, vt in die conuiuij saltanti miseræ filiæ ipsius Herodiadis daretur caput Ioannis. Et sic fuit in carcere decollatus. Vide quantus vir, & quā viliter, & quā enormiter, regnante, ac impetrante nequitia occubuit. O Deus qualiter hoc fieri permisisti? Quid est hoc cogitare, quod taliter moriatur Ioannes, qui tantæ perfectionis, & sanctitatis erat, vt putaretur esse Christus? Igitur si vis bene hoc negotium ruminare post nefaria opera eorum, cogita Ioannis magnitudinem, & excellentiam singularem, & tunc poteris stupere. Audisti autem in superiori tractatu, qualiter fuit a Domino commendatus in multis, audi nunc quomodo commendat eum Beatus Bernardus in quodam sermone, sic dicens: Illa mater & magistra omnium Ecclesiarum Romana Ecclesia, & de qua est dictum: Ego pro te rogavi Petre, vt non deficiat fides tua: in honore Ioannis Baptista post Saluatoris nomen consecrata est & signata. Dignum, namque fuit, vt singularem amicū sponse, illuc proueheret, vbi principatum ipsa conscendit. Crucifigitur Petrus, Paulus gladiatur, sed tamen dignitas remanet præcursori. Purpuratur Roma multitudine martyrum, totaq. sublimitas Beato refunditur patriarchæ. Ioannes vbiq. maior, in omnibus singularis mirabilis super omnes. Quis sic gloriose annuntiatus est? Quis sic specialiter intra matris vterum Spiritu sancto legitur fuisse repletus? Quem legitis intra matris vterum exultasse? Cuius natiuitatem audistis Ecclesiam celebrare? Quis sic eremum cupiuit? Quis sic sublimiter legitur conuersatus? Quis pœnitentiam, & regnum cælorum primus ostendit? Quis regem gloriæ baptizauit? Cui se primum Trinitas sic aperite reuelauit? Cui tale testimonium præbuit Dominus Iesus Christus? Quem sic honorauit Ecclesia? Ioannes Patriarcha, immo patriarcharum finis & caput. Ioannes propheta, immo plusquam propheta: quia quem venientem nunciat, digito monstrat. Ioannes, Angelus, sed inter Angelos electus est, Saluatore testante qui dicit: Ecce ego mitto Angelum meum &c.

Ioannes

Mat. 11. a

Mat. 14. a Mar. 6. c

Luc. 9. a

Bern. Ser. de printlegio S. Ioan. Bapt. post med.

Ioan. 1. b

Pet. Chryso. ser. de decollat. S. Io. Bapt.

Ioannes Apostolus, sed Apostolorum primus, & princeps, qui primus fuit homo missus a Deo. Ioannes Euangelista, sed Euangelij primus annuntiator, prædicator prædicans Euangelium regni Dei. Ioannes virgo, immo virginitatis in signum speculum, pudicitia titulus, castitatis exemplum. Ioannes martyr, sed & martyrum lumen. Inter natiuitatem mortemq. Christi, martyrij constantissima forma. Ipse vox in deserto clamantis, præcursor iudicis, præco verbi. Ipse est Elias, vsque ad eum lex & propheta, lucerna lucens, & ardens. Silentio transeo, quod sic nouem angelorum ordinibus inferens est, vt etiam ad Seraphim apicem transferatur. Hucusque Bernardus. Audi nunc qualiter eum commendat Petrus Chrysogonus Archiepiscopus Rauennensis in sermone quodam, sic dicens: Ioannes schola virtutum, magisterium vitæ, sanctitatis forma, norma iustitiæ, & cetera. Si ergo ad inuicem comparas excellentiam, & dignitatem Ioannis, & profunditatem scelerum eorum, qui ipsum occiderunt, merito habebis materiam stupendi, & murmurandi, si fas sit dicere, etiam contra Deum. Nam ad hunc talem, & tantum mittitur spiculator, vt amputet caput eius, ac si esset aliquis vilissimus, & pessimus homicida, & depopulator. Conspice ergo eum reuerenter & cum dolore, qualiter ad iustum visis, & nequam spiculatoris collum parat, humiliter genua flectit, & gratias Deo agens ponit sacratissimū caput super aliquo truncō vel lapide, & patienter ictus sustinet, quousque totaliter abscindatur. Ecce quo modo vadit Ioannes amicus intimus, & Domini Iesu consanguineus, & Dei maximus secretarius. Vere magna nobis confusio, qui patientiam in quibuscumque aduersitatibus non habemus. Ioannes innocens mortem, & talem mortem sustinuit patienter, & nos plerumque peccatis aggrauati, & ira Dei, digni, non possumus etiam paruas iniurias, & grauiamque tolerare: immo plerumque nec verba. Dominus autem Iesus erat tunc in partibus Iudææ, sed non in terra illa. Cum autem obitus eius fuerat ibi nunciatus, fleuit ipse Deus pugilem suum & cōsobrinum, fleuerunt etiam discipuli eius cum eo, fleuit Beata Virgo, quæ ipsum natum de terra leuauit, & tenerime eum dilexit. Sed Dominus consolabatur matrem suam, ipsa vero dicebat: Fili quare non defendisti eum, ne sic moreretur? Cui filius: Reuerenda mater non exspectabat ei talis defensio. Nam ipse pro meo patre mortuus est, & pro defensione suæ iustitiæ. cito autem erit in eius gloria. Ipse enim pater non intendit suos defendere tali modo in hoc mundo, quia non sunt hic diuitius moraturus, nec eorum patria hic est sed in cælis. Ioannes solutus est a vinculis corporis, nec est vis in mundo moriendi. Scuit hostis in eum quantum potuit, sed ipse regnabit cum patre meo in æternum. Igitur cōsoleris charissima mater, quia Ioanni semper erit bene. Postea vero aliquibus elapsis diebus, discessit Dominus Iesus de partibus illis, & redijt in Galilæam. Tu autem prædictis omnibus te præsentem exhibeas, & ea mediteris deuote, & quocumque Dominus ierit, eum sequaris.

De locutione cum samaritana. Cap. XXXI.

Ioan. 4. a

Lucia fuit nomen Samaritana.

Cum Dominus Iesus de Iudæa in Galilæam rediret, quæ erat decem & septem miliarium, & amplius, vt pluries tibi dixi, & transiret per Samariam, fatigatus est ex itinere. Conspice pro Deo eum, hic quo modo fatigatur. Plane incedit, sæpe fatigatus est, & tota vita ipsius laboriosa fuit. Posuit ergo se ad sedendum super quandam puteum, & quiescebat. Discipuli autem iuerunt ad ciuitatem ad querendos cibos. Venit ergo mulier quædam, quæ vocabatur Lucia, pro aqua ad ipsum puteum. Dominus autem cum ipsa incœpit loqui, & de magnis factis tractare, & seipsum citat. S. Bon. To. 6. Pars ij.

dem manifestare. De quibus autem cum ea loquebatur, & qualiter discipuli redierunt, & qualiter ad verbum mulieris ciuitas ei obuiam venit, & qualiter ipse iuit cum eis, stetit, & discessit, non intendo referre: plana est enim Euagelica historia, lege ipsam, & ipsum Dominum Iesum conspice in omnibus actibus. Ex ipsa autem historia quadam pulchra & vilia nota. Et primo humilitatem Domini Iesu: tum quia solus remansit humilis Dominus, discipulis in ciuitatem euntibus, confidenter enim se habebant ad eum: tum etiā quia cum illa muliercula sola de tam magnis factis sic tractabat humiliter, ac de pari loquebantur ad inuicem. Non enim dedignabatur eam, sed talia cum ea dicebat, quod si multis sapientissimis respondisset de talibus, magnum fuisset. Non sic superbi faciunt. Si enim ampullosa verba sua funderent inter paucos, nedum cum vno, ea perdita reputarent, sed nec illos iudicarent dignos suscipere verba sua. Secundo paupertatem ipsius & corporis afflictionem considera, sed & humilitas est immixta cum eis. Habes enim hic, quod discipuli iuerunt ad ciuitatem ad querendum cibos, & quæstos portauerunt, & volebant quod manducaret. Sed vbi manducasset? certe ibi ad puteum vel ad aliquem riuum, siue fontem. Vide ergo qualiter fatigatus, ac famelicus reficiebatur. Non credas quod hæc sola vice casu sic factum fuerat, sed secundum consuetudinem suam. Vnde aperte hic colligere potes, quod humilis Dominus ac paupertatis amator, cum ibat per mundum, sæpe comedebat extra ciuitatem, & hominum habitationes ad aliquem riuum vel fontem, quantumcumque fatigatus vel afflictus foret. Non habebat etiam exquisita cibaria, non vasa curiosa, non delicata vina, sed habebat aquam puram ex ipso fonte vel riuo. Qui vineas secundabat, & creauerat fontes, & omnia quæ mouentur in aquis, & panem, tamquam pauper sedens in terra humiliter comedebat. Tertio considera quo modo intentus erat studio spirituali. Nam cum discipuli eum vt comederet, inuitarent, dixit: Ego cibum habeo manducare, quem vos necistis. Meus cibus est, vt faciam voluntatem eius qui misit me. nec voluit manducare, sed exspectabat illos, qui veniebant de ciuitate, vt eis primo prædicaret, prius operari volens ea quæ spiritus erant, non corporis, quantumcumque tunc indigeret. Conspice ergo eum in prædictis, & eius virtutes studeas imitari.

Christi humilitas.

Superborū mos.

Quo modo voluerunt precipitare Dominum de supercilio montis. Cap. XXXII.

Cum redisset Dominus Iesus Nazareth, & illi ab eo miracula peterent, & ipse eos miraculis indignos ostenderet, furore accensis, expulerunt eum extra ciuitatem. Benignus ergo Dominus ante eos fugiebat, & illi persequebantur eum. Quid tibi videretur? Intantum furor eorum exarsit, & creuit, quod ipsum vsque ad supercilium montis duxerunt, vt eum inde precipitarent. Dominus vero diuina virtute transiens per medium illorum ibat, nondum enim mori elegerat. Et dicit hic Glossa: Quia dicitur quod cum Dominus Iesus de manibus illorum elapsus, de monte descendere, & sub rupe lateret, saxum subterfugit, & locum ei dedit quanta erat sua capacitas, ac si fuisset de cera: & rugæ vestis ipsius ibi remanserunt, ac si ibi sculptæ essent. Conspice ergo eum ante eos fugientem, & latentem sub rupe, & compatere afflictionibus suis, & in humilitate ac patientia ipsum imitari coneris.

Luc. 4. 9

Gl. Luc. 4.

De habenti manum aridam, & a Domino curato. Cap. XXXIII.

Quadam die sabbati docebat Dominus Iesus in synagoga: & ibi erat quidam habens manum aridam, & fecit eum Iesus stare in medio, & quæsiuit ab illis sapientiam.

li

Luc. 6. b

fapientibus, si liceat in die sabbathi bene facere. Ipsi vero tacerunt. Dixit ergo Iesus habenti manum aridam: Extende manum tuam. Et sanatus est. Pluries in diebus sabbathorum fecit Dominus miracula ad confusionem Iudeorum, qui carnaliter legem intelligebant, quam Deus spiritualiter obseruari volebat. Non enim in die sabbathi a bono erat abstinendum & ab operibus charitatis, sed a peccatis, & operibus seruilibus. At illi scandalizabantur inde multum, & conspiciabant contra eum, ac dicebant: Non est hic homo a Deo, qui sabbatum non custodit. Dominus autem propterea non dimittebat, immo studiosius faciebat, vt eos erueret ab errore. Considera eum ergo in predictis operationibus, & eius exemplo non cesses a bono opere, quamuis alius inde scandalizetur iniuste. A bono namque opere necessario ad salutem animæ, ac etiam ad profectum spiritus conferente, cessare non debet propter alicuius scandalum. A commodo vero corporali secundum perfectæ charitatis exigentiam, abstinendum est propter scandalum fratris. Propter quod dicit Apostolus ad Romanos: Bonum est non manducare carnem, & non bibere vinum, neque in quo frater tuus ostenditur, aut scandalizatur, aut infirmatur.

Rom. 14. d

De multiplicatione panum, & quo modo se diligentibus subuenit. Cap. XXXIV.

Mat. 15. d

Mar. 8. a

DE duabus vicibus legitur, quod benignus Dominus multiplicauit paucos panes, & inde multa milia hominum satiavit. Tu autem redige in vnam meditationem, & in ea considera verba & facta ipsius.

Ioan. 6. a

Dixit enim tunc: Misereor super turbam, quia ecciam triduo sustinent me, nec habent quod manducent, & si dimisero eos ieiunos, deficient in via. Quidam enim ex eis de longe venerunt. Et postea panes multiplicauit, ita quod omnes comederunt abundanter. Considera ergo hic plura & bona, & specialiter quo modo Dominus Iesus erat misericors, & curialis, & gratus, quo modo discretus & circumspectus. Primo ergo considera, quod erat misericors, quia misericordia traxit eum ad subueniendum illis, & ideo dicit: Misereor super turbam. Nam, Et misericordia eius plena est terra.

Psal. 32. a

Secundo erat curialis, & gratus ex causa quam assignat: Quia ecce, inquit, iam triduo sustinent me. Vide curialitatem, & gratitudinem magnam ac mirabilem. Nam quasi pro beneficio ab eis recepto sic loquitur, cum in veritate ipsorum bonum esset, non suum.

Prom. 8. d

Sed sic est, vt alibi dicit: Deliciae suae sunt esse cum filiis hominum, cum sibi nihil boni accrescat, nobis autem proueniat salus. Illos autem qui eum sequuntur, & precepta & monitiones eius custodiunt, diligit Dominus, nec manum suam eis claudit, quin subueniat, cum expedit eis.

Tertio discretus & circumspectus fuit, eo quod considerabat eorum indigentiam & impotentiam, qualiter deficere poterant, & qualiter aliqui eorum de longe venerunt. Vides ergo quam sapida, & quam meliflua ista verba fuerunt. Sic quotidie nobis spiritualiter contingit. Non enim habemus quid manducemus, nisi ipse det: & in via deficiamus, si nos ieiunos dimittit: & sine ipso non possumus nobis in aliquo spirituali negotio prouidere. Non ergo habeamus elationis materiam, cum de manu Domini aliquam consolationem percipimus, vel cum aliquem profectum spiritualis exercitij sentimus: quia non a nobis, sed ab ipso est. Et ideo si bene attendimus, quanto perfectiores fuerint serui Dei, & Deo propinquiores, & in donis eius excellentiores, tanto humiliores videbis: quia nihil sibi attribuant nisi peccata, & defectus. Et quanto quis ei magis appropinquat, tanto est amplius illuminatus: & ideo Dei magnificentiam, & misericordiam

diam clarius videt, & sic in eo locum habere non potest superbia, vel vana gloria, quæ ex ignorantia cecidit procedunt. Non enim qui Deum vel se bene cognosceret & examinaret, superbiere posset. Est etiam longa via, qua ad Deum venimus, & specialiter de me & mei similibus loquor, qui in tam longam regionem ab eo discessimus propter peccata. Ad eum ergo rediens quis, dicitur de longa via venire. Post verba ergo dicta, fecit Christus facta. Conspice ergo eum, qualiter illos panes accipiens, & patri gratias agens, dedit discipulis, vt apponerent turbæ, & in manibus eorum ista multiplicauit, vt omnes pro suo libito comederent, & multa supererant fragmenta. Considera etiam, qualiter aspicit illos comedere, & in iucunditate eorum lætatur. Conspice etiam illos, qualiter super illo miraculo mirantur, & vnus ad alterum inde loquendo lætantur, & cum gratiarum actione manducant, non solum corporaliter, sed saltem aliqui ex ipsis mentaliter forte refectionem percipientes. Sed numquid fuit ibi Domina nostra, vt & ipsa de panibus libenter mulieribus porrigeret, & de ipsarum recreatione gauderet? Scriptura de hoc non loquitur. Tu autem meditare prout Dominus tibi donat.

De fuga Domini, quando voluerunt eum facere regem. Item contra mundi honores. Cap. XXXV.

POSTquam Dominus satiavit turbas, vt in superiori tractatu continetur, illi voluerunt eum facere regem. Considerabant namque, quod posset eorum necessitatibus subuenire, & sub tali rege videbantur eis non posse egere. Dominus autem Iesus cognoscens voluntatem eorum, fugit ab eis in montem: ita quod illi non perpenderunt, nec eum inuenire tunc potuerunt. Noluit ergo temporaliter honorari. Et vide quo modo vere & non ficto hunc fugit honorem: misit enim discipulos per mare, & ipse ascendit in montem, vt si eum ulterius inter discipulos quaerent, ipsum inuenire nequissent. Discipuli autem volebant separari ab eo, sed ipse coegit eos intrare in nauiculam, & transfretari. Bonum erat ipsorum desiderium, stare scilicet velle cum Domino suo semper: sed ipse aliter prouidebat. Conspice nunc ergo eos quo modo inuite ab eo discedunt, & quo modo Dominus Iesus coegit eos, ostendens penitus se ita velle, quod vadant in nauem sine ipso, & tunc ipsi humiliter obediunt, quantumcumque graue, & durum videatur eis. Sic quotidie spiritualiter nobiscum facit. Nollemus enim quod ipse a nobis discederet vltimo tempore, sed ipse aliter se habet cum anima vadit, & redit pro suo velle, sed pro nostro bono. Propter quod audire te volo, quid in hac victoria dicat Bernardus? Ait enim sic: Cum sponsus vigilijs, & obsecrationibus, & multo imbre lacrymarum quæsitus fuerit, subito dum teneri putatur, elabatur, & rursus lacrymanti, & insectanti occurrens, comprehendi patitur, sed minime retineri, dñ subito iterum quasi e manibus euolat. & si insisterit precibus & fleibus deuota anima, denuo reuertetur, & voluntate laborum eius non fraudabit eam. Sed rursus mox disperebit & non videbitur, nisi iterum toto desiderio requiratur. Ita ergo & in hoc corpore potest esse de præsentia sponsi frequens lætitia, sed non copia: quia & si visitatio lætificat, sed molestat vicissitudo. Et hoc tam diu necesse est pati dilectam, donec semel, posita corporeæ sarcinæ mole, auolet, & ipsa leuata pennis desideriorum suorum, libere iter carpens per campos contemplationis, & mente sequens expedita dilectum quocumque ierit, nec tamen vel in transitu presto erit sic omni animæ, nisi illi dumtaxat, quam ingens deuotio, & desiderium vehemens, & prædulcis affectus sponfam probat, & dignam ad quam gratia visitandi accessurum verbum, decorem

Ioan. 6. a

Bern. ser. 32. super Cat. n. 10. ge a prin.

Psal. 20. a

2de ser. 64. super Cat. an. med.

Luc. 24. d

Ioan. 14. d Ioan. 16. b

Abac. 2. a

Cant. 2. d 1de ser. 17. sup. Cant. an. med.

Greg. hom. 30. in Euāgel. an. med. diuin.

Gal. 6. a

Luc. 17. c

decorem induit, formam sponsi accipiens. Idem alibi: Forte ideo subtraxit se, quo audius reuocaretur, teneretur fortius. Nam & aliquando simulabat se longius ire: non quia hoc volebat, sed quia volebat audire: Mane nobiscum quoniam aduerseratis. Et mox subdit: Ergo istiusmodi piam simulationem, immo salutarem dispensationem, quam tunc corporaliter verbum corpori interdum exhibuit, non cessat idem tunc spiritus, modo suo speciali, cum deuota sibi anima sedulo acitare. Præteriens teneri vult, abiens reuocari: & ire quidem illi dispensatorum, redire vero semper voluntarium est, vtrumque autem plenum iudicij, ac penes ipsam horum ratio. Nunc vero constat in anima fieri huiusmodi vicissitudines, euntis, & redeuntis verbi, sicut ait: Vado & venio ad vos. Item: Modicum, & non videbitis me, & iterum modicum & videbitis me. O modicum & non modicum, o modicum & longum pie Domine. Modicum dicitis, quod non videbitis me. Saluum sit verbum Domini mei, longum est & multum valde nimis. Verumtamen vtrumque verum, & modicum meritis, & non modicum votis. Habes vtrumque in Propheta: Si moram fecerit, inquit, expecta eum: quia veniet & non tardabit. Quo modo non tardabit, si moram fecerit? nisi quod ad mericum satis est, non tamen satis ad votum. Porro anima amans votis fertur, & trahitur desiderijs, dissimulat merita, maiestati oculos claudit, aperit voluptati, ponens spem in salutari, & fiducialiter agens in eo. Intrepida denique, & inuerecunda reuocat verbum, & cum fiducia repetit delicias suas, solita libertate vocans non Dominum sed dilectum, & dicens: Reuertere dilecte mi. Idem alibi: Has alternare vices non cessat, in his qui spirituales sunt, vel quos potius spirituales proinde ipse creare intendit, visitans diluculo, & subito probans. Hucusque Bernardus. Habes ergo quo modo Dominus Iesus spiritualiter visitat animam atque ab ea discedit, & quid tunc anima facere debeat. Reuocare enim debet eum sollicitè, & instantè, interim autem patienter sustinere discessum sponsi, & exemplo discipulorum hic obedientium sine ipso nauem intrantium, sustinere procellas, & ipsius adiutorio liberationem expectare. Sed redeamus ad ipsum Dominum Iesum. Ingressus namque discipulis in mare, ipse solus ascendit, & sic euasit manus illorum, qui eum quaerebant. Vides enim quanto studio, & cautela fugit, & declinauit regni honorem. Exemplum nobis dedit, vt & nos similiter faciamus. Non enim pro se, sed pro nobis fugit. Cognoscebat namque quantæ sit temeritas, si ad honores adspicimus. Honor enim de maioribus laqueis est ad captionem, & grauioribus ponderibus ad animarum subuersionem, quam ego cognoscam, siue sit honor prælationis & potentie, siue iocunditatis. Vix enim fieri potest, quod qui delectatur honore, in periculo & præcipitio magno non sit, vel quod peius est, iam præcipitio collisus, & hoc ostendam tibi pluribus rationibus. Prima, quia animus ultra modum in honore delectatur, & sollicitus est, quo modo ipsum conferuet, & augeat. At secundum beatum Gregorium: Tanto quis a supremo amore disungitur, quanto inferius delectatur. Secunda, quia intendit ad habendos amicos sequaces, & complices, quibus mediantibus & adiuantibus tueatur, & augmentet honorem, propter quod multa occurrunt, in quibus contra Deum, & conscientiam propriam ad talium amicorum complacentiam operatur, vt illos pro se faciat operari. Tertia, quia æmulatur habentes, & detrahit eis, vt ipse magis honoratus remaneat, & sic in odium, & inuidiam labitur. Quarta, quia se putat & reputari oportet honore dignum, & sic cadit in elationem & superbiam. Sed iuxta Apostolum: Qui existimat se aliquid esse cum nihil sit, ipse se seducit. Et propterea dicit Dominus in Euangelio: Cum omnia bene feceritis, dicitè, Serui inuites sumus: sed quando

do dicit hoc, qui vult honorari? Quinta, quia non secundum spiritum ambulat, sed secundum carnem. non enim habet animum adunatum, & eleuatum ad celestia, sed vagum, & ad multa sparsum. Sexta & vltima, quia ex quo in honore incipit delectari, intantum allicitur, quod satiari non potest, & nouos quotidie, & maiores procurat, & quanto plures recipit, tanto ad plures anhelat: quia semper honorabiliorem solito, & digniorem in suis, & aliorum oculis esse se credit: & sic labitur in ambitionem, quæ est vitium pessimum, & multorum aliorum vitiorum radix & causa. De huiusmodi malignitate audi non me, sed Bernardum, qui sic ait: Ambitio, inquit, subtile malum, & secretum virus, pestis occulta, doli artifex, mater hypocrisis, qui habitus vitiorum origo, criminum fomes, vitium virtutum erugo, tinea sanctitatis, excæcatrix cordium, ex remedijs morbos creans, generans ex medicina languorem. Et quantos hæc pestis nequiter supplantatos, turpiter quoque deiecit: vt ceteri quoque quos latuit occultus effossor, subitam expauescerent ad ruinam. Quid vero hunc vermem alit, quam mentis alienatio, & obliuio veritatis? Aut quid nisi veritas hunc prodendum inuestigat proditorem, & negotiorum arguit tenebrarum? Nimirum hæc est, quæ dicit: Quid prodest homini, si mundum vniuersum lucretur, se autem perdat, & detrimentum sui faciat? Et item: Potentes, inquit, potenter tormenta patientur. Hæc est quæ sedula suggestionem reducit in mentem, quàm sit in ambitu fruivola consolatio, graue iudicium, vsus breuis, finis ignotus. Et ideo tercia tentatio Domini de ambitione fuit, quando omnia regna mundi promisit, si cadens adoraret eum. Vides enim, quod ambitionis via, adoratio diaboli est, quæ videlicet ad honores mundi, & gloriam perueniendum suis ille adoratoribus pollicetur. Idem alibi: Cupidi si quidem sumus ascensionis, exaltationem concupiscimus omnes. Nobiles enim creature sumus, & magni cuiusdam animi: ideoque altitudinem naturali appetimus desiderio. Sed vae nobis, si voluerimus eum sequi, qui ait: Sedebo in monte testamenti, in lateribus Aquilonis. Heu miser in lateribus Aquilonis. Frigidus est mons ille, non te sequimur, potestatis habes concupiscentiam, altitudinem præsumis potentie. Quanti tamen vsque hodie fœda sequuntur infelicia vestigia tua, immo vero quam pauci euadunt, quibus non dominandi libido dominetur? Quem sequimini miseri? Quem sequimini? Nonne iste est mons in quem ascendit angelus, & diabolus factus est? Et illud aduertite, quod post casum suum inuidia cruciante, male sollicitus de supplantando homine, similem ei montem alterum monstrauit. Eritis, inquit, sicut dii scientes bonum & malum. Post aliquam: Et ista potestatis ambitio, angelum felicitate priuauit angelica. Scientie etiam appetitus, hominem immortalitatis gloria spoliavit. Conetur quis ascendere in montem potestatis, quantos putas habebit contradictores, quantos inueniet expulsores, quanta obstacula, quàm difficilem viam? Quid si tandem adipisci eum contingeret, quod optabat? Potentes poterent, ait Scriptura, tormenta patientur, vnde præsentis sollicitudines, & anxietates quas ipsa potestas parit omittat. Cupidus alter est instantis scientie, quantum laborabit, quantum anxietur spiritus eius, & tamen audiet: Nec si te ruperis, apprehendes. In amaritudine morabitur oculus eius, quoties videre contigerit cui se posteriore iudicet, aut ab alijs reputari putet. Quid cum intumuerit multum? Perdam, inquit, Dominus sapientiam sapientium, & prudentiam prudentium reproprobabo. Iam ne multis immeror, vidistis, vt arbitror, quàm fugiendus nobis sit mons vterque, si præcipitium angeli, si casum hominis expauescimus. Montes Gelboe nec ros nec pluuia veniat super vos. Quid tamen agimus? Ascendere sic non expedit, ascendam.

Bern. ser. 6. super Psal. Qui habitus vitiorum origo, criminum fomes, vitium virtutum erugo, tinea sanctitatis, excæcatrix cordium, med.

Mat. 16. d

Sap. 6. a

Idem ser. 4 de Ascens. Dom. an. med. Ista. 14. c

Gen. 3. a

Sap. 6. a

1. Cor. 1. c ex 1. 29. a & Abd. 1. d

2. Reg. 1. d

dendi tenemur concupiscentia, & quis docebit nos ascensum salubrem? quis nisi de quo legimus, Quoniam qui descendit ipse etiam ascendit? Et ab ipso demonstranda erit nobis ascensionis via, ne ductoris immo seductoris iniqui, aut vestigium aut consilium sequeremur. Quia ergo non erat qui ascenderet, descendit altissimus, & suo nobis descensu suam ac salubrem dedicavit ascensum. Descendit de monte potentia, carnis infirmitate circumdatus, de monte descendit scientia, quoniam placuit Deo, per stultitiam prædicationis saluos facere credentes. Quid enim tenello corpore, & infantilibus membris videtur infirmus? Quid indoctus apparet paruulo, qui sola maris vbera nouit? Quis impotens eo, cui omnia membra clauis sunt affixa, cuius dinumerantur omnia ossa? Quis insipientior videtur eo, qui tradebat in mortem animam suam, & quæ nõ rapuit tunc extoluebat? Vides qui multum descenderat, quantum a potentia, quantum a sapientia exinanierit seipsum? sed non potuit alius in montem bonitatis ascendere, nec suam expressius commendare charitatem. Nec mirum si descendendo Christus ascendit, quando priorum vterque cecidit ascendendo. Idem alibi: Propterea charissimi perseverate in disciplina quam suscepistis, ut per humilitatem ad sublimitatem ascendatis: quia hæc via est, & non est alia præter illam. Qui aliter vadit, cadit potius quam ascendit: quia sola est humilitas quæ ascendit, & quæ exultat, hæc est quæ sola ducit ad vitam. *Et infra*: O peruersitas, o ambitio filiorum Adam, quod cum ascendere difficillimum, descendere autem facillimum sit, ipsi & leuiter ascendunt, & descendunt difficiliter, parati ad honores, ad celsitudines graduum Ecclesiasticorum, ipsi etiam angelicis humeris formidandos. Ad sequendum autem te Domine Iesu, vix inuenitur, vel qui trahi patiatur, qui velit duci per viam mandatorum tuorum. Hucusque Bernardus. Habes ergo ex prædictis, qualiter ad verum honorem pertingere possis, scilicet per humilitatem, & qualiter fugiendus est hic temporalis, & falsus honor. Sed forte blandiuntur sibi aliqui ambitiosi scientia, ac honoris sub specie lucri animarum, quasi sic melius possint intendere aliorum salutem. Sed audi quid eis respondeat Bernardus: Vtinam tamen quisquis sic intrat, si fieri posset, tam fideliter ministraret, quam fiducialiter se ingessit. At difficile fortassis, ac impossibile est, vt ex amara radice ambitionis, suavis fructus prodeat charitatis. Hucusque Bernardus. Ad hoc autem vt honores vilipendas, vt conceder, necessaria est virtus præcellentissimæ magnitudo. Nam sicut dicit Chrysostomus: Tale quid est vt bene honoribus, ac si aliquis cum puella speciosissima conuerteretur, & leges accipiat, ne in ipsam vniquam oculos iniiciat impudicos. Ideoque proculdubio valde forti opus est animo, vt quis potestate vel honore sibi concessio, in his quibus oportet vitare.

Quo modo Dominus orauit in monte, & descendens ambulauit super aquas, & multa plura de oratione. Cap. XXXVI.

Mar. 6. a Sicut in superiori tractatu habuisti, Dominus Iesus coegit discipulos intrare nauem, & ipse ascendit in montem. Compleamus ergo, quæ Dominus operatus est post illud miraculum de panibus, quia illa materia contigua est, & ea quæ istis tractatibus continentur, simul facta fuerunt. Ipsa tamen dimisi, vt melius posses capere, & vt eorum moralitates possent clarius explicari. Postquam ergo discipuli nauem intrauerunt, ipse in montem ascendit, & ibi stetit in oratione vsque ad quartam vigiliam noctis, id est vsque ad partes tres noctis quæ recesserant, & quarta restabat. Ex quo habes, quod Dominus Iesus pernoctabat in orationibus, & pluries legitur, eum orationi intendisse. Conspice ergo eum, qualiter orat, & se humiliat co-

ram patre. Quærit solitaria loca, & solus vadit ad ea: affligit se, & vigilat vigiliis longas. Intercedit pastor fidelis pro ouibus suis, orat enim non pro se, sed pro nobis, tamquam aduocatus noster & mediator apud patrem. Orat etiam, vt exemplum nobis daret orandi. Frequenter enim discipulos monuit de hoc, & opere comprobauit. Dicebat namque eis, quoniam oportet semper orare, & non deficere. Et quomodo importunitas orationis impetrat quod poscit, proponens eis exemplum ad hoc de iudice & vidua, vt habes in Luca. Hortabatur eos etiam ad confidentiam impetrandi petita, dicens: Petite & dabitur vobis. Ad hoc aliud proponens exemplum de amico, qui propter importunitatem amici petentis panes necessarios commodat, vt similiter habetur in Luca. *Luc. 11. a* Et hoc dicebat, vt nobis commendaret virtutem orationis. Est quippe virtus eius inastimabilis, & efficacis ad omnia proficua impetranda, & nociua remouenda. Si vis enim patienter tolerare aduersa, sis homo orationis. Si vis tentationes & tribulationes superare, sis homo orationis. Si vis prauas affectiones conculcare, sis homo orationis. Si vis astutias Satanae cognoscere, ac eius fallacias vitare, sis homo orationis. Si vis lætanter viuere in opere Dei, & laboris, & afflictionis viam incedere, sis homo orationis. Si vis spirituali vita te exercere, & carnis curam non agere in desiderijs, sis homo orationis. Si vis vanas muscas cogitationum effugare, sis homo orationis. Si vis animam tuam sanctis, & bonis cogitationibus, desiderijs, feruoribus, & deuotionibus impinguare, sis homo orationis. Si vis cor tuum virili spiritu, & constanti proposito in Dei beneplacito stabilire, sis homo orationis. Denique si vis vitia extirpare, & virtutibus imbui, sis homo orationis. In ea enim recipitur sancti spiritus vnctio, quæ de omnibus mentem docet. Item si vis ad contemplationem ascendere, & frui amplexibus sponsi, sis homo orationis. Ad eam namque contemplationem & celestium degustationem, per orationis exercitium, deuenitur. Vides quam magnæ potentia & virtutis sit oratio. Ad quorum omnium confirmationem omnis scripturarum probationibus, hoc tibi fit pro efficaci probatione, quod audimus, & videmus quotidie per experientiam, illiteratas personas & simplices, prædicta & alia plura maiora, per virtutem orationis fuisse adeptos. Multum ergo animam debent ad orationem dare omnes, qui Christum imitari desiderant, & præcipue religiosi, quibus maior debet esse vacandi copia. Quare te horror, tibi quæ quantum possum mando districtius, vt pro principali exercitio tuo, sumas orationem, nihil aliud, necessarijs curis tantum exceptis, te delectet nisi oratio: quia nihil tantum te delectari debet, quam morari cum Domino, quod per orationem fit. Vt autem melioris hortatoris fungaris consilio, audi melliflua, quæ super ista materia narrat Bernardus. Dicit enim sic: *Bern. ser. 9* Quibus studium est frequenter orare, experti sunt *super Câr. post med.* quod dico. Sæpe corde tepido, & arido accedimus ad altare, orationi incumbimus, persistentibus autem repente infunditur gratia, pinguescit peccatus, replet viscera inundatio pietatis, & si fit qui premar lac conceptæ dulcedinis, vbertim vbera fundere non tardabunt. Idem In principio quadragesimæ: *Quo-* *Idè ser. 5. de Quadr. cir. med.* tiens, inquit, de oratione loquor, verba quædam humanæ cogitationis audire mihi videor in corde meo. Quid enim est quod licet nunquam ab oratione cesserimus, vix vniquam experiri videtur aliquis vestrum, quis sit orationis suæ fructus? Sicut ad orationem accedimus, sic & redire videmur, & nemo responder nobis verbum, nemo quidquam donat. Sed iudicium fidei sequere, non experimentum tuum. Quoniam fides quidem verax: sed experimentum fallax. Quæ est igitur veritas fidei, nisi quod promissit filius Dei, dicens: Quidquid autem orantes petitis, credite quia

quia accipietis & fiet vobis? Nemo vestrum fratres parupendat orationem suam. Dico enim vobis, quia ipse ad quem oramus, non parupendit eam. Prius quam egressa sit ab ore nostro, ipse eam scribi iubet in libro suo. Et vnum e duobus indubitanter sperare possumus, quoniam aut dabit quod petimus, aut quod nouit nobis vtilius. Nos enim quid oremus sicut oportet nescimus, sed miseretur ille super ignorantia nostra, & orationem benigne suscipiens, quod nobis aut omnino non est vtile, aut non tam cito dari necesse est, minime tribuit. Oratio tamen infructuosa non erit, ita sane si fecerimus quod monemur in Psalmo, scilicet si delectemur in Domino. Ait enim Sanctus David: Delectare in Domino, & dabit tibi petitiones cordis tui. *Et post pauca*: Sed considera, quod petitiones cordis dixerit, quas approbat iudicium rationis. Nec habes quod causeris, sed vnde magis toto affectu in gratiarum actione verferis. Quandoquidem tanta super te cura est Deo tuo, vt quoties quæris quod tibi inuit est, non te audiat super hoc, sed mutet illud in meliori dono. Sicut patet carnalis paruulo quærenti panem libenter porrigit: quærenti cultellum, quem non necessarium putat, non consentit, sed magis ipsi panem quem ei dederit, ipse frangit. Porro petitiones cordis in tribus crede consistere, nec vide, quid præter illa electus quisquis sibi debeat postulare. Duo quidem huius temporis sunt, scilicet bona corporis, & bona animæ: tertium autem beatitudo vitæ æternæ. Nec mireris quod bona corporis a Deo dixerim esse quærenda: quoniam eius sunt corporalia omnia sicut spiritualia bona. Ab eo enim est petendum & sperandum, nobis euenire, vt possimus in eius seruitio sustentari. Verumtamen pro necessitatibus animæ orandum est nobis, & frequentius & feruentius, id est pro obtinenda gratia Dei animæque virtutibus. Sic & pro vitæ æternæ rota pietate, totoque nobis orandum est desiderio: vbi nimirum & corporis, & animæ plena, & perfecta est beatitudo. *Et infra*: Sit ergo oratio tua pro temporalibus est, quia solas necessitates restricta. Sit oratio quæ pro virtutibus animæ est, ab omni impuritate libera, & circa solum beneplacitum Dei intenta. Sit ea quæ fit pro vitæ æternæ, in omni humilitate præsumens, de sola miseratio- *Idè ser. 80. super Câr. cir. med.* ne diuina. Idem: Non modo locum, sed & tempus obseruare oportet eum, qui sibi orare voluerit. Tempus feriatum commodius, aptiusque, maxime autem cum profundum nocturnus sopor indicit silentium, tunc plane liberior exit, puriorque oratio. Consurge in nocte, inquit, in principio vigiliarum tuarum, & effunde sicut aquam cor tuum ante cõspectum Domini Dei tui. Quam secure de nocte ascendit oratio, solo arbitrio Deo sanctoque Angelo, qui illum superno altari suscipit præsentandam? Quam grata & lucida, verecundo colorata rubore? Quam serena, & placida, nullo interim turbata clamore, vel strepitu? Quam denique munda, & sincera, nullo resperâ puluere terrenæ sollicitudinis, nulla aspiciente laude, seu adulatione tentata? Propter hoc igitur sponsa non minus verecunde, quam caute, & lectuli secretum petebat, & noctis: orare, hoc est, verbum querere volens. Vnum est enim. Altoquin non recte oras si orando præter verbum aliquod quæras, aut quod propter verbum nõ quæris: quoniam in ipso sunt omnia. Ibi remedia vulnerum, ibi subsidia necessitatum, ibi resarcitus defectuum, ibi profectuum copia, ibi denique quidquid accipere, vel habere omnibus expedit, quidquid decet, quidquid oportet. Sine causa ergo aliud a verbo petitur, cum ipsum sit omnia. Nam si ista temporalia, cum necesse est, postulare familiariter videmur, si verbum in causa est, vt quidem dignum est, non vitiosa, sed hoc potius quærimus, propter quod alia postulamus. Hucusque Bernardus. Audisti igitur verba pulcherrima altissimi contemplantis, & orationum dulcedinem degustantis Bernardi. *Rumines ea si vis, S. Bon. To. 6. Pars ij.*

Aut sapiant tibi. Ideo autem libenter ipsius verba in hoc opusculo interfero, & adduco, quia non solum spiritualia sunt, & cor penetrantia, sed & decore plena, & ad Dei seruitium excitantia. Ipse enim fuit eloquentissimus, & spiritu sapientiæ plenus, & sanctitate præclarus: quem te desidero imitari, & ipsius monita, & verba, opere exercere, propter quod sæpe tibi propono eundem. Sed redeamus ad Dominum Iesum. Dum igitur Dominus esset orans in monte, discipuli erant in mari afflicti, & angustiati vehementer: quia ventus erat eis contrarius, & nauis procellis, & fluctibus iactabatur. Conspice ergo eos, & comparare eis, quia in magna sunt tribulatione & angustia. Tempestas enim inuasit eos, tempus nocturnum est, & absque Domino suo sunt. Quarta autem vigilia noctis descendit Dominus de monte, & ambulans supra mare, appropinquauit eis. Conspice ergo eum bene hic pro Deo, & vide quo modo fatigatus ex vigilia longa, & oratione proluxa, solus descendit noctis tempore de monte laborioso, & forte perrosso, pedibus nudis, & quo modo vadit supra mare firmo vestigio sicut super terram. Cognouit ergo creatura suum Creatorem. Cum autem appropinquauit nauis, discipuli timentes, clamauerunt, putantes esse phantasma. at benignus Dominus nolens amplius eos vexari, asecurauit eos, dicens: Ego sum, nolite timere. Tunc Petrus confusus de potentia Domini, ad iussum eius cœpit & ipse supra mare ambulare: sed postea titubans cœpit mergi, sed dextera Domini eum ne demergeretur erexit. In hoc autem loco dicit Glossa: Super mare ambulare facit eum, vt ostendat diuinam potentiam: mergi facit, ne infirmitatem obliuiscatur, ne putet se æqualem Deo, & ne superbiat. Intrauit autem Dominus nauem, cessauit quassatio, & omnia sunt pacata. Discipuli vero eum reuerenter recipiunt, multumque gauisi sunt, & in quiete magna remanserunt. Conspice bene ipsum, ac discipulos in omnibus prædictis, quia pulchra, & deuota sunt valde. In hoc igitur factõ moraliter considerare potes, quia Dominus quotidie sic nobiscum facit spiritualiter, paritur, & sustinet, vt electi affligantur in hoc mundo, in interiori, & exteriori homine, quia flagellat omnem filium quem recipit. Qui enim extra disciplinam sunt, vt ait Apostolus, *Hebr. 12. b* non filij, sed adulteri sunt. Expedit autem nobis tribulari & affligi hic, nam inde erudimur, inde virtutes acquirimus, & acquisitas conseruamus, & quod maius his est, inde futura, & æterna præmia expectamus. Et ideo non debemus in eis frangi, vel esse impatientes: sed ipsas affectare, & diligere. Sed quia magna a multis tamen incognita est vtilitas tribulationum, & idcirco talibus difficiles & importabiles videntur. Vt tu instruaris, & patienter eas sustineas, adduco tibi more solito verba Bernardi, qui ait sic: Vtilis est tribulatio, quæ probationem operatur, ducit ad gloriam. Cum ipso sum, inquit, in tribulatione & cetera. Agamus ergo gratias patri misericordiarum, qui nobiscum est in tribulatione, & in omni tribulatione nostra nos consolatur. Res enim, vt dixi, necessaria est tribulatio, quæ in gloriam vertitur, quæ mutat in gaudium. Gaudium sane longum, quod nemo tollet a nobis, gaudium multum, gaudium plenum. Res necessaria est, ista necessitas quæ parit coronam. Non contemnamus fratres, semen modicum est, magnus exinde fructus exurgit. Forre insipidum, forte acerbum est, forte granum sinapis. Non consideramus quæ videntur, sed quæ non videntur in eo. Quæ enim videntur temporalia sunt, quæ non videntur æterna. *Et infra*: Cum ipso in tribulatione sum ait Dominus, & ego non aliud meritum quam tribulationem requiram. Mihi adharere Deo bonum est. Non solum autem, sed & ponere in Domino Deo spem meam, quia eripiam & gloriam.

Auctoris de S. Bern. testimoniu.

Mat. 14. d

Hebr. 12. b

Bern. ser. 17. super Psal. Qui habitabat ante med.

Psal. 90. e

Psal. 72. d

1. Cor. 1. c

Idem ser. 2 de Ascens. Dom. post med.

Idem ser. ad clericos, c. penult. in fin.

Mar. 6. a Ioan. 6. Mat. 14. a

1. Ioan. 2. a

Luc. 18. a Ibidem. f

Luc. 11. a

Multiplex fructus orationis.

Psal. 36. a

Idè ser. 80. super Câr. cir. med.

T. hren. 2. f

Bern. ser. 9 super Câr. post med.

Idè ser. 5. de Quadr. cir. med.

Mar. 11. e

Prou. 8. d glorificabo eum, cum ipso sum in tribulatione. Deliciae, inquit, meae esse cum filiis hominum. Descendit ut prope sit his qui tribulatio sunt corde, ut nobiscum sit in tribulatione nostra, erit autem quando rapiemur in nubibus obuiam Christo in aera, & sic semper cum Domino erimus, si tamen curemus eum interrim habere nobiscum. Bonum mihi Domine tribulari, dummodo ipse sis mecum, quam regnare sine te, epulari sine te, sine te gloriari. Vasa figuli probat fornax, & viros iustos tentatio tribulationis. Quid trepidamus? Quid cunctamur? Quid refugimus hunc caminum? Sicut ignis, sed Dominus nobiscum est in tribulatione. Si Deus nobiscum, quis contra nos est? Nihilominus quoque si ille eripit, quis est qui eripiat de manu eius? Postremo si iste glorificat, quis humiliabit? Idem: Non solum igitur in spe, sed gloriamur in tribulatione. Libenter, ait, gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhabitet in me virtus Christi. Optanda infirmitas qua Christi virtuti compensatur. Quis dabit mihi non solum infirmari, sed destitui ac deficere penitus a memetipso, ut Domini virtutum virtute stabilior? Nam virtus in infirmitate perficitur. Denique ait: Quando infirmor tunc fortior sum, & potens. Idem: Propterea sponsa non faciem, sed fasciculum dilectum dicit, quod leue pra amore in ipsis ducat, quidquid laboris imminuat, & doloris. Bene fasciculum, quia paruulus natus est nobis. Bene fasciculum, quia non sunt condignae passionis huius temporis, ad futuram gloriam qua reuelabitur in nobis. Id enim, inquit, quod in praesenti est momentaneum, & leue tribulationis nostrae, supra modum in sublimitate aeternum pondus gloriae operabitur in nobis. Erit igitur quandoque nobis ingens cumulus gloriae: qui modo est fasciculum myrrhae. An non fasciculum cuius iugum suauis est, & onus leue? non quia leue in se, nec enim leuis passionis asperitas mortis amaritudo, sed leuis tamen amanti. Idem super istum versum: *A sagitta*. Si magnum illud Ecclesiae corpus considerare liber, facile satis aduertimus, longe acrius impugnari spirituales viros ipsius Ecclesiae quam carnales. Agit hoc sane superba, semperq. inuidiosa malitia, perfectiores quoque vehementius pulsans, iuxta illud: *Ecca eius electa*. Agit, inquam, & non sine certa diuini dispensatione consilij: qui quidem nec imperfectiores non super id quod possunt ferre tentari permittit, faciens cum tentatione protentum: & perfectioribus non modo gloriosiores, sed numerosiores parat ex hoste triumphos. *Et post pauca*. Longe ampliori sollicitudine, & calliditate multiplici pars aduersa vulnerate in nobis dexteram fatagit, quam sinistra, nec tam corporis profecto, quam cordis laborat auferre substantiam. *Et infra*: Illic autem studiosius repugnandum, ubi grauior videtur necessitas, ubi totum belli imminet pondus, ubi colluctationis ratio vniuersa consistit. Vnde nobis tota paratur, aut victis ignominiosa captiuitas, aut vincens gloria triumphalis. *Et post aliqua*. Haec denique gratia, & misericordia Dei in seruitio eius, & respectus in electos illius, ut in eorum interrim sinistram quidem velut dissimulata, dexterae semper studiosius protector assistat. Hinc est, quod de ipsa propheta testatur: Prouidebam Dominum in conspectu meo semper, quoniam a dextris est mihi ne commoueat. *Et infra*: Utinam mihi semper a dextris sis Iesu bone, ut semper teneas manum dexteram meam. Scio enim & certus sum, quod nulla nocebit aduersitas, si nulla dominetur iniquitas. Tondeatur interim & tundatur sinistram latus, pulsetur iniurijs, vellicetur opprobrijs, libens illud expono, dum a te custodior, dum sis ipse protector meae, super manum dexteram meam. Idem: Aliud est animo virtute agi, aliud sapientia regi, aliud dominari in virtute, aliud in suauitate deliciari. Licet namque sapientia potens, & virtus suavis existat, ut tamen proprias quibusque reddamus vocabulis significantias, vigor virtutem, sapientia

placitas animi, cum spirituali quadam suauitate demonstrat. Hanc puto ab Apostolo designatam, ubi post multa hortamenta, ad virtutem pertinentia, adiecit, quod sapientia est in suauitate in Spiritu sancto. Igitur resistere, vim vi repellere, qua vtique in partibus virtutis deputantur, honor quidem, sed labor est. Non est enim idem ipsum honorem tuum laboriose defendere, & quiete possidere. Non idem virtute agi, & virtute frui. Quidquid virtus elaborat, sapientia fruatur: & quod sapientia ordinat, & deliberat, moderatur virtus, & exequitur. Sapientiam scribe in otio ait Sapiens: ergo sapientiae otia, negotia sunt: & quo otiosior sapientia, eo exercitior in genere suo. E regione virtus exercitata clarior est, eoq. probatur quo officiosior. Et si quis sapientiam, virtutis amorem defuerit, non mihi a veris deuari videtur. Vbi autem amor est, labor non est, sed sapor. Et forte sapientia a sapore denominatur, quasi virtuti accedens quoddam, velut condimentum sapidam reddat, qua per se insulsa & aspera quodammodo sentiebatur. Nec duxerim reprehendendum, si quis sapientiam saporem boni defuerit. *Et infra*: Iraque ad virtutem spectat tribulationes fortiter sustinere, ad sapientiam gaudere in tribulationibus. Confortare cor tuum & sustinere Dominum, virtutis quidem est, gustare: & videre quoniam suauis est Dominus, sapientiae est. Et ut magis ex proprio bono naturae bonum vtrumque clarescat, modestia animi probat sapientiam, constantia virtum virtutis ostendit. Et bene post virtutem sapientia, cum virtus sit quoddam stabile fundamentum, super quod sapientia aedificet sibi domum. Idem: Felix, qui passionis corporis sui propter iustitiam ordinat, ut quidquid patitur, propter Dei filium patitur: quatenus & a corde tollatur murmuratio, & in ore versetur gratiarum actio, & vox laudis. Qui sic extulerit se, iste tollit grabatum suum, & vadit in domum suam. Grabatum nostrum corpus est, in quo prius languidi iacebamus: seruietes desiderijs, & concupiscentijs nostris. Nos portamus illud, cum spiritu cogimur obedire. Idem: Vere multiplex spiritus qui tam multipliciter filijs hominum inspiratur, ut non sit qui se abscondat a calore eius. Si quidem conceditur eis ad usum, ad miraculum, ad salutem, ad auxilium, ad solatium, ad feruorem. Ad usum quidem vitae, bonis & malis, dignis pariter & indignis omnia bona abundantissime tribuens: ita ut videatur hic discretior limitem non tenere. Ingratus est, qui in his quoque beneficia spiritus non agnoscit. Ad miraculum in signis, & prodigijs, in varijs virtutibus quas per quorumlibet manus operatur. Ipse est antiqua miracula suscitans, ut ex praesentibus fidem astruat praeteritorum. Sed quia nonnullis hanc quoque gratiam sine propria vtilitate largitur, tertio infunditur ad salutem: cum in toto corde nostro reuertimur ad Dominum Deum nostrum. Porro ad auxilium datur, cum in omni colluctatione adiuvat infirmitatem nostram. Nam cum testimonium perhibet spiritui nostro, quod filij Dei sumus, ea inspiratio est ad consolationem. Datur etiam ad feruorem, cum in cordibus perfectorum vehementius spirans, validum ignem charitatis accendit, ut non solum in spe gloriae filiorum Dei, etiam in tribulationibus gloriamur, contumeliam gloriam reputantes; opprobrijs gaudium, despectionem exaltationem. Omnibus nobis, ni fallor, datus est spiritus ad salutem: ad feruorem non ita. Pauci enim sunt qui hoc spiritu repleantur, pauci qui studeant emulari. Contenti sumus angustijs nec respirare in libertatem illam, nec saltem ad illam spirare conamur. Hucusque Bernardus: Vides igitur quam pulcherrimis & pluribus rationibus, nobis ostendit facundissimus Bernardus, quod tribulationes nobis expediunt. Non igitur mireris, si Dominus permittebat discipulos suos, quos ita diligebat vexari procellis, vtilitatem ipsorum exinde cognoscens. Pluries enim legitur, eorum nauiculam fluctibus, & contrarijs ventis

Eccli. 38.

Psal. 32. b

Prou. 9. a
Idem ser. de passione Dom. in Feria 4. hebdo mada pmo se vers. fin.

Idem ser. 3. de Pentec. vers. fin.

ventis exagitata, sed numquam submersa. His ergo inter dilectum & dilectam, vota offerens, dona referens, excitat istam, placat illum. Interdum quoque, licet raro, repraesentat eos pariter sibi, siue hanc rapiens, siue illum adducens. Si quidem domesticus est, & notus in palatio, nec veretur repulsam, & quotidie videt faciem patris. Hucusque Bernardus.

DE CHANANAEA.

Quomodo Angeli nostri nobis fideliter seruiunt, notabilis discursus. Cap. XXXVII.

Matt. 15. b

Quomodo Angeli nostri nobis fideliter seruiunt, notabilis discursus. *Cap. XXXVII.* Vm Dominus Iesus laborans circuitet predicando, & infirmos curando, accessit ad eum mulier Chananæa, id est de terra Chanaan, quæ erat gentilitium & non Iudæorum, rogans eum vt liberaret filiam suam, quæ à dæmonio vexabatur. Erat enim fidens in eo, quod hoc facere posset. Et Dominus non respondente nihilominus instabat, & perseverabat clamans, & petens ab eo misericordiam: intantum, vt discipuli pro ea rogarent. Cumq. Dominus responderet, non debere dare panem filiorum canibus, ipsa se humilians respondit, vt saltem more canis de micis posset habere, & sic meruit exaudiri. Conspice ergo Dominum & discipulos, & ipsum in praedictis, iuxta considerationem generalem, quam dedi tibi supra. Nihilominus etiam considera virtutes huius mulieris, & eas ad totam tuam vtilitatem conuerte, quæ maxime tres fuerunt. Prima fuit fides magna, vt etiam vsque ad filiam se extendere, & de ipsa fuit commendata hæc a Domino. Secunda fuit orationis perseverantia, & non solum perseverans fuit, sed etiam importuna. Quam importunitatem etiam Dominus acceptat, & ea inuitat, vt in prior tractatu certa habuisti. Tertia fuit humilitas profunda, nam nec negauit se canem, nec dignam putauit se inter filios reputari, vel habere panem integrum, sed contenta fuit de micis accipere. Vnde valde se humiliavit, & ideo quod postulauit obtinuit. Sic & tu si corde integro, fideliter & puro in oratione perseverans, coram Deo tuo te humiliaueris, indignam te reputans omni bono suo, certissime credas, quod quidquid petieris obtinebis. Et sicut Apostoli rogauerunt pro Chananæa; sic & Angelus tuus pro te rogabit, & offeret orationem tuam Domino. Super quo audi Bernardum, dicentem: Suspiranti animæ meæ frequenter, immo sine intermissione oranti, & afflictanti se praedestiderio, cum interdum desideratus ille, qui ita queritur, miseratus occurrit, puto illi de propria experientia conuenire, vt dicat cum Hieremia: Bonus est Domine sperantibus in te, animæ quærenti te. Sed & Angelus eius qui vnus est de sodalibus sponsi, in hoc ipsum deputatus minister profecto & arbiter, secretæ mutæ salutationis. Is, inquam, Angelus quomodo tripudiat, quomodo collatur, & condelectatur, & conuersus ad Dominum dicit: Gratias ago tibi Domine maiestatis: Quia desiderium cordis eius tribuisti ei, & voluisti labiorum eius non fraudasti eum. Ipse est qui in omni loco sedulus quidem pedessequus animæ non cessat sollicitare, & assiduis suggestionibus monere, dicens: Delectare in Domino, & dabit tibi petitiones cordis tui. Et rursum: Expecta Dominum, & custodi viam eius. Item: Si moram fecerit expecta eum, quia veniens veniet & non tardabit. Ad Domini autem: Veni certus, inquit, desiderat ad fontes aquarum, ita desiderat ista ad te Domine. Desiderauit te in nocte, sed & spiritus tuus in precordijs eius. De mane vigilauit ad te. Et iterum: Tota die expandit ad te manus suas. Dimitte illam, quia clamat post te. Conuertere aliquantum, & deprecabilis esto. Respice de caelo: & vide & visita desolatam. Fidelis paranymphus, qui mutui amoris conscius, sed non inuidus, non suam querit, sed Domini gloriam. Discurret medius

inter dilectum & dilectam, vota offerens, dona referens, excitat istam, placat illum. Interdum quoque, licet raro, repraesentat eos pariter sibi, siue hanc rapiens, siue illum adducens. Si quidem domesticus est, & notus in palatio, nec veretur repulsam, & quotidie videt faciem patris. Hucusque Bernardus.

Vides quam fideliter Angeli nostri seruiunt nobis, ex quo autem occurrit de ipsis aliqua loquendi materia. Scire te volo, quod magnam erga eos reuerentiam habere debemus & eos quotidie laudare, honorare, ac eis gratiarum actiones referre tenemur, & in eorum presentia, qui semper nobiscum adsunt, nihil illicitum, nihil turpe cogitare, dicere, vel operari debemus. De quo etiam a beato Bernardo monemur, qui sic dicit super Psalmum, Qui habitat: Angelis suis mandauit de te, vt custodiant te in omnibus vijs tuis. Quantam tibi debet hoc verbum inferre reuerentiam, afferre deuotionem, conferre fiduciam? Reuerentiam pro praesentia, deuotionem pro benevolentia, fiduciam pro custodia. Cautè ambula, vbi adsunt Angeli, sicut eis mandatum est, in omnibus vijs tuis. In quouis diuersorio, in quouis angulo, Angelo tuo reuerentiam habere. Cautè ambula, vbi adsunt Angeli, sicut eis mandatum est, in omnibus vijs tuis. In quouis diuersorio, in quouis angulo, Angelo tuo reuerentiam habere. Cautè ambula, vbi adsunt Angeli, sicut eis mandatum est, in omnibus vijs tuis. In quouis diuersorio, in quouis angulo, Angelo tuo reuerentiam habere. Cautè ambula, vbi adsunt Angeli, sicut eis mandatum est, in omnibus vijs tuis. In quouis diuersorio, in quouis angulo, Angelo tuo reuerentiam habere.

Qualiter aliqui ex verbis Domini scandalizati fuerunt. Cap. XXXVII.

Non mireris, si aliquando ex verbis & factis nostris scandala oriuntur, quantumcumque fideliter & bene fiant: cum ipsi Domino, qui erant non poterat, pluries contigerit. Dum enim quadam vice Pharisæi Dominum interrogarent, quare discipuli non lauabant manus quando manducabant? Dominus dure respondit eis, increpans, quod exteriorum munditiam non interiorum quaerebant. De quo illi scandalizati sunt, sed Dominus non curauit. Alia vice cum spiritualia verba doceret in Synagoga, aliqui ex discipulis eius tamquam carnales, non intellegentes recesserunt. Sed ad duodecim discipulos ait: Numquid & vos vultis abire? Et Petrus profese & alijs respondit: Domine ad quem ibimus? Verba vitæ aeternæ habes. Considera ergo eum in praedictis, & alijs similibus, quo modo cum potestete loquebatur, & docebat veritatem, non curans de scandalo prauorum siue insipientium. Notandum, igitur primo, quod propter alterius scandalum, non debemus recedere a virtute iustitiae. Secundo, quod de interiori munditia, magis quam de exteriori honestate curare debemus, quod etiam alibi expressius Dominus dixit in Luca: quod spiritualiter viuere debemus, ita quod verba Domini non videantur nobis extranea, sicut illis discipulis, qui quando Christus dixit in Ioanne: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, &cet. non poterant sustinere, sed recesserunt: sed potius recognoscimus ipsa esse verba vitæ aeternæ, vt vna cum duodecim, ipsum imitemur perfectè.

Angelos quanta reuerentia prosequi debeamus.

Ber. ser. 22 super Psal. Qui habitat. Circa deuotionem, conferre fiduciam? Reuerentiam pro praesentia, deuotionem pro benevolentia, fiduciam pro custodia.

Pf. 115. a

Iac. 1. c

Mat. 15. a

Mat. 7. a

Ioan. 6. a

Luc. 2. a

Ioan. 6. f

De

De retributione relinquendum omnia. Cap. XXXIX.

Mat. 19. d. Cvm fidelis & prudens discipulus Simon Petrus, quæret a Domino Iesu pro se & socijs, de retributione ipsorum: respondit Dominus inter alia, quod omnes qui temporalia dimittentes ipsum sequerentur, centuplum accipiant in hoc mundo, & vitam æternam in futuro. Nota bene hanc retributionem, & gaude gaudio magno, & gratias, & laudes Domino referas toto affectu, quod ad talem negotiationem te adduxit, vt manualiter de vno centum lucreris, &

Centuplum Euangelij. nihilominus etiam vitam æternam. Hoc autem centuplum spiritualium nõ corporalium rerum est, videlicet consolationum internarum, & virtutum quas per experientias cognoscimus, non per doctrinam. Cum enim anima gustat odorem paupertatis, castitatis nitorem, & patientiæ ceterarumq. virtutum, & delectatur in eis: nonne centuplum recepisse videtur tibi? Et si ulterius ascendat, vt visitationem sponsi recipiat, & ad eius præsentiam gloriatur: nonne tunc recipit plus quam millecuplum omnium quæcumque fuerint, & quomodocumque fuerint, quæ pro eo dimiserat? Vides quo modo verum est quod loquitur veritas, non fallit quin centuplum reddat in hoc sæculo, etiam non tantum semel sed pluries, & sæpe animæ sibi deuotæ, adeo vt sic afficiat eam, vt non solum quæ reliquit, sed totum mundum arbitretur stercorea vt sponsum suum lucrificare possit. Vt autem super hoc centuplo plenius instruaris, audi quid inde dicat Bernardus: Si forte adhuc secularis quispiam dicat: Ostende mihi centuplum quod promittis, & libens vniuersa relinquo. Vt quid ostendam? Fides enim non habet meritum, cui humana ratio præbet experimentum. An homini potius ostendat, quam veritati credentes, promittenti? Desicis scrutans scrutatio. Nisi crederis, non intelliges. Manna absconditum est, quod in Apocalypsi Ioannis, victori promittitur nomen nouum, quod nemo nouit, nisi qui accipit: Et pau- lo post: An non denique omnia possidet, cui omnia cooperantur in bonum? An non centuplum habet omnium, qui impletur Spiritu sancto, qui Christum habet in pectore? Nisi quod longe plus, quam centuplum est visitatio paraclæti spiritus, & præsentia Christi. Quam magna multitudo dulcedinis tuæ Domine, quam abscondisti timentibus te, perfecisti eis qui sperant in te. Vides quo modo memoriam abundantia suauitatis huius eructet anima sancta quo modo exprimere gestiens verba multiplicet. Quam, inquit, magna multitudo. Hoc ergo centuplum adoptio filiorum est, libertas & primitiæ spiritus delicia charitatis, gloria conscientia, regnum Dei quod intra nos est. Non vtique esca vel potus, sed iustitia, & pax, & gaudium in Spiritu sancto. Gaudium sane non modo in spe gloriæ, sed in tribulationibus. Hic est ignis, quem voluit Christus vehementer accendi. Hæc virtus, quæ Andream fecit amplecti crucem, Laurentium deridere carnifices, Stephanum in morte pro lapidantibus flectere genua ad orationem. Hæc illa pax quam suis reliquit Christus, quando dedit & suam, si quidem donum, & pax est electis Dei. Pax vtique patris, & donum futuræ gloriæ. Illa superat omnem sensum, sed & huic quidquid sub sole placet, quidquid in mundo concupiscitur, non potest comparari. Hæc gratia deuotionis, & vnctio docens de omnibus, quam expertus nouit, inexpertus ignorat, quam nemo scit nisi qui accipit. Hucusque Bernardus, Gaude ergo, & lætare, vt dixi, & gratias, age, quod ad hoc centuplum recipiendum vocata es, & hunc paradysum sæpe ingredere, quem ex orationis studio consequi poteris.

Ber. in declam super Ecce nos reliquit om. ex Marth. 19. nõ longe a fin. ex Gregor. homil. 20. in Euagel. non longe a princ. Apoc. 3. c

Psal. 30. c

Luc. 12. f

Sap. 3. b

Qualiter Dominus quæsiuit a discipulis quid diceretur de eo? Cap. XL.

Mat. 16. b. Veniens Dominus Iesus in partes Cæsareæ Philippi, quæsiuit a discipulis, quid diceretur de ipso, & etiam quid inde ipsi sentiant, & de alijs. Quidam responderunt & dicebant: Alij, &c. De se autem dixit Petrus pro se & alijs: Tu es Christus filius Dei viui. Et Dominus ad eum: Tu es Petrus, & super hanc, &c. Et tunc dedit ei pro se, & successoribus suis claves ligandi, atque soluendi super terram. Conspice igitur eum & etiam ipsos, iuxta generalem formam superius tibi traditam. Et nota, quod etiam hic habes, quod Petrum quem ita magnificauerat, parum post vocauit satanam, eo quod propter amorem carnalem, quem ipse Petrus habebat ad ipsum, dissuasit ei de passione sua, vt non fieret. Sic & tu Domini exemplo, habeas omnes pro aduersarijs, qui pro corporali alleuiatione ab exercitio, & bono spirituali te trahere vellent.

De transfiguratione Domini in monte. Cap. XLI.

Mat. 17. a. Ascumens Dominus Iesus tres ex discipulis, ascendit in montem Thabor, & transfiguratus est ante eos, ostendens se eis gloriosum. Venerunt insuper Moyses, & Elias loquentes cum eo de passione sua futura. Dicebant autem: Domine non expedit vt moriaris, quia vna gutta sanguinis tui redimeret mundum. Dominus autem Iesus dicebat: Bonus pastor animam suam ponit pro ouibus: sic & facere me oportet. Assuit ibi Spiritus sanctus in specie nubis lucidæ, & vox patris facta est in nube, dicens: Hic est filius meus dilectus in quo mihi bene complacui, ipsum audite. Discipuli vero ceciderunt in terram, & cum excitati sunt, non viderunt nisi Dominum Iesum. Conspice igitur bene prædicta, & te præsentem exhibeas, quia magnifica sunt.

De eiectione ementium & vendentium de templo. Cap. XLII.

Ioan. 2. b. Vabus vicibus eiecit Dominus Iesus ementes, & vendentes de templo, quod inter eius magna miracula deputatur. Nam licet alias cum vilipenderent, tunc tamen omnes ante eum figerunt. Et quamuis essent multi non se defenderunt, sed ipse solus cum quibusdam funiculis omnes eiecit. Et hoc ideo, quia terribilem se eis ostendit in facie. Accensus est enim zelo vehementi, eo quod pater suus sic inhonorabatur ab illis, maxime in loco vbi magis honorari debebat, fecit ipsas eiectiones. Conspice bene ipsum, & comparare, quia ipse compassionis dolore plenus est. Ac nihilominus time. Nos enim qui in templo Dei sumus, de speciali, & magna ipsius gratia deputati, si secularibus negotijs, vt illi faciebant, nos implicemus, cum ad laudem eius semper debeamus intendere, merito eiectionem ab eo, & indignationem ipsius timere possumus, & timemus. Si ergo non vis hoc timore vexari, nulla ratione vel cam secularibus curis, vel negotiationibus te audeas implicare. Opera quoque curiosa ne feceris, quæ tempus laudibus Dei debitum occupant, & pompis secularibus correspondent.

De probatica piscina. Item ne sis fratrius index temerarius. Cap. XLIII.

Ioan. 5. a. Erat in Hierusalem quædam congregatio aquarum, in qua lauabantur oues, de quibus crepant sacrificia. In ea dicitur fuisse lignum Crucis. Quolibet autem anno, cum semel commouebatur ab Angelo, sanabatur aliquis infirmus, scilicet qui descendebat in aquam

Tria notanda in curatione paralytici.

August. de ver. Apost. ser. 15. post med. 10. 10.

Bern. ser. 40. super Cæt. quasi cir. fin.

Idem ser. 5 super Cæt. ante med.

Rom. 1. b

Idem ser. 54. super Cæt. cir. med.

aquam post eius ab Angelo motionem. Vnde multi propterea infirmi iuxta eam continue morabantur. Erat autem ibi quidam infirmus, iacens in grabbato paralyticus per triginta & octo annos. Hunc igitur Iesus quadam die sabbati sanauit. Conspice eum humiliter euntem ad infirmum, & loquentem more solito. In hoc igitur facto tria nota. Primum quia sicut hic Dominus requisitum infirmum, si vellet sanari: ita nobis sine nostro consensu salutem non dabit, & inexcusabiles sunt peccatores non consentientes voluntati Domini, & suæ salutis. Quia secundum Augustinum. Qui creauit te sine te, non iustificabit te sine te. Secundum cauere debemus, ne relabamur a Domino, quia si sanati a Domino recidiamus, digne nostra ingratitude acris punietur sicut huic dixit Dominus: Vade noli amplius peccare, ne deterius aliquid tibi contingat. Tertio, quia maligni de omnibus perdunt, sicut boni de omnibus lucrantur. Nam cum hic liberatus portaret grabbatum, & diceretur ei a ludæis, quod hoc non licebat in die sabbati, ipse respondit: Qui me saluum fecit, ille mihi dixit, tolle grabbatum tuum. Non dicebant, quis est ille qui te saluum fecit? Et sic accipiebant, quod possent reprehendere, non quod poterant laudare. Sic & carnales homines sæpe in malam iudicant partem, quæ vident, & quasi de omnibus perdunt. Spiritualiter autem viuentes omnia referunt ad laudem Dei, siue sit prosperitas, siue sit aduersitas, & non dubitant, quin recte omnia fiant, Deo cuncta vel recte operante, vel iuste permittente, & omnia in bonam partem interpretantur, iuxta doctrinam beati Bernardi, qui sic ait: Caue alienæ conuersationis esse aut curiosus explorator, aut temerarius iudex. Etiam si perperam actum quid deprehendas, nec sic iudices proximum. Magis autem excusa intentionem, si opera non potes: puta ignorantiam, puta subreptionem, puta casum. Quod si omnem dissimulationem rei certitudo recusat, suade nihilominus ipse tibi, & dicit apud temeripsum: Vehemens fuit nimis tentatio. Quid de me illa fecisset, si in me accepisset similiter potestatem? Hucusque Bernardus. Quod autem de omnibus lucrantur spirituales, etiam de suis, & alienis peccatis & de rebus nocitijs, & etiam de diaboli operibus, sic docet Bernardus: Irrationalis, & brutalis spiritus, & si ad spiritualia non pertingat, ad ea tamen capessenda pro suo corporali temporalique obsequio, noscitur iuuare illos, qui omnem vsum rerum temporalium ad fructum transferunt æternum, vtentes hoc mundo tamquam non vtentes. Et post multa: Si qua animantia quantum ad vsum sui reperiantur incommoda, & si nocua, & si etiam perniciofa temporalium hominum constat esse salutis. Non tamen deest eorum corporibus, vnde cooperentur in bonum, his, qui secundum propositum vocati sunt sancti, & si non cedendo in cibum, aut exhibendo ministerium, certe ingenium exercendo, iuxta eum, qui vtique omni vtenti ratione presto est, communis disciplinæ profectum præbens, quo inuisibilia Dei per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur. Nam & diabolus eiusque satellites cum sit eorum semper maligna intentio, nocere quidem semper cupiunt, sed si boni amulatores fuerint, absit vt obfint, magis autem profunt, & nolentes cooperantur in bonum bonis. Et infra: Est enim qui bonum operatur non volens, siue homo malus, siue Angelus malus, & constat non fieri propter eum, quod sit per eum, cum prodesse nullum bonum possit inuito. Igitur ei quidem dispensatio tantum credita est, sed nescio quo modo gratius iucundiusque sentimus bonum, quod per malum dispensatorem ministratur. Ipsa est ergo causa cur, & per malos Deus faciat bona bonis, non autem vt opera eorum indigeat in beneficiendo. Idem: Quid superbis terra & cinis? & de Angelis transfuit Dominus, execrans eorum superbiam. Ergo repudiatio Angelorum, fiat emendatio hominum. Scriptum est enim

ad eorum correptionem: Cooperetur mihi in bonum etiam diaboli malum, & lauem manus meas in sanguine peccatoris. Qualiter? audi. Superbo certe diabolo horrenda, & formidolosa maledictio inrorquetur. Et infra: Si sic est actum cum eo, quid de me fiet terra, & cinere? Ille in cælo tumuit: ego in sterquilinio. Quis non tolerabiliorum in diuite superbiam, quam in paupere dicat? Væ mihi. Si tam dure in potente illo animaduersum est, quid de me exi guo, & misero, & superbo? Bernardus etiam loquens de sponsa Ecclesia, quæ post multa peccata uenit ad Dominum, nam de gentibus collecta, quæ idola colebat, quod eidem de Synagoga improperebatur: sic in suam vilitatem torquet, dicens: Ipsa est cui plus dimissum est, & quæ plus diligit, quod æmula impropereat ei ad conuiuium, hoc sibi ipsa inflectit ad commodum. Inde mansuetior ad correptionem, inde patientior ad laborem, inde ardentior ad amorem, inde sagacior ad cautelam, inde humilior pro conscientia, inde acceptior pro verecundia, inde ad obediendum paratior, inde ad gratiarum actionem deuotior, ac sollicitior. Hucusque Bernardus. Vide quo modo spiritualiter viuentes, omnia interpretantur in bonam partem, & de omnibus lucrum faciunt. Sis ergo spiritualis, & omnia tibi cedent in bonum. Et valet huiusmodi consideratio, etiam ad tolerantiam tribulationum, & tentationum, & animi quietem. Nam per huiusmodi continuum exercitium, ad tantam tranquillitatem animi quis posset peruenire, quod vix, & raro de aliqua re turbaretur, vel haberet locum in eo quod ait sapiens: Non contristabit iustum, quidquid ei acciderit.

Quo modo discipuli Christi vellebant spicas. Item de paupertate. Cap. XLIV.

Mat. 12. a. Discipuli Domini Iesu quadam die sabbati esurientes, cum nec haberent unde procurarent, quod comederent, ibant per agros, in quibus erant segetes, & vellebant spicas, fricabant manibus & comedebant. Reprehendebantur autem a Phariseis dicentibus, hoc non licere die sabbati. Dominus defendebat eos, & multa talia faciebat Dominus in die sabbati, vt dixi supra de habente manum aridam sanato. Tu autem discipulos inuere, & comparare eis in tanta necessitate constitutis, quamuis ipsi gaudentes hoc facerent ob paupertatis amorem, quam ante omnes virtutes, & beatitudines commendauerat eis eorum magister, & Dominus. Quid tamen est cogitare principes mundi, præsentem omnium conditorum, ad tam tenuem paupertatem reductos, vt tali pabulo, more animalium oporteat sustentari? Aspicebat eos Dominus, & compatiebatur eis, quia tenerrime diligebat eos: sed nihilominus gaudebat, & tam propter eos quos in hoc multum mereri sciebat, quam propter nos, quibus relinquebat exemplum. In hoc enim exemplo, ad multas virtutes proficere possumus: nam hic mirabiliter paupertas relictæ, pompa mundi contemnenda ostenditur, sumptuositas, & saporosa ciborum præparatio destruitur, & gula voracitas cum turpi sua vinctuositate, & insatiabili appetitu totaliter eneruatur. Tu ergo hoc animaduerte, & tanto exemplo, totis visceribus eam amplectere, quæ sic emicuit in Domino, & Domina matre sua, & præfatis mundi principibus, & omnibus qui eorum exemplum perfecte imitari vulerunt. Sed attende de qua paupertate intelligere debes. Scio enim, quod in monasterio constituta, paupertatem professas, & nihil habere potes: de quo gratias age Deo tuo, & ipsam inuolabiliter serua. Sed ulterius te ascendere volo, quod tamen a professione non disceper, quinimmo professio ipsa, sine hoc intellecta verbalis esset, & vacua. Dico igitur de illa paupertate quæ

Psal. 57. b

Idem ser. 14 super Cæt.

Luc. 7.

Prov. 12. c

Mat. 12. a

Idē ser. 64. super Car. an. med.

Matt. 26. b

Idem ser. 3 de circ. Do mini. circa fin.

2. Cor. 11. d

Discretio mater virtutum.

Idē ep. ad ad frat. de Monte Dei. do vi. solit. cir. med.

1. Tim. 4. b

Idē ser. 23. super Car. cir. med.

Idē ser. 43. super Car. cir. med. Pf. 118. m

contumacium. Idem: Quid illud quod nos quoque toties in domo ista & tam grauer inquietat, notabilem loquitur quorūdam qui inter nos sunt superstitiosamq. abitentioniam, ex qua se omnibus, sibiq. omnes molestos reddunt? Quo modo non hæc ipsa discordia tam generalis, & suæ illius cōscientiæ dissipatio est, & quod in ipso est grandis vineæ huius, quam plantauit dextera Domini, nostræ, scilicet omnium vnanimitatis demolitio? Væ homini per quem scandalum venit. Qui scandalizauerit, inquit, vnum de his pusillis, durum est quod sequitur. quanto duriora meretur, qui tantam, & tam sanctam multitudinem scandalizat? Durissimū proflus iudicium portabit, quicumque est ille. Idem: Illis qui ad deuotionis gratiam perueniunt, vnum dicitur restare periculum, & omnino timendum eis a dæmonio meridiano. Ipse enim satanas transfiguratur se in Angelum lucis. Hoc est ergo timendum ei, qui tanta delectatione omnia facit: ne dum sequitur affectionem, corpus destruat per immoderatam exercitationem, ac deinde necesse habeat non sine magno spiritualis exercitij detrimento, circa debilitati curam corporis occupari. Ergo ne incurrat, qui currit, illuminari necesse est lumine discretionis, quæ vtique mater est virtutum, & consummatio perfectionis. Hæc nimirum docet, ne quid nimis, vel minus fiat. Atque hæc est octaua dies, in quo circumciditur puer: quia discretio vera circumcidit vt nec plus, nec minus fiat. Nam & qui nimius est, fructum boni operis abscindit, non circumcidit: sicut qui repidus est, minus facit. In hac igitur die nomen imponitur, & nomen salutis: nec de eo qui sic conuersatur dubitem dicere, quod suam ipsius salutem operetur. Vsq̄ ad hunc enim diem dicere possunt Angeli, qui nouerunt secreta cælestia, sed ego nunc primum ei fiducialiter nomen salutis impono. At vero, quia omnino rara ista auis est in terris, huius discretionis locum in vobis fratres, suppleat virtus obedientiæ, vt nihil plus, nihil minus, nihil aliter quam imperatum sit, faciatis. Idem: Sunt corporis exercitia in quibus necesse est corpus laborare: sicut sunt vigiliæ & huiusmodi, quæ quidem spiritualia non impediunt, sed adiuant, si cum ratione & discretionis fiant. Quæ si ex in discretionis vitio sic agantur, vt vel deficiente spiritu, vel languente corpore spiritualia impediuntur: qui sic est, corpori suo tulit bonum effectum, spiritui affectum, proximo exemplum, Deo honorem, sacrilegus est, & omnium horum in Deum reus. Non quod secundum sensum Apostoli non videatur etiam humanum hoc, & non deceat, & non iustum sit caput aliquando dolere in seruitio Dei, quod olim sæpe vsque ad dolorem laborauit in vanitate sæculi: esurire ventrem vsque ad rugitum, qui sæpe repletus est vsque ad vomitum, sed modus in omnibus est habendus. Affligendum est corpus aliquando, sed non conterendum. Nam etiam corporalis exercitatio ad modicum quidem valet, & pietas ad omnia vtilis est: propter quod modicum hoc est, non in concupiscentijs, sed tamen cura est carnis agenda, agenda vero est sobritie, & cum quadam spirituali disciplina: vt neque in modo, neque in qualitate eius, neque in quantitate appareat aliquid, quod non deceat seruum Dei. Huc vsque Bernardus.

Sed vt virtus discretionis tibi melius innotescat, audi breuiter quid de ipsius commendatione dicat idem Bernardus: Virtus siquidem discretionis absque seruuore charitatis iacet, & feruor vehemens absque discretionis temperamento præcipitat. Ideoque laudabilis cui neutrum deest, quatenus & feruor discretionem erigat, & discretio feruorem regat. Idem: Discretio quidem virtuti ordinem ponit, ordo modum tribuit, & decorem etiam, & perpetuitatem. Denique ait: Ordinatione tua perseverat dies, diem virtutem appellans. Est igitur discretio non tam virtus quam quædam moderatrix, & auriga virtutum, ordinatrixq. affectuum, & morum doctrix. Tolle hanc, & virtus

vitium erit, ipsaq. affectio naturalis in perturbacionem magis conuertetur, exterminiumq. naturæ. Huc vsque Bernardus. Habuisti igitur ex prædictis, quomodo in hoc discipulorum exemplo destruitur superfluitas, & gulositas. Sed quo modo pompa mundi etiã destruat non dum tibi dixi: quod tamen profectui non intendo, sed nec ex toto omitrens. Sed hoc dicere sufficere puto ad præsens: quod hoc exemplo renouata videtur primæ ætatis beata simplicitas, in qua erant homines contenti fructibus arborum, & radicibus herbarum, & simplici aqua. Si igitur sic hodie fieret, non indigeremus molendinis, nec clibanis, nec vtenfilibus, & apparatu rerum, nec suppellectili varia & pomposa, in quibus humanum genus est inextricabiliter intricatum.

FERIA QVINTA.

De ministerio Marthæ & Mariæ. Item de ordine contemplationis, & quod duas habet partes. Cap. XLV.

M quodam vice Dominus Iesus iret Bethaniam ad domum Marthæ & Mariæ, ipsa toto affectu diligentes eum, reuerenter ac multum alacriter susceperunt eundem. Et Marthā quidem, soror Mariæ se incontinenti parauit, ad refectioem honorabilem ei, & discipulis procurandam. Maria vero ad pedes Domini se posuit. Et cum Dominus nolēs existere otiosus, more suo loqueretur verba vitæ æternæ, ipsa oculis, & auribus in eum intenta, iucundabatur in verbis suis, vltra quam dici possit: nec quidquam aliud cogitabat, Marthā vero moleste hoc tulit, & eam compelli a Domino ad laborandum secum in ministerio postulat, sed contrariã sententiam reportauit, & Mariam optimam partem elegerit. Maria vero quæ verbis Dei quiescebat, ad clamorem sororis, quasi a somno euigilans, de quiete sua timuit, & facie inclinata in terram siluit. Sed post Domini responsonem securus, & iucundius sedit. Deinde parata refectioe, & Domino cessante loqui, continuo surgit, aquam manibus eius parat, & deinceps eidem semper assistens, fidelissime seruit. Conspecte bene Dominum ingredientem, & illas ipsum lacrimis suscipientes, & deinceps alia in prædictis eorum actibus, quia pulcherrima sunt.

Scire autē debes, quod per istas duas sorores, dicunt sancti duplicem vitam intelligi, scilicet actiuam, & contemplatiuã. De quibus tractare longa materia est. Sed quia tibi expedire credo, non longum tractatum habere, tamen tibi aliqua inde scribam, tum quia beatus Bernardus in diuersis locis ipsum copiosissime tractat: tum quia vtilissimus, spiritualissimus, ac valde necessarius est. Nam secundum prædictam duplicem vitam continue viuimus, & qualiter nos viuere oportet ignoramus frequenter: quod est magnum periculum, & iactura non leuis, præcipue religiosam vitam gerentibus. Est igitur vita actiuã quæ designatur per Marthã. Sed actiuã vitæ sicut ex dictis Bernardi colligere possum, duæ sunt partes. Prima pars qua quis se exercet ad suam principaliter vtilitatem corrigendo se, emendando a vitijs, & informando virtutibus. Et id idem secundario fit ad vtilitatem etiam proximi per opera iustitiæ, & obsequia pietatis, & charitatis. Secunda pars eius est, quo modo quis principaliter suum exercitium confert in vtilitatem proximi, quamuis ad suum etiam maius meritum vt alios regendo, docendo, & adiuuando in animarum salutem, vt faciunt prælati, & prædicatores, & huiusmodi. Et inter has duas partes vitæ actiuæ est vita contemplatiua, vt iste sit ordo, quod primo quis se exercet, & laboret in oratione, & sacrarum studio litterarum, & alijs operibus bonis, & obsequijs in conuersatione, quasi corrigendo se a vitijs, & acqui-

Luc. 10. g

Per Marthã & Mariam due vitæ intelliguntur

rendo virtutes. Secundo quiescat in contemplatione, solitudinem mentis querens, & soli Deo vacans toto posse. Tertio per prædicta duo exercitia, virtutibus, & vera sapientia imbutus, & illuminatus, & feruidus effectus, ad aliorum salutem intendat. Primo igitur, vt teigi, oportet, quod in prima actiuæ parte, mens expurgetur, depuretur, & roboretur per exercitia virtutum: deinde in contemplatiua informetur, illuminetur, & instruat: postea confidenter potest ad aliorum profectus exire, vt eos possit adiuuare. Quod autem iste sit ordo rectus, istis auctoritatibus probatur, & primo, quod prima pars actiuæ præcedat contemplatiuam.

Actiuã præcedit contemplatiuã. Cap. XLVI.

Bern. Ser. 5. de Assump. Virg. ante med.

2. Cor. 1. d

Eccli. 1. d Psal. 118. n Ath. 15. o Idem Ser. 46. super Cant. circa med.

2. The. 3. o Psal. 118. n

Her. 6. c

Isa. 1. b

Dicit enim Bernardus: Intrante Iesu in hoc castellum, duæ sorores Marthæ & Mariæ, id est operatio & intellectus exceperunt illum. Iesus autem cum ad illas venit, duo confert congruentia singulis, virtutem, & sapientiam: virtutem operationi, sapientiam intellectui. Vnde & ab Apostolis prædicatur Dei virtus, & Dei sapientia. Sed quid est quod intrantem eum Marthæ excipit, discurret, & ministrat? Marthæ vero secus pedes sedens ingressi, in eius verbum cor suspendit, nisi quia prius est actio, postea vero contemplatio? Quisquis enim ad intelligentiam peruenire desiderat, profecto necesse est, vt prius per opera bona se diligenter exercet, sicut scriptum est: Fili concupiscens sapientiam, conferua iustitiam, intellexit. Et: Fide purgans corda eorum. Quia fidei? Fide per dilectionem operante. Idem: En forte appetis & ipse contemplationis quietem: & bene facis, tantum ne obliuiscaris flores, quibus lectulum sponte legis sparsum. Ergo cura & tu tuum similiter circumdare bonorum floribus operum, virtutum exercitio, tamquam flore fructuum sanctum otium præuenire. Alioquin delicato fatis otio dormire voles, si non exercitatus quiescere appetas, & Lix fecunditate neglecta, solis cupias Rachel amplexibus oblectari. Sed & præposterus ordo est ante meritum exigere præmium, & ante laborem sumere cibum, cum dicat Apostolus: Qui non laborat, non manducet. A mandatis tuis intellexi, inquit, vt scias nisi propter mandatis mandatorum contemplationis guttum penitus nemini deberi. Non igitur putes de proprio amore quietis, sanctæ obedientiæ actibus, seniorum ve traditionibus præiudicium vllatenus faciendum. Alioquin non dormiet tecum sponsus in lectulo tuo: illo, præsertim quem tibi pro obedientiæ floribus, cicutis ac vrticis inobedienciæ aspersisti, propter quod non exaudiet orationes tuas, vocatusq. non veniet. Nec enim dabit inobedienti copiam sui tantus obedientiæ amator, qui mori quam non obedire maluerit. Sed neque approbat tuæ contemplationis inane otium, qui dicit per prophetam: Laboraui sustinens, signans tempus quo exul cælo, & patria summæ quietis, operatus est salutem in medio terræ. Et paulo post: Miror valde impudentiam aliquorum, qui inter nos sunt, & qui cum omnes nos sua singularitate turbauerint, sua impatentia irritauerint, sua inobediencia coinquinauerint: audent nihilominus ad tam sædum concupiscentiæ suæ lectulum, omni orationum instantia totius puritatis Dominum inuocare. At cum extenderit, ait, manus vestras, ante oculos meos, & cum multiplicaueritis orationem, non exaudiam. Quid enim lectulus non est floridus, magis autem & putidus est, & tu illuc regem gloriæ trahis? Ad pausandum hoc facis, an ad causandum? Et infra: Perge ergo tu tota die expandere ad Deum tuam manus tuas, qui fratres tota die molestas, vnanimitatem impugnas, ab vnitae te separas. Et quid vis me facere, inquit? Profecto vt primo quidem emundes

conscientiam ab omni inquinamento iræ, & disceptationis, & murmuris, & liuoris, & quidquid omnino aduersari cognoscitur, aut paci fratrum, aut obedientiæ seniorum, de cordis habitaculo eliminare festines. Deinde etiam circumdare tibi flores bonorum quorumcumque actuum, & laudabilium studiorum, atque odore virtutum, id est quæcumque sunt vera, quæcumque iusta, quæcumque sancta, quæcumque amabilia, quæcumque bonæ famæ, si qua virtus, si qua laus disciplinæ. Hæc cogitare, in his te exercere curato. Ad istiusmodi secure vocabis sponsum, quoniam cum introduxeris eum, veraciter dicere poteris, & tu: Quia lectulus noster floridus, sed redolente nimirum conscientia pietatem, sed pacem, sed mansuetudinem, sed iustitiam, sed obedientiam, sed hilaritatem, sed humilitatem. Hæc Bernardus. Ex prædictis apparet, quomodo pars actiuæ quam vocauit primam, præcedit contemplatiuam.

De oratione. Item septem que præcedunt bonum doctorem. Cap. XLVII.

Sequitur videre, qualiter contemplatiua præcedit actiuam in secunda parte ipsius, & sic contemplatiua stat in medio inter ipsas duas partes actiuæ. Dicit igitur Bernardus: Sane cauendum est, aut da- Bern. Ser. re quod nobis accepimus, aut quod erogandum ac- 18. super cepimus retinere. Rem profecto Christi retines tibi, Cant. non si, verbi causa, plenus virtutibus cum sis, forisq. nili- lège a prin. hilominus domis scientiæ, & eloquentiæ adornatus, metu forte, aut segnitie, aut minus discreta humilitate verbum bonum, quod posset prodesse multis, inu- tili, immo damnabili ligas silentio, certe maledictus, quod frumenta abscondis in populis. Rursum quod tuum est spargis, & perdis si priusquam infundaris, tu totus semiplenus festinas effundere, contra legem arans in primo genito bouis, & ouis primogenium tendens. Nimirum vita, atque salute, quam alteri das, te fraudas, dum sana vacuus intentione, gloriæ inanis vento inflaris, aut terrenæ cupiditatis veneno inficaris, & letali apostemate turgens, interis. Quamobrem si sapias, concham te exhibebis, & non canalem. Hic siquidem pene simul recipit, & refundit: illa vero donec impleatur expectat, & sic quod superabundat, sine suo damno communicat, sciens maledictum, qui partem suam fecit deterioiorem. Et infra: Ceterum tu frater, cui firma fatis propria falus nondum est, cui charitas adhuc aut nulla est, aut adeo tenera, aut arundinea, quod omni flatui cedat, omni cre- dat spiritui, omni circumferatur doctrinæ vento: immo cui tanta est charitas, & vltra mandatum, quidem diligas proximum tuum plus quam teipsum, & rursum tantilla, vt contra mandatum fauore liquefcatur, pauore deficiat, perturbetur tristitia, auaritia contrahatur, protrahatur suspitione, ambitionibus in quietetur, conuitijs exagitetur, curis euisceretur, honoribus tumeat, liuore tabescat: tu, inquam, in proprijs teipsum sentiens, quam dementia quæso, aliena curare, aut ambis aut acquiescis? Sed audi quid consulat cantata, vigilq. charitas. Non vt alijs, inquit, sit remissio, 2. Cor. 8. c vobis autē tribulatio, sed ex æqualitate. Noli nimum Eccli. 7. c esse iustus. Sufficit vt diligas proximum tuum tamquam teipsum: hoc quippe est ex æqualitate. Et infra: Implere prius, & sic curato effundere. Benigna prudensq. charitas affluere conuenit, non effluere. Fili Rom. 13. mi ne perefluas, ait Salomon. Et Apostolus: Propterea, inquit, debemus intendere his quæ dicuntur, ne forte perefluamus. Quid enim tunc Paulo sanctior? sapientior Salomone? Et post pauca. Sed iam audite quæ & quanta saluti propriæ sint necessaria, quæ & quanta infundi oporteat priusquam effundere præsumamus. Et post: Accedit medicus ad vulneratum, spiritus ad animam. Quam enim non reperiat gladio diaboli vulneratam? Et infra: Quid ei primo opus est? Reuera vt tumor, vel vlcus quod forte supercreuit in K x vulnera

vulnere & potest impedire sanitatem, ante omnia amputetur. Abscindatur itaque ferro acuro compunctio- nis vicus inueteratae consuetudinis. Sed est acerbus dolor. Leniatur proinde vnguento deuotionis, quod non est aliud, nisi concepta de spe indulgentiae exulta- tio. Hanc continentem parit facultas, ex victoria de peccato. Iam gratias agit, & dicit: Dirupisti vincula mea, tibi sacrificabo hostiam laudis. Deinde apponit medicamentum poenitentiae, malagma ieiuniorum, vigiliarum, orationum, & si qua sunt alia poenitentium exercitia. In labore cibandus est cibo boni operis ne deficiat. Quod opus sit cibus, inde doceris. Meus, inquit, cibus est, vt faciam voluntatem patris mei. Itaque comitentur poenitentiae labores pietatis opera, quae confortant. Magnam, ait, fiduciam praestat apud altissimum elemosyna. Cibus si- tim excitat, potandus est. Accedat cibo boni operis, orationis potus, componens in stomacho conscientiae, quod bene gestum est, & commendans Deo. Oran- do bibitur vinum lactificans cor hominis, vinum spi- ritus quod inebriat, & carnalium voluptatum infundit obliuionem, humectat interiora arentis conscien- tia, escas bonorum actuum digerit, & deducit per quaedam animae membra fidem roborans, spem, confortans, vegetans ordinansq. charitatem, & im- pinguans mores. Sumpto cibo, potuq. quid restat, nisi vt pauser aegrotus, & quieti contemplationis post sudorem actionis incumbat? Dormiens in contem- platione, somniat Dominum: Per speculum siqui- dem in aenigmate, non autem facie ad faciem inter- im intuetur. Cum sic non tam spectati quam con- iectati, idq. raptim, & quasi sub quodam corruscamine scintillae transeuntis tenuiter vix attracti nar- descit amore, ait: Anima mea desiderauit te in nocte, sed & spiritus meus in precordijs meis. Talis amor zelat, hic decet amicum, vel amorem sponsi. Hinc necesse est, quod ardeat fidelis seruus, & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam, hic replet, hic feruet, hic ebullit, hic iam securus effundit exundans, & erumpens, & dicens: Quis infir- matur & ego non infirmor? Quis scandalizatur, & ego non vror? predicet, fructificet, innouet signa, & immutet mirabilia. Non est quod se immisceat vanitas, vbi totum occupat charitas. Siquidem plenitudo legis & cordis est charitas, si tamen plena. Deus denique charitas est, & nihil est in rebus quod possit replere creaturam factam ad imaginem Dei, nisi charitas Deus, qui solus maior est illa. Eam nondum adeptus, periculosissime promouetur, quantumlibet videatur alijs pollere virtutibus. Si habuerit omnem scientiam, si dederit omnem substantiam suam pauperibus, si tradiderit corpus suum, ita vt ardeat, abs- que charitate, vacuus est, ait Paulus. En quanta prius infundenda sunt, vt effundere audeamus. Primo qui- dem compunctio. Secundo deuotio. Tertio poeniten- tia labor. Quarto pietatis opus. Quinto orationis studium. Sexto contemplationis otium. Septimo ple- nitudo dilectionis. Haec omnia operatur vnus, atque idem spiritus secundum operationem, quae infusio appellatur, quatenus illa, quae effusio dicta est, pure, & ob hoc tute iam administratur, ad laudem & gloriae Domini nostri Iesu Christi. Idem: Hoc siquidem vera, & casta contemplatio habet, vt mentem quam diuino igne vehementer succenderit, tanto interdum repleat zelo, & desiderio acquirendi Deo, qui eum similiter diligit, vt orium contemplationis pro studio praedica- tionis libentissime intermitat. Et rursus potita votis aliquatenus in hac parte, tanto ardentius redeat in idipsum, quanto se fructuosius intermisisse memine- rit. Et iterum sumpto contemplationis gustu, valen- tius ad conquirenda lucra solita alacriter recurrat. Ceterum inter has vicissitudines plerumque mens flu- ctuat, metuens, & vehementer aetiuans, ne forte alteri horum dum suis affectionibus hinc inde distrahitur,

Psal. 155. b

Ioan. 4. b

Tob. 4. b

1. Cor. 13. b

Mat. 24. d

2. Cor. 11. g

Rom. 13. c

1. Cor. 13. a

Idem Ser. 57. super Cant. post med.

A plus iusto inhareat, & sic in vtroque, vel modicum a diuina deuiet voluntate. Et fortassis aliquid tale sanctus Iob patiebatur, cum diceret: Si dormiero, Iob. 7. a dico: Quando consurgam, & rursus expectabo vesperam? hoc est, & quietus, neglecti operis, & occu- patus, perturbata nihilominus quietis me arguo. Vides virum sanctum inter fructum operis, & som- num contemplationis grauitate aetiuare, & in bonis licet semper conuersantem, semper tamen quasi de- malis poenitentiam agere, & Dei cum gemitu mo- mentis singulis inquirere voluntatem. Vnicum quip- pe in huiusmodi remedium seu refugium oratio est, quia frequens gemitus ad Deum, vt quid quando, & quatenus nos facere velit, assidue nobis demon- strare dignetur. Hucusque Bernardus. Patet igitur ex praedictis, quo modo duae sunt partes actiuae vitae, & quo modo inter eas est contemplatiua, & per con- sequens de modo, & ordine ipsarum. Restat, vt de ipsis singulariter inspiciamus. Sed de tertio mem- bro, id est de secunda parte actiuae, qualiter ad lu- crum animarum & ad vtilitatem proximi sit exeun- dum, non intendo tractare, quia tuus status hoc non requirit. Sufficit tibi in hoc totum studium tuum po- nere, vt vitijs emendata ac virtutibus imbuta, per primam partem actiuae, Deo tuo vacare possis per contemplationem.

De exercitio actiuae vita. Cap. XLVIII.

DE ipsa ergo actiua quamuis in parte iam habue- ris, & maxime in Ser. 46. Ber. super Cant. Tamen adhuc alias eiusdem Bernardi auctoritates adducam, vt cautius vitia fugere, ac plenius virtutes valeas adipisci. Dicit itaque idem in eiusdem canticis: Seminate vobis ad iustitiam: metite spem vitae, & tunc demum illu- minate vobis, ait, lumen scientiae. Vltimam posuit scientiam tamquam picturam, quae statum habere nequeat super inane: & ideo illa duo praemisit, & subiecit illi tamquam si solidum aliquid picturae sub- sterneret. Securus iam intendam scientiae, si vitae prius per beneficium spei securitatem accepero. Tu igitur feminasti tibi ad iustitiam, si ex vera notitia tui euigilasti timere Deum, te ipsum humiliasti, su- disti lacrymas, elemosynas profudisti, ceterisq. pieta- tis actionibus mancipasti, si ieiunij, & vigilijs affi- xisti corpus, si peccus tunsionibus, caelos clamoribus fatigasti. Hoc siquidem seminare est ad iustitiam. Semina sunt bona opera, bona studia, femina lacry- mae sunt. Ibant enim, inquit, & flebant, mittentes semina sua. Idem in persona sponse loquentis ad so- dales sponsi, & petentis osculum, id est contemplatio- nis excessum, sic dicit: Si cura est ei vlla de me, oscule- tur me osculo oris sui. Non sum ingrata sed amo. Et in- fra. In gratia ipsius multis iam annis caste sobrieq. vi- uere curo, lectioni insisto, resisto vitijs, orationi incu- bo frequenter, vigilo contra tentationes, recogito an- nos meos in amaritudine animae meae, sine querela me arbitror quatum in me est conuersari inter fratres, su- perioribus potestatis subdita sum, siue egrediens & regrediens ad imperium senioris. Aliena non cupio, mea potius & me pariter dedi, in sudore vultus mei comedo panem. Ceterum quod in his omnibus est to- tum constat: de consuetudine, de dulcedine nihil. Et post pauca: Mandata forsitan vtcumque adimpleo, sed anima mea sicut terra, sine aqua in illis. Vt igitur holo- caustum meum pingue fiat, osculetur me quosdam osculo oris sui. Idem: Tu quoque si donum quod desuper accepisti nobis cotubernalibus tuis libenter impartia- ris, si te exhibeas vbique inter nos officiosum, si affe- ctuosum, si gratum, si tractabilem, si humilem, testi- monium habebis ab omnibus, quod fragres & ipse vn- guentis optimis. Omnis in nobis qui fraternas infir- mitates tam corporum quam animarum, non solum patienter supportat, sed insuper si licet ei, & si valet,

Bern. Ser. 37. super Cant. ante med. Osee. 10. d

Psal. 125. a Idem Ser. 9. super Cant. non longe a prin.

Idem Ser. 22. super Cant. circa med.

iuuat obsequijs, confortat alloquijs, consilij infor- mat. Si hoc non potest propter disciplinam, sollicitis saltem orationibus, solariari non cesset infirmo. Om- nis, inquam, qui talia operatur in nobis, bonum om- nino spargat odorem inter fratres, odorem de vn- guentis optimis, balsamum in ore. Huiusmodi frater in congregatione monstratur digito, dicitur de eo om- nes: Hic est fratrum amator & populi Israel. Hic est qui multum orat pro populo, & vniuersa sancta ciui- tate. Idem: Hi sunt magistri, qui a magistro omnium vias vitae plenius didicerunt, & docent nos vsque in hodiernum diem. Quid igitur docuerunt, vel docent nos sancti Apostoli? Non piscatoriam artem, nec sce- nofactoriam, vel quidquid huiusmodi est, non Platonem legere, non Aristotelis versutias inuersare, non semper discere, & numquam ad veritatis scientiam peruenire. Docuerunt me viuere. Putas parua res sit scire viuere? Magnum aliquid, immo maximum. Non viuit, qui superbia inflatur, qui luxuria sordida- tur, qui ceteris inficitur pestibus: quoniam non est hoc viuere, sed vitam confundere, & appropinquare vsque ad portam mortis. Bonam autem vitam ego puto & mala pati & bona facere, & sic perseuerare vsque ad mortem. Dicitur vulgo: Qui bene se pascit bene viuit. Sed mentia est iniquitas sibi, quoniam non bene viuit, nisi qui bonum facit. Arbitror autem, quod tu qui in congregatione es, bene viuis, si viuis ordi- nabiliter, sociabiliter, & humiliter. Ordinabiliter tibi, sociabiliter alijs, humiliter Deo. Ordinabiliter, vt in conuersatione tua sollicitus sis obseruare vias tuas in conspectu Domini, & in conspectu proximi: cau- ens & tibi a peccato, & illi a scandalo. Sociabiliter vt studeas amari, & amare, & blandum te, & affabi- lem exhibere, supportare non solum patienter, sed & libenter infirmitates fratrum tuorum, tam morum, quam corporum. Humiliter, vt cum haec omnia feceris, spiritum vanitatis studeas exufflare, qui ex hu- iusmodi nasci solet: & quantumcumque illum sense- ris, nega omnino consensum. Sic & in patiendone ma- lum, quoniam triplex est, triplicem oportet adhibere prouidentiam. Est enim quod a te pateris, quod a proximo, quod a Deo. Primum est austeritas poenitentiae. Secundum vexatio alienae malitiae. Tertium flagellum correptionis diuinae. In eo quod a te pateris, debes voluntarie sacrificare: quod a proximo, patienter ferre: quod a Deo, sine murmuratione, & cum gra- tiarum actione sustinere. Hucusque Bernardus. Et haec de exercitio primae partis actiuae sufficiant, ad praesens.

1. Mac. 15.

Idem Ser. 1. in festo. 55. Pet. & Pau. circa med.

Triplex ma- los triplex prouidentia adhibenda.

De exercitio Vita contemplatiua. Cap. XLIX.

SEquitur vt de contemplatiua videamus. De qua sic dicit Bernardus: Propterea dulcissimus sponsus la- uam suam capiti sponse supposuit, quatenus in sinu eam quiescere faceret, & dormire. Et nunc custos illius dignatissime, & benenotentissime vigilat super eam, ne adolescentularum crebris minutisq. neces- sitatibus inquietata vigilare cogatur. Et infra: Non me capio praeterea letitia, quod illa maiestas tam familia- ri, dulciq. confortio nostrae sese inclinare infirmita- ti minime dedignatur, & superna deitas animae exu- lantis inire connubia non despicit. Si sic in caelo esse non ambigo, vt lego in terra, sentit pro certo anima quod continet pagina, nisi quod non sufficit omni- no ista exprimere, quantum capere illa tunc pote- rit, sed nec quantum iam potest. Quid putas illic accipiet, quae hic tanta familiaritate donatur, vel dotatur, vt Dei brachijs amplecti se sentiat, & Dei sinu foueri, Dei cura, custodia, & studio custodiri, ne dormiens forte a quopiam, donec vltro euigilet, excitetur? Et mox subdit: Non est autem is sponsae somnus dormitio corporis. Et post: Magis autem istiusmodi vitalis vigila, sopor, sensum interiorem S. Bon. Tom. 6. Pars ij.

A illuminat, & morte propulsata, vitam tribuit sem- piternam. Reuera enim dormitio est, quae tamen- sensum non sopiat, sed abducat. Est & mors, quod non dubius dixerim, quoniam Apostolus quosdam adhuc in carne viuentes, commendando sic loquitur: Mortui enim estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo. Proinde & ego & non absurde spon- sae ecstasim vocauerim mortem, quae tamen non vita, sed vitae eripiat laqueis, vt possit dicere: Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo venantium. Inter medios namque laqueos in hac vita inceditur: qui vtique toties non timentur, quoties sancta aliqua, & vehementi cogitatione anima a semetipsa abripit- tur: si tamen eo vsque mente secedat, & auolet, & hunc communem transcendent vsum, & consuetudi- nem cogitandi. Etenim frustra iacitur rete ante oculos pennatorum. Quid enim formidetur luxuria vbi nec vita sentitur? Excedente quippe anima, & si non vita, certe vitae sensu, necesse etiam est, vt nec vita tentatio sentiat. Quis dabit mihi pennas sicut columbae, & volabo, & requiescam? Vtinam hac mor- te ego frequenter cadam, vt euadam laqueos mor- tis, vt non sentiam vitam luxuriantis mortifera blan- dimenta, vel obstupecam ad sensum libidinis, ad astum auaritia, ad iracundiam & impatientiam stimulos, ad angores solitudinum, & molestias curarum. Mo- riatur anima mea morte iustorum, vt nulla illaqueet iniquitas, nulla oblectet iniquitas. Bona mors quae vitam non auferit, sed transfert in melius. Bona, qua non corpus cadit, sed anima subleuatur. verum haec hominum est. Sed anima mea moriatur morte etiam, si dici potest, Angelorum, vt praesentium memoriam excedens, rerum se inferiorum corporearumq. non modo cupiditatibus, sed & similitudinibus exuat, sitq. ei pura cum illis conuersatio, cum quibus est puritatis similitudo. talis, vt opinor, excessus aut tan- tum aut maxime contemplatio dicitur. Rerum ete- nim cupiditatibus viuendo non teneri humanae vir- tutis est: corporum vero similitudinibus speculari- do non inuolui. Angelicae puritatis est: vtrumque tamen diuini muneris, vtrumque excedere, vtrumque temetipsum transcendere est, sed longe vnum, alte- rum non longe. Beatus qui dicere potest: Ecce elongaui fugiens, & mansi in solitudine. Non fuit contentus exire, nisi & longe se faceret, vt posset quiescere. Transiisti carnis oblectamenta, vt mini- me iam obedias concupiscentijs eius nec tenearis il- lecebris: proficiendo separasti te, sed nondum elon- gasti, nisi & irruentia vndique phantasmata corpore- rum similitudinum transuolare mentis puritate praualeas. Hucusque noli tibi promittere requiem. Erras, si citra inuenire te existimas locum quietis, secretum solitudinis, luminis serenum, habitaculum pacis. Sed da mihi qui illic venerit, & in- cunctanter fateor quiescentem, qui merito dicat: Conuertere anima mea in requiem tuam, quia Dominus bene fecit tibi. Atque hic vere in solitu- dine locus, & in lumine habitatio. Et paulo post: Puto ergo in solitudine hac exisse sponsam, ibiq. praeraman- nitate loci inter amplexus sponsi suauiter obdormisse, id est spiritu excessisse, quando prohibita sunt ado- lescentulae expergefacerere illam, quoad ipsa volue- rit. At illud qualiter? Non simpliciter neque leui, vt assolet, commonitione prohibita sunt, sed omni- no noua, & insueta contestatione, per capreas, scilicet ceruofq. camporum. Quo quidem genere ferarum videntur mihi satis congruenter expressa, sanctae ani- mae exuta corporibus, simul & qui cum Deo sinu An- geli, nimirum propter acumen visus, & saltus cele- ritatem. Vtrumque hoc siquidem vtriusque spiritibus conuenire cognoscimus. Nam facile, & petunt sum- ma, & intima penetrant. Quorum quoque in campis designata conuersatio euidenter liberos, atque expeditos significat in contemplatione discursus. Quid Kk. 2. sibi

Col. 3. a

Psal. 123. a

Prou. 1. b

Psal. 54. b

Ibidem.

Psal. 114. b

Can. 3. d

sibi vult igitur adiuratio facta per istos? Perfectio ne inquietas adolescentulæ audeant leui ex causa euocare dilectam a tam reuerendo collegio, cui absque dubio tories admiscetur, quoties contemplando excedit. Pulchre itaque horum auctoritate terrentur, a quorum societate constar euelli illam, ipsarum importunitate. Ponitur sane in voluntate ipsius, & vacare sibi, & curæ illarum intendere, prout oportere iudicauerit, cum vetatur excitari ab illis, quousque ipsa velit. Nouit sponsus quanta flagret dilectione erga proximos sponsa: & satis propria charitate solitari matrem de profectibus filiarum, nec se villo pacto illis subtrahatur seu denegaturam, quantum & quoties opus fuerit: proptereaque securæ discretionis eius credendam censuit hanc dispensationem. Hucusque Bernardus.

De tribus generibus contemplationis. Cap. L.

Scire autem debes contemplationis tria esse genera, duo principalia propter perfectos, tertium additur pro imperfectis. Duorum perfectorum, sunt contemplatio maiestatis Dei, & contemplatio celestis curiæ. Tertium pro incipientibus, & imperfectis est contemplatio humanitatis Christi, quam in hoc libello tibi describo. Et ideo ab hac tibi incipiendum est, si vis ascendere ad maiora, alias non tam ascendere quam reuereri posses. Vide igitur quam necessaria sit tibi huius libelli doctrina. Numquam enim ad sublimia Dei, mente eleuare te posse confidas, nisi in hac te diligenter, & longo tempore exerceas. Super hac autem materia dicit sic Bernardus: Duo liquet contemplationis genera esse. Vnū de statu & felicitate, & gloria ciuitatis, supernæ, quo vel actu, vel otio ingens illa celestium ciuium occupata sit multitudo: alterum de regis ipsius maiestate, æternitate, & diuinitate. Illa in maceria, ista in petra. Sed hæc quantum difficilius cauatur, tanto suauius, quod inde eruis, sapit. Et infra: Sed quia non ex omni se interim parte adhuc ad petram perforandam accedere Ecclesia potest, neque enim omnium est qui in Ecclesia sunt sacramenta diuinæ voluntatis inspicere, aut apprehendere per semetipsos profunda Dei, ideo non solum in foraminibus petræ, sed etiam in cauernis maceriæ habitare ostenditur. Ergo in perfectis quidem qui timari, & penetrare arcana sapientiæ, & puritate conscientiæ audent, & intelligentiæ acuminis sunt, habitant in foraminibus petræ. De reliquo in cauerna maceriæ: vt qui in petra fodere per semetipsos, aut non sufficiunt, aut non præsumunt, in maceria fodiunt, contenti vel gloriam sanctorum mente intueri. Si cui nec hoc quidem possibile sit, huic sane propone Iesum, & hunc crucifixum: vt & ipse absque suo labore habitet in foraminibus petræ, in quibus non laborant. Iudæi in his laborauerunt, & ipse in labores infidelium introibit, vt sit fidelis. Nec verendum, quod pariat repulsam, qui vocatur vt intret. Ingredere, inquit, in petram, absconde te in fossa humo a facie timoris Domini, & a gloria maiestatis eius. Infirma adhuc, & inerti animæ fossa ostenditur humus, vbi lateat, donec conualescat, & proficiat: vt possit & ipsa per se cauare sibi foramina in petra, per quæ intret ad interiora verbi, animi vtique vigore, & puritate. Et si intelleximus fossam humum illam, quæ ait, Foderunt manus meas, & pedes meos, non erit ambigendum de sanitate animæ vulnerate, quæ in ea demorabitur. Quid enim est tam efficax ad curanda conscientie vulnera, nec non ad purgandum mentis aciem, quam Christi vulnerum sedula meditatio? Verum donec purgata & sanata perfecte fuerit, non video qualiter illi aptari possit, quod dicitur: Ostende mihi faciem tuam, sonet vox tua in auribus meis. Quo modo denique

faciem suam ostendere audeat, vel leuare vocem cui & latere indicitur? Abscondere, inquit, in fossa humo, Quare? quia non est pulchra facie, nec digna vt videatur. Non erit digna videri, quamdiu non erit idonea videre. Cum autem per inhabitationem fossæ humi in sanando oculo interiori tantum profecerit, vt reuelata facie speculari gloriam Dei, & ipsa possit: tunc demum quæ videbit fiducialiter iam loquitur voce, & facie placens. Placeat necesse est facies, quæ in Dei claritatem intendere potest. Neque enim illud posset nisi clara quoque ipsa esset & pura: vtique transformata in eandem, quam conspicit, claritatis imaginem: alioquin ipsa dissimilitudine resilliret insolito reuerberata fulgore. Ergo cum pura puram intueri poterit veritatem, tunc faciem ipsius sponsus videre cupiet, consequenter & vocem audire. Hucusque Bernardus. Vides quam necessaria sit tibi vitæ Christi meditatio: nam vt ex auctoritate patet, nisi in ea depureris, numquam ad sublimia Dei ascendere poteris. Vnde vigilanter, & indefinenter exerceris in ea. Vidisti etiam quomodo tria sunt genera contemplationis, scilicet humanitatis Christi, celestis curiæ, ac maiestatis diuinæ. Scire autem debes, quod in qualibet harum duo sunt mentis excessus, intellectuales, & affectuales. De quibus sic dicit Bernardus: Cum duo sint beatæ contemplationis excessus, in intellectu vnus, & alter in affectu: vnus in lumine, & alter in feruore: vnus in agnitione, alter in deuotione: pius sane affectus, & pectus amore calens, & sanctæ deuotionis infusio etiam & vehemens spiritus repletus zelo, non plane aliunde, quam ex cella vinaria reportantur. Hucusque Bernardus, & in alijs, & in isto.

De contemplatione humanitatis Christi. Cap. L.I.

Dicit ergo circa hoc primum: Duo sunt quæ in nobis purganda sunt, scilicet intellectus, & affectus. Intellectus vt nouerit, affectus vt velit. Et paulo ante: Intellectus dico, tunc deprimitur cum multa cogitat, cum non colligit se circa vnam & vnicam meditationem, quæ concipitur de ciuitate illa, cuius participatio eius in idipsum. Et mox subdit: Affectiones, vero quæ corpore corrupto diuersis passionibus afficiuntur, mitigari numquam possunt, ne dicam sanari, donec voluntas vnum querat, & tendat ad vnum. Et infra: Sed Christus intellectum illum, Christi affectum purgat. Venit enim filius Dei, & tot, & tanta mirabilia in mundo operatus est, vt non immerito intellectum nostrum ab omnibus mundanis rebus euocauerit, vt semper cogitemus, & numquam cogitare sufficiamus, quia mirabilia fecit. Vere latissimos nobis ad spatandum intelligentiæ campos dereliquit, & torrens istarum cogitationum profundissimus est. Quis enim cogitare sufficit, qualiter reum Deus præuenerit nos, venerit ad nos, subuenierit nobis: & singularis maiestas voluit mori vt uiueremus, seruire vt regnarem, exulare vt repatriarem, & vsque ad seruilissima opera inclinari, vt constitueret nos super omnia sua. Idem: Vnde nobis in his tenebris veritas? Vnde charitas in hoc seculo nequam, in hoc mundo, qui totus positus est in maligno. Putas erit, qui intellectum illuminet, qui inflammet affectum. Erit, si conuertamur ad Christum, vt velamen de cordibus auferatur. Idem: Fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi inter vbera mea commorabitur. Et ego fratres ab ineunte mea conuersatione pro acervo meritorum, quæ mihi deesse sciebam, hunc mihi fasciculum colligat, & inter vbera mea collocare curauit, collectum ex omnibus anxietatibus, & amaritudinibus Dei mei. Primum videlicet infantulum illarum necessitatum, deinde laborum quos pertulit in prædicando, fatigationum in discurrendo, vigiliarum

Tria contemplationis genera.

Bern. Ser. 49. super Can. circa med.

Bern. Ser. 2. de Ascens. Dom. non longe a prius.

Idem Ser. 6. de Ascens. Dom. circa med.

Ser. 43. super Can. circa med.

vigiliarum in orando, tentationum in ieiunando, lacrymarum in compatiendo, insidiarum in colloquendo, postremo periculorum in falsis fratribus, contumaciorum, sputorum colaphorum, subannationum exprobrationum, clauorum, horumque, similibus, quæ in salutem nostri generis silua euangelica copiosissime noscitur protulisse. Et infra: Hæc meditari dixi sapientiam, in his iustitia mihi perfectionem constitui, in his plenitudinem scientiæ, in his diuitias salutis, in his copias meritorum. Ex his mihi interdum potus salutaris amaritudinis, ex his sursum suauis vnctio consolationis. Hæc me erigunt in aduersis, in prosperis reprimunt, & inter leta tristiaque vitæ presentis via regia incedenti, tutum præbent vtrobique ductum, hinc inde mala imminantia propulsandum. Hæc mihi mundi iudicem conciliant, dum tremendum potestatis mitem humilemque figurant: dum non solum placabilem, sed amabilem representant eum, qui inaccessibilis est principibus, terribilis apud reges terræ. Propterea hæc mihi in ore frequenter sicut vos scitis: hæc in corde semper, sicut Deus scit: hæc stylo meo admodum familiaria sicut apparatus: hæc mea subtilior interiorque philosophia, scite Iesum & hunc crucifixum. Hucusque Bernardus. Et hæc de contemplatione humanitatis sufficit, quia totum hunc librum de ipsa habes. Scire tamen debes, quod hanc contemplationem non oportet quod præcedat vitæ actiua, quia de rebus corporalibus est, scilicet de actionibus Christi secundum humanitatem. Vnde tamquam familiarior non tantum perfectioribus, sed etiam rudibus proponitur intuentibus: quia in ea sicut in actiua, & a vitijs purgamur, & virtutibus imbuiamur, vnde hæc cum actiua concurrunt. Cum igitur dicitur, quod actiua debet præcedere contemplatiua: verum est in alijs sublimioribus suis generibus, scilicet celestis curiæ & maiestatis Dei, quæ tantum perfectis referuntur. Et ideo ista de humanitate Christi rectius & proprius meditatio, quam contemplatio nominari debet. De prædictis autem duabus etiam per auctoritates Bernardi videamus.

De contemplatione celestis curiæ. Cap. L.II.

Bern. Ser. 62. super Can. ante med.

Idem Ser. 4. de Ascens. Dom. parit post med.

Rom. 8. d.

Mat. 17. a.

Dicit ergo de celesti curia contemplanda hoc modo: Licebit vnicuique nostrum in hoc tempore mortalitatis, nunc quidem Patriarchas reuifere, nunc vero salutare prophetas, nunc senatus immiseri Apostolorum, nunc Martyrum inferi choris: sed & beatarum virtutum status, & mansiones a minimo Angelo, vsque ad Cherubim & Seraphim, tota mentis alacritate percurrere lustrare, prout quemque sua deuotio feret. Apud quos magis afficietur immitente sibi spiritu prout vult, si steterit & pulsauerit confestim aperietur ei. Idem: Felix cuius meditatio in conspectu Domini est semper, qui in corde suo delectationes dextere Domini vsque in finem, sedula cogitatione renouit. Quid illi graue poterit videri, qui semper tractat mente, quod non sint condigne passionis huius temporis ad futuram gloriam? Quid concupiscere poterit in hoc seculo nequam, cuius oculus semper videt bona Domini in terra viuentium, & semper videt æterna præmia? Et post pauca: Quis mihi tribuat, vt omnes surgentes steteris in excelsis & videaris exultationem, quæ ventura est nobis a Domino? Et infra: Quid enim tam bonum est, immo quid aliud bonum videtur, quam in bonis animam demorari, quandoquidem adhuc corpus non potest? Et mox subdit: Quis enim ex vobis secum cogitans futuram illam vitam, scilicet lætitiā, iucunditatem, beatitudinem, & gloriam filiorum Dei: quis, inquam, talia, tranquilla secum conscientia, volens, non continuo de plenitudine intima suauitatis eructat, Domine bonum est nos hic esse? Non sane in hac ærumnosa peregrinatione, vbi corpore detinetur, sed in suauitate S. Bon. Tom. 6. Pars ij.

lubri illa cogitatione, in qua corde versatur. Quis dabit mihi pennas sicut columbæ & volabo & requiescam? Et post pauca. Obsecro vos fratres mei, non grauentur corda vestra in curis secularibus: exonerate obsecro corda vestra grati mole terrenarum cogitationum. Et infra: Formate in cordibus vestris iam non modo Patriarcharum, & Prophetarum tabernacula, sed omnes domos illius curiæ celestis, & multiplices mansiones secundum eum qui circuibat, immolans in tabernaculo Domini hostiam vociferationis, & psallimum illum dicens Domino: Quam dilecta tabernacula tua Domine virtutum, concupiscit & desicit anima mea in atria Domini. Circuite & vos fratres cum pietatis, & deuotionis hostia, visitantes animo sedes supernas, & multas quæ in domo patris sunt mansiones, humiliter prosternentes corda vestra ante thronum Dei, & agni cum reuerentia supplicantes singulis ordinibus angelorum, Patriarcharum numerum, cuneos prophetarum, senatum Apostolorum salutantes: conspicientes coronas martyrum purpureis rutilantes floribus, & redolentes lilijs, choros virginum admirantes atque ad mellissimum noui cantici sonum, quantum præualeat infirmitas cordis erigentes auditum. Hæc recordatus sum, Propheta loquitur, & effudi in meanimum meam: quoniam transibo in locum tabernaculi admirabilis vsque ad domum Dei. Hucusque Bernardus. Et hæc de celestis patriæ contemplatione sufficiant.

De contemplatione maiestatis Dei. Item quattuor sunt genera contemplationis. Cap. L.III.

Veniāmus autem ad sublimiorem, ad quam credo paucos attingere, videlicet ad contemplationem Domini. Reueramur tamen quæ dicit Bernardus, vt ab eo aliquantulum introduci tentemus, si quando Dominus dignetur aliquid gratum inde percipere. Dicit ergo loquens de sodalibus sponsi, id est Angelis dicentibus, Murenulas aureas faciemus tibi, vermiculatas argento. Aurum diuinitatis est fulgor. Aurum sapientia quæ de sursum est. Hoc auro fulgentia quedam, quasi varietatis signacula spondent se figuraturos, hi quibus id ministerij est, superni aurifices, atque internis animi auribus inferuios. Quod ego non puto esse aliud, quam texere quædam spirituales similitudines, & in ipsis purissima diuinæ sapientiæ sensa, animæ contemplantis conspectibus importare, vt videat saltem per speculum in ænigmatate, quod nondum facie ad faciem valet vllatenus intueri. Diuina sunt, & nisi expertis prorsus incognita quæ effamur, quomodo videlicet in hoc mortali corpore fide adhuc habente statum, & necdum propalata perspicui substantia luminis interni, pure interdum contemplatio veritatis, partes suas agere intra nos, vel ex parte præsumit: ita, vt liceat vsurpare alicui nostrum, cui hoc datum desuper fuerit illud Apostoli: Nunc cognosco ex parte. Item: Ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus. Cum autem diuinitus aliquid rapit, & veluti in velocitatem coruscæ luminis interluserit menti, spiritu excedenti, siue ad temperamentum nimij splendoris, siue ad doctrinæ usum: continuo, nescio vnde, adsunt imaginariæ quedam rerum inferiorum similitudines, insusis diuinitus sensibus accomodata, quibus quodammodo adumbratus purissimus ille ac splendidissimus veritatis radius, & ipsi animæ tolerabilior fiat, & quibus communicare illum voluerit capabilior. Existimo tamen ipsas formari in vobis sanctorum suggestionibus Angelorum, sicut e contrario, contrarias & malas ingeri immisiones per angelos malos, dubium non est. Idem: Felix mens quæ sibi in hac materia frequenter cauare studuit, sed quæ in petra felicior. Licet quidem cauare & in petra, K x 3

Psal. 54. a.

Psal. 83. a.

Psal. 41. a.

Bern. Ser. 41. super Can. circa med.

Ibidem.

Idem Ser. 62. super Can. ante med.

Bern. Ser. 62. super Can. circa med.

Isa. 2. b.

Psal. 21. d.

Can. 2. d.

in petra, sed ad hoc puriore mentis acie opus est, & vehementiori omnino intentione, etiam & meritis potioribus sanctitatis. Et ad hoc quis idoneus? Nempe ille qui dixit: In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Nonne tibi videtur ipsis se verbi penetralibus immerfisse, & de abditis pectoris quandam eius intimam sapientiam sacrosanctam eruisse medullam? *Et infra*: Sed in petra quanto difficilius cauatur tanto suauius, quod inde eruis, sapit. Nec verearis illud quod scriptura minatur scrutatoribus maiestatis: tantum affer purum & simplicem oculum, non opprimeris a gloria, sed admitteris, nisi non Dei, sed tuam quaesieris gloriam. Alioquin sua quisque opprimitur, non Dei gloria: dum procliuus in istam, ad illam leuare ceruicem non finitur, nimirum graui cupiditate. Hac excussa secure scrutemur in petra, in qua thesauri absconditi sapientiae & scientiae sunt. Sed si adhuc dubitas, audi ipsam petram: Qui operantur in me, non peccabunt. Quis mihi dabit pennas sicut columbae, & volabo & requiescam? Ibi inuenit requiem mansuetus & simplex, vbi dolosus opprimitur, & elatus & cupidus inanis gloriae. *Et paulo post*: Non opprimitur, qui non scrutator est maiestatis, sed voluntatis. Nam quod maiestati atinet, interdum quidem & in ipsam intendere audeat. sed quasi admirans, non quasi scrutans. Sed si quando per excessum rapi in illam cogitatur, digitus Domini est iste, dignanter leuans hominem, non hominis temeritas insolenter Dei alta persuadens. Cum ergo Apostolus raptum se commemorat, vt autem excuset: quisnam alter praesumat mortalium huic se diuinam maiestatis horrendo scrutinio propriis intrare conatibus, & importunus contemptor pauenda irrumperet in arcana? Scrutatores proinde maiestatis tamquam irruptores dici reor, non qui rapiuntur in eam, sed qui irruunt. Ipsi itaque opprimuntur a gloria. Ergo formidolosa scrutatio maiestatis: at voluntatis tam tuta, quam pia. Quid ni tota diligentia scrutando in stem sacramento gloriae voluntatis, cui mihi parendum per omnia scio? Suauis gloria, quae non aliunde, quam de ipsius stantitatis contemplatione procedit, quam de diuitiarum bonitatis, ac multae miserationis intuitu. Denique vidimus gloriam hanc quasi vnigeniti a patre, totum nempe benignum & vere paternum, quod apparuit gloriae in hac parte. Non me opprimeret gloria ista, totis licet viribus intendentem in se: ego potius imprimar illi. Etenim reuelata facie speculantes, in eandem imaginem transformamur, cum confirmamur. Absit autem vt in gloria maiestatis, & non magis in voluntatis modestia, Dei ab homine conformitas praesumatur. Gloria mea haec est, si vniquam de me audio: Inueni hominem secundum cor meum. Cor sponsi, cor patris sui. Ipsum quod? Estote, ait, misericordes, sicut pater vester qui in caelis est, misericors est. Haec forma quam videre desiderat, cum Ecclesiae dicit: Ostende mihi faciem tuam, forma pietatis est & mansuetudinis. Hanc cum omni fiducia leuat ad petram, cui similis est. Accedite, inquit, ad eum & illuminamini, & facies vestrae non confundentur. Quo pacto humilis ab humili confundetur, a pio sancta, a mansueti modesta? Non plane abhorrebit a puritate petrae pura facies sponsae, non magis quam a virtute virtus, a lumine lumen. Idem: Duae istae sorores, duas vitas amatorum paupertatis signant. Quidam cum Martha solliciti Domino Iesu duo pulmenta praeparant, scilicet correctionem operis cum salamento contritionis, & opus pietatis cum condimento deuotionis. Hi vero, qui cum Maria soli Deo vacant, considerantes, quid sit Deus in mundo, quid in hominibus, quid in Angelis, quid in seipso, quid in reprobis: contemplantur quia Deus est mundi rector & gubernator, hominum liberator & adiutor, angelorum sapor & decor, in seipso principium & finis, reproborum

Ioan. 1. a

Pror. 25. d

Ecol. 24. c
Psal. 54. c

2. Cor. 12. b

Ioan. 1. b

2. Cor. 3. c

Act. 13. d
ex 1. Reg. 13. c
Luc. 6. f
Can. 2. d

Psal. 33. c

Idem in par.
Ch. var. ser.
monibus
ser. 4.

terror & horror. In creaturis mirabilis, in hominibus amabilis, in angelis desiderabilis, in seipso incomprehensibilis, in reprobis intolerabilis. Hucusque Bernardus. In hac autem maiestatis contemplatione quattuor modis speculamur, de quibus idem Bernardus sic dicit: Quattuor sunt contemplationis species. Prima & maxima contemplatio est admiratio maiestatis. Haec requirit cor purgatum, vt a vitio liberum, atque exoneratum peccatis, facile ad superna leuet, & interdum quoque per aliquas morulas stupore, & ecclasi suspensum teneat admirantem. Secunda autem necessaria est huic. Est enim intus iudicia Dei. Quo sane pauido aspectu dum vehementius concutit mentem inuentis, fugat vitia, fundit virtutes, inuit ad sapientiam, humilitatem seruat. *Et infra*: Tertia contemplatio occupatur, vel potius oriatur circa memoriam bonorum, & ne dimittat ingratum, sollicitat memorantem ad amorem benefactoris. Quarta, quae retro sunt obliuiscens, in sola quiescit expectatione re-promissorum: quae cu sit meditatio aeternitatis (siquidem quae promittuntur aeterna sunt) longanimitatem alit, ac etiam perseverantiam dat vigorem. Hucusque Bernardus. Et haec de contemplatione maiestatis Dei sufficiant ad praefens.

Idem lib. 5.
de cons. c.
vlt. circa
med.

De modo viuendi in actiua vita. Item auctoritas Bernardi bona. Cap. LIII.

Postquam vidimus de exercitio vtriusque vitae, scilicet primae partis actiuae, & etiam contemplatiuae, & de generibus ipsius contemplatiuae: restat videre, quem modum tenere valeamus, vt in ipsam possimus facilius introduci, & eam efficacius adipisci. Scire ergo debes, quod prima pars actiuae requirit socialem inter alios conuersationem, sicut contemplatio, solitudinem. Ideo autem in actiua conuersandum est inter alios, quia melius, & citius quis propositum suum consequetur. Erubescit enim inter alios de vitijs quae habet, & de virtutibus quas non habet, & ideo in vtrisque se corrigit: quod in solitudine non contingit, quia in ea nec ipse quandoque penderet, nec esset qui corrigeret, nec coram quo erubesceret. Propterea proficit in correctionibus & meritis aliorum, cum est in congregatione: conatur enim vitare defectus, de quibus alij corripiuntur & displicent, & adipisci virtutes in quibus alij commendantur, & placent. Sic ergo te facere oportet donec fueris in actiua, vt caute obserues & vites tua, & aliorum vitia secundum modum supra dictum in pluribus locis, maxime in exercitio actiuae. Considera diligenter, quae ibi dicta sunt de virtutibus & vitijs, & secundum ea viuere stude. quo modo te ipsam examinare & ad virtutes aliorum aspicere debeas, & imitari, & ex inde humiliari, & in timore semper manere, quia tu similes virtutes non habes. Sic ergo docet Bernardus: Non sine causa ab heri, & nudius tertius inuastit me languor animi, & mentis hebetudo insolita quaedam inertia spiritus. Currebam bene: sed ecce lapis offensionis in via: impedi & corruui. Superbia inuenta est in me: & Dominus declinauit in ira a seruo suo. Hinc ista sterilitas animae meae, & deuotionis inopia, quam patior. Quo modo ita exaruit cor meum, coagulatum est sicut lac, factum est sicut terra sine aqua, nec compungi ad lacrymas queo, tanta est duritia cordis: meditationes solitas non inuenio. Vbi illa inebriatio spiritus? vbi mentis serenitas & pax & gaudium in Spiritu sancto? Ideo ad opus manuum piger, ad vigilias somnolentus, ad iram praereps, ad odium pertinax, lingua & gula indulgentior, segnior & obtusior ad praedicationem. Heu omnes montes in circuitu meo visitat Dominus, ad me autem non appropinquat. *Et post*. Nam alium quidem inueor singularis abstinentiae, alium vero patientiae admirandae, alium autem summam humilitatis & mansuetudinis.

Prima pars
vite actiuae
consistit in
sociali con-
uersatione.

Bern. Ser.
54. super
Can. post
med.

stetudinis, alium multae misericordiae & pietatis: illum in contemplatione frequenter excedere, hunc pulsare, & penetrare caelos orationum instantia, aliosq. in alijs praeminere virtutibus. Hos, inquam, confidero omnes feruentes, omnes deuotos, omnes in Christo vnanimos, omnes in donis caelestibus, & gratia affluentes tamquam spirituales reuera montes, qui a Domino visitantur, & sponsum in se salientem frequenter recipiunt. Ego autem qui horum in me inuenio nihil, quid me aliud putem, quam vnum et montibus Gelboe, quem praeterit in ira & in indignatione sua ille, ceterorum omnium benignissimus visitator? Filio! haec cogitatio tollit extolentiam oculorum, conciliat gratiam, viam sponsi salubris praeparat. *Et infra*: Volo vos non parcere vobis, sed accusare vosmetipsos quoties forte in vobis, vel ad modicum tepere gratiam, virtutem languescere deprehenditis. *Et post*. Hoc facere hominis est, qui curiosus circumspicitor est sui, & scrutator viarum suarum, ac studiorum, atque in omnibus semper suspectum habet arrogantiae vitium, ne surrepat. In veritate didici, nil aequae efficae esse ad gratiam promerendam, retinendam, & recuperandam, quam si omni tempore coram Deo inueniaris non altum sapere, sed timere. Beatus homo qui semper est pauidus. Idem: Discito tibi praesentem, & vitam ordinare, motus componere, temetipsum iudicare: & te ipsum apud teipsum accusare, saepe etiam condemnare, nec inuinitum dimittere. Sedit iudicans iustitia, stet rea, & temetipsum accusans conscientia. Nemo te plus diligit, nemo te fidelius iudicabit. Mane praeteritae noctis fac a temetipso exactiorem, & venturae diei tibi indicio cautionem. Vesperae praeteritae diei rationem exige, & superuenientis noctis fac indictionem. Sic districto numquam aliunde lasciuire vacabit. Singulis horis secundum communis instituti canonem sua distribue exercitia: cui spiritualia, spiritualia: cui temporalia, temporalia. In quibus sic exoluit omne debitum spiritus Deo, corpus spiritui: vt si quid fuerit intermissum, si quid neglectum, si quid imperfectum, suo modo, suo loco, suo tempore, non abeat impunitum sine irrecensatum. Idem: Quantum putas, ego illos admiror, quantum vereor in corde meo, quanto amplector charitatis affectu, qui velut nescientes eos quos secum quotidie vident: vnum forte, aut duos, vel etiam plures, quos in maiori seruore spiritus videtur, sibi ex omnibus eligunt, & cum ipsi fortasse meliores sint semper tamen illorum sibi proponunt, & praepouunt sancta in Domino studia, & exercitia corporalia, seu etiam spiritualia. *Et infra*: Vae mihi, inquit vnus ex nostris, quia monachum in vigilijs vnum consideravi, in quo triginta virtutes numeravi, quarum vix vnum in me inuenio, & fortasse nullam. Ille tantum habebat, quantum haec ipsa religiosa emulationis humilitas. Hic itaque fructus sit mei sermonis, vt aliorum quisque altiora semper attendat, quia in eo constat plenitudo humilitatis. Nam si forte in re aliqua maior tibi frater aliquo gratia collata videtur: sed in multis, si bonus emulato fueris, iudicare te poteris inferiorem. Quid si forte laborare, aut ieiunare plus isto potes, & ille patientia superat, humilitate praecedat, supereminet charitate? quomodo tota die circa illud quod videris habere, insipienti cogitatione versaris? Esto magis sollicitus, vt scias quid desit tibi. Hoc enim melius. Hucusque Bernardus. Vides quam magnum est circumspicere, & examinare seipsum, & etiam alios, vt in suam vilitatem mores eorum conuertat. In hoc igitur te multum exerceas, dum fueris in actiua, semper tenendo charitatis humilitatis, & pietatis obsequia. Super omnia vero tenas meditationes vitae Christi, & orationem: quia in vtrisque miro modo illuminaberis circa vitia & virtutes, & super omnia alia exercitia in eis ad puritatem animi proficies, ad quae rotis viribus te intendere oportet, quia omnes virtutes continet, vt dixi su-

Pror. 28. c
Idem Epist.
ad fratres
de monte
Dei, de vi.
solit. longe
ante med.

Idem Ser.
1. de altitu-
dine, Ch. hu-
mil. cordis.

pra de ieiunio Domini. Et si bene auctoritates supra de contemplatione positas intellexisti, tanto quis maiori puritate se munire debet, quanto ad celsiorem contemplationem ascendere cupit. Depuratur autem anima in meditationibus vitae Christi, & maxime passionis ipsius, vt habuisti supra in generalibus contemplationibus ex sermone septuagesimo secundo Bernardi super Cantica. Depuratur etiam in oratione quae vicina, & proxima est contemplationi, & quod oratio laboriosis sudoribus impetrat, contemplatio amene quiescendo degustat. Et haec de modo vitae actiuae sufficiant.

De modo viuendi in vita contemplatiua. Cap. LV.

In contemplatiua vero aliter, & longe aliter te viuere oportet. Contemplator enim soli Deo vacare debet & manere in solitudine saltem mentis, de qua habuisti supra de ieiunio Domini. Nihil igitur ad eum de aliquibus rebus communibus vel proprijs, nihil ad eum de proximis quantum ad obsequia corporalia pro illo tempore, sed a ratione, & deuotione, & compassionem intendit ad eos. Nihil etiam ad eum de seipso. Omnia breuiter, debet post tergum projicere, & tamquam insensibilis & mortuus esse, vt soli Deo vacare possit, nisi eum necessitas implicet vel inuitum. Oportet enim, quod hanc sapientiam discat in otio: vt habuisti supra, in tractatu de contemplationibus ex sermone Bernardi super Cantica quadagesimo. Oportet quod minoretur actu & taceat, exemplo Mariae, quantumcumque & quotiescumque interpellatur: & ipsius exemplo dimittat Dominum respondere, & facere, vt omnia dignatissime prouidentiae suae committat. Super his autem audi Bernardum more suo facunde loquentem, Dicit enim sic: Habet Martha dum agit formam bene operantis. Maria vero speciem exprimit contemplantis, dum sedet, dum tacet, dum interpellata non respondet: sed tantum in Dei verbum toto mentis futurum ante diu intendit, ac solam quam diligit gratiam diuinam cognitionis, cetera respuens, medullius haurit: forisq. vt insensibilis redditur, dum intus ad contemplanda Dei sui gaudia felicissime rapitur. *Et paulo post*: Non miremur quempiam laborantem, & bene operantem, si aduersus fratrem vacantem murmurare videamus, quia & hoc in hoc Euangelio legitur Mariae fecisse aduersus Mariam. Quod autem Maria murmurauerit aduersus Martham, eo quod eius actionibus implicari noller, nusquam omnino reperitur. Neque enim vtrumque agere competenter sufficeret, & curis exterioribus deseruire, & interius sapientiae desiderijs vacare. De ipsa quippe sapientia scriptum est, & qui minoratur actu, percipiet illam. Propterea Maria sedet, immotaq. manet, nec vult interrumpere silentij quietem, ne iucundam amittat contemplationis dulcedinem, praesertim cum ipsum intus audiat Dominum dicentem: Vacate & videte quam suauis est Dominus. Idem: Putas in domo in qua Christus suscipitur, vox murmuris audietur? Felix domus, & beata semper congregatio, vbi de Maria Martha conuenerit. Nam Maria Martha emulari profus indignum, profus illicitum est: Alioquin vbi legis Mariam causantem, quia soror mea reliquit me solam ministrare? Absit, absit, vt qui Deo vacat, ad tumultuosam aspiret fratrum officialium vitam. Martha semper insufficientis sibi, & minus idonea videtur, alijsq. magis id operis quod administrat, optet imponi. Vide autem praerogatiuam Mariae, quod in omni causa habet aduocatum. Indignatur siquidem Phariseus, conqueritur soror, & etiam discipuli murmurant, vbiq. Maria tacet & pro ea loquitur Christus. *Et infra*: Videat ergo Maria quemadmodum vacet, & videat quoniam suauis est Dominus. Videat, inquam, quam deuota mente, quam tranquillo sedeat

Bern. Ser.
5. de assum.
Virgin. pa-
rum ante
med.

Ecol. 38. c

Psal. 33. b
Idem Ser.
3. de assum.
Virgin. non
longe post
prin.

se deat animo secus pedes Iesu, prouidens, animo semper in conspectu suo, & uerba ex eius ore excipiens, cuius affectus amabilis, & eloquium dulce. Diffusa est enim gratia in labijs eius, & est speciosus forma: præ filijs hominum, immo super omnem gloriam Angelorum. Gaude & gratias age Maria, quæ partem optimam elegisti. Beati enim oculi qui uident, quæ tu uides, & aures quæ merentur audire, quæ tu audis. Beata plene quæ uenas diuini susurri percipis in silentio, in quo utique bonum est homini Dominum expectare. Simplex esto non tantum sine dolo, sed etiã absque multiplicitate occupationum, ut tecum sit fermocinatio eius cuius & uox dulcis & facies decora. Vnum caue, ne incipias abundare in sensu tuo, & uelis plus sapere quam oportet: ne forte dum lucem sectaris, impingas in tenebras, illudente tibi demonio meridiano. Huc usque Bernardus. Vidisti quoniam contemplator debet omnia dimittere, occupationes, & exercitia corporalia, quæ occupatio recte opponitur vacationi, & est unum de maioribus impedimentis, quæ possit habere contemplator. Nam pluribus modis impedit eum: & non solum cum est in occupatione, sed etiam postea. & primo reddendo mentem sollicitam, & inquietam circa id quod fecit, vel facere habet, etiam & relinquendo imaginationes & phantasmatata, quæ multum impediunt contemplantem.

De quattuor impedimentis contemplationis. Cap. LVII.

Bern. Ser. 23. super Cant. circa fin.

Nunc utique uideamus, quæ impediunt contemplationem. Sunt autem impedimenta eius quattuor, de quibus sic dicit Bernardus. In hoc arcanum contemplationis, & in hoc sanctuarium Dei, si quem forte nostrum aliqua hora sic rapi, & sic abscondi contigerit, vel minime aduocet aut perturbet, vel sensus egeus, vel cura pungens, vel culpa mordens, vel certe ea quæ difficultus amouentur irruentia imaginum corporearum phantasmatata: poterit quidem hic cum ad nos redierit gloriari, & dicere: Introduxit me Rex in cubiculum suum. Hucusque Bernardus. Primum igitur impedimentum dicit quod est sensus egeus, scilicet corporis. Intantum enim anima ad corpus afficitur, quod ea in aliqua sui parte uel sensu, defectum notabilem patiente contemplari non delectat. Tempore igitur infirmitatis non est locus contemplationis, nisi Dominus faceret de gratia speciali. Simile contingit, cum ualida fames, uel frigus, uel frigus imminet, uel alium corporis impedimentum. Secundum impedimentum, dicit quod est cura pungens, id est sollicitudo curarum, & occupationum, & hoc satis potest esse clarum per auctoritates supra proximo positas. Idem etiam Bernardus prolixioribus uerbis narrans impedimenta contemplationis, inter alia dicit, quod sicut puluis iniectus in oculum corporalem impedit uisum, sic cura terrenorum actuum oculum intelligentiæ confundit, atque a contemplatione ueri luminis excludit. Tertium impedimentum, dicit quod est culpa mordens, id est peccatum. Et hoc duobus modis potest contingere. Primo cum peccatum est in anima. Secundo cum fuit, & deletum est per contritionem, & confessionem, sed in memoriam reuocatur: utrumque enim impedit contemplationem, ut in eodem sermone refert sic inter alia dicens, quod sicut tenebræ impediunt uisum corporalem, sic peccatum cum est in anima impedit ipsam, quia tenebrosa est, sed ad contemplandum requiritur puritas, & pulchritudo animæ: sic tunc non est locus contemplationi. Similiter sicut sanguis uel humor concretus fluens in oculum, impedit uisum, sic peccatum cum redit in memoriam, influit in animam, & impedit uisum eius: & propterea cauere debes tempore contemplationis, cogitare super peccatis. Omni quidem tempore nos debemus peccatores reputare, sed signanter non debemus cogitationem nostram reflectere super aliquo,

Idem Ser. 5. de assumptione. Virg. post med.

uel aliquibus peccatis, tempore quo uolumus contemplari. Et de hoc idem Bernardus sic dicit: Habemus quoque Mariam contemplantem in illis, qui progressu longioris temporis cooperante gratia Dei in aliquid melius, & latius proficere poterunt, quando iam de indulgentia præsumentes, non tam uerare intra se solliciti sunt tristem imaginem peccatorum, quam certe in lege Dei meditari die ac nocte, & insatiabiliter delectari. Interdum etiam reuelata facie gloriam sponsum cum ineffabili gaudio specularis, in eandem imaginem transformantur: & de claritate in claritatem tantquam a Domini spiritu. Hucusque Bernardus. Quartum impedimentum dicit, quod sunt phantasmatata corporearum imaginum: & hoc est difficilius alijs supradictis, & propterea commendatur intantum in hoc statu solitudo. Oportet enim contemplantem esse mutum, & surdum, & cæcum: ut uidens non uideat, audiens non intelligat, nec loqui delectetur, hoc est, ut ita sit abstractus ab his transitorijs, & ita Deo coniunctus, quod in audiendo, uidendo, loquendo, non minuat cursum suum: sed fugiat quantum potest. Et si quando necessitas ad id cogit, non secum reportet imagines, quæ per has fenestras intrant ad animam nostram. Unde non debet contemplatiuus sicut actiuus obseruare mores aliorum, ne inde phantasmatata reportet. Multo ergo magis tu debes a secularium colloquutione cessare, quantumcumque coniuncti sint, ut inde te pluries monuit. Si quando etiam obedientia, uel necessitas, uel obsequium, uel recreatio ad aliquod laborandum, uel operandum te impellit, fideliter facias: sed non sic adhareas uoluntate, uel delectatione, ut inde reportes imagines, ne postea Deo uacans, impediaris. De quo sic ait Bernardus: Aliquid operandum est manibus, quod iniungi solet, non tam quod animum delectando detineat ad horam, quam quod spiritualibus studijs delectationem conseruet, & nutriat: in quo remittatur ad horam animus, non resoluatur. Unde se facile mox ut ad seipsum redeundum uisum fuerit, expedit absque controuersia inhærentis uoluntatis, absque cõtatione contractæ delectationis, uel memoriæ imaginantis. Non enim uir propter mulierem, sed mulier propter uirum. Non spiritualia exercitia propter corporalia, sed corporalia propter spiritualia. Propterea sicut uero creato collatum, uel comparatum est ei adiutorium simile sibi ex ipsa hominis substantia: sic cum in adiutorium spiritualis studij necessaria sint corporalia, non tamen in hoc semper æque conuenire uidentur similitudine, & affinitate. Sicut meditari quod scribatur, uel scribere quod legatur. Subdualia tamen exercitia, sic sepe etiam spiritum ex hauriunt, ut cum grauiori ruralium operum exercitio, sit magna contritio corporis, usque ad contritionem, uel humilitatem cordis. Fatigationis enim suæ pressura exprimit sepe uehementioris affectum deuotionis. Seruus tamen bonus, & prudens ad otium sepe cõparat laborem, nec in eum dissoluitur, sed per eum magis in seipsum colligitur, qui semper præ oculis habuit, non tam quod agit, sed quod agendo intendit, omnis consummationis attendens finem. Hucusque Bernardus. Vides quàm uigilanter cauere oportet, ne in manualibus laboribus animum occupes. Noui enim in hoc quantum impedimentum contemplationis incurres propter curam solitudinum. Et hæc de impedimentis contemplationis dicta sufficiunt.

Ex quibus manifeste apparere potest, quàm sit nocua intricata curiositas, quæ totam animam inficit, & facit inquietam, & impuram. Quàm etiam nocua sit cupiditas, & congregatio rerum, & per consequens, quàm sit pretiosissima benedicta paupertas, quæ animam expeditam, & puram Deo continue repræsentat. Non autem te moueat, ut supra dixi, quod contemplatiuus proximis non intendit, nam intedit Deo, & in eius dilectione actiuum excedit: sed actiuus excedit contemplatiuum in dilectione proximi. De quo dicit

Idem Ser. 57. super Cant. circa fin.

Idem Epif. ad fratres de monte Dei de uis. sol. longe ante med.

Idem Ser. 60. super Cant. post med.

dicit Bernardus: Dico autem per gratiam Dei, quæ in nobis est, & sicut nos habere, & uineas. Ficus quidem, qui suauiores in moribus sunt: uineas uero, qui spiritu feruentiores. Omnis qui se inter nos communiter, socialiterque, habet, & non solum sine querela conuersatur inter fratres, sed etiam cum multa suauitate fruendum se omnibus præbet in omni officio charitatis, quidni illum uicem agere sicut conuenientissime dicam? Et infra: lam qui uineas sunt, feruentiores nobis, quam suauiores se exhibent in spiritu uehementi agentes, zelantes pro disciplina, uita acerrime corripientes, & oprantes sibi conuenientissime uocem illam: Nonne qui oderunt te Domine oderam, & super inimicos tuos tabescebam? Item: Zelus Domus tuæ comedit me. Et mihi quidem illi in dilectione proximi, isti in dilectione Dei, eminare uidentur. Hucusque Bernardus. Vides quoniam contemplatiui ad quos maxime spectat zelare pro Deo, præferuntur actiuus in dilectione Dei. Hoc tamen discrete intellige, quia nunquam contemplatiuus proximi charitatem omittit, sed principaliter intendit Deo, & secundario proximo, quàmuis hoc ipsum determinationem recipiat. Nam rudis, & incipientis contemplantis est omnino, quam strictius potest, soli Deo uacare, & in solitudine mentis, & etiam corporis si potest, manere, ut etiam zelum Dei, & seipsum, & proximum uel zelo Dei negligere uideatur, cum ipsa solitudinis natura id requirat, & maxime quando sponsum uisitatione, & frequentia iucundatur, alias enim de facili posset eradicari. Cum uero iam perfectus, & sublimatus est per longum contemplationis exercitium, tunc pro Deo foriter zelat, & pro anime salute, ut habuit supra ex sermone Bernardi decimo octauo super Cantica in hoc tractatu, scilicet quomodo contemplatiua præcedit secundam partem actiue. Cum uero occasus imminet, quilibet contemplatiuus quomodoocumque incipiens, pro charitate proximi otium intermittit. Unde idem Bernardus sic dicit: Orantem denique hominem, Deo loqui quis dubitet? Quoties tamen inde charitate iubente, abducimur, & auellimur propter eos qui nostra indigent opera, uel loquela? Quoties pie cedit negotiorum tumultibus pia quies? Quoties bona conscientia ponitur codex, ut operi manuum infusetur? Quoties pro administrandis terrenis iustissime ipsis super sedem celebrandis Mistrarum solumnijs? Ordo præposterus: sed necessitas non habet legem. Hucusque Bernardus.

Psal. 138. d.

Psal. 63. b.

Idem Ser. 50. super Cant. circa med.

hæc mens optima, quæ non mutabitur, quocumque uocaueris eam. Bonum enim acquirit gradum, qui bene ministrauerit: forte meliorem, qui bene uacauerit Deo: optimum autem qui perfectus est in uocauerit. Vnum autem dico adhuc si tam id de Martha licet suspicari. Nonne enim quasi otiosam reputasse uideatur, quam sibi dare petijt adiutricem? Sed carnalis est, & omnino non percipit ea quæ sunt spiritus Dei, si quis forte uacatam animam suam de uacatione redarguit. Audi ergo optimam esse hanc partem, quæ maneat in æternum. Numquid enim non rudis quodammodo uideatur anima, quæ diuinæ contemplationis penitus expers, illam intrauerit regionem, ubi hoc unum omnium opus, unum studium, eadem uita? Idem. Duo quædam in intentione, quam faciem animæ diximus, necessario requiruntur, res, & causa, id est quid intendas, & propter quid. Ex his sane duobus, anima uel decor uel deformitas iudicatur. Et infra. Porro intendere in aliud quàm in Deum, tamen propter Deum non solum Mariæ, sed Marthæ negotium est. Absit autem, ut quæ huiusmodi est, quidquam dixerim, illam habere deformem, nec tamen ad perfectum affirmauerim peruenisse decoris. Quippe quæ adhuc sollicita est, & turbata erga plurima: & non potest terrenorum actuum uel tenui puluere non respergi. Quem tamen cito facilius deterget, uel in hora sanctæ dormitionis casta intentio, & bonæ conscientie interrogatio in Deum. Igitur solum inquirere Deum propter ipsum solum, hoc plane est utramque bipartite intentionis faciem habere pulcherrimam, atque id proprium ac speciale sponse cui merito singulari prarogatiua audire conueniat: Pulchra sunt genæ tuæ sicut turris. Idem: Solitudo, & reclusio nomina miseria sunt. Idem epif. Cella autem nequaquam debet esse reclusio necessitatis, sed domicilium pacis, otium clausum, non latebræ, sed secretum. Cum quo enim Deus est, numquam minus est solus, quàm cum solus est. Tunc enim libere fruatur gaudio suo, tunc ipse suus est ad fruendum Deo in se, & se in Deo. Tunc in luce ueritatis, in sereno mundi cordis, uisio patet sibi pura conscientia, & libere se infundit affecta de Deo memoria, & uel illuminatur intellectus, & bono suo fruatur affectus, uel libere se ipsum deserit humanæ fragilitatis defectus. Propter hoc secundum formam propositi uestri habitantes in cælis, potiusquam in cælis, ex cluso a uobis toto seculo, totos uos inclusistis cum Deo. Idem: Otium non est uacare Deo, immo negotium negotiorum. Hucusque Bernardus. His auctoritatibus uideatur, quod uita contemplatiua præferatur actiua. & etiam alias auctoritates habuisti in hoc tractatu, quæ ad hoc ipsum faciunt, & etiam supra sub capitulo, quomodo Dominus fugit, quando turbæ uoluerunt eum facere Regem, ex sermone 32. Bernardi super Cantica. Quæ autem sin majoris meriti, Deus nouit. Crederem tamen, quod qui majori amore fertur, magis meretur, sed in contemplatiua uideatur quis magis affici ad amorem, & ualde magnum est speculari Deum, frui Deo, conuersari cum Deo, & eius cognoscere uoluntatem, quæ ad contemplatiuum spectant. Hæc enim est degustatio mercedis patriæ, quamuis imperfecte & raro. Et hoc uidentur tenere sancti, scilicet quod contemplatiua sit maioris meriti, quàm actiua. Sed quidquid sit, Dominus uult de utriusque. Et sicut multa in uo corpore membra non eundem actum habent, ita nos multos in Ecclesia multis modis Domino seruire oportet, & non omnibus idem spiritus datur, sed alij datur sermo sapientiæ, &c. Vnusquisque igitur in ea uocatione, in qua uocatus est, maneat: & qui aptus est contemplationi moretur in ea, qui uero ministerio proximorum exerceat se in ipso. Nam & Dominus sicut hic dixit de Maria, quod optimam partem elegit, ita cum Petro suas otes recommendauit sub sui amoris examine, tribus uel uicibus hoc imperissit. Et hoc sensu potest intelligi quod Bernardus scribit,

Vita contemplatiua præferatur actiua. Cap. LVIII.

Bern. Ser. 3. de assumptione. Virg. ante med. Eccli. 42. c. Ioan. 12. d.

Mat. 20. d.

1. Reg. 22.

Psal. 56. b.

Quia ergo in præcedenti auctoritate Bernardi ex sermone 60. super Cant. habuisti, quod contemplantes præferuntur actiuus in dilectione Dei: uideatur quod contemplatiua præferatur actiua. De quo idem Bernardus sic dicit: Quid tamen sibi uult fratres quod optimam partem Maria dicitur elegisse? Vbi iam erit quod aduersus eam proferre solemus, si quando forte administrantibus Marthæ turbationem inæqualitatem iudicare uolueri? Melior est iniquitas uiri, quàm benefaciens mulier? ubi erit illud: Si quis mihi ministrauerit honorificabit eum pater meus? & illud: Qui maior est uestrum, erit minister uester? Postremo, quæ consolatio est laboranti, quasi in eius suggillationem partem fororis attollere? Vnum igitur arbitror e duobus, ut aut de electione Maria laudetur, quod pars ipsa quantum in nobis est, sit in omnibus eligenda, aut certe ut neutrum defuisse dicatur, nec in partem aliquam præcipitasse sententiam, sed ad obedientiam præceptoris in utrumlibet sit parata. Quis enim sicut Dauid fidelis, egressus & ingrediens ad imperium regis? Denique, inquit, Paratum cor meum non semel tantum, sed & secundo, & uacare tibi, & proximis ministrare. Hæc plane pars optima quæ non auferretur:

Idem Ser. 40. super Cant. ante med.

Idem epif. ad fratres de monte Dei. de uis. sol. longe ante med.

Ibidem.

1. Cor. 12. a.

Joan. 21. c.

Idem Ser. s. de Afsump. Virg. vers. fin.

scribit, dicens: Suscipiat Martha Dominum in domum, cui nimirum credita dispensatio est domus. Suscipiant & ceteri coadiutores eius singuli, pro qualitate ministerij excipiant Christum, seruiant Christo, ministrant ei in membris suis. Ille in infirmis fratribus, ille in pauperibus, ille in suscipiendis hospitibus, & peregrinis, quibus ita sollicitis circa frequens ministerium, videat Maria quantum ad Dominum vacet, & videat, quoniam suavis est Dominus. Hucusque Bernardus. Tu igitur quia status tuus illud exigit, contemplatiuum totis viribus assume, præmissa actiua moris, per quam peruenitur ad ipsam. Et gaude, & gratias age Domino Iesu qui ad hanc te partem vocauit, quam optimam esse dixit.

Ex tribus causis contemplator reducit se ad actiuam. Item de eo quod fides sine operibus mortua est. Cap. LVIII.

Quamuis autem pluries supra tactum sit, quod contemplator soli Deo vacare debet, ac cetera omittere: scias generaliter esse verum, sed non semper. Nam tribus ex causis a iucunda contemplatione se ad tempus separat, & se recipit in actiuam. Vna causa est, propter lucrum animarum, vt habuisti supra, quomodo contemplatiua præcedit secundum partem actiuæ ex sermonibus. 18. & 62. Bernardi super Cantica. Dicit etiam idem Bernardus: Surge amica mea, sponsa mea, & veni. Commendat sponsum multam dilectionem suam iterando amoris voces: nam iteratio, affectionis expressio est. Et quod rursum ad laborem vinearum dilectam sollicitat, ostendit quam sit de animarum salute sollicitus. Nam vineas, animas esse iam audisti. Et paulo post: Sponsam tamen nunquam, vt memini in toto hoc opere adhuc nominauit, nisi modo cum ad vineas itur, cum vino charitatis appropinquatur. Hucusque Bernardus. Scias ergo sponsa voluntatem sponsi zelantis animarum salutem, exit ad tempus, videlicet cum est necessarium ad ipsam operandam, & postea redit ad ipsam contemplationem. Alia causa intermittendæ contemplationis est, ratione officij imminetis. Nam cum prelatus subditorum necessitatibus intendere habet, omittit tunc contemplationem. De quo idem Bernardus, de se ipso loquens ad monachos suos, qui quandoque nimium infestabant eum, sic dicit: Rara satis mihi ad feriandum a superuenientibus conceditur hora. Et subdit: Superfedeo, ne magis impatientiæ exemplum videat dare infirmis, pusilli enim Domini sunt in eum credentes, non patiat vt ex me scandalum patiantur. Non vtar hac potestate, magis autem ipsi me vtantur vt libet, tantum vt salui fiant. Parcent mihi, si non pepererint: & in eo potius requiescam, si non me inquietare timerint pro necessitatibus suis. Geram eis morem quo ad potero, & in ipsis seruiam Deo meo, quamdiu fuero in charitate non ficta. Non queram quæ mea sunt, nec quod mihi est vtile iudicabo. Hoc solum deprecor, vt fiat acceptum eis, fructuosumq. ministerium meum, si forte mihi ex hoc inueniam in die mala misericordiam in oculis patris eorum. Idem ad vtramque causam de prædictis, sic ait: Loquor vobis experimentum meum, quod expertus sum. Si quando sane comperi profecisse aliquos vestrum ex meis monitis, tunc non piguit, fateor, curam prætulisse sermonis proprio otio, & quieti. Cum enim, verbi gratia, post sermonem iracundus quispiam reperitur mutatus in mitem, superbus in humilem; pusillanimis in fortem: porro mitis, humilis, fortis in sua quispiam gratia excreuisse, & se ipso melior factus esse cognoscitur, sed & qui forte tepebant, & languebant circa spirituale studium torpentes, & dormitantes, ad ignitum eloquium Domini referbuisse, & euigilasse videntur: & qui deserto fonte sapientiæ foderant sibi propriæ voluntatis cisternas, non valentes aquas continere, pro-

In quibus liceat, a contemplatione subtrahi.

Bern. Ser. 61. super Cant. in prin.

Idem Ser. s. 2. super Cant. circa fin.

Idem Ser. s. 2. super Cant. ante med.

ptereaq. ad omne iniunctū grauari corde arido murmurabant nullum in se habentes deuotionis humorē: hi, inquam, cum de rore verbi & pluuia voluntaria, quam segregauit Deus hereditariæ suæ, refluuisse probantur in opere obedientiæ, facti in omnibus voluntarij, & deuoti. Non est dico vobis vnde subeat mentem, quasi pro intermisso studio iucundæ contemplationis tristitia, cum talibus fuero circumdatus floribus, atque fructibus pietatis, patienter auellor ab infecundæ Rachelis amplexibus, vt de Lia mihi exuberent fructus profectuum vestrorum. Minime prorius pigebit me intermissæ quietis pro cura sermonis, cum video in vobis germinare semen meum, atque augeri incrementa frugum iustitiæ vestræ. Caritas enim, quæ non querit quæ sua sunt, id mihi iam dudum facile persuasit, nil scilicet desiderabilium meorum vestris præferre utilitatibus. Orare, legere, scribere, meditari, & quæ sunt alia spiritualis studij lucra, hæc arbitratus sum propter vos detrimenta. Hucusque Bernardus.

1. Cor. 13. b

TERTIA causa intermittendæ contemplationis est, quando more suo recedente sponso, non sentit anima solitas consolationes: vadit enim, & redit sponso pro suo velle prout habuisti in c. 5. quomodo Dominus fugit quando turbæ, &c. Cum igitur recedit, anima languet ex desiderio eius, & toto conatu suo reuocat eum, dicens cum sponsa in canticis: Reuertere dilecte mi. Si nec tunc redit, inuocat sodales sponsi id est, Angelos in auxilium suum, & dicit: Adiuro vos filie Hierusalem, vt si videritis dilectum meum, nunciatis ei, quia amore langueo. Si vero nec sic redire dignatur, anima sciens voluntatem sponsi, reducit se in actiuam, vt vel sic fructificet sponso. Non enim deoer contemplatorem esse desideriosum. Dicit igitur tunc sponsa: Fulcite me floribus, stipate me malis, quia amore langueo. De hoc sic ait Bernardus: Fidem florem, fructum actum intellige. Nec incongrue, vt opinor, tibi videbitur, si aduertas quomodo instat floris necessario præcedentis fructus bonumq. opus, si de oporteat præueniri. Alioquin sine fide impossibile est placere Deo, Paulo attestante, magis autem æque ipso docente: Omne quod non est ex fide, etiam peccatum est. Itaque nec sine flore fructus, nec sine fide opus bonum: sed & fides sine operibus mortua est, sicut inutiliter quoque flos apparet, vbi non sequitur fructus. Igitur ex bonis operibus fides non ficta radicabitur, recipiet consolationem mens assueta quieti, quotiens sibi lux, vt assolet, contemplationis subtrahitur. Quis enim non dico continue sed vel diu dum in hoc corpore manet, lumine contemplationis fruiat? At quoties, vt dixi, corruit a contemplatiua, toties in actiuam se recipit. Inde nimirum tamquam e vicino familiaris reditura in idipsum, quoniam sunt inuicem contubernales hæ duæ, & cohabitant pariter. Est quippe soror Mariæ Martha. Neque enim, & si a contemplationis lumine cadit, patitur tamen vltatenus se incidere tenebras peccati, seu ignauiam otij. Sane in luce bonæ operationis se retinens, vt scias etiam opera lucere esse. Luceat lux vestra, inquit, coram hominibus, quod non dubium de operibus fuisse dictum, quæ homines poterant intueri. Hucusque Bernardus. Hæ sunt igitur tres causæ, propter quas contemplator a iucunda contemplatione recedit, & se recipit in actiuam, quamuis inuitus in hac vltima ex dispensatione tamen diuina, & in qualibet earum aduertere potuisti ex auctoritatibus Bernardi, quod ad tempus hoc facit, & redit ad contemplationem. Vnde hæc ipsa sunt in argumentum, quod contemplatiua præferretur actiuæ.

Cant. 2. d

Cant. 5.

Cant. 2.

Ber. in ser. eod. s. 2. sup. Cant. non vige a prin. Heb. 11. b

Rom. 14. d

Iac. 2. b

Matt. 5. b

Eia, Deo gratias: expediti sumus de tractatu contemplationis: copiosa materia est, & vtilis valde, in qua non solum de ipsa contemplatione, sed de multis alijs, & quasi de toto studio spiritualis exercitij poteris edoceri. Igitur eam attente diligere, & diligenter opere

ter opere adimplere coneris: nec tamen credas me tibi omnia in prædicto tractatu retulisse, quæ Bernardus inde tractat, sed sufficiat tibi quæ dicta sunt. &c.

Quomodo Dominus dixit Iudeis, quod Ecclesia deuolueretur ad gentiles, sub similitudine cultorum vineæ: qui filium domini sui occiderunt. Cap. LX.

DOMINVS ac Redemptor noster zelans animarum salutem, pro quibus venerat positurus & suam, omnibus modis nitebatur eas ad se attrahere, & de inimicorum faucibus extirpare. Vnde quandoque vtebatur sermonibus blandis, & humilibus: quandoque increpatorijs, & duris: quandoque exemplis, & similitudinibus: quandoque signis, & virtutibus: quandoque minis, & terroribus, & variabat modos, & remedia salutis prout expedire videbat, pro loco, & tempore, ac personarum audientium varietate. In hoc autem loco fuit vsus contra principes & phariseos verbis duris, & exemplo terribili, & adeo iusto & vero: quod ipsi idem contra se tulerunt sententiam. Proponit enim eis parabola de cultoribus vineæ, qui nuncios Domini venientes pro fructibus occiderunt, & etiam filium eius. Quærens autem qua pœna digni essent puniri ab illo domino? responderunt: Malos male perdet & vineam suam locabit alijs agricolis. Iesus hoc approbans, intulit sic: Auferetur a vobis regnum Dei, id est, Ecclesia, & dabitur genti facienti fructum eius, id est, gentilibus, ex quibus sumus nos, & vniuersalis Ecclesia. Interposuit etiam exemplum de lapide angulari, qui significabat ipsum, & debebat Iudeos confringere. Et tunc illi intelligentes quod de ipsis parabola esset, non correcti sed magis irati sunt: quia eos excæcauerat eorum malitia. Tunc autem conspice ipsum in prædictis; humiliter quidem sedentem inter illos phariseos, sed cum auctoritate loquentem, & cum potestate, & vigore virtutis enunciantem eis casum proprium.

Matt. 21. d

Quomodo voluerunt Iesum capere in sermone. Cap. LX.

SCIVT multis modis Dominus Iesus nitebatur operari Iudeorum salutem, ita econtrario illi omnibus quibus poterant modis, conabantur ad eius detractionem, & interitum. Cogitauerunt igitur eum decipere, sed defecerunt scrutantes scrutinio. Miserunt autem ex deliberato consilio discipulos suos, cum familiaribus Herodis regis, vt quærerent, si liceat dare censum Cæsari, an non? Cogitabant enim, quod ex hoc eum redderent exosum, vel Cæsari, vel turbæ Iudeorum, quasi non posset nisi contra se respondere. At ipse scrutator cordium cognoscens eorum malitiã, respondit, quod quæ ad Deum pertinebant Deo, & quæ ad Cæsarem, Cæsari redderentur: vocans eos hypocritas, qui verbis blandis animo fallaci loquebantur. Illi ergo sua intentione fraudati, cum verecundia recesserunt. Conspice igitur attente ipsum, vt supra in generali traditione habuisti: & etiam considera hic, quod non vult Dominus, quod prælati, & domini temporales in suo debito defraudentur. Vnde peccatum est, & inhibuit non soluere pedagia, & gabellas, & decimas, & datiuã alia, quæ per temporales dominos debite, & æqualiter ordinantur.

De cæco illuminato in Hierico, & multis alijs. Cap. LXI.

BENIGNISSIMVS Dominus, qui ex nimia charitate de sinu patris, pro nostra salute descendit, sciens, quod tempus suæ passionis instabat, ad eandem versus Hierusalem se pro ipsa suscipienda parauit: quam & diuinitas tunc prædixit, sed non intel-

xerunt eum. Cum igitur appropinquaret Hiericho, cæcus quidam sedens iuxta viam & mendicans, cum intelligeret a turbis, eum inde transire, fortiter cepit clamare misericordiam: & licet increparetur a turba, non verecundabatur, nec tacebat. Ad cuius fidem & feruorem Dominus Iesus respiciens, fecit eum ad se adduci, & dixit: Quid vis vt faciam tibi? O dulcissimum verbum, Quid vis vt faciam tibi? Et cæcus ad eum: Domine vt videam. Et pius Dominus concessit, dicens: Respice. Et sic eum illuminauit. Conspice ergo Dominum Iesum, & curialitatem eius diligenter. Et considera hic de virtute fidei, & orationis, & quod orationis importunitas non displicet Deo, immo placeat. simile habuisti supra de Chananæa. Et ipse docet in hoc eodem, quod oportet semper orare, & non deficere: dans exemplum de iudice, a quo vidua ex importunitate impetrauit, quod petebat. Alibi etiam dat exemplum de eo, qui de nocte commouit panes ex importunitate petentis. Et sic perseverantibus in petitione, facit Dominus quidquid iuste, ac debite petunt a Deo, vt dicat singulis: Quid vis vt faciam tibi? & facit. Immo plus etiam sepe facit, quam petatur, & quam audeat homo petere, vt habes, exemplum in Zachæo, de quo infra proximo dicemus. Igitur pro constanti habeas, quod quidquid fideliter, & perseveranter petieris a Domino, obtinebis. Nec verecundari debes, sicut nec ille cæcus, nec Chananæa, nec Zachæus verecundati fuerunt petere gratias, & eas obtulerunt. Sic nec nos verecundari debemus seruire Deo, & peccatum deponere, & gratias nobis necessarias postulare. Habere namque pudorem, & verecundiam, pertinet quandoque ad magnam virtutem, & quandoque ad magnum vitium. De quo sic dicit Bernardus: Est pudor adducens peccatum, & pudor adducens gloriam. Bonus pudor est, quo peccasse, aut certe peccare confunderis. Et licet omnis humanus arbitri forte absit, diuinum tamen tanto verecundius reuereris aspectum, quanto verius cogitas illum, plus lites quam hominem purum esse, tantoq. cum grauius offendit a peccatore, quanto constat longius esse peccatum ab illo. Huiusmodi proculdubio pudor fugat opprobrium, parat gloriam, dum peccatum omnino non admittit, aut certe admissum & poenitendo punit, & confitendo expellit: si tamen gloria nostra hæc est, testimonium conscientie nostræ. Quod si quisquam confiteri confunditur, & inde compungitur, talis pudor peccatum adducit, & gloriam de conscientia perdit: quando malum quod ex profundo cordis compunctio conatur expellere, pudor ineptus contrictor laborum omnino non permittit exire. Idem: Verecundia expertationis, inimica salutis, totius ignara honoris & honestatis. Et mox: Ita ne verecundum est homini vinci a Deo, & probro ducitur humiliari sub potenti manu Dei altissimi? Et post: Summum victoriæ genus, diuinæ cedere maiestati: & auctoritati matris Ecclesiæ non reluctari, summus honor & gloria. O peruersitas, non pudet inquinari, & abluui pedes puder? Est pudor, iuxta Sapientem, adducens gloriam, si vel peccare pudeat vel peccasse, & ita vel certa gloria non carebit, reducens nimirum pudore, quam culpa fugauerat. Idem: Nescio in quidquam gratis verecundia aduerti in moribus hominum queat. Et subdit: Quæ est certe omnium ornatus ætatum, sed teneræ gratia verecundiæ in teneriori amplius, & pulchrius enitescit. Quid amabilius verecundo adolescente? Quam pulchra hæc, & quam splendida gemma morum in vultu, & vita adolescentis. Quam vera, & minime dubia, bonæ spei nuncia, bonæ indolis index. Virga disciplinæ est illi, qui pudendis affectibus imminens, lubricæ ætatis morus actusq. leues coerceat, & comprimat insolentes. Quid itaque turpiloquij, & omnis deinceps turpitudinis verba, fugitans? Verecundia soror continentie est. Nullum æque manifestum indicium columbinæ simplicitatis,

Luc. 18. f

Ibidem a

Luc. 11. a

Luc. 19.

Ber. In lib. de laude no. ua militis. siue ad reuereris aspectum, plus lites quam hominem purum esse, tantoq. cum grauius offendit a peccatore, quanto constat longius esse peccatum ab illo. Huiusmodi proculdubio pudor fugat opprobrium, parat gloriam, dum peccatum omnino non admittit, aut certe admissum & poenitendo punit, & confitendo expellit: si tamen gloria nostra hæc est, testimonium conscientie nostræ. Quod si quisquam confiteri confunditur, & inde compungitur, talis pudor peccatum adducit, & gloriam de conscientia perdit: quando malum quod ex profundo cordis compunctio conatur expellere, pudor ineptus contrictor laborum omnino non permittit exire. Idem: Verecundia expertationis, inimica salutis, totius ignara honoris & honestatis. Et mox: Ita ne verecundum est homini vinci a Deo, & probro ducitur humiliari sub potenti manu Dei altissimi? Et post: Summum victoriæ genus, diuinæ cedere maiestati: & auctoritati matris Ecclesiæ non reluctari, summus honor & gloria. O peruersitas, non pudet inquinari, & abluui pedes puder? Est pudor, iuxta Sapientem, adducens gloriam, si vel peccare pudeat vel peccasse, & ita vel certa gloria non carebit, reducens nimirum pudore, quam culpa fugauerat. Idem: Nescio in quidquam gratis verecundia aduerti in moribus hominum queat. Et subdit: Quæ est certe omnium ornatus ætatum, sed teneræ gratia verecundiæ in teneriori amplius, & pulchrius enitescit. Quid amabilius verecundo adolescente? Quam pulchra hæc, & quam splendida gemma morum in vultu, & vita adolescentis. Quam vera, & minime dubia, bonæ spei nuncia, bonæ indolis index. Virga disciplinæ est illi, qui pudendis affectibus imminens, lubricæ ætatis morus actusq. leues coerceat, & comprimat insolentes. Quid itaque turpiloquij, & omnis deinceps turpitudinis verba, fugitans? Verecundia soror continentie est. Nullum æque manifestum indicium columbinæ simplicitatis,

2. Cor. 1. b

Idem epist. 155. ad Em. facb. 1. Pet. 5.

Eccli. 4. b

Idem Ser. 86. super Cant. ante med.

placitatis, & ideo etiã testis innocentie. Lampas est pudicæ mentis, iugiter lucens: vt nil in ea turpe, vel indecorum residere attentet, quod nō illa illico prodar. Illa maiori impugnatrici, & propugnatrix puritatis innata, specialis gloria conscientie est, famæ custos, vitæ decus, virtutis sedes, virtutum primitiæ, nature laus & insigne totius honestatis. Rubor ipse genarum, quem forte inuenerit pudor, quantum gratiæ & decoris suffuso afferre vultui solet? Vtique adeo germen animi bonum verecundia est, vt & qui male agere non verentur, videri tamen verecundentur. *subdit*: opera nimium tenebrarum, & digna latebris occultantes. *Et infra*: Quid tam amicum verecundo animo quàm secretum? Denique orare volentes, iubemur intrare cubiculum, vtique secreti gratia. Illud quidem ad cautelam, ne palam orantibus nobis, laus humana, orationis furetur fructum, frustretur affectum. Sed quid tam proprium verecundie, quàm proprias vitare laudes, & vitare inactantiã? *Et paulo post*: Quid tā indecorū, maxime adolecentū, quàm ostentatio sanctitatis? *Et post*: Bona commendatio secutorū orationis, si premitas verecundiam, Hucusque Bernardus. Quæ autem in huius cæci consideratione veniunt, potes considerare de duobus alijs cæcis tunc a Domino illuminatis, scilicet quando exiuit de Hierico. Iste enim fuit ante ingressum illuminatus. De illis autem dicitur in Matthæo & Marco, vbi ponitur nomen vnius. Nam eodem modo, vt isti clamauerunt, & responsum, & lumen a Domino receperunt.

Mat. 20. d. & Mar. 10.

Qualiter Dominus intravit domum Zachæi. Cap. LXII.

CVM Dominus Iesus ingrediens ciuitatem Hierico ambularet per eam: Zachæus princeps publicanorum hoc audiens, & desiderans vehementer eū videre, nec valens propter multitudinem turbæ, quia statura pusillus erat, ascendit in arborem Sycomorum, vt vel sic eum videre posset. Iesus autem cognoscens, & acceptans fidem, & desiderium eius, dixit: Zachæe festina descende: quia hodie in domo tua oportet me manere. Tunc ille descendit, & eum cum magno gaudio, & reuerentia suscepit, ac ei conuiuium magnum preparauit. Vidisti curialitatem Domini Iesu. Plus dedit Zachæo, quam ipse desiderasset: dedit ei ipsum, quod ille ausus petere non fuisset. Hic igitur habes de virtute orationis. Nam desiderium maxima vox est, & magna oratio est. Et ideo dicit propheta: Desiderium pauperum exaudiuit Dominus: preparationem cordis eorum audiuit auris tua. Et Moyse dixit Dominus: Quid clamas ad me? cum ipse ore tuo taceret, sed corde loqueretur. Conspice ergo eū sedentē, comedentē cum illis peccatoribus: posuit se in medio mensæ cum Zachæo, & aliquem ex illis honorans, posuit in capite, familiariter & domesticè conuersabatur, vt eos ad se attraheret. Conspice etiam discipulos libenter cum eisdem peccatoribus conuersantes, colloquentes cum eis, & eos ad bona opera confortantes. Sciebant enim hanc esse voluntatem magistrī sui, & salutem eorum cupiebant.

Psal. 7. d. Exod. 1. d. d.

De cæco a natiuitate illuminato. Cap. LXIII.

CVM iret Dominus Iesus Hierusalem, vidit cæcum a natiuitate, cuius nomen dicitur fuisse Cælidonius. & inclinans se humilis Dominus, fecit lutum de spūto, & linit oculos eius, mittens eum ad natatoriā Siloe, vt lauaret. Iuit ille cæcus, & oculos lauit, & lumen recepit. Quod miraculum fuit, solemniter examinatum ab illis maleuolis, & cessit in confusionē ipsorum. Vide historiam Euangelij, quia factis plana, & pulchra est. In prædictis autem conspice Dominum Iesum iuxta generalem traditionem tibi datam, & considera quàm magna fuit huius cæci gratitudo, quia

Joan. 9.

ita viriliter, & constanter defendit partem Domini Iesu ante ipsos principes, & maiores Iudæorum, & nec in vno verbo pepercit eis, cum tamen adhuc non vidisset Dominum Iesum. Multum commendabilis est virtus gratitudinis, & Deo accepta, & detestabile vitium ingratitude. De qua materia sic dicit Bernardus: Disce ad singula dona gratias agere. Diligenter, inquit, considera quæ tibi apponuntur: vt nulla vide licet Dei dona a debita gratiarum actione frustrentur: non grandia, non mediocria, non pusilla. Denique iubemur colligere fragmenta ne pereant, id est nec minima beneficia obliuisci. Numquid non perit, quod donatur ingrato? Ingratitudo inimica est animæ, & exinanitio meritum, virtutum disperso, bonorum perditio. Ingratitudo est ventus vrens, siccans sibi fontem pietatis, rorem misericordie, fluentia gratiæ. Hucusque Bernardus.

Bern. Ser. 52. super Can. parv. post med.

Quomodo Dominus fugit de templo, & abscondit se, quando Iudæi voluerunt eum lapidare. Cap. LXIIII.

ECCE modo incipiunt mysteria passionis Domini. Vnde raro amodo auctoritates adducam, vt circa passionem, & eius præambula possum commodius immorari. Dum ergo quadam vice Dominus Iesus prædicaret in templo, & diceret inter alia: Siquis sermonem meum seruauerit, mortem non gustabit in æternum. Et illis respondentibus: Ergo tu es maior patre nostro Abraam, qui mortuus est. Dixit Dominus Iesus: Antequam Abraam fieret, ego sum. Ex quo verbo sumentes occasionem, quasi impossibile, vel mendacium loqueretur, tulerunt lapides, vt lapidarent eum. Ipse vero abscondit se, & exiit de templo. Nondum enim venerat hora passionis sue. Conspice ergo bene hic eum cum dolore vehemēti, quomodo Dominus omnium sic vilipendebatur ab illis nequissimis feruis, & quomodo volens eorum furor credere, abscondit se in aliquo loco templi, post aliquam columnam, vel inter aliquas personas. Intuere ipsum, & discipulos mæste & inclinatio capite tamquam imbecilles, & debiles recedentes.

Ingratitudo quid.

Joan. 8. g.

Quomodo alia vice voluerunt lapidare Iesum. Cap. LXV.

CVM quadam alia vice in festo Encæniorum, id est in porticu Salomonis, circumdedere eum lupi illi rapaces cum furore maximo, & stridentibus dentibus, & dicentes: Vtique tollis animas nostras? Si tu es Christus, dic nobis palam? At mississimus agnus humiliter respondit eis, dicens: Loquor vobis & non creditis mihi. Opera quæ ego facio nomine patris mei, testimonium perhibent de me. Conspice ipsum nunc bene pro Deo, & totum negotium. Ipse quidem eis humiliter loquebatur, illi vero cum furore caninis latratibus perstrepebant in eū, ex omni parte sicut eum circumdabant: tandem non potuerunt occultare venenum cordis. Acceperunt igitur lapides, vt iacerent in eum. Sed Dominus Iesus nihilominus blando sermone locutus est eis, dicens: Multa bona opera ostendi vobis, propter quod eorum opus vultis me lapidare? Et illi inter alia, quia tu homo cum sis, facis te ipsum Deum. Vide mirabilem insaniam. Ipsi volebant eum scire Christum, & quia verbis, & operibus hoc comprobatur, volebant eum lapidare. Nec aliquam excusationem habere possunt quin potuerunt, & debuerunt credere Dominum Iesum fuisse filium Dei. Quia vero necdum venerat hora eius, exiit de manibus eorum, & recessit trans Iordanem ad locum vbi Ioannes baptizauerat, qui distat a Hierusalem per decem & octo miliaria, & ibi stabat cum discipulis suis. Conspice ergo tam eum, quàm discipulos contristatos recedere, & eis compatere toto posse.

Joan. 10. e.

De

De resuscitatione Lazari. Cap. LXVI.

PRÆsens miraculum valde celebre, multumq. solemne cum deuotione meditari occurrit: & ideo sic te attentam exhibeas, ac si præsens fuisses his, quæ hic dicta vel facta fuerunt, & libenter conuerferis, non solum cum Domino Iesu, & discipulis eius, sed etiam cum ista benedicta familia sic Domino deuota, & a Domino dilecta, scilicet Lazaro, Martha, & Maria. Languentem igitur Lazaro, sorores eius prædicat, quæ familiarissimæ Domino erant, ad eum miserunt ad locum in quem traesserat, scilicet trans Iordanem, vt in superiori tractatu continetur, dicentes: Lazarus frater noster, quem amas, & sic præsens fuisses his, quæ hic dicta vel facta fuerunt, & libenter conuerferis, non solum cum Domino Iesu, & discipulis eius, sed etiam cum ista benedicta familia sic Domino deuota, & a Domino dilecta, scilicet Lazaro, Martha, & Maria. Languentem igitur Lazaro, sorores eius prædicat, quæ familiarissimæ Domino erant, ad eum miserunt ad locum in quem traesserat, scilicet trans Iordanem, vt in superiori tractatu continetur, dicentes: Lazarus frater noster, quem amas, & sic præsens fuisses his, quæ hic dicta vel facta fuerunt, & libenter conuerferis, non solum cum Domino Iesu, & discipulis eius, sed etiam cum ista benedicta familia sic Domino deuota, & a Domino dilecta, scilicet Lazaro, Martha, & Maria. Languentem igitur Lazaro, sorores eius prædicat, quæ familiarissimæ Domino erant, ad eum miserunt ad locum in quem traesserat, scilicet trans Iordanem, vt in superiori tractatu continetur, dicentes: Lazarus frater noster, quem amas, & sic præsens fuisses his, quæ hic dicta vel facta fuerunt, & libenter conuerferis, non solum cum Domino Iesu, & discipulis eius, sed etiam cum ista benedicta familia sic Domino deuota, & a Domino dilecta, scilicet Lazaro, Martha, & Maria. Languentem igitur Lazaro, sorores eius prædicat, quæ familiarissimæ Domino erant, ad eum miserunt ad locum in quem traesserat, scilicet trans Iordanem, vt in superiori tractatu continetur, dicentes: Lazarus frater noster, quem amas, & sic præsens fuisses his, quæ hic dicta vel facta fuerunt, & libenter conuerferis, non solum cum Domino Iesu, & discipulis eius, sed etiam cum ista benedicta familia sic Domino deuota, & a Domino dilecta, scilicet Lazaro, Martha, & Maria. Languentem igitur Lazaro, sorores eius prædicat, quæ familiarissimæ Domino erant, ad eum miserunt ad locum in quem traesserat, scilicet trans Iordanem, vt in superiori tractatu continetur, dicentes: Lazarus frater noster, quem amas, & sic præsens fuisses his, quæ hic dicta vel facta fuerunt, & libenter conuerferis, non solum cum Domino Iesu, & discipulis eius, sed etiam cum ista benedicta familia sic Domino deuota, & a Domino dilecta, scilicet Lazaro, Martha, & Maria. Languentem igitur Lazaro, sorores eius prædicat, quæ familiarissimæ Domino erant, ad eum miserunt ad locum in quem traesserat, scilicet trans Iordanem, vt in superiori tractatu continetur, dicentes: Lazarus frater noster, quem amas, & sic præsens fuisses his, quæ hic dicta vel facta fuerunt, & libenter conuerferis, non solum cum Domino Iesu, & discipulis eius, sed etiam cum ista benedicta familia sic Domino deuota, & a Domino dilecta, scilicet Lazaro, Martha, & Maria. Languentem igitur Lazaro, sorores eius prædicat, quæ familiarissimæ Domino erant, ad eum miserunt ad locum in quem traesserat, scilicet trans Iordanem, vt in superiori tractatu continetur, dicentes: Lazarus frater noster, quem amas, & sic præsens fuisses his, quæ hic dicta vel facta fuerunt, & libenter conuerferis, non solum cum Domino Iesu, & discipulis eius, sed etiam cum ista benedicta familia sic Domino deuota, & a Domino dilecta, scilicet Lazaro, Martha, & Maria. Languentem igitur Lazaro, sorores eius prædicat, quæ familiarissimæ Domino erant, ad eum miserunt ad locum in quem traesserat, scilicet trans Iordanem, vt in superiori tractatu continetur, dicentes: Lazarus frater noster, quem amas, & sic præsens fuisses his, quæ hic dicta vel facta fuerunt, & libenter conuerferis, non solum cum Domino Iesu, & discipulis eius, sed etiam cum ista benedicta familia sic Domino deuota, & a Domino dilecta, scilicet Lazaro, Martha, & Maria. Languentem igitur Lazaro, sorores eius prædicat, quæ familiarissimæ Domino erant, ad eum miserunt ad locum in quem traesserat, scilicet trans Iordanem, vt in superiori tractatu continetur, dicentes: Lazarus frater noster, quem amas, & sic præsens fuisses his, quæ hic dicta vel facta fuerunt, & libenter conuerferis, non solum cum Domino Iesu, & discipulis eius, sed etiam cum ista benedicta familia sic Domino deuota, & a Domino dilecta, scilicet Lazaro, Martha, & Maria. Languentem igitur Lazaro, sorores eius prædicat, quæ familiarissimæ Domino erant, ad eum miserunt ad locum in quem traesserat, scilicet trans Iordanem, vt in superiori tractatu continetur, dicentes: Lazarus frater noster, quem amas, & sic præsens fuisses his, quæ hic dicta vel facta fuerunt, & libenter conuerferis, non solum cum Domino Iesu, & discipulis eius, sed etiam cum ista benedicta familia sic Domino deuota, & a Domino dilecta, scilicet Lazaro, Martha, & Maria. Languentem igitur Lazaro, sorores eius prædicat, quæ familiarissimæ Domino erant, ad eum miserunt ad locum in quem traesserat, scilicet trans Iordanem, vt in superiori tractatu continetur, dicentes: Lazarus frater noster, quem amas, & sic præsens fuisses his, quæ hic dicta vel facta fuerunt, & libenter conuerferis, non solum cum Domino Iesu, & discipulis eius, sed etiam cum ista benedicta familia sic Domino deuota, & a Domino dilecta, scilicet Lazaro, Martha, & Maria. Languentem igitur Lazaro, sorores eius prædicat, quæ familiarissimæ Domino erant, ad eum miserunt ad locum in quem traesserat, scilicet trans Iordanem, vt in superiori tractatu continetur, dicentes: Lazarus frater noster, quem amas, & sic præsens fuisses his, quæ hic dicta vel facta fuerunt, & libenter conuerferis, non solum cum Domino Iesu, & discipulis eius, sed etiam cum ista benedicta familia sic Domino deuota, & a Domino dilecta, scilicet Lazaro, Martha, & Maria. Languentem igitur Lazaro, sorores eius prædicat, quæ familiarissimæ Domino erant, ad eum miserunt ad locum in quem traesserat, scilicet trans Iordanem, vt in superiori tractatu continetur, dicentes: Lazarus frater noster, quem amas, & sic præsens fuisses his, quæ hic dicta vel facta fuerunt, & libenter conuerferis, non solum cum Domino Iesu, & discipulis eius, sed etiam cum ista benedicta familia sic Domino deuota, & a Domino dilecta, scilicet Lazaro, Martha, & Maria. Languentem igitur Lazaro, sorores eius prædicat, quæ familiarissimæ Domino erant, ad eum miserunt ad locum in quem traesserat, scilicet trans Iordanem, vt in superiori tractatu continetur, dicentes: Lazarus frater noster, quem amas, & sic præsens fuisses his, quæ hic dicta vel facta fuerunt, & libenter conuerferis, non solum cum Domino Iesu, & discipulis eius, sed etiam cum ista benedicta familia sic Domino deuota, & a Domino dilecta, scilicet Lazaro, Martha, & Maria. Languentem igitur Lazaro, sorores eius prædicat, quæ familiarissimæ Domino erant, ad eum miserunt ad locum in quem traesserat, scilicet trans Iordanem, vt in superiori tractatu continetur, dicentes: Lazarus frater noster, quem amas, & sic præsens fuisses his, quæ hic dicta vel facta fuerunt, & libenter conuerferis, non solum cum Domino Iesu, & discipulis eius, sed etiam cum ista benedicta familia sic Domino deuota, & a Domino dilecta, scilicet Lazaro, Martha, & Maria. Languentem igitur Lazaro, sorores eius prædicat, quæ familiarissimæ Domino erant, ad eum miserunt ad locum in quem traesserat, scilicet trans Iordanem, vt in superiori tractatu continetur, dicentes: Lazarus frater noster, quem amas, & sic præsens fuisses his, quæ hic dicta vel facta fuerunt, & libenter conuerferis, non solum cum Domino Iesu, & discipulis eius, sed etiam cum ista benedicta familia sic Domino deuota, & a Domino dilecta, scilicet Lazaro, Martha, & Maria. Languentem igitur Lazaro, sorores eius prædicat, quæ familiarissimæ Domino erant, ad eum miserunt ad locum in quem traesserat, scilicet trans Iordanem, vt in superiori tractatu continetur, dicentes: Lazarus frater noster, quem amas, & sic præsens fuisses his, quæ hic dicta vel facta fuerunt, & libenter conuerferis, non solum cum Domino Iesu, & discipulis eius, sed etiam cum ista benedicta familia sic Domino deuota, & a Domino dilecta, scilicet Lazaro, Martha, & Maria. Languentem igitur Lazaro, sorores eius prædicat, quæ familiarissimæ Domino erant, ad eum miserunt ad locum in quem traesserat, scilicet trans Iordanem, vt in superiori tractatu continetur, dicentes: Lazarus frater noster, quem amas, & sic præsens fuisses his, quæ hic dicta vel facta fuerunt, & libenter conuerferis, non solum cum Domino Iesu, & discipulis eius, sed etiam cum ista benedicta familia sic Domino deuota, & a Domino dilecta, scilicet Lazaro, Martha, & Maria. Languentem igitur Lazaro, sorores eius prædicat, quæ familiarissimæ Domino erant, ad eum miserunt ad locum in quem traesserat, scilicet trans Iordanem, vt in superiori tractatu continetur, dicentes: Lazarus frater noster, quem amas, & sic præsens fuisses his, quæ hic dicta vel facta fuerunt, & libenter conuerferis, non solum cum Domino Iesu, & discipulis eius, sed etiam cum ista benedicta familia sic Domino deuota, & a Domino dilecta, scilicet Lazaro, Martha, & Maria. Languentem igitur Lazaro, sorores eius prædicat, quæ familiarissimæ Domino erant, ad eum miserunt ad locum in quem traesserat, scilicet trans Iordanem, vt in superiori tractatu continetur, dicentes: Lazarus frater noster, quem amas, & sic præsens fuisses his, quæ hic dicta vel facta fuerunt, & libenter conuerferis, non solum cum Domino Iesu, & discipulis eius, sed etiam cum ista benedicta familia sic Domino deuota, & a Domino dilecta, scilicet Lazaro, Martha, & Maria. Languentem igitur Lazaro, sorores eius prædicat, quæ familiarissimæ Domino erant, ad eum miserunt ad locum in quem traesserat, scilicet trans Iordanem, vt in superiori tractatu continetur, dicentes: Lazarus frater noster, quem amas, & sic præsens fuisses his, quæ hic dicta vel facta fuerunt, & libenter conuerferis, non solum cum Domino Iesu, & discipulis eius, sed etiam cum ista benedicta familia sic Domino deuota, & a Domino dilecta, scilicet Lazaro, Martha, & Maria. Languentem igitur Lazaro, sorores eius prædicat, quæ familiarissimæ Domino erant, ad eum miserunt ad locum in quem traesserat, scilicet trans Iordanem, vt in superiori tractatu continetur, dicentes: Lazarus frater noster, quem amas, & sic præsens fuisses his, quæ hic dicta vel facta fuerunt, & libenter conuerferis, non solum cum Domino Iesu, & discipulis eius, sed etiam cum ista benedicta familia sic Domino deuota, & a Domino dilecta, scilicet Lazaro, Martha, & Maria. Languentem igitur Lazaro, sorores eius prædicat, quæ familiarissimæ Domino erant, ad eum miserunt ad locum in quem traesserat, scilicet trans Iordanem, vt in superiori tractatu continetur, dicentes: Lazarus frater noster, quem amas, & sic præsens fuisses his, quæ hic dicta vel facta fuerunt, & libenter conuerferis, non solum cum Domino Iesu, & discipulis eius, sed etiam cum ista benedicta familia sic Domino deuota, & a Domino dilecta, scilicet Lazaro, Martha, & Maria. Languentem igitur Lazaro, sorores eius prædicat, quæ familiarissimæ Domino erant, ad eum miserunt ad locum in quem traesserat, scilicet trans Iordanem, vt in superiori tractatu continetur, dicentes: Lazarus frater noster, quem amas, & sic præsens fuisses his, quæ hic dicta vel facta fuerunt, & libenter conuerferis, non solum cum Domino Iesu, & discipulis eius, sed etiam cum ista benedicta familia sic Domino deuota, & a Domino dilecta, scilicet Lazaro, Martha, & Maria. Languentem igitur Lazaro, sorores eius prædicat, quæ familiarissimæ Domino erant, ad eum miserunt ad locum in quem traesserat, scilicet trans Iordanem, vt in superiori tractatu continetur, dicentes: Lazarus frater noster, quem amas, & sic præsens fuisses his, quæ hic dicta vel facta fuerunt, & libenter conuerferis, non solum cum Domino Iesu, & discipulis eius, sed etiam cum ista benedicta familia sic Domino deuota, & a Domino dilecta, scilicet Lazaro, Martha, & Maria. Languentem igitur Lazaro, sorores eius prædicat, quæ familiarissimæ Domino erant, ad eum miserunt ad locum in quem traesserat, scilicet trans Iordanem, vt in superiori tractatu continetur, dicentes: Lazarus frater noster, quem amas, & sic præsens fuisses his, quæ hic dicta vel facta fuerunt, & libenter conuerferis, non solum cum Domino Iesu, & discipulis eius, sed etiam cum ista benedicta familia sic Domino deuota, & a Domino dilecta, scilicet Lazaro, Martha, & Maria. Languentem igitur Lazaro, sorores eius prædicat, quæ familiarissimæ Domino erant, ad eum miserunt ad locum in quem traesserat, scilicet trans Iordanem, vt in superiori tractatu continetur, dicentes: Lazarus frater noster, quem amas, & sic præsens fuisses his, quæ hic dicta vel facta fuerunt, & libenter conuerferis, non solum cum Domino Iesu, & discipulis eius, sed etiam cum ista benedicta familia sic Domino deuota, & a Domino dilecta, scilicet Lazaro, Martha, & Maria. Languentem igitur Lazaro, sorores eius prædicat, quæ familiarissimæ Domino erant, ad eum miserunt ad locum in quem traesserat, scilicet trans Iordanem, vt in superiori tractatu continetur, dicentes: Lazarus frater noster, quem amas, & sic præsens fuisses his, quæ hic dicta vel facta fuerunt, & libenter conuerferis, non solum cum Domino Iesu, & discipulis eius, sed etiam cum ista benedicta familia sic Domino deuota, & a Domino dilecta, scilicet Lazaro, Martha, & Maria. Languentem igitur Lazaro, sorores eius prædicat, quæ familiarissimæ Domino erant, ad eum miserunt ad locum in quem traesserat, scilicet trans Iordanem, vt in superiori tractatu continetur, dicentes: Lazarus frater noster, quem amas, & sic præsens fuisses his, quæ hic dicta vel facta fuerunt, & libenter conuerferis, non solum cum Domino Iesu, & discipulis eius, sed etiam cum ista benedicta familia sic Domino deuota, & a Domino dilecta, scilicet Lazaro, Martha, & Maria. Languentem igitur Lazaro, sorores eius prædicat, quæ familiarissimæ Domino erant, ad eum miserunt ad locum in quem traesserat, scilicet trans Iordanem, vt in superiori tractatu continetur, dicentes: Lazarus frater noster, quem amas, & sic præsens fuisses his, quæ hic dicta vel facta fuerunt, & libenter conuerferis, non solum cum Domino Iesu, & discipulis eius, sed etiam cum ista benedicta familia sic Domino deuota, & a Domino dilecta, scilicet Lazaro, Martha, & Maria. Languentem igitur Lazaro, sorores eius prædicat, quæ familiarissimæ Domino erant, ad eum miserunt ad locum in quem traesserat, scilicet trans Iordanem, vt in superiori tractatu continetur, dicentes: Lazarus frater noster, quem amas, & sic præsens fuisses his, quæ hic dicta vel facta fuerunt, & libenter conuerferis, non solum cum Domino Iesu, & discipulis eius, sed etiam cum ista benedicta familia sic Domino deuota, & a Domino dilecta, scilicet Lazaro, Martha, & Maria. Languentem igitur Lazaro, sorores eius prædicat, quæ familiarissimæ Domino erant, ad eum miserunt ad locum in quem traesserat, scilicet trans Iordanem, vt in superiori tractatu continetur, dicentes: Lazarus frater noster, quem amas, & sic præsens fuisses his, quæ hic dicta vel facta fuerunt, & libenter conuerferis, non solum cum Domino Iesu, & discipulis eius, sed etiam cum ista benedicta familia sic Domino deuota, & a Domino dilecta, scilicet Lazaro, Martha, & Maria. Languentem igitur Lazaro, sorores eius prædicat, quæ familiarissimæ Domino erant, ad eum miserunt ad locum in quem traesserat, scilicet trans Iordanem, vt in superiori tractatu continetur, dicentes: Lazarus frater noster, quem amas, & sic præsens fuisses his, quæ hic dicta vel facta fuerunt, & libenter conuerferis, non solum cum Domino Iesu, & discipulis eius, sed etiam cum ista benedicta familia sic Domino deuota, & a Domino dilecta, scilicet Lazaro, Martha, & Maria. Languentem igitur Lazaro, sorores eius prædicat, quæ familiarissimæ Domino erant, ad eum miserunt ad locum in quem traesserat, scilicet trans Iordanem, vt in superiori tractatu continetur, dicentes: Lazarus frater noster, quem amas, & sic præsens fuisses his, quæ hic dicta vel facta fuerunt, & libenter conuerferis, non solum cum Domino Iesu, & discipulis eius, sed etiam cum ista benedicta familia sic Domino deuota, & a Domino dilecta, scilicet Lazaro, Martha, & Maria. Languentem igitur Lazaro, sorores eius prædicat, quæ familiarissimæ Domino erant, ad eum miserunt ad locum in quem traesserat, scilicet trans Iordanem, vt in superiori tractatu continetur, dicentes: Lazarus frater noster, quem amas, & sic præsens fuisses his, quæ hic dicta vel facta fuerunt, & libenter conuerferis, non solum cum Domino Iesu, & discipulis eius, sed etiam cum ista benedicta familia sic Domino deuota, & a Domino dilecta, scilicet Lazaro, Martha, & Maria. Languentem igitur Lazaro, sorores eius prædicat, quæ familiarissimæ Domino erant, ad eum miserunt ad locum in quem traesserat, scilicet trans Iordanem, vt in superiori tractatu continetur, dicentes: Lazarus frater noster, quem amas, & sic præsens fuisses his, quæ hic dicta vel facta fuerunt, & libenter conuerferis, non solum cum Domino Iesu, & discipulis eius, sed etiam cum ista benedicta familia sic Domino deuota, & a Domino dilecta, scilicet Lazaro, Martha, & Maria. Languentem igitur Lazaro, sorores eius prædicat, quæ familiarissimæ Domino erant, ad eum miserunt ad locum in quem traesserat, scilicet trans Iordanem, vt in superiori tractatu continetur, dicentes: Lazarus frater noster, quem amas, & sic præsens fuisses his, quæ hic dicta vel facta fuerunt, & libenter conuerferis, non solum cum Domino Iesu, & discipulis eius, sed etiam cum ista benedicta familia sic Domino deuota, & a Domino dilecta, scilicet Lazaro, Martha, & Maria. Languentem igitur Lazaro, sorores eius prædicat, quæ familiarissimæ Domino erant, ad eum miserunt ad locum in quem traesserat, scilicet trans Iordanem, vt in superiori tractatu continetur, dicentes: Lazarus frater noster, quem amas, & sic præsens fuisses his, quæ hic dicta vel facta fuerunt, & libenter conuerferis, non solum cum Domino Iesu, & discipulis eius, sed etiam cum ista benedicta familia sic Domino deuota, & a Domino dilecta, scilicet Lazaro, Martha, & Maria. Languentem igitur Lazaro, sorores eius prædicat, quæ familiarissimæ Domino erant, ad eum miserunt ad locum in quem traesserat, scilicet trans Iordanem, vt in superiori tractatu continetur, dicentes: Lazarus frater noster, quem amas, & sic præsens fuisses his, quæ hic dicta vel facta fuerunt, & libenter conuerferis, non solum cum Domino Iesu, & discipulis eius, sed etiam cum ista benedicta familia sic Domino deuota, & a Domino dilecta, scilicet Lazaro, Martha, & Maria. Languentem igitur Lazaro, sorores eius prædicat, quæ familiarissimæ Domino erant, ad eum miserunt ad locum in quem traesserat, scilicet trans Iordanem, vt in superiori tractatu continetur, dicentes: Lazarus frater noster, quem amas, & sic præsens fuisses his, quæ hic dicta vel facta fuerunt, & libenter conuerferis, non solum cum Domino Iesu, & discipulis eius, sed etiam cum ista benedicta familia sic Domino deuota, & a Domino dilecta, scilicet Lazaro, Martha, & Maria. Languentem igitur Lazaro, sorores eius prædicat, quæ familiarissimæ Domino erant, ad eum miserunt ad locum in quem traesserat, scilicet trans Iordanem, vt in superiori tractatu continetur, dicentes: Lazarus frater noster, quem amas, & sic præsens fuisses his, quæ hic dicta vel facta fuerunt, & libenter conuerferis, non solum cum Domino Iesu, & discipulis eius, sed etiam cum ista benedicta familia sic Domino deuota, & a Domino dilecta, scilicet Lazaro, Martha, & Maria. Languentem igitur Lazaro, sorores eius prædicat, quæ familiarissimæ Domino erant, ad eum miserunt ad locum in quem traesserat, scilicet trans Iordanem, vt in superiori tractatu continetur, dicentes: Lazarus frater noster, quem amas, & sic præsens fuisses his, quæ hic dicta vel facta fuerunt, & libenter conuerferis, non solum cum Domino Iesu, & discipulis eius, sed etiam cum ista benedicta familia sic Domino deuota, & a Domino dilecta, scilicet Lazaro, Martha, & Maria. Languentem igitur Lazaro, sorores eius prædicat, quæ familiarissimæ Domino erant, ad eum miserunt ad locum in quem traesserat, scilicet trans Iordanem, vt in superiori tractatu continetur, dicentes: Lazarus frater noster, quem amas, & sic præsens fuisses his, quæ hic dicta vel facta fuerunt, & libenter conuerferis, non solum cum Domino Iesu, & discipulis eius, sed etiam cum ista benedicta familia sic Domino deuota, & a Domino dilecta, scilicet Lazaro, Martha, & Maria. Languentem igitur Lazaro, sorores eius prædicat, quæ familiarissimæ Domino erant, ad eum miserunt ad locum in quem traesserat, scilicet trans Iordanem, vt in superiori tractatu continetur, dicentes: Lazarus frater noster, quem amas, & sic præsens fuisses his, quæ hic dicta vel facta fuerunt, & libenter conuerferis, non solum cum Domino Iesu, & discipulis eius, sed etiam cum ista benedicta familia sic Domino deuota, & a Domino dilecta, scilicet Lazaro, Martha, & Maria. Languentem igitur Lazaro, sorores eius prædicat, quæ familiarissimæ Domino erant, ad eum miserunt ad locum in quem traesserat, scilicet trans Iordanem, vt in superiori tractatu continetur, dicentes: Lazarus frater noster, quem amas, & sic præsens fuisses his, quæ hic dicta vel facta fuerunt, & libenter conuerferis, non solum cum Domino Iesu, & discipulis eius, sed etiam cum ista benedicta familia sic Domino deuota, & a Domino dilecta, scilicet Lazaro, Martha, & Maria. Languentem igitur Lazaro, sorores eius prædicat, quæ familiarissimæ Domino erant, ad eum miserunt ad locum in quem traesserat, scilicet trans Iordanem, vt in superiori tractatu continetur, dicentes: Lazarus frater noster, quem amas, & sic præsens fuisses his, quæ hic dicta vel facta fuerunt, & libenter conuerferis, non solum cum Domino Iesu, & discipulis eius, sed etiam cum ista benedicta familia sic Domino deuota, & a Domino dilecta, scilicet Lazaro, Martha, & Maria. Languentem igitur Lazaro, sorores eius prædicat, quæ familiarissimæ Domino erant, ad eum miserunt ad locum in quem traesserat, scilicet trans Iordanem, vt in superiori tractatu continetur, dicentes: Lazarus frater noster, quem amas, & sic præsens fuisses his, quæ hic dicta vel facta fuerunt, & libenter conuerferis, non solum cum Domino Iesu, & discipulis eius, sed etiam cum ista benedicta familia sic Domino deuota, & a Domino dilecta, scilicet Lazaro, Martha, & Maria. Languentem igitur Lazaro, sorores eius prædicat, quæ familiarissimæ Domino erant, ad eum miserunt ad locum in quem traesserat, scilicet trans Iordanem, vt in superiori tractatu continetur, dicentes: Lazarus frater noster, quem amas, & sic præsens fuisses his, quæ hic dicta vel facta fuerunt, & libenter conuerferis, non solum cum Domino Iesu, & discipulis eius, sed etiam cum ista benedicta familia sic Domino deuota, & a Domino dilecta, scilicet Lazaro, Martha, & Maria. Languentem igitur Lazaro, sorores eius prædicat, quæ familiarissimæ Domino erant, ad eum miserunt ad locum in quem traesserat, scilicet trans Iordanem, vt in superiori tractatu continetur, dicentes: Lazarus frater noster, quem amas, & sic præsens fuisses his, quæ hic dicta vel facta fuerunt, & libenter conuerferis, non solum cum Domino Iesu, & discipulis eius, sed etiam cum ista benedicta familia sic Domino deuota, & a Domino dilecta, scilicet Lazaro, Martha, & Maria. Languentem igitur Lazaro, sorores eius prædicat, quæ familiarissimæ Domino erant, ad eum miserunt ad locum in quem traesserat, scilicet trans Iordanem, vt in superiori tractatu continetur, dicentes: Lazarus frater noster, quem amas, & sic præsens fuisses his, quæ hic dicta vel facta fuerunt, & libenter conuerferis, non solum cum Domino Iesu, & discipulis eius, sed etiam cum ista benedicta familia sic Domino deuota, & a Domino dilecta, scilicet Lazaro, Martha, & Maria. Languentem igitur Lazaro, sorores eius prædicat, quæ familiarissimæ Domino erant, ad eum miserunt ad locum in quem traesserat, scilicet trans Iordanem, vt in superiori tractatu continetur, dicentes: Lazarus frater noster, quem amas, & sic præsens fuisses his, quæ hic dicta vel facta fuerunt, & libenter conuerferis, non solum cum Domino Iesu, & discipulis eius, sed etiam cum ista benedicta familia sic Domino deuota, & a Domino dilecta, scilicet Lazaro, Martha, & Maria. Languentem igitur Lazaro, sorores eius prædicat, quæ familiarissimæ Domino erant, ad eum miserunt ad locum in quem traesserat, scilicet trans Iordanem, vt in superiori tractatu continetur, dicentes: Lazarus frater noster, quem amas, & sic præsens fuisses his, quæ hic dicta vel facta fuerunt, & libenter conuerferis, non solum cum Domino Iesu, & discipulis eius, sed etiam cum ista benedicta familia sic Domino deuota, & a Domino dilecta, scilicet Lazaro, Martha, & Maria. Languentem igitur Lazaro, sorores eius prædicat, quæ familiarissimæ Domino erant, ad eum miserunt ad locum in quem traesserat, scilicet trans Iordanem, vt in superiori tractatu continetur, dicentes: Lazarus frater noster, quem amas, & sic præsens fuisses his, quæ hic dicta vel facta fuerunt, & libenter conuerferis, non solum cum Domino Iesu, & discipulis eius, sed etiam cum ista benedicta familia sic Domino deuota, & a Domino dilecta, scilicet Lazaro, Martha, & Maria. Languentem igitur Lazaro, sorores eius prædicat, quæ familiarissimæ Domino erant, ad eum miserunt ad locum in quem traesserat, scilicet trans Iordanem, vt in superiori tractatu continetur, dicentes: Lazarus frater noster, quem amas, & sic præsens fuisses his, quæ hic dicta vel facta fuerunt, & libenter conuerferis, non solum cum Domino Iesu, & discipulis eius, sed etiam cum ista benedicta familia sic Domino deuota, & a Domino dilecta, scilicet Lazaro, Martha, & Maria. Languentem igitur Lazaro, sorores eius prædicat, quæ familiarissimæ Domino erant, ad eum miserunt ad locum in quem traesserat, scilicet trans Iordanem, vt in superiori tractatu continetur, dicentes: Lazarus frater noster, quem amas, & sic præsens fuisses his, quæ hic dicta vel facta fuerunt, & libenter conuerferis, non solum cum Domino Iesu, & discipulis eius, sed etiam cum ista benedicta familia sic Domino deuota, & a Domino dilecta, scilicet Lazaro, Martha, & Maria. Languentem igitur Lazaro, sorores eius prædicat, quæ familiarissimæ Domino erant, ad eum miserunt ad locum in quem traesserat, scilicet trans Iordanem, vt in superiori tractatu continetur, dicentes: Lazarus frater noster, quem amas, & sic præsens fuisses his, quæ hic dicta vel facta fuerunt, & libenter conuerferis, non solum cum Domino Iesu, & discipulis eius, sed etiam cum ista benedicta familia sic Domino deuota, & a Domino dilecta, scilicet Lazaro, Martha, & Maria. Languentem igitur Lazaro, sorores eius prædicat, quæ familiarissimæ Domino erant, ad eum miserunt ad locum in quem traesserat, scilicet trans Iordanem, vt in superiori tractatu continetur, dicentes: Lazarus frater noster, quem amas, & sic præsens fuisses his, quæ hic dicta vel facta fuerunt, & libenter conuerferis, non solum cum Domino Iesu, & discipulis eius, sed etiam cum ista benedicta familia sic Domino deuota, & a Domino dilecta, scilicet Lazaro, Martha, & Maria. Languentem igitur Lazaro, sorores eius prædicat, quæ familiarissimæ Domino erant, ad eum miserunt ad locum in quem traesserat, scilicet trans Iordanem, vt in superiori tractatu continetur, dicentes: Lazarus frater noster, quem amas, & sic præsens fuisses his, quæ hic dicta vel facta fuerunt, &

magis inuidia tabescentes. Non valentes igitur suum furorem protelate, collegerunt pontifices & pharisei concilium, in quo Caiapha prophetante, deliberauerunt ipsum agnum innocentissimum occidere. O prauum concilium. O pessimi duces populi, & consiliarii nequissimi. Quid agitis miseri? Quis vos furor excogitat tantus? Quae ordinatio est haec? Quae causa occisionis Domini Dei vestri? Nonne ipse in medio vestrum est, quem tamen nescitis, & intelligit omnia verba vestra, & scrutatur tenes, & corda? Sed sic fieri oportet vt desiderastis, in manibus vestris tradidit eum pater suus, per vos occidetur, sed non pro vobis. Ipse quidem morietur, & resurget, vt saluet populum suum, & vos peribitis. Diuulgatum fuit istud concilium, sed sapiens Dominus volens dare locum irae, & etiam quia nondum erant omnia completa, abijt in regionem iuxta desertum in ciuitatem Effrem; & sic fugit humilis Dominus ante faciem nequissimorum feruorum. Conspice ergo praedictos nefarios in suo concilio pessimo astuantes. Conspice etiam Dominum IESVM, similiter & discipulos recedentes tamquam imbecilles, & pauperes. Quid tu putas Magdalenam dixisse? Sed & qualis animi mater Domini IESV erat, cum sic eum recedere videret, & audiret causam, quia volebant eum occidere? Potes hic meditari Dominam, & sorores eius tunc remansisse cum Magdalena, & Dominum IESVM eas omnes consolatas fuisse de cita sua reuerfione.

Quo modo Dominus Iesus redijt in Bethaniam, vbi Maria Magdalena vnxit pedes eius. Cap. LXX.

Sicut in superioribus ad instructionem nostram Dominus Iesus fugiendo vsus est prudentia, ostendens quod pro loco, & tempore furorem persequentium, caute declinare debemus: ita nunc vritur fortitudine, quia debito tempore imminente, sponte redit, vt se offerat passioni, & se in manus ipsorum persequentium tradat: sicut alias fuit vsus temperantia cum fugit honorem, quando turbae voluerunt eum facere regem. Et e contrario vsus est iustitia, cum voluit, tamquam rex honorari, quando populus cum ramis arborum occurrit eidem, satis modeste tamen ipsum honorem voluit, & ideo a sellam ascendit, vt hic refert Bernardus. Istis igitur quattuor virtutibus, scilicet prudentia, fortitudine, temperantia, & iustitia vsus est Dominus virtutum propter nostram instructionem. Dicuntur autem Cardinales esse ac principales, quia ab eis omnes aliae virtutes morales descendunt. Non igitur aestimandus est fuisse varius, vel inconstans, sicut nec aliquis alius qui secundum diuersos casus in diuersis virtutibus se exercet. Redijt igitur Dominus Iesus die sabbati ante diem palmarum in Bethaniam, quae est prope Hierusalem, quasi ad duo miliaria: & ibi fecerunt ei cenam in domo Simonis leprosi, sed & ibi fuerunt Lazarus, Martha, & Maria. Erant enim forte consanguinei, vel multum domestici eiusdem Simonis. Tunc autem Maria fudit super caput eius libram vnguenti pretiosi, & ex eo vnxit ei caput, & pedes. Et quod alia vice fecit in eadem domo ex contritione, nunc faciebat ex deuotione. Diligebat enim eum super omnia, & de obsequendo eidem satari non poterat. Sed murmurauit de hoc proditor Iudas. Pro qua Dominus respondit, & eam debito more defendit. Nihilominus tamen proditor indignatus remansit, & inde prodicionis occasionem assumpsit, & die mercurij sequenti Dominum Iesum pro triginta argenteis vendidit. Conspice igitur eum cenantem cum illis suis amicis, & conuersantem cum eis, illis paucis diebus, scilicet vsque ad passionem suam. Sed amplius in domo Lazari, domus namque ipsius, & sororis eius erat suum refugium generale. Ibi comedebat de die, &

Bern. ser. 2. in ramis palm. Mar. 11. a Ioan. 12. a

A dormiebat de nocte cum discipulis suis. Ibi etiam mater eius Domina nostra cum sororibus quiescebat, & multum honorabant eam omnes, & maxime Magdalena semper sociando eam, nec ab ea vllatenus discedendo. Conspice ergo ipsam Dominam, quae stat timore perterrita de dilectissimo filio suo, nec se ab illo vlllo tempore separabat. Et cum Dominus defendens Magdalenam a murmure proditoris dixit: Mittens haec vnguentum hoc in corpus meum, ad sepeliendum me fecit: an non credis, quod huius verbi gladius matris animam pertransierit? Quid enim de morte sua poterat expressius dicere? Similiter & omnes alij stabant perterriti, & anxij cogitationibus pleni, colloquentes ad inuicem vnus cum altero hinc inde, more illorum qui habent dura, & aduersa tractare, & maxime timebant quando ibat in Hierusalem, quod faciebat quodlibet die. Multa enim ab ista die sabbati usque ad diem cenae locutus est Iudaeis, & operatus est palam in Hierusalem, de quibus non intendo referre nisi de aduentu super asello, ne meditatio ipsius impediat. Sumus enim in ianuis passionis. Vide, totum tuum recollige spiritum, ne ad alia sis distracta: vt tam ad haec mysteria quae praecedunt, quam ad ipsam passionem mente vacua curis, & valde peruigil possis intendere, & interim libenter conuerferis in Bethania cum praedictis.

De aduentu Domini in Hierusalem super asello. Ibidem quo modo Iesus dicitur tribus modis fuisse. Cap. LXXI.

Frequentabantur mysteria, implebantur scripturae per Dominum Iesum, appropinquante tempore zelabat remedium mundo conferre per proprii corporis passionem. Igitur die sequenti summo mane, scilicet die Dominica parauit se ad eundem in Hierusalem nouo & inconsueto modo, sed sicut fuerat Prophetatum. Cumq; pergere vellet, mater pio affectu retrahebat eum, dicens: Fili mi quo vis ire? Tu scis conspirationem contra te factam, quomodo vadis inter eos? Rogo te, vt non vadas. Similiter & discipulis alijs videbatur intolerabile, quod ibat: & vt poterant, retrahebant eum. Dicebat Magdalena: Non eatis magister pro Deo. Vos scitis, quod desiderant mortem vestram. Si vos itis in manus eorum, hodie vos capient, & habebunt internitium suum. O Deus quo modo diligebat eum, & quo modo erat eis amarum, quidquid laederet ipsum. Ipse vero aliter disposuerat, qui vniuersorum salutem studebat, & respondebat eis: Voluntas patris mei est, quod ego vadam. Finite, non timeatis, quia ipse defendet nos, & hoc sero huc redibimus illasi. Caept igitur ire, & illa parua comitina, sed fidelis, secuta est ipsum. Cum autem venit Bethphage, scilicet in viculum quendam in medio itineris, misit duos discipulos in Hierusalem, vt sibi adducerent asinam & pulum eius, alligatos in loco publico ad ministerium pauperum deputatos. Quo facto, Dominus Iesus primo super asinam, & parum post super pullum humiliter ascendit, super quos discipuli vestimenta sua posuerunt. Et sic equitabat Dominus mundi. Et quamquam iustissimum foret eum honorari, honoris tamen tempore talibus dextrarijs, & phaleris vsus fuit. Conspice nunc bene ipsum, & vide, quo modo in hoc suo honore, vtruperavit honorabilem pompam mundi. Non enim fuerunt hac animalia frenis, & sellis deauratis, & phaleris fericatis ornata, more stultitiae mundialis, sed vilius panis, & duobus funiculis, cum esset Rex regum, & Dominus dominorum: Turbae autem cu sciuerunt, iuerunt obuiam ei, & vt regem cum laudibus, & canticis cum vestium suarum, & ramoru arborum stratione ac letitia magna susceperunt eum. Immiscuit autem cum ista letitia fletu. Namque cum vidit Hierusalem, fleuit

Mat. 26. a

Mat. 21. a Mar. 11. a Luc. 19. a

fleuit super illam, dicens: Quia si cognouisses, & tu supple heres. Et debes scire, quod tribus vicibus legimus Dominum Iesum fleuisse. Vna de morte Lazari, scilicet humanam miseriam. Alia hic, scilicet humanam caecitatem, & ignorantiam. Hic enim fleuit, quia non cognouerunt tempus visitationis suae. Tertia vice fleuit in passione sua, scilicet humanam culpam, & malitiam: quia videbat, quod passio sua omnibus sufficiebat, & tamen non omnibus proficiebat, quia non reprobis & duris corde ac impenitentibus. Et de hac refert Apostolus, ad Hebraeos, dicens de tempore suae passionis: Qui cum clamore valido, & lacrymis exauditus est pro sua reuerentia. De his tribus vicibus habetur in textu. Sed & alias tenet Ecclesia quod fleuit, scilicet infantulus. Et ideo cantat: *Vagit infans inter artus conditus praesepia*. Quod faciebat vt mysterium incarnationis diabolo occultaret. Conspice ergo bene ipsum nunc flentem, nam & flere deberes cum eo. Flet enim largiter, & fortiter, quia non simulate, sed vere dolebat cum ipsis. Vnde corde amaro flebat illorum periculum aeternale. Praedixit etiam tunc ipsorum excidium corporale. Conspice etiam discipulos, qui diligenter vadunt iuxta eum cum tremore, & reuerentia. Ipsi sunt barones, & comites, sui domicelli & dextratores. Conspice etiam matrem cum Magdalena, & alijs feminis sequentes attente post eum. Nec credere debes, quod ipso flente, poterunt mater & alij sui lacrymas continere. Intrauit ergo Dominus Iesus cum isto triumpho, & honore turbarum in ciuitatem, de quo ciuitas commota est. Venit autem ad templum, & eiecit ementes & vendentes. Et haec fuit secunda eiectio. Et fleuit Dominus Iesus publice in templo praedicans populo, & respondens principibus, & phariseis vsque quasi sero. Et licet sic honoratus fuisset ab illis, non est inuentus aliquis, qui eum etiam ad bibendum inuitaret. Tota igitur die, ipse & sui ieiunauerunt, & fero cum eis Bethaniam redijt. Conspice ergo & nunc bene ipsum, quia valde humiliter vadit per ciuitatem cum illis paucis, qui sic honorifice venerat mane. Ex quo potes considerare, quod parum est de mundano curandum honore, qui sic terminatur in breui. Potes etiam considerare, quo modo Magdalena, & alij gaudeant, quando honorabatur a turbis, & multo magis quando Bethaniam redierunt illasi.

Mar. 11. d

Quando Dominus Iesus mortem suam praedixit mari. Cap. LXXII.

Hic potest interponi meditatio valde pulchra, de qua tamen scriptura non loquitur. Cenante namque Domino Iesu die mercurij cum discipulis suis in domo Mariae & Marthae, & etiam matre eius cum mulieribus in alia parte domus: Magdalena ministrans rogauit Dominum, dicens: Magister sitis memor, quod facietis pascha nobiscum, rogo vos, vt hoc non denegatis mihi. Quo nullatenus acquiescente, sed dicente, quod in Hierusalem faceret pascha: illa recedens miro cum fletu, & lacrymis, vadit ad Dominam, & his ei narratis rogat, vt ipsa eum ibi in paschate teneat. Cena igitur facta, vadit Dominus Iesus ad matrem, & seder cum ea seorsum colloquens cum ea, & copiam ei suae praesentiae praebens, quam in breui subtrahitur erat ab ea. Conspice nunc bene ipsos sedentes, & quo modo Domina reuerenter eum suscipit, & cum eo affectuose moratur, & similiter quo modo Dominus reuerenter se habet ad eam. Ipsi igitur sic colloquentibus Magdalena vadit ad eos, & ad pedes eorum sedens dicit. Domina ego inuitabam magistram, vt hic faceret pascha, ipse vero videtur vel ire Hierusalem ad paschandam, vt capiat ibi: rogo vos vt non permittatis eum ire. Ad quem mater: Fili mi, rogo te vt non sic fiat, sed faciamus hic S. Bon. To. 6. Pars ij.

A pascha. Scis enim quod insidiae ad te capiendum ordinatae sunt. Et Dominus ad eam: Mater charissima, voluntas patris est, vt ibi faciam pascha: quia tempus redemptionis aduenit. modo implebuntur omnia quae de me scripta sunt, & facient in me quidquid volent. At illa cum ingenti dolore haec audierunt, quia bene intellexerunt, quod de morte sua dicebat. Dicit igitur mater vix valens verba formata proferre: Fili mi tota concussa sum ad vocem istam, & cor meum dereliquit me. Prouideat pater, quia nescio quid dicam. Nolo sibi contradicere, sed si ipsi placeret, roga eum vt differat ad praesens, & faciamus hic pascha cum istis amicis nostris. Ipse vero si sibi placebit, poterit de alio modo redemptionis sine morte tua prouidere: quia omnia possibilia sunt ei.

O si videres inter haec verba Dominum plorantem, modeste tamen & plane, & Magdalenam tamquam ebriam de magistro suo largiter, & magnis singultibus flentem, forte nec tu posses lacrymas continere. Considera in quo statu esse poterant, quando haec tractabantur. Dixit enim Dominus, blande consolans eas: Nolite flere, scitis quod obedientiam Patris me implere oportet: sed pro certo confidite, quia cito reuertar ad vos, & tertia die resurgam incolumis. In monte igitur Sion secundum voluntatem Patris faciam pascha. Dixit autem Magdalena, ex quo non possumus eum hic tenere, simus & nos in domo nostra in Hierusalem. sed credo quod nunquam habuit pascha sic amatum. Acquieuit Dominus, quod & ipsa in dicta domo faceret pascha.

De cena Domini. Item de mensa & modo sedendi in mensa. Exemplum quinque virtutum Christi in cena. Item quinque ex sermone Domini. Cap. LXXIII.

Adueniente iam & imminente tempore miserationum, & misericordiarum Domini Iesu, quo disposuerat saluam facere plebem suam, & eam redimere, non corruptibili auro & argento, sed pretiosissimo sanguine suo: voluit cenam facere cum discipulis suis notabilem, antequam ab eis per mortem discederet, in signum memoriale recordationis, ac etiam vt compleret mysteria, quae restabant complenda. Fuit autem haec cena magnifica valde, & magnifica sunt quae fecit ibi Dominus Iesus. Ad quae intuenda te cum summa attentione praesentem exhibe: quia si hoc digne & vigilanter feceris, non patitur te curialis Dominus redire ieiunam. Circa ipsam igitur quattuor principaliter, quae ibi notabiliter facta fuerunt, meditanda occurrunt. Primo ipsa corporalis cenatio. Secundo pedum discipulorum per Dominum Iesum ablutio. Tertio sacramenti, sui sacratissimi corporis institutio. Et quarto pulcherrimi sermonis per ipsum compositio. De quibus per ordinem videamus.

Circa primum attende, quod Petrus & Ioannes iuerunt iussu Domini Iesu, ad quendam amicum suum in montem Sion, vbi erat cenaculum grande stratum ad parandum Pascha. Sed & Dominus cum alijs discipulis die Iouis, aduersperascente die ciuitatem intrauit, & ad ipsum locum iuit. Aspice nunc igitur eum stantem in aliqua parte domus, & colloquentem cum suis discipulis salubria, & interrim in cenaculo parabat pro eis per aliquos de septuaginta duobus discipulis pascha. Legitur namque in legenda sancti Martialis, quod ipse cum aliquibus de septuaginta duobus discipulis fuit ipso die sero ad ministrandum Domino Iesu, quando laubabat pedes discipulorum suorum. Cum autem essent omnia in cenaculo parata, dilectissimus Ioannes qui solite ibat, & redibat ad parandum, & iuandum in preparatione praefata, venit ad Dominum Iesum, dicens: Domine vos potestis cenare, quando placet vobis, quia

1. Pet. 1. b

De cena agni pascha lis. Mat. 26. b

Li 2 omnia

omnia sunt parata. Conspice nunc bene, & morose omnia, quae dicuntur, & sunt: quia, viscerosa sunt, valde nec abbrevianda sunt sicut cetera Domini Iesu facta, sed potius dilatanda. In hoc igitur est maxima vis omnium meditationum de ipso, sed & amoris istius magis, scilicet propter excessiva insignia, quae in hac cena facta fuerunt. Surgit ergo Dominus Iesus, & discipuli eius cum eo. Ioannes vero eius lateri se iungens, ab eo se deinceps nullatenus separavit. nullus enim sic fideliter ac familiariter adhaesit ei, sicut Ioannes. Nam cum captus fuit, introiit cum eo in atrium principis sacerdotum, nec in crucifixione, nec in morte, nec post mortem dimisit eum quousque fuerat ipse sepultus. In hac autem cena iuxta eum sedit, licet esset minor alijs. Intra autem cenaculum omnes, lauant manus, & circumstantes mensam deuotissime benedicunt. Aspice bene per singula. Scire autem debes, quod ipsa mensa erat in terra, & more antiquorum in terra sederunt ad cenam. Erat autem mensa quadra ut creditur, de pluribus tamen tabellis, quam ego vidi Romae in Ecclesia Lateranensi, & ego eam met mensuravi. Est autem in vno quadro duorum brachiorum, & trium digitorum, vel palmi vel citra: ita quod licet arcte, tamen in quolibet quadro, ut creditur, tres discipuli sedebant, & Dominus Iesus humiliter in quodam angulo: ita quod omnes in vno catio comedere poterant. Et propterea non intellexerunt eum discipuli, quando dixit: Qui intingit mecum manum in paropside, hic me tradet, quia omnes pariter intingebant. Benedictione igitur facta per dexteram Domini, sedent circa mensam, Ioanne sedente iuxta Dominum Iesum Christum. Agnus paschalis tunc eis deseruit. Sed attende, quod dupliciter poteris hoc meditari. Vno modo quod sedeat sicut iam dixi. Alio modo, ut stent recti cum baculis in manibus comedentes agnum cum lactucis agrestibus, & ita obseruantes quae in lege Domini mandantur, dummodo postea eos mediteris sedere ad aliquid manducandum, ut ex pluribus locis textus potest colligi: quia nec Ioannes recumbere supra pectus Domini aliter potuisset, nisi sedendo. Delato ergo agno paschali asse, accepit eum verus & immaculatus agnus, scilicet Dominus Iesus, qui erat in medio illorum tamquam qui ministrat, scilicet eum in frustra, discipulis alacriter porrexit, & ad comedendum confortat. Ipsi vero comedebant, sed alacritatem non capiebant semper pauidi, ne nouitas contra Dominum fieret. Cenantes autem eius, patefecit factum apertius, & inter alia ita ait: Desiderio desideravi, hoc pascha manducare e vobiscum antequam patiar. Vnus autem vestrum me traditurus est. Haec vox in corda ipsorum, ut gladius acutissimus intrauit, & comedere cessauerunt, aspicientes seipos inuicem & dicentes: Numquid ego sum Domine? Aspice nunc bene ipsos, & compatere tam Domino Iesu quam ipsis: quia in magno dolore sunt positi. Ipse autem proditor, ne viderentur haec verba pertinere ad ipsum, comedere non cessauit. Ioannes vero ad instantiam Petri quaesuit & dixit: Domine, quis est, qui tradet te? Et Dominus Iesus tamquam singulari dilecto familiariter ei aperuit. Ioannes vero stupefactus, & cordialiter gladius, versus eum se inclinavit, & super pectus eius recubuit. Petro autem Dominus non dixit, quia ut dicit Augustinus si ipsum sciuisset, dentibus proditorem discerpisset. Sed per Petrum signantur actiui, per Ioannem contemplatiui, ut dicit Augustinus in eadem Homilia in Euangelium, quod legitur in festo sancti Ioannis. Vnde habes hic argumentum, quod cōtemplatiui non introuitit se de actibus extrinsecis, & de ipsis etiam offensis Domini vindictam non exoptat, sed gemit interius, & per orationes se ad Deum conuertit, & fortius ei per cōtemplationem approximans, eiq. inherens, omnia sua dispositioni committit. Nam aliquando ipse cōtemplatiui ex zelo Dei, & animarum, exterius exit, ut

De modo, quo in vltima cena Christus, cum discipulis sedit ad mensam, & de ipsa mensa.

Luc. 22. b

Ioan. 13. c

Aug. 17. ad. 124. in 10. 40. 9.

supra plenius habuisti in tractatu de vita contemplatiua. Hic etiam habes, quod nec ipse Ioannes dixit Petro, quamuis ad ipsius nutum Dominum quaesiuisset. Ex quo potes colligere, quod cōtemplatiui non debet secretum sui Domini reuelare. Legitur autem de beato Francisco, quod reuelationis occultas non reuelabat exterius, nisi quantum fraternae salutis urgebat zelus, vel supernae reuelationis dictabat instinctus. Nunc igitur conspice Domini benignitatem quo modo dilectum suum supra pectus suum retinet tam benigne. O quam tenerime se adinuicem diligebant. Conspice etiam alios discipulos multum mestos ad hanc Domini vocem, non comedentes, sed seinuicem aspicientes. & super his consilium capere nescientes. Haec de primo articulo sufficiunt.

CIRCA secundum vero diligenter attende. His namque sic se habentibus, surgit Dominus Iesus a cena, surgunt statim & discipuli, ignorantes quo ire velint. Ipse autem descendit cum eis in locum alium inferius in eadem domo, ut dicunt qui locum viderunt, & ille omnes federe fecit, aquam iubet sibi afferri, ponit vestimenta sua, linteo se praecingit, & aquam mittit in peluim lapideam, ut lauaret ipsorum pedes. Recusat Petrus, & totus stupefactus re suo iudicio significentem declinat. Sed audita Christi comminatione, sapienter consilium mutat in melius. Considera nunc bene singulos actus & cum admiratione conspice, quae geruntur. Inclinat se summa maiestas, & humilitatis magister vsque ad piscatoris pedes, stat incuruatus, & genibus flexis, coram ipsis sedentibus. Lauat proprijs manibus, abstergit, deoscularur, omnium eorum pedes. Sed & illud superexaltat humilitatem, quod & ipsi proditori eadem obsequia ipse praebet. Sed o cor nequam, & omni duritia durius, si sic ad tantam humilitatem non emolliris, si sic Dominum maiestatis non vereris, si sic vsque ad ipsius semper tibi benefici, semper innocentiis factis interitum. Sed vae tibi miser, tu quidem obduratus quod concepisti parturires, non tamen ipse, sed tu, peribis. Admiranda est ergo merito tanta humilitatis, & benignitatis profunditas, & cetera. Hoc autem completo ministerio, redit ad locum cenae, & iterum recumbens, eos ad suum exemplum imitandum confortat. Pores autem hic meditari, quod Dominus Iesus exemplum dedit nobis isto sero quinque magnarum virtutum, scilicet humilitatis, ut dictum est lauando: charitatis, in sacramento corporis, & sanguinis sui, & in sermone qui est monitis charitatis plenus: patientiae, in sustinendo proditorem suum, & multa opprobria quando fuit captus, & ductus ut latro: obedientiae, in eundo ad passionem suam, & mortem ex obedientia patris: orationis, in orando in hortu tribus vicibus. In his ergo virtutibus eum imitari conemur. Et haec de secundo articulo.

De ablutione pedum. Ioan. 13. b

Christus Dominus in cena quae magna virtutum exemplum praebuit.

De institutione sacramenti Eucharistiae. ex Mat. 26

CIRCA tertium vero meditando, obstupescere illam charissimam dignationem, & dignatissimam charitatem, qua nobis tradidit semetipsum, & reliquit in cibum. Cum ergo lotis discipulorum pedibus iterum recubiuisset, volens finem dare legalibus institutis, & sacrificijs & nouum incipere testamentum, se ipsum sacrificium nouum facit, & accipiens panem, oculos ad patrem elevans, confecit altissimum Sacramentum corporis sui, & dans discipulis suis dixit: HOC EST CORPVS MEVM, quod pro vobis tradetur. Similiter & calicem dicens: HOC EST SANGVIS MEVS, qui pro vobis effundetur. Aspice nunc bene pro Deo, quo modo diligenter, fideliter, & deuote praedicta facit, & manibus proprijs communicauit illam dilectam, & benedictam familiam suam. Et tandem in amoris recordationem, subiungit, dicens: Hoc facite in meam commemorationem. Hoc est illud memoriale, quod animam gratam cum ipsum suscipit, manducando, vel fideliter meditando deberet totam ignire, & inebriare, & in ipsum Dominum praemoris, & deuotionis vehementia

mentia totaliter transformare. Nihil enim maius, charius, dulcius, & vtilius nobis relinquere poterat, quam seipsum. Ipse namque, quem in Sacramento sumimus, ille idem est, qui de virgine mirabiliter incarnatus & natus pro te mortem sustinuit, & qui resurgens, & gloriose ascendens sedet a dextris Dei. Et ipse est qui creauit caelum, & terram, & omnia: & qui ea gubernat, ac etiam moderatur. Ipse est a quo dependet salus tua: in cuius voluntate & potestate est tibi dare, vel non dare gloriam paradisi. Ipse est qui est in tali hostia modica oblati, & tibi exhibitus. Ipse est Dominus Iesus Christus filius Dei viui. Et haec de tertio articulo.

De sermone Domini in cenaculo. Circa quartum vero ad omnium cumulum super effluentem, attende alia dilectionis insignia. Facit enim eis sermonem pulcherrimum, plenum dulcedine, & amoris carbonibus ignitum. Communicat namque discipulis, & pessimo Iuda, secundum Augustinum licet secundum aliquos non fuerit in communicatione, dicit ipsi Iuda Dominus Iesus: Quod facis fac citius. Ille autem infelix egrediens, iuit ad principes sacerdotum, quibus eum praecedenti die Mercutij vendiderat triginta argenteis, & petijt ab eis cohortem ad ipsum capiendum. Interim vero Dominus Iesus fecit discipulis dictum sermonem. Ex cuius ornatu, vtili, ac veneranda magnitudine, quinque principaliter meditando assumo. Primum qualiter praedicens eis discessum suum, eos confortauit. Dicebat namque: Adhuc modicum vobiscum sum, sed non relinquam vos orphanos. Vado & venio ad vos. Iterum autem videbo vos, & gaudebit cor vestrum. Haec & his similia, quae succincte pertransieo, dicebat eis, quae corda ipsorum totaliter pertransiebant, & penetrabant. Non enim de suo discessu poterant aliquid tolerare. Secundo circa sermonem mediteris, qualiter cordialiter & instanter instruxit eos de charitate, dicens pluribus vicibus: Hoc est mandatum meum, ut diligatis inuicem. Et in hoc cognoscent omnes, quod discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad inuicem. Et alia huiusmodi quae in textu plenius poteris reperire. Tertio circa sermonem mediteris, quo modo monuit eos ad obseruationem mandatorum suorum, dicens: Si diligitis me, mandata mea seruauit. Et si praecipua mea seruaueritis, manebitis in dilectione mea. Et alia huiusmodi. Quarto circa sermonem mediteris, qualiter de eis confitentiam contra tribulationes, quas eis praedicit esse venturas, hoc modo: In mundo pressuras habebitis, sed confidite, quia ego vici mundum. Et iterum: Si mundus vos odit, scitote, quia me priorem vobis odio habuit. Quinto circa sermonem est meditando, qualiter ipse Dominus Iesus tandem aspiciens in caelum se conuertit ad patrem dicens: Pater serua istos quos dedisti mihi. Cum essem cum eis ego seruabam eos. Nunc autem venio ad te. Pater Sancte ego pro eis rogo: non pro mundo, & non pro his tantum, sed pro eis omnibus, qui in me credituri sunt per eos. Pater quos dedisti mihi, volo ut vbi ego sum, & illi sint mecum, ut videant claritatem meam. Et alia huiusmodi quae vere erant corda scindentia. Mirum certe quo modo discipuli, qui tam vehementer Dominum Iesum amabant, ad haec verba subsistere potuerunt. Si ergo quae in hoc sermone dicta sunt, attente discusseris, & meditando ruminaueris diligenter, & in eorum dulcedine quietueris, merito inardescere poteris ad tantam dignationem benignitatem, & prouidentiam indulgentiam, & charitatem, & etiam ad alia per eum hoc sero facta. Conspice ergo eum dum loquitur, quo modo efficaciter, deuote, & delectabiliter loquens, imprimit discipulis suis, quae narrat, & pacit in amenitate aspectus eius, atque verborum. Conspice autem discipulos quo modo stant macti caputibus inclinatis, lacryman-

Ex sermone Domini quinquae praecipue meditata. Ioan. 14. c Ioan. 16. g Io. 16. g Ioan. 15. c Ioan. 16. f Ioan. 17. d

Ioan. 17. d

S. Bon. To. 6. Pars ij.

tes, & suspiria magna dantes, pleni sunt tristitia, vsque ad summum, & de hoc veritas ipsamet ferebat testimonium, dicens: Quia haec dixi vobis, tristitia impleuit cor vestrum. Inter alios autem conspice Ioannem, eidem familiariter coherentem, qualiter attente & diligenter aspicit hunc dilectum suum, & tenerius anxius omnia verba eius recolligit. Ipse enim solummodo describens haec tradidit vere nobis. Inter alia quoque dicit eis Dominus Iesus: Surgite eamus hinc. O quantus pauor tunc in eos intrauit, nescientes quo, vel qualiter ire deberent, & de ipsius separatione plurimum formidantes, & nihilominus postea locutus est eis complendo sermonem, in alio loco eundo per viam. Conspice nunc discipulos euntes post eum, & cum eo, quo modo quilibet, qui magis potest magis ei approximat, congregatim pergentes, sicut mos est pullorum pergere post gallinam, impellendo eum modo vnus, modo alius ex desiderio appropinquandi, & audiendi verba ipsius. Ipse vero libenter hoc sustinebat ab eis. Tandem cunctis completis mysterijs, vadit cum eis in hortum trans torrentem Cedron, & ibi suum proditorem, & armatos expectauit.

Ioan. 16. d

Mar. 14. 8

SEXTA FERIA.

Meditatio de passione Domini in generali. Cap. LXXIV.

CVRIT nunc, ut de passione Domini nostri Iesu Christi pertractemus. Qui ergo in passione, & Cruce Domini gloriam desiderat, sedula cordis meditatione debet in ipsa persistere, cuius mysteria, & quae circa eam facta sunt, si toto forent perspecta intuitu mentis, in nouo, ut puto, statum adducerent meditantem. Nam profundo corde & totis viscerum medullis eam perscrutanti, multi adfuit passus insperati, ex quibus nouam compassionem, nouum amorem, nouas consolationes. & per consequens nouam quandam statum susciperet: quae sibi praesagium, & participatio gloriae viderentur. Ad hunc autem statum consequendum, crederem tamquam ignarus, & balbutiens, quod totam illuc metis aciem vigilantibus oculis cordis, omniisq. alijs curis extraneis, dirigi oporteret: & quod quae praesentem exhiberet omnibus, & singulis quae circa Dominicam ipsam Crucem, passionem, & crucifixionem contigerunt, affectuose, diligenter, amorose, & perscruterentur. Te ergo hortor, ut si vigilanter attendisti praemissa, quae de ipsius vita dicta sunt, hic multum vigilantius totum apponas animum, totamque virtutem: quia hic maxime apparet illa charitas eius, quae corda nostra deberet totaliter concremare. Cuncta vero cum modificatione solita accipe, scilicet quae sic meditari poterunt, ut narabo. Non enim in hoc opusculo aliquid affirmare intendo, quod non per sacram Scripturam, vel dicta Sanctorum, vel opiniones approbatas affirmatur, vel dicitur. Videtur autem mihi non incongrue dici, quod non solum illa poenalis, & mortalis crucifixio Domini, sed ea quae praecesserunt eandem, sunt vehementissimae compassionis, amaritudinis & stuporis. Quid enim est cogitare, quod ipse Dominus noster super omnia benedictus Deus, ab hora qua de nocte captus est, vsque ad sextam crucifixionis suae horam, fuit in bello continuo, doloribus magnis, opprobrijs, illusionibus & tormentis? No enim sibi datur vel modica requies. Sed in quali erat bello, & conflictu audi, & vide. Alius ipsum dulce, & mitre, & piium Iesum apprehedit, alius ligat, alius insurgit, & alius exclamat, alius impellit, alius blasphematur, alius expuit in eum, & alius vexat, alius circumuoluit, alius interrogat, alius contra eum falsos testes inquirunt, & alius inquirentes associat, alius contra eum falsum

Poenas omnes quas Christus passus est, in genere recenset.

L. 3 testi-

testimonium dicit, aliusq. accusat, alius deludit, & alius oculos eius velat, alius faciem eius pulcherrimam cædit, alius colaphizat, alius eum ad columnam ducit, & alius expoliat, alius dum ducitur percutit, alius vociferatur, & alius eum insultanter ad vexandum suscipit, & alius ad columnam ligat, alius in eum impetum facit, & alius flagellat, alius eum purpura in contumeliam vestit, & alius spinis eum coronat, alius arundinem in manu eius ponit, alius furibunde accipit, vt spinosum caput percutiat, alius nugatorie genuflectit, alius deridet genuflexionem. & plura ei intulerunt opprobria. Ducitur, & reducit, spuitur, & reprobat, voluitur, & circumflectitur huc atque illuc tamquam stultus, & stultissime imbecillus, sed & tamquam latro, & impiissimus malefactor, modo ad Annam, modo ad Caipham, modo ad Pilatum, modo ad Herodem, & iterum ad Pilatum, & ibidem modo intus, modo foris ducitur, & attrahitur. Deus meus quid est hoc? nonne tibi videtur hoc durissimum, amarissimum, & continuum, & magnum bellum? Sed expecta parumper, & duriora videbis. Astant contra eum constanter principes, & Pharisei, seniores, & millia populi. Acclamatur ab omnibus vnanimiter, vt crucifigatur. Crux humeris iam fractis, & laceratis imponitur in qua crucifigitur. concurrunt vndique ciues, & aduenæ, tam maiores, quam ribaldi, viniq. potatores non ad compatiendum, sed vilissime deridendum. Nemo est qui eum agnoscat, sed luto, & immunditijs impetuose eum commaculant, & affligunt, & dum ignominiam suam portat, factus est illis in parabolam. Contra eum loquebantur, qui sedebant in porta, & in eum psallebant qui bibebat vinum. Impellitur & anxiat, trahitur & acceleratur: & sic flagellatus, fatigatus, totusq. maceratus, & opprobrijs saturatus vsque ad summum, non finitur requiescere, non esse in otio, vix potest refocillare spiritum, quousque peruentum est ad Caluarie locum, vti que immundissimum & fetidissimum. Et omnia cum impetu fecerunt, & furore. In ipso autem loco, finis & quies bello imponitur de quo tractamus: sed est illa quies asperior bello, & crucifixio, & lectus doloris. Ecce qualis quies. Vides ergo quo modo vsque ad sextam horam passus est longum & durum bellum. Vere intrauerunt aquæ vsque ad suam animam, & circumdederunt eum canes multi, terribiles, fortes & feroces, & consilium malignantiu eum obsedit, qui dire, & vt gladius bis acutus excucurrunt in eum linguas, & manus. Ex his ergo quæ dicta sunt, expedita videtur, quæ de passione Domini dici possunt summam in tribus horis primis, vsque ad sextam scilicet, matutinali, prima, & tertia. Sed non sic, non est tanta amaritudo, & pœna Domini Iesu sic leuiter pertractanda: propter quod reflecte oculos, & intende. Magna enim & multiplex consideratio superest, multumq. penetratiua, & pia, dummodo, vt dictum est, exhibeas te presentem: hæc enim in quadam generalitate sunt dicta. Sed videamus singula diligenter, non enim debet nos tædere, ista cogitare, quæ ipsum Dominum non tædunt tolerare.

Meditatio passionis Christi. ante matutinum. Cap. LXXV.

Reassume ergo meditationes istas a principio Passionis, & proficere per ordinem vsque in finem, de quibus sicut mihi videtur, modicum tangam: tu vero vt placet exerciteris in amplioribus, vt & ibi Dominus ipse dabit. Attende ergo ad singula, ac si presens esses, & cerne eum attente, cum a cena exiens, sermone completo, in hortum cum discipulis suis vadit. Vltimo nunc intra, & perpende quo modo affectuose, socialiter ac familiariter eis loquitur, & ad orationem hortatur, quo modo etiam ipse pusillum, id est per iactum lapidis progrediens, humiliter ac reuerenter positus genibus orat patrem. Hic parumper subsiste,

& mirabilia Domini Dei tui mente pia reuolue. Orat nunc Dominus Iesus. Sed hæcenus legitur De oratione sic orasse: sed pro nobis tunc vt aduocatus no- ster, nunc autem pro se orabat. Compateret, & admirare profundissimam suam humilitate. Cum enim sit Deus patri suo coæternus & coequalis, oblitus videtur se Deum esse, & orat vt homo, stat tamquam quilibet homunculus de populo, Dominum orans. Considera etiam perfectissimam obedientiam. Quid enim orat? certe orat patrem, vt hora mortis ab eo transferatur, habet hoc expedire vt non moreretur, si ei placeret, & non exauditur, secundum aliquam dico voluntatem, quæ in eo erat. Fuit tamen in eo multiplex voluntas, vt dicam. Et hic etiam tu compateret, quia vult pater vt penitus moriatur, & ei quamuis vero, & vnico filio proprio non pepercit, sed pro nobis omnibus illum sic tradidit. Sic enim dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret. Dominus autem Iesus hanc obedientiam suscipit, & exequitur reuerenter. Vide in tertio loco indicibilem ad nos charitatem, tam patris, quam filij, compassionem, admirationem, venerationemq. dignissimam. Propter nos hæc mors in dicitur, & sustinetur propter nimiam charitatem ipsorum. orat ergo Dominus Iesus patrem patris, dicens: Mi pater clementissime rogo te, vt exaudias orationem meam, & ne despexeris deprecationem meam. Intende mihi & exaudi me, quia contristatus sum in exercitatione mea, & anxius est in me spiritus meus, & in me turbatum est cor meum. Inclina ergo ad me aurem tuam, & intende voci deprecationis meæ. Tibi pater placuit me in mundum mittere, vt pro iniuria tibi ab homine facta satisfacerem. Et statim cum voluisti, dixi: Ecce vado. Et sicut in capite libri scriptum est de me, vt facerem voluntatem tuam, sic volui. Veritatem tuam, & salutare tuum annunciaui. Pauper fui, & in laboribus a iuuentute mea, faciens voluntatem tuam, & omnia quæ mandasti feci. Paratus sum etiam complete quæ restant. Si tamen pater mi fieri potest, tolle a me tantam amaritudinem, quanta mihi parata est ab aduersarijs meis. Vide enim pater, quæ aduersantur aduersum me, & quot & quanta mihi imponunt, propter quæ accipere animam meam consiliati sunt. Sed pater sancte si feci ea, si est iniquitas in manibus meis, si reddidi retribuendis mihi mala, decidam merito ab inimicis meis inanis. Ego enim quæ tibi placita sunt, feci semper. Ipsi vero posuerunt aduersum me mala pro bonis, & odium pro dilectione mea, & discipulum meum corruerunt, & suum ducem ad me perdendum fecerunt, & appenderunt mercedem meam triginta argenteis, quibus appetiatus sum ab eis. Rogo te pater mi, vt transferas a me Calicem istum. Si autem aliter tibi videtur, fiat voluntas tua, & non mea. Sed exurge pater in adiutorium meum, festina vt me adiuues. Dato enim dilectissime pater, quod me nescierunt filium tuum, quia innocentem vitam cum eis duxi, & multa bona eis contuli, non deberent pater sic mihi esse crudeles. Recordare namque, quod steterim in conspectu tuo, vt loquerer pro eis bonum, vt auertam indignationem tuam ab eis. Sed vae, numquid redditur pro bono malum? ipsi autem foderunt foueam animæ meæ, & mortem turpissimam parauerunt. Tu vides Domine, ne sis eas, ne discedas a me: quoniam tribulatio proxima est, & non est qui adiuuet. Ecce in conspectu tuo sunt, qui tribulant me, quærentes animam meam. Improperium expectant cor meum & miseriam. Et rediens Dominus Iesus ad discipulos suos, excitat, & de orando confortat. Et iterum secundo & tertio ad orationem redijt, in tribus enim diuersis locis distantibus ab inuicem per iactum lapidis, non quantum quis excutiens brachium projicere posset, sed quantum sine magna violentia lapidem mitteret, forte quanta est longitudo domorum nostrarum, vt habeo a fratre nostro qui fuit ibi, & adhuc in ipsis locis sunt vestigia Ecclesiarum, quæ

Psal. 68. b

Ibidem. a Psal. 23. d

Psal. 63. a

De oratione in horto

Ioan. 3. b

Psal. 54. a

Psal. 7. a

Ps. 108. a

Mat. 27. b Mar. 26. d

Hier. 18. d

Psal. 68. e

Ioan. 17. b

Michael angelus Christi in agonia confortat.

Quadruplex voluntas Christi in horto. Isa. 53. b

quæ ibi factæ fuerunt. Rediens ergo ad orationem, vt dixi, secundo, & tertio eundem sermonem orauit, & addidit: Pater si sic decreuisti, vt penitus crucis patibulum subeam, fiat voluntas tua. Sed recomendo tibi dilectissimam matrem meam, & discipulos meos, quos hucusque seruaui. Pater mi serua eos a modo. Et interim, sacratissimus ille sanguis corporis sui, in modum sudoris erumpens in hac agonia siue certamine, dum prolixius orat, vsque ad terram abundanter decurrit. Considera nunc ergo eum, quanta nunc est animæ suæ angustia. Sed & hic illud animaduerte contra impatientiam nostram, quia Dominus tribus vicibus orauit, antequam a Patre responsonem acciperet. Cum autem sic orat anxiat Dominus Iesus: ecce Angelus Domini, princeps militiæ caelestis exercitus, Michael scilicet astrit confortans eum, & dicens: Salutem Deus meus Iesu. Ego orationem vestram, & sudorem vestrum sanguineum patri vestro obruli in conspectu totius curiæ supernæ, & omnes procedentes supplicauimus, vt Calicem hunc transferret a vobis. Et respondit pater: Nouit dilectissimus filius meus Iesus, quod humani generis redemptio, quam sic optauimus, sine sanguinis sui effusione sic decenter fieri non potest: & ideo si salutem vult animarum, oportet eum pro eis mori. Quid ergo discernitis? Tunc respondit Dominus Iesus Angelo: Salutem animarum omnino volo, & idcirco potius eligo mori vt saluentur animæ, quas ad imaginem suam pater creauerat, quam velim non mori, & animæ non redimantur. Fiat ergo voluntas patris mei. Et Angelus ad eum: Confortamini ergo, & viriliter agite, excelsum enim decet magnifica facere, & magnanimum ardua tolerare. Cito petrantur pœnalia, & succedunt perpetuo gloriosa. Dicit pater quod semper vobiscum est & quod matrem vestram, & discipulos ipse seruaabit, ipsosq. incolumes vobis reddet. Et humilis Dominus reuerenter, & humiliter suscipit hanc confortationem etiam a sua creatura, considerans se esse minoratum paulo minus ab angelis, dum est in hac valle misera tenebrarum. Et sic contristabatur vt homo, & vale fecit ei. Et sic ex verbis angeli fuit confortatus vt homo, rogans, vt eum patri ac caelesti curiæ commendaret. Surgit ergo tertio ad orationem totus sanguine madefactus, quem conspice tergenter sibi vultum, vel etiam forte in torrente lauante, totumq. afflictum reuerenter cerne, eiq. intime compateret: quia sine ingenti acerbitate doloris hoc sibi contingere nullatenus potuit. Dicunt tamen Sapientes, & expositores, quod orauit Dominus Iesus patrem, non tam timore patiendi, quam misericordia prioris populi: quia compatiabatur Iudæis, quia pro sua morte sacratissima perderentur. Non enim ipsi occidere eum debebant, quia ex ipsis erat, & in lege eorum continebatur, & tanta eis beneficia impendebat, dum orabat patrem pro salute Iudæorum, & dicebat: Vt credat multitudo gentium, non recuso passionem. Si vero Iudæi excucandi sunt vt alij videant, non mea voluntas, sed tua fiat. Fuit enim in Christo tunc quadruplex voluntas, scilicet voluntas carnis, & hæc nullo modo volebat pati. Voluntas sensualitatis, & hæc remurmurabat, & timebat. Voluntas rationis, & hæc obediebat, & consentiebat. Nam iuxta Isaiam dicitur: Oblatus est, quia ipse voluit. Et fuit in eo voluntas diuinitatis, & hæc imperabat, & sententiam ipsa dicebat. Igitur quia verus erat homo, vt homo erat in magna angustia positus. Et idcirco intime compateret ei, & considera, & vide diligenter omnes actus, & singulas affectiones Domini Dei tui. Venit autem ad discipulos suos dicens: Dormite iam, & requiescite, qui ibi aliquantulum dormierunt. Bonus autem pastor vigilat super custodiam gregis sui pusilli. O grandis amor. Vere in finem dilexit eos, cum in tanta positus agonia eorum procurat quietem. Videbat autem a longe aduersarios suos venientes cum,

facibus, & armis, nec tamen discipulos excitauit, nisi cum prope, & iuxta eos erant, tunc dixit eis: Sufficit, satis dormistis, ecce qui me tradet appropinquat. Et adhuc eo loquente, venit ante illos nequam Iudas, pessimus mercator, & osculatus est eum. Dicitur enim quod mortis erat Domini Iesu, discipulos quos emittebat, in osculo recipere redeuntes, & propterea proditor ille in signum, Iesum per osculum tradidit, & præcedens alios cum osculo redijt. quasi dicit: Non sum ego cum istis armatis, sed rediens more solito, te osculor & dico: Aue Rabbi. Intuere ergo bene, & prosequens Dominum, vide quo modo patienter, & benigne suscipit ipsius infelicis amplexus, & oscula proditoris, cuius paulo ante pedes lauerat, & summo cibauerat cibo. Et quo modo se patitur capi, ligari, percuti, & furibunde duci, ac si esset malefactor, & omnino impotens ad se defendendum. Quo modo etiam comparitur discipulis suis fugientibus & errantibus. Sed & ipsorum dolores cernere potes, quo modo inuiti, & dolentes gemitus & suspiria dabant, & velut orphani, & timore perterriti recedebant, & magis ac magis eorum augebatur dolor, cum videbant & Dominum suum sic viliter trahi, & canes istos trahentes eum ad victimam, & illum quasi agnum mansuetissimum sine resistentia ipsos sequi. Conspecte nunc eum, quo modo ducitur ab illis nequissimis de torrente furtum Hierusalem festinanter, & anxie, manibus post tergum ligatis, exclamatus tunica, supercinctus non curiose, capite discooperus, & curuus ex fatigatione, & vehementi acceleratione incedens. Cum autem præsentatur principibus sacerdotum Annæ & Caiphæ & alijs senioribus congregatis illi, quasi leo capta præda, exultant, ipsum examinant, falsos procurant testes, qui eum condemnant & expuunt in eius sacratissimam faciem, oculos velant, colaphizant, alapis cædunt, dicentes: Prophetiza quis est qui te percussit? & multis opprobrijs eum vexant, & in omnibus se patienter habebat. Et hic in singulari eum conspice, & compateret. Tandem illi maiores recefferunt mittentes eum quendam carcerem ibi subtus solarium, qui adhuc deri potest, vel eius vestigium, & ligauerunt eum a quadam columnam lapideam, cuius pars postea comminuta est, & adhuc apparet, vt habeo ex fratre nostro, qui vidit. Dimiserunt nihilominus aliquos armatos ad tutiorem custodiam, qui eum per totam noctem residuam vexauerunt, derisionibus & maledictis vacantes. Intuere ergo qualiter audaces, & pessimi conuiciantur eidem, dicentes: Credebas tu melior, & sapientior esse principibus nostris? quæ stultitia erat tua? non debebas aperire ostium contra eos: quo modo fuisti ausus sic facere? Sed nunc apparet sapientia tua, vt res modo sicut tuis conuenit paribus, & dignus proculdubio es morte, & tu eam habebis. Et sic per totam noctem modo vnus, & modo alius insultabat verbis, & factis contra eum. Quanta credis dicunt, & faciunt hi mercenarij? opprobrijs vilissimis indiscrete, & irreuerenter ei insultant. Intuere nunc Dominum verecunde, & patienter tacentem ad omnia tamquam in culpa deprehensum, & vultu in terram demisso, & sibi compateret vehementer. O Domine ad quorum manus venisti? quanta est patientia tua? Vere ista est hora tenebrarum. Et sic stetit rectus ad illam columnam ligatus vsque ad mane. Interim autem Ioannes vadit ad Dominum, & socias in domum Magdalene congregatas, in qua cenam fecerant, & narrat cuncta quæ Domino, & discipulis contigerunt. Tunc indicibilis planctus, eiulatus, & clamor factus est ibi. Intuere eas, & compateret, quia in afflictione permaxima, & dolore vehentissimo sunt de dilecto Domino suo, quia bene videt, & credunt nunc ipsum Dominum moriturum. Tandem Domina fecedit ad parietem, & in orationem se conuertit, dicens: Pater reuerendissime, pater piissime,

Mat. 26. e Christus ca pitur.

me, pater misericordissime, recomendo vobis filium meum dilectissimum. Non sis ei crudelis, quia cunctis es benignus. Pater aeternae, morietur ne filius meus Iesus? nihil enim mali fecit. Sed pater iuste si redemptionem vultis humani generis, per alium modum obsecro faciatis, omnia namque possibilia sunt vobis. Rogo vos pater sanctissime, si placet vobis, non moriatur filius meus Iesus, liberate ipsum de manibus peccatorum, & reddite ipsum mihi. Ipse propter obedientiam vestram, & reuerentiam non se iuuat. Dereliquit seipsum, & tamquam imbecillissimus, & impotens est inter istos. Vnde vos illum Domine adiuuate. Haec & his similia orabat Domina cum affectu suo toto, & conatu, & cum magna amaritudine cordis sui. Compaterere nunc ei, quam sic cernis afflictam.

Meditatio passionis Christi hora prima. Cap. LXXVI.

Mane autem tempestiue redierunt principes, & maiores populi, & fecerunt eum ligari manus post tergum, dicentes: Veni nobiscum latro, veni ad iudicium, hodie complebuntur maleficia tua, modo tua sapientia apparebit. Et ducebant eum ad Pilatum, & ipse tamquam nocens sequebatur eos, cum esset agnus innocentissimus. Cum autem mater eius, Ioannes & socia, nam & ipsa summo mane exierunt foras, ut venirent ad eum, occurrerunt ei in biuio, & videntes eum sic vituperabiles & sic enormiter a tanta multitudine duci, quanto repleti sunt dolore, dici non possent. In isto autem mutuo conspectu, fuit dolor vehementissimus vtriusque. Nam ipse Dominus multum affligebatur ex compassione, quam habebat ad suos, & maxime erga matrem. Sciebat enim, quod propter ipsum dolebant vsque ad animae a corpore auulsionem. Considera ergo & intueri diligenter per singula, sunt enim per multum, immo per maxime compassiua.

Mater Maria est alijs Christo occurrat.

Ad Pilatum & Herodem ducitur Dominus. Lnc. 23. 6

Flagellatur Christus. I. sal. 44.

A rat, vestigia cruoris ostendit sicut in historijs continetur. Hic ergo eum diligenter considera per longam moram, & si hic non compateris, cor lapideum putate habere. Tunc impletum est quod ait Ihas Propheeta: Vidimus, inquit, eum, & non erat aspectus, & reputauimus eum quasi leprosum, & humiliatum a Deo. O Domine Iesu quis fuit tam audax, & tam temerarius, qui te spoliavit? Et qui illi audaciores qui te ligauerunt? Sed qui illi audacissimi, qui te tam durissime flagellauerunt? Sed tu sol iustitiae tuos radios subtraxisti, & ideo facta sunt tenebrae ac tenebrarum potestas. Omnes sunt te potentiores. Amor tuus, & iniquitas nostra sic te imbecillum fecerunt. Maledicta sit tanta iniquitas, pro qua sic affigeris.

I. sal. 53. 6

Soluto Domino a columna, ducunt eum sic nudatum, sic flagellatum, per domum scrutando pro panis qui sparsum in domo proiecti fuerunt ab expoliatoribus. Intuere eum sic bene afflictum, & tremantem durissime. Erat enim frigus sicut dicit Euangelium. Cum se vellet reuestire, contendunt quidam impijssimi, dicentes Pilato: Domine, hic se fecit regem. Vestiamus eum, & honore regio coronemus. Et accipientes quandam chlamydem sericam rubeam, & ut tunc, vestiuerunt eum, & spinis coronauerunt. Certe ergo eum in singulis actibus & afflictionibus suis, quia omnia facit, & sustinet quae & ipsi volunt. Purpuram suscipit, super caput spineam coronam portat, arundinem manu tollit, & ipsis genuflectentibus, & ut regem salutantibus tacet, & patientissime obmutescit. Cerne nunc in amaritudine cordis, & maxime caput ipsius plenum spinis arundine saepe percutitur. Et vide depresso collo, cum dolore tam magno acerbus ictus tunc suscipit. Perforabant namque caput eius sacratissimum acerbissimam illam spineam, ac totum madere faciebant sanguine. O miseri, quo modo tremendum adhuc apparebit vobis illud caput regale, quod vos nunc percutitis? Illud eum enim ei tamquam regnare volenti, & non valenti. Omnia autem sustinet, quia eorum seuitia nimia erat, sed nec illis suffecerat quod ad maiorem illusionem totam cohortem congregauerant, sed & coram ipso Pilato, & toto populo adducunt eum foras publice sic illustum, & portantem spineam coronam, & purpureum vestimentum. Cerne nunc pro Deo quo modo etiam stat facie ad terram demissa, coram tanta multitudine vociferante, & clamante, Crucifige eum, & insuper eum deridentem, & insultante quasi sapientiores eo fuerint: & quo modo appareat, quod ipse se insipienter habuerit contra principes, & pharisaeos, qui sic eum apertari fecerunt, & ad talem finem perducunt. Et sic non solum dolores, & poenas, sed etiam opprobria suscipiebat ab eis.

Ioan. 18. d

Christus coronatur spinea corona.

Christus ducitur ad crucifigendum

I. sal. 53. d

Lnc. 23. d

D uciur ergo ad Pilatum, & illae mulieres a longe & Herodem accinguntur, quia appropinquare non possunt. Accinguntur tunc ab illis in multis, & Pilatus ipsum misit ad Herodem. Herodes vero cupiens videre de suis miraculis, gauisus est, sed nec miraculum ab illo habere potuit, neque verbum. Igitur ex hoc reputans eum stultum, fecit in derisionem ipsum indui veste alba, & remisit eum Pilato. Et sic vide qualiter non solum malefactor, sed & stultus est omnibus illis reputatus. Ipse autem omnia patientissime tolerabat. Intuere etiam hic eum, dum ducitur, & reduciur, demisso vultu, & verecunde incedentem, & omnium clamores, conuicia & subsannationes audientem, & forte lapidum percussiones, & immunditiarum aliarum fetores suscipientem. Et etiam matrem, & suos intueri discipulos cum indicibili merore a longe stantes, & inde ipsum sequentes. reducto autem eo ad pilatum, illi canes cum audacia magna atque constantia prosequuntur suas accusationes: sed Pilatus causam mortis non inueniens in eum, ipsum dimittere nitebatur. Dixit ergo: Ipsum corripiam, & dimittam. O Pilate tu Dominum tuum castigas? nescis quid agis, quia nec mortem nec flagella meretur, recte ageres, si te ad suum iurum corripgeres. Iussit autem eum durissime flagellari.

Meditatio passionis Christi hora tertia. Cap. LXXVII.

Petit ergo tota multitudo Iudeorum, ut crucifigatur & sic condemnatur a misero iudice Pilato. Non recordantur beneficiorum, & operum eius, nec mouentur propter innocentiam eius, & quod crudele videtur, non retractantur propter afflictionem quam ei prius intulerunt, sed gaudent principes, & maiores quod intentionem prauam perfecerunt. Rident, & derident eum, qui est verus Deus, & aeternus, & mortem accelerant. Reducitur intus, spoliatur purpura, & stat nudus coram eis, & datur ei reuestiendi licentia. Attende hic diligenter, & considera staturam eius in singulis partibus. Et ut intime compatiaris, & simul pascaris, auerte parumper oculos a diuinitate, & eum purum hominem considera, & videbis iuuenem elegantem, nobilissimum, & innocentissimum, & amantissimum, totum autem flagellatum et sanguine liuoribusque respersum, pannos suos vndique proiectos sparsum de terra colligere, & cum quadam verecundia, reuerentia, & rubore se coram eis, quamuis

Christus ad mortem damnatur.

Meditatio passionis Christi hora sexta. Cap. LXXVIII.

uis irradientibus reuestire, ac si foret omnium infimus, A derelictus a Deo, & omni auxilio destitutus. Intuere etiam eum diligenter, & pietate ac compassione mouearis: nam modo colligit vnam, modo aliam, & coram illis se reuestit. Redeat post ad diuinitatem, & considera illam immensam aeternam, & incomprehensibilem, & imperatoriam maiestatem incarnatam, se fleentem humiliter, ad terram reclinantem, & pannos recolligentem, se cum reuerentia, & rubore similiter vestientem, ac si esset homo vilissimus, immo seruus emptitius sub istorum dominio constitutus, & ab eis pro aliquo excessu correctus & castigatus. Intuere etiam eum diligenter, & humilitatem eius admirare, & eidem etiam considerationibus compatiens, intueri potes eundem cum ad columnam ligatus, sic enormiter flagellatur. Et eo reuestito ducunt eum foras, ne mortem vltimum differant. & tunc venerabile lignum crucis longum, & grossum, & multum graue ponunt super humeros eius, quod agnus mansuetissimus patienter suscipit, & portat. Et ut dicitur in historijs, opinio est, crucem Domini quindecim pedes habuisse in altum, & tunc ducitur, & acceleratur, & opprobrijs saturatur, ut supra in principio tactum fuit hora matutina. Ductus autem fuit foras cum socijs suis, duobus vtrique latronibus. Ecce haec est sua societas. O bone Iesu quam verecundiam faciunt vobis isti vestri amici, latronibus vos associant, sed & deterius faciunt qui crucem vobis portantam imponunt, quod de latronibus ipsis non legitur. Vnde non solum, iuxta Iesaiam, cum iniquis deputatus est, sed iniquorum iniquior. Indicibilis est Domine patientia vestra.

B

C

D

E

F

Cerne igitur hic eum bene, quo modo vadit curuus subtus crucem, & vehementer anhelat. Compaterere ergo ei quantum potes, in tot angustijs, & ludibriorum renouationibus posito. Et quia vere maesta mater eius propter multitudinem gentium ei appropinquare non poterat, nec videre, iuit per aliam viam breuiorem cum Ioanne, & sociabus suis, ut alios praecedens ei approximare valeret. Cum autem extra portam ciuitatis in concursu viarum eum habuit obuium, cernens eum oneratum ligno tam grandi, quod primo non viderat, semimortua facta est praeter angustia, nec verbum ei dicere potuit, nec Dominus ei, quia acceleratus erat ab eis qui eum ducebant ad crucifigendum. Vltimus autem Dominus procedens parum post conuertit se ad mulieres flentes, & dixit eis: Filiae Hierusalem nolite flere super me, sed super vos ipsas flete, & cetera. sicut in Euangelio plenius continetur. Et in his duobus locis apparent vestigia Ecclesiarum adhuc, quae ibi factae sunt in memoriam hominum, ut habui a fratre nostro qui vidit. Qui etiam dicit, quod mons Caluariae vbi fuit Christus crucifixus, distabat a porta ciuitatis, quantum locus noster a porta sancti Germani. Vnde nimis longa portatio crucis erat. Cum ergo vltimus processisset, & ita esset fatigatus, & contractus, quod amodo portare non posset, crucem deposuit. Illi autem pessimi differre nolentes mortem suam, timentes ne sententiam eius reuocaret Pilatus, quia ostendebat voluntatem dimittendi eum: coegerunt quandam crucem portare ipsum autem sic exoneratum, ut latronem ligatum ad Caluariae locum duxerunt. Nonne igitur haec quae in matutinali, & prima, & tertia hora passus est, videntur tibi sine ista crucifixione vehementissimi dolores esse, & amarissimi, & horrores valde stupendi? Certe sic puto, & ad compassionem facientia motiua, quin immo valde inferentia passionem. Sic completa videntur, quae de his tribus dicenda sunt ad praesens. Videamus ergo nunc quae contigerunt in crucifixione, & morte, scilicet hora sexta, & nona: postea videbimus de his, quae contigerunt post mortem, scilicet hora vespertina & completorioj.

Cum ergo Dominus Iesus ductu impiorum ad Caluariae locum foetidum peruenit, conspiciere potes operarios malos vndique nequiter operari. His autem toto mentis intuitu te praesentem exhibeas. & intueri diligenter cuncta quae sunt contra Dominum tuum, & quae dicuntur, & fiunt ab ipso, atque per ipsum. Videas ergo oculis mentis alios figere crucem in terram, alios parare clauos & martellos, alios parare scalam, & alia instrumenta, alios ordinare quidquid facere debeant, & alios ipsum spoliare. Spoliatur etiam, & nudus est nunc tertia vice coram tota multitudine, renouantur fracturae per pannos carni applicatos. Nunc primo mater conspicit filium suum sic captum, & aptatum dolore mortis affligi. Tristatur etiam supra modum, & cum rubore, quod videt eum totaliter nudum: nam & ei nec femoralia dimiserunt. Accelerat ergo, & approximat filio, amplexatur, & cingit eum capitis sui velo. O in quanta amaritudine est nunc anima sua, non credo, quod ei verbum dicere potuit: si amplius facere posset, vtrique voluisset, sed amplius non potuit eum adiuuare. Eripitur enim filius suus de manibus eius furibunde ad pedem crucis.

Modus quo Dominus crucifigitur.

Hic modum crucis diligenter attende. Ponuntur duae scalae, vna retrorsum ad brachium dextrum, alia quoque ad sinistrum brachium super quas malefici ascendunt nus crucifiguntur clauis, & martellis. Ponitur etiam alia scala ex parte anteriori, attingens vsque ad locum vbi debebat pedes affigi. Conspecte nunc bene singula. compellitur Dominus Iesus crucem ascendere per hanc scalam paruum. ipse autem sine rebellionem, & contradictionem facit humiliter quidquid volunt. Cum ergo in superiori parte istius paruae scalae peruenit ad crucem, tenebatur. & illa regalia aperit brachia, & extendens manus pulcherrimas, in excelsum eas portigit suis crucifixoribus. Aspicit in caelum, patri dicens: Ecce hic sum pater mi, vsque ad crucem me humiliari voluisti, pro amore & salute generis humani: placet, accepto, & pro eis me tibi offero, quos dedisti mihi, & fratres esse voluisti. Accepta igitur & tu pater, & deinceps placabilis esto mei amore, & omnium maculas veteres absterge, & elonga ab eis, me pro eis tibi offero pater. Qui autem retro crucem est, accipit manum eius dexteram, & eam fortiter cruci affigit. Quo facto, ille qui est in latere sinistro accipit manum sinistram, & trahit quantum potest, & extendit, & alium clauum immittit, percutit & configit. Descendunt post haec de scalis, & remouentur omnes scalae. Pendet Dominus ex grauedine corporis deorsum trahentis, solus clauis infixis manibus sustentatur. Nihilominus occurrit & alius, & per pedes quantum potest eum trahit, & eo sic extento, alius configit eius pedes clauo durissimo. Sunt tamen quidam qui credunt, quod non hoc modo fuerit crucifixus, sed cruce extenta in terra, eum eleuauerunt, & crucem fixerunt in terram. Quod si hoc magis placet conspice, quo modo ipsum capiunt despicabiliter sicut ribaldum vilissimum, & prosterunt super crucem in terra furibunde, brachia ipsius accipientes, & post violentam extensionem cruci durissime affigentes. Similiter & de pedibus factum intueri, quos traxerunt quantum violentissime poterunt.

I. sal. 21. 6

Ecce crucifixus est Dominus Iesus, & sic in cruce extensus, quod dinumerari omnia ossa eius possent, sicut ipse conqueritur per Prophetam. Fluunt vndique sacratissimi sanguinis riui ex illis magnis scissuris. Sicq. angustatus est, quod se mouere non potest nisi in capite. Illi tres clauis sustentant totius corporis pondus, dolores acerbissimos tolerat, & ultra quam dici possit, vel cogitari, affigitur. Pendet inter duos latrones. Vndique poenas, vndique opprobria, vndique conui-

conuitia. Nam sic coangustato a conuitijs non par-
cunt. Alij blasphemant, dicentes: Vah qui destruis
templum Dei. Alij vero: Scipsum non potest saluum
facere. & alia dicunt multa conuicia. Si filius Dei est,
descendat de cruce, vt credamus ei. Sed & milites
qui crucifixerunt eum, diuiferunt sibi vestimenta eius
in ipsius presentia.

Et hæc omnia dicuntur, & fiunt presente matre sua
mæstissima: cuius compassio multum augmen-
tauit filio passionem, & e contrario. Ipsa cum filio pende-
bat in cruce, & potius elegit mori cum ipso, quam amplius
viuere. Vndique sunt angustia, & tormenta sentiri po-
terant, narrari vero nullatenus poterant. Stabat ma-
ter iuxta crucem eius, & inter crucem latronis, non auer-
tebat oculos a filio, angustabatur vt ipse, & toto cor-
de orabat ad patrem, dicens: Pater & Deus æterne
placuit vobis vt filius meus crucifigeretur: non est tem-
pus vt a vobis repetam. Sed videtis in quanta angustia
est nunc anima sua: rogo vt mitigetis ei pœnam, si pla-
cet. Pater recomendo vobis filium meum. Et filius
similiter orat Patrem pro ea, & tacite intra se dicebat:
Pater mi, vides quo modo affligitur mater mea. Ego
debeo crucifigi, non ipsa, sed mecum est in cruce.

Thren. 1. e

Sufficit crucifixio mea, qui totius populi porto, pec-
cata, ipsa nihil tale meretur. Vides eam desolatam,
tota die marore confectam. Recomendo eam tibi:
doloris eius tolerabiles facias. Erant autem iuxta
cruces cum Domina Ioannes & Magdalena, & duæ
sorores Domina, scilicet Maria Iacobi, & Salome, &
forte etiam alia, quæ omnes, & maxime Magdalena
dilecta Iesu discipula, vehementer flebant, nec de suo
Domino dilecto, ac magistro poterant consolari, com-
patiebantur Domino, & Domina, & sibi ipsis. Sæpe
renouabatur eis dolor, quia semper eis renouabatur
compassio, cum in conuitijs, vel in factis suo Domino
noua passio addebatur.

*Meditatio passionis Domini hora nona.
Cap. LXXIX.*

*Septē ver-
ba Christi
in cruce.*

Dominus autem in cruce pendens, vsque ad exitum
spiritus non fuit otiosus, sed faciebat & docebat
vilia pro nobis. Vnde dixit septem verba, quæ scri-
pta reperiuntur in Euangelio.

Luc. 23. e

Primum fuit in ipso crucifixionis actu, cum orauit
pro suis crucifixoribus, dicens: Pater ignosce illis, quia
nesciunt quid faciunt. Quod verbum magnæ patien-
tiæ magniq; amoris iudicium præstat, & etiam fuit in-
dicibilis charitatis.

Ioan. 19. e

Secundum fuit ad matrem, cum dixit: Mulier ecce
filius tuus. & ad Ioannem: Ecce mater tua. Non vo-
cauit eam matrem, ne præ amoris vehementis teneri-
tudine amplius ipsa doleret.

Mat. 17. e

Tertium fuit ad latronem pœnitentem, cum dixit:
Hodie mecum eris in Paradiso.

Mat. 17. e

Quartum fuit, Eli, Eli, lamazabani: hoc est, Deus
meus, Deus meus, vt quid dereliquisti me? quasi di-
cat: Pater tantum dilexisti mundum, vt dum me pro
ipso tradidisti, dereliquisti me videaris.

Ioan. 19. e

Quintum fuit cum dixit, Sitio. In quo verbo fuit
magna compassio matris, & sociorum eius, & Ioannis,
& illis pessimis magna fuit lætitia. Nam licet expo-
ni posset, quod sitebat animarum salutem: tamen in
veritate sitiuit, quia sanguinis effusione erat totus ex-
siccatus intus, & etiam arefactus. Et cum illi maligni
cogitare non possent, in quo ei plus nocerent: tamen
vexandi nouam materiam acceperunt. Vnde dederunt
ei bibere acetum mixtum cum felle. Maledictus
eorum furor, quia pertinax, & quantum poterant
nocuerunt.

Ibidem. f

Sextum verbum fuit, Consummatum est. quasi
diceret: Pater, obedientiam quam mihi dedisti, per-
fecte compleui. Adhuc pater etiam quiddam vis
mihi filio tuo præcipe: paratus sum quiddam restat

Psal. 37. d
A ulterius adimplere. Ego enim in flagella paratus
sum. Sed totum quod de me scriptum est, consumma-
tum est: si tibi placet Pater, reuoca me modo tibi. Et
pater ad eum: Veni dilectissime filii mi, omnia bene
fecisti, nolo quod amplius anxieris: veni quia in sinu
meo, & inter brachia mea te suscipiam. Et ex tunc
languere cepit more morientium, modo claudendo
oculos, modo aperiendo, & caput inclinare, modo in
vnam partem, modo in aliam, deficientibus omnibus
viribus.

Luc. 23. f

Tandem addidit septimum verbum, cum clamore
valido, & lacrymis, Patri dicens: Pater in manus tuas
commendo spiritum meum. Et hæc dicens, Emisit
spiritum, & inclinatus capite super pectus versus pa-
trem, quasi gratias agens, quod ipsum reuocabat, tra-
didit ei spiritum suum. Ad hunc clamorem conuer-
sus fuit Centurio, qui ibi erat, & dixit: Vere filius
Dei erat iste, audiens, quod clamans expirasset. Nam
alii homines cum moriuntur, clamare non possunt, &
ideo in eum credidit. Fuit autem ita magnus ille cla-
mor, quod vsque in infernum fuit auditus. O qualis
tunc erat anima matris, cum sic pœnose videbat eum
deficere, languere, lacrymari, & mori! Credo quod
vel propter angustiarum multitudinem ob sorpta erat,
& quasi insensibilis facta, vel semimortua facta est,
nunc quidem multo magis quam cum obuiauit ei cru-
cem portanti. Quid nunc Magdalena fidelis, & dile-
cta discipula, quid Ioannes præ omnibus dilectus,
quid alia duæ sorores Domina faciebant? Sed quid
facere poterant repletæ amaritudine, completæ dolo-
ribus, inebriatæ abstinio? irremediabiliter omnes
flebant. Ecce ergo pendet Dominus in cruce mor-
tuus, redit tota multitudo, remanet mater mæstissima
cum illis quattuor, ponunt se ad sedendum iuxta cru-
cem, contemplantur dilectum suum, expectant a
Domino auxilium, quo modo ipsum rehabere, & se-
pelire tunc valeant. At tu si contemplatus bene fueris
Dominum tuum, considerare potes, quod a planta
pedis vsque ad verticem non est in eo sanitas: non est
in eo membrum, nec sensus corporis, qui summam
afflictionem, seu passionem non senserit. Habes ergo
quæ de crucifixione, & morte, in sexta, & nona
hora contigerunt, quæ modicitati meæ, vel tuæ rudi-
tati scribenda videntur ad præsens. Tu autem studeas
deuote, fideliter, & sollicitè, his omnibus inhærere.
Nunc de his quæ post mortem contigerunt dicamus.

Mat. 27. f

De aperitione lateris Christi. Cap. LXXX.

Commorantibus ergo & sedentibus reuerenda do-
mina nostra Maria atque Ioanne, Magdalena &
& aspicientibus quasi sine intermissione, Dominum
Iesum pendentem sic in Cruce inter latrones, sic nu-
dum, sic afflictum, sic mortuum, sic & ab omnibus
derelictum: ecce armati multi veniebant a ciuitate
versus eos. qui mittebantur, vt ipsi crucifixis, crura
frangerent, occiderent eos, ac sepelirent, ne corpora
in cruce pendencia, in magno die sabbati remanerent.
Tunc Domina & omnes surgunt, & aspiciunt, & vi-
dent eos, & nesciunt quid hoc esse possit, renouatur
dolor, & timor & tremor crescit. Multum quidem
Domina timeret, & nescit quid faciat, & vertens se ad
filium mortuum dixit: Fili mi dilectissime, quare re-
deunt isti, quid facere amplius tibi volunt, nonne te
occiderunt. Fili mi putabam eos fatiatos esse de te:
sed vt video adhuc te mortuum esse, quare redeunt
isti, quid faciam, te defendere a morte non potui:
sed veniam & stabo iuxta crucem tuam ad pedes tuos.
Fili mi roga patrem tuum, vt eos tibi placabiles faciat:
ego autem quod potero faciam. Et omnes tunc quin-
que stantes iuerunt, & apposuerunt se ante crucem Do-
mini Iesu. Appropinquant autem illi cum furore &
strepitu magno, & videntes latrones adhuc viuere, &
fran-

Luc. 23. f

Mat. 27. f

*De his, que
post mortē
contigerūt.*

frangunt eis crura, & ipsos occidunt, & deponunt,
& in aliquam fossam velociter illos projiciunt. Re-
deuntibus autem ipsis versus Dominum Iesum, timens
mater ne similiter faciant cum filio suo, tacta dolore
cordis intrinsecus, cogitauit ad arma sua currere, sci-
licet ad humilitatem innatam. Et genibus postis, &
brachijs cancellatis, vultu lacrymabili, & voce rauca,
sic eos alloquitur, dicens: Viri fratres, rogo vos pro-
pter Deum altissimum, ne amplius me vexare velit
in dilectissimo filio meo. Ego enim sum mæstissima
mater eius, & scitis fratres vos quod nunquam of-
fendi, nec iniuriam aliquam vobis feci, & si filius
meus visus est vobis contrarius, ipsum peremistis, &
ego vobis remittam omnem iniuriam, & offensam, &
mortem filii mei. Hanc tamen misericordiam mecum
facite, ne ipsum confringatis, vt saltem integrum va-
leam tradere sepulturæ. Non expedit, vt eius crura
frangantur: videtis enim quod iam mortuus est, &
migravit. Hora enim est postquam discessit. Ioan-
nes vero Magdalena & sorores matris Domini, sta-
bant genu flexi cum ea, & amarissime omnes flebant.
O Domina, quid est quod agitis, ad pedes nefandis-
simorum statis, ibi oratis inexorabiles, pietate credi-
tis flectere crudelissimos, & impijssimos, & humiliare
superbos? Abominatio est superbis humilitas. in-
cassum laboratis. Vnus autem Longinus nomine, tunc
impius, & superbus, sed post conuersus, & martyr,
& sanctus, portigans lanceam de longe, eorum pre-
ces, & rogamina contemnens, latus Domini Iesu dex-
trum vulnerat grâdi aperuit, & exiit sanguis, & aqua.
Tunc mater semimortua cecidit inter brachia Mag-
dalene. Ioannes vero dolore virgente, assumpto vi-
gore, insurgit contra illos, dicens: Viri nequissimi,
quare hanc impietatem facitis, non ne videtis quod
mortuus est. Vultis etiam matrem eius mæstissimam
occidere? Discedatis, quia nos eum sepeliemus. Tunc
illi sicut Deo placuit, discesserunt. Excitatur autem
Domina, surgens quasi euigilans, quærens quid sit de
dilecto filio suo. Respondent ei, nihil esse factum de
eo. Postea suspirat, & anxietur, & respiciens filium
suum vulneratum, dolore mortis atteritur. Vides quo-
ties mortua est hodie? toties certe, quoties contra fi-
lium suum videbat fieri nouitatem. Vnde vere im-
pletum est in ea, quod sibi dixerat Simeon: Tuam,
inquit, ipsius animam gladius pertransibit. Sed nunc
vere filij corpus, & matris animam, huius lanceæ gla-
dius vulnerauit. Ponunt autem omnes se inter ad
sedendum iuxta crucem, quid facere debeant nescien-
tes. Corpus enim deponere, & sepelire non possunt, E-
quia vires non habent sufficentes, nec instrumenta qui-
bus deponere ipsum possint. Recedere autem, sicco,
remanente, non audent, & diu sic remanere, nocte
appropinquante, non valent. Vides in quanta perple-
xitate sunt. O Deus benigne, quo modo permittis tuâ
ex omnibus electam, mundi speculum & reclinatori-
um nostrum, sic tribulari? Tempus autem esset, vt
aliquantulum respirasset.

Luc. 2. e

*Lateris
aperitio.*

Luc. 2. e

Hora vespertina meditatio. Cap. LXXXI.

Iterum autem vident alios plures, per viam venien-
tes, qui erant Ioseph ab Arimathia, & Nicodemus, &
ducentes secum alios, portantes instrumenta quibus
corpus deponant de cruce, & portabant quasi centum
libras myrrhæ, & aloes, & veniebant ad sepeliendum
Dominum. Tunc surgunt omnes cum timore ma-
gno. O Deus quanta est ista afflictio hominibus. Circa
conspiciens autem Ioannes dixit: Ego cognosco ibi
Ioseph, & Nicodemum. Tunc Domina, resumptis
viribus, dicit: Benedictus Deus hoster, qui mittit no-
bis auxilium, memor fuit nostri, & non dereliquit
nos. Fili occurras eis. Vadit ergo Ioannes eis obuius
velociter, & attingentes se, adiunice amplexantur
eum flens magno, non valentes per magnam horam.

adiunice sibi loqui, ex compassione teneritudine,
& abundantia fletus & doloris. postea veniunt aduer-
sus crucem. Quærit Ioseph, qui sint ibi cum Domi-
na, & quid sit de alijs discipulis. Dicit illi Ioannes
illas, quæ ibi sunt. De discipulis autem respondet se
nescire, quia nullus ibi fuit hodie. Quærit etiam de
his, quæ circa Dominum facta sunt, & narrat ei Ioan-
nes per singula. Cum autem fuerunt prope locum, genu-
flectentes, & stentes, adorauerunt Dominum. Ap-
plicantes autem recepti fuerunt reuerenter per Domi-
nam, & alias socias, genibus flexis, inclinantes vsque ad
terram. Similiter ipsi genuflectentes cum ploratu
magno, sic steterunt per longam horam. Tandem
Domina dicit: Benefacitis habentes memoriam ma-
gistri vestri, quia multum vos dilexit: & fateor, quod
in aduentu vestro visum est mihi, nouam oriri lucem.
Nesciebamus enim quid facere deberemus: Dominus
vobis retribuatur. Et illi: Dolemus ex toto corde no-
stro de his omnibus, quæ contra eum facta sunt.
Præualuerunt enim impij contra iustum. liberent eum
eripuissemus de tanta iniustitia, si potuissemus. Sal-
tem hoc modicum obsequium Domino & magistro
nostro præstabimus. Surgentes ergo, parauerunt se
ad deponendum corpus Iesu.

Luc. 23. f

*Modus
depositio-
nis Christi
ad cruce*

Tu autem, vt alijs locis dixi tibi, diligenter & mo-
rose modum depositionis attende. Ponuntur duæ
scalæ a lateribus crucis oppositæ, Ioseph ascendit su-
per scalam lateris dexteri, satagit extrahere clauum ip-
sius manus. Sed difficile est hoc: quia clauus grossius &
longus, est in ligno valde confixus, & sine magna sup-
pressionione manus Domini, non videtur posse fieri. Sed
non est vis, quia fideliter facit, & Dominus totum ac-
ceptat. Euulso illo Ioannes annuit Ioseph, dictum cla-
uum sibi porrigi, ne ipsum Domina videat. Deinde
Nicodemus alium extraxit manus sinistra, & clauum
similiter dat Ioanni. Descendit Nicodemus, & iuit ad
clauum pedis. Ioseph vero sustentabat corpus Domini.
felicis quippe ipse Ioseph, qui corpus Domini me-
ruit sic amplexari. Tunc pendentem manum dexte-
ram Domina suscepit reuerenter, & ponit ad vultum
suum. Intuetur, & osculatur cum lacrymis validis &
suspirijs dolorosis. Euulso autem clauo pedum, pau-
lisper descendit Ioseph, & omnes accipiunt corpus
Domini, & ponunt in terram. Domina suscipit ca-
put cum scapulis in gremio suo: Magdalena vero pe-
des apud quos tantam gratiam olim inuenerat. Alij
circumstant, omnes faciunt planctum magnum super
eum: omnes enim plangunt eum, quasi vnigenitum
amarissime.

Hora completorii. Cap. LXXXII.

Post aliquam morulam, cum nox appropinquasset,
rogat Ioseph Dominam, vt permittat eum volui
lintheaminibus, & sepeliri. Ipsa contendebat, dicens:
Nolite amici mei, tam cito filium meum accipere, vel
me cum ipso sepelire. Flebat autem lacrymis irreme-
diabilibus, aspiciebat vulnera manuum & lateris, mo-
do vnum, modo aliud, aspiciebat vultum eius, & ca-
put, & videbat spinarum puncturas, depilationem
barbæ, faciem & spatis & sanguine deturpata, &
caput tonsum, & desuetu & aspectu non poterat sa-
tiari. Legitur autem in quadam scriptura, quod Do-
minus deuotæ suæ reuelauit, quod ipse tonsus fuit ca-
pillis, & depilatus barba, sed Euangelistæ non scripse-
runt omnia. Et quidem quod ipse fuit tonsus, vel
sicut est, nescio, probare per scripturam, sed de depi-
latione barbæ potest probari. Dicit enim Isaias in per-
sona Domini: Corpus meum dedi percurrentibus, &
genas meas vellentibus. Vnde ipsa mater, hæc fideliter
aspiciebat, morose videre volebat. Tardante autem
hora dicit Ioannes: Domina, condescendam Ioseph
& Nicodemo, & permittamus aptari, & sepeliri cor-
pus Domini nostri: quia propter nimiam moram pos-
sunt

*Modus
depositio-
nis Christi
ad cruce*

Is. 50. e

sent pati calumnia a Iudeis. Ad hanc vocem tamquam grata & discreta, cogitans quod ipsi Iohanni commissa est per filium, noluit amplius contendere, & benedicens eum, permisit aprari, & inuolui: Tunc Iohannes, & Nicodemus, & alij cœperunt inuoluere corpus, & aptare cum linteaminibus, vt mos erat Iudeis. Domina tamen semper tenebat caput ipsius in gremio suo, quod sibi referuauit aptandum, & Magdalena pedes. Cum ergo venerunt ad crura prope pedes, dicit Magdalena: Rogo vos, vt permittatis me aptare pedes, apud quos sum misericordiã consecuta. Quibus permittentibus, illa pedes ipsos tenebat. Videbatur deficere præ dolore, & quos alias lacrymis compunctionis rigauit, nunc multo magis vudis lacrymarum doloris, & compassionis, largiter lauit. Aspicebat pedes sic vulneratos, perforatos, desiccatos, & sanguinatos. amarissime multum flebat. Nam vt veritas de ipsa perhibuit testimonium, dilexit multum, & ideo fleuit multum, & maxime in hoc vltimo obsequio magistri, & Domini sui, sic afflicti, sic flagellati, sic vulnerati, sic mortui, & in nihilum sic redacti. Vix cor sibi in corpore stare poterat præ dolore: sed bene cogitari potest, quod si posset, libenter ad pedes Domini sui expirasset. Non videbat remedium doloris, nec consueuerat ei in talibus obsequi. Nonum & vltimum est hoc obsequium, quod ei nunc præstat. & in hoc præstando amaricatur anima sua, quia non potest illud facere, vt vellet intime, & deceret. Vellet enim totum corpus lauare, vngere, & bene aptare: sed non est tempus & locus. Non enim poterat plus, non poterat aliud: facit quod potest. Saltem pedes lauit cum lacrymis, tandem deuote abstergit, amplexatur, deosculatur, inuoluit, & aptat fideliter quantum melius nouit & potest. Sic ergo aptato corpore, respiciunt ad Dominam, vt ipsa compleat, & omnes planctum recipiant. Tunc ipsa videns quod amplius differre non potest, ponit vultum super faciem dulcissimi filij sui, & dicit: Fili mi in gremio meo te mortuum teneo, durum est valde diuortium mortis tuæ, iucunda & delectabilis fuit inter nos conuersatio, & sine querela & offensa fuimus inter alios, quamuis tu dulcissimi fili mi, vt nocens sis modo occisus. Fideliter fili mi seruiui tibi, & tu mihi. sed in hac pugna tua dolorosa, nec pater tibi auxiliari voluit, nec ego potui. Tu teipsum dereliquisti propter amorem generis humani, quod redimere voluisti. Dura, & nimis pœnosa est ista redemptio, de qua gaudeo propter salutem hominum. Sed in tuis doloribus, & morte tua multum affligor vehementer: quia scio quod numquam peccasti, & sine causa tam amare occisus es morte tam turpissima? Modo ergo fili mi disuncta est nostra societas, & me a te nunc oportet separari. Sepeliã ergo te ego mater tua maerissimã, sed postea quo ibo? Vbi etiam morabor fili mi? Quo modo sine te viuere possim? Tecum ergo libentius sepelirer, vt vbi cumque esses, ego similiter essem tecum. Sed ex quo non possum corpore, sepeliã tamen mente, animam meam in tumulo sepeliã cum corpore tuo; tibi dimitto, eam tibi commendo. O fili mi, quam anxia est separatio ista. Et iterum ex abundantia lacrymarum, multo melius lauit faciem filij, quam Magdalena pedes. Abstergit autem faciem eius, & deosculans os & oculos eius, in quodam sudario caput ipsius inuoluit, & diligenter aptauit. Tandem iterum benedixit eum. Et tunc omnes adorantes eum, flexis genibus, & pedes eius deosculantes, accipiunt, & portant ad monumentum. Domina tenebat caput & scapulas. Magdalena pedes; reliqui vero stabant in medio. Erat prope locum crucifixionis sepulcrum, quantum est longitudo Ecclesiæ nostræ vel circa, in quo sepelirunt eum reuerenter, flexis genibus, & cum fleatibus magnis, & singultibus, & suspirijs crebris, & multis. Quo sepulto, Mater iterum benedixit, amplexatur eum & stat super dilecto filio suo. sed eleuan-

Lnc. 7. 8

tes eam, posuerunt magni lapidem ad ostium monumenti. De hoc monumento dicit Beda: quod fuit domus rotunda, de subiacente rupe excisa, tantæ altitudinis vt vix homo manu extenta, culmen posset attingere, introitum habens ab oriente, in parte vero Aquilonari locus Dominici corporis, de eadem petra factus est, septem pedes habens longitudinis.

Forma sepulcri.

Meditatio post completorium. Cap. LXXXIII.

Volens autem Ioseph redire in ciuitatem post officium sic completum, dicit Domina: Domina mea ego vos deprecor propter Deum, & propter amorem filij vestri & magistri mei, si placet, vt diuertatis in domum meam. scio enim, quod domum propriam non habetis, vtamini mea vt vestra, quia omnia mea vestra sunt. similiter & Nicodemus. O qualis compassio. Regina celi non habet, vbi caput suum reclinet & hos dies lugubres, & viduitatis suæ sub alieno tecto ducere oportebit. Vere dies viduitatis sunt isti, quia Dominus Iesus erat ei filius & sponsus, pater & mater, & omne bonum, & omnia simul, eo mortuo, perdidit. Vere vidua est & derelicta, & quo diuertat non habet. Tunc ipsa se inclinans humiliter, & gratias agens, respondit se esse commissam Iohanni. Quibus Iohannes adhuc eam rogantibus, respondit, quod volebat eam ducere in motem Sion, in domum in qua magister cenauit heri sero cum discipulis, & ibidem stare cum ea volebat. Illi vero inclinantes se Domina, & adorantes sepulcrum abierunt, & isti, vt Euangelium dicit, remanserunt sedentes contra sepulcrum. Appropinquante autem nocte, dicit Iohannes Domina, non est honestum hic nimis morari, vel de nocte in ciuitatem redire: & ideo si vobis placet Domina, recedamus. Tunc Domina surgens & genuflectens, sepulcrum amplexatur, benedicensq. sepulcrum dicit: Fili mi non possum amplius stare tecum, ego recomendo te patri tuo. Subleuatis etiam oculis in caelum, dicit cum lacrymis & affectu magno: Pater æterne, recomendo vobis filium, & meam animam quam dimitto. Et recedere tunc cœperunt. Cum autem venerunt ad crucem, ibi genufexit ipsa & adorauit crucem, dicens: Hic requieuit filius meus, & hic est pretiosissimus sanguis eius. Similiter & omnes fecerunt. Cogitare namque potes quod ipsa prima fuit, quæ crucem adorauit. Exinde recedunt versus ciuitatem, & per viam sæpe vertebat retrospectiua. Cum autem fuerunt in loco, vltra quem, sepulcrum & crucem amplius videre non poterunt, vertit se, inclinauit, genufexit, & deuotissime adorauit. similiter & omnes fecerunt. Appropinquantes ad ciuitatem, sorores Domina velauerunt eam tamquam viduam, cooperientes quasi totum vultum suum, & præcedebant, Domina autem inter Iohannem & Magdalenam sequebatur maerissime sic velata. Tunc Magdalena volens in ingressu ciuitatis sumere viam, quæ ducit ad domum suam, & illuc eam ducere, præuidit sibi ante, & dicit: Domina mea precor vos amore magistri mei, vt eamus ad domum nostram, & ibi melius stabimus, scitis enim quo modo libenter veniebat ad eam, ipsa vestra est, & omnia mea vestra sunt, rogo vt veniat. Et hic plangere incœperunt. Domina autem tacente, & annuente versus Iohannem, adhuc illa rogat Iohannem. Ipse vero respondit: Decentius est, vt eamus vsque ad montem Sion; & maxime quia sic respondeamus amicis nostris, tu potius venias cum ea. Tunc Magdalena respondit: Bene scis, quod veniam cum ea quocumque ierit, & numquam dimittam eam. Intransibus autem illis ciuitatem, concurrunt vndique virgines, & matrone bonæ, cum perpendere eam poterunt, associant eam per viam consolando, sed magis vtique sit ploratus. Sed & boni homines compatiabantur eidem, per quos transibant, & mouebantur ad fletum, dicentes: Certe magna iniustitia est facta

Mat. 27. 8

Lamentum Virginis.

hodie per principes nostros contra filium istius Domina; & Deus pro eo magna signa ostendit, caueant quid fecerint. Cum autem venerunt ad domum, tunc ipsa se vertens versus Dominam, & gratias agens, deuotissime inclinauit. Ipsa vero inclinates se & genuflectentes, omnes cœperunt facere planctum magni. Intrauit ergo Domina domū, & Magdalena, & duæ sorores suæ. Iohannes vero ponens se super ostium, rogauit omnes, vt redirent ad domos suas, quia tarda hora erat, & gratias agens eis, ostium ille clausit. Tunc Domina domum circūspiciens sic dicebat: Fili mi dulcissime vbi es, quia hic te non video? O Iohannes, vbi est filius meus? O Magdalena, vbi est pater tuus, qui te sic tenerrime diligebat? O dilectæ sorores vbi est filius noster? Recedit a nobis gaudium nostrum, dulcedo nostra, & lumen oculorum nostrorum, recessit autem cum magna angustia, vos audistis. Et hoc est, quod mihi magis auget dolorem, quia recessit totus laceratus, totus anxius, & sitibundus, coactus, oppressus, & violentus, nec ei potuimus in aliquo subuenire, omnes reliquerunt eum, & pater eius omnipotens Deus, noluit eum iuuare: & quam cito facta sunt ista, vos vidistis. Cuius vniquam vel sceleratissimi hominis, fuit sic accelerata, & fulminata damnatio? O fili, hac nocte captus fuisti, perfide traditus: mane in tertia condemnatus, & in sexta crucifixus, & ita mortuus es. O fili, quam amara est ista separatio tua, & memoria turpissimæ mortis tuæ. Tandem Iohannes rogans vt desisteret, consolatus est eam. Tu autem si vires tuas experiaris, scies vti que eis parere, seruire, & consolari, & confortare eam, quod parumper comedat, & alios ad comedendum confortat, quia adhuc ieiunij sunt: postea benedictione a Domina, & singulis alijs suscepta, discedas.

Meditatio de Domina, & sociabus de sabbato. Cap. LXXXIII.

Mane autem sabbati, stabant in domo ianuis clausis, Domina & alie focie vna cum Iohanne. afflicte & dolorosæ tamquam orphanæ, & plenæ marore, non loquentes, sed memorantes sedebant simul, aspicientes se mutuo raptim, sicut contingere consuevit, magna pressura & calamitate grauatis. Pulsatum autem fuit ad ostium & timebant, quia omnia timebant, securitas enim eorum discesserat. Tamen Iohannes ibat ad ostium, & aspiciens cognouit Petrum & dixit: Petrus est. Et Domina: Aperias ei. Ingressus igitur Petrus verecunde, cum singultibus magnis, & fletibus, & tunc omnes plorare cœperunt, nec verbum loqui poterant præ marore. Postea veniunt successim & alij discipuli etiam plorantes. Tandem cessantes a fletu, incipiunt de Domino suo loqui. Dicit ergo Petrus: Ego verecundor in meipso, nec deberem in conspectu vestro loqui, vel hominibus apparere: quia Dominum meum qui me tantum diligebat, sic reliqui & negaui. Similiter & alij cum percussione palmarum, lacrymarumq. effusione, seipso redarguebant: quia Dominum, suum dulcissimum sic reliquerant. Tunc dicit Domina: Magister bonus & pastor fidelis recessit a nobis, & nos remanemus velut orphani: sed spero firmiter, quod cito rehabebimus ipsum, & vos scitis, quia benignus est filius meus, & vos multum diligebat. Non dubitatis, quia bene reconciliabitur, & libenter remittet omnem offensam, siue culpam. Tantus autem fuit, permissione patris, furor contra eum, & ita præualuit malorum audacia quod non potuisset eum iuuare, etiam existentes cum eo: & ideo nolite turbari. Respondit Petrus: Vere Domina mea, ita est vt dicis, nã & ego qui tantum inuicem vidi, tanto fui timore percussus in atrio Chaiaphæ, quod vix credebam, me posse euadere, & eum negaui. Nec fui memor verborum, quibus hoc prædixerat mihi, quouisque me respexerat. Tunc Magdalena querit quid ei prædixerat, & respondit de negatione, & narrat ei totum, & addidit, quod

S. Bon. Tom. 6.

eis alia plura dixit in cena de passione sua. Tunc dicit Domina: Vellem audire de his, quæ dicta, & facta fuerunt in cena per eum. Et Petrus annuit Iohanni, vt ipse referat. Iohannes vero incipit & narrat totum, & sic tam de his, quam alijs quæ fecerat Dominus Iesus cum eis, narrat adinuicem, modo vnus modo alius, sicq. tota die de ipso sermonizando percurrunt. O quã attente auscultabat Magdalena, sed multum attentius ipsa Domina. O quoties in ipsa die dicebat in narratione gestorum: Benedictus sit filius meus Iesus. Intuere ergo eos diligenter & compatere, quia sunt in afflictione magna, immo permaxima hodie constituti. Quid enim est videre, quod Domina celi & terræ & Princeps ecclesiarum, & omnium populorum, & duces totius diuini exercitus, sic timorosi stant reclusi in domuncula quadam, nescientes, quid facere debeant, nisi quod se confortant, conferentes de factis, & verbis dulcissimi Domini sui. Domina tamen stabat mente tranquilla & pacata, quia certissimam spem habebat de resurrectione filij sui. & in ea sola remansit fides in ipsa die sabbati: & propterea dies sabbati attribuitur ei. Non tamẽ poterat ipsa Domina gaudenter stare, propter mortem filij sui dulcissimi Iesu Christi. Sero autem facta, post solis occasum, cum licuit operari, Maria Magdalena & altera Maria iuerunt emere aromata, pro faciendis vnguentis. Sero etiam præcedenti cum redierant a sepultura Domini, cœperunt parare vsque ad solis occasum, postea siluerunt. Nam sabbatarum obseruare oportebat a solis occasu die veneris, vsque ad alium occasum. Nunc ergo vadunt emere aromata. Intuere tu illas diligenter, incedentes mœstis vultibus, more viduarum, & se applicantes ad aliquam apothecam, aliquis forte deuoti Domini, eis compatiens, & libenter satisfaciens voluntati earum. Ipse vero postulant aromata, & eligunt quantum possunt meliora, & pretio soluto redeunt, parantes se ad faciendam vnguentam Domino suo. Conspecte ergo diligenter, quomodo humiliter, deuote & fideliter laborant pro Domino suo, cum lacrymis magnis, & suspirijs intimis. Domina vero & Apostoli aspiciunt, & forte adiuuant: quibus factis, nocte siluerunt. Et hæc quidem est meditatio die sabbati de Domina, sociabus, & discipulis.

Quare dies sabbati attribuitur Beate Virgini.

Obseruatio sabbati.

SABBATO DIE.

Meditatio de Domino Iesu, die Sabbati descendenti ad infernum. Cap. LXXXV.

Enit etiam hoc in considerationem nunc: quid scilicet fecerit Dominus ipsa die sabbati. Statim cum mortuus fuerat, descendit ad inferos ad sanctos Patres, & stabat cum eis. Et tunc fuerunt in gloria: nam visio Domini, gloria est perfecta. Considera hic ergo, & attende quanta fuerit eius benignitas, in infernum descendere, quanta charitas, quantaq. humilitas. Poterat enim vnium Angelum ad eos mittere, & omnes seruos suos liberare, & sibi præsentari vbi voluit: sed hoc non sustinisset amor suus infinitus, & humilitas sua. Per semetipsum ergo descendit, & non vt seruos, sed & vt amicos visitaret Dominus omnium, & stetit cum eis ibidem vsque ad diem Dominicam, prope auroram. Cogita bene de his, & admirare, & imitari coneris. Iubilauerunt autẽ sancti patres in suo aduentu, & repleti sunt iucunditate immensa, omni displicentia procul expulsa, & stabant in laudibus & canticis corã eo, quas laudes potes hoc modo meditari: Imaginãdo eos, ac si essent cũ corporibus suis, sicut post resurrectionẽ erunt: similiter, & animã illam benignissimam Domini nostri Iesu Christi. Cũ ergo præfenserũt eius saluberrimũ aduentum, occurrerunt ei gaudentes, seipso exhortates, atque dicentes: Benedictus Dominus Deus Israel, quia visitauit, & cetera. Leuate capita vestra quia ecce venit redemptio vestra. Consurge, consurge Hierusalẽ, solve vincula collitui, ecce Saluator venit

Mm solucere

foluere nos a vinculis. Tollite portas Principes vestras, & eleuamini portæ æternales & introibit Rex gloriae. Adoramus te Christe, & benedicimus tibi amantissime Deus noster. Et procidentes adorauerunt eum, cū gaudio & lætitia magna. Ipsos autem considera, quia cum reuerentia, & ingenti exultatione, & vultibus iucundis stant ei, & dicunt prædicta coram eo, & in huiusmodi laudibus, & canticis, & iubilationibus steterunt in limbo, vsque prope auroram diei Dominici. In conspectu etiam multitudinis Angelorum ibidem existentium, & cum eis iubilantium. Tunc accepit eos Dominus educens ab inferis in exultatione, & ante eos gloriose procedens, posuit ipsos in paradiso deliciarum. Aliqua vero morula facta, cum eis iucunde, & cum Elia, & Enoch eum recognoscentibus, dixit eis: Tempus est, vt excitem corpus meum, vadam, & resumam illud. Qui omnes procidentes, dixerunt: Ite Domine Rex gloriae, & cito redite, si placet: quia gloriosissimū corpus vestrum videre plurimū affectamus.

Habes ergo quæ circa Dominum Iesum & Matrem eius, & discipulos, & sanctos patres meditari possis in die sabbati, ante resurrectionem. Verum quia totam passionem Domini tibi sine auctoritatum interpositione transcurri, ne animus ad aliud quam ad ipsam passionem se conuerteret cogitauit vel nunc auctoritates aliquas tibi referre, vt earum lectio mentem exciter ad ipsa feruentius & deuotius meditanda. Accipe ergo Bernardum more solito, in quibusdam sententijs, sic dicentem: Iesu Christo debes totam vitam tuā, quia ipse vitam suam posuit pro vita tua, & cruciatus amarus sustinuit, ne tu perpetuo sustineres. Si enim conferrentur in me omnes dies filiorum Adæ, & omnes dies sæculi, & labores omnium hominum, qui fuerunt, & qui sunt, & qui erunt nihil esset ad comparationem illius corporis, quod spectabile & stupendum est, virtutibus etiam supernis, in conceptu de spiritu sancto, in ortu de virgine, in vitæ innocentia, in doctrinæ affluentia, in corruscatione miraculorum, in reuelationibus sacramentorum. Sicut igitur exaltantur cæli a terra; ita exaltata est vita sua a vita nostra, quæ tamen posita est. Et sicut nihil ad aliud nullam habet comparationem, ita vita nostra nullam habet ad vitam illius proportionem: cum illa dignior, ista inferior esse non possit. Cum ergo deuotero quidquid possum, non est sicuti stella ad solem, gutta ad flumen, lapis ad montē, granum ad aceruum. Idem: Non simplex, aut modica Christi exinanitio fuit, sed seipsum exinanituit vsque ad carnem, ad mortem, ad crucem. Quis digne penset quantæ fuerit humilitatis, mansuetudinis, dignationis, Deū maiestatis carne indui, multari morte, turpari cruce? Sed dicit aliquis: Non valuit opus suum reparare creator absque ista difficultate. Valuit, sed maluit cum iniuria sui: ne pessimum atque odiosissimum vitium, ingratiuitatis occasionem, vltra reperiret in homine. Sane multum fatigationis assumpsit, quo multæ dilectionis hominem debitorem teneret, commoueretque ad gratiarum actiones difficultas redemptionis, quem minus deuotum esse fecerat conditionis facilitas. Quid enim dicebat homo creatus, & ingratus. Gratis quidem conditus sum, sed nullo conditoris grauiamine vel labore. Si quidem dixit, & factus sum quemadmodum & vniuersa. Et infra: Sed obstructū est os loquentiū iniqua. Luce clarius patet, quantum modo o homo pro te dispēdium fecit. De Domino seruus, de diuite pauper, caro de verbo, & de Dei filio, hominis fieri filius non desepxit. Memento iam te, & si de nihilo factum, non tamen de nihilo redemptum. Sex diebus condidit omnia, & te inter omnia. At vero per totos triginta annos, operatus est salutem nostram in medio terræ. O quantum laborauit sustinens carnis necessitates, hostis tentationes, Nonne sibi crucis aggrauauit, ignominia, mortis sibi accumulauit horrorem. Idem: Super omnia reddit amabilem te mihi, Iesu bone, ca-

Ber. ser. 11. sup. can. post med.

Psal. 140. b

Psal. 62. c

lix quem bibisti opus nostræ redemptionis. Hoc omnino amorem nostrum facile vēdicat totum sibi. Hoc, inquam, est, quod nostram deuotionem, & blandius allicit, & iustius exigit, & arctius stringit, & afficit vehementius. Multum quippe laborauit in eo Saluator, nec in omni mundi fabrica tantum fatigationis auctor assumpsit. Illa denique dixit & facta sunt, mandauit & creata sunt. At vero hoc, & in dictis suis sustinuit contraditores, & in factis obseruatores, & in tormentis illusores, & in morte exprobratores. Idem: Ad cumulum pietatis tradidit Christus in mortem animam suam, & de proprio latere protulit pretium satisfactionis, quo placaret patrem. Per quod: plane ad se versiculum illum traxit: Apud Dominum misericordia, & copiosa apud eum redemptio. Prorsus copiosa, quia non gutta, sed vnda sanguinis largitur per quinque partes corporis emanauit. Quid tibi debuit facere, & non fecit? Illuminavit cæcū, soluit vincitum, reduxit eroneum, reconciliauit reum. Quis non post illum libenter, alacriterque currat, qui & ab errore liberat, & errata dissimulat, qui deinde viuendo merita tradit, premia moriendo conquirat? Quam excusationē habet, qui in odore horum vnguentorum non currit, nisi ad quem forte minime odor peruenit. Sedenim in omnem terram exiuit odor vitæ. Quoniam misericordia Domini plena est terra, & miserationes eius super omnia opera eius. Ergo qui vitalem hanc spem vbiq; fragantiam non sentit, & ob hoc non currit, aut mortuus est, aut putidus. Idem: Non erubescit sponsa nigredinem quam nouit præcessisse in sponso, cui simulari quæ etiam gloria est? Nil ergo proinde gloriosius est, quam Christi portare opprobrium. Vnde vox illa prorsus exultationis & salutis, Mihi absit gloriari nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi. Grata ignominia crucis ei, qui crucifixo ingratus nō est. Nigredo est, sed forma & similitudo Domini. Vade ad sanctum Isaiam, & describet tibi qualē illum in spiritu viderat. Quem namque alium dixit virum doloris & scientem infirmitatem, & quia non erat ei species neque decor? Et addidit: Nos putauimus eum quasi leprosum & percussum a Deo & humiliatum. Ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra, & liuore eius sanati sumus. Et infra: Denique seipsum fecit peccatū, & nigrū dicere vereat? Intuere sane pannis sordidū, plagis liuidum. illitum spuris, pallidum morte. Idem: Quid enim magis deformis, & nigrum oculis spectantium occurreret: quam cum expansis in cruce manibus medius duorum nequam, rufum malignaribus daret, fletum fidelibus, & solus erat risui, qui solus poterat esse rertori, solus honori esse debuerat. Idē: Petra refugium herinacis, & vbi tuta, firmaque infirmis requies, nisi in vulneribus Saluatoris? Tanto illuc securior habito, quanto ille potentior est ad saluandum. fremit mundus, premit corpus, diabolus infidiatur non cado. Fundatus enim sum supra firmam petram, peccauit peccatum grande, turbabitur conscientia, sed non perturbabitur; quoniam vulnerum Domini recordabor. Nempe vulneratus est propter iniquitates nostras. Quid tam ad mortem, quod non Christi morte saluetur? Et infra: Clamat, clausus, clamat vulnus, quod vere Deus sit in Christo mundum reconcilians sibi, ferrum pertransijt animam eius, & appropinquauit cordi, vt non iam nesciat compati infirmitatibus nostris. Patet arcanum cordis per foramina corporis, patet illud magnum sacramentum, patet viscera misericordiae Dei nostri, in quibus visitauit nos oriens ex alto. Quid ni viscera per vulnera pateant? In quo enim clarius quam in vulneribus tuis eluxisset, quod tu Domne stauis & mitis es & multa misericordiae? Maiorem enim miserationem nemo habet, quam vt animam suam ponat, quis pro addictis mortū & damnatis.

Idem ser. 20. sup. can. ante med.

Psal. 32. b

Idem ser. 22. sup. can. circ. med.

Psal. 129. a

Psal. 32.

Idem ser. 25. sup. can. post med.

Gal. 6. d

Isa. 53. a

Idem ser. 28. sup. can. ante med.

Idem ser. 31. sup. can. ante med.

Ait

Ait etiam alibi Bernardus: Meditare passionem crucifixi corporis, & vide si aliquid est in eo, quod non peroreret ad patrem. Pro te diuinum illud caput, multiplici spinarum densitate densatum, vsque ad cerebri tenuitatem confixum est, dum configitur spina. Spinis peccatorum suorum, ait Dominus per Prophetam, circumdedit me populus iste. Ne doleret caput tuum, ne tua vulneretur intentio, caligauerunt in mortem oculi tui, & illa luminaria quæ illuminant orbem ad horam extincta sunt. Nonne illis obrebrantibus, tenebræ factæ sunt super omnem terram, & illa duo magna luminaria, cū alijs luminaribus submotata sunt? Hoc autem totum factum est, vt auertant oculi tui, ne videant vanitatem, & si viderent, non attraherentur. Aures illæ quæ in cælis audiunt, Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Deus sabaoth, audiunt in terris: Dæmonium habes: Et Crucifige, crucifige eum. Vt quid illud? ne aures tuæ obscurdescerent ad clamorem pauperis, ne reciperent auditum vanum, ne distractionis viri susciperent. Speciosa illa facies, speciosa forma præ filijs hominum, spiritus illita, afflicta colaphis, addicta delusionibus est. Sic namque scriptum est: Cæperunt conspuere in eum, & percutere faciem eius, & illudere ei, dicentes: Prophetiza, quis est qui te percussit. Quare hoc? vt facies tua illuminaretur, illuminata cōfirmaretur, & diceretur de te: Vultus eius non sunt amplius in diuersa mutati. Os illud quod docet angelos, & homines instruxit, quod dixit, & factum est, selle potatum est & acetos, sed hoc factum est, vt veritatem & iudiciū loqueretur os tuum & confiteretur Dominum Deum suum. Manus illæ quæ fundauerunt cælos, extensæ sunt in cruce, clausiq; verberatæ durissimis, vt manus tuæ extendere ad inopem, & dicere posses cum Psalmita: Anima mea in manibus meis semper. Quod tenemus in manibus, nonde facili obliuiscimur, sic & qui animam suam bonæ operationi imprimi, non tradidit eam obliuioni. Pectus illud, in quo sunt omnes thesauri sapientiae & scientiæ Dei absconditi, lancea militari perforessus est, vt pectus tuam a prauis cogitationibus mundaretur, mundatum sanctificaretur, conseruaretur sanctificatum. Pedes illi, quorum scabellum adorare debemus, quia sanctum est, dura transfixione cofossi sunt vel confixi, ne pedes tui festinarent ad malū, sed current ad viam mandatorum Domini. Quid plura? Foderunt manus meas & pedes meos, dinumerauerunt omnia ossa mea. Pro te carnem & animam suam posuit, vt corpus & spiritum tuum sibi vendicaret, toto se totum recuperauit. * Idem: Expergiscere nunc animam meam, & excutere de puluere, & contemplare virum hunc memorabilem, quem in speculo euangelici sermonis quasi præsentem intuearis. Attende anima mea, quis est ille, qui ingreditur habens imaginem regis, & nihilominus serui despectissimi confusione repletus. Coronatus incedit, sed ipsa eius corona etiam cruciatus est illi. Et mille puncturis speciosum eius caput diuulneratur. Regali purpura induitur: sed potius in eo despicitur, quam honoratur. Sceptrum in manu gestat: sed eo ipso reuerendum eius caput feritur. Adorant coram ipso positus in terra genibus, & regem, conclamant: & continuo ad conspuendum amabiles eius genas subsiliunt: Maxillas palmis concutiunt, & honorabile collum inhonorant. Vide anima mea, quomodo vir ille per omnia coarctatur, & spernitur. Sub crucis onere dorsum incuruare iubetur, & suam portare ignominia ad locum deductus supplicij, Myrrha potatur & felle. In cruce subleuatur, & dicit: Pater mitte illis, quia nesciunt quid faciunt. Qualis est hic, qui in omnibus pressuris suis nec semel os suum aperuit, vt aliquid querelæ, aut excusationis, aut comminationis, aut maledictionis, aduersus maledictos canes illos proferret, sed nouissime verbum benedictionis super iniustos suos, quale a sæculo non est auditum effudit? Quid hoc vero mansuetius, quid benignius, S. Bon. Tom. 6.

Ioan. 7. c

1. Reg. 1.

Psal. 44.

Math. 26. g

Psal. 118. o

Psal. 21. d

** Que sequitur vsque in fine capituli sūt Ansel. in spec. Euāg. ser. c. 22.*

Luc. 23. e

anima mea, vidisti? Adhuc autem attentius illum intueri, quam grandi admiratione & tenerrima compassione dignus appareat. Vide nudum, & verberibus laceratum in medio latronum, cruce ignominiose ferreis claus affixum, aceto in cruce potatum, & post mortem lancea in latere vulneratum, & copiosos sanguinis riuos, ex quinque vulneribus manuum, pedum, & lateris effluentem. Fletum deducite oculi mei, & liquece anima mea igne compassionis, super contritione amabilis viri huius, quem in tanta mansuetudine, tot vides afflictum doloribus. Idem: Respice Domine sancte pater de sanctuario, & de excelso caelorum habitaculo, & intueri hanc sacrosanctam hostiam, quam tibi offert magnus Pontifex noster, sanctus puer tuus Dominus Iesus Christus pro peccatis fratrum suorum: & esto placabilis super multitudinem malitiæ nostræ. Ecce vox sanguinis fratris nostri Iesu, clamat ad te de cruce. Ecce gloria & honore coronatus sum. In dextera maiestatis tuæ astat vultus tuo pro nobis, caro enim & frater noster est, Idem: Respice Domine in faciem Christi tui, qui tibi obediens vsque ad mortem factus est, nec recedat ab oculis tuis cicutrices eius in perpetuum, vt memineris, quantum ab eo pro peccatis nostris satisfactionem receperis. Vtinam Domine appendantur in statera peccata, quibus iram meruimus, & calamitas, quam pro nobis passus est innocens filius tuus. Certe hoc grauior apparebit, & hoc magis digne, vt propter ipsam effundas super nos misericordiam tuam quantum fuit illa, ne pro peccatis nostris contineas in ira misericordias tuas. Gratias tibi Domine pater referat omnis lingua super abundantia bonitatis tuæ, qui vnico filio cordis tui non pepercisti, sed pro nobis illum tradidisti in mortem, vt tantum tamq; fidelem aduocatum haberemus in cælis coram te. Idem: Et tibi Domine, Iesu fortissime zelotes, quid gratiarum quid retributionis digne retribuam ego homo, puluis, & cinis, & vile figmentum? quid enim pro mea salute facere debuisti, & non fecisti? Ab imo pedis vsque ad summū verticis, totum in aquas passionum te demersisti, vt me totum de illis extraheres. Et intrauerunt aquæ vsque ad animam tuam. Nam & animam tuam in mortem perdidisti, vt meam perditam mihi redderes. Ecce me duplici debito obligasti, nam & pro eo quod dedisti, & pro eo quod mei causa perdidisti debitor tibi sum, & pro mea quidem vita bis te mihi data, semel in creatione semel in redemptione: quid magis iustetibi reddam, quam ipsam, non habeo. Pro tua autem pretiosa anima ita contribulata, quid ab homine digne rependi possit, non inuenio. Nam & si cælum, & terram, & omnem ornatum eorum, pro ea possem rependere, certe vsque ad mensuram debiti, nullatenus attingere possem. Vt autem id ipsum quod & debeo, & possibile mihi est, retribuam tibi, tui Domine muneris est. Diligēdus es mihi toto corde, tota mēte tota anima, tota virtute, & tua mihi sequenda vestigia, qui pro me mori dignatus es, & quomodo fiet illud in me, nisi per te? Adhæret anima mea post te, quia tota virtus eius pendet ex te. Hucusq; Bernardus. Habes igitur a Beato Bernardo more suo mellissimum eructantem de Domini Passione mellissimam & pulcherrimam. Videas ne in vacuum ea recipias. Sed toto corde, totoq; affectu ipsius auctoritatibus incitata in Dominica passione verseris, quia ipsius meditatio, super omnes alias, quæ de vita ipsius occurrere possunt, noscitur eminerere. De cetero ad resurrectionem ipsius Domini Iesu accedamus.

Ibid. c. 14.

Ibid. c. 15.

Iob. 11.

Ibid. c. 16.

De resurrectione Domini, & quomodo prima apparuit matri Dominica die. Cap. LXXVII.

Veniens Dominus Iesus, cū honorabili multitudine Angelorum, ad monumentum die Dominica sum-

summo mane, & reaccipiens corpus istud sanctissimum, & ipso monumento clauso, processit propria virtute resurgendo. Eadem autem hora, scilicet summo mane Maria Magdalene & Iacobi & Salome licentia petita prius a Domina, ceperunt ire cum vnguentis ad monumentum. Domina autem domi remansit, & orabat, dicens: Pater clementissime, pater piissime, sicut scitis, mortuus est filius meus, inter duos latrones cruci fuit affixus, & ego eum sepelivi manibus meis: sed potens es Domine, eum mihi restituere incolumem rogo maiestatem vestram, ut eum mihi reddatis. Quare tardat tantum ad me venire? remittite obsecro eum mihi; quia non quiescit anima mea, nisi videam ipsum. O fili mi dulcissime, quid est de te? quid agis? quid moram contrahis? rogo te ne amplius differas venire ad me, tu enim dixisti: Tertia die resurgam. Nonne fili mi, est hodie tertia dies, non heri, sed prius heri, id est nudius tertius, fuit dies illa magna, & amara valde, dies calamitatis & mortis, tenebrarum & caliginis, separationis & mortis tuæ. Ergo fili mi est hodie tertia dies. Exurge ergo gloria mea, & omne bonum meum, & redi. Super omnia desidero te videre. Consoletur me tuus reditus, quam sic contristavit discessus. Reuertere ergo dilecte mi, veni Domine Iesu, veni spes mea vnica, veni ad me fili mi. Illa ergo sic orante, & lacrymas dulciter emittente, ecce subito Dominus Iesus venit in vestibus albis, vultu sereno, speciosus, gloriosus, & gaudens, & dixit ei quasi ex latere: Salve sancta parens. At illa statim se vertens: Es tu, inquit, filius meus Iesus? Et genuflexit adorans. Cui filius: Mater mea dulcissima, ego sum, resurrexi, & adhuc tecum sum. Eis autem surgentibus ipsa cum lacrymis præ gaudio amplexans eum, & vultum vultui applicans fortiter stringebat, requiescens totaliter super eum, & eam alacriter sustentabat. Postea confedentibus eis pariter diligenter & curiose intuebatur eundem in vultu & cicatricibus manuum & per torum quærens, si omnis dolor ab eo disceserat. Et ille: Reuerenda mater omnia a me dolor abscellit, & mortem, & dolorem, & omnes angustias superavi, nec de cetero inde aliquid sentiam. Et illa: Benedictus sit pater tuus, qui te mihi reddidit: exaltatum & laudatum sit nomen eius, & magnificatum in sæcula. Stant ergo & colloquuntur ad inuicem gaudentes, & Pascha ducentes delectabiliter, & amanter. Et narrat ei Dominus Iesus, qualiter populum suum liberavit de inferno, & omnia quæ fecit in isto triduo. Ecce nunc ergo magnum Pascha.

Quomodo Maria & alia dua Maria venerunt ad monumentum, & de cursu Petri & Ioannis. Cap. LXXXVIII.

Magdalena vero & alia dua Mariae ibant, ut dixi, ad monumentum cum vnguentis. Dum ergo fuerunt extra portam ciuitatis reuocabant ad memoriam afflictiones & pœnas magistri sui, & in omnibus locis in quibus aliquid notabiliter contra ipsam, vel per ipsam factum fuerat aliquantulum subsistebant, genuflectentes & osculantes terram, gemitus & suspiria dantes, & dicentes: Hic obuiauius ei cum cruce super collo, quando mater eius semimorta est: hic se vertit ad mulieres; hic crucem deposuit fatigatus, & super isto lapide se appodiauit parumper: hic sic crudeliter & fortiter impulerunt eum, ut velocius ambularet, & quasi eum currere coegerunt: hic spoliauerunt eum, & totum nudum fecerunt: hic eum crucis patibulo affixerunt. Et tunc cum magno clamore & inundatione lacrymarum, procidentem in facies suas adorauerunt crucem, & osculatae sunt eam, pretioso adhuc Domini sanguine rubricatam. Deinde surgentes, & euntes versus sepulchrum, dicebant: Quis reuoluet nobis lapidem ab ostio monumenti? Et aspicientes, viderunt reuolutum lapidem, & An-

Mariæ cum vnguentis vadunt ad monumentum.

Matt. 27. g

Maye. 16. b & Mar. 28. b Ioan. 20. a

gelum Domini sedentem super eum, qui dicit eis: Nolite timere &c. ut in euangelio continetur. Illa autem fraudata spe sua, quia putabant corpus Domini inuenire non attendentes ad verba Angeli, conterrita redeunt ad discipulos, dicentes, corpus Domini esse sublatum. Tunc ergo Petrus & Ioannes concurrerunt ad monumentum. Conspice bene eos, currunt ipsi, currunt Magdalena & socia post eos, omnes currunt ad quærendum Dominum suum, cor suum, & animam suam, currunt multum fideliter multumque feruenter, multumque anxie. Cum autem peruenerunt ad monumentum, respicientes in ipso non inuenerunt corpus, sed viderunt linteamina & sudarium, & recesserunt. Compatere ipsis, quia in afflictione magna sunt. Quærent Dominum suum & non inueniunt, & nesciunt ubi eum amplius quærere debeant: ergo dolentes, & flentes discesserunt.

Quod Dominus apparuit tribus Marijs. Cap. LXXXIX.

Mariae autem remanserunt ibidem, & respicientes in monumentum, viderunt duos Angelos, stantes in albis, qui dicunt eis: Quem quæritis, viuentem cum mortuis? Illa autem nec tunc attenderunt ad verba eorum, nec aliquam consolationem acceperunt de visione Angelorum: quia non quærebant Angelos, sed Dominum Angelorum. Iterum dua Mariae conterritæ, & quasi absorptæ, elongauerunt se inde aliquantulum, & sedebant dolentes. Magdalena vero nesciens, quid aliud facere deberet, & quia sine magistro suo viuere non poterat, & ibi eum non inueniebat, & ubi eum quæreret ignorabat, stabat ad monumentum foris plorans. Iterum ergo respiciens in monumentum, quia semper sperabat, ibi eum reuidere, ubi eum sepelierat, vidit ipsos Angelos sedentes, qui dicunt ei: Mulier, quid ploras? quem quæris? Et illa: Tulerunt Dominum meum, & nescio ubi posuerunt eum. Vide mirabilem operationem amoris. Paulo ante audierat ab vno Angelo, quod resurrexerat, & postea a duobus quia viuerebat, & non recordabatur, sed dicit, Nescio. Amor hoc faciebat, quia, ut dicit hic Origenes, anima sua non erat, ubi ipsa erat: sed ibi erat, ubi magister suus erat. Nesciebat cogitare, loqui nec audire, nisi de ipso. Cum autem ista sic ploraret, nec de Angelis aliquid curaret, amore suo magister suus non poterat amplius se tenere. Dominus ergo Iesus refert hoc matri, & dicit quod vult ire ad consolandum eam, quæ hoc multum accepit, & dicit: Fili mi benedicte, vade in pace, & consoletis eam, quia multum, te diligit, & de tua morte multum doluit, & memento redire ad me, & amplexans dimisit eum. Venit ergo ad monumentum in horto, ubi erat Magdalena, & dicit ei: Mulier, quæ quæris? quid ploras? Et illa eum non cognoscens adhuc, ut ebria respondit, dicens: Domine, si tu sustulisti eum, dicito mihi, ubi posuisti eum: & ego eum tollam. Conspice bene eam quomodo lacrymabili vultu, suppliciter, & deuote, eum exorat, ut doceat eam illum quem quærit: semper enim sperabat, audire aliqua noua de suo dilecto. Tunc Dominus ad eam dixit: Maria. Ipsa vero quasi reuiuifcens, & cognoscens eum ad vocem, indicibili gaudio dixit: Rabbi, id est, magister, Dominus vos estis quem quærebam, quare tandem vos mihi celastis? Et currens ad pedes osculari volebat. Dominus vero volens animum suum eleuare ad cælestia, ut non quæreret eum amodo in terra, dixit: Noli me tangere, nondum enim ascendi ad patrem meum, sed dic fratribus meis. Ascendo ad patrem meum, & patrem vestrum, &c. Et addidit: Nonne prædixi tibi, quod tertia die resurgeres, quomodo igitur me in sepulchro quærebas? Et illa: Dico vobis magister, quod tantus dolor de acerbitate passionis & mortis vestræ, cor meum repleuerat, quod omnium oblita, de nihilo recordabar, nisi de corpore vestro mortuo, & de loco ubi sepeliueram ipsum: & ideò vnguen-

Luc. 24. a

Io. 20. a

Orig. in diuersos ho. 10. 20. 2.

Domini apparuit Mariæ Magdalene in horto.

Ioan. 20. d

vnguentum hoc manè detuleram, Benedicta sit magnificentia vestra, quæ resurgere & ad nos redire, dignata est. Stant ergo simul dilecti, cum iucunditate & gaudio magno. Ipsa vero curiose aspicit eum, & interrogat de singulis, & responsum alacritatis recipit. Nunc ergo, & hic est magnum Pascha. Licet autem sic a principio Dominus ei responderet, vix credere possum, quin eum familiariter tangeret, antequam inde discederet, osculando pedes & manus. Sed dispensatiue sic fecit a principio, vel quia talem se ostendebat, qualis erat in corde suo, secundum communem expositionem: vel quia, ut dixi, volebat animum suum erigere ad cælestia, fecundum quod Bernardus innuere videtur. Pie nãque credi potest, quod quam sic amater & singulariter, ante omnes qui scripti reperitur, visitabat, ad lætificandam eam non turbandam, faciebat. Mysterialiter ergo, non pertinaciter dixit illud verbum: quia non pertinax, neque durus, benignissimus Dominus est, & maxime diligentiibus se. Post aliqualem vero morulam, discessit Dominus dicens, quia & alios oporteret eum visitare. Tunc Magdalena quasi alterata, sicut nolens ab eo vinqũ discedere, dicit: Domine, ut video, vestra conuersatio non erit amodo nobiscum, sicut consueuerat, rogo ne obliuiscamini mei. Memento Domine tot bonorum, quot mihi contulistis, & familiaritatis & dilectionis, quam habuistis ad me, & recordamini mei Domine Deus meus. Et Dominus ad eam: Noli timere, confide & constans esto, quia semper ero tecum. Tunc ipsa benedictione ab eo recepta, & Christo discedente, venit ad socias, & nunciat hoc eis. Illa vero de resurrectione Domini gaudentes, sed quod non viderant eum dolentes, recedunt cum ea. Cum ergo istæ tres Mariæ in simul pergerent, antequam venirent ad ciuitatem, apparuit eis Dominus Iesus, dicens: Auerte. Illa vero ultra quam dici possit exhilarata, procidentem tenuerunt pedes eius. Hic ergo similiter & quærunt & aspiciunt, & responsum iucunditatis accipiunt, & faciunt magnum Pascha. Dicit autem eis Dominus Iesus: Dicite fratribus meis, ut veniant in Galilæam, ibi me videbunt sicut prædixi eis. Vides, quod magister humilitatis vocat discipulos suos fratres, numquid hanc virtutem dimisit? Tu autem si in prædixit vis intelligentiam, & consolationem habere, recordare de his, quæ superius tibi dixi, ut, scilicet in omnibus locis & factis, ita sis animo, ac si præsens esses corpore. Et idem de infra dicendis.

Domini apparuit tribus Marijs in via pariter pergentibus.

Quod Dominus apparuit Ioseph, Iacobo minori & Petro. Cap. XC.

Discedens ergo Dominus Iesus ab eis, apparuit Ioseph, qui eum sepelierat. Captus enim erat propterea a Iudæis, & reclusus in quodam cubiculo diligenter sigillato & post sabbatum eum interficere volebant. Apparuit ergo ei Dominus Iesus, & faciem eius exterxit, & osculum dedit, & inde saluis sigillis in propriam domum reportauit. Apparuit etiam Dominus Iesus Iacob minori, qui vouerat se non comesturum nisi videret Dominum resuscitatum. Dixit ergo ei, & his qui cum eo erant: Ponite mensam. Deinde panem accipiens, benedixit, & dedit ei, dicens: Comede dilecte frater mi, quia filius hominis surrexit a mortuis. Ista vero refert Hieronymus. Cum autem Magdalena & socia redeunt domum, & narrant discipulis resurrexissent Dominum, Petrus mærens, quod Dominum suum non viderat, nec quiescere valens propter amoris vehementiam, discessit ab eis, & solus ibat versus sepulchrum. Nesciebat enim, ubi eum alibi quæreret. Dum ergo pergeret, Dominus Iesus apparuit ei, dicens: Pax tibi Simon. Tunc Petrus percussus pedes suum, & procidens in terram cum lacrymis, dixit: Domine dico meam culpam, quia te dereliqui, & pluries negaui, & osculatus est pe-

Hier. li. de script. Eccl. Iacob. 10. x.

des eius. Dominus autem ipsum erigens, osculatus est eum, dicens: Pax tibi, noli timere, omnia peccata sunt tibi dimissa: ego bene sciebam, & prædixi tibi. Nunc ergo vade, & confirma fratres tuos, & confide, quia mortem, & omnes inimicos vestros, & aduersarios deuici. Hic ergo similiter fit magnum Pascha. Stant & colloquuntur adinuicem, & diligenter Petrus aspicit eum, & singula notat. Benedictione vero accepta, rediens ad Dominam & ad discipulos, omnia narrauit. Scire autem debes, quod de apparitione facta Domine nihil continetur in euangelio: ideo autem ipsam posui, & ante præmissi, quia de ipsa videtur tenere Ecclesia, ut in legenda de resurrectione Domini plenius habetur.

De reditu Domini ad sanctos patres post resurrectionem. Cap. XC I.

Dominus ergo Iesus cum discessit a Petro, quia nondum visitauerat sanctos patres, post resurrectionem suam, quos in Paradiso deliciarum dimiserat, rediit ad eos, procedens in stola candida cum multitudine Angelorum. Quem ipsi in tanta gloria conspicientes a longe, cum indicibili exultatione, & iubilo, canticis, & laudibus, suscipiunt eum, dicentes: Ecce rex noster, venite occurramus Saluatori nostro. Magnum principium & regni eius non erit finis. Dies sanctificatus illuxit nobis, venite omnes & adoremus Dominum. Et procidentes in terram adorauerunt eum, & surgentes, & stantes cum eo reuerenter & iucunde compleuerunt laudes suas, dicentes: Vicit Leo de tribu Iuda, resloruit Domine caro mea, adimple nos lætitia cum vultu tuo, delectationes in dextera tua vsque in finem. Resurrexisti gloria nostra, exultabimus & lætabor in te. Regnum tuum, regnum omnium sæculorum, & dominatio tua vsque in generatione & generationem. Et nos non discedimus a te, resuscitabis nos, & nomen tuum exaltabimus. Præcursor pro nobis ingressus est, Pontifex factus in æternum. Hæc est dies quam fecit Dominus, exultemus & lætemur in ea. Hodie illuxit nobis dies redemptionis, reparationis antiquæ, felicitatis æternæ. Hodie per totum mundum mellisui facti sunt cæli: quia Dominus regnauit a ligno. Dominus regnauit, decorem indutus est, indutus est Dominus fortitudinem, & præcinxit se. Cantate ei canticum nouum, quia mirabilia fecit. Saluauit sibi dextera eius, & brachium sanctum eius. Nos autem populus eius, & oues pastuæ eius, venite, adoremus eum. Appropinquante autem hora vespertina, dicit eis Dominus Iesus: Compatior fratribus meis, quia propter mortem meam contristati, & conterriti, disperguntur sicut oues errantes, & multum desiderant me videre. Vadam ergo, & ostendam me ipsis, confortabo, & consolabor eos, cito reuertar ad vos. At illi procidentes dixerunt: Sic fiat Domine, ut dixistis.

Quod Dominus apparuit duobus discipulis, eunibus in Emaus. Cap. XCII.

Ubi ergo duo ex discipulis eius irent versus castrum Emaus, quasi iam desperati de ipso, & irerit tristes, de his quæ acciderant conferentes: venit Dominus Iesus, & iunxit se ipsis in specie peregrini, & ibat cum ipsis interrogans eos, & respondens, & conferens verba salubria, ut in Euangelio habes. Tandem coactus ab eis, intrauit cum illis & manifestauit seipsis. Hic autem diligenter attende, & considera bonitatem, & benignitatem Domini tui. Primo quia non potuit eius feruens amor, sustinerè suos sic errare, & tristari. Vere fidus amicus est, si delis comes, & benignus Dominus iugit se ipsis, quærunt tristitiæ causam, & exponit eis scripturas, inflamans corda eorum, ad omnem rubiginem extirpandam. Sic

Luc. 24. b

quod die nobiscum facit spiritualiter. Si enim grauiati aliqua perplexitate vel acedia de ipso loquimur, statim adest confortans & illuminans corda nostra, & etiam inflammans in amorem sui. optimum enim est, contra tales pestes loqui de Deo. Vnde dicit Propheta: Quam dulcia faucibus meis eloquia tua Domine, super mel & fauum ori meo. Et iterum: Ignitum eloquium tuum vehementer & feruens, tuus dilexit illud. Similiter etiam cogitare de Deo, vnde idem Propheta: Calculus cor meum intra me, & in meditatione mea exardescet ignis.

Psal. 118. g. Ibidem 5.

Psal. 38. a

Secundo considera bonitatem eius, non solum ex amore, vt dixi, sed etiam ex humilitate profunda. Conspice namque ipsum, quo modo humiliter vadit cum eis, vadit namque cum suis, quasi vnus ex eis Dominus omnium. nonne tibi videtur ad primordia humilitatis rediisse? exemplum nobis est simile faciendi. Sed & in alio attende Domini humilitatem: quia non est dignatus hos discipulos inferioris gradus. Non enim erant isti de Apostolis, sed de alijs minoribus discipulis, & tamen familiariter iungit se ipsis, vadit & loquitur. Non sic elati, nolent enim nisi cum praeceptis viris & magnarum opum, conuersari & ambulare. Item in alio relucet hic sua humilitas. Nam si consideras elatos, videbis, quod nolunt ampullosa verba sua spargere inter paucos. Sed Dominus etiam cum duobus loquitur arcana sua. non vilipendit paucos, immo nec etiam vnum, sicut fecit olim cum Samaritana. Tertio considera Domini bonitatem, quantum ad praesens negotium, quo modo instruit discipulos suos in moribus, reficit, & consolatur. Conspicias ergo eum, quo modo fingit se longius ire, vt eorum auget desiderium, & inuitetur, & teneatur ab eis. & quo modo postea benigne intrat cum eis, panem accipit, & benedicens suis sacratissimis manibus frangit & porrigit, & se ipsum eis reuelat, & quotidie hoc facit nobiscum inuisibiliter: nam teneri vult & inuitari per desideria, orationes, & sanctas meditationes. Et ideo semper orare oportet, & non deficere, vt ipse docuit, qualiter ista fecit ad nostram eruditionem, vt scilicet attendamus ad opera pietatis & hospitalitatis. Et quo modo non sufficit diuina eloquia legere vel audire, nisi opere compleantur. De hoc in Homilia Gregorij super hoc Euangelio poteris plenius edoceri. Non autem dedit istis suis discipulis magnam sui copiam, sed statim porrecto eis pane, euauit ab oculis eorum. Nam etiam alios consolari volebat, cum quibus tamen etiam istos relict consolatus.

Elatorum conuersatio.

Luc. 18. a

Quod Dominus apparuit reclusis in die resurrectionis. Cap. XCIII.

Luc. 24. f. Ioan. 20. e

Redierunt autem praedicti duo discipuli statim in Hierusalem, & inuenientes alios discipulos congregatos, absente Thoma, eis ista narrauerunt. At pariter audierunt: quia surrexit Dominus & apparuit Simoni. Tunc Dominus Iesus intrans ad eos ianuis clausis, stetit in medio eorum, & dixit eis: Pax vobis. Discipuli vero procedentes in terram, & suam culpam dicentes, quod sic eum dereliquerant, ipsum alacriter susceperunt. Dominus ergo: Surgite, inquit, fratres mei, quia omnia peccata sunt vobis dimissa. Stat ergo familiariter inter eos, & ostendit eis manus & latus, & aperit eis sensum, vt intelligat scripturas, & cognoscant resurrectionem suam. Petir ab eis, si habeant aliquid ad manducandum, & manducat coram eis partem piscis assi, & fauum mellis. Insufflat in eos, & dicit eis: Accipite Spiritum sanctum. Vides quo modo ista sunt plena omni iucunditate & laetitia. Gaudij sunt ergo discipuli viso Domino, laetantur coram eo, qui ante erat pauefacti. O quam libenter eadem illa porrexerunt, vt comederet, quam fideliter ei ministrabant, & quam iucunde assistebant ei. Conspice etiam Dominam ibidem esse, quia discipuli congregabant se ad eam. Vide ergo eam indicibili gaudio ista conspiceri, & iuxta filium familiariter sedere, & sicut expedit seruire alacriter.

Ibidem.

A Dominus etiam Iesus libenter suscipit omne seruitium de manibus eius, & eam reuerenter honorat coram discipulis. Non autem omittas Magdalenam dilectam discipulam, & Apostolorum Apostola. Conspice etiam, qualiter more solito, sedet ad pedes magistris sui, diligenter audit verba eius, & si quid potest etiam ipsa, gaudiose, ac toto affectu, eidem ministrat. O qualis tunc est domuncula ista, & quam gratiosum habitare in ea? Nonne tibi videtur etiam nunc esse magnum Pascha, si aliquid deuotionis habes? puto quod sic. Sed parum stetit tunc Dominus cum eis, quia iam erat quasi fero. Tamen forte etiam ipsi coegerunt eum, aliquantulum plus stare, rogantes ne sic cito recederet. An non credis quod Magdalena, sedens ad pedes iuxta eum, teneret per pannos eum confidenter, & cum reuerenti audacia, ne discederet ita cito. Erat enim indutus vestimentis albisissimis, vestibus gloriae suae. Sic enim eum tenebat, non praesumptuose, sed confidenter faciebat, sic diligens, sic dilecta, nec Domino displicebat. Teneri vult Dominus, vt patet in duobus discipulis supra, euntibus in Emaus. Tandem Dominus reuerentia matri exhibita, similiter & ab ea recepta licentia, benedicens omnes, recessit ab eis. ipsi vero procedentes, de cita reuersione rogauerunt eundem. Remanserunt autem famelicis, & sitibundi de Domino, de quo tanta copia habere consueuerant, eum saepe suspirijs, & desiderijs reuocantes. Vidisti quoties hodie habuisti Pascha: nam omnes istae apparitiones in die Paschae fuerunt. Sed forte audisti, sed non sensisti, quia nec forte in passione compassionem habuisti. Credo enim, quod si in passione compari scires, & mentem haberes, vnitam & non sparsam ad secularia, vel superflua, vel curiosa, in qualibet vice sentires Pascha. Et hoc de quolibet die Dominico contingere posset, si mente integra diebus veneris, & sabbati, te cum passione Domini praeparares; maxime dicente Apostolo: Si fuerimus socij passionum, erimus & consolationum.

B Tamen forte etiam ipsi coegerunt eum, aliquantulum plus stare, rogantes ne sic cito recederet. An non credis quod Magdalena, sedens ad pedes iuxta eum, teneret per pannos eum confidenter, & cum reuerenti audacia, ne discederet ita cito. Erat enim indutus vestimentis albisissimis, vestibus gloriae suae. Sic enim eum tenebat, non praesumptuose, sed confidenter faciebat, sic diligens, sic dilecta, nec Domino displicebat. Teneri vult Dominus, vt patet in duobus discipulis supra, euntibus in Emaus. Tandem Dominus reuerentia matri exhibita, similiter & ab ea recepta licentia, benedicens omnes, recessit ab eis. ipsi vero procedentes, de cita reuersione rogauerunt eundem. Remanserunt autem famelicis, & sitibundi de Domino, de quo tanta copia habere consueuerant, eum saepe suspirijs, & desiderijs reuocantes. Vidisti quoties hodie habuisti Pascha: nam omnes istae apparitiones in die Paschae fuerunt. Sed forte audisti, sed non sensisti, quia nec forte in passione compassionem habuisti. Credo enim, quod si in passione compari scires, & mentem haberes, vnitam & non sparsam ad secularia, vel superflua, vel curiosa, in qualibet vice sentires Pascha. Et hoc de quolibet die Dominico contingere posset, si mente integra diebus veneris, & sabbati, te cum passione Domini praeparares; maxime dicente Apostolo: Si fuerimus socij passionum, erimus & consolationum.

C Tamen forte etiam ipsi coegerunt eum, aliquantulum plus stare, rogantes ne sic cito recederet. An non credis quod Magdalena, sedens ad pedes iuxta eum, teneret per pannos eum confidenter, & cum reuerenti audacia, ne discederet ita cito. Erat enim indutus vestimentis albisissimis, vestibus gloriae suae. Sic enim eum tenebat, non praesumptuose, sed confidenter faciebat, sic diligens, sic dilecta, nec Domino displicebat. Teneri vult Dominus, vt patet in duobus discipulis supra, euntibus in Emaus. Tandem Dominus reuerentia matri exhibita, similiter & ab ea recepta licentia, benedicens omnes, recessit ab eis. ipsi vero procedentes, de cita reuersione rogauerunt eundem. Remanserunt autem famelicis, & sitibundi de Domino, de quo tanta copia habere consueuerant, eum saepe suspirijs, & desiderijs reuocantes. Vidisti quoties hodie habuisti Pascha: nam omnes istae apparitiones in die Paschae fuerunt. Sed forte audisti, sed non sensisti, quia nec forte in passione compassionem habuisti. Credo enim, quod si in passione compari scires, & mentem haberes, vnitam & non sparsam ad secularia, vel superflua, vel curiosa, in qualibet vice sentires Pascha. Et hoc de quolibet die Dominico contingere posset, si mente integra diebus veneris, & sabbati, te cum passione Domini praeparares; maxime dicente Apostolo: Si fuerimus socij passionum, erimus & consolationum.

Quod Dominus apparuit discipulis in octaua Pasche, & erat cum eis Thomas. Cap. XCIV.

A Dueniente autem die octaua resurrectionis, iterum apparuit Dominus Iesus discipulis ianuis clausis. Et erat Thomas cum eis, qui prima die cum eis non fuerat. Et cum alij narraissent ei, quia viderant Dominum, respondit: Nisi videro in manibus eius fixuram clauorum, & mittam digitum, & c. vt in Euangelio continetur, non credam. Dicit ergo pastor bonus, & de pufillo suo grege sollicitus: Pax vobis. Deinde dicit Thomas: Infer digitum tuum huc, & vide manus meas, & affer manum tuam, & mitte in latus meum, & noli esse incredulus, sed fidelis. Tunc Thomas procedens, tetigit cicatrices Domini, & dixit: Dominus meus & Deus meus. Hominem enim vidit, & Deum credidit. Dixit etiam suam culpam de hoc, quod ipse dereliquerat eum, sicut & alij dixerunt. Dominus autem erigens eum, dixit: Noli timere, omnia peccata sunt tibi dimissa. Hoc autem de Thomae dubitatione, dispensatorie permillum est, vt euidentioribus argumentis, resurrectio Domini probaretur. Conspice autem hic diligenter eum, & considera solitam benignitatem, humilitatem, & amorem feruentem ipsius, quo modo, scilicet Thomae monstrat & alijs discipulis vulnera sua vt tollerent omnem obscuritatem de cordibus eorum, ad ipsum & nostram utilitatem. Reseruauit quoque sibi Domini cicatrices vulnerum, maxime propter tria, scilicet vt faceret Apostolis fidem de sua resurrectione, & vt ipsas ostendat patri, quando vult placare eum & interpellare pro nobis. est enim noster aduocatus: & etiam vt eas monstrat reprobis in die iudicij. Stat ergo Dominus Iesus cum matre & discipulis suis, per aliquam morulam loquens de regno Dei, & ipsi cum eo in laetitia magna, audientes ista verba, excelsa, & aspicientes faciem eius, plenam gaudio & decore.

1. Cor. 1. e

Ioan. 20. f

Atten-

Attende bene eos, circumcirca stantes, sed Dominam familiarius iuxta eum: Magdalenam vero semper ad pedes eius considera. Sta & tu reuerenter, a longe tamen, nisi forte misericordia motus faciat te vocari. Tandem dicit eis, quod vadant in Galilaeam, in monte Thabor, vt dicitur, & ibi apparebit eis. Et benedictione data discessit ab eis. Ipsi vero remanserunt, vt prius, famelicis & sitibundi de eo, sed plurimum confortati.

Quod Dominus apparuit discipulis in Galilaea. Cap. XCV.

Matth. 28. d

P Post haec discipulis ad dictum locum pergentibus, iterum apparuit eis Dominus Iesus, dicens: Data est mihi omnis potestas in caelo & in terra. Ite, docete omnes gentes baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, & docentes eos seruare, quaecumque in mandauimus vobis. Et confortamini: quia ego vobiscum sum omnibus diebus, vsque ad consummationem saeculi. Adorauerunt autem eum in suo aduentu, & stant etiam nunc cum magna iucunditate cum eo. Considera bene eos, & ea quae dicta sunt modo ipsis: nam magnifica sunt valde. Manifestat eis, qualiter est Dominus omnium: dar eis mandatum de praedicando: dat formam baptizandi: dat etiam vigorem eis per maximum, dum dicit, quod semper erit cum eis. Vides quantum iucunditatem dat eis, & quot ostendit eis insignia charitatis. His ergo dictis per Dominum data eis benedictione, disparuit ab eis.

Quod Dominus apparuit discipulis ad mare Tiberiadis. Cap. XCVI.

Ioan. 21. a

D Discipuli vero adhuc remanserunt in Galilea. Iuerunt autem quadam vice piscatum ad mare Tiberiadis septem ex ipsis, & per totam noctem nihil ceperunt. Mane facto, Dominus iterum apparuit eis, & stetit in litore maris. Attende autem hic, quae acta sunt, quia iucundissima sunt. Quarens ergo Dominus si aliquid cepissent, respondentibus, Non, dixit: Mittite in dexteram nauigij rete, & inuenietis. Miserunt ergo, & multitudinem magnam ceperunt. Dixit itaque Ioannes Petro: Tunc Petrus nudus existens, succinxit se tunica, & festinus venit per mare: alij vero nauigio venerunt. Etcum descendissent, viderunt piscem positum super prunas, & panem paratum, Dominus enim hoc eis parauerat. Fecit etiam accipi de piscibus eorum, & assari, & simul cum eis comedens, fecit conuiuium, & festum magnum cum eis in litore maris. Et consuetae humilitatis suae more ministrans eis, panem eis porrexit, & fregit: & piscem similiter dedit eis. Stant ergo reuerenter, & multum alacriter isti septem discipuli cum Domino suo, pariter cum eo comedentes, aspiciunt faciem eius desiderabilem & iucundam, & exultat in cordibus suis. Accipiunt de sacratissimis manibus eius escas delectabiles, & reficiuntur non minus spiritualiter, quam corporaliter. O quale conuiuium est illud. Conspice bene singula, & si potes pasaris cum eis. Attende nihilominus quae sequuntur, quia pulcherrima sunt & vtilissima. Nam completo isto solemniter conuiuio, dicit Dominus Petro: Diligis me, plus his: & Petrus. Domine tu nosti, quia amo te. Dicit ei Dominus: Pasce agnos meos, &c. Sic ter interrogans, recommendauit ei gregem suum. In quo Domini benignitatem solita considera, charitatem, & humilitatem. Aperte enim vides, quo modo diligenter affectuose imprimi, reiterat, & recommendat Petro animas nostras. Iterum autem Dominus post haec praedixit Petro mortem ipsius, dicens: Cum esses iunior, cingebas te, &c. significans, quod per passionem crucis, clarificaturus esset Deum. Et cum de Ioanne Petrus quaereret: Hic autem quid? Dominus respondit: Sic eum volo manere, donec veniam. quasi dicat: Nolo quod per viam passionis me sequatur, sed in senio & contemplatione requiescat.

Ibidem. b

Ibidem. c

Ibidem.

Ibidem. d

A Quamuis alij discipuli intelligerent quod non moreretur. Sed non erat hoc magnus donum, cum melius sit discipulo, & esse cum Christo. Attendisti quam multa, & quam magnifica facta & dicta sunt in hac apparitione. Post hoc disparuit Dominus ab eis, & more solito rediit ad sanctos patres. Discipuli vero cum magno gaudio remanserunt, & post redierunt in Hierusalem, &c.

Quod Dominus apparuit plusquam quingentis fratribus simul, & de apparitionibus. Cap. XCVII.

I Iterum autem apparuit Dominus plusquam quingentis fratribus simul, vt dicit Apostolus: sed quo loco, aut quando non est scriptum. Sed stans benignus Dominus inter eos, praedicans, & loquens de regno Dei magna eos iucunditate repleuit. Habes ergo duodecim apparitiones Domini, post resurrectionem vsque ad ascensionem, absque duabus cum ascensione proxime dicendis, & sic fuerunt quattuordecim. Scire tamen debes, quod in Euangelio non sunt scriptae nisi decem. Nam quo modo apparuit matri, non est scriptum in aliquo loco, sed sic pie creditur. Quo modo autem apparuit Ioseph, dicitur in Euangelio Nicodemi. Quomodo etiam Iacobo, scripsit Apostolus ad Corinthios: & ibidem.

C etiam refert beatus Hieronymus. De ista etiam de quingentis fratribus scripsit beatus Apostolus ibidem. Alij vero scriptae sunt in Euangelio. Potes etiam meditari de pluribus. Nam verisimile est, quod benignissimus Dominus saepe matrem & discipulos visitabat, & Magdalenam dilectam discipulam, confortans & exhilarans eos, qui sic vehementer de sua passione fuerant contristati, & conterriti. Quod etiam beatus Augustinus sentire videtur, dicens de tempore post resurrectionem: Non omnia, inquit, scripta sunt. crebra erat eius cum eis conuersatio. Et etiam forte ipsi sancti patres maxime Abraham & Dauid, ad quos specialiter facta fuit promissio de filio Dei, veniebant cum eo ad videndum illam suam excellentissimam filiam matrem Domini, quae pro eis omnibus gratiam inuenit, & genuit Redemptorem. O quam laetanter eam respiciebant, & reuerenter se inclinabant eidem, & omni qua poterant benedictione replebant, quamuis non viderentur ab ea. Potes etiam considerare in hoc benignitatem, charitatem, & humilitatem Domini, de quibus saepe fecimus mentionem, & in omnibus factis eius relucet. Quod etiam postquam gloriose vicerat, & resurrexerat peregrinari adhuc voluit per quadraginta dies, vt suos discipulos confirmaret, & roboraret. Digne namque post tot annorum curricula, post tot labores & afflictiones, post tam ignominiosam & acerbam mortem, poterat triumphator ad suam gloriam remeare, & per suos Angelos confirmare, & confortare Apostolos pro suo nutu: sed quia hoc non patiebatur charitas sua, personaliter voluit conuersari cum eis apparet eis per quadraginta dies in multis argumentis, & loques de regno Dei. Pro eis fecit hoc & pro nobis, sed non aduertimus. Dilexit te vehementer, & non diligitur, cum ad talem ac tantum ignem, non solum calefieri, sed ardere debeamus. Nunc ad Ascensionem veniamus.

De Ascensione Domini. Cap. XCVIII.

Circa Dominicam Ascensionem te vigilem esse oportet, vt si vnquam toto mentis conatu, te presentem exhibuisti verbis & factis eius, nunc facias multo magis. Nam haec solemnitas omnes superat alias vt clarus infra tibi ostendam. Et saltem hoc te animet ad attentionem, quod nunc Dominus discessurus est corporali praesentia, completo suae peregrinationis cursu. Vnde verba & facta ipsius sunt attentius consideranda. Quilibet enim anima fidelis, debet sponsum suum, Dominum suum, & Deum suum, in eius discessu vigilantissime obseruare, & quae per eum dicuntur, & fiunt, viscerosius mente amplecti, & eadem se deuotius, & humiliter recom-

1. Cor. 13. e

Ibidem.

recom-

recommendare, & totaliter animum suum ab alijs abstrahere. Quadragesimo itaque die a resurrectione, sciens Dominus Iesus, quia venit eius hora, ut transeat ex hoc mundo ad patrem, cum dilexisset suos, nunc vero in finem dilexit eos. Accipiens ergo de Paradiso terrestri sanctos patres & alias animas, stans & benedicens Elize & Enoch ibi remanentibus, & adhuc viventibus, venit ad discipulos suos, qui erant in cenaculo in monte Sion cum matre ipsius, & alijs apparatus eis, voluit etiam ante discessum suum prandere cum ipsis, in signum memorialis dilectionis & gaudij. Omnibus ergo simul comedentibus, cum letitia magna in hoc ultimo conuiuio Domini sui, Dicit eis Dominus Iesus: Tempus est, ut reuertar ad eum qui misit me, & vos autem manete hic in ciuitate, quousque induamini virtute ex alto: quia infra paucos dies replebimini spiritu sancto, prout vobis promisi. Postea ibitis per vniuersum mundum predicantes Euangelium meum, baptizando credentes, & eritis mihi testes vsque ad vltimum terrarum. Exprobrauit etiam incredulitatem eorum, quia his qui viderant eum resurrectisse, scilicet Angelis suis non crederunt. Hoc nunc maxime facit, cum de predicando dicebat, quasi daret eis intelligere: Multo magis debebatis vos Angelis credere, etiam antequam me videretis, quam gentes qui credet vobis predicantibus, & me non videbunt. Fecit etiam hoc, ut cognoscentes defectum suum remaneret humiliores, ostendens eis in suo discessu, quantum placebat ei humilitas, & quasi eam peculiariter commendaret eidem. Querentibus autem eis de temporibus futuris, noluit respondere, quia non expediebat eis. Stant ergo, comedunt, & loquuntur, & gaudent propter presentiam Domini sui, sed nihilominus turbati propter discessum. Tanta enim amoris tenerritudine diligebant eum, quod etiam verba discessus sui, non poterant a quo animo sustinere.

Quid autem dicam de matre iuxta eum prandente, quae super omnes sic intente eum amabat? An non credis, quod ad haec verba discessus filij, maternae dilectionis tacta & commora dulcedine, reclinarat caput suum super filium, & recumberet super pectus eius? Nam si Ioannes hoc fecit in cena, nunc multo magis meditari potes de ipsa. Vnde suspirans cum lacrymis eum rogabat, dicens: Fili mi, si discedere vis, ducas me tecum. Dominus autem consolatus eam, dicebat: Rogo mater charissima, ne feras moleste discessum meum: quia vado ad Patrem. Te autem remanere hic expedit ad tempus, propter confirmandos credentes, postea veniam ad te, & assumam te ad gloriam meam. Ad quem mater: Fili mihi dilectissime, fiat voluntas tua. Nam non solum remanere, sed & mori parata sum, pro animabus pro quibus & mortuus fuisti, sed esto memor mei. Dominus autem eam & discipulos & Magdalenam & alias consolabatur, dicens: Non turbetur cor vestrum neque formidet: non relinquam vos orphanos, vado & venio ad vos & semper ero vobiscum. Tandem dicit eis, quod exeant in montem oliuerti, quia inde volebat ascendere, & tunc disparuit ab eis. Mater ergo, & omnes alij sine mora iuerunt ad dictum montem, qui est ab Hierusalem ad vnum miliare, & ibidem iterum apparuit eis Dominus. Ecce quomodo habes hodie duas apparitiones. Tunc amplexatus est matrem valescens ei, & mater eum tenerrime. Discipuli autem & Magdalena & omnes alij procidentes, & lacrymantes, deosculati sunt pedes eius, ipse vero suos Apostolos erigens, benigne osculatus est.

Conspice nunc eos bene, & cuncta quae sunt. Considera nihilominus sanctos patres ibidem existentes, inuisibiliter tamen, quomodo libenter, & reuerenter intuentur Dominam, & affectuose benedicunt, per quam tantum beneficium consecuti sunt. Quomodo etiam intuentur illos excelsos pugiles, & duces diuini exercitus, quos inter omnes elegit Dominus, ad expu-

gnandum, & vincendum vniuersum mundum. Tandem completis cunctis mysterijs, coepit Dominus Iesus eleuari ab eis, & ascendere virtute sua. Tunc mater & omnes alij procidebant in terram. Dicebat Dominus: Fili mi benedicte, memor esto mei, & propter discessum non poterat lacrymas continere: gaudebat tamen multum, quod filium suum sic gloriose cernebat petere caelum. Similiter & discipuli eius dicebant: Domine pro te dimissimus omnia, esto memor nostri. Ipse vero eleuatis manibus, facie serenus, & gaudens, regio more coronatus & ornatus, triumphaliter ferebatur in caelum. Benedicens eis dixit: Constantes estote, & viriliter agite, quia semper vobiscum ero. Ascendebat autem, secum ducens illam nobilem multitudinem, iter pandens ante eos, ut dixerat Michaeas propheta. Dominus itaque gloriosus, candidus, & rubicundus, splendens & gaudiosus, precedebat eos, viam eis ostendens, & ipsi cantantes & iubilantes, latissimam sequebantur eum, dicentes: Cantemus Domino qui ascendit super occasum, Dominus nomen illi. Confi-teantur Domino misericordiae eius, & mirabilia eius filijs hominum. Benedictus es Domine Deus noster, qui saluos facis sperantes in te. deducens populum tuum in exultatione, & electos tuos in letitia. Exaltare super caelos Deos, & super omnem terram gloria tua, ut liberentur dilecti tui. Ascendens in altum prosperum iter faciens nobis, perducens nos in refrigerium, educis victos tuos in fortitudine, desiderium nostrum tribuens nobis. Intrabimus in domum tuam, & in conspectu angelorum tuorum tibi psallemus. Gloria laus, & honor, tibi sit rex Christe Redemptor. Regna terrarum cantate Deo, psallite Domino.

Interim autem Michael praepositus Paradisi perges ad patriam, nunciauerat, quod Dominus ascendebat. Ecce omnes spirituum ordines, seriatim per acies suas, occurrerunt eidem, vnus ex eis non remansit, qui non veniret obuiam Domino suo, & inclinantes se, cum omni qua poterant reuerentia, deducebant eum cum hymnis & canticis ineffabilibus. Quis enim posset cantus & iubilos, qui ab ipsis fiebant, & explicare? Aduenierunt ergo principes coniuncti psallentes & dicebant, Alleluia, alleluia, alleluia.

Nomine qui in Domini rex benedicte venis: Nunc tibi regnanti pangimus ecce melos.

Alleluia alleluia alleluia. Benedictus es Domine, qui sedes super Cherubim, & intueris abyssos, alleluia alleluia alleluia. Dignus es Domine omnilaude & honore alleluia, quia victoriam gloriose fecisti, allel. Confi-teantur caeli mirabilia tua Domine. allel. & virtutem tuam allel. Ecce nunc ascendunt tribus Domini alleluia, ut confiteantur, & dicant tibi alleluia. Ad latandum in letitia gentis tuae, ut lauderis, cum hereditate tua, alleluia alleluia alleluia. In huiusmodi canticis & confessionibus Dominum honorabant vtrinque coram ipso exultantes, & eidem festum honorificum cum omni reuerentia facientes. Et quis posset hoc gaudium enarrare?

Sed & illud quis dicere posset, quod tam beatissimi spiritus, quam sanctissimi patres simul habuerunt, cum sibi ad inuicem occurrerunt? Superni ergo spiritus reuerentia prius Domino exhibita, & canticis eius expletis, illis cum magna iucunditate dicebant. Principes populorum bene vos venire gratulemur, alleluia. congregati estis cum Deo vestro alleluia. & vehementer eleuamini, alleluia. psallite ei qui ascendit super caelum caeli, alleluia, alleluia. Et sancti patres alacriter respondebant: Principes populi Domini, alleluia. custodes & adiutores nostri alleluia. gaudium vobis & pax alleluia. psallite, & vos regi nostro alleluia. Exultate Deo adiutori nostro, alleluia, alleluia, alleluia. Simul etiam se ad inuicem adorantes dicebant: In domum Domini letantes imus, alleluia, alleluia: simul nos capiet vrbis veneranda Dei, alleluia, alleluia. oues pascuae Domini, portas eius & atria intremus, alleluia.

Domini Ascensio.

Psal. 46. a

Psal. 103. a

Act. 1.

Caelestium spirituum occursum cum Christo in celos ascendit.

alleluia, in hymnis & canticis, alleluia, Dominus enim virtutum nobiscum alleluia, susceptor noster est, alleluia, alleluia. Vides ergo quod omnes iubilabant, & psallebant. Nam iuxta prophetam: Ascendit Deus in iubilatione & Dominus in voce tubae. Ascendit autem Dominus Iesus plane propter consolationem matris & discipulorum, quousque eum poterant videre. Ex tunc autem nubes suscepit eum ab oculis eorum, & in momento cum omnibus angelis & praedictis patribus sanctis fuit in patria. Sic enim dicit praedictus propheta: Ponis nubem ascensum tuum, qui ambulat super pennas ventorum. Pennae ventorum dicuntur summities ventorum, id est partes illae, quae praecedunt, & velociore sunt. Et ipse adhuc velocius ascendit ex quo nubem interposuit. Stabant ergo Mater & discipuli & Magdalena & aliae flexis genibus, & intuebantur in caelum euntem illum, quousque poterant.

Quid erat videre Dominum sic gloriose ascendentem, & quid si quis potuisset videre, & audire beatissimos spiritus, & animas sanctas cum eo pariter incedentes, forte praer gaudio separata fuisset anima talis a corpore, & cum eis etiam ascendisset. Cum ergo sic vultibus adhuc eleuatis aspicerent, ecce duo Angeli steterunt iuxta illos in vestibus albis, dicentes: Viri Galilaei, quid statis aspicientes in caelum? Hic Iesus qui a vobis assumptus est in caelum, sic veniet, quem admodum vidistis eum euntem in caelum. Redite ergo in ciuitatem, & expectate, sicut dixit vobis. Considera hic, quomodo de ipsis Dominus fuit sollicitus. Nam statim cum euauit ab oculis eorum, misit Angelos suos, ne nimium ibidem stantes fatigaretur, & ut confortarentur audientes angelicum testimonium concordare secum de ascensione Domini sui. Auditus ergo his verbis, Domina humiliter rogauit Angelos, ut eam recommendarent filio suo. Illi vero se vsque ad terram inclinantes eidem, libenter suscepit mandatum eius, similiter Apostoli Magdalena, & omnes alij dixerunt eis. Illis itaque disparuerunt, ipsi redierunt in ciuitatem ad montem Sion, ibiq. morabantur, expectantes, ut Dominus Iesus mandauerat eis.

Dominus autem Iesus cum vniuersa praedicta felici & magnifica multitudine, aperiens ianuas paradisi, vsque tunc humano generi clausas, triumphaliter intrauit, & gaudenti patri genuflectens ait: Pater gratias ago tibi, qui mihi dedisti victoriam de omnibus aduersarijs nostris. Ecce amicos nostros, qui captiui tenebantur, eos tibi praesento: sed fratribus & discipulis meis, quos in mundo reliqui, promissi mittere spiritum sanctum, rogo te pater mi, ut impleas promissionem, & eos recomendo tibi. Tunc Pater erigens eum, fecit eum sedere a dextris suis, & dixit: Benedicte fili mi, omnem potestatem & iudicium dedi tibi, de istis discipulis, & de missione spiritus sancti, pro tuo velle disponas. Omnes autem sancti patres & beatissimi spiritus qui adorantes procidebant in facies suas, coram patre surgentes reinceperunt cantica sua, & iubilabant coram Deo laudes. Si enim Moyses & filij Israel, post transitum maris rubri, cecinerunt carmen Dominum, dicentes: Cantemus Domino gloriose &c. Et Maria prophetissa soror eius, & reliquae mulieres eam sequentes, in tympanis & choris Domino Deo caneant, quanto magis nunc cunctis aduersantibus superatis? Similiter cum Dauid deducebat arcam foederis Domini Hierusalem, totus populus caneat legitime, & Dauid cum cantoribus citharam percutiebat, & omnes laudabant coram Domino in citharis suis & tympanis, ut Dauid saltauit totis viribus coram Domino: quanto nunc magis id faciebat, qui vere sunt cum Domino in tanto gaudio constituti? Et si Ioannes, ut in Apocalypsi refert, audiuit vocem in caelo, centum quadraginta quattuor millia citharodorum, citharizantium in citharis suis,

Exod. 15. a
Ibidem. e

2. Reg. 6. c

Apoc. 14. a

& cantabant, quasi canticum nouum, ante sedem Dei & Agni. Quodcumque gaudium illud significet, ego multo magis ipsum hodie contigisse, meditabor. Omnes ergo ibidem constituti psallunt, omnes exultant, omnes laetantur, omnes cantant, omnes gaudent, omnes iubilant, omnes manibus plaudunt, omnes chorizant, omnes iucundantur, omnes tripudiant. Vere nunc in superna Hierusalem auditur canticum letitiae, & per omnes vicos eius ab vniuersis dicitur, Alleluia. Numquam ab origine mundi, tale festum, & tam solemne pascha celebratum est, nec vnquam erit forte nisi in die iudicij, cum omnes ibi praesentabuntur electi cum corporibus gloriofis. Et propterea tibi dixi in principio, quod haec solemnitatis omnibus consideratis, cunctis supereminet alijs. Percurras singulas, & videbis si verum loquor. Magnum pascha, & solemne festum est incarnatio Domini, & initium omnis nostri boni: sed hoc nobis non sibi, nam ipse tunc in thalamo virginali inclusus est. Magnum etiam pascha est natiuitatis eius: sed & illud nobis. Nam sibi compatiendum est, quia ad tantam paupertatem, vilitatem, & penuriam natus est. Magnum similiter quo ad nos festum est passio eius, quia tunc omnia nostra peccata deleta sunt. Nihil enim, ut ait Gregorius, nobis nasci profuit, nisi redimi profuisset. sed propter tormenta durissima, & mortem turpissimam, quam sustinuit, nec sibi fuit, nec nobis esse debet materia gaudij & letitiae. Magnum insuper & solemne, & verum pascha, est resurrectio ipsius Domini Iesu, tam pro se quam pro nobis, quia ipse gloriose triumphator apparuit, & nos iustificati sumus. Venerabilis itaque multum: & ideo singulariter in ipso cantat Ecclesia: Haec dies quam fecit Dominus. Hec dies sanctior vniuersis, quod exponi potest de praecedentibus. Nam haec dies ascensionis maior & sanctior videtur, quia licet resurrexerit Dominus, adhuc tamen peregrinatur in terris, adhuc est clausa paradisi porta, adhuc sancti patres non iuerunt ad patrem, quae omnia in ascensione completa sunt. Et si bene inspicias, quidquid Deus fecit vsque modo, fecit ut perueniret ad hunc finem, & sine hoc omnia sua opera erant imperfecta. Nam caelum & terra, & omnia quae in eis sunt, facta sunt propter hominem: homo autem propter gloriam habendam: ad ipsam vero vsque hodie, nullus quantumcumque iustus, pertingere poterat post peccatum. Vides quam magnificus & mirificus sit iste dies. Similiter magnum pascha valde dies pentecostes, & eum multum solemnitat Ecclesia & recte quia tunc donum summum recipit, scilicet, spiritum sanctum. Sed & illud nobis non sibi. Sed hodiernus ascensionis dies, est proprie festum solemnissimum Domini Iesu, quia hodie incipit sedere ad dexteram patris, & requiem capit a peregrinatione sua. Et quia hodie primo restaurari incipiunt ruinae ipsorum in tanta multitudine beatorum, & proprie illorum egregiorum patriarcharum, prophetarum, & animarum sanctarum, qui ad supernam patriam hodie primitus intrauerunt. Si ergo festum facimus de aliquo sancto migrante ad caelos, quanto magis de tot milibus, & quanto magis de sancto sanctorum. Est etiam festum Dominae quae filium suum regali diademate sublimatum, sic vidit tamquam Dominum verum, super excelsa conscendere. Est etiam nihilominus proprie festum nostrum, quia humana natura hodie super caelos est exaltata, & quia nisi Christus ascendisset, illud ipsum etiam donum spiritus sancti, pro quo sic merito solemnitamus, recipere nequibamus. Vnde ipse dicebat discipulis suis: Expedi vobis, ut ego vadam, si enim non abiero, paraclitus non veniet ad vos. Ad robur autem dicti mei, adduco Bernardum, qui de hac

Quare solemnitatis ascensionis praeminet alijs omnibus festiuitatibus.

Psal. 117. d
Aug. Ser. 120. de t. p.

Ioan. 16. a

Bern. Ser. 2. in Ascen. hac die sic loquitur, in sermone de ascensione Domini. Solemnitas ista, charissimam, gloriosa est. Consummatio enim & adimpletio est reliquiarum solemnitarum, & felix clausula est totius itinerarij Iesu Christi filij Dei vini. Merito quidem solemnitas & lætitiæ dies agit, quando sol ille super caelestis, sol iustitiæ, nostris se præsentavit obrutibus. Magna quoque lætitiæ & exultatio multa nimis, quando conciso sacco lætitiæ circumdatus est, & nostræ dedicavit primordia resurrectionis. Veruntamen quid mihi & solemnitatibus istis, si conuersatio mea vsque adhuc detinetur in terris? Dico ergo, non multo minus mihi tolerabilior videtur exiliij huius habitatio, quam gehennæ. Denique nisi ego abiero paraclitus non veniet ad vos. Videsne quemadmodum ceterarum solemnitarum, ea quam hodie celebramus, & consummationem habet, & fructu declararet, & ageat gratiam? Sicut enim cetera omnia pro nobis fecit, qui pro nobis natus est, ita quoque ipsius ascensio propter nos facta est, & facta pro nobis. Hucusque Bernardus. Manifeste ergo videas, quod solemnior est dies ista omnibus alijs. Et anima quæ bene diligeret Dominum Iesum, magis hodie exultaret, quam in aliquo die anni. Vnde ipse dicebat discipulis: Si diligeretis me, gauderetis utique, quia vado ad patrem. Et propterea credo me recte dixisse, quod numquam in patria fuit aliqua dies adeo solemnizata, ut ista. Duravit autem gaudium, & exultatio tanti festi vsque ad diem Pentecostes. Et per hunc modum potest meditari. Ascensio enim Domini fuit hora sexta, nam primo comederat hora tertia cum discipulis suis. Quamuis ergo omnes in patria, ultra quam dici posset, exultarent: tamen prima die vsque ad aliam sextam sequentis diei Angeli fecerunt singulariter festum, & Dominus Iesus ostendit, vel fecit aliquam singularem familiaritatem & consolationem. Secunda die fecerunt Archangeli, tertia Principatus, quarta Potestates, quinta Virtutes, sexta Dominationes, septima Throni, octava Cherubim, nona Seraphim, qui sunt nouem ordines Angelorum. Et sic hæc durauerunt vsque ad sextam sabbati vigiliæ Pentecostes. Et tunc festum fecerunt sancti patres, vsque ad horam tertiam diei Dominicæ.

De missione Spiritus sancti. Cap. XCIII.

*T*unc his completis, dixit Dominus Iesus patri: Pater mi recordare promissi mei, quod feci de spiritu sancto fratribus meis. Cui pater: Fili mi, multum gratum habeo quod promissisti: tempus est, ut impleatur promissum tuum, dic ergo ad spiritum sanctum: Rogamus te, vt descendas ad discipulos nostros, & eos repleas, consolentur, robores, instruas, & cumulum virtutum & gaudiorum conferas eis. Et statim venit, & descendit in linguis ignis, super centum & viginti discipulos simul congregatos, & eos repleuit omni gaudio, cuius virtute discipuli vigorati, docti, & accensi, ac illuminati, totum mundum circumcurrunt, & pro magna parte sibi subiecerunt. Nihilominus tamen superni ciues, etiam postea laudauerunt, & semper laudant Dominum, & habent dies lætitiæ, & numquam deest ibi solemnitas, & gratiarum actio & vox laudis. Scriptum est enim: Beati qui habitant in domo tua Domine, in sæcula sæculorum laudabunt te. Festinemus itaque & nos, ingredi in illam requiem, vbi tanta superabundat indefectibiliter lætitiæ, & ad patriam nostram totis conatibus suspiremus. Odiamus huius miseræ, & putridi corporis nostri compagem, & eius curam non faciamus in desiderijs, quod nos hic detinet carceratos, & peregrinos a tanto bono. Dicamus ergo cum Apostolo: Infelix homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Et iterum: Quamdiu in hoc corpore sumus peregrinamur a Domino. Et iterum: Cupio dissolui & esse cum Christo. Desideremus eius dissolutionem, & eam con-

*A*tinne postuleris a Domino: quia per nos eam cum salute consequi non valeamus. Et iterum: Saltem moriamur mundo pompis, & concupiscentijs eius. Abstrahamus nos corde forti & perseveranti, ab his rebus caducis, & a miseris & breuibus consolatiunculis harum visibilibus rerum, quæ insipienti, & vulnerant animas nostras. Ascendamus autem mente cum Domino, vel potius ad Dominum, & cum ipso in caelis sit conuersatio nostra. Et sic facientes, non ex toto sumus peregrini & aduenæ, vt in tempore visitationis nos ad se dignetur assumere, ipse de quo loquimur Dominus noster Iesus Christus, qui est super omnia Deus benedictus, & laudabilis in sæcula sæculorum. Amē.

Excitatio desiderij ad patriam, per mortis appetitum. Cap. XCVIII.

*H*abes ergo ex prædictis dilectissima filia, vitam Domini Iesu, tibi pro maiori parte, in meditationibus traditam. Suscipe reuerenter, libenter, & gaudenter prædicta, & in eis tota deuotione, hilaritate, ac solitudine conuersari non pigriteris: quia hæc est via tua & vita tua, hoc est fundamentum, super quo poteris magnum ædificium constituere. Ab hoc te incipere oportet, si vis ad sublimiora ascendere, prout in pluribus locis superius habuisti. Nā hæc vita Christi meditatio non solum per se dulciter pascit, sed ad maiorem cibum transmittit. Hæc enim sunt, quæ Dominus gessit in carne, sed longe sublimius est, in spiritu intueri, ad quæ per hanc scalam peruenire poteris sed in hac interim immorandum, de quo sic ait Bernardus: Ego hanc arbitror præcipuam inuisibili Deo esse causam, quod voluit in carne videri & cum hominibus conuersari, vt carnalium videlicet, qui non nisi carnaliter amare poterant, cunctas primo ad suæ carnis amorem affectiones retraheret, atque ita gradatim ad amorem perduceret spiritualium. *Et infra:* Monstrabat discipulis altioris amoris gradum, cum diceret: Spiritus est qui viuificat, caro non prodest quidem. *Et paulo post:* In carnis igitur deuotione interiorum consoletur, qui viuificantem spiritum non habet, eo dumtaxat modo, quo habent illi, qui aiunt: Spiritus ante faciem nostram Christus Dominus. Et iterum: Si cognouimus Christum secundum carnem, sed nunc iam non nouimus. Nam alias quidem nequaquam sine spiritu sancto vel in carne diligitur Christus: & sine illa plenitudine. Cuius tamen mensura deuotionis hæc est, vt totum cor illa suauitas occupet, totum sibi ab amore vniuersæ carnis, ac carnalis illecebræ vendicat. Hoc quippe toto corde diligere est. Alioquin si carnis mex quamlibet confanguinitatem, vel voluptatem, forte præfero carni Domini mei, per quod me, videlicet, minus ea implere contingat, quæ in carne manens, verbis & exemplis me docuit: nonne liquido constat, quod toto nequaquam diligo corde, cum illud diuisum habens, partem impendere videat carni eius, partem intorquere ad propriam? Denique ait: Qui amat patrem aut matrem plusquam me, non est me dignus. Ergo, vt breuiter dicam toto corde diligere, est omne quod blanditur, de carne propria vel aliena, sacrosanctæ carnis amore postponere. In quo & mundi quæ gloriam comprehendendo: quia gloria mundi est gloria carnis, & qui in ea delectantur, carnales esse non dubium est.

Vides quomodo etiam carnalis est hæc meditatio, respectu spiritualis, hoc non accipias, vt minuatur deuotio, sed vt feruor crescat ad maiora, ad quæ tamen per hæc transeundo, te venire oporteat, in hac etiam ferueat tuus affectus, vt in eam te totum immergas. Bona est enim hæc meditatio carnalis, per quam vita carnalis excluditur, contemnitur, & vincitur mundus, sed & sic faciendo stabilies mentem, erudiens ad virtutes, & animi robur accipies, vt in prologo tibi dixi. Hæc ergo meditari, sit tota & vna intentio

Joan. 16. b
Joan. 14.
Missio spiritus sancti.
Act. 2.
Psal. 83. b
Rom. 7. d
1. Cor. 5. b
Phil. 1. c

Vita Christi fundamētum edificij nostri & cib. animæ.
Bern. sup. Cant. Ser. 2. o. post med.
Joan. 6. g
Thren. 4. d
2. Cor. 5. d
Quid sit to corde Deum diligere.
Mat. 10. d

Contemplatio & meditatio vitæ Christi sūt gradus quibus perueniatur ad salutem.

tentio tua, requies tua, cibus tuus, studium tuum.

Nā ex his non solum prædicta bona consequeris, nec solum erunt tibi gradus ad caelestis patriæ & ad maiestatis contemplationes, sed etiam erit continua & perpetua consolatio tua. Non enim qui ad maiorem contemplationem ascendunt, hanc dimittere debent pro loco & tempore. Alioquin viderentur hanc quasi vilem contemnere, quod esset magna superbia. Vnde recordare, quod habuisti supra intractu huiusmodi contemplationis, scilicet de humanitate Christi, quam beatus Bernardus, qui fuit altissimus contemplator, numquam dimisit. Immo, vt in suis sermonibus patet, eam supra modum amplectitur, & extollit.

De modo meditando vitam Christi, & de conclusione opusculi. Cap. C.

*V*olo autem tibi tradere modum, quem teneas in meditando prædicta: ne si forte te ipsam crederes pertingere & extendi ad omnia quæ supra reperies, quasi per molem grauem negligeres, maxime cum credam meditationibus prædictis, vnus hebdomadæ spatium conuenire. Igitur scire debes, quod meditari sufficit, solum factum quod Dominus fecit, vel circa eum contigit fieri, vel dicere secundum historiam euangelicam, tē ibidem præsentē exhibendo, ac si in tua præsentia fierent, prout simpliciter animo in dictis cogitandum occurrit. Moralitates autē & auctoritates, quas ad tuam instructionē in hoc opere posui, nō expedit in meditationē adduci, nisi si qua virtus amplectēda, vel vitium detestandū, ipsa prima facie cogitationis occurrit. Eliges ergo in his meditandis, aliquā horam quietam, postea infra diē poteris discere moralitatē, & auctoritates, & eas studiose memoriæ cōmendare. Quod omnino te facere conuenit, quia pulcherrimæ sunt, & quæ te quasi in tota vita spiritali valeant informare.

Meditationes vitæ Christi per omnes dies hebdomadæ distribuendæ.

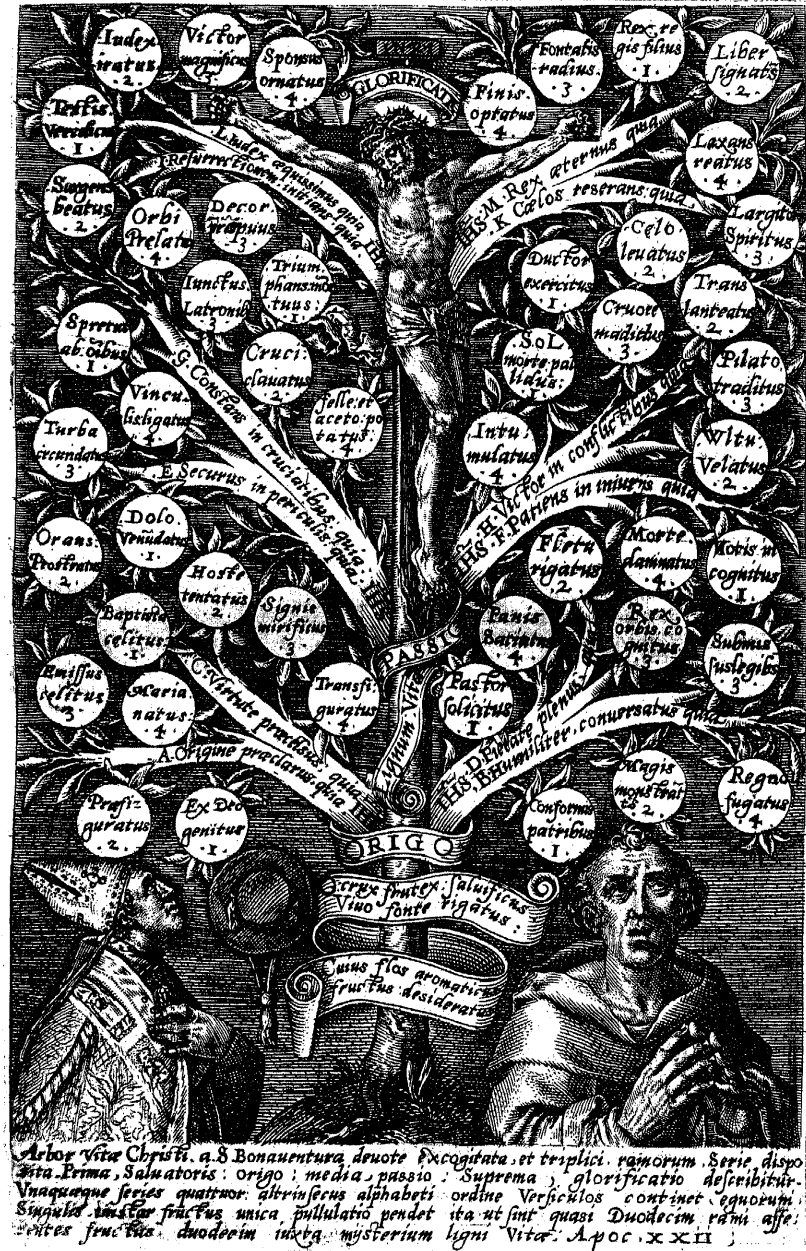
*De cetero tempus est signandi librum, sed ne meis verbis, illud fiat de vberibus patris Bernardi, de quibus tibi tot flores, & tam pulchros decerpfi. Fiat conclusio in nomine illius, qui est liber signatus Dominus noster Iesus Christus, ad cuius laudem totus est liber. Vnde beatus Bernardus quantum ad præsentem materiam spectat, sic ait super illo verbo: Oleum effusum nomen tuum. Est procul dubio inter oleum, & nomen sponsi similitudo, nec otiose spiritus sanctus alterutrum comparauit. Ego autem dico in triplici qualitate olei, quod lucet, pascit, & vngit: si vos non melius habeatis. fouet ignem, nutrit carnem, lenit dolorem, lux, cibus, medicina. Vide idem nunc de sponsi nomine: lucet prædicatum, pascit recogitatum, inuocatum lenit & vngit, & percurramus singula. Vnde putas in toto orbe tanta & tam subita fidei lux, nisi de prædicato Iesu: nonne in huius nominis luce Deus nos vocauit in admirabile lumen suum? quibus illuminatis, & in lumine isto videntibus lumen, dicat merito Paulus: Fuisit aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino. *Et infra:* Nec tantū lux est nomen Iesus, sed & cibus est. An non toties confortaris, quoties recordaris? Quid æque mentem cogitantis impinguat, quid ita exercitatos reparat sensus, virtutes roborat, vegetat bonos mores atque honestos, castas fouet affectiones? Aridus est omnis animæ cibus, si non oleo isto in-*

funditur: inspidus est, si non hoc sale conditur. Si scribas, non sapit mihi, nisi legero ibi Iesum. Si dispites, aut confertas non sapit mihi nisi sonuerit ibi Iesus. Iesus, mel in ore, in aure melos, in corde iubulum sed est & medicina. Tristatur aliquis vestrum, veniat in cor Iesus, & inde saliat in os. Et ecce ad exortum nominis huius quod est lumen, nubillum omne diffundit, redit ferenum. Labitur quis in crimen, currit insuper ad laqueum mortis desperando, nonne si inuocet nomen Iesus confestim respirabit ad vitam? Cui aliquando si stetit ante faciem salutaris huius nominis, insuit duritia, vt affolet, cordis, ignauæ torpor, & rancor animi, languor accidiæ? Cui fors forte sicca- tus lacrymarum, inuocato Iesu, non continuo eruit vberior, fluxit suauior? Cui in periculis palpitantis & trepidantis, inuocatum virtutis nomen non statim fiduciam præstitit, depulit metum? Cui, quæso, in dubijs æstuanti, & fluctuanti, non subito ad inuocationem clari nominis emicuit certitudo? Cui in aduersis diffidenti, si nomen adiutorij sonuit, desuit fortitudo? Nimirū morbi & languores animæ isti sunt, illud medicina. Denique & probare licet. Inuoca, inquit, me in die tribulationis, eruat te & honorificabis me. Nihil tam iræ impetum cohibet, superbiæ tumorem sedat, sanatiuoris vulnus, restringit luxuriæ fluxum, extinguit libidinis flammam, sicut temperat auaritiæ, ac totius indecoris fugat pruriginem. Siquidem cum nominis Iesum, hominem mihi propono mitem, & humilem, & corde benignū, sobrium, castū, misericordē, & omni denique puritate ac sanctitate conspicuū, eundem ipsum Deum omnipotentē, qui suo met exemplo sanet, & roborat adiutorio. Hæc omnia mihi sonant, cū insonuerit Iesus. Sumo itaque mihi exēpla de homine, & auxiliū a potente, illa tamquā pigmentarias species, hoc itaque vnde acuam eas, & facio confectionē, cui similes medicorū nemo facere possit. Hoc tibi electuarium habes, o anima mea, reconditū in vasculo vocabuli huius, quod est Iesus. Iesus salutaris certe, quocūq; nulli vniquā peccati tui inueniatur inefficax. Semper tibi in sinu sit, semper in manu, quo tui omnes in Iesum & sensus dirigantur & actus. Denique & inuitaris. Pone me, inquit, vt signaculum in corde tuo, signaculum in brachio tuo. Sed hoc alias. Nunc vero habes, vnde & brachio medearis & cordi. Habes, inquam, in nomine Iesu, vnde actus tuos vel præuos corrigas, vel minus perfectos adimpleas. Itaq; vnde te sensus aut ferues, ne corrumpantur: aut si corrumpantur sanes. Idem: Quam pulcher es Angelis tuis Domine Iesu, in forma Dei in die æternitatis tuæ, in splendore sanctorum, ante luciferum genitus, splendor & figura substantiæ patris, & quidem perpetuus, minimeque fucatus, candor vitæ æternæ. Quā mihi decorus es Domine mi in ipsa tui huius positione decoris. Etenim vbi te exinanisti, vbi naturalibus radijs lumen indeficiens exuisti, ibi pietas magis emicuit, ibi charitas plus effulsi, ibi amplius gratia radiauit. Quam clara mihi oritur stella ex Jacob: quam lucidus flos de radice Iessæ egredis: quam iucundum lumen in tenebris videristi me oriens ex alto: quam spectabilis & stupendus etiam virtutibus supernis, in conceptu de spiritu sancto, in ortu de virgine, in vitæ innocentia, in doctrinæ fluentis, in conuersationibus miraculorū in reuelationibus sacramentorum. Quam denique rutilans post occasum sol iustitiæ, de corde terræ resurgis, quam formosus in stola tua. Demum rex gloriæ in alta caelorum te recipis, quo modo non pro omnibus his, omnia ossa mea dicent: Domine quis similis tui? Hæc ergo similiaq; puto de dilecto, intuentem sponfam aduertisse, cū diceret: Ecce tu pulcher es & decorus, neque hæc sola, sed insuper aliquid procul dubio de natura decoris superioris quod nostrū omnino præteruolat intuitū, & effugit experimentū. Ergo iteratio vtriusque decorē substantiæ designauit. Hæc Bernardus Deo gratiarum actio viuenti in sæcula sæculorum. Amen.

Discursus de nomine Iesu, pulcher & deuotus.
Psal. 94. b
Can. 8. b
Idem ser. 45. sup. C. a. ver. fin.
Nem. 24. 6
1. Jo. 11. 6

Meditationes vitæ Christi per omnes dies hebdomadæ distribuendæ.
Conclusio opusculi.
Bern. super Cant. Ser. 15. cir. me.
De nomine Iesu mira encomia.
Eph. 5. b

SANCTI BONAVENTURÆ
EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS
Opusculum,
QVOD INSCRIBITVR
Lignum Vitæ.

Arbor vite Christi. a. d. Bonaventura deuote decogitata et triplici ramorum serie dispo-
sita. Prima, Saluatoris: origo: media, passio: Suprema, glorificatio describitur.
Vnaquaque series quatuor abtriusque alphabeti ordine Versiculos continet equorum.
Singula inscribitur fructus unica pullulatio pendet ita ut sint quasi Duodecim rami affe-
rentes fructus duodecim iuxta mysterium ligni Vitæ: Apoc. x. xii.

De Christi Domini vita, passio, & glorificatio menti, affectui, & memoria Christianorum infixæ semper habeant, S.
Bonaventura arborem excogitauit: qua duodecim expansarum, frondibus, ac floribus pulchre ornata instar ligni
vite mysterij, de quo Ioannes Apoc. 22. loquitur, fructum duodecim afferit omne delectamentum & omnem sa-
poris suauitatem in se habentem. Hinc fit, ut opusculum hoc, lignum vite nuncupetur: cuius subtilitas, vtilitas,
& commoditas adeo magna sunt, ut inter alia Auctoris opuscula, hoc, quod in ligni vite consideratione versatur,
non infimum locum teneat. Arbor vero hæc ex aduerso descripta, & in præfatione declarata insigne proprium est S. Bo-
nauentura. Ipse quippe B. Pauli Apostoli exemplo, confixus cruci, Christum & hunc crucifixum perpetuo medita-
batur. In quo etiam Seraphicum Franciscum tamquam eius religionis alumnus egregie imitatus est, ut cuius ille stig-
mata corpore & corde gestabat, his saltem cordi semper impressa haberet.

P R Æ F A T I O.

Gal. 2. d

CHRISTO confixus sum Cruci.

Verus Dei cultor, Christiq. discipulus, qui Saluatori omnium pro se crucifixo perfecte configurari desiderat, ad hoc potissimum attento mentis conatu debet intendere, ut Christi Iesu crucem circumferat, iugiter tam mente, quam carne: quatenus præfatum Apostoli verbum veraciter valeat in seipso sentire. Porro huiusmodi affectum, & sensum is duxat apud se viuaciter experiri mereatur, qui Dominicæ passionis non immemor nec ingratus, laborem, & dolorem, amoremq. crucifixi Iesu, tanta memoriæ viuacitate, tanto intellectus acumine, tanta voluntatis charitate considerat, quod veraciter illud sponse proferre potest eloquium: Fasciculus myrrhæ, dilectus meus mihi inter vbera mea commorabitur.

Cam. 1. d

Ut igitur præfatus in nobis attendatur affectus, formetur cogitatus, imprimatur memoria, ex sacri Evangelij silua, in qua de vita, passione, & glorificatione Iesu Christi diffuse tractatur, colligere studui hunc myrrhæ fasciculum, quem & paucis, & ordinatis, & correspondentibus sibi verbis compegi, propter facilitatem memoriæ; nec non simplicibus, cõuetis, & rudibus propter declinandam curiositatis vitium, fouendam quoque deuotionem, & ædificandam fidei pietatem. Et quoniam imaginatio iuuat intelligentiam, ideo ex multis pauca collegi, & imaginaria quadam arbore sic ordinati, atque dispositi, ut in prima & infima ramorum ipsius expansione, Saluatoris origo describeretur, & vita: in media, passio, & glorificatio in suprema. Et in prima quidem ramorum serie quatuor altriusque secundum alphabeti ordinem ponentur versiculi: similiter in secunda & tertia: ex quorum quolibet instar fructus vnica pullulatio pendet, ut sic sint quasi duodecim rami afferentes quodecim fructus, iuxta mysterium ligni vite. Describere igitur in spiritu mentis tuæ arborem quandam, cuius radix irrigetur fonte scaturitionis perpetuæ, qui etiam excrescat in fluium viuum & magnum, quatuor videlicet capitum, ad irrigandum totius Ecclesiæ patulum. Porro ex huius arboris stipe duodecim rami frondibus, floribus, fructibusq. adornati confurgant, sitq. folium eius contra omne genus morbi medicamentum efficacissimum, ita præseruans, quam reparans, pro eo quod verbum crucis, virtus Dei est in salutem omni credenti. Flos autem

Rom. 1. b

S. Bonauent. To. 6. Pars ij.

cuius sit omnis coloris formositate decorus, omniscodoris suauitate respersus, qui desiderantium anxiam corda resocillet, & attrahat. Fructus tandem sit duodecim, habens in se omne delectamentum, & omnem saporis suauitatem: qui sic domesticis Dei ad degustandum proponitur, ut semper eo satientur edentes, & tamen nunquam fastidiant. Et hic quidem fructus est, qui de virginali vtero traxit originem, & in ligno crucis ad maturitatem saporosam, per æterni Solis caloræ meridianum, Christi videlicet charitatem, peruenit, & in horto paradisi cælestis, in Ecclesia videlicet Dei, desiderantibus ipsum, proponitur degustandus. Et hoc insinuat primus versiculus, quo dicitur:

O Crux frutex salusticus, visus fonte rigatus;
Cuius flos aromaticus, fructus desideratus.

Verum licet hic fructus vnus sit, & indiuisus; quia tamen secundum eius multiplices status, dignitates, virtutes, & opera, multiforbibus consolationibus deuotas animas cibet, quæ quidem ad duodecim numerum reducuntur, ideo fructus hic ligni vite quasi sub duodecim saporibus in duodecim ramis gustandus proponitur, atque describitur. Ut in primo ramusculo mens Christo deuota saporem suauitatis percipiat, præclaram Saluatoris sui recogitando originem, & dulcem natiuitatem. In secundo ramusculo dignitatiuæ condescensionis conuersationis perhumilem. In tertio, celsitudinem perfectæ virtutis. In quarto, plenitudinem abundantissimæ, & perfectissimæ pietatis. In quinto, confidentiâ, quam habuit in periculo passionis. In sexto, patientiam, quam exhibuit in illatis iniuriis, & contumeliis magnis. In septimo, constantiam, quam seruauit in ipso cruciatus, & dolore asperitæ crucis. In octauo, victoriam quam affectus est in conflictu, & transitu mortis. In nono, resurrectionis nouitatem miris dotibus adornatam. In decimo, ascensionis sublimitatem, spiritualium charissimatum diffusiuam. In vndecimo, æquitatem futuri iudicij. In duodecimo, eternitatem diuini regni.

Hos autem ideo voco fructus, quia sua maxima suauitate delectant, & virtuositate confortant animam meditantem in his, & diligentius singula pertractantem, si tamen abhorreat exemplum præuaricantis Adæ, qui lignum scientiæ boni & mali prætulit ligno vite. Quod quidem vitare non potest, nisi rationi fidem, inuicitationi deuotionem, curiositati simplicitatem, tandemq. carnali sensui omni seu prudentiæ carnis sacræ

Non præferat

præferat Christi crucem, per quam sancti Spiritus charitas in cordibus deuotus nutritur, & septiformi gratia diffunditur, sicut in duobus supremis, & postremis versiculis postulatur.

Iesus ex Deo genitus.

Expurgare proinde anima Christo deuota, & singula qua de Iesu dicuntur, diligentius discute. Attente considera, & morose pertracta, cum Iesum a dis ex Deo genitum. Caue, ne mentis tue oculis infirmum aliquid carnalis cogitationis occurrat. quin potius columbino, & aequilino intuitu simpliciter crede, ac perspicaciter contemplate, quod ab illa æterna luce simul immensa & simplicissima, fulgentissima & summe arcana, coæternus, coequalis, & consubstantialis splendor oritur, qui est virtus, & sapientia Patris generantis, in quo Pater omnia disposuit ab æterno, per quæ fecit & sæcula, factaq. gubernat, & ordinat ad gloriam suam, partim per naturam, partim per gratiam, partim per iustitiam, partim per misericordiam; vt nihil in hoc mundo inordinatum relinquat.

Iesus præfiguratus.

Principio quidem conditionis naturæ, collocatus in paradiso parentibus primis, dehinc propter ædem ligni vetiti, per diuini decreti seueritatem expulsus, superna misericordia non distulit, hominem errandum reuocare ad poenitentiam viam, spem venædando per repromissum Saluatoris aduentum. Et ne forte per ignorantiam, & ingratitude tantam Dei dignatio nostræ saluti foret inefficax, in quinque sæculi huius ætatibus per Patriarchas, Iudices, Sacerdotes, Reges, & Prophetas ab Abel iusto, vsque ad Ioanem Baptistam, Filij sui aduentum prænucciare, promittendo ac præfigurare non destitit: vt per multa milia temporum & annorum, magnis, miris, multiplicatis oraculis, intelligentias nostras ad finem erigeret, & affectus per viam desideria inflammaret.

Iesus emissus caluum.

Gal. 4. a

Verbi diuini incarnatio.

Denique postquam venit plenitudo temporis, sicut homo sexta die conditus est de terra per diuinam manus virtutem & sapientiam: sic in principio sextæ ætatis misso archangelo Gabriele ad Virginem, & Virgine præbente illi assensum, superuenit in eam Spiritus sanctus, sicut ignis diuinus metem eius inflammas, carnemq. ipsius perfectissima puritate sanctificans. Sed & virtus eam obnubrauit altissimi, vt tantum ferre, possit ardorem. qua operante in instanti corpus fuit formatum, anima creata, & simul vtrumque diuinitati in persona Filij cõiunctum, vt idem esset Deus & homo, salua vtriusque proprietate naturæ. O si valeres vtrumque sentire, quale, quantumq. fuerit illud e celo immissum incendium, collatum refrigerium, infusum solatium, quanta sublimatio Virginis matris, quanta nobilitatio generis, quantaq. condescensio maiestatis; si Virginem canentem cum iubilo posses audire, si cû Domina tua in montana conscendere, si sterilis & Virginis suauæ contuerti complexum & salutationis officium, in quo seruulus Dominum, præco Iudicem, & vox Verbum cognouit, puto, quod canticum illud sacrum: Magnificat anima mea Dominum, & cet. cum beatissima Virgine, suauit tunc modulatione cõcineres, mirumq. conceptum virgineum vnâ cum Propheta, paruulo exultans & iubilans, adorares.

Iesus Maria natus.

Luc. 2. a

Sane cum quietum silentium vniuersalis pacis sub Cæsaris Augusti imperio, perturbata prius sæcula serenasset, in tantum, vt per ipsius edictum describere-

tur vniuersus orbis, diuinæ factum est prouidentia curam, vt Ioseph Virginis sponsus prægnantem puellam, de regali ortam prosapia, ad Bethleemiticam duceret urbem. Et iam a conceptu excursis mensibus nouè, Rex ille pacificus, tamquam sponsus de thalamo processit de vtero virginali; sic absque omni corruptione in lucem editus, sicut fuerat absque omni libidinis contagione conceptus. Qui cum magnus esset & diues, pro nobis effectus paruus, pauper extra domum in diuersorio nasci elegit, panniculis inuolui, lacte virgineo pasci, & inter bouem & asinum in præsepio reclinari. Tunc illuxit nobis dies redemptionis nouæ, reparationis antiquæ, felicitatis æternæ. Tunc per totum mundum melliflui facti sunt caeli. Contemplantur itaque nunc anima meâ diuinum illud præseppe, vt pueri pedibus labia tua figas, & oscula gemines. Deinde pastorum excubias mente pertracta. Angelorum mirare concurrentem exercitum, caelesti melodiarum interpone partes, corde & ore decantans: Gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.

Iesus conformis Patribus.

Octauo namque die circumciditur puer, & vocatur Iesus, vt sanguinis sui pretium pro te non tardans effunderet, tuum se verissimum Saluatorem ostenderet, patribus repromissum tam verbo, quam signo, eisq. assimilatum per omnia, præter ignorantiam & peccatum. Propter quod & circumcissionis accepit signaculum, sicut & veniēs apparuit in similitudinem carnis peccati, vt de peccato damnaret peccatum, nobisq. fieret salus & sempiterna iustitia ab humilitate sumens initium, quæ omnium est radix, custosq. virtutum. Quid igitur superbis terra & cinis? agnus innocens, qui tollit peccata mundi, non abhorret circumcissionis cauterium; & tu peccator cum sis, dum prætendis te iustum, remedium refugis salutis æternæ, ad quam nullatenus peruenire potes, nisi velis subsequi humilem Saluatorem?

Iesus tribus Magis monstratus.

Nato Domino in Bethleem Iudæ, stella tribus Magis in oriente apparuit, & vsque ad domum illius humilis Regis præuia claritate perduxit. Noli iam & tu ab illius orientis, & præcursus stellæ declinare fulgores, quin potius sacrorum Regum comes effectus, Iudæorum scripturam de Christo testimonium perhibentem accepta, & fraudulenti regis Herodis declinat malitiam. Cum auro, & thure, ac myrrha Christum Regem, & verum Deum & hominem venerare, & cû primitiis gentium uocandarum ad finem, humilem Deum in cunis iacentem adora, & confitere, & lauda, ut sic in somnis communitus, ne Herodianam sequaris superbiam, post uestigia humilis Christi reuertaris in regionem tuam.

Iesus summissus legibus.

Non sufficit magistro humilitatis perfectæ, cum Patri per omnia esset æqualis, quod seipsum subderet humillimæ Mariæ Virgini, nisi & se summitteret legi: quatenus eos, qui sub lege erant redimeret, liberaretq. a seruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei. Propter quod & Matrem, quamquam mundissimam, legem purificationis uoluit obseruare, & seipsum omnium Redemptorem vt primogenitum redimi, in templo Dei offerri, & hostiam pro se dari presentibus & exultantibus iustis. Exulta igitur & tu cum illo beato sene Simeone, & Anna longæua. Procede in occursum matris, & paruuli. Vincat uerecundiam amor. Depellat timorem affectus. Accipias & tu infantem Iesum in vlnas tuas, dicaq. cum sponsa

Pueri Iesu circumcisio.

Rom. 8. a

Eccli. 10. a

Matt. 2. a Magos vocat Reges.

Præstatio Christi in templo. Gal. 4. a

Luc. 2.

Cam. 3. b sponsa in Canticis canticorum: Tenui eum, nec dimittam. Tripudia cum illo venerabili sene Simeone, & Luc. 3. d concine: Nunc dimittis seruum tuum Domine, &c.

Iesus regno fugatus.

Peregrinatio in Aegyptum.

Quoniam autem humilitatem perfectâ trium specialiter adornari decet comitatu virtutum, scilicet paupertatis, in fugiendo diuitias, vt fometa superbia: patientiæ vero in æquanimi perpessione contemptus: obedientiæ quoque, in alienis parendo mandatis. Ideo diuina dispositio altiori permittente consilio, dum Herodes impius paruulum regem quærit, vt perdat supernæ reuelationis oraculo, in Aegyptum transfertur vt peregrinus & pauper, simulq. in coartatione paruulis, ipsius causa occisus occiditur, & quasi in quolibet trucidatur. Tandem Herode defuncto, iuxta diuinum imperium reducit in terram Iudæ. Ibiq. conuertatus, & crescens ætate, & gratia cohabitabat parentibus: & adeo erat subditus illis, vt numquam vel ad momentum secederet, nisi cum duodecim iam factus annorum remansit in Hierusalem, non sine multo matris dolore quæsitus, nec sine immenso gaudio reuuentus. Noli ergo & tu fugientes in Aegyptum matrem & paruulum, sine comitatu venerabilem Dominam, gratiosissimamq. puellam, cum tam tenero, & formoso puero peregrinam; si etiam dulcem illam increpationem amanatissimæ Dei genericis audires: Fili quid fecisti nobis sic? tamquam si diceret: Desideratissime fili, quomodo tam dilectæ, & diligenti matris tantam potuisti materiam præstare doloris?

Luc. 2. g

Iesus Baptista caluus.

Christi baptizatur. Quatuor autem ab tricesimo ætatis suæ annum Saluator peruenisset, volens operari salutem nostrâ, cepit prius facere, quam docere. Et primum inchoans a ianuâ Sacramentorum, & fundamento virtutum, baptizari voluit a Ioanne: vt exempla monstraret perfectæ iustitiæ, & vim regenerationis aquis conferret cõtractu mundissimæ carnis suæ. Quem & tu fideliter comitare, vt fias regeneratus in ipso, eiusq. scrutare secreta, vt secus Iordanem in voce Patrem, in carne Filium, in columba videas Spiritum sanctum.

Matt. 4. a Christi ieiunium, & tentatio in deserto. Hebr. 4. c

Iesus hoste tentatus.

Diuctus namque fuit Iesus in desertum a Spiritu, vt tentaretur a diabolo, quatenus & hostilis pugna humili perpessione nos humiles faceret, & victoriæ assecutione viriles. Duram quoque, ac solitariam vitam cõstanter assumpsit, vt delinunt mentes ad perfectionis aggressionem erigeret, & ad grauia perferenda firmaret. Eia nunc Christi discipule, cum pio magistro secreta solitudinis perquire, vt socius ferarum effectus, arcani silentij, orationis deuotæ, diuturni ieiunij, trine consiliatoris cum callido hoste, imitatorias, & particeps, & in omnium tentationum discrimine ad illum dicas habere recursum, pro eo quod non habemus pontificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris, tentatum per omnia pro similitudine absque peccato.

Iesus signis mirificis.

Ipsæ nempe est, qui fecit mirabilia magna solus, dum elementa commutat, panes multiplicat, mare calcat, fluctusq. tranquillat, demones compescit, & fugat, leprosos emundat & sanat, mortuos suscitatur, qui & cæcis visum, surdis auditum, mutis eloquium, claudis gressum, paralyticis & aridis sensum restaurat. S. Bonauent. To. 6. Par. ij.

& motum. Ad quem peccatrix conscientia clamat nunc more fidelis leprosi: Domine si vis, potes me mundare. Nunc more Centurionis: Domine, puer meus iacet in domo paralyticus, & male torquetur. Nunc more Chananae: Miserere mei fili Dauid. Idem 15. b Nunc more sanguisuae mulieris: Si tetigero, inquit, idem 9. c fimbriam vestimenti eius, salua ero. Nunc in Iasaria, & Marthæ: Domine, ecce, quem diligis, infirmatur. Luc. 5. b Matt. 8. a Idem 15. b Idem 9. c Ioan. 11. a

Iesus transfiguratus.

Ad confirmandum siquidem mentem humanam per spem retributionis æternæ, assumpsit Iesus Petrum, Iacobum, & Ioanem, quibus & Trinitatis sacramentum aperuit, & passionis abiectionem prædixit, & resurrectionis futuræ gloriâ in transfiguratione monstrauit, contestantibus sibi lege, & Prophetis in apparitione Moysi & Eliæ; contestantibus etiam Patre & Spiritu sancto in voce, & nube: vt sic anima Christo deuota, & iam in veritate firmata, & ad apicem virtutis euectâ, fideliter dicat cum Petro: Domine, bonum est nos hic esse, hoc est in tua contemplationis perfruitione serena immissoq. in eam caelesti sopore, & Cælesti, audiat arcana verba, quæ non licet homini loqui. 2. Cor. 12. a

Iesus pastor sollicitus.

Quanta fuerit piissimi pastoris ad perditas oues sollicitudinis cura, quantaq. clementia, ipse bonus pastor in parabola pastoris, & ouis centesimæ perditæ, multa cura quæsitæ, ac tandem inuentæ, & in humeris reportatæ cum gaudio, pia metaphora indicat, & sermone expresso declarat, cum dicit: Bonus pastor, animam suam dat pro ouibus suis. Et in eo vere illud propheticum perfecte impletur: Sicut pastor gregem suum pascat. Nam propter hoc labores, sollicitudines, & in medias passus, inter Pharisaorum insidias, & pericula multa, euangelizando regnum Dei ciuitates circumcibat & castra, noctes ducebat in oratione peruigiles. Nec Pharisaorum veritus murmur & scandalum, publicanis reddebat se affabilem, asserens, propter male habentes se venisse in mundum. Ad poenitentes quoque paternum mundum gaudium, apertum ostendens eis diuinæ misericordiæ sinum. Testes horum innocenti, & adduco in medium Matthæum, Zachæum, & peccatricem illam ad pedes eius prostratam, & mulierem in adulterio deprehensam. Hunc igitur pastorem piissimum more Matthæi perfecte sectare, more Zachæi hospitio suscipere, more peccatricis vnguento perunge, pedesq. ipsius abluere lacrymis, tergere capillis, & osculis mulce: vt tandem cum ipsa muliere iudicio ipsius exposita, absolutionis sententiam merearis audire: Nemo te condemnauit? nec ego te condemna- bo. Vade, & iam amplius noli peccare. Ioan. 8. b Luc. 10. b Luc. 19. c Luc. 5. d

Iesus fleu rigatus.

Pro summa quidem pietatis referenda dulcedine pro nobis miseris semel, sed pluries fleuit. Nam super Lazarum primo, dehinc super ciuitatem; & tandem in cruce, ex illis piissimis oculis ad omnem expiationem peccatorum lacrymarum manauere fluentia. Fleuitq. Saluator vbertim, nunc cæci cordis caliginem, nunc obduratæ malitiæ prauiatatem. O cor durum, vesanum, & impium, & tamquam vera priuatum vita plangendum, cur more frenetici, fleute super te sapientia Patris, in tantis miseris lætatis, & rides? Considera lacrymantem medicum tuum, & luctum vniuenti fac tibi plandum amarum. Deduc quasi torrentem lacrymas per diem. Hier. 6. g Thren. 2. f Nn 2 &

& noctem; non des requiem tibi, neque taceat pilla oculi tui.

Iesus rex orbis agnitus.

Sane post Lazarum suscitatum, & post effusum alabastrum vnguenti super caput Iesu, odore famæ eius iam resperfo in populo, præsciens ipse turbam-sibi obuiam venturam, conscendit asellum, vt inter aplausus currentium populorum cadentium ramos, & sternerentium vestimenta in via, miræ præberet humilitatis exemplum. Nec suæ miserationis oblitus, cum turbæ depromerent canticum laudis, ipse lamentum assumpsit super excidium ciuitatis. Surge nunc Saluatoris ancilla, vt tamquam vna de filiabus Hierusalem inuearis regem Salomonem in honore, quem sibi mater Synagoga in Ecclesia nascentis mysterium reuerenter exhibuit, vt insidentem aselli tergo, celi, terreque Dominum velut cum ramis oliuarum atque palmarum, pietatis operibus, virtutumque triumphis iugiter comiteris.

De ingref-
su Christi
in Hierusa-
lem.
Mat. 21. a
Luc. 19. f. g

Cant. 3. d

Iesus panis sacramenti.

Inter omnia memorabilia Christi præcipua constat, recordatione esse dignissimum finale illud conuiuium sacramentis cenæ. In quo non solum agnus paschalis ad edendum proponitur, verum etiam immaculatus, qui tollit peccata mundi, sub specie panis omne habentis in se delectamentum, & omnis saporis suauitatem, præbetur in cibum. In quo quidem conuiuium mira Christi resulsit bonitatis dulcedo, quando cum pauperulis illis discipulis, & Iuda proditore, eadem mensa & scutella cenauit. Mirum claruit humilitatis exemplum, dum pedes piscatorum, & etiam proditoris sui Rex gloriæ præcinctus linteo, studiofissime lauit. Mira patuit munificentie largitas, dum sacerdotibus illis primis, & per consequens toti Ecclesie & orbi terrarum, corpus suum sacramentum & sanguinem, verum cibum dedit & potum: vt quod erat futurum in proximo sacrificium Deo placens redemptionis nostræ impretable pretium, esset viaticum & sustentamentum. Mirus tandem emicuit dilectionis excessus, quando in finem diligens suos, tam dulci eos exhortatione confortauit in bono, Petri specialiter præmonens ad fidei robur, & Ioanni offerens pectus ad recubium iucundum & sacrum. O quam mira sunt hæc omnia repleta dulcedine, illi dumtaxat animæ, quæ ad tam celebre vocata conuiuium, tanto mētis currit ardore, vt possit illud propheticum eructare: Quemadmodum desiderat ceruus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te Deus.

De vltima
cena Domi-
ni.
Ioan. 13.

Ipsa. 4. a

Iesus dolo venundatus.

Passionem dulcissimi Iesu Christi pie considerare volenti, primum occurrit perfidia proditoris, qui tantæ fuit fraudis veneno repletus, vt suum Dominum & Magistrum proderet. Tanta fuit flamma malæ cupiditatis succensus, vt optimum Deum argento venundaret, & pretiosissimum Christi sanguinem vilis mercedis pretio compensaret. Tantæ denique ingratitude, vt illum qui omnia sibi commiserat, & ad honorem, & dignitatem, & culmen Apostolicæ potestatis prouexerat, insequeretur ad mortem. Tantæ duritiæ, vt nec familiaritate conuiuij, nec humanitate obsequij, nec suauitate colloquij, a concepta malitia potuerit reuocari. O mira benignitas magistri in discipulum durum, & pij Domini in seruum nequissimum. Certe bonum erat ei, si natus non fuisset homo ille. Sed quamuis inexplicabilis fuerit proditoris impietas, in immensum tamen exuperat agni Dei dulcissima mæstuetudo, in exemplum data mortalibus, vt iam non dicat ab amico exasperata humanitas: Si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem vtique, &c. quia, Ecce homo vnanimis, quæ dux videbatur & notus, qui Christi panes edebat, & in illa sacra cena cum illo dulces capiebat cibos, magnificabat super eum supplantationem. Et tamen agnus ille mitissimus, in quo non est inuentus dolus, ori, quod abundauit malitia, in ipsa proditoris hora suauis osculo applicare non renuit: vt omnia illi exhiberet, quæ prauis cordis pertinaciam emollire potuissent.

Durissima
atque ini-
quissima
Indæ im-
pietas.
Mat. 26. c
Mar. 14. c

Psal. 4. b

cus meus maledixisset mihi, sustinuissem vtique, &c. quia, Ecce homo vnanimis, quæ dux videbatur & notus, qui Christi panes edebat, & in illa sacra cena cum illo dulces capiebat cibos, magnificabat super eum supplantationem. Et tamen agnus ille mitissimus, in quo non est inuentus dolus, ori, quod abundauit malitia, in ipsa proditoris hora suauis osculo applicare non renuit: vt omnia illi exhiberet, quæ prauis cordis pertinaciam emollire potuissent.

Iesus orans prostratus.

Sciens namque Iesus omnia, quæ super eum erant ventura, secundum altissimæ dispositionis arcanum, hymno dicto, exiit in montem Oliuarum, more solito oraturus ad Patrem. Et tunc præcipue iam mortis instanti agone, cum dispersione quoque ac desolatione ouium, quas pius pastor tenero complexabatur affectu, fuit horribilis in natura Christi sensibili imaginatio mortis, vt diceret: Pater, si fieri potest, transeat a me calix iste. Quanta vero fuerit in spiritu Redemptoris pro diuersis causis anxietas, testes sunt guttæ sudoris sanguinei, ex toto corpore decurrentis in terram. Dominator Domine Iesu, vnde animæ tuæ iam vehemens anxietas, & anxia supplicatio? Nonne voluntarium omnino Patri sacrificium obtulisti? Verum, vt veram in te credentes nostræ mortalitatis naturam, formemur ad fidem, & in tribulationum perfectione consimili erigeremur ad spem, & maiores erga te amoris stimulos haberemus, naturalem carnis infirmitatem huiusmodi expressisti euidentibus signis, quibus doceremur, quod vere dolores nostros pertuleris, & non absque doloris sensu degustaueris amaritudines passionum.

Iesus fa-
ctus in ago-
niam.

Mat. 26. d

Luc. 22. e

Ioan. 18

Mat. 26.

Mar. 14.

Luc. 22

Genes. 49. a

Iesu turba circumdatus.

Sane quam promptus ad passionem fuerit spiritus in Iesu, ex hoc euidenter innouit, quod venientibus vnâ cum proditore viris sanguinum, & quærentibus animam suam cum facibus, lateris, & armis per noctem, vltro occurrit, & seipsum manifestauit, & obtulit. Et vt cognosceret humana præsumptio, nihil se posse aduersus ipsum, nisi quantum ipse permetteret, omnipotentis virtutis suæ verbo improbos satellites terræ allisit. Sed nec tunc misericordiam suam in ira continuit, nec pietatis suæ dulcedinem fauus ille distillare cessauit. Nam & mutilatam a discipulo rem serui proterui, manus suæ contactu sanauit, & defensoris sui zelum ab inuadentium lusione compescuit. Maledictus furor eorum, quia pertinax, dum nec maiestatis miraculo, nec pietatis beneficio potuit refrenari.

Iesus vinculis ligatus.

Denique sine gemitu audire quis possit, qualiter illa hora homicidas manus in Regem gloriæ iniecerunt truculenti lictores, & innocentes mitis Iesu manus vinculis constringentes, ipsum Agnum mansuetissimum nihil obloquentem, ad instar latronis contumeliose traxerunt ad victimam? Quis tunc doloris aculeus discipulorum corda penetrauit, cum viderent dilectissimum Dominum, & magistrum suum a suo discipulo proditum, ligatis post tergum manibus quasi malefactorem duci ad mortem, eum & ille impijssimus Iudas penitentia ductus, tanta postmodum fuerit ex hoc amaritudine repletus, vt maluerit mori, quam viuere? Væ tamen homini illi, qui nec sic ad fontem misericordie per spem veniæ rediit, sed proprij sceleris immanitate perterritus desperauit.

Iesus

Iesus nouis incognitus.

Comprehensio dehinc pastore, dispersæ sunt oues; captioque magistro, discipuli fugerunt. Petrus tamen tamquam fidelior secutus est a longe, vsque ad atrium principis sacerdotum, vbi ad vocem ancillæ, se Christum nõ nosse, cum iuramento firmavit, tertioque repetiit: donec, gallo cante, respexit benignus Magister prædictum discipulum respectu miserationis & gratiæ. quo commonitus Petrus, & foras egressus, fleuit amare. O quisquis es, qui ad vocem impotentis ancillæ, carnis videlicet tuæ, Christum pro te passum negasti procaciter vel voluntate vel actu: rememorâs passionem dulcissimi magistri, foras cum Petro egredere, vt te ipsum amarissime desideas, si quando te respiciat, qui Petrum lacrymantem respexit. geminæ quoque amaricationis, compunctionis, scilicet pro te, & compassionis ad Christum; inebriaberis absinthio, vt expiatus cum Petro a reatu sceleris, replearis cum Petro Spiritu sanctitatis.

Luc. 22. f. g

Iesus vultu velatus.

Consilio siquidem malignantium pontificum, præsentatus Pontifex noster Iesus Christus, & veritatem confessus, se videlicet esse filium Dei, quasi blasphemus adiudicatus est morti, & innumera perpeffus opprobria. Nam vultus ille venerabilis hominibus, desiderabilis angelis, qui & omnes caros adimplet lætitiâ, labij polluti sputis inquinatur; ab impijs, sacrilegis manibus caditur, velo in derisionem obtegitur, & Dominus vniuersæ creaturæ tamquam seruus contemptibilis collaphizatur, cum ille vultu placidissimo & sermone summissio, vnum ex seruis pontificis dantem alapam sibi, dulciter & benigne corripuit: Si male, inquit, locutus sum, testimonium perhibe de malo; si autem bene, quid me cædis? O verax, dulcis, & pie Iesu; quamnam anima tibi deuota hæc videns & audiens, possit se continere a lacrymis, & intimæ passionis occultare dolorem?

Ioan. 18. e

Ipsa. 53. c

Ioan. 19. c

Iesu Pilato traditus.

Horrenda prorsus Iudæorum impietas, quæ tantis iniurijs satiari non potuit, quin potius ferali rabie fremens, impio iudici tanquam rabido cani, animam iusti deglutendam exposuit. Vincit enim Iesum ante Pilatum pontifices perduxerunt, postulantes interim supplicio crucis eum, qui non nouerat omnino peccatum. Ipse vero quasi agnus coram tondeute se, sic ante iudicem stabat mansuetus & tacitus; cū fallaces, & impij, falsorum criminum mole obiecta, tumultuosis clamationibus auctorem vitæ petunt ad mortem; & virum homicidam, seditiosumque latronem ferunt ad vitam, lupum agno, mortem vitæ, luci tenebras, tam stulte præferentes, quam impie. Dulcis Iesu, quis tam durus erit, vt clamores illos horribiles: Tolle, tolle, crucifige eum, sine gemitu, & clamore spiritus, aure corporis valeat audire, seu mente tractare?

Iesus morte damnatus.

Verum, quamuis non ignotaret Pilatus, Iudaicam gentem aduersus Iesum non iustitiæ, sed inuidiæ zelo commotam, cum patenter assereret nullam se in eo mortis causam vel modicam inuenire, humano tamen timore deuictus, repleuit animam suam amaritudinibus, & pijssimum regem crudelis tyranni Herodis videlicet iudicio subdidit, quem & ludibrio habitum, & ad se remissum, crudeli mandato nudum in conspectu derisorum astare præcepit, vt atrocissimis verberibus virginem illam, & candidissimam carnem flagellatores truculenti duellerent, plagas plagis, liuores liuoribus crudeliter infingerent. Decurrit ille sanguis S. Bon. Tom. 6. Pars ij.

pretiosissimum per illa sacra latera innocentis, & amantissimi iuuenis, nullo profus in eo reperto reatu. Et tu perditæ homo, totius confusionis, & contritionis huius causa existens, quomodo non in fletum erumpis foras? Ecce innocentissimus agnus, vt te a sententia iustæ damnationis eriperet, iniusto propter te elegit iudicio condemnari. Ecce, quæ non rapuit, pro te soluit. Et tu anima mea nequam & impia, nec deuotionis exsoluit gratitudinem, nec compassionis rependis affectum.

Psal. 68. b

Iesus spretus ab omnibus.

Postquam autem Pilatus adiudicauerat impiorum vota compleri: non sufficit militibus illis sacrilegis crucifigere Saluatorem, nisi prius & ipsi illusionibus impleffent animam suam. Nam congregata in prætorium vniuersa cohorte, exuentes eum vestibus suis, & tunica induentes coccinea, chlamydem illi circumdederunt purpuream, & corona spinea imposta capiti eius, & arundine in dextera manu, irrisorie genuflectebant, & alapas dabant, & expuentes in eum, sacrum illud caput percutiebant arundine. Attende nunc humani cordis superbia, quæ opprobria refugis, & ad honores aspiras, quis est iste qui ingreditur habens imaginem quasi Regis, & nihilominus serui despectissimi confusione repletus? Ipse est Rex tuus, & Deus tuus, qui quasi vir leprosus, & nouissimus virorum æstimatus est, vt te ab æterna confusione eriperet, a superbiæ peste sanaret. Væ igitur semel his, & væ iterum, qui post tam clarum humilitatis speculum, superbia tolluntur in altum, rursus ostentui habentes filium Dei: quem tanto amplius ab hominibus omni constat honorificentia dignum, quanto magis pro hominibus indigna sustinuit.

Mat. 27. d

Ipsa. 53. a. b

Iesu cruci clauatus.

Atatis iam impijs de opprobrijs mansuetissimæ Regis, rursus Rex noster vestibus suis induitur denovo exuendus, & baiulans sibi crucem, perducitur ad Caluarie locum, ibique, totus exutus, vili dumtaxat circumductus ad renes sudario, & super lignum crucis dire proiectus, expansus, protensus, & tractus, & in pellis modum hinc inde extensus, clauorum aculeis perforatur, manibus sacris & pedibus cruci affixis, & crudelissime sauciatis, vestes quoque ipsius dantur in prædam, diuiduntur in partes, tunica inconsutilli indiuisa per sortem transeunte ad vnum. Vide nunc anima mea, quomodo ille, qui est super omnia benedictus Deus, a planta pedis vsque ad verticem, totus in aquas passionis demergitur: & vt te totam de illis passionibus extraheret, intrauerunt aquæ vsque ad animam suam. Coronatus etenim spinis sub crucis onere dorsum curuare iubetur, & suam ipsius portare, ignominiam, & ad locum deductus supplicij veste nudatur, vt ex flagellorum ictibus per dorsum, & latera carnis patefactis liuoribus, atque scissuris, videretur quasi leprosus, & dehinc claus transossus, appareret tibi dilectus tuus propter te sanandam, concisus vulnerere super vulnus. Quis mihi det, vt veniat petitio mea, & quod expecto tribuat mihi Deus, vt totus tam mente, quam carne transfodiar, crucifig affigat patibulo cum dilecto?

Ioan. 19. e

Psal. 68. a

Iesus iunctus latronibus.

Ad augmentum confusionis, ignominie, dedecoris, ac doloris innocens agnus extra portam in loco punitionis sceleratorum, in die solemnæ, horæ meridiana, in medio latronum super crucem, quasi ad spectaculum eleuatur, flentibus amicis, & insul tantibus hostibus. Nam & qui præteribant, mouebant capita sua, & qui astabant, irrogabant conuitia, Nn 3 di-

Mat. 27. d

dicentes, quòd alios saluos fecisset, nunc seipsum saluare non possent. Sed & ab irratione huiusmodi alter la tronum nequaquam abstinent, cum tamen mitissimus agnus & pro crucifigentibus & irridentibus pietatis dulcedine interpellaret ad patrem, & consentienti ac supplicanti latroni, liberalissima charitate repromitteret paradysum. O verbum totius dulcedinis & veniæ: Pater ignosce illis. O verbum totius amoris & gratiæ: Hodie mecum eris in paradiso. Respira nunc in spem veniæ anima quantumcumque peccatrix, si tamen patientis pro te Domini Dei tui vestigia sequi non abhorres, qui in omnibus pressuris suis nec semel os suum aperuit, vt aut querelæ, aut excusationis, aut comminationis, aut maledictionis sermonem aduersus maledictos illos canes vel leniter diceret, quin potius nonæ benedictionis verbum, quale a feculis non est auditum, super inimicos suos effudit. Dic ergo cum multa fiducia: Miserere mei Deus, miserere mei, quoniam in te confidit anima mea: si forte morte confitentis latronis audire merearis in mortis articulo: Hodie mecum eris in paradiso.

Luc. 23. e
Ibidem. f

Psal. 56. a

Iesus felle & aceto potatus.

Postea sciens Iesus, quia consummata sunt omnia, vt consummaretur scriptura, dixit: Sitio. Et aceroso & felleo poculo sibi propinato cum spongia, Ioanne, qui præfens fuit, attestate, subintulit: Consummatum est. tamquam si in gustu aceti & fellis, totius amarissimæ passionis consummata plenitudo consisteret. Nam quia per gustum ligni suavis & vetiti, totius nostræ perditionis causa exiit præuaricator Adâ, opportunum fuit & congruum, per viam contrariam salutis nostræ inuenire remedium. Cum etiam in singulis membris ipsius acutissimarum passionum militantes sagittæ crebrescerent, quarum indignatio ebebebat spiritum eius, vt cibi verbiq. vehiculum nequaquam remaneret immune, vt verificaretur in medico nostro propheticum illud: Repleuit me amaritudine, inebriauit me absinthio. Sed & vt illud completeretur in dulcissima, & amantissima matre sua virgine gloriosa: Posuit me quasi desolatam, tota die maror, confectam. Quæ lingua dicere vel quis intellectus capere sufficit, desolationum tuarum pondus virgo beata? Quæ præmissis omnibus præfens assistens, & particeps per omnem modum effecta, benedictam illam & sanctissimam carnem, quam tam caste concepisti, tam dulciter aluisti, & lacte potasti, tam crebro in tuo reclinasti sinu, & labia labijs impressisti, carneo contemplata es visu, nunc ictibus flagellorum diuelli, nunc spinarum perforari aculeis, nunc arundine percuti, nunc palmis pugnâq. concidi, nunc clauis perfodi, & stipiti crucis affixam atque pendentem grauer lanari, nunc omni ludibrio habitam, felleq. tan dem & aceto potari. Sed & diuinissimam illam animam oculis conspexisti mentalibus, omnis amaritudinis felle repletam, nunc spiritu frementem, nunc pauentem, nunc tædentem, nunc agonizantem, nunc anxiam, nunc turbatam, nunc omni tristitia & dolore mæstissimam, partim propter passionis corporeæ viuacissimum sensum, partim propter diuini honoris per peccatum subtracitissimum zelum, partim propter effectum in miseros miseracionis affectum, & partim propter compassionis ad te matrem dulcissimam infixum in cordis intima telum, cum te coram se postam, & pijs conspiceret oculis, & blandis alloqueretur sermonibus: Mulier, inquit, ecce filius tuus, vt tuam consolaretur inter angustias animam, quam passionis suæ gladio, amplius quam si proprio patereris in corpore, vere sciebat esse transixam.

Ioan. 19. e

Iesus sol morie pallidus.

Denique cum agnus innocens, qui & verus iustitiæ sol trium horarum spatio pependisset in cruce, & eodem tempore sol iste visibilis factori suo cõpatiens, lucis suæ radios occultasset, iam omnibus consummatissimis, fons ipse vitæ hora nona siccat, dum Deus & homo Iesus cum clamore valido, & lacrymis, ad miseracionis manifestandum affectum, & diuinitatis declarandam potentiam, spiritum in manus Patris commendans, expirauit. Tunc velum templi scissum est a summo vsque deorsum. Et terra mota est. Et petre scissæ sunt. Et monumenta aperta sunt. Tunc ipse Centurio Deum verum ipsum esse cognouit. Tunc qui ad spectaculum insultaturi conuenerant, reuertebantur percussantes pectora sua. Tunc speciosus forma præ filiis hominum, caligantibus oculis, & pallentibus genis, pro filiis hominum, deformis apparuit, factus holocaustum suauissimi odoris in conspectu paternæ gloriæ, vt auerteret iram suam a nobis. Respice igitur Domine sancte Pater de sanctuario tuo, & de excelso cælorum habitaculo; respice, inquam, in faciem Christi tui. Respice hanc sacratissimam hostiam, quam tibi offert Pontifex noster pro peccatis nostris, & esto placabilis super nequitia populi tui. Considera & tu homo redempte, quis, qualis, & quantus est ille, qui pro te pendet in cruce; cuius mors viuificat mortuos, & cuius transitum & calum luget, & terra, & lapides duri quasi naturali compassione scinduntur. O cor humanum omni lapidum duritia durius, si ad tanti commemoracionem piaculi, nec terrore concuteris, nec compassione afficeris, nec compunctione scinderis, nec pietate mollior!

Hebr. 5. b

Mat. 27. e

Psal. 44. a

Iesus translancoatus.

Porro vt de latere Christi dormientis formaretur Ecclesia, & Scriptura impleteretur, quæ dicit: Videbant in quem transfixerunt: diuina est ordinacione indultum, vt vnus militum lancea latus sacrum illud aperiendo perfoderet, quatenus sanguine cum aqua manante, pretium effunderetur nostræ salutis, quod a fonte, scilicet cordis arcano profusum, vim daret sacramentis Ecclesiæ, ad vitam gratiæ conferendam, effectq. iam in Christo viuentibus poculum fontis viuifalientis in vitam æternam. Ecce iam nunc lancea Saulis perfracta populi scilicet Iudaici reprobat, casto vulneri in parietem diuina miseracione perlata, foramen fecit in petra, & cauernam in maceria, tamquam habitaculum columbinum. Surge igitur amica Christi, esto sicut columba nidificans in summo ore foraminis, ibi vt passer inueniens domum, vigilare non cesses, ibi tamquam turtur casti amoris pullos absconde, ibi os appone, vt haurias aquas de fontibus Saluatoris. Hic enim est fons egrediens de medio paradisi, qui in quattuor diuisus capita, & in corda deuota diffusus, fecundat & irrigat vniuersam terram.

Zac. 12. c
& Io. 19. g

1. Reg. 18. c

Cant. 2. c

Psal. 83. a

Isa. 12. a

Gen. 2. b

Iesus cruore madidus.

Ruentatus enim Christus Dominus sanguine proprio, primum sanguineo sudore, secundo flagellis, dehinc spinarum aculeis, post clauis, & tandem lancea, copiose effuso, vt apud Deum esset copiosa redemptio, vestem pontificalem habuit rubricatam, quatenus vere rubrum appareret indumentum ipsius, & vestimenta eius quasi calcantiu in torculari. Et sic vero Ioseph in veterem dimisso cisternâ, tunica ipsius intrincta sanguine hædi, propter similitudinem carnis peccati, approbationis notitia discernenda mitteretur ad Patrē. Cognosce igitur, clementissime Pater, tunicam prædicti filij tui Ioseph, quem inuidia fratrum secundum carnem tamquam fera pessima deuorauit, & conculcavit in furore vestimētum ipsius, & omnem decorem illius

Isa. 63. a

Gen. 37. d

Gen. 39. c

illius reliquias cruoris inquinauit. nam & quinque scissuras lamentabiles in ea reliquit. Hoc enim est Domine vestimentum, quod in manu meretricis Ægyptiæ, videlicet Synagoga, innocens puer tuus sponte dimisit, magis eligens spoliatus a carnis pallio in carcerem mortis descendere, quàm adulterinæ plebis acquiescendo voci, temporaliter gloriari. Nam & proposito sibi gaudio, crucem sustinuit confusione contempta. Sed & tu misericordiosissima Domina aspice illam dilecti filij tui sacratissimam vestem, de castissimis membris, & visceribus tuis Spiritu sancti artificiositate contextam, & vnâ cum ipso confugientibus nobis ad te veniam postula, vt digni habeamur effugere ab ira ventura.

Iesus inuolutus.

Veniens tandem nobilis Centurio, Ioseph scilicet ab Arimatia, & accepta a Pilato licentia, corpus Christi cum Nicodemo deponens de cruce, condiuit aromatibus, & inuoluit in syndone, & in monumento nouo, quod in horto propinquo in petra sibi exciderat, cum omni reuerentia sepeliuit. Porro sepulto Domino, & ad custodiam sepulcri militibus deputatis, deuota illæ mulieres, & sanctæ, quæ fuerant, obsecræ viuenti, vt iam mortuo pietate officiosa famulatum impenderent, emerunt aromata ad corpus Christi sacratissimum perueniendum. Inter quas Maria Magdalena tanto cordis ferebatur incendio, tantæ pietatis afficiebatur dulcedine, tam validis trahebatur vinculis charitatis, vt femineæ infirmitatis oblita, nec tenebrarum caligine, nec persecutorum immanitate retraheretur a visitatione sepulcri, quin potius foris flans, & rigans lacrymis monumentum, recedentibus discipulis non recedebat, pro eo quòd diuinæ dilectionis igne succensa est, & tam inualescente vrebatur desiderio, & tam impatiēte vulnerabatur amore, vt nihil ei saperet nisi flere, posteq. illud propheticum eructare veraciter: Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes die, ac nocte, dum dicitur mihi quotidie: vbi est Deus tuus? Deus meus bone Iesu, cõcede mihi quamquam per omnem modum immerito & indigno, vt qui corpore his interesse nõ merui, fide tamen hæc eadem mente petra tractans, illum ad te Deum meum pro me crucifixum, & mortuum compassionis affectum experiar, quem innocens mater tua, & pœnitens Magdalena in ipsa passionis tuæ hora senserunt.

Psal. 41. a

Iesus triumphans mortuus.

Consummato iam passionis agone, cum iam draco ille cruentus, & rabidus leo estimaret se de occiso agno victoriam assecutum, resurgere cepit in anima descendente ad inferos diuinitatis potentia, qua leo noster fortissimus de tribu Iuda confurgens in fortem armatum, prædam ab ipso diripuit, portisq. inferorum contractis, & alligato serpente, expolians principatus & potestates, traduxit confidenter, palam triumphans illos in semetipso. Tunc extractus est Leuiathan hamo, ipsius per Christum perforata maxilla, vt qui nihil iuris habebat in capite, quod inuasit, illud etiam perderet, quod habere videbatur in corpore. Tunc verus Samson moriens, hostilem protrahit exercitum. Tunc agnus sine macula in sanguine testamenti sui de lacu, in quo non erat aqua, victos eduxit. Tunc habitantibus in regione vmbrae mortis, lux orta est eis, & diu nouæ lucis expectata claritas radiauit.

Coloss. 2. c

Iob. 40. c

Iud. 16. g

Zach. 9. c

Isa. 9. a

Iesus resurgens beatus.

Sacræ siquidem quietis Domini in sepulcro, illucente tertio die, qui in reuolutione dierum est

octauus & primus, Dei virtus & Dei sapiētia Christus, mortis prostrato auctore, etiam ipsam mortem deuicit, æternitatisq. aditum nobis aperuit, dum sese a mortis potentia diuina suscitauit, vt nos faceret vias vitæ. Tunc terræ motus factus est magnus, & Angelus Domini in vestimento albo, & aspectu fulgureo descendit de cælo, pijs apprensus blandus, impijsq. fene rus. Propter quod, & proteruos perterruit milites, & confortauit pauidas mulieres: quibus & ipse Dominus resurgens, primum apparuit, quia hoc deuotionis intensæ merebatur affectus. Deinde visus est Petro. Postea discipulis euntibus in Emaus. Deinde Apostolis omnibus absque Thoma. Postea etiam Thoma palpandum se præbuit, cum ille fideliter exclamauit: Dominus meus, & Deus meus. Sicq. per dies quadraginta multiformiter apprensus discipulis, & comedens cum eis, & bibens, & argumentis nos illuminauit ad fidem, & promissis nos erexit ad spem: vt sic tandem donis cælitus datis, nos accenderet ad amorem.

Psal. 119. c

Mat. 28. a

Luca. 24. b

Io. 20. e. f. g

Iesu decor præcipuus.

Sane flos ille pulcherrimus de radice Iesse, qui in incarnatione floruit, in passione desoruit, qui in resurrectione floruit, vt omnium esset doctor. Nam corpus illud gloriosissimum, subtile, agile, & immortale, tantæ claritatis superuestitum est gloria, vt verè sit sole fulgentius, exemplarem præferens pulchritudinē suscitandorum corporum humanorum. De quibus ipse Saluator ait: Tunc fulgebunt iusti sicut sol in regno Patris, scilicet, beatitudinis sempiternæ. Quòd si iustus quilibet fulgebit sicut sol, quanti putas esse fulgoris ipsum solem iustitiæ? Tanti, inquam, est, vt sit speciosior sole, & super omnem stellarum dispositionem, luci comparatus, & decor præcipuus non immerito iudicetur. Felices illi oculi, qui viderunt, sed & tu vere beatus eris, si fuerint reliquæ feminis tui ad videndum tam interius, quàm exterius, illam desideratissimam claritatem.

Isa. 11. a

Mat. 13. f

Iesu orbi prælatu.

Apprensus quoque Dominus in Galilæa discipulis, omnem sibi potestatem tam cæli quàm terræ asseruit a Patre collatam. Propter quod & discipulos misit in mundum vniuersum, prædicare Euangelium omni creaturæ, salutem promittendo credentibus, dænationem cõminando incredulis, cooperare Domino, & sequentibus signis confirmate sermonem, vt in virtute nominis Iesu Christi imperaret omnibus creaturis & morbis, vereq. cõstaret sæculo toti, quòd magni Patris filius Iesus Christus tamquam alter Ioseph, verusq. Saluator viuuit & dominatur, non solum in terra, sed in omni loco dominationis regis æterni, eductus quidem ad imperium Dei cæli de carcere mortis & inferorum, & attonsus mortalitatis comam, commutauit vestem carnis in immortalitatis decorem: & tamquam verus Moyses, de aquis mortali tatis assumptus, Pharaonis subneruauit imperium, tanto sublimatus honore, vt in nomine ipsius omne genu flectatur, cælestium, terrestrium, & inferorum.

Mat. 28. d

Exo. 2. a. b

Philipp. 2. b

Iesu ductor exercitus.

Quadragesima post resurrectionem Domini peractis diebus, non sine magni designatione mysterij, in ipso quadagesimo die conuolens vnâ cum discipulis suis, benignus magister in montem Oliueti conscendit, & inde videntibus illis, eleuatis manibus, ferebatur in cælum, nubeq. interposita, quæ ascendentem recepit, humanis seipsum aspectibus occultauit. Sicq. ascendens in altum, captiuam duxit captiuitatem, & cæli aperta iam porta, pandens iter sequentibus, exul

Act. 1. a. b

Psal. 67. d

los

Ies introduxit in regnum, concitans illos faciens angelorum, & domesticos Dei; quatenus ruinas instaurare angelicas, & æterni Patris cumulare honorem, & se triumphatorem ostenderet, & Dominum exercituum se esse probaret.

Iesus celo lenatus.

Psallentibus angelis, & exultantibus sanctis, Deus & Dominus angelorum & hominum super celos caelorum ascendit, & super pennas ventorum mira potestatis agilitate volauit, seditq. ad dexteram Patris; tanto melior angelis effectus, quanto differentius præ illis fortius est nomen, ibiq. iugiter vultui benignissimi Patris apparet, ad interpellandum pro nobis. Talis enim decebat, vt nobis esset Pontifex, sanctus, innocens, impollutus, & excelsior caelis factus, qui in dextera maiestatis assistens, vultus paternæ gloriæ vulnerum, quæ pro nobis pertulit, ostenderet cicatrices. Gratias tibi referat, Domine Pater, omnis lingua, superinarrabili dono superfluentissima charitatis tuæ, qui vnico filio cordis tui non pepercisti, sed pro nobis omnibus tradidisti in mortem, vt tantum, tamq. fidelem aduocatum coram te haberemus in caelis.

Hebr. 1.b

Hebr. 7.d

Rom. 8.f

Iesus largitor spiritus.

Septem quoque septimanis dierum a resurrectione excursis, quinquagesimo die congregatis in vnum discipulis, cum mulieribus, & Maria matre Iesu, factus est repente de caelo sonus, tamquam aduenientis spiritus vehementis, qui & super centum viginti hominum turbam descendit, & apparuit in linguis igneis, pro eo quod ori verbum, intellectui lucem, & affectui ministraret ardorem. Repletiq. sunt omnes Spiritu sancto, & ceperunt loqui variis linguis, secundum quod eiusdem Spiritus sancti dictabat instinctus. Qui omnem eos veritatem edocuit, & ad omnem dilectionem accendit, & in omni eos virtute firmavit. Nam ipsius adiuti gratia, illustrati doctrina, & confortati potestata, cum pauci essent & simplices, partim verbis ignitis, partim perfectis exemplis, partim mirandis prodigiis, per totum mundum sanctam Ecclesiam plantauerunt. Quæ & eiusdem Spiritus sancti virtute purgata, illuminata, & perfecta, amabilis facta est spòso suo, eiusq. paranymphis, vt speciosa nimis, miraq. varietate circumdata, satanæ vero & angelis eius terribilis vt castro rum acies ordinata.

Act. 2.a

Cant. 6.a

Iesus laxans veatus.

In hac siquidem sancta Ecclesia per orbem vniuersi, Spiritu sancto mirabiliter cooperante, multiformiter distincta, & vniformiter coniuncta, vnus præstet Pontifex Christus, tamquam summus hierarcha: qui miro ordine instar ciuitatis supernæ in ea dispèsat dignitatum officia, distribuendo charismatum dona. Nam quosdam in ea dedit Apostolos, quosdam Prophetas, alios vero Euangelistas, alios Pastores & Doctores ad consummationem Sanctorum, & ad ædificationem corporis Christi. Qui etiam secundum gratiam Spiritus sancti septiformem, septem dedit Sacramenta, quasi septem medicamenta morborum, per quorum administrationem, & gratiam sanctificantem tribuit, & peccata dimittit, quæ numquam nisi in fide, & vnitate eiusdem sanctæ matris Ecclesiæ relaxantur. Et quoniam per ignem tribulationis peccata purgantur, ideo sicut caput Ecclesiæ Christum exposuit, Deus fluctibus passionum; sic & corpus eius, scilicet Ecclesiam suam, vsque in finem sæculi ad probationem, & purgationem tribulari permittit. Sic Patriarchæ, sic Prophetæ, sic Apostoli, sic Martyres, Confessores, & Virgines, & quotquot placuerunt Deo, per multas tribulationes transiere fideles. Sic & om-

Ephes. 4.c

nia membra Christi electa vsque ad diem iudicij pertranfibunt.

Iesus vestis veridicus.

Pro futuro iudicij tempore, quo Deus occultæ cordium iudicabit, præcedet ignis ante faciem iudicis, angeli cum tuba mittentur, congregabuntur electi a quattuor ventis caeli, omnes quoque qui in monumentis sunt, diuinæ iussione virtute resurgent, omnesq. astabuunt ante illud iudiciale tribunal. Tunc illuminabuntur abscondita tenebrarum. Tunc reuelabuntur consilia cordium. Tunc libri pandentur conscientiarum, & ipse liber aperietur, qui dicitur Liber vitæ. Quo fiet, vt simul, & in instanti omnium omnia secreta omnibus tanta certitudinis claritate patefcant, vt contra testimoniū veritatis loquentis in Christo, & conscientia cuiuscumque pariter contestantis, nulla profus inficiandi, defendendi, vel excusandi, vel subterfugendi pateat semita, quin recipiat vnusquisque secundum opera sua. Magna igitur indicta est nobis necessitas probitatis, dum omnia agimus in conspectu iudicis cuncta cernentis.

C

Iesus index iratus.

Apparente siquidem omnipotentis filij Dei signo in nubibus, virtutibusq. caelorum commotis: sed ad orbis conflagrationem mundialibus concurrentibus ignibus, collocatis quoque omnibus iustis ad dexteram, impijs ad sinistram: intantum iudex vniuersorum reprobis iratus videbitur, vt dicant montibus & petris: Cadite super nos, & abscondite nos a facie sedentis super thronum, & ab ira agni. Induet enim pro thorace iustitiam, & accipiet pro galea iudicium certum. Sumet scutum inexpugnabile, & quitæ aciem autem diram iram in lanceam, & pugnabit cum illo orbis terrarum contra insensatos; vt qui contra auctorem omnium procaciter pugnaverunt, iusto tunc Dei iudicio ab omnibus expugnentur. Tunc superius index apparebit iratus, & inferius horrendum chaos patentis inferni. A dextris peccata accusantia; a sinistris infinita demonia ad infernum trahentia; & interius mordens conscientia. Peccator sic comprehensus, quo effugiet? Certe latere erit impossibile, & apparere intolerabile. Si enim vix iustus saluabitur, impius & peccator vbi apparebunt? Non ergo intres in iudicium cum seruo tuo Domine.

E

Iesus victor magnificus.

Ata sententia damnationis in reprobos, quod flammis exurantur æternis, colligatisq. ad modum fascis omnibus inimicis Iesu Christi, omnipotens Dei virtus perpetuo illos exponet, tam carne, quam spiritu voracitati flammarum: vt & numquam deficient, & tamen vrantur, & sentiant in æternum, & fumus tormentorum eorum ascendet in sæcula sæculorum. Tunc bestia, & pseudopropheta, & qui acceperat imaginem eius, in stagnum mittentur ignis & sulphuris, qui paratus est diabolo, & angelis eius. Tunc egredientur electi ad consideranda cadauera mortua; morte quidem non naturæ, sed pœnæ. Tunc lauabunt iusti manus suas in sanguine peccatorum. Tunc denique victoriosissimus agnus ponet inimicos suos scabellum pedum suorum, quando ingredientes impij in inferiora terra, tradentur in manus gladij, partesq. vulpium erunt, id est, demonomum, qui ipsos suis fraudulentis seduxerunt.

Iesus sponsus ornatus.

Denique mundi facie innouata in melius, cum lux lunæ erit sicut lux solis, & lux solis septempliciter sicut

Luc. 21.e

Apoc. 6.d

Sap. 5.d

1.Pet. 4.d

Psal. 142.d

Apoc. 14.e

Apoc. 20.e

Psal. 57.b

Psal. 109.a

Psal. 62.e

sicut lux septem dierum, ciuitas illa sancta Hierusalæ, A quæ de celo tamquam sponsa ornata descenderat, iam nunc preparata ad nuptias Agni, gemina quoque stola vestita, in caelestis curiæ traducetur palatium, & in gloriosum illum sacrum, arcanumq. thalamum introduceta, tanto illi agno caelesti copulabitur fœdere, vt vnus fiant spiritus sponsus & sponsa: vestieturq. Christus omni pulchritudine electorum tamquam tunica polymita, in qua omni decore ornatus resulgeat, tamquã opertus omni lapide pretioso. Tunc illud dulce resonabit epitalamium, & per omnes vicos Hierusalæ. Alleluia cantabitur. Tunc virgines prudentes, atque paratæ intrabunt cum sponso ad nuptias, vt ianuam clausam in pacis pulchritudine sedent, & in tabernaculis fiducia, & in requie opulenta.

Apoc. 17.d

Iesu Rex Regis filius.

Sane regnum Dei æternum æstimari habet, iuxta regnantis celsitudinem gloriosum & nobile, pro eo quod non rex a regno, sed a rege regnum trahit originem. Hic autem est rex, qui habet in vestimeto & in femore suo scriptum: Rex regum, & Dominus dominantium, cuius potestas æterna, quæ non aufertur: & ideo regnum ipsius non corrumpetur. Cui omnes populi, tribus, & lingue seruient in æternum. Et hic est vere Rex pacificus, cuius vultum & caelum desiderat, & vniuersa terra. O quam gloriosum est huiusmodi excellentissimi Regis regnum, in quo cum ipso regnant omnes Sancti; cuius lex est veritas, pax, charitas, vita, æternitas: quod nec pluralitate regnantium diuiditur, nec participatione minuitur, nec numerositate confunditur, nec inæqualitate deordinatur, nec circumscriptur loco, nec variatur motibus, nec tempore mensuratur.

Iesus liber signatus.

Ad gloriam regni perfectam non solum requiritur potestas excellens, verumetiam sapientia fulgens, vt non secundum indeterminate voluntatis arbitrium disponatur gubernacula regni, sed secundum fulgorem æternarum legum a luce sapientiæ in deceptis manantium. Et hæc quidem sapientia scripta est in Christo Iesu, tamquam in libro vitæ, in quo Deus Pater omnes thesauros sapientiæ, & scientiæ recodidit. Ac per hoc vnigenitus Dei filius, vt verbum increatum, est sapientiæ liber, & lux in mente summi artificis, viuentibus plena rationibus & æternis, vt verbum inspiratum in intellectibus angelicis & beatis, & vt Verbum incarnatum in mentibus rationalibus carni vntis: vt sic multiformis sapientia Dei ex ipso, & in ipso per totum regnum resulgeat, tamquam in speculo decoris, siue pulchritudinis omnium specierum, & luminum contentiuo, & tamquam in libro, in quo secundum profunda Dei mysteria omnia conscribuntur. O si talem librum inuenire possem, cuius origo æterna, cuius incorruptibilis essentia, cuius cognitio vita, cuius scriptura indelebilis, cuius inspectus desiderabilis, cuius doctrina facilis, cuius scientia dulcis, cuius profunditas imperscrutabilis, cuius verba inenarrabilia, & vnum tamen verbum omnia. Vere qui hunc inuenit librum, inuenit vitam, & haurit sibi salutem a Domino.

Iesus fontalis radius.

1ac. 1.c

In hoc siquidem regno æterno data omnia optima & dona perfecta, a patre luminum in affluentia descendunt, & copia per illum qui est superessentialis radius Iesus Christus. Qui cum sit vnus, omnia potest; & in se permanens, omnia innouat. Est enim emanatio quedam claritatis virtutis omnipotentis Dei sinceræ, & ideo nihil inquinatum in hunc fontalem radiū

potest incurrere. Ad hunc fontem vitæ, & luminis curre, cum desiderio viuo, quæcumque es anima Deo deuota, & cordis intima vi ad eum clama: O ineffabilis decore Dei excelsi, & purissima claritas lucis eterne, indeficiens vita omnem vitam viuificans, lux omne lumen illuminans, & conseruans in splendore perpetuo multiformia lumina fulgentia, ante thronum diuinitatis tuæ a primæuo diluculo. O æternum & inaccessibile, dulce, clarum, & sapidum profuuium fontis absconditi ab oculis omnium mortalium: cuius profundum sine fundo, cuius altum sine termino, cuius amplitudo incircumscriptibilis, & cuius puritas imperturbabilis. Ex quo fluius procedit olei lætitiæ, qui lætificat ciuitatem Dei, & torrens ignei vigoris: torrens, inquam, voluptatis diuinæ, quo lætundæ ebrietate potati, caelestes illi coniuuæ hymno incessabili iubilant. Hoc nos oleo sacro perunge, huiusq. torrentis desiderabilis guttis, sitibundas refocilla fauces arenarum cordum, vt in voce exultationis, & confessionis decantemus tibi cantica laudis, experientia teste probantes, quoniam apud te est fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen.

Iesus finis operatus.

Finem namque omnium desideriorum constat esse beatitudinem, quæ est status omnium bonorum congregatio perfectus. Ad quem quidem statum, nullus peruenit, nisi per vltimam resolutionem in eū, qui est fons, & origo bonorum omnium, tam naturalium, quam gratuitorum; tam corporalium, quam spiritalium; tam temporalium, quam æternorum. Et hic est, qui de se ipso dicit: Ego sum a & a, principium & finis. Quia sicut per Verbum æternaliter dictum omnia producuntur: sic per verbum carni vnitum reparantur, promouentur, & finiuntur. Ac per hoc vere, & proprie dictus est Iesus: quia non est aliud nomen sub celo datum hominibus, in quo quis possit obtinere salutem. In te igitur, vt finem omnium, credens, sperans, & amans ex toto corde, ex tota mente, ex tota anima, & ex omni virtute ferat desiderate Iesu: quia tu solus sufficis, tu solus saluas, tu solus bonus, & suauis es requiritibus, & diligentibus nomen tuum. Tu enim mi bone Iesu Redemptor es perditorum, Saluator redemptorum, spes exulum, fortitudo laborantium, auxiliator oppressorū, anxietorum spirituum dulce solacium, triumphantium corona, & imperiale fastigium, vnica merces & lætitia omnium ciuium supernorum, inclyta proles summi Dei, & fructus sublimis vteri vrginalis; vberimus quoque fons gratiarum omnium, de cuius plenitudine nos omnes accepimus.

ORAMVS igitur clementissimum Patrem, per te vnigenitum eius pro nobis hominem factum, crucifixum, & glorificatum, vt de thesauris suis mittat in nos spiritum gratiæ septiformis: qui super te in omni plenitudine requieuit, Spiritum, inquam, sapientiæ, quo fructum ligni vitæ, quod vere tu es, videlicet saporis viuificos degustemus. Donum etiam intellectus, quo mentis nostræ contuitus illustrentur. Donum consilij, quo post tuorum vestigia gressuum, rectorum semitarum itineribus incedamus. Donum fortitudinis, quo impugnantium hostium violentias enervare possimus. Donum scientiæ, quo sacræ doctrinæ tuæ repleamur fulgoribus, ad discretionem boni, & mali. Donum pietatis, quo induamur misericordiæ viscera. Donum timoris, quo recedentes ab omni malo, æternæ maiestatis tuæ reuerentia pondera tranquillamur. Hæc enim nos in illa sacra tua, quæ nos docuisti, oratione petere voluisti. Hæc & nunc per crucem tuam petimus obtinere, ad laudem sanctissimi nominis tui. Cui cum Patre, & Spiritu sacro omnis sit honor & gloria, gratiarum actio, decus & imperium, per infinita sæcula sæculorum. Amen.

Psalm.

Apocal. 1

Beatitudo quid.

Boe. de cōf.

philos. li. 3.

prosa 2.

SANCTI BONAVENTURÆ
EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS

Opusculum

De quinque Festiuitatibus pueri Iesu.

Dulcis Iesu meditatio, & Verbi incarnati diuina contemplatio, quam suauiter deuotam animam inebriet, & quam perfecte eam consoletur, atque confortet, docet Auctor in huius opusculo, quod de quinque Festiuitatibus pueri Iesu prouocatur. Dum vero quinque haec festa spiritaliter explicat, mirabiliter nos docet, quomodo sensibilia ad intelligibilia referre, & quomodo ex corporalibus spiritalia colligere debeamus: quomodo etiam omnia Christi actio nostra sit, & temporalis, & aeterna; & corporalis, & spiritalis instructio.

Festiuitates quinque pueri Iesu, de quibus agitur in hoc opusculo,

Hæ sunt.

- De Conceptione pueri Iesu. I.
- De Natiuitate. II.
- De Impositione nominis. III.
- De Magorum adoratione. IV.
- De Presentatione in templum, V.

P R Æ F A T I O.

M secundum vitorem venerabilem, quos in Ecclesia Dei diuina irradiatio amplius illustrat, & caelestis deuotio abundantius inflammavit, sententiam, & doctrinam, dulcis Iesu meditatio, Verbi incarnati diuina contemplatio deuotam animam supermel, & omnia vnguentorum fragrantia odoramenta, suauiter & dulcius inebriet, perfectius consoletur & confortet: hinc est, quod cum me a cogitationum incidentium tumultu paululum subtraxissem, & intra memetipsum cogitarem tacitus, quid de diuina incarnatione in hoc tempore in mente pertractarem, vnde aliquam consolationem spiritualem recipere, in qua diuinam dulcedinem in hac lacrymarum valle per speculum degustarem, vt ea aliquantulum degustata, temporalem, & phantasticam consolationem perfectius fastidirem: incidit menti meæ secretius, quod anima deuota benedictum Dei Patris Verbum, & Filium vnigenitum mediante gratia, spiritaliter possit virtute altissimi concipere, parere, nominare, cum beatis Magis querere & adorare, & demum Deo Patri secundum legem Moyli in templo feliciter presentare; & sic tamquam vera Christianæ religionis discipula, quinque festa, quæ de pueri Iesu agit Ecclesia, mente deuota cum omni reuerentia valeat celebrare. Igitur sicut humiliter concepi, verbis humilibus conscripsi, concordantias auctoritatum breuitatis causa prætermisi. In quo tractatu breui & humili, si vel modicum deuotionis meditatio dulcissimum Iesum, quis legendo concipiat, ipsum, tamquam omnium bonorum principium, fontem, & auctorem laudet, glorificet, & benedicat:

si nihil vel minus sufficienter & digne, scribenti, vel forte sibi minus deuote, & humiliter legenti impu- ter, & ascribat.

PRIMA SOLEMNITAS.

De Conceptione pueri Iesu.

RMO igitur purgato intellectu contritionis lauacro, & inflammato, & eleuato affectu dilectionis igniculo: castis meditationibus, & deuotis cogitationibus pertractandum est, qualiter iste benedictus Dei filius, Christus Iesus sit a deuota mente spiritaliter concipiendus. Cum anima deuota, vel spe caelestis præmij, vel timore aeterni supplicij, vel tædio in hac lacrymarum valle diutius commorandi, mota, ac stimulata nouis inspirationibus visitatur, sanctis affectionibus inflammatur, meditationibus caelestibus anxiatur; & tandem abiectis, & despectis veteribus defectibus, & pristinis desideriis, nouo viuendi proposito a patre luminum, a quo omne donum optimum, & datum perfectum, spiritaliter spiritu gratiæ secundatur; quid aliud agitur, quam quod superuenientem virtute altissimi, & obambrotatione caelestis refrigerij, carnales concupiscentias mitigat, mentales oculos ad videndum confortat & adiuuat, pater caelestis diuino quodam semine animam grauidam facit, & secundatur. Post hunc conceptum sacratissimum, pallet in facie per veram humilitatem in conuersatione: fastidium cibi, & potus concipit in mente, plenario mundalium contemptu, & abiectio: desideria variantur, in affectione

Iac. 1. c

Iac. 1. c

tionem ex diuersorum bonorum proposita intentione: Aliquando etiam infirmari, & agrotare incipit anima in propria voluntatis abiectio. Iam enim incedit tristes & turbulenta propter veterem delictorum perpetracionem, pro temporis omissione, pro hominum adhuc in mundo mundaliter viuentium societate & conuersatione. Iam paulatim graue & tædiosum incipit esse omne, quod foris est, & foris cernitur, quod intus percipitur, & auditur. O felix conceptus, quem talis sequitur mundi contemptus, & caelestium operationum appetitus. Iam quamuis adhuc modico gustato spiritu, desipit caro cum gemitu, iam anima cum Maria in montana ascendere incipit, post talemque conceptum fastidium terrena, desiderantur caelestia & æterna. Iam fugere incipit societatem illorum, qui terrena sapiunt, & appetit familiaritatem eorum, qui caelestia concupiscunt. Iam incipit anima cum Maria ministrare Elisabeth, hoc est illis, quos diuina gratia amplius per dilectionem inflammat. Et hoc valde notabile, multisque necessarium est, quanto magis se a mundo abstrahunt, tanto familiariter se bonis amicales & familiares reddunt: vt tantò amplius ipsis malorum confortium desipiat, quanto dulcius bonorum & spiritalium honesta conuersatio, eorum affectum afficit & inflammat. Quia secundum beatum Gregorium, qui sancto viro adhæret, ex eius assiduitate visionis, vsu locutionis, exemplo conuersationis accipit, vt accendatur in amorem veritatis: peccatorum tenebras fugat, & amore diuinæ lucis inardescit. Vnde Isidorus: Bonorum societatem require. Accidit enim vt si fueris socius conuersationis, eris & socius virtutum. Hæc cogiter fidelis anima, quam casta, quam sancta, quam deuota fuerint illarum sanctarum colloquia, quam diuina salutifera consilia, quam mirandæ sanctitatis mutue societatis opera, dum vnaquæque aliâ verbo & exemplo pronocabat ad meliora.

Greg. hom. 5. in Exec. ante med.

Isid. de con. temp. mundi e. de confor. tio bonorū.

Nota contra dissuadentes opera poenitentia.

Rom. 10. a

bant, & tamen non audebant inchoare, retrahunt homines ab operibus perfectionis. Dissuadent ea, quæ excedunt statum vitæ communis, destruunt sancta consilia diuinæ inspirationis, quorum consilia ratione vitæ quanto magis sunt autentica, tanto magis inueniuntur periculosa. Alij dicunt, & multum callide ex antiqui hostis adinventione obijciunt: Si talia vel talia feceris, sanctus & bonus, religiosus & deuotus iudicaberis. Et cum in te nondum sit, quod esse in alijs putaris, in conspectu summi iudicis tua magna gratia, & horrenda peccata cognoscentis, reus eris, & amittis meritum operis, & simulator & hypocrita reputaberis. Talia & similia exercitia dicunt debere esse illorum, qui nihil mali fecerunt, qui sancte & innocenter vixerunt, qui omnia propter Deum dimiserunt, qui toto tempore vitæ suæ Deo perfecte adhæserunt. Sed & hos Deo deuota & dilecta anima deuota, montem ascende cum Maria. Paulus non sine peccatis vixerat, non diu feruerat, quando in tertium cælum rapiebatur, & Dominum facie ad faciem contemplantatur. Maria Magdalena tota superba, tota ambitiosa, tota mundanis vanitatibus intentata, carnis cupiditatibus dedita, non longe post ad pedes Iesu, inter Apostolos factos sedit, & cum intentione deuotam doctrinam perfectionis audiuit. Prima omnium in modico tempore videre Deum meruit, alijsque verba veritatis constanter proposuit. Non enim est personarum Deus acceptor, non pensat nobilitatem generis, non diuturnitatem temporis, non multitudinem operis, sed feruorem ampliozem, & charitatem maiorem deuotæ mentis. Non enim pensat qualis aliquando fuisti, sed qualis esse a modo cepisti. Vnde aliter consulentium consilia essent multum reprehensibilia, si non excusarentur simplicitate, licet non approbanda. Tu ergo, o anima diuino semine grauida, fuge indocta consilia. Si non habes oculos linceos, noli abijcere humanos. Melius est partem habere, quam toto carere. Malum est perdere propter perdidisse: & stultum est nolle proficere propter defecisse. Si non potes saluari per innocentiam, studeas saluari per poenitentiam. Si non potes esse Catherina, vel Cecilia, non contemnas esse Maria Magdalena, vel Egyptiaca. Si perdidisti iuuentutem, noli amittere senectutem. Si vixisti in maris fluctibus, moriatis in litoris sinibus. Igitur si te sentis, sancto proposito, Dei dulcissimum filium Iesum conceptisse, prædicta venena mortifera fuge, & festina, desiderata, & affecta, more parturientis, feliciter ad partum peruenire. Sed notandum est, quod beata Virgo non statim post conceptionem peperit filium, sed decursis nouem mensibus genuit Christum. Quod non vacat mysterio: quia non est omni spiritui credendum. Sed o anima, deuota quando nouis illustrationibus vel reuelationibus illustraris, vel illuminaris in solitis inspiratibus, magne perfectionis propositis intrinsecus inflammaris, non statim de tuo consilio ad opus propera, sed bene tecum & cum bonis, & potissimè cum illis, qui in talibus sunt experti delibera, vtrum quæ inspirata sunt, liceant, deceant, & expediât, vtrum dictis prophetarum sint consona, vtrum doctrinis Apostolorum & sanctorum doctorum aliquantulum sint contraria, & etiâ vtrum exemplis sanctorum sint similia vel dissimilia. & ad opus festina, vel statim abfoluas te ab his in tua conscientia: quia periculosum est, tales inspirationes diuine, & frequenter in mente concipere, & tamen ad effectum boni operis modicum, vel nihil properare.

2. Cor. 12. d

Act. 10. e

SECUNDA SOLEMNITAS

De natiuitate pueri Iesu.

Secundo igitur attende, & considera, qualiter benedictus Dei filius spiritaliter nascatur in mente. Nascitur enim cum post sanum consilium, post discussum

scissum sufficienter negotium, post inuocatum diuinum patrocinium, sanctum propositum perducitur ad effectum. Cum iam anima incipit agere, opere perficere, quod diu pertractauit in mente: cum iam incipit uiriliter agere, quod iam dudum proponebat perficere, sed tamen semper formidabat inchoare: quia timebat deficere. In ista beatissima natiuitate angeli iubilant, Deum glorificant, & pacem prædicant. Quia dum quod diu mente conceptum est, ad effectum boni operis perducitur, pax interior reformatur. Non enim in regno animæ pax diuina bene geritur, quando caro spiritui & spiritus carni reluctatur: quando spiritus sollicitudinem, & caro affectat multitudinē: quando spiritum Christus, & carnem mundus: quando spiritus querit quietem contemplationis cum Deo, & caro appetit honorem prælationis in sæculo. Econtra postquam caro spiritui subiugatur, postquam bonum opus, quod diu per carnem est impeditum, perducitur ad effectum, pax & exultatio interior reformatur. In ista natiuitate non auditur clamor lamentabilis, non sentitur dolor lacrymabilis, non percipitur cruciatus miserabilis, sed admiratio de integritate, exultatio de nouitate Dei, glorificatio de strenuitate. O quam beata natiuitas, quam tanta sequitur angelorum & hominum iacunditas. O igitur quam dulce & delectabile esset, naturam operari, si infans nos permitteret, qua sanata statim naturalibus gratia arridet. Iam experitur, quod uerum est illud Euangelicum dictum: Tollite iugum meum super uos, & discite a me, quia mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus uestris. Iugum enim meum suauis est & onus meum leue.

Mat. 11. d

Maria amarum mare.

Sed notandum est hic, o anima deuota, si te hæc iucunda delectet natiuitas, debes esse primo Maria. Nam Maria interpretatur amarum mare, illuminatrix & domina. Esto ergo amarum mare per lacrymosam contritionem, ut pro peccatis commissis amarissime doleas, ut de bonis omissis profundissime ingemiscas, de diebus neglectis & perditis incessanter te affligas. Esto secundo illuminatrix, per honestam conuersationem, per uirtuosam operationem, & studiosam aliorum in bono informationem. Esto tertio domina sensuum, carnalium concupiscentiarum, omnium operationum tuarum, & omnes actiones secundum rectum dictamen rationis facias, & in omnibus tuam salutem & proximi quædificationem, diuinam laudem & gloriam appetas, & requiras. Hæc est illa felix Maria, quæ pro peccatis perpetratis dolet & ingemiscit, quæ uirtutibus fulget & clarescit, quæ carnalibus delectationibus dominatur, Ab ista Maria Iesus Christus cum gaudio sine dolore, absque labore spiritualiter nasci non dignatur. Post hæc felicem natiuitatem cognoscit, & gustat, quam suauis est Dominus Iesus. Reuera suauis est, quando nutritur sanctis meditationibus, quando balneatur deuotis & calidis lacrymarum fontibus, quando inuoluitur castis desideriorum uelaminibus, portatur sanctæ dilectionis in amplexibus, osculatur crebris deuotionis affectibus, & confouetur in interioris mentis sinibus. Non enim ad hoc nascitur, ut abijciatur: sed ut cum summa diligentia, more regalium infantum, custodiatur. Hic nota fidelis anima, quod in te contingunt illa signa spiritualiter, quæ in Christi natiuitate contigerunt uisibiliter. Multis enim signis & prodigijs secundum doctorum sententiam & doctrinam, est illa benedicta natiuitas comprobata. Nam in ciuitate Romana muri templi pacis funditus corruerunt. Sodomitæ in toto orbe morte subitanea interierunt. Vineæ Engaddi illa nocte floruerunt, & fructum balsami protulerunt. Fons aquæ mutatus est in fontem olei, & fluxit usque in Tiberim, & manauit tota nocte illa. Stella magna apparuit, quæ formam pulchri pueri habuit, & in capite crux splendebat. Tres soles apparuerunt in oriente, & paulatim in unum corpus solare sunt redacti. In die media

Multa signa in natiuitate Christi uisita.

A circulus aureus apparuit circa solem; & in medio circuli uirgo pulcherrima, puerum gestans in gremio. Et quid plura? Istam natiuitatem beatissimam angeli mirabiliter prædicabant, pastores nunciabant, animalia bruta cognoscebant. Ecce iam uisisti, qualibus signis & prodigijs est uisibiliter monstrata natiuitas Saluatoris.

Sed iam aduerte diligenter fidelis anima, quæ cupis esse Iesu mater ex gratia, utrum in te spiritualiter inuolata sint hæc signa, immutata mirabilia: ut sic possis aliquo modo certificari de hac natiuitate salutifera. Aduerte diligenter, considera frequenter an aliquod in te corrumpit templum, hoc est, appetitus uanæ ambitionis & superbiæ, utrum ceciderit idolum, id est affectus falsæ possessionis & auaritiæ. utrum ne adhuc incurritur sodomitæ, scilicet carnalis delectationis & concupiscentiæ. Hæc sunt quasi prima signa istius natiuitatis salutiferæ, quando iam anima se sentit euacuatam ab ambitione per uirtutem humilitatis: alienatam ab auaritia per desiderium paupertatis: purgatam a macula luxuriæ per amorem castitatis. Post hæc considera cum magna diligentia, utrum adhuc floreat aliquid uinea balsami, id est multitudo sanctarum affectionum: utrum fluat fons olei, id est de tuo corde exeant opera misericordiae: utrum illi tres soles, id est tres theologice uirtutes orientur in oriente, id est in deuota mente, & uniantur inter se mutua fœderatione. Vide etiam si stella nouæ claritatis, id est diuinæ cognitionis adhuc aliquid fulgeat. Si circulus aureus iuxta solem, id est sancta affectio iuxta cognitionem appareat. Si uirgo cum puero illic sedeat, id est si oratio pura cum deuotione sincera in affectione permaneat. Post hæc omnia si adorent animalia, id est perfecte obediat sensitiua. Si quærant reges, id est desiderijs & affectionibus nouis ad Iesum mouentur uirtutes intellectuales. Si angeli, id est omnes habitus uirtuosi per mentis hilaritatem iubilent: propter mentis tranquillitatem, pacem nuncient: propter cordis serenitatem, Iesum prædicent. Et postremo subtiliter considera, si pastores, id est sanctæ meditationes paruulum natum Iesum tibi datum, in præsepio inueniant. Præsepe est conscientia inferius clausa per contemptum mundanorum, superius aperta per desiderium æternorum. Hic est locus quietionis pauperis regis. illic post natiuitatem a matre reponitur. ibi a pastoribus inuenitur. O felix præsepe, quæ continet? Regem gloriæ in te inuenio ut iumentum, & refectionum angelorum. De te pascuntur bruta animalia, & reficitur anima deuota, te, licet improprie, tamen felicem prædico. Sed multo felicior dico deuotam conscientiam, quæ non est id, quod tu per essentiam, sed tamen continet spiritualiter, quod tu continebas corporaliter.

TERTIA SOLEMNITAS

De impositione nominis pueri Iesu.

Tertio considerandum, qualiter ille beatissimus infantulus, spiritualiter natus, sit nominandus. Et puto quod non potest nominari cõgruentius, quam Iesus, quia scriptum est: Vocatum est nomen eius Iesus, quod uocatum est ab angelo priusquam conciperetur in utero. Hoc est nomen sacratissimum, a Prophetis prophetatum, hoc est nomen uirtuosum, gratiosum, gaudiosum, delitiosum, & gloriosum. Virtuosum, quia superat hostes, congregat ciues, reparat vires, reuocat mentes. Gratiosum, quia in ipso habemus fidei fundamentum, spei firmamentum, charitatis augmentum, iustitiæ complementum. Gaudiosum, quia iubilus in corde, melos in aure, mel in ore, splendor in mente. Nomen utique delitiosum, quod pascit cogitatum, lenit prolatum, ungit inuocatum, reficit scriptum, instruit factum, Nomen re uera gloriosum, quod dedit cæcis uisum, sardis

Lnc. 2. o

sardis auditum, sermonem mutis, uitam mortuis, & gressum claudis. O nomen benedictum, quod ostendit tantum uirtutum effectum. O anima, siue scribas, siue legas, siue doceas, siue aliud quodcumque opus facias, nihil tibi sapiat, nihil tibi placeat, nisi Iesus. Nomen igitur tuum, infantulum in te spiritualiter genitum Iesus, habeat sibi quod nominatur Dei filius, splendor gloriæ, imago substantiæ, uerbum patris, uirtus omnipotentis, heres uniuersorum, rex regum, Dominus Dominorum. Habeat sibi quod dicitur Christus, id est unctus & bene, quia in prophetâ sicut claruit in doctrinæ eruditione: in pugilem, sicut patuit in Diaboli de-bellatione: in sacerdotem, sicut ostendit in patris reconciliatione: in Regem, sicut monstrabit in præmiorum retributione. Habeat hæc omnia, sibi cum suis beatis communia. Sit tantum tibi Iesus Saluator in huius uitæ incolatu & miseria. Saluet, inquam, te a mundi uanitate, quæ te impugnat: a dæmonis falsitate, quæ te infestat: a carnali fragilitate, quæ te cruciat. Clama deuota inter rot huius uitæ flagella. O Iesu Saluator mundi salua nos: qui per crucem & sanguinem redemisti nos. Salua, inquam, dulcissime Saluator, confortando debilem, consolando flebilem, adiuuando fragilem, consolidando instabilem. Sed heu unum est, quod cum seget referam, quod non uacat mysterio, quod non statim ut nascitur, circumciditur, & nominatur, sed secundum leges dies octaua expectatur. Puto quod per septenarium, qui in octonario includitur, uniuersitas diuinarum & moralium uirtutum, cum uniate, & uinculo pacis figuratur. Quia postquam omnia per fortitudinem aduerfa tolerauit: per iustitiam miseris, & egenis sustentauit: per temperantiam, concupiscentias superauit: per prudentiam mundi & antiqui hostis insidias declinauit. Adhuc postquam per fidem Deum omnium creatorem intellexit: per spem in eum tamquam remuneratorem in omnibus operibus suis aspexit: per charitatem eum tamquam omnium bonorum largitorem toto corde dilexit. Et demum die octauo circumcisus ab anima omnibus phantasticis imaginationibus, omnibus uanis & inutilibus cogitationibus, pacatis omnibus animæ motibus, & inordinatis affectionibus, per exercitium contemplationis in Domino dulciter requiescit. Tunc puer nominatur, tunc dulce nomen Iesus imponitur, tunc eis dulcedo sentitur & gustatur, tunc experitur uirtutem, tunc percipit iucunditatem. O quam sapienter sentit dulcedinem, post illam beatam nominis impositionem, illa felix mater naturalis, & uera mater spiritualis, uirgo Maria, quando percipit in hoc nomine dæmonia eijs, cæcos illuminari, infirmos curari, mortuos suscitari, miracula cumulari. Sic certe tu o anima spiritualis merito debes gaudere & exultare quando tu percipis in te & in alijs, quod tuus benedictus filius Iesus dæmones fugat, in peccati dimissione: cæcos illuminat, in ueræ cognitionis infusione: mortuos suscitatur, in gratiæ collatione: infirmos curat, claudos sanat, paralyticos & contractos rectificat, in spirituali confortatione: ut iam efficiantur fortes & uirtutes per gratiam, qui prius erant debiles & infirmi per culpam. O quam felix & beatum nomen, quod tantam meruit habere uirtutem, & efficaciam. Aliquando lætificat, aliquando usque mentis ebrietatem infundit, & suam dulcedinem communicat.

QUARTA SOLEMNITAS.

De Magorum adoratione.

Quarta solemnitas, quæ consistit in Magorum adoratione. Postquam etiam anima istum dulcissimum puerum, per gratiam spiritualiter concepit, peperit, & nominauit, tres reges, id est tres animæ vires, quæ bene reges dicuntur, quæ iam carni principantur, sensibus dominantur, in solis diuinis studijs, sicut de-

cet, uerè reges, occupantur, puerum iam per effectus multiplices eis reuelatum in ciuitate regia, hoc est in totius mundi machina, æstimant esse querendum. Querunt igitur meditationibus, requirunt affectionibus, interrogant deuotis cogitationibus: Vbi est qui natus est? Vidimus stellam eius in Oriente, uidimus claritatem eius fulgentem in deuota mente, uidimus splendorem eius radiantem in intimis animæ, audimus eius uocem, quæ est dulcissima, gustauimus eius dulcedinem quæ est suauissima, percipimus eius odorem suauissimum, experti sumus eius amplexum delitiosissimum. Iam Herodes, redde responsum, ostende dilectum, monstra infantulum desideratum. Propter tuam gloriam uidentem non uenimus, propter tuam gratiam obtinendam nõ properauimus, propter tuam maiestatem adorandam non festinauimus. Tua enim gratia ipsius est factura, tua maiestas ipsius creatura, tua iucunditas sua est potentia, tua opulencia ipsius umbra, tua nobilitas, tua magnificentia est suæ infantæ bonitatis & nobilitatis modica scintilla. In te inuenimus quo ipsum cognoscimus, amamus, & desideramus, non in quo requiescere debeamus. Tuis honor & decus est sui decoris nutus. Dic igitur ne prostrahas, Vbi est qui natus est? Vbi est ergo longitudo breuis, magnitudo leuis, altitudo subdita, latitudo angusta? Vbi lux lucens, aqua sitiens, panis esuriens? Dic nobis, ubi potentia regitur, sapientia instruitur, uirtus sustentatur, uerbo patris lactatur? Dic nobis, ubi æternus Dei filius infans inuenitur? Vbi splendor paternæ gloriæ panis inuolutus cernitur? Vbi audiemus in cunabulis uagientem, qui est miserorum consolatio? Vbi uidebimus inter brachia infantulum balutatum, qui est angelorum, & hominum, cælorum & creaturarum omnium conseruator & solidatio? Hunc desideramus, hunc querimus. O dulcissime, o amantissime puer æternæ, infans antique, quando te uidebimus, quando te inuenimus, quando ante faciem tuam apparebimus? Tædet gaudere sine te, delectat gaudent tecum, & flere tecum. Omne quod tibi est aduersum, nobis est molestum: tuum beneplacium est nostrum indeficiens gaudium, & desiderium. O si tam dulce est flere de te, quam dulce erit gaudere de te. Vbi ergo es, quem querimus? Vbi es, quem in omnibus & præ omnibus desideramus & affectamus? Vbi es qui natus est Rex Iudæorum, lex deuotorum, dux miserorum, lux cæcorum, uita morientium, salus æternæ aternaliter uientium? Et sequitur responsio conueniens. In Bethleem Iudæ. Bethleem domus panis, Iuda consistens interpretatur. Ibi enim Christus inuenitur ubi post confessionem criminum panis cælestis uitæ, id est doctrina Euangelica auditur, ruminatur, & deuota mente retinetur, ut opere impleatur, & alijs adimplenda proponatur. Ibi puer Iesus cum Maria matre inuenitur, ubi post lacrymosam contritionem, post fructuosam confessionem, dulcedo cælestis consolationis aliquando inter abundantissimas lacrymas degustatur: ubi oratio quem pene desperantem inuenit: gaudentem & de uenia præsentem derelinquit. O felix Maria a qua Iesus concipitur, de qua Iesus nascitur, & cum qua tam dulciter, & gaudenter Iesus inuenitur.

Sed notandum est hic, quod Iesus quæsitus legitur a mul-

a regibus, & hoc ut ipsum cum omni reuerentia adorarent. A doctoribus, ut ab ipso ueritatis documenta cum summa diligentia audirent. A sponsa, ut suæ stantitatis dulcedinem per secreta colloquia degustaret. A Maria matre, ut ipsum perditum reperiret, & ab ea se amplius non alienaret. Sic uos o reges, hoc est, deuotæ animæ vires naturales quærite cum regibus terrenis, ut adoretis, & munera offeratis. Adorate cum reuerentia, quia Creator & Redemptor, & remunerator. Creator in naturalis uitæ formatione: Redemptor in spiritualis uitæ reformatione: remunerator in æternæ uitæ collatione.

Quali affectu anima deuota Iesum querat. Mat. 2. a

Q o ne.

S. Bon. Tom. 6. Pars ij.

ne. O vos reges adorare cum reuerentia, quia rex potentissimus: adorare cum decencia, quia magister sapientissimus: adorare cum letitia, quia princeps liberalissimus. Adorate, inquam, gaudentes, quia est dux æquitatis: adorare decenter, quia est lux veritatis: adorare feruenter, quia est fax charitatis. Nec sufficiat vobis ratio, nisi concomitetur oblatio. Offerre, inquam, aurum dilectionis ardentissimæ: offerre thus consolationis deuotissimæ: offerre myrrham contritionis amarissimæ. Aurum dilectionis, propter bona collata: thus deuotionis propter gaudia præparata: myrrham contritionis propter peccata perpetrata. Aurum offerre æternæ diuinitati, thus animæ sanctitati, myrrham corporis passibilitati. Quarite etiam o reges cum doctoribus, vt nobis pandat secreta suæ inscrutabilis sapientie, vt ostendat magnalia suæ admirabilis potentie, vt vos doceat beneplacita suæ voluntatis, & complacentiæ. Quarite, inquam, cum reuerentia, quomodo omnia tam potenter de nihilo creauerit: quomodo cuncta tam sapienter in vniuerso ordinauerit: quomodo singula tam clementer suo inæstimabili bono decorauerit. Quarite humiliter, si homini fas est in hac vita inuestigare, qualiter illæ tres personæ coæquales, & coæternæ subsistant in vna & indiuidua substantia, & hoc in trinitate beatissima. Qualiter illæ tres substantiæ, videlicet, carnis & animæ & spiritus conueniant in vna persona, & hoc in Christi incarnatione sacratissima. Qualiter ab æterno pater a nullo, filius a patre solo, spiritus sanctus ab vtroque. Ipse quem queris doctor est, & cognitor omnis veritatis, a quo omnis veritas principaliter queritur. Post quem veritas, exemplariter perducitur, ad quem omnis veritas finaliter reducitur, & ordinatur. Ipse est doctor, qui docet omnem veritatem. Veritatem vitæ, quam in multis destruxit lutosa gulosis: veritatem doctrinæ, quam heu in plerisque cæcavit voluptuosa vanitas: veritatem iustitiæ, quam effugauit periculosa auaritas. Quarite ergo vos reges deuoti Iesum, vt vos doceat omnem veritatem: veritatem vitæ, vt sciatis qualiter vos ipsos vtiliter regere debeatis: veritatem doctrinæ, vt cognoscatis qualiter subiectos laudabiliter dirigatis: veritatem iustitiæ, vt intelligatis qualiter Deo seruiliter seruiatis. Quarite etiam Iesum aliquando cum sponsa dilectissima in horto deliciarum, vbi deambulat cum adolescentulis, vbi lilia colligit cum virginibus, vbi comedit fructus pomorum suorum cum iuueniculis. Quarite in cella vinaria, vbi cenam suam præparauit, ad quam suas specialissimas amicas, quæ sequuntur eum, quocumque ierit, tantum inuitauit. vbi præcinget se, & faciet eas discumbere, & transiens personaliter ministrat eis. vbi administrat fercula varia de pinguedine suæ æternæ, nobilissimæ, & secretissimæ diuinitatis. Vbi propinat pocula suæ dulcissimæ, & castissimæ humanitatis. Certe illic bibunt amica, sed inebriantur charitissimæ. Quarite tandem in cubiculo, vbi requiescit cum sponsa inter amplexus, & oscula. vbi cubat in meridie, quando splendor æternæ veritatis tam luculenter lucet, ardor supernæ charitatis tam dulciter ardet. Ibi instillat auribus sponsæ secretissima suæ profundæ, & inscrutabilis sapientie: ibi donat altissima munera suæ summæ, & incomparabilis magnificentie: ibi iocatur, ibi blanditur, ibi consolatur, ibi dilecta alloquitur, dicens: Pete, quod vis, & dabitur tibi. O quam felices qui Iesum in hoc cubiculo secretissimo inueniunt, qui hoc cubiculum intrare præsumunt. O quam pauciores in cella vinaria reperiant, paucissimi vero non nisi secretissimi amici cubiculum intrare præsumunt. Quia scriptum est: A diuro vos filie Hierusalem ne suscitatis, neque euigilare faciatis dilectam, donec ipsa velit.

Cant. 2. b

Vnde sufficiat vos o reges, qui adhuc terrena sapi-

tis, qui adhuc temporalia disponitis, quod Iesum aliquando post diligentem inquisitionem in præsepio inueniatis. Vestra enim conscientia adhuc forte non est facta hortus deliciarum, vbi florent sanctæ meditationes, redolent virtuosa operationes, vbi vigent delitiosa affectiones. Nec forte minus perfecte dici potest cella vinaria, vbi illa cælestia fercula odorantur, illa vina angelica gustantur, quibus amici aliquando hic in terris consolantur. Sed heu minime, vt timeo, dici potest cubiculum omnibus creaturis absconditum, soli sponso præparatum, stratum, & ornatum, vbi sponsus cum sponsa, dilectus cum dilecta requiescit, inter secreta, & indicibilia sui familiaris oscula. vbi sæpe audiuntur talia & tam arcana, quæ quidem intelliguntur, sed non dicuntur, quia forte vel exprimi nequeunt, vel ab hominibus, secundum hominem videntibus, percipi numquam possunt. Si ramentum ex abundantia diuinæ pietatis, aliquando ipsum post, fletum & planctum, post luctum & gemitum, post positum sæculare negotium, ad modicum vidistis in horto deliciarum, vel forte, quod magis verum est, ante fores, adhuc vobis clausas, per foramen inspeixistis in cellam vinariam, & vidistis sponsum ornatum & succinctum, transuentem, ministrantem, propinantem suis amicis varia fercula, & vina deliciarum, & statim ignota & incognita, nec adhuc talia admittenda, per ianitores expulsus & repulsus fuistis, & iterato heu ad solita & mundana rediistis. Sed tamen post hoc ad cor reuersi, non immemores illius iucundæ societatis, quam gaudio cordis in horto deliciarum aspexitis. Necnon & illius beatissimæ iucunditatis & solemnitatis quam desolatam per rimulam inspeixistis, de qua nescio quale solatium, sed tamen tale quod exuperat omnem sensum, & omne huius mundi conuiuium, per spiramentum modicum sensistis. Tunc cum Maria matre Iesum perditum cum dolore, & merore querite, currite cum planctu & gemitu post Iesum querendum, querite tunc & stantes dicite: O quando te inueniemus consolatorem, quem expectamus! Quando te re inueniemus gaudium nostrum, quod desideramus! O si anima nostra adhuc redire semel valeat, & si non ad amplexus & oscula, saltem vbi redolet hortus deliciarum & suauissime fragrat cella vinaria. Iam anima per te ipsam quære dilectum tuum, quem concepisti, tuus est filius quem genuisti, & quære dimisisti a quo tot & tam insolita gaudia suscepisti? O vos reges inclyti, vos principes, & defensores, & cooperatores mei, vos hæcenus quaesistis vt regem, qui vos sua gratia coronaret, vt doctorem qui vos sua sapientia illustraret, vt consolatorem, qui sua clementia vos reficeret. Nunc superest, vt ego quæram filium quem perdidisti: dilectum, quem amisisti: amantissimum Iesum meum, quem heu infelix & misera, in templo dimisisti, postquam denuo ad vana & falsa, & inania me conuertisti. Heu me derelictam, & desolatam, & omni ignominia plenam reliquisti. Quare suis consilijs non acquieui? Quare in suis monitis non permansi? Quam diu suam præsentiam per veram consolationem sensisti, affuit mihi omnis boni abundantia, quam diu ipsum habui omnibus bonis abundaui. Sed heu, quam infelix & quam miserabilis propter paupertatem amisisti diuitias, propter asperitatem postpositi delicias, propter curam, & solitudinem dereliqui quietem magnam, & spiritum dulcedinem, propter alienum neglexi me ipsum, propter hominem regendum perdidisti Deum meum, dilectum meum, consolatorem meum, dulcissimum Iesum filium meum. Quid ergo faciam? quo vadam? vbi quæram, vt iterato ipsum inueniam? Aliquoties propter prædicta ipsum amisisti, sed denuo adiuuante, & reuelante clementissimo patre misericordiarum Deo, in cuius vinea laboro, cuius voluntati de consilio maiorum deseruio, ad cuius gloriam ampliandam meo dulcis Iesu solatijs per occupationem cordis sæpius prius,

prius, propter cuius honorem conferendum, varijs A tribulationibus me expono, ipso ex solita pietate auxiliante. Perditum cum ingenti cordis gaudio, post varios singultus, & gemitus, etiam inter abundantissimas lacrymas reperi & inueni. O vti nam ipsum adhuc semel taliter inuenirem, puto quod amplius non dimitterem, sed totis viribus retinerem.

Cant. 3. a

Quid ergo faciam? Surgam & quæram quem diligit anima mea: postquam occupationes & solitudines dimittam, ad orandum me conferam. Et si hæc non sufficiunt, inter cognatos & notos, idest spirituales & deuotos ipsum quæram. Ipsi sunt in quibus habitat, ipsi sunt cum quibus moratur, quando ab alijs amittitur. Hi sunt, cum quibus tamquam in solitudine claudit, quando ipsum a me miser strepitus cogitationum fluctuantium fugat. Heu quando illis similibus fui, tunc habui, tunc tenui, tunc amplexata & osculata fui Iesum, quem nunc curis distracta, solitudinibus occupata & afflicta, lamentabiliter amisisti. Dicite ergo o vos religiosi, vos abstracti, vos solis diuinis meditationibus dediti, num quem diligit anima mea vidistis? Certe scio quod habetis, scio quod bene scitis, quia sentitis & gaudetis. Reddite ergo in charitate, quod non amittitis: communicate quod non dimittitis. Et si in me propter distractionem ad horam feruor dilectionis tepuit, habitus tamen dilectionis, vt spero, non cessauit. Et si propter occupationem familiarem dilecto allocutionem intermisisti, à charitate tamen ipse non recessi. Et si propter proximorum vel modicam adificationem, ipsi tota mentis intentione non adhaesi, desiderium tamen reuerendi in mente habui. Et re vera, vt verum fatear, non ad gloriam deo, sed tantum ad reuocandum ad dilectum perditum humiliter allego, non propter meum lucrum, sed propter suum consilium: non propter meam ambitionem, sed propter suam eternitatem, gloriam & honorem: nõ propter prælationis laudem, D sed proximorum salutem, curis & solitudinibus dedita. Quare ergo propter hoc, quod pia intentione etiam quasi & gemens facerem, dilecti præsentia saltem aliquando, & si raro, consolati non deberem? Non esse equum, sed, si fas esset dicere, iniustum & impium, quod piissimus Iesus non statuit, quod diuina lex nusquam approbavit. Sæpe enim propter amici voluntatem, dulcis amici præsentia intermittitur, vt postmodum cum ampliori amorum iucunditate reparetur, sic & ego propter ipsum aliquando deserui, si propter suam gloriam ampliandam, labores, persecutiones, detractiones, impugnationes sustinui. Si his omnibus, & his similibus etiam vsque ad defectum repleta fui, & ad ipsum gemens, & amens redeo, numquid ipsius solatio, vt vel modicum in tribulatione respirem, carebo? Quid ergo est, dilectus meus loquitur mihi? Quid est quod per ipsum in Euangelio clamatur: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos? Numquid ego qui propter honorem eius, diei pondus & æstus sustineo, saltem post laborem, & de micis, quæ cadunt de mensa dominorum suorum, refici non debeo? Absit ergo ne solummodo vobiscum o vos contemplatiui, moretur dilectus, & laborans agricola sit contemptus & abiectus. Oportet tamen, sicut Scriptura testatur, laborantem agricolam, aliquando fructibus cælestibus patriæ prælibare, & hoc ne deficiat in labore. Sic Apostoli inter varia opprobria, martyres inter flagella, virgines inter cruciatum & verbera, senserunt dilecti solatia. Ibant gaudentes à conspectu concilij, collaudantes & benedicentes Dominum, quoniam digni habitus sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Sic confessores & eremitæ, monachi & anchoritæ, post vigilijs & ieiunijs, inter lacrymas & gemitus senserunt diuina gaudia. Sic rectores, doctores, & ecclesiarum fideles prælati, postquam laboribus & curis sunt extenuati, de benignitate dulcis Iesu S. Bon. Tom. 6. Pars ij.

Mat. 11. d

2. Tim. 2. a

1. Cor. 13. g

ipforum piissime, dulciter sunt corda resecti. Non enim Maria Iesum frequenter habuit sola, sed etiam a Martha post prædicationem hilariter, & gaudenter recepit fuit. Ego ergo in Domino confidens, & de diuina clementia tam multipliciter probata, & exemplariter olesens præsumens, dulcissimum Iesum aliquando quæram cum Maria matre in templo, aliquando cum sponsa in cubiculo, aliquando cum discipulis in consistorio, aliquando cum regibus in diuersorio.

QVINTA SOLEMNITAS.

De presentatione pueri Iesu in templum.

QVinto & vltimo consideret fidelis anima, qualiter natus paruulus per diuersorum operum consummationem, & nominatus per cælestium dulcedinum degustationem, & quæsitus, & inuentus adoratus & honoratus, per spiritualium munerum præsentationem, in templum sit præsentandus, & Domino offerendus, & hoc per debitum gratiarum deuotam, & humilem actionem. Igitur postquam felix anima mater Iesu spiritualis, per illius benedicti filij conceptionem purgata per penitentiam, postquam aliquando iam post natiuitatem confortata per gratiam, postquam etiam est iam per impositionem benedicti nominis consolata medullitus, & tandem in adoratione cum regibus informata diuinitus, quid aliud restat, nisi vt in cæli sancti Hierusalem portetur, & in templum diuinitatis, præsentetur Deo, Dei & virginis filius? Ascende igitur spiritualis Maria, non iam in montana, sed in cælesti Hierusalem habitacula beatæ Trinitatis, & indiuiduæ vnitatis. Fleste humiliter menti genua in supernæ ciuitatis palatia, ibi ante thronum æternitatis Deo Patri filium tuum repræsenta, laudando, glorificando, & benedicendo patrem & filium cum sancto Spiritu. Lauda cum iubilo Deum Patrem, per cuius inspirationem bonum propositum concepisti. Glorifica cum gaudio Deum Filium, per cuius informationem conceptum propositum opere perfecisti. Benedic & sanctifica sanctum Spiritum, per cuius consolationem in bono exercicio hæcenus perstitisti. O anima, Deum Patrem in omnibus donis suis & bonis tuis glorifica, quia ipse est qui te de sæculo per occultam inspirationem euocauit, dicens: Reuertere reuertere Sunamitis, reuertere reuertere, &c. Deum Filium in omnibus factis tuis magnifica. Ipse enim est, qui te de demonis seruitio per secretam suam informationem liberauit, dicens: Tolle iugum meum super te. Iugum suum damoni abijce. Iugum suum amarissimum: iugum meum suauissimum. Iugum suum sequitur cruciatus æternus & tormenta: iugum meum sequitur fructus suauissimus & requies opulenta. Iugum suum si quando dulcedinem exhibet, falsa est & momentanea, scilicet dulcedo: Iugum meum quando dulcedinem confert & lætitiã, vera est & salutifera. Ipse suos seruitores modicum aliquando extollit, vt in æternum confundat. Qui autem honorificat me, sic ad momentum humiliatur, vt æternaliter gloriatur, & regnet. Ita fuit doctrina, quæ te Dei filius aliquando per se, aliquando per suos doctores & amicos reformauit a demonis falsa persuasionem, a carnis & mundi blanda deceptione liberauit. Deum Spiritum sanctum semper benedic & sanctifica, qui te per suam consolationem mellissimam, in bono confortauit, dicens: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Qualiter enim o anima, quoniam digni habitus sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Sic confessores & eremitæ, monachi & anchoritæ, post vigilijs & ieiunijs, inter lacrymas & gemitus senserunt diuina gaudia. Sic rectores, doctores, & ecclesiarum fideles prælati, postquam laboribus & curis sunt extenuati, de benignitate dulcis Iesu S. Bon. Tom. 6. Pars ij.

Cant. 6. d

Mat. 11. d

Ibidem.

rum a via morum vulnerantium iacula, in bono per-
stitisse? Qualiter potuisses tor funibus peccatorum
circumplexa, in bono profecisse, si non Spiritusfan-
cti gratia fuisses misericorditer adiuta, & sapius dul-
citer consolata & resecta? In ipsum igitur refunde
omnia opera tua, tibi nihil retine. Dic cum pura &
deuota mentis intentione: Omnia opera mea opera-
tus es Domine, in conspectu tuo nihil sum, nihil pos-
sum, de tuo munere est quod subsisto, sine te nihil age-
re possum. Tibi clementissime Pater misericordia-
rum, quod tuum est offero, tibi commendo, tibi com-
mitto me indignam, & ingrati omnibus donis tuis,
per te mihi collatis humiliter recognosco. Tibi laus,

Isa. 26.6

tibi gloria, tibi gratiarum actio, o beatissime Pater
maiestas aeterna: quia me per tuam infinitam poten-
tiam de nihilo creasti, te laudo, te glorifico, tibi gra-
tias ago. O beatissime fili, claritas paterna: quia me
per tuam aeternam sapientiam de morte aeterna libe-
rasti, te benedico, te sanctifico, te adoro. O beatissi-
me spiritus alme, quia me per tuam benedictam pie-
tatem & clementiam de peccato ad gratiam, de sae-
culo ad vitam religiosam, de exilio ad patriam, de
laborē ad requiem, de mœrore ad iucundissimam & de-
lectatissimam beatæ fruitionis dulcedinem reuocasti.
Quam dulcedinem nobis dulcis Iesus concedat: Qui
cum patre, &c.

SANCTI BONAVENTURÆ
EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS
DE PASSIONE DOMINICA
Officium.

Passionis Dominica officium a matutino usque ad completorium tam singulari artificio, et ardenti pietatis affectu,
a Sancto Bonaventura compositum est, ut compunctus animus acerbissima Passionis Redemptoris compariens,
in eaq. infinitam Domini misericordiam erga genus humanum conspiciens, sub hac forma officij assiduus ad
Deum preces effundere valeat.

AD MATVTINVM.

Domine labia mea aperies. Be. Et
os meum, &c. Ps. Deus in adiu-
torium meum, &c. Be. Domine
ad adiuuandum, &c. Gloria, &c.
Alleluia. Inuitatio. Christum cap-
tum & derisum, flagellatum &
crucifixum. Venite adoremus. Psal.
Venite Exultemus Dño. Hym.

In Passione Domini,
Qua datur salus homini,
Sit nostrum refrigerium,
Et cordis desiderium.
Portemus in memoria,
Dolores & opprobria,
Christi coronam spineam,
Crucem, clauos, & lanceam.
Et plagas sacratissimas,
Omni laude dignissimas,
Acetum fel arundinem,
Et mortis amaritudinem.
Hæc omnia nos fatient,
Et dulciter inebrient,
Nos repleant virtutibus,
Et gloriosis fructibus.
Te crucifixum colimus,
Et toto corde poscimus,
Vt nos sanctorum cœtibus.
Coniungas in cœlestibus.
Laus honor Christo vendito,
Et nostri causa prodito,
Passo mortem pro populo,
In aspero patibulo, Amen.
Antiphona. Insurrexerunt. Psalms.
Quare fremuerunt gentes, &c.
Insurrexerunt in me viri sine misericordia, & non
pepercerunt animæ meæ. Ps. Reliqui domum meam,

A dimisi hereditatē meam. Be. Dedi dilectam animam
meam in manus peccatorum. Pater noster. Absolutio.
Passio Domini nostri Iesu Christi perducatur nos ad
gaudia Paradisi. Amen.
Iube domne Bene. Per suam Passionem, det nobis
Dominus suam benedictionem, Amen.

Lectio prima.

Apprehendit Pilatus Iesum, & flagellauit eum. Et
militēs, plectentes coronam de spinis, imposue-
runt capiti eius, & veste purpurea circumdederunt eū.
Et veniebant ad eum & dicebant: Aue Rex Iudæorū.
Et dabant ei alapas, & expuerunt in eum: acceperunt
arundinem & percutiebant caput eius. Tu autem.
Be. Ecce vidimus eum non habentem speciem neque
decorem, aspectus eius in eo non est, hic peccata no-
stra portauit, & pro nobis dolens. Ipse autem vulne-
ratus est propter iniquitates nostras, cuius liuore sana-
ti sumus. Ps. Verè languores nostros ipse abstulit, &
infirmittates nostras ipse portauit. Ipse.
Iube domne Bened. Per virtutem sanctæ crucis, per-
ducatur nos Dominus ad gaudia veræ lucis. Amen.

Lectio secunda.

Susciperunt ergo milites Iesum & duxerunt, &
baulans sibi crucem, exiit in eum, qui dicitur
Caluariz locus, Hebraicè autem Golgota, vbi eum
crucifixerunt, & cum eo alios duos hinc & inde,
mediū autem Iesum. Iesus autem dicebat: Pater di-
mitte illis, non enim sciunt quid faciunt. Tu autem.
Be. O vos omnes qui transitis per viam, attendite & vi-
dete. Si est dolor vester similis vt dolor meus. Ps. At-
tendite vniuersi populi, & videte dolorem meum.
Si est dolor.

Iube domne Bene. Sanguinis Christi aspersio, sit no-
bis sempiterna salus & protectio. Amen.

Lectio

Lectio tertia.

Io. c. 19.6

Postea sciens Iesus, quia omnia consummata sunt,
vt impleretur Scriptura, dixit: Sitio. Vas ergo erat
positum plenum aceto. Illi ergo spongia plenam aceto
hyssopo circumponentes, obtulerunt ori eius. Et cum
accepisset acetum, dixit: Consummatum est, & incli-
nato capite tradidit spiritum. Tu autem. Be. Tenebræ
factæ sunt, dum crucifixissent Iesum Iudæi. Et circa
horam nonam exclamauit Iesus voce magna: Deus
meus, Deus meus, vt quid dereliquisti me? Et incli-
nato capite, emisit spiritum. Ps. Exclamans Iesus voce
magna, ait: Pater in manus tuas comendo spiritum
meum. Et inclinato capite. Gloria patri, &c.

Ad Laudes.

Deus in adiutorium meum intende, &c.
Antiphona. Contumelias. Psalmus 12.
Vt siqueo Domine obliuisceris me in finem? vs-
quequo auertis faciem tuam a me?
Quamdiu ponam consilia in anima mea? dolorem
in corde meo per diem?
Vsquequo exaltabitur inimicus meus super me? re-
spice, & exaudi me Domine Deus meus.
Illumina oculos meos, ne vquam obdormiam.
in morte? ne quando dicat inimicus meus, præualui
aduersum eum.

Qui tribulant me exultabunt, si motus fuero: ego
autem in misericordia tua speraui.
Exultabit cor meum in salutari tuo: Cantabo Do-
mino, qui bona tribuit mihi, & psallam nomini Do-
mini altissimi. Gloria Patri, &c.
Antiphona. Contumelias, & terrores passus sum ab
eis, & Dominus mecum est tamquam bellator fortis.

Capitulum.

Spiritus oris nostri Christus Dominus, captus est pro
peccatis nostris, cui diximus: In umbra tua viuam
in gentibus. Hymnus.

Christum ducem, qui per crucem
Redemit nos ab hostibus,
Laudat cœtus noster lætus,
Exultat cœlum laudibus.
Pœna fortis tuæ mortis,
Et sanguinis effusio,
Corda terant, vt te quærant,
Iesu nostra redemptio.
Per felices cicatrices,
Sputa flagella verbera,
Nobis grata sunt collata,
Aeterna Christi munera.
Nostrum tangat cor, vt plangat
Tuorum sanguis vulnerum,
In quo toti sumus loti,
Conditor alme fiderum.
Passionis tuæ donis,
Saluator nos inebria,
Qua fidelis dare velis
Aeterna nobis gaudia. Amen.

Ps. Dedit percutienti se maxillam. Be. Fuit saturatus
opprobrijs.

Ad Benedictus Antiphona. Proprio filio suo non pe-
percit Deus, sed pro nobis omnibus tradidit illum.
Kyrie eleison. Christe eleison. Kyrie eleison, Do-
mine.

Oratio.

Domine Iesu Christe, qui hora matutina pro no-
bis confui, & alapis cædi voluisti, & cum glo-
ria a mortuis resurrexisti, fac nos contumelias & op-
probria pro tui nominis gloria portare, fac nos resur-
gere ad virtutes a vitijs, vt te videre possimus in Gal-
ilæa cum discipulis. Qui viuus & regnas.

Commemoratio de beata Virgine, Matutino tempore.
Marias nunciatur, quod a Iudæis perfidis Christus
captiuatur, & toto corde tremuit, & male tra-
ctabatur. Ps. Numquam mater pertulit dolores. Be. Vt
Maria filij considerans liuores.

S. Bonavent. To. 6. Pars ij.

Oratio.

Pietatem tuam, quasumus Domine, qua pro nobis
mortem subijisti temporalem, nec proprio corpo-
ri nec materno dolori parcere voluisti: fac, vt nos tuæ
matrisq. passionis memores, vobiscum felicitatis per-
petuæ sumus participes. Qui viuus, & regnas.

Ad primam.

Deus in adiutorium meum. Hymnus.
TV qui velatus facie
Fuisi sol iustitiæ,
Flexus illusus genibus,
Cæsus quoque verberibus.
Te petimus attentius,
Vt sis nobis propitijs,
Et per tuam clementiam,
Perduc nos ad gloriam.

Laus, &c. Antiphona. Faciem meam. Psalmus 42.
Iudica me Deus, & discerne causam meam de gente
non sancta: ab homine iniquo, & doloso erue me.
Quia tu es Deus fortitudo mea: quare me repulisti,
& quare tristis incedo dum affligit me inimicus?
Emitte lucem tuam, & veritatem tuam: ipsa me de-
duxerunt & adduxerunt in montem sanctum tuum,
& in tabernacula tua.

Et introibo ad altare Dei: ad Deum qui lætificat
iuuentutem meam.

Confitebor tibi in cythara Deus Deus meus: quare
tristis es anima mea, & quare conturbas me?
Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi: sa-
lutare vultus mei & Deus meus. Gloria Patri.

Antiphona. Faciem meam non auerti ab increpanti-
bus, & conspuentibus in me. Capitulum.

Recogitare eum, qui talem sustinuit contra semet-
ipsum a peccatoribus contradictionem, vt non fa-
tigemini animis vestris deficientes. Ps. Cum maledice-
retur, non maledicebat. Be. Et cum pateretur, non com-
minabatur. Ps. Domine exaudi orationem meam.
Be. Et clamor meus, &c.

Oratio.

Domine Iesu Christe, qui hora diei prima pro no-
bis peccatoribus Pilato iudici es presentatus, &
Mariæ Magdalene apparuisti, appare nobis per inter-
nam gratiam, & da reis veram penitentiam: vt de ma-
lis, quæ commisimus nos, disstrictè iudicemus, ne in
extremo iudicio deputemur supplicio, sed tuis fideli-
bus associemur in cælestibus. Qui viuus & regnas.

Ad tertiam.

Ps. Deus in adiutorium, &c. Hymnus.
Hora qui ductus tertia,
Fuisi ad supplicia,
Christe ferendo humeris,
Crucem pro nobis miseris.
Fac nos sic te diligere,
Sanctamque vitam ducere,
Vt valeamus requie,
Frui cælestis patriæ.

Laus Antiphona. Dominus. Psalmus 63.

Exaudi Deus orationem meam cum deprecor: a ti-
more inimici eripe animam meam.
Protexisti me a contentu malignantium: a multi-
tudine operantium iniquitatem.

Quia exacerunt, vt gladium linguas suas, inten-
derunt arcum rem amaram: vt sagittent in oculis
immaculatum.

Subito sagittabant eum, & non timebunt: firmaue-
runt sibi sermonem nequam.

Narrauerunt vt absconderent laqueos, dixerunt:
quis videbit eos?

Scrutati sunt iniquitates: defecerunt scrutantes
scrutinio.

Accedet homo ad cor altum: & exaltabitur Deus.
Sagittæ paruulorum factæ sunt plagæ eorum: &
infirmatæ sunt contra eos linguæ eorum.

Conturbati sunt omnes, qui videbant eos: & timuit
omnis homo.

Qo 3 An-

Annunciaverunt opera Dei: & facta eius intellexerunt.

Letabitur iustus in Domino & sperabit in eo: & laudabuntur omnes recti corde. Gloria patri.

Antiph. Dominus tamquam ovis ad occisionem ductus est, & non aperuit os suum.

Capitulum.

Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, ut sequamini vestigia eius; qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. Proposito sibi gaudio sustinuit crucem. Kyrie eleison, Kyrie eleison.

Oratio.

Domine Iesu Christe, qui hora diei tertia, dura pro nobis sustinuit verbera, & corda fidelium tuorum sancti spiritus infusione fecisti flammantia, da nobis malum, quod fecimus, digna castigatione punire, & flammam vitiorum nostrorum lacrymis compunctionis extingue: ut dum de foris & intus affligimur, tui spiritus dulcedine consolari mereamur. Qui vivis & regnas.

Ad Sextam.

Deus in adiutorium meum.

Hymnus.

Crucem pro nobis subiit,

Et stans in illa sistit

Iesus sacratis manibus

Clavis fossisq. pedibus.

Honor & benedictio

Sit crucifixo filio,

Qui nos suo supplicio

Redemit ab exilio.

Laus honor. Antiph. Posuerunt super caput eius causam ipsius scriptam, Iesus Nazarenus, Rex Iudaeorum.

Psalm. 115. Credidi propter.

Capitulum.

Tradet autem iudicanti se iniuste: quia peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum, ut peccatis mortui iustitiam vivamus, cuius liuore sanati sumus. Oblatus est, quia ipse voluit. Et peccata nostra ipse portauit. Kyrie eleison, Christe eleison, Kyrie eleison. Pater noster.

Oratio.

Domine Iesu Christe, qui hora diei sexta pro salute nostra manus in cruce expandisti, & quinque vulnera pertulisti, ad te confugientes brachijs misericordiae clementer suscipe, & vulnera mentis nostrae tuo sanguine medicamine, ut purgati a peccatorum sordibus, templum efficiamur Spiritus sancti.

Ad Nonam.

Deus in adiutorium meum.

Hymnus.

Beata Christi passio,

Sit nostra liberatio,

Ut per hanc nobis gaudia

Parata sint caelestia.

Gloria Christo domino,

Qui pendens in patibulo,

Clamans emisit spiritum,

Mundumq. saluans perditum.

Laus honor. Antiphona. Et cum.

Psalmus 141.

Voce mea ad Dominum clamaui: voce mea ad Dominum deprecatus sum.

Effundo in conspectu eius orationem meam; & tribulationem meam ante ipsam pronuncio.

In deficiendo ex me spiritum meum; & tu cognouisti semitas meas.

In via hac, qua ambulabam: absconderunt laqueum mihi.

Considerabam ad dexteram & videbam: & non erat qui cognosceret me.

Perijt fuga a me: & non est, qui requirat animam meam.

Clamaui ad te Domine, dixi: tu es spes mea, portio mea in terra viuentium.

Intende ad deprecationem meam: quia humiliatus sum nimis.

Libera me a persequentibus me: quia confortati sunt super me.

Educ de custodia animam meam ad confitendum nomini tuo: me expectant iusti donec retribuas mihi, Gloria patri. Antiph. Et cum accepisset Iesus acetum dixit: Consummatum est. Et inclinato capite, emisit spiritum.

Capitulum.

Decebat eum, per quem omnia, & propter quem omnia facta sunt, qui multos filios in gloriam adduxerat, auctorem salutis eorum per passionem consummari. Tradidit in mortem animam suam. Et cum viris sceleratis deputatus est. Kyrie eleison, Christe eleison, Kyrie eleison. Domine exaudi orationem meam.

Oratio.

Domine Iesu Christe, qui hora diei nona pro salute nostra humana in mortem animam tuam tradidisti, & caelos ascendisti, vivifica corda nostra, per infusionem tui amoris, ut te diligere, menteq. caelestibus inherere, & mortem tuam nostrae carnis mortificatione imitari valeamus: ut dum tua passione participes efficiamur, tuae consolationis nos facias esse confortes. Qui vivis & regnas.

Ad Vesp. Deus in adiutorium meum intende.

Antiph. Dignus es.

Psalmus 29.

Exaltabo te Domine, quoniam suscepisti me: nec delectasti inimicos meos super me.

Domine Deus meus, clamaui ad te: & sanasti me.

Domine deduxisti ab inferno animam meam: saluasti me a descendantibus in lacum.

Psallite Domino sancti eius: & confitemini memoriae sanctitatis eius.

Quoniam ira in indignatione eius: & vita in voluntate eius.

Ad vesperum demorabitur fletus: & ad matutinum letitia.

Ego autem dixi in abundantia mea: non mouebo in aeternum.

Domine in voluntate tua: praestitisti decori meo virtutem.

Auertisti faciem tuam a me: & factus sum conturbatus.

Ad te Domine clamabo, & ad Deum meum deprecabor.

Quae utilitas in sanguine meo: dum descendo in corruptionem?

Numquid confitebitur tibi puluis: aut annuntiabit veritatem tuam?

Audiuit Dominus, & miseratus est mei: Dominus factus est adiutor meus.

Conuertisti planctum meum in gaudium mihi: cecidisti saccum meum, & circumdediti me letitia.

Ut cantet tibi gloria mea & non compungar: Domine Deus meus in aeternum confitebor tibi. Gloria patri. Antiph. Dignus es Domine accipere librum, & aperire septem signacula eius, quoniam occisus es, & redemisti nos Deo in sanguine tuo.

Capitulum.

Vidimus Iesum propter passionem mortis suae gloria & honore coronatum, ut gratia Dei pro omnibus gustaret mortem.

Hymnus.

Vi pressura mortis dura,

Soluisti nexus criminum,

Nos ad pacem duc veracem

Iesu corona virginum.

In flagellis potum fellis

Bibisti amarissimae,

Pro peccatis perpetratae

Aeternae rex altissime.

Tue

Tuae genti recedenti

Tuae mortis supplicium,

Da virtutem & salutem

Christe Redemptor omnium,

In amara Crucis ara

Fudisti riuos sanguinis,

Iesu digne Rex benigne,

Consors paterni luminis.

Sanguis Christi, qui fuisti

Peremptor hostis inuidi,

Fac scire, da venire

Ad cenam agni prouidi. Amen.

Disciplina pacis nostrae super eum,

Quia liuore eius sanati sumus.

Ad magn. Antiphona.

Recessit pastor noster bonus fons aquae vitae, quia animam suam posuit pro omnibus suis, & pro suo grege mori dignatus est. Kyrie eleison Christe eleison Kyrie eleison.

Oratio.

Domine Iesu Christe, qui hora diei vespertina discipulis tuis corporis, & sanguinis tui tradidisti mysteria, & de cruce positus es, de pone mentis nostrae vitia & perpetrata scelera, ut cum pura conscientia eadem fumamus mysteria, ut sint nobis in remedium hic & in perpetuum. Qui vivis & regnas, &c.

Commemoratio Virginis. Antiphona.

Regina clementiae virgo mater Christi, cum videres filium tuum in cruce mori, nullus dolor similis tuo dolori. Quae matris angustias posset lingua fari? Cum videret filium in cruce clauari?

Oratio.

Domine Iesu Christe, virginis Mariae filii dulcissimi, qui cum proditore cenasti, deinde captus vilitate tractus fuisti, praesta quaesumus, ut qui tibi & tuae sanctissimae genitricis compatimur, vobiscum manere sine termino mereamur. Qui vivis & regnas.

Ad Completorium.

Conuerte nos Deus. Et auerte. Deus in adiutorium. Antiphona. Plangent eum.

Psalmus 87.

Domine Deus salutis meae: in die clamaui & nocte coram te.

Intret in conspectu tuo oratio mea: inclina aurem tuam ad preces meas.

Quia repleta est malis anima mea: & vita mea inferno appropinquabit.

Aestimatus sum cum descendentibus in lacum: factus sum sicut homo sine adiutorio inter mortuos liber.

Sicut vulnerati dormientes in sepulchris, quorum non est memor amplius: & ipsi de manu tua repulsi sunt.

Posuerunt me in lacu inferiori: in tenebrosis & in umbra mortis.

Super me confirmatus est furor tuus: & omnes flui-

ditus tuos induxisti super me.

Longe fecisti notos meos a me: posuerunt me abominationem sibi.

Traditus sum, & non egrediebar: oculi mei languerunt praenopia.

Clamaui ad te Domine: tota die expandi ad te manus meas.

Numquid mortuis facies mirabilia: aut medici suscitabunt, & confitebuntur tibi?

Numquid narrabit aliquis in sepulcro misericordiam tuam: & veritatem tuam in perditione?

Numquid cognoscetur in tenebris mirabilia tua: & iustitia tua in terra oblivionis?

Et ego ad te Domine clamaui: & mane oratio mea praeniet te.

Ut quid Domine repellis orationem meam: avertis faciem tuam a me?

Pauper sum ego & in laboribus a iuuentute mea: exaltatus autem, humiliatus sum & conturbatus.

In me transierunt irae tuae: & terrores tui conturbauerunt me.

Circumdederunt me, sicut aqua: tota die circumdederunt me simul.

Elongasti a me amicum & proximum, & notos meos a miseria. Gloria patri. Antiph.

Plangent eum quasi vnigenitum, quia innocens Dominus occisus est.

Hymnus.

Vi iacuisti mortuus,

In petra Rex innocuus,

Fac nos in te quiescere,

Sanctamq. vitam ducere.

Succurre nobis Domine,

Quos redemisti sanguine:

Et duc nos ad caelestia

Aeternae pacis gaudia.

Laus honor Christo vendito.

Capitulum.

Christo in carne passio, & vos eadem cogitatione carnamini. Et factus est in pace locus eius. Et habitatio eius in Sion.

Ad Nunc. Antiphona.

Saluator mundi salua nos, qui per crucem & sanguinem redemisti nos, auxiliare nobis te deprecamur Deus noster. Kyrie eleison, Christe eleison, Kyrie eleison. Pater noster. Domine exaudi orationem meam, &c. Et clamor meus ad te veniat.

Oratio.

Domine Iesu Christe, cuius sudor hora completorii praestitit animae factus est sanguineus, & es sepultus, a mulieribus es lamentatus, aufer a nobis tristitiam, & da veram letitiam, & a vanitate saeculi nos veraciter sepeli: & educ de oculis nostris lacrymas pie compassionis ut dum dessemus tua, a te consolari mereamur hic, & in caelesti curia. Qui vivis & regnas.

SANCTI

SANCTI BONAVENTURÆ EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS

Opus contemplationis.

Meditationum libellus, sive opus contemplationis huic opusculo nomen est: in quo meditationes deuota & pia per singulas hebdomadae serias ita distributa sunt, ut speciales materia, miro breuitatis artificio, unicuique serie aptata ad contemplandum proponantur: quatenus fidelis homo in his se exercens, sic tempus redimat in via, ut aeterna libertatis pramio postea perficiatur in patria.

Feria secunda, flos primus.

Ies vs ineffabilis persona trinitatis.
Ad matutinum, tres fructus attende:
Personarum trinitatem, in essentia diuinitatis,
Personarum aequalitatem, in excellentia maiestatis,
Personarum aeternitatem, in permanentia immutabilitatis.

Flos secundus.

Iesus actor mirabilis, in omnibus creatis.
Ad primam, tres fructus attende:
Dei potentiam, in rerum creatione,
Dei sapientiam, in ipsarum ordinatione,
Dei beneuolentiam in uniuersi perfectione.

Flos tertius.

Iesus factor amabilis humanæ dignitatis.
Ad tertiam, tres fructus attende:
Angelicam diuisionem, in status differentia,
Humanam transgressionem, in tentationis violentia,
Diuinam retributionem, in meritorum exigentia.

Flos quartus.

Iesus promissus patribus Saluator desperatis.
Ad sextam, tres fructus attende:
Humanam calamitatem, in multa deordinatione,
Dæmonis importunitatem, in multa persecutione,
Diuinam pietatem, in frequenti repromissione.

Flos quintus.

Iesus promotor prouidus, maternæ dignitatis.
Ad nonam, tres fructus attende:
Mariæ mirabilem conceptionem, absq; iniquatione,
Puellæ mirabilem educationem, in templi oblatione,
Virginis mirabilem desponsationem, Ioseph copulationem.

Flos sextus.

Iesus aulam ingrediens clausæ virginitatis.
Ad uesperas, tres fructus attende:
Trinitatis dignationem, in condescensione,
Angeli salutationem, cum deuotione,
Mariæ responsonem, humiliter submissione.

Flos septimus.

Iesus Ioannem uisitans, utriusque nondum natis.
Ad completorium, tres fructus attende:
Puerorum conuenientium, in utero exultationem,
Matrum occurrentium in mysterio, congratulatione,
Patrum audientium, mysterij admirationem.

Oratio.

Aue Iesu uerbum Dei, factor orbis salus rei, promissus diuinitus, honor matris, incarnatus de Maria, nondum natus, præcurfori agnitus.

Feria tertia, flores & fructus arboris sanctissima uita.
Flos primus.

Iesus mundum ingrediens in Bethleem est natus.

Ad matutinum, tres fructus attende.

Naturarum conuenientium diuersitatem,
Circumstantiarum concurrentium congruitatem,
Miraculorum attestantium nouitatem.

Flos secundus.

Iesus cultro vim patiens, ab æuo sic uocatus.

Ad primam, tres fructus attende:

Legis grauem rigorem, in sua obseruatione,
Pueri magnum honorem, in nominis impositione,
Parentum magnum dolorem, in pueri circumfissione.

Flos tertius.

Iesus magis sol oriens, per stellam est monstratus.

Ad tertiam, tres fructus attende:

Magorum magnam diligentiam, pro puero uidendo,
Iudæorum magnam insipientiam, quod norunt refel-
lendo,
Piorum magnam indigentiam, defectum sustinendo.

Flos quartus.

Iesus cum pare turturum, legaliter oblatum,

Ad sextam, tres fructus attende:

Offerentium miram humilitatem, & deuotionem,
Oblatorum miram dignitatem, & significationem,
Recipientium miram iucunditatem, & exultationem.

Flos quintus.

C Iesus, occisus pueris, in Aegyptum fugatus.

Ad nonam, tres fructus attende:

Herodis & Iudæorum æmulationem, Christum per-
sequendo,
Puerorum & matrum euolationem, in pueros perdendo,
Piorum exultationem, in Aegyptum fugiendo.

Flos sextus.

Iesus in templo perditus, parenti matri uocatus,

Ad uesperas, tres fructus attende:

Iesu mirabilem sapientiam, in Iudæos docendo,
Parentum inconfolabilem diligentiam, in puerum,
querendo.

D Filij imitabilem obedientiam, piam matrem sequendo.

Flos septimus.

Iesus Iordanis flumine, Ioanne baptizatus.

Ad completorium, tres fructus attende:

Baptizati sublimem dignitatem, in lato testimonio,
Baptistæ profundam humilitatem, in suo præconio,
Baptismatis grandem sanctitatem, in suo mysterio.

Oratio.

Aue Iesu puer natus, circumcisus uisitatus a Magis, le-
galiter immolatus, effugatus, matri parens, baptiza-
tus in aqua realiter.

Feria quarta, flores & fructus.

Flos primus.

Iesus deserto abstinens, a dæmone tentatur.

Ad matutinum, tres fructus attende:

Iesu abstinentiam, in corporis domatione,
Iesu sapientiam, in hostis confutatione,
Iesu reuerentiam, in Angelorum ministracione.

Flos

Flos secundus.

Iesus notus discipulis, ad nuptias uocatur.

Ad primam, tres fructus attende:

Iesu prudentiam, in discipulorum uocatione,
Apostolorum obedientiam, in prompta imitatione,
Matris beneuolentiam, in uini procuracione.

Flos tertius.

Iesus Doctor circueiens, labore fatigatur.

Ad tertiam, tres fructus attende:

Doctorem ueracissimum, moribus, & sermone,
Laborem grauissimum, in circueitione,
Populum rudiissimum, in informatione.

Flos quartus.

Iesu pastor reficiens, a turbis frequenteratur.

Ad sextam, tres fructus attende:

Pastorem benignissimum, sollicitum pro grege,
Populum sollicitum, pro temporali rege,
Iesum laudis incurium, quæ sit humana lege.

Flos quintus.

Iesus infirmos medicans, a scribis reprobatum.

Ad nonam, tres fructus attende:

Medici diligentiam, medicinam gratis dantis,
Morbi pestilentiam, quotidie augmentantis,
Infirmi negligentiam, medicinam non curantis.

Flos sextus.

Iesus naturæ imperans, dæmonijs minatur.

Ad uesperas, tres fructus attende:

Iesu miram potentiam, qua dæmones coegit,
Rerum obedientiam, quas præcepto subegit,
Miram experientiam illorum, quos elegit.

Flos septimus.

Iesus coram discipulis, monte transfiguratur.

Ad completorium, tres fructus attende:

Testium auctoritatem, in uisu & sermone,
Iesu magnam claritatem, in transfiguratione,
Discipulorum iucunditatem, in dicta uisione.

Oratio.

Aue Iesu in deserto degens, uocans in aperto pastores
& prædicans, turbam pacens, ægros curans, dæmo-
niacos coniuans, monte te clarificans.

Feria quinta, flores & fructus.

Flos primus.

Iesus iumento infidens, plorat rex honoratus.

Ad matutinum, tres fructus attende:

Iesu miram humilitatem, in eius asinatione,
Turbae obsequiositatem, in processione,
Urbis tantæ calamitatem, in lacrymatione.

Flos secundus.

Iesus templum ingrediens, mensas uertit iratus.

Ad primam, tres fructus attende:

Iesu exemplaritatem, in templi uisitatione,
Iesu dignam auctoritatem, in Phariseorum confuta-
tione,
Iesu amandam pietatem, in adulteræ defensione.

Flos tertius.

Iesus suscitans Lazarum, a Martha hospitatus.

Ad tertiam, tres fructus attende:

Iudæorum ingratitude, in esurientis expulsione,
Sororum amaritudinem, in Lazari suscitatione,
Iesu miram gratitudinem, in hospite consolatione.

Flos quartus.

Iesus in domo Simonis uinctus, donat reatus.

Ad sextam, tres fructus attende:

Mariæ penitentiam, in publica contritione,
Pharisei falsam reuerentiam, in Iesu reprehensione,
Iesu piam sententiam in peccatricis excusatione.

Flos quintus.

Iesus Matris suspiria solatur perturbatus.

Ad nonam, tres fructus attende:

Matris desolationem, cum pia supplicatione,
Filij consolationem, cum pia excusatione,
Discipulorum compassionem, cum pia admiratione.

Flos sextus.

Iesus a Iuda uenditus, a Iudæis damnatus.

A *Ad uesperas, tres fructus attende:*

Iudæ cupiditatem, in magistri uenditione,
Iudæorum iniquitatem, in sua æmulatione,
Iesu longanimitatem, in humiliti permissione.

Flos septimus.

Iesus in cena feruens suis, panis factus.

Ad completorium, tres fructus attende:

Charitatis beneficium, in Iesu ministracione,
Pauitatis ueneficium, in Iudæ obstinatione,
Pietatis exercitium, in discipulorum deuotione.

Oratio.

B Aue Iesu suscitator uinctus, culpa relaxator, rex asel-
lo infidens, zelum habens, consolator matris, uen-
ditus, sacrorum panis, cenam faciens.

Feria sexta, flores, & fructus.

Flos primus.

Iesus orans circumdatus, captus, & subannatus.

Ad matutinum, tres fructus attende:

Iesu processum dolorosum, in penæ præguitatione,
Luporum accessum dolorosum, in agni captione,
Discipulorum recessum timorosum in magistri dere-
lictione.

Flos secundus.

Iesus coram Iudicibus spreus, & accusatus.

Ad primam, tres fructus attende:

Phariseorum iniquitatem, in sua inquisitione,
Iesu miram humilitatem, in sua responsonem,
Discipulorum anxietatem, in magistri persecutione.

Flos tertius.

Iesus flagellis liuidus, consputus, coronatus.

Ad tertiam, tres fructus attende:

Iesu innocentiam, sine excusatione,
Iudicum sententiam, sine ratione,
Malorum truculentiam, sine miseratione.

Flos quartus.

Iesus damnatus crucifer, est cruci conclauius.

Ad sextam, tres fructus attende:

Patientis uolentiam, in triplici grauitate,
Pendentis irreuerentiam, in hesanda societate,
Miram impenitentiam, gentis obstinatæ.

Flos quintus.

Iesus morte mirabilis, agnus patri oblatum.

Ad nonam, tres fructus attende:

Quam piè Iesus condidit in cruce testamentum,
Quam liberè se obtulit patri per tormentum,
Quam grande mundi perituli machina lamentum.

Flos sextus.

Iesus aperto latere, est cruci declauatus.

Ad uesperas, tres fructus attende:

Corpus pendens exanime, absque omni decore,
Aquam aperto latere, fluentem cum cruore,
Corpus de crucis stipite tollentes cum mærore.

Flos septimus.

Iesus uinctus cum lacrymis in tumulo locatus.

Ad completorium, tres fructus attende:

Materna desideria, in corporis obseruatione,
Deuota ministeria, in sepulcri præparatione,
Planctus & suspiria, in corporis tumulatione.

Oratio.

E Aue Iesu orans prostratus, coram turbis accusatus,

F Factus plagis liuidus, agnus cruce eleuatus,
Moriens inde delatus, in sepulcro positus.

Sabbato.

Flos primus.

Iesus victor ad inferos, calcans hostes transiit.

Ad matutinum, tres fructus attende:

Saluatoris imperium in morte triumphando,
Patrum desiderium in Iesum expectando,
Angelorum ministerium iter præparando.

Flos secundus.

Iesus parentum uincula, cum gaudio contriuit.

Ad primam, tres fructus attende:

Inferni uulnationem in eius fractione,

Dæ-

Dæmonum confusionem, in prædicatione,
Patrum exultationem, in Paradisi apertione.

Flos tertius.

Iesus matri discipulos, mæroribus vniuit.
Ad tertiam, tres fructus attende:

Matri dolorem intimum, in lacrymas fundendo,
Fratrum timorem maximum, in simul latendo,
Iudæorum furorē pessimum, in sanctos perfe-
quendo.

Flos quartus.

Iesus sui memoriā, tormentis stabilivit.

Ad sextam, tres fructus attende:

Loci vtilitatem, in Iesum perdendo,
Tormentorū atrocitatem, in Christum puniendo,
Militum ferocitatem, in plagas inferendo.

Flos quintus.

Iesus testes multiplices, post mortem acquisiuit.

Ad nonam, tres fructus attende:

Iudæorum disceptationem, in signis quæ viderunt,
Mortuorum resurrectionem, qui apparuerunt,
Fidelium confirmationem, qui Christo crediderunt.

Flos sextus.

Iesus feruorem Magdalene, & omnium præsciuit.

Ad vespertas, tres fructus attende:

Discipulorum reuerentiam, in matris consolatione,
Mulierum diligentiam, in vnguenti præparatione,
Militum insipientiam, in sepulcri munitione.

Flos septimus.

Iesus, solutis patribus, ad tumulum rediit.

Ad completorium, tres fructus attende:

Patrum piā prouisionem, in tumuli regressione,
Corporis glorificationem, in eius reasumptione,
Custodiam confutationem, in lapidis amotione.

Oratio.

Aue Iesus mors leenæ, solus orbis planctus plenè lin-
quens testimonium, in tormentis & plenè ne pereat
cruce Magdalene, spes refumens tumulum.

Dominica die ad matutinum.

Flos primus.

Iesus surgens, apparuit suis glorificatus.

Ad matutinum, tres fructus attende:

Discipulorum anxietatem, in Iesu recordatione,

A Magistri benignitatem, in frequenti apparitione,
Omnium iucunditatem, in crebra confortatione.

Flos secundus.

Iesus scandit ad dexteram patris rex honoratus.

Ad primam, tres fructus attende:

Amorosam dilectionem, dum suos consolatur
Dolorosam afflictionem, dum Iesus separatur,
Angelorum congratulationem, dum Iesus exaltatur.

Flos tertius.

Iesus emissio spiritu, per orbem prædicatus.

Ad tertiam, tres fructus attende:

Donorum magnitudinem, ad piorum confortatio-
nem,
Linguarum multitudinem, ad fidei prædicationem,
Miraculorum valitudinem, ad gentium conuer-
sionem.

Flos quartus.

Iesus super angelicos matrem exaltat status.

Ad sextam, tres fructus attende:

Sanctorum diligentiam, in Domini occurru,
Filij reuerentiam, in materno amplexu,
Matris excellentiam, in filij confessu.

Flos quintus.

Iesus in cæli curia pro nobis aduocatus.

Ad nonam, tres fructus attende:

Iesu sollicitudinem, in nostra prouisione,
Humanam ingratitude, in gratiarum actione,
Finis incertitudinem, in meriti expectatione.

Flos sextus.

Iesus iudex æquissimus rex omnibus prælatus.

Ad vespertas, tres fructus attende:

Infalibilem veritatem, in dijudicando,
Inuincibilem potestatem, in remunerando,
Inflexibilem æquitatem, in perseverando.

Flos septimus.

Iesus sanctorum gloria finis desideratus.

Ad completorium, tres fructus attende:

Deliciarum abundantiam, cum vera tranquillitate,
Amicorum concordantiam, cum mera charitate,
Aeternam perseverantiam, cum sincera iucunditate.

Oratio.

Aue Iesu surgens leo, scandens mittens pro trophæo
spiritum, glorificans matrem, iudex iustus, Deo pa-
tri astant pro me reo, finis beatificans, Amen.

Finis huius opusculi.

SANCTI

SANCTI BONAVENTURÆ

EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS

Laudismus de Sancta Cruce.

*Laudis ista de cruce rythmica consonantia leges exacte obseruat, eodem fere modo composita, quo prosa illa, siue sequen-
tia, quam beatus Thomas Aquinas modulatus est, & canit Ecclesia in festo corporis Christi. Quam vero elegans
in prosis modulandis fuerit Auctor noster, hac vna non obscurum argumentum præstat. Nam præter rythmi ob-
seruantiam, mysteriorum quoque Sanctissimæ crucis profunditatem dilucide enarratam complectitur, nosque ad re-
cordationem, & meditationem beneficiorum humano generi per Christi crucem collatorum adeo ardentem excitat;
vt facile quisque intelligat, quam ex minimis cordis visceribus profam hanc cecineris Bonauentura Sanctissimus.*

RECORDARE Sanctæ crucis:
Qui perfectam vitam ducis,
Delectare iugiter.
Sanctæ crucis recordare,
Et in ipsa meditare,
Insatiabiliter.
Stes in cruce Christo duce,
Donec viuis in hac luce,
Modo proculdubio.

Non quiescas non repecas,
In hoc crescas, vt calescas,
Cordis desiderio.

Ama crucem mundi lucem,
Et habebis Christum ducem,
Per æterna sacula.

Cruce corpus circumcinge,
Hanc confringe, manu pinge,
Consignando singulari.

Cor in cruce, crux in corde,
Absque forde sic cum corde,
Quæ tranquillum faciat.

Lingua crux efficiatur,
Crucem promat & loquat,
Et numquam deficiat.

Crux in corde, crux in ore,
quodam intimo sapore,
Det tibi dulcedinem.

Crux in membris dominetur,
Et vbique situetur,
Intra totum hominem.

Cor a cruce forbeat,
Et in illam rapiatur,
Amoris incendio.

Dissipata carnis rixa,
Mens sit tota crucifixæ,
Spiritali gaudio.

Specialem fer amorem,
Et præcipuum honorem,
Cruci salutiferæ.

Cum feruore medullarum,
Nixu vitium tuarum,
Velis hanc diligere.

In præclara cruce stude,
Et in ipsa te reclude,
Magna cum lætitia.

Christo sis confixus cruci,
Vt sic valeas perducere,
Secum ad cælestia.

Quære crucem quære clauos,
Quære manus pedes cauos,
Quære fossa lateris.

Ibi plaude, ibi gaude,
Sine fraude, summa laude,

A Quantumcumque poteris,
Istud pactum non sit fractum,
Crux præcedat omnem actum,

B Vt succedant prospera,
Crux est optima medela,
Contra Zabulonis tela,
Valde salutifera.

Sis in cruce Christi totus,
Prompto animo deuotus,
Iubilo dulcedinis.

Seruum Dei crux defendit,
Comprehendit, & ostendit,
Vitam rectitudinis.

Cum tentatus & afflictus,
B Derelictus quasi victus,
Et inter angustias

Non sis piger neque lentus,
Sed sollicite intentus,
Cruce frontem munias.

Cum quiescis aut laboras,
Quando rides, quando ploras
Doles, siue gaudeas.

Quando vadis, quando venis
In solatijs, in pœnis,
Crucem corde teneas.

Crux in omnibus presturis,
Et in grauibus & duris,
Est totum remedium.

Crux in pœnis & tormentis,
C Est dulcedo pia mentis,
Et verum refugium.

Crux est porta Paradisi,
In qua sancti sunt confisi,
Qui vicerunt omnia.

Crux est mundi medicina,
Per quam bonitas diuina,
Facit mirabilia.

Crux est salus animarum,
Verum lumen & præclarum,
Et dulcedo cordium.

Crux est vita beatorum,
Et thesaurus perfectorum,
Et decor & gaudium.

D Crux est speculum virtutis,
Gloriosæ dux salutis,
Cuncta spes fidelium.

Crux est decus saluandorum,
Et solatium eorum,
Atque desiderium.

Crux est nauis, crux est portus,
Crux deliciarum hortus,
In quo florent omnia.

Crux est fortis armatura,

Et

Et protectio secura,
Conterens demonia,
Cruce est arbor decorata,
Christi sanguine sacrata,
Cunctis plena fructibus.
Quibus animæ eruantur,
Cum supernis nutriuntur,
Cibus in celestibus.
O quam felix permanebis,
Nunc in cruce si studebis,
Donec mundo vixeris.
Sine sine lætus eris,
Tu qui sanctam crucem quaeris,
Si perseveraueris.
Crucem quaere, crucem gere,
Christi crucem intueri,
Vt amore langueas.
Summa fide crucem vide,
Et plenissime confide,
Donec vitam habeas.
Circa crucem exercere,
Mente debes huic placere,
Et hanc corde gerere.
Hoc est opus salutare,
Circa crucem laborare,
Corde, ore, & opere.
Recordare frater pie,
Septem vicibus in die,
Passionis Domini.
Per quam sumus liberati,
Et æternæ vitæ dati,
Et supremo lumini.
Hanc si amas & honoras,
Dicas illi certas horas,
Adhibendo studium.
Horam primam matutinam,
Trinam, sextam, vespertinam,
Nonam, completorium.
Quando sedes, itas, & iaces,
Quando loqueris & taces,
Festus cum quieveris.
Christum quaeras in quo speras,
Crucifixum corde geras,
Vbicumque fueris.
Diligenter pone mentem,
Super Christum patientem,
Et sibi condoleas.
Christi mortem Christiane
Plange, sero atque mane,
Et in planctu gaudeas.
Quam despectus quam deiectus,
Rex cælorum est effectus,
Vt saluaret seculum.
Esuriit & sitiuit,
Pauper & egenus iuit,
Vique ad patibulum.
Recordare paupertatis,
Et extremæ vilitatis,
Et grauis supplicij.
Si es compos rationis,
Eto memor passionis,
Fellis & absinthij.
Cum deductus est immensus,
Et in cruce tunc suspensus,

A Fugerunt discipuli.
Manus pedes perfoderunt,
Et aceto potauerunt,
Summum regem saculi.
Cuius oculi beati,
Sunt in cruce obscurati,
Et vultus expalluit.
Suo corpori tunc nudo,
Non remansit pulchritudo,
Decor omnis aufugit.
Propter hominum peccata,
Sua caro cruciata,
Fuit inter verbera.
B Membra sua sunt distenta,
Propter aspera tormenta,
Et illata vulnera.
Inter magnos cruciatus
Est in cruce lacrymatus,
Et emisit spiritum.
Suspiremus & fleamus,
Toto corde doleamus,
Super vnigenitum.
Qui hæc audis ingemisce,
Et in istis planctum misce,
Et cordis mastritias.
C Corpus ange, corde plange,
Mentem frange, manu tange,
Christi mortis scruitias.
Virum respice dolorum,
Et nouissimum virorum,
Fortem ad supplicia.
Tibi gratum sit & æquum,
Iam in cruce mori secum,
Compati conuitia.
Quando vides te afflictum,
Defolatum ita victum,
Quasi deficias.
D Christi cogites dolores,
Graues pœnas & mætores,
Sputa, contumelias.
Bone frater quidquid agas,
Crucifixi vide plagas,
Et sibi compateri.
Omni tempore sint tibi,
Quasi spiritales cibi,
His gaudenter fruere.
Crucifixe fac me fortem,
Vt libenter tuam mortem,
Plangam donec vixero.
E Tecum volo vulnerari,
Te libenter amplexari,
In cruce desidero.
Da dolorem quasi rorem,
Vt te plorem Redemptorem
Christum, qui te renoues.
Non te plices, sed felices.
Cicatrices mille vices
Tuas in te refoues.
Totum sit quod ego dixi,
F Ad honorem crucifixi,
Ad laudem, & gloriam.
Vt meorum peccatorum,
Gloriosus rex cælorum,
Mihî donet veniam. Amen.

Finis Laudismi de Sancta Cruce.

SANCTI

SANCTI BONAVENTURÆ

EXIMIT ECCLESIAE DOCTORIS

Philomena.

Philomena propterea opusculum hoc inscribitur, quia multa sunt huius aui propria, quæ S. Bonaventura mirifice transfert ad deuotam animam, quæ sanctissimis meditationibus veluti dulcissimis Philomena cantibus resonans, Saluatoris nostri Iesu Christi vitam, & ab eo in nos singularia beneficia collata, iugiter contemplantur.

PHILOMENA præuia tem A
poris amœni,
Quæ recessum nuncias im-
bris atque cœni,
Dum mulcefcis animos tuo
cantu leni,
Aue prudentissima, ad me
quæso, veni,
Veni, veni, mittam te, quò
non possum ire,
Vt amicum valeas cantu delinire,
Tollens eius tristia voce dulcis Lyrae,
Quem heu modo nescio verbis conuenire.
Ergo pia suppleas meum imperfectum,
Salutando dulciter vnicum dilectum,
Eiq. denuncies, qualiter affectum
Sic cor meum iugiter eius ad aspectum.
Quòd si quaerat aliquis, quare te legi?
Meum esse nunciū sciat, quia legi,
De te quædam propria quæ diuinæ legi,
Et optato munere placent summo regi.
Igitur charissime, audi nunc attente,
Nam si cantus volueris huius serues mente,
Eius imitatio, spiritu docente,
Te caelestem musicum faciet repente.
De hac aue legitur, quòd cum deprehendit
Mortem sibi propiam, arborem ascendit,
Summoq. diluculo rostru sursum tendit
Diuersisq. cantibus totam se impendit.
Cantilenis dulcibus præniat auroram.
Sed cum dies rutilat circa primam horam,
Elevat prædulcius vocem insonoram,
In cantando nesciens pausam, siue moram.
Circa verò tertiam quasi modum nescit,
Quia semper gaudium cordis eius crescit.
Verè guttur rumpitur, sic vox inualefcit,
Et quo cantat altius, plus & inardescit.
Sed cum in meridie sol est in feruore,
Tunc dirumpit viscera nimio clamore.
Oci, oci, clamitat illo suo more,
Sicq. sensu deficit cantus præ labore.
Sic quassato organo huius Philomenæ,
Rostrò tamen palpitations sit exanguis pene.
Sed ad nonam veniens moritur iam plene,
Cum totius corporis dirumpuntur venæ.
Ecce, dilectissime, breuiter audisti
Factum huius volucris: sed si meministi,
Diximus iam primitus, quia cantus isti
Mythicè conueniant legi Iesu Christi.
Restat, vt intelligo, esse Philomenam,
Animam virtutibus, & amore plenam,
Quæ dum mente peragrat partiam amœnam;
Satis delectabilem texit cantilenam.
Ad augmentum etenim suæ sanctæ spei,
Quædam dies mystica demonstratur ei,
Porro beneficia, quæ de manu Dei
Homo consecutus est, sunt horæ diei,
Manè vel diluculum hominis est status,
S. Bon. Tom. 6. Pars ij.

In quo mirabiliter homo est creatus.
Hora prima, quando est Deus incarnatus,
Tertiam die spatium sui incolatus.
Sextam cum a perfidis voluit ligari,
Trahi, cædi, conspui, disè cruciari,
Crucifigi denique clavis terebrari,
Caputq. sanctissimum spinis coronari.
Nonam die cum moritur, quando consummatus
Cursus est certaminis, quando superatus
Est omnino zabalus, & hinc conturbatus.
Vespera cum Christus est sepulturae datus.
Diem istum, anima, meditans in hortis,
B Sux facit terminum spiritalis mortis,
Scandens crucis arborem, in qua leo fortis
Vicit aduersarium fractis portis mortis.
Statim cordis organa sursum eleuando,
Suam a diluculo cantum inchoando,
Laudat, & glorificat Deum, replicando,
Sibi quam mirificus fuit hanc creando.
Pie, inquit, conditor quando me creasti,
Quam sit tua pietas larga declarasti,
Nam consortem gloriae tuæ cogitasti,
Facere gratuite, gratis quam amasti.
C O quam mira dignitas mihi est concessa,
Cum imago Domini mihi est impressa,
Sed creuisset amplius dignitas possessa,
Nisi iussu Domini fuisset transgressa.
Nam tu summa charitas tibi coherere,
Me volebas iugiter, sursumq. habere
Dulce domicilium, tecumq. manere,
Et me velut filiam alere, docere.
Ex tunc disposueras, in id adunare
Calicis agminibus, teq. mihi dare,
Sed pro tanta gratia quid recompenfare
Possum, prorsus nescio, nisi te amare.
Vnica suauitas, vnica dulcedo,
D Cordium amantium salutaris prædo,
Totum quidquid habeo, vel sum, tibi dedo,
Denique depositum meum tibi credo.
Oci, cantat tale cor gaudens in pressura,
Dicens, quia dignum est, vt a creatura
Diligatur opifex talis mente pura,
Ei cum extiterit de se tanta cura.
Sic mens hoc diluculum transit meditando,
Sed ad primam transferens vocem exaltando,
Tempus acceptabile pie ruminando,
In quo venit Dominus, carne se velando.
Tunc liquefcit anima tota per amorem,
E Pauida considerans omnium auctorem,
Vagientem puerum, iuxta nostrum morem,
Et curare veterem velle se languorem,
Plorans ergo clamitat, o fons pietatis,
Quis te pannis induit dire paupertatis,
Tibi quis consuluit sic te dare gratis,
Nisi zelus vehemens ardor charitatis?
Digne zelus vehemens est hic ardor dictus,
Cuius est dominio rex cælorum victus,
Cuius sanctis vinculis captus & constrictus,

P p Pau-

Pauperis infantuli pannis est amictus,
 O præ dulcis paruule puer sine pari,
 Felix, cui datum est, te nunc amplexari,
 Pedes, manus lambere, stentem consolari,
 Tuis in obsequijs iugiter morari,
 Heu me, cur non licuit mihi demulcere
 Vagientem paruulum, & cum flente flere?
 Illos artus teneros siue confouere?
 Eiusq. cunabilis semper assidere?
 Puto, pius paruulus hæc non abhorreret,
 Immo more paruuli forsitan arrideret,
 Et flenti pauperulo fletu condoleret,
 Et peccanti facile venia faueret.
 Felix, qui tunc temporis matri singulari
 Potuisset precibus ita famulari,
 Vt in die sineret semel osculari
 Suum dulcem paruulum, eiq. locari.
 O quam libens balneum ei præparassem,
 O quam libens humeris aquam apportassem,
 In hoc libens virgini semper ministrassem,
 Pauperisq. paruuli pannulos lauassem.
 Sic affecta pia mens fuit paupertatem,
 Cibi parsimoniam, vestis vilitatem,
 Labor ei vertitur in iucunditatem,
 Vitæ esse seculi dicit venustatem.
 Ergo sic infantiam Christi retexendo,
 Horæ primæ canticum strepue canendo,
 Transiit ad tertiam facit recolendo,
 Quantum Christus passus est, homines docendo.
 Tunc cum fletu recitat illius labores,
 Sitim, famem, frigora, ætus, & sudores,
 Qui dignanter pertulit propter peccatores,
 Dum illorum voluit innouare mores.
 Vox amoris flatibus tota concremata,
 Oci, oci, clamitat Auis hæc beata,
 Mundo mori cupiens, cuius vita lata,
 Cui foetet sæculum, sic est delicata.
 Clamas ergo Domine dulcis prædicator,
 Exulum refugium, pauperum amator,
 Qui est pœnitentium pius consolator,
 Post te debent currere, iustus & peccator,
 Iusti quippe regula, vitæ es doctrina,
 Peccatorum speculum, mira disciplina,
 Fessis & debilibus efficacis refina,
 Aegris & languentibus potens medicina.
 Primus in hoc sæculo charitatis scholam
 Instaurasti, quærere docens Dei solam
 Gloriam, deponere grauem mundi molam,
 Et sic posse perditam rehabere stolam,
 Sed hanc scholam temere mundus irridebat
 Spernens & annihilans, quidquid promittebat,
 Tua vero bonitas vices non reddebat,
 Immo pœnitentibus totum ignoscebat.
 Quippe cui proprium erat misereri,
 Diligi desiderans, magis quam timeri,
 Sed verba non verbera proferens, austeri
 Præceptoris noluit more reuereri.
 Hæc in adulterio nouit deprehensa,
 Quam sit tua pietas scilicet immensa.
 Magdalena sensit hoc, cum ei offensa
 Est dimissa, multiplex gratia impensa,
 Et quid multa dicerem, quot sunt consecuti
 Eius magisterium? a suis abluti
 Vitijs sunt moribus optimis imbuti,
 Et ab hostis inuidi fraude facti tuti.
 Felix, cui licuit, sub hoc præceptore
 Conuersari iugiter, & ab eius ore
 Mel cæleste sugere, cuius prædulcore
 Amarescunt cetera, plena sunt fœtore.
 Hæc & multa talia dum mens meditatatur,
 Ad reddendas gratias tono præparatur
 Ad laudandum Dominum magis inflammatur,
 Sicq. horæ tertiæ cantus terminatur,
 Oci, oci anima clamat in hoc statu,

A Crebro fundens lacrymas sub hoc incolatu,
 Laudans & glorificans magno cum conatu
 Christum, qui tot pertulit suo pro reatu.
 In hac hora anima ebria videtur,
 Sed circa meridiem calor cum augetur,
 Vt amoris stimulis magis perforetur,
 Mox ab illa passio Christi recenferur.
 Plorans ergo respicit agnum delicatum,
 Agnum sine macula, spinis coronatum,
 Liuidum verberibus, clauis perforatum,
 Per tot loca lateris fossa cruentatum.
 Tunc exclamat pia mens, oci, cum lamentis,
 B Oci, oci, miseram, quia meæ mentis
 Turbat statum pallidus vultus morientis,
 Et languentes oculi in cruce pendentis.
 Siccine decuerat, inquit, te benignum
 Agnum, mortis exitum pati tam indignum?
 Sed sic disposueras vincere malignum,
 Et hoc totum factum est, ob amoris signum.
 Hæc amoris signa sunt, & postrema primis
 Copulans associat, summa figens imis;
 Monstrans, vt sic moriens, nos animales nimis,
 Dum te totum funderes tot apertis rimis.
 Tu amicus nouus es, tu es nouum mustum,
 C Sic te vocat sapiens, & est satis iustum,
 Totus enim filius reddens dulcem gustum,
 Fundens carnis dolium licet vas venustum.
 Tantis signis pœnitens monitus iam credat,
 Quod præcordialiter Christus ei se dat.
 Ista signa recolam, ne me Satan lædat,
 Nam peccati rabiem nihil ita sedat.
 Ista signa recolens, oci, oci, clamo,
 Dulcis lesu querulor, quod te minus amo,
 Stringi tamen cupio discipline chamo,
 Sicut pro me captus es charitatis hamo.
 D Quantum hamum charitas tibi præsentauit
 Mori cum pro homine te sollicitauit,
 Sed & esca placida hamum occupauit,
 Cum lucrari animas te per hoc monstrauit.
 Te quidem aculeus hami non latebat,
 Sed illius punctio te non deterrebat,
 Immo hunc impetere tibi complacerebat,
 Quia desiderium esca attraherebat.
 Ergo pro me misera, quam tu dilexisti,
 Mortis in aculeum scitens impigisti,
 Cum te patri victimam sanctam obtulisti,
 Et in tuo sanguine sordidam lauisti.
 E Quis miretr igitur pro te si suspiro,
 Iuncta sine meritis tam zelanti viro,
 Nam affectum alicui meum modo miro,
 Pro me vitam finiens exitu tam diro,
 Verè iam non debeo tantum suspirare,
 Immo iuxta verbum Iob, crines lacerare,
 In cauerna lateris nidulum parare,
 Et extremum spiritum illic exhalare.
 Planè nisi moriar tecum non quiescam,
 Oci, oci, clamitans numquam conticescam,
 Ab hoc desiderio verè non tepescam,
 Quantumcumque sæculo propter hoc vilescam.
 F Tunc, vt demens clamitat, veniant lanistæ,
 Qui affigant miseram cruci tuæ Christe,
 Erit enim exitus mihi dulcis iste,
 Sic amplector moriens proprijs vniis te,
 Verè sic non aliter rabies doloris,
 Qua cor meum singulis terebratur horis,
 Deliniri poterit, nisi tu dulcoris,
 Fons abundans medicus mei sis doloris.
 Planè dulcis medicus es, qui numquam pungis,
 Sed a corde vitium leniter emungis,
 Nam quos tibi firmiter per amorem iungis,
 Tuis charismatibus semper eos vngis.
 Heu quam damnabiliter mundus est cæcatus,
 Qui cum sit ab hostibus dire vulneratus,
 Hunc declinat medicum, cum assit præparatus,
 Lan-

Languido aperiens suum dulce latus.
 Heu cur beneficia Christi passionis,
 Penes te memoriter homo non reponis.
 Per hanc enim rupi sunt laquei prædonis,
 Per hanc Christus maxime te ditauit bonis.
 Suo quippe corpore languidum te pavit,
 Quem in suo sanguine gratis balneauit,
 Demum suum dulce cor tibi denudauit,
 Vt sic innoresceret, quantum te amauit.
 O quam dulce balneum, esca quam suauis,
 Quæ sumenti digne fit Paradisi clauis,
 Et ei quem reficis nullus labor grauis,
 Licet sis fastidio cordibus ignauis.
 Cor ignauum siquidem minime perpendit,
 Ad quid Christus optimum suum cor ostendit,
 Supes alas positum crucis, nec attendit,
 Quod reclinatorij vices hoc prætentit.
 Hoc reclinatorium quoties monstratur,
 Piæ menti toties ei glutinatur,
 Sicut & accipiter rotus inescatur,
 Super carnem rubeam per quam reuocatur.
 Post hoc clamat anima quasi dementata,
 O reclinatorium caro cruentata,
 Per tot loca propter me, cur non vulnerata
 Tecum sum? dum moreris non sum colligata.
 Licet tamen misere sit istud negatum,
 Mihi quidem eligam nouum cruciatum
 Gemium videlicet, iugemq. ploratum,
 Donec mundi deferam grauem incolatum.
 Post hæc dulcis anima plus & plus feruescens,
 Sensu toto deficit, corpore tabescens.
 Iam, vix loqui sufficit, sed affectu crescens,
 Suo lecto decubat, vtpote languescens.
 Ergo dulcis gutturis organo quassato,
 Lingua tantum palpans sonitu sublato,
 Sed pro verbis pia mens fletu compensato
 Lamentatur Dominum, corde fauciat.
 Sic languenti siquidem nil nisi plorare
 Liber, & satagere corde suspirare.
 Suos enim oculos nescit reuocare
 A Christi vulneribus, aut cor separare.
 Sic est autem animus illius illectus,
 Quasi ei præsens sit moriens dilectus,
 Et a cruce minime retrahit aspectus,
 Quia ibi oculus, vbi est affectus.
 Gemitus, suspiria, lacrymæ, lamenta,
 Sibi sunt delictæ, cibus, alimenta:
 Quibus noua martyri est interim inuenta,
 Sic suo martyrio præbent incrementa.
 In hoc statu respuit, quidquid est terrenum,
 Mundiq. solatium reputat venenum

A Sed ad nonam veniens moritur ad plenum,
 Cum amoris impetus carnis rumpit filum.
 Nam cum, consummatum est, recolit clamasse,
 Hora nona Dominum, & sic expirasse,
 Quasi simul moriens clamat penetrasse
 Vocem istam suum cor, atque lacerasse.
 Ferre tandem impotens iaculum tam forte,
 Moritur, vt dictum est, sed felici morte,
 Nam panduntur protinus ei cæli portæ,
 Dignam, vt intelligat, se sanctorum sorte.
 Requiem pro anima tali non cantamus,
 Immo est introitus Missæ, Gaudeamus,
 B Quia si pro martyre Deum exoramus,
 Vt decretum loquitur, sancto derogamus.
 Eia dulcis anima; eia dulcis rosa,
 Liliū conuallium, gemma pretiosa,
 Cui carnis fœditas exitit exosa,
 Felix tuus exitus morsq. pretiosa.
 Felix quæ iam frueris requie cupita,
 Inter sponsi brachia dulciter sopita,
 Eiusq. spiritui firmiter vnita,
 Ab eodem percipis oscula mellita.
 Iam quiescunt oculi, cessant aquæ ductus,
 Nam aperte percipis spe tuæ fructus,
 C Quia per quem sæculi euasisti fluctus,
 Tuos inter oscula consolatur luctus.
 Dic, dic dulcis anima, ad quid vitra fleres?
 Habens cæli gaudium tecum cur lugeres?
 Nam solus est omnium cui tu adhæres,
 Et si velles amplius certe non haberes.
 Sed iam merrum finio, ne sim tædiosus,
 Nam si vellem scribere quam delitiosus
 Sit hic status animæ, quamq. gloriosus,
 A malignis dicerer fallax & mendosus.
 Quidquid tamen alij dicunt frater chare,
 D Istum nouum martyrem libens imitare,
 Cumq. talis fueris Christum deprecate,
 Vt te cantus martyrum doceat cantare.
 Frequentemus canticum istud foror pia,
 Ne nos frangat tædio vitæ huius via,
 Nam lætantem animam in hac melodia,
 Post hanc vitam suscipit Iesus & Maria.
 Ergo foror tuum cor ita citharizet,
 Se baptizet lacrymis, planctu martyrizet,
 Christo totis viribus sic nunc organizet,
 Vt cum Christo postea semper solemnizet.
 Tunc cessabunt gemitus, & planctus dolorum
 Cum adiuncta fueris choris angelorum,
 E Nam cantando transies ad cælestem chorum,
 Nupta felicissimo Regi sæculorum. Amen.
 Deo gratias.

August. de
 verb. Apo-
 stol. ser. 17.
 non longe a
 prin. & re-
 ser. ext. de
 Celebras.
 Miss. cum
 Martha. 9.
 vlt.

Finis huius opusculi.

Meditationes carmine exscriptas in septem verba, qua Christus Dominus in Cruce protulit, ita hoc opusculo S. Bonaventura prosequitur, ut ad singula ex his septem verba, singularem quoque orationem adiungat omni affectus ardore ferventem.

Primum verbum.

Es v salus hostia, salutis sacrificium. Iesu salutis gratia, salutis beneficiū. Iesu tuta fiducia, & tutum refugium. Tu pro humano genere, ut captivum redimeres, Tu pro humano scelere, ut culpas nostras tollereres,

Tu pro diuino munere, ut nos Deo coniungeres, Non recusasti vincula, non flagella, non verbera, Non latronum patibula, non liuores, non vulnera, Sed dum te crux susciperet, & hostis in te fremeret, Dum malleus percuteret, & clauus carnem scinderet, Dum sensum dolor angeret, & facer sanguis flueret, Dum passio te premeret, angustiaq. cresceret, Patrem rogasti precibus, ut tamquam ignorantibus, Tuis ignoscat hostibus, ac te crucifigentibus,

Luc. 23. e Dicens: Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt.

Oratio.

O mitis patientia, o mansueta mititas, O immensa clementia, o immensa benignitas, Qui, ut ovis mitissima, non promiss querimoniam, Qui, ut mater charissima, iam excusas iniuriam. Ut anima dulcissima, tenes benevolentiam, Ut voluntas piissima, præbes misericordiam, Ad te vadit spes animæ, ad te clamant suspiria, Ad te decurrunt lacrymæ, & pulsant desideria, Confidenter dicentia, Ignosce nobis Domine.

Secundum verbum.

Iesu largitor veniæ Iesu solamen tristitum, Iesu laus pœnitentiæ: Iesu spes pœnitentium, Dum penderes innoxius, horum in pœna socius, Dum te vnus argueret, & stulte reprehenderet, Dum insultans insurgeret, & blasphemando diceret: Si tu es Dei filius, salua te ipsum & nos, Esto tibi propitius, sicut saluasti alios. Dum alter hunc corripere, & hunc stultum ostenderet,

Luc. 23. f

Dum se malum concederet, & te iustum assereret, Dum ad te se conuerteret, & supplex tibi diceret, Memento mei Domine, dum ad tuum perueneris Regnum plenum dulcedine, dum te regem ostēderis, Tu amans pœnitentiam, corda trahens per gratiam, Non solum hanc memoriam concessisti, sed gloriam, Dicens: Amen dico tibi, hodie mecum eris in Paradiso.

Ibidem. f

Ibidem.

O prompta Dei charitas, prompta misericordia, O prompta liberalitas, prompta munificentia. Ad te currit deuotio, ad te redit memoria, Coram te fit confessio, tibi patent præcordia, Ideo cum fiducia tibi precamur Domine, Qui es sine malitia solus, & sine crimine,

A In tua patientia memento nostri Domine.

Tertium verbum.

Iesu lux & rex gloriæ filii Dei & hominis, Iesu flos pudicitie filii Mariæ Virginis. Dum hæc virgo sanctissima, tota plena doloribus Genitrix amantissima, tot confecta meritoribus, Tua mater charissima, tota percussa fletibus, Nutrix diligentissima, tota fracta singultibus, Iuxta crucem assisteret, & te pendente cerneret, Dum tormenta conspiceret, & præ luctu deficeret, Tu videns matrem flebilem, pressam amaritudine, Matrem tuam venerabilem, dignam beatitudine, Videns quoque discipulum, amatum, & amabilem,

B Fidelem Dei famulum Ioannem vita nobilem, Alloquens ambos dulciter piæ vocis oraculo, Commendasti benigniter matrem Christi discipulo, Dicens matri: Mulier, ecce filius tuus, Deinde discipulo, Ecce mater tua.

Ioan. 19. e

Oratio.

O qualis permutatio, o quanta inæqualitas, O qualis desolatio, o quæ matris acerbitas! Dum custos matri traditur, pro magistro discipulus, Dum per matrem suscipitur, pro Deo vir pauperculus, Dum matri custos mittitur, pro rege simplex famulus, Sic tuæ Iesu gratiæ me commendo humiliter, Tuæq. prouidentia me committo perenniter, C Ut exorante virgine, pro nobis te suppliciter, A peccatorum turbine simus securi iugiter.

Quartum verbum.

Iesus patris ingeniti virtus, & sapientia, Iesu cuiusq. conditi, tenor, & consistentia, Tu virtute mirabili panes multiplicaueras, Tu virtute consimili stellam infans duxeras, Defunctos suscitaueras, opera mira feceras, Morbos omnes sanaueras, totum orbem formaueras, Tu virtute terribili dæmonia eieceras, Tu virtute consimili hostes tuos prostraueras, Sed affixus patibulo patri factus obediens, Iussu patris, ut vinculo vinctus manens, & patiens,

D Qui vult quod hanc angustiam, ut infirmus, sustineas, Neque dictam potentiam te liberans exerceas, Quapropter tuo sensui condolens naturaliter, Clamorem confers planctui dicens lamentabiliter, Eli Eli lama zababani, hoc est, Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me?

Mat. 27. e

Oratio.

O lamentum mirabile, salutem agens hominum, O innocens cor humile, pœnas deplorans criminum, Ad te fert me compassio, pro me te pati sentio Ante te me proijcio, tecumq. luctum facio, Nam iste luctus vtilis est mihi pro solatio, Qui mihi præmialis sit in æterno gaudio.

Quintum verbum sequitur.

Iesu dulcis memoria, sitibunda dilectio,

Iesu

Iesu dulcis fiducia, lætæbunda refectio, Dum extensus existeres super aram patibuli, Dum immolatus ageres redemptionem populi, Dum te nudum aspiceret mundus instar spectaculi, Dum lamentum ostenderet super te vultus sæculi, Dum hostes de te luderent, & notii tui fugerent, Dum clauis membra tenderent, & nerui se contraherent,

Ioan. 19. e

Dum vulnera tumescerent, & humores defluerent, Dum carnes contremiscerent, & virtutes arescerent, Sitim sumpsisti feruidam, sitim amore languidam, Sitim virtutum cupidam, nostræ salutis avidam, Benigne dicens: Sitio, hominum fidem cupio, Salutemq. desidero, pro qua pati me offero.

Oratio.

O sitis saluberrima exoptans amicitias, O sitis cordis intima frangens concupiscentias, Præsta vt ad te sitiam, & ista siti vt ardeam, Præsta sitim effugiam, donec ad te fontem transeam, Potumq. vitæ hauriam, quo felix semper maneam, Et Deum meum videam, sanctam ingressus patriam,

Sextum verbum.

Iesu nostra Redemptio, Iesu Redemptor omnium Iesu nostra dilectio, Iesu salus credentium, Dum per crucis mysterium diligenter perageres, Redemptoris officium, vt hominem redimeres, Sustinendo supplicium, vt inde nos eriperes, Consummans sacrificium tuæ carnis, & sanguinis, Consummans pacis prælium salutaris certaminis: Consummans transitorium cursum huius imaginis, Consummans opificium redemptionis hominis, Dum mortis horam cerneres, dum hæc vita deficeres, Dum finem iam contingeres, dum omnia perficeres, Vt in summa concluderes, dixisti: Consummatum est, Nam Iesus crucifixus est, & agnus immolatus est, Sanguis eius effusus est, & pretium solutum est, Diabolus deuictus est, & bellum consummatum est, D Chirographum deletum est, & homo iam redemptus est.

Ioan. 19. e

Oratio.

O bonitas bone Iesu, qui es nostra iustitia, O veritas vere Iesu, qui es nostra scientia, O charitas chare Iesu, qui es nostra Redemptio.

A O sanctitas sancte Iesu, nostra sanctificatio, Consumma nobis gratiam, & consumma iustitiam Consumma conscientiam, & consumma lætitiā.

Septimum verbum.

Iesu via rectissima, Iesu salutis ostium, Iesu porta tutissima, Iesu protector omnium, Iesu salubris veritas, & lux mentem illuminans Iesu vitæ felicitas, dulcor in corde iubilans, Dum in extremis ageres, vt animam deponeres, Dum hanc vitam defereres, vt ad limbum descenderes,

B Volens viam ostendere, per quam debemus pergere, Volens cunctos instruere, qui facti sunt de puluere, Volens illum ostendere, qui potest nos defendere, In quo debent confidere, qui mortem debent capere, Tuum sacram spiritum tuo patri sanctissimo, Commendasti per gemitum sermone deuotissimo, Dicens: Pater in manus tuas commendo spiritum Luc. 23. f

Et inclinato capite fixus in crucis stipite, Acriter eruentato te turpiter & indebite, Tu emisisti spiritum, & orbis talem fremitum, Quod quisque per circuitum tuum percepit obitum, Vt cuncta stertum facerent, & elementa tremerent, C Ut saxa se dirumperent, & sepulchra se panderent, Vt terremotus fieret, velum templi se scinderet, Vt luna retrocederet, solq. contenebresceret, Vt mundus ingemisceret, & natura flens diceret, Ego lugens deficio, vel Deo inest passio.

Oratio.

O mors, mors lacrymabilis, super quam plorant omnia, O mors, mors lamentabilis, super quam flent innoxia, O mors, mors admirabilis, qua suscitatur mortui, O mors, mors amicabile, qua exaltantur strenui, O mors sacra, mors nobilis, per quam delentur scelera, O mors pia, mors vtilis, per quam donantur præmia, Præsta, vt hæc memoria nos teneat continue, Et stimulet præcordia, corq. pungat assidue, Vt menti lumen influat, & in agendis instruat, Vt nos a culpis exuat, & vitæ donum tribuat. Amen.

Finis opusculi de septem verbis Domini.

SANCTI BONAVENTURÆ

EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS

Opusculum,

QVOD INSCRIBITVR

Speculum B. Mariae Virginis.

Sanctus Bonaventura hoc opusculo salutationem Angelicam dilucide explicat, & Sanctissima Dei genitricis excellentiam miris laudibus offert. Propterea enim opusculo titulum huiusmodi praefigit, quia in eo, Beatissima Virginis gratia, virtutes, & dona veluti imagines in lucidissimo speculo representantur. Adhibet autem ad hoc comprobandum auctor, Sanctorum Patrum auctoritates varias, quibus totum opusculum conspersum est, & ipsam maiori ex parte conquistis summa cum diligentia, pristino suo splendore restitutum. Sunt autem decem & octo capita, ad quae reduci possunt omnia, quae de hoc argumento a Sancto Bonaventura tractantur: ideoq. in lectiones totidem tractatum istum distinximus.

Singularum lectionum summa haec est.

Quod in salutatione Angelica quinque sententiae ordinantur, in quibus quinque dulcissima laudes B. Mariae Virginis insinuantur. Lectio I.
Quod B. V. Maria libera fuit a triplici vae culpa actualis: a triplici vae miseria originalis: & a triplici vae poena gehennalis. Lectio II.
De significationibus nominis, Maria. Et quod B. V. mare amarum, stella maris, illuminatrix & Domina convenientissime dicitur. Lectio III.
Nomen Maria, B. Virgini quam sit convenientissimum. Et quod eadem omni vitio caruit, & omni virtute claruit. Lectio IIII.
Quod gratia B. Mariae sit vera, immensa, multiplex, & utilis valde. Lectio V.
Quod quadruplex gratia in B. Maria est consideranda scilicet donorum, laborum, privilegiorum, & praemiorum, & de earum singulis. Lec. VI.
Quod novem sint plenitudines in Maria, quae novem ordinum Angelorum plenitudines representant in gloria. Lectio VII.
Quod Dominus, de quo dicitur B. Mariae, Dominus tecum, generaliter est Dominus universalis omnium rerum, potentissimus, sapientissimus, opulentissimus, ac indeficientissimus, & cum eo B. Maria etiam talis. Lectio VIII.
Quod Dominus de quo dicitur B. Mariae, Dominus

tecum, specialiter est Dominus creaturae rationalis piissimus, iustissimus, certissimus, ac nominatissimus, & talis etiam cum ipso Beata Maria. Lectio IX.
Quod Dominus, de quo dicitur B. Mariae, Dominus tecum, tam singulariter est cum Maria, ut ipsa eius sit filia nobilissima, mater dignissima, sponsa venustissima, & ancilla deuotissima. Lec. X.
Quod Maria propter se, & propter nos convenientissime aurora comparatur. Lectio XI.
Quomodo B. Maria sit virga, & virga florens. Lectio XII.
Quomodo B. Maria comparetur reginae, in palatium cum rege ingredienti. Lectio XIII.
Quod B. Maria sit benedicta ob plenitudinem gratiae, ob celsitudinem prolis, ob multitudinem misericordiae suae, & ob magnitudinem gloriae suae. Lectio XIIIII.
Quod Maria sit benedicta per septem virtutes contra septem capitalia vitia. Lectio XV.
Qui & qualis sit fructus ventris B. Mariae. Lec. XVI.
Fructus ventris Beatae Mariae quorum sit, & quibus debeat. Lectio XVII.
Fructus ventris Beatae Mariae, ad quos effectus sit necessarius, & de duodecim utilitatibus eius Lectio XVIII.

PROLOGVS.

Hieron. Epist. 10. ad Paulam & Eustochium, ante med. tom. 9.

ONIAM, vt ait beatus Hieronymus, Nulli dubium est, quin totum ad gloriam & ad laudem pertineat Dei, quidquid digne genitrici suae impensum fuerit: ideo ad laudem & gloriae Domini nostri Iesu Christi, aliqua de laude, & gloria gloriosissimae matris eius promerere cupiens, dulcissimam eius-

dem matris salutationem pro materia assumere, digni duxi. Sed certe ad hoc opus nimiam omnino fateor esse meam insufficientiam, propter nimiam materiae tantae incomprehensibilitatem: propter nimiam scientiae meae tenuitatem: propter nimiam linguae meae ariditatem: propter nimiam vitae meae indignitatem, & propter nimiam personae laudandae laudem & laudabilitatem. Quis namque materiam illam incomprehensibilem

Ibidem post multa.

sibilem esse dubitat, de qua sanctus Hieronymus ea, quae sequuntur dicere, non dubitat? Quod natura non habuit, usus nesciuit, ignorauit ratio, mens non capit humana, pauet caelum, stupet terra, creatura etiam miratur omnis caelestis, hoc totum est, quod per Gabrielem Mariae diuinitus nunciatur & per Christum adimpletur. Qua de causa, de tali tantaque me loqui indignum fateor. Item quomodo scientia mea tenuissima, & mens mea obscurissima, dignas Mariae laudes excogitare sufficiat? cum in his ille illuminatae mentis Anselmus deficiat? Ait enim sic: Lingua mihi deficit, quia mens mea non sufficit, Domina. Domina, omnia intima mea sollicita sunt, vt tantorum beneficiorum tibi gratias exsoluam. Sed nec cogitare possum dignas, & pudet proferre non dignas. Beatus quoque Augustinus Mariam alloquens ait: Quid dicam de te pauper ingenio, cum de te quidquid dixerero, minor laus est, quam dignitas tua mereatur? Item: Quomodo lingua mea, rudissima, quomodo interpretatio mea aridissima, in enarrandis Mariae laudibus non deficiat? cum ille disertissima lingua Augustinus dicat: Quid nos tantilli, quid actione pusilli in laudibus Mariae referemus, cum omnium nostrum membra si in linguas verterentur, eam laudare nullus sufficere valeret? Item: Cum laus non sit speciosa in ore peccatoris: quomodo ego miser peccator homo, quomodo indignissima vita ego hominatio, laudes Mariae audeam sonare, cum in his illum dignissime vitae Hieronymum audiam trepidare?

August. de Sanct. ser. 35. ante med. tom. 10.

Ibidem.

Hier. epist. 10. ad Paulam & Eustochium, ante med. tom. 9.

Ibid. paulo post.

Ber. ser. 4. de Assump. B. Mar. circa med.

Hieron. ubi supra proxime.

Luc. 21. 4

pauperculum scriptum ad honorem tantae Reginae of ferre praesumpti: vt in ipso tamquam in quodam obscuro speculo, simpliciores eiusdem Reginae amatores, qualis & quanta sit saltem tenuiter speculentur. Et quia idem scriptum ad instar rudis speculi aliquantum representatiuum est vitae, & gratiae & gloriae Mariae: ideo non inconuenienter appellari potest speculum, Maria. Eia ergo benignissima Domina mea Maria, illud exiguum munus, quod dat tibi pauper amicus, accipito placide. Te enim cum hoc munusculo, te cum hoc opusculo salutationis tuae saluto, te genibus flexis, te capite inclinato, te corde, & ore saluto saltemq. dico. Aue Maria, &c.

Quod in salutatione Angelica quinque sententiae ordinantur, in quibus quinque dulcissima laudes B. Mariae Virginis insinuantur. Lectio I.

AUE MARIA gratia plena Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui. Audi dulcissima virgo Maria, audi noua, audi mira. Audi filia, & vide, & inclina aurem tuam. Audi Gabrielem nuncium illum gloriosum. Audi fecundationis tuae modum miraculosum. Inclina aurem tuam ad consensum fructuosum. Audi certe quod a Deo patri tibi annunciabitur. Vide quomodo filius Dei ex te incarnabitur. Inclina aurem Spiritui sancto, qui intra te operabitur. Quia ergo habes aures audiendi audi, & in principio audiendorum audi inaudita hanc salutationem: Aue Maria. Hoc nomen, Maria, non a Gabriele, sed a fidelium deuotione & Spiritus sancti inspiratione interpositum est. Vltima quoque clausula videlicet: Et benedictus fructus ventris tui, non a Gabriele salutante edita, sed ab Elisabeth, prophetante addita est. Dicamus ergo singuli, dicamus vnuer si: Aue Maria, &c. O vere gratiosa, & venerabilis, O

vere gloriosa & admirabilis saluatorio, vt ait Beda, quanto humanae consuetudini inaudita, tanto Mariae dignitati est congrua. In hac dulcissima salutatione quinque dulcissimae sententiae ordinantur, in quibus quinque dulcissimae commendationes siue laudes virginis insinuantur. O vere dulcis insinuatio. Insinuatur naque in his quam purissima, quam plenissima, quam tutissima, quam dignissima, quam vtilissima fuerit virgo beata Maria. Purissima, inquam, propter culpae carentiam. Plenissima, propter gratiae affluentiam. Tutissima propter diuinam praesentiam. Dignissima propter personae suae reuerentiam. Vtilissima, propter prolis suae excellentiam. Quam purissima, propter culpae carentiam fuerit Maria, bene insinuat cum dicitur: Aue. Recte namque ei dicitur: Aue, quae ab omni vae culpa immunissima fuit. Sic vtique matrem Dei decuit Anselmo teste qui ait: Decebat vt hominis illius conceptio de matre purissima fieret, vt ea puritate, qua maior sub Deo nequit intelligi, virgo illa niteret, cui Deus pater vnico filium, quem de corde suo aequalem sibi genuit, ita dare disponebat, vt esset vnus atque idem Dei & hominis filius. Item quam plenissima per gratiae affluentiam fuerit Maria, bene insinuat, cum dicitur: Gratia plena. Et vere plena, & plus quam plena, sicut testatur Anselmus, deuotissime exclamans & dicens: O femina plena & su per plena gratia, de cuius plenitudinis exundantia resperfa, sic reuiuificauit omnis creatura. Item quam vtilissima per diuinam praesentiam fuerit Maria bene insinuat, cum dicitur: Dominus tecum. Merito Domino praesente, Domino tecum existente Maria specialiter tutissima est: quia Dominus pater, Dominus filius, Dominus Spiritus sanctus sic tecum est, quod ipsa ei specialiter familiarissima est, sicut patet per beatum Bernardum qui sic dicit: Nec tantum Dominus filius tecum, quem carne tua induis; sed & Dominus Spiritus sanctus, de quo concipis, & Dominus pater qui genuit, quem concipis. Item quam dignissima propter personae suae reueren-

Bedae hom. de ann. B. Mar. 5.

Ansel. de corp. Virg. & pecc. ori gin. c. 28.

Bernard. ho mi. 3. super Miss. est. ante med.

uerentiam fuerit Maria, bene insinuat; eum dicitur Benedicere in mulieribus: Nequaquam enim persona eius posset non esse dignissima, quae tanta benedictione esset reuerendissima. Vnde iterum stupens, & exclamans dicit Anselmus. O virgo benedicta & super benedicta, per cuius benedictionem benedicitur omnis creatura, non solum a creatore, sed creator a creatura; Item quam vtilissima per proles suae excellentiam fuerit Maria, bene insinuat: cam dicitur: Et benedictus fructus ventris tui. Ad saluandum namque mundum per hoc vtilissima fuit, quod ipsa fructum salutis excellentissimum, & potentissimum genuit. Ideo idem de uotus Anselmus ait: Per fecunditatem tuam Domina, immundus peccator est iustificatus, damnatus saluatus, & exul reductus. Partus enim tuus Domina mundum captiuum redemit, agrum sanauit, mortuum suscitauit. Videtis charissimi ergo, quomodo Maria propter culpam carentiam, & immunitatem, merito per Aue, salutatur: propter gratiae affluentiam, & immensitatem, merito, Gratia plena commemoratur: propter diuinam praesentiam, & familiaritatem, merito, Dominus tecum insinuat: propter personae suae reuerentiam & dignitatem, merito, Benedicere in mulieribus nunciatur: propter proles suae excellentiam, & vtilitatem, merito, Benedicere fructus ventris tui proclamatur. De his autem singulis secundum ordinem videamus.

Quod B. Virgo Maria libera fuit a triplis re culpa actualis: a triplis re miseria originalis: & a triplis re poena gehennalis. Lectio 11.

A V E M A R I A gratia plena, &c. Verbum bonum & suauis personemus illud aue, quod initiatum est nostra redemptio ab aeterno. Personemus, inquam, singuli, personemus deuotissime vnuerfi; uidentes: Aue Maria, Aue, & aue, & iterum aue, & milles aue. Ecce charissimi, sicut supradictum est, sanctissima Virgini Mariae propter omnimodam culpam carentiam & immunitatem, propter omnimodam vitium innocentiam, & puritatem, merito in principio salutationis Aue dicitur: Aue utique & absque. Considerandum autem est, quod triplex est aue, a quo immunitissima fuit ista, cui dictum est: Aue. Est autem aue culpa, & miseria, & aue gehennae. Est autem aue culpa actualis, & miseria originalis, & aue poena gehennalis. De his tribus aue non incongrue intelligimus, quod in Apocalypsi legimus. Audi, inquit Iohannes, vocem vnus Aquilae volantis per medium caelum, dicentis voce magna: Aue, aue, habitantibus in terra. Sed ecce quodlibet istorum trium, & multiplicatur, in heretia aue, ut sic simul sint nouem aue, contra quae Mariae recte dicitur: Aue. Nam tria culpa, tria miseria, tria gehennae sunt aue, pro quorum carentia, ipsa merito salutatur per, Aue.

Beata virgo immunita fuit a triplis vitis

Apoc. 8. d

Beata Maria immunita fuit ab omni peccato cordis oris, & operis.

Matt. 23. b

Bern. ser. 2. in Assump. pio. B. Mariae post mortem

A fuit hortus & paradysus Spiritus sancti. Iuxta illud Cantorum: Hortus conclusus soror mea sponsa. Hortus, ut ait Hieronymus, hortus deliciarum, in quo consistunt vnuerfa florum genera, & odorata virtutum. Quia ergo Maria tam longe fuit ab isto vitio, ideo merito dicitur ei: Aue. Item a peccatoribus pro culpa oris, sicut dicitur in Isaiam: Vae qui dicitis malum bonum, & bonum malum. Vae his, & vae omnibus, qui ore peccant, sicut in Psalmo dicitur: Venenum aspidum sub labijs eorum. O quam longe ab isto vitio fuit sanctissima os Mariae, vnde beatus Ambrosius dicit: Nihil toruere in oculis Mariae, nihil in verbis proca, nihil in actu inuerecundum fuit. In ore igitur Mariae non fuit fel, & venenum diaboli, sed mel & lac Spiritus sancti, iuxta illud Cantorum: Fauis distillans labia tua sponsa: mel & lac sub lingua tua. Nonne Maria mundissimum lac habuit sub lingua, quando castissimum illud verbum ait: Quomodo fiet istud? Nonne etiam Maria dulcissimum mel sub lingua habuit, quando illud mellissimum verbum dixit: Ecce ancilla Domini. Quia ergo a Maria tam longe fuit ore vitio, ideo merito dicitur ei: Aue. Item a peccatoribus pro culpa operis, sicut dicitur in Ecclesiastico: Vae duplici corde, & labijs sceleratis & manibus male facientibus. Vae duplici corde pro culpa cordis: & labijs sceleratis, pro culpa oris: & manibus male facientibus, pro culpa operis. O quam longe a tali vitio fuit omne opus, & omnis vita Mariae. Propter quod Bernardus ait: Decuit Reginam virginum, singulari privilegio sanctitatis absque omni peccato ducere vitam, vnde dum peccati mortis pareret peremptorem, minus vitae, & iustitiae omnibus obtineret. Nota, nec corde, nec ore, nec opere maculam peccati habuit, nec contraxit, ut vere ei Dominus dicere posset: Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te. Sit ergo innocensissima, & sanctissima Maria corde, ore, & absque vitio opere absque vitio, & ideo dicitur ei: Aue.

Secundo charissimis considerandum est, quod Maria immunita fuit non solum a triplis vitis, & culpa actualis, sed etiam a triplis vitis originalis miseria: videlicet a vitio miseriae nascentium, a vitio miseriae parientium, & a vitio miseriae morientium. Vae miseriae nascentium est vitio somitis nascentis infirmantis: & vitio miseriae parientium, est vitio doloris parentes cruciantis: & vitio miseriae morientium, est vitio resolutionis morientes incineratis. De his tribus vitis dici potest: Vae, vae, habitantibus in terra. Vae ergo miseriae nascentium: est vitio somitis nobis innati, quo secundum originalem corruptionem tam infirmam ad bonum, & tam pronam ad malum sumus, quod quilibet cum fomite natus, quilibet per fomitem infirmus & plagatus, dicere potest illud Hieremias: Vae mihi super contritione mea, pessima plaga mea. Ego autem dixi: Plane haec infirmitas mea est, & ego portabo illam. Sed heu, non solum inest nascentium vitio infirmitatis & miseriae, ad vitio ad peccatum inclinantis, sed etiam vitio somitis & culpa, paruulos ad iram obligantis. De qua Apostolus ait: Omnes nascimur filij irae. O quam immunita ab isto vitio nascentium fuit sanctissima natiuitas Mariae, quae non solum ab originali culpa, sed etiam a fomitis miseria in quantum ad peccatum ductus erat, sic liberata creditur per sanctificationem in vtero, ut nunquam ad peccatum inclinata fuerit in hoc mundo, teste Bernardus, qui ait: Puto quod copiosior gratia sanctificationis in ipsam descenderit, quam non solum ortum eius sanctificauit, sed etiam vitam. Deinceps ab omni peccato custodierit immunam. Quia ergo natiuitas Mariae tam longe fuit ab isto vitio, ideo merito ei dicitur: Aue. Item a vitio miseriae parientium, est illud originalis maledictionis vitio, de quo dicitur est Euae: In dolore paries filios, &c. De hoc vitio plenius praegnantibus dici potest generaliter quod Dominus de quibusdam praegnantibus dicit specialiter: Vae autem praegnantibus & nutricibus in illis diebus. O quam immunita ab isto vitio fuit praegnantis, & parientis

Cant. 4. d Hieron. ad Pau. & Euseb. de asump. B. Mariae. ep. 10. cir. med. 10. 9. Isai. 5. 6 Psal. 13. c Amb. lib. 2. de Virgin. longe ante mod. 10. 4. Capit. 4. c

Luc. 1. d

ibidem.

Ecclesi. 1. e

Bern. Epist. 27. ad Ca. nonie. Ling. cir. med.

Cant. 4. b

B. Virg. Maria a triplis vitis originalis miseriae immunita

Apoc. 8. d

Hier. 10. e

Ephe. 2. a

Bern. vbi sup. proxima.

Gen. 3. e

Matt. 24. b

Aug. ser. 3. de natiu. B. M. prout habetur in Millo. loq. Gen. 3. d Eccl. 41. b

riens vterus Mariae, Augustino teste, qui ait: O quam a beata mater ista est, quae sine contaminatione coepit, munditia & sine dolore peperit medicinam. Quia ergo Maria tam longe fuit ab isto parientium vitio, ideo merito dicitur ei: Aue. Item miseriae vitio morientium, est vitio incinerationis, quod homini inflictum est, quando peccanti dicitur: Puluis es, & in puluerem reuerteris. Vnde tam de vitio morientium, quam de vitio nascentium, bene intelligi potest quod dicitur in Ecclesiastico: Vae vobis viri impij, qui dereliquistis legem Domini altissimi. Et si nati fueritis, in maledictione nascemini. & si mortui fueritis, in maledictione pars vestra erit. Certe tam pij, quam impij nascuntur in maledictione fomitis, & mortui erunt in maledictione pulueris: & tamen solis impij, vae vtriusque maledictionis non inconuenienter hic inculcatur, eo quod ipsis & fomes periculosior, & incineratio odiosior esse videatur. Denique iniustus miseriae fomitis nociuor, & memoria incinerationis amariore est quam iustus. O quam longe ab isto incinerationis vitio fuit, quae credimus, corpus Mariae sanctissimum. Hoc enim corpus est arca sanctissima Dei, quam decuit non putrefieri, sed ad inuictam filij sui ante omnem putrefactionem suscitari. Vnde tam de filio, quam de matre nobiliter ait Propheta: Surge Domine in requiem tuam, tu & arca sanctificationis tuae. Haec arca de lignis imputribilibus facta est, quia caro Mariae nequaquam, ut credimus, putrefacta est. Ideoq. bene beatus Augustinus ait: Tam praeclearum thesaurum dignus est caelum seruare quam terram, tantamq. integritatem merito incorruptibilitatis, non putredinis vlla resolutione sequitur. Si ergo Maria, eo modo quo dicitur, longe fuit a nascentium vitio, longe fuit etiam a morientium vitio, & ideo merito ei dicitur: Aue.

Corpus B. Virg. rexit gloriosum ante sanctissima Dei, quam decuit non putrefieri, sed ad inuictam filij sui ante omnem putrefactionem suscitari. Vnde tam de filio, quam de matre nobiliter ait Propheta: Surge Domine in requiem tuam, tu & arca sanctificationis tuae. Haec arca de lignis imputribilibus facta est, quia caro Mariae nequaquam, ut credimus, putrefacta est. Ideoq. bene beatus Augustinus ait: Tam praeclearum thesaurum dignus est caelum seruare quam terram, tantamq. integritatem merito incorruptibilitatis, non putredinis vlla resolutione sequitur. Si ergo Maria, eo modo quo dicitur, longe fuit a nascentium vitio, longe fuit etiam a morientium vitio, & ideo merito ei dicitur: Aue.

Aug. de Assump. B. Mariae lib. vni. c. 6. 1. 9. Tertio charissimi considerandum est, quod Maria immunita fuit non solum a triplis vitis, & culpa actualis: non solum a triplis vitis miseriae originalis, sed etiam a triplis poena gehennalis. Hoc triplex vitio consistit in poenarum magnitudine, multitudine, & longitudine. Vae ergo damnatis pariter & damnandis, vae inquam, propter magnitudinem, vae propter multitudinem, vae propter longitudinem tormentorum. De his etiam tribus vitis dici potest: Vae, vae, habitantibus in terra. Vae ergo gehennae consistit in poenarum magnitudine. De hoc vitio dicitur in Ezechiele: Vae ciuitati sanguinum, cuius ego grandem faciam pyram. Ciuitas sanguinum est collectio impiorum, cuius grandis erit pyra, in grandis confectione damnatorum. O quam longe ab isto vitio grandis magnitudinis poenae fuit grandis magnitudo gratiae & gloriae Mariae: cui contra grandem damnatorum poenam in inferno, etiam Deus praeparauerat grandem gloriam in caelo, ut sicut fuit grandis in merito, ita etiam grandis esset in premio. Vnde de ipse est thronus ille grandis, de quo dicitur: Fecit Rex Salomon thronum de ebore grandem. Thronus vero Salomonis est Maria, grandis omnino in gratia & in gloria. Propter quod bene beatus Bernardus ait: Quantum gratiae Maria in terris adeptae est praeter ceteras, tantum in caelis obtinuit gloriae singularis. Quia ergo Maria tam longissime fuit ab isto vitio, ideo merito ei dicitur: Aue. Item a vitio gehennae consistit non solum in poenae magnitudine, sed etiam in poenarum multitudine. Vnde in Isaiam dicitur: Vae animae eorum, quia reddita sunt eis mala. Pluraliter dicit mala, quia plura: immo plurima mala malis redduntur in gehenna. O quam longe ab isto vitio multitudinis tormentorum, fuit in Maria multitudine meritum, & praemiorum, cui contra multa damnatorum mala in inferno, iam Deus praeparauerat multa bona in caelo: ita ut nullus angelus, nullus sanctorum ei equari possit, in multitudine & congregatione bonorum caelestium, iuxta illud Pronobis: Multae filiae congregauerunt diuitias, tu sola supergressa es vnuerfas. Si filias istas intelligamus sanctas animas, vel intelligentias angelicas, numquid non super-

B. Virg. Mariae immunita fuit non solum a triplis vitis, & culpa actualis: non solum a triplis vitis miseriae originalis, sed etiam a triplis poena gehennalis. Hoc triplex vitio consistit in poenarum magnitudine, multitudine, & longitudine. Vae ergo damnatis pariter & damnandis, vae inquam, propter magnitudinem, vae propter multitudinem, vae propter longitudinem tormentorum. De his etiam tribus vitis dici potest: Vae, vae, habitantibus in terra. Vae ergo gehennae consistit in poenarum magnitudine. De hoc vitio dicitur in Ezechiele: Vae ciuitati sanguinum, cuius ego grandem faciam pyram. Ciuitas sanguinum est collectio impiorum, cuius grandis erit pyra, in grandis confectione damnatorum. O quam longe ab isto vitio grandis magnitudinis poenae fuit grandis magnitudo gratiae & gloriae Mariae: cui contra grandem damnatorum poenam in inferno, etiam Deus praeparauerat grandem gloriam in caelo, ut sicut fuit grandis in merito, ita etiam grandis esset in premio. Vnde de ipse est thronus ille grandis, de quo dicitur: Fecit Rex Salomon thronum de ebore grandem. Thronus vero Salomonis est Maria, grandis omnino in gratia & in gloria. Propter quod bene beatus Bernardus ait: Quantum gratiae Maria in terris adeptae est praeter ceteras, tantum in caelis obtinuit gloriae singularis. Quia ergo Maria tam longissime fuit ab isto vitio, ideo merito ei dicitur: Aue. Item a vitio gehennae consistit non solum in poenae magnitudine, sed etiam in poenarum multitudine. Vnde in Isaiam dicitur: Vae animae eorum, quia reddita sunt eis mala. Pluraliter dicit mala, quia plura: immo plurima mala malis redduntur in gehenna. O quam longe ab isto vitio multitudinis tormentorum, fuit in Maria multitudine meritum, & praemiorum, cui contra multa damnatorum mala in inferno, iam Deus praeparauerat multa bona in caelo: ita ut nullus angelus, nullus sanctorum ei equari possit, in multitudine & congregatione bonorum caelestium, iuxta illud Pronobis: Multae filiae congregauerunt diuitias, tu sola supergressa es vnuerfas. Si filias istas intelligamus sanctas animas, vel intelligentias angelicas, numquid non super-

Apoc. 8. d Ezech. 24. b 3. Reg. 10. e

Bern. ser. 1. in Assump. B. Mariae prope f.

Isai. 3. b

Pron. 31. d

gressa est diuitias Virginum, Confessorum, Martyrum, Apostolorum, Prophetarum, Patriarcharum, & Angelorum: cum ipsa sit primitiua Virginum, speculorum Confessorum, rosa Martyrum, regitrum Apostolorum, oraculum Prophetarum, filia Patriarcharum, regina Angelorum. Quid enim de diuitijs omnium horum desuit? Hieronymus enim ait: Mariam si diligentius aspicias, nihil virtutis est, nihil speciositatis, nihil candoris & gloriae quod in ea non resplendat. Quia ergo Maria tam longissima fuit a praedicto vitio gehennae, ideo merito dicitur ei: Aue. Item a vitio gehennae non solum in magnitudine, non solum in multitudine, sed etiam in longitudine, siue perpetuitate poenarum consistit. Vnde in canonica Iudae dicitur: Vae illis, qui in via Caem abierunt, & errore Balaam mercede effusi sunt, & in contradictione Core perierunt. Et post pauca sequitur: Quibus procella tenebrarum seruata est in aeternum. Nota, quod dicit, in aeternum: & poena quantum sit illa poenarum & tenebrarum longitudo, quae finem non accipit in aeternum. O quam longissime ab isto longissimo gehennae vitio, fuit longitudo gloriae Mariae, cui contra aeternas tenebras in inferno, iam Dominus praeparauerat aeternam lucem in caelo, ut sicut anima peccatrix sedes diaboli est mirabiliter tenebrosa in aeternum: ita Maria mediatrix sedes Christi mirabiliter luminosa est in aeternum, iuxta illud Psalms: Thronus eius sicut sol in conspectu meo, & sicut luna perfecta in aeternum. Sic ergo beatissima virgo Maria longe fuit a triplis vitio gehennae: immo longe fuit a praedictis nouem vitio, & ideo merito ei dicitur: Aue. Nos ergo charissimi omnes ei dicamus aue, & omnesq. oremus, ut propter suum dulcissimum aue, nos, orem, liberari ab omni vitio. Per Dominum nostrum Iesum Christum filium suum.

Hier. epist. 10. ad Pau. & Euseb. tom. 9. Iuda. c. 1. c

Psal. 88. e

De significationibus nominis Mariae. Et quod B. Virgo mare amarum, stella maris, illuminatrix, & Domina conuenientissime dicitur. Lectio 111.

A V E M A R I A. Hoc nomen, sicut dictum est supra, non angelus, sed deuotio fidelium interposuit. De hoc beatus Euangelista Lucas signanter ait: Nomen Virginis Mariae. Hoc nomen sanctissimum, nomen dulcissimum, nomen dignissimum, tam sanctissimae, tam dulcissimae, tam dignissimae virgini conuenientissime est impositum. Maria enim amarum mare, Maria est stella maris, & Maria illuminata, vel illuminatrix, Maria Domina interpretatur. Maria autem est mare amarum demonibus: & stella maris hominibus: & illuminata, vel illuminatrix angelicis spiritibus, Domina creatoris omnibus. Maria, inquam, demonibus est mare amarum spiritualiter, & Maria hominibus est stella maris officialiter, & Maria angelis illuminatrix est aeternaliter, & Maria creatoris omnibus est Domina vniversaliter.

Considerandum ergo est, quod Maria interpretatur amarum mare: hoc optime ei competit contra diabolum. Sed nota, quomodo Maria sit mare, & quomodo sit amara, & quomodo simul sit amarum mare. Maria est mare gratia affluendo: & Maria est amara filio compatiendo: & Maria est amarum mare diabolum submergendo. Maria vitioque est mare, per affluentem Spiritus sancti repletionem: Maria est amara, per affluentem filij sui passionem: Maria est mare amarum, per submergentem diaboli suffocationem.

Primo considera charissime, quod Maria dicitur mare, propter affluentiam, & copiam gratiarum. Vnde scriptum est in Ecclesiaste: Omnia flumina intrant in mare. Flumina sunt Charismata Spiritus sancti. Vnde Iohannes dicit: Qui credit in me, sicut dicit Scriptura de ventre eius fluent aquae viuae. Hoc autem dixit de spiritu, quem accepturi erant credentes in eum. Omnia ergo flumina intrant in mare, dum omnia charismata sanctorum intrant in Mariam. Flumen enim gratiae

Hier. epist. 10. ad Pau. & Euseb. tom. 9.

Iuda. c. 1. c

Psal. 88. e

Luc. 1. c

Quid significat nomen Mariae.

Maria ama rum mare.

Ecclesi. 1. b

10an. 7. d

gratia angelorum intrat in Mariam, & flumen gratia Patriarcharum, & Prophetarum intrat in Mariam, & flumen gratia Apostolorum intrat in Mariam, & flumen gratia Martyrum intrat in Mariam, & flumen gratia Confessorum intrat in Mariam, flumen gratia virginum intrat in Mariam. Omnia flumina intrant in mare, idest omnes gratia intrant in Mariam. Vnde ipsa optime dicitur potest illud Ecclesiastici: In me omnis gratia via, & veritatis, & in me omnis spes vite & virtutis, Quid mirum si omnis gratia in Mariam confluit, per quam tanta gratia ad omnes defluit? Ait enim beatus Augustinus: Gratia es plena Maria, quam apud Dominum inuenisti, & hanc per totum mundum effundere meruisti.

Ecclesi. 24.6

Secundo considera charissime, quod Maria in Passione filij sui valde amara fuit, quando suam ipsius animam gladius pertranxit. Vnde ipsa bene potuit dicere illud Ruth: Non vocetis me Noemi, idest pulchra, sed vocate me mara, idest amara, quia amaritudine valde repleuit me omnipotens. Amara fuit Noemi, quia duo filij sui fuerunt mortui. Noemi pulchra, & amara, signat Mariam, pulchram quidem per Spiritus sancti sanctificationem, amaram vero per filij sui Passionem. Duo autem filij Mariae sunt homo Deus, & homo purus, vnus enim corporaliter, alterius spiritualiter mater est Maria. Vnde beatus Bernardus ait: Tu mater Regis, tu mater exulis, tu mater Dei, tu mater iudicis, & tu mater Dei & hominis, cum mater sis vtriusque. discordiam inter filios tuos nequis sustinere. Ideo exclamans, Anselmus ait: O beata fiducia, o tutum refugium mater Dei, & mater nostra. Isti duo filij Mariae ambo mortui fuerunt in passione: Vnus in corpore, alius mente: Vnus crucis acerbitate, alter mentis infidelitate. Er ideo viscera Mariae valde repleta fuerunt amaritudine, sicut Sanctus Augustinus testatur, dicens: Illa, inquit, pia mater immani dolore euilans, pectora debilitata, contundens, ita ipsius, viscera omniaq. membra fatigauerat, vt incesu deficiens, vix peruenire potuisset ad Christi funus. Vides modo quomodo Maria sit amara pro morte filij sui.

Ruth. 1.4

Tertio considera charissime, quod Maria est mare amarum diabolo, & angelis eius per ipsam oppressis, quemadmodum mare rubrum amarum fuit Aegyptijs in ipso submersis, de quibus habetur in Exodo: Reduxit super eos Dominus aquas maris. O quam amarum & timendum est hoc mare Aegyptijs. O quam amara & timenda est haec Maria demonibus. Vnde beatus Bernardus: Non sic timent hostes visibiles quasi castorum multitudinem copiosam, sicut aereae potestates Mariae vocabulum, patrocinium & exemplum: Fluunt & pereunt sicut cera a facie ignis, vbicumque inueniunt crebram huius nominis recordationem, deuotam inuocationem, sollicitam imitationem. Sic ergo vides charissime quomodo Maria est mare per affluentiam suae repletionis, quomodo Maria est mare per vehementiam Dominicae Passionis, & quomodo Maria est mare amarum per potentiam diabolicae submersionis.

Exo. 15.6

Maria est stella maris

Consequenter considerandum est, quod Maria interpretatur stella maris. Hoc optime conuenit Mariae, quae gerit officium stellae marinae. Legitur enim & verum est, quod nauarum mos est, vt cum in aliqua terram nauigare disponunt, vnum sidus eligunt, cuius signo luce radiante, in eam, quam desiderant partem possunt sine errore adduci. Tale certe officium est stellae nostrae Mariae, quae nauigantes per mare mundi in nauis innocentiae, vel poenitentiae, dirigit ad litus caelestis patriae. Propter hoc bene Innocentius, ait sic: Quibus auxilijs possunt naues inter tot pericula petransire vsque ad litus patriae? Certe, inquit, per duo, scilicet per lignum & stellam, idest per fidem crucis, & per virtutem lucis, quam peperit nobis Maria maris stella. Bene autem Maria stellae maris comparatur, propter pu-

ritatem, propter radiositate, & propter vtilitatem. Maria enim est stella purissima, stella radiosissima, & stella vtilissima. Maria est stella purissima purissime viuendo: & Maria est stella radiosissima, radiu aeternum pariendo: Maria est stella vtilissima, ad litus patriae dirigendo.

Primo ergo considera charissime, quod Maria est stella purissima, sine peccato purissime viuendo. Vnde de ea dicitur potest illud Sapientiae: Est enim haec speciosior sole, & super omnem dispositionem stellarum, luci comparata inuenitur purior. Quidam legunt hic prior, quidam purior, vtriusque vero stellae nostrae competit. Maria enim est prior, idest potior siue dignior. Maria etiam purior est Sole, & stellis, & luce: quia tam dignitate, quam puritate, Solem, & stellis, & omnem lucem superat corporalem immo etiam spiritualem, idest angelicam creaturam. De qua dicitur: Diuisit Deus lucem a tenebris, idest angelos stantes a cadentibus. Hac vtiq. luce angelica prior, & prior est Maria. Prior dignitate, & purior sanctitate. Vnde Anselmus exclamans, ait: O benedicta super mulieres, quae angelos vincis puritate, sanctos superas pietate. Vides modo quomodo Maria sit stella purissima purissime viuendo.

Sap. 7.4

Gen. 1.4

Ansel. in inuocatione matris Virgin. Mariae & filij eius.

Num. 24.6

Bern. hom. 2. sup. Miss. est cir. s.

Ibidem.

Secundo considera charissime, quod Maria est stella radiosissima, radiu aeternum emittendo, & Dei filium pariendo. Ipsa enim est stella, de qua dicitur in Numeris: Orietur stella ex Iacob, & confurget virga de Iacob, &c. Virga ista est Dei filius, qui stellae nostrae Mariae est radius. Radius vtiq. de quo cantatur: Sicut sidus radium, &c. De quo etiam beatus Bernardus ait: Nec sideri radius suam minuit claritatem, nec virginis filius suam virginitatem. O vere beatissima, o vere radiosissima stella Maria: cuius radius non solum mundum, immo etiam caelum, & non solum caelum, immo etiam infernum penetrauit, sicut beatus Bernardus scribens, ait: Ipsa est praecleara & eximia stella ex Iacob orta, cuius radius vniuersum orbem illuminat, cuius splendor etiam in superis praefulget, & inferos penetrauit. Vides modo quomodo Maria est stella purissima, purissime viuendo: vides secundo, quomodo Maria sit stella radiosissima, filium Dei pariendo.

Tertio considera charissime, quod Maria est stella vtilissima nos ad patriam caelestem dirigendo, immo ducendo nos per mare huius saeculi ad gratiam filij sui, tamquam ad portum Paradisi. Vnde ipsa est stella illa clarissime fulgens, tres Magos ad Christum rectissime ducens. Maria certe est stella, quae in fluctibus praesentis vite valde est necessaria. Vnde Bernardus dicit: Ne auertas oculos tuos a fulgore huius sideris, si non vis obrui procellis. Si insurgunt venti tentationum, si incurris scopulos tribulationum: respice stellam, voca Mariam. Igitur charissime ne in mari huius mundi demergaris, stellam sequaris, Mariam imiteris. Securissimum enim est ipsam sequi, sicut idem beatus Bernardus testatur, dicens: Ipsam sequens non deuias: ipsam rogans non desperas; ipsam cogitans non erras. Ipsa tenente non corruis. Ipsa protegente non metuis ipsa duce non fatigaris: ipsa propicia peruenis: & sic in temetipso experiris, quam merito dictum sit, Et nomen Virginis Maria. Sic ergo vides, quomodo Maria est stella purissima a peccato, stella radiosissima in filio, & stella vtilissima in mundo.

Ibidem.

Ibidem.

His visis considerandum est, quod Maria etiam interpretatur illuminata, vel illuminatrix. Hoc similiter competit tantae virgini, quae mirabiliter illuminata est per praesentiam Domini: iuxta illud Apocalypsis: Vidi angelum alium descendentem de caelo, habentem potentatem magnam, & terra illuminata est a gloria eius. Filius Dei est angelus magni consilij: terra vero a gloria Dei illuminata est Maria, quae sicut illuminata fuit a gratia eius in mundo, ita nunc illuminata est a gloria eius in caelo, vt sic illuminata, fieret illuminatrix in mundo & in caelo. Propter quod considerandum est, quod

Maria est illuminata, & illuminatrix. Apoc. 18.4

quod Maria illuminata, illuminatrix est, per exempla, per beneficia, & per praemia: illuminatrix per exempla vite suae, illuminatrix per beneficia misericordiae suae, illuminatrix est Maria per praemia gloriae suae.

Primo ergo considera charissime, quod Maria est illuminatrix plurimorum per exempla lucidissimae vite suae. Ipsa est cuius vita gloriosa lucem dedit saeculo. Ipsa est cuius vita inclita cunctas illustrat Ecclesias. Ipsa enim est lucerna Ecclesiae ad hoc illuminata a Deo, vt per ipsam contra tenebras mundi illuminaretur Ecclesia. Oret ergo Ecclesia, oret fidelis anima, & dicat: Quoniam tu illuminas lucernam meam Domine, Deus meus illumina tenebras meas. Hanc vere lucernam Dominus illuminauit plenissime, & per hanc illuminationem tenebras animarum nostrarum fugat & fugauit. Hoc bene sentiens Bernardus ait: O Maria tu virtutum tibi inditarum magnificis exemplis ad imitationem tui nos prouocas, sicq. noctem nostram illuminas. Qui enim vias tuas inuestigauerit, non ambulat in tenebris, sed habet lucem vitae. Vides modo quomodo Maria est illuminatrix mundi per exempla lucidissimae vite suae.

Psal. 17.6

Psal. 77. b

Psal. 104. d

Ber. ser. in Nat. B. Mariae de A. quatuor ante med.

Ecclesi. 42.6

Ber. ser. 1. in Assump. B. Mar. statim a prin.

Maria caelestium, terrestrium, & infernorum Domini 22.

na angelorum, ipsa enim signata est in Domina Esther Regina, de qua legitur, quod super vnam famulam suam delitiose inniebat, altera autem famularum sequebatur Dominam, defluentia in humum vestimenta sustentans. Per Dominam Esther Regnam, intellige Mariam Regnam: duae famulae, quarum Domina est Regina Maria, sur angelica, & humana creatura. O quantum gaudendum est nobis, miseris hominibus, quod angeli Dominum & Dominam habent, ex hominibus. Verissime enim angelorum Domina, est Maria. Vnde Augustinus ipsam alloquens, ait: Si te caelum, si Dominam angelorum nominem, per omnia esse comprobabis. Si formam Dei appellem, digna existis. Anima vero humana est famula, quae Dominam suam Mariam sequitur in mundo. Sequitur certe colligens vestimenta Dominae, scilicet, colligens virtutes & exempla Mariae. Intelligentia vero angelica est famula, super quam Domina sua Maria innititur in caelo. Innititur certe tamquam familiarissima se angelis sociando: innititur etiam tamquam delicatissima in angelis delitiano: innititur quoque tamquam plenissima se cum sua plenitudine angelis communicando: innititur insuper tamquam potentissima, angelis imperando. Omnibus saeculi angelis Maria innititur suo imperio. Vnde Augustinus ait: Michael Dux & Princeps militiae caelestis cum omnibus spiritibus administratorijs, tuis virgo parer praecipit, in defendendis in corpore, & in suscipiendis de corpore animabus fidelium, specialiter tibi Domina, & dic ac nocte se tibi commendantium. Vides modo, quomodo Maria est Domina angelorum in caelo.

Esther. 15. b.

August. de vocem, alior es. Si matrem gentium dicam, praecedis. Ser. 35. ant. me diu. 10. 10.

Psal. 112.

Ber. ser. 3. in vig. Nat. B. Mariae de A. circa fi.

Ber. ser. in Nat. B. Mariae de A. circa fi.

Pf. 109. a

Isa. 11. a

Secundo considera charissime, quod Maria est Domina hominum in mundo. De hac Domina in Psalmo dicitur: Sicut oculi ancilla: in manibus Dominae suae, &c. Ancilla Dominae Mariae est quaelibet anima fidelis, immo etiam Ecclesia vniuersalis. Oculi huius ancillae in manibus Dominae suae semper debent esse, quia oculi Ecclesiae, oculi omnium nostrum ad manus Mariae semper debent respicere, vt per manus eius aliquid boni accipiamus, & per manus eius quidquid boni agimus Domino offeramus. Per manus enim huius Dominae habemus, quidquid boni possidemus, testante beato Bernardo, qui ait: Nihil nos Deus habere voluit, quod per Mariae manus non transiret. Per manus quoque huius Dominae offerre Deo debemus, quidquid boni egerimus, quemadmodum beatus Bernardus hortatur, dicens: Modicum illud quod offerre desideras, gratis misillis, & omni acceptione dignissimis Mariae manibus tradere cura, si non vis sustinere repulsam. Bene nobis charissimi, bene nobis, quod talem Dominam habemus, quae manus tam liberales habet ad nos, & tam praepotens est apud filium super nos, vt securi ad ipsam confugere possimus omnes nos. Vnde deuotissimus Anselmus ait: Domina magna, cui gratias agit concio lata iustorum, ad quam territa fugit turba reorum: ad te praepotens & misericors Domina ego peccator anxius confugio. Vides modo, quomodo Maria est Domina angelorum in caelo. Vides secundo quomodo Maria est Domina hominum in mundo.

Tertio considera charissime, quomodo Maria est Domina demonum in inferno, tam potenter eis dominans etiam, vt de ipsa accipi possit illud Psalms: Virgam virtutis tuae emittet Dominus, &c. Virga virtutis est virgo Maria. Ipsa est virga Aaron florida per virginitatem, & fructifera per fecunditatem. Ipsa quoque est virga, de qua dicitur in Isaia: Egredietur virga de radice Iesse. Haec virga virgo Maria. virga virtutis est contra inimicos infernales, quibus magna virtute dominatur, & ideo Domina tam magna, tam magne virtutis, merito a nobis amatur, merito a nobis laudatur & merito a nobis exoratur, vt nos contra inimicos istos ruceat. Exemplum dat nobis Anselmus, qui tantam Dominam alloquens, ait: Te Domina magna & valde magna,

Secundo considera, quod Maria est illuminatrix per beneficia lucidissimae misericordiae suae: per quam multi in nocte huius saeculi illuminati sunt spiritualiter, sicut quandoque filij Israel per columnam ignis illuminati fuerunt corporaliter, iuxta illud Psalmi. Deduxit eos in nube, &c. Maria est nobis columna nubis, quia tamquam nubes protegit ab aestu Diuinae indignationis: protegit etiam ab aestu diabolicae tentationis, sicut iterum dicitur in Psalmo: Expandit nubem, &c. Maria quoque columna ignis est, illuminans nos, immo illuminans mundum multis misericordiae suae beneficijs. Quid nos miseri, nos obtenebrati, quid in nocte huius saeculi faceremus, si tam lucidam lucernam, si tam luminosam columnam non haberemus? Quid enim totus mundus valeret, si solem non haberet? Propter hoc bene beatus Bernardus ait: Tolle corpus hoc solare, quod illuminat mundum, vbi dies? Tolle Mariam hanc maris stellam, quid nisi caligo inuoluens, umbra mortis, ac densissima tenebre relinquuntur? Vides modo quomodo Maria est illuminatrix, per lucidissimam vitam: vides secundo quomodo Maria est illuminatrix per lucidissimam misericordiam suam.

Tertio considera charissime, quod Maria etiam est illuminatrix per lucidissimam gloriam suam, quae per omnia illuminat caelum sicut Sol mundum, iuxta illud Ecclesiastici: Sol illuminans per omnia respexit, & gloria Domini plenum est opus eius. Sol illuminans est Maria, quae est pulchra vt Luna, electa vt Sol, Pulchra vt Luna per gratiam: electa vt Sol per gloriam. Gloria enim Domini plenum est opus eius. Opus Domini excellentissimum est Maria. Hoc opus sicut plenum fuit gratia Domini in mundo, sic plenum est gloria Domini in caelo. Sic ergo illuminans Maria in gloria sua, rutilans per omnia respicit, quia per omnes Angelos, & per omnes Sanctos gloriae suae illuminationem extendit. Quid mirum si Maria praesentiam totum illuminat caelum, quae etiam totum illustrat orbem? Ait enim Bernardus: Maria praesentia totum illustrat orbem, & ipsa in caelestis patriae clarior rutilat virgineae lampadis irradiata fulgore. Sic ergo vides quomodo Maria illuminatrix est per vitam suam lucidissimam; quomodo illuminatrix per gloriam suam fulgidissimam est Maria.

Post praedicta omnia considerandum est, quod Maria interpretatur Domina. Hoc quoque optime competit tantae imperatrici, quae re vera Domina est caelestium terrestrium, & infernorum. Domina, inquam, Angelorum, Domina hominum, Domina demonum, Domina vtriusque in caelo, Domina in mundo, Domina in inferno.

Primo considera charissime, quod Maria est Domi-

magna, te vult cor meum amare, te cupit os meum lau-
dare, te desiderat venerari mens mea, te affectat exora-
re anima mea, quia tuitioni tuæ se commendat tota
substantia mea. Sic ergo vides quomodo Maria est Do-
mina angelorum in celo, Domina hominum in mun-
do, & Domina demonum in inferno. Vides ergo ex
prædictis, quod Maria mare amarum, quod Maria stel-
la maris, Maria illuminatrix, Maria Domina conueni-
entissime interpretatur. Maria enim amarum mare
est demonibus peruersis. Maria stella maris est ho-
minibus conuersis. Maria illuminatrix est angelis non
aueris. Maria est Dominans creaturis vniuersis. Ore-
mus charissimi, oremus deuotissime, oremus Mariam
& dicamus: Eia mare amarum, Maria adiuua nos, vt
in veta penitentia totaliter amaricemur. Eia stella ma-
ris Maria adiuua nos, vt per mare seculi spiritualiter
rectificemur. Eia illuminatrix Maria adiuua nos, vt in
gloria æternaliter illuminemur. Eia Domina Maria
adiuua nos, vt tua gubernatione, & dominatione filia-
liter gubernemur. Per Dominum nostrum, &c.

*Nomen Maria, B. Virgini quam si conuenientissimum.
Et quod eadem omni vitio caruit, & omni vir-
tute claruit. Lect. 1111.*

AVE MARIA. Nomen id affectuosum, & dul-
cissimum, nomen id gratiosum & nobilissimum
nomen id gloriosum & dignissimum optime conuenit
beate virginis Domine nostre. Conuenientissime vir-
go tam pia vocata est Maria. Ipsa enim est Maria, quæ
& omni vitio caruit, & omni virtute claruit. Ipsa, in-
quam, est Maria, quæ a septem vitij capitalibus fuit
immunissima. Maria enim contra superbiam profun-
dissima, per humilitatem: contra inuidiam affectuosissi-
ma, per charitatem: contra iram mansuetissima, per
lenitatem: contra acediam indefessissima per sedulita-
tem: Maria contra auaritiam tenuissima, per pauper-
tatem: Maria contra gulam temperatissima per sobrie-
tatem: Maria contra luxuriam castissima per virgini-
tatem fuit. Hęc omnia ex illis scripturis colligere possu-
mus, in quibus nomen Mariæ expressum inuenimus.

Primo considera charissime, quod Maria profun-
dissima apud se fuit per humilitatem. Ipsa enim est Ma-
ria, de qua dicitur in Luca: Dixit autem Maria: Ecce
ancilla Domini. O mira & profunda humilitas Mariæ,
Ecce Mariam archangelus alloquitur, Maria gratia-
plena dicitur, superuentio Spiritus sancti præmittitur,
Maria in matrem Domini assumitur, Maria iam omni-
bus creaturis anteponitur, Maria iam Domina cæli
& terre efficitur, & pro his omnibus non extollitur;
sed in his omnibus mira humilitate deprimitur, dicens:
Ecce ancilla Domini. Propter hoc bene ait Beda sic:

*Luc. 1. d.
B. Marię hu-
milias.*

*Beda hom.
in astu. de
sanct. de so-
lemn. deip.
quādo vif-
savit Elisa-
bet non lon-
ge a prin.*

Luc. 2. c.

*B. Maria af-
fectuosa per
charitatē.
Ibidem.*

Maria nequaquā se de donis cælestibus quasi a se hæc
essent extulit: sed vt magis magisque donis apta esset di-
uinis in custodia humilitatis gressum mentis fixit ange-
lo respondens: Ecce ancilla Domini. Hoc est cōtra mul-
tos, qui in prosperis & honoribus, qui in gratijs, & vir-
tutibus non humiliantur cum Maria, & cum Christo,
sed intumescunt cum Eua, & Lucifero. Sed certe Ma-
riæ humilitas, non solum in verbo, sed etiam in facto
declaratur: non solum in verbo regalis responsonis,
sed in facto legalis purgationis: non solum in verbo,
quo se humiliavit tamquam ancillam & seruitricem,
sed etiam in facto quo se humiliavit tamquam ream &
peccatricem. Ipsa enim est Maria, de qua dicitur in
Luca: Postquam impleti sunt dies &c. O dura, & infeli-
x superbia, o superba & infelix duritia peccatoris;
ecce Maria absque omni peccato legem subiit purga-
tionis, & tu miser plenus peccatis non vis legem subire
satisfactionis?

Vide charissime, quod Maria affectuosa fuit per
charitatem. Ipsa enim est Maria, de qua dicitur in Lu-
ca. Exurgens autem Maria, abiit in montana cum festi-
natione, &c. Abijt, inquam, vt visitaret, vt salutaret, vt

ministraret Elisabeth. Vide, quomodo illa visitatio Ma-
riæ plena fuit charitate. In descriptione enim illius visi-
tationis Maria quater nominatur, in quo charitas Ma-
riæ ad Deum, & ad proximum plenius declaratur.
Charitas proximi debet haberi, & foueri, corde, ore,
& opere: Maria autem charitatem proximi habebat in
corde, & propter hoc exurgens Maria, abiit in montana
cum festinatione. Quid enim eam ad officium cha-
ritatis festinare cogebat, nisi charitas quæ in corde eius
feruebat? Legimus quod pastores venerunt festinantes
ad præsepium, & quod Maria abiit cum festinatione
ad obsequium, & quod Zachæus festinans descendit ad
hospitandum Dominum: Væ ergo tardis ad opera cha-
ritatis. Item Maria charitatem proximi ore fouebat.
Ipsa enim est de qua ibidem dicitur: Et factum est, vt
audiuit salutationem Mariæ Elisabeth, &c. Charitas,
inquam, proximi salutationibus, & alijs charitativis
locutionibus semper fonanda est. Vnde angelus salu-
tauit Mariam: Maria salutauit Elisabeth: Filius Marię sa-
lutaui Marias euntes de sepulchro, dicens illis: Auete.
Væ eis, qui propter odium salutationem proximo negant.

*Luc. 2. b
Luc. 1. d
Luc. 19. a*

Væ & illis, qui dolose proximum salutant, sicut
Iudas cum dixit: Aue Rabbi. O quam dulciter Maria
salutare nouit. O Maria digneris nos per gratiā tuam
salutare. Et certe ipsa nos libenter salutauit beneficio &
consolatione, si nos eam frequenter salutamus serui-
tio & oratione. Libenter nos salutauit cum gratia, si li-
benter eam salutamus cum Aue Maria. Item Maria
charitatem non solum corde habebat, non solum ore
fouebat, sed etiam opere exercebat. Ipsa enim est Ma-
ria, de qua ibi dicitur: Mansit autem Maria cum illa
quasi mensibus tribus. Mansit videlicet pro ministerio
& consolatione Elisabeth. Vnde Ambrosius: Quæ pro-
pter officium venerat, officio inhærebat. Item Maria
fuit, in omnibus charitatem habuit ad proximum, ita
super omnia charitatem habuit ad Deum. Ipsa enim
est Maria, de qua ibidem dicitur: Magnificat anima
mea Dominum. Anima quod amat hoc magnificat, &
in hoc exultat. Idcirco anima Mariæ Deum decentissi-
me magnificauit, & in Deo firmissime exultauit, quia
Deum excellentissime amauit. De cuius amore bonum
verbum dicit magister Hugo de Sæcto Victore. Quia,

Mat. 26. b

Luc. 1. f

*Ambr. com-
ment. in
Luc. lib. 2.
c. 1. tom. 3.
Ibidem. e*

*Hugo de sã
cto Vict. de
Maria vir-
ginitate,
perpetua
cap. 2. post
mod.*

*Manfuetu-
do, & paci-
tia B. Ma-
riæ.
Luc. 2. b*

Tertio vide charissime, quod Maria mansuetissima
fuit per lenitatem, patientissima contra omnem aduer-
sitatem. Ipsa enim est Maria, quam Simeon sic alloque-
batur, sicut in Luca dicitur: Et dixit ad Mariam ma-
trem eius: Ecce positus est hic in ruinam, & in resur-
rectionem multorum in Israel, & in signum cui cōtra-
dicetur, & tuam ipsius animam pertransibit gladius.
Hic gladius acutissimam filij sui passionem siue mor-
tem signat. Gladius corporalis animam nec occidere
potest, nec vulnerare. sic acutissima Christi passio, licet
animam Mariæ per compassionem pertransiuit, ipsam
tamen nec per odium occidit, nec per impatientiam
vulnerauit. Maria enim interfectores filij sui nunquam
odiuit, nunquam contra eos impatiens fuit. Nam si
alij martyres patientissimi fuerunt in martyrio suo cor-
porali, quanto magis martyr nostra Maria in martyrio
suo spirituali? De cuius nobili martyrio Hieronymus
ait: Quia spiritualiter & atrocior passa est gladio pas-
sionis Christi, plusquā martyr fuit. O mira Mariæ pa-
tientia & mansuetudo, quæ non solum patientissima
fuit, dum corā ipsa filius eius crucifigeretur, sed etiam
dum ante crucifixionem, propter ipsam filius eius vi-
lipenderetur, sicut in Euangelio Marci dicitur: Nonne
hic est fabri filius, & Mariæ? Vbi post pauca sequitur:
Et scandalizabantur in eo. Reuera faber est Christus,
sed qui fabricatus est auroram, & Solem. Heu quā
longe a gratia mitissima Mariæ sunt, qui tam immi-
tes, tam impatientes, tam iracundi sunt sicut commen-
sales, & socij & vicini sæpe sentiunt.

*Hieron. ad
Paul. &
Eust. de Af-
sump. Be-
næ Mariæ
epistol. 10.
post med.
tom. 9.
Mar. 6. a
Psal. 37. a*

Quarto

*B. Mariæ di-
ligentia in-
defessa.
Mat. 1. g*

*August. ser-
35. de sanc-
tir. fi. tom.
10.*

Luc. 2. f.

*Beda hom.
in Solemn.
deip. Virg.
quādo salu-
tauit Eli-
sabet anno
med. 10. 7.
B. Mariæ
paupertas.
Luc. 2. a*

Luc. 6. b

Mat. 2. a.

*Beata Ma-
riæ sobrie-
tas.
Luc. 1. a*

Hebr. 13. d.

Luc. 1. a

*Chryf. ho-
mil. 1. in
Mat. oper.
ser. 101. a*

Quarto vide, charissime, quod indefessissima & stu-
diosissima fuit, per sedulitatem in bonis operibus. Ipsa
namque est Maria illa, de qua dicitur in Actis: Hi om-
nes erant perseuerantes vnanimiter in oratione cum
mulieribus, & Maria matre Iesu. Maria indefesse per-
seuerando in oratione exemplum dedit: quam oportet
sequi & non deficere. Et si Maria tam sedule orauit in
terris, quomodo non sedule orabit pro nobis in cælis?
Propter hoc nos bene hortatur Augustinus dicens: Om-
nes Mariæ patrocinia omni nisu imploremus: vt, dum
supplici eam obsequio frequentamus in terris, ipsa nos
prece sedula commendare dignetur in cælis. Sed ecce
Maria nostra non solum ore in orationibus, sed etiam
corde in sanctis meditationibus indefessa fuit, & sedu-
la. Ipsa enim est Maria, de qua dicitur in Euangelio
Luca: Maria conseruabat omnia verba hæc, conferens
in corde suo. Quia ergo Maria non fuit acediosa, ideo
non fuit odiosa: & ideo, non solum mentem in sanctis
meditationibus, non solum linguam in deuotis ora-
tionibus; sed etiā manus in bonis operibus sedulas ha-
buit. Propter quod bene, sicut supra dictum est, man-
sit Maria cum Elisabeth tribus mensibus. Ad quid?
Respondet Beda & ait, Vt mulieri prouectæ ætatis, vir-
go iuuenula ministerij sedula impederet. Heu quā
longe a gratia Mariæ est miser acediosus, cuius & mēs
& manus & lingua sunt toties a meritis otiose.

Quinto vide, charissime, quod Maria tenuissima fuit
per paupertatem. Ipsa enim est Maria, de qua dicitur:
Inueniunt Mariam, & Ioseph, & infantem positum
in præsepio. Pastores pauperes inueniunt pauperem
Mariam matrem & pauperem infantem in paupere lo-
co, non in pomposa curia, sed in paupere præsepio.
Quæ vtique paupercula mater bonum hospitium ha-
buisset, si pauper non fuisset. Ita dum diligenter atten-
dis, tunc paupertatem Mariæ euidenter perpendis. De
qua Iohannes Chrysostomus ait: Vide paupertatis Ma-
riæ magnitudinem, & quicumque pauper est, accipiat
consolationem. Quicumque certe propter Deum pau-
per est voluntarie, & libenter, vel etiam quicumque
pauper est necessarie & patienter, multum consolari
potest de paupertate Mariæ, & de paupere Christo.
Ab illa consolatione iniqui diuites longe sunt, qui lon-
ge aliam querunt. Vnde Saluator dicit: Væ vobis di-
uitibus, qui habetis hic consolationem vestram. Nolo
tamen desperare diuites, quia non solum pauperes pa-
stres, sed etiam diuites reges pauperem Mariam &
pauperem Filium eius inueniunt, sicut dicitur in Mat-
thæo: Et intrantes domum inueniunt, &c. Sic illi di-
uites ipsos inueniunt, qui munera attulerunt. Paupe-
res ergo consolationem istam inueniunt per pauper-
tatem, diuites vero per liberalitatem. Dum pauperes
per paupertatem Christo conformantur, diuites per
liberalitatem Christo reformantur.

Sexto vide, charissime, quod Maria temperatissima
fuit, per sobrietatem. Ipsa enim est Maria, cui dicitur:
Ne timeas Maria, inuenisti gratiam, &c. Nota, quod
dicitur: Inuenisti gratiam. Numquam Maria tantam
gratiam inuenisset, nisi gratia Mariam in cibo & potu
temperatissimam inuenisset. Non enim se compatiuntur
gratia & gula: quia impossibile est, quod homo si-
tulus sit per gratiam Deo gratus, & per gulam ingrat-
us. Bonum est ergo querere gratiam & fugere gulam.
Dicit enim Paulus: Optimum est gratia stabilire cor
non estis, quæ non profuerunt ambulantijs in eis.
Nota etiam quod dicitur: Ecce concipies in vtero.
Numquam Maria Deum in vtero concepisset, si idem
vterus contra Deum crapulosus fuisset, & si vterus ille
mero æstuasset: cum venter mero æstuans cito despu-
mat in libidinem. Vterus ergo ille, qui Deo incarnato
gratidatus est, nunquam in cibo & potu intemperato
gratidatus est. Vnde Iohannes Chrysostomus ait: Come-
satrix, aut vinolenta Maria nunquam fuit. Heu quā
longe a gratia Mariæ sunt, qui in cibo, & potu toties
excédunt.

Septimo, vide charissime, quod Maria castissima
fuit per virginitatē. Ipsa est Maria, de qua dicitur: No-
men virginis Mariæ. Eximia castitatis Mariæ testem
Euangelistam, testem ipsam Mariam, testem habemus
angelicam personam. Casta enim fuit in virginea car-
ne, sicut Euangelium testatur, dicens: Nomen virginis
Mariæ. Castior fuit Maria in virginea mente, sicut ip-
samet testatur. Ipsa enim est, de qua dicitur: Dixit au-
tem Maria ad angelū: Quomodo fiet istud, quoniam
virum non cognosco? id est non cognoscere propono.
Castissima vero fuit Maria in virginea prole, sicut an-
gelus testatur, qui de illa Maria dixit in Matthæo: Ioseph
fili David, noli timere. Ex quo Maria Virgo de
Spiritu sancto diuina est prole fecundata, nequaquam
virginitas eius tali est prole viciata, sed mirabiliter est
in tanta prole glorificata. Nam in prole approbata, in
prole consecrata, in prole nobilitata, in prole ditata, &
dorata, consignata & confirmata est tua virginitas o
Maria. Propter quod bene ait Augustinus: Mariā vir-
ginem veraciter prædicamus, & matrem: cuius virgi-
nitatem glorificauit vera fecunditas & cuius veram fec-
unditatem glorificauit intemerata virginitas. Beatus
quoque Bernardus ait: Longe gloriosior fuit, virgini-
tatem ex fecunditate, & fecunditas ex virginitate. Heu
quā longe a gratia Mariæ sunt quicumque cōtinen-
tes non sunt, qui castitatis inimici sunt. Cum ergo dul-
cissimum nomen Mariæ tanta, vt supra dictum est, sit
gratia, ideo merito hoc nomen inuocamus orantes, se-
cundum quod beatus Bernardus orans, ait: Dulcissi-
mum nomen inuocantibus serualis per te Re-
gina clemens gratiæ suæ munera largiatur Iesus Chris-
tus, Filius tuus, qui cum Patre, & Spiritu sancto viu-
it & regnat Deus, per omnia sæcula sæculorum. Amen.

Quid gratia Beata Maria si vera, immensa, multi-
plex, & vtilis valde. Lect. 1111.

AVE MARIA gratia plena. Ostensum est su-
pra, quomodo Maria propter purissimam vitæ
innocentiam merito per Aue, salutatur. Ostendendum
autem est nunc, quomodo per plenissimam gratiæ af-
fluentiam merito gratia plena fore commemoratur.
Aue ergo gratia plena. Consideremus, charissimi, gra-
tiam istam gratiam Mariæ, gratiam admirandā. Consi-
deremus, inquam, gratiæ Mariæ veritatem, immensita-
tem, multiplici-tem, & vtilitatem. Gratia namque
Mariæ gratia verissima, gratia immensissima, gratia
multiplicissima & gratia vtilissima est.

Primo consideremus gratiæ Mariæ veritatem. De
hac Gabriel ait: Inuenisti gratiam, &c. Gratia vtique
vera est, quæ apud Deū, inuenitur, qui veritas est, apud
Deum dicit, non apud diabolum. Diabolus enim gra-
tiam male prosperitatis offert, vt eo liberius peccet.
Vnde Holofernes, qui diabolum signat, ait: Bibe nunc
& accumbe in iucunditate, quoniam inuenisti gratiam
coram me. Item, Apud Deum dicit, non apud mundū,
quia apud mundum, id est apud homines mundanos
sæpe valde falsa gratia, falsa cōtritiō inuenitur. Vnde in
Ecclesiastico dicitur: Nō omni homini manifestes cor-
tium, ne forte inferat tibi gratiam falsam & conuie-
tur tibi. Item, Apud Deum dicit, non apud homines:
Ideo beatus Bernardus: Queramus gratiam, sed gra-
tiam apud Deum: nam apud homines est gratia fallax,
Item, Apud Deum dicit, non apud carnem, nam gratia
carnis falsa est, vt pote carnis pulchritudo, & huiusmo-
di. Vnde Salomon: Fallax gratia & vana est pulchritu-
do, quia gratissima virgo Maria falsam gratiam dia-
boli, falsam gratiam mundi, falsam gratiam carnis,
contempsit, ideo merito apud Deum gratiam inuenit,
veram itaque & puram, nulla adulterina mixtura vi-
tiam, vt vere dicere possit in Ecclesiastico: Quasi bal-
samum non mixtū odor meus. Balsamū Mariæ est vni-
cūm gratiæ, qua Maria copiosissime infusa est. Vnde
Bernardus loquens de illo verbo, Spiritus sanctus su-

*B. Marię vir-
ginitas.
Luc. 1. a*

Luc. 1. a

Math. 1. a

*Ber. ser. de
B. Virg. ex
verb. Apoc.
12. post me-
dium.*

*Idē ser. 4. f
Assump. B.
Mar. in fi.*

*Quid gratia Beata Maria si vera, immensa, multi-
plex, & vtilis valde. Lect. 1111.*

*Beata Ma-
riæ gratia
verissima.*

Indith. 1.

Ecl. 8. a

*Ber. ser. in
Natiu. B.
Mariæ de
aquaductu
ante med.*

Prou. 31. a

*Ecl. 24. b
Bern. ibidē
ubi sup. pro
ximo longe
anno med.*

Q9 perue-

perueniet in te, ait: Pretiosum illud balsamum tanta tibi copia, tantaque plenitudine infuset, vt copiosissime effluat circūquaque. Balsamum misceri solet, & vitari melle, vel oleo. Sed certe balsamum Spiritus sancti in Maria non fuit mixtum, quia nec melle carnalitatē, & mundanā consolationis, nec oleo verā laudis, & adulationis fuit vitatum. Sed quia tam vera & tam pura Mariæ gratia fuit, ideo bene Hieronymus de ipsa sic dicit: Quidquid in Maria gestum est, totum puritas, & simplicitas, totum gratia & veritas, totum misericordia & iustitia fuit, quæ de cælo prospexit. Quicumque ergo cum Maria veram gratiam inuenire desiderat, ipsi cum Maria omni desiderio omni studio ad eam, apud quem inuenitur, accedat; sicut hortatur Apostolus ad Hebræos dicens: Adeamus cum fiducia ad thronum gratiæ eius, vt misericordiam consequamur, & gratiam inueniamus in auxilio oportuno. Et nota, quod quicumque vult inuenire, debet querere, & quicumque vult inuenire, debet se inclinare. Inclinet ergo se cum Maria per humilitatem veram, quicquid cum Maria inuenire cupit gratiam veram. Dicitur enim in Ecclesiastico: Quanto magnus es, humilia te in omnibus; & coram Deo inuenies gratiam. Maria certe quia verissime se per humilitatem inclinavit, verissimā gratiam inuenit, vt vere dicere possit: Respexit humilitatem meam.

Secundo consideremus, charissimi, gratiæ Mariæ immensitatem. propter hanc dicta est gratia plena. Immensa certe fuit gratia, quia ipsa fuit plena. Immensum enim vas non potest esse plenum, nisi immensum sit istud quo est plenum. Maria autem vas immensissimum fuit, ex quo illud qui cælo maior est continere potuit. Quis est cælo maior? certe ille, de quo Salomon ait: Si cælum & cæli calorū te capere non possunt, quanto magis domus hæc, quam ædificauit? Non vtiq; domus per Salomonem ædificata, sed domus per illam significata Deum capere potuit. Tu ergo immensissima Maria capax es cælo: quia quem cæli capere non poterant, tuo gremio contulisti. Tu capax es mundo: quia quem totus non capit orbis, in tua se claudit viscera factus homo. Si ergo Maria tam capacissima fuit ventre, quanto magis mente? & si capacitas tam immensa fuit gratia plena, oportuit vti que quod gratia illa quæ tantam impleuisse potuit capacitatem, esset immensa.

Quis immensitatem Mariæ potest mensurare? Ecce quod dicitur in Ecclesiastico, Altitudinem cæli, latitudinem terræ, & profundum abyssi quis dimensus est? Cælum est Maria, tum quia cælesti puritate, cælesti claritate, cælestibus alijs virtutibus abundauit. Tum quia sedes Dei altissima fuit teste Propheta, qui dicit: Dominus in cælo parauit sedem suam. Terra quoque Maria fuit, quæ fructum illū nobis protulit, de quo idem Propheta ait: Terra dedit fructus suos. Abyssus etiam est Maria, in bonitate & in misericordia profundissima. Vnde etiam profundissimam misericordiam Filij sui pro nobis interpellat, quasi abyssus abyssum inuocaret. Cælum ergo est Maria, terra est Maria, abyssus est Maria. Quis huius cæli altitudinem, quis huius terræ latitudinem, quis huius abyssi profunditatem, quis, inquam, Mariæ immensitatem dimensus est, nisi ille solus qui ipsam nō solum in gratia & in gloria, sed etiam in misericordia tam altissimam, tam latissimam, tā profundam operatus est? Vnde specialiter de eius misericordia ait beatus Bernardus: Quis misericordiam tuā o benedicta longitudinem, & latitudinem, & sublimitatem, & profundum queat inuestigare? Nam longitudine eius, vti que ad nouissimum diem inuocantibus eā subuenit vniuersis: latitudo eius replet orbem terrarum, vt sua quoque misericordia plena sit omnis terra; sed & sublimitas eius superne ciuitatis inuenit restaurationem, & profundum eius sedentibus in tenebris & vmbra mortis obtinuit redemptionem.

Tertio consideremus, charissimi, gratiæ Mariæ multiplicitatem. de qua ipsa dicere potest illud Ecclesiastico.

Ego quasi terebinthus, extendi ramos meos, & rami mei honoris, & gratiæ. Terebinthus magna arbor est in Syria secundum glossam & Plinium. & habet ramos multos & extensos. Masculus huius arboris non fert fructum, sed tantum femina. Cuius fructus inuenitur duplex, videlicet rubeus, & pallidus, & est iucundi odoris. Arbor ista arbor procerā & crescens in Syria, est beata virgo Maria. Syria enim interpretatur humectata. Et vere humectata fuit per gratiam tota vita Mariæ, quæ in humore gratiæ creuit ab vtero matris suæ. Quid mirum si Maria in humore gratiæ crescat, cum sine humore gratiæ, omne semen arefcatur? Vnde de semine dicitur in Luca: Natum aruit, quia nō habebat humorem. Rami huius arboris, rami honoris & gratiæ, sunt virtutes & exempla & beneficia Beate Mariæ. Multi enim rami sunt multæ eius gratiæ merita, multæ eius virtutes & exempla, multæ eius misericordiæ, & beneficia. In his ramis libenter habitant, in his libenter iubilant cælestes auiculæ, id est animæ sanctæ, vt de ipsis etiam dici possit illud Danielis: In ramis eius conuersabatur volucres cæli. O quam late, quam alte arbor illa magna beata virgo Maria ramos suos extendit. Quam late ad homines, quam longe ad angelos, quam alte ad Deum. Quomodo autem ad hos omnes extēdit ramos gratiarum & misericordiarum suarum, Bernardus exponit, dicens: Maria omnibus sinum misericordiæ aperuit, vt de plenitudine eius accipiant vniuersi, captiuus redemptionem, æger curationē, tristis consolationem, peccator veniam, iustus gratiam, Angelus lætitiā, denique tota Trinitas gloriam, Filij persona carnis humanæ substantiam. Fructus huius arboris est ille, de quo dicitur: Benedictus fructus ventris tui. Iste fructus rubeus fuit sanguis, pallidus autē morte. Vnde sponsa Dei, id est anima sancta, ait illud Cantici: Dilectus meus candidus & rubicundus. iam etiam potest dicere: Dilectus meus pallidus & rubicundus. Iste quoque fructus odore iucundus est deuotus animabus. Quod bene senerat beatus Ioannes Apostolus, qui Domino dixit: Odor tuus in me concupiscētiā excitauit æternas. O anima, o anima misericordiam odorem huius fructus non sentis? o si sentires nonne post ipsum curreres, sicut dicitur in Cantici: Curreris in odorem vnguētorum tuorum! Notabile autem est, quod fructum huius terebinthi non masculus sed femina huius arboris proferre solet. Sic certe fructum vitæ Iesum Christum, non masculus sed femina, non vir, sed virgo protulit. Propter quod bene Augustinus ait: Electa est virgo mater, quæ sine concupiscētiā carnis, conciperet carnem, & sine viro pareret virum.

Quarto consideremus, charissimi, gratiæ Mariæ vtilitatem. De hac dicitur: Mulier gratiosa inueniet gloriam. Ecce vtilitas gratiæ gratiæ Mariæ, est inuentio gloriæ perpetuæ. Vtilissima certe fuit gratia Mariæ & sibi & nobis. Vtilissima, inquam, fuit gratia Mariæ sibi ipsi. Gratia enim delitiosam, gratia miraculosam, gratia gloriosam fecit Mariam. Delitiosam in animo, miraculosam in Filio, gloriosam in regno. Delitiosa certe fuit Maria in mente spirituali, miraculosa in prole virginali, gloriosa in diademate æternali. Gratia ergo mentem & animam Mariæ fecit delitiosam delitijs spiritualibus, tamquam Dei viui spirituales paradisi, iuxta illud Ecclesiastico: Gratia sicut paradisi in benedictionibus. Vere paradisi Dei fuit, in benedictionibus multiplicium deliciarum spiritualium. De quibus etiam beatus Bernardus ait: Quid nisi delicias dicitur decus virginitatis, cum munere fecunditatis, in signe humilitatis, distillantem charitatis fauē, misericordiam viscera, plenitudinem gratiæ, prerogatiuam gloriæ singularis: Item, gratia Mariam fecit miraculosam in prole, miraculose conceptu & paritu, dum miraculose virgo peperit, & miraculosus Deum concepit, Deum peperit. Vnde de hac eius gratia bene dicitur, Inuenisti gratiam apud Deum, & cetera. De hoc nomine beatus Bernardus ad Mariam loquens, dixit: Intellige prudēs virgo,

virgo, quantam ex nomine promissi filij, & quam specialem gratiam inuenieris apud Deum. Item gratia Mariam fecit gloriosam, propter quod bene supra dictum est, Mulier gratiosa inueniet gloriam. O vere felix inuentrix Maria, quæ tam magna in mundo, tam magna in cælo. Nulla pura creatura tantam gratiam in mundo, nullam tantam gloriam in cælo inuenit. Et certe tam gratiam, quam gloriam inuenit apud Dominum, quia sicut in Psalmo dicitur: Gratiam & gloriam dabit Dominus. Sed certe charissimi gratia Mariæ non solum vtilissima fuit sibi ipsi, sed etiam nobis, immo toti humano generi. Gratia enim Maria colligit malos, impingat bonos, liberat vniuersos. Colligat culpa, impingat gratia, liberat a morte æterna. Dico ergo, quod gratia Maria colligit ad misericordiam, colligit ad Ecclesiam malos. Hoc bene signatum est in gratia, quam in colligendis spicis a messoribus derelictis Ruth inuenerat, quando dixit ad Booz: Inueni gratiam in oculis Domini mei, &c. Ruth interpretatur videns, vel festinans: & signat beatam Virginem, quæ vere videns in contemplatione & bene festinans fuit in actione. Videns etiam nostram miseriam est, & festinans ad impediendam suam misericordiam. Booz interpretatur virtus, & signat illum, de quo in Psalmo, dicitur: Magnus Dominus, & magna virtus eius. Ruth ergo in oculis Booz, Maria in oculis Domini hanc gratiam inuenit, vt ipsa spicas, id est animas a messoribus derelictas, colligere ad veniam possit. Qui sunt messores nisi Doctores & Rectores: O vere magna Mariæ gratia, qua mulier ex eis ad misericordiam colliguntur, qui a Doctoribus, & rectoribus tamquam incorrigibiles relinquuntur. Et ideo bene beatus Bernardus ait: Maria tu peccatorem toti mundo despectum, materno affectu amplexeris, foues, nec deseris, quousque horrendo iudici miserum reconcilies. Item gratia Mariæ bonos impingat pinguedine gratiæ. Vnde in Ecclesiastico dicitur: Gratia mulieris sedula deleat virum suum, & ossa illius impinguabit. Mulier, sedula Maria fuit: de cuius sedulitate Beda ait: Maria secreta Dei ore tacito, vigili cum corde sedula scrutabatur. Quis huius mulieris est vir, nisi ille, quem ipsa circumdedit in vtero? de quo dicit Hieremias: Creauit Dominus nouum super terram, mulier circumdabit virum. Huius viri ossa, sunt quicumque in corpore eius, id est in Ecclesia fortes sunt. Ista ossa suffragant gratia Mariæ, impinguntur vniuersis gratiæ. Impinguntur, inquam, pinguedine Spiritus sancti, qua & ille impingui cupiebat, qui dicebat: Sicut adipe, & pinguedine repleatur anima mea. O quis æstimare valeat, quam multæ animæ opulante gratia Mariæ, sint per gratiam impinguntur, immo certe, quis æstimare valeat, quanta in ipsa Maria fuit impingutio gratiarū, cuius gratia impinguntur tot millia animarum? Cuius enim virtutis pinguedine ipsa caruit, quæ omnium virtutū pinguedinem habitaculum fuit? Ait enim Ioannes Damascenus: Maria in domo Domini plantata & impinguntur spiritui, vt oliua fructifera omnis virtutis habitaculum facta est. Item gratia Mariæ liberat a morte æterna vniuersos, qui liberantur. Hoc bene signatum est in Esther, de qua legitur sic: Adamauit eam rex, plusquam omnes mulieres, & posuit diademata regni in capite eius. Huius autem gratiæ quam Esther coram rege habuit, duplex legitur fuisse vtilitas. Vna quod ipsa diademata regni obtinuit: alia quod ipsa gentem suam morti addictam a morte eripuit. Sic certe Esther nostra beata Maria tantam gratiam coram rege æterno impetrauit, quod per hanc non solum ipsa ad coronā peruenit, sed etiā generi humano, morti addicto subuenit. Vnde Anselmus ait: Quid, inquit, digne referam generatrici Dei & Domini mei? per cuius fecunditatem captiuus sum redemptus, per cuius partum, de morte æterna sum exemptus, per cuius prolem, perditus, sum restitutus, & de exilio miseræ ad patriam æternæ beatitudinis sum reductus? O ergo mater gratiæ, S. Bon. Tom. 6. Pars ij.

fac nos filios gratiæ: fac, vt per gratiam tuam verissimam, colligamur ad veniam remissionis, impingemur per gratiam deuotionis, liberemur a morte damnationis. Per Dominum nostrum, &c.

Quid quadruplex gratia in B. Maria est consideranda scilicet donorum, laborum, privilegiorum, & præmiorum, & de eorum singulis. Lectio V. I.

AVE MARIA gratia plena. Adhuc charissimi, aliqua de gratia dulcissimæ Mariæ sunt dicenda. Consideranda est ergo quadruplex Mariæ gratia, videlicet gratia donorum, gratia laborum, gratia privilegiorum, & gratia præmiorum.

Primo considerate charissimi in Mariæ gratiam donorum Spiritus sancti. De hac gratia Maria gratulabunda dicere potest illud Ecclesiastico: In me omnis gratia vitæ & veritatis. Quid mirum, si ipsa est gratia plena vitæ, & veritatis, quæ mater est eius, quem legimus, plenum gratiæ & veritatis? Et quid mirum, si in illa virga est tanta donorum Spiritus sancti affluentia, in cuius flore Spiritus sanctus requieuit cum tanta donorum suorum effluentia? Maria namque est illa virga, & filius Mariæ est ille flos de quo dicitur in Isaiā: Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, & requiescet super eum spiritus sapientiæ, & intellectus, spiritus cōsiliij & fortitudinis, spiritus scientiæ, & pietatis & replebit eum spiritus timoris Domini. In hoc flore mira Spiritus sancti affluentia: de quo in omnem Ecclesiam tam mira fit influentia, vt beatus Euangelista Ioannes dicat: De plenitudine eius, nos omnes accepimus gratiam pro gratia. Cū ergo de isto flore tāta gratia redundet in totū hortum, quanto magis in ipsam huius floris virgā in ipsam Mariam? dicat ergo Maria, dicat secure: In me omnis gratia vitæ & veritatis. Gratia certe vitæ & veritatis consistit in prædictis septem Spiritus sancti donis. Per prædicta enim septem dona, fuit gratia vitæ & veritatis in Maria. Gratia veritatis ordinauit Mariam in veritate supra se, infra se, intra se, & extra se. Gratia, inquam, veritatis ordinauit Mariam in veritate supra se, per donum sapientiæ: infra se, per donum consiliij: intra se, per donum intellectus: extra se per donum scientiæ. Gratia vtiq; veritatis ordinauit animam Mariæ in veritate, supra se, in sapientissima agendorum contemplatione: infra se, in consultissima fugiendorum prouisione: intra se in certissima credendorum cognitione: extra se, in rationabilissima agendorum discretionē. Gratia autem vitæ, ordinauit vitam Mariæ in bona vita respectu diaboli respectu proximi, & respectu Dei. Gratia, inquam, vitæ ordinauit Mariam in bona vita: erga diabolum, per donum fortitudinis: erga proximum, per donum pietatis: erga Deum, per donum timoris. Gratia vtiq; vitæ ordinauit vitam Mariæ erga diabolum, in fortissima resistētia: erga proximum, in piissima beneuolentia: erga Deū, in deuotissima reuerētia. Hinc est, quod Spiritus sanctus Mariam, per donum cōuenientissime signauit, quam sibi sapientia increata cum septem columnis septem donorum Spiritus sancti excellentissime ædificauit. Quicumque ergo columnas Spiritus sancti cœperit desiderare, ipse formam columnarum in ista domo poterit inuenire, quam pro columnis huiusmodi, debet cum magnis desiderijs, & precibus conuenire. Similiter quicumque sepius formem Spiritus sancti gratiam adipisci desiderat, ipse florem Spiritus sancti in virga quærat. Per virgam enim ad florem, per florem ad spiritum, in ipso requiescentem, peruenimus. Per Mariam ad Christū accedimus, & per Christum gratiam Spiritus sancti inuenimus. Propter quod bene Mariam alloquens beatus Bernardus, ait: Per te accessum habemus ad filium, o Benedicta inuentrix gratiarum, genitrix vitæ, mater salutis, vt per te suscipiam nos, qui per te datus est nobis.

B. Maria habuit gratiā donorum, Spiritus sancti. Eccl. 24. c. Ioan. 1. b. Isa. 11. e. Ioan. 1. b.

Beata Maria est, domus quam sibi sapientia edificauit.

Bernard. de Aduen. Do min. ser. 2. prope fin.

Secundo considerate charissimi in Maria gratiam. **Psal. 44. a** laborum. de qua in Psalmo dicitur: Diffusa est gratia in labijs tuis. Tanta siquidem fuit gratia laborum in Maria, ut ipsa optime per Iudith signari possit, de qua dicitur in libro Iudith: Non est mulier talis super terram, in aspectu, in pulchritudine, & in sensu verborum. Re vera non est, non fuit, non erit mulier talis super terram, qualis Maria fuit in aspectu clarissimae vitae, in pulchritudine mundissimae conscientiae, & in sensu verborum discretissimae linguae. Gratiam autem verborum laborum Mariae videbimus euidenter, si verba laborum eius ex Euangelio colligamus diligenter. Inuenimus autem septem in Euangelio mellifluas sententias, de mellifluis Mariae labijs distillantes, & mellifluam laborum eius gratiam optime indicantes iuxta illud Cantico: Fauis distillans labia tua. Septem mellis stillae, sunt septem dulcissima verba Mariae quae ad angelum, ad hominem, & ad Deum legitur habuisse. Duo ad angelum, duo ad hominem, tria ad Deum. Ad angelum Maria habuit verbum castitatis, & verbum humilitatis. Verbum castitatis habuit Maria ad angelum in labijs, quando angelo respondens dixit: Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? Hoc est contra impudicos, qui non casta, non pudica, sed impudica, & turpia, & carnalia verba in labijs suis habent. Verbum autem humilitatis ad angelum habuit Maria in labijs, quando angelo humiliter respondens, dixit: Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum. Hoc est contra superbos, & arrogantes, qui de se nec humilia sentiunt, nec loquuntur, sed verba iactantiae, & inflationis labijs suis habent. Item ad hominem habuit verbum charitatis, & verbum veritatis. Verbum charitatis in salutatione, verbum veritatis in instructione. Verbum charitatis ad hominem Maria in labijs habuit, quando matrem praecursoris tam affectuose salutauit, quod etiam infans in vtero eius exultauit. Hoc est contra rancorosos, qui proximis suis, vel charitatie non loquuntur, vel omnino eis loqui dedignantur. Verbum veritatis Maria in labijs habuit, quando deficienti vino ministris dixit: Quodcumque dixerit vobis facite. Hoc est contra illos, qui alios non ad bonum sed ad malum instruunt, & malum eis consulant. Item ad Dominum tria verba habuit Maria. Plus ergo cum Deo, quam cum angelo, vel cum homine locuta est Maria, ex quo bis angelo, bis homini, ter autem Deo locuta est. Heu heu contra multos, qui tam parum cum Deo in orationibus, & tam multum cum hominibus loquuntur in fabulationibus inutilibus, & saepe valde nociuis. Habuit autem Maria ad Deum verbum gratulationis, quae gratulationum, & compassiuum. Gratulationum, pro sui respectione, quaeularium, pro filij amissione: compassiuum, pro vini defectu. Verbum gratulationis Maria ad Deum habuit in labijs, quando pro eo, quod Dominus humilitatem suam respexit, dixit: Magnificat anima mea Dominum. Hoc est contra ingratos, qui, heu, pro multis & magnis beneficijs, paruus Deo gratias agunt, & quandoque per ipsa Dei beneficia contra Deum insolent. Verbum quaeularium Maria ad Deum habuit in labijs, quando Filio, per triduum amisso dixit: Fili, quid fecisti nobis sic? sequitur: Pater tuus, & ego dolentes quaerebamus te. Hoc est contra inuocatos, qui cum dolore Iesum non quaerunt, quando ipsum per subtractionem deuotionis per multos dies amiserunt. Verbum compassiuum ad Deum habuit Maria, quando in nuptijs Filio dixit, Vinum non habent. Hoc est contra immiserordes, quos aliorum defectus ad pietatem non mouent, nec apud Deum, nec apud homines proximos suos promouent. Eia nunc aduocata nostra Maria. Ecce adhuc necesse est nobis, ut Filio tuo suggeras pro nobis, quoniam vinum non habent multi ex nobis; vinum vtiq; gratiae Spiritus sancti, vinum compassionis, vinum deuotionis, vinum spiritualis consolationis. De quo beatus Bernardus sic ait: Quoties

A mihi necesse est fratres, post lacrymosas querimonias vestras exorare matrem misericordiae, ut suggerat benignissimo filio suo quoniam vinum non habetis: & ipsa, dico vobis charissimi, si pie a vobis pulsata fuerit, non deerit necessitati vestrae, quoniam misericors est misericordiae mater. Nam si compassa est verecundiae illorum a quibus fuerat inuitata, multo magis compatietur vobis, si pie fuerit inuocata. Pensate fratres ex praedictis, quatenus amicus Mariae Rex regu fuerit, cum ipsa tanta gratiam laborum habuerit. Scriptum quippe est in Prouerbis: Qui diligit cordis mundiciam, propter gratiam laborum habebit amicum regem.

B Tertio considerate charissimi, in Maria gratiam privilegiorum. De hac quidem gratia dicitur, inuenisti gratiam apud Dominum ecce concipies, in vtero & paries filium, & vocabis nomen eius Iesum. Hic erit magnus, & Filius altissimi vocabitur. Vide quomodo Gabriel, asserens Mariam inuenisse gratiam, statim eadem gratiam specificans subiungit: Ecce, inquit, concipies in vtero, &c. O quam magnum & omnibus saeculis inauditum privilegium, quod virgo in vtero concepit, & Filium Altissimi peperit. Possumus autem notare septem privilegia Mariae: Privilegium, inquam, immentis gratijs esse plenam soli Mariae a Deo concessum.

C Primum Mariae privilegium, est quod super omnes homines, ab omni peccato sit purissima. Fuit naque tam copiosissime in vtero sanctificata, quod etiam ad veniale peccatum, numquam in tota vita sua fuisse creditur inclinata. Vnde Bernardus ait: Decuit Reginam virginum, singularis privilegio sanctitatis ab omni peccato ducere vitam, quae dum peccati mortisq; pareret peremptorem, munus vitae & iustitiae omnibus obtineret. Secundum Mariae privilegium est, quod ipsa super omnes homines fuit gratia plenissima. Vnde Hieronymus: Ceteris per partes praestatur, Mariae vero se tota in-fudit plenitudo gratiae. Et ideo bene beatus idem doctor gratiam Mariae, gratiae angelorum conferens, & praefertens ait: Beatam & gloriosam Virginem Mariam, credendum est ampliora promeruisse virtutum privilegia, & percepisse etiam gratiam ab angelis collaudatam. Tertium Mariae privilegium est, quod ipsa sola mater, & virgo incorruptissima est. Hoc privilegium beatus Bernardus commendans, ait: Optimam partem elegit sibi Maria, optimam plane: quia bona est fecunditas coniugalitatis, melior castitas virginis: optima virginea fecunditas, seu fecunda virginitas. Mariae privilegium non dabitur alteri, quia non auferetur ab ea. Quartum Mariae privilegium est, quod ipsa sola mater Filij ineffabilissima est, ipsa sola illius Filij mater est cuius solus Deus Pater est. Miru supra modum quod tam maximum privilegium creaturae concessum est. De hoc etiam privilegio beatus Bernardus ait: Ipsa est nostrae virginis gloria singularis, & excellens prerogativa Mariae, quod Filium suum eundem cum Deo Patre, meruit habere communem. Quintum Mariae privilegium est, quod ipsa super omnem creaturam, Deo corporaliter familiarissima fuit. Nam quod numquam creaturae concessum est, nec conceditur in aeternum, ipsa Deum nouem mensibus in vtero portauit, ipsa Deum vberem de caelo pleno lactauit, ipsa Deum multis annis dulciter educavit, ipsa Deum sibi subditum habuit, ipsa Deum purum in amplexibus & osculis familiarissime contrectauit, sicut Augustinus euidenter asserit, dicens: Nec mirum, Maria, ut dignetur tibi congaudere Deus regnans in caelis, quem partulum ex te hominem natum, toties osculata es in terris. Sextum Mariae privilegium est, quod ipsa super omnem creaturam apud Deum, potentissima est. Vnde Augustinus: Ipsa meruisti existere mater eiusdem Redemptoris. Idem, Impetra, quod rogamus, excusa quod timemus: quia nec potentior meritis inuenimus quam te, quae meruisti existere mater eiusdem Redemptoris, & iudicis. Grande privilegium est, quod ipsa pra omnibus sanctis apud Deum, tam potentissima est, sicut illud Augustinus

Domini. i. post oct. Epi phan. cir. med.

Prou. 22. b

B. Maria habuit gratiam privilegiorum. 7.

Privilegiu primum. Bern. epist. 174. ad Canon. Lugdun. ante med.

Privileg. 2. Hier. ser. de Assump. B. Ma. q. est ep. 1. o. 10. 9. ante med.

Privileg. 3. Bern. ser. 4. in Assump. B. Mar. post med.

Privilegiu 4. Bern. ser. 2. de annun. Dom. circa med.

Augu. ser. 35. de Sath. cir. fi. rom. 10. Privilegiu 6. Aug. ibid.

Aug. ibid. **st**inus declarat, dicens: Neque enim dubium, quae meruit pro liberandis proferre pretium, posse plus omnibus sanctis liberatis impedere suffragium. Sed quid tanta Mariae potentia prodesse nobis, si ipsa nihil curaret de nobis? Propter hoc, charissimi, sciamus indubitanter, & pro hoc gratias agamus incessanter, quia sicut ipsa apud Deum omnibus sanctis est potior; ita quoque pro nobis apud Deum omnibus sanctis est sollicitior, testante eodem doctore Augustino, qui sic ait: Te sola Maria, pro sancta Ecclesia sollicita pra omnibus sanctis scimus, quae impetras indutias transgressoribus, ut renuncient suis erroribus. Septimum Mariae privilegium est, quod ipsa super sanctos in gloria excellentissima est. Vnde Hieronymus: Vbiq; confidenter sancta Dei canit Ecclesia, quod de nullo alio sanctorum fas est credere, ut ultra angelorum, vel archangelorum merita transcendere. Hoc quippe privilegium quasi non naturae, sed gratiae, est virginis Mariae. Ecce quam gloriosum gloriae Mariae privilegium, quod ipsa in gloria gloriosissima est post Deum. Gloriosum gloriae Mariae privilegium est, quod quidquid post Deum pulchrius, quidquid dulcius, quidquid iucundius in gloria est, hoc Maria, hoc in Maria, hoc per Mariam est. Gloriosum omnino gloriae Mariae privilegium est, quod post Deum maior gloria nostra, maior nostrum gaudium de Maria est. Vnde Bernardus: Summa gloria est o Maria, post Dominum te videre, tibi adherere, in tue protectionis munimine demorari. Hac igitur sunt septem gloriosissima privilegia Mariae, quorum gratia obtinemus, vitam gratiae. Et ideo obsecrare possumus Mariam sicut Abraham obsecrauit Saram, dicens: Dic obsecro, quod soror mea sis, ut bene mihi sit propter te, & viuet anima mea ob gratiam tuam. O ergo Maria, o Sara nostra, dic quod sis soror nostra, ut propter te bene nobis sit a Deo, & ob gratiam tuam, viuant animae nostrae in Deo. Dic, inquam, charissima Sara nostra, quod sis soror nostra, ut propter telem forem Aegyptij, id est daemones, nos reuerentur, ut etiam propter telem forem angelis nobis in acie coniungantur, ut insuper propter telem forem, Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum nostri miserentur.

B. Maria habuit gratiam praemiorum. **Eccli. 26. 6.** Quarto considerate charissimi in Maria gratia praemiorum: de qua tamen pro parte, in septimo Mariae privilegio iam tactum est. De hac gratia potest accipi, quod dicitur in Ecclesiastico: Gratia super gratiam, mulier pudorata, & sancta. Mulier super omnes mulieres pudorata, super omnes sancta est Maria, in qua est gratia super gratiam, gratia gloriae super gratiam viae, gratia praemiorum in caelo, super gratiam meritorum in mundo. Haec autem gratia beatitudinis Mariae consistit in septem dotes corporis & animae. Quodlibet enim corpus glorificatum habet quattuor dotes gloriosas, videlicet dotem mirae claritatis, dotem mirae subtilitatis, dotem mirae agilitatis, & dotem mirae impassibilitatis, & si omnium beatorum corpora, his quatuor dotes Deus glorificauit, quanto magis corpus istud, quod ipsum glorificatore omnium corporum genuit? Quid mirum, si dote claritatis clarissima sit in caelo, quae dono sanctitatis tam clarissima fuit in mundo? De ipsa namque beatus Bernardus ait: Adhuc inter peccatores degens, tanta ante Deum claruit sanctitate, ut sola solio aeterni Regis approximate merueris. Item, quid mirum si dote subtilitatis subtilissima sit, quae dono humilitatis tam subtilissima fuit in mundo? Ipsam enim alloquens beatus Bernardus, dicit: Numquam supra choros angelorum sublimata ascendisset, nisi prius infra omnes homines humiliata descendisset. Item, quid mirum, si dote agilitatis velocissima sit in caelo, quae dono pietatis tam velocissima fuit in mundo? Ipsa namque abijt in montana cum festinatione pro officio pietatis, de cuius festinationis velocitate Ambrosius ait: Quo iam Deo plena, nisi in montana cum festinatione ascendere? Nescit tarda molimina Spiritus sancti gratia. Item, quid mirum, si dote

Privilegiu 7. Hieronym. ser. de Assump. B. Mariae, quae est epist. 1. o. tom. 9. ante med.

Gen. 12. c

B. Maria habuit gratiam praemiorum. Eccli. 26. 6.

B. Maria habet dotes beatorum corporum.

Bern. in de preccatione, et laude ad B. V. Mar. ante med.

Ibidem post med.

Amb. C. 8. in Luc. lib. 2. c. 1. ed. Rom. 1. 2.

A impassibilitatis impassibilissima sit in caelo, quae dono patientiae, & aequanimitatis tam impassibilissima fuit in mundo, ut ipsa nec minimum impatientiae, vel odij vulnus sentiret, cum sua ipsius animae gladius pertrasseret? Immo etiam signu vulneris, signu passionis impassibilitatis, nec legimus, nec credimus in Maria quandoque apparuisse. Vnde Bernardus ait: Reuolue diligenter Euangelicam historiam seriem vniuersam, & si quid forte increpatoriu, si quid duru, si quod denique signum vel tenuis indignationis occurrerit in Maria, de cetero suspectam habeas, & accedere verearis. Ceterum si tanta est gloria gloriosissimi corporis Mariae, quanta putas est gloria suae beatissimae animae? Quod licet certe beata anima tres habet dotes ipsam beatificantes, videlicet dotem mirae cognitionis, dotem mirae dilectionis, dotem mirae fructuionis, vel, secundum modernos quosdam, dotem visionis, fructuionis, & tentuionis. quocumque autem modo dotes animae accipiuntur, certum est quod dotes animae Mariae omnium animarum dotes praferantur. Nam si omnes beatae animae his dotes beatificantur in caelo, quanto magis anima eius, quae omnium animarum beatificatoru genuit in mundo? Quid mirum si iam in lucidissima cognitione est anima Mariae, quae iam profundissima vnita est luci aeternae? Vnde beatus Bernardus ait: Profundissimum diuinam sapientiam, ultra quam credi, valeat, penetravit abyssum, ut quantum sine personali vnione creaturae conditio patitur, luci illi inaccessiblei videatur vnita. Item, quid mirum si iam in secundissima dilectione est anima Mariae? quid, inquam, mirum si pra omnibus diligit, quae pra omnibus est dilecta? Vere pra omnibus. Ait enim beatus Augustinus ad ipsam: Te ipse Rex Regum ut matrem veram, & decoram sponsam, pra omnibus diliges, amoris amplexu sibi associat. Item, quid mirum si iam in iucundissima fructuione sit anima Mariae, quae benedicto fructu ventris sui pascitur dulcissime? Vnde beatus Augustinus, ait: Mariae anima, claritate fruatur Christi, & gloriosus eius amplexibus semper praesens, semper conspicens, semper videre fruens inextimabiliter pascitur. Igitur sicut gloriosissima Maria omnes sanctos excedit in gratia viae, & in gratia meritorum, ita omnes sanctos excedit in gratia gloriae, & in gratia praemiorum. Vnde bene ipsa signata est per Esther reginam, de qua legitur, quod ducta ad cubiculum Regis Assueri habuit gratiam & misericordiam eius super omnes mulieres, & posuit diadema regni in capite eius. Esther interpretatur euacuata & eleuata. Hoc optime conuenit Mariae; de qua beatus Hieronymus ait: Eleuatur super choros angelorum, ut possit speciem vultumq; videre Saluatoris, quae amauerat, quae concupierat ex toto desiderio cordis. Ista Esther Regina beata virgo Maria, ducta est in eius assumptione in cubiculum regis Assueri, regis aeterni, in cubiculum vtiq; de quo Augustinus, Mariam alloquens, ait: Tu in cubiculo regis beatitudine, gemmis, ac margaritis ornata consistis. Ducta itaque in hoc cubiculum quietis aeternae Regina Maria, gratiam regis Assueri, id est gratiam veri regis habet super omnes mulieres, id est super omnes intelligentias angelicas & super omnes beatas animas, ut sit in Maria gratia, super gratiam omnium beatorum. Nam reuera in capite eius Rex regum diadema regni posuit. Diadema certe tam impregnable, diadema tam delectabile, diadema tam mirabile, quod hoc omni linguae inenarrabile, omni ingenio inscrutabile est. Sic ergo, charissimi, vidistis quanta gratia doctorum, quanta gratia laborum, quanta gratia privilegioru, quanta gratia praemioru affluentissima sit Maria. Rogemus ergo ipsam tantam inuentum gratiarum, ut & nos faciat inuenire gratiam apud Dominum, per Dominum nostrum Iesum Christum Filium tuum: qui tecum viuit & regnat in vnitate Spiritus sancti Deus, per omnia saecula saeculorum. Amen.

Luc. 2. e

Bern. serm. de B. Mar. Vir. ex ver. bis Apoc. 12 non longe a prin.

Ibidem ubi multo post.

August. de Sanct. ser. 35. circa fi. rom. 10.

Aug. de Assump. B. Mariae li. bro vnica. c. 6. som. 9.

Esther. 2. c.

Hieronym. ser. de Assump. B. Mar. Vir. quae est epist. 1. o. 10. 9. post med. August. de Sanct. ser. 35. circa fi. rom. 10.

Quod nouem sint plenitudines in Maria, quae nouem ordinum angelorum plenitudines representant in gloria. Lect. VII.

Ave gratia plena. Non sufficit Archangelo gratiam Mariae simpliciter commendare, sed etiam plenitudinem eius voluit signanter insinuare, cum dixit: Gratia plena. O vere plena, & plene plena. Adhuc certe non dixerat Gabriel: Ecce concipies in uero, &c. Adhuc etiam non dixerat: Spiritus sanctus superueniet in te, &c. Si ergo ante superuentionem Spiritus sancti, si ante conceptionem Filij Dei, plena fuit Maria; quanto magis post? Propter hoc bene de eius plenitudine, & de plenitudinis eius gratitudine dicit Anselmus: Hac millies plenissima ab angelo saluata, Spiritu sancto repleta, plenitudine diuinitatis afflata. Bene ergo plena dicitur Maria. Plena, inquam, illuminatione sapientiae, plena inundatione gratiae, plena possessione bonae uitae, plena vnctione misericordiae, plena fecundatione prolis pie, plena perfectione Ecclesiae, plena respectu odoris famae, plena refultatione diuinae gloriae, plena etiam fruitione aeternae laetitiae. Has nouem plenitudines consideremus in Maria, quae nouem ordinum angelicorum plenitudines representant in gloria.

B. Maria plena illuminatione sapientiae. Prou. 7. c.

Hier. 31. d

Ioseph. An. 19. l. i. d. lib. 2. c. 4.

Matt. 8. c

Psal. 118. n

Hier. 12. b

Cant. 6. c

Psal. 17. c

B. M. plena inundatione gratiae.

A gratiae, tanta profunditas, & magnitudo in Maria fuit, ut ipsa bene mare plenum dici possit, iuxta illud: Tonet mare, & plenitudo eius. Sicut in mari aquarum, sic in Maria sunt congregationes gratiarum. Vnde scriptum est: Congregationesque aquarum appellantur maria. Dicitur quoque in Ecclesiaste: Omnia flumina intrant in mare. Omnia flumina sunt omnia gratiarum dona, quae intrauerunt in Mariam, iuxta illud Sapientis: In me omnis gratia via, & veritatis, & cet. Quam plenum sit hoc mare, quam plena gratia sit Maria, beatus Hieronymus aperit, dicens: Bene plena, quia ceteris per partes praestatur: Mariae vero simul se tota infudit plenitudo gratiae. Hoc ergo plenum mare audiamus contra vitia tonare. Tonet ergo mare & plenitudo eius, tonet plenum mare, tonet plena Maria. Tonet contra luxuriam, castitatem proponendo, & dicat: Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? Tonet etiam contra superbiam, humilitatem sentiendo, & dicat: Ecce ancilla Domini, & cet. Tonet quoque contra ingratitude, gratias agendo, & dicat: Magnificat anima, & cet. De plenitudine huius maris similiter in Psalmo dicitur: Moueat mare, & plenitudo eius. Moueatur mare, moueatur Maria, moueatur certe suspirijs, & castigationibus, moueatur lacrymis, & orationibus, moueatur elemosynis, & alijs uenerationibus. Moueatur, inquam, plene, ut nobis effundat de sua plenitudine. Attendamus, quid nobis beatus Bernardus de ea loquatur. Ait enim sic: Vas liquore plenum si moueatur, de facili subuertitur, & effundit liquorem. Sic beata uirgo Maria, si moueatur precibus effundit liquorem in nobis.

1. Para. 16. c

Gen. 1. b

Eccl. 1. b

Eccl. 2. 4. c

Hier. ser. de Assump. B. M. q. est ep. 1. 10. 9. ante med.

Luc. 1. d

Ibidem.

Ibidem. e

Psal. 95. c

C Tertio consideremus, quod plena est Maria possessionibus bonae uitae in effectu. De hac plenitudine vere possumus dicere: Domini est terra, & cet. Per terram bene significatur Maria, de qua sic legitur in Isaia: Aperiat terra, & germinet Saluatorem. Quid terra humilior? quid terra uilior? Terram omnes sub pedibus habemus, & de terra omnes vitam fouemus. Vnde enim victum & vestitum, panem, & vinum, lanam, & linum, & huius uitae necessaria, nisi de terra, & de plenitudine terrae habemus? Quid ergo humilior? quid uilior terra? Similiter quid humilior, quid uilior Maria? Ipsa denique humilitate sua omnium est infima. Ipsa plenitudine sua omnium est uilissima. Vitae namque spiritualis necessaria habemus de plenissima terra Maria. Et ideo bene beatus Bernardus ait: Altius intuemini quanto deuotionis affectu a nobis uoluit honorari Mariam, qui totius boni plenitudinem posuit in Maria: ut proinde si quid spei in nobis est, si quid gratiae, si quid salutis ab ea nouerimus redundare. Sed a quo & cuiusest tanta huius terrae plenitudo? Audi Psalmistam: Domini est terra & plenitudo eius. Et iterum: Meus est orbis terrae & plenitudo eius. Plenitudo terrae consistit in fructibus, & diuersis possessionibus terrae iuxta illud Psalmistae: Impleta est terra possessione tua. Fructus autem & possessiones plenissimae terrae, Mariae sunt opera, mores, exempla, & diuersa merita sanctissimae uitae Mariae. Talibus enim possessionibus eam Dominus repleuit, talibus eam bonis impleuit, ut dicitur in Ecclesiastico: Dominus in terram respexit, & impleuit eam bonis suis. De hac eius plenitudine Hieronymus mentionem faciens, inquit: Talibus decebat uirginem oppignerare muneribus, ut esset gratia plena: quae dedit caelis gloriam, terris Deum, pacemque, refudit, fidem gentibus, finem uitij, ordinem uitae, & moribus disciplinam.

Maria est plena possessionibus bonae uitae. P. M. q. est ep. 1. 10. 9. ante med.

Psal. 23. c

Isa. 45. b

Ber. in ser. Nat. B. M. de aqua d. u. ante med.

Psal. 23. c

49. c

Psal. 103. c

Eccl. 1. 6. d

Hier. ser. de Assump. B. M. q. est ep. 1. 10. 9. ante med.

B. Maria plena misericordia.

4. Reg. 4. a

lata est Maria, quae etiam a Filio suo mulier appellata est in Ioanne, ubi dicitur: Mulier, ecce filius tuus. Huius mulieris uasa sunt affectus & effectus, desideria & beneficia, quae omnia oleo misericordiae plena sunt in Maria. Vnde de hoc oleo beatus Bernardus bene ait: Nec mirum o Domina, si tam copioso oleo misericordiae cordis tui, perfusum est sanctuarium: cum illud inestimabile opus misericordiae, quod praedestinavit Deus ante saecula in redemptionem nostram, primum sit in te a mundi artifice fabricatum. Dicamus ergo, charissimi, dicamus Mariae: Date nobis de oleo uestro. Petamus oleum misericordiae eius in mundo, ne frustra petamus in iudicio. Quod autem domus, in qua uasa replebantur, clausa fuit, hoc optime Mariae conuenit. de cuius clausura Ezechiel ait: Porta haec clausa erit & non aperietur, & uir non transiet per eam: quoniam Dominus Deus Israel egressus est per eam. Porta Mariae clausa fuit uirginali: uir non transiit per eam, amplexu maritali: Dominus Deus egressus est per eam, natiuitate singulari. Sed certe quia ad multiplicationem olei, uasa etiam uiciorum non pauca collecta fuerunt; ideo quoque per uasa illa omnes signari possunt, qui plenitudinis misericordiae participes sunt. Qui autem sint illi, beatus Bernardus declarauit, cum dixit: Maria omnibus sinum misericordiae aperuit, ut de plenitudine eius accipiant uiciter: captiuatus redemptionem, eger curationem, tristis consolationem, peccator ueniam, iustus gratiam, angelus laetitiam, denique tota Trinitas gloriam, Filij persona carnis humanae substantiam.

IOAN. 19. e

Ber. in de- precatione ad V. M. no- loge a prin.

Matt. 25. a

Eccl. 4. a

Ber. ser. de B. Virg. M. ex uerb. Apoc. 12. ante med.

B. Maria plena fecunditate prolis diuinae. Isa. 6. e

3. Reg. 8. b

Ambr. com. in Luc. lib. 2. c. 2. edit.

Rom. 10. 3.

Ber. hom. 3. sup. Missus est longe ante med.

3. Reg. 8. b

Eccl. 43. c

50. a

B. Maria plena perfectione uniuersalis Ecclesiae.

Eccl. 24. b

Quinto charissimi, consideremus, quod plena est Maria fecundatione prolis diuinae. De plenitudine illa intelligere possumus illud Isaiae: Vidi Dominum sedentem super solium excelsum, & eleuatum, & plena erat domus maiestate eius. Domus illa in cuius folio Dominus sedit, est beata uirgo, in cuius mentis folio Dominus requieuit. O vere beatissimum, o vere stabilissimum solium, sicut dicitur in libro Regum: Firmissimum solium tuum in aeternum. Hoc solium excelsum est in intellectu, eleuatum in affectu. Excelsum est quoque super homines, eleuatum super homines. Excelsum insuper est gratia, eleuatum in gloria. In folio ergo Mariae, in folio, inquam, mentis eius Dominus sedebit, & domus corporis eius maiestate uerbi incarnati plena erat. De hac ineffabili plenitudine beatus Ambrosius ait: Bene sola gratia plena dicitur, quae sola gratiam, quam nulla alia, consecuta est, ut gratiae reperiret auctore. O vere felix domus tam felici fecunditate plena. Ait namque beatus Bernardus: Bene gratia plena quae & uirginitatis gratiam tenuit, & fecunditatis gloriam acquisiuit. Dominus ergo in folio mentis Mariae sedit per gratiam: & domum corporis eius maiestate sua impleuit per assumptam naturam. Vnde in tertio Regum dicitur: Impleuerat gloria Domini domum Domini. Tunc ait Salomon: Dixit Dominus, ut habitaret in nebula. Domus ergo Domini Maria impleta est gloria diuinae maiestatis per nebulam assumptam a Deo humanitatis, illam dico nebulae, de qua dicitur in Ecclesiastico: Medicina omnium in festinatione nebulae. Et iterum: Quasi stella maritima in medio nebulae, &c. Nam quasi stella in nebula, est uerbum in carne assumptum.

martirum, sobrietas confessorum, castitas uirginum, fecunditas coniugatorum, immo nec puritas angelorum. Scriptum enim est in Ecclesiastico: In plenitudine sancta admirabitur. Ad hoc certe in plenitudine sanctorum, non in plenitudine impiorum detentio Mariae est: quia apud eos, qui pleni sunt sanctitate, non apud eos, qui pleni sunt iniquitate, Maria libenter est. Ipsa quoque non solum in plenitudine sanctorum detinetur, sed etiam in plenitudine sanctorum detinetur, ne eorum plenitudo minuatur. Detinet nimirum uirtutes, ne fugiant: detinet merita, ne pereant: detinet daemones, ne noceant: detinet Filium, ne peccatores percutiat. Ante Mariam non fuit, qui sic detineret Dominum auderet, testante Isaia, qui dixit: Non est, qui inuocet nomen tuum, qui consurgat & teneat te.

Eccl. 24. a

Isa. 64. b

B. Maria plena respectu odoris famae.

Gen. 27. d

Matt. 13. f

Hier. ser. de Assump. B. M. q. est ep. 1. 10. 9. ante med.

Eccl. 24. b

Ber. ser. in Nat. uirg. de aqua d. u. ante med.

Hier. ibid. ubi supra proxima.

B. Maria plena refultatione diuinae gloriae.

Eccl. 42. c

Eccl. 43. d

3. Reg. 10. c

Octaue consideremus, charissimi, quomodo plena est Maria refultatione siue expressione diuinae gloriae iuxta illud Ecclesiastico: Gloria Domini, plenum est opus eius. Antonomastice, opus Domini mirabile est Maria, de quo dicitur in Ecclesiastico: Vas admirabile opus excelsum. Vere opus mirabile, quia numquam inuenitur simile. Vnde de hoc dicitur: Non est factum tale opus in uniuersis regnis. Non utique in regno caelestium, non in regno terrestrium, non in regno infernorum: quia nullum tale opus in caelo, nullum tale in mundo, nullum tale in limbo fuit. Hoc enim opus plenum est Dominica gloria, quia super omnem puram creaturam refultat, & relucet plenissime in Maria. Nam praeter assumptam a uerbo naturam, nullum est opus, nulla est creatura, in qua tanta diuinae gloriae materia reluceat, sicut in Maria. Gloriam enim de restoratione facta in caelo, gloriam de redemptione facta in mundo, gloriam de liberatione facta in inferno, habet Dominus per Mariam, habet per plenitudinem Mariae. Et ideo bene ait Anselmus sic: Tibi solum loquitur Domina, beneficij tuis plenum esse mundum, inferna peccata uitae, caelos superauit. Per plenitudinem enim gratiae tuae, quae in inferno erant, se legantur liberata, & quae supra mundum sunt, se gaudent restaurata. Plenum ergo est gloria Domini opus eius Maria, quia sicut dicitur in Isaia: Plena est omnis terra gloria eius. Plena utique est omnis terra: plena est tota Maria, relucens in se plenissime diuina gloria. Merito autem omnibus praedi-

Isa. 6. b

prædictis gratijs plenissima dicitur, quæ omnibus non ingratius gratissima creditur, sicut beatus Bernardus ostendit, qui de hoc verbo, *Aue gratia plena*, loquens sic ait: Bene plena gratia, quia Deo, & angelis, & hominibus grata. Hominibus per fecunditatem, angelis per virginitatem, Deo per humilitatem.

B. Maria Nono consideremus charissimi, quomodo plena sit plena fructione lætitiæ æternæ. Quis enim nesciat, eam ab his non exclusam, quibus Filius eius dixit: Petite, & accipietis, ut gaudium vestrum plenum sit? Si ergo omnium Apostolorum, immo omnium cum Deo regnantium gaudium plenum est, quanto matris Dei gaudium plenissime est plenum? De hac plenitudine beatus Hieronymus inquit: Plena si quidem gratia, plena Deo, plena virtutibus, non potest non possidere pleniter gloriam claritatis æternæ. Quid mirum, si lætitiæ & gloriam plenam & super plenam habet in regno, quæ gratiam plenam & super plenam, habuit in exilio? Quid certe mirum, si tam in cælo quam in mundo eius plenitudo super omnem creaturam sit, de cuius plenitudine omnis creatura virefcit? Vnde Anselmus ait: O semina plena & superplena gratia, de cuius plenitudinis exundantia, resperfa reuiviscit omnis creatura. Sic ergo charissimi videatis in Maria plenitudinem sapientie illuminatiuam, plenitudinem gratie inundatiuam, plenitudinem vitæ fructificatiuam, plenitudinem misericordiæ subuentiuam, plenitudinem Ecclesiæ perfectiuam, plenitudinem famæ resperiuam, plenitudinem diuinæ gloriæ expressiuam, & plenitudinem æternæ lætitiæ supergressiuam. Eia ergo plenissima virgo Maria, nos tam inanes, tam vacuos sic participes plenitudinis tuæ facias, ut tandem ad æternam plenitudinem pertingere valeamus. Per Dominum nostrum Iesum Christum, &c.

Hieronym. Nono consideremus charissimi, quomodo plena sit plena fructione lætitiæ æternæ. Quis enim nesciat, eam ab his non exclusam, quibus Filius eius dixit: Petite, & accipietis, ut gaudium vestrum plenum sit? Si ergo omnium Apostolorum, immo omnium cum Deo regnantium gaudium plenum est, quanto matris Dei gaudium plenissime est plenum? De hac plenitudine beatus Hieronymus inquit: Plena si quidem gratia, plena Deo, plena virtutibus, non potest non possidere pleniter gloriam claritatis æternæ. Quid mirum, si lætitiæ & gloriam plenam & super plenam habet in regno, quæ gratiam plenam & super plenam, habuit in exilio? Quid certe mirum, si tam in cælo quam in mundo eius plenitudo super omnem creaturam sit, de cuius plenitudine omnis creatura virefcit? Vnde Anselmus ait: O semina plena & superplena gratia, de cuius plenitudinis exundantia, resperfa reuiviscit omnis creatura. Sic ergo charissimi videatis in Maria plenitudinem sapientie illuminatiuam, plenitudinem gratie inundatiuam, plenitudinem vitæ fructificatiuam, plenitudinem misericordiæ subuentiuam, plenitudinem Ecclesiæ perfectiuam, plenitudinem famæ resperiuam, plenitudinem diuinæ gloriæ expressiuam, & plenitudinem æternæ lætitiæ supergressiuam. Eia ergo plenissima virgo Maria, nos tam inanes, tam vacuos sic participes plenitudinis tuæ facias, ut tandem ad æternam plenitudinem pertingere valeamus. Per Dominum nostrum Iesum Christum, &c.

Secundo attendite, charissimi, quod Dominus vniuersalis qui cum Maria est, cum Dominus potentissimus voluntate sit, bene de illo Propheta ait: Omnia quæcumque voluit Dominus fecit &c. vsque in abyssis. Ergo nec in cælis, nec in terris, nec in omnibus inferni abyssis, voluntati tam potentissimi Domini resistere, quisquam potest, teste Mardocheo, qui de isto Domino ait: Domine rex omnipotens, in ditione tua cuncta sunt posita, & non est qui tuæ resistere possit voluntati. Ecce Maria, quantus Dominus est, quàm potentissimus Dominus est, qui tecum est. Et quia Dominus potentissimus, potentissime tecum est; ideo & tu es potentissima tecum, potentissima es per ipsum, potentissima apud ipsum, ita ut vere dicere possis illud Ecclesiasticum: In Hierusalem potestas mea. Hierusalem signat Ecclesiam triumphantem in cælis, signat etiam Ecclesiam militantem in terris. Nam vere tam in cælis, quam in terris potestatem habet mater potentissima creatoris. Quam potentissimam cognoscit Anselmus, cum orans, ait: Exaudi pia, adesto propitia, adiua potentissima, ut mundenur fordes mentis meæ, & illuminentur tenebræ meæ. Dominus ergo tecum o Maria potentissima.

Quod Dominus, de quo dicitur B. Maria, Dominus tecum, generaliter est Dominus vniuersalis omnium verum, potentissimus, sapientissimus, opulentissimus, ac indeficientissimus, & cum eo Beata Maria etiam talis. Lectio VII.

A VE MARIA gratia plena, Dominus tecum. Otensum est supra, quomodo Maria propter purissimam vitæ innocentiam merito per, *Aue*, salutatur: ostensum est quoque quo modo propter copiosissimæ gratiæ affluentiam merito, *Gratia plena*, commemoratur. Ostendendum autem nunc est, quomodo propter specialissimam Dei presentiam merito Dominus tecum fore insinuatur. Dominus ergo tecum. O magne Gabriel, magnum, magnæ Mariæ, de magno Domino nuncias. Magnum est quod ei dicis, Dominus tecum. Sed dic nobis, quantum, vel quomodo tecum? Ecce beatus Augustinus in persona Gabrielis ad hoc respondens, ait: Dominus tecum, sed plusquam tecum. Dominus tecum, sed non sicut tecum. In me licet sit Dominus, memetipsum creauit Dominus, per te autem nasciturus est Dominus. Dominus ergo o Maria, sed quis, vel quantus Dominus? Dominus terræ, & omnium generaliter, Dominus hominum specialiter, Dominus tuus singulariter o Maria. Dominus, inquam, creaturæ generaliter vniuersalis, Dominus specialiter naturæ rationalis, Dominus singulariter aula tuæ virginalis o Maria. Considerandum est ergo, charissimi, quod Dominus iste de quo dicitur: Dominus tecum, ipse est generaliter Dominus creaturæ vniuersalis. Vnde Iudith: Dominus calorum, creator aquarum, & Dominus totius creaturæ. Et Sapiens: Omnium Dominus dilexit illam. Omnium certe vniuersaliter, omnium, inquam, visibilibus & invisibilibus. Iste vniuersalis omnium Dominus sic cum Maria fuit, quod etiam ipsam vniuersalem omnium Dominam fecit. Dominam, inquam, cæli, & Dominam mundi. Propter quod Anselmus ait: Regina cæli, & Domina mundi, mater eius qui mundat mundam, tibi coniteor, quod cor-

August. de ser. 18.

Paulo ante

Iudith 9. d.

Sap. 8. 12

pus meum nimis est immundum. Sed ecce iste vniuersalis omnium Dominus, ipse est Dominus potentissimus, Dominus sapientissimus, Dominus opulentissimus, Dominus indeficientissimus. Dominus enim sine potentia, dominus sine sapientia, dominus sine opulentia, dominus sine permanentia minus perfectus dominus esset. Vnde dominus impotens, dominus insipientis, dominus indigens, dominus deficiens, siue non permanens, minus reputaretur. Dominus ergo vniuersalis, ipse Dominus est potentissimus voluntate, Dominus sapientissimus veritate, Dominus opulentissimus proprietate, Dominus indeficientissimus æternitate.

Primo attendite, charissimi, quod Dominus vniuersalis qui cum Maria est, cum Dominus potentissimus voluntate sit, bene de illo Propheta ait: Omnia quæcumque voluit Dominus fecit &c. vsque in abyssis. Ergo nec in cælis, nec in terris, nec in omnibus inferni abyssis, voluntati tam potentissimi Domini resistere, quisquam potest, teste Mardocheo, qui de isto Domino ait: Domine rex omnipotens, in ditione tua cuncta sunt posita, & non est qui tuæ resistere possit voluntati. Ecce Maria, quantus Dominus est, quàm potentissimus Dominus est, qui tecum est. Et quia Dominus potentissimus, potentissime tecum est; ideo & tu es potentissima tecum, potentissima es per ipsum, potentissima apud ipsum, ita ut vere dicere possis illud Ecclesiasticum: In Hierusalem potestas mea. Hierusalem signat Ecclesiam triumphantem in cælis, signat etiam Ecclesiam militantem in terris. Nam vere tam in cælis, quam in terris potestatem habet mater potentissima creatoris. Quam potentissimam cognoscit Anselmus, cum orans, ait: Exaudi pia, adesto propitia, adiua potentissima, ut mundenur fordes mentis meæ, & illuminentur tenebræ meæ. Dominus ergo tecum o Maria potentissima.

Secundo attendite, charissimi, quod vniuersalis Dominus, qui est cum Maria, ipse est Dominus sapientissimus veritate. Ipse enim est Dominus, de quo in Psalmo dicitur: Magnus Dominus noster, & magna virtus eius, & sapientiæ eius non est numerus. O quam sapientissimus Dominus, cuius sapientiam nihil fallere, nihil latere potest: quia omnia manifesta & occulta nouit. Omnia vti que opera nostra bona & mala, omnia verba nostra bona & mala, omnes cogitationes & omnia desideria nostra bona, & mala, omnia scit Dominus. Vnde Petrus ait: Domine, tu omnia scis. Ecce Maria, qualis Dominus est, quàm sapientissimus Dominus, qui tecum est. Et quia Dominus sapientissimus, sapientissime est tecum: ideo sit es sapientissima tecum, sapientissima es per ipsum. Tu enim signata es per illam Abigail, de qua dicitur: Eratque illa mulier prudentissima, & speciosa. Maria tam prudentissima tam speciosa fuit, ut Anselmus de ipsa audacter dicat: Omnes thesauri sapientiæ, & sciëntia in Maria. Dominus ergo tecum o Maria sapientissima.

Tertio attendite charissimi, quod Dominus vniuersalis qui cum Maria est, ipse est Dominus opulentissimus proprietate, sicut bene de isto Domino Propheta testatur, dicens: Domini est terra, &c. vsque in eo, Domini certe est non solum terra & plenitudo eius, immo etiam cælum & plenitudo eius. Tui enim Domine, sunt cæli, & tua est terra: quia cælum cæli Domino. Domini huius omnia sunt propria, cælum & terra, corporalia & spiritualia, omnis natura, omnis gratia, omnis cælestis gloria, omnia sunt Domini propria. Dominus ergo ditissimus est, sicut etiam Apostolus, ait: Ideo Dominus omnium, diues in omnes qui inuocant illum. Ecce Maria, quantus Dominus est, quàm opulentissimus Dominus est, qui tecum est. Et quia Dominus opulentissimus, opulentissime est tecum, ideo tu es opulentissima siue ditissima tecum, ita ut vere tibi dici possit illud Prouerbiorum: Multæ filia congregauerunt diuitias, tu supergressa es vniuersas. Filia Agnes, filia Lucia, filia Cecilia, filia Agatha, filia Catherina, & multæ

Psal. 113. b

Esther. 13. c.

Eccli. 24. b

Ioan. 1. c

1. Reg. 25. a

Psal. 23. e

Rom. 10. e

Pron. 31. d

multæ alia filia, & multæ alia virgines sanctæ, multæ animæ iustæ congregauerunt diuitias virtutum, & gratiarum, diuitias meritorum & prætorum: sed Maria vniuersis diuitijs supergressa es excellentissime vniuersas. O quam diues est Maria in gloria, quæ tam diues fuit in miseria. O quam diues est in cælo, quæ tam diues fuit in mundo. O quam diues est in anima sua, quæ tam diues fuit in carne sua, ut etiam beatus Bernardus exclamans, dicat: O diues in omnes & super omnes Maria, de cuius substantia modica pars assumpta, totius mundi sufficit soluere delicta. Dominus ergo tecum o Maria opulentissima.

Exod. 15. d

Psal. 101. b

Psal. 88. e

Ber. ser. 2. die Pentec. cir. med.

Quarto attendite, charissimi, quod Dominus vniuersalis, qui est cum Maria, ipse est Dominus indeficientissimus æternitate. Vnde habetis in Exodo, Dominus regnabit in æternum, & vltra. Et in Psalmo: De isto Domino dicitur: Tu autem Domine in æternum permanes. Ecce Maria quantus Dominus est, quàm indeficientissimus Dominus est qui tecum est, & quia Dominus indeficientissimus indeficientissime est tecum, & ideo tu es indeficientissime in æternum tecum. Tu enim es thronus ille indeficiens, thronus in æternum, thronus Filij Dei, de quo Pater per Prophetam ait: Thronus eius sicut Sol in conspectu meo, & sicut Luna perfecta in æternum. & vere in æternum. Vnde non solum vere dicimus: Tu autem Domine in æternum permanes: sed etiam vere dicere possumus: Tu autem Domine in æternum permanes. Quid mirum si Maria ipsa in Filio suo permaneat in æternum, cum etiam beneficia Mariæ in seculis suis permaneant in æternum? Ait enim beatus Bernardus: In te o Maria Angeli lætitiæ, iusti gratiam, peccatores veniam inueniunt in æternum. Dominus ergo tecum o Maria indeficientissima. Gaude nunc Maria gaude. Ecce Dominus potentissimus sic est tecum, quod tu es potentissima tecum. Dominus sapientissimus sic est tecum, quod tu es sapientissima tecum. Dominus opulentissimus sic est tecum, quod tu es opulentissima tecum. Dominus indeficientissimus, sic est tecum, quod tu es indeficientissima tecum. Eia ergo potentissima Domina, esto nobis impotentissimis auxiliatrix. Eia sapientissima Domina, esto nobis insipientibus auxiliatrix, & consiliatrix. Eia opulentissima Domina, esto nobis indigentibus locupletatrix. Eia indeficientissima Domina, esto nobis deficientibus perpetuatrix in omni bono.

Quod Dominus de quo dicitur Beata Maria, Dominus tecum, specialiter est Dominus creatura rationalis pijsimus, iustissimus, certissimus, ac nominatissimus, & talis etiam cum ipso Beata Maria. Lect. IX.

Psal. 8.

Isa. 33. d

Consequenter consideremus, charissimi, quod Dominus iste de quo dicitur, Dominus tecum, ipse est Dominus specialiter creaturæ rationalis, sicut ipsa rationalis creatura in Psalmo ait: Domine Dominus noster &c. Dominus omnium vniuersaliter: Dominus noster, specialiter. Sit vti que Dominus noster, sicut dicitur in Isaia: Dominus iudex noster, Dominus legislator noster, Dominus rex noster. Dominus legislator noster, in mundo: Dominus iudex noster, in iudicio: Dominus rex noster, nos coronans in cælo. Iste specialis noster Dominus sic cum Maria fuit, quod etiam ipsam specialem nostram Dominam fecit. Quod bene beatus Bernardus recognoscens, ait: Domina nostra, mediatrix nostra, aduocata nostra, tuo filio nos reconcilia, tuo filio nos commenda, tuo filio nos representa. Sed ecce iste noster specialis Dominus, ipse est pijsissimus, Dominus iustissimus, Dominus certissimus, Dominus nominatissimus. Dominus enim qui non esset pius in beneficijs, iustus in iudicijs, Dominus qui non esset certus in promissis, Dominus qui non esset nominatus in populis, minus reputaretur. Dominus ergo noster, est Dominus pijsissimus liberalitate: Dominus iustissimus

mus æquitate: Dominus certissimus fidelitate: Dominus nominatissimus famostate.

Primo ergo attendite, charissimi, quod Dominus noster specialis, qui cum Maria est, ipse est Dominus pijsissimus liberalitate misericordiæ suæ infinitæ. Ipse enim est Dominus, de quo Propheta ait: Tu Domine misericordis, & mitis, & multæ misericordiæ, omnibus inuocantibus te. Multæ misericordiæ Dominus, in multis beneficijs temporalibus, spiritualibus, æternalibus, quæ ex multa misericordia sua contulit nobis, & conferre non cessat. Vtinam tantis Domini misericordijs non simus ingrati. Vtinam Domino tam misericordissimo simus valde grati cum Isaia, qui de Domino ait: Miserationum Domini recordabor: laudabo Dominum super omnibus, in quibus reddidit nobis Dominus. Ecce Maria qualis Dominus est, quam pijsissimus, quæ misericordiosissimus Dominus est, qui tecum est. Et quia Dominus misericordiosissimus misericordissime est tecum; ideo & tu es misericordissima tecum, ut vere de te dici possit illud Isaia: Preparabitur in misericordia solium eius, & sedebit super illud in veritate. Solium diuinæ misericordiæ est Maria, mater misericordiæ, in quo omnes inueniunt solatia misericordiæ. Nam sicut misericordissimum Dominum; ita misericordissimam Dominam habemus. Dominus noster multæ misericordiæ est omnibus inuocantibus se: & Domina nostra multæ misericordiæ est omnibus inuocantibus se. Propter quod optime Bernardus dicit: Sileat misericordiam tuam Virgo beata, qui inuocant eam in necessitatibus suis, sibi meminerit defuisse. Dominus ergo tecum o Maria misericordissima.

Ista. 63. b

Ista. 16. a

Ber. ser. 4. de Assump. B. Mar. cir. fin.

Psal. 10. b & 118. f

Iustus certe est Dominus in omnibus iudicijs suis, in omnibus causis, in omnibus factis suis, sicut iterum in Psalmo dicitur: Iustus Dominus, & iustitiam dilexit. Et iterum: Iustus es Domine & reatum iudicium tuum. Iustus certe est Dominus in omnibus iudicijs suis, in omnibus causis, in omnibus factis suis, sicut iterum in Psalmo dicitur: Iustus Dominus, & iustitiam dilexit. Et iterum: Iustus es Domine & reatum iudicium tuum.

Iustus certe est Dominus in omnibus iudicijs suis, in omnibus causis, in omnibus factis suis, sicut iterum in Psalmo dicitur: Iustus Dominus, & iustitiam dilexit. Et iterum: Iustus es Domine & reatum iudicium tuum. Iustus certe est Dominus in omnibus iudicijs suis, in omnibus causis, in omnibus factis suis, sicut iterum in Psalmo dicitur: Iustus Dominus, & iustitiam dilexit. Et iterum: Iustus es Domine & reatum iudicium tuum. Iustus certe est Dominus in omnibus iudicijs suis, in omnibus causis, in omnibus factis suis, sicut iterum in Psalmo dicitur: Iustus Dominus, & iustitiam dilexit. Et iterum: Iustus es Domine & reatum iudicium tuum.

Iustus certe est Dominus in omnibus iudicijs suis, in omnibus causis, in omnibus factis suis, sicut iterum in Psalmo dicitur: Iustus Dominus, & iustitiam dilexit. Et iterum: Iustus es Domine & reatum iudicium tuum.

Iustus certe est Dominus in omnibus iudicijs suis, in omnibus causis, in omnibus factis suis, sicut iterum in Psalmo dicitur: Iustus Dominus, & iustitiam dilexit. Et iterum: Iustus es Domine & reatum iudicium tuum.

Iustus certe est Dominus in omnibus iudicijs suis, in omnibus causis, in omnibus factis suis, sicut iterum in Psalmo dicitur: Iustus Dominus, & iustitiam dilexit. Et iterum: Iustus es Domine & reatum iudicium tuum.

Iustus certe est Dominus in omnibus iudicijs suis, in omnibus causis, in omnibus factis suis, sicut iterum in Psalmo dicitur: Iustus Dominus, & iustitiam dilexit. Et iterum: Iustus es Domine & reatum iudicium tuum.

Iustus certe est Dominus in omnibus iudicijs suis, in omnibus causis, in omnibus factis suis, sicut iterum in Psalmo dicitur: Iustus Dominus, & iustitiam dilexit. Et iterum: Iustus es Domine & reatum iudicium tuum.

Iustus certe est Dominus in omnibus iudicijs suis, in omnibus causis, in omnibus factis suis, sicut iterum in Psalmo dicitur: Iustus Dominus, & iustitiam dilexit. Et iterum: Iustus es Domine & reatum iudicium tuum.

Iustus certe est Dominus in omnibus iudicijs suis, in omnibus causis, in omnibus factis suis, sicut iterum in Psalmo dicitur: Iustus Dominus, & iustitiam dilexit. Et iterum: Iustus es Domine & reatum iudicium tuum.

Iustus certe est Dominus in omnibus iudicijs suis, in omnibus causis, in omnibus factis suis, sicut iterum in Psalmo dicitur: Iustus Dominus, & iustitiam dilexit. Et iterum: Iustus es Domine & reatum iudicium tuum.

Iustus certe est Dominus in omnibus iudicijs suis, in omnibus causis, in omnibus factis suis, sicut iterum in Psalmo dicitur: Iustus Dominus, & iustitiam dilexit. Et iterum: Iustus es Domine & reatum iudicium tuum.

Iustus certe est Dominus in omnibus iudicijs suis, in omnibus causis, in omnibus factis suis, sicut iterum in Psalmo dicitur: Iustus Dominus, & iustitiam dilexit. Et iterum: Iustus es Domine & reatum iudicium tuum.

Iustus certe est Dominus in omnibus iudicijs suis, in omnibus causis, in omnibus factis suis, sicut iterum in Psalmo dicitur: Iustus Dominus, & iustitiam dilexit. Et iterum: Iustus es Domine & reatum iudicium tuum.

Iustus certe est Dominus in omnibus iudicijs suis, in omnibus causis, in omnibus factis suis, sicut iterum in Psalmo dicitur: Iustus Dominus, & iustitiam dilexit. Et iterum: Iustus es Domine & reatum iudicium tuum.

Iustus certe est Dominus in omnibus iudicijs suis, in omnibus causis, in omnibus factis suis, sicut iterum in Psalmo dicitur: Iustus Dominus, & iustitiam dilexit. Et iterum: Iustus es Domine & reatum iudicium tuum.

Iustus certe est Dominus in omnibus iudicijs suis, in omnibus causis, in omnibus factis suis, sicut iterum in Psalmo dicitur: Iustus Dominus, & iustitiam dilexit. Et iterum: Iustus es Domine & reatum iudicium tuum.

Iustus certe est Dominus in omnibus iudicijs suis, in omnibus causis, in omnibus factis suis, sicut iterum in Psalmo dicitur: Iustus Dominus, & iustitiam dilexit. Et iterum: Iustus es Domine & reatum iudicium tuum.

Iustus certe est Dominus in omnibus iudicijs suis, in omnibus causis, in omnibus factis suis, sicut iterum in Psalmo dicitur: Iustus Dominus, & iustitiam dilexit. Et iterum: Iustus es Domine & reatum iudicium tuum.

Iustus certe est Dominus in omnibus iudicijs suis, in omnibus causis, in omnibus factis suis, sicut iterum in Psalmo dicitur: Iustus Dominus, & iustitiam dilexit. Et iterum: Iustus es Domine & reatum iudicium tuum.

Iustus certe est Dominus in omnibus iudicijs suis, in omnibus causis, in omnibus factis suis, sicut iterum in Psalmo dicitur: Iustus Dominus, & iustitiam dilexit. Et iterum: Iustus es Domine & reatum iudicium tuum.

Iustus certe est Dominus in omnibus iudicijs suis, in omnibus causis, in omnibus factis suis, sicut iterum in Psalmo dicitur: Iustus Dominus, & iustitiam dilexit. Et iterum: Iustus es Domine & reatum iudicium tuum.

Psal. 85. a

Ista. 63. b

Ista. 16. a

Ber. ser. 4. de Assump. B. Mar. cir. fin.

Psal. 10. b & 118. f

Ibid. 144. d

Sap. 6. b

Ber. ser. in Nat. B. M. de aqua

Psal. 144. e

Ezec. 30. b

Matt. 13. d

fuit. Sic & Eva infidelis; Maria vero fidelis inuenta est. Eva infidelissima mediatrix perditionis: Maria vero fidelissima mediatrix salutis fuit. Ideo beatus Bernardus ait: Fidelis mediatrix Maria, quae salutis antidotum viris, & mulieribus propinavit. Dominus ergo tecum o Maria fidelissima.

Ber. in ser. de B. Mar. Vir. ex ver. bis Apoc. 12 non longe a prin.

Hier. 10. 4

Pfal. 148. 6

Pfal. 112. 2

Ibidem.

Ruth 4. 6

Ber. in deprecatione & laud. ad Virg. Mar. post med.

Indith 8. 4

Ber. ibidem non longe a prin.

Quarto attendite, charissimi, quod noster Dominus specialis, qui cum Maria est, ipse est Dominus nominatissimus famositate. Magni enim nominis est, teste Hieremia, qui de Domino isto ait: Non est similis tui Domine, & magnus tu, & magnum nomen tuum. Magnum utique fama & laude nomen Domini est in omni populo, sicut Propheta ostendit, dicens: Reges terrae, & omnes populi, principes, & omnes iudices terrae. Iuvenes, & virgines, senes cum iunioribus laudent nomen Domini. Nominis autem Domini laus & fama, non solum ad omnem populum, sed etiam ad omne tempus se extendit, sicut per eundem Prophetam pater, qui ait: Sit nomen Domini benedictum, ex hoc nunc & usque in saeculum. Item nominis Domini laus, & fama non solum ad omnem populum, non solum ad omne tempus; sed etiam ad omnem locum se extendit, sicut iam dictus Propheta declarans, ait: A solis ortu usque ad occasum laudabile nomen Domini. Ecce Maria quantus Dominus, quam nominatus Dominus est, qui tecum est: & quia Dominus nominatissimus siue famosissimus, famosissime est tecum, ideo & tu es famosissima, & nominatissima secum. Tu enim bene signata es per illam Ruth, de qua legitur sic: Sit exemplum virtutis in Ephrata, & habeat celebre nomen in Bethlehem, id est in Ecclesia. O celeberrimi nominis Maria, quomodo possit nomen tuum non esse celebre, quae etiam deuote nominari non potes sine nominantis vtilitate? Testatur tuus Bernardus, dicens: O magna, o pia, o multum laudabilis Maria, tu nec nominari potes quin accendas: nec cogitari quidem, quin recrees affectus diligentium te: tu numquam sine dulcedine diuinitus tibi insita, pia memoriae portas ingredieris. Maria ergo fratres, optime signata est per illam famosissimi nominis feminam Iudith, de qua scriptum est: Haec erat in omnibus famosissima, quoniam timebat Dominum valde, nec erat qui de illa loqueretur verbum malum. Famosa quidem est Maria, propter virtutes & exempla sua tam laudabilia. Famosa autem, propter misericordias, & beneficia sua tam inenarrabilia. Famossissima vero propter gratias, & priuilegia sua tam mirabilia. Quid enim mirabilius, quam esse matrem, & virginem, & esse Dei matrem? Quid autem mirum si Maria, de tantis millibus misericordiae suae beneficijs, famosa est in mundo, quae tam famosa est de vnicō beneficio suo circa Theophilum exhibito? Ait beatus Bernardus: Famosum summam tuam benignitatis testimonium est, per te restauratus Theophilus o Maria. Dominus ergo tecum famosissima o Maria. Gaude nunc o Maria gaude. Ecce Dominus pijsimus sic est tecum, quod tu es pijsissima secum. Dominus iustissimus sic est tecum, quod tu es iustissima secum. Dominus famosissimus sic est tecum, quod tu es famosissima secum. Eia ergo pijsissima Maria, nos impios salua per tuam misericordiosissimam pietatem. Eia iustissima, nos iniustos salua per tuam iustissimam aequitatem. Eia fidelissima Maria, nos perfidos salua, per tuam certissimam fidelitatem. Eia famosissima Maria, nos infames salua, per tuam suauissimam famositatem.

Quod Dominus, de quo dicitur B. Maria, Dominus tecum, iam singulariter est cum Maria, ut ipsa eius sit filia nobilissima, mater dignissima, sponsa venustissima, & ancilla deuotissima. Lect. X.

Post praedicta, charissimi, considerandum, quod Dominus iste de quo dicitur: Dominus tecum, non solum est Dominus generaliter creaturae vniuers-

saliter, non solum est Dominus specialiter creaturae rationalis: immo ipse etiam est Dominus singulariter aulae virginis suae sanctissimae genitricis. Maria singulariter tam corpore, quam anima est aula Domini, domus Dei sanctissima, de qua in Psalmo dicitur: Domum tuam decet sanctitudo Domine. O vere singulariter beatam domum, quae sola tam singulariter talem meruit habere Dominum. Ecce enim beatus Bernardus ait: Tu sola digna inuenta es, vt in tua virginali aula Rex Regum & Dominus dominantium a regalibus sedibus veniens, primam sibi inter filios hominum mansionem eligeret. Iste singularis Mariae Dominus, sic singulariter cum Maria fuit, quod etiam ipsam tam singulariter Dominam fecit, quod nec primam similem visa est, nec habere sequentem: dum ipsa singulariter Domini filia, Domini mater, Domini sponsa, & Domini ancilla facta est. Maria enim filia Domini singulariter, generosa mater Domini singulariter, gloriosa sponsa Domini singulariter, pretiosa ancilla Domini singulariter obsequiosa fuit. Si autem illa tribus personis diuinis volumus appropriare, possumus dicere, quod Dominus iste, qui tam singulariter est cum Maria, ipse est Dominus Pater, Dominus Filius, Dominus Spiritus sanctus, Dominus trinus & vnus. Ipse est Dominus Pater, cuius Maria est filia nobilissima. Ipse est Dominus Filius, cuius Maria mater dignissima. Ipse est Dominus Spiritus sanctus, cuius Maria sponsa iustissima. Ipse est Dominus trinus & vnus, cuius Maria est ancilla subiectissima. Maria certe est filia summam aeternitatis, mater summam veritatis, sponsa summam bonitatis, ancilla summam Trinitatis.

Primo ergo attendite, charissimi, quod Dominus iste qui tam singulariter est cum Maria, ipse est Dominus cuius filia nobilissima est Maria. De isto enim Domino, & de illa filia accipi potest, quod Booz dixit: Benedicta es a Domino filia, quia priorem misericordiam posteriore superasti. Vere benedicta a Domino filia est Maria, a summo, inquam, Domino cuius ipsa, est filia. O vere nobilissimi Regis nobilissima filia, quae tam multiplici interius ornata es gloria, vt vere de ea dicere possit: Omnis gloria eius filiae regis abintus, &c. Ideo tamquam verissima Regis filia ad regnum copiosissime est tracta, teste beato Bernardo, qui ait: Tu filia delicata & omni gloria plena, charissima indelictis tuis tracta es ad gloriam decoris tui, & in signum dilectionis. Ista benedicta filia priorem misericordiam posteriore superasti. Magna enim erga miserum fuit misericordia Mariae, adhuc exulantis in mundo, sed multo maior erga miserum est misericordia eius iam regnantis in caelo. Maiorem per beneficia innumerebilia nunc ostendit hominibus misericordiam, qui magis nunc videt innumerabilem hominum miseriam. Vnde pro splendore prioris misericordiae fuit Maria pulchra vt Luna: pro splendore vero posterioris misericordiae, est electa vt Sol. Nam quemadmodum Sol Lunam superat magnitudine splendoris: sic priorem Mariae misericordiam superat magnitudo posterioris. Quis est super quem Sol non luceat? quis est super quem misericordia Mariae non respiciat? Audi quid de hoc beatus Bernardus sentiat, ait enim sic: Quemadmodum Sol oritur super bonos & malos indifferenter: sic Maria petita non discurrit merita, sed omnibus sese exorabilem, omnibus clementissimam praebet, omnium denique necessitatibus amplissimo miseretur affectu. Dominus ergo tecum o Maria, sicut pater cum filia nobilissima.

Secundo attendite, charissimi, quod Dominus iste qui tam singulariter est cum Maria, ipse est Dominus cuius mater dignissima est Maria. De isto Domino & de ista matre dixit Elizabeth: Vnde mihi hoc, vt veniat mater Domini ad me? Mater Domini, mater & virgo, mater est dignissima. Ipsa est mater, quae tali filio est decentissima. Ipsa mater est, cui talis filius decetissimus fuit, Ipsa est qua maiorem Deus facere non posset.

Psal. 92. 6

Bern. ibid. ubi supra proni.

Dominus est cum Maria, eius filia nobilissima, Ruth 3. 6

Psal. 44. 8

Ber. in ser. de B. Mar. Vir. ex ver. bis Apoc. 12. ante med.

Luc. 1. 6 Domini, qui est singulariter cum Maria, ipsa est mater dignissima.

posset. Maiorem mundum posset facere Deus, maius caelum posset facere Deus: maiorem matrem quam matrem Dei non posset facere Deus. Vnde Bernardus ait: Nec enim decebat Deum alia mater, quam virgo, nec Virginem alius filius quam Deus: quia nec maior inter matres, nec maior inter filios nasci potuit. Haec itaque mater est flos misericordiae, mater Solis iustitiae, mater fontis sapientiae, mater Regis gloriae. Mater, inquam, est eius, cuius misericordia ad dilectionem, cuius iustitia ad timorem, cuius sapientia ad agnitionem, cuius gloria ad spem nos inducit. Maria ergo mater eius, quae effectiue est nostra dilectio per misericordiam, noster timor per iustitiam, nostra agnitio per sapientiam, nostra spes per gloriam, vt vere ipsa dicere possit illud Ecclesiastici: Ego mater pulchrae dilectionis, & timoris, & agnitionis, & sanctae spei. Sed numquid solius Christi mater est Maria? Immo certe, quod iudicium est, Maria non solum est mater Christi singularis, sed etiam mater omnium fidelium vniuersalis. Vnde beatus Ambrosius ait: Si Christus est credentium frater, cur non ipsa, quae genuit Christum, credentium sit mater? Eia charissimi omnes nunc gaudeamus, nunc omnes gaudentes dicamus: Benedictus frater, per quem Maria est nostra mater: & benedicta mater, per quam Christus est noster frater. Hinc bene Anselmus ait: Domina mater, per quam talem fratrem habemus, quid gratiarum, quid laudis tibi retribuemus? Deus ergo tecum o Maria, sicut Filius cum matre dignissima.

Ber. hom. 2. sup. Missus est non longe a prin. in sensu.

Eccli. 24. 6

Maria omnium fidelium mater est.

Osee 2. 4

Luc. 1. 6

Cant. 4. 6

Luc. 1. 6

August. de Sati. ser. 35. ante med. 10. 10. & de sep. ser. 10. Domini, qui est singulariter cum Maria, ipsa est mater dignissima.

Quarto attendite, charissimi, quod Dominus iste, qui tam singulariter est cum Maria, ipse est Dominus, cuius ancilla deuotissima est Maria, sicut ipsa testatur, dicens: Ecce ancilla Domini. Maria ancilla est Domini Patris, Domini Filij, & Domini Spiritus sancti. Quid mirum, si Maria sit huius Domini ancilla, cum etiam Filius Mariae sit huius Domini seruus secundum

assumptam a matre naturam? Ipse enim in Psalmo confitetur, dicens: O Domine, quia ego seruus, ego seruus tuus, & Filius ancillae tuae. O quam bona ancilla, & bonus ancillae Filius. Heu quot sunt mala ancillae, & mali ancillarum filij. Sed quid dicit scriptura? Eijce ancillam & filium eius. Legitur in Genesi de ancilla Sarae, quod concepisse se videns, desepxit Dominam suam. Mala ergo ancilla Agar de fecunditate inflatur, bona vero ancilla Maria de humilitate fecundatur. Ancilla illa superba dominam desepxit: ancillam istam humilem Dominus respexit, sicut ipsa humiliter recognoscens dicit: Respexit humilitatem ancillae suae. O anima Christiana Domini ancilla, sic cum Maria amplectere fecunditatem, vt nequaquam deferas humilitatem. Vt ergo de boni operis fecunditate non infleas, sed magis de humilitate fecunderis, attende humilem ancillam, respice humilem Mariam. Ecce, ait, ancilla Domini, vnde Ambrosius: Vide, inquit, humilitatem, vide deuotionem. Ancillam se dicit Domini, quae mater eligitur Domini. nec repentino exalta promisso est. O vere admiranda humilitas. Ecce non solum Domini ancilla, sed etiam seruorum Domini ancilla, quodam modo dignatur esse Maria. Ipsa namque signata est per illam Abigail, pro qua adducenda, cum David nuncios misisset, respondit: Ecce famula tua sit in ancillam, vt lauet pedes seruorum Domini mei. Per benedictam ancillam Mariam quasi tot serui Domini loti sunt, quot fideles eius fustigijis peccatis mundati sunt. Ipsa enim quasi tot seruorum Domini pedibus aquam obtulit, quot poenitentibus lacrymas compunctionis obtulit. Dominus ergo tecum o Maria, tamquam cum ancilla deuotissima. Dominus Pater tecum, Dominus Filius tecum, & Dominus Spiritus sanctus tecum. Vnde Bernardus: Pater, inquit, tecum, qui suum Filium facit & tuum. Filius tecum, qui ad condendum in te mirabile sacramentum, miro modo & sibi referat genitale secretum, & tibi seruat virginalia signacula. Spiritus sanctus tecum, qui cum Patre & Filio tuum sanctificat vterum. Dominus ergo tecum. Dominus certe cuius filia es, qua nulla nobilior: Dominus cuius mater es, qua nulla mirabilior: Dominus cuius sponsa es, qua nulla amabilior: Dominus, cuius ancilla es, qua nulla humilior vniquam fuit, nec est, nec erit in aeternum. Eia ergo Domina, quia Dominus tantus ac talis, tantum ac taliter est tecum, fac vt etiam ipse per gratiam sit nobiscum.

Quod Maria propter se, & propter nos conuenientissime aurora comparatur. Lect. XI.

Dominus tecum. His dulcissimis verbis ille deuotus Beatae Mariae Anselmus deuote aludens, ait sic: Maria obsecro te per gratiam, qua sic Dominus esse tecum, & te voluit esse tecum, fac propter ipsum, secundum eandem ipsam gratiam misericordiam tuam tecum: fac vt amor tui semper sit tecum, & cura mei semper sit tecum: fac vt timor necessitatis meae quam diu ipsa persistit tecum, & respectus pietatis tuae quam diu ego subsisto, sit tecum: fac vt congratulatio beatitudinis tuae semper sit tecum, & compassio miserie meae semper quantum mihi expedit sit tecum. Dominus ergo tecum o Maria. Tecum certe tecum. Tecum fuit, tecum est, tecum erit. Tecum utique sicut Sol cum aurora ipsum praeueniens: tecum sicut flos cum virga ipsam producente: tecum sicut Rex cum Regina ad ipsum ingrediente. Sol namque omnibus luminibus luminosior, flos omnibus floribus pretiosior, Rex omnibus regibus gloriosior est Dominus Iesus Christus. Aurora vero hunc Solem clarissima irradiatione praeueniens, virga hunc florem mirabilissima emissionem producat, Regina ad hunc Regem solemnissima processione ingrediens, est beatissima virgo Maria. De his singulis per ordinem videamus. Dominus tecum. Tecum certe sicut Sol cum aurora de

Gen. 16. 6. li

Luc. 1. 6

Amb. lib. 2. c. 10. 3. edit. Rom.

1. Reg. 21. 9

Ber. hom. 3. sup. Miss. est ante med.

B. Maria au rora comparatur.

ra de Sole procedente, & ortum Solis praeueniente, & lumine Solis diem initiante. Reuera enim aurora mundi Maria a Sole aeterno singulariter preparata progrediens, eiusdemq. Solis ortum mirabiliter irradiata praeueniens, diem gratiae tantae Solismundo feliciter initiavit, testante beato Bernardo, qui ait: Sicut aurora valde rutilans in mundo progressa est o Maria, quando veri Solis splendorem tantae sanctitatis iubar praecurrasti, vt vere diem salutis, diem propitiacionis, diem quam fecit Dominus, a tanta claritate initiari dignum fuerit. Maria ergo aurora, de qua dicitur: Quae est ista quae progreditur, vique, confurgens. Bene aurorae comparata Maria, tam propter te, quam propter nos, propter se specialiter, propter nos generaliter. Maria propter se bene comparatur aurorae secundum scripturam. Primo propter abscissum noctis culpae. Secundo propter processum lucis gratiae. Tertio propter ortum Solis iustitiae. Quarto propter locum sedis gloriae. Primum in plenissima eius sanctificatione. Secundum in clarissima eius conuerfatione. Tertium in mirabilissima Filij eius generatione. Quartum in gloriosissima eius Assumptione attendamus.

B. Maria aurora ob abscissum noctis culpae. Primo attendite, charissimi, quod quaedam felix aurora est Maria, propter felicem abscissum noctis culpae in sua sanctificatione. Vnde Iob, maledicens nocti, in qua dictum est, Conceptus est homo, ait: Obtenebrentur stellae eius caligine. Expectet lucem, & non videat, nec ortum surgentis aurorae. Quid hic per stellas, quid per lucem, quid per auroram signatur? Dico, quod per stellas, animae sanctorum, per lucem sanctorum, per auroram Regina sanctorum designatur. Stellae vti que omnes sancti sunt, qui ordinem morum & disciplinae, cursum quoque feruoris & bonae vitae non relinquunt & sic contra diabolum vi pugnantur sunt. Vnde de his stellis bene legitur in libro Iudicium: Stellae manentes in ordine & cursu suo, aduersus Sifaram pugnaverunt. Sifara interpretatur tollens recedentem, & signat diabolum, qui quemlibet recedentem a Deo tollit. Per lucem quoque sanctus sanctorum Iesus Christus signatur, sicut ipse ostendit, dicens: Ego sum lux mundi, qui sequitur me, non ambulat in tenebris. Sequamur fratres, sequamur hanc lucem, ne in tenebris ambulantes, cadamus in lutum peccati, & in foueam inferni. Sequamur autem non claudicando, secundum quod dicitur: Vtique quo claudicatis in duas partes? Si Dominus est Deus, sequimini eum: si autem Baal, sequimini illum. Per auroram autem, cuius ortum nox non vidit, beata Virgo significatur, cuius natiuitatem nox originalis culpae non initiavit. Nox enim cui Iob maledicit, nox in qua conceptus est homo, peccatum originale est, in quo omnes concipiuntur. Vnde Psalmista: In peccatis concepit me mater mea. Quia ergo vere omnes sancti in peccato concipiuntur, & in peccato nascuntur, ideo bene hic dicitur, quod stellae per hanc noctem obtenebrantur. Sed quia Christus nec conceptus, nec natus in peccato fuit, ideo bene hic dicitur, quod nox ista lucem non vidit. Quia vero beata Virgo in peccato concepta fuit, sed sine peccato nata, in peccato orta non fuit: ideo non auroram, sed ortum aurorae dicitur nox ista non vidisse. Hoc est contra illos, qui ipsam non solum sine peccato natam, sed etiam sine peccato conceptam dicunt. Contra quos beatus Bernardus arguens ait: Si ante conceptum suum Maria sanctificari non potuit; quomodo non erat, sed nec in ipso conceptu propter peccatum, quod inerat, restat vt post conceptum in vtero iam existens, sanctificationem accepisset credatur; quae exclusio peccato, sanctam fecerit natiuitatem, non tamen conceptionem.

Secundo attendite, charissimi, quod quaedam felix aurora est Maria propter felicem eius progressionem in luce gratiae, iuxta illud: Quae est ista quae progreditur quasi aurora, & cetera. Sicut enim lux aurorae

progreditur crescendo in claritate: sic Maria progrediebatur proficiendo in claritate gratiae, & bonae vitae. Progrediebatur vti que proficiendo in omnibus virtutibus vniuersaliter, vt in omni virtutum claritate esset quasi aurora confurgens apud se, pulchra vt Luna apud proximos, electa vt Sol apud Deum. Progrediebatur quoque proficiendo in quibusdam virtutibus specialiter, de quibus beatus Bernardus, ait sic: Feruebat in quaerendo gratiam Mariae charitas, splendebat in carne virginitas, in obsequio humilitas eminebat. Harum itaque virtutum claritate, Maria fuit quasi aurora confurgens in rutilanti virginitate, pulchra vt Luna in micanti humilitate, electa vt Sol in radiante charitate. Felix qui hos tres fulgores, has tres virtutes Mariae secutus fuerit, per quas ipsa Deum & magistram omnium virtutum concepit, testante iterum beato Bernardo, qui ait: Hanc inuenit gratiam plenam gratia, vt charitate feruida, virginitate integra, humilitate deuota, fieret sine virili commixtione grauida, sine muliebri dolore puerpera.

Tertio attendite, charissimi, quod quaedam felix aurora est Maria, propter felicem ortum Solis iustitiae. Sol namque iustitiae Christus Deus noster, mediante aurora sua Maria ortus est in mundo, ortus vti que absque vilo peccati nubilo, propter quod aurora illa valde rutilans fuit oriente Sole suo, iuxta illud: Sicut lux aurorae oriente Sole mane absque nubibus rutilat, & cetera. Lux igitur aurorae est sanctitas Mariae, qua ipsam irradiare dignatus est, processurus de ipsa Sol iustitiae: De hoc bene beatus Bernardus, ait: Recte quidem o Maria aurorae officium implesti. Ipse enim Sol iustitiae de te processurus ortum suum quaedam matutina irradiatione praeueniens, in te lucis suae radios copiose transfudit. Lux huius aurorae mirabiliter rutilabat, oriente Sole absque nubibus, id est nascente Christo absque originali peccati obscuritatibus. Ecce hic dicitur, quod Sol absque nubibus ortus: & in Exodo dicitur, quod rubus absque combustione ignitur: & in Daniele dicitur, quod lapis sine manibus absconditur. Quid ergo per Solem, quid per ignem, quid per lapidem nisi Christus signatur? Ipse enim est Sol illuminans intellectum, ignis accendens affectum, lapis firmans nos contra defectum. Dico, quod Christus Iesus est Sol illuminans intellectum, iuxta illud Malachiae: Orietur vobis timentibus nomen meum, Sol iustitiae. Vide ergo si timeas Dominum, scriptum quippe est: Qui timet Deum, nihil negligit. Item Christus est ignis accendens affectum, vt dicit Apostolus ad Hebraeos, Deus noster ignis consumens est. Hic ignis non solum fuit in rubo vteri virginis, sed etiam in rubo deuoti cordis est. Hunc namque ignem senserunt, qui dixerunt: Nonne cor & cetera. Item Christus est lapis firmans nos contra defectum, si bene fundati fuimus super ipsum. Vnde dicitur in Mattheo: Descendit pluuia, uenerunt flumina, & stauerunt venti, & irruerunt in domum illam, & non cecidit, fundata enim erat supra petram. Ecce nec pluuia haereticae eloquentiae, nec flumina mundanae concupiscentiae, nec venti humanae violentiae, nocere possunt domui mentis supra petram Christi fundatae. Quid ergo est quod Sol sine nube oritur, rubus sine combustione ignitur, lapis sine manu absconditur, nisi quod Christus, qui est Sol veritatis, ignis charitatis, lapis firmitatis, siue aeternitatis, ipse concipitur & nascitur sine nube peccati originalis, sine combustione concupiscentiae carnalis, sine manibus amplexus maritalis? In conceptione enim Christi nec peccatum prolis, nec concupiscentiam matris, nec amplexus patris inuenies: Quod autem Virgo tam miraculose concepit, hoc ille facere potuit, qui alludentia huius miraculo mirabilia multa praemisit, sicut beatus Augustinus testatur, qui sic dicit: Qui scripsit lapideas tabulas sine ferro, ipse grauidauit Mariam Spiritu sancto: Et qui produxit panem in eremo sine atatione, ipse im-

Ber. ser. in Natinit. B. M. de aqua duau ante med.

Ber. ibidem cir. med.

B. Maria aurora ob ortum Solis iustitiae.

2. Reg. 23.

Ber. in de- p. laud. ad p. r. V. Mar. cir. fin.

Exod. 3. a

Dan. 2. e

Malach. 4. a

Eccl. 7. c

Heb. 12. g

Luc. 24. e

Matth. 7. c

Luc. 24. e

Matth. 7. c

August. de ser. 18. post med.

10. 10.

impregnauit virginem sine corruptione. Et qui fecit virgam sine pluuia germinare, ipse fecit filiam Dauid sine femine generare.

B. Maria aurora ob eius locum in gloria. Quarto attendite charissimi, quod quaedam felix aurora est Maria, propter felicem locum eius in gloria. & secundum hoc bene de aurora dicitur a Iob: Numquid ostendisti aurorae locum suum? Iam certe aurora nostra Maria sublimiter locata in caelo locum tenet vicinissimum Soli aeterno. Considerare autem possumus triplicem Mariae locum notabilem. Primus est, quo ipsa Dominum suscepit spiritualiter. Secundus est, quo Dominum suscepit corporaliter. Tertius est, quo ipsam Dominus recepit aeternaliter. Ecce triplex locus Mariae. Dico quod primus locus, quo Maria Dominum suscepit spiritualiter, est mens Maria pacificata & quietata, quod Psalmista dicit: Factus est in pace locus eius, & habitatio eius in Sion, quod interpretatur, vel speculum, vel speculatio. Ecce quicumque Deum mente speculari desiderat, oportet vt et in pace mentis locum faciat. Nam sine pacis mentis nemo venit ad speculationem cōtemplationis.

Psal. 75. a

Hebr. 12. d

Micro. ser. de Assum. B. M. quae est epif. 1. o. 10. 9. longe post med.

Gen. 2. b

Eccl. 24. d

Hier. ibid. ubi supra post pauca.

Iob. 3. a

3. Reg. 8. a

Ber. ser. 1. in assum. B. M. circa med.

B. Maria etiam propter nos auroram comparatur.

Primo attendite, quod aurora nostra Maria nobis est ad Deum mediatrix, sicut in Psalmo signatum est, vbi dicitur: Tuus est dies, & tua est nox, tu fabricatus es auroram & Solem. Sicut bene beatus Gregorius ait: Dies vita iusti, nox vero vita accipitur peccatoris. Et ideo bene Dominus filios Israel praecedebat per diem in columna nubis, per noctem vero in columna ignis: quia ab ardore irae suae tamquam nubes pios protegit, & tamquam ignis impios vrit. Vnde bene Sol intelligitur Christus, Sol vti que iustitiae, qui illuminat electos, & vrit reprobos. Grauius quandoque vrit in mundo, grauius autem in iudicio, grauiissime autem in inferno. De hac triplici vitione intelligi potest illud Ecclesiastici, Tripliciter Sol exurens montes, id est, superbos peccatores. Propter hoc bene refrigeratrix, mediatrix inter nos & solem iustum, indigemus. Et ideo bene Psalmista in praedicto versu, auroram inter noctem & solem ponit mediam, quae certe etiam ordine naturali media est. Aurora itaque est beatissima virgo Maria, quae inter noctem & solem, inter hominem & Deum, inter hominem iniustum, & Deum iustum est optima mediatrix, optima ira Dei refrigeratrix. Testatur beatus Bernardus, dicens: Secutum iam habet homo accessum ad Deum, vbi mediatoris causa suae Filium habet ante Patrem, & ante Filium matrem. Filius nudato corpore Patri ostendit lacus & vulnera. Maria Filio peccus & vbera. Non potest vilo modo fieri repulsa, vbi concurrunt & perorant tanta charitatis insignia.

Secundo attendite charissimi, quod aurora nostra Maria nobis est ad Angelos pacificatrix, sicut signatum est in Genesi, vbi legitur, quod Angelus qui cum Iacob luctabatur, benedixit eum in aurora. Dicente namque Angelo: Dimitte me, iam enim ascendit aurora; non dimisit eum Iacob, nisi ipsum benediceret. In aurora lucta fuit inter Angelum & Iacob, discordia fuit inter Deum, Angelos, & homines. Homo enim peccando offenderat creatorem. Offenso autem creatore, omnis offenditur creatura, quanto magis illa quae creatori magis est coniuncta. Illa ergo lucta potuit huius discordiae esse figura. Sed certe adueniente te aurora, adueniente Maria, pacificari sunt Angelus atque homo, ita quod in ipsa aurora, in ipsa virgine Maria Angelicam benedictionem consecutus est homo. Angelus namque dixit, Benedicte tu in mulieribus ad virginem, & per hanc benedictionem virginis, homo consequitur benedictionem pacis, & salutis in filio virginis, benedictionem vti que illam, de qua Apostolus ait: Benedicens Deus & pater Domini nostri Iesu Christi, qui benedixit nos in omni benedictione in caelestibus in Christo, quomodo etiam benedictionem ipse benedictus Filius benedictae Virginis confirmabit, quando dicit: Venite benedicti patris, & cetera. Iacob ergo aurorae ascendenti, & nos Mariae aduenienti gratias agamus pro benedictione, quae cum Angelo pacificati sumus. Merito certe per auroram, merito per Mariam homines cum Angelis pacificantur, ex quo per Mariam ab hominibus Angelorum chori reintegrantur, sicut Anselmus insinuat, dicens: O femina mirabiliter singularis, & singulariter mirabilis, per quam elementa renouantur, inferna remediuntur, homines saluantur, Angeli reintegrantur.

Tertio attendite charissimi, quod aurora nostra Maria nobis est contra demones defensoria, sicut signatum est in Iob, vbi de homicida, & de fure, & de adultero dicitur: Perforauerunt in tenebris domos, sicut in die condixerant sibi, & ignorauerunt lucem. Si subito apparuerit aurora, arbitrantur vmbra mortis, Homicida diabolus, fur diabolus, adulter diabolus est. Homicida, inquam, est, quia genus humanum occidit. Fur, quia quaecumque potest, nobis bona subtrahit. Adulter, quia sponfam Dei animam corrumpit. Heu quanta nobis mala huiusmodi malefici, quanta nobis mala spiritus maligni faciunt. Perforauerunt domos, sicut in die condixerant sibi, & ignorauerunt lucem.

B. Maria mediatrix internos & Deum.

Psal. 73. c

Eccl. 43. a

B. Maria quomodo pacificatrix.

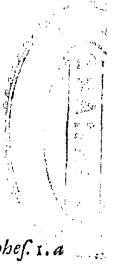
Gen. 32. e

Ephes. 1. a

Matth. 23. c

B. Maria defendit nos a demonibus.

Iob 24. c

diunt namque in tenebris ignorantiae, in tenebris ob- scuritatibus, interiores domos mentium nostrarum, do- mos utique, de quibus in Psalmo dicitur: Deus indomi- bus eius cognoscetur. Perforant certe tentatio- nibus perforatis domos illas, in quibus ille libenter

habitat, qui dicit: Hodie in domo tua oportet me man- nere. Perforatis autem domibus, perforatis usque ad in- felicem peccati consensum mentibus, heu quanta ma- lefici isti occidendo, furando, adulterando com- mittunt in animabus. Ad euadenda ergo tanta pericu- la, vti nunc nobis aurora appareat, vti nunc nobis Maria succurrat. Si enim subito apparuerit aurora, si cito no- bis aduenerit, & superuenerit Mariae gratia & miseri- cordia, arbitrantur vnam mortis, id est sic timet ho- mines, sic trepidant, sic fugiunt, sicut homines timent, & fugiunt vnam mortis. Propter hoc bene beatus Bernardus ait: Non sic timent hostes visibiles, quam li- bet castrorum multitudinem copiosam, sicut aerea po- testates Mariae vocabulum & exemplum fluunt & pe- reunt sicut cera a facie ignis, vbi quique inueniunt crebram huius nominis recordationem, deuotam in- uocationem, sollicitam imitationem.

Quarto attendite charissimi, quod aurora nostra Maria nobis est, quo ad nos ipsos illuminatrix ad bene operandum. Operarij ab ascensu aurorae incipiunt ope- rari. Vnde in Neemia dicitur: Nos ipsi faciemus opus, media pars nostrum teneat lanceas ab ascensu aurorae, donec egrediantur astra. Duo nobis necessaria sunt, vi- delicet, vt bonis operibus insistamus. & ideo bene ai- unt aedificantes: Nos ipsi faciemus opus. Quod opus? nisi de quo Apostolus ait: Dum tempus habemus, ope- remur bonum ad omnes, maxime autem ad domesti- cos fidei. Bene autem dicunt, Nos ipsi faciemus nos ipsi, non nostri vicarij. Vnde alibi ait: In omnibus exhi- beamus nosmetipsos, sicut Dei ministros. Sed certe Maria non nutricem aliam, non vicariam, sed semper femetipsam exhibuit Dei ministram, sicut beatus Au- gustinus testatur, dicens: Maria absque dubio operi ministratrix extitit, quae hunc vtero gessit, partuq. pro- fusum aluit, & fouit, in praesepio reclinauit, & a facie Herodis abscondit fugiens in Aegyptum, & omnem infantiam eius pio matris affectu est profecuta, ita vt vs- que ad mortem crucis, ab eius indubitanter non rece- serit conspectu, no solum gressibus pedum, tamquam pro amore Filij, verum etiam imitatione morum tam- quam pro reuerentia Domini. Necessarium etiam no- bis est, vt non solum bonis operibus insistamus, sed etiam vt vitijs resistamus. & ideo bene additur de lan- ceis tenendis. Tenere enim debemus lanceam zeli con- tra impetum vitij, contra impugnationem diaboli, car- nis & mundi. De his lanceis bene dicitur in Hieremia: Polite lanceas, induite vos loriceis. Lorica iustitiae a ma- lo protegemur: sed lancea zeli malum impugnamus. Si lanceam zeli contra vitia non extendis in mundo, Deus lanceam irae suae contra te extendet in iudicio. Vnde in Sapientia dicitur: Acuet iram diram in lan- ceam. O qualis bellatrix fuit Maria, cui sancta zeli sui lancea. Vnde Bernardus: Tu bellatrix egregia, primo eum qui primus Euam supplantauit, expugnat virili- ter aggressa es. Vt ergo bonis operibus fideliter insista- mus, & malis viriliter resistamus, necessarij nobis est, vt Mariae exemplum inspiciamus, Mariae suffragium imploremus. Tunc quasi ab ascensu aurorae operamur, quando irradiante exemplo & vita Mariae, quando ir- radiante patrocinio & misericordia Mariae, ad bene o- perandum incitamus. Bene autem operari debemus, donec egrediantur astra, hoc est, donec animae no- strae lucidae tamquam astra, exeuntes de corporibus, e- uolent ad astra. Sed super omnia astra iam egressa, vel adhuc egressura ad astra, splendidissimum astrum est aurora nostra Maria, testante beato Bernardo, qui ait: Tu veri solis expressissima imago, inter millia astroru Deo assistentium, virginali puritate in caelis gloriosa praefulges. Sic ergo, charissimi, vidistis, quam conue-

B. Maria illuminat nos. Neem. 4. d Gal. 6. c 2. Cor. 6. a Aug. de Assump. B. M. lib. vntico. cap. 7. 10. 9.

Ber. in de- precatione ex laud. ad Mar. Virg. post med. Sap. 5. d Ber. in de- precatione ex laud. ad Mar. Virg. post med. Ber. ibid.

nienter aurora dicta sit Maria. Dominus ergo tecum o Maria, sicut Sol cum aurora. Eia ergo Domina au- rora suauissima, Domina Maria dulcissima, fac etiam nobiscum esse Solem iustitiae, Dominum nostrum Ie- sum Christum Filium tuum, qui cum Patre, & Spiri- tu sancto viuunt & regnant in saecula saeculorum. Amen.

Quomodo B. Maria sit virga, & virga florens. Leclio x. 11.

Dominus tecum. Viso quomodo Dominus fuit cum Maria, sicut Sol cum aurora ipsum praeueniente, videamus nunc quomodo Dominus sit cum Maria, sicut flos cum virga florente. Maria enim est illa virga, de qua dicitur in Isaia: Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, & requiescet super eum spiritus Domini, spiritus sapientiae, & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientiae, & pietatis, & replebit eum spiritus timoris Domini. His verbis oculum mentis appona- mus, & primo ad virgam, secundo ad florem conside- rationem nostram dirigamus.

Primo consideremus charissimi, quod virga ista virga regia est, virgo Maria, sicut pater per beatum Doctorem Ambrosium, qui beatam Virginem allo- quens, ait: Tu ipsa, quae Dominum genuisti, ex popu- lo Israel, in virgam creuisti, virga de radice Iesse sur- rexisti & floruisti, virga Aaron fronduisti & peperisti. Est autem Maria virga fumea, virga lignea, vir- ga aurea, virga ferrea. Maria est virga fumica incipien- tibus, virga lignea proficientibus, virga aurea con- summantibus, virga ferrea incorrigibilibus & dae- monibus.

Dico quod virgo Maria est virga fumea incipienti- bus, & paenitentibus. De hac virga dicitur in Can- tibus: Quae est ista, quae ascendit per desertum, sicut virgula fumi ex aromatibus myrrhae & thuris, & vni- uersi pulueris pigmentarij? Desertum est cor peccato- ris, quod utique desertum est a gratia & virtutibus. Fumus aromaticus, fumus suauis animae, est aspira- tio spei veniae. Beata itaque virgo Maria per deser- tum quasi virgula fumi ascendit, quando ipsa suffra- gante, cor peccatoris fumum spei veniae suscepit. Hic autem fumus generatur ex aromatibus myrrhae in- contritione, & thuris in confessione, & vniuersi pul- ueris pigmentarij, in multimoda satisfactione. Nul- lum piissima virgo Maria desertum abhorret, nullum peccatore despicit, sed quocumque pertransierit sua- uissimum spei veniae fumum respergit. Vnde optime beatus Bernardus sic ait: Peccatorem quantumcum- que stertidum non horres, non despicias, si ad te suspi- rauerit, tuumq. interuentum poenitenti corde flagita- uerit; tu illum de desperatione baratro pia manu re- trahis, spei medicamen aspiras, ac toti mundo de- spectum materno affectu amplecteris, foues, nec deseris, quousque tremendo iudici miserum recon- cilies.

Item virgo Maria est virga lignea, virga florida pro- ficientibus. De hac virga dicitur in Numeris, quod virga Aaron, quae utique lignea fuit, flores simul & fru- ctum habuit. Per flores virtutes signantur, quae post transitum diabolicae hiemis in cordibus oriuntur, sicut bene de his floribus dicitur in Cantibus: Iam hiems transijt, &c. vsque, Nostra. Transfert ergo hiems, tran- feat torpor, quo charitas refrigescit, & tunc iterum flores virtutum appareant. O quantus floribus virgo florida abundauit, teste beato Bernardo, qui ipsam alloquens ait: Tu sanctorum areola aromatum, a cae- lesti constituta pigmentario, virtutum omnium floribus delectabiliter vernans es. Sicut autem per flores virtu- tes, ita per fructus opera virtutum signantur. De his bene dicitur: A fructibus eorum cognoscetis eos. Quando ergo in virtutibus, & in virtutum ope- ribus, per exempla & merita Mariae proficientibus, tunc virga

Ambr. ser. de Purific. B. M. Virg. 10. 6. edit. Rom. B. Maria virga fumea incipientibus. Cant. 3. b Ber. ubi su pra prox. in princ.

B. Maria virgo florida proficientibus. Num. 17. 6 Cant. 2. 6 Bern. ibid. cir. med. Matth. 7. b. c

virga lignea florida, & fructifera nobis est virgo Maria. Item, virgo Maria est virga aurea perfectus & con- templatiuis. De hac virga legitur, quod Esther cum duabus puellis ingressa est ad regem Assuerum, cum praenimio stupore pene exanimata fuisset, extendit ad eam Rex virgam auream ad confortandum ipsam. Esther interpretatur, eleuata vel abscondita, & signat animam contemplatiuam, quam in contemplatione eleuat Deus, & abscondit in abscondito faciei suae a con- turbatione hominum. Ista per contemplatione ingre- ditur ad Regem Christum. Duae puellae cum quibus ingreditur, sunt duae vires animae, videlicet intellectu- ua, quae praecedit per cognitionem; & affectiua, quae se- quitur per dilectionem. Anima autem, quae sic ad Chri- stum bene ingressa fuerit, ipsa praestupore quandoq. a se deficit, dum inaccessibilem diuinae gloriae claritatem, vel terribilem diuinam iustitiae feruorem attendit. Virga aurea, virga regia est illa aurea, illa regia virgo Maria. Aurea quidem charitate, regia vero nobilitate. Aurea quoq. per munditiam, regia vero per iustitiam. Aurea insuper per incorruptionem & integritatem virginale- m, regia vero per dominationem & potestatem rega- lem. Haec est felix virga, quae ad animam contempla- tiuam confortandam clementer extenditur, quando fe- lix virgo Maria contemplationi & deuotioni eiusdem animae tam pia & dulcis ingreditur, quod ex hoc ipsa anima contra terrorem diuiniae iustitiae, & ad splen- dorem diuiniae gloriae confortatur. Hanc virgam illa con- templatiua Anselmi anima ad se extendi desiderauit, quando tam deuote exclamans dicit: O pulchra ad in- tuendum, amabilis ad contemplandum, delectabilis ad amandum, quae euadit capacitatem cordis, nun praesto lare Domina infirmam animam te sequentem.

Beata Maria virgo aurea perfectis. Esther. 15. c Psal. 30. d

B. Maria est virga ferrea dae- monibus. Psal. 2. b

Ber. ser. 2. de Aduen. Dom. post med.

In B. Maria fuit flos vir- ginitatis. Isa. 35. a

Amb. lib. 2. commet. in Luc. c. 1. 10. 3. edit. Ro.

Luc. 1. c

Ber. ser. 2. de Aduen. Do. cir. me.

Item virgo Maria est virga ferrea daemonibus, & in- corrigibilibus. De hac virga non incongrue accipi po- test illud Psalms: Reges eos in virga ferrea. O Maria virga aurea perfectis, virga ferrea duris, virga aurea ho- minibus, virga ferrea & dura daemonibus, arceas dae- mones a nobis. Hoc Domina petimus, & deuote peti- mus, cum Innocentio perente & dicente sic: Aue Dei mater alma, quae ex dignitate qua Dei mater es, impe- rare potes daemonibus. Compece daemones, ne nobis nocent. Praecepte Angelis, vt nos custodiant. Sic ergo beata virgo Maria est nobis virga fumea in no- stra conuersione: virga florida in nostra conuersione: virga aurea in nostra contemplatione: virga ferrea in nostra defensione. Hanc virgam vere contem- plans, & digne admirans beatus Bernardus ait: O vir- go virga sublimis, ad quantum celsitudinem verticem sanctum erigis, vsque ad sedentem in throno, vsque ad thronum maiestatis, quoniam in altum mittis ra- dices humilitatis. Consequenter consideremus charis- simi florem huius virgae: consideremus, inquam, in virga regia, & in virgine Maria quadruplicem florem, videlicet florem pretiosae virginitatis, florem virtuosae honestatis, florem miraculosa fecunditatis, & flore gloriose immortalitatis. De flore primo consideremus charissimi in Maria florem pretiosae virginitatis, qui est ipsa virginitas. De hoc dicitur in Isaia: Exultabit solitudo, & florebit quasi lilium. Maria conuenienter solitudo dici potuit, quae tam libenter solitaria fuit, quam etiam tamquam libenter solitariam Angelus vi- sitauit. Ideoq. bene beatus Ambrosius ait: Solam in penetralibus, quam nemo virorum videret, solus autem reperit solam sine comite, aut solam sine teste. Quomodo autem ista solitudo, quomodo Maria virgo exultauerit ipsa dicat, ipsam audiamus. Et exultauit spiritus meus in Deo salutari meo. Haec terrae solitu- do floruit quasi lilium per virginitatem. O lilium An- gelicum, o flos caelestis. O vere flos caelestis, quem tan- tum dilexit apus illa supercaelestis. Dicit enim beatus Bernardus: Apis illa quae pacitur inter lilia, quae flo- rigeram inhabitat patriam, quando ad ciuitatem Nazareth, quod interpretatur flos, aduolauit &

ad suauem olemem perpetuae virginitatis florem peruenit, illi infedit, illi inhafit. Flos virginitatis quasi tot habet folia, quot virginitas condiciones & praeconia. O quantum huius floris corone per Mariam sunt mul- tiplicatae. Vnde beatus Ambrosius ait: Cum in toto mundo virgineus flos Maria immarcescibilis coronas innehat, & septigeram pudoris aulam immaculato conferuet affectu, quousque integritas perseverauerit ad palmam, vt in puellis trophaeum sanctitatis arripere- ret, & per vestigia matris virginis ad caelestem thalamum perueniret. Secundo consideremus charissimi in Maria florem In B. Maria virtuosae honestatis, morum, & vitae, & de hoc quid ipsa dicat audiamus. Flores mei, inquit, fructus hono- ris & honestatis. O quam pulcher est virtuosae & honestae vitae flos morum, & disciplinae. Sed certe plu- raliter dicitur, Flores mei. ideo dicamus, quod tot sunt in moribus flores quot virtutes. Tot sunt honestae vitae flores, quot sunt virtutes vitam honestantes. De his floribus dicitur: Flores apparuerunt in terra nostra. De his etiam dicitur: Lectulus noster floruit. Ecce flores in terra, flores in lecto inuenimus. Terra mens actiuorum, lectus autem mens contemplatiuorum. Terra, inquam, est mens fructificans in bona actione. Lectulus autem mens quietem fouens in contempla- tione. Siue ergo sit mens actiua siue contemplatiua, semper debet floribus esse venusta. Hoc quoque no- tandum est, quod flos honestatis, immo flos cuiuslibet virtutis, quasi tot habet folia, quot bona & meritoria habet opera. O quam florida fuit terra, quam floridus fuit lectus Mariae, quae in floridae vitae honestate flo- rebat omnium virtutum venustate, sicut testatur beatus Bernardus, dicens: Tu sanctorum areola aroma- tum o Maria, a caelesti constituta pigmentario, virtutum omnium speciosis floribus delectabiliter vernans, in- ter quorum pulcherrimos trium in te miramur excel- lentiam: viola humilitatis, lilium castitatis, rosa cha- ritatis hi sunt. Tertio consideremus charissimi in Maria flore mira- culosa fecunditatis. Hic flos est ipse Filius virginis, de quo specialiter dicitur: Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, &c. Eia quam pulcher hic flos egredius est sine peccato nascendo, & quam mi- sere coertus est quasi peccator moriendo, iuxta illud: Quasi flos egredietur & conteritur. O quam candidus in egressione, & quam rubicundus in contritione fuit flos iste. Flos, inquam, Angelis delectabilis, flos homi- nibus ad vitam perutilis. Vnde Bernardus ait: Flos est Filius virginis, flos candidus & rubicundus electus ex millibus, flos in quem desiderant Angeli prospicere, flos ad cuius odorem reuiuiscunt mortui. Felix silua, quae producit huius floris virgam. Felix magis virga quae producit hunc florem in silua. Felix super om- nia flos, sine quo nulla silua nec virga felix esse potest. Vere felicissimus flos, in quo spiritus Domini sic re- quieuit, vt sine ipso nullus gratiam Spiritus sancti ha- bere possit. Testatur hoc beatus Hieronymus, dicens: Spiritus sanctus, qui in magna silua humani generis re- quie non inuenerat, tandem super hunc flore requie- uit, ita quod absque Christo nec sapiens quis esse potest, nec intelligens, nec coeliarius, nec fortis, nec eruditus, nec pius, nec plenus timoris Domini. Hic flos, quasi tot habet folia, quot sunt ministeria & exempla. Si hunc flore habere desideras, virgam floris precibus flectas. Si flos est nimis altus diuinitate, virga tamen est flexibi- lis pietate. Et si flos est rarissimus, quia in caelo & in ter- ra non inuenitur nisi vnicus, est tam communissimus taquam flos non in horto clausus, sed in campo omni- bus transeuntibus expositus. Et ideo bene dicere potest Christus illud: Ego flos campi. Vnde flos campi dicitur non solu propter hoc quod omnibus patulis exponitur, sed etiam propter hoc quod sine omni cultura hu- mana producit. Hoc bene beatus Bernardus meminit, cum dixit: Capus sine omni humano flore adminicu- cum dixit: Rr 2 lo, non

ad suauem olemem perpetuae virginitatis florem peruenit, illi infedit, illi inhafit. Flos virginitatis quasi tot habet folia, quot virginitas condiciones & praeconia. O quantum huius floris corone per Mariam sunt mul- tiplicatae. Vnde beatus Ambrosius ait: Cum in toto mundo virgineus flos Maria immarcescibilis coronas innehat, & septigeram pudoris aulam immaculato conferuet affectu, quousque integritas perseverauerit ad palmam, vt in puellis trophaeum sanctitatis arripere- ret, & per vestigia matris virginis ad caelestem thalamum perueniret. Secundo consideremus charissimi in Maria florem In B. Maria virtuosae honestatis, morum, & vitae, & de hoc quid ipsa dicat audiamus. Flores mei, inquit, fructus hono- ris & honestatis. O quam pulcher est virtuosae & honestae vitae flos morum, & disciplinae. Sed certe plu- raliter dicitur, Flores mei. ideo dicamus, quod tot sunt in moribus flores quot virtutes. Tot sunt honestae vitae flores, quot sunt virtutes vitam honestantes. De his floribus dicitur: Flores apparuerunt in terra nostra. De his etiam dicitur: Lectulus noster floruit. Ecce flores in terra, flores in lecto inuenimus. Terra mens actiuorum, lectus autem mens contemplatiuorum. Terra, inquam, est mens fructificans in bona actione. Lectulus autem mens quietem fouens in contempla- tione. Siue ergo sit mens actiua siue contemplatiua, semper debet floribus esse venusta. Hoc quoque no- tandum est, quod flos honestatis, immo flos cuiuslibet virtutis, quasi tot habet folia, quot bona & meritoria habet opera. O quam florida fuit terra, quam floridus fuit lectus Mariae, quae in floridae vitae honestate flo- rebat omnium virtutum venustate, sicut testatur beatus Bernardus, dicens: Tu sanctorum areola aroma- tum o Maria, a caelesti constituta pigmentario, virtutum omnium speciosis floribus delectabiliter vernans, in- ter quorum pulcherrimos trium in te miramur excel- lentiam: viola humilitatis, lilium castitatis, rosa cha- ritatis hi sunt. Tertio consideremus charissimi in Maria flore mira- culosa fecunditatis. Hic flos est ipse Filius virginis, de quo specialiter dicitur: Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, &c. Eia quam pulcher hic flos egredius est sine peccato nascendo, & quam mi- sere coertus est quasi peccator moriendo, iuxta illud: Quasi flos egredietur & conteritur. O quam candidus in egressione, & quam rubicundus in contritione fuit flos iste. Flos, inquam, Angelis delectabilis, flos homi- nibus ad vitam perutilis. Vnde Bernardus ait: Flos est Filius virginis, flos candidus & rubicundus electus ex millibus, flos in quem desiderant Angeli prospicere, flos ad cuius odorem reuiuiscunt mortui. Felix silua, quae producit huius floris virgam. Felix magis virga quae producit hunc florem in silua. Felix super om- nia flos, sine quo nulla silua nec virga felix esse potest. Vere felicissimus flos, in quo spiritus Domini sic re- quieuit, vt sine ipso nullus gratiam Spiritus sancti ha- bere possit. Testatur hoc beatus Hieronymus, dicens: Spiritus sanctus, qui in magna silua humani generis re- quie non inuenerat, tandem super hunc flore requie- uit, ita quod absque Christo nec sapiens quis esse potest, nec intelligens, nec coeliarius, nec fortis, nec eruditus, nec pius, nec plenus timoris Domini. Hic flos, quasi tot habet folia, quot sunt ministeria & exempla. Si hunc flore habere desideras, virgam floris precibus flectas. Si flos est nimis altus diuinitate, virga tamen est flexibi- lis pietate. Et si flos est rarissimus, quia in caelo & in ter- ra non inuenitur nisi vnicus, est tam communissimus taquam flos non in horto clausus, sed in campo omni- bus transeuntibus expositus. Et ideo bene dicere potest Christus illud: Ego flos campi. Vnde flos campi dicitur non solu propter hoc quod omnibus patulis exponitur, sed etiam propter hoc quod sine omni cultura hu- mana producit. Hoc bene beatus Bernardus meminit, cum dixit: Capus sine omni humano flore adminicu- cum dixit: Rr 2 lo, non

In B. Maria flos fecun- ditatis. Isa. 11. a Iob. 14. a Ber. ser. 2. de Aduen. Dom. circa med. Hiero. lib. 4. commet. in Isa. c. 11. 10. 4. Cam. 2. a Ber. ser. 2. ff adu. Dom. post med. S. Bon. Tom. 6. Pars ij.

lo, non seminatus ab aliquo, no defossus sarculo, no im-
pinguatus fino: sic omnino sic virginis alius floruit,
sic inuoluta & integra casta Mariæ viscera tamquam
pascua æterni virosis protulere, cuius pulchritudo
non videat corruptionem, cuius gloria in perpetuum
non marcescat.

In 2. Maria
flos immor-
talitatis.
Num. 17. b

Quarto consideremus, charissimi, florem gloriose
immortalitatis. De hoc signatum esse potest in libro
Numerorū, ubi dicitur, quod virga Aaron flores simul
& fructū habuit. In virga Aaron recta, virgo Maria po-
test esse figurata. In virga namque, Mariæ rectitudo,
in flore autem corporis glorificati pulchritudo, in fru-
ctu vero animæ eius beatitudo potest esse signata. No-
randum enim est, quod caro floret in iuuentute, sicut
in Psalmo dicitur: Mane floret & transit. Flos autem
perit in morte, sicut dicitur in Isaiā: Exsiccatum est fe-
num, & cecidit flos. Refloret & in gloriosa resurre-
ctione, iuxta Psalmistam: Refloruit caro mea. Iste
flos glorificationis corporis quasi tot habet folia, quot
corpus glorificatum habet dotes & præmia. Et certe
quidam sancti doctores probabiliter sentire videntur,
& rationabiliter probare nituntur, & fideles hunc sen-
sum pie amplectuntur, videlicet quod beata Maria iam
cum corpore sit assumpta, & corpus iam omnino cum
anima sit glorificatum. De hoc namque Augustinus
sic ait: Vera ratione contendum censeo, Mariam in
Christo, & apud Christum esse. In Christo, quia in
ipso viuimus, mouemur, & sumus: apud Christum,
ad gloriam æternitatis assumptam. Vnde digne credi-
mus letari Mariam læticia inenarrabili, anima & cor-
pore in proprio filio per filium proprium, nec vllā se-
qui corruptionis ærurnam, quam nulla secuta est tan-
tum filium pariendo integritatis corruptio, quæ om-
nium integram, perfectamq. genuit vitam: sit cum il-
lo quem in suo gessit vtero: sit apud illum illa, quæ
genuit, fouit, & aluit. Illa Mariæ Dei genitrix, Dei
ministratrix, Dei nutrix, & Dei secutrix. De qua quia
aliter sentire, quàm dixi non debeo, aliter dicere non
presumo. Secundum hoc ergo Maria iam dicere po-
test: Refloruit caro mea. Et secundum hoc etiam, flo-
rem & fructum simul habet. Florem, inquam, corpo-
ris glorificati, & fructum spiritus glorificati. Florem
vtique in gloriosa corporis pulchritudine, fructum ve-
ro in voluptuosa animæ beatitudine. Notandum etiam
est, quod secundum quadruplicem florem prædictum,
virgo Maria quadruplicem simul habuit florem virgi-
nitatis, & fructum fecunditatis, simul habuit florem
honestatis, & fructum humilitatis, simul habuit in
prole florem humanitatis, & fructum diuinitatis, si-
mul habuit florem immortalitatis in corpore, & fru-
ctum beatæ voluptatis in anima. Hos igitur flores cha-
rissimi in virga virginea diligamus, & illos nosos gau-
diorum flores de horto virgineo colligamus quos vi-
dit, quos collegit, quos nobis cōmendauit beatus Ber-
nardus, cum ad Mariam loquens dixit: Hortus deli-
tiarum nobis est tuus sanctissimus vterus o Maria: quia
ex eo multiplicis gaudij flores colligimus, quoties re-
colimus mente, quàm magna multitudo dulcedinis
immenso orbi inde profuxerit. O igitur dulcissima
virgo Maria, ecce vere Dominus tecum, sicut flos cum
virga ipsum producente. Fac ergo vt etiam Domi-
nus sit tecum, immo nobiscum, communicetq. no-
bis florem istum, Dominum nostrum Iesum Chri-
stum. Amen.

Psal. 39. a
Isa. 40. b

Psal. 27. c

B. Maria
corpore &
anima as-
sumpta in
cælo.

Aug. de As-
sumpt. B. M.
lib. 1. c. 8.
no. 9.

Ber. in de-
pre. & lau.
B. V. Mar.
circa med.

Quomodo B. Maria compararetur regina, in palatium cum
rege ingredienti. Lect. XIII.

Dominus tecum o Domina Domino charissima,
Domino familiarissima. Dominus tecum o Domi-
na aptissima, Domino dignissima, Dominus tecum.
Tecum certe, secundum quod supra dictum est, sicut
Sol cum aurora ipsum præueniente, sicut flos cum vir-
ga ipsum producere, sicut rex cum regina in palatium

A ingrediente. Viso ergo quo modo Maria sit aurora so-
lem æternum, solem iustitiæ præueniens: viso quo-
que quo modo Maria sit virga florem æternum, flo-
rem misericordiæ profertens; videamus modo, quo
modo Maria sit Regina ad Regem æternum, ad Re-
gem gloria ingrediens. Maria ergo, charissimi, est Re-
gina illa ingrediens, de qua dicitur, quod ingressa est
Regina Sabba in Hierusalem cum comitatu multo
& diuitijs. Vere Regina est Maria, testante beato Au-
gustino, qui ait: Hanc vere fateamur Reginam celo-
rum, pro eo quod Regem peperit Angelorum. sed de
hac Regina disserui in sermone, Astitit Regina, &c. paulo
ideo nunc de eius ingressu disserendum est. Confide-
randum est ergo, quod Mariam ingredientem, egre-
dientem, progredientem, & supergredientem inueni-
mus. Egressus est natura, progressus gratiæ, ingres-
sus gloriæ, supergressus abundantia. Egressa est na-
scendo, progressa proficiendo, ingressa perueniendo,
supergressa omnes sanctos excedendo. Egressa est sine
peccato, progressa sine exemplo, ingressa sine obstacu-
lo, supergressa sine termino.

3. Reg. 10. a

Aug. de
sanct. ser.
35. paulo
post princ.
10. 10.

Primo considera charissime, quod inuenimus Ma-
riam egredientem per natuitatem suam sine peccato.
Ipsa namque potest esse vas illud, de quo dicitur: Au-
fer rubiginem de argento, & egredietur vas purissi-
mum. Rubigo fuit ablata de argento, quando ab ori-
ginali peccato Maria sanctificata fuit in vtero, & certe
sic egressa est, tamquam vas purissimum. Hic distin-
guendum est vas purum, vas purius, & vas purissimū.
Vas purum in ingressu fuit, quicumque ex vtero sic
sanctificatus processit, quod tamen fomes tam ad mor-
tale, quàm ad veniale peccatum in ipso remansit, sicut
quidam dicunt fuisse in Hieremia. Vas autem purius,
in egressu fuit, quicumque ex vtero sic sanctificatus
processit, quod in ipso fomes secundum quod ductus
vterus est ad effectum mortalis peccati extinctus fuit, sed
ad veniale remansit, sicut in beato Ioanne Baptistā de
quo canit Ecclesia: Ne leui saltem maculare vitam fa-
mine possit. Vas ergo in egressu purissimum fuit bea-
ta virgo, quæ ex vtero sic sanctificata processit, quod
in ea, vt creditur, fomes ad effectum tam mortalis,
quàm venialis peccati non remansit. Propter hoc
beatus Bernardus ait: Ego puto, quod copiosior bene-
dictio sanctificationis in eam descendit, quæ non so-
lum eius ortum sanctificauerit, verū etiam vitam eius
deinceps ab omni peccato custodiuit immunem. Ab-
lata ergo rubigine originalis peccati, egressum est ex
vtero vas purum in Hieremia, vas purius in Ioanne Ba-
ptista, vas purissimum in Maria.

Prou. 25. a

Hieremias
Ioannes &
beata Vir-
go diuersi-
mode fue-
runt in Ma-
terno vtero
sanctificati

Ber. epist.
174. ad
Can. Lugd.
circa med.

Secundo considera charissime, quod inuenimus Ma-
riam progredientem sine exemplo per gratiam. Vnde
in Canticis: Quæ est ista, quæ progreditur quasi auro-
ra confurgens, pulchra vt Luna, electa vt Sol. His tri-
bus luminosis, videlicet auroræ, Lunæ, & Soli, bene
comparatur Maria, propter tria in ipsa lucidissime ex-
cellentissima. Fuit enim in corde & mente eius, excel-
lenter lucida virginitas. Fuit in virginitate excellenter
lucida fecunditas. Fuit in fecunditate eius excellenter
lucida singularitas. Aurora refrigeratiua & aibus gra-
ta, fuit ista virgo Maria. Ipsa enim virginitate sua car-
nis ardorem refrigerauit, teste beato Bernardo, qui ad
eam loquens ait: Tu ardorem vitæ concupiscentiæ
virtute castitatis in tua virginea carne eatenus extin-
xisti, vt is in cuius conspectu, nec astra munda sunt,
tantæ munditiæ carnem tuam iudicauerit, vt eam
sua diuinæ puritati agglutinare non despexerit. Ip-
sa enim virginitate sua aibus cæli, id est Angelis Dei,
grata fuit: quia vt Hieronymus ait: Semper est An-
gelis cognata virginitas. Propter hoc bene legitur,
quod Angelus in aurora benedixit Iacob. Hic Iac-
ob spiritum castum potest signare, qui fratrem suum
id est corpus suum supplantauit. Hic non solum
a patre, sed etiam ab Angelo benedicitur in aurora,
hoc est in castissima virgine Maria, cui Angelus di-
xit:

Gratiam,
& priuile-
gia, quæ ha-
bit Maria
in vita.
Can. 6. c

Ber. in de-
pre. & lau.
B. M. V. post
med.

Hiero. ser.
de Assump.
B. M. qua
est epist. 10.
ante med.

Gen. 32. f

Luc. 1. d

Prou. 7. c

Aug. de
S. M. serm.
38. ante
med. 10. 10.

B. Maria
quomodo
ingressa
fuit cælum.
3. Reg. 10.
a

Apo. 4. c
Aug. ubi
supra proxi-
me circa fi.

Psal. 44. b

Ber. ser. 1.
in Assump.
B. M. ante
med.

Hier. ser.
de Assump.
B. M. q. est
ep. 10. 10. 9.
ante med.

xit: Benedicta tu in mulieribus. Item, pulchra vt Lu-
na fuit virgo Maria, in luminosa virginitatis fecundi-
tate. Pulchritudo enim Lunæ consistit in lumine recep-
to a Sole. Penfa igitur, quàm pulchra Luna fuerit Ma-
ria, quando æternus ille Sol, totus receptus, & conce-
ptus est in ipsa. Maria ergo est illa Luna, in cuius plen-
titudine ille vir Ecclesiæ redijt, de quo dicitur: In die
plenæ Lunæ reuerfurus est in domum suam. Beata vir-
go fuit Luna plena, quando ei dictum fuit: Aue gratia
plena. Item electa vt Sol fuit Maria, in lucidissima fe-
cunditatis singularitate, quando non homo purus, non
Angelus verus; sed ipse Dei filius, ipse Sol iustitiæ in
Sole posuit tabernaculum suum, dum in Maria conce-
ptus fuit. Valde certe singularis fuisse, vt virgo purum
hominem concepisset. multo autem singularius fuisse,
si virgo Angelum concepisset. sed supra omnia sin-
gularissimum fuit, quod virgo Deum concepit, Deum
peperit. Propter quod bene beatus Augustinus ait: Me-
rito beata Maria singulari a nobis præconio extollit-
ur, quæ singulare commercium mundo præbuit, cum
tantum se ad cæli fastigia sublimauit, vt verbū in prin-
cipio apud Deum manens, de superna cæli arce susci-
peret. Beata igitur virgo Maria progressa est quasi auro-
ra confurgens, in imitanda carnis & mentis virgini-
tate. electa vt Sol, in adoranda partus virginalis di-
uinitate.

Tertio considera charissime, quod inuenimus Ma-
riam ingredientem ad gloriam cælestem sine obstacu-
lo. Quis enim obstare posset tante Regine cum tanto
comitatu progredienti? Ipsa namque signata est per Re-
ginam Sabba, de qua dicitur: Et ingressa Hierusalem
cū comitatu multo & diuitijs, camelis portantibus aro-
mata, & aurum infinitum numis, & gemmas pretiosas.
Considera in his verbis gloriam ingredientis Mariæ in
cælestem Hierusalem. Considera, dico, ingredientis
excellentiā, ingredientis potentiam, ingredientis o-
pulentiam. Considera excellentiam in principatu, po-
tentiam in comitatu, opulentiam in apparatu. Consi-
dera certe excellentiam principatus Regine nostræ
Mariæ in eo, quod dicitur: Regina Sabba, quod inter-
pretatur clamor. Maria enim est Regina mundi, vbi
est clamor gemebundus. Est etiā Regina cæli, vbi est
clamor iucundus. Clamāt enim in cælo sicut dicitur in
Apocalypsi: Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus
omnipotens. Hæc & ipsa Regina clamātium cū ceteris
clamantibus clamare non cessat, testante Augustino,
qui ait: Tu Maria concius cæli ciuibus, sine sine cho-
ris coniuncta Angelicis, Archangelisq. sociata, indefes-
sa voce, Sanctus, Sanctus, Sanctus, clamare non cessas.
Hæc vtique est Regina, quam Psalmista describens, ait:
Astitit Regina, & cetera, vtque, Varietate. Hanc Regi-
nam ad regnum sequi possunt fiducialiter quicumque
ei in mundo seruerint fideliter. Vnde beatus Bernar-
dus: Præcessit nos Regina nostra, præcessit, & tam glo-
riose suscepta est, vt fiducialiter serui ad Dominam cla-
mantes, Trahe me post te, dicant. Item considera in
ingressu Regine nostræ potētiam comitatus ipsam sti-
pantis, in eo quod dicitur: Comitatu multo. Ingressa
enim est Maria cælestem Hierusalem, cum comitatu
multo potentium Angelorum. Vnde beatus Hierony-
mus ait: Legimus quam sæpe ad funera & sepulcras
quorumlibet sanctorum Angelos aduenisse, & animas
electorum vsque ad cælos cum hymnis atque laudibus
detulisse. Et post pauca: Quanto magis credendum
est militiam cælorum cum suis agminibus, festi-
ue obuiam venisse Genitrici Dei, eamq. ingenti lumi-
ne circumfulsisse, & vtque ad thronum olim sibi
ante mundi constitutionem paratum, cum laudibus &
canticis spiritualibus perduxisse? Itē considera in Ma-
ria opulentiam meritum, in apparatu munerum pre-
tiosorum. Attulit namque secum aurum infinitum dile-
ctionis Dei & proximi, gemmas pretiosas virtutum
& donorum, aromata bonorum operum & exemplo-
rum. Parum est enim, quod de thesauris Mariæ dico,
S. Bon. Tom. 6. Pars ij.

A respectu eius, quod beatus Bernardus Mariam allo-
quens, dixit: In manibus, inquit, tuis sunt omnes
thesauri miserationum Domini. Absit vt cesset manus
tua, neque enim gloria tua minuitur, sed augetur cum
penitentes ad veniam, iustificati ad gloriam assumuntur.
Ingressa igitur est mater Domini ad gloriam, tam-
quam Regina cælorum, ingressa est cum multo comi-
tatu Angelorum, ingressa est cum diuitijs innumera-
bilibus meritorum.

Quarto considera charissime, quod inuenimus su-
pergredientem omnes sanctos in superabundantia me-
ritorum, & præmiorum sine termino, iuxta illud:
Multæ filia congregauerunt diuitias, tu supergressa es
vniuersas. Supergressa vtique es, supergressa ceteris
in natura, supergressa es in gratia, supergressa es in
gloria, vniuersas filias, vniuersas animas, vniuersas in-
telligentias Angelicas o Maria. Dico, quod Maria in
natura supergressa est vniuersas filias hominum, dum
quod natura non admittit, virgo concepit, & virgo pe-
perit, iuxta illud: Ecce virgo concipiet, & pariet fi-
lium. Et non solum hoc, quod virgo filium, sed etiam
quod Deum peperit super omnem naturam est. Ideo-
que beatus Hieronymus sic ait: Quod natura non ha-
buit, vñs nesciuit, ignorauit ratio, mens non capit hu-
mana, patet cælum, stupet terra, creatura etiam om-
nis miratur cælestis, hoc totum est quod per Gabrie-
lem Maria diuinitus nunciatur, & per Christū adim-
pletur. Item supergressa est Maria in gratia vniuersas
animas sanctorum, dum non solum gratia plena,
sed etiam superplena fuit, teste Gabriele, qui prius
dixit: Aue gratia plena. Et postea subiunxit: Spiritus
sanctus superueniet in te. Si autē gratia plena fuit,
ergo quidquid sibi superueniens postea Spiritus contu-
lit, in hoc vtique plusquam plena, in hoc certe super-
plena fuit. Vnde beatus Bernardus ait: Veniente
iam Spiritu sancto plena sibi, eodem quoque super-
ueniente nobis superplena & superfluens sit Maria.

B. Maria
ingreditur
cælum me-
ritis & præ-
mijis supe-
rans omnes
sanctos.

Prou. 31. d

Isa. 7. e

Hieronym.
ser. de As-
sumpt. B. M.
qua est ep.
10. tom. 9.
ante med.

Item supergressa est Maria in gloria vniuersas in-
telligentias Angelicas. Ipsa enim est thronus ille sapphi-
reus, qui sicut in Ezechiel legitur super firmamen-
tum Angelicum exaltatus est. Propter hoc beatus Ber-
nardus bene ait sic: Ascendit plane Maria super om-
ne humanum genus, ascendit vsque ad Angelos, sed
& ipsos quoque transcendit, & cælestem omnem su-
pergreditur creaturam. Sic ergo, charissimi, Maria
egressa, & progressa, & ingressa, & supergressa est.
Egressa, inquam, est, nascendo ad vitam miserorum:
progressa est proficiendo in gratia priuilegiorum: in-
gressa est perueniendo ad regnum cælorum: super-
gressa est excedendo gloriam omnium beatorum. Ecce
igitur dulcissima virgo Maria, ecce vere Dominus
tecum, sicut Sol cum aurora progrediente, sicut flos
cum virga florente, sicut Rex cum Regina ingredien-
te. O igitur aurora suauissima fac, vt etiam nobiscum
sit Sol sapientiæ. O virga sublimissima fac etiam, vt
nobiscum sit rex gloriæ Dominus noster Ie-
sus Christus.

Ber. ser. 2.
in Assump.
B. M. non
loge a prin.

Ezech. 1. g

Ber. ser. in
Natiuit. B.
M. de aqua
dulci cir-
ca med.

Quod B. Maria sit benedicta ob plenitudinem gratiæ, ob
celitudinem prolis, ob multitudinem misericordiæ
sua, & ob magnitudinem gloriæ suæ.
Lectio XIII.

Benedicta tu in mulieribus. Ostensum est supra,
quo modo Maria propter purissimam vitæ inno-
centiam merito per Aue salutatur: ostensum quoque
est quo modo Maria propter copiosissimam gratiæ af-
fluentiam merito gratia plena commemoratur: ostensum
insuper est, quo modo Maria propter specialis-
simam Dei presentiam merito Dominus tecum fore
infinuatur. Ostendendum autem nunc est, quo mo-
do propter gratissimam personæ suæ reuerentiam,
benedicta in mulieribus nunciatur. Ecce igitur glo-
riosus

riofus ille Archangelus Gabriel, gloriosam virginem Mariam salutans gloriosa salutatione ipsam decentissime consummavit in benedictione, dicens: Benedicte tu in mulieribus, id est benedicta plusquam omnes mulieres. Ac per hoc quiddam maledictionis infusum est per Euam, totum abstulit benedictio Mariæ. Dicit ergo Gabriel, dicat: Benedicte tu in mulieribus. Benedicte, inquam, propter plenitudinem gratiæ in te venerandæ, benedicta propter multitudinem misericordiæ per te præstandæ, benedicta propter celsitudinem personæ ex te incarnandæ, benedicta propter magnitudinem gloriæ super te cumulandæ.

B. Maria benedicta propter gratiam quod in se habet. Primo pensate charissimi, quo modo vere benedicta est Maria propter plenitudinem gratiæ in ipsa venerandæ, sicut apte ostendit Gabriel, dicens: *Anc gratia plena, Dominus tecum, Benedicte tu in mulieribus.* Benedicte tu, quia plena es tu. Invenisti enim gratiam apud Dominum, & ideo tu es benedicta apud Dominum. Vnde beatus Bernardus optime de hac benedictione Mariæ, dicit: Per te accessum habemus ad Filium, o benedicta inter mulieres, inuentrix gratiæ, genitrix vitæ, mater salutis. Benedicte tu Maria, propter gratiam. Benedicte, inquam, propter gratiam cordis, propter gratiam oris, propter gratiam operis. Benedicte utique in corde, propter gratiam donorum. Benedicte in ore, propter gratiam laborum. Benedicte in opere, propter gratiam morum. Vere benedicta est Maria propter gratiam cordis, propter gratiam donorum in corde, propter gratiam quam cor eius fuit delictissimum sicut paradisus Dei, ita ut de hac benedictione merito intelligi possit Ecclesiasticus: Gratia sicut paradisus in benedictione. Ibi dicit interlinearis: Fructificans diuersas species virtutum. De his felicibus gratiarum & virtutum benedictionibus Apostolus dicit: *Qui benedixit nos in omni benedictione spirituali in caelestibus in Christo.* Si ergo gratia mentem humanam in benedictionibus virtutum delictiosam facit sicut paradisum Dei: quanto magis delictiosissima anima Mariæ fuit sicut paradisus Dei in benedictionibus donorum Spiritus sancti? Immo certe paradisus Dei non solum mente, sed etiam ventre fuit Maria, continens in se lignum vitæ Iesum Christum. Vnde beatus Bernardus ait: Vere paradisus Dei tu es, quæ mundo lignum vitæ contulisti, de quo qui manducauerit, viuet in æternum. Heu quam longe est ab hac benedictione Mariæ, cuiuscumque mens non est paradisus Dei in benedictionibus gratiæ, sed est sentina diaboli in maledictionibus malitiæ. Talis enim sicut in Psalmo dicitur: *Dilexit maledictionem & veniet ei: & noluit benedictionem, & elongabitur ab eo.*

Item charissimi, benedicta est Maria non solum propter gratiam donorum cordis, sed etiam propter gratiam laborum oris, iuxta illud Psalmit: Diffusa est gratia in labijs tuis, propterea benedixit te Deus in æternum. O quanta in orationibus deuotissimis, quanta in collationibus vtilissimis gratia in labijs Mariæ fuit. O quanta ad homines, quanta ad Angelos, quanta ad Dominum gratia semper fuit in labijs Mariæ. Ipse namque Deus verba laborum eius libenter audiuit, testantur beato Bernardo, qui alloquens ipsam dicit: Cui placuisti ex silentio, iam magis placebis ex verbo: cum ipse tibi clamet & celo: O pulchra inter mulieres, fac me audire vocem tuam. Eia quam veracissima, quam sincerissima semper fuerunt Mariæ labia, & ideo vere benedixit eam Deus in æternum. Heu quam longe ab hac Mariæ benedictione illi sunt, quorum labia labijs Mariæ dissimilia sunt. Illi, inquam, in quorum labijs non est gratia diffusa, sed malitia confusa est: propterea non benedixit, sed maledicet eos Deus in æternum.

Item, charissimi, benedicta est Maria non solum propter gratiam donorum cordis, non solum propter gratiam laborum oris, sed etiam propter gratiam conuersationis. Et de hac benedictione accipi potest,

B. Maria benedicta propter gratiam conuersationis. Et de hac benedictione accipi potest,

B. Maria benedicta propter gratiam conuersationis. Et de hac benedictione accipi potest,

B. Maria benedicta propter gratiam conuersationis. Et de hac benedictione accipi potest,

B. Maria benedicta propter gratiam conuersationis. Et de hac benedictione accipi potest,

A quod dicitur in Hieremia: Benedicat tibi Dominus pulchritudo iustitiæ mons sanctus. Mons sanctus est sancta Maria, quæ bene mons dicitur, propter excellentiâ meritum, propter altitudinem vitæ & morum. Hic est mons, de quo, sicut in Daniele legitur, Lapis sine manibus abscessus est, dum Christus de Maria sine opere maritali natus est. Pulchritudo huius montis, pulchritudo, inquam, iustitiæ, pulchritudo vitæ & morum Mariæ tanta fuit, ut merito in Canticis de ipsa dici possit: *Tota pulchra es amica mea, &c. Pulchra utique in vita, pulchra in morum disciplina, & tota pulchra. Tota certe tota. Quomodo tota? Audi Hieronymum, ait enim sic: Quiddid in Maria gestum est, totum puritas & simplicitas, totum gratia & veritas fuit, totum misericordia & iustitia, quæ de celo prospexit. Tali pulchritudini Mariæ Dominus merito benedixit. Heu quam longe est ab ista benedictione Mariæ, quicumque talis est in opere, quod sicut Mariæ dicitur: Benedicat tibi Dominus pulchritudo iustitiæ: sic ei dici potest: Maledicat tibi Dominus, turpitudine iniustitiæ. O quanta maledictio erit, cū dixerit: Discedite a me maledicti in æternum. Ecce vidimus o charissimi Maria, quod tu es vere benedicta propter plenitudinē gratiæ. Benedicte, inquam, propter gratiam conscientiæ & donorum, benedicta propter gratiam linguæ, & laborum, benedicta propter gratiam vitæ & morum.*

Secundo pensate charissimi, quo modo vere benedicta sit Maria propter celsitudinem suæ benedictæ prolis, propter benedictum fructum sui ventris. Merito enim terra illa benedicta est, quæ tam benedictum fructum profert. Vnde Psalmus: *Benedixisti Domine terram tuam. Terra illa est Maria, de qua in eodem Psalmo dicitur: Veritas de terra orta est. Veritas est Christus, qui ait: Ego sum via, veritas, & vita. Benedicte ergo hæc terra, propter benedictum fructum; benedicta est Maria propter benedictum Filium. Vnde beatus Bernardus dicit: Non quia tu benedicta, ideo benedictus fructus ventris tui: sed quia ille te præuenit in benedictionibus dulcedinis, ideo tu benedicta. Igitur Maria propter prolem piam benedicta. Benedicte, inquam, a Domino, ab Angelo, ab homine. Propter prolem vitæ benedicta est a Domino, benedictionem eius operante, benedicta ab Angelo benedictionem eius nunciante, benedicta ab homine benedictionem eius prophetante. Vere benedicta propter prolem est Maria a Domino, benedictionem eius operante siue donante. Hoc bene signatum est in secundo Regum, ubi legitur, quod benedixit Dominus Obededom propter Arcam. Obededom interpretatur seruus sanguineus. Et bene signat Christum, qui seruus noster factus est, seruus nobis miseris usque ad sanguinem. Propter nos enim seruus, propter nos sanguineus factus est Christus. Sanguineus in dorso per flagella, sanguineus in capite per spinas, sanguineus in latere per lanceam, sanguineus in manibus & pedibus per clauos. Huius serui domus fuit Maria, de qua in Psalmo dicitur: *Replebimur in bonis domus tuæ. Arca in hac domo locata, Christum signat: Christus enim seruus noster, Christus vita nostra est. In Arca vna aurea & manna. Arca sancta carnem sanctam, vna aurea animam Christi pretiosissimam, manna vero diuinitatem dulcissimam signat. Propter hanc Arcam, propter Iesum Christum Filium Mariæ, Dominus benedixit domui Mariæ. O vere domus benedicta, ex qua omnium processit vita. Ait enim Augustinus: Benedicte tu in mulieribus, quæ vitam viris & mulieribus peperisti.**

Item charissimi propter prolem benedicta est Maria, non solum a Domino benedictionem eius operante, sed etiam ab Angelo benedictionem eius nunciante, sicut patet in Gabriele dicente: *Dominus tecum; Benedicte tu in mulieribus.* Quomodo tecum? Augustinus ait: *Tecum in corde, tecum in ventre. Ideo bene-*

B. Maria benedicta propter prolem benedictam. Item charissimi propter prolem benedictam est Maria, non solum a Domino benedictionem eius operante, sed etiam ab Angelo benedictionem eius nunciante, sicut patet in Gabriele dicente: *Dominus tecum; Benedicte tu in mulieribus.* Quomodo tecum? Augustinus ait: *Tecum in corde, tecum in ventre. Ideo bene-*

B. Maria benedicta propter prolem benedictam. Item charissimi propter prolem benedictam est Maria, non solum a Domino benedictionem eius operante, sed etiam ab Angelo benedictionem eius nunciante, sicut patet in Gabriele dicente: *Dominus tecum; Benedicte tu in mulieribus.* Quomodo tecum? Augustinus ait: *Tecum in corde, tecum in ventre. Ideo bene-*

B. Maria benedicta propter prolem benedictam. Item charissimi propter prolem benedictam est Maria, non solum a Domino benedictionem eius operante, sed etiam ab Angelo benedictionem eius nunciante, sicut patet in Gabriele dicente: *Dominus tecum; Benedicte tu in mulieribus.* Quomodo tecum? Augustinus ait: *Tecum in corde, tecum in ventre. Ideo bene-*

B. Maria benedicta propter prolem benedictam. Item charissimi propter prolem benedictam est Maria, non solum a Domino benedictionem eius operante, sed etiam ab Angelo benedictionem eius nunciante, sicut patet in Gabriele dicente: *Dominus tecum; Benedicte tu in mulieribus.* Quomodo tecum? Augustinus ait: *Tecum in corde, tecum in ventre. Ideo bene-*

B. Maria benedicta propter prolem benedictam. Item charissimi propter prolem benedictam est Maria, non solum a Domino benedictionem eius operante, sed etiam ab Angelo benedictionem eius nunciante, sicut patet in Gabriele dicente: *Dominus tecum; Benedicte tu in mulieribus.* Quomodo tecum? Augustinus ait: *Tecum in corde, tecum in ventre. Ideo bene-*

Hier. 31. e

Dan. 2. e

Cant. 4. b

Hieron. in Assump. B. Maria cap. 20. 10. 9.

Jerem. 21

Matth. 25. d

Luc. 1. d

Gen. 27. d

Hier. ser. de Assump. B. Ma. q. est sp. 10. 10. 9. post med.

Aug. ser. 9. de sep. cir. med. 10. 10.

Gen. 27. d

Hier. ser. de Assump. B. Ma. q. est sp. 10. 10. 9. post med.

Aug. ser. 9. de sep. cir. med. 10. 10.

Gen. 27. d

Hier. ser. de Assump. B. Ma. q. est sp. 10. 10. 9. post med.

Aug. ser. 9. de sep. cir. med. 10. 10.

Gen. 27. d

Hier. ser. de Assump. B. Ma. q. est sp. 10. 10. 9. post med.

Aug. ser. 9. de sep. cir. med. 10. 10.

Gen. 27. d

Hier. ser. de Assump. B. Ma. q. est sp. 10. 10. 9. post med.

Aug. ser. 9. de sep. cir. med. 10. 10.

Gen. 27. d

Hier. ser. de Assump. B. Ma. q. est sp. 10. 10. 9. post med.

Aug. ser. 9. de sep. cir. med. 10. 10.

Gen. 27. d

Hier. ser. de Assump. B. Ma. q. est sp. 10. 10. 9. post med.

Aug. ser. 9. de sep. cir. med. 10. 10.

Gen. 27. d

Hier. ser. de Assump. B. Ma. q. est sp. 10. 10. 9. post med.

Aug. ser. 9. de sep. cir. med. 10. 10.

Gen. 27. d

Hier. ser. de Assump. B. Ma. q. est sp. 10. 10. 9. post med.

Aug. ser. 9. de sep. cir. med. 10. 10.

benedicta tu tecum, quia sic est tecum. Tecum utique tecum non tantum sicut creator cum creatura, sed etiâ sicut partus cum paritura. Propter partum enim benedicta es ante partum, propter partum benedicta es in partu, propter partum benedicta es post partum. Vere benedicta quæ sic partum effudisti, quod ante partum, & in partu, & post partum virgo permanisti: & ideo præcipue benedicta dici meruisti, quia non hominem parum, non Angelum verum, sed hominem & Angelorum Dominum peperisti. Propter quod bene, ait Beda sic: Vere benedicta in mulieribus, quæ sine exemplo muliebris conditionis, cum decore virginis gaudia est honore parentis, quodq. Virginem matrem decebat, Deum Filium procreauit.

Beda in h. b. s. sanct. in fest. Annun. B. M. Virg. 10. 7.

Item, charissimi, benedicta propter prolem est Maria, non solum a Domino benedictionem eius operante, non solum ab Angelo benedictionem eius nunciante, sed etiam ab homine benedictionem eius prophetante, sicut patet in Elizabeth, quæ exultante in utero eius infante, repleta Spiritu sancto, prophetando exclamauit, dicens: *Benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui. Ideo utique benedicta, quia benedictus fructus ventris tui. Sicut ager, ideo benedictus, quia benedictus fructus eius est. Maria enim, fratres, est ager ille benedictus, de quo dicitur in Genesi: Ecce odor filij mei, sicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus. De hoc beatus Hieronymus, ait sic: Bene ager plenus dicitur, quia Maria plena gratia pronunciat, de cuius utero credentibus fructus vitæ processit. O vere ager super omnes agros benedictus, propter fructum. O vere mater super omnes matres benedicta propter Filium, secundum quod etiam exclamans beatus Augustinus, ait: O femina super feminas benedicta, quæ virum omnino non nouit, & virum suo utero circumdedit. Ecce vidimus o dulcissima Maria, quia tu propter benedictum Filium ventris tui, es vere benedicta benedictione diuina, angelica, & humana. Heu quam longe ab ista benedictione Mariæ sunt, qui propter maledictum fructum operis sui, maledictionem incurrunt diuinam, angelicam, & humanam: dum maledicti a Deo, maledicti ab Angelis, maledicti ab hominibus erunt in æternum.*

Tertio pensate, charissimi, quo modo vere benedicta sit Maria, propter multitudinem misericordiæ suæ. Ipsa namque per illam Ruth signatur, de qua dicitur: *Benedicta es a Domino filia, quia priorem misericordiam posteriore superasti. Prior Mariæ misericordia fuit, quam exhibuit, dum adhuc viueret in mundo: posterior vero eius misericordia est, quam iam amplius, quam per mille ducentos annos exhibuit de celo. Posterior namque priorem superauit, quia ista illam multitudinem innumerabiliū beneficiorum excessit. Quis æstimare possit, quam inæstimabiliter Maria propter misericordiam suam sit benedicta, cum inæstimabilis sit ipsa eius misericordia? Et quis æstimare potest, quam inæstimabilis sit Mariæ misericordia propter quam ipsa tam inæstimabiliter est benedicta? Hinc est, quod beatus Bernardus, exclamans dicit: *Quis misericordiæ tuæ obenedicta, longitudinem, & latitudinem, & sublimitatem, & profunditatem queat inuestigare? Benedicte ergo est Maria pro multiplici misericordia, quam per eam homo recepit. Benedicte utique, quia per eam Deus homini placabilis est: Benedicte quoque est, quia per eam homo Deo acceptabilis est. Benedicte insuper est, quia per eam diabolus homini superabilis est. Dico, charissimi, quod Maria benedicta est, quia per eam Deus homini placabilis est, sicut signatur est in Abigail, de qua legitur, quod cum Dauid offensus occidere vellet Nabal stultum, Abigail occurrens offenso, placauit eum. Qui placatus dixit: *Benedictum eloquium tuum, & benedicta tu, quæ prohibuisti me, ne irem hodie ad sanguinem, & vlciferer me manu mea. Nabal stultus signat peccatorem. Omnis enim peccator***

Aug. ser. 9. de sep. cir. med. 10. 10.

B. Ma. benedicta propter misericordiam, quâ nobiscum operatur. Ruth 3. b

Ber. ser. 4. in Assump. B. M. cir. 51.

Ber. ser. 4. in Assump. B. M. cir. 51.

1. Reg. 25. f

stultus est. Sed heu, sicut dicitur in Ecclesiaste: *Stultorum infinitus est numerus. Abigail Mariam signat, interpretatur enim Patris exultatio. O quanta Patris cælestis in Maria, & Mariæ in Patre cælesti fuit exultatio, cum ipsa dixit: Exultauit spiritus meus in Deo salutari meo. Sicut autem Abigail Dominam nostram, sic Dauid Dominum nostrum signat. Dauid autem offensus est stulto Nabal, quando Dominus offensus est homini impio. Dauid Nabal stulto per Abigail placatur, quando Dominus impio per Mariam reconciliatur. Abigail placauit Dauid verbis & muneribus, Maria placat Dominum precibus & meritis. Abigail vltionem temporalem: Maria vero æternalem conuertit: dum illa humanum, ista per eam diuinum gladium, conuertit. Propter hoc bene ait Bernardus: *Nemo idoneus Domina, qui gladio Domini pro nobis manum objiciat, ut tu Dei amantissima, per quam primum suscepimus misericordiâ de manu Domini Dei nostri. Item, charissimi, Maria non solum benedicta est, quia per eam Deus homini placabilis est, sed etiam ideo benedicta est, quia per eam homo Deo acceptabilis est, eo quod per ipsam benedictam homo benedictus est. Vnde bene in Isaiâ dicitur, quod erit Israhel benedictio in medio terræ, cui benedixit Dominus exercituum, dicens: *Benedictus populus meus, & cetera. Medium terræ cui benedixit Dominus, dici potest beata Virgo, in quo terræ medio inchoata est salutis nostræ benedictio, iuxta illud Psalmit: Deus autem Rex noster ante sæcula operatus est salutem, & cetera. De hoc terræ medio beatus Bernardus, sicut ait: Maria mirabili proprietate terræ medium appellatur. ad illam enim sicut ad medium, sicut ad arcam Dei, sicut ad rerum causam, sicut ad negotium secularum respiciunt, & qui habitant in celo, & qui habitant in inferno, & qui nos præcesserunt, & qui nos sequuntur. Illi qui sunt in celo, ut reficiantur: qui in inferno, ut eripiantur: qui præcesserunt Prophetas, ut fideles inueniantur: qui sequuntur, ut glorificentur. In hoc ergo benedictio terræ medio, benedictus est Israhel, benedictus est Dei populus, dum per benedictâ Dei matrem Deo est acceptus. Quid mirum si per benedictam Mariam, benedicta & accepta Deo sit creatura rationalis, cum etiam per ipsam benedicta sit creatura vniuersalis? Vnde Anselmus exclamans dicit: *O virgo benedicta, & super benedicta, per cuius benedictionem benedicitur omnis creatura, non solum creatura a Creatore, sed Creator a creatura.****

Item, charissimi, Maria non solum benedicta est, quia per eam Dominus homini placabilis est: non solum quoque benedicta est, quia per eam homo Deo acceptabilis est. sed etiam ideo benedicta est, quia per eam diabolus homini superabilis est. Vnde ipsa per Iudith signata est, de qua dicitur: *Benedixit te Dominus in virtute tua, qui per te ad nihilum redegit inimicos nostros. Inimici nostri sunt demones, quos beata Virgo ad nihilum redegit dum & in se, & in multis alijs vires eorum confregit, sicut beatus Bernardus testatur, cum ait: Tu bellatrix egregia, & infra: Omnis ante faciem tuam militia spiritualium nequitiarum, & cetera, ut in fugam est conuersa. Fugiamus ergo fratres, & conuertamur ad auxilium matris Domini, in omnibus vexationibus & impugnationibus diaboli. Ipsa namque est inimicis animarum nostrarum terribilis, ut castrorum acies ordinata. Et heu, quia multiplex est nostra miseria pro qua benedictione Mariæ indigemus & misericordia, ideo hanc benedictionem inuocemus cum beato Bernardo, qui sic ait: *Sit pietatis tuæ Virgo benedicta, ipsam quam apud Deum meruisti, gratiam, notam facere mundo, reis veniam, agris medelam, pusillis corde robur, afflictis consolationem, peregrinantibus adiutorium & liberationem, sanctis tuis precibus obtinendo. Ecce vidimus o dulcissima Maria, quia tu es vere benedicta pro tua multiplici misericordia. Benedicte, inquam, es, quia per te Deus homini placatus.**

Ber. in de- precatione & laud. ad B. V. Mar. ser. i. prius. Isa. 19. d

Pf. 73. b. e

Ber. ser. 2. de Pontec. cir. med.

Judith 13.

Ber. in de- precatione & laud. ad B. Mar. cir. post med.

Ber. ser. 4. in Assump. B. Mar. cir. post med.

placatus. Benedicta es, quia per te homo Deo gratificatur: Benedicta, quia per te diabolus ab homine superatur. Heu quam longe ab hac Maria benedictione est, cuiusmodi Deus placatus non est, quicumque Deo gratus non est, quicumque a diabolo subiugatus est: & ideo talis a Deo maledictus est.

B. Ma. benedicta proprie magnitudinis gloria suae. *Exec. 3. b*

Quarto pensate charissimi, quomodo vere benedicta sit Maria propter magnitudinem gloriae suae, iuxta illud Ezechielis: Benedicta gloria Domini de loco suo. Gloria Domini est gloriosa mater Domini, quae vere benedicta est propter gloriam, quam habet de loco suo duplici. Benedicta, inquam, de loco quo Filius eius apud ipsam requieuit in utero. Benedicta est de loco quo ipsa apud Filium requiescit in caelo. Vterque enim locus dignissimus est, sicut patet per beatum Bernardum dicentem sic: Nec in mundo locus dignior virginis uteri thalamo, in quo Filium Dei Maria suscepit, nec in caelis regali folio, in quo Mariam Filius Mariae sublimauit. Benedicta ergo est Maria propter gloriam suam. benedicta utique propter gloriam suam sublimissimam, copiosissimam, & stabilissimam. Benedicta, dico, propter gloriam suam sublimissimam dignitate, benedicta propter gloriam suam copiosissimam immensitate: benedicta propter gloriam suam stabilissimam perpetuitate. Dico, charissimi, quod benedicta est Maria propter gloriam suam excellentissimam dignitate. De hac benedictione accipi potest verbum Psalmi, dicentis: Benedices coronae anni benignitatis tuae. Nota quod est annus aequanimitatis, annus seueritatis, & annus benignitatis. Primus annus exultantium in mundo. Secundus euilantium in inferno. Tertius exultantium in caelo. Primus annus habet dies & noctes. Secundus habet noctes & non dies. Tertius habet dies & non noctes. Dico, quod primus annus habet dies & noctes, id est, bonos & malos, qui simul in hoc mundo sunt. Tot autem sunt dies & noctes in hoc anno, quot sunt boni & mali in mundo. Secundus annus habet solas noctes, id est, solos peccatores noctibus tenebrosos. Tot autem sunt noctes in hoc anno, quot sunt peccatores in inferno. Tertius annus habet solos dies, scilicet solos bonos die clariores. Tot autem sunt dies in hoc anno, quot sunt iusti in caelo. In primo anno aequanimitatis, boni & mali aequanimitate tolerantur. In secundo anno seueritatis, mali seuerissime cruciantur. In tertio anno benignitatis, boni benignissime coronantur. Huius autem anni benedicti corona est benedicta virgo Maria. Ipsa certe est corona omnium dierum huius anni: quia ipsa est corona omnium sanctorum caeli. Corona enim super caput poni solet: sic Maria quasi super capita omnium sanctorum locata est, sicut testatur beatus Hieronymus dicens: Exaltari meruit super choros Angelorum, & peruenit ultra quam summa sanctorum corona: Maria vero corona sub corona. Patet ergo, quam sublimiter benedicta sit corona nostra, mater nostra Maria. Omnes ergo tam sublimiter benedictam sequamur, benedictam utique de qua beatus Bernardus, ait: Non est nobis hic mansuetudo, sed eam inquirimus, ad quam hodie Maria benedicta peruenit.

Ber. ser. 1. de Assump. B. Mar. post med.

Psal. 64. c

Hiero. ser. de Assump. B. Mar. qua nostrae humilitatis est natura. Filius certe Mariae est est epist. 20. ante med.

Ber. ser. 1. in Assump. B. Mar. non lege a prin.

Judith 15. d

Quarto pensate charissimi, quomodo vere benedicta sit Maria propter magnitudinem gloriae suae, iuxta illud Ezechielis: Benedicta gloria Domini de loco suo. Gloria Domini est gloriosa mater Domini, quae vere benedicta est propter gloriam, quam habet de loco suo duplici. Benedicta, inquam, de loco quo Filius eius apud ipsam requieuit in utero. Benedicta est de loco quo ipsa apud Filium requiescit in caelo. Vterque enim locus dignissimus est, sicut patet per beatum Bernardum dicentem sic: Nec in mundo locus dignior virginis uteri thalamo, in quo Filium Dei Maria suscepit, nec in caelis regali folio, in quo Mariam Filius Mariae sublimauit. Benedicta ergo est Maria propter gloriam suam. benedicta utique propter gloriam suam sublimissimam, copiosissimam, & stabilissimam. Benedicta, dico, propter gloriam suam sublimissimam dignitate, benedicta propter gloriam suam copiosissimam immensitate: benedicta propter gloriam suam stabilissimam perpetuitate. Dico, charissimi, quod benedicta est Maria propter gloriam suam excellentissimam dignitate. De hac benedictione accipi potest verbum Psalmi, dicentis: Benedices coronae anni benignitatis tuae. Nota quod est annus aequanimitatis, annus seueritatis, & annus benignitatis. Primus annus exultantium in mundo. Secundus euilantium in inferno. Tertius exultantium in caelo. Primus annus habet dies & noctes. Secundus habet noctes & non dies. Tertius habet dies & non noctes. Dico, quod primus annus habet dies & noctes, id est, bonos & malos, qui simul in hoc mundo sunt. Tot autem sunt dies & noctes in hoc anno, quot sunt boni & mali in mundo. Secundus annus habet solas noctes, id est, solos peccatores noctibus tenebrosos. Tot autem sunt noctes in hoc anno, quot sunt peccatores in inferno. Tertius annus habet solos dies, scilicet solos bonos die clariores. Tot autem sunt dies in hoc anno, quot sunt iusti in caelo. In primo anno aequanimitatis, boni & mali aequanimitate tolerantur. In secundo anno seueritatis, mali seuerissime cruciantur. In tertio anno benignitatis, boni benignissime coronantur. Huius autem anni benedicti corona est benedicta virgo Maria. Ipsa certe est corona omnium dierum huius anni: quia ipsa est corona omnium sanctorum caeli. Corona enim super caput poni solet: sic Maria quasi super capita omnium sanctorum locata est, sicut testatur beatus Hieronymus dicens: Exaltari meruit super choros Angelorum, & peruenit ultra quam summa sanctorum corona: Maria vero corona sub corona. Patet ergo, quam sublimiter benedicta sit corona nostra, mater nostra Maria. Omnes ergo tam sublimiter benedictam sequamur, benedictam utique de qua beatus Bernardus, ait: Non est nobis hic mansuetudo, sed eam inquirimus, ad quam hodie Maria benedicta peruenit.

Quarto pensate charissimi, quomodo vere benedicta sit Maria propter magnitudinem gloriae suae, iuxta illud Ezechielis: Benedicta gloria Domini de loco suo. Gloria Domini est gloriosa mater Domini, quae vere benedicta est propter gloriam, quam habet de loco suo duplici. Benedicta, inquam, de loco quo Filius eius apud ipsam requieuit in utero. Benedicta est de loco quo ipsa apud Filium requiescit in caelo. Vterque enim locus dignissimus est, sicut patet per beatum Bernardum dicentem sic: Nec in mundo locus dignior virginis uteri thalamo, in quo Filium Dei Maria suscepit, nec in caelis regali folio, in quo Mariam Filius Mariae sublimauit. Benedicta ergo est Maria propter gloriam suam. benedicta utique propter gloriam suam sublimissimam, copiosissimam, & stabilissimam. Benedicta, dico, propter gloriam suam sublimissimam dignitate, benedicta propter gloriam suam copiosissimam immensitate: benedicta propter gloriam suam stabilissimam perpetuitate. Dico, charissimi, quod benedicta est Maria propter gloriam suam excellentissimam dignitate. De hac benedictione accipi potest verbum Psalmi, dicentis: Benedices coronae anni benignitatis tuae. Nota quod est annus aequanimitatis, annus seueritatis, & annus benignitatis. Primus annus exultantium in mundo. Secundus euilantium in inferno. Tertius exultantium in caelo. Primus annus habet dies & noctes. Secundus habet noctes & non dies. Tertius habet dies & non noctes. Dico, quod primus annus habet dies & noctes, id est, bonos & malos, qui simul in hoc mundo sunt. Tot autem sunt dies & noctes in hoc anno, quot sunt boni & mali in mundo. Secundus annus habet solas noctes, id est, solos peccatores noctibus tenebrosos. Tot autem sunt noctes in hoc anno, quot sunt peccatores in inferno. Tertius annus habet solos dies, scilicet solos bonos die clariores. Tot autem sunt dies in hoc anno, quot sunt iusti in caelo. In primo anno aequanimitatis, boni & mali aequanimitate tolerantur. In secundo anno seueritatis, mali seuerissime cruciantur. In tertio anno benignitatis, boni benignissime coronantur. Huius autem anni benedicti corona est benedicta virgo Maria. Ipsa certe est corona omnium dierum huius anni: quia ipsa est corona omnium sanctorum caeli. Corona enim super caput poni solet: sic Maria quasi super capita omnium sanctorum locata est, sicut testatur beatus Hieronymus dicens: Exaltari meruit super choros Angelorum, & peruenit ultra quam summa sanctorum corona: Maria vero corona sub corona. Patet ergo, quam sublimiter benedicta sit corona nostra, mater nostra Maria. Omnes ergo tam sublimiter benedictam sequamur, benedictam utique de qua beatus Bernardus, ait: Non est nobis hic mansuetudo, sed eam inquirimus, ad quam hodie Maria benedicta peruenit.

Quarto pensate charissimi, quomodo vere benedicta sit Maria propter magnitudinem gloriae suae, iuxta illud Ezechielis: Benedicta gloria Domini de loco suo. Gloria Domini est gloriosa mater Domini, quae vere benedicta est propter gloriam, quam habet de loco suo duplici. Benedicta, inquam, de loco quo Filius eius apud ipsam requieuit in utero. Benedicta est de loco quo ipsa apud Filium requiescit in caelo. Vterque enim locus dignissimus est, sicut patet per beatum Bernardum dicentem sic: Nec in mundo locus dignior virginis uteri thalamo, in quo Filium Dei Maria suscepit, nec in caelis regali folio, in quo Mariam Filius Mariae sublimauit. Benedicta ergo est Maria propter gloriam suam. benedicta utique propter gloriam suam sublimissimam, copiosissimam, & stabilissimam. Benedicta, dico, propter gloriam suam sublimissimam dignitate, benedicta propter gloriam suam copiosissimam immensitate: benedicta propter gloriam suam stabilissimam perpetuitate. Dico, charissimi, quod benedicta est Maria propter gloriam suam excellentissimam dignitate. De hac benedictione accipi potest verbum Psalmi, dicentis: Benedices coronae anni benignitatis tuae. Nota quod est annus aequanimitatis, annus seueritatis, & annus benignitatis. Primus annus exultantium in mundo. Secundus euilantium in inferno. Tertius exultantium in caelo. Primus annus habet dies & noctes. Secundus habet noctes & non dies. Tertius habet dies & non noctes. Dico, quod primus annus habet dies & noctes, id est, bonos & malos, qui simul in hoc mundo sunt. Tot autem sunt dies & noctes in hoc anno, quot sunt boni & mali in mundo. Secundus annus habet solas noctes, id est, solos peccatores noctibus tenebrosos. Tot autem sunt noctes in hoc anno, quot sunt peccatores in inferno. Tertius annus habet solos dies, scilicet solos bonos die clariores. Tot autem sunt dies in hoc anno, quot sunt iusti in caelo. In primo anno aequanimitatis, boni & mali aequanimitate tolerantur. In secundo anno seueritatis, mali seuerissime cruciantur. In tertio anno benignitatis, boni benignissime coronantur. Huius autem anni benedicti corona est benedicta virgo Maria. Ipsa certe est corona omnium dierum huius anni: quia ipsa est corona omnium sanctorum caeli. Corona enim super caput poni solet: sic Maria quasi super capita omnium sanctorum locata est, sicut testatur beatus Hieronymus dicens: Exaltari meruit super choros Angelorum, & peruenit ultra quam summa sanctorum corona: Maria vero corona sub corona. Patet ergo, quam sublimiter benedicta sit corona nostra, mater nostra Maria. Omnes ergo tam sublimiter benedictam sequamur, benedictam utique de qua beatus Bernardus, ait: Non est nobis hic mansuetudo, sed eam inquirimus, ad quam hodie Maria benedicta peruenit.

Quarto pensate charissimi, quomodo vere benedicta sit Maria propter magnitudinem gloriae suae, iuxta illud Ezechielis: Benedicta gloria Domini de loco suo. Gloria Domini est gloriosa mater Domini, quae vere benedicta est propter gloriam, quam habet de loco suo duplici. Benedicta, inquam, de loco quo Filius eius apud ipsam requieuit in utero. Benedicta est de loco quo ipsa apud Filium requiescit in caelo. Vterque enim locus dignissimus est, sicut patet per beatum Bernardum dicentem sic: Nec in mundo locus dignior virginis uteri thalamo, in quo Filium Dei Maria suscepit, nec in caelis regali folio, in quo Mariam Filius Mariae sublimauit. Benedicta ergo est Maria propter gloriam suam. benedicta utique propter gloriam suam sublimissimam, copiosissimam, & stabilissimam. Benedicta, dico, propter gloriam suam sublimissimam dignitate, benedicta propter gloriam suam copiosissimam immensitate: benedicta propter gloriam suam stabilissimam perpetuitate. Dico, charissimi, quod benedicta est Maria propter gloriam suam excellentissimam dignitate. De hac benedictione accipi potest verbum Psalmi, dicentis: Benedices coronae anni benignitatis tuae. Nota quod est annus aequanimitatis, annus seueritatis, & annus benignitatis. Primus annus exultantium in mundo. Secundus euilantium in inferno. Tertius exultantium in caelo. Primus annus habet dies & noctes. Secundus habet noctes & non dies. Tertius habet dies & non noctes. Dico, quod primus annus habet dies & noctes, id est, bonos & malos, qui simul in hoc mundo sunt. Tot autem sunt dies & noctes in hoc anno, quot sunt boni & mali in mundo. Secundus annus habet solas noctes, id est, solos peccatores noctibus tenebrosos. Tot autem sunt noctes in hoc anno, quot sunt peccatores in inferno. Tertius annus habet solos dies, scilicet solos bonos die clariores. Tot autem sunt dies in hoc anno, quot sunt iusti in caelo. In primo anno aequanimitatis, boni & mali aequanimitate tolerantur. In secundo anno seueritatis, mali seuerissime cruciantur. In tertio anno benignitatis, boni benignissime coronantur. Huius autem anni benedicti corona est benedicta virgo Maria. Ipsa certe est corona omnium dierum huius anni: quia ipsa est corona omnium sanctorum caeli. Corona enim super caput poni solet: sic Maria quasi super capita omnium sanctorum locata est, sicut testatur beatus Hieronymus dicens: Exaltari meruit super choros Angelorum, & peruenit ultra quam summa sanctorum corona: Maria vero corona sub corona. Patet ergo, quam sublimiter benedicta sit corona nostra, mater nostra Maria. Omnes ergo tam sublimiter benedictam sequamur, benedictam utique de qua beatus Bernardus, ait: Non est nobis hic mansuetudo, sed eam inquirimus, ad quam hodie Maria benedicta peruenit.

nedixit Mariam: Spiritus sanctus benedixit eam, omnes tres personae benedixerunt eam. Angelus etiam benedixit Mariam. Prima hierarchia benedixit eam, secunda benedixit eam, tertia benedixit eam, omnes Angeli benedixerunt eam. Homo quoque benedixit Mariam, coniugati benedixerunt eam, viduae benedixerunt eam, Virgines benedixerunt eam, omnes benedixerunt eam. Benedixerunt autem eam, dicentes: Tu gloria Hierusalem triumphantis, gloria, inquam, omnium sanctorum, tu laetitia Israel Deum contemplantis: tu laetitia, inquam, omnium Angelorum, tu honorificentia populi peregrinantis, honorificentia, inquam, omnium in mundo iustorum. Benedictus ergo sit dulcissimus Filius tuus o Maria, qui de copiosissima benedictione tua, tanta praestat bona in caelo & in terra: ut tam Angeli quam homines gratulari possint cum Anselmo, qui ait: Haec tanta bona per benedictum fructum benedicti ventris benedictae Mariae prouenerunt.

Item, charissimi, Maria non solum benedicta est propter gloriam eius sublimissimam dignitate, non solum benedicta est propter gloriam eius copiosissimam immensitate: immo etiam benedicta est propter gloriam eius stabilissimam perpetuitate. Ipsa namque per domum illam signatur de qua primi Paralipomenon dicitur: Te Domine benedicente, benedicta erit in perpetuum. Vere in perpetuum, sicut etiam in Psalmo dicitur: Propierea benedixit te Deus in aeternum. Si ergo o dulcissima virgo Maria, tu es vere in mulieribus & super mulieres, immo etiam super viros, immo etiam super Angelos benedicta. Benedicta, inquam, propter plenitudinem gratiae quam inuenisti: benedicta propter celsitudinem personae quam genuisti: benedicta propter multitudinem misericordiae quam exhibuisti: benedicta propter magnitudinem gloriae quam percepisti. Te igitur o nimis benedicta inuocamus, te imploramus, te oramus cum beato Bernardo, qui te benedictam orans, ait: Fac o benedicta per gratiam, quam inuenisti, per praerogatiuam, quam meruisti, per misericordiam, quam peperisti; ut qui mediante te fieri dignatus est particeps infirmitatis & miseriae nostrae, te quoque intercedente, participes nos faciat beatitudinis & gloriae suae. Amen.

Quod Maria sit benedicta per septem virtutes contra septem capitalia vitia. *Loct. XV.*

BENEDICTA tu in mulieribus. De benedictione nostrae Virginis benedictae adhuc dicamus, adhuc audiamus. Felix Maria benedicta, infelix vero omnis anima maledicta, omnes quibus dicitur: Descende a me maledicti in ignem aeternum. Maledicta certe omnis anima vitiosa: benedicta tu vero Maria virtuosa. Maledictionem per septem vitia capitalia mundus incurrit: benedictionem autem per virtutes contrarias Maria obtinuit. Benedicta ergo tu in mulieribus o Maria. Benedicta utique pro humilitate contra superbiam, pro charitate contra inuidiam, pro lenitate contra iracundiam, pro strenuitate contra acediam, pro liberalitate contra auaritiam, pro sobrietate contra gulam, benedicta pro castitate contra luxuriam.

Primo audiamus, charissimi, quomodo benedicta sit Maria pro humilitate contra superbiam. Superbi enim maledicti sunt, sicut scriptum est: Increpasti superbos, maledicti, qui declinant a mandatis tuis. Contra hanc superbiam maledictionem, Maria obtinuit humilitatis benedictionem. Vnde ipsa per vallem illam signari potest, de qua in libro Paralipomenon dicitur: Vocauerunt locum illum vallem benedictionis. Si omnis humilis est quaedam Dei vallis, iuxta illud Isaiae, Omnis vallis exaltabitur: quanto magis, vallis fuit Maria, quae tanta fuit humilitate profunda. Quid mirum si ipsa fuit vallis vallium, quae fuit humillima humillium? O quantis hac vallis benedicta benedictionibus est

1. Para. 17. d Psal. 44. a

Ber. ser. 2. de Aduer. prope fin.

Matt. 25. d

B. Ma. benedicta p humilitate contra superbiam. Psal. 118. c

2. Paralip. 20. c Psal. 40. a

est exaltata pro humilitate sua, tam profunda, tam virili, tam grata. Vnde beatus Augustinus ait: O vera beata humilitas Mariae, quae Dominum hominibus peperit, vitam mortalibus edidit, caelos innouauit, mundum purificauit, paradysum aperuit, & hominum animas ab inferis liberauit. Vallis quanto humilior, tanto receptibilior est aquarum: sic & Maria gratiarum. Vallis autem irrigationes aquarum recepit, quandoque a superiori, quandoque ab inferiori. A superiori quidem, per pluuias de monte defluentes: ab inferiori vero, per aquas de fonte effluentes. Similiter humilis Maria quasi de superiori, & inferiori, quasi de monte & fonte irrigata est, cum de diuina & humana Filij sui natura, tanta gratiarum benedictione infusa est. Haec itaque benedictio est, de qua legitur in libro Iudicum, quod cum Axa diceret patri suo: Da mihi benedictionem; dedit ei pater suus irriguum superius & inferius. Axa Mariae typum gerit, quae irriguam a Patre caelesti benedictionem suscepit. Dedit enim ei Deus pater irriguum superius in Christi diuinitate, inferius vero in Christi humanitate. Item superius in mente, inferius in ventre. Item superius in charitate Dei, inferius in charitate proximi. Item superius in contemplatione, inferius in actione. Vel certe Pater eius caelestis dedit ei benedictionem ineffabilis irigui superius in caelis, inferius in terris: ut in caelis benedictionem gloriae, in terris vero benedictionem gratiae possidens, benedicta esset tam in caelo, quam in terra, secundum quod beatus Bernardus, inueniens dicit: Memoro Maria, quod Christus maledictionem peritit crucis, qui te suam matrem benedixit in caelis. Sed & in terris ab Angelo benedicta, & a cunctis terrae generationibus merito benedicta pradicaris.

Iud. 1. c

Ber. hom. 3. super Miss. est cir. med.

B. Maria benedicta per charitatem contra inuidiam. Gen. 4. b

Gen. 17. c

Deut. 33. c

B. M. benedicta p ma. Gen. 49. a

A mansuetudinem conuertit. Vnde ipsa bene per Abigail signatur, cui David dixit: Benedictum eloquium tuum, & benedicta tu, quae prohibuisti me ne irem hodie ad sanguinem, & vlciscerer me manu mea. Proprium est hoc mansuetorum, mansuetis verbis frangere iram offerentem, iuxta illud Prouerborum: Responsio mollis frangit iram. Mansuera Abigail mansuetam Mariam signat. Vis nosse quam mansueta fuerit Maria? audi beatum Bernardum: Reuolue, inquit, diligentius Euangelicam historiam feriem vniuersam, & si quid forte increporum, si quid durum, si quod denique signum, vel tenuis indignationis occurrerit in Maria, de cetero suspectam habeas, & accedere verearis. Quod si plena magis omnis pietatis & gratiae, plena mansuetudinis & misericordiae inuenieris, quae ad eam pertinent: gratias age ei, qui talem tibi mediatricem benignissima miseratione prouidit, in qua nihil possit esse suspectum. David Christum signat, qui per mansuetissimam Mariam mansuetus & placatur: ne se de peccatore per mortem aeternam vlciscatur. Omnis enim anima morti aeternae obnoxia, anhelare non cessat ad tantam Mariae mansuetudinem: pro qua ipsa merito est benedicta. Dico ergo: Omnis spiritus moribundus dicat cum Anselmo, dicente sic: O tu benedicta super mulieres, quae Angelos vincis puritate, sanctos superas pietate, anhelat moribundus spiritus meus ad tantae benignitatis respectum, sed erubescit ad tantis nitoris aspectum.

1. Reg. 25. f

Prou. 15. d

Ber. ser. de B. Virg. ex verb. Apoc. 12. non longe a prin.

B. M. benedicta p strenuitate contra acediam. Hier. 48. d

Iud. 5. d

Cant. 3. b

Beda hom. Act. in so. V. M. quando saluta. nit Eliza. bet. ante med. 10. 7.

Beda ibid.

2. Pet. 2. c

Prou. 5. c

Quarto audiamus, charissimi, quomodo benedicta sit Maria pro strenuitate contra acediam. Acediosus enim maledictus est, qui opera Dei strenue & fideliter non agunt. Vnde Hieremias dicit: Maledictus, qui facit opus Dei fraudulenter. Contra torporis maledictionem, Maria meruit rigoris benedictionem. Ipsa namque per illam Iahel signata esse potest, quae clauo Sifaram interfecit. Propter quod in libro Iudicum dicitur: Benedicta inter mulieres Iahel &c. Iahel interpretatur ascendens, quod conuenit Mariae, quae non sicut acediosi descendit: sed strenue de virtute in virtutem, de inferioribus semper ascendit. Iuxta illud Cantico: Quae est ista, quae ascendit per desertum, sicut virgula fumi? Ista benedicta Iahel quid fecit? certe clauo tabernaculi Sifaram interfecit. Sifara exclusio gaudij interpretatur; & bene diabolus signat: quia a gaudio caelesti exclusus etiam aclus excludere festinat. Immo heu nos omnes excluderat per matrem generis humani, cuius exclusionis maledictio, exclusio est per benedictam matrem Saluatoris. Vnde bene venerabilis presbyter Beda ait: Benedicta tu inter mulieres, per cuius partum virgineum, a natis mulierum maledictio primae matris exclusa est. Sed quid per clauum signatur quo caput Sifarae perforatur? Quis est clauus iste, nisi rigor disciplinae? Quid est enim rigor disciplinae acediosis, nisi quasi quidam clauus in oculis? Rigor utique disciplinae clauus est diabolus acerrime pungens, clauus est diabolus rigidissime confgens. Benedicta itaque Iahel caput Sifarae clauo interficiente confixit, quando benedicta Maria virtutem Satanae rigore disciplinae in se extinxit. Benedicta ergo inter mulieres Iahel, benedicta inter mulieres Maria. Inter quas mulieres? audi Bedam qui dicit: Non solum benedicta tu in mulieribus, sed inter mulieres benedictas, maiori benedictione specialiter insignis.

Quinto audiamus, charissimi, quomodo benedicta sit Maria pro liberalitate contra auaritiam. Auari enim maledicti sunt, ut Petrus ait: Cor exercitum auari habentes maledictionis filij, &c. Contra hanc auari maledictionem, Maria meruit largitatis & profusionis benedictionem. Ipsa namque vera fontana semper fuit effluens, semper larga: & ideo vere benedicta, iuxta illud: Sit vena tua benedicta. In temporalibus vena illa Maria plus quam largi fuit, quia large & perfecte omnia contempsit. Vnde secundum expositionem

Haymo, in Apoc. 12.

tionem Haymonis, Beata Dei genitrix Lunam sub pedibus habuit, quia cuncta temporalia despexit. O quantae gratiae per hanc venam ad homines defluerunt. Sit ergo o Ecclesia vena tua benedicta, per quam tibi tanta affluat bona. Vere vena nobilis, vena Spiritu sancto plena, vena fontis vitae, vena salutis nostrae Mariae. Per hanc namque venam fons vitae Christus ad nos venit, & per hanc ad fontem vitae Iesum Christum etiam nos venimus: & ideo vere est benedicta. Vnde beatus Bernardus ait: Per te accessum habemus o benedicta inuentrix gratiae, genitrix vitae, mater salutis: vt per te suscipiat nos, qui per te datus est nobis.

Bar. ser. 2. de Aduen. cir. fin.

Sexto audiamus, charissimi, quomodo benedicta sit Maria pro sobrietate contra gulam. Gulosi namque maledicti sunt, sicut patet in gula primorum parentum: pro qua & ipsi & totum genus humanum maledictionem incurserunt. Contra hanc gulae maledictionem, Maria obtinuit abstinentiae & omnis temperantiae benedictionem. Merito enim contra maledictiones gulae in paradiso materiali, abundauerunt benedictiones temperantiae in paradiso spirituali, iuxta illud Ecclesiastici: Gratia quasi paradysus in benedictionibus. Tanta gratiarum copia in Maria abundauit, vt etiam ipsa gratiosa Virgo gratia quodam modo dici possit. Haec autem gratia, videlicet gratiosissima Virgo Maria, fuit quasi paradysus in benedictionibus. Sicut enim in paradiso materiali, gula Euae meruit maledictiones poenarum: sic in paradiso spirituali, temperantia Mariae meruit benedictiones gratiarum. Vnde Augustinus ait: Maledictio Euae in benedictionem vertitur Mariae. Sicut autem gula Euae non solum maledictionem in anima, sed etiam in corpore: sic Maria non solum benedictionem in corpore, sed etiam in anima, non solum benedictionem spiritualem, sed etiam corporalem obtinuit. Maledictio enim Euae gulosae, fuit parere cum dolore: benedictio autem Mariae temperatae, fuit parere sine dolore, teste beato Bernardus, qui ait: Benedicta tu in mulieribus, quae illam generalem maledictionem euasisti, qua dictum est: In dolore partes filios; & nihilominus illam qua dictum est, Maledicta sterilis in Israel: ac singularem, consecuta es benedictionem, vt nec sterilis maneat, nec cum dolore parias.

Eccli. 40. c

Septimo audiamus, charissimi, quomodo benedicta est Maria per castitatem contra luxuriam. Luxuriosus dicitur: Maledictus qui dormit cum vxore alterius proximi sui, & dicit omnis populus: Amen. Sic dicitur in Deuteronomio. Contra hanc incontinentiae maledictionem Maria meruit continentiae benedictionem: sicut signatum potest esse in libro Iudith, ubi dicitur: Benedixerunt eam vna voce dicentes: Tu gloria Hierusalem, tu laetitia Israel, tu honorificentia populi, quae fecisti viriliter & confortatum est cor tuum, eo quod castitate amaueris, & post virum tuum aliu nescieris. Ideo manus Domini confortauit te, & eris benedicta in aeternum. In hac casta Iudith benedictione, potest benedictio Mariae non solum signari, sed etiam per locum a maiori probari. Si enim sic benedicta est vidua casta, quanto magis virgo casta? Maxime talis virgo, quae Deum parere & certe sic parere meruit, quod virginitatem non amisit. Propter quod bene Beda dicit: Benedicta est incomparabiliter, quae & Diuini germinis gloriam suscepit, & coronam virginitatis seruauit. Notandum autem est, quod in scripturis inuenimus benedictam coniugatam, benedictam viduam, & benedictam Virginem. Benedicta coniugata fuit Sara, de qua dicitur in Tobia: Dicatur benedictio super vxorem Tobiae. Benedicta autem vidua fuit Iudith, sicut ostensum est. De vidua quoque benedicta in Psalmo dicitur: Viduam eius benedicens benedicam. Benedicta vero fuit virgo Maria, teste Angelo qui dixit: Benedicta tu in mulieribus. Benedicta ergo quae coniugalem, benedicta magis quae vidualem, benedicta maxime, quae virginealem amauerit castita-

August. de sanct. ser. 18. paulo post princ. tom. 10.

tem. Benedicta certe quae cum Sara & Susanna fuerit casta coniugaliter: benedicta magis quae cum Iudith & Anna fuerit casta virginaliter. Propter quod beatus Augustinus dicit: Bonum Susannae in coniugali castitate laudamus; sed tamen ei bonum viduae Annae, ac multo magis virginis Mariae anteponimus. Vere dignum & iustum est hoc. Dignum est, vt benedicta sit, quae cum viro suo virum alium non nouit. Iustum magis est, vt benedicta sit, quae nec cum viro suo, nec post, virum alium non nouit. Dignum & iustum est, vt maxime benedicta sit, quae nec suum, nec alium virum nouit, & tamen virum tam immensum concepit. Ideoque Augustinus exclamans, dicit: O femina super feminas benedicta, quae virum omnino non nouit, & virum suo vtero circumdedit. Sic ergo, charissimi, pro humilitate benedicta, benedicta pro charitate, benedicta pro lenitate, benedicta pro strenuitate, benedicta pro liberalitate, benedicta pro sobrietate, benedicta pro castitate Maria merito fuit: quae humilitate excellentissima, charitate opulentissima, lenitate patientissima, strenuitate feruentissima, largitate affluentissima, sobrietate abstinentissima, virginitate continentissima fuit. Eia ergo tu tam multipliciter benedicta, tu tam feliciter super benedicta Maria, oramus, vt tua benedictione nos miseris absolutos ab omni maledictione, dignos reddas diuina benedictione. Per Dominum nostrum Iesum Christum, &cetera.

Bern. ho. 3. sup. Miss. est cir. med. Gen. 3. c

Qui & qualis sit fructus ventris Beatae Mariae. Lect. XV I.

Qui & qualis sit fructus ventris Beatae Mariae. Lect. XV I.

Benedictus fructus ventris tui. Ostensum est supra, quomodo Maria propter purissimam vitae innocentiam merito per Aue, salutatur: quomodo propter copiosissimam gratiae affluentiam, merito gratia plena commemoratur: quo modo propter familiarissimam Dei praesentiam Dominus secum fore insinuat. Ostendendum autem nunc est, quomodo propter vtilissimam proles suae excellentiam, merito benedictus fructus ventris sui proclamatur. Benedictus, ergo, fructus ventris tui, o benedicta mater filij Dei. Hic est ille fructus, de quo Propheeta dicit: Dominus dabit benignitatem, & terra nostra dabit fructus suos. Quod exponens Beda dicit: Dedit Dominus benignitatem, Beda ubi quia in ingressu virginis sui, virginalis vteri templi, Spiritus sancti gratia, consecrauit. Et terra nostra dabit fructum suum, quia eadem Virgo, quae de terra corpus habuit, Filium genuit diuinitate quidem Deo Patri coaequalem, sed sibi carnis veritate consubstantialē. Considerandum autem est, quod fructus iste fructus generosissimus, fructus delitiosissimus, fructus virtuosissimus, fructus copiosissimus est. Fructus, inquam, generositate sublimissimus, fructus delectabilitate desiderabilissimus, fructus virtuositate vtilissimus, fructus copiositate vniuersalissimus.

Primo consideremus charissimi, quomodo fructus vteri virginalis generosissimus sit. Generosus quidem est, quia de vtero regali est. Generosior autem est, quia de vtero virginali est. Generosissimus certe est, quia de vtero paternali, de vtero, inquam, Patris aeterni est. Dico, charissimi, quod generosus est fructus iste, quia de vtero regali, de vtero, inquam, regis Dauid prodijt, sicut sibi Dominus promiserat, dicens in Psalmo: De fructu ventris tui ponam super sedem tuam. Hoc autem promissum Apostolus testatur, dicens ad Romanos: Qui factus est ex femine Dauid secundum carnem. Et certe fructus iste generosus & nobilis est, non solum propter Regem Dauid, sed & propter omnes illos nobiles Reges, progenitores suos: per quos secundum genealogiam a Matthaeo descriptam propagatus in mundum venit, iuxta illud Sapientiae: A regalibus sedibus venit. Item, charissimi, fructus iste licet generosus sit propter vterum regalem, generosior tamen est propter

Beda ubi sup. prox.

Tob. 9. d

Psal. 131. c

Fructus vteri virginalis delitiosissimus sit. Delitiosus quidem est in odore, delitiosior in specie, delitiosissimus vero in sapore. Decorem autem eius fide, odorem spe, saporem eius charitate percipimus. Dico, charissimi, quod fructus Mariae delitiosus est suauis odore. Vnde de ipso bene potest dicere mater eius illud Ecclesiastici: Ego quasi vitis fructificauit suauitatem odoris. Fructus vitis, est proles Virginis. Quod tamen vere mirum est, & mire verum est, teste Augustino, qui de hoc fructu sic ait: De creatura Creator omnium procreatus nascitur, de virgulo suo fons magnus educitur, radix omnium de virgulo suo nasciturus & vitis vera palmaris sui fructus efficitur. Fructus vitis vinum est, odor vini delectabilis est. Sic certe odor explorum Christi, odor consolationum Christi, odor promissionum Christi valde delectabilis est animae Christi studentis. Et ideo sicut odor vini studentem, sic odor Christi trahit post ipsum currentem & dicentem: Trahe me post te, &cetera. Quod nos miseri heu non currimus, sed vix serpsimus, signum est, quod de odore huius fructus heu parum suscepimus. O si olfactum Isaac haberemus, qui huius fructus odorem tam longe praesensit, teste beato Bernardo, qui sic dicit: Huius odoriferi fructus fragrantiam sentiebat, qui dicebat: Ecce odor Filij mei, sicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus. Item, charissimi, fructus iste non solum delitiosus est odore, sed etiam delitiosior est specie & decore. De hoc nota quod dicitur in Leuitico: Sumetisq. die primo fructus arboris pulcherrimae. Primus dies animam illuminans est fides. Et certe si sumere

Aug. ser. 8. de resp. cir. med. 10. 10.

Christus ex virgine.

Bar. ser. 1. de Circumcis. Domini cir. med.

Osai 14. c

Psal. 109. a

Bar. hom. 3. sup. Miss. est cir. med.

Isa. 4. a

Fructus vteri virginalis delitiosissimus.

Eccli. 24. c August. de resp. ser. 9. ante med. tom. 10.

Cant. 1. a

Gen. 27. d Bar. hom. 3. sup. Miss. est ante med.

Leu. 23. g

propter vterum virginealem, de quo dicitur: Benedictus fructus ventris tui: ventris vti que qui secundum quod in virga Aaron significatum fuit, florem virginitatis simul cum fructu fecunditatis retinuit. Propter quod bene beatus Bernardus ait: Nascitur Christus ex muliere, sed cui fecunditatis fructus sic accedat, vt non decidat flos virginitatis. Ista fructus virginalis nobilitas sicut mirabilior, ita excellentior est, quam prima, plus quam caeli exaltentur a terra. O vere mirabilis & inaudita nobilitas, o vere nobilis de Virgine natiuitas. Nobilitas, inquit Augustinus, fuit nascētis in virginitate parientis, & nobilitas parientis in diuinitate nascēntis. Item, charissimi, fructus iste licet generosus sit, propter vterum regalem, generosior autem propter vterum virginealem, generosissimus tamen propter vterum paternalem. Vnde de isto fructu accipi potest illud Osae: Tu es fructus tuus inuentus est. Originaliter habet, tuus, sed septuaginta habent, eius. Dicit ergo Deus Pater ad Mariam, dicat ad fidelem animam, dicat ad Ecclesiam: Ex me fructus tuus inuentus est, tuus o Maria, ad hunc fructum producendum electa. Tuus o anima, ad hunc fructum diligendum illecta. Tuus o Ecclesia, ad hunc fructum percipiendum collecta. Tuus, inquam, tuus. Tuus certe corporaliter per assumptam naturam, tuus spiritualiter per gratiam, tuus sacramentaliter per Eucharistiam, tuus aeternaliter per gloriam. Ex me tamen tuus est, quia ex meo vtero genitus est sicut in Psalmo scriptum est: Ex vtero ante luciferum genui te. O vere nimis admiranda, nimisq. veneranda nobilitas, quod fructus ventris materni est Filius vteri aeterni, & sapientia cordis paterni, sicut & beatus Bernardus de isto fructu, ait: Illius o Maria eris mater, cuius Deus est Pater, Filius Paternae charitatis, erit corona tuae castitatis: sapientia paterni cordis, erit fructus vteri virginalis. Ista ergo fructus generosissimus huius nobilitas, primam & secundam in infinitum sua dignitate praecedit, & omnem intellectum humanum & angelicum cum sua sublimitate excedit. Ideoque bene de hoc fructu dicitur ab Isaia: Erit germen Domini in magnificentia & gloria, & fructus terrae sublimis. In magnificentia, propter regalem, in gloria, propter virginealem, sublimis propter aeternalem suae paternalem generositatem.

Secundo consideremus, charissimi, quo modo fructus vteri virginalis delitiosissimus sit. Delitiosus quidem est in odore, delitiosior in specie, delitiosissimus vero in sapore. Decorem autem eius fide, odorem spe, saporem eius charitate percipimus. Dico, charissimi, quod fructus Mariae delitiosus est suauis odore. Vnde de ipso bene potest dicere mater eius illud Ecclesiastici: Ego quasi vitis fructificauit suauitatem odoris. Fructus vitis, est proles Virginis. Quod tamen vere mirum est, & mire verum est, teste Augustino, qui de hoc fructu sic ait: De creatura Creator omnium procreatus nascitur, de virgulo suo fons magnus educitur, radix omnium de virgulo suo nasciturus & vitis vera palmaris sui fructus efficitur. Fructus vitis vinum est, odor vini delectabilis est. Sic certe odor explorum Christi, odor consolationum Christi, odor promissionum Christi valde delectabilis est animae Christi studentis. Et ideo sicut odor vini studentem, sic odor Christi trahit post ipsum currentem & dicentem: Trahe me post te, &cetera. Quod nos miseri heu non currimus, sed vix serpsimus, signum est, quod de odore huius fructus heu parum suscepimus. O si olfactum Isaac haberemus, qui huius fructus odorem tam longe praesensit, teste beato Bernardo, qui sic dicit: Huius odoriferi fructus fragrantiam sentiebat, qui dicebat: Ecce odor Filij mei, sicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus. Item, charissimi, fructus iste non solum delitiosus est odore, sed etiam delitiosior est specie & decore. De hoc nota quod dicitur in Leuitico: Sumetisq. die primo fructus arboris pulcherrimae. Primus dies animam illuminans est fides. Et certe si sumere

debemus fructus arboris pulcherrimae, arbor pulcherrima est Maria, pulchra quidem in folijs oris. Pulchrior autem in floribus cordis. Pulcherrima vero in pulcherrimo fructu ventris. De quo beatus Bernardus inserit sic: Si, inquit, fructus ille mortis non solum suauis fuit ad vescendum, sed etiam, teste scriptura, delectabilis aspectu: quanto magis huius vitalis fructus viuificū decorem debemus inquirere? illum, inquam, in quem desiderant Angeli prospicere. Pulcher vti que fructus Christus est, qui speciosus forma praefilius hominum est. Si autem plenius cognoscere volumus fructus huius pulchritudinem, recurramus ad ipsam arborem pulcherrimam, requiramus ipsam pulcherrimam eius matrem, & dicamus illud Cantico: Qualis est dilectus tuus ex dilectio o pulcherrima mulierum? Et ecce ipsa respondens statim dicit: Dilectus meus candidus & rubicundus, electus ex millibus. Ipse candor lucis aeternae. Candidus quidem est diuinitate, rubicundus autem humanitate. Candidus quoque conuersatione, rubicundus passione. Ecce quam pulcher fructus, propter hoc bene de ipso dicit Augustinus: Pulcher in caelis, pulcher in terris, pulcher in Parre verbum, pulcher in matre caro & verbum. Haec autem pulcherrima arbor Maria, non solum habet pulcherrimum fructum ventris, sed etiam pulcherrimos habet fructus mentis. De quibus Apostolus ad Galatas scribens, ait: Fructus autem spiritus est charitas, gaudium, pax patientia, benignitas, bonitas, longanimitas, mansuetudo, fides, modestia, continentia, castitas. Item, charissimi, fructus iste non solum delitiosus est odore, & delitiosior decore, sed etiam delitiosissimus est sapore. Quod bene illa sancta anima experta fuit, quae in Cantico dicit: Sub vmbra illius, quem desiderabam, sedi, & fructus eius dulcis gurguri meo. Quid mirum si fructus iste tam dulcis est, qui tam altus est? Dicit enim beatus Bernardus: Fructus quanto altior, tanto dulcior, ergo tu solus dulcissimus, quia tu solus altissimus. Quo modo autem potest altissimus esse ille fructus, cuius breuissima est arbor? Sed certe arbor huius fructus Maria, & altissima simul est, & breuissima. Altissima dignitate, breuissima humilitate. Altissima in oculis Domini, breuissima in oculis suis. quae licet hoc modo sit breuis, fructus tamen eius est valde dulcis. Vnde in Ecclesiastico dicitur: Breuis in volatilibus est apis, & initium dulcoris habet fructus eius. Si igitur fructus ventris Mariae in olfactu, in visu, & in gustu delitiosissimus est, ideo vere benedictus est. Sicut etiam beatus Bernardus, testatus est dicens: Benedictus fructus ventris tui. Benedictus in odore, benedictus in sapore, benedictus in specie.

Tertio, charissimi, consideremus, quo modo virginalis vteri fructus sit virtuosissimus. Nam reuera virtuosus est ad perditorum saluationem, ad saluandum multiplicationem, & ad multiplicatorum conseruationem. Dico, charissimi, quod fructus iste benedictus virtuosus est ad saluandum siue ad salutem, propter quod etiam fructus salutis dicitur. Vnde Ecclesiasticus ait: Corona sapientiae timor Domini, replens pacem & salutis fructum. Quid est, quod dicit pacem & fructum? fructus salutis nostrae & pax nostra illa est, qui fecit vtraque vnum Iesus Christus. Et certe hunc fructum, hanc pacem timor Domini repleuit: teste Isaia, qui ait: Et repleuit eum spiritus timoris Domini. Bene autem dicitur fructus salutis, sine quo nulla salus est nobis: iuxta illud. Non est in aliquo alio salus. Et Anselmus: Non est, inquit, salus, nisi quem tu virgo peperisti. Tu igitur o Maria vere es arbor salutis, quae mundo portasti fructum salutis. Sicut beatus Bernardus exclamans dicit: O vere caelestis plantatio pretiosior cunctis, sanctior vniuersis. O vere lignum vite, quod solum fuit dignum, portare salutis fructum. Sed heu multi fructum istum salutariferum faciunt mortiferum, fructumq. tam melliferum sibi conuertunt.

Bar. hom. 3. sup. Miss. est paulo ante med. 1. Pet. 1. c

Psal. 44. a

Cant. 5. c Ibidem.

August. de resp. ser. 13. circa med. tom. 10.

Galat. 5. d

Cant. 2. a

Eccli. 11. a

Bern. ho. 3. sup. Miss. est ante med.

Eccli. 1. c

Isa. 11. a

Act. 4. c

Bar. ser. 2. de Aduen. de Aduen. post med.

in ab-

Amos 6. d in absinthium æternum, sicut in Amos dicitur: Conuertistis in amaritudinem iudiciũ, & fructus iustitiæ in absinthium. Item, charissimi, fructus iste valde est virtuosus, non solum virtute saluatiua, sed etiam virtute multiplicatiua. Vnde etiam in bono exponere possumus, quod scriptum est: A fructu frumenti, vini, & olei sui, multiplicati sunt, vt frumentum ad corpus Christi, oleum ad animam Christi, vinum ad diuinitatẽ Christi referamus. Fructum quoque frumenti ad sacramentum corporis Christi, fructum autem vini ad sacramentum sanguinis Christi, fructum vero olei, ad vnguentum Spiritus sancti referre possumus. Ab hoc ergo fructu multiplicati sunt filij in Ecclesia, & multiplicata est Ecclesia in filijs. Nam omnes filij ventris Ecclesiæ, sunt hereditas & merces fructus ventris Mariæ, sicut in Psalmo dicitur: Ecce hereditas Domini filij merces, fructus ventris. De hoc quoque beatus Hieronymus ait: Ipse Dominus natus ex Virgine, factus est fructus ventris, cuius assumpta humanitas hanc accepit mercedem, vt gentes vocatæ in filijs sint hereditas eius. Item, charissimi, fructus iste benedictus, non solum virtute saluatiua virtuosus, non solum virtute multiplicatiua virtuosior, sed etiam virtute cõseruatiua virtuosissimus est. Vnde de hoc fructu possumus accipere illud Prouerborum: Fructus iusti, lignum vitæ. Sicut enim lignum vitæ, quod fuit in medio paradisi terrestri, virtutem habuit seruandi vitam naturæ, sic certe fructus ventris Mariæ, qui est lignum vitæ, & fructus vitæ in medio paradisi Ecclesiæ, cõseruat vitam gratiæ, in medio paradisi caelestis patriæ, vitam gloriæ. Cõseruat quidem vitam gratiæ a corruptione culpæ, vitæ vero gloriæ a corruptione omnis miseritæ, vt sic recipiamus in fructu Mariæ quod amissimus in fructu Adam & Eux, sicut bene notauit Beda, dicens: Benedictus fructus ventris illius, per quem & semen incorruptionis in agro supernæ hereditatis, quam in Adam perdidimus, fructum recepimus. Sit ergo benedictus fructus Mariæ salutem dando spiritualiter, saluandos multiplicando vniuersaliter, multiplicatos cõseruando eternaliter virtuosissimus.

Quarto consideremus charissimi, quo modo virginalis vteri fructus sit copiosissimus. Reuera enim tam copiosus est, quod animã plene potest reficere: tam copiosus est, quod omnibus potest sufficere: tam copiosus est, quod nunquã potest deficere. In primo quidẽ copiosus, in secundo copiosior, in tertio copiosissimus est. Dico, charissimi, quod fructus iste benedictus tam copiosus est, quod animam rationalem, quam totus mundus omnisp. creatura satiare non potest, fructus iste ad satietatem reficere potest. Vnde scriptum est: De fructu operum tuorum satiabitur terra. Fructus ventris Mariæ, est fructus operum tuorum Domine. Tuorum vtique tuorum, non humanorum, non mortalium, sed tuorum. Tuum enim Domine opus est tante virginis præparatio, tuum opus est Gabrielis missio, tuum opus Spiritus sancti su peruentio, tuum opus est verbi & carnis vnio. Taliu operum tuorum, Domine est fructus iste, quia de talibus operibus, quasi de quibusdam floribus processit fructus iste. Vnde etiam in Nazareth, quod flos interpretatur, bene apparuerunt flores isti. Dicit enim beatus Bernardus: In Nazareth nunciatur Christus nasciturus, quia in flore speratur fructus processurus. Terra quæ isto fructu satiatur, est anima humana, quæ ad modum terræ semper est germinatiua, siue vtilium, siue inutilium herbarum, idest, cogitationum & desideriorum. Ista, inquam, terra fructu Mariæ satiatur, sicut scriptum est: Satiabor, cum apparuerit gloria tua. Quid mirum si in gloria satiatur hoc fructu fluentes, cum etiam in miseria satiatur credentes? Vnde Cassiodorus exclamans dicit: O fructus ille mirabilis, qui humanum genus dulcissima credulitate satiatur. Vnde non gustare peccare est. Vide ergo quã copiosus iste fructus est, qui animam satiare potest, quam totus mundus

fatiare non potest. Item, charissimi, fructus iste benedictus non solum tam copiosus est, quod animam insatiabilem potest plene reficere: sed etiam tam copiosus est, quod vniuersitati saluandorum potest sufficere. Hic enim est fructus arboris illius gloriosæ, de qua dicitur: Fructus eius nimis, esca vniuersorum in ea. Vniuersorum certe in Domino vniuentium, quiescentium, & resurgentium. Sicut pulchre signatum potest esse in Leuitico, vbi dicitur: Dabo vobis benedictionem meam anno sexto, & faciet fructum trium annorum. Annus sextus ætatem sextam, septimus septimam, octauus octauam signat. Iste annus sextus, est annus plenitudinis, secundum illud Apostoli: At vbi venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum, &c. Hic itaque annus prouolit fructum Dei Filium, fructum vtique tam copiosum, quod per ipsum, anno sexto vniuentium, anno septimo quiescentium, & anno octauo resurgentium, habemus omnes fructus animarum nostrarum. Ipse ergo est fructus sufficiens vniuersitati animarum nostrarum, quia est Dominus sufficiens vniuersitati creaturarum. Hic autem est fructus ventris Mariæ, teste Augustino, qui ait: Illa Virgo singulari gratia præuenta est atque repleta, vt ipsum haberet ventris sui fructum, quem ex initio habet vniuersitas Dominum. Item, charissimi, fructus noster benedictus, non solum in hoc copiosus est, quod animas satiandas potest ad satietatem reficere, non solum in hoc copiosior est quod animarum satiarum potest vniuersitati sufficere, sed etiam tam copiosissimus est, quod satiandis animabus & Angelis nunquã potest deficere, iuxta illud Ezechielis: Non deficiet fructus eius. O infinita copia, o copia defectus nescia. Deficere vtique non potest copia huius fructus in æternum, cum sit copiosissime benedictus in æternum. Ait enim beatus Bernardus: Benedictus fructus ventris tui, qui est benedictus in æternum. Sic ergo fructus iste benedictus copiosus est, dum ad satietatem reficit: copiosior dum satiandorum vniuersitati sufficit: copiosissimus, dum satiandis in perpetuum non deficit. Vides nunc o lector, vides o auditor, quã generosissimus, quã delitiosissimus, quã copiosissimus sit fructus ventris Mariæ benedictus. Vides, inquam, quo modo sit generosus ex vtero regali, generosior ex virginali, generosissimus ex paternali. Vides etiam quo modo delitiosus sit odore, delitiosior decore, delitiosissimus sapore. Vides nihilominus quo modo virtuosus sit ad curandum, virtuosior ad multiplicandum, virtuosissimus ad cõseruandum. Vides insuper quo modo copiosus ad satietatem, copiosior ad vniuersitatem, copiosissimus ad perpetuitatem. Hæc duodecim cõditiones huius fructus signari possunt per illos duodecim fructus, de quibus in Apocalypsi dicitur, quod Angelus Ioanni ostendit lignum vitæ afferens fructus duodecim. Et quia fructus iste fructus vitæ, lignum vitæ, omnibus hominibus ad vitam produciunt, ideo merito omnis homo ad laudandum huius fructus auctorem induciunt, sicut scriptum est: Confiteantur tibi populi Deus, confiteantur tibi populi omnes terra dedit fructum suum. Eia nunc benedicta mater huius benedicti fructus, fac vt hoc fructu fruamur in æternum. Per eundem fructum Dominum nostrum Iesum Christum filium tuum. Amen.

Fructus ventris Beatæ Mariæ quorum sit, & quibus debeat. Lect. XVII.

BENEDICTVS fructus ventris tui. Postquam tenuiter vidimus de fructu ventris Mariæ, qualis & quantus sit & credatur: videamus modo quorum sit, & quibus debeat. Fructus namque iste, non solum est fructus ventris, sed etiam mentis. Fructus est ventris folius Mariæ, fructus autem mentis cuiuslibet fidelis animæ. Fructus ventris per carnem, fructus mentis per fidem. Vnde sanctus Ambrosius, ait: Si secundum

Dan. 4. d
Leu. 25. c
Gal. 4. a
Galat. 5. d
Hieron. in Psal. 126. 10m. 7.
Prom. 11. d
Beda hom. Aeth. in solem. Drip. V. M. quando saluatiua Elizab. ante med. 10. 7.
Fructus virginis copiosissimus.
Christus solus animam satiare potest.
Psal. 103. b
Bern. hom. 1. sup. Miss. est cit. med.
Psal. 16. c
Cassiod. in Psal. 11.
Amb. lib. 2. comen. in Luc. cap. 1. Rom. edit. 10. 3.

rum carnẽ vna mater est Christi, secundũ tamen mentem omnium fructus est Christus. Omnis enim anima concipit Dei verbũ, si tamen immaculata & immunitis vitis. Igitur secundum Ambrosium, quæcumque mens hunc fructum sibi voluerit adesse, debet a vitis immunitas esse. Christus enim fructus est mentis non vitiosæ, sed virtuosæ: non vitiosæ per septem vitia capitalia, sed virtuosæ contra septem vitia capitalia. Fructus ergo iste est fructus humilium cõtra superbiam, fructus amantium contra inuidiam, fructus mitium contra iram, fructus laborantium contra acediam, fructus liberalium contra auaritiam, fructus abstinentium contra gulam, fructus continentium contra luxuriam.

Primo, charissimi, videamus, quo modo fructus iste benedictus sit humilium cõtra superbiam. De hoc enim accipere possumus, quod dicitur in libro Regũ: Quodcumque reliquum fuerit de domo Iuda, mittere radicem deorsum, & faciet fructum sursum. De domo Iuda fuit beata Maria; de domo Iuda est quilibet fidelis anima. Illa corporaliter, ista spiritualiter. Illa per carnem, ista per fidem. Et ideo non solum Maria, sed etiam quilibet fidelis volens facere fructum sursum, debet radicem mittere deorsum. Radix autem deorsum mittenda, humilitas est: quæ ad modum radicis semper ad ima tendens est. Huius benedictæ radicis debet esse profundior, iuxta illud Ecclesiastici: Quanto magnus es, humiliã te in omnibus, & coram Deo inuenies gratiam. Alioquin arbor quanto maior esset, tanto citius vento inflationis subuerteretur, si non magna & profunda humilitatis radice firmaretur. Pensemus ergo quantum illius virgæ radix profunda fuerit, quæ sic in sublime excreuit, quod fructum Angelis altiore ferre meruit. fructum vtique de quo beatus Ambrosius ait: Ipse fructus est flos radicis. De qua Isaias: Exiet, inquit, virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet. Quæcumque anima hanc humilitatis radicem deorsum miserit, ipsa hunc fructum habebit. Sursum, inquam, in alto intellectu, sursum in alto affectu, sursum in contemplatione, sursum in dilectione. Sic ergo fructus iste benedictus humilium est. Ideo Maria super omnes homines fuit hoc dignissima, quia super omnes homines humilitate fuit radicatissima. Propter quod bene beatus Bernardus exclamans, dicit: O virgo virga sublimis, ad quantum celsitudinem verticem sanctam erigis; vsque ad thronum maiestatis, quoniam in altum mittis radicem humilitatis. Secundo videamus, charissimi, quo modo fructus iste benedictus sit amantium Deum & proximum. Contra inuidiam. De hoc accipere possumus illud Psalmi: Ecce hereditas Domini filij merces, fructus ventris. Hoc exponens beatus Ambrosius ait: Hereditas Domini, filij sunt, qui merces sunt fructus illius, qui de Mariæ ventre processit. Multi ergo filij sunt merces vni filij, qui est fructus ventris benedicti. Sed vbi, vel quando meruit hanc mercedem? Meruit certe nascendo, meruit in præsepio iacendo, meruit circumcissionem sustinendo, meruit docendo, meruit opera salutis nostræ exercendo, meruit moriendo. Meruit, inquam, nobis, triginta tribus annis nobis seruendo. Et propter hoc iustissime hanc mercedem exigit, dicens: Si bonum est in oculis vestris, afferte mercedem meam, sed certe non solum filij sunt merces fructus ventris, sed ipse fructus ventris sanctissimi, est merces filij cuiuslibet adoptiui. Qui autem sunt isti filij? audi. filiorum est diligere patrem, & patris filios. Filij ergo Dei & filij Ecclesiæ sunt, quicumque Deum & proximum diligunt. Vnde Apostolus ad Ephesios: Estote imitatores Dei, sicut filij charissimi, & ambulate in dilectione, &c. Et in Mattheo dicitur: Diligite inimicos vestros, bene facite his, qui oderunt vos, & orate pro persequentibus & calumniantibus vos; vt sitis filij patris vestri, qui in cælis est, &c. Tales ergo filij, videlicet amatores Dei & pro-

ximi, sunt merces huius fructus benedicti, taliumque filiorum merces est ipse fructus benedictus. Sic igitur fructus iste diligentium est, & ideo Maria super omnes homines fuit hoc fructu dignissima: quia super omnes homines fuit charitate affectuosissima. Propter quod bene ait beatus Augustinus sic: Quis dubitare poterit omnino in affectionem charitatis transisse viscera Mariæ, in quibus ipsa, quæ Deus est, charitas, no-nem mensibus corporaliter requieuit?

Tertio, charissimi, videamus, quo modo fructus Mariæ benedictus sit patientium, & mitium contra iram. De hoc accipiamus quod dicitur in libro Job: Acquire sice ergo illi & habeto pacem, & per hæc habebis fructus optimos. Acquiescere & pacem habere, est mitium & patientium. Qui autem tales sunt, ipsi per hæc fructus optimos habebunt. Duo autem optimi sunt fructus, vnus virtutis, alter ventris. Optimus fructus mentis est charitas, de qua Apostolus ait: Fructus autem spiritus, &c. Fructus qui ibi enumerantur, alij quidem sunt boni, alij vero meliores: sed primus qui est charitas optimus est, per quẽ alij omnes sicut ostendit Augustinus boni sunt. Optimus autem fructus ventris, est Christus. Ille namque bonus fructus ventris est, quicumque in ventre sanctificatus est. Ideoque bonus est fructus ventris Elizabeth, melior autem fructus ventris Anna, optimus autem fructus ventris Mariæ. Bonus autem fructus ventris Elizabeth Ioannes, melior fructus Annae Maria, optimus fructus Mariæ Iesvs. Pensa frater, quis sit iste fructus, & de qua terra sit productus, & videbis quod est optimus. Audi Hieronymum, qui ait: Fructus est virgo de Virgine, Dominus de ancilla, Deus ex homine, Filius ex matre, fructus ex terra. O felices, qui in omnium castigationum disciplina, animum tam patientem habent, & tam paratum, quod ex hoc iustissime consequuntur fructum patientium, fructum pacatissimum, de quo ad Hebræos Paulus loquitur: Omnis, inquit, disciplina in præsentia quidem non videtur esse gaudij, sed maioris, postea autem fructum pacatissimum exercitatis per eam reddet iustitiæ. Exercitatum ergo patientiam habentes, fructum optimum referunt iuxta illud Lucæ: Fructum afferunt in patientia. Sicut ergo fructus iste benedictus est patientiũ & mitium, & ideo Maria super omnes homines fuit hoc fructu dignissima, quia super omnes homines fuit mitissima, ita vt nec oculo, nec verbo, nec tacto tenuissimum impatientiæ signum ostenderit, & patientissima teste Ambrosio, qui ait: Nihil torum in oculis Mariæ, nihil in verbis procaax, nihil in actu inuerecundum.

Quarto, charissimi, videamus, quo modo fructus Mariæ sit exercentium se & laborantium, contra acediam. De hoc dicitur in Sapientia, Bonorum laborum gloriosus est fructus. Quærendum ergo est fructus iste cum exercitio laboris, secundum quod apis querit fructum mellis. Fructum, inquam, de quo Ecclesiasticus dicit: Breuis in volatilibus est apis, & initium dulcoris, habet fructus eius. Cõsidera, charissime, quo modo apis de horto ad hortum, de arbore ad arborem, de flore ad florem discurret pro fructu mellis: sic & tu meditationibus & desiderijs & zelo imitandæ virtutis, discurre circa exempla iustorum, & maxime perfectorum. Discurre, inquam, de horto ad hortum, idest de statu ad statum. Discurre de arbore ad arborem, idest de iusto ad iustum. De flore ad florem, idest de virtute ad virtutem, de exemplo ad exemplum. Discurre maxime super illum florem, in quo inuenies totum diuini mellis fructum, super illum vtique florem, qui est & flos & fructus. De quo beatus Ambrosius ait: Flos Mariæ Christus est, qui veluti bonæ arboris fructus, pro nostræ processu virtutis nunc fructificat in nobis. Laboremus fratres bene pro hoc fructu, quia bonorum laborum gloriosus est fructus. Nota ergo: non quorumcumque laborum, sed tantum bonorum laborum est fructus iste. non enim

Iob 22. e
Galat. 5. d
Hieron. in Psal. 10. 7.
Heb. 12. e
Luc. 8. b
Amb. lib. 2. de Virg. ante med. 10. 4. edit. R. 4.
Sap. 3. d
Eccle. 11. a
Amb. com. Luc. lib. 2. cap. 1. 10. 3.
Amb. com. Luc. lib. 2. cap. 1. 10. 3.

Fructus ventris Mariæ est humilium contra superbiam. 4. Reg. 19. f

Eccle. 3. e

Amb. ubi sup. prox. Ista. 11. a

Ber. ser. 2. de Aduer. Domini post med.

Psal. 126. b

Amb. com. in Luc. lib. 2. cap. 1. adit. Rom. 10. 3.

Zach. 11. c

Ephes. 5. a Adait. 5. g

Sap. 3. e est illorum laborum, de quibus dicitur in Sapientia: A Sapientiam qui abijcit & disciplinam infelix est, & vacua est spes illorum, & labores sine fructu. Sic ergo fructus iste benedictus exercitium se in bono, contra accediam. Et ideo Maria super omnes homines fuit hoc fructu dignissima, quia super omnes homines in bono fuit exercitissima, sicut bene ostendit Beda, qui super hoc verbo, Magnificat anima mea Dominum, inducit ipsam sic loquentem: Totum animi affectum in agendis gratiarum laudibus offero, totum quod viuo, quod sentio, quod discerno in eius magnitudine contemplanda, totum in eius præceptis obsequandis impendo.

Beda lib. 1. in Luc. c. 1. fo. 5. Fructus ventris Mariæ est liberalium contra auaritiam, & maximum illorum liberalium, qui pro hoc fructu renunciant omnibus temporalibus, iuxta illud Canticorum: Vir affert pro fructu eius mille argenteos, relinquentes scilicet omnia, dicit interlinearis. Et iterum Glossa dicit: Per mille perfectio, per argentum omne mundanum accipitur. Qui ergo perfecte omne mundanum pro Christo relinquit, ipse quasi mille argenteos pro hoc fructu tradit. Sed ecce qui dare noluerit mille omnia relinquentes, det saltem aliqua pro hoc fructu pauperibus subueniendo, vt sit sicut oliua fructifera, fructum misericordiae ferendo. Quia vero summus misericordiae fructus est summa misericordia, quæ est Deus; ideo Maria, quæ habet misericordiae fructum copiosissime tulit. Ipsa sicut oliua fructifera, ipsa quasi oliua speciosa in campis, conuenientissime fuit. Propter quod bene Ioanes Damascenus dicit: Maria in domo Domini placata, & impingua Spiritu sancto, vt oliua fructifera omnis virtutis habitaculum facta est. Heu quam longe ab isto fructu misericordiarum, & terrena non concupiscentium, sunt animæ auarorum. De quibus dicitur: Ab sollicitudinibus & diuitijs & voluptatibus vite euntes suffocantur, & non referunt fructum. Dicitur quoque in Ecclesiaste: Qui amat diuitias, fructum non capiet ex eis. Sic ergo fructus iste benedictus liberalium, & temporalia contemnentium est. & ideo Maria super omnes homines fuit hoc fructu dignissima, quia super omnes homines in contemptu temporalium fuit liberalissima testante beato Bernardo, qui ait: Quidquid Maria honoris in populo, quidquid rerum terrenarum de paterna domo habere potuisset, omnia arbitrata est quasi sterora, vt Christum lucrificeret.

Damasc. lib. 4. c. 1. 2. Sexto videamus, charissimi, quo modo fructus Mariæ sit abstinentium contra gulam. Et de hoc notemus quod dicitur a Salomone: De fructu oris sui satiabitur bonis. Fructus Mariæ fructus oris dici potest, non solum, quia oris oratione & doctrina, sed etiam, quia oris abstinentia acquiritur. De isto fructu satiabitur spiritualibus, qui pro isto fructu abstinentes est a bonis temporalibus. Satiabitur bonis de isto fructu, quicumque esurit & sitit corporaliter, magis autem spiritualiter pro isto fructu. Vnde beatus Bernardus ait: Bonus fructus est, qui animarum esurientium & sitientium iustitiam, esca & potus est. Bene qui pro hoc fructu esuriunt in mundo, quia de ipso satiabuntur in caelo, iuxta illud Saluatoris: Beati qui nunc esuritis, quia saturabimini. Hic ergo pro hoc fructu abstinentes, ibi erunt de isto fructu comedentes. Vnde Isaias dicit: Dicite iusto, quoniam bene: quoniam fructum adinventionum suarum comeder. Si ergo fructus iste benedictus est abstinentium contra gulam, & ideo Maria super omnes homines fuit contra gulam temperatissima. Propter quod bene Ioannes Chrysostomus ait: Comesatrix aut vinolenta numquam Maria fuit, non iocosa, non cantatrix, non turpium verborum amatrix, talia certe intemperantiam sequi solent.

Chryso. hb. 3. oper. imp. in Mat. xlii. c. 2. Septimo, charissimi videamus, quo modo fructus ventris Mariæ sit continentium contra luxuriam. De

hoc enim dicit Sapiens: Felix sterilis & incoquinata, quæ nesciit thorum in delicto, habebit fructum in respectione animarum sanctarum. In respectione, inquam, per gratiam, magis autem in respectione per gloriam. Et certe fructus ventris altissimi, fructus ventris virginis merito est fructus continentium specialis. Cum enim per fructum Virginis benedictum, benedicantur omnes fideles generaliter, merito continentibus benedicantur per ipsum specialiter, per quem etiam continentium Regina benedicta est præ omnibus, vt dicit beatus Bernardus declarans: Vere benedictus fructus ventris tui, in quo benedictæ sunt omnes gentes: de cuius plenitudine tu quoque accepisti cum ceteris, & etiam differentius a ceteris. Væ luxuriosis, qui nullam partem habent in fructu virgineo: væ miseris, qui nullum habent ramum, qui possit ferre fructum virgineum. Vnde de adultera dicitur in Ecclesiastico: Rami eius non dabunt fructum. Igitur fructus iste benedictus est continentium contra luxuriam, & ideo Maria super omnes fuit hoc fructu dignissima, quia super omnes homines fuit castissima, sicut bene testatur Chrysostomus, dicens: O ineffabilis laus Mariæ, magis credebatur Iosephi castitati eius, quam vero eius, & plus gratiæ quam naturæ, possibilibus credebatur mulierem sine viro concipere, quam Mariam posse peccare. O igitur Maria felicissima, quæ vere tamquam virtuosissima fructu diuino fuisse dignissima, adiua nos, vt virtutibus ad hoc fructum pertingere valeamus, Dominum nostrum Iesum Christum Filium tuum. Amen.

Bern. ho. 3. sup. Miss. ante med. Fructus ventris Beatae Mariæ, ad quos effectus sit necessarius, & de duodecim vilitatibus eius. Lectio XVIII.

Benedictus fructus ventris tui. Vidimus de benedicto fructu ventris Mariæ quis & qualis fuit, vidimus quoque quorum, & qualium sit: videamus nunc ad quos & ad quales effectus necessarius sit. Nam fructus iste contra malum, fructus ad bonum necessarius est. Necessarius est quidem propter sex effectus contra malum, necessarius est etiam propter sex effectus ad bonum. Huius itaque benedicti fructus sunt duodecim effectus valde viles, sive vilitates valde notabiles, pro quibus merito eiusdem fructus laudant omnes homines, iuxta quod scriptum est in Psalmo: Confiteantur tibi populi Deus, confiteantur tibi populi omnes: terra dedit fructum suum. Primus ergo fructus effectus, est expiatio culpæ mortalis, secundus pacificatio inimicitie capitalis, tertius sanatio plagæ originalis, quartus releuatio inedia mentalis, quintus euicatio iræ iudicialis, sextus elongatio pœnæ gehennalis, septimus renunciatio substantiæ temporalis, octauus locupletatio animæ rationalis, nonus consummatio vite spiritualis, decimus multiplicatio Ecclesiæ vniuersalis, undecimus reintegratio ruinæ empyrealis, duodecimus perpetuatio gloriæ æternalis.

Psal. 66. b Primo ergo, charissimi, fructus Mariæ benedictus, necessarius est ad expiationem culpæ mortalis. De hoc exponi potest, quod dicitur in Isaiâ: Iste omnis fructus, vt auferatur peccatum eius. Omnis fructus intelligi potest ille de quo beatus Bernardus loquens, ait: In cruce pendet omnis fructus vite, quia ipsa arbor vite in medio paradisi. Omnis ergo fructus est totus fructus, totus ille. Hic fructus ad hoc datus est ad hoc natus est, ad hoc passus est, vt auferatur peccatum hominis. Ipse enim, sicut Angelus inquit apud Mattheum, saluum fecit populum suum a peccatis eorum. Ipse quoque est, de quo Ioannes dixit: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Iste ergo agnus, iste certe fructus tollit peccata mundi, tam mortalia quam venialia: vt qui per hunc fructum purgatus a mortalibus eiusdem fructum portat, purgetur, & a venialibus, vt fructum

Sap. 3. c
Bern. ho. 3. sup. Miss. ante med.
Ecclesi. 23. d
Chryso. hb. 3. oper. imp. in Mat. xlii. c. 2.
Psal. 66. b
Mat. 1. d
Ioan. 1. d

Ioan. 1. 5. a etum abundantius ferat, iuxta illud: Omnem, qui facit fructum purgabit eum, vt fructum plus afferat.

Isa. 57. d Secundo, charissimi, fructus Mariæ benedictus, necessarius est ad pacificationem inimicitie capitalis, quæ fuit inter Deum, & hominem, inter Angelos, & homines. Vnde Isaias ait: Creauit fructum laborum pacem, pacem ei qui longe est, & qui prope est. Fructus ventris Mariæ bene potest dici fructus laborum Mariæ: quia dum de labijs suis stillauerunt mellisua verba illius; Ecce ancilla Domini fiat mihi secundum verbum tuum, statim concepit mellisuum fructum suum. O vere mellisua labia, sicut dicitur in Canticis: Fauis distillans labia tua sponsa. Horum ergo laborum fructum Iesum Christum, Deus Pater creauit siue fecit, pacem, pacem, inquam, ei qui longe est per culpam, vt fiat prope per gratiam, pacemque, ei qui prope est per gratiam, ne fiat longe per culpam. Ipse enim, sicut Apostolus ait, est pax nostra, qui fecit vtraque vnum. Fructus iste etiam factus est pax inter homines, quæ longe est in mundo, & inter Angelum qui prope est in caelo. vtrosque enim pacificauit in patibulo, iuxta illud Apostoli: Pacificans per sanguinem crucis eius, sine qua in caelis, siue quæ in terris sunt. Itaque fructus iste pax hominis ad hominem, pax hominis ad Angelum, & pax hominis ad Deum factus est. Quid mirum si per hunc fructum pacem habeat homo cum Deo, cum ipse fructus pacificans sit Deus & homo? Testatur Beda, qui ait: Terra nostra dabit fructum suum, quia Virgo Maria quæ de terra corpus habuerat, Filium genuit, diuinitate quidem Deo Patri coequalem, sed sibi carnis veritate consubstantialialem.

Luc. 1. d Tertio, charissimi, fructus Mariæ benedictus, necessarius est ad curacionem plagæ originalis: graui enim plaga, immo grauibus plagis homo incidens in latrones, vulneratus est, dum per originale peccatum tam cæcus ad verum, tam infirmus ad bonum, tam pronus ad malum factus est. Sed hæc plagæ per hunc fructum sanantur. In hac quidem vita in parte sanantur per gratiam, in futura vero tota in toto sanantur per gloriam. Vnde bene legitur in Apocalypsi, quod Angelus ostendit Ioanni lignum vite, per mentes singulos reddens fructum suum, & folia ligni ad sanitatem gentium. Lignum vite est mater vite Maria: vel lignum vite, est lignum crucis; vel etiam lignum vite est ipse auctor vite Iesus Christus, qui est fructus vite: huius folia sanantia sunt verba, & documenta edificatiua. Si autem sanantia sunt folia eius, quanto magis sanantius est ipse fructus? Vt ergo per hunc fructum sanemur, accedamus ad arborem eius, accedamus, inquam, ad Mariam orantes cum Anselmo, qui orans, ait: Exaudi me Domina, sana animam serui tui peccatoris per virtutem benedicti fructus ventris, qui sedet in dextera omnipotentis Patris sui.

Cant. 4. a Quarto, charissimi, fructus Mariæ benedictus necessarius est ad releuationem inedia siue famis mentalis, ne propter defectum nutrimenti, deficiant animalia Dei. Propter quod bene dicitur a propheta Ioel: Nolite timere animalia regionis, quia germinauerunt speciosa deserti, & lignum attulit fructum suum. Desertum quod sine cultura germinat, & profert pastum animalium, signare potest Mariam, quæ sine cultura maritali protulit Filium, qui est pastus omnium fidelium. Ideo bene de ipsa dici potest illud Ezechielis: Terra illa inculata, facta est vt hortus voluptatis. Speciosa huius felicitatis deserti sunt speciosa germina celestium desideriorum, speciosa herbarum operum bonorum, speciosi flores virtutum, & donorum, speciosa folia vitium verborum, & certe speciosus fructus ventris sui, qui est pastus omnium iustorum. Maria est desertum hoc speciosum, Maria quoque est lignum hoc fructuosum, de quo dicitur: Et lignum attulit fructum suum. O vere mirabilem fructum, per quem tam famem quam sitis releuatur animalium, sicut testatur beatus Bernardus dicens: Bonus fructus, qui animalium esurientium, & sitientium esca & potus est. Nolite ergo timere animalia Dei, nolite timere fideles Christi, quod inedia deficiatis, cum plena pasua in deserto plenum fructum in ligno, plenum etiam pabulum in præsepio habeatis. Ait enim beatus Bernardus: Natus reclinar in præsepio, vt fideles omnes velut facta animalia carnis suæ alimento reficeret. Et beatus Augustinus ait: O præsepium splendidum, in quo non iacuit fenix animalium, sed Angelorum inuentum est pabulum. Quinto, charissimi, necessarius est fructus Mariæ benedictus ad euicitationem iræ iudicialis, quam vti que certam habet omnis iniustus, sicut fructum, quocumque iudicij euadere certum vti que habet omnis iniustus. Vnde in Psalmo dicitur: Si vti que est fructus iniusto, vti que est Deus iudicans eos in terra, eos, id est iniustos, sicut exponit Glossa. Iniustus namque iudicabit Deus in terra, dum in iudicio iusti in aere erunt: iniusti vero in terra remanebunt, quia terrenis contra Deum adhaeserunt, ita vt dicere possent: Adhaesi in terra ventris noster. Dominus ergo ibi sicut vti que est fructus suauis iniusto, sic vti que erit iudex grauis iniusto. Væ ergo eis, qui fructum tam suauissimum conuertunt sibi in iudicium amarissimum, sicut dicitur in Amos: Conuertistis in amaritudinem iudicium, & fructum iustitiæ in absinthium. Fructus iustitiæ fructus iusti, iustus est fructus Mariæ de quo certe Psalmista ait, iustum fructum dedit terra virgo, quia veritas de terra orta est.

Aug. de ser. 9. post med. 10. 10. Sexto, charissimi, necessarius est fructus Mariæ benedictus, ad elongationem siue declinationem pœnæ gehennalis, siue mortis æternalis, de quo exponere possumus, quod dicitur in libro Regum: Transferam vos in terram fructiferam, & fertilem vini, terram panis, & olei ac mellis, & vicietis & non moriemini. In terram Mariæ vel in terram Ecclesiæ transferentur, qui toto corde ad ipsam conuertuntur. Hæc autem terra valde est fructifera, ferens fructum panis, vini, olei, & mellis, Dominum nostrum Iesum Christum. Ipse namque nobis est fructus panis confortantis, contra defectum: ipse nobis est fructus vini, ad perfectum: ipse quoque nobis est fructus olei illuminantis intellectum: ipse insuper nobis est fructus mellis, dulcorantis affectum. Per huiusmodi certe fructum, vicietis charissimi, non moriemini morte æternæ. Benedicta sit terra huius fructus, benedictus super omnia sit ipse fructus, per quem exempti sumus a tantis malis, sicut etiam bene declarauit Anselmus, cum dixit: Quid digne referam genitrici Dei & Domini mei, & per cuius fecunditatem captiuus sum redemptus, per cuius partum, de morte æterna sum exemptus, per cuius prolem perditus sum restitutus, & de exilio miseriæ ad patriam sum reductus? Benedicite in mulieribus, hæc omnia mihi dedit benedictus fructus ventris tui in regeneratione baptismatis sui. Væ ergo omnibus ab isto fructu alienis. Scriptum namque est: Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.

Psal. 57. b Septimo, charissimi, necessarius est fructus Mariæ benedictus, ad renunciationem siue contemptum substantiæ temporalis. Vnde in Canticis dicitur: Vir affert pro fructu eius mille argenteos, Relinquendo temporalia, dicit Interlinearis. Nam sicut alia glossa dicit, per mille perfectio, per argentum vero omne mundanum accipitur. Vnde quasi mille argenteos pro hoc fructu dat, quicumque perfecte omnibus temporalibus pro Christo renunciat: & vere merito pro hoc fructu omnia temporalia feruenter vilipendit, quicumque quam pretiosissimum sit ille fructus diligenter attendit dicens illud Prouerborum: Melior est fructus meus auro & lapide pretioso, & gemma mea auro electa. Vir certe est, quicumque tam virilis est, vir autem ille viriliter pro hoc fructu contemnere debet non solum res, & diuitias, sed etiam honores & potentias, dicens illud Iudicium: Non possum deserere dulcedinem meam, fructusque dulcissimos, & ire vt inter cetera ligna promouear. Suauissimi

Aug. de ser. 9. post med. 10. 10.
Psal. 57. b
Psal. 43. d
Amos. 6. d
Psal. 66. a
4. Reg. 18. g
Psal. 66. b
Mat. 3. c
Cant. 3. d
Pron. 8. b
Indic. 9. b

simi sunt fructus Christi, & caritas. Ligna siluarum, sicut dicit Glossa, sunt homines infructuosi, æterno incendio præparati. Igitur propter fructus istos suauissimos vitiliter contemnat honores, super ligna siluarum periculosissimos; vitiliter contemnat omnia propter fructum benedictum, qui est super omnia benedictus Deus in sæcula.

Octauo, charissimi, necessarius est fructus Mariæ benedictus, ad locupletationem siue repletionem animæ rationalis. Vnde dicitur in Prouerbij: De fructu oris sui vnusquisque repletur bonis. Dominum Iesum non solum fructum ventris, sed etiam fructum oris non incongrue fateamur: quia ipsius oris prædicatione oris confessione & oris oratione meremur. Ipsum quoque ore exteriori sumimus sacramentaliter, ore quoque interiori spiritualiter. Propter quod

Hieron. in Psal. 66. tom. 7. Hieron. in Psal. 66. tom. 7. Hieron. in Psal. 66. tom. 7.

Nono, charissimi, necessarius est fructus Mariæ benedictus, ad perfectionem vitæ spiritualis. Vnde de viro perfecto bene in Psalmo dicitur: Et erit tamquam lignum, quod plantatum est secus decursus aquarum, & crescit, & fructus eius multiplicatur. Quid intelligere debemus per decursus aquarum, nisi irrigationes gratiarum, per quas homo dat siue profert fructum suum Domino Iesum Christum? Tres autem hic conditiones perfectæ vitæ insinuantur, quæ hominem hoc fructu fructiferum comitantur. Perfectorum namque est tempus suum non negligere, propter quod bene dicitur: Fructus suos dabit in tempore suo. Perfectorum quoque est in verbis inutilibus non desuere, propter quod bene additur: Et folium eius non defluet. Perfectorum insuper est quæ spiritui prospera sunt non omittere, propter quod bene subiungitur: Omnia quæcumque faciet, prosperabuntur. Vel certe ei qui hunc fructum per charitatem tulerit omnia prosperabuntur, quando sibi omnia in bonum cooperantur, sicut scriptum est: Scimus, quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum. Beatus vir qui tam perfecte tulerit fructum istum, vt tempus suum non transeat infructuosum, vt verbum sibi non defluat otiosum, vt opus sibi non pereat virtuosum, sicq. fit tamquam lignum fructiferum spiritualiter, quemadmodum etiam Maria fuit corporaliter, de qua beatus Bernardus, ait: O vere lignum vitæ, quod solum dignum fuit, portare salutis fructum.

Decimo, charissimi, necessarius est fructus Mariæ benedictus, ad multiplicationem Ecclesiæ vniuersalis. Vnde dicitur: De fructu manuum suarum plantauit vineam. Dominus Iesus sicut bene dicitur fructus ventris, quia ventre concipitur, & sicut bene fructus oris dicitur, quia ore sumitur; ita bene fructus manuum dicitur, quia manibus bonorum operum acquiritur, manibus quoque sacerdotalibus ministratur. Vnde fructus iste plenissime est fructus Mariæ, fructus certe ventris eius est, quia de ventre eius singularissime natus est. Fructus etiam oris eius est, quia ore eius dulcissime communicatus est: fructus quoque manuum eius est, quia manibus eius deuotissime attritus est. De isto itaque manuum fructu, Maria, vel primitiua Ecclesiæ, sicut exponit glossa, plantauit vineam, id est,

Fructus Mariæ necessarius ad Ecclesiæ multiplicationem. Hieron. in Psal. 66. tom. 7. Hieron. in Psal. 66. tom. 7. Hieron. in Psal. 66. tom. 7.

Fructus Mariæ necessarius ad Ecclesiæ multiplicationem. Hieron. in Psal. 66. tom. 7. Hieron. in Psal. 66. tom. 7. Hieron. in Psal. 66. tom. 7.

A Ecclesiam vniuersalem per orbem diffusam. O quo modo palmites huius vineæ, videlicet fideles Ecclesiæ, per hunc fructum multiplicati sunt, dum retores Ecclesiæ in cordibus fidelium eundem fructum spiritualiter nasci fecerunt. Hinc bene in Psalmo dicitur: Fecerunt fructum natiuitatis, & benedixit eis, & multiplicati sunt nimis. Et quia Ecclesiæ de omnibus generationibus est per hunc fructum multiplicata, ideo virgo hunc fructum producens, merito ab omnibus generationibus prædicatur beata. Propter quod bene ipsa ait: Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes. De quibus verbis loquens Bernardus, inducit Mariam loquentem sic: Ecce iam video, quod futurum est in me, quis fructus procedat de me, quor & quanta bona non mihi soli, sed omnibus generationibus pronient per me.

Vndecimo, charissimi, necessarius est fructus Mariæ benedictus, ad restaurationem ruinae empyrealis, ruinae, inquam, factæ in cælo empyreo. De hoc notare possumus, quod Dominus de medulla cedri plantare volens, dixit per Ezechielem: In monte sublimi Israel plantabo illud, & erumpet vt germen, & faciet fructum. Mons sublimis, est sublimis illa mansio, sublimis illa societas Angelorum, quæ bene mons Israel dicitur, quia Israel visio Dei interpretatur. Et ecce Angeli semper sunt in visione Dei, testantur eo, qui ait in Euangelio Matthæi: Angeli eorum semper vident faciem Patris mei, qui in cælis est. In isto sublimi monte, in ista sublimi Angelorum societate Deus plantauit illud, quod de massa perditionis elegit, plantauit, inquam, medullam cedri, medullam generis humani, id est omnes electos Dei, quorum quidam in re, quidam in spe plantati iam sunt in Angelico monte. O vere super omnia diligendus fructus, propter quem tam sublimiter plantatur omnis electus. Libenter hunc fructum Dominum nostrum Iesum Christum portare possumus, propter quem inter Angelos iam in spe plantati sumus. hunc etiam fructui semper gratias agimus, cuius gratia Angelorum vniuersitatem reintegramus. Vnde huius fructus mater Maria bene potest gloriari, & dicere verba illa, quæ beatus Bernardus, quasi ex ore Mariæ loquens, ait: Angelicarum generationum numerus per meum generatum reintegrabitur, & hominum generatio per Adam maledicta, per benedictum fructum ventris mei ad æternam beatitudinem regenerabitur.

Duodecimo, charissimi, necessarius est Mariæ fructus benedictus, ad perpetuationem gloriæ æternalis, quæ æterna non esset, nisi per hunc fructum conferuaretur. Vnde dicitur in Prouerbij: Fructus iusti lignum vitæ. Optime fructus iste dicitur lignum vitæ, quia sicut lignum fuit ad conferuandam vitam naturalem in paradiso terrestri, sic Christus est ad conferuandam vitam æternalem in paradiso cælesti. Hæc ergo tanta bona, quæ per benedictum Mariæ fructum consequimur, benedictus ille Anselmus bene aduertit, cum dixit: Hæc tanta bona per benedictum fructum benedicti ventris benedictæ Mariæ peruenerunt. Sic ergo charissimi audistis, quo modo benedictus fructus Mariæ necessarius omnino est. Primo ad expiandam culpam mortalem. Secundo ad pacificandam inimicitiam capitalem. Tertio ad sanandam plagam originalem. Quarto ad reuelandam incediam mentalem. Quinto ad vitandam iram iudicalem. Sexto ad declinandam poenam gehennalem. Septimo ad contemnendam substantiam temporalem. Octauo ad locupletandam animam rationalem. Nono ad consummandam vitam spiritualem. Decimo ad multiplicandam Ecclesiam vniuersalem. Vndecimo ad reparandam ruinaem empyrealem. Duodecimo ad conferuandam gloriam æternalem. Et ecce hi duodecim effectus, siue vtilitates huius fructus, signati possunt, per duodecim fructus ligni vitæ, quos omnes habemus in fructu ventris Mariæ. De quibus quodecim

Fructus Mariæ necessarius ad perpetuationem gloriæ æternalis. Hieron. in Psal. 66. tom. 7. Hieron. in Psal. 66. tom. 7. Hieron. in Psal. 66. tom. 7.

Fructus Mariæ necessarius ad perpetuationem gloriæ æternalis. Hieron. in Psal. 66. tom. 7. Hieron. in Psal. 66. tom. 7. Hieron. in Psal. 66. tom. 7.

Psal. 106. d

Fructus Mariæ necessarius ad restaurationem empyrealis. Ezech. 17. g

Matt. 18. b

Fructus Mariæ necessarius ad perpetuationem gloriæ. Hieron. in Psal. 66. tom. 7.

Epilogus.

Apost. 22. c fructibus legitur in Apocalypsi, quod Angelus ostendit Iohanni lignum vitæ, afferens fructus duodecim. Adiuua ergo nos o benedicta in mulieribus, vt per benedictum fructum ventris tui, benedictionem horum duodecim fructuum consequamur. Adiuua o Virgo fructifera, vt per fructum tuum his fructibus, ita fru-

ctuosi efficiamur, quod per hos fructus fructu tuo frui perpetuo mereamur. Adiuua o dulcissima, vt nobis concedat dulcedine sua frui, ille liberalissimus communicator sui benedictus fructus ventris tui. Qui cum Patre, & Spiritu sancto viuunt, & regnat Deus, per omnia sæcula sæculorum. Amen.

SANCTI BONAVENTURÆ EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS DE COMPASSIONE B. MARIE VIRGINIS Officium.

Officium de Compassione Beate Mariæ Virginis, a Matuino ad Completorium vsque deuote concinnauit Auctor, sicut illud de Passione Domini, quod habetur supra pagina 436. huius tomi. Expressit in eo Mariæ mestissima pietissimum affectum ob dilectissimi Filij passionem & mortem. Cui quidem sanctissima Matri compati, eandemq. precari nos docet, vt imperet nobis a Filio suo Domino nostro veram cordis compunctionem, qua peccati grauiter sentientes, eluamus penitentia lacrymis nostra delicta, ob qua idem Dominus mortem Crucis pertulit. Dum vero s. Bonauentura B. Virginis Mariæ de morte Filij conceptum dolorem per varios mestitia affectus exag- gerat; in ipsius Sancti Doctoris verbis potius est attendendus seruo pie deuotionis, quam rigor propria locutionis. Quamuis enim Virgineus dolor plene enarrari, aut concipi non possit; nisi tantum fuisse credamus, quantum vnquam dolere potuit de tali Filio talis Mater: Verumtamen, ait Bernardus de lamentatione Virginis, rectum erat amoris & mæroris continens modum. Non desperabat, sed pie & iuste dolebat, sperans tamen firmiterq. tenens ipsum secundum promissum suum tertia die resurgere. Hæc Bernardus. Cuius docu- mentum apponere hic visum est in vtilitatem concionatorum, qui in enarrandis doloris affectibus ipsius Sanctissimæ Virginis eam moderationem adhibere debent, ne dum acerbissimam doloris Virgineæ ponderant, & ampli- fiant, eius dignitati & excellentia quidquam derogent.

AD MATVTINVM.

DOMINE labia mea aperies. Et os meum, & cetera. Deus in adiutorium meum. Domine ad adiuuandum me, & cetera. Inuitato. Cum Maria virgine feruente ploremus in sepulchro positum. Venite adoremus.

Venite mares femine que, ploremus cum Maria Virgine, planctibus fruamur intimis, facies rigando lacrymis. Cum Maria. Cor nostrum ploret, & oculus noster purgetur amoris stimulo: heu mater carens contagio, tam dulci priuatur filio. Venite. Innocens & expertus criminis, moritur misertus hominis, mæroris simus consocij, cum sumus causa supplicij. Cum Maria. Gloria Virginis Filio, qui in hoc exilio, se dedit tormentis aperis, vitam reddendo miseris. Venite adoremus. Cum Maria Virgine.

Imperatrix clementiæ, in meum cor tam aridum, vt ubi fiat placidum. Latgite, quod concipiam. Plens mortem, quam Rex patitur. Per quem mundus construitur. Tuus tractatur Filius, Longe quam latro vilis. Irritus fert ludibria. Gente vallatur impia.

Sit honor laus deuotio, Iesu Mariæ Filio, Tensio crucis patibulo, Pro redimendo populo. Amen. Antiphona. Noctem. Offuerunt me in lacu inferiori. Super me confirmatus est furor. Longe fecisti notos meos, Traditus sum, & non egrediebar, oculi languerunt præ inopia. Gloria patri. Noctem, qua Christus capitur, absque somno duxisti, & soporatis ceteris, flens vigil permansisti. Ceteri cum inter stertus obdormirent. Tu sola mæstas celebrasti vigilias. Pater noster. Et ne nos inducas. Sed libera nos. Iube Benedi. Pro nobis ora crucifixum Virgo decora. Amen.

lectio prima.

Prolem in cruce pendentem mæsta mater aspiciens, lacrymatur incessanter: pectus sacrum percutiens, plures mouit ad mærorem, suo ploratu querulo, natum videns cruentatum crucis tensum patibulo, animam mæstæ parentis tunc pertransiit acrius, iuxta verbum Simeonis heu passionis gladius: sic dum plorat mortem prolis, quem blasphemauit populus, solus erat consolator eius custos & discipulus. Tu autem. Consolari mater non potuit, sic tractatum videns, quem genuit. Hæc dolorem maiorem habuit, quam Saluator qui tot sustinuit. Mortem Dei videns quem aluit, nulla mater sic vnquam doluit. Hæc dicit. Iube Benedi. Mors prolis Dei Patris, vita nobis sit precibus piæ Marris.

Lesio secunda.

Dum de cruce depositus ad tumulum portatur, inter dolores anxios, portantes sic affatur: Sustinete paululum, quod dolorem meum plangam, & meum dilectissimum deosculer, mihi meum dilectissimum subtrahere nolite. Si sepeliri debeat me secum sepelire. Accessit sic exanimis, se super corpus iecit, & facrum vultum lacrymis rigando madefecit. Tu autem. Re. Dum videret supplicia prolis exquisita, torquetur & angustia mater infinita. Triduo spatio dum langueret ita; squallet eius facies nuper tam polita. *Psalmus.* Pœna tam exasperans nunquam est audita: longe sibi charior erat mors quam vita. Squallet.

Lesio tertia.

Filij presentia mater destituta, Gabrielem Angelum sic est allocuta: Ave plena gratia, mihi protulisti, nunc amaritudine sum repleta tristi, subsequente, inquiens, Dominus est tecum, heu iacet in tumulo, nec est ultra mecum, omnis benedictio quam tu spondisti mihi fit contraria propter mortem Christi. Tu autem. Re. Cum videret, quod clauso tumulo priuaretur tam dulci speculo, prædilecto stanç cum discipulo, corde plorat magis, quam oculo. *Psalmus.* Lacrymarum fluente riuulo, sterum mouit affanti populo. Corde. Gloria patri, & filio, & cet. Corde.

Ad laudes.
Deus in adiutorium meum intende, & cet. *Antiphona.* Fit vox. *Psalmus.*
Ego sum vermis, & non homo, opprobrium hominum & abiectio plebis. Omnes videntes me deriserunt me: locuti sunt labijs, & mouerunt caput.

Capitulum.
Sperauit in Domino, contumet eum, saluum faciet eum, quoniam vult eum. Quoniam tu es qui extraxisti me de ventre, spes mea ab vberibus matris meæ, in te proiectus sum ex utero. Gloria Patri.

Capitulum.
Cum audisset Virgo, quod Filius eius captus esset a Iudæis, & ad Annam duceretur ianuis clausis, sacrum pectus tundere & lacrymas effundere non cessauit.

Hymnus.
O Gloria Domina, Quæ tua cruciamina, Cum Barrabas dimittitur, Et pœnas Christus patitur? Pastorem heu percutiunt, Oves dispersæ fugiunt: Te sola cum discipulo, Manente sub patibulo. Nec mirum si sis anxia, Vifa crudeli furia: Te sciens puram Virginem, Genuisti Deum, & hominem.

Antiphona. Tamquam latro capitur, vndiq. constructus cæditur, conspuitur alapis afflicteus, o matris angustia cum audiret ictus, pronobis hæc tolerans sit rex benedictus.

Psalmus. Benedictus, & c. *Orationis.* **P**ropter terrores illius commotionis, quo cor tuum contremuit Virgo beatissima, quando audisti Filium tuum dilectissimum ab impijs captum, ligatum, & ad supplicia tractum, & traditum, adiua nos vt cor nostrum nunc pro delictis nostris terreatur, & moueatur ad penitentiam, ne mortis in hora ad occursum aduersarij pauca, aut ad aspectum tremendi iudicis accusante conscientia contremiscat, sed potius faciem suam videns in iubilo delectetur, ineffabiliterq.

Aletetur. Præstante eodem Domino nostro Iesu Christo, qui cum patre & Spiritu sancto viuit, & regnat.

Ad primam. *Hymnus.*

Deus in adiutorium. **I**esu nate de Virgine, Ex mystico spiramine: Qui mortem crucis pateris, Confosus plagis asperis. Amore matris anxie, Nostræ parcas miserie: Suique fletus copia, Perducatur nos ad gaudia.

Antiphona. *Psalmus.*

Astiterunt reges terræ & principes, Dirumpamus vincula eorum. Qui habitat in cælis iridebit eos. Tunc loquetur ad eos in ira sua. Gloria patri, & filio, & cet. *Antiphona.*

Stabat Maria mater pia foris ploras acriter, Regem mundi, furibundi dum tractarent viliter. *Capitulum.*

Sicut uatum obsecro lacrymarum riuus in corde meo lapideo mæroris motuus. *Re.* Deo gratias. *Psalmus.* Per Mariæ lacrymas Pater pietatis. *Re.* Nobis veram gloriam confer cum beatis.

Orationis. **P**ropter gemitus & lacrymas, quibus afflictebaris Virgo dulcissima, quando vidisti Filium tuum dulcissimum iudici presentari, acriter flagellari, varijs illusionibus, & opprobrijs affici, impetra nobis dolorem pro peccatis nostris, & lacrymas salutiferæ contritionis, & adiua nos, ne nobis possit inimicus illudere, neque diuersis pro libitu tuo tentationibus flagellare, deuictosq. statere terribili iudici, sed magis ipsi accusemus, & iudicemus nosmetipsos de excessibus nostris, & veræ penitentiae disciplinis flagellemus, vt veniam & gratiam in tempore necessitatis tribulationis, & angustie inueniamus, præstante eodem, & cet.

Ad tertiam. *Hymnus.*

Deus in adiutorium, & cet. *Antiphona.* Iesu nate de Virgine. *Psalmus.* Quam putamus.

Quoniam propter te sustinui opprobrium, operuit confusio faciem meam. Extraneus factus sum fratribus meis & peregrinus Filijs matris meæ.

Antiphona. Quoniam zelus domus tue comedit me, & opprobria exprobrantium tibi ceciderunt super me. Et operui in ieiunio animam meam, & factum est in opprobrium mihi.

Antiphona. Gloria patri, & filio, & cet. *Capitulum.* Quam putamus matris maestitiam, cum videret prolis angustiam non dolor est, vt matris Virginis plorantis Dei & hominis.

Orationis. **D**um Christus ad locum Caluarie duceretur, & crucem sibi baiularet, sequebatur eum mater meissimas voces emittens, & vberes effundens lacrymas, pectus sacrum percutiens. *Psalmus.* Quæso mihi misero virginum Regina. *Re.* Tecum flendi lacrymas vberes propina.

Orationis. **P**ropter angustias & cruciatus, quos cor tuum sustinuit Virgo beatissima, quado audisti Filium tuum dilectissimum ad iudicium morti & crucis supplicio, succurre nobis tempore infirmitatis nostræ, quando corpus nostrum dolore infirmitatis cruciabitur, & spiritus noster hinc propter insidias demonum, illinc propter terrorem districti iudicis angustabitur; subueni, inquam, nobis Domina tunc, ne damnationis æternæ contra nos proferatur sententia, aut ne flammis gehennalibus tradamur æternaliter cruciandi. Præstante eodem.

Ad sextam. *Hymnus.* **D**eus in adiutorium meum. *Antiphona.* Iesu nate de Virgine. *Ad locum.*

Psalmus.

Aruit tamquam testa virtus mea, lingua mea adhaesit faucibus meis, & in puluerem mortis deduxisti me.

Quoniam circumdederunt me canes multi, concilium malignantium obsedit me. Foderunt manus meas & pedes meos, dinumerauerunt omnia ossa mea.

Ipsi vero considerauerunt & inspexerunt me, diuiserunt sibi vestimenta mea, & super vestem meam miserunt sortem.

Antiphona. Gloria Patri, & filio, & cet. *Antiphona.* Ad locum supplicij Virgo cum venisset, postquam suum Filium & crucem cõspexisset, argentur planctus & lacrymæ, multiplicantur dolores & angustie.

Capitulum. **E**recta cruce Iesus ascendit & extendit brachia, manus & pedes clauantur, que videns pijsima Mater præ dolore defecit. *Psalmus.* Rosa rubens vertitur, heu mortis in pallorem. *Re.* Cum in terram fluere sacrum videret cruorem.

Orationis. **P**ropter doloris gladium, qui pertransiuit animam tuam Virgo dulcissima, quando Filium tuum dilectissimum cernebas nudum in cruce leuatum, clauis perforatum, ac per omnia laceratum plagis ac verberibus, necnon & vulneribus, adiua nos, vt cor nostrum nunc compassionis, & compunctionis gladius perfodiat, diuini amoris lancea vulneret, ita vt omnis peccati sanguis effluat a pectore nostro, & a noxijs vitijs emundetur, virtutum indumentis decoreremur, semperq. mente ac corpore de hac valle miserie leuemur ad caelestia, quo tandem cum promissus dies aduenerit, peruenire spiritu & corpore mereamur. Præstante eodem Domino nostro Iesu Christo Filio tuo, qui cum Patre.

Ad nonam. **D**eus in adiutorium meum intende. *Hymnus.* Iesu nate de Virgine, & cet. *Antiphona.* Agnus mitis, & cet.

Psalmus. **T**u scis improperium meum, & confusionem meam, & reuerentiam meam.

In conspectu tuo sunt omnes, qui tribulant me, improperium expectauit cor meum & miseriam. Et sustinui, qui simul contristaretur, & non fuit, & qui consolaretur, & non inueni.

Et dederunt in escam meam fel, & in siti mea potauerunt me aceto.

Antiphona. Agnus mitis caput excutens, Heli clamat in cruce moriens, plorat mater, cum ipso paritur, ad clamorem eius fere commoritur.

Capitulum. **C**lamor Christi matrem angustiat, nullus planctus plangentem fatiat, est vtriusque compassio, nam præcessit summa dilectio. *Psalmus.* Virgo Filium tuum in cruce conclauatum. *Re.* Redde tuis precibus miseris placatum.

Orationis. **P**ropter grauamen & tormentum, quo torquebatur spiritus tuus Virgo sanctissima, quando iuxta crucem Filium tuum præ doloribus voce magna clamantem te matrem dilectam Ioanni commendatam, in manusq. Dei Patris spiritum commendatam attendebas, succurre nobis in fine vitæ nostræ, & maxime tunc, quando lingua nostra nequiter se ad te inuocandum mouere, cum oculi nostri lumine priuabuntur, aures surdescent, & obturabuntur, omnesq. vires sensuum nostrorum deficient. Memeto pijsima Domina tunc, quod nunc fundimus preces ad aures tuæ pietatis & clementie, & subueni nobis in illa hora extremæ necessitatis, ac Filio tuo dilectissimo commenda spiritum nostrum, per quem tuo interuentu a tormentis & terroribus omnibus eruemur, & ad desideratam caelestis patriæ requiem perducamur. Præstante eodem.

Ad vesperas. **D**eus in adiutorium meum intende. *Psalmus.* Saluum me fac Deus, quoniam intrauerunt aquæ vsque ad animam meam.

A infixus sum in limo profundi, & non est substantia. Veni in altitudinē maris, & tempestas demersit me. Laborauit clamans, rauca factæ sunt fauces meæ. Defecerunt oculi mei, dum spero in Deum meum. Gloria Patri, & Filio, & cet. *Antiphona.* Omnis ætas defleat mortem Saluatoris, gloriosæ Virginis prætextu doloris. *Capitulum.*

Mihi absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo. *Re.* Deo gratias. *Hymnus.*

Casta parentis viscera, Pœna torquentur aspera: Dum illum quem conceperat, Verbo peruersi verberant.

Illum tractant crudeliter, Cædunt, cruentant acriter. Hæc audiens anxie, Matris crescent angustie. Sed cum ad mortem ducitur, Hunc mater tristis sequitur: Pectus perfundens fletibus, Afficiens liuoribus.

In cruce dum extenditur, Videns mater, quod moritur: Nullus dolor amarior, Nam nulla proles charior.

Sit honor laus. *Psalmus.* Nulla nouit genitrix angustias tam duras. *Re.* Cum plagas inspiceret, & capitis puncturas. *Ad Magnificat.* *Antiphona.*

Virgo passo Filio pœnas cordis indicat, & plebis in medio dolorem cordis replicat, urgente supplicio mæsta voce supplicat, quæ quondam præ gaudio cecinit Magnificat.

Psalmus. **M**agnificat. *Orationis.* **P**ropter planctum acerbi eiulatus, quem profundo pectoris fonte manente abscondere non valebas Virgo castissima, quando, vt pie creditur, in amplexum rubeas exanimis corporis Filij tui de cruce depositi, cuius genas ante nitentes & ora rutilantia, mortis conspicebas perfundi palloribus, ipsamq. totum concussum cernebas liuidum liuoribus, ac concisum vulnere super vultus: auxiliare nobis, vt nunc sic nostra plangamus facinora, & emplâstris penitentiae peccatorum curemus vulnera, dum corpus nostrum morte deformatur, nostra tunc rutiler anima candore innocentie, quatenus dignissimus frui mellifluis oculis, constringamurq. amorosis amplexibus super omnia dulcissimi Filij tui Domini nostri Iesu Christi. *Qui, & cet.*

Ad Completorium. **C**onuerte nos Deus salutaris. *Re.* Et auerte iram tuam. Deus in adiutorium meum intende. & cet. *Antiphona.* Nos matris compassio.

Psalmus. **D**uerfum me susurrabant omnes. Verbum iniquum constituerunt. Etenim homo pacis meæ. Tu autem Domine miserere. *Gloria Patri, & cet.*

Antiphona. Nos matris compassio Iesu Rex insignis, feruet a voragine gehennalis ignis. *Hymnus.*

O Genitrix egregia, Cum Iudæos in furia: Christum videres capere, Cor tuum cepit tremere.

Atra ducens suspiria, Tu sequebaris anxie: In fletibus exuberans, Ad templum vsque properans.

Capitulum. **S**it honor laus. **S**epulto Domino dispersisque discipulis, fides vniuersalis Ecclesie solum in Domini matre manebat. *Psalmus.* Post mortem Filij, Virgo cum Iohne permanebat. *Re.* Parata semper ad carcerem & ad mortem.

Ad nunc dimittis. *Antiphona.* **P**assionis gladius Virgo carens crimine, tuam pertransiuit animam, omni cum grauamine, quod promissit. Simeon plenus sacro flumine, cum in templo dixit: Nunc

Nunc dimittis Domine. Oratio. Propter singultus & suspiria, indicibiliaque lamenta, quibus affligebantur intima tua Virgo gloriosissima, quando Filium tuum vnigenitum animæ tuæ solatium tibi sublatum atque sepulchrum videbas, ad nos exules filios Euzæ ad te clamantes & suspirantes in hac valle lacrymarum, illos tuos misericordes oculos con-

uerte, & Iesum benedictum fructum ventris tui nobis post hoc exilium ostende, tuisque suffragantibus meritis, ecclesiasticis sacramentis muniri, & sine beato consummari, & æterno iudici tandem misericorditer presentari. Præstante eodem Domino nostro Iesu Christo Filio tuo, qui cum Patre & Spiritu sancto viuunt, &cet.

SANCTI BONAVENTURÆ EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS OPUSCVLVM QVOD INSCRIBITVR

Corona B. Mariæ Virginis.

Tractatus iste pulchre corona Beatae Virginis inscribitur: cum non abs re sit, preces, quæ ad Virginem fiunt, hoc nomine pronotari, siue quia scriptum ex varijs floribus confectum Corona significat, siue quia quasi rota voluitur, & circumferitur. Vtraque enim significatio huic rei bene aptatur. Offerre siquidem B. Virgini Mariæ preces varias tamquam suaves & odoriferos flores, siue easdem frequenter repetere, & in modum rote, iterare, ad eisdem B. Virginis patrocinium nobis conciliandum, plurimum valet. Modus autem iste recitandi coronam, a S. Bonaventura gradibus, paucis prepositis, vel postpositis, similis est illi, quem a S. Iordano excogitatum narrat S. Hieronymus die xiiij. Februarij 10. 7. de Vit. Sanc. Sanctus enim Iordanus, præmissis Hymno, Ave Mariæ stella, singulis quinque elementis nominis Maria, singulos quoque aptauit Psalmos. Pro primo, scilicet elemento M. Magnificat, pro secundo A. Ad Dominum cum tribularet, pro tertio R. Retribue, pro quarto I. In conuertendo, pro quinto A. Ad te leuavi oculos meos, deuote recitabat.

VM iucunditate memoriam nominis Mariæ celebremus, ut ipsa pro nobis intercedat ad Dominum nostrum Iesum Christum. Amen. Gaudere virgo Maria mater Christi, Quæ per aurem concepisti:

Gabriele nuncio. Iesus fructus ventris tui, Per te detur nobis frui, In perenni gaudio, Amen. Antiphona. Ave Maria. Psal. Magnificat. Mediatrix Dei & hominum, tu digne magnificas Dominum, quæ sola concepisti Filium, qui est vera salus humilium. hinc omnium Deum quærentium generatio, te beatam dicere, & deuote salutare debet dicens: Ave Maria, usque tui. Et beatus venter, qui te portauit Domine Iesu Christe, & beata uera, quæ suxisti. O Igitur mediatrix nostra Maria mater gratiæ mater misericordiæ, pro nobis quæsumus intercede, ut veræ compunctionis & deuotionis gratiam nobis inspirare dignetur dilectissimus Filius tuus Dominus noster Iesus Christus. Qui cum, &cet. Gaude, quia Deo plena, Peperisti sine pœna, Cum pudoris lilio. Iesus fructus ventris tui, &cet. Antiph. Alma. Psal. Ad Dominum cum. Alma Redemptoris mater eximia, qui tua egressus claustra virginea, cum his pacificus factus est incolæ, a quibus dura perpeffus est verbera. vnde digna es o virgo puerpera, ut omnis creatura te veneretur, & benedicat dicens: Ave Maria, &cet. Et beatus venter, qui te portauit, &cet. O Igitur alma virgo Maria mater Dei dignissima, pro nobis quæsumus intercedere digneris, ut

sanctum propositum, quod Deo inspirante concepimus, ad effectum salubriter perducere valeamus. Præstante eodem Domino nostro Iesu Christo benedicto Filio tuo. Qui cum Patre & Spiritu sancto, &cet. Gaude quia tui nati, Quem dolebas mortem pati, Fulget resurrectio. Iesus fructus ventris tui, &cet. Antiphona. Regina cæli, &cet. Retribue seruo, &cet. Regina cæli lætare cum iubilo: nam qui pendebat in crucis patibulo, surrexit vere summo diluculo, omni ablato contemptus opprobrio. Vnde digne omnis homo, cum gaudio tibi congratulari, & benedicere debet, dicens: Ave Maria, &cet. Et beatus venter, &cet. O Igitur Regina cæli dignissima, ora pro nobis Deum, & Dominum nostrum Iesum Christum, ut nos resurrectionis suæ participes efficiat, in presentia per gratiam, & in futuro per gloriam. Qui cum, &cet. Gaude Christo ascendente, Et in cælum te vidente, Motu fertur proprio. Iesus fructus ventris, &cet. Antiph. Imperatrix. &cet. Psal. In conuertendo. Imperatrix & mundi Domina, tuus natus cum quantâ gloria, nostræ carnis sumpta materia, capta præda conscendit æthera, hinc os cordis plenum læritia, & lingua nostra exultatione, te collaudet & benedicat, dicens: Ave Maria. Et beatus venter, &cet. O Igitur imperatrix & Domina nostra benignissima, iure matris impera tuo dilectissimo Filio Domino nostro Iesu Christo, ut mentes nostras ab amore terrestrium, ad cælestia desideria erigere dignetur. Qui viuunt & regnat, &cet. Gaude quæ post Christum scandis, Et est honos tibi grandis In cæli palatio.

Iesus

Iesus fructus ventris tui, &cet. Antiph. Aduocata. Psalmus. Ad te leuavi. Aduocata miserorum, ad te sunt oculi seruatorum, te assumpsit Rex cælorum, super choros Angelorum, ubi coetus beatorum, te digne veneretur, & benedicit in æternum, dicens: Ave Maria, &cet. Et beatus venter, qui te portauit, &cet. O Igitur gloriosissima Domina excelsa super fidera, pijsissima aduocata nostra suscipe laudum pia

precamina, quæ ad honorem quinque vulnerum Filij tui, & ad laudem sancti nominis tui decantauimus, & pro nobis quæsumus intercedere festina quatenus dulcissimus Filius tuus Dominus noster Iesus Christus per suam magnam misericordiam, a vinculis peccatorum nostrorum nos eripiat, & in suo sancto seruitio nos conferuet, confortet, ac finaliter perseverare faciat. nam te nihil negans honorat. Qui cum Deo Patre, &cet.

SANCTI BONAVENTURÆ EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS CARMINA SVPER CANTICVM

Salue Regina.

Salue Regina sic dispositum est a Sancto Bonaventura, ut singulis vocibus quattuor adhibeat carmina B. Virginis laudes uberior explicantia: id quod optime præstitit Doctor Sanctissimus, cum vere religiosus esset & affectione sancta feruere: non enim nisi ab his, qui eiusmodi sunt, canticum hoc subtiliter intellegi, aut efficaciter poterit decantari. De quo Bernardus, aut quisquis alius est auctor, in Salue Regina ser. i. non longe a principio sic loquitur: Tam suaue est ad gratiam, tam secundum ad sensum, tam etiam profundum ad mysteria, quod a nobis considerari, & discuti, prout dignum est, non valeat. Ex eo autem, quod suauius sonat, mulcet affectum, & de sensum ubertate mentem impinguat, & in Sanctam Sanctorum, aduocatam scilicet nostram, dum eam, quasi præsentem salutat, omnia interiora nostra medullitus inflammat. Hæc ille. Ex quibus manifeste apparet præstantia huius Cantici, quod Auctor noster deuote canendo, ad frequentem illius meditationem animos legentium accendit.

Salue. A l v e Virgo Virginitatis stellæ maritima. Sordidorum criminum vera medicina. Consolatrix hominum, qui sunt in ruina. O vere peccaminum vere draconina. Regina. Regina regnantium Virgo puellaris, Peperisti Filium Mater singularis, Sacratum palatium Dei conuocaris, Diuinum auxilium nobis largiaris.

Misericordia. Fons misericordiæ dici meruisti, Atque mater gratiæ, quæ concepisti Summum regem gloriæ, quem post peperisti, Largitorem veniæ mundo contulisti. Vita. Vita, via, veritas est de terra nata, Et tua virginitas restat illibata, Nam tua humilitas fuit operata, Quod in te diuinitas esset incarnata. Dulcedo. Dulcedo dulcedinis fructus benedictus, Ventris tui Virginis agnus Dei dictus, Cuius vnda sanguinis homo derelictus, Lotus labe criminis est, & dæmon victus. Et spes nostra. Et spes nostra solida es virgo Maria, Virga Iesse florida vt in Isaiâ,

A Rore cæli madida dicit prophetia, Pulchra vt nix candida mater Dei pia. Salue. Salue lux fidelium fulgens vt aurora, Quæ es supra liliam pulchra & decora, Omne quod est noxium tolle sine mora: Et Dei auxilium pro nobis implora. Ad te. Ad te clamamus miseri multum desolati, Nobis aures aperi pectoris sacrati: Vt a fauce inferi per te liberati, Consequamur liberi viam tui nati. Clamamus. Clamamus deuotius ad te suspirantes, Et affectuosius te pie precantes. Dele quod interius male cogitantes Gessimus exterius opere peccantes. Exules. Exules exilio omnes sumus dati, Pro parentum vitio gloria priuati C Paradisi gaudio & exorbitati Tuo beneficio sumus reparati. Filij. Filij suspirijs prodere coguntur, Mundi pro miseria per quam inuoluuntur. Ad damnata vitia sæpe dilabuntur. Sed misericordia tua fulciantur. Eua. Euzæ lapsus intulit damnum desperatum, Et a nobis abstulit gaudium beatum.

Et.

Et post Eam contulit Virgini incarnatum.
Quo modo mortem sustulit, diluit peccatum.

Ad te.

Ad te clamant iugiter tui famulantes,
Et in te fideliter omnes suspirantes.
Iuuamen humiliter tuum implorantes,
Quos misericorditer audias clamantes.

Suspiramus.

Suspiramus fletibus nostris pro peccatis
Et multis gemitibus per nos perpetratis.
Sed in te confidimus mater pietatis.
Vere poenitentibus veniam da gratis.

Gementes.

Gementes recolimus mala retroacta.
Quae inique gessimus mente non coacta.
Sed in te confidimus Maria intacta,
Vt a te, quae petimus, sint in nobis facta.

Et stentes.

Et stentes doloribus mente verecunda,
Lumen nostris cordibus infunde facunda.
Vitiolum sordibus benigne tu munda,
Iunge nos caelestibus Maria iucunda.

In hac valle.

In hac valle misera multum tenebrosa,
Hominum sunt genera multum foedosa.
Nam eorum opera sunt contagiosa,
Propter facta scelera & opprobriosa.

Lacrymarum.

Lacrymarum cumuli non profunt vel aquae:
Cum senes & paruuli & plebs vnaquaque
Timeant quod aemuli quaerunt circumquaque,
Et fratres huius saeculi trahunt vsquequaque.

Eia ergo.

Eia ergo digne ad te nostras mentes,
Atque lapsus erige: conforta tremantes,
Et errantes corrige te pie quarentes,
Miseros nos dirige in te confidentes.

Advocata.

Advocata libera coram Salvatore:
Postulare propra consuetoque more,
Et pro gente misera benigno fauore,
Natum tuum mitiga materno amore.

Nostra.

Nostra spes fidelium semper fuit talis,

A Est & erit, omnium mater virginalis,
Vt nobis praesidium ciuitas regalis,
Sit atque remedium pulvis procul malis.

Illos tuos misericordes oculos ad nos conuertere.

Illos pios oculos & misericordes
Conuertere ad famulos in bono discordes:
Et ad malum sedulos fortius concordos,
Nostrae carnis stimulos deleas & fordes.

Et Iesum benedictum fructum.

B Et Iesum vnigenitum fructum benedictum,
Monstra nobis inclytum piuum & non fictum:
Per quem genus perditum a Deo in aetuum victum,
Datum in interitum reuixit inuictum.

Ventris tui.

Ventris tui viscera Iesum portauerunt,
Et beata vbera ipsum lactauerunt,
Cui Iudaei vulnera dira intulerunt,
Et ipsum post verbera cruci tradiderunt.

Nobis post hoc exilium ostende.

C Nobis post hoc exilium, benignum ostende
Iesum tuum Filium, & nobis impende
Verum patrocinium, & maternum extendere,
Et cum ad iudicium erimus defendere.

O clemens.

O clemens clementia summæ bonitatis,
Adonai filia flos virginitatis,
Damnatorum venia mater pietatis,
Virginum læticia stola charitatis.

D

O pia.

O pia pijsissima Regina caelorum,
Omnium digna ditissima Dei saeculorum,
Virgo prudentissima gemma confessorum,
Atque iucundissima laus Apostolorum.

O dulcis.

O dulcis dulcissima, super fauo, melle,
Columba castissima, carens omni felle,
Mater benignissima, iuxta nostrum velle,
E Cuncta fortidissima a nobis repellere.

Maria.

Maria eximia, natum deprecare.
Vt quicumque omnia hæc vult recitare,
In tui memoria, & te collaudare,
Dignetur in gloria sua collocare.

SANCTI

SANCTI BONAVENTURÆ

EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS

Opusculum inscriptum:

LAUS BEATÆ VIRGINIS MARIÆ.

Opusculum hoc, quod Laus Beatae Virginis Mariae appellatur, saluationem Angelicam continet, scilicet Ave Maria: ita tamen vt iuxta singulas litteras eiusdem octonis versibus Virginis laudes celebretur. Auclor, & vnumquemque octonarium ordinarum a litteris Saluationis Angelicae, donec rota compleatur. Praeterea xix. sacra Scriptura locis Beatissimam Dei genitricem Mariam docet adumbratam, vt ex contextu appareat. Harum figurarum series est qua sequitur.

- I. Figurata fuit per fontem, qui ascendebat de terra vt habetur. Gen. 2.
- II. Figurata fuit per lignum vite plantatum in medio paradisi. Gen. 2.
- III. Figurata fuit per paradysum rigatū a fluuio voluptatis. Gen. 2.
- IV. Figurata fuit per arcam Noe, per quam fuit genus humanum tempore diluuij conseruatum. Gen. 6. & 7.
- V. Figurata fuit per arcum, quem Dominus dedit Noe. Gen. 9.
- VI. Figurata fuit per scalam, quam Iacob in somnijs vidit. Gen. 28.
- VII. Figurata fuit per rubum, qui ardebat, nec comburebatur. Exod. 3.
- VIII. Figurata fuit per vas, in quo seruatum fuit Manna. Exod. 16.
- IX. Figurata fuit per virgam Aaron, quæ habuit fructum praeter opus naturæ. Num. 17.
- X. Figurata fuit per stellam, & per virgam de quibus prophetauit Balaam. Num. 24.

- XI. Figurata fuit per concham Gedeonis, de qua habetur. Iudic. 6.
- XII. Figurata fuit per domum Domini, quam adificauit Salomon, & gloria Dei eam impleuit. 3. Reg. 6.
- XIII. Figurata fuit per Abigail, quæ fecit pacem inter Nabal & David. 1. Reg. 25.
- XIV. Figurata fuit per Iudith, quæ Holofernem peremit, & populum liberauit. Iudith. 13.
- XV. Figurata fuit per Esther, quæ Aman fecit suspendi, & Mardocheum cum populo liberari. Esther. 7.
- XVI. Figurata fuit per columbam, quæ attulit rammum oliuae Noe, & filijs suis in arcam. Gen. 8.
- XVII. Et per pericam, quæ tulit serpentem aeneum in deserto. Num. 21.
- XVIII. Figurata fuit per Portam clausam, per quam vir non transiit. Ezech. 44.
- XIX. Figurata fuit per mulierem, quam vidit Ioannes. Apoc. 12.

A V E caeleste lilium,
Aue rosa speciosa,
Aue Mater humilium,
Superis imperiosa,
Deitatis triclinium.
Hac in valle lacrymarum,
Da robur, fer auxilium,
O excusatrix culparum.

Virgo pia sine pare,
Gabriele nunciante,
Quæ meruisti portare
Christum, flatu sacro flante.
Virgo partum post, & ante,
Refugium singulare,
Hac in vita vacillante,
Tuos seruos consolare.
Ecce stupet humanitas,
Quod sis Virgo puerpera.
Scire nequit fragilitas
Tante virtutis opera.
Fides transcendens aethera,
Confiteatur & veritas.
Ex te mater Christifera,
Carnem sumpsit diuinitas.

A Mater Natum, Patrem nata,
Stella Solem genuisti,
Increatum res creata,
Fontem riuus emisisti.
Vas figulum peperisti,
Virgo manens illibata,
Per te nobis Mater Christi,
Est perdita vita data.

A Immissa sunt viscera,
Quæ Domini sunt conclaue,
Sanctissima sunt vbera,
Quæ suxit, & lac suauē,
Quo lactatur Mater Aue,
Quæ regnas super sidera,
Perpetua mortis a vā
Nos & a malo libera.
Rosa decens, rosa munda,
Rosa recens sine spina,
Rosa florens, & secunda,
Rosa gratia diuina.
C Facta caelorum Regina,
Non est, nec erit secunda.
Tibi, rei medicina
Nostris caepis obsecunda.

In scrip-

In scripturis figurata,
 Multis locis ostenderit,
 Ænigmatibus monstrata,
 Sacris vt pater literis,
 Testamentorum veteris,
 Et noui iure prelata,
 Mulieribus ceteris,
 Super omnes eleuata.
Ante mundi originem,
 Te Dominus ordinauit,
 Dum cæli latitudinem
 Sapienter fabricauit.
 Ex tunc sancta mente cauit
 Per te Matrem & Virginem,
 Protoplasti, qui peccauit,
 Expirare voragine.
Gaudere Virgo, Mater gaude,
 Per te mundus reauratur,
 Cum ciuibus cæli plaude,
 Qui honor tibi datur.
 Decus decenter soluatur,
 Tibi, maius omni laude,
 Qui per te liberatur.
 Omnis homo facta fraude.
I. *Figurata fuit per fontem qui ascendebat de terra, vt habetur Gen. 2.*
Rigans mundum nouo rore,
 Nouæ prolis nouitate,
 Noua facis, nouo more,
 Cuncta mira claritate.
 Ex diuina bonitate
 Fons ascendens in honore,
 Rigans terram charitate,
 Dei crescens in amore,
II. *Figurata fuit per Lignum vite plantatum in medio paradisi Gen. 2.*
Arbor & lignum vitale
 In paradisi medio,
 Plantaris spirituale,
 Cuius fructus fruitio,
 Replet omnia gaudio,
 Numquam fuit, nec est tale,
 Nec deerit proculdubio,
 Lignum ita commodale,
III. *Figurata fuit per paradysum rigatum a flumine voluptatis, Gen. 2.*
Casta Virgo te fluiuis
 Voluptatis irrigauit,
 Paradisi, dum Filius
 Dei corpus habitauit.
 Tuum terra tunc donauit
 Nostra fructum vberius,
 Et naturam reformauit,
 Nostram Deus in melius.
In paradiso posuit
 Deus hominem Filium
 Suum, custodem posuit
 Tuum corpus egregium
 Per Gabrielem nungium
 Dum visitare voluit,
 Redemptorem eximium
 Nobis eum exhibuit.
IV. *Figurata fuit per arcam Noe, per quam fuit genus humanum tempore diluuij conseruatum, Gen. 6. & 7.*
Arcam Noe fabricauit
 Sed de lignis leuigatis,
 Fabricatam subintrauit
 Cum vxore & cum natis,
 De parentibus beatis
 Sibi Matrem te formauit,
 Dominus, & a peccatis
 Te subintrans conseruauit.

A *V. Figurata fuit per arcum quem Dominus dedit Noe, Gen. 9.*
Pactum suum antiquitas
 Deus promisit Patribus,
 Arcum suum diuinitus
 Ostendendum in nubibus,
 Qui foederis est omnibus
 Signum promissum calitus.
A Deo pax hominibus
 Datur in eo penitus.
Labor & timor fugiunt
 Arcu monstrato foederis,
B *Spes & gaudium veniunt,*
 peccatoribus miseris,
 Qui de reatu sceleris
 Flentes arcum conspiciunt,
 Per promissum de speris
 Se consolatos sentiunt.
Est in arcu cæruleus
 Color, qui virginitatis
 Typum gerit: & rubeus
 Etiam, qui charitatis
 Formam notat: puritatis
 Tuæ demonstrat aqueus
 Notam, & humilitatis;
 Quam elegit in te Deus.
C *Nubibus cæli cerneris*
 Arcus, quæ nos illuminas,
 Refulgens morum miseris
 Exempla cunctis feminas.
 Hæreses omnes terminas,
 Et hæreticos conteris,
 In Christo quando geminas
 Naturas simul congeris.
Arcus insuperabilis,
 Arcus potens, arcus fortis,
 Arcus dulcis, amabilis,
 Arcus patens cali porris.
 Post præsentis metam mortis
 Nobis ineuitabilis,
 Fac confortes tuæ fortis
 Nos Virgo venerabilis,
VI. *Figurata fuit per scalam, quam Iacob in somnis vidit. Gen. 28.*
Dormiens Iacob somnio
 Scalam vidit contingentem,
 Cælum: cuius confinio
 Deum vidit innitentem,
E *Angelorum descendentem,*
 Cætum vidit. Promissio,
 Terræ sanctæ per potentem,
 Datur, & benedictio.
O Maria figuraris
 Scala, sed scalam superas,
 Ab Angelo salutaris,
 Deum hominem generas.
 Super virtutes superas,
 Per Angelos collocaris,
 Genus humanum liberas,
 Ergo longe plus beatis.
F *VII. Figurata fuit per Rubum, qui ardebat nec comburebatur. Exod. 3.*
Mater, tua virginitas,
 Rubo montis ostenditur
 Ore, cuius viriditas
 Per ardorem non vritur.
 Sic nec tua corrumpitur
 Virginalis integritas,
 Dum ventre tuo iungitur
 Humanitati deitas.
VIII. *Figurata fuit per vas, in quo seruata fuit Manna. Exod. 16.*
In vase Manna positum
 Vt seruetur, legitur,
 Israelitis

Israelitis traditum,
 Neque vas Manna frangitur.
 In te Christus concipitur
 Virgo per sanctum Spiritum,
 Neque tuæ minuitur
 Virginitatis meritum.
Nobis Manna mitificum
 Seruasti mirabiliter,
 Manna terminans typicum
 Figuratum veraciter,
 In se misericorditer
 Per illud Manna calicum,
 Quod datur communiter
 Israel in viaticum.
Vetustum manna nouitas
 Tuæ gratiæ terminat,
 Figuratum antiquitas
 Fugit, & lux illuminat,
 Noua, quos lex discriminat,
 Noua. Cessat obscuritas,
 Purgat, mundat, eliminat,
 Antiqua noua claritas.
Summus artifex omnium
 Te prouidit vas nobile,
 Vas dignum, vas egregium,
 Vas gratum, vas laudabile,
 Vas cunctis venerabile
 Famulis, vt edulium
 Ministres delectabile,
 Panemque cæli ciuium.
Tu ministras hominibus
 Verum panem Angelorum,
 Tuis natum visceribus
 Pro salute peccatorum.
 Hic est panis viatorum:
 Qui non est dandus canibus,
 Qui est salus miserorum,
 Præstans omnibus paupibus.
Ecce panis dulcissimus,
 Ecce panis amplectendus,
 Ecce panis pinguisimus,
 Ecce panis diligendus,
 Ecce panis recolendus,
 Ecce panis præoptimus,
 Cibis cunctis præferendus,
 Et præ cunctis gratissimus.
Cibus iste nos reficit,
 Recreat, & regenerat,
 Et sibi mentem allieit,
 Dirigit, & confederat,
 Omne bonum exaggetat,
 Et omne malum abiecit.
 Vincit, regnat, & imperat,
 Auger, alit, & periclit.
Viuus panis, & vitalis,
 Via veritas & vita,
 Est hic panis immortalis,
 Et bonitas infinita:
 Quo refilget præmonita
 Noua sponsa spiritualis,
 Synagoga definita.
 Perit, & vmbra legalis.
Manna cessat, & cælitus
 Nobis panis præponitur,
 Panis verus viuificus
 Nobis de cælo mittitur,
 Christianis conceditur,
 Solis panis hic mysticus,
 Quibus communius traditur
 Verus panis Angelicus.
IX. *Figurata fuit per virgam Aaron, qui habuit fructum præter opus naturæ. Num. 17.*
Beatus tabernaculo
 Moyfes virgam posuit,
 S. Bon. Tom. 6. Pars ij.

A Aaron, sed pro titulo
 Sacerdotis: quæ fronduit,
 Floruit, fructum habuit,
 Euidenti miraculo,
 Sacerdotis obrinuit.
 Ius Aaron in populo.
Ecce valde mirabilis
 Res & miranda nouitas,
 Floret ficcitas fregilis,
 Gignit sicca fertilitas,
 Paruit virga siccitas
 Fructum profert, & fertilitas
 Efficitur sterilitas:
B *Non fuit ante similis.*
Notat virga florigera,
 Quæ nature non opere
 Efficitur fructifera,
 Sed puro Dei munere,
 Quod debes concipere,
 Virgo noua puerpera,
 Nouum fructum parere,
 Post partum virgo libera.
Ergo vere virgo patens,
 Germinasti campi florem,
 Dei Patris verbum patens,
 Mundi paris Saluatorem,
 Puritatisque decorem.
 Non amittis, forde carens.
 Charitatis fundens rorem,
 Quo rigatur mundus ærens.
X. *Figurata fuit per Stellam & per virgam, de quibus prophetauit Balaam. Num. 25.*
De Iacob exoritura
 Noua stella prædicitur,
 Ex Israele nascitura
 Virga nobis ostenditur,
 Per quam Moab percucitur.
 Te præsignat hæc figura,
 De qua virga producit
 Christus mitante natura.
Ista stella clarissima,
 Quam non violat radius,
 Luce nitens purissima,
 Crytallo fulgens clarius,
 Te significat verius
 Virgo semper castissima,
 Quam non violat Filius,
 Nascens ex te mundissima.
Confurgens virgo florida,
 Ex Israele propheticæ.
 Promissa virgo nitida,
 Diceris virga mysticæ.
 Egrediens de radice
 Iesse, potens & valida,
 Florem profers mirifice
 Virgo materque grauida.
Tu es virga, tu es stella,
 Tu es gratiæ fluiuis,
 Deitatis munda cella,
 Genitrix, cuius Filius
 Flos dicitur, & radius,
 Charitatis fundens mella,
 Cælo. luctus superius
 Mundum seruans a procella.
Aue virgo fertilior
 Vniuersis arboribus.
 Aue Stella fulgidior
 Vniuersis sideribus,
 Factis dictis, virtutibus,
 Vniuersis præstantior
 Creaturis, hominibus,
 Custos, & quies tutior.

XI. Figurata fuit per concham Gedeonis, de qua habetur. Iudicum 6.

Tu Gedeonis rotunda. Concha caelestis diceris, Rore manans & fluida, Lana compressa velleris, Diuini dono muneris, Tu semper manes madida, Solatium das miseris, Sed terra manet arida. Verus caelestis fluminis, Tuam Concham munditia, Ros repleuit, dum numinis Sacri munere gratiae, Plena Solis iustitiae, Mater Dei, & hominis, Fis, flore pudicitiae, Vernans matris & virginis.

XII. Figurata fuit per domum Domini, quam adificauit Salomon, & gloria Dei eam impleuit. 3. Regum. 6.

Impleuit domum Domini, Superni Regis gloria, Sui sacratam nomini, Salomonis industrja. Dum te superna gratia Gabrielis affamini, Parentem virgo Maria Replet dicatam numini, Notat hic Dei Filium Salomon rex pacificus, Qui fecit thronum regium, Vt hic artifex caelicus. Et nuncius angelicus praeprauit hospitium, Nostrae salutis pisticus, Verum deferens gaudium. Maria mater gratiae, Mater & fons bonitatis, Mater misericordiae, Fons, & fomes pietatis, Triclinium Deitatis, Mater Solis iustitiae, Perpetuae claritatis Confers lumen & gloriae.

XIII. Figurata fuit per Abigail, qua fecit pacem inter Nabal & Dauidem. 1. Reg. 25.

Vxor Nabal cum Dauide. Pacem datis muneribus, Nabal reformat folide Benignissimis precibus. Licet Nabal sermonibus, Dicitis, factisque stolidis, Meruisset doloribus Vitam finire turbide. Larga Nabal conuiuia Sui faciens tonforti, Quarendo temporalia, Gulae vacans & honori, Comparatur peccatori, Dei danti conuiuia, Seruis: vnde morte mori Debent propter haec vitia. Iste desiderabilis Vultu Dauid gratiosus, Rex nulli comparabilis, Manu fortis, bellicosus, Clemens, pius, amorosus, Christus est immutabilis, Qui semper est gloriosus.

A In sanctis & mirabilis, Es tu Abigail sapiens, David deferens munera, Nabal & David faciens Precibus tuis foedera: Dum pia lactis vbera, Christo dedisti nutriendis, Hinc peccatoris scelera Tuis meritis leniens.

Regina virgo regia. De genere Dauid Regis, Dei mater & filia. B Christum parens, Christum regis, Nostra mater nostrae legis Gaudium & laetitia, Peccatoris fortis agis, Decus, honor, & gloria.

In te sola spes figitur Omnis humani generis, Per te solam destruitur Adae peccatum veteris. Vita portus es miseris, Per te salus acquiritur. Nescit reatum sceleris, Qui te deuote sequitur.

C Bonum est ergo subdere Sese tuae seruituti, Secundum te se regere, Disponendo se virtuti. Namque tui serui tui Per te possunt ascendere Caelum, vitam assecuti, Tecum semper & viuere.

XIV. Figurata fuit per Iudith, qua Holofernem peremit, & populum liberauit. Iudith. 13.

D Volens mundum sciuitia, Principis Assyriorum, Subijcere: nefaria, Manu collecta vitiatorum, Magnam plebem Iudaeorum Obsedit in Bethulia, In mortem maestam eorum, Mente debacchans impia.

Sancta Iudith pro populo Saluando se praeprauit, Nocte surgens de lectulo, Vocans Abram properauit, Holoferni praesentauit, Se, pro gentis periculo, Necans eum, liberauit, Cites a mortis iaculo.

E Est ciuitas Bethulia, Quam obsidet dissenso, Daemonisque perfidia, Et haereticis deceptio. Coniuncta tuo Filio, Nostra mater Ecclesia, Tuo tuta subsidio, Munita tua gratia.

F Tu es Iudith pulcherrima, Quae liberas Ecclesiam, Holofernis acerrima, Vt per diuinam gratiam, Haereticisque perfidiam, Confutas. Spem certissimam, Fundens super familiam.

Benignus sapientiae Spiritus, & dulcedinis, Consilij, scientiae, Timoris, fortitudinis, Lumen diuini numinis, Omnis genere gratiae,

Te re-

Te repleuit vt hominis, Causa sis indulgentiae.

XV. Figurata fuit per Esther, qua Aman fecit suspendi, & Mardocheum cum populo liberari. Esther 7.

Edifica per connubium, Assuero coniungitur, Thalamum subit Regium, Coronatur, praeficitur, Cunctis. Vasti deponitur, Amittit regni solium. Superba Vasti tollitur, Esther habet dominium.

Notat Esther humile, Cor contritum humiliter, Cor dulce, cor amabile, Cor diligens veraciter, Cor contemplan sublimiter. Vasti notat cor fragile, Exaltans se perniciter, Superbum & indocile.

Et re quid est humiliter, Dulcius, amabilius, Destruens cuncta schismata, Te sacra probant dogmata, Nil esse gratiosius, Sacra probant aenigmata, Te nihil esse mundius.

Designat Esther igitur, Te, qua numquam humilior In creaturis legitur, Fuisse: nec suauior, Pulchrior, amabilior, Dulcior nulla dicitur, Et propter hoc sublimior, Esse nulla te noscitur.

In Iudaeos inuidia, Sauiat Aman peruersitas, Damnat eos perfidia, Crudelisque dolositas, Mardochei benignitas, Esther scribit eueprepia, Mutetur vt crudelitas, Decreti Regis impia.

Condolet Esther fratribus, Totius sui generis, His auditis rumoribus, Regem adit, qui foederis, Signum dedit pestiferis, Morti datis complicitibus, Damnatur Aman sceleris, Eius notis criminibus.

Tu es Esther, perfidiam Aman reprimens grauit, Famulorum miseriam, Exterminans benigniter, Regi summo feliciter, Desponsata per gratiam, Coronata perenniter, Regiam tenes potentiam.

Vere notat inimicum Aman humani generis, Dirum serpentem lubricum, Iure pulsam de superis, Condemnatum in inferis, Accusatorem iniquum, Quem tu calcas & conteris, Deum reddis pacificum.

Sicut pupillam oculi, Seruos, seruas, seruo Regis. Tu solamen es saeculi, Refugium tui gregis.

A Summa sponsa, summi Regis, Caput conteris zabuli, Tu es verus liber legis, Tu arca tabernaculi.

Flos vernalis, flos liliij, Flos florum, decus Virginum, Diceris, & auxilij, Fons plenus, custos hominum: Cuius attraxit Dominum, Et Angelum consilij, Dulcis odor, vt terminum Nobis daret exilij.

B XVI. Figurata fuit per columbam, qua attulit ramum oliuae Noe & filijs suis in Arcam. Gen. 8. XVII. Et per pericam, qua tulit serpentem aeneum in deserto. Num. 21.

Ramum ferens virentibus, Ore columba proprio, Folijs fructuantibus, Generali diluuiio, Quos turbarat vndatio, Noe, natis, coniugibus, Refouit eos gaudio, Salutis intuitibus.

C Vna serpentem pericam, Deserto tulit aeneum, Vt si intus vis toxica, Quemquam laeserat Hebraeum, Sanaretur videns eum, Ope Dei mitifica, Propellente vipereum, Virus virtute mystica.

D Columba tu simplicior, Omni, tutrix humilium, Salus hominum tutior, Mundo tulisti gaudium, Enixa Dei Filium, Omni veneno fortior, Medicina peccantium, Signo Serpentis promptior.

XVIII. Figurata fuit per portam clausam, per quam Vir non transit. Ex. ec. 44.

Tu es porta, quae clauditur, Apertionis nescia, De qua propheta loquitur, Hominum nulli peruia, Quia Dei sapientia, Ingreditur, & egreditur, Semota violentia, Per egressum non frangitur.

Virginitas est ianua, Qua caelis fulgens altius, Caeli non linquens atdua, Messias Dei Filius, Concepit est. exterius, Carne reclusus exigua, Corpus sumens perfectius, Ex te virgo praecipua.

F Sicut sidus perlucitur, Infuso solis lumine, Et eo lux emittitur, Sine sideris fragmine: Sic sine carnis crimine Christus in te concipitur, Ex te manente Virgine Super naturam oritur,

XIX. Figurata fuit per mulierem, quam vidit Ioannes. Apoc. 12.

Vidit Ioannes mysticum Signum quoddam mirabile, Quod in caelo propheticum

Apparuit notabile.
 Numquam fuerat simile
 Prophetis ænigmaticum
 Signum datum, quod vtile,
 Præcedens vt miraculum.

Erat patens cælestibus
 Amicta solis lumine
 Mulier, Lunam pedibus
 Supponens, cuius culmine
 Capitis pro tegmine,
 Duodecim sideribus,
 Sertum fulgebat numine,
 Suis plenis visceribus.

Nihil te magis proprie
 Per istam intelligitur
 Mulierem, quæ serie
 Prophetæ nobis panditur.
 In te namque concipitur,
 Et oritur iustitiæ
 Verus Sol, unde oritur
 Regnum cælestis curiæ.

Tuis Luna supponitur
 Pedibus, & militia
 Cæli tota per te regitur,
 Caput duodenaria,
 Patriarcharum gloria,
 Quæ per te benedicitur,
 Et bisseua victoriæ
 Apostolorum textitur.

Repleris plenitudine
 Generis omnis gratiæ,
 Totaque multitudine
 Virtutum & potentiæ,
 Tu decus excellentiæ,
 Tu lux carens fuligine
 Culpa: splendor gloriæ
 Mundum decorans lumine,

In te totum perficitur,
 Quidquid verbis prophetis,
 De te virgo prædicitur,
 Et legis ænigmaticis:
 Sive quidquid angelicis
 Tibi verbis exprimitur,
 Finitis verbis typicis
 Res manifesta cernitur.

Salve solamen hominum,
 Salve munda stella matris,
 Salve purgatrix criminum,
 Salve virgo singularis,
 Confortio carens maris,
 Concipis, paris Dominum.
 Tu lapis es angularis,
 Quæ das figuris terminum,
 Tu supra cæli solium.

Ad dexteram Dei resides,
 Iuxta proprium Filium
 Cæli Regina præfides,
 Confirmans mentes desides,
 Præstans eis auxilium,
 Et tuis seruis prouides

A Impetrando subsidium.
 Vbi namque sanctissima
 Caro, quam Dei filius
 Sumpfit ex te mundissima.
 Inthronizatur celsius,
 Creatis gloriosius,
 Ratio vult certissima.
 Esse te non inferius,
 Vel sede magis infima.

Ibi mater cum Filio
 Gaudes cæli patriæ,
 Trinitatis confortio,
 Creata super omnia.

B Tua benigna gratia
 Felicitatis gaudium
 Nos coronat, & gloria,
 Beatorumque præmio. Amen.

ORATIO.

Omnipotens sempiternæ Deus, qui gloriose Vir-
 ginis matris Mariæ corpus & animam, vt dignū
 Filij tui habitaculum effici mereretur, Spiritu sancto
 cooperante præparasti, da, vt cuius commemoratio-
 ne lætamur, eius pia intercessione ab instantibus malis,
 & a morte perpetua & subitanea liberemur.
 Per Christum Dominum, &c.

ALIA ORATIO.

Deus, qui beatissimam Virginem Mariam, matrem
 tuam in Annuntiatione, Visitatione, & Assump-
 tione multiplici gaudio lætificasti, tribue quaesiu-
 mus: vt eius precibus & omnibus sanctis tuis inter-
 uenientibus ad inestimabile gaudium, quo nunc tecum
 sine fine gaudent, peruenire mereamur. Per
 Christum Dominum, &c.

Has videas laudes,
 Qui sacra Virgine gaudes,
 Et venerando piam.
 Studeas laudare Mariam.
 Virginis intractæ
 Dum veneris ante figuram,
 Prætereundo caue,
 Ne sileatur Aue,
 Inuenies veniam,
 Sic salutando Mariam,
 Aue Maria gratia, &c.

Evilis homo materiæ
 Surge de mortis tumultu,
 Dum spes est adhuc veniæ,
 Te subtrahe periculo,
 Excutere de puluere,
 Dum opus est remedio,
 Surge, curre pro brauiis,
 Dum licet comprehendere
 Viam quærens in itinere
 Malorum reminiscere,
 Ad Patriam reuertere
 Cum poenitente filio

SANCTI BONAVENTURÆ
 EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS

Opusculum nuncupatum:

PSALTERIUM MINVS B. MARIÆ VIRGINIS.

Opusculum hoc, Psalterium minus B. Mariæ Virginis prænotatur, quia quilibet quaternarius rubricatus aliquid continet
 ad imitationem Psalmorum Davidis in ordine: vt primus quaternarius versum aliquod primi Psalmi redoleat,
 secundus aliquod secundi, & sic de singulis. Diuiditur Opusculum in quinquagenas res iuxta numerum Psalmorum
 centum quinquaginta, & B. Virginem initio cuiuslibet quaternarii deuote per Aue saluat S. Bonaventura,
 eisdemq. eiusdem B. Virginis laudes decantat, necnon pariter recenset beneficiorum, quæ per eam mediatri-
 cem in genus humanum contulit omnipotens, & misericors Deus: vt hac saluationis forma affectus deuotorum
 Sanctissima Mariæ Virginis magis, ac magis erga ipsam excitetur.

PRIMA QVINGVAGENA.

Aue virgo vitæ lignum,
 Quæ perenni laude dignum,
 Saluo voto quod vouisti,
 Mundo fructum attulisti.
 Aue cui sine fine
 Reges astant & Regina,
 Tu Regina sæculorum,
 Regum princeps, & regnorum.

Aue David germen iustum,
 Vt vitalem Dei gustum
 Mereamur experiri,
 Fac de monte nos audiri.

Aue virgo Deo digna,
 Serua seruos, & configna
 Luce tuæ faciei,
 Et splendore vultus Dei.

Aue Mater noui moris,
 Nec concepti Redemptoris,
 Neque ortu deflorata
 Scuto Dei obumbrata.

Aue Virgo, quæ furorem
 Conditoris in amorem
 Tua forma conuertisti,
 Votis iram extinxisti.

Aue virgo, quam Saluator,
 Reaum testis, & scrutator,
 Quem non fallit nox erroris,
 Laudat intus atque foris.

Aue virgo plena bonis
 Gratiarum diues donis,
 Opus Dei digitorum,
 Grande nimis & decorum.

Aue virgo post & ante,
 Pro me semper te pugnante,
 Vertat hostis mihi dorsum,
 Et conuersus stet retrorsum.

Aue porta libertatis,
 Aula summæ Trinitatis,
 Et solemne Dei templum,
 Salus orbis & exemplum.

Aue virgo flos regalis,
 Mulierum nulla talis,
 Verba cuius sunt argentum,
 Lingua laudis instrumentum.

Aue virgo, cui plaudo,
 Tibi canto te collaudo,
 Bona mihi tribuentem,
 Serua virgo me canentem.

Aue virgo, Deo chara,
 Pulchra suauis prudens clara,
 Sola Dei salutare,
 Digna mando generare.

Aue virgo virtus mea,
 Natum Deum posse dea,
 Vt in arce Sion clare
 Nos concedat habitare.

Aue virgo forma morum,
 Cui Christus Rex cælorum,
 Mundi curis expeditæ
 Notas fecit vias vitæ.

B Aue virgo cuius ori,
 Voci verbis & clamori,
 Dei aures inclinatæ
 Sunt, præstandi largitate.

Aue virgo diligenda,
 Laude cunctis præferenda,
 Radix sancta semen verum,
 Flos & gemma mulierum.

Aue, cuius pronocatus
 Forma Deus Deo natus,
 Pugnaturus non expauit,
 Sed vt gigas exultauit.

C Aue scala cælum tangens,
 Ad te virgo clamo plangens,
 Vt a malo stella maris,
 De Sion me tuearis.

Aue Iesse stirps beata,
 Virgo voto non fraudata,
 Tui cordis & tuorum,
 Voluntate laborum.

Aue, cuius quæ nascetur
 Claritatem gens loquetur,
 Cuius honor non decreuit,
 Et potestas finem nescit.

D Aue digna omni laude,
 Casta Dei Mater gaude,
 Et admitte vota precum,
 Vt sis virgo semper mecum.

Aue virgo cuius manus,
 Non frædauit actus vanus,
 Sed ab omni prauitate,
 Innocentes sunt seruata.

Aue virgo speciosa,
 Cuius quasi recens rosa,
 Spirat caro, cor lætatur,
 Mens in bonis demoratur.

Aue virgo, quæ iam audis,
 Coram throno vocem laudis,
 T t 3 Iube

Iube simul nos astare,
Dei laudes enarrare.
Aue virgo rumpe moras,
Et ad omnes semper horas,
Mihī castos & adiutrix,
Esto digna Dei nutrix.
Aue virgo vernans flore,
Sicut cuius & odore,
Rursum homo iuuenescit,
Et ad vitam reuiescit.
Aue virgo & appare,
Iube tecum nos regnare,
Et ad Christum, quo abisti,
Post te trahe Mater Christi.
Aue virgo fauus mellis,
Cedit ecce Sol cum stellis,
Tui vultus claritati.
Tu decoris consummati.
Aue virgo finis irā,
Purge culpas & largire,
Nos peccato cursu mundi
Pro peccatis non confundi.
Aue virgo pulchra visu,
Deprecor te toto visu,
Me clamantem quotidie
Clemens Mater audi pie.
Aue Mater virgo tamen,
Poste semper sacrum flamen,
Ad munimen nobis dari,
Et a verbo nos firmari.
Aue virgo ruga carens,
Da intacta Dei parens,
Vt laus tua cum dulcore
Meo semper sit in ore.
Aue Mater expers viri,
Fac me dignum inueniri,
Quem digneris adiuuare,
Noli virgo iam tardare.
Aue virgo vena munda,
Per te vitui fontis vnda
Mihī semper irroretur,
Quo cor meum deebrietur.
Aue virgo vitæ via,
Salue mundi spes Maria,
Cuius legem cor rimatur,
Os sophiam meditatur.
Aue virgo mundi decus,
Tibi cedens Iudex æquis
Est oblitus iræ suæ,
In aspectu formæ tuæ.
Aue virgo mundi ratis,
Da, vt igni charitatis
De te mihī semper crescat,
Cor amore incalescat.
Aue virgo lux astrorum,
Educ, quæso, vitiorum
Lutulenta me de fæce,
Pro me Deo fusa prece.
Aue virgo fac dignate,
Te laudantem me sanare,
A languore nimis graui,
Quem peccando comparauī.
Aue virgo, da quod cernis,
Vt contempler in supernis,
Epulantis turbæ sonum,
Et cantantis ante thronum.
Aue virgo singularis,
Vera veri salutaris,
Et emissæ lucis mater,
Cui Deus verus Pater.
Aue virgo, tu quierum
Fac fumentis mundi fretum,
Iesus nauī soporatus,
A te surgat excitatus.

A Aue virgo digna coli,
Quæ diuinæ tuæ proli,
In festiua claritate,
Vestis astas deauratæ.
Aue virgo mundi lumen,
Quæ a Patre verbi flumen,
Tibi missum & infusum,
Effudisti præter vsum.
Aue virgo Mater agni,
Iesu Christi regis magni,
Qui est pius & benignus,
Et honore summo dignus.
B Aue virgo formæ raræ,
Cuius vultus singulare
Visum iubar sunt mirati
Reges celo congregati.
Aue virgo, veta mentem,
Te laudando diligentem.
Deputari inter reos,
Vbi mors depascet eos.
Aue veris claritudo,
Tecum agri pulchritudo,
Quæ perfusa cæli rote,
Vernans orto Saluatore.
C Aue Mater orphanorum,
Miserere miserorum,
Tollens sordes & peccata,
Super niuem dealbata.

SECUNDA QVINQVAGENA.

A Ve virgo primitiua,
Virgo ferax vt oliua,
Quæ diuini germen floris,
Attulisti nostris oris.
D Aue, schema clarum Dauid
Mundus omnis acclamauit,
Sola Deum requisisti,
Nec ad probra descendisti.
Aue virgo noui voti,
Poste bona mundo tori,
Tuum omnes adiuuamens,
Sentiamus semper, amen.
Aue virgo columbina,
Fac vt mundi de sentina,
Illuc volem datis pennis,
Vbi quies est perennis.
E Aue virgo, da, te duce,
Me viuorum frui luce,
In qua raptus ad superna,
Vita vitam sempiterna.
Aue virgo specialis,
Foue tuis me sub alijs,
Sede fruatur, vt amena,
Et quiete pace plena.
Aue decus puellarum,
Virga Iudæ semen clarum
Patris parens, nata prolis,
Dei domus, aula solis.
F Aue virgo flos de spina,
Quod rogamus, da, regina,
Surge nobis in occursum,
Præbe dextram, trahe sursum.
Aue virgo lacte lota,
Pascere semper nos & pota
Deitatis fonte trino,
De compunctionis vino.
Aue turris nostræ spei:
Esto virgo memor mei,
Et cantorem laudum, harum,
Salua princeps feminarum.
Aue virgo sine dolo,
Cuius omnis spes in solo
Creatore semper mansit:
Non.

Non in mundo, qui pertransit.
Aue virgo, caro cuius
Ridens dapes vitæ huius,
Solum Deum concupiuit,
Et eum mente stuit.
Aue virgo recti cordis,
Nec vilius vquam fordis
Inquinata fœditate,
Dono prolis illibata.
Aue salus ex Iudæis,
Votis virgo faue meis,
Vt in Sion reddam illa,
Dum resurgam de fauilla.
Aue virgo par argento,
Quæ pudoris detrimento,
Igne mundi non arisisti,
Quem illæsa pertransisti.
Aue parens absque pare,
Mater Dei deprecare,
Deum mihī misereri,
Et cum iustis me censerī.
Aue virgo Deo iuncta,
Te tollente mala cuncta,
Via meæ prosperentur,
Res adueriæ secundentur.
Aue virgo per quam volens,
Pauper ille fit, & dolens,
Quo iubente dolor cedit,
Et paupertas retro redit.
Aue virgo Dei cella,
Quem pro nobis interpella,
Placa natum ne moreris,
Quæ repulsam non vereris.
Aue norma castitatis,
Esto virgo pro peccatis,
Ne descendam ad tormentum,
Forte mihī firmamentum.
Aue virgo vitæ portus,
Porta clausa clausus hortus,
Vellus clari Gedeonis,
Veri thronus Salomonis.
Aue virgo cuius lotus
Pes peccando non est motus,
Ergo firma vacillantes,
Leua lapsos, tene stantes.
Aue decus disciplinæ,
Stella lucis matutina,
Veri solis tu aurora,
Tu pro nobis semper ora.
Aue virgo, quam laudamus,
Da securi videamus,
Hora Christi iudicantis,
Et post semper imperantis.
Aue virgo, sed fecunda,
Firma vagos, fœdos munda,
Et qui aufert regum flatum,
Regem nobis fac placatum.
Aue virgo Dei quies,
Tu antiquos mihī dies,
Et per Euam quam amisi,
Redde lucem paradisi.
Aue virgo quæ rogasti,
De secreto ventris casti,
Super ora peccatorum
Verum panem Angelorum.
Aue templum impollutum,
Cuius mundo cor exutum,
Nulla vquam seculari
Luce, quinit inquinari.
Aue mundi medicina,
Misce potum & propina,
Fletum mihī mensurare,
Pro peccati quantitate.
Aue virgo flos æstatis,
Tu diuinæ suauitatis,
Mel & Manna suscepisti,
Et hæc nobis porrexisti.
Aue virgo fuga mortem,
Serua reos, & in sortem
Transfer Dei filiorum,
Reparatrix perditorum.
Aue virgo admiranda,
Tibi nulla comparanda,
Nulla talis in puellis,
Vniuersas tu præcellis.
B Aue virgo quæ de tristi,
Valle fletus emerfisti.
Orta terris & in mare,
De excelsis rutilare.
Aue terra fructuosa,
Iesu mater generosa,
De qua nobis modo miro,
Vir processit sine viro.
Aue grandis & pusilla,
Dei mater & ancilla,
Tu regina reginarum,
Honor cæli, laus terrarum.
C Aue virgo mundi vita,
Tu cum nato da petita,
Vt me Dei ciuitatis
Ciuem esse faciatis.
Aue virgo dies festa,
Per te salua molesta
Paupertate, qua laboro,
Mater absque viri thoro.
Aue virgo & letare,
Te in cælis imperare,
Gens, & lingua omnis sciat.
In æternum fiat fiat.
D Aue virgo, cuius oris,
De splendore conditoris,
Splendor clare resplendescit,
Luceat corpus, cor clarescit.
Aue virgo decus rerum,
Te iubente me dierum,
Comiteur longitudo,
Et salutis plenitudo.
Aue cedrus exaltata,
Virgo palma coæquata,
Premens arce dignitatis
Cuncta ligna voluptatis.
E Aue virgo quæ decorem
Induisti, Creatorem
Præcinxisti pulchre Deum,
Carne munda velans eum.
Aue virgo gratiosa,
Tuque mitis, & formosa,
Super omnes es puellas,
A te numquam me repellas.
Aue virgo vincens solem,
Cuius infans terræ molem,
Fundat, librat, & appendit,
Fines manu comprehendit.
F Aue virgo vitæ rectæ,
Fac peccata nos perfecte
Confitendo, decorari,
Da te semper venerari.
Aue virgo vellus roris,
Tu dilecta Saluatoris,
Tu cor habes liquefactum,
Ad ignitum Dei tactum.
Aue sponsa regis almi,
Psalle Deo voce psalmi,
Et fer opem, quam precamur,
Ne in culpa moriamur.
Aue nubes pluuialis,
Quæ perusta mille malis,
Corda nostra refecisti,

Quibus Deum infudisti.
Aue virgo nec morare,
 Surge portas referare,
 Quis obitruxit homo primus,
 Vt intrare nos possimus.
Aue virgo, quam inuisi
 Nusquam tangit hasta nisi.
 Tota felix, nec adusta,
 Qualicumque re iniusta.

TERTIA QVINQVAGENA.

A **V**e virgo mundi fidus,
 Domus, rectum, mons, & nidus,
 Vbi passer solitarius
 Iesu Christe demoraris.
Aue virgo delicata,
 Mater virum dedignata,
 Per te datur vita dator,
 Et perennis miserator.
Aue virgo terra bona,
 Tu petenti mihi dona,
 Panem de te procreatum,
 Vinum vera vite natum.
Aue mater Ioseph veri,
 Ab interna qui tueri,
 Semper fame nos dignetur,
 Per te illud impetretur.
Aue virgo, ac præbeto,
 Vnam mihi rem, quam peto,
 Me in tuo salutari,
 Ad salutem visitari.
Aue virgo fons signatus,
 Cuius numquam violatus
 Venter fudit Redemptorem,
 Oppressorum ereptorem.
Aue virgo & implora,
 Vt cor meum omni hora,
 Præparatum, lene, pronum,
 Gaudens sit ad omne bonum,
Aue virgo vitæ datrix,
 Ad te diues Imperatrix,
 Clamo pauper & egenus,
 Et ærumna multa plenus.
Aue virgo & ne finas,
 Sion muros, & ruinas,
 Sine nobis reparari,
 Fac ad illam nos quadrari.
Aue virgo cuius vultus,
 Mores, modus, forma, cultus,
 Cuncta placent ad perfectum,
 In te nihil est neglectum.
Aue virgo agni nupta,
 Opto mater incorrupta,
 Larga nimis & felici
 Tua manu benedici.
Aue virgo nauta mundo,
 Ne mergamur in profundo,
 Tu depora nos ad portum,
 Ad æterni solis ortum.
Aue virgo, quam sincero
 Semper esse corde spero,
 Vitæ meæ protectricem,
 Credo Dei genitricem.
Aue virgo letabunda,
 Per te viam cum ieiunda
 Electorum concione,
 In viuorum regione.
Aue virgo virens falix,
 Fauus vnâ fons & calix,
 Quæ propheta protoplasti,
 Nectar orbi propinasti.
Aue virgo virga leste,
 Dona nobis tecum esse,

A Vt affectu quo debemus,
 In æternum te laudemus.
Aue virgo Gloriosa,
 Fac virtutem virtuosa,
 Et me iube semper frui
 Visione vultus tui.
Aue virgo inque doce,
 Intus sono sine voce
 Bonitatem disciplinam,
 Et scientiam diuinam.
Aue virgo tota lenis,
 Salues, oro, me a pœnis
 Grauis huius incolatus,
 Et æterni cruciatus.
B **Aue** parens absque nauo,
 Ad te cor & vultum leuo,
 Vt me quoque consolentis,
 Quæ cunctorum misereris.
Aue virgo lux iustorum,
 Tu conuexa superiorum
 Glorianter introisti,
 Et, vt regnes, refedisti.
Aue, cui dominator
 Rex cælorum habitator,
 In perenni dedi iure,
 Omnis sceptra creaturæ.
C **Aue** virgo benedicta,
 Quam non traxit ad delicta
 Rerum iste torrens vanus,
 Ros decurrens flos mundanus.
Aue Sion mons sublimis,
 Eleuata virgo nimis,
 Et in cælis principatum,
 Ius vsurpans & primatum.
Aue virgo, quam persanctæ,
 Et persando fecundauit,
 Auster fructu spiritali,
 Christo flore virginali.
D **Aue** plena gratiarum,
 Domus septem columnarum,
 Dei manu fabricata,
 Nec ab eo violata.
Aue palmes vitis veræ,
 Bona Sion me videre
 Cunctis virgo fac diebus,
 Vt abundem lactis rebus.
Aue virgo maris stella,
 Dona vires, doce bella,
 Fac me dote præliari,
 Et ne finas expugnari.
E **Aue** virgo spes humana,
 Preme ventos, fluctus plana,
 Vt euctis mundi vndis,
 Emergamus de profundis.
Aue virgo cuius sensus,
 Numquam fuit deprehensus
 Arroganter eleuari,
 Aut iniuste gloriari.
Aue virgo diua poli,
 Cuius Deus sibi foli
 Habitandum cor elegit,
 Et libenter ibi degit.
F **Aue** virgo vas vnguenti,
 Iam in oram vestimenti,
 Vnctionem qua abundas,
 Supplicamus vt infundas.
Aue virgo, quæ ad pura
 Adolendum præcum thura
 Deo manus extulisti,
 Cui mater exististi.
Aue virgo pia tota,
 Da vt mente te deuota,
 Et amore semper puro,
 Laudem nunc & in futuro.

Aue

Aue cælum spirituale,
 Summum intellectuale,
 Tu mons ille non incifus,
 Tu cælestis paradifus.
Aue Mater virgo vera,
 Doce mente me sincera,
 Sion semper recordari,
 Non de mundo meditari.
Aue noui mater Adam,
 Cuius precor vt euadam,
 In me iustam vltionem,
 Pro me reddas rationem.
Aue mater pietatis,
 Per te nostræ cæcitaris
 Nox, vt dies, illustretur,
 Malum omne propulsetur.
Aue digna prædicari,
 Non me finas supplantari,
 Et ne ruant ad excessus,
 meos virgo regē gressus.
Aue virgo cor ornatum,
 Veta, quæso, ne peccatum
 Verbis parem excusare,
 Doce linguam refrenare.
Aue virgo da post luctum,
 Mundi huius hinc eductum
 Phœbi vultu clariora,
 Me videre Christi ora.
Aue Regum alta proles,
 Tu me virgo sicut soles,
 Ad te salua fugientem,
 Serua tibi procidentem.

A **Aue** arbor mire culta,
 Virgo pollens laude multa,
 In qua Deus cum descendit,
 Fœdum nihil deprehendit.
Aue virgo, quæ lactasti,
 Suauē lumen quod gustasti,
 Et in cælo mente fixa,
 Stella Solem es enixa.
Aue botrum ferens vitis,
 Per quam pulsa mundi fitis,
 Lux est cæcis restaurata,
 Et libertas vincis data.
B **Aue** felix in septenas,
 Sparsa stellas, quas serenas,
 Christiani orbis rura,
 Luce numquam occafura.
Aue rerum potens diua,
 Mensæ Dei tu coniuua,
 Tu medullam da frumenti,
 Tecum mihi discumbenti.
Aue tota dealbata,
 Virgo cui comparata,
 Luna nigra reputatur,
 Sol cum stellis obfcuratur.
C **Aue** virgo, quæ lætaris,
 Et exultans gloriaris
 De virtutum tot vnguētis,
 In cubili tuæ mentis.
Aue fidus principale,
 Alma Dei mater vale,
 In æternum æternorum,
 Digna sono cymbalorum. Amen.

SANCTI BONAVENTURÆ

EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS

Opusculum, quod inscribitur:

PSALTERIUM BEATÆ MARIÆ VIRGINIS.

Sequens Opusculum, cui titulus est Psalterium B. Virginis, artificiose instar Davidici Psalterij Sanctus Bonaventura composuit. Sunt autem in eo centum quinquaginta psalmi, quorum initia coherent cum psalmis Davidis: quæ vero subsequuntur verba Beatæ Virginis pulchre aptantur. Continet etiam Cantica octo, instar scilicet Canticorum Isaie, Ezechie, Anne, duorum Moysi, Habacuc, trium puerorum, & Zacharie. Præterea, Hymnum, Te matrem Dei laudamus similem illi, qui Ambrosio, & Augustino tribuitur, denique Symbolum, Quicumque vult, ad imitationem Symboli Athanasii. Quis vero fuerit Auctoris Scopus in hoc Opusculo ex præfatione in ipsum satis apparet.

P R Æ F A T I O.

Prou. 4. b

A **R**ripe illam & exaltabit te, & glorificaberis ab ea, cum illam fueris amplexatus. Dabit capiti tuo augmenta gratiarum, & corona inclita proteget te, ait Sapiens. Gloria in excelsis Deo: & gratiarum actio & vox laudis, qui nunc per prophetica mysteria, nunc per oracula de cælis lapsa, nunc per lectionem Euangelicam; nunc per Apostolicam tubam multifarie multisque modis ad honorem Virginis Mariæ Reginæ cælorum ac Angelorum sincerissime nos inuitat, ac incitat: vt per ipsius sancta merita; omni acceptione dignissima, ex infernorum claustris arreptos, Angelicæ militiæ nos adscribat. Vnde licet Salomon verba prædicta de Sapientia protulerit; Spiritus tamen sanctus illa ad

A Virginem præcellentem Mariam intellectu mystico reflectit. In quo verbo vos, amicæ charissimæ, ad ipsius amorem est alliciens, vestrumque cor ad ipsius amplexum, varijs promissionibus attrahens, & demulcens. Assignat autem vobis affectura quattuor dona mirifica, si tam præclara puella nexu spiritali vobis fuerit coniuncta, & brachijs desideriorum feruentium a vobis cum magna reuerentia & deuotione amplexata. Primo affert vobis exaltationem, ibi: *Et exaltabit te.* Secundo glorificationem, ibi: *Et glorificaberis ab ea.* Tertio gratiarum abundantiam, ibi: *Dabit capiti tuo augmenta gratiarum.* Quarto viriditatis perpetuæ immarcescibilem coronam, ibi: *Corona inclita proteget te.* Vnde rogo charissimæ & desiderantissimæ, ne tam nobilem & speciosissimam Virginem repellatis, ne tam admirandam reuerentissimam Reginam

ginam Virginem Mariam vilipendatis: ne si a vobis contemptam se viderit, non dico tantis fraudemini, verum, quod abfit, mala perpetua incurritis. Quapropter ad obsequendum ei, finum mentis extendatis, ad laudandum & glorificandum eam cor præparate, linguam laxate, ac celeri famulatu illi placere festinate. Constat enim, quod ex ipsius accessu remanebitis deuotiores, ex ipsius tactu mundiores, ex ipsius amplexu virtute & gratia profusiores & nitidiores. Et, vt tantorum bonorum vobis aliquam occasionem conferam, mitto vobis ipsius Virginis sacratissimæ Psalterium, ex scintillula meæ pauculæ intelligentiæ, gratia & adiutorio illius conditum & compactum: in quo diuersis præconijs eam extolletis, nunc ipsius virginitatem & castimoniam, nunc eius fecunditatem & sanctimoniam, nunc eius largitatem siue clementiam. Ibi effertis eam velut plenam omni gratia, velut repletam omni scientia, velut illustratam omni sapientia & intelligentia. Ibi benedicetis fructum sui ventris gloriosi, membra corporis sancti, & prærogatiuas animæ, omni sanctitate pollentes. Ibi ad ipsius laudem inuocabitis choros Angelorum, & sanctorum nationes hominum, insulas gentium, cælum, & pulchritudinem luminarium, ac totum orbem terrarum. Ibi eam rogabitis, vt destruat vires spiritualium hostium, vt vobis impetret veniam peccatorum, vt vobis reddat placabilem terribilem iudicem, & vt vestrum finem sua illustret præsentia, vobisque obtineat gaudia sine fine mansura. Igitur o charissimæ, hoc tantillum meum munusculum primum vobis oblatum grater suscipite, fructumque ex eo proferre satagite, & in eo matrem Dei frequentius collaudate: si forte pijsima super vos suum conuertat amabilem vultum, ad suum amorem vos recipiens, vestram animam in præsentem recreans & reficiens, & in futura gloria coronam de lapide pretioso vestro capiti superponens.

PSALTERIUM
BEATÆ MARIÆ VIRGINIS.

Psalmus 1.
BEATVS vir qui diligit nomen tuum Maria virgo: gratia tua animæ eius confortabit. Tamquam aquarum fontibus irrigatum: vber: in eo fructum iustitiæ propagabis. Benedicte tu inter mulieres: per credulitatem cordis sancti tui. Vniuersas enim feminas vincis pulchritudine carnis: superas Angelos & Archangelos excellentia sanctitatis. Misericordia tua & gratia vbique prædicatur: Deus operibus manuum tuarum benedixit. Gloria patri, &c.

Psalmus 2.
QVare fremuerunt inimici nostri: & aduersum nos meditati sunt inania? Protegat nos dextera tua mater Dei: vt acies terribilis confundens & destruens eos. Venite ad eam, qui laboratis & tribulati estis: & dabit refrigerium animabus vestris. Accedite ad eam in tentationibus vestris: & stabiliet vos serenitas vultus eius. Benedicite illam in toto corde vestro: misericordia enim illius plena est terra. Gloria patri, &c.

Psalmus 3.
Domina, quid multiplicati sunt qui tribulant me: in tempestate tua persequeris & dissipabis eos. Dissolue colligationes impietatis nostræ: tolle fasciculos peccatorum nostrorum. Miserere mei Domina & sana infirmitatem meam: tolle dolorem, & angustiam cordis mei. Ne tradas me manibus inimicorum meorum: & in die mortis meæ conforta animam meam.

Deduc me ad portum salutis: & spiritum meum redde factori & creatori meo. Gloria patri, &c.

Psalmus 4.
Cum inuocarem exaudisti me Domina: & e sublimi folio tuo, mei dignata es recordari. A rugientibus præparatis ad escam: & de manibus quærentium me liberabit gratia tua. Quoniam benigna est misericordia & pietas tua: in omnes, qui inuocant nomen sanctum tuum. Benedicte sis Domina in æternum: & maiestas tua in sæculum. Glorificate eam omnes gentes, in virtute vestra: & cuncti populi terræ extollite magnificentiam eius. Gloria patri, &c.

Psalmus 5.
Verba mea auribus percipe Domina: & ne auertas a me speciositatem vultus tui. Conuertere luctum nostrum in gaudium: & tribulationem nostram in iubilationem. Corruant ante pedes nostros inimici nostri: virtute tua eorum capita conterantur. Benedicat te omnis lingua: & nomen sanctum tuum constreatur omnis caro. Spiritus enim tuus super mel dulcis: & hereditas super mel & fauum. Gloria patri, &c.

Psalmus 6.
Domina ne in furore Dei finas corripere me: neque in ira eius iudicari. Propter honorem nominis tui Domina: propitius tur nobis fructus gloriosi ventris tui. De porta inferi, & de ventre abissi: tuis sanctis precibus libera nos. Aperiantur nobis ianue sempiternæ: vt enarremus in æternum mirabilia tua. Quia non mortui, neque qui in inferno sunt, laudabunt te Domina: sed, qui tua gratia vitam æternam obtinebunt. Gloria patri, &c.

Psalmus 7.
Domina mea in te speravi: de inimicis meis libera me Domina. Conclude ora leonis & dentes eius: & labia frequentium constringe. Non moreris propter nomen tuum: facere nobis misericordiam tuam. Splendor vultus tui fulgeat super nos: vt seruetur conscientia nostra apud Altissimum. Si persequatur inimicus animam meam, Domina adiutorio tuo conforter: ne vibret gladium suum contra me. Gloria patri, &c.

Psalmus 8.
Domina, Dominus noster factus est frater noster: & Saluator noster. Ut ignis in rubo & ros in vellere: descendit in te æternum verbum Dei. Spiritu sancto fecundante: obumbrant tibi virtus Altissimi. Benedictus sit mundissimus conceptus tuus: benedictus sit partus tuus virgineus. Benedicte sis munditia carnis tuæ: benedicte sis dulcedo misericordiarum cordis tui. Gloria patri, &c.

Psalmus 9.
Confitebor tibi Domina in toto corde meo: & narabo in populis laudem & gloriam tuam. Tibi enim debetur gloria, & gratiarum actio: & vox laudis. Inuenient gratiam peccatores apud Deum: per te inuentricem gratiæ, & salutis. Respirent ad indulgentiam humiles penitentes: sana contritiones cordis eorum. In pulchritudine pacis, & requie opulenta: cibabis nos post laborem peregrinationis nostræ. Gloria, &c.

Psalmus 10.
In Domina confido: propter dulcedinem misericordiarum nominis sui.

Oculi

Oculi eius in pauperem respiciunt: & manus eius ad pupillum & viduam sunt extente. Exquirite illam a iuuentute vestra: & glorificabit vos ante faciem populorum. Misericordia illius nostrorum auferat multitudinem peccatorum: & fecunditatem nobis conferat meritum. Extende ad nos brachium tuum virgo gloriosa: & ne auertas a nobis gloriosum vultu tuum. Gloria, &c.

Psalmus 11.
Saluum me fac mater pulchræ dilectionis: fons clementiæ & dulcor pietatis. Gyrum terræ sola circuis: vt subuenias inuocantibus te. Pulchræ sunt viæ tuæ: & semitæ tuæ pacificæ. In te refugiet spes castitatis: lumen iustitiæ, & splendor veritatis. Amicta solari lumine sicut vestimento: duodecim stellarum corona rutilans radianti. Gloria patri, &c.

Psalmus 12.
Vsquequo Domina obliuisceris me: & non liberas me in die tribulationis? Vsquequo exaltabitur inimicus meus super me? potentia virtutis tuæ contere ipsam. Aperi oculos misericordiarum tuarum: ne inimicus noster, aduersus nos præualeat. Magnificamus te gratiæ inuentricem: per quam sæcula reparantur. Exaltata super choros Angelorum: ante thronum Dei ora pro nobis. Gloria patri, &c.

Psalmus 13.
Dixit insipiens aduersarius noster in corde suo: persequar & comprehendam, & interficiet eum manus mea. Exurge Domina & præueni eum, & supplantam eum: destrue omnes conatus illius. Tuam pulchritudinem Sol & Luna mirantur: tibi Angelicæ potestates seruiunt & famulantur. Tu o tactu lenissimo sanantur infirmi: tuo odore roseo mortui reuiuiscunt. Virgo Dei genitrix, quem totus non capit orbis: in tua se clausit viscera factus homo. Gloria patri, &c.

Psalmus 14.
Domina quis habitabit in tabernaculo Dei? aut quis requiescet cum senatoribus populi? Pauperes spiritu, & mundi corde: mites, pacifici, atque lugentes. Recordare Domina, vt loquaris pro nobis bona: & indignationem Filij tui auertas a nobis. Amplectamur Mariæ vestigia peccatores: & eius beatis pedibus prouoluamur. Teneamus eam fortiter, nec dimittamus: donec ab ea meruerimus benedici. Gloria patri, &c.

Psalmus 15.
Conserua me Domina, quoniam speravi in te: mihi que tuæ stillicidia gratiæ impartire. Aluus tuus virginialis & viscera tua: Filium altissimi genuerunt. Benedicte sint vbera tua: quibus lacte Deifico Saluatorem enutristi. Confitemini laudes Virgini gloriosæ: quicumque apud eam gratiam & misericordiam inuenistis. Date magnificentiam nomini eius: & collaudate in sæculum conceptum, atque partum eius. Gloria, &c.

Psalmus 16.
Exaudi Domina iustitiam meam & amorem: amoue a me tribulationem meam. Confitebor tibi in voce exultationis, cum magnificaueris super me misericordiam tuam. Imitamini eam sanctæ Virgines Dei: vt imitæ sunt Agnes, Barbara, Dorothea, & Catharina. Honorificate eam in voce laborum vestrorum: per hoc eius gratiam Agatha, Lucia, Margarita, & Cecilia susceperunt.

Sponsum dabit vobis Patris Filium: & de Paradisi lilijs coronâ incomparabiliter radiantem. Gloria, &c.

Psalmus 17.
Diligam te Domina celi & terræ: & in gentibus nomen tuum inuocabo. Confitemini illi tribulati corde, & roborabit vos contra inimicos vestros. Stilla nobis Domina gratiâ vberu tuorum: ex manante lacte dulcedinis tuæ refice viscera pueroru tuorum. Religiosi omnes honorate illam: quia ipsa est adiutrix, & vestra specialis aduocata. Esto refrigerium nostrum gloriosa mater Christi: quia tu es totius religionis mirabile firmamentum. Gloria patri, &c.

Psalmus 18.
Cæli enarrant gloriam tuam: & conuentuum tuorum fragrantia in gentibus est dispersa. Respirete ad illam perditii peccatores: & perducet vos ad indulgentiæ portum. In hymnis & psalmis & canticis pulsate viscera eius: & stillabit vobis gratiam dulcedinis suæ. Glorificate eam iusti ante thronum Dei: quia fructu ventris eius estis iustitiam operati. Laudate eam celi cælorum: & nomen eius glorificet omnis terra. Gloria patri, &c.

Psalmus 19.
Exaudias nos Domina in die tribulationis: & precibus nostris conuertere clementem faciem tuam. Ne proicias nos in tempore mortis nostræ: sed succurre animæ cum deseruerit corpus suum. Mitte Angelum in occursum eius: per quem ab hostibus defendatur. Ostende ei serenissimum Iudicem sæculorum: qui ob tui gratiam veniam ei largiatur. Sentiat in penis refrigerium tuum: & concede ei locum inter electos Dei. Gloria patri, &c.

Psalmus 20.
Domina in virtute tua lætabitur cor nostrum: & in dulcedine nominis tui cõsolabitur anima nostra. De sedibus mitte nobis sapientiam: per quam in omni veritate dulciter illustremur. A carnalibus desiderijs concede gratiam abstinentiæ: vt lumen gratiæ in nostris cordibus oriatur. Quam dulcia diligentibus te eloquia tua Domina: quam istaui sunt tuarum stillicidia gratiarum. Gloriam & honorem psallam tibi: & in nomine tuo gloriabor in sæculum. Gloria patri, &c.

Psalmus 21.
Deus Deus meus: respiciat in me meritis tuis virgo semper Maria. Domina mea clamaui ad te per diem & noctem: & fecisti cum seruo tuo misericordiam tuam. Quia ego speravi in misericordia tua: sempiternum a me opprobrium abstulisti. Deriserunt me inimici mei vndique: tu autem sub umbra manus tuæ consulisti mihi refrigerium bonum. Adorent te familiæ gentium: & glorificent te omnes ordines Angelorum. Gloria patri, &c.

Psalmus 22.
Dominus regit me, virgo Dei genitrix: quia tu amabilem vultum eius ad me conuertisti. Benedicti sunt oculi tui splendidissimi: quos digneris misericorditer conuertere super nos peccatores. Benedictum sit lumen & splendor faciei tuæ: benedicta sit gratia vultus tui. Benedicte sis misericordia manuum tuarum: benedicta sit emanatio virginei lactis tui. Benedicant te Apostoli tui, & Prophete Dei: Martyres, Confessores, & Virgines psallant tibi. Gloria, &c.

Psalmus 23.
Domini est terra & plenitudo eius: tu autem sanctissima mater cum eo regnas in æternum. Gloriam & decorem induisti: omnis lapis pretiosus amictus & operimentum tuum. Splen-

Splendor Solis super caput tuum : lunaris pulchritudo sub pedibus tuis.

Sidera micantia ornant sedile tuum : astra te glorificant iugiter matutina.

Memento nostri Domina in beneplacito tuo : & fac nos dignos glorificandi nomen tuum. Gloria, &cet.

Psalms 24.
A. D te Domina leuavi animam meam : in iudicio Dei, tuis precibus non erubescam.

Neque illudant mihi aduersarii mei : etenim præsumentes de te roborantur.

Non praeualeant aduersum me laquei mortis : & castra malignantium non impediant gressus meos.

Collide impetum eorum in virtute tua : & cum mansuetudine occurre animam meam.

Ductrix mea esto ad patriam : & me cœtui Angelorum digneris aggregare. Gloria patri, &cet.

Psalms 25.
I. Vdica me Domina, quoniam ab innocentia mea digressus sum : sed quia speravi in te non infirmabor.

Vt cor meum igne amoris tui : & cingulo castitatis restringere renes meos.

Quoniam misericordia tua & clementia tua ante oculos meos : & delectatus sum in voce laudis tue.

Domina dilexi decorem faciei tue : & veneratus sum sanctam maiestatem tuam.

Confitemini nomini eius, quoniam sanctum est : enarrantur in sæculum mirabilia eius.

Psalms 26.
D. Omnia illuminatio mea sit splendor faciei tue : & serenitas tue gratia refulgeat menti meæ.

Exalta caput meum, & ego psallam : psallam nomini tuo decantabo.

Ne auertas faciem tuam a me : quia speciem & decorem tuum a iuuentute mea concupiui.

Te amavi & exquisivi Regina cœlorum : misericordiam tuam & gratiam tuam ne subtrahas a seruo tuo.

Confitebor tibi in nationibus : & thronum gloriæ tue honorificabo. Gloria patri, &cet.

Psalms 27.
A. D te Domina clamabo & exaudies me : in voce laudis tue lætificabis me.

Miserere mei in die angustiarum mearum : & in lace veritatis tue libera me.

Benedicta sis o Domina : in finibus omnibus orbis terra.

Sanctuarium, quod firmauerunt manus tue : est sanctum templum corporis tui.

Conscientia tua munda, & immaculata est : locus propitiacionis & habitaculum sanctum Dei. Gloria patri, &cet.

Psalms 28.
A. Ferte Domine nostræ filij Dei : afferite Domine nostræ laudem & reuerentiam.

Da virtutem sanctis tuis mater sancta : & benedictionem laudantibus atque glorificantibus te.

Exaudi gemitus suspirantium ad te : & ne spernas vota inuocantium nomen tuum.

Sit manus tua ad succurrendum mihi parata : & auris tua intendens ad deprecationem meam.

Benedicant tibi caeli, & terra : mare & orbis terrarum. Gloria patri, &cet.

Psalms 29.
E. Xaltabo te Domina, quoniam suscepisti me : ab iniquo aduersario liberabis me.

Conuertere ad me & visitata me, de portis mortis reduce me : & de fluctibus tribulationum quæ circumdederunt me.

Propter imperium, & magnificentiam dexterae tue : contere & dissipata omnes aduersarios meos.

Et ego offeram tibi sacrificium laudis : & gloriam tuam deuotius exaltabo.

Exultate caeli & iucundare terra : quia consolatur

A. Maria seruos suos, & pauperum suorum miserebitur. Gloria patri, &cet.

Psalms 30.
I. N te Domina speravi non confundar in æternum : in gratia tua suscipi me.

Tu es fortitudo mea & refugium meum : consolatio mea & protectio mea.

Ad te Domina clamavi, dum tribularetur cor meum : & exaudisti me de vertice collium æternorum.

Educas me de laqueo, quem absconderunt mihi : quoniam tu es adiutrix mea.

In manus tuas Domina commendo spiritum meum : rotam uitam meam & diem ultimum meum. Gloria patri, &cet.

Psalms 31.
B. Eati, quorum corda te diligunt virgo Maria : peccata ipsorum a te misericorditer diluuntur.

Sancta, casta & florigera vbera tua : quæ florem viriditatis perpetuæ eruperunt.

Decore pulchritudinis tuæ corruptionem non videbit : & valuit tui gratia in perpetuum non marcescet.

Benedicta tu virga lesse sublimis : qua te vsque ad sedentem in throno dilatasti.

O virgo Regina, ipsa es via : per quam nos salus de supernis sedibus visitauit. Gloria patri, &cet.

Psalms 32.
E. Xultate iusti in Virgine Maria : & in rectitudine cordis collaudate eam.

Accedite ad eam cum reuerentia, & deuotione : & delectetur cor vestrum in saluatione eius.

Impendite illi sacrificium laudis : & inebriamini ab vberibus dulcoris illius.

Influit enim vobis radios suæ pietatis : & clarificabit vos fulgoribus misericordiae suæ.

Suauius est fructus illius : in ore & in corde sapientis dulcescit. Gloria patri, &cet.

Psalms 33.
B. Eedicam Dominam in omni tempore : & non deficiet laus eius in ore meo.

Magnificate eam mecum omnes : qui impinguati estis mellis & lactu recreationis eius.

In periculis in rebus dubijs inuocate eam : & in necessitatibus inuenietis auxilium, & refrigerium dulce.

Sumite exemplum conuersationis eius : & amulamini studia charitatis & humilitatis illius.

Quia ergo Domina humillima fuisti : verbum increatum ex te carnem suscipere coegisti. Gloria, &cet.

Psalms 34.
E. Vdica Domina nocentes me : & contra eos exurge, & vindica causam meam.

Anima mea in te lætabitur : & tuis beneficijs deuotus exultabo.

Gratia & dulcedine tua pleni sunt caeli & terra : vndique tuis beneficijs irretisti nos semper.

Quocumque enim pergimus : occurrit nobis diffusio tui vteri virginialis.

Curramus ergo charissimi, & ita nobilem & dulcissimam Virginem salutemus : vt in suæ dulcedinis gremio quiescamus. Gloria patri, &cet.

Psalms 35.
D. Ixit iniustus, vt peccet in abscondito : per se a malo proposito discedat mater Dei.

Inclina vultum Dei super nos : coge illum peccatoribus misereri.

Domina in caelo misericordia tua : & gratia tua diffusa est super terram.

Potentia & virtus in brachio tuo : robur & fortitudo in dextera tua.

Benedictum sit imperium tuum super caelos : benedicta sit magnificentia tua super terram. Gloria, &cet.

Psalms 36.
N. Oli emulari in malignantibus Domina : furorem eorum dulcifica per gratiam tuam.

Sperate in illa religioſi & caustales : confidite in illa

in illa clerici & seculares. Delectamini in laudibus illius : & exaudiet petitiones cordis vestri.

Melius est modicum cum gratia illius : quam thesauri argentei & lapides pretiosi.

Gloria semper sit tibi o Regina cœlorum : & in villo tempore noli nos obliuisci. Gloria patri, &cet.

Psalms 37.
D. Omnia ne in furore tuo arguat me Dominus : nobis veniam obtine de peccatis.

In conspectu tuo sit omne desiderium nostrum : spes nostra & confidentia nostra.

Cor meum conturbatum est in me : recedit lux de visceribus meis.

Illumina splendore tuo cœcitatem meam : dulcifica dulcore tuo contritionem meam.

Ne derelinquas nos Domina mater Dei : gratia tua & virtus sit a dextris meis. Gloria patri, &cet.

Psalms 38.
D. Ixi custodiam vias meas o Domina : cum per te gratia Christi mihi fuit data.

Dulcore tuo liquefactum est cor meum : amore tuo inflammata sunt viscera mea.

Exaudi orationem meam Domina, & deprecationem meam : & contabescant aduersarii mei.

Miserere mei de caelis & de altitudine throni tui : & ne permittas me in valle miseriae conturbari.

Custodi pedem meum ne lædatur : & in fine meo sit gratia tua. Gloria patri, &cet.

Psalms 39.
E. xpectans expectaui gratiam tuam : & fecisti mihi secundum multitudinem misericordiae nominis tui.

Exaudisti preces meas : & eduxisti me de lacu miseriae, & de fouea inimici.

Multa & mirabilia sunt dona tua Domina : incomparabilia sunt munera gratiarum tuarum.

Exultent & lætentur super te omnes qui diligunt te : qui oderunt nomen tuum corruant in infernum.

Benedicta sis in æternum Domina : in sæculum & in sæculum sæculi. Gloria patri, &cet.

Psalms 40.
B. Eata Maria intelligit super egenum & pauperem : in eius laudibus permanentem.

Domina Angelorum Regina mundi : munda cor meum igne amoris & charitatis tue.

Tu es mater illuminationis cordis mei : tu es nutritrix refouens mentem meam.

Te cupit os meum collaudare : te affectat mens mea affectuosissime venerari.

Te desiderat anima mea exorare : quia tuitioni tue se commendat tota substantia mea. Gloria patri, &cet.

Psalms 41.
Q. uemadmodum desiderat cervus ad fontes aquarum : ita ad amorem tuum anhelat anima mea.

Quia tu es genitrix vitæ meæ : & altrix reparatoris carnis meæ.

Quia tu es lactatrix Saluatoris animæ meæ : initium & finis totius salutis meæ.

Exaudi me Domina, mundentur fordes meæ : illumina me Domina, vt illustrentur tenebræ meæ.

Accendatur amore tuo tepor meus : gratia tua expellatur torpor meus. Gloria patri, &cet.

Psalms 42.
I. Vdica me Domina, & discerne causam meam de gente peruersa : a serpente maligno & a dracone pestifero libera me.

Sancta secunditas tua disperdat eum : beata virginitas tua conterat caput eius.

Sanctæ preces tuæ corroborent nos contra eum : sancta merita tua extinganant virtutem eius.

Persecutorem animæ meæ mitte in abyssum : puteus infernalis deglutiat eum viuentem.

Ego autem & anima mea in terra captiuitatis meæ. S. Bon. Tom. 6. Pars ij.

A. benedicam nomen tuum : & glorificabote in sacula sæculorum. Gloria patri, &cet.

Psalms 43.
D. Omnia auribus nostris audiuimus : & patres nostri annunciauerunt nobis.

Quia ineffabilia sunt merita tua : & valde stupenda mirabilia tua.

Domina innumerabiles sunt virtutes tuæ : & inestimabiles misericordiae tuæ.

Exulta anima mea, & lætare in illa : quia multa bona sunt laudatoribus præparata.

B. E. dicitur a Deo laudatores magnificentiae tuæ. Gloria patri, &cet.

Psalms 44.
E. Ructavit cor meum verbum bonum Domina : cum rore mellifluo exiit dulcoratum.

Per tuam sanctitatem peccata mea purgantur : per tuam integritatem mihi incorruptibilitas condonetur.

Per tuam virginitatem anima mea a Christo adamatur : & sibi amoris vinculo sociatur.

Per tuam fecunditatem ego captiuus sum redemptus : per tuum partum virgineum de morte perpetua sum ereptus.

Per tuam prolem dignissimam perditus sum restitutus : & de exilio miseriae in patriam beatitudinis sum reductus. Gloria patri, &cet.

Psalms 45.
D. Omnia refugium nostrum tu es in omni necessitate nostra : & virtus potentior conterens inimicū.

Beneficijs tuis plenus est mundus : superant caelestia, penetrant & inferna.

Plenitudine gratiae tuæ, quæ in inferno erant : se lætantur liberata.

Obtentu fecunditatis tuæ virginæ, quæ supra mundum sunt : se gaudent restaurata.

Per gloriosum tuæ virginitatis sanctissimæ partum : homines Angelorum sunt socij & concines. Gloria patri, &cet.

Psalms 46.
O. Mnes gentes plaudite manibus : psallite in iubilo virgini gloriose.

Quoniam ipsa est porta virginum salutis : & via nostræ reconciliationis.

Spes pœnitentium, solamen lugentium : pax beata cordium atque salus.

Miserere mei Domina miserere mei : quia tu es lux & spes omnium confidentium in te.

Per tuam salutarem fecunditatem placeat : vt peccatorum venia mihi concedatur. Gloria patri, &cet.

Psalms 47.
M. Agna es Domina & laudabilis valde in ciuitate Dei caeli : in vniuersa Ecclesia electorum eius.

Ascendisti, alternantibus hymnicis Angelicis choris : Archangelis constipata, rosis & lilijs coronata.

Occurrite illi Potestates & Principatus : obuiate ei Virtutes & Dominationes.

Cherubim & Throni & Seraphim exaltrate eam : & constituite eam a dextris sponsi amantissimi filij eius.

O quam læto animo, quam sereno aspectu suscepisti eam Angelorum & hominum Deus : & dedisti ei principatum super omnem locum dominationis tuæ. Gloria patri, &cet.

Psalms 48.
A. Vdite hæc omnes gentes : auribus percipite, qui ingredi cupitis regnum Dei.

Virginem Mariam honorate : & inuenietis vitam & salutem perpetuam.

Pauperes seruos tuos Domina : felici confederatione coniunge Christo.

Esuriam paruulorum tuorum : fructu ventris tui refice & sustenta.

Remansisti enim incorrupta post partum : & inuolata post Filium. Gloria patri, &cet.

V u Psa-

Deus deorum, Mariæ locus est: per Gabrielem nuncium suum dicens.
Aue gratiâ plena, Dominus tecum: per te salus mundi reparatur.

Speciem & decorem tuum: Altissimi Filius concupiscit.
Adorna thalamum tuum Sion: præparare in occursum Dei tui.

Per Spiritum enim Sanctum concipies: qui tuum partum faciet virgineum & iucundum. Gloria patri, &c.

Miserere mei Domina: quæ mater misericordiam nuncuparis.
Et secundum viscera misericordiarum tuarum: in unum da me ab omnibus iniquitatibus meis.

Effunde gratiam tuam super me: & solitam clementiam tuam ne subtrahas a me.
Quoniam peccata mea confitebor tibi: & coram te me accuso de sceleribus meis.

Fructui ventris tui me reconcilia: & pacifica me ei, qui me creauit. Gloria patri, &c.

Quid gloriaris in malitia: o maligne serpens & draco infernalis?
Submitte caput tuum mulieri: cuius fortitudine demergeris in profundum.

Contere eum Domina pede virtutis tuæ: exurge & disspice malitiam eius.
Extingue potentiam eius: & virtutem illius redige in fauillam.

Vt viuentes exultemus in nomine tuo: & læto animo dicamus tibi laudem. Gloria patri, &c.

Dixit insipiens inimicus in corde suo: Hominem eijciam de tabernaculo filiorum Dei.
Egrediar & ero spiritus mendax in ore serpentis: & per feminam eijciam virum, virum eius.

Sicut exaltantur o mifer cæli a terra: sic exaltatæ sunt cogitationes Dei a cogitationibus tuis.
Noli extolli de casu mulieris: quia mulier conteret caput tuum.

Tu illi foueam præparasti: & in fagina illius capieris. Gloria patri, &c.

Domina in nomine tuo saluum me fac: & ab inuitiis meis libera me.
Vt non noceat mihi calliditas inimici: sub umbra alarum tuarum protege me.

O Domina mea adiuua me: gratiam tuam largire animæ meæ.
Voluntarie offeram tibi sacrificium laudis: & confitebor nomini tuo, quoniam bonum est.

Quoniam ex omni tribulatione liberabis me: & inimicos meos despiciet oculus meus. Gloria patri, &c.

Exaudi Domina orationem meam: & ne contemnas deprecationem meam.
Contristatus sum in cogitatione mea: quia iudicia Dei perterruerunt me.

Tenebræ mortis venerunt super me: & pavor inferni inuasit me.
Ego autem in solitudine expecto consolationem tuam: & in cubili meo attendo misericordiam tuam.

Glorifica manum & dexterum brachium tuum: vt prosternantur a nobis inimici nostri. Gloria patri, &c.

Miserere mei Domina, quoniam conculcauerunt me hostes mei quotidie: omnes cogitationes eorum in malum contra me.
Excita furorem & memento belli: & super eos effunde iram tuam.

In noua signa, & immuta mirabilia: sentiamus adiutorium brachij tui.

A glorifica nomen tuum super nos: vt cognoscamus quoniam in sæculum misericordia tua.

Stilla nobis guttam suauitatis tuæ: quia tu es pincerna gratiæ dulcoris. Gloria patri, &c.

Miserere mei Domina miserere mei: quia paratum est cor meum exquirere voluntatem tuam.
Et in umbra alarum tuarum requiescam: quia delectabile est mihi refrigerium tuum.

Manus tuæ distillant myrrham primam: & digiti tui vnguenta gratiarum.
Et fragmenta mali punicæ est guttur tuum: & spiramen oris tui suauis compositum. Thymiam.

Tu enim es mater pulchræ dilectionis & anchora spei: portus indulgentiæ: & ianua salutis. Gloria, &c.

Si vere vtique iustitiam loquimini: iustitiæ & misericordiam honorate Reginam.
Ad laudem enim & gloriam pertinet Saluatoris: quidquid honorificum tuè impensum fuerit genitrici.

Rosæ Martyrum te circumdant o Regina: & lilia virginum ambiunt thronum tuum.
Laudate eam simul astra matutina: concentum illi facite omnes filij Dei.

C glorificate eam cæli & terra: mare & flumina ac fundamenta orbis. Gloria patri, &c.

Eripe me de inimicis meis Domina mundi: exurge in occursum meum Regina pietatis.
Aurum Obrizum in ornamentis tuis: Sardius & Topazius in diademate tuo.

Lapis & Amethystus in dextera tua: Berillus & Chrysolitus in sinistra tua.
Hyacinthus & Achates in pectore tuo: Carbunculi scintillantes in monilibus tuis.

Myrrha, thus & balsamus in manibus tuis: Sapphyrus & Smaragdus in digitis tuis. Gloria patri, &c.

Deus repulisti nos propter peccata nostra: & miseratus es nobis per Virginem Mariam.
Intercede pro nobis saluifera mater Dei: quæ Angelorum & hominum salutem peperisti.

Tu enim mæstis exultationem infundis: & mærentibus lætitiâ & dulcorem.
Lætifica nos dulcissimo sono oris tui: & liquore tuo roseo perfunde corda nostra.

Tonate illi desuper, & date illi laudem: glorifica illam terra cum omnibus habitatoribus tuis. Gloria patri, &c.

Exaudi Domina orationem meam: super firmam petram stabilis mentem meam.
Esto mihi turris fortitudinis: me tuearis a facie crudelis vastatoris.

Vt castrorum acies sis illi terribilis: & viuus corruat in profundum inferni.
Tu enim es rutilans & decora: nubes rotifera & confurgens aurora.

Pulchra es & clara, vt Luna plenissima: & tamquam Sol refulget sacer aspectus tuus. Gloria patri, &c.

Nonne Domina tibi subiecta erit anima: quæ Saluatorem omnium genuisti?
Memento nostri perditorum Saluatricis: exaudi planctus cordis nostri.

Infunde gratiam de thesauris tuis: & vnguentis tuis placa dolorem nostrum.
Da nobis gaudium & lætitiâ: vt confundas bonorum inimicos.

Ablue omnia peccata nostra: sana omnes infirmitates nostras. Gloria patri, &c.

Deus Deus meus: per matrem te glorificabo.
Virginaliter enim te concepit: & sine angustia te parturuit.

Bene-

Benedicta sis o Domina nostra: & pro nobis assiste ante thronum Dei.

Species & claritas: in conspectu tuo.
Custodi animam meam Domina: vt numquam corruat in peccata. Gloria patri, &c.

Exaudi Domina orationem meam cum deprecor: a pauore crudelis libera animam meam.
Impetra nobis pacem & salutem: in die nouissimo.

Benedicta sis super mulieres: & benedictus sit fructus ventris tui.
Illumina Domina oculos meos: & illustra cecitatem meam.

Da mihi in te confidentiam bonam: in vita & in fine meo. Gloria patri, &c.

Te decet hymnus Domina nostra, in Sion: laus & iubilatio in Hierusalem.
Benedictionem omnium gentium dedit tibi Dominus: laudem & gloriam ante conspectum populorum.

Benedixit te Dominus in misericordia sua: & thronum tuum constituit super ordines Angelorum.
Gratiam & decorem posuit in labijs tuis: & pallio gloriæ induit corpus tuum.

Coronam radiantem posuit in capite tuo: & virtutum monilibus te decenter ornauit. Gloria pa. &c.

Iubilare Domine nostræ omnis terra: psallite hymnum nomini eius, date honorificentiam maiestati eius.
Benedictum sit cor tuum Domina: cum quo ardent & sinceriter Filium Dei dilexisti.

Respice paupertatem meam gloriosa Virgo: misericordiam & angustiam meam, ne tardes remouere.
Aufert tribulationem meam: dulcifica languorem meum. Benedicat te omnis caro: glorificet te omnis lingua. Gloria patri, &c.

Deus miseretur nostri, & benedicat nobis: per illam quæ eum genuit.
Miserere nostri Domina, & ora pro nobis: in lætitiâ bonam conuerte mæsticiam nostram.

Illumina me Stella maris: clarifica me Virgo clarissima.
Extingue ardorem cordis mei: refrigera me gratia tua.

Protegat me semper gratia tua: præsentia tua illustret finem meum. Gloria patri, &c.

Exurgat Maria, & dissipentur inimici eius: conterantur omnes sub pedibus eius.
Impetum inimicorum nostrorum disspice: destrue omnem iniquitatem eorum.

Ad te Domina clamaui in tribulatione: & serenaasti conscientiam meam.
Non deficiat laus tua in ore nostro: & amor tuus de visceribus nostris.

Pax multa diligentibus te Domina: anima eorum non videbit mortem in æternum. Gloria patri, &c.

Saluam me fac Domina: quoniam intrauerunt concupiscentiarum aquæ vsque ad animam meam.
Infixus sum in limo peccati: & aquæ voluptatis circumdederunt me.

Plorans ploravi in nocte: & dies lætitiæ ortus est mihi.
Salua animam meam Genitrix Saluatoris: quia per te vera salus data est omni mundo.

Dum nunciante Angelo fuisti obumbrata: & Patris Sapientia prægnans & grandata. Gloria patri, &c.

Domina in adiutorium meum intende: & luce misericordiarum tuarum illustra mentem meam.
Doce nos exquirere bonitatem tuam: vt enarremus mirabilia tua.

S. Bon. Tom. 6. Pars ij.

Ostende potentiam tuam contra inimicos nostros: vt sanctificeris in nationibus procul.

In ira flammæ tuæ mergantur in infernum: & qui conturbant seruos tuos inueniant perditionem.
Miserere seruorum tuorum, super quos inuocatum est nomen tuum: & ne finas angustiarum eos in tentationibus suis. Gloria patri, &c.

In te Domina speravi non confundar in æternum: in tua misericordia libera me & eripe me.
Propter multitudinem iniquitatum mearum: oppressus sum vehementer.

Facti sunt hostes mei in capite meo: subannauerunt & deriserunt me quotidie.
Vide Domina quoniam tribulor: expande manus tuas succurre pereunti.

Ne moreris, propter gratiam nominis tui: vt efficiaris mihi in gaudium & salutem. Gloria patri, &c.

Deus iudicium tuum Regi da: & misericordiam tuam Reginæ matri eius.
In manu tua salus & vita consistunt: lætitiâ perpetua & æternitas gloriosa.

Resperge cor meum dulcedine tua: fac me obliuisci miseras huius vitæ.
Trahe me post te vinculis misericordiarum tuarum: & fomentis gratiæ & pietatis tuæ sana dolorem meum.

Concupiscentias sempiternas excita in animam meam: & de gaudio paradisi inebria mentem meam. Gloria patri, &c.

Quam bonus Israel Deus: his qui colunt matrem suam, & venerantur.
Ipsa est enim solatiū nostrum: in laboribus subuenio optima.

Obrexit caligine animam meam hostis: in visceribus meis Domina lumen fac oriiri.
Auertatur a me ira Dei per te: placa eum meritis & precibus tuis.

In iudicio pro me assiste: coram eo suscipe causam meam, & mea sis aduocata. Gloria patri, &c.

Vt quid Domina repulisti nos: nec subuenis in die tribulationis?
Ingrediatur oratio mea in conspectu tuo: & voces gementium ne despexeris.

Tendit arcum suum contra nos inimicus: firmavit dexteram suam & non est consolator.
Dirumpe in nobis ligaturam maliciarum suarum: & libera nos dextera tua.

Repelle eum in locum perditionis: sempiterna damnatio suscipiat eum. Gloria patri, &c.

Confitebimur tibi Domina & laudabimus nomen tuum: fac nos in tuis laudibus delectari.
Cantate ei habitatores terræ: & laudem eius in populis nunciate.

Confessio & magnificentia coram illa: fortitudo & exultatio in throno illius.
Adorate illam in decore illius: glorificate opificem pulchritudinis illius.

Recordamini in sempiternum misericordiarum illius: retinete in memore virtutes & mirabilia illius. Gloria, &c.

Notus in Iudæa Deus: in Israel honorificentia matris eius.
Dulcis est memoria eius super mel, & fauim: & amor eius super omnia aromata.

Salus & vita in domo illius: & in tabernaculo eius pax & gloria sempiterna.
Honorificate illam cæli & terra: quia summus artifex hanc mirabiliter honorauit.

Date illi omnes creaturæ laudem: & stupendam misericordiam eius extollite gratulâter. Gloria patri, &c.

V u 2 Psal-

Psalms 76.

Voce mea ad Dominam clamaui: & sua gratia intendit mihi.

Abstulit a corde meo maerorem & maerorem: & suauitate sua cor meum dulcorauit.

Formidinem meam erexit in confidentiam bonam: & suo aspectu mellifluo mentem meam serenauit.

Adiutorio sancto suo euasit pericula mortis: & de manu crudeli subterfugi.

Gratias Deo & tibi mater pia, de omnibus quæ affectus sum: de pietate & misericordia tua. Gloria, &c.

Psalms 77.

Atrendite popule Dei præcepta Dei: & Reginae gratia nolite obliuisci.

Aperite cor ad inuestigandum eam: & labia ad glorificandum illam.

Descendat amor eius in cordibus vestris: concupiscite placere illi.

Pulchritudo eius vincit Solem & Lunam: compositio eius ad ornamenta virtutum.

Miserere mei Regina gloriae & honoris: & ab omni periculo custodi mentem meam. Gloria patri, &c.

Psalms 78.

Domina venerunt gentes in hereditatem Dei: quas tu meritis tuis Christo considerasti.

Sit eloquium tuum dulce coram ipso: & coniunge me illi, qui me redemit.

Extende brachium tuum contra hostem crudelem: & denuda mihi versutiam illius.

Vox tua dulcis super omnem melodiam: harmonia Angelica ei non valet comparari.

Distilla mihi suauitatem gratiarum tuarum: & tuorum charismatum fragrantiam & odorem. Gloria, &c.

Psalms 79.

Qui regis Israel intende ad me: matrem tuam colaudare.

Expergiscere de puluere anima mea: perge in occursum Reginae caeli.

Solue vincula colli tui pauperula anima mea: & gloriosis laudibus accipe illam.

Odor vitae de illa progreditur: & omnis salus de corde illius scaturizat.

Charismatum suorum fragrantia suauis animæ mortuæ suscitatur. Gloria patri, &c.

Psalms 80.

Exultate Dominae adiutrici nostræ: iubilate in letitia cordis vestri.

Accendantur affectus vestri in illam: & inimicos vestros induet confusione.

Imitemur humilitatem eius: obedientiam & mansuetudinem illius.

Omnis gratia radiat in illa: capacissima enim fuit capacitas illius.

Currite ad illam cum deuotione sancta: & de bonis suis participabit vobis. Gloria patri, &c.

Psalms 81.

Deus in synagoga Iudæorum: de qua ut rosa de senibus progressa est mater Dei.

Terge sorditatem meam Domina: quæ semper rutilas puritate.

Fonte vitae influe in os meum: ex quo viuente aquæ profluunt & emanant.

Omnis sitientes venite ad illam: & de fonte suo gratanter vos potabit.

Qui hauriet ex eo, saluet in vitam æternam: & qui bibit ex eo, non sitiet unquam. Gloria patri, &c.

Psalms 82.

Domina mea, quis similis erit tibi? quæ gratia & gloria superemines uniuersos.

Sicut exaltantur caeli a terra: sic tu præcellis cunctis & nimis exaltata.

Vulnera cor meum charitate tua: fac me dignum gratia & muneribus tuis.

Liqueat cura mea in timore tuo: & concupiscen-

tia tua cor meum inflammetur.

Fac me desiderare honorificentiam & gloriam tuam: ut per te recipiar ad pacem Iesu Christi. Gloria patri, &c.

Psalms 83.

Quam dilecta tabernacula tua Domina virtutum: quam amabilia tentoria redemptionis tuæ.

Honorate illam peccatores: & impetrabit vobis gratiam & salutem.

Super tus & balsamum oratio eius incensum: precibus eius non reuertuntur vacuæ nec inanes.

Intercede pro me Domina apud Christum tuum: neque derelinquas me in morte neque in vita.

Benignus est enim spiritus tuus: gratia tua replet orbem terrarum. Gloria patri, &c.

Psalms 84.

Benedixisti Domine domum tuam: consecrasti habitationem tuam.

Hæc est speciosa inter filias Hierusalem: cuius memoria est in benedictione.

Beatissimam prædicauerunt illam Angeli sancti: glorificate illam Virtutes & Dominationes.

Populi gentium exquirite prudentiam eius: & inuestigate thesauros misericordie illius.

Sentite de illa in bonitate: & in simplicitate cordis exquirite illam. Gloria patri, &c.

Psalms 85.

Inelina Domina aurem tuam & exaudi me: conuer-te vultum & miserere mei.

Distillatio dulcoris tui oblectat animas sanctorum: & infusio charitatis tuæ super mel dulcissimum.

Irradiatio gloriae tuæ dilucidat intellectum: & lux miserationum tuarum perducit ad salutem.

Fons bonitatis tuæ inebriat sitientes: & aspectus faciei tuæ retrahit a peccato.

Scire & cognoscere te, est radix immortalitatis: & enarrare virtutes tuas est via salutis. Gloria patri, &c.

Psalms 86.

Fundamenta vitæ in anima iusti: perseverare in charitate vsque in finem.

Gratia tua reuelat pauperem in aduersitate: & inuocatio tui nominis immittit ei confidentiam bonam.

Miserationibus tuis repletur paradifus: & a terrore tuo hostis confunditur infernalis.

Qui sperat in te inueniet thesauros pacis: & qui te non inuocat in hac vita, non perueniet ad regnum Dei.

Fac Domina ut viuamus in gratia Spiritus sancti: & perduc animas nostras ad sanctum finem. Gloria, &c.

Psalms 87.

Domina auxiliatrix salutis meæ: in die clamaui & nocte coram te.

Ingrediatu oratio mea in conspectu tuo: consolare cum facie tua maeritiam meam.

Multiplicata sunt mala in anima mea: expurga eam de sordibus, & peccatis.

Virtus tua persequatur inimicos nostros: ne nos impedian ad salutem.

Confer gratiam animæ ad resistendum eis: conforta cor nostrum contra concupiscentias carnis. Gloria patri, &c.

Psalms 88.

Misericordias tuas Domina: in sempiternum decantabo.

Vnguento pietatis tuæ medere contritis corde: & oleo misericordie tuæ refouere dolores nostros.

Gratiosus tuus vultus mihi appareat in extremis: for-mositas faciei tuæ lætificet spiritum meum egredientem.

Excita spiritum meum ad amandum bonitatem tuam: excita mentem ad extollendam nobilitatem & pretiositatem tuam.

Libera me ab omni tribulatione mala: & ab omni peccato custodi animam meam. Gloria patri, &c.

Psalms 89.

Domina refrigerium facta es nobis: in cunctis necessitatibus nostris.

Diffusio gratiæ tuæ producit operationes tuas: & stilli-

stillidium dulcoris tui affectiones facit sanctissimas. A

Miserationum tuarum Domina recordabor: sacrificium laudis, & carmen lætitiæ psallam tibi.

Qui honorant te, coronam perennem pro cinere obtinebunt: & pallium laudis pro spiritu maeroris.

Qui sperant in te, amici lumine induentur: gaudium & perpetuam lætitiæ fortentur. Gloria, &c.

Psalms 90.

Qui habitat in adiutorio Mattis Dei: in protectione ipsius commorabitur.

Concurfus hostis non nocebit ei: sagitta volans non tanget eum.

Quoniam liberabit eum de laqueo insidiantis: & sub pennis suis proteget eum.

Clamate ad illam in periculis vestris: & flagellum non appropinquabit tabernaculo vestro.

Fructus gratiæ inueniet, qui sperauerit in illa: porta paradisi referabitur ei. Gloria patri, &c.

Psalms 91.

Bonum est confiteri Virgini Mariæ: & psallere illi gloriam, prosperitas est mentis.

Annunciare merita eius, lætificat intellectum: & mitari opera eius, exhilarat Angelos Dei.

Qui acquirit gratiam eius: agnosceret a ciuibus paradisi.

Et qui habuerit characterem nominis eius: annotabitur in libro vitæ.

Exurge Domina & iudica causam nostram: & ab insurgentibus in nos, libera nos.

Ne retrahas a peccatore dexteram tuam: & excipe gladio tuo iacula vastatoris. Gloria patri, &c.

Psalms 92.

Dominus regnauit decorem induit: matremque suam ornamento coronauit virtutum.

Adimpleat propitiationem suam in nobis mater pacis: & viam æquitatis doceat seruos suos.

Qui desideratis sapientiam Christi: seruite Matri eius animo reuerenti.

Quis satisfaciet enarrare opera tua Domina? & quis inuestigabit thesauros misericordie tuæ?

Sustine deficientes in tentationibus suis: destina illos in sortem veritatis. Gloria patri, &c.

Psalms 93.

Deus vltionum Dominus: sed tu Mater misericordie ad miserandum insectis.

Magnificentiæ tua Domina prædicatur in sæculum: qui autem colunt te inuenient viam pacis.

Seruite illi reuerenter exultantes: & sanabit vos benedictus fructus castissimi ventris illius.

Respice Domina humilitatem seruorum tuorum: & laudabunt te in generationibus sæculorum.

Magnifica nomen tuum in multiplicatione gratiarum tuarum: & ne finas seruos tuos subiaccere periculis. Gloria patri, &c.

Psalms 94.

Venite exultemus Dominae nostræ: iubilemus saluteræ Mariæ Reginae nostræ.

Præoccupemus faciem eius in iubilatione: & in canticis collaudemus eam.

Venite adoremus & præcidamus ante eam: confiteamur illi cum fletibus peccata nostra.

Impetra nobis in dulgentiam plenam: assiste pro nobis ante tribunal Dei.

Suscipe in fine animas nostras: & introduce nos in requiem æternam. Gloria patri, &c.

Psalms 95.

Cantate plenæ gratiæ canticum nouum: cantate Mariæ omnes terrigenæ orbis.

Quoniam omnes Angelos sanctitate præcellit: & natos mulierum virtutibus mirabilibus & signis.

Formositas & gloria in vultu illius: & gratia in oculis eius.

Afferre illi gloriam Patriæ gentium: exultate in ea omnes creaturæ Dei.

S. Bon. Tom. 6. Pars ij

Admirabile commercium habetis per eam: ex qua vocati estis filij Dei excelsi. Gloria patri, &c.

Psalms 96.

Dominus regnauit: exultet Maria in omni imperio dominationis suæ.

Adorate eam ciues curiæ paradisi: exaltate eam Virgines speciosæ filiæ eius.

Quoniam eleuata est super principatus & dominationes: exaltata est super Angelorum & Archangelorum legiones.

Patriarchæ & Prophete concrepate illi laudem: concentum illi facite Apostoli, Martyresque Christi.

Confessores cum Virginibus de canticis Sion dicite canticum ei: & regratiamini ei Monachi sancti de acceptis triumphis. Gloria patri, &c.

Psalms 97.

Cantate Domina nostræ canticum nouum: quia mirabilia fecit.

In conspectu gentium reuelauit misericordiam suam: in extremis terræ auditum est nomen eius.

Recordate Domina pauperum & miserorum: & sustenta eos ope refrigerij sancti tui.

Tu autem Domina suavis & verax: patiens nimis & miseratione plena.

Conculca hostes animarum nostrarum: & contumaciam illorum elide brachio sancto tuo. Gloria, &c.

Psalms 98.

Dominus regnauit irascantur populi: Maria sub Cherubim sedet a dextris.

Magna est in Sion gloria tua Domina: & in Hierusalem magnificentia tua.

Cantate ante eam chori virginales: & adorate thronum eius, qui sanctus est.

In dextera eius ignea lex: & in circuitu eius sanctorum millia.

Mandata eius ante oculos eius: & iustitiæ regula in corde eius. Gloria patri, &c.

Psalms 99.

Iubilare Dominae nostræ homines terræ: seruite illi in lætitiâ & incunditate.

In toto animo vestro accedite ad illam: & in omni virtute vestra conseruate vias eius.

Inuestigate illam & manifestabitur vobis: estote mundi corde, & apprehendete eam.

Quibus auxiliata fueris Domina, erit refrigerium pacis: & a quibus auerteris vultum tuum, non erit spes ad salutem.

Recordate nostri Domina, & non apprehendent nos mala: succurre nobis in fine, & inueniemus vitam æternam. Gloria patri, &c.

Psalms 100.

Misericordiam & iudicium cantabo tibi Domina: psallam tibi in exultatione cordis, cum lætificaberis animam meam.

Laudabo nomen tuum & gloriam: & præstabis refrigerium animæ meæ.

Zelatus sum amorem tuum & honorem: ideo defendas causam meam ante iudicem sæculorum.

Allectus sum gratia & bonitate tua: oro, ne frauder a spe & confidentia bona.

Conforta animam meam in nouissimis: & in carne ista fac me conspicer Saluatorem. Gloria patri, &c.

Psalms 101.

Domina exaudi orationem meam: & clamor meus ad te veniat.

Non auertas sacrum aspectum tuum a me: neque abomineris me propter immunditiam meam.

Non derelinquas me in cogitatu & consilio inimicorum meorum: & ne finas me cadere in exprobrationem illorum pessimam.

Qui confidunt in te, non timebunt colubrum tortuosum: & qui exultant te præconijs, euadunt manus Acherontis.

Per virginalem conceptum tuum da mihi in te con-

Vu 3

fiden-

fidentiam bonam : & per admirabile partum tuum A
lætifica animam meam . Gloria patri , &cet.

Psalms 102.
Benedic anima mea matri Iesu Christi : & omnia
præcordia mea glorificate nomen eius .
Ne obliuiscaris beneficia eius : nec gratiam & con-
solatus illius .

Gratia eius peccata relaxantur : & misericordia eius
ægritudines reparantur .
Benedicite ei omnes virtutes cælorum : glorificate
eam chori Apostolorum & Prophetarum .
Benedicite ei mare & insulæ gentium : hymnum di-
cite ei cæli & habitatores eorum .
Gloria patri , &cet.

Psalms 103.
Benedic anima mea Virgini Mariæ : honor & ma-
gnificencia eius in perpetuum .
Formositatem & pulchritudinem induisti : amicta
est Domina fulgenti vestimento .
De te procedit peccatorum medela : & pacis disci-
plina , ac seruator charitatis .
Imple nos seruos tuos virtutibus sanctis : & ira Dei
non appropinquet nobis .

Incunctatam æternam da seruatoribus tuis : & no-
li eos obliuisci in certamine mortis . Gloria patri , &cet.

Psalms 104.
Confitemini Domine nostræ & inuocate nomen
eius : cantate ei gloriose , narrantes virtutes eius .
Laudate & exultate eam Virgines filiæ Sion : quia
desponsabit vobis Regem Angelorum .
Honorate Reginam plenam omni gratia : & contem-
plamini cum reuerentia sanctissimum vultum eius .
Salus sempiterna in manu tua Domina : qui te di-
gne honorificauerint , suscipient illam .
Clementia tua non deficiet a sæculis æternis : & mi-
sericordia tua a generatione in generationem .
Gloria patri , &cet.

Psalms 105.
Confitemini Domine nostræ , quoniam boni estis : per
cunctas tribus terræ enarrate misericordias eius .
Longe est ab impijs conuersatio eius : a via A listissimi
non declinauit pes eius .
Fons irrigatis gratiæ procedit de ore illius : & ema-
natio virginis sanctificans animas castas .
Spes de gloria paradisi in corde illius : quæ deuoto
animo honorificauerit illam .
Misere nostri fulgentissima Regina cæli : & præsta
consolationem de gratia tua . Gloria patri , &cet.

Psalms 106.
Confitemini Domino quoniam bonum : confite-
mini matri eius , quoniam in sæculum misericor-
dia eius .
Innocentiam & viam prudentiæ ostende nobis
Domina : & viam intelligentiæ indica seruis tuis .
Timor Dei illustrat intellectum : & amor tuus exhi-
larat illum .
Beatus vir , cuius eloquium est tibi gratum : illius
ossa inpinguabuntur adipe & pinguedine .
Eloquium tuum sustentat animam imbecillum : &
labia tua esurientem animum refocillant .
Gloria patri , &cet.

Psalms 107.
Paratum cor meum Domina paratum cor meum :
laudes tibi psallere & cantare .
Maior est charitas tua cunctis diuitijs : & gratia tua
super aurum & lapidem pretiosum .
Beatitudo & iustitia donantur a Deo : qui autem de
peccatis conuersi fuerint ad te , penitentia remedium
consequuntur .
Emissiones tuæ gratia & pax : qui autem tibi pla-
cuerit , præcul fieri a peccatione .
Ego sub brachium protectionis in tentationibus no-
stris : expansio alarum tuarum defendat nos a deno-
tante . Gloria patri , &cet.

Psalms 108.
Domina laudem meam ne despexeris : & hoc de-
dicatum tibi psalterium digneris acceptare .
Respice voluntatem cordis mei : & affectionem
meam fac tibi beneplacitum .
Propera ad visitandum seruos tuos : sub tegamen-
to manus tuæ illæsi conseruentur .
Illuminationem Spiritus sancti per te suscipiant : &
refrigerium contra cupiditatis æstum .
Medere contritis corde Domina : & refoue eos Ven-
guento pietatis . Gloria patri , &cet.

Psalms 109.
Dixit Dominus Domine nostræ : sede mater mea
a dextris meis .
Bonitas , & sanctitas placuerunt tibi : ideo regnabis
mecum in æternum .
Corona immortalitatis in capite sancto tuo : cuius
fulgor & claritas non extinguetur .
Misere nostri Domina mater luminis & splendo-
ris : illumina nos Domina veritatis & virtutis .
De thesauris tuis infunde nobis sapientiam Dei : &
intellectum prudentiæ , ac formam disciplinæ . Glo-
ria patri , &cet.

Psalms 110.
Confitebor tibi Domina in toto animo meo : glo-
rificabo te in tota mente mea .
Opera gratiæ tuæ commemorabuntur : & testamen-
tum misericordie tuæ ante thronum Dei .
Per te missa est redemptio a Deo : populus penitens
habebit spem salutis .
Intellectus bonus omnibus honorantibus te : & fors
illorum inter Angelos pacis .
Gloriosum & admirabile est nomen tuum : qui il-
lud retinent , non expauescent in puncto mortis .
Gloria patri , &cet.

Psalms 111.
Beatus vir qui timet Dominam : & beatum cor
quod diligit illam .
Incundus homo , qui non satiatur laude tua : & a re-
lato virtutum tuarum non fatigatur .
Exortum est in corde illius lumen Dei : Spiritus san-
ctus illuminat intelligentiam eius .
Disperge Domina gratiam tuam pauperibus tuis :
esurientes refoue & egenos .
In memoria æterna sunt per te nomina : ab auditu
terribili non trepidet cor nostrum . Gloria patri , &cet.

Psalms 112.
Laudate pueri matrem Dei : glorificate senes no-
men eius .
Benedicta sit Maria mater Christi : ipsa enim est via
ad patriam sanctitatis .
Excelsus super Cherubim thronus eius : & sedes eius
super cardines cæli .
Super humiles , vultus eius : & super confidentes in
eam aspectus illius .
Misericordia eius super omnem carnem : & elec-
mosyna illius vsque ad extremum terræ . Gloria
patri , &cet.

Psalms 113.
In exitu anima mea de hoc mundo : occurre illi
Domina , & suscipe eam .
Consolâre eam , vultu sancto tuo : aspectus damo-
nis non conturbet illam .
Isto illi festo ad regnum cælorum : & iter rectum
ad paradysum Dei .
Impetra ei a patre indulgentiam pacis : & sedem lu-
cis inter seruos Dei .
Sustine deuotos ante tribunal Christi suscipe cau-
sam eorum in manibus tuis . Gloria patri , &cet.

Psalms 114.
Dilexi matrem Dei Domini mei : & lux miserationis
eius infulsit mihi .
Circumdederunt me dolores mortis : & visitatio
Mariæ lætificauit me .
Dolo-

Dolorem & periculum incurrit : & recreatus sum A
gratia illius .

Nomen eius & memoriale illius sit in medio cor-
dis nostri : & non nocebit nobis ictus malignantis .
Conuertere anima mea in laudem ipsius : & inue-
nies refrigerium in nouissimis tuis . Gloria patri , &cet.

Psalms 115.
Credidi propter quod locutus sum : gloriam tuam
Domina oibi terræ .
Compatere animæ meæ & dirige illam : dignare
beneplacitum tuum insinuare illi .
Statue illi testamentum pacis & dilectionis tuæ :
præbe illi ingenium memoriam nominis tui .
De benedictione ventris tui da mihi sustentatio-
nem : & de pinguedine gratiæ tuæ dulcora animam
meam .
Dirumpe vincula peccatorum meorum : & de vir-
tutibus exorna faciem animæ meæ . Gloria patri , &cet.

Psalms 116.
Laudate Dominam quoniam omnes gentes : glori-
ficare eam omnes populi .
Quoniam confirmata est super nos gratia : & mise-
ricordia eius , & veritas illius permanet in æternum .
Qui digne coluerit illam , iustificabitur : qui autem
neglexerit illam , morietur in peccatis suis .
Labia angelorum enarrabunt sapientiam eius : &
omnes ciues paradisi cantabunt eius laudem .
Bono animo accedentes ad illam : non capiuntur ab
Angelo deuaſtante . Gloria patri , &cet.

Psalms 117.
Confitemini Domino quoniam bonus : confite-
mini matri eius , quoniam in sæculum misericor-
dia eius .
Amor illius expellit peccatum a corde : & gratia il-
lius expiat conscientiam peccatoris .
Via veniendi ad Christum est appropinquare ad il-
lam : qui autem fugerit eam , non inueniet viam pacis .
Qui obduratus est in peccatis , sæpe inuocet illam :
& lux in suis tenebris orietur .
Qui tristatur in corde suo clamet ad illam : & dul-
coranti stillicidio inebriabitur . Gloria patri , &cet.

Psalms 118.
Beati immaculati in via : qui matrem Domini imi-
tantur :
Beati imitatores humilitatis eius : beati participes
charitatis illius .
Beati perſcrutatores virtutum illius : beati confor-
mes imagini illius .
Beati qui conceptum & partum illius venerantur :
beati qui deuote ei famulantur .
Beati qui in ea habent spem & confidentiam : bea-
ti qui per illam suscipiant felicitatem sempiternam .
Gloria patri , &cet.

Psalms 119.
Retribue seruo tuo Domina : viuifica me & faciam
voluntatem tuam .
Incola ego sum in terra : nihil abscondas mihi de
amore tuo .
Concupiuit anima mea : laudem tuam desiderare
omni tempore .
Tu enim salus mea in Domino : quæ me morti ad-
iudicatum liberaſti .
Quid pro his retribuam tibi , nisi me totum ? Do-
mina suscipe me . Gloria patri , &cet.

Psalms 120.
Legem pone mihi , Domina , voluntatis tuæ , sancta-
rum sanctissima : & exquiram eam semper .
Deduc me in semitam miserationum tuarum mu-
lietum pulcherrima : quia ipsam volui .
Inclina animam meam ad supernorum amorem Do-
mina : & non ad impudicitiam .
Ecce concupiui castimoniam tuam a iuuentute mea :
in misericordia tua confirma me .
Et obseruabo viam testimoniorum tuorum in fa-
S. Bon. Tom. 6. Pars ij.

Psalms 121.
Quomodo dilexi legem tuam Domina : in conspe-
ctu meo semper .
Suauitatem tuarum affluentia cor meum alienauit
a me : & caro mea mirabiliter exultauit in te .
Quam dulcia peccatoribus eloquia tua Domina :
super omnem melodiam refectio tua dulcis ori meo .
Illuminatio gressibus meis verbum tuum : & lumen
ineffabile semitis meis .
Quoties exasperauerunt me peccatores inferni ,
quia a charitate tua declinare nolui : ego autem spe-
raui in te Domina . Gloria patri , &cet.

Psalms 122.
Niquos odio habui : & viam tuam dilexi Domina
gratiosa .
Adiuua me & saluus ero Domina mundi : & medi-
tabor honorificentiam mandatorum tuorum .
Fac me semper stare in timore tuo : & non tradas
me Virgo calumniantibus me .
Vernaculus tuus sum ergo : minimus in familia
tua .
Custodi me Domina a negligentibus iudicia iusti-
tiæ tuæ .
Contemnes omnes discedentes a seruitio tuo : quia
iniusta est conuersatio eorum . Gloria patri , &cet.

Psalms 123.
Mirabilia tua testimonia mater alma : & sermoni-
bus tuis illuminatum est cor meum .
Vultum tuum deprecabuntur omnes diuites plebis :
filii regum collaudant faciem tuam .
Ardens verbum labiorum tuorum vehementer : qui
ad te properat percipiat illud .
Arundo agitata sum in conspectu tuo : tene me Do-
mina sub iugo tuo & non confundar .
Seruientes tibi plus alijs inuadunt dracones infer-
ni : sed tu Domina defende nos . Gloria patri , &cet.

Psalms 124.
Memor esto verbi tui Dominarum primiceria : in
quo mihi spem dedisti .
Hæc in tempestatum fluctibus potenter tenuit me :
quia eloquium tuum viuificauit me .
Circumdederunt me viri mendaces , & congregata
sunt super me flagella : & ecce manus tua eripuit me .
Communicauit in bonis omnibus timentibus te : &
custodientibus obnixè mandata tua .
Miserationibus tuis plena est terra : ideo viam iusti-
ficationum tuarum exquisiui . Gloria patri , &cet.

Psalms 125.
Bonitatem fecisti cum seruo tuo Domina : de qua
gaudent Angeli .
Disciplinam morum tuorum & æquitatem tuam do-
ce me : quia verbis tuis præ cunctis credidi .
Bonum mihi , quia onere tuo humiliasti me : vt se-
quar conuersationem tuam .
Qui amant seruientes tibi reuerantur : qui au-
tem abominatus fuerit eos , ruet in æternum .
Veniant mihi semper desuper guttæ clementiæ tuæ
& viam : quia lex tua sancta meditatio mea est .
Gloria patri , &cet.

Psalms 126.
Defecit in semitis tuis anima mea Domina : & nisi
miseratio maxima esset , periissem , vti que in in-
firmitate mea .
Defecerunt oculi mei in contemplatione tua : velut
vter in pruina a te visa est anima mea .
Secundum bonitatem tuam viuifica me : & non o-
bliuiscar sermones tuos , quia tibi adherere bonum est .
Dispositione tua perseuerat mundus : quem & tu
cum Deo fundasti ab initio .
Tuus totus ego sum Domina saluum me fac : quo-
niam desiderabiles erant laudes tuæ in tempore pere-
grinationis meæ . Gloria patri , &cet.

Psalms 127.
Quomodo dilexi legem tuam Domina : in conspe-
ctu meo semper .
Suauitatem tuarum affluentia cor meum alienauit
a me : & caro mea mirabiliter exultauit in te .
Quam dulcia peccatoribus eloquia tua Domina :
super omnem melodiam refectio tua dulcis ori meo .
Illuminatio gressibus meis verbum tuum : & lumen
ineffabile semitis meis .
Quoties exasperauerunt me peccatores inferni ,
quia a charitate tua declinare nolui : ego autem spe-
raui in te Domina . Gloria patri , &cet.

culum : & scrutabor mandata Filij tui , quæ dilexi .
Gloria patri , &cet.

Psalms 128.
Memor esto verbi tui Dominarum primiceria : in
quo mihi spem dedisti .
Hæc in tempestatum fluctibus potenter tenuit me :
quia eloquium tuum viuificauit me .
Circumdederunt me viri mendaces , & congregata
sunt super me flagella : & ecce manus tua eripuit me .
Communicauit in bonis omnibus timentibus te : &
custodientibus obnixè mandata tua .
Miserationibus tuis plena est terra : ideo viam iusti-
ficationum tuarum exquisiui . Gloria patri , &cet.

Psalms 129.
Bonitatem fecisti cum seruo tuo Domina : de qua
gaudent Angeli .
Disciplinam morum tuorum & æquitatem tuam do-
ce me : quia verbis tuis præ cunctis credidi .
Bonum mihi , quia onere tuo humiliasti me : vt se-
quar conuersationem tuam .
Qui amant seruientes tibi reuerantur : qui au-
tem abominatus fuerit eos , ruet in æternum .
Veniant mihi semper desuper guttæ clementiæ tuæ
& viam : quia lex tua sancta meditatio mea est .
Gloria patri , &cet.

Psalms 130.
Defecit in semitis tuis anima mea Domina : & nisi
miseratio maxima esset , periissem , vti que in in-
firmitate mea .
Defecerunt oculi mei in contemplatione tua : velut
vter in pruina a te visa est anima mea .
Secundum bonitatem tuam viuifica me : & non o-
bliuiscar sermones tuos , quia tibi adherere bonum est .
Dispositione tua perseuerat mundus : quem & tu
cum Deo fundasti ab initio .
Tuus totus ego sum Domina saluum me fac : quo-
niam desiderabiles erant laudes tuæ in tempore pere-
grinationis meæ . Gloria patri , &cet.

Psalms 131.
Quomodo dilexi legem tuam Domina : in conspe-
ctu meo semper .
Suauitatem tuarum affluentia cor meum alienauit
a me : & caro mea mirabiliter exultauit in te .
Quam dulcia peccatoribus eloquia tua Domina :
super omnem melodiam refectio tua dulcis ori meo .
Illuminatio gressibus meis verbum tuum : & lumen
ineffabile semitis meis .
Quoties exasperauerunt me peccatores inferni ,
quia a charitate tua declinare nolui : ego autem spe-
raui in te Domina . Gloria patri , &cet.

Psalms 132.
Niquos odio habui : & viam tuam dilexi Domina
gratiosa .
Adiuua me & saluus ero Domina mundi : & medi-
tabor honorificentiam mandatorum tuorum .
Fac me semper stare in timore tuo : & non tradas
me Virgo calumniantibus me .
Vernaculus tuus sum ergo : minimus in familia
tua .
Custodi me Domina a negligentibus iudicia iusti-
tiæ tuæ .
Contemnes omnes discedentes a seruitio tuo : quia
iniusta est conuersatio eorum . Gloria patri , &cet.

Psalms 133.
Mirabilia tua testimonia mater alma : & sermoni-
bus tuis illuminatum est cor meum .
Vultum tuum deprecabuntur omnes diuites plebis :
filii regum collaudant faciem tuam .
Ardens verbum labiorum tuorum vehementer : qui
ad te properat percipiat illud .
Arundo agitata sum in conspectu tuo : tene me Do-
mina sub iugo tuo & non confundar .
Seruientes tibi plus alijs inuadunt dracones infer-
ni : sed tu Domina defende nos . Gloria patri , &cet.

Psalms 134.
Memor esto verbi tui Dominarum primiceria : in
quo mihi spem dedisti .
Hæc in tempestatum fluctibus potenter tenuit me :
quia eloquium tuum viuificauit me .
Circumdederunt me viri mendaces , & congregata
sunt super me flagella : & ecce manus tua eripuit me .
Communicauit in bonis omnibus timentibus te : &
custodientibus obnixè mandata tua .
Miserationibus tuis plena est terra : ideo viam iusti-
ficationum tuarum exquisiui . Gloria patri , &cet.

Psalms 135.
Defecit in semitis tuis anima mea Domina : & nisi
miseratio maxima esset , periissem , vti que in in-
firmitate mea .
Defecerunt oculi mei in contemplatione tua : velut
vter in pruina a te visa est anima mea .
Secundum bonitatem tuam viuifica me : & non o-
bliuiscar sermones tuos , quia tibi adherere bonum est .
Dispositione tua perseuerat mundus : quem & tu
cum Deo fundasti ab initio .
Tuus totus ego sum Domina saluum me fac : quo-
niam desiderabiles erant laudes tuæ in tempore pere-
grinationis meæ . Gloria patri , &cet.

Psalms 136.
Quomodo dilexi legem tuam Domina : in conspe-
ctu meo semper .
Suauitatem tuarum affluentia cor meum alienauit
a me : & caro mea mirabiliter exultauit in te .
Quam dulcia peccatoribus eloquia tua Domina :
super omnem melodiam refectio tua dulcis ori meo .
Illuminatio gressibus meis verbum tuum : & lumen
ineffabile semitis meis .
Quoties exasperauerunt me peccatores inferni ,
quia a charitate tua declinare nolui : ego autem spe-
raui in te Domina . Gloria patri , &cet.

Psalms 137.
Niquos odio habui : & viam tuam dilexi Domina
gratiosa .
Adiuua me & saluus ero Domina mundi : & medi-
tabor honorificentiam mandatorum tuorum .
Fac me semper stare in timore tuo : & non tradas
me Virgo calumniantibus me .
Vernaculus tuus sum ergo : minimus in familia
tua .
Custodi me Domina a negligentibus iudicia iusti-
tiæ tuæ .
Contemnes omnes discedentes a seruitio tuo : quia
iniusta est conuersatio eorum . Gloria patri , &cet.

Psalms 138.
Mirabilia tua testimonia mater alma : & sermoni-
bus tuis illuminatum est cor meum .
Vultum tuum deprecabuntur omnes diuites plebis :
filii regum collaudant faciem tuam .
Ardens verbum labiorum tuorum vehementer : qui
ad te properat percipiat illud .
Arundo agitata sum in conspectu tuo : tene me Do-
mina sub iugo tuo & non confundar .
Seruientes tibi plus alijs inuadunt dracones infer-
ni : sed tu Domina defende nos . Gloria patri , &cet.

Psalms 139.
Memor esto verbi tui Dominarum primiceria : in
quo mihi spem dedisti .
Hæc in tempestatum fluctibus potenter tenuit me :
quia eloquium tuum viuificauit me .
Circumdederunt me viri mendaces , & congregata
sunt super me flagella : & ecce manus tua eripuit me .
Communicauit in bonis omnibus timentibus te : &
custodientibus obnixè mandata tua .
Miserationibus tuis plena est terra : ideo viam iusti-
ficationum tuarum exquisiui . Gloria patri , &cet.

Psalms 140.
Defecit in semitis tuis anima mea Domina : & nisi
miseratio maxima esset , periissem , vti que in in-
firmitate mea .
Defecerunt oculi mei in contemplatione tua : velut
vter in pruina a te visa est anima mea .
Secundum bonitatem tuam viuifica me : & non o-
bliuiscar sermones tuos , quia tibi adherere bonum est .
Dispositione tua perseuerat mundus : quem & tu
cum Deo fundasti ab initio .
Tuus totus ego sum Domina saluum me fac : quo-
niam desiderabiles erant laudes tuæ in tempore pere-
grinationis meæ . Gloria patri , &cet.

Psalms 141.
Quomodo dilexi legem tuam Domina : in conspe-
ctu meo semper .
Suauitatem tuarum affluentia cor meum alienauit
a me : & caro mea mirabiliter exultauit in te .
Quam dulcia peccatoribus eloquia tua Domina :
super omnem melodiam refectio tua dulcis ori meo .
Illuminatio gressibus meis verbum tuum : & lumen
ineffabile semitis meis .
Quoties exasperauerunt me peccatores inferni ,
quia a charitate tua declinare nolui : ego autem spe-
raui in te Domina . Gloria patri , &cet.

Clamau in toto corde meo ad te Domina: de necessitatibus meis clementer eripe me.

Vocem gemitus mei exaudi Domina mea: doce me quid acceptum sit apud te omni tempore.

Longe a neficientibus te salus: qui autem præstat in obsequio tuo procul fiat a perditione.

Misericordia tua rigat vniuersum: Domina in salutari tuo viuifica me.

Initium eloquiorum tuorum veritas in æternum: & legem tuam immaculatam non sum oblitus. Gloria patri, &cet.

Pincipes persecuti sunt me gratis: & ab inuocatione nominis tui trepidat spiritus malignus.

Pax multa obseruantibus nomen tuum mater Dei: & non est illis scandalum.

Septenis horis decantauit tibi laudes Domina: iuxta eloquium tuum da mihi intellectum.

Intra oratio mea in conspectu tuo, vt non derelinquam te Domina cunctis diebus vitæ meæ: quoniam via tuæ misericordia & veritas.

Concupiscam in æternum laudare te Domina: cum docueris me iustificationes tuas. Gloria patri, &cet.

Psalms 119.

Ad Dominam cum tribularet clamau: & exaudivit me.

Domina libera nos ab omni malo: cunctis diebus vitæ nostræ.

Contere caput inimicorum nostrorum: pede insuperabilis virtutis tuæ.

Vt exultauit spiritus tuus in Deo salutari tuo: sic veram dignitatem infundere lætitiæ cordi meo.

Ad Dominum accede rogatura pro nobis: vt per te nostra peccata deleantur. Gloria patri, &cet.

Psalms 120.

Leuau oculos meos ad te mater Christi: per quam venit solatium omni carni.

Auxilium tuum & gratiam tuam nobis impende: in omni tribulatione nostrâ.

Custodi nos Domina virgo Maria: ne peccatorum laqueo capiamur.

Non dormit neque dormier pupilla oculi tui: vt tua semper custodia protegamur.

Angelorum & hominum te laudat omnis lingua: & ante te omnia genua curuantur. Gloria patri, &cet.

Psalms 121.

Lætatus sum in te Regina cæli: quia te duce in domum Domini ibimus.

Hierusalem cælestis ciuitas: ad Mariæ præmia veniamus.

Pacem & indulgentiam virgo nobis impetra: & palam de hostibus & triumphum.

Conforta & consolare cor nostrum: tuæ dulcedine pietatis.

Sic Domina nobis infunde clementiam: vt deuote in Domino moriamur. Gloria patri, &cet.

Psalms 122.

Ad te leuau oculos meos Regina, quæ regnas in cælis.

Adiuutorium nostrum in virtute sit nominis tui: per te omnia opera nostra dirigantur.

Benedicta sis in cælo, & in terra: in mari & in omnibus abissis.

Benedicta sit fecunditas tua: benedicta sit virginitas, & munditia tua.

Benedictus sit corpus tuum sanctum: benedicta sit anima tua sanctissima. Gloria patri, &cet.

Psalms 123.

Nisi quia Domina nostra erat in nobis: inuenissent nos pericula multa.

Esto virgo defensor nostra: & ante Deum aduocata propitia.

Ostende nobis Domina misericordiam tuam: &

conforta nos in seruitio sancto tuo.

Benedicant te sancti Angeli in cælo: benedicant te omnes homines super terram.

Non tradas bestiis animas consentientium tibi: ora te contentium non obturentur. Gloria patri, &cet.

Psalms 124.

Qui confidunt in te mater Dei: non timebunt a facie inimici.

Gaudete & exultate omnes qui diligitis eam: quia adiuuabit vos in die tribulationis vestræ.

Reminiscere miserationum tuarum Domina: & releua peregrinationem incolatus nostri.

Bconuerte amabilem vultum tuum super nos: confunde & destrue omnes inimicos nostros.

Benedicta sint omnia opera manuum tuarum Domina: benedicta sint omnia sancta miracula tua.

Gloria patri, &cet.

Psalms 125.

In conuertendo faciem tuam serenissimam super nos: lætificabis nos virginea mater Dei.

Benedicta sis o factarium Christi: præ cunctis mulieribus super terram.

Benedictum sit gloriosum nomen tuum: quod os Domini mirabiliter nominauit.

Con non deficiat laus tua de labijs nostris: nec charitas tua de præcordijs nostris.

Qui te diligunt benedicantur a Deo: & qui te volunt diligere non defraudentur a fide. Gloria patri, &cet.

Psalms 126.

Nisi Domina ædificaueris domum cordis nostri: non permanebit ædificium eius.

Ædifica nos gratia & virtute tua: vt maneamus firmi in perpetuum.

Benedictum sit eloquium tuum: & benedicta sint omnia verba oris tui.

Benedicantur a Deo qui te benedicunt: & in iustorum numero computentur.

Benedic Domina te benedicentes: & ne vniquam auertas ab eis gratiosum vultum tuum. Gloria, &cet.

Psalms 127.

Beatissimi omnes qui timent Dominam nostram: & beati omnes qui sciunt facere voluntatem tuam & beneplacitum tuum.

Benedicti sunt pater & mater qui te genuerunt: quorum memoria permanet in seculum.

Benedictus est venter qui te portauit: & benedicta sint vbera, quæ te lactauerunt.

Conuertere misericordiam tuam super nos: & deprecabilis esto super seruos tuos.

Intuere, & respice opprobrium nostrum: aufer a nobis cunctas iniquitates nostras. Gloria patri, &cet.

Psalms 128.

Sæpe expugnauerunt me a iuuentute mea inimici mei: libera me Domina & vindica me ab ipsis.

Ne des illis potestatem in animam meam: custodi omnia interiora & exteriora mea.

Obtine nobis veniam peccatorum: per te Spiritus sancti gratia nobis detur.

Fac nos digne, & laudabiliter pœnitere: vt beato fine ad Deum veniamus.

Placatum tunc & serenissimum nobis ostende: gloriosum fructum ventris tui. Gloria patri, &cet.

Psalms 129.

De profundis clamaui ad te Domina: Domina, exaudi vocem meam.

Fiant aures tuæ intendentes: in vocem laudis & glorificationis tuæ.

Libera me de manu aduersariorum meorum: confunde ingenia, & conatus eorum contra me.

Erue me in die mala: & in die mortis ne obliuiscaris animæ meæ.

Deduc me ad portum salutis: inter iustos scribatur nomen meum. Gloria patri, &cet.

Psal-

Psalms 130.

Domina non est exaltatum cor meum: neque sublimati sunt oculi mei.

Benedixit te Dominus in virtute sua: qui per te ad nihilum redegit inimicos nostros.

Benedictus sit qui te sanctificauit: & mundam de matris utero te produxit.

Benedictus sit qui te obumbravit: & sua gratia te fecundauit.

Benedic nos Domina, & conforta nos in gratia tua: vt per te ante conspectum Domini præsentemur.

Gloria patri, &cet.

Psalms 131.

Memento Domina Dauid: & omnium inuocantium nomen tuum.

Da nobis in nomine tuo fiduciam: & confundantur aduersarij nostri.

Consolare nos in terra peregrinationis nostræ: & releua pauperatatem nostram.

Da nobis panem lacrymarum virgo sancta: & dolorem peccatorum in terra incolatus nostri.

Redde nobis propitium benedictum fructum ventris tui, vt Spiritus sancti gratia repleamur. Gloria patri, &cet.

Psalms 132.

Ecce quàm bonum & quàm iucundum Maria: dilige te nomen tuum.

Vnguentum effusum & aromaticum est nomen tuum: diligentibus ipsum.

Quoniam magna multitudo dulcedinis tuæ Domina: quam præparasti diligentibus & sperantibus in te.

Esto refugium pauperum in tribulatione: quia tu es baculus pauperum & miserorum.

Inueniant, quæro, gratiam apud Deum: qui te in suis necessitatibus inuocabunt. Gloria patri, &cet.

Psalms 133.

Ecce nunc benedicite Dominam: omnes qui speratis in nomine sancto eius.

Gaudete gaudio magno, qui exultatis & glorificatis eam: quia lætabimini ab vberitate consolationis eius.

Ecce nunc inundante vberitate declinabit in vos: ad consolandum & lætificandum corda vestra.

Benedicite illam omnes serui eius: & memoriale sit in desiderio animæ vestræ.

Benedicite illam omnes Angeli & sancti Dei: laudate in sæcula mirabilia eius. Gloria patri, &cet.

Psalms 134.

Laudate nomen Domini: benedicite nomen Mariæ matris eius.

Mariæ precamina frequentate: & suscitabit vobis voluptates sempiternas.

In anima contrita veniamus ad illam: & non stimulat nos cupiditas peccati.

Qui cogitat de illa in tranquillitate mentis: inueniet dulcorem & requiem pacis.

Respiremus ad illam in finitione nostrâ: & reserabit nobis atria triumphantium. Gloria patri, &cet.

Psalms 135.

Confitemini Domino quoniam bonus: quoniam per suam dulcissimam matrem Virginem Mariam datur misericordia eius.

Impetra nobis Domina amicitiam Iesu Christi: & custodi nos, ne perdamus innocentiam nostram.

Comprime hostem nostrum imperio tuo: ne feriat in nobis virtutem charitatis.

Bona naturalia conferua in nobis: & bona gratiæ per te multiplicentur.

Illumina vias & semitas nostras: vt noscamus quæ beneplacita sunt Deo. Gloria patri, &cet.

Psalms 136.

Super flumina Babylonis fleuerunt Hebræi: nos vero super iniquitates nostras lugeamus.

A clamemus humiles ad puerperam Virginem: offeramus ei planctus & suspiria nostra.

Non inuenitur propitiatio sine illa: nec salus sine fructu illius.

Per illam peccata purgantur: & per fructum illius, animæ dealbantur.

Per illam sit satisfactio peccatis: per fructum illius, sanitas condonatur. Gloria patri, &cet.

Psalms 137.

Confitebor tibi Domina in toto corde meo: quia per te expertus sum clementiam Iesu Christi.

Audi Domina verba mea & preces meas: & in conspectu Angelorum cantabo tibi laudes.

In quacumque die inuocauero te, exaudi me: & multiplica virtutem in anima mea.

Constitantur tibi omnes tribus & linguæ: quia per te salus restituta est nobis.

Ab omni perturbatione libera seruos tuos: & fac eos viuere sub pace & protectione tua. Gloria patri, &cet.

Psalms 138.

Domina probasti me, & cognouisti me: ruinam & transgressionem meam.

Copiosa facta est super me misericordia tua: & dilatata est super me clementia.

Imperfectum meum aspexit oculus tuus: & palpebræ tuæ nouerunt vias meas.

Affluentiam desiderij sancti habeamus a Spiritu sancto: & macula peccati non turpet conscientiam nostram.

Serenet corda nostra lux misericordiæ tuæ: & recreet nos tuæ pacis dulcedo. Gloria patri, &cet.

Psalms 139.

Eripe me Domina ab omni malo: & ab hoste inferni defende me.

Contra me tendit arcum suum: & in fraude sua insidiatur mihi.

Confringe vires eius malignas: & obtunde potentem astutias eius.

Conuertere iniquitatem ipsius in verticem illius: & in foueam quam fecit cadat festinanter.

Nos autem exultemus in seruitio tuo: & in tuis laudibus gloriemur. Gloria patri, &cet.

Psalms 140.

Domina clamaui ad te exaudi me: intende orationi meæ & postulationi meæ.

Dirigatur obsecratio mea velut incensum coram facie tua: & in tempore serotini sacrificij & matutini.

Non declinet cor meum in verbis malignantibus: & nequitia cogitatus non subuertant sensum meum.

Fac me assentire beneplacito cordis: & tuis actionibus conformari.

Gladio intelligentiæ reuerbera cor meum: & igniculo charitatis inflamma mentem meam. Gloria patri, &cet.

Psalms 141.

Voce mea ad Dominam clamaui: ipsamque humiliter deprecatus sum.

Effudi in conspectu eius lacrymam meam: & dolorem meum sibi exposui.

Insidiatur hostis calcaneo meo: extendit contra me rete suum.

Adiuua me Domina, ne corruam coram eo: fac vt conteratur sub pedibus meis.

Educ de carcere animam meam: vt confiteatur tibi, & psallat Deo forti in perpetuum. Gloria patri, &cet.

Psalms 142.

Domina exaudi orationem meam: percipe tuis auribus supplicationem meam.

Persecutus est malignus vitam meam: deposuit in terra conuersationem meam.

Denigrauit me caligine sua: & anxietus est nimis spiritus meus.

Ne auertas faciem tuam a me: vt non corruam cum descen-

descen-

descendentibus in lacum.

Emitte lucem tuam & gratiam tuam : & repara de-
nuo vitam meam & conscientiam meam. Gloria
patri, & cet.

Psalmus 153.

Benedicta sis Domina quæ instruis seruos tuos ad
prælium : & eos roboras contra inimicum.
Fulgure & corruscatione dissipa illum : mitte iacu-
la tua ut confundas illum.

Clarifica de alto manum tuam : & content serui tui
laudem & gloriam tuam.

Eleua de terrenis affectionem nostram : de sempi-
ternis delictis refice viscera nostra.

Concupiscentiam supernorum accende in cordibus
nostris : & de gaudijs paradisi velis nos recreare.

Exaltabo te mater filij Dei : & per singulos dies can-
tabo laudes tuas.

Generatio & populi laudabunt opera tua : & mise-
ricordiam tuam insulæ expectabunt.

Abundantiam dulcoris tui Angeli cruciabunt : &
stauitatem tuam sancti pronuntiabunt.

Oculi nostri sperant in te Domina : mitte nobis ci-
bum & escam delectantem.

Laudationem tuam loquatur lingua mea : & benedi-
cam te in sæculum sæculi. Gloria patri, & cet.

Psalmus 145.

Lauda anima mea Dominam : glorificabo eam
quamdiu vixero.

Nolite cessare a laudibus eius : & per singula mo-
menta recogitate illam.

Cum exierit spiritus meus Domina sit tibi commen-
datus : & in terra ignota præsta illi ducatum.

Non conturbent eum culpæ prius commissæ : nec
inquietent ipsum occurfus malignantis.

Perduc eum ad portum salutarem : ibi præstoletur
secure aduentum Redemptoris. Gloria patri, & cet.

Psalmus 146.

Laudate Dominam, quoniam bonus est psalmus : in
cuncta & decora sit illi nostra laudatio.

Ipse enim medetur contritis corde : & refouet eos
vnguento pietatis.

Magna est virtus illius : & clementia eius nullum
habebit finem.

Præcinite ei in iubilatione : & in confessione psal-
mum canite illi.

Beneplicitum est ei super timentes Deum : & in eis
qui sperant in misericordia eius. Gloria patri, & cet.

Psalmus 147.

Lauda Hierusalem Dominam : glorifica illam e-
tiam o Sion.

Ipse enim construit muros tuos : & filios tuos benedi-
cit.

Gratia sua te impingat : pacemque donat termi-
nis tuis.

Emissit verbum suum altissimus : & virtus eius o-
bumbrauit illi.

Leuemus corda nostra cum manibus ad illam : ut
suam influentiam sentiamus. Gloria patri, & cet.

Psalmus 148.

Laudate Dominam nostram de cælis : glorificate
eam in excelsis.

Laudate eam omnes homines & iumenta : volucres
cæli & pisces maris.

Laudate eam Sol & Luna : stellæ, & circuli pla-
netarum.

Laudate eam Cherubim, & Seraphim : Throni, &
Dominations, & Potestates.

Laudate eam omnes legiones Angelorum : laudate
eam omnes ordines spirituum supernorum. Gloria
patri, & cet.

Psalmus 149.

Cantate Dominæ nostræ canticum nouum : laus
eius in congregatione iustorum.

A Latentur cæli de gloria eius : insulæ maris & to-
tus orbis.

Aqua & ignis laudent eam : frigus & æstus, splen-
dor & lumen.

Exultationes eius in gutture iustorum : & laudes
eius in cætu triumphantium.

Ciuitas Dei iucundare in illa : & pro incolis tuis
frequenta illi carmen. Gloria patri, & cet.

Psalmus 150.

Laudate Dominam in sanctis eius : laudate eam in
virtutibus & miraculis eius.

Laudate eam cætus Apostolorum : laudate eam che-
ri Patriarcharum, & Prophetarum.

Laudate eam exercitus Martyrum : laudate eam tur-
mæ Doctorem, & Confessorum.

Laudate eam in collegio virginum, & continen-
tium : laudate eam ordines Anachoritarum, & Mo-
nachorum.

Laudate eam conuentus religiosorum omnium :
laudate eam omnes animæ ciuium supernorum.

Omnis spiritus : laudet Dominam nostram. Glo-
ria patri, & cet.

CANTICA

AD B. VIRGINEM.

Canticum instar illud Isaia 12.

CONFITEBOR tibi Domina : quoniam
per te placatus est mihi Dominus, & con-
solata est me.

Ecce Domina saluatricis mea : fiducialiter
agam in te & non timebo.

Quia fortitudo mea, & laus mea in Domino est tu :
& facta es mihi in salutem.

Hauriam aquas in gaudio de riuiulo : & semper in-
uocabo nomen tuum.

Notas facite in populis virtutes Dominae nostræ :
quia excelsum est valde nomen eius.

Exulta & lauda totum genus humanum : quia ta-
lem dedit tibi mediaticem Dominus Deus tuus.

Gloria patri, & cet.

Canticum instar illud Ezechia. Isa. 38.

EGo dixi circa dimidium dierum meorum : vadam
ad Mariam, ut me Christo reconciliem.

Quasiui residuum annorum meorum : in amaritu-
dine animæ meæ.

Generatio mea ablata est, quia pater, & mater, &
omnia dereliquerunt me : Maria autem assumpsit me.

Sperabam in illa mane, sero, & meridie : quasi leo
sic contriuit omnia ossa peccatorum meorum.

Et tu Domina eruisi animam meam, ut non peri-
ret : & de manu canis vnica meam.

Domina saluum me fac : & laudem tuam cantabo
cunctis diebus vitæ meæ, o pia mater Domini mei.

Gloria patri, & cet.

Canticum instar illud Anna, 1. Reg. 2.

Exultauit cor meum in Domino : & exaltatum est
cornu meum in Domina mea.

Quia fecit mihi magna qui potens est : per Mariam
matrem eius.

Non est sancta ut est Domina nostra : quæ sola su-
pergressa est vnuerfas.

Recedant ergo vetera de ore nostro : & linguis lo-
quamur nouis.

Exulta & lauda Mariam Sion & Hierusalem : quia
maxima in dominabus Israel.

Ipse pauperem facit, & ditat : humiliat, & su-
blimat.

Altior

Altior cælo, terra latior : est hæc Domina nostra. A
Gloria patri, & cet.

Canticum instar illius Maria, Exod. 15.

Cantemus Dominae gloriose Virgini Mariæ : in
hymnis & confessionibus benedicamus eam.

Domina nostra omnipotens post Deum nomen e-
ius : curru Pharaonis & exercitum eius proiecit in
mare.

Dextera tua Domina magnificata est in fortitudi-
ne : quia in multitudine misericordiae tuæ strauisti ad-
uersarios meos.

De ore leonis liberaisti me Domina : & tamquam
infantem genitum mater suscepisti me.

O Domina charissima mea : velut gallina tege me
mirabili possessione tua.

Tuus totus ego sum : & omnia mea tua sunt virgo
super omnia benedicta.

Ponam te sicut signaculum super cor meum : quia
fortis est, ut mors dilectio tua. Gloria patri, & cet.

Canticum instar illius Habacuc 3.

Domina audiui auditionem tuam & obstupui : con-
sideraui opera tua, & expaui.

Domina opus tuum : circa medium annorum viuifi-
casti illud.

Confitebor tibi Domina quia abscondisti hæc a sa-
pientibus : & reuelasti ea paruulis.

Operuit caelos gloria tua : & misericordia tua ple-
na est terra.

Egressa es Virgo in salutem populi tui : in salutem
cum Christo tuo.

O benedicta, in manibus tuis est reposita nostra fa-
lus : recordare pia paupertatis nostræ.

Quem vis, ipse saluus erit : & a quo auertis vultum
D tuum, vadit in interitum. Gloria patri, & cet.

Canticum instar illius Moysi, Deut. 32.

Avdite cæli quæ loquar de Maria : audiat terra ver-
ba oris mei.

Magnificate ipsam mecum semper : & exaltemus
nomen eius in seculum sæculi.

Generatio praua atque peruersa : agnosce Dominam
nostram saluatricem tuam.

Numquid non ipsa est mater tua, quæ possedit te :
& in fide genuit te ?

Si hanc dimittis non es amicus summi Cæsaris : quoniam
ipse sine ea non saluabit te.

Vtiam sapiens, & intelligeres : ac nouissima pro-
uideres.

Quemadmodum infans sine nutrice non potest vi-
uere : ita nec sine Domina nostra potes habere salu-
tatem.

Sitiat ergo anima tua ad ipsam, tene eam nec dimit-
te : donec benedixerit tibi.

Repletur os tuum laude sua : decanta tota die ma-
gnificentiam eius. Gloria patri, & cet.

Canticum instar illius trium puerorum, Dan. 3.

Benedicite omnia opera Dominae gloriose : lauda-
te & superexaltate eam in secula.

Benedicite Angeli Dominae nostræ : benedicite cæli
Dominae nostræ.

Benedicatur omnis creatura Dominam nostram :
quam Rex sic voluit benedici.

Benedicta sis q summi Regis filia : quæ odore præ-
is cuncta lilia.

Benedicta sis corona Dominarum omnium : benedi-
cta sis gloria Hierusalem.

Odor tuus sicut agri pleni, cui benedixit Dominus :

qui in benedicientes te redundat irrigans omnia inti-
ma eorum.

Qui benedixerit tibi o Virgo beata : sit ille iugiter
benedictus.

Qui maledixerit tibi rosa candidissima : sit ille ma-
ledictus.

Non recedat de domo seruorum tuorum : vini &
olei abundantia.

In nomine tuo omne genuflectatur : cælestium ter-
restrium & infernorum.

Benedicamus Deum qui te creauit : benedictus v-
terque parens qui te genuit.

Benedicta sis Domina in cælo & in terra : laudabi-
lis & gloriofa & superexaltata in secula. Gloria, & cet.

Canticum instar illius Zacharia, Luc. 1.

Benedicta sis Domina & mater Dei in Israel : qui
per te visitauit & fecit Redemptionem plebis sue.

Et erexit vnicornu salutis castitatis tuæ : in domo
Dauid pueri sui.

Sicut locutus est per os Isaia : & aliorum sanctorum
prophetarum eius.

Salutem ex inimicis præsta Virginum virgo : de ma-
nu omnium qui nos oderunt pacem nobis tribue.

Et fac misericordiam pro parentibus & nobis : ut
memor sis testamenti omnipotentis Dei.

Quod iurauit ad patres nostros : Abraam & femini
eius in secula.

Sic sine timore de manu inimicorum nostrorum
liberati : quiete seruiemus illi.

In sanctitate, & iustitia coram te omnibus die-
bus nostris.

Et tu Maria propheta Dei vocaberis : quoniam no-
uisti, quod respexit humilitatem ancillæ suæ.

Per quam dedit scientiam salutis plebis eius : in re-
missionem peccatorum.

Per viscera multitudinis misericordiae tuæ : visita
nos stella matutina oriens ex alto.

Illumina tenebras sedentium in vmbra mortis : &
cas luce dilectissimi filij tui digneris instillare.

Miserere misericordia mater nobis miseris pecca-
toribus, qui retroacta peccata penitere negligimus :
ac multa quotidie penitenda committimus. Gloria
patri, & cet.

Hymnus instar illius, qui ascribitur Ambrosio, & Aug.

TE matrem Dei laudamus, te Mariam Virginem
profitemur.

Te æterni patris sponsam omnis terra veneratur.

Tibi omnes Angeli & Archangeli : tibi Throni, &
Principatus fideliter deseruiunt.

Tibi omnes Potestates, & omnes virtutes cælorum :
& vnuerfa Dominations obediunt.

Tibi omnes Chori, tibi Cherubim & Seraphim
exultantes assistunt.

Tibi omnis Angelica creatura incessabili voce pro-
clamat.

Sancta, sancta, sancta Maria Dei genitrix mater
& virgo.

Pleni sunt cæli & terra maiestatis gloriæ fructus
ventris tui.

Te gloriosus Apostolorum chorus, sui Creatoris
matrem collaudat.

Te beatorum Martyrum cætus candidatus, Christi
genitricem glorificat.

Te gloriosus Confessorum exercitus, Trinitatis
templum appellat.

Te sanctarum Virginum chorea amabilis, Virgini-
tatis & humilitatis exemplum prædicat.

Te tota cælestis curia Regnam honorat.

Te per vnuerfum orbem Ecclesia inuocando con-
celebrat.

Matrem

Matrem diuinæ maiestatis.
Venerandam te veram Regis cælestis puerperam,
sanctam quoque dulcedinem & piam.
Tu Angelorum Domina, tu paradisi Ianua.
Tu scala regni cælestis & gloriæ.
Tu thalamus, tu arca pietatis & gratiæ.
Tu vena misericordiæ, tu sponsa & mater Regis æterni.

Tu templum & sacrarium Spiritus sancti, totius beatissimæ Trinitatis nobile triclinium.
Tu mediatrix Dei & hominum, amatrix mortalium cælestis illuminatrix.

Tu agonizatrix pugnantium, aduocata pauperum, miseratrix, & refugium peccatorum.
Tu erogatrix munerum, separatrix, ac terrore demonum, & superbiorum.

Tu mundi Domina cæli Regina, post Deum sola spes nostra.

Tu salus te inuocantium, portus naufragantium, miserorum solatium, pereuntium refugium.

Tu mater omnium beatorum, gaudium plenum post Deum, omnium supernorum ciuium solatium.

Tu promotrix iustorum, congregatrix errantium, promissa Patriarcharum.

Tu veritas Prophetarum, præconium & doctrix Apostolorum, magistra Euangelistarum.

Tu fortitudo Martyrum, exemplar Confessorum, honor & festiuitas Virginum.

Tu ad liberandum exulem hominem, Filium Dei suscepisti in utero.

Per te expugnato hoste antiquo, sunt aperta fidelibus regna cælorum.

Tu cum Filio tuo sedes ad dexteram Patris.

Tu ipsum pro nobis roga Virgo Maria, quem nos ad iudicandum credimus esse venturum.

Te ergo poscimus nobis tuis famulis subueni, qui pretioso sanguine Filij tui redempti sumus.

Æterna fac pia Virgo, cum sanctis tuis nos gloria munerari.

Saluum fac populum tuum Domina, vt simus participes hereditatis Filij tui.

Et rege nos, & custodi nos in æternum.
Per singulos dies o pia te salutamus.

Et laudare te cupimus vsque in æternum, mente & voce.

Dignare dulcis Maria, nunc & semper nos sine delecto conseruare.

Miserere pia nobis, miserere nobis.
Fiat misericordia tua magna nobiscum, quia in te Virgo Maria confidimus.

In te dulcis Maria speramus, nos defendas in æternum.

Te decet laus, te decet imperium, tibi virtus & gloria in sæcula sæculorum amen.

Symbolum instar illius Athanasij.

Quicumque vult saluus esse, ante omnia opus est: vt teneat de Maria firmam fidem.

Quam nisi quisque integram inuiolatamque serauerit: absque dubio in æternum peribit.

Quoniam ipsa sola Virgo manens peperit: sola cunctas hereses interemit.

Confundatur, & erubescat Hebræus: qui dicit Christum ex Ioseph femine esse natum.

Confundatur Manichæus: qui dicit Christum fictum habere corpus.

Palleat omnis, qui hoc ipsum aliunde, non de Maria dicit assumpsisse.

Idem namque Filius qui est Patris in diuinis vnigenitus: est & verus vnigenitus Virginis Mariæ filius.

In cælis sine matre, in terris sine Patre.

Nam sicut anima rationalis & caro propter vnionem de homine vere nascitur: ita Deus & homo Christi

stus, de Maria Virgine vere generatur.

Induens carnem de carne Virginis: quia sic genus humanum redimi congruebat.

Qui secundum diuinitatem æqualis Patri: secundum vero humanitatem minor patre.

Conceptus in utero Virginis Mariæ Angelo annunciante de Spiritu sancto: non tamen Spiritus sanctus est pater eius.

Genitus in mundum sine pena carnis Virginis matris: quia sine delectatione carnis conceptus.

Quem lactauit mater: vberem de cælo pleno.

Quem circumstant Angeli obstetricum vice: nunciantes pastoribus gaudium magnum.

Hic a Magis muneribus adoratus, ab Herode in Ægyptum fugatus, a Ioanne in Iordane baptizatus: traditus, captus, flagellatus, crucifixus, mortuus, & sepultus.

Cum gloria resurrexit: ad cælos ascendit.

Spiritum sanctum in discipulos, & in matrem misit.

Quam demum ipse in cælum assumpsit: & sedec ad dexteram Filij, non cessans pro nobis Filium exorare.

Hæc est fides de Maria Virgine: quam nisi quisque fideliter, firmiterque crediderit, saluus esse non poterit.

LITANIA BEATÆ MARIÆ VIRGINIS.

K yrie eleison.

Christe eleison.

Christe audi nos.

Christe exaudi nos.

Pater de cælis Deus, Mariæ conditor gloriosus, miserere nobis.

Fili redemptor mundi Deus, Mariæ nobilis fecundator, miserere nobis.

Spiritus sancte Deus, Mariæ mirabilis obumbrator, miserere nobis.

Sancta Trinitas vnus Deus, qui Mariam glorificas, miserere nobis.

Sancta Maria, quæ totum mundum illuminas, ora pro nobis.

Sancta Maria, quæ tuos seruos exaltas, ora pro nobis.

Sancta Maria, quæ pro peccatoribus supplicas, ora pro nobis.

Sancta Maria illuminatrix cordium, ora pro nobis.

Sancta Maria fons misericordiæ, ora pro nobis.

Sancta Maria splendor sanctæ Ecclesiæ, ora pro nobis.

Sancta Maria flumen sapientiæ, ora pro nobis.

Sancta Maria ab Angelo salutata, ora pro nobis.

Sancta Maria per Spiritum sanctum obumbrata, ora pro nobis.

Sancta Maria in cælis glorificata, ora pro nobis.

Sancta Maria rosa veris speciosa, ora pro nobis.

Sancta Maria vitis frondens generosa, ora pro nobis.

Sancta Maria dulcis virgo & speciosa, ora pro nobis.

Sancta Maria a Deo patre sponsa electa, ora pro nobis.

Sancta Maria verbi Dei mater præelecta, ora pro nobis.

Sancta Maria a Spiritu sancto protecta, ora pro nobis.

Sancta Maria quæ Deum in utero concepisti, ora pro nobis.

Sancta Maria, quæ Deum & hominem genuisti, ora pro nobis.

Sancta Maria virgo virginum signifera, ora pro nobis.

Sancta Maria virga Iesse Christifera, ora pro nobis.

Sancta Maria arbor vitæ fructifera, ora pro nobis.

Sancta Maria feminarum pulcherrima, ora pro nobis.

Sancta Maria humilium humillima, ora pro nobis.

Sancta Maria sanctarum sanctissima, ora pro nobis.

Sancta Maria super omnes diligentius amanda, ora pro nobis.

Sancta Maria super omnes excellentius magnificanda, ora pro nobis.

Sancta Maria mater conditoris, ora pro nobis.

Sancta Maria mater Redemptoris, ora pro nobis.

Sancta Maria mater Saluatoris, ora pro nobis.

Sancta Maria mater mundo desiderabilis, ora pro nobis.

Sancta Maria inferis terribilis, ora pro nobis.

Sancta Maria mater amabilis, ora pro nobis.

Sancta Maria virgo plena gratia, ora pro nobis.

Sancta Maria plena clementia, ora pro nobis.

Sancta Maria pia fundens solatia, ora pro nobis.

Sancta Maria perpetuæ lucis aurora, ora pro nobis.

Sancta Maria fluminis sapientialis, ora pro nobis.

Sancta Maria splendor & lux Orientalis, ora pro nobis.

Sancta Maria virtutum cæli Regina, ora pro nobis.

Sancta Maria domus Dei cypressina, ora pro nobis.

Sancta Maria cæli fenestra crystallina, ora pro nobis.

Sancta Maria virgo pulchra & decora, ora pro nobis.

Sancta Maria melodia dulcis & sonora, ora pro nobis.

Sancta Maria deliciarum Dei dapifera, ora pro nobis.

Sancta Maria cælestis curiæ pincerna, ora pro nobis.

Sancta Maria paradisi porta perua, ora pro nobis.

Sancta Maria placitum Dei vmbraculum, ora pro nobis.

Sancta Maria virginum nota exultatio, ora pro nobis.

Sancta Maria mulierum prima benedictio, ora pro nobis.

Sancta Maria miserorum pia consolatio, ora pro nobis.

Sancta Maria vera salus & beatitudo, ora pro nobis.

Sancta Maria charitatis magnitudo, ora pro nobis.

Sancta Maria pietatis latitudo, ora pro nobis.

Sancta Maria mater orphanorum, ora pro nobis.

Sancta Maria mammilla orphanorum, ora pro nobis.

Sancta Maria mammilla paruulorum, ora pro nobis.

Sancta Maria consolatio afflictorum, ora pro nobis.

Sancta Maria cui Angeli obediunt & obsecrantur, ora pro nobis.

Sancta Maria nobilis Regina cælorum, ora pro nobis.

Sancta Maria cui Sancti & Sanctæ congaudent, & gratulantur, ora pro nobis.

Sancta Maria quam omnia laudant & venerantur, ora pro nobis.

Propitia esto, parce nobis Domina.

Propitia esto, libera nos Domina.

Ab omni malo, libera nos Domina.

Ab omni mala tentatione, libera nos Domina.

Ab ira & indignatione Dei, libera nos Domina.

A periclitatione & desperatione, libera nos Domina.

A superbia precipitante, libera nos Domina.

Ab auaritia deuastante, libera nos Domina.

A peccato iræ & inuidiæ cruciâte, libera nos Domina.

A carnis tentatione vndique anxiantem, libera nos Domina.

A peccato gulae & castrimargiæ commaculante, libera nos Domina.

Ab incurfu hostis malignantis, libera nos Domina.

Per dulcorem & gaudium de Christi incarnatione, libera nos Domina.

Per dolorem & angustiam de illius passione, libera nos Domina.

Per gaudium & miraculum de illius resurrectione, libera nos Domina.

Per fidem tuam de Spiritus sancti missione, libera nos Domina.

Per gaudium & lætitiã de illius Ascensione, libera nos Domina.

Per gaudium & lætitiã de tua coronatione, libera nos Domina.

In hora mortis deuastante, libera nos Domina.

In iudicis districto examine, libera nos Domina.

Ab inferni horribili cruciamine, libera nos Domina.

Peccatores, te rogamus audi nos.

Vt sanctam Ecclesiam pijsima Domina conseruare digneris, te rogamus audi nos.

Vt iustis gloriam, peccatoribus gratiam impetrare digneris, te rogamus audi nos.

Vt tribulatis cõsolationem, captiuis liberationem impetrare digneris, te rogamus audi nos.

Vt famulos & famulas tibi deuote seruientes consolari digneris, te rogamus audi nos.

Vt populum Christianum filij tui pretioso sanguine redemptum conseruare digneris, te rogamus audi nos.

Vt cunctis fidelibus defunctis requiem æternam donare digneris, te rogamus audi nos.

Mater Dei, te rogamus audi nos.

Mater charissima & Domina nostra, miserere nobis, & dona nobis perpetuam pacem, Amen.

Kyrie eleison.

Christe eleison.

Kyrie eleison.

Pater noster. Et ne nos inducas in tentationem.

Y. Ego dixi Domina miserere mei.

R. Sana animam meam, quia peccavi tibi.

Y. Conuerte misericordiam tuam super nos.

R. Et deprecabilis esto super seruos tuos.

Y. Ostende potentiam tuam contra inimicos nostros.

R. Vt iustificeris in nationibus populorum.

Y. Miserere seruorum tuorum, super quos inuocatum est nomen tuum.

R. Et ne sinas angustiari eos in tentationibus suis.

Y. Ne proicias nos in tempore mortis nostræ.

R. Et succurre animæ cum deseruerit corpus suum.

Y. Esto nobis Domina turris fortitudinis.

R. Et petra durissima contra inimicum.

Y. Adiua me Domina, ne corruam coram eo.

R. Fac vt conteratur sub pedibus meis.

Y. Exaudi orationem meam, & deprecationem meam.

R. Et contempserit aduersarij mei.

Oremus.

O Mnipotens sempiternus Deus, qui pro nobis de castissima Virgine Maria nasci dignatus es, fac nos tibi casto corpore seruire, & humili mente placere.

O Ramus etiam te pijsima virgo Maria, mundi Regina & Angelorum Domina, vt eis quos in purgatorij ignis examinat, impetres refrigerium, peccatoribus indulgentiam, & iustis perseuerantiam in bono: nos quoque fragiles ab omnibus instantibus defende periculis. Per Dominum nostrum Iesum Christum.

*Finis huius Psalterij Beatissimæ & gloriosissimæ Virginis Mariæ,
& tomj sexti, qui continet primam & secundam partem
Opusculorum Sancti Bonauenturæ.*

E L E N C H V S
O P V S C V L O R V M,
QVÆ HOC TOMO SEXTO
CONTINENTVR.

O P V S C V L A P R I M Æ P A R T I S.

D E reductione artium ad Theologiam.	1
Breuioloquium.	5
Centiloquium, quod compendium Theologiae dicitur.	58
Pharetra.	103
Declaratio Terminorum Theologiae.	209
Compendiosum principium in libros sententiarum.	213
Sententiae sententiarum carmine digestae.	215
De quattuor virtutibus Cardinalibus.	234
De septem donis Spiritus sancti.	237
De resurrectione a peccato ad gratiam.	277
De tribus ternarijs peccatorum infamibus.	279
Diæta salutis.	285

O P V S C V L A S E C V N D Æ P A R T I S

M editationes vitae Christi.	349
Lignum vitae.	421
De	De

De quinque festiuitatibus pueri Iesu.	430
Officium de Passione Domini.	436
Opus contemplationis.	440
Laudismus de sancta Cruce.	443
Philomena.	445
De septem verbis Domini in cruce.	448
Speculum B. Mariæ Virginis.	450
Officium de compassione B. Mariæ Virginis.	485
Corona B. Mariæ Virginis.	488
Carmina super Canticum Salue Reginae.	489
Laus B. Virginis Mariæ.	491
Psalterium minus B. Mariæ Virginis.	497
Psalterium B. Mariæ Virginis.	501

Errata sic emenda.

Pag. 213. in argum. lin. 26. *Graci*, corrige, *Graece*. Pag. 445. col. 1. versu. 13. *legi*, corrige *elegi*. Pag. 484. col. 2. lin. 63. *ma-*
landam corrige, *reluamiam*. Pag. 514. col. 2. litt. c. d. f. in titulis, *infra illud* corrige, *illius*. Pag. 515. col. 1. lin. 3. *Maria*,
corrige, *Mosis*.

Regestum.

* A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z,
Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp
Qq Rr Ss Tt Vu.

Omnes sunt terniones præter Vu, quod est quaternio.

R O M Æ
Ex Typographia VATICANA.
M. D. XCIII.